BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
6 B
14

M

TRACTATVS
DE TESTIBVS
PROBANDIS VEL REPROBANDIS
VARIORVM AVTHORVM,

ET QVIDEM OMNIVM, QVI HIS DE rebus, quicquam memorabile hactenus commentati ſunt. Quorum nomina octaua pagina deſcribuntur.

MVLTO REPVRGATIORES, ET ENVCLEATIOres; quibus ſummę rerum memoria dignarum ſuo queque loco, atque Index longè locupletiſſimus, aſcriptus eſt.

PER IOANNEM BAPTISTAM ZILETVM Venetum I. V. D. in lucem editi.

Conuent.s S. te Mariae de scala Vrbis

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS,
APVD IACOBVM VITALEM.
M. D. LXXIIII.

CLARISSIMO IVRECONSVLTO,

CAVSARVMQVE PATRONO ELOQVENTISSIMO,

Ludouico Tertio Bergomenſi,

Joannes Baptiſta Ziletus Iuris V. D. S. P. D.

CVM ſuperioribus hiſce diebus Venetias appuliſſes, meq́ etiam (quę tua eſt humanitas) officij cauſa viſiſſes, accidit, vt in varios ſermones, cum de rebus alijs, tum potiſſimum de communibus, vt ferè fit iuris prudentiæ ſtudijs inciderimus, quę in dies magis, ac magis doctiſſimorum virorum induſtria, ac labor, illuſtrari, augeri, perpolirió́ cernimus. Itaque factum fuit, vt cum multa familiariſſime, iucundiſſimeq́ communicaſſemus, lõgè maiore tui, non ſolum ſtudio: ſed etiam amore, exarſerim. Nam te quidem certè antea, & colebam, & diligebam vehemẽter, idq́ vel propter ſingularem generis nobilitatem, quam in te cum virtute coniunctam ſemper ſum veneratus, vel propter eximium quoddam, ac ſingulare nomen, quod tibi, cum domi ſemper, tum foris ſæpiſſimè, & in primis Venetijs, vbi de actis publicis grauiſſimè non ſemel, aut iterum, ſed ſæpius Ciuiũ tuorum legatus magna cum laude fuiſti, Legum cognitio, & interpretatio cõparauit. Sed tamen ita me oratione tua ſuauitatis, religionis, ſapientięq́ plena tum me affeciſti, ac potius inflammaſti, vt ſtatim, quonam nouo officij genere, te mihi artius copularem, atq; obſtringerem, cœperim cogitare. Quamobrem cum tractatus de teſtibus laudandis vel refellendis, complurimũ Authorum iuris, et iuſtitiæ conſultiſſimorum à me quam prudenter, alij iudicent: quanto autem cum labore ego quidem ſum expertus, compilatos, quos noſtro ſtudio non inutiles fore arbitrabar in lucem edere in animo habebam. Amiciq́ melioris notæ homines de me quaſi quotidiano conuitio efflagitarent, vt eos

 quam

quam primum, & emendandos & publicãdos ſub cuius nomine mihi viſum eſſet, curarem, eorum dedicationem ad te vnũ potiſſimum deferẽdam putaui. Amicis verò iuſta præſertim petentibus libentiſſimo animo parui. namq; eis diligenter, ni fallor, repurgandis operam dediſſe mihi videor, vt quam caſtigatiſſimi in tuas manus venirent, an id præſtiterim neſcio, & ſi ſciam, dicere non auſim, illud tamen certò ſcio, me in eis emendandis oppido quã inſudaſſe. Etenim quæ in illis ſcripti tanquam pugnæ, et contrarietates (vt nunc loquuntur,) vacillantibus exceptorum, atq; librariorum manibus modo impolitia ſua Authores vitiantium, modo literas opprimentium, modo etiam omittentium, exaratæ extarent, eas in Authorum ſententiam redegi. Quid enim flagitij non vidiſſes in tractatibus adeo mutilis, & interlitis cum aientia pro negantibus, contraq́; negãtia pro aientibus innumeris locis, & quidem maximi ponderis & momenti notata legerentur (cum de quibus rebus certi Legũ caſus ſſorum libris cõſignati eſſent, ijdemq́; ab ipſis Authoribus laudati, de his tamen ipſi ſæpenumero per exceptoris, vel librarij indiligentia, atq; imperitiam ſubſiſtere uiderentur. In quibus item Authores tantum opinarentur, ab illis ſentire eadẽ, et cõfirmare ſcriberentur. In quo notarios iſtos iuris ſapientiæ candidatis, proximè ſecundum Authores iniuriã facere videbã. Id quod æquo animo cũ ferre ipſe minus poſſem, certè illis tibiq́; ciuilis ſapientiæ antiſtiti, ius ſuũ hodie reddidiſſe, vel ab inuidis noſtris laudabor. Ad ipſos pterea tractatus ſummas rerum ſelectiores multò veterib. aſcripſi cũ memoriæ quæ propria eſt Iureconſultorum reficiendæ, et confirmandæ gratia, tũ ſenſus Authorum elucidandi cauſa, ꝙ hos meos labores ad noſtri amoris teſtificationẽ, ſimul et tuam gloriam redundare probe animaduerterẽ. Quamuis autem, et hæc, & maiora domi tuæ naſcantur, et pauci ſint, qui tecũ in hac facultate cõferri nedum tibi præferri poſſint, tamen cũ nulla alia ratio optior, & accõmodatior mihi ſuppeteret, qua noſtra beneuolẽtiam, alijs etiam quibus minas cognita eſt, atq; adeo etiam ipſi poſteritati declarem, ac proderem, hoc meum conſilium t[illegible] nõ ingratum fore exiſtimaui: qua ſpe ſi fruſtratus nõ fuero, erit, quòd uehementer gaudeam. Quid igitur mirum ſi te vnũ ex omnibus delegi, cui hos tractatus mea cura repolitos dicarẽ? Nam vt te ex indole iſta, atq; induſtria, omnibus, iudicẽ tu de Gymnaſijs, ac uelut umbraculis Doctor iuris virtutis ergo declaratus in forum atq; in aciem bonis (vt aiunt) auibus productus, viſus ſimul & probatus fuiſti. Atq; ita, vt e veſtigio omniũ ſuffragijs in Doctorũ Collegiũ; (ꝙ ad honorem Bergomi conſtitutum eſt adoptatus fueris. Parum tamen cùm tuæ indoli ſolutum eſſe omnes udicarẽt, in maxima Doctorũ ubertate, (ꝙ equidem ipſi Bergomo ſingulariter gratulor) te ex omnib. vnum delectũ Fiſci Illuſtriſſimę Dominationis Venetæ Aduocatum (quæ dignitas iſthic longe ampliſſima habetur) merito & gaudeo, et tibi gratulor. Si quidẽ fama eſt conſtans iſtum honorem ſic a te geſtũ, vt ſalua Fiſci ratione uir

ma-

magiſtratũ, vt dicitur, re ſeuerum, popolarẽ tamen, et plauſibilem oſtenderis.
Huius (iniquã) indolis atq; induſtriæ, vel potius virtutis ingenij lumine illu-
ſtratę, et corroboratæ in vrbe Brixia ſpecimen longè clariſſimũ cernitur. Nam
in ea Vrbe, multos annos uerſatus, excitatã iãdudum de te opinionem, modo
et ratione ſic apud nobiles, et eos qui induſtria in nobilitatẽ venerunt, confir-
maſti, vt omniũ Venetorũ, (qui cũ poteſtate, atq; imperio eo miſſi ſunt) animis
iſta æquanimitate abundè ſatisfeceris? quid tua porrò in Deũ primum, diuosq;
omnes, deinde in tuos ciues, in alienos, atque adeo in me vnum pietate, et ami
citia commemorabilius? Te enim vt legationes ad Illuſtriſſimum Senatũ Ve-
netum ſapienter, fortiterq; obitas mittam, ſcimus, pro tua ſapientia, & pro-
bitate ſingulari maleficæ hęreſis Inquiſitioni Bergomi pręfectum, vt qui natu
ra maxime pius eſſe, & idem acutiſſimum, impietatem, atque in Deo colendo
errorem ex hominum animis eriperes. Quid de tuo erga me amore incredibi
li dicã? cuius recordatione ſatiari non poſſum, quin illud tui erga me animi ſi-
gnũ certiſſimum tibi ſæpius reponam, qui ad me ægrum uiſendũ, cõſolandũ, iu-
uandum, Bergomo Venetias aduolaris: equidem certè ſi referẽdę gratię par eſ
ſem, meam erga te voluntatem, quàm Lelij aduerſus Scipionẽ, ſapientiam no
biliorem, & teſtatiorem bona poſteritas exciperet. Nec verò Tractatuũ de te
ſtibus vtilitatem, ideſt, hoc munuſculum uerbis efferre mihi neceſſe eſt, ſatis
enim ſuperq; ſeſe vel nolenti oſtendit. Quẽ enim rerum geſtarũ, veritatẽ quęrẽ
tem titulus de teſtibus non commoueat, non ad ſe alliciat? Nam cum omniũ
cauſarum, ac negociorum, cum dictorum factorumq; omniũ noſtrum, pręcipue
apud eos, qui ius dicunt, vel res iudicant anima ſit fides, & probatio, quę teſti
monij maximè continetur, rationem in primis teſtium iudicem, atque patronũ
habere decet, uulgo enim dicunt paria rem nõ probari & nõ eſſe. Atque cum
huius noſtri muneris, tum magis amicitiæ fiducia, a te libenter contenderim,
recordaris fortaſſe ueterem meam efflagitationem ex eiuſdem amoris fonte
deriuatã (vt tu uiciſſim partis ingenij monumẽtis edẽdis publicæ vtilitati cõ
ſulas, ſimul et micius iure ſuo poſtulãtib. mihiq; imprimis ſatisfacias. Nã non
ſolũ uoluntati meæ, quæ ſummo eius deſiderio tenetur, quod eſt beneuolẽtię,
ſed etiã memoriæ paternæ quod eſt pietatis, et alienæ utilitati, quod eſt iuſtitię
cõmodaueris, ſummo denique honori tibi fueris, vt iam apud te iſtã gloriam,
ad quem partis recte dictorum, et factorũ hæreditas pertinet, gratulari nõ du
bitẽ. Pater enim tuus recolẽdę memorię Alexãder clarus in primis, et nobilis
Iureconſultus fuit itaque non ſolum in patria reſpondendo, agẽdo, et cauẽdo,
ſed etiã extra patriã iudicãdo ita floruit, vt multa, eaq; pclariſſima virtutis,
ſapientiæ, ac integritatis documẽta dederit, Florentiã quidẽ, Anno a Natiuita
tis Seruatoris noſtri, 7. ſupra Milleſimum, & quingenteſimũ a priorib. liber-
tatis et iuſtitię uexilliferos aſcitus fuit, vbi iuri dicẽdo ſecũdarũ appellationũ,
in Rota cũ Excellẽtiſſimis, tres totos annos inſequẽtes, incredibili cum admira

tione præfuit. Quo in magiſtratu cùm iuſti,& æqui iudicis ſpecimen populo Florentino dediſſet,vt iuriſdictionis,atque Imperij geſti rationem Italiæ,vel potius toti terrarum orbi redderet,innumerabiles illuſtrium controuerſiarũ deciſiones, ſiue definitiones magnis lucubrationibus elaborauit, ac in volumen collegit. Hoc ſanctius volumen (Ludouice humaniſſime) fruendum magnis viris efflagitãtibus edere promiſiſti. Nec verò ignoras hãc de libris dicam popularem eſſe. Idcircò cum pro commoditate publica, tum pro noſtra neceſſitudine, etiam atque etiam oro, vt pulcherrimum promiſſum,non dolo,non vi, vt eſt in prætorum edictis factum volens admatures. Quid quod omnes ſperant patris reſponſorum iuri elegantiſſima volumina, quæ iampridẽ maximo omniũ incommodo capſulis domi clauduntur,ac deliteſcunt?nihil ne tandẽ loci hominum precibus relinques,qui ſuo iure tantam rem de te,non modo de patrijs manibus poſtulare poſſunt?ſcis enim vt iuris, legumq́,ita interpretationum ad ius,legesq́, communẽ omnium cauſam eſſe. Noli igitur tibi hũc honorem,cæteris autẽ ſuum commodum inuidere,id quod tibi dupliciter pergratum forte ſpero,& quòd tua bibliotheca digni erunt, & quòd patrij ſunt fœtus,id eſt,tui prope modum germani,imò verò(ſi Iuriſconſultis credimus)iure ſui hæredis etiam ſolo verbo tui habentur. Te ſiquidem Authore primum lucem videbunt,perindeq́,tuus clariſſimus parens p te in vitam,hac noſtra magis vitalem,ideſt,gloriam)quæ huius cæli ſpiritu, quem ducimus,optimo cuique charior eſſe debet)excitatus,tuq́, videns, ſentiensq́, domeſtico bono fruere.Hęc igitur vt excudantur, atque ad publicam vtilitatem emittantur,rogo,peto,& flagito. Quod tametſi ab ea re tuam uoluntatem abhorrere ſenſerim,mihi tamen perſuaſit e noſtræ amicitię non denegaturum. Verum hæc non quaſi tibi ignota ſcribo, multo etiam minus tui incitandi cauſa,quem præ cæteris eloquentię ac ſapientiæ cultoribus curriculo puluerem Olympicum collegiſſe, iuuat(,vt ille ait) ſed vt vetera,& domeſtica recognoſcas,& te, quantum paterno decori addere coneris,ſtudioſe recolentem non pœniteat.Enimuerò cum te ſemper optimorum librorum,et manuſcriptorum,et typis impreſſorum ſtudioſiſſimum eſſe meminerim, et bibliothecam iãdudum inſtruere,in ea hoc de teſtibus tractatus non impolitos,ſi nõ tanquam Phydię Mineruam in arce potes,at certè hoſpites inter uernas recipiens, tanquam noſtræ amicitiæ pignus, non inuita (vt iudico) Mineruæ ſtatues. Audi igitur mutui amoris teſtes longe optimos,bene uale Ludouice eruditiſſime mihiq́, chariſſime,ac nos ama, ſi te mutuo amari ſentis. Venetijs pridie nonis Maij.

M D L X V I I I.

AD EVNDEM CLARISSIMVM

Iureconſultum, cauſarumque patronum facundiſsimum Ludouicum Tertium Bergomenſem, de Teſtibus, & inſtrumentis, quę teſtium opera ſunt.

EPIGRAMMA.

Authore Ioanne Baptiſta Zileto Veneto. I. V. D.

IVRA hominis cauſa ſolius nata putantur,
Quæq; vigent animis omnia quæq; carent.
Vni huic perſonas, vni res legifer æquus
Deſtinat, & , queis res exigat ille, DICAS.
Solaq; legiferò eſt hominis Cynoſura voluntas,
Rectam legitima quam tueatur ope.
Si caret illa fide (gemino quæ teſte creata)
Nulla eſt. Eſſe negant, quæ minus ipſe probes.
Cur tabulæ feciſſe fidem, monumentaq; poſſunt?
Nempè quod, hoc teſtis, ſic rata fonte fluunt.
Pluribus vnde locis non igne, nec vtimur vnda,
Quam (quæ ſit rerum peſq;, caputq;) fide.
Diſce igitur qui ſit tam iuſto nomine dignus,
Omnia ſi iuris pondera teſtis habet.

INDEX
AVTHORVM TRACTATVVM IN HOC VOLVMINE CONTENTORVM:

Nepos de Monte Albano fol. 4
Iacobus Butrigarius fol. 18
Bartolus à Saxofer, cũ additionib. Thomæ Diplouatatij. f. 35
Eiuſdem Bartoli alter tractatus fol. 83
Cum additionibus Iacobi Aegidij fol. 86
Baldus de Peruſio fol. 72. *Angeli de Peruſio additio.* f. 96
Eiuſdem Angeli quæſtiones fol. 101. & fol. 104
Federichus Schench fol. 108
Nell. à S. Geminiano fol. 122
Franciſcus Curtius Papienſis fol. 170
Andreas Barbatius fol. 195
Stephanus Aufrerius fol. 247
Tyndarus fol. 283 *Albericus de Malettis* f. 362
Lanfrancus de Oriano Brixianus fol. 456
Cum additionibus Benedicti de Vadis Foroſempronienſis, & Celſi Hugonis Diſsuti Cabilon. Burgundi
Marianus Socinus ſenior 512
Robertus Maranta Venuſinus fol. 563
Ioannes Crottus de Monteferrato fol. 572
Cum apoſtillis Petri de Moncada Hiſpani.
Petrus Rebuffus fol. 731 *Eiuſdē alter tractatus* f. 739
Et alter fol. 749
Aegidius Boſsius fol. 750
Iodochus Damhouderius fol. 78

REPERTORIUM MAXIMA CUM

diligenti, & ordine non vulgari quæſtione, & concluſiones omniaq; notatu digna, tam principaliter, quàm incidenter in hoc opere tractatum de Teſtibus.

Et eorum reprobatione complectens omnibus legum pro eſſoribus, iudicibus, & aduocatis, cauſas perorantibus neceſſarium.

PER IOANNEM BAPTISTAM ZILETUM Venetum in omnium gratiam editum fœliciter exorditur.

ABBAS poteſt eſſe teſtis in cã monaſterij. Nell. a S. Geminia. nu. 14. 124

Abbas vel quilibet alius prælatus, an poſſit teſtificari in cauſa eccleſię ſuæ. Steph. Aufrerius nu. 1. 248

¶ Acceſſorium non tenet, quando non tenet principale. Angel. de Peruſio. numero 31. folio. 100

¶ Accuſatio facta per procuratorem, qui accuſare non poteſt, an valeat, ſi ei obiectum non fuit. Ioannes Crottus. nu. 264. folio. 661

Accuſatione facta quòd Petrus, & Seius intulerunt in Petrum duo vulnera, ex quibus mortuus eſt, non probatur de Seio, ſed de Titio, quòd Titius condemnetur. Nell. a S. Gem. nu. 159. 153

Accuſans aliquem de homicidio, puta quod ipſe occidit Caium, an obtinere debeat, ſi probat quòd eum per alium occidi fecit, & qui id accuſaret aliquem de aſſaſſinamento. in terminis cap. 1. de homicid. lib. 6. & non probauit aſſaſſinatum Chriſtianum, & qualiter probetur quis Chriſtianus remiſſiuè Ioan. Crott. nu. 323. 720

Accuſator non poteſt eſſe teſtis. Nell. a S. Geminia. nu. 20. fol. 126. & Stepha. Aufrer. nume. 5. fol. 249. & Iodochus Damhouderius nu. 22. 800

Accuſator in cauſa matrimoniali, an poſſit eſſe teſtis. Stepha. Aufre. nu. 4. 248

Accuſator an poſſit in teſtem deducere aliquẽ ex his qui homicidiũ feciſſe dicuntur. Alberi. de Maletis. nu. 68. 404

Accuſator qui formauit duos articulos, unũ ſuper crimine commiſſo, ac alium ſuper fama, & teſtes depoſuerunt tantum ſuper primo, & nihil plus ſcire dixerunt, an petere poſſit, ut iterum poſt publicationem teſtes examinentur: quia ſuper fama interrogati non fuerunt. Albe. de Maletis. nume. 94. 497

Accuſatoris conſanguinei aduerſus extraneos non dicunt teſtimonium. Nepos a Monte Albano. nu. 9. 4

¶ Accuſatus de crimine pendente accuſatione teſtimonium nũ dicit, ſi in crimine perſeuerat. Nepos a Monte Albano. numero 132. & 133. 13

Accuſatus criminaliter, an pendente criminali accuſatione admittendus ſit in teſtem. Stepha. Aufre. nu. 3. fol. 247. & Alberi. Males. n. 40. cum ſequen. fol. 385. et Ioã. Crot. nume. 103. 197

Accuſa-

Accuſatus de crimine an poſſit pendente accuſatione teſtificari in cauſa ciuili. Ioan. Crot.nu.189. 623
Accuſatus qualiter probare debeat, quòd fecerit ad ſuam defenſionem. Ioann. Crott. numero 299. 672
Accuſatus poteſt alios teſtes producere vltra per indicem receptos Petrus Rebuffus. numero 11. 733
Accuſati de crimine poteſt confeſſionem decedentis,bona confiſcantur, Andræ. Barb. nume.26. 205
¶ *Acta iudicialia valent,licet in eis non ſint ſcripta nomina teſtium.* Nell.a S Gemi.numero 220. 162
Acta iudicij quæ neceſſario requirunt ſcripturam,regulariter per teſtes probari non poſſunt. Tyndarus.nu.17. 327
Acta facta inter quaſdam perſonas, non faciunt fidem inter alias diuerſas, non inſpecto an cauſa ſit eadem de qua litigant, an diuerſa. Tyndar.nu.5. 348
Acta & probationes non vocent, vti ſententia non nocet ibi.nu 6. eod.
Acta iudicij præſumptionem pro ſe habent, quo ad ſolennitatem,& veritatem. Alberic.de Malet.nu.52. 431
Acta facta in iudicio, inter eaſdem perſonas nō probāt in alio Io. Crott.nu.281.f.669
¶ *Actio tempore peritura per ſolam citationem perpetuatur, ita quod poteſt lis conteſtari,& ita in cauſa procedi.* Angel.de Vbal.nu.1. 101
Actio non oritur ex publicatione teſtium. Nell.a S.Geminia.nu.78. 136
Actio,& teſtificatio in cauſa criminali regulariter æquiparantur. Andr Barba.numero 14. 200
Actio in factum ciuilis ad intereſſe ex quolibet delicto publico oritur Tyndar.numero.11. 299
Actio ex confeſſione propria oritur, non autem ex confeſſione teſtium. Tynda.numero 6. 326
Actio dirigitur contra aduerſarium non contra teſtem Albc.de Malet.nu 8. 380
Actio furti pro re minima intentari poteſt, Ioann.Crot.nu.47. 587
Actio de dolo, pro re excedente ſummam duorum aureorum poteſt intentari. ibid.
Actio iniuriarum, non competit pro iniuria facta affini, poſt diſſolutam affinitatem. Ioan.Crot.nu.71. 593
Actio inanis eſt, quam inopia debitoris excludit. Ioan.Crot.nu.185 622
¶ *Actor quando poſſit eſſe teſtis.* Nell.a S. Gemi.nu.31. 128
Actor vel reus nunquam aliquod incommodum pati debet, ex procuratoris conſtitutione. Alberic.de Maleſt.numero 28. folio. 427
Actor qui intentauit rei uendicationem, & cauſam remotam probauit,puta venditionem, vel donationem, an obtinere debeat Ioan.Crott.nu 289. 671
Actori probanti intentionem ſuam per formam, non eſt deferendum iuramentum in ſupplementum probationis. Ioann. Crott. nume.117. 612
Actori probanti per vnam mulierem, datur iuramentum ſuppletiuum probationis. ibi. numero 154. 617
Actore non probante, reus etiam ſi nihil probauerit abſolui debet Petr.Rebuff.numero 40. 742
¶ *Actum nihil credimus dum aliquid reſtat ad agendum.* Angel.de Vbal.numero 11. folio. 102
¶ *Actus factus ab habente dilucida interualla quando in furore, & quando in ſanamente dicatur factus.* Bar.nu 95. 61
Actus celebratus coram populo,vel populum repreſentante, præſentia teſtium non requirit. Nell. a S.Geminia.numero. 221 folio. 162
Actus extraiudicialis, an debilior quàm iudicialis Tyndar.nu 5. 389
Actus iudiciarius die feriata exerceri non poteſt. Alberi de Malet.nu.78. 435
Actum particulare fuiſſe prudenter factum a regente, quòd probatur per circunſtantias,vt in œconomica. Bar.nu 90. 59
Actus diuerſi,an coniungantur ad plenam probationem. Tyndar.nu 27. 319
Actus duo quum eodem ſunt celebrari,ſi non apparet de prioritate,præſumitur in dubio illum præceſſiſſe qui facit vtrunque valere. Ioan.Crot.nu.232. 656

Adhæ-

¶ Adhęrēs cauſę, an in ea ad teſtificandum permittatur. Alberi. de Males. n 52. fol. 400. & Stepha. Aufr. nu. 6. 249
¶ Adiectiua libelli ſunt conditio, modus, demonſtratio, quantitas, locus, tempus, quātitas coniunctiua: participia, gerūdia, & aduerbia. Nell. a S. Gem nu. 155. 153
¶ Adminiſtrator eccleſię ſuper contractu quem celebrauit teſtimonium dicit. Nel. a S. Gem. nu. 22. fol. 126. & Stepha. Aufre. nu 7. 249
¶ Adoptiuus ali d. beat. Franciſcus Curtius nu 67. 183
Adoptiuus an poſſit in cauſa partis teſtimonium perhibere. Alberi. de Males. nume. 24. fol. 365
¶ Aduerſarius qs dicatur. An. Barb n. 4. 196
Aduerſarius uocandus eſt in teſtiū receptione, tempore iuramenti. Tynda. nu 3. 313
Aduerſarij inimici, & hoſtes capitales, & quotquot cum capitalibus inimicis ſiue hoſtibus familiarem aut domeſticam conuerſationem habent, a teſtimonio in criminalibus reijciuntur. Iodoch. Dambouderius. n. 3. 799
Adulter manifeſtus, an admittatur ad teſtimonium. Nell. a S. Geminia. nu. 18. fo. 125. & Iodochus Dambouderius. nu. 19. fo. 800. & Stepha. Aufre. nu. 10. fo. 250
¶ Adulteriū probari poteſt per teſtimoniū de auditu. Federichus Schench. n. 44. 113
Adulterium probetur per teſtes, qui viderūt adulterantem per rimulā, vnus poſt aliū. Nell. a S. Gem. nu 187. 158
Adulteriū, filiatio, & huiuſmodi p teſtes de credulitate probātur. Tynd. nu. 12. 293
Adulterium non probatur per domeſticos. Albe. de Males nu. 67. 377
Cętera vide infra in litera F. in uer. Fornicatio.
¶ Adultus teſtificatur de eo quod in ætate pupillari uidit. Nepos de Mon e Albano nu. 56. f. 8. & Federic. Schench. n. 15. fol. 109 & Nell. Gem. nu. 21. 126
¶ Aduocatio pręiudicat aduocato. cur non poſſit dicere cauſam, in que aduocabat iniuſte. Albe. de Males. n. 9. 398
Aduocatus durāte aduocatione non teſtificatur, ea uero finita ſic. Iacobus Aegid. nu. 13. fol. 88
Aduocatus an & quando poſſit eſſe teſtis. Nell. a S. Gem nu. 31 fol. 128. Alb. de males. nu 44 f. 367. & idē Albe. n. 4. 5. 6. & 8 fol. 393. Steph. Aufre. n 8. fol. 249. & Lanfra. de Oria. n. 67. fo. 487. & Aegidius Boſsius nu. 117. f 794 & Iodo. Damhoude nu. 11. fol. 800
Aduocatus loquens teſtibus ante depoſitionē fatuè agit. Albe de Male. nu. 57 398
Aduocatus & iudex in eadem cauſa qui eſſe non debet. Albe de Males nu. 28. f. 395
Aduocatus teſtificari nō cogitur contra partem pro qua patrocinium præſtat. Albe. de Males. nu. 16. 417
Aduocati cauti, quid in limine cauſę proteſtentur Andræ. Barba. n. 9. 198
Aduocati cauti eſſe debent, vt interrogatoria ſua exhibeant. in ſcriptis & a iudice petant, teſtes ita interrogari vt petitur: & ſi iudex dolo vel negligentia interrogatoria non facit iterum petunt interrogari, etiam publicatis atteſtationibus. Albericus de Males. nu. 14. 445
Aduocatorum breuitas amanda Petrus Rebuff. n. 57. 745
¶ Aequitas & ueritas ſunt duo lapides angulares. Franciſ. Cur. nu. 26 175
Affectio an in teſtibus conſideretur. Albe. Malet. nu 2. 363
Affectio ita cadit in emancipato, ſicut in filiofamilias. ibi nu. 5. 365
Affectio naturalis maior accidētali. ibi. nu. 44. fol. 367
¶ Affinis an admittatur in teſtem pro affine Nepos a Monte Albano. n. 6. f. 4. Steph. Aufre. nu. 9. f. 250. & Alberi. de Malet. nu. 47 f 367. & Lanfran. de Oria. n. 58. f. 480. & Aegid Boſsius. n. 62. fol. 783. & numero. 105. 192
Affinis uſque ad quem gradum intelligatur Lanfran. de oriano. nu. 58. fo. 480. & Ioan. Crot. n. 73. 593
Affinis teſtis in cauſa criminali cōtra alterū affinē admittitur. Ioā Crot. n. 75. 592
Affinis qui eſſe definit poteſt teſtificare pro olim affine in cauſa criminali Al. de Males. num. 56. fol. 368. & Ioan. Crot. nu. 77 fo. 593

Affinis

Affinis an poſſit eſſe teſtis pro affine in cauſa criminali ad faciendum indicium Ioan. Crot.num.84. 593

Affinis pro affine eſt idoneus teſtis, quando ueritas per alios habitu, nec actu, uerisimiliter probari poteſt.ibi.nu 88.fol. 594

Affinis pro affine, an a teſtificando repellatur in cauſa ciuili Ioan.Crot.n.121.f. 613

Affinis olim pro affine teſtificari poterat. ibid.

Affinem non eſſe, vel affinitatem eſſe diſſolutam paria ſunt. Albe. de Males. numero. 57. 368

Affines repelluntur a iudicando Alb.de Males.num.48. 367

Cętera uide infra in litera C. *in verbo Coniunctus.*

¶ *Affinitas ſpiritualis maior eſt carnali. Frãciſ.*Cur.*nu.67.* 183

Affinitas, vel cõſanguinitas, nõ admittit teſtes in criminalibus. Alberic.de Male. numer.55.fol. 368

Affinitas qualiter probetur. Alberic.de Males.nu 60 f.376.& Lãfran.de Oria n.99. f.507.& Ioan.Crot.n.366.f. 704

Affinitas tranuerſalis, an repellat teſtem, & an affinis probet in cauſa criminali, & frater pro fratre, & an qualitas repellens teſtem ſit probata, eo ipſo quod teſtis fatetur. Aegidius Boſſius.n.62 783

¶ *Affirmans prima vice contractum factum eſſe obligationes quæ ex eo naſcuntur videtur affirmare. Tynda.nu.8.* 356

Affirmantibus duobus potius concedendum quàm mille negantibus. Fran. Cur *nu. 7. fol.172.& nu.54 fol.180.& quando fallat.ibi.nu.8 fol.172.& 55.fol.* 181

¶ *Agi ciuiliter de crimine, quando dicatur, & quando criminaliter remiſſiuè. Nell. a S Gem.nu.113.fol.142. & And.* Barba. *numero.1.fol.* 229

¶ *Agnatus contra agnatum, an teſtificari compellatur. Albe.de Males.nu 9 fol.416.&* Ioann.*Crot nu.196.fol.* 640

Agnatus licet non compellatur teſtimonium perhibere poteſt uolens teſtificari Alberi.de Males.nu.51. 375

Agnati vtrum dicantur domeſtici. ibi. num. 48.fol. *eodem*

¶ *Allegantis non negandis, eſt probare. Iodoch.Damhoude. nu.5.* 802

*Allegare maiorum auctoritatẽ, ſufficit, vbi legẽ nõ habemus. And.*Barba *u.12.* 234

¶ *Amicitia tanquam res accidentaliter proueniens, de facili uariatur, & tollitur. Ange.de Peruſio.nu.3.* 104

Amicitia dulcis eſt inter fratres. ibi.nume. 5.fol. *eodem.*

*Amicitia ex conuictu oritur, & an teſtem repellat. Franc.*Cur.*nu 65.* 183

Amicitia quare in teſtibus magis conſideretur, quam inimicitia Alberic.de Malett. *nume.20.* 372

Amicitiã qui copulauit cũ inimico alicuius, an præſumatur inimicus, & repellatur a teſtimonio. Lanfran.de Orian. numero. 84.fol. 494

¶ *Amicus, an a teſtimonio repellatur. Nell. a S.Geminia nu.5.fol.122. Alber.de Males.num.4 5.6.& 7.fol.570.& numerp. 17.& 18.fol 372.& Lanfran. de Oiia. num.84.fol.494.& Ioan. Crot. numero. 193.fol.* 9?3

Amicus pro amico non debet uelle falſum, ſed ſolum honeſtum Alber.de Malet.numero.20 fol. 372

Amicus inimici repellitur a teſtimonio. Ioã. *Crot.nu.98.fol.* 596

¶ *Ampliatio ad cap.ueniens el 1.de teſtibus* Ioan.Crot.*nu.321.* 678

¶ *Anaximenis, & Philomenis hiſtoria. Petrus Rebuffus.nu.57.* 745

¶ *Ancillarum teſtimonia, an admittatur de rebus domi.& priuatim peractis.Iodochus Damhoude. nu.10.ſol.* 802

¶ *Andręas ab Iſernia, eſt doctor Practicus, Andręas Barba.nu 5.* 219

Anima eſt cunctis rebus pręferenda. Ange. de Peruſio.nu.1.fol.104.& Albe.de Males.num.32 f. 419

Animus, & cor, non uerba uel facta, in delictis ſpectatur. Tynda.nu.12.fol. 302. & *num.10.fol.* 340

Animus magis, quàm factum conſideratur ad incurrendum pęnam legis Corneliæ. *de* Sicar. Ioann.Crot.*n.383 fol.* 716

¶ *Antiquitas multum ponderis addit in teſte.* Franciſ.Cur.*num.21.fo.* 174

Ape-

Aperiens teſtamentum viuentis, punitur de falſo. Tynda nu 17. 314

¶ Apoſtatæ & ſacrilegi quo ad infamiam equiparantur. And Barba n. 15. fo. 235

¶ Apparitor ſi referat verbo ſe citaſſe partem. & teſtes relatio non valet. Petrus Rebuff nu 16. 740

¶ Appellari à ſententia nulla vanum eſt. Andreę. Barba. nu. 7. 197

Appellari an poßit a ſententia illius, cuius cõſcientię fuit aliquid cõmiſſum Ioan. Crot. num. 238. 657

Appellatio reſcindit omnia acta non probatoria vſque ad litis conteſtationem. Marianus Sozinus Senior. nu. 106. f. 549

Appellatio publicatione denegata Petr. Rebuff. nu 5. 747

¶ Arbiter an & quando teſtificari poßit. Nepos a Monte Albano nu. 144. f. 14. Nel. a S. Gem. nu. 31. f. 128. & Stephani. Auf. nu. 11. fo. 250. Albe. de males. num. 26. f. 395. & nu. 34: 396

Arbiter quod non poſſit examinare an teſtes examinati coram iudice dixerint veritatem. Nel. a S. Gem. nu. 250. 166

Arbiter non poteſt cogere teſtes ad teſtificandum, ſed ordinarius eos compellit. Albe. de Males. nu. 55 f. 421. & Ioann. Crot. numero. 205. fol. 641

Arbiter ſeu arbitrator habens a partibus, poteſtatem procedẽdi in ſcriptis & ſine ſcriptis, an ſolus probet de his quę coram eo geruntur, & ipſi plena fides adhibeatur. Ioan Crot. nu. 218. 645

Arbiter habens poteſtatem procedendi de facto, & pronunciandi de iure teſtibus non iuratis credere poteſt. Io. Cro. n. 230. 656

Arbiter an poßit punire teſtes falſum coram eos deponentes. Io. Crot. n. 387. fol. 718

¶ Arbitramentum plus ſapit de contractu quam de iudiciis. Tynd. nu. 2. el 1. fol. 351

Arbitrio iudici committitur quanta ſit fides teſtibus adhibenda. Albe. de Malet. numero. 4. 370

Arbitrio iudicis relinquitur quæ inimicitię, teſtem repellant. ibidem

¶ Arbitrator an & quando poſſit teſtimonium ferre, Alberi de Males. nu. 41. fol. 398. & Lanfran. de Orian. nu. 69. fo. 486

Cætera vide ſupra in verbo arbiter

¶ Arreſta & ſententię per curiam dicit, an valeant. Petrus Rebuff. nu. 61.. 745

¶ Argumentatio de teſtibus ad tutores & ad iudices eſt conformis. Ange. d Peruſio. num. 16. fol. 104

¶ Argumentum a toto integrali, qđ ꝓcedat in teſtib. Baldus de Peruſio n. 11. fol. 80

Argumentum a nomine procedit in teſte. ibi. nu 12 fol. eodem

Argumentum ab impoſsibili in teſtem procedit. ibidem

Argumentum a communiter accidentibus in teſte procedit. ibidem

Argumẽtũ ad differentia ſitus vel loci quod procedat in teſte. ibi. nu. 14. 80

Argumentum ab eo quod eſt proprium hominis valet ibidem. n. 14. eodem

Argumẽtum ad ſimilitudinem rationis procedit in teſte ibi. nu. 17. eodem

Argumentum a maiori in iure validum. Angel. de Vbal. nu. 4. 101

Argumentum a contrario legis ſumptũ fortiſſimum eſt in iure Angel. de Per. n. 22. & 24. fol. 105

Argumentum a contrario legis ſumptum valet. ibi. nu. 23. & 24. eodem

Argumentum a dicto Iuriſconſulti a dictum teſtis valet. Tynda. nu. 2. f. 295. & Ioan. Crot. nu. 343. 684

Argumentum a minori ad maius ſumptum validum eſt ibi. nu. 3. eodem

Argumentum de ciuilibus ad criminalia eſt validum Tynda. nu. 10. fo. 319. & Ioan. Crot. nu. 101. 576

Argumentum de loco ad tempus & è contra valet. Lanfran. de Oria. nu. 16 fol. 459

Argumentum ab abſurdo validum eſt in iure. Ioan. Crot. num. 382. 714

¶ Ars eſt habitus ratione & naturæ factus Bar. nu. 72. 54

Artis ludricæ cauſa in ſcenam prodeuntes, ad teſtimonium non admittuntur. Iacobus Butriga. n 30 fol. 19 & Stepha. Aufre. n. 11. Paulo ante finem. 252

¶ Articulatus de præſcriptione, an poſſit articulari de titulo, & qui articuli ſuper hoc noui dicantur, & qui antiqui Maria. Sozi. Seni. nu. 65. f. 533. & num. 66. f. 53.

Articulus

¶ *Articulus diſiunctiuus non admittitur niſi ſuper facto alieno. Bal. nu. 32.* 82

Articulus quòd producatur non eſt de ſubſtãtia probationis. Nell. a S. Ge. n. 93. f. 139

Articulus nouus qualiter cognoſcatur. Alb. de Malet. nu. 121. 441

Articulus directè contrarius nõ admittitur ad reprobandum teſtes reprobatorios, niſi allegetur falſitas. ibi. nu. 125. eo.

Articulus quid ſit. Maria. Soz. in ſenior. nu. 8. & 11. 513

Articulus nouus, quis dicatur, & quę dicatur noua exceptio. ibi. nu. 13. 514

Articulus qualiter formari debeat, cum probandum eſt damnum ex eo quòd domus deſtructa, locari non potuit. Ioan. Crot. numero 284. 670

Articulum, publicatis atteſtationibus vbicũque quis vult producere, qui inhęreat de neceſſitate facti, & probationis in articulo atteſtationũ publicatarũ, tunc non licet talem articulum probare: ſecus ſi nõ ſit de neceſſitate probationis, ſed facti tantum. Albe. de Malet. nu. 129. 442

Quid ſi in articulis actor poſuit clauſulam ſolitam apponi, ſcilicet nõ aſtringens ſe ad probandum, niſi ea quę ad fundamentum intentionis ſuę ſufficiunt. ibi. nu. 130. f. eo.

Articuli, & interrogatoria, debẽt in actis poni. Ang. de Peru. nu. 32. 100

Articuli ſuper quibus producuntur teſtes, quomodo formentur. Alberi. de Male. nu. 89. fol. 436. & nu 96. 437

Articuli quare inſtituti ſint. ibi. nu. 91. f. eo.

Articuli *formandi non ſunt diſiunctiuè, niſi vbi agitur de facto, & ignorantia probabilis ſit. ibi. nu. 92.* 437

Articuli impertinentes, & inutiles admitti non debent ibi. nu. 97. eod.

Articuli *ſi obſcuri ſunt, vel longam recipiũt diſputation, ẽdebent a iudice admitti. ſaluo iure impertinentium. ibi. nu. 100 f.* eo.

Articuli ſuper validitate contractus & ingreſſu religionis; & excõmunicatione, qui antiqui, & qui noui dicantur, & qui noui dependentes a veteribus, & qui contrarij, & quando admittendi. Maria. Soz. num. 67. & 68. cum ſeq. 536

Articuli ſi producti, & admiſſi ſunt poſt concluſionem in cauſa, parte non opponente, ualet probatio. Ioã. Crot. *nu. 264.* 661

Articuli quomodo formari, et probari debeãt in pręſcriptione, lõgi temporis. Ioan. Crot. nume. 288. 670

Articuli ſunt decernendi ſuper quibus atteſtationes reprobatorię fiant. Petr. Rebuff. nume. 42. 743

Articuli concordari debẽt. Pet. Rebuff nume ro 13. 748

Articuli aſſerẽdi ſunt, & quõ ibi n. 14. f. eo.

Articuli antiqui qui dicantur. Maria. Sozi. nume. 15. 515

Articulorum ſpecies, quæ ſint. ibi. nu. 12. & 13. fol. 514 & nu. 14. & 15. eod.

Articulorum ſpecies tertia, quæ ſit. ibi. numero 16. 516

Articulorum ſpecies quarta, quæ dicatur. ibidem. nu. 17. eod.

Articulorum *quinta ſpecies, quæ nam ſit. ibi. nume. 18.* eod.

Articulorum copia ei dari debet contra quẽ producũtur, copia vero atteſtationum producenti teſtes non datur. Alberi. *de Males. nu. 102.* 437

¶ *Artifex qui p decennium artem non exercuit. num dicitur artifex, & ex hoc probatur, ꝙ deſiit eſſe artifex.* Bar. *nu. 64. f. 52*

Artificem prudentem quem eſſe diligentemq́, quomodo probetur. ibi. nu. 91. 59

¶ *Aſcriptitius poteſt eſſe teſtis, ſtatu liberi vero non. Nell. a S. Ge. nu. 23.* 127

Aſcriptitij dicuntur domeſtici. Nepos a Monte Albano. nu 13. 5

Aſcriptitij utrum inter domeſticos recenſendi ſint, vt ad teſtimoniũ arceantur. Albe. *de Male. nu. 40.* 374

Aſcendentes, & deſcendentes inter ſe non teſtificantur. Iacob. Aegidij *nu. 57. fol.* 95

¶ *Aſſerens aliquid eſſe quod non eſt, quando dicatur dolũ cõmittere. Bar nu. 104 fo. 65*

¶ Aſſeſſor, *quando poſſit eſſe teſtis. Nell. a S. Gemi. nu. 31.* 128

Aſſeſſor *a teſtimonio repellitur, in cã in qua fuit aſſeſſor. Steph. Aufr. n. 11. in fi. f. 252*

Aſſeſſor *grauitatem prę ſe ferre debet* And. *Barba. nu. 5.* 241

A Aſſocians *aliquem ad cõmittendũ adulterium ac teſtimonium dicat in cauſa adulterij*

tertijs Nell.a S.Gemi.num.18.fol. 125
¶ Aſſuerns. De hoc vide infra in litera N. inuerbo nobilis.
¶ Atteſtatio facta in vna inſtantia, vtrum in alia produci poſſit Lanfran.de Oria.numero.38 fol.471.& nu.40. 472
Atteſtationes non publicatæ, non faciunt fidem.Nell.a S.Gemi.nume 81. 137
Atteſtationes interpretandę ſunt in partem meliorem.ibi nu.170. 155
Atteſtationes in iudicio in cauſa criminali nunquid faciant fidem, in alio iudicio, inter alias perſonas. And. Barba.n.1. 240
Atteſtationes, vt valeant debet deponi intra terminum ſtatutum ad probandum. Ioan Crot.nu.270. 664
Atteſtationes publicari debent. Pet.Rebuff. nu.1. 746
Atteſtationũ publicatio; iudicem nõ ligat in eo q. ex officio facit. Tynda.nu.1. 289
Atteſtationũ publicatio, qualiter fiat, & per notariũ ſcribi debeat, & an talis publicatio ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarij, ita quod eius omiſſio vitiat proceſſum. Maria.Sozi.ſenior.nu.23. 519
Atteſtationum receptio in quibus caſibus impeditur. Pet Rebuff nu.26. 741
Atteſtationes fauorabiliores non elidŭtur ab aliis. Franciſc.Cur.nu.44. 178
Atteſtationibus receptis in vno iudicio, ẽt legitime publicatis in alia quacunque inſtantia, & coram quocunque iudice, inter eaſdem perſonas, & ad eundem effectum ſtandum eſt. Maria.Sozi.n.115.f. 552
Atteſtationibus publicatis, vel didicitis teſtificatis, per reſcriptum, ſeu iuſſionẽ principis, non poſſunt amplius teſtem produci, ibi.nu.118. 553
Atteſtationibus publicatis, poteſt iudex ex officio ſuper eiſdem capitulis teſtes recipere Ioan.Crot nu. 340. 684
Cætera uide ſupra in uerbo articulis.
¶ Auctoritas & integritas teſtium nũquam efficit, vt pauciores pluribus præferantur Fedric.Schen.nume.55. 114
Auctoritas tutoris interpoſita incontinenti poſt contractum celebratum, ualidat ipſum contractum Ioann.Crot.nume. 270 fol. 670
BAldus preceptor Nell.a S Ge & tractatum de teſtibus edidit, quem morte præuentus incompletum reliquit, idem Nell.nu.152. 151
Baldus cum intellectu volauit ad ea quę non poſſunt intelligi, nec probari, niſi per ſummos viros.ibi nu. 153. 153
Baldus Bartoli diſcipulus, ſcientiæ cupidus. Tynda.nu.2. 284
Baldus ſemper varius, & ſuorum dictorum non memor. Tynda.nu.4. 317
Baldo glorię cupiditas in interpretando iure ſemper fuit. Tynd.n.5. 285
¶ Bapaptizatus q. ſit puer, per vnum teſtem probatur. Nepos a Mon. Alb.n.68.fol. 9
¶ Bartolus pręclarus doctor errauit in poſitione caſus. Tynda nu.19. 311
Bartolus iuris ciuilis interpretator acutiſſimus. Tynda.nu.8. 286
Bartolus anno ætatis ſuæ.44. vita functus eſt. Tynda.nu.2. 337
Bartolo qui aduerſari conatur ſæpius eorũ maculã, atq: in ſciẽtiã oſtẽdũt.ib.n.3.f.0.
Bartoli ad laudes humanum alloquium nõ ſufficit. Tynda.nu 3. 285
Cętera vide infra in uerbo Carolus.
¶ Baſtardus ſocietatem cũ hęrede legitimo contrahentes, ſuccedit ui ſocietatis Frãc. Cur.nu.4. 171
Beneficiati p prælato, de ſua creatione, ſeu titulo teſtificãtur. Nel.a S.Ge.n.35.f.129
Beneficij collator, an ſit idoneus teſtis pro contentione de beneficij collatione. Ioan. Crot.nu.183. 622
¶ Beroarius an poſſit eſſe teſtis, cum ſit uilis perſona Stepha.Aufre nu.12.f.352. & Lanfra. de Oria n.64. 484
¶ Bina ſponſalia, vel binas nuptias, qui eodẽ tempore, ſuo nomine exercuit, & qui paſſus eſt filiũ eã ducere, quę nubit, intra tẽpus luctus teſtis eſſe nõ poteſt Iac. Bus. nu 37 fol.19.& Steph.Aufr.n.72.f.271
¶ Binominis ſi aliquis ſit, qualiter probetur eſſe illum, de quo agitur. Bar.nu.26.f 41
¶ Bona ſua adminiſtrare phibitus, periurus & oẽs reprehẽſibilis & notæ opinionis, in numero teſtiũ nõ ſũt. Iac.Bus.n.51. 20
Bonus quilibet præſumitur, niſi contrarium probetur Ioan.Crot.nu.397. 728

Cæcus

C

CAecus teſtificatur de auditu, quando habet voces notas, & de his quę ante cęcitatē vidit. Nell a S.Gemi n.29.f.129

Cæcus qualiter ſuper iuriſdictione teſtificetur. Nell. a S.Gemi.nu 188. 158

Cęcus an & quando poſſit eſſe teſtis. Steph. Aufr.nu.16.fol.253.& Albe.de Males. nume.36. 414

Cęcus an poſſit eſſe teſtis in ſtipulatione, & in actione iniuriarum, & an poſſit falli, vel nè, remittitur iudicis arbitrio. Alber. de Males nu.37. 412

Cæcus factus dignitatem retinet. ibidem.numero 36. eod.

Cæcum aliquem eſſe, qualiter ꝓbetur. Nell. a S.Gemi.nu.188. 158

¶ Calumnioſè obiectum, quando dicatur. Petr Rebuff.nu 48.& 49.fol.743.& numero.50. 744

¶ Canonicus regularis non teſtificatur ſine ſuperioris licentia, in cauſa verò eccleſiæ ſuæ ſic. Nell. a S.Gemi.nu.22. 126

Canonicus regularis, an poſsit eſſe teſtis ſine licentia ſuperioris. Stepha. Aufre.numero 13. 252

Canonicus an poſſit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ, vel prębendę ſuę. nu 14.fol.253.Ioā. Crot.nu.173. 620

Canonicus an teſtificari poſsit pro alio canonico. Alber.de Males nu. 76.fol.406. Ioan. Crot.nu.168. 619

Canonici quando accuſant prælatum ſuum, teſtes domeſtici admittuntur. Alberic de Male num.63 fol.376. quòd intellige vt ibi.nu.64. 377

Canonicorum teſtimonium recipitur ſuper his, quę in capitulo geſta ſunt. Federic. Scheuch.nu.29. 110

Cætera vide infra in verbo monachi.

¶ Capitalis inimicus, quis dicatur. Lanf de Oria.nu.59. 470

¶ Capitulum cum tu.de teſtibus. quomodo procedas Aegid.Boſſ.nu.10. 773

Cap. veniens el 1. de teſtibus. ampliatur. Io. Crot.nu.321. 678

Capitulum quandoq; pro articulo & poſitione ſumitur. Maria.Sozi.Senior.nume.10. fol. 514

Capitula ſi data ſunt, & teſtes ſuper illis nō deponunt, malitia, vel negligentia iudicis, an ſit poſtea admittendi. Iac.Butriga. nu 51. 20

¶ Carceratus, ſeu pro crimine detentus, an poſſit teſtificari. Stefa. Aufr.nu.15.f.253 & Albe.de Male nu.48.49.& 50.f.375

¶ Cardinali vel alio viro ſumma auctoritatis, an credatur de commiſſione ſibi a Principe facta, Ioan.Crot.nu.210. 644

Cardinali vel alij homini magnę auctoritatis, & viris religioſis, non creditur ſine iuramento. Ioan.Crot nu.227. 655

¶ Carnifices & fabri pręſumitur quòd pręualeant in militia pedeſtri Barto.numero 92.fol. 60

Carolus Quartus, conceſſit Bartolo, & eius deſcendentibus poteſtatem concedendi veniam ętatis Barto.nu.80. 56

¶ Caſus in quo pater teſtificatur pro filio. Nepos a monte albano.nu.47. 2

Caſus in quo teſtimonium vnius admittitur. Alber.de Males.nu.71. 390

Caſus in quibus maior numerus duorum teſtium requiritur. Nepos a Monte alba.nume.93.94.cum ſequen. 11

Caſus tres conſiderabiles in variatione teſtium Tynda.nu.11. 334

Caſus in quibus licet a tormentis inchoare. Tynda.nu.4. 344

Caſus in quibus ſtatur ſecundo dicto teſtiū. Tynda.nu.2. 350

Caſus in quibus teſtes ad concordiam reducuntur. Ioan.Crot.numero 338.& 339. folio. 682

Caſus per turbam qui probandi. Pet.Rebuff. nume.36. 735

Caſus in quibus impeditur a teſtificationū receptio. Pet.Rebuff.nu.26. 740

¶ Cauſa. Omnia quę poſt datum libellum in cauſa proponuntur, dicuntur ad cauſam emergere, & ſi incidentia venire dicuntur Maria.Soz.Senior.nu.2. 512

Cauſa propria differt a cauſa appellationis. ibid.nu.3. eodem

Cauſa ſcientię, quomodo a teſte reddenda. Federic.Scheuch.nu.43. 113

Cauſa pecuniaria maxima criminali ęquiparatur. And.Barba.nu.19. 226

Cauſa criminalis quid ſit, & quid mixta. Andre Barb. nu. 2. 230

Cauſa quando criminalis dicatur. Ioan. Cro. *nu. 23.* 586

Cauſa criminalis dicitur, cum de pœna applicanda fiſco agitur Io. Crot. nu. 307 675

Cauſa pecuniaria appplicanda fiſco, an dicatur criminalis. And. Barba. nu. 3. 230

Cauſa per teſtem uidetur reddita, ſi non eſt ſufficiens uel iuſta. Tynd. nu. 9. 293

Cauſa filiorum quamuis regulariter eadem uideatur, idemq́ matris, tamen quandoq́ mater teſtificatur in cauſa matrimonij filij Tynd. nu. 21. 328

Cauſa quæ ſit concordiæ, & benignæ intertationis contrariorum. Tyndar. numer. 2. fol. 359

Cauſa matrimonij diſſoluendi, per domeſticus probatur. Alb. de Male. nu. 62. 376

Cauſa matrimonialis æquiparatur criminali. Ioan. Crot nu. 149 616

Cauſa ubi ardua eſt, non tenetur dominus per procuratorem cōparere, & ſi dominus citatus, iuſto impedimento uenire non poteſt. non ualet quod geritur. Alb. de Male. nu 3. 425

Cauſa limitata, limitatum parit effectum. ibi. nu. 59 412

Cauſa magna, quæ dicatur, & quæ parua, Lanfran. de Oria. nu. 29. 465

Cauſa appellationis in quo differat a cauſa principali Mar. Sozi. ſenior. nu. 97. 546

Cauſa ciuilis ardua, an æquiparetur criminali Ioan. Crot. num. 46 fo. 587. & nu. 160. 617

Cauſa ſpiritualis poteſt in clericum, & laicū ſimul compromitti. Ioann. Crott. numer. 68. 592

Cauſa parodij, tollit omnem ſuſpicionem. Ioā. Crot. nu. 137. 615

Cauſæ ciuilis app ellatione quid ueniat. Andr Barb. nu 13. 230

Cauſam ſimilem habens, an ad teſtimonium admittatur. Ioan. Crot nu 72. 488

Cauſam propriam non poteſt quis ſuo teſtimonio iuuare Steph. Aufre. nu. 84. 275

Cauſæ propter quas quis a teſtimonio repellitur. Ioan Crot. nu 57. 480

¶ *Cautela pro teſte, quando torquetur. Nel. a S. Gemi. nu. 231.* 164

Cautela ad euitandam infamiam per condēnationem. And. Barb. nu. 4. 241

Cautela pro examinandis teſtib. carceratis Alberi. de Malet. nu. 49 & 50. 375

Cautela qua uti debet creditor, non ualens creditū ſuū probare. Io. Crot nu. 348. 686

¶ *Cedens an teſtificari poſſit proceſſionario. Nell. a S. Gem. nu. 34 fol. 129. & Steph. Aufr. nu. 17. fol. 253. & Lanfrā. de Oria. nu. 65.* 485

Cedens iura ſua an proceſſionario teſtificet. Alb. de Malet. nu. 46. 398

¶ *Celans ueritatem non probat. Iaco. Aegid. nu. 23.* 90

Celare ueritatem an ſit peccatum. Alber. de Malet. nu. 27. 418

¶ *Cerdonem eſſe bonum probatur per teſtes eiuſdē, uel maioris peritiæ. Bar. n. 61.* 52

¶ *Charilli hiſtoria. Petrus Rebuff n. 58* 745

¶ *Chriſtianus qualiter quis, probetur Barn. 59 fol. 51. & Io. Crot. nu. 393.* 722

¶ *Circuitus eſt euitandus. Tynda. nume. 28. fol.* 329

¶ *Citari an debeat pars ad articulos dandos, uel corrigendos. Alberi de Malet. nu. 6. fol. 325. & quid ſi præceſſit citatio ad omnes actus. ibi. nu 9.* eod.

Citari debet pars interlocutorijs. ibi. numer. 7. eod.

¶ *Citatio ſola non ſufficit, ad probandum teſtimonium, & teſtium receptio ad iuramenta. Ang. de Vbal. nu. 10.* 102

Citatio perſonalis, an requiratur, quando teſtes extra ordinem examinantur. Nel a S. Gemin. nu. 79. 136

Citatio ad cauſam cuius importantiæ ſi. Alb. de Malet nu. 34. 429

Citatio partis an neceſſaria ſit, cum per inquiſitionem proceditur, & teſtes recipiuntur. ibi nu 35. eod.

Citatio partis neceſſaria eſt, cum per accuſationem procedit ur ibi nu. 38. eod.

Citatio interueniſſe præſumitur, quamuis ſit ſolēnitas extrinſeca, ſi in ſententia multum antiqua, dicitur quod pars fuit citata. Ioan. Crot. nu 240. 657

Citatio partis eſt neceſſaria ad hoc ut teſtis depoſitio ualeat, & unica citatio ſufficit. ibi.

ibi. nu.245. 658

Citatio non requiritur in examinatione teſtium, ubi recipiuntur per cognitorem, ad cognoſcendum; an quis ſit idoneus ad beneficium ſeu dignitatem . ibi numero. 25. 659

Citationis ſolennitate omiſſa, nil valet quod geritur, ſi tamen citatus iuſto impedimento uenire non poteſt, & teſtes recipiũtur, teſtium productio non ualet . Alber. de Malet. nu. 2. 425

Citatus non eſt ſemper admittendus ad contradicendum Nell a S.Ge nu.79. 136

¶ Coadunatio, cætus, collegium, quid importent. Pet. Rebuff. nu.39.fo. 735

¶ Clariores probationes requiruntur in criminalibus quàm in ciuilibus . Tynda. nu. 22. 320

Clauſula gratiam tibi facimus, in reſcripto poſita, cuius effectus ſit. And. Barbat. nu. 25. 239

Clauſula generalis in fine appoſita, ad omnia præcedentia referenda eſt, quando cõmode poteſt Tynda. nu.4. 351

Clauſula annullatiua in lege appoſita, reddit actum in contrariũ factum ipſo iure nullum. Ioann. Crot. nu.263. 661

Clauſula ſcripturarum ſaluo iure reiicienda Pet. Rebuff. nu.15. 748

¶ Clericatus per unũ teſtem probatur. Ioan. Cro. nu.214. 645

Clericus non deuocari debet in teſtimonium illius cauſa, cuius primũ cognitionẽ ſuſcepit. Nepos a Monte Albano. n.141. 14

Clericus in cauſa ſuæ eccleſiæ an in teſtem admittatur Nell. a S.Gem. nu.22.f.126. & Alberi. de Malet. nu 59. fol. 376. & idem Alber. ibi nu.7 .fol.404 & Lãfra. de Oria. nu.64.fol. 484

Clericus deponẽs falſum, qualiter puniatur remiſsiue. Nel. a Ge. nu.244. 165

Clericus an poſsit eſſe teſtis corã iudice tẽporali, ſine licentia Epiſcopi. Stepha. Auf. nu.18.fol.254.& Lanfran. de Oria. n.87 fol.491.& Ioan. Crot nu.178. 621

Clericus in teſtem productus, a quo ſit examinandus, & in quo loco Alberi. de Malet. nu.31. 411

Clericus regulariter non compellitur teſtificari, niſi in ſubſidium probationum. Albe. de Malet. nu.33. 419

Clericus in teſtamentis poteſt eſſe teſtis ibidem. 34. eo.

Clericus an poßit eſſe teſtis contra laicum, in cauſa criminali . Ioann. Crot. numero 69. 592

Clerici an poſsint teſtificari inter laicos. Alberi. de Malet. nu.30. 411

Clericus concubinarius a teſtimonio repellitur. Andr. Barba. nu.21. 203

Clericus torqueri poteſt, ſicut quilibet alius Pet. Rebuff. nu.5. 751

Clericus iurans dare infra diem , an elapſo ueſpere, non dando periurus ſit. Alber. de Malet. nu. 117. 440

Clerici quot teſtibus ſunt conuincendi. Nepos a Monte Albano. nu.98 . 11

Clerici cogentur ad teſtificandum, quando de crimine ciuiliter agitur. Alber. de Males. nu.36. 419

Clerici compelluntur coram iudice ſeculari, teſtimonium dicere quando agitur criminaliter de crimine ad pœnam pecũniariã imponendam per ſtatuta. ibi. nu.37. eod.

Clerici non compelluntur coram iudice , qui eſt de temporali iuriſdictionem eccleſiæ teſtificari, quando teſtificando in criminalibus, incurrerent irregularitatem ibi. nu.38. eod.

Clerici quot teſtibus. conuincãtur, Nell. a S. Gemi. nu.83. 137

¶ Cliens, ſeu mercenarius, aſcriptitius, ſeu colonus utrum inter domeſticos recenſeri di ſint, ut a teſtimonio arceantur. Alberi. de Malet nu.39.40.41.& 42.fol. 374

Codicilli largo modo ueniunt appellatione teſtamenti. Ioan. Crott. nu.6. 573

¶ Cæſus fuſtibus per prætorem ad teſtificandum non admittitur. Iacob. Butrig. nume. 39. 20

¶ Cætus, collegium, coadunatio. quod importent, Pet. Rebuff. nu.39. 735

¶ Cogi nunquid aliquis poſsit, ut dimittat teſtes contra ſe teſtificari. Nel. a S.Gemi. nu 33. 141

¶ Cognatio ſpiritualis maior eſt quam uinculum adoptionis, & etiam carnalis Franciſ. Cur. nu.64. 184

Co-

Cognati utrum dicantur domeſtici. Alb. de Males. nu. 48. fol. 367

¶ Cohabitantes cum inimicis, repellẽdi ſunt a teſtimonio. Nell. a S. Gemi. nu. 3. fol 123 Stepha. Aufre. nu 20. 254

¶ Collaterales, & conſanguinei, uolentes inter ſe admittuntur a teſtimonio, etiam in cauſa criminali, & quando inter extraneos in cauſa ciuili. Nell. a S. Gemin. numero 9. 123

Collaterales uſque ad quem gradum non cõpellantur eſſe teſtes. Alber. de Males nu mero 10. 416

¶ Collator beneficij an poſſit teſtificari pro illo cui fecit collationem. Stepha. Aufre. nu. 19 fol. 254. & nu 92. fol. 280. & Io. Cros. nu. 183. 622

¶ Collegium, cœtus coadunatio, quid importens. Pet. Rebuff. nu. 93. 735

¶ Colonus an poſſit in cauſa domini ſui teſtificari. Stepha. Aufre. nu. 21. fol. 354. Lanfran. de Oria nu 64. 484

Colonus utrum inter domeſticos recenſendus ſit, ut a teſtimonio arceatur. Albe. de Males. nu. 39. 374

Colonus antiquus an poſſit eſſe teſtis pro monaſterio ſuo. Aegid. Boſſ. nu. 116. 794

Coloni dicuntur domeſtici. Nepos a Monte Albano. nu. 13. 5

¶ Commiſſarius recipiens teſtes, ſuper numerarios punitur. Petr. Rebuff. nu. 58 f. 736

¶ Commiſſio. Pro examinandis teſtibus in territorio alterius exiſtentibus debet commiſſio fieri illi iudici Bal. de Peruſio. numero 5. 74

¶ Communis uſus utendi, & communis uſus intelligendi, quomodo probetur. Lanfr. de Orian. nu. 97. 505

¶ Comparatio, quando plenam fidem faciat Tynda. nu. 7. 333

¶ Compater an poſſit eſſe teſtis, uel iudex pro compatre remiſſiuè. Nell. a S. Geminia nu me 35. fol. 129. & Franc. Cur nu 63. fol. 182. & Ioan. Cros. nu. 101. 596

Compater pro ſuo compatre, an poſſit eſſe teſtis in cauſa criminali, & an filius ſpiritualis pro patre ſpirituali, et è contra poſſint in dicta cauſa eſſe teſtes Ioann. Cros. nu. 101. fol. 596

Compater, loco patris habendus. Franciſc. Cur. nu. 63. 18

[Compatrioia an cenſeantur in teſtimonio ſuſpectus Franciſ. Cur. nu. 65. 182

[Conceſsio quod facta ſit, motu proprio: non probatur per teſtes: Nell. S. Gemini. num. 223. 163

[Concluſio eſt factis probatorijs reſultare debet. Petr. Rebuff. nu. 37. 742

[Concluſſio in cauſa an habeat locum in criminalibus. Aegidius Boſſ. nu 9. 763

Concluſum in cauſa, quando dicatur Ioann. Cros. nu. 272. 666

[Concordes teſtes in principali dicto in acceſſorio poſſunt reduci ad cõcordiam. Tynda. n. 31 360

Concordia in pluribus teſtibus prima facie diſcordibus fieri debens, ut probent, & eorum dicta interpretari Franci. Cur. nume. 112. 192

Concordia teſtium, an indiſtincte facienda ſit. Albe. de Males. nu. 31. 452

[Concubina an pro concubinario ſuo teſtificari poſsit. Albe. de Males. nu. 3. f. 370. et Ioan. Cros. nu. 123. 613

Concubinas duas tenens, infamis eſt. And. Barba. nu. 10. 243

¶ Concubinarius manifeſtus, an ad teſtimonium admittatur. Nell. a S. geminia nu. 20. fol. 126. & Stepha Aufre. nu 22. fol. 355. & Iodocus Damhoud. nu. 18 f. 800

Concubinatus repellit clericum a teſtimonio. And Barba. nu. 21. 203

¶ Concurrentibus duobus dictis contrarijs ab eodem, uno cum iuramento, alio ſine, ſtatur dicto non iurato, quando coniecturæ ſunt magis pro eo, quam pro dicto iurato Tynda nu. 7. 312

¶ Condemnari an quis debeat de cauſa grauis criminis & ex præſumptione uehe mẽ. Tynda nu. 18. 28

Condemnatio ex uno teſte ſequi non poteſt Albe. de Males nu 8. 397

Condemnatus de crimine famoſo an appellatione pendente repellatur a teſtificando Stepha Aufre. nu. 11 f. 250. & numero. 24. 255

Condemnatus ob crimen famoſum, an poſsit teſtificari ibi. num. 23. 255

Condemnatus publico indicio, repellitur a teſtimonio, ſimiliter de crimine famoſo, pondende appellatione per eum interpoſita.ibi.nu.24. eodem

Cōdemnatus furti, bonorum raptorum, iniuriarum, nō eſt teſtis idoneus ibi.num. 25.fol. eodem

Condemnatus ex cauſa furti, infamiam incurrit.Ioan.Crot.nu.46. 587

¶ *Conditio teſtis. tempore teſtimonij inſpicitur, quando eſt de ſubſtantia rei.Nell. a S.Gem.nu.25.* 127

Conditiones teſtium quæ ſint. And. Barba. nu.11. 198

¶ *Confeſsio damnati ad furcas presbytero facta, nunquid fidem in indicio faciat, & an teneatur presbyter ad illius reuelationem Andreę.Barba nu.21.& 22.* 237

Confeſsio non requirit telam ordinariam indicij, And.Barba.nu.fol.240.Et an infamet.ibi.nu.6. 242

Confeſsio coram arbitro, non infamat. ibi. nu.3. 241

Confeſsio item in indicio, ſed non ad tribunal. ibidem

Cōfeſsio facta a ſtatuto, operatur effectum veræ confeſsionis ibi.nu.17. 242

Confeſsio in criminibus per torturam ex torta, an valeat Tynda.nu 5. 289.& num. 26. 320

Confeſsio valida, & reſponſio per verbum credo, inducitur poſitionibus Tynda.num. 14. 294

Confeſsio extra.indicium facta, abſente parte, & ſine cauſa, nihil præindicat confitenti.Tynda.nu.15. 294

Confeſsio extra indicium in criminalibus, quid operetur.Tynda.nu.1. 317

Confeſsio facta coram non ſuo iudice, vel coram iudice non in forma indicij, non dicitur facta in indicio, ſed extra. ibi. num. 3. eodem

C*onfeſsio ſui natu ra non requirit indicium ſed eſt fulcita aliis neceſſariis adminiculis ibi.nu 8.* 318

Confeſsio extra indicium, an faciat plenam probationem contra reum ibi.nu.9.f. 319

C*onfeſsio facta coram competenti iudice inquirenti, veriſimilis eſt; & plene probat. Tynda nu.15.* 319

C*onfeſsio per iracundiam facta, geminata tenet.ibi.nu.18.* eodem

C*onfeſsio extra iudiciū, iūcta vel ſimilib. an faciat plenā probationē.ibi.n.19.* 320

C*onfeſsio extra iudicium facta ſine vero ſimilibus.an plenā probationem faciat ibi. nu.28.* eodem

C*onfeſsio extra iudicium cum cauſa de per ſe conſiderata, facit ſemiplenam probationem* Tynda.*nu.30.* 321

C*onfeſsio ax qua.unque cauſa facit plenam probationem ibi.nu.34.* eodem

C*onfeſsio in criminalibus extra iudicium, quid operetur ibi.nu.35.* 322

C*ōfeſsio abſēte parte, an pbet.ibi.nu.36* eodē

C*onfeſsio extra indicium, ſiue in criminalibus, ſiue in ciuilibus, cum veriſimilibus, facit plenam fidem ibi.nu.37.* eodem

C*onfeſsio, cum cauſa parte abſente, vel parte præſente, ſine cauſa quid conferat. ibi. nu.38* 323

C*onfeſsio extra iudicium, quando faciat ſemiplenam probationem.ibi.nu.43.f.* 324

C*confeſsio extra iudicium minus operatur, quam in iudicio* Tynda.*num.31.* 330

C*onfeſsio in diſcreta eſt reiicienda.* Tynd. *num.24,* 336

C*onfeſsio facta in foro poli, fidem non facit in foro fori.*Tynda.*nu.3.* 346

C*ōfeſsio ſocij criminis an faciat indicium ad torturam.Albe.de Malet.nu 67* 403

C*onfeſsio facta per procuratorem in vno iudico an prgiudicet domino in alio iudicio.Ioan.*Crot.*nu.276.* 667

C*onfeſsio quæ ſponte emanauit in indicio ſumario, an faciat fidem in indicio ordinario.ibi.nu.278.668.& num. 280. cum ſequen.* 669

C*onfeſsio quæ non fuit ſortita effectum, vt quia tulit ſententia contra eam confitenti non nocet.ibi.nu.281.* 669

C*nfeſsio facta per verbu m, credo, non minus præiudicat, quaſi per verbum aſſertiuū facta eſſet.Ioan.*Crot.*nu 316.* 677

C*onfeſsio facta in foro pgnitentiali, nō probat in foro indiciali, niſi de matrimonio confirmādo aga Ioan.*Cro. *nu.350.* 687

C*onfeſsio pgnitentialis, & ſic peccatorum*

quæ

quæ ſit pro remedio animę an in ſcriptis fieri poſsit Ioau.Crot.nu.374. 708

Confeſsioni teſtis extra iudicium pro qua ueriſimilia concnrrnnt ſtatur contra teſtem,vt ab ea recedere in iudicio non poſſit,quin de falſo pnniatnr.Tynda.nn. 15. fol. 327

Confeſsioni etiam iudiciali non propter ſe, ſed incidenter emanatæ,non ſtatnr. Tynda nu.2. 345

¶ Confeſsionem ſuam,qnando quis reuocet. Tynda.nn.3.289. & nu 7. 326

Cætera vide infra in verbo Partis præſētia.

¶ Confeſſor qualiter in reſtitutione bonorū confitentis ſe gerere debeat. And. Barba. nu.12. 223

¶ Confeſſus de ſuo crimine tangens principalem cauſam non probat,ſed de ſuo crimine pnniri debet Iac.Entrig.nu.60. 20

Confeſſus delictum coram incompetenti indico,non admittitur, ſi poſtea contraria dicat corā competenti Tynda.nu.3. 317

Cōfeſſus in ciuilibus ante litem conteſtatam, pro condemnato habetnr ibi.nu.23. 320

Confeſſus appellans eius confeſsione reuocare cenſetur ibi.nu 27. eodem

Confeſſus in facto proprio in tormentis, penitere poteſt.Tynda.nu.4. 326

Confeſſus furtum eſt ipſo iure infamis,& a teſtimonio repellitnr, Albe. de Male.nn. 89. 385

Confeſſus non poteſt opponere de ineptitudine libelli.Ioan.Crot nn.279. 668

Confeſſum de crimine nōſeqnitur infamia de iure ciuili.Alber.de Male nu.48. 386

Confitens an poſsit reuocare ſuā confeſſionē vel interpretari.Tynda.nn. 5. 318

¶ Coniecturę in incertis,non certis,locum habent.Marian.Sozi.nn.120. 553

¶ Coniunctæ perſonę, quę in iure ciuili cogi non debent,aduerſus coniunctos teſtimonium ferre in quibns caſibus etiam de iure canonico etiam inuiti aduerſus eoſdem coniunctos teſtimonium ferant Federich. Schench.nu.34. 11

Coniunctus an & quo caſu poſsit p cōiunctis teſtificari Stepha.Aufre.nn.25. 255

Coniunctus pro coniuncto ſeu affinis pro affine non eſt in cauſa criminali a teſtimonio admittendus Ioan.Cro.nu.73.f.592

Coniunctus vſque ad quem gradum intelligatur:Lanfran.de Orian.num.58. 480 & Ioan.Crot.nu.73. 592

Coniunctus productus in teſtem ex parte accuſati ad ſe defendendum,nō repellitur Ioan.Crot.nu.80. 593

Coniunctus integrę vitę.& magnę ſanctimonię poteſt eſſe teſtis pro coniuncto in cauſa criminali.ibi.nu.85. 594

¶ Coniurator repellitnr a teſtimonio Nell. a S.Ge.n.6.123.& Iodoch. Damhonde nn. 20. 800

Cōſanguineus an & quo caſu poſsit p conſanguineo teſtificari.Steph.Aufre.nume: 25. 255

¶ Conſanguineus non repellitur a teſtificādos,quādo pars cōtra quā fuit pductus nō opponit.Io.Cro.nu.76. 593

Conſanguineus vſque ad quem gradum poſſit eſſe teſtis.Aegid.Boſſ.nu.110. 794

Cōſanguineus cuius fauore phibeatur teſtificari cōtra cōſanguineū Alb de Male.n.6.

Cōſanguineo in cōtradictorio iudicio minus creditur ſeu in contradictorio magis Nel. a S Geminia.nn 8. 123

Cōſangninei accuſatoris aduerſns extraneos teſtimoniū nō dicūt.Nepos a Monte Albano n.9.f.4.& Ang.de Vbal.n.20: 105

Conſanguinei offenſi, an teſtes eſſe poſsint. Ange.de Vbal.nn 19. 105

Conſangninei vſque ad quem gradum non cognatur inuiti,in cauſa conſanguinei teſtimonium dicere ibi nu.26. eodem

Conſanguinei volentes inter ſe, admittuntur ad teſtimonium etiam in cauſa criminali, & qnando inter extraneos in cauſa ciuili.Nell.a S.Ge.nn 9. 123

Conſanguinei & affines,an repellantur a teſtimonio,in cauſis conſanguineornm, & affiniū Albe.de Malet.nn.56.f.363.nu. 54.& 55. 368

¶ Conſanguinitatis qualiter probatio fiat. Lanfran.de Oria.n.99.f 507.& Petr.de Moncada.in additionibns. ad Ioannem. Crot.nn.366. 704

¶ Conſecratio eccleſię per unum teſtem probatur. Item quod puer ſit baptizatus. Nepos a Monte Albano.nume.68. 9

¶ *Conſenſus ſolus partium non ſufficit ad cõualidanda dicta teſtium, quæ non ualent. Nell. a S. Gemi. nu 224.* 163

¶ *Conſentiente etiam parte tollitur poteſtas recipiendi teſtes plus decem. Petr. Rebuff. nu. 3.* 732

¶ *Conſequentia eſt falſa, ubi oppoſitum conſequentis ſtat cum antecedente Fran Cur. nu. 109.* 191

¶ *Conſideranda in probandis reprobatoriis teſtium, Pet. Rebuff. nu. 36.* 742

¶ *Conſiſtentes in peccato mortali an a teſtimonio repellantur Iacob. Aegid. numero. 35. fol. 92. & Angel. de Peruſio. numeru. 3.* 96

¶ *Conſobrini & Alij qui non poſſunt teſtificari pro agnatis & cognatis Albe. de Malet. nu. 48. & 50.* 363

Conſobrini uel agnati, licet non compellantur teſtimonium perhibere, poſſunt nolentes teſtificari. ibi. nu. 51. 368

Conſocius criminis utrum teſtis eſſe poſſit Lãfran de Oria nu 72. fol. 478. & Albe. de Malet. nu. 65. fol. 403. & Iodoch. Dambonde. nu. 14. 800

¶ *Conſors an poſſit eſſe teſtis pro conſorte. Stepha. Aufre. nu 26.* 256

Sonſortes in cauſa communi non teſtificantur. Iaco. Aegid. nu. 15. 89

¶ *Conſpirator an a teſtimonio repellatur. Nell. a S. Gem. nu. 6. fo. 123. Steph. Aufr. nu. 27. fo. 256. & Iodoch. Damhoude. nu. 20.* 800

¶ *Conſtare quid non ſufficit niſi conſtet ꝙ quis. Fran. Cur. nu. 87.* 188

¶ *Conſtitutio Papæ habilitans inhabiles, inhabiles inimicitiæ cauſa non cõprehendit. And. Barba. nu. 43.* 212

Conſtitutio loquens de contractu initio per uſurarium non uendicat ſibi locum in cõtractu poſtea geſto, per deſerentem uſuras. And. Barba. nu. 11. 222

Cõſtitutio epiſcopalis quod quis conuincatur de crimine uſurarum, per unum teſtem nõ ualet. Ioan. Cro. nu. 222. 646

Conſtitutio quæ in curijs eccleſiaſticis non ligat Petr. Rebuff. nu. 8. 733

¶ *Conſuetudo ciuitatis ubilibet ſeruanda eſt. Angel. de Peruſio. nu. 25.* 99

Conſuetudo uim addit. ut crimina capitalia fiant. Andr. Barba. nu. 28 205

Conſuetudo quò publicatis atteſtationibus poſſint teſtes produci an ualeat. Albe. de Malet. nu. 110. 439

Conſuetudine induci non poteſt, quod dicto teſtis deponentis de credulitate, fides præſtetur Tynda. nu. 6. 293

¶ *Continuatio legis ad legem an neceſſaria & quid de titulo ad titulum, Item decretalis ad decretalem. Andr. Barba. nume. 1.* 195

¶ *Contractus non probatur ſi ago quòd mutuaui ſub conditione, & probo quod mutuaui pure. Nell. a S. Gemi. nu. 157* 153

Contractus ioco factus neminẽ obligat Tyn. nu 5. 301

Contractu libram auri excedenti, quinque teſtes adeſſe debent, cum in ſcriptis a literarum imperio celebratur. Federic. Schẽch nu. 60. 115

Contractum aliquem factum a muto qualiter probetur. Nel a S. Geminia. nu. 188. & 189. 158

¶ *Contrarietas teſtium, uel uarietas, qualiter ſit concludenda etiam ut probẽt. Nel. a S. Gemi. nu. 230.* 163

Contrarietaria duo nn poſſunt eſſe uera in eodem ſubiecto. Tynd. nu. 18. 305

¶ *Controuerſia multis modis dicitur. Andr. Barba. nu. 4.* 196

¶ *Cõtrariorum alter, falſum eſſe certum eſt. Tyn. nu. 11. fol 340. & nu. 16.* 341

Contrariorum uno cognito, cognoſcitur & reliquum. Lanfran. de Oria. nu 55. 480

Contrariis duobus poſitis uel incon. paſſibilibus iuramenti, impoſſibile eſt alterum nõ eſſe falſum. Tynda. nu. 32. 330

¶ *Contradicenda non ſunt dicta teſtiũ, ſed ipſæ perſonæ reprobandæ. Petr. Rebuff. nu. 62.* 745

Contradicendi unica dilatio. ibi. numer. 55. 744

Contrarius teſtis qui uocetur. Albe. de Maleſtis. nu. 2. 447

¶ *Contumacia tergiuerſatoris fratris, purgatur per alterum ſtrenuè Dominum proſequentem. Fran. Curt. nu. 4.* 171

Contumacia quælibet, an digna excommunica-

nicatione. Andr. Barbar. nu. 9. fol. 233

¶ Conſumax non comparendo, peccat in duobus. And. Barba. nu. 9. 233

¶ Conuerſus an poſſit eſſe teſtis in cauſa ſui monaſterij. Stepha. Aufre. nu. 28. 256

Conuerſi, & quicunque ſub regulari obedientia conſtituti, a teſtimonio reiiciuntur. Iodoch. Damhoude. nu. 18. 800

¶ Conuictus de hæreditate expilata, & qui teſtamento patris increpatus eſt; ad teſtificandum non admittitur. Iacob. Butriga. nu. 39. cum ſeq. 20

Conuictus de crimine, ſed non condemnatus, an in teſtem admitti poſſit. And. Barba. nume. 1. 240

Conuictus quibus modis quis dici poſſit. ibi. num. 2. eod.

¶ Copia articulorum, an detur parti petenti. Bal. de Peruſio. nu. 40. 83

Copia interrogatoriorum, an dari debea parti contra quam producuntur. Iacob. Butriga. nu. 7. 25

Copia interrogatoriorum fiendorum non datur parti. Bal. de Peruſio nu. 41. 83

Copia indiciorum dari debet teſte, ut diſputetur, an ſit torquendus, ſi quæſtio ſit, an ſeruus vel liber ſit Aegid. Boſſ. n. 38. 758

Copia indiciorum non dari debet teſti, ubi dubium ſit, an varius, mendax, vel contrarius ſit, an non. ibi. nu. 39. eod.

¶ Copulatus cum inimico, an & quando a teſtimonio repellatur, Albe. de Malet. n. 13. & 14. fol. 371. & Lanfranc. de Oriano. nus. 84. 394

¶ Correctio teſtis, an ex interuallo admittatur. Tyndar. nu. 7. 297

¶ Corruptus pecunia, an a teſtimonio repellatur, vel eius dictum fidem faciat Iaco. Aegi. n. 22. fol 90. Stepha. Aufre. numer. 30. fol. 257. & Lanfran. de Oriano. num. 79 fol. 492. Iodoch. Damhoude numer. 21 fol. 800

¶ Credere quis præſumitur quod aſſerit, & quæ ſit iuſta cauſa credulitatis Bal. de Peru nu. 5. 73

Credere poſſum hodie unum. & aliud cras. Tynda. nu. 2. 292

Credere quis non præſumitur, quod credere non debet. & quod communiter homines illius actis non credunt, nec ratione aliqua, vel coniectura fulcitur. ibi. nume. 18. eodem.

¶ Creditor pro creditore, an teſtificetur, Nel. a S. Gemini. nu. 34. 129

Creditor an poſſit teſtimonium in cauſa debitoris ferre Franc. Curt. nu. 15. fo. 173. Ioã. Crot. n. 185. fol. 612. & Aeg. Boſſ. numer. 123. 795

Creditor qua cautela uti debet, non valens creditum ſuum probare. Ioan. Crot. nume. 348. 986

¶ Credulitas iuſtis rationibus a teſte recepta. tertiæ perſonæ non nocet. Nell. a S. Gem. nu. 170 155

Credulitas in teſte a calumnia non excuſat in iudicio niſi veritas adſit ibi. n. 178. f. 156

Credulitas, ex factis narratis, ad iudicem pertinet. Tynda. nu. 5. 293

Credulitas teſtis probat in criminalibus, in quibus agitur de probanda alicuius defenſione. Io. Crot. nu. 81 fol. 593 & nume. 312. 676

¶ Crimen, peccatum, & delictum, qualiter inter ſe differant And. Barba. n. 17. f. 201

Crimen falſi graue eſt. Tynda. nu. 15. f. 335

Crimen differt a peccato mortali. Albe. de Malet. nu. 23. 383

Crimen repellẽs teſtem: quale eſſe debeat. ibi nu. 45. 386

Crimen quod per alios probari non poteſt. probatur per infames, infamia iuris. ſed cũ tormentis Ioan. Crot. nu. 85. 587

Criminis appellatione qui veniat. Andr. Barba nu 30. 206

Criminis particeps, quatenus in teſtimoniũ, admittatur. ibi. nu. 44. 213

Criminis admicula, nunquid poſſint per teſtes infames probari ibi. nu. 46 fol. 214

Criminis emendatio, qualiter probanda. Albe. de Malet. nu. 70 391

Crimine appellatione, an veniat omne peccatum mortale, & quid ſit crimen. Ioan. Crot. nu. 51. 388

Criminum ſocij, ſiue in eodẽ crimine irretiti, a fideli teſtimonio ferendo, reiiciendi ſunt Iodoch. Damhoud. n. 14. fol. 800

Crimen læſæ maieſtatis, admittit infamem ad teſtimonium. Alb. de Malet. n. 5 f. 308

Crimen læſæ maieſtatis per teſtes inimicos nõ probatur. Ioan. Crot. nu. 97. 595
Crimen læſę maieſtatis & tractatus contra rempu. per teſtes ſingulares probatur. Ioã. Crot. 325. 679
Crimen ſimoniç, probatur per teſtes inhabilis. Ioan. Crot. nu. 97. 595
¶ *Criminoſus in crimine perſeuerans, non admittitur ad teſtificandum. Nell. a S. Geminia. num. 15. fo. 125. & Steph. Aufre. nu. 29. 256. & Alb. de Male. n. 1. fo. 379. & Lanfran. de Oria num 74. f. 489. & num. 78.* 492
Criminoſus ſocius a teſtimonio repellitur. Nell. a S. Gem. nu. 16. 125
Criminoſi an & quando propter crimen a teſtimonio repellantur Andr. Barba. nume. 18. 292
Criminoſi non repelluntur a teſtificando, quãdo crimen per alios ueriſimiliter probari non poteſt. Ioan. Crot. nu. 53. 589
Criminoſi teſtes faciunt aliqualem præſumptionem. ibi. nu. 52. eod.
Criminoſi qui olim fuerunt, adhuc criminoſi præſumuntur. Iodoch. Damhoude. nu. 13. 800
Cætera uide ſupra in uerbo Confitentes.
¶ *Crucem portantes, & publicè pænitentes an ad teſtimonium admittantur. Nell. a S. Geminia. nu. 30.* 128
¶ *Crudeles eſt qui famam ſuam negligit. Albe. de Malet. nu. 62.* 389
¶ *Culpa cadens inter perſonas pariter copulatas, reſoluitur in ſuas ſingularitates. Nell. a S. Gemi. nu. 159.* 153
Culpa lata poteſt committi contra quamlibet prudentiæ patrem. Bar. nu. 110. 67
Culpa lata eſt deuiatio in deliberata, quæ ineſt communiter omnibus qui ſunt eiuſdem inſtructionis, & profeſſionis. ibi. num. 109. 66
Culpa latior, an ſit dolus. ibi. nu. 107. 66
Culpa in faciendo, & in non faciendo, qualiter conuincatur. ibi. nu. 111. & 112. cũ ſeq. ubi exempla habes.
Culpa leuis, quid ſit, qualiter diuerſimodè conſideretur, & probetur. ibi. nu. 115. & 116. cum ſequen. 69
Culpa quomodo æſtimari poſſit. ibi. numer. 121. 70
Culpa leuior, quid ſit, & quid leuiſſima, & qualiter cognoſcantur. ibi. n. 123. & 124. cum ſeq. 71
¶ *Cuncta licita ſunt, niſi decreto, aut lege prohibeantur. Nell. a S. Geminia. numer. 2.* 122
¶ *Curator an a teſtimonio reprobetur. Iaco. Aegid. nu. 13. f. 88. & Iodoch Damhoude nu. 12.* 800
Curiæ nomine ſimpliciter, quę ueniant. Pet. Rebuff. nu. 60. 745
¶ *Cynu clariſſimus legum ſcriptor. Tyndar nu. 2.* 337

D

DAMNATVS *de publico iudicio & non reſtitutus, & qui in uinculis cuſtodia publica detinetur. Qui cũ beſtijs pugnat, vel qui locat ad pugnandum. Qui palam quęſtum faciunt a teſtimonio repelluntur; Iaco. Butrig nu. 17.* 10
Damnatus crimine adulterij a teſtimonio reiicitur. Iaco. Butrig. nu 24. 19
Damnatus repetundarum etiã hermaphroditus ad teſtimonium adhiberi non poteſt. ibi. nu. 25. 19
Damnatus ob crimen famoſum, teſtis eſſe non poteſt, nec teſtimonium dicere. ibidem. nu. 27. eod.
Damnatus præuaricationis cauſa. Et qui uſuras uſurarum exercuit, teſtificari nõ poteſt ibi. nu. 33. & 34. eod.
Damnatus furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo malo, vel pactus. Et qui eam uxorem ducit quæ virum intra tempus lugere noluit, ad legitima teſtimonia nõ admittitur. ibi. num. 35. & 36. eod. & Steph. Aufre. nu. 31. 257
Damnatus ſuo nomine mandati, depoſiti, tutelæ: pro ſocio teſtificari non debet. Iacob. Butrig. nu. 46. 20
Damnatus de periurio, eſt damnatus de crimine ſtellionatus. Albe de Malet. numer. 25. 383
¶ *Dans pecuniam teſti vt uerum teſtimonium dicat, punitur. Nell. a S. Gemi. numer. 203.* 160
¶ *Decima non probatur per teſtes quorum vnus dicit de fabis, & alius de ciceribus.*
Iacob

Iacob. Aegid. nu. 32. fol. 91
Decime receptio, & iuriſdictionis exercitiũ, per teſtes ſingulares probantur. Nell'à S. Gemi. nu. 183. 157
¶ Declaratio ad l. lege. §. j. ad leg. Iul. pecu. Nell. a S. Gemi. nu. 232. 164
Declaratio ad l. reus delatus. ff. de mune. & hono. Albe. de Malesti. nu. 46. 386
Declaratio ad cap. inſuper. de teſtib. Alber. de Males. nu. 69. 404
Declaratio ad cap. 2. §. aliàs. de teſtib. Alb. de Males. nu. 11. 426
Declaratio ad capit. nuper. de teſtib. Ioann. Crot. nu. 14. 575
¶ Dediti uide infra in litera E. in uerbo Eremitæ.
¶ Defectus locutionis teſtimonium non uitiat. Nell. a. S. Gemi. nu. 89. 139
Defectus teſtium ex amicitia reſultans, per maiorem numerum ſuppletur in amicitia attenuante, non ex toto repellente. Franc Cur. nu. 6. 171
¶ Delatoris calumniam inſtrumentis pœna. And. Barba nu. 28. 205
¶ Delegatus an poſsit illa p quæ negociũ facilius expediretur. And. Barb n. 48. f. 214
Delegatus ſubdelegans cauſam, an poſſit in illa teſtificari. Steph. Aufre. nu. 33. f. 257
Delegatus Papæ uel Principis, cui cã cõmittitur cũ clauſula, teſtes ſi ſe ſubtraxerint compellans, poteſt quemlibet compellere Idẽ ſi illa clauſula non ſit appoſita. Albe. de Malest. nu. 53. & 54. 421
Delegatus an poſſit compellere teſtes ad teſtificandum? Ioan. Crot. nu. 204 fol. 641
Delegatus an ſit competens ad puniendum teſtes falſos. Ioan. Crot nu. 385. 718
¶ Delictum per iocum, & delictum per iracundiã à pari procedũt. Tyn. nu. 15. f 302
Delicta ne remaneant impunita, publice intereſt. Tynda nu 14. 319
¶ Delinquens in uno omnium factus eſt reus Iacob Burrig. nu 4. 18
Delinquens in officio, ſemper in illo eſt ſuſpectus And. Barb nu. 7. 232
Delinquens qualiter opponere debeat contra ſocios criminis participes. Alber. de Malest. nu. 66. 403
Delinquens peracta pœnitentia habetur, ac ſi nũquam deliquiſſet. Io. Cro. n. 181. 621
¶ Delinquenti ſanctius eſt facinus impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare. Iacob. Aegid. num. 1. 86
Delinquentes an puniantur quamuis actus ſint nulli quoad alios. Tynd n. 29. 330
¶ Demens de quodam qui biennio finxit ſe, dementem vt vindictam de inimico ſuo ſumeret. Bar. nu. 98. 61
¶ Demoſthenes Greci eloquij princeps, Ciceroque Latini. Tynd. n. 4. 285
¶ Denarius eſt numerus perfectus, & Deo ſacratus. Petr. Rebuff. n. 33. 734
Denunciatio triplex facta, per creditorem debitori uno contextu dicendo, ſolue, ſolue, ſolue, non habet vim, niſi unius interpellationis, ſeu denunciationis. Ioan. Cro. numer. 401. 723
¶ Denunciator criminis an poſsit eſſe teſtis in cauſam quam denunciat. Albe. de Mal. nu. 60. fo. 389. & Lanfran. de Oriano. nu. 89. 495
¶ Deploratio hominis quãdo a teſtimonio repellat. Frãciſc. Cur. n. 1. 170
¶ Deportatus in criminali cauſa, admittitur in teſtem ſine tortura. Ioan. Cro. nume. 14. 586
¶ Depoſitio teſtium ſuper affirmatiua, uni communi conformi, plus habet ponderis quam ſit ſuper omnibus negatiuis, iuri diſſonantibus Franciſ. Cur. numer. 49. fol. 180
Depoſitio trahitur ad tempus, & locum iuramenti. Franciſ. Cur. nu. 71. 184
Depoſitio facta tempore feriato, valet ibi. nu. 72. eodem.
Depoſitio teſtis extra iudicium & in iudicio inualido æquiparantur. Tynda. numer. 9. fol. 310
Depoſitio teſtis fienda in cauſis alienis, nõ ualet, niſi iudicialiter fiat. Tynd. n. 1. 317
Depoſitio extra iudicialis præcedens, non habet aliam contrariam. Tyndar. numero 13. 327
Depoſitio nihil habens contrarietatis plus probat quàm quæ contrarietatem habet. Tynda nu. 14. fol. 327
Depoſitio informis, & iniuriata teſtis præiudicat. Tyn. n. 1. 338

Depo-

Depoſitio teſtis extraiudicialis vt validetur quid requirat.Tynda.nu.3.fol. 339

Depoſitio teſtis facta extra iudicium,an habeat vim confeſſionis in criminalibus quã tum ad teſtem.Tynda.nu.1 344

Depoſitio teſtium ut probet,utrum neceſſario citari debeant. Lanfran.de Orian.numero.12 458

Depoſitio teſtis an poſt terminum elapſum valeat.Lanfran.de Oria.nu.14. 459

Depoſitio teſtis in aliqua parte uitiata, utrũ in totum corruat.Lanfran.de Oriano.nume.27. 464

Depoſitio teſtium non valet parte non citata, nec preſente iuramento. Robertus Marants.nu.2. 564

Depoſitio teſtis per verbum uidetur, non ualet,ibi.nu.17. 566

Depoſitio teſtis non iurata, non probat.Robert.Maran n.19.fol 566 & Ioan. Crot. nume.227. 655

Depoſitio teſtis ne utra parte preſente facta eſt nulla Ioan.Crot.nu.255. 659

Depoſitio per legenda eſt teſtibus. Pet.Rebuff.nu.64. 736

*Depoſitio teſtis ſe referens addictum alterius teſtis an probet.Pet.Rebuff nu 18.f.*740

Depoſitio teſtis examinati ſine adiuncto, & collega, licet datus ſit non probat.ibi numero 20. eodem

Depoſitionum tempus in ſaluatione eſt obſeruandum Iodoch. Damhoude. numero 9.fol. 802

¶ *De quo minus ut detur ineſſe,& ineſt:ergo & de quo magis.Tynda nu.8.* 303

¶ *Deſcendentes an inter ſe teſtificentur Iacob.Aegid.nu.57.fol.95.& Iodoch.Damhoude.nu.7.* 799

¶ *Detentus in uinculis cuſtodia publica,a teſtimonio repellitur.Iac.Butrig.n.17.f* 19

Detentus pro crimine, an poſſit teſtificari. Stepha.Aufre.nu.15. 253

¶ *Determinatio adiecta petitioni actoris, per teſtem habet oppoſitum ad id cui opponitur,& additur. Nell.à S.Geminia.numero 156.* 153

¶ *Dicens ſcio,quia præſens fui,uel interfui, probat Bart.nu.17.* 40

Dicens ſe fuiſſe preſentem, neceſſario dici, & intelligentem: ſecus ſi alius dicit preſentem. ibid.

Dicens unum extra iudicium, poteſt contrarium dicere, & probare in iudicio.Tynda.nu.14 310

Dicentes principem non poſſe dominium alterius auferre, mentiuntur. Albe.de Malet.nu.64. 493

¶ *Dictio nullatenus,a conditore legis prolata,quid ſibi uelit.And.Barb.nu.40 f.*211

Dictio ſemper, quomodo exponatur.Tynda. numero 14. 353

*Dictio olim, quid ſignificet.ibi.nu.19.f.*354

Dictio quondam, quid operetur. ibid.

Dictio iamdudum, quid oportet, ibidem

Dictio plus,quid operetur.Alber.de Malet. numero 25. 450

Dictio per, quàm habeat ſignificationem. Maria.Sozi.nu.50. 528

Dictio quelquel, quid ſignificet.Pet.Rebuff. numero 9. 733

Dictio negatiua poſt poſita orationi affirmatiua,ſuo cõtrario æquipollet. Ioan. Crot. numero 222. 646

¶ *Dictum teſtis quando eſt ambiguum,& obſcurum, poteſt iudex ex officio repetere, etiam poſt atteſtationum publicationem Ioann.Crott.nu.268.* 663

Dictum teſtis palam examinati, non ualet. Pet.Rebuff nu.68. 737

Dictum teſtis an poſſit pro parte tantum acceptari.Aegid.Boſſ nu.15. 764

*Dictum teſtis extraiudiciale,an probet,ſi deponens ſit conſtitutus in articulo mortis, et quid de illis,qui in patibulum morituri reuocãt quę dixerunt,Aeg.Boſſ.n.4.f.*772

Dictum teſtis in una cauſa,facit fidem contra eundem met in alia ibi.nu.6.fol. 773

Dictum teſtis nihil ualet, quando notarius illud non ſcripſit.ſed reſultis ad dictum alterius teſtis.ibi.nu 23. 776

Dictum teſtis confuſe,uel obſcure loquentis, an ualeat. Nepos a Monte Albano.numero 76. 10

Dictum teſtis aliquid falſum in ſe continẽs utrum totum uitietur.Iacob.Butriga numero 20. 30

Dictum teſtis non ualet, niſi de uiſu, & auditu deponat. Nepos à Monte Albano. numerò

numero 99. 11
Dictum teſtis ambiguum, quomodo declaretur remiſſiuè Bal.nu.25. 81
Dictum teſtis inſufficiens, poteſt confeſſione partis adiuuari.Bal nu.34. 82
Dictum teſtis falſi, quibus obnoxium ſit.Iacob.Aegid.nu 1. 86
Dictum fratris, admiſſi ad teſtimonium in cauſa fratris, per iudicem,non ualet, nec ſi idem fa it:& quid in conſobrino. Angel. de Peruſ.nu. 29.& 31. 106
Dictum teſtis trahitur ad tempus iuramenti Nell à S.Gemin.nu.27. 128
Dictum teſtis uerum in articulo nen uitiatur,ſi teſtis dixit falſum extra articulum. Nell.à S.Gemi nu.94. 139
Dictum teſtis non interrogatus de cauſa ſciẽtiæ, an ualeat remiſſiuè. Nell.a S.Gemi. nume.99. 140
Dictum teſtis in intellectu fundari debet. Nell.a S.Gemi.nu.168. 155
Dictum teſtis contra ſolennitatem non præſumitur. ibidem
Dictum teſtis nullum, ſuppleri non poteſt. Franciſ.Cur.nu 2. 171
Dictum teſtis dicentis ſe non uidiſſe, qualiter exponẽdũ.Franc.Cur nu.109 fol.191
Dictum ſecundum teſtis ſi contrariatur primo, negari non poteſt, quo minus alter unũ dictum falſum ſit.Tynda.nu.4.f.288
Dictum teſtis ſine cauſa ualidius eſt, quam cum cauſa inualida. Tynda. 304
Dictum teſtis debet de neceſſitate concludere.Tynda.nu.20. 306
Dictum extra iudicium,fidem nõ facit.Tynda.nu 8. 312
Dictum teſtis deficiẽs in forma iudicij, nomẽ teſtimonij nõ meretur.Tynda.nu.1.f.313
Dictum teſtis cui iuramenti delatio deficit inualidum eſt,niſi a partibus remiſſum appareat.Tynda.nu.2. 313
Dictum teſtis extra iudicium ſi in eo proponitur iuramentum, an ualidum ſit.Tynda.nu 1. 314
Dictum teſtis extra iudicium emanatum aduerſario præſente, & audiente, an fidem faciat.Tynda.nu 1. 315
Dictum teſtis ſine iuramento extra iudicium an habeat uim confeſſionis extra iudicialis quantum ad teſtem.Tynda n 1. f.325
Dictum teſtis extra iudicium, an habeat naturam confeſſionis extra iudicium, quantũ ad teſtem.Nell a S.Gemi nu.11 f 327
Dictum teſtis extraiudiciale,uim habet con feſſionis incriminalibus quantum ad teſtem.Tynda.nu 3. 332
Dictum cum iuramẽto,plus operatur, quàm ſine iuramento.Tynda.nu.19. 335
Dictum teſtis extra iudicium actorem à calumnia excuſat.Tynda.nu.6. 339
Dictum extra iudiciale ubi procedit, illud præſumitur uerum, ſi factum eſt cum debitis ſolennitatibus.Tynd nu.24. 342
Dictum teſtis ne incurrat uariationem uel falſitatem,ſaluatur per repetitionem.Tynda.nu.6. 355
Dictum teſtis non citati, nec admoniti, in præſentia partis,& iudicis deponentis ualet.Albe de Malet.nu.25. 427
Dictum teſtis qui primo loco unum depoſuit; & poſtea ſecundo inductus depoſuit contrarium,an ualeat. Albe.de Malett. numero.4. fol 447
Dictum, & plus,in teſte, qui deponi debebat ſuper certo, quid operetur. Albe.de Malet nu.24. 450
Dictum teſtis dubium in benigniorem partem interpretari debet.Alberic.de Malet. nu.25. 450
Dictum teſtis non reddentis rationem dicti ſui,utrum ualeat.Lanfranc.de Oriano.numero 20.fol.460.& nu.23. 461
Dictum teſtis ſuper deterioratione, non ualet Lanfran.de oriano.nu 21. 461
Dictum teſtis neceſſario concludere debet Lanfran.de Orian.nu.24. 462
Dictum teſtis per corruptionem falſum deponentis,eſt ipſo iure nullum. Maria.Sozi.nu.85. 542
Dictum mulieris in cauſa criminali,ſuppletur ex dicto alterius teſtis integri. Ioan. Crot nu.27. 586
Dictum teſtis infamis, an faciat indicium, Ioan.Crot.nu.42. 587
Dictum teſtis qui primum depoſuit, & poſtea incontinenti iurauit,an ualeat.Ioan. Crot.nu.231. 656
Dictum teſtis deponentis contra partem citatam

tatam non comparentem ob impedimentū ineuitabile.ſibi vel filius contingens non Ioan.Crot.nu.254. 659
Dictum teſtis productis à parte in indicio,& interrogati à iudice in forma teſtimonij, an ualeat.Ioan.Crot.nu.256. 659
Dicto teſtis dicentis ſe aliter depoſuiſſe quā notarius ſcripſit, an potius ſtandum ſit, quam dicto notarij contrarium aſſerentis. Iacob.Butriga.nu.24. 28
Dicto teſtis facto in iudicio ſtatur, licet contrarium extra iudicium dixerit.Nell.a S. Geminia.nu.110. 141
Dicto ſecundo ſtatur, teſtis deponentis una uice per uerbum,credo,altera per uerbum ueritatis aſſertiuum.Tynda.nu.1. 292
Dicto teſtis dicentis ſe credere, an ſtandum ſit.Tynda.nu.3. 293
Dicto ſecundo ſtatur, teſtis deponentis prima uice dubitando, ſecunda confirmando. Tynda.nu.1.fol. 295
Dicto pro quo coniecturę concurrunt, ſtandum eſt.Tynda.nu.1. 308
Dicto ſecundo teſtis,aliquid fidei detrahitur ex primo,redditurq́; ſecūdum debilius per primum.Tynda.nu.3. 308
Dicto teſtis deponentis aliquid extra iudiciū an ſtandum ſit.Tynda.nu.1. 313
Dicto unius teſtis,non datur plena fides.Tynda.nu 2. 326
Dicto ſecundo teſtis in quibus caſibus ſtetur, ne de falſe puniatur.Tynda.nu. 2.fo.343 & nu.2. 350
Dicto teſtis facto in tormentis,an ſemper ſtādum ſit,& pręſumatur uerius, quàm ſine tormentis Tynda.nu 1. eo.
Dicto plurium iudicium de intentione communi ſuper uerbo ambiguo creditur.Albe. de Matet.nu 32. 396
Dicto ulicuius,quando ſtandum ſit. Albe.de Malet.nu 34. 396
Dicta teſtium an abſente parte aperiri debeant.Iacob.Butrig.nu.11. 26
Dicta teſtium an ſint peremta, inſtantia iudicij perempta.Iacob.Butriga.nu.19. 30
Dicta teſtium, quando teſtificata per ipſos ſunt deperdita probantur per teſtes, qui dicunt uidiſſe teſtes in cauſa iurare ſolenniter examinari, & eorum dicta uidiſſe probantur.Bar.nu.11. 38
Dicta teſtium quæ non ualent,an ſolo conſenſu partium conualidari poſſint. Nell.a S. Gemi.nu.22. 163
Dicta teſtiū ſcribi debent,aliàs ſentētia non ualet,nec dicta per indicem, & notarium probant.Nell.a S.Gemi.nu.98. 140
Dicta teſtium,an in alia inſtantia fidem faciant;& an contra ipſos met.Nell.à S.Gemi.nu.205. 160
Dicta teſtium circa quæ attendende. Fran. Cur.nu.84. 187
Dicta teſtium limitanda,& ſaluanda, non calūnianda.Franc.Cur.nu.113. 192
Dicta inuicem ſunt in compaſſibilia.Tynda. nume.4. 296
Dicta ioco non ualent,neque obligant.Tynda.nume.2. 301
Dicta teſtium examinatorum inter aliàs perſonas faciunt, fidem ſemipleuam contra allum, ſi de nouo examinari non poſſunt. Tynda.nu.32. 321
Dicta teſtium ſi reperiuntur, nec reperitur iuramentum, nec parti imputari poteſt, talibus teſtibus ſemipleuè creditur.Tynda.nume.33. 321
Dicta contraria vnius teſtis ſicut picta plurium, an poſſint ad concordiam reduci. Tynda.nu.1. 359
Dicta teſtium non ritè receptorum,non probant.Maria.Sozi.nu.32. 523
Dicta teſtium in cauſa ſua percunctatus nō admittitur ad probandum ulterius per alios teſtes ſuper eiſdem articulis, uel contrariis Ioan.Crot.nu.268. 663
Dicta extenza cuiuſque teſtis ſunt deſcribenda.Petr.Rebuff.nu.69. 736
Dicta teſtium quādo impugnare liceat.Pet: Rebuff.nu.63. 745
Dicta teſtim poſſunt reprobari ab ipſomet producente: & quæ ſit ratio.Aegid.Boſſi. nume.16. 764
Dicta Bartoli in l.ex libero.ff de quæſt.quomodo procedant Aegid.Boſſ.nu.2. 750
Dictis duobus contrariis concurrentibus ab eodem, uno cum iuramento; aliud ſine, ſtatdr dicto non iurato,quando coniecturæ ſunt magis pro eo, quam pro dicto iurato.Tynda.nu.7. 318

Cętera

Cętera uide infra in verbo Effectus.

¶ Didiciſſe teſtificata, quis dicatur. Albe. de Malet. nu. 133. fol. 443. et Lanfr. de Oria. nu. 36. fol. 470

Didicitis teſtificatis ab aduerſario, an poſſint teſtes produci. Maria. Sozi. nume. 59 fol. 531

Didicitis teſtificatis a iudice, an poſſint teſtes produci. ibi. nu. 60. eo.

¶ Dies depoſitionis teſtis qui iurauit, & depoſuit, editur, & nõ iuramẽti. Nell. a S. Gemi. nu. 65. fol. 134. & uide ibi. n. 71. 135

Dies quando incipiat de iure canonico, & quando de iure ciuili. Albe. de Male. numero 116. 440

Die feriata an liceat teſtis examinare Petr. Rebuff. numero 67. fol. 737. & idem Petr. nume. 24. 742

Differentia inter teſtificata, & teſtificanda Iac. Butrig. nu 17. 27

Differentia quę ſit inter crimen, peccatum & delictum, And. Barba. nu. 17. 201

Differentia inter verbum ignoro, & verbum neſcio, Tinda. nu 9. 298

Differentia non eſt facienda in teſtibus, an ab eadem parte producantur, an a diuerſa. Tinda. nu. 2. 360

Differentia inter appellationem, & in integrum reſtitutionem, Albe. de Malet. numero 31. 396

Differentia inter uniuerſitatem eccleſiaſticã, & ſecularem ibi. nu. 72. 405

Differentia inter priuilegiatum, & non priuilegiatum: quia priuilegiatus non compellitur teſtificari, niſi ubi aliter ueritas apparere nequit, cæteri uerò non priuilegiati, indiſtinctè compellantur teſtificari, etiamſi ueritas alias poteſt apparere. Albe. de Malet. nu 29. 418

¶ Difficilius retractatur id quod duplici uinculo fulcitur, quàm id quod uno tantum. Tinda. nu. 7. 340

¶ Diffinitiones qua ſunt iuris, ad Doctores pertinent. Nell. a S. Gemi. nu. 165. 154

¶ Dignitas nulla ſtipẽdiariis compelli poteſt. Lanfran. de Oria. nu. 82. 494

Dignitate ob turpitudinem priuatus, priuatur etiam teſtimonij actu conſetur. Steph. Aufre. nu. 32. 257

¶ Dilatio an una eſſe debeat intra quam productiones dari debeant, & quot. Iacob. B. triga nu. 5. 23

Dilatio quarta ad producendos teſtes quando detur, & quando quinta. Nell. a S. Gemi. nu 45. 131

Dilatio aſſignanda eſt parti contra quam teſtis producitur, ad dandum taglia interrogatoria, poſt articulos productos ſuper quibus teſtes recipi debent. Albe. de Males nu. 3. 444

Dilationes quæ ad productionem teſtium dari poſſint, Lanfr. de Oriano. nu. 43. 474

¶ Diſpenſatio innititur gratia. And. Barba. nu. 27. 239

¶ Diſpoſitio correctoria loquens de arbitrio, non trahitur ad arbitratorem. Ioan. Crot. nu 275. 667

¶ Diſputando quis doctior euadit. Tinda. numero 6. 286

¶ Diſtinctio leges reducit ad concordiam, & ad teſtes. Franciſ. Curt. nu. 107. 191

¶ Diuortium non poteſt fieri, niſi ſeptem teſtibus adhibitis. Nep. de mon. Al. numero 91. 11

¶ Doctor continuare debet leges ordinis cognoſcendi cauſa. And. Barb. nu. 2. 195

¶ Doloſus deceptor uel ſimilis quod quis ſit probatur, ex uno actu Bartol. numero 101. 63

Doloſus quis non dicitur, ſi poſt dolum commiſſum per triennium bonam uitam ducat. ibid.

Dolus eſt omnino oppoſitus prudentiæ ęconomicæ. Bar. nu. 100. 62

Dolus an fuerit commiſſus in aliquo actu particulari, qualiter probetur. ibid. numero. 102. eod.

Doloſus aduerſus ſolertiam qualiter probetur. ibid. nu. 105. 65

Dolus dicitur quòd uerbo uel facto committitur, fraus quod facto. ibidem numero 106. 66

Dolus manifeſtus dicitur de quo præſumptiones ita claræ ſunt, vt iudex in claram fidem inducatur nu. 108. eod.

Dolus præſumptus dicitur quando prȩſumptiones non ſunt ita claræ, ſed aliqua indicia apparent. ibid.

Dolus

Dolus ratione peritiæ, præſumitur in eo qui peritia ſua abutitur. Tynda. nu. 17. 294

Dolus qui non nocet, nec nocere poteſt puniri non debet Tynda. nu. 4. 315

Dolus tutoris non nocet pupillo Maria. Sozi. num. 119. 553

¶ Domeſticitas non derogat teſtium idoneitati Franciſc. Cur. nu. 1. 170

Domeſticitatem negans in teſtimonio, an de falſo teneatur. Alb. de Malet. n. 71. f. 378

Domeſticus an & quando a teſtimonio repellatur. Nepos a Monte Alba. nu. 1. & 2. cum ſeq. fol. 4. Iacob. Butriga. num. 21. fol. 19. & Iacob. Aegid. nu. 10. fol. 88. & Federic. Schench. nu 25 & nu. 28. fol. 110. & Nell. a S Geminia. nu 11. fol. 124. & Steph Aufre. nu. 34. fol 258. & Albe. de Malet. n. 1. cum ſeq fol. 369. & Ioann. Cros. nu. 98. fol. 596. & Aegid. Boſſ. n. 98. fol. 790. & n. 107. fol 793. & idem num. 5. 799

Domeſtici qui dicantur. Nepos a Monte Alba. 7. cum ſeq. fol. 4. Iacob. Aegid. nu. 10. cum ſeq. fol. 88. Federic. Schench nu. 27. fol. 110. Nel. a S Gemi. num. 11. fol. 124. & Steph. Aufre. nu. 35. fol. 258. & Albe. de Males. nu. 1. fol. 369. & Aegid. Boſſi. num. 93. fo. 790. & idem nu. 5. 799

Domeſticus epiſcopi propter eius ſcelera expulſus priuatur actu teſtificandi. Steph. Aufre. nu. 37. 259

Domeſticus in teſtem admiſſus ſcienter uel ignoranter, an poſtea repelli poſſit & quando domeſticus admittatur. Albe. de Males. nu. 55 56 59. cum ſeq. fol. 377

Domeſticus pro domeſtico admittitur, quando non uerſatur commodum vel intereſſe amici, quod limitatur ut ibidem. nu. 54. eod.

Domeſticus an admittatur indiſtincte ad teſtimonium quando ueritas aliter haberi non poteſt. Albe. de Males n. 36. 377

Domeſticus utrique partis, an ad teſtificandum admittatur. ibi. n. 70. eodem

Domeſticus an poſſit cogi teſtificari contra domeſticum Albe. de Males. num. 16 fol. 417. Lanfran. de Oriano. nu 63. 484

Domeſtici iudicis non dicuntur habere odium uel affectionem per cauſa perſecutionem. Albe. de Males nu. 54. 376

Domeſtici teſtes, an admittantur, quando canonici prælatum ſuum accuſant. Albe. de Males. nu 63. fol. 376. & num. 64. f. 377

Domeſtici teſtes admittuntur, quando matrimonium accuſatur propter conſanguinitatem ibi. nu 65. 377

Domeſtici ſunt idonei teſtes ad probandum innocentiam accuſati Ioan. Cros. numer. 29. 587

Domeſtici, an admittantur ad teſtimonium in ſubſidium in cauſa criminali. Io. Cros. nu 61. 590

Domeſtici non admittuntur in teſtes ad excuſationem accuſati, ſeu inquiſiti in criminibus exceptis ibi. nu. 104. 597

Domeſtici an ad teſtimonium admittantur in cauſa criminali pro ſuo domino ibid. nume. 105. eodem

Domeſticorum teſtimonium quomodo ſaluetur Iodoch Damhou. nu. 19. 802

¶ Dominium ſeu poſſeſsio qualiter probetur. Lanfran. da Oria. nu. 93. fol 498. & nume. 94. 501

Dominium nunquid ex poſſeſsione præſumatur. ibi. nu. 95. 503

Dominium qualiter in iudicium deducatur per viam contradictionis. ibidem.

¶ Dominus an totam familiam exhibere debeat, ut & teſtis delinquentem cognoſcere poſſit. Iaco. Butrig nu. 16. 30

Dominus an poſſit pro ſubdito, vel familiari teſtificari. Steph. Aufr. nu. 38. 261

Dominus ubi cauſa ardua eſt, non tenetur per procuratorem comparere, & ſi dominus citatus iuſto impedimento uenire non poteſt, non valet quod geritur. Albe. de Male. nu. 3. 425

Dominus ſi procuratorem conſtituit in iudicio, & procurator ſit litem conteſtatus, an ſi dominus citatus ſit ad videndum producti teſtes, talis citatio valeat. ibid. numer. 10. 426

Dominus licet conſtituat procuratorem, cauſa tamen dicitur propria ipſius domini, et ad eum cauſæ commodum: & incommodum ſpectat, iuratq; de calumnia, & opponit exceptiones, etiam poſtea in eum fit executio. ibi. nu. 11. eod.

Dominus inuito procuratore non poteſt in-

ſe

ſe litem aſſumere,& quòd procurator ipſe damnandus eſt.ibi.nu.12. 426

Deminus non cogitur inuitus comparere, niſi ex cauſa.ibi.nu 14. eod.

Dominus qui rem quam alius ſine eius mandate alienauit, ipſe ignorans uendidit an poſſit uenditionem illam ratam habere,et ratihabitio retrotrahatur in præiudicium illius cui per ipſum dominum facta fuit uenditio.Ioann.Crot nu.192. 613

Domino præſente ſi lata eſt ſententia.& non apparet quòd eo præſente ad hoc ſiquidem fuit citatus ad audiendam ſententiam,uel teſtes producendos, ad hunc effectum præſens cenſetur,ad quam citatus fuit. Albe. de Malet.nu.16. 426

¶ *Donans an poſſit teſtificari ſuper rei donate controuerſia. Alber. de Malet.numero 45 fol.* 398

Donari alteri eſt ſpecies lucri.ibidem numero 48. 399

Donatarius donanti gratus eſſe debet, & illi ad antidera tenetur.ibi.nu.49. 39)

*Donatio cauſa mortis quinque teſtes requirit. Nepus à Monte Albano.nu.86.f.*10

Donatio inter uirum, & uxorem non ualet Albe.de Malet nu.2. 370

Donatio cauſa mortis,qualiter, probari poſſit.Ioan.Crot.nu.346. 686

¶ *Donator an poſſit in cauſa donatarij teſtificari.Steph Aufre.n.39 fol. 261.& Io. Crot.nu.169.* 619

Donator utrum teſtis in re donata eſſe poſſit. Lanfr. de Orian.nu.65. 485

¶ *Dubia probatio contra producentem teſtes interpretatur. Nel.a S.Gem n.185.f.*157

Dubia probatio probantem nõ releuat: quando ex obſcuritate ſermonis, dubitatio oritur. Ita,& quando dubia redditur ex uacillatione, & contrarietate ipſius teſtis. Ioan.Crot.nu.344. 685

Dubia probatio eſt inualida. Tynda.numero 4. 360

Dubietas commiſſi criminis uel infamia repellit quem a teſtificando. Albe.de Malet. nu.10. 408

¶ *Dubitans pro ignorante habetur. Tynda. numero 4.* 295

Dubitans, & ignorans æquiparantur.Ioan. Crot.nu 311. 676

Dubitare,& uacillare idem ſignificat.Iaco. Butriga.nu.5. 25

Dubitatio ubicunque eſt ratione contrarietatis teſtes reducuntur etiam ad concordiam ſi aliter res probari non poſſit.Tynda.nu.7. 361

¶ *Dynus clariſſimus Legum ſcriptor. Tynd. nume.2.* 337

E

E A, quæ ſunt ſubſtantia alicuius actus iudiciarij,non poſſunt de partium conſenſu remitti. Albe.de Malet.nu.66. fol. 434

¶ *Eccleſia ut poſſit arma ſpiritualia exercere ſufficit,quòd habeat iuſtitiam ueritatis indubitanter licet non probatam. Nell.a S.Gemi nu.62.* 134

Eccleſia, & minor an poſſint poſt publicatas atteſtationes teſtes producere.Ioan.Crot. nume.268. 663

Eccleſiæ cõſecratio per unũ teſtem probatur. Nepos a Monte Albano nu.68. 9

¶ *Edictum de teſtibus permiſſorium.Albe.de Malet.nu.8.* 393

Edictum de teſtibus prohibitorium eſt. Pet. Rebuff.nu.2. 739

¶ *Effectus ſtat in cauſa ſcientiæ.Franciſ.Cut. nume.84.* 187

Effectus quos habet confeſſio in facto proprio in criminalibus extra iudicium,eoſdem habet dictum teſtis in facto alieno extra iudicium quantum ad teſtem.Tynda.numero 23. 329

¶ *Effrenata multitudo teſtium quæ dicatur. Pet.Rebuff.nu.27.* 734

¶ *Emendatio delicti per quem probanda Andre.Barba.nu 23.* 238

Emendatus de crimine non omnino priſtinæ præſumptioni naturæ nẽ reſtituitur.And. Barb.nu.1 fol.218.& nu.5. 219

*Emendatus de crimine an poſſit teſtificari. ibi.nu.2.fol.218.& nu.4 fol.218.et nu. 11 fol.222.et Albe.de Malet.n 2.f.*380

Emendatus de crimine præfertur in dignitate conſequenda illi, qui ſemper fuit bonus.Ioan.Crot.nu.181. 621

Emendatum eſſe de crimine, qualiter cōſtet. And.Barba.nu.20.& 22. 237

¶ *Emergentia de nouo,nouo indigēt auxilio. Maria.Sozi.nu.81 541.& Petr. Rebuff. num.10.* 747

¶ *Emphyteuta quando teſtificari poſſit pro domina.Alb.de Malet nu.30.& 32.* 373

¶ *Epiſcopus,uel presbyter,uel reliqui clerici,quot teſtibus ſunt conuincendi. Nepos a monte Alba nu.98.* 11

Epiſcopus an poſſit eſſe teſtis in cauſa ſuę eccleſiæ Stepha Anfre.nu.40. 261

Epiſcopum oportet eſſe prudentem, non ſolū literarum peritia:ſed ſecularium negociorum diſpenſatione Bar.nu 78. 55

Epiſcopo petente decimam a rectore eccleſię, an poſſit ipſe rector probare generalem cōſuetudinem illius de decimis non ſoluendis,per alios rectores aliarum eccleſiarū. Ioann.Crot.nu.186. 622

Epiſcopi citari non debent,nec ad iuſiurandum adigi,teſtimonij ferendi cauſa, ſed ad eos iudex mittere debet. Fed. Schenc. nu.4. 108

¶ *Eremitæ & uitæ contemplatiuæ dediti quo ad ſe ſunt boni & prudentes,& aliorū negociorum inexpertes.Bar.nu.78.* 55

Eremitæ excuſantur a tutela & ad prælaturam non promouentur, & ſi ſunt uitæ laudabilis,in teſtimonium multum eis creditur. ibid.

¶ *Epiſtola abſentem,præſentem facit,uocemq; diſtantis,longo organo ad abſentem ducit Tynd.nu.8.* 334

¶ *Errans non confitetur.Tynda.nu.2.* 344

¶ *Error in notario,& teſte, eſt lata culpa. Bal.nu.23.fo.76.& Nell. a S.Gemi nu. 161.* 154

¶ *Examinari an poterint alij quando ex quatuor exiſtentibus in una domo,unus occiditur.Nell.a S.Gemi.nu.15.* 125

Examinari poſſunt teſtes ſine citatione aduerſarij,quando eſt potens,ita quòd eius præſentia eſt formidoloſa.Ioan.Crot.num. 248. 658

Examinari coram quo iudice debeant teſtes. ibi.nu.260. 660

Examinatio teſtium an poſſit per iudicem delegari.Lanfran.de Oria.nu.19. 460

Examinator electus ad examinandum teſtes, non poteſt alteri delegare. Lanfranc.de Oria.nu.19. 460

¶ *Excedentia hominum memoriam, & quæ hominis uita capere non poteſt, per teſtimonium de auditu probantur. Petrus de Moncada.nu.366.* 704

¶ *Exceptio quæ nos obſtat,non retardat proceſſum ſi adſunt alij Nell à S.Gemin.nu. 55.* 133

Exceptio contra teſtes quando ſit opponenda ibi.nu 56. eod.

Exceptio criminis aduerſus teſtem quomodo concipiatur.Andr.Barb.num.32.207.& nu.37. 209

Exceptio iuris,in quo differat ab exceptione facti.Albe.de Malet.nu.57.& 58. 376

Exceptio facta contra teſtem,quòd ſit excommunicatus uel criminoſus,non poteſt contra excipientem de eodem crimine replicari.Albe.de Malet.nu.10. 380

Exceptio criminis ubi cunque opponitur contra teſtem,debet teſtis repelli.Alb.de Malet.nu.49. 387

Exceptio criminis ſic contra teſtē opponitur, an ipſi teſti capitula dari debeant ad probandum crimen.Alb de Mal nu 72. 390

Exceptio noua quæ dicatur.Mar.Soz.ſenior. nu.13. 514

Exceptio dilatoria poteſt opponi incontinenter poſt litis conteſtationem. Ioann. Crot. nu.27. 664

Exceptio contra teſtes quòd non ſunt omni exceptione maiores,an concludat. Ioann. Crot.nu.296 672

Exceptio de inimicitia oppoſita in genere,an concludat.ibi.297. eod.

Exceptio falſi oppoſita contra teſtes,an impediat & uitiat proceſſum ritè, & rectè factum Ioan.Crot.nu.376. 712

Exceptio contra teſtem oppoſita per partem ꝙ eſt infamis,ribaldus,criminoſus, &c nō probata,an faciat eum teneri iniuriarum actione.Ioan.Crot.nu 397. 718

Exceptiones,quæ & qualiter teſti apponantur,Iacob Butri.num.1.& 2. fol.25.& Albe.de Malet.nu 38. 412

Exceptiones contra teſtem criminoſum, qualiter formētur.Nell.a.S.Gem.n. 55 333.

Exce-

Exceptiones quę poſt litem cõteſtatam emergunt, non habent impedire iudicium. Albe. de Malet. nu. 55. 389

Exceptiones contra teſtes qualiter recipiendæ. ibid. nu. 56. eod.

¶ Excipiens contra aliquem de crimine, uidetur eum accuſare. Alber. de Malet. numero 50. 387

Excipiens contra teſtem adhibitum in teſtamento quòd erat infamis, an ita probare teneatur, uel quod infamis erat, & communi opinione ita reputabatur. Ioann. Crot. nu. 3. 572

¶ Excommunicatio quid ſit. Iacob Aegid. numero 9. 88

Excommunicatio nunquam ab homine ferenda, niſi præcedat contumacia And. Barb. nume. 12. 244

Excommunicatio non præſupponit certè delictum eſſe commiſſum. Alber. de Malett. nume. 41. 386

Excommunicatio quomodo probari debeat, cum agitur de irritando ſententiam à iudice excommunicato latam. Ioann Crott. nume. 3. 572

Excommunicationis pęna nunquam imponitur, tanquam pęne pro crimine quantuncunque graui Alb. de Malet. n. 36 f. 385

¶ Excommunicatus infamis eſt. Nepos a Mõte Alb. nu 43. 7

Excommunicatus an a teſtimonio repellatur & an pro excommunicato, uel contra excommunicatum. Nell. a S. Gem. nu. 20. f. 126. & Iacob. Aegid. nu 9. fol. 88. & Stepha. Aufre. n. 41 fol. 262. et Albe. de Malet. nu 33. & 34 cum ſeq fol. 384. & Lanfran. de Oria. nu. 76. fol 491. & Iodoch. Damhoude. nu. 16. 800

Excommunicatus abſolutus, an poſſit teſtimonium perhibere. Albe. de Malet. nu. 34 fol. 384. & nu. 35. cum ſeq fol. 385 & nume. 42. cum ſequen fol. 386. & Lanfra. de Oria. nu. 76. 491

Excommunicatus a iudicando repellitur, Io. Crot. nu. 3. 572

Excommunicatus quòd aliquis fuerit, an per unum teſtem cum fama ſimul probetur. Ioan Crot. nu. 153. 616

Excommunicatus ſemel, an preſumatur ſemper excõmunicatus. Io. Cro. n. 302. f 673

Excommunicati geſta ualent. Andr. Barba. numero 35. 208

Excommunicato an & quando ſententia irroget perpetuam infamiam. Albe. de Malet nu. 38. 385

Excommunicatum ſe ſciens per famam; non poteſt probabilem ignorantiam allegare. Ioan. Crot. nu. 153. 616

Excommunicatis actus legitimi ſunt interdicti, & portæ dignitatis eis non patent. Nepos a Monte Albano. n. 41. & 42. f. 7

¶ Executor negotij an poſſint eſſe teſtis. Nepos a Monte Alba. nu. 143 fol. 14. et Nel. a S. Gem nu. 31. 128

Executor ad prouidendum alicui de beneficio cum clauſula, ſi reperitur idoneus teſtibus ſine iuramento, poſt fidem adhibere. Ioan. Crot. nu. 234. 657

¶ Exiſtens in peccato mortali, an teſtimoniũ ferre ualeat. Ange. de Peruſ nu. 3. fol. 96. & Nell. a S Gem. nu 18 fol. 125. & Albe. de Malet. nu. 20; fol 382 & Lanfr. de Oria. nu. 76. fol. 491. & Ioan. Crot. nu. 50 fol. 588 & nu 52. 53 & 55 fol. 589

¶ Expenſæ, an teſtibus ſit miniſtrandæ, & per quẽ. Pet. de Monchada nu. 406. 726

Expenſæ teſtium, arbitrio iudicis ſunt taxandæ. ibidem

Et an in iſtis expenſis habeatur expenſarum quas domi teſtes facturi eſſent eod numero 408. 727

Et an debeantur ſimiliter notario, qui ex mãdato iudicis uadit ad domum teſtium. ibi. nu. 409. eod.

Et quid ſi ipſe iudex uadit, an expenſas habere debeat. ibid.

Et quid ſi pars conuenit cum teſte de certa ſumma pro die, & ſoluit pro uiginti diebus, & teſtis fuit abſolutus intra decem, an reſiduum teneatur parti reſtituere, ibidem nu 410. 727

Et quid ſi teſtis in eundo, & redeundo, paſſus eſt damnum ibid. nu 11. 728

¶ Experimentum uerorum ſermonum quod ſit. Francis Cur nu. 69. 184

¶ Expulſi ex uilitate perſonę admittuntur ad teſtificãdum, quãdo ueritas aliter haberi nequit. Quid ſi uitio ſui prohibetur ad

c Teſti-

Teſtificatione. Alber. de Malet. numero. 21. fol. 418
¶ Extenſio ſit in exorbitantibus propter omnimodam ſimilitudinẽ. Tynda. n. 12. f. 319
Extenſio an in exorbitantibus fiat Maria. Sozi. ſenior. nu. 103. 548

F

FAbri præſumitur quòd prævaleant in militia equeſtri Bar. nu 92. 60
¶ Factum iudicis, iura conſanguinitatis, & affinitatis tollere non poteſt. Ange. de Vbal. nu. 30. 106
Factum in tempore cenſetur quòd parum ante factum ſit. Franciſ. Cur. numero 107. fol. 191
Factum valde proximum, quod ex perſona teſtis ſubito abolitum ſit, non eſt credendũ. Tynda nu 3. 299
Factum calore iracundiæ pro infecto haberi debet. Tynda. nu 3. 301
Factum non dicitur quod legitimè non eſt factum. Tynda. nu. 11. 310
Factum non eſſe aliquid, vel eſſe factum, ſed de recenti paria ſunt. Ioann. Crot. numero 99. 596
Factum nihil eſſe dicitur cum aliquid ſuper eſt ad agendũ. Ioan. Crot. n. 271. f. 665
Factum vnum quando dicatur. Pet. Rebuff. nume. 18. 733
Factum unius pluries repetitum, non niſi vnius vicem tenet. Petr. Rebuff. nume. 61. fol. 737
Facta allegata in libello, & non probata, poſt publicationem probari poſſunt. Pet. Rebuf. nume. 9. 747
Facta incõtinenti videntur ineſſe. Tynda. numero 9. fol. 353
¶ Falſam monetam cudentes in teſtes produci non poſſ. Iac. Butrig nu. 50. fol. 20.
Falſarius, & periurus ad teſtimonium non eſt admittendus. Tynda. nu. 2. 306
Falſitas eſt delictum publicum. Tynda. numero 10. 299
Falſitas ut punibilis ſit, dolum requirit. Tynda. nu. 19. fol. 305. & idem nu. 3. fol. 351 & Lanfr. de Oria. nu. 27. 464
Falſitas per mendacium concluditur. Tynda. nu. 12. 311
Falſitas quæ neminem lædit, non eſt punienda. Lanfr. de Oria. nu. 27. 464
Falſitas teſtis an opponi poſſit ſine corruptione. Maria Sozi. nu. 86. 542
Falſitas teſtium, quomodo poſſit oſtendi publicato proceſſu ſi agitur criminaliter ad puniendum, & non ad retractandam ſententiam Aegid. Boſſ nu. 7. 762
Falſitatis accuſatione pendente, an poſſit quis a teſtificando repelli. Stepha. Aufre. nume. 42. 262
Falſum committit etiam qui uerũ tacet. Bal. de Peru. nu. 3. 73
Falſum commiſſum re quæ nemini præiudicium afferſ, nullam probationem inducit, vel ſaltem indicium non punitur. Tynda. nume. 5. 313
Falſum deponentes perſonaliter citantur. Pet. Rebuff. nu. 65. 746
Falſum quacunque uia quis in iudicio deponat, de falſo punitur. Tynda. numero 14. fol. 334
¶ Fama probans mortem alicuius ex quibus cauſis progredi debet Bar. nu. 38. 45
Fama probat quantitatem numerorum milliarium exiſtentium de loco ad locũ. Bar. numero 55. 50
Fama qualiter probetur. Bald. de Peruſio. numero 39. 83
Fama non probatur per teſtem dicentem publicè dicitur. Nell. a S. Gemin. numero 173. fol. 155
Fama quid ſit. Andr. Barba numero 9. fol. 243.
Fama an faciat ſemiplenam probationẽ Tynda. nume. 29. 321
Fama bona, res eſt pretioſa. Albe. de Malet. numero 10. 371
Fama cum uno teſte omni exceptione maiore, an probet in criminalibus. Ioan. Crot. numero 102. 597
Fama in ciuilibus, facit ſemiplenam probationem. Ioan. Crot. nu. 140. 615
Fama in leuioribus & modici præiudicij, plenè probat. ibi. nu. 141. eod.
Fama probat nobilitatem ex uirtute. ibid. numero 142. eod.
Fama probat iudicem eſſe ſolitum incarcerare uel torquere appellantes, & de eo conquerentes. Ioan. Crot. nu. 143. 61

Fama plene probat in iudicio poſſeſſorio. in quo agitur de leui præiudicio. ibi. numer. 145. fol. eodem
Fama an inducat ſemiplenam probationem, quando agitur de crimine ciuiliter. Ioann. Crot. nu. 146. 616
Fama in criminalibus an ſit ſufficiens indicium ad torturam, & quid in fama vehementi ibi. nu. 147. & 148. eodem
Fama inducit ſemiplenam probationem in cauſa matrimoniali in qua agitur de matrimonio diſſoluendo, quid ſi agretur de diſſoluendo ſponſalibus de futuro, ibi. nu. 148. eodem
Fama cum uno teſte de ueritate an perficiat, probationẽ. Ioan. Crot. n. 150. *fol.* 616
Fama plenam probationem inducit, vbicunque probatio ſolet eſſe difficilis ibi. numer. 151. *fol.* eodem
Fama ſola probat filium percuſſiſſe patrem aut matrem. ibi nu. 152. eodem
Fama *ſola interdictum probat. ibi. num.* 153 *fol.* 617
Fama in antiquis plene probat Ioan. Crot. *nume* 240 *fol.* 657
Fama a teſte dicti ſui ratione non reddente non probatur, quid in teſtibus productis ad reprobandum aliquod inſtrumentum, & quid in teſtibus deponentibus ſuper intereſſe. ibi. nu. 305. 674
Fama liberat a doli ſuſpicione, & à pœna. Pet. Rebuff. nu. 46. 743
¶ *Familia officialis interdum tempore ſyndicatus examinatur. Nell. a S. Gemin. nu.* 34. *fol.* 129
Familiæ appellatio quid contineat Federic. Schench. nu. 16. 110
Familiaris. Omnes propinqui dicuntur familiares, & familiarium nomine qui veniāt Nepos a mont. Albano. n. 1. 2. 3. & 4. *f.* 4.
Familiaris de his quæ in domo fiunt poteſt eſſe teſtis. Lanfran. de Oria. n. 64. *f.* 484.
Familiaris non habens ſalarium, admittitur in teſtem pro domino Ioan. Crot. numero. 127. 614
Familiaris olim qui depoſitionis tempore deſiuit eſſe familiaris, an admittatur eſſe teſtis pro olim domino ibi. n. 128. *f.* eodem
Familiares & domeſtici, an a teſtimonio repellantur. Iacob. Aegid. nume. 10. *f.* 88. *& Stepha Aufre. nu.* 34. *fol.* 258. *et Aegid. Boſſ. nu.* 107. *f.* 793. *& Iodoch.* Damhoude. *nu* 5 799
Familiaresq; dicātur. Steph. Auf. n. 36. *f.* 259
Familiares & domeſtici ſunt idonei teſtes ad probandum innocentiam accuſati Ioan. Crot. nu. 29. 586
Familiares iudicis an ſemper in teſtes ſint admittendi. Stepha Aufre. nu. 44. *f.* 262
Familiares an ſint domeſtici, & an teſtimonio repellantur, & quando. Alber. de Males. nu. 33. 34 *et* 35 *cum ſeq. f.* 373. *& numero* 53. 375
Familiares ſcholaſticorum, an in teſtes recipiantur Albe. de Malet. nu. 35. 373
Familiares & domeſtici non admittuntur in teſtes ad excuſationem accuſati, ſeu inquiſiti, in criminibus exceptis. Ioan. Crot nu mero. 104. 567
Familiares ſeu domeſtici, an ad teſtimonium admittantur in cauſa criminali pro ſuo domino. ibi. nu. 105. eodem
Familiare, & domeſtici in cauſis ciuilibus pro dominis ſuis ad legitima teſtimonia non admittuntur. Ioann. Crot. *nu.* 224. *fol.* 613
Familiares quando ſunt perſonæ honeſtæ admittuntur pro domino ad teſtificandum ibi. nu. 125. eodem
Familiares ad teſtimonium admittuntur quā do agitur de probando aliquo de quo familiares habent veriſimiliter notitiam maiorem alijs ibi. nu. 126. eodem
¶ *Famulæ an a teſtimonio repellantur Iodoch. Dambhoude nu.* 6. *fo.* 799
Famulus an paſſus eſſe teſtis pro domino Stepha. Aufre. nu. 43 *fol.* 262 *et* Iodoch. *Damhoude. nu.* 6. *f.* 799. *& nu.* 10. *fol* 802
Famulus de domo expulſus ad teſtificandum pro domino non admittitur. Alb. de Males. nu. 18. 394
Famulus tutoris an poſſit eſſe teſtis. Aegid. Boſſ nu. 115. 794
Famulus Abbatis an poſſit eſſe teſtis pro monaſterio. ibi. nu. 116. eodem
Famuli epiſcopi expulſi pro flagitio non admittuntur ad probandum aduerſus E*piſcopum. Albe. de Malet. nu* 52. 375

¶ Fatui a ſano dicuntur, id eſt, loquendo qui ſuam fatuitatem loquendo fatentur. Bar. nu 98 61

¶ Feriata die. non licet teſtes examinare Petr. Rebuff. nu. 67. fol. 737. & n. 24 fol. 741

¶ Fictio qua retrotrahitur, non conſideratur in actibus qui fiunt ex neceſſitate, prout eſt teſtificari. Ioan. Crot. nume. 39 fol. 587

Fictio tractatiua locum non habet, quando actus qui videtur fieri retro non poteſt de præſenti fieri. Ioann Crot. numero. 271. 665

¶ Fideicommiſſarius vniuerſalis an poſſit eſſe teſtis in vel pro teſtamento. Steph. Anfre. num. 46. fol. 263. & Ioane. Crot num. 17. & 20. 576

¶ Fideiuſſor an teſtificetur pro emptore. Iacob. Aegid. nu. 13. 88

Fideiuſſor pro debitore qui ſoluendo eſt teſtificatur. Nell. a S. Geminia. nu. 33. 129

Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis inter debitorem & creditorem remiſſiue Nel. a S. Gemi. nu. 33 12

Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis pro fideiuſſore Steph. Aufre. nu. 45. 263

Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis in cauſa principalis, ſuper actione, ſuper qua fideiuſſit. Albe. de Malet. n. 51. 400

Fideiuſſor non tantum datur locuplex ex facultatibus, quantum ex fide. Albe. de Male. nu. 26. 411

Fideiuſſor nunquid poſſit eſſe teſtis, pro debitore principali Lanfran. de Oria. num. 88. fol. 495 & Ioan. Crot. nu. 187. fol. 622

¶ Fides quanta ſit adhibenda teſtibus arbitrio iudicis committitur. Albe. de Malet. nu. 4. 369

Fidei violator, beneficio non priuatur ſicut periurus. And. Batha. num. 19 fol. 236

¶ Fieri ſimul dicitur, quando ordo vel narratio facti non permittit aliquid ſimul fieri, ſed ſucceſſiue Nell. a S Gemi. nu. 187 fol. 158

Fieri poteſt vt qui ab initio ignorauit, poſtea ſcire incipiat. Tynda. numero. 2. fol. 296.

¶ Filiatio quomodo probetur. Tynda. nume. 2. fol. 292. & Lanfran. de Orian. num. 98. fol. 506

¶ Filius ſpiritualis quantum ad ſuccedendũ non eſt filius, ſed in ſubſidium eſt alendus Francis. Cur. nu 67. 183

Filius ſpiritualis an poſſit eſſe teſtis pro patre ſpirituali, & econtra. Ioan. Crot. nu. 101. 597

Filius filij quod quis ſit, quod qualiter probetur. Nell. a S. Geminia. numero. 188 fol. 158

Filius inceſtuoſus; an poſſit eſſe teſtis in vel pro teſtamento patris Stepha. Aufre. nu. 47. 263

Filius an poſſit eſſe teſtis in teſtamento patris: & quid in aliis caſibus. Albe. de Malet. nu. 17 & 21. 365

Filius in cauſa patris procuratoris non repellitur a teſtimonio, ſecus contra Alber. de Malet. numero. 19. & numero 22. fol. 365

Filius contra patrem an admittatur a teſtificandum. Albe. de Malet. numero. 14. fol. 417

Filius pro parte quando teſtis eſſe poſſit, & contra eum. Lanfran. de Oria. nu. 60. cum ſeq. fol. 481. & Aegid. Boſſ. numero. 106. folio. 793

Filius naturalis an poſſit eſſe teſtis pro patre ibi. nu. 108. eodem

Filium percuſſiſſe patrem, aut matrem, per ſolam famam probatur. Ioann. Crot. nume. 15 2. fol. 616

Filij vxor, vxor patri intelligitur. Nepos. a Monte Albano. nu. 45. 7

Filij minus legitime nati, a teſtimonio contra parentes repelluntur. Albe. de Malet. nume. 6. 364

Filij an poſſit eſſe teſtes pro parentibus in cauſa ciuili. Ioann. Crot. numero. 116. fol. 612

Filiorum cauſa quamuis regulariter eadem videatur. idemque matris. tamen quandoq; mater teſtificatur, in cauſa matrimonij filij. Tynda. nu. 21. fol. 328

Filiorum appellatione minus legitimi continentur, in his quibus conſideratio iuris naturalis habetur. Albe. de Malet. nu. 6. fol.

6.fol. 364

Filiorum appellatione minus legitimi continentur in teſtibus.ibi.n.7.fol. eod.

Filiorum appellatione non continetur ſpirituales.ibi.nu.25 fol. 365

Cętera vide ſupra in litera C.,in verbo, Cōpater,& infra in litera P in verbo,Pater,& in litera S,in verbo,Spurij.

¶ Filomenes,& Anaximenes hiſtoria.Petr. Rebuff.nu.57.fol. 745

¶ Fines antiqui quod probentur per teſtes deponentes de auditu antiquiorum,& generali opinione.Bal.de Peruſio nu.6. 79

Finis quando habet neceſſariam conſequentiam cum principio, conſideratur principium non finis Ioann.Crot. numer. 271 fol. 665

¶ Fiſcus,princeps, & Reſpublica, pari paſſu ambulant & quaſi pro eodem reputantur Petr.de Moncada.nu.383.fol. 716

¶ Fęmina uarium,& mutabile ſemper producit,Nepos a Monte Albano num. 160. fo.15.& Lanfran.de Orian.nu. 3 f. 456

Fęmina quando teſtis eſſe poſſit, & quando non Iacob.Aegid.nu.5.fol.87.& Lanfran.de Orian.num.3.fol.456. & Iodoch. Damhoude.nu.23.& 24 fol. 801

Fęmina non poteſt eſſe teſtis in ſcriptura priuata.Ioan.Crot.nu.156.fol. 617

Fęminę repelluntur ultra decem a teſtimonio.Petr.Rebuff.nume.32. 734

Fęminarum uoluntates momentaneę ſunt & contra propria commoda dant conſilium, & genus ſuum eſt auariſſimum. Nepos, a Monte Alba.num.161. 15

Cętera vide infra in litera M,in verbo, Mulier.

¶ Fęnerator qui amplius uſuras non exercet an poſſit eſſe teſtis in cauſa ciuili. Io. Crot.nu.180. 621

¶ Forma iuramenti qualiter teſtes habent iurare. Bal.de Peruſ.nu.6. 73

¶ Forma quę ſit compellendi teſtes ad teſtificandum.Ioan.Crot.nu.167. 641

Fornicatio vel adulterium qualiter per teſtes probetur.Albe.de Malet.numero.22. fol. 450

¶ Frater minor,Canonicus regularis, monachus, uel alia perſona ſubiecta prelato, an poſſint eſſe teſtes ſine licentia ſuperioris Stepha.Aufre.nu.13 fol.253.& Albe.de Malet.nu.27.& 28.fol. 411

Fratres religioſi an poſſit eſſe teſtes in teſtamento.Ioan.Crot.nu.14 fol. 575

Fratres minores,& predicatores,de licentia ſui ſuperioris teſtificantur,& ipſis magis creditur Iacob.Aegid.nu.4 fol. 87

Frater pro fratre, vel contra fratrem an teſtificari poſſit Nepos a monte.Alba num, 48.fol.7.& Nell a S.Gemi.nu.8.fol. 123 & Steph.Aufre.nu.25.fol.255 & nu.48 fol.203.& Albe.de Malet.num.27.28. 29.& 30.34.35.36.& 37.fol.366.& n. 38.39.& 40.fol.367.& Lanfran.de Oria nu.62.fol.482.& Aegid.Boſſ.nu 62.fol. 783.& nu.106.fol. 793

Frater contra fratrem in criminalibus non cogitur ferre teſtimonium.Ange de Peru. nu.2. 96

Frater an in cauſa fratris criminali,teſtificari poſſit Ange.de Peruſio.n.1. 104

Frater iniuria facta fratri ſuo cognoſcere nō poteſt uel iudicare.Ange.de Peruſio.numero.8. 104

Frater iniuriam illatam fratri tanquam propriam vendicare tenetur Ange.de Peruſ. nu 28. 106

Frater poſſit ne in cauſa fratris teſtimonium ferre.Federich.Schench.nu.30. 110

Frater aduerſus fratrem teſtimonium dicere non eſt cogendus niſi cum per alios veritas haberi non poteſt Fed Schen.n.31.111

Frater aduerſus fratrem uolens, teſtimonium ferre poteſt.Federich. Schench.nu.32.fol. 102.& Aegid.Boſſ.n.112.fol. 794

Fratre pro uxore fratris teſtificatur. Nell. a S.Geminia.nu 35. 129

Frater fratri preſtare alimenta tenetur. Albe.de Malet.nu.46. 367

Frater an cogatur teſtificari contra fratrem in cauſa criminali Albe.de Male. num.2. fol.414.& nu.4. 415

Frater quo caſu contra fratrem in ciuili teſtificari compellitur.Alber.de Malet. nu. 3.& 5.fol. 415

Frater vel conſanguineus cuius fauore prohibeatur teſtificari contra fratrem, uel conſanguineum.Alber. de Malet. nume-

ro 6.fol. 415
Fater volens teſtificari contra fratrem, an & quando admittatur. Alber. de Malett. numero 7. 415
Frater poteſt accuſare fratrem ciuiliter, quã do crimen nimis magnum eſt. Albe. de Ma let. nume. 8. 416
Frater pro fratre admittitur ad probandum fratris innocentiam Ioann. Crott. numero 30. 586
Frater multum notę fidei, & integræ vitæ, poteſt teſtificari in cauſa fratris vel conſanguinei. Io. Crot. nu 86. fol. 594. & numero 118. 612
Frater pro fratre in cauſa ciuili poteſt teſtificari quamuis non ſit omni exceptione maior. Ioan. Crot. nu. 117. 612
Frater pro fratre contra alium fratrem teſtificatur. Ioan. Crot nu. 119. 612
Frater productus cum teſte extraneo omni exceptione maiore probat. Ioan. Crot. numero 120. 613
Frater an pro ſeu contra fratrem teſtificari compellatur. Ioan. Crot nu. 196 fol. 640
Frater vtrinque coniunctus an in ſucceſſione feudi præferatur fratri conſanguineo. Io. Crot. nu 235. 657
Frater an poſſit compelli vt pro fratre ad defenſionẽ deponat. Aeg. Boſſ nu. 111. f. 794
Frater pro fratre aut ſorore, vel ſorori pro ſorore teſtatura, repellitur. Et quę vis aliæ perſonæ quæ pro vllo amicitiæ, aut neceſſitudinis vinculo iuncto ſunt teſtaturæ. Iodoch. Damhoude. nu. 10. 800
Fratres, nepotes, & alij conſanguinei, vſque ad quem gradum non cogantur inuiti, in cauſa conſanguinei teſtimonium dicere. Ange. de Peruſ nu 26. 106
Fratres aliquos eſſe, qualiter probetur. Nell. a S. Gemi. nu. 188. 158
Cętera vide infra in litera P. in verbo, Pater.
¶ *Fraternitas eſt res naturalis, & adeo ſtabilis, quod nulla alio facto ſeparari poteſt. Ange. de Vbal. nu. 4.* 104
¶ *Fraus vide ſupra in verbo, Dolus.*
¶ *Fructuum idemptitas, quomodo probetur. Bar. nu 31.* 43
¶ *Fundanti ſe ſuper vita alicuius, an ſufficiat probare illum vixiſſe, ad hoc, vt nunc pręſumatur viuere. Ioann. Crot. nume 282. folio.* 669
¶ *Fundum ſi quis petit, teſtis qui dicit, vidi alluuionem non probat. Nell. a S. Gemin. nume. 147.* 152
¶ *Furioſus, an repellatur a teſtimonio. Iacob. Aegid. nu. 7. fol. 87 & Alberi. de Malet. nu. 32. fol. 412. & Iodoch. Damboud. nume. 15.* 800
Furioſus an teſtificari poſſit, de his quæ tempore ſanę mentis, & bonæ memoriæ uidit. Albe de Malet nu 34. 412
Furioſus qualiter quis probetur. Lanfran. de Oria. nu 96. 504
Furioſus an quis probetur ex eo quod proiicit lapides Ioann. Crot. nu. 290. 671
Furioſus habens dilucida interualla, an poſſit ſe obligare, & an ſemel furioſus. præſu matur ſemper furioſus. Ioann. Crot. num. 303. 673
Furioſum quem eſſe probatur ſi teſtis dicit quod vidit, eum furere, & actus furioſorum facere, ſecus ſi dicit quia uidit eum carceratum niſi aderis & audiuit verba inſania dicere Bar. nu. 94. 60
Furioſi pro abſentibus & ignorantibus habentur niſi dilucida interualla habeant Albe de Malet n. 33. fo. 412. & Iodoch, Damhoude: nu. 15. 800
Furorum aliquem fingere ex ſuſpicione poteſt cognoſci. Bar. nu. 96. 61
¶ *Fur an admittatur ad teſtimonium, Nell. a S. Gem. n. 18 fol. 125 & Iodoch. Dambo. nu. 19.* 800
Fur ante ſententiam non eſt infamis Albe. de Malet. nu 44. 386
¶ *Furti actio pro re minima intentari poteſt. Ioan. Crot. nu.48* 587

G

GEner & nurus ſunt de familia. Nepos a Monte Alba. nu. 3.* 4
Gener an poſſit eſſe teſtis pro ſocero, vel è contra Nepos a Monte Alb. nu. 106. fol. 12. & Steph. Aufre nu. 89. fol 276. & Albe. de Malet. nume. 49. 367
Gener contra ſocerum non compellitur teſtificari, uel è contra. Albe. de Malet. n. 9. fol. 416. & nu. 18. fol. 417. & Ioan. Cro. num.

nu. 198 fol. 640
¶ Generalia verba omnes comprehendunt. Pet. Rebuff. n 7. 733
Generalitas parit obſcuritatē. Ange. de Peru. numero. 34. 100
¶ Geſta per vniuerſitatem, per quos probentur. Albe. de Males. nu. 68. 377
Geſta per procuratorem admiſſum in caſu in quo interuenire non poteſt, valent, & tenent. Ioan. Crot. n. 264. 661
¶ Gratię plenitudo alicui conceſſa, quid operetur. And Barba. nu. 27. 239
¶ Graues tantum perſonę de auditu deponunt, & quæ graues perſonæ dicātur. Lāfrande Ori. n. 100. 507
¶ Grex Decem oues, aut quinque porci faciunt gregem. Pet. Rebuff nu. 40. 735

H

HAbens terminum ad probandū, probaſſe nō dicitur, ſi facit teſtes in termino iurare. Nell. a S. Gemi n. 70. 134
Habens iuſtam cauſam inimicandi, pręſumitur inimicus, & a teſtimonio repelli poteſt. Ioan. Crot. nu. 98. 596
Habens compendium in conſequentiam an teſtis eſſe poſsit. Aegid. Boſſ. nume. 124. fol. 795
¶ Habitans cum inimico, a teſtificando reijcitur. Nell. a S. Gem. n. 3. fol. 122. & Stepha. Aufre nu. 20. 254
Habitantium in eadem domo, an poſsit vnus pro alio teſtificari. Nell. a S. Gem. nu. 5. fol. 122
Habitus in moribus probatur per tempus trium annorum. Bar. nu. 81. 56
¶ Heres teſtis qui noluit cōparere ad perhibendum teſtimonium, & mortuus eſt, tenetur damnum emendare; probare volenti pro eo quod amiſit, quia non potuit probare Ange. de Peruſ. nu. 28. 100
Hæres a probatione defuncti contrauenire non poteſt. Alb. de Males. nu 57. 401
Heres an repellatur a teſtimonio in teſtamento. Ioan. Crot. nu. 16. & n. 20. in fine fol. 576
¶ Hereſis pręſumptio eſt perſeuerare in mortali peccato. And Barba. nu. 19. 202
¶ Hereticus contra hereticum teſtimonium dicit. Nepos a Monte Alb. nu. 103. f. 11
Hæreticus an ad teſtimonium admittatur. Iacob. Butriga. n. 45. fol. 20. & Nel. a S. Gem. nu 20 fo. 126. & Stepha. Aufre. n. 50. fol 264 & Albe. de Males num. 6 fo. 380. & Iodoch. Damhoude. n. 16. f. 800
Heretici teſtimonium admittitur in defectū Nepos a Monte Albano nu. 102. fol. 11
Hæretici a teſtimonio repelluntur pręter quā in vltimis voluntatibus Federic. Schench. nu. 18. 109
Hæretici inimici ſunt Creatoris omnipotentis. Nepos a Monte Albano nu. 104. f. 11.
Heretici ſunt infames. Alb de Males. num. 6. fol. 380
¶ Hermaphroditus an ad teſtimonium adhiberi poſsit Iacob. Butrig. nu. 25 fol. 19. & Iacob. Aegidij. nu. 56 fol. 95. & Nel a S. Gemi. nu. 20. fol. 126. & Stepha. Aufre n. 49. fol. 263
¶ Homo ex auditu vocis non cognoſcitur. Bar. num 27. 42
Homo bonę opinionis & famę quis dicendus, & quomodo intelligatur. And. Barb. nu. 8. 221
Hominem viuum fuiſſe qualiter cauſa reddi debeat vt probetur Bar. nu. 36. fol. 44.
Homicida admittitur de iure ciuili ad teſtimonium, ſecus de iure canonico. Nell a S. Gemi nu. 17. 125
Homicida culpoſus citra dolum plecti non debet. Lanfran. de Oria. nu. 27. 464
Homicida produci in teſtem non poteſt, nec in teſtimonium admitti debet. Iodoch. Dāhoude nu. 19. 800
Homicidium obiicitur, nōnunquam in genere And. Barba. nu. 34. 208
Homicidium proſequens quando ſua non intereſt illud feciſſe videtur. Pet Rebuff numero. 22. 734
Honeſtę viuere, qualiter interpretetur. Bar. nume. 82. 56
¶ Hoſpes repētinus dās damnū dominis hoſpitij nō tenetur, ſecus qui cū domino hoſpitij habitat Alb. de Males. n. 14 f. 371
¶ Hoſtes capitales, & quotquot cum capitalibus inimicis, ſiue hoſtibus familiarem, aut domeſticam conuerſationem habent, a teſtimonio in criminalibus reiiciuntur Iodoch.

Iodoch.Damhoude nu. 3.fol. 799
¶ Hypotheca tacita probatur per teſtes, probando expreſſam Bald.de Peruſ.numero, 19.fol. 80

I

IAcobus Butrigarins clariſſimus Legũ ſcriptor. Tynda nn.2. 337
¶ Idemptitas fundi qualiter probetnr. Barto. nn.28. 42
Idemptitas animalis, quomodo probetur.ibi. nu.29. eo.
¶ Idonei non ſnnt teſtes quibus imperari poteſt, & qui ſint Iacob Butr..nu. 19.fol.19.
¶ Ignorans & dubitans ęquiparantur.Ioan. Crot.nn.311. 676
Ignorantiæ ratio in teſtibus inris peritis ceſſat.Tynda.nu.5. 352
¶ Ignotus partibus litigantibus, an poſſit eſſe. teſtis Stepha.Anfre.nu.52. 264
¶ Illegitime natus an poſsit eſſe teſtis ĩ cauſis in quib.requirnntur teſtes omni exceptione maioris.Io.Crott.nu.165.fo: 618
Illegitimus eſt infamis infamia facti. eo:
¶ Imperator facere non poteſt, quòd dictum teſtis falſum in nno ualeat in eo quòd uerum dixit.Albe.de Males.nn.63 fol.433
¶ Imperij meri cauſæ delegabiles, Franc.Cnr. nu.61. 182
¶ Imprndentes ex ſenſus defectu, qui Bart. nu 97. 61
Imprudentia quæ contingit ex ætate, uel caſn eſt appoſita prudentię particulari ad ſui ipſius regimen.ibi,nu.93. 60
¶ Impubes an poßit ferre teſtimonium.Nepos a Monte Alba.nn.51 fol.7.& nu.54 fol.8.et Nell.a S.Gemi.nn.21.fol.126.et Stepha.Aufre.nu. 57.fol.266.& Ioann. Crot.nn 21. 577
Impubes teſtificatur de his quæ uidit in pupillari ętate.Iacob.Aegid.nn 6.fol.87.et Nell a S.Gemi.nn 21 fol.126.& Ioan. Crot.nu.194. 624
Impubes iurare non poteſt. Nepos a Monte Alba.nu.53. 8
¶ Inanis eſt actio quam inopia debitoris excludit.Ioann.Crot. nn.185. 622
Incarceratus in carcere publico, an poßit eſſe teſtis. Lanfran.de Oria.nu.83.fol.494
¶ Inceſtuoſns non admittitur ad teſtimoninm Nell.a S.Gem.nu.20.fol. 726
Inceſtuoſi & ſpurij, an contra parentes in teſtimonium admittantur Albe.de Malet. nn.6.fol. 364
Inceſtuoſi & ſpurij, filij nõ ſũt nominãdi. ibid.
Inceſtuoſi, homicidæ, malefici, ſacrilegi, fures, raptores, adulteri manifeſti, nenefici, ſorti legi, periuri, lenones, cõcubinarij manifeſti produci in teſtem non poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent.Iodoch. Damhou. nu.19. 800
Inceſtas nuptias contrahens & qui deſerto ſacramento uenit ad ſecunda vota, a teſtimonio repellitur Iacob.Butriga.nnm. 47. & 48. 20
Incidentia omnia quę poſt datum libellnm in cauſa proponuntur, dicuntur ad cauſam emergere, & incidentia uenire dicuntur. Maria.Soz.nu.2. 512
Incompaſtibilia non ſemper directo contraria.Tynda.nn.3. 307
¶ Indefinita locutio equipollet vniuerſali. Albe de Males.nu 61. 432
Indefinita prolata a teſte nõ ęquipollet vniuerſali.Ioan.Crot.292. 671
Indefinita licẽtia producendi, teſtes, cur redacta ad decem teſtes ſit Petr. Rebuff. num. 24.25.& 26. 734
¶ Indicium eſt minus ſemiplena probatione & an multiplicatnm faciat plenam probationem. Fran.Cur.nu.115. 192
Indicium minus eſt, quam ſemiplena probatio Tynda.nn.36. 322
Indicium & vero ſimilitudo, an ſint minora ſemiplena probatione. Tynda.numero.40. fol. 323
Indicia eadem reqniruntur ad torquendum teſtes, quę in reo, Nell.a S.Gemini.n.114. fol. 142
Indicia a iure reprobata, & indubitate, ſufficiunt ad condemnatione. Tynda, nume. 17.fol. 335
Indiciorum duę ſunt ſpecies. Tynda nn. 40. fol. 323
Indiciornm copia debet dari teſti, ut diſputetur, an ſit torquendus ſi quæſtio ſit, an ſernus uel liber ſit, Aegid.Boſſ.nu. 38.f.758
Indidiornm copia dari non debet teſti, vbi dubium ſit, an varius, mendax, vel contrarius

rius ſit, an non. ibi. nu. 39. fol. eod.

¶ Indiſcretus an a teſtificando remoueatur, Albe. de Males. nu. 32. 412

Indiſcreti pro abſentibus & ignorantibus habentur, niſi dilucida internalla habeant. ibi. nu. 33. eod.

Iudnlgentia non eſt cum princeps accepta pecunia dicit, indulgemus tibi fendum. And. Barba. nu. 26. 236

¶ Infamia facti non repellit a teſtimonio. Nepos a monte Albano nn. 30. 6

Infamia teſtis poteſt etiam poſt mortem probari. Nel. a S. Gemi. nu. 16. fol. 125. et Albe. de Malet. nu. 32. 384

Infamia facti attenuans non repellit a teſtimonio Franciſ. Curt. nn. 7. 172

n ſamia eſt macula oſſibus inhęrens. Andr. Barba. nu. 1. 218

Infamia quotuplex, ſit Andr. Barba. numero 13 fol. 224. & Albe. de Males nu. 21. fo. 282 & Ioan. Cro. nu. 31. 586

Infamia facti qnando repellat teſtes. Andr. Barba. nu. 14. fol. 224. & nume. 17. folio. 225.

Infamia iuris non repellit teſtes ad formandam inqniſitionem. And. Barb. n. 16. 225

Infamia facti nõ canſatur immediatè. And. Barba. nu. 24. 238

Infamia qnid ſit? Andr. Bar. nn 9. 243

Infamia quem teſtem, repellat. & quem admittat, & quomodo. Albe. de Malet. num. 3. & 4. fol. 380. & nn. 15. & 16. fol. 381. et nu. 17. 18. 19. & 20. fol. 382. & idẽ Albe nu. 10. 408

Infamia quæ per pænitentiam remittatur. Alber. de Males. nu. 21. 382

Infamia qualiter obiicienda ſit teſti. Alberi. de Males nu. 12. 408

Infamia ubi praceſſit aſſnmptionẽ alicuius officij, infamem non repellit a teſtimonio. Albe. de Males. nu. 14. 409

Infamia facti quæ ſit. Ioann. Crot. numero. 31. 586

Infamia canonica quæ ſit. Ioann. Crot. nu. 33. 586

Infamia iuris quæ dicatur. ibi. nume. 34. fol. eodem.

Infamia morti æquiparatur. Ioan. Crot. nu. 46. 587

Infamia per pęnitentiam non aboletur. Ioã. Crot nu. 180. 621

Infamia non probatur per teſtem non reddẽte rationem dicti ſui. Ioan. Crot. unmero. 305. 674

Infamia notati a teſtimonio repelluntar. Iodoch. Damhoude. nu. 13. fol. 800

¶ Infamis an admittatur ad teſtificandum, & qui tales ſint. Nepos a Monte Albano numer. 15. 16 & 24 fo 5 & nu. 32. & 33. fol. 6. quòd & qualiter intelligatnr. ibid. nu. 29. fol. eod. & Iaco. Butriga. nn. 6. fol. 18. & Albe. de Males. nu. 14 fol. 381. & Pet. Rebuff. nu. 53. fol. 744. & Aegi. Boſſe. num. 19 fo. 776. & Iodoch. Damhond. nn. 19. 790

Infamis quot modis quis dicatnr: Nepos a Monte Albano. nume. 16. cnm ſeq. & nu. 24. 5

Infamis in qnibus caſibus admittatnr ad teſtimoninm. Nepos a Monte Albano. nu. 25. fo. 5. & num. 26. fol. 6 & Nell. a S. Gemi nu 19. 125

Infamis cum aliqua cauſa teſtimoninm ferre non poteſt. Nepos a Monte Alba nu. 27. 6

Infamis, Indæus, & legibus odioſnt, conuinci per teſtes idoneos debet. Nel l. a S. Gemi. nn 16. 125

Infamis infamia iuris, an teſtimonium ferat aduerſus eandem infamiam. And. Barba. nu 50. 216

Infamis infamia, facti omni exceptione maior non dicitur, qni ferre teſtimonium, an poßit, & quando. Andr. Barbat. numero 3. fol. 219. & nu. 21. fo. 227. & nnmero. 24. 228

Infamis infamia iuris an teſtimonium ferre poßit. And. Barb. nu. 15. 224

Infamis mnltipliciter in materia teſtimoniali conſideratur. Steph. Aufr. nu. 54. 264

Infamis admittitur in teſtem in crimine lęſę maieſtatis. Albe. de Malett. numero. 5. 380

Infamis contra infamem admittitur ad teſtificandum. Alberic. de Males. numero. 7. fol. 380

Infamis non conſequitur famam, niſi per principis reſtitutionem. Alber. de Malet. num.

nu. 21. 382
Infamis qui pro non infami habetur, a teſtimonio non repellitur. Albe de Malet.*nn.* 73. 390
I*nfamis infamia iuris, an poſſit eſſe teſtis in teſtamento. Ioan.*Crot.*nn.*31. 572
*Infamis de iure ciuili, eſt infamis de iure canonico.Ioan.*Cro.*nu.*35. 586
Infamis infamia facti non poteſt eſſe teſtis in cauſis grauioribus in quibus requiruntur teſtes omni exceptione maiores.Ioan. Crot.*nn.*32. 586
*Infamis infamia iuris an poſsit eſſe teſtis in cauſa criminali Ioan.*Crot.*nume.*36. *fol.* 587
Infamis infamia iuris ad accuſandum repellitur Ioan.Crot.*nn.*36. 587
I*nfamis infamia iuris an in cauſis grauioribus, puta in crimine hæreſis, læſæ maieſtatis, & ſimilibus ſit idoneus teſtis.* Ioan. Crot.*nn.*43. 587
*Infamis infamia facti, an in cauſis criminalibus poſſit teſtificari.*Ioan. Crot.*nu.*46. *eodem.*
*Infamis infamia facti non poteſt eſſe teſtis quando agitur de crimine ciuiliter.*Ioan. Cro.*nu.*46. *eod.*
Infamis infamia facti in cauſa ciuili ardua, ad teſtimonium non admittitur. Ioann. Crot.*nu.*36.*fol* 587 *& idē.nn* 160 617
*Infamis infamia facti, an faciat indicium. Ioan.*Crot.*nn.*48. 588
Et *quid ſi ueritas, per alios, aliter ſciri nō poteſt.ibi.* 39
I*nfamis infamia facti in cauſa ciuili teſtis eſſe poteſt.Ioan.*Crot.*nu.*157. 616
*Infamis infamia facti non admittitur ad teſtimonium. in cauſa in quo teſtis debet. eſſe omni exceptione maior.*Ioann. Crott. *nu.*158. 617
I*nfamis infamia facti an a teſtimonio repellatur, in cauſa ciuili quæ fuit ſuper crimine ciuiliter mota.*Ioan. Crot. *numer.* 160. *eod.*
I*nfamis infamia facti non probat cōtra Cardinalem.*Ioan.Crot.*n.*161. 618
Infamis infamia facti habens conteſtē multum notæ & ſpectatę fidei, probat, taliter quò d re dicitur probata per teſtes integros.Ioan. Crot *nu.*162. 618
*Infami infamia iuris in facto proprio deponenti an ſit credendū.*Ioan.*Cro.n.*44.587
I*nfamibus quę dignitatis ſunt, omnino ſunt pręcluſa* Albe.*de Malet.*In. 19. 382
¶ *Infantis teſtimonium eſt ſuſpectum & inualidum, Steph.Anfre.nn.*55. 265
I*nfantes duo faciūt ſemiplenam probationē:* Franciſ.Cur.*nn.*115. 192
Infantium teſtimonia ſaluantur de rebus infami loco patratis. Iodoch. Damhoude *nn.*10. 802
¶ *Infinitas euitanda eſt.*Ang.*de* Peruſi.*nu.* 17. 98
¶ *Ingenuo potius quam liberto credendum eſt. Nepos a Monte Albano. numero.* 157. 15
¶ *Ingratitudo, per teſtem infamem, infamia facti probari non poteſt.* Ioan *Crot.num.* 159. 616
¶ Inhabiles *ad teſtificandum qui dicantur. Stepha.Anfr.nn* 53. 264
*Inhabilitas ſuperueniens teſti poſt iuramentum & depoſitionem, non irritat dictum ſuum, prius legitimè depoſitum.Ioan.Cro. nn.*39. 587
*Inhabilitas teſtis obijcitur etiam poſt concluſum in cauſa.Petr.Rebuſſ. numer.*31. *&* 32. 741
¶ I*nimicitia parua teſtem non repelilt.Nel. a S.Gemi nn.*3. 122
I*nimicitia an ſit parua uel magna, arbitrio iudicis relinquitur.Nel.a* S.*Ge.n.*4. 122
*Inimicitia leuis an repellat teſtem in criminalibus Franc.*C*ur.nn.*102. 190
I*nimicitia diuerſimodè in teſtimoniali cauſa conſideratur.Steph.*A*nfr.nn* 56. 265
I*nimicitia quę repellit teſtem, & quę non, arbitrio iudicis relinquitur. Nepos a Mōte Alba.nu.*37.*fol.*6.*& Albe. de Malet. nu.*4. 370
Inimicitia repellit etiam ab accuſando, & etiam ab excipiendo.Albe. de Malet. nn. 8. 371
I*nimicitia quare minus conſideretur in teſtibus, quàm amicitia.ibi.nu.*20. 372
Inimicitia ſuperueniens facto ipſius contra quem producitur teſtis, non habet omnino repellere teſtem, ſed iudici committitur.

titur. Albe. de Males. nu 47. 430
Inimicitiæ obliuio ex antiquitate temporis præſumitur. Nel. a S Gem. nu. 3. 122
¶ Inimicus an ſit admittendus a teſtimonium Iacob. Butriga nu. 15. fol 19. & Iacob. Aegid. nu. 20. fol. 90. & Ange. de Peruſio. n. 10. fol. 104 & Albe. de Males. n. 4. 5. 6. & fol. 370 & Lanfran. de Ori n. 84 f. 494 & Iodoch. Damhoude. n. 3 f 794
Inimicus, amici, ad teſtimonium non eſt admittendus. Ange. de Peruſio num 11. fol. 104
Inimicus etiam de recenti reconciliatus a teſtimonio repellitur. Nell. a S. Gemi. nu. 3. fol. 122
Inimicus habens iuſtam cauſam inimicandi, non repellitur a teſtimonio. Nell. a S. Gemi. nu. 4. 122
Inimicus eſt qui iniuriam conatur facere. Franciſ. Cur. nu 101. 190
Inimicus qui aliàs fuit, ſemper præſumitur inimicus, niſi reconciliatio probetur. Albo. de Males. nu. 7. 370
Inimicus opponens repellitur. Alber. de Males. nu. 8 eod.
Inimicus ex quibus cauſis quis iudicari poteſt ut a teſtimonio repellatur. Alber. de Maler. nu. 10. 371
Inimicus an poßit contra inimicum teſtificari in cauſa criminali. Ioann. Crot numero 97. 595
Inimicus præſumitur, habens iuſtam cauſam inimicandi, & a teſtimonio repellitur. Io. Crot. nu. 98. 596
Inimicus alterius ut quis dicatur ſufficit offenſam inter eos eſſe factã licet alter ignoret. Ioan. Crot. nu. 98. 596
Inimicus reconciliatus cum quo de recẽti pax facta eſt, repellitur a teſtificando in cauſa criminali. Ioan. Crot. nu. 199. fol. 596. & idem Ioan. Crot. nu. 136. 615
Inimicus præſumptus repellitur a teſtimonio. Ioan. Crot. nu. 99. 596
Inimicus quis dicatur aut præſumatur: & quæ dicantur inimicitiæ capitales. Iodoch. Damhoude. nu. 4. 799
Inimicus capitalis quis dicatur. Lanfran. de Oria. nu. 50 fol. 478 & Albor. de Males. nu. 10. 11. 12. & 15. 371
Inimicus capitalis teſtis idoneus non eſt. Federic. Schench. nu. 40. 112
¶ Iniuria facta uni, videtur omnibus facta de domo. Albe. de Males. nu. 52. 375
Iniuria facta uni de cognatione, cenſetur facta toti cognationi. Ioan. Crott. numero. 74. fol. 593
Iniuria facta uni de agnatione, cenſetur facta aliis, & an illi poſſint eſſe teſtes. Aeg. Boſſ. nu. 56. 782
Iniuriam uni de genere inferens, totum genus iniuriaſſe videtur. Angel. de Peruſin. nume. 6. 104
Iniuriarum non agunt teſtes malè reprobati. Petr. Rebuff. nu 44. & 45. 743
¶ Innocentia accuſati per teſtes pauperes probari poteſt. Ioan. Crot nu. 28. 586
Innocentia per teſtes domeſticos probari poteſt. ibi. nu 82. 593
¶ Inops quis dicatur, ad arbitriũ iudicis pertinet Nepos a Monte Alba nu 112. f. 12
¶ Inquiſitio ſuccedit in locum accuſationis, & eiuſdem eſt naturæ cuius eſt actio. Alber. de Males. nu. 36. 429
Inquiſitor hæreticæ prauitatæ, an poſſit punire teſtes falſum coram eo deponentes Pet. de Moncada. nu. 386. 718
Inquiſitor cogi poteſt ad audiendum decem teſtes ſuper quolibet facto. Pet. Rebuff. numero 60. 737
¶ Inquiſitus quando teſti exhiberi debeat, & quomodo ut teſtes illum cognoſcere valeãt Iacob. Butrig nu. 17. 30
Inquiſitus aut accuſatus ſi maleficium ſponte ſua confitetur, & eſt perempta inſtantia condemnati poteſt. Ioann. Crot. numero 278. 668
¶ Inſtãtia iudicij perẽpta, an dicta teſtiũ perẽpta ſint. Iacob. Butrig nu. 19. 30
Inſtantia variata, variatur & finis agendi. Albe. de Malot. nu. 119. 440
Inſtãtia variata de una cauſa ad aliam, ſeu de una inſtantia ad aliam, an poſſint teſtes produci atteſtationibus didicitis, & publicatis, ſuper eiſdem articulis. Maria. Sozi. ſenior. nu 131. 555
Inſtantia perempta non pereunt acta probatoria. ibi nu. 161. 559
¶ Inſtructor an poſſit eſſe teſtis. Aegid. Boſſ. nu.

nume.122. 795

Inſtruere teſtes, an ſit licitum, ut apte, & apertè deponant. Petr. Rebuff. nume. 43. & 44. 735

Inſtituere teſtes qui negocia interfuerunt licet. Nell a S. Gemi. nu. 102. 140

Cætera uide infra in litera M. in uerbo Modus.

¶ Inſtrumentum publicum quinque teſtibus reprobatur. Nepos a Monte Alban. numero 97. 11

Inſtrumentum qualiter per teſtes reprobetur. Nell. a S. Gemi. nu. 228. 163

Inſtrumentum an reddatur falſum, uel ſuſpectum ſi teſtes in eo deſcripti, dicant ſe non recordari. Nell. a S. Gemi. nu. 229 f. 163

Inſtrumentum unum, & idem ad cōcordiam reducitur ut probet. Ioann. Crott numero 328 fol. 680

Inſtrumentum pro parte uerum, & pro parte falſum, an in totum uel pro parte tantum uitietur Ioann. Crott. n. 391. f. 719

Inſtrumentum quomodo impugnetur. Petr. Rebuff. nu. 56. 744

Inſtrumenta uel teſtes, an poſſint pro parte repudiari & pro parte acceptari, Nell. a S. Gemi nu. 229 fol. 163

Inſtrumenta antiqua inter alios confecta probant confinia. Ioan. Crot. numero. 240 fol. 657

Inſtrumenta quando dicantur antiqua, & tempus antiquum habere. ibidem

¶ Integritas teſtium nonnunquam efficit, ut pauciores pluribus præferantur. Federic. Schench. nu. 55. fol. 115

¶ Intellectus ad cap. Statuendum. 2. q 6 Albe. de Male. n. 24. cū ſeq & nu 34. f. 396

Intellectus ad §. item qui falſo. 4. q. 3. Tynda nu. 2. 354

Intellectus ad. §. teſtem in criminali. 4. q. 3. Albe. de Malet. nu. 15. 371

Intellectus ad c. iuramenti. 22. q. 1. Tynd. numero 20. 335

Intellectus ad c. præceptum 32. q. 5. Alber. Malet nu. 18. 382

Intellectus ad Glo. in uerbo præſenti. in c. in primie 2. q j. Mari. Soz. ſenior n 51. f. 528

Intellectus ad dictum Archidiaconi in can. ita Lotharius. 2. q. j. Bal d Peru. n. 15 f. 75

Intellectus ad c. nō ſine. de arbi. Albe. de Males. nu. 35. 396

Intellectus ad c. cum deputati. de iudi. Nepos a Monte Alba nu. 135. 14

Intellectus ad c. cum ſuper. de confeſ. Tynd. nume. 10. 326

Intellectus ad c. in præſentia. de proba. Maria Sozi ſenior. nu. 77. 539

Intellectus ad c. per tuas. de proba. Tynd numero. 19. & 20. cum ſequen. fol. 328. & idem Tynda. nu. 21. 335

Intellectus ad cap. ſicut nobis. de teſtib. Tynda. nu. 1. fol. 306. & idem Tynda. nu. 24. fol. 342. & nu. 4 fol. 346. & Albe. de Males. nu. 59. 389

Intellectus ad c. ſicut. nobis. in fin de teſtib. Tynda. nu, 16. 305

Intellectus ad c. cum tu de teſtibus. Tynda. nume. 2. 359

Intellectus & limitatio ad c in literis. de teſtibus. Alber. de Malet. nu. 61 fol. 376. & nu. 69. 377

Intellectus ad c. ſi qui. de teſtib. Albe. de Males. nu 35. 419

Intellectus ad c. per tuas. de teſtibus. Albe. de Males. nu. 2. 392

Intellectus ad c. intimauit. de teſtibus. Tynda. nu. 13. 305

Intellectus ad c. conſtitutus in præſentia. de teſtib. Maria. Sozi. nu. 114. 551

Intellectus ad c. cum in tua. de teſtib. Tynda. nu. 3. 357

Intellectus ad c. teſtimonium. de teſti. Tynda. nu. 12. 304

Intellectus ad c. præterea de teſtibus. cogen. Tynda. nu. 2. fol. 289. & Ioan. Crot. numero 344. 685

Intellectus ad c ſi cautio de fide inſtrument. Tynada. nu. 2. 332

Intellectus ad c. literas. de præſumptio. Tynda. n. 16. & 17. fol. 327. & nu. 18 f. 327. & idē Tynda. nu. 21. fol. 335. & nu. 22. fol. 342 et Alber. de Males nu. 36. f. 337

Intellectus ad c. penul. de iureiuran. Tynd. nu. 3. fol. 357

Intellectus ad c. fin. de iureiuran. Alber. de Males. nu. 29. fol. 384 & Lanfr. de Oria. nume. 29. 465

Intellectus & limitatio ad c. paſtoralis. de exce-

exceptio. Alberic de Males. numero 58. fol. 376
Intellectus ad c.1.de depoſit.Aegid.Boſſ.nu. 6. 751
Intellectus ad c.fin.de ſucceßio. ab inteſta. Tynda.nu 39. 323
Intellectus ed c. inquiſitionis. de accuſatio. Tynda.num.5.fol.312.& idem Tynd.nume.23. 342
Intellectus ad gl.fin.in c.cum cauſam, quæ inter Archiepiſcopum.de teſt.Tynd num. 1.& 2.cum ſeq. 338
Intellectus ad Gloſſ.in c.conſtitutus.el 2. de teſtibus.Lanfran. de Oriano numero 42. fol. 473
Intellectus ad dictum Innocen.in cap.fin.de purga.canon.Alberic.de Males.numero. 37. 429
Intellectus ad c.1.de præben. lib.6. Nel a S. Gemi.nu.200. 159
Intellectus ad c.1.de teſtibus lib. 6. Alber. de Males.nu 64. 403
Intellectus ad c.2.ut lite penden.lib.6.Maria.Sozi.ſenior.nu.177. 561
Intellectus ad Clementi.2.de teſti. Alberi. de Males.nu.113.fo.439.& Maria.Soz. ſenior.nu.29.fo.522.& nu. 30 fol.523. & nu 113. 551
Intellectus Gloſſ.in Clemen.1.de offic.dele. Albe.de Males nu. 67. 389
Intellectus od l.dom.nus horreorum ff. loca. Bal.de Peruſio.nu.5. 78
Intellectus ad l.inter litigantem. ff. de iudi. Ange.de Peruſio.nu. 19. 102
Intellectus ad l.lege Iulia.ff.de teſtib Ang. de Peru.nu 21.fol.105.& Albe.de Mal. nume.31.ubi etiam hanc legem limitat. fol.366.nu 9 fol.349.& idem Tynd nu. 2. 354
Intellectus ad l.in legibus.ff.de teſtibus.Ange.de Peruſ.nu 21. 105
Intellectus ad l.Domitius Labeo.ff.de teſtibus.Nel.a S.Gemi.nu 88. 138
Intellectus ad l qui falſa.ff.de teſtib.Nell. a S.Ge n.193 f.159.& Tynd.nu.2. 354
Intellectus ad l produci de teſtib.Tynda.nu. 3 fol.287.& idem nu.6 fol.297. & Albe de Males.nu.15 f 371.& Mar.Sozi. nu.21 fo 517.& Ioan Crot.n.340. 683
Intellectus ad l.5.in prin ff.de teſtib.Albe. de Males n 20. 372
Itellectus ad l.3.§.lege Iulia. ff. de teſtibus Albe de Males.nu.51.fol 375.& idem nu. 16. 381
Intellectus ad l.idonei. ff.de teſti. Albe. de Males.nu.44.cum ſeq. 374
Intellectus ad l.quod prohibet. de poſtulan. Albe.de Males.nu.55. 376
Intellectus ad l. Caſſius. ff.de ſenato.Albe. de Males.nu 14. 381
Intellectus ad l.admonendi.ff.de iureiuran. Albe.de Males nu.29. 384
Intellectus ad l 2.§.ignominiæ. ff. de his qui not.infam.Alber.de Males.nn.35. 385
Intellectus ad l.ſi.de teſtib:Albe.de Males. nu 29. 385
Intellectus ad l ob carmen ff.de teſtib.Albe. de Males nn.36. 397
Intellectus ad l. 3. ff.ad leg.Aqui.Nel.a S. Gemi.nu.78. 136
Intellectus ad l.in lege Aquilia.ſi deletum. ff.ad leg.Aqui Nel.a S.Gemi.nu.78.136
Intellectus ad l.ſed & ſi paſſeſſori.§.ſi reum ff de iureiur. Nell. a S.Gemin. numero. 169. 155
Intellectus ad l. idē proferre.§.ſi plures.ff.de arbi. Nell.a S.Gemin. nu.200. 159
Intellectus ad l.de ætate §. ex cauſa.& §. ſi. ff.de interroga.actio.Tynda.nu 3. 289
Intellectus ad l.quidam.ff.de proba. Tynda. nu.14. 310
Intellectus ad l.2.§.1. ff de iureiur. Tynd. nu.1. 314
Intellectus ad l. quæro. §. 1. de ædili. edic. Tyn.n.5 7.et 8.f.318.& n.35.et 37.322
Intellectus ad l.comprobatio.ff. de probatio. Tynd.nu.7. 318
Intellectus ad ad l.cum de indebito ff.de proba.Tynda.nu.2. 332
Intellectus ad l.Publia.in fin ff.depoſi.Tynda.nu.8. 334
Intellectus ad l.3.§.ſi quis noxali.ff. ad exhiben.Tynd.nu.2. 358
Intellectus ad l. officium. ff. de rei uendica. Lanfran.de Orian nu 36.fol.470.& Maria Sozi.ſenior nu.28. 522
Intellectus ad l.minor 25.annis.omiſſam.ff. de minor.Mar.Soz ſenior.num.120.553

Intel-

Intellectus ad l.deniquę § ſed uerum .ff. de mino. Maria. Sozi. ſenior.numero 129 *fol.* 555
Intellectus ad l fin.regun Alb.de Males nu. 44 398
*Intellectus ad Glo.in l.3.§ idem diuus.ff.de teſti.Albe.de Males.num.*13. 410
Intellectus ad gloſſ.in l.lege Iulia.*ff.de teſt. Albe.de Males.nu.*5. 415
*Intellectus ad gloſ in l.cunctis.§.vult igitur ff.de tranſac.Albe.de Males.nu.*23. 448
*Intellectus ad glo.in l.3.ff.de teſtib.Lanfrā. de Oria.nu.*85. 495
Intellectus ad dictum Bartoli *in l.de ætate. ff.de minor.Ioann.Cro.nu* 330. 680
Intellectus ad l.3.§.duę autem ſunt cauſæ. ff.ad Carbo.*Nel a S.Gemi n.*25.127.*&* idem *Nel.*78.*fol.*136.*& Albe.de Male. nu.*8. 408
*Intellectus ad l.qui teſtamento.§ legatarij. ff.de teſt.Nell.a S.Gemi.nu.*105. 141
*Intellectus ad l ſi duas.iuxta principium, in ver.finauit ordo.ff.de excuſa.tuto.Tynd. nu.*12. 353
*Intellectus ad l.qui teſtamento ff. de teſta. Albe de Males.nu.*55 *fo.* 401
Intellectus ad l.ſi.ff.quemadmo.teſta. aper. Mar.*Soz.ſenior.nu.*53. 529
*Intellectus ad l.1.§ ſed ſi legi. ff. de his qui in teſta.delen.Maria.Sozi ſenior.nu.*56. *& ſeq.fol.*530.*& nu.*109. 549
Intellectus ad gl.in l.quidem in ſuo.ff.de con diti & inſtitu. Lanfran.de Oria. numer. 495. 503
Intellectus ad l.lege.ff.ad leg Iul.*pecu.Bal. de Peruſio.nu.*14. 75
*Intellectus ad l.ſi qui allegatum.1.reſpō.ff. de fal.*Bal *de Peruſio.nu.*20. 75
Intellectus ad l.athletas.§.fin.ff.de fal.Tyn. nu 17. 310
Intellectus ad l.eos.2.reſpon.ff.de fal.Tynd. nu 18 *fol.*311.*& idem Tynda.nu.*4. *& 5.cum.ſeq.per totum ca.* 332
*Intellectus ad l.eos.3.reſpon.ff.de fal.Tynd. nu.*1. *& 2.cum ſequen.per totum cap.fol.* 347.
*Intellectus ad l.eos.ff.de fal.Alber.de Mal. nu.*6.*&* 10. 448
*Intellectus ad l.1. §. nec quidem fratrem ff. de queſtio.Angel.de Peruſio.n.*21. 105
*Intellectus ad l.repeti.in prin.ff.de quaſtio. Tynda.nn.*2.*fo.*289.*&* Maria *So.ſenior. nu* 21. 517
*Intellectus ad l.ſi unius .§.teſtis ff. de queſtio.Tynd.nu.*2.*fol.*288.*& idem Tynda. nu.*19. 341
*Intellectus ad l.diuus § fin.ff de queſt. Aegid.*Boſſ.*num.*2.*fol.*750. *& numero* 14. 754.
Intellectus ad l ſtipulatio iſta §. id quoque ff.de uerbo.oblig.Nell.a S.Gemi.numer. 179. 156.
*Intellectus ad l.qui iudicia ff de accuſ An. Berba.numero.*24. 204
*Intellectus ad l.capite 5 ff de adulte.Tynd. nu.*35.*& 36.& cum ſeq.* 322
*Intellectus ad l 1.ff.de fal.monet Alber.de Males nu.*22. 410
Intellectus ad l.1 §.quoties ff.de ui & ui ar ma.Alb de Males.nu 67. 434
Intellectus ad l.1.§.accuſationem ff.ad S.C. Turpil Maria.Sozi ſenior. numero 121 553.
*Intellectus ad l.qui deſtitit.ff.ad S.C.Turp. Maria.Sozi ſenior.nu.*121. 553
*Intellectus ad l.duo ſunt indices ff de rei iu di.*Pet.*de* Moncada *nn.*369. 705
*Intellectus ad doctrina Bar in l.capite quin to.ff.de adul Tynd nu.*42. 324
*Intellectus ad dicta Bar.in l ſi maritus ff.de quæſtio Ioan. Cros nu.*96. 595
*Intellectus ad doctrinam Bar.in l. de mino re §.1 col.1 ff de qū.Aeg. Boſ.n.*30. 766
*Intellectus ad auth.ſi uero dicatur.C.ad Ter tul.Iacob.Butriga.nu.*15. 30
*Intellectus ad l.properandum C de indi.An ge de Vbal.*19. 102
Intellectus ad l. Sancimus. C. de indi. Albe. de Males.nu 86. 436
Intellectus ad l conuenticulam. C. de epiſco. & cleri Ang.de Vbal nu 24. 105
*Intellectus ad l.presbyteri C.de epiſco.& cle ri Nell.a S.Gemi.nu.*42. 130
*Intellectus ad l.nos.C.de iuriſdict.om indi. Ange.de Vbal nu.*24. 105
*Intellectus ad l.2.C. de condi. inſer. Ange de Vbal nu.*24. *eod.*
Intellectus ad l.1.C.de teſta.Nel a S Ge. nu.

n 25.f.127.& Albe.de Male.n.8.f. 408
Intellectus ad l. iudices. C. *de fide inſtru. Nell.a S.Gem.nu.53.* 132
Intellectus ad l.per hanc.C.de tempo. appel la.Nell.a S.Gemi nu.250. 166
Intellectus ad l.iuriſiurandi.in fin. C. de teſtibus.Tynda nu.19. 300
Intellectus ad l.ſolam. C.*de teſtibus.Tynd. nu.1.* 315
Intellectus ad l ſi quis teſtibus. C.*de teſti. Tynda.nu.8.* 349
Intellectus ad l nullum.C.de teſti. Tynda. nu 9.fol.349.& Aegid.Boſſ.nu.7. 752
Intellectus ad l.ſi.C.de teſtibus. Tynda.n. 11 fol. 349
Intellectus ad l.generaliter.C.de non numera pecu.Tynda nu.9.fol.326.& idem Tynda.nu 2. 344
Intellectus ad l generaliter. in fi.C.de non nume.pecu.Tynda.nu.2. 332
Intellectus ad l.generaliter.§.fi.in fi.& §. ſi inde x.authen.in fi.C.de reb cred.Tynda.nu 8. 349
Intellectus.ad l.quoniam.C.de haeret. Albe. de Malet.nu.11. 380
Intellectus ad l.in arenam.C.de inoffi.teſt. Albe.de Malet.nu.12. 380
Intellectus ad l.optimam. C.*de contrahen. & commit.ſtipula. Albe de Malet. num. 14.15 & 16.* 381
Intellectus ad l.1 C.*de Summa Trin & fide cato.Alb. de Malet.nu.16.* 381
Intellectus ad l.conſenſu C.*de rep. Alb.de Malet nu 7.* 393
*Intellectus ad l.ne in arbitris.C.de arbi.Albe de Malet.nu.30.f.396.& nu.40.*397
Intellectus ad l.per hanc. C.de tem. appell. Albe.de Malet.num.112.fol 439.& nu. 118 fol.440.& num 122.fol.441.& maria Sozi.ſenior nu.96.f.546.& num.104 fol. 548
Intellectus ad l.per eos C de appella. Albe. de Malet.num.113 fol.439 & nu. 118. fol. 440
*Intellectus ad l.eos.§. 2.C.de appell.Maria Soz.ſen.nu 93.95 f.546.& n 104.f.*548
Intellectus ad l in offerendis. C. de appella. Maria.Sozi.ſenior.nu.104. 548
Intellectus ad l fin.C.de appell. Maria. Sozi.ſenior.nume. 105. 54
Intellectus ad l.exceptionem. C.*de probat. Lanfran.de Oria.nu.36.fol.470.& Maria Sozi.ſenior.nu.28.* 522
Intellectus.l ſi quidem.C.de except.Maria. Sozi.ſenior nu 28. eod.
Intellectus ad l.penul.C.de ſep.in inſeg.reſti.Maria Sozi.ſenior.nu.128. 555
Intellectus ad Glo.in l.geſtam. C.*de re iudi. Nell.a S.Gemi.nu.80.* 127
Intellectus ad dicta Bart.in l.eos. C.*de fal Ioan.Crot.nu.327.* 680
Intellectus ad.§.ſed ſi filius.Inſtitu.de teſti. Albe.*de Nalet.nu.16.* 365
Intellectus ad §.legatarij.inſti de teſta.Alber.de Malet.nu.55.fol 401.& n 58.f. 402 & Io.Crot.nu.18. 576
Intellectus ad tex.Inſtitu de publi.iudic.in princ Alber.de Malet nume.35.& 36. cum ſeq. 429
*Intellectus ad §.ſi uero abſint. in aucten.de haered.& fol.*Bar.nu.17. 40
Intellectus ad §.quoniam autem. in authen. de teſtib.Nell.a S.*Gem nu.53.* 132
Intellectus ad §. quia uero multi in authen. de teſtib.Albe.de Male.numero 112 fol. 439.& Maria Sozi.*ſenior.nu.26.f.521 & nu.29.cum ſeq fol.522.& nu.41.fol. 524.& nu.42.fol.525.& n.54.cum ſeq. fol.530.& nu.92.fol. 545.& nume. 93 fol.546.& nu.113.* 551.
*Intellectus ad §.illud.in authen.de teſtibus. Maria.*Sozi.*ſenior. numero 99.& 100. folio.* 547
Intellectus ad §.ſi uero.in authen.de fid.inſtru.Albe.de Malet.nu.11. 393
Intellectus ad Gloſſ.in §.nihil autem in authen.de fid.inſtru..Albe.de Malet.numero 62.fol. 403
Intellectus ad c.1. §.1.quid ſit inueſtitura. Tynda.nu.20.fol.301.et idem Tynda nume.16.fol.310.& idem Tynda.numero. 15.fol. 341
Intellectus ad c.1.§.notandum.in prin.de nouis feudo. Tynda.nu.20 fol. 301.& idem Tynda.nu.15.& 16.*cum ſeq.fol.* 341
Intellectus ad c.1. §.1.ſi de inueſti. inter domi.& uaſallus oria. Tynda *numero 15 folio.* 341

Intel-

¶ Intelligere ſubſtantiam incorpoream non pertinet ad Iuriſtas. Bar. nu. 56. 50
¶ Intentio an probata dicatur, ſi agitur quòd quis purè promiſit, & probatur: quòd eſt ſub conditione. Nell. a S. Geminia. nume. 159. 153
¶ Interdictum per famam ſolam probatur. Ioan. Crot. nu. 153. 616
¶ Intereſſe ſingulares, qualiter per teſtes probetur. Nell. a S. Gemi. nu. 189. 158
¶ Interlocutoria non inducit iuris infamiã. Andr. Barba. nu. 23. 228
Interlocutoria ſuper receptione teſtium a iudice lata, eſt appellabilis. Albe. de Male. nu. 54. 388
¶ Interlocutoria abſente parte fieri, poteſt, licet non per contumaciam. Albe. de Males. nu. 8. 425
In interlocutoriis pars eſt citanda. ibi. num. 7. eod.
Intermiſſio pro quo capiatur. And Barb. nu. 10. 222
¶ Interpretatio in dictis teſtium, qualiter ſumenda Franc. Cur num. 113. 192
Interpretatio ſententiæ ad iudicem ſpectat. Albe. de Males. nu. 33. 396
¶ Interrogatione obmiſſa ſuper ſubſtãtialibus: ut quia in libello ſit mentio de præſcriptione, et de tali in qua requiritur titulus teſtes poſſunt repeti ad inſtantiam partis ad deponendum ſuper ſubſtantialibus omiſſis. Alberic. de Males. nu. 24. 446
Interrogatoria & articuli, debent in actis poni. Angel. de Peruſio. numero 48. fo. 100.
Interrogatoria teſtium an poſſit emendari. Nell. a. Gemi. nu. 99. 140
Interrogatoria teſtium ſunt quædam interrogationes quas pars vult fieri ſuper circumſtantijs ipſius negantis, teſtibus contra ſe inductis, nec de talibus interrogatorijs debet dari copia parti teſtes producenti. Albe. de Malet nu. 1. 444
Interrogatoria dari debet ſecrete per partẽ iudici, & in hoc iudicis officium verſatur ſcilicet in præcidendo interrogatoria ſuperflua, & calumnioſa, & poterit ex officio ſuo iudex ſupplere ſi uidebitur, ultra teſtes eſſe examinandos, & interrogandos, quam per partem ſit petitum. ibi nu. 2. eo.
Interrogatoria non debent eſſe adeo diffuſa, ut nonum contineat capitulum pro ipſo aduerſario pro quo fiunt. ibi. nume. 4. eod.
Interrogatoria etiam uerſari debent circa cauſas dictorum teſtium, ut de cauſis, loco, & tempore, uiſu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine interrogentur, prout res ipſa melius ſe exegerit. ibi. nu. 5. eod.
Interrogatoria, quomodo, & quando præſententur. Robertus Maran. numero. 1. fol. 566
Interrogatorium copia fiendorum teſtibus non datur parti. Bal. de Peruſio. numero 41. folio 83. & Rober. Marant. nu. 3. eod.
Interrogationum copia producenti teſtes nõ datur. Albe. de Males. nu. 102. 437
Inteſtabiles an ad teſtimonium admittantur. Iacob. Butr. nu 42. 20
¶ Inuentarÿ confectio tres teſtes qui requirit Nepos a Monte Alba. nu. 39. 11
¶ Ioannes Andreæ tractatus de teſtibus confecit. Nel. a S. Gemi nu. 163. 154
Ioannes de Anania Archidiaconus Bononienſis Doctor obſeruandus fuit ſanctæ uitæ. Andr. Barba. nu. 6. 120
Ioculator & omnis leuis perſona, a teſtimonio repellitur. Nepos. a Monte Albano nu. 16. & 17 fol. 5
Iudæus publicus fenerator. non reprobatur ut imprudens. Bar. nu. 84. fol. 57
Iudæus infamis, & legibus odioſus, conuinci per teſtes idoneos debet. Nell. a S. Gemi nu. 16. 125
Iudæus vel paganus, uel hæreticus contra Chriſtianũ teſtis eſſe non poteſt, pro Chriſtiano vero ſic. Nel a S Geminia. numer. 20. folio. 126 & Ioan. Crot. num. 136. & 137 fol. 615
Iudæus poſſit eſſe teſtis contra Criſtianum. Stephan. Aufre. nu. 58. 266
Iudæum contra Iudæum qui effectus Chriſtianus ad Iudaiſmum redijt an ad teſtificandum admittatur. Ioan. Crot. nu. 138 fol. 615

Iudæus teſtificatur contra conſentientem, quod contra ipſum in teſtem producatur Ioan. Crot. nu 139. 615
Iudæi coram iudice laico non poſſunt in teſtes produci. Albe. de Malet. nu. 13. 381
Iudæi nuper ad fidem conuerſi non poſſunt inter Chriſtianos ad officia publica promoueri. Ioan. Crot. nu 99. 596
¶ Index quilibet poteſt teſtem uacillantem & falſum deponentem punire, cuiuſcunque fori teſtis ille fuerit. Nepos de Monte Alba. nu. 119. 12
Index teſtem interrogare debet, an ſit criminoſus, uel partis amicus, vel inimicus. Nepos de Monte Alba. nu 136. 14
Index uel aduocatus, qui fuit in cauſa aliqua, non poteſt in ea eſſe teſtis. Nepos de Monte Alba. nu. 140 fo. 14. & Albe. de Male. nu. 28. 395
Index & arbiter ſuper actis corã ſe teſtificari poſſit. Nepos de Mõte Alb. n. 144. 14
Index an ſi poſt puplicationem cognouit teſtes male depoſuiſſe, an poſſit iterum examinare & punire. Iacob Butriga. numer. 8. 23
Index ex officio debet compellere teſtes venire, ad deponendum, quos ultra quindecim dies detinere non debet, & an procedat in criminalibus Iacob Butriga. numero 9. et 10. eod.
Index ineffrænatam multitudinem teſtium admittere non debet. Iacob. Butri. nu. 11. fol. 23. & Iacob. Aegi nu. 51. 94
Index apud Iuriſtas dicitur bonus uir. Bar. nu. 07. 53
Index ex officio tenetur ſcribi facere dicta teſtium per perſonam publicam, ne ueritas pereat Et omnia quæ a partibus dicuntur in iudicio. Iacob. Butr. nu. 19. 24
Index quãdo pronunciat teſtes recipiendos uel non recipiendos eſſe quomodo agendũ. Iacob. Butri. nu. 5 25
Index hominem exhibet: vt recognoſcatur a teſte, qui dixit aliquid factum ab aliquo, & nomen ignoret. Bar. n. 46. 48
Index ex officio in cauſa ciuili teſtes non examinat, & examinati non probant ſecus in criminali. Bal. de Vbald. numero. 10. 74
Index punit teſtem falſum dicentem coram ſe parte præſente, ſine citatione. Bal. de Vbal. nu. 15. fol. 75. & Nel de S. Gemin. nu. 237. 165
Index cui non liquet plenè de teſtis falſitate, debet ſententiam temperare. Bald. de Vbal. nu. 17. 75
Index qui habet arbitrium procedendi, non poteſt abſoluere vel condemnare ex depoſitione teſtium non iuratorum. Bald de Vbal nu. 22. 76
Index ex cauſa non adhibet fidem teſti clare deponenti. Bald de Vbal nu. 38 f. 83
Index ſi omiſit examinare teſtes ſuper ſubſtãtialibus, publicato proceſſu, poſſunt iterũ examinari. Bal. de Vbal nu. 42. 83
Index ſecundum allegata & probata, iudicare debet. Iacob Aegid. nu. 1. 86
Index cogit teſtem dictum ſuum obſcurum declarare. Iaco. Aegid nu. 17. 89
Index non interrogans teſtem de cauſa dicti tenetur parti ad intereſſe. Iaco. Aegi. nu. 19. eod.
Index propter quas cauſas, ut ſuſpectus recuſetur Iacob. Aegid nu 36. 92
Index omni ſuſpicione carere debet Ang. de Peru nu. 3.. 96
Index qui patitur dicta teſtium videre ante aperturam falſi tenetur. Ange. de Peruſi. nu 16. 98
Index reuelans ſecreta teſtium cauſæ, uel alterius rei, tenetur pœna falſi. Ang. de Peruſ. nu 17. 98
Index reuelans ſententiam, qu laturus eſt, de falſo tenetur Ang. de Peruſ. n. 18 98
Index cogit teſtes etiam non ſuę iuriſdictionis, teſtimonium ferre. Ang. de Peruſ. n. 21. eod.
Index poſt peremptorium gratificari poteſt parti in præiudicium alterius partis. Ange. de Peruſio. nu. 8 fol. 102 Contrarium vide ibi. nu. 17. eod.
Index poſt peremptoriũ teſtes iuratos examinare poteſt Ange. de Peru nu. 9 102
Index ita debet vni parti deferre, vt alteri parti iniuriam non faciat Ange. de Peruſio. nu. 17. 102
Index non debet poſt terminum teſtes audire. Angel. de Peroſio nu 18. 102.

Iudex in cauſa conſanguinitei quis eſſe prohibetur. Ang de Peru. nu 17. 105
Iudex teſtium examinationē alijs committere poteſt Federic. Schenc. nu. 9. 109
Iudex quando poſſit eſſe teſtis. Nell. a S. Gemi. nu. 21. fo. 126. & Albe. de Malet. nu. 5. fol 392. & nu 23. 24 cum ſeq. fo. 395. & nu. 34. 396
Iudex dat ſaluum conductum teſtibus. Nel. a S. Gemi. nu. 37. 129
Iudex de conditione teſtis inquirere debet, ſed licet non inquirat, eius dictum ualet. Nel. a S. Gemi. nu 44. 131
Iudex inquirens, & promotor inquiſitus, qui ſuam iniuriam uel intereſſe non proſequitur, poſt didicita teſtificata poteſt teſtes inducere. Nel. a S. Geminian. numero. 48 folio. 132
Iudex ex officio poteſt recipere teſtes in cauſa, poſt aperturam teſtium, etiam ad coaduuandum accuſationem. Nel. a S. Gemi. nu. 49. 132
Iudex in cauſa inquiſitionis, an poſſit examinare teſtem poſt didicita teſtificata. Nel. a S. Gemi. nu. 49. eod.
Iudex quādo poſſit mittere notarium ad examinandum. Nel a S. Gemi. nu 53. eod.
Iudex cogit teſtem in iudicio ad dicendum ueritatem, licet extra iudicium dixerit ſe nihil ſcire. Nel. a S. Gemin nu. 95. 139
Iudex poſt concluſum in cauſa, an interroget teſtes. Nel. a S. Gemi. nu. 108. 141
Iudex interrogare debet teſtem de cauſa ſciētiæ, & ſi illum non interrogat præſumitur in eo malitia, de circunſtantijs vero non poteſt interrogare. Nel. a S Gemin. nu 137. 151
Iudex an teneatur facere ſcribi in actis, quare non adhibet fidem teſtibus. Nell. a S. Gemi. nu. 219. 162
Iudex arbitrium habet, quādo dicta teſtium contraria ſunt. Nel. a S. Ge n. 230. 163
Iudex non admittens defenſionem iuris punitur, vt ſi non admitteret defenſionem innocentię. Nel. a S. Gemi. nu. 232. 164
Iudex ex officio teſtem falſum dicētem corā ſe, fuſtigare pōt Nel. a S. Ge. n. 243. 165
Iudex cauſæ debet ire, uel mittere ad epiſcopum, quando epiſcopus in teſtem producitur. Bal. de Peruſio nu 2. 72
Iudex in paritate teſtium quibus debet adhærere, & an ſit in illis arbitrio. Franciſc. Cur. nu. 42. 178
Iudex in cauſa poteſt repellere teſtem bene probantem. Franciſc. Cur. nu. 99. 190
Iudex debitam probationem non admittens punitur. Et facit litem ſuam in nō admittendis admiſſis. Franciſ. Cur. numero 43. fol. 178
Iudex ex officio teſtes repellere poteſt, & de teſtium conditione inquirerere. ibi. nu. 46. fol 179 & Aegi. Boſſ. n. 12. f. 763. & idē Aegid. nu 64. 783
Iudex nemine excipiente indignas perſonas repellere debet. ibid.
Iudex teſtium cognitionem non habens, quomodo ſe gerat. And Bar. nu. 10. 198
Iudex ex officio vt aduocatum inhabilem repellit, ita partem calumniantem eliminat. And. Barb. nu. 11. 198
Iudex in cauſa ciuili ex officio ſuo pōt inquirere in certis caſib. And. Barb. nu. 15. 200
Iudex & teſtis regulariter æquiparantur. And. Barb. nu. 22. 228
Iudex propter crimen excommunicare non debet. And. Barb nu. 13. 244
Iudex vel arbiter non poſſunt in cauſa corā eis teſtificari. Steph. Anſr. nu. 59. 267
Iudex delegatus an poſſit eſſe teſtis. nu. 60 e.
Iudex quandocunque vult poteſt teſtem repetere, vt dictum ſuum declaret, vel interpretetur, vel rationē dicti ſui reddat. Tynda. nu. 6. 291
Iudex quandoque per verbum videtur, ſentētiam fert, nec propterea incerta redditur. Tynd. nu. 11 293
Iudex an debeat ſtare contentus primo dicto teſtis. Tynd. nu 15. 300
Iudex quibus caſibus poteſt teſtem repetere. Tynd. nu 15. eod.
Iudex reum non debet cogere ad confitendū ſtatim habitis indicijs. Tynd. n. 4. 317
Iudex competens ex officio inquirēs in locum partis deficientis ſuccedit. Tyn. n. 16. 319
Iudex eſt miniſter iuſtitiæ. Tyn. n. 25. 320
Iudex habens confeſſionē, vel alia indicia cōtra reum, an poſſit eum cogere ad perſeuerandum. Tyd. n. 42. 324

Iu-

Iudex poteſt ex officio teſtes punire, quos pars accuſare non poteſt Tynd.n 9. 349
Iudex infringere nõ poteſt prohibibitionem, quòd filius in cauſa patris nõ teſtificetur Albe.de Malet.nu.5. 364
Iudex arbitrari debet quis ſit teſtis idoneus Albe.de Malet.nu.19. 372
Iudex propter quid excommunicet.Albe.de Malet.nu.37. 385
Iudex recipiens teſtem infamem fatuus eſt. Alber.de Malet nu.64. 389
Iudex an cogi poſſit teſtificari in cauſa criminali.Alb.de Malet.nu. 25. 395
Iudex de ſua priuata conſcientia non iudicat.Albe.de Malet.nu 27. 395
Iudex teſtem infamem & aliàs criminoſum, ex officio repellit.Albe.de Malet. nu. 11. fol.408.& Ioan. Cro.*nu.40.* 587
Iudex ordinarius habens teſtem in ſua iuriſdictione, poteſt cogere teſtes ad deponendum.Albe.de Male.nu.48. 420
Idem ſi teſtis ſit de iuriſdictione iudicis, aduocatus comparet coram eo, tunc poteſt cogi a iudice ordinario, & puniri ibi.num. 49. eod.
Iudex poteſt committere examinationem teſtium abſentium iudici illius territorij vbi teſtes degunt, & compellat eos ad teſtificandum, ſi cauſa eſt ciuilis, & quid ſi cauſa eſt criminalis.Albe.de Malet.nu. 50.& 51. 420
Iudex quòd aſſignat certum terminum ad producendum teſtes, an ſufficiat.Albe.de Males.nu.26. 427
Iudex an inter loqui poſſit parte non citata, vbi eſt quæſtio de iure, an ſtatutũ teneat vel conſuetudo Albe.de Malet.*n.40* 429
Iudex informationem recipere poteſt de notorio & fama in camera ſua nemine citato.Albe.de Malet.nu.42. 429
Iudex vbicunque ex mero officio, & motu proprio aliquid facit, præſentia partis nõ eſt neceſſaria. Alb.*de Malet nu.41.* 429
Iudex procedens ex ſuo officio publicatis atteſtationibus, poteſt ſuper eiſdem capitulis & atteſtationibus; iteratio alios teſtes. producere.Albe.de Malet nu.44. 430
Iudex nec partes petere debent, quòd teſtes iurare debeant de veritate tantum ſuper articulis datis, quoniam teſtis iuratus ſuper vno articulo non probat ſuper alio. Albe.de Male.55. 431
Iudex viuam uocem teſtis audire debet, & qua conſtantia deponat Albe de Malet. nu.72. 435
Iudex diſcentere debet an probatio ſit admittenda, uel ne.Albe.de Malet.n.99. 437
Iudex dubius an debeat admittere articulos, vel reijcere, tanquam impertinentes, quid agere debeat.Albe.de Malet.nume. 101. 437
Iudex *in criminalibus, etiam parte non inſtante, teſtes producit; ſecus in ciuilibus. Lanfran.de Oria.nu.12.* 358
Iudex vtrum poſſit delegare iuramentum deferendum teſti.Lanfran.de Oria. num. 17. 459
Iudex vtrum ex ſuo officio quem ad teſtimonium deferendum compellat.Lanfranc.de Oria.nu,37. 471
Iudex ex ſuo officio publicatas atteſtationes, poteſt teſtes non ſufficienter examinatos retro examinare.Lanfran. de Oria. nu.37. eod.
Iudex an poſſit eſſe teſtis & iudex Lanfran. de Oria.nu.69. 487
*Iudex appellationis non debet ſe impedire de nouis quæſtionibus, ſed ſententiare debet benè uel malè appellatum.Maria.*So*zi.nu.7.* 513
Index *exceptionem in genere admittere non debet, niſi quælibet ſpecies incluſa in genere ad intentionem excipientis concludat.Maria.Sozi nu.76.* 537
Iudex *non ſemper ad vnam probationum ſpeciem inclinatur, ſed ex varijs cauſis motum animi ſui informare poteſt. Maria. Sozi.ſeni.nu. 111.* 549
Iudex qui omiſit interrogare teſtes ſuper interrogatorij, a parte productis, an inualides examen. Rober.Maran *nu. 4.* 566
Index *ſecundum allegata & probata, ſententiam ferre debet.* Ioann.Crot. *numero 24.* 585
Iudex ex officio ſuo poteſt inquirere de conditione teſtis, & illum inuentum inhabilem repellere Ioann. Crott.*numero 41. fol.* 587

Iudex nemo poteſt eſſe in cauſa ſua, vel ſuorum, niſi ſit uir in quo veriſimiliter non cadat ſuſpicio. Ioann. Crot. numero 87. fol. 594

Iudex in quo veriſimiliter nulla cadit ſuſpicio inter conſanguineos ſuos poteſt iudicare, ac etiam in cauſa ſua, Ioann. Crot. nu. 118. 612

Iudex habens poteſtatem procedendi nulla ſolennitate iuris ſeruata, poteſt teſtes non iuratos recipere. Ioan. Crot. numer. 229. fol. 656

Iudex procedens per uiam inquiſitionis, an teneatur citare aliquem ad uidendum iurare teſtes. Ioan. Crot. nu. 248. 658

Iudex abſque citatione recipit teſtes ſuper fama aut notorio ad ſuam informationem Ioan. Crot. nu. 253. 659

Iudex ex officio ſuo poteſt examinare teſtes poſt aliorum teſtium publicationem. Io. Cro. nu. 265. 662

Iudex qui de iure & de facto, nulla ſolennitate ſeruata, an poſſit credere teſtibus non reddentibus rationem ſui dicti, vel ſi reddunt, non tamen concludentem. Ioã. Cro. nu. 310. 676

Iudex motu proprio poteſt repetere teſtes, etiam poſt publicationem. Io. Crot. nume. 337. 682

Iudex atteſtationibus publicatis, põt ex officio ſuper eiſdẽ capitulis teſtes recipere. Io. Crot. nu. 340. 683

Iudex poteſt ex officio dictum teſtis reprobare, nec opus eſt quòd pars contra ipſum teſtem excipiat, ſi ex eius dicto apparet illum poſſe reprobare. Ioann. Crot. nume. 358. 699

Iudex in notorijs ex officio ſupplet. Ioan. Cro. nu. 358. eod.

Iudex, licet exceptio a primo tempore quo teſtes producuntur, contra eorum perſonas opponatur, poteſt illos examinare, reſeruata facultate parti exceptionem oppoſitam probandi poſt publicatas atteſtationes. Ioan. Crot. nu. 360. eod.

Iudex in paritate teſtium, quibus debeat adherere & an ſit illius arbitrio. Petr. de Mõcada. num. 369. 705

Iudex cõpetens ad puniendos teſtes falſos eſt ordinarius habens merum & mixtum imperium. Petrus de Moncada numero. 384 fol. 718

Et quid autem in delegato? ibidem. numer. 385.

Iudex ubicunque mouetur ad condemnandũ ex præſumptionibus uiolentis, uel ex indicijs indubitatis, nunquam debet imponere meram pœnam delicti, ſed minorem Petr. de Moncada nume. 404. 725

Iudex qui uadit ad domum teſtium, an expẽſas habere debeat. Petr. de Moncada. nu. 429. 727

Iudex ex officio recipiens teſtes an expenſas de publico adminiſtrare teneatur. Petr. de Moncada. nu. 412. 729

Iudex mittens cauſam conſulendam Doctori, motu proprio cuius expenſis hoc faciat & an hoc inuitis partibus poſſit. Pet. de Mõcada. nu. 412. eod.

Iudex qui temere dolo & lata culpa contra aliquem proceſſit inquirendo. tenetur in Syndicatu ad omnes expenſas, & intereſſe illi inquiſito Petr. de Moncada numer. 413. 730

Iudex laicus indiſtincte prohibetur examinare plus decem. Petr. Rebuff. numero 6. 731

Iudex in criminalibus ad inueniendam innocẽtiam rei poteſt ultra decem teſtes examinare, etiam poſt repetitos teſtes. Petr. Rebuff. nu. 10. & 12. 733

Iudex ſuſpectus dicitur quando operam ſuã ingerit Pet. Rebuff. nu. 23. 734

Iudex iuſtior. lege non debet. Petr. Rebuff. nu. 41. 785

Iudex an poſſit ex officio ampliare numerum decem teſtium. Petr. Rebuff. numer. 41. 735

Iudex ſi non legit, uel legi fecit depoſitionem teſtis reprobari uel impediri poteſt receptio. Petrus Rebuff. numero. 25. 740

Iudex an teſtes nouiter repertos amittere poſſit poſt concluſum in cauſa. Petr. Rebuff. nu. 30. 741

Iudex non debet pati fieri ſuperuacuum proceſſum. Petrus. Rebuff. nu. 37. 742

Iudex quæ debet conſiderare antequam admit-

mittat probationes ſuper reprobatorijs. Petr. Rebuff. nu. 38. 742
Index non inducit teſtes ad concordiam, quã do alij teſtes ſufficiunt. Petr. Rebuff. nu. 39 742
Index videre debet, an ex proceſſu obiectus teſtium reprobari poſſint, & ſi poſſint nõ debet permittere ut alias probentur. Pet. Rebuff. nu. 41. 743
Index an ex officio poſſit de conditione teſtis inquirere. Petr. Rebuff. numero 54. 744
Index non interrogans teſtes vbi poſſet interrogare. an maleſaciat, & an ab eo poſſit appellari. Aegid. Boſſ. nu. 23. 765
Index & arbiter, qui fuit, an poſſit eſſe index in eadem cauſa. Aegid Boſſ. numero. 121. 795
Index ſecularis an poſſit punire clericum qui falſum coram eo depoſuit. Aegi. Boſſ. n. 143. 796
Iudicis negligentia in non examinando teſtes partibus nocere non debet. Angel. de Vbal. nu. 6. 101
Iudicis prudentia cuiuſmodi eſſe debet in excutienda veritate. Federic. Schench. nu. 67. 116
Iudicis arbitrio commiſſum ſuper ſubortationis teſtium ſuſpicione. Francis. Cur. nume. 29. 176
Iudicis officium qualiter in teſtibus ſe habeat & quid in eis inquirat. Andr. Barba. nu. 13. 199
Iudicis domeſtici non dicuntur habere odiũ vel affectionem per cauſę proſecutionem. Albe. de Malet. 376
Iudicis monitio vim citationis habet. Alber. de Malet. nu. 5. 425
Iudicis admonitio facta teſti maiorem vim habet, quam nuncij citatio. Lanfranc. de Oria. nu. 12. 459
Iudicis animaduerſio in aduocatos battalogos Petr. Rebuff. nu. 59. 745
Iudicis dans pecuniam ut ferat ſententiam, an bené & licitè det Aegid. Boſſ. nu. 147. fol. 796
Iudici non creditur niſi quatenus per legitima documenta conſtat. Angel. de Peruſio nu. 20. 98
Iudici an neceſſe ſit, quod pronunciet dicta teſtis valere, & eis fidem adhibendam. remiſſiuè. Nell. a S. Gem. nu. 122. 149
Iudici, non aduerſario eſt facienda fides. Tynda. nu. 4. 309
Iudicem eſſe ſolitum incarcerare, vel torquere appellantes, & de eo conquerentes probatur per ſolã famã Io. Crot. nu. 143. 616
Iudices plures reperiuntur quàm teſtes. Albe. de Male. nu. 48. 367
Iudices maleficiorum per inquiſitionem procedentes, nõ poſſunt inducere in teſtes barroarios, vel alios famulos volentes teſtificari ſuper inquiſitionibus. Albe. de Male. nu. 53. 375
Iudicibus duobus ordinarijs, diuerſas ſententias proferentibus ſententia pro reo lata tenet, niſi in cauſa fauorabili. Pet. de Mõcha. nu. 369. 705
Iudicium. In iudicium nihil occultum, nihilq́; coopertum eſſe debet. Iacob. Butriga. nu. 17. 24
Iudicium de ſimilibus idem eſſe debet. Ange. de Peruſio. nu. 15. 104
Iudicium idem eſt ac diſciplina in contrariantibus. Tynd nu. 16. 302
Iudicij ordo non requiritur vbi per inquiſitionẽ proceditur. Alb. de Mal. n. 39. 429
Iudicij figura ad firmandum teſtimonium requiritur. Tynda. nu. 1. 315
Iudiciorum diuerſitas poteſt etiam in plenariis diuerſis modis conſiderari. Tynda. nu. 3. 347
In iudicio quando quis inuitus trahi poſſit. Lanfran. de Oria. nu. 11. 458
Iuramentum teſtis in probando impedimento matrimonij quid continere debeat. Ange. de Vbal. nu. 8. 97
Iuramentum teſtis quid continere debeat. Nell. a S. Geminia nu 59. 133
Iuramentum teſtis an poſſit conſenſu partiũ remitti. Nel. a S. Gemi. nu 68. fol. 134. & Tynd. num. 17. fol. 300. & Lanfranc. de Oria. nu. 4. 456
Iuramentum in ſupplementum probationum non defertur in cauſa criminali ciuiliter mota Nel. a S Gem. nu. 113. 142
Iuramentum non defertur in ſupplementũ probationis in cauſis criminalibus, ſeu alijs cauſis arduis. Ioan Crot n. 24. 585

Iuramentum præſtitum ſuper principali an ad omnes circunſtantias trahatur. Nel. a S. Gem. nu 233. 164
Iuramentum teſtis refertur ad articulos pertinentes. Franc. Cur. nu. 16. 173
Iuramentum ſuppletorium non deferendum per teſtem ſine cauſa deponentem Franci. Cur. nu. 41. 178
Iuramentum contrarium a teſtimonio quando repellat. And. Barb. nu. 20. 202
Iuramentum an ſit de forma ſubſtantiali teſtium Tynd. nu. 27. 300
Iuramentum per teſtem in primo dicto interpoſitum, an impediat teſtem altera vice ueritatem dicere. Tyndar. numero 6. fol. 301
Iuramentum calore iracundiæ præſtitum, an valeat. Tynd. nu 7. 302
Iuramentum quòd ſine interitu ſalutis æternæ ſeruari poteſt, ſeruandum eſt. Tynda. nu. 8. eod.
Iuramentum nouæ obligationis introductorium, ſolum iurantem ligat. Tynd. nume. 9 fol. eo.
Iuramentum temerarium quod dicatur. Tynda nu. 14. 305
Iuramentum an & quando vim iudicij habeat. Tynd. nu. 1. 314
Iuramentum inſeparatè conſiderandum nihil ponit. Tynda nu. 31. 321
Iuramentum ſimplex ſine aduerſarij præſentia an probet pro confeſſione veriſimilia cõcurrere, ita quòd confeſſio plenum præiudicium inducat. Tynda nu. 30. 330
Iuramentum illicitum an ſeruandum. Tynd. nu 36. 331
Iuramentum ſi in iudicio nullo interuenit eneruabit fidem ſecundi dicti contrarij. Tynd. nu. 9. 340
Iuramentum licet eneruet teſtis dictum contrarium, an tantas uires habeat vt faciat teſtem de falſo puniri. Tynd. nu. 1. 343
Iuramentum quòd adhibetur teſtimonio, in quo teſtis cogitat de prima depoſitione ad quam ſe refert, an liget teſtem. Tynd. nu. 3. 357
Iuramentũ fidelitatis quid repreſentet. Albe. de Malet. nu. 28. 373
Iuramentum in teſte attenditur non tempus depoſitionis Alberic de Malet. numero. 66. 389
Iuramentum teſtium die feriata deferri non poteſt & tali iuramento quatuor interuenire ſolet, videlicet, quòd teſtis dicat veritatem iudici, uel cui ipſe iudex commiſerit, quam nouerit ſuper re ſuper qua iurat & quod nullam interſeret falſitatem, & quòd pro vtraque parte diceret veritatẽ, quam ſcit, & ſiue interrogatus fuerit, ſiue nõ & quod nec pretio, nec timore, amore, vel odio ſeu pro alio commodo teſtimonium dicet. Albe. de Male. nu. 49. 441
Iuramentum non eſt de ſubſtantia neceſſaria teſtimonij. Alberi. de Malet. numero. 12. 448
Iuramentum calumniæ cur introductũ. Lanfran de Oria. nu 52. 456
Iuramentum teſtis quando interuenire debeat. Lanfran de Oria. nu 7. 457
Iuramentum ſuppletorium non defertur ex vno teſte aſſignante cauſam ſcientię licet non ſit interrogatus. Rober. Maran. num. 14. 555
Iuramentum in ſupplementum probationis, an ſit deferendum in cauſa criminali probato crimine per unum teſtem Ioan Crot. nu. 106. 108 & 109. 598
Iuramentum non defertur in cauſis ciuilibus arduis Ioan Crot. nu. 106. 598
Iuramentum in ſupplementum probationis non eſt deferendum actori probanti intentionem ſuam per famam Ioann Crot. numer. 117. 612
Iuramentum ſuppletiuum probationis datur actori probanti per unam mulierem. Io. Crot. nu. 154. 617
Iuramentum ſuppletorium deferri non poteſt ad probandam ingratitudinem. Ioan. Crot. nu. 159. 617
Iuramentum in ſupplementum probationis, an ſit deferendum probanti per vnum teſtem quando agitur de poſſeſſorio, in quo dicitur agi de leui præiudicio Ioan. Crot. nu. 216. 645
Iuramentum in teſte eſt de iure diuino. Ioã. Crot. nu. 228. 656
Iuramentum in dubio, an præſumatur præſtitum a teſte. Ioan. Crot. nu. 289. 657

Iura-

Iuramentum teſtis an ſit de forma. Ioã. Crot. nu.244. 658

Iuramentum in ſupplementum probationis an deferatur in cauſa crimiminali in qua de pęna pecuniaria agitur, & in cã in qua cõtentio eſt de omnibus bonis uel de maiori parte eorum. Ioann. Crot. numero. 307. fol. 674

Iuramentum teſtis non niſi die aſſignato pręſtandum. Pet. Rebuff. nu. 19. 740

Iuramenti illiciti fractor teſtificari nũquid poſſit. And. Barba. nu. 6. 231

Iuramenti religio, an ita de futuro contemni poſſit, quemadmodũ de præſenti. Andr. Barb. nu. 11. 233

Iuramento teſtis an partes renuntiare poſſint. Lanfr. de Oria. nu. 4. 456

¶ *Iurans unum extra iudicium qui poſtmodum in iudicio productus aſſerit appoſitum, an de falſo puniatur. Tyn. nu. 34. & 35.* 331

Iurans temerariè peccat mortaliter. Alber. de Male. nu. 30. 384

Iurare de credulitate quis poſſit. Nell. a S. Gem. nu. 61. 134

Iurare non cogitur ille cuius dicto ſtandum eſt de eo quod ſibi videtur. Ioã. Crot. num. 242. 658

¶ *Iuriſdictio iudicis alias tempore periura per ſolam citationem perpetuatur. Ange. de Vbal. nu. 3.* 101

Iuriſdictio quomodo probetur per teſtes. Aegi. Boſſ. nu. 74. 786

Iuriſdictionis exercitium per teſtes ſingulares probatur. Nell. a S. Gemi. nu. 183. 157

Iuriſdictionem aliquem exercuiſſe quomodo probetur. ibi. nu. 188. 158

Iuriſta an ſit ſufficiens ad doctoratum probatur per teſtes eiuſdem vel maioris peritiæ. Bar. nu. 61. 52

Iuriſta aliquem eſſe, quomodo probetur. Bar. nu 61. eod.

Ius ciuile appellari poteſt ſapientia, ſcientia, & ars. Bar. nu. 92. 54

Ius ciuile diſcordans a iure canonico, in materia in differenti, an ſeruari debeat in foro Cęſaris & canonico. Maria. So. ſenior. nu. 98 546

Ius interdum pro facti qualitate ponitur. Nel. a S. Gem. nu. 167. 155

Ius procedens a diſpenſatione communi, potẽtius eſt quam a diſpenſatione priuilegiati. Albe. de Malet. numer. 26. 418

Ius canonicũ vbicũque ſtatuit aliquid quod ſit rigoroſum, & ius ciuile aliud ſtatuit, quòd ſumma nitatur æquitate, ius ciuile canonico eſt pręferendum. Albe. de male. nu. 115. 439

Ius Pontificium in dubio ſequendum eſt. Lãfran. de Oria. nu. 39. 472

Iuris idem eſt, de parte quo ad partem, quòd eſt de toto quo ad totum Maria. Soz. nu. 78. 524

Iuri naturali non poteſt per iudicem derogari. Albe. de Malet. nu. 5. 364

Iura ſua cedens an proceſſionario teſtificet. Albe. de Malet. nu. 46. fol. 398. & nu 47. & 50. 399

Iura contemptoribus ſui iuris denegatur. Ange. Vbal. nu. 14. 102

¶ *Iuſiurandum pręſtari debet tactis ſacroſanctis Euangelijs. Federi. Schench. num. 5.* 108

Iuſiurandum teſtibus remitti poteſt conſenſu litigantium. ibi. nu. 6. eod.

L

L*AEſio qualiter probetur. Maria. Sozi. ſenior. nu. 130.* 555

¶ *Laicus contra clericum an de crimine poſſit eſſe teſtis. Nepos a Monte Albā. numer. 153. fol 15. & Stephan. Aufre num. 61 fol. 268. & Alber. de Malet. nu. 39 f. 412. & idem. Albe. nu. 38. fo. 419 & Ioã. Crot. n. 59. fol 590. & Aegi Boſſ. numer. 91.* 789

Laicus tendẽs ad clericatum an compelli poſſit coram iudice, qui eſt de temporali iuriſdictione eccleſię quãdo teſtificando in criminalibus incurreret irregularitatem. Albe. de Malet. nu. 39. 419

Laicus teſtificatur cõtra Clericum in criminibus exceptis, vt in crimine hęreſis, uel ſimoniæ. Ioan. Crot. num. 60. 590

Laicus cõtra clericum admittitur in ſubſidium ad teſtificãdum ibi. nu 61. eod.

Laicus teſtis examinatus contra clericum ſa-

facis indicium ad torturam ibid. numero: 62. 591

Laicuc admittitur ad teſtimonium contra clericum quando agitur per viam inquiſitionis, vel denunciationis. Ioann. Crot. nu. 64. eod.

Laicus poteſt teſtiſicari contra clericum in cauſa criminis ciuiliter nota. Ioan. Crot. nu. 65. eod.

Laicus teſtificatur in cauſa criminali in fauorem clerici ibi nu 66. 592

Laicus poteſt eße teſtis contra clericũ quãdo delictum clerici diceretur notorium. Ioan. Crot nu 67. eod.

Laicus ſimul cum clerico admittitur ad teſtimonium contra clericum in cauſa criminali. ibi. nu. 68. eod.

Laicns iudex indiſtincte prohibetur examinare plus decem teſtes. Pet. Rebuff. nume ro. 6. 733

¶ Lapſo termino quando rec eſt integra, & ius partis aduerſæ non eſt factum deterius, poſſunt teſtes examinari, & recipi poſt terminum. Ioanu. Crot numero 270. fol. 664

¶ Latro ad teſtimonium non admittitur Nepos a Monte Albano nu. 22. 5

¶ Legatarius an poſſit eſſe teſtis de hic quę in teſtamento continentnr. Nel. a S. Gemi. n. 34. fol. 129. & Lanfran. de Orian. nu. 70. 487. & Ioan. Crot. nu. 10. fol. 574. & n. 15. 575

Legatarius an & quando teſtis idoneuc ſit. Albe. de Males. nu. 54. fo. 400. & nu. 55. 56. 57. 401

Legatarÿ dicto an ſtetur ſuper quantitate a teſtatore ſibi relicta. Ioann. Croc. numero. 215. 645

Legatum factum teſti in teſtamento valet. Ioan. Crot. nu. 15. 575

¶ Legislatores ad eorum, quæ ſæpe numero eueniunt, cognitionem multo ſunt attentiorec quam ad ea quæ rarius contingere ſolent. Iodochus. Damhenderius. num. 1. fo. 799

¶ Lenones produci in teſtes non poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent. Iaco. Butriga num. 32. fol. 19. & Stepha. Aufr. n. 63. folio. 269. & Iodoch. Damhoude. nu. 19. 799

¶ Leproſus non ad teſtimonium repellendus. Stepha. Aufre. nu. 62. 269

¶ Leuis perſona a teſtimonio repellitur. Nepos a Monte Albano. num. 16. & 17. 5

Leuis ſolennitas non vitiet. Ioan. Crot. num. 179. 621

¶ Lex vel teſtator mandans aliquid fieri, & aliquo pręſente, intelligitur & intelligẽte. Bar. nu. 18. 40

Lex eſt inuentio & donum Dei. Bar. nu. 71. fol. 54

Lex prohibitiua & pœnalis extenditur a paritate rationis, vbi de publico fauore tractatur Tyndr. nu. 13. 319

Lex tota proſpicienda eſt, antequam ex ea aliquid eliciatur. Tynda. nu. 1. 337

Lex loquenc de hærede comprendic ſidei cõmiſſarium, Ioan. Crot. nu. 17. 576

Lex ſic debet interpretari ne ex illa ſurget iniquitas. Ioan. Crot. nu. 61. 590

Lex cum pluribus rationibus ſuſtinetur an eiuc diſpoſitio ceſſet, vna excepta omnibus ceſſantibus. Ioan. Crot. nume. 341. 684

Leges non ſeruans, earum beneficio vti non debet. Iaco. Butri. nu. 5. 18

L. ob carmen. §. ſi ff. de teſti. explicatio. Ioan. Crot. nu. 308. 675

¶ Libellus ſicut præſumptiuè ſufficit concludere, ita & exceptio. Albe. de Males. nu. 13. 409

Libelli adiectiua ſunt conditio, moduc, demõſtratio, quantitas, locus, tempus, quantitas coniunctiua, gerundia, & aduerbia. Nell. a S. Gem. nu. 155. 153

¶ Liberatio è vinculis ob ſancti reuerentiam non habet locum in iteratis delictis. An. Barba. nu 29. 206

¶ Libertns contra patronum teſtificari non poteſt, nec etiam poteſt cogi, bene poteſt p alÿs, & contra alioc teſtificari. Nepos a Monte Albano. nu. 74. 9

Libertus an contra patronum teſtificari poſſit. Nell. a C. Gem. nu. 12. fol. 124. & Stepha. Aufr. nu. 64. 269

Libertus contra patronum an cogatur teſtificari. Albe. de Males. nu. 11. folio. 416. & Ioan. Crot. nu. 198. 640

Libertus an poßit teſtificari contra patronum

num, patrono uolente. ibi. nu. 13. 417.
Libertus an teſtificari compellatur, quando ueritas aliter haberi non poſſit, & quid de filio, ſocero, & genero. ibi. nu. 20. eod.
¶ Libram auri conſtituunt ſeptuaginta duo auri, libram verò argenti quinque ſolidi. Feder. Schench. nu. 71. 116.
¶ Licentia vbicunque in aliquo actu interuenire debet, ſemper debet praecedere actum. Ioan. Crot. nu. 179. 621.
¶ Licita cuncta ſunt, niſi decreto, aut lege prohibeantur. Nel. a S. Gem. nu. 1. 122.
¶ Limitatio ad tex. in c. conſtitutus. de teſtib. Maria. Sozi. ſenior. nu. 52. 528
Limitatio ad tex. in l. non eſt ferendus. ff. de tranſac. Maria. Soz. ſenior. nu. 52. 529
Limitatio ad dictum Bartoli in l in diem. ff. de aqua plu. arcend. Ioann. Crot. numero. 20. 576
¶ Litigare cum pluribus procuratoribus quis non compellitur. Alber. Fe Malet. numer. 22. 427
¶ Lis quòd conteſtata ſit, an requiratur in teſtibus producendis. Albe. de Male. nu. 88. fol. 436
Litis conteſtationis effectus quo ad perpetuandam actionem durat etiam perempta inſtantia. Maria. Sozi. nu. 107. 549
Litis conteſtatio valida eſt per verbum credo. Tyn. nu. 13. 294
Litis particeps non poteſt teſtificari ſuper eadem. Steph. Aufr. nu. 75. 271
Litigatores ſine licentia iudicis recedere non debent alias non dicuntur ueniſſe. Nel. a S Gem. nu. 40. 130
¶ Locus commiſſae falſitatis in veritate tacendo a quo poni debeat in libello accuſationis. Bal. de Peruſio. nu. 9. 74
Locus, & tempus perfectam probationem augmentant, tamen ipſis detractis non faciunt nobiliorem probationem. Tynda. nu. 39. 323
Locus examinandi teſtes qualis eſſe debeat. Pet. Rebuff. nu. 65. & 66. 737
Locus parit uitium in teſtimoniis. Pet. Rebuf. nu. 21. 741
¶ Loquens ſuper alio, quàm ſuper quo inductus fuit repelli debet. Nepos a Monte Alb. nu. 115. 12
Loquens de actu, in dubio praeſumitur loqui potius de actu a ſe geſto, quàm ab alio. Ioan. Crot. nu. 294. 672
¶ Lubricus linguae facile ad poenam non trahitur. Tanda nu. 14. 302
¶ Ludouicus Romanus dicebat. Baldi dictum iuris non habere ſaporem. Andr. Barba. nu. 33. 207
Ludouici Romani laudes. Tyn. nu. 1. 284
¶ Luſor ad legitima teſtimonia non eſt admittendus. Nepos a Monte Alb. nu. 19. 5

M

Magiſter pro diſcipulis an poſsit teſtificari, remiſsiuè. Nell. a S. Gem. nu. 35. 129
¶ Magiſtratus & ſimiles qui fauore publico a teſtimonio excuſantur, an cogatur in defectum, vbi publica vtilitas ſuadet. Albe. Malet. nu. 22. 418
¶ Maior idoneitas requiritur in teſte deponente in cauſa criminali, quam in deponente in teſtamento ad cauſa ciuili. Ioan. Crot. nu. 12. 575
Maior factus an teſtificetur de eo quòd in ętate pupillari uidit. Nepos a Monte Alban. nu. 56. fo. 8. & Lanfran. de Oria. num. 80. 493. & Federic. Schenc. nu. 15. 109
Maior ſeptuaginta annis non cogitur eſſe teſtis. Nell. a S. Gemi. nu. 36. 129
Maior ſi vna cum minore habet cauſam communem contra alium, an reſtituto minore poſt publicatas atteſtationes, ad probandum iterum beneficium ſuum pro ſit maiori. Maria. Soz. nu. 129. 555
Maiorum appellatione qui ueniant. Federic. Schenc. nu. 24. 110
¶ Maleficium ſi probari debet per medium indiciorum & praeſumptionem, an probatum cenſeatur, ſi unus teſtis de vna praeſumptione, & alter de alia deponat. Ioan. Crot. nu. 3:0. 678
Malefici, homicidae, ſacrilegi, fures, raptores, adulteri manifeſti, venefici, ſacrilegi, periurij, lenones, concubinarij manifeſti, & inceſtuoſi, produci in teſtes non poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent. Iodochus. Damhoude. nu. 19. 800

¶ Man-

¶ *Mancipia, famuli, famulæq́, ac quæ huiuſce generis alij, a teſtimonio aut lato, aut ferendo repellendi ſunt. Iodoch. Damhoude. nu. 6.* 799

¶ *Mandans aliquem occidi an puniatur eadem pœna qua & ipſemet faciens. Petr. de Moncada. nu. 393.* 722

¶ *Maritus ignobilis non poteſt opponere exceptionem non numeratæ dotis contra uxorem nobilem. Albe. de Malet. numero 14.* 365

¶ *Maſculus plus poteſt in teſtimonio quam mulier Franciſ. Cur. nu. 38.* 177

Maſculorum teſtimonium præualet teſtimonium fœminarum, data paritate numerorum teſtium. Ioann. Crot. nu. 57. fol. 590. nu. 155. 617

¶ *Mater. Cauſa filiorum quamuis regulariter eadem videatur idemq́, matris, tamen quandoque mater teſtificatur in cauſa matrimonij filij. Tynda. nu. 21.* 328

Mater teſtificatur pro filio de ætate. Iacob. Aegid. nu. 57. 95

Mater cum agit de impedimento matrimonij ratione conſanguinitatis uel affinitatis an poſſit eſſe teſtis. Ange. de Peruſio. num. 1. fol. 96

Mater uel pater pro filio, vel filius pro patre uel Matre, quando poſſit eſſe teſtis. Nell. a S. Gem. nu. 7. fol. 123. & Stephan. Aufr. nu. 66. 270

Mater repellitur a teſtimonio, licet non habeat filios in poteſtate, idem dicitur de aue. Albe de Malet nu. 2. fo. 363. & nu. 3. 364

Mater appellatione parentum continetur. Alb. de Malet. nu. 3. eod.

Mater, & pater, auus, auia, aſcendentes, & deſcendentes, in infinitum a teſtimonio tolluntur. Iodoch. Damhoud nu. 7. 799

Matri aſſerenti ſe praegnantem vt mittatur in poſſeſſionem bonorum defuncti, non creditur. Iacob Buri. nu. 62. 20

¶ *Matrimonium eſt de ſubſtantia adulterij, & non de adminiculis. Andr. Barba. num. 47.* 214

Matrimonium quando accuſatur propter cōſanguinitatem, teſtes domeſtici admittuntur. Albe. de Malet *nu. 65.* 377

Matrimonium ad dictum vnius teſtis impeditur. Ioan Crot nu. 212. 645

Matrimonium an probetur ſi teſtes exiſtentes extra cameram, vel extra thalamū audiuerunt virum dicere, deſponſo te, vel accipio te, in vxorem & mulierem reſpondētem, ego ſum contenta, Et an idem ſit quādo agitur de matrimonio diſiungendo. Io. Crot. nu. 348. fo. 686. & nu. 349. 687

¶ *Media per præcedētia & ſequentia declarantur. Tynd. nu 9.* 334

¶ *Mediator non poteſt compelli conferre teſtimonium, niſi partes conſentiant. Steph. Aufre. nu. 67.* 270

Cętera uide infra in litera P. in verbo, Proxeneta.

¶ *Medicus qui ſe doloſe abſentat, vt non teſtificetur, an cicatrix ſit remanſura, ciuitati ad intereſſe tenetur. Tynd. nu. 9.* 299

¶ *Membrorum ſuorum nemo eſt dominus. Tynd. nu 24.* 320

¶ *Mendacium ſimplex an a teſtimonio repellat Tynd. nu. 1 & 2. cum ſeq.* 311

Mendacio conuinci poteſt, qui vitę culpabilis eſt. And. Barb *nu. 8.* 197

¶ *Mens & ratio ſtatuentium ſequenda eſt. Nell a S. Gem. 139.* 151

¶ *Menſura fundi indeterminate ob omnibus cognoſci poteſt* Bar. *nu. 48.* 48

Menſura, quantitatis milliarium, fit per longitudinem itineris, ſecundum quod communiter menſuratur. Bar. nu. 55. 50

Mēſura ſuper diſtantia vel vicinitate fieri debet per directum; quando eſt q. per terram fieri non poteſt fit per aerem cum cordula. Bar. nu. 55. eo.

Menſuratio totius corporis in nō conſiſtētib. pondere, numero vel mēſura, difficilis eſt, & non fit niſi a peritis. ibi. n. 51. 49

Mentecaptus; & furioſus repelluntur a teſtimonio. Iaco. Aegi. nu 7. 87

Mentecapti, alij ſtulti, alij fatui, & qualiter probentur. Bar. nu. 98. 61

Mentio vbi ſit in iure de fide uel probatione in dubio de plena eſt intelligendum. Tynda. nu. 6. 318

¶ *Mercator dicitur qui cum quadam perpetuitate mercatur. Bar. nu. 62.* 52

Mercator qui per quinquennium dimiſit cō-

ſue-

ſuetudinem mercandi, non dicitur mercator & ex hoc probatur quod deſiit eſſe mercator. ibi. nu. 63. 52

Mercatorem eſſe officium eſt, non artificiũ. Bar. nu. 62. eod.

Mercatorem eſſe qualiter probetur per teſtes ibid. eod.

Mercatorem vel artificem prudentem, diligentemq́; probatur, vt in œconomica. ibid. nu 91. 59

¶ Mercenarius pro domeſtico reputatur. Nepos a Monte Alba nu. 8 fol. 4. & Stepha. Aufr. nu. 68 fo. 270. & Alb. de Male. n. 39. fol. 374. & Lanfr. de Oria. nu 64 fo. 484. & Iodoch. Damhoude. nu. 5. 799

¶ Meretrix a teſtimonio non eſt admittenda. Nepos a Monte Albano nu. 21. 5

Meretrix in cauſa criminali non poteſt eſſe teſtis. Ioan. Cret. nu. 46. fo. 587. & Iodoc. Damhoude. nu. 26. 10I

¶ Merum & mixtum imperium in cauſa abſentiæ poteſt delegari. Albe. de Male. nu. 52. 421

¶ Metus teſtem falſum non excuſat. Tynda. nu 22. 328

Metu torturę præſumitur quis veritatem dixiſſe. Tynda. nu. 4. 312

¶ Minans teſtibus, malam cauſam fouere prę ſumitur, & eam perdere debet. Pet. Rebu. nu. 63. 737

¶ Minor quatuordecim annis quo caſu a teſtimonio repellatur. Iacob. Butrig. numer. 11. 18

Minor excuſatur a dolo præſumpto. Bar. nu. 108. 66

Minor in criminalibus non eſt teſtis idoneus Iacob. Aegid. num. 6. fol. 87. & Federic. Schench. nu. 14. 109

Minor 25. annis teſtimoniũ fert de eo quod ipſe idem cum eſſet minor vidit. Federic. Schench nu. 15. eod.

Minor legitima ad teſtimonia an admittatur. Lanfran. de Orian. nu 80. 493

Minor aduerſus dolum, vel calumniam prę ſumptam de futuro non reſtituitur. Mari. Sozi. ſenior. nu. 117. 553

Minor et eccleſia aduerſus quæ reſtituantur Maria. Sozi. ſenior. nu. 122. 554

Minor & eccleſia an poſſit poſt publicatas atteſtationes teſtes producere. Ioan. Cret. nu. 268. 663

Minor an ex legitima cauſa reſtituatur ad producendum denuo teſtes publicatis atteſtationibus. Maria. Sozi. ſenior. numero 126. 554

Minor 20. ann. & maior. 14. an. & quando ſit in cauſa criminali a teſtimonio admittendus. Ioan. Cret. nu. 70. & 71. 592

¶ Miraculum dicitur quaſi admiratione plenũ, & eſt id cuius effectus eſt manifeſtus, & cauſa eius omnibus ſimpliciter occulta. Bar nu. 57. 50

Miraculorum tres gradus, & qualiter probẽtur. ibid.

¶ Miſſi a militia ignominiæ cauſa, an a teſtimonio repellantur, Albe. de Malet. nume. 1. fol. 414 & Stepha. Aufrer. numero 86. fol. 275

¶ Medicus defectus animę non facit quem non prudentem videri, ſed vitium notabile & damnoſum Bar. num. 84. 57

¶ Modificatio ad dictum Bart. in l. eos. ff. ad leg. Cornel de falſi. Tynd. nu. 4. 339

¶ Modus inſtruendi teſtes Pet. Rebuf. num. 42. 735

¶ Monachus vel quilibet alius ſub obedientia conſtitutus an ad legitima teſtimonia admittatur. Nepos a monte Alba. nu. 59. fol. 8. & Stepha. Aufr nu. 13. fol. 252. & Albe. de Malet. nu. 27. fo. 411. & Lanfr. de Oria nu 87. fol. 495. & Iodoch. Damhouderius. nume. 18. 800

Monachus vocem funeſtem habet. Nepos a Monte Alba. nu. 60. 8

Monachus pro mortuo reputatur. Nepos a Monte Alba. nu. 61. 8

Monachus ſine licentia ſui ſuperioris iurare non debet. Nepos a Monte Albano. nu. 62. 8

Monachus canonicus regularis, & ſimiles, an teſtificentur in cauſis ſuæ eccleſiæ. Iac. Aegid. nu. 3. & 12. 88

Monachus, & canonicus regularis, non teſtificantur ſine ſuperiori licentia, in cauſa verò eccleſiæ ſuę ſic. Nell. a S. Gemi nume. 22. 126

Monachus non iurat, nec teſtificatur ſine ſuperioris licentia. Fran. Cur. nu. 96. 189

Mo-

Monachus non poteſt ſine ſuperioris licentia eſſe in iudicio. Franciſ. Curt. numero. 96.fol. 189
Monachus fugitiuus rediens ad clauſtrum non purgatur per hoc. An. Barb.n.7. 220
Monachus, ſeu clericus, an poßit teſtificari coram iudice ſeculari ſine licentia ſuperioris. Ioan.Crot.nu. 178. 621
Monachi, & fratres religioſi, an poßint eſſe teſtes in teſtamento. Ioann. Crot.numero 14. 575
Monachi, & religioſi, ſeruis æquiparantur. Ioan.Crot.nu.13. eod.
Monetam falſam cudentes, et monetam adulteram, ſcienter expendentes, in teſtes produci non poſſunt. Iacob. Butriga. numer. 50. 20
¶ *Monitio facta teſti per iudicem, habet uim citationis. Alber. de Males. numero.* 24. fol. 427
¶ *Mora in iudicijs purgatur. Ange.de Vbal. nu.*7. 102
*Mora modica, modicum parit præiudicium. Albe.de Male.nu.*53. 388
Mores ciuitati qui dicantur. Bar. n.81. 56
Morum grauitas eſt in teſte, præcipuam ſuper omnia accidentia fidem faciens. Frãc. Cur.nu.36. 177
¶ *Mors alicuius per famam probatur; ex quibus cauſis progredi debet. Bart. numero.* 38. 45
Mors iuuenis luxurioſi, bellicoſi, & uagabundi quomodo probetur. Bar.numero. 38 fol. 45
Mors in maximis cauſis per famam non probatur. Bart.nu.40. 46
Mors probatur per ea quæ accidunt mortuis Bal.nu 15. 80
Mors qualiter probetur. Lanfran.de Oria.n. 101. 508
¶ *Mortuus ut ex aſpectu recognoſcatur, exhibeatur.* Bar nu.46. 48
Mortuum aliquem eſſe, quomodo probetur. Bar.nu.37. 45
¶ *Mulier an ad teſtimonium admittatur in cauſa criminali. Nepos a Monte Albano* nu 66 fol.8 & Iacob. *Aegi nu.*5 *fol.* 87. & *Stepha. Aufre.nu.*69.*fol.*270.& Ioã. *Crot.nume.*55.& 56.*fol.*589. & *numer.* 7. 590
*Mulier an poßit eſſe teſtis in teſtamento, & quid in teſtamento condito a ruſtico. Ioã. Crot.nu.*5. 573
Mulier an teſtis eſſe poßit in teſtamento inter liberos. Ioan.*Crot.nu.*7. eod.
*Mulier in teſtamentis ſolennibus an admittatur ad teſtimonium. Nepos a Monte Albano.nu.*64. 8
Mulier *poteſt eſſe teſtes in cauſa ciuili. Ioã. Crot.nu.*154. 617
Mulier quæ communiter habeatur pro uiro vel pupillus pro maiore, an teſtimonium dicere poßit. Albe.de Males.nu 6. 408
*Mulier in codicillis, & in alijs uoluntatibus non ſolennibus, teſtis eſſe non prohibetur. Nepos a Monte Alban.nu.*65. 8
Mulier in codicillis teſtis eſſe poteſt. Ioann. Crot.nu .6. 573
Mulier quæ nupſit in uirum, & vir qui nupſit in mulierem, an teſtes produci non poſſunt. Iaco. Butrig nu 49.*fo.*20. & *Steph. Aufre.nu.*70. 271
Mulier quando teſtis eſſe poßit. Iaco.*Butrig. nu.*14 *fol.*23.& *Nel a S Gemi.nu.*3 *f.* 129 & *Lanfran.de Orlan.nu.*80. 493
*Mulier quibus in cauſis teſtis adhiberi poſſit, tam de iure ciuili, quam de iure canonico. Federich Schench.nu.*38. 111
Mulier an poßit accuſare occiſores cõpatris ſui. Franciſ Cur.nu. 67. 183
*Mulier ſterilis an infametur ſi nubat. And. Barb nu.*11. 244
Mulier *an poßit repelli dicere teſtimonium contra maritum. Albe.de Males.numero* 3. 370
*Mulier an admittatur ad producendum denuo teſtes, didicitis teſtificatis. Mar. Sozi. ſenior.nu.*24. 554
Mulier poteſt eſſe teſtis in teſtamento ad pias cauſas. I oan Crot.nu.8. 574
*Mulier in teſtamento condito in terris eccleſiæ, & non ad piam cauſam, an poßit eſſe teſtis Ioan Crot.nu.*9. eo.
Mulier an in teſtamento tempore peſtis poſſit eſſe teſtis. Ioan. Crot nu.11. 575
Mulier ad teſtimonium admittitur in cauſa capitali ſi veritas aliter probari non poteſt. Ioan.*Crot.nu.*12. eod.

mu-

Molieri inſpicienti aliquam & aſſerenti nõ eſſe cognitam, an credatur. Nel. a S. Gem. nu. 32. 129

Mulieres uarium & mutabile cor ſemper te nent. Iacob. Aegid. nu. 5. 87

Mulierũ inſtabile genus. Frã. Cur. n. 38. 177

Mulieres teſtimoninm deferre nõ cognntur. Lanfran. de Oria. nn. 10. 458

Mnlieribus non ſuccurritur in his quę indu cta ſunt ad rigorem iuris conſeruandum Maria. Sozi nn. 125. 554

¶ *Mnltitudo teſtium non debet conſiderari. Nepos á Monte Albano. nu. 66.* 16

Multitudo affrenata teſtium reprobatur. Iacob Aeg. nn. 51. 94

Multitudini teſtinm abſque iuramẽnto non creditur. Ioan. Crot. 227. 655

¶ *Mundans latrinas ad legitima teſtimonia non eſt admittendus. Nepos a Monte Alba. nn. 20.* 5

¶ *Mutationem uel uariationem non eſt dare de actn nullo ad actum ualidum. Tynda. nn. 12.* 310

¶ *Mutus et ſurdus, qualiter dicuntur & probentur imprudentes. Bar. nu. 97.* 61

Mntus an teſtis eſſe poſſit, remiſſiuè. Nell. à S. Gemi. nu. 28. fol. 128. & Steph. Aufre. nu. 71. 271

Mutus an in cinilibus cauſis poſſit eſſe teſtis. Ioan. Crot. nn. 373. 707

¶ *Mutuum an probatum ſit, ſi unus teſtis dicat uidiſſe mutuari decem, & alter depo nat uidiſſe mutuari quinque. Alb. de Ma let. nu. 18.* 449

Mutuum & uenditio poſſunt abſque tempo re probari. Maria. Sozi. nu. 66. 535

Mutuum per dnos uel tres teſtes probatur. Petr. Rebuff. nu 16. 733

N

NEceſſaria ad fidem teſtis, & ut periurus puniatur. Nel. a S. Gemini num. 192. 159

Neceſſitas facit aliquid probabile, quod aliās eſt improbabile. Franciſ. Cur. nn. 61. 182

Negantibus in cauſa criminali plus creditur Franciſ. Cur. nu. 55. 181

Negatiua coartata dicitur probari quando quis refert ſe ad certum corpus, puta talis res non eſt lignum Bar. nu 35. 44

Negatiua qualiter poſſit per teſtes probari. Nel. a S. Gem. nu 211. 161

Negatiua probari a quo debeat. Nell. a S. Gemi. num 211. fol. 161. & Lanfranc. de Oria. nu. 32. 468

Negatiua non coartata loco et tempore uim habet affirmatiuæ in teſte. Franciſ. Cur. nu. 9 172

Negatiua cadens in ſenſum teſtis, quæ ſit, & quando cadat Fran. Cur. nu. 10. 172

Negatiua implicata de teſtimonio repellitur Et quę dictiones faciant illam implicatã. Franciſ. Cur. nu. 50. 180

Negatiua ſuper artis peritia probatur. Franciſ. Cnr. nn. 56. 181

Negatiua per coartationem loci, & temporis indirectè probatur. Franciſ. Cur. num. 51. 180

Negatiua indicio uiam aperiens eſt probanda. Item ſi neganti utilitas, principaliter reſultat ibi. nu. 52. eod.

Negatiua qnibus modis probetur directo. Franciſ. Cur. nu 53. eod.

Negatiua quæ in teſtis ſenſum non cadit eſt improbabilis. ibid.

Negatiua directo probatur per inſtrumenti oſtenſionem. Franciſc. Cnr. nu. 58. 181

Negatiuæ ſtandum, ſi pręſumptio eſt pro negante. Franciſ. Cur. nu. 70. 184

Negatiuę probatio, qualiter fiat. Lanfran. de Oria nu. 102. 508

Negatiuæ temerariæ àſſertio, teſtem in lata culpa collocat. Fran. Cur. nu. 48. 179

¶ *Negligentia prælati, eccleſiæ nocere nõ debet. Maria. Sozi. nu. 123.* 554

¶ *Negocia qualiter diuidantur. Albe. de Malet. nu. 68.* 377

¶ *Nemo pręſumitur immemor ſalutis ęternę, ut uelit delinquere. Lãf. de Ori. n. 30.* 466

Nemo præſnmitur ſe incontinenti corrigere. Ioan. Crot nu 327. 680

¶ *Neophitus contra Chriſtianum non admittitur ad teſtimoniũ Io. Crot. nu. 136.* 615

¶ *Nepotes, fratres, & alij conſangninei uſque ad quem gradnm non cogantur inniti in cauſa conſanguinei teſtimonium dicere; Ang. de Peruſ. nu. 26.* 105

¶ *Neſcio uerbnm, & uerbum ignoro, differunt. Tynda. nu. 9.* 298

¶ Nobi-

¶ *Nobilitas ex uirtute per famam probatur Ioã.Crot.num.142.* 615

*Nobilitas tãta eſt importantiæ, quod facit teſtes ſingulares, qui nullo modo probarent ſi ſint nobilitate & legalitate prædixi, ut probent.Ioan.*Crot.*n.326.fol.* 679

¶ *Nomina rerum uel hominũ ſi ſunt uariata quomodo fiet probatio remiſsiue.* Bal. *de Peruſio.num.35.* 82

Nomina teſtiũ iudici edens an poſſit aliqua detrahere .Nel a S.Ge.n.51. 132

Notarius dicens aliquid factum in præſentia alicuius, inducit etiam intelligentiam Bar. num.19. 40

*Notarius ſcribit uacillationẽ teſtis, de mandato iudicis, trepidationem, & mutationem coloris.*Bal *de Peruſio.nu.2.* 73

Notarius cui facta eſt commiſsio de examinãdo teſtes, poteſt de ſua commiſsione eſſe rogatus.Bal.de Peruſio.n.4. 73

Notarius qui nõ facit iurare teſtes, an puniatur de falſo.ibi.nu.21. 76

Notarius nõ reprobatur per duos uel tres teſtes, deponentes, contrarium ſine redditione cauſæ Bal *de Peruſio.numero. 23. fol.* 76

Notarius & teſtis tenetur ad intereſſe partis etiam ratione erroris. Bal.de Peruſio.numero.24.fol. 76

Notarius qui patitur dicta teſtiũ uideri ante aperturam, falſi tenetur.Angel de Peruſio.numero.16. 98

Notarius uel alius reuellãs ſecreta teſtiũ cauſæ uel alterius rei, tenetur pœna falſi.Ange.de Peruſio.nu.17. 98

Notarius ſi dicat teſtes receptos ſup poſitionibus & actis factis, quod non ſufficiat: ut dicatur ſuper quibus articulis ſint recepti, Ange.de Vbal.nu.33. 100

Notarius mittitur ad egregias pſonas productas ad teſtificandum expenſis producentis.Nel a S.Gem.nu 97. 140

Notarius & teſtes tenẽtur ad intereſſe partis etiam ratione erroris. Nel.a S.Gemi. numero.161. 154

Notarius inſtrumentũ conficere non poteſt, niſi rogatus ſit.Lanfran.de Orian.numero. 30.fol. 466

*Notarius non põt ſibi ſcribere legatum cuius commodum principaliter ad eum pertinet Ionn.*Crot.*nu.172.* 620

Notarius an poſſit eſſe rogatus de mandato ſibi facto per iudicẽ, ut poſſit recipere teſtes Aegid Boſſ.nu.27. 777

Notarij error partibus obeſſe nõ debet. Tyn. numero 5. 345

Notario an plus credatur qui uno modo ſcripſit quã teſtibus dicentibus alio modo depoſuiſſe.Pet de Moncada nu.405.fol. 725 *& Nel.a S.Gem.nu.251.f.* 166

Notario an debeãtur expenſæ ſi de mãdato iudicis uadit ad domum teſtium. ibi.numero.409. 727

Notario cauſæ iudicialiter deponẽti, an plus credendum quam uni alio teſti.Franciſci Cur.nu.120. 193

Notarij errans dũ ſcribunt in cauſa ſcientia teſtis dixit ut ſupra.Rober.Maran. numero.11.f. 565

Cætera uide infra in litera T.in verbo Tabellio.

¶ *Notorietatem acta inducunt.Io.Crot. numero 353.* 699

Notati infamia a teſtimonio repelluntur. Iodoch.Dambonde.*n.13.* 800

¶ *Natus.Vide infra in litera S.in uerbo. Sobrinus.*

*Nouitij appellatione uenit de recẽti profeſſus Io.*Crot.*num.99.f.* 596

¶ *Nullitas iudiciarij ordinis, quot modis ſumatur.Maria.Sozi.ſenior n.112.f.* 550

¶ *Nullum quod eſt, aliquẽ effectum non ſortitur* Tynda.*nu.8.* 309

Nullum quod eſt, falſum diti nõ poteſt Lan*fran.de Oriano.nu.53.* 479

Numerus quadragenarius dicitur effrenata multitudo.Iacob Aegid.nu.51. 94

*Numerus ẽ tãtæ potẽtiæ, ut faciat teſtes alias inhabiles, eſſe habiles.*Ioan.Crot. *numero 193.* 623

¶ *Nuptias binas, uel bina ſponſalia, qui eodẽ tempore ſuo nomine exercuit, & qui paſſus eſt filium eam ducere quæ nubit intra tempus luctus, teſtis eſſe non poteſt* Iacob. Butriga *nu.37.fol.19 & nu.38 fol.20. & Stepha.Aufre.n.72.* 271

Nurus & gener, ſunt de familia.Nep.a Monte Albano.num.3. 4

N-N

Nurus & priuigna ad teſtimonium nō ſunt admittendæ.ibi nu.11. 5
Cætera uide infra in litera P. in uerbo Parentes.
¶ Nutritius an poſſit eſſe teſtis pro filio nutritio & è contra Lanfran. de Oria.n. 61. fol.482.& Albe. de Malet.n.26. 366
Nutrix poteſt eſſe teſtis ſuper ætate alumni. Stepha.Aufre.nu.73. 271

O

OBiectus teſtium poſt concluſionem in cauſa non recipiuntur,niſi fuerit antea per partem poteſtatum, uel de nouo ad notitiam ſuam uenerit.Pet.Rebuff numero.28.& 29. 741
Obiectus in teſtes, idoneus eſſe debet: & concludens neceſſario ſicut probatio.ibi nu. 66. 746
Obiectum calumnioſe quando dicatur. Pet. Rebuff nu.48.& 49.fol. 743. & numer. 50. 748
Obijci contra perſonas teſtium facta publicatione non poteſt niſi proteſtatio a principio facta fuerit.Nell.a S.Gemi.nume.58. folio. 133
Obijci utrum aliquid poſſit contra teſtes, & quatenus.Lanfran.de Orian.numero 46. 476.
Obijci contra perſonas teſtium, an atteſtationibus publicatis poſſit.Ioan. Crot.nu. 354. 698
Obiectio teſtium ſpecificè facienda. Lanfran. Oria nu. 48. 477
Obiectio teſtium quando facienda. ibi num. 49. 478
¶ Obligationes plures,& actiones ex eodē facto,contractu,uel delicto, oriuntur. Maria.Sozi.ſenior.nu.14. 515
¶ Obliuio in teſtem non eſt lata culpa. Bald. de Peruſio nu.25.fol.76.& Nell.a S. Geminia.nu.161. 154
Obliuio teſtis falſum inducit,& quid ſi diem non habet in memoria.Franci. Cur.num. 71. 176
¶ Obſcuritas teſtis,qua uia declarari poſſit. Tynd.nu.8. 291
¶ Occaſionem damni dans, damnum dediſſe uidetur.Ang.de Peruſ.n.29. 100
¶ Occultator pœna falſi punitur.Tynda.numero 22. 306
Occultum in iudicio nihil, nihilq́ cooperatum eſſe debet.Iacob.Butriga.numer.17. folio. 24
Occulta in mitiorem partem interpretanda. Andr.Barb.nu.31. 207
¶ Odij par cauſa, tollit omnem ſuſpicionem. Ioan.Crot.nu.137. 615
Odioſus legibus conuinci per teſtes idoneos debet.Nell.a S.Gemi.nu. 16. 125
¶ Oeconomica prudentia pertinet, ad regimē familiæ.Bar.nu. 79. 55
¶ Officialis qui deſiit eſſe officialis an poſſit eſſe teſtis.Aegid.Boſſ.nu.118. 794
Officiali credendum non eſt ſine literis ſuperioris.Stepha. Aufr.nu 74. 271
Officialis non admittens defenſiones iuris, perinde punitur, ac ſi non admitterentur defenſiones innocentiæ. Bald. de Peruſio. nu.14.fol.75.& Nell.a S.Gemi.nu.232 folio. 164.
¶ Officium iudicis quale eſſe debeat,cum teſtes uariant,ſiue inter ſe,ſiue inter alios. Iaco.Aeg.nu.33. 91
Officium teſtis quale ſit.Franciſc.Cur.num. 31. 176
Officium teſtis an ſit publicum, & neceſſarium, qualiter hoc procedat.Pet.de Moncad.nu.398. 722
¶ Omiſſo publicationis teſtium, an uitiet ſententiam.Pet.Rebuff.nu 3. 747
¶ Omne quod a teſtibus ſtipulatur uerius eſſe comprobatur iuramento interueniente Tynd.nu.7. 309
Omnia quę poſt datum libellum in cauſa proponuntur,dicuntur ad cauſam emergere, & ſic incidentia uenire dicuntur.Maria. So.ſenior.nu.2. 512
¶ Onus probandi quod ueritas aliter apparere non poteſt cui incumbat. Alb.de Male. nu.25. 418
¶ Opinio generalis habetur pro ueritate in factis multum antiquis.Bal.de Peruſio.n. 6. 79
Opinio illa in dubio eligenda eſt, per quam mitior fiat interpretatio.Tynda.nu. 3.fo. 111.& Albe.de Males.nu.7. 448
Opinio communis non eſt ſequēda,ubi iudex noſcit illam non bonam.Tynd.n.21. 342

Opi-

Opinio illa in dubijs eſt amplectenda, per quã teſtamẽtum ſuſtinetur. Ioã Crot. n 8. 5‑4

¶ *Opponi quomodo poſſit contra dicta teſtiũ.* Pet Rebuff. nu. 64. 745

Oppoſitum conſequentis, ubi ſtat cum antecedenti, conſequentia eſt falſa. Franciſ. de Cur nu 109. 191

Oppoſitum contra teſtem, quando reſeruandum poſt publicationem, & in quibus fallit. Albe. de Malet nu. 52. 387

¶ *Optimus teſtis quis dicatur.* Pet. Rebuffo. nu. 1. 739

¶ *Ordo eſt principium medijs, & media ſunt finibus iungens.* Ioan. Crot nu. 1. 572

Ordo proceſſus in curiis. Pet Rebu. n. 12. 747

Ordo rogandi ſententias. ibi. nu 16. 748

¶ *Orthodoxus contra infidelem ad teſtimonium admittitur.* Nell. a S. Gemi. numero 20. 126

P

P*Actus.* Vide ſupra in litera D. in verbo Damnatus.

¶ *Paganus contra Chriſtianum teſtis eſſe nõ poteſt, pro Chriſtiano verò ſic.* Nell. a S. Gemi. nu. 20. 126

¶ *Papa an intẽdat ius ciuile in ſuo foro corrigere.* And. Bar. nu. 21. 203

Papa nunquid poſſit ſtatuere quòd inhabiles ad teſtimonium recipiãtur. And Bar. nu. 38. 210

Papa ſanctiſſimus quam habeat poteſtatem etiam ſuper Euangeliũ Chriſti, & Papæ idem eſt tribunal. And. Barba. nu. 42. 211

Papa Petri ſucceſſor Vicarius IESV CHRISTI *eſt, uices ueri Dei gerens, qui poteſt quadrata rotundis adæquare.* ibid.

Papa diſpenſare poteſt, ut periurus uel alius in mortali crimine conſtitutus, non repellantur a teſtimonio. Alber. de Malet. nu. 28. 384

Papa an ſtatuere poſſit quòd dicto unius plenè credatur in præiudicium aliorum Ioã. Crot. nu. 219. 645

Papa an poſſit diſpenſare cum uno clerico, ut non teneatur ad omnes horas canonicas. Ioan. Crot. nu. 220. 646

Papa per duos teſtes conuinci poteſt de crimine hæreſis. ibi. nu 226. 649

Papa an poſſit diſpenſare, ut teſtis non teneatur iurare inferendo teſtimonio Ioan. Crot. nu 229. 656

Papæ ſoli creditur non ſolum de his quæ tempore Pontificatus percepit, uerum & de his, quę antea. Ioan. Crot. nu 195. folio 624. & nu 217. 645

¶ *Par affectio tollit omnem præſumptionem ſuſpicionis teſtis* Albe. de Malet. numer. 63. 403

Par cauſa odij tollit omnem ſuſpicionem. Io. Crot. nu. 137. 615

¶ *Parentela Iniuria facta uni parentelæ, omnibus de parentela fieri dicitur.* Lanfran. de Oria. nu. 58. 480

¶ *Parentes, & liberi, in uicem aduerſus ſe, nec uolentes teſtimoniũ ferre poſſunt* Federi Schen. n. 19. f 109. & nu. 23. 110

Parentes poſſunt pro filijs in quatuor caſib. teſtificari, uidelicet cum dubitatur, an filius ſit ingreſſus religionem, animo profitendi. Albe. de Malet. nu. 8 fo. 364. & Ioan. Crot. nu. 112. 611

Item cùm quęritur de ætate, uel cognatione filij ibi nu. 9. & 10. 364

Item in cauſa matrimoniali, cum quæritur an matrimonium eſſe poſsit, propter conſanguinitatem uel affinitatem. ibi. nume. 11. eod.

Item cum dubitatur an matrimonium ſit cõtractum uel no, quod intellige ut ibi. num. 12. & 13. eod.

Parentes utrum teſtes eſſe poſſunt pro filijs: Lanfran. de Ori. nu. 59. fol. 481. & Ioan. Crot nu. 110. 611

Parentes admittuntur ad teſtimonium quãdo agitur de probando quòd coniuncti matrimonio ſunt conſanguinei. Ioã. Crot. nu 113. eod.

Parentes ſunt teſtes legitimi quando cauſa inter duos filios agitur. ibid. numero. 114 eodem.

Parentes pro filij, an in cauſa matrimoniali ad teſtimonia admittantur. ibi. nu. 115 612.

Parentes uel liberi non probant, & quid ſi ſint ſpirituales, uel ſi ſit par cauſa propenſę uoluntatis, & quid in filio emancipato, &

to, & in ſpurio,& in priuigno,nitrico,cō patre,ſocero,nuru, genero,viro, & uxore,& de fratre. Aegid. Boſſ.nu.61.fo.783. & nu.65 fol.784.& nu.109. 793

Parentes et liberi an ſint teſtes idonei in cauſa matrimoniali. Aegid.Boſſ.numer.101. fol. 791

Parentum appellatione qui veniant. Federi. Schench.nu.24.fo.110.& Lanfr. de Ori. nu.59.fol.471.& Ioann. Crot. numero. 110. 611

¶ Paria ſunt ſiue teſtator una ratione prohibeat alienationem extra familiam ſiue duabus rationibus. Nell. a S.Gemini.nu. 139. 151

Paria ſunt non eſſe uel non apparere. Mar. Sozi.ſenior.nu.165. 559

Paria ſunt fieri ante,vel incontinenti poſt. Ioan.Crot.nu 231. 656

Paria ſunt aliquid non eſſe factum, vel eſſe facto,ſed de recenti. Ioan.Crot.nume. 99. fol. 596

Paria ſunt non eſſe affinem, uel affinitatem eſſe diſſolutam Albe.de Males.nume. 57. fol. 368

¶ Pars an poſt publicationem poſſit aliquas interrogationes facere a teſtibus aduerſæ partis,per quas aliquid probet. Iacob. Butriga no.21. 27

rs de calumnia iurat,etiam vbi proceditur ſine figura iudicij,& teſtis de ueritate Franciſ.Cur nu.97. 189

Pars reſpondens ad contraria ſuper facto proprio, per uerbum credo, an punienda ſit de periurio. Tynda. num. 16. 294

Pars uel teſtis poteſt petere,quòd res in iudicio exhibeatur,ut teſtes ipſam recognoſcant. Tynd.nu.2. 358

Pars ſciens teſtem crimin oſum tempore iuramenti, uel depoſitionis,quæ non oppoſuit, an in poſterum opponere poßit. Alberi de Males.nu.65. 369

Partis citatio,requiritur in iuramento teſtiu. Nel.a S.Gem nu 02. 35

Partis præſentia in ciuilibus, & cauſæ confeßio,& expreßi reddunt confeſsionem uerißimilem ad perficiendum plenam fidem. Tynda.nu. 11. 319

Partis præſentia non eſt neceſſaria,ubicunque iudex ex mero officio, & motu proprio aliquid facit. Albe. de Males.numer. 41. 429

Partes petere debent quòd teſtes iurare debeant de veritate tantum ſuper articulis datis,quoniam teſtis iuratus ſuper vno articulo non probat ſuper alio. Albe. de Males.nu.55. 431

Partes vtrum teſtium depoſitioni intereſſe debeant. Lanfranc. de Oria. numero.18. folio. 459

Pars in toto,& qualibet continetur. Maria. Sozi.ſenior.nu.39. 524

Particeps eius cauſæ a teſtimonio repellitur. Iacob.Butrig.nu.61. 20

Particeps criminis admittitur ad probandū coniurationem ſecreto factam per alios. Ioā.Crot.nu.11. 575

Particeps & ſocius criminis an à teſtimonio repellatur Iacob. Aegid.nu.16.fol.89 & Federic.Schench.nu.37 fo.111 & Albe. de Males.nu.65. 403

Particeps criminis non admittitur ad teſtimonium,etiam ad indicium, præterquam in cauſa hæreſis & ſimoniæ. Nel a S. Gemi.nu. 16. 125

¶ Paſtori ſeu caprario an ſit credendum ſuper morte animalium,& an ſufficiat portare pelles ad ipſius excuſationem. Bar.n. 33.f.44 & Pet de Moncad.nu 402. 724

¶ Paſſus filium ſuum eam ducere quæ nubit intra tempus luctus,teſtis eſſe non poteſt. Iacob.Butrig.nu.38. 29

Paſſus naufragium in quo admiſit plures res alterius, an poßit recipere teſtes in loco naufragij ad probandum caſum fortuitū, etiam parte abſente. Ioan.Crot.num.246. fol. 658

¶ Pater an ſit domeſticus filio,& filius patri. Nepos a Monte Alba.nu. 12. 5

Pater an poſſit teſtificari contra filium, nel è conuerſo. Nepos a Monte Alba.numer. 45. 7

Pater in quo caſu teſtificatur pro filio, Nepos a Monte Alba nu. 47. 7

Pater pro filio teſtis eſſe non poteſt. Nepos à Monte Alba.nu. 108. 12

Pater & filius an & quando volentes vel inuiti inter ſe poſſint ferre in teſtimonium.

Iacob. Butriga nu. 21 fol. 19
Pater, itemque frater filio, aut fratri de peculio teſtanti aut etiam uxorem ducenti, teſtis eſſe poteſt Federic. Schench nu. 20. fol. 109 & nu 22. fol. 110
Pater uel mater pro filio uel filius pro patre uel matre, quando poſſit eſſe teſtis. Nell a S Gemi nu 7. 123
Pater nō poteſt teſtificari in cauſa filij. Stepha Auf[illegible] n. 77. 271
Pater an poſſit eſſe teſtis in cauſa filij, & è contra. Alberi. de Males. nu 1. fol 363. & nu. 4 fol. 364. & Aegid. Boſſ nu. 106 fol. 703. & Iodoch Damhoude. nu. 7. 799
Pater teſtificatur pro filio, & è contra. quando aduerſarius contra quem pater vel filius producitur, conſenſit. Albe de Males. num. 23 fol. 365
Pater eſt idoneo teſtis ad probandum gratem filij. Ioan. Crot. nu. 111. 611
Patrem pro filio, aut contra teſtem idoneum, non eſſe. quomodo accipiendum ſit. Federic. Schench. nu. 21. 109
Pater ſpiritualis, vel compater, poteſt eſſe teſtis de actu ſpiritualiter geſto. Stepha Aufre. nu 76. 271
Pater ſpiritualis an admittatur teſtis in cauſa filij, & è conuerſo Albe. de Males. num. 25. fol. 365 & Lanfran. de Oria num 61. fol. 482
Pater Spiritualis an poſſit eſſe teſtis pro illo quem a ſacro fonte leuauit, in cauſa ciuili Ioan: Crot n. 163. 618
¶ Patronus in ea cauſa teſtis eſſe nō poteſt, in qua patronus fuit, quemadmodum, nec executor in negocio quod adminiſtrauit. Federic. Schench nu 35. 111
Patroni qui patrocinium in cauſa præſtant, teſtimonium dicere non debent. Idem in executoribus negocij. Nepos a Monte Albano. nu 142. & 143. fol. 14 & Iacob. Butrig nu. 28. 19
¶ Pauper quis dicatur, ad arbitrium iudicis pertinet. Nepos a Monte Albano numero. 112. fol. 13
Pauper an à teſtificando repellatur Iac. Butriga. nu 3 fol. 18. & Stepha. Aufre. nu. 7 fol. 272. & Albe. de Males. n 24. & 25. inſiq f. 411 & Lanfran. de Oria. nume. 85. fol. 495 & Iodoch. Damhoude. n. 17 fol. 800
Pauper admittitur ad teſtificandum, ſed ei tanta fides non adhibetur. Iacob. Agid. nu. 8. fol 87
Pauper teſtis facilius corrumpitur, quam diues. Iacob Aegid nu. 8. 87
Pauper quādo ad teſtimonium admittatur. Nell. a S. Gemi nu. 30. 128
Pauper an ſit repellendus a teſtimonio in cauſa criminali Ioan Crot nu 24. 585
Pauper an ab accuſando repellatur. Ioan. Crot. nu 2.. 585
Pauper probatę vitæ eſt idoneus teſtis in cauſa criminali Ioā Crot. num 25. 586
Pauper in dignitate, vel honore conſtitutus, ad legitima teſtimonia admittitur. Ioan. Crot. nu. 26. 586
Pauper, an repellatur a teſtificando in cauſa ciuili Ioan Crot. nu. 133. 614
Pauperi producto cum alio teſte integerrimo fides adhibetur. Ioan. Crot nume. 27. fol. 586
Paupertas non eſt de genere malorum Albe de Males. num 15. 411
¶ Pace facta ſub pœna applicanda S. Petronio ſi rumpatur, an deinde rupta, & ſubſecuta reconciliatione, ac facta remiſſione totius ingiuriæ, per hoc euitetur pęna. Ioan. Crot nu 191. 623
¶ Peccans mortaliter dicitur pati maximā capitis diminutionem: & qualiter Alb. de Males. nu 22. 382
Peccare ſemel minus eſt malum, quam bis. Tynda nu. 47. 331
Peccatum. delictum, & crimen inter ſe differunt And Barba. nu. 17. 201
Peccatum mortale data perſeuerantia, nunquid in diſcriminatim, a teſtimonio repellat. And. Barba. nu 27. fol. 205 & nume. 3. fol. 207 & nu 49. 2.5
Peccatū mortale, cur capitale dicatur And. Barba. num. 29. 206
Peccatum mortale an repellat quem a teſtimonio Stepha. Aufre. numero. 79. folio. 272
Peccatum licet ſit celare veritatem in ciuili, in criminali non eſt peccatum. Alb. de Malef. num 30. 419

Pecca-

Peccatū quodlibet mortale an veniat criminis appellatione,& quid ſit crimen.Io. Cros nu 51. 288

Peccatum quodlibet mortale,eſt dignum dānatione æternæ,& crimen appellatur.Ioā. Cros.num 51. 288

¶ *Pecuniam recipiens,ne parti faueat,an poteris eſſe teſtis.Stepha.Aufre.n 85.* 275

Pecuniam accipiens,vt teſtimonium dicat, etiam verum,falſum committit.Tynda. nu.17. 341

Pecunia corruptus,an à teſtimonio repellatur,vel eius dictum fidem faciat. Iacob. Aegid. nu.22 fol.96 & Lanfrā.de Oria. numero.79. 492

¶ *Perfectum illud eſſe dicitur,quod conſtat ex omnibus partibus ſuis Ange.de Vbal. nu.13.* 102

Peritis deponentis in arte ſua abſque iuramento,an ſit credendum.Ioan.Crot. num. 227. 655

¶ *Periurus teſtis non eſt admittendus. Nepos a Monte Alba.nu 23 fol.5.& Iaco. Butriga nu 51 fol.20.& Tynda.nu 10. f.104.& idem Tynda.nu 1. fol.306.& nu.3 f 314 & nu 33.fol.130 & Lanfr. de Oria nu 77.f.491.& Io.Crot nu.355. fol.693 & Aegid.Boſſ nu.19.f.770.& Iodoch.Damhoude.nu 19.* 800

Periurus an & quando ſit a teſtimonio repellendus Albe de males.num 24 & 27. cum ſeq. 383

Periurus emendatus nunquid in teſtem ſit admittendus And Barba nu 5 fol 231. & nu 8 f 232 & nu.17.fol.236.& Ioan. Crot.nu.180. 621

Periurus an ſit infamis.And.Barba.nu 10. fol 233 & Albe.de Males.nu.24 f 383. & Lanfran de Oria n 77. 491

Periurus damnatur crimine ſtellionatus. And.Barba nu 11. 233

Periurus qua pæna puniatur, & quomodo contra eum libellus formetur.And. Barba.nu.12 234

Periurus eſt infamis,infamia ciuili And. Barba nu.18. 236

Periurus an ſit beneficio priuandus And. Barba nu.19. 236

Periurus quantumcunque pænitens, non eſt in teſtem admittendus Stepha Aufre.n. 81.fol. 273

Periurus an repellatur a teſtimonio ſine infamia illatione.Tynda.nu.15. 305

Periurus quibus pænis ſit puniendus Tynda.nu.3. 315

Periurus repellitur quandocunque a teſtificando.& tutius eſt quòd teſtis a iuramento abſoluatur Albe.de Males.n.47 420

Periurus quis ſit.Lanfran.de Oria. numero. 77 fol. 491

Periurus teſtis homicida,& infamis,an probens & an princeps poſſit concedere vt eis credatur & an teſtis cui obiicitur crimen poſſit aſſumere defenſionem Aegid. Boſſ.nu.51. 781

Periurio grauiſsima pæna eſt impoſita. An. Barba num 16. 235

Cætera vide ſupra in litera N in verbo, Neceſſaria.

¶ *Permiſſum videtur quòd aliquo iure non prohibetur. Mar.Sozi .ſenior.n 55.f* 530

¶ *Perſeuerantiam vel emendationem criminis quis probare habeat Albe.de Malet. nu 69.* 390

Perſeuerare nō coguntur teſtes in iudicio coactione præciſa,ſicut pars.Tynda num. 21.fol. 329

¶ *Perſona vtilis pro inutili non vitianda. Franciſ.Cur nu.4* 171

Perſona extrinſeca non ſubintelligitur in diſpoſitione Ioan Crot nu.294. 672

Perſonę propter excellentiam plerunque a regulis iuris diſcenditur Ioan.Crot. num. 326. 679

Perſonę aliquos enumerantur,quæ teſtimonium tuitę nō dicūt. Feder.Schench.nu. 41 fol. 112

Perſonę quę repellantur a teſtimonio.Lanfran de Oria.nu 55 fol.480 & num 61. f.482.& nu 68.f 486.& Iodoch. Damhoude.nu.10.& 19. 800

Perſonarum qualitas inſpicienda. Franciſ. Cur nu 6. 187

¶ *Petens Apoſtolos, & dicens, Apoſtolos peto,& iterum peto,& cum inſtantia peto, non videtur inſtanter petere. Pet.de Mōcada.num 401.* 723

¶ *Petrus de Bellapertica, Clariſsimus Legū ſcri-*

ſcriptos.Tyn.nu.2. 333
¶ Phrenetici,& furioſi,admittendi non ſunt ad teſtimonij fidem.Iodoch.Damhond.nu. 15. 800
Phrenetici & fnrioſi,pro abſentibus,& ignorantibus habentur. ibid.
¶ Pluralitas non præſnmitur in his qnæ vnum & idem eſſe poſſnnt.Nell.a S.Gemi. nn.156. 153
Plures teſtes eundem ſermonem præmeditatem aſſerentes,an repellendi. Tynda. nu. 5 357
Plus fidei operatur ſimplex iuramẽtum,quã ſimplex loquela.Tynda.nu, 11. 335
¶ Pœna falſi teſtis quæ ſit.Bald de Peruſi.u. 13. 74
Pœna periurij,quæ ſit. Ange.de Peruſio. nu. 14. 98
Pœna quę imponatur teſtibus reprobatis.Ange.de Pernſio.nu. 13. eod.
Pœna quæ ſit,teſtis deponentis falſum,& reuelantis teſtimoninm.Nell a S.Gemi.nu, 242. 165
Pœna criminis iudicis inquirit ſententiam. Andr. Barba.nu.24. 204
Pœna excommnnicationis nunqnam imponitur tanquam pœna pro crimine qnaninncunqne graui. Alberi. de Malet.numero 36. 385
Pœna lædentis famam alterius.Pet. Rebuff. nu.47. 743
Pœnam meretur, qui rem facit non malo animo,ſi ſit mali exempli .Aegid.Boſſ.numer. 148. 796
Pœnitens publicè de hæreſi, an poſſit in teſtem admitti.Stepha.Aufre.nu.80. 273
Pœnitentes publice, & crnce portantes, an ad teſtimonium admittnntur Nell.a S.Gemi.nu 30. 128
¶ Pondus determinatè probatur per teſtes dicentes ſe ponderaſſe, uel uidiſſe ponderari indeterminatè verò,ſi dicit quod manibus ponderauit.Bar nu.49. 49
¶ Poſitio qnid ſit.Maria.Sozi.nu.9. 514
¶ Poſſeſſio per uiſnm probatur.Nell.a S.Geminia.nn 133. 150
Poſſeſſio nera per qnos actus probetur.Tynd. nn 15. 353
Poſſeſſio & rei valor,quomodo, & per quot teſtes probetur. Albe.de Male.nu.16.fol. 448.& nu.17.fo. 449
Poſſeſſio,ſen dominium, qualiter probetur. Lanfr.de Oria.n.93.f.498.& nn.94. 501
Poſſeſſionis continuatio, qualiter probetur ibi.nn 94. 501
¶ Poßidens an poſſit petere examinari teſtes ad ęternam memoriam,non poſſidens non Nel.a S.Gem.nn.72. 137
¶ Poteſtas compellens teſtem dicere falſum eadem pęna qua teſtis pnnitnr, Bald. de Peruſio.nu.13. 74
Poteſtas non admittens defenſionem iuris punitur ac ſi non admitteret defenſionem verę innocentię.ibi.nu.14.fo.75.& Nel. a S.Gemi.nu.232. 164
Poteſtas qui habet arbitrium procedendi, nõ poteſt abſoluere vel condennare ex depoſitione teſtium non iuratorum.Bald.de Peruſio nu.22. 76
¶ Practica examinandi teſtes nõ Latinos, per notariũ Latinũ.Nel.a S.Gem nu.89. 139
Practica euitandi periurij in iuramentis teſtium.Albe de Males nu 54. 431
Practica ad probandum teſtificatorum ſcientiam.Maria.Sozi.ſenior.nu. 62. 532
¶ Prębens teſtimonium contra ſcripturam. ſigillo ſigillatim, an de falſo puniatur. Tynda.nu.5. 333
¶ Pręlatus vel rector eccleſiæ an in cauſa ſuę eccleſiæ teſtis eſſe poſſit Nel.a S.Gemi. n. 14 fol.124.& Stepha.Aufr.nn 1.f.147. & Albe.de Males.nu.69.fo.404 & Aegid.Boſſ.nu.114. 794
Prælatus non repellitur a iudicando in cauſa ſnæ eccleſię.Stepha Aufr.nu.2. 247
Prælatus eccleſię non habeus collegium, qui ſolus habet adminiſtrationem, non teſtificatur in cauſa ſuę eccleſię.Ioann. Crot.n. 171. 619
Prælatus eſt teſtis idoneus pro ſua eccleſia habente œconomum generalem,auctoritate epiſcopi conſtitutum,uel ſi agit epiſcopus tanquam generalis adminiſtrator ipſius eccleſiæ.ibi.nn.173. 620
Prælatus eſt idoneus teſtis,quando cauſa eſt totius eccleſię & canonici ſimul cũ prælato,conſtituerunt procuratorẽ,vel ſyndicũ in dicta cauſa.Ioan.Crot.nu.174. 620

Prę-

Prælatus in cauſa eccleſiæ, poteſt teſtificari, quando cauſa eſt totius eccleſiæ, & ſolus plátus cõſtituit pcuratorẽ. ib. n. 175. 620

¶Pręſentandus epiſcopo, vel alteri habenti ius inſtituendi in beneficio, an ſit exhibendus ſenſibus corporeis, et ſic debeat corporaliter præſentari. Petr. de Moncada. nu. 372. 707

Pręſentatus a maſculo præfertur diſcordantibus maſculo, & fœmina patronis in pſentãdo. Io. Crot. nu. 58. f. 590. & n. 155. 617

Pręſentia partiũ ꝗ nõ ſit neceſſaria quãdo teſtes publicantur. Nel. a S. Gem. n. 80. 137

¶ Præſumere aliud eſt, & aliud diuidere. Nel. a S. Gem nu. 168 155

Pręſumitur contra teſtem qui cum inimicis moratur. Nepos a Monte Alba. nu. 36. 6.

Præſumitur in dubio pro regula. Ioan. Crot. nu. 4. 573

¶Præſumptio hæreſis eſt in mortali perſeuerare peccato. And Barba. nu. 19. 202

Pręſumptio quando ſit liquidiſſima probatio & ad condemnationem ſuffidiat. Tynda. nu. 16. et 18. 335

Præſumptio qualisqualis, quos effectus operetur Albe. de Male. nu 46. 430

Pręſumptio quãdo onus probandi in aduerſarium transferat. Ioan. Crot. nu. 4. 573

Præſumptio iuris & de iure, tollitur per confeſſionem partis. Io. Crot. nu. 280. 669

Præſumptio quæ probata per duos teſtes probat maleficium, vel eſt ſufficiens indiciũ ad torturam, an probetur per vnum teſtẽ, iuncta publica uoce & fama. Ioann. Crot. nu. 321. 678

Præſumptiones iuris ſunt liquidiſſimæ probationes. Albe. de Malet. nu. 59. 389

¶Præuaricator infamis efficitur. And. Barb. nu. 25. 204

Pręuaricationis cauſa damnatus, an ad teſtimonium admittatur. Iaco. But. nu. 33. 19

¶Precibus an liceat inducere teſtem. Petr. Rebuff nu. 45. 735

¶ Presbiter quot teſtibus conuincatur. Nepos a Monte Alba. nu. 98. 11.

Presbyter teſtis, & varius, torqueri poteſt, etiam ſi non præcedat fama. Aegid. Boſſ. nu. 6. 751

Presbyteri pro teſtimonio non torquentur. Bal. de Peruſio. nu. 1. 73

¶Princeps non poteſt ferre ſententiam diffinitiuam aduerſus inauditam partẽ. And. Barba. nu. 45. 213

Princeps per priuilegium, nec conſuetudo, nec pietas excuſat a peccato. Alb. de Males. nu. 28. 418

Princeps ſine cauſa non poteſt alicui auferre dominium rerum ſuarum, Ioann. Crot. nu. 225. 646

Princeps fiſcus, & reſpublica, pari paſſu ambulant, & quaſi pro eodem reputatur. Petr. de Moncada nu. 383 716

Princeps an poſſit concedere vt teſti periuro, homicidę, & infami, credatur, & is cui obijcitur crimen poſſit aſſumere defenſionẽ. Aegid. Boſſ nu. 51. 781

Principi atteſtanti per verba abſeruatiua de ſama plenè creditur. Io. Crot nu. 164. 615

¶Principale quando non tenet, nec eius acceſſorium. Ange de Peru. nu. 31. 100

¶ Priuatus dignitate ob turpitudinem, priuatus etiam teſtimonij actu cenſetur. Stepha. Aufre. nu. 32. 257

¶ Priuignæa teſtimonio non eſt admittenda Nepos a Monte Alba. nu. 11. 5

Priuignus aduerſus vitricum, vel vitricus aduerſus priuignum, an admittatur ad teſtificandum. Albe. de Male. nu. 9. 416. et Aegid. Boſſ nu. 61. 783

Priuilegiatus, & non priuilegiatus differũt quia priuilegiatur non compellitur teſtificari, niſi vbi aliter veritas apparere nequit, cęteri verò non priuilegiati indiſtinctẽ cõpclluntur teſtificari, etiamſi ueritas alias poteſt apparere. Alber. de Malet nu. 29. 418

Priuilegiati ut non teneantur ſubire officiũ teſtificandi aduerſus aliquos, an poſſint compelli quando ueritas alter haberi nõ poteſt. Ioan Cro. nu. 199. 640

Priuilegiati compelluntur ad teſtificandum ubi ueritas aliter apparere nõ poteſt. Alb. de Males. nu. 24. 418

Priuilegio proprio excuſantur ſenes. & ualtudinarij & tales non compelluntur ueni re coram iudice in defectum, ſed iudex debet mittere ad eos recipiendos Alber. de Males. nu. 23. 418

Priuilegia cum ingiuria alterius non intelliguntur. Albe de males. nu. 87. 436

¶ Probans ſemiplenè, cui defertur iuramentum, an præiudicet probationi plenæ in articulo diuerſo. Franciſc. Curt. numero 111 192

Probans aliquem abſolutum, an ex hoc probet prius excommunicatum fuiſſe. Ioã. Cro. nu. 287. 670

Probans per unum teſtem illegitimè natum, non eſt deferendum iuramentum in ſupplementum probationis. Ioan. Crot. nume. 166. 619

Probanti per teſtes ſingulares, nõ defertur iuramentum in ſuplementum probationis. Ioan Crot. nu. 318. 677

Probandi facultas non eſt augmentanda. Ioan. Crot. nu. 101. 596

Probare quis habeat criminis perſeuerantiã, uel emendationem. Albe. de Males num. 69. 390

Probari debent ſtatim cum opponuntur exceptiones excommunicationis, infamiæ, & capitalis inimicitiç Ioann. Crot. numero. 360. 699

Probari concludenter ex duabus ſemiplenis probationibus, ueritati, & famæ, an poſſit Franc. Cur. nu. 90. 188

Probari non debent quæcunque uult actor vel reus, ſed ſolum ad cauſam facientia. Albe. de Malet. nu. 98. 437

Probatio qualiter fiat per teſtes rationis eorum quç ſcripta ſunt in libro rationum. Bal. de Peruſio. nu. 36. 82

Probatio quid ſit. Nell. a S. Geminia. numer. 70. 134

Probatio clara, & certa eſſe debet ibid. num. 70. 134

Probatio exacta magis requiritur cum agitur de crimine criminaliter, quam ciuiliter. Nell. a San. Geminiano numero 113. fol. 142

Probatio dubia contra producentem teſtes interpretatur. Nell. a S. Geminia. numer. 185 157

Probatio dubia non eſt probatio. Tyndar. num. 5. fol. 295. & idem Tynda. nume. 4. fol. 360

[Pr]obatio dubia uerificabilis, & concluſiuè in quolibet intellectu, prodeſt ad intentionem probantis. Ioann. Crot. nume. 300. fol. 673

Probatio dubia, non releuat Tyndar. nume. 6. 361

Probatio dubia, probantem non releuat, quãdo ex obſcuritate ſermonis dubitatio oritur. Ita & quando dubia redditur ex uacillatione & contrarietate ipſius teſtis. Ioan. Crot. nu. 344. 685

Probatio quomodo fiat, aliquem exercuiſſe iuriſdictionem. Nell. a S. Geminia. nume. 188. 158

Probatio qualiter fiat, eçcum aliquem eſſe ciuitatem habere ciues, aliquem eſſe filium filij, aliquos eſſe fratres, aliquem contractum factum a muto. Nell. a S. Gemi. nu. 188. & 189. 158

Probatio ſemi plena impeditur per modicum defectum. Franciſ. Cur. nu. 66. 183

Probatio inuiſibilium per quæ perſpiciatur & an requirat rationis aſſignationem in teſtis depoſitione. Franciſc. Curt. numero 76. 185

Probatio ex confeſſione oriens ualidior, quã ex actu reali. Franciſc. Curt. numero. 114 fol. 192

Probatio per teſtes ad quid inducta. Andr. Barba. nu. 16. 200

Probatio omnis iudici fienda & non parti. And. Barb. nu 51. 216

Probatio contra uiolentam præſumptionem admittitur. Tynd a. nu. 8. 335

Probatio çquiuoca, et ambigua prodeſt in criminalibus, ubi de delicto euitando agitur. Ioan. Crot. nu. 83. 593

Probatio ueritatis & famæ ſimul, præfertur probationi ueritatis tantum. Ioann. Crot. nu. 145. 615

Probatio cui incumbat quòd per alios teſtes probari non poſſit, niſi per teſtes priuilegiatos, & quæ probatio ſufficit iſto caſu. Ioan. Crot. nu. 200. fol. 640. & numero. 201. 641

Probatio quando ita interpretetur, ut non ſenet in delictum. Ioann. Cro. num. 299. fol. 672

Probatio quando concludere poteſt à communiter accidentibus, an proſit. Ioan. Crot. nu.

R-R

nu.300 673

Probatio quando in ſe eſt alqualiter imperfecta tamen offuſcatur per exceptionem probatam a reo, ſufficit ad uictoriā conſequendam. Ioan. Crot. numero 300. eod.

Probatio fruſtra fit quæ nihil prodeſt. Pet. Rebuff. nu. 36. 742

Probatio quæ non releuat, recipi non debet. ibi. nu 39. eod.

Probatio qualiter fiat, doli aduerſus ſolertiam. Bar. nu. 105. 65

Probationis facultas non eſt anguſtanda. Imò fauorabilis eſt, & ei leges pinguius ſubueniunt. Ange. de Vbal. nu. 5 fo. 101. & Maria. Soz. nu. 20. 517

Probationem plenam, an faciat confeſſio extra iudicium facta, ſiue uerisimilib. Tynd. nu. 28. 310

Probationes luce meridiana clariores in criminalibus eſſe debent. Ange. de Vbal nu. 18 109

Probationes in criminalibus apertiſſimi requiruntur. Nell a S. Geminiano numero 113 142

Probationes teſtium iuri communi fauentes data probationum paritate, uincunt Frā. Cur. nu. 174

Probationes ſemiplenę ex ſua ſpecie perfectæ, iunguntur ad plenam. Franciſ. Curt. nu. 93. 189

Probationes in iudicio, & non extra fieri debent, nec poteſt quis ex dictis extraiudicialibus condemnari. Tyndar. numero 20. fol. 310

Probationes clariores requiruntur in criminalibus, quam in ciuilibus. Tynda. num. 22. eod.

Probationes factæ in iudicio ſummario, nullam fecerunt fidem in plenario. Tynda. nu. 2. 347

Probationes factæ in iudicio ſummario, an et quando faciant fidem in plenario. Ioann. Crot. nu. 176. 667

Probationes factæ in una cauſa, fidē faciunt etiam in alia, omnino diuerſa inter eaſdē perſonas Tynda. nu 4. 347

Probationes facientes fidem in ciuilibus, in criminalibus faciunt indicium ſufficiens. Ioan. Crot. nu. 63. 591

Probationes dilucidę requiruntur ad probandam ingratitudinem, nec deferri poteſt iuramentum in ſupplementum ad illum probandam. Ioan. Crot numer. 107. fol. 598

Probationes contra officialem, debent eſſe euidentes, niſi forte aufugiat. Aegi. Boſſ n. 59. 782

Probationes in criminalibus debent eſſe omni ſuſpicione, & exceptione immunes Iodoc. Damhoud. nu. 27. 801

Probationum plures ſpecies iunguntur ſimul vt generant plenam. Fran. Cur. num. 27. 175

Probationibus deficientibus, an ſeruus in teſtem accipiatur. Albe. de Males. numero. 4. 407

Probatum non intelligitur per teſtes, niſi quatenus ratio dicti inuenitur. Nell. a S. Ge. nu. 192. 159

¶ *Proceſſus & ſententia requiritur, ut quis ex confeſſione in criminalibus condemnetur. Tynd un. 24.* 320

Proceſſus qui fit contra abſentum ex contumacia dicitur ſummarius. Ioan. Crot. n. 377. 668

¶ *Procurator an poſſit eſſe teſtis in cauſa in qua procurator fuit. Nepos a monte Alba no. nu. 145 fol. 14. & Nell. a S. Gem nu. 31. fol. 128. & Albe. de Malet. nu. 10 fo. 399. & nu. 13. 14. 15 & 16. f. 394. & Lāfran. de Orian. nu. 67. fol. 485. & Ioan. Crot. nu 134. fol. 615. & Aegi. Boſſ. num. 55. fol. 781. & idem Boſſius. num. 117. fo. 794 & Iodoch Damhoude. nu. 11.* 799

Procurator non inducit teſtes, ſtante ſtatuto quòd non poſſit induci niſi a principali. Nel. a S. Geminia. nu. 50. 132

Procurator in capitalibus ad allegandam in iuſtitiam, quæ ſeorſum a delicto principali uentilatur, an admittendus. Franciſc. Cur. nu. 62. 182

Procurator in cauſa quam incipit, non poteſt teſtificari. Stephan. Aufrer. numero 83. 274

Procurator efficitur dominus litis & inſtantię Albe. de Malet. nu 20. 365

Procurator non iurat de calumnia, Albe. de Malet. nu. 10. 363

Procurator ad unum articulum tantum, an poſſit eſſe teſtis in aliis. Alberi. de Males. nu.14. 394

Procurator reuocatus lite pendente, & poſtea in teſtem productus, non poteſt teſtimonium in ea cauſa dicere. Alber. de Males. nu.17. 394

Procurator in cauſa poſſeſſionis, an poſſit deponere in cauſa ꝓprietatis, & quid in procuratore ad negotia. Alber. de Males. nu. 20. fo. 394. & nu. 21. 395

Procurator licet ſit dominus inſtantiæ directò, tamen dominus ſubtiliter poteſt uti iure inſtantiæ ſine exceptione, & ſufficit procuratorem domino non contradicere. Albe. de Male. nu.15. 426

Procurator habens mandatum ad producendum teſtes uel articulos, & non ad totam cauſam, non dicitur producere articulos, & teſtes, ſed ipſe dominus. Albe. de Male. nu.19. 427

Procurator ſub procuratorio nomine recipit in his, quæ non poſſunt in alium tranſire, vt in feudo, & uſufructu, in conuenienti acquiritu, totum domino, nec ab ipſo procuratore neceſſaria eſt ceſſio. ibi. num. 20. eod.

Procuratoris officium eſt uoluntarium. Albe. de Male nu.12. 393

Procuratoris perſona, regulariter inſpicitur, in his quæ pertinent ad litis ordinationẽ: ſecus in reſpicientibus peremptionem, uel deciſionem: quia tunc perſona ipſius domini inſpicitur. Albe. de Males. nu.13. 426

Procuratores duo, ſi conſtituti ſunt inſolidum, ita quòd occupantis non ſit melior cõditio, & unus eſt litem conteſtatus, & alter teſtes produxit, an atteſtationes ualeã ibi. nu.21. 427

¶ *Producens an teneatur dicere ſuper quo capitulo uult teſtes producere, & hoc in ſcriptis facere redigi, & an hoc dicere debet coram iudice audiente. Iacob. Butriga. nu.11. & 18.* 24

Producens teſtes opponit contra eius perſonas, ſi cauſa de nouo emerſerit. Nell. a S. Gemi. nu. nu.57. 133

Producens falſos teſtes, & ipſi teſtes producti & mandator, poſſunt omnes, uno libello, accuſari Nell. a S. Geminian nume. 242. fol. 195

Producens teſtes, an poſſit illos reprobare. Stepha. Aufr. num nu.77. 275

Producens teſtem pro ſe, non poteſt illos productos poſtea contra ſe repellere. Tynd. n. 8. & 9. 349

Producens teſtem pro ſe non poteſt illum reprobare, etiam in alia cauſa. Robe. Marã. nu. 10. 569

Producens teſtem, poteſt illum repulſare, ex ſuperuenienti cauſa ibi. numer. 11. folio. eodem.

Prodocens teſtem, poteſt illum quo ad eius dicta repulſare ibi. nu.12. eod.

Producere teſtes, uel inſtrumenta contra ſe quis non cogitur. Iacob. Aegid. numer. 53 fol. 94

Producere teſtes ſuper articulis, & tota cauſa, reſpectu producẽtis, fauorem: & odium continet. Maria. Sozin. ſenior. numer. 82. fol. 541

Producere teſtes, an quis poſſit, etiam publicatis atteſtationib. ſuper articulo tituli, ſi ſi non articulauit de præſcriptione, ſed de poſſeſſione decem annorum, & poſtea de titulo articulauit. Albe. de Males. nu. 128. 441

Produci teſtes non poſſunt de iure communi, ſi in aliquo articulo ſpecialiter eis renuntiatũ eſt, & quid ſi aliqua iuſta cauſa appareat. Albe. de Males. numer. 106. 438

Produci poſſunt teſtes poſt publicatas atteſtationes, etiam ſuper capitulis directo cõtrarijs, quando cum teſtibus producitur inſtrumentum, probationem teſtium coadiuuans Alberic. de Males. numero. 188 fol. 438

Produci poſſunt teſtes ſuper articulis, uel directo contrariis, ſed indirecto, quibus probatis, reprobatio atteſtationum ſequitur. Albe. de Males. nu.114. 439

Produci in teſtes non poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent, homicidæ malefici, ſacrilegi, fures, raptores, adulteri manifeſti, uenefici, ſortilegi, periurij, lenones, cõcubinarij manifeſti, & inceſtuoſi. Iodoch. Dembhoude. nu. 19. 800

Produci an poſſint teſtes ſuper articulis indire-

directè contrariis, publicatis atteſtationibus, ſeu didicitis teſtificatis, & quādo probatio indirectè eſſe dicatur. Maria. Sozin. nu. 91. 543
Produci an poſſint teſtes ſuper eiſdem articulis, uariata inſtantia, de cauſa principali, ad cauſam appellationis. ibi. nume. 92. fol. 145
Productio teſtium ex quibus cauſis impediatur, & dē eorum publicationem. Albe. de Malet. nu. 103. 438
Productio teſtium propter numerum ſufficientem teſtium, impeditur, & de hoc numero iudicis arbitrio relinquitur. ibi. nu. 104. eod.
Productio fieri poteſt publicatis atteſtationibus, quando quis vult reprobare, ſimul atteſtationes teſtium, & eorum dicta. Alb. de Malet. nu. 127. 441
Productus in teſtem per unam partium, an poſtea poterit ab eadem pro altera parte recuſari. Stepha. Aufre. nu. 82. 274
¶ Prohibitum quid dicatur. Lanf. de Orian. nu. 56. 480
Prohibitus adminiſtrare bona ſua periurus, et omnes reprehenſibiles, et notę opinionis in numero teſtium non ſunt, Iacob Butri. nu. 51. 20
¶ Pronomen hic, hæc, hoc, demonſtratiuum eſt ad oculum corporis. Nell. a S. Gemi. num. 185. 157
¶ Propinqui omnes dicuntur familiares, & familiario nomine qui ueniant Nepos a Monte Alba. nu. 2. 3. & 4. 4
¶ Propriam cauſam nō poteſt quis ſuo iuuare teſtimonio. Stepha. Aufr. nu 84. 275
¶ Proteſtans contra teſtes eorum dictis uti poteſt ad excludendas probationes aduerſarij, non ad fundandam intentionem, & petendo pro ſe examinari, uidetur a proteſtatione recedere. Nell. a S. Gemi. n. 224. 163
Proteſtans quòd uult teſtes contra ipſos productos reprobare, an admittatur ad reprobandū, publicatis atteſtationibus. Io. Crot. nu. 356. 699
Proteſtatio facta contra perſonam teſtis contra me producti, ſi pro me depouit, mihi nō nocet, niſi tal.s proteſtatio non fuerit per me ratificata. Nell. a S. Gem. nu. 58. 133
Proteſtatio ſiue præcedens, ſiue ſubſequens contraria actui qui geritur, proteſtantem non releuat. Pet de Monca. nu. 397. 721
Proteſtatio in teſtimoniis, quid proſit. Pet. Rebuff. nu. 35. 739
Proteſtatio quando noceat. ibi. nu. 9. 740
Proteſtatio quomodo fienda. ibi. nu. 7. eo.
¶ Proxeneta, an & quando poſſit eſſe teſtis in contractu. Nepos a Mōte Alba. n. 120. fol. 13, & Iac. Aegid. nu. 55. f. 95. & Frā ciſc. Cur. nu. 89. f. 188. & Alb. de Malet. n. 43. f. 398. et n. 47. & 50. f. 399. & Lāf. de Oria. nu. 71. f. 488. & Ioan. Crot. num. 164. fo. 618 & nu. 176. 620
Proxeneta quis ſit Aegid. Boſſ. nu. 130. 795
Proxeneta an cogi poſſit teſtimonium dicere. Albe. de Malet. nu. 61. 403
Proxeneta an probet, maxime contra officialem. Aegid, Boſſ. nu. 58. fo. 791 & numer. 128. 795
¶ Proximus pubertati, & doli capax, an admittatur ad teſtimonium. Albe. de Male. nu. 20. 410
¶ Prudens quilibet præſumitur niſi contrarium probetur. Bar. nu. 75. 55
Prudens prudentia perfecta ea perfectione quę in hominibus cadere poteſt naturaliter qualiter qs poſſit eſſet. Bar. nu. 76. 55
Prudens ut quis dicatur & diligens circa celebrationem actus particolaris a ſe geſti ſiue gerendi: tria ſunt neceſſaria, ſcilicet, prudentia, circūſpectio, & cautio. Barto. nu. 85. 57
Prudētē aliquē eſſe qualiter probetur: Et q. requirūtur octo, ſcilicet, memoria, intelligentia, experientia, docilitas, deliberatio, ſolertia, prouidentia, circunſpectio, & cautio. Bar. nu. 74. 54
Prudentia conſiſtit circa particularia, & ea quę contingenter eueniunt, vt inter ſe cōſiliari & diſputare, & recta ratione uniuerſali particularibus congruentius applicantur. Bar. nu. 73. 54
Prudentia particularis eſt cum ad ſui ipſius quidam prudentes inueniunt qui habent ea quæ generaliter ſupra de prudentia dicuntur. Bar. nu. 77. 55
Prudentia œconomica pertinet ad regimē familiæ. ibi. nu. 79. eod.

Pru-

Prudentia regnatiua conſiſtit in bene operã do bonum finem, hoc eſt inquietem & bonum ſubditorum non in fidem ſui lucri ue gloriam. Bar. nu. 86. 58

Prudẽtia regnatiua in principe præſumitur quando gradatim aſcendit, uel quod ita de eo ſit fama, uel ex unico actu notabili declaratur & hoc iure ciuili. Bar. nume. 87. 58

Prudentia regnatiua alia in principe eccleſiaſtico, alia in ſeculari requiritur. Bar. nu. 88. 59

Prudentia ciuilis ſiue politica quæ in ſubditis requiritur, conſiſtit in bonum finem domini operetur. Bart. nu. 91. 59

Prudentia militaris conſiſtit in bene operãdo in finem uictoriæ ob quietem reipublicæ Bar. nu. 92. 60

Prudentia militaris quòd in aliquo ſit generaliter uel particulariter, qualiter probetur. ibid.

Prudentia eſt habitus cum ratione actiuus, circa bona uel mala Bartol. numero 69. fol. 53

Prudentia, ſcientia, ſapientia, differunt. ibidem.

Prudentiæ œconomica quæ alia opponitur. Bar nu. 99. 62

Prudentiam regnatiuam in aliquo eſſe, ad probandum non requiritur tantum tempus, quantum in œconomica. Bar. numer. 89. 59

¶ *Pubertas in maſculo eſt in quartodecimo anno completo, in fœmina uero in duodecimo. Nepos a Monte Albano. nume. 55. fol.* 8

Pubes factus an poſſit teſtificari de his quæ in pupillari ætate uidit. Alber. de Malet. nu. 21. 410

Pubes niſi ſit maior uiginti annorum, non poteſt in cauſa criminali teſtificari. Ioã Cro. nu. 12. 575

¶ *Publicatio teſtium qualiter fiat, & in ſcriptis redigatur. Nel. a S. Gemini. nu. 120. fol.* 148

Publicatio teſtium peti non poteſt ab eo, qui eos non produxit. Nell. a S. Gemin. nume. 121. 148

Publicatio teſtium ſi omittatur, iudicium tamen ualet. ibid.

Publicatio ſola teſtium, non impedit productionem aliorũ teſtium, ubi quis teſtificata non didicit, niſi renuntiaſſet. Albe. de Malet. nu. 107. 438

Publicatio ſola teſtificatorũ, an præcludat uiam productioni teſtium. Lanfr. de Oria. nu. 22. fol. 518 & nu. 25. 521

Publicatio atteſtationum, qualiter fiat, & per notarium ſcribi debeat. Et an talis publicatio ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarij, ita quod eius omiſſio uitiet proceſſũ Lanfran. de Oria. nu. 23. 519

Publicatio teſtium indiſcretè facta, an productionem aliorum teſtiũ impediat. ibi. n. 24. 519

Publicatio non ritè facta, quando habet inſ cere teſtium receptionem: & pars non didicit teſtificata, poſſunt etiam iidem teſtes de nouo produci. Maria. Sozin. ſenior nu. 35. 523

Publicatio teſtium licet non ſit ritè facta, ſi tamen eorum receptio ritè fuit, pars quæ teſtificata didicit, non poteſt alios teſtes producere ſuper eiſdem articulis. Maria. Sozi. nu. 36. 524

Publicatio ſi facta non eſt in cauſa principali uel ſi facta eſt, probatur quòd pars non fuit percunctata, uel teſtificata, non didicit, an poſſint inſtantia appellationis teſtes produci ſuper eiſdem articulis, uel directe contrarijs. ibid. numero 108. ſolio. 549.

Publicatio teſtium non ſit in curijs ſupremis. Pet. Rebuff. nu. 2. 747

Publicatio teſtium quando fiat in curia Romana. ibi. nu. 4. eod.

Publicatio proceſſus an ſit neceſſaria ad hoc ut ſententia ualeat. Aegid. Boſſ. num. 1. 760

Publicatio proceſſus an requiratur ante torturam & quomodo non publicato proceſſu datur copia indiciorum. ibi. num. 2. fol. 761

Publicatione facta poteſt contra teſtes conſenſu partium opponi. Nell. a S Gemi. nu. 132. 148

Publicatis teſtimonijs non amplius conceditur teſtes producere ſuper eiſdem ſeu contrariis

contrariis

utriſque articulis, tam in principali cauſa, quam in cauſa appellationis. Fede. Schen. nu. 50. 114

Publicatis teſtimonijs teſtes ſuper nouis articulis producere tam in principali inſtantia quam in cauſa appellationis permittitur. ibi. nu. 51. eod.

Publicatis teſtibus, quibus caſibus poſt dicta teſtificata, poſſint teſtes produci, ponuntur decem nouem caſus. Nell. a S. Gemini. nu. 123 149

Publicatis atteſtationibus & cognitis teſtificatis, teſtes non recipiuntur iterum ſuper eodem. Tynda. nu. 10. 349

Publicatis atteſtationib: ubicunque quis vult articulum producere qui inhæreat de neceſſitate facti, & probationis, in articulo atteſtationum publicatarum, tunc non licet talem articulum probare: ſecus ſi non ſit de neceſſitate proationis, ſed facti tantum. Albe. de Malet. nu. 129. 442

Quid ſi in articulis actor appoſuit clauſulam ſolitam apponi, ſcilicet non aſtringẽs ſe ad probandum niſi ea quæ ad fundamẽtum intentionis ſuę ſufficiũt. ibi. n. 130. e.

Publicatis atteſtationibus an poſſint noui teſtes produci ſuper eiſdem capitulis, vel directo contrariis. Ioan. Crot. numero. 262. fol. 661

Publicatis atteſtationibus poteſt iudex ex officio, ſuper eiſdem capitulis teſtes recipere. Io. Crot. nu. 340. 683

Publicatis atteſtationibus, an poſſit obijci cõtra perſonas teſtium. Ioan. Crot. numero. 354. 998

Publice intereſt ne delicta remaneant impunita. Tynda. nu. 14. 319

¶ Puer quod ſit baptizatus p unum teſtem probatur. Nepos a Monte Albano. numero. 68. 9

¶ Pugnans cum beſtijs, uel qui locat ad pugnandum, a teſtimonio repellitur. Iac. Butrig. nu. 17. 19

¶ Puniri quis mitius debet ex præſumpta probatione, & minor condẽnatio fieri debet, Io. Crot. nu. 365. 701

¶ Pupillus & ſeruus a teſtimonio reiiciũtur Iacob. Butriga nu. 1. 18

Pupillus a teſtimonio ferendo arcetur præterquam in crimine læſæ maieſtatis, cuius occaſione etiam torqueri poteſt. Federic. Schench. nu. 13. 109

Pupillus, ſeu impubes, teſtimonium dicere nõ poteſt in cauſa ciuili, fallit in cauſa criminali, in qua admittitur, & torquetur, & præſumptionem ad probandum dominum, occiſum à familia facit. Albe. de Malett. nu. 19. 409

Pupillus in quibus teſtis eſſe poſſit, & in quibus nõ. Lanfran. de Oria. nu. 2. 456

Pupillo, non nocet tutoris dolus, Maria. Soz. nu. 119. 513

Q

Quæſtum palam faciens, a teſtimonio repellitur. Iacob. Butrig. n. 17. 19

¶ Qualitas aliqua ubicunque requiritur ad eſſentiam alicuius actus, illa eſt probanda ad hoc, ut actus plene probetur. Ioan. Crot. nu. 4. fo. 573 & Pet. de Moncada n. 395. 722

Qualitas quæ poteſt comprehendi, & non cõprehendi ſub articulo antiquo, an publicatis atteſtationibus publicari poſſit. Ioan. Crot. nu. 267. 663

Qualitas repellens teſtem an ſit probata eo ipſo quòd teſtis eam fatetur. Aegid. Boſſ. n. 62. 783

Qualitates non entium nullę. Franci. Curt. nu. 58. 181

¶ Quantitas corporum ſeparatorum, quorũ numeratio eſt facilis ſit per numerationẽ Bar. nu. 52. 49

Quantitates ſubſtantiæ animatę, anima rationabili ſunt tres. ibi. nu 58. 51

¶ Quaſi contrahitur in iudicijs. Tynda. num. 4. 301

¶ Quidditas rei non poteſt niſi per ualde peritos cognoſci, quomodo probetur. Bar. nu. 25. 41

R

Radens homines in balneis ad teſtimonia legitima nõ eſt admittendus. Nepos a Monte Alban. nu. 20. 5

¶ Rapina, an probetur per teſtes inductos ad eum probandam, dicentes quòd uiderunt rem auferri de manibus accuſantis, uel de domo ſua. Io. Crot. n. 261. 660

Ra-

Raptor manifeſtus ad teſtificandum non eſt admittendus. Nepos a Monte Alb. nu. 22 fol. 5 et Nel. a S. Gem nu. 18. f. 125. & Iodoc. Damhoude. nu. 19. 800

¶ Ratio in teſte attenditur, & non dictum, et ideo ſi teſtis dicit, credo, quia preſens fui, & vidi, probat, Cald. de Peruſio. nu. 1. 78

Ratio eſt in teſte quæ dat eſſe rei, id eſt, teſtimonio Bal. de Peruſio. num. 1. 78

Ratio teſtis non debet eſſe idem quòd dictũ ſed aliud a dicto. Bald. de Peru. nu. 9. 80

Ratio teſtis debet procedere plena & ſimplici uia, nõ per difficultates intellectus. Bal. de Peruſio. nu. 10. eod.

Ratio eorum quæ ſcripta ſunt in libro, quali ter probetur per teſtes. Bal. de Peruſi. nu. 39 82

Ratio vbi idem eſt ibi idem ius ſtatui debet. Ange. de Peruſio. nu. 27. 106

Ratio in teſte ſuper filiatione, emancipatione, vel communi opinione, qualis eſſe debeat. Nell. a S. Geminia. nu. 146 152

Ratio omnis bona, argumentum dicitur. Andr. Barba. nu. 17. 201

Ratio teſtis perfecta eius dictum imperfectũ ualidat, & e contra. Tynda. nu. 7. 293

Ratio reſtringit dictum. ibi. nu. 8. eod.

Ratio eadem eſt in dicente ſe non interfuiſſe, & dicente ſe neſcire. Tynd. nu. 18 341

Ratio differentię quare in teſtibus magis cõſideratur amicitia quam inimicitia Albe. de Males. nu. 20. 372

Ratio teſtis ſaluat, & deſtruit eius dictum. Rober. Maran. nu. 10. 565

Ratio teſtis a dicto diuerſa eſſe debet, alias non probat. ibi. nu. 11. eod.

Ratio legis, eſt anima ipſius legis, Maria Soẓi. ſenior. nu. 101. 548

Ratio ubi locum non uendicat, nec etiam uẽdicat locum diſpoſitio. ibi. nu. 102. eod.

Ratio edicti ne ultra decem teſtes recipiãtur. Petr. Rebuff. nu 2. 732

Ratio cur plures teſtes producuntur. Pet. Rebuff. nu. 17. 733

Ratio teſtis ſatis eſt, ſi concludat a veriſimili, vel a communiter accidentibus. Aegid. Boſſ. nu. 79. 787

Rationis diuerſitas, iuris diuerſitatem inducit. Tynda. nu. 26. 329

¶ *Relatus excludit honorem. Bald. de Peruſio. nu. 12.* 74

¶ *Receptio teſtium impeditur ex defectu citationis. Pet. Rebuff. nu. 15.* 740

Receptionem atteſtationum, an & quando pars impedire poſſit ibi. nu. 13. eod.

Recipiens pecuniam ob ferendum teſtimoniũ falſi pœna eſt puniendus. Tyn. nu 8 f. 314

Reconciliatio inter inimicos, quomodo probetur. Albe. de Males. nu. 7. 370

Reconciliatio an reconualidet teſtimonium inimicitiæ capitalis. ibid nu. 9. 371

¶ *Recordari de loco, melius eſt, quam de tempore. Nell. a S. Gemi. nu. 209.* 160

¶ *Rector eccleſiæ an in cauſa ſuæ eccleſiæ teſtis eſſe poſſit Nell. a S. Gem. nume. 14. fol. 124. & vide ſupra in litera P. in verbo, Prelatus.*

Rector Peruſii condemnatus quòd in criminalibus commiſiſſet excommunicationem, & ex illis teſtibus ſententiã protuliſſet. Franciſc. Cur. nu 62. 182

¶ *Redemptor litium, & qui de facili litigat, non poteſt eſſe teſtis, nec accuſator. Ioann. Crot. nu. 182.* 621

¶ *Reditus accipiẽs, preſumitur ius aliquot adminiſtrãdi hẽre. Nel. a S. Ge. u. 166. f. 154*

¶ *Regula l. ſi non ſpeciali. C. de teſt. quomodo procedat. Ioan. Crot nu. 346.* 686

Regularis canonicus, frater minor monacus vel alia perſona ſubiecta prælato, an poſſint eſſe teſtes ſine licentia ſuperioris: Stepha. *Aufre. nu. 13.* 252

Cætera vide ſupra in litera M in verbo, Monachus, & infra in verbo, Religioſus.

¶ *Reiectio teſtis etiam ex officio curiæ, auditõ ſit. Pet. Rebuff. nu. 11.* 740

Reiectis teſtibus reſtitutio datur ad probandum. ibi. nu. 35. 742

Reiicienda quando ſint teſtimonia. Pet. Re*buff. nu. 4.* 739

Relatiuum quis, uel qui, quid deſignet. Tyn. nu. 7. 353

Relator, & inſtructor, an teſtes eſſe poſſint. Aegid. Boſſius nu. 122. 795

Relicta *ad pias cauſas a quibus non ſumenda per eccleſiam. And. Barba nu. 31. f. 207*

Religio maculã priſtiui criminis tollit. And. Barba. nu. 8. 242

Reli-

Religioſi dictum ſine iuramento præſumptio- facit. Franc. Cur. nu. 98. fol. 189

Religioſi poſſunt compelli pro ſuis monaſteriis teſtificari. Franc. Cur nume. 15. fol. 173. & nu. 97. 189

Religioſi, & monachi. ſeruis æquiparantur. Ioan Crot. nu. 13. 575

Religioſi an poſſint eſſe teſtes in teſtamento. ibi. nu. 14. eodem

Religioſi an probent, ſi non habuerunt conſenſum ſui ſuperioris. Aeg. Boſſ. nu. 92. f. 789

Religioſis magis creditur quam ſecularib. in teſtificando. Albe. de Malet. n. 29 fol. 411

¶ *Remiſſus ab exercitu, ignominiæ cauſa, ad legitima teſtimonia non admittitur Ia. Butrigæ. nu. 30. fol. 19. & Steph. Aufre. num. 86 f. 275. & Albe. de Male. nu. 1. fol. 414*

Remitti non poſſunt de partium conſenſu, ea quæ ſunt de ſubſtantia alicuius actus iudiciarij Albe. de Male. nu. 66. 434

¶ *Renuntiare licet teſtibus reprobandis. Pet. Rebuff. nu. 43. 743*

Renuntiari non poteſt per partes, exceptioni in odium alicuius introductæ. Ioan. Crot. nume. 357. 699

Renuntians productioni teſtium, proteſtari debet, quod ſibi ſaluæ ſint exceptiones opponendæ, tam contra eorum dicta, quã contra ipſos teſtes, alias poſt aperturam dictorum ipſorum teſtium aliquid opponere non poteſt Iac. Butri. nu. 15. 23

Renuntiatio ſpecialiter facta de non producendo teſtes ſuper aliquo capitulo tenet Nell. a S. Gemi. nu. 47. 131

Renuntiatio teſtium an præcludat viã producendi, quando eorum dicta non ſunt publicata, vel ſi publicata ſunt, pars dicta teſtiũ non didicit. Albe. de Male. nu. 105. f. 438

Renuntiatio ab vno facta, alteri, non nocet. Lanfran. de Orian. nu. 45. 475

Renuntiatio productionis teſtiũ facta in principali cauſa, non extenditur ad cauſam appellationis. Mar. Soz. Senior. nu 1. f. 512

¶ *Repetundarum damnatus, etiam ermaphroditus, ad teſtimonium adhiberi non poteſt Iac. Butr. nu. 25. 19*

¶ *Repreſentantes dominum, ratihabitione ſecuta, qui ſunt. Tynda. nu. 12. 340*

¶ *Reprobare teſtem, quatenus conceſſum ſit. Lanfr. de Oria. nu. 52. 478*

Reprobari, & impediri poteſt receptio teſtis, ſi iudex non legit, vel legi fecit depoſitionem teſti. Pet. Rebuff. nu. 25. 741

Reprobatio teſtium, vltra quartam productionem non admittitur. Ange. de Peruſi. nume. 11. 97

Reprobatio teſtium an locum obtineat in ſummariis. Petr. Rebuff nu 12. 740

Reprobatio ſuperuacua, fugienda eſt. ibi. numero 40. 742

Reprobationes in prima inſtantia oppoſitę an in cauſa appellationis, probentur. ibidem, nume. 34. eod.

Reprobatoria teſtium, qualiter conſiderari debeant. ibi. nu 36. eod.

¶ *Repulſa teſtium, qualiter, & quando petatur, & quis terminus detur ad eã, & quid de repulſe repulſa. Rob. Maran. n. 1. f 567*

Repulſa teſtium, fit cõtra perſonas, vel cõtra dicta, & vt concedatur alterum de tribus requiritur maximè proteſtatio. ibi. n. 2. f. e.

Repulſa contra teſtes, debet crimina in ſpecie continere, nec ſufficit probare in genere, quòd quis ſit criminoſus. Rober. Marã. nume. 3. 568

Repulſam petens, & non probans ſaltem ſemiplene punitur ad x tarenos. Idem, ſi producit articulos impertinentes. Rober. Marã. nu. 5. 568

Repulſa teſtiũ dicitur odioſa, ibi. nu. 7. f. 569

Repulſa teſtium, an poſſit ſimul fieri in primis cap. cauſæ principalis. ibi. nu 8. fol. eo.

Repulſa non fit contra ſcripturas, ſed ſolum contra teſtes. Rober. Moran. nu. 9. fol. 569

Bepulſa an, & quando admittatur in cauſa appellationis. ibi. nu. 13. eod.

Repulſa an admittatur in cauſa attentatorũ. ibid. nu. 14. 570

Repulſa non permittitur in teſtibus per producentem approbatis. Rober. Marã. nume. 16. fol. eod.

Repulſa non conceditur in crimine læſæ maieſtatis. ibi. nu. 17. eod.

Repulſa non admittitur in cauſa blaſphemiæ Dei ibi nu 18. eo.

Repulſam opponens, & non probans contra teſtes, an teneatur iniuriam. Robert. Maran. nu. 15. 570

Repul-

Repulſa in cauſis ſummariis vbi ſemiplenæ probationes ſufficiunt, non admittitur Rober. Maran. nu. 19. 570

Repulſis a teſtimonio ferendo contra aliquem propter eius reuerentiam examinatus nō facit indicium Ioan. Crot. nu. 62. fol. 591

¶ Rei valor, & poſſeſſio, quomodo & p quot teſtes probetur. Alber. de Males. numero 16 fol. 448

Rei æſtimatio quomodo per teſtes probetur Lanfr. de Oria. nu. 92. 497

Rei demonſtratæ fruſtra adiicitur demonſtratio. Petr. Rebuff nu. 41. 743

¶ Reſcripto ſeu iuſſione principis, non poſſunt amplius teſtes produci publicatis atteſtationibus, vel didicitis teſtificatis Maria. Sozi ſenior. nu. 118. 553

¶ Reſponſio adaptatur ad interrogationem, & ſecundum eam eſt intelligenda Tynda. nume. 20. 242

Reſponſio unica ſufficit, vbi poteſt per unicam reſponſionem ſatisfieri duplici interrogationi. Maria. Sozi. ſenior. nu 5. 513

¶ Reſtitutio, aduerſus quem fiet minoris, & eccleſię. Maria. Soz. ſenior nu. 22. fol. 554

Reſtituto minore vel eccleſia, vel maiore ex cauſa legitima, an intelligatur etiam reſtituta pars aduerſa, vt poſſit teſtes producere licet teſtificata didicerit Maria Soz. ſenior nu. 127. 554

Reſtituitur minor, vt poſt publicationem probet Pet. Rebuff. nu 8. 747

¶ Retractatur difficilius, id quòd duplici vinculo fulcitur, quàm id quod uno tantum. Tynda nu. 7. 340

¶ Reuelans ſecreta teſtium cauſæ, vel alterius rei tenetur, pęna falſi. Ange. de Peruſio. nu. 7. 98

¶ Reuerentia expreſſe debita, remitti non poteſt. Albe. de Males. nu. 13. 4 7

¶ Reus paratus poſt terminum facere deponere teſtes, audiendus eſt. Ang de Vbal. nume. 7. 101

Reus vel actor, numquam aliquid in commodum pati debet, ex procuratoris cōſtitutione Albe. de Males. nu. 28. 427

Reus quando teſtes producere poſſit. Lanfr. de Oria. nu 35. 469

Reus debendi, an poſſit teſtificari pro ſuo correo. Ioan Crot. nu. 188. 623

Reus tot teſtes producere poteſt, quot ſuper numerarios poteſt producere actor, ex priuilegio. Pet. Rebuff. nu. 54. 736

Reo imputandum est ſi teſtes ſuos examinare non fecit, eos cogendo per iuris remedium, nec eius proteſtatio ſuper hoc prodeſt. Ange. de Vbal. nu. 15. 102

Reum iudex non debet cogere ad confitendū ſtatim habitis indiciis Tynda n. 4. f. 317

¶ Rex recognoſcens ſuperiorem, an poſſit facere quòd capitula in quibus teſtes verum dixerunt non vitientur propter unā falſitatem; Et quid in Papa Pet. de Monca nu. 389. 719

Rex Hiſpaniæ ſuperiorem non recognoſcit, & tantam poteſtatem habet in ſuo territorio, quantam Imperator in uniuerſo. Et poteſt facere vt capitula in quibus teſtis verum dixit non vitientur propter vnam falſitatem. Et idem eſt de Rege Franciæ & Rege Anglię. Petr. de Moncada. numero 389. 719

¶ Rumor minus infamiæ quàm fama habet. And. Bar. nu. 20. 227

Rumor excuſat reprobantem teſtem. Pet. Rebuff nu. 46. 743

¶ Ruſticus deponens ſuper poſſeſſionem, dicens, quia vidit quòd tanto tempore poſſidebat, probat. Nel. a S. Geminia numero 179 fol. 156

Ruſticus, & mulier, an admittantur ad producendum denuo teſtes, didicitis teſtificatis. Maria. Sozi. ſenior nu. 124 fol. 554

Ruſticus an poſſit eſſe teſtis Lanfr. de Orian. nume 8. 495

Ruſtici teſtamentum quinque teſtes requirit Nepos a Monte Albano nu 96 fo. 11.

Ruſticis, vel mulieribus, non ſuccurritur in his quę inducta ſunt ad rigorem iuris conſeruanda. Maria. Soz. ſenior. n. 125. f. 5, 4

S

SAcerdos quòd aliquis ſit, qualiter probetur. Bar nu 59. 58

Sacerdos pandens confeſſionem eſt puniendus Ioann Crot. nu. 350. 687

Sacerdoti deponenti criminoſum, emendatum

tum eſſe, ſine iuramento non habetur fides Ioan. Cros. nu. 227. 655

¶ *Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum Item in miraculis gratiæ viſibilis forma. Bert. nume. 58* 51

Sacramentum calumniæ, partium voluntate remitti non poteſt. ac Aegid nu. 11 fol. 88

Sacramentum an in cauſa criminali poſſit remitti, vel alia cauſa ardua. ibid.

¶ *Sacrilegij & apoſtatę quo ad infamiā æquiparantur And Barba nu. 15.* 235

Sacrilegi produci in teſtes non poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent. Ioachi. Damhoude. nu. 19. 800

¶ *Saluandi materiā præbet reprobatio prior. Iodoci. Damhoude nu. 1.* 801

Saluandi teſtes non calumniandi. ibidem numero 3. 802

Saluantur teſtes, negando reprobatos eſſe, inimicos, fautores domeſticos, concubinarios, adulteros infames &c. & aliis modis de quibus ibi. nu. 4 6. 7. & 8. eod.

Saluantur teſtimonia infantium, de rebus in famiLoco patratis, & famulorum, ancillarum & domeſticorum de rebus domi, & priuatim peractis. ibi. nu. 10. eo.

Saluatio repromatione nō minus neceſſaria. ibi. nu 1 801

Saluatio teſtium. Petr. Rebuff. numero 10. folio. 740

¶ *Sanctius eſt delinquenti, facinus impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare Iac Aeg. nu 1.* 86

¶ *Sapientia, ſcientia, & prudentia, differūt. Bar. nu. 69* 53

¶ *Sapientia eſt habitus ſpeculatiuus, conſiderans cauſas altiſſimas, & ad Iuriſtas etiā ſpectat ibi. nu. 70.* eod.

¶ *Satellites nunquid poſſint pro poteſtate in ſyndicatu teſtificari. Albe. de Males. nu. 36. 37 & 38* 374

¶ *Scholaris quò d deſierit eſſe ſcholaris, quantum tempus requiratur, arbitrio iudicis relinquitur Bar nu 65.* 52

¶ *Sciens teſtes infames eſſe, & criminoſos, dum producuntur ſi nihil dixit, an ſibi prę iudicet, ita ut eos reprobare non poſſit. Iacob Butriga. nu. 20.* 27

Sciens ſe excommunicatum per famam, non poteſt probabilem ignorantiam allegare. Ioan. Cros. nu. 153. 617

¶ *Scientia, ſapientia, & prudentia, differūt. Bar. nu. 69.* 53

Scientia eſt habitus ſpeculatiuus, demonſtratiuus, ratione vera, conſiderans cauſas inferiores, & ſpectas ad naturales, & etiam ad Iuriſtas. ibi. nu. 71. 54

Scientia alicuius tripliciter ſumitur. ibid. numero 104. 65

Scientia ſola teſtificatorum, etiam ante publicationem, an excludat quem à poteſtate producendorum teſtium Maria Sozin. nu. 46. 527

¶ *Scribentes ſic ſigillant, facta aliena in literis, ſicut notarij ſignant eorum inſtrumenta. Tynda nu. 13.* 334

¶ *Scriptura in quibus caſibus requiritur. Iacob. Aegid. nu. 47.* 93

Scriptura priuata in facto antiquo facit plenam probationem. Ioan. Cros nume. 240. folio. 657

Scripturæ, quando magis ſtandum in dubio. Franciſ. Cur. nu. 8. 188

Scripturæ diuerſæ, ab eadem parte productæ, quæ poſſunt prius præiudicare ſibi inuicē obſtant, ut neutri fides ſtetur: ſecus in teſte producente. Franc Cur. nu. 110. f. 191

Scripturę diuerſę contrariæ ex eadem parte prodoctæ, non valent Iacob Butriga. numero 3. 28

¶ *Secretè debent teſtes examinari. Lanfran. de Oria nu 18. fol. 459 et Pet. Rebuff numero 64.* 737

¶ *Sed, dictio quid importet. Bald. de Per ſ. nume 1.* 72

¶ *Senes, & valetudinarij, non admittuntur ad teſtificandum. Iacob. Aegid. numero, 54. fol.* 94

Senes, & valetudinarij, qui dicantur. Iacob. Aegid nume. 54 fol. 94. & Ioan. Cros. numero 261. 660

Senes & valetudinarij, cum de eorum morte dubitatur, lite nonaum conteſtata examinari poſſunt Ioann. Cros numero 258. folio.

Senes valetudinarij excuſantur a teſtificando, & tales non compelluntur venire coram iudice in deſectam, ſed iudex debet

bes mittere ad eos recipiendos. Alb. de Males. nu. 23. 418

¶ *Senſus viſus, quomodo pro omni ſenſu corporeo accipiatur, Nell. a S. Gemi. nnmero. 131.* 150

Senſus exteriores ſunt quinque, & qui interiores. Nell a S. Gem nu. 152. 152

Senſus hominis nobiliores, qui ſunt Franciſ. Cur. nu. 114. 192

¶ *Sententia pro quo ferri debeat, quando ex vtraque parte teſtes ſunt partes, & in nu mero, & in dignitate. Iacob Butriga. num. 6.* 29

Sententia in notorio fertur ſine ſcriptis. Bal. de Peruſi. nu 15. 75

Sententia qualiter per teſtes probari debeat Nell. a S. Gem. nu. 189. 158

Sententia pro reo lata duobus iudicibus diuerſas ſententias proferentibus tenet niſi in cauſa fauorabili. Fran. Cur. numer 44. fol. 178

Sententia contra confeſſum lapſa inſtantia poteſt ferri. Andræ Barbat. numero 3. folio. 241

Sententia lata in abſentem non infamat. Andræ. Barb. nu. 6. 242

Sententia requiritur & proceſſus, vt quis ex confeſſione in criminalibus condemnetur. Tynda. nu. 24. 320

Sententia an & quando excommunicato irroget perpetuam infamiam Albe. de Males. nu. 38. 385

Sententia iudicis reprobantis teſtes, an ipſos infamet. Albe. de Males. numero 39. fol. 397

Sententia lata prætextu probationum, a iure reprobatarum nulla eſt. Albe. de Males. nu. 12. 416

Sententia reuocatur cùm citatus de legitimo impedimento docet. Alber. de Males. nu 4. 425

Sentētia quæ fertur p peritos in arte, nunquā tranſit in rem iudicatam, ideo publicatis atteſtationibus poſſunt tales teſtes produci. Albe. de Male. nu. 132. 443

Sententia vt dicatur nulla exigitur quod vitium patens. ſic Maria. Sozi numer. 110. fol. 549

Sententia quæ tranſiuit in rem indicatam per probationes poſtea admiſſas, parte non opponente retractatur. Ioan. Crot. numer. 264. 661

Sententia matrimonialis contrariis probationibus retractari poteſt. Ioan. Crot num. 265. 662

Sententia lata ſecundum conſilium ſapientis nunquam tranſit in rem iudicatam. ib. nu. 276. eod.

Sententia & arreſtum, quomodo proferri debeant. Pet Rebuff nu. 17. 748

Sententiæ et arreſta, per curiam dicit, an valeant. Pet. Rebuff. nu. 61. 745

¶ *Separatorum ſeparata eſt ratio. Tynda. nu. 4.* 307

Separatus a ſacro ſancta eccleſia, teſtimoniū dicere non poteſt, nec qui hæreticorum vocabulo continetur. Iacob. Butriga. nume. 43. 20

¶ *Sermones ſunt qualificandi, ſecundum communem intellectum. Franciſ. Cur. nume. 69.* 174

¶ *Seruus an & quando ad teſtimonium admittatur, uel repellatur. Nepos a Monte. Alba. nu. 70. fo 9 & Iaco. Butri nn. 1. fo. 18. & nu. 20. fo. 19. & Iac. Aeg. nu. 2. fo. 86 & Nell. a S Gem. nu. 23. f. 127. et Stepha. Aufre. nu 88. f. 276. & Albe. de Males. nu. 1. 2. 3. 4. & 5. cum ſeq. fol. 407. & Ioan. Crot. nn. 13.* 575

Seruus in iudicio ſtare non poteſt. Nepos a Monte Alba. nu. 71. 9

Seruus quo caſu legitimam perſonam ſtandi in iudicio habeat. Albe. de Males. nu. 9. 380

Seruus factus liber, an teſtificetur de his quæ ſeruitutis tempore vidit. Iacob Aegid. numero 6 fol. 87. & Nell a S. Gemin. num. 21. 126

Seruus an poſſit contra dominum teſtificari, Iacob. Aegid nu. 4. 87

Seruus an poſſit pro domino teſtificari. Nel. a S. Gemi. nu. 12. fol. 123. & Alb. de Males. nu. 28. 373

Seruus non poteſt eſſe miniſter, nec nuntius ad citationes. Albe. de Males. n. 1. 407

Seruus qui habetur pro libero, & infamis pro viro bonæ famæ, an poſſit teſtificari. Albe. de Males. nu. 3. & 5. 502

Ser-

Seruus an in teſtem accipiatur, deficientibus probationibus. ibi. nu. 4 fol. eodem
Seruus qui fuit teſtis in inſtrumento, an de ipſius inſtrumenti, veritate deponere poſſit, deteƈta eius ſeruitute ibi. n. 7. 408.
Seruus conditione, an pendente conditione teſtificari poſſit. ibi. nume. 17. 409
Serui torqueri poſſunt, tam in cauſa ciuili, quam criminali, & quando, tam contra dominum, quàm contra extraneum. Aegi. Boſſ. in 15. 754
¶*Sigillum priuatæ perſonæ ad hoc vt validum ſit, & probet, quòd approbatum ſit requiritur. Tynda. nu.* 6. 333
¶*Simul fieri, quæ dicantur. Tynd. n.* 11. 353
¶*Singularitas in teſtibus duplex Franciſc. Cur num.* 92. 189
Singularitas teſtium ex quibus comprehendatur, ita vt non probent. Ioan. Crot. nu. 318. *& nu.* 319 *cum ſeq.* 677
Singularitas teſtium circa quæ verſetur. Albe. de Malet num. 23. 450
¶*Sobrinus aduerſus ſobrinum, vel ſobrinam, vel è contra, an compellatur teſtificari, Idem de nothis. & iis qui ſunt propinquiores gradu. Albe. de Malet. nu* 9. 416
¶*Socer pro genero, vel è contra, an poſſit eſſe teſtis Nepos a Monte Albano. n.* 106. *fol.* 12 *&* Stepha *Aufre. nu.* 89. *fol.* 286. *& Albe. de Male nu.* 49. 367. *& Aegid. Boſſ. nume* 61. 783
Socer vicem parentis obtinet. Nepos a Monte Albano. nume. 107. 12
Socer contra generum, vel econtrà, an compellatur teſtificari. Alberi. de Malet. nu. 9. 416. *& nu.* 18. 417
Socer an teſtificari compellatur quando veritas aliter haberi non poteſt. Alber. de Malet nume. 20. 417
¶*Societas idonei teſtis, nunquid habilitatis, quicquam alteri præbeat. Andræ Barba. numero.* 36. 209
¶*Socius criminis, an admittatur in teſtimonium contra alium. Nepos a Monte Albano nu* 69 *fol.* 9. *& Iaco. Aegid. nu.* 16. *fol.* 9. *& Fede. Schench. nu.* 37. *f.* 111. *& Nell. a S. Geminia. nu.* 16. *f.* 125. *& Alber de Malet. nume.* 65. 403
¶*Socius criminis non admittitur ad teſtimonium, etiam ad indicium, præterquam in cauſa hæreſis, & Simoniæ. Nell a S. Geminia. nu.* 16. 125
Socius criminis non poteſt eſſe teſtis contra ſocium nec de criminibus aliorum eſt interrogandus. Io. Crot nume. 91. 595
Socius contra ſocium teſtificatur in crimine læſæ maieſtatis. ibid nu. 92. eodem
Socius poteſt interrogari de crimine ſocij, in delictis quæ principaliter non committuntur, propter offenſam ſeu odium alicuius, ſed propter commiſſentium commodum Ioan Crot. nu. 93. 595
Socij criminum, ſiue in eodem crimine irretiti, a fideli teſtimonio ferendo reiiciendi ſunt. Iodoch. Damhoude. nu. 14. 800
Socius eius rei quæ in iudicio deducitur, non admittitur ad teſtimonium. Federic. Schench. nume. 37. 111
Socius pro ſocio teſtificatur quando emolumentum ad ipſum non ſpectat. Nell. a S. Gemin. nume. 10. 123
Socius pro parte alterius ſocij, quando poſſit teſtificari, & quid in ſocijs omnium bonorum. Alber. de Malet. nu. 21. 22. 23. 24. *&* 25 *fol.* 372 *& nu.* 26. 373
Socius an admittatur ad teſtificandum Lanfran. de Oria. nu. 26. 495
Socius teſtificatur contra ſocium, in his quæ tendunt ad cõem ſalutem. ibid. nu. 94. *eo*
Socius qui non debet examinari, contra tertius examinatus, ſeu de crimine ſocij interrogatus, an probet Io. Crot. nu 95. 595
Socius pro ſocio, an poſſit teſtificari Ioann. Crot nume 170. 619
Socij & conſortes in cauſa communi non teſtificantur. Iacob Aegid. nu. 15. 89
¶*Solennitas legis omiſſa non vitiat. Ioan. Crot nu.* 179. 620
Solennitas iuriſgentium, vel diuini, per clauſulam nulla iuris ſolennitate ſeruata non cenſetur remiſſa. Ioannes. Crot. numero. 218. 656
Solennitatis præteritione falſum committitur. Bal. de Peruſio. nu. 21. 76
¶*Solidum pro aureo iuris interpretes accipiunt. Federich Schench. nu.* 62. 116
¶*Solicitator ad ferendum teſtimonium nunquã admittatur. L anf. de Ori. n.* 88. 495 *&*
f *Aegid.*

Aegid.Boſſ.nu.119.fol. 794. & Iodoch. Dambeude.nu.11.fol. 800

Solicitator cauſę, an poſſit eſſe teſtis pro illa cuius cauſam ſolicitat.Ioan.Crot.nu.135. fol. 615

Solicitator teſtium, a teſtimonio repellitur, non autem eius ſocius. Albe. de Males. nu.19.fol. 394

¶ *Solutio debiti in ſcriptis relati, aut etiam partis eius, quinque teſtibus probanda eſt Federich.Schen.nu. 59.fol.* 115

¶ *Soror pro ſorore teſtatura, a teſtimonio repellitur.Iodoch.Dambou.nu.10.fol.* 800

¶ *Spolians aliquem, repellitur ab accuſando, & in criminalibus ab excipiendo. Albe. de Males.nu 10.fol.* 371

Spoliatus a iudice, an poſſit reſtitutionem in integrum petere.Pet. Moncada. num. 339.fol. 723

¶ *Sponſa pro ſponſo, an poſſit eſſe teſtis, & econtra Albe.de Males.nu.3.fol.* 370

¶ *Sponſalia bina, vel binas nuptias, qui eodem tẽpore ſuo nomine exercuit: teſtis eſſe non poteſt.Iac.Butr.nu.37.fol.* 19

¶ *Spurius officium tabellionatus exercere non poteſt.Ioan.Crot.nu. 167.fol.* 619

Spurius qui moribus & honeſtate præfulget. a teſtimonio non repellitur. ibid.

Spurius an repellatur a teſtimonio. Aegid. Boſſ nu.61.fol. 783

Spurij & inceſtuoſi, an ad teſtimonium contra parentes admittantur.Albe de Male. nu 6 fol. 364

Spurij & inceſtuoſi, filij non ſunt nominandi.ibidem.

¶ *Statuliber an poſſit eſſe teſtis.Nell.a S.Gemi.nu.23.fol. 127. & Albe. de Males. nu.16.fol.* 409

¶ *Statuentium mens & ratio ſequenda eſt. Nell.a S.Gemi.nu. 139.fol.* 151

Statutum puniens producentes teſtes falſos, an comprehendat producentem vnum tantum teſtem.Iac.Butr.nu.13.fol. 30

Statutum pòt infamem, & criminoſum in teſtẽ habilitare.Andr.Barba.n.39.fol 210

Statutum quòd ſtetur teſtibus malam cauſam ſui dicti reddẽtibus, eſt nullum.And. Barba.nu.41.fol. 211

Statutum vel conſuetudo inducere non poteſt, quòd dicto teſtis deponentis de credulitate fides pręſtetur.Tyud nu 6.fo. 293

Statutum licet aliquid probari per teſtes prohibeat, non prohibet probationes per inſtrumentum & teſtes. Albe. de Males. nu.109 fol. 439

Statutũ quòd de cauſis vertentibus inter affines, fiat compromiſſum, non habet locum quãdo per diſſolutionẽ matrimonij affinitas eſt diſſoluta.Io.Crot.nu 79.fol. 593

Statutum quòd notarius non poſsit acceptari ad aliquod officium, habet locum etiam in eo, qui fuit ſemel notarius, licet deſierit eſſe, & de notariorum matricula deletus fuerit.Ioan.Crot.nu 181 fol. 621

Statutum quòd bannitus poſſit impunè occidi, an comprehendat bannitum per ſententiam condemnatum a qua appellauit, & appellatione pendente fuit occiſus, demum nullo proſequentem appellationem, ſententia tranſiuit in rem iudicatam. Io. Crot.nu.190.fol. 623

Statutum quòd dicto vnius credatur, in præiudicium alterius, an valeat. Ioan. Crot. nu 221.fol. 646

Statutum quòd teſti omni exceptioni maiori, fides non adhibeatur, an valeat. ibi. nu 224 fol. 646

Statutum ſi diſponit quòd in certis cauſis, puta minorum, non admittantur teſtes, niſi ſint omni exceptione maiores, an probans ſimpliciter per teſtes, non aliter probando eos omni exceptionem maiores obtinere debeat.Ioan.Crot nu.392.fol. 719

*Statutum diſponens quòd pro homicidio facto in territorio villę, teneatur villa, non habet locum quando in territorio homo mortuus reperitur, quia potuit alibi eſſe occiſus, et ibi portatus.ibi.nu.394 fo.*722

Statutum ſemper debet taliter interpretari, vt aliquid addat iuri communi. Ioann. Crot.nu 396 fol. 721

*Statutum diſponens, quòd qui blaſphemauerit Deum puniatur in decem, et qui beatam, & immaculatã Mariam Virginẽ, in decẽ, & qui Sãctos in decẽ, an cõprehẽdat quo ad oẽs pęnas illum, qui vnico impetu oẽs blaſphemauit.Io.Crot.nu.401.f.*723

Statutum vel conſuetudo vt in examine teſtium

ſtium pars non citetur, an valeat? Aegid. Boſſ. nu. 35. fol. 779

Statutum ut credatur teſti deponenti de credulitate an valeat, & an teſtis de credulitate poſſit puniri pœna falſi vel alia ibi. nu. 42. fol. 780

Statutũ Mediolani diſponens quòd teſtis ex vniuerſitate probet, an poſſit allegari in criminalibus. Aegid. Boſſ. nu 60. fo. 783

Statutum puniens infamãtem aliquem, quõ ſit intelligendũ. Io. Cro. nu. 297. fol. 672

Statutum diſponens quod ſtetur teſtibus deponentibus de credulitate, an probet. Io. Crot. nu. 317. fol. 677

Statuto diſponẽte quòd debitũ excedẽs ſummã viginti librarũ, non poſſit probari per teſtes, ſi probatũ fuit, parte nõ opponente, valet probatio. Io. Crot. nu. 264. fol. 661

Statuta duo ſi ſint, quorum vnum dicit, ut teſtis poſſit accuſari de falſo infra menſem tantum, aliud vero quòd de falſitate quis poſſit accuſari infra x. ann. an vigore iſtius ultimi ſtatuti, teſtis poſſit accuſari de falſo poſt menſem. Pet. de Monc. num. 387. fol. 718

¶ Stellionatus crimen quando in teſtem locum habeat, et illius pœna puniatur. Francíſ. Cur. nu. 33. fol. 176

Stellionatus crimine damnatur periurus. And. Barba. nu. 11. fol. 233

Stipendiarius nunquid poſſit eſſe teſtis Lanfran. de Oriano. nu. 81. fol. 493

Stipendiarij ſunt infames infamia facti. ibi.

Stipendiarij nulla dignitas compelli poteſt ibi nu. 82. fol. 494

¶ Stipulatio qualiter probetur. Nel. a S. Geminia. nu. 189 fol. 158

Stipulatio præſumitur interueniſſe ſi quis pro fideiuſſore ſe aſcribi patitur. Alb. de Males. nu. 17. fol. 426

¶ Stulti dicti a ſtupore, quia ſtupenda non ſtupent, & non ſtupendo, ſtupent. Bar. nu. 98. fol. 61

¶ Subditus, an ſit pro domino idoneus teſtis. Aegid. Boſſ. nu. 99. fol. 791. & Alber. de Male. nu. 43. & 44. cum ſeq fol. 375. & Io. Crot. nu. 184 fol. 622

¶ Subornans teſtes, qualiter puniatur. Pet. Rebuff. nu. 46. fol. 735

Subornationis timor non cadit in facto vere proprio. Tynda. nu. 3. fol. 344

Subornationis tantus metus, non in diuerſa inſtantia, ſicut in eadẽ. Tynda. n. 3 f. 350

¶ Subſtantia rei Apud Legiſtas, quomodo capiatur, & eſt, aut rerum corporalium, aut incorporalium. Bar. nu 21. fol. 41

Subſtantia rerum comprehenditur, per accidentia rerum quæ ſenſu percipiuntur. ibi. nu 22 fol. eodem

¶ Subſtitutio tacita, vel tacita hypotheca probatur, per teſtes probando expreſſam. Bal de Peruſio. nu. 19 fol. 80

Subſtitutus an ſit citandus, ſi inter hæredem ſcriptum, & alium iudicium agitur. Ioan. Crot. nu. 18. fol. 576

¶ Superfluis uti non debemus. Tynda. num. 27. fol. 329

Superior aſſumens infamem ad officium, an videatur cum illo diſpenſare, Albe. de Males. nu. 15. fol. 409

¶ Surdus & mutus, qualiter dicantur: & probentur impudentes. Bar. nu. 97. fol. 61

¶ Suſpectus de inimicitia, an ad teſtimonium admittatur. Iaco. Butri. nu. 15. fol. 19

Suſpectus eſt qui ſe ultro ingerit. Federic. Schench. nu. 2. f. 108. & nu. 35 fol. 111

Suſpectus de teſtium variatione faciat prius eos confiteri coram teſtibus extra iudicium cum iuramento. Tynda. nu 6. f. 312

Suſpicio affinitatis in teſtibus, purgatur per non affinitatem aliorum. Franciſ. Curt. nu. 5 fol. 171

Suſpicionem maximam habens non admittitur ad teſtimoniũ. Iacob. Butrig. n. 7. f. 18

Suſpenſus, & excommunicatus, a teſtimonio repellitur. Nell a S Gemi. nu. 20. fol. 126

T

TABELLIO ſi legit citationem factam a præcone, dicente prædicta die ſe non citaſſe, an ſtetur dicto tabellionis, vel præconi. Iac. Butrig. nu. 25 fol. 28

Tabellio qui inſtrumentum confecit, in numero teſtium non connumeratur. Nell. a S Gemi. nu 88. fol. 138

Tabellio utens diuerſis ſignis, pœna falſi punitur. Tynda. nu. 12. fol. 384

Tabellio utrum teſtis eſſe poſſit. Lanfran. de Oria nu 69 fol. 486

Tabellioni dicta teſtium ſcribenti, creditur, & quid in nuntio aliquem citaſſe referenti Franciſ Cur. nu 85. fol. 187

Tabelliones duo plus operantur in diſpoſitione quam multi non tabelliones. ibi. n. 37 fol. 177

¶ *Tabernas frequentans a teſtimonio ferendo reiicitur Nepos a Monte Albano. nume. 18.* 5

¶ *Tempus quòd ſpectari debeat in teſte, ſi erat teſtabilis in tempore quo iurauit, & inteſtabilis eo tempore quo ſcribitur.* Iacob. *Butriga. nu. 10.* 26

Tempus plerunque poteſt eſſe cauſa ſolutionis & condemnationis veri & falſi. Nel. a. S. *Geminia. nu. 159.* 153

Tempus & locus perfectã probationem augmentant, tamen ipſis detractis non faciũt debiliorem probationem. Tynda. *numer. 39 fol.* 323

Tempus iuramenti in teſtibus attenditur. Albe. de Males nu 9. 408

Tempus antiquum eſt centum annorum. Ioã. Crot. nume. 241. 658

Tempus vbi eſt de ſubſtantia, neceſſe eſt quod teſtes de illo deponant, alias ſingulares præſumuntur. Io Crot. n. 324. 678

Tẽpus quo probetur Aeg Boſsius n. 40. 779

¶ Terminus *ſi ſtatutus ſit parti ad probandũ & iurent teſtes infra terminum. deponãt que poſt terminum, an valeat eorum depoſitio. Albe. da Males. nu 79.* 435

Quid ſi datus, eſt ad producendum, & probatum habendum? ibi. nu. 80. eod

Quid ſi teſtis iurauit, ſed nondum articuli ſunt parati, vel interrogatoria danda teſtibus. ibi, nu. 81. 436

Terminus certus an ſufficiat per iudicem aſſignari ad producendum teſtes. Albe. de Males. nu. 56. 427

Termino lapſo quando res eſt integra, & ius partis aduerſæ non eſt factum deterius, poſſunt teſtes examinari, & recipi poſt terminum Ioã. Crot. nu 270. 664

Termino aſsignato decem dierum, ad probandum, an teſtes pendente termino produci poſsint abſque alia citatione partis, contra quam producuntur. Albe. *de Mal. nu. 33. fol.* 428

¶ *Tertius veniens de nouo, poteſt alios teſtes producere, licet principalis decem produxerit.* Pet Rebuff *nu. 13.* 733

¶ *Teſtamentum. Qui in teſtamento patris increpatus eſt, ad teſtimonium non admittitur. Iacob.* Butr *nu. 39.* 20

Teſtamentum *cęci, quod teſtes requirat. Nepos a Monte Alba. nu. 83.* 10

Teſtamentum *ruſtici, quinque teſtes requirit. Nepos a Monte Albano. nu. 96.* 11

Teſtamentum *qui facere non poteſt, teſtimonium, ferre non valet. Nell. a S. Gemi nu. 28.* 128

Teſtamentum *viuentis aperiens, punitur de falſo.* Tynda. *nu. 7.* 314

Teſtamentum *filij in militari expeditione, ſine ſolennitate valet, & in eo pater poteſt eſſe teſtis. Alb. de Malet. nu. 17.* 365

Teſtamentum*, an probari poſsit minori numero quàm ſeptem teſtium. Ioann. Crotus nu. 226.* 647

Teſtamentum *non aliter probari poteſt per teſtes niſi deponant vidiſſe teſtatorem, nec ſufficit eum audiuiſſe loqui, & quid de codicillis, & donatione cauſa mortis Io. Crot nume. 346.* 686

Teſtamentum *factum tempore peſtis, valet, licet teſtes teſtatorẽ non viderint ibidẽ.*

¶ *Teſtator mandans aliquid fieri, & aliquo præſente, intelligitur, & intelligẽte. Bar. nu 18.* 40

Teſtator *dicens in teſtamento ſe teneri ad reſtitutionem vſurarum a multis extortarum, an per hoc iudicetur, ſeu probetur vſurarius manifeſtus, & eius teſtamentũ, ſit nullum. Ioan. Crot. nu. 394.* 672

¶ Teſtificans *corruptus pecunia, repellitur Iacob Aegid nu. 22.* 90

¶ Teſtificandi *munus eſt publicum, ac neceſſarium.* Tynda. *nu 7.* 299

Teſtificanti *non iurato in cauſa in qua proceditur ſummarie, de plano, & ſine figura iudicij, fides non adhibetur. Ioan. Crot. nu. 227.* 655

Teſtificari *de facto ſuo an quis poſſit.* Nell. *a* S. *Geminia. nu* 104. 140

Teſtificari *an poſſit in cauſa in qua quis percipit commodum. Franciſ. Curt. num. 17. fol.* 174

Teſtificari

Teſtificari qui repellantur. Franc. Curt.nu. 104.fol. 190

Teſtificari in cauſa uſuraria an poſſit, ille, qui ad uſuram, accepit. Alber. de Males. nu.59.fol. 402

Teſtificari in cauſa propria quot modis quis dicatur. Albe.de Males.nu.59 fol. 402

Teſtificari an poſſit in cauſa uniuerſitatis uel collegij, quilibet de uniuerſitate uel collegio. Alber.de Males.nu.71.fol. 404 *& nu.72.fol.* 405

Teſtificari an poſſit ſeruus qui pro libero habeatur, uel infamis pro uiro bonæ famæ. Albe.de Males.nu.3. & 5.fol. 407

Teſtificari non coguntur ſenes ut ſunt maiores annis ſeptuaginta ualetudinarij, ij qui ſunt cum magiſtro reipublicæ, miſſi a militia ignominiæ cauſa publicanus, abſentes ex probabili, & neceſſaria cauſa, & qui conduxit præbendam uehemendam. Albe.de Males.nu.1.fol. 414

Teſtificari an cogatur frater cõtra fratrẽ in cã criminali. ibi.n.2.f.414.& n.4.f. 415

Teſtificari an quis cogi poſsit, quando de crimine agitur per uiam exceptionis, ut quia opponitur contra teſtem uel procuratorem quòd eſt crimino ſus, uel in alijs ſimilibus ibi.nu.11 fol. 419

Teſtificari omnes admittuntur, niſi qui a lege ſpecialiter ſunt prohibiti. Lanfran.de Oriano nu. 55.fol. 48

Teſtificari contra clericos qui non poſſunt Ioann.Crot nu.51.fol. 588

Teſtificari an poſsint in cauſa ſuę uniuerſitatis illi de uniuerſitate. Ioan Crot. num. 129.130.131.& 132.fol.. 614

¶*Teſtificata quæ didicit, non poteſt teſtes ſuper eiſdem articulis, producere. Iacob. Butrig.nu.3 fol.* 22

Teſtificata, & teſtificanda, qualiter differunt. Iacob.Butrig.nu. 17 fol. 27

*Teſtificata ſe non didiciſſe, qualiter quis poßit probare. Mar.So.ſenior.n 47 f.*528

Teſtificata qualiter quis didiciſſe dicatur. Maria.Sozi.nu.28 fol. eodem

Teſtificata ex ſeipſo didiciſſe, quando quis dicatur. Maria.Sozi nn.51 fol. eodem

Teſtificata quis didicit ab extraneo an a reproductione teſtium denuo excludatur. ibi.numero 61.fol. 531

*Teſtificatio, & actio, in cã criminali, regulariter æquiparatur. And.Barb.n.14.f.*200

Teſtificata a iudice criminali facta in ciuili nulla Pet.Rebuff.nu 27.fol. 740

Teſtificatis a notario didicitis, an poſſint teſtes denuo producti. Mar.So.n.58 f. 531

Teſtificatis didicitis ab aduerſario, an poſſint teſtes reproduci ibi nu.59.fol. eod.

Teſtificatis didicitis a iudice, an poſſint teſtes produci. ibi nu 60.fol. eod.

Teſtimonium inuiti dicere qui non cogantur. Iacob. Butrig nu.18.fol. 19

Teſtimonium, qui & contra quos ferre non compellantur. Iacob. Aegid.nu.2.fol. 69

Teſtimonium canonicorum recipitur ſuper his quæ in capitulo geſta ſunt. Federic. Schench.nu.29.fol. 110

Teſtimonium diſcordia in minimis reddit credibilibus Franc.Curt.nu.19 fol. 174

Teſtimonium dicere eſt dignitas, & actus legitimus infantibus interdictus. Nell. a S.Gemin nu.19.fol. 125

Teſtimonium quis non dicit contra eum, quem in ius uocare non poteſt. Nell. a S. Gemi.nu.34 fol.. 129

Teſtimonium probationis non requirit cauſam, ſi teſtes non interrogantur de cauſa in his, quæ ſunt facti ſenſibilis. Nell a S.Gemin.nu.159.fol. 153

Teſtimonium de auditu licet non probet, facit præſumptionem per quam onus probandi in aduerſarium transfertur. Franc. Curs.nu.68.fol. 183

Teſtimonium de auditu an, & quando probet. Pet de Moncada.nu.366.fol. 704

Teſtimoniũ de auditu eſt cõtra ſeu præter regulas iuris, & formã, nec dicitur proprio teſtimoniũ. Pet de Monca.n.366.f. 704

Teſtimonium de auditu, facit indicium, & præſumptionem, quia transfert onus probandi in aduerſarium. Pet.de Moncada. nu 366 fol.. 704

Teſtimonium de auditu, ut ualidum ſit, quæ requirantur. Pet.de Monca.n.368.f. 705

Teſtimoniũ a teſte in quo differat. Et quid dicatur teſtimoniũ And.Barb.n.3 f. 195

Teſtimonium criminoſi nemine opponente nunquid ualeat. And.Bar.n.5.fol. 196

Teſtimoninm deponentis verbnm ſcio quamuis ſuper eodem interrogatus dixerit ſe neſcire bonnm eſt Tynda.nu 1.f. 296

Teſtimonium non recordationis, teſtimonio ſcientiæ ęquipollet.Tynd.nu.2.fo. 299

*Teſtimoninm an valeat, ſi teſtes ſe inuicem inſtruunt.Nell.a S.Gemi.nu. 102.f.*140

Teſtimonium ſine cauſę reddistione an valeat, ſi teſtis de cauſa non interrogatur. Tynda nu.6.& 9.fol. 304

Teſtimoninm a quocunque non iurato prolatnm non valet.Tynda. nu.6 fol. 309

Teſtimoninm an ex defectu formæ ſit nullnm.Tynda nn.6.fol. 314

Teſtimoninm dico me ſcire tantum quantnm in tali cauſa dixi an validum.Tynd. nu 1.fol. 356

Teſtimonium an dicere poſſit mnlier, quę communiter habetur pro viro, vel pupillns pro maiore Alberi.de Males. numero 6 fol. 408

Teſtimoninm teſtis, qni dictum ſuum ſcripſit,& poſtea legit,probat.Alber. de Males.nn.79.fol. 435

Teſtimoninm vtrum coactè,deferendum ſit. Lanfran.de Oria nu 9 fol. 457

Teſtimoninm vtrnm qnis deferre compellatur.ibi.nu.31.fol. 467

Teſtimoatum qualiter deferendnm. ibid.

Teſtimoninm maſculorum præualet teſtimonium fœminarum, data paritate numerorum teſtium.Ioan.Crot.nu. 57.fol. 590. & idem Ioan.Crot.nu.155.fol. 617

Teſtimoninm paternnm admittitnr, in caſu quo agitnr de probãdo an filius ſit ingreſſus monaſterium animo profitendi religionem,vel ne.Ioan.Crot.nu.112.fol. 611

Teſtimonium fratris producti cnm teſte extraneo omni exceptione maiore probat. Ioan.Crot.nu.120.fol. 613

Teſtimonium præſtitum in eccleſia, an vitiatnr.Pet.Rebuff.nu.23 fol. 741

Teſtimonium ferre eſt dignitas. Nepos a Monte Albano.num.28.f. 6.& Albe.de Males.nu.18 fol.382.& nu.47.fo. 3*6

Teſtimonium dicere eſt munus, publicum ad quòd inuiti,coguntur.Ang.de Peruſio. nu.25.fol. 105

Teſtimonium ferre inter actus legitimos cõputatur.Nepos a Monte Alban.num.31. fol.6.& nu.41 fol. 7

Teſtimonium vnius an, & qnando valeat. Nepos a Monte Alba.nu.65.f. 8. & nn. 67 fo.9 & Nel a S.Geminiano nu 85.f. 137.& Albe.de Males.nu.71.fol. 390

Teſtimonium vnius, an iuſtificet vel damnet Iacob.Butrig.nu.2 fol.28.& Franci. Cnrt nn.110.fol. 191

Teſtimonio vnius de collegio, pro collegio, vel contra collegium, an valeat. Iacob. Butriga.nu.10.fol. 29

Teſtimoninm vnius teſtis non recipitur Federich Schench. nu 56.fol. 115

Teſtimonium vnius cnm alijs indicijs, an ſemiplenam fidem faciat.Nell. a S.Gemin. nu 86.fol. 138

Teſtimonium vnius cum adminiculo famæ publicę,qnibns in cauſis fides adhibeatur Federich.Schench.nn.66 fol. 116

Teſtimoninm ferendi, qni ſit incapaces, & repelli poſſint.And.Barba nu.6.fo. 196

Teſtimoninm vnius ſtandum eſſe debet, de alicnius baptiſmo, vel eccleſiæ cõſecratione.Nepos a Monte Albane.nu.68.fol.9. & Ioan.Crot.nu.213 fol. 645

Teſtimonium ſolius Epiſcopi vel Marchionis, qnòd cauſa decidi poſſit, an per ciuitatem ſnperiorem non recognoſcentem ſtatui valeat. Ioan. Crott. numero 223. fol. 646

Teſtimoninm amore,vel odio,aut timore,ſeu commodo latum, eſt inualidum. Nepos a Monte Albano.nu.137.fol. 14

Teſtimonium plurium, quando teſtimonio pancorum præualeat, & è contra Iacob. Butrig nu.4.& 5.fol. 29

Teſtimoninm qui ferre non coguntur, an ipſis volentibus admittatur. Iacob. Butrig. nu.21.fol. 30

Teſtimonium teſtium,qui dnbitant, vel vacillant,non valet. Iacob. Butrig. numer. 5 fol. 25

Teſtimonium hæretici admittitur in defectum Nepos a Monte Albano. num.102. fol. 11

Teſtimonium hæretici repellitur, præterquam in vltimis voluntatibus. Federic. Schench.nu.18.fol. 109

Teſtimoninm

Teſtimonium Iudæi vel alterius infidelis, an valeat contra Chriſtianum, & an in vltimis voluntatibus. Nepos a Monte Alba. nu. 100. & 101. fol. 11

Teſtimonium qui falſum dederunt, in teſtes produci non poſſunt. Iaco. Butrig. nume. 50. fol. 20

Teſtimonium ferre non poſſunt, publico iudicio damnati, & infames, qui ſi quando admittantur, non ſine tormentis fides illis adhibenda eſt. Federich. Schench. nu. 16. fol. 109

Teſtimonium dicere multi ſunt qui non poſſunt cogi. Aegid. Boſſ. nu. 66. fol. 784

Teſtimonium dicentis neſcire diem & horam an valeat. Iacob. Butrig. nu. 6. f. 25

Teſtimonium teſtis poſt depoſitionem, habilis facti, nunquid reconualeſcat. Andre. Barba nu. 52 fol. 217

Teſtimonium teſtis deponentis per credulitatẽ, ſuper his quę in ipſius artis, peritia conſiſtit, validum eſt. Tyndarus. numero 10. fol. 293

Teſtimonium teſtis deponentis ante iuramentum, & poſtea iurantis, an valeat. Albe. de Males. nu. 65 fol. 433

Teſtimonium teſtis qui iurauit die iuridica, & depoſuit die feriata, an valeat. Albe. de Males nu. 67. fol. 435

Teſtimonij gratia, qui pretio corrupti ſunt non ſunt admittendi Iococh. Damhon. nu. 21. fol. 800

Teſtimonio aduerſarij ſtari poteſt de conſenſu partium. Ioann. Croi. n. 211 f. 644

Teſtimonium iudiciaria, duobus modis dicũtur. Nell. a S. Geminia nu. 100. fol. 140

Teſtimonia falſa, varia, vel diuerſa, aduerſa, vel contraria, quæ ſint. Tynda nu. 1 fo. 352. & Aegid. Boſſ. nu. 8. fol. 753

Teſtimonia confuſa ſecundum Budæ. & magis ſumulnaria dici poſſunt. Pet. Rebuff. nu. 35. fol. 735

Teſtimonia quando ſint reijcienda. Pet. Rebuff. nu. 4. fol. 739

Teſtimonia cui parti danda ſunt in publicatione. Pet. Rebuff nn. 11. fol. 747

¶ *Teſtium receptio in cauſa criminali, an per iudicem alij ſubdelegari poſſit, Nepos a Monte Albano. num. 80. fol.* 10 &

Federic. Schench. nu. 68. fol. 116. & Franciſ. Cur. nn. 60. fol. 182

Teſtis qui non vult comparere ad teſtificandum criminaliter, punitur crimine ſtellionatus, ciuiliter tenetur parti ad intereſſe. Bal. de Peruſio. nu. 18. fol. 75

Teſtes in criminalibus, an ad deponendum ſit cogendi. Ang. de Peruſio nume. 23 fol. 99 & Nell. a S Gemi. nu. 48 fol. 132

Teſtes in criminalibus, coram iudice examinantur, in ciuilibus ſecus. Angel de Per n. nu. 26. fol. 99

Teſtes in criminalibus, omni ſuſpitione carentes eſſe debent, & omni exceptione maiores Ange. de Peruſio. nu. 18. f. 105

Teſtis cui opponitur crimen, non admittitur in ciuili, vel criminali, priuſquam probauerit ſe innocentem. Nel. a S. Gem. num. 15. fol. 125

Teſtis non poteſt dictum ſuum in ſcriptis deponere, maximè in criminalibus. Nam iudex debet audire, qua fronte, & quæ trepidatione loquatur. Nell. a S. Gemin. nu. 90. fol. 139

Teſtes magis idonei requiruntur in criminalibus, quam in ciuilibus. Nell a S. Geminia. nu. 113. fol. 142 & Albe. de Males. nu 6. fol. 370

Teſtes in cã criminali torquentur, & qui in ciuili. Nell a S. Gem. nu. 114. fol. 142

Teſtis in criminalibus, non tenetur de die deponere. Nell. a S. Gem. nu. 109. f. 60

Teſtis in cauſa inquiſitionis, non debet deponere de occultis, ſed de illis vbi clamor proceſſit, & ſi de occultis deponit, non propter hoc reus eſt puniendus. Nel. a S. Geminia. nu. 114. fol. 142

Teſtis deponens ſuper inquiſitione, dicens occidentem cognouiſſe, ſed non occiſum, non probat Nel. a S. Gemi. nu. 117. f. 143

Teſtis deponens ſuper inceſtu, ſi deponit conjunctionem carnalem, & non conſanguinitatem, an probet. Nel. a S. Geminia. nu. 118 fol. 143

Teſtes quorum vnus deponens de veritate, alius de fama probans. Nel a S. Geminia. nu. 119 fol. 143

Teſtis vnus facit indicium ſolemne ſufficiẽs ad torturam, ſi integer ſit, & legitimè re-

ceptus, ac omni exceptione maior. Tynd. nu. 3 fol. 326

Teſti torto, plus creditur, quàm non torto. Tynda. nu. 5. fol. 326

Teſtis an poſsit a principio torqueri, antequam aliud deponat. Tynda. nu. 2. f. 344

Teſtes tunc compelluntur ſi de crimine agitur criminaliter in foro canonico ad pœnam depoſitionis vel ſuſpenſionis, vel etiã aliam. Albe. de Males. nu. 40. fol. 419

Teſtes de iure canonico an compellantur, niſi timore alterius partis conſtet iudici teſtẽ eſſe reuocatum a teſtimonio ferendo. Alb. de Males. nu 42. fol. 420

Teſtis compellitur in cauſa criminali, ſi timore vel malitioſe ſe ſubtraxit, ad teſtificandum ex inſtinctu partis aduerſæ, ſecus ſi amore tantum. Albe. de Males. nu. 43 fol. 420

Teſtis vnus vt ſufficiens ſit ad torturam, omni exceptione maior eſt debet Lanfranc. de Oria. nu 74 fol. 489

Teſtis non aſsignans cauſam ſcientiæ, etiam non interrogatus, in cauſis criminalibus non probat Rober. Maran. nu. 12 fol. 565

Teſtis qui in cauſa criminali contra aliquem depoſuit, in alia cauſa contra eundem repellitur. Iacob. Butriga. numero 59. fol. 20

Teſtis in criminalibus magis idoneis requiritur, quàm in teſtamento vel cauſa ciuili. Ioan. Crot. nu. 12. fol. 575

Teſtis habilis tempore iuramenti qui antequam dictum ſuum deponat, infamiam iuris incurrit, in criminalibus non admittitur. Ioan. Crot. nu. 38. fol. 587

Teſtis deponentes Titium occidiſſe Seium cum gladio vel cum claua, an probent. Ioan. Crot. nu. 300. fol. 673

Teſtis deponens in cauſis criminalibus, etiam non interrogatus, dicti ſui rationem reddere debet: Et quid in cauſis criminalibus in quibus non ingeritur pœna ſanguinis. Ioan. Crot. nu. 306. fol. 675

Teſtes inducti ad probandum percuſſionem quorum vnus deponit percuſſionem fuiſſe factam punctim, alter verò ceſim an probent. Ioan. Crot. nu. 332. fol. 681

Teſtes aliqui ſi dicunt homicidium fuiſſe factum de Lunæ, alij verò die Mercurij an reducantur ad concordiam vt probent Ioan. Crot. nu. 330. 382

Teſtes deponentes ſe vidiſſe per vnam rimulam, aliquem fabricantem falſam monetam, vel committentem adulterium, probant, quamuis non ſimul ſed ſucceſsiue viderint Ioan. Crot. nu. 351. fol. 687

Teſtes deponentes furtum, vel homicidium fuiſſe factum de nocte, an probent, propter obſcuritatem, & incertitudinem. Ioann. Crot. nu. 352. fol. 687. & Aegi. Boſſ. nu. 48 fol. 781

Teſtes ſi ſunt examinati ſuper percuſsione, vel inter duos rixantes, & dicunt, quòd non viderunt, quando fuit facta percuſſio, ſeu vulnus, ſed viderunt eos inuicem rixantes, & ſtatim ceſſata rixa, viderunt vnum eſſe percuſſum, an probent illum vulneratum, & ex tali probatione reſultet indicium ſufficiens ad condemnationem. Pet. de Moncada. numero 403. fol. 714

Teſtis deponens ſuper inquiſitione contenta in ea vera eſſe, non videtur deponere de loco & tempore, & quomodo hoc & ſimilia intelligantur Aegid. Boſſ num. 41. fol. 779

Teſtis vnicus probat homicidium fuiſſe factum, ad ſui defenſionem, quando probatio accuſatoris non eſt contraria. Aegid. Boſſ nu. 72. fol. 789

Teſtis deponens homicidium fuiſſe factum ad ſui defenſionem, quomodo probet, Aegid. Boſſ. nu. 80. fol. 787

Teſtis cuius depoſitio fecit vt quis indebite morte afficeretur, vel abſolueretur, tenetur de homicidio. Aegid. Boſſ. num. 140. fol. 796

Teſtes minores 14. annis reprobantur in criminalibus. Similiter & iuuenes ætate minores xx annorum. Iodoch. Damhou. nu. 2. fol. 799

Teſtis & accuſator, quis eſſe non poteſt. Iodoch. Damoude nu. 22. fol. 800

Teſtis vilis qui non citatus ſe ingerit ad dicendum teſtimonium, ſuſpectus eſt, & torqueri poteſt. Aegid. Boſſ. numero 9. fol. 753

De Teſtibus.

Teſtis conuictus de mendacio ex dicto alterius dignioris licet ſolus, poteſt torqueri. Aegid Boſſ. nu. 10. fol. 753

¶ Teſtes præſente altera parte deduci & iurare debent, & quod pro vtraque parte veritatem dicent. Iacob. Butriga. numero 1. fol. 22

Teſtis iuratus eſſe debet, aliàs eius dicta non valent, niſi à parte remittatur aduerſa. Nepos à Monte Albano. nu. 38 fol. 7

Teſtis niſi iuratus non valet. Nepos à Monte Alba. nu. 52. fol. 7

Teſtes iurati abſente parte, contra quam producuntur, non ſunt admittendi, nec qui ſoleniter non iurauerunt, & quid ſi pars teſtificata didicerit ante apertionem Iacob Butrig nu 52. 53. & 54. fol. 70

Teſtis iurati ante dationem libelli dictum differtur ſcribi, quouſque libellus factus ſit. Qui teſtis per quindecim dies expenſis producentis expectare debet. Iac. Butriga. nu. 9. fol. 26

Teſtis qui noluit iurare, da damna partis tenetur. Iacob. Butrig. nu. 14. fol. 26

Teſtes debent cum iuramento deponere, & tale iuramentum non poteſt remitti. Iacob. Aegid. nu. 11. fol. 88

Teſtes iurantes, & deponentes in eccleſia, reprobantur. Iacob. Aegid. nu. 30. fol. 91

Teſtes debent iurare veritatem quam norunt, nec immiſcere falſum, nec de ſuo aliquid adijcere, & pro vtraque parte deponere debent. Ang de Peruſio. nu. 6. f. 97

Teſtis qualiter iurare debet. Angel. de Peruſio. nu. 8. fol. 97

Teſtis productus, quid iurare debeat. Feder. Schench. nu. 7. fol. 108. & Nell. a S. Geminia. nu 59. fol. 133

Teſtes iurati in termino, an & quando examinari poſſunt extra terminum. Angel. de Peruſio. nu. 1. cum ſeq. fol. 110. & Franc. Curt. num. 71. fol. 184. & Ioan. Crot nu. 271. fol. 565

Teſtes ante omnia ſacramento ad ſtringendi ſunt ad veritatem dicendam. Federic. Schench. nu. 3. fol. 108

Teſtes iurare debent, vtraque parte præſente aut per contumaciam abſente Federic. Schench. nu. 8. fol. 108

Teſtis qui venit ad iudiciũ & iurauit, ſine licentia iudicis recedere non debet, & vltra quindecim dies teneri non poteſt Nel. à S. Gem nu. 40. fol. 130

Teſtis de non recedendo ſatiſdare debet, & ſi non poteſt debet iurare, et alterum non faciens, ad carceres deduci debet. Nell. a S. Gemin nu. 40. fol. 130

Teſtis qui non fuit citatus, nec monitus deponens cum iuramento, probat. Nell. à S. Geminia. nu. 42. fol. 130

Teſtis qui depoſuit non iuratus, ſi poſtea iurat, non probat. Nell. à S. Geminia num. 60. fol. 134

Teſtis iurans dicere puram & meram veritatem, deponendo de fama, non probat. Nell à S. Geminia. nu. 63. fol. 134

Teſtis iurans, non tactis ſcripturis, deponendo falſum puniri poteſt. Nell. à S. Gemi. nu. 64. fol. 134

Teſtis poteſt per ordinariũ compelli, vt corã eo iuret. Nell. à S. Gem. num. 66. fol. 134

Teſtis iurans dicere veritatem ſuper articulis, ſi extra deponit, quando probet. Nell. à S. Gem. nu. 67 fol. 134

Teſtis iurans dicere veritatem ſuper tota cauſa principali, intelligitur etiam ſuper emergentibus. Nell à S. Geminia. nume. 69. fol. 134

Teſtes debent iuraſſe depoſuiſſe intra terminum, ſi lex ſine miniſterio hominis, terminum ad probandum aſſignat. Nell. a S. Gemi. nu. 70. fol. 134

Teſtis iurans in termino, licet extra terminum deponat, in termino depoſuiſſe dicitur. Nell. à Gemi. nu. 72. fol. 135

Teſtes non præſumuntur iurati, niſi in actis de iuramento appareat. Nell à S. Gemin. nu. 72. fol. 135

Teſtes pro vtraq; parte deponere debent, & iurare. Nell. à S. Gemi. nu. 97. fol. 140

Teſtis iurare debet dicere meram & puram veritatem pro vtraque parte, & ſuper his ſuper quibus eſt productus & interrogatus. Nell. à Gem. nu. 234. fol. 164

Teſtis ſecundæ depoſitioni, emanatæ cum iuramento, ſtandum eſt, quamuis prior depoſitio ſine iuramento præcedat. Tynda. nu. 1. fol. 303

Teſtes iurare compelluntur, ut timore iuramenti vera dicere præſumantur. Tynda. nu.2.*fol.* 303

Teſtis in iudicio deponit cum iuramento, & coram iudice, qui loco partis abſentis ſuccedit. Tynda nu 8 *fol.* 340

*Teſtis qui die non feriata iurauit, poſt die feriata deponere Alb.de Male.n 67.f.*389

Teſtis iurans non teſtificari, an compelli poſſit ad teſtificandum? Alber. de Malet.nu. 45.*fol.* 420

*Teſtis qui iurauit non teſtificari, qui deponit compulſus, licet non plenè probet, tamen dictum ſuum valet ad ſemiplenam probationem, & iuramenti delationem, in ſupplementum probationis. Alber. de Malet.nu.*46.*fol.* 420

Teſtis iurare debet cum manibus tactis ſcripturis. Albe de Malet.nu 50.*fol.* 431

*Teſtis an præſumatur quòd iurauerit, tactis ſcripturis cum manibus ſi notarius dicat talis teſtis iuratus depoſuit. Albe.de Malet.nu.*51.*fol.* 431

Teſtis iurans non debet iurare ſub iſta forma, Iuro per iſta Sancta Dei Euangelia, *ſi ſcriptura illa Euangelia non ſunt. Alberi.de Malet nu.*53 *fol.* 431

Teſtes non debent iurare, niſi ſuper eo ſuper quo pars ipſos producit, niſi in caſibus in quibus iudex poteſt teſtē ex officio examinare. Alberic.de Malet.nu 56.*fol.* 432

*Teſtis ſi iurauit ſimpliciter dicere veritatē, an idē ſit, ac ſi iuraſſet dicere veritatē ſuper tota cauſa. Alb.de Malet n.*58.*f.*432

*Teſtis ſi iurauit dicere veritatem ſuper tota cauſa, & ſimpliciter, dicens ſuper certis articulis, an impediatur pars producere eādē ſuper alijs articulis, & quid ſi fuiſſet interrogatus etiam ſuper alijs, & dixiſſet nihil ſcire. Alberi.de Malet.n.*60.*f.*432

*Teſtis iuramentum non eſt de ſubſtantia, & remitti poteſt, quòd tamen fallit in cauſa matrimoniali. Alb.de Malet n.*75.*f.*435

*Teſti quomodo iuramentum deferendum, & qualiter per notarium ſcribi debeat. Lanfran. de Oriano. nu.*6.*fol.* 457

*Teſtis in iuramento, nūquid pars aduerſa citari debeat. Lanfran. de Oria n.*13.*f.*458

*Teſtis an die feriato iurare poſſit. Lanfran. de Oriano.nu.*15.*fol.* 459

*Teſti ubi iuramentum deferendum ſit. Lanfran.de Oriano.nu.*16 *fol.* 459

Teſtis ubicunque redierit ad inſtantiam partis, vel ſponte de per ſe, ex officio iudicis debet iterato iurare, nec primum iuramētum ſufficit Lanfr de Oria.nu 37.*ſo* 471

Teſtis iterum productus in cauſa appellationis, iterum iurare debet quòd verum dicit. Maria. *Sozi.nu.*6.*fol.* 513

*Teſtes citati infra terminum, iurare poſſunt infra tres dies poſt terminum. Rober. Maranta.nu.*8 *fol.* 565

*Teſtis iurare debet dicere veritate pro vtraque parte Rober. Maran.nu.*20 *fol.* 566

*Teſtis in dubio præſumitur iuraſſe prius, & poſtea depoſuiſſe.Io.Cro.nu.*232 *fo.*656

*Teſtibus ſuper notorio creditur ſine iuramento. Ioan.Cro.nu.*233 *fol.* 657

Teſtibus non iuratis creditur, cum agitur de probanda conſuetudine introducta à populo. Ioan. Crot. ibidem

Teſtes à partib. productis quando ſunt hinc inde pares, pro illa ſententia eſt ferenda, qui habet pluſquam vnum teſtem. licet ſine iuramento depoſuerit Ioan. Crot. *nu.* 235.*fol.* 657

*Teſti non iurato creditur, quando iuramentum ab vtraque parte eſt remiſſum. Ioan. Crot.nu.*236 *fol.* 657

*Teſtis cuius fides eſt ab vtraque parte approbata creditur abſque iuramento. Ioan. Crot.nu.*237 *fol.* 657

*Teſtibus deponentibus in cauſa matrimoniali, an per partes poſſit iuramentum remitti. Ioan. Crot.nu.*243 *fol.* 658

*Teſtis an poſſit iurare die feriata, vel deponere. Ioan.Crot.nu.*241.*fo.* 658

Teſtes an ſine iuramento poſſint examinari in cauſa expedienda, nulla iuris ſollennitate ſeruata Ioan.Cot. nu. 249 *fol.* 658

*Teſtes qui examinantur lite non conteſtata an debeant iurare parte perſonaliter citata, an verò ſufficiat fieri citatio ad domū. Ioan.Crot.nu.*259.*fol.* 660

*Teſtibus iuramentum poteſt a partibus remitti. ſed nō quando de diſiungēdo matrimonio agitur. Ioan.Crot nu.*349 *fol.*667

Teſtis vtrum poſſit iurare per procuratorem.

remi Pet. de Moncada. nu. 371. fol. 707

Teſtis iurans non deponere pro alio, cogitur Pet. Rebuff. nu. 62. fol. 737

Teſtis conditio inſpicitur tempore depoſitionis & iuramenti. Pet. Rebuff. nu. 67. f. 746

Teſtis iurare debet etiã præſente parte quæ eos produxit Aegid. Boſſ. nu. 37. fol. 779

Teſtis an probet ſi deponat ſuper eo quod iurauerat nõ reuellare. Aeg. Boſſ. n. 49 f. 781

Teſtis non iuratus, an probet. Aegid. Boſſ. nu. 81. fol. 787

Teſtis an debet iurare in cauſa in qua remittitur omnis ſolennitas iuris. Aegid. Boſſ. nu. 82 fol. 787

Teſtis debet iurare ſuper ſcriptura, & an poſſit iurare ſuper reliquis Sanctorum vel alio modo. Aegid. Boſſ. nu 83 fol. 787

Teſtis an præſumatur iuraſſe, ſi in actis dicatur talis teſtis iuratus. Aegid. Boſſ. nu. 84 fol. 788

Teſtis qui iterum examinatur, an debeat iterum iurare Aegid. Boſſ nu. 86 fol. 788.

Teſtis qui die feriato falſum teſtimonium tulit, utrum de falſo puniatur, Iacob. Butrig nu. 26. fol. 28

Teſtis ſinderſe, non reddens cauſam ſui dicti tenetur pœna falſi. Bal. de Peruſio. nu. 7. fol. 74 & Nell. a S. Gemi. n. 234 f. 164

Teſtis dicens, ſe non recordari, punitur pœna falſi, niſi cauſa obliuionis ſit probabilis & quando certum eſt quod non recordatur Bal. de Peruſio nu. 7. fol. 74. & Nel. a S Gemi nu 234 fol. 164

Teſtes ſi falſum teſtimonium dixerunt, corrupti pecunia, nunquid alterum probare ſufficiat, Iacob Butrig. nu. 18 fol. 30

Teſtis quando inquiritur de falſo, debet apponi locus commiſſæ falſitatis, ſecus in notario, & rationem habet per Bal. de Peruſio. nu. 19. fol. 75

Teſtis dicens falſum, reprobatur. Iacob. Aegid. nu. 21. fol. 90

Teſtes dicentes unum pro alio, & pluribus dixerunt ſua teſtimonia reprobantur, & tanquam falſarij puniuntur. Iacob. Aegid. nu. 33. fol. 92

Teſtis qui alias falſum teſtimonium protulit repellitur. Iacob. Aegid. nu. 38 fol 92

Teſtis falſus, qualiter puniatur. Iaco. Aeg. nu. 1. fol. 86 Ang. de Peruſio nu 15. fol. 98 & Tynda. nu 5. fol. 299

Teſtis, iudex, uel notarius, uel alius, reuelãs ſecreta teſtium, cauſæ, uel alterius rei, tenentur, pœna falſi. Angel. de Peruſio. nu. 17. fol. 98

Teſtis aſſerens meram negatiuam, an in falſum incidat. Nel. a S Gemi. nu. 211. fol. 161. & Franc Curt. nu. 47. fol. 179

Teſtis falſus uarians, qualiter puniatur. Nell. a S. Gemin. nu. 231. fol. 164

Teſtis falſus in cauſa homicidij, pro homicidio punitur, ſicut punitur qui contra innocentem deponit. Nell. a S. Gemin. num. 232. fol. 164

Teſtis qui dixit falſum in circunſtantijs, de falſo tenetur. Nell. a S Geminia. nu. 233. fol. 164

Teſtis non debet aſſerere, niſi quod uidit & ſenſit, aliàs eſt falſus. Nell. a S. Gemi. nu. 235. fol. 165

Teſtis non dicitur falſus, ſi dixit ad ſe non ſpectare commodum, & tamen ſpectat, tã quam cuilibet de populo uel uniuerſitate. Nell. a S. Gemi. nu. 236 fol. 165

Teſtis qui dicit falſum coram iudice & parte præſente, an condemnari poſſit ſine citatione Nell. a S Gem. nu. 237 fol. 165

Teſtis cuius dictum non ualet, an poſſit de falſo puniri. Nell. a S. Geminia num. 237 fol. 165

Teſtis inutilis producenti, & aduerſario nõ nocens, de falſo poteſt accuſari Nell. a S. Geminia. nu 238. fol. 165

Teſtis dicens falſum præter conſcientiam domini, domino non præiudicat. Nell. a S. Gemin. nu. 339 fol. 165

Teſti falſum dicenti ſuper uno articulo ſiue capitulo, in alio non creditur. Nell. a S. Geminia. nu. 239 fol. 165

Teſtis qui in ſua teſtificatione aliquid falſi inſeruit, uel addit, aut uere detrahit, totam teſtificationem uitiat. Nell. a S Gemini. nu. 240. fol. 165

Teſti qui in articulo mortis conſtitutus dicit ſe falſum depoſuiſſe, & iudex in eodẽ articulo dicens ſe tuliſſe ſententiam per pecuniam, an uictori noceat & ei credendum ſit. Nell. a S. Geminia. numero 347. fol.

fol.165 & Tyndă nu. 2.fol. 345. & Albe.de Malet.nu.8.fol. 448
Teſtis occultans veritatem perinde punitur ac ſi falſum diceret Nell.a S.Geminia n. 243.fol. 165
Teſtis falſum deponens coram iudice nō ſuo poteſt ab eo puniri. Nell.a S. Gemin nu. 244.fol. 165
Teſtis deponens falſum coram arbitrio remittitur puniendus ad ſuum iudicem. Nell.a S.Gemi.nu.245.fol. 165
Teſtis dicens ſe neſcire quæ ſcit, pœna falſi plectitur. Nell.a S.Gem.nu.245.fol.165
Teſtis qui non poteſt de falſo redargui ex forma ſtatutorum, an poſſit de falſo damnari ex forma ſtatuti diſponentis contumacem haberi pro confeſſo. Nell.a S.Gemi.nu.246.fol. 166
Teſtis falſum deponens, quando periurus non dicatur. Franc. Cur.nu. 16.fol. 174
Teſtes ſuper facto principali deponentes falſum, ordinariò puniuntur. ſi ſuper appendicijs crimine ſtellionatus. Franc. Curt. nu.17.fol.174. & Alber.de Malet. num. 72.fol. 378
Teſtis iurans in omnibus dicere veritatem, mentiendo ſuper veſtem, non probat Frā. Cur nu.18.fol. 174
Teſtes falſum dicere, aut veritatem ſubticere pariſicantur. Franc.Cur.nu. 30.fo. 176
Teſtis ſe abſentans, ut non deponat veritatē, ad quid teneatur, & quid ſi poſt iuramentum ſe abſentet, an puniendus de falſo Franc.Cur.nu.32.fol. 176
Teſtis iniuriatus ratione falſi, an teneatur de falſo. Franc.Curt.nu.34.fol. 177
Teſtis ſuper principali dicens verum & ſuper connexo falſum, an tanquam falſarius puniendus And Barb.nu.14 f. 235
Teſtis aſſerens vnum extra iudicij figuram, qui poſtmodum in iudicio contrarium affirmat, an ſit de falſo puniendus. Tynd. nu.7.fol. 186
Teſtis in eadem inſtantia varians, & inter eaſdem perſonas, an pœna legis Corneliæ de falſis puniatur Tyndar.nume. 1. & 2.fol. 187
Teſtis in aliquibus punitur de falſo, in aliquibus non Tynda.nu.2.fol. 287
Teſtis qui prima vice depoſuit per uerbum credo, et ſecunda per uerbū aſſertiuum, an de falſo puniatur. Tynda.nu.15.fol. 294
Teſtis deponens per verba nihil videtur, qui poſtea ſibi contradixit, per verbum veritatis aſſertiuum, an probet, & an de falſo puniatur. Tyn n 1. & 2.f.294. & 295
Teſtis ex taciturnitate, an ſit falſarius, et ali qua pœna puniatur. Tynda.nu:4 & 5.fo. 299 & nu. 13. & 16.fol. 300
Teſtis non poteſt de falſo puniri, antequam examinetur, & teſtimonium dicat. Tynd. nu.12.fol. 300
Teſtis in iudicio ſine iuramento falſum dicens, lege Cornelia puniri debet. Tynd. nu.18.fol. 300
Teſtis qui calore iracundiæ ſuo iuramento vnum dixit & poſtea temperata mente aliud depoſuit, an de falſo puniatur. Tynda.nu.10.fol. 302
Teſtis prima uice deponens ſine iuramento, ſecunda cum eo, an de falſo puniatur. Tynda nu.4 fol. 303
Teſtis falſus de falſo non notatus, an a teſtimonio ſit repellendus. Tynda.numero 11. fol. 304
Teſtis ſtudioſe cauſam reddens non concludentem, de falſo punitur. Tynda. nume. 21.fol. 306
Teſtis prima depoſitio, ubi conuincitur apertè falſa, ſecundo dicto contrario ſtandum eſt. Tynda.nu.1.fol. 306
Teſtis quando uni ex eius dicti contrarijs ſtatur, an puniatur de falſo Tynda num. 2.fol. 308
Teſtis dicens falſum in iudicio, non tamen in forma iudicij, an de falſo puniatur? Tynda nu 17.fol. 310
Teſtis an poſſit falſi pœna puniri, ex falſo dicto extra iudicium. Tyndar. numero 4. fol. 313
Teſtis falſus aſſerens cum iuramento extra iudicium, an de falſo puniatur, uel alia pœna. Tynda.num 2.fol.314. & nu. 2.fol. 315
Teſtis decipiens & lædere nolens extra iudicium, quamuis non puniatur lege Corneliæ tamen tenetur ſimiliter de dolo. Tyn. nu.3.fol. 315

Teſtis

Teſtis ubi deponit extra iudicium per uerbũ non affirmatiuum ſtatur ſecundo dicto affirmatiuo, nec teſtis punitur. de falſo Tynda. nu. 1. 345

Teſtis interrogatus ſuper commodato, reſpondens ſuper mutuo, an falſarius dicatur. Tynda. nu. 2. 352

Teſtis deponens quòd Sempronius interfecit Titium. *qui interfecit* Ioannem, *an falſidicus dicatur, ſi probetur Sempronium non interfeciſſe* Ioannem. *Tynda. numero* 6. 35

Teſtis an falſarius dicatur, ſi dicat quid factum tempore guerre, quod paulo ante, uel paulò poſt factum fuit. Tynda. nume. 8. 353

Teſtis dicens tales actus factos eſſe ſimul, nõ eſt falſus, ſi probatur alterum in fin. Tyn. da nu. 10. 352

Teſtis dicens Titium ſemper poſſediſſe, an falſarius dicatur, ſi probatur aliquando in poſſeſſione non fuiſſe. Tynda. nume. 13 *&* 14. 353

Teſtis dicens Titium olim filium Sempronij, *an de falſo arguatur, ſi probatur Semproniũ uiuere.* Tynd. nu. 18. 254

Teſtis deponens falſum an ſit infamis. Albe. de Malet. nu 26. 383

Teſtis dicens falſum in uno, an in totum reprobetur, & quid ſi illa falſitas non tangit negotium de quo agitur. Albe. de Male. nu. 62. 432

Quid ſi per errorem ignorãtiam deponat falſum. ibid.

Teſtis deponens falſum non iuratus, punitur de falſo Albe. de Male. nu. 76. *fo.* 435 *& Ioann. Crot. nume.* 231. *fol.* 656. Et de hoc remiſſiue uide per *Aegid. Boſſ. nume.* 89. 788

Teſtis qui depoſuit in iudicio falſum, non iuratus, de falſo puniri poteſt, ſecus ſi in iudicio nullum depoſuit. Albe. de Male. nu. 11. 448

Teſtis falſum deponens per errorem uel caſum fortuitum, pœna falſi non punitur. Lanfran. de Oriano numero 27. *fol.* 464

Teſtes quando de falſo arguantur. Lanfr. de Oria. nu 41. 473

Teſtis deponens falſum, cuius dictum eſt nullum, an de falſo puniri poſſit. Lanfran. *de Oriano. nu* 63, 579

Teſtis qui atteſtatur extra iudicium, ſe falſum depoſuiſſe in iudicio, illi dicto non præiudicat. Alber. de Malet. nu. 9. 448.

Teſtis deponens falſum non iuratus, punitur extraordinaria pœna. Rober. *Maran. nu.* 21. 566

Teſtis examinatus, ſi interrogatus, an ſit infamis, coniunctus, uel amicus partis, reſpõdit quod non, & ueritas ſit in contrarium an pœna falſi puniri debeat Ioan. Crot. nu. 361. 699

Teſtis falſum deponens, tam in cauſa criminali, quàm in ciuili, ſiue clericus ſit, ſiue laicus, qua pœna ſit puniendus, & quid ſi depoſuit contra fiſcum. Petr. de Moncada numero. 379 *fo.* 712 *& numero.* 381. 714.

Teſtis interrogatus an ſit inimicus partis, reſpondens quod non, cum eſſet, an pœna falſi ſit puniendus. Pet. de Moncada. numer. 380. 713

Teſtis ſemel repulſus a teſtimonio propter falſitatem, an efficiatur infamis, ita quod in alia cauſa repellatur Pet. de Moncada. nume. 387. 718

Teſtis qui cum uerum miſcuit falſum, an totum eius dictum uitiet, vel partem tantum. Pet de Moncada nu. 388. 719

Teſtis qui depoſuit uerum, & aſſignauit cauſam per ſenſum corporis puta uiſum, uel auditum ſi quantum ad cauſam, ſuper qua deponit conuincitur de falſo, an ſit puniendus vt falſarius. Pet de Monc nume. 390. 719

Teſtis falſitatem admittens in non ſubſtantialibus, quomodo puniatur. Aegid. Boſſ. numero. 31. 757

Teſtis falſus deponens ſuper pertinentibus ad cauſam, punitur, alias non Aegid. Boſſ. nume. 33. 757

Teſtes ſi hincinde ſunt contrarij & pares, nemo punitur de falſo. Aegid Boſ. n. 35. 758

Teſtes partis aduerſe, an poſſint reprobari de falſo, ſaltem indirecte poſt publicatũ proceſſum, quando etiã cũ falſitate obiicitur corruptela Aegid. Boſſ. n. 0. 762

Teſtium falſitas, quomodo poſsit oſtendi publicato proceſſu, ſi agitur criminaliter ad puniendum, & non ad retractandam ſententiam Aegid. Boſſ. nu 7. fol. 762

Teſtis ex interuallo ſe corrigens, an puniatur de falſo. Aegid. Boſſ. numero 33. & 36. fol. 767

Teſtis non punitur de falſo vbi fieri poteſt, vt non adſit dolus. Aegid. Boſſ. numero 37. fol. 763

Teſtibus examinatis, & poſtea mortuis, ſi quis eorum depoſitionibus vſus fuerit, non poteſt argui de falſo: quia falſitas oſtendi non poteſt, cum teſtes non poſſint amplius torqueri. Aegid. Boſſ. nume. 38. fol. 767

Teſtis dicens vno modo in iudicio, & aliud in alio, quomodo probet, & an puniatur de falſo? Aegid. Boſſ. nu. 5. fol. 772

Teſtes inuicem contrarij, an puniantur de falſo, ſi poſſunt aliquo modo concordes eſſe, & an probent ſi ſine maxima difficultate non poteſt fieri concordia? Aegid. Boſſ. nu. 11. fol. 773

Teſtis vnus ſi ſit contrarius alteri, an vterque puniatur de falſo, veluti teſtes producti contra Suſannam. Aegid. Boſſ nume. 17 fol. 775

Teſtis in vno falſus an probetur in omnibus, præſertim cum dixit falſum in non attinentibus. Aegid. Boſſ. numero 22. fol. 776

Teſtis dicens non recordari id, quod veriſimiliter recordatur, punitur de falſo. Aegid. Boſſ nu. 95. fol. 790

Teſtis de falſo ſuſpecti, ſunt interrogandi diligenter, de omnibus circunſtantijs Aegid. Boſſ nu. 138 fol. 796

Teſtis falſus tenetur de falſo, & etiam de omni delicto inde ſecuto. Aegid. Boſſ nu. 139 fol. 793

Teſtem falſum coram delegatum deponentem, an delegatus ipſe poſſit punire. Aegid. Boſſ. nu. 142. fol 796

Teſtem clericum qui ſit falſus, an iudex ſecularis, coram quo depoſuit, poſſit punire. Aegid. Boſſ nu. 143. fol. 796

Teſtis ſuperior, ſi deponat coram inferiore, falſum, an ab eo poſſit puniri. Aegid Boſſ. numero 144. fol. 796

Teſtis qui aſſerit coram amicis ſuis, ſe falſum dixiſſe, an poſſit pecunia induci ad illud propalandum. Aegid. Boſſ. numero 149 fol. 797

Teſtis qui pecuniam accepit, vt verum dicat an comprehendatur in ſtatuto punienteſ falſum teſtem, vel producentem falſum teſtem. Aegid. Boſſ. nu. 151. fol. 797

Teſtis domeſticus, an a teſtimonio repellatur, Nepos a Monte Albano. nu 1. fol 4. Iacob. Butriga nu. 21. fol. 19. & Federic. Schench. nu. 25. fol. 110

Teſtis eſſe non poteſt, qui in cuſtodia eſt, nec quæ quæſtum corpore ſuo palam facit, quemadmodum, nec qui pecuniam accepiſſet, vt teſtimonium ferret, conuictus fuerit. Federic. Schench. numero 17. fol. 109

Teſtes idonei non ſunt, quibus imperari poteſt, & qui ſint Iacob Butrig. nu. 19. fol. 19 & Federic. Schench. nu. 39. fol. 112. & Albe. de Males. nu. 35. fol. 375

Teſtes quos accuſator de domo propria producit, examinari non debent. Nepos a Monte Alba. num 5 fol. 4. & nume. 139. fol. 14

Teſtis ſocer pro genero, vel è contra, non poteſt eſſe, Nepos a Monte Alba. numero 106 fol. 12

Teſtis an poſſit eſſe affinis pro affine. Aegid. Boſſ. num. 62. fol. 783. & nume. 105. fol. 792

Teſtes an poßit eſſe tranſuerſalis pro alio tranſuerſali. Aegid. Boſſ. numero 109. fol. 793

Teſtis conſanguineus vſque ad quem gradum non poſſit eſſe teſtis. Aegid. Boſſ. numero 110. fol. 794

Teſtis an ſint idonei fictabiles, deponentes ſe tantum dediſſe tutori. Aegid. Boßius. nu. 128. fol. 795

Teſtes an poſſint eſſe negociorum geſtores, & famuli. Aegid. Boſſ. numero 131. fol. 795

Teſtis pater, mater, auus, auia, aſcendentes, & deſcendentes in infinitum. Item amici, cognati, & affines, a teſtimonio tolluntur. Iodoci. Damhoude. nu. 7. & 8. fol. 799

Teſtis frater pro fratre, aut ſorore, vel ſoror pro ſorore teſtatura, repellitur, & quæ vis aliæ perſonæ, quę pro vllo amicitię, aut neceſſitudinis vinculo coniunctę, ſunt teſtaturę. Iodoch. Damhonde. nu 10.fol. 800

Teſtis infamis non admittitur ad teſtificandum, & qui tales ſint, Nepos a Monte Alba.nu.15.fol.5.& num. 16.& 24.32.& 33.quòd et qualiter intelligatur, vide ibi, nu.29.fol.eodem.& Iacob. Butrig. nu.6. fol.18 & Iacob. Aegid. nu. 1.fol. 86

Teſti infami infamia iuris, etiam producto cum altero, qui ſit vir grauis & magnæ authoritatis, non eſt præſtanda fides. Ioann. Crot nu.37.fol. 587

Teſtis infamis in quibus caſibus admittatur. Nepos a Monte Albano.nu. 25. 26 fol. 6

Teſti confitenti ſe eſſe infamem, vel inimicum, non creditur. Neil. a Gemini. num. 19 fol. 125

Teſti ſe infamem dicenti, vt euitet teſtimonium, an ſit credendum. Albe. de Malet. nu.61.fol. 389

Teſti uni infami, de voluntate partium credi poteſt. Ioan.Crot.nu.211.fol. 644

Teſtis infamis infamia facti, non repellitur Nepos a Monte Albano.nu. 30 fol. 6

Teſtis infamis infamia facti, facit indicium Francif. Curt. 115.fol. 192

Teſtis vt repellatur nunquid prius oporteat eum fore conuictum, & de crimine condemnatum. And. Barba. num. 23 fol. 203.& nu. 26.fol. 205

Teſti de vniuerſitate, an & quando teſtis eſſe poſſit in cauſa vniuerſitatis. Iacob. Aegi. nu.122.f. 88.& Nell. a S.Gemin. nu.13 fol.124.& Francif. Cur. nu.11.fo. 172.& nu.12 & 13.fol. 173.& Albe. de Male.nu.71.cum ſequen. fol. 404.& Lanfran de Oriano.num.73.fol. 488.& Aegid.Boſſ.nu.60.fol. 783

Teſtes de vniuerſitate quando dicantur in propria cauſa deponere. Franc. Curti nu. 12.fol. 173

Teſtibus de vniuerſitate, plena fides, an danda, ſi admittantur. Francif. Curt. nume. 11.fol. 173

Teſtis de vniuerſitate an poſſit teſtificari pro aliquo de vniuerſitate in cauſa criminali Albe.de Malet.n.73 fol. 405.& Ioan.Crot.nu 100.fol. 596

Teſtis qui in cauſa vniuerſitatis, depoſuit ſe non habere commodum, quomodo intelligatur. Aegid.Boſſ.nu 128.fol. 795

Teſtis agnatus non probat quo ad iniuriam factam agnato. Aegid. Boſſ. numero 55. fol. 782

Teſtes parentes vel liberi non probant, & quid ſi ſint ſpirituales, vel ſi ſit per cauſa propenſæ voluntatis, & quid in filio emancipato.& in ſpurio, & in priuigno, vitrico, compatre, ſocero, nuru, genero, viro, & vxore, & fratre. Aegid Boſſ.nu. 61.fol.783.& nu. 65.fol. 784. & num. 109.fol. 793

Teſtes an ſint idonei parentes & liberi, in cauſa matrimoniali. Aegid. Boſſ. numero 101.fol. 791

Teſtis inimicus ad teſtimonia ferenda reiicitur. Nepos a Monte Alban.nu. 34.fol. 6. Iacob.Butrigari nu. 15.fol. 19

Teſtis vt dicatur inimicus alterius, ſufficit offenſam inter eos factam, licet alter ignoret. Ioan.Crot.nu 98.fol. 596

Teſtes habens iuſtam cauſam inimicandi præſumitur inimicus, & a teſtimonio repelli poteſt. Io.Crot.nu. 98 fo. 596

Teſtes de inimicitia capitali ſuſpecti, a teſtificando repelluntur. Albe. de Malet. nu.7.fol. 370

Teſtis inimicus an probet. Aegid.Boſſ.num. 52.fol. 781

Teſti dicenti ſe inimicum eſſe, an credatur Aegid.Boſſ.nu. 64.fo. 783

Teſtes interrogari debent an ſint inimici. Nepos a Monte Alban.nu.35.fo. 6

Teſtes inimici, aduerſarij, & hoſtes capitales & quotquot cum capitalibus inimici, ſiue hoſtibus, familiarem, aut domeſticam conuerſationem habent, à teſtimonio in criminalibus reiiciuntur, Iodoch. Damhoude.nu.3.fol. 799

Teſtis, qui aliàs hoſtis capitalis aut inimicus fuit, reprobatur. ibi.nu. 4.fol. eod.

Teſtis voluntariè deponens præſumitur inimicus. Pet.Rebuff.nu.21 fo. 734

Teſtis periurus, homicida, & infamis, an probet,

probet, & an princeps poſſit concedere, vt eis credatur, & an teſtis cui obiicitur crimen, poſſit aſſumere defenſionem. Aegi. Boſſ. nu 51. 781

Teſtis ſocius criminis, an probet, maximè quã do tale crimen poteſt aliquo modo iuſtificari. Aegid. Boſſ. nu. 53. eod.

Teſtis excommunicatus, an à legitimo teſtimonio repellatur Nepos a Monte Alban nu. 40. fol 7 & Iaco. Aegid. num. 9 fol. 88. et Nell. a S Geminia. num. 10. 126

Teſtis inteſtabilis, qui communi opinione reputabatur teſtabilis, an & quando admittatur Nell a S. Gemi 24. 127

Teſtis inteſtabilis a teſtificando repellitur. Albe de Males. nu. 18. 409

Teſtis conſpirator reprobatur. Nepos a Monte Albano. nu. 44. 7

Teſtis monachus non intrat, nec teſtificatur ſine ſuperioris licentia. Franciſ. Cur. num. 96. 189

Teſtes qui ſunt religioſi, an probent, ſi nõ habuerunt conſenſum ſui ſuperioris. Aegid. Boſſ. nu. 92. 789

Teſtis qui laborat eodem morbo, repellitur. Aegid. Boſſ. nu. 54 vbi fit mentio de Fauſtino Mediolani, ſuper dicto ſocij criminis. 781

Teſtis cui bonis eſt interdictum, ad teſtificãdum non admittitur. Albe. de Males. nu. 35. 412

Teſtis qui aliquid recepit pro teſtimonio ferendo uel non ferendo, uel ſibi aliquid promiſſum fuit, an fidem faciat. Nepos a Mõte Alba. 75. 10

Teſtis cui data eſt, uel promiſſa pecunia, non eſt admittendus, & qui malum teſtimonium tulit. Iacob. Butrig num. 9. & 10. fol 18

Teſtis qui pecuniam accepit, ad deponendũ probat, in praeiudicium eius, à quo pecuniam accepit. Nell. a S. Geminia numero. 102 160

Teſtis recipiens pecuniam, ut teſtimonium uerum dicat, an de falſo puniatur. Nell. a S. Gemin. nume. 103. fol. 160. & Aegid. Boſſ. nn. 151. 768

Teſtis ſi pecuniam accipit, ut non deponat qua poena teneatur. Aegid. Boſſ. numero. 150. 797

Teſtis ignotus, vel uacillans, & obſcure loquens uerberib. affici debet, Nepos a Mõte Alba. nu. 77. 10

Teſtes obſcuri, & ignoti, a teſtimonio non admittuntur Iacob. Aegid. nn. 17. 89

Teſtis non ualet depoſitio niſi ad receptionem eius, uel depoſitionem, aduerſa pars euocata fuerit, Nepos a Monte Albano. nu. 79. 10

Teſtis ambiguè deponens, quando poterit interpretari, p quo depoſuerit. Nel. a S. Gemin nn. 112. 141

Teſtium dicta ambigua contra producentem interpretantur. Ioann. Crot. numero. 283. fol. 670

Teſtes uarij, & in teſtimonio ſuo uacillantes, non admittuntur, Nepos a Monte Alba. nu. 117. fol. 12 & Iaco Butri. numer. 14. 19

Teſtes uaria dicentes repelluntur & puniendi ſunt. Iacob. Butrig. nu. 8. 18

Teſtes falſa uel uaria, uel eorum dicta partibus referentes puniendi ſunt, nec eis creditur, Iacob. Butrig. nn. 26. 19

Teſtes uacillantes in teſtimonio torquendi ſunt Nepos a Monte Albano. numer. 118 folio. 21. & Bald. de Peruſio numero 2. folio. 73

Teſtis quando ſit, interrogandus de tempore, & uarietas in tempore noceat. Iaco. Aegi. nn 31. 91

Teſti uacillanti, non eſt praeſtãda fides. Nel. a Gem. nu. 19. 125

Teſtis ſi dixit ſic, imo ſic, ſtatur ſecũdo. Nel. a S Gemi. nu. 11. 141

Teſtis qui dixit heri non credo, uel neſcio, poteſt hodie dicere ſcio, uel credo, & ſecundo dicto ſtatur. Nel. a S. Geminia. nn. 111 fol. 141

Teſtis uariãs, an probet & ſi dicit primo non recordatur, poſtea quòd ſic, ſtatur ſecundo dicto. Nel a S. Geminia. num. 110. fol. eod.

Teſtis uacillans in cauſa ciuili, poteſt torqueri Nel a S. Gemi. nu. 114. 142

Teſtis dicuntur uarij & ſingulares, quando unus de una re, & alius de alia probant. Nel. a S. Geminia. nu 314. 162

Te-

H - H - H

Teſtes varij non dicuntur etiam ſi vnus plus dicat altero Franc.Curt.nu.19.fol. 174

Teſtium concordia plus reſpicit in principale factum, quam verborum ſuperficiem. Franc.Curt.nu.24.fol, 175

Teſtes quando dicantur conteſtes, etiam ſi varient, & quid ſi vnus dicat ſe vidiſſe, & alius audiuiſſe. Franc. Curt. num.25. fol. 175

Teſtes in dubio præſumuntur conteſtes producti ſi congrua interpretatio reſultet. Franciſ.Curt.nu.28.fol. 175

Teſtes verbis tantum vacillantes, per contrarietatem non eliduntur, ſecus ſi mente & verbis.Franc.Curt.nu. 108.fol. 191

Teſtis quando vacillat, notarius ſcribit vacillationem, de mandato iudicis. Idem ſi trepidat, vel mutat colorem in facie.Nel. a S.Gemi.nu.115.fol. 143

*Teſtium vacillatio, quomodo per notarium ſit ſcribenda.Aegid.Boſſ.nu.145.fol.*796

Teſtis cum variat a primo dicto, ad finem correctionis, tunc ſecundo ſtandum eſt, Tynda.un.1.fol. 289

Teſtis prima vice deponens dicens ſe neſcire & ſecunda affirmatiue deponit, an pœna legis Cornelię *puniatur. Tynda.nume.8. fol.* 297

Teſtis primę depoſitionis factæ per iocum, vel iracundiam, an ſecundæ contrarianti mente temperata factæ ſtandum ſit Tynda.nu.1.fol. 301

Teſtium variantium in iudicio, & extra iudicium, bimembris eſt partitio. Tynda.nu. 1 fol. 309

Teſtis affirmans in iudicio contrarium eius quod prius aſſeuerauit extra iudicium, an puniendus. Tynda.nu 2.fol. 709

Teſtes uariantes in diuerſis inſtantijs, an de falſo puniendi. Tynda.*nu.1.fol.* 347

Teſtium uariantium diuerſis temporibus, in eadem inſtantia nulli dicto ſtatur. Tynd. *nu.7.fol.* 349

Teſtis uarius in diuerſis iudicijs, an de falſo puniendus. Tynd.*nu.1.fol.* 350

Teſtis coram arbitrio varius, an puniendus & a quo Tynda.*nu.1.el j.fol.* 351

Teſtis varians coram arbitratore, a quo puniri debet. Tynda.nu.1.el ij fol. 351

Teſtis varius coram iudice procedente ſine figura iudicij, tanquam falſarius puniendus Tynda.*nu.1.el iij.fol.* 351

Teſtes per ignorantiam uel obliuionem, uel alium errorem uariantes non puniuntur. Tynda.nu.2.el ij fol. 351

Teſtis cum dicto ſuo admiſcens falſitatem aliquam, an dicatur uarius, & a teſtimonio repellatur. Tynda.nu.4 fol. 355

Teſtis qui ſemel depoſuit, & iterum ſuper eodem producitur, quid adhibere debeat, ut falſi pœnam euitet. Tynda. *numero 3. fol.* 358

Teſtis uarius quis dicatur.Alber. de Malet. nu.1 fol. 447

Teſtes uarij, uacillantes, aut contrarij, non probant.Albe.de Malet.nu.1.fol. 447

Teſtis uacillans dicitur, qui dubitando, et timendo loquitur, & ibi late quie dicatur teſtis uacillans.Alberi.de Malet.num.3. fol. 447

Teſtis ſi primo dicit unum extra iudicium, alijs teſtibus uel notario, demum poſtea in iudicium dixit contrarium, an ſtetur ſecundo dicto.Alberi.de Malet. n.5 f. 447

Teſtes deponentes in iudicio, uarij eſſe non debent, & ſibi contradicentes.Ioan. Crot. nu.326.fol. 679

Teſtes unus & idem uarius in ſuo dicto, an reducatur ad concordiam, ut falſi pęnam euitet, & probet.Ioan.Crot.nu. 327.cum ſequen.fol. 680

Teſtis liber homo uacillans, etiam ſi in dignitate, uel nobilitate, uel officio ſeculari eſſet poſitus, torqueri poteſt. Aegid. Boſſ. nu.4 fol. 751

Teſtis uacillans non torquetur, niſi etiam dicat ſe facto interfuiſſe. Aegid. Boſſ. num. 13.fol. 753

Teſtis uacillans non ſolum teſtimonium reddit nullum, ſed etiam ipſe punitur. Aegi. Boſſ.nu.17.fol. 754

Teſtis uarius, uel contrarius poteſt torqueri. Aegid.Boſſ nu.19.fol. 754

*Teſtis uarij dictum ultimum in tormentis, præualet.Aegid.*Boſſ *nu.20.fol.* 755

Teſtis non dicitur uarius, ſi inconſiuentiſe corrigat, allegando iuſtam cauſam erroris, & ita iudici uideatur. Aegid.

Boſſ. numero 23. fol. 756

Teſti debet iteratò legi dictum ſuum, poſtquam depoſuerit, & per talem lectionem tollitur error. Aegid. Boſſ. numero 24. fol. 756

Teſtis correctioni incontinenti factæ non ſtatur, ſed index debet modum correctionis attendere Aegid. Boſſ. nu. 25. fol. 756

Teſtis incontinenti dicitur ſe corrigere quando nondum exiuit conſpectum iudicis: & quando exiuit ſed nondum eſt partem allocutus, niſi aliud qualitas perſonę ſuadeat. Aegid. Boſſ. nu. 26. fol. 756

Teſtis varius dicitur quando varietas eſt in facto principali, & non in acceſſorijs. Aegid. Boſſ nu 27. fol. 757

Teſti vario in acceſſorijs diminuitur fides. Aeg. Boſſ. nu. 28. fol. 757

Teſti ſuſpecto ſuper impertinentibus interrogato, quod tunc licet fides in totum tollitur ſi variat. Aegid. Boſſ. numero. 29. fol. 757

Teſtis non ſuſpectus interrogatus, circa non eſſentialia, licet varies, non tamen torqueri poteſt. Aegid. Boſſ. numero. 30. fol. 757

Teſtis non dicitur varius, quando in modico eſt contradictio. Aegid. Boſſ. nume. 32. fol. 757

Teſtis varius ſi torquetur, cui dicto ſit ſtandum, & variatum pluries per eum, fueris, remiſsiue. Aegid. Boſſ. numero. 37. fol. 758

Teſtis ſponte ſua, an poſſit reuerti, vt addat, velut ſi corrigat incontinenti, vel ex interuallo. Aegid. Boſſ. numero 28. fol. 765

Teſti an licitum ſit variare, antequam recedat a iudice. Aegid. Boſſ. numero 29. fol. 766

Teſtis varians ante finitum examen, an poſſit torqueri. Aegid. Boſſ. numero 30. fol. 766.

Teſtibus examinatis debet legi depoſitio ſua vt eam melius confirment, antequam recedant a iudice. Aegi. Boſſ. numero 31. fol. 766.

Teſti an liceat ſe incontinenti corrigere vel variare. Aeg Boſſ. nu. 32. fol. 766

Teſtis an poſſit ex interuallo ſe corrigere: Aeg. Boſſ. nu 33. & 36. fol. 767

Teſtis an poſſit ex interuallo addere. Aegi. Boſſ. nu 34. fol. 767

Teſtis qui prius depoſuit ſe tantum ſcire. &c. & poſtea depoſuit abſolutè verum eſſe, &c. an probet & quid è conuerſo, ſi prius dixit ſe ſcire, & poſtea neſcire. Aegid. Boſſ. nu. 35 fol. 767

Teſtis varius; an puniatur de falſo. Aegid. Boſſ nu. 2. fol. 772

Teſtis qui in tortura perſeuerauit in eius dicto; & poſtea adhuc variat, an ſit etiam audiendus. Aegid. Boſſ. numero 18. fol. 775.

Teſtes contrarij, proprie dicantur. Tyndæ. nu. 3. fol. 355

Teſtis qui varius, & qui contrarius, & qui vacillans dicatur. Nell. a S. Geminia. numero 216. fol. 162. & Aegid. Boſſ. nu. 16. fol. 754

Teſtes contrarij non ſunt admittendi. Nepos a Monte Albano, nu. 126 fol. 13. et Nell. a S Gem. nu. 215. fol. 162

Teſtes cum ſunt contrarij, an eorum teſtimonia valeant, Iacob. Butrig. numero 1. fol. 28

Teſtium contrariorum, illi præualent, qui meliorem cauſam reddunt. Nell. a S. Gemin nu. 161. fol. 154

Teſtis contrarius ſeipſum excludit. Nepos a Monte Albano. nu. 127 fol. 13

Teſtes contrarij, concordantur in numero pari, & ad euitandam pœnam. Nell. a S. Gem. nu 169. fol. 155

Teſtis vnus ſi deponit de decem, alter quindecim, an ſint contrarij. Nell. a S. Gemin. nu. 189. fol. 157

Teſtis ſibi contrarius per dolum punitur. Nell. a S. Geminia. numero. 217. fol. 162.

Teſtis contrarius in aliqua parte ſui dicti repellitur, a Nepos a Albano. nume. 128. fol. 13

Teſtes quando ad inuicem repugnantes ſunt, non ſimpliciter; ſed ſecundum quid, quia vnus de maiori, alter de minori deponit, ſtatur minori. Nell. a S. Geminia. nume. 216. fol. 162

Teſtis

Teſtis vbi deponit verum ſine tormentis, ſi poſtea cum tormentis dicit contrarium, ſtandum eſt ſecundo dicto. Tynda. nu. 3. fol. 303
Teſtis an ex cõtrarietate veniat puniendus. Tynda nu. 23. fo. 306
Teſtes inſtrumentarij contrarij an inſtrumento obſtet, Iacob Butrig. nu. 3. fol. 28
Teſtis ſi prima vice deponit vnum, & ſufficienter cauſam ſui dicti non reddit, vel reddit, ſed non ſufficienter, & ſecunda vice deponit directo contrarium, & reddidit cauſam ſufficientem, an ſtandum ſecundo dicto. Tynda. nu. 5. fol. 303
Teſtis, ſi in prima vice dixit vnum in iudicio, deinde aliud contrarium extra iudicium, cui dicto ſtandum. Tynda. nume. 1. fol. 345
Teſtes duos interrogati de cauſa, ſimpliciter deponunt vnum, & duo etiam de cauſa non interrogati deponunt contrarium cauſam legitimam aſſignando, quorum dicto ſtandum ſit. Tynda nu. 7 fol. 304
Teſtes contradicentes teſtibus, & inſtrumenta contraria, à iudice concordari debent ſi poteſt, Iacob. Butriga. nu. 5. fol. 29
Teſtis deponens in iudicio valido, contrarium eius quod primo depoſuerat, in iudicio in ualido probat, & non punitur. Tynda nu 10. fol. 310
Teſtes ſi dixerunt vnum in ſummario iudicio, & poſtea contrarium dicant in plenario, quod dictum valeat. Tyndа. n. 25. fol. 329
Teſtes quando dicantur directe contrarij, & quando indirecte. Alberi. de Males. num. 120 fol. 450
Teſtes contrarij inter ſe, an probent, & an ad concordiam redigi poſſint. Albe. de Males. nu. 29 fol. 451
Teſtes reducti ad concordiam an probent. Alber. de Males. nu 30. fol. 452
Teſtes contra dicentes inſtrumento, quando inſtrumento præualeant, & è contra Iacob Butrig. nu. 7. & 8. fol. 29
Teſtes examinati non examinandi, an ſibi contradicentes, puniantur Tynda. num 2. fol. 338
Teſtis vnus, quando dicit de vno tempore, & alius de alio, non admittitur. Idcob. Aegid. nu. 31. fol. 91
Teſtis ſecundo dicto contrario, ſtandum eſt, vbi primum dictum ſine tormentis probatum eſt ſecundum verò cum eis. Tynda. nu. 1. fol. 288
Teſtis ſecundo dicto ſine tormentis, an potius ſtandum ſit. Tynda nu. 3 fol. 288
Teſtis inductus ad probandum ætatem Titij, qui ſuper ea interrogatus dicit quòd Titius eſt maior 25. ann. deinum interrogatus quo modo ſcit reſpondit ſe neſcire, an ſit contrarius. Ioan Crot numero 329. fol. 680
Teſtes qui dixerunt quod Titius, & Caius interfuerunt præſentes contractui, deinum interrogati an aliquis fuerit ibi præſens reſpondent quod non, an probent. Ioan. Crot. nu. 330. 680
Teſtis vnus ſi alteri contradicit, & reducantur ad concordiam, an probent. Ioan. Crot. nu. 331. & 332 fol. 681
Teſtis vnus ſi dicat contractum factum eſſe in domo, & alter dicat extra domum, an probent. Ioan. Crot. nu. 332. fol. 681
Teſtes plures, quando contradicunt pluribus, & ſunt reſpecta numeri diſpares, an vt probent concordari debeant. Ioã. Crot. nu. 333. fol. 681
Teſtes duo deponentes, quòd tali die Titius erat ſanus, & alij tres deponentes quod eodem die idem Titius erat infirmus, an probent, & ſint reducendi ad concordiam Ioan. Crot nu 334. fol. 682
Teſtis vnus nullibi contradicens, ad concordiam reduci debet vt ſemiplenè probet, & quid ſi plures pluribus, & ſint pares. Ioannes Crot. num. 335. & 336. fol. 682
Teſtes contrarios, & obſcuros, poteſt iudex repetere vt dictum ſuum declarent. Ioan. Crot nu. 337 fol. 682
Teſtes varij & contrarij, reducuntur ad concordiam, eiſdem modis quibus leges. Ioan. Crot. nu. 338. fol. 682
Teſtes in quibus caſibus ad concordiam reducantur. Ioan. Crot nu. 338 fol 682 & nu. 339 fol. 683
Teſtis qui in primo iudicio dixit ſe neſcire deinde

deinde interrogatus dixit ſe ſcire, an probet. Ioan. Crot nu. 340 fol. 683

Teſtis prima vice dicens ſe dubitare, & ſecunda vice dicens affirmatiuè, an probet. Ioan Crot. nu 343. fol. ; 684

Teſtis in diuerſa inſtantia variãs, an probet, et an puniatur. Io. Crot nu. 334. f. 685

Teſti non deponenti veriſimilia non creditur Ioan. Crot. nu. 344. fol. 685

Teſtis conſtitutus in mortis articulo, dicens contrarium eius quod prius depoſuit, an probet. Ioan. Crot. nu. 345. fol. 685

Teſtis ſi vnum dixit in iudicio, & poſtea cõtrarium extra iudicium, an primum dictũ per ſecundum tollatur. Ioan. Crot. num. 345. fol. 685

Teſtis ſemel examinatus, ſi iterum examinari velit, quid agere debet, ne contrarietatem incidat. Aegid. Boſſ. nu. 34 fol. 757

Teſtes inſtrumentarij ſi contradicant inſtrumento & notario, punitur notarius de falſo Aegid. Boſſ. nu. 36. fol. 758

Teſtis in eadem depoſitione contrarius, an probet, & maximè in tortura, Aegi. Boſſ. nu. 1. vbi etiam diſtinguitur, an teſtis ſolum deponat contra tertium, an verò etiã contra ſeipſum. fol. 771

Teſtis deponens contrarium eius quòd dixit extra iudicium, an probet, & an puniatur de falſo & poſſit torqueri. Aegid. Boſſ. nu. 3. fol. 772

Teſtis contrarietas non nocet parti ſi ſit talis qui non debuit examinari. Aegid. Boſſ. nu. 7. fol. 773

Teſtis qui ſemel depoſuit, poteſt petere vt ſibi legatur dictum ſuum, & ad illud ſe referre Aegid. Boſſ. nu. 8 fol. 773

Teſtes plures ſi ſint contrarij, qui ex eis præferantur. Aegid. Boſſ. nu 9. 10. fol. 773. & nu. 13. fol. 774

Teſtis vnus ſi contradicat alteri, vel plures pluribus, quomodo fiat concordia. Aegid. Boſſ. nu. 10. & 11. fol. 773

Teſtium contrariorum in criminalibus, an fiat concordia vt probent. Aegid. Boſſ. nu. 12. fol. 774

Teſtes plures ſi contradicant, æque pluribus vel paucioribus, quomodo poſſit fieri concordia, ut euitetur periurium & falſitas, & quid ſi nõ põt fieri cõcordia Aegid. Boſſ. nu. 9 & 10. fol. 773 & nu. 13. fol. 774

Teſtes plures pares numero, cæteris qualitatibus, ſi inuicem contradicant an probent. Aegid. Boſſ. nu. 15 fol. 775

Teſtes eiuſdem qualitatis, ſi inuicem contradicant, an poſſint inquiri, & torqueri. Aegid. Boſſ. nu. 16. fol. 775

Teſtis in cauſa propria diuerſimode conſideratur. Stepha. Aufre. nu. 92. fol. 280

Teſtis in re ſua, quis eſſe non poteſt. Nepos a Monte Albano. nu. 49. fol. 7. & nu. 73. fo. 9. & Iacob. Butrig. nu. 23. fol. 19. & Iaco. Aegid nu. 12. fol. 88. & Ange. de Vbal. n. 7. f. 104 & Federi. Schenc. n. 36. & in ibi quæ dicatur propria cauſa. fo. 111. & Lanfranc. de Oria. nu. 58. f. 480. & Ioan. Crot. nu. 209. fol. 644

Teſtis vt a teſtimonio repellatur, an ſit neceſſe, quòd ſit de crimine condemnatus. Alberi. de Malet. nu. 43. fol. 386

Teſtis accuſatus de crimine, ſed per ſententiam non condemnatus, an repellatur. Nepos a Monte Albano. nu. 58. fol. 8

Teſtis an, & quando, propter crimen. a teſtimonio repellatur. Et quid de mendacio. And. Barba. nu. 18. f. 202. & n. 22. f. 203

Teſtis criminoſus tempore depoſitionis, & non criminoſus, tempore iuramenti, an repellatur. Albe. de Malet. nu. 64 fol. 389

Teſtis malæ uitę, quis & quare dicatur. Stepha. Aufre. nu. 65. fol. 269

Teſtis conuictus de crimine in iudicio, a teſtimonio repellitur. Ioan. Cro. nu. 51. f. 588

Teſtis criminoſus facit aliqualem præſumptionem. Ioan. Crot. nu. 52. fol. 589

Teſtis quando conuincitur in eo quod pręſumitur eſſe crimen, tamen aliquo modo poteſt excuſari a delicto omnino non repellitur. ſed eius fides diminuitur. Ioã. Crot. nu. 54. fol. 589

Teſtes criminoſi non emendati de crimine, admittuntur ad probandum crimen ſimonię, quando quæſtio ſuper tali crimine mouetur ciuiliter. Ioann Crot. numero 146. fol. 616

Teſtis ſi obijcitur periurium, homicidiũ, vel ſimile, non eſt ſufficiens obiectus, niſi deueniatur ad ſpeciem delicti. Ioan. Crot. nu. 298.

298.fol. 672

Teſtis criminis ſocius, infamis, vel periurus, vel bannitus vel detentus, tempore examinis quomodo repellatur. Aegid. Boſſ num. 19.fol. 776

Teſtes homicidæ, malefici, ſacrilegi, fures, raptores, adulteri manifeſti, venefici, ſortilegi, periurij, lenones, concubinarij manifeſti, & inceſtuoſi, produci in teſtes non poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent Iodoch. Damhoude. nu. 19 fol. 800

Teſtes omnes reprobantur, qui non ſunt probatę vitę, opinionis, & conuerſationis. Iodoch. Damhoude. nu. 28. fol. 801

Teſtes an puniantur ratione criminis obiecti & probati. Pet. Rebuff. n. 51. & 52. f. 744

Teſtis liber homo, ſed crimine notatus, vel alias infamis, infamia iuris, vel facti admittitur in teſtem eum tormentis tamen. Aegid. Boſſ. nu. 3. fol. 750

Teſtes in tribus caſibus debent cognoſcere cõtrahentes. Bald. de Peruſio. nu. 7. fol. 79.

Teſtes partes litigantes, ſeu contrahentes, de quibus deponunt cognoſcere debent, Nepos a Monte Albano. numero 112. fol. 13

Teſtes debent eos cognoſcere contra quos producuntur, Iacob. Butriga. numero 21. fol. 24

Teſtes debent cognoſcere contrahentes, ſi agitur de probando actu, ſecus ſi de ſolennitate. Nell a S. Gemi. nu. 248. fol. 166.

teſtes reprobantur, niſi de loco & tempore, & perſonis conueniant, Nepos a Monte Albano. nu. 123. fol. 13

Teſtis requiri debet de tempore, & qualitate temporis, de viſu, & auditu, & ſcientia, & credulitate, & fama, Nepos a Monte Albano. nu. 124. fol. 13

Teſtis de loco interrogatus non reſpondens, non eſt admittendus, Nepos a Monte Albano. nu. 125. fol. 13

Teſtis non deponens de loco & tempore, an probet, & quomodo probetur tempus. Aegid. Boſſ. nu. 40. col. 779

Teſtes in quibus caſibus non poſſint probare, & ſi probatio fiat, non valet, Nepos a Monte Alba. nu. 129. fol. 13

Teſtis repellitur a teſtimonio, & punitur, ſi crimen quod obijcitur contingit cauſam de qua agitur, Nepos a Monte Albano. num. 130. fol. 13

Teſtis ſocius pro ſocio, an eſſe poſſit. Nepos a Monte Albano. nu 50. fol. 7

Teſtis an ſit interrogãdus, an ſit infamis, vel criminoſus, vel irreticus aliquo peccato mortali, vel talis qui non poſſit teſtificari. Albe. de Male. nu 25. fol. 445

Teſtis interrogari debet a iudice, an ſit criminoſus vel partis amicus, vel inimicus Nepos a Monte Albano. nu. 136. fol. 14

Teſtis de facinoribus ſuis interrogati poteſt Iacob. Aegi. nu. 50. fol. 94

Teſtis interrogatus, dicens ſe homicidam, puniri non poteſt. Nel. a S. Gemin. nu. 17. fol. 125

Teſtis non tenetur reſpondere interrogationi, per quã detegatur ſua turpitudo. Aeg. Boſſ. nu. 63. fol. 783

Teſtis cohabitans cum inimicus partis contra quam producitur reprobatur. Nepos a Monte Albano. nu. 138. fol. 14

Teſtis eſſe non poteſt, qui in eadem cauſa iudex, vel aduocatus fuit, Nepos a Monte Albano. nu. 140. fol. 14

Teſtis quis eſſe non poteſt contra eum, cum quo cauſam habes, Nepos a Monte Albano. nn. 146. fol. 14

Teſtis produci non poteſt contra illum contra quem ante teſtimonium dixit, Nepos a Monte Albano, nn. 147. fol. 14

Teſtis ſi tubans repelli poteſt, Nepos a Monte Albano nu. 150. fol. 14

Teſtis in eadem cauſa & ſuper eodem articulo non poteſt ſecundo deponere, Nepos a Monte Albano. nu. 152. fol. 15

Teſtis deponens de auditu, an & quando probet Nel. a S Gem. n. 163. remiſsiuè f. 154. & Aeg. Boſſ. nu. 42. vbi quomodo debeat deponere. fol. 780

Teſtis qui de auditu alieno tantum, deponit an repellatur, Nepos a Monte Albano. n. 154 f. 15. & Albe. de Malet. n. 26 f. 451

Teſtis deponens de auditu ꝙ probat quando viſus nõ requiritur. Bal. de Peru. n. 8. f. 79

Teſtis deponentes, quod ex alijs audierunt, non plenè probant, niſi in aliquos caſibus enumeratis per Fed. Schenc. nu. 45. f. 113

g 3 Teſtis

Teſtis de auditu non probat, niſi in factis antiquis Rober. Maran nu. 18. fol 566
Teſtis per quem ſenſum, cauſam ſcientię reddere debeat. Albe. de Mal. num. 27 & 28 fol. 451
Teſtis deponens ſine bona cauſa ſcientiæ ſi fuit interrogatus non probat. Rober. Maran. nu. 9. fol. 565
Teſtis etiam non interrogatur, cauſam ſcientiæ reddere debet in quę ijs iudicio intellectus percipiuntur, alias non probant. Rober. Maran. nu. 13. fol. 565
Teſtis aſſignans cauſam remotam à ſenſu probat. Rober. Maran. nu. 15. fol. 565
Teſtis ante litem conteſtatam receptus non eſt admittendus. Nepos a Monte Albano. nu. 155. fol. 15. & Iacob. Aegid. num. 43. fol. 93
Teſtis conſimilem cauſam habens, non debet admitti, Nepos a Monte Alban numero 156. fol. 15
Teſtis conſimilem cauſam habens, vel crimen a teſtimonio repellitur. Albe. de Males. nu. 1. fol. 392
Teſtis conſimilem cauſam habens, eſt ſuſpectus Nell. a S Gemin nu. 218. fol. 162
Teſtis an eſſe poſſit ſeruus factus liber, de eo quod vidit donec in ſeruitute erat. Nepos a Monte Alba. nu. 57. fol. 8. & num. 72. fol. 9
Teſtis inhabilis, qualiter ex tacito conſenſu habilitetur. And. Barba. nu. 12. fol. 199
Teſtes inhabiles aut repellendi, diuerſimodè conſiderantur Stepha Anfre. n. 90. f. 276
Teſtis inhabilis, an poſſit recipi ad informationem iudicis, de fama alicuius: Stepha. Anfre. nu. 91. fol. 277
Teſtis vbi rogatus eſt quantumcunque alias ſit inhabilis, ſemper eſt idoneus. Alberi. de Males. nu. 33. fol. 366
Teſtes inhabiles admittuntur in ſubſidium, quando ex natura negocij, verſimiliter habitu, nec actu, teſtes habiles interuenire poſſunt. Ioan. Crot. nu. 72. fol. 592
Teſtes inhabiles admittuntur ad probandũ crimen ſimonię. Io. Crot. nu. 97. fol. 595
Teſtis inhabilitas, in ſpecie exprimi debet. Ioan. Crot. nu. 359. fol. 699
Teſtis de quo multa mala dicuntur, & qui non eſt bonæ opinionis, & famæ, non admittitur. Iacob Butrig. nu 2. fol. 18
Teſtis amicus, an ſit idoneus teſtis pro amico. Aeg. Boſſ. nu. 102. fol. 791
Teſtis amiciſſimo, & qui non habet cenſum in bonis, non admittitur, item & maximã habet ſuſpicionem, Iac. Butrig. nu. 7 f 18
Teſtis valde amicus pro amico a teſtimonio repellitur. Ang de Peruſio. nu. 2. fol. 104
Teſtis qui dixit quę naturę non conueniunt, non eſt admittendus, & qui duo contraria ſimul dixit Iacob. Butrig. nu. 12 fol. 18
Teſtis quis prolixè teſtimonium fert, non eſt admittendus. Iacob. Butrig. nu. 14. f. 19
Teſtes præmeditate loquentes, an dicantur ſuſpecti. Fran. Cur. nume. 29. fol. 176
Teſtis vnum, & eundem præmeditatum ſermonem dicens, repellitur, Iacob. Butriga. nume. 16. fol. 19. & Iacob. Aegid. nu. 25. fol. 90 & Tynda. nume. 5. fol. 357. & Aegid. Boſſ. nume. 24. 777
Teſtes deponentes per eundem præmeditatum ſermonem, dicuntur ſubornati: & iudicis arbitrio relinquitur, an eis credatur. Nel. a S. Gemi. nu. 195. 159
Teſtes idem per omnia deponentes, ſubornati præſumuntur. Item repellendi. Nepos a Monte Albo. nume. 121. fol. 13
Teſtis non eſt admittendus, qui pupillam vel adultam filio copulauit, Iacob. Butriga. nu 25. fol. 20
Teſtis depoſitio ſi non fuit lis conteſtata, non valet, nec teſtes ſunt recipiendi, niſi in certis caſibus Iaco. But. nume 56. fol. eodem.
Teſtis conſanguineus aduerſarij non admittitur, Iacob. But. nume. 52. fol. eod.
Teſtis conſanguinitas ſuſpicionem inducit. Ange. de Peruſio. nume. 14. fol. 104
Teſtis qui eſſe non poteſt, recipi non debet, Iacob. Butriga. nu. 3. 25
Teſtis prohibitus, ſi admittitur, repellitur. Ange. de Peruſio. nume. 12. 104
Teſtis clericus cæteris paribus præfertur laico. Pet. de Moncada nu. 269. 705
Teſtis clericus dignior eſt laico. Franciſcus Cur. nu. 23. fol. 175
Teſtes honeſtiores & digniores, vilioribus præferuntur, Nepos a Monte Albano. nume. 158. fol. 15

Teſti

H-N-N

Teſti in dignitate conſtituto, in alterius prę iudicium, an credendum. Franciſcus Cur. nume.118.fol. 193

Teſtes pauperes, an admittantur ad teſtificandum Iacob.Aegid.nu 8 fol. 87

Teſtes pauperes, facilius corrumpuntur, quã diuites. Iacob.Aegid nu 8.fol. 87

Teſtis non tantum ex facultatibus, quàm ex fide idoneus reputatur. Iacob. Aegid.nu. 8.fol. 87

Teſtes ſeniores, iunioribus pręferuntur. Nel. a S Geminia.nu.101.fol. 140

Teſti perito, plus creditur etiam ſi negatiuè loquatur. Nel.a S.Gem.nu.200.fol.159

Teſti maſculo potius credendum eſt, quam fœminæ, Nepos a Monte Albano nume. 150 fol. 15

Teſtis authoritas an multitudinem ſuperet Franci.Cur.nu.35.& 36.fol.177 & Pet. de Moncada.nu.369.fol. 705

Teſtis ratione producentis, efficitur dignior. Pet.de Moncada.nu.370.fol. 706

Teſtes digniores uincunt alios in probatione, non autem ut minus digni puniantur de falſo. Aegid.Boſſ.nu.14.fol. 774

Teſtes meliores priori loco producendi Petr. Rebuff nu 49.fol. 736

Teſtibus viris ſanctis, & integri ſtatus multum defertur. Petr.Reb.nu.52 fol. 736

Teſti emendato magis quàm luxurioſe creditur, Nepos a Mõte Albano nu.163 f. 15

Teſtis diuiti potius quàm pauperi, fides eſt adhibenda, Nepos a Monte Albano.num. 164 fol. 16

Teſtis conditio ſeu vita in primis eſt attendenda. Nepos a Monte Alban. num.165. fol. 116

Teſtes aptiora naturę deponentes, pręferuntur. Fran.Cur.nu.39. fol. 178

Teſtis verboſus ſuſpectus præſumitur, Nepos a Monte Albano nu.167. fol. 16

Teſtis non debet eſſe verboſus. Tynda.nu.23. fol.336 & nu.5.fol. 361

Teſtis non plenè probat, niſi de certo tempore faciat mentionem, Nepos a Monte Albano nu 39 fol. 7

Teſtis ſe interueniſſe, debet dicere iis ſup quibus depoſuit, Nepos a Monte Albano. nu. 109 fol. 12

Teſtis nõ habens niſi quinquaginta in bonis, non debet admitti, Nepos a Monte Albano.nu 110.111 fol. 12

Teſtis in quarta productione receptus ſine iuris ſolennitate non admittitur, Nepos a Monte Albano nu.113 fol. 12

Teſtis receptus poſt renunciationem uel publicationem ſuper eo, eodemque capitulo non ualet. Nepos a Monte Albano nu. 114.fol. 12

Teſtis loquens ſuper alio, quam ſuper quo inductus fuit, an repelli debeat, Nepos a Monte Albano.nu.115.fol.12.& Nell a S.Geminia.nu.207.fol. 160

Teſti aliquid dicenti pro illo, qui ante depoſitionem proteſtatus eſt, ſe aliquid uelle obijcere ei de facili non creditur, Nepos a Monte Albano.nu.116.fol. 12

Teſtes teſtamentarij niſi rogati ſint, non ſunt admittendi, & ſeptem fuerint, & quare tot requirantur, Nepos a Monte Albano.n.81.& 85.fol.10.& Feder.Schench. nu.57 fol. 115

Teſtes teſtamenti, an præſumantur rogati, & quib.caſib.rogati eſſe debeant. Nell. a S. Gemi.nu.247.fol. 166

Teſtis ſeptimus ex teſtamentariis inſufficiẽs, an officiat tabulis. Fran.Cur.nu.3.f. 171

Teſtis in teſtamento filij inteſtanti de caſtrenſi peculio in militia pater eſſe poteſt Alb. de Males.nu.15.fol. 365

Teſtes octo, quando neceſſarij ſint in teſtamẽto, Nepos a Monte Alb.nu 82.fol. 10

Teſtes quinque requiruntur in teſtamẽto ruſtici, Nepos a Monte Albano.nu.96 f. 11

Teſtes quot requirantur in teſtamento cæci, Nepos a Monte Albano.nu.83 fol. 10

Teſtes qui eſſe poſſunt in codicillis. Ioã.Cror. nu.1.fol. 582

Teſtes quot requirantur in qualibet ultima voluntate, excepto teſtamento. Federic. Schench nu.58 fol. 115

Teſtes quinque ſunt neceſſarij in ſolutione debiti, Nepos a Monte Alba.n.84.fo. 10 & Fede.Schench.nu.59.f.115.& Nell.a S.Gem.nu.84 fol.137. ubi habes in quib. caſibus requirantur plures vel pauciores teſtes. & vide etiam eundem Nell.ibi.nume.87.fol. 138

Teſtes quinque requiruntur in donatione cauſa mortis, Nepos a Monte Albano.nu. 86.fol. 10

Teſtes tres in depoſitione pecuniæ, vel alterius rei neceſſarij ſunt, Nepos a Monte Albano nu 87.fol. 10

Teſtes quot requirantur ad quencunque actũ probandum.Lanfran. de Oria. nu. 28.fol. 465 & Ioan.de Cros.nu. 208.fol. 643

Teſtes duo plenam probationem faciunt, & vnus ſemiplenã.Lanfr.de Ori.n.28 f.465

Teſtes quot requirantur in quolibet contractu, Nepos a Monte Albano.nu.88.f.11.

Teſtes quinque adeſſe debent contractui libram auri excedenti, cum inſcriptis a literarum imperito, celebratur. Federich. Schench.nu.60 fol. 115

Teſtes tres requiruntur in confectione inuentarij, Nepos a Monte Alba.n.89.f.11

Teſtes tres in quibus caſibus adhiberi debẽt. Federic.Schenc.nu 64.fol. 116

Teſtes quinque ſunt neceſſarij, quando datur libertas ſeruo per literas, vel epiſtolam.Nepos a Monte.Alba.nu.90.fol.11. & Federic.Schenc.nu 65.fol. 116

Teſtes ne plus decem recipiantur, ſuper eodem facto ſtatutũ eſt.Pet.Reb.n.1.f.732

Teſtes plures, cur producuntur. Pet. Rebuff. nu.17.fol. 733

Teſtes decem tantum examinandi ſuper quolibet articulo.Pet.Rebuff.nu.28.29. 30. & 31.fol. 734

Teſtes qui excedunt numerũ decem teſtium, reijciuntur.Pet.Rebuff.n.47.et 48.f.736

Teſtes quinque requiruntur ad reprobandũ inſtrumentum publicum, Nepos a Monte Alba.nu.97.fol. 11

Teſtes quindecim quando neceſſarij.Federic. Schench.nu.63.fol. 116

Teſtes duo regulariter ſufficiunt. Nell. a S. Gem.nu 83 fol. 137

Teſtium certus numerus in quibus caſibus requiratur, Nepos a Monte Albano.nu.92. fol.11 & Iacob.Butrig.nu.1.fol. 21

Teſtium numerus interdum ſupplet.Pet. Rebuff.nu 57.fol. 746

Teſtes quot requirantur ad conuincendum Epiſcopum, vel presbyterum, vel reliquos clericos, Nepos a Monte Albano. nu. 98. fol.11.& Nell.a S Gem.nu.83 fol. 137

Teſtium ſuperfluam multitudinem, moderari iudex ex officio debet. Federic.Schench. nu.69.fol. 117

Teſtis dictum non valet, niſi de viſu, & auditu deponat, Nepos de Monte Albano. nu 99.fol. 11

Teſtis deponens de viſu, reprobari poteſt ratione naturali.Nel.a S.Gem.n.116.f.143

Teſtes plures debent examinari ſinguli ſeparatim.Aegid.Boſſ.nu.88 fol. 788

Teſtis qui non debuit examinari, ſi pars vult vt nihil omnino probet, debet prius contra eum proteſtari.Aegid.Boſſ.nu.98.fol.791

Teſtes in factis arduis debet examinari corã honeſtis perſonis Aeg.Boſſ.nu.141.f.796

Teſtis examinatus, qui non debuit examinari, an & quando faciat indicium, & quale præiudicium.Nell.a S.Gem.nu.212.fol. 161.& Aegid.Boſſ.nu.21.fol. 764

Teſtis examinatus, qui non debuit examinari vel examinatus minus ſolenniter, an fidẽ faciat.Alberi.de Males.nu.45.fol. 430

Teſtium examinatio coram iudice, & non coram notario fieri debet.Ioan.Cros num. 257.fol. 659

Teſtes regulariter poſt litem conteſtatã, examinari debent.Ioan.Cros.nu.258.fol.660

Teſtes examinati poſt aliorum publicationem, & didicita teſtificata, an faciãt præſumptionem.Io.Cros.nu. 269.fol. 664

Teſtis examinatus poſt terminum, aliqualem facit præſumptionem Ioan.Cros.nu. 270. fol. 664

Teſtes an incontinenti poſt terminũ ad probandum poſſint produci, & examinari. Ioan.Cros.nu.270.fol. 664

Teſtes examinati an iterum poſſint repeti ſuper eiſdem capitulis, ſaltem ex officio iudicis.Aeg.Boſſ.nu.22.fol. 764

Teſtes examinatus a notario, maximè quando ſunt examinandi extra territorium.Aegid.Boſſ.nu.26 fol. 777

Teſtes quomodo, & quando poſſit examinari ad ęternam rei memoriam.Aegid.Boſſ.nu. 32.fol. 778

Teſtes examinati, parte non citata, an probent.Aeg.Boſſ.nu.34.fol. 778

Teſtis an poſſit examinari parte non citata

vbi

N-N-N

ubi proceditur per informationes. Aegid. Boſſ.nu.36.fol. 779
Teſtis examinatus a iudice incompetenti, vel teſtis non iuratus, an probet. Aegid. Boſſ. nu.81.fol. 787
Teſtes in iudicio exhibendi ſunt, ſumptibus producentis, moderandis iudicis arbitrio, non ſolum in ueniendo, ſed etiam in redeundo. Albe.de Male nu.82.fol. 436
Teſtibus debent expenſæ fieri, ſed non refici damna. Nell.a S.Gem nu.37.fol. 129
Teſtis de longinquo productus, facit expenſas, Nell.a S.Gemi.nu.97.fol. 140
Teſti an vectura equorum ſolui debeat. Albe.de Malet. nu. 83.fol. 436. & Pet.de Moncada.nu.407 fol. 727
Teſti an expenſæ ſoluendæ ſint, habita ratione expenſarum, quas in uono feciſſet. Albe.de Male nu.84 fol. 436
Teſti qui admiſit operas, vel incurrit damnum quod negotijs ſuper eſſe non potuit, an producens expenſas reſarcire teneatur. Albe.de Malet.nu.85.fol. 436
Teſtes expenſis producentis alendi ſunt, Iacob.Butrig.nu.2.fol. 22
Teſtibus ſunt ſoluendæ impenſę quas fecerunt eundo. & redeundo, & ſtãdo, & quid de operibus quas amiſerunt. Aeg. Boſſ.nu. 132.fol. 795
Teſtibus an ſit ſoluendum quod amiſerunt, ſi in itineribus ſpoliarentur. Aeg.Boſſ.nu. 133.fol. 795
Teſtes ubi mittuntur ad examinandum, ſolui debet merces notario & iudici.ibi. nu. 134.fol. 795
Teſtis producens ſi eſt pauper, an ſibi per partem, vel iudicem ſint ſubminiſtrandæ expenſę. Aeg.Boſſ.nu.135.fol. 795
Teſtes qui produxit, an quartam productionem habeat, Iacob.Butrig.nu.4.fol. 23
Teſtis qui obſcurè depoſuit, & dictum ſuum non declarauit, repellitur. Iacob. Butrig. nu.55.fol. 20
Teſtis ſi obſcurè depoſuit in iudicio, pro quo debet fieri interpretatio. Iacob.Butrig.nu. 12.fol. 30
Teſtis poteſt dictum ſuum obſcurum declarare, Iacob.Butrig.nu.6.fol. 23
Teſtis qui obſcurius teſtimoniũ tulit, in iudicium deduci poteſt, ut dictum ſuum interpretetur Feder.Schench.nu.48.fol. 113
Teſtis obſcure loquens per officium iudicis, eſt iterum interrogandus. Sed an contra producentem interpretari debeat, vide per Nepotem de Monte Alban.nu.78.f. 10
Teſtis obſcurus iterum examinari poteſt. Albe de Malet.nu.95.fol. 437
Teſtis verbum ambiguum, vel obſcurum ad poſtulationẽ alicuius dictum, an per iudicem, vel per teſtem interpretari debeat. Iaco Butrig.nu.8.fol. 26
Teſtis quando dicatur ambiguus, ad hoc, ut poſſit repeti. Aegid Boſſ.nu.24.fol. 765
Teſtis ſynodalis errans, poteſt incontinenti ſe corrigere, Iacob.Butrig.nu.7.fol. 23
Teſtes an lite non conteſtata produci poſſint. Iacob.Butrig.nu.12.fol. 23
Teſtis reprobatorius, ſi interrogatus non reddit cãm nõ ita perfecte probat, ſicut ille q̃ bonã reddit. Nell.a S.Gem.n.160.f. 154
Teſtis dicti ſui, & ſcientię cauſam, ſiquidem hoc rogatus fuerit in medium proferre debet Feder.Scheuch.nu.42.fol. 112
Teſtis licet debeat cauſam ſui dicti dicere, & & ſuper hoc interrogari, ſi eſt omiſſum teſtimonium non vitiatur. Nell.a S. Gemi. nu.44.fol. 131
Teſtes cauſa dicti ſui reddere debent, Nepos a Monte Alba nu.105.fol.12. & Iac. Butrig nu 13.fol. 19
Teſtis cauſam ſui dicti reddere debet, ſufficientem ſimpliciter, ſi de ea fuit interrogatus. Bar.nu.2.fol. 36
Teſtis interrogatus in cauſa ſcientiæ dicens, ſcio, quia ſcio, non probat. Bar.num.3.f 36
Teſtis reddere debet cauſam dicti per alterum ex quinque ſenſibus corporum. Bart. nu.4.fol. 36
Teſtis dicens quem dominum, & non reddẽs cauſam dicti, etiam non interrogatus, non probat, idem ſi dixerit quem ebrioſum. Bar.nu.35 fol. 37
Teſtium numerum & nomina utrum quis dicere cogatur Iacob.Butrig.nu.20.f. 24
Teſtes diſcordantes in re, non probant. Nell. a S.Gemin.nu.183.fol. 157
Teſtibus diſcordantibus de valore, ſeu ęſtimatione rei, quibus ſtetur, & quomodo
magis

magis affirmantibus, quàm mille neganeibus, credatur. Nell. a S. Gem n. 184. f. 157

Teſtis examinatus in palatio poteſtatis, ſi dixit contradictum celebratum in palatio Epiſcopi, ſuper alio articulo dixit in hoc palatio, ſaluatur eius dictum ad pœnam euitandam. Nell. a S. Gem. nu. 185. f. 157

Teſtes duo, ſi in vno capitulo examinantur, et vnus dixit q fuit in palatio Domini Papa, alius quòd fuit in hoc palatio, an eorum dicta ſuſtineantur. Nell. a S. Gemin. nu. 185. fol. 157

Teſtes etiam ſi diſcordent, quando dicantur diſcordes Franc. Curt. nu. 18. fol. 174

Teſtes per diuerſa media, idem concludentes meli us depon ere dicuntur. Franc. Curt. n. 18. fol. 174

Teſtis vnus ſi dicit de ſe & ſocio, ſimiliter alter, an probent, & ſingulares dicantur. Nell. a S. Gem. nu. 186. fol. 158

Teſtes ſingulares probant aliquem eſſe vſurarium. Nell. a S. Geminia. numero 157. fol. 158

Teſtes ſingulares reprobantur. Iacob. Aegi. nu. 14 fol. 89

Teſtes ſingulares non probant contractum vſurarium, nec certum crimen hæreſis. Nell. a S. Gem. nu. 213 fol. 162

Teſtes dicuntur ſingulares in actu diſtinctiuo. Nell. a S. Gem nu. 214. fol. 162

Teſtis ſingularis de geſtis a ſeipſo deponens, plenam fidem an faciat. Franciſ. Curt. n. 119. fol. 193

Teſtes ſingulares in dicto ſuo non probant. Albe. de Males. nu. 20 fol. 449

Teſtes ſingularis nullam fidem facit. Lanfr. de Oria. nu. 26. fol. 462

Teſtes ſingulares qui dicantur. Lanfran. de Oria nu. 26. fol. 462

Teſtes mille ſingulares minus probant, quam vnus ſingularis. Ioan Crot. num. 318. cum ſeq. fol. 677

Teſtes ſingulares regulariter non probant, quòd qualiter ſit intelligendum, & limitandum, vide Ioannem Crot nu. 319 fol. 677. & nu. 326. fol. 679

Teſtium ſingularitas eſt duplex, obſtatiua, & adminiculatiua, & quę iſtarum vitiare habeat. Ioann Crot. nu. 325. fol. 679

Teſtes ſingulares, an probent, & an in dubio præſumantur eſſe conceſſes, & an dicātur ſingulares, ſi viderunt per rimulam vnus poſt alium. Aegi. Boſſ. nu. 39. f. 779. & n. 70. cum ſeq. fol. 784

Teſtis vnicus an faciat ſemiplenam probationem. Tyndar nu. 41. f. 324. & Lanfr. de Oria. nu. 75 fol. 491

Teſtis vnicus, & de conuentione partium deponens, plenè probat Ioan. Crot. numero 211. fol. 644

Teſtis vnicus probat vbicunque agitur ad impediendum peccatum, nec ius alterius diminuitur. Ioan. Crot. nu. 212 fol. 645

Teſtis vnicus an probet, & an princeps poſſit hoc concedere. Aegid Boſſ. numero 70. fol. 784

Teſtis vnicus an probat, ſi deponat de eo quòd ipſemet fecit. Aegid. Boſſ. numero 71. fol. 784

Teſtium idoneitas in dubio præſumenda. Franciſ. Cur. nu. 73. fol. 184

Teſtis non eſt idoneus ſuper offenſa vni de domo ſua facta. Franciſc. Curt. numero 105. fol. 190

Teſtes idonei, qui dicantur. Stepha. Aufr. nume 51. fol. 264. & Ioan. Crot. num. 10. fol. 574

Teſtis quē epiſcopus carcerauit pro iuriſdictione, in teſtem pro epiſcopo admitti non poteſt. Albe nu. 51. fol. 375

Teſtis vbicunque tractat de ſe exonerando non eſt idoneus teſtis. Alberic. de Males. nu. 15. fol. 394

Teſtis qui tractat de ſe exonerando probat, ſi ſit de ijs, qui ſolent aliquid portare, puta vinum, vel frumentum & viuunt ea arte Aegid. Boſſ. nu 57. fol. 781

Teſtis idonei habitu & actu, quando in probatione alicuius actus haberi non poſſunt, teſtes minus idonei in ſubſidium admittuntur. Ioan. Crot. nu. 11. fol. 575

Teſtis idoneus is non eſt cui præcipi poteſt. Ioan. Crot nu 90. fol. 594

Teſtes qui non ſint idonei. Aegid. Boſſ. num. 104. fol. 392

Teſtis non eſt idoneus, quando ei poteſt aſcribi laus, vel vituperium. Aeg. Boſſ nu. 58. f. 782. & nu. 120. fol. 794

Teſtis an poſſit eſſe, qui fuit iudex, & arbiter in ea cauſa. Aeg Boſſ. nu 121. fol. 795

Teſtis an ſit idoneus proxeneta. Aegid. Boſſ. nu. 129. fol. 795. Et vide ſupra in litera P. in ver. Proxeneta.

Teſtes qualiter interrogari debeant. Iac. Butrig. nu. 1. fol. 22

Teſti pro vna parte deponenti, ſi interrogatus pro alia, noluit reſpondere, non creditur. Nell. a S. Gem. nu. 193. fol. 159

Teſtis interrogatus de aliqua re, dicens ſe obliuioni tradidiſſe propter infirmitatem, vt ſic allegat. Nell. a S. Geminia. num. 226. fol. 163

Teſtes ſine debitis interrogatoriis recepti an probent. Franc Cur. nu. 103. fol. 190

Teſtes ſunt interrogandi an ſint nobiles, vel plebei, vel reprehenſibiles, an pauperes, vel diuites, & an deponant lucri cauſa, vel ne, & an ſint amici propinqui, familiares, vel domeſtici, & an deponant de viſu vel auditu. Alberic. de Malet numero 6. fol. 445

Teſtes interrogãdi ſunt an ſint de iuriſdictione producentis, vel ſit commenſalis, & vtrum ſit doctus, vel inſtructus, teſtificari, & quam partem vellet obtinere, & an ita conuenit, vt concordet cum aliis teſtib. Alb. de Malet nu. 7 fol. 445

Teſtis quando depoſuit dictum ſuũ, tunc interrogatur, an poſſibile fuiſſet rem ſe aliter habere, quod teſtis ipſe ignoraſſet de tempore, quia ſi fatetur fuiſſe poſſibile non probat. Albericus de Maletis numero 8. fol. 445

Quòd dictum ſupra eſt de tempore, intelligitur vbi de prioritate, vel poſterioritate, actus quæritur. ibi. nu. 10. fol. eodem

Teſtes an interrogari debeant, an ſint debitores penſionarii, vel ſubhabiles producentiũ. Alb. de Malet. nu. 9. fol. 445

Teſtis interrogatus de anno, & menſe contractus celebrati, licet non recordetur, tamen probat, idem vbicunque ſciẽtia diei, vel hora exigitur, licet tempus contractus non probet. Alberic. de Malet. nume. 11. fol. 445

Teſtes an poſſit interrogari per iudicem, an credat omnia, quę per ipſum dicta ſunt. Alber. de Malet. nu. 26 fol. 446

Teſtes interrogati de ſuis conteſtib. dicentes ſe non recordari, an probent. Ioan Cro. nu. 322. fol. 678

Teſtes producti, an poſſit interrogari ad inſtantiam partis aduerſæ incontinenti, vel ex interuallo. Aegid Boſſ nu. 18. fol. 764

Teſtis ſi interrogatus reſpondit. ſe non habere commodum, intelligitur principaliter. Aegid. Boſſ. nu. 125 fol. 795

Teſtis poteſt interrogari an ſit liber, vel ſeruus, vel inimicus. Aeg. Boſſ. nu. 136. f. 795

Teſtis quando dictum ſuum corrigere poſſit, damnare, & interpretari. Nepos a Monte Albano. nu. 149 fol. 14. & Nell. a S. Gem. nu 107. fol. 141. & Tynda. nu. 2. fo. 289. & nu. 5. fol. 297

Teſtis incontinenti poteſt dictum ſuum mutare in totum, vel in partem, & ſtatur vltimo. Iaco. Aegid. nu. 18. fol. 89

Teſtis etiam ex interuallo, dictum ſuum declarat, quando fungitur officio iudicis, & teſtis Nell. a S. Gemi. nu. 109 fol. 141

Teſtis quando dicatur incontinenti corrigere. Tynda. nu. 4. & 5. fol. 290

Teſtis non poteſt dictum ſuum corrigere, niſi incontinenti. Tynda. nu. 8. fol. 326

Teſtis an liceat addere dicto ſuo. Tynda. nu. 5. fol. 290

Teſtis qui ſemel dixit ſe neſcire, non eſt vlterius in eadem cauſa admittendus. Tynda. nu 3. fol. 296

Teſtis correctio, an ex ĩteruallo admittatur. Tynda. nu. 7. fol. 297

Teſtis incõtinenti poteſt ſeipſum repetere in corrigendo Alb. de Malet nu. 16 f. 445

Teſtium publicatio qualiter fiat, & in ſcriptis redigatur. Nell a S. Gemin. num. 120. fol. 148

Teſtes poſt didicita teſtificata non poſſunt ſuper eiſdem articulis examinari, ſuper aliis ſic Nell. a S. Geminian. numero 124. fol. 140

Teſtes ſi recte culpa iudicis non fuerunt examinati, publicato proceſſu poſſunt iterato examinari. Nell. a S. Gemin. nu 125. fol. 149

Teſtes etiam de voluntate partium poſt didicita teſtificata non admittuntur. Nel.

Nell.a S.Gemi.num.126.fol. 149

Teſtes vtrinſque partis quando ſunt examinati,alij non, vel ex ordine dato à iudices vel partium poſſunt poſt didicita teſtificata produci. Nell.a S.Geminia. *numero 126.fol.* 149

Teſtes examinantur poſt didicita teſtificata, quando primi dixerunt nil ſcire, vel non recordari.Nell.a S.Gemi.n.127.fol. 149

Teſtium ſola publicatio,an teſtium productionem reijciat.Lanfran.de Oriano.num.42. fol. 473

Teſtibus publicatis,alij teſtes,poſſunt admitti in cauſa matrimoniali.Ioan. Crot. *nu. 265.fol.* 662

Teſtium nulliter examinatorum publicatio, an impediat quominus alij teſtes recipi poſſint.Ioan.Crot.nu.267.fol. 662

Teſtibus publicatis, parte inuita, & contradicente,an poſſint alij teſtes produci. Ioa. Crot nu.268.fol. 663

Teſtium publicatio,facta parte præſente, & expreſſe non conſentiente, an noceat, vt alij teſtes produci non poſſint. Ioan. Crot. nu.268.fol. 663

Teſtes non publicati in vno iudicio, an & quando faciant fidem in alio. Ioan. Crot. 273.& 274.fol. 666.& 667.

Teſtes ſemper ſunt publicati indici, qui eos examinauit.Io.Crot.nu.274 fol. 667

Teſtes publicati in vno iudicio,an & quando in alio fidem faciant.Ioan.Crot. nu. 274. cum ſeq fol. 667

Teſtes examinati & publicati coram arbitrio an faciant fidem in alio iudicio, & quid ſi corã arbitratore.Io.Crot.n.275.f. 667

Teſtes poſt publicationem non recipiuntur. Pet.Rebuff.*nu.6 fol.* 747

Teſtes vna cum inſtrumento, poſt publicationem admittuntur.ibi.nu.7.fol. eod.

Teſtes de nouo reperti poſſunt poſt publicationẽ produci.Pet.Rebuff.nu.10.fol. 747

Teſtes an poſſint recipi poſt publicatum proceſſum, fingendo quod index illos examinet ex officio ſuo.Aeg.Boſſ.num.4 f. 761

Teſtes an poſſint publicato proceſſu examinari ſuper articulis directè contrarijs.Aegid. Boſſ.nu. 5 fol. 762

Teſtes an examinari poſſint in cauſa criminali,poſt concluſionem in cauſa..Aegid. Boſſ. nu.8.fol. 762

Teſtium perſonas,quando liceat poſt publicationem reprobare,ſi prius fuit proteſtatũ. Aegid.Boſſ.nu.10.fol. 763

Teſtes non publicati,an probent.Aegid. Boſſ. nu.28.fol. 778

Teſtes quando poſſunt repeti Nell.a S.Gemi. nu.106.fol. 141

Teſtis publicatis atteſtationibus regulariter repeti non poteſt,ſuper eoſuper quo iam teſtificatus eſt.Albe.de Male.nu.15.f. 445

Teſtis repetitur a indice propter dicti ſui obſcuritatem,& ſi repeteretur ad declarationem dicti ad inſtantiam partis, tunc facta publicatione regulariter non poteſt, niſi primæ atteſtationes nullæ ſint. Albe. de de Malet.nu.17.fol. 445

Teſtis qui depoſuit in iudicio ſummario, poteſt ſuper plenario repeti.Albe.de Malet. nu.20.fol. 445

Teſtes repeti poſſunt, quando primo inter alias perſonas fuerunt recepti, quia ſicut ſententia inter alios acta,non habet obſtare,ita etiam publicatio. Alberic. de Malet.nu.21.fol. 445

Teſtes regulariter repeti non poſſunt, niſi vtraque pars conſentiat,& inſtandum eſt per partem quæ non vult teſtes repeti, vt atteſtationes publicentur ſuper his capitulis,ſuper quibus producti ſunt. Albet de Malet.nu.22 fol. 446

Teſtes ſi nulla data ſunt capitula, uel ſint data ſuper omnibus contentis in poſitionibus,& fortè non plenè dixerint, quia non fuerunt interrogati ſuper omnibus, tunc ſi interrogatoria non ſunt omiſſa ex certa cauſa,poſſunt iterum repeti.Albe. de Malet.nu.23.fol. 446

*Teſtes ſi ſunt ritè recepti, ſed non ritè publicati, pars licet non didicerit teſtificata, non admittitur ad repetitionem eorundem teſtium,ſi omiſſa publicatio non habet infìcere receptionem.*Ma.Soz.*num.34 f.* 523

Teſtium facta prima aut ſecũda productione & omniũ productorum,receptione, ſi pars atteſtationes percunctaueris, ad tertiam productiõnẽ nõ admittitur,ſi uero percunctata fuerit ante omnium teſtiũ productarum

rum exceptionem, ſaltem iam productorum, fieri poteſt examinatio Maria. Sozi. nu. 37. f. 524

Teſtis ſicut poteſt repeti ad declarandum, an etiam poſſit repeti ut aliquid addat. Aegid. Boſſ. nu 25. fol. 765

Teſtes poſſunt repeti, et ad inſtantiam partis, & publicato proceſſu, quando non fuerũt interrogati ſuper oĩbus capitulis, vel interogatorijs. Aegid. Boſſ. nu. 26. fol. 765

Teſtis an poſſit repeti inuitus. Aegi. Boſſ nu. 27. fol. 765

Teſtes ſuper eiſdem articulis, iterato recepi non poſſunt. Iacob Aeg. nu. 37. fol. 92

Teſtis ſi contra me teſtificatus eſt, ſi modò pro me producitur, repellitur. Iacob. Aegid. nu. 39. fol. 92

Teſtes per didicita teſtificata repelluntur. Iacob Aegid. nu. 40 fol. 92

Teſtes etiam quarto produci poſſunt, ut tamen id fiat ante edita teſtimonio Federic. Schench. nu. 49. fol. 114

Teſtes producti ſuper una cauſa, an poſſint iterum produci in alia ſuper eodem articulo. Nell. a S. Gemi. nu. 45. fol. 131

Teſtes ijdem ante publicationem non poſſunt ſepe produci, niſi ex cauſa. Nell. a S. Gem. nu. 46. fol. 131

Teſtes poſſunt produci, ante publicatis teſtibus, etiam ſi eſt renuntiatum productioni teſtium Nell. a S. Gemin. n. 47. fol. 131

Teſtis quando dicunt nihil ſcire, poſſunt alijs publicatis teſtibus, ſuper ijſdem capitulis produci. Nell a S. Gem. nu. 75. fol. 136

Teſtis qui una cauſa teſtificatus eſt, an poſſit iterũ pduci. Albe. de Male. n. 15. f. 371

Teſtiũ receptio an nulla ſit, quin nõ recte recepti, et quãdo teſtiũ productionẽ impedire habeat. Alberi. de Malet. nu. 111. fol. 439

Teſtes antiqui uel noui, an recipi poſſint in cauſa appellationis ſuper his articulis ſuper quibus publicatio facta eſt in principali. Albe de Malet. nu. 112. fol. 439

Teſtis non dicitur receptus, ſi ſine debita forma receptus eſt. Maria. Sozi. n. 30. f. 523.

Teſtis quando dicatur non rite receptus. Maria Sozi. nu. 31 fol. 523

Teſtes recepti iſtancia de iudice ad arbitriũ uariata an fidẽ faciãt. Ma. Soz. n. 132. f. 556

Teſtes recipi poſſunt, abſente parte, & non citata, quando dubitatur de morte, uel receſſu ipſarum partium, uel ipſorum teſtium. Ioan. Crot. nu. 251. fol. 659

Teſtis receptio, reprobari & impediri poteſt ſi iudex non legit, vel legi fecit depoſitionem teſti. Pet. Rebuff. nu. 25. f. 741

Teſtes an poſſint recepi ad defenſionem, uel ad offenſionem, poſt publicatum proceſſum? Aegid. Boſſ. nu 3. fol. 761

Teſtes nõ examinantur ſuper articulo, ſuper quo nõ ſunt inducti, nec debent iurare, niſi ſuper eo, ſuper quo inducti ſunt, niſi in caſibus ĩ quibus iudex põt ex officio eius examinare. Nell. a S. Gem. nu 91. f. 139

Teſtis deponens ſuper dependentijs & connexis, non dicitur deponere contra articulũ. Nell. a S. Gem. nu. 92. fol. 139

Teſtiu dictum, quod deponit ſuper libello, ualet, ſi articuli non ſunt formati. Nell. a S. Gemi. nu. 93. fol. 139

Teſtes producti ſuper uno articulo, an debeant ſuper alio interrogari. Iacob. Butri. nu. 15 fol. 30

Teſtes examinari non debent ſuper articulo, ſuper quo non ſunt producti, & ſi inductus teſtis, & iuratus ſuper uno articulo deponat, ſuper alio non probat, niſi ſuper dependentibus, & connexis, ut ſuper loco et tẽpore. Albe. de Malet. n. 57. f. 432

Teſtis qui ſemel depoſuit ſuper uno articulo: an ſi iterum producitur in alia cã ſuper eodẽ articulo, ſufficit dicere dico me modò ſcire, quantũ dixi in alia, uel dico, ut dixi in alia cã. Albe. de Malet. nu. 68. f. 434

Teſtis an deponere poſſit ſuper libello, licet articuli non ſint formati. Albe. de Malet. nu. 90. fol. 437

Teſtis quando ſuper articulis omiſſis poſſit examinari. Albe de Malet. nu. 93. f. 437

Teſtes ſuper articulo directe cõtrario producere licet etiam publicatis atteſtationibus quãndo allegatur falſitas cum corruptione. Albe. de Malet. nu. 123. f. 141

Et quid ſi uellet teſtes reprobare, & ſuos primos confirmare. ibi. nu. 124 fol. eod.

Teſtes utrum poſt publicationem atteſtationũ, ſuper nouis articulis produci poſſunt ſuper nouis articulis, qui in antiquis includuntur

duntur Lanfran. de Oriano. nu. 40. f. 472
Teſtis in cauſa appellationis, an ſuper nouis capitulis produci poſſit. Maria. Sozin. nu. 4 fol. 512
Teſtibus non rite receptis, licet publicatio ſit rite facta, & partes didicerint teſtificata, ipſi iidem teſtes, & alij recipi & produci poſſunt, etiam ſuper eiſdem articulis, & directe contrariis. Maria. Sozin nu 29. fol. 522
Teſtes licet ſint rite recepti, ſed non rite publicati, & pars quæ vult producere teſtes non didicit teſtificata, ad nouam productionem aliorum teſtium admittitur, etiã ſuper eiſdem articulis, & directo contrarijs. Maria Sozi. nu 33 fol. 523
Teſtium facta receptione rite, & publicatione rite, & ſolenniter, quando certum eſt partes teſtificata didiciſſe, non poſſunt teſtes produci ſuper eiſdem articulis, vel directo contrarijs. Maria. Sozin. numero 43. fol. 525
Teſtium rite facta receptione, & publicatione quando certum eſt, partes non didiciſſe teſtificata, an poſſint teſtes produci in cauſa principali, ſuper eiſdem articulis vel directo contrarijs. Maria. Sozi. num. 44 fol. 525
Teſtium rite factæ receptione, & publicatione, quando certum eſt partes non didiciſſe teſtificata, an poſsint teſtes produci in cauſa principali ſuper eiſdem articulis, vel directo contrarijs Maria. Sozi. nume. 44 fol. 425
Teſtium facta exceptione, & publicatione rite, quando dubium eſt, vtrum pars teſtificata didicerit poſſunt teſtes produci etiã ſuper eiſdem articulis, vel directo contrarijs, delato prius iuramento parti volenti producere, quòd nec per ſe, nec per alium teſtificata didicerit. Maria. Sozin. nu. 45. fol. 527
Teſtes an poſſint de nouo produci ab eo, qui qui ex ijs qui depoſuerunt didicit teſtificata. Maria. Sozi. nu. 54 fol. 530
Teſtes an poſſit denuo produci, ſuper nouis omnino articulis in caſibus in quibus publicatio, vel teſtificatorum ſcientia productionem non admittit. Maria. Sozin. numero 63. fol. 532
Teſtes an poſſint ſuper antiquis articulis omnino de nouo produci poſt ſcientiam teſtificatorum vel publicationem in caſibus in quibus ſcientia, vel publicatio viam præcludit. Maria. Sozi nu. 64 fol. 533
Teſtes an poſſint de nouo produci ſuper dependentibus ſeu incluſis. Marian. Sozin. nu 65. fol. 533
Teſtibus productis ſuper articulis, deponentibus ſuper ipſis, & ſuper his quæ poſſunt ex ipſis articulis pendere, quæ tamen in ipſis non ſunt incluſa, an publicatis atteſtationibus alijs teſtes produci poſſint ad probandam conditionem adiectam contractui ſuper qua teſtes depoſuerunt. Maria. Soz. nu. 78 fol 539. & nu. 79. cum ſeq. fol 540
Teſtes an produci poſſint ſuper articulis directe contrarijs, atteſtationibus publicatis. Maria. Sozi. nu. 83. fol. 541. & nu. 84. cum ſeq. fol. 542
Teſtes an poſſint produci ſuper antiquis articulis, inſtantia variata de principali cauſa, ad nullitatem. Maria. Soz. nu. 112. fol. 550
Teſtes an produci poſſint ſuper iiſdem articulis, inſtantia de cauſa principali ad reſtitutionem in integrum variata. Maria. Sozi. nu. 116 fol 953
Teſtes in quibus caſibus recipi poſſint, atteſtationibus publicatis, vel habita teſtificatorum ſcientia, ſuper eiſdem articulis vel directe contrarijs. Maria. Sozi. n. 133. fol. 556 & nu. 134 cum ſeq. fol. 557
Teſtes produci poſſunt vſque ad publicationem in cauſa, & non vltra, niſi ſuper nouis articulis deponentibus a veteribus Rober. Maran. nu. 22. fol. 566
Teſtibus quibus potius credatur. Iacob. Butri. nu. 1. fo. 20
Teſtis vnius integerrimæ fidei, imperfectionem alterius ſupplet infamia facti. Franciſ. Curt nu. 2. fol. 171
Teſtibus duobus fide dignis, magis creditur quàm mille ſceleſtis. Aegid Boſſ nu. 152. fol. 798
Teſti non fide digno, datur plena fides, quando a partibus eſt rogatus. Alb. de Male. nu. 31. fol. 366
Teſtis

Teſtic fides ex eius dignitates approba ur Iacob. Butrig. num. 2 fol. 21

Teſtis fides, non ideo minuc adhibenda eſt, quod dictę rei geſtæ, ignorat, niſi ſicubi diei, & horę ſcientia eſſet neceſſaria. Federic. Schenck nu. 47. fol. 113

Teſtibnc an & quando fides ſit adhibenda, arbitrio iudicis committitur. Nell. a S. Gemi. nu. 191. fol. 159

Teſtis fides, quę neceſſaria habeat. & ut per iurus puniatur. Nell. a S. Gem. num 152. fol. 159

Teſti dicenti quod natura negocij conuenic, magis quam alijc creditur. Iacob. Butrig. nu. 3. fol. 21

Teſtis ſuſpectuc de circunſtantijs in interrogatur. Nell. a S. Gem nu. 103. fol. 140

Teſtes ſuſpecti, nonſunc ſine quæſtione admittendi. Nepos a Monte Albano. num. 111. fol. 12

Teſtis ſuſpectus poteſt interrogari etiam de his quę ad rem non pertinent. Aegid. Boſſ. nu. 1<7 fol. 795

Teſtes in quibus caſibus rogati eſſe debeant Iacob. Butrig. num 1. fol. 21. & Laufr. de Oriano. nu 30. fol. 466

Teſtic non rogatus, an probent, ſcilicet in caſibus, quibus de iure rogari debet. Aegid. Boſſ nu. 38, fol. 779

Teſtec ſi non reperiuntur interrogati de omnibus interrogationibus factis, & approbatis, an iterum, interrogari debeant. Iacob. Butrig. nu 12. fol. 26

Teſtes an poſſint iterum produci ſi parc requiſiuit infra tempus, vc teſtificarentur, & ſuccubuic, quia non teſtificati ſunt, Iac. Butrig nu 13. fol. 26

Teſtes producti & publicati, quorum dicta ſunt amiſſa, an poſſit iterum reproduci, Iac. Butrig. nu. 15. fol. 26

Teſtec qui produxit an teneatur reſpondere poſitionibus factis per illum, contra quẽ teſtes ſunt producti ſuper dictis eorum, vel eorum perſonis, Iacob. Butrig. nu. 16. fol. 27

Teſtec an poſſint induci ad eorum dicta corroboranaum poſtquam parc teſtificata didicit. Iac. Butrig. nu. 18. fol. 27

Teſtes an poſſit induci ad corroborandum teſtes poſt didicita teſtificata, Iac. Butrig. nu. 19 fol. 27

Teſtes an poſſint produci ſi renuntiatum eſt teſtium productioni, per partem, quę tamen teſtificata non didicit, Iacob. Butrig. nu 22. fol. 27

Teſtis an primo vel ſecundo dicto ſtandum ſit. ſi dicit male dixiſſe, vel qđ dixic aliud coram arbitrio, & aliud coram iudice. Iacob. Butrig. nu 23 fol. 27

Teſtes contra inuentarium publice confectum non admittuntur, Iacob. Butrig. nu: 9 fol. 29

Teſtis dicentic quem vidiſſe, tenuiſſe, & poſſediſſe, & neſcientis quid ſit poſſeſſio, teſtimoniũ, an valeat. Iac. Butri. nu. 11. fol. 30. & Nell. a S. Gem. nu. 166. fol. 154

Teſtes niſi viderint actum. ſuper quo deponunt. oculis corporis, non probant. Ioan. Crot. nu. 345 fol. 685

Teſtec an neceſſario debeant vidiſſe contrahentes, quando agitur de probando aliquem actum inter viuoc. Ioan. Crot. num. 347 fol. 686

Teſtibus affirmatiuam deponentibus, an magis credatur, quam deponentibus negatiuam, Iacob Butrig. nu. 14 fol. 30

Teſtibus duobus affirmantibus potius credendum quam mille negantibus, Frau. Curt. nu. 7. f. 172. & nu. 54 f. 180. & quando fallac. ibi. nu. 8 f. 172. & nu. 55 fol. 181

Teſtis an probet iudicis arbitrio relinquitur lex facit. conſiderationem circa perſonam & dicta teſtium. Bar nu. 1. fol. 35

Teſtis deponens ſuper his quæ diſcurſu intellectus percipiuntur, debet reddere cauſam ſui dicti, etiam non interrogatus, ſecus ſi ſine diſcurſu vel modico, Barth. numer. 6. fol. 37

Teſtic deponenc fundum valere decem, non probat, niſi reddat cauſam ſui dicti, Bart. nu. 8 fol. 38

Teſtis deponens quem dominum, & adijciens cauſam, quia vidit eum tanto tempore, quòd præſcripſiſſet probat vtile dominium. Bar. nu. 8 fol. 38

Teſtis de cauſa cauſę ſi non interrogatur nõ deponit, Bar. nu. 8. fol. 38

Teſtis licens aliquem poſſediſſe, quod probet,

bet, et ſi non adiecit cauſam, Bar. *n.* 9. *f.* 38

Teſtis *deponens aliqua uera eſſe, quia audiuit dici non probat* Bas. *nu.* 10. *fol.* 38

Teſtis deponens ſe vidiſſe probat, licet interrogatus, cauſam non deponat, Barto. *nu.* 13. *fol.* 39

Teſtis deponens de uita & moribus alicuius reddens cauſam quia conſanguineus uel vicinus probat, Bart. *nu.* 14. *fol.* 39

Teſtis *an teneatur reddere rationem dicti ſui, & quomodo dicatur ſufficiens ratio.* Aegid. Boſſ. *nu.* 73. *fol.* 785

Teſtis *dicens aliquem poſſediſſe, ſciente aduerſario, debet reddere rationem etiam non interrogatus.* Aeg. Boſſ. *nu.* 78. *f.* 786

Teſtis deponens de credulitate non probat, niſi in conſiſtentibus in peritia. Bar. *num.* 12. *fol.* 39

Teſtes *qui de credulitate deponere poſſint.* Bar. *nu.* 12. *fol.* 39

Teſtis *de credulitate an probet, & quid ſi deponat per uerbum uidetur, & per uerbum pro certo credere.* Aeg. Boſſ *nu.* 43 *f.* 780

Teſtes *de credulitate probat contra producentem.* Rober. Maran. *nu.* 16. *fol.* 565

Teſtis *dicens, uidi Titium promittere Seio, facit probationem.* Bart. *nu.* 16. *fol.* 39

Teſtis dicens, ſcio, quia præſens fui, uel interfui, quòd probet. Bar. *nu.* 17. *fol.* 40

Teſtis dicens, ſe fuiſſe præſentem, neceſſario dicit & intelligentem, ſecus ſi alium dicit præſentem. Bart *nu.* 17. *fol.* 40

Teſtis *deponens per verbum, videtur, non probat* Barto. *nu.* 20. *fol.* 40

Teſtis dicens, vidi Titium poſsidere, & mihi videtur quòd ſunt decem anni, quòd probat. Bar. *nu.* 20 *fol.* 40

Teſtis *deponens ſuper his quę ita nobis communia ſunt, quòd effectu ab omnibus recognoſcuntur, vt in lapide, ligno, & ſimilibus, & dicat quòd erat lignum, quia probat.* Bar. *nu.* 23. *fol.* 41

Teſtis qui dixit, neſcio, ne ſibi ſit contrarius intelligitur, niſi vt ſupra dicit. Bar. *nume.* 23. *fol.* 41

Teſtis deponens circa aromata, lapides pretioſos, & ſimilia ſufficit quòd dicat ſe vidiſſe, & ſe ſcire illius conditionis eſſe. Bart. *nu.* 24 *fol.* 41

Teſtis deponens ſuper identitate rei mobilis, vt probet qualiter deponat, et qualiter probetur. Bar. *nu.* 30. *fol.* 42. & Bal. *de* Peruſio. *nu.* 27. *fol.* 81. & *nu.* 33. *fol.* 82

Teſtis deponens ſuper peremptione, vel amiſſione rei, vt probet qualiter deponat, & peremptio, ſeu amiſſio rei, qualiter probetur. Bar. *nu.* 32. *fol.* 43

Teſtis deponens vinum eſſe, quia vidit, non probat, niſi dicat & guſtaui, vel odoraui, vel vidi i taberna vinaria. Bar. *n.* 34. *f.* 44

Teſtis *dicens quem mortuum, quia interfuit eius ſepulturæ, licet cadauer non viderit, ſed ſic tunc dicebatur, probat.* Bart. *num.* 39. *fol.* 46

Teſtis deponens ſuper morte alicuius, verè vt probet, qualiter reddat rationem. Bar. *nu.* 41 *fol.* 46

Teſtes qualiter probent mortem, vel aliquem non extare. Nell. a S. Gemi. *nu.* 101. *f.* 160

Teſtis dicens ſe aliquid vidiſſe de nocte, probat, ſi dicat vidiſſe quia erat lumen Lunæ, vel magnus ignis Barto. *nu.* 43. *fol.* 47

Teſtis dicens Titium *fuiſſe, qui illud fecit, quia dum ſe aſpiceret in ſpeculo, illum vidit, non probat.* Bar. *nu.* 44 *fol.* 47

Teſtis deponens ſe antea Titium cognouiſſe, quia erat vicinus ſuis contiguus. ſi enim in pueritia ipſum cognouiſſet, nō probat. Bar. *num* 45 *fol.* 48

Teſtis deponens ſuper lōgitudine, vel latitudine alicuius rei, probat, ſi dicit q. uidit mēſurari, & idē ſi teſtis dicit rem magnā vel paruam quia vidit Bar. *nu.* 47. *f.* 48

Teſtis deponens ſuper menſura fundi, vel muri, limitatè probat, ſi eſt peritus in menſura, & dicat ſe menſurari uidiſſe, Bart. *nu.* 48. *fol.* 48

Teſtis deponens determinate circa menſuram uini vel olei, ſi dicit quia menſurauit, vel menſurari uidit, probat. ſi vero indeterminatè, ſatis eſt quod dicat, quòd vidit Bart. *nu* 50. *fol.* 49

Teſtis ſi dixit quòd vidit tradi decem corbes frumenti, probat, ſecus ſi dicit, quòd vidit tradi aceruum frumenti, quòd erat decem corbes. Bar *nu.* 53. *fol.* 50

Teſtis deponēs de quantitate verbi, qualiter deponere debeat vt probet. Bar. *n.* 54. *f.* 50

Teſtes

Teſtis deponens aliquem ſacerdotẽ, uel artifi cem alicuius artis, ſi dicat quòd vidit eum exercere dictam artem probat. Bar. nume ro 61. fol. 52
Teſtis dicens aliquem prudentem, diligentemq́; patremfamilias, quia per triennium vidit diligenter gerere negocia, ſua probat, & interrogatus quid reſpondeat Bar. nume. 83. fol. 57
Teſtis dicens ſe continuè vidiſſe intelligitur de viſione continua, quæ cadit in ſocium, vel vicinum. Bar. nu. 83. fol. 57
Teſtes qualiter reddere debent cauſam cum deponant. Bar. nu. 85. fol. eod.
Teſtis deponẽs aliquẽ fugitiuũ, equũ caliroſum, vel quid ſimile, ut pbet qualiter deponet circa ſcientiam. Bar nu. 103. fol. 64
Teſtis quod ſenſu corporis percipit, dicere debet. Bal. de Peruſio. nu. 3 fol. 72
Teſtis debet reddere rationem dicti per ſenſum corporis, qui dicto congruat. Bald. de Peruſ. nu. 20. & 22. fol. 81
Teſtis pro utraque parte deponere dẽt. Bal. de Peruſio. nu. 4 fol. 72
Pro teſtibus examinandis in territorio alterius exiſtentibus, debet commiſſio fieri illi iudici Bal. de Peruſio. nu. 5. fol. 73
Teſtis interrogatus de loco loci dicens ſe neſcire, an ſit repellendus. Bald. de Peruſio. nu. 8. fol. 74
Teſtis examinatus qui iurauit probat, licet productis in iudicio; & non citatus. Bald. nume. 11. fol. eod.
Teſtis qui dicit ſe homicidam, non poteſt ex hoc puniri. ſecus ſi dixiſſet ſe falſum dixiſſe Bal. de Peruſio nu. 16. fol. 75
Teſtis qui in cauſa depoſuit, & conſtat ipſum non iuraſſe, qualiter puniatur. Bald. de Peruſio. nu. 20. fol. eod.
Teſtis tenetur ad intereſſe partis, etiam ratione erroris Bald. de Peruſio. nu. 24. fol. 76. & Nell. a S. Gemi. nu. 161. fol. 154
Teſtis dicens credo, quia præſens fui, & vidi probat. Bal. de Peru. nu. 1. fol. 78
Teſtis non probat quotieſcunque oppoſitum eius, quòd teſtis deponit, poteſt ſtare cum veritate cauſæ, per quam teſtis fundat dictum. Bal. de Peruſio. nu. 2. fol. eod.
Teſtis an poſſit in ſcriptis deponere, uel per nuncium remiſſiuè. Bal. de Peruſio. nu. 3. fol. 78. & Sepha. Anfre. nu. 94. fol. 281. & Alber. de Male. nu. 71. & 73. fol. 435 & Lanfr. de Oria. nu. 8. fol. 457
Teſtis interrogatur de tempore, quãdo eſt ſuſpectus, & quid quando dixit ſe non recordari de tempore, Bal. nu. 4. fol. 78
Teſtis qui depoſuit ſuper viſa, et moribus alicuius, & reddit rationẽ, quia vicinus uel conſanguineus, quãdo probet contra Bar. Bal. de Peruſio. nu. 5. f. 78. & nu. 13. f. 80
Teſtis an reddat rationem dicti per locum ab auctoritate. Bal. de Peruſio. nu. 16. f. eo.
Teſtis qui dixit ſcio, quia habeo menti probat. Bal. de Peru. nu. 18. fol. eod.
Teſtis qui in reddendo rationem dicit, videtur mihi quòd poſſedit decem annis probat Bald. de Peruſio. nu. 20. fol. 80. & nu. 43. fol. 83
Teſtis deponens ſuper iis quæ percipit intellectu, magis quam ſenſu non probat, niſi reddat rationem, dicit etiam non interrogatus. Bal. nu. 21. fol. 81
Teſtis deponens, quia præſens fuit, intelligitur, & intelligens, ut probet Bal. de Peruſio. nu. 24. fol. eo.
Teſtis deponens de ualore rei, ſi deponit de credulitate, uel opinione probat. Bald. de Peruſio nu. 26. fol. eod.
Teſtis ſuper qualitate animi deponens, qualiter probet. Bal. de Peruſio. nu. 29. fo. 82
Teſtis deponens ſuper his, quæ curſu temporis mutantur, ut probet qualiter deponat Bal. de Peruſio. nu. 30. fol eo.
Teſtis qualiter recte probet damnum eſſe datum culpa vel negligentia. Bal. de Peruſio. nu. 31. fol. eo.
Teſtis quando videatur repetiſſe locum, & tempus, aliàs dictum eſt dicto ſuo. Bal. de Peruſio nu. 37. fol. eo.
Teſtis qui ſemel declarauit dictum ſuum obſcurum, non poteſt illum iterato declarare. Bal. de Peru. nu. 44. fol. 83
Teſtis non interrogati de loco, & tempore in inquiſitione contenti, dictum nõ ualet. Bal. de Peruſio. nu. 45. fol. eo.
Teſtis non reddens cauſam dicti, non probat. Iacob. Aegid. nu. 19. fol. 89
Teſtis celans veritatem, non probat. Iacob.

Aegid.

Aegid.nu.23.fol. 90
Teſtis uerisſimilia non deponens,non admittitur.Iacob.Aegid.nu.24.fol. eo.
Teſtis de diuerſis rebus deponentes, reprobantur Iacob.Aegid.nu.26.fol. eo.
Teſtes deponentes de diuerſis perſonis,reprobantur.Iacob.Aegid nu 27 fol. eo.
Teſtes reprobantur ratione computationis graduum Iac.Aegid.nu.28 fol. eo.
Teſtes de diuerſis locis deponentes, non probant.Iac.Aegid nu.29 fol. eo.
Teſtis reprobatur ex illis cauſis, ex quibus iudex ut ſuſpectus recuſatur.Iaco Aegi.nu.36.fol. 92
Teſtes ſigillatim recepi debent Nepos a Mõte Alba.nu 131.fol. 13
Teſtis ſecrete,& ſigillatim non deponens reprobatur Iac.Aegid nu.41.fol. 93
Teſtes debent recipi ſecrete, & deponere debent de iis, quæ percipiuntur iudicio intellectus.Nell.a S.Gemi.nu 89 fol. 139
Teſtes ſecreto examinari debẽt. Nell.a S.Gemi nu.194 fol.159.& Lanfr.de Orta.nu 18 fol.459.& Pet.Rebuff.nu.68.fo.737 & idem Pet.Rebuff.nu 17.fol. 740
Teſtis non receptus a iudice, uel ab alio de eius mandato, non admittitur Iac.Aegi.nu.42.fol. 93
Teſtes deficientes in numero requiſito, reprobantur.Iac.Aegid.nu.44.fol. 93
Teſtes non rogati,an probent. Iacob.Aegid.nume.45.fol. eo.
Teſtes reprobantur ſola uolontate illius, contra quem producuntur coram arbitrio. Iacob.Aegid nu.46.fol. eo.
Teſtis non admittitur in illis caſibus in quibus oportet probare per ſcripturam.Iacob.Aegid.nu.47 fol. eo.
Teſtes quando articuli producti ad cauſam, non faciunt non admittuntur.Iac.de Aegid.nu.48 fol. eo.
Teſtes producti ſuper id, de quo eſt actum, reprobantur. Iacob.Aegid. numero. 49. folio. eo.
Teſtes quorum dicta non ſunt redacta in publicam formam, non probant Iacob. Aegid.nu.52.fol. 94
Teſtes,& indices,omni ſuſpicione carere debent.Ange.de Peruſio nu.3.fol. 96
Teſtes qui non dicunt ſe uidiſſe, & interfuiſſe, reprobantur. Ange.de Peruſ.numero 4.fol. 96
Teſtes debent probare,& teſtificari per ſenſum, & tactum,qui conueniat dicto ſuo, cui ſubijcitur.Ange de Peru.nu.5.fol.eo.
Teſtis deponens per uerbum credit, quam probationem faciat. Ange.de Peruſi.nu.7.fol. 97
Teſtes quando poſſunt reprobari ante aperturam,uel poſt aperturam teſtium.Ange.de Peru.nu.9.fol. eo.
Teſtes a me productos, quantum ad perſonam reprobare non poſſum ſed dicta ſic. Ange.de Peru.nu.10.fol. eod.
Teſtibus reprobatis quæ pęna imponitur. Ange.de Peru.nu.13 fol. 98
Teſtis dicens aliquid, quod pro ſit etiam parti contra quam producitur quod probat Ang.de Peru.nu.19.fol. eod.
Teſtes omnes qui ſunt de iuriſdictione, an ad teſtificandum teſtimonium ueritatis poſſint compelli, Angel de Peruſio nume.22.fol. eo.
Teſtes compelluntur teſtificari multa inducta,& pignoribus,& aliis remendiis. Ange.de Peru.nu.24.fol. 99
Teſtes recepti ſuper proceſſu nullo, an probent.Ange.de Peru.nu.30.fol. eo.
Teſtium examinatio ſine partis requiſitione fieri non debet. Ange.de Peruſio.numero 16 fol. 102
Teſtis an examinari poßint parte non citata in cauſa inquiſitionis. remiſſiue. Nel.a S Gemi.nu.114.fol. 142
Teſtes ij. ſunt admittendi, qui ſuſpicione carent. Angel de Peruſio. numero 13. folio. 104
Teſtes omni ſuſpicione carere debent. Ange.de Peruſio.nu.32.fol. 166
Teſtes citari debent. Federic.Schench. numero 1.fol. 108
Teſtis ſuſpectus eſt, qui vltrò ſe ingerit.Federic.Schench nu.2.fol. 108.& nu. 35. fol. 111.& Albe.de Malet.n.27.fol.227
Teſtes aliquando citari non debent,ſed ad eorum teſtimonia recipienda, iudex mittere debet, & quando id fieri debeat.Fedric.Schench.nu.9.fol. 108

 5-5-5

Teſtibus in alio territorio conſtitutis, iudex illius territorij rogandus eſt, & eorum teſtium dicta recipiat. Federic. Schench. nu. 10. fol. 109

Teſtium examinationem, iudex alij cõmittere poteſt. Federic. Schenc. nu. 11. fol. 109

Teſtium præſentium examinatio, non poteſt per iudicem alij committi, ſed per ipſum iudicem fieri debet. Nell. a S. Gemi. numero 52. fol. 132

Teſtes euocari ex alia ciuitate, uel non euocari debent, prout conſuetudo eius prouinciæ patitur. Federic. Schench. numero 12. folio. 109

Teſtes diligenter examinandi ſunt per indicem de ſingulis circunſtantiis, & quæ ſint illæ circunſtantiæ. Federic. Schenc. numero 46. fol. 113

Teſtes in quibus caſibus reprobari poſſunt poſt publicata eorum teſtimonia. Federic. Schenc. nu. 52. fol. 114

Teſtis dictum magis ei prodeſſe non debet, qui proteſtatus eſt, teſtem nelle repellere. Federic. Schench. nu. 53. fol. 114

Teſtis neutri partium teſtimonium ſuum prodere debet, aliàs puniendus eſt. Federic. Schenc. nu. 54. fol. eo.

Teſtes omnes eſſe poſſunt qui non prohibentur. Nell. a S. Gemi. nu. 1. fol. 122

Teſtes omnes eſſe prohibentur, qui accuſare non poſſunt. Nell. a S. Gemi. numero 2. fol. eod.

Teſtis qui non admittitur in cauſa principali, non admittitur in cauſa appellationis. Nell. a S. Geminia. nu. 2. fol. eo.

Teſtes inſtrumenti uel ſcripturæ propter amicitiam non repelluntur. Nell. a S. Gemi. nu. 6. fol. 123

Teſtis in probanda habilitate, duo teſtes ſufficiunt. Nel. a S. Gemi. nu. 26. fol. 128

Teſtes debent eſſe bonę famæ, tempore iuramenti, & depoſitionis. Nell. a S. Gemin. numero 26 fol. eo.

Teſtis in qua ætate ſunt recipiendi. Nell. a S. Gemi. nu 36. remiſſiuè. fol. 129

Teſtes prohibiti an admittantur, quando procceditur ſine ſolennitate iuris remiſſiuè Nel. a S. Gemin, nu. 36. fol. eo.

Teſtes non ſunt a longe uocandi, quando plus expenderetur quàm ſit ualor cauſæ. Nell. a S. Geminia. nu. 37. fol. 129

Teſtes citati ſi non ueniunt quod remedium contra eos competat, & quid ſi tardant de ponere. Nell. a S. Gemi. nu. 38. fol. 130

Teſtis ſi extra iudicium coram iudice, non in figura iudicij dicit ſe negotio non interfuiſſe cogi debet ad deponendum, & ſtatur depoſitioni. Nell. a S. Geminia numero 38. fol. eod.

Teſtis qui teſtificari promiſit, cogitur teſtimonium perhibere Nell. a S. Geminia. numero 38. fol. eod.

Teſtis qui, ut ueritas occultetur comparere non uult crimine ſtellionatus punitur. Nell. a S. Gemi. nu. 30 fol. eod.

Teſtis quibus caſibus teſtificari cogatur. Nel. a S. Gemi. nu. 40 fol. eod.

Teſtis qui non cogitur teſtificari, non eſt citandus. Nell. a S. Gemi. nu. 42. fol. eo.

Teſtium receptio contra nonciatum, non ualet. Nell. a S. Gemi. nu. 43. fol. 131

Teſtes quando recepti ſunt parte abſente, intelligitur parti exceptio reſeruata Nell a S Gemin. nu. 51. fol. 132

Teſtis quando dixit, nõ dixiſſe, prout notarius ſcripſit, magis notario creditur, ſi fuit præſens index. Nell. a S. Gemi. nu. 54. fol 133. & nu. 246 fol. 165. & 251. fol 166.

Teſtibus producti poteſt contra eorum perſonas opponi. Nel. a S. Gem. n. 55. f. 133

Teſtium facta publicatione non poteſt obijci contra eorum perſonas, niſi proteſtatio a principio facta fuerit. Nell a S. Geminia nume. 58. fol. 133

Teſtes poſt litem conteſtatam, non ante recipiuntur. Nell. a S. Gemi. nu. 73 fol. 135 ubi ponuntur trigintaquatuor caſus ubi recipiuntur ante litem conteſtatam.

Teſtis unus ſurrogatus loco alterius propter caſum ad actum inchoatum, debet interrogare alios de geſtis in eorum præſentia. Nell. a S Gemi nu. 104 fol. 140

Teſtes audire, & videre debent teſtatorem, alias non ualet teſtamentum. Nell. a S. Geminia. nu. 104. fol. 140

Teſtis ſentiens commodum etiam in conſequentiam, quando teſtificari poſsit. Nell. a S. Gemi. num. 105. fol. 141

Teſtes recepti ante litĕcōteſtatā, ut quia ſenes uel infirmi non publicantur, & quando publicentur reo præſente in iudicio, & auctore abſente, & quando publicentur. Nell. a S. Geminia. nu. 74. & 78. fol. 136

Teſtes examinandi ad æternam rei memoriā, coram quo iudice examinentur. Nell. a S. Geminia. nu. 76. fol. 136

Teſtes publicati ad æternam rei memoriam pro reo, an ualeat ſaluo iure opponendi, contra perſonas, & dicta Nell. a S. Geminia. nu. 77. fol. 136

Teſtes duo, ſi deponāt unus Latinè, & alius Græce, pbāt. Nell. a S. Gemi. nu. 89. f. 139

Teſtes qui compelli poſſunt, quando ſponte deponunt, debent in actis redigi. Nel. a S. Geminia. nu. 96 fol. 140

Teſtes debent ſecundum interrogatoria examinari ut proſint producenti aliàs pro nō receptis habentur. Nell. a S. Gemini. nu. 99 fol. eod.

Teſtes publicato proceſſu poſſunt admitti ad probandam exceptionem, ſi terminus ſtatutus ad probandum ſit lapſus. Nell. a S. Geminia nu. 128. fol. 149

Teſtes ut probent neceſſario concludere debent, & dicti ſui concludentem rationem aſſignare. Nel. a S. Gemi. nu. 129. fol. eod.

Teſtes dicentes aliquid eſſe uerum, qualiter intelligantur remiſſiuè. Nel. a S. Gemin. nu. 129. fol. eod.

Teſtis rationem reddere debet, per eum ſenſum de quo percipitur id de quo teſtificatur. Nell. a S. Gemi. nu. 130. fol. 150

Teſtis deponens aliquem dominum, quia uidit non probat. Nel. a S. Ge. nu. 134. eo.

Teſtis deponens ſuper his quæ percipiuntur iudicio intellectus, niſi rationem dicti reddat nō pbat. Nel. a S. Gemi. nu. 135. f. 151

Teſtis bona ratio, facit dictū bonum, & mala malum, & dictum adaptatur ad quod ratio. Nel. a S. Gemi. nu. 136. fol. eo.

Teſtis a iudice interrogari debet de cauſa ſcientiæ, & ſi iudex eum non interrogat præſumitur in eo malitia. De circunſtantiis non poteſt interrogari. Nel. a S. Gemi. nu. 137. fol. eo.

Teſtis ſemel reddens cauſam dicti nō debet ulterius interrogari: ſed de circunſtantiis ſic ad veritatem inueſtigandum. Nel. a S. Gemi nu. 138. fol. 151

Teſtis non reſpondentis dictum in cauſa ſciētiæ, ſtante ſtatuto quòd de cauſa ſcientiæ interrogari debeat, alias non valeat depoſitio, quòd non probat. Nell. a S. Gemi. nu. 139. fol. eod.

Teſtis cogitur reſpondere cum ſolum factū dixerit Nell. a S. Gemi. nu. 139. fol. 151

Teſtis aſſignans ineptè rationē dicti nō probat, etiam ſtante ſtatuto q. teſtibus credatur, licet bonam rationem non reddat, Nell. a S. Gemi. nu. 140. fol. eod.

Teſtis non reſpondens de cauſa, quia nō fuit interrogatus, an probet. Nell. a S. Gemin. nu. 141. fol. 152

Teſtis in reddēdo cauſam rationis dicēs ſcio quia ſic reperio in meo memoriali. qd de hoc feci pbat. Nel. a S. Gem. n. 142. f. eod.

Teſtis in cauſa ſcientiæ dicens, quia præſens fuit probat viſum et auditū alterius. Nel. a S Gemi. nu. 143. fol. eod.

Teſtis in ratione dicti ſui de re tangibili dicens quia tetigi, an probet. remiſſiuè. Nel. a S Gemi. nu. 143. fol. eod.

Teſtis deponens per verbum credo, in his, quæ ſunt peritia artis, an probet. Nell. a S. Gemi. nu. 144. fol. eod.

Teſtis deponens per uerbum neſcio, non debet ulterius interrogari. Nell. a S. Gemi. nu. 145 fol. eod.

Teſtes deponentes ſuper dominio, debent de facto & non de iure deponere. Nell. a S. Gemi. nu. 147. fol. eod.

Teſtis dicens, vidi quē eſſe ſanum, an probet. Quid ſi dicit q. publicū inſtrumētū uidit. Nell. a S. Gemi nu. 148 fol. eod.

Teſtis dicens q. vidit furati capā Martini, pbat furtū. Quid ſi dicit, uidi quòd loquebatur. Nel. a S. Gem n. 149. & 150. f eo.

Teſtis quando dicit, vidit, quòd talis dixit talia uerba diſplicibilia, probat. Nell. a S. Gemi. nu. 151. eod.

Teſtis inductus ad pbandū defenſionē, dicēs q. uidi, probat. Nel. a S Gem. n. 152. eod.

Teſtis deponens de cauſa uiſus, idonea, licet loquantur groſſo modo, probat etiam auditum. Nell. a S. Gemi. nu. 152. eo.

Teſtes deponentes circa demonſtrationē, quō

debeant

debeant concludere. Nell. à S. Geminia.numero.158.fol. 153

Teſtis dicens credere, vel ſic ſibi videri non probat, & quid ſi dicit mihi videtur. Nell. à S.Ge.nu.164.f. 154

Teſtis interrogatus de diffinitione rei reſpõdere debet. Nel à S.Ge.n.165.f.154

Teſtis poteſt interrogari quomodo intelligat verba iurie, & tenetur ſcire iura. Nell.a S.Gem.nu 166. 654

Teſtis ſenſus notitiam habere debet, nõ impreſſionem intellectus. Nell.a S.Gemin. num.168. 155

Teſtis offi. iũ, non tranſcendit ſenſum corporis de parte. Nel.a S.Ge.n.168.155

Teſtis quia vicinus probat quẽ bonũ: & malum. Nell.à S.Gem.nu.171. 155

Teſtis qui dicit ſciò, quia ſcio, an probet. Nell.à S.Geminia.nu.171. 155

Teſtis interrogatus de fama, licet dicat vera in capitulo cõtẽta nõ ꝓbat, niſi dicat cauſam, & à qbus ortũ habuit, ẽt nõ interrogatus. Nel à S.Ge.n.172. 155

Teſtis interrogatus de veritate, dicens ſe nihil ſcire, intelligitur de veritate, non fama. Nel.à S.Geminia nu.174. 575

Teſtis probat famã, non ſolũ de his quæ reddit ratio uẽ, ſed etiã eorũ de quibus non reddit Nel à S.Gemi.n.175.fol. 155

Teſti non creditur de infamia alicuius, niſi rõnem reddat. Nel.à S.Ge.n.176. f.156

Teſtis non eſt permiſſum iudicare, quę ſunt prouidi, & diſcreti. Nell.à S. Geminia. numero. 176. 156

Teſtis deponẽs de fama in cã appellationis, ꝓ id quod incidit ante litẽ motã, probare debet. Nel.à S.Gemi.nu.107.fol. 156

Teſtis ſolũ deponere debet de eo quòd ſenſu percipitur. Nel.a S.Ge.n.179.f. 156

Teſtis qui dicit Titiũ poſſediſſe decem annis, & non dicit de quibus, ſingulariter nõ probat, & ſi dicit poſſedit decẽ annis, & plus, nihil operatur. Nel.a S.Gemini. nu.180.fol. 156

Teſtis dicens talis poſſedit ſemper non dicit falſum, licet probetur illum, aliquando abfuiſſe Nel.a S.Gemi n.180 fol. 156

Teſtes plures deponentes ſuper poſſeſſione, & aliqui probant, quòd Titius poſſedit aliquid, quòd Seius, probãt, quemlibet de facto retinere. Nel.a S.Geminia. nume. 180.fol. 156

Teſtis dicens Titium poſſediſſe per annum patiente Seio, non probat. Nell.a S.Geminia nu.181.fol. 156

Teſtis inductus ad probandum mutuum, ut probet, quomodo deponere debeat. Nell. a S.Geminia.n.182.fol 156

Teſtis unus ea pluribus, ſi deponit de quinque & alius de decem, an contractus ꝓbetur in quinque. Nell a S.Geminia.nu. 183.fol. 157

Teſtes qualiter deponere debeant ad probã dam ſententiam, & qualiter probent ſtipulationem. Nel.a S.Gemi.nu.189.157

Teſtis in alienatione rei ſuæ, vel ſi obligata, an ſibi præiudicet, & quid ſi ſe ſubſcripſit. Nell.à S.Geminiano. numero. 189. fol. 157

Teſtis deponens de identitate rei, an et quã do probet. Nel.a S.Geminia.nume.190. fol. 157

Teſtis qualiter deponere debeat, ut imponat fidem inſtrumento, quòd legi non poteſt. Nel.a S. Geminia. n.109.fol. 157

Teſtis interrogatus ſuper ætate, reſpondens in redditione rationis, quia frater an probet? Nell.a S Gemin.nu.109 fol. 157

Teſtibus ſimul examinatis, licet probent, tamen fides non adhibetur. Nell.a S. Geminia.nu.194.fol. 159

Teſtis qui dicit falſum inſtrumentum, ſed de tenore dicit non recordari, an probet. Nell.a S Geminia.nu.196.fol. 159

Teſtis qui dicit notarium erraſſe, quia non audiuit hęc verba, errorem probat, ſed nõ qualiter. Nell.a S. Geminiano. nu. 197. fol. 199

Teſtis ſemel inductus, ſi ſuper eodem ſecundo indicatur, & dicat non recordari, qualiter depoſuerit, & aliter deponat, an probet. Nel.a S.Gemin.n.198.fol. 159

Teſtis qui neſcit originem eius de quo deponit, an probet. Nel.a S.Geminia.num. 198.fol. 159

Teſti non plene factum narranti, non creditur. Nell.a S.Gemi.nu. 198 fol. 158

Teſtis. deponẽs ſuper eo, quòd eſt remotũ a

natura contractus, non probat. Nell. a S. Gemi. nu. 201 fol. 160

Teſtes recepti ad excipiẽdũ, an valeat ad agẽdũ Nel. a S. Ge. n. 206. f. 160

Teſtes non recte examinati probant in longinquis partibus. Nell. a S. Geminia. nu. 208 fol. 160

Teſtis non pereunt inſtantia perempta Ne. a S. Geminia. nu. 204. 160

Teſtis non tenetur recordari de tempore, nec vitiatur dictum, ſi non deponit, de loco & menſe. Nell a S. Geminia. nume. 209. f. 160

Teſtis tenetur habere notitiam rei quando eſt de ſubſtantia. Nel. a S. Gemi. nume. 209 f. 160

Teſtis licet non recordetur de tempore, valet eius teſtimoniũ in interdicto, & ſi erratur in tẽpore, probatur ſpoliato. Nell. a S. Gemi nu 210 fol. 160

Teſtium aliqui ſi dicunt, filium in maiori, quantitate inſtitutum, filiam in minori, aliqui eos inſtitutos æqualiter, intelligitur, ſcilicet eodem tempore. Nell a S. Geminia. nu. 222. fol. 163

Teſtis qui primo depoſuit, poſtea ſuper ultimo interrogatus, dixit ſe neſcire, intelligitur niſi, ut ſupradixit. Nell. a S. Geminia. nu. 225. fol. 163

Teſtibus probantibus ſpontanea. voluntate, an magis credantur quàm probantibus coact a. Nell. a S Geminia. numero. 225. fol. 163

Teſtis examinatus in loco. ubi quis paſſus fuit caſum, facit fidem alibi. Nel. a S. Geminia. nu. 227. fol. 163

Teſtes an poſſint pro parte repudiari, & pro parte acceptari. Nel a S. Gemin. nume. 229. 163

Teſtes contradicentes inſtrumento, qualiter illud impugnent. Nel. a S. Geminia. nu. 229 fol. 163

Teſtes ſuper lite coram iudice et pendente, poſſunt coram iudice examinari, litis conteſtatio requiritur. Nel. a S. Geminiano. nu. 249. f. 168

Teſtes in ſpecie deponentes preferuntur pluribus in genere deponentibus. Franciſc. Curt. nume. 20. fol. 74

Teſtes quando dicantur ueriſimiliora deponere Franciſc Cur. nume 40 fol. 118 & nu. 70 fol. 184

Teſtes dicti ſui rationem non interrogati reddentes, ſuperant non reddentes. Fran. Cur nu 40 fol. 178

Teſtibus quibus credendum in conflictu, & quot ſint conſideranda. Franci. Curt. num. 41 fol. 178

Teſtis inſidus a partibus in inſtrumento adhibitus an poſsit poſtea repelli. Franciſ. Cur. nu 45 fol. 179

Teſtes pauci cauſam reddentes, uincunt multos non reddentes. Franciſc. Cur. nu. 55. fol. 181

Teſtis tacitè negatiuã aſſerens, probat. Frãciſ. Cur. nu. 56. f. 181

Teſtis probãs negatiuam choartatam, quomodo hebeat deponere. Franci. Cur. num. 57. fol. 181

Teſtis quando ultro non interrogatus, cauſam ſcientię teneatur reddere. Franciſc. Cur. nu. 59. fol. 182. & nu 76 fol. 185. & nu. 82. fol. 187

Teſtis de quo index dubitat, non eſt omni exceptione maior. Fran. Cur. nu. 76. 184

Teſtes incredibilia deponen tes ſunt ſuſpecti. Franciſcus Curt. numero. 69. fol. 184.

Teſtis omni exceptione maior, quis dicatur, & qualiter in productione illius ueniat capitulandum. Franciſ. Cur. numero. 74. fol. 184. & Stephan. Aufred. numme 93. fol. 280

Teſtes producens habet præſumptionem pro ſe. Fran. Cur. nu. 75 fol. 185

Teſtium dicto ſtandum, ſi nihil in perſonis eorum eſt obtemptum. Franciſ. Curt. n u. 75 fol. 185

Teſtes ſuper fama, decimis, & iuriſdictioni deponẽtes, an ſufficiat quòd generaliter, deponant. Franſcus Curt. numero. 78: fol. 185

Teſtes qualiter probent ſuper poſſeſſione iuris decimandi, & articulo iuriſdictionis Albe. de Malet nu 19. fol. 449

Teſtis quomodo deponere debet in iuriſdictione probanda. Lanfranc. de Orian numero: 22. fol. 461

Teſtis ſuper aliquo facto deponens,an ſufficiat, quòd de uno miraculo deponat. Franci.Cur.nu.80.f. 186

Teſtes de ſe exonerando tractantes, an p-bent.Franci Cur. nu.81.fol. 186

Teſtis nunquam probat,vbicunque oppoſitum cum veritate cauſæ ſtat.Franc.Cur. nu.83 f. 187

Teſtis ratio mala elidit dictum.Franc.Cu. nu.84.fol. 187

Teſtis quorum vnus de veritate deponit, alter de confeſsione,parte præſente,coniunguntur ad inducendam plenam probationem.Franciſc Cur.n.91.f. 188

Teſtis vnus de vna confeſsione abſente parte,alius de alia iunguntur. Franciſc. Cur.nu.94 fol. 189

Teſtes de bona fama deponentes.prȩualent deponentibus de mala. Franci.Curt .nu. 95.fol. 189

Teſtis non eſt ex coniecturis iudicare, ſed iudicis.Franciſc.Curt.n.100. f.190.

Teſti iactanti de nocendo creditur. Franc. Cur.nu.101.fol. 190

Teſtes quando dicātur ſimul & eodem tempore deponere.Fran.Cur.n. 106 f. 190

Teſtis ſcire dicitur ne dum qui vidit, ſed qui confiteri, partem audiuit. Franciſc. Cur.nu. 114.fol. 192

Teſtis non ſemiplene probans.inducit quandam probationē Franc.Cur.n.115. 192

Teſtes in quibus caſibus irrequiſiti. Franc. Cur. nu.116. fol. 193

Teſtibus duobus de metu deponentibus,quā pluribus da ſpontanea voluntate magis eſt credendum. Franciſc.Curt. numero. 117.fol. 193

Teſtis qualiter,& in quibus veniat explorandus.And. Barb.nu.13 f 199

Teſtis pes ſenſum corporeum deponere debet,Tynda nu.4.f. 293

Teſtes de credulitate deponentes probant filiationem adulteriū,& huiuſmodi.Tynda.nu.12 f. 293

Teſtis vnius dicto ſtandum non eſt Iacob. Butrig.nu.29 f. 19

Teſtis communiter ſunt idiotȩ, nec ſciunt vocabulis dare propriam interpretationem. Tynda nu.10.f.2, 8 & idem Tynda.nume.4 fol. 352

Teſtes communiter idiotæ ſunt & in eis nō prȩſumitur dolus,niſi probetur,niſi fortè peritia,vel alia teſtis qualitas, aliud ſuadeat Tynda.nu.24.f. 306

Teſtis primo deponētis per verbum non recordor,& ſecundo per verbum ſcio, vel recordor,ſecundo dicto ſtandum.Tynda. nu.1 f. 298

Teſtis nolens teſtificari tenetur parti ad intereſſe.Tynda.nu.6 & 8 f. 299

Teſtis cogi nō poteſt iterum teſtificari,niſi in defectū probationū.Tyn.n.14 f. 300

Teſtis vbi prima uice ſiue cauſa depoſuit,ſiue de ea fuerit interrogatus,ſiue non, an puniatur.Tynda.n.17.f. 305

Teſtium depoſitiones factæ. non in forma iudicij præiudicium non generant.Tynda.nu.3.fol. 309

Teſtibus non teſtimonijs.iudex ſtare debet Tynda.nu.5.f. 309

Teſtes quamuis extra iudiciū,vel coram iudice,extra figuram iudicij dicat,ſe non interfuiſſe,cogi debet in iudicio ad dicendum veritatem,& ſtatur ſuæ depoſitioni.Tynda nu.16.f. 310

Teſtis depoſitio extraiudicialis, an obeſſe poſſit Tynda.nu.1.f. 311

Teſtis pfeſſus vnū extra iudiciū,cū veriſſimilib.an cogatur poſtmodū in eodē dicto ī iudicio pſenerare. Tyn.n.1.f. 332

Teſtis non interrogati de cauſa dictum valet.Tynda.nu.22 f. 336

Teſtes quòd recipi debeant parte prȩſente, vel contumace.qualiter intelligatur.Tynda.nu.4.fol. 339

Teſtis de neceſsitate cōparere debet. ad deponendum vbi per iudicē vocatur.Tynd. nu.13 fol. 340

Teſti qui ſe ingerit quantum ad alios nō ſtatur,quantum ad ſeſic.Tynda n.14. 341

Teſtis quando propter eius depoſitionem, vel eius hæres,actione in factum parti læſæ ad intereſſe obligetur Tyn.n.4. 344

Teſtis in quo non poteſt eſſe ignorantia,nūquam dicere debet, niſi quod in ueritate,vidit,vel audierit.Tynda.nu.5. 355

Teſtis factum deponere debet non ius.Tyn. nu 9.fol 356.& Alb. de Mal.n.3.391

Teſtis deponere debet ſpecificè non per relationem ad alind eius dictum. Tynda. nu.2.fol. 356

Teſtes plures ſi producuntur in eadem inſtantia, & vnus deponit extenſe, alter dicit, dico, prout dixit talis homo, an eius teſtimoniū reprobetur. Tynda.n. 4.f. 357

Teſtis ſecundo deponens an compelli poſſit a iudice, vt extenſe deponat. Tynda nu. 1.fol. 358

Teſtis poteſt petere quòd res in iudicio exhibeatur, vt ipſam recognoſcat. Tyndar. nu.2 fol. 358

Teſtes concordes in principali dicto, in acceſſorio poſſunt reduci ad concordiam. Tynda n.3.fol. 360

Teſtes carcerati qua cautela examinari debeant. Alber.de Male.nu.49 & 50. 375

Teſtis corruptela poſt ſententiam allegari, poteſt Albe.de Malet.nu 58 f. 388

Teſtem qui ſemel approbauit amplius illū tanquam teſtem improbare non poteſt. Albe.de Malet.nu.56.fol. 401

Teſtis qualiter dicatur deponere inuitus, & nō coactus. Alb.de Malet.nu.44. 420

Teſtis quando producitur neceſſaria eſt citatio partis contra quam producitur, & eius præſentia, vel contumacia. Albe.de Malet.nu.1.fol. 425

Teſtis an citari debeat. Alb. de Mal. num. 23.fol. 427

Teſtis epiſcopus, an neceſſario citari debeat. Albe.de Malet.nu.29.fol. 428

Teſtes nolentes in iudicio teſtificari num inuiti teſtificari compellantur, & eo caſu, procedit citatio, non tamen neceſſe eſt, vt citationem peremptoriam recipiant. Albe.de Malet.nu.30.fol. 428

Teſtis per partem productus, præſumitur nō ſponte deponere, ſed a parte ſtimulatus. Albe.de Malet.nu.28.fo. 427

Teſtis, vt multari debeat, quia non vult teſtificari, talis citatio requiritur, per quā teſtis de contumacia conuincatur. Albe. de Malet.nu 31.fol. 428

Teſtes qui inuiti non cogūtur. ſi fuerint coacti venire in iudicium, & non fuerūt coacti teſtificari, ſed ſponte depoſuerūt, an probent. Alberi.de Malet.nu.32.f. 428

Teſtes recepti ad ſimplicē informationē, nūquā probant in proceſſu q ſequitur, quando recepti nō ſūt lite cōteſtata, & aliquo ordine ſeruato. Alb.de Male.n.43. 429

Teſtis cōditio licet inſpiciatur tempore quo deponit, hoc non procedit quādo teſtis ſuā conditionē mutauit in fraudē teſtimonij ferendi, Alb.de Malet.n 48. 430

Teſti non ſufficit deponere ꝑ relationē ad acta, & nō implicite, ſed ſpecifice, ſicut interrogatus ſpecifice. Albe.de Malet. nu 69.fol. 434

Teſti qui non recordatur, vt depoſuit, datur terminus ad clare reſpondendum. Albe de Malet.nu.70. 435

Teſtes qs reprobare pōt, poſt publicatas atteſtationes, quādo antea cōtra illos teſtes proteſtatus fuerat. Alb.de Mal.n.126. 141

Teſtes an poſſint produci publicatis atteſtationib. in his caſib in quib ſnīam in rē iudicatā nō trāſit, prout eſt in matrimonio. Alb de Male.n.131.fol. 442

Teſtes omnes ſi dicunt non recordari de tempore contra eos præſumitur. Alb. de Malet.nu.13.fol. 445

Teſtis de negatiua deponens, non probat ſine cauſa etiam non interrogatus. Alberi.de Malet.nu.12.fol. 448

Teſtes in quibus non probet, niſi rationem dicti ſui, etiam non interrogatus reddat Alber.de Malet.nu.15 fol. 448

Teſtes qualiter ſuper irregularitate probent. Albe.de Malet.nu.21.fol. 450

Teſtis. vt quis aptus ſit, quæ requirantur. Lāfran.de Oria.nu.1 fol. 456

Teſtium depoſitio ex quibus conſtet. Lanfran.de Oriano.nu 4 fol. 456

Teſtis ſua uiua uoce deponere debet. Lanfran de Oriano.nu.8 fol. 457

Teſtis cuius dictum in ſe continet rationem non eſt ulterius de aliqua rōne interrogandus. Lanfran.de Orian.nu.2.f. 461

Teſtes nolens producere quid agere debeat Lanfran.de Oriano.nu 26 fol. 462

Teſtes an poſſint quandocunque produci, Lanfran.de Oriano.nu.33.fol. 468

Teſtes utrum ad æternam rei memoriam ꝑducuntur. Lanfran. de Oriano.num. 34. fol.469.& nu.35.fol. 470

V-V-V

Teſtium probatio, vtrum poſt cauſæ concluſionem admittatur, & quando dicatur cõcluſum in cauſa. Lanf. de Orian. num. 44. cum ſeq. fol. 475

Teſtis contra cuius perſonam quis oppoſuit vel proteſtationem fecit de opponendo ſi ſi in dicto ſuo aliquid dicit in fauorem proteſtantis, nunquid prodeſt illi? Lanfran. de Oriano. nu. 47. fol. 477

Teſtem quem quis producit improbare non poteſt. Lanfran. de Oria. nu 51. fol. 478

Teſtis vltra interrogata depoſitio, an valeat. Lanfran. de Oria. nu. 54. fol. 479

Teſtes tractans de ſe exonerando, an quis eſſe poſſit. Lanfran. de Orian. nu. 68 fol. 486

Teſtis nunquid ruſticus admittatur. Lanfrã. de Orian. nu. 85. fol. 495

Teſtis de quibus circunſtantijs deponere debeat. Lanfran. de Orian. nu. 90. fol. 496

Teſtis an debeat reddere rationem dicti ſui etiam non interrogatus, ad hoc, vt eius dictum valeat. Lanf. de Oria. nu. 91. fo. 497

Teſtes quare produci nequeant, poſt atteſtationes publicatas. Maria. Sozin. num. 19. fol. 516. & nu 24. fol. 519

Teſtes a iudice recepti poſt publicatas atteſtationes, vbi nõ eſſent recipiendi, an probent. Maria. Sozi. nu. 188. f. 562

Teſtium examinationes, quo ordine fiant, & qd ſeruetur in regno. Rob. Mar. n. 1. 564

Teſtium rubrica, quid continere debeat. Rober. Maran. nu. 3. fol. 564

Teſtes examinari poſſunt die feriata, dũmodo iurẽt ĩ die iuridica. Ro. Ma. n. 4. et 7. 564

Teſtes vltra ſeptem examinari non poſſunt ſuper vnoquoq; artic. Ro. Ma. n. 5. fo. 564

Teſtes in loco iudicij examinari debent, niſi ſint perſonæ egregiæ, mulieres, infirmi, vel alio modo impediti. Rober. Mar. nu. 6. fol. 564

Teſtis deponens in fauorem partis aduerſæ non facit fidem, quando contra eum proteſtata eſt cauſa, ipſum repulſandi. Rober. Maran. nu. 4. fol. 568

Teſtes debẽt citari, & etiã examinari infra terminũ datũ ad repulſam, & eo elapſo non admittuntur. Rob. Mar. n. 6. fo. 569

Teſtis quando dicatur non debito modo examinatus. Ioan. Crot. num. 96. fol. 595

Teſtes qui regulariter poſſunt teſtificari in cauſis ciuilibus & criminalibus, poſſunt compelli ad teſtificandum, ſi renuerint. Io. Crot. nu. 198. fol. 640

Teſtes an poſſint compelli ad teſtificandũ, in cauſis ſpiritualibus, quemadmodum in profanis. Ioan. Crot. nu. 202 fol. 641

Teſtis in caſibus in quibus ſunt compellendi ferre teſtimonium, per quem compellantur. Ioan. Crot. nu. 203. fol. 641

Teſtis quando eſt talis cuius dicto omnino ſtandũ eſt, an in eius depoſitione, partis citatio requiratur. Io. Crot. nu. 250 f. 659

Teſtis depoſitio, facta parte nõ citata, valet, quando agitur de probanda conſuetudine a populo ciuitatis inducta. Ioan. Crot. nu. 251. fol. 659

Teſti vltrò ſe offerẽti, an ſit prȩſtanda fides. Tynda. nu. 13. fol. 310. Ioan. Crot. num. 256. fol. 659. et Pet. Rebuff. nu. 14. f. 740

Teſtes non citati, ſed qui a ſeipſis, vel ad petitionem partis ſe obtulerunt, an probẽt. Aegid. Boſſ. nu. 29. fol. 778

Teſtes qui inuiti non coguntur teſtificari, et volentes admittuntur, an examinari poſſit in caſu in quo teſtes recipiuntur lite non conteſtata. Ioan. Cro. nu. 261. f. 660.

Teſtes produci an poſſit ab eccleſia vel minore, poſt publicatas atteſtationes. Ioan. Crot. nu. 268. fol. 663

Teſtes quando examinantur facta publicatione de voluntate partium, an poſſint teſtes produci. Item quando inſtantia eſt perempta, vt in caſu l. properandum. C. de iudi. Ioan. Crot. nu. 268. fol. 663

Teſtes an produci poßint poſt publicationem in cauſa Ioan. Crot. nu. 272. f. 666

Teſtes deponẽtes teſtatorem ſub vſuris mutuaſſe in probent illum vſurarium. Ioan. Crot. nu. 285. fol. 670

Teſtes deponentes ſponſam carnaliter cognitam fuiſſe à ſponſo, an probent matrimonium præſumptum Ioan. Crot. nu. 288. fo. 670 & nu. 304. fol. 674

Teſtes deponẽtes q. canonici conſenſerũt electioni ſalua ſyndici, nõ probant, ꝑ oĩs canonici cõſenſerũt. Io. Crot. nu 291. f. 671

Teſtes deponentes aliquem eſſe filium ſacerdotis, an probent ipſum illegitimum. Ioan.

Ioan.Crot.nu.293 671
Teſtes dicentes,q̃ electus in epiſcopum fuit, & eſt publicus fornicator, an probent. Ioan.Crot.nu.295 672
Teſtis an rationē dicti ſui,motu proprio reddere teneatur.Ioan.Cro.nu.305 & 306. cum ſequen. 674
Teſtes produci ad reprobandū aliquod inſtrumentum, an rationem dicti ſui reddere debeant, & quid in teſtibus deponentibus ſuper intereſſe ibidem
Teſtes qui reddiderunt rationem dicti ſui, an ſint præferendi alijs non reddentibus data in omnibus paritate Ioan.Crot.nu. 308. 675
Teſtes interrogati de ratione,qui nullā reddiderūt, an faciant indicium aut præſumptionem.Ioan.Crot.nu 309. 675
Teſtis deponens per verba inepta,nō probat. Ioan.Crot.nu.310. 676
Teſtis interrogatus ſuper veritate alicuius factis reſpondens ſe dubitare, an probet. Io.Crot nu.311.f.676.& nu. 342.f.684
Teſtis deponens per verbum credo, an probationē faciat, & quid ſi dicat ſe pro certo credere. Ioā.Crot.nu 312.cum ſeq. 676
Teſtis deponens per verba iudicio meo, non probat.Ioan.Crot.nu. 313. 676
Et quid ſi per verbū videri meo ibi.nu.314. fol. eod.
Et quid ſi dicat, ita eſt ſecundum conſcientiam meam ibi.nu.315. eod.
Teſtes ſuper vno & eodē facto deponere debēt,alias nō probāt.Io.Cro.n.317.f. 677
Teſtes in dubio cenſentur deponere ſuper eodem facto,non autem ſuper diuerſo.Ioan. Crot.nu 323. 678
Teſtes inducti ad reprobandum inſtrumentum,qualiter deponere debeāt.Ioan.Crot. nu.353. 687
Teſtis reprobati dictum propter eius odium, reprobatur etiam publicatis atteſtationibus abſque iuramento calūniæ.Ioan Crot. nu.357. 699
Teſtis approbatus a parte, quę eum produxit, in alio iudicio reprobari non poteſt. Ioan.Crot nu.362. 700
*Teſtis reſpondens interrogationi, ſcio: quia ſum vicinus, vel quia ſum coniunctus, an concludat, & an oporteat quòd conſtet illum eſſe vicinum, & ipſius aſſertioni in hoc ſtetur.Io.Cro.n.363.&364.fol.*700
Teſtis deponere debet de his quę nouit, vidit & interfuit.Pet.de Mon.nu.366.f. 704
Teſtis dicens ſe ſcire id,quod deponit,nō per certam ſcientiam, ſed per auditum & famam probat.Pet.de Mon.n.367.f. 705
Teſtes duo tabelliones pro actore, plus operantur quàm duo non tabelliones pro reo. Pet.de Moncada.nu 369 705
Teſtis an poſſit deponere per ſcripturam.Pet. de Moncada.nu 373. 707
Teſtis ſi ſemel in vna cauſa depoſuit,& iterū in alia cauſa producatur, ſuper eodem articulo, & dicit dico, prout dixi in alia cauſa,an probet eius dictum.Pet.de Mōcada.nu.375 709
Teſtes an neceſſarij ſint in actibus iudicialibus.Pet.de Monca.nu.377 712
*Teſtis, an in actis qui fiūt in conſilijs publicis ſint neceſſarij.Pet.de Mon. n. 378.f.*712
Teſtes producens iuris præſumptionē pro ſe habet.Pet.de Monca nu 394. 722
Teſtes citati eſſe debent, non verò ſpontaneè ſe ingerere.Pet.Rebuff nu. 19. 733
Teſtibus ſine citatione ſe ingerentibus, non creditur.Pet.Rebuff.nu.20. 733
*Teſtes,quō inſtruātur. Pet.Reb. n.42.f.*735
Teſtis dicēs ſe inſtructū a parte, de licita inſtructione itelligitur.Pe.Re.n.44 f. 735
Teſtes imperfectè factum narrantes,& partium conuentionem, nihil probant. Pet. Rebuff.nu.50.& 51. 736
Teſtes ſupnumerarij, nec vi literarū Regiarū recipiuntur.Pet.Reb.nu.53.fol. 736
*Teſtes ſupernumerarij,alios teſtes,qui de numero ſunt,nō adiuuāt.Pe Reb.n.55.*736
Teſtibus q̃ non pōt probari,poteſt tamen illis iuuari.Pet.Reb.nume.56. 736
*Teſtiū priorū depoſitio, non vitiatur ob ſupernumerarios Pe.Rebuf. nu.59 fol.*736
Teſtes in domo producentis, examinari non debent.Pet.Rebuff.nu.65. 737
Teſtes reprobantur eo ipſo quòd index contra ipſos indicat,vel eos repellit. Pet Rebuff.nu 3. 739
Teſtes quouſque reprobare ſit licitū Pet.Rebuff.nu. 8.& 9 740

Teſtis

Teſtis parte opponente auditus in domo partis aduerſę,fidem non facit. Pet. Rebuff. nu.22. 741

Teſtes vnà cùm inſtrumento,etiã poſt publicationẽ,admittuntur.Pe.Reb.n.32 f.741

Teſtes non fuiſſe ſubornatos, quãdo iuretur Pet.Rebuff.nu.33. 741

Teſtes ceſſant cùm eſt alia legitima probatio Pet.Rebuff.nu.39 742

Teſtis an poſsit repelli in cauſa appellationis, ſi non fuit repulſus in prima cauſa. Aegid.Boſſ.nu.11. 763

Teſtis, quem proteſtatus ſum reprobaturũ, non probat,ſi poſtea dicat aliquid pro me, & ibi etiam ponitur quomodo tacitè videatur approbari perſona teſtis. Aegid. Boſſ.nu.13 763

Teſtis productus per me ĩ vna cauſa, an poſſit per me reprobari in alia. Aegid. Boſſ. num.14. 764

Teſtibus per me productis, an pars aduerſa poſſit vti,me nõ vtẽte Aegi.Boſ n.17.765

Teſtis idem, an poſsit ab eadem parte iterum produci ſuper alijs capitulis.Aegid Boſſ. nu.19. 764

Teſtibus adhibitis ex cõſenſu partiũ,an poſſit aliquid opponi Aegi.Boſ. n 20.f.764

Teſtis an poſſit deponere de his quę vidit dũ eſſet minor.Aegid Boſſ.nu 20. fol. 776

Teſtis qui depoſuit ſpe impunitatis ſibi promiſſę,an probet.Aegi.Boſ.n.21. 776

Teſtis qui nimis apertè deponit in fauorem vnius partis,vel præcipitanter,vel nimiũ citò,uel nimium tardè,an probet. Aegid. Boſſ.nu 25. 777

Teſtis an præſumatur citatus uel productus a parte.Aegid.Boſſ nu 30. 778

Teſtes an poſſint inſtrui a parte.Aegi. Boſſ. nu.31.fol.778.& nume.50. 781

Teſtes deponentes extra terminum, an probent, & quid ſi iurauerunt in termino. Aegid.Boſſ.nu.33. 778

Teſtis non benè concludẽs,non probat.Aegi. Boſſ.nu.45. 780

Teſtis dicens alium fuiſſe præſentem, non probat illius ſcientiam. Aegi. Boſſ.num. 46 780

Teſtes an probent ſi dicant ſe vidiſſe, in ijs, quæ conſiſtũt in guſtu, uel auditu. Aegi. Boſſ nu.47. 781

Teſtis an probet ſi dicat ſe uidiſſe cùm tamen eſſet de nocte.Aegid.Boſſ.nume.48. fol. 781

Teſtis inſtructus a parte,an probet, maximè ſi pars dedit ei ſchedulam.Aegi.Boſſ. nu. 31.fol.778.& nu 50. 781

Teſtis an poſſit repelli parte non opponente. Aegid Boſſ.nu.65. 784

Teſtis non cogitur cõtra ſeipſum deponere. Aegid Boſſ.nu.67. 784

Teſtis an præſumatur inuitus depoſuiſſe. Aegid.Boſſ.nu.68 784

Teſtis qui eſt ſubditus an probet. Aegi.Boſſ. nu.69.f.784.& nume.99. 791

Teſtis dicta referenda ſunt ad factũ,& non ad ius.Aegid Boſſ.nu.75 786

Teſtis an probet ſi dicat ſe vidiſſe mutuare pecuniam, ſed non recordari quanta fuerit.Aegi.Boſſ.nu.76 786

Teſtis quomodo probet tenorem ſententię, vel inſtrumenti.Aegi.Boſſ.nu.77.f 786

Teſtis an poſsit ſe referre ad illud quòd dixit in alia cauſa.Aegid Boſ. n.85.f.788

Teſtis an poſsit deponere per procuratorem: Aegid Boſ.nu.87 788

Teſtis quomodo ꝓbet ſuper negatiua.Aegi. Boſ nu.90. 788

Teſtes deponentes non veriſimilia,non probant: quia ſunt ſuſpecti de falſo. Aegid. Boſ.n.94. 790

Teſtes,in cauſa matrimoniali, debẽt eſſe omni exceptione maiores. Aegi.Boſ. nu 97. fol. 791

Teſtibus an credatur eſt in arbitrio iudicis Aegid.Boſ.nu.103 792

Teſtis an poſſit eſſe procurator, vel aduocatus in cauſa appellationis, & qui deſijt eſſe.Aegid.Boſ.nu.117 794

Teſtis an poſsit eſſe qui habet commodum in conſequentiam. Aegid. Boſ.num.124. fol. 795

Teſtis quomodo dicatur habere commodum. Aegid.Boſ.nu.127 795

Teſtis ſi nolit dicere veritatem niſi data pecunia,an liceat illi dare ad hoc vt dicat. Aegid.Boſ.nu.146 796

Teſtis ignotus non eſt admittendus. Nepos à Monte Albano.nu.134 14

Teſtes in criminalibus clariores eſſe debent. Nepos a Monte Alba. nu.148. f. 14
¶ Textus in ca.paruuli. 22.q.5.quomodo in telligatur Ioan.Crot nu.355.fol. 698
Textus in cap.ſicut nobis. de teſtib. qualiter ſit intelligendus.Tynda.nu.12. fol. 327.
Textus in cap.veniens.el 1.de teſtib.amplia tur per Ioan.Crot nu.321.fol. 678
Textus in l.eos. §. ij. C. de appella. ſenſus. Maria.Sozi.nu.93.& nu.95. fol.546 et nu.104.fol. 548
¶ Timor ſubornationis non cadit in facto ve rè proprio.Tynda. nu.3.fol. 344
¶ Titiũ fuiſſe qui aliquid fecit,qualiter probetur per teſtes, & an ſufficiat ſi dicant teſtes ſe vidiſſe.Bart nu.42.fol. 47
¶ Titubans errat,& nihil dicit.Nepos a Mõ te Albanu. nu.151.fol. 15
¶ A tormentis in quibus caſibus inchoare li ceat.Tynda.nu.4 fol. 343
Torquẽdus nemo eſt antequam uacillet, vel inſuſpicationem falſitatis incidat. Tynda.nu.3. 343
Torqueri nõ debẽt teſtes, niſi prius præcedãs indicia cõtra reum Aegi.Boſſ. n.1 f.750
Torqueri non poteſt teſtis liber homo,etiam ſi vilis ſit,niſi vacillet,vel præſumatur ſci re id quod negat.Aegid.Boſſ.nu 2.f.750
Torqueri non poſſunt in dignitate exiſtẽtes ſiue vti rei, ſiue vti teſtes examinentur. Aegid.Boſſ.nu.7. 752
Torqueri quando non poſſit teſtis liber homo.Aegid.Boſſ.nu.8. 753
Torqueri poſſunt domeſtici negantes feciſſe furtum,vel ſcire quis fecerit. Aegi. Boſſ. nume.11. 753
Torqueri non poteſt teſtis liber homo vacillãs in cauſa ciuili.Aegi.Boſſ.n.14.f.754
Torqueri non poteſt crimine notatus,ſi refri ceretur in dubium,an torquendus ſit,vbi qualitas criminis non tangit cauſam, vbi verò tangit, tunc abſque diſputatione eſt torquendus. Aegid.Boſſ.nu.40.f. 759
Torqueri non poſſunt teſtes, vbi plenè probant,licet qualitates adſint, quę alias illos torqueri facerent.ibi.nu.41. eo.
Torqueri non debent teſtes ubi aliqua bona ratio naturalis eos excuſat.ibi.n.42.f.eo.
Torqueri quis non debet,vbi alios plenè cõ ſiat de delicto.Aegi.Boſſ.nu.43.f. 759
¶ Tortura eſt prohibita in cauſis ciuilibus, certis caſibus exceptis.Tynd.n.21.f.320
Tortura repeti poteſt, quãdo quis dicit vnũ, & poſtea repetitus dicit aliud,& repetit tortura toties quoties variat. Aegi. Boſſ. nume.21.fol. 755
Tortura ẽ magna pœna.Io.Cro.n.96.f. 595
¶ Totũ a quo remouetur, remouetur quælibet eius pars.Maria.Sozi.nu.40.f. 524
¶ Tranſuerſales an admittãtur ad legitima teſtimonia Alberi.de Malet. nu.53.fol. 368.& Aegi.Boſſ.nu.109.fol. 793
¶ Tabellianica an detrahatur de relictis ad pias cauſas.Ioan. Crot.nu. 576
¶ Turba vnius tantũ vicem teſtis gerit Pet. Rebuff.nu.34. 734
Turbã,quot hoĩes faciãt.Pe. Reb.n.35.735
¶ Tutor curator & ſimiles pro dominis non teſtificantur.Iacob.Aegi. nu. 13.fol.88.
Tutor interdum teſtis eſt pro pupillo. Nell. a S.Geminia.nu.34. 129
Tutor plus iuris habet in bonis pupilli, quã procurator in cauſa in qua eſt cõſtitutus. Alberi.de Malet. nu.13. 394
Tutor an a teſtimonio repellatur, in cauſa ſui pupilli. Alberi. de Malet. nu.53. fol. 400.& Ioan.Crot.nu.177 620
Tutor vtrum teſtis eſſe poſſit. Lanfran. de Oriano nu 70. 487
Tutor qui ſolus conſtituit actorem in cauſa pupilli,non poteſt pro illo teſtificari. Ioã. Crot.nu.175 620
Tutor,curator,& ſimiles, a teſtimonio ſunt reprobandi.Iodo.Damhoud.nu.12.f.800
Tutoris auctoritas interpoſita incontinenti poſt contractum celebratum. validat ipſum cõtractum Ioan.Crot.n.270.f. 664.

V

Vacillare & dubitare,idem ſignificãt. Iacob.Butriga.nu.5. 25
Vacillare teſtis dicitur, non ſolũ quando in iudicio modò vnum modò aliud dicit, ſed etiã quando in indicio deuiat ab eo, quod exsra iudicium dixerat, & torqueri poteſt.Aegi.Boſſ num 12.fol. 753
¶ Valẽs producere quadraginta teſtes, ſi iudex non vult recipere niſi viginti, appellare poteſt. Nell.a S.Gemin. n.86.f.138

¶ Valetu-

¶ *Valetudinarij, & ſenes, non admittuntur ad teſtificandum. Iaco. Aegid. nu. 54. f. 94*
Valetudinarij & ſenes priuilegio proprio excuſati, & tales non compelluntur venire coram iudice in defectum, ſed iudex debet mittere ad eos recipiendos. Albe. de Male. nu. 23. fol. 418
Valetudinarij, & ſenes, cum de eorum morte dubitatur; lite nondum conteſtata examinari poſſunt. Ioan. Crot. nu. 258. 660
Valetudinarij, & ſenes, qui dicantur. Ioan. Crot. nu. 261. fol. eod.
¶ *Varia teſtimonia quæ dicantur, & quando varietas teſtium eis noceat, per totum capitulum Tynda. nu. 1. fol.* 354
Variare quando dicatur quis. Pet. Rebuff. n. 22. fol. 755
Variatio teſtium, in tribus caſibus eſt conſiderabilis. Tynd. nu. 11. fol. 334
Variationem vel mutationem non eſt date. Tynd. nu. 12. fol. 310
Varius non dicitur teſtis, quando in modico eſt contradictio. ibi. nu. 32. fol. eod.
Varius teſtis dicitur, quando varietas eſt in facto principali, & non acceſſorijs. Aegi. Boſſ. nu. 27. fol. 757
¶ *Vaſallus teſtificatur pro domino, & cõtra dominũ: Nell. a S. Gemi. nu. 12. fol.* 124
Vaſallus, nec pro, nec contra dominum teſtificatur pro uxore, nec è cõtra. Steph. Aufr. nu. 95. fol. 282
Vaſallus utrum teſtificari poßit pro domino. Alberi. de Malet. nu. 27 fol. 373
Vaſallus tenetur defendere dominum, etiam contra patrem & fratrem. ibi. n. 32. fo. eo.
Vaſallus vel emphyteuta, non poſſunt pro domino teſtificari, nec dominus pro eis, ubi de re emphyteutica vel feudali agitur. Alberi. de Malet. nu. 47. fol. 399
Vaſallus an in cauſa criminali poßit pro domino teſtificari. Ioan. Crot. n. 89. fo. 594
Vaſallus magis obligatus eſt domino, quam filius patri. Alber. de Malet. nu. 31. f. 373 & Ioan. Crot. nu. 90. fol. 594
¶ *Vectura equorum, an ſint teſtibus taxandæ Ioan. Cro. nu. 407. fol.* 727
¶ *Venditor pro emptore non teſtificatur. Iacob. Aegid. nu. 13. fol.* 88
Venditor an & quando poßit eſſe teſtis idoneus in lite mota ſuper re vẽdita Alb. de Male. n. 42. f. 798. et Io. Cro. n. 164. 618
Venditor utrum teſtis eſſe poßit pro emptore. Lanfran. de Oria. nu. 66. fol. 485
¶ *Veniens cõtra iuramẽtũ illicitũ non repellitur de piurio, Alb. de Male. n. 31. f. 384*
Venire quis non debet contra eius aſſertionem. Tynd. nu. 20. fol. 328
¶ *Verbum uidetur mihi, coniunctum ſenſui probat. Tynd. n. 3. fol.* 295
Verbum videtur, eſt ſufficiens ratio in teſte, ad ea quæ conſiſtunt in memoria vel intellectu. Tynd. nu. 4. fol. 295
Verbũ æqualiter, quomodo exponatur. Tynda. nu. 7. fol. 355
Verbum, ne in pourra, quid importet. Per. Rebuff. nu. 3. fo. 732
Verbũ rite qd importet. Ma. So. n. 31. f. 513
Verbũ percunctatiue quid importet. Maria. Sozi. nu. 49 fol. 528
Verbũ oĩno, qd importet. Ma So. n. 99 f. 547
Verbũ illa, qd operetur. Ma. Soz. n. 100. f. 547
Verbum principale libelli dicitur ſubſtãtia libelli. Nell. a S. Gemi. nu. 154. fol. 153
Verbum dubium eſt teſtis, quod multipliciter poteſt intelligi. Tyn. nu. 1. fol. 360
Verba enunciatiua in teſtibus non probãt. Bal. de Peruſio. nu. 28. fol. 82
Verba ſunt accipienda cum effectu. Ange. de Peruſio. nu. 12. 104
Verba ex factis hominum penſantur. Tynda. nu. 13. fo. 302
Verba legis potius ut perfecta quã imperfecta ſunt intelligenda. Tyn. n. 10. fo. 334
Verba teſtis improprientur: ut eius dictum ſaluetur. Tynd. nu. 3 fol. 352
Verba teſtis ciuiliter intelliguntur. Tynda. nu. 16. fol. 353
Verba teſtis humanè ſunt intelligenda. Tynda. nu. 17. fol. 354
Verba a teſtibus prolata ut probent improprientur. Ioan. Cro. 338. fol. 682
Verba plura iniurioſa, ſimul aduerſus unũ proferẽs an teneatur pro una iniuria tãtũ, vel pro plurib. Io. Crot. n. 400. f. 723.
Verba generalia omnes comprehendũt. Per. Rebuff. nu. 7. fol. 733
Verborum concertatio & ſuperfluitas in teſte fugienda eſt & confutanda. Nell. a S. Ge-

S Geminia.nu.139 fol. 151
Verberum forma in teſtiū depoſitione, quando attendenda. Fran. Cur.nu.25. 175.
Verbis prohibitoriis non poſſunt partes renuntiare, etiam cum iuramento. Pet. Rebuff.nu.4.& 5.fol. 732
Veridicus eſt mēdaci in teſtimonio ferendo deponendus. Nepos a Monte Albano. nu.162.fol. 15
¶ Veriſimile quod non eſt, eſt falſitatis, imago. Pet.Rebuff.nu.64.fol. 745
Veriſimilia quæ non ſint. Aeg. Boſſ.nume. 96.fol. 790
Veriſimilius dicitur quod iuri communi concordat. Franciſ.Curt.nu.22.fol. 174
Veriſimilitudo & indicium, an ſint minora ſemiplena probatione. Tynda.n.40.f.323
¶ Veritas, & æquitas ſunt duo lapides angulares Franciſ. Curt.nu.26.fol. 175
Veritas diuerſimodè a teſtibus perſpecta in crimine hæreſis ſingularitatem non cauſat. Fran.Cur.nu.77 fol. 185
Veritas quando aliter haberi non poteſt, an domeſticus admittatur ad teſtimoniū indiſtinctè. Albe.de Malet.nu.66.fol.377
Veritas, quando aliter haberi non poteſt, qui teſtificari cōpellantur. Alb.de Mal.n.19 fol 417.& idem Albe.nu.24.fol. 418
Veritatem, occultans, mortaliter peccat. Iacob.Aeg.nu.4.fol. 87
Veritatē an quis præſumatur dicere in mortis articulo. Tynd.nu.5.fol. 346
Cætera uide infra in verbo, Vir.
¶ Viator qui eſt in itinere compelli poteſt ad teſtificādum. Ioan.Crot.n.206.f. 641
¶ Vicinus in cauſæ criminali non eſt teſtis idoneus. Albe.de Malet nu.74.fol. 406
Vicinus præſumitur ſcire facta uicini. Lanfran.de Oria.num.25.fol.462.& Ioann. Crot.nu.301.fol. 673
¶ Victor qui in itinere eſt, cogitur ad teſtificandum, ſi clericus eſt per cēſuram eccleſiaſticam, ſi uero laicus per impulſionem vel capitis pignoribus, non autem per miſſionē in carcerē. Alb.de Mal.n.56.fol.421
¶ Vilis nullus qui ex turpibus lucris lucratus eſt dignitatem, habet prudentiam regnatiuam. Bar.nu.89.fol. 59
Viles & deplorati teſtes ſine tormentis nun quid admittēdi. And.Barba.n.18.f. 226
Vilitas vitæ & perſonæ, repellit a teſtimonio Alberi.de Malet.nu.36.fol. 374
¶ Vim neceſſarijs ſuis illatam quilibet propulſare poteſt Ang.de Peru.n.9.fol. 104
¶ Vincula non inferunt iuſtum metū ad teſtificandum. Albe.de male.nu.51.fol. 387
Vinculo duplici fulcitum, difficilius retractatur, quam id, quod uno vinculo tantū. Tynda.nu.7.fol. 340
¶ Vindicaturus qui eſt ſuper aliqua re patroni cauſarum, & executores teſtes eſſe non poſſunt. Iacob.Butriga.nu.28.fol. 19
Vinū eſſe dulce ſi teſtis dicit, & reddit cauſam, quia bibit, probat, Bar.nu.15.fol. 39
Violator fidei, beneficio non priuandus, ſicut periurus. And.Barba.nu.19.fol. 236
¶ Vir & uxor, dicuntur domeſtici, & alter pro altero non teſtificatur. Nepos a Monte Albano.nu.10.fol. 5
Vir qui nupſit in mulierem, & mulier quæ nupſit in virum. Et qui falſam monetam cudunt. Et adulteram monetam ſcienter expendunt. Et qui falſum teſtimoniū dederunt, in teſtes produci non poſſunt. Iacob.Butriga.nu 49.& 50.fol. 20
Vir non poteſt teſtificari pro uxore, nec ē contrā. Stepha.Aufre.nu.96.fol. 282.& Alberj.de Malet.nu.2.fol.370.& Lanfran.de Oria.nu.61.fol. 482
Vir quilibet bonus, ne iuſtus iudex conari debet ne ueritas occultetur, et cūcta rimari diligenter, vt iuſtitiam faciat. Maria. Sozi.nu.27.fol. 521
Vir multum legalis, notæ fidei & ſanctimoniæ, in quo non eſt præſumendum teſtium ſubornatio, publicatis atteſtationibus, poteſt teſtes producere Io.Crot. nume. 267. fol. 663
¶ Virtuoſus quis probatur, probando actus tales qui apud iudicem & bonum uirum uirtuoſi determinantur. Bar.nu.67.f. 53
Virtus eſt habitus electiuus immediate conſiſtens quo ad nos determinatam rationem & ut ſapiens determinabit. Bart.nu. 66.fol. 53
Virtutum moralium quatuor ſunt, Cardinales, ſcilicet, Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, & Temperantia. Bar.nu. 68. fol. 53

¶ Viſus,

B-B-B-B

¶ Viſus, ſenſus, eſt generale ad omnem ſenſum corporis Bal. de Peruſio. nu. 23. f. 81
Viſus propriè, & ſtricte eſt actus uidẽtis oculo corporali & intellectuali. Nel. a S Geminia. nu. 132. 150
¶ Viuere. Fundanti ſe ſuper vita alicuius an ſufficiat probare illum vixiſſe, ad hoc, vt nunc præſumatur viuere. Ioã. Crot. nume. 282. 669
Viuere vſque ad centum annos, quilibet præſumitur. Io. Cro. nu. 282. eod.
Cætera vide ſupra, in litera T. in verbo, Teſtis de vniuerſitate.
¶ Vitricus aduerſus priuignum vel è contra non compellitur teſtificari. Alb de Male. nu 9. 416
¶ Volenti probare per teſtes non currit tempus donec teſtes ſunt contumaces. Ange. de Peruſio. nume. 27. 99
¶ Volũtas quæque vltima exceptio teſtamẽta, quinque teſtibus munita eſſe debet. Federic. Schench. nu. 58. 115
Voluntas diſponentis non trahitur ad ea quæ ſunt ei impoßibilia. Io. Cro. nu. 229. 656
¶ Vniuerſitas ſi omnes excommunicati ſunt, an vnus contra alium admittatur in teſtem. Albe. de Male. nu. 75. 406
¶ Vniuerſitas eccleſiaſtica, & vniuerſitas ſecularis, inter ſe differunt. Albe. de Male. nu. 72. 405
Vniuerſitatem non facit non habens vocem in vniuerſitate. Franc. Curt. n. 12. 173.
¶ Vnum factum quando dicatur. Pet. Rebuff. 18. 733.
Vnius facti appellatione, quid veniat. Petr. Rebuff. nu. 14. & 15. eod.
¶ Vox patris, vox filij intelligitur, & è conuerſo, & vbi eſt vnus alter eſſe videtur. Nepos à Monte Albano n. 46. & 47. 7
¶ Vſuras vſurarum qui exercuit, teſtificari non poteſt. Iaco. Butr. nu. 33 & 34. 19
Vſurarius poteſt probari per diuidua. Francisc. Cur. nu. 79. 186
Vſurarius deſinens fœnerari dicitur adhuc vſurarius, qui compellitur ad edendas rationes And. Barb n. 6. & 7. 220
Vſurarius teſtificari an poſſit, & geſta per eum ualeant. And. Bar. nu 9. f. 221. & n. 11 f. 222. & nu. 23. 228
Vſurarius præſtita cautione de reſtituendis malè ablatis, teſtificari poteſt. Io. Cro. nu. 181. 621
Vſurarius an quis probetur, ex eo quod fecit contractum fœneratitium. Ioan. Cro. n. 286. 670
Vſurarius an per teſtes ſingulares conuinci poſſit. Ioan Crot. nu. 319. 977
Vſurarius quomodo probetur. Aegi. Boſſ. n. 113. 794
Vſurarium aliquem eſſe probatur per teſtes ſingulares. Nel à S. Gem. n. 187. 158
Vſurarij & conſiſtentes in peccato mortali, à teſtimonio repelluntur. Iacob. Aegi. num. 35. 92
¶ Vtile per inutile non vitiatur indiuiduis. Pet. Rebuff. nu. 59. 736
¶ Vxor contra maritum ſuum, an cogatur eſſe teſtis. Albe. de Males. nu. 15. f. 417. & nu 7. f. 415 & n. 31. f 419. Et quid ſi veritas aliter haberi non poteſt ibi. n. 19. fo. 417. & Ioan. Cro. n. 197. 640
Vxor marito ſuo reuerentiam debet. Alb. de Males. nu. 17 417
Vxor pro marito an à teſtimonio reijciatur. & econtra Ioan. Cro. n. 122. f. 613. & Iodoch Damhoude. nu 9. 799
Vxor an poſſit eſſe teſtis pro uiro, & an familiaris, & domeſticus? Aegid. Boſſ. num. 107. 793
Vxor una caro & uoluntas cum marito cenſetur. Iodo. Damhoude. nu. 9. 799
Vxorem eã ducens quæ uirum intra tempus lugere noluit, ad legitima teſtimonia nõ admittitur. Iaco. Butri. nu 36. 19
Cætera uide ſupra in uerbo Vir.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS D. NEPOTIS A' MONTE ALBANO,

DILIGENTISSIME AB INNVMERIS ERRORIBVS EMENDATVS FELICITER EXORDITVR.

SVMMARIVM.

1 *T*ESTIS *domeſticus an à teſtimonio repellatur, & nu. 2. cum ſeq.*

2 *Omnes propinqui dicuntur familiares, & familiarium nomine qui ueniant, & nu. 3.4.*

3 *Gener & nurus ſunt de familia.*

5 *Teſtes quos accuſator de domo propria producit examinari nõ debent. & nu. 139.*

6 *Affinis teſtis non admittitur.*

7 *Domeſtici qui dicantur. & nume. 14.*

8 *Mercenarius pro domeſtico reputatur.*

9 *Conſanguinei accuſatoris aduerſus extraneos teſtimonium non dicunt.*

10 *Vir & uxor dicuntur domeſtici, & alter pro altero non teſtificatur.*

11 *Priuigna, & nurus ad teſtimonium non ſunt admittendæ.*

12 *Pater eſt domeſticus, filio, et filius patri.*

13 *Coloni & aſcriptitij dicuntur domeſtici.*

15 *Teſtis infamis non admittitur ad teſtificandum, & qui tales ſint. & nume. 16. nu. 24. & nu. 32.33.*

Quod & qualiter intelligatur, uide infra num. 29.

16 *Ioculator & omnis leuis perſona à teſtimonio repellitur. & nume. 17.*

18 *Tabernas frequentans à teſtimonio ferendo reiicitur.*

19 *Luſor ad legitima teſtimonia non eſt admittendus.*

20 *Item nec mundans latrinas, nec radens homines in balneis.*

21 *Meretrix ad teſtimonium non eſt admittenda.*

22 *Item nec latro vel raptor manifeſtus.*

23 *Periurus teſtis non eſt amittendus.*

24 *Infamis quot modis quis dicatur, & ſupra nu. 16. cum ſequentibus.*

25 *Infamis in quibus caſibus admittatur ad teſtimonium. & nu. 26.*

27 *Infamis cum aliqua cauſa teſtimonium ferre non poteſt.*

28 *Teſtimonium ferre eſt dignitas.*

30 *Infamia facti non repellit à teſtimonio.*

31 *Teſtimonium ferre inter actus legitimos computatur. & nu. 41.*

34 *Teſtis inimicus ad teſtimonia ferenda reijcitur.*

35 *Teſtes interrogari debent an ſint inimici.*

36 *Præſumitur contra teſtem, qui cum inimicis moratur.*

37 *Inimicitiæ quæ repellunt teſtem, & quæ non, arbitrio iudicantis relinquitur.*

38 *Teſtis iuratus eſſe debet: aliàs eius dictum nō valet niſi a parte remittatur aduerſa.*

39 *Teſtis non plenè probat niſi de certo tempore faciat mentionem.*

40 *Teſtis excōmicatus an à legitimo teſtimonio reppellatur.*

41 *Excommunicatis actus legitimi ſunt interdicti, & portę dignitatis eis non patent. & nume. 42.*

43 *Excommunicatus infamis eſt.*

44 *Teſtis conſpirator reprobatur.*

45 *Pater non poteſt teſtificari contra filium, nec econuerſo.*

46 *Vox patris, uox filij intelligitur, & econuerſo. & vbi eſt Vnus alter eſſe videtur. nume. 47.*

47 *Caſus in quo pater teſtificatur pro filio.*

48 *Frater pro fratre, vel contra fratrem an teſtificari poſsit.*

49 *Teſtis in re ſua quis eſſe nō pōt. & nu. 73.*

50 *Sociùs pro ſocio an teſtimoniū ferre poßit.*

51 *Impubes ferre teſtimonium non poteſt. qd intellige. & nu. 54.*

52 *Teſtis niſi iuratus non valet.*

53 *Impubes iurare non poteſt.*

55 *Pubertas in maſculo eſt in quartodecimo anno completo, in fæmina verò in 12.*

56 *Adultus teſtificatur de eo quod in ætate pupillari uidit.*

57 *Seruus factus liber fert teſtimonium de eo quod uidit, dum in ſeruitute erat. & numero. 72.*

58 *Teſtis accuſatus de crimine, ſed per ſententiam non condemnatus, an repellatur.*

59 *Monachus vel quilibet alius ſub obediētia cōſtitutus an ad legitima teſtimonia admittatur. & nu. 60. cum ſeq.*

60 *Monachus uocem funeſtam habet.*

61 *Monachus pro mortuo reputatur.*

62 *Monachus ſine licentia ſui ſuperioris iurare non debet.*

63 *Mulier an ad teſtimonium admittatur in cauſa criminali. & nu. 66.*

64 *Mulier in teſtamentis ſolennibus non admittitur ad teſtimonium.*

65 *Mulier in codicillis, & in alijs voluntatibus non ſolénnibus teſtis eſſe non prohibetur.*

67 *Teſtimonium vnius, an, & quando ualeat. & nu. 65.*

68 *Conſecratio eccleſiæ per unum teſtē probatur. Item quòd puer ſit baptizatus.*

69 *Socius criminis an admittatur in teſtimonium contra alium.*

70 *Seruus teſtimonium dicere non poteſt.*

71 *Seruus in iudicio ſtare non poteſt.*

74 *Libertus cōtra patronum teſtificari nō poteſt, nec etiam poteſt cogi, bene poteſt pro alijs, & contra alios teſtificari.*

75 *Teſtis q aliquid recepit pro teſtimonio ferendo, uel non ferendo, vel ſibi aliquid promiſſum fuit, an fidem faciat.*

76 *Dictum teſtis confuſe uel obſcure loquentis an valeat.*

77 *Teſtis ignotus uel uacillans, & obſcure loquens verberibus affici debet.*

78 *Teſtis obſcure loquens per officium iudicis, eſt iterum interrogandus. Sed an contra pducentē interpretari debeat, vide ibidē.*

79 *Teſtis non valet depoſitio, niſi ad receptionem eius, vel depoſitionem aduerſa pars euocata fuerit.*

80 *Teſtium receptio in cauſa criminali per iudicem alij ſubdelegari non poteſt.*

81 *Teſtes teſtamentarij niſi rogati ſint, non ſunt admittendi, & ſeptem fuerint, & quare tot requirantur. nu. 85.*

82 *Teſtes octo quando neceſſarij ſint in teſtamento.*

83 *Teſtamentum cæci quot teſtes requirat.*

84 *Teſtes quinque ſunt neceſſarij in ſolutione debiti.*

86 *Donatio cauſa mortis quinq; teſtes requirit.*

87 *Teſtes tres in depoſitione pecuniæ, vel alterius rei neceßarij ſunt.*

88 *Teſtes quot requirantur in quolibet contractu.*

89 *Inuentarij confectio tres teſtes requirit.*

90 *Teſtes quinque ſunt neceſſarij, quando datur libertas ſeruo per litteras, vel epiſtolam.*

91 *Diuortium non poteſt fieri, niſi ſeptem teſtibus adhibitis.*

92 *Caſus in quibus maior numerus duorum teſtium*

teſtium requiritur, & nu. 93. 94. cum ſequentibus.

96 Teſtamētū ruſtici quinque teſtes requirit.

97 Inſtrumentum publicum quinque teſtibus reprobatur.

98 Epiſcopus, vel presbyter, vel reliqui clerici quot teſtibus ſunt conuincendi.

99 Teſtis dictum non ualet, niſi de viſu, & auditu deponat.

100 Teſtimonium Iudæi, uel alterius infidelis, an ualeat contra Chriſtianum.

101 Et an in vltimis uoluntatibus.

102 Teſtimoniū hæretici admittitur in defectū.

103 Hæreticus cōtra hæreticū teſtimoniū dicit.

104 Hæretici inimici ſunt Creatoris omnipotentis.

105 Teſtis cauſam ſui dicti reddere debet.

106 Teſtis pro genero, uel econtra, non poteſt eſſe teſtis.

107 Socer uicem parentis obtinet.

108 Pater pro filio teſtis eſſe non poteſt.

109 Teſtis ſe interueniſſe debet dicere his ſuper quibus deponit.

110 Teſtis non habens niſi quinquaginta in bonis, non debet admitti. & nu. 111.

111 Teſtes ſuſpecti non ſunt ſine quæſtione admittendi.

112 Pauper quis dicatur uel inops, ad arbitrium iudicis pertinet.

113 Teſtis in quarta productione receptus ſine iuris ſolennitate non admittitur.

114 Teſtis receptus poſt renuntiationem, vel publicationem ſuper eo eodemque capitulo, non ualet.

115 Loquens ſuper alio, quàm ſuper quo inductus fuit repelli debet.

116 Teſti aliquid dicenti pro illo, qui ante depoſitionē proteſtatus eſt ſe aliquid uelle obijcere ei, de facili non creditur.

117 Teſtes uarij, & in teſtimonio ſuo uacillantes non admittuntur.

118 Teſtes uacillantes torquendi ſunt.

119 Iudex quilibet poteſt teſtem uacillantem, & falſum deponentem punire, cuiuſcūque fori teſtis ille fuerit.

120 Proxeneta an poſſit eſſe teſtis.

121 Teſtes idē per omnia deponentes ſubornati præſumuntur, ideo repellendi.

122 Teſtes partes litigātes ſeu contrahentes, de quibus deponūt, cognoſcere debent.

123 Teſtes reprobantur, niſi de loco & tempore, & perſonis conueniant.

124 Teſtis requiri debet de tēpore, & qualitate temporis, & de viſu, & auditu, & ſcientia, & credulitate, & fama.

125 Teſtis de loco interrogatus non reſpondēs, non eſt admittendus.

126 Teſtes contrarij non ſunt admittendi.

127 Teſtis contrarius ſeipſum excludit.

128 Teſtis contrarius in aliqua parte ſui dicti repellitur.

129 Teſtes in quibus caſibus non poſſint probare, & ſi probatio fiat non ualet.

130 Teſtis repellitur à teſtimonio, & punitur, ſi crimen quod obijcitur contingit cauſam de qua agitur.

131 Teſtes ſigillatim recipi debent.

132 Accuſatus de crimine pendente accuſatione teſtimonium non dicit, ſi in crimine perſeuerat. & nu. 133.

134 Teſtis ignotus non eſt admittendus.

135 Intellectus ad c. cum deputati de iudi.

136 Iudex teſtem interrogare debet, an ſit criminoſus, uel partis amicus, uel inimicus.

137 Teſtimonium amore, odio, uel timore, aut commodo, latum eſt inualidum.

138 Teſtis cohabitans cum inimicis partis cōtra quam producitur, reprobatur.

140 Teſtis eſſe non poteſt qui in eadem cauſa Iudex, uel aduocatus fuit.

141 Clericus non deuocari debet in teſtimonium illius cauſæ cuius primum cognitionem ſuſcepit.

142 Patroni qui patrocinium in cauſa præſtant, teſtimonium dicere non debent, Idem in exequutoribus negotij, & numero. 143.

144 Iudex & arbiter ſuper actis coram ſe teſtificari poſſunt.

145 Procurator non poteſt eſſe teſtis in cauſa in qua procurator fuit.

146. Teſtis quis eſſe non poteſt contra eum cū quo cauſam habet.

147 Teſtis produci non poteſt contra illum cōtra quem ante teſtimonium dixit.

148 Teſtes in criminalibus clariores eſſe debēt.

149 Teſtis quando dictū ſuum corrigere poſſit.

150 *Teſtis titubans repelli poteſt.*
151 *Titubans errat,& nihil dicit.*
152 *Teſtis in eadem cauſa,& ſuper eodē articulo non poteſt ſecundo deponere.*
153 *Laicus contra clericum de crimine non poteſt eſſe teſtis.*
154 *Teſtis qui de auditu alieno tantum depoſuit,repellitur.*
155 *Teſtis ante litem cõteſtatam receptus non eſt admittendus.*
156 *Teſtis conſimilem cauſam habens non debet admitti.*
157 *Ingenuo potiuſquam liberto credendo eſt.*
158 *Teſtes honeſtiores,& digniores uillioribus præferuntur.*
159 *Teſti maſculo põtius credendũ eſt,quàm fœminæ.*
160 *Fœmina uarium,& mutabile ſemper producit.*
161 *Fœminarum uoluntates momẽtaneæ ſunt,& contra propria commoda dant conſiliũ,& genus ſuum eſt auariſſimum.*
162 *Veridicus eſt mendaci in teſtimonio ferendo præponendus.*
163 *Teſti emendato magis quam luxurioſo, creditur.*
164 *Teſti diuiti potiuſquam pauperi fides eſt adhibenda.*
165 *Teſtis conditio ſeu uitæ in primis eſt attendenda.*
166 *Multitudo teſtium non debet conſiderari.*
167 *Teſtis verboſus ſuſpectus præſumitur.*

SEQVITVR videre aliqd
contra teſtes. Plures enim
ad teſtificandum producũ
tur qui de iure repelli poſ
ſunt utputa periurus, &
alias infamis: conſpirator, inimicus corruptus, & domeſticus, & familiaris: &
plures alij cõtra quos aliquid videamus.
1 Primò dici poteſt † quòd teſtis domeſticus à teſtimonio repelli poteſt. C. de
teſti.l.2.vbi dicitur. & iure ciuili domeſtici teſtimonij fides improbatur. & C.
de his qui ad eccle.confu.l.fin.§.fi. ar. C.
qui accuſa. non poſſ.l.pen. argum. ff de
pęnis.l.reſpiciendum.§.furta.C.de quęſtio.l. pridem. C. ſi quacunque prę. po.
l.vna. §.illo vbi dicitur quòd omnes de
domo pro domino ſuſpecti habentur &
euitantur. vt C. de probatio.l. inſtrumenta.& argu.extra de accuſa. capitul.
cum pridem.& extra de teſtib. c.in literis, vbi dicitur quòd quidam miles ad
probandam affinitatem teſtes de ſua familia tres produxit. unde dixit Papa
2 quòd non valent. Item † dixit lex quòd
omnes propinqui dicuntur familiares.
C.de verbo.ſignifica.l. fin. in princi. vbi
dicitur. Decreuimus familiæ nomen talem habere vigorem parentes, & liberos
omneſq; propinquos, & ſubſtantiam,
libertos etiam & patronos, necnon ſeruos per appellationem hanc ſignificari.
3 † & in eadem lege dicitur quòd gener &
nurus ſunt de familia, & qui dicũtur de
familia habes.ff.de verb. ſig.l.pronuncia
4 tio.ff.de ædil.edi.l.ædiles.§.j.Item † dicuntur familiares quibus poteſt producens imperare ratione patriæ, vel dominicæ poteſtatis vel obedientiæ, vel iuriſdictionis.ff.de teſti.l.in legibus.in Gloſſa
ſiue liberi,&c. Ad hoc facit.3. q.5. accuſatores.ar.C.de execu.tu.l.humanitatis:
& inſtit.de teſta.§.in teſtibus. vbi dicitur
reprobandum eſt domeſticum teſtimonium.ff.de teſti.teſtium.vbi dicitur.Reſpiciendum eſt an teſtis ſit amicus illius
pro quo teſtificatur.& ff.eo.tit.l.pen. vbi
5 dicitur. † eos teſtes quos accuſator de
domo propria ꝑduxerit interrogari nõ
placuit.& ff.de quæſtio.l.j.circa prin.ar.
6 2.q.9.abſens.2.vbi dicitur. † nec affinis
teſtis admittatur. ff.de procura.l. aut af-
7 finitate. Sed † quæritur ſæpe quæ perſonæ dicantur domeſticæ. & reſpondetur quòd mercenarius producentis, vt
not.inſtit. de teſta. §.in teſtibus. & C.de
his,qui ad Ec.confu.l.præſenti.§.ſanè.&
C.de quæſtio.l.præallegara pridem.& ff.
de pęnis.l.reſpiciendum.§. furta. vbi di-
8 citur quòd † mercenarius pro perſona
domeſtica reputatur. Ad idẽ.3. q.5.con
9 ſanguinei. vbi dicitur † conſanguinei
accuſatoris aduerſus extraneos teſtimonium non dicunt,nec familiares, nec de
domo prodeuntes,&c. & 14. q.2. ſuper
prudentia. vbi dicitur domeſtici ad pro-

batio-

bationem non admittũtur.ff. de dam. in-
fec.l.qui bona. §.qui damni. vbi dicitur.
10 Item his qui cum his morantur.Item † di
citur domeſticus vir & vxor, alter pro al-
tero. de hoc dicitur.4. q.3. § item ido-
nei.& inſtitu.de vſu & abhi.§.item is.ff.ſi
quis cau.l ſed & ſi.§.præterea.ff.de iudi.
l.interdum.C.de re mil.l. quicunque.vel
xii. & ff.de ædil.edic l. ædiles.§ familiæ.
ff.de relig.l.familiaria.& ff.ad Sill.l.j.§.ſi
11 vir. Item † poteſt dici. quòd priuignæ
& nurus: quia loco familiæ habentur in-
12 ſti. de nup.§. affinitatis. † Item dome-
ſticus eſt pater filio, & filius patri. vt in-
ſti.de teſta. §.in teſtibus. C.de impub. &
13 aliis ſub.l. ſi.in ſi.Item † coloni & aſcri-
ptitii dicuntur domeſtici. C.de his qui ad
ec.confu. l. ſæpe allegata præſenti. §. ſa-
14 nè.& C.de quæſtio. l. pridem. Vt † bre-
uiter me expediam quæ perſonæ dican-
tur domeſticæ videas illam. l. pręſenti. &
ea quæ ibi notantur.& ff.de pœn. l.reſpi-
ciendum.& ff.de furt. l.ſi libertus.& dicit
lex quòd non eſt idoneus teſtis cui impe
rari poteſt ratione patriæ, vel dominicæ
poteſtatis, vt ſupra dictum eſt.ff.eo.l.ido-
15 nei. Item † ſi teſtis ſit infamis de iure
repelli poteſt. vt puta qui lenocinium fe-
cerit ipſo iure. quæ ve iudicio publico ca-
lũniæ, vel præuaricatione, vel furti, vel
vi bonorum raptorum, vel iniuriatum,
vel dolo malo: ſeu fraude ſuo nomine pa
ctus venerit: condemnatus per ſententiã
fuerit: vel qui pro ſocio tutelæ mendati.
depoſiti: per ſententiam ſimiliter fuerit
condemnatus: vt ff.de his qui no.infa. l.j.
vbi hæc verba ponuntur. & l. athletas. in
fin.& l.furti.§.mandati.ff.de teſti. l. Seio.
& l.ex eo.& l.teſtium. §.lege.& l.in teſti-
monium.& l.ob carmen.ff.de publ. iudi.
l.infamen.ff.de iniur.lex Cor.§.ſi quis li-
brum. & inter iſtas perſonas infames po-
16 nitur † ioculator, & omnis leuis perſo-
na.vt qui frequentat tabernas, & ludum,
vel eſt vilis officij: vel qui mundat latri-
nas: vel qui radit homines in parte ante-
riori, & exteriori in balneis: vel mere-
trix: vel periurus: vel aliàs quocunq; mo-
do infamis. & de illis vilibus perſonis di-
citur extra.e.c.2. infra de teſtibus. & 2.q.
17 j. in primis. † De ioculatore dicitur. ff
de his qui no. infa.l.j.& ii.in ſi C.eo l.pe.
18 & 4. q.1.§ omnes. † De eo qui frequen-
tat tabernas. C.de inceſ.nup. l. humilem.
extra de acc. c. ſi conſtiterit. 44. diſt. non
19 oportet. † De luſore: quia extra de ex-
ceſ.præla. inter dilectos. circa prin. & ar.
20 extra de vi. & hone.cleri. c clerici. † De
mundante latrinas, & radente homines.
potes dicere quòd viles perſonæ ſunt: &
ideò non eſt credendum eis: ar. C. de in-
ce.nup.l.humilem. C.de teſti.in auth.ſed
teſtes § neque viliſſimos.& in auth. de te
ſtibus.§.ſancimus.coll.vii. & extra de ex
cep.denique.ar. C.de adul.l. quæ adulte-
rium. verſi. pro vtilitate eius, &c. Item
21 † de meretrice: dicitur.ff.de teſti. l. iii.§.
lege Iulia. &. l.lege argu. C. de adulte.l.
præalleg. quæ adulterium: contra vide-
tur extra de ſimo.c.tanta. &.c.licet Hely.
ſed. illud eſt propter immanitatem cri-
minis: ſcilicet ſimoniæ, & læſæ maieſtatis.
22 Item † latro vel raptor manifeſtus eſt
infamis: vt ſupra dictum eſt.& extra de te
ſti.c. ex parte Adę.& ar. ff.de furtis.l.ne-
23 mo. Item † de periurio dicitur. C. de
tranſac.l.ſi quis maior.ff.de infam.l.Lu-
cius.vbi plenè dicitur de hoc extra de te-
ſtibus.c. ſicut nobis.& c. teſtimonium. &
extra de præſump.c.literas.ver. pręter iu
ratoriam.extra de iureiuran.c.querelam.
6.q.i. quicunque. & c. infames. 23.q.5.
paruuli.& c.ſi quis conuictus.3. q.7.infa-
24 mis. † Pluribus aliis modis dicitur quis
infamis.inſtit. de pęna temerè litig. §. ex
quibuſdam. Vnde quocunque modo ſit
infamis de iure repellitur à teſtimonio:
vt in iuribus præalleg.& C. ex quib.cau.
infa.irro.l.fin. ff.eo.per totum.ff.de teſti-
bus. l. 3. §. lege Iulia.& lege. extra de
reſt.cog.c. prętereà. & extra de excep. c.
i.& 2. q. 7.teſtes. & 2. q. 4. pręſul. extra
de teſti.licet ex quadam. & extra de hæ-
reti. excommunicamus. §. credentes. C.
de digni.l.neque famoſis & l.pe.li. 12. C.
25 de infamibus.l.vna.lib. x. In caſibus † ta-
men admittuntur infames: ſcilicet in cri-
mine lęſæ maieſtatis, & crimine hære-
ſeos, & crimine ſimoniæ.C.ad l.Iul. ma
ie.l.nullius.extra de ſimo. c. tanta.& 6.q.

j.§.ſed licet.vbi dicitur hæreticos accu-
ſare nõ prohibetur infamib. &c. cũ ſuis
ſororibus & de hoc conſueuit notari in
auth.de teſti.§.ſi verò dicatur.colla.7.&
25 in primo reſponſo illius.tituli. De † infa-
mibus,& latronibus conſueuit notari, in
authentic.ſcenicas.non ſolũ ſi fideiuſſor.
præſtent.§.j.col.5.& ff.de infamib.l. Lu
cius.& extra de teſtibus.c.ex parte Adæ.
Et quod dictum eſt, ſcilicet qđ infamis
27 teſtimonium facere non poteſt.† Idem
intellige,quod cũ aliqua cauſa teſtimo-
nium ferre non poteſt.ff.de.teſt.l.cum le
ge.vbi de hoc.& l.is cui.& ff.de teſt.l.ob
carmen,& hoc ſecundũ quoſdam. Alij
dicunt aliter.vt conſueuit notari in præ
dicta.l.cum lege.Et nota quoſdam ver-
ſus.Iudice damnatos infamia reddit vbi
que.Quod vir diripitur iniuria furti do-
liq́ue.Actio mandati.tutelæ depoſitiq́ue.
Directo ſed pro ſocio communis habe-
28 tur.Item ſcire debes † quod ferre teſti-
monium dignitas eſt 32.quæſt.5.præce-
29 ptum.Et hoc quod dictum † eſt, ſcilicet
quod infamis non recipitur ad teſtimo-
nium.Intellige,quando infamis eſt de
iure,vt prædictũ eſt:ut in prędictis capi-
tulis habetur.& extra eo.ex parte Adæ.
30 Sed † propter infamiam facti non repel
litur à teſtimonio.ff.de obſequiis.l.ij.&
hoc conſueuit notari.C.de Sum.Trinita.
in prima Glo.& hoc verũ eſt de iure ci-
uili:ſecus de iure canonico ſecundũ quoſ
dam,ut extra de teſtibus.capit. teſtimo-
nium.ibi,aut grauata ſit eius opinio,&c.
licet quidam intelligant in cauſa crimi-
nali.Sed idem eſt in cauſa ciuili, ut ibi no
tatur.Ad hoc facit extra de accuſ.c.om-
nipotens.& 81.diſt. tantis Daniel. Item
31 † ferre teſtimonium inter actus legiti-
mos computatur.vt C.de heret.l.penul.
circa fin.& de hoc dicitur.ff.de teſtib.l.j.
&.ff.de his,qui no.infa.l.2.§.miles.&. ff.
queamadmo.teſt.aperi.l.ſi quis ex.& de
hac materia loquitur ſatis bene.vi.q.j.c.
32 infames. vbi dicitur. † Infames perſo-
nas eas eſſe credimus:quę pro aliqua no
ta culpa notãtur infamia:vel omnes quæ
Chriſtianę religionis normam ſpõte abij
ciunt,& ſtatuta eccleſiæ contemnũt. Si-
33 mil'ter † fures ſacrilegos.& omnes cri-
minibus capitalibus irretitos: ſepulchro
rum uiolatores:& omnes qui aduerſus
parẽtes calũnioſè armantur:qui in omni
mundo infamia notantur ſimiliter ince
ſtuoſos:homicidas,piuros,raptores ma-
leficos,ueneficos,adulteros,de bello pu-
blico fugientes.& qui indigna petunt ſi-
bi loca tenere:aut facultates eccleſiæ au
ferunt iniuſtè.& qui fratres calumnian-
tur,aut accuſant,& non probant, & qui
contra innocentes principum animũ ad
iracundiam prouocant:& omnes anathe
matizatos,vel pro ſuis ſceleribus ab ec-
cleſia repulſos:& omnes quos eccſiaſti-
cæ,vel ſeculi leges infames pronunciãt.
hi nimirum omnes,nec ſerui ante legiti-
mam libertatem,nec pęnitentes,nec bi-
gami,nec qui curiæ deſeruiunt, vel non
ſunt integri corpore:aut ſanam non ha-
bet mentem,vel intellectum.aut ſancto-
rum patrum decretis inobedientes exi-
ſtunt:aut qui furioſi manifeſtantur, hi
omues inquam,nec ad ſacros gradus de
bent prouehi,nec iſti,nec liberti,nec ſu-
ſpecti,nec rectam fidem,vel dignam con
uerſationem non habentes, ſummos ſa
cer dotes poſſunt accuſare:nec ad accuſa
tionẽ,ſeu teſtificationem nullatenus poſ
34 ſunt recipi.Item † ſi teſtis inimicus fue
rit eius teſtimonium reprobatur. vt C.
de teſtibus.lege.ſi quis.& auth.ibi poſi-
ta ſi teſtis,qđ ſumitur in auth.de teſt. §.
ſi verò dicãt ſeruil.coll.8. vbi de hoc. &
§.ſi quis verò dicat odioſum.ar.C.ſi pro
pter inimicitias.l.vna.vel.x.extra de acc.
c.repellantur. &c. cum oporteat.vbi de
hoc.& c.cum meminimus.3.q.5.in prin.
vbi dr.Vox inimicorum non eſt audien
da, vt multorum auctoritatibus mon-
ſtratur.ar.inſti.de excuſa.tut. §. inimici-
tiæ.ff.de teſtibus.l.teſtium. circa princi.
vbi dicitur quod attendendum eſt an te
35 ſtis ſit inimicus:† imò teſtes debent ſu-
per hoc interrogari.vt in dicta.l.teſtium.
§.j.extra de teſtibus.c.cum cauſam.& de
hoc notaui in breuiario,in cap. eo. Item
36 † præſumitur contra teſtem ſi cum ini-
micis moretur.ut in prædicto c. repellanr.
37 & ca.cum oporteat.† Sed qui inimici-
tiæ

tiæ repellant teſtem,& quę non.hoc re-
linquitur arbitrio iudicantis. ff. de quæ
ſtio.l.i.& notatur in prædicto c.cũ opor-
teat & de hoc dicitur inſtitut.de excuſa.
tut.§.item ſi propter.& §. inimicitię. de
hoc ſimiliter plenè dixi in breuiario lu-
cratiuo.in ti.eo. de teſtibus,ſcilicet.Item
38 †niſi teſtis iuratus deponat non valet di
ctum ipſius.ut C.de teſtibus. l.ſolam. &
l.iuſiurandi.extra de teſtibus.nuper &c.
tuis.& 4.qõ.3 §. Item iuſiurandi, & 3.
quę.ix.hortamur.niſi à parte remittatur
aduerſa,ut in dicto.c tuis.arg.ff. de feriis
l.j.& hoc conſueuit plenè notari. C.de te
39 ſtibus.l.iuſiurandum. Item teſtes † non
plenè probant ſecundum quoſdam, niſi
de certo tempore fecerint mentionem.
ar.extra de fide inſtru.c.cũ Ioannes cir-
ca medium.& extra de prob.c.in præſen
tia.ar.ff.de edendo.l.j.§. editiones. Item
40 † ſi teſtis excommunicatus ſit:eius teſti-
monium reprobatur.ut extra de teſti. c.
ueniens.in fi.6.q.i. infames. vbi dicitur:
& omnes anathematizatos &c.arg.extra
41 de hæreti.c.penult. circa fin .† vbi dicit̃
quod ferre teſtimonium inter actus legi-
timos computantur,actus legitimi excõ
42 municatis ſunt interdicti, † & portæ di-
gnitatis eis patere non debent.arg.extra
de teſti.c.licet ex quadam,ibi, actus legi
timi &c. C. de digni. l. 2. uel.xii. C. de
infa.l.vna,vel x.ergo eorum teſtimoniũ,
repellitur maximè de iure canonico. de
hoc conſueuit notari extra de ordi. cog.
c.cum dilectus.in Gl. quia ad hoc &c. ad
qđ facit.6.q.j.illis qui.vbi dicitur quòd
43 † excommunicatus eſt infamis quandiu
eſt in excommunicatione.ergo admittẽ-
dus non eſt,quia infamis teſtis non ad-
mittit̃.ut ſupra ꝓbatum in §.item ſi te-
44 ſtis infamis &c.Item † ſi teſtis conſpira
tor fuerit reprobatur.ut extra de ſimo.
c.licet.& c.per tuas.& extra de accuſa.
45 ca.cum dilectus.in fi.Item † pater non
poteſt teſtificari contra filium, nec econ
uerſo.C.de teſt.l.parentes, & uolentes.
vt ibi dicitur.parẽtes & liberi adinuicem
aduerſus ſe.nec etiam uolentes ad teſti-
monium admittendi ſunt.& hoc intellige
quod contra ſe, nec pro ſe poſſunt ferre
teſtimonium:vt ibi. ff.e.l. teſtis idoneus.
& l.idonei.& l.pe.& C.eo.ti.l.2 extra.e.
in literis.Et quod dico de patre,idem de
matræ.& de omnibus aſcendentib. & de
ſcendentibus vſque in infinitum:ar.ff. de
in ius uocan.l.quique.§.parentem.& hoc
referas ad vtrunque,& ad ferentem teſti
monium.& ad eum contra quem fertur.
ff.de poſthu.l.quos ꝓhibet & hæc eſt rõ
quod non poſſunt pro ſe nec contra ſe te
46 ſtificari.† quia uox partis,vox filij intel
ligitur.& econuerſo. inſti.de inuti.ſtip.
§.ei.& §.poſt mortem.C.de impube. &
47 al.ſubſti.l. fi.& † vbi eſt vnus alter eſſe
uidetur.C.de agric.& cen.l cum ſcimus:
§.fina.lib.xi.& hoc intellige niſi in caſi-
bus.ff.de teſta.l.qui teſtamento §.per cõ
trarium.vbi dicitur quod pater poteſt te
ſtificari pro filio quæ patri non acquirũ
tur.Ad idem inſti.de inut.ſtip.§.ei.Item
48 quæritur an † frater pro fratre,vel con-
tra fratrem teſtificari poſsit.& dicitur ꝙ
ſic.ff.e.l.j.§.j.& l. lex Iul. extra de præ-
ſump.literas.arg. C.qui accu.non poſ.l. ſi
ſororem.& 4.q.3.§. parentes. hoc intel-
lige,niſi fratres omnia bona ſua habeant
in communi.tunc enim intelligitur cau-
49 ſa propria,† & tunc in re ſua teſtificare-
tur,quod eſſe non.debet. C.de teſt.l.om
50 nibus.cum ſuis concor.Item † quæritur
an ſocius pro ſocio teſtimonium ferre
poſsit, diſtingue an ſocio condemnato
vel abſoluto lucrum aut damnum teſtis
ſentiret an non.Nam ſi ſentiret non po
teſt,ſi non poteſt.ff. quando appellatio.
ſit.l.j.§.in primis. licet ſit arg. contra in
ſtitu.de teſtamentis.§ legatariis, eadem
diſtinctio poteſt fieri ſupra,de fratre. de
quæſtione ſocij conſueuit plenè notari,
C.de teſtibus.l.quoniam.in Glo.non er
51 go,&c.Item † impubes ferre teſtimo-
nium non poteſt.ut.ff.e.l.3.in §. lege: &
l.multi.2.& inſti.de teſtamentis.§.ſed ne
que.ar.C.ſi aduerſus uen.aũt ſacramen
ta.ff.qui teſtamenta fa.po.l.qui teſtamẽ
to.circa prin.4 q.2.teſtes.in prin. & uer.
item inuiti.vbi dicitur,nec pupillo teſti-
monium denunciari poteſt. & dicitur
52 quod vna eſt ratio,† quia teſtis niſi iu-
ratus non valet.C.e.l.ſolam.&.l.iuſiurã-

di.& extra c. nuper.& c.tuis cũ ſuis ſimi-
53 libus. Et † impubes iurare non poteſt.
ff.de iureiur. l. qui iuraſſe. & de in litem
iurando. l. 4. niſi in caſibus. ff.de lib cā.l.
fi. 4.q.3.c.i.22.q 5 paruuli.& c. pueri. &
hoc eſt verũ, ꝙ paruulus iurare non po-
teſt.ff. de iureiuran. l. qui iuraſſe.de in li-
tem iurando. l. 4. niſi in caſibus. ff. de li-
be.cā intellige infans vel infantiæ proxi-
54 mus. vt in dicta l. qui iuraſſe. Sed † licet
iurare poſſit,non tamen poteſt teſtificari
& hoc eſt verum in cauſa ciuili. In cauſa
verò criminali oportet: quòd compleue-
rit.20.annum.vt 4.q.3. §. idem in crimi-
nali, ver. in teſtimonium. Sed intellige
55 puberem maſculum in 14. anno com-
pleto.fœminam verò in 12.ff.de teſtamē
tis.l.ex qua ætate.C.qui teſtam.fa. poſ. l.
4. C. quando prouo.non eſt ne. l. 2.Sed
56 † quæritur an de eo quod vidit in pupil-
lari ętate poſſit teſtimonium ferre. & vi-
detur quòd non.C.de fal. mon.l.i.in fi.ff.
de teſtibus.l. ſin.dicas tamen quòd poteſt
ſecundum Azo.Accurſium. & Io. nā nō
prohibetur: ergo admittitur. ff.de teſti-
bus.l i.Item ſcire poteſt de facto,& de iu-
57 re: licet non ad ſui præiudiciũ. Itē † ſer-
uus factus liber fert teſtimonium de eo
quod vidit dũ erat in ſeruitute. ff. de ver-
bo.ſigni. l.notionem. §.inſtrumentorum.
C.de hæreticis, & ma l.quoniam.in fi.&
hoc conſueuit notari. ff. de teſtamentis.l.
3.§.lege & inſtit.eo.in §.ſed neque. Item
58 † ſi teſtis tempore teſtificationis ſuæ, vel
diu antequam teſtificaretur accuſatus eſ-
ſet de aliquo crimine. & cōfeſſus,vel con
uictus indiſtinctè repelletur: licet per ſen
tentiam non fuerit condemnatus. extra
de teſti.c.ſuper eo.& c.teſtimonium: Se-
cus ſecundum leges,vbi oportet quòd ſit
per ſententiam condemnatus. ff. de teſti.
l.3.in §.item lege Iul.de vi. ca.& de hoc
conſueuit notari.extra de excep. c.i.in glo.
59 Si enim &c.Item † monachus: vel qui-
libet alius ſub obedientia conſtitutus: vi-
detur quòd ferre teſtimonium non poſ-
ſit:ar.extra de poſtul.c.2.& extra ne cler.
vel mona.qu.ſi per totum.16.q.i.c. mo-
nachi.2.& c.placuit.2. vbi dicitur placuit
noſtro communi concilio; vt nullus mo-
nachorum,&c. ſupra eſt de verbo ad ver
bum,in tit. contra actorem: & ibi videas.
nam peroptimum eſt. c. ar.ff. de re mili-
ta.l.3.§.in libello.ff.qui teſtam. face.poſ.
l.qui teſtamēto.in prin.14. q.2.ſuper pru
dentiam.in fi. 2. q.7.placuit.vbi dicitur,
60 ꝙ † monachi funeſtam vocem habent.
C.qui acc.nō po.l.pe. vbi dicitur ꝙ vocē
funeſtā amputari oportet potius quā au
61 diri.† Nam monachus pro mortuo re-
putatur.C.de epiſ.& cler. l.Deo nobis.in
auth.de mon.§. de illis. circa fi. & §.ſi qs
autem.coll.j.licet monachus pro eccleſia
ſua teſtimonium ferre poſſit.ex. c.tuis.&
c.inſuper.& ff.quod cuiuſque vniuer l.2.
vbi de hoc cum ſuis ſimilibus.Sanè tamē
illud intelligas, ſcilicet quando alii teſtes
deficiunt aliter non admittuntur ſecun-
dum quoſdam. extra de iureiuran.c.& ſi
Chriſtus in fi.& conſueuit notari.ff.de re
rum diui.l.intantum.in Glo.an ergo,&c.
& hæc omnia vera ſunt de iure canoni-
co ſecundum quoſdam.Alii dicunt quòd
ſecundum leges teſtimonium monachi,
bene valet:cum non ſit prohibitus.ff.eo.
l.j.& de hoc plenè, ar.in auth.de mona.
§.cogitandum.col.j.& in auth.de teſti.§.
62 ſi verò dicatur. col. 7.dum † tamen hoc
faciat de voluntate, & licentia ſui ſupe-
rioris ſine cuius voluntate iurare nō de-
bet,extra de iura.cal.c.j. in fine, & extra
de poſtula.c.ex parte. 12. q.j.nō dicatis.
63 16.q.j.c.monachi. 2. in fi. Item † mulier
ad teſtimonium non admittitur in cauſa
crimiuali. 34. q. 5. mulierem. extra de
verbo.ſign.c.forus.§.fi.& nota.de teſti.c.
64 tam ex literis,& c.3. † Nec in teſtamen-
tis ſolennibus. vt inſti. de teſt. §.ſed neq;
mulier. vbi dicitur.Sed neq; mulier, ne-
que impubes,neque ſeruus, neque mu-
tus,neque ſurdus, neque furioſus,neque
cui bonis interdictum eſt: nec is quem le
ges iubent improbum inteſtabilem eſſe,
poſſunt in numero teſtium adhiberi.ff.
65 de teſtis.l.qui teſtamēto.§ mulier: † ſed
bene admittitur mulier in codicil. & in
alijs voluntatibus non ſolennibus:vt no
tatur in ea. l. qui teſtamento. §.mulier,
66 † & hoc verum eſt, quòd mulier in cau-
ſa criminali non admittitur ſecundũ ius
canonicum.

canonicum. Secus ſecundum leges. Nã,
non prohibetur. ff. eo. l. j. & hoc dicit do-
minus Azo. in ſumma ſua. & no. in prędi
67 cto. c. forus. Item † teſtimonium vnius
non valet. ff. de quæſtionibus. l. maritus.
C. de teſtibus. l. iuriſiurandi vbi dicitur.
Sancimus vt vnius teſtimoniũ nemo iu-
dicum in quacunque cauſa facile patia
tur admitti. etiam ſi præclare curiæ hono
re præfulgeat. & C. de rei vend. l. fi. extra
de teſtibus ca. licet vniuerſis. vbi dicitur.
Non minus quam duorum vel trium vi
rorũ quæ ſint probatæ vitæ: & fidelis con
uerſationis teſtimonium admittatis iux-
ta illud dominicum. In ore duorum vel
trium fiet omne verbum. quia licet quæ
dam ſint cauſæ quæ plures quã duos exi
gant teſtes. Nulla tamen eſt cauſa quæ
vnius tantum teſtimonio quamuis legi-
timo terminetur. ad idem extra eo. tit. c.
licet ex quadam: & c. veniens. & extra de
elec bonæ memoriæ. & c. cũ dilectus cir-
ca fi. & extra de probat. c. licet cauſam §.
quanquam. & extra de accu. c. cum dile-
ctus in fin. & 4. q. 3. §. item in criminali.
ver. ſolus. & ver. vnius. cõtrarium tamen
videtur de con. diſt. 4. placuit. & c. paruu-
los & c. cum itaque. & extra de procura.
c. ex inſinuatione. & 33. q. 2. admonere
& 86. di tanta, vbi dicitur quòd ad cla-
morem & teſtimonium vnius fuit pu-
nitus quidam epiſcopus. ad idem 8. q. 3.
c. talia. arg. C. de veteri iu. enu. l. j. verſi.
omnibus. & C. de offi. rectoris prouin. l.
potiores. & C. ad l. Cor. fal. l. ſi quis de
curia. in fi. 20. di. Nicena. C. de ventre in-
ſpi. l. j. vbi creditur obſtetrici ff. quemad-
modum teſtamẽta aperi. l. j in fi. ff. de do
te prælega. l. Theopompus. Soc. dic quòd
illi caſus ſunt ſpeciales: vel diſtingue an
teſtimonium noceat alii nec ne. ſi noceat
non eſt ſibi credẽdum, nec valet teſtimo
68 nium eius. Si verò non noceat: valet † vt
puta ſi fert teſtimonium quòd aliqua ec
cleſia eſt cõſecrata. vel quod aliquis puer
eſt baptizatus. vel in ſimilibus vt in c. prę
allegato placuit. & c. paruulos. & c. cum
itaque. de hoc no. in auth eo. tit. §. ſi verò
dicatur. ſuper verbo iurauerit &c. colla.
69 7. Item † ſocius criminis non admitti-
tur in teſtimonium contra alium. extra
de teſti. veniens. & c. perſonis. & extra de
confeſſis c. j. & 16. q. 3. nemini. 4. q. 3. §.
liberi. C. de teſtibus. l. quoniam liberi. &
C. de quæſtionibus. l. ſicuti. & ff de quæ
ſtionibus. l. i. § cum latrones. C. de accu.
l. fi. & C. de libe. cauſa. l. ſi filiũ. in fi cõtra
videtur. ff. de cuſto. re. l. dimiſ. C. de male
fi. l. fi. ff. de re mili. l. non omnes. §. fi. C. de
fal. mo. l. i. & extra de teſti. veniens. ff. de
fer. l. prouinciarum. & extra eo. titu. quo-
niam nobis. So. dicas. quòd ſpeciales ca-
ſus ſunt. & ſuper hoc nota verſus. Per
teſtem ſocium ſceleris ſymonia proba-
tur. Muneris & ſceleris teſtis ſocius repro
batur. De hoc plenè notatur. C. de teſti-
70 bus l. quoniam. Item † ſi teſtis ſeruum
fuerit eius teſtimonium non valet C. de
teſti. l. quãdo liberi. & in auth. e. §. ſi verò
dicatur. col. 7. & inſti. de teſtamentis. §.
ſed neque. ff. qui teſt. face. poſ. l. qui teſta-
mento. §. ſeruus. extra de verb. ſigni. c. fo
71 rus. in fi. Seruus † enim non habet perſo-
nam ſtandi in iudicio. C. de iudi. l. ſeruus
eo. tit. l. cum debitoris. & ff. de teſti. l. ſer-
uos. ff. de reg. iu. l. quantum. ff. de iure de
li. l. j. cum ſuis ſimilibus. In caſibus cum
ĩ iudicio ſtare poteſt ſeruus. C. ſi per vim
vel alio modo. l. i. & his quę ibi notantur.
& extra de reſcriptis. c. ſciſcitatus. C. qui
legi. perſonam. l. fin. ff. ad Trebel. l. j. & in
caſibus. ſupra in tit. contra actorem. in §.
72 item ſi ſit ſeruus. &c. Sed † an de his quæ
vidit in ſeruitute poſſit teſtificari poſteã
liber factus dicitur quòd ſic. ff. de ver. ſig.
l. notionem circa fi. vbi de hoc. & ff. de te
ſti. l. 3. §. lege. ver. impubes. &c. de hoc
dixi ſupra. eo. in. §. item impubes &c. Itẽ
73 † in re propria nullus teſtimonium dice-
re poteſt. C. de teſtibus. l. omnibus. & C.
ne quis in ſua. per totum. extra de teſti-
bus. c. inſuper 4. q. 5. c. j. & 2. ff. de pact. l.
74 ſi plures. ff. de teſti. l. nullus. Item † li-
bertus contra patronum teſtificari nõ po
teſt, nec etiam poteſt cogi. ff. eo. l. lege. C.
e. l. aduerſus alios incipit libertorum. C.
qui accuſa. nõ poſ. l. ſi. extra de ſeruis non
ordi. c. 3. tamen pro aliis & contra alte-
ros teſtificari poſſunt: arg. C. de poſtul. l.
75 nec cæterorum. Item † teſtis non va-
let ſi

let ſi aliquis receperit pro teſtimonio fe-
rendo vel non ferendo: vel ſibi promiſ-
ſum fuerit. & ob hoc teſtimonium tule-
rit. vt C. e. tit. ſi quis. in fi. vbi dicitur ſi li
quidis probationibus datione uel pro-
miſsione pecuniarum eſſe corruptos eos
oſtenderit, eã allegationẽ integrã & ſer-
uari præcipimus, ad idem. extra de teſti.
c. 1. & c. ſicut. & extra de proba c. licet.
4. qõ. 3. Itẽ in criminali ver. Itẽ lege Iul.
ff. e. l. 3. in §. lege Iul. ff. de accu. l. qui ac-
76 cuſare. circa fi. Item † ſi teſtis confusè
vel obſcurè loquatur. non valet, niſi ve-
rum deponat. extra de teſtimo. cum cla-
mor. ar. ff. de reg. iur. l. in ambiguis ora-
tionib. ff. qui teſtamẽta fa. poſ. l. hæredes.
§. j. ff. de interrog. act. de ætate. §. nihil. cla
re enim teſtis loqui debet. placet. n. iu-
dici ſiue principi in auth. de teſtamentis
imperfectis circa prin. coll. 8. vbi dicitur.
Nos igitur omnia clara & aperta conſi-
ſtere uolumus, quid enim ſic proprium
legum eſt ſicut claritas. &c. & C. de teſti
bus in authẽ. ſed teſtes. ver. nec nimis ob
ſcuros, &c. ar. C. de pact. con. tã ſuper do.
l. lege. C. de tut. fut. l. fi. §. ſed cum anti-
77 quitas. imò † dicit lex quod ſi teſtis ſit
ignotus vel uacillet & obſcura loquatur.
affici debet uerberibus. In auth. de teſti-
bus. § ſi verò ignoti. colla. 7. vnde dicunt
tamen quidam: quod hoc habet locũ quã
do inſcribitur contra aliquem ſuper ali-
quo crimine: tunc enim quando teſtis ob
78 ſcure vel confuſe loquitur. Item † eſt in
terrogandus per officium iudicis ut not.
extra, e. c cum clamor. & ca. per noſtras.
alias non. ſunt iterum interrogandi, vt ibi
notatur. ſed contra producentem inter-
pretari debet, & pro reo. vt extra de pro
ba. c in præſentia. & ca. ex litteris & extra
de fide inſtr. c. inter dilectos. in fi. cũ ſuis
concordanti. niſi propter fauorem teſta-
menti vel regionis vel matrimonij. ſiue
dotis contrarium iudicatur. ff. de verbo.
obl. l. inter ſtipulantem. §. 1. ff. de iudic. l. ſi
quis intentionem. ff. de reg. iur. l. in ambi
guis. & extrà, de reſcrip. eũ olim. ff. de re-
lig. & ſum. fu. l. ſunt perſonæ. ff. de iur. dot.
l. in ambiguis. Item † teſtis non valet ni
79 ſi ad receptionem eius vel depoſitionem
aduerſa pars fuerit euocata. vt C. de teſti
bus. authẽ. præterea. alias incipit ſed & ſi
quis. & in auth. ſed teſtium. extrà, de teſt.
c. 2. & ca. ſignificauit. cum ſuis ſimilibus.
& in auth. de teſti. §. quoniam vero. colla.
80 7. † Item in cauſa criminali iudex in re-
ceptione teſtium alii ſubdelegare non po
teſt: quod ſi fecerit talis receptio non va-
lebit. arg. C. eo. authẽ. apud eloquentiſsi-
mũ. ff. e. l. 3. §. teſtes. 5. q. 5. illi qui. & de
hoc plenè dicitur in auth. ecc. §. hæc om-
81 nia. col. 7. Item † teſtis non valet: niſi ro
gatus fuerit in teſtamento, & 7. fuerint.
C. de teſtamentis. l. hac conſul. circa prin.
ff. e. ti. l. hæredes. in fi. C. de codicil. l. fin. &
in auth. de teſti. §. & licet. in fin. §. Sed vi-
detur contra. ff. de teſt. l. ad fidem. vbi di-
citur ad fidem rei geſtæ faciẽdam, etiam
non rogatus teſtis intelligitur. So. vt ibi.
82 † quandoque tamen octo teſtes ſunt ne-
ceſſarij: vt quando teſtator non ſubſcri-
83 pſit. vt in d. l. hac conſul. Item † in teſta
mento ceci. C. qui teſta. face. poſ. l. hac cõ
84 ſul. §. ſed quia. Item † in ſolutione debi
ti ſunt neceſſarij 5. teſtes rogati. vt C. de
teſtib. l. teſtium. ff. de repudi. l. nullum. in
auth. co. §. licet. quæ eſt poſita. C. e. auth.
rogati. vbi dicitur. Rogati vt in teſtamen
tis non fortuiti. vel tranſeuntes, idem eſt
ſi poſt ſolutionem rogati interſint confeſ
ſioni creditoris dicentis pecuniam ſibi ſo
lutam fuiſſe: intellige quando ſolutio fa-
cta eſt in ſcriptis. C. de teſtib. l. teſtium. §.
85 his. † Sed quæritur quare tot teſtes re-
quiruntur. & reſpondetur ne quid falſita
tis ſupponi poſsit. ibidem. vt C. de fideicõ
miſsis. l. fin. §. cùm enim. vbi dicitur: cum
enim res per teſtium ſolennitatem oſten
ditur, tunc & numerus teſtium & nimia
ſubtilitas requirenda eſt. Lex etenim ne
quis falſitatis incurrat per duos forte te-
ſtes compoſitum teſtamentum maiorem
numerum teſtiũ expoſtulat, vt per am-
86 pliores homines reueletur. Item † in do
natione cauſa mortis debent eſſe 5. te-
ſtes. vt C. de don. cauſa mort. l. ſancimus.
87 Item in depoſitione pecuniæ vel alte-
rius rei debent eſſe tres teſtes. vt C. qui
po. in pig. ha. in auth. ſi quis. & eſt in au-
thẽ. de fide inſtru. §. ſi quis igitur. & §. ſed

& ſi

& ſi quis.coll.6. vbi dicitur, ſi quis uult
caute deponere non ſoli credat accipien
tis ſcripturæ,aduocet teſtes ydoneos &
ſide dignos non pauciores tribus &c. &
hoc intelligitur quando depoſitum exce
dit libram auri.C.ſi certum pet.in ſi. aut
88 ibi poſito conſueuit notari. Item † di-
citur in contractu mutui. quãdo mutuãs
non vult ꝙ in publico fiat: vbi quandoq;
ſunt neceſſarij.5.teſtes.vt in e.aut.& l.p̃-
dicta.ſ. & in quolibet contractu quando
ſit in ſcriptis.vt in iuribus allegatis.quic-
quid dictum ſit de tali contractu intelli-
gitur quando ſit in ſcriptis vt prędictum
eſt.& quando ſit in ciuitate. ſi uerò ſine
ſcriptis fiat & non fiat in ciuitate: valet
quod ſit.vt in auth.de ſi.inſtr.§. oportet.
verò. col.6.quæ conſueuit poni. C.ſi cer-
tum pe.l.ſi.& caueas tibi q̃d illud q̃d di-
ctum eſt in depoſitione pecuniæ locũ ha-
bet quando ſit priuata ſcriptura non pu-
blica.vt in prædicto.§.oportet.de hoc ple
nè dicitur in dicto auth.de fide inſtrumẽ.
89 §.ſed is qui depoſitum dat. Item † in in-
uentario faciendo debẽt eſſe tres teſtes.
vt in auth.de hęre.& fal.§.ſancimus.& §.
ſi verò abſunt.col.j.& cõſueuit notari C.
de iure delib.l.ſi.§.ſin autem dubius. ver.
90 cæterorumque,&c. Item † in alio caſu
ſunt neceſſarij.5.teſte. ſ. quando aliquis
per literas ſiue per epiſtolam dat ſeruo
ſuo libertatem C.de latina lib.tol.l. vna.
91 §.j. Item † in alio caſu ſunt neceſſarij
92 7.teſtes.ff.de rap. l.nullum. Item † in
alio caſu ſunt neceſſarij 12. teſtes C. de
erogatione mi. l. per hanc lib.12. Item
93 † in alio 15.vt C.de proxi.ſacrorũ.ſcri.
94 vnicuique.li.12. Item † generaliter ve-
rum eſt ꝙ duo ſufficiunt. vt ff. de teſtib.
l.vbi cum ſuis ſimilibus etiam ſi pater te
ſtetur inter filios.C.de teſtamentis.l. hac
95 conſultiſsi.§.ex imperfecto. Quandoq;
tres vel quatuor vel pauciores C.de teſta
96 mẽtis.l.ſi nõ ſpãli. Quandoque.5.vt in
97 teſtõ ruſtici. C.de teſta.l.ſi. Item † qua
tuor ſunt neceſſarij:vel 5.ad reprobatio-
nẽ publici inſtrumenti,vt in auth. de in-
ſtru.cau.§.ſi verò talẽ.coll.6. vbi de hoc.
& C.q po.in pig. ha.l.pe.& C. de teſti.l.
teſtiũ.& C.de contrah.& cõmit.ſti.l. pe.
extra de fid.inſtr.c.cum. Io.extra de p-
98 ba.c.3.vbi de hoc. Item † quandoque
ſunt neceſſarij.72.teſtes.quandoque.26.
quandoque plures, quandoque paucio-
res.vt 2.quęſt.4.prę ſul.vbi dicitur prę ſul
aũt nõ dãnetur,niſi.70.duobus teſtibus,
presbyter autem cardi. niſi cum. 64. te-
ſtibus deponatur. dyacõnus card. vrbis
Romæ,niſi 26.teſtibus non damnetur.
Subdyaconus:accolitus:exorciſta:lector:
hoſtiarius niſi in 6.teſtibus non damne-
tur: teſtes aũt & accuſatores ſine aliqua
99 ſint infamia. Item † teſtis dictum non
valet niſi de viſu & auditu deponat. arg.
extra de teſti.c.præterea.& c. cũ cauſam.
& c.licet.ex quadam.extra de ſucceſ.ab
inteſt.c.cũ dilictus.& extra de elec.c. per
inquiſitionem.licet ſit contra ff.de aqua
plu.arcen.l.labeo.in §.itẽ labeo.Sed ſpe-
ciale eſt & ibi cõſueuit notari de iſta ma-
teria.ff.de proba.l.ſi arbit.ad hoc facit in
auth.de hæreti.& fal.§.ſi verò abſit. coll.
j.C.de teſtib.l.teſtium.& 9. q.3.§.de his.
100 Item † teſtimonium iudæi vel alterius
infidel.nõ valet contra Chriſtianum. vt
C.de hæreti.& mal.l.pe.& in auth.ibi po
ſito.ſi hæreticus extra de teſti.c. iudæi.&
101 c.licet.& c.j.& ff.e.tit.l.j.& 2.ualet † ta
mẽ in vltimis voluntatibus C.de hæreti.
l.pe.in ſi.in auth.ibi poſito.& 2.q.7..§.pa
102 gani.& §. ſi hęreticus, tamẽ † hęreticus
admittitur in defectum. C. de hæreti.l.
quoniam.& de hoc dicitur.ff.eo.l.inuiti.
ſuper verbo vltimo ſecũdum quoſdam.
ſed quod dicitur de hæreticis,hodie ſub-
latum eſt de medio per ius canonicum:
103 † niſi in hoc: quia hęreticus cõtra hæ-
reticũ teſtificari poteſt etiam pro fideli,
non autẽ contra. vel in ; capitulis ſupra-
dictis.& hoc locum non habet de hęreti-
cis.quia hodie funguntur:& merito tan-
104 quam inimici creatoris omnipotentis.
extra de hæret.per totũ. & omnes debe-
mus inſurgere in eoſdẽ C.de hæret.l.ma
nicheos vbi dicitur ꝙ in religionem diui
nã cõmittitur:in omniũ fert iniuriã quos
bonorũ & publicatione pſequimur ipſos
quoq; volumus amoueri ab omni libera
litate & ſucceſsione quolibet titulo ve-
niente. Præterea nõ vendendi: nõ emen
di: non

di:nō donandi:nō poſtremo contrahendi
cuiquā cōuicto relinquimus facultatem :
in morte quoque inquiſitio tendatur &c.
105 Item † teſtis non valet:niſi reddat cau-
ſam ſui dicti.vt extra de teſti.c. cum cau-
ſam vbi de hoc & extra de re.iudi.c.ſicut
& in auth.de teſti.§.& licet dudum.ibi &
cauſam. &c. coll. 7. hoc tamen intellige
eſſe verum ſi de ſua ſcientia fuerit requi
ſitus, aliàs non tenetur dicere cauſam ſui
teſtimonii. vt in prædicto.c. ſicut. ar.ff.
de tranſact.l.cum hij.§. in cauſa.ff.de no
ui ope.nū.l.de pupillo. §.qui nunciat.C.
de edicto di.tol. l. ſi. §. ſinautē & de hoc
conſueuit notari. C. de teſtibus.l. j. & 3.
vbi plenè de hoc,& l.teſtium.extra de re
ſcriptis.c.fin.quando in glo.hic eſt ar.&c.
106 Item † ſocer pro genero: vel econuer-
ſo teſtis eſſe non poteſt. ff. de lege Iul. li-
cet alia qualiter intelligant:& hæc eſt rō
107 quia † ſocer vicem parentis obtinet.ff.
108 ſo.ma.l.qui parentis. Sed † pater pro fi-
lio teſtis eſſe nō poteſt vt. ff.e.l.teſtis, er-
gò nec ſocer pro genero, & de hoc cōſue
uit notari in prædicta. l. teſtis. Item
109 † teſtis dicere debet ſe interfuiſſe his ſu
per quibus deponit. & dicere ſic eſſe vel
non eſſe. In authen. de hæred. & fal.§,ſi
vero abſint in col.i.& C. de teſtibus l.fin.
110 Item † obiici poteſt cōtra teſtem quòd
non ualet niſi.l.aureos in bonis habeat.
in authe. de teſtibus. §. i. & §.ſancimus,
col.7.ar. ff.de edendo l. ſi quis ex argen.
§.j.ar.C.ad l.fal. auth.ſed cum teſtator,
vbi dicitur ſuccedat præſentia trium te-
ſtium locupletum & bonę opinionis, &c.
& 2.q.j.in primis circa medium. ꝙ vidē
dum eſſe eſt an inopes teſtes ſint & 4.q.3.
c.teſtes.ver. Item teſtium. vbi dicitur an
locuples vel egenus ſit, &c. videtur tamē
contra. extra de teſti.c.ſi qui teſtium So.
111 leges illæ loquuntur † de ſuſpectis teſti-
bus qui ſine quæſtione amittēdi nō ſunt.
& hoc notatur in prædictis ca. ſi qui.&c.
in primis.& inſtitu. de accuſ.tu. in §. Itē
tria.ff.de accuſa.l. nonnulli vbi dicitur ꝙ
nonnulli propter paupertatem vt ſunt q̄
minus quam l.aureos habent.& ff.de ſti.
l.teſtium ar.cōtra ff.de ſuſpec.tu.l.ſuſpe-
ctum C.de incep.aup. l.humilem. Quis
112 † dicitur pauper vel inops hôc pertinet
ad arbitrium iudicis,ar. C. de epiſcopali.
aud.l.tam de mentis,& de hoc conſueuit
notari. C. vnde vir & vxor authē.præte-
113 rea. Item † teſtis non valet ſi receptus
fuerit in quarta productione ſine ſolenni
tate in qua traditur C.de teſtibus in au-
then.ſed qui ſemel.extra de teſtibus. c.ſi.
in authen. eod. titu. §. quia vero col. 7.
114 Item † ſi teſtis receptus fuerit poſt re-
nunciationem vel publicationem ſuper
vno eodem capitulo non valet, extra de
teſtibus c.intimauit.& c.de teſtibus,& c.
fraternitatis & c.conſtitutus 2. in fi. & c.
cum veniſſet.vbi de hoc & extra de pro-
cura.ca.auditis, & extra de fide inſtru.c.
cum dilectus C.de teſt.in authen.qui ſe-
mel.vbi de hoc.ff.eo. produci & bene in-
nuitur C.eod. l. fin.ſin authen.& de hoc.
plenè dicitur in authen.eo.§. quia vero.
ſuper verbo productionem,&c. in col 7.
115 Item † teſtis ſi loquatur tantum ſuper
alio quam ſuper quo inductus fuit : non
ualet vt ff.de pet.hæredi. l.ſi quis liberta
tem.§.fi.in fine C.q legiti.per l. ſi. extra
de teſti.c.de teſti.& extra de offi. delega.
c.cum olim ar. C.ſi a non compet.iud.l.i.
& 4.ff.de iureiuran.l.ſi duo patroni, & l.
116 cum quem circa prin. Item † ſi teſtis
dicat aliquid pro illo qui ante depoſitio-
nem proteſtatus fuerit ſe aliquid velle
obiicere ei: de facili non creditur ei ex-
tra de teſtibus c.præſentium.cum illa di-
117 ſtinctione quæ ibi notatur. Item † ſi
teſtes varii fuerint & vacillauerint in ſuo
teſtimonio nō valebunt.vt extra de cau-
ſa poſ.& proprie. c.cum eccleſia & extra
de penis c. ſuper his & vt eccleſiaſtica be
nefi.cap. vt noſtrum.2.q.9.pura.4.q.3.§.
item in criminali vbi pleniſſimè notatur
de varietate ſiue diuerſitate teſtium in
glo.quæ incipit circa ar. ff.de dolo ma.l.
j.in prin.& l.ex libero. in fi.ff.de teſti. l.j.
in prin.& 2.& l.qui fal.& l. teſtium. imò
118 † ſi vacillauerint ad quæſtionem poni
debent.ff.de quæſtionibus.l.ex libero. in
prin. a contrario ſenſu & l. vnus §. teſtes
ad hoc facit extra de app.c. dilectis filiis.
circa med. vbi ille quę variat reproban-
119 tur † & iudex qlibet poteſt talem teſtē
vacillantem

vacillantem & falſitatem dicentem puni re cuiuſcunq; fori fuerit ille teſtis vt C.
120 eo.tit.l.nulllum. Item † teſtimonium proxenetę videtur non valere propter rationem, quia ille recipit pecuniam ab altera partium vel ab ambabus. & idcirco videtur ferre teſtimonium vt illud quod fecerat ualeat,& hoc intellige ꝙ ſi ambæ partes conſentiunt compellitur teſtificari. Si verò altera pars voluerit,bene valet,ſed non cōpellitur. Si verò neutra pars conſentit non valet.De hoc plene dicitur in authē.de teſtibus.§.quoniā vero.coll.7.communi diui.l. arbor.§.de
121 veſt.bulo. Item † ſi teſtes dicāt idem per omnia erit preſumptio contra ipſos de ſubornatione.ff.de teſtibus l. teſtium, j.reſpon.vbi dicitur ꝙ iudex debet pręuidere an teſtes unum eundemq; pręmeditatum ſermonem attulerit, & 4.queſt. 3.Itē in criminali.ver ſi.Item in teſtibus. ver.eadem verba ponuntur arg.C.de pę
122 nis.l.qui ſententiam. Item † teſtis nō valet niſi cognoſcat partes litigantium & nomina dicat.extra eo.licet ex quadam. in fi.C.de iure delibe.l.ſancimus §.ſinautē dubius.in fi.§.ar. in auth.de teſtibus. §.j.col.7.& in auth.de inſtru.caute.circa prin.§.ſi quis vult.ver.& hunc noluerint &c.col.7.tamen ſpeciale eſt in inuen
123 tario vt ibi dicitur. Item † potes dicere opponēdo & bene:ꝙ teſtes non valēt niſi de loco & tempore & perſonis cōueniant.3.q.9. nihilominus extra de teſti.
124 cum cauſam. † notatur ꝙ teſtis requiri debet de tempore & qualitate temporis & de viſu & auditu & ſcientia credulitate & fama. De qualitate temporis
125 queritur quando eſt ſuſpectus† & ſi teſtis de loco interrogatus fuerit,& non reſponderit nō valebit licet eſt ꝙ dicit lex C.e.l.ſolam atteſtationem prolatam:nec aliis legitimis adminiculis cauſam approbatā nullius eſſe momenti.in authen. e.ti.§.& licet ibi cauſam teſtimonij, &c.
126 Item† ſi teſtes contrarii fuerint:nō ualebunt C.de libe.cauſa. l. cum præcum. C.de fide inſtru.l.ſcripturę extra de probat.ca licet cauſam.& extra de ap.e. ſollicitud.nem.in fin.& extra de teſti.c.in noſtra.in textu & in glo. ar. ff.quando app.
127 ſit l.pe.§. ſed alius ubi dicitur † ꝙ teſtis contrarius ſeipſum excludit & in authē. de teſtibus. §. ſi uero quidam col. vij.
128 Item † ſi teſtis ſibimet contradicat in aliqua parte ſui teſtimonij non ualet iii. q 9. puta.23.q. 7. ꝙ autem & in. c.ſolicitudinem.& pręd.cta.l. cum præcum.imo in Italia uſitatum eſt ꝙ ſi teſtes adinuicē contradicant debent inter ſe pugnare ut in Lombardia dicitur. De contrarietate teſtium plene notatum eſt 4.cap 4.queſt. 3.§.Item in criminali.uer.ſi teſtis glo.cir
129 ca contrarietatem,&c.Item † no.quòd quidam caſus ſunt, qui per teſtes nō probantur, & ſi fiat talis probatio nō ualebit C.de ſacroſanctis ec. autem hoc ius porrectum,& C.de non nume.pecu.l.generaliter,& C.de fi.inſtr.l.contractus & C. de iure emphy.l.1.& C.de māda. prin.l. 2.& C.de ſuſſ.l.una.& C de teſ. l. teſtiū. & C.qui teſtamen.fa.poſ.l.hac cōſultiſſima,& C.de probat.l.ſenſus, & l.cum de indebito.in fi.in glo.in ver nota exigi, & in authen.de ęqualitate do.§.quia vero. in coll.7. & de hoc dicitur C. de pact.l.
130 pac.ꝙ bona.† Item ſi crimen quod obiicitur teſti.cōtingit cauſam de qua agitur repellitur a teſtimonio & etiam punitur
131 extra de excep.c.j. in fi. Item † ſi teteſtes non fuerint recepti ſigillatim,nō valēt vt C.de teſtibus l.nullum.extra eo.ti: c.venerabilis.in fine & extra de elect.c. quia propter,& ſecundum Danielem & extra de accuſa.c.inquiſitionis. §. tertiæ, Tamen in monte Albano fit contrarium
132 a conſuetudine. Item † ſi obiiciatur crimen teſti. & in illo crimine perſeuerat non 3.q.9.Neganda 32.quæſt.5.præceptum extra de teſtibus.ca. teſtimonium.
133 Item † dum aliquis accuſatur per aliquem,ipſe accuſatus non poteſt ferre teſtimonium pro aliquo pendente accuſatione.ff.eo.l.teſtimonium Arg. C.de pro cu.l.reum,2.q.7.teſtes extra de excep.c. denique & extra de teſt.cap.fi.arg.ff. de ſolu.l.ſi forte ibi.Idē dico & ſi quis ſciēs &c.& inſtitu.de ſuſpec.tu.§. ſi quis & C de ſuſpec.tut.l.eum quę.ar:C.de munic. l.libertus §.in quæſtionibus.C.de rei poſtulatis

134 ſtulatis l. vna in lib. x. Item † poteſt
obiici teſti. ſi ignotus:ar. in authen. de te
ſti §. ſi verò igno col. 7. C. de iure delib.
l. fi. §. ſin autem. & in authen de fide in-
ſtru. § oportet vero, & §. ſed his. col. 7.
135 † Sed vidrtur contra extra de iudic. c.
cū deputati. Solutio ibi loquitur de acto-
136 re, hic de teſte. Item † iudex habet in
tertogare teſtem an ſit criminoſus, & ſit
an amicus vel inimicus alterius partis, &
teſtis tenrtur reſpondere an ſit amicus
vel inimicus, ſed non an ſit criminoſus:
arg. ff. de teſtibus. l. teſtium §. j. & extra
de except. c 1. vbi de hoc, & 4. qō. 3. §. 1.
& § ſi teſtrs, & ar. extra de accu cap. in-
quiſitionis. §. 1. & de hoc notatur extra.
137 de teſti. ca. cum cauſam quæ. Item † ſi
amore, odio, vel timore, vel commodo
aliquo tulerit teſtimonium, non valrt. ex
tra. de teſti. c. quoties. & c ſicut iiii. q. 2. §.
Item teſtium. & C. de teſtim. l. eos. Item
138 † ſi teſtis cohabitet cum inimicis illius
contra quem producitur, non valet. ar. C
de inoff. teſta. l. quoniam liberi. in fin. ex
tra de accu. c. repellatur. & ca cum opor-
139 teat. ff de teſti. l penultima † vbi dici-
tur eos teſtes quos accuſator de domo
produxerit, interrogari non placuit. hoc
autem intellige in criminalib. cauſis. in
ciuilibus vero eſt præſumptio contra ip-
ſos ut ſupradictum eſt in §. 1. vbi plenè de
140 hoc. Item † ſi teſtis in ea cauſa fuerit
iudex vel aduocatus non ualet. arg. ff. ad
Trebel. l. ille. in §. penul. ff. de iuriſdi. om-
ni. iudi. l. præter. ff. de pact. l. ſi plures. C.
de aſſeſſo. l. nemo. ff. ad municipal. l. liber
tus. §. præſcriptio. 2. q. 6. c hoc etiam pla-
cuit & c. ſtatutum. alias ſtatuendum vbi
141 dicitur, † Non liceat clericum in iudi-
cium ad teſtimonium deuocari eum qui
præſes vel cognitor fuerit & ibi plenè no
tatum eſt de hoc & extra de teſti. c. dile-
cto, & c. cum à nobis 4. q. 3. §. Item in cri
142 minali. ver. Item † teſtes vbi dicitur pa
troni quoque in cauſa cui patrocinium
præſtant teſtimonium non dicant quod
etiam in executoribus negocij obſeruan
dum eſt. C. de teſti. l. fi. vbi dicitur manda
tis cauetur vt præſides accedant, ne pa-
troni in cauſa cui patrocinium præſtite-
143 rint teſtimonium dicant † quod etiam
in executoribus negociorum obſeruan-
144 dum eſt † attamen iudex & arbiter be
nè admittuntur ſuper his quæ acta ſunt
coram ipſis: quia non prohibentur & c. ff.
de teſt. l. 1. & hoc notatur C. de arbi. l. ne
§ ſin autem in ſcriptura, & ff. de teſtibus
l ob carmen §. 1. & notatur in dicta l. ff. e.
l. fi. in gl. apparitoribus & c. & hoc intelli
gitur ſecundum quoſdā in negociis quo
rum modo non ſunt iudices: ſed fuerunt
ut ibi notatur. Alii dicunt ꝙ non credi-
tur eis niſi quatenus & c. nec poſtea in te-
ſtimonium admittuntur, vt plenè nota-
tur in prædicto ca. ſtatuendum. 2. q. 6. in
145 gl. prohibetur ergo & c. Sed † an pro-
curator poſsit eſſe teſtis in cauſa in qua
pro Titio procurator fuit contra Sempro
nium dicitur ꝙ non: ar. ff. de teſtib. l. fin.
& eſt expreſſum extra eo. c. ſi quod inci
pit Romana, & ad hoc facit 2. q. 1. In pri
mis. §. quia Stephanus. & extra de uer. ſi-
gni. c. forus. §. in omni. pro Sēpronio tñ
credo ꝙ poſsit teſtificari ut notatur in p̄-
dicto cap. Romana, ad hoc facit 4. qō. 3.
Item in criminali. §. item teſtes. Item
146 † ſi teſtis cauſam habeat contra vel cū
eo contra quem producitur ut ſuſpectus
cum aliis ad cauſam adminiculis pote-
rit expelli extra de purg. ca. c. cū in iuuen-
tute in fi. & hoc notatur extra de iudi. in
147 ca. cauſam quæ. Item † ſi quis in cau-
ſa criminali ſemel tulerit teſtimoniū con
tra aliquem, & poſtea in alia cauſa uelit
contra eundem iterum teſtificari non po
teſt: quia eius præſumitur inimicus. ff. de
teſtibus. l. produci. extra de accuſa. c. me-
minimus. & c. cum p. mancone, & 4. q.
148 3. §. Item in criminali † & nota ꝙ te-
ſtes producti in cauſa criminali debent
eſſe clariores, ut extra de iudi. c. at ſi cle-
rici. C. de proba. l. fi. 5. qō. 6. epyphanium
149 Item † ſi teſtis noluerit corrigere dictū
ſuum, niſi incontinenti faciat, non poteſt
poſtquam a præſenti iudicio receſſerit. &
correctioni ſuæ aliquod poſuerit interual
lum, extra de teſt. co. c. prætera, in fi. &
de hoc notatur in auth. eo. § illud autem
in dubium & c ſuper vrrbo non habe-
150 bit & c. col. 7. Item † ſi teſtis tituba-
uerit

aerit repelli poterit: quia titubans pro i-
gnorante habendus eſt C.de condi.inde.
151 l.fin.ff.de libero ho.ex.l.3.§. his.† imò
qui titubat quodam modo erat, & nihil
dicit, arg.ff.de reg iu.l.non debet. § in re
obſcura. de hoc dicitur extrà, de cau.poſ
ſeſſ. & proprie. cap.cum eccleſia ſutri. &
extrà, de pœn.ca.ſuper his.& ff.de iur. &
152 fac. ign. ſuper rubrica. Item † ſi teſtis
ſemel tulerit teſtimonium ſi poſtea in ea
dem cauſa, & ſuper eodem capitulo de-
poſuerit nõ valebit. C.de teſt.b.authent.
qui ſemel:arg.C.e.tit l fi.§.j.& ff.e.l.pro
duci ſecundum vnum intellectum, & ex-
tra, eo.cùm cauſam quæ in fi.& c. veniẽs.
153 Item † laicus in cauſa criminali dũ agi
tur criminaliter contra clericum teſtis eſ
ſe non poteſt, extrà de teſti.ca de cætero,
& extrà de accu.c.cũ primo, cũ ſuis con-
cordant.niſi in caſibus l. in crimine læſæ
maieſtatis, in crimine hæreſeos: & in. ſy-
monia.extrà, de ſymonia.c.tanta.2.qõ.7.
ſacerdotes.& c.oues.C.de epiſco.& cler.
l.ſi quanquam.16 q 3 ſanè. & de hoc ple
nè dicitur in dicto ca.cum p.in glo. Nota
154 q laici. Item.† ſi teſtis loquatur tan-
tum de alieno auditu: non valet. arg.ex-
trà, de elect.c.per inquiſitionem:& extrà
de teſtib.c.cum noſtris literis in fin.& ca.
cauſam.& extrà, de conſangui.& affinit.
c.tua.& extrà, de ſucceſ. ab inteſta. c.cùm
dilectus & in authẽt.de hæredi.& fal.§.ſi
verè abſint collat.l.licet videatur contra
eo.tit.c.præterea cum quis.& c. cum cau
ſam.22.qõ.j.d.xit. Solutio ibi erat fama.
& eſt ibi ſpeciale de hoc notatur C. e.tit.
l.teſtium.in gl. ſic ergo.ff.de aqua pluui.
ar.l.labeo.§. Item labeo. ff.de probat l ſi
arbiter 9 q.3.§. de his.vbi notantur plu-
res caſus in quibus valet teſtimonium de
155 auditu alieno. Item † ſi teſtis ante li-
tem conteſta. receptus fuerit nõ valebit,
vt extra, vt lite non cõteſt.per totum:ex-
ceptis quibuſdam caſibus: quos habes ex
trà, vt lite nõ conteſt.in cap.qm frequen-
ter:& extrà de teſti.c.ſignificauit.& c.al-
bericus. & extrà de fide iuſ.c.conſtitutus.
156 3.q.11 quartæ. Item † ſi teſtis habeat
conſimilẽ cauſam eius teſtimoniũ repro-
batur; vt extrà, de teſti.c.perſonas 3.q.3.
§ liberi teſtes.& c.veniens & extra de cõ
feſſis.c.1.vbi de hoc.& extra de iud.c.cã
157 quæ.In † Summa notabis, quod potius
eſt credendum ingenuo quam liberto:
C.de teſtibus auth.ſi dicatur.& l.ſeruos.
& extra de uerborum ſignificatione.c.fo
158 rus.cum ſuis ſimilibus. Item † hone-
ſtioribus & dignioribus potius creden-
dum eſt quam aliis, ut extra de teſtib.ca:
in noſtra.C.de teſti.l. iuſiurandi. ubi de
hoc.ff.e.l.iii.§ 2.& l.ob carmen.3.qõ. 3.
§.Item in criminali.ver.in teſtib. vbi dici
tur, in teſtibus mores, fides. grauitas exa
minanda eſt.& § iuſiurandi. vbi dicitur.
iuſiurandi religione teſtes priuſquam p-
hibeant teſtimonium coherceantur: &
honeſtioribus potius fides teſtibus habea
tur.ad hoc facit extra de elec.c electione
159 & c dudum. Item † potius eſt creden-
dum maſculo quam fœminæ ar.C.de in
officioſo teſta.l.filia.ff.de ſenatori l.1.ibi.
quia maior, & c.extra de verbo.ſigni.c.fo
rus.in fi.ubi dicitur, quod inſpiciatur an
160 uir ſit teſtis an fœmina.† Nã fœmina
uariũ & mutabile ſemper producit ad
quod facit prouerbiorum ultimo vbi di-
citur. Mulierem fortẽ quis inueniet &c.
& ff.de fide inſtr.l.fi.ubi dicitur. Semper
ſeniorem minori:& amplioris dignitatis
inferiori & marem fęminę & ingenuum
libertino ſemper præferemus. argumen.
ff.ſi cert.petat.l.3.vbi de hoc. unde potes
notare tria vitia mulierum. Primum
161 † eſt quia eorum uoluntates ſunt mo-
mentaneę. Nam modo vnũ, modò aliud
volunt: vt in prędicta.l.filia. & prædicto
cap.forus.in fin. Secundum eſt quia dant
conſilium contra propria commoda: vt
C. de ſponſalibus. l. ſi pater. Tertium
eſt quia genus earum eſt auariſsimũ. re-
cipere enim uolunt. dare autem raro. vt
C.de donat.ante nupt.l.ſi à ſponſa.ff.de
donat.inter virum & vxorem.l.ſi ſtipula
ta, & ff.ad ſenat. conſul. Vell.l.ſed ſi ego.
162 Item potius credendum eſt veridico:
163 quàm mendaci. Item † emẽdato quam
luxorioſo: & magis illi quàm amico pro
quo teſtificatur. 3.q.5.c j.arg. C.de teſti
bus l.etiam.ff.e.tit.l.3.§.1.de hoc conſue
uit notari in authen.de monachis. §.cogi
tandum

164 tandum coll. j. Item † magis creditur
diuiti quam pauperi. ff. e. l. 3. circa prin. &
in prædicto. c forus. ar. de teſtib §. 1. coll.
7. & §. ſancimus. & inſti. de ſuſpec. tuto.
§. Item tria. 4 q. 3. teſtes. & c. item in cri-
minali. uerſi. Item teſtium. vbi dicitur.
Item teſtium fides diligentius examinan
da eſt. Ideoq; in perſona eorum explorã
165 da erunt iſta. † In primis conditio cu-
iuſq; verum quis decurio an plebeianus
ſit, & an honeſtæ & inculpatę vitę. an
vero uocatus quis & reprehenſibilis. an
locuples vel egenus ſit: vt lucri cauſa qd
facile admittat, an non. an inimicus ſit ei
aduerſus quem frater, vel amicus ſit ei ꝓ
quo teſtimonium dat. Nam ſi careat ſu
ſpitione teſtimonium, vel propter perſo-
nam à qua fertur quòd honeſta ſit, vel
propter cauſam quòd neque lucri neque
gratiæ neque inimicitię cauſa ſit admit-
tendum. Ad hoc facit. C. ad l. fal. in auth.
ſed cui teſtatur. & ſuper his omnibus no
ta verſus. Conditio, ſexus, ætas diſcre-
tio, fama, Et fortuna fides, in teſtibus iſta
166 requires. Item † nota quòd non eſt
multitudo teſtium attendenda, vt in
auth. de referenda. in §. fi. coll. 2. vbi dici-
tur. Innumeroſa. n. multitudo nihil ha-
bet honeſti. & §. ſequenti. 4. q. 3. §. Item
in criminali. vbi dicitur Nõ enim ad mul
titudinem reſpici oportet. ff. eo. l. ob cau-
ſam. circa fi. & l. 1. in fi. extra. eo. tit ca. In
noſtra. & in auth. de eccleſiaſticarum re-
167 rum admi. in princip. colla. 5. † Item
nota quòd contra teſtem verboſum eſt
præſumptio. ar. C. de præci. Impe. offer.
l. fi. & de hoc nota. C. de teſti. l. ſolã. in fi.
glo. C. de poſtul. l. quiſquis. ad quod facit
verſus Contra verboſos, noli contende-
re verbis. Iſta ſufficiant contra teſtes. at-
tamen quotienſcunque uoluerit quis di-
cere contra teſtes uideat illã. ff. e. tit. l. te-
ſtium totam de verbo ad verbum vſque
in finem.

LAVS DEO.

Explicit Tractatus ſolennis de teſtibus Excellentiſsimi
Iuriſconſulti D. Nepotis de monte Albano

TRA-

TRACTATVS CIRCA MATERIAM TESTIVM D. IACOBI BVTRIGARII, V. I. D. EXCELLENTISSIMI.

SVMMARIVM.

1 *PVPILLVS, & ſeruus à teſtificando, reiiciuntur. & nu. 20.*

2 *Teſtis de quo multa mala dicũtur, & qui nõ eſt bonæ opinionis & famæ non admittitur.*

3 *Pauper à teſtificando repellitur.*

4 *Delinquẽs in vno omnium factus eſt reus.*

5 *Legẽ nõ ſeruans, earũ beneficio vti nõ dẽt.*

6 *Infamis à teſtimonio repellitur.*

7 *Teſtis amiciſſimus, & qui non habet centum in bonis nõ admittitur. Item & qui maximam habet ſuſpicionem.*

8 *Teſtes varia dicentes repelluntur, & puniendi ſunt.*

9 *Teſtis cui data eſt, vel promiſſa pecunia, nõ eſt admittendus.*

10 *Et qui malum teſtimonium tulit.*

11 *Minor quatuordecim annis quo caſu à teſtimonio repellatur.*

12 *Teſtis qui dixit quæ naturæ non conueniunt, non eſt admittendus. Et qui duo contraria ſimul dixit.*

13 *Teſti qui cauſam dicti ſui non reddit, non admittitur.*

14 *Teſtis qui prolixè teſtimoniũ fert, & teſtes qui va illant non ſunt admittendi.*

15 *Item nec inimicus, neque ſuſpectus.*

16 *Teſtes vnum & eundem præmeditatũ ſermonem dicens repellitur.*

17 *Damnatus de publico iudicio & non reſtitutus, & qui in vinculis cuſtodia publica detinetur. Qui cũ beſtiis pugnat, vel qui locat ad pugnandum. Qui palam quæſtũ faciunt, à teſtimonio repelluntur.*

18 *Inuiti teſtimoniũ dicere, qui non cogãtur.*

19 *Idonei non ſunt teſtes quibus imperari poteſt, & qui ſint.*

21 *Domeſtici à teſtimonio reprobantur.*

22 *Pater & Filius, an & quando volẽtes vel inuiti inter ſe poſſint ferre teſtimonium.*

23 *Teſtis in re propria quis eſſe non poteſt.*

24 *Damnatus crimine adulterij à teſtimonio reiicitur.*

25 *Repetendarũ damnatus etiam hermaphroditus ap teſtimonium adhiberi nõ poteſt.*

26 *Teſtes falſa vel varia uel eorũ dicta partibus referentes puniendi ſunt, nec eis creditur.*

27 *Damnatus ob crimen famoſum teſtis eſſe nõ poteſt, nec teſtimonium dicere.*

28 *Vindicaturus qui eſt ſuper aliqua re, patroni cauſarum, & executores teſtes eſſe non poſſunt.*

29 *Teſtis unius dicto ſtandum non eſt.*

30 *Remiſſus ab exercitu ignominiæ cauſa. Et qui artis ludricæ in ſcenam prodierit. Et qui lenocinium fecit ad legitima teſtimonia non admittũtur. & nu. 31. & 32.*

33 *Damnatus præuaricationis cauſa. Et qui vſuras vſurarum exercuit teſtificari non poteſt. & nu. 34.*

35 *Damnatus furti, vi bonorũ raptorum, iniuriarum, & de dolo malo, vel pactus. Et qui eam vxorem ducit quæ virum intra tempus lugere noluit. ad legitima teſtimonia non admittitur. & nu. 36.*

37 *Bina ſponſalia, uel binas nuptias qui eodẽ tempore ſuo nomine exercuit. Et qui paſſus eſt filium eam ducere quę nubit intra tẽpus luctus, teſtis eſſe non põt. & nu. 38.*

39 *Conuictus de hæreditate expilata. Et qui in teſtamento patris increpatus eſt. Et per Prætorem fuſtibus ceſus. Et qui improbi & inteſtabiles appellantur, ad teſtificandum non admittuntur. Et nu. 40. 41. & 42.*

43 *Separatus à ſacroſancta eccléſia teſtimoniũ dicere non poteſt. Nec qui hæreticorũ uocabulo continetur. nu. 45.*

44 *Teſtis non eſt admittendus, qui pupillã uel*

adultam filio copulauit.

46 *Damnatus ſuo nomine mandati, depoſiti, tu telæ, pro ſocio teſtificari non debet.*

47 *Inceſtus nuptias contrahens Et qui deſerto ſacramento venit ad ſecunda vota, à teſtimonio repellitur, nu 48.*

49 *Mulier quæ nupſit in virum, & vir qui nupſit in mulierem. Et qui falſam monetam cudunt. Et adulteram monetam ſcienter expendunt. Et qui falſum teſtimonium dederunt, in teſtes produci non poſſunt. num. 50.*

51 *Bona ſua adminiſtrare prohibitus, periurus, & omnes reprehenſibiles, & notæ opinionis in nnmero teſtium non ſunt.*

52 *Teſtes iurati abſente parte contra quã producuntur non ſnnt admittendi. Nec qui ſolenniter non iurauerunt. & nu. 53. Et quid ſi pars teſtificata didicerit ante apertionem. nu. 54.*

55 *Teſtis qui obſcurè depoſuit & dictũ ſuum non declarauit, repellitnr.*

56 *Teſtis depoſitio ſi non fuit lis conteſtata nõ valet, nec teſtes ſunt eecipiendi niſi in certis caſibus.*

57 *Capitula ſi data ſnnt, & teſtes ſuper illis nõ deponnnt malitia vel negligẽtia iudicis, anſini poſtea admittendi.*

58 *Teſtis conſanguinens aduerſarÿ nõ admittitur.*

59 *Teſtis qui in cauſa criminali contra aliquẽ depoſuit, in alia cauſa contra eundem repellitnr.*

60 *Confeſſus de ſuo crimine tangens principalem cauſam non probat. Sed de ſuo crimine puniri debet.*

61 *Particeps eius cauſæ à teſtimonio repellitnr.*

62 *Matri aſſerenti ſe pregnantem vt mittatur in poſſeſſionem bonorum defuncti, non creditur.*

CIRCA materiam teſtium dic. Quidam reiiciuntur ipſo iure. Quidam officio iudicis ipſo iure:† vt
1 pupillus & ſeruus illa ratione: quia teſtificari non poſſunt: vt C. de teſtib. l. hac cõſultiſsima. in prin. ff. de teſti. l. teſtium. §. lege. Officio iudicis dic quod ex quibuſdam cauſis repellatur quis à teſtimonio quæ infrà ſequuntur.

2 In † primis ſi de eo multa mala dicãtur, vt in auc. de teſtib. § 4. Secundò, quia non eſt bonæ opinionis & famæ. in d. §. quarta & ff. ad le. Fal. l. ſed cum teſtator.

3 Tertiò, † quia pauper. vt in dicto § 4. & ff. de ſuſpec. tuto. l. dicitur in tutore.

4 Quartò, † cum in aliis ſit malus: ergo in hoc: quia cum in vno delinquit omnium factus eſt reus, vt ff. de lega. 1. l. quæ & de bon. liber. l. in ſuis. & ad Syllania. l. ſi quis in graui. §. ſi quis.

Quintò, cùm reus fuerit: ergo adhuc præſumitur, vt C. ad legem Iuliam, maieſ. l. quiſquis. & de probat. l. ſiue. Se-
5 xtò, † quia non ſeruat legem quæ tribuit ius petentibus. ergo non debet legis auxiliũ, &c. quia offerre minus, vt ff. de mino. l. auxilium. & de agrico. & cenſi. l. quoties Septimò, quia huius rei ignarus eſt: ergo verberibus eſt ſubdendus: vt in
6 auc. de teſt. §. quarta. Octauò, † quia in famiis: vt ff. de accuſa. l. qui accuſare & de
7 teſti. l. teſtium fides. Nonò, † quia amiciſsimus eſt. vt ff. de teſt. l. teſtium. in prin.

Decimò, quia non habet in bonis centũ aureos. ff. de accuſ. l. nonnullis. Vndecimò, quia ſuſpicionem habet maximam cùm ſit violẽtus. ff. de accu. l. aliĩ. Duo-
8 decimò, † quia varia dixerunt & tales puniendi ſunt. ff. de teſtib. l. qui falſa.

9 Decimotertiò, † ſi data vel promiſſa ſit ei pecunia, vt C. de teſt. l. ſi quis. Deci-
10 moquartò, † quia malum teſtimonium in eum tulit, vt ff. de teſtib. l. produci.

11 Decimoquintò, † quia minor eſt 14. annis. ff. de teſti. l. in teſtimoni. & de mino. l. nullum. & hoc vt 4 q 3. c. j. in criminalibus autem minor. 20. annis. vt 4. qõ. 3. c. in criminalibus. extrà, cod. de teſtibus.

12 Decimoſextò, † quia ea quæ dixit non conueniunt naturæ, vt ff. de teſti. l. ob carmen. Decimoſeptimò, quia duo contraria ſimul dixit: vt ff. de re iudica. l. illa duo. C. de fide inſtr. l. ſcripturæ. ff. de teſt. l. vbi repugnantia. Sed in hoc caſu vbi cõtraria dicunt non ſunt admittendi. ſed iudex dẽt veriſimilia videre, vt d. l. ob car-

mem

13 men. in fin. Decimooctauò, † quia non
reddit cauſam teſtimonij ſui, ſiue dicti. vt
ff. de lib. cau. l. ſi pater. §. 2. C. de fid. inſtr.
l. ſi res. ff. de tranſac. l. cum hi. § cum cau-
ſæ. extrà, de teſti. c. cauſam. Decimono
14 nò, † ſi prolixè teſtimonium ferat vt præ
ſumatur, ꝙ non recordetur benè, vt ff. de
Carbo. edi. l. 3. §. finge alias cauſam. nam
& alibi de tempore dicit lex ꝙ nõ poteſt
omnium teneri memoria, vt ff. de proba.
l. ſi arbiter. C. qui teſta. face. poſ. l. hac cõ
ſultiſsima. Viceſimò, ſi teſtes vacillant.
ff. de proba l. in teſtibus. Viceſimopri-
15 mò, † ſi eſt inimicus. ff. de proba. l. teſtiũ.
in princi. Viceſimoſecundò, ſi ſuſpicio
in teſtibus ſit, vt C. de teſtib. l. teſtium. in
16 princ. Viceſimotertiò, † ſi teſtis vnum
& eundem præmeditatum ſermonem at
tulerit. ff. de proba. l. teſti. in princi. Vi-
17 ceſimoquartò, † quia damnatus eſt pu-
blico iudicio, & non fuit reſtitutus, qui in
vinculis cuſtodia publica detinetur, qui
cum beſtiis pugnat, vel ſe locauerit ad
pugnandum, qui palam quæſtum faciũt,
& quidam propter reuerentiam. ff. de te-
ſti. l. teſtiũ. §. lege Iulia. Viceſimoquin
18 tò, † quædam ſunt perſonæ quæ non co-
guntur ferre teſtimonium inter ſe: videli
cet gener, ſocer, vitricus, priuignus, ſobri-
nus, ſobrina, ex ſobrino natus, & omnes
qui in proximo gradu ſunt. patronus, &
patrona, vxor patroni, patronæ maritus,
liberi & eorum filij, ſponſus etiam gene
ri appellatione continetur. ff. de teſt. l. le-
ge Iuli. cum l. ſequent. Quidam ſimiliter
ſunt qui inuiti non vocantur ad teſtimo
nium dicendum, vt valitudinarii, vel mi-
lites, vel qui cum magiſtratibus cauſa rei
pu. abſunt, & illi. quibus venire non licet
qui omnes not in l. inuiti. ff. eod. Et qui-
dam ſunt alij vt publicani. Item ii, qui nõ
detrahendi teſtimonii cauſa abierint. Itẽ
ij qui exercitui præbendam conduxerũt,
& pupillus. ff. de teſtib. l. inuiti. Viceſi-
19 moſextò, † quib. imperari poteſt, & qui
ſint not. de teſti. l. idonei. Viceſimoſe-
20 ptimò, † q eſt ſeruus, in caſu tamẽ ei cre
ditur. ff de teſti. l. ſeruus. Viceſimoocta
21 uò, † qui ſunt domeſtici: vt C. de teſtib. l.
22 etiam. Viceſimononò, † pater, & filius,
nec volẽtes nec inuiti inter ſe poſſunt fer
re teſtimonium, vt C. de teſti. l. ſi paren-
tes & liberi ff. eo. l. teſtis. & extrà, eo. titu.
c. ſuper eo. el 2. præterquã in duobus ca-
ſibus, qui ibi dicuntur videlicet: in cauſa
grauitatis cauſæ & matrimonii. & ſuper
iſta materia diſtingue ꝙ aut parentes te-
ſtificantur ſuper ætate filii in cauſa inter
eos communi, & poſſunt. Triceſimo qui
23 † in re propria teſtificantur, vt C. de te-
ſti. l. omnes. ff. eo. nullus. Triceſimopri
24 mò, † qui eſt adulterii crimine dãnatus.
vt ff. de teſti. l. ſcio. Triceſimoſecundò,
25 † qui eſt crimine repetundarum dãnatus
etiã hermaphroditus qui ſexu fœmineo
incaleſcat, vt ff. de teſti. l. repetundarum.
26 Triceſimotertiò, † qui falſa vel varia: vel
qui eorũ dicta partibus referunt, non ſo-
lum iſtis non credatur: ſed puniantur: vt
ff. de teſtib l. qui falſo. Triceſimoquar-
27 to, † qui ob crimen famoſum damnatus
eſt, nec teſtis eſſe poteſt, nec teſtimonium
dicere, vt ff. de teſtib. l. ob carmen. Tri-
28 ceſimoquintò, † qui vindicatutus eſt ſu-
per aliqua re, vel qui nouit. Item patro-
ni cauſarum & executores, vt ff. de teſtib.
l. ob carmen. § illud. & l. fi. Triceſimo-
29 ſextò, † dicto vnius teſtis. l. iuſiurandi. in
fi. C. de teſti. in fin. Triceſimoſeptimò,
30 † qui ab exercitu ignominiæ cã remitti-
tur, vt ff. de infa. l. quod ait. Triceſimo
31 octauò, † qui artis ludicræ in ſcenam pro
dierit, vt ff. de infa. l. athletas. Triceſi-
32 mononò, † qui lenocinium fecerit, vt ff.
de infa. l. athletas. §. j. Quadrageſimò,
33 † qui præuaricationis cauſa dãnatus eſt,
34 vt ff. e. l. t. Quadrageſimoprimò, † qui
vſuras vſurarum exercuit, & improbum
fœnus exercuit. C. e. l. qui improbum. C.
de infa. improbum. Quadrageſimoſe-
35 cũdò, † qui furti, vi bonorum raptorum,
iniuriarum, de dolo malo damnatus eſt,
vel pactus: vt ff de infa l. 1. C. de infa. l. 2.
& l. non damnatos. Quadrageſimoter-
36 tiò, † qui eam vxorem duxit quæ virum
intra tempus lugere noluit. C. de infa. l.
decreto. quamuis hodie caſus iſte nõ pro
37 cedat de iure cano. † Quadrageſimò,
quartò qui bina ſponſalia eodem tempo
re vel binas nuptias ſuo nomine exer-

38 cuit:vt ff.eo.l.j.in fi. † Quadrageſimo
quintò qui paſſus eſt eum filium quē ha-
bebat in poteſtate, eam ducere, quæ nu-
bit intra tempus luctus, vt ff.de infa.l.1.
39 Quadrageſimoſextò,† qui cõuictus fue
rit hæreditatem expilaſſe. C.eo.l ſi teſt.
40 Quadrageſimoſeptimò, † qui in teſta-
mēto patris increpatus eſt C.e.l.ea quæ.
41 Quadrageſimooctauò, † qui per præto
rem fuerit fuſtibus cęſus. C.e.l. fuſtibus.
42 Quadrageſimononò, †qui improbus &
inteſtabilis appellatur. C.e.l.verbum pre
43 cibus. Quinquageſimò,†qui ſeparatur
à ſacroſancta eccleſia. C.de hære & ma-
44 ni.l.hi qui. Quinquageſimoprimò,†qui
pupillam vel adultam filio copulauerit.
C.de interdi.ma.l.1. Quinquageſimo-
45 ſecundò,† qui hæreticorū vocabulo cō-
tinetur, vt in auc.Gazaros. Quinqua-
46 geſimotertiò, † qui depoſiti, tutelæ pro
ſocio mandati, ſuo nomine damnati fue-
47 rint.ff.e.l.1. † Quinquageſimoquartò,
qui inceſtas nuptias contraxerit, vt ff.eo.
quid ergo §.cum. Quinquageſimoquin
48 tò,† qui deſerto ſacramento venit ad ſe-
cunda vota, vt in auc.eiſdem.quæ eſt. C.
de ſecun. nupt. Quinquageſimoſextò,
49 † mulier quæ nupſit in virum.& quādo
vir nupſit in mulierem.ff.ad l.Iul.cū vir.
C.de adul.cùm vir. Quinquageſimo-
50 ſeptimò,† qui falſam monetam cudunt:
& qui adulteram monetā ſcienter expen
dunt. qui falſum teſtimonium dedit, vt
ff.de teſtib.l.produci teſtes. Quinquage
51 ſimooctauò,† q prohibetur ſua bona ad
miniſtrare, mutus, ſurdus, furioſus, men-
tecaptus, prodigus, reprobantur. qui per-
iurus eſt quocunq; modo repellitur etiā
ſi non infamis: quia ſemper præſumitur
deierare, vt ff.de accuſ.l. ſi cui. §. eiſdem
de ſenato.l.Caſibus.C.de tranſa.l.ſi quis
maior.& no.ff.de infa.l.Lucius.& genera
liter omnes qui reprehenſibiles & nota-
tæ opinionis & obſcuræ famæ cenſentur,
non ſunt in numero teſtium. Quinqua
52 geſimononò,† ſi teſtes iurauerunt abſen
te parte contra quam producūtur. extrà,
de teſtib.c.in nomine domini. C.eo.l.fin.
53 quandò. Sexageſimò,† ſi teſtes ſolen-
niter non iurauerint 35. qō.5. de paren-
tela. extrà, de teſti.c.cauſam. C.de teſt.l.
54 iuriſiurādi. Sexageſimoprimò,† ſi pars
teſtificata didicerit ante apertionem. ex-
trà, de teſtib. c.conſtitutus. in auc.de te-
55 ſti.§ quia verò. † Sexageſimoſecundò,
ſi obſcurè depoſuit & non declarauit. ex-
trà de teſti.c.cùm clamor.& de teſti. c. e.
lib.c. prætereà. ff.de verb.obl.l.in conuen
56 tionalibus. Sexageſimotertiò † ſi non
fuit lis conteſtat. non valuit teſtificatio,
nec teſtes ſunt recipiendi, niſi in caſibus.
vt lite non conteſta. c. quoniam frequen
ter.& c.ad hoc.aliàs.in auc.de teſtib. §.&
57 hoc verum. Sexageſimoquartò,† ſi fue
rint data capitula, & teſtes non depoſue-
runt ſuper illis malitia vel negligentia iu
dicis.extrà, de teſti.c.per tuas. C.eo.l. 1.
58 Sexageſimoquintò,† ſi eſt cōſanguineus
aduerſarij.3.q.5. conſanguinei. & c.accu
59 ſatis. Sexageſimoſextò,† qui dixit teſti
monium contra te in cauſa criminali.6.
quæſt.j.quicunque.22.qō.5. ſi quis con-
uictus.& ca.paruuli. Sexageſimoſepti-
60 mò,† qui confitetetur de ſuo crimine tā
gens principale non valet: ſed debet de
ſuo crimine puniri.extrà, de cōfeſſ.c.cum
61 ſuper. Sexageſimooctauò, † ſi eſt parti
ceps eius cauſę. ff.de teſtib.l.nullus. Se-
62 xageſimononò,† non creditur matri aſ-
ſerenti ſe prægnātem, ad hoc vt mittatur
in poſſeſsionem bonorum defuncti per
edictum.de ven.in poſſeſs.o.mit.ff.de vē.
in poſſeſsio. mitt.l.1, & §. 1. & de acquir.
hæred.l.quidam.

SVMMARIVM.

1 *Teſtibus quibus potius credatur.*
2 *Teſtis fides ex eius dignitate approbatur.*
3 *Teſti dicenti quod naturę negocij conuenit, magis, quàm aliis creditur.*

Quibus potius credatur.

DICTVM eſt ſuprà quibus mo
dis teſtes reiiciuntur, nunc di-
cendum eſt quibus potius cre
1 datur. Et dicendum q † illis
potius fides adhibeē, qui ſunt in dignita-
te poſiti, & quanto magis in maiori. tāto

magis

magis creditur,& Imperatori magis quã præſidi.& ſic de cęteris.C.de teſti.l. omnes.& de teſti.l.teſtium.§.quæ argumen
2 ta.quia † fides teſtis ex eius dignitate ad probatur.in auctẽti.de teſt.§. ſignamus. Item magis nobili quam plebeio, magis honeſto quã inhoneſto,magis diuiti quã pauperi: vt ff.de teſti.l.teſtium.in princ.
3 Item † magis creditur illis qui dicunt naturæ negocij conuenir, quam aliis ff. de teſti.l.ob carmen.

SVMMARIVM.

1 *Teſtium certus numerus in quibus caſibus requiratur.*

De numero teſtium.

DICTVM eſt ſuprà quib.potius credatur.nunc de teſtium numero.Et videndum eſt quod vbicunque certus numerus teſtiũ non adiicitur,tũc duo ſufficiant.quia pluralis locutio duorũ numero contenta eſſe debet.ff. de teſti.l. vbi.in quibuſdam caſibus tres alias quinque teſtes requiruntur:ut in mutanda voluntate quæ per decennium ſtetit.C.de teſte.l. ſancimus.Item in diochita facienda, id eſt,priuata ſcriptura.C.qui po.in pig. ha.l. ſcripturas. Item in inuentario faciendo: in auc.de hære.& fal.§ hæc.Item in cõparatione literarum facienda.C. de fide inſtru.l.comparationes.Item incaute depo nendo,ideſt in priuata ſcriptura depoſitarij quando confitetur apud ſe depoſitum.in auc.de fide inſtru.§. ſi quis igitur. & §.ſed & ſi quis.Item in inſtrumẽto in quo mulier confitetur ſe per fideiuſſorẽ aliquid accepiſſe.C.ad Velle. l. antiqua. Item in quibuſdam caſib. quatruor requiruntur ab eis vt.in prędictis exemplis apparet,in quibuſdam quinque ut in codicillis faciendis C.de codicil.l fi.Item in contractu excendente librã auri celebrato in ciuitate.C.ſi cer.pet. auc.ſed nouo iure.Item in libertate per epiſtolam, vel inter inimicos data,vel inſtrumento manumiſsionis reddendo. C. de lati.libro. 1.Item in confeſsione creditoris di centis ſibi ſolutum eſſe.C.de teſt. .l teſtium.Item in teſtis in uillis celebratis. C. de teſta.l.fin.Item in teſtis tantum inter liberos conditis,vbi qualitercunque con fectum valeat.C.de teſtibus l hac conſultiſsima. §.ex imperfecto.& C.de famicer ciſ.l.fi.Quandoque ſeptẽ:vt.ff. de repudiis.l.nullus diuortium.Item in recuſatione ſubdyaconi:accoliti: exorciſtæ: lectoris, hoſtiarij Romanę eccleſiæ:ut in decre.2.quæ.4. Item in teſtamentis inſcriptis,vel ſine ſcriptis.inſtitu. de teſta. §.fi.C.qui teſt.facere poſſunt l.hac conſultiſsima.Quandoque.8.ut in teſtamento cæci in quo non fuit notarius. C. qui teſtam.fa.poſ.l.hac conſultiſsima. §. ſed quia.Quandoque.11. vt in accuſatione eius qui militarem annonam defraudauit.C.de eroga.mili.anno.l per hanc.lib. 12.Quandoque. 15. vt in ſurrogatione præpoſiti ſacrorum ſcriniorum.C.de p̃po.ſa. ſcri.l.vel vnicuique. Quandoque 43.vt in accuſatione dyaconi cardinalis. quandoque requiruntur.44.vt in accuſatione presbyteri cardinalis. Quandoque requiruntur.72.vt in accuſatione epiſcopi cardinalis. Sed teſtes & accuſatores ſine aliqua ſunt infamia, vt in decretis 2.quęſt.3.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes in quibus caſibus rogati eſſe debeãt.*

In quib. caſibus debẽt rogari.

DICTVM eſt ſupra vbi certus numerus requiritur, nunc in quibus caſibus rogari debent. Dic breuiter in omnibus caſibus in quibus certus numerus requiritur ibi rogari.excepto in codicillis,in quibus non eſt neceſſe vt rogatio fiat.C. de codicil.l. fina.§.vlt.in aliis debent rogari. C. de teſti.l.teſtium.& in auc.rogati.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes qualiter interrogari debeant.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

De interrogationibus teſtium.

VIDIMVS ſ. de numero teſtiũ
& in quibus poſsint rogari.
1 Nunc videamus † qualiter de
beant interrogari. Dic ꝙ in-
terrogandi ſunt de præſentia: & vtrum in
terfuerunt ipſi teſtes maleficio perpetra-
to: vel alij contractui nec ne. Item de vi-
ſu, auditu, loco, & tempore, de nocte, vel
de die, tempore nebuloſo, vel claro: de
menſe, die, & anno. Item qui, & quot in-
terfuerunt contractui. Item ſi contrahen
tes erant ſtantes & ſedentes cùm contra-
xerunt. Item ſi propoſuerunt & ſi cogno
uerunt ſigna, ſi pręſtitit patrocinium huic
cauſæ, ſi eſt amicus vel inimicus cogna-
tus vel affinis, ſi fuit mediator vel cogno-
uit eum contra quem producitur. Item ſi
fuit rogatus, vel tranſiens hoc vidit. Itẽ
ſi impubes vel ſeruus, decurio vel ple-
beius, libertus aut ingenuus. Si ad dicen-
dum teſtimonium pecuniam acceperit. Si
damnum vel emolumentum ad eum ſpe
ctat. Itẽ ſi ſimul viderunt & interfuerunt
contractui.. Item ſi fuerunt inſtructi vel
rogati vt taliter dicerent. Item de credu
litate & ſcientia & ſimilibus circunſtan-
tiis. extrà, de teſti. c. cùm cauſam. 2. q. 1. in
prin c. in primis. extrà, de teſtib. c. licet. 3.
q. 4. in c. nihilominus. & c. præſentata.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes præſente altera parte deduci & iu rare debẽt. Et quòd pro vtraque parte veritatem dicent.*

2 *Teſtes expenſis producentis alendi ſunt.*

3 *Teſtificata qui didicit, non poteſt teſtes ſuper eiſdem articulis producere.*

4 *Teſtes qui produxit an quartam productionem habeat.*

5 *Dilatio an vna eſſe debeat intra quam productiones dari debeant & quot.*

6 *Teſtis põt dictum ſuum obſcurũ declarare.*

7 *Teſtis ſynodalis errans, poteſt incontinenti ſe corrigere.*

8 *Iudex an ſi poſt publicationem cognouit teſtes malè depoſuiſſe, poſſit iterum examinare, & punire.*

9 *Iudex ex officio debet compellere teſtes venire ad deponendum, quos vltra quindecim dies in iudicio detinere non debet, & an procedat in criminalibus. vide nu. 10.*

11 *Iudex in effrenatam multitudinem teſtiũ admittere non debet.*

12 *Teſtes an lite nõ cõteſtata produci poſſint.*

13 *Teſtes cauſas dicti ſui reddere debent.*

14 *Mulier quando teſtis eſſe poſſit.*

15 *Renuncians productioni teſtium proteſtari debet, quòd ſibi ſaluæ ſint exceptiones opponendæ tam cõtra eorum dicta, quam contra ipſos teſtes, aliàs poſt aperturam dictorum ipſorum teſtium aliquid opponere non poteſt.*

16 *Producens an teneatur dicere ſuper quo capitulo vult teſtes pducere, & hæc in ſcriptis facere redigi. Et an hoc dicere debeat coram iudice audiente. nu. 18.*

17 *In iudicio nihil occultum nihilq́; coopertũ eſſe debet.*

19 *Iudex ex officio tenetur ſcribi facere dicta teſtium per perſonam publicã ne veritas pereat. Et omnia quæ à partibus dicuntur in iudicio.*

20 *Teſtium numerum & nomina vtrum quis dicere cogatur.*

21 *Teſtes debent eos cognoſcere contra quos producuntur.*

Quędã forma circa teſtes de offi. iudi. circa quaſdam quęſtiones ad ipſos pertinentes.

1 ET in primis teſtes † præſente al
tera parte duci debent vt iu-
rẽt. vt extrà de te teſti. c. in no
mine Dñi. Item ſufficit ſi iu-
rent altera parte citata: licet ſit abſens per
contumaciam. extrà, e. c. 1. & C. de teſt.
l. ſi qñ. § his quoque. Et debent iurare
pręſentib. partib. ꝙ dicent veritatẽ pro v-
traq; parte, nec prece, vel dolo, odio vel
amore negabunt veritatẽ, vel admiſcent
falſitatem. C. de teſtib. l. iuſiurandi. 35. q.
2 6. de parentela. Item † teſtes ſunt alen-
di expenſis producentis. 4. qõ. 3. ca. ſi te-
ſtes. §. venturis autem. C. de teſti. l. quo-
3 niam liberi. Item ſi † teſtificata didiciſti
non poteris de cętero teſtes producere
ſuper

ſuper eiſdem articulis.extrà,de fide inſt.
c.cùm Ioãnes.extrà,de teſti.c cauſam.&
c.fraternitatis.in auct de teſti.§. quia ue-
4 rò. Item † ſi teſtes produxiſti nõ habebis
quartam productionem,niſi cum ſolenni
tate legali,quam habes extrà,de teſti.c.fi.
& ca.licet.in auc.de teſtib § quia verò.&
debet iurare quod nullo modo didicit te-
ſtificata,& quod malitiosè nõ facit, & ꝙ
eos primo habere non potuit : vt ibidem
5 dicitur. Item not.ꝙ vna debet eſſe dila-
tio de iure communi. infra quam debent
dari tres productiones. extrà,de teſt.c.in
cauſis,& c.ſignificaſti.& C.de dila l.1.tñ
de conſuetudine generali dantur dilatio
nes tres,& quarta cum ſolẽnitate quæ eſt
optima legum interpres.extrà,de ver.ſi.
habere extrà,de conſuet.c.cùm dilectus.
ff.de legi.l.ſi interpretationem.Item quę
6 ro † quid ſi teſtis obſcurè dixit verũ poſ-
ſit illud declarare.dic ꝙ ſic.ff.de prætor.
ſtipu.l.in prætoriis.ff.de iudi.l. ſi quis in-
tentione. C. de legi.l.ſi imperialis.extrà,
7 de teſti.cum clamor.Item teſtis † ſyno-
dalis ſi errat poteſt ſe corrigere inconti-
nenti.extra,de teſti.cogn.præterea.Item
8 quæritur † nunquid iudex poſt publica-
tionem ſi cognouerit teſtes malè depo-
ſuiſſe,poſsit iterum examinare & punire
ſi opus fuerit. 3.qõ.8. nihilominus. ff.de
quæſti.repeti.extrà,de teſti.cùm clamor.
& c.præſentata.C.de teſt.l.fi.& ſic primo
ad aliud duces ipſos teſtes.extrà,de teſti.
c.cauſam.& ca.veniens.& ca.præſentata.
9 Item † quæritur vtrum iudex ex officio
ſuo poſsit & debeat compellere teſtes ve
nire & deponere ? dic ꝙ ſic. C. de teſti.l.
ſi quando. Nec vltra 15.dies ipſos detine
re debet in iudicio. vt d.l. ſi qui. ff. de ta.
exhi.l.2.§.exhibere.extrà,de vſu.tuas du
10 dum.tamen ſecundum † Canoniſtas hoc
non procedit in criminalibus.extrà,de te
ſti cog. ca.delictorum.4.qõ.3.ca. qui in-
tendit. nec etiam ſi agit ciuiliter: poterit
literas habere quod teſtes compellantur
in criminalibus.extrà,de teſti.cog. perue
11 nit.Item † no.ꝙ ineſtrenatam multitudi-
nem teſtium nõ debet pati iudex produ-
ci.ff.de teſti.l.i.§.quanq̃. extrà,de teſt.ſi-
gnificauit.& numerus 40.extrà, de teſti.

12 cum cauſam. Item † quæro vtrum lite
non conteſt.poſsint produci teſtes. dic ꝙ
non.extrà,vt lite non conteſt.ca qm̃ fre-
quenter & c.ad hoc Deus.in auc.de teſt.
§.& hoc verum.& §.& ſi verò niſi in caſi
bus in quibus poſsint produci, etiam lite
non conte.vt puta ſi timetur de morte te
ſtiũ,vel abſentia diuturna,& ſenes,& va-
letudinarij,& infra annum annũciabitur
parti contra quam ſunt producti, alioqui
non valet.pro hoc faciũt omnia iura pro
ximè ſupra allegata.ſ.c. quoniam frequẽ
ter.& c.ad hoc Deus.& § & hoc verum.
13 & §.ſi verò. Item † quæro vtrum teſtes
debeãt reddere cauſas dicti ſui. dic quod
ſic,ſi ſint interrogati.C.de teſti.l.1.& l.ſo
lam.4.qõ 3.ca. Item ſolam ſi autem non
fuerint interrogati valet eius teſtimoniũ.
extrà,de ſenten.& re iudic. c ſicut nobis.
14 Item † quæro quando mulier teſtis eſſe
poſsit. dic ſecundum leges in omni cau-
ſa teſtis eſſe poteſt, exceptis teſtamentis.
inſti.de teſt.§.teſtes. 15.q.3.decernũt.Sed
ſecundum canones in cauſis criminalibus
non poteſt eſſe teſtis.extrà de verb.ſig.c.
forus.32.q 5. mulierem. In ciuilibus ſic,
& maximè in matrimonio. extrà,de teſt.
c.cum literis.& c.quoniam aliqua. Item
15 ſcire debes † quod poſtquam renunciaſti
productioni teſtium, debes proteſtari, vt
tibi ſaluæ ſint exceptiones opponendæ,tã
contra dicta teſtium, quàm contra ipſos
teſtes dicendo: ꝙ intendas aliquas exce-
ptiones opponere, & ſi talem proteſtatio
nem non feceris,non poteris poſt apertu
ram dictorum teſtium aliquid cõtra ip-
ſos, nec ipſorum dicta opponere, niſi de
nouo veniſſet exceptio in notitiam. Et ſi
diceret actor,imò mei ſunt primi recipiẽ
di:quia habeo onus probationis, & pri-
uilegium qui prior appell. ff.de iudic.qui
prior.& de proba.l.ei q. extrà,de or.cog.
c.cùm dilectus. Reſpondeat aduocatus,
imò mei ſunt primò recipiendi. C.de in-
of.teſt.l.liber.in ſi ff.de proba.l. certũ.de
feriis.l.feriæ.de regul.iur.non debet. Sed
totum hoc habet iudex terminare ex ſuo
officio, vt videat ſi actor dicatur, vt non
producat: vel vt impediat vel ſi verè vult
producere, ad hoc ff.de rei uendicat.l.in

fundo.in fin. & videat ſi periculum eſt in
mora, vbi non poteſt ſeruari regula de ri
gore iuris. ff.de offic.proconſul.l.alioqui.
16 & ſimilibus. Item † quæritur vtrum te-
neatur producens dicere ſuper quo capi-
tulo vult teſtes producere. & hæc in ſcri-
ptis facere redigi, videtur quod ſic, quia ſi
vult probare inutile non eſt audiendus.
C. de proba.l.ad probationem. Item de-
bet hoc dicere & prædicere: vt ſciatur v-
trum velit quid tale probare, quod ſit ad
mittendus: quia non omnia debent pro-
bari. ff.de petiti.hæred l. ſi quis libertate.
vltra medium. C.qui legi. perſo.l. momē
taneæ poteſt reſpondere aduerſarius tibi
non dico: quia tibi non probo: ſed iudici
probo, & fidē facio, & ei dicam ſi debeo
dicere. ff.de proba.l.quinquaginta. C.de
condi.ob turpem cau.l.1 hic qui petit ſic
reſpondet ſi debes dicere iudex dicet mi
17 hi: quia † in iudicio nihil occultum, ni-
hil coopertum eſſe debet. præterea iudex
neſciret vtrum eſſet vtile vel inutile &
merita negociorum, &c. C.ſi per vim vel
18 alio modo.l.fin. Vltimò dic † quod de
bet hoc dicere coram iudice audiēte par-
te aduerſa, vt poſsit contradicere, ſi ha-
bet cauſam contradicendi. Item videtur
quod id ſuper quo teſtes producūtur de-
beat in ſcriptis redigi: quia producens po
terat ſecunda & tertia die dicere hoc non
dixiſſe. & ſic dabitur materia negandi ve
rum, & probandi falſum, vt ff.pe eden. l.
j.§.editiones. & ibi plenè reſpondeat ad-
uerſarius, ſufficit quod ego verbotenus
dico, & ſic non teneor facere ſcribi, vt ff.
19 de eden l.j.§ edere. Iudex † ex officio
ſuo faciet ſcribi per perſonam publicam
ne veritas poſsit deperire. ff.de teſti.l.cu
rent. C.de fid.inſtr.l.plures. & hęc locum
habent in omnibus quæ dicuntur à parti
bus in iudicio. extra, de prob.c.quoniam
contra falſam. ff.de probat. quoties. In-
terrogationes dentur ergo in ſcriptis, &
in actis probādi, & iudex cauſam videat
diligenter, & quod eſt illegitimum dimit
tat. deinde dat dilationem ad producen-
dum ſeruata doctrina. C.de dila.l.1. Itē
20 † quæro vtrum quis cogatur dicere nu-
merum & nomina teſtium? dic quod no-
mina teſtium quis non tenetur dicere ab
ſolutè, niſi eſſet conſuetudo loci, vel niſi
appareret ꝙ fraudulēter quis ſubticeret,
vt ſuper eis inſtrueret aduocatus vtriuſ-
que partis. ff.de excep.l.nō ex omnib. C.
de poſtu.l.j.pe.finita dilatione venient te-
ſtes, & ille contra quem producuntur co
21 gnoſcet eos: † quia teſtes debent eos co-
gnoſcere contra quos prodcuntur. C.de
iure deliberan.l.fi.§ j.& ibi no.

SVMMARIVM.

1 *Exceptiones quæ & qualiter teſti opponā tur. & nu.2.*

3 *Teſtis qui eſſe non poteſt, recipi non debet.*

4 *Iudex quando pronunciat teſtes recipiēdos vel nō recipiendos eſſe, quomodo agendū.*

5 *Teſtimonium teſtium qui dubitant vel vacillant non valet. Dubitare & vacillare, idem ſignificant.*

6 *Teſtimonium dicentis neſcire diem & horam an valeat.*

7 *Copia interrogatorium an dari debeat parti contra quam producitur.*

8 *Teſtis verbum ambiguum vel obſcurum ad poſtulationem alicuius dictum, an per iudicem, uel per teſtem interpretari debeat.*

9 *Teſtis iurati ante dationem libelli dictum differtur ſcribi, quouſque libellus factus ſit. Qui teſtis per quindecim dies expenſis producentis expectare debet.*

10 *Tēpus quod ſpectari debeat in teſte, ſi erat teſtabilis eo tempore quo iurauit, & inteſtabilis eo tempore quo ſcribitur.*

11 *Dicta teſtium an abſente parte aperiri debeant.*

12 *Teſtes qui non reperiuntur interrogati de omnibus interrogationibus factis & approbatis an iterum interrogari debeant.*

13 *Teſtis an poſſit iterum produci ſi pars requiſiuit infra tempus vt teſtificarentur, & ſuccubuit: quia non teſtificati ſunt.*

14 *Teſtis qui noluit iurare, ad damna partis tenetur.*

15 *Teſtes producti & publicati quorum dicta ſunt amiſſa, an poſſint iterum reproduci.*

16 *Teſtes qui produxit, an teneatur reſpōdere poſitionibus factis per illum, contra quem teſtes ſunt producti ſuper dictis eorum, uel*

vel eorum perſonis.

17 *Differentia inter teſtificata & teſtificanda.*

18 *Teſtes an poſſint induci ad eorum dicta cor roborãdũ, poſtq̃ pars teſtificata di dicit.*

19 *Teſtes an poſſint induci ad corroborandum teſtes poſt didicita teſtificata.*

20 *Sciens teſtes infames eſſe & criminoſos dũ producuntur, ſi nihil dixit, an ſibi præiudicet, ita ut eos reprobare nõ poſſit.*

21 *Pars an poſt publicationem poſſit aliquas interrogationes facere a teſtibus aduerſæ partis, per quas aliquid probet.*

22 *Quod ſi renunciatum eſt teſtiũ productioni per partem teſtificata tamen non di dicit, an teſtes poſſint produci.*

23 *Teſtis an primo uel ſecũdo dicto ſtandũ ſit, ſi dicit male dixiſſe, uel q. dixit aliud coram arbitro. Et aliud corã iudice.*

24 *Dicto teſtis dicentis ſe aliter de poſuiſſe q̃ notarius ſcripſit, an potius ſtandũ ſit: q̃ dicto notarij contrarium aſſerentis.*

25 *Tabellio ſi legit citationem factam à prçcone dicente prçdicta die ſe non citaſſe, an ſtetur dicto tabellionis uel p̃conis.*

26 *Teſtis qui die feriato falſum teſtimonium tulit, utrum de falſo puniantur.*

Qualiter exceptiones opponantur teſti, & quid in ipſis exceptionibus fieri debet.

1 Dic ꝙ ſi teſtes † ꝓducũtur con
tra te, & eis potes obiicere ali-
quam exceptionem illarũ ex-
ceptionem propter quas teſtes
ſubmouentur: ut quia ſeruus, vel inimi-
cus &c. obiicies dicendo dico talem teſtẽ
contra me introductum teſtem eſſe non
poſſe propter talem cauſam, & ſic non eſt
admittendus, vt ff. de teſti. l. 1. §. adhibe-
ri. habebit reſpondere pars imò admit-
2 tendi ſunt. Et † vtrum cauſa illa vera ſit
diſputationi ſeruabitur vtrum ſint ad-
mittendi an ne, reſpõdeat aduocatus par
tis contra quam producnutur teſtes, iſti
teſtes non debent recipi ſub conditione,
quia actus illegitimus eſt. C. de ſen. l. pe.
ff. de re. iur. l. actus. Ad hoc reſpon. ſi con
3 ſtat † quod non poteſt eſſe teſtis non de-
bet recipi. vt d. l. 1. ff. de teſti. & quia ſuperfluis exceptionibus, & ſuperfluo iuramẽ
to non eſt quis grauandus. Si verò non
conſtat, ſed incontinenti vult facere fidẽ
quod non poteſt eſſe teſtis, recipiẽda eſt
probatio. ff. ad exhi. l. 3. §. ibidem. ff. ad
Trebel. l. ille à quo & ibi no. extra de te-
ſti. c. veniens. 2. extra de teſti. ſpol. c. lite-
4 ras. vltra medium. Recepta † probatio
ne ſi iudex pronunciabit recipiendos te-
ſtes eſſe, appellet ille contra quem teſtes
producuntur. ff. qui ſatiſd. cog. l. arbiter.
ar. contra. quorum ap. non. re. ante ſen. Si
verò pronuncietur non eſſe recipiendos,
appellet ille qui produxit ſi vult de iure
canonico de iſta appellatione cognoſci,
& ceſſabit interim cauſa principalis iure
eccleſiaſtico, & ſi incontinenti non vult
eos reprobare, recipiantur ſeruato in tẽ-
pore diſputationis quidquid & in quantũ
debet eis credi: vt C. de teſti auc. ſi verò
ff. de tut. l. mutuum §. 1. Cum verò cõſtet
teſtes recipiendos, dicat ille contra quẽ
producti ſunt, uolo facere libellum & in-
terrogationem meam contra teſtes quos
5 uis producere. quod uſu magis eſt appro
batum quam lege cautum. Quid ſi teſtes
dubitant vel vacillant? non valet eorum
teſtimonium. extra de appella. ſolicitu-
dinem: quia quaſi contra ius eſt, & du-
bitare & vacillare idem ſignificant. C. de
6 aqu. poſ. l. nemo. Quid † ſi teſtis dicat
neſcire diem vel horam. vtrum ipſius te-
ſtimonium valeat? dic ꝙ ſic. ff. de accu. l.
libellorum. niſi negociũ eſſet tale in quo
requireretur ſcientia diei vel horæ. ff. qđ
vi aut clam. l. aut. §. dicitur. ꝙ ſi denuncia
tum fuit nouum opus, quod debet poni
in inſtrumento denunciations dies & ho
ra diei, vt C. de de contrah. & cõmit. ſtip.
l. pe. & ẽt in caſu in quo q prior eſt, po-
tior eẽt, vel vbi & de quo poſteriores de-
rogant priorib. ff. de leg. l. ſed & poſterio
res. ff. lo. & cõdu. l. in operis. ff. de pig. l. ſi
7 fundus. Quçre † vtrum debeat dari co-
pia interrogatoriorum parti cõtra quam
producitur, cùm in ſecretum ſit dandũ
iudici, quia ſi pars ſciret teſtem inſtrue-
ret. Reſpõ. ſi tales interrogationes con-
tinẽt quçſtiones ad deſtructionem teſtis
8 ſecretum ſit omnino, vt dictum eſt. Si ve-
rò

rò quæſtiones ad probandum intentionem vel exceptionem illius contra quem ꝓducitur,& tunc danda eſt copia ad hoc vt ſeruetur æqualitas. Et iſtud interrogatorium,de quo ſupra eſt facta mẽtio, fiet ſi cõſuetudo eſt loci vel fori ꝙ poſt aperturam interrgãtur ad poſtulationem illius cõtra quem producuntur. ſatis eſt ꝙ fiat tunc interrogatoriũ poſt aperturam, ſi non eſt conſuetudo loci oportet ꝙ fiat
8 ante. Quæritur † quid ſi teſtis dicat aliquod verbum ambiguum vel obſcurum ad poſtulationem alicuius. Dico ꝙ tale verbum ambiguum interpretabitur per iudicem,vel per teſtem ex ſuo officio.ff. de reg.iur.l.in ambiguis.& l.Neracius.ff. qui teſt.face.poſ.l hæres.§.j.Si verò non dixit verbum ambiguum , ſed dixit aliquid ſuper quo ille contra quem producitur nõ potuit eſſe inſtructus . dico adhuc ipſum teſtẽ eſſe interrogandũ. Quid
9 † ſi iurauit,& adhuc non eſt datus libellus? Reſpõ.dabitur poſteà,& differetur ſcribi dictum teſtis quouſque ſi factus libellus. Sed quãtum expectabit teſtis? Reſpon.forte per xx.dies.C.de teſt.l. ſi quãdo.Sed cuius expenſis interim ? dic producentis.C.de teſti.l.quoniam de appel. l.eos. Vel dic ꝙ ſi quid eſt quod ei imputetur qui debet ferre libellm,ipſe interim faciet expenſas & deſidiæ pœnam luat.
10 C.depo.l.fi.in fi.† Quid ſi erat teſtabilis eo tẽpe quo iurauit,& inteſtabilis eo tempore quo ſcribitur,dic ſpectari tẽpus iuramenti. C.de teſti l.teſtium.in prin. Vel dic tempus quo ſcribitur.ff.de teſta.mili. l.antepe. Vel diſtingue cuius dolo vel culpa fuerit dilatum tempus. ff. de mino. l. intra utile.j.reſpõ.ff.de excu.tut.l. ſed &
11 ſi pręferatur.C.ad l.Iul.ambi.l.fi.† Item quæro vtrum dicta teſtium debeant aperiri abſente parte ? maximè parte contra quam teſtes producũtur. Dic ꝙ non. niſi abſens eſſet per contumaciam. ff.ad leg. Iul.de adult.l. ſi poſtulauerit. §. de quæſtione.ad hoc vt prædicta.pars.poſsit ꝓteſtari contra perſonas & dictum teſtiũ:
12 vt extra de teſti.c.præſentium.† Quid ſi non reperiuntur interrogati de omnibus interrogationibus factis & approbatis? Reſpon.interrogentur : vel.iudex vel tabellio qui prætermiſit reſarciet ff.de iud.
13 l.non quidquid.§.vno. † Quid ſi pars requiſiuit teſtes infra tempus vt teſtificarẽtur. & ideo fortè ſuccubuit quia non teſtificati fuerunt . Dico ꝙ imputabitur volenti eos producere,ſi non fecit eos dicere,cum per ipſum remanſit quin faceret eos cogi.ff.de tab.exhi.l.locum.§. hoc. & hoc ſiue cauſa ciuilis ſiue crimnalis ſit C.de teſti.ſi quando ff.e.tit.l.j. §.j.quod verum eſt ſi nõ fuit petitum à iudice. ſed ſi petitũ fuit & ipſe iudex recuſauit, tunc iudex reſarciet damnum.ff.de mag.con-
14 ue.l.j.ff.de dam.infect. l.4.§. pen.† Sed nunquid teſtis qui noluit iurare tenebitur? dico ꝙ ſic. quia teſtificari publicum munus eſt , vt ff. quemadmodum teſta. aper.l.cum.& l.ſi quis.ideo debet damnũ reſarcire.ff.de admi.tut.l.quidam.in fi.& l.tutor.& C.de excu.tuto.l.quoniam.
15 † Quæro quid ſi teſtes ſunt producti,& publicati,& eorum dicta ſunt amiſſa? Sic diſtingue. Si quidẽ apud iudicẽ ſunt amiſſa, vel apud publicam perſonã, vel aliter ipſe reſarciet damnum,& grauiter punietur.C.de appella.l.ne cauſas.& de teſti.l. ſi quando. Si apud illum contra quẽ ſunt producti iterum producantur ne poſsit obiicere propter vitium ſuum, vt quia ſemel ſunt ꝓducti,& ad hoc.ff.ſi qs omiſ. cau.teſta.l.quid autẽ §. non ſimpliciter. Siautem apud illum qui produxit videtur quod imputet ſibi , & ꝙ iterũ nõ detur ei facultas producendi, quia ſi daretur materia & occaſio delinquendi & fingendi ſe amiſiſſe,& producendi iterum , & ſubornãd ,& materia peccãdi auferenda.ff.de iureiurando.l. ait prętor. §. primo.& de edendo l.prima.§.editiones. Si probet ſe euidenti caſu amiſiſſe producet iterum,vt .ff.de edendo l.ſi quis ex arbitris §.ſi.& l.ſequen. Videtur tamen ꝙ in primo caſu poſsit producere quando ſtetit per iudicem,quia periculoſum ei eſſet litigare cũ iudice,& probare intereſſe eſt difficile vel ad minus per beneficium reſtitutionis ex illa clauſula generali , ſi qua mihi iuſta cauſa &c.vel ex illa ſpeciali & perpetuò . Sed quomodo probabit dam-

damnum? dic fortè ſacramento illius qui
produxit teſtes, vt ff quod vi aut clam. l.
ſemper. §. hoc. C. vnde vi. lege. ſi quis.
16 Sed quæro vtrum ille qui teſtes produ-
xit teneatur reſpondere poſitionibus fa-
ctis per illum contra quem teſtes ſunt ꝓ
ducti ſuper dictis teſtium, vel ſuper per-
ſonas eorum: vt quia ponat quod dictum
eorum non tenet: quia varia dixerũt &c.
vel quia ſunt infames &c. Dubitatio hu-
ius quæſtionis eſt: quia poterit dicere pro-
ducens. non teneor accuſare teſtem meũ
nec indicare turpitudinem ſuam: vt C. vt
nemo inui. ag. ſed illud habet locum quã
do principaliter & ab initio criminaliter
quis cogitur. Sed cũ quis admitteretur ad
probandam cauſam remotionis: ergo &
per quemlibet legitimum modum pro-
bationis. Sed poſitio eſt legitimus modus
probationis: ergo omnimodo tenetur re-
17 ſpondere. Item † quæro quid ſi aliquis
volebat ꝙ quis ferret teſtimonium pro
eo. & cum eum duceret ad teſtimonium
dicendum, teſtis iſte libenter volebat iu-
rare dixit & exclamauit coram omnibus
dicẽdo. Domine iudex de iſto facto nihil
ſcio qđ ipſe dixit: videlicet, producens. &
hic producẽs ſemper præſens erat vtrum
amplius eum inducere poſsit? Dubium
eſt, quia teſtificata didicit. & ſic videtur
ꝙ eum vlterius producere nõ poſsit. Sed
contrarium puto: quia differentia eſt in-
ter teſtificata & teſtificanda. Teſtificata
dicuntur cum teſtes teſtimonium dixe-
runt. & eorum dicta in actis redacta. &
poſt aliqua partium didicit teſtificata. Te
ſtificanda ſunt quæ non ſunt dicta, ſed di
cenda ſed quod hoc ſit verum auc. qui ſe
18 mel. hoc euidenter probat. Quæro † &
vtrum poſtquam pars didicit teſtificata
poſsit ſaltem teſtes inducere ad corrobo
randum eorum dicta. & videtur ꝙ ſic. vt
auc. de teſti. §. quia verò multi. Sed con-
tra puto. & ſic ſe habet conſuetudo. Sed
19 † nunquid poſtquam pars didicit teſtifi
cata poſsit teſtes inducere ad reproban-
dum teſtes? videtur ꝙ non: quia teſtifica
ta didicit. Contrarium puto. vt cum velit
dicere pars ꝙ ſint criminoſi & infames,
& ſi ſciui eos ab initio infames vel crimi-
noſos eſſe, ſi tamen ab initio proteſtatus
fui de iure meo, & eis qđ ſeruata eſt po-
ſtcã. & prædicta probat. auc. ſed dicatur:
20 C. de teſti. & l. ſi quis teſtibus. † Sed
vbi à principio ſciui teſtes eſſe infames &
criminoſos dum producerentur, & nihil
dixi præiudicaui mihi, & ita dominus
Azo dixit vt audiui. Sed ſi velim repro-
bare dictum teſtis ſemper teſtes poſſum
producere: & in auc. de teſt. § quia verò.
Sed decretalis dicit, ꝙ ſi nihil ab initio
ꝓteſtatus fui, nec aliquid dixi quod poſt
publicationem poſſum dicere crimino-
ſos vel infames. vt in ca. denique. extra
de excep in glo. ſi. & extra de teſt. c præ-
21 ſentiũ. Sed nunquid † aliqua pars poſt
publicationẽ poſsit aliquas interrogatio
nes facere à teſtibus aduerſæ partis per
quas aliquid probet? & videtur quod ſic.
& in hac opi. erant multi Docto. Bono.
Sed contra dico ꝙ poſsit cauſam ſui dicti
explorare, & ſententiam ſuam mutare &
variare. vt ff. de teſti. l. hæredes. & de hæ
re. inſti. l. aſſe. ſuper nouo tamen capitulo
& de nouo emergente bene poſſunt fie-
ri interrogationes & teſtes induci. vt. C.
de teſt. l. ſi quis. & extra de teſti. c. frater-
22 nitatis. Quæro † quid ſi renunciatũ eſt
teſtiũ productioni: teſtificata tamen non
didicit, vtrum poterit non ob. renuncia-
tione teſtes producere? credimus ꝙ ſola
renunciatio nõ facit quod teſtes vlterius
non poſsint produci, ſed ſcientia dictorũ
teſtium. ut in auc. de teſtibus. § quia ve-
rò multi. & C. de iudi. auc. iubemus. non
enim poteſt poſtquam teſtificata didicit
teſtes producere. vt C. de probat. l. excep-
tiones. & de rei vend. l. officium. Sed q-
dam dicunt ꝙ auc. corrigit. ll. iſtas, & om
nes alias quæ hoc dicunt. ſed hoc nobis
dicere non placet. Sed domino meo vi-
ſum eſt diſtinguendum vtrũ quis ꝓdu-
xerit teſtes extra iudicium vel in iudicio.
Si extra iudicium didicerit teſtificata ſuo
rũ teſtium, nõ fiet ei præiudicium, ſed ſi
in iudicio ꝓduxerit locũ non habet hæc
23 auc. Item † pone quod teſtis dixit ſe
malè dixiſſe: vel pone qđ teſtis dixit aliud
corã arbitro, & aliud coram iudice, quid
erit hoc caſu faciendũ. & dicimus ꝙ vl-
timo

timo dicto ſtetur, & puniatur vt falſarius ff. de teſt. l. qui falſa. φ vltimo dicto ſtetur facit. ff. de quæſtio. l. repeti. & in auc. eod. §. licet. ff. de inoffi. teſta. l. ſciens. Alij dicunt φ primo ſtetur: quia præſumitur φ corruptus hoc dicat. ego neutrum dico nec credo. & ita de facto ſeruatur Bonon.

24 Sed pone † φ teſtis dixit teſtimoniū & notarius cauſæ ſcripſit. & dum notarius legit dictum ſuum in publicatione dicit

25 teſtis ſe ſic non dixiſſe. Vel † pone quod tabellio legit citationem factam à præcone qui dicit prædicta die ſe non citaſſe nunquid ſtabitur dicto teſtis, vel præconis, ſiue tabellionis? dic quod ſtabitur ſcripturæ. nam talis facit fidem ſine teſtibus. vt C. de donat. l. donationibus. & extra de probat. cap. quoniam contra falſam.

26 & ibi dicitur plene per Inno. Item † pone quod teſtis tulit falſum teſtimonium die feriato, quamuis ipſum dictum non teneat, utputa: quia die feriato, dixit vt dictum eſt, vtrum puniatur de falſo. dic φ ſic. C. de epi. audi. l. ſi clericus. ff. ad lega. Corne. de fal. l. ſi quis legatis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes cum ſunt contrarij an eorum teſtimonia valeant.*

2 *Teſtimonium unius an inſtificet vel dānet.*

3 *Teſtes inſtrumentarij contrarij an inſtrumēto obſtent.*

Diuerſę ſcripturę contraria ex eadem parte productæ non valent.

4 *Teſtimonium plurium quando teſtimonio paucorum præualeat, & econtra. et nu. 5.*

5 *Teſtes contradicentes teſtibus, & inſtrumēta cōtraria, a iudice cōcordari debent ſi pōt.*

6 *Sententia pro quo ferri debeat, quando ex vtraque parte teſtes ſunt pares & in numero, & in dignitate.*

7 *Teſtes contradicentes inſtrumento quando præualeant inſtrumento, & econtra. & numero. 8.*

9 *Teſtes contra inuentarium publice confectū non admittuntur.*

10 *Teſtimonium vnius de collegio pro collegio, vel contra collegium, an valeat.*

11 *Teſtis dicentis quē uidiſſe tenuiſſe, & poſſe diſſe, & neſcientis quid ſit poſſeſsio teſtimonium an valeat.*

12 *Teſtis ſi obſcure depoſuit in iudicio, pro quo debet fieri interpretatio.*

13 *Statutum puniens producens teſtes falſos, an comprehendat producentem unum tantum teſtem.*

14 *Teſtibus affirmatiuam deponentibus an magis credatur, quam deponentibus negatiuam.*

15 *Teſtes producti ſuper uno articulo, an debeant ſuper alio interrogari.*

Intellectus ad authent. ſi uero dicatur. C. ad Tertull.

16 *Dominus an totā familiā exhibere debeat, ut teſtis delinquentē cognoſcere poſſit.*

17 *Inquiſitus quando teſti exhiberi debeat, & quomodo, ut teſtes illū cognoſcere ualeat.*

18 *Teſtes ſi falſum teſtimonium dixerunt corrupti pecunia, nunquid alterum probare ſufficiat.*

19 *Inſtantia iudicij perempta, an dicta teſtiū perempta ſint.*

20 *Teſtis dictum aliquod falſum in ſe continens, vtrum totum uitietur.*

21 *Teſtimonium qui ferre non coguntur, an ipſis uolentibus admittantur.*

De contrarietate teſtium quid ſit tenendum.

1 VM teſtes † ſunt contrarij diſtingue. Aut unus teſtis contradicit ſibi expreſſe. & eius teſtimonīū nō valet. vt 3. q. 9 pura. extra de ap. ſolicitudinē C. de li. cau. l. cū pręcū. niſi hoc fecerit corrigēdo. ſe incōtinenti. extra de teſt. ca. ꝓterea. Aut eſt falſus, & videtur in nullo valere dixi ſupra diſtinctio. nona. ſi ad ſcripturas: Aut vnus teſtis cōtradicit plurib. & tūc

2 talis contrarietas non obſtat. quia † teſtimonium vnius non iuſtificat nec dānat. 33. q. 2. admonere. niſi cōtradicat pluribus teſtibus cum quibus ſcriptus eſt in vno inſtrumento. ff. quemadmo. teſtam.

3 aper. l. j. in fin. Sed † quid ſi in tali inſtrumento ſunt tot teſtes quòd ſine ipſo ſufficiunt quamuis vnus contradicat, nunquid talis contradictio obſtet? & dic quod

quod non:vt no.in d.l.j.ſupra proxi.allegata. Si verò plures pluribus? ſubdiſtinguunt quidam.quia aut contradicunt teſtibus ex eadem parte productis. & tunc nullius teſtimoniũ valet 3. q.9.nihilominus. & videtur hoc expreſſum extra de probatio.licet ſicut quando diuerſæ ſcripturæ ex eadem parte producuntur quæ ſibi contrariæ ſint,& tunc nulla ex illis valet. extra de fide inſtrumento.c.ſcripta.

4 † Sed ſi contradicunt teſtes partis aduerſæ præualet plurium teſtimonium teſtimonio paucorum,niſi illi teſtes pauciores ſint meliores uel magis veriſimiliter loquantur. Hanc opinionem non approbo,licet,enim teſtes eiuſdem partis contradicant,non dico hoc caſu ꝙ eorum teſtimonia non valeãt,licet ita ſit in inſtrumentis: quia inſtrumenta ſua poteſt quis prouidere an ſibi contradicant,vnde imputet ſibi ſi contraria exhibet inſtrumenta,ſed in teſtibus neſciunt,quid dicturi

5 ſint. † Dic ergo ꝙ ſi teſtes contradicant teſtibus ſiue ex eadem parte ſiue ex aduerſa parte productis, primo concordabit iudex cõtradictionem illam ſi poteſt, extra de teſti.cum tu ſili.in decre. j. diſt. periculosè.extra de ver.ſig.nihil obſtat. Idem poteſt dici de contrarijs inſtrumentis.extra de cõſue.c.cum dilectus. niſi ſit manifeſta contrarietas. 3.q. 9. nihilominus.35.q.6.de parentela.vbi ergo teſtes cõtrarij ſunt,teſtimonium plurium præualet, niſi ex altera parte tanta ſit dignitas quòd merito debeat præiudicare numero, vel veriſimilia loquatur,vel niſi ꝑ pauciores teſtes plura probentur quam per plures,verbi gratia. plures teſtes probant me poſſediſſe rẽ per 10.annos.pauciores probant te poſſediſſe per 40.annos talem rem,& præterea dicunt titulũ poſſidendi & dicemus valere teſtimonium paucorum.extra de prob.hoc verum eſt vbi teſtes de eodem tempore introducti

6 ſunt.† Sinautem teſtes ex vtraque parte ſunt pares & in numero & in dignitate, tunc fertur ſentẽtia pro reo.extra de proba.ex literis.& de fide inſtru.inter.niſi in matrimonio & in cauſa liberali pro teſtamento,& in dote.extra de ſententia.& re iudi.c.fin. Sinautem neuter poſſidet ſed uterque petit rem ab extraneo, tunc ſi vtriuſque partis teſtes ſunt pares diuidatur res ſi põt.extra de præſum. afferte. ſi res eſt indiuidua poteſt iudex gratificare & dare cui uult.extra de parochi. c.j. vel res ſorte dirimitur 26.q.2.ſors.

7 Si † verò teſtes contradicunt inſtrumentò.aut contradicunt inſtrumentò in quo ſunt ſcripti. aut inſtrumento in quo non ſunt ſcripti.Primo caſu præualent teſtes inſtrumento.extra de proba.cap.3. & de conſue.per tuas.ff.quemadmo.teſta. aperi.l.1.in auc.de fid.inſtr.§.ſi verò.Secundo caſu dicũt quidam quod ſemper præiudicat viua vox mortuæ. in auc. de fide inſtru.§.ſi verò.col.7. Alij dicũt quod ſi factum eſt remotum ab hominũ memoria,potius credatur inſtrumento quã teſtibus. Sed ſi factum eſt certum, potius credatur teſtibus.tunc ideo,quia memoria vltra annum non habetur.ff.de prob. l.ſi arbiter.tunc idem quia teſtes conſueuerunt eorum fidem variare ex tractatu temporis.ff.de car.edic.l.3. §. duæ. ff. de dam.infect.l.qui bona.§.ſi. Ego † credo

8 quod contra inſtrumentum admittantur teſtes quantuncunque ſit publicum, extra de præſcrip.ad audientiam.C.de proba.l.cum precibus.non tamẽ credo quod teſtimonium duorum vel trium præualet inſtrumento. nam cum inſtrumentũ obtineat uicem duorum teſtium,& præterea tabellio æquipollet vel maior ſit vno teſte,oportet ꝙ ad minus reprobetur inſtrumẽtum per quatuor teſtes. extra de fide inſtr.cum Ioannes. † Fallit ta

9 men hoc in duob. caſibus vbi videtur ꝙ contra inſtrumentũm non admittantur teſtes ſicut contra inuentarium publicè confectum non admittuntur teſtes.C.arbi.tu.l.ſi.& in confeſsione quæ fit à muliere in inſtrumento in quo confitetur ſe recepiſſe pecuniã pro intercesſione: vel. antiquæ. C.ad Velle. Quæro † quid ſi

10 vnus de collegio ferat teſtimonium pro collegio,vel contra collegium,an tale teſtimonium valeat necne? dic ꝙ ſic:vt no. ff.quod cuiuſque vniuer. l.item eorũ. §. vniuerſitatem. Quæro quid ſi aliquis accuſa-

cuſatus eſt ꝙ interfecit aliquem in qua-
dam domo teſtes producti ad probandũ
dictum maleficium probant ꝙ dictũ ma-
leficium commiſſum fuit antedictam do
mum utrũ ſit probatum? videtur quod
ſic, vt ff. de verb. obli. l. qui ante chalen.
11 Quid † ſi teſtis dicat quem vidiſſe tenuiſ
ſe, & poſſediſſe, & neſcit q̃d ſit poſſeſsio,
nunquid eius dictum valeat, & ſi ualet de
qua poſſeſsione uidetur ipſum probaſſe.
Sol. dic quòd eius dictum ualet, & vide-
tur probare illam poſſeſsionẽ ſuper qua
introductus eſt, vt not. ff. de verb. oblig.
l. ſtipulatio. §. hæc quoque ſtipulatio. &
12 ibi per Dyn. Quid † ſi teſtis obſcurè
depoſuit in iudicio, pro quo debet fieri
interpretatio? dic vt per Dyn. extra de
reg. iur. c. contra eum. lib. 6. Pone ſtatuto
13 † cauetur quòd ſi quis produxerit teſtes
falſos quòd ſoluat certam pęnam, modo
quidam produxit vnum. modo quęritur
vtrũ teneatur ad pœnã ſtatuti. dic ꝙ ſic.
ff. de neg. geſt. l. ait. prætor. in prin. §. ne-
14 gotii. Item † quæro ſi duo teſtes dicãt
quòd quidam fundus valet cẽtum & nõ
plus. duo dicant quòd ualet ducenta, cui
dicto ſtabimus. Dico ꝙ ſtabimus dicto
duorum. nam gloſ. dicit quod plus credi
tur duobus aſſerentibus affirmatiuam,
quã decem proponentibus negatiuam,
quamuis contrarium ſit in arbitris. nam
ſtatur dicto illorum qui conſenſerunt in
maiori quantitate, quamuis ſint paucio-
res in numerò, vt plenè no. ff. de arbitr. l.
diem proferre. §. idem quęritur. Quæ-
15 ro † vtrum teſtes producti ſuper uno ar
ticulo debeãt ſuper alio interrogari? vide
tur quod non, arg. l. ſi quis libertatem. in
fi. ff. de peti. hære. de iureiur. l. ſi duo. §. fi-
dem. in fi. C. de or. cog. l. 2. Sed contra fa
cit. auc. ſi verò dicatur. C. ad Tertul. ſol.
ibi interrogatur an ſit liber à natiuitate,
vel non. Et dic de materia iſta per Inno.
16 extra de teſti. c. per duas. Quæro, † po-
ne ꝙ ex familia alicuius vnus deliquit, di
cit teſtis quod nomen delinquentis igno
rat: ſed ſi videret bene cognoſceret, vtrũ
dominus debeat totã familiam exhibere
ut teſtis poſsit cognoſcere delinquentẽ:
dic quod ſic. ff. ad exhi. l. 3. §. ſi quis noxa
li. ff. de pub. l. ſi cum exhibuiſſet. §. ante
actorem. extra de teſtib. c. cum cauſam.
17 Idem † ſi aliquis erat in loco aliquo &
vnus delinquit. Item ſi aliquis commiſit
maleficium & dum cõmiſit erat indutus
alijs pannis quam nunc ſit, quòd debet
ſe induere, vt teſtis eum recognoſcat.
18 Pone † quod teſtes falſum teſtimonium
dixerunt corrupti pecunia, nunquid ſuf-
ficit alterum probare? dic quòd non, vt l.
diuus. ff. de re iudi. quib. ex cau. in poſ. ea.
l. Fulcinius. §. 2. & §. quid ſit latitare, vi
bono. rapt. l. 2. §. dolo autem. & §. ſeq. &
extra de prob. c. licet. nã ad hoc ſe aſtrin-
xit ex quo ſic limitatè locutus fuit: vt ſu
pra dicta iura probant. Secus ſi dicerem
quod teſtes falſum teſtimonium dixerũt,
& pecunia corrupti ſunt, quia tunc vi-
deor duo ponere, & ſufficit alterum pro
bari. ff. de verb. ſigni l. ſępe §. quod verò
credimus: & per dictum. c. ſuprà allega-
19 tum. Quæro † vtrum inſtantia iudicij
perempta dicta teſtium perempta ſint.
Dic ꝙ aut inſtancia eſt perempta ante pu
blicationem teſtium, & tũc dicta teſtium
perempta ſunt. nam poſteà non faciunt fi
dem. aut inſtantia prout poſt publicatio-
nem teſtium, & tunc dicta teſtium non
pereunt. vt no. Cy. de iudi. l. properandũ.
20 Quid † ſi teſtis adiiciatur aliquid falſum
in dicto ſuo ſeu teſtimonio, utrum totum
ſuum dictum corrumpatur? dic quod ſic.
extra de reg. iur. cap. deficat peccator.
21 Quæro cũ ſint quidã qui non coguntur
ferre teſtimonium. vt ff. de teſt. l. inuiti:
nunquid ipſis volẽtibus admittãtur. dic
ꝙ ſic, vt no. in fi. Glo. & d. l. proxi. alleg.

ADDITIO.

QVID ſi teſtis vnum dixit in iudicio,
aliud extra iudicium? dic quòd quando-
que teſtis uariat in eadem cauſa inter
eaſdem perſonas, & tunc aut ſecundum
dictum eſt cum tormentis, & ſtatur ſecu
do, ut l. ſi poſtulauerit. §. ratio. verſic. ſed
ſi negauerit. ff. de adulteri. Aut ſine tor-
mentis, & tunc aut dicit animo ſe corri-
gendi, & incontinenti, & poteſt, & valet
ſecundum, in auc. de teſti. §. quia verò. in
Glo. ma. & extra de teſti. c. ſicut. Aut non
animo ſe corrigendi, & tunc habetur vt

teſtis

teſtis varians, & punitur. vt l. eos. ff. de falſis. Quandoq; teſtis uariat in iudicio ab eo quod dixit extra iudicium, & tunc aut primò teſtificatus eſt in iudicio, deinde contrarium dicit extra iudicium, & tunc ſtatur primo dicto l. generaliter. de non nume. pecu. & d. c. ſicut. Aut dixit extra iudicium, deinde dicit contrarium in iudicio, & tunc punitur vt falſarius ut d. l. eos ſecundo reſp. Aut profert diuerſa & uaria teſtimonia contra diuerſos, & tunc punitur vt d. l. eos in tertio reſp. Et iſta colliguntur ex dictis Bar. in d. l. eos &c.

Explicit tractatus de teſtibus ſecundus Iacobi Butrigarij.

TRACTATVS TESTIMONIORVM D. BART. DE SAXOFERRATO LEGVM LVMINIS.

Cum additionibus D. Thomæ Diplouatatij V. I. D.

ADDITIO.

• TRACTATVS teſtimoniorum. Iſtum pro tracta. Bar. alleg. docto. maximè Fely. in c. ſicut nobis. in 3. & 5. col. de re iudi. & Alex. in l. legatis. in princi. ff. de lega. 3. in apoſtil. Bart. & in conſ. 54. in fi. in 1. volu. & in conſi. 109. in eo. volu. viſis. & ut oportet conſidera. in 6. col. & in conſ. 10. in 6. volu. in 1. col. Ludo. Ro. in l. 1. in 8. col. ff. de verb. ob. & dicit ꝙ pauci habēt tunc tract. & dicit Alex. in l. ſi cum dotem. §. ſi maritus. ff. ſol. matrim. ꝙ ipſe habet tracta. huiuſmodi duplicatum vnū breuem & alterum longiorem, & licet dicat ꝙ ſi tract. alimentorum, tamen quia alleg. Bar. in c. oppoſita prudentię uoluit allegare Bar. hic & iſtum pro tract. Bart. alleg. Bal. in l. ſolam. in pe. col. C. de teſti. & vide Nellum de ſancto Gemi. in tract. de teſti. in 20. col. & ſeq. & Fely. in c. quoniam. frequenter. in §. porro. in 9. col. vt lite non conte. & dicit idem Fely. in cap. cum cauſam. in 9. col. de teſti. ꝙ Bar. compoſuit huiuſmodi tract. de teſti. quē morte præuentus non compleuit. allegat ita referre Bal. in l. de quibus. ff. de legi. & in l. 3. C. de teſti. & in d. c. cū cauſam. in 2. fallen. Adde Bal. in l. edita. in repe. Pata. in pe. col. in prin. C. de eden. vbi dicit qđ Bar. de Saxoferrato præceptor ſuus illuſtris compoſuit tracta. de teſtib. & morte præuentus incompletum reliquit. qui vltra etiam quam legiſtis expediat cum intellectu uolauerat ad ea quæ non poſſunt intelligi niſi per ſummos viros qui cognoſcunt genus & differentias, & uitutes & uitia quæ generantur ex actibus, vnde Bal. ad hunc tract. ſuſpirans, ſubiungit; quis dabit mihi pennas columbæ & in altum uolabo. Tho. Diplo. I. V. D.

SVMMARIVM.

1 *Eſtes an probēt iudicis arbitrio relinqui, lex facit conſiderationem circa perſonam & dicta teſtium.*

2 *Teſtis cauſam ſui dicti reddere debet ſufficientem ſimpliciter ſi de ea fuit interrogatus.*

3 *Teſtis interrogatus in cauſa ſcientię dicens ſcio quia ſcio, non probat.*

4 *Teſtis reddere debet cauſam dicti per alterum ex quinque ſenſibus corporeis.*

5 *Teſtis dicens quem dominum & non reddens cauſam dicti, etiam non interrogatus non probat.*

Idem ſi dixerit quem ebrioſum.

6 *Teſtis deponens ſuper his quę diſcurſu intellectus percipiuntur, debet reddere cām ſui dicti, etiam non interrogatus, ſecus ſi ſine diſcurſu uel medico.*

7 *Teſtis deponēs fundum ualere decem, non probat*

probat niſi reddat cauſam ſui dicti.
8 Teſtis deponens quem dominum & adijciẽs cauſam, quia uidit eum tanto tempore, q́ præſcripſiſſet probat utile dominium.
Teſtis de cauſa cauſæ ſi non interrogatur non deponit.
9 Teſtis dicens aliquem poſſediſſe quòd probet etiamſi non adiecit cauſam.
10 Teſtis deponens aliqua uera eſſe: quia audiuit dici non probat.
11 Dicta teſtium quando teſtificata per ipſos ſunt deperdita probantur per teſtes q́ dicunt uidiſſe teſtes in cauſa iurare ſolemniter examinari, & eorum dicta uidiſſe probantur.
12 Teſtis deponens de credulitate non probat niſi inconſiſtentibus imperitia.
Teſtes q́ de credulitate deponere poſſint.
13 Teſtis deponens ſe uidiſſe probat, licet interrogatus cauſam non deponat.
14 Teſtis deponens de uita & moribus alicuius reddens cauſam: quia conſanguineus uel uicinus, probat.
15 Vinum eſſe dulce ſi teſtis dicit, & reddit cauſam: quia bibit, probat.
16 Teſtis dicens uidi Titium promittere Seio, facit probationem.
17 Teſtis dicens ſcio quia præſens fui, uel interfui, quòd probet.
Dicens ſe fuiſſe præſentem neceſſario dicit & intelligentem: ſecus ſi alium dicit præſentem.
Intellectus ad §. ſi uerò abſint. in auc. de hæredi. & falci.
18 Lex uel teſtator mãdãs aliquid fieri & aliquo p̃ſente, intelligitur & intelligẽte.
19 Notorius dicens aliquid factum in præſentia alicuius, includit & intelligentiã.
20 Teſtis deponens per uerbum uidetur, non probat.
Teſtis dicens uidi Titiũ poſſidere, & mihi uidetur quòd ſunt decem anni, probat.
21 Subſtantia rei apud legiſtas quomodo capiatur: & eſt aut rerum corporalium aut incorporalium.
22 Subſtantia rerum comprehenditur per accidentia rerum quæ ſenſu percipitur.
23 Teſtis deponens ſuper his quæ ita nobis cõmunia ſunt, quòd aſpectu ab omnibus recognoſcuntur ut in lapide, ligno, & ſimilibus, & dicat quòd erat lignum quia probat.
Teſtis qui dixit neſcio, ne ſibi ſit contrarius intelligitur niſi ut ſupra dicit.
24 Teſtis deponens circa aromata, lapides pretioſos, & ſimilia, ſufficit q́ dicat ſe uidiſſe: & ſe ſcire illius conditionis eſſe.
25 Quidditas rei quæ non poteſt niſi per ualde peritos cognoſci, quomodo probetur.
26 Binominis ſi aliquis ſit qualiter probetur eſſe illum de quo agitur.
27 Homo ex auditu uocis non cognoſcitur.
28 Identitas fundi, qualiter probetur.
29 Identitas animalis qualiter probetur.
30 Teſtis deponens ſuper identitate rei mobilis ut probet qualiter deponat: & qualiter probetur.
31 Fructuum identitas quomodo probetur.
32 Teſtis deponẽs ſuper peremptione uel amiſſione rei ut probet qualiter deponat. et perẽptio ſeu amiſſio rei qualiter p̃betur.
33 Paſtorib. aſſerẽtib. multa animalia in paſcuis et itinerib. perẽpta an ſit credẽdũ.
34 Teſtis deponens uinum eſſe quia uidit non probat, niſi dicat & guſtaui, uel odoraui, uel uidi in taberna uinaria.
35 Negatiua coarctata dicitur probari quãdo quis refert ſe ad certum corpus, puta, talis res non eſt lignum.
36 Hominem uiuum fuiſſe qualiter cauſa reddi debeat ut probetur.
37 Mortuum aliquem eſſe quomodo probetur.
38 Fama probatur mors alicuius: ex quibus cauſis progredi debet.
Mors iuuenis luxurioſi, bellicoſi, & uagabundi, quomodo probetur.
39 Teſtis dicens quem mortuum, quia interfuit eius ſepulturæ: licet cadauer non uiderit, ſed ſic tunc dicebatur probat.
40 Mors in maximis cauſis per famam non probatur.
41 Teſtis deponens ſuper morte alicuius uerè ut probet qualiter reddat rationem.
42 Titium fuiſſe qui aliquid fecit qualiter probetur per teſtes, & an ſufficiat ſi dicant teſtes ſe uidiſſe
43 Teſtis dicens ſe aliquid uidiſſe de nocte probat ſi dicat uidiſſe quia erat lumen lunæ uel

næ uel magnus ignis.

44 *Teſtis dicens Titium fuiſſe qui illud fecit: quia dum ſe aſpiceret in ſpeculo illum uidit, non probat.*

45 *Teſtis deponens ſe antea Titium cognouiſſe, quia erat uicinus ſuus contiguus probat.*

Si enim in pueritia ipſum cognouiſſet nõ probat.

46 *Iudex hominem exhibet ut recognoſcatur a teſte qui dixit aliquid factum ab aliquo, & nomen ignoret.*

Mortuus ut ex aſpectu recognoſcatur exhibeatur.

47 *Teſtis deponens ſuper longitudine, uel latitudine alicuius rei, ꝓbat ſi dicit ꝙ uidit menſurari. Et idem ſi teſtis dicit rẽ magnam uel paruam quia uidit.*

48 *Teſtis deponens ſuper menſura fundi uel muri limitatè probat, ſi eſt peritus in mẽſura, & dicat ſe menſurari uidiſſe.*

Menſura fundi indeterminate ab omnibus cognoſci poteſt.

49 *Pondus determinate probatur per teſtes dicentes ſe ponderaſſe uel uidiſſe ponderari. indeterminate uerò ſi dicit quòd manibus ponderauit.*

50 *Teſtis deponens determinatè circa menſurã uini uel olei, ſi dicit quia menſurauit uel menſurari uidit: probat ſi uerò indeterminatè ſatis eſt quòd dicat quòd uidit.*

51 *Menſuratio totius corporis in non conſiſtentibus pondere, numero, uel mẽſura difficilis eſt & non fit niſi a peritis.*

52 *Quantitas corporum ſeparatorum quorum numeratio eſt facilis fit per numerationem.*

53 *Teſtis ſi dixit quòd uidit tradi decem corbes frumenti probat; ſecus ſi dicit quod uidit tradi aceruum frumenti quòd erat decem corbes.*

54 *Teſtis deponens de quantitate uerbi qualiter deponere debet ut probet*

55 *Fama probat quantitatem numerorum milliarium exiſtentium de loco ad locum.*

Menſura quantitatis milliarium fit per longitudinem itineris ſecundum quòd communiter commenſuratur.

Menſura ſuper diſtantia uel uicinitate fieri dẽt per directũ; quãdo eſt per terrã fieri nõ põt. fit per aerẽ cũ chordula.

56 *Intelligere ſubſtantiam incorpoream non pertinet ad iuriſtam.*

57 *Miraculum dicitur quaſi admiratione plenum, & eſt id cuius effectus eſt manifeſtus, & cauſe eius omnibus ſimpliciter occulta.*

Miraculorum tres gradus et qualiter probentur.

58 *Quantitates ſubſtantiæ animatæ anima rationabili ſunt tres.*

Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum. Item in miraculis gratiæ uiſibilis forma.

59 *Chriſtianum aliquem eſſe vel Sacerdotem qualiter probetur.*

60 *Iuriſtam aliquem eſſe quomodo probetur.*

Iuriſta an ſit ſufficiens ad doctoratũ probatur per teſte. eiuſdem uel maioris peritiæ.

61 *Teſtis deponens aliquẽ cerdonem uel artificem alicuius artis, ſi dicat quòd uidit eum exercere dictam artem probat.*

Cerdonem eſſe bonum probatur per teſtes eiuſdem uel maioris peritiæ.

62 *Mercatorem eſſe, officium eſt non artificiũ.*

Mercator dicitur qui cum quadam perpetuitate mercatur.

Mercatorem eſſe qualiter probetur per teſtes.

63 *Mercator qui per quinquenium dimiſit cõſuetudinem mercandi, non dicitur dicitur mercator, & ex hoc probatur ꝙ deſiit eſſe mercator.*

64 *Artifex qui per decennium artem non exercuit, non dicitur artifex & ex hoc probatur quòd deſiit eſſe artifex.*

65 *Scholaris quòd deſierit eſſe ſcholaris, quantum tempus requiratur, arbitrio Iudicis relinquitur.*

66 *Virtus eſt habitus electiuus immediate conſiſtens quo ad nos determinatam rationẽ & ut ſapiens determinabit.*

67 *Virtuoſus quis probatur, probando actus tales qui apud iudicem & bonum uirum uirtuoſi determinantur.*

Iudex apud iuriſtas dicitur bonus uir.

68 *Virtutum moralium quatuor ſunt Cardi-*

nales ſcilicet Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, & Temperantia.

69 *Prudentia eſt habitus cum ratione actiuus circa bona vel mala.*

Sciẽtia, Sapientia, & Prudẽtia Differunt.

70 *Sapientia eſt habitus ſpeculatiuus conſiderans cauſas altiſſimas, & ad iuriſtas etiam ſpectat.*

71 *Scientia eſt habitus ſpeculatiuus demõſtratiuus ratione vera conſiderans cauſas inferiores, & hæc ſpectat ad naturales, & etiam ad iuriſtas.*

Lex eſt inuentio & donum Dei.

72 *Ars eſt habitus ratione naturæ factus.*

Ius ciuile appellari poteſt ſapiẽtia ſcientia & ars.

73 *Prudentia conſiſtit circa particularia, & ea quæ contingenter eueniunt, vt inter ſe conſiliari & diſputare, & recta ratione vniuerſalia particularibus congruentius applicantur.*

74 *Prudẽtem aliquem eſſe qualiter probetur.*

Et quòd requiruntur octo, ſcilicet, Memoria, intelligentia, experientia, docilitas, deliberatio. ſolertia, prouidentia, circumſpectio, & cautio.

75 *Prudens quilibet præſumitur, niſi contrarium probetur.*

76 *Prudens prudentia perfecta ea perfectione quæ in hominibus cadere poteſt naturaliter qualiter quis poſſit eſſe.*

77 *Prudentia particularis eſt cũ ad ſuis ipſius quidam prudentes inueniuntur qui habent ea quæ generaliter ſupra de prudentia dicuntur.*

78 *Eremitæ & vitæ contemplatiuæ dediti quo ad ſe ſunt boni & prudentes & aliorum negotiorum inexpertes.*

Eremitæ excuſantur à tutela & ad prælaturam non promouentur: & ſi ſunt vitæ laudabilis in teſtimoniis multum creditur.

Epiſcopum oportet eſſe prudentem, non ſolũ literarum peritia: Sed ſecularium negotiorum diſpenſatione.

79 *Oeconomica prudẽtia pertinet ad regimen familiæ.*

80 *Carolus Quartus conceſſit Bartolo & ius deſcendentibus poteſtatem concedendi veniam ætatis.*

81 *Mores ciuitatis qui dicantur.*

Habitus in moribus probatur per tempus trium annorum.

82 *Aliquem honeſtè viuere qualiter interpretetur.*

83 *Teſtis dicens aliquem prudentem diligentemq́; patrem familias: Quia per trienniũ vidit diligenter gerere negotia ſua probat. Et interrogatus quid reſpondeat.*

Teſtis dicẽs ſe continuè vidiſſe intelligitur de viſione continua quæ cadit in ſocium, vel vicinum.

84 *Modicus defectus animæ non facit quem nõ prudentem videri. Sed vitium notabile & damnoſum.*

Iudæus publicus fœnerator non reprobatur vt imprudens.

85 *Prudens vt quis dicatur & diligens circa celebrationem actus particularis à ſe geſti ſiue gerendi: Tria ſunt neceſſaria, ſcilicet, prudentia, circunſpectio, & cautio.*

Teſtes qualiter reddere debẽt cauſam cùm deponat.

86 *Prudentia regnatiua conſiſtit in benè operando bonum finem, hoc eſt inquietem & bonum ſubditorum non in fidem ſui lucri vel gloriam.*

87 *Prudentia regnatiua in principe præſumitur quando gradatim aſcendit, vel quòd ita de eo ſit fama, vel ex vnico actu notabili declaratur & hoc iure ciuili.*

88 *Prudentia negatiua, alia in principe eccleſiaſtico, alia in ſeculari requiritur.*

89 *Vilis nullus qui ex turpibus lucris lucratus eſt dignitatem, habet prudentiam regnatiuam.*

Prudentiam regnatiuam in aliquo eſſe, ad probandum non requiritur tantum tempus, quantum in œconomica.

90 *Actum particulare fuiſſe prudẽter factum à regente quod probatur per circumſtantias vt ſuprà in œconomica.*

91 *Prudentia ciuilis ſiue politica quæ in ſubditis requiritur, conſiſtit vt in bonum finem domini operetur.*

Mercatorem vel artificẽ prudentẽ diligentẽq́; eſſe probatur, vt ſupra in œconomica.

92 *Prudentia militaris cõſiſtit in benè operã-do*

do in finem victoriæ ob quietẽ reipublicæ.
Prudentia militaris quod in aliquo ſit generaliter, uel particulariter, qualiter probetur.
Nobilis & aſſuetus equis præſumitur quòd preualeat in militia equeſtri.
Carnifices & Fabri pręſumitur quòd præualeant militia pedeſtri.
93 Imprudentia quæ contingit ex ætate uel caſu eſt oppoſita prudentiæ particulari ad ſui ipſius regimen.
94 Furioſum quem eſſe probatur, ſi teſtis dicit quod uidit eum furere, & actus furioſorum facere: ſecus ſi dicit quia uidit eum carceratũ, niſi aderit & audiuit uerba inſania dicere.
95 Actus factus ab habente dilucida interualla quando in furore, & quando in ſana mente dicatur factus.
96 Aliquem furorem fingere ex ſuſpicione poteſt cognoſci.
De quodam qui biẽnio finxit ſe dementẽ ut uindictã de inimico ſumeret, & fecit.
97 Imprudentes ex ſenſus defectu qui.
Mutus & ſurdus qualiter dicuntur, & probentur imprudentes.
98 Mente capti alÿ ſtulti, alÿ fatui, & qualiter probentur.
Stulti dicti à ſtupore, quia ſtupenda nõ ſtupent, & non ſtupenda ſtupent.
Fatui à fando dicuntur, id eſt, loquendo: qa ſuam fatuitatem loquendo fatentur.
99 Prudentiæ œconomicæ quæ alia opponuntur.
100 Dolus eſt ómnino oppoſitus prudentię œconomicæ.
101 Doloſus deceptor, uel ſimilis quòd quis ſit, probatur ex uno actu.
Doloſus quis non dicitur ſi poſt dolum cõmiſſum per trienniũ bonã uitam ducat.
102 Dolus an fuerit commiſſus in aliquo actu particulari qualiter probetur.
103 Teſtis deponens aliquẽ fugitiuũ, equum calcitroſum, uel qd ſimile: ut pbet qualiter deponat circa ſcientiam.
104 Aſſerens aliquid eſſe quod non eſt, quando dicatur dolum committere.
Scientia alicuius tripliciter ſumitur.
105 Dolus aduerſus ſolertiã qualiter pbetur.
106 Dolus dicitur quod verbo vel facto cõmittitur, fraus quod facto.
107 Latior culpa an ſit dolus.
108 Dolus manifeſtus dicitur de quo præſumptiones ita claræ ſunt, ut iudex in claram fidem inducatur.
Dolus præſumptus dicitur de quo præſumptiones nõ ſunt ita claræ, ſed aliqua inditia apparent.
Minor excuſatur à dolo præſumpto.
109 Lata colpa eſt deuiatio indeliberata quæ eſt cõmuniter omnibus qui ſunt eiuſdẽ inſtructionis & profeſſionis.
110 Lata culpa poteſt committi contra quamlibet prudentiæ partem.
111 Culpa in faciendo, & in nõ faciendo qualiter committatur, & per teſtes probetur. & n. 112. cũ ſeq. vbi exẽpla habes.
115 Leuis culpa quid ſit, qualiter diuerſimodè conſideretur, & probetur. & num. 116. cum ſequent.
122 Culpa quomodo æſtimari poſſit.
123 Culpo leuior qd ſit, & quid leuiſſimã, & qualiter cognoſcãtur. et nu. 124. cũ ſe.

TESTIMONIORVM vſus frequens eſt, & neceſſarius. circa perſonas & modum producendi, cogendi, iurandi, examinandi, & publicandi multa dubia oriũtur, ad quæ declaranda præſens opuſculum non intendit. Poſtquam verò prędicta diſcuſſa ſunt, ad dicta teſtium litigantes veniunt, & an dicta ſufficiẽtia ſunt ad probandum id quod intenditur, ad diſputationem veniunt, ſuper quo iurium conditores, & antiqui iuris interpretes: ac etiam moderni cuncta vniuerſaliter tractauerunt, quod ad particularia trahere, eſt contentioſum partibus. iudicibus durũ: quoniam contra ſe moleſtè ferunt litigantes, propter quæ veritas ſępè ſubuertitur, & ſcandala ſæpè oriuntur. Super his viri ſcholaſtici, & etiam cauſidici remanent ſcientes, quibus obuiare cupit ſcribẽtis intentio. Igitur prout ille qui

trinus & vnus bene miniſtrabit eidem, ita poſteris tradet,& ſi quid bene traditū eſt ei ſoli aſcribatur, ſi quid verò minus bene vel imperfectè, imbecillitati ſcribentis illud lector attribuat. Omnis enim imperfectio quæ hic eſt ſcribentis eſt, audet enim ſcribens ſcribere, quia etiam minus bene dicta proſunt, incitant enim alios ad inueſtigationem perfectam. Cupit igitur ſcribens corrigi & ſuppleri. charitas enim eum incidat ad laborem, vel vt detur ſitientibus potus, vel vt via aperiatur per quam inducatur intelligentia, vbi his plena ſunt vaſa, ille qui ſcribit eſt Bar. de Saxoferrato ll. doct. minimus Peruſij ciuis, cuius in tradendo, forma hæc eſt, vt horum vnum opuſculum facit teſtimoniorum liber vocatur, qui liber per rubricas ſubſcriptus diuiditur, quælibet autem rubrica per multas particulas diuiditur, ſicut ſunt multa teſtimonia, & q̄ libet per ſe particella teſtimonium nuncupetur ſeu nominetur &c.

1 TESTIVM dicta † tan ꝓbet princeps certa lege non tradidit, ſed ius dicēti in hæc verba reſcripſit. vt ff. de teſti. l. 3. §. idē diuus. Tu magis ſcire pōt quanta fides adhibēda ſit teſtib. q & cuius dignitatis & cuius æſtimationis ſint, & q ſimpliciter uiſi ſunt dicere verum, vert unū eundēque præmeditatū ſermonem pertuleriṇt, an ad ea quæ interrogaueris ex tempore ueriſimilia reſponderint. Hic an notandum eſt piiſsimum principē nō in ſola iudicis poteſtate hęc poſuiſſe. ſed ei quattuor conſideranda iniunxit. Primum circa perſonas dum dicit, & cuius dignitatis & æſtimationis ſint. & hæc ad præſentem tractatum non pertinent. Secundum circa ipſius teſtes dicti reſpectu ipſius teſtis & dicti dum ſubiicit, & hoc dum dicit, qui ſimpliciter ſunt viſi dicere verum. Tertiū circa ipſum dictū reſpectu habito ad aliorum teſtiū dicta, dum innuitur, verum vnum eundēque præmeditatum ſermonem attulerint. Quartum circa ipſum dictum reſpectu habito ad circunſtantias temporis, loci, & ſimilium, dum dicit, an ad ea quæ interrogaueris ex tempore ueriſimilia reſponderint. ad quæ tria præſens inueſtigatio intendit. Primo igitur qui teſtis videatur ſimpliciter dicere veritatem ſub ſequenti teſtimonio declaratur.

2 TESTIS † cām ſui teſtimonij faciat manifeſtā. in auc. de teſti §. & licet. quod interpretatū eſt. vt no. C. de teſt. l ſolam. ꝑ Inn. de teſt. c. cum cauſam. Si interrogatus fuerit de cauſa alias ſtabit dicto ſuo, quia verboſus eſſe non debet, hæc manifeſtè docentur quod qui cauſam ſufficiētem ſui dicti non reddit, non ſimpliciter, ſed malitioſè loqui videtur, vel loquitur ſimpliciter ea ſimplicitate quæ ſtultitiam includit, quæ ex legibus inimica, qui verò cauſam ſufficientem aſsignat videlicet ſimpliciter, hoc eſt purè & ſine plica uiſus eſt loqui ſimpliciter, quæ ſimplicitas legibus eſt amica. Qualiter autē cauſa reddatur declarabitur in ſequenti.

3 TESTIS † interrogatus de cauſa eius
a qđ dixerat dixit ſcio: *a* quia ſcio vel quia ſic eſt. Reſponſum eſt huius dicto ſtandū nō eſt per Inno. extra de teſti. c. cauſam. & in Spec. co. titu. §. nunc tractandū. verſ. de vſu. & cum eadem ſit ratio cum dicto quod eſſe non debet. ff. de pet hæred. l. ꝑ hęrede. & no. de offi. procu. Cæſa. l. fi. in prin & de procu. l. Labeo. & de exce. l. j. cui aſſentio. nam dictum debet probari ꝑ aliud manifeſtius eo, non per idem, vel per aliud manifeſtum æquè vel minus.

ADDITIO.

a Dixit ſcio. Vide Bal. in l. 2. § voluntate. ff. ſolu. matri. & Abba in ca. peruenit. de teſti. cogen. & Spec. in titu. de teſte. §. 1. ver. quod viſu. & Bal. in l. diem. § coram. ff. de arbi. & in l. ſi non ſpeciali. C. de teſta. & Ange. in auc. de teſtibus. §. ſi quis ꝑ Gloſ. & Doc. in ca. in præſentia. de teſti. Tho. Diplo.

4 TESTIS *b* cauſā ſui dicti reddere de-
b bet ꝑ id quod aliquo corporis ſenſu ꝑcipitur, quia ſecundum naturā nil eſt in intellectu quod prius non fuerit in ſenſu. vnde ſi de aliquo viſibili interrogetur, ꝑ uiſū cauſā reddat vt dicat id ſic ſcire q̄a vidit: & eodē modo ſi de dicto vel cantu per auditum. Si de odore ꝑ odoratum. Si de

Si de ſapore per guſtū. Si de lenitate vel aſperitate per tactum,& pariter & ſimilibus iſtud legibus comprobatur: vt ff. de teſ.l. qui teſtō.in fin.de his quæ in teſta. delen.l.j.in prin.l.teſtium.C.de teſti. ibi in eo quòd requirit eos fuiſſe præſentes, & in auc de hære.& fal.§.ſi uero abſint. ibi ſe affuiſſe & uidiſſe,& a noſtris maioribus eſt receptum per Inno.in d.c. cum cauſam.& in Specu.eo.tit.§.nunc tractandum.& Iac.de Are.& Cy.C.e.l.teſtium. ſunt etiam quædam quę per diuerſos ſenſus percipimus vt motum alicuius rei, per viſum, per tactum & auditum. vt motū cāpanæ per ſonum. Similiter & alicuius rei quam per viſum,& per tactum percipimus. quandoque etiam ad cognitionem non ſufficit unus ſenſus: & tunc vtraque ratio reddi poteſt ſeu debet.

ADDITIO.

b Teſtis. Vide Petr.Cor.in conſi. 27.in 3.vol.in pręſenti conſulta.in 2.col.& Abba in conſil.conſuluit de appella. Tho. Diplouata.

5 Testis † dixit aliquē eſſe dominū rei & cām nō reddit: quoniam nec inter. rogatus fuit,an eius dicto ſtetur? reſponſum eſt per Inn.in d.c.cū cām.& in Spe. in d.§. nūc tractandum non eſſe ſtādum: quod enim traditum eſt ualere dictum ſi ne cā cum non interrogetur in his receptum eſt, quæ ab aliquo ſenſu corporis

a percipiuntur [a] vt dictum eſt. dominum autē magis ab hominibus ratione iudicatur quā ſenſu percipiatur. hoc autem ad iudicem pertinet non ad teſtem. Idem dicendū ſi teſtis dixerit aliquē ebrioſum vel iracundum, & cauſam non adiecit, cum etiam hoc ſenſu non percipiatur, & hoc iure utimur: & hoc contra videtur his quę conſtituta ſunt in l.teſtium. C.de teſt.enumerationem pecuniæ poſſe probari per teſtes qui uiderunt. ſolus enim color videtur. an autem ſit pecunia vel aliud, & an ſit aurea vel argenta iudicat intellectus. Et ſimiliter per auditum ſolum uox auditur,ſignificatio autē in intellectu percipitur. ſenſus autem corporis maioribus & infantibus eſt,& nobis & in bruttis. illi tamen nō iuſtificantur,quoniam carēt iudicio,per aliud ergo quam per id quod ſenſu percipitur ratio reddi debet:cū ergo dicitur ſenſu corporis percipi latius aſſumendum eſt.ſ.id quod per omnem ſenſum homini in noticiam deducitur,ita ꝙ illud ignorare in ſupinam ignorantiam caderet,& ita ſenſerunt qui dictam doctrinam primitus tradiderunt: quis enim tam ſtultus quam ignorans reperitur vt pecuniam an ſit aurea vel argētea,nō cognoſcat aſpectu? vel quis eſt qui ex ſono verborum intellectū non capiat? tales quidē vt dementes iudices nō admittāt ſi ſuper eorum teſtimonio non diſputatur: ſed propter perſonam non

6 creditur: & ut † hoc euidentius declaretur conſiderari oportet. quòd res quædam ſenſu percipiuntur, & ex his cum magno diſcurſu per intellectum aliquid iudicatur, vt quem eſſe dominum. nam quia uidit.& quia vidit legitimis temporibus poſsidere. Ex his concludo dominium, per modum enim cuiuſdam ſillogiſmi ad notitiam huius deducitur, & hæc ſunt quæ dicta nō ſufficiunt niſi cauſa reddatur per præmiſſa quę ſenſu percipiuntur. Sed quædam ſunt quæ non ſolo

b ſenſu [b] abſque diſcurſu aliquo, vel ſaltem cum modico percepit intellectus, vt quem poſsidere,& loquor de ea poſſeſſione quæ facti eſt, numerare pecuniam, quē ambulare,& ſimilia: & in his dictū ſufficit, cum non interrogetur de cauſa

7 eius cuius gratia de facto † quęſtionem concurrentē ſubdamus. Teſtis dixit fun-

c dū valere decē [c] an probet ſi non fuit interrogatus de cauſa, dixi non probare. nam valor fundi non niſi cum magno diſcurſu percipitur,ſed ex fructuum quantitate,exitu,& circunſtātijs rerum, ex uare. Sillogizat.n.intellectus ex his, nec horum eſt cōmunis noticia, in frumenti vera æſtimatione, vel alterius animalis ad vſum hominis deſtinati, ſecus eſſet. nam ex ſolo affectu vel tactu æſtimationis eſt communis notitia,in equo verò æſtimando ſicut in fundo diſcurſus requiritur, &

d fortè vehementior. [d]

ADDITIO.

a Percipiuntur. Adde.Bal.in l.ſolã. C. de teſti.Inno.do. Ant. Bal.& do. Cardi. Flo.in cap.cum cauſa.de teſti.& ibi vide Abb.Vbi alleg. Bar.hic.in 2.colum.& ibi vide plures concor.per Fely.in 5.colum. vbi omnino videas. Tho. Diplo.

b Senſu. Adde Abbatem poſt Cardi.in c.cum cauſam.de teſti.cum cõcor.de quibus per Fely.ibi in 5.colum.in ver.modo hanc fallentiam. Tho. Diplo.

c Valere decem. No.quòd dicit Barto. hic quod teſtis deponens ſuper valore nõ probat niſi aſsignet cauſam etiam nõ interrogatus. Vide Cardinal. & Abba. in d.c.cum cauſam.de teſti. & Bald. in l. pe.C.de ſenten. quæ ſine cer. quanti cũ concor.de quibus per Felyn.in præalleg. c.cum cauſam.in 4.colum.de teſti. Tho. Diplouatatius.

d Vehementior. Vide Alex.de Imo. in l.precia rerum.in vlti.col.ff.ad l. fal.& ibi ſcripſi. Thomas Diplo.

8 Testis † dixit aliquem dominum,& cauſam adiecit:quia vidit eum poſsidere tanto tpe quòd præſcripſiſſet. Reſponſum eſt per Inno.in d.c.cũ cauſam. & in Spe.eo.ri.§.nunc tractandum,vtile dominium eſſe probatu ſi non fuit vlterius interrogatus. ſicut enim probat dictũ ſi nõ interrogatur de cauſa,ita ſufficiens cauſa eſt.ſi de cauſa cauſæ vel eius circunſtãtiis non iuterrogatur,hic de ea præſcriptione intelligendum eſt in qua titulus non requiritur,& ſic ex eo quod poſsidere cõſpexir ſine magno diſcurſu comprehenditur eum dominum.quòd ſi titulus requiratur non ſufficeret niſi de titulo ſufficiẽs teſtimonium reddetur. eſt enim quid a poſſeſsione ſeparatum.

9 Testis † dixit aliquem poſſediſſe,& cauſam non adiecit videbatur non probare, quia poſſeſsio eſt ius inſiſtendi rei non prohibitæ poſsideri; hoc quippe ſenſu non percipitur ſicut nec dominium. Sed reſponſum eſt p Gl.in l.ſtipulatio a
a iſta. §. hi quoque.de verb.ob.& p Inno. in d.c.cum cauſam.ad poſſeſsionem quę facti eſt & ſenſu percipitur hoc referendum. Idem in ſimilibus quæ ius & factum ſonant.

ADDITIO.

a In l.ſtipulatio.] Adde Bar.in d.l.ſtipulatio iſta.§.hi quoque.cum concor. de quibus ibi per Alex.& Iaſo.& vide Fely. in d.c.cum cauſam.in 6.col.de teſti.in verſ. ſecundo tempera. Tho. Diplo.

10 Testis † dixit aliqua uera eſſe,quia audiuit dici. reſponſum eſt vt non probet: vt no.C.de teſt.l.teſtium. & de aqua plu.arc.l.2.§.idem Labeo.& cap.licet ex quadam.& c.ſeries. extra de teſt. in aue. de hære. & fal.§. ſi uero abſunt.col.j.& in Spe.eo.§.j.ver.item quòd non prohibet. Teſtimonium de auditu alieno regulariter non valet,huius ratio eſt: quia ratio non eſt manifeſtior dicto: ſed ęquè vel minus,iudex enim non audit a teſte & ex eius dicto certus non redditur,ideo de cauſa quęritur.ſi igitur ab alio ſe audiuiſſe reſpondit ignotum per ignotius oſtendit. Sed ſi addat ſe audiuiſſe ab aliquibus qui ſe uidiſſe dixerunt, cauſa videtur aliqualiter manifeſtior dicto, ſufficiens tamen eſt. Nõ enim teſti creditur niſi in iudicio per iudicem iuramẽto præſtito parte pręſente vel contumace ſolenniter examinetur: ſed cum teſtis audiuit alium ſeu alium vidiſſe dicentem iſta, ſolennitas defuit, igitur inſufficiens eſt cau-
11 ſa. ſed † forte ſi ſcriptura continens dicta teſtium deperiret,& extarent qui dicerent ſe vidiſſe aliquos teſtes idoneos
b b iurare in cauſa,& ſolenniter examinari: & dicerent ſe vidiſſe, tunc eorum teſtimonio ſtandum eſſet: vt not.ff.eo.l.curent.facit C.eo.l.teſtium. in fin.

ADDITIO.

b Aliquos teſtes idoneos. No. quod dicit Bart.hoc,quod ſi ſcriptura continens dicta teſtium eſt deperdita,& extãt teſtes qui dicunt ſe vidiſſe aliquos teſtes idoneos iurare in cauſa: & ſolenniter examinari,tunc dicto eorum ſtandum erit. vide plures concor.per Fely. in c. ſicut nobis in 2.& 3.col.de re iudi. Tho. Diplouatatius.

Teſtis

12 Testis † dixit aliqua vera eē: quia a credit, a ſic eius dicto ſtandū non eſſe ab omnibus reſponſum eſt per Iac. de Are. & Cy. in l. teſtium. C. eo. magis enim iudicat q̄ teſtificetur niſi cauſam propter quam credit ſufficientem annectat, niſi in his quę conſiſtunt artis peritia, vt medici & obſtetrices, & ſimiles & qui de credulitate deponunt. non enim ſunt proprie teſtes, ſed magis vt iudices aſſumuntur ad illū cauſæ articulum iudicandum vt l. j. de vē. inſpi. & quod ibi not.

ADDITIO.

a Quia credit. Vide plures concor. per Fel. in c. ſicut nobis in 2. & 3. colum. de teſti. Tho. Diploua.

13 Testis † dixit aliqua ſe vidiſſe, & interrogatus de cauſa nullam reddit, reſponſum eſt p Inno. eius dicto ſtandū in d. c. cum cauſam. quia in dicto ſenſum exprimit quòd verum eſt: quod enim demonſtratum eſt amplius demōſtrari fruſtra eſt, vt ff. de dote prægle. l. j. in fi. nec repugnat quòd viſus decipi poteſt, ſimiliter & cæteri ſenſus. nam intelligimus pſonas teſtium eſſe probatas in quibus ſecundum quod communiter accidit non cadit ſenſus deceptio, ita quòd nō cogno- b ſcatur ab eis porro ſi ſenſum decipi co- c gnoſcerent non b teſtificantur. c

ADDITIO.

b Non. Vide Alex. in l. 2. in pen col. C. de reſcin. ven. in apoſt. Bar. & ibi vide apoſtil. meam vbi plenè ſcripſi. Tho. Diplouatatius.

c Teſtificantur. Vide Alex. in l. 2. in pen. col. in apoſtil. Barto. & ibi dixi in apoſtil. mea. C. de reſcin. vendi. Tho. Diplo.

14 Testis † dum de vita & moribus alicuius interrogaretur depoſuit & cām ſcientiæ reddidit: quia & vicinus & ſanguineus eſt. videbatur eius dicto non ſtādum: quia per nullum ſenſum corporis d d cauſam reddit, dicebam ſtandum eſſe, ſufficit. n. ſenſum exprimere vel aliquid per quod ſecundum communiter accidē tia per ſenſum habeatur notitia: quia eius vicinus, vel conſanguineus eſt, videtur ſecundum quòd communiter accidit vitam & mores eius per viſum. ſcire ergo cauſam reddidiſſe videtur, hoc etiam legibus comprobatur, vt C, de in integ. re- e ſti. l. de tute. e ff. vnde cogna. l. octaui. extra de præſump. c. quoſdam & c. fi. ff. lo- ca. l. dominus horreorum de fun. inſtru. l. ſi ita in fin.

ADDITIO.

d Nullum ſenſum corpori. Vide Bar in l. Labeo. ff. de ſupel. leg. & ibi Alex. in addi. pe. Tho. Diplo.

e L. de tutel. Et ibi Vide Alex. in 2. col. in prin. & ibi apoſt. Tho. Diplo.

15 Testis † de ſapore f vini interro- f gatus dixit eſſe dulce. cauſam reddit: quia bibit, videtur non valere, quia bibere tactum reſpicit. ſapor autem habetur per guſtum. ſed cum per talem tactum perueniatur ad guſtum iuſtam cauſam reddidiſſe videtur. guſtus enim quidem tactus eſt vt Ariſto. dicit.

16 Testis † dicit quòd vidit Titium pmittere Seio. an tale teſtimonium valeat dubitatur, qa magis auditu quàm viſu præcipitur actus promittēdi. ſed reſpōſum eſt per Iac. de Are. & Cy. in l. teſtiū. C. de teſti. & per Spe. eo. tit. §. nunc tractandum. ver. de auditu videtur aliter dici. & c. quòd appellatio videndi videtur cōmunis ad omnem ſenſum quo aliquid g percipitur. quotidie g enim dicimus vidi tale vinum eſſe dulce. & uidi talem rē h eſſe duram uel mollem h & ſimilia. cum rectè alio ſenſu percipiantur. an autem de tactu hęc poſſent dici probabiliter du- i bitatur. ſępe enim dicimus nos manibus i tangere id quod non eſt tangibile. vt in epiſtola canonica Io. in prin. Ibi manus noſtræ pertractauerunt quæ ſunt de regno vitæ. ſed in noſtram claram peruenit notitiam. ſed illud pro claro intellectu apponitur non quòd vnum tangere pro alio ſenſu ponatur.

ADDITIO.

f Testis de ſapore. Vide Bar. in cōſ. 110. quidā Maſiolus. & infra in 7. col. §. vinum dixit. vide etiam Fely. in ca. cum cauſam in 8. colum. in 2. fallen. de teſti. & ibi

ibi vide plures concor. Tho. Dipl.
g Quotidie. Vide Alex. in l. j. in prin. in 8. col. ſi certe. pet. Tho. Dip.
h Vel mollem. Adde Gl. in c. teſtes. & in c. quia vide num. 3. q. 11. de qua facit ſe illum Lud. in l. ſciendum. in 6. colū. ff. de verb. ob. cum concor. de quib. per Felyn. in d. c. cum cauſam. in 8. col. ver. ſed iſtam concluſionem. Vide Alex. in l. 2. §. fin. in 3. colum. ff. ſol. mat. Tho. Dip.
i Nos manibus. Vide plenè per Iaſ. in l. manumiſsiones. in 3. colum. ff. de iuſt. & iur. Tho. Dip.

17 Testis dixit ſe † aliquid ſcire, quia præſens fuit vel quia interfuit an probet: non enim per ſenſum aliquā cauſam reddit, & poteſt eſſe quòd fuit præſens, non tamen videns nec audiens, quòd plerique dixerunt. pro hoc C. de erro. aduo. l. j. & ibi Glo. & Ioan. And. extra de teſti. c. præſentium lib. 6. & Specu. eod. tit. §. j. ver. item quòd non perhibet, arbitror ta-
a men quòd probet. quòd enim dixit ſe ᵃ præſentem ſcire creditur per ſenſum ſuū cum non ſit interrogatus vlterius vt in præcedentibus eſt relatum. non autem potuit ſcire ſe præſentem fuiſſe negocio: niſi id intellexiſſet, hoc etiam imperiali conſtitutione probatur, quæ dicit, validum eſſe eius teſtimonium qui ſub præſentia ſua dicit debitum eſſe ſolutum. C. eo. l. teſtium. Sed contra facit, in auc. de hęre. & fal. §. ſi verò abſunt. vbi innuit ꝙ debet dicere ſe præſentem fuiſſe & vidiſſe. Sed ſol. patet, aliud eſt dicere ſe præſentem, & aliud ſi alium diceret ſuiſſet præſentem, quod ad præſentiam corporis refertur quæ ſenſu percipitur, non ad præſentiam animi alterius quam teſtis, quę ſenſu non percipitur. & ita intel-
18 liguntur contraria. † Sed ſi lex, teſtator, vel contractus aliquid fieri debere aliquo pręſente requireret, ſemper intelligitur præſente & intelligente, vt ff. de arbi. l. diem. §. coram. & de verbo. ſign. l. co-
19 ram. ſecus † ſi notarius in inſtrumento aliquid factum eſſe ab aliquo præſente narraret: quia de præſente & intelligente intelligetur, verba. n. notarij & iudicis ſunt cum effectu iuris intelligenda aliter quod in teſte, vt patet in verbo promiſit. ff. de verb. obliga. l. ſciendum. & quod ibi dixi. & inſti. de inuti. ſtipu. §. ſi ita ſcriptū. & de fideicom. §. fin.

ADDITIO.

a Dixit ſe. Vide Bar. in l. j. § tutor. & ibi vide apoſtil. in 5. quòd ſufficiat. ff. de aucto. tut. & ibi dixi & vide Alex. in conſi. 29. in 7. vol. incipi. clariſsimè doctor. in 7. col. & in conſi. 174. in 6. volu. in cauſa. & lite in pen. col. in fi. Tho. Dip.

20 Testis ſuper aliquo † depoſuit dicens, quia ſic ſibi videtur. quidam putabant eum probare exemplo iudicum qui pronunciant ſibi ſic videri, ſed hæc diſsimilia ſunt. iſtud. n. verbū mihi, refertur ad iudicium intellectus, quod iudici congruit & non teſti. vnde dicebam non pro
b bare niſi hoc quod dicit ſibi videri ᵇ ſic conuinctum ſenſui. vt ſi dixit quòd vidit talem poſsidere, & videtur ſibi quòd ſint. 10. anni. ex eo. n. ꝙ vidit coniuncto eo ꝙ ſibi videtur bonum eſt teſtimonium. vel ſi dicit ſe vidiſſe vnum hominem, & videtur ſibi quòd fuerit Titius & ſimilia.

ADDITIO.

b Videri. Nota hic quòd verbum videtur quando iungitur cum ſenſu corporis, tūc teſtis probat. Adde Bar. in l. quid tum. §. arbiter. ff. de arbi. & Alex. in conſi. 109. viſis & vt oportet conſideratis. in 6. col. in j. vol. & hæc adde ad no. per Felyn. in ca. quotien. in vlt. col. de teſti. & vide Alex. in conſi. 147. in 2. vol. in vlti. col. in princ. & Iaſ. in l. j. in prin. in vlt. col. ff. de iuſt. & iur. Tho. Dip.

Post tractatū rerū vniuerſalium pertinentium ad teſtium dicta eſt ad particularia deſcendendum. Omnis autem res ſuper qua poteſt teſtis interrogari aut eſt res aliqua in actu, aut in potentia ad eſſe Item earum quæ ſunt in actu, aut eſt res aliqua infra intentionem, aut eſt res aliqua extra intentionem. Item earum quę ſunt extra, aut eſt ſubſtātia, aut quātitas, aut qualitas, aut relatio, aut actio, aut paſſio, aut tempus, aut ſitus, aut habitus, aut

aut eſt aliquod compoſitum ex prædictis vel aliquibus prædictorum,& prædicta p ſuas rubricas j. ſingulariter proſequemur: quia tñ ea quæ ſunt in potentia non intelliguntur niſi per ea quæ ſunt in actu. quæ verò ſunt in actu,& in intentione nō intelliguntur niſi per ea quæ ſunt extrà. ideo ab his quæ ſunt extra eſt inchoandum: & primo de ſubſtantia videamus.

Svbstantia ſi accipiatur pro genere gñaliſsimo, vel ſubalterno, vel ſpecie aliqua ſupra indiuiduum, ſiue dicamus quòd ſit intentio ſola, ſiue q̃ ſit extrà animam,vt dialectici diſputant,ad tractatum noſtrum non pertinet. non enim illo modo ſumpta in noſtro eſt commercio. licet enim dicatur hominem deberi in genere, non tamen ipſum genus, vel ſpecies ita debetur. ſed iſtud indiuiduum
21 quod ſoluetur † igitur prout in hoc nomen ſubſtantia reſpicit indiuidua quę in noſtro commercio ſunt, inueſtigationis noſtræ eſt:aut enim eſt ſubſtantia rerum incorporalium aut corporaliũ. de incorporalibus teſtificari non poſſumus directo: qm̃ ſenſu non percipiuntur: ſed per alia dicta vel facta comprehenduntur. iō de his ſub titulo de actione & paſsione dicetur. corporalis autem res, ſenſu comprehenditur, igitur de his dicendum eſt: licet enim iuriſconſultus res corporales ſubdiuidat in plures. tamen illæ ſubdiuiſiones magis qualitates rerum, q̃ ſubſtãtiam reſpiciunt.ideo de his in tractatu de qualitate dicetur.de ſubſtantia ergo rerum corporalium eſt dicendum.

a Rem aliquam a eſſe conſtat omne id quod ſenſu percipitur, ſed quæ ſit vel fuerat eius ſubſtantia ſi dubitatur, ad teſtes decurritur. quamuis enim res corporales & viſibiles ſint, ipſa tamen ſubſtantia inuiſibilis eſt,vt in homine anima.vnde circa rationem dicti teſtis poteſt probabili-
22 ter hæſitari. † Aduertendum eſt igitur quòd per rerum accidentia quę ſenſu percipiuntur ſubſtantiam comprehēdimus.
23 hoc autem tripartitum eſt. † quædam enim ita nobis cõmunia ſunt quod aſpectu ab omnibus cognoſcuntur. vt lapis, lignum, ferrum,& ſimilia. & in his ſufficit ſi teſtis dicat lignum fuit quia vidi:& ſi vlterius interrogetur quid vidit, & dixit, vidi habere formam ligni ſeu qualitatem ligni ſatis exprimit. ſi vlterius interrogetur quæ erat illa forma ſeu qualis illæ qualitates non cogitur reſpondere. nec debet interrogari: quoniam non habemus nomina manifeſtiora his. non. n. color ligni eſt albus ſimpliciter nec niger nec vllo alio nomine expreſsius dici poteſt,quàm cùm dico color ligni eſt. rectè teſtis de his interrogatus dixit neſcio aliter, quàm dixerim: & ſi ſimpliciter dicat neſcio debet intelligi eo modo ne ſibi cõ
24 trarius ſit. † Quędam autem non omnibus communia ſunt: ſed certæ conditioni hominum, vt aromata,lapides pretioſi, & ſimilia quæ a mercatoribus & eorum artificibus manifeſtè cognoſcuntur: ab aliis non tunc pro cauſa ſufficienti 2. teſtem oportet dicere,ſcilicet ſe vidiſſe,& ſe ſcire illius conditionis eſſe, creditur enim ei in hoc cùm nihil contrarium probetur. ſed quòd ſimpliciter dixerit ſe vi-
b diſſe, ei non ſtatur b niſi per alia illius cõ
25 ditio doceatur. † Alia verò ſunt quæ non per homines illius artis niſi per valdè peritos cognoſcuntur, quid ſit quod ſæpè contingit in his rebus quæ multas ſimiles habent:tunc ſi res de qua dubitatur poteſt haberi: quia ius dicit quibuſdã peritis committat qui de rei quidditate renuncient quibus ſtatur. & illud magis iudicium, quàm teſtimonium eſt, vt in his quibus committitur literarum comparatio facienda, quòd ſi de quidditate rei quæ deſiit vel haberi non poteſt dubitetur,& tam difficilis fuerit cognitionis. & hoc conſtat teſtib. peritis qui talem rē viderunt eſſe, credendum eſt, vt in his qui priuilegiorum deperditorum tenorē probant conſtitutum per canones eſſe comperimus quod & à noſtris præcepto
26 ribus approbatur. † Contingit aliquando aliquem eſſe binominem,& ex aliqua honeſta cauſa nomen proprium commutaſſe: tunc dicendum eſt iuſtum eſſe errorem qui alio nomine Philippus vocatur,

vel

vel qui alio nomine nuncupatur, cauſam
27 autem dicti reddit, vt ſ. illud † aũt quod à
quibuſdam eſt receptum. vt auditu vocis
cognoſcatur hõ nunq̃ approbaui. multæ
enim ſimilitudinis reperiuntur in vocib.
& ſæpè vidi vnum alterius vocẽ fingere,
vt auditu idẽ oib. videretur. & in voce e-
iuſdẽ multas mutationes videmus. vt idẽ
non videatur. alia n. eſt vox pueri: alia a-
dulti: alia iuuenis: alia ſenis: alia ſani: alia
ægrotantis vel rauci: alia ieiuni: alia ſatu-
ri vel ebrioſi. Ex hoc ẽt apparet mutatio
vocũ aliter. n. percipimus vocẽ exiſtentis
in eodem cęnaculo. aliter eius qui eſſet in
alio exiſtente medio pariete. Et etiam ex
tpe cõtingit mutatio vocum. aliter enim
per vocem percipimus cùm ventus expi
rat. aliter quieto tẽpore, cùm hęc ſi quæ-
dam aeris repercuſsio apparet, hoc non
vniformiter fieri. quin tamen indicium
aliquod faciat non negarem.

ADDITIO.

a Rem aliquã] Vide Iaſo. in l. j. in princ.
in 3. col. ff. ſi cer. pet. Tho. Diplo.
b Ei non ſtatur.] Vide plenè per Fely. in
rubr. decr. in vlt. col. in fi. & Iaſo. in l. 2. §.
volun. in 5. col. ff. ſolu. matr. Tho. Diplo.

28 Hanc eandem † rem numero eſſe iſtã
cum illa de qua retro, aliam quidem fuiſ
ſe ponitur, ſi de re aliena ab homine lo-
loquitur, tortis probatio eſt. hæc enim du
bitatio cõtingit interdum in rebus ſolo
cohęrentibus. pone enim inſtrumentum
emphyteuſis continere fundum cuius fi
nes ſunt fundus Titij, & fundus Sempro-
ni qui fines curſu tẽporis Dños mutauer-
runt. Vt igitur illũ eſſe eundem fundũ cũ
eo qui in inſtrõ continetur oſtẽdam hoc
modo, habeo ponere & probare, quòd ta
lis fundus cuius olim erant tales fines, &
talis fundus, cuius hodie confines ſunt
tales, eſt vnus & idem fundus. & ſi te-
ſtis hoc dixerit verum eſſe, & pro cauſa
adiecerit: quia vidit olim illos fuiſſe poſ-
ſeſſores dictorum fundorum qui pro fi-
nibus apponuntur. nunc verò videt poſ-
ſideri ab iſtis ſanè dicit. non enim de do
mino finium diſputatur: ſed ſufficit quòd
teſtis aliquid dicat propter quod illi fines
taliter denominati fuiſſent. ſed conſtat à
poſſeſſore fundum denominari ſolere.
Sed aliquando vetuſtas vt teſtes habean
tur de viſu non patitur. tunc puto ſuffice
re ſi teſtis dixerit ſe à ſuis audiuiſſe an-
tiquis fide dignis, quòd talis fundus qui
pro fine apponitur iam fuit Titij, poſteà
venit ad alium gradatim ſingulos nomi-
nando, vſque ad eum qui nunc poſſeſſor
eſt, & hæc eſt opinio circum colentium,
hoc receptum eſt ſufficere. in probatione
conſanguinitatis, quia grauius eſt.
29 † Aliquando dubietas hæc occurrit in
animalibus, vt ſi dubitatur verùm equus
vel mulus ſit ille qui ante fuit Titij. non
enim iſta per faciem cognoſcuntur vt ho
mines: ſcilicet, cum corpora animalium
non cognoſcantur ſuper corio, poſſunt
eſſe ſigna per quæ recognoſcantur de fa-
cili, ex quibus teſtis ſui dicti cauſam pote
rit comprobare. Aduertendum tamen
eſt, ne contingat deceptio: quia quæ-
dam ſunt quæ mutari poſſunt facto ho-
minis, vt in bone cornua quæ in ignem
apposita in partem aliam volui poſſunt.
Quædam etiam animalia in eo ferro ſi-
gnantur vt valeat recognoſci. Sepè e-
30 tiam † de hoc dubitari contingit in ſpe-
ciebus aliarum rerum mobilium, & ha-
rum quædam ſunt multa varietate com-
poſita vt libri, vaſa argentea, & talia va-
riis formis ornata, & his ſimilia. & hęc re
cognoſcuntur de facili. & ſi teſtis ideò ſe
recognoſcere dixit. quia vidit, & diligen-
ter aſpexit. puto ſufficere ſicut de aſpe-
ctu faciei de hõmine diximus. Quædam
horum ſunt magis ſimplicia. & tunc pro
pter multam ſimilitudinem quam cum
aliis eiuſdem ſpeciei reperiuntur habere,
recognitio difficilis eſt: & horum quædã
accipiunt formam opere manufactam.
quædam ab ipſa natura formata produ-
cuntur. primæ quidem: quia eiuſdẽ ho
minis operæ ſecundum varietatem tem-
poris ſunt diuerſæ de facili poſſent habe
re ſigna, vel in ipſarum confectione con-
currentia, vel ex poſt facto accidentia ex
quibus recognoſcũtur. tunc teſtem opor-
tet per illa ſigna vel ipſorum vnam tan-
tum

tum cām notabilem reddere. eū receptū ſic quòd per duas demonſtrationes, vel vnam notabilem res certa demonſtratur, quòd ſi ex ſigna deficerent cauſam reddi oportet per aliquod quod ſit extra ipſam rem. Exempli gratia, quædam referamus interdum ex vaſe ad fidem de rei identitate adducimur. Quid enim ſi habebam cultellos communis formæ in vagina difformi, & apud te vagina dignoſcitur cum cultellis. vel quid ſi in marſupio difformi & difformiter ligato pecuniam certā poſui quod marſupium apud te eſt cum tanta pecunia: quamuis enim cultelli per ſe nec pecunia per ſe recognoſci nō valeant, ex vaſe tamen eadem eſſe numero rectè dicam. Interdum etiam aliarum rerum coadunatione adducimur ad dicēdum idem eſſe. quid enim ſi in marſupio formæ communis poſui certam quantitatem pecuniæ aureę. certam argenteam, certam ære contaminatam, & marſupiū apud te reperiatur illius forme communis cum eiuſdem quantitatibus. certè ad fidem adducor quòd corpora ſunt eadē. Interdum ex perſona habentis hoc comprehenditur, quid enim ſi ciphum meū communis formæ perdidi, & apud te reperiatur, nempe cum a me cauſam habeas illum eundem eſſe certum eſt, n. ſi aliud doceatur expreſsè: vel quid ſi apud famulum pauperem reperiatur ciphus argenteus formę communis dicam eſſe ciphum domini ſui quem eiuſdem formæ communis antè habuiſſe cōſtat niſi aliud doceatur. hoc etiam Salomonis probatur exemplo qui illius iudicauit eſſe infantem, qui eum diuidi contradixit, nec his contra dicit quòd conſtitutum & reſponſum eſt in libello tam in reali quam in perſonali ſufficere ſi pecuniæ dicatur numerus. materię verò factè materia & ſpecies, vt ciphum argenteum, & ſimilia. & iſtud ſufficit vt admittatur libellus, nō autem in probatione ſufficeret quando conſtaret quòd eiuſdem materiæ & formæ reperientur, quia enim plurium diuerſitas rerum vno nomine comprehenſarum probationem facit obſcuram, vt conſtitutū eſt. hanc igitur rerū multipli-

31 citatem reus doceat. † Quædam ab ipſa natura formata producuntur, vt fructus in quibus cum natura vniformiter operetur ex forma, & plurium recognitio eſt impoſsibilis, vt in vino & frumento in eadem regione nato, igitur recurrendum eſt ad ſigna quę ab extra veniūt Si enim frumentum meum fuit in certo loco depoſitum, & vbi reperiatur, illud idem eſſe præſumitur niſi de mutatione doceatur. ſi tamen aliqui fructus eſſent qui ſummum gradum bonitatis attingerent, hi certi dicuntur, vt cōſtitutum eſt, & tunc recognitio eſſet poſsibilis ex colore, ſapore, & ſimilibus. licet autem hæc probatio quòd ſit eadem res difficilis ſit, tamen probatio quòd non ſit eadem res facilis eſſe poteſt ex diuerſitate formæ, & etiam qualitatum quæ non poſſunt abeſſe abſque corruptione ſubſtantiæ, vt ꝙ liber parui voluminis efficiatur magni voluminis, abſque adiectione charitatū, aliud in his qualitatibus quæ adeſſe & abeſſe poſſunt abſque corruptione ſubſtantiæ.

32 Peremptam † rem ſeu deperditam eſſe qualiter probetur, dubium eſt: quoniā hoc probationem ſignificat, & quantum ad eum ad quem rem perueniſſe non cōſtat. ſatis liquet rem non eſſe vel deperditam eſſe, ſi adhibita diligenti inquiſitioni rem non reperit, & non reperire ſe eſſe rit, niſi per aduerſarium aliud doceatur. ſed ſi ad aliquem rem perueniſſe conſtat, & ipſe rem deperditam vel peremptam eſſe dicat hoc probare debet. hoc autem interdum iuramento ſolo probatur. vt ſi ad rem exhibendam ſolo iudicis officio accerbatur vt conſtitutum eſt in eo a quo inſtrumenti producti exhibitio poſtulatur: ſed ſi ad hoc iure obligationis tenebatur, tunc hoc debet manifeſtè probare quò in rebus ſolo coherentibus ſit de facili per aſpectum, vt ſi ibi erat domus quæ nunc non eſt. Si ibi erit fundus qui nunc non eſt: quia caſmate periit. In rebus verò mobilibus etiam poſsibile eſt quòd quis caſum viderit quo res perempta eſt, vt rem extingui incendio, vel impetu aquarum, vel facto hominis. & in

his

his directò per viſum teſtis rationem dicti reddere poteſt, quod ſi talis caſus viſus nõ fuerit põt aliquñ ex natura ipſius rei probari peremptio: ſunt enim quædam quæ longo tempore ſeruari non poſſunt: ſed modico tpe naturaliter pereunt: vt fructus, quorum quidam paucis diebus, quidam menſibus, quidam anno pereunt, & animalia ſuæ ætatis tps longiſsimum habent naturaliter limitatum. quòd tempus ſi elapſum fuerit rem conſtat eſſe extinctam, vt eſt in homine dictum. In his verò quæ ſeruari poſſunt eſt ad alia indicia recurrendum, vt ſi horrea in quib. res erat reperta ſunt fracta: & aliæ ſimiles pſumptiones, hæc omnia legibus comprobantur. an autem perdentis culpa inueniſ ſe præſumatur, alibi dicemus.

a Cvra carnium a † in abundantia
33 habendarum cõmiſſa eſt aliquib. de populo Peruſino qui animalia multa emerunt in Apulia, & conduxerunt ea in territorio Peruſino, & ea tenuerunt per annum, faciebantq; de eis occidi prout quotidiana neceſsitas exigebat. paſtores, quod plures ex illis animalibus in itinerib. & in paſcuis perempta & perdita retulerunt. & ſic in libro rationis dicti officij ſcriptũ eſt qui ab eis rationes exigebant non adhibebant eis fidem. dixi ſi communiter ſic alias contigiſſet. vt ex tanto numero tot animalia alio tempore perdidiſſent: & hoc probaretur, & etiam eis hoc veriſimiliter eueniſſe: & ſic probatum eſſet ea deperdita per hoc veriſimile. ſi enim in hoc genere cauſarum etiam de hominis morte per veriſimilia receptum eſt probari: multo fortius hoc dicebam in paſtoribus deponentibus eſſe credẽdum. ſicut enim duci de morte militis creditur, ſic & paſtori de morte animalium eſt credendum, quod ita equum viſum eſt.. vt lege lata ipſius ciuitatis ſic terminaretur.

ADDITIO.

a Cura carnium. Vide Alex. in conſi. 10. in 6. vol. incipi. mature. quod eſt duplicatũ in conſil. 141. in 1. volu. vbi Alexan. in 1. col. dicit quòd tractat. iſte non inuenitur eſſe Bart. niſi vſque ad hoc capitulum. & quòd ipſe habet perfectum. & idcircò cõclu. huiuſmodi tractatum eſſe perfectum ex verbis do. Alex. Tho. Diplo.

34 Vinvm dixit † vidit, dixit b probare quia hoc quod dixit vidit omnem ſenſum reſpicit per quem ad illius notitiam peruenitur. ſed ſi dixit quia vidit colorem, dubium habet nam aqua tincta nebulis vel moris colorẽ vini habet ſimiliter lixiuium & vrina. Quædam ergo p teſtem addi oportet, ſ. quia vidi & odoraui, ex his enim duobus ſenſib. circa vinũ non contingit deceptio communiter, vel dicat, quia vidi & guſtaui, vel vidi hoc in taberna vinaria, vel extrahi de vaſe vinario, & ſimilia. ſecus autem ſi in apotheca ſpeciarij: potuit enim eſſe ſirupus: vel quod ſimile. viſus ergo in prędictis ſine aliis adminiculis ad fidem iudicem non adducunt. Sunt autem alia adminicula vel ſenſus alij attendunt vel locum vel tps. licet enim in cereo paſchali tpe facto vuæ videantur aſpectu. tñ ex loco & tẽpore cõprehendimus ceram eſſe ad illam ſimilitudinem coagulatam. Aliud ſi in vite tẽpore congruo viderentur quod in ſimili
35 bus arbitror admittendum. † & etiã ex his modis negatiua directò probatur. ſcilicet quòd talis res non erat lignum, & ſimilia. cùm enim ad certum corpus non referamus eſt negatiua coartata. & ſic per qualitates quas percipit ſenſus directò repræſentatur eidem quod alia ſubſtantia nõ eſt. ſicut cùm diem video directò cõprehendo noctem non eſſe. & econuerſo, vt Proculus reſpondit. de aliis verò negatiuis infra locis ſuis dicetur.

ADDITIO.

b Dixit.] Adde quæ not Bart. in conſili. 110. quidam Maſiolus. & ẽ. in 4. col. verſ. de ſapore. Tho. Diplo.

36 Hominem † viuũ fuiſſe, vel aliud animal dixit. qualiter autem huius dicti cauſa reddatur eſt manifeſtum ſi de ſano loquamur. dico enim me ſcire: quia vidi operationes hominis, vel alterius animalis illius ſpeciei, ſcilicet edere, bibere, ambulare, loqui, & ſimilia. Sed in pue-

ro

ro poteſt eſſe dubium. quid enim de par
tu quem dicũt natum viuum, ſed ſtatim
mortuum, alij negant viuum fuiſſe. vel
de eo qui in actu moriendi erat, quidam
iam mortuum. alij adhuc viuere dicunt.
Reſpondeo ſi teſtis dixerit viuere: quia
uidit eum mouere non probat. nam in
mortuo ſæpè viſum eſt vẽtoſitates in cor
pore ſæpè motum facere dicat igitur te-
ſtis quo motu, ſi tibias vel brachia exten
dere vel artare vidit, hæc quidem actio
vel paſsio animæ eſt. vel ſi dicat ſe ſenſiſ
ſe diaſtholem & ſiſtholem pulſum, hæc
quidem à corde cauſantur vbi radix ſpi-
ritus vitalis eſt. Idem ſi dicat quia vidit
emittere & attrahere ſtatum, aperire ocu
los, & claudere, hæc proculdubio viuen-
tis ſunt.
37 MORTVVM † hominẽ [a] dixit quali-
a ter cauſa ſiue ratio reddat hæſitatio eſt.
Mors enim eſt priuatio vitæ. ſi priuatio,
ergo negatiua, cuius difficilis probatio
eſt. Sed animaduerte de morte. quid in
cauſis paruis, quid in magnis, maioribus,
& maximis. in paruis quidem vbi præiu-
dicium modicum verſatur. vt ſi de ape-
riendo teſtamento tractatur, & ſimili. nõ
ſolum per viſum ſed per leuem præſum-
b ptionem [b] probatur mors. † In cauſis
38 verò magnis vbis magnum præiudiciũ
vertitur. vt ſi de hereditate contenditur,
vel alio commodo pecuniario etiam ma-
gno, per famam mortem probari iuris in
terpretes tradiderunt, quod intelligen-
dum opinor, non de fama quæ ab homi
nibus vilibus & cauſis leuibus ſumpſiſſet
originem. illam enim leuem præſumptio
nem reputo, quam in præcedenti articu-
lo ſufficere receptum eſt. Sed intelligo
de fama quæ ab hominibus grauibus, &
cauſis rationabilibus originem trahat.
c Quid. n. ſi intrauit mare, [c] & ſuperue-
nit tempeſtas, & expectato tempore cõ-
gruo non eſt reuerſus, & perquiſitus per
loca veriſimilia: nec ipſe eſt inuentus nec
nauis eſt inuenta? Quid etiam ſi in ma-
gno exercitu viſus eſt, & finito alias ſe-
cuto conflictu non inuentus & expecta-
tur eſt: & à cõſanguineis ꝑquiſitus? Quid
enim ſi per loca inſidioſa tranſiuit nec
poſtea eſt repertus? Quid etiam ſi per lo
ca non inſidioſa tranſiturus de domo re-
ceſsit mercator bonæ vitæ diues: & à fa-
milia expectatus per tempora non reuer
titur, & perquiſitus non reperitur? di-
co quòd fama quæ ex cauſis iſtis progre
ditur, & ſimilibus non eſt leuis præſum-
ptio, ſed probatio, quæ iudicem & bo-
num virum adducit ad fidẽ. ſit ergo cau-
ſidicus in probando attentus. Sed & ſi po
namus ſenem diſceſsiſſe & tanto tempo-
re ſtetiſſe quòd nunc ſi viueret centum
annorum ætatis eſſet. erit quidem hæc
ſufficiens probatio. qualiter autem poſ-
ſit talis ætas probari j. in titu. de tempo-
re diſcernemus. De profugo autem ſeu
vagabundo, vel alio in quo prædicta in-
dicia ceſſant plus dubitationis eſt: ſed cau
ſas abſentiæ inueſtigandas arbitror.
Si enim propter inimicorum potẽtiam
aufugit, & ſe per mundum occultat, &
vbi ſit ignoretur, quantiſcunque tempo
ribus ignotus extiterit ad mortis fidem
iudex non adducetur niſi indicia alia do-
ceantur, vel ad exceſſum ætatis longiſsi-
mæ & legitimè veniatur: ſed ſi per mun-
dum vagari cœperit iuuenis luſor, luxu-
rioſus, bellicoſus, tunc ab eo tempore de
eius vita cœpit dubitari. ſi poſtea quin-
quennium ſit elapſum, nec de eius ſo-
ſpitate aliquid ſit notum mortem proba-
tam arbitror. hoc enim Imperator con-
ſtituit in muliere quæ virum tanto tem-
pore expectauit. & licet hoc poſteriores
leges mutauerint: tamen quãtum ad ma-
trimonium illud fecit, quæ cauſa eſt ma-
ior & ſequentem articulũ reſpicit. In præ
dictis etiam puto iudicem poſtulante eo
cuius intereſt debere exploratores mitte
re pro fama, ſicut cum rerum diſcuſsio
agitatur: quia ſi in minoribus cauſis hoc
fit, & in maioribus quidem cauſis fieri de
d bet, vbi maius periculũ [d] vertitur, vt pu-
ta ſi famæ vel ſtatus cauſa ex hoc princi-
paliter oritur, inter quas eſt ſi de alio ma
trimonio contrahendo tractaretur. grã-
ue eſt enim vxorem propriam alij copu-
latam recipere, & bona apud alium tranſ
lata retractare dictæ probationes non
ſufficerent: ſed conſtitutum eſt quòd ſi

mulier mortuũ virum audierit, illius ſub quo militabat dictum recipiatur, qui acta cum iuramento deponat, quòd ille de quo quęritur pro veritate mortuus eſt, quæ conſtitutio oſtendit famam ſolam non ſufficere, niſi ſaltem dicto vnius teſtis cauſa idonea comprobetur. Sed aduertendum eſt, quòd conſtitutio non requirit quòd dicatur quòd viderit eũ mortuum: ſed quòd in veritate mortuus eſt, quę veritas poteſt in noſtram notitiam peruenire etiam ſine viſu, ſicut receptum eſt de eo qui iurat de veritate dicenda. quod in aliis teſtibus non ſufficeret ſecundum ea quæ relata ſunt. Sed finge quem in terra longinqua mortuum, qui ſub nemine militabat, qualiter in hoc genere cauſarum talis fiet probatio, puto quòd ſi fama eſſe probaretur in loco vbi cauſa agitur, & probaretur etiam ea forma certi loci vbi mortuus dicitur ſufficere: vt illius loci fama loco eius ſub quo militabat ſuccedat: quod enim dictum eſt in hoc genere famæ probationem non ſufficere, intelligendum eſt de fama ſimplici quem mortuum eſſe, non de fama quæ in certo loco eſt, vbi quis mortuus dicitur. hęc enim eſt uehementior.
39 † Pone teſtes dicere quem mortuum: quia interfuerunt eius ſepulturæ, non quòd ipſi viderunt cadauer: quia erat in capſa coopertum lintheis, vel pannis inuolutũ. ſed ſi tunc ab hominibus dicebatur, procul dubio in hoc genere cauſarum probabit. ſatis enim ad fidem iudicem adducit, ſecundum ea quæ communiter a noſtris maioribus obſeruātur.
40 In maximis verò cauſis vbi hominis vita periclitatur: vt ſi de homicidio accuſetur, vel de puniendis ſeruis qui non inuenerunt dominum, vel de torquendis eis pro homicidio inueniendo, lege cautum eſt, quod debet conſtare, & liquere hominem interemptum, id eſt, aliquādo apparere, quod quandoque fit per relationem officialis qui ad hoc mittitur, quandoque ad teſtiũ examinationem recurritur, vt in occiſis poſſunt aliquando manifeſtam cauſam reddere: vt ſi viderunt eum capite mutilatum. ſi viderunt venas gulę pręciſas, & inde ſanguinem effundi, donec frigidus remaneret, & ſine ſenſu, & ſimilia. Aliquando talia ſigna viſa non ſunt, vt in eo qui dicitur ſoffocatus: nõnunquam etiam ad ſui defenſionem dicit quis aliquem ante naturaliter mortuum, quàm ab eo percuteretur, nõnunquam contingit & mortem expedire probari. vere in cauſis maioribus & magnis, vt cum certa die & hora quis mortuus dicitur, hæc enim ita limitate ratò in famam deducuntur, vnde ad probationem teſtium de viſu peruenitur.
41 † Si igitur dicit teſtis quòd talem vidit mortuum, nec interrogetur vlterius, puto ſufficere, & ſi interrogetur quomodo cognouit qđ mortuus eſſet, & ſi dixerit quod vidit eum abſque aliquo motu abſque emiſsione & attractatione ſpiritus tetigit, & nullus motus erat in pulſu. hęc. n. certa ſigna ſunt mortui. Sed ſi diceret quia mori & expirare vidit eum: puto ſufficere: ſatis. n. communiter cognoſcitur id nec verbis clarioribus poteſt exprimi. Sed & ſi dixerit quia vidit habere omnia ſigna, & omnem aſpectum mortui, ſatis exprimit. eſt enim ille aſpectus communiter notus ẽẽ in mortuo de recenti hæc enim teſtificatio euangelico corroboratur teſtimonio dicente. ad Ieſum autem cum veniſſent & viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. ſed & ſi teſtis dixerit quod eum ſepeliri vidit, hæc ſufficere ſuſceptum eſt. Sed ſi quis viderit aliquē vel in mari, vel in flumine proiici, & corpus nunquam reuiſum eſt, de illius morte rectè teſtificatur. licet non viderit mortuum certum eſt enim poſt illum actum quem modico tempore victorum & ſalutis nulla indicia ſupereſſe. Si quis etiam viderit quem in caarcerem claudi, vbi nil erat ad victum. & carceris cuſtos fuerit, ita quòd eidem carcerato aliquid quod ipſe non vidiſſet inferri non potuit: poſt aliquos dierum curſus rectè teſtificatur de morte. licet cadauer non viderit, & multa his ſimilia viſa ſunt, quæ enarrare magis laborioſum eſt quam ſubtile.

ADDI-

ADDITIO.

a Mortuum hom nem. Vide ſupra in tra-
ctata. Bart. quomodo probetur mors. &
illa verba ſunt eadem prout hic. & vide
Felin. quomodo probetur mors. in capi.
quoniam frequenter. in §. porro. in ix.
col. vt lit. non conteſt. Tho. Diplo.

b Per leuem præſumptionem. Vide Alex.
in conſil. 172. in 6. volu. num 8. & in con
ſi. clxxxvii. in eodem. volum. in fine. Tho.
Diplo.

c Intrauit mare. Adde Bart. in l. ſi quidē.
C. ſolu. matr. & in l. 2. §. ſi dubitetur. ff.
quemad. teſta. ape. & in l. quoties. C. de
naufragij. libr. 11. cum concor. de quibus
per Pet. Corn. in conſi. 204. in 2. colum.
quamquam. in 3 uolu. & vide Alex. in l. j.
§ ſi dubitetur. in addi. Bart. ff. quemad.
teſta. aper. & eundem Alex. in conſ. 25.
in 4. volu. in 2. col. in cauſa & lite verten-
te. Thom. Diplo.

d Maius periculum. Vide Bart. in tract.
de morte poſt principium vbi idem ex-
tendit etiam ſi de matrimonio contra-
hendo oritur contentio. & Cyn. poſt Gl.
in l. ſi quidem. C. ſo. matr. & Bar. in l. 2.
§. ſi dubitetur. ff. quemad. teſt. aper. & ibi
fortius tenet Ioā. de Imol. ſequutus Cy.
in d. l. ſi quidem. ꝙ indiſtincte vbi tracta
tur de magno pcæiudicio & commodo
pecu. requiratur vera probatio mortis &
non per famam & coniecturas, vide Ale.
in conſi. 187. in 6. uolu. in fi. & Felin. in c.
quoniam frequenter. in §. porro. in 9.
col. vt lit. non conteſt. & eundem Felin.
in c ſicut. in 5. col. de re iudi. Tho. Diplo.

42 TITIVM † eſſe [a] vel fuiſſe vult ali-
a quis probare: quia pars aliquid factum
eſſe fatetur per vnum hominem, ſed illū
fuiſſe Titium negat, propter quod ad te-
ſtes recurritur. Si teſtis dixerit Titium fuiſ
ſe illum. quia vidit ſatis eſt. Item ſi dixit
vidi faciem eius, ſatis exprimit. Nā Pau-
lus reſpondit, quòd per imaginem reco-
gnoſcimur. tot enim deus fecit in faciem
quòd ferè eſt impoſſibile reperire homi
nes qui in facie omninò ſimilentur. ſe-
cus putò ſi a tergo dixerit ſe vidiſſe. Huic
autem dicto de viſu derogaretur ex loci
diſtantia. ſi enim à longe dixerit ſe vidiſ-
ſe, aduertenda eſt diſtantia: vt ſi eſt tan-
ta in qua ſenſus communiter poſsit deci
pi, plenam fidem non facit, ſecus ſi diſtan
tia eſſet modica, & hoc à noſtris maiori-
ribus eſt receptum, & ideo vt prædicta
ceſſent, ſæpæ dicto teſtis adijcitur, quia vi
dit, & præſens fuit: ſed ſi ſimpliciter di-
cat vidit, intellige de uiſione plenaria, q̃
eſt de propinquo, niſi interrogetur vlte-
rius cum etiam à longe vidiſſe ſe dicit vt
conſueuit apponi loci diſtantia, vel per
menſuram, vel per exemplum alicuius
loci diſtantiam vel per menſuram vel ꝑ
exemplum alicuius loci notorii, vt ex-
hoc cognoſcatur an iudex ad fidem ad-
duci debeat, ſed ſi ſimpliciter dixerit à
longe ſe uidiſſe, nec de diſtantia aliquid
exprimatur, eius dicto ad plenam fidem
43 ſtandum non puto. † Huic etiam dero-
gatur ex tempore, quid enim ſi de no-
b cte [b] dixerit ſe vidiſſe. cum enim illo tē
pore ſenſus decipiatur faciliter, non pu-
tarem ei ſtandum, niſi benè ſe recogno-
uiſſe exprimeretur, vel ex approxima-
tione multa, vel ex lumine alicuius ma-
44 gni ignis vel lunæ. † Et etiam derogatur
ex qualitate, qđ qualiter eſt ſit euidendū:
quid enim ut in facto accidit, ſi teſtis di-
xerit quòd dum in taberna tonſoris in
ſpeculo ſe aſpiceret, in eodem ſpeculo il-
lum vidit, & Titium fuiſſe cognouit.
huic enim dicto ſtandum non arbitror
illa enim uiſio per lineam reflexa fit. &
imago perſonæ multo minor quàm ſit.
oculis noſtris cernitur, ſicut ſi multum
perſona diſtraret ideo non facit fidem ni
ſi ſicut de diſtantia loci receptum eum.
Quòd autem dictum eſt quòd ſufficiat
dicere ſe uidiſſe etiam rōne illa, non vide
tur ſubſiſtere. non enim ſufficit videre ſo
lum niſi ēt anterior præcedat notitia: de
quo in reddendo cauſam, de cauſa nil di
cit: ſed cum nullius dictum intelligi de-
beat vt loquatur: vt ſtukus. maximè in
ꝓpoſito vbi de teſte loquimur, cuius ꝑ-
ſona vt idonea eſt recepta dicendum eſt
ſufficientem cauſam reddidiſſe: vt ſic di
cendo ſe vidiſſe illum fuiſſe Titium, om-
nia dixiſſe videatur: quæ ad cognoſcen-
dum

dum, quid ſit Titius requiruntur niſi in terrogetur vlterius, cui congruit quod re latum eſt ſufficere cauſam dicere. niſi de
45 cauſa etiam fuerit interrogatus. Sed † ſi interrogatus fuerit, ſi eum prius cognoſcebat. & qua notitia, reſpondere tenetur. ſi enim dixerit quia erat ſuus vicinus continuus, vel aliter cum eo aſsiduè conuerſabatur, ſatis exprimit. quòd ſi eũ dicit alias uidiſſe ſemel tantum, & leui notitia: & poſteà magnum tempus exceſſit. tunc plenam fidem non faceret. de facili enim talis recognoſcendi notitia perditur. vel ex imbecillitate memoriæ recognoſcentis, vel ex mutatione quæ incognita perſona contingit propter antiquitatẽ ſeu in firmitatem & alios caſus. Sed ſi eum in pueritia recognouiſſe ſe diceret, nunc verò ad ætatem adultam, ſeu virilem proceſſerit ille, qui dicitur cognitus, paoculdubio non probaretur propter mutationem quæ contingit in membris. & hoc expreſsè ex edicto prætoris de par tu cuſtodiendo colligitur. Iſta enim iudicialis inueſtigationis ſunt ſecũdũ cauſarũ
46 veritatem. † Interdum teſtes dixerunt ꝙ viderunt hominem aliquid facere, quo autem nomine vocetur ignorant. tunc ad iudicem ſpectat illum hominem exhiberi, vt ſi ille fuerit cognoſcatur a teſte. Sed & ſi de mortuo homine quæratur quis ſit, puto ex aſpectu recognoſci. vt diximus in viuente. nonnunquam tamen in morte tanta ſit permutatio vt recognitio ſit difficilis ex aſpectu faciei. tũc de neceſſitate recurrit ad eos qui partiũ corporis recognoſcũt ſigna quę cooperta portant.

ADDITIONES.

a Titium eſſe.] Adde Bar. in l. ſignata. & ibi Ioan. de Platea. C. de fra. diſſe. libro xj. & vide concor. per Fely. in c. ſicut nobis in 5. col. de re iud. & Iaſ. in l. non minorem. in fi. C. de tranſacti. Tho. Dipl.

b Si de nocte.] Vide plures concor. per Iaſ. in l. non minorem. in fi. C. de tranſac. licet de Bart. h. c non faciat mentionem. & vide Fely. in c. ſicut in 5. colum. de re iudi. & vide Bart. in l. aut facta. §. tempus. ff. de pœn. & ibi Alex. in add. Tho. Dipl.

QVANTITAS alia eſt corporis continui permanentis perpetuò, vel per aliquod tempus. alia corporum ſeparatorũ. altera rei fluxibilis & tranſeuntis, vt qualitas temporis de quo non habemus niſi pręſens. quod enim præter tum eſt eſſe deſinit. quod verò futurum eſt nondum eſt de hoc in ti. de tempore dicetur. Alia eſt qualitas qualitatiua: prudentes enim ſuo ingenio qualitates metiuntur per gradus. vt bonus, melior, optimus, peſsimus, & mediocris, & alijs modis diuerſis, & hæc in tit. de relatione ponemus. De primis ergo duabus inueſtigandum eſt de qualitate corporis cõtinui quęramus, vel de linea longitudinis vel latitudinis, vel de ſuperficie tota vel de toto corpore. hoc aũt qualitas quatenus ad nos ſpectat cognoſcitur per menſurationem ad aliquid aliud: ideo conſtitutum eſt, & de cõſuetudine obſeruatur, vt ciuitas ſuas habeat menſuras, & pondera, & ad quas rei quantitas menſuretur & diſcernatur: ut puta pedem, paſſum, cãtarum, modium,
47 ſtarium, & ſimilia. Si igitur † de longitudine alicuius rei quæritur determinate, vt quot pedum ſit tota longitudo talis rei: teſtis dixit eſſe decem pedum: quia vidit, ſufficientem cauſam nõ reddit, quia per uiſionem ſolam ipſius rei de hoc certi nõ reddimur. debet ergo dicere, quia uidi & menſuraui, vel menſurari uidi menſurare enim longitudinem & latitudinem cõmuniter omnibus notum eſt. ſi uerò de hoc indeterminatè quęratur poteſt per viſum ſimplicem cauſam reddere, vt ſi teſtis interrogatus dixerit rem paruam, vel magnam, vel mediocrem, quia uidit ſatis enim exprimit. hęc enim ſatis eſt ab hominibus communiter cognoſcibilis per aſpectum in rebus quæ eiuſdem ſpeciei ſunt. Idem ſi dixerit interrogatus de longitudine alicuius rei reſpondit eſſe decem pedum & vltra: quia vidit, tantum enim poteſt eſſe exceſſus, quod decem pedum eſſe ab omnibus qui illud uiderũt cognoſcatur. Idem ſi dixerit non eſſe decem pe
48 dum quia uidit. † De ſuperficie verò totius corporis menſurandi tractatur cum fundus venditur ad menſuram,

& cum

& cum de aliquo pariete quot cānatum ſit quæritur. vel de talibus, vel de ędificio ex tabulis compilato quæritur, quot pedum ſit & ſimilibus. hoc enim communiter omnibus notum non eſt, ſed conſiſtit in artis peritia. ideo ſi res de qua quæritur haberi poteſt per iudicem menſuratoribus committenda eſt, quod ſi res haberi non poteſt, non eſt credendum teſtibus qui de rei menſura dicerent limitate, niſi eos conſtet in dicta arte peritos, & ſe menſuraſſe, vel menſurari uidiſſe teſtē tur, vt in præcedentibus eſt de ſubſtantia dictum. Indeterminatè verò de tali quātitate per viſum ab omnibus recognoſci & teſtificari eſt facile. de toto verò corpore menſurando difficile eſt, ſi quæratur, quoniam corpus quolibet per ſuperficiem tegitur, quæ eſt ſecundum omnem eius viſionem, & accedit ad menſuram quæ ineſt ſtante corporis integritate, & eſt poſsibilis, ſi diuidatur vel perfertur tunc ſuperficies erit. Eſt ergo neceſſe quòd ipſius corporis quantitas per aliquod extrinſecus oſtendatur, vt contingit in his quæ pondere, & menſura conſiſtunt. Si enim quæratur de quantitate maſſæ auri, vel argenti, non longitudine vel latitudine: ſed de toto corpore quęritur. & ſi dicatur quòd eſt libra, vel alterius ponderis, non reſpondetur de quantitate, ſed de qualitate ponderis. pondus enim qualitas eſt: ſed in his rebus quas cōſiſtere in pondere dicimus hoc euenit vt ex pondere grauiori vel leuiori maior vel minor quantitas diſcernatur. vnde congruè de pondere reſpon-

49 detur. † Si igitur teſtis dixit maſſam eſſe decem librarum: quia vidit, nil probat, non enim per viſum comprehenditur pondus: ſolum enim ſuperficies videtur poſſe eſſe concauitas intrinſecus: ſed ſi diceret ponderaui ponderibus, vel vidi ponderibus ponderari. ſatis eſſet, ēt ſi de ponderibus limitatè non dicatur. pondera enim & ponderandi modi communiter cognoſcuntur. Sed ſi diceret qa ponderauit, vel quia ſuis manibus ponderauit, idem puto quia ponderare in vero eloquio idem eſt quod pōderibus exa minare. ſed ſi diceret cum manibus tetigi, vel in meis manibus vel in meis humeris ſubleuaui vel portaui tunc: poteſt indeterminatè teſtificari non de pondere non determinatè licet enim per tactum iudicetur de pondere. non tamen determinate, niſi inſtrumenta ponderatoria adhibi-

50 ta ſint. ſicut enim ſi † quæratur de quātitate eorum quæ menſura conſiſtunt. vt vini & olei, & dicatur decem lagenas eſſe vel fuiſſe in aliquo vaſe: quia vidit, & ita determinatè loquitur, non probat niſi addiciat, quia menſurauit vel menſurari vidit. ſecus ſi indeterminatè loquatur ſecundum quod eſt in præcedentibus dictum. Aduertendum eſt tamen quòd licet per menſuram totum illud quod in uaſe menſurato continetur, commenſuratum comprehendatur. tamen verè & propie in uaſe non eſt eſt, niſi illa ſuperficies vini vel olei quæ tangit ſuperficiem uaſis, cæterę verò partes vini vel olei una ſuper aliam ſucceſsiue in vaſe conſiſtunt, tamen totum in vaſe eſſe dicimus.

51 † In his verò quæ non conſiſtunt in pondere vel menſura. vel ad iſta nō reducuntur menſuratio totius corporis eſt difficilis, nec poſſet fieri niſi a peritis in arte. oportet enim quod menſuretur ſuperficies cuiuſlibet diuiſionis, quę ſunt ſex, ſcilicet ſupra & infra. ante & poſt; dextra & ſiniſtra. exemplum de taxillo Ex his quę ſit quantitas totius corporis colligitur. poſſet etiam hic eſſe deceptio ſi intra corpus eſſet concauitas. Corporum verò

52 † ſeparatorum per quantitatis inueſtigationem ſcire oportet. quia quædā ſunt corpora ita minima quòd eorum dinumeratio eſſet impoſsibis: vt in farina & cinere. & etiam in cæteris pulueribus. In quibuſdam verò dinumeratio eſt difficilis, poſsibilis tamen. ut in frumentis. & in his ſicut in corporibus liquidis per menſuram vel pondus quantitas cognoſcitur. & etiam in modo atteſtandi eſt idem quod ſupra dictum eſt. Eorum vero corporum quorum numeratio facilis eſt quātitates cognoſcuntur per numerum. numerus autem percipi poteſt tam per viſum quam per tactum. recte ergo dicit te

ſtis quòd fuerunt decem aurei: quia vidit. & ſi de materia conſtaret, & ſolum de numero dubitaretur rectè dicetur etiam ſi certus eſſet quòd fuerunt decem qui atetigit. & iſta quantitas quæ numerus vocatur eſt ab oibus cognoſcibilis.

53 Dixit Testis † vidi tradi decē corbes frumēti: eū probare iudicaui. tūc enim ad menſuram ſe vidiſſe tradi domino, de neceſſitate infertur quòd menſurari vidit. aliud ſi dixerit ſe vidiſſe tradi aceruum frumenti quod erat decem corbes. hoc enim non dicit eſſe traditum ad menſuram, ſed debet aceruum traditum tantæ quantitatis exiſtere. hoc enim viſu determinatè non percipitur, vt traditum eſt. Idem in ſimilibus.

54 Vas Vini † plenum fuerat, totum cōſumpſerat, de eius quantitate quęſtio eſt, ad menſuram vaſis recurrendum eſt, quod fit replendo eum de alio ad menſuram. & hoc eſt ab omnibus notum, vel menſurando quantitatem ſpacij vacui, & hoc conſiſtit in artis peritia. qui igitur aliquo dictorum modorum vas viderit mēſurati, de quantitate & continentia ipſius rectè iudicat.

55 Vicena † milia paſſum in ſingulos dies dinumerari prætor iubet. qualiter autem hæc probetur diſtantia dubitatur, dixi ſi vulgi opinione & fama inter loca certus miliarium numerus nuncupatur illi ſtandum, niſi probetur contrarium. credendum eſt enim illud vulgare & antiquum à certa antiquorū menſuratione ſumpſiſſe exordium. Eſt autem qui poſtulat menſurari illud ſuis expenſis mos gerendus eſt. erit autem hæc menſura facienda pariter ſecundum quod communiter commeatur ſecundum ipſius longitudinem, & hæc cum de dando ſpacium ad veniendum quærimus. Sed ſi ſuper aliqua locorum diſtantia vel vicinitate quæratur, per directum eſt facienda menſura itinere non attento: & ſi loci diſpoſitio per terrā ad menſurandum non patiatur, quia fortè paluſtris vel ſpinoſus erat, per aerem eſt ſienda menſura, vt eſt conſtitutum in extrauaganti quæ monaſterium Mendicantium conſtrui infra certum numerum cannarum interdicit, quæ menſura fiet cordula per directum tranſducta. eſt enim poſsibilis menſura cuiuſlibet diſtantię per aſpectum tamen, ſed hoc non omnibus, ſed Geometris tantum, ſi de hoc determinatè loquimur. in determinatè verò eſt communiter cognoſcibile.

Qualitas ſine ſubſtantia naturaliter eſſe non poteſt. Subſtantia autem aut corporea aut incorporea. Corporea autē eſt animata: alia eſt inanimata. Animata alia eſt anima rationalis: alia ſenſitiua: alia vegetatiua: alia inanimata. de qualitatibus ergo quarumlibet eſt viden-

56 dū. † Sed ſubſtātia incorporea eſt Deus in quo cum ſit ſimplex omnino nulla eſt qualitas: & tam ſummas res ad inueſtigādum iuriſtarum non ſpectat intelligentia. Alię etiam ſunt ſubſtantiæ incorporeæ. & ſimiliter non ſunt inueſtigationis noſtræ, huiuſmodi etiam ſunt animæ ſeparatæ, quia de his quandoque quæretur in foro ciuili de cuius memoria damnanda tractatur. hoc autem fit propter ea quæ geſsit in vita. vnde cum qualitas quā habuit in vita diceretur homo propter quæ damnatur memoria doctrina ſumetur. de hoc etiam quæritur cum de aliquo comprobando in ſanctum agitur, tūc enim vita & miracula ſunt probanda, vt ex ſacris canonibus conſtitutum viram probare facile eſt. de miraculis videa-

57 mus. † Miraculum quaſi dicitur admiratione plenum, & eſt miraculum id cuius effectus manifeſtus eſt. cauſam autē eius omnibus ſimpliciter eſt occulta: quia ſolus Deus ſcit vnde quæ a Deo fiūt propter cauſas nobiles ignotas quòd vires noſtras excedunt: ideo miracula nūcupantur. Et ſancti Doct. tradunt hoc tribus modis cōtingere. Primò circa ſubſtantiam facti, vt quando Deus facit aliqua quæ natura nullo modo facere poteſt, vt quòd ſol ſtet. vt fuit tempore Ioſue. vel quòd homo habeat corpus glorificatū, vt Chriſtus poſt reſurrectionem, & id quod in ſacramento altaris fide cernimus: & iſta in miraculis ſummum gradum obtinent. Secundo quando illud

fit

ſit quod natura facere poteſt, non in illo in quo ſit. ſicut reſurrectio mortuorum: illuminatio cæcorum:& ſimilia. poteſt enim natura dare vitam: aliàs ſecare vitam ſed non in mortuo. & poteſt præſtare viſum: ſed non tamen in vera cæcitate. & hoc tenet ſecundum locum in miraculis. Tertiò quando illud quod ſit natura facere pôt. ſed non illo ordine: vt quãdo aliquis virtute diuina ſubito liberatur à febre nullis adhibitis remediis, vel eũ non conſueto proceſſu naturæ panis multiplicatur, poteſt enim homo naturaliter facere panem, ſed non illo ordine, liquet ergo quòd miraculum probari oportet, probando aliquid naturæ alias verè. ita quod vires noſtræ naturæ excedunt vel in ſubſtantia eius quod ſit: vel in ſubiecto eius in quo ſit: vel in ordine faciendi: ſed ſi illud potuiſſet per cauſas naturales reduci, non eſſe miraculum: clarè probatur, quòd autẽ Deus fecerit propter inuocationem illius ſancti. probata inuocatione vel voto ad illum ſanctum emiſſi, quibus probatis rectè concluditur illam animam eſſe beatam: quia tamen in iſtis poteſt facilitèr eſſe deceptio. iſtud eſt determinationi Eccleſiæ Romanæ reſeruatum: cui ſtandum eſt.

58 SVBSTANTIAE † animatæ anima rationali qualitates triplices ſunt, vt iuriſconſultus ſuper ædicto ædilium curulium diſtinguit. Aut enim ſunt in anima, aut in corpore, aut in vtraque. In anima verò qualitas quandoque ſuper naturaliter infunditur, vt in ſacramento fidei noſtræ. Sacramentum enim eſt ſacræ rei ſignum. Item ſacramentum eſt in miraculis gratiæ viſibilis forma. vt Sãcti Doc. docent. In baptiſmo enim quædam qualitas animabus noſtris infunditur: hæc eſt gratia per quam Chriſtiani dicuntur. Eodem modo in ordine ſacerdotali in anima infunditur, quędam gratia quæ eſt quædam qualitas in anima per quam ſa-
59 cerdos dicitur. † Idem in ſimilibus. Si ergo quæratur an aliquis ſit Chriſtianus, & dixerit teſtis quòd ſic: quia vidit eum baptizar.: ſatis exprimit. modus enim & verba ſacramenta huius, communiter omnibus nota ſunt: ſed ſi probaretur quod ritum Chriſtianorum ſeruauerit diu in foro noſtro, omnia præſumuntur ſolenniter acta, & ſolenniter proceſſiſſe. Idem ſi dubitaretur an aliquis ſit ſacerdos, debet probari quòd ſecundum ſtylum eccleſiæ fuerit ordinatus. Idem in ſimilibus hæc autem Canoniſtis relinquenda ſunt, & Theologis, ad quos magis, quàm ad nos pertinet.

ALIAE QVALITATES ſunt naturaliter acquiſitæ hominib. de quibus Ariſtotel. facit quatuor ſpecies. Prima vocatur habitus & diſpoſitio ex quibus quis dicitur ſcientificus alicuius ſcientiæ: vt Grammaticus, Phiſicus, vel legiſta: vel artif. x alicuius artificij: vt cerdo, faber. & ſimiles. virtuoſus, vel vitioſus. & iſtæ qualitates, ſiquidem de anima faciliter mouerentur, dicitur diſpoſitio. ſi difficiliter habitus: quia habitus acquiritur ex frequentibus actibus & quanto plus frequentatur, tanto plus ſeu maior ſit habitus. Omne enim artificium per exercitiũ ſuſcipit incrementum, de his ergo qualitatibus probandis videamus.

60 IVRISTAM † eſſe ſolum vna probatione probare poſſunt Iuriſperiti, quos dicere ſufficit ſic eſſe: quia cum examinauerunt. in hoc enim verbo interrogatio, & reſponſio includitur: & ſic per ſenſum cauſa redditur. Idem ſi dixerit, quia vidi ipſum allegare legem, & allegationibus reſpondere, vel aliquem actum qui in alium, quàm in iuriſtam non caderet. Si in exteris ſpeculatiuis ſcientiis puto idẽ. teſtis autem qui Iuriſta non eſſet coniecturis aliquibus probabiliter demonſtraret. vt quia eum in habitu aduocatorum vidit incedere, & eum vidit coram Iudice aduocare. licet quid dixit ignoraret. hæc enim tantam præſumptionem inducerent ꝙ ei ſtaretur niſi in contrariũ doceretur per iuriſperitos qui per examinationem: ita non eſſe ſicut eſſe peritum dicitur comprehendunt. & idem in exteris ſcientiis. quarto periti ſecundum mores ciuitatis vtuntur diuerſo habitu à communi. Et ſi quæratur an ſit Iuriſta. non curatur an magnæ vel paruæ ſuffi-

cientiæ ſit. Si verò determinatè quæratur, vt an iuriſta ſit ſufficiens ad doctoratum vel ad aliud ſimile. tunc teſtē oportet eſſe eiuſdē ſufficientiæ vel maioris, ꝙ ſit ille de quo quæritur: ſecus ſi eſſet minoris. nullus. n. pōt iudicē certū reddere de eo, qđ vires intelligētiæ ipſius teſtis excedit.

a CERDONEM a † eſſe vel artificem
61 alicuius artis mechanicæ teſtificari pōt quilibet, cùm id opus quod ex artificio illo reſultat ab illius artis artifice proceſſiſſe omnibus notum eſt. Si ergo teſtis dixerit Cerdonem eſſe: quia vidit eū exercere dictam artem, ſatis probat, ſi non interrogetur vlterius. ſed ſi adiecerit. quia vidit eum operari in illa arte: nō probat: quia præparare corium cerdoni eſt operari in illa arte: non tamen eſt artifex. vt ergo lucida ſit probatio, dicat quòd vidit eum aliquod opus facere, quod certum ſit abſque illius artis peritia fieri nō poſſe, & hoc cùm ſimpliciter an ſit cerdo quæritur. Si verò quæratur quantum gradum perfectionis in illa arte quis teneat. vel quantum artificem illum vnus excedat, non poteſt teſtimonium reddi rectè niſi ꝑ illos qui ſunt in artificio illo periti.

ADDITIO.

a Cerdonem.] Vide Alexā. in l. cætera. §. ſed & ſi quis. in princip. in 1. col. ff. de leg. 1. Thom. Diplo.

a MERCATOREM a † ſeu negotiatorem
62 eſſe non eſt artificium: quoniam ex cōi vſu dicitur abſque ſingulari doctrina. & ideo hoc officium appellamus: niſi in hoc alij ſint perſpicatiores aliis, non ergo mercator dicitur, quòd huius rei notitiā habet, quia ſic omnes mercatores dicerētur: ſed hanc appellationem perſonæ ex vſu mercandi aducimus non ex vſu quo libent. non enim qui propter eminentes neceſsitates mercatur, mercator dicitur, ſed qui cum quadam perpetuitate deputauerit ſe ad hoc. Idē in cæteris qui in officio magis, ꝙ in artificio conſiſtunt: & ita à legumlatoribus, & à noſtris prædeceſſoribus eſt receptum. Teſtem enim qui hoc deponit, cauſam oportet reddere concludentem. prædicta puto quia vidit eum tabernā tenere, vel menſam ad hoc, vel quia vidit eum ſic agere, ſic contrahere, vt faciūt hi qui mercatores appellantur.

ADDITIO.

a Mercatorem.] Vide Bar. in l. legatis ſeruis. in princ. ff. de leg. 3. & ibi vide plenè Alex. in apoſtil. magna. & eundem. in d. l. cætera. §. ſed & ſi quis. in 1. col. ff. de leg. 1. Tho. Diplo.

63 ALIQVAM ex † prædictis qualitatibus non habere quem probatur eo ipſo ꝙ contrarium non probatur: ſed ſi conſtet eum ſemel talem fuiſſe, qualiter probetur, ꝙ talis eſſe deſierit dubitabile eſt. puto, ꝙ ſi quæratur de his quæ in officio conſiſtunt, probari oportet, ꝙ depoſuit animum exercendi illud. ex eo tantùm talis dicebatur talis eſſe, & durare præſumitur donec de cōtrario doceatur: quod ꝓbabitur, ſi expreſsè de eius conſtiterit voluntate, vel ſi fortè profeſsionem facit in qua negociari non licet. vel ſi tanto tempore mercādi conſuetudinem dimiſerat, quòd animum dimiſiſſe veriſimiliter probatur ad quod quinquennium requiritur, vt reperitur in notariis Reipublicæ.
64 & etiam in domeſticis cōſtitutum. † Sed ſi de artificiis mechanicis dubitatur, plus difficultatis habet, quoniam ex habitu & peritia illius artificij talis dicitur qui habitus eſt de facili mobilis. maximè cum talia artificia ſic cōſiſtant etiam vt in modicis vt in ſcripturis redigi non ſit neceſſe: ſed probabiliter dic, quòd ſi per decēnium deſierit tale artificium exercere, ꝙ artifex eſſe deſinat. tanto enim tempore obliuionē lex ꝓſumitur vt ſtatuit de poſ-
65 ſione perdenda † De ſcientiis verò ſpeculatiuis cùm varias & implicitas habeāt concluſiones alia inſpectio eſt. Quid enim ſi ſcholaris in quo nōdum habitus ſcientiæ firmus erat vel habituatus erat habitu multum leui ad exercitium armorum ſe tranſtulit, & à ſtudio ex toto ceſſauit proculdubio per actus tales habitus tales dicuntur extincti modico tempore,

pore, qđ tp̄s iudicis arbitrio relinquendū eſt. cuiuſcunque tñ fuerit firmiſsimi habitus per decennij ceſſationē ab actu abſentiæ. & extinctio præſumetur: vt dictum eſt ex prædictis: ergo liquet qualiter probetur, quòd talis eſſe deſierit. poteſt etiam per peritorum examinationem probari.

66 De virtutibus † & vitiis oppoſitis videamus. Eſt aūt virtus, vt Ariſtot. ait: habitus electiuus immediatè conſiſtens quo ad nos determinata ratione, & vt ſapiens determinabit. Ex eo ꝙ dicit habitus. apparet ꝙ eſt qualitas animæ: de qua nunc tractamus. Ex eo ꝙ dicit electiuus, differt ab habitu alicuius ſciētiæ vel artis qui non eſt habitus electiuus, ſed ſcientificus, poteſt aliquis aliquid ſcire, & nolens, & ſic actus ſcire neceſſe non eligitur per imperium voluntatis, quod non eſt in actibus virtuoſis. Ex eo ꝙ dicit immediatè conſiſtens differt à vitiis quæ in extremitatibus aſsiſtūt, ut nil largiri auaritia eſt. omnia largiri prodigalitas eſt. & verū quę vitium tenere mediū temperātia eſt, & eſt virtus. Idem in ſimilibus. Ex eo ꝙ dicit quo ad nos apparet ꝙ ſecūdum diuerſas conditiones perſonarū diuerſificatur medium. alia enim eſt moderata expenſa in nobili & diuite. alia in ruſtico & paupere. & ideo iura hæc moderantur ſecundum nobilitatem natalium & patrimonij quantitatem. & idem de aliis. Ex eo enim ꝙ dicit determinata ratione appares quòd habitus electiuus debet fieri ad finem boni. bonum enim eſt debita ratio & cauſa omnium. ſi enim fieret in malum finem non eſſet virtus: vt

67 dicetur inferius. † Ex eo verò ꝙ dicit vt ſapiens determinabit. apparet hoc commiſſum arbitrio boni viri: hoc eſt iudicis, qui ſapiens & bonus vir apud nos eſt, qđ meritò dicitur & infrà probabitur. Apparet ergo ex prædictis ꝙ cùm habitus animæ non poſs t probari: niſi per actus extrinſecos quòd ille virtuoſus probatur cuius actus tales probantur, qui apud iudicem, & bonum virum virtuoſi determinantur. & econtra de vitiis eſt: ſed quia hæc eſt generalis doctrina ſtudioſos certos non reddit. ideo eſt ad particularia deſcendendum.

68 Virtutum † aliæ ſunt morales. aliæ Theologicæ. primò moralium quatuor ſunt principales quas cardinales vulgo appellamus, ſicut eſt hoſtium in cardinib. ita & his quatuor omnes aliæ reuoluuntur. & ſunt hæ. ſ. Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, & Tēperantia. huius ratio eſt, quia ad rectè viuendum primo requiritur in homine recta ratio per quā inter ſe ſyllogizat: & quod melius eſt cognoſcat: & hic pertinet ad prudentiam. Secundò, cognitionem boni debet ſequi operatio. & tunc ſi eſt ad alterum, & pertinet ad iuſtitiam, quæ ius ſuum vnicuique tribuit. Si verò reſpicit operationē prout eſt inter, tunc prudentia ſola non ſufficit. licet enim quis cognoſcat qđ melius eſt, pōt eſſe aliquis appetitus qui contrarietur vt vltra velit. & vt hic appetitus noxius limitetur eſt neceſſaria alia virtus quæ dicitur tēperantia. Quandoq; eſt aliquis appetitus per quem ab eo quod bonū cognoſcit deſiſtit ꝑꝑ timorem vel laborem: & ad hunc appetitum noſtrum referendum alia virtus neceſſaria eſt. ſ. Fortitudo. & hæc vera ſunt & legibus probantur. de qualibet ergo ſingulariter videamus.

69 Prudentia † eſt, vt ait Ariſto. li. 6. Ethicorū. habitus cum ratiōne actiuus circa hominis bona vel mala. Ad quod declarandum ſciendum eſt, quòd ſapien

70 tia, ſcientia, & prudentia differunt. † Eſt enim ſapientia habitus ſpeculatiuus conſiderans cauſas altiſsimas: & hoc pertinet principaliter ad Theologiam, & Metaphyſicam, quæ Deum, & primas cauſas conſiderāt, & de principijs omnium aliarum ſcientiarum iudicant. & etiā de iſta ad iuriſtas. vnde merito dicitur. eſt enim res ſanctiſsima iſta ciuilis ſapientia, vt Vlpia. ait, ipſa enim cauſas altiſsimas conſiderat: quia eſt diuinarum: atq; humanarū rerū notitia, & cognitio, iudicat de principij aliarū ſcientiarum. reprobat enim principia omnia quæ fidei catholicæ repugnant, & hac conſideratione bonus iudex rectè ſapiens dicitur, & cum ad cōſi-

lium ſapientis recurritur vulgo de iuriſperito intelligitur. 71 † Scientia autem eſt habitus ſpeculatiuus demonſtratiuus ratione uera conſiderans cauſas inferiores, & hæc ad ſciencias naturales ſpectat. hæc quidem de vniuerſalibus & neceſſario ſe habentibus hoc nomine ſciencia & iuri noſtro attribuitur per principem in prima conſtitutione horum. & merito & quia etiam cauſas inferiores conſiderat. non ſolum enim diuinarum;ſed etiam humanarum eſt cognitio:ſed etiam de vniuerſalibus iudicat. Iura enim non ad ſingulares perſonas,ſed generaliter conſtituuntur.ſunt etiam de neceſſario ſe habentibus.leges enim conſtringunt hominum vitas,& eis omnes obedire oportet. maximè:quia eſt inuētio,& donum Dei: vt ait Demoſthenes,& retulit Marcellus in l.2.ff.de legi. Nec prædictis obuiat, ꝗa mutabilia ſunt per principis imperium, vel alterius cui attinet: quia etiam iura quæ naturalia ſunt,mutabilia ſunt diuino imperio,vel alterius,cui Deus conceſſerit,vt in miraculis declaratum eſt. nec tamen per hoc minus dicuntur neceſſariò ſe habere.

72 † Ars verò eſt habitus ratione naturæ factiuus. vnde per talem habitum inſpicitur opus faciendum, quod tranſit in materiam exteriorem, vt aliquod opus domus:liber:& ſimilia, quorū operum bonitas non conſiſtit in faciente:ſed in opere iſto,quocunque enim appetitu bono vel malo artifex opus fecerit ex hoc bonum vel malum nō dicitur.ſed ex ipſo opere, quod nomen etiam iuri per Iuriſconſul.tribuitur dum dicit, ius eſt ars boni & ęqui. & merito, cum iura noſtrą vt plurimum actum extrinſecum intueantur,& actū materiæ intrinſecū nō præmiat nec punit.apparet ergo ꝙ ſcundum diuerſas conſiderationes poteſt ius noſtrum appellari ſapientia, ſcientia, & ars,cum ſit recta ratio ſtabilium,& recta ratio factibilium.

73 Nunc † ad prudentiā redeamus,quæ differt à prædictis: quoniam prudentia conſiſtit circa particularia & ea quæ contingenter eueniunt, & inter ſe cōſiliare & diſputare.& recta ratione vniuerſalia particularibus cōgruentibus applicare.& hæc eſt vltima diffinitio ſupra poſita. Eſt enim prudentia habitus: & ſic patet ꝙ requiruntur frequētati actus.vnde licet conſtet aliquem eſſe magnum iuriſtam vel medicum.non tamen ſequitur ergo eſt prudē iuriſta,vel medicus. ad hoc enim requiritur ꝙ per practicam prȩcedentem habitū fecerint. adaptandum vniuerſalia particularibus. & hęc recta ratione. Si enim ſine ratione & caſualiter bene operetur, vel cum ratione non recta: quia non in bonum finē non erit prudentia,eſt enim habitus actiuus.& per hoc intendit ꝙ nō ſit ſpeculatiuus. ſpeculari enim eſt circa cognitionem vniuerſalium quæ neceſſario ſe habent. ſed cōſiliari,& diſputare intra ſe ad contingentia pertinēt dicitur enim actiuus vt differat ab arte quæ eſt habitus factiuus differūt enim agere,& facere hoc loco: quia factio trāſit in materiam exteriorem.agere eſt ſecūdum operationem manēs materia.licet Labeo.in tit.de ver. ſign. verbum agere, latius aſſumpſerit. Eſt enim ille habitus circa hominis bona vel mala.& ſic circa cōtingentia. ſcilicet ei & ea bona agentia, & conſeruantia, & diminuentia. circa quod etiam ius noſtrū conſiſtit,& circa mala fugienda, & prȩcauenda ne eueniant.vel ſi euētura ſunt minus lædant.qui ergo talem habitum habet prudens eſt.

74 † Hoc autem probare per probationes neceſſariò concludentes,aut impoſsibile, aut difficile eſt valde.conſiſtit enim actus perfectus talis virtutis ex multis quę ſunt in anima, & extra ipſa diffunduntur, ex quibus virtus apparet,quæ autem ſunt illa quę requiruntur in diuerſis diuerſimodè tradita ſunt,& per diuerſa nomina,ſed ego ponā eo ordine, & his nominibus quę nobis magis congruūt. dico ergo ꝙ requirit primo cognitio q̄ ſi quidē eſt prȩteritorum dr̄ memoria: ſi præſentiū dr̄ intelligētia. Scd'o requiritur ipſius cognitionis acquiſitio,quæ quandoque procedit ex doctrina quę ab alio percipitur. & hæc appellatur docilitas.quādoq; ēt per inuentionem experimentalē: & hęc appellatur experiētia,& hęc quandoque fit cum tarditate,

&

& appellatur deliberatio. quandoque fit cũ velocitate, & quaſi ſubito. & appellatur ſolertia, i. facilis, & prompta coniecturatio. & hoc ſæpè expeditum eſt. Tertiò requiritur uis cognitionis. vt contingentia adaptentur recta ratione. ad hoc aũt requiruntur tria. Primò, vt hæc ordinentur ad aliquem bonum finẽ, & hoc pertinet ad prouidentiam quæ reſpicit futura. Secundò, vt adaptentur circunſtãtiæ negocij: & hæc vocatur circunſpectio per quam prouidetur ne impedimenta occurrant. Tertiò, vt euadamus impedimenta ſi occurrent, & hæc vocatur cautio: & in his etiam cadit vel experientia in ſe vel docilitas ab alio: & ex his dicitẽ homo prouiſus, circunſpectus, & cautus. ſi ergo benè computes nouem ſunt quæ requiruntur memoria, intelligentia, experientia, docilitas, deliberatio, ſolertia, prouidentia, circunſpectio, & cautio. Quis ſit ergo ille in quo omnia prædicta concurrant vniuerſaliter, des mihi, & laudabimus eum. ſunt enim multi in quibus prædicta imperfectè concurrunt, multi. n. ſunt in quib. p̄dicta perfectè cõcurrunt, in quibuſdam ſpecieb. agendorũ. & hoc cognoſcere, ſcire, & probare nobis expediens eſt. & ideò de his aliquid tãgamus.

75 Prvdens † prudentia perfectè pręſumitur quilibet maior, niſi contrarium probetur, quilibet etiam naturaliter bonum appetit, cuilibet ineſt ratio ex eo ꝙ homo eſt: quia etiam quædam principia ſtabilium & agendorum habet, licet non perfectè. Ex hoc ineſt nobis naturaliter, vt conſultus peritior ei credatur humilitar, cùm ſcriptum ſit, ne innitaris prudentiæ tuæ. Ideò ad oſtendendum quomodo ſcientia & prudentia iuris cuilibet ineſſe pręſumitur. Pau.in ti.de bo poſ. ait, ſcientiam non hanc accipi quæ viris prudentibus ſit: ſed eam quam quis aut per ſe habet, aut conſulendo prudentiores.

76 Prudens verò perfecta prudentia ea perfectione quæ in hominibus cadere poteſt naturaliter. poteſt eſſe in quibuſdam ſpeciebus agendorum, ex quo diuerſe ſpecies agendorum dicuntur ipſius prudẽtiæ. Quædam enim prudentia eſt circa regimen ſui ipſius quę appellatur prudẽtia ſingularis ſeu particularis. Alia eſt prudentia qua regitur multitudo, & hæc multiplex eſt. Aut enim eſt multitudo coadunata ad totam vitã. vt vna domus ſeu vna familia: & ad eius regimen prudentia requiritur, quæ dicitur œconomica: ſi verò nõ ſit coadunata ad totã familiam, ſed ad vniuerſalia vt multitudo, ciuitas, vel regnum. & hæc in principe dicitur prudentia regnatiua. in ſubditos verò dicitẽ prudẽtia politica. Si verò ſit multitudo q̄ congregetur ad certũ finem: vt exercitus ad pugnandum, & ſimilia: tunc dicitur prudentia militaris. de qualibet iſtarum aliquid videamus.

77 Prvdentia † particularis eſt cũ ad ſui ipſius regimen quidam prudentes inueniuntur, qui habent ea quæ generaliter ſ.de prudentia dicta ſunt. Et notandum ꝙ quo ad alios prudens quis eſſe nõ põt: niſi quo ad ſui ipſius regimen prudẽs
78 ſit. ſed hoc non conuertitur. † Sunt. n. aliqui qui quo ad ſe boni & prudens ſunt aliorũ verò negociorum inexpertes. de illis dicitẽ ſancta ruſticitas ſibi ſoli prodeſt. q̄d de Eremitis, & aliis viris contẽplatiuis, & à vita actiua ſeparatis dictum eſt, iſti à tutela excuſantur ſecundum leges, & hi ad prælaturam ſm Canones nõ p̄mouentur. oportet ergo ep̄m eſſe prudentem non ſolum literarum peritia: ſed ſecularium negociorum diſpenſatione. his in dicendis teſtimoniis multum creditur. ſi ſunt. n. vitæ laudabilis, nec eorum fides vacillat, huiuſmodi autem prudentia quã exiſtimo particularem in viuendi & conuerſandi modo probabitur. & per eũ reddere teſtes rationem oportet, vt in ſequẽtibus clareſcet.

79 Oeconomica † prudentia, id eſt, diſpenſatiua ad regimen familiæ pertinet habentem eã diligentem patremfam. appellamus. hoc nobis probandum bipartitè occurrit. ſ. vt diligenter ſeu prudenter eſſe patremfam. ſimpliciter nullius ſingularis actus reſpectu vel alicuius actus reſpectu. primum occurrit cùm de aliquo creãdo tutore q̄ritur, vel de ætatis venia cõcedẽda. hoc imperiali cõſtitutione do-

cetur qua de eo cui ætatis venia eſt con-
ceſſa eſt cautū ꝙ idoneis vocatis teſtib. mo
rū ſuorum inſtituta probitatesque cōmu-
nis teſtimonio honeſtioris vitæ edoceāt.
quid eſt. n. quod morum ſuorum inſtitu-
ta dicit apparet per actus extrinſecos pru
dētes eſſe probatos. Sed quia ex actibus
quis non efficitur virtuoſus vel prudens
niſi faciat eum retinere mores, vt in diffi
nitione virtutis, & prudentiæ docuimus
ideo ſubdit probitatem quæ commu-
ni teſtimonio vitæ honeſtioris edoceanr.
Ex vita enim & conuerſatione honeſta
præſumimus eum mores retinere. Econ
trario contrarium. ideo cautum eſt legi-
bus imputandum eſſe contutori, qui eū
tutorem ſuſpectum non fecerit, ſi eū ma
lè viderit conuerſari. Hæc quidem † mi-
80 hi præcipuè inueſtiganda ſunt. cum Ca
rolus Quartus Sanctiſsimus & Nobiliſsi
mus Imperator inter alia multa conceſ
ſerit, vt ego me quæ deſcendentes quos
legibus doctos eſſe contigerit, per vni-
uerſum imperium ætatis veniam conce-
dere velamus ſeruata forma quæ legibus
reperitur inſerta. Quid ergo morum inſti
tuta ſint, quid honeſtior vita, inſerendum
eſt primo, poſtea qualiter probentur mo
res, licet ꝑ loca, & tempora variemus, tñ
hoc intelligēdū eſt de bonis morib. ver
bi gratia. Labeo dixit ſuper edicto de in
81 iuriis. † nonnunquam tamen dicuntur
mores ciuitatis, id eſt, populi ipſius ciui-
tatis, vt ſunt mores qui vim legis obtinēt
vt cōſuetudines quę pro lege ſeruantur.
& ad hanc inducendam loci & tempo-
ris curſus requiritur, vt in materia con-
ſuetudinis eſt receptum. & de his non lo
quimur in præſenti. nonnunquam verò
dicuntur mores ciuitatis & ſingulorum
de ciuitate hi qui legis vicem non obti-
nent, & vitas hominum non conſtrin-
gunt, quilibet enim ſecundum ſuum pla
citum ſuam famigliam regit ſua anima
lia paſcit, ſuaque prædia colit. & genera-
liter ſuę rei quis moderator & arbiter eſt.
quæ verò in prędictis a pluribus obſeruā
tur, illi mores ciuitatis dicuntur. Et quod
dico a pluribus ſecundum gradum intel
ligo. aliter enim diſponenda eſt familia
diuitum & magnatum. aliter mediocriū
& humilium Iuriſcon. oſtendit dum de
alimentis pupillo pręſtandis tractauit. ſe
cundum quod ait morum inſtituta id
eſt, ſolidata & firmata. quaſi dicat habi-
tum morum qui eſt difficilis mobilis ꝓ-
bari oportet. ad hoc autem non longi tē
poris curſus requiritur. etenim hoc in iu-
uene. 20. annorum. de quo coſtitutio lo-
quitur impoſsibile reperiri, ſed hoc faci-
le eſt colligi ex conſtitutione principis.
quæ de monachis loquitur. ait enim ſi
vitium in priori eſt geſtum vita humana
natura quodammodo labitur ad delicta.
attamen ſufficit ad meliorem purgatio-
nem peccatorum & virtutum augmen-
tum triennalis temporis teſtimonium ap
paret, ergo ꝙ ex moribus trium annorū
probatur habitus. ex hoc edicto enim in
ducitur virtus. Virtus enim eſt habitus
vt dictum eſt, & hoc verum etiam ſi vi-
tium præceſsit, quod intelligo niſi ma-
gnus habitus uitioſus præceſſerit. Quid
enim ſi poſt perfectam ętatem longo tē-
pore vitam geſſerit vitioſam, tunc talem
habitum nō puto per bonos mores triē
nij e mendari. ſed tunc longioris tempo-
ris curſus requiritur vt in decurione &
curiali uolente ad clericatum aſcendere
contra ſenatum uita honeſtiore: & hone
ſta intelligo ut ex his quæ in primo reli-
82 cta conſtructione proſequitur. † Oſten-
ditur hic vnum iuris præceptum, ſcilicet
honeſtæ viuere, quod interpretatum eſt
quoad ſe hęc autem honeſtas ſpecies tē
perantiæ eſt: & ideo ſicut virtutes ceteræ
conſiſtunt in medio vtique ſecundum.
quod vir bonus & ſapiens determinabit
& hoc ex multis comprehenditur, ſcilicet
ex conuerſatione cum bonis: vt dictum
eſt. & hoc ſecundum temperantiam. non
enim honeſtum eſſet homini mediocri
aſsidue cum magnatibus & viris præex-
cellentibus conuerſari. nec eorum veſti-
bus uti. nec nimis delicatis, nec ſordidis
utatur, ſed medio quodam, vt vel ſolus,
vel ſociatus mediocriter. tamen ſecundū
ſuam conditionem & rigionis morem,
incedat, & quod potibus & cibis congruis
in qualitate & quantitate & congruis ho
ris ſe-

ris ſecundum perſonæ conditionem uta-
tur:& quòd ſit temperatus in lingua.nec
luxuriæ deditus:& generaliter nulli nota
bili vitio ſit ſubmiſſus. In his verò tota ſe
cularium vita conſiſtit,hæc probabilibus
auctoritatibus probarentur: ſed ita ma-
nifeſta ſunt ꝙ probatione non indigent
Apparet ergo probandos eſſe mores re-
ſpectu ad alios,vitæ honeſtatem reſpectu
ſui, ſine his œconomica prudentia non
83 contingit eſſe probata. † Ad teſtium di-
cta ſuper his venientes dico, quòd ſi te-
ſtis dixerit aliquem eſſe prudentem dili-
gentemq́ue patremfami. quia per trien-
nium vidit eum diligenter gerere nego-
tia ſua,& bene, & honeſte viuere, quod
ſatis ſufficienter probat.hæc enim dili-
gentia & honeſta uita in communem ho
minum notitiam cadit.vnde rectè per ui
ſum cauſa deponitur, etiam ſi actus ſin-
gulariter non exprimatur. nec his obſtat
quod per triennium continuum teſtis vi
dere non potuit: quia etiam ſi teſtis ex-
preſsè dixerit continuè ſe vidiſſe. debet
intelligi de illa continua viſione quæ ca-
dit in ſocium vel vicinum, non quod om
ni momẽto vidiſſe exigatur.vt Labeo ait
in mulier cui legatur dum cum filio ſuo
communiter erit,& ſi teſtis particulari-
ter interrogatur quos actus eum facere
viderit,debet reſpondere:vt puta:quia vi
dit eum ad modum diligentis patrisfam.
ſuam familiam regere:ſiue prædia cole-
re:fructus congruo tempore vendere. &
his ſimilia.& ſi de omnibus actib emer-
gentibus in prædictis non expreſſerit, di
ctum eorum non vitiatur: & ſi diuerſi te
ſtes dixerint actus ad hoc pertinentes vi-
diſſe,ſingulares non erunt,vt in ſimilib.
a noſtris maioribus eſt receptum. quan-
to verò tempore prædicta magis decla-
rantur.tanto lucidior probatio redditur.
in quibuſdam tamen puto aliquem eſſe
prudentem diligentemq́ue patremfami.
vulgi opinione probari.ut in caſibus in
quibus receptum eſt ex vulgi opinione
probari quem vergere ad inopiam. vel
malè vti ſubſtantia ſua,& in his ſimilem
rationem habentibus. Ex quibus dico
quòd ſi omnia quæ requiruntur ad œco-
nomicam prudentiam ſunt probata. Ex
84 aduerſo docetur † quod vſurarius eſt.
dico ſi aliquid ex aduerſo probetur ſiqui
dem ſecundum morem ciuitatis, in ſecu
lari perſona pro modico reputatur apud
bonum virum,ex hoc probationem non
infringi. maior enim pars hominum ali-
quo defectu tenetur, vt enim in corpore
modicus defectus non facit corpus iudi-
care morborſum,vt ſi cum Deus abeſt,
ita nec defectus modicus animæ quo ad
nos faciet quem non prudentem videri,
ſed ſi vitium eſt notabile & damnoſum.
vt vſurarius:fur:latro:raptor:falſarius:&
ſimilia.tunc ex his redderetur non pru-
dens.niſi ex ſecta vel locorum varietate
eſſet aliter ſtatuendum.Quid enim de Iu
dæo creando tutore alteri Iudæo qui in
omnibus diligens reperitur atque hone-
ſtus:ſed in hoc deficit.quia infidelis eſt.
& chriſtianus publicus fœnerator. quæ li-
cet apud nos grauiſsima ſunt: non tamẽ
apud ſectam eorum nempe ex hoc non
reprobatur ut imprudens,hæc ea lege ꝓ
bari videntur quę tutorem eſſe permit-
tit.Quid etiam quod dolenter refero, vt
quibuſdam ciuitatibus accidit,quaſi om-
nes etiam honeſtiores publicè uſuren-
tur,oportebit quippe iudicem qui hunc
habet citare tutorem propter duriciem.
populi,& errorem eorum. & ſemitas im
penitentium neminem reprobare.tamen
85 veniam talibus non concedere. † Cum
verò tractemus de aliquo prudente & di
ligente alicuius certi actus celebrati, nõ
propter hominum prudentiam hominẽ
prudentem probamus,cũ prudentia, ſit
habitus mentis qui ſingulari actu non li
mitetur:ſed propriè tractamus an actus
ſit prudenter factus hoc eſt in quocun-
que prudente & diligente.& hoc lex oſtẽ
dit.& pro negotiis vtiliter geſtis actiones
concedunt. & pro his quæ diligenter ge
ſta ſunt,minorem non reſtituunt ad hoc
autem requiruntur tria.ſcilicet pruden-
tia.& circumſpectio: & cautio. prudentia
reſpectu finis.puta vt emat rem ſibi ne-
ceſſariam.circumſpectio reſpectu circun
ſtantiarum vt putà res quæ emitur caſ-
mati vel alteri caſui veriſimiliter non ſub

iaceat

iaceat, quod non ſit vicinis peſtilentibus confinata vel ſimilibus. Cautio vt euadantur impedimenta ſi forte contigerit, vt de euictione ſibi promittatur, idoneè, & hoc à quocunq; prudente fieret, & ſi ex cauſa hoc redundaret in damnum nõ imprudentiæ hoc imputaretur, ſed facto ſiquidem verò deficeret, factum diligens non dicitur prudens. vt Vlpianus ſuper edicto de minoribus ait. Quidam actione negociorum geſtorum agebat, probauit, ſe aliquod negocium vtiliter & diligenter geſsiſſe per teſtes qui pro ratione ita eſſe dicunt: quia quilibet prudens & diligens paterfam. ita feciſſet, ſecundum mores illius ciuitatis, an ſufficientem rationem reddiderunt dubitatur. dixi aduertẽdum: quia quædam ſunt negocia quæ quo ad omnes homines illius ciuitatis ſeu quodammodo vniformiter ſe habent, vt in cultura vineæ fundi olíueti. & ſi. & de iſtis quæratur ſufficiens ratio redditur, quando talis diligentia in communem omnium hominum notitiam cadit. Quædam ſunt negocia quæ difformiter valdè ſe habent, vt emere vel vendere pro alio equum: ſeruum: fundum: & ſimilia. & in his prædicta ratio nõ eſt ſufficiens ratio. hæc enim diligentia in communem hominum notitiam non cadit. habet ergo teſtis dicere in ratione circunſtantias vt iſtud negocium appareat factum diligenter. vt puta. quod equus venditus e-
a rat ſenex, vel alium defectum habebat, a propter quem illum vendidiſſet quilibet diligens paterfam. vel quòd negocia quę gerebat erant magna & diffuſa. vnde quilibet diligens potius emiſſet equum cauſa viſitandi negocia, quam continuè conduxiſſet ad vecturam, & quòd equus ille emptus eſt communi pretio. his exẽplis contenti ſumus. Nec prædictis ob. quod ſuprà diximus, cum de hominis prudentia ſimpliciter quæritur, ſufficere ſi teſtis dicat quòd congruo tempore vidit quem benè & diligenter gerere negocia ſua. cùm enim de hominis prudentia quæritur ſimpliciter, ſufficit ſi ſimpliciter cauſam reddit, ſicut cùm quæritur an Iudex ius dixerit, quæ notitia in eum cadit, qui actus exteriores viderit, qui pertinent ad ius reddentem: licet ex his ſit forſan aliquis actus iniquus. & ſi de actu ſingulari quæritur an in eo ius dixerit. niſi omnes ipſius actus & circunſtantias quis cognoſcat de eo rectè non teſtificari.

ADDITIO.

a Defectum habebat.] Vide Ale. in l. de minore. § plurimam. in 1. col. in addi. quę incip. dicit. ff. de quæſt. Tho. Diplo.

86 REGNATIVA prudentia † cõſiſtit in benè operando in bonum finem, hoc eſt in quietem & bonum ſubditorum: nõ in finem ſui lucri: vel gloria. hæc quidem requiruntur in principe, hoc eſt in quolibet poteſtatẽ gerẽte publicè. hoc in quolibet poſito in dignitate præſumitur, niſi contrarium probetur, & in probando non requiritur perſonæ examinatio, ꝙ qui circa ſcientiam per examinationem expeditur, circa mores ſecundum cano-
87 nes idoneus præſumitur. † Iura verò ciuilia hanc prudentiam aliqualiter probari exigũt, & quòd ex eo æſtimatur quòd quis fecit dum in interiori gradu conſiſteret. ſi enim indignus quis eſſet inferiori gradu indignior eſſet ſuperiori: vt Pomponius reſpondit, eſt etiam conſtitutum vt gradatim à minoribus ad maiores gradus perueniatur. hæc enim videtur eſſe neceſsitas. nam gerendorum honorum non permiſcua facultas eſt. ſed ordo certus huic rei adhibitus. nam neque prius maiorem magiſtratũ quiſquã niſi prius minorem ſuſceperit, gerere poteſt. vt Caliſtratus ait. quæ auctoritas oſtẽdit eo ipſo quòd quis per gradus præcedentium dignitatum tranſiret ad maiores gradatim ad ſequentes idoneus præſumatur: niſi contrarium doceatur. & hoc non immerito: quia ſecundum Ariſtotelem vitum principatus oſtendit, in principatibus enim tot occurrunt ardua quorum expeditionem oportet omnibus eſſe manifeſta, quòd iuſtè ad fidem adducimur quòd eſt idoneus, niſi de contrario diſcernatur. Si quis tamen præſumptioni ſoli ſtandum non putaret,

puta

putarem ſufficere ſi per eos qui eis ſuberāt fama bona boni regis præbeatur, nec enim in his ſatis ad fidem iudicem adducunt, hæc autem præcipue in quolibet præſide requiritur, vt ſubditis iuſtitiam ſeruet, bonas leges condendo, & bene iudicando, quod qualiter probetur in tractatu de iuſtitia dicetur. poteſt etiam de vno principe vnus actus notabilis declarari. quòd ex eo ſolo ad fidē adducimur. quòd habeat prudentiam regnatiuam: vt de Salomone legitur in libro regum qui in quæſtione de infante dixit. afferte mi-
88 hi gladium. † Notandum eſt quòd ſecundum diuerſitatem graduum in principatibus diuerſa debet eſſe prudentia regnatiua. alia enim requiruntur in principe eccleſiaſtico, vt in epiſcopo, quæ ponit Apoſtolus: vt in ſacris canonibus declaratur. alia requiruntur in principibus ſecularibus. & in alijs: & ſecundum diuerſitarem graduum diuerſa notaui. In eo verò qui nunquam gradum dignitatis tenuit, inſpicitur forte ſi fuerit conſiliarius vel decurio, ideo conſtitutum eſt, vt qui non ſunt decuriones ad honores nō promoueantur. ſi verò nullo modo dignitatis gradum tenuit per ſe vel per aliquem aſcendendo quaſi impoſsibile eſt probari eum habere prudentiā regnatiuam quomodo enim poteſt probari habitus prudentiæ regnatiuę in eo quo nunquam aliquis actus aliàs preceſsit, cum habitus ex actibus generetur. veruntamen tunc eſſet ſola diſpoſitio intuenda quę ex naturalibus & facultatibus pręſumitur. & Caliſtratus in tit. de mu. & hono. reſpondit: in hac enim prudentia requiritur perſona omni turpitudine depurgata. Infamis enim de iure vel de facto ad nullam dignitatem vocatur. vt conſtitutum eſt. licet hoc prudentię œconomicę repugnet. poteſt enim tutor eſſe infamis: vt patet ex edicto pretoris in quo tutor infamis ad poſtulādū pro ſuo pupillo admittitur:
89 † nullus enim ex viliſsimis negociatoribus adiectus adhibitusque officijs ſi de foribus & miniſtris vel ex turpibus lucris lucratus fuit aliquā dignitatem habere poteſt vt conſtitutum eſt. Si qua de his probarentur apparet talem carere prudentia regnatiua & merito. ſunt enim tales puſillanimes, quod vitium repugnat prudentię regnatiuę in qua magnanimitas, & magnificentia requiritur, vt inferius declarabitur. nec puto in hac prudētia probandum tanti temporis curſum requiri, quātum & in œconomica dicimus. in dignitate enim facilius homo cognoſcitur. Sunt etiam actus excellentes & notabiles qui cum maiori deliberatione fiunt. ideo ex his habitus prudentię facilius generatur, & prędicta ſi ſimpliciter quęratur an aliquis ſit prudens tali prudentia. Sed ſi particulariter & ſimpliciter quæratur de aliquo actu ſingulari facto ab eo qui prępſidet, an prudenter ſit factum dubitatur. & tunc erunt probandę circunſtantię vt in œconomica dictum eſt & manifeſtius in tractatu iuſtitię declarabitur.
91 Politica † ſiue ciuilis prudentia requiritur in ſubditis, quę in hoc conſiſtit, vt in bonum finē domini operentur. eget enim ciuitas multis ſcilicet domino cuius prudentia regatur, eget ſubditis diuerſarum cōditionum. nam alij conſiliarij regentium, vt ait Pompo. decuriones dicti ſunt, eo quòd in numero decem eligebātur conſilij publici gratia. & eodem modo alii qui alia munera ſubibant, iſtorum actus multū appropinquat actibus regentium. ideo eodem modo eorum puto probare prudentiam: prout dictum eſt de prudentia regnatiua. Alij ſunt negociatores. alij alia mineſteria artificia & officia exercēces, hi ſunt omnes actus ad ciuilem vitam ordinandam. vt in libro conſeruationis ciuilis declaratur. licet tamen prędicta ad finem ciuilis boni inuenta ſint, tamen homines vtuntur his ad finem proprij boni ſcilicet, vt propriam ſubſtantiam augeant. & ſic ſecundum vſum pertinet magis ad prudentiam œconomicam. quis ergo ſit prudens & diligens mercator vel artifex alicuius negocij eo modo probandum eſt quo dico de œconomica. aut de hoc vniuerſaliter quęritur, aut reſpectu certi actus. & in hoc inſpiciendi ſunt mores ciuitatis ſcilicet homi-

hominum eiuſdem negocij & artificij, quod ſi fortè in ciuitate tantum vnus eſſet artifex mores eorum intuendi ſunt qui in vicinis ciuitatibus operantur: vt eſt in ſimilibus conſtitutum.

92 MILITARIS† prudentia conſiſtit in bene operando in finē victoriȩ ob quietem reipub. loquor autem de malitia armata, & hæc militia alia eſt terreſtris. alia marina. Terreſtris, alia pedeſtris, alia equeſtris, & inter hos alij ſunt regētes, alij qui reguntur. & regentium quidam ſunt qui præſunt toti exercitui, qui continet multos numeros militum: alij præſunt legioni, alij cohorti, alij alæ. vt Vlp. ſuper edicto de infamibus no. & iſtorum præſidentium prudentia ſiue multipliciter ſiue reſpectu certi actus probanda occurrit. eodem modo probatur quo dictū eſt ſupra de prudentia regnatiua. Aliorum vero qui regunt prudentia militari ſi probari expediat, exercitio illius actus probari oportet, vel in actibus bellicis cōtra hoſtes, vel in haſtiludijs & certaminibus quæ gloriȩ cauſa fiunt in ciuitate, per illa acta homines apti redduntur ad arma, & qui viribus victorioſus extitit, noſtram vocationem conſequitur. vt Imperator in titu. de athletis conſtituit. aliorum verò qui in his exercitati non ſunt prudentia militari directo probari non poteſt, præſumptio eſt tamen quòd in militia equeſtri præualeant nobiles & alij aſſueti in equis. In militia verò pedeſtri preualent homines robuſti corde, & maximè carnifices qui in exercitio gladij, & effuſione ſanguinis ſunt experti. & etiam fabri & malleatores quæ in actibus percutiendi operam dant aſsiduam, vt dicit Vegetius de re militari, & etiam Aegidius Romanus de ordine eremitarum, in libro quem fecit de regimine principum. in vltima parte ſui libri, vbi de re militari multa pulchra tractauit.

OPPOSITA prudentiæ ſunt diuerſarum ſpecierū, ſecundum ꝙ diuerſas ſpecies prudentiȩ poſuimus. quæ per ordi-
93 nem proſequamur† prudentiæ quidem particulari quȩ ad ſui ipſius regimen pertinet. opponitur imprudentia quæ contingit ex ȩtate vel caſu. Ex ætate, vt in pupillo maxime infante vel infantiȩ proximo, quibus cum nec ſe nec familiam ſuam regere ſciant, datur tutor qui & perſonæ & familiȩ ſuȩ habet curam. In adulto verò non prȩſumitur imprudentia talis. ideo non perſonȩ, ſed bonis curator datur. hæc autem ȩtas qualiter probabitur in tractatu de tempore declarabitur. Ex caſu vero contingit imprudentia in his qui carent iudicio intellectus: quod contingit in quibuſdam actibus furoris, & dicitur furioſus in quibuſdam: & in quibuſdam non, ſecundum furorem & hoc quandoque ex ſenſus defectu procedit: vt ſurdus & mutus qui quandoque nihil, & quandoque aliquid intelligunt. & illi nullo alio nomine ſpeciali nuncupātur. ſed eos mutos vel ſurdos vel morbo impeditos lex appellat. quandoque ſtante ſenſus integritate contingit aliquos eſſe dementes, & hos omnes mente captos appellamus: ſed & ſecundum diuerſas cauſas alijs etiam nominibus nuncupātur, vt ſtultus & fatuus. & his etiam datur curator qui perſonȩ & patrimonij
94 curam habet,† furioſus probatur ex actibus, & ſi teſtis dicat quòd vidit eum furere, & actus furioſorum facere, ſatis exprimit. ſunt enim tales actus cōmuniter noti. Sed ſi interrogetur vlterius oportet teſtem exprimere actus, id eſt, quia ſine cauſa ſtantes ibi vidit percutere, &
a aſtantes ſine cauſa [a] fugere lapides proijcere ſine cauſa & ſimilia. Quid ſi dixerit quòd viderit eum detinere in carcere, vel ligatum funibus vt furioſum? puto hoc non ſufficere. ſed adminiculari. ſed ſi adderet quòd in uinculis vidit inſania eum verba dicere ſufficeret ſi prædicta aliquo tempore fecerit ſufficit dicere ad hoc vt furioſus etiam hodie prȩſumatur, niſi aliud doceatur. ait enim lex ipſum tandiu eſſe ſub cura quandiu ſanitatem receperit. qui ergo dicit quòd ſanitatem receperit docere debet. Sed ſi diceretur quòd alternatis vicibus in ſanitate fuerit & in furore, & ſic habet dilucida interualla ſatis erit ad tollendam illam conſequentiam legis, ſcilicet quòd hodie furioſus

rioſus præſumatur. vt reſcripti verba o-
95 ſtendunt. Sed † an actus de quo agitur in quiete vel ſanitate factus fuerit in dubio ipſe actus oſtendit. Quid enim ſi matrem vel filium vel coniunctum percuſſit? quid ſi contractum fecit in quo enormiter læſus eſt, certè ipſe actus oſtendit eum in perfecta quiete non eſſe: & in talibus Imperator requirit, quòd actus per eos fiant per interualla quæ perfectiſsima ſunt. Sed ſi actus fecit quos quiſque diligens feciſſet in perfecta quiete factus eſ-
96 ſe præſumitur. † Sed an quis furorem
b fingat poteſt dubitari, b fortè ei imputarem quandoque propter ſimulatum furorem, vt ciuilia munera detractet, vel euitet. & ideo cauſæ cognitionem adhibendam puto: vt ait Vlpia. in reſcripto prædicto, ſi monitus nec ſubeſt nulla ſuſpicio matrem ab eo ſimulatione dementiæ occiſam ex ſuſpicionibus. ergo ſimulatio arguitur & ex vita præambula. Quid enim ſi homo eſt ſimilia facere conſuetus: vt ſunt illi quos vulgò camatores appellamus, Ex actu etiam ſuſpicio arguitur. Quid enim ſi inimicum propinquum interfecit. antiquorum enim relatu percepi in hac ciuitate quẽdam cupiditate vindictæ fratris occiſi ficto colore dementię apoſteraſſe. & demens per biennium cõmeauit inimicumque ſuum interfecit de ſe, vt à demente non præcauente, quod de ſuſpicione dico intelligo non leui. ſed non de tale quæ ad fidem iudicẽ ducat. & in his etiam multũ operatur aſpectus
97 & fama Aliquos † verò imprudentes eſſe contingit ex ſenſus defectu ſtante mentis integritate, cum enim ad prudentiam requiratur præſentium notitia & memoria præteritorum. & prouidentia futurorum. Iſta enim pp defectum ſenſus in tales nõ cadunt meritò & imprudentes curatorum conſilio reguntur: vt mutus, & ſurdus. loquor autem de his qui nutu nõ percipiunt tantum quod ſufficiat ad rectum iudicium intellectus quos infanti Iuriſcon. Metianus in titu. ad Treb. æquiparat. licet ergo nutu intelligant aliqua minima vt ad cibum vel potum pertinentia, & ſimilia, nihilominus imprudẽs eſt. hoc enim in infante contingit. Sed ſi mutus & ſurdus nutu, vel alio modo ſufficienter perciperet non dicitur imprudẽs, vt ibidẽ Metianus ait. & meritò in eo ſufficienter cadunt ea quæ ad prudentiã requiruntur. Quod dico de muto & ſurdo, idem ſi eſſet cæcus, vel quouis alio mo-
c do propter ſenſus c defectũ in eum non caderet notitia eorum quę apud prudentem requiruntur. meritò in lege dictum eſt generaliter curatorẽ dari his, qui aliquo perpetuo morbo rebus ſuis ſupereſſe non poſſent. iſtorum autem ſenſus defectus qualiter per teſtes probetur in tractatu de ſenſibus dicemus, hos verò non percipere nutu probatur ex eo quod teſtes dicunt vidiſſe, quòd eum eis aliquid nutu ſignificabatur, nec voce, nec nutu, nec alio modo reſpondebant, per quem eum intelligere comprehendere poſſunt.
98 † Mentecapti verò qui ſtante ſenſus in-
d tegritate carent iudicio intellectus. d quidam ſtulti quidã fatui appellantur. Stulti dicti ſunt à ſtupore: quia ſtupenda non ſtupent, vel non ſtupenda ſtupeſcunt. Quid enim ſi mortis metus litis vel famæ, vel concuſsionis omnium bonorum immineat: & hæc tanquam non cognoſcens nõ reſpondere procurat. nec ſtupeſcit. & ſua auferri patitur à quocunque vel ecõtra. Quid enim ſi quolibet leui caſu: vt à caſu mortis non terretur, propriè hic ſtultus eſt, & his actibus approbatur. Fatui verò dicuntur à fando. hoc eſt loquendo: quia loquendo ſuam fatuitatẽ oſtendunt, hi probantur per eos qui vident eos aliena loqui. & qui per vicos more inſanorum deridentia loquuntur. vt Vlpia. ait in tit. de edil. edi. & prædicta, ſecundum vocabulorum proprietatem. licet in iure quandoq; iſtis vocabulis abutamur. Sed quid ſi multa verba ordinatè proferebant, inter quæ alia fatua inter ſerunt? certè in illo actu fatuus præſumitur. vt Modeſtinus reſpondit in eo qui in hæredis inſtitutione inſeruit conditionẽ ſi reliquę eius in mari proiiciãtur. hæc autem præſumptio remoueri poteſt per ſpeciuis rationib. vt ibidem Modeſtin. ait. vt ſi homo erat hiſtrio, vel alias conſue-

tus

eus ſimilia verba ꝓferre, & ad riſum pro
e uocantia, e vel ſi humilitatis cauſa non
reputans ſe dignum in eccleſia ſepelirita
lia verba protulit. erunt quippe huiuſ-
modi perſpicuæ rationes, vel probatio-
nes, de aliqua dubitatur, an quis ſit furio
ſus vel mentecaptus morbo perpetuo di-
xi hoc peritorum medicorum iudicio cō
mittēdum. vel etiam ſi morbus eum per
annū tenuerit perpetuus pręſumitur. in-
tantū.n.cerebrum læditur, ꝙ cura reddi-
tur impoſsibilis. Huic ēt particulari pru-
dentiæ opponuntur oēs mali & inhoneſti
actus intrinſeci, vel extrinſe. ēt ſi totaliter
non puniantur. ſed eorū inueſtigatio ad
iuriſtam non pertinet, ſufficiat ꝙ de ho-
neſtate circa prudentiam œconomicam
99 diximus. † Opponuntur etiam œcono-
micę prudentiæ omnia ea quę contingūt
hanc eſſe ſine illa. Opponuntur ēt omnia
alia ſupraſcripta. præſumunt.n. legumla
tores quēlibet minorem hac prudētia ca
rere. ideò eis tutores vel curatores dant.
ex ætate ergo hæc imprudentia præſumi
tur. Opponitur ēt omnis culpa. eſt autem
culpa deuiatio ab eo quod à prudente fie
ri debet. Culpa alia eſt leuis alia leuior.
alia eſt latiſsima ſeu leuiſsima, quę eſt do
lus, alia lata, &c. Opponitur ēt prudentiæ
omnis. ignorantia ex qua reipſa contin-
git deceptio: de qualibet proſequamur
per ordinem. Et primo de dolo videa-
mus quomodo opponitur prudentiæ.

ADDITIO.

a Sine cauſa aſtantes.] Vide per Bart. in l.
mutum. ff. de acqui. hęre. & in l. nec codi
cillos. ff. de codicil. cum concor. de quib.
per Iaſon. in l. furioſum. in 3. colū. C. qui.
teſt. fa. poſſ. ver. verum quia. & in l apud
Iulia. §. conſtat. in 2. column. ff. de legi. ij.
Tho. Diplo.
b Poteſt dubitari.] Vide plenè Iaſ. vbi po
nit plures concor. in l. furioſum. in 3. col.
C. qui teſta. fa. poſſ. vbi videas. in verſic.
quid autem ſi non appareт. & Alex. in cō
ſil. quod incipit, ad quæſitum. vbi allega.
Bar. hic quod conſilium non eſt impreſ-
ſum. ſed in 2 2. vol. meorum cōſi. à Char.
15. & vide Alexand. in conſi. 54. ad quęſi
tum. in fi. in 1. vol. conſi. vbi allegat Bart.
hic. & vide plures cōcor. quæ ſcripta ſunt
ad Bart. in addi. in l. murus. ff. de bo. poſſ.
furi. dela. & in l. is qui. ff. de tuto. & curan
dam. ab his. & Iaſo. in l. item furioſo. in 3.
colum. ff. de his qui ſunt ſui vel alien. iur.
Tho. Diplo.
c Propter ſenſus defectum:] Vide Alexā.
in l. Idem Iulia. §. conſtat. in 1 colū. ff. de
leg. 1. & in conſi. 10. in 6. volum. in 1. &
5. colum. quod eſt duplicatum. in conſil.
141. in j. vol. & Pet. Co. in conſil. 69. in 1.
vol. viſis nonnullis. in 10. col. & in conſil.
73. eod. vol. viſis diligenter. & in conſil.
209. ſed videatur per totum. & in conſi.
309. videtur primum. in eod. vol. per to-
tum. & in conſil. 21. viſa dicta repu li. in
2. volu. in 1. col. & per totum. & in conſil.
22. incip. viſis nonnullis. in 4. volum. in 2.
col. & ſeq. Tho. Diplo.
d Iudicio intellectu.] Vide Bal. in l. ſi fu-
rioſi. C. de nupti. l. humanitatis. in 3. col.
C. de impu. & Alex in conſil. 54. in 1. vol.
Tho. Diplo.
e Ad riſum prouocantia. de hoc eſt caſus.
in l. quidam in ſuo. ff. de condit. inſtitu. &
& gl. in c cùm autem. in ver. Marcellinus.
21. diſt. Tho. Diplo.

100 DOLVS † omnino eſt oppoſitus pru-
dentiæ œconomicæ tam ex parte eius cō
tra quem committitur: quoniam ex eius
culpa ſubſtantia eius minuitur, quàm e-
ius qui committit: quoniam non recta ra-
tione, nec in rectum finem agit. Labeo
autem, cuius diffinitio eſt approbata, dif
finit dolum malum eſſe omnem callidi-
tatem, fallaciam, machinationem ad deci
piendum, fallendumve alterum adhibi-
tum vt interpretatum eſt. Calliditatem in
tacendo. Fallaciam in mentiendo. Ma-
chinationem in arte verborum quæ non
tacet omnino nec expreſſe mentitur ver
bis generalibus & æquiuocis loquendo,
alium decipere nititur. Committitur
dolus aliquando nihil agente eo contra
quem committitur, vt furtum, rapina, &
his ſimilia delicta quæ in proprium no-
men cadunt, de quibus ſuo loco dicitur.
Aliquādo dolus facit alium facere: quod
al.às

aliàs facturus non erat vel facturus erat,
101 alio tamen modo † nunc videndum eſt
ſi indiffinitè quæritur, an aliquis ſit do-
loſus deceptor, vel quouis alio ſimili
modo nuncupatus, vnius talis actus pro-
batio ſufficit. ſicut receptum eſt fugitiuũ
vel furem eſſe qui ſemel fugit, vel furatus
eſt. Cur autem hæc tam varie quòd ad
probationem bonę virtutis curſus trien-
nij requiritur, ad malitiam verò proban-
dam ſufficit vnus actus naturalis, & ciui-
lis ratio ſubeſt. iſta enim enormia non ſi-
ne multiplici deliberatione committun-
tur. licet ſemel in actum extrinſecũ pro-
ducantur. ex qua multiplici deliberatio-
ne inducitur habitus meritò ſimpliciter
dicitur talis de tali vitio nitioſus cui ci-
uilis ratio ſubeſt, vt homo ab his com-
mittendus deſiſtat cognoſcẽs ex vno actu
ſaltem de facto diffamari valeat. ſi tamen
poſt tale commiſſum bona vita trienna-
lis ſequatur, talis amplius non dicetur,
quantum ad prudentiam œconomicam.
102 ut ſuperius dictum eſt. † De aliquo
actu particulari ſi quæratur, an in eo do-
lus ſit commiſſus. dico circa quolibet eo-
rum quæ ſuprà dixi ad prudentiã requi-
ri, poteſt dolus committi ad prudẽtiam,
etiam vniuerſaliter loquendo, requiri-
tur rectitudo mentis. ſi ergo ad mentis
rectitudinem turbandam aliquid com-
mititur, iſta ſunt perſpicua indicia doli,
vt receptum eſt in eo qui vinum album
dedit pro aqua vt ſumens ebrius fieret.
Idem puto ſi quid aliud tale comiſerit,
ex quo mente alienari contingit. Si ve-
rò in particulari quæratur, requiruntur
nouem, ſcilicet memoria præterito-
rum, notitia pręſentium, experien-
tia, docilitas, deliberatio, ſolertia, pro-
uidentia, circunſpectio, & cautio.
Circa quodlibet iſtorum. aut enim quis
habet experientiam a ſe, vel eget doci-
litate ab alio. dico igitur in his quibus
quis habet experientiam per ſe, & a ſe &
non cadit dolus, quoniam ſcienti dolus
de quo hic loquimur, non infertur circa
docilitatem, ergo dolus ſolum committi
tur propriè. Sed quandoque docilitas
quamlibet dictarum ſpecierum poteſt re
ſpicere. ideò large loquendo circa quem
libet dicere poſſumus dolum committi.
& ideo aliqua exempla circa quamlibet
prout eſt poſsibile inferamus. Rẽ aliquã
emi a te, de ea aliqua præſentia vel præ-
terita intimaſti quæ vera non erant. quę
ſi ſciuiſſem empturus non eram, vel non
tanto precio. probo ea te dixiſſe & ſci-
uiſſe & vera non eſſe, probatus eſt do-
lus, tua enim doloſitate & fallacia me de
cepiſti, & tui lucri cauſa. Idem ſi procu-
raſti vt per expreſsionẽ non veri factam
cũ alio vt auditem. vel del diceretur mihi
ab alio mea decipitur notitia: ꝙ ſi verbis
generalibus vſus eſt. vt bonus eſt hic ſer-
uus, hic expreſsè non dicitur dolus com-
mitti. non enim decipitur mea pruden-
tia cum ea particularium notitia requi-
ratur. Idem ſi ſciebas aliquid prætteritũ
vel inſtans de re, nec me certioraſti. cum
enim ex natura contractus reddere me
docilem tenearis. tacẽdo: improbato mo-
re uerſatus es & meam prudentiam dece
piſti: quare ergo taciturnitas eſt probata
niſi probetur contrarium. Si probo te
ſciuiſſe, probatus eſt dolus. ſicut autem
ea quæ dici non debent ex generali locu-
tione non videntur expreſſa, vt dolus
videatur eſſe commiſſus. ita enim ea
quæ taceri non debent ſi verbis genrali
bus exprimantur, non videntur expreſſa,
vt excuſent an dolo, vt in eo qui ſciebat
ſeruitutem deberi dixit. ſi qua ſeruitus
emerſerit ſe nolle teneri, vel ſi ſciebat
fundum alienum, vel pro alimentis obli-
gatum, hac enim machinatione uerborũ
me decepir. ſi ergo ipſius ſciencia proba-
tur, probatus eſt dolus, niſi ſingulariter
contrarium expreſsè doceatur. hoc qui-
dem noſtris legibus comprobatur, de
emptore idem. Quid enim ſi cũ equum
haberem eum a me emiſti precio cario-
ri, ex hoc nanque pręſumitur dolus. Im-
perator enim conſtituit quòd dolus em-
ptoris qualitate facti non quantitate pre-
tij ęſtimetur. quod autem dixi qualita-
te facti interpretatum eſt, ſi emptor fal
ſa dixit de re vituperando eam diſsimu-
lando pręſentia, & annunciando futura;
Quid enim ſi cum equum in nundinis
emiſſem

emiſſem,dixiſti eum nihil habere notum
ipſumq; pauidum calcitroſum, vel aliter
vitioſum, vel quod certo tempore anni
conſueuit infirmari,propter quod tibi vē
didi eum, nempe hoc ſi probatur quòd
hęc dixiſti,& quod ſciebas hoc verū eſſe,
probatus eſt dolus.& hoc cum emptor vi
tuperet ſeu exprimat,ſed ſi laudes rei vē
ditæ tacet vel non exprimit conſideran-
da eſt regula Vlpiani quæ generaliter lo-
quitur.tunc contrahētem eum improba
to more in celando verſatum eſſe ad of-
ficium autem emptoris ſecūdum mores
noſtros non pertinet rem quæ venditur
laudare.tunc ergo dolum non commit-
tit.prędicta vera niſi forte venditorem in
rei ſubſtantia,vel aliter enormiter errga-
re viderit. Quid enim ſi ruſticus aurū
vendebat pro ære, vel lapidē pretioſum
pro vitreo,vel alio vili lapide hoc quip-
pe emēdo improbato more verſatus eſt,
& dolus eſt,& prædicta quæ circa rem ip
ſam ſunt,vt qualitas ipſius. Quid enim ſi
cum ſcirem rerū magnam copiam euen
turam,& ſic ipſarum pretiū minuendum
& hoc tibi non iudicaui,& ſic pretio ca-
riori emiſti. vel quid ſi ſcirem penuriam
magnam futuram propter caſum qui ad
uenerat mercatoribus qui conſueuerunt
portare non tibi indicaui,& a te emi prę-
tio viliori hic quippe dolus non videtur.
& hoc quippe Thomas de Aquino in ſe-
cunda ſecundæ cum tractat de peccatis
quæ occurrunt circa voluntarias com-
mutationes ſic ait. cum in futurum res
expectatur eſſe minoris valoris propter
ſubuentum negociorum quæ ab emen-
tibus ignorantur. venditor qui vendit
ſecundum præcium quod inuenit, non
videtur contra iuſtitiam facere,ſi quid fu
turum eſt non exponit. ſi tamen expone
ret vel de pretio ſubtraheret abunde vir
tutis eſſet,quamuis ad hoc non videatur
teneri ex iuſtitiæ debito. prædicta vera
puto cum tacet ſecus ſi eius quod ſciebat
contrarium aſſerebat.tunc enim eſt men
dacium inexcuſabile,quod in dolum in-
cidit,vt declarabitur in ſequenti: & hæc
de his quæ ab aliquo contrahentium pro
feruntur.ſi autem tertio ſtatim ſubiun-
gam eum cui mutuare uolebam affirma
ſti idoneum eſſe cum non eſſet.an dolum
dicaris committere? reſponſum eſt non
teneri de dolo: quia hæc actio non datur
niſi ex magna & euidenti cauſa.& niſi ex
perſpicuis probetur indicijs. vt ſi probe-
tur de hoc ſciuiſſe non idoneum eſſe, ta-
men lucri cauſa idoneum affirmaſti, vt
Caius ait.tunc autem lucrum intelligi-
tur ſi tibi illam pecuniam ſoluturus erat,
vel erat tecum aliquando contracturus.
cum enim ſimpliciter dico quem ido-
neum,etiam ſi eum pauperem ſcio excu
ſor: quoniam ſecundum multos pro bo-
nis maioribus reputatur ne illius detega
tur paupertas. vnde improbato more
verſatus non eſt.& ſic excuſabile eſt. Sed
eo quod inde commodum ſpectat men-
daciū inexcuſabile eſt Item ſi te ingeſsi-
ſti ad hoc dicendum cum de hoc non eſ-
ſes interrogatus.non enim eſt excuſabile
quòd quis ad mentiendum ſe ingerat.cū
etiam alius eo ipſo ꝙ ſe ingerit ſuſpectus
reddatur. Item ſi in finibus aſſeueratis
nō ſtetiſti ſi interrogatus vel nō vltra ꝓ-
ceſsiſti dicendo quòd hoc non habebam
inueſtigare ab alio. hic enim improbato
more verſatus eſt.& tale dictum ſecun-
dum mores bonos culpabile eſt magis,
quàm laudabile. me enim impediſti ab
alio fieri docilem. Item ſi cùm aliquis ſe
diceret Titium,cùm eſſet Sempronius,&
tu ſciens affirmaſti. licet enim excuſabi-
le ſit ſi eius paupertatem nō detegas,non
tantùm excuſabile eſt, ſi eum alium eſſe
affirmes,quàm ſi tacēdo vero tertius do-
lum non committit. non enim cogeba-
tur ſe rei quæ ad ſe nō pertinebat immi-
ſcere: ſed loquendo ambigue ęque do-
lum committeret.ex quo enim ſuo dicto
cœpit alium inſtruere clarè loqui debet.
103 † Super prędictis ad dicta teſtium de-
ſcendamus quādoq; aliquid dixiſſe pro-
batur per teſtes qui audiuerunt, ſcientia
enim alicuius qui aliquid audiuit tacuit
vel obſcurè locutus eſt cum maiori diffi-
cultate probatur, cum facti ignorantia
regulariter præſumatur.Quandoque ta-
men ſcientia directò probatur vt,ſi affir
maueris ſeruum fugitiuum non eſſe, &
equum

equum non eſſe calcitroſum, probatur per teſtes qui dicunt ſe vidiſſe quòd ſeruus ſe præſente, vel illo fugit, & equus eo præſente calcitratus eſt & ſimilia. Quandoq; iſti teſtes de viſu haberi non poſſunt tunc ſciencia aliter vehementioribus probationibus probanda eſt: vt ſi ſeruus de quo aliquid affirmauit ſuus domeſticus fuerat per tempora, ſi equum de quo affirmauerat tenuerat, & recalcitrauerat, vt receptum eſt in tutore qui ætatem & conditionem pupilli & conſanguineus, cõſanguinei ſcire præſumitur. Item ſi ei fuerat dictum, & denunciatum per epiſtolam, vel erat de hoc fama in vicinia: vt cõſtitutum eſt in tutore, qui iſtis modis ſcire ſe eſſe tutorem datum probatur. Item illud probabimus in volente adire hæreditatem: quia iſtis modis probatur ſcire quem mortuum eſſe ſe inſtitutum, & ſimilia. & hoc cum probanda eſt ſcientia alicuius quod fuit in eſſe. Sinautem tractaretur de probanda ſcientia alicuius quòd non fuit in eſſe. vt ſi volo probare te ſciuiſſe quod ſeruus non erat cæcus: vel quòd liber non erat corruptus: tunc ſi quidem eſt talis negatiua quæ per viſum, vel per alium ſenſum percipi poteſt: ſuberunt omnes modi probandi quos diximus. aliàs ceſſaret modus ille quo per ſenſum pro-
104 batur cætera locum habere. † Supereſt aliud, quia eo ipſo quod conſtat non eſſe vel fuiſſe id quod aſſeueratum eſt. apparet aſſeuerantem dolo feciſſe. nulla enim ſubeſt cauſa quare non dixerit propria malitia niſi aliquid ad doli excuſationem probetur, hoc loco ſubiungendum eſt, ꝙ ſcientia alicuius tripliciter ſumitur. ſcire enim dicimus rem per cauſas cognoſcere, vt in ſciencia contingit. dicimus enim aliquid eſſe, quia per rationes illius ſcientię ſic demoſtratur. & in his dolus faciliter excuſatur, & difficiliter probatur. ſi enim iuriſta aliquid conſuluerit, vel medicus, & apparet contra veritatem dixiſſe, non pręſumitur dolus commiſſus. poteſt enim in his quæ de facili errare. & poteſt moueri rationibus apparentibus non exiſtentibus. niſi probaretur corruptus pecunia, vel precibus. vel quod dixerit cognoſcere ſe facere contra iuſtitiam, vel ſi aliqua perſpicua indicia ſupereſſent. Secundo modo dicimus ſcire ea quorum notitiam habemus ex ſenſibus noſtris videlicet viſu, auditu &c. & in his dolum uehementer opinamur, vt quod eſt nobis ab alio nunciatum. vel quod fama percipimus per hanc ſcientiam dolus quandoque probatur, quandoque excuſatur. Quid enim ſi dixi tale quid eſſe quod non eſt. ſi probo mihi pronunciatum fuiſſe, vel famam eſſe excuſabor. & prædicta legibus comprobantur, & aduerſus eam partem prudentiæ quæ deliberata dicitur docilitas, dolus committitur: vt ſi cũ deliberare vellem de adeunda vel repudiãda hæreditate aliquis mihi perſuaſit vt repudiem, quoniam ſoluendo non erat, vel vt oporteret talem ſeruum cum melior in hæreditate non eſſet, de dolo tenebitur ſi callidè fecit, vt Vlpianus ait.
105 † Qualiter autem probetur quod callidè fecerit, probatur ex his quæ dicta ſunt aduerſus ſolertiam dolus committitur. vt ſi cum ad iudicium pergerem iturus in termino aliquid intimaſti. vt dixiſti aliquid propter quod non habui neceſſe ire, cum verum non dixeris, dolum commiſiſti: tua enim calliditate meam ſolertiam impediuiſti aduerſus prudentiam quæ futura reſpicit, certè poteſt dici ꝙ dolus committitur, cum circa pręterita, vel præſentia quis mentitur. ex hoc enim ex prouidentia futurorum quis decipitur, ſed ſi nullo dicto de præterito, vel pręſenti mihi perſuaſiſti vt aliquid facerem vel non facerem, ſi quidem in aliquam delicti ſpeciem cadere ex qualitate facti quod perſuaderet dolus probatur, quod ſi in delictum non caderet, vt ſi perſuaſiſti ꝙ ante tempus fructus venderem, uel nõ venderem, quia ſic tibi melius videtur, ego tibi credidi, cũ tamen eſſet deterius hoc idem cum difficultate dolus probatur, nam an ſic putares cũ perſuaſiſti ſolum ex tua deliberatione cõſiſtit quę potuit decipi ſicut in ſpecialibus dictum eſt. Probandi ergo modus hic erit idem qui ibi, & eadem aduerſus circunſpectionem, & cautionem dicenda ſunt. fraus quid ſit poteſt dubita

ri:ſed Labeo per tit. de pactis. ait ꝙ in eſt dolo fraus. quod varie interpretatum eſt.
106 † Quidam enim dicunt ꝙ dolus eſt genus fraus eſt ſpecies. ſcilicet quando mei commodi cauſa committo alij quod dolus quando re & conſilio. fraus quando re tantum. in hoc videtur magis gloſatores inclinare. huic etiam aſſentit Tho. de Aquino dicens quòd dolus committitur ſiue per verba, ſiue per facta. fraus verò per facta tantum cuius teſtimonio ſtandum eſt. Sed aduertendum puto quòd interdum fraus ſumitur pro ſpecie diſtincta a dolo. nam ad dolum requiritur, ꝙ fiat contra aliquam perſonam: vt patet ex eius diffinitione, ſcilicet ad decipiendum alterū, fraus etiam ſi non contra perſonam, ſed legis præcepta principaliter ſit, vt cum fraus legi fieri dicitur, ſed quandoque contra perſonam dolus eſt genus. fraus verò ſpecies eſt. licet iura quandoque iſtis vocabulis abutantur. ex dictis autem & aliis dicendis modum ꝓbandi lector inueſtiget.
107 Latiorem † a culpā dolum eſſe
a Proculo diſplicebat, Celſo veriſsimum viſum eſt, cuius ſententia approbata eſt: quidā tamen a ſignificatione verborum ſine cauſa recedentes exponunt latiorem. id eſt, latam dolum eſſe, id eſt, dolo comparari. quod nec menti nec verbis cōgruit. eſt ergo hic latior culpa dolus: ſcilicet præſumptus. Differunt ergo a dolo ſicut manifeſtum a præſumpto. Exemplum ponit Celſus, ſi rebus depoſitis adhibuit eandem diligentiam quā in ſuis. ex variis autem legibus varia colliguntur exempla. quorum pauca referam. Dicit ergo Vlpianus in titu. man. dolus eſt ſi nolit proſequi qđ proſequi pôt, aut ſi q̃s quis non exigerit, quod exigere pôt, aut ſi quis nolit ſoluere quod exigit. & Paulus reſpondit in titu. ad l. fal. dolo carcere non videtur qui controuerſia hæreditatis mota legata ſine cautione dat. licet autem omnis dolus probetur ex præ-
108. ſumptione & indicijs, † ille tñ dolus dr̄ manifeſtus. de quo ita claræ præſumptiones habentur ꝙ iudex in claram & perfectam fidem deducitur, quando autem p̄ſumptiones ita claræ non ſunt, aliqua tñ apparent indicia, dolus præſumptus dr̄, q idē eſt quod culpa latior. hic dolus p̄ſumptus nō ſi ſufficeret ſi criminaliter ageret, qm̄ ꝓbationes tūc requirunt q̄ ſūt luce clariores. Ab hoc dolo præſumpto excuſatur minor. vt in titu. de eden. recepum eſt. licet non excuſetur a manifeſto hic dolus ſicut leui præſumptione inducitur, ita præſumptione leui tollitur, vt præſumptus dolus non dicatur. Quid. n. ſi res ſuas pretioſiores rebus depoſitis prætulit? excuſatur, vt in titu. man. receptum eſt. Item ſi res proprias prætulit cōmunibus non eſt dolus præſumptus, propter ius enim quod in rebus communibus habebat non eſt p̄ſumptio quòd eas doloſe perire pateretur, vt in titulo familiæ erciſcundæ receptum eſt. Circa prædicta aūt in modo ꝓbandi inſiſtendū nō eſt qm̄ ex ſeparet. & clarius petetur in ſequenti.

ADDITIO

a Latiorem.] Vide Bar in l. quod Nerua. in 3. & 4. col. & ſeq. ff. depo. & ibi vide apoſt. in ver. culpa. Thom. Diplo.

109 Lata culpa † a eſt deuiatio indeli
a berata ab ea prudentia quę ineſt communiter omnibus qui ſunt eiuſdem inſtructionis & profeſsionibus. ideo autem dicitur deuiatio generaliter, vt cōprehendat deuiationem ſiue faciendo ſiue omittendo. & quod dico indeliberata ad differentiā doli dicitur, qui ex deliberatione manifeſta vel præſumpta cōmittitur. Ex eo quod dicitur quod ab ea prudētia apparet quod prudentiæ opponitur. Ex eo quòd dicitur, quæ ineſt communiter omnibus differt a leui, leuiori, & leuiſsima: vt patebit inferius. quod vero infra dicitur qui ſunt eiuſdem conditionis & profeſsionis, adiicitur propter latam culpam quæ committitur ab aliquo in aliqua arte perito, cuius experientia communiter omnibus non ineſt qui ſunt eiuſdem artis. dicitur autem lata culpa quæ eſt manifeſta & publica, & omnibus patet. vt Paulus de verb. ſigni. proponens ait. Latæ culpę finis eſt nō intelligere qđ omnes

nes intelligunt,vel poteſt dici lata culpa.
hoc eſt ampla & magna . nam vt Vlpian.
ibidem ait lata culpa eſt negligentia ni-
mia intelligere quod omnes intelligũt: &
etiam hoc ſenſu hic aſſumimus. Iſta e-
nim eſt culpa magna. maior eſt culpa la-
tior. maxima eſt culpa dolus. non enim
poteſt maior culpa eſſe, quam ea,quæ ex
110 vera deliberatione committitur. † Hęc
autem culpa lata poteſt committi cõtra
quamlibet prudentię partem. Quid enim
ſi qs ignorat præſentia vel præterita quæ
communiter omnes ſciunt? vel quid ſi
prudentes non conſuluit de eo de quo
omnes communiter aliorum conſilium
quærerent? vel quid ſimile fecit, latam
culpam dicemus eſſe cõmmiſſam. com-
mittitur enim hęc culpa in faciẽdo quod
fieri non debet: & in non faciendo, & in
omittendo ſeu negligendo quod fieri de-
bet committitur. de quibus aliqua inſe-
111 ramus exempla. † In faciendo quidem
exempla ſunt multa. qui mea gerebat
negocia domum ædificauit. nec legum
formam ſeruauit, lata culpa eſt, & pro-
batio manifeſta. Conductor pullum ni-
mis & præmaturæ onerauit, vndè mor-
tuus eſt, lata culpa eſt. probabitur autem
hæc per homines qui talis animalis mini
ſterio vtuntur. pullos enim communiter
ante dictum tempus non ſunt ſoliti one-
rare. & hoc per teſtes qui dicunt, quòd ſic
viderant onerari per homines dictæ con-
ditionis. In modo enim faciendi ſciendũ
eſt quod de factis quæ habent cauſam
permanentem ex aſpectu præſenti. po-
teſt de maleficio præterito iudicari: vt qđ
murus ſit malefactus, vel domus malè
compoſita: vel liber malè ſcriptus: & ſi-
milia & ſic teſtes poſſunt dicere malefa-
ctum eſſe illud opus: quia illud viderunt:
& quia communiter homines illius con-
ditionis & artis à tali defectu abſtinere
viderunt: vel dicunt quòd viderunt cõ-
muniter homines illius artis ſic operari,
quòd opus in tale vitium non incideret.
Sed ſi dixerit teſtis quòd omnes homi-
nes illius artis à tali vitio vidit abſtine-
re: & videtur quòd falſum aſſeruit: quia
non potuit omnes homines illius artis
videre: ſed eius dictum ſuſtinendum pu
to vt intelligatur omnes quos vidit ope-
rari. exemplo Iuriſcõnſulti, qui volens
probari quòd liberorum educatio ſit iu-
ris naturalis, rationem adiecit dicens. vi-
demus enim animalia huius iuris peritia
cenſeri. conſtat enim quod non omnia
animalia viderat. & quod ait in tit. qui ſa
tiſda. cog. inter omnes, ſcilicet. de hoc
interrogatos. & plura ſimilia. Diceret a-
liquis. potuit vidiſſe paucos. ſed hoc non
contingit in artibus quæ in ciuitatibus
multum frequentantur. In his verò quę
rarò non probarentur. in his verò ha-
bent cauſam tranſeuntem cõtingit etiam
quòd ex præſenti notitia poſſunt multa
facta præterita iudicari: vt ſi menſor cer-
tum agri modum retulit eius cuius culpà
poteſt ex præſenti experientia demonſtra
ri. Idem in eo qui per ſeruum imperi-
tum ſcidit, vel vineam imperitè putaue-
rit. nam infra certum tempus poteſt im
peritia facti præcedentis detegi. & ſic il-
le erit modus probandi quem dixi.
Quædam verò facta ita pertranſeunt vt
ex nulla præſenti notitia poſsit de præte-
rito iudicari: vt ſi equum tibi commo-
datum currere vel ſaltare plus ſolito coe-
giſti, vltra id quod communiter homi-
nes illius conditionis feciſſent: tunc per te
ſtes qui actum viderunt eſſe probandum.
Quædam autem in faciendo modo dixi
hanc culpam committi poteſt contingere
reſpectu loci, temporis, perſonæ. &
omnium qualitatum quas circa delicta
Iuriſconſultus dixerat, quæ per ſingula
explicare longiſsimum eſſet nec expe-
112 diens. † Quoniam dictum eſt, [b] in hoc
b libello qualiter probentur omnia quæ re-
quiruntur, ad hoc colligitur omittendo
ſeu negligendo committitur lata culpa.
hæc autem negligentia ſenſu non percipi-
tur: ideo non ſufficeret teſtem dicere:
quia vidit: ſed oportet aliqua facta dici
ex quibus Iudex de negligentia iudicet.
oportet autem per negligentem omitti,
id quod communiter homines illius con-
ditionis non omiſiſſent. hæc autem negli-
gẽtia ex his quæ præſentia ſunt probatur
rectè commiſſa. per totum enim annum

ex vineæ aſpectu cognoſcit ſi putata non
fuerit ex multitudine ſarmentorum. vel
ſi prædium cultum non fuerit, agnoſci-
tur ex multitudine herbarum & ſpina-
rum. communiter autem omnibus ineſt.
hæc prudentia: vt vineæ putentur, præ-
dia colantur. hoc itaque tam notum eſt
quòd probatione non indiget. poterit er
go teſtis dicere, vidi eam non putatam.
agrum non cultum iſto anno: quia vidit.
ex hoc enim ſola negligentia coloni, qui
in latam culpam cadit comprehenditur.
Quędam verò negligentia ex aliquo pręc
ſenti comprehendi non poteſt. & quo-
niam neceſſe eſt per teſtes de viſu proba-
ri: vt ſi domum omiſiſti claudere, & fu-
res ingreſsi ſunt. vel ſi certa hora & cer-
to loco venire debuiſti quod facere omi
ſiſti. poteſt idem probari per teſtes qui il
la tota hora ſteterunt & viderunt quòd
non veniſti. nec venire potuiſſes quin te
vidiſſent. Interdum latitudo loci, vel
temporis non patitur. vt per teſtes de vi-
ſu te non veniſſe probari poſſet. quid e-
nim ſi debeas venire Peruſium, quis e-
nim per viſum comprehendere poſsit te
non veniſſe in tam lata terra: vt ſi eſt la-
ta terra, vel quid ſimile, infrà annum ve
nire debeas certo loco vel aliquam impo
ſitionem ſoluere. & hoc modo occurre-
ret, quòd duo illo loco toto anno ſtetiſ-
ſent. tunc enim difficile eſt. tunc autem
alius modus probandi videtur inuentus
ſi fortè inde publicus confectus eſt liber
omnium venientium, vel omnium ſoluē
tium, in quo talis non reperitur. pote-
rit etiam probari per illos qui in ciuitate
illa explorauerūt à perſonis qui ſcire hoc
debebant. & in locis in quibus veriſi-
militer venire debebant, & non reperitur
eum veniſſe, probatum eſt eum non ve-
niſſe: vt Pomponius reſpondit. Si Lucius
Titius ante chalend. in Italiam non vene
rit decem dare ſpondes, vt non ante pe-
ti poſsit quam exploratum ſit, nec veniſ-
ſe, nec venire poſſe, cui cōgruit quod eſt
receptum ſic probari quem non eſſe ſol-
uendo, ſcilicet per diſcuſsionem, vtique
diſcuſsioni locum eſſe iura conſuluerunt.
cùm aliter probari non poſsit ad iſtas cō
113 iecturas recurri neceſſe eſt † pone ali-
quem negligentem infirmo medicum nō
adhibuiſſe. hæc culpa lata eſt. probabitur
autem per aſtantes & vicinos, cùm medi
cus de facili ad infirmum non vadat, quo
minus per vicinos non videatur, ſi infir-
mitas fuerit longa. ita quò neceſſe fuit
per medicum viſitari ſæpius, etiam per
medicos ciuitatis poterit iſta negligen-
tia probari ſi ſingulariter dixerit de ſe nō
vidiſſe veniſſe. hi enim magis de facto
ſuo interrogantur quàm teſtificentur.
c Dicet aliquis c non ſufficit probare me-
dicum non eſſe adhibitum. forſan enim
non erat in ciuitate, niſi hoc probetur, di
co in ciuitate & locis in quibus eſſe præ-
ſumitur copia medicorum peritorum le
gibus & canonibus comprobatur. In aliis
autem locis ad hanc negligentiā arguen-
dam probari debet ibidem medicum fuiſ
ſe, qui poterat adhiberi: argum. eius quod
Vulpia. ait, tunc imputari ſocio, ſi alij nō
commiſit, cùm enim abfuturus fuerit fa
cilis erat per alium ſocietatis adminiſtra-
tio prædicta exerceri poterat. & hoc ſi
perſonæ conditio, & quantitas patrimo-
nij requirebat vt medicus etiam ex vici-
114 nis ciuitatibus quæreretur. † Similis du
bitatio oritur vbicunque negligentia ali-
ter arguitur in eo quòd perſonam vel rē
aliquam non adhibuit. vbi neceſſe erat,
& hoc cum de culpa in aliquo certo actu
adhita quæritur, contingit interdum quę
ri ſimpliciter an aliquis ſit negligens de-
ſidioſus culpabilis talis culpa quæ in la-
tam culpam cadat, hi ſunt qui qui licet
ex ſermonibus mentis compotes videan
tur, tamen furioſi faciunt exitum. qui-
bus tanquam prodigis datur curator: vt
diuus Pius reſcripſit. & Vulpi. in tit. de tu
to. & curato. retulit. Hi propriè prodi-
gi non ſunt: quoniam prodigalitas in ex
pendendo conſiſtit. nec propriè appellan
tur deſidioſi ſeu negligentes: quoniam
hæc culpa etiam in faciendo committi-
tur. vt nimia ſæuitia in ſeruos, vel nouas
& periculoſas negociationes inchoando,
talē enim dicimus culpoſum. ad hoc igi-
tur vt huic culpoſo & prodigo curator de
tur, probari, oportet ſic malè tractare eū
nego-

negocia ſua. quod niſi ſubueniatur ei de
ducetur in paupertatem. vt eiuſdē prin-
cipis reſcripto continetur. ſiue hoc faciē-
do, ſiue negligendo oſtendat. Pone.n ali
quem ſolum in neceſſarias cauſas expen
dere, tamen ob hoc pecuniam ſub vſuris
accipere, & prædiorum ſuorum culturā
negligere. ſuosq́ue fructus pati marceſce
re potius q̃ ſuo tpe vendere, pro aliis fi-
deiubere incautè, impoſitiones publicas
non ſoluere. ex quo in graues pœnas in-
cidit, & ſimilia. iſta quidē propriè ad pro-
digalitatem non pertinent. ſed magis ad
imprudentiā q̃ pōt culpoſitas nominari.

ADDITIO.

a Lata culpa.] Vide Bar. in l. quod Ner-
ua. in 3 col. ff. depoſi. & ibi apoſtil. Alex.
in vet. culpa. & Alexā. in l. item quærit. in
princ. ff. pro ſocio. in duobus locis in addi
tio. Bar. Tho. Diplo.

b Quoniam dictum eſt.] No. Bar. hic qui
ponit quæ requirantur ad proban. negli-
gentiam. & adde eundem Bart. in conſil.
102. chariſsime dñe. & ibi ſcripſi in addi.
& vide Fely. in c. ſi tibi. in 2. col. de reſcri.
& Gl. in cle. ſi. in verſi. negligentia. de re-
ligio. domi. & cui culpę aſcribatur negli-
gentia. vide Bart. in l. ſi mora vbi doc. ff.
ſolu. mat. & no. in l. 2. in glo. ſi. C. de arbi.
& in l. ſi ſeruum Stichum. in princ. in glo.
in ver. in non faciendo. & ibi per Barto. ff.
de verb. obl. & vide glo. in c. quæſitum. de
pœni. & remiſ. Tho. Diplo.

c Dicit aliqs] Vide Bart. in l. 1. in ſi. prin.
in procæ. forum. & in l. itemq́ue. ff. pro ſo
cio. & Salyn. in l. hac edictali. §. is illud. C.
de ſecund. nup. Tho. Diplo.

a LEVIS a culpa † quæ prout propriè
115 ad iuriſtam pertinet, diuerſimodè con
ſideratur. aliter enim ſumitur in rebus a-
lienis ſeu alij debitis, aliter in rebus com
munibus incidenter, aliter in communi-
bus ex conuentione. primo modo leuis
culpa eſt deuiatio indeliberata ab ea pru-
dentia quæ ineſt diligentibus hominibus
qui ſunt eiuſdem conditionis, & profeſsio
nis quod Paulus volens oſtendere cū di-
ctum eſſet in pignoratitia actione venire,
& dolū, & culpā, ſubiunxit hęc verba. Ea
igitur quæ diligens paterfamiliàs ſuis re-
bus præſtare ſolet à creditore exigitur: &
idem in tit. ad l. Aquil. ait culpam eſſe ꝙ
cùm aliquid diligenter prouideri potuit
non eſt prouiſum. per hoc dico ꝙ ab ea
prudentia quæ ineſt diligentibus differt
lata culpa. per illam enim deuiatur à pru
dentia quæ communiter ineſt omnibus.
per hanc autem ab ea quæ requiritur in
diligentibus, & expertis hominibus il-
lius conditionis. cætera diffinitionis ver
ba expoſita ſunt in pręcedenti. Contingit
autem hanc culpam committi circa om-
nes prudentiæ partes, tam in faciendo,
quàm in omittendo. aliqua exempla po-
116 namus. † Facta quædam ſunt quæ ſua
natura regulariter hanc culpam includūt
vt ſi furtum rei commodatæ factum eſſe
aſſeris, diligens enim homo benè cuſto-
diendo præcauiſſet. niſi fortè ab vxore fa-
ctum eſſet. vel ab alia pèrſona fida, de qua
confidendum magis, quàm præcauendū
erat: vel ſi fortia facta eſſet vel magna
vis adhibita doceatur. Item ſi equum:
quia ferrum perdidit aſſererem damnifi-
catum, diligens enim homo ſua proui-
ſione ab hoc præcauiſſet ſæpius pedes vi-
117 dendo. † Quædam verò facta culpam
ſine expreſsione manifeſtant: vt ſi ve-
niam meam vindemiaſti, & vinum vuis
commixtis in dolijs recondidiſti tempo-
re debito: poſſum tamen tuam culpam
arguere quod communiter omnes homi
nes diligenter illius conditionis ſimiles v-
uas habentes faciunt, & facere ſoliti ſunt
per tempora præterita ſeparatim. & hoc
per teſtes qui dicant ſe vidiſſe ꝙ in illas
commiſcuiſti: & ꝙ ex hoc res mea in tan
tum ſit deterior: vel probare poſſum oſtē
dendo quantus ſit valor vini excuſsi ex
vuis ſeparatis, & quantus eſt valor vini
excuſsi ex vuis commixtis: tunc exceſſus
apparet, ꝙ diligens paterfa. hoc debuiſ-
118 ſet prouidere. † Omittendo etiam &
culpa committitur. huius autem exem-
pla facilia & modi probandi faciles ſunt.
& quoniam ex prædictis colligitur, non
proſequar. Ex rebus verò communibus
communione incidenti incidit culpa quę

119 ſic diffinitur. † Leuius culpa eſt deuiatio indeliberata ab ea diligentia qua in ſuo tẽpore ſeu illo tempore ſuis rebus adhibet. Paulus n. in titul. famil. erciſc. ſic ait. Non tñ talem diligentiã pręſtare debet hæres qualem diligens paterfam. quã per ſuam partem cauſam habet gerendi: talem enim diligentiam præſtare debet qualem in ſuis rebus eadem ſunt, & ſi duobus eadem res legata ſit. nam & hos coniungit ad ſocietatem non conſenſus: ſed res ex his verbis à viris ſubtilis ingenii prolatis apparet qualis culpa æſtimetur: & qualiter aliter quàm ſuprà ſumatur. hæc autem ſtatim declarabuntur.

120 † Circa res verò communes ex conuẽtione culpa ſic diffinitur. Leuis culpa eſt deuiatio indeliberata ab ea diligentia, quam ante contractum rebus ſuis adhibere ſolebat. Paulus enim ait, ſocius ſocio culpæ nomine tenetur. culpa autem non ad exactiſsimam diligentiam dirigẽda eſt. ſufficit enim talem rebus communibus adhibere, qualem rebus ſuis adhibere ſolet: quia qui parum diligentem ſocium ſibi acquirit de ſeipſo quæri debet. hoc idem Imperator in libro inſtitutionum conſtituit: ſed cauillari poteſt. cùm enim adhibere debet diligentiam illam, quam in ſuis adhibet, præſupponit eum diligentem. & ſic tenetur ad id quod diligens homo facturus eſſet. videtur enim idem in alienis quod cõibus: ſed fateor, ꝙ eum videtur præſupponere diligentem. illa tñ diligentia q̃ cõiter ineſt oĩbus quæ largo modo diligentia eſt, ſed non propriè, vt hic ſumitur quòd ſic accipere-tur diligentia vt accipitur: ꝙ declarabitur in culpa ſequenti. credo ꝙ idẽ ſit in alie-

121 nis & communibus. † Cuius gratia ſciẽdum eſt, quòd licet plures alias ſpecies poſſumus facere: tamen inter ſe quælibet habet gradus ſuos. dolus enim maior eſt ſi ſit corruptione pecuniæ, quàm ſi ſit precibus: ſic enim ex aliis cauſis dicitur maior & minor. Latior culpa dicitur maior vel minor ſecundum quòd leuis vel grauis eſt doli præſumptio. Lata enim culpa dicitur maior vel minor ſecundum quòd in eo erratum eſt, vel manifeſtum, vel manifeſtius, vel manifeſtiſſimum, ſimiliter & culpa leuis de qua loquimur. nam inter homines diligentes vnus eſt in maiori gradu diligentiæ, quàm a'ter. In propoſito ergo dico ꝙ culpa leuis in reb. alienis æſtimatur ſi deuiat ab ea diligentia vel prudentia quæ ineſt hominibus diligentibus eiuſdem conditionis & profeſsionis, intelligo autem de hominibus diligentibus ſimpliciter in quocunque gradu diligentiæ quis deuiet in leui culpa. In rebus verò communibus ſufficit quòd habeant eandem diligentiam, quam in ſuis: forſitan enim in ſuis erat in

122 ſummo gradu diligentiæ. † Subeſt alia dubitatio quid erit ſi quædam communia erant fortè merces, quarum ſimiles proprias nunquam habuerat, quomodo talis culpa poterit æſtimari. cùm ad exemplum ſuarum teneatur ne tale reperiatur exemplar nempè ex prædictis apparet reſponſio. videatur enim in quo gradu diligentiæ erat in ſuis rebus: licet res iſtis eſſet communibus diſsimilis in eodem gradu diligentiæ in communibus eſſe cenſetur. hoc ex verbis prædictarum legum oſtenditur. dicunt enim requiri eam diligentiam quam in ſuis ſimpliciter nec ad res ſimiles communibus ſe aſtringit, ſi tamen ſimiles res reperiantur culpa talis clarius denuncietur. & quòd teſtes haberent dicere facile eſſet: ſed quãdo ad gradus diligentiæ recurrimus, eſt difficilis: ſed in culpis ſequentibus declarabitur. Alia etiam dubitatio ſubeſt cum in rebus communibus incidenter culpa æſtimetur, ſi non adhibet eam diligentiam quam in ſuis adhibeat. Quid enim ſi tunc in ſuis nullam diligentiam adhibeat. nec tunc circa res ſuas aliquid feciſſe probari poteſt? Dico diligentia eſt quædam executio prudentiæ: prudentia autem eſt habitus mentis. & ſic conſiſtit in animo. ſicut ergo poſſeſsio ſemel habita animo retinetur & continuatur niſi probetur interruptio: ita hæc diligentia, probata igitur diligentia anteriori ſuis rebus illo tẽpore affuiſſe præſumitur. quid ergo articulandum, quid probandum, patet ex prædictis.

AD-

ADDITIO.

a Leuis.] Vide Bart.in l.quod Nerua. in 4.col. ff.depo.& ibi vide apoſtil. in 3. col.in ver. culpa. Tho.Diplo.

a LEVIOR a CVLPA † eſt deuiatio
123 de liberata ab ea prudentia quæ ineſt diligentibus hominibus qui ſunt eiuſdē conditionis & profeſsionis.hanc culpam antiqui legum latores vel noui iuris interpretes per ſpeciem culpę diſtinctæ a leuiſſima non poſuerunt,ſed de ea ſicut de leuiſsima vniformiter iudicarunt: quia igitur inter eas non eſt iuris diuerſitas,antiquorum ſequentes veſtigia vno nomine leuiſsimam appellamus.

ADDITIO.

a Leuior.] Vide Bart.in l.quod Nerua. in 3. ff.depoſiti & ibi apoſtillam in verſi. culpa. Tho. Diplo.

a LEVSSIMA a CVLPA † eſt de-
124 uiatio in deliberata ab ea prudētia quæ ineſt diligentioribus hominibus, & diligentiſsimis,qui ſunt eiuſdem cōditionis, & profeſsionis: & quod dico diligentibus & diligentiſsimis.dico ad differentiam leuis culpæ,& de deuiatione ab ea q̄ ineſt diligentioribus. Caius in titul. de actio, & obli.loquens de commodatario ſic ait. Exactiſsimam diligentiam præſtare compellitur cuſtodiendæ rei.nec ſufficit eum eandem diligentiam adhibere, quam in ſuis adhibet, ſi alius diligentior potuerit cuſtodire. & idem Imperator in li. inſti. conſtituit de ea quæ ineſt diligentiſsimis. Idem Caius in tit.commo.ſic ait. In reb. commodatis,talis diligentia præſtanda eſt qualem quiſque diligentiſsimus paterfa.in ſuis rebus adhibet.cum ergo receptum eſt in commodo venire leuiſsimam apparet quòd deuiatio ab ea diligētia quæ ineſt diligentibus & diligentiſsimis eſt culpa leuiſsima. ex eo enim quòd dicitur qualem quiſque diligentiſsimus apparet loqui de diligentiſsimo cuiuſq;
125 gradus. † Qualiter ergo cognoſcantur diligentes, diligentiores, & diligentiſſimi. & qualiter gradus inter eos videndum eſt cuius gratia, vnum exēplum intelligibile ponamus,in ætate ſenili.quæ vt noſtri maiores tradiderunt incipit a ſeptuageſimo anno.excluſiuè, & terminatur in centeſimo anno.illud eſt enim longiſsimæ uitæ tēpus. & ſic in ſuperlatiuo. Aſſumamus igitur medium inter iſta pūct eſt.85.dico ergo q̄ uſque ad iſtud medium eſt ſenilis ętas,ab inde ſupra dicitur ſenior vſque ad ſuperlatiuum. ab inde intra ſuperlatiuum. & dicitur longiſsimum vitę tempus. iſtā tria cauſa doctrinę ponuntur vt ſpecies,& quęlibet iſtarū um habet ſuos gradus. nam quot anni, quot menſes,vel quot momenta ſunt in quolibet dictorum temporum, poſſunt dici gradus illius differentes ſecundum plus & minus. Ita in ꝓpoſito imaginamur terminum a quo diligentia incipit. & eſt illa communis prouidentia quæ communiter omnibus ineſt quantūcunque rudibus,& groſsis poſt illam ſtatim incipit diligentia,& progreditur vſque ad exactiſſimam diligentiam quæ vltra non progreditur.ille igitur qui habet diligentiam aliquam aſcendēdo gradatim vſque ad medium totius latitudinis diligentię,illę,dicitur diligens. ille verò qui excedit medium vſque ad vltimum terminum, ille dicitur diligentior.ille verò qui vltimum terminum attingit, ille dicitur diligentiſſimus &c.

ADDITIO.

a Leuiſsima.] Vide Bar.in l.quod Nerua.in 8.col.& ibi apoſtillam.in verſ.culpa.ff.depoſiti.& Bald. in l. ſolam.in pen. col.C.de teſti. Tho. Diplo.

LAVS DEO.

TRACTATVS CIRCA MATERIAM TESTIVM PER DO. BAL. DE PERVSIO V.I. DOCTOREM, IDEO HIC ATTENDE QVAMPLVRA.

SVMMARIVM.

1 *Ed dictio, quid importet.*
2 *Iudex cauſę debet ire, uel mittere ad Epiſcopum, quando Epiſcopus in teſtem producitur.*
3 *Teſtis quid ſenſu corporis percipit, dicere debet.*
4 *Teſtis pro vtraque parte de ueritate deponere debet.*
5 *Credere quis præſumitur quod aſſerit. Et quæ ſit iuſta cauſa credulitatis.*

PRIMA PARS.

1 Ed Ivdex. Iſta † dictio ſed, aduerſatur, & corrigit inquantum. l. C. dicebat quod epiſcopus non admittitur ad teſtificandū.
2 Et † nota, quod iudex cauſæ debet ire vel mittere ad epiſcopum, quādo epiſcopus producitur. Secundo no. quē debet mittere: quia per eum debent ſcribi acta. hic declarat Iac. Bu. in l. j. ff. de offic. procon. & Bart. in l. ſi vni. ex pluribus. ff. de re iud. Itē: quia cauſæ continentia non diuidatur: vt in c. ad hic. extra de ſeq. poſ. Tertio
3 † no. quod teſtamentis debet dicere quid nouit, id eſt, quod ſenſu percipit. ff. de teſta. l. qui teſtamento. §. fi. & quia veritas in omnem partē eandem eſt neceſſaria, ex hoc ſequitur ꝙ debet deponere ve
4 ritatem ꝓ vtraque parte. Nota † quòd teſtis debet deponere de veritate non de credulitate. & pro vtraque parte. Circa hæc vide quę no. Bar. in l. is poteſt de ac
5 qui. hære. Tu dic. † ꝙ id quod quis aſſerit pręſumitur credere. & quæ ſit iuſta cauſa credulitatis. vide per Bar. in l. cum quidā. §. j. de acqui. hære. & ita ſeruat conſuetudo, ſecūdum Gl. quam no. & adde quod dicam in l. proxima. &c.

SVMMARIVM.

1 *Presbyteri pro teſtimonio non torquentur.*
2 *Teſtes vacillantes in teſtimonio torquētur.*
Notarius ſcribit vacillationem teſtis de mandato iudicis: trepidationem & mutationem coloris.
3 *Falſum committit etiam qui verum tacet.*
4 *Notarius cui facta eſt cōmiſſio de examinādo teſtes pōt de ſua cōmiſſione eſſe rogatus.*
5 *Pro examinandis teſtibus in territorio alterius exiſtentibus debet commiſſio fieri illi iudici.*
6 *Forma iuramenti qualiter teſtis habeat iurare.*
7 *Teſtis ſtudioſè non reddens cauſam ſui dicti tenetur pœna falſi. infra in tracta. Nelli. num. 234.*
8 *Teſtis qui dixit ſe non recordari punitur niſi cauſa obliuionis ſit probabilis: & quando excuſetur infra in tracta. Nelli. nume. 234. Teſtis interrogatus de loco loci dicens ſe neſcire an ſit repellendus.*
9 *Locus commiſſe falſitatis in ueritate tacenda, qd debeat poni in libello accuſationis.*
10 *Iudex ex officio in cauſa ciuili teſtes nō examinat, & examinati non probant: ſecus in criminali.*
11 *Teſtis examinatus qui iurauit probat licet productus in iudicio & non citatus.*
12 *Reatus excludit honorem.*
13 *Pœna falſi teſtis quæ ſit.*
Poteſtas compellens teſtem dicere falſum eadem pœna qua teſtis punitur.
14 *Poteſtas nō admittēs defenſionē iuris punitur ac ſi nō admitteret defenſionē uere innocen-*

nocētis nide infra in trac.Nelli.nu.232.
Intellectus ad l.Lege.§.fin.ff.ad leg.Iul.peculat.
15 *Iudex punit teſtem falſum dicentem coram ſe parte præſente ſine citatione infra in tracta. Nelli.nu.237.*
Sententia in notorio fertur ſine ſcriptis.
Intellectus ad dictum Archidi.in can. Ita Notorius.2.q.j.
16 *Teſtis qui dicit ſe homicidam non poteſt ex hoc puniri:ſecus ſi dixit ſe falſum dixiſſe.*
17 *Iudex cui non liquet plenè de teſtis falſitate,debet ſententiam temperare.*
18 *Teſtis qui non vult comparere ad teſtificãdũ criminaliter punitur crimine ſtellionatus.ciuiliter tenetur parti ad intereſſe.*
19 *Teſtis quando inquiritur de falſo,debet apponi locus commiſſæ falſitatis:ſecus in notario.& ibi rationem.*
20 *Teſtis qui in cauſa depoſuit & conſtat ipſum non iuraſſe,qualiter puniatur.*
Intellectus ad l.ſi quia legatum. t.reſponſo. ff.de falſ.
21 *Notarius qui non facit iurare teſtes an puniatur de falſo.*
Solennitatis præteritione falſum committi.
22 *Poteſtas qui habet arbitrium procedendi. nõ poteſt abſoluere vel condemnare ex depoſitione teſtium non iuratorum.*
23 *Notarius non reprobatur per duos vel tres teſtes deponens contrarium ſine redditione cauſæ.*
24 *Notarius & teſtis tenetur ad intereſſe partis etiam ratione erroris.*
Error in notario & teſte eſt lata culpa.
25 *Obliuio in teſte non eſt lata culpa.*

SECVNDA PARS.

PRESBYTERI. Presbyteri sũt
priuilegiati.vt occaſione teſti-
monij nõ torqueantur. ſed in
aliis capitulis ſeruatiius cõe,ſi
falſam tñ dixerint cauſam puniuntur. h.
1 d.No.† primo ꝙ presbyteri occaſione te
ſtimonij non ſunt torquendi. licet ergo
infames infamia facti, & criminoſi non
admittatur ad teſtimonium ſine tomen-
tis,tamen ſpeciale videtur in presbytero
quod non torquetur. vel dic quod non lo
quitur de presbytero infame ne crimino
ſo:ſed de eo qui vacillat in teſtimonio.
nam licet àlij torqueantur, tamen preſ-
byteri non torquentur. Et dic. de hoc vt
ſciamus quid debemus tenere per ius ca
non. vt legitur.& no.vi. q.j. presbyteri.
2 el 2.& ibi per Archidi.Secundo not. † re
gulam quòd omnes in teſtimonio vacil-
lantes poſſunt & dicunt torqueri pro e-
ruenda veritate.Quando autem teſtis va
cillat dicit Inn.quod mandato iudicis no
tarius debet ſcribere quomodo vacillat.
Item ſi trepidat vel mutat colorem in fa
cie,quia omnia iſta ſunt ſigna quaſi falſi
teſtimonij.& de hoc ponit Inn.in c. quo
niam contra falſam.extra de proba. hoc
totum in arbitrio iudicis relinquitur in-
qrendum ex alij coniecturis,non ex ſolo
pallore vultus vel trepidatione:vt ff. de
quæſti.l.de minore. §. tormenta. Tertio
not.quòd contra falſum teſtem datur a-
3 ctio parti ad intereſſe.Quarto nota.† ꝙ
non ſolum ille falſus eſt teſtis qui falſum
deponit.ſed etiam ille qui tacet verum.
i.tacet veritatem & hoc eſt valde notar-
4 dum.Quæro † an ille notarius cui eſt fa-
cta commiſſo de recipiendis teſtib.poſsit
talem commiſsionem ſcribere & eſſe ro-
gatus.Bar.in l.ex ſententia.ff.de teſta.tu.
dicit quòd ſic.qui dicit quòd tutius eſt
quòd alius ſcribat & roget.circa hanc cõ
miſsionem examinationis teſtium com-
mittendum.vide Bart.in l.2.§.quod ab
initio.ff. quemadmodum teſta. ape. vbi
dicit quòd ſi teſtis ſunt in ſuo territorio,
debet iudex mittere ſuum notarium ad
recipiendum teſtes & eorum iuramen-
5 ta & dicta:ſed ſi † eſſet in territorio alte-
rius,tunc facienda eſt commiſsio illi iu-
dici de prædictis,& quòd facta examina-
tione remitti dicta teſtium & iuramenta
vt ipſe iudex principalis cauſę publicet.
Item iudex committens debet mittere
illi iudici articulos diſtinctos,& interroga
toria ſecundum quæ teſtes interrogen-
6 tur.Ex hac.l.coniuncta authen.† ſed iu
dex.ſupra eod.titul.colligitur forma iura
menti teſtis quæ debet eſſe talis.Ego ta-
lis teſtis iuro veram & plenam dicere ve
ritatem pro vtraque parte de his ſuper
quibus

quibus ſum productus, de quibus fuero interrogatus. ita colligitur hoc aperte. unde poſtquã teſtis depoſuit correctio non excuſat teſtem. nec præſumitur correctio veritatis, niſi faciat antequam teſtis loquatur cũ parte, & apertum proceſſum, ſecundum Inn. qui no. extra de acc. c. cũ
7 dilecti. & ibi vide. Ex prædictis etiam † apparet quòd teſtis ſtudioſè reddens cauſam non concludentem tenetur pœna falſi, ſicut ſi deponeret tacita veritate vt hic. ſecus ſi ex ſui ſimplicitate ſit locutus. ſicut plerunque faciunt ruſtici, qui neſciunt melius reddere cauſam ſui dicti. quia tunc magis habet locum pœna falſi, vt no. ff. de his qui no. infa l. Lucius. vbi Glo. eſt notabilis ad id quod not. Ex
8 prædictis etiam dicit † quòd ſi teſtis dicit non recordor, quòd puniatur: quia certum eſt quòd debet recordari: certus debet eſſe & memor eorum quæ iam fecit, vt not. Bart. in l. filio. ff. de reb. dub. ſi autem eſſet probabilis cauſa obliuionis, tũc non puniretur. Super quo dicit Inno. ꝙ teſtis debet magis recordari de loco & de perſonis, quàm de die. Quid ſi teſtis interrogatur particulariter & diuiſim de loco loci. puta in quo agro vel domo, & in qua parte agri vel domus. & certè videtur quòd ſi dicat ſe neſcire in qua parte agri vel domus quod ob hoc non ſit repellendus, argu. l. ſi quis fundum. ff. de acquir. poſſ. quam vide ſi fecit necne. Vnde ſuper tempore multum eſt excuſabile dictum teſtis qui dicit ſe non recordari, ſecundum Innoc. qui ita tenet. & not. extra de accu. c. qualiter, & quãdo. in ma
9 gna Glo. vbi vide. Iuxta † hoc incidenter quæro, quando teſtis in tacendo committit falſum in tacenda fraude, quis locus ponitur in libello accuſationis pro loco commiſſi falſitatis: nam non videtur ꝙ non factum vel non dictum poſſit certo ſcribi loco. ſed dicendum eſt per hanc l. ꝙ quando omittitur aliquid in tacendo in iudice, locus iudicij eſt ille locus qui circumſcribit delictum, & debet poni in libello. ff. ad Sil. l. 1. §. occiſorum, & vide per Bart. in l. libellorum. ff. de accuſa. de eo qui fuit negligens in denunciando qđ

not. Deinde nota quòd teſtes debent eſſe periti & producti ſecundum vnã expoſitionem. vel id eſt, citati ſeu moniti ſecun
10 dum aliam. Iuxta primam † expoſitionem quæro. pone quòd teſtes non ſunt producti, ſed iudex ex mero officio recipit eos, quæritur vtrum dictum eorum probet. & dictum eſt quòd ſic dic quòd non in cauſa ciuili: quia non poteſt iudex in cauſa ciuili inquirere de facto ex mero officio. iuxta not in c. ad noſtram. Io. 2 extra de iureiur. per Inno. Sed in criminali ſiquidem eſt proceſſum per inquiſitionem poteſt ex mero officio recipere teſtes etiam poſt publicatum proceſſum, vt not. Inno. extra de teſti. c. cum clamor. & Arch. 4 queſt. 4 placuit. vbi plenè vide. Si autem eſſet proceſſum per accuſationem, tunc poſt aperturam non poteſt. ſed ante aperturam eſt quæſtio vtrũ ab eo adiuuandum accuſationem iudex maleficiorum poſſit recipere teſtes ex mero officio. Iſta l. facit quòd non ſecundum primam expoſitionem. ſed contrarium diſputando diſputauit Bar. in quæſtione quæ incipit. Iudex maleficiorum quam diſputauit Piſis. & hoc per id quod no. in l. idem eſt. § ſi tibi. ff. de condi ob turp cau. & in auc. de tabu §. j. cum ſua Glo. ff. de pœnis. l. ſi non defendantur. & extra de collu. ca. j. & infra de aboli. l. 2. vbi videtur expreſsè & bene. Sed ſecun-
11 dum † aliam expoſitionem reuoco in dubium pone quòd teſtis eſt productus in iudicio, & non citatus monitus iurat, & deponit, vtrum valeat? videtur quòd nõ. vt hic. Nam videtur ſuſpectus ſe ingerendo. Contrarium determinat Gloſſ. in l. poſt legatum. §. is vero. ff. de his, qui. vt indi. quòd verum credo. Nam eoipſo ꝙ iudex defert ſibi iuramentum, tacitè videtur eum monere quòd deponat verũ. de iuramento autem conſtat ſit notarius teſtatur iuraſſe, quòd creditur notario eum iuraſſe: vt not. Gloſſ. in l. Theopompus. ff. de do. præle. de quo ibi per Barto.
12 Vltimo not. † quòd reatus excludit honorem, immo aggrauat reatum, vt C. vbi ſe. na. vel cla. i. & infra de procu. & con-
13 duc. do. 3 ng. l. fin. Extra † quæro, quia

materia

ma.e.ia eſt vtilis, qualiter punitur teſtis
falſum deponens in criminali. Reſpõdeo,
quòd punitur pœna talionis: vt no.ſecũ-
da quæſtione tertia.§.1.in Gloſſ. ordina-
ria.& eſt tex.in l.1.§.ff.ad legem Corne-
liam.de ſica.& dicit ibi Bar. quòd eadem
pœna punitur poteſtas compellens eum
teſtem ad dicendum falſum. quod eſt no
tandum. Adde ad hoc quod habes in l. le
ge.§.fin.ff.ad legem Iuliam pecu. vbi eſt
14 alius text.quòd † poteſtatem non admit
tens defenſionem iuris perinde puni-
tur, ac ſi non admitteret ad defenſionem
veræ innocentiæ. quod eſt notandum.
de quo dicam in l. raptores. Secundò,
15 † quæro hic, pone quòd teſtis depoſuit
falſum, & hoc liquet iudici, an poterit eũ
condemnare ſine citatione? dic quòd nõ:
quia quando factum eſt tale in quo certè
perſonæ condemnatio exigitur. tunc
quantumcunque ſit iudici notorium, ta-
men non proceditur ad condemnationẽ:
niſi præmiſſa citatione, vt ff. de re mil. l.
3.§ ſi ad diem. eſt benè verum, quòd in
iſtis notoriis non eſt neceſſe quòd ſenten
tia feratur in ſcriptis: vt not.in authẽt. vt
iudi. ſine quoquo ſuffra. §. neceſsitatem.
Sin autem aliquod factum eſt notorium
in quo non exigitur condemnatio, ſed a-
lia ordinatio, vel inhibitio. verbi gratia.
Statutum eſt factum in aliqua ciuitate cõ
tra libertatem eccleſiæ. tunc ſuperior ex
officio poteſt inhibere, & mandare ne ob
ſeruetur, licet neminem citet ſecundum
Archidiaconum, qui ita nota.2.q.1.ca.ita
Lotharius. & vbi videas animo. Tu adde
ꝙ ſi iudex deprehendit teſtem in falſita-
te non eſt neceſſaria citatio.ex quo eſt ibi
pars præſens.dictum enim Archid.debet
intelligi parte abſente. Ad hoc C. de te-
ſti l.nullum.& quod not. ff de his, qui no
16 tan.infa.l. ictus fuſtium. Tertiò † quæro,
pone quòd teſtis confitetur ſe homicidã,
verum Iudex poterit eum punire ex ſua
confeſsione? dic quod non, quia non eſt
facta in iudicio. qa non agebatur ad hoc
de hoc glo.ordina.3.qõ.6.cap. hoc quip-
pe. ſecus ſi confiteatur ſe falſum dicere:
quia hoc crimen incidit cauſæ principali.
17 vt d.l.nullum. Et adde † quòd quando
iudici non liquet plenè de falſitate teſtis:
ſed ſuſpicatur de eo, tunc debet ſenten-
tiam temperare: quia præcedit ſola ſuſpi
cio ſeu præſumptio: vt d.l. nullum.ſed ſi
ei benè liquet, tunc debet punire per dif-
finitiuam. & debet exaggerare ſententiã:
vt hic.nec debet diffinire. Vnde alibi di-
cit gloſſ.nota contra officiales qui pœnas
legis impoſitas: vel gratia, vel diſsimula-
tione differunt.l.j.infrà de deſerto lib.10.
quod ipſe tenentur.quod not.pro iſtis of-
ficialibus qui ſyndicantur. Deinde vos vi
detis hoc quòd teſtis qui non dicit ple-
18 nam veritatẽ punitur. qui qui in eo † qui
vt veritas occultetur non vult compare-
re ad teſtificandum? Innoc.tangit in c.t.
extrà, de fal. veritas eſt, ꝙ vt falſus teſtis
non poteſt puniri ex iſto capite: quia fal-
ſitas teſtis eſt propriè periurium. ſed iſte
non eſt periurus: quia non acceſsit ad iu-
randum.ſed ſecundum quoſdam tenetur
de falſo in genere. quia facit ne veritas
appareat animo occultandæ veritatis.
quod non credo verum, niſi fortè eſſet te
ſtis rogatus qui aſſumpſiſſet ſibi officium
teſtificandi. nam poſt aſſumptum officiũ
non debet tacere veritatem: vt l.1.in prin.
ff.ad leg. Corn.de fal. tamen probabilius
eſt dicere quòd criminaliter puniatur cri
mine ſtellionatus.& ciuiliter teneatur par
ti.vel reip.per actionem de dolo. arg.eo-
rum quæ not.per Cynum.in tit.de ſepul.
19 uiola. Quæro hic † vnum, cum tabel-
lio iuret ſicuti teſtis: vt nota. ff.de eden.l.
quędam.§. nummularios. quare ſit tabel
lio accuſatur de falſo non ponitur locus
iuramenti: ſecus in teſte? Reſpondeo qa
ille locus incertus, & propter omnimo-
dam incertitudinem poteſt omitti locus:
quia hoc eſt propter factum rei maximè
in inquiſitione: vt notat. inſtitu. de publ.
20 iudi.in princ. Quæro † pone quòd te-
ſtis in aliqua cauſa ciuili, vel criminali fal
ſum depoſuit, poſtea conſtat eum non iu
raſſe, nunquid poterit de falſo puniri? do.
Rizar. Mal.diſputauit hanc quęſtionem,
& determinauit quòd ſic, quando dictum
teſtis habet debitam formam, & figuram
teſtimonij: vt quia in actis publicis, cum
figuris publicis, & in ſcriptis in ea figura

exte-

exteriori,& viſibili depoſuit: quæ deponunt teſtes qui iurauerunt, tunc iſtud dictum quantumcunque non habet in ſe iuramentum, habet tamen figuram eſſe, & poteſt tanquam falſus teſtis accuſari, & puniri.& iſtud probatur in l.ſi quis legatum.2.reſp.ff.de fal. Si verò non habet debitam formam:vt quia non in actis publicis.nec in forma qua veri teſtes deponunt, tunc non punitur de falſo, vt d.l.ſi quis legatum.2.reſpon.Facit pro hoc.l.1. §.hoc interdictum.de tab.exhi.& quẽadm mod.teſta.ape.l.2.§.j.& vide Barto.in d. l.ſi quis legatum.in fin. Sed nunquid criminaliter propter hoc punietur. dicit idẽ Mar.in dicta ſua diſputatione quòd ſic,ſi ad hoc depoſuit dictum ſuum in cedula, vt poſtea per notarium in actis redigeretur,& factum eſt,ſed non tanquam falſus teſtis,ſed tanquam committens falſum in genere, vt ff.de fal. l.1.§. qui in rationib. Sed ſi non ad hoc depoſuit vt poneretur in actis. ſed vt dolosè mẽdatio ſuo alium lęderet quem leſit ciuiliter tenetur de dolo.ff.de furt.l.falſus. §. ſi quis in perſona. criminaliter autem tenetur crimine ſtellionatus,vt ff. de crim.ſtelli.l.3.ibi. Item ſi quis in poſterum.ſi verò neminem lædere voluit,tunc nullo modo cuiquam tenetur. ff.ad leg.Fal.l.venditor. Sed nun-
21 quid † tabellio qui fuit negligens id faciendo iurare teſtes tenetur de falſo? videtur, ꝙ non.ſed debet ab officio remoueri:vt l.ſi quis.ver.non ex malitia.de of. præfe.prę. Contrarium tenet Rizar.qa prætermiſſione ſolennitatis falſum committitur.vt C.de teſta.l.iubemus in ſi & facit.l 1.§.qui in rationib ff. de fal.& vide omnibus Bart. in d.l. ſi quis legatum. de fal. vel dic melius quod iuramentum generale tabellionis eſt cauſa remota, & ideo non debet poni locus iuramenti. ſed iuramentum teſtis ſpecialis eſt, & cauſa immediata. & locus eſt concomitãtia ſpecierum non generum,vt in c. Abbate ſa-
22 nè extra,de re iudi.l.6. Quæro † aliud, pone quòd poteſtas habet arbitriũ procedendi abſque ſolennitate, vtrum procedere poterit ad condemnationem, vel ab ſolutionem ex depoſitione teſtium non iuratorum? dicit Bart.quòd ſic.quia iuramentum teſtis eſt de iure ciuili & remiſſa ſolennitate intelligitur remiſſum iuramentum.ita no.ipſe in l.fiſcus.ff.de dolo. quod non credo verum, quia quantumcunque habeat arbitrium, tamẽ debet cõſtare de facto, vt ff.de milit.teſta.l.diuus. ſed non conſtat niſi teſtis ſit iuratus: quia iuramentum in teſte eſt magis ſubſtantia,& materiã quam ſolennitas. Ad hoc facit quod not. in ca ſæpè.extra,de verb.
23 ſignifi.in clem. Iuxta prædicta † quæro vtrum tabellio poſſit reprobari per teſtes duos, vel tres contrarium deponentes ſine redditione cauſæ. certum enim eſt quòd teſtimonium probatorium non requirit cauſam, ſi teſtes non interrogentur de cauſa.de his quę ſunt facti ſenſibilis quæ intuitiuè comprehenduntur. non dico in his quæ ſunt iuris, in quibus ratio debet eſſe coniuncta conſenſu de neceſſitate:alias non ſic probatur, vt not. Inno. in c.cùm cauſam. extra, de teſti. nũquid eſt ergo ita in teſtimonio reprobatorio do. Iacob. in quæſtione quam diſputauit quæ incipit, quæſtio talis eſt. quidam petiit à Titio. 10.dixit eleganter.quia quãdo teſtis non reddit cauſam non interrogatus de ea non ita probat perfectè,ſicut ille qui reddit bonam cauſam.& ideo tabellio talibus teſtibus præponderat. Item teſtes reddentes rationem præualent ſecundum eum,quod eſt notandum.apparet ergo quod duo teſtes reddentes legitimam rationem præponderant totidẽ teſtibus dicentibus vera eſſe, tamen nõ interrogatis de cauſa.qa vera redditio cauſæ præponderat cauſæ præſumptiuæ. in his autem in quibus concluditur ſolum per viam iuris,& rationis,& nõ per ſe ſenſum merum corporeũ eſt certum quòd ſine redditione cauſæ non reſultat probatio teſtiũ,vt in d.ca.cùm cauſam. per In-
24 no Adhuc † adde:quia notarius, & teſtis tenentur ad intereſſe partis nõ ſolum ratione falſitatis,quæ eſt ſtudioſa mutatio veri, ſed etiam ratione erroris:quia error in notario, & teſte eſt lata culpa:vt l.
25 6.infrà de mag.conue. Obliuio † autem nõ eſt la a culpa in teſte: quia licitum eſt ci ſi

ei ſi non recordatur dicere ſe non recordari. Adde not. per Bar. in l. j. §. ſi quis. ff. quemad. teſtam. aper. & no. Inno. in d. c. qualiter, & quando extra de accu. & iſta ſunt aurea.

S V M M A R I V M.

1 *Ratio in teſte attenditur & non dictum, et ideo ſi teſtis dicit credo, quia præſens fui & vidi probat. Ratio eſt in teſte quæ dat eſſe rei, id eſt, teſtimonio.*

2 *Teſtis non probat quotieſcunque oppoſitum eius quod teſtis deponit poteſt ſtare cũ veritate cauſæ, per quã teſtis fundat dictũ.*

3 *Teſtis quare non poſſit in ſcriptis deponere vel per nuncium remiſsiuè.*

4 *Teſtis interrogatur de tempore, quando eſt ſuſpectus. & quid quando dixit ſe non recordari de tempore?*

5 *Teſtis qui deponit ſuper vita & moribus alicuius: & reddit rationem: quia vicinus vel conſanguineus, quando probet: contra Bar & vide nu. 13.*

Intellectus ad l. dominus horreorum. ff. locati.

6 *Fines antiquis quòd probentur per teſtes deponentes de auditu antiquorum, & generali opinione.*

In ſacris multum antiquis opinio generalis habetur pro veritate.

7 *Teſtis in tribus caſibus debent cognoſcere contrahentes.*

8 *Teſtis deponens de auditu quòd probat quã do viſus non requiritur.*

9 *Ratio teſtis non debet eſſe idem quod dictũ, ſed aliud a dicto.*

10 *Ratio teſtis debet procedere plena & ſimplici via, nõ per difficultates intellectus.*

11 *Argumentum a toto integrali quòd procedat in teſtibus.*

12 *Argumentum a nomine procedit in teſte. Item*

Argumentum ab impoßibile. Item

A communiter accidentibus.

14 *Argumẽtum a differentia ſitus ueloci quod procedat in teſte. item*

Ab eo quod eſt proprium hominis.

15 *Mors ꝓbatur ꝑ ea quæ accidunt mortuis.*

16 *Teſtis an reddat rationem dicti per locum ab auctoritate.*

17 *Argumentum a ſimilitudine rationis procedit in teſte.*

18 *Teſtis quid dixit ſcio: quia habeo menti probat.*

19 *Tacita ſubſtitutio vel tacita hypoteca probatur per teſtes probando expreſſam.*

20 *Teſtis debet reddere rationem dicti per ſenſum corporis qui dicto congruat. & numero. 22.*

Teſtis qui in reddendo rationem dicit: videtur mihi quod poſſedit. x. annis, probat. & nume. 43.

21 *Teſtis deponens ſuper his quæ percipit intellectu magis quàm ſenſu non probat, niſi reddat rationem dicit, etiam non interrogatus.*

23 *Senſus viſus eſt generale ad omnem ſenſum corporis.*

24 *Teſtis deponens, quia præſens fuit intelligitur, & intelligens, vt probat.*

25 *Dictum teſtis ambiguum, quomodo declaretur, remiſſiuè.*

26 *Teſtis deponens de valore rei ſi deponit de credulitate uel opinione probat.*

27 *Teſtis deponens ſuper identitate rei qualiter habeat deponere. & ibi ſi de ſanitate vel infirmitate: ætate: vel ſenectute. & nu. 33.*

28 *Verba enunciatiua in teſtibus non probant.*

29 *Teſtis ſuper qualitate animi deponens qualiter probet.*

30 *Teſtis deponens ſuper his quæ curſu temporis mutantur, vt probet qualiter deponat.*

31 *Teſtis qualiter recte probet damnum eſſe datum culpa uel negligentia.*

32 *Articulus diſiunctiuus non admittitur niſi ſuper facto alieno.*

34 *Dictum teſtis ſufficiens poteſt confeſſione partis adiuuari.*

35 *Nomina rerum vel hominũ ſi ſunt variata quomodo fiet probatio remiſſiuè.*

36 *Ratio eorum quæ ſcripta ſunt in libro rationum qualiter probetur per teſtes.*

37 *Teſtis quando videatur repetiiſſe locum & tempus: aliàs dictum indicto ſuo.*

38 *Iudex ex cauſa nõ adhibet fidẽ teſti clarè de-*

deponenti.
39 *Fama qualiter probetur.*
40 *Copia articulorum, an detur parti petenti.*
41 *Copia interrogatoriorum fiendorum teſtibus non datur parti.*
42 *Iudex ſi obmiſit examinare teſtes ſuper ſubſtantialibus publicato proceſſu poſſunt iterum examinari.*
44 *Teſtis qui ſemel declarauit dictum ſuum obſcurum non poteſt illud iteratò declarare.*
45 *Teſtis non interrogati de loco & tempore inquiſitione contentis dictū non valet.*

TERTIA PARS.

CONVENTICVLAM. Proſequendo materiā teſtium nō
accipiendo niſi id qđ do. Bal.
in ſua lectura tangit circa materiam teſtium ibi dum dicit. modo venio ad teſtes. Et dicit ꝙ maior difficultas quæ ſit in materia teſtium eſt conclu
1 dere per rationem. Eſt autem ratio † teſtis duplex vna coniuncta ſenſu. ſiue ipſe
ſenſus. & hoc ratio præponderat dicto. vnde ſi teſtis diceret ita nihil ſcio, niſi quia
uidi contenta in articulo. tamen probaret veritatem articuli. in auc. ſed iudi. dū
dicit dicant quod nouerint. vt ff. de teſta.
l. qui teſtamēto §. primo. & infra de teſt.
l. teſtiū. in uerbo præſto fuerint. & in verbo ſub præſentia. Idem multo fortius ſi
teſtis dicit credo: quia vidi, & præſens fui.
nam tunc probat ui rationis quæ neceſſariò infert ita eſſe & fuiſſe. & ex hoc do regulam quòd vbi teſtis in dicto minus probat, in ratione verò probat efficacius ſemper attenditur ratio. Nam in teſte ratio
eſt quæ dat eſſe rei, id eſt, teſtimonio:
vt not. infrà de teſtib. l. ſolam. facit quod
not. ff. de acquiren. poſſ. l. ſi is qui animo.
& hoc patet per contrariam regulam. nā
vbicunq; dictum teſtis habet ſe in plus,
ſed ratio teſtis habet ſe in minus, tunc ratio minuit dictum. & ſi ratio eſſet friuola & non concludens, tunc trahit ad ſe dictum: vt non concludat nec probet aliquid. vt verbi gratia, ſi teſtis dicat ſcio:
quia audiui a Martino. & probatur hoc
per rationem naturalem: quia cum ratio
ſit fundamentum deſtructa ratione deſtruitur fundamentum, vt not. in iſta l.
conuenticula ſi autem dictum & ratio cōgrueret, & ſi quidem vtrunque tendit ad
probandum eſt efficax probatio, ſi autē
neutrum tendit ad probandum, tunc certum eſt quòd nulla reſultat probatio:
quia ex impertinentibus nil pertinens poteſt reſultare. iuxta not. in ſimili in l. j. ff.
de eden. in princip. Ex prędictis infero
2 quaſdam concluſiones. Primo † quòd
vbicunque oppoſitum eius quod teſtis
deponit poteſt ſtare cum ueritate cauſæ
per quam teſtis fundat dictum ſuum ibi
nunquam teſtis probat; quia ad conceſſionem cauſæ impertinentis vel non inferentis, non ſequitur conceſsio antecedentis. verbi gratia. dicit teſtis ſcio: quia
credo. nam quia credulitas ſtat cum oppoſita veritate ſimul, id eſt, ſtare poteſt,
teſtis nihil probat. nam poſsibile eſt quod
ego credo, tamen non eſt verum. vt no.
infrà de teſta. mi. l. de tutela. Sed quare
3 † teſtes non poſſunt deponere in ſcriptis
vel per nuncium. vide Bar. in l. qui boni.
§. pe. ff. de dam. infe. & adde no. in l. iure-
4 iur. C. de teſt. Item teſtes † non ſunt interrogandi de tempore. niſi quando ſunt
ſuſpecti. vt no. Bart. in l. j. in fin. ff. de aqua
plu. arc. & ibi quando, & qualiter ualeat
teſtimonium de auditu & credulitate. &
quis ſit modus probandi negatiuam. Sed
quis ſit modus quando teſtis dixit ſe non
recordari de tempore. vide Bart. in l. j. §.
ſi quis. quemad. teſta. aper. & ibi dat con-
5 ſilium circa hoc. Et pro hoc pono † quādam illationem contra Bartol. dicit ipſe
quòd teſtimonium de vita & moribus alicuius fundatur per hanc rationem, quia
ſum vicinus. nam iſta ratio coadiuuatur
lege. nam ſi ſum vicinus præſumor vidiſſe vitam & mores. vt l. j. § j. ff. de flu. &
de fun inſtr. & inſtru leg. l. ſi ita. & l. dn̄s
horreorum. ff loca. Et ſi dicatur teſtis
non deponit per ſenſum corporis, ergo
non probat. Reſpondetur quòd immo
deponit per ſenſum corporis, nam ad depoſitionem eius quod depono ſequitur
ſenſus iuris pręſumptionis ſecūdum Bar.

ſed

ſed quòd iſtud non ſit verum probatur, quia poteſt eſſe ratio vera, ſcilicet, quòd ſum vicinus, & tamen dictum non eſt verum. non enim ſequitur dictum ad rationem. niſi dicamus ſuſtinendo Bart. quòd aut loquimur de probatione neceſſaria ex eo quòd non apparet de cauſa immediatè. aut loquimur de præſumptiua probatione. & tunc refert. aut loquimur de probando actum in genere. verbi gratia quòd quis ſit malę famæ, vel quòd quis ſit pauper vel ſimilia, tunc ſufficit ratio: quia ſum vicinus, quia concludit per locum a communiter accidentibus, vt l. j. §. j. de flumen. aut loquimur de probando actum in ſpem: & tunc aut eſt actus qui a cõmuniter accidentibus conſueuit eſſe notus vicinis, vt mors & ętas & idem: vt ff. vnde cogna. l. octaui. Aut eſt talis actus qui a communiter accidentibus non conſueuit eſſe notus vicinis: vel habet ſe pariter ad notum & ignotum, vt homicidium Petri, vel furtum de re Martini. tũc nullo modo probat. Non ob. ll. ſuperius allega. quia loquuntur quantum ad teſtes recipiẽdos ad iudicis inſtructionem, ita loquitur. l. dominus horreorum: ſed quantum ad probationem non probant: niſi reddant cauſam congruentem. Vbi do talem regulã quòd ſemper ratio trahit ad ſe dictum, & in ſuam naturam ipſum conuertit. & deſtruit dictum ſi ei nõ congruit. & tota virtus probationis ſtat in ratione. quia omnis ratio eſt argumentum vt ſuppoſui in princi. Ex his † etiam

6 infero contra. Bar. dicit Bart. quòd ſi ego volo probare fines antiquos ſufficit habere teſtes deponentes de auditu antiquorum, & de generali opinione. ratio eſt: quia ita eſt veriſimile per locum a communiter accidentibus, ſed ego dico quòd probare dictum cum opinione, niſi probetur per modum notorii non eſt probare: niſi ſolam famam. Eſt tamen verum quòd in factis multum antiquis opinio generalis habetur pro ueritate, nec eſt neceſſaria alia probatio, dummodo talis opinio ſit vniformis apud omnes: nec ſit opinio de qua ſit cõtradictio apud peritos, & ideo dicebat dominus Vabrẽſ. Cardinalis quòd licet eccleſia non habeat inſtrumenta de ciuitatibus ſuis. ſi tamen habet generalem opinionem, vt ita dixerim præſcriptam apud omnes, quòd hęc ſuffic & eccleſia pro plena probatione allegabat ipſe Inno. in c. cum cauſam. extra de iur. cal. nam ſi non ſufficeret nõ poſſet probari quòd Cæſar fuiſſet Imperator ſecundum Inno. & adde quod not. Innoc. in c. cum veniens. extrà de verbo.

7 ſignifi. Item † ſcias quod in tribus caſib. teſtes debent cognoſcere contrahentes ſeu partes. Primo quando factum venit probandum per teſtes. Secundo quando imperitus contrahit & in ſcriptis. Tertio quando ſit inuentarium, vt not. Gloſ. in l. fin. § ſubſcriptionem. C. de iur. delib. quæ limita, per Gloſſam. l. j. in prin. ff. de teſti. quæ dicit, aut in perſonali. & tunc ſic. aut in reali, & tunc non. Modo pono quandam aliam propoſitionem: & dic ſic quòd quãdo poſitio dicti ſequitur ad poſitionem rationis teſtis probat. Ex hoc

8 † infero contra Bartolum qui dicit quòd cortina exiſtente in medio, id eſt, dempto viſu auditus non probat, quia dicit ipſe ꝙ auditus poteſt decipi niſi ſit coniũctus cum viſu. ex eo ꝙ vox recipit multas alternationes: & aliter ſe habet in ſano. aliter in ęgro: aliter in iuuene, aliter in ſene: aliter in eo qui loquitur feſſe, aliter in robuſto. & ſic in l. ſi non ſortem. §. libertus. de cond. inde. Idem quis poſſet eſſe homo ſuppoſitus qui pro alio loqueretur, & mutaret uocem. Sed ego dico ꝓ Gloſſatoribus quòd talis probatio eſt ſufficiens. niſi in caſibus in quibus requiritur viſus: vt not. in l. 2. in fine. ff. de aqua. plu. acen. & infrà de iure deliber. l. fin. §. ſi autem dubius. & ad hoc. ff. ad Sil. l. j. §. occiſorum. Et ſi dicatur vox poteſt permutari vel alius ſubiici. Reſpondeo quòd hoc non pręſumitur. Item qui habet perſonam notam cognoſcit qualitatem vocis in quolibet. in hoc tamen iudex debet eſſe multum cautus, & examinare ſingulas circunſtantias. Hoc etiam habemus in illo Patriarha qui non fuit deceptus in voce, ſed in tactu manuum dum dixit. Vox quidem vox Iacob eſt. manus autẽ

eſt

eſt Eſau.Sicuti dixit Rex Robertus Legie
9 rio Andrioci j nobili Peruſino.Item † ad
de quòd ratio non debet eſſe idem quod
dictum.ſed aliud à dicto. & ſufficeret ꝙ
dictum eſſet in genere. & ratio foret in
ſpecie.vt not.in l.j.ff.de excepꝛ in Glo.&
ibi per Barto. Facit quod not in l.fin.ff.de
offi.procu.Cæſa.Item vide quod no. in
repetitione auth. ingreſsi quòd teſtis in
reddēdo cauſam ſui dicti poteſt obmitte
re maiorem propoſitionem.& ſufficit po
nendo minorem.& ibi vide quædam alia
ad materiam teſtis.& quæ no.in l.prima.
ff.ſi certum petatur in qō.3.per Bartolū.
10 Poſt hoc not.† quòd ratio teſtis debet
procedere plana & ſimplici via non per
difficultates intellectus, ſi tamen teſtis
vult per argumentum fundare dictum,
vt quando deponit ſuper dominio vel
poſſeſsione.dico quod probat ſi ex his
quæ requiruntur ad eſſe præſcriptionis
vel dominij format ſuum argumentū.in
ferendo in cauſis facti in ſuo ſenſu caden
tibus concluſione iuris: quia tunc intelle
ctus adminiculatur ſenſui.& ſupplet qđ
deficit in ſenſu.ut not.Innocen.in capit.
cum cauſam, extra de teſti. Vltimo no.
11 † ꝙ in teſtibus procedat argumentū à to
to integrali.Nam ſi formaui articulum
de poſſeſsione partis.& teſtis dicit de to
to includit partem.Item à toto numera-
li:quia ſi formaui articulum de 5. & te-
ſtis dicit de 10.probat.Item à toto gene
rali:quia ſi formaui articulum quod pro
miſit clamidem ſuam,& teſtis quod pro
miſit omnia veſtimenta probat.infra qui
bo.ced.poſ.l.penultima.Item à toto vni-
uerſali:vt ſi pono quod Titius reliquit mi
hi immobilia.ſi teſtis deponit ꝙ reliquit
mihi hæreditatem probat.Ratio prędi-
ctorum hæc eſt.vno conceſſo alterū de ne
ceſsitate ſequitur.probato eo ex quo ſe-
quitur, probatur & id quod ſequitur de
12 neceſsitate.Itē † in teſte procedit argu-
mentum.a nomine.Nam ex nomine pro
batur ſubſtantia,vt dico quod iſte erat.
Titius,quia ſi vocabatur infra de inge.
ma.l.ad recognoſcendos. Item procedit
argumentum ab impoſsibili, vt dico qđ
tali,die non fuit vulneratus,quia præce-
denti die fuit occiſus. vt l. prima. C. qui
accu. non poſſ.Item argumentum a com
13 muniter accidentibus.Circa † hoc vide
Bart.in l.prima.ff.ſi cert.pet.diuitiæ ſani
tas vel infirmitas, & quod quis ſit malę
vel bonæ conditionis poteſt probari per
teſtem dicentem hoc ſcire: quia vicinus
vel conſanguineus.vt infra eo.l.qui pro-
babilem.& infra de proba.l. neque nata
14 les.Item † a differentia ſitus vel loci: vt
quia non iidem fines:ergo non idem lo-
cus:vt l.eos ff.finium regundorum.Item
procedat argumentum in teſte ab eo ꝙ
eſt proprium homini.vt homo erat in do
mo,quia reſpondebat vel quia loqueba-
tur.leo qui rugiebat.nam accidentia ma
gnam partem conferunt ad cognoſcen-
dum quod quid eſt:vt Ariſto. in primo
15 de anima.Et pro † hoc infero vnam cō
cluſionem. quod per ea quæ accidūt mor
tuis ita quod non viuentibus probatur
mors,vt per ſepulturas, per non habere
ſenſum,nec motum,per alia quęcunque
perquæ quilibet homo greſſus intelligit
eum mortuum ſecundum Bart. qualiter
mors probetur.vide Barto.in l.j. §. fina.
quemad.teſta.ape.l.quoties.de naufr.lib.
11.Vltimo dic ꝙ ſunt quędam quæ non
probantur per teſtem directè, ſed indire
ctè,vt eſt argumentum a contrario ſenſu
quod conſiſtit in perſpicacia intellectus.
16 nec eſt extra intellectum.Sed an † teſtis
poſſet reddere rationem dicti ſui per lo-
cum ab authoritate? vide Bart. in l.j.ff.ſi
17 cer.pet.Item † argumentum a ſimilitu-
dine rationis,quia eſt quid abſtractum a
ſenſu,ſicuti teſtis bene probat album.ſed
non poſſet probare albedinem in abſtra
18 cto Item † quid ſi dixit reddendo ratio
nem ſcio,quia habeo menti? dic quòd po
teſt, quia memoria melius colligitur per
ſenſum auditus quā ꝑ aliud.vt dicit Ia-
cob.Butr.in l.ſi arbiter.ff.de proba.Item
19 tacita † ſubſtitutio vel tacita hypothe-
ca non poteſt probari directè per teſtem
quia quę ſunt in humano ingenio adiun
cta non pertinent ad teſtem qui habet
uti puris naturalibus.niſi ad coadiuuan
dum vtatur ciuilibus.Sed indirectè pro-
bantur iſta hoc modo, quia teſtis pro-

bat

probat expreſsim. & ad probationem ex-
preſsi iuris diſpoſitio ſequitur tacitum:
ergo probat tacitum legis auxilio coope-
rance non per ſe: vt l.1. infrà de rei vxor.
20 ac. & ibi per Bal. Iuxta † prædicta quæ-
ro per quem ſenſum corporeum teſtis de
beat reddere cauſam ſui dicti? dic per il-
lum ſenſum corporeum qui dicto con-
gruit. nam ſi volo deponere de facto ali-
cuius reddam cauſam: quia vidi. vt l. te-
ſtium. C. de teſti. Sed quid ſi teſtis in red-
ditione rationis vel cauſæ dixit. videtur
mihi quòd 10. annis poſſederit Titius an
valeat eius dictum? dic quòd ſic: vt not.
Bart. in l. diui. §. in ea cauſa. ff. delib. cau-
21 ſa. Item † quid ſi teſtis non reddit ra-
tionem ſui dicti, ſed ſolum deponit ſu-
per his q̃ percipit intellectu magis, quàm
ſenſu, & rationem non reddit: quia non
fuit interrogatus? dicit Bart. quòd dictũ
ſuum non valet: vt notat. in l. ſciendum.
ff. de verbo. oblig. & per eum in conſilio
quod incipit, commune Lucignani. & in
alio conſilio. vbi ipſe ponit de teſtibus qui
dixerunt, quòd viderunt talem ad ſui de-
22 fenſionem feciſſe, ſi volam † reddere cau
ſam de verbo alicuius dicti quod audiui.
vt l. ſæpè. ff. de offi. præſi. & de re milit. l.
diuus. Si de ſapore reddam cauſam: quia
guſtaui: vt l. ſi emptorem §. alia. ff. de
contrahend. emption. & ſic de ſimilibus
ſenſibus corporis tactu & odorato.
23 Vnum tamen addas † quòd verbum vi-
ſus eſt generale ad omnem ſenſum cor-
poris. nam, dicitur in Exod. Vidi voces,
&c. & audiui. & per intellectum vidi vt
habetur 12. q. 8. ca. teſtes. & de conſec.
diſt. 4 cap. veniſti ad fontem. & infrà, de
rei vxor. ac. §. videamus. & per hoc poſ-
ſet defendi dictum teſtis volentis proba-
re: quia Titius dixerat iniuriam Martino,
interrogatus de cauſa ſcientiæ, reſpondet:
quia vidit. & iuuetur quòd intelligatur,
quòd viderit, ſcilicet per intellectum cor-
poreum alio ſenſu corporeo, ſcilicet au-
ditu. ſimile dicit Bart in l. ſi. C. de pec. no.
lib. 11. quòd ſi teſtis interrogatus de cau
ſa ſcientiæ quomodo ſcit? dixit quia teti-
gi cum manibus, licet non eſſet res tangi
bilis, quòd refertur ad ſenſum cõgruum
illius rei. alia vide quæ ſcripſi in l. teſtiũ.
C. de teſti. ſeu qualiter probetur librum
eſſe, vel non eſſe correctum per teſtes. &
argentum eſſe purum vex mixtum. vide
Barto. in l. ſi quando. ff. de auro & argen.
leg. vbi dicit quod ſufficit ſi dicat ſe vidiſ
ſe illud argentum ſine mixtione. & quia
vidi librum. Item ad hoc vt teſtis rectè
deponat oportet, quòd id ſuper quo de-
ponit, ſit aliquid formatum quod ſenſu
percipi poſsit. vt nota. per Barto. in conſi-
lio, quod incipit. Chariſsime domine, &c.
24 Sed iuxta hoc † quæro an ſufficiat ſi re-
ſpondeat reddendo cauſam ſui dicti, quia
fui præſens. iuuatur enim iuris præſum
ptione ꝙ viderit per ſenſum corporeum.
vt dicitur ſuprà, eod. in prima concluſio-
ne. vbi tangit quod ex vicinitate proban-
tur vita & mores Titij. domi. Bart dicit,
ꝙ ſic. vt ff. de auct. tu l. 1. §. fin. Io. An. te-
net cõtrarium in c. præſentium. extrà, de
teſt. lib. 6. & hoc d. Bart. quando teſtifica-
tur de ſe teſtem fuiſſe præſentẽ quòd pręe
ſumatur intellexiſſe: ſecus ſi cùm teſti-
bus teſtificaretur fuiſſe præſentem: quia
tũc non ſequitur ergo fuerunt intelligen-
tes. adde not. per Barto. in l. furioſo. ff. de
re iu. an & quãdo is qui eſt præſens actui
præſumatur ibi fuiſſe vel aliter. Item di
cit ibi Barto. quòd quando lex vel homo
præcipit aliquid fieri aliquo præſente, de-
bet intelligi eo intelligente. vt dicit in d.
25 l. 1. in fin. ff. de auct. tut. Sed † quæro pro
quo debet interpretari dictum teſtis am-
biguum? declara plenius per Barto. in l.
inter ſtipulantẽ. §. 1. ff. de verb. obl. & per
Inno. in c. cauſam quæ extrà, de reſcript.
26 Item no. † quòd circa depoſitionem va-
loris rei ſufficit quòd teſtis deponat de
credulitate ſeu opinione, vt no. Bart. in l.
ſi. C. de prędi & aliis rebus nauicul. li. 11.
27 Sed † qualiter teſtis debet deponere cau
tè ſuper recognitione rei, & maximè in-
terrogatus verum ſit ille qui ſic fecit. &
& teſtis dicat ſe recognoſcere dicta: in-
terrogatus debet dicere: quia vidit & in-
ſpexit factum eius cum tali ſigno: & cum
tali cicatrice, & ſimilibus: vt nota. Bar-
tol. in l. ſtigmata. C. de fabr. libro
12. ſuper ſanitate corporis. & quacun-

que aliqua re ſuſpecta vel vitioſa. rectè te-
ſtis reddit cauſam de viſu: vt no Bart. in l.
1. C. de mendican. uali. li. 11. & idem dicit
ibi de ætate & ſenectute. de quo etiã not.
plenè in ſua repet. l. de ætat. ff. de mino. &
in l. 1. C. de canon. frumen. lib. 11. Sed
28 † nunquid verba enunciatiua in dictis
& atteſtationibus teſtium probent? dicit
Barto. quòd non in quodam ſuo conſilio
quod eſt quintum in ordine. & ibi quali-
ter debet deponi ſuper adulterio. Sed qđ
ſi ipſi teſtes dicant quod viderunt dictum
Martinum accuſatum percutere an pro-
bant ipſum eſſe ciuem, cùm in accuſa-
tione continetur, quòd ille Martinus e-
rat ciuis. dic quod non: quia eorum di-
ctum coarctatur per rationem ſcilicet per
viſum loco & tempore in accuſatione cõ-
tentis, quæ ratio non poteſt trahi niſi ad
delictum ſeu percuſsionem. nec potue-
runt videre eum eſſe ciuem poſito, quòd
viderunt eum ibi habitare: vt l. ciues. C.
de incolis. ita conſuluit dom. Rayn. de mõ-
te Vbiano. & cum eo videtur tenere Ia.
de Are. in l. ſi præſens. ff. de pœnis.
29 Quæro † qualiter teſtis debet depone-
re ſuper aliqua qualitate animi. dic quòd
debet teſtificari per actus exteriores quos
vidit: vt notat. Barto. in l. is. §. 1 ff. de tu-
to. & cura. da. ab his: & circa hoc adde no.
in l. poſſeſsio. §. qui in aliena. ff. de acqui-
rend. poſſ. an animus ſit iuris vel facti va-
rietas ſignificantis: ſeu ſignificati in di-
ctionibus grammaticalibus quæ in vul-
gari non reperiuntur diuerſitatem habe-
re, non cadit in dictis teſtium: ſed in legi
bus & ſtatutis ſic: vt not. Bart. in l. ſi quid
earum. ff. de leg. 3. & adde not. in l. ſi quis
30 filiabus. ff. de teſta. tuto. Item no. † cau-
tè qualiter teſtis debet deponere in his
quæ curſu temporis mutãtur. Nam ſi di-
cat quòd vidit, iam ſunt plures anni tales
viuere, non ſequeretur: ergo viuunt ho-
die: vt no. Bart. in l. 2. ff. de iudi. ſol. ad pro
bandum negligentiam, & aliam negati-
uam. vide in conſilio dicti Bart. 57. qua-
liter teſtis debet deponere. Item ſimili-
ter qualiter quis debet probare diligen-
tiam ſuam. quod conſilium incipit. Ca-
riſsime domine, iſti noſtri Nucerini. Sed
31 qualiter † debet probari rectè damnum
eſſe datum culpa vel negligentia: de qua
liter ſit cautè articulandum vide Bartol.
in conſilio quod incipit, commune Luci-
gnani. & ibi etiam dicit quòd quando ar-
ticulus eſt incertus: & dictum teſtis eſt ẽe
incertum: quòd non valet teſtificatio illa:
apparet ergo neceſſe ꝙ dictũ teſtis ſit cer
tum, vt ibi videtur dicere, quod eſt nota.
32 Item no. † quòd nemo poteſt articulare
ſubdiſiunctiuè, niſi articuletur ſuper fa-
cto alieno in quo eſt probabilis ignoran-
tia, vt not. Innocen. in capitulo, ex parte.
33 extrà, de reſcript. Item † quomodo, &
qualiter probari debet ætas maior & æ-
tas minor? dic ſuper hoc, vt not. Bart. in l.
de ætat. ff. de mino. & vide ibi ſuper qui-
bus teſtis interrogatus reſpondere non
debet, & qualiter in talibus cautè reſpon-
dere debet: & ibi vide an ſufficiat teſtem
comprehẽdere dictum ſuum per ſenſum
corporeum, an etiam per ſenſum intel-
lectus. Sed quid ſi teſtis non recorda-
34 tur de tempore? Aduerte ꝙ † dictum te-
ſtis eſt inſufficiens & non concludens. &
ideo fiat vnus articulus quomodo ille cõ-
tractus fuit celebratus inter partes. & ſi
partes confitebuntur. tunc dictum teſtis
non probantis tempus adiuuabitur ex ta
li confeſsione, & fieret valida probatio: vt
not. & maximè per Barto. in l. 1. §. ſi quis.
35 ff. quemadmod. teſt. aperi. Sed † quid ſi
ſunt variata nomina perſonarum ex ad-
uentu: & volo probare illum eſſe illum
etiam eundem hominem. vel alium eſſe
illum & eũdem fundum: & maximè quã
do mutata ſunt nomina confinantium. vi
de Bart. in l. demonſtratio. in prin in quæ
ſtione fin. ff. de condit. & demonſtra. Sed
36 quæro † qualiter reddetetur ratio eorũ
quæ ſcripta ſunt in libro rationũ: puta ſe
aliquẽ tm̃ expendidiſſe in tali domo: vide
Bart. in l. ſub conditione. ff. de cond. & de
monſtrat. vbi dicitur, quòd debet ſic arti
culari: dico me tantùm expendidiſſe in
tali domo, & quòd tantùm expendidiſ-
ſet quilibet bonus vir, & ad probationẽ
rerum. l. infrà. ſi cui plus quàm per leg.
37 Falcidiam. Sed † quæro an ſi teſtis non
repiloget, ſeu repetat locum, & tem-
pus

pus aliàs dictũ in dicto ſuo videatur repe
tiſſe, prout erat capitulatum : dic vt nota.
38 per Bart. in l. Labeo. de ſupp leg. Sed † an
poſsit iudex ex cauſa nõ adhibere fidem
teſti clarè probanti: vide no. per Bart. in l.
39 Lucius. ff. de his, qui no. infa. Sed † quali-
ter probatur fama? dic quòd teſtis dice-
re debet: & de prædictis eſt publica vox, & fama. interrogatus quomodo ſcit: reſpondit: quia audiuit publicè dici: & non dicat, quod publicè dicitur: quia non redderet bonam cauſam: quia non de auditu ſuo: & ſic de nullo ſenſu: vt not. Iaco. de Are. in l teſtium. C. de teſti. Dy. conſuluit de facto, quòd fama ſit probata. dicẽdo ꝙ publicè dicitur ſic per l. pe. in prin. ff. ad Maced. ibi, ſed quia publicè. & C. ad Mace. l. 1. & 2. de quo per Bart. latiſsimè in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſtio:
40 Sed quæro † an debeat dari copia articu
lorum alteri parti petenti. vide Inn. in c.
per tuas. extrà, de teſti. vbi dicit, quòd nõ.
addé no. in l. ſi duo patroni. §. idem Iulia-
41 nus. ff. de iureiur. Sed quęro † quid de
interrogatorũs ſiẽdis teſtib. an debeat da-
ri copia alteri parti? Inno. dicit, quòd nõ.
in d. c. per tuas. extrà, de teſtib. dicit tamẽ
42 ſi iudex det, non peccat. Sed † quid ſi iu-
dex obmiſit examinare teſtes ſuper ſub-
ſtantialib. idem Inno. in d. c. per tuas. di-
cit, quòd etiam publicato proceſſu, poteſt
pars petere, quòd examinentur. Sed po-
43 ne, † quod teſtis reddit cauſam congruã
in primo dicto ſuo: ſi poſtea ſtudendo red
dat incongruam an probet verbi gratia, dicit teſtis dico, ꝙ vidi Titium poſsidere. poſtea interrogatus quanto tempore. reſpon. ꝙ decem annis vt ſibi videtur. dic ꝙ probat, vt l. quid tamen §. j. ff. de arbi. & ibi per Bar. ſecus ſi dixiſſet in primo dicto, mihi videtur quòd Titius poſſederit, iam ſunt 10. anni. & vltra: quia iſtud non
44 valet. vt ibi. Sed † quæro teſtis qui depo-
ſuit dictum ſuum obſcurum, declarauit ſemel dictum ſuum, an iterum interrogãdus ſit? dic quòd non: vt l. 2. §. qui obſeruari. ff. de iura. calum. & per Bar. in l. j. ff. ſi cer. pet. Sed an teſtis examinetur ſuper maleficio, ſeu ſuper inquiſitione. & non interrogatur de loco, & tempore, an valeat eius dictum, ſi non interrogatur de loco, & tempore in inquiſitione contentis. dic quod non, vt not. Bar. in l. j. §. item notandum. ff. de aleato.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE REPROBATIONE TESTIVM BARTOLI.

ADDITIO.

a Tractatus de reprobatiõe.] Adde quòd huiuſmodi tracta. eſt Bar. ſine alleg. iuris. & ita in libris antiquiſsimis inueni, & maximè in 10. vol. cõſi. in ch. 101. licet in primis impreſsionibus attribuatur. do. Iac. Aegidij. ſed conſiderandum puto, ꝙ iſte tract. vſque ad capitulum teſtium facilitati. eſt Bart. abinde infra ſunt addi. do. Iaco. Aegidij. & poſtmodum addi. do. Angel. de Peruſi. vt infrà ſuis locis ſcribam. Tho. Diplo.

IN NOMINE Domini Ieſu Chriſti eiuſque glorioſæ matris virginis Mariæ, Amen. Incipit doctrina dñi Barto. de Saxoferrato ad reprobãdum teſtes, & in primis reprobant videlicet. Infames. Serui. Rectores eccleſiarũ. ſ. monachus, abbas, & ſi. Fratres minores & ꝑdicatores & œconomi. Mulieres. Minores. Furioſi. Pauperes. Infideles, & excõicati.

Domeſtici. Si non iurauerint. Si in cauſa propria. De debitore. De venditore. De fideiuſſore. De tutore curatore. De negociorum geſtore. De iudice. De aduocato & procuratore.
Si ſint ſingulares. Si in cauſa cõmuni.
Si participes & ſocij. Si ſint obſcuri.
Si teſtes reuertuntur ad iudicẽ. Si cãm ſui dicti non dixerint. Si iudex nõ interrogauerit. Si ſunt inimici, vel criminalis lis ſit inter eos mota. Si vnũ pro alio dicunt. Si corrupti dixerunt. Si verũ nõ dicant. Si proximiora rei de qua quæritur, teſtimonia non dixerint. Si præmeditatum & vnũ ſermonẽ dixerint. Reprobantur notarij qui extensè dictũ teſtis non ſcribunt. Si vnus dicit de vna re & alius de alia. Si vnus dicit de vna perſona & alius de alia. Si non benè computant gradũ cõſanguinitatis. Si diſcordãt de loco. Si diſcordant de tpe. Si diſcordant de re. Si ſinguli diuerſa & varia deponant. Si aliquis de meis pro te, & de tuis pro me dixerint. Qñ non dicũt ad cãm: quia falſa vel varia. Si ſunt vſurarij. Reprobantur ẽt iudices ſuſpecti. De recuſationib. iudicũ. Si recipiãtur iterato. Si alias ſunt falſi, vel fuerint falſi. Si contra te ſunt teſtificati: & vis pro te producere. Si didicerint teſtificata. Si ſecretè non dixerint dictum ſuũ. Si à Iudice non recipiantur. Si deficiunt in numero ordinato, qñ certus numerus exigatur. Si articuli non faciũt ad cãm. Si deponunt extra intentionẽ.
Si interrogentur de ſuis facinoribus. Si multitudo fuerit magna. Si non ſunt redacta in publicã formã eorũ dicta. Si cõtra ſe reputantur induci teſtes, & inſtrã.
Qui compelluntur inuiti, & qui non.
Reprobantur proxenetæ & cenſuales.
Hermaphroditi. Parentes & matres in infinitum. De liberis. De his qui ſunt in mortali peccato. Si non dicant de viſu ſed de credulitate & auditu. Anteſtes dati reprobentur, & qualiter, & qui non.

LAVS DEO.

a TRACTATVS DE TESTIBVS a ET EORVM REPROBATIONE D. IACOBI AEGIDII DE VITERBIO, CVM ADDITIONIBVS D. ANGELI DE PERVSIO.

ADDITIO.

a Teſtibus.] Hic incipit addit. dñi Iacobi Aegidii de Viterbio prioris Auielien. qui legit Romæ, & rogatu dom. Gualfredi Mediolanen. maioris iudicis eccleſiæ Viterbien. edidit hũc tracta. per viam addit. & commentationis, qui ſingula verba incipiendo à reprobatione infamium, &c. & adde quod in quodam lib. antiquo inueni hunc eundem tract. attributũ fuiſſe do. Angel. de Amelia, qui fuit tempore Bart. Aliqui tamen attribuunt huiuſmodi tracta. do. Ange. de Vbal. ſed vt paucis verum abſoluam eſt domini Iaco. Aegidij publicatus in ciuitate Viterbien. vt ex plurimis ſubſcriptionibus voluminũ antiquorum inueni. Tho. Diplouatatius.

SVMMARIVM.

1 *IVdex ſecundum allegata & probata iudicare debet.*
Sanctius eſt delinquenti facinus impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare.
Teſtis falſi dictum quibus obnoxium ſit.
Teſtis infamis non admittitur.
2 *Serui teſtimonium reprobatur.*
3 *Monachus, canonicus regularis, & ſimiles teſtificantur in cauſis ſuæ eccleſiæ.*

Fratres

4 *Fratres minores et prędicatores de licentia ſui ſuperioris teſtificantur. & ipſis magis creditur.*

Veritatem occultans mortaliter peccat.

Serui admittuntur ad teſtimonium contra dominum.

5 *Mulier non admittitur in criminalibus ad teſtificandum, in ciuilibus ſic.*

Mulieres uarium, & mutabile cor ſemper tenent.

Fæminæ in teſtamentis, & ultimis uoluntati bus ad teſtimonium non admittituntur in codicillis uerò ſic.

6 *Minor in criminalibus nō eſt teſtis idoneus.*

Impubes teſtificatur de his quę uidit in pupillari ætate.

Seruus factus liber teſtificatur de his, quæ ſeruitutis tempore uidit.

7 *Furioſus & mentecaptus repelluntur.*

8 *Pauper admittitur ad teſtificandum, ſed ei tanta fides non adhibetur.*

Teſtes pauperes facilius corrumpũtur quàm diuites.

Teſtis non tantum ex facultatibus, quàm ex fide idoneus reputatur.

9 *Excommunicati, infideles, & hæretici repel luntur à teſtimonio.*

Excommunicatio quid ſit.

10 *Domeſtici & familiares item repelluntur, uxor dicitur domeſtica.*

11 *Teſtes debent cum iuramento deponere, & tale iuramentum non poteſt remitti.*

Sacramentum calumniæ partium uoluntate remitti non poteſt.

Sacramentum an in cauſa criminali poſſit re mitti, uel alia cauſa ardua.

12 *Teſtis in cauſa propria quis eſſe non poteſt.*

Monacus pro eccleſia non teſtificatur.

Nec de uniuerſitate pro uniuerſitate.

13 *Venditor pro emptore non teſtificatur.*

Fideiuſſor pro emptore ſic.

Tutor curator & ſimiles pro dominis non teſtificantur.

Aduocatus durante aduocatione non teſtificatur: ea uero finita ſic.

14 *Teſtes ſingulares reprobantur.*

15 *Socij & conſortes in cauſa communi non teſtificantur.*

16 *Particeps & ſocius criminum repellitur.*

17 *Teſtes obſcuri, & ignoti ad teſtimonia nō admittuntur.*

Iudex cogit teſtē dictū obſcurū declarare.

18 *Teſtis incontinenti poteſt dictū ſuū mutare. in totū vel in partem, et ſtatur ultimo.*

19 *Teſtis non reddens cauſam dicti nō probat.*

Iudex non interrogans teſtem de cauſa dicti tenetur parti ad intereſſe.

20 *Inimicus repellitur a teſtimonio.*

21 *Teſtis dicens falſum reprobatur.*

22 *Teſtificans corruptus pecunia repellitur.*

23 *Teſtis celans veritatem non probat.*

24 *Teſtis veroſimilia non deponens non admittitur.*

25 *Teſtes deponentes per eundem præmeditatumq́ ſermonem non probant.*

26 *Teſtes de diuerſis rebus deponentes reprobantur.*

27 *Teſtes deponentes de diuerſis perſonis reprobantur.*

28 *Teſtes reprobantur ratione computationis graduum.*

29 *Teſtes de diuerſis locis deponentes non probant.*

30 *Teſtes iurantes, & deponentes in eccleſia reprobantur.*

31 *Teſtis vnus quando dicit de uno tempore, & alius de alio non admittur.*

Teſtis quando ſit interrogandus de tempore, & varietas in tempore noceat.

32 *Decima non probatur per teſtes quorum vnus dicit de fabis, & alius de ciceribus.*

33 *Officium iudicis quale eſſe debeat, cū teſtes variant: ſiue inter ſe, ſiue inter alios.*

34 *Teſtes dicentes vnum pro alio, & pluribus dixerunt ſua teſtimonia reprobantur. & tanquam falſarij puniuntur.*

35 *Vſurarij conſiſtentes in peccato mortali à teſtimonio repelluntur.*

36 *Teſtis reprobatur ex illis cauſis ex quibus iudex vt ſuſpectus recuſatur.*

Iudex propter quas cauſas, vt ſuſpectus recuſetur.

37 *Teſtes ſuper eiſdem articulis iterato recipi non poſſunt.*

38 *Teſtis qui aliàs falſum teſtimonium protulit repellitur.*

39 *Teſtis qui contra me teſtificatus eſt, ſi modo per me producitur repellitur.*

40 *Teſtes per didicita teſtificata repellumur.*
41 *Teſtis ſecrete, & ſigillatim non depenens reprobatur.*
42 *Teſtis nen receptus a iudice, vel ab alio de ius mandato non admittitur.*
43 *Teſtes recepti ante lit. conte. non probant.*
44 *Teſtes deficientes in numero requiſito reprobantur.*
45 *Teſtes non rogati non probant.*
46 *Teſtes reprobantur ſola uoluntate illius contra quẽ producuntur coram arbitro.*
47 *Teſtis non admittitur in illis caſibus in quibus oportet probare per ſcripturam.*
Scriptura in quibus caſibus requiritur.
48 *Teſtes quãdo articuli producti ad cauſam non faciunt, non admittuntur.*
49 *Teſtes producti ſuper id de quo eſt actum reprobantur.*
50 *Teſtis de facinoribus ſuis interrogari põt.*
51 *Multitudo affrenata teſtium reprobatur.*
Numerus quadragenarius dicitur effrenata multitudo.
52 *Teſtes quorum dicta non ſunt redacta in publicam formam non probant.*
53 *Producere teſtes, vel inſtrumenta contra ſe quis non cogitur.*
54 *Senes & ualetudinarij non admittuntur ad teſtificandum.*
Senes dicitur qui compleuit. 70. annos.
55 *Proxeneta non admittitur niſi utraque parte uolente.*
56 *Hermaphroditus teſtificari nen cõpellitur.*
57 *Aſcendentes & deſcendentes inter ſe non teſtificantur.*
Mater teſtificatur pro filio de ætate.

TESTIVM Facilitati ac varietati, & ipſorum falſitati machinationibusque fraudoloſis p quos multa veritati cõtraria perpetrantur. vt C. de teſti. l. teſtium. & furta clandeſtina committuntur, dum di
1 ctis † ipſorum iudiciaria auctoritate. qui dum habet ſecundum allegata & probata iudicare, vt ff. de offi. præſi. l. illicitas. verſicul. veritas. & extra de ſenten. excom. ca. lator & in decretis. 24 quæſt. 2. ſi quis non certè. miſeri domini rerum enormiter ſpoliantur: vt alibi dicit. l. ff. de vſuca. transfor. l. inſontes & innocentes grauiter puniuntur. cum ſancius ſit delinquenti facinus impunitũ relinquere, quàm innocentem aliquatenus condemnare, vt ff. de pœn. l. abſentem. & in decre. 12. q. j. cap. j. Et in his iniqui peiores ſunt furibus latronibus abigeis & aliquibus criminoſis. Nã falſi dictum teſtis tribus obnoxium eſt perſonis. primo Deo qui tactis ſacroſanctis eccleſiæ ſcripturis præſentiã ipſorum deuiat & periurat. deinde iudici quem mentiendo decepit atque fallit. poſtremo innocenti quem lædit teſtimonio ſuo falſo: vt extra de falſis. c. primo. Ideo propoſui obuiare contra uoces teſtium ſceleratas: & ipſorũ quibus & ex quibus cauſis teſtimonia reprobantur: nil de contingentibus obmittendo: quia nil videtur actum donec aliquid ſupereſt ad agendum, vt C. ad Silla. l. vltim. ſecundum iura canonica & ciuilia breuiter explicabo. & primo.

Reprobantur teſtes ſi ſunt infames. vt de teſtib. l. 3 §. lege Iulia & extra de verb. ſign. cap. forus. §. teſtes.

Sed infamia iuris & non facti, vt C. de digni. l. neque. & de infa. l. j. Sed quid de alio crimine cui crimen opponitur: dic vt extra de teſtibus. c. teſtimonium eius. Sed an præcedente appellatione damnatores de crimine admittuntur in teſtem: dic vt not. extra de teſti. c. ſi.

Quibus caſibus quidam infamantur infamia iuris & facti, habetur. ff. quib. ex cau. infa. irro. l. 2. §. vlti. & l. qui autem. & l. athletas. §. ait prætor. & per totum, & C. ex quib. cã. infa irro. l. ea quę. & l. ſi te. & l. decreto & l. fuſtibus. & l. non damnatos. & inſti. de pę. teme. liti. §. ex quibuſdam. nam infames ex quolibet actu legitimo repellunt. vt ff. quemad. teſta. ape. l. ſi quis. & ff. de teſti. l. ſcio. C. de ſum. Tri.
2 l. j. vbi de hoc. Reprobantur † teſtes ſi ſunt ſerui. vt C de teſt. l. ſeruos. & l. eos quia ſerui timore dominorum ſupprimerent veritatem, vt extra de verb. ſig. c. forus. §. teſtes. & 3. q. 8. ca. item in criminali. &

ſi.& 4.qō.3.cap accuſatores.& C.de teſt.
3 l.quoniam liberi. cum ſi. Sed † nunquid
monachus: canonicus, regularis: archi-
presbyter:abbas: rector: cum ſint ſerui
Dei & monaſterij,quia nihil proprij ha-
bent & renunciant propriæ volunrati: vt
12.q.1.nō dicatis.& 19.q 3.c.ſtatuimus.
& c. ingredientibus.& quia ſunt mortui
mundo:vt ſupra de epiſco.& cleri. l.Deo
nobis.Sed nunquid ſint compellendi fer
re teſtimonium:& pro loci ſuis teſtifica-
ri & pro monaſteriis & ſuis eccleſiis vbi
degunt,& certe ſic,ut arg.15.qō.1.c.mo-
nachi.& c.qui vere.& in auten.de ſanc.
epiſ.§ ſi quando.col.10.& extra de teſti.
c.inſuper.& c.cum nuncius.14.q.2.c.ſu-
per prudentiam.& de iureiu.c.& ſi Chri
ſtus.in fin.& hoc in ciuili,& in criminali
verò cauſa.die vt not.in d.c.nuncius.Sed
4 † nunquid fratres minores & prædicato-
res compellantur teſtificari & dicere ve-
ritatem licentia prçlati habita? & certe,
quia compellitur epiſcopus qui eſt reli-
gioſior eis, præpoſitis tamen ſacroſan-
ctis ſcripturis non tactis. vt de epiſcopo.
& cleri.auct.ſi iudex quæ eſt ſignata ſu-
per lege nec honore. & quia iſti ſunt te-
ſtes omni exceptione maiores.& non eſt
veriſimile qđ deierent vel ſupprimant
veritatem, cum hic ſit præcipuus timor
naturæ.& ſint filij præcipuè Dei qui eſt
via veritas & vita.ff.de off.præfect. præ-
tor.l.1.in fi.Et ſæpe ſolet filius ſimilis eſſe
patri.& de arbore dulci dulcia poma ca-
dunt.iuxta illud verbum Chriſti,Si veri
tatem dico vobis cur non creditis mihi.
Et aliud verbum,Iurauit dominus & nō
pœnitebit eum. vt extra de iureiur. c.&
ſi Chriſtus.Nam ſi pro veritate deierēt
tāquam hæretici repudiandi ſunt, quia q
dam hæretici non iurant: & qui verita-
tem occultat mortaliter peccat.11 qō. 4.
c.quiſquis.& circa confuſionem teſtium
die vt no.de teſt c.pe.& hoc eſt quod le
gitur contra eos.22.qō.1.clericū.& c. cō
ſidera.Serui enim admittuntur cōtra do
minum.vt 3.q 3. item in criminali.vt in
ver.item ſerui.ff.de teſtib. l.ſerui.& ſi nō
admittuntur iſti religioſi, compellun-
tur enim ad teſtimonium veritatis. nam
aliàs facultas probationum auguſtare-
tur.quod eſſe non debet vt C.de hære.&
mani.l.quoniam.in fin.
5 Item † mulieres à teſtimonio repellū
tur,quia fœminæ non admittuntur in cri
minali.vt ff.30.qō 3. mulierum.& eſt ra
tio:quia varium & mutabile cor ſemper
tenent extra de verb.ſigni.c.forus §. te-
ſtes.vnde verſus dicit.Fęmina fallere fal
ſaque dicere quando carebit. Beccharia
piſcibus & mare fluctibus tuncque care-
bit.Et alibi dicitur Fœmina nulla bona,
quia ter mutatur in hora. In ciuilibus au
tem admittuntur vt 15. q.4. § ex eo. &
ff de teſti.l.ex eo.In criminalibus autem
admittuntur cum ciuiliter agitur.vt con
tra hæreticos:vt extra de teſti.c. quoniā.
& c tam literis In teſtamentis & vltimis
voluntatibus non admittuntur: vt C.de
teſtament l.hac conſultiſsima.in prin:&
l.qui teſtamento.§. mulier. ff. de teſta-
men.In codicillis autem bene poſſunt eſ
ſe teſtes.vt ff.de teſta.l. qui teſtamento.
§.mulier.
6 Reprobātur † teſtes minores. 14. an-
no.in ciuili.vt C.de teſti.l.3.§. Iulianus.
4.quæſt.3 cat.1.§.in criminali. ver. item
teſtimonium. In criminali repelluntur
minores.20.annorum.vt ff. de teſti.l.in-
uiti.la.2. Impuberes tamen in his quæ
viderunt in pupillari ætate poſſunt teſti-
ficari.& idem in ſeruo libero facto. vt ff.
de verb.ſigni.l.notionem.§.inſtrumento
rum.& no.in l.de minore.ff.de quæſt. &
in l.fi.C.ad Silla.
7 Repellūtur † furioſi & menti capti, ſi-
cut ab officio iudicandi.4 q. 8.§.tria.
8 Repellūtur † pauperes, quia non tam
ta fides eis adhiberi debet,quia timor eſt
nec pecunia corrupti teſtificentur, quia
facilius corrumpuntur pauperes quàm
diuites.vt ff.de teſtib. l.teſtium. & in au
then.de teſti.§.ſanci.ff.de exeeu.tu.l. ſpa
donem .§ fi.Sed admittunt interdū pau-
peres:quia non tantum ex facilitatib.ſed
ex fide teſtis idoneus reputatur.vt inſti.
de ſuſpe.tuto.§ fi.& in auth de teſtib. §.
ſi quis.& in decr.4.q.3.§.ſi teſtes. & qc-
quid dicatur pauperi non tanta fides ad-
hibetur ſi inſpicitur eius propoſitum. vt

ff.de teſt.l.actione. §. in perſonam. de ſuſpec tuto.l.ſuſpectum. de admin.tut.l.ſcire oportet.in fin.

9 Reprobantur † infideles,& excommunicati hæretici non participantes communioni Sanctæ Romanæ Eccleſiæ:vt 2.q.6. 7.ſi hæreticis. & extra,de ſentent. excômun.c.pen.nam excommunicatio eſt ſeparatio à communione omnium fideliũ: vt 8.q.3.§.euidenter,&c.

Et ideò excommunicati ad teſtimonium non admittuntur,nec ſentẽtia, laudum, nec præceptum, nec arbitrium ab excommunicato latum tenet, nec vt patronus aduocare poteſt ſi ſit excommunicatus nec poterit eſſe in iudicio, licet ſe defendere poſſet, & cauſam appellationis exercere,vt extrà,de ſenten. & re iudic.c. per tuas. extrà, de offic.ordin.c.ex parte. & extrà, de proba.c 1.nec mirum ſi non poteſt eſſe teſtis. Ex ſupradictis autem ſex,teſtes repelluntur,cauſæ autem ſunt:ætas,conditio,ſexus,diſcretio,fama. Et fortuna,fides,in teſtibus iſta requires.

10 Item † repelluntur teſtes ſi ſunt domeſtici familiares, & ſerui, liberti mercenarij: qui ſunt ad aliquos ſolidos cum domin's. & illi dicuntur domeſtici. de quibus legitur ff. de pœnis.l.reſpiciendum.§. furta.& ff.ad Sillan.l.fin.& ff. de regul.iuris.l.cùm teſtimonio. de quæſtionibus.l. prædoni.ff.de ædilitio edicto.l. ædiles. §. familiæ. & l.ff. de religio. l. familiaria. & vxor videtur domeſtica.quia eſt ſocia diuinæ & humanæ domus, & duo ſunt in carne vna. vt C.de crimi.expil.hæredi.l. aduerſus. Quidam dicunt quòd vxor cõtra virum teſtificatur, non pro eo, quod non placet, quia qui agere nõ poteſt pro me,nec contra me:vt C.de teſti.l.parentes.& l.ſeruos.& extrà,de teſtibus.c.in literis.vbi de hoc.

11 Reprobantur † teſtes, niſi cum ſacramento depoſuerint dicta ſua:vt C.de teſti.l.iureiur. niſi ſacramentum fuerit remiſſum teſti:ac ſi iuraſſet habita fide, partium voluntate: quia vnicuique licet facere gratiam alteri de iure ſibi competente, vt C.de pac.l.ſi quis in conſcribendo. & pactis priuatorum poteſt iuris ſeueritas mitigari:vt C. de appella.l.vlt.& ff.de fer.l.1.

Sed ſacramentum calumniæ partium voluntate remitti non poteſt, vt C.de iuram.calumn.l.2.§. ſed quia veremur. ſed tacitè ſic: arg. C.de procur.l. ita demum. Credimus tamen contrariũ quòd remitti non poſſit,nec tenet proceſſu ſi remittatur, cùm in l. prædicta dicatur expreſſè teſtem debere iurare, & hodie ferè teſtes cum ſacramento exprimant ueritatem propter malitiam ipſorum, nedum ſine ſacramento: licet quidam contra nos ſentiant: & ita in quibuſdam partibus de conſuetudine obſeruatur.ſed non exemplis, ſed legibus eſt iudicandum cum omnium veritatem legum & iuſtitiæ ſequi debemus veſtigia:vt C.de ſent.& interlo. om.iud l.nemo.Sed contra nos eſt extra, de teſtib. c. tuis.ſed illud capitulum loquitur in monachis & cõuerſis,licet quidam intelligant largè prout litera ſonat: ſed litera occidit: ſpiritus autẽ viuificat.

Sed nunquid in cauſa criminali poterit ſacramentum remitti, vel ardua alia cauſa,non credimus: quia vbi maius periculum vertitur: ibi cautius eſt agendum. ff.de car.edic.l.3.

12 Reprobantur † teſtes in cauſa propria dum damnum,& emolumentum ſpectat ad eos.vt ff.quando appellan.ſit.l.1. §. in propria. nec iudex eſſe poteſt. C.ne quis in ſua cauſa.l.1.nec arbiter:vt C.de arbi. l.vlt.ſic nec teſtis. vt C.de teſtib.l. omnibus. In cauſa tamen vniuerſitatis, communis, & eccleſiæ monachi licet cõuerſi, ferunt teſtimonium pro eis, quando non eſt cauſa propria, vt ff.quod cuiuſque vniuer.no.l. ſicut.& de in ius voc.l.ſed ſi hac. §.qui manumittitur. 12.q.2. ſuper prudentia.extrà,de teſt.c.inſuper. & ca.cum nuncius.

13 Venditor † non teſtificatur pro emptore niſi remiſſum ſit onus euictionis ei, nec creditor pro debitore in cauſa pignoris

tis: quia propria eſt cauſa ipſorum. vt ff. de appel. l. ab executore. §. alio condemnato. ff. quando appell. fit l. 2. §. ſed ſi ab alijs. Fideiuſſor teſtificatur pro debitore quando non eſt propria cauſa: quia regreſſum habet actione mandati cōtra debitorem, vt extra de fideiuſſ. ca. vltim. C. man. l. ſi fideiuſſor. & C. de fideiuſ. l. ſi vero. Sed debitor non teſtificatur pro creditore: tutores: curatores: negociorum geſtores: procuratores œconomus non teſtificantur pro dominis ipſorum ſecundum vnam exceptionem quam facimus. C. de teſti. l. mandati. Sed nec iudices nec arbitri in cauſis quas recipiunt in mā datis: nec aduocati in cauſis quas recipiunt aduocandas. licet quidam dicant contrarium, & intelligant nomen executoris ſtrictè non diſtinguimus quòd durāte officio prædictarum perſonarum teſtes eſſe non poſſunt ne animosè teſtificari videantur, poſt finitum officium poſſunt: ne dum ad vtrunque feſtinant neutrum bene peragant. C. de aſſeſſ. l. fi. & ne rerum mixtura turbentur officio. C. de teſt. l. conſulta.

14 Reprobantur † teſtes ſi ſint ſingulares: vt extra de elec. c. dudum. & cap. cum dilecti. nam annotatione vnius teſtis non pronunciatur & ſi clare dignitatis honore præfulgeat: vt C. de teſti. l. iureiur. niſi modica ſit ſumma & inopia probationū ſit: vt C. de re. cre. l. iureiur. §. in bonæfidei. Sed fallit in cauſis ciuilibus & canonicis quòd ſtetur. dicto vnius teſtis in quibus hoc non procedit aliquādo quod nō proſequor nūc ne faſtidium generem: & quia hic tantum tractamus de teſtium reprobatione non de ipſorum admiſsione: licet aliqua intendamus dicere ad remedium rudium & prouectæ ætatis.

15 Reprobantur † teſtes in cauſa communi: quia conſortes & ſocij non poſſunt teſtificari in cauſis ſociorum: & quia teſtificantur in cauſa propria quod prohibitum eſt: vt ſupra diximus. & argu. ff. de ri. nup. l. illud.

16 Reprobantur † ſi ſunt participes, & ſocij criminum. C. de teſt. l. quoniam. extra de teſt. c. veniens. 4. q. 3. item in criminali. in verſi. item liberi. C. de accuſa. l. fi.

17 Reprobantur † ſi ſunt obſcuri & ignoti: vt in auth. de teſti. §. ſancimus. poſſunt tamen cum tormentis admitti. Sed an iudex poſſit compellere teſtem: vt dictum ſuum determinet & declaret: certè ſi rationem diuerſitatis ſermonum ante publicationem & poſt, vt extra de teſti. cogen. c. præterea. 35. q. 5. de parentela. ff. de quæſtio. l. nepoti. Quod enim obſcurè dicitur pro non dicto habetur, vt ff. de his quæ pro non ſcri. l. 2. & ff. de inter. actio. l. de ætate. §. nihil. Et obſcurum dictum ſcripum, pro nō ſcripto habetur: vt ff. de his quæ pro non ſcrip. l. 2. Item ſi neceſſariæ interrogationes ſint omiſſe iterum interrogantur teſtes: vt extra de teſti. cap. per tuas. & ibi Inno. Item ſi teſtes obſcurè deponant vtrum interrogentur ante aperturam vel poſt, vt extra de te-

18 ſti. c. cum clamor. † Sed quid ſi teſtis ſpōtè reuerſus ad iudicem velit mutare dictum ſuum in totum vel in partē, debet ne audiri? ſi cum aliqua partium nō fuerit locutus: & de hoc quæret iudex an fuerit locutus cum parte, ſi non fuit locutus admittet iteratò dictum ſuum, & ſtabitur vltimo dicto ſuo, vt ff. de hæred. inſti. l. ſi ita ſcriptum ſit. in princ. & l. Stichum aut Pamphilum. ff. de manumiſ. teſtamen. & ibi de hoc. & dic vt in corpore. auct. de teſti. §. quia vero. in Gl. magna quæ incipit, imò videtur. col. 7. extra de teſtib. ca. per tuas. & no. in d. c. cum clamor.

19 Reprobantur † ſi cauſam ſui dicti nō dixerint ſiue non reddiderint, quia dicitur atteſtatio indiſcreta & nuda, vt C. de teſti. l. ſolam. & C. de edi. diui Adri. tol. l. fi. & ff. de tranſac. l. cum hi. & ff. de proba. l. cū de indebito. & l. nuda ratio. ff. de dona. quia nuda ratio facit aliquem debitorem, & hoc eſt verum, ſi de cauſa fuerint interrogati, aliter non tenentur reddere rationem ſui dicti: quia teſtis non debet eſſe verboſus. vt de preci. impe. offe. l. inſtrumentorum. Sed an teneatur iudex parti ad intereſſe, quia de cauſa non interrogauit? Quidam dicunt quòd ſic. ar. C. eo. l. ſi quando. in fi. & de offi. præfect. præt. l. ſi quos iudices. nos diſtinguimus quòd

q̃ ſi iudex propter multas occupationes ſui officii & oppreſsiones ſubiectorum ſiue ſubditorum non potuit teſtes exami nare: quia pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus, parcitur ſibi alias tenetur: quia cum diligentia teſtē examinare debuit, vt dixi C.de teſti.l. nullum.& argu. extrà,de teſti.c.cùm clamor. & ibi per In no.16 q.j.c.presbyteros.facit.l. hac conſultiſsima.§.cum humana.C.de teſta.

20 Reprobantur † ſi ſint inimici eiuſdem contra quem producantur, ſi dicatur teſtis odioſus: quia criminalis lis fuit inter eos mora.& hæc approbantur vt non antea audiatur quàm de crimine iudicetur. Si verò ex lite pecuniaria procedat receptio teſtis tempore diſputationis reſeruetur, ne talibus teſtib. fidem adhibeatur: multa leguntur.C.de teſti.l.qm̃ liberi.& in authen.ſuper ipſa.l.ſignata.& extrà,de teſt.§.ſi verò à lite odioſus.

21 Reprobantur † teſtes ſi falſa teſtimonia proferunt vnus pro alio:quia falſitas eſt mutatio veritatis: vt C. de teſt.l. nullum.vbi dici quorum voces falſitate carere non proſpexit: vt in auth.de fide inſtr. in prin.& de hoc membro infra dicemus copioſius

22 Reprobantur † ſi promiſsione pecuniæ vel datione verum vel falſum tulerint teſtimonium: vt C.de teſtib.l.ſi quis teſtibus.& 27.quæſt.5.non ſanè.vltra factas expenſas teſtes recuperare nõ debẽt. vt C.de teſti.l.qm̃ liber.4.q 3 à veritate. ff.de teſti.l.teſtium.§.Sabino. nec iudices ordinarii vel delegati vltra recipiunt niſi in fraudem: vt extrà,de vit.& hone.cler. c cùm ab omni ſpecie mali. nam vt benè ſeruietur quicquam recipere nõ debent: vt ff.de condit ob turpem cauſam l.2. & l.mercales cum ſimi.

23 Reprobantur † ſi non dicant veritatẽ: quia non minus falſitatem committunt qui veritatem occultant, quàm qui exprimunt falſitatem: peccant mortaliter religioſi vel quicunque alij ſi vocati ad teſtimonium veritatem celauerint.vt 11.q. j.aliqua & 12.q.1 prædicãdum. & 22.q. 2.præceptum & maximè peccat qui metu alterius veritatem tacet. Vnde Auguſt. quiſquis timore alicuius veritatem celat,irã Dei ſuper ſe prouocat:quia non magis timet Deum,q̃ humanã naturam: & poſt pauca reus eſt vterque:& qui veritatem occultat, & qui mendaciũ profert: quia ille prodeſſe non vult,iſte nocere deſiderat: vt 11.q 3 quiſquis.

24 Reprobantur † ſi aptiora & promptiora veri teſtimonia non protulerint. vt ff. de teſti.l.ob carmen.

25 Reprobantur † ſi vnum & eundem ſermonem præmediatum pronũciauerint: vt ff. de teſti.l.teſtium. Et ideo malè faciunt tabelliones qui nõ ſcribunt dictum teſtis extenſum & longum vt ipſe teſtis dixit volendo euitare laborem. Sed ſi dicit notarius in ſuis ſcripturis talis teſtis dicit idẽ quod talis,& malè facit, & multo deterius dicit, cum interrogando teſtem ſcribit,dixit vera eſſe quæ in articulo continentur:ſic non quærit de his quæ ſunt in articulo incluſa: quia iudex debet ſermonem & vocem teſtis conſiderare, & conſtantiam & trepidationem. vt ff.de quæſt l. denunciare. § j.Item reprobatur dictum teſtis ſi eſt repetitum. vt 5. q 5 §.ſed aliud eſt.& 4.quæſt.3. in teſtib. Item habet ætatem vt de ſe loquatur: vt in conſtitut. diſt.3.cum Paulus: & cautè ſubiunxit ſex dirigẽdo ſermonem ad ſempiternum iudicem. tu magis ſcire potes quanta ſit fides teſtibus adhibenda: vt ff. de teſtib.l teſtium.& d.l.de minore.§.tormenta.no.in l.vir bonus ff.iud.ſol. no. in l.cæteræ.§.1.ff.famil.erciſcun & in l. continuus.§.cùm ita. ff.de verbor.obligatio. cum ſimil.

26 Reprobantur † teſtes ſi vnus dicit de vna re alius de alius: quia ſingulares ſunt in omnibus ſuis dictis: vt extrà,de electionib.cùm dilectus. & extrà, de probation. cap.licet.

27 Reprobantur † ratione perſonarum: quia vnus dixit de vna perſona alius de alia: vt extrà, de ordi.cog.c. tua. & arg.l. ad probationem. C de proba.

28 Reprobantur † ratione computationis gradus parentelæ. 35. quæſtione 5.de parentela.

29 Reprobantur † teſtes ratione diuerſitatis.

ſitatis locorum: vt quia ſi vnus dicit fuiſſe factum maleficium, vel commiſſum, vel perpetratum in vno loco, alius dicit in alio. exemplo Danielis quando interrogauit teſtes & vnus dixit ſub pino, alius dixit ſub cino. nam de loco teſtis dicere debet. vt arg. C. de contrahē. & commit. ſtipu. l. optimam. ff. de accuſ. l. libellorum. ff. de inutil. ſtipu. §. item verborum. & de priuati. delic. in princ. & C. de accuſ. l. in cauſis & Gloſſ. ordina. in c. quoniam contra de probatio.

30 Item † reprobantur teſtes ſi depoſuerint & iurauerint in eccleſia, vt extra de immu. eccle. decet. lib. 6. & ibi eſt Gloſſ. in argu.

31 Reprobantur † ratione temporis ſi vnus dicit de vno tempore, alius dicit de alio tēpore, vt 4. q. 9. nihilominus. Sed an de tempore ſit interrogandus teſtis. Azo dicit quòd non. Sed ſi eſſet ſuſpectus, tūc iudex debet interrogare & ſtudere vt teſtem capere, poſsit in ſermone, quęrendo ſi tempus erat nebuloſum vel clarū quādo hec acta fuerunt, qualiter erant induti vel calciati delinquentes, vel quid habebant in capite, & qui conſules erant tūc, vel quis tunc erat Imperator, & quo anno, & quo menſe ſecundum vnam lec. quę legitur. ff. ad Sillania l. quo anno. ad miſit, ſed nos credimus de tempore etiā quęrendum. & ſi dixerit bene quidem. & ſi non dixerit. aut antiquum eſt negociū vel pactam & ſimile, & tunc non eſt curā dum: quia omnium habere memoriam, & in nullo penitus peccare &c. vt C. de vete. iur. enucle. l. tanta. § non omnes per omnia. ſed certi per certa quando meliores deteriores inueniuntur, vt C. de vete. iur. enu. l. j. & ff. de proba. l. ſi arbiter. & ideò teſtes ex tractu temporis & varietate variare ſolent. vt ff. de carbo. edic. l. 3. §. diu. & ff. de dam. infect. l. qui bona §. vlt. Si recens eſt & nouum, tunc viciatur teſtimonium eius ſi de tempore interrogatus non dixerit, niſi eſſet talis homo qui filium ſuum & familiam ſuam ignorat, quę eſt craſſa & ſupina ignorantia, vt C. de hęre. inſti. l. vlti. has diuerſitates ſuperius declaratas vno verſiculo comprehende. Res perſona locus gradus his ſunt conſona tempus. Sed hęc dicuntur uera in facto non iterabili, vt homicidio eiuſdem hominis. In facto reiterabili, vt eſt adulterium diuerſitatem temporis vel loci dicerem non nocere. Nam & ſi teſtes in uariant vt non probent illud adulterium propter diuerſitatem loci vel tēporis, probant tamen adulterium contra quem producuntur. Sed hoc reprobatur a Daniele ſiue Danielis exemplo, & reprobat decre. extra ea. ex tenore. & ibi no. talis enim diuerſitas in tempore non nocet, vt ſi vnus dicit in die dominico, alius dicit in hora noua illius diei, quia dictum ſecundi comprehenditur ſub dicto primi ſicut habetur de tribus arbitris ſi vnus dicit de duplo. alij de decem. omnes conſentiunt in x. vt. ff. de arbi. l. diem proferre. § ſi plures, quādoque pluris vel vtique tanti eſt: vt ff. de iniur. l. furti. Sed eſto ꝙ teſtis dicat de dicto in alia au la vel quid aliud de domo, alius dicit de camera, idem erit. Item in facto durabili non nocet diuerſitas temporis, vt ſi unus dicat ſe vidiſſe epiſcopum vel presbyterum in hora tertia canere miſſam, alius, dicit in hora ſexta. miſſe enim iātum durare ſolet.

32 † Sed quid ſi vnus interrogatur de decima, & dicit decimam fuiſſe ſolutam, interroggatus quid viderit ſolui, reſpondit fabas, alius dicit ſiceram. nunquid probat decimam fuiſſe ſolutam? Reſpon. nō: quia in rebus diſcordant. De diuerſitate autē epiſcoporū plenè no. 4. q. 3. item in criminali. in Gloſſ. quæ inci-

33 pit. & ita. † Sed vt plenam & perfectam habeas materiam tibi traditam à maioribus noſtris in hoc opuſculo preſenti tradimus & inſerimus breuiter: & ſic breuiter duximus diſtinguendū. Si teſtes quos ego induco varia & diuerſa proponant, erunt ſingulares in ſuis teſtimoniis ſingulariter, vt extra de electi cū dilectus. & c. in Geneſi. & c. bone. & de prob. c. licet. & de app. c. ſolicitudinem. & ff. quando appe. ſit l. 2. & C. de fur. l. j. & C. de mune. patri. l. profeſsio. lib. x. Sed ſi quidam de teſtibus meis dicant pro me, quidam pro aduerſario meo. iudex conſiderabit nume-

numerum & conditionem illorum qui dicunt pro me,& aliorum qui dicunt pro aduerſario,& qui dicunt veriſimiliora & negocio aptiora.vt 4.q.3.item in criminali.in verſi.ſæpe. Si verò induco teſtes pro me,& tu tuos pro te.& teſtes tui dixerunt contraria his quę dixerunt teſtes mei: tunc conſiderabit numerum & conditionem meorum & tuorum,& qualitatem dictorum,& ſic præfert meos tuis: & tuos meis.& ſi omnia paria inueniuntur, quod difficile eſt, tunc interpretabitur iudex ex officio ſuo ſi interpretari poteſt.tunc poteſt abſoluere reum, vt extra de proba.c.ex literis.& ff. de re iudic.l. inter pares.& ff.de reg.iur.l.libertus. 12. q.2.cum redemptor.ff.de inoffi.teſta.l.ſi quis iudicantium.30.q.j.ſi quis acceperit. vnde verſus, Teſtamentum coniugiumque ſi ſunt æquales qui producuntur vtrinque.

34 Reprobantur † teſtes & tanquam falſarij puniuntur qui dixerunt vnum pro alio in dicendo, & varie, & quidquid in vno ſuo dicto dixerunt de teſtimonio in alio negauerunt,vel in pluribus reuelauerunt dicta ſua.vt ff.de teſt.l.falſa vel varia.C.de reſt.l nulla.de hac veritate diximus in præcedenti quæſtione.

35 Reprobantur † teſtes ſi ſunt vſurarij, & in peccato mortali conſtituti, & vſurarij ſunt infames canonica infamia.& nō iuris ciuilis. vnde in terris eccleſiæ ſuppoſitis in temporalibus & ſpiritualibus obtinet quod hic dicimus. In alijs autem prouincijs dici aliud uideretur,& iura ſunt ad hoc paratiſsima. 2. q. 8. teſtis. 3.q.5.infames.& in auc.de eccle.tit.col.8. & extra de appe.c.ſi duobus. Sed tu oppones mihi quòd nullus poterit teſtificari, cum pauci ho mines aut nulli inueniantur ſine peccato mortali,& ſic probationum facultas anguſtabitur, quod eſſe non debet.vt C.de hære.l.quoniam. Sed reſponderi poteſt quòd ſi iſti tales ſumāt pęnitentiam ante quàm teſtificentur, quòd omnia peccata in confeſsione lauātur: quia quilibet tenetur in anno ſemel ſaltem ſumere pęnitentiam, vt extra de pœn. c.omnis vtriuſque ſexus. & corpus Chriſti alioqui denegantur ſibi eccleſiaſtica ſacramenta & ſepultura, vt dicit dictum e.quod ſingu.nota.& no.in l.4. §.l. Iulia.ff.de teſti.in Gloſſ.

36 Reprobantur † teſtes ſuſpicione qualibet qua iudex recuſatur, quia tāta fides non adhibetur: imò dicunt quidam nec aliqua fides.vt qui ſunt ſuſpecti in iudicādo ſint ſuſpecti in teſtificando cū par ſit ſuſpicio: quia iſtud eſt generale quòd omnes teſtes & iudices debent eſſe ſine ſuſpicione: vt 2.q.7.teſtes.

Cauſæ propter quas iudex vt ſuſpectus recuſatur ſunt iſtæ,vt ſi iudex ſit ſuffraganeus litigatoris alteri parti, meritò eſt ſuſpectus,vt extra vt lit.non conte. c. accedens.el 2.Item ſi à iudice appellatū ſit,in alijs meritò eſt ſuſpectus, vt extra de appel.c.ad hæc.vt propoſuit. Item ſi iudex habet familiaritatem cum litigatore,vt 4.q.5.litigatores.& extra de appel. cap.inſinuante. Qui autem ſint familiares dixi ſupra. Item ſi eſt affinis. vt 4. q. 8.e.abſens. Item de iniurijs.l. lex. Cornel. Item ſi litigatores fuerunt homines iudicis.vt ff.de offi.præſi.l.ſenatus. Item ſi conſanguinitate aliqua iūgatur iudex litigatori,vt extra de appel.c.poſtremo. Item ſi eſt excōicatus,vt extra de offi.de le.cū R.canonicus. Item ſi iudex habet ſimilē cauſam,vt extra de iudi.cām quæ. arg.ff.de excuſa.tut.l.propter litem.

37 Reprobantur † ſi recipiantur iterato ſuper eiſdem articulis,quod fieri non poteſt,vt ff.de teſti.l.produci.& extra de teſti.cap.per tuas.

38 Reprobantur † teſtes ſi ſunt conuicti in alia cauſa falſum teſtimonium protuliſſe & depoſuiſſe. præſumitur enim qđ nunc falſa deponunt,vt ff.de accuſationi. l.ſi cui.§.eiſdem.nor.in l.infames.§.à Barbaris.ff.de renunciatio.

39 Reprobantur † ſi contra te reſtificati ſunt,& nunc pro te uis producere quod non potes, quia ſubornati præſumuntur ſecundum vnam expoſitionem.vt l.produci.ff.de teſti.

40 Reprobantur† teſtes ſtatim poſtquam didiciſti teſtificata ante labentem dilationem poſt primam ſecundam & tertiā dila-

dilationem. & poſtquam terminus datus ad probandum eſt elapſus, niſi docueris te fuiſſe impeditum quo minus producere potueris, & ſi concluſeris in cauſa & teſtium productioni renunciaueris: vt ff. eo.l.ul.& C.de teſti. l. apud antiquos & in auc.ſiquis in aliquo ibi poſita.

41 Reprobantur † teſtes ſi ſecretè & ſigillatim non depoſuerint ſecretum Iudicis intrando: vt C. de teſti. l.nullum. Fallit vt quidam dicere voluerunt, quando teſtes recipiuntur ad perpetuam rei memoriam: quia tunc publicè teſtificari poſſunt, & partibus præſentibus vt extra de teſti.ca ſignificauit & notare ſolẽt docto. in illa.q. quę incip. quæritur quæ ſit differentia.&c.& not.domi. Vgo.in ſum.vt lite.non conteſt.§.ſunt & alij caſus.

42 Reprobantur † ſi à iudice non recipiantur, vel ab alio eius mandato, cum ipſe impeditur receptioni intereſſe non poteſt vt C.de epiſcop.& cleric.auc.ſi iudex. & extra de offi.delega. c.ſuper quæſtionũ.

43 Reprobantur † teſtes ſi recipiantur lit. non conteſt. quia regulare eſt: quia nec ad diffinitiuam ſententiam, nec ad receptionem teſtium procedi poteſt lit. non conteſta. vt in auc.de teſti.§. penul. & extra vt lit. non conteſta. per totum. niſi in incidentibus & emergentibus.& quãdo contingit iudicem facere inquiſitionem: vt cum teſtes ad perpetuam rei memoriã publicantur, vt in famoſo teſte: licet omnia per tex.plenius explicãtur. vt C. de iudi.l.properandum.C.quomodo, & qñ iudex.auc.qui ſemel.& no.de hac materia. C.qui ad eccle.confu.auth. p̃ſente.

44 Reprobantur † teſtes ſi deficiunt in numero, quando fuit certus numerus deſignatus & introductus: vt in teſtamentis vbi ſunt neceſſarij. 7.teſtes. C. de teſta.l. hac conſultiſſima.in codicillis.5.vt C.de codi.l.vlt. Et in debito quod celebratum eſt in ſcriptis.& debitor vult partem illius debiti, vel totum ſoluere creditori vbi ſunt quinque teſtes neceſſarij facta differẽtia. Item in donatione cauſa mortis, vbi ſunt quinque teſtes neceſſarij. vt ff.de donatio.cauſa mor.l.vltim.alias vbi numerus teſtium non adiicitur duo ſufficiunt.ff.de teſtibus.l.vbi.

45 Reprobantur † teſtes ſi non ſunt rogati, vt in confectione teſtamenti, & in creditoris confeſſione dicentis ſibi ſolutam pecuniam: vt in auth.niſi rogati.C. de teſta.& in diuortio.vt inſtitut.de mili. teſta.§.planè. ac teſtamenti apertione: vt C.quemadmo.teſta.ape.l.j.

46 Reprobantur † teſtes voluntate illius contra quem producuntur coram arbitro.C.de teſti.l.vlt.

47 Reprobantur † teſtes in omnibus caſibus in quibus oportet probari per ſcripturam & non per teſtes, qui caſus multi ſunt in quibus non valet probatio facta per teſtes, ſed neceſſaria eſt ſcriptura. In primis in emancipatione: vt C.de fide inſtrumentorum.l.in emancipatione.C.de emancip.lib.l.vltima. Item cum ſalarium datur aduocato pro patrocinio ſuo: vt C.de ſuffra.l.vnica. Item in contractu celebrato ab eccleſia.vt in auth.hoc ius porrectum.C.de ſacroſan.eccle. Item in teſtamentis in ſcriptis habitis & codicillis: vt C.de teſtam.l.hac conſultiſſima. Item in ſententiis diffinitiuis & interlocatoriis q̃ in ſcriptis ſunt proferendæ: vt C. de ſenten.ex breuicu.re.l.2.& 3. Item in contracto emphyteutico: vt vt C.de iure emphyteutico. l.2. Item cum vadit clericus extra prouinciam, qui literas teſtimoniales ferre debet, alias fides non habetur quod ſit clericus.vt C.de epiſcop.& cleric.l.ſi qua per calumniam. Item cum dicit aliquis ſe habere mandatum ſuper iuriſdictione aliqua, vel negocio, à Domino Papa vel Imperatore ſacras literas debet habere, alias non creditur ei.vt C. de man.prin.l.j.& extra de offi.delega.cum in iure peritus. Item in donationibus inſinuandis quæ excedunt libram auri, & in omnibus cauſis in quibus eſt neceſſaria auctoritas iudicantis pręſtari, vt in emãcipatione tutorum & curatorũ, donationibus, & inuentariis faciẽdis, & in ſingulis actis ſcribendis. Item in alienatione rerum minorum, vt extra de proba.c. quoniam contra falſam.C.arbit.tut. l. fi. C.de admini.tu.l.lex quæ tutores.& inſti.de adop.§.2.& 3.C.de dona.l.ſi qs argentum.

gentum. §. ſancimus. Item in proteſtationibus fiendis ne tempus currat alicui. & ad interrumpendas præſcriptiones. vt C.de epiſc.audi.l.ſi præſul.& l.vlt.& C. de anna.excep.l.vt perfectius. Et in quodam alio caſu qui legitur.C. ſi mi. ma.ſe di.l.ſi quis alterius.poteſt tamen in omnibus ſupradictis,& in aliis etiam quando ſpecialiter hoc actum eſt vt nõ valeat aliter contractus niſi ſcriptura interuenerit:vt C.de teſt.l.teſtium.C.de fide inſtr. l.contractus cum minori numero illorũ quos ſcriptura exegit.vt diximus ſupra, & no.in l.emancipatione. C.de fideiuſſ. & C.de bon.poſ.l. bonorum. & extra de ſen.& re iudi.in capitulo ſi dicat. & omnia not.ibi.

48 Reprobantur † ex quo probatio non releuat producentem,quia articuli non faciunt ad cauſam:vt C. de probat. l. ad probationem.

49 Reprobantur † teſtes ſi producantur teſtes extra vel ſuper quibus nõ eſt actũ: ut arg.ff.de peti. hæred. l.ſi quis libertatem.ff.de iureiur. l. ſi duo patroni : quia de qua re congouit iudex de eo pronunciare debet.vt ff.de iud.l.de qua re. & l. ſolutionem.& l.non poteſt.ff.fami.erciſcun.l.ne fundus. ff. communi diui. Sed

50 quæritur † an teſtis debeat interrogari de facinoribus ſuis ſi furtum, vel dolum, vel rapinam commiſerit, vel ſi ſit excommunicatus,& de aliis cauſis quæ tanquã infames de iure reprobantur:cum mulçſint,vt dixerunt quidam.Et dixerunt q̃dam quòd non, quia nõ ſunt ad hoc producti. nam ſuper aliis debent teſtificari niſi ſuper his ſuper quibus ſunt producti. & ſi ſuper aliis deponant non tenent eorum teſtimonia per iura ſuperius allegata. Alij dicunt quòd non debent interrogari:ſed ſi interrogentur,& confiteantur aliquid non tenet vel, valet quòd præiudicet eiſdem.vt illud per patientiã multa toleramus.& illud multa fieri nõ debent, facta tamen tenent, & multa à principio non tenent quæ tractu tẽporis cõualeſcunt. Alij diſtinguunt inter teſtes malitioſos, & malæ famæ. Infamia facti notati interrogentur alij non, nos credimus interrogandos:quia iudicem oportet cuncta rimari.vt 30.q 5.iudicantem. C.de iudi.l.iudices. & in authentica ibi ſignata.nam interrogandi ſunt teſtes de omnibus circunſtantiis an ſint honeſti,& de aliis.vt 3 qõ.2.& 23.qõ.8. cecidit. & de pœn.diſt.i.§.aut facta.& extra de teſt. c.cum cauſam.

51 Reprobantur † effrenata multitudo teſtium per ipſum iudicem, refrenata ſaltem uſque ad quadragenarium numerũ terminata,vt extra de teſti. c. cum cauſam. & extra de prob. c.licet. & extra de cle.excom.mi.ca.latores.& intellige numerum minuendo,vel ſuperſtitem,cum in dicto numero ſecundum magnitudinem cauſæ & paruitatem, & qualitatem perſonarum,vt 26.qõ.6.paura vel multa dicunt 45.diſtin.diſciplina. non enim quadragenarij poſſunt conueniri ex illa generali clauſula reſcripti. extra de reſcrip.ca.ſedes.ſed hoc eſt magis ne conueniantur ex clauſula generali. Quidam alii dicunt quòd determinatur capit. In no.quod incipit multis iuris articulis ꝑ quod capitulum.4.teſtes debet interuenire per unumquenque articulum.

52 Reprobantur † teſtes ſi eorum dicta ſunt redacta in publica monumẽta ſeu forma.vt extra de teſti.ca. licet.& C. de fide inſtru.l. iudices, & auct. ibi ſignata:

53 Reprobãtur † teſtes vt non compellatur quis teſtes,vel inſtrumenta contra ſe vel ſibi nocitura producere· vt C. de teſti. l.j.& l. qui accuſare. niſi in caſu qui eſt notatus cum præſes conuenitur finito officio,compellitur enim exhibere iudices, & alios domeſticos, & familiares ſuos quos habuit in officio,vt inueniantur,vel fortè,vt conferant teſtimonium de his quę commiſſa ſunt in officio:vt C. de aſſeſ.l. j.not.in l.conſenſu.C.de repu.

54 Reprobantur † teſtes qui velut inuiti non compelluntur contra voluntatem ipſorum ferre teſtimonium,ſicut ſunt ſenes,valetudinarii, miles, & quicunq; magiſtratus qui reipublicæ cauſa abſunt, vel quibus non licet venire ad publicum vel qu in exercitum annonam conducunt.vt ff.de teſti.l.inuiti. Senes intelliguntur

guntur qui compleuerunt.70.annos, ſicut in excuſatione tutelæ,& publicorum munerũ obſeruatur, vt ff. de iur. immuni. l.3.& C. qui ætate.l.j. Quidam male gloſauerunt, dicitur hoc forte in valitudinarijs & infirmis mittere ſacramentum eis ad domũ. ſicut alias fiet in iuramenro neceſſario & iudiciali, vt ff. de iureiur. l ad perſonis egregias, cum ſumi.

55 Reprobantur † proxenetę ferræ teſtimonium niſi vtraque parte præſente & conſentiente perhibeant teſtimonium, poſſunt tamẽ admitti ſi volunt, vt in auc. de teſti. §. quoniam non poſſumus contra in decre. noua. de teſti. c. mediatores. quę loquitur in ſimonia & ibi nota.

56 Reprobantur † hermaphroditi. vel non compelluntur. ſed qualitas ſexus cõſideratur, vt ff. teſti. l. repetundarum. & l. ex eo. hermaphroditus dicitur qui vtrũ quæ ſexum habere proabtur, vt ff. de ſtatu hominum l. quæritur. proxeneta eſt qui intereſt hominibus laudandis, & tanquam mediator inter contractus & ipſos ad cõcordiam reducit. vt ff. de proxenet. l.2.& vltim.

57 Reprobantur † teſtes ferre teſtimonium ratione adminiculi ſanguinis & parentelę. vnde liberi & parentes deſcendẽtes & aſcendentes vſque in infinitum teſtimonium inter ſe ferre non poſſunt, vt C. de teſti. l. parentes. Fallit in filio fami. milite teſtamentum faciente ante militiam quòd poteſt eſſe teſtis, vt ff. de teſti. l. qui teſtamento. Profeſsio vero matris eſt reſpicienda cum quæritur de ætate filiorum, non vt teſtis ſit, ſed vt ex eiuſdẽ reſponſione iudex melius inueſtiget ueritatem. & ita intelligitur. l. rem. ff. de proba. & ad hoc. 4. q. 3. Item in criminali. 10. q. 5 item teſtis. ff. de teſti. l teſtis. Item fallit caſualiter, vt cum quęritur de ętate & natiuitate filiorum, vt extra qui fil. ſint legiti. cauſa referente. & c. per tuas. a

ADDITIO.

a C. per tuas.] Hic finitur tract. domini Iaco. Aegidij. & incipiũt additiones Ang. de Peruſio ad præfatum Bart. tractat. Tho. Diplouatatius.

ADDITIONES D. ANGELI DE PERVSIO.

SVMMARIVM.

1 *Mater cum agitur de impedimento matrimonij ratione conſanguinitatis vel affinitatis, an poſſit eſſe teſtis.*

2 *Frater contra fratrem in criminalibus non cogitur ferre teſtimonium.*

Qui & contra quos teſtimonium ferre non compellantur.

3 *Exiſtens in peccato mortali an teſtimoniũ ferre valeat.*

Teſtes et iudices omni ſuſpicione carere dñt.

4 *Teſtes qui non dicunt ſe uidiſſe & interfuiſſe reprobantur.*

5 *Teſtis dẽt probare, et teſtificari per ſenſum et tactũ q cõueniat dicto ſuo, cui ſubijcitur.*

6 *Teſtes debẽt iurare veritatẽ quã nouerint. nec immiſcere falſum, nec de ſuo aliqd adijcere, & p utraq; parte deponere debent.*

7 *Teſtis deponens per uerbum credit, quam probationem faciat.*

8 *Iuramentum teſtis in probando impedimento matrimonij quid continere debeat.*

Teſtis qualiter iurare debeat

9 *Teſtes quando poſſunt reprobari ante aperturam, uel poſt aperturam teſtium.*

10 *Teſtes à me productos quantum ad perſonã reprobare non poſſum, ſed dicta ſic.*

11 *Reprobatio teſtium ultra quartam productionem non admittitur.*

12 *Infinitas euitanda eſt.*

Teſtibus

13 *Teſtibus reprobatis quę pęna imponatur.*

14 *Pęna periurij quę ſit.*

15 *Teſtis falſus qualiter puniatur.*

16 *Iudex vel notarius qui patitur dicta teſtiũ videre ante aper turam falſi tenetur.*

17 *Teſtis, iudex, vel notarius, vel alius reuelans ſecreta teſtium cauſę vel alterius rei tenetur pęna falſi.*

18 *Iudex reuelans ſententiam quam laturus eſt de falſo tenetur.*

19 *Teſtis dicens aliquid quod proſit etiam parti contra quã producitur quod probat.*

20 *Iudici, non creditur, niſi quatenus per legitima documenta conſtat.*

21 *Iudex cogit teſtes etiam non ſuę iuriſditionis teſtimonium ferre.*

22 *Teſtes omnes qui ſunt de iuriſdictione, an ad teſtificandum teſtimonium ueritatis poſſint compelli.*

23 *Teſtes in criminalibus an ad deponendum ſint cogendi.*

24 *Teſtes compelluntur teſtificari mulctę indicta & pignoribus, & aliis remedijs.*

25 *Conſuetudo ciuitatis ubilibet ſeruanda eſt.*

26 *Teſtes in criminalibus coram iudice examinantur, in ciuilibus ſecus.*

27 *Volenti probare per teſtes non currit tempus donec teſtes ſunt contumaces.*

28 *Hęres teſtis qui noluit comparere ad perhibendum teſtimonium, & mortuus eſt tenetur dammum emendare probare volenti pro eo qđ amiſit. quia non potuit ꝓbare*

29 *Occaſionem damni dans, damnum dediſſe videtur.*

30 *Teſtes recepti ſuper proceſſu null an probent*

31 *Principale quando non tenet, nec ius acceſſorium.*

32 *Articuli & interrogatoria debent in actis poni.*

33 *Notarius ſi dicat teſtes receptos ſuper poſitionibus & actis factis, quod non ſufficiat ut dicat ſup qb. articulis ſint recepti.*

34 *Generalitas parit obſcuritatem.*

1 Tam cum agitur † de impedimẽto matrimonij rõne cõſanguinitatis & affinitatis, vt extra de teſt. c. quoties. & extra de ſenten. & re iud. c. tenor. extra q ma. accuſa-
poſ. c. vlt. 30 q. 7. c. 1. & 3. & c. caterũ. Si agitur antequam matrimonium ſit contractũ, vel non diſtractum tunc admitti videatur, decretalis. c. ſuper eo. extra de teſti. in quo caſu dicitur in ipſo tex. cõſultationi tuę taliter reſpondemus, quia mater filiæ incrementum videtur diligere & honorem, ubi vir eſt potentior & ſuperior diuitiis potentia & honore, ac nobilitate ſuſpectus eẽ videtur. vnde verſus.
2 Si qua vult aptè nubere nubat pari. † In
criminali non cogitur ferre teſtimonium
frater contra fratrem. ſed nec cogitur
quis ferre teſtimonium contra ſocerum,
generum, vitricum, priuignum, ſobrinũ,
ſobrinam, & qui priore gradu ſunt con-
tra parentes patroni ſui. Item nec liber-
tus viri compellitur contra vxorem, nec
libertus vxoris contra virum. Item nec
patronus cogit libertum liberti. & volen
tes non recipiuntur contra patronos. Itẽ
eſt notabile quòd libertus patroni mei
contra me & libertum ſuum nõ poſſunt
compelli ferre teſtimonium, nec pro eis
compelli poſſunt, vt ff. de teſti. l. 3. & l. ſi
aduerſus & ſicut contra prædictos nõ co
gitur ferre teſtimonium, ita nec pro eis:
quia teſtis iurat pro vtraque parte veri-
tatem ſe dicturum. ſed ſi ego cogor dice
re contra eum ergo & pro eo. Si autem
velim vltro teſtificari teſtificabor pro
eis & contra eos. licet Placentinus nil ſe
3 legiſſe dicat de his. † nec hic omittamus
in hoc membro, quod ſupra dixi. quia nul
lus exiſtens in peccato mortali valeat fer
re teſtimonium. licet aliqui Doc. contra-
dicant, & malè ea ſuſpicio quæ reddit iu
dicem & iudicantem ſuſpectum eadem
ſimul reddit teſtimonium ſuſpectum, &
ea ratione: & quia iudices & teſtes debẽt
carere omni ſuſpicione, & ſi hoc eſt in iu
dice, multo fortius, in teſte, à cuius ſentẽ
tia & dicto non poſſumus appellare. Re-
4 probantur † ſi non dicunt ſe uidiſſe & in-
terfuiſſe: & in eorum præſentia eſſe actũ
& contractum maleficium. vt C. de te-
ſti. l. teſtium not. ff. de teſtam. milit. l.
diuus. in fin. ibi, qui affirmarent ſe audiuiſſe dicentem aliquem &c. vbi per do
5 cto. no. † qđ teſtis debet probare & teſti
ficari

cari per ſenſum & tactum qui conueniat
dicto ſuo cui ſubiicitur. vt d.l.4. de teſti.
not. in l.2.§. item Labeo. ff. de aqua plu.
arcenda. not. per Inno. in c. cum cauſam.
6 extra de teſti. † nam teſtes debent iura-
re veritatem quam nouerint. vt 4. q. 9.
certum, nec m.ſcere falſum. vt 3. quæſt. 2.
nullam. nec de ſuo aliquid adiiciant: nec
quod bonum videtur addant, vt 3. q. 9.
pura. Item quòd dicant pro vtraque par
7 te, vt 14. quęſt. 5. non ſanè. † Vnde regu
lare eſt quod dictum teſtis non valeat ſi
dicat ſe ita credere. facit tamen aliqualē
pręſumptionem tale teſtimonium vt di-
citur de priuata ſcriptura ſicut cum adiū
cto protulero. ſicut dicimus de delinquen
te tormentato accuſante ſocios ſuos &
complices in facinore commiſſo. Item in
caſu valet teſtimonium de auditu & cre
dulitate: vt aqua plu. arcenda. & facti ope
ris memoria. ff. de proba. l. fi.
8 Item † cum agitur de impedimētis ma
trimonij, conſanguinitatis, & affinita-
tis, tunc teſtis præſtet ſacramentum con
tinens duo ſcilicet auditum & credulita-
tem. debet enim dicere ita audiuiſſe à
maioribus & creditur. extra de teſtib.
quotiens. 30. q. 5. de parētela. hodie opor
tet quòd iſti qui teſtificantur viderunt ali
quos in gradibus conſanguinitatis conſti
tutos. extra de teſt. licet ex quadam in fi.
veruntamen forma iuramenti eſt quòd
iuret plenè dicere veritatem. extra de ſi-
mo. licet eli vel cum agitur de ſtatu ec-
cleſiæ vel monaſterij quòd aliquis ordi-
narius, ſuperior, vel delegatus ad hoc
miſſus quòd aliquam eccleſiam vel mo-
naſterium reformet in capite, & mēbris,
tunc duplex eſt forma iuramenti teſtis.
nam iurat dicere veritatem de his, quæ
ſcit, vel credit in eccleſia vel in monaſte-
rio reformando, vt in d. cap. cum dilecti.
de accuſa. Item cum aliquis dicat teſtem
infamatum de crimine, cū de crimine cō
tra eum non probetur infamatus iuret ſe
immunem a crimine eſſe quo infamatus.
& purgatores iurabunt ſe credere illum
verum iuraſſe. extra de pur. cap. fin. & c.
quoties. aliter enim non poſſent iurare
ne ſubeat anceps periurium quod permit

tendum non eſt C. de in litem iuran. l. vi
9 deamus. ff. re. amo. l. Marcellus. † Vlti-
mo quæritur an teſtes dari valeant repro
bari, & quando. & certè ante aperturam
poſſumus reprobare exceptiones in per-
ſonas eorum opponendo, & poſt apertu-
ram obiicimus contra perſonas & dicta.
l. ſi quis. & l. teſtium. & l. fi. Secundum ius
canonicum non licet poſt publicationem
teſtium obiicere in perſonas niſi iuramē
tum opponens firmauerit hoc quòd ex
malitia non procedat, niſi ante publica-
tionem fuerit proteſtatus id, vel potue-
rit oſtendere quò poſt publicationem di-
dicerit quod modo obiicit in perſonas te
ſtium. Sed quid ſi pro ipſo dixerit de fa-
cili ſe non credere vt extra de teſti. c. præ-
ſentium. & ibi not. Ber.
10 Teſtes † verò ab aduerſario inductos
poſſumus reprobare vt dictum eſt. te-
ſtes verò meos vel datos à me non poſ-
ſum reprobare, ſi velim in eorum perſo-
nas opponere: quia quod à me approba-
tum eſt, amplius non poſſum reprobare.
ff. de nego. geſt. l. Pomponius. C. de re.
cre. l. generaliter. Sed dictis eorum oppo
nere poſſum, quia à principio præmedi-
tari non potui quid teſtes dicturi eſſent:
ſecus in diuerſis ſcripturis à me approba
tis, quia a principio videre potui. & ipſis
non vtendo prouidere. & hanc materiam
vide copiosè. C. de fid. inſtru. l. ſcripturæ.
extra de fide inſtru. cap. ſcripta. & extra
de teſtibus. cap. teſtimonium, & eo mo-
do excipere mihi licebit contra tuos &
alios, inducere ad reprobandum perſo-
ſonas tuorum: & mihi à iure conceditur
perſonas teſtium defendere extra de ſi-
mo. licet eli. & cap. per tuas: & etiam con-
11 firmare. 3. q. 3. de iudice. Vlterius † nō
licet reprobare teſtes meos quos vltra
produxi. nam ſi hoc tibi liceret iam quar
tos producere contra tertios computaris
his quos in principali produxi, & ſic li-
ceret producere quartos. & ſic non eſſet
finis in infinitum produci. extra de te-
12 ſtib. ca. licet dilectus. † infinitas enim eſt
euitanda. C. de ſacroſan. ecc. l. vt inter di-
uinum. C. de iudi. l. properandum. & ex-
tra de do. & contu. c. finem litibus. ff. de

iudi.a diuo Pio.§.ſed ſi emptor.ff. de ar-
bi.l.non diſtinguemus.§.quæſitũ. Et idẽ
dici poteſt ſi ego & tu produximus teſtes
in principali cauſa,nam tibi licebit obii-
cere in perſonas eorum,id eſt, meorum.
& in perſona tuorum,& ſic tui teſtes pro
ducuntur contra meos.& mei cõtra tuos.
& ſic cuiliber noſtrum licebit tertios pro
ducere teſtes ad defenſionem illorũ quos
in principali cauſa produxi: & ad repro-
bationem illorum qui producti ſunt ad
13 reprobandum. † Sed quæritur quę pę-
na imponatur teſtibus reprobatis, vide-
tur quòd nulla.C.de re.cre.l.2. nam iu-
retur. religioſus habet Deum vltorem vt
14 ibi dicitur. Sed diſtingue:quia pœna† p
iurij remotio iuris eſt 22. q.j. prædican-
dum: hæc enim imponitur pro quolibet
peccato mortali.hoc eſt in iudicio animę.
ſi iudicio corporis eſt pęna depoſitionis.
22.q.3.qui ſacramento. in foro iudiciali
eſt a motio a beneficijs extra de iureiur.
cap.tuam.& cap.querelam. Sed hoc ſe-
cundum iura. canonica: ſed ſecundum
iura ciuilia Deum ſatis habet vltorem,ni
ſi iuramentum in contractibus opponа-
tur.ff.de cri ſtellio.l.fin.& C.de tranſac.
l.ſi quis maior.& C.de pign.l. quoties li.
12. Tu dicas teſtem reprobatum. puni
ri motu iudicis.C.de teſti.l. teſtium & l.
nullum.nec eis fides amplius debet adhi-
beri,quia qui ſemel malus ſemper præſu
metur malus &c. Iudicamus enim de prę
terito & præſenti ad futurum,vt ſupra di
15 ximus. † Quidam dicunt teſtem fal-
ſum poſſe conueniri ciuiliter actione in
factum ut emendet damnum quod quis
pro teſtimonio falſo paſſus eſt, cum his
duobus modis agitur.ff.de fal.l. dom. &
l.falſi. & l. fin.non eſt dubium teſtem fal
ſum lege Cornel. de Fal. teneri. cuius
pœna in libero homine eſt deportatio &
bonorum publicatio, in ſeruo vltimum
ſupplicium. ff.ad leg.Cornel.de ſal. l.2.j.
reſpon.vbi dicit. § vltimus quòd pœna
legis corrigatur qui falſas teſtificationes
facit, & teſtimonia falſa ad inuicem: di-
cenda. hodie autem aliter videtur per
16 iura.authen.vt nulli iudicum.§.fin:† Sed
quid ſi iudex, vel tabelio, vel alia perſo-
na ſimilis patiatur uidere dicta teſtium
productorum antequam aperiantur &
publicentur aduocati vel partibus, ſicut
multi faciunt,& malè certè tenentur cri-
mine falſi.ff.ad leg. Cornel. de fal. l.j.in
17 princip. Sed † quid ſi teſtis, iudex, vel
notarius reuelauerunt dicta ſecreta par-
tibus vel aduocatis partium, certè crimi-
ne falſi tenentur,& hoc in quolibet reue
lante ſecreta conſilij vel dignitatis vel ci-
uitatis,ſecreta poteſtatis,prędidis, vel ali-
18 cuius præſidis,alicui ſenatui. Et † idem
in iudice qui reuelat ſententiam quam ſit
laturus antequam pronunctet.ff.de fal.l.j.
j.reſpon. vbi dicitur ſi cauſa pronuncian-
di vel non dicendi pecuniam acceperit,
argum.l.j.§. is qui deponit. ff. de pœn.l.
ſi quis aliquid.§.iuſtitiam. C. de his qui
ſibi aſcri.l.pe.ff.de offi.præſi.l.obſeruan-
19 dum.† Sed quid ſi teſtis dixerit aliquid
quod poſsit alteri parti contra quam pro
ducitur? Dicunt quidam valere, cum
teſtis iuret pro vtraque parte dicere ve-
ritatem. Alij contra, cum tantum ſuper
articulo producentis ſit inductus, ergo
tantum ſuper his teſtificari debet.ff.de pe
ti.habetur.l.ſi quis libertatem. Et de hac
materia in alio caſu tangemus. Nos
diſtinguimus,quia ſi apparet in actis ſu-
per quibus aduerſarius producit teſtem
quòd contra ipſum teſtificari voluerit,
& aliquid in his teſtis dixerit, valet & p-
deſt eis aliter non,quia omnia in actis de
20 bet apponere,quia † non creditur iudi-
ci niſi quatenus conſtat per legitima do-
cumenta. C.de proba.l.fin.& de fide in-
21 ſtru.l.comparationes.† Sed quæritur an
iudex ordinarius,vel delegatus poſsit uo
care homines non ſuæ iuriſdictionis ad
teſtificandum ſuper negocio quod verti
tur coram eo. & l. lex videtur dicere
quod ſic.C.de teſti.l.nullum.& not. glo.
ordin.in l.edita. in princi. C. de edi. di.
Adri.tollen.no.ff.quemad.teſt. aperian.
l.ſi quis ex ſignatoribus.no.in l. j.in fi.ff.
de requi.reis.& ibi latè per Bart. & no.in
l.cum vnus.§.is qui.de bo.auc.iudi. poſſ.
22 cum ibi ſi. † Sed quęritur an omnes te
ſtes qui ſunt de iuriſdictione ad teſtificã
dum teſtimonium veritatis poſsint com-
pelli,

pelli, & videtur ꝙ ſint compellendi in ci
uilib. maximè. C. de teſti. l. ſi qñ. ff. de tab.
exhi l. verum. §. exh bere. & in auc. de te-
ſti. coll 7. §. quoniam. & in multis decre-
23 ta. de teſti. cog. 14. q 2. quãquam. † & in
criminalibus videtur teſtes eſſe cogẽdos
extra de teſti. ca. cum cauſam. & de teſti.
cog. c. præterea. & c. ſuper his. & c. cæte-
rum. & c. fi. & extra de ſimo. licet eli, Itẽ
cum certę perſonæ ſunt quibus nocet ſi
denunciat vt teſtimonium ferant uerita-
tis. ff. de teſti. l. 3 §. Iul. & l. inuiti, ſequi-
tur quod in aliis perſonis aliter eſt ſer-
uandum. ff. ad muni. l. j. ſed hæc vera ſunt
ꝙ in criminalibus compelluntur teſtes
ad teſtificandum cum de crimine ciuili-
ter agitur & ita ſeruatur vbi pœnæ pecu-
niarię pro criminibus imponũtur, vt cor
poralis deportatio ſiue aliæ. Si verò iſtæ
pęnæ imponuntur corporales ſiue aliæ
non videntur compelli teſtes Alii dicunt
compelli iſtos teſtes qui ſe ſubtraxerunt
gratia vel timore odio, vel amore. Alij
dicunt compelli in criminalibus ſi aliter
veritas liquere non poteſt, quam per te-
ſtes, quos quis compellere poteſt, & ita
videtur decretalis velle. 14. q. 2. quanquã.
extra de teſti. eo. cap. j. & c. contra. & cap.
peruenit. prima verior: licet hodie con-
ſuetudo Romanæ Curiæ tenet ꝙ nullus
teſtis cogatur vbi de crimine agitur qua
litercunque agatur de crimine, & ita ob-
ſeruatur in literis non apponendo clauſu
lam conſuetam. Si autem teſtes qui fue-
runt nominati gratia, odio, vel timore
ſubtraxerunt per cenſuram eccleſiaſticã
veritatis teſtimonium perhibere cogan-
24 tur. † Sed quæro, eſto quia teſtes com-
pelluntur ad perhibendum teſtimonium
veritatis qualiter compelluntur? Reſpõ.
multa indicta. vt ff. ſi quis ius di. non ob-
tem. l. j. vel captis pignoribus ad exemplũ
tutoris, vel curatoris ſatiſdare nolentiũ,
quorum publicum eſt officium ſicut te-
ſtium, vt inſtit. de ſati ſ. tu. §. j. & de excu.
tu. § ſi Vel ad exemplũ parentum nolen
tium alere filios. ff. de lib. agno. l. ſi quis a
liberis. Item poteſt exbanniri ſecundum
25 conſuetud. nem ciuitatis, † quæ tenenda,
& obſeruanda eſt vbilibet. vt ff. de offic.
proconſul. l. ſi aliena. Item per iudicem
eccleſiaſticum poteſt excommunicari, ad
quam pęnam deueniendum eſt cum alia
deficiunt remedia. extra vt lit. non con-
teſt. tuæ. licet prælati noſtri temporis pro
leuibus, & minimis cauſis ipſos exer-
cent tãquam gazaros, & pueros minime
inſtructos, & ipſos proiiciunt tanquã la-
pides & in ipſos ſententiam excommu-
nicationis ferunt non recolentes eius qđ
legitur. ff. de lib. & poſthumis. l. cum qui-
dam. & ff. de pęnis. l. interpretatione. 1'.
q. 3. nonne. & c. Deus omnipotens extra
de appellatio. reprehenſibilis. 11. q. 3. in-
dignè. & extra de ſen. excommu. ſacro. &
nouiſsime Inno. 4. c. cum medicinalis ſit
excommunicatio, & non mortalis, exigit
& requirit ꝙ ſententia excommunicatio
nis penſata correctione feratur, & in ſcri-
26 ptis certa de cauſa. Sed † quare dicit
de teſtibus quod in criminali ſint coram
iudice præſentandi ad teſtificandum, te-
ſtes in ciuili ſi ſunt in alia prouincia, ſunt
literæ deſcribendę ad alium rectorem ꝓ-
uincię vel loci vbi teſtes degunt, & partes
mittere, vel eius procuratores vt ibidem
recipiantur teſtes. C. de fid. inſtru. l. iudi-
ces. & auc. ibi ſignata. & in auc. de teſt. §.
ſi verò ſancimus. Sed ſi iudex, pręſes, vel
rector non vult parere talibus literis, &
recipere teſtes, iuxta formam articulorũ
& interrogatoriorum interclufſorum, po
terit ne iudex qui mandauit dictos teſtes
recipi, iudicem vel rectorem prouinciæ
cum non obediat corrigere? & videtur ꝙ
non: quia par in parem non habet impe-
rium. ſed cum iuriſdictio commiſſa, &
alia deſtinãda cum literis ſupradictis nul
la eſſent ſine aliqua correctione quod lex
non vult, vt ff. de offi. eius cui man. eſt iu
riſd. l. mandata. in fi. & ff. de iuriſdic. om.
27 iudi. l. magiſtratibus in fin. † Sed nun-
quid tempus curat probare volenti ꝙ te-
ſtes ſint contumaces vocati legitime qui
nolunt teſtificari? certè non, cum per ip
ſum nõ ſtetit: arg. ff. qui. ex cau. ma l. ſed
& ſi per pigtorem §. ait prætor. ff. de leg.
3. l. pater filium, aliàs non reſtituitur. Si
verò ſtetit per iudicem, tunc contuma-
ci non debet iuriſdictio denegari, vt eo. l.

§.ſed ſi cum decreto.no. in l. cum ea. C.
qui accu.non poſ not.per Bar.in l.ſi quis.
Iuſtiniani. §.ſi bono.ff.de hære.inſt.cum
ſimi.& in l.mancipiorum.ff.de opti.lega.
28 Ange.† ſed quid ſi iſti teſtes moriuntur
medio tempore,& ſic volens ipſos pro-
ducere non poteſt probare de iure ſuo.
& ita cum non deficiat ius,ſed iuris pro-
batio.ff.de teſta.tu.l.duo ſunt Titij. per-
dit ne emolumẽtum quod ex actione pro
poſita conſequi poterat, & habebat, an
hæredes iſtorum teſtium teneantur dam
num emendare quod ſuſtinuerat: quia
teſtificari noluerant? Dicunt quidam
quòd non,ex regula generali:quia quan-
do morte naturali crimina extinguntur
hæredes non tenentur,niſi lis eſſet conte-
ſtata cum defuncto,vel in eo quod ad hę
redes peruenit.C. ex deli. defun.l. j. Dic
29 tamen contra, quia † qui occaſionem
damni dat, damnum dediſſe videtur.ff.
ad leg.Aquil.l.qui occidit.§. in hac quo-
que. tamen peccat mortaliter. quia ſub-
trahi teſtimonium alicuius, qui non po-
teſt probare niſi per teſtes. ideo compel-
lendi ſunt ad ſatisfactionem ſicut in alijs
mortalibus contingit.7.q.j.illi qui 22. q.
j.prædicandum. 30.quæſt.j.præceptum.
30 † Sed adhuc quęritur. eſto ꝙ teſtes ſunt
recepti ſuper aliqua cã & qõne proceſſus
non tenet ipſo iure ordine non ſeruato.
nunquid atteſtationes & acta valeant. Di
cunt quidam quòd ſic.C.de iudi.l. pro-
perandum.C.de teſti.l.publicati.C.de re
iudica.in l. geſta. Sed nos contra ſenti-
31 mus: † quia quando principale non te-
net,nec eius acceſſorium & quidquid ſe-
quitur ex eo vel ob id. C.de legi.l. non
dubium.C.de ſen.& inter.om. iu. l.pro-
latam. Sed adhuc quia articuli dantur ad
probandum intentionem partis aduer-
ſę, & altera pars facit interrogatorium
contra datos articulos, & certe vltro ci-
troque copia danda eſt, vt ff.de eden.l.j.
32 §.edenda ſunt omnia. † Sed an articuli
& interrogatoria in actis poni debeant.
certe ſic,vt nil de contingentibus omitta-
tur,& quia omnia ſunt in publicam for-
mam redigenda. extra de proba. capitu.
quoniam contra falſam. Sed quia adhuc
ita dicitur in rubricella tabelionis iſti ſunt
teſtes recepti a tali contra talem,nec ap-
paret teſtes receptos in præſentia partiũ,
nunquid aduerſa parte præſente poterit
reprobari: non apparet de præſentia niſi
demonſtretur. C. de contrahen. & com
33 mit.ſti.l.optimam. Sed † quæro, po-
ne quod dicantur teſtes recepti ſuper po-
ſitionibus & actis factis, ſicut faciunt ta-
belliones volentes vitare laborem ſcriben
di, an ſufficit vt certum ſit ſuper quibus
articulis ſint recepti? dicunt quidam ꝙ
ſic, vt videatur vndecunque & quomo-
docunque in iudicio ius ſuum deduxiſſe.
C.de anna.excep.l. ſi. Nos dicimus con-
34 tra: † quia generalitas parit obſcurita-
tem.ff.de iur. fiſ.l. ita fidei.quæ generali-
ter dicuntur niſi ſpecialia annotentur eſ-
ſe neglecta.ff.de iniur.l. itẽ apud Labeo-
nem §. hoc edicto &c. Et hęc de reproba
a tione teſtium ſufficiant. a

ADDITIO.

a Sufficiant.] Adde quod hęc ſcripta ſunt per do. Angel.de Vbal. de Peru. addita ad tracta.de reprobatione teſtium. & ſequitur quæſtio diſputata per d. do. Ang. in his terminis videlicet quæſtio talis eſt, &c. Tho. Diplouatatius.

LAVS DEO.

QVAE-

QVAESTIO ANGELI DE VBALDIS DE PERVSIO.

SVMMARIVM.

1 *TEſtes iurati in termino, quando examinari poſſunt extra terminum. & nu. 2. cum ſeq. per totam quæſtionem.*

2 *Actio ↄpe peritura per ſolā citationē perpetuatur, ita quod poteſt lis conteſtari, & in cauſa procedi.*

3 *Iuriſdictio iudicis aliàs tempore peritura perpetuatur per ſolam citationem.*

4 *Argumentum a maiori in iure validum.*

5 *Probationum facultas non eſt anguſtanda, imo fauorabilis eſt, & ei leges pinguius ſubueniunt.*

6 *Iudicis negligentia in non examinando teſtes partibus nocere non debet.*

7 *Mora in iudicis purgatur.*

Reus paratus poſt terminum facere deponere teſtes audiendus eſt.

8 *Iudex poſt peremptorium gratificari poteſt parti in præiudicium alterius partis. contrarium vide numero. 17.*

9 *Iudex poſt peremptoriū teſtes iuratos examinare poteſt.*

10 *Citatio ſola nō ſufficit ad probandū teſtimoniū, & teſtium receptio ad iuramenta.*

11 *Actum nil credimus dum aliquid reſtat ad agendum.*

12 *Verba ſunt accipienda cum effectu.*

13 *Perfectum illud eſſe dicitur quod conſtat ex omnibus partibus ſuis.*

14 *Iura contemptoribus ſui iuris denegantur.*

15 *Reo imputandum eſt ſi teſtes ſuos examinare non fecit, eos cogendo per iuris remediū nec eius poteſtatio ſuper hoc prodeſt.*

16 *Teſtium examinatio ſine partis requiſitione fieri non debet.*

17 *Iudex ita debet uni parti deferre ut alteri parti iniuriam non faciat.*

18 *Iudex nō debet poſt terminū teſtes audire.*

19 *Intellectus ad l. inter litigantes. ff. de iudic. & l. properandum. C. eod.*

QVAESTIO talis eſt. Datur terminus vtriq; patri ad probandūm. 15. dierū j. quem terminū terminum teſtes rei fuerunt vocati, & iurauerunt coram iudice, & non depoſuerunt, elapſo dicto termino fuit alius terminus partibus aſsignatus, & peremptorius infra quem probare deberent quidquid uellent, nec in dicto termino depoſuerunt dicti teſtes:
1 † Queſitū eſt an de iure poſsint dicta te
ſtiū recipi, & examinari, & an poſsit pro-
cedi dictis teſtibus non receptis neq; exa
minātis, & ꝙ teſtes ſunt recipiendi pluri-
bus rōnibus oſtenditur. Prima ratio eſt:
2 quia † ſicut actio tempore peritura per-
petuatur per ſolam citationem, ita quòd
poſsit lis conteſtari, & in cauſa procedi.
C. de anna. excep. l. vt ꝑfectiuis. Ita & te-
ſtium receptio perpetua videtur, ex quo
citati coram iudice iurauerunt, vt poſtea
& maxime cum dies iuramenti, & dies
depoſitionis ſcribi debeat? quid plura
3 † per ſolam citationem perpetuatur iu-
riſdictio iudicis alias tempore peritura,
extra de offi. deleg. c. gratum. quanto ma
gis debetur perpetuari per acta iudicii,
4 † ar. a maiori. C. de ſacroſan. eccle. auth.
multo magis. de diuer. & tempo. recri. l.
de acceſsionibus. Secunda ratio ſumitur:
5 † probationū facultas nō eſt anguſtanda.
C. de hęre. l. qm̄. imò eſt fauorabilis, & ei
leges pinguius ſubueniunt. C. de iureiu l.
generaliter. ff. de teſti. l. ſerui. ff. de interdi.
l. neq;. & ſic nō vř dicendū ꝙ teſtes iura
ti nō deponāt ne probationū facultas de-
6 pereat. Tertia rō ſumiť ex † eo qđ ſatis
diligens vř reus poſt quā curauit ꝙ teſtes
ita iurarēt, & cōpareāt corā iudice. vñ iu
dex debuit facere examinari tpe iuramē
ti, ꝙ ſi non fecit, ſtetit per iudicē non per

partem, & negligentia iudicis non debet afferre nocumentum, cum alteri per alterum non debet iniqua conditio infer ri ff. de reg. iur. l. non debet. Nimirum po
7 ſito † quod non fuerit diligens reus in probando: quia non fecit teſtes deponere ſuum dictum. tamen in iudicis mora purgatur. ff. ſi quis cau. l. 2. & qd ibi not. Accur. Si ergo paratus eſt reus poſt terminum facere deponere audiendus eſt: argu. ff. de arbi. l. ſi cum di. s. §. ſi quis ex
8 litigatoribus. Quarta ratio eſt, quia † iudex poſt peremptorum poteſt gratificari patri in præiudicium alterius partis. extra de offi. dele. c. conſuluit. & quæ ibi Bar. no. & C. quomodo, & quãdo iudex.
9 l. 1. † poteſt etiam poſt peremptorium teſtes iuratos examinare. arg. d. l. ſi cũ dies. §. ſi quis ex litigatoribus. & hæc pro hac
10 parte dicta ſufficiant. † Econtra quòd teſtes non ſunt recipiendi ſatis euidenter oſtenditur. prima ratio. quia non ſufficit ſola citatio ad probandum teſtimonium & teſtium receptio ad iuramenta, & maxime propter verba ſecundi termini quo continetur quod infra terminum probare debeat. verum eſt enim reum non pro
11 baſſe. arg. ff. in ius vo. vt ea. l. ſi. † nihil enim actum credimus dum aliquid reſtat. ad agendum. C. ad Sill. l. cum Sillanianũ.
12 † verba enim ſunt accipienda cum effe-
13 ctu. ff. quod quiſque vir. l. 1. † & illud dicitur eſſe perfectum quod conſtat ex omnibus ſuis partibus. Secunda ratione defenditur quòd teſtes non ſunt recipiẽdi:
14 quia † iura contemptoribus ſui iuris de
15 negantur. ff. de anna. excep. l. ſi. in ſi † debet enim reus eſſe ſolicitus vocari facere teſtes ſuos vt deponant, & eos cogi facere per remedia iuris, vel prætoris, quæ ſunt multa. ff. de ven. inſpi. l. 1. quod ſi nõ fecerit ei eſt imputandum. vt d. l. 1. Et ſi prædicta non fecit, ſi tamen proteſtatus fuiſſet ei non profuiſſet. vt de inoffici. teſtam. l. contra maiores. & C. de anna. except. l. 2. nec enim in hoc caſu ex me-
16 ro iudicis officio proceditur, † nec ad officium iudicis pertinet teſtium examinatio ſine partis requiſitione. extra de accuſatio c. qualiter. ſic ad requiſitionem partis teſtes ſunt examinandi & cogendi vnde dic teſtes prædictos examinandos, non eſſet. ex quo infra terminum exami
17 nati non ſunt. quia † non poteſt iudex gratificare vni in detrimentum alterius partis. 4. q. 19. ca. fin. & ita debet vni parti deferre vt alteri parti non faciat iniuriam. C. de ſtat. & imagi l. 1. & 2. q. 3. quęritur. Et dicit Papa ita ſumus in iuſtitiam debitores: vt aliis non faciamus iniuriã. extra de foro compe. c. exteriore. & poſt terminum ita debet audiri, ſi ius partis non fiat deterius. ff. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres. ſed hæc ſi recipiantur fit deterius in totum ius partis tollitur per exceptionem probandam, quæ probata non eſt. ff. de peti. hæred. l. deperditum. & de tribu. l. illud. Tertia ratione non ſunt teſtes exa
18 minandi: quia † iudex poſt terminum non debet eos audire: vt de adopt. l. mancipiorum. ff de accuſ. l. Titia de inge. manu. l. diffamari. maxime cum iuri ſuo reus videatur renunciaſſe. C. de remiſ. pig. l. ſi eo temporę. alias nullus eſſet litum finis. Et hæc ſufficiant pro alia parte. Sol. In hac quæſtione videtur ſine præiudicio melioris ſententiæ. quod de rigore iuris teſtes examinandi non ſunt, ſed de æquitate ſi iudici videbitur examinabit teſtes. arg. d. ca. conſuluit. de offi. de leg. & quæ ibi not. tamen de neceſſitate non faciet, quia quidquid &c. Et ſic relinquitur iudicis officio & arbitrio penſatis circunſtantiis. arg. de teſt. l. 3. Odofre. in quæſtione præd. cta conſuluit domi. Rober. de Nouaria: quia producens fecit quod potuit & debuit, ſcilicet faciẽdo teſtes iurare & introducendo coram iudice: cum examinatio eſt facienda motu iudicis examinandi debeant ſecretum iudicis intrare. vt in Daniele. C. de teſt. l. nullum. Ad illud quod dicitur d. l. ſi quãdo: reſpondetur quod lex iſta non intelligitur de citatione data iudici. ſed cum teſtes de longinquo producuntur: producuntur interdum inuiti & nolunt recedere nouatione. l. a primis negocijs. & l. prædicta dat dilationem iudicialem fauore teſtium 15. dierum infra quem terminum debent examinari facere dictos teſtes

teſtes quod ſi non ſec't tenetur non hoc. 19 l. † interlitigantes & l. properandum. quę loquuntur quando actoris & rei prę ſentia eſt neceſſaria, & alias procedi non poteſt. Sed in caſu pręſenti eorum pręſentia nō eſt neceſſaria. do. Dy. eſt in hac ſententia quòd examinatio teſtium infra dilationem iuratoriam, etiam poſt dilationem fieri poſsit per l. j. in fi. ff. de bo. poſ. ex teſta. mili. vbi dicit quod miles receptus ad iuramentum a d tota receptus videtur. & in hac opi. eſt Gui. in Spe. in titu. de teſtes. §. & qualitatē. & qui ſunt pducendi. ver. his quoque. & de dila. ver. in primo. & verſ. ſed quid ſi inſtrumenta.

LAVS DEO.

EIVSDEM ANGELI.

An frater poſsit eſſe teſtis in cauſa criminali fratris.

SVMMARIVM.

1 FRater an in cauſa fratris criminali teſtimonium dicere poſſit. & nume. 2.
Anima eſt cunctis rebus præferenda.
2 Teſtis valde amicus pro amico a teſtimonio repellitur.
3 Amicitia tanqum res accidentaliter proueniens de facili variantur & tollitur.
4 Fraternitas eſt res naturalis, & adeo ſtabilis q nullo alio facto ſeparari poteſt.
5 Amicitia dulcis eſt inter fratres.
6 Iniuriam vni de genere inferens totum genus iniuriaſſe videtur.
7 Teſtis in cauſa propria nemo eſſe debet.
8 Frater de iniuria facta fratri ſuo cognoſcere non poteſt vel iudicare.
9 Vim neceſſarijs ſuis illatam quilibet propulſare poteſt.
10 Inimicus teſtis eſſe non poteſt, quia inimicus de inimico facile mentitur.
11 Inimicus amici ad teſtimonium non eſt admittendus.
12 Teſti prohibitus ſi admittitur repellitur.
13 Teſtes ij ſunt admittēdi q ſuſpicione carēt.
14 Teſtis conſanguinitas ſuſpicionē inducit.
15 Iudicium de ſimilibus idem eſſe debet.
16 Argumentatis de teſtibus ad tutores & ad iudices eſt conformis.
17 Iudex in cā cōſanguinei qs eſſe prohibetur.
18 Probationes luce meridiana clariores in criminalibus eſſe debent. Et teſtes omni ſuſpicione idonei carentes, & omni exceptione maiores.
19 Conſanguinei offenſi an teſtes eſſe poſſint.
20 Conſanguinei accuſatoris aduerſus extraneum teſtimonium dicere non debent.
21 Intellectus ad l. lex Iulia. cum ſeq ff. de teſti. Et l. 1. §. nec quidē fratrē. ff. de quęſtio.
22 Argumentum a contrario legis ſumptum fortiſſimum eſt in iure. & nu. 24.
23 Argumentum a contrario legis ſumptum valet. & nume. 24.
24 Intellectus ad legem conuenticulam. C. de epiſc & cleri l. nos. C. de iuriſd. om. iud. & l. 2. C. de condi. in ert.
25 Teſtimonium dicere eſt munus publicum, ad quod inuiti coguntur.
26 Fratres nepotes & alij conſanguinei vſq; ad quem gradum non cogantur inuiti in cauſa conſanguinei teſtimonium dicere.
27 Ratio ubi eadem eſt, ibi idem ius ſtatui dēt.
28 Frater iniuriam illatam fratri tanquàm propriam uendicare tenetur.
29 Dictum fratris aam ſſi ad teſtimonium in cauſa fratris per iudicem, non valet nec fidem facit. Quid in conſobrino. 31.
30 Factum iudicis iura conſanguinitatis & ſanguinis tollere non poteſt.
32 Teſtes omni ſuſpicione carere debent.

1 QVAERO an frater † in cā criminali fratris poſsit ferre teſtimonium: & videt quòd volens
ſic inuitus nō ar.a cōtrario ſenſu.l.1.ff.de teſt.& l.lege Iul. & l.ſequ. &
ff.de quæſtio.l.1.§.nec quidem.ibi,inuitus teſtimonium &c & etiam dicit Azo.
in titul.de teſti. etiam inter parentes & liberos & in infinitum. C.de teſti. vbi
de hoc.præterea conſanguineos quos prętor prohibere voluit prohibuit vſque in
infinitum.C.de teſti.l.parentes. & ff. eo. l.teſtis.Si idem voluiſſet de fratribus hoc
feciſſet.C.de cap.tol.l.vnica §.ſed ne varietas, & omnes qui non prohibentur
&c.argu.l.1.ff.de teſta.Pręterea non eſt præſumendum quòd charitas fraterna
deſierit.& immemor ſic ſuę ſalutis.C. ad
2 leg.Iul.re.l.ſi.eum anima ſit rebus præferenda.l.ſancimus.C.de ſa.ſan.ecc.† Ecōtra
videtur etiam quòd volens non admittatur:quia valde amicus pro amico
repellitur.ff.de teſt.l.teſtium.1.reſpon. vt ideo multo fortius repellitur frater:
quoniam fortius vinculū.& ideo maior eſt affectio conſanguinitatis quam amici
3 tiæ.† nam amicitia tanquam res accidentaliter proueniens de facili variatur &
tollitur.ff.de confirm.tu l.in confirman-
4 do.ad fin.† Sed fraternitas eſt res naturalis,& adeo ſtabilis quòd nullo alio
factu poteſt ſeparari, ff.de pact.l.ius agna-
5 tionis.& ff.de re.iur.ſanguinis.† Dulcis eſt enim amicitia inter fratres. C. communia
vtri.iudi.poſſeſsionum.& de leg. 1.l.ſi domus.§.qui confitetur.merito ergo
frater forcius quàm amicus vilis eſt à
6 teſtimonio repellendus † Pręterea qui vni de genere iniuriam infert,totum genus
iniuriaſſe videtur.ff.de lib.cau.l.1.2. & 3 ff.de iniur.l.j.§.iniuriarum.ver.item
ait. Et ſi frater per mediam perſonam erit teſtis, certe nullo modo, cum eius
7 † propria cauſa videatur,& omnibus in cauſa ſua principaliter & ſecundario
dicendi teſtimonium facultas interdicenda eſt.C.de teſt.l.in omnibus.C.qui acc.
non poſſ.l.ſenatus.vbi eſt optima nota cō
8 ferens ad hanc quæſtionem. † Præterea ſi fratri meo vel vlteriori conſanguineo
inferatur iniuria,de illa non poſſum cognoſcere vel iudicare.ff.de iniur.l. lex
Cor.in prin.Et ratio eſt vt ibi dicit. Gl. quia toti generi iniuria videtur illata.hęc
probant tres.ll.ff.ad l.Cor. de ſic.l. 1.§. fina.ibi,vel ſibi vel ſuis.& l.ſancimus.C.
de agri.& cēſ.lib.11.& C. qui ac.nō poſ. l.ſenatus.in apparatu.arg.ff de li.cau.l.1.
9 2.& 3.Accedit ergo ad prædicta † quòd pariter conceditur mihi a iure impunè
propulſare uim neceſſariis meis illatam ſicut & quæ mihi infertur:vt d.l.1. in prin.
10 ff.de ſic.& quo.vnde vi.l.1 Præterea † cū per mediam perſonam fratris videas
offenſus ſum inimicus,& inimicus teſtis eſſe nō poteſt.ff.de teſti.l.teſtium.in princ.
& in auc.eo.titu.§.ſi verò odioſus:Et rō eſt quia inimicus de inimico facile
mentitur.ff.de quęſtioni.l.1.§.quæſtionum:
11 Præterea † nedum de inimico ſuſpicantur legis auctores, ſed de inimico amici
mei.ff.de teſt.l.ſi eundum.§ ſi accuſatio.
12 Præterea vt tactum † eſt in cōtrariis allegationibus edictum de teſtibus prohibitorium
eſt, & prohibiti repelluntūr ſi admittūtur.l.1.§ 1.ff.de teſt ſed patet ꝙ
frater teſtificari in cauſa criminali fratris prohibetur,& a uerbis & auctoritate
legis minime eſt &c.nam dicit auctor legis
13 † quòd iſti demum ſunt ad teſtimoniū admittendi qui ſuſpicione carent.ff.de
teſtim.l.ob carmen.ad fi.eo.tit.l.3 §.1.ibi, ſuſpicione careant.& in auc. de
teſtib. §. ſancimus. & fratres & vltiores ſuſpicio
14 ne non carent.† quia conſanguinitas inducit ſuſpicionem.ff.de ap.l.etiam ſi per
luſorio.lex quippe cum conſanguinitate tantum præſumit ſuſpicionem quòd repellit
tutorem & remouet a tutela & procuratorem a procuratione, & iudicem a
iudicando.C. de execu.tu. humanitatis: ff.de ꝓcura.l.& affinitatis.& ff.de
iniu.l. lex Corn.2 reſpon.Item dicimus vt repellantur a teſtificando teſtes multo ma-
15 gis,† cum de ſimilibus idem debeat eſſe iudicium:vt C.de conſti.pe.l.1.§. hoc
16 interdictum.† Cōformis eſt enim argumentatio de teſtibus ad tutores,& ad
iudices:quia quorumlibet eſt officium ſeu minus ciuile perſonaliter & publicum. ff.

de

de mu.& hon.l:munerum 2.reſponſo.ff.
quemad.teſta.aper.l.ſi quis ex ſignatori
bus.Et ſi opponatur teſtis iurat:& ſic nõ
eſt præſumendum quod non deieret af-
fectione conſanguinitatis. reſpon. non
obſ.talis obiectio: quia & tutor & iudex
iurant:vt in auct.vt iud.ſine quoquo ſuf.
§ ſic igitur.& in auct.iuſiurandum quod
præſtatur ab his.in prin.& §. & nihilomi
nus nam vt iureiurando præponderat ſu
17 ſpicio conſanguinitatis,† quod propte-
reà iudex a iudicando prohibetur in cau
ſa conſanguinei.d.l.lex Corn.& tutor ab
adminiſtrando ſeu tutelam gerendo, cũ
habeat tutor litigare cum ſuo conſangui
neo pupillo cauſa ipſius tutoris.ut d.l. aſ
finitatis.cum diuerſum in reddendo te-
ſtimonio in cauſa cõſanguinei nõ video.
Cum igitur fratris teſtimonium non ca-
ret ſuſpicione,& teſtes ſuſpicione non ca
rentes improbati ſunt, & fratres merito
18 repelluntur.† Præterea conſtat ad pro-
banda crimina exiguntur probationes lu
ce meridiana clariores,& teſtes idonei
omni ſuſpicione carentes, & omni exce-
ptione maiores l.ſciant cuncti.C.de pro
ba.& C.de contrahenda & commit.ſtip.l.
optimam.ad fi.ibi,per teſtes itaque ido-
neos.ff.de teſti.l.ob carmen.& in auct.de
teſti.§.ſancimus.quę perfectio & idonei-
tas non cadit in perſona fratris volentis
deponere adeo in obiecto. flagitio luci-
de cõuerti oportet vt vix negare audeat
quæ commiſit.C.de pœnis.l.qui ſenten-
19 tiam.Quid plura?caſus eſt in iure,† con
ſanguinei offenſi teſtes eſſe non poſſunt
3 q.5. conſanguinei. vbi conſanguinei
20 accuſatoris † aduerſus extraneos teſti-
moniũ non dicant.c.accuſatoris. & c. te-
ſtes.extra de ac.c.cum oportet:Nec obſt.
21 ff.de teſt.l.lex Iul.& l.ſeq.& ff.de quęſt.
in l.1.§.nec quidem fratrem.Et quib.ll.
dicunt quidã potius ſuperficialiter, quã
medulliter iura intelligentes & conſan-
guinei & affines uſque ad 12.gradum uo
lentes poſſunt eſſe teſtes,ſed leges,illæ.
certè non dicunt.imò dicunt quod non
cogantur inuiti:vnde arguunt & dicunt
a contrario ſenſu legis admittuntur: &
ſic intelligentes errant.Sic arguo prout

dominus N. quia punit duo brochaida
ad inuicem depndentia, vnum eſt tale,
22 † fortiſsimum eſt argu.a contrario le-
gis ſumptũ. ff.de offic eius cui man. eſt
iuriſ.l.1.§.1. ff.de teſt.l.ex co. ff. de li. &
poſthu.l.Gallus. 1.reſpon.extra de his q̃
fiũt a p̃la.c.cũ apoſtolica. Et appoſitum
23 brochardum † quòd licet a cõtrario ſen
ſu.l.arguere.l.conuenticulam.C.de epiſ.
& cle.C.de iur.om.iu.l.nos.& C.de cõd.
24 inſer.l.2.† Vera ſolutio huius brocardi
eſt duplex.ambæ tamen in idem recidũt.
Primo quòd quotieſcunque ex lectione
argumentationis contrarius ſenſus reſul-
tat prauus intellectus contrarius condi-
tioni legis.tunc non eſt licitum ſumere
arg.a contrario ſenſu legis & ita intelli-
ge iure pro ſecundo brocardo allegata.
Et eſt ratio:quia iniquus & prauus intel-
lectus ſubaudiendus non eſt.ff.de verſi.
ob.l.Titia.§.idem reſpondit.& l.cum pa-
trẽ.C.de cõd.inſer.vel aliter & quod in
idẽ quo ad effectũ recidit cũ primò quo-
tieſcunque a contrario ſenſu electio eſt
circa prohibitionem ratio quæ ineſt ex-
preſſe a lege poſita tunc non licet ſume-
re.arg a contrario ſenſu l.alias ſic.verbi
gratia quilibet inuitus poteſt cogi ad te-
ſtimonium perhibendum.& ratio eſt qa
25 † officium teſtis eſt munus ciuile:& pu
blicum merè perſonale ad quod inuiti co
gantur.ff.de mu.& hono.l. magiſtratus.
& d.l.ſi qs ex ſignatoribus,& C.de teſ.l.
26 ſi quando.† Hoc fallit in fratre,nepote
& aliis conſanguineis uſque ad gradum
12.vt non cogantur inuiti in cauſa con-
ſanguinei teſtimonium dicere & loquun
tur iura bene intelligentibus in contra-
rium allegata,& conſimilia l. Iulia. cum
ſeq.ff.de teſt & ff.de quæſtio.l.1.§.nec q
dem fratre,& eſt ratio defectus fidei pro
pter ſuſpicionem parentelæ.quia cum oc
caſione conſanguinitatis ſuſpicione non
careant tales teſtes.igitur fruſtra cogen-
tur teſtimonium dicere,& ea ſuſpicionis
ratio ſibi vendicat locum in fratre ſeu
alio conſanguineo ſponte teſtificante q̃
incoacto & inuito,ſponte ergo talis con
trarius ſenſus ſubaudiri debet, cum ea-
dem ſit ſuſpicio & prohibitionis ratio;

&

27 & † vbi eſt eadem ratio ibi idem ius ſtatui
debet.l.à Titio.ff.de verb.obl. Et accedũt
ad iſta quæ gloſantur. C. ad turp.l.ſi fœ-
mina. vbi eſt Gloſſ.ordi.quæ prædicta di
cit,& eſt Glo.ordinaria.in c.tranſactio.ex
trà,de conſtitu.denuo quis dicet in cauſa
criminali fratrem idoneum teſtem cõtra
28 fratrem † cùm iniuriam illatam fratri tã
quam propriam vẽdicare teneatur. C.dè
his,quibus vt indig.l.fratrem.& l.ſororẽ.
& C.qui accu.non poſ.l.ſenatus. Sol.dico
fratrem non eſſe idoneum teſtem in cau-
ſa criminali fratris, ſed ſuſpictoſum, ideo
non admittendum. † Quid autem ſi Iu-
dex eum admiſit & examinauit. Rñ.non
30 valet dictum eius nec fidẽ facit: quia † fa
ctum iudicis non poteſt tollere iura natu
ralia,vt conſanguinitatis & ſanguinis.C.
de feriis.l.1.§.ſi uerò.ff.de reg.iur.l.factũ
iudice.in princip.& hæc omnia vera ſunt
ſi non ſunt in eiuſdem patris poteſtate.
multo magis ſi ſunt in eiuſdem patris po
31 teſtate. † Quid in conſobrino. Reſpon:
idem quia eadem eſt ratio: ergo & idem
ius.Prætereà ſola affinitas videtur repel-
lere poſſe teſtem.vt in auct.de teſt.§.quia
verò in Glo.magna. quæ incipit,imo vi-
detur. quòd affinitas inducit ſuſpicionẽ. 1
ff.de procu.l.affinitas. C.de accuſ.tuto.l.
32 humanitatis † & teſtes debent omni ſu-
ſpicione carere. l. Titium in princip. ff.de
teſt.bus.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS

AVCTORE FEDERICO SCHENCH EX LIBERIS BARONIBVS A TAVTEMBEREG IVRISCONSVLTO CLARISS.

In quo compendiosè admodum & eleganter vniuerſam teſtium materiam perſtrinxit quam alij vix iuſtis voluminibus complexi ſunt.

SVMMARIVM.

1 *TEſtes citari debent.*
2 *Suſpectus eſt qui ſe vltro ingerit. & numero 35.*
3 *Teſtes ante oĩa ſacramento aſtringendi ſunt ad veritatem dicendam.*
4 *Epiſcopi citari non debet, nec ad iuſiurandũ adigi teſtimonij ferendi cauſa,ſed ad eum iudex mittere debet.*
5 *Iuſiurandum præſtari debet tactis ſacroſanctis euangeliis.*
6 *Iuſiurandum teſtibus remitti poteſt conſenſu litigantium.*
7 *Teſtis productus quid iurare debet.*
8 *Teſtes iurare debent vtraque parte præſente,aut per contumaciam abſente.*
9 *Teſtes aliquando citari non debent,ſed ad eorum teſtimonia recipienda, iudex mittere debet,& quando id fieri debeat.*
10 *Teſtibus in alio territorio cõſtitutis, iudex illius territorij rogandus eſt vt eorum teſtium dicta recipiat.*
11 *Teſtium examinationem iudex alij committere poteſt.*
12 *Teſtes euocari ex aliqua ciuitate , vel non euocari debent prout conſuetudo eius prouinciæ patitur.*
13 *Pupillus à teſtimonio ferendo arcetur,præterquam in crimine læſæ maieſtatis . cuius occaſione etiam torqueri poteſt.*
14 *Minor vigintiquinque annis in cauſæ criminali*

minali teſtis eſſe non poteſt.

15 *Maior vigintiquinque annis teſtimonium ferre de eo poteſt, quod ipſe idē cum eſſet minor vidit.*

16 *Teſtimonium ferre non poſſunt publico iudicio damnati, & infames, qui ſi quando admittantur, non ſine tormentis fides illis adhibenda eſt.*

17 *Teſtis eſſe non poteſt qui in cuſtodia eſt, nec quæ quæſtū corpere ſuo palā facit, quēadmodum nec qui pecuniam accepiſſet vt teſtimonium ferret conuictus fuerit.*

18 *Hæretici à teſtimonio repelluntur præterquàm in vltimis voluntatibus.*

19 *Parētes, & liberi inuicem aduerſus ſe nec volentes teſtimonium ferre poſſunt, & num. 13.*

20 *Pater itemq́; frater filio, aut fratre de peculio teſtanti, aut etiam vxorem ducenti teſtis eſſe poteſt. & nu. 22.*

21 *Patrem filio, aut contra teſtem idoneum nō eſſe quomodo accipiendum ſit.*

24 *Parentum, & maiorum appellatione qui veniant.*

25 *Teſtes domeſtici non admittuntur.*

26 *Familiæ appellatio quid contineat.*

27 *Domeſtici qui dicantur.*

28 *Domeſticorum teſtimonium quando admittatur.*

29 *Canonicorum teſtimonium recipitur ſuper his, quæ in capitulo geſta ſunt.*

30 *Frater poſſit ne in cauſa fratris teſtimoniū ferre.*

31 *Frater aduerſus fratrem teſtimonium dicere non eſt cogendus, niſi cum per alios veritas haberi non poteſt.*

32 *Frater aduerſus fratrem volens, teſtimonium ferre poteſt.*

34 *Coniunctę perſonæ quæ in iure ciuili cogi non debent aduerſus coniunctos teſtimonium ferri in quibus cauſis iure canonico etiam inuiti aduerſus eoſdem coniunctos teſtimonium ferant.*

35 *Patronus in ea cauſa teſtis eſſe non poteſt in qua patronus fuit, quemadmodum nec executor in negotio, quod adminiſtrauit.*

36 *Teſtis idoneus eſſe in re propria nemo pōt, atque ibi quæ dicatur propria cauſa.*

37 *Participes criminis in cauſa communi non teſtificantur, quemadmodū, nec ſocij eius rei: quæ in iudicium deducitur.*

38 *Mulier quibus in cauſis teſtis adhiberi poſſit tam iure ciuili, quàm iure canonico.*

39 *Teſtes idonei non ſunt quibus imperari poteſt, vt teſtes fiant, atque ibi de interpretatione huius regulæ.*

40 *Inimicus capitalis idoneus non eſt.*

41 *Perſonæ aliquot enumerantur. quæ teſtimonium inuitæ non dicunt.*

42 *Teſtis dicti ſui, & ſcientiæ cauſam ſi quidē hoc rogatus fuerit in medium proferre debet.*

43 *Cauſa ſcientiæ quomodo à teſte reddenda.*

44 *Adulterium probari poteſt per teſtimonium de auditu.*

45 *Teſtes deponentes quod ex aliis audierunt non plenè probant, niſi in aliquot caſibus ibidem enumeratis.*

46 *Teſtes diligenter examinandi ſunt per iudicem, de ſingulis circunſtantiis, & quæ ſint illæ circunſtantiæ.*

47 *Teſti fides non ideo minus adhibenda eſt, quod diē rei geſtæ ignorat niſi ſicubi diei, & horæ ſcientia eſſet neceſſaria.*

48 *Teſtis qui obſcurius teſtimonium tulit in iudicium reduci poteſt, vt dictum ſuum interpretetur.*

49 *Teſtes etiam quarto produci poſſunt, vt tamen id fiat ante edita teſtimonia.*

50 *Publicatis teſtimoniis non amplius conceditur teſtes producere ſuper iiſdem ſeu contrariis articulis tam in principali cauſa, quàm in cauſa appellationis.*

51 *Publicatis teſtimoniis teſtes ſuper nouis articulis producere tam in principali inſtātiis quàm in cauſa appellationis permittitur.*

52 *Teſtes in quibus caſib. reprobari poſſint poſt publicata eorum teſtimonia.*

53 *Teſtis dictum ei prodeſſe non debet, qui proteſtatus eſt eum ſe teſtem velle repellere.*

54 *Teſtis neutri partium teſtimonium ſuum prodere debet, alias puniendus eſt.*

55 *Authoritas, & integritas teſtium nonnunquam efficit, vt pauciores pluribus praeferantur.*

56 *Vnius teſtis teſtimonium non recipitur.*

57 *Teſtes ſeptē in teſtamentis adhiberi debēt.*

Pluri-

58 *Vltima quæque uolnntas excepto teſtamen to quinque teſtibus munita eſſe debet.*

59 *Solutio debiti in ſcriptu relati, aut etiam patris eius quinqne teſtibus probanda eſt.*

60 *Contracti libram auri excedenti quinque teſtes adeſſe debent cum in ſcriptis à literarum imperio celebratur.*

61 *Libram auri cõſtituunt ſeptuaginta duo auri. Libram verò argenti quinque ſolidi.*

62 *Solidum pro aureo iuris interpretes accipiunt.*

63 *Teſtes quindecim quando neceſſarÿ.*

64 *Teſtes tres in qnibus caſibus adhiberi debent.*

65 *Teſtes quinqne adhibẽdi ſunt cùm quis per epiſtolam ſerunm manumittit.*

66 *Vnius teſtimonio cũ adminiculo famæ publicæ quibus in cauſis fides adhibeatur.*

67 *Iudicis prudentia cuiuſmodi eſſe debeat in excutienda veritate.*

68 *Teſtium riceptionem in cauſis criminalib. iudex alÿ committere non poteſt.*

69 *Teſtium ſuperfluam multitudinem moderari iudex ex officio debet.*

PRODVCTVRVS te-
1 ſtes † ad intentionis ſuæ probationẽ
curabit eos citari à
iudice: arg. à contra
rio ſenſu in l. in teſtimonium ff. de teſtibus. Si enim vltro
ſe teſtes obferrent, poſſunt non immeritò
tacita ſuſpicione notari. Ferè enim fit vt
2 qui † operas ſuas ingerit inuito præſertim hoc ipſo ſuſpectus habeatur. l. quæ
omnia. §. ſed & ſi aduerſarius. ff. de procur. Producti teſtes priuſquã perhibeant
3 teſtimonium iureiurando † ſunt ad veritatem dicendam aſtringendi. l. iuriſiurandi. C. de teſtib. Idq́ue tactis ſacro ſanctis euangeliis. ſecundum noſtros. c. hortamur. 3 quæſtion. 9. Sacroſanctæ enim
ſcripturæ nunquam non iudicio adeſſe
debent. l. rem non nouam. C. de iud. epi-
4 ſcopus † tamen propoſitis tantum euangeliis, ſecundum quòd decet ſacerdotes,
dicat ea, quæ nouerit, non tamen iuret,
poſtq̃ iudex ad eum miſerit Nam ad teſtimonium dicendum citari non debet iure ciuili, idq́ue vt perſona honoretur, &
ne dignitas ſacerdotij exempta confundatur. l. nec honore. & auct. Sed Iudex C.
de episco. & cler. Conſuetudine tamen fori noſtri Cameræ Imperialis euangeliorum tactura non frequentatur, & fortè
5 † minus benè. per ea quæ habet Glo. ſuper verbo tacta. in fin in c. 1 § porrò coram epiſcopo. de hære. in Cle. Idq́ue illis
caſib. quibus ius expreſsè cauet iurari debere tactis ſacro ſanctis euangeliis. Vide
Glo. ſuper verbo corporali. in c. aur circa.
de ele lib. 6. & Glo. primam in §. Item ſacramenta puberum. in titul. de pace tenen. inter ſubditos, & iura firmanda quæ
dicit inter cætera plus operari tactum libri euangeliorum ratione maioris ſolen-
6 nitatis. Conſenſu † tamen litigantium
quibuſuis teſtibus iuſiurandum remitti
poſſe Azonis, & Accurſij ſententia eſt,
quæ & iure Canonico probatur. cap. tuis
quæſtiobus. & ibi Gloſſ. ſuper verbo remittatur. extrà, de teſtib. & conſuetudine
7 recepta eſt. Iurabit † autem teſtis nulla
admixta falſitate, aut mendacio, ſe dicturum veritatem pro vtraque parte.
Quã clauſulam licet ius non exprimat,
conſuetudo tamen adiecit. & tamen nihilominus iuri eſt conſona, quum ius dicat teſtem debere dicere quæ nouerit. d.
Auctenti ſed Iudex. Igitur tam ea dicet
quæ nouit facere pro vna parte, quam
quæ pro altera. Dic plenius vt in Gloſſ.
ſuper verbo iuramentis. quæ & vltima
eſt in cap. fraternitatis. extrà, eod. titul.
Quæ etiam dicit teſtem iuraturum ſe
nec pretio, nec amore, nec odio, nec timore, nec pro quoquam commodo teſti-
8 monium dicturum. Iurabunt † autem
teſtes vtraque parte præſente: & ſi altera fortè abeſſet, citanda foret. Quòd ſi
venire noluerit etiam ea abſente iudex
atteſtationes recipiet, & perinde valebunt ac ſi ea præſentæ receptæ fuiſſent l.
ſi quandò. & Auct. ſed & ſi quis. C. de te-
9 ſtib. Quod initio † dictum eſt teſtes à iudice eſſe citandos, vt veniant teſtimonium perhibituri, obtinet niſi perſona-
rum

rum qualitas aliud expoſcat. Teſtes ſi qui dem valetudinarii, ſenes: vel debilitate cõ fecti, aut paupertate oppreſſi, ita vt non poſſint ad iudicis præſentiam adduci, nõ ſuerint euocandi, ſed ad dicta eorum re cipienda idoneas, & congruas perſonas mittet Iudex, c. ſi quis teſtium. extrà, de teſtib. Ita & ius ciuile ad perſonas egregias, eosque qui valetudine impediuntur, domum mitti iuſiurandum ſtatuit. l. ad perſonas egregias. ff. de iureiurand.
10 Item † ſi teſtes abſint à loco vbi iudiciũ agitatur, poteſt requiri iudex loci, vbi te ſtes degunt, vt teſtes examinet, atque recipiat, & ſi iudex habeat iuriſdictionem in ea prouincia, vbi teſtes morantur po-
11 terit † aliquibus teſtium receptionem committere, vt dicta eorundem ſub geſtis monumentorum ſigna percipientibus, ad ſe remittantur. in auctentico de teſtibus. §. & quoniam ſancimus. verſi. multæ autem. Collat. 7. & ita quotidie videmus frequentari. Denique † quod
12 ad teſtes euocandos pertinet, diligentiæ iudicantis eſt explorare quæ conſuetudo in ea prouincia, in qua iudicat, fuerit: Nam ſi probabitur ſæpè in aliam ciuitatẽ teſtimonij gratia pleroſque euocatos, nõ eſt dubitandũ quin euocandi ſint quos neceſſarios in ipſa cognitione deprehenderit qui iudicat. l. 3. §. fin. ff. de teſtibus. Porrò teſtes omnes eſſe poſſunt, quibus non interdicitur teſtimonium, nec ulla lege à dicendo teſtimonio excuſantur. l. 1. §. 2. ff. de teſtib. Interdicitur au-
13 tem † teſtimonium pupillo. l. 3. §. lege Iulia. & l. inuiti. l. 2. ff. de teſtib. & §. teſtes autem. Inſtitut. de teſta. niſi agatur de crimine læſæ maieſtatis. Tunc enim de minore 14. annis quæſtio haberi poterit, eiuſque teſtimonium admittetur. l. de minore. in principio. ff. de quæſtion.
14 Alioqui minor † viginti annis in cauſa criminali teſtis eſſe non poteſt. l. in teſti-
15 monium. ff. de teſtib: Sed † an factus maior teſtimonium dicere poſſit de his quæ vidit in pupillari ætate. Crebrior opinio habet poſſe, ſecundum gloſſ. in d. §. lege Iulia. ſuper verbo impuberes. & Gloſſ. ſuper verbo, contigerit. in fin. in l. ad teſtium. ff. de teſta. & Gloſ. ſuper verbo, neque impubes. in § teſtes autem. Inſti. de teſta. Quas Gloſſas ego veras eſſe intelligo in pupillo, qui cùm vidit ea fuerit ꝓximus pubertati. Secus igitur infans, & nondum diſcretionis capax: arg. l. 1. §. fin.
16 ff. Commo. Interdicitur † & ferre teſtimonium in publico iudicio damnato, & infami. l. 2. in princip. & §. l. Iulia. & l. Quæſitum. ff. de teſtib. Si tamen arenarius teſtis, vel ſimilis perſona infamis ad adhibenda ſit, ſine tormentis teſtimonio eius credendum non eſt. l. ob crimen famoſum damnatus: inteſtabilis fit. § ſi ea rei conditio. ff. de teſtib. Imperator quoquo ignobiles quoſdam artifices viliſſimos, & nimis obſcuros ad teſtimonium vetat procedere in Auctent. de teſtib. §. 1. verſic. Sancimus autem. Colla. 7. Item
17 interdicitur † ei, qui in vinculis, cuſtodiave fuerit. Item quæ quæſtum corpore palam facit, feceritve. Item qui iudicatus, vel conuictus fuerit ad teſtimonium dicendum, vel non dicendum, accepiſſe pecuniam. Nam quidam propter lubricum conſilij ſui, alii verò propter notam & infamiã vitæ ſuæ admittendi non ſunt ad teſtimonii fidem. l. 3. §. l. Iulia. ff. hoc
18 titu. Item † interdicitur hęretico, vt ꝑpetuę damnato infamia. Auctẽn. Gazaros. C. de hæret. & Manichæ. Nonnunquam tamen hæreticorum teſtamentaria teſtimonia, & quæ in vltimis elogiis vel in contractibus conſiſtunt, admittuntur propter vtilitatem neceſſarii vſus, ne probationum facultas anguſtetur. l.
19 penulti. C. eod. titul. † Item parentes, & liberi inuicem aduerſus ſe, nec volentes ad teſtimonium admittendi ſunt. l. parentes. C. de teſtib. pater tamen in teſtamento filii de peculio teſtantis, teſtis
20 † eſſe poteſt ſimiliter & frater. l. qui teſtamento. §. 1. ff. de teſtib. Parentes quoque, fratres, & cognati, vtriuſque ſexus in teſtificatione ſuorum ad matrimonium cõ iungendum, vel dirimendum admittun-
21 tur. Quod verò legitur † teſtis idoneus pater filio, aut filius patri non eſt. l. teſtis idoneus. ff. de teſtibus, hoc in criminalibus cauſis, & contractibus verum eſt. In matri-

matrimonio verò coniungendo,& diſiungendo ex ipſius coniugii prærogatiua, & quia fauorabilis res eſt congrue admittũtur.c.videtur nobis. extrà,qui matri: ac-
22 cuſa.poſſunt. †Hæc temperanda ſunt,niſi aliqua cauſa parentes reddere ſuſpectos. Quare mulieris mater non admittetur, vel pater viro negãte ſe mulierem reſpondiſſe,.ſi vir ſuperior ſit diuitiis, & nobilitate, potentia, vel honore. Tunc enim teſtimonium parentum, qui vtique filiæ incrementum & honorem cordi habent videtur eſſe ſuſpectum. igitur prorſus non admittendum. cap.ſuper eo.2.de teſtib. Vbi verò æqualitas eſſet inter virum, & mulierem, vel modica etiam diſparitas,& excellentia, tunc parentum foret teſtimonium tam in coniungendo, quàm in dirimendo matrimonio admittendum d.c.videtur.ſecundum Gloſſ.primam in fin.d.c.ſuper eo.2.de teſti. Libe-
23 ri quoque † pro parentibus, aut contra parentes teſtimonij fidem non obtinent d.l.parentes. C.de teſti.& d.l. teſtis idoneus.ff.eod.titul. Parentes vtriuſq; ſexus
24 accipe, parentes † vſque ad tritauum appellantur,ſuperiores maiores dicuntur.l. Quique litigãdi.§. Prætor ait.ff.de in ius vocan Teſtes etiam domeſtici, & familia
25 res † non admittuntur. cap.in literis.extra hoc titu Teſtes igitur eos,quos accuſator de domo produxerit interrogari non placit.l.pen.ff.hoc titu.Cum & iure ciuili domeſtici teſtimonij fides improbetur l. 3.C eod.tit familiæ appellatione omnes
26 qui in ſeruitio ſunt continentur † etiam liberi homines, qui bona fide alicui ſeruiunt, vel alieni. Accipe eos quoque qui in poteſtate eius ſunt l.ediles etiam.§.familiæ.ff.de edil.edic. & l.pronuntiatio.§. familiæ. ff. de verborum ſignificationibus. Familiaris quoque iure Canonico appellatur, qui cum aliquo commoratur Glo.prima.in cap.1.2. 4.qõ. 5. Inſinuante.extrà,de offi iudi.de leg. † Domeſtici
27 dicuntur ſeruus,colonus,aſcriptitius, familiaris,libertus l.vlti.§. ſanè enim C.de his qui ad eccle.cõfugi.Itẽ domeſticus eſt mercenarius, qui operas ſuas alicui locat l.reſpiciendum. §. furta domeſtica. ff. de pen.Domeſtica quoque eſt vxor, & coniux.cum appellatione familiæ comprehẽdatur.l. Quicunque. C.de re milit.li.12. & familia viri & vxoris,domus vna eſt,& coniuncta familia.l.1.§. ſi vir.ff.de ſenatuſconſu.Silla.& domeſticis quoque vxor annumeratur. Glo.ſuper verbo à domeſticis. in §.neceſſe 47. diſtin. Ob proba-
28 tionis† tamen inopiam & difficultatem, domeſticorum & familiarum teſtimonium noſtri Panor.in ca.vltim.verſic.ſed quia ſupra dixi.de his,qui me. cauſa fiũt, admittendum ſentiunt. Proinde ſi quid nocturno tempore pater familia amiſerit probare hoc poterit per ſuos domeſticos, ſi dicant pridie ſe eas res vidiſſe, & nocte furem fuiſſe in ædibus. illuceſcente die,ſe illas res amplius non vidiſſe, vel ſi pater familias dicat ſibi factã eſſe vim nocturno tempore, effractus fores, ſeu quid ſimile, teſtimonium domeſticorum fidem faciet: argum. l. conſenſu. verſic. ſeruis ſcilicet, vel ancillis. C.de repudiis. vbi ſi alia non adſint documenta, ſeruorum, & ancillarum teſtimonia recipiuntur. Quoniam (vt ait tex.) non facilè, quæ domi geruntur, per alienos poterunt reſcin.& hęc maximè obtinent,ſi q̃d nocturno tp̃e in ædibus cõmittatur.Pręfata etiam probantur. in ca.veniens. 2.in fi.extrà,de teſtib.iuncta ibi Gloſſ.vltima.
29 Vbi Canonici admittuntur † ad teſtimonij fidem ſuper his quę dicta ſunt in conuentu capitulari. quia res quæ in capitulo aguntur,non facilè poſſunt niſi per Canonicos ipſos probari, vt ibi dicit text.
30 Sed an frater poſſit. in † cauſa fratris teſtimonium dicere: & quidem pro fratre in cauſa ciuili (ſecundum noſtros.) per doct.in ca.literas de præſumpt.maximè per Panor. quem ſequor, poterit, cũ nulla lege prohibeatur, igitur admittendus.l.1.ff.de teſtib.Quanquam non ſit teſtis omni exceptione maior, propter ſanguinis coniunctionem In criminali verò cauſa pro fratre non recipitur. Nam & conſanguinei accuſatoris aduerſus extraneos teſtimonium non dicunt. Quinimo nec familiares, nec de domo prodeũtes,i. itur multo minus frater.ca.1.3 q.5.
Quod

Quod autem dixi in ciuili cauſa fratrem
pro fratre teſtificari poſſe, verum puto,
niſi ſub vnius ſint poteſtate conſtituti,
aut communi victu, ac vitæ conſuetudi-
ne vtentes vna degant, æiſdemque ædi-
bus commorentur.l.2.C.eo.titu.In defe-
ctum tamen aliorum teſtium videretur
poſſe frater pro fratre in cauſa criminali
admitti,ſaltem ad faciẽdum indicium,vt
poſſit contra accuſatores procedi ad quæ
ſtionem,ſecundum noſtros Panor. vbi ſu
pra,argu.c.cum dilectus. & ibi Gloſſ.ſu-
per verbo & ſi tres.extrà,de electi. Quæ
dic't aliquem admitti etiam ſuſpectum,
& quodammodo de facto ſuo dicentem,
31 in defectum probationis. Frater † ta-
men contra fratrem, nec in ciuili nec in
criminali cauſa teſtimonium dicere cogi
tur.l. lege Iulia.ibi,eoſve qui priore gra-
du ſint.ff.de teſti. cùm non poſſit conuin
ci.Illam legem magis in criminali, quàm
in Ciuili cauſa obtinere. Sed cùm gene-
raliter ſtatuat, & in ciuili, & in criminali
quæſtione intelligitur, ſecundum Gloſſ.
primam ibidem. in fin. Hoc tamen Cano
num interpres Hoſti.& Panor. in ca.1.de
teſt.cogen.moderantur,vt ſcilicet paren-
tes, frater, & conſanguinei, & cæteri de
quibus in d.l.Iulia.non poſſunt contra cõ
ſanguineos cogi teſtimonium ferre, mo-
do per alios veritatis teſtimonium habe-
32 ri poſſit. † Si igitur nequeat per alios
haberi veritas & ipſi ad teſtimonium di-
cendum cogentur. Vide in ver.Quod au
tem. Volentẽ autem fratrem contra fra-
trem teſtificari non repellemus,nec in ci-
uili,nec in criminali cauſa: Quia d.l.lege
Iulia ſolum dicit non cogi inuitos. volen
tes autem non prohibet. Et quia duntа-
xat parentes, & filij aduerſum ſe etiam
volentes prohibentur teſtimonium dice-
re.l.parentes. C.de teſtib. Ergo omnibus
aliis cenſetur permiſſum.Et quod dixi vo
lentes intellige à parte productos,à iudi-
ce citatos, & non detrectantes. Secus ſi
33 † vltro ſe ingererent contra fratres,& ob
ferrent: Tum enim ſuſpecti forent, vt in
principio huius tituli dictum eſt.l. quæ o-
mnia. §. ſed ſi aduerſarius. ff. de procu-
rato. Quod autem Canon interpretes
34 † velint in defectum aliorum teſtium,
vti dictum eſt, illos etiam tunc ad teſti-
monium compelli, qui iure ciuili non co
guntur, de quibus in d. l. lege Iulia.non
puto verũ niſi in cauſa matrimonij. arg.
c.1.de teſti.cogend. & in cauſa hæreſeos.
argu.ca.in fidei fauorem.de hęre.lib.6.In
reliquis autem cauſis non cogentur inui-
ti, cùm hoc priuilegium habeant à lege,
& nuſquam inueniatur eis eſſe ademptum.
Quod igitur nõ mutatur,quare ſtare pro
hibetur. l.Sancimus.C.de teſtibus.Inſu-
35 per † interdicitur patrono ne in cauſa
cui patrocinium præſtitit, teſtimonium
dicat.Quod & in executionibus negocio
rum ſeruandum eſt. l. vltim.ff. de teſtib.
36 Item in re propria † nullus teſtimonium
feret. l.omnibus. C.de teſtibus.& l.nul-
lus.ff.eo.ti.palam autẽ eſt eam propriam
eſſe cauſam, cuius emolumentum vel dã
num ad aliquem ſuo nomine pertinet. l.
1.§.in propria cauſa ff. quando appel.ſit,
& intra quæ tempora.Item ſocij,& parti
37 ceps † criminis in cauſa communi non
teſtificantur, quia alterius abſolutio, alte
ri etiam prodeſſet. l.quoniam liberi iun-
cta Gloſſ. C.de teſti. Idem in ſociis om-
nium bonorum, vel eius rei, quæ petitur,
& ſuper qua teſtimonium ferẽdum eſſet:
tunc enim quia commune futurum eſſet
lucrum . ſocij teſtimonium in cauſa ſocij
reſpuendum foret, ſecundum Glo. ſuper
verbo particeps, in d. l. quoniam liberi.
Item produci teſtis non poteſt qui ante
in eum teſtimonium dixit. l. produci. ff.
38 de teſtib. † Item mulier teſtamẽto teſtis
adhiberi non poteſt . aliàs autẽ teſtis eſſe
poterit.l.qui teſtamento hæres. §. mulier
teſtimonium.ff.de teſta. Quare.c.mulie-
rem. 33.quęſt.5.dicẽs ſimpliciter mulie-
rem teſtem eſſe non poſſe,intelligetur,ſci
licet in cauſa criminali, ſecundum Gloſſ.
ibi,ſuper verbo nec teſtis.Ita quoque in-
telligitur:c.forus.verſi.conditione.extrà,
de verbor.ſignification.ſecundum Gloſſ.
ibi,ſuper verbo.non fœmina. dicentẽ mu
lierem in ciuilibus, & matrimonialibus
poſſe teſtimonium ferre.ca. tam literis.&
c.ſuper eo.extra,de teſtib. In criminalib.
autem,nõ ſecundum Canones.d.ca.mu-
lierem,

lierem. Quanquam aliud obtineat ſecundum l.ex eo.15.q.3.vbi Gloſſ.ſuper verbo teſtimonium ait ſecundum leges mulierem in omni cauſa poſſe teſtificari ſiue ciuilis,ſiue criminalis ſit,exceptis duntaxat vltimis voluntatibus. Iure tamen Canonico mulier etiam malæ famæ admittitur ad accuſationẽ criminis expreſſi in capi.tanta. de ſimon.& in inquiſitione admittitur ad teſtimonium ſine denunciatione capitul. ram literis.& cap.Quo-
39 niam extra,de teſtib. Denique † idonei non videntur eſſe teſtes, quibus imperari poteſt vt teſtes fiant.l.idonei. ff.de teſti Nam tales teſtes ſunt adhibendi, qui omni gratiæ, & potentatui fidem poſsint proponere.l.4. C.de teſtib.quare non deſunt ex noſtris, vt Albe.de Roſa. qui putent neminem ſubditorum eſſe idoneum teſtem poſſe in cauſa Regis, vel principis quod tamen per crebriorem opinionem. Cy.& Bart.& aliorum reprobatur dicentium d.legem idonei obtineri in eo, cui imperari poteſt ratione iuriſdictionis tantũ. Igitur Rex,Dux,Comes,cæteriq; iuriſdictionem habentes ſubditos ſuos in teſtimonium producere poterint, ſecundum eos. Quia perſæpè de iure ſuo aliàs probare non poſſent huiuſmodi perſonæ niſi per ſubiectos. Quam opinionem ego nõ improbo, cùm etiam reproborum teſtimonia admittãtur propter vtilitatem neceſſarii vſus, ne ſcilicet probationum facultas anguſtetur. l.quando multi.in fi.
40 C.de hære.& mani. Poſtremo † & capitalis inimicus non eſt idoneus teſtis. c.per tuas. & ibi Gloſſ. ſuper verbo inimicitias capitales.extrà,de ſimo. & c.accuſatores. 3.qõ.5.& ibi Gloſſ.arg.l.licet de arb.& in auc. de teſtibus.§.ſi verò dicatur.verſi.ſi verò quis dicat odioſum præſente ſibi ad teſtimonium conſtitutum,& approbauerit ſtatim, quoniam criminalis inter eos lis mouetur, non adſit ad teſtimonium, qui vſque adeo infeſtus eſt donec de crimine iudicetur:Si verò aliter odioſus eſſe dicatur, aut conuentus pecuniariè, procedat quidem teſtatio.Tempore verò diſputationum ſeruentur huiuſmodi quæſtiones. colla.7. & in l.1.verb.præterea.ff.de quæſtio. dicitur. Præterea inimicorum quæſtioni fides adhiberi non debet, quia facile mentiuntur. Nec tamen ſub prætextu inimiciriarum detrahenda erit fides quæſtioni, ſed cauſa cognita habenda fides, vel non habenda. Quare inimici (niſi capitales ſint) nõ ſunt à teſtimonio repellendi: ſed iudicis erit æſtimare quantum,& quatenus eis ſit credendum ſecundum Gloſſ.vnicam in d.l.accuſatores.in fi.3.qõ.5 Hæ igitur perſonæ modis præfatis non ſunt teſtes idonei. Porrò cõ
41 ſtat, & quoſdam eſſe † qui tametſi teſtificari poſsint, tamen non coguntur inuiti, quẽ modum ſenes,valetudinarii, milites, vel illi,qui cũ magiſtratu Reipublicæ cauſa abſunt, vel quibus venire non licet. l. inuiti. la 1. ff.de teſtibus. Senes intellige maiores 70.annis.Illos enim onere publicorum munerum lex exmit ff. de iure immu.l.3 & l.vnica.C.qui ætate ſe excu. Item non coguntur publicani. l. inuiti.la 2.ff.de teſt.publicani autem ſunt omnes, qui quid à fiſco conducunt. l.1.§. hic titulus.ff.de publi.vectig. & commiſ. Itẽ nec is,qui non de tractandi teſtimonii cauſa abierit: Item nec is,qui exercitui præbẽdam conduxerit. d. l. inuiti.la 2.ſimiliter quis non inuitus non cogitur teſtimoniũ litis dicere aduerſus ſocerum, generum, vitricum,priuignum,ſobrinam,ſobrino, ſobrinave natum, eoſve, qui pro priore gradu ſunt.l.lege Iuli.ff.de teſtib.Generi autem appellatione, & ſponſus filiæ continetur: quemadmodum & ſoceri appellatione ſponſæ pater comprehenditur l. in legibus.ff.de teſtib. Item cogi non poſſunt inuiti proxenetæ ſiue cotractum mediatores ad ferendum ſuper ipſis contractibus teſtimonium, niſi vtraque parte hoc petenti. tum.n.inuiti cogi poſſunt in authentico. de teſtibus.§. Quoniam verò legem. collat. 7. quum iam dicta teſtium recipienda fuerint. Sciendum eſt
42 teſtem † debere dicti ſui, & ſcientiæ cauſam in medium proferre ſi de hoc fuerit interrogatus. Nam ſolã teſtationem prolatam, nec aliis legitimis adminiculis cauſam probatam nullius eſſe momenti, certum eſt.l.3.C.de teſti.Cauſam aũt ſcien-

tiæ

43 tiæ † aſsignabit per illum corporis ſenſum, quo percipitur id, de quo interrogatur. l. qui teſtamento heres inſtituitur. §. vlti. ver. ſi vel. ſenſu percipiatur ff. de teſta. vt ſcilicet quod viſu percipi poteſt dicat ſe uidiſſe quod auditu ſolo percipitur, dicat ſe audiſſe, & ita de cõſimilibus. De viſu autem depoſiturus teſtis dicet ſe fuiſſe præſentem, & ita geri vidiſſe argu. l. teſtium. C. de teſti. De auditu dicit ſe talia verba, talem ſonitum, vel ſimile quid in ſenſum auditus cadens audiſſe, illique creditur. Si dicat ſe in loco vbi talia facta fuerunt præſentẽ, vigilantem, & mẽtis compotem fuiſſe. Teſtes quoque per foramen vnus poſt alium quid videntes, vel audientes, de hoc teſtificari poterint, licet re uera actui non adfuerint ſecundum Gloſſ. in c. nihilominus. ſuper verbo ſimul 3. q. 9. a noſtris. Bar. in l. quærebatur. ff. de teſta. mi. Bald. in l. teſtiũ. C. de teſt. approbatam. Et Gloſſ. ſuper verbo auditu. in c. præterea. de teſt. dicit videri

44 ſatis probari † adulterium per teſtimonium de auditu, quia audierunt aliquos commiſceri, iuxta tenuem parietem. Et tex. in d. c. præterea. dicit cum quis accuſatur aliquem cognouiſſe ſi conueniens teſtimonium de viſu reddatur, vel etiam de auditu, & præſumptionem violentam fama conſentiens ſubminiſtret, ac alia legitima adminicula ſuffragentur, ſtandũ eſt teſtimonio iuratorũ. Per hunc text. declarantur gloſſæ præfatę, vt ſcilicet obtineant præſumptione violenta, aliiſque legitimis adminiculis ſuffragantibus. Et quia teſte deponere debent quod ipſi vi-

45 derunt, & norunt, non † ſufficeret illos teſtificari id quod ab alijs dictũ factum ve eſſe audierunt, Nam teſtimonium de auditu ad plenam probationem non ſufficit d. l. teſtium. Et quę ibi notantur & in authen. de hære. & fal. §. hinc nob's. ver. ſi vero abſunt. Quod fallit. Primo ſi probandum ſit memoriam facti operis extare. Nam dum quæritur an memoria extet ex facto opere, nõ vtiq; neceſſe eſt ſu pereſſe qui meminerint id factum eſſe, verum etiam ſi qui audierũt eos qui memoria tenuerunt. l. 2. §. item Labeo ait, cũ quæritur ff. de aqua plu. arcen. Secundo in computandis conſanguinitatis, & affinitatis gradibus, teſtimonium de auditu admittitur, concurrentibus illis, de quibus in c. licet ex quaſi neceſsitate. extra de teſti. ſcilicet ſi deponentes perſonę graues extiterint, & habentes ſcientiam parẽtelę ante litem motam, ita vt ab vtroque latere ſingulos gradus clara computatione deſignent, & diſtinguant, & iurantes concludant ſe recipiſſe a ſuis maioribus quod deponunt, & credere ita eſſe, quodq; deponant ſe vidiſſe perſonas, vel in vno prædictorum graduum conſtitutas pro conſanguineis ſe habere, & ita reſtringitur cap. de parentela. 35. q. 6.

46 Præterea † de ſingulis circunſtantijs teſtes per iudicem prudenter ſunt inquirendi, Videlicet de cauſis, perſonis, loco, tempore, viſu, auditu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine. c. cum cauſam, extra de teſti. De qualitate tamen temporis an ſcilicet nubilum fuerit, vel ſerenum, non interrogabit Iudex niſi teſtes habuerit ſuſpectos, cum enim de omnibus minutiſsimis etiam circunſtantijs de veſtitu, veſtium colore, ceterarumque rerum exactiſsima qualitatę indagabit, vt ſcilicet explorare poſsit, num ſuſpectorum teſtium dictis fides adſtipuletur. argum. l. is apud quem. C. de edendo, & c. Iudicantẽ oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere 30. q. 5. ſecundum Gloſſ. in verbo ex tempore. §. in teſtibus conſiderandum 4. q. 3. in Gloſſ. ſuper verbo cauſam. §. & licet dudum in Authen. de teſtib. Quæ etiam Gloſſ. vult.

47 de die † poſſe inquiri. Quem. ſi teſtis ignorauerit, non tamen ob id dictum ſuũ fide deſtituetur arg. l. libellorum. ibi neque autem diem neque horam. ff. de accu. & c. cũ Ioannes Eremita. de fide inſtru. niſi tale eſſet negocium ad quod ſciẽtia diei & horę eſſet neceſſaria, deque hoc quæſtio haberetur, argu. l. aut qui aliter. §. ſi quis ſe denũciauerit. ff. qđ ui, aut clã. Veluti ſi ageretur quæ prior eſſet facta pignoratio, quod pactum foret nouiſsi-

48 mum: vel quid ſimile. Si verò † quid obſcurum teſtis dixerit poteſt ad peti-

tionem aduerſæ patris contra quam eſt productus, vel per officium Iudicis ſi hoc ſibi viſum fuerit expedire reduci etiam poſt publicationem teſtium, vt ob ſcurius per ſe dictum declaret, & interpretetur, nec illa noua videbitur productio, ſed prioris declaratio. non tamen id fiet ad poſtulationem ſuæ patris, a qua, ſcilicet primo fuit productus ſecundum Gloſſ. ſingula ſuper verbo non habebit, § quia multi teſtes. ver. illud tamen indubium eſt in auct. de teſti. quæ Gloſſ. ēē vult non debere teſtem admitti ad declarationem dicti ſui ſi vltro veniat, & iā
49 alteri partium ſit locutus. † Porrò in dubitati iuris eſt ante edicta teſtimonia, ſeu vt noſtri aiunt ante dedicita teſtifica ta licere alicui trinas teſtium productiones facere, Quartam autem non licere, niſi præſtito a litigatore ſacramento, quod nec ipſe, nec quiſquam omnino ſuorum teſtificationes explorarit, quodque nulla doli, aut calumniæ cauſa ſe neceſſariæ probationis gratia quartam dilationem petat. Hoc facto, & quarta illi concedetur, ita tamen vt ob hoc non differantur lites, omni velocitatis diligentia per producentem adhibenda vt quam citiſsime fieri poſsit productionem modis omnibus acceleret. Verum enim vero
50 † ſi quis tantum ſemel, aut bis teſtes produxerit, & teſtificata didicerit, nulla poſt modum productione vtetur, etiam ſi diuina iuſsio hoc præceperit. §. quia vero multi. in auten. de teſtibus. col 7. & c. penul. de teſti. Atteſtationibus ſiquidem publicatis ſicut non licet ſuper eiſdem, ſeu directo contrariis articulis alios, vel eoſdem teſtes, in principali cauſa producere, ſicut nec in appellationis cauſa licet cum vtrobique eadem cauſa ſubornationis ſit timenda ele. 2. de teſtiuus. in clem. Quare l. per hanc C. de temp. ap. permit te ntem in cauſa appellationis non deductum deducere, & non probatum probare, reſtringunt noſtri. Bar. ut locum vendicet in articulis nouis, ſed ita nouis, vt ex antiquis dependeant exemplum in capit. cum Ioannes heremita extra de fide inſtrum. non igitur ſuper articulis eiuſdem vel directę contrariis nouæ pro-
51 bationes admittentur. † Quinimmo non ſolum in cauſa appellationis, ſed & in cauſa primæ inſtantiæ etiam teſtibus publicatis poterint teſtes produci ſuper nouis articulis dependentibus tamen ex antiquis. ca. cauſam quæ vertitur, & ibi, Gloſſ. prima de teſtibus. Hæc vera eum teſtes fuerint primo producti ſuper certis capitulis editis. Nam ſi editi non forent certi articuli, ſed ſimpliciter ſuper quæ ſtione totius controuerſiæ producti eſſent teſtes poſtea denuo producti non poſſent. Cum enim ſemel ſuper tota cauſa generaliter, & indiffinitè protulerint teſtimonium nullum poſtea cenſebitur depedens ſupereſſe, ſuper quo de nuo teſtes poterint produci ſecundum noſtros videlicet Bar. in authen qui ſemel C. de proba. & Panor. in capitu. fraternitatis de de teſtibus in vltim. col Cum teſtium dicta fuerint publicata publicè poterit ſuper dictis ipſorum diſputari. capitu. in
52 cauſis de teſti. † ſed publicatis atteſtationibus, nihil obiici poterit in teſtium perſonas.. Fallit primo ſi iuretur id ex malitia non fieret. Secundo ſi quis ante publicationum proteſtationem ſibi in perſonis teſtium obiiciendi facultatem reſeruauerint. Tertio quando oſtendere poteſt ſe poſt publicationem, quod obiicere vult dediciſſe. capitu. præſentiū authen. extra de teſti. inſuper poſt publicationem, teſtificatorum non debent teſtes poſtea interrogari ad petitionem producentis. niſi vel dolo. vel negligentia examinatorum ſuper omnibus articulis examinatio facta non fuiſſet. capit. per tuas nobis literas extra de teſti. Cæte
53 rum † cùm quis perſonas teſtium ſe uel le poſt publicationem depoſitionū repellere fuerint proteſtatus, ſi qd pro ipſo dixerint, de facili non credetur d. c. præſentiū in fi. Poſtquam iudex teſtem examinauit, pręcipiet ei ne alteri partium quicquam illorum quę dixit, reuelet. eſt
54 † Et ſic quid prodiderit, competenti pœna a iudice plectetur §. qui falſo, vel variæ 4. quæſt. 3. intellige ſi prodiderit ſcilicet ante publicationem. Et in quibuſdam

dam cauſarum auditoris teſtis cum cæteris articulis iurat etiam ſe dicta ſua taciturum. Porrò multitudinem teſtium non oportet tantum ſpectare, ſed etiam teſtium qualitatem, ipſorumque dicta penſare quibus potius lux veritatis aſſiſtat, ex quibus animi ſui motum, iudicem
55 conuenit informare. Pro inde † ſi teſtes alterius patris tantæ ſint fidei integritatis. & præeminentiæ, vt eorum auctoritas merito ſit multitudini teſtium alterius patris præferenda, non eſt dubium quin ſecundum dicta eorundem iudex debeat pronunciare, quanquam multitudine ſuperantur. ca. in præſentia noſtra extra de teſti. Alias ſi quidem numerus teſtium, alias dignitas, & auctoritas attendenda. In ſumma iudex magis ſcire poterit quanta fides habenda ſit teſtibus, qui, & cuius dignitatis, & cuius æſtimationis ſint, & qui ſimpliciter niſi ſint dicere. Verum vnum eundemque præmeditatum ſermonem attulerint an ad ea quæ interrogata ſunt ex tempore veriſimilia reſponderint. Denique iudicem ex ſententia animi ſui æſtimare oportet quod, aut cui credat, aut parum probatum opinetur. l. tertia. §. Ideoque &
56 ſequent. ff. de teſti. Vnius tamen † dictum teſtis non audietur etiam ſi præclare curiæ honore præfulgeat. l. iuriſiurandi. C. eodem titul. nulla enim eſt cauſa, quæ vnius teſtimonio quãuis legitimo terminatur capitu. licet vniuerſis extra eodem titul. Fallit in caſu. l. Theopompus. ff de do. præleg. vt ibi plenè per noſtros. Quanquam in qualibet cauſa Chriſtiani, & maximè clerici non minus quam duorum, vel trium virorum, qui ſint probatę vitæ & fidelis conuerſationis teſtimonium admittatur. Iuxta illud Dominicum, in ore duorum, vel trium ſtet omne verbum. d. capitu. licet vniuerſis, Quædã tamen ſunt cauſæ, quæ plures quam duos exigant teſtes vt ibi-
57 dem. ita † ad teſtamentum condendum requiritur numerus ſeptem teſtiuum. l. hac conſultiſsima. C. qui teſtament. face. poſſ. Adeo vt ſi vnus de ſeptem teſtibus defuerit, iure deficiat, teſtamentum l. ſi vnus. C. de teſtibus.

Hos teſtes, & puberes eſſe conuenit, l. hac conſultiſsima. C. de teſtament. Ita & in codicillis conficiendis quinque teſtes deſiderantur Etenim in omni vlti-
58 ma † voluntate excepto teſtamento, quinque teſtes, vel rogati. vel qui fortuito venerint in vno eodemque tempore debent adhiberi, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis voluntas conficiatur, teſtibus videlicet, quando in ſcriptis voluntas componitur, ſubnotationem ſuam accommodantibus. lege. finali. C. de codicil. Ita quoque coram quinque teſtibus fit donatio mortis cauſa ſiue in ſcriptis ſiue abſque literarum monumentis fiat. leg. vltim. C. de donat. cauſa mor-
59 tis. Inſuper † quinque teſtibus probanda eſt ſolutio debiti in ſcriptis relati ſi quis ſe dicat omnis debiti vel patris ſolutionem ſine ſcriptis feciſſe. Quinque enim teſtes idoneos, ſummæ, atque integrę opinionis oportet pręſto fuiſſe ſolutioni celebratæ, hos que cum ſacramenti religione deponete ſub præſentia ſua debitum eſſe ſolutum quod ſi ſoluerit quis, & per ſcripturam; id eſt, creditore ſecuritatem acceperit hæcque ſecuritas fortuito quopiam caſu interierit, poterit eo caſu probato, etiam debiti ſolutionem per teſtes probare, damnumque ex amiſsione inſtrumenti effugere. Idem ſi poſt ſolutionem teſtes interfuerint confeſsioni creditoris, dicentis ſibi pecuniam debitam ſibi ſolutam eſſe, hæc eſt vera, mens, & genuinus intellectus legis teſtium. C. de teſtibus iuncta ibi Authenti. Quicquid noſtri ibi ſomniente.
60 † Item quinque teſtes intereſſe debent contractui libram auri excedenti ſi in ſcriptis à literarum imperito celebratur Inter quos teſtes tabellio connumeratur. Si autem ſine ſcriptis celebratur contractus, aut per teſtes, aut per iuſiurandum fidem percipiet Actore quidem teſtes deducentes, pulſato autem iurante, aut referentes, ſicuti iudex negotium diſpoſuerit. Hæc in ciuitatibus obtinent. Nam in agris (vbi multa

ſimplici-as eſt,& neque ſcribentium,aut teſtium multorum copia eſt) quæ hacte nus apud eos valuerunt, & in poſterum quoque firma perſiſtant. §.fi.in Acu. de inſtrumen.caure.& fide. col. 6. Per hæc corrigitur ius Codicis dum ait ſi contra ctus quinquaginta librarū auri ſummam ſupgrediatur,chyrographo neque debitū neque debiti ſolutio probatur niſi tres teſtes ꝓbate opinionis chyrographo ſe ſubſcripſerint.l.vlti. C. ſi cer.pet. libram
61 † autem auri conſtituunt ſeptuaginta-duo aurei. l.Quotieſcunque. C. de ſuſcepto præpoſ.& Archi.lib.10. libra uero argenti ex quinque ſolidis conſtat.l. vnica.C.de argenti pretio quod theſau-
62 ris infertur in fi.libri. Solidum † vbiq; pro aureo Glo.iuris exponunt, vt Glo. in verbo aureos.in l.vlt.ff.de in ius uocā. & Glo in verbo vel 20. ſolidis in l. Quicunque.C.de ſer .fug.& aliis locis infinitis. De his latius in VIRIDARIO meo concluſionum iuridicarum Tomo primo, concluſione ſeptuageſima tertia.
63 Nonnunquam & quindecim†adhibentur. Nemini enim proximorum ſacrorum ſcriniorum penitus licet,cum ſit poſterior tempore locum præcedentis ambire niſi fortē ab eo, qui tempore uincit, laborum comparatione ſuperatur,vt 15 primatum eiuſdem ſcrinij teſtimonio cū ſacramenti religione ſubnixus præcedentibus dignior iudicetur.l.vnicuique. C. de ꝓxi.ſacrorum ſcrinio lib. 12. Inter-
64 dum trium † teſtium conſignatio requiritur. Nam ſi mulier pro alio interceſſerit,& in ipſo inſtrumento interceſsionis dixerit ſeſe aliquid accepiſſe, & ita ad interceſsionem veniſſe,& hoc inſtrumentū publicè confectum inueniatur, & à tribus teſtibus conſignatum, omnimodo, credendum eſt eam pecuniam vel res accepiſſe,& non eſſe ei ad Senatuſconſulti Vellei.auxilium regreſſum.l.antiquæ. C.ad Senatuſcōſult.Velle.Item & trium teſtium requirit pręſentiam inuentarij confectio,de qua in §:hinc nobis.ver.ſancimus. in Authentico de hære.& fal.col. 1.Tabellariis enim ſolis quantum ad hoc competit,non creditur,vt ibidem. Inſu-
65 per. † quinque teſtes fidem probet ſubſcripti manumiſsionis chartæ. Nam ſi quis per epiſtolam ſeruum ſuum in libertatem producere maluerit licet ei hoc facere quinque teſtibus adhibitis, qui poſt eius literas ſiue in ſubſcriptione poſitas ſiue per totum textum effuſas literas ſupponentes,fidem perpetuam poſſint chartulæ præbere.Et ſi hoc fecerit ſiue per ſe ſcribendo ſiue per tabellarium libertas, ſeruo competat.l. 1.§.ſancimus.C. de la ti.lib.tol.Alios conſimiles caſus, quibus plures duobus teſtibus adhibēdi ſint breuitatis gratia in alium locum ſuponemus
66 Porrò † tametſi vnius non credatur teſtimonio vri ſuperius dictum, tamē ſi famæ publicę accedat adminiculum ei fides adhibebitur ſecundū Glo.ſuper verbo famam in c 1.extra de appella.id in ciuili cauſa obtinet non etiā in criminali, in qua apertiſsimas decet eſſe,& luce meridiana clariores ꝓbationes.l.vlt.C.de ꝓbat:ſecundum Glo ſuper verbo illorū. in c.veniens.extra de teſtib.Intenta conſiderationis indagine perpendet Iudex
67 † quo vultu,qua conſtantia,quave trepidatione teſtes depouant.Plurimum quippe in excutienda veritate etiā uox,ipſa, & cognitoris ſubtilis diligentia adfert. Nā & ex ſermone,& ex eo,qua quis conſtantia, qua trepidatione quid diceret, vel cuius exiſtimationis quiſque in Ciuitate ſua eſt quædam ad illuminandam, veritatem in lucem emergunt.l.de minore. §.vlt.ff.de quęſtio. Conſiderabit quoque an hi qui ſimpliciter uiſi ſunt dicere, vnum, eundemque pręmeditatum ſermonem attulerint,an eā quæ ab illis interrogata ſunt ex tempore veriſimilia reſponderint.l.3.§.Ideoque diuus. ff. de teſtib. Hoc demum non fuerit prætermittendum in ciuilibus cauſis ſi teſtes abſint teſtium receptionem poſſe cōmitti,† ſed
68 in criminalibus cauſis,in quibus de magnis eſt periculum omnibus modis apud iudices præſentari debere teſtes, & quæ ſint eis cognita edocere, vbi & tormentorum forſan erit opus,& aliis omnibus obſeruationibus in Authentico de teſtibus.§.& quoniam ſcimus. in fine. col. 7:

Nam

Nam in criminalibus teſtes apud iudices repræſentandi ſunt, vt cùm res exegerit tormentis ſubiiciantur Auct en. apud elo quentiſsimum. C.de fide inſtrumentorũ.
69 † Deniq; iudices cum ſolum numerum teſtium quem neceſſarium eſſe putauerint, euocari patiantur, nec effrenata teſtate ad vexandos homines ſuperflua multitudo teſtium protrahatur. l.1 § fin. ff.de teſtibus.

F I N I S.

TRACTATVS DE TESTIBVS ET EORVM REPROBATIONE,

D. NELLI DE SANCTO GEMINIANO I. V. D.

SVMMARIVM.

1 *TEſtes omnes eſſe poſſunt, qui non prohibentur.*
Cuncta licita ſunt, niſi decreto, aut lege prohibentur.
2 *Teſtes omnes eſſe prohibentur, qui accuſare non poſſunt.*
Teſtis qui non admittitur in cauſa principali, nõ admittitur in cauſa appellationis.
3 *Inimicus etiam de recenti recõciliatus, à teſtimonio repellitur.*
Habitans cũ inimico à teſtificãdo reÿcitur.
Inimicitiæ obliuio ex antiquitate temporis præſumitur.
Inimicitia parua teſtem non repellit.
4 *Inimicitia an ſit parua vel magna in arbitrio iudicis relinquitur.*
Inimicus habens iuſtam cauſam inimicandi non repellitur à teſtimonio.
5 *Amicus an omnino a teſtimonio repellatur.*
Habitãtium in eadem domo an poſſit vnus pro alio teſtificari.
6 *Coniurator ſeu conſpirator repellitur à teſtimonio.*
Teſtes inſtrumẽti vel ſcripturę propter amicitiam non repelluntur.
7 *Pater vel mater pro filio, vel filius pro patre, vel matre, quando poterit eſſe teſtis.*
8 *Conſanguineo in contradictorio iudicio minus creditur, ſeu in cõtradictorio magis.*
Frater pro fratre & contra fratrem in cauſa ciuili admittitur ad teſtimonium: ſecus in cauſa criminali.
9 *Callaterales & conſanguinei volẽtes inter ſe admittuntur ad teſtimonium etiam in cauſa criminali. Et quãdo inter extraneos in cauſa ciuili.*
10 *Socius pro ſocio teſtificatur: quando emolumentum ad ipſum non ſpectat.*
11 *Domeſtici quando ad teſtimonium admittantur.*
Domeſtici qui dicantur.
12 *Vaſallus teſtificatur pro domino, & contra dominum.*
Seruus non poteſt pro domino teſtificari.
Libertus contra patronum non teſtificatur.
13 *Teſtis de vniuerſitate quando poſſit eſſe teſtis in cauſa vniuerſitatis.*
14 *Prælatus vel rector eccleſiæ an in cauſa ſuę eccleſiæ teſtis eſſe poſſit.*
Abbas poteſt eſſe teſtis in cauſa monaſterÿ.
15 *Crimnoſus in crimine perſeuerans non admittitur ad teſtificandum.*
Teſtis cui opponitur crimen non admittitur in ciuili vel criminali priuſquam probauerit ſe innocentem.
Examinari an poterint alÿ quando ex quatuor exiſtentibus in vna domo vnus occiditur.

16 *Particeps criminis non admittitur ad teſtimonium, etiam iudicium, præterquam in cauſa hæreſis, & ſimoniæ,*

Infamis Iudæus & legibus odioſus conuinci per teſtes idoneos debet.

Criminoſus ſocius teſtimonio repellitur.

17 *Homicida admittitur de iure ciuili ad teſtimonium: Secus de iure canonico.*

Teſtis interrogatus dicens ſe homicidam, puniri non poteſt.

18 *Fur, raptor, & adulter manifeſtus, vel quilibet exiſtens in peccato mortali, non admittitur ad teſtimonum.*

Aſſocians aliquem ad committendum adulterium, an teſtimonium dicat in cauſa adulterij.

19 *Infamis, an, & quando admittatur in teſtē.*

Teſtimonium eſt dicere dignitas: & actus legitimus infantibus interdictus.

Infamia teſtis poteſt etiam poſt mortem probari.

Teſti vacillanti non eſt præſtanda fide.

Teſti confitenti ſe eſſe infamem, vel inimicū non creditur.

20 *Excommunicatus & ſuſpenſus a teſtimonio repellitur, & an excommunicato, vel con contra excommunicatum?*

Accuſator non poteſt eſſe teſtis.

Concubinarius manifeſtus, vel inceſtuoſus non admittitur.

Hermaphroditus ad teſtimonium non eſt admittendus.

Iudæus vel paganus, vel hæreticus contra Chriſtianum teſtis eſſe nō poteſt. pro Chriſtiano vero ſic.

Orthodoxum contra infidelem ad teſtimoniū admittitur.

21 *Impubes quibus caſibus teſtificetur, & an actus pubes teſtificari poſſit de eo quod vidit in pupillari ętate.*

Seruus factus liber an teſtificari poſſit, de iis quæ vidit, cum in ſeruitute erat. remiſſiuè.

22 *Monachus & canonicus regularis nō teſtificantur ſine ſuperioris licentia, in cauſa vero eccleſiæ ſuæ ſic.*

Clericus in cauſa ſuæ eccleſiæ in teſtem admittitur.

Adminiſtrator eccleſiæ ſi per contractū quē celebrauit teſtimonium dicit.

23 *Seruus quando poſſit eſſe teſtis.*

Aſcriptitius poteſt eſſe teſtis: ſtatus liber verò non.

24 *Teſtis inteſtabilis qui communi opinione reputabatur teſtabilis, an & quando admittatur.*

25 *Conditio teſtis tempore teſtimonij inſpicitur, quando ſunt de ſubſtantia rei.*

Intellectus l. j. C. de teſta. & ff. ad Carbon. l. 3. §. de cauſis.

26 *Teſtis in probanda inhabilitate duo teſtes ſufficiunt.*

Teſtes debent eſſe bonæ famæ tempore iuramenti & depoſitionis.

27 *Dictum teſtis trahitur ad tempus iuramenti.*

28 *Teſtamentum qui facere non poteſt, teſtimonium ferre non valet.*

Mutus an teſtis eſſe poſſit. remiſſiuè.

29 *Cæcus teſtificatur de auditu, quando habet voces notas, & de his quæ ante cęcitatem vidit.*

30 *Pauper quando ad teſtimoniū admittatur.*

Crucem portantes, & publice pęnitentes an ad teſtimonia admittantur.

31 *Iudex, aduocatus, procurator, aſſeſſor, executor, actor, vel arbiter, quando poſſunt eſſe teſtes.*

32 *Mulier an, & quando admittatur ad teſtimonium.*

Mulieri inſpicienti aliquam, & aſſerenti non eſſe cognitam, an credatur.

33 *Fideiuſſor pro debitore qui ſoluendo eſt teſtificatur.*

Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis inter creditorem & debitorem. remiſſiuè.

34 *Cedens an teſtificari poſſit pro ceſſionario.*

Creditor pro debitore non teſtificatur.

Teſtimonium quis non dicit contra eum, quē in ius uocare non poteſt.

Legatarius poteſt eſſe teſtis de his quæ in teſtamento continentur.

Tutor interdum teſtis eſt pro pupillo.

Familia officialis interdum tempore ſyndicatus examinetur.

35 *Frater pro vxore fratis teſtificatur.*

Beneficiati pro prælato de ſua creatione ſeu titulo teſtificantur.

Magi-

Magiſter pro diſcipulis an poſſit teſtificari. remiſſiuè.

Compater an poſsit eſſe teſtis, vel iudex pro compatre. remiſsiuè.

36 *Maior ſeptuaginta annis non cogitur eſſe teſtis.*

Teſtes in qua ętate ſunt recipiẽdi, remiſſiuè.

Teſtes prohibiti an admittantur, quando proceditur ſine ſolennitate iuris. remiſſiue.

37 *Index dat ſaluum conductum teſtibus.*

Teſtes non ſunt à longè vocandi, quãdo plus expenderetur quàm ſit valor cauſæ.

Teſtibus debent expenſa fieri, ſed non reſici damna.

38 *Teſtes citati ſi non veniunt quod remediũ contra eos competat. & quid ſi tardant deponere.*

Teſtis ſi extra iudicium coram iudice non in figura iudicij dicit ſe negocio non interfuiſſe, cogi debet ad deponendum, & ſtatur depoſitioni.

Teſtis qui teſtificari promiſit, cogitur teſtimonium perhibere.

39 *Teſtis qui, vt veritas occultetur, cõparere non vult, crimine ſtellionatus punitur.*

40 *Teſtis quibus caſibus teſtificari cogatur.*

Teſtis qui venit ad iudicium, & iurauit, ſine licentia iudicis recedere non debet, & vltra quindecim dies teneri non poteſt.

Litigatores ſine licentia iudicis recedere nõ debent. alias non dicuntur veniſſe.

Teſtis de non recedendo ſatiſdare debet, & ſi non poteſt debet iurare, & alterum nõ faciens ad carceres deduci debet.

42 *Teſtis qui non fuit citatus nec monitus deponens cum iuramento probat.*

Intellectus l. presbyteri, C. de epiſ. & cler.

Teſtis qui non cogitur teſtificari non eſt citandus.

43 *Teſtium receptio contra non citatum non valet.*

Cogi nunquid aliquis poſsit, vt dimittat teſtes contra ſe teſtificari.

44 *Index de conditione teſtis inquirere debet, ſed licet non inquirat eius dictum valet.*

Teſtis licet debeat cauſam ſui dicti dicere, & ſuper hoc interrogari, ſi eſt omiſſum teſtimonium non vitiatur.

45 *Dilatio quarta ad producendos teſtes quando detur, & quando quinta.*

Teſtes producti ſuper vna cauſa an poſsint iterum reproduci in alia ſuper eodem articulo.

46 *Teſtes ijdem ante publicationem non poſſunt ſępe produci niſi ex cauſa.*

47 *Teſtes poſſunt produci ante publicatis teſtibus etiam ſi eſt renunciatum productioni teſtium.*

Renunciatio ſpecialiter facta de non producendo teſtes ſuper aliquo capitulo tenet.

48 *Iudex inquirens, et promotor inquiſitus qui ſuam iniuriam, vel intereſſe non proſequiquitur, poſt didicita teſtificata poteſt teſtes inducere.*

Teſtes in criminalibus coguntur venire ad iudicem qui de cauſa cognoſcet.

49 *Iudex ex officio poteſt recipere teſtes in cauſa poſt aperturam teſtium, etiam ad coadiuuandum accuſationem.*

Iudex in cauſa inquiſitionis an poſſit examinare teſtem poſt didicita teſtificata.

50 *Procurator non inducit teſtes, ſtante ſtatuto quòd nõ poſsint induci niſi a principali.*

51 *Teſtes quando recepti ſunt parte abſente, intelligitur parte exceptio reſeruata.*

Nomina teſtium iudici edens an poſsit aliqua detraere.

52 *Teſtium præſentium eaminatio non poteſt per iudicem alij committi, ſed per ipſum iudicem fieri debet.*

53 *Iudex quando poſsit mittere notarium ad examinandum.*

Intellectus ad §. quoniam auth. in auth. de teſti. & de fide inſtru. l. iudices.

54 *Teſtis quando dixit non dixiſſe prout notarius ſcripſit, magis notario creditur ſi fuit præſens iudex. & uide infra numer. 246. & 251.*

55 *Teſtibus productis poteſt contra earum perſona opponi.*

Exceptio quæ uni obſtat non retardat proceſſum ſi adſunt alij.

Exceptiones contra teſtem crimineſum qualiter formentur.

56 *Exceptio contra teſtes quãdo ſit ꝓponẽda.*

57 *Producens teſtes opponit contra tivs perſonas, ſi [illegible]uſa de nouo emerſerit.*

58 Proteſtatio facta contra perſonam teſtis contra me producti ſi pro me deponit mihi non nocet, niſi talis proteſtatio fuerit per partem ratificata.

Teſtium facta publicatione non poteſt obijci contra eorum perſonas, niſi proteſtatio à principio facta fuerit.

59 Teſtis iuramentum quid continere debeat.

60 Teſtis qui depoſuit non iuratus, ſi poſtea iurat non probat.

61 Iurare de credulitate quis poſsit.

62 Eccleſia vt poſsit arma ſpiritualia exercere ſufficit, quòd habeat iuſtitiã veritatis indubitanter, licet non probatam.

63 Teſtis iurans dicere purã & merã veritatẽ, deponendo de fama non probat.

64 Teſtis iurans non tactis ſcripturis deponendo falſum puniri poteſt.

65 Dies depoſitionis teſtis qui iurauit, & depoſuit editur & non iuramenti. & vide nu. 71.

66 Teſtis poteſt per ordinarium compelli vt coram eo iure.

67 Teſtis iurans dicere veritatem ſuper articulis, ſi extra deponit quando probet.

68 Iuramentum teſtis poteſt conſenſu partiũ remitti.

69 Teſtis iurans dicere veritatem ſuper tota cauſa principali, intelligitur etiam ſuper emergentibus.

70 Habens terminum ad prabandum, probaſſe non dicitur, ſi fecit teſtes in termino iurare.

Probatio quid ſit.

Probatio clara & certa eſſe debet.

71 Teſtes debent iuraſſe & depoſuiſſe intra terminum, ſi lex ſiue miniſterio hominis terminũ ad probandum aſsignat.

72 Teſtis iurans in termino licet extra terminum deponat, in termino depoſuiſſe dicitur.

Partis citatio reqritur in iuramẽto teſtis.

Teſtis non præſumuntur iurare niſi in actis de iuramento appareat.

73 Teſtes poſt litem conteſtatam non ante recipiuntur, vbi ponuntur triginta quatuor caſus in quibus recipiuntur ante litem conteſtatam.

74 Teſtis recepti ante litem cõteſtatam, vt quia ſenes, vel infirmi non publicantur. & quando publicentur reo præſente in iudicio, & actore abſente & quando publicentur. nume. 78.

75 Teſtes quando dicunt nihil ſcire, poſſunt alij publicatis teſtibus ſuper iiſdem capitulis produci.

76 Teſtes examinãdi ad æternam rei memoriã coram quo iudice examinentur.

77 Teſtes publicati ad æternam rei memoriã pro reo, an valeat ſaluo iure opponendi contra perſonas & dicta.

78 Intellectus ad l. 3 ff. ad leg. Aquil. & ad l. in lege. Aquilia ſi deletum.

Intellectus ad l. 3. §. quę cauſę. ff. ad Carb.

Actio non oritur ex publicatione teſtiũ.

79 Citatio perſonalis an requiratur quando teſtes extra ordinem examinantur.

Citatus non eſt ſemper admittendus ad contradicendum.

80 Præſentia partium quòd non ſit neceſſaria, quando teſtes publicantur.

Intellectus ad Glo. in l. geſta. C. de re iud.

81 Atteſtationes non publicatæ, non faciunt fidem.

82 Poſſidens poteſt petere examinari teſtes ad æternam memoriam, non poſsidens nõ.

83 Teſtes duo regulariter ſufficiunt.

Teſtes ſeptuaginta duo requiruntur in depoſitione Epiſcopi Cardinalis.

Quadraginta quatuor in presbytero Cardina [li.

Viginti ſex in diacono Cardinali.

Septem aliorum clericorum.

84 Teſtes quinque in probanda ſolutione debiti inſcriptis, & in quibus caſibus requirantur plures, vel pauciores. late. & vide etiam infra nu. 87.

85 Teſtimonio vnius quando credatur, vbi ponuntur viginti nouem caſus.

86 Volens producere quadraginta teſtes, ſi iudex non vult recipere niſi viginti, appellare poteſt.

87 Teſtis vnius dictum cum alijs indicijs an ſemiplenam fidem faciat.

88 Tabellio qui inſtrumentum confecit in numero teſtium non connumerantur.

Intellectus ad l. Domicius. Labeo. ff. de teſ.

89 Practica examinandi teſtes non latinos per notarium latinum.

Te-

Teſtes duo ſi deponant vnus Latinè, & alius Græcè prob.nt.

Defectus locutionis teſtimoniũ nõ vitiat.

Teſtes debent recipi ſecretè, & deponere debent de his quę percipiuntur ſenſu corporeo, non de his quæ percipiuntur iudicio intellectus.

90 *Teſtis non poteſt dictum ſuum in ſcriptis deponere maximè in criminalibus. Nã iudex debet audire qua fronte, & qua trepidatione loquatur.*

91 *Teſtes non examinantur ſuper articulo ſuper quo non ſunt inducti. Nec debent iurare niſi ſuper eo ſuper quo inducti ſunt, niſi in caſibus in quibus iudex poteſt ex officio eius examinare.*

92 *Teſtis deponens ſuper dependentÿs & connexis non dicitur deponere extra articulum.*

93 *Articulus quòd producatur non eſt de ſubſtantia probationis.*

Teſtis dictum quod deponit ſuper libello valet, ſi articuli non ſunt formati.

94 *Dictum teſtis uerum in articulo non vitiatur ſi teſtis dixit falſum extra articulũ*

95 *Iudex cogit teſtem in iudicio ad dicendum veritatem, licet extra iudicium dixerit ſe nihil ſcire.*

96 *Teſtes qui compelli poſſunt, quando ſponte deponunt, debent in actis redigi.*

97 *Teſtes ꝓ vtraque parte deponere debent, et iurare. Expenſis producentis ad egregias perſonas notarius mittitur.*

Teſtis de longinquo producens facit expenſas.

98 *Teſtium dicta ſcribi debent alias ſententia non valeat, nec dicta per iudicem & notarium probant.*

99 *Teſtes debent ſecũdum interrogatorias examinari vt proſint producenti, alias pro non receptis habentur.*

Interrogatoria teſtiũ an poſſint emẽdari.

Dictum teſtis nõ interrogati de cauſa ſciẽtiæ an valeat remiſſiuè

100 *Teſtimonia iudiciaria duobus modis dicuntur.*

101 *Teſtes ſeniores iunioribus præferuntur.*

102 *Inſtruere teſtes qui negocio interfuerunt licet.*

Teſtimonium an ualeat ſi teſtes ſe inuicem inſtruunt.

103 *Teſtis ſuſpectus de circunſtantÿs interrogatur.*

104 *Teſtis vnus ſurrogatus loco vlterius ꝑꝑ caſum ad actum inchoatum dẽt interrogare alias de geſtis in eorũ præſentia.*

Teſtes audire, & uidere debeant teſtatorem aliàs non ualet teſtamentum.

Teſtificari de facto ſuo an quis poſſit

105 *Teſtis ſentiens commodum etiam in conſequentiam quando teſtificari poſſit.*

Intellectus ad l. qui teſtamento §. legatarÿ. ff. de teſta.

106 *Teſtes quando poſſit repeti.*

107 *Teſtis quando poßit dictum ſuum damnare, corrigere, vel interpretari.*

108 *Iudex poſt concluſum in cauſa an interroget teſtes.*

109 *Teſtis etiam ex interuallo dictum ſuum declarat: quando fungitur officio iudicis & teſtis.*

110 *Teſtis uarians an probat, & ſi dicit primò quòd non recordatur, poſtea ſic, ſtatur ſecundo dicto.*

Dicto teſtis facto in iudicio ſtatur, licet cõtrarium extra iudicium dixerit.

111 *Teſtis ſi dixit ſic, imo ſic, ſtatur ſecundo.*

Teſtis qui dixit herei non credo, vel neſcio, poteſt hodie dicere ſcio, vel credo, & ſecundo dicto ſtatur.

112 *Teſtis deponens ambiguè, quando poterit interpretari pro quo depoſuerit.*

113 *Teſtes magis idonei requiruntur in criminalibus, quàm in ciuilibus.*

Probationes apertiſſimè in cirimìnalibus requiruntur.

Iuramentum in ſupplementum probationum non deferunt in cauſa criminali ciuiliter mota.

Probatio exacta magis requiritur cũ agitur de crimine criminaliter, quàm ciuiliter.

Agi ciuiliter de crimine quando dicatur, & quando criminaliter. remiſſiuè.

114 *Teſtes in cauſa criminali torquentur, & quid in ciuili.*

Teſtis vacillans in cauſa ciuili poteſt retorqueri.

Indicia eadem requiruntur ad torquendũ teſtes, quę in reo.
Teſtes an examinari poſsint parte non citata in cauſa inquiſitionis. remiſſiuè.
Teſtis in cauſa inquiſitionis non debet deponere de occultis, ſed de illis, vbi clamor aliquis proceſſit, & ſi de occultis deponit non propter hoc reus eſt puniendus.
115 *Teſtis quando vacillat notarius ſcribit vacillationẽ de mandato iudicis. Idẽ ſi trepidat, vel mutat colorem in facie.*
116 *Teſtis deponens de viſu reprobari poteſt ratione naturale.*
117 *Teſtis deponens ſuper inquiſitione dicens occidentem cognouiſſe, ſed non occiſum nõ probat.*
118 *Teſtis deponens ſuper inceſtu, ſi deponit cõiunctionem carnalem, & non conſanguinitatem an probat.*
119 *Teſtes quorum vnus deponit de veritate, alius de fama probant.*

QVIA TESTIVM materia ampliſsimè eſt diffuſa, & p multos doctores tractatur diffuſè. & maximè per Spe. decreui ſub compendio verborum omnia quæcunque inueniam breuiſsimè per concluſiones colligere, ſequendo in quibuſdam ordinem Spe. & omnia eius dicta concluſiuè recitabo. ego Nellus de Sancto Geminiano Iuriſ. vtriuſque Doctor precibus aliquorum ſociorum meorum humiliter condeſcendi ad hoc opus compilandum. Suſcipiant igitur lucidum, & fauorabile munus quod lungo meo tempore inſtantiſsimè petierunt.

1 SCIENDVM † primò eſt, quòd omnes poſſunt eſſe teſtes, qui non prohibentur. vnde edictum de teſtibus eſt permiſſorium. vt ff. de teſti. l. 1. § 1 cuncta enim licita ſunt niſi decreto aut l. prohibeantur. ff. ex quib. cau. ma. l. nunquam eius & extrà de deſpo. impu. c. ad diſſoluendum. ſic ergo. quicunque non prohibetur à teſtimonium poteſt teſtificari.

2 VIDEAMVS † ergo nunc qui prohibetur. Et generaliter nota quòd omnis qui prohibentur accuſare, per tit. C. qui accu. non poſ. prohibentur teſtificariri in cauſa criminali. vt not. in rub. C. qui accu. nõ poſ & in c. teſtis: 5. q. 1. & qui non admittitur in cauſa prinipali, non admittitur in cauſa appellationis: vt in ca. Romana. de ap. in vi. & qui repellantur. vide Gloſſ. 1. q. 1. c. ſi quis. & 4. q. 5. in ſumma. & qui repellitur ab accuſando repellitur à teſtimonio. vide Gloſſ. in ſumma. 4. queſti 3. & 2.

3 INIMICVS † à teſtimonio repellitur. Idem ſi cum inimico habitat. Si eſt inimicus propter litem criminalem illa durante non admittitur, ſi propter ciuilem admittitur: ſed tempore diſputationis diſcutietur an ei ſit fides adhibenda. Inimicus ergo magna inimicitia repellitur à teſtimonio: ſecus ſi parua ſit: vt in Specu. de teſte in princ. Sed Inno. in c. cùm oporteat in fi. de accu. dixit. quòd inimicus reconciliatus non admittitur ad teſtimoniũ ſi reconciliatio erat recens, ſecus in antiqua: quia ex antiquitate temporis præſumitur obliuio. vide Gloſſ. 4. q. 5. c. accuſatores. quæ eſt no. ad hoc facit ff. de vſuca. l. furtum. § fundi. & quòd not. in cap. per tuas. de ſimo. in Gloſſ. in verſ. teſtes. & ff. de accu. tuto. l. athletas. §. dat remiſsionẽ inſti. de inuti. ſtipu. in fi. & dixit Inno. vbi ſupra, quòd inimicitia repellit ſi erat capitalis inimicitia vel magna. vbi tamen erat parua non repellit: ſed ei adhibetur fides. & vide C. de teſti. in auct. ſi dicatur.

4 † An autem inimicitia ſit magna vel parua iudicis arbitrio relinquitur: ſecundum Innoc. in c. cùm oporteat. de accuſ & vide per Barto. in l. 1 §. cum quis. ff. de queſtionib. & in Gloſſ. d. c. accuſatores. 4. q. 5. quæ probat ſupra dictam diſtinctionem. & dixit Inn. extrà, de re iud. c. 1. quod inimicus qui habet iuſtam cauſam inimicandi non repellitur à teſtimonio: vt not. per cum vide.

5 AMICVS † maxima amicitia aſtrictus à teſtimonio repellitur: ſecus ſi leui. de verb. ſign. l. late. in Spe. de teſti in prin. & nota. in Gloſſ. l. ſciendum. ff. de vſur. non ergo in totum repellitur amicus à teſtimonio

monio pro amico, ſed ei minus fidei adhibetur. vt eſt tex. in aūc. de mona. §. cogitandū. quod eſt verum, niſi inter eos eſſet tanta amicitia quòd in eis ſit vnum velle & etiam vnum nolle, vt l. etiam. C. de teſti. & l. 4. & ff. eo. & per Ang. in d §. cogitandū qui dixit per illum text. ꝙ ſi ſunt plures cohabitantes in eadē domo, vnus poteſt teſtificari pro alio, ſicut & monachi, nec repelluntur ratione cohabitat. onis, ſicut nec monachi. niſi alia de cauſa

6 repellatur. quod eſt no. ad multa † Conſpirator ſeu cōiurator a teſtimonio repelliur: vt in Spe. de teſti. in princip. in ver. item quòd eſt conſpirator. Teſtes inſtrumenti vel ſcripturę non repelluntur propter amicitiam, vt no. in C. qui po. in pig. ha. l. ſcripturas.

7 Pater † & mater regulariter pro filio, vel contra filium non teſtificantur: nec filius pro eis, nec contra eos. Idem in aſcendentibus & deſcendentibus vtriuſque ſexus in infinitū, vt in Spec. de teſte. in prin. ver. item quòd eſt parēs. & inſti. de teſta. §. pater. & vide Bar. ff. de teſta. l. qui teſtamento. § his quoque. vbi tractatur noſtra materia. Dicta regula fallit: quia pater poteſt eſſe teſtis in teſtamento filij teſtantis de caſtren. pecu. Item pater teſtificatur pro filio in cauſa religionis. Item mater cum quæritur de ętate, genere ſeu cognatione filij. Quarto fallit in cauſis matrimonialibus ſcilicet cum quæritur an matrimonium poſsit ſubſiſtere cum eis propter conſanguinitatem vel affinitatem. Sed ſi quærtur an matrimonium ſit contractum vel non, ſponſa dicentem contrarium, & ſponſo negante, ſi ipſe ſit ditior vel potentior vel honorabilior, pater vel mater ſponſæ non admittitur. Si verò pater vel mater inferior ſit, vel fauore matrimonis, ſi ſint pares videntur ſuſpecti, vnde iudex arbitrabitur. Sed ſi vir & vxor ſe habēt vt excedentia & exceſſa, vt quia vir eſt ditior illa nobilior, vel econtra, etiam iudex arbitrabitur. pater autem & filius qui eſt in eius poteſtate eodem teſtimonio vel negatiuè extraneo ſimul eſſe teſtes poſſunt. in patris verò teſtamento filius eſſe teſtis non poteſt, nec pater, vel qui in eius poteſtate eſt. niſi filius teſtator ſit miles, ſeu de caſtrenſi teſtetur: quia tunc ſi ante miſſionem facit teſtamentum, pater pōt teſtis adhiberi: ſecus ſi poſt. Spe. in tit. de teſte. in prin. ver. item quod eſt parens. de materia vide quod no. ff. de prob. l. etiam matris. & ibi etiam ponitur an pater poſſit eſſe teſtis pro filio emancipato: & etiā ibi no. an ſocer pro genero, vel econtra, frater pro fratre. & de viro & vxore. & an vnus canonicus poſsit eſſe teſtis in cauſa capituli. & vide qđ not. C. de teſtibus. l. parētes vbi punitur de filio adoptiuo.

8 Consanguinei † minus creditur in contradictorio iudicio. l. magis puto. §. in primis. ff. de re. eorum. & Bald. in concluſionibus tenet. ſed non in contradictorio magis creditur, nec eſt ſemper ſtādum confeſsioni eorū, frater pro fratre, & contra fratrem admittitur in cauſa ciuili, cum non prohibeatur niſi habeant omnia bona cōmunia pro indiuiſo. minor tamen fides ei adhibetur. In criminali verò non admittitur præterquam in cauſa hæreſis. nec etiam in criminali Affines

9 admittuntur † ſed etiam collaterales & conſanguinei volentes interſe admittuntur etiam in criminali poſt tertium gradum: quia vſque ad illum non coguntur teſtificari. ſi tamen teſtes in pari gradu attinent producenti, & ei contra quem producuntur admittentur. quia par cauſa affectionis prohibitionem tollit in ciuili autem remoti & propinqui conſanguinei inter ſe pro & contra, & inter extraneos admittuntur. Argu. tamen contra: quia ſunt domeſticæ perſonæ. Spe. de teſte. in prin. ver. ſed nunquid frater. & an frater admittatur? vide Barto. no. in d. l. qui teſtamento. & quando coniunctus pro coniuncto admittitur, vide quod no. etiam in dicta l. etiam matris. & ibi dixi. ſi conſanguinei in cauſa matrimonij, & in cauſa eccleſiæ, & domeſtici admittuntur ad teſtificandum. 8. diſt. c. 2. in gloſſ. & an coniuncti ſint idonei. vide Gloſſ. 4. quæſtio. 5. c. 3.

10 Socius † admittitur pro ſocio pro parte ſocij non pro ſua, vt per Iun. in c. 3.

de

de teſti. idem ſi incidenter ſine ſocietate ſit res cômunis, ſecus eſſent ſocij omniũ bonorum, vel illius quæ peritur, quæ cômunis eſt. ſic ergo ſolum conſideratur, an ad ſocium teſtificantem aliquo caſu emolumentum pertineat, vt tunc non admittatur vide Spec. in tit. de teſte in princip. verſ. ſed nunquid ſocius. & vide Ange. ff. ſi quis cau. l. ſi duo rei. in prin.

11 DOMESTICI † teſtes non admittuntur ad teſtificandum. Fallit. C de repudi. l. cõſenſu. ſed colonus & aſcriptitius licet domeſtici ſint, tñ admittuntur de cõſuetudine ꝓ domino, ſed minor fides eis adhibetur. Clientulus & mercenarius domeſtici ſunt. & dum ſeruiunt non admittuntur pro domino. ſed ſi fuerint olim, nunc autem non ſunt, admittuntur. Eſt ergo conſilium quòd dominus eos liberet, & poſſunt teſtificari, niſi conſtet de fraude. vt in Spec. de teſte. in ver. item excipitur: & qui dicuntur domeſtici. ibi vide. Domeſtici admittuntur in cauſa eccleſiæ. 28. diſt. cap. 2. in Gloſſ. & quando admittuntur. vide in d l. conſenſu. §. ſuper plagis. & C. de teſti. l. 2. & 14. qõ. 2 in Gloſſ ſummæ admittuntur tamen domeſtici inter ſe vbi eſt par ratio affectionis. Idem quando aduerſarius eius inducit ſicut dicimus in aduocato. Fallit quando ſunt tales quibus imperari poteſt ratione patriæ poteſtatis vel domini. Quid ergo in vaſallo. infra, dicetur. & per Spec. vbi ſupra. Seruitores autem familiares an poſſunt eſſe teſtes pro domino, eo quia domeſtici ſunt? vide inſtit de teſtam. § pater. Sed an qui tempore contractus erat meus domeſticus, poſtea deſiit eſſe, admittatur pro me. vide ff. de quæſtion. l. 1. § idem. Quid econtra. vide eãdem. l. 1. §. ſi ſeruus, ad hoc. an ſubditus admittatur pro domino, vide C. de teſt. b. l. eos. quid econtra, vide ff. de teſtib. l. idonei. & extra, de offic. deleg. c. cauſam quæ familiares autem quib. hodie vtimur poſſunt teſtificari pro domino, dummodo honeſt. ſunt. vt per Innoc. in cap fraternitatis. de teſtib.

12 VASALLVS † poteſt teſtificari ꝓ domino, licet nõ poſſit eſſe iudex: quia plures requiruntur eſſe iudices quàm eſſe teſtes Vel diſtingue. aut eſt magnum feudum, & tunc non admittatur. aut eſt paruum, & teſtimonium dicat. Vel dic. aut vaſallus eſt obligatus ad præſtandum domino ſeruitia tantùm, & non ad fidelitatem. & admittatur in illis qui tenent decimas ab eccleſijs. aut eſt obligatus. quia iurauit fidelitatem, & non poteſt: quia iuramentum repræſentat quãdam ſpeciem ſeruitutis, & ſeruus pro domino non poteſt teſtificari. Spe. in tit. de teſte §. ſed nũquid vaſallus. Vaſallus autem poteſt teſtificari contra dominum in cauſa feudi: vt C. de teſt. l. aduerſus, & poſiti in noſtro repertorio, in titu. de feudis. libertus contra patronum non teſtificatur, quia eius perſona debet videri ſibi ſancta. Spec. vbi ſupra. Idem in filio liberti. Spec e. ti. ver. item quòd eſt libertus.

13 IN CAVSA † vniuerſitatis vel collegii quilibet de vniuerſitate vel collegio habet teſtificari, in defectum tamen aliorum, & non aliter, pro ipſa vel ipſo. ſed contra benè poſſunt. vel dic indiſtinctè admitti in ciuili: quia cauſa vniuerſitatis non eſt ſingulorum. in criminali verò ſi prælatus accuſetur, tunc aut ab vno de vniuerſitate accuſetur, & alius de vniuerſitate admittitur: quia par in vtroque ratio eſt. Aut extraneus accuſatur ab vno de vniuerſitate, & accuſatus nõ inducit ſocium niſi in ſubſidium. Spe in tit. de teſte, in princ. verſi ſed nunquid in caſu vniuerſitatis de materia. vide Gloſſ. 3. q. 8. cap. nihilominus & inſtit. de re. diui. §. vniuerſitatis. & ff. de in ius vo. l. ſed cum hac. §. qui manumittitur. & ſic videtur quòd ſinguli de vniuerſitate ſint teſtes in cauſa collectarum. In contrariũ videbatur quaſi ſinguli ſerant vtilitatem: arg. ff. de leg. 1. l. ab omnibus. in princi. in contrariũ eſt communis opi. quia cauſa non tractatur nomine ſingulorum, nec ſinguli propter partes iudicij. & præſertim ſi non ſint teſtes ſuper articulo principali. ſed ſuper incidenti. arg. inſti. de teſtam. §. legatariis. & ff. de iudi l. prima Bald. in concluſione. in principio.

14 PRAELATVS † vel rector eccleſiæ ĩ cã eccle-

eccleſiæ poteſt eſſe teſtis. actor tamē & te
ſtis ſimul eſſe non poteſt. vnde cauſam a-
lij committit, & ipſe erit teſtis, & ſi con-
ſtitutio procuratore dicat Abbas & con-
uentus cōſtituit talem procuratorem ab-
bas poterit eſſe teſtis & quilibet de conuę
tu. Et ſi adminiſtrator eccleſiæ contrahit,
qui contractus in dubium reuocātur po-
terit adminiſtrator teſtificari, vt in Spec.
de teſt. §. 1. verſ. ſed nunquid rector. Ab-
bas poteſt eſſe teſtis in cauſa monaſterij:
Inno. in c. ad hæc. extrà, de teſti. venditor
pro emptore, donator pro donatario, an
admittantur? dic vt notat. ff. de teſti. in l.
nullus per Cy. C. eo. l. nullus.

15 Criminosvs † ſi in crimine perſe
uerat non valet eius dictum in criminali
ſiue in ciuili, etiam dum de crimine ciui
liter agitur, niſi eſſet tale quod infamiam
irroget & probet hoc per ſacerdotem cui
crimen confeſſus eſt. & hoc vbi crimen
manifeſtum eſt ſine probatione præſumi
tur eum pœnituiſſe: & ſuæ ſalutis memo
rem eſſe. vbi verò agitur criminaliter, ſi-
ue ſit manifeſtum ſiue ſit occultum, re-
pellitur: ſi aliàs de crimine conuictus exi-
ſtat, vel confeſſus, vel ſi ex hoc facto eius
opi. ſit grauata, vel ſi ei probari poterit.
licet egerit pęnitentiam. Is ergo cui op-
ponitur crimen non admittitur in ciuili,
vel criminali priuſquam probauerit ſe in
nocentem, ſiue cōuictus fuerit, ſiue non,
dummodo conueniatur. Specu. de teſte.
in verſic. item opponitur quòd eſt crimi-
noſus. Quid ſi in vna domo ſunt qua-
tuor quorum vnus occiditur, & neſcitur
à quo an aliquis eorū admittatur ad te-
ſtificandum? vide in Spec. eod. tit. verſi. ꝙ
16 quatuor homines. & Ange. in l. ſi rixa. ff.
ad leg. Corn. de ſica. † An autem parti-
ceps criminis admittatur ad probatio-
nem? Glo. in c. 2. de teſti. quæ incipit. no.
quia dicit quòd non præſumptionem ſic
vt ibi quod intellige ſpeciale, vt in crimi-
ne ſimoniæ. in alio autem crimine quàm
in iſto excepto, non videtur quòd parti-
ceps criminis faciat indicium ſiue præ-
ſumptionem etiam ad torturam: vt in c.
1. de confe. ibi, ciuili cenſemus pœna ſub
dendo. ibi tamen Glo. dicit quòd nō cre-
ditur quantum ad conuincendum, ſed
quantum ad præſumptionem. Et ſi intel
ligas in excepto, concordas cum Gloſ. d.
c. 1. ſi in aliis, cùm propter præſumptio-
nem deueniat ad torturam, torquebun-
tur alij ad illorum teſtimonium. & ſic pę
næ ſubdentur contra illum. per text. l. ſi.
C. de accu. vbi de hoc per Cy. facit de a-
dul. c. ſignificaſti. & ad Syll. l. prius. Nam
quantuncunque quis ſi infamis, Iudęus,
& legibus odioſus, tamen conuinci de-
bet per teſtes idoneos, vt no. in c. teſtimo
nium. de teſti. Criminis ſocius a teſtimo-
nio repellitur. Spec. de teſte. verſi. item ꝙ
eſt ſocius criminis.

17 Homicida † de iure Canonico re
pellitur. de iure ciuili admittitur. Spec.
eod. tit. ver. item quod eſt homicida. & in
ver. item quòd non eſt probatæ vitæ. li-
cet teſtis confitetur ſe homicidam, non
tamen poterit eum iudex punire ex illa
confeſsione: quia non eſt facta iudicio.
non enim de hoc agebatur. Gloſſ. ordin.
eſt 3. q. 6. hoc crimen. incidit enim cauſæ
principali. vt l. nullum. C. de teſtib. & eſt
Glo. 1. q. 1. & hoc quippe ſecus. ſi cōfitea-
tur falſum: vt d. l. nullum. & C. de epiſco.
& cler. l. presbyteri.

18 Fvr, Raptor † & adulter manife
ſtus. & generaliter in quolibet peccato
mortali, ſcilicet manifeſtè conſtitutus, re-
pellitur, nam tales ſunt infames infamia
canonica. nec poterit teſtis qui prætextu
criminis repellitur mihi de crimine obii-
cere, nec aduerſarius meus in iſta cauſa
mihi de crimine obiiciet, niſi eſſet tale cri
men quod obiicio teſti cuius ego parti-
ceps fuerim, in Spec. de teſte. verſ. obiici-
tur quòd eſt fur. Sed nunquid poteſt eſ-
ſe teſtis illi qui aſſociauit aliquem ad cō-
mittendum adulterium, etiam in cauſa
ipſius adulterij? & an poſsit cogi? vide
Innoc. in cap. qualiter, & quando. el 1. de
accuſat.

Infamis † & leuis opinionis non
19 admittitur ad teſtificandum, niſi in crimi
nibus exceptis: quia tunc admittitur cum
tormentis, vel niſi accuſatus ſit malæ fa-
mæ. quod eſt verum in infamia iuris. In-
famis autem de facto admittitur in cauſa
ciui-

ciuili vel criminali ciuiliter intentata. Ferre teſtimonium eſt dignitas, & eſt actus legitimus, qui actus infamibus interdicitur. & ideo periuri non admittuntur. Temerarium tamen iuramentum quem à teſtimonio non repellit: quæ infamia etiam poſt mortem teſtis poterit probari: Spec. de teſte. in verſic item excipitur quòd eſt infamis. Si teſtis confiteatur ſe infamẽ vel inimicum, non creditur ei, quaſi propter hoc non ſit productus, nec iuratus. quia acceſſorium eſt, quia nec currat vacillare, tamen ſi vacillat non creditur ei. Inno. in c. inquiſitores. de Bal. in conclu. Spec. de teſte. ver. quòd ſi teſtis ſe ſeruum. Infames inter ſe admittuntur ad teſtificandum: vt in auct. de teſti. §. ſancimus. Sed an potuerunt adhiberi teſtes in teſtimonio? vide ff. de teſti. l. cum leg. An teſtis infamis vel receptus poſt terminũ faciat indicium? vide Bal. in l. 2. C. de epiſc. au. & per Bart. in l. 2. ff. de appel. recip. Quid de infami infamia facti? & quid de bannito? vide Bald. ff. de Sena. l. Caſſius. Infamia facti contracti ex periurio repellit. quia periurium ſine infamia repellit. Bal. in l. Lucius. ff. de infa. Infamia poſtea ſecuta ſi retrotrahitur teſtimoniũ medii temporis infringit. ff. de de infam. l. furti. §. 1. in Glo. vel contrafacit. ff. de ſolu. l. ſi quis offerenti. § fi. & l. cum decem. § fi. eo. tit. & ff. rem ra habe. l. fin. & l. cum indebitum. §. fi & quod ibi no. Bal. in cõclusio.

20 Excommunicatus † & ſuſpenſus à teſtimonio repellũtur, an autem excommunicatus cõtra excommunicatum admittatur, ſi omnes de monaſterio ſint excommunicati? vnus contra alium admittitur, niſi iudex ex officio repellat. Spe. de teſte. ver. item quòd eſt excommuni. Accuſator nõ poteſt eſſe teſtis, ſed promotor inquiſitionis vel denunciationis poteſt ſi illam non proſequitur. Spec. eod. tit. ver. quòd ipſe. Item eſt teſtis & accuſator: & quando ſunt plures accuſatores iudex eligit magis idoneum, & ceteri repelluntur a teſtimonio. Glo. 2. q. 1. c. in primis. & vide 4. quæſ. 4. in ſum. in Gloſſ. Concubinarius manifeſtus vel inceſtuoſus contra accuſatum nõ admittitur. Spec. eo. tit. verſ. item quòd eſt concubinarius. Hermafroditus non admittitur Spec. eo. tit. verſic. item quòd eſt Hermafroditus. Iudæus, paganus, infidelis & hæreticus, non poſſunt contra Chriſtianum teſtificari, etiam ſi Chriſtianus à Chriſtiano ſit conuentus. hæreticus tamen cõtra hæreticum vel paganum admittitur. quòd eſt verum cum hæreticus agit. Sed ſi Orthodoxus non opponit, tenet dictum teſtis. Orthodoxus admittitur contra infidelem: Spec. de teſt. ver. item quòd eſt Iudæus. Infidelis pro catholico teſtimoniũ dicere poteſt. de pœn. diſt. 1. c. multiplex. in Glo. vide C. de hær. in l. quoniam multi. & ibi per Cy.

21 Impubes † teſtimonium non dicit niſi in caſib. ff. de lib cau. l. fi. in fin. & hoc in ciuili. 4. q. 3. c. 1. In criminali verò etiã factus pubes repellitur, niſi compleuerit 20. annos. nunquam tamen ad plenam fidem, ſed quantum ad præſumptionem faciendam pupillus quandoque poteſt recipi, maximè ſi dominus dicatur à familia occiſus. ff. ad Silla l. 2. §. impubes. Sed an factus pubes poterit teſtificari de eo quod vidit in pupillari ætate. Dic quòd ſic, præſertim ſi erat poximus pubertati. Idem de eo quod quidam vidit antequã eſſet cæcus. Spec. in tit. de teſte. ver. item excipitur quòd eſt impubes. de impubere. no. in l. 3. § nihil ff. de teſti. de ſeruo facto libero. not. Barto. de verb. ſig. l. inſtrumentorum. § notionem.

22 Monachus, † & canonicus regularis, cõuerſus, vel alius religioſus, vel aliter ſub obedientia poſitus, non poteſt eſſe teſtis ſine licentia eius cui ſubeſt. In cauſis tamen ſuarum eccleſiarum teſtificari poſſunt. Spec. eod. titu. ver. item excipitur quod eſt monachus. de hoc vide in auct. ingreſſi. C. de ſacro ſanct. eccl. & an clericus admittatur in cauſa eccleſiæ, vel ſui canonici. vide 14. qõ 2. & in Glo 1. & 2. per Ang. in auct. de monachis. §. cogitandum. & inſtitu. de teſta. §. teſtes. & ibi no. per Spec. de teſte. verſ. quid de monacho. & verſ. item quòd eſt clericus. An autem adminiſtrator eccleſiæ admittatur ſuper

ccn-

contractu quem celebrauit? vide per Archid Io. And. in c Roma. in 6 & ca. ſuper prudentia: 14. q. 2. vbi eſt text. ſing. & Bal. in conclu. iuris.

23 SERVVS † non poteſt eſſe teſtis niſi in defectu probationum ſecundum quoſdam. & niſi in criminibus exceptis. Nam tunc admittitur ſi accuſatus ſit de crimine diffamatus. tamen eis quandoq; creditur cum tormento, & aliis præſumptionibus, contra dominum vel patronum eis non creditur, niſi in caſibus quos habes. 3. qō. 2. §. in patronos. Si tamen teſtis tempore quo depoſuit teſtimonium erat ſeruus: ſed communiter habebatur pro libero valet nihilominus teſtimoniũ. Idem ſi à maiori parte habebatur pro libero, & illud ſi teſtis dicit ſe liberũ, & de hoc pendet iudicium, admittitur ad teſtimonium, & reſeruatur in tempus diſputationis. Aſcriptitius poteſt eſſe teſtis, ſtatu liber non poteſt. Spec. e. tit. ver. item quòd eſt ſeruus. Teſtes non poſſunt eſſe ſerui niſi in caſu neceſſitatis. ff. de teſti. l. ſerui. dicit tamen ibi Glo. quòd ſi præcedit ſemiplena probatio, tunc teſtimonium ſerui cum illa ſemiplena probatione facit vnam probationem. & vide C.

24 de teſtib. l. ſeruos. & l. quoniam. † Teſtes qui communi opinione liberi reputantur licet ſerui ſint ex illiberali ſucceſsione per decretum diui Seueri: vt in l. 1. C. de teſti. & ibi, in hac cauſa tractari & per conſequens eſt coteſtis vt teſtamentum non ſit ſine effectu, teſtificari poterunt in iudicio non obſtante ſeruitute. & ideo non traham illud reſcriptum ad alium caſum quia non eſt noſtrum illud extendere. Si igitur teſtes fuiſſent infames: quia de crimine famoſo dannati: & per conſequens inteſtabiles: vt l. ob carmen. ff. de teſti. licet communi opi. tunc reputarentur bonæ famæ, non tenere teſtimonium. Idem ſi ex alia cauſa: tunc ad teſtimonium nõ potuiſſent adhiberi: puta: quia erant impuberes, & communi opinione reputabantur adulti, vel erant mulieres, & reputabantur maſculi. Cy. tamen tenet cõtrarium in d. l. 1. & non benè iudicio meo: & eſt dictum. Ang. in conclu. Quid ſi teſtis tempore quæ iurauit erat teſtabilis. ſed tempore depoſitionis erat inteſtabilis. Dic quod ſi crimen quod reddit eum inteſtabilem non eſt notorium, dictum eius recipitur, & in tempus reſeruabitur diſputationis. ſi verò poſtea ſit notorium, non uitiatur eius dictum: ſed fatuus eſſet ſi per illud reciperet. & vide quod plenè no. C. de teſt. l. 1. ff. ad Car. l. 3. § duę cau-

25 ſæ. Bal. C. de legi. l. leges. † Vbi teſtes ſunt de ſubſtantia rei: tunc inſpicitur conditio teſtis tempore teſtimonii: vt not. in l. ad teſtium. § conditionem. & §. nihil. ff. de teſti. Sed in aliis negotiis vbi teſtes nõ ſunt de ſubſtantia rei, impubes poteſt teſtificari pubes factus. & ſic de his quæ vidit propè pubertatem. & nõ de his quæ vidit propè infantiam. ff. ad Silia. l. excipitur. Ratio eſt, quia quando aliquid eſt de ſolennitate debet adhiberi in initio & uno contextu: vt ff. de teſtib. l. hæredes palam. §. fin. ſed vbi non eſt de ſolennitate, tunc non inſpicimus initium, ſed effectum rei. ff. de hæred. inſtitut. l. qui ſoluendo. & no. quòd ratio in contrariũ idē facit in caſu econuerſo. Nam ſi tempore teſtamenti eſt habilis & probabilis reputationis, licet poſtea fiat inhabilis, non tamen vitiatur teſtimonium. C de teſti. l. 1. quod eſt intelligendum de teſtamēto in ſcriptis, vbi teſtes non habent de veritate deponere, ſed ſolum de ſolennitate: Nam ibi ſi conſtat de ſolennitate: quia teſtes ſua ſigilla recognoſcunt, non poteſt referri quæſtio voluntatis: quia certa eſt, & per ſcripturam apparet, & roboratur teſtimonium eius: quia habet adminicula per ſe, ſcilicet ſubſcriptiones, & ſigilla ſua recognoſcant, & teſtes ſic intelliguntur. l. 1. C. de teſt. & ff ad. Carb. l. 3. §. duę cauſæ. Item poteſt intelligi illa lex in teſtamento nuncupatiuo redacto in ſcriptis per tabellionem: quia non debet vitiari teſtamentum quod apparet ab initio legitimè confectum: & quia dictum teſtis ſcriptura iuuatur: quia mutuo ſe iuuant. nec vitiaretur teſtamentum mortis teſtes: ergo nec capitis amiſsione. Si verò non eſt ſcriptum nec manu auctentica roboratum. diſtingue an ſit quæſtio ſolenni-

ſolennitatis,& inſpicitur initium, an voluntatis: & tunc tempus iuramenti.& idō primo caſu admittitur ſtatu mutato in malo. ſecundo non,& ſic non vitiatur teſtamentum: ſed probatio eius vitiatur. Ratio differentię dictę diſtinctionis eſt: quia vt dixi quo ad ſolennitatem inſpici
16 tur initium. Bal.in conclu.† Sed quid ſi obiicitur contra teſtamentum, quod eſt contra ſolennitatem: quia vnus ex teſtibus dicitur tunc fuiſſe inhabilis,nunquid ad probandum eſt habilis. & ſic ad probandum ſolennitatem ſufficiunt duo teſtes.dic quòd ſic: quia poteſt hæc quæſtio examinari ſeorſum à principali, id eſt,à teſtamento, & eſt ſuæ materię per ſe,& quia eius contrarium, id eſt, infamia poteſt probari per duos teſtes, ſecus ſi quæſtio ſolennitatis non poteſt examinari ſeorſum a principali, vt not. in l. 2. C.de ſecun.tab. Bald. vbi ſupra. Cuius temporis cōſideretur integritas teſtium, vide per Bal.in 10.col.in tit.an remoueri debeant teſt.qui.pa.eſſe deſierint. Teſtes debent eſſe bonę famę non ſolum tempore iuramenti: ſed etiā tempore depo-
17 ſitionis, non abſolutè † quòd dictum trahatur ad tempus iuramenti,vt in Cle. j.de offic.deleg.quia illud reſpicit ſolennitatem: non ſecundum veritatem, quę ſine examinatione liquere non poteſt. Bal.in cap.j.quor teſt.ſint neceſſ. ad proban.x col.& quod depoſitum trahatur ad tēpus iuramenti eſt verum quo ad implicitam probationem,arg.ff.de hęre.inſti.l. aſſe toto,non quo ad explicitam.ff.de teſta.l.hæredes palam.§.ſed ſi notam.

28 Hi cvm † quibus non eſt teſtamenti factio non poſſunt teſtimoniū ferre.Spec. de teſte.§.item quòd eſt talis cum quo non eſt teſtamenti factio. Teſtis mutus an ex poſſit? vide in Spe. de teſte.§.nūc tractandum.verſi.quid de muto.

29 Caecvs † teſtificatur de auditu,maximè ſi contrahentium voces habuit notas,& maximè de eis quæ vidit antequā fieret cæcus.Spe.in eod.tit.ver. ſed nunquid cæcus.& vide Ang.in auc. de hære. & fal.§.ſi vero expreſſim.vide Glo.3.q. 8.c. teſtes. & ibi etiam ponitur quid de muto cęcus non teſtificatur de perceptibilibus per viſum,nec ſurdus per auditū ſecundum Hoſt.in c.ex literis.de teſtib. Bal.in conclu.& vide Spe.de teſte.in prin. verſ.ſed nūquid cæcus.& dixit Bart. in l. ad teſtiū.ff.de teſta. quòd teſtificatur de eo quod vidit antequam eſſet cęcus.

30 Pavper † ſuſpectus teſtificari non poteſt in ciuilibus,ſed in criminalibus ad mittitur cum tormento,pauper honeſtæ vitæ non repellitur, vt in Specu. de teſte. verſi.item quòd eſt pauper. Si enim ſint inimici pauperes timetur de ſubornatione.4.q.3.c.item nihil.& in auc. teſti §.j. per totum.olim. vt qui adhuc portant crucem.& publice pœnitentes an admittantur. Fuerunt opi.vide in Spec.eodem titu.quid.de portantibus cruces. & C. de hæred.l quoniam. & hæc de paupere ſufficiunt.

31 Ivdex † aduocatus, procurator, aſſeſſor,executor,actor,vel arbiter in eadem cauſa appellationis vel principali repellitur a teſtimonio.eſt enim a præſumptio quòd diceret pro ea parte pro qua prius fuit. quidam tamen admittunt procuratorem contra dominum. Item admittitur negocio finito. De aduocato dic, quòd admittitur antequam incæperit patrocinari. licet de ſalario conuenerit,poterit tamen eſſe teſtis cōtra eum pro quo interdicit. Spec.eo.tit.in princ. verſi.item quòd fuit in eadem cauſa. An autem ille qui eſt vel fuit iudex poteſt eſſe teſtis? vide Io. Cal.28.di. per Bart. C.de arbi.l.ne in arbitris, & vide de omnibus prædictis in Glo.2.q.8.ſtatuendum. & quod dicitur quòd iudex non poſſit eſſet teſtis,intellige lite pendente,& ſuper principali, nam ſuper acceſſorio coram ſe poteſt. nō tamen interrogandi ſunt vt teſtes, ſed conſulendi tanquam ſi fuerint iudices. Spe.eod.tit.verſ.ſed quid ſi ſcriptus. & ſi ſunt tres aut quinq; iudices magis creditur teſtibus quam eis: niſi etiam ipſi iurati eſſent. Spe.vbi ſupra, & ſi impetres iudicem quem volebam producere in teſtem,remouebitur a iudicando,& erit teſtis. Item ordinarius poterit eſſe teſtis coram officiali, ſi neceſsitas imminet, & ſi iu-

ſi iudex in teſtem inducitur qui iurat ſe nihil ſcire de cauſa,videtur quòd non remaneat Iudex. Item iudex qui fuit vt ſuſpectus recuſatus non poterit in teſtem adhiberi nulla de cauſa ſecundum quoſdam. Tu dic contrarium, maximè ſi producens non habebat niſi vinculum alium teſtem Spec. vbi ſupra. De procuratore an poſsit eſſe teſtis, dic,aut de partiũ volunate. & poteſt.aut contra voluntatem patris: & non poteſt. & ſi eſt procurator litis non poteſt, ſi negotiorum poteſt in alio negotio non illo, Bald.in cap.2.in ti. de l.Corrad.10.col.An Procurator ad iudicia vel negotia poſsit eſſe teſtis? dic vt C.de teſtibus. omnibus. & ibi notat.de proxeneta.& per Bart. in l. deferre.ff.de vſur.& per Ang.in auct.de teſt.§. quoniã & in conſ.ſuo.28.& in Spec.de teſte.verſ. quid de proxeneta.

32 Mulier † in teſtimonio non admittitur in ciuilibus:ſed in criminalibus exceptis admittitur. In codicillis & aliis vltimis voluntatibus, & ſic in aliis caſibus an admittatur? fuerunt opi.tene tu q admittatur. Spec.eod.tit.verſ.Item quòd ſi mulier.& vide Gloſſ.15.q.3. de crimine.18.qõ.3.cap.in decima. & de pœnitẽ. 34.qõ.5.cap.mulieres.in Glo. & inſti.de teſta. 5. teſtes. Sed nunquid valeat teſtimonium mulierum aſſerentium poſt inſpectionem aliquam non eſſe cognitam? vide gloſſ.17.q. 3.c.nec aliquam.

33 Fideiussor † poteſt eſſe teſtis pro debitore qui eſt ſoluendo: alias non. in Spec.de teſte.ver.quid de fideiuſſore.Sed an poterit eſſe teſtis inter debitorem & creditorem? vide per Barto.ff.de leg.1.l. ſi cui.§.fin. An autem poſsit eſſe teſtis fideiuſſor. vide inſtitut.de teſta.in §.legatarius. Sed pone mutuaui tibi decem cum hoc qđ non poſsit probari niſi per duos filios meos,donaui Petro iſtam actionẽ, an Petrus poterit per filios meos probare.Reſpõdeo ſi donatio incœpit ab actione non poteſt, ſi a traditione poteſt: vt in Specu.eodem titulo.verſic.ſed pone mutuaui. Sed quid ſi nõ habeo niſi vnum teſtem & cedo iura mea non potero teſtificari pro ceſsionario.Spec.in tit.de procuratore.in fin.quòd ſic.facit de proc.c. In noſtra.per Archi.in ſumma & per Angel.in l.hæredi.§.nos autem. ff.de pact.& in l.ſi quis rem,de procu.

34 Cedens † an poſsit teſtificari pro ceſsionario.& reſpon. quòd non poſsit.vide per Bal.in ver ceſsio.in conclu. Creditor prohibetur ferre teſtimonium pro debitore.vide Ang.ff.de procu.l.nõ ſolum. §.quæritur: Quem non poſſum in ius vocare contra eum teſtimonium perhibere non poſſum. C.de teſt.l.aduerſus. Legatarius poteſt interdum eſſe teſtis de his quæ in teſtamento continentur.ff.de teſt. l.qui teſtamento.inſti.de teſt.§.legatarius Tutor interdum erit teſtis pro pupillo:vt notat.in d.l.qui teſtamento.Familia officialis interdum examinator tempore ſindicatus. vide Ange.in tract.de ſyndicatu.

35 † Pro vxore fratris poteſt quis teſtimonium ferre. Arg. ff.de poſtu.l.cum.eorũ. §.affinitatis. Beneficiati per prælatũ poſſunt eſſe teſtes de ſua creatione ſeu titul. vt not.in d.§. legatarius. Magiſter pro diſcipulus an poſsit teſtificari. vide Gloſſ. 11.q.1.c.2.Compater an poſsit eſſe teſtis, vel iudex pro compatre. vide in Specu. latius in tit.de teſte.§.qualiter. ve1. quid ſit ius de ſpirituali patre. & Guil.de Cuneo.ff.de in ius vo. l. generaliter.

36 † Maior 70. annis non compellitur eſſe teſtis. inſti.de excu.tu. §.itẽ maior.In qua ætate ſunt teſtes recipiendi. vide Gloſſ. ſummæ 4.qõ.2.& 3. An teſtes prohibiti admittantur quando proceditur ſine ſolennitate iuris. vide Bart..ff.de eden.in l. filius.

37 † debet iudex dare ſaluum conductum teſtibus vt veniat ad deponendum. 6.qõ.8. ca.hortantur. in Gloſſ. & in Spe. de teſte §.qualiter.in verſi. debet quoque ipſius. Teſtes non ſunt vocandi a longe quando plus expenderetur,quàm ſit valor cauſæ, ſed debet eorum examinatio delegari.l. Barto.in l.Mæuia C. de an.& tribu.li.10.Teſtibus debent fieri expenſæ ſed non damna: vt in l.quoniam liberi. C. de teſtib. & l.ſi quando.§. cum oporteat, & Bal.in.l.fi.in fin.C.de fruc.& lit.expẽ. & per eundem in d.l.quoniam liberi.C. de teſtib.

I Si te-

38 Si Testes † citari non veniant quod
remedium competit cōtra eos.vide Bart.
ad l.Fal.l.1.§ ſed & ſi quis. Quid autem
ſi veniunt & retardant deponere? vide
per Angel.de Are.in l.pen in fi.in Spe.de
teſte.§.qualiter autem, ver.cogi debent.
& adde quod no Io.Cal.30.di.& ſequēt.
Quid ſi ſunt talis conditionis quòd non
coguntur teſtificari an ſint citandi. vide
per Ang.in auctēn.de teſti.in princ.Si te-
ſtis extra iudicium coram iudice non in
figura iudicii dicat ſe non interſuiſſe ne-
gocio,tamē debet cogi ad deponendum,
& ſtatur depoſitioni. Bald.in §.ſi enim.in
c.1.in tit.quid ſit inueſti.licet Bar.contra
rium teneat in l.eos.ff.de fal.Teſtis ſi pro
miſit non teſtificari cogitur teſtimonium
perhibere.Bal.C.qui accuſ.no.poſ.l. data
39 opera. †Quid ſi teſtes nolunt compare-
re vt veritas occultetur. qua pœna puniē
tur? reſpon. quòd non punientur tanquā
falſatij: quia falſitas teſtium propriè eſt
per iuramentum. ſed iſte non iurauit:er-
go, &c. dic quòd criminaliter punietur
crimine ſtellionatus: ſed ciuiliter parti ad
intereſſe vel reipub. per actionem de do-
lo: argu eorum. quæ not. Cy.in l 1.C.de
do.& tangit Inno.in c.1.de fal. & Bal.in l.
40 presbyteri.C.de epiſc.& cle. † Qualiter
teſtes cogantur, & qui non poſſunt cogi,
vide in Spe.de teſte.§.penult.Compellū-
tur autem teſtes in ciuilibus cauſis vbi ve
ritas per alios apparere non poteſt. 13.q.
1.cap.quanquam. Item in cauſis ſpiritua
libus:vt in c.1.de teſti.cog.Item in crimi-
nalib.ciuiliter intentatis. puta per inquiſi
tionem: vt in c.ſuper his.eod.tit.Item in
inquiſitione,& denuntiatione. licet qui-
dā neſciunt qua de cauſa dubitetur: quia
tunc repelluntur vbique propter defe-
ctum veritatis: vt in d.ca.quanquā. Qui
dam tamen intelligunt hoc fare verum
niſi foret publicum animæ. In crimina-
libus autem dico non compelli: quia ibi
luce clariores dicunt eſſe probationes: vt
C. de probat. l. ſciant. 4.qō.2.item nihil
verſic.fin.& Angel.in conclu.Item in ca-
ſibus aliquibus quis cogitur ad teſtimo-
nium qui regulariter non cogitur.eſt ar-
gu.in l.1.C.de teſti.quòd pater eſt cogē-
dus ferre teſtimonium contra filium,& è
contra, ſi veritas aliter ſciri non poteſt.
& maritus, contra vxorem,& è contra,
quamuis alias non ſunt cogendi.ſicut te-
nuit Mar.& Fa.dū eſſet executor in qua-
dam cauſa, cùm maritus tenerent actio-
ne depoſiti ad 10. nec aliter aduerſarius
poſſet de iure ſuo probare niſi per vxorē
depoſitarii, ipſe compulit eam ad iuran-
41 dum:ar.d.l1.C.de repu.l.conſenſu. †Te-
ſtes poſtquam intrauerint ad iudicium
pro reddendo teſtimonium, non debent
redire ſine licentia iudicis.nec iudex po-
teſt eos tenere vltra 15. dies, quibus ela-
pſis illicò citati recedunt: vt no. C.de te-
ſti.l.ſi quando.& C.de ap.l.eos.& non vl
tra tenentur expectare: ar.ff.de tab.exhi.
l.2.§.exhibere.& in Spec.de teſte. ver.te
ſtibus autem iudici.in §.qualiter. Facit
quod dicitur de litigatoribus quòd non
debent recedere ſine licentia.alias non di
cuntur veniſſe qui non ſteterunt: vt in ca.
1.de iud.& per Innoc.in c.calumniam. de
pœnis. Facit text.in c.ſtatutum.§.proſerē
do.de reſcript.libr.6. dum dicit ferendo,
ſtando,& ſequendo,& Angel. in conclu.
Teſtis debet ſatiſdare de non recedendo.
vel ſi non poteſt,debet iurare.& ſi alterū
non facit,debet duci ad carceres.no1.in l.
42 ſi quando. C.de teſtib.Quid † ergo ſi te
ſtes non fuerunt citati nec moniti & depo
nunt,an faciant fidem. text. in l.liberto-
rum. C.de teſtib.videtur innuere, quòd
non,quia voluntarium teſtimonium re-
probatur propter reuerentiam paterna-
lem. ergo ceſſante iſta cauſa videtur in-
nuere quòd poſsit & valeat teſtimonium
tale.& videtur in gloſſ.in l.poſt legatum.
ff.de his qui.vt indig & eſt caſu in l.preſ-
byteri. C.de epiſc.& cler.vbi tex.dicit,ꝙ
debent eſſe etiam petiti & citati moniti.
vt ſequitur Iac. de Bel. in §.ſi verò. igno
ti. in auctēn.de teſtib.qui dicunt quòd ſi
teſtis deponit non citatus eius dictum eſt
nullum.& ita intelligatur l. ſi presbyteri,
& quòd non eſt neceſſe, quòd cogantur
aliis remediis: ſcilicet, per capturam pi-
gnorum: quia ſola citatio ſufficit conclu-
dens quòd d. Gloſſ in l.poſt legatum, eſt
falſa.Sed Bald.in auct.ſed nouo iure.C.ſi

cer.

cert. pet. dicit, quòd ſi tunc ſint producti per partem quod creditur: eis ſponte iurantibus. & deponentibus: ſecus ſi non fuiſſent producti. & ita ſaluat. d. Gloſſ. Ego credo illam Gloſſ. fore veram ex eo quod eo ipſo quod iudex defert iuramen tum teſtibus, videtur eos monere, quòd dicant veritatem. & illam monitio tacita videtur eſſe maioris auctoritatis quam citatio facta per nuncium. ita probat Gloſa Bern. in c. conſuluit. de officio delega. mouens ſe hac ratione videlicet: quod maioris auctoritatis eſt illud quod fit per ſe, quàm illud quod fit per imaginem. Sed conſtat quod tacita admonitio reſultans venit ab ipſo iudice. eſt ergo maioris auctoritatis, quã ſit illa citatio quæ fit per nuncium: quia fit in imaginem iudicis. per Ange. in conclu. & ponit Bal. in d. l. presbyteri. & in addit. Spec. in titu. de teſte. & per Bart. in d. l. poſt legatum. Teſtis tamen qui non cogitur teſtificari non eſt citandus. Ange. in auct. de teſti. in princ.

43 † Teſtium receptio facta contra non citatum non valet. Abbas. extrà, de teſti. c. in nomine domini. & C. de teſti. l. fi. quãdo. & Gloſſ. ibi dicit quod eſt nulla ipſo iure. Bal. in conclu. Nunquid autem poterit quis cogi vt dimittat teſtes teſtificari contra ſe? dic, vt not. C. de teſtib. l. nimis graue.

44 DEBET † iudex inquirere de conditione teſtis. ff. de maio. conue. l. 1. §. ſi præſes. ff. de teſtib. l. 3. §. 1. ff. de quæſtio. l. de minore. §. fin. Sed ſi nõ inquiſiuit non obſtante hoc teſtimonium vitiatur. quia cũ iudex interrogabat debet eſſe præſens. ff. de teſti. l. curent. & modus quæſtionis eſt in arbitrio iudicis. ff. de quæſtio. l. quæſtionis. & tamen iſta non ſunt de neceſſitate: argu. ff. de iudi. l. non quicquid. qualitas enim teſtimonii eſt omiſſa quæ vitiari nõ dẽt. ff. de leg. 2. l. cùm pater §. viros. pro hoc facit quod dicitur ꝙ teſtis debet cauſam ſui dicti dicere, & ſuper hoc interrogari: vt in auct. de teſtib. §. & licet. & tamen ſi eſt omiſſum non vitiatur teſtimonium. C. de teſtib. l. ſolam. Iac. de Ra. dicit hoc verum eſſe ſi teſtis deponit de inſenſibili. ſed intellige per alia media ſenſibilia. quod notat. Ad teſtes producendos arbitrio iudicis dilatio danda eſt, in qua poſſunt fieri tres productiones, licet ſecundum aliquos ſint tres dilationes. Spec. de teſte. §. qualiter. ver. iudex. ergo

45 † quarta dilatio ſeu productio non datur ſine tali ſolennitate, ſcilicet, quòd petens iurabit quod non fuit pronunciatum ſuper dictis teſtium productorum per ſe, vel per alium, & quod illam non petit dolo machinatu vel arte. ſed quia nequit vti teſtibus quos producere intendebat. & tunc conceditur quarta, licet aduerſarius didicerit teſtificata: vt in verſi. quarta autem productio. in Spec. de teſte. & prædicta habent locum cum producuntur ſuper principali. Si verò ſuper exceptione probanda non datur quarta dilatio. vt in ver. ſed cum ſuper exceptione. Quinta, productio nõ conceditur ſi in prima dilatione, & in tertia aliquos produxit. Si verò fuit legitimè impeditus vt nullum produceret, hoc probato, dabitur quarta, & quinta, & milleſima. & ſm aliquos ſecunda & tertia ſi neceſſe fuerit ſine iuramento. in verſi. quinta. refrenabit tamen iudex effrenatam teſtium multitudinem vt ibi per Ange. in l. quoties. C. de naufra. lib. 11. Vſque ad quem numerũ debet iudex examinare teſtes. vide Ange. in auct. de referen. §. palam. An autem teſtes producti ſuper vna cauſa poſſint iterum reproduci in alia ſuper eodem arti. no. in l. prætor. §. hoc edicto. ff. vi bono. rapt.

46 † Et ante publicationem non poſſunt iidem teſtes ſæpè produci niſi ex cauſa. & fortè non fuit de omnibus recordatus: vel ſi non fuit plenè examinatus: alias autem tanquam ſuſpectus repellitur. in Spec. de teſte. § ſatis vtiliter. verſic. nunquid ante

47 † licet ſit renunciatum productioni teſtium, tamen benè poſſunt alii produci ſi non ſunt didicita teſtificata. Ang. in auct. de teſti. §. & licet. & Spec. in verſic. 4 pro hoc dicto Ang. de renuntiatione eſt. Glo. no. & ibi per Bal. in auctẽ. quod ſemel. C. de proba. alias. l 3 C. de fide inſtru. & in auct. vt ma. credi. & de §. quia verò. in gl. mag. ſi tamen ſpecialiter renuntiatur teſtibus ſuper aliquo capitulo tenet renunciatio

tiatio. vt per Inn. in c. cum veniſſet. de teſtib. & non eſt locus pœnitentiæ. ad materiam vide per Io. Andr. in c. fraternitatis.
48 de teſti. & ibi per Innoc. † Item iudem inquirens, & promotor inquiſitus qui ſuam iniuriam, vel intereſſe non proſequitur, poſt didicita teſtificata poteſt teſtes inducere. Bart. in conſi. ſuo. 188. Teſtes producuntur de prouincia in prouinciam vel de ciuitate in ciuitatem ſi iudici videbitur illud expediens: aliàs reſcribet iudici. & hoc in ciuili. In criminali verò præciſe coguntur venire ad iudicem qui de cauſa cognoſceret. Spec. eod. titul. §. ſunt
49 autem. † Iudex poteſt ex mero officio in cauſa criminali inquirere de facto, & recipere teſtes, etiam poſt publicatum proceſſum: vt not. Inno. extra, de teſt. c. cum clamor. & Archi. 4. q. 3. c. Placuit. Si autem eſt proceſſus accuſatus poſt apertura non poteſt ante aperturam. tamen eſt dubium an iudex maleficiorum poſſit ex officio tunc recipere ad coadiuuandum accuſatorem. quod poteſt per Bart. in quæſtione incipiente iudex maleficiorum. & per Bart. in ꝟ. presbyteri. C. de epiſ. & cle. & vide quod not. ff. de teſtibus. l. teſtium. Gloſſ. in verſi. inimicitiæ. & an in cauſa inquiſitionis poſſit iudex eum examinare poſt didicita teſtificata: vide Bartol. ff. de adult. l. 2. §. ſi extraneo. Sola teſtium percunctatio eſt cauſa quare teſtes prohibentur poſſe induci, vt patet ex ſupradictis. & ponit Bal. in quodam ſuo cõſilio quod habes in ordine. 178. ideò poſt publicationem interdum recipiuntur. vide Glo. ordin. 4. quæſ. 3. in fin. & in Spec. de teſte. §. ſatis vtiliter. verſic. quòd ſi publicatæ
50 ſunt. † Quid ſi ſtatutum prohibet ſub certa pœna inducere teſtes præter quàm à principali perſona, nunquid procurator eos inducit? Bartol. quod non in conſilio.
51 219. † Et ſi quando teſtes recipiuntur parte abſente intelligitur parti contra teſtes omnis exceptio reſeruata. Bal. in l. de tutela. C. de in integ. reſtit. An ille qui edidit nomina teſtium iudici poſſit aliqua detrahere. vide Bald. C. de eden. l. edita.

52. Si Testes † ſunt præſentes non poteſt alij iudici cõmitti examinatio. An
52 ge. in auct. de teſt. §. & quoniam. † Item poteſt iudex mittere notarium cauſæ vel alios de partium voluntate ad teſtium receptionem, ſi videretur impeditus, puta ſi teſtis eſt infirmus. ita quod commodè non poteſt venire. vt honeſta mulier, vel alius ſublimis prædictus poteſtate, vel egregiæ perſonæ Spec. de teſte. verſi. poteſt etiam iudex, quæ commiſsio non valet niſi de partium voluntate. vt ibi. Circa hoc tamen an productio vel examinatio teſtium poſſit cõmitti vltra ſupradictam diſtinctionem, adde, aut loquimur de ciuili, aut de criminali. Primo caſu aut producuntur teſtes qui pro ferendo teſtimonium ad iudicem venire non compelluntur: vt ſunt egregiæ perſonæ, & mulieres, ſimiles. & tunc poteſt committi: vt ff. de iureiurando. l. ad perſonas. C. de iuram. calum. auct. principales. Aut producuntur tales qui poſſunt compelli ad iudicem venire, & ſunt præſentes in iudicio: & tunc eorum examinatio committi non poteſt. ſic intelligitur. §. quoniam autem. in auct. de teſtib. & de fid. inſtru. l. & iudices. & nota. in §. oportet. in auct. apud eloquentiſsimum. C. de ſi. inſtr. & Gloſſ. in l. hac conſultiſsima. C. de teſt. dum loquimur in criminali, & non poteſt committi teſtium examinatio. ff. de teſtib. l. 3. §. idem. ſiue abſentes ſiue præſentes ſunt teſtes. & pro hoc in auc. de teſt. § hæc omnia. Vel poſſumus dicere aliter & probabilius: quia aut committitur teſtium examinatio habenti iuriſdictionem, aut non habenti. primo caſu poteſt fieri. ita loquuntur iura alleg. pro hac parte, ſi non habenti non: vt in alijs iuribus, & vide quod nota. ff. queadmo. teſt. appe. l. ſi qui ex ſignatoribus. in Gloſſ. ſuper ver. ſigillatim de conſuetudine committur tabellioni: vt not. in Cle. j. de offic. delegat. Ex prædictis apparet quod ex ipſa commiſſione non acquirit fideicommiſſarius iuriſdictionem. Facit. auct. ad hoc de iudi. & ff. de excu. tut. l. ſcire oportet. in verbo ſub commemorationibus. & exponitur ibi coram notariis. & ita exponitur vt procedat no. Glo. ſed receptio teſtium

poteſt

54 poteſt committi. Bal. in conclu. † Sed quid ſi iudex committit notario teſtium examinationem: & teſtis accuſatur de falſo, qui teſtis dicit ſe illud non dixiſſe. dicit Spe. in tit. de teſte. §. 1. ver. ſed pone. ecce quòd non creditur notario. Tu dic ſecundum Cy. C. de fal. l. ſi quis decurio. quòd ſi Iudex fuiſſet præſens magis præſumitur præſcripta. arg. l. omnium. C. de teſt. Facit quod no. per Io. in l. 2. ff. quemad. teſt. ape. & ibi Bar. Bal. in conclu. Item ille qui petiit inducere in loco iudicij & non produxit, ſi petit quòd fiat remiſsio ad locum vbi teſtes morantur. vide Angel. in l. de die. §. iubetur. ff. qui ſatiſda. cogan.

55 TESTIBVS † productis infra debitas dilationes ad eos producendos, & aſsignandos poteſt contra eorum perſonas excipi. & excipitur de omnibus inhabilitatibus ſupra relatis, in quibus tractatur quia à teſtimonio repellantur. Si vni teſti obſtat, aliqua exceptio non retardatur proceſſus, quando eſt probatus per plures. Inno in ca. ſuper eod. el 1. de appell. Bald. in l. 2. C. ſi contra ius vel vtil. publ. Nam vnus teſtis nõ derogat duobus, nec vni eorum. quia tunc non facit ſemiplenam probationẽ. l. j. §. j. ff. de vend. inſpi. per Ia. de Are. & ibi eſt tex. de hoc vbi ſupra. Qualiter autem formentur exceptiones contra teſtem criminoſum ? dic, vt not. in l. 3. §. eadem. ff. de teſti. de exceptionibus quę opponuntur in perſona teſtium. dic, vt not. in C. de teſt. auct. ſi dicatur. & ff. de teſti. l. teſtium. §. ad conditionem. vbi ponitur forma talis exceptionis. probatio exceptionis oppoſitæ contra teſtes poteſt differri contra publicationem.

56 † An exceptio contra teſtes vel eius probatio ſit proponenda vel recipienda ante publicationem teſtium vel poſt: & in quibus caſibus probationis contra perſonas teſtium debeat à principio recipi. de prædictis vide Dominum Lapum de Caſtilione. extra, de teſtibus. cap. ex parte.

57 † Ille qui teſtem produxit non poteſt opponere contra eius perſonam: niſi cauſa de nouo emerſerit. eod. tit. l. ſi quis & ibi

58 patet ſatis. Quid ſi fui proſtratus contra perſonam teſtis quem aduerſarius meus producebat contra me. & teſtis poſtea deponit pro me: an valeat eius dictum Inno. in c. præſentium. de teſti. dicit quòd teſti deponenti pro illo qui fuit proteſtatus contra eius perſonam non creditur, ſi aduerſarius illam proteſtationem ratam habuerit: ſecus ſi noluit, & omnimodo voluit vti eius dicto contra ſe. quia eius dictum teneretur recipere, quod no. & tene menti. Item ſubdit Innoc. ibi, quòd contra perſonas nihil poteſt obiici facta publicatione proceſſus, niſi fuerit proteſtatio facta à principio contra perſonas teſtium. Et vide etiam Bar. ponentem has exceptiones contra perſonas teſtium. in auct. ſi dicatur. C. de teſt. & ſatis patet alibi in locis non nominatis.

59 IVRARE † debet teſtis dicere veritatẽ de tota plenaria cauſa quoties interrogabitur vſque ad finem litis ſeu cauſę, tam ſuper eo de quo interrogabitur vſque ad finem litis ſeu cauſæ, quàm ſuper alio, & quòd ſolam veritatem docebit, non miſcens aliquid falſitatis, nec aliquid de ſuo adiiciet, etiam ſi ſibi bonum videretur. Item quòd dicet veritatem pro vtraque parte: & ꝙ nec prece, nec pretio, nec amore, nec timore, nec priuato odio: ſecus ſi publico, vt quia odit opera ſua, nec pro commodo quod ipſe vel alius habuerit, vel habere ſperet, teſtimonium dicet, ſicut ſcit & non ſicut credit. Item quòd nulli partium teſtimonium pandet donec atteſtationes fuerint publicatæ. ſi tamen hoc vltimum nõ iurat non tenetur. Item quòd dicet veritatem ſuper articulis, & ſuper tota cauſa. de hoc vide Ang. ff. de petit. hęr. l. ſi quis hęreditatem. in fi. Si verò tractatur & inquiritur ſuper ſtatu eccleſię duplex eſt forma. Prima quòd iuret dicere veritatem de his quæ ſcit & credit in eccleſia reformanda exceptis occultis. Secunda eſt, vt iuret quòd ad inquiſitionem reſpondet veritatem. & debet iurare aduerſario præſente vel contumace, & tactis euangeliis, niſi ſit epiſcopus, qui ſolum debet inſpicere. vide quod habetur in l. ſi iudex. C. de epiſ. & cle. Ad presbyterum & diaconum mittetur do-

mi iuramentum, cùm ſint perſonæ egre-
giæ: vt l. ad perſonas. ff. de iureiuran. Et ſi
agitur cauſa corã iudice laico iurabit co-
ram epiſcopo. Item ſi producens eſt pau
per, tunc iudex mittet teſtibus iuramen-
tum: vel eis dabit expenſas: quia tene-
tur pauperibus prouidere. & licet teſtis
ſit religioſus, non tamen valet eius teſti-
monium niſi ſit iuratus. An teſtis non
iuratur probet? dic quod non: vt nota. C.
60 de teſtibus. l. ſolam. † Si teſtis depoſuit
non iuratus & poſtea iurauit, an valeat
eius dictum. ſunt opi. Et tene quòd ſic: ſi
eſt bonæ famæ. vt in Spec. de teſte §. ſe-
61 quitur de teſtium iuramento. † Iurare
poteſt de credulitate etiam ille qui non
vidit: ſi tamen indubitanter nouit. Fallit
in teſte qui debet vidiſſe & præſens fuiſſe
in actu. Inno. in c. cùm cauſam. de iur. ca-
lum. ergo pars quæ iurat veritatem etiã
non debet interrogari de veritate ſciẽtiæ.
& ſi interrogatur, poteſt dicere ſcio: quia
indubitanter noui: ſecus in teſte qui de-
bet reddere cauſam per ſenſum corpo-
reum: & ita dicemus geſta ipſo præſente
& vidente. vnde dicit tex. quòd in teſte re
quiritur præſentia & memoria. ff. de furt.
l. qui tabularum. & l. quidam teſtamen-
to. ff. de condit. inſtitu. & C. de teſti. l. te-
62 ſtium. † & hoc dictum Inno. dom. meus
Narbonenſis Cardinalis allegat quòd ad
hoc vt eccleſia poſsit arma ſpiritualia &
æternalia exercere. ſufficit quòd habeat
iuſtitiam veritatis indubitanter, licet nõ
prohibeat iuſtitiam probatam: quia pro-
cedit eccleſia vt pars quæ ſufficit quo ad
63 fundamentum. † Teſtis qui iurat dicere
puram, & meram veritatem nihil poteſt
addere vel mutare ſponte ſua. Inno. in c.
cum dilectus. de accuſa. adde quòd tunc
deponendo per famam non probat dictũ
ſuum: quia ille qui non fuit in facto: ille
non poteſt ſcire veritatem. vnde ſcire per
famam non eſt ſcire: ſed opinari: vide
Gloſſ. not. in l. in bonæfidei. C. de reb. cre
di. ibi, ſed quid ſi non interfuiſſet facto
ſecundum Bald. ibi teſtis debet eſſe iura-
tus. & vbi iudex non poteſt procedere
omiſſa ſolennitate: quia debet conſtare
de facto, de quo nõ videtur conſtare niſi
ſit iuratus. vt eſt Gloſſ. in Clem. ſæpe. de
verbor. ſign. & l. filius. ff. de dona. & l. di-
uus. ff. de teſta. mili. Bald. in l. presbyteri.
64 C. de epiſc. & cler. † Teſtis qui iurat non
tactis ſcripturis poteſt puniri ſi dicat fal-
ſum. Bald. in l. falſum. Et an præſumatur
quòd tetigit? not. in ca. vt circa. de electi.
65 in 6. † Si teſtis iurauit vna die & alia die
depoſuit, debet edi dies depoſitionis: quæ
licet depoſitio trahatur ad tempus iura-
menti: illud eſt verum niſi aliud prohi-
beat. vt ſi eſſet datus terminus ad pro-
bandum vel probatum habendum. Bald.
66 in l. 2. C. vt lite penden. † Teſtis poteſt
compeli per ordinarium vt iuret coram
eo Bald. in c. 1. ſi de inueſti. inter do. & ua.
liſoria. & ibi ponit in dicta teſtium poſ-
67 ſunt remitti: vt ibi. patet. † Si teſtis iurat
dicere veritatem ſuper articulis, quate-
nus dicit extrà, non valet, quod non iu-
ratus deponit. vt in l. iureiur. C. de teſtib.
niſi illud quod deponit, eſſe de appendi-
tiis articulorum: vt in auctẽ. de teſtib. §. ſi
verò dicatur. ſed vbi iurat dicere verita-
tem ſuper tota cauſa: ſed deponat extra
articulum, videlicet. Idem ſi iuraſſet ſim
pliciter: quia iſta diſiunctiua æquipollet
vniuerſali: vt l. obligari. ff. de aucten. tu-
to. in Gloſſ. & plenè per Angel. in l. ſi quĩ
libertatem. iuxta fin. ff. de petit. hære. An
teſtis non iuratus probat? vt notat. C. de
teſtib. l. ſolam. Et an ſi tunc dicit falſum
puniatur? dic vt no. ff. de fal. l. ſi quis le-
68 gatum. † Et an iuramentum teſtis poſ-
ſit remitti conſenſu partium? dic quòd
ſic. Glo. eſt no. in l. 1. §. 1. in Gloſſ. ſuper
69 verb. valebit. de fer. & not. vt patet. † An
autem teſtis iurans dicere veritatem ſu-
per principali intelligatur etiam iuraſſe
ſuper emergentib. & connexis? vide Ang.
70 in l. 2. de iuriſd. omn iud. † licet habens
terminum probandi faciat iurare teſtes,
infra terminum, non tamen dicitur pro-
baſſe, ſi non depoſuerunt. ſed probatio
eſt in fieri non in facto eſſe: quia proba-
tio ſic definitur. Probatio eſt rei dubiæ
per argumenta oſtenſio: not. vt C. de pro
bat. in rubr. ſed iſti teſtes nihil dixerunt:
ergo nihil probauerunt: quia probatio
debet eſſe certa, & clara: ſed hic nulla
fuit:

fuit: quia nec affirmatiua, nec genitiua. Item poteſt eſſe quod teſtis dicat ſe nihil ſcire. non ergo liquet an ſit probaturus, nec quod probabitur: quia de futuris ſumus incerti. ff. de pecu. l. eo. tempore. & l. quod debetur. ff. ad Carb. l. 3. §. duæ cauſæ. & ideo ſi lex ſine miniſterio hominis aſsignat terminum ad probãdum, debēt teſtes iuraſſe & depoſuiſſe. infra terminum: vt in c. pia. de ſent. excom nec ſufficit in termino legali feciſſe quicquid potuit. ff. de dolo. l. arbitrio. §. penulti. quia grauamen legis eſt à quo non poteſt appellari. Si autem iudex dat dilationem mitius agitur cum lege in delationibus. Sufficit ergo quòd incumbentia quis fecerit, id eſt, teſtes produxerit & iurare fecerit niſi iudex artaſſet eum ad faciendũ deponere teſtes. Dicunt tamen aduocati quod ſi eſt datus terminus ad probandum, ſufficit ſi iuretur, infra terminum. ſecus, ſi ad probatum habendum quod nil eſt probare: quia idem eſt probare, & probatum habere: vt patet ex defectu probationis. vide ff. de arbi. l. non ex omnibus. † Dictum teſtis trahitur ad

71 tempus iuramenti, niſi tempore depoſitionis præcluſa ſit via in probando. Facit quod notat. in cap. 1. de offic. delegat. Bald. in conclu. & vide omnino in noſtro repert.

72 in tit. de dilat. † Teſtis qui iurat in termino licet poſtea deponat dicitur in termino deponere: vt not. C. de teſti. l. ſi quando. & ſi terminus datus eſt ad deponendum non ſufficit iurare, infra terminum niſi deponat. Quæro vtrum in iuramento teſtis requiratur partis citatio. vide ibidem. & vide de dam. infecto. l. damni infect. §. Sabinus & per Bart. in conſi. 217. Teſtes non præſumuntur iurati niſi per acta appareat de iuramento, licet notarius dicat talis teſtis iuratus. Bartol. in l. Theopompus. ff. de dote præleg. &c.

73 QVANDO † autem teſtes recipiendi ſunt. Tu dic, quod regulariter poſt lit. cõteſtat. ante autem recipi non valent. Fallit in multis caſibus in quibus recipiuntur lite non conteſ. vel etiam non inchoata. Primus caſus eſt, ſi timetur de morte teſtium: vt quia ſunt infirmi vel ſenes Secundus, ſi timetur de abſentia diuturna. Tertius, ſi agatur de electione confirmanda vel caſſanda. Quartus, cũ agitur de matrimonio carnali. & qui conuenitur malicioſè contumax eſt.

Quintus, cum de crimine proceditur per inquiſitionem. Sextus, cùm petitur teſtem ad æternam rei memoriam examinati. Septimus, in cauſa appellation is à grauamine interpoſita, vel in alia cauſa, ſi appellatur contumax eſt.

Octauus, quia in contumaciam actoris reus ſuos teſtes produxit lit. non conteſt. Ratio. quia in eius poteſtate non eſt qñ conuenitur. Nonus, cum actor nequit agere propter interpoſitum iuramẽtum. Decimus, cum minori iudicis officio ab hæreditate abſtineat. Vndecimus, cùm cauſa eſt ſpiritualis, vel in crimine hæreſis. Duodecimus, vbicunque publicum commodum offenditur vt in malo officiali. Decimuſtertius, ſecundum quoſdam, ſcilicet, dum agitur de ſtatu & libertate eccleſiæ. Decimuſquartus, cùm reſtitutio in integrum incidenter iudicis officio poſtulatur. Decimuſquintus, in petitione legali vel fideicomm. Decimuſſextus, cum agitur finium regundorum. Decimuſſeptimus, cum agitur in Trebellianica reſtitutione. Decimuſoctauus, in cauſa hæreſis. nam poſt mortem quis punitur ſine litis conteſtata. Decimuſnonus, cùm perſona eſt ſuſpecta. Vigeſimus, cùm agitur cum aliquo poſſeſſore de beneficio eccleſiaſtico obtinendo. Vigeſimuſprimus, in dilapidatione. Vigeſimuſſecundus, in cauſa purgationis. Vigeſimuſtertius, cùm quis eſt infra pubertatem & timetur de variatione. Vigeſimuſquartus, in cauſa ſubſcriptionis.

Vigeſimuſquintus, qñ iudex ad cautelam teſtes recipit in notoriis. Vigeſimuſſextus, quando quis deficit in purgatione lite non conteſt. Vigeſimuſſeptimus, in libertate ſecundum quoſdam.

Vigeſimuſoctauus, vbi ante lit. cont. aliquid incidenter proponitur & probatur.

Vigeſimuſnonus. vbicunque aliquid iudicis officio expeditur quod intellige de

officio deſeruiente actioni. Trigeſimus cum is qui poſsidet liti ſe offert: quia lis tunc non conteſtatur, & fertur ſententia. Trigeſimuſprimus, in odioſis, in quibus actori præfigitur terminus in quo ſi non ueniat poſtea non auditur. Trigeſimuſſecundus, in exceptionibus dilatorijs fori. & in quibuſdam peremptorijs: vt cum exciditur de re iudicata tranſacta vel finita. Trigeſimuſtertius, cum impubes ex Carboniano edicto, & mulier nomine ventris petit ſe in poſſeſsionem mitti, vel cum reo abſente actor petit ſe mitti in poſſeſsionem bonorum cauſa cuſtodiæ vel cum quæritur an interſit actoris rem exiberi. vel quando legatarius petit ſibi ſatisfieri de legato, & quæritur an ſit ei relictum legatum. vel cum filius petit alimenta, & quęrit an ſit filius vel econuerſo. vel cum pignora capiuntur ex cauſa iudicati, & quæritur an ſint condemnati. In prædictis ſi uocatus ſit cōtumax poſſunt teſtes recipi, & diffinitiua ferri ſententia. Trigeſimuſquartus, in omnibus emergentibus ſecundum quoſdam, & breuiter vbicunque libellus non admittitur. Et dixit Inno. in c. cum dilectus. de accu. quod publicatis atteſtationibus poſſunt etiam examinari non ad plenam probationem, ſed ad iudicium, in matre quę teſtificatur de ætate filij im-
74 puberis. † & etiam infamis, qui non facit plenam probationem. Ang. in conclu. Et quando teſtes actoris vel rei recipiuntur ante lit. contc. vt quia ſunt ſenes vel infirmi, tunc non publicantur, ſed conſeruantur. licet aliqui dixerunt contrarium in teſtibus pro parte rei, ſi tamen reus adeſt in iudicio, & actor abeſt. tunc ante lit. conteſ. etiam recipiuntur & publicantur. & fertur diffinitiua. prædicta omnia vera ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter agatur. de prædictis omnibus vide in Spe. de teſte. & nunc tractemus. & vide Ang. C. de naufra. lib. 11. in l. de ſubmerſis. vbi ponit caſus in quibus etiam examinantur ante lit. cont. & de materia vide Bar. in l. mortis. ff. de don. cauſa mor. & quod no. idem Ang. in l. 2. C. de fer. An in examinatione teſtium quæ ſit ante lit. conteſt. ſufficiat aduerſarium citari ad domum? vide
75 p do. Ang. in auth. de teſt. §. ſi. in fi. † Et ſi teſtes dicūt ſe nihil ſcire, vel nō recordari, poſt eorum publicationem poſſunt alij ſuper eiſdem capitulis examinari, nec nocet didicere teſtificata. Iacob. de Bel. in c. j. §. ſi enim circa finem in ti. quid ſit inueſtitura. 2. 10. col. Bal. in conclu.
76 † Teſtes qui examinantur ad æternam rei memoriam coram quo iudice debent examinari. vide per Ang. ff. de tranſact. l. cum hi. §. tranſactus. de materia horum vide in quodam conſilio Franci. Tigrini, quod habes ſecundum in ordine. &
77 incipit: vt patet. † Teſtes publicati ad æternam rei memoriam pro reo non valent eidem: quia ſignificat quòd ſunt recepti ad finem agendi ſecundum Innoc. in cap. ſignificauit. de teſti. ſed certè finis eſt indiuiſibilis in agendo & defendendo. & ideo ualent pariter in vtroque. ff. de iureiuran. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. fin. ſaluo iure opponendi contra perſonas & dicta cum extra ordinem ſunt recepti. C. de te-
78 ſti. l. fin. Et not. quòd interdum petit. † recipi teſtes ille qui non habet actionem, nec habere ſperat: & tunc teſtes publicantur. ut in d. c. & ff. de teſti. l. cum rē. & C. de uſur. l. fin. Interdum petit qui nō habet ſed habere ſpectat. ita loquitur. ff. ad leg. Aquil. l. 3. & in l. in lege Aquilia. ſi deletum. ſed ibi ſpeciale eſt, quia duo concurrunt. ſcilicet odium delinquentis: & timor etiam probationum interdum habet actionem, ſed & timor ne pereat ex dilatione legali, ſic loquitur. ff. de Car. l. 3. §. duæ cauſæ. Interdum habet non pręſenti exercitio. tamen teſtes ſunt abfuturi propter quod etiam poſſunt recipi, & tunc examinantur, ſed non publicantur tunc: ſed poſtea ſuo tempore infra annum, vt in c. quoniam frequenter. vt l. t. non conteſta. niſi partes velint ſtatim publicari. Ex publicatione tamen teſtium non oritur actio actio. ff. de iureiu.
79 l. ſed & ſi poſſeſſori. §. penultimo. † Et an requiratur citatio perſonalis cum teſtes extra ordinem recipiantur? not. per Inno. in c. ſignificauit. de teſti. vbi omnia prædicta dicit in ſubſtantia. Facit ad hoc

vlti-

vltimum.ff.de incen.rui.naufr.l. Pedius;
& l.nequit.non tamen citatus eſt ſemper
admittendus ad contradicendum: vt l.
3.§.penu.ff.de bono.poſſ.adde quod no.
Dyn.in l.3.ff.de dam.infe.& Ioan.And.
in cap.præſumitur ignorantia. de regu.
80 iur.lib.7.Mercurialibus. † Adde etiam
quod dicit gloſſ.in l.geſta.C. de re iudi-
ca.quòd in apertura teſtium non ſit ne-
ceſſaria partium citatio.Bart. alibi alleg.
illam Gloſſ.quæ nihil dicit de citatione:
81 ſed de præſentia tantum † Adde etiam
quòd atteſtationes non publicate non fa
ciunt fidem in aliquo iudicio. quæ ſunt
tranſlatæ in publica monumenta ut in di
cta l.geſta.& no.in l.3.ff.quæ in frau.cre
di.ſecundum Ricar.Mal.& quæ no. Bar.
82 in conclu. † Poſsidens poteſt petere exa
minari teſtes ad perpetuam rei memo-
riam: ſecus ſi non poſsidet. Angel. in l.ſi
quis libertatem.ff.ff.de peti.hære.

83 De Nvmero † teſtíum dico quòd
regulariter duo ſufficiunt, niſi lege vel
canone expreſsè maior numerus requira
tur. Nam ſi accuſatur epiſcopus cardina
lis non conuincitur vel deponitur niſi ſe
ptuaginta duobus teſtibus.presbiter car-
dinalis cum quadragintaquatuor.dyaco-
nus cardinalis cum viginti ſex. alij cleri-
ci Romanæ eccleſiæ cũ ſeptẽ.de prędictis
vide Gloſſ.2.q.4.c.nulla damna.& in ca.
84 præcedenti. † Si quis vult probare ſo-
lutionem debiti in ſcriptis contenti, quin
que ſunt neceſſarij: ſed in probatione
confeſsioni facta ſolutione quinque ſal-
tem non rogati ſunt neceſſarij: ſed duo
rogati ſufficiunt.vt no.C.de teſti.auc.ro-
gati in contractu excedente libram auri.
auc. ſed nouo iure. In codicillis autem
ſunt neceſſarij quinque. In donatione
cauſa mortis ſimiliter quinque. In teſta-
mẽto ſeptem. Sed ſi ſit in ſcriptis & teſta-
tor neſcit ſcribere, octo.ſecus in codicil-
lis, & teſtamento ad pias cauſas, vbi duo
ſufficiunt. Item inter filios & nepotes.
Item & in villis & municipibus vbi eſt
hominum raritas ſufficiunt quinque.
Item in reuocando prius teſtamentum
ſufficiunt tres. C.de teſ.l.ſancimus. In te
ſtamento enim militis duo. In teſtamen-
to condito coram principe precibus ſibi
oblatis in quo nullus requiritur teſtis.
In purgatione dyaconi tres. In purga-
tione epiſcopi.12. In depoſitione pecu-
niæ, vel alterius rei, vel alicuius cõtractus
ſi depoſitum excedit libram auri, requi-
runtur tres teſtes idonei & fide digni. In
interruptione præſcriptionis requiruntur
tantum tres. In renunciatione Velleyani
tres in confectione inuentarii loco abſen
tium quos res tangit tres. In comparatio
ne chirographi non publici tres requirun
tur. Item in promouendo inter agentes
in rebus tres. C.de proxi.ſacr.l.vnicuiq;.
circa prin.lib.12. Item in inſpectione pri
uilegiorum debet quis eſſe contentus nu
mero 12. In diuortio requiruntur. ſex
teſtes. Item quandoque requiruntur 10.
C.de ero.mili.anno.l.1.§.hæc verò. lib.
12. Item cum per epiſtolam datur liber
tas vel inter amicos & amicas patet ſatis.
Tres obſtretrices vocantur ad vẽtrem in
ſpiciendũ, tamen duæ probant. Ad oſtiũ
cameræ in qua mulier ſub cuſtodia eſt
paritura, decem. Item tempore partus de
cem libere & ſex ancillæ in cõclaui adhi
bẽtur. Quot teſtes videlicet obtineat in
ſtrumentum? vide.ff.de teſta.l. hęredes
palam in prin. Quot teſtes requirantur
in voluntate declarante. vide d.l. hære-
des palam. Quot teſtibus ſit credendum
vide Gloſſ.2.q.4.in ſumma. Quot te-
ſtes requirantur ad confirmandum vel
probandum iudicium nouæ uoluntatis.
contra me. vide Barto. in l.j.ff.de leg.3.
Quot requirantur ad probandum erro-
rem? dic quòd ſi quæritur de errore ſolẽ
nitatis requiruntur duo, ſi voluntatis re-
quiruntur tot quot requiruntur ad actũ
de quo quæritur. de quo vide in l. cum
proponebatur.in Glo.& ibi not.ff.de leg.
2.iuncta l.hęredes palam.ff.de teſta.

85 Sed an † credatur teſtimonio vnius.
Reſpon.regulariter quòd non, etiam ſi
præſidali fulgeat dignitate. quia vox
vnius vox nullius. Fallit in quibuſdam ca
ſibus in quibus creditur dicto vnius. Et
primò ſi quis reuocationem mãdati pro-
bat per vnum teſtem cum eius ſacramen
to. Secundus caſus eſt, quando ſolus ta-
bellio

bellio ſi dubitatur facit inſtrumentum publicum. Tertius, quia ſtatur iuramēto creditoris tantum ſuper eo quòd ſuperfluum eſt in pretio rei venditæ. Quartus, quia ſtatur vnius teſtimonio cum teſtator ita pręcipit. Quintus, quando quis habuit probabilem cauſam ignorantiæ. Sextus, quia creditur dicto vnius abbatis, qui infra menſem ante miſſarum ſolennitatem exercuit. 8. diſt. cap. tanto. Septimus creditur vni extra iudiciū tanquam ſocio. Octauus eſt, quòd creditur vni quandoque cum iuramento principalis. Nonus, vbi nulli fit pręiudicium. puta cum dubitatur an quis ſit baptizatus, vel eccleſia ſit conſecrata. Decimus, cum dubitatur. Vndecimus propter dictum vnius ſigillum in teſtamento appoſitum redditur dubium. l. 1. §. fin quemad. teſta. ape. Duodecimus, interminis appoſitis ſtatur determinationi venditoris. Decimuſtertius, vnus impedit matrimonium contrahendum. Decimuſquartus, vnus facit iudici purgationem. Decimuſquintus, quia creditur dicto vnius cum ſibi fertur iuramentum. Decimuſſextus, creditur ſacerdoti dicenti aliquem pœnituiſſe. Decimuſſeptimus, creditur vni tanquam propter eius fidem indubitatam. Decimuſoctauus, creditur executori dicentis ſe citaſſe vel denunciaſſe. Decimuſnonus, creditur Cardinali, vel alij excellenti aſſerenti ſe habere legatum. de hoc per Io. An. in clem. 1. de proba. & in ſuo tractatu quem ipſe fecit de teſtibus. Vigeſimus caſus eſt, quia creditur vni reuelanti inſidias factas principi. 19. diſt. ſi quis Papa. 3. q. 1. quicūque. Vigeſimuſprimus, creditur ſoli epiſcopo, ſed hodie corrigit. Vigeſimuſſecundus caſus eſt, vnus teſtis inducit præſumptionem. Vigeſimuſtertius creditur vni de conſenſu partium. Vigeſimuſquartus, quia creditur vni teſti cum fama. Vigeſimuſquintus vnus proficit, ſed non ſufficit, vt in milite ab hoſtibus nuſlo, cuius aſſertioni creditur ſuffragantibus meritis prioris vitæ. Vigeſimuſſextus ſtatur iuramento violentiam paſsi de quantitate rerum. Vigeſimuſſeptimus, creditur iuramento alicuius contra factum aduerſarij. Vigeſimuſoctauus, in cauſa denunriationis creditur vni teſti. Vigeſimuſnonus, vnus teſtis facit ſemiplenam probationem.

86 † Quid ſi quis vult producere. 40. teſtis & iudex non vult recipere niſi viginti: an poterit appellare? & videtur quod ſic. vide de prędictis omnibus in Specu. de teſte. § reſtat de numero. & vide Gloſſ. in c. tanta 87. diſtinct. & patet vlterius

87 ibi. † An dictum vnius teſtis cum alijs in dictis faciat ſemiplenam probationem? vide Bar. in l. 1. §. idem. ff. de queſti. An credatur teſtimonio vnius vide Gloſſ. de conſ. di. 4. c. placuit. & c. cum itaque. & 4. q. 3. § vnius vero. in Gloſſ. ſuper dicto. ver. vnus teſtis facit ſemiplenam probationem: vel in bonæ fidei. C. de rebus cre. in quo dic aut partes conſentiunt in perſonam & tūc probat plenè, aut in perſonam tantum, & tunc ſemiplene, quia licitū eſt eius dictum infringere. l. ſi quis. C. eo. totam iſtam materiam limitat Bal. in dicta. l. in bonæ fidei per dictum Inn. nam vnus ſemiplenè probat quando depoſitio concernit præiudicium alicuius: ſed plene & perfecte probat, quando depoſitio nō concernit alicuius præiudiciū: ita no. Inno. in c 1. de ſepul. quod eſt no. dignum Ange. in conclu. An valeat pactum vt credatur vni teſti. vide Ange. ff.

88 de pactis. l. pactum. † Quæro an tabellio qui publicum confecit inſtrumentum connumerantur in numero teſtium. Dic quod non: ne fungatur duplici officio. arg. ff. de aſſeſſ. l. fi. & l. hac conſultiſsima. C. de teſta. & hoc vbi extra numerum teſtium requiritur tabellio. Si vero quęratur de ſcriptura quæ non probat niſi quis utatur etiam teſtium productione, tunc tabellio habetur pro vno teſte. vt l. Domitius Labeo. ff. de teſta. Iaco. de Are. dicit, quia non ſcribit vt perſona publica, vel ſcriptura illa non fit ad probandum: ſed ad ſolennitatem. Non ob. l. ſi quis de curio, quia non examinatur vt teſtis ſuper negotio, licet ſuper ſcriptura an ſcripſerit, ſed quæritur an ſit vera, non autem eſt teſtis. vel dic quòd quamuis

ad ſolennitatem ſcripturæ, & quantum ad veritatem negocij creditur tabellioni: ſed de ſolennitate negocij non, niſi ſit inſtrumentum ſolennæ. vbi adſit debitus numerus teſtium. ſed vox non ſcriptura neutrum afficit. Ad d.l. Domitius. dic ꝙ ibi non erat tabellio, nec requiritur ibi ſecundum And. de Piſis. Aliquando nulla ſit ſcriptura: & tunc tabellio non venit in forma tabellionis: & ideo eſt optimus teſtis. quod patet ꝙ in ore duorum videtur ſtare inſtrumentum non trium: ex quo tabellio non computatur. Facit ad not. in §. item verborum. in ſti. de vet bo. obliga. Aliquando quis uult aſſumere ſolam probationem ex ſcriptura, aliquando ſolum ex teſtibus, aliquando ex vtroque primo & tertio non computantur, in ſecundo ſic. Bal. in ſuis conclu.

89 QVALITER TESTES † ſunt examinandi. Spec. in tit. de teſte. § nunc tractandũ eſt ponit practicã & formã an poſſit examinari in eccleſia. vide C. de ſacroſan. eccl. l. nemo apoſtata. Teſtes qui non ſunt latini qualiter examinabũtur per notarium latinum qui eos non intelligit. Bar. in l. 1. §. ſi. ff. de uerb. oblig. dicit quòd debent adhiberi duo interpretes ſi poteſt: vt in c. quoniam contra falſam. extra de proba. vel vnum tantum: ſi plures reperiri nõ poſſunt: vt in auc. de nou alie. §. qui autem. & facit l. comparationes. C. de fide inſtru. & ſcribat notarius primo ſic. Talis teſtis iuratus & examinatus ſuper dictis articulis ſibi lectis & vulgarizatis per dictum iudicẽ, & me notarium declaratis & interpretatis per talem interpretem ipſi teſti, ibidem dixit & reſpondit in ſermone theutonico & interpretato & declarato per talem vel tales interpretes dicto iudici & mihi notario. Ange. in conclu. Sed quid ſi duo teſtes deponant vnus latine. alius grecè. Reſpondeo valet eorum depoſitio ſi idẽ dicunt. arg. l. blanditus. C. de fideiuſſ. Defectus ergo locutionis teſtimonium non viciat. 16. q. 7. c. & hoc diximus in Glo. ſic cognoſces. Sed quid ſi dubitetur de examinatione vide in Specu. vbi ſupra. & quod no. C. in l. nullum. Teſtes debẽt recipi ſecrete, & debent deponere de his quæ percipiuntur ſenſu corporeo, non de his quæ percipiuntur iudicio intellectus, vt no. C. de teſti. l. teſtium. & Inno.

90 eo. titu. cum cauſam. † An poterit teſtis dictum ſuum dare iudici in ſcriptis? dic quòd non 3. q. 7. teſtes. & facit c. ſiquis. de elect. in 6 nam iudex debet audire qua fronte qua trepidatione loquatur. vt. de minore. §. per tormenta. ff. de queſtio. & no. Inno. in c. quoniam contra falſam. de proba. quæ tamen ratio nõ cõcludit in ciuili. ſed criminali cum in ciuili iudex examinationem teſtium poſſit alij cõmittere vnde vbi eſt diuerſa ratio ſcripturę & viuæ vocis, non producit eũdem effectũ litera, & viua vox. in his uero ſecus, quia idem eſt effectus exprimere per literas & per nuncium, & ſic per uiuam uocem. vt in l. conſenſu. ff. de actio. & oblig. quod not. in c. decernimus. de ſen. excõ. Ang. in conclu. & vide quod nota. inſtitu. de te ſtam. §. teſtes. & not. vl-

91 terius. † Teſtes non debent examinari ſuper articulo ſuper quo non ſunt inducti. l. ſi duo patroni. §. idem Iulianus. ff. de iureiur. per Gloſſ. & Docto. ibi. Item nec debent iurare niſi de eo ſuper quo ſunt inducti, niſi in caſibus quibus iudex põt ex officio examinare. vt ff. de condi. ob tur. cau. l. 3. §. ſi tibi iudicium,

92 Non † tamen dicitur deponere extra articulum, ſi deponit ſuper deponentibus & connexis, vel ſuper concomitantiis. vt ſuper loco & tẽpore. dic vt ibi no. Inno. de teſti. c. per tuas. & in Spe. eo. tit.

93 §. ſequitur. ver. ſed illud. † Articulus tamen non eſt de ſubſtantia probationis: quia valet dictũ teſtis quod deponit ſuper libello, ſi articuli non ſunt formati? vt no. Archi. in c. præſentium. de teſt. lib.

94 vj. † Sed quid ſi teſtis deponit verum in articulo, extra tamen articulum deponit falſum. an vitietur eius dictum? Dic quòd non quia non eſt periurus, cum extra articulum deponat nõ iuratus & vide per Inno. in c. fraternitatis. de hære. & per Cy. in l. 1. C. de ſepul. uio. & per Iac. Bu. in l. Lucius. ff. de infami. Ang. in con

95 clu. † Licet teſtis coram iudice vel extra

tra iudicium dicat ſe non interfuiſſe, tamen iudex ex iuriſdictione quam habet in teſtem, cogit illum ad deponendum ueritatem,& ſtatur depoſiti.10. col. quid ſit inueſti.c.1.licet Bar. videatur dicere
96 contrarium in l.eos.ff.de fal.† Item teſtes non poſſunt inuiti compelli ad teſtimonium,puta ex forma ſtatuti vel legis vt ſunt illæ perſonæ quæ enumerantur. in l.4.§.legis.& l.ſeq.ff.de teſti. Si deponunt volentes, debent redigi in ſcriptis quòd voluntariæ deponunt,arg.auc. pre ſbyteros.C.de epiſ.& cleri.ibi, in ſcriptis declarauit,alias ſi non fierent præſumerentur inuiti deponere illi qui obſequuntur imperio magiſtratus.ff. de regul. iur. l.non dicitur.§ j.& optimè probatur per tex.d.authen. Ange. in conclu. & Bar. per Ba. in d. auct.licet teſtes debeant deponere pro vtraque parte.C. de epiſ.& cle.auct.ſi iudex.Item periurare pro vtraque parte vt l.is apud quem.C.de eden. in gloſſ. & C.de hęre.l. quoniam.in fin. & C.de quæſtio.l. interrogari. ff.de pro
97 ba.l.Cum probatio. Cum † tamē ad teſtes mittuntur, puta quia ſunt perſonę egregiæ debet fieri expenſis producentis vt in c.mulieres. de iudi. lib.6. Similiter cum teſtis venit ad iudicem de longinquo.4.q.3 §.venturus & c. ſtatutum. §. proferendo. ibi Gloſſ. nota.de reſcri-
98 ptis.libro ſexto.Ange.in concluſio. † Teſtiū dicta debent ſcribi alias nō valet ſententia.nec dicta per iudicem & notariū ꝓbat Bal.in l.prolatę. C.de ſenten.& patet
99 † teſtes debent examinari ſuper interrogatoriis. & ſi non reſponderunt ſecundum ea quæ ibi articulantur,non prodeerunt producenti.& ideo pars ſit cauta ꝙ ante interrogationem petat interrogatoria redigi in actis,& copia ſibi fieri,vt ſic videri poſsint an ſint examinari ſecundum interrogatoria.de teſtibus.cap.cum cauſam. ſuper Gloſ.de cauſis.in nouella An autem interrogatoria poſsint emendari? vide Baldum.in l edita. C.de eden. Teſtes qui non interrogantur ſecundum formam interrogatorij habentur pro nō receptis.Bar.in ſuo conſil.188.quod incipit ſtatuto Caſtri.& in cap. pręſentiū. §.teſtes.de teſtibus.in Gl.quæ incipit interrogatoria.in vi. ſuper qua conſuluit: Ioan.Andr.in Nouella quòd potius fiāt ſuperflua quam omittantur neceſſaria. Et eſt vtile,quia ſi dolo, vel malitia, vel negligentia omiſerit interrogare, repetuntur poſt publicationem. Sed ſi non fuerint facta interrogatoria,iudex ex ſuo officio faciat illa de quibus in c.cum cauſam. de teſtibus.Et an valeat dictum teſtis non interrogati de cauſa ſcientiæ. vide in Nouella in d.c.præſentium. Ang.
100 in concluſio.ſuis. † Teſtimonia iudiciaria dicuntur duobus modis. Primo quando de negorio de quo non agitur non fuerunt teſtes a principio adhibiti: ſed modo producuntur teſtes a principio adhibiti: vt quia eſt factum furtum vel iniuria.Alio modo quando teſtes teſtificantur de his quæ fuerunt in iuditio puta litem fuiſſe conteſtatam,ſententiā, eſſe latam.Cyn.in l.quoniam C. de hęr.
101 † Teſtes ſeniores prę feruntur iunioribus.ff.ſi certum petatur. l. cum quid in Gloſſ.quod eſt verum in dubio. ſecus ſi conſtet de minoribus,quia ætati præferuntur.vt in autentico de mona.§. fin.& facit ff.de fide inſtrumen.& l.fi.& l.nulli ff.quod cuiuſque vni.nomi.ff.de li.& poſthu.l.Gallus.in j.Gloſſ.& ꝑ Inno.in c.1.
102 de maio.& obe.vt patet.† Inſtruere teſtes qui interfuerunt negocio,vt plenè & apertè verba dicant non eſt peccatum. Et ſi interrogentur an fuerint inſtructi & dicant quòd non dicunt falſum non ſunt periuri:quia intelligitur de illicita inſtructione,Bal.in l.fi.C.ſi ex fal. inſtr. & in auct.qui ſemel.C.de probatio. & ꝑ Goſ.in tit.de ſenten.Sed an valeat teſtimonium ſi teſtes inuicem ſe inſtruunt? vide quod no.inſti.de teſ.§.teſteſ autem.
103 † Teſtes ſuſpecti debent interrogari de circūſtantiis:Ange.in cor.de teſ. §. vt
104 liceat,† Teſti ſurrogato ad actum incohatum loco alterius teſtis cui aliquis cæſus contingi debent narrari omnia ante geſta, & ipſe debet interrogare alios teſtes vtrum ſint geſta in eorum præſentia & diſponere vtrum ſic diſpo ſuerit, & poſt reſponſionem affirmatiuam , actus

debet

debet conſumari: vt not. C. de teſtam.l. cum antiquitas. & vide gl.in l. caſus. C. eod.licet alias in teſtamentis teſtium ſolennitas ſit indiuidua.vt ff.de teſta.l.qui teſtamento.§ fi.& l.heredes palam §.fi. Et debent audire & videre teſtatorem. alias nõ valet teſtamentum.C.de teſ.l. ſi non ſpeciali. An autem poſsit quis de facto ſuo teſtificari?uide Innoc.in c. non ſine.de arbitr.& l.deferre.§. j. ff.de iure
105 fiſc.&ibi eſt tex.no.† Item non poteſt quis deponere in cauſa de qua ſentit cõmodum. C.de teſtibus.l. omnib. Fallit ſi non ſentit principaliter. ſed per quandam conſequentiam.de teſti.l. dictantibus.ff.de teſta.l.qui teſtamento.in princ. Inſti.eo.tit.§.ſed nec legatarij.Vel dic ꝙ ſiue principaliter ſiue incidenter ſentiat commodum,dummodo neceſſarium nõ admittitur, vt d. l.omnibus. ſecus ſi potentioribus:vt quia dependet ex voluntate alterius.vt d.l. dictantibus. & l. qui teſtamento.§.legatarij.nam in dictis iuribus dependet ex voluntate alterius.ſcilicet hęredis vtrum ſciuerit commodũ. nam licet hæres declaret, teſtamentum aliquod,tamen poteſt eſſe quòd nõ audiuit hæreditatem,ne donec inſpiciatur de viribus teſtamenti poteſt adiri hæreditas:vt not.ff.de acquir.hęred. l. is qui. & ſi is ad quem. Et cum quis interrogatur de facto ſuo dicitur reſponſum non teſtimonium.4.q 3. §. item ſecundum in Glo.& vide Bar.in conſ. ccix.aut teſtamentum eſt factum in ſcriptis,& poterit legatarius teſtificari: quia non deponit de veritate:ſed de ſolennitate. ſic intelligitur.l.qui teſtamento.& §. legatarius. Aut eſt nuncupatiuum:& tunc cum non habeat deponere de veritate,non admittitur.ff.de teſtibus.l.nullus. legatum tamen bene valet de ſe ſi poſsit probari. ſi vero non poſsit probari,non deficit ius
106 ſed probatio.† Teſtes repeti interdum poſſunt de quo vide.ff.de quæſtio.l. repeti.& per Angelum.in cor. de teſtibus. §.licet.In iuditio ordinario poteſt iudex ex officio ſuo poſt publicationem teſtiũ illos repetere ut declarent, non vt addant.Bar.in conſ.188. Teſtes in diuerſis inſtantiis poſt didicita teſtificata ſuper eodem facto poſſunt repeti Angel.
107 † ff. de furtis. l. quidam tabularum. Damnare vel corrigere vel interpretari dictum ſuum an poſsit teſtis vide omnino.Spe.de teſte.in principio. verſ.item quòd teſtis obſcure,per Odofredum. C. de teſti.l. ſi quando,ad finem.Gloſſ. fina. Et non poſſunt variare & dicere alio modo.vt in l.quicquid aſtringæ. ff. de verb. obliga. per Gloſſ. & Bar. Aduertendum tamen ſecundum eum quòd teſtis incontinenti antequam primum dictum habeatur pro perfecto & completo nihil declarare poteſt: quia non videtur depoſuiſſe.C.de fid.inſtrum.l. contractus. facit quod not.Spec.de teſte.§. j. ver.q d ſi dicit.& vide.ff.de adulte.l. ſi poſtulaue
108 rit.§.iubet.† Sed nunquid iudex poſt quàm eſt concluſum in cauſa poterit, iterato teſtes interrogare? vide per do. Dyin auct.qui ſemel.C.quomodo,& quãdo
109 iudex.† Quando quis fungitur officio teſtis & officialis etiam ex interuallo poterit dictum ſuum corrigere: ſecus ſi teſtis tantum.Angel.in conclu.& in cor.-
110 ſilio.17.† An ſtatur primo vel ſecundo dicto quando teſtis variat.vide Bar.in l.eos.ff.de fal.& Bal.in c.1.§ ſi.enim q d ſit inueſtitura. Et ſi primo dixit ſe non recordari, ſecundo dixit ſe recordari, ſtatur ſecundo dicto Angel. ff.de furr. l.quidam tabularum. Quid ſi teſtis dixit vnum extra iudiciũ & aliud in iudicio,cui ſtabitur. & an punietur de falſo. dicam infra in materia falſorum teſtium & vide Glo.in c.cum cauſam.de teſtib.& dixi ſupra.in §.ſi teſtes citari non veniũt
111 † Si teſtis dixerit ſic immo ſic, ſtatur vltimo dicto:& valet.ff.de hęredi.inſt.l. ſi ita.Teſtis qui dixit heri non credo vel neſcio.poteſt hodie dicere ſcio vel credo.Bal.in c.1.§.notandum.in titu. quot ſunt teſtes neceſ. 10.colla.Item ſi dixit ſe neſcire, & ſi poſtea examinatus dicat ſe ſcire,quia melius recordatur nunc quã tunc,valet dictum ſuum quod eſt uerum ſi antequàm locutus ſit cum parte ſecundo examinatur,alias ſecus: vt not. in d.
112 auct.de auct.§.quia uero. † Teſtis examinatus

minatus in iudicio depoſuit ambigue de ſuo,& non dicit de quo, nunquid interpretari poterit de quo? diſtingue: vt no. dixit tex.& ibi per Barto.in l.inter ſtipulantem.§.ſi Stichum.ff.de verb.obli. Aut in iudicio oritur dubitatio circa verba: & tunc aut ſunt prolata ab aliqua perſona, & inducunt principaliter ſuſtẽtationem, aut ſunt ſunt prolata a quodam alio. Si ab vno:ex his ſemper interpretatur pro eo,vt d.§.ſi Stichum.& in l.ſi quis intentione ambigua ff.de iudi.ſiue ſit actor ſiue reus.& per Dy.& Gl.in c.contra eum de regu.iur.lib.6. Quandoque verbo ſunt prolata ab alio quam ex litigatoribus, vt in teſtamento. vel defunctus eſt aliquis qui protulit verba ſucceſsionem habentia: & tunc, aut uis facere interpretationem cauſa euitandi aliquam contrarietatem,vt eſt caſus in cap.cum tu.de teſti.& in prima conſtitutione codicis in §.quibus aut uon vis facere aliquam interpretationem cauſa euitandi aliquam contrarietatem,ſed vt profit alij,vel propter aliquam aliam cauſam, & non poteſt fieri. Sed illud verbum dubium nõ valet vt in cap.in præſentia. de proba. & in Gloſſ.d.§.ſi Stichum. & in l. Pomponius. ſcribit ſi frumentum.in ſi. ff. de rei vendi. Aut inſurgit dubietas circa aliud quam circa verba. & tunc aut loquimur in his quæ pertinent ad litis ordinationẽ, & tunc ſi actor inſtat & in proſequendo fauetur actori, vt in l.de die.in prin.ff.qui ſatiſda.cog.Si verò nõ inſtat, & tunc dedet faueri reo, vt l.ſi ea quæ.C. qui accu. non poſ.& l.properandum.§.& ſi quidẽ. C.de iu. Aut in his quæ pertinent ad litis deciſionem, & tunc ſit interpretatio pro liberatione,vt l.Arrianus.ff.de act.& l.legatum.ff.de manumiſ.vnde dicit Bar. in d.§.ſi Stichum. quòd intentio dubia debet declarari probationibus.nam ſi probatio fuerit dubia eſſet interpretatio contra eum. vt dictum eſt. licet enim poſſit dicere ſic intellexi in libello, non tamen poteſt dicere ſic intellexit teſtis. & ſic debet intelligi iſtud dictum. Ang. in conclu.licet enim in dubio interpretatio atteſtationum fiat contra prodcecentem.

vt extra de proba.c.in præſentia. tamen quando dicta teſtium poſſunt coadiuuari, & ſecundum interpretationem legis concordari, & conteſtes dici debet hoc fieri.vt not.Inno.in c.Cumana.in fin.de elec.& in cap.dudum eccle.§.j.eo.tit.facit.l.de ætate ff.de probatio.

123 Testes magis † idonei requiruntur in criminalibus, quàm in ciuilibus,vt hic in c.j.de teſti.in 6. concordar. c.teſtimonium.e.ti. Nam in criminalibus probationes apertiſsimè requiruntur. 5. q.6. Epiphanium.2.q. 8 ſciant. ſtrictius eſt agendum vbi.agitur de ſalute hominis.C.de appella. l.addictos. Hinc eſt quòd in cauſa criminali etiam ciuiliter mota propter bonam præſumptionem quam actor habet pro ſe,non eſt iuramẽtum deferendum ſupplementum probationis: ſecus in ciuili,vt eſt glo.not. in c. in literis de teſti.& not.Bar.in l. maritus. ff.de queſtio.& facit ad hoc quod.not. in c.veniens.el j.de teſti.vbi dicitur ꝙ vnus teſtis.cum fama in criminalibus non ſufficit. Item magis exacta probatio requiritur cum agitur de crimine criminaliter, quam ciuiliter, in dicto capit. j. de teſti. Accedit enim cã criminalis ciuiliter mota ad materiam cauſæ ciuilis pro ad aliqua. de procura.c.tuæ.& quod no.extra de iudi.cap.at ſi clerici.in Glo. Quando autem de crimine dicatur agi ciuiliter, & quando criminaliter,dic vt no.in l.mino. ri.ff.de priua delic.per Bart. & Inn.in ca. qualiter.& quando. de accu. & Ange.in

114 concluſio. † Teſtes in cauſa criminali ſubiiciuntur tormentis.C.de fide inſtrumen.auc. apud eloquentiſsimum. & ſic videtur argumẽ. a contrario ſenſu quòd in ciuilibus non ſit locus torturæ quod limita ſecundum Bal.eſſe verum, ſi teſtes ſint poſiti in dignitate,tunc ſi non eſt vilis conditionis non torquetur in cauſa ciuili,vt l diuus.ff.de quæſt.niſi inueniatur vacillare,vt l.ex libero.eo.titul. in Gloſſ. teſtes. Teſtes autem viles torquentur in tribus caſibus.ſ.in duobus ſupradctis, cũ feſtinant teſtimonium ferre. vide Bald. in d.au&.Item teſtis vacillans in cauſa ciuili poteſt torqueri. Ange. in l. quoties. C. de

C.de naufra.lib.11. Ad torquendum te-
ſtes requiruntur eadem indicia quæ in
reo Bald.in l.vnus. §.teſtes. ff. de quæ
ſtio. In cauſa inquiſitionis an poſſunt te-
ſtes examinari parte nō citata? vide Ang.
in l.ſi vacantia. C.de bo.vacā.lib.x. Teſtis
in cauſa inquiſitionis non debet depone-
re de occultis, ſed de illis vbi clamor ali-
quis præceſsit. Et ſi de occultis deponit
non eſt propter hoc reus puniendus. de
accu.c.qualiter.el j.in Gloſſ. penul. & in
c.accedēs. Vacillantes in teſtimonio poſ-
ſunt torqueri pro veritate eruenda. in
Specu.de teſtes.§.nunc tractandum.ver.
115 conſiderare etiam dêbet † Et quan-
do teſtis vacillat debet notarius de man-
dato iudicis hoc ſcribere ſecundum Inn.
in c quoniam contra de proba. Idem ſi
trepidant vel mutant colorem in facie,
quia omnia iſta indicia ſunt ſigna falſi te
ſtimonij. hoc tamen totum relinquitur ar
bitrio iudicis inquirendum ex alijs con-
iecturis, non ex ſolo pallore vel trepida-
tione vt l.minore.§.tormenta.ff.de quę-
ſti. Contra teſtes qui ex forma ſtatuti nō
poſſunt reprobari, non poteſt inquiri. in
116 cōſil.7.quod incipit, dixit Oldrad.† ꝙ
euaſit accuſatus contra quem erat proba
tum maleficium per teſtes de viſu de no
cte, probando quòd illa nocte non fuit lu
men Lunę, & ideo non poterant vidiſſe.
& ſic fuerunt reprobari naturali ratione
ſecundum Bal.in c.j.§.porro.in prin.quę
fuerit prima cauſa benefi. amit. Bald. in
117 conclu. an † teſtis qui dicit cognoui oc
cidentem, ſed non occiſum probat? dic
quòd ſi in inquiſitione ſit mentio de cer
to occiſo non probat: aliàs ſic.2 q.8.li-
bellorum. Bal.C.qui accuſa.non poſ.l.da
ta opera. Sed quid ſi dicat cognoſco per-
ſonam malefactoris, ſed neſcio eius no-
men? vide Ang.ff.ſi ex noxa. cauſa aga-
118 tur.l.j. † Qualiter teſtes de adulterio
probent? vide Ang.ff.de adul.l.quod ait.
Pone Tirius accuſatur de inceſtu, duo te
ſtes probant cōiunctionem carnalem nō
conſanguinitatem tantum, quæritur an
ſit probatum maleficium in quo requiri
tur vtrunque coniunctum probari? veri-
tas eſt quòd facta eſt probatio excōmu-
nicatione capitulorum, & teſtium. caſus
in ratione ſui eſt in l.Gallus. §. ille caſus.
ff.de libe.& poſthu & Gloſſ.in decre.ſe-
cundum Bal.qui ponit iſtam quæſtionē
in dicto §.ille caſus.in 2 col.vbi omnino
119 vide. † Et ſubſequenter ponit argumē
tum quòd ſi vnus teſtis probat veritatē.
Ipſe idem & alius probat famam quòd
cum iſtis his probationibus ſit efficax
probatio facta in cauſa ciuili. per gl.quæ
eſt in l.3.§.diuus.ff.de teſti.

S V M M A R I V M.

120 *Teſtium publicatio qualiter fiat et in ſcriptis redigatur.*

121 *Publicatio teſtium peti non poteſt ab eo, qui eos non produxit.*

Publicatio teſtium ſi omittatur, iudicium tamen valet.

122 *Publicatione facta poteſt contra teſtes cōſenſu partium opponi.*

Iudici an neceſſe ſit, quòd pronunciet dicta teſtium valere, & eis fidem adhibendam. remiſsiuè.

123 *Publicatis teſtibus, quibus caſibus poſt dicta teſtificata poſsint teſtes produci ponuntur decem nouem caſus.*

124 *Teſtes poſt dicta teſtificata nō poſſunt ſuper eiſdem articulis examinari, ſuper alijs ſic.*

125 *Teſtes ſi recte culpa iudicis non fuerunt examinati, publicato proceſſu poſſunt iterato examinari.*

126 *Teſtes etiam de voluntate partium poſt dicta teſtificata non admittuntur.*

Teſtes vtriuſque partis quando ſunt examinati alij non, vel ex ordine dato a iudice vel partium poſſunt poſt dicta teſtificata produci.

127 *Teſtes examinantur poſt dicta teſtificata quando primi dixerunt vel ſcire, vel non recordari.*

128 *Teſtes publicato proceſſu poſſunt admitti ad probandam exceptionem, ſi terminus ſtatutus ad probandum ſit lapſus.*

129 *Teſtes, vt probent neceſſario concludere debent, & dicti ſui concludentem rationem aſsignare.*

Teſtes dicentes aliquid eſſe verū qualiter intel-

intelligantur remiſſiuè.
130 Teſtis rationem reddere debet, per eum
ſenſum de quo percipitur id de quo te-
ſtificatur.
131 Senſus, viſus quomodo pro omni ſenſus cor
poreo accipitur.
132 Viſus propriè, et ſtrictè eſt actus uidentis
oculo corporali & intellectuali.
133 Poſſeſſio per viſum probatur.
134 Teſtis deponens aliquem dominum, quia
vidit non probat.
135 Teſtis deponens ſuper his, quæ percipiun
tur iudicio intellectus, niſi rationem di
cti reddat non probat.
136 Teſtis bona ratio facit dictum bonum, &
mala malum, & dictum adaptatur ad
quod ratio.
137 Teſtis a iudice interrogari debet de cau-
ſa ſcientiæ, & ſi iudex eum non inter-
rogat præſumitur in eum malitia. De
circunſtantiis non poteſt interrogari.
138 Teſtis ſemel reddens cauſam dicti non de-
bet vlterius interrogari; ſed de circun
ſtantiis ſic ad veritatem inueſtigandã.
139 Teſtis non reſpondentis dictum in cauſa
ſcientiæ, ſtãte ſtatuto quod de cã ſcien
tiæ interrogari debeat, alias non ua-
leat depoſitio, quod non probat.
Teſtis cogitur reſpondere cum ſolum factũ
dixerit.
Verborum conculcatio & ſuperfluitas in te
ſte fugienda eſt & confutanda.
Mens & ratio ſtatuentium ſequẽda eſt.
Paria ſunt ſiue ſe ſtatur vna ratione prohi-
beat alienationem extra familiam ſiue
duabus rationibus.
140 Teſtis aſſignatus inepte rationem dicti nõ
probat, etiã ſtante ſtatuto quod teſtib.
credatur, licet bonã rõnẽ non reddat.
141 Teſtis non reſpondens de cauſa quia non
fuit interrogatus, an probet.
142 Teſtis in reddendo cauſam rationis dicẽs
ſcio quia ſic reperio in meo memorali.
quòd de hoc feci probat.
143 Teſtis in cauſa ſcientiæ dicens quia præ-
ſens fui. ꝓbat uiſum et auditũ alterius.
Teſtis in ratione dicti ſui de re tangibili di-
cens quia tetigi, an probet. remiſſiuè.
144 Teſtis deponens per verbum credo in his
quæ ſunt deperita actis, non probet.
145 Teſtis deponens per verbum neſcio, non
debet vlterius interrogari.
146 Ratio in teſte ſuper filiatione, emãcipatio
ne, vel communi opinione qualis eſſe
debeat.
147 Teſtes deponentes ſuper dominio. debent
de facto & non de iure deponere.
Fundum ſi quis petit, teſtis qui dicit vidi al-
luuionem probat.
148 Teſtis dicens idiʒ quem eſſe ſanum an pro
bet. Quid ſi dicit quòd publicum inſtru
mentum uidit.
149 Teſtis dicens quòd vidit furari cappam
Martini probat furtum. Quid ſi dicit
uidi quòd loquebatur. nu. 150.
151 Teſtis quando dicit vidi quòd talis dixit
talia verba diſplicibilia probat.
Teſtis inductus in probandum defenſionem
dicens quia vidi, probat.
152 Teſtis deponẽs de cã viſus idonea, licet lo
quatur groſſo modo, probat ẽt auditũ.
Senſus exteriores ſunt quinque, & qui inte-
riores.
Baldus Præceptor Nelli à S Geminiano, &
tractatum de teſtibus edidit, quem mor
te preuentus incompletum reliquit.
153 Baldus cum intellectu uolauit ad ea quæ
non poſſunt intelligi, nec probari niſi
per ſummos uiros.
154 Verbum principale libelli dicitur ſubſtan
tia libelli.
155 Adiectiua libelli ſunt conditio, modus, de
monſtratio, quantitas, locus, tempus,
quantitas coniunctiua, participia, ge-
rundia, & aduerbia.
156 Intentio an appobata dicatur, ſi agitur qđ
quis pure promiſit, et probatur quod eſt
ſub conditione.
Pluralitas non præſumitur in his quæ vnum
& idem eſſe poſſunt.
Determinatio adiecta petitioni actoris per
teſtem habet oppoſitum ad id cui oppo
nitur, & additur.
157 Contractus non probatur ſi ago quod mu
tuaui ſub cõditione, & probo quod mu
tuaui purè.
158 Teſtes deponentes circa demonſtrationem
quomodo debeant concludere.

Accu-

159 Accuſatione facta quòd Petrus & Seius intulerunt in Petrum duo vulnera ex quibus mortuus eſt nō probatur de Seio, ſed de Titio: quod Titius condemnetur.

Culpa cadēs inter pſonas pariter c pulatas reſoluitur in ſuas ſingularitates.

Tempus plerunque poteſt eſſe cauſa ſolutionis, & condēnationis veri, & falſi.

Teſtimonium probationis non requirit cauſam, ſi teſtes non interrogantur de cauſa in his quę ſunt facti ſenſibilis.

160 Teſtis reprobatorius, ſi interrogatus non reddit cauſam non iſta perfecte probat, ſicut ille qui bonam reddit.

161 Teſtium contrariorum illi præualent qui meliorem cauſam reddunt.

Notarius & teſtes tenentur ad intereſſe partis etiam ratione erroris.

Error in tabellione et teſtes eſt lata culpa

Oblinio in teſte non eſt lata culpa.

163 Teſtis deponens de auditu regulariter nō probat. & ibi quando remiſſiuè.

Ioannes Andreæ tractatum de teſtibus fecit.

164 Teſtis dicens credere, vel ſic ſibi videri non probat. & quòd ſi dicit mihi videtur.

165 Teſtis interrogatur de diffinitione rei reſpondere debet.

Diffinitionis quæ ſunt iuris ad doctores pertinent.

166 Teſtis dicens quòd vidit Titium tenere, et poſſidere probat, licet interrogatus qd ſit poſſeſſio reſpondeat neſcio. &

Reditus accipiens pręſumitur ius aliquod adminiſtrandi habere.

Teſtis pōt interrogari quomodo intelligat verba iuris & tenetur ſcire iura.

167 Ius interdum pro facti qualitate ponitur.

168 Teſtis ſenſus notiam habere debet non impreſſionem intellectus.

Præſumere aliud eſt, & aliud videre.

Teſtis officium nō tranſcendit ſenſum corporis de parte.

Teſtis dictum in intellectu fundari debet.

Teſtis dictum contra ſolennitatem non præſumitur.

169 Teſtes contrarÿ concordantur in numero pari & ad euitandum pœnam.

Intellectus ad l. ſed et ſi poſſeſſori §. ſi reū. ff. de iureiuran.

170 Atteſtationes interpretandæ ſunt in partem meliorem.

Credulitas iuſtis rationibus a teſte recepta tertiæ perſonę non nocet.

171 Teſtis quia vicinus probat quem bonum & malum.

Teſtis qui dixit ſcio, quia ſcio an probet.

172 Teſtis interrogatus de fama licet dicat vera in capitulo contenta non probat, niſi dicat cauſam, & a quibus ortum habuit etiam non interrogatus.

173 Fama non probatur per teſtem dicentem publice dicitur.

174 Teſtis interrogatus de veritate dicens ſe nihil ſcire intelligitur de veritate nō fama.

175 Teſtis probat famam non ſolum de his quæ reddit rationem, ſed etiam eorum de quibus non reddit.

176 Teſtis non creditur de infamia alicuius niſi rationem reddat.

Teſti non eſt permiſsum iudicare quę ſunt prouidi & diſcreti.

177 Teſtis deponens de fama in cauſa appellationis, per id quod incidit ante litem motam probare debet.

178 Credulitas in teſte a calumnia non excuſat in iudicio niſi ueritas adſit.

179 Ruſticus deponens ſuper poſseſsione dicens quia vidit quòd tanto tempore poſſidebat, probat.

Intellectus ad l. ſtipulatio iſta. §. id quoque ff. de verb. obli.

Teſtis ſolum deponere debet eo quod ſenſu percipitur.

180 Teſtis qui dicit Titium poſſediſſe decem annis, & non dicit de quibus ſingulariter nō probat, & ſi dicit poſſedit decem annis & plus nihil operatur.

Teſtis dicens talis poſſedit ſemper non dicit falſum licet probetur illum aliquādo obſtuiſſe.

Teſtes plures deponentes ſuper poſseſſione, & aliqui probant quod Titius poſsedit aliqui quòd Seius probant

quemlibet de facto retinere.

181 Teſtis dicens Titium poſſediſſe per annū patiente Seio non probat.

182 Teſtis inductus ad probandum mutuum, vt probet quomodo deponere debeat.

183 Teſtis vnus ex pluribus ſi deponit de quinque, & alius de decem an contractus probetur in quinque.

Teſtes diſcordantes in re non probant.

Decimæ receptio, & iuriſdictionis exercitium per teſtes ſingulares probatur.

184 Teſtibus diſcordantibus de valore ſeu æſtimatione rei quibus ſtetur, & quomodo magis affirmantibus quam mille negantibus credatur.

185 Teſtis examinatus in Palatio poteſtatis ſi dixit contractum celebratum in Palatio epiſcopi: ſuper alio articulo dixit in hoc Palatio ſaluatur eius dictū ad pœnam euitandum.

Pronomen hic, hæc, hoc, demonſtratum eſt ad oculum corporis.

Dubia probatio contra producentem teſtes interpretatur.

Teſtes duo ſi in capitulo examinantur, et vnus dixit quòd fuit in Palatio domini Papæ, alius quòd fuit in hoc palatio an eorum dicta ſuſtineantur.

186 Teſtis vnus ſi dicit de ſe & ſocio, ſimiliter alter, an pbēt, et ſingulares dicātur

187 Fieri ſimul dicitur, quando ordo uel narratio facti non permittit aliquid ſimul fieri, ſed ſucceſsiue.

Adulterium probatur per teſtes qui viderunt adulterantem per rimulam vnus poſt alium.

Vſurarium aliquem eſſe probatur per teſtes ſingulares.

188 Aliquem exercuiſſe iuriſdictionem quomodo probetur.

Cæcus qualiter ſuper iuriſdictione teſtificetur

Cæcum aliquē eſſe ciuitatē habere ciues. Aliquem eſſe filiū filij. Aliquos eſſe fratres. Aliquē contractum factum à muto qualiter probetur. & nu. 189.

189 Teſtes qualiter deponere debeant ad probandam ſententiam. Et qualiter probent ſtipulationem.

Teſtis in alienatione rei ſuæ, vel ſibi obligatæ an ſibi præiudicet, & quid ſi ſe ſubſcripſit.

189 Intereſſe ſingulare qualiter per teſtes probetur.

Teſtis vnus ſi deponit de decē alter quindecim ſint contrarij.

190 Teſtis deponens de identitate rei, an & quando probet.

Teſtis qualiter deponere debeat, & imponat fidē inſtrumento quod legi nō pōt.

Teſtis interrogatus ſup ętate reſpondēs in redditione rōnis, q a frater, an probet.

191 Teſtibus an et quando fides ſit adhibenda arbitrio iudicis committitur.

192 Neceſſaria fidem teſtis, & vt periurus puniatur.

Probatum non intelligitur per teſtes, niſi quatenus ratio dicti inuenitur.

193 Teſti pro vna parte deponēti ſi interrogatus pro alia noluit reſpondere, non creditur.

194 Teſtibus ſimul examinatis licet probent, tamen fides non adhibetur.

Teſtes ſecreto examinari debent.

195 Teſtes deponentes per eundem præmeditatumq́, ſermonem dicuntur ſubornati, quod iudicis arbitrio relinquitur, an eis credatur.

196 Teſtis qui dicit falſum inſtrumentum, ſed de tenore dicit non recordari an probet.

197 Teſtis qui dicit notarium erraſſe, quia nō audiuit hæc verba errorem probat, ſed non qualiter.

198 Teſtis ſemel inductus ſi ſuper eodem ſecundo inducatur, & dicat & dicat nō recordari qualiter depoſuerit, & aliter deponat, an probet.

Intellectus l. qui falſa. ff. de teſtibus.

Teſtis qui neſcit originē eius de quo deponit an probet.

199 Teſti non plene factum narranti non creditur.

200 Teſti perito plus creditur etiam ſi negatiue loquatur.

Intellectus l. diem proferre. §. ſi plures. ff de arbit. & c. 1. de præben. lib. 6.

201 Teſtis deponens ſuper eo quod eſt remotū à natura contractus non probat.

Teſtes

Teſtes qualiter probent mortem, vel aliquem non extare.
202 Teſtis qui pecuniam accepit ad deponendum probat in præiudicium eius a quo pecuniam accepit.
203 Teſtis recipiens pecuniam vt teſtimoniũ verum dicat, de falſo p unitur.
Dans pecuniam teſti vt uerum teſtimoniũ dicat, punitur.
204 Teſtes non pereunt inſtantia perempta.
205 Teſtium dicta an in alia inſtantia fidem faciant, & an contra ipſomet.
206 Teſtes recepti ad excipiendum an valeāt ad agendum.
207 Teſtis deponens ſuper alio quàm fuerit inductus an probet.
208 Teſtes non rectè examinari probant in lõginquis partibus.
209 Teſtis nõ tenetur recordari de tpe, nec vitiatur dictum ſi non deponit de loco & menſe.
Teſtis tenetur habere notitiam rei, quando eſt de ſubſtantia
Recordari de loco melius eſt q̃ de tpe.
Teſtis in criminalibus non tenetur de die deponere.
210 Teſtis licet non recordetur de tempore, valet eius teſtimoniũ in interdicto, et ſi erratur in tempore probatur ſpoliatio.
211 Negatiua qualiter poſsit per teſtes ꝓbari.
Negatiua probari à quo debeat.
Teſtis eſſerens meram negatiuam an in falſum incidat.
212 Teſtis examinatus qui non debuit examinari, an & quando faciat iudicium, & qualequale præiudicium.
213 Teſtes ſingulares non probant contractũ uſurarium, nec certum crimen hæreſis.
214 Teſtes dicuntur ſingulares in actu diſtincto.
Teſtes dicuntur varij & ſingulares quando vnus de vna re, alius de alia ꝓbat.
215 Teſtibus contrarijs & intra ſe repugnantibus non adhibetur fides.
216 Teſtes quando ad inuicem repugnantes ſunt non ſimpliciter ſed ſecundũ quid: quia vnus de maiori alter de minori, deponit ſtatur minori.
Teſtis qui uarius, qui contrarius, & uacillans dicatur.
217 Teſtis ſibi ipſi contrarius per dolum punitur.
218 Teſtis cõſimilē cām habens eſt ſuſpectus.
219 Iudex an teneatur facere ſcribi in actis quę re non adhibet fidem teſtibus.
220 Acta iudicialia ualent, licet in eis non ſint ſcripta nomina teſtium.
221 Actus celebratus coram populo, vel populum repreſentate, præſentiam teſtium non requirit.
222 Teſtium aliqui ſi dicunt filium in maiori quantitate inſtitutum, filiam in minori, aliqui eos inſtitutos æqualiter intelligitur, ſcilicet eodem tempore.
223 Confeſſio quòd facta ſit motu proprio non probatur per teſtes.
224 Proteſtans contra teſtes eorum dictis vti poteſt ad excludendas probationes aduerſarij, non ad fundandam intentionem. & petendo pro ſe examinari videtur a proteſtatione recedere.
Conſenſus ſolus partium nõ ſufficit ad conualidāda dicta teſtium, quæ nõ ualent.
225 Teſtis qui primo depoſuit poſtea ſuper vltimo interrogatus dixit ſe neſcire intelligitur niſi vt ſupra dixit.
Teſtibus probantibus ſpontanea voluntate, an magis credatur quàm probantibus coacta.
226 Teſtis interrogatus de aliqua re dicēs ſe obliuioni tradidiſſe propter infirmitatem, iuſte allegat.
227 Teſtis examinatus in loco vbi quis paſſus fuit caſum, facit fidem alibi.
228 Inſtrumentũ qualiter p teſtes reprobetur.
229 Inſtrumenta, vel teſtes an poſſint ꝑ parte repudiari, & pro parte acceptari.
Teſtes contradicentes inſtrumento qualiter illud impugnent.
Inſtrumētum an reddatur falſum, vel ſuſpectum, ſi teſtis in eo deſcripti dicant ſe non recordari.
230 Contrarietas teſtium, vel varietas qualiter ſit concludenda etiam vt probent.
Iudex arbitrium habet quando dicta teſtium contraria ſunt.
231 Teſtis falſus uarians qualiter puniatur.
Cautela pro teſte quando torquetur.

232 Iudex non admittens defenſionem iuris punitur, vt ſi non admitteret defenſiones innocentiæ.

Declaratio ad l. lege. §. primo, ad leg. Iul. pecu.

Teſtis falſus in cauſa homicidij pro homicidio punitur, ſicut punitur qui contra innocentem deponit.

233 Teſtis qui dixit falſum in circunſtantijs, de falſo tenetur.

Iuramentum præſtitum ſuper principali, an ad omnes circunſtantias trahatur.

234 Teſtis ſtudioſe non reddens cauſam ſui dicti tenetur pęna falſi.

Teſtis dicens non recordor pęna falſi tenetur, quando certum eſt ꝙ recordatur.

Teſtis iurare debet dicere meram & puram veritatem pro vtraque parte, ſuper his, ſuper quibus & productus & interrogatus.

235 Teſtis non debet aßerere niſi quod vidit & ſenſit, aliàs eſt falſus.

236 Teſtis non dicitur falſus ſi dixit ad ſe non ſpectare cõmodum, & tamen ſpectat, tanquam cuilibet de populo vel vniuerſitate.

237 Teſtis qui dicit falſum coram iudice & parte præſente an condemnare poſſit ſine citatione.

Teſtis cuius dictum non valet an poſſit de falſo puniri.

238 Teſtis inutilis producenti, & aduerſario non nocet de falſo poteſt accuſari.

239 Teſtis dicens falſum præter conſcientiam domini: domino non præiudicat.

Teſti falſum dicenti ſuper vno articulo ſiue capitulo, in alio non creditur.

240 Teſtis qui in ſua teſtificatione aliquid falſi inſeruit, vel addit, aut vera detrahit, totam teſtificationem vitiat.

241 Teſti q in articulo mortis cõſtitutus dicit ſe falſum depoſuiße, victori non nocet.

242 Producens falſos teſtes, & ipſi teſtes producti, & mandator poßunt omnes vno libello accuſari.

Teſtis deponentis falſum & reuelantis teſtimonio quæ pęna ſit.

243 Teſtis occultans veritatem perinde punitur ac ſi falſum diceret.

Iudex ex officio, teſtem falſum dicentem coram ſe fuſtigare poteſt.

244 Teſtis falſum deponens coram iudice non ſuo poteſt ab eo puniri.

Clericus deponens falſum qualiter puniatur remiſsiuè.

245 Teſtis deponẽs falſum corã arbitro remittitur puniendus ad ſuum iudicem.

Teſtis dicens ſe neſcire quæ ſit pęna falſi plectitur.

246 Teſtis receptus à notario in iudicis abſẽtia, ſi dicit aliter depoſuiße, quàm ſcriptũ reperiatur, cui magis credatur. & vide inf. nu. 251. & ſupra nu. 54.

Teſtis qui non poteſt de falſo redargui ex forma ſtatutorum, an poſſit de falſo damnari ex forma ſtatuti diſponentis contumacẽ haberi pro confeßo.

247 Teſtes teſtamenti non præſumuntur rogati, & quib. caſib. rogati eſſe debeant.

248 Teſtes debẽt cognoſcere cõtrahẽtes ſi agitur de ꝓbãdo actu, ſecus ſi de ſolẽnitate.

249 Teſtes ſuper lite coram arbitro pendente poſſunt coram iudice examinari, nec litis conteſtatio requiritur.

250 Arbiter ꝙ nõ poſſit examinare, an teſtes examinati coram iudice dixerint veritatem.

Intellectus ad l. per hàc C. de temp. app.

251 Notario magis creditur q̃ teſti dicenti aliter fuiſſe ſcriptum quàm dipoſuerit.

SECVNDA PARS.

120 DE PVBLICATIONE † teſtiũ videndũ eſt. Nam poſt examinationẽ ſunt teſtes publicandi. Fit aũt publicatio partibus præſentibus, vel abſentibus citatĩs, nam iudex adhibitis ſibi teſtium dictis illa leget in toto vel in parte ꝑ ſe vel per notarium. Et demũ dicet, habeantur pro publicatis vel publicatæ. & tunc redigetur in ſcriptis, vt in Spe. de teſte. §. ſatis vtiliter. in princip. & ibi ponitur forma qualiter publicatio debeat redigi in ſcri-
121 ptis. & vide l. fi. C. de re iudi. † Publicatio teſtium non poteſt peti ab eo qui eos non produxit. licet ſua interſit. Innocen in c. conſtitutus. de teſti. Bal. in rubrica. de

ca de controuer.inueſti.& per Inno. in c.
conſtitutus. extrà, de appel.& ibi videtur
variare. ſi omittatur publicatio teſtium
non redditur iudicium nullum. Bal.in eo
dem titul. ſi de inueſti. inter. vaſal. lis
122 ori. † Sed nunquid facta publicatione
teſtium de conſenſu partium poterit con
tra teſtes opponi? dicit Ang. quòd ſic. in
auct. ſi quis in aliquo. C. de edend. & ibi
per Bal. vbi ponit quæ requrantur in pu-
blicatione eius quod eſt in mẽte teſtium
vt patet. An ſit neceſſe quod iudex pro-
nunciet dicta teſtium valere & fidem eis
adhibendam. vide per Bal. & Ange.in di
cta auct.ſi quis in aliquo.
123 PVBLICATIS, † atteſtationibus re
gulariter non poſſunt amplius teſtes pro-
duci poſt didicita teſtificata. Fallit in plu
ribus caſibus vbi poſſunt produci poſt di
dicita teſtificata. Primus ſi inter alias
perſonas agitur. Secundus, ſi ſit diuerſus
modus agendi. Tertius, ſi ſit nouus ar-
ticulus dependens ex veteri. Et quando
dicatur nouus articulus: vide in Spec. de
teſte § ſtis vtiliter. verſi. illud autem non
eſt. Quartus; ſi primæ atteſtationes ſint
amiſſæ. Quintus, ſi mutatur iudicium: &
illud velit his contra quem producãtur.
Sextus, ſi cõfusè, & obſcurè depoſuerũt.
Septimus, ſi teſtis ſynodalis depoſuit co
ram capitulo, & deponit iterum coram
legato. Octauus, ſi examinator neglexit
interrogare ſuper articulis ſibi datis. No
nus, in cauſa matrimoniali ſecundũ quoſ
dam indiſtinctè. Decimus, ſi detur in in-
tegrum reſtitutio vt iterum producatur.
Vndecimus, in abſentia probãda. Duo
decimus, in crimine falſi Tredecimus,
in adiectione pro valore & deceptione.
Decimuſquartus, qui nondum didicit
teſtificata: licet ſunt teſtes publicati, vt ſu
pra dixi: cùm tractauimus de tempore
producendi. Decimuſquintus, ſecũdum,
quoſdam ſi iudex indiſcretè publicauit.
Decimuſſextus, ſi teſtes ſunt recepti ad
perpetuam rei memoriam. Decimuſ-
ſeptimus, ſi princeps id expreſsè per ſuũ
reſcriptum concedat. Decimuſoctauus,
in cauſa inquiſitionis. Decimuſnonus,
quia publicatis atteſtationibus poteſt ex-
cepti perẽptoria opponi & probari. Hos
caſus enumerat Spe.in tit. de teſte. §. ſatis
124 autem. Nec † in cauſa principali, nec in
cauſa appellationis poſſunt produci tunc
ſuper nouis articulis: quando teſtes iura-
uerunt dicere veritatem ſuper totam cau
ſam. Imputatur enim parti quaſi om-
nia particularia nõ præſentauerit. de quo
per Innocen.in ca. fraternitatis. de teſtib:
& per Ange. C. de temp. appel. l. per hãc.
vbi examinat materiã iſtam. Iõ non poſ-
ſunt teſtes produci poſt didicita teſtifica-
ta: vt in auct. qui ſemel. C. de probat. & l.
2. C. ſenten reſcin. non poſ. in Gloſſ. quia
timetur ſubornatio. quod eſt verũ ſuper
eiſdem capitulis, ſuper aliis poſſunt teſtes
produci quia non eſt timor ſubornatio-
125 nis. ita tenet Bart.in d.auct. † Itẽ dixit
Inno.in c. 11. de teſti. quod ſi per culpam
iudicis teſtes non fuerun rectè examina-
ti quod eti- publicato proceſſu teſtes no-
ui poterunt produci, & iterato poterunt
126 examinari. † Sed poteſt quæri, nun-
quid de voluntate partium poſſent admit
ti teſtes poſt didicita teſtificata? Barto.in
d.auct. dicit quod ſic. & allegat nota. per
Io. And.in c. fraternitatis. & teſti. In con
trarium videtur dicẽdum quòd iſtud nõ
eſt introductum in fauorem partium: ſed
ob publicum fauorem, ne falſitates com
mittantur. & ideo tali fauori partes renũ-
ciare non poſſunt: vt l. quos prohibet. ff.
de poſtul. & ita tenet Bald. in d.auct. An-
gel. in concluſione. Quando teſtes vtriuſ
que partis ſunt examinati alij non, vel ex
ordine dato à iudic, vel partium, poſſunt
poſt didicita teſtificata produci. Bal. vbi
127 ſuprà. Teſtes poſſunt produci poſt di-
dicita teſtificata ſi primi dixerunt nil ſci-
re, vel non recordari. & idem in cauſa
appel. Bart.in c. 1 §. ſi enim quid ſi inue-
ſtitura. & vide quòd not. in l. fin. §. ſin au-
tem dubius. in Gloſſ. & ibi. per Cyn. C.
128 de iure deli. † Poſſunt teſtes produci ad
probandum exceptionem poſt publica-
tum, proceſſum, niſi eſſet lapſus terminus
ſtatutus ad probandum. Angel. in auct.
qui ſemel. C. de proba.
129 TESTIBVS, † examinatis & publica
tis: quia eorum dicta debent neceſſario

concludere ad hoc vt plenè probent: vt l.non hoc.C.vnde cog.& extra de probatio.c in præſentia.& C de teſti.l.nullum. quod vt fiat eſt neceſſe quòd aſsignet cauſam ſui dicti neceſſario concludentem: vt in dictis iuribus. Ideo circa redditionem cauſarum reddenda ſunt Quid ergo ſi teſtes dixerunt aliquid eſſe verum qualiter intelligatur.vide Ang.ff.de peti.

130 hære.l.ꝓ hærede. † Teſtis debet reddere rationem ſui dicti per eum ſenſum per quem percipit id de quo teſtificatur. In-

131 no.in cap.cum cauſam.de teſti. † Sed Pla. dixit quod in quolibet actu corporeo ſufficit reddere cauſam per viſum.& no.in l.1. C. de erro. aduoc. vbi in cauſa auditus reddit rationem viſus vt ibi Cy. refert qualiter teſtes debent loqui ad probandam negatiuam directo. quoniam viſus pro omni ſenſu corporeo accipitur largo ſumpto vocabulo. aperitus tamen deponit per nomen proprium illius ſenſus. Facit quod not.ff. de acquir. poſſ. l.quod meo. in fine. Vnde illud vocabulum viſus,quandoque ſumitur pro viſione quã ſancti faciunt in ſpiritu. Vnde in diuina ſcriptura ſcribitur. opus eſt intelligentia in viſione. Et ſanctus Paulus dicebat. video aliam legẽ,& in membris meis ſentio & cognoſco per rationem & ſenſum. Si teſtis per verbum vidi.refert ſe ad ſenſum probat; cum dicit vidi ſic. Si autem refert ad occulum mentalem vel intellectualem: vt quia dicit teſtis: ſic videtur mihi.non enim probat: quia peccat:cum dictum ſi dubitatiuum magis quam ratio dicti: vt not.ff.de arbi.l.diem proferre.§.pe. Et teſtis debet eſſe ſenatus ſenſu corporis.qui ſenſus ſunt quinque vt notatur in d.l.quod meo.& debet teſtis habere intellectum: vt id quod corpore videt, mente intelligat id quod ſcit. nam vt ait Ariſtoteles in problematibus. Intellectus vidit intelligens audit: oportet enim nimiam fantaſiam ſpeculari: cum inter cæteros ſenſus viſus ſit nobilior. & verius,viſus prędicatur ab omni ſenſu(vt dixi) largo modo;vnde quæ audiuit ſi ſic dicit.quia vidi ſcio,ſaluatur eius dictum: vt not.Io.An.in c.teſtimonium. de teſti. tamen in viſione opus eſt intelligentia: vt ſupra dixi. Item viſus interdum ponitur pro actu animæ,& pro opinione. vt l.

132 quid tantum.§ ſi.in fi.de arbi † Strictè autem viſus eſt actus vides oculo corporali & intellectuali.ff. de his qui in teta.dele.l.pe.& eſt viſus de coloribus, de magno & paruo. de factis & maleficijs

133 &c. † Poſſeſsio autem probatur per viſum & ipſum poſsidentem, vt infra dicam. nam per teſtem probatur poſſeſsio naturalis:& ex ea præſumitur ciuilis. vt l. ſtipulatio iſta.§.hi quoque.ff. de verbor. obli.& qualiter præſumitur poſsidere:vt no.Inno.in c.cum olim de priuile. & ne vxor pro marito.l.ob maritorum.ff.de ſolu.l.Titio.C.ſi.regun.l.ſi quis.ſuper incorporalibus verò non eſt viſio corporalis.

134 † Et ideo qui dicit aliquem dominum. non probat quia non cadit directè & vniformiter in viſum teſtis: ſed in directe & difformiter, niſi teſtis nominatim cauſam adiiciat. Sed viſibilia vniformiter, videntur, ſcilicet organo oculi corporalis,in quibus etiam ſufficit dictum teſtis, nondum ſine addita ratione,niſi ſit de ea, interrogatus.ſed in domino non ſufficit dictum ſine ratione,ſecundum Innocen. Idem ſi agatur in probando alio iure, vt de probanda obligatione,quia dicit teſtis ſuper articulo quòd Titius eſt mihi obligatus. dicit verum eſſe. iſta reſponſio teſtis nihil probat; quia informis. Idem ſi fortè agatur de probanda hypothecaria ad fidem matrimonij: quia omnia iſta talia iuris ſunt, & habent plus iuris quam facti. Idem ſi agatur de probando quod aliquis eſt mente captus vel furioſus. Nam non probat teſtis dicendo: quia vidit. niſi ſigillatim adiiciat actus per quos diſcretus quilibet ita iudicaret. Nam talia multum conſiſtunt in iudicio rectæ rationis. Et plus habent rationis quam ſenſationis. & poſt quis faciliter decipi. Idem ſi vellet probare quod aliquid. ſi vagabundus. non enim comprehendit teſtis de facili quòd ſit deſertor originis,vel domicilii. Tene menti iſta quæ ſunt valde notabilia. Bald. in conclu.& per Inno.in d. c. cum cauſam.

de teſti. & de materia ſupradicta. vide in Specu. de teſte. §. iam de interrogatoriis. verſicul. ſunt autem generaliter. & qualiter debeant deponere de quolibet corporeo ſenſu. vide eod. titul. §. nunc tractandum verſicul. nempe cùm teſtis. cum ſe-
135 quen. verſic. † Si teſtis teſtificatur ſuper his quę non percipiuntur ſenſu corporis: ſed oculo mentis ſeu rationis: non valet eius dictum, niſi rationem aſsignet. Innoc. in d. ca. cum cauſam. & cauſa debet eſſe alia à dicto: vt nota. ff. de legib. l. non omnium. ff. de offic. procur. Cæſa. l. fin. &
136 cauſa debet eſſe congrua. † Item bona ratio teſtis facit bonum eſſe dictum. & mala ratio malum. ff. de don. exce. l. 2. § circa. ff. de condit. & demonſt. l. cum tali. §. finali. Item ad id adaptatur dictum teſtis ad quod ratio. ff. de acquir. poſſ. l. 1. §. per procuratorem. Bal. in concluſione.
137 † Teſtis debet interrogari a Iudice de cauſa ſcientiæ, ſcilicet, quare illud ſciat. Et ſi iudex non quærit præſumitur in ipſo malitia: quia omittit ea quæ ſuo officio, & ſolertiæ incumbunt: debet enim petere & interrogare de cauſis. Si vero Iudex interrogat, & teſtis nihil reſpondit, vel fortè non benè, iudex non debet ininterrogare: vt in capitulo, cum clamor. de teſtibus. Si autem iudex omiſit interrogare de circũſtantiis ſingulis nõ ſubſtantialibus, & de loco, & de tempore, & conteſtibus. & ſi tunc teſtes non ſunt repetendi, reinterrogandi. Si autem omiſit interrogare de principali re: vt in tit. in præſcriptione. & ſi tunc teſtes debẽt repeti: quia fuit culpa iudicis non partis. ita not. tenet Innoc. in ca. per tuas. de te-
138 ſtib. Bald. in concluſione. † Teſti ſufficit reddidiſſe cauſam ſui dicti ſemel, nec de cauſa vlterius eſt interrogandus, ſed de circunſtantiis, ſiue connexis & concomitantiis ſic. vt de loco, tempore, & con teſtibus, ne videatur ſuſpecti, vt de veſtibus, & ſimili. hæc enim non ſunt. ſenſui dicti. ſed circunſtantiæ ad veritatem inueſtigandam. Innocen. in d. ca. cùm cauſam. & ſufficit deponere tali modo quòd includatur cauſa ſcientiæ, ſecundum Frãciſcum Accurſium, & Baldum, in con-
139 cluſione. † Quæro dicit ſtatutum quod teſtes debent de cauſa ſcientię interrogari: aliter non valeat depoſitio eorum. an ſi non reſponderint in cauſa ſcient. æ eorum dictum valeat? videtur quòd ſic: vt in d. cap. cum cauſam. ſecundum Innocentium. nam omnimoda interrogatio eſt falſa & ſuperflua cum fine interrogatione reſpondit. ff. de interrogato. actio. l. ſi fine. Item teſtis cogitur reſpondere, cùm ſolum factum dixerit. C. de appellation. l. ampliorem. §. in refutatoriis. Item hoc eſſet quædam inculcatio, & ſuperfluitas verborum quæ fugienda eſt, & confutanda. & nota. in l. eius. in prin. ff. ſi certum petatur. Item quia mens & ratio ſtatuentium ſequenda eſt. ff. de excuſat. tutor. l. ſcire oportet. §. ſed ſi maximè: quia ſtatuti ratio fit iudicum calliditatibus obuiari, nõ certam rationem corrumpere. ad idem de acquirenda hęreditate lege illud in ratione ſui. Item paria ſunt ſiue teſtator vna ratione prohibeat alienare extra familiam ſiue duabus rationibus. nam vtrobique cauſam prohibitàm aſsignare videtur. Alij dicunt contra: quia non debet recedi ab adiecta forma ſtatuti. Sed iſta eſt ratio rudis: quia huic non omiſſa forma, ſed ſub verborum compendio incluſa, & expreſſum videtur id quod ſub verborum compendio continetur vt nihil dicatur omiſſum cum totum legi poſsit lege prima. in princip. ff. de his quæ in teſtamen. delentur. & l. 1. C. de precibus imperat
140 offeren. † Quid econtra. ſtatuto cauetur quòd teſtibus credatur contra nobiles: licet non reddant bonam cauſam dicti ſui. Pone ergo deponis contra magnatem, qui videlicet fuit interrogatus de cauſa, dixit quod quia vel credo, vel habeo vxorem, vel quia eſt rex Franciæ an probet, videtur quod ſic: quia aſſertiuè deponit. ſed in contrarium eſt veritas. & ad hoc manifeſtè eſt factum ſtatutum quia pari ratione admitteretur cęcus ad teſtificandum de coloribus. nempe hic ſuum dictum deſtruxit: quia tam ineptè & inſenſatè deponit. ff. de don. ex cep. l. 2. §. circa. Et ideo debet ſtatutum

intelligi quando cauſa aliquid conferat
dicto,puta adminiculum vel ad præſum
ptionem:ideo narratio nihil facit. Aliud
eum eſt malam cauſam reddere, quod
qualitatis vitium ſignificat. Aliud pe-
nitus nullam & impertinentem quod ſi
gnificat vitium ſubſtantiæ.ff.de do.l. ele-
ganter. §.j. C. ad exhib.l.ſi res. cũ ſi. Bal.
141 in concluſ. §.† Teſtis non deponens de
cauſa: quia non fuit interrogatus pro-
bat:vt no.C.de teſtibus.in l.ſolam.& per
Bartol.in conſil.20. Teſtis non reddens
cauſam ſui dicti an probet vide Ang.in l.
cum hi.§.vult igitur.ff.de tranſac.l.quod
ergo eſt quæſitum.ff.de inſa. & per Bal.
in repe l.edita.C.de eden.& per Bart. in
l.prima.in principio.ff.de noui.ope. nun.
142 † ſi teſtis interrogatus de cauſa ſcien-
tiæ dixit:quia ſic reperio in meo memo-
riali,quod de hoc feci.probat.vt proba-
tur in l.iubemus.ibi, ſcribere non diffe-
143 rat.C.de teſt. † Teſtis in cauſa ſci en-
tiæ dicens: quia præſens fui probat vi-
ſum & auditum alterius.Bal.in cap.1.de
controuer.inter domi. & vaſ. de inueſti.
Quid ſi teſtis in ratione ſui dicti de re-
tangibili.dixit:quia tetigi an probet, vi-
de Barto.in l.fin.C.de peric.no.libro.11.
144 † Teſti deponenti per verbum credi-
tur,in his quæ ſunt de peritia ſuæ artis an
credatur? vide Bald.in l. data opera. C.
qui accuſa.non poſſunt.& vide Barto. in
145 conſil.66. † Teſtis qui dixit neſcio,
non debet interrogari de cauſa ſcientiæ:
quia vbi non eſt ſenſus non cadit proba-
tio.Bal.in l.falſa.C. ſi ex fal. inſtru.Et in
telligitur tunc deponere de veritate non
de fama.Bal.in addi.Spec.in titu.de ſent.
146 † Qualem rationem debent reddere te
ſtes qui deponunt circa filium ſeu ſoro-
rem pro emancipato. & qualem quãdo
ſuper communi opinione & qualiter tũc
formetur articulus.vide Bal. in l.2. C. ſi
147 aduer.rem iu. † Ad probationem do-
minij teſtes habent deponere de facto nõ
de iure. vt no.Cy.C.de proba.l.cum res
ibi,facti neceſsitas.& vide in Specu. de te
ſte. §. nunc tractandum. quid enim ſi
quis petit fundum,teſtis qui dicit vidi al-
luuionem probat vt dicit Bar.in ſuo tra-
ctatu tyberiadis.& vide per Angel. in l.
ſciendum.in repet.ff.de verborum oblig.
148 † Teſtis qui dicit vide quem eſſe ſanũ
vide.C.de medi.vali.l.1.lib. 11. Quid
ſi dicit quòd vidit publicum inſtrumen-
tum,an probet? vide Bart.in auc.ſi quis
in aliquo.C.de eden.pro materia vide in
Spec.de teſti.in prin.verſi.item quòd nõ
149 probet. † Teſtis dicens quod Titius
furatus eſt cappam Martini probat domi
nium iudicio legis,vt poſsit ferri ſenten.
tia ſuper re furti,non vt poſsit declarari
dominus Bald.in l.1.C. ſi ex ſal. inſtru.
150 † Teſtis qui dixit vidi quòd loqueba-
tur,licet uox ſit quodam abſtractum à
uiſu ex interpretatione legis probat Bal.
in l.1.ſi ex fal.inſtrum.& ibi dicit quid in
corporalibus quando teſtis dicit quia vi
151 di.† Teſtis quando dicit vidi ꝙ talis
dixit verba diſplicibilia probat: non per
ſententiam intellectus. ſed per rationem
Bald.vbi ſupra. Teſtis inductus ad pro-
bandum defenſionem dicens quia vidi.
152 probat per Bar. in conſ. 114. † Teſtis
qui deponit de cauſa viſus idonea,qui lo
quitur groſſo modo,probat etiam audi-
tum eum viſu.Bal.in l.1.C.de confeſ. p-
bat etiam teſtis reddita cauſa per ſenſum
exteriorem proximum, & aptum natum
illam ſenſationem de qua quæritur ſuſci
pere:& ſunt ſenſus exteriores quinque:
vt no.ff.de acqui.poſſ.l.quod meo.& per
Innoc.in d.c.cum cauſam. Et eſt quidã
ſenſus interior qui eſt prima parte ce-
rebri,qui dicitur ſenſus communis ſicut
centrum quod ad oẽs ſenſus refertur,qui
habet virtutem diſcretiuam. nam viſus
videt,tamen neſcit quòd aliud ſit vide-
re,& aliud tangere:quia ſolum de colo-
ribus poteſt ſentiare.Sed ſenſus commu-
nes omnia in pręſentia habent obie-
ctum.imaginatio vero etiam in abſentia
fit.Ratio uero eſt altior virtus excedens
ſenſum intelligentia.& potentia ad huc
vniuerſaliter,ſecundum Boetium in li-
bro de conſolatione.Bal.in concluſſione
Conclude ergo quòd tria ſunt argumen
ta apud Legiſtas,ſcilicet petitio actoris,
exceptio rei,probatio probantis per cau-
ſam, veram. Si petat cauſam circa pro-
bationem

bationem argumenti demoſtratiui non tenet.de quo ſubti liter & plené no.ff. de legi.in l. de quibus in repetitione mea. vbi tractaui de forma redditionis cauſæ a teſtibus ſecundum ſingula prædicamēta.& fuit intentio Bal. præceptoris mei, qui tamen morte præuentus tractatum
153 reliquit incompletū, † qui vltra etiam quàm Legiſtis expediat, cum intellectu volauit ad ea quæ non poſſunt intelligi: ergo nec probaret, niſi per ſummos uiros qui cognoſcunt genus, & differentiam ſicut ſunt uitia tacita, & virtutes quæ generantur ex actibus..quis dabit mihi pennas vt columbæ & volabo.
154 † Tu aduocate etiam reſpice an probatum ſit verbū principale libelli quod ſubſtantiā voco ſeu ſubſtantiuum & deinde inſpecto ſubſtātiuo reſpice adiectionem dicūt grammatici quòd adiectiuum ver-
155 bum eſt aduerbium. † Ego dico quòd adiectiua libellorum ſunt conditio. modus: cauſa: demoſtratio: qualitas: locus: tempus quantitas: coniunctiua: partici-
156 pia: gerundia & aduerbia. † & ideo dubium ſolet eſſe ſi egi contra te dicens quòd tu promiſiſti mihi purè: & probo quòd ſub cōditione quæ exiſtit vel ſub die quæ præteriit an ſit ꝓbatus libellus probo enim æquipollens eius quod intētaui.& ſic videtur ſufficere arg.C. de inſti.& ſubſti.l.ſi mater.In cōtrarium: quia videtur alius contractus extra de fide inſtru.c.cum Ioannes eremita. Dic quòd pluralitas non præſumitur in his quę poſſe eſſe vnum & idem.ff.de leg. 1.l. 1. & ff.de iureiu.l.eum qui § in popularibus. & non de erro.aduo.l.2.per Iaco. Bu. in lec.quia cum medium per quod formaliter concludit non ſit idem, ſequitur diuerſitas:quia vnū cōcludit libellus aliud concludit probatio.& nō eſt dubiū quòd ſi conditio penderet quòd non eſt intentata huius cauſa.ff de condi.inde.l. Iulianus §.j.& quia determinatio adiecta petitioni actoris per teſtem habet oppoſitum ad id cui opponitur & additur: facit quod no.ff.de in integ.reſt.l.nō vide-
157 rur. † Et è contra maior eſt dubitatio ſi dico me mutaſſe ſub conditione quæ extitit. & probo quòd mutuam purè. nam determinatio addita per teſtem eſt augmentum non detractio;ſed tamen quia præſupponitur diuerſum contractū non probat.ff.de ver.ob.l.1.§.cum adiicit.Idem dicas de domo, idem de cauſa: dummodo ſit finalis non impulſiua:quia talem nō eſt neceſſe probare hoc patet. ff.de inſtitu.l.habebat.ff.de do.inter nup. l.ſi prædii.facit.Gloſſ.C.de cen.l.cum co
158 ram.† De demoſtratione dic quòd ſi ab ea denominatur id totum quod petitur,& ſine ea non habet certitudinem: quod debet probari. alias probatio eſt incerta.Exemplum dico quòd vendidiſti mihi ſeruum habentem criſpos capillos non ab hac parte eſt totus aptus cognoſci.vel vendidiſti equū ſtellatum in fronte. ſi teſtes dicant hominem venditum, ſed neſciunt de criſpo, vel equum, ſed neſciunt de ſtellato, nihil probant, quia poſſet hic eſſe fallacia & circunſcriptio, ſi vnum deberetur pro altero. Sed quædā ſunt demoſtrationes quibus certus, verus,& clarus intellectus pt̄ haberi licet teſtis dicat ſe neſcire has demoſtrationes, probant tñ ſicut demōſtrationes ſubſtātiales.ar.d.l.1.in fi.de qualitate dictū eſt in ſuperioribus. Itē de loco.Itē de tp̄e qñ certum ſcribit actum.Idem qñ eſt de ſubſtātia.ff.de neg. geſt. l. eum aūt. De quantitate aūt vide. ff.de oper. no. nun.
159 nō ſolum.§.ſed vt probari.† Circa coniunctionem dubitatur. accuſo Titium & Seium quòd intulerūt Petro duo uulnera ex quibus mortuus eſt, non probo de Seio:ſed de Titio. an titius condemnetur? ar.quòd ſic.C.de his qui.ut indig.l. minoribus.ff.de interrog.ac.l. qui ſeruū. ff.de manumiſ.teſt.l.ſi ita fuerunt.§.fi. quia culpa cadens inter perſonas principaliter copulatas reſoluitur inter ſuas ſingularitates.ff.de cond.& demon.l.falſo.§.fi.ff.de uſuf.accre.l.ſi mulier cum liberis.de participio dic quod eius probatio ſuum tempus exigit.ff.de teſta. milit. l.Titius.ff.de noxa.l.in delictis.§.ſi extraneus. Tempus enim plerunque poteſt eſſe cauſa abſolutionis & condemnationis veri & falſi.C.de fu.l. apud antiquos.

De

De gerundio dic, vt C. de his qui lat. l. 1. nam attrahit plerunque & abſorbet in ſe totum actum. Aduerbia quoq; ſæpè idē faciunt. ff. de neg. ge. l. Pomponius. Bar. in rep. quā fecit de l. edita de eden. in ſi Teſtimoniū probationis nō requirit cām, ſi teſtes non interrogantur de cauſa in his quæ ſunt facti ſenſibilis. non dico in his quæ non ſunt, in quibus ratio non debet eſſe iuncta cum ſenſu de neceſsitate: alias non fit probatio ſecundum Inno. in d. ca.
160 cum cauſam. de teſtib † Sed nunquid idem ſit in teſtimonio reprobatorio Iac. Bu. in ſua quæſtione quæ incipit. quæſtio talis eſt. quidam petit à Titio, dixit elegā ter quòd quando teſtis non reddit cauſam interrogatus, non ita perfectè probat, ſicut ille qui reddit bonam cauſam. ideo tabellio talibus præponderat teſti-
161 bus, & per eos non reprobatur. † Item quando teſtes ſunt contrarij qui reddūt rationem præualent, ſecundum eum, qđ eſt notandum. & nunquam inueni. Apparet ergo quòd duo teſtes reddentes rationem legitimam præponderant totidem dicentibus vera eſſe, non interrogatis de cauſa: quia vera redditio cauſæ præ ualet cauſæ præſumptiua, in his in quib. concluditur per viam iuris, & non rationis, & non per ſenſum corporis. Eſt enim certum quòd ſine redditione cauſæ non reſultat probatio, ſecundum Innocē.
162 in ca. cum cauſam. † Et adde quòd notarius & teſtes tenentur ad intereſſe partis non ſolum falſitatis ratione: ſed etiam ratione erroris: quia error in tabellione, & teſte eſt lata culpa: vt l. fin. ff. de mag. conue. Obliuio autem in teſte non eſt lata culpa, ſecundum Innocent. in capitul. qualiter, & quando. de accuſ. Bald. in l.
163 presbyteri. C. de epiſc. & cler. † An teſtis deponens de auditu probet. Reſpon. regulariter non. Fallit in caſu l. pen. ff. de probat. Et vide per Io. And. in tracta. quē ipſe fecit de teſti. & per Bald. in l. in ſumma. § Labeo. ff. de aqua plu. ar. & 3. q. 10. c. teſtes. § 1. & in Gloſſ. & vide Spec. in titu. de teſte in princ. verſ. quid ergo ſi viro & mulieri. & vide diſtinctionem Ioā. An.
164 extrà, de teſtib. ca. 3. Si † teſtis dicit ſe credere vel ſibi videri: non valet eius teſtimonium: vt not. ff. de arb. l. diem proferre. §. ſi plures. quia iſta verba magis ad iudicium quam ad aſſertionem facti verificantur: arg. eo l. tit. l. quid tamen. §. 1 Bald. in conclu. An probet quando dicit quòd ſic mihi videtur. vide per Ange.
165 in repe. l. ſciendum. ff. de verb. ſig. † Teſtis interrogatus de diffinitione rei debet reſpondere. l. 1. ff. ſi cer peta. ſecundū vltimam expoſitionem primæ Gloſſ. Ex qua nota quòd diffinitiones quæ ſunt iuris pertinent ad doctores: quia intelligere & ſcire conſtat ex diffinitione: vt in dicta Gloſ. Et ex hoc ſumitur quod dictum eſt: videlicet quod teſtis interrogatus de diffinitione debet reſpondere. & ſi dicit neſcio, non probat: quia primam vocem non intellgit ſecundum Bar. quod tamen limita eſſe. veiū ſi teſtis deponit ſine redditione cauſæ: ſecus ſi cauſam aſsignauit. Exemplum, teſtis interrogatus de fama dixit vera eſſe: Interrogatus quid ſit fama: dixit neſcio. iſte non probat: quia non cadit cognitio in intellectu ſuo ſi neſcit. Sed ſi dixit neſcio: nihilominus probat,
166 quia ius dixit ſe neſcire nō factū. † Sed in poſſeſsione ſi dixit Titium tenere & poſſidere, & interrogatus quid ſit poſſeſſio dixit neſcio, benè probat, vt nota. ff. de verborum obligatio. l. ſtipulatio iſta. §. hi quoque. nam ex quo vidit aliquem detinere præſumitur ille poſsidere: vt not. per Innocen. de priuileg. ca. cùm olim. Et omnis qui recipit redditus præſumitur habere aliquod ius adminiſtrandi: vt in l. 1. § ex exercitu. ff. de exer. non tamen exigo aliquo caſu, quòd teſtis ſciat perſpicaciter diffinire, cùm etiam imperiti teſtes adhibeantur. nec requiritur in eis, nec exigitur iuris induſtria, ſed ſenſus, vt no. C. de vſuſ. l. 1. ſed quòd ſciat quandā groſſam diffinitionē. verbi gratia in fama. ſi dicat famam eſſe cōe dictum gentium. & in poſſeſsione ſi dicat, poſſeſsio eſt fructus percipere. l. ſi quis. §. ſuper his. ff. quibus mod. vſuſruct. amit. & l. Pomponius. Nā ſufficit eum intelligere factum & effectum ſcire: dūmodo plenè ſciat, vt plenè ſciat, vt plenè deponat, quod not. Inn. in ca.

in c.cum cauſam.de teſti.& dicam infra.
Ex prædictis patet quòd teſtis poteſt in-
terrogari quomodo intelligat verba iu-
ris. Item patet quòd tenetur iura ſcire:vt
167 no.ff.de infa.l.Lucius. † Et aduerte
quòd ius interdum ponitur pro facti qua
litate.l.ſi.non. ff.ſi certum petat. Item
168 † teſtis debet habere notitiam ſenſus
non impreſsionem intellectus,quia aliud
eſt præſumere, aliud eſt uidere.l.1. ff.de
his quæ in teſta.delen. nam officium te-
ſtis non tranſcendit ſenſum corporis de
parte,vt no.ff.de auro.& argen.legat.l.j.
§.ornamentorum. Item licet dictum te-
ſtis debeat fundari in ſenſu:tamen & in-
intellectu dēt fundari. Vnde & Ariſto. in
problematibus. Intellectus videt & in-
tellectus audit.adde quòd dictum teſtis
non pręſumitur contra ſolennitatem.ex-
tra de proba.c.in præſentia.& not. in l.ſi.
ff.de præto ſtip & præſumitur quo ad ve
ritatem hoc modo.nā ſi ſunt teſtes nu-
mero ſufficientes præſumitur, vt inſtitu.
de verb.obl.§.item verborum. Sed ſi eſt
vnus teſtis eſt præſumptio hominis non
legis. dic vt in l.admonendi.ff. de iureiu.
169 † Item quando teſtes ſunt quaſi con-
trarii præſumitur pro dicto teſtis nō quo
ad probandum, ſed debent teſtes ad con
cordiam reduci & elidi probatio, vt ex-
tra de teſti.capi.cum tu. ſed illud limitat
Inno.eſſe verum in numero pari: ſecus in
numero diſpari. de offic.deleg. cap. cum
contingat. Et ſic dicunt quidam quòd
dicta teſtium iuuantur vt excuſentur à
contrarietate ſolum ad pœnam criminis
euitandam,non ad probandum; vt in d.
c.cū tu.& l.ſed & ſi poſſeſſori. §. ſi reum.
ff.de iureiu facit etiam quo ad proban-
dum, vt ff.de interro.act.l.de ætate. Dic
quòd ratione contrarietatis non probāt:
quia inuicem colludunt,tamen nemo pu
nitur:quia non conſtat quòd falſum dixe
rit, vt not.de iureiuran.l.cum duobus.§.
fin. Nec obſt.§.ſed ſi reum. quia ibi teſtis
non erat ſuſpectus ex probatione cōtra-
rij.quod no.ideo teſtis excuſatur & non
probat, vt d.c.cum tu. quia probatio de-
bet eſſe neceſſaria, ſed excuſatio ſufficit
quòd ſit poſsibilis. & dicit Innoc. quòd
170 † atteſtationes ſunt interpretādæ in me
liorem partem.de eccl.c.dudum, & facit
quod not.de præto.ſtipu.l.ſi.& vide Bal.
in l.j.ff.ſi cert.pet.& d.§.ſed ſi reum. An-
ge.in conclu. Credulitas etiam iuſtis ra-
tionibus à teſte concepta non nocet ter-
tiæ perſonæ.ff.de in rem.verſi. l. 3. ſed ſi
171 ſic. Bal.in conclu. Teſtis † interroga
tus an Titius ſit bonus vel malus: dixit q
ſic interrogatus de cauſa ſcientiæ dixit,
quia ſum vicinus.probat Iac.de Belui. in
auc de teſti.§.ſcimus.verſi.ſi verò. Teſtis
interrogatus de cauſa ſcientiæ dixit ſcio.
an probet? vide per Doct.in l. ſi quis ita.
§.ſecundo.ff.de teſta.tut.
172 Si Testis † interrogatus de fa-
ma dixerit vera eſſe contenta in articulo,
niſi dicat de cauſa & de perſonis: a qui-
bus fama habuit ortum, non probat fa-
mam.licet de his non fuerit interrogatus.
Inn.in c.cū oporteat de accuſ. Et ideo ſis
cautus, quando incumbit tibi onus pro-
bandi famam quòd facias interrogatoria
de cauſis & perſonis à quibus habuit or
tum.vel ſaltem inſtruas teſtes quòd di-
cant de cauſa & de perſonis. Sed tamen
licet iſtud ſit dictum Innocen. non video
cauſam quare ſi teſtis non interrogatur
debeat hoc dicere,cum non debeat eſſe
verboſus, vt l.ampliorem. C. de appella.
Sed tamen bene eſt dubium conſiderato
quòd fama non cadit in ſenſum teſtis di-
173 rectò. Ang in conclu. Item teſtis † qui
dicit: publicè dicitur,non probat famam:
quia poſſet vnus publice dicere. Idem ſi
dicit quòd palam, vel à pluribus dici au-
diuit. Bald. in addi. Spec.in titul.de ſent.
174 † Teſtis interrogatus de veritate dicit
ſe nihil ſcire,intelligitur ſcilicet de verita
te,non fama. Si verò deponit ſuper fa
ma refertur ad articulos non probato.
Spec.in tit.de noto.crimi.§.famam. in ſi.
175 Teſtis † qui probat famam non ſolum
intelligitur probaſſe famam eorum de
quibus teſtificando ſufficientem ratio-
nem reddidit, ſed etiam eorum de qui-
bus non reddidit. ſic dicit Bal. in repet.l.
ea quidem. C.de accuſa. Pro ſaluando
teſtes deponentes de fama uide Ange. in
l.inter omnes.ff.qui ſatiſd.cogan. De te-
ſte

ſte deponere de fama alicuius. vide Ang.
176 in cor. de monach. in princ. Teſti † verò nõ creditur de infamia alicuius, niſi adiiciat iuſtam cauſam & legitimam ſcientię. Innocen. in cap. cùm oporteat. de accuſa. Teſti nõ eſt permiſſum iudicare qui ſunt prouidi & diſcreti. ea enim tantùm iudici competunt. ideo ſpecifice teſtis deberet dicere perſonas apud quas eſt infamia contra inquirentem, & non debet dicere in genere, & hoc ante formatam inquiſitionem. Poſtea enim non habet locum probatio per famam ſecũdum Inn. & hoc quando infamia dicitur apud aliquos eſſe. Sed ſi communis apud maiorem partem gentium viciniæ ſufficit deponere de infamia in genere ſine ſpecificatione ſingulorum, ſecundum Inn. in c. cum dilectus, de accu.
177 Teſtis † in cauſa appellationis debet probare per id quod incidit ante litem motam de antiqua fama, ſecundum Abba. in c. ſuper eod. vel eo quod ſcit certum eſſe. Bald. in conclu.
178 Credulitas † in teſte nõ excuſat à calũnia in iudicio niſi adſit veritas. Inn. in c. fi. de iureiur. tene mente pro teſtibus, vt cum deponũt vera eſſe non credulitati: ſed certitudini veraciter debeant inherere. Bald. in concluſi. & de qua certitudine debeant deponere, not. ſingulariter Innocen. in cap. fin. de iura. calum.
179 TESTIS † ruſticus interrogatus ſuper articulo poſſeſsionis dicit quòd talis tenet & poſsidet. interrogatus quomodo ſcit. dixit: quia vidit quòd talis tenuit, & vidit quod poſsidebat tanto tempore, cũ ruſtici neſciant quid ſit poſsidere, intelligitur de poſſeſsione quæ eſt facta. Gloſ. ff. de verbor. oblig. l. ſtipulatio iſta. §. hic quoque. Adde in argum. quod not. ff. de cond. & demon. l. quibus diebus. §. domus. & l. nec ſeruus. ff. de pecun. licet aliqui impugnent illam Glo. & malè, & dicunt, quòd ſi hoc eſſet verum nullus vnquàm vinceret in interdicto vti poſsidetis, in quo non ſufficit detentatio: vt l. ſi duo. §. creditores. ff. vti poſsid. ſecundum dictam Gloſſ. quia non probatur ciuilis poſſeſsio. Nec obſt. d. §. hic quoque. quia illud ibi non diſponitur ad hoc vt ſtipulatio non vitietur. Sed Bartol. ibi dicit quòd imo dicta Gloſſ. benè dicit. nam cum teſtis ſolum habeat deponere de eo quod ſenſu percipitur: vt l. teſtium. C. de teſtibus. & ff. de teſtamentis l. hæredes palam. §. qui teſtimonio. Si vellet deponere de poſſeſsione vnius. non valeret eius dictum: quia illa non percipitur ſenſu. ſed hoc non eſt verum: quia per iſtas probationes reſultat concluſio iuris, verbi gratia. depono quod mutuaſti centum. & ſic teſtes deponit quòd mutuaſti. ex qua probatione reſultat obligatio. & ſic in caſu noſtro probata hac detentatione facti reſultat poſſeſsio iuris. l. quædam. ff. de rei ven. & l. 2. C. de acquirend. poſſ. l. 1. §. in poſſeſsionem. & ff. de ſolu. l. Titia Ange. in concluſione.
180 † Teſtis qui dicit quod aliquis poſsedit 10. annis, & non dicit de quibus ſingulariter, non probat: teſtes debent deponere eodem tempore. Bal. in l. fi. C. de edicto diui Adria. tollen. ibi. 15. oppo. Bart. in l. Celſus. ff. de vſuca. Si teſtis dicit quòd vidit aliquem poſſediſſe decem annis & plus: illud plus nihil operatur. de quo per Bar. in l. cùm filius. §. pater de lega. 2. & in l. furti. ff. de in litem iuran. & l. & ſi poſt tres. §. ſed quod ſimpliciter. ff. ſi quis cau. & vide in noſtro repertorio ſuper verbo plus. Teſtis qui dicit talis poſſeſsit ſemper, non dicit falſum licet probetur illum aliquando abfuiſſe. Bart. in l. 1. & l. inſulam. ff. ſol. matr. Quid ſi plures teſtes deponunt ſuper poſſeſsione, & aliqui probant quòd Titius poſſedit, aliqui quòd Seius poſsedit? Dic quòd probant quemlibet retinere de facto. cùm plures non poſſunt poſsidere inſolidum eandem rem: vt l. 3. de acquired poſſeſsio. & talis interpretatio fit per Glo. in l. ſtipulatio iſta. §. hi quoque. ff. de verborum obli. & ibi Bartolus, Angelus in conclu.
181 Teſtis † qui dixit ſe ſcire, quòd Titius poſſedit per annum patiente Seio, & non reddit rationem ſcientiæ: quia non fuit interrogatus, non probat: quia non deponit per aliquẽ ſenſum corporeum. Bal. in rub. de contr. inueſt. & pater alibi.

Teſtis

182 Teſtis † inductus ad probandum mutuum: ſi dixit ſcio quòd talis mutuauit tali in mea præſentia tantam pecuniam: & ipſe recepit, ex hoc præſumitur mutuum, per l.cum quid.ff.ſi certum petatur. Quid ſi teſtes dicant vidimus ꝙ mutuauit, ſed non recordamur de quantitate non probant niſi aliter poſſit coniecturari de quantitate. Barto.in l.admonendi.ff.de iureiur. Sed an eſt neceſſe quòd dicant vidimus numerari? Dic ꝙ ſic.de conditione indebiti.l.cum ſeruus. vide de hoc in Spec.in titu.de teſte, poſt principium.in verſic. ſed pone egi con-
183 tra te. † Si teſtes probant vnus de quinque, alius de decem, an debitum in quinque ſit probatum? dicitur quòd ſic, per c.j.de arbi.per l.j.§.ſi ſtipulari. ff.de ver. oblig.& ibi no.per Bar.& per l.diem proferre.§.ſi plures.ff.de arbi.ibi, in maiori ſumma ineſt maior.& per c. nihil. extra de verb.ſignifica. In contrarium facit: quia ſi teſtes diſcordant in re non probant: vt in cap.cum eccleſia de cau. poſ. & pro hoc tenet Damaſ. Spec.videtur tenere contrarium in tit. de teſte poſt prin. In aliis tamen in terminis loquitur ſcilicet cũ teſtes deponunt ſolutam decimã, quorum vnus dicit de decem corbibus grani: alter de quinque, vel deponit ſic: quia vnus dicit quòd vidit condemnari decem homines, & alter quinque, nam ad probandum ius dici. & iuriſdi. talis eſt varietas ſi diuerſitas in numero & etiam quòd plus eſt in ſubſtantia rei decimatę, vel in ſubſtantia viſus in iuriſdictione nõ vitiat dicta teſtium deponentiũ de decima ſoluta vnus in auro alius in argento. vel vnus de ſolutione frumenti, alius hordei.vt not.Io.Andr.in c. qualiter.& quando de accuſ.

De quæſtione autem prædicta, probatio numeri limitati ſiue quantitatis eſt de ſubſtantia puod ad teſtes. Si enim deponunt de diuerſis ſummis apparet ꝙ non deponunt de eadem in qua fuerunt ambo præſentes.& ſic non ſunt cõteſtes, quod eſt neceſſe, vt C.de teſti.l. teſtium. Nam pluralitas ſummarum infert in pluralitatem concretam & diſpoſitiuam. l. cum centum.ff.de annu.lega.& in l.quinquaginta.ff.de proba.facit quod no. Bar.
184 in l.triticum.ff.de verb.oblig.† cum ius ciuile in teſtibus diſcordantibus de valore rei ſiue æſtimatione dicit quòd plus creditur duobus affirmantibus; quàm mille negantibus, vt in d.§ ſi plures.quod non eſt verum vbi negatiua poteſt cadere in ſenſum teſtis: puta quod iſte liber meus non valet triginta ſi emi. quidam dicunt quòd ſic, quidam quòd non, ſtabitur maiori numero: vel. j.in prin. ff.de ven.inſpici. Si uerò eſt par numerus, præualet dictum ipſorum qui deponunt dictum de minori. & hæc eſt identitas ſubſtantiæ ſuper qua deponunt, id eſt, ipſa res, ſed in muto cum diſcordant in ſumma, diſcordant in ſubſtantia. idcirco non probant ſecundum Damaſ. in d.cap.1.de arbi.cum quo teneo ratione prædicta prędictis adde quod no. Cy. in l. bonæfidei. in fine.C.de iureiur.Angel.in concluſio. Qualiter autem intelligatur quòd magis creditur duobus affirmantibus, quàm mille negantibus.not.ff. de arbit. l.diem proferre.§.ſi plures.& vide Bart.in l. hæres.§. 1.ff.de teſtam.in princ.
185 † Teſtis qui examinabatur in Palatio poteſtatis ſuper vno articulo dicit contractum celebratum in Palatio epiſcopi, ſuper alio dixit in hoc Palatio ſaluatur eius dictum: quia pronomen hoc, eſt ſolum demonſtratiuum ad oculum corporis, vt l.ho c articulo.ff.de hæred. inſti. & ff.de ſeruitu. ruſticorum prędiorum, in quibus in corporalia demonſtrantur per hoc pronomen hic hęc hoc.licet Glo.dicat contrarium, & malè in l. Mæuius.§. duobus.ff.de leg.2.& ibi per Bart. Vnde de caſu propoſito dictum teſtis refertur ad oculum mentis & intellectus. ſcilicet hoc Palatio, id eſt, epiſcopi, de quo dixerat ſupra nõ ad oculum corporalem, arg. extra de teſt.c.cum tu.niſi cauſa contrarietatis euitandæ intelligerem quòd demonſtraretur res corporalis, per ea quæ. not.d.§.duobus.& ita not.Bart. in l. 1. in prin.ff.de noui ope. nunt. Sed aduerte quòd ipſe dicit quòd dictum teſtis ſaluatur & ſuſtinetur. limita hoc eſſe verum quan-

quantum ad pœnam euitandam: non quantum ad probationem, quia dubia probatio interpretatur contra producentem teſtes: vt dixi ſupra in probatione diffinitionis. Item dictum Bartol. puto verum in eodem teſte ſic deponente. Quid autem in diuerſis? vt duo teſtes examinantur in capitulo & vnus dicit quòd fuit in Palatio domini Papæ alius quòd fuit in hoc Palatio, per ea quæ dicta ſunt ſupra per Bar. patet ꝙ non poſſunt ſuſtineri eorum dicta.

186 IN TESTIBVS † requiritur aliqua qualitas puta ꝙ ſint pares & vnus dicit de ſe & de ſocio. & ſimiliter alter, qa ſunt ſingulares non probant. In contrarium facit 2.q.7.quærendum. Sed pro opinione prima vide quod not. Bald. de elect. bone memoriæ.& per Baldum C. de teſ.l.teſtium.& In c.j.quot teſtes ſunt neceſſarij ad probandum inueſtituram.

187 † Quando teſtes ſunt ſingulares, vide quod not. Bald. ſuper rub. de controuer. inueſt.& in ca.ſacramentum. de cōſue. rec.feu. Vbicunque ordo vel narratio facti nō permittit aliquid ſimul fieri, ſed ſucceſsiuè, illud dicitur fieri ſimul. ff. ſi pars hær. pe.l.antiqui. ff de ſta.hom.l. Arethuſa. Et ideo teſtes qui viderunt ſucceſsiuè ꝑ rimulā adulterantem vnus poſt alium non dicuntur ſingulares, ſed ſimul vidiſſe. 3.quæſt.8 ca. nihilominus. in Gloſſ. Et per ſupradicta poteſt dici quòd bene probatur vſurarius per teſtes ſingulares: quia concordant omnes in perceptione vſurarum, licet diſcordant in perſonis. vide Glo.not.3.q.8.cap. nihilominus. vbi teſtes probant aliquem irregularem, licet vnus dicat vidi quòd celebrauit Miſſam; & alius deponat de Veſperis. & vide in §.teſtes ſingulares.

188 SI QVIS vult † probare ſe exercuiſſe iuriſdictionem in aliquo loco, ualet teſtimonium, licet teſtes deponant in tempore & loco. Innoc in c. qualiter, & quando. de accuſa. Qualiter teſtificetur cæcus ſuper iuriſdione, vide Speculatorem.tit. de teſte in prin. verſicul. ſed & qualiter teſtificatur. An pars poſsit probare iuriſdictionem uoluntariam & ſolennitatem iſtarum, vide Ang. in l.ſed ſi inſtrumenta. C. de fide inſtru.& iure haſtæ fiſca.lib.10. Quid de teſte qui dixit rem ad talem pertinere, vide no. inſti. de action. §.Seruiana. Qualiter probetur quem cæcum, mutum, vel furioſum. vide Bar. in l.1. de bo poſ infan. vel fu. Qualiter probari poſsit ciuitatem habere ciues, quot teſtes debeant eſſe. vide Bald. in l.data opera. C. qui accuſare non poſſ. Qualiter per teſtes probetur filiatio vel clericatus conſuetudo & multæ aliæ qualitates. vide Bal. in l. non ignorat. C. qui accuſ. non poſſ. Teſtes deponentes aliquem eſſe filium probant de legitimo & naturali licet non dicant. inſtitu. de adoptio. in fine. Quid ſi teſtes dicant aliquos eſſe fratres qualiter intelligatur. dic vt not. ff. de lega.3.l. Lucius §.quæſi-

189 tum. Qualiter † tunc debeant deponere ad probandum ſententiam. vide Baldum in l.fin. C. de re iudica. Qualiter probent ſtipulationem. vide Ange. de verb. oblig. l.ſciendum. Aliquis fuit teſtis in alienatione rei ſuæ vel ſibi obligatæ, nunquid ex hoc ſibi præiudicet? vide Bar. ff. ſol.ma. in l.quę dotis. Quid ſi teſtis ſe ſubſcripſit, an ſibi præiudicet? vide not. in l. Gallus. ff. de pig. act. Qualiter probabunt contractum factum a muto teſtes. vide ff. de acquirē. hęre. l.mutum. Qualiter probetur per teſtes intereſſe ſingulare. vide Bald. in addi. Spe. in titu. de appel. in addi. certa.& dixi in ver. intereſſe deponente de valore rei. ſecundum communem opinionem. vide Barto in l. ei qui, C. de prę. naui. libro. 11. Quid ſi vnus teſtis deponit ꝙ valet.x. alter.15. an ſunt contrarii. vide Bar. ff. de lega. 2.§. j. in fin.& vide Bart. pro materia in l. filiusfamilias § ſi quid alicui. ff. de legat. j.

190 † An, & quando teſtis qui deponit de identitate rei probet. vide Angelum in l. diurnos. C. de frumen. Alex. lib.11 Qualiter debeat deponere teſtis vt imponat fidem inſtrumento quod non poteſt legi. vide Ang. in auc. de hęre.& fal.§ j. in fin. An teſtis interrogatus ſuper ætate reſpōdens in redditione rationis: quia ſit frater ꝓbet? v. de Bal. de in inte. teſt. l. de tutela.

Quæro

191 QVAERO † an & quando teſtibus
ſit fides adhibenda: Dic quod iudicis
committitur arbitrio. ff. de teſti. l. 2. §. eu.
magis ſcire poteſt. & debent ad concor-
diam redigi diſtinguendo & interpretan
do eorum dicta. de teſti. ca. cum tu. & dixi
ſupra cum tractaui de proba. difini. etiam
verba impropriando dixi ſupra. de proba.
poſſeſſionis. & patet per ea quæ infra ſub
192 dam. † Quæro an ad fidem teſtis ſint
neceſſaria omnia quæ includuntur ſub
iuramento & forma articulorum? Dic,
quòd ſic. & ideo ſi in vno mentiatur non
valet in alio: ſecus ſi ex officio iudicis in-
terrogatur ſuper extraneis vt ſuper veſti-
bus & nubibus cœli. Nam ſi eſt men-
dax non eſt periurus: quia non iurauit
ſuper his. Quædam enim ſunt ſubſtan-
tialia cauſæ, mendax in his ſemper eſt
periurus, nec in aliquo ſibi creditur: vt
not. Innoc. de hære. in c. fraternitatis. Si
autem iurat veritatem dicere ſuper om-
nibus, de quibus interrogabitur: & inter-
rogatur ſuper veſtib. & ſimilibus & tunc
aut primo mentitur & in aliquo ſibi non
creditur: aut poſtremo & creditur: quia
non erit periurus. Item per teſtes non
intelligitur probatum niſi quatenus ra-
tio dicti inuenitur: vt not. in cau. veniens
de renun, & ibi per Ioã. And. in Nouella.
& per Bald. ſuper rubr. de contro. inueſt.
193 Si † teſtis depoſuit ſuper vna parte. &
interrogatus pro alia dixit nolo responde
re, non adhibetur ei fides: quia dolo ſub-
ticet veritatem. ff. de iur. fiſci. l. 2. §. diuus.
Præſumitur enim ille teſtis doloſus &
culpoſus. Bald. in l. 2. C. de edend. ſi plu-
194 res † teſtes examinantur ſimul, licet
probent, tamen non adhibetur eis fides:
quia ſecreto debent, examinari: vt in
Specu. de teſte. §. nunc tractandum. ver.
ſed pone quod dixi. Si iudex Medio-
lanenſis miſit ad examinãdum teſtes Pa-
piæ per notarium ſuum valet, nec eſt du-
bitãdum de citatione: quia ſufficit quòd
ſolo verbo fiat, ſed ſi nollent teſtificari
non poſſet eos cogere. Bald. ſuper rub. de
195 controuer. inueſti. † Teſtes propter
nimiam diſſimilitudinem dicuntur va-
riare, & propter vnum & eundem ſermo
nem dicuntur ſubornati, quod iudicis ar-
bitrio relinquitur an eis credatur. Bald. in
l. cordi. in princ. C. de ſumm. Trini. & fide
catho. & vide in l. teſtium in verſic ideo-
196 que. ff. de teſti. † Quid ſi teſtis dicit fal
ſum teſtamentum: ſed de tenore dicit ſe
non recordari? Reſpond. non probat vt
impediat ab atteſtato adiri. Bald. in l. in
ſententia. C. de ſen quæ ſine cert. quanti.
& not. in l. 2. ff. de bonor. poſſeſ. ſecundũ
tabu. & ibi dicit Glo. quod duo teſtes im-
197 pedirent dictam additionem. † Teſtes
qui dicunt notarium erraſſe: quia dicunt
non audiuiſſe hęc verba: ſed quædam
alia, probant erratum: ſed non qualiter.
198 Bald in d. l. ex ſententia. † Quid ſi ſe-
mel teſtis eſt inductus ſuper eodem; ſecũ
do inducitur & dicit ſe nõ recordari, qua
liter primo depoſuerit: ſed non deponit
vt alias deponit, non aliter exprimendo,
an valebit teſtimonium. dicit Bart. ꝙ ſic.
Si verò valeat non ſtatur primis atteſta-
tionibus. Item nec ſecundis. ff. de teſti.
l. qui falſa. quæ loquitur de eadem depo-
ſitione. Item in diuerſis quando vtraque
depoſitio eſt ſolennis: ſecus ſi altera eſt
facta ſine iuramento, Bald. in l. fin. C. de
re iudic. & vide per Bar. in l. eos. ff. de fal.
Quid ſi ſecundum dictum fuit nullum
ratione ſolennitatis omiſſæ in ſecundo di
cto. Dico per omnia vt primo dixi. vi-
de Barto. in l. legata inutiliter. ff. de leg. 1.
An teſtis qui neſcit originem eius de quo
deponit probet. dic vt not ff. de iureiur. l.
199 1. in princ. Teſti. † qui non plenè narrat
factum, id eſt, ſubſtantiam facti, non cre-
ditur. Bald ff. de infa. l. Lucius. & ex eius
dicto non defertur iuramentum in defe-
ctum probationũ. nec ex dicto teſtis qui
non reddit cauſam ſuper dicto licet, non
interrogatus, vt not. Bal. in 10. col. de cõ
200 ſuc. rec. feu. c. ſacramentum. † Credi-
tur plus perito quam imperito, vt in proœ
mio. ff. etiam ſi peritus negatiuè & impe-
ritus affirmatiuè loquatur & deponat. &
ibi per Cyn. Non obſt. ff. de arbit. l. diem
proferre. l. ſi plures. & quod nota. in ca. 1.
de præbend. in 6. quia ibi non loquitur
de teſtimonio quod in arte conſiſtit. ſed
in ſenſu: & quia mera negatiua non eſt
ſenſu.

ſenſibilis: quia obiectum ſenſus eſt ens: ideo vera eſt Glo.ſed ſi eſſent æquè probabiles vterque tunc ſtaremus veriſimiliori. ff.de teſt.l.ob carmen.Cy.in l.2.C.
201 de erro.aduo. Bald.in conclu. † Teſtis deponens ſuper eo quod eſt remotum à natura contractus,non facit deferri iuramentum in ſupplementum probationis. Bal.in c.2. de conſue.rec.feu.vide in Spe. de teſte in princ. verſi.item quòd dixit ea quæ non conueniunt naturæ. Qualiter teſtes probent mortem, vel aliquem nõ extare. vide quod nota. in l.ſi dubitetur. ff.quemad.teſt.ap.& vide text.& ibi Glo. in l.ſi quidem. C.ſolu.matrimo. vt patet ibi ſcitis.

202 Testis † Si accepit pecuniam vt teſtimonium dicat an ei credatur. Rñ.quòd ſic, ſi eſt productus ab illo in cuius præiudicium dixit teſtimonium. Bal.in c 1.ſi de inueſti. inter domi.& vaſal.lis oriatur.

203 † Teſtis recipiens pecuniam ob teſtimonium verum dicendum incidit in falſum. ff.de fal.l.1.verſi.item qui obſtruenda in Glo.vide in Spec. de teſte. in prin.verſic. item opponitur. & ver. ſeq.ſed quid ſi teſti data ſit pecunia.

Dans pecuniã teſti vt verum teſtimonium ferat,punitur,ac ſi ipſum corrupiſſet.Gloſſ.eſt ſing.in l.1.ff.de fal.

204 Qværo † nunquid perempta inſtãtia pereãt atteſtationes? vide quod no.C. de teſt.in l.ſolam.Et tenet Gloſſ.quòd ſic in l.3.ff.de his qui frau.cre.In contrariũ. facit tex.in l.fin.C.de teſtib. & Gloſſ.in l. properandum. §.fin.C.de iud.& C.de re iudic.l.geſta.facit quod notat Gloſſ. ff.de appellationibus.l.ſi expreſsim.& ff.de iudicato ſoluend. l. cum lite mortua. & C. de eden.l.is apud quẽ.ſed Bar.in d.l.3.dicit illam Gloſſ. malè dicere: quare ipſe ponit exemplum quando quis patitur perire inſtantiam in cauſa appellationis patiendo labi annum vel biennium, quo caſu periit inſtantia in totum & ius: vt in auct.ei qui.C.de tempo.appel.vt dicamus ſaluando Gloſſ. quod loquitur quando inſtantia periit ante publicationem teſtium, quo caſu dicta teſtium pereunt argu.d.l.geſta ſecundum Iaco.de Arre. vt refert Cyn. C.de iudic.l.properandũ.

205 in fin. Angel.in conclu. †. An dicta teſtium faciunt fidem in alia inſtantia, vide quod not.in l.2.& ibi per Barto. C.de eden. An dictum teſtis in vna cauſa faciat fidem contra ipſum eundem teſtem in alia cauſa? vide Bart.ff.de fal.l. eos.

206 † An autem recepti teſtes ad excipiẽdum valeant ad agendum. Dic,aut ſunt recepti iure extraordinario & fauore exceptioni, & non valent ad agendum: vt not.Innoc.de teſti.c. ſignificauit: aut iure ordinario,& tunc nõ valent ſecundũ Bal.

207 in conclu. † An autem valeat dictum teſtis deponentis ſuper alio quam ſit inductus. vide per Ioan.Cald.29.diſt.& nõ valet ſi examinatur ſuper impertinente capitulo.Innocen.extra, de teſtib.ca.per tuas. & vide in Spec. de teſte.in prin.ver. itẽ quod depoſuit ſuper alio. & verſi.ſeq.

208 † Teſtes non rectè examinati aliquando probant, ſcilicet in longinquis partib. quod non potuiſſent reuocari. Bald. in l.admonendi.ff.de iureiur.

209 Testis † non tenetur recordari de tempore. Barto.in l.ob carmen.§ pen.ff. de teſtibus Io.And. in nouel.in c.cũ Ioãnes.de fid.inſtru. quòd dictum teſtis non vitiatur:licet non deponat de loco & mẽſe.licet enim teſtis dicat de aliquibus nõ recordari non vitiatur eius dictum Bart. in conſilio vigeſimo: Teſtis non tenetur habere notitiam diei, niſi dies eſſet de ſubſtantia proceſſus. Et melius debet recordari de loco, quàm de tempore. Innocen.in cap.qualiter, & quando.de accu. Sed in criminali non tenetur deponere de die etiam interrogatus. Gloſſ. eſt not.3 qõ.8.ca.nihilominus. Bald. in con-

210 clu. † Et ſi non recordatur de tempore valet teſtimonium in interdicto.tamen in poſſeſsione oportet probare de poſſeſſione illius diei. l.1. §. hoc interdicto. ff. de vi.& vi. arma. Inn.in d.c.qualiter,& quãdo, videtur probabiliter dicere quòd ſi dico: ſpoliaſti me iſto menſe: & produco. & qui non probant de iſto menſe, ſed de præterito quòd benè probent: licet errẽt in tempore tamen probant ſpoliationem factam

factam.ita no.Inno.in c. cum ad ſedem. de reſti.ſpo.licet requiſiuerim multoties & nõ reperiri, bene tamẽ facit ad hoc de reſti.ſpo.c.olim.el 3.& no.Inn.in d. cap. qualiter, & quando. Bal. in conclu. vide Spec.de teſte.§.iam. de interrogatoriis. uer.fiunt etiam generaliter.

Teſtis non tenetur releuare illud quod iurauit ſecretè. intelligitur niſi ex iuſta cauſa reuelletur.quod no.in conclu.

211 An Negativa † poſsit directò ꝓbari per teſtes? dic, aut loquimur phiſicè aut legaliter. primo modo negatiua eſt priuatio quædam.& priuationes nõ ſunt obiecta ſenſum: quia ſunt quid intellectuale & corporeum.vel aliquid tale circa quod fieri ſolet ſenſatorio. Exemplum ſi video album poſſum deponere quòd non eſt nigrum,tamen iſtud ens non eſt viſibile: quia non eſt coloratum: ſed eſt nigrum in abſtracto. nec cadit in ſẽſum niſi ſub ratione contrarij:quia video album,ergo non eſt nigrum.hæc ratio eſt intellectualis & procedit per rationem contrariorum vide ſenſus vtitur adminiculo intellectus. & vadit ſyllogizando. ſic in l.optimam.in fin. C.de contrahen. & commit.ſtipu.Si autem vt Legiſtę dicũt,iſta negatiua quæ æquè perfectè percipitur à teſte vt affirmatiua directò probari dicitur. Ideo teſtis dicens ſcio quia vidi,bene loquitur.de hoc per Cyn. in l. 2.C.de erro.aduo. tamen impropriè loquitur.& vide in l.j.de cano.fru.libro 11. Bald.in conclu. Sed incumbit onus probandi negatiuam? Dic aliqñ quis loquitur negatiuè: aliquando quis affirmatiuè.primo caſu aduerſarius probat. ſecundo caſu qui dicit. ff.de minoribus. l. de ætate. quod eſt falſum: quia quando termini ſunt conuertibiles.& æquipollẽtes, vna eſt ipſorum natura ſiue ſubſtantia. ergo idẽ ius. Sed iſta,non ſum minor. & iſta non ſum maior conuertuntur inter ſe,& ridiculum eſt quòd iura ſtent in articulo uerborum.l. 2. C. de forma. l. actio. C. de nego.ge.& quòd aduerſarius meus poſsit mihi imponere onus probãdi: vel ego ſibi. vt l.ne in poteſtate. ff. de ſtatu.bi. Prætereà ſi negabo & ille negabit, ego dicam non ſum maior, & ille dicet non es minor: itaque ſequitur quòd nullus probet,quia vterque negat quòd eſt ridiculum.Bal.in cõclu. Qualiter autem negatiua probent per teſtes vide Bar. in ſuo conſilio.9. quod incipit. Et nunquid teſtis aſſerens meram negatiuam incidat in falſum. vide Ang.in auc.de hęr. & fal.§.ſi verò expreſsim. Dicitur autem negatiua quæ non cadit in ſenſum teſtis niſi per cauſas negatiuas, & dicitur eſſe difficilis probationis ſicut negatiua. Inn. in c. ſuper hoc de renun. Iac. But. de in off.teſtamen. l. etiam. Negatiua æquè creditur parti ſicut affirmatiua: ſecus in teſte: quia factum negatiuum videri non poteſt. ideo magis creditur affirmantibus qui dicunt ſe vidiſſe, quàm his qui dicunt ſe non vidiſſe. vt no Gloſſ.ff.de arbi.l.diem proferre.§.ſi plures. & in c. 1. de ꝓben.lib.6.niſi teſtis adiiciat vel non potuiſſet fieri quin vidiſſet, vt no.in l. j §. 1.de iti.actuq; pri.tunc enim aſſumit negatiuam per ſenſum corporis. C. de contrahen.& commit.ſtipula.l.optimam. Si autem teſtis dicit ſimpliciter non vidi. nihil.probat,quia ſenſum negat,& tanquã ignarus deponit.vnde nil probat in negatiua vaga, & in generali teſtis ſuſpectus, vt in c.cum eccleſia Sutrina.de cau. poſ.& proprie.propriè enim non debet eſſe coartata vt poſsit in veram notitiã cadere,ſed nec omnis ſenſus percipit negatiuam,ſed ſenſus viſus tantum:quia locum vacuum uideo: ſed non guſto nec tango,nec odoro,nec audio. per contrariũ ſenſum,probatur negatiua, quia non entia non obiiciuntur ſenſibus, nec apparent ſenſibus,quia ſentire eſt pati, & habenti debet fieri ſecundum Archi.Bal.in conclu. De negatiua vide in Specu.de teſte in prin.ver.quod aſtruit.& in l.j.§. 1. ff.de itin.actuque priua.& ff.de mag.conue.l 1.§.probat.

212 Testis † examinatus qui non debuit examinari non facit indicium Bar. in diſpu: ſua quæ incipit iudex maleficiorum.& per eum in l.maritus. ff. de quæſtio. In hoc tamen diſtinguit,quia aut nõ debuit examinari propter reuerentiam

perſonarum: vt ſeruus contra dominum: & examinatus non facit indicium plenũ, ſed qualequale: vt l. 1. §. impubes. ff. ad Syll. Idem in teſte qui non debuit examinari propter ſexum, vt in muliere eadem ratione ſi nõ debet examinari propter infamiam, tunc examinatus facit qualequale indicium. l. qui vltimo. ff. de pœ. Quãdoque non debet examinari propter inimicitiam, & tunc facit vel non facit ſecundum qualitatem inimicitiæ. l. j. §. pe. ff. de quæſtio. Quandoque non debet examinari ratione ordinis, quia non ante lit. conte. vel parte non citata: & tunc non facit indicium: vt l. fin §. ſi quando. C. de teſtibus. & iſta eſt breuis diſtinctio Bart. in d. l. maritus.

213 Teſtes † ſingulares non probãt factũ, id eſt, contractum eſſe vſurarium, ſed bene probant quòd contractus ſit cum tali perſona. Spe. in tit. de inquiſitore. Ad probandum certum crimen hæreſis non ſufficiunt teſtes ſingulares. facit quod not. Inno. in c. qualiter, & quando. de accu. & quod not. ff. de teſti. l. ob carmen. in fi. & C. de hære. l. Arrianus. & l. quocunque. uerſi. idcirco. & ibi per Iac. Butr. in lec. & ideo in multis locis diſpoſuit conſtitutio epiſcopalis quòd probato aliquo vſuratio eius contractus præſumatur fœneraticius. quæ cõſtitutio operatur quòd per teſtes ſingulares nõ ſolum probetur vſurarius, ſed præſumitur quod eo vitio eſt vſus in quolibet contractu. vide per Bar. in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi cert pet. Ange. in conclu.

214 Teſtes † nõ dicuntur ſingulares in actu reiterabili & continuo ſicut in actu diſtinctiuo. vide hoc in c. qualiter. de accuſa. & per Gloſſ. in l. ob carmen. ff. de teſti.

Teſtes aliquando ſunt diuerſi & ſingulares, vt quia aliquando vnus deponit de vna re, alter de allia, & tunc ſunt varij & ſingulares, nec faciunt plenam fidem, vt no. in l. qui falſum. ff. de proba. & plenius in l. admendi. ff. de iureiuran.

215 Aliquãdo † teſtes ſunt contrarij & inter ſe repugnantes abſolutè & ſimpliciter: & tunc nulla fides eſt eis adhibenda, vt no. Iac. de Are. in ſuo tract. de teſtib. facit quod not. in l. optimam. C. de contrahen. & commit. ſtip. & ſi vnus teſtis dicit quòd actus fuit celebratus in vno loco alter dicit quòd idem actus fuit celebratus in alio loco ff. de teſti. l. ob carmen. § j. facit quod not. in l. ſi mihi & tibi. §. ſi quis ſeruos. ff. de lega. 2.

216 Aliquando † teſtes ſunt adinuicem repugnantes non ſimpliciter & totaliter, ſed ſecundum quid. & quia vnus dicit de maiori ſumma: alter de minori, & tunc ſtatur minori, ar. ff de arbi. l. diem profer re. §. ſi plures. de hoc dic vt dixi. ſupra in §. ſi teſtes probãt vnus ex quinque. Quæ autem teſtimonia dicãtur diuerſa & quæ varia. no. C. de fal. l. eos teſtes. Varians eſt ille qui non ſtat firmus: Contrarius qui contraria tenaciter aſſerit. Vacillans dicitur qui in titubando variat, ſecundum Inn. in c. præterea. de teſ. & quãdo teſtes dicãtur vacillare. no. etiam ff. de teſ. l. qui falſa. & C. de teſ. l. nullum. & per Bart. in d. l. eos. & in Spe. de teſte. in prin. verſicu. item quòd teſtes ſunt varij. cum ver. ſeq.

217 † Teſtis qui eſt ſibiipſi contrarius per dolum punitur: ſecus ſi per ignorantiam. Iac. de Bel. in auc. de teſti. § licet dudum.

Teſtes qui vacillant vel contraria deponunt puniuntur pœna extraordinaria: vt no. C. de teſ. l. nullum.

218 † Item teſtis qui conſimilem caſum habet eſt ſuſpectus Specu. in tit. de teſte. in princ. ver. item qui habet conſimilem ca

219 ſum. † Et nunquid iudex facere debet ſcribi in actis quare non adhibet plenam fidem teſti? vide ff. de teſti. l. teſtium. ver. ſic ideoq; teſtis. videtur tenere quòd non in actis curiæ. Gloſſ. eſt inſti. de dona. § j.

220 quam no. † Item valent acta iudicialia licet in eis non ſunt ſcripta nomina teſtium. vide in l. donationes. C. de dona. Ratio eſt, quia in iudicio nõ eſt præſumptio quòd excogitetur falſitas. & quia eſt ibi ſemper teſtium multitudo. pro hoc l. omnium. & l. ſancimus. C. de teſta. & no. per Bal. in quodã conſilio. Ang. in cõclu.

221 † Quando actus celebratur coram populo vel populum repreſentante ibi non ſunt neceſſari teſtes. C. de his qui in eccl. manu. l. j. ff. de leg. j. l. licet Imperator. in princ.

222 princ.inſti.de lib.§. multis. † Si teſtes
dixerint filium inſtitutum in maiori quã
titate filiam in minori, alij dixerunt eos
inſtitutos æqualiter: exponitur æquali-
ter, id eſt, eodem tempore. licet in diuer
ſis portionibus. Barto.in l.ſi finita.§.ſi an
223 te.ff.de dam.infect. † Quod conceſsio
ſit facta motu proprio non poteſt proba-
ri per teſtes. Ange.in l.ſi quis.in princ. ff.
quod quiſque iuris. An dubitetur de vi-
ribus teſtamenti ſi teſtis negat ſigillum
ſuum? vide ff.quemadmo.teſta.aper.l.1.
224 §.ſi quis. † Proteſtans contra teſtes po-
teſt vti eorum dictis ad excludendũ pro-
bationes aduerſarij, non tamen ad inten
tionem probationis fundandam, quia eſ-
ſibi ipſi contrarius, ſecundum Innocen.
in c.præſentium. de teſtib.& ſi proteſtãs
petit eos pro ſe examinari, videtur à po-
teſtatione recedere, ſecundum Innocen.
ibidem. Secus, ſi fecit interrogatorios ar
ticulos contra eoſdem articulos partis ad
uerſæ, ſecundum quæ petiit interrogare,
ſecundum Innocent.ibidem.Bald.in con
cluſio. Solus conſenſus partium non ſuf-
ficit ad probandum dicta teſtiũ quæ non
225 valent. Innoc.in c cauſam.de teſti. † Si
teſtis primo depoſuit poſtea in vltimo in
terrogatorio dixit ſe nihil ſcire, ſuppletur
id quod ſupra dicit. ff. de ſenatoribus. l.
ſecunda. vbi à nullo eſt relatum. ſupple
niſi à ſaturino. An magis credatur teſti-
bus probantibus ſpontanea voluntate, q̃
probantibus coacta? vide Ange.ff.quod
226 metus cauſ. l.non eſt veriſimile. † Te-
ſtis interrogatus de aliqua re dicens ſe
tradidiſſe obliuioni propter infirmitatem
iuſtè allegat: quia cognitio mortis indu-
cit obliuionem: & per conſequens infir-
mitas probatur. C. qui teſtam.face.po.l.
227 hac conſultiſsima. † Si quis patitur a-
liquem caſum, faciat in illo loco examina
re teſtes ſuper caſu, & faciunt fidem alibi
quod eſt mirabile, vt not. Bar.in l.ſi quis.
C.de nauf.lib.11. An poſſum reprobare
teſtem contra me inductum ſi alias eum
induxi: & an poſſum opponere contradi-
cta teſtium à me productorum: dic vt no.
C.de teſt.l.ſi quis teſtibus.
228 QVALITER † inſtrumentũ repro-
betur per teſtes. vide pulchrè per Barto.
ff.quemad.teſta.ape.l.1.§.ſi.& gl.no.4.q.
2.c.ſi teſtes omnes.& per Io. Cal.22.diſ.
Credo quòd contra inſtrumentũ admit-
tantur teſtes: vt extrà de prob.c. ad audiẽ
tiam. & C.de probationibus.l. cùm pre-
cibus.non tamẽ credo quod dictum duo-
rum vel trium prævaleat inſtrumento.
nam cum inſtrumentum obtineat vires
eorum duorum teſtium, & tabellio æ-
quiualeat, & maior ſit vno teſte, opor-
tet, vt per quatuor reprobetur inſtrumẽ
tum. Fallit in inuentario contra quod
non admittuntur teſtes. C.arbi.tu.l.ſi. Et
in confeſsione quæ fit in inſtrumento in
quo mulier cõfitetur recepiſſe pecuniam
pro interceſsione: vt C.ad Velleia.l.an-
229 tiquæ. Angel. in conclu. † An inſtru-
menta vel teſtes poſſunt pro parte repu-
diari, & pro parte acceptari? vide Gloſſ.
in ca.ſi quid veri. 27.diſt.& in Specul.de
teſte.in princ.ver.quid ſi pro vtraque par
te. Qualiter teſtes contradicente inſtru-
mento illud impugnent. vide in d l. 1.§.
ſi quis.& per Bart.ff.de reg. iur.§ ſi quis.
& l.librarius. An inſtrumentum redda-
tur falſum vel ſuſpectum ſi teſtes ibi de-
ſcripti dicant ſe non recordari? dic vt in
d.§.ſi quis. & ibi etiam vide de efficacia
teſtium non deſcriptorum in inſtrumen
to venientium ad eius impugnationem.
Et quando teſtes diſcordant cum inſtru-
mento vel dicant ſe non recordari: quid
iuris ſit? vide etiam in c.cum Ioannes. de
fide inſtru.& in l.in exercendis.C.de fid.
inſtru.& ff.de bon. poſſ. ſecundum tab.l.
ſecunda.ff.de teſt.l.hæres.
230 CONTRARIETAS † ſiue varietas
teſtium ſi variant in actu rei geſtæ.& ali-
bi ſunt per diſtinctionem partium ad cõ-
cordiam reducendi: & potius ſunt cõcor-
dandi, quàm reprobandi. ita not. Abb.in
c.cùm tu.de teſt. ſecus in actu ex cõtinua-
bili. nam ex eis poteſt inferri vnus teſtis
ad principium illius temporis, alter ad fi
nẽ.& ſic poterunt ſaluari: vt no.in l.ſi in-
ſulã.ff.ſol.ma.per Ia.& de Are.& p Bar.
in l.3.§.ſi.ſi cert.pet.& inſt.de iuſt. & iu.
§.is igitur. Item teſtes põt reduci ad con-
cordiam inter ſe, & cum inſtrumento: vt

 not.

not.in l.2.§.appellata.ff.ſi cert.pet. Dicta
teſtium ſunt diuiſione minuenda. Ange,
in l.item videndum.in princip.ff.de petit.
hære.de contrarietate teſtium. vide gloſ.
4.qó.3.ca.cum reſtes.per Inno.in c.cum
contingat.de offic.delega.Bald.in 1.con-
ſtit.C.in §.quib. Bar.in d.l.ſi inſultam.in
d.§.ſi plures. Gloſſ.in auct.de teſt.§.ſi ve
rò.& per Iac. de Bel.in d.§.licet dudum,
& in l.ob carmē.§.ſi ff.de teſt.& dixit In-
no.in d.c.cùm contingat. quia concordia
teſtiū ſit vbi ſunt pares probationes. aliàs
non & vide extra de probat.c.licet cām.
& per Innoc.in c. auditis. de præſcri.& in
Specu.de teſte.§.poſtquam. Teſtes unius
partis non reducuntur ad concordiam
cum confeſsione alterius partis. vide In-
noc.in d.c. cùm contingat.in priuc.& per
Bald.in 1.conſtit. C.

Teſtes reducuntur ad concordiam in
actu reiterabili.ſecus in inſtrumento : vt
no.in l.1.C.qui accuſ.non poſ.& per Bal.
in 1.conſti.C.

Si teſtium dicta ſunt contraria iudex
habet arbitrium, vt not. in l. duo iudices,
ff.de re iudic. Bald. in c.1. in qui.cau.feu.
amit.

231 FALSVS † teſtis varians punietur.
Nā ſi dixit falſum in cauſa criminali pu-
nitur pœna talionis. text.eſt in l.1. §.1.ff.
ſi cer.pet.& ibi dixit Bar.quod eadem pę
na punitur officialis detinens teſtem vt
falſum dicat. Eſt ergo cautela quòd te-
ſtis proteſtetur ſe dixiſſe quæ ſciebat : &
quod plura diceret hoc facit metu tor-
232 mentorum & dicit falſum. † Et vide
textum in l. lege.§ 1.ad leg.Iuliam pecu.
quid dicit, quòd officialis non admittens
defenſionem iuris perinde punitur ac ſi
non admitterentur defenſiones innocen-
tiæ:quod eſt notandum. pro primo dicto
habes Gloſſ.2.q.2.c.1.

Teſtis falſus in cauſa homicidij puni-
tur pro homicidio. ſic punitur innocēter
qui deponit contra innocentem dolo. ff.
de ſuc.i.1.poſt princ. ibi,qui ſe falſum.

Teſtis deponens falſum ſuper produ-
ctis punitur lege Corn. de fal. Sed ſi ex-
233 tra † ea ſuper quibus producitur : vt
quia interrogatus an eſſet inimicus:. di-
xit non, cùm eſſent, tunc puniretur crimi
ne ſtellionatus, ſecundum Iaco. Butriga.
in l. Lucius.ff.de infa.Bal.in conclu. Teſtis
ſi interrogatur ſi actus alicui pertinet, vt
producenti : dixit quòd non.& probatur
contrarium nunquid punitur pœna falſi.
Bald.in l.ſolam.C.de teſti.dicit non:quia
non deponit falſum ſuper negocio prinri
cipali : ſed ſuper circunſtanciis negocii
princidalis.ita tenet.Io.Bu.in l.Lucius.ff.
de infa. Sed Nicol. Mattha. dicit quòd ſi
iſta talia veniunt tanquam circunſtantia
teſtimonij : de prædictis poteſt teſtis in-
terrogari. Aduerte quia ſi iſta opin. eſ-
ſet vera reuocaretur multum in dubium
opi.Iac.ſupradicta ex eo:quia dicit quòd
iuramentum præſtitum ſuper principali
extendatur ad omnes circunſtantias, ſe-
cundum quod probat Innoc. in c.ſignifi-
cantibus. de teſtib. ſi ſic.ergo ſequitur ꝙ
teſtis deponens falſum ſuper circunſtan-
tiis eſt periurus.& ſic debet puniri.Odoſ.
dicit contrariū ꝙ teſtis interrogatus non
debet reſpondere de circunſtantiis remo
tis,ex eo:quia ſuper hoc non fuit iuratus
nec productus.& attenta opi.Ia.Bu.Ang.
in concluſio.

234 † Teſtis non reddens cauſam ſui dicti
ſtudioſè vel non concludentem punitur
pœna falſi, ſicut ſi deponeret tacita veri-
tate: ſecus ſi exemplificatè ſit locutus, ſi-
cut faciunt ruſtici : quia tunc non habet
locum pęna falſi. Gloſſ.eſt no.in d.l. Lu-
cius. de infa.

Ex quo dico, ꝙ teſtis qui dicit non re-
cordor : punitur qn̄ certum eſt, quòd re-
cordatur:ſecus, ſi eſſet probabilis cā obli-
uionis. ſuper quo dicit Innoc.ꝙ teſtis dēt
recordari ſuper perſonis, tam de loco, q̄
de die : vnde ſuper tempus eſt magis ex-
cuſabile dictum teſtis qui dicit ſe non re-
cordari,ſecundum Inno. in ca.qualiter,&
quando in Gloſſ.mag.de accu.& Bald,in
l.presbyter.C.de epiſ.& cler. Nam teſtis
debet iurare dicere merā, & puram veri-
tatem pro vtraque parte, ſuper his ſuper
quibus eſt productus & interrogatus: vt
colligitur ex l.presbyteri.coniuncta auct.
ſi iudex. C.de epiſ.& cle. & dixi ſupra de
iuramento teſtis.

235 Teſtis non debet aſſerere niſi quod vidit & ſenſit: aliàs eſt falſus ſecundũ Inno. in c. fraternitatis. de hæred. quod no. Bal. in conclu. quod etiam vide in Spec. in tit. de teſte. in prin. in ver. item quod aliquid de ſuo.

236 Teſtis † & ſi dixit ad eum non ſpectare commodum rei de qua deponit, excuſatur à falſo, licet probetur ad eum ſpectare commodum tanquam cuilibet de populo vel vniuerſitate: quia intelligitur depoſuiſſe de commodo particulari & ſingulari. Bald. in l. 1 §. huius ſtudij. ff. de iuſtit. & iure.

237 Teſtis † qui dicit falſum non poteſt cõdemnari ſine citatione, licet ſit notorium iudici. ff. de re. milit. l. 3. §. ſi ad dictm. Si verò in notorio non requiritur condemnatio, ſed adhibitio vel alia ordinatio. . Exemplum in ſtatutis quæ ſunt contra libertatem eccleſiæ, tunc poteſt ſuperior inhibere & alia facere ſine citatione, ſecundum Archid. 2. q. 1. c. P. Notarius. Ad dn. quòd ſi iudex deprehendit teſtem in falſitate non eſt neceſſaria citatio: ex quo pars eſt præſens. Et dictum Arch. debet intelligi parte abſente. Ad hoc C. de teſti. l. nullum. & quod not. ff. de infa. l. ictus fuſtium. Bald. in l. presbyteri. C. de epiſc. & cle. An autem teſtis cuius dictum non valet poſsit puniri de falſo? vide Bald. in l. 1. C. de ſepul. vio.

238 Teſtis † inutilis non expediens producenti, & aduerſario non nocens, poteſt accuſari de falſo. per text. in l. 1. C. ſi ex fal. inſtru. Bal. in l. fi. co. tit. & vide Bart. in l. ſi quis legatum. ff. de fal.

239 † Teſtis qui dixit falſum præter conſciẽtiam domini præiudicat domino. Bal. in l. fi. C. ſi ex falſ. inſtru. & dicit Baldus. ibi pro cautela quòd dominus renũciet eius dicto.

Teſtis qui dicit falſum ſuper vno articulo ſiue capitulo non creditur in alio. quia eſt depoſitio ſuper indiuiſibili, ſcilicet ſuper iuramento, ſecundũ Oldr. vide quod nota. in l. 3. ff. de condi. ob tur. cau. & l. certi conditio. §. quoniam. ff. ſi cert. pet. & ibi per Bart.

240 Si teſtis † in ſua teſtificatione falſum inſerit vel addit. aut vera detrahit certè licet tota teſtificatio detrahatur vitiatur. ita tenet Iaco. de Are. per l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. ibi, ſemper probandũ eſt. ff. de verbor. obl. & facit ſecundum eum. 3. q. 9. c. pura, & ſimplex. §. ſed ſi mihi de teſtib. l. qui tabulas Ange. in conclu. & vide Bald. C. de tranſ. l. ſi ex falſis. & Gloſſ. in c. ſi ad ſcripturas. 9. diſt. & in Specul. de teſte in princ. verſi. item quod aliquis additur de ſuo.

241 Teſtis † qui in articulo mortis conſtitutus fatetur falſum teſtimonium dixiſſe, non nocet victori. Bart. in l. ſi quis in graui. in princip. ff. ad Silla. & ita etiam tenet Bal. in auct. ſi dicatur. C. de teſti. Ange. in concluſio.

242 Producens † falſos teſtes, & ipſi teſtes producti ac etiã mãdator poſſunt omnes vno libello accuſari. licet in perſonam cuiuſlibet teſtis ſi vna falſitas. de quo per Angel. in l. 1. C. ſi reus vel accu. mor. fue. & per Bald. de adulter. l. nihil. & per eum in l. 2. §. ſed & vnus. ff. vi bon. rap. vide dicit quòd pęna quæ imponitur producenti falſos teſtes habet locum in producente vnum teſtem tantùm. Quæ autem ſit pœna teſtis deponentis falſum & reuelantis teſtimonium: dic vt not. C. de teſtib. l. qui falſa vel varia. & dixi ſupra in princ. huius Cap.

243 Teſtis † occultans veritatẽ perinde puniatur ac ſi falſum diceret. vt no. C. de teſti. iuriſiur. & l. presbyteri. C. de epi. & cleri. Et vide omnino in Spec. in tit. de teſte. in prin. verſ. ſed nũquid iudex teſtem qui falſum dicat. ex officio poteſt illum fuſtigare. non tamẽ ex hoc euitabit accuſationem legis Corne.

244 Teſtis † deponens falſum vel vacillans coram iudice nõ ſuo, poteſt ab eo puniri, & ibi ſortitur forum C. de teſt. l. nullum. vide Spe. eo. tit. in prin. ver. quid ſi aliquis Bonon. & in ver. ſi ponitur.

Qualiter puniatur clericus deponens falſum. & in verſ. quod ſi eorũ qui tradit.

245 Deponẽs † falſum corã arbitrio remittitur puniendus ad iudicem ſuum in Spe. eodem titulo. in princ. quid de arbitro. & in verſi. ſequent. ponitur de teſte qui dicit

falſum per modnm exceptionis vel re-
plicationis.

Teſtis qui dicit ſe neſcire quę ſcit pu-
nitur de falſo.Ange. in corpore de teſt.
in prin.

146 Quid † ſi ſolus tabellio in abſentia iu-
dicis teſtem recipit,& eius depoſitionem
ſcribit.qui teſtis negat ſe ita depoſuiſſe:
cui magis credatur an tabelli. vel teſti vi
de in Spe.de teſ. in ver.ſed pone ecce iu
dex.an teſtis qui non poteſt de falſo re-
dargui ex forma ſtatutorum poſsit de fal
ſo damnari ex forma ſtatuti diſponentis
contumacem haberi pro cõfeſſo. vide
Bar.in l abſentem.ff de pœ.

147 NON PRESVMVNTVR † rogati te
ſtes teſtamenti,quia extrinſeca ſolenni-
tas eſt non ob.quod tabellio præſumitur
rogatus.vt in auc.de tabel §. vos autem.
quia illud facit auctoritas publicæ perſo
næ.Bal.in conclu:& vide in Spec.de te-
ſte.circa fin.prin.ver.quid ſi dicitur te-
ſtes debẽt eſſe rogati hoc eſt ad actũ ad
quem adhibentur,de quo per Bart. ff. vi
bo.rap.l.2.§.homines. Quando autem
teſtes in teſtamento deſcripti non ſunt
rogati quid iuris ſit,vide cõſilium. Fran.
Tigrini quod habes tertium in ordine.
Quando autem in inſtrumentis iudiciali
bus teſtes ſunt neceſſarij an debeant eſſe
rogati?vide:Ang:in corpe.de inſtru. cau.
& fide.§.& ſi inſtrumenta. Et quid in
actis iudicij?vide.ff.de adop.l. poſt mor-
tem.In quib.autem caſib.debeant teſtes
eſſe rogati?vide Gloſſ.3. qõ.9. capitu. te-
ſtes §.1.in Spec.de teſte in princ. ver.item
quòd nõ fuit rogatus cum ſeq.Et an prę
ſumantur rogati,vide ibi.Teſtes proban
tes confeſsionem extra iudicium debent
eſſe rogati vt in d.l.in Gloſſ.Item debẽt
eſſe rogari in teſtamẽto.C.de teſt. l. hac
conſultiſsima.Item in diuortiis. de di-
uor.l.nullum.Item vbicunque requiri-
tur prætexatus numerus teſtium debent
eſſe rogati exceptis codicillis.l. fi. C. de
codi.

148 QVAERO † an teſtes debeant cogno
ſcere contrahentes,& reſpondetur quod
non ſi adhibentur ad ſolennizandum .
ſecus ſi ad probandum actum. de hoc
not.C.de iur.deli.l.fi.§ ſi autem dubium
& vide in l.teſtium.ver.ideoque.ff.de te
ſtib. per Gloſſ.& Doct.& per Angel. in
auc.de fi.inſtrume.& inſti.de exec.tu. §.
249 item propter litem.An † autem teſtes
poſſunt producere,& examinari coram
iudice per vnum ex compromitentibus
in cauſa,& ſuper lite pendente coram ar
bitris , licet non debeat iudex adiri,cum
tamen eſt impedita via quod actus ſit ip
ſo iure nullus.imo valet petitio coram
iudice oblata.l.ſi quis.ff.de arb.& l. ſi qs
rem.& l.ſi vnus.§.ſi multo plus. eo. titu.
Sed nunquid ſit neceſſaria litis conteſta.
parte ſe apponente?videtur quod ſic vt
in cap.per venerabilem. qui fi.ſint legit.
Contrarium videtur:quia ibi petitur ad
perpetuam rei memoriam. nam potius
imploratur inquiſitio? ſcilicet ut iudex
inquirat veritatem a teſtibus. quam vi-
tietur actio: & concluditur iudici non
parti.ideo lite non conteſt. procedit vt
vnde c.quoniam frequẽter, eſt ſituatam
ſub tit.vt lit.non conteſta.ad hoc in auc
250 .de teſt.§ pe. & hoc eſt veritas. † Sed
nunquid arbiter poſsit examinare an te-
ſtis depoſuerit veritatem coram iudice,
iterum examinando eos duos teſtes,vt in
l.fi.C.de teſt.videtur quod non,quia ve-
riſimile eſt quòd corã iudice qui habet
imperium puniendi dixerit veritatem.
Reſpon.iſte caſus non reperitur deciſus
Et dicunt quidam quòd teſtes iudicis nõ
ſunt recipiendi,quia non poſſunt varia-
re.ſed teſtes arbitri ſic. ſed Cyn. in l. is
apud quem C.de eden.dicit quod nouus
iudex de nouo examinat per l. per hac
C.de tem.app. Sed illa non facit,quia lo
quitur de teſtibus diuerſarum partium
quidquid ſit vacillanti teſti vel varianti
in prima teſtificatione non creditur: ſed
ſi ſæpius teſtificetur,creditur dicto prio-
ri:quia conſtat eum periurum, extra de
251 teſtib.c. teſtimonium. † Sed nunquid
magis credatur notario quàm teſti? dic
quod notario,quia fungitur vice nota-
rii,& teſtis propter ſacramenti exactio-
nem.& ideo notario magis creditur De
hoc in l.1.in fi.ff.quem.teſt.ape.& p Cy.
C.de fal.l.ſi quis decurio.& ita conſuluit
Bal.

Bal. Item ſi teſtes dicant quòd notarius aliter ſcripſit dictum eorum, quam ipſi teſtificando. plus creditur notario, quam ipſis: vt no. in Spec. de inſtrum. edi. §. reſtat. verſ. quid ſi dum. & ver. quid. & uer. quid ſi unus. & quod no. in addi. Spec. in tit. de ſenten. §. ut autem. uer. & not. facit quod not. Bar. in l. ſi quis filiabus. ff. de teſta. tut. ubi dicit quòd ſemper notarius præſumitur in dubio appoſouiſſe verba importantia voluntatem defuncti vel cõtrahentium. Quid autem ſi teſtis qui depoſuit falſum ſe excuſet ꝙ notarius aliter ſcripſit, quam ipſe dixit. vide in Specul. de teſte. §. primo. verſicu. ſed pone ecce iudex.

LAVS DEO.

DE TESTIBVS TRACTATVS

practicabilis, ac neceſſarius valde tabellionibus, cauſidicis, iudicibus, & omnibus legalis normæ profeſſoribus.

AVCTORE CELEBRATO IVRECONSVLTO D. ERANCISCO CVRTIO PAPIENSI.

Qui ſuis temporibus doctrina in florentiſſ. Papienſi Gymnaſio maximè claruit.

SVMMARIVM.

1 *Domeſticus nõ derogat teſtium idoneitati.*
Deploratio hominis quando a teſtimonio repellat.
2 *Teſtis unius integeerrima fides imperfectionem alterius ſupplet in infamia facti.*
Teſtis dictum nullum ſuppleri non poteſt.
3 *Teſtis ſeptimus, & teſtamentarÿs inſufficiens an officiat tabulis.*
4 *Perſona utilis pro inutili non vitanda.*
Contumacia tergiuerſatoris fratris purgatur per alterum ſtrnuè dominum protegente.
Baſtardus ſocietatem cum hærede legitimo cõtrahens ſuccedit ui ſocietatis.
5 *Suſpicio affinitatis in teſtibus purgatur per non affinitatem aliorum.*
6 *Teſtium defectus ex amicitia reſultans per maiorem numerum ſuppletur in amicitia attenuante non ex toto repellente.*
Infamia facti attenuans non repellit a teſtimonio
7 *Affirmantibus duobus potius credendum, quam mille negantibus. 57.*
8 *Et quando fallat. 55.*
9 *Negatiua non coarctata loco tempore uim habet affirmatiuæ in teſte.*
10 *Negatiua cadens in ſenſum teſtis quæ ſit, & quando cadat.*
11 *Teſte de vniuerſitate an ſint idonei in cauſa vniuerſitatis: & quando dicantur in re propria deponere, & quando admittantur. nu. 12. 13.*
12 *Teſtibus de uniuerſitate plena fides an danda ſi admittantur.*
Vniuerſitatem non facit non habens vocem in vniuerſitate.
14 *Teſtificari an poſſit in cauſa in qua quis percipit commodum.*
15 *Credito an poſſit teſtimonium in cauſa debitoris ferre.*
Religioſi poſſunt compelli pro ſuis monaſte-

rijs teſtificari. nume. 97.
16 *Teſt s falſum deponens quando periurus non dicatur.*
Iuramentum teſtis refertur ad articulos per tinentes.
17 *Teſtes ſuper facto principali deponētes falſum ordinarię puniuntur, ſi ſuper appendiſijs crimine Stellionatus.*
18 *Teſtis iurans in omnibus dicere veritatem mentiendi ſuper veſte non probat.*
Teſtis etiam ſi diſcordent quando dicantur concordes.
Teſtes per diuerſam media idem concludentes melius deponere dicuntur.
19 *Teſtes varij nō dicuntur etiam ſi vnus plus dicat altero.*
Teſtimonium diſcordia in minimis reddit credibilius.
20 *Teſtes in ſpecie deponētes preferuntur pluribus in genere deponentibus.*
21 *Antiquitas multū ponderis addit in teſte.*
22 *Teſtium probationes iuri communi fauentes data probatinum paritate vincunt.*
Veriſimilius dicitur quod iuri communi concordat.
23 *Teſtis clericus dignior eſt layco.*
24 *Teſtium concordia plus reſpicit in principale factum quam verborum ſuperficiem.*
25 *Verborum forma in teſtium depoſitione quando attendenda.*
Teſtes quando dicantur conteſtes etiam ſi varient. Et quid ſi vnus dicat ſe uidiſſe, alius audiuiſſe.
26 *Veritas & æquitas ſunt duo lapides angulares.*
27 *Probationum plures ſpecies iunguntur ſimul ut generent plenam.*
28 *Teſtes in dubio præſumuntur cōteſtes pro dicti ſi congrua interpretatio reſultet.*
29 *Teſtes præmeditate loquentes an dicendi ſuſpecti.*
Iudicis arbitrio commiſſum ſuper ſubornationis teſtium ſuſpitione.
30 *Teſtes falſum dicere, aut veritatem ſubticere parificantur.*
31 *Teſtis officium qualeſit.*
Teſtis obliuio falſum inducit, & quid ſi diem non habet in memoria.
32 *Teſtis ſe abſentans, vt non deponat veritatē ad quid teneatur, et qd ſi poſt iuramētum ſe abſentes, an puniendus de falſo.*
33 *Stellionatus crimen quando in teſte locum habeat, & illius pœna puniatur.*
34 *Teſtis iniuratus ratione falſi an teneatur de falſo.*
35 *Teſtium auctoritas multitudinē ſuperat niſi eſſet nimis exceſſus. 36.*
36 *Morum grauitas eſt in teſte præcipuum ſuper omnia accidentia fidem faciens.*
37 *Tabelliones duo plus operantur in diſpoſitione, quàm multi non tabelliones.*
38 *Maſculus plus pōt in teſtimonio q̄ mulier.*
Mulierum inſtabile genus.
39 *Teſtes aptiora natura deponentes preferuntur.*
40 *Teſtes quando dicantur veriſimiliora deponere. nu. 70.*
Teſtes dicti ſui rationem nō interrogati reddentes ſuperant non reddentes.
41 *Iuramentum ſuppletorium non deferendū per teſtem ſine cauſa deponentem.*
Teſtibus quibus credendum in conflictu, & quot ſunt conſideranda.
42 *Iudex in paritate teſtium quibus debet adhærere, & an ſit in illius arbitrio.*
43 *Iudex debitam probationem non admittens punitur: Et facit litem ſuam in non admittendis admiſſis.*
44 *Sententia pro reo lata duobus iudicibus diuerſas ſententias proferentibus tenet niſi in cauſa fauorabili.*
Atteſtationibus fauorabiliores non eliduntur ab alijs.
45 *Teſtis infidus à partibus in inſtrumento adhibitus, an poſſit poſtea repelli.*
46 *Iudex ex officio teſtes repellere poteſt, & de teſtium conditione inquirere.*
Iudex nemine excipiente indignas perſonas repellere debet.
47 *Teſtis meram negatiuam aſſerens falſum contrahit.*
48 *Negatiue temeraria aſſertio teſtem in lata culpa collocat.*
49 *Teſtium depoſitio ſuper affirmatiua iuri communi conformi plus habet ponderis, quam ſi ſuper omnibus negatiuis iuri diſſonantibus.*
50 *Negatiua īplicata de teſtimonio repellitur.*

Et

Et quę dictiones faciãt illã implicatam.

51 *Negatiua per coartationem loci & temporis indirectè probatur.*

52 *Negatiua indicio viam aperiens eſt probanda. Item ſi neganti utilitas principaliter reſultet.*

53 *Negatiua quibus modis probetur directo.*

Negatiua quæ in teſtis ſenſum non cadit eſt improbalis.

55 *Negantibus in cauſa criminali plus creditur.*

Teſtes pauci cauſam reddentes uincunt multos non reddentes

56 *Negatiua ſuper artis peritia probatur.*

Teſtis tacitè negatiuam aſſerens probat.

57 *Teſtis probans negatiuam coartatam quomodo habeat deponere.*

58 *Negatiua directo probatur per inſtrumenti oſtenſionem.*

Qualitates non entium nullæ.

59 *Teſtis quando vltro non interrogatus cãm ſcientię teneatur reddere nu. 76. 82.*

60 *Teſtium receptio in criminalibus an poßit per iudicem alteri committi maximè in alio loco.*

61 *Imperij meri cauſæ indelegabiles.*

Neceßitas facit aliquid probabile, qđ alias improbabile.

62 *Peruſii rector condemnatus quòd in criminalibus commiſiſſet excommunicationem, & ex illis teſtibus ſententiam protuliſſet.*

Procurator in capitalibus ad allegandam iuſtitiam, quæ ſeorſum a delicto principali uentilatur an admittendus.

63 *Compater an poßit eſſe teſtis in cauſa filioli, & econuerſo.*

Compater loco patris habendus.

64 *Cognatio ſpiritualis maior eſt quàm uinculum adoptionis, & etiam cardinalis.*

65 *Compatriota an cenſetur in teſtimonium ſuſpectus.*

Amicitia ex conuictu oritur, & an teſtem appellat.

66 *Teſtis de quo iudex dubitat non eſt omni exceptionem maior.*

Probatio ſemiplena impeditur per modicum defectum.

67 *Affinitas ſpiritualis maior eſt carnali.*

Filius ſpiritualis quantum ad ſuccedendum non eſt filius, ſed in ſubſidiũ eſt alendus.

Adoptiuus ali debet.

Mulier an poßit accuſare occiſores compatris ſui.

68 *Teſtimonium de auditu licet non probet, facit præſumptionem per quã onus probandi in aduerſarium transfertur.*

69 *Teſtes incredibilia deponentes ſunt ſuſpecti.*

Experimentum uerorum ſermonum quod ſit.

Sermones ſunt qualificandi ſecundum communem intellectum.

70 *Negatiuæ ſtandum ſi præſumptio eſt pro negante.*

71 *Depoſitio trahitur ad tempus & locum iuramenti.*

Teſtis iurans in termino dato ad probandum poteſt poſt terminum deponere.

72 *Depoſitio facta tempore feriato ualet.*

73 *Teſtium idoneitas in dubio præſumenda.*

74 *Teſtis omni exceptione maior, quis dicatur & qualiter in productione illius veniat capitulandum.*

75 *Teſtes producens habent iuris præſumptionem pro ſe.*

Teſtium dicto ſtandum ſi nihil in perſonis eorum eſt obreptum.

76 *Probatio inuiſibilium per quæ perſpiciatur, & an requirat rationis aſſignationẽ in teſtis depoſitione.*

77 *Veritas diuerſimode à teſtibus perſpecta in crimine hæreſis ſingularitatem non cauſat.*

78 *Teſtes ſuper fama decimis & iuriſdictione deponentes, an ſufficiat quod in genere deponant.*

79 *Vſurarius poteſt probari per diuidua.*

80 *Teſtis ſuper aliquo ſancto deponens, an ſufficiat quod de uno miraculo deponat.*

81 *Teſtes de ſe exonerando tractãtes an pbẽt.*

83 *Teſtis nunquam probat vbicunque oppoſitum cum veritate cauſę ſtat.*

84 *Teſtium dicta circa quæ attendenda.*

Teſtis ratio mala elidit dictum.

Effectus ſtat in cauſa ſcientiæ.

85 *Tabellioni dicta teſtium ſcribenti creditur, & quid in nuntio aliquem citaſſe referenti.*

86 *Perſonarum qualitas inſpicienda.*

Conſtare

87 *Conſtare qd non ſufficit niſi conſtat ꝙ quis.*
88 *Scripturæ quando magis ſtandum vt dubio.*
89 *Proxeneta quando poſſit eſſe teſtis.*
90 *Probari cõcludenter ex duabus ſemiplenis ꝓbationib. ueritatis & famæ an poſſit.*
91 *Teſtes quorum unus de ueritate deponit alter de confeſſione parte præſente coniunguntur ad inducendam plenam probationem.*
92 *Singularitas in teſtibus duplex.*
93 *Probationes ſemiplenę ex ſua ſpecie perfectè iunguntur ad plenam.*
94 *Teſtis unus de vna confeſſione abſente parte alius de alia non iunguntur.*
95 *Teſte de bona fama deponentes prævalent deponentibus de mala.*
96 *Teſtis monachus non iurat, nec teſtificatur ſine ſuperioris licentia.*
97 *Pars de calumnia iurat etiam vbi proceditur ſine figura iudicij & teſtis de veritate.*
98 *Religioſi dictum ſine iuramento præſumptionem facit.*
99 *Iudex in cauſa poteſt repellere teſtem bene probantem.*
100 *Teſtis non eſt ex coniecturis iudicare, ſed iudicis.*
101 *Teſti iactanti de nocendo creditur.*
Inimicus eſt qui iniuriam conatur facere.
102 *Inimicitia levis an repellat teſtem in criminalibus.*
103 *Teſtes ſine debitis interrogatorijs recepti an probent.*
104 *Teſtificari qui repellantur.*
105 *Teſtis non eſt idoneus ſuper offenſa vni de domo ſua facta.*
106 *Teſtes quando dicantur ſimul & eodem tẽpore deponere.*
107 *Diſtinctio leges reducit ad concordiam & teſtes.*
In tempore factum cenſetur quod parum ante tempus fit.
108 *Teſtes uerbis tantum uacillantes per contrarietatem non eliduntur, ſecus ſi mente & uerbis.*
109 *Teſtis dictum dicentis ſe non uidiſſe qualiter exponendum.*
Conſequentia eſt falſa ubi oppoſitum conſequentis ſtat cum antecedente.
110 *Scripturæ diuerſæ ab eadem parte productæ quæ poſſunt prius præiudicare ſibi inuicem obſtant, ut neutri fides detur. ſecus in teſtes producente.*
Teſtimonium unius non iuſtificat, neque damnat.
111 *Probans ſemiplene cui defertur iuramentum an præiudicet probationi plene in articulo diuerſo.*
112 *Concordia in pluribus teſtibus prima facie diſcordibus fieri debet ut probent, et eorum dicta interpretari.*
113 *Teſtium dicta limitanda, & ſaluanda nõ calumnianda.*
Interpretatio in dicti teſtium qualiter ſumenda.
114 *Teſtis ſcire dicitur nedum qui uidit, ſed qui confiteri partem audiuit.*
Senſus hominis nobiliores qui ſint.
Probatio ex confeſſione oriens eſt ualidior. quàm ex actu reali.
115 *Teſtis non ſemiplene probans inducit quãdam probationem.*
Teſtis infamis infamia facti facit indiciũ.
Infantes duo facerent ſemiplenam probationem.
Indiciũ eſt minus ſemiplena ꝓbatione & an multiplicatũ faciat plenã probationẽ.
116 *Teſtes quibus caſibus irrequiſiti.*
117 *Teſtibus duobus de metu deponẽtibus quã pluribus de ſpontanea uoluntate magis eſt credendum.*
118 *Teſti in dignitate conſtituto in alterius præiudicium an credendum.*
119 *Teſtis ſingularis de geſtis a ſe ipſo deponẽs plenam fidem an faciat.*
120 *Notario cauſæ iudicialiter deponenti an plus credendum, quàm uni alio teſti.*

PRIMA CONCLVSIO.

1 LIcet† duo teſtes ſint in cauſa producti, quorum unus eſt domeſticus, tamẽ erit ſufficiens probatio, quia domeſticitas non obſtat, ex quo cõteſtis eſt idoneus. Ita Ang. in cõſ.1. per tex. in l. ſi quis ex argentarijs. §.j.

§.i.ver.quid enim.ff.de eden. Nam licet
dicto teſtis vilis, & deplorati non ſit cre-
dendum: tamen ſi eius teſtimonium cō-
firmatur à fide dignis ſufficit, & creditur
eius dicto: niſi deploratio ſit talis, quæ à
teſtimonio repellat. l.maritus. ff. de qui-
bus. Bar.conſil.incipiente.Quæritur & in
dubium. Bal.in Gallus.§. Ille caſus.ff.de
libe.& poſthum.Sali.in l.In bonæ fidei in
10.Colum. C.de reb.credi.Paul.de Caſ.
conſi.91 circa fi. Nam ſocietas idonei te-
ſtis ſibi accumulata non facit, nec reddit
eum propterea teſtabilem l.i.C.de teſta-
2 mentis, & ibi Angel. † Sed ſi vnius teſtis
eſt infamis infamia facti, alter verò te-
ſtis & multum fide dignus, hi duo faciūt
plenam probationem, quia integerrima
fides vnius ſupplet imperfectionem alte-
rius.quòd eſt menti tenendum, ſecūdum
Bal.in lectura noua, & melius in lectura
antiqua, limitans niſi eſſet infamis infā-
mia iuris vel ſimilis:quia cum eius dictum
ſit nullum non poteſt ſuppleri. allegat d.
l.maritus Idem Salic.in d.l. bonæ fidei in
10 col. Nam quòd nihil eſt ſupplemento
non eget, nec recipit.l. ſed ſi manente. ff.
de preca. Adde quod Fulgo.in l.1. C.de
teſtam.intelligit quā alij teſtes recepti ſuf
3 ficiunt: aliàs ſecus † quia ſi ſeptimus te-
teſtis in teſtamento non eſſet idoneus nō
ſufficeret. quāuis alij ſex eſſent, pro quo
optimè facit tex.in l. hac conſultiſsima in
princ.C.de teſta.ibi teſtibus ſeptem ciui-
bus Romanis, & puberibus, &c.

Adde ad primam doctrinam in ordine
Bal.in l.in præſcriptione.C. ſi contra ius,
vel vti.public.Adde quod voluit pulchrè
Bald.in l.Imperator. ff.de ſtat. homi.di-
cens quòd ſi duo notarij adhibentur, &
vnus eſt officio priuatus, valet tamen v-
trunque inſtrumentum propter alium
notarium, qui eſt auctenticus, allegat di-
ctum ver. quid enim quod eſt notandum:
4 † Et vtilis perſona pro inutili non debet
vitiari, quod facit ad multa ſecundum eū
ibi. Sed limita dictum Bal. niſi ſtatutum,
vel conſuetudo requireret duos notarios,
ſecundum Bal.in c.tertio loco.in fi.extrà,
de proba. Et ad prædicta adduco elegans
dictum Bal.in c.1.qui.mo.feu.amit.in 4.
col. vbi ponit de duob. fratribus quorū,
vnus viriliter defendit dominum in bel-
lo, alter verò fugit, quòd ſuſtentabitur,
contumacia propter virilitatem alterius,
vt feudum non amittatur. Ad idem text.
ſecundū Dy.& Bart.ibi in l.ſi is qui duos.
ff.de lib.legat. Vbi baſtardus contrahens
ſocietatem cum fratre legitimo, vel alio,
quem pater inſtituit hæredem capiet di-
midiam hæreditatis non vi relicti, ſed vi
ſocietatis. idem Bald. & Saly.in l.ſocieta
tem.in fin.C.pro ſocio. Prædicta limita
dummodo teſtis vnus ſit omni exceptio
ne maior: quia tunc vnus corruborat al-
terum, Ita Roma.conſil.486.inci.In caſu
5 propoſito † vbi dixit ſuſpectionem ex af-
finitate purgari per alium ex teſtibus nō
affinem. Adde etiā quòd vnus teſtis ſuf-
fragatur alteri, & alter alteri. Bal.in c.1.
ver. ſi inſtrumentum. in titu.de notis feu
dorum. Limita, vt ſupra dixi non proce-
dere ſi alter inhabilis ex toto repelleretur
à teſtimonio, ſecundum Ang Bal.& Pet.
de Ancha. in d.l.ſi quis ex argentariis. §.
cogentur. Ita cogentur. Bald.in d.l.1.C.
de teſta. dicentem per dictum. §. cogen-
tur dictum. teſtis inualidum confirmari
per dictum alterius teſtis: quia intelligo
quando eſt inualidum aliquali fidei dimi
nutione, non autem ſi ex toto repellatur.
tex.eſt in c.veniēs.el primo.de teſti. quia
dictum doctorum intelligitur ſecundum
tex.per eos allegatos, ſecundum Bar.in l.
non ſolum.§.ſi liberationis. ff. de lib.leg.
Adde circa prædicta elegans dicta Iaco.
Bu.in l.3.poſt.princ.ff.de teſt.qui dicit, quod
licet amicus non faciat fidem integram.
d.l.3.in verbo amicus tamen ſi tres pro-
ducuntur teſtes amici in cauſa vbi aliàs
duo ſufficiebant, ſupplebitur tunc per il-
6 lum tertium. † Et ſic propter maiorem
numerum ſupplebitur defectus reſultans
ex amicitia. arg.l.ob carmen.§.ſi.ff.de te
ſtib.cui addo Gloſſ. in d.l.3.§.1.in verbo
numerus dicentem notabiliter vbi defi-
cit fides, ſupplet numerus, & idem quod
Iaco.Bu decidit Imo in l.qui teſtamento
in 1.col.ff.de teſtament. Cōtrarium verò
expreſsè tenet Angel.conſi.125. pro quo
eſt tex.optimus.in c.in literis.extrà de te-
ſtib.

ſtib. vbi tres teſtes domeſtici non probãt
illud quod probarẽt duo integri: ſed pro
concordia ſequor doctrinam Bal. in d. l. ſi
quis ex argentarijs. vbi diſtinguit. Aut eſt
infamis infamia iuris, & tunc ex toto re-
pellitur l. Caſsius ff. de ſenato & non ſup-
pletur per dictum alterius teſtis fide indi
gni. & hoc caſu procedit conſ. Ang. vide-
licet in tali amicitia, quę ex toto teſtem
7 repellat. † Aut eſt infamia facti atte-
nuans, & non repellens ſecundum Gloſſ.
in l. 4. §. dux. ff. de Car. edic. & hoc caſu
procedat dictum Iaco. Bu. in amicitia at-
tenuante, & non ex toto repellente, vel
in hac materia poſſumus relinquere arbi
trio iudicantis per text. in d. l. 3. verſicul.
Ideoq; diuus. ff. de teſti. Et quòd vnus te
ſtis ſuppleat alterum. Videas aurea uerba
Bal. in l. 2. in pe. col. in fi. C. de ſecun. tab.
Vide Roma. conſi. 290. Alexan. conſi. 24.
col. 6. vol. 2. & conſi. 47. co. 2. volu. Vide
omnino in conſil. 5. in j. volu. vbi plenius
quàm alibi loquitur.

CONCLVSIO II.

8 TESTIBVS † Magis creditur duobus
affirmantibus, quàm mille negantibus
Gloſſ. in d. l. diem proferre. §. ſi plures. ff.
de arbit. Bar. Bald. & Angel. in l. hęredes
palam. in princ. ff. de teſt. Imo. & doctor.
in c. quid per nouale de verbo. ſigni. vbi
Hoſt. Pau. de Caſt conſi. 7. in fi. Bal. in l.
2. C. de reſcin. vendi. do. Anto. in cap. j. de
præſcrip. in 6. c. cum eccle. de cauſa poſ. &
proprie. Limita hoc eſſe verum in ne-
gatiua non coarctata loco & tempore,
9 † quia illa non cadit in ſenſum teſtis. Bal.
in l. obſeruare. §. proficiſci. ff. de officio
proconſul. & lega. Ang. in §. ſi verò ab-
ſunt in auc. de hære. & fal. Bart. in l. hæ-
redes palam in fi. princ. ff. de teſta. domi-
nus Anto. in cap. cũ Ioan. heremita extra
de fide inſtru. Si verò eſt coarctata certo
loco & tẽpore, ita quòd cadat in ſenſum
teſtis, par eſt uirtus teſtis deponentis affir
matiuam ſicut negatiuam, & econtra. Ita
Bal. in d. §. ſi plures. ad idem Saly. in l. 2.
C. de reſcin. vendi. in 18. col. ver. ſed tũc
quæro vbi dixit quòd negatiua cadens in
cognitionem, & ſenſum teſtis eſt quando
negatiua eſt finita, quia coarctata loco &
tẽpore rebus vel perſonis, probatur me-
lius per duos teſtes deponentes negati-
uam, quàm per vnum de affirmatiua: ſe-
cus quando negatiua eſt infinita. Ita Sal.
vbi allegat tex. not. in l. j §. j. ver. ſin autẽ.
ff. de ventre inſpi. iunctis notatis per Gl.
10 in d. §. ſi plures. † Adde quòd ſi nega-
tiua cadit in ſenſum teſtis, quia deponat
in facto ſuo proprio, Ita bene probat ſi-
cut teſtis deponẽs affirmatiuam. Ita Bar.
no. in l. nec is qui. ff de acqui. hæred. alle-
gat l. falſum co. tit. & not. in Glo. in l. Pan
tonius. §. rei perduellionis. eod. titu. Vide
omnino Bal. in l. j. C. de bo. poſ. ſecũdum
tabu. Ad prædicta omnia vltimo loco re
citata. Vide in concluſione incip. teſtis aſ
ſerens negatiuam, & pro dicta limitatio-
ne ad idem vide Bald. in l. cum hi. §. nihil.
ff. de tranſac. & adde Abb. in cap. cum in
tua. in 1. col. extra de teſti. in cap. bone. de
electio.

CONCLVSIO III.

11 TESTES † de vniuerſitate ſunt ido-
nei in cauſa vniuerſitatis ſeu collegij, quã
do cauſa puta molendinorum lacus vel
montium pertineat ad honorem & com
modum burſę vniuerſitatis Gloſſ. in l. tan
tum §. vniuerſitatis. ff. de rerum diui. Gl.
in l. idonei. ff. de teſti. in §. cogitãdum ver-
ſicul teſtos in auc. de mona. & ibi Iacob.
de Belui. in 7. q. Gloſſ. in l. ſi mancipes. ff.
quòd cuiuſque vni. not. Bart. & Paul. de
Caſt. in l. ſed ſi hac. §. qui manumittitur.
ff. de in ius vocan. Bald. & Angel. in d. l. ſi
municipes. Cy. Bal. & Saly. in l. parentes.
C. de teſti. Bar. in tract. de teſte. Imo. in c.
cum nuntius. & in c. inſuper. de teſt. & in
c. ſi Chriſtus. de iureiur. Ioan. de Platea.
& Ang. de Are. in § vniuerſitati. inſtit. de
re. diui vbi vide Bal. etiam not. in d. l. pa-
rentes. & in c. 3. loco de reprobatio. Se-
cus ſi ſingulares perſonæ irent ad nemo-
ra & paſcua: quia tunc dicuntur depone
re in re propria. Ita Bal. ad literam in ru
brica ff. de rerum diui. qui allegat tex. de
his pub. iud. loquentem in l. ſed Celſus in
prin.

princi. ff.de contrahen.empt. & in l.inter
publicam.ff.de verb.ſig. Idē tenet Gloſſ.
ita intellecta à Guliel.de Cu.Cyn.Barto.
Bal.Albe.& cæteris.in l.intantum.§. vni-
uerſitatis eo.tit.de re.di.& Bar.ibi allegat
tex.pro declaratione ſuę doctrinæ in l.ci-
uitatibus.ff.de lega.1.Idē tenet Barto. &
Ang.in l.ſed ſi hac. §.qui manumittitur.
ff.de in ius vocari.Iac.de Rauc. Pet.Cy.
Bal.Sal.in l.parentes.C de teſti.Ang.pul
chrè in l.omnib.eo.tit.& Bal. in c.3. loco
extra,de proba.Bal.in pecul.ſuo. Inno.in
verbo teſtes eſſe poſſunt.Bal.& Ang.in l.
2.ff.quod cuiuſque vniuerſi.no. Doct. in
c.cum nuntius de teſti. vbi vide Io.And.
12 & Imo. † quando admittantur in teſtes
illi de vniuerſitate, & non ſingularium
perſonarum, tamen eis plena fides non
adhibetur ſecundum Archid. in c.ſuam.
12.q.2.d. Ant.in d.c.cū nuntius. Vber.de
Bob.Io.And.in addit.ad Spec.in tit.de te
ſte.§ 1.ver.ſed nunquid in cauſa vniuer-
ſitatis. Quinimò Specu.ibi tenet demum
admitti illos de vniuerſitate ad teſtificā-
dum, ſi ſuper eo de quo agitur alij teſtes
haberi non poſſunt, & illud Abb. in cap.
inſuper.de teſti.quando aduerſarius vni-
uerſitatis alios haberet teſtes in contra-
rium pro ſe probantes, & iſtam declara-
tionem Abb.ſequitur Alex. conſil. 68.in
2.volum.in 7.col. Ad prædicta adde do.
in d.c.inſuper.& in c.veniens. el 2. extra,
de teſt.& in c.& ſi Chriſtus. extra,de iu-
reiur.Spec.& Ioan.And.in tit. de teſte.§.
1.ver.ſed nunquid Gloſſ. & Iaco. de Bel.
in §.cogitandum in auct.de mona Gloſſ.
in d.l.ſi municeps Gloſſ. & docto.in l.ido
nei.ff.de teſti:Roma.in conſil.ſuo 408.in
cip. partis conſultatio habet duo quæſita
13 in vltimis verbis. †Limita prædictā con-
clusionem non procedere in cauſa crimi
nali vel alias multum ardua, quia tunc
minus creditur tanquam teſtibus dome-
ſticis de vniuerſitate cap.repellentur.ex-
tra,de accu.Ita dicit Bald.in d. rubr.in 8.
col.verſic.nunc quinto membro. Idem
in cauſa magni honoris magnorum fi-
nium,& magnæ iuriſdictionis. Ita Arch.
in c.ſuper prudentia. 14.qō.2. Bal.in d.c.
cùm nuntius. Adde ꝙ licet admittantur
teſtes de vniuerſitate, tń diminuitur de
fide.Glo.in d.§ Cogitandum. B. in d.l.ſi
municeps & Albe. in d. §. vniuerſitatis.
imò dixit Glo.in d. §.Cogitandū, ꝙ licet
vnus de collegio producat contra alterū
de Collegio, vel monachus contra mona
chum,tń tanq̄ domeſtico fides diminuit.
dicit ēt Bal.in d.rub. ꝙ nō habēs vocē in
vniuerſitate nō facit vniuerſitatē. allegat
l.teſtatrix. §.ſi plures.ff.de ſerui.vendi.

CONCLVSIO IIII.

14 † Principes commodum ex ea cauſa
in illa non poſſunt teſtificari. gloſſ.not.in
verbo adhiberi in §.ſed neque. Inſtit. de
teſta.Gloſſ.Ang.& Alex.in l.ſi duo rei.ff.
ſi quis cautio. Gloſſ.in l. quoniam liberi.
C.de teſti.facit quod not. Pau.de Caſt.in
l.1.§.huius ſtudij.poſt Bal.ibi ff. de iuſti.
& iu.de teſte teſtificante ex ſuo teſtifica-
tu ad eum nō pertinere vtilitatem, quod
non dicitur falſum depoſuiſſe deponen-
do ſuper inſtitutionem hæredis,quamuis
appareat ſibi legatum factum:quia intel-
ligitur de vtilitate principaliter, & non
ſecundario.facit quod no. Io.Ant.in mer
cu.in c.ſine poſſeſſione.de regul.iur.in 6.
Vbi epiſcopo petenti quartam legati o-
pulenti relicti eccleſiæ rectore confitente
eſſe verum de iure, ſed aliter obſeruari
de conſuetudine, quòd rector & alij po-
terunt eſſe teſtes ad probandum conſue-
tudinem.facit quod not. Ant.in l.non ſo-
lum. §. Quæritur per tex.ibi. ff. de pro-
15 cur. † quòd creditor ſit idoneus teſtis in
cauſa debitoris, quamuis interſit credi-
toris debitorem eſſe ſoluendo, ſequitur
Alex.conſil.79.incip.In cauſa & lite ver-
tente inter.Barto.io 2.col.volum.1.Facit
quod not.Batt.in tractatu de teſte. ſuper
verbo reprobantur, quod monachi,canò
nici regulares, fratres minores,& prædi-
catores poſſunt immò compelluntur te-
ſtificari pro ſuis monaſteriis.arg ca.mo-
nachi.2.& c.qui verè. 16.q.1.§. ſi quādo.
in auct.de ſan. Epiſ.& quatuor modis di-
citur cauſa propria,ſecūdum Bal.& Paul.
de Caſt.in l.omnib. C.de teſt. Bal. in d.l.
Dictantibus.C.de teſta.

CON-

CONCLVSIO V.

16 †S i ſuper generalibus teſtis non di-
cat ſe non attinere, cum ſit conſangui-
neus in gradu diminuente de fide tanquã
periurus non probat. & hoc verum eſt ſi
falſum deponit ſcienter:ſecus ſi per erro-
rem:quia tunc non eſt periurus, & prædi
cta vera ſi falſitas contingit negocium ſe
cus ſi ſit impertinens:quia non eſt periu-
rus, cùm iuramentum referatur ad arti-
culos pertinentes. Ita Bald.pulchrè in l.ſi
ex falſis.C.de tranſac.in vlt.col. & ibi per
Albe.& docto.intelligendo ita Iaco.Bu.&
17 Ange.in l.Lucius. ff.de infa. † vbi nota-
biliter dixerunt teſtes deponentes falſum
ſuper facto principali puniri de falſo or-
dinariè: Si autem ſuper appendiciis mē-
tiamur, negant ſe coniūctos,& tunc non
puniuntur ordinariè, ſed crimine ſtellio-
natus, quod eſt notandum, ſecundum
Ange.Imo.verò in c.fraternitatis, de hæ-
re. dixit quòd ſiue teſtis ſeu ignoranter
mentiatur circa ſubſtantiam, vel circun-
ſtantias negocij non valet dictum teſtis:
ſecus, ſi non tangat circunſtantias nego-
tij,vt quia dicat contrahentem eſſe de a-
lia terra quàm ſit, vel ſi dicat affines eſ-
ſe aliorum quàm ſint, quia non facit ad
rem vnde ſint contrahentes, vel qui ſint
affines.& ita de ſimilibus, ſecūdum Imo.
qui pulchrè loquitur & refert Bald.in ru-
bric.de contro.inueſti.Vbi limitat niſi te-
ſtis iuraſſet dicere veritatem ſuper omni-
18 bus † quia tunc mentiendo etiam ſuper
veſtibus non probaret idem quod Ange.
in d.l.Lucius.tenet Bald.in d.l.1.ff.de his
quæ in teſtam.delentur. Nam teſtes non
dicuntur diſcordes ſi concordant in prin-
cipali, licet diſcordent in circunſtantiis
vel qualitatibus Gloſſ.in c.dudum in ver
bo ſubſtantia veritatis de conuer. coniu.
in c.cum eccle.in verbo vacillaſſe de cau-
ſa poſſ.& propriè plenè Io.And.& cæteri
in ca.nihil.de verbo.ſignifica.vbi. Io.An.
dicit quòd teſtes dicuntur melius depone
re quando per diuerſa media idem con-
cludūt per id quod habetur in l.3.§.1.ff.
teſti Ad primum dictum Bal. per tex.ibi
in l.his verbis.§.ſi.ff.de hære.inſti.Bart.in
l.eos.ff.de falſis.& vide infra in verbo ſuf
ficit teſtes,adde ad primum. Ange.conſi.
ſuo 212.

CONCLVSIO VI.

19 †S i plus vnus teſtis dicat quàm alius
non per hoc dicuntur varij ſeu contrarij:
d.Anto.in c.ſuper Gloſſ.1.de offic. dele-
ga.idem Imo.ibi per illum text.cū Gloſ.
1.d.Ant.in c.ſuper quæſtionum.in princ.
de offic.deleg. & teſtis cōtradicens in mo
dico non dicitur contrarius d. Anto.in c.
2.extrà,de reg. per notata ibi in Gloſſ. 2.
& eſt ibi exemplum. Alex.conſil.ſuo 47.
in 2.vol.& conſil. 122.in 2.vol.dicit San.
Tho.2.2.q.70.art.2.circa ſi.quòd diſcor-
dia in minimis facit teſtimonium credibi
lius, quia teſtes non præſumuntur in v-
num,præmeditatumque ſermonem de-
ponere.

CONCLVSIO VII.

20 †M a g i s credatur duobus teſtibus
deponentibus in ſpecie, quàm pluribus
deponentibus in genere. Ita Nico. de
Neapol. in l.turpia per notata, ibi. ff. de
legat.1.

CONCLVSIO VIII.

21 †T e s t e s antiquiores in dubio præ
ſumuntur digniores, & præ ſe feruntur
partibus Gloſſ.& Moder.in l.Cùm quid.
ff.ſi cer.pet.30.qō.6.c. ſignificamus,alias
notificamus. Bald. pulchrè in l. procura-
tor.C.de eden.vbi videas.

CONCLVSIO IX.

22 †S i probationes ſunt pares, præferū-
tur probationes, & teſtes qui fauent iuri
communi.Bald.in auctent.Omnes pere-
grini. C.Omnia de ſucceſ.quia veriſimi-
lius dicitur quod iuri communi conſo-
nat.Imo.in c.auditis. de præſcrip.Bald.in
c.1.de controuer. inueſti. Pet.de Ancha.
& do.Anto.in c.1.reſcri.in 6.Ro.in Rub.
de ar.in 17.q. vide infra,in conclu.incip.

Teſtes

Teſtes incredebilia.

CONCLVSIO X.

23 †Testis clericus cæteris paribus pferẽ layco, d. An. i c. 2. extra de ele.

CONCLVSIO XI.

24 †Svfficit teſtes cõcordare in facto principali, licet nõ cõcordẽt quo ad corticẽ veiborum. Ita dicit Iac. But. per illum text. in l. 3. §. j. ff. de teſtib. pro quò faciunt duæ Glo. allegatæ ſupra in 5. concluſione. Sed contrafacit doc. do. Antonij in c. nihil obeſt. de ver. ſigni. vbi dixit ſi duo teſtes producuntur, quorum vnus deponat quòd teſtator dixerit Seium hæredem facio, & alter dicat quòd teſtator protulit iſta veiba Seius ſit hæres, quòd hi teſtes non probãt, quia oportet quòd in fòrma verborum concordẽt idem do. Anto. in c. cum eccleſia. §. nos igitur de cauſa poſ. & propriè Bal. in c. bonæ el primo de elect. vbi dixit quòd ſi vnus teſtis depoſuit de 23. denariis, & alius de duobus ſolidis dicentur conteſtes, & concordabunt l. quæ extrinſecus. ff. de verb. oblig. cum ibi not. niſi eſſent interrogati de qualitate vocis. Vt quia iudex interrogaſſet quibus veibis vſus fuerit, & vnus dixit quòd promiſit duos ſolidos, alius dixit 23. denarios, quia dicentur eſſe ſingulares. Vide Moder. in commento l. admonendi. ff. de iureiur.
25 Et hanc doctrinam perpetuo not. † quia aut agitur de probandis verbis formalibus, & procedat dictum dom. Anto. alius ſecus, quia ſufficit concordare teſtes in eundem rei finem & in effectu licet non in ſenſu: quia dicuntur conteſtes tunc quando concordant ſubſtantialiter Bal. in l. j. & 2. C. de ſecun. tab. Bar. in l. 2. ff. quemadmo. teſtam. ape. Bal. in l. cum omnes extra de conſti. l. Qui ſententiam, & ibi Ang. & Doct. C. de pe. quem rex. dixit aureum Bal in c. Quintauallis. de iureiu. Iac. de Are. & Bar. in l. ob carmen. § fi. ff. de teſt. dixi ſupra in 5. concluſione idẽ quod do. Anto. tenet Alex. in l. 1. ff. de verb. oblig. Abb. in d. cap. nihil non facta mentione de do. Anto. in c. cum Io. Heremita de fid. inſtrum. Iſtud eſt dictum do. Antonii in d. c. nihil commẽdat Gemi. in c. teſtibus. 2. q. 4. Adde Bal. in l. 2. ad fi. C. de don. ante. nupt. Vide Alexan. cõſ. 73. in 1. vol. idem Bal. in c. quoniam. de teſti. & l. teſtium. C. de teſt. quod etiã eſt aureum ſecundum Bal. in c. fin. de iureiur. Vbi dicit quòd poſſet ex ea minui ſyllaba. Nam dicit Bal. in d. cap. quo-
26 niã, quòd † veritas, & æquitas ſunt duo lapides angulares, & melius do. Alex. ad omnia conſil. 47. in 2. vol. Si vnus dicat vidiſſe alius audiuiſſe dicuntur conteſtes. Bal. in l. de qb. ff. de legib. & ibi dicit quòd licet teſtis interrogatus an aliter haberi veritas poſsit dicat ſe neſcire tamen probat. Vide etiam Anna. cõſ. 59. & conſ. 76. alex. conſil. 47. in 2. vol. & in conſ. 23. in 2. vol. melius in vlt. col. & ibi ſcripſi.

CONCLVSIO XII.

27 †Sicvt ad cauſandam perfectam armoniam cantus concurrunt tenor, ſupratenor, & contratenor, ita ad generandam plenam probationem plures ſpecies probationis ſimul iunguntur, cum iudex non debeat alligare animum ſuum ad unam ſpeciem. l. 3. §. eiuſdem. ff. de teſtim. Ita Bal. in c. cum cauſam extra de pba. Nam Bal. in rubr. de controuer. inueſti. dixit iudicẽ. ex diuerſis animi moribus, & ex variis ſubiectionibus partiũ, & inſtrumentorum quandoque deuenire ad vnum finalem animi conceptum non indigentem alio adminiculo, pro cuius dicto facit tex. in c. cum ad ſedem extra de reſti. ſpolia. in c. in præſentia extra de renuntiationibus. in c. præterea in fi. extra de teſtibus & in c. præterea in fi. extra de teſtib. & in d. §. eiuſdem.

CONCLVSIO XIII.

28 †Contestes in dubio præſumuntur teſtes producti ſi congrua verborum interpretatio fieri poteſt. Imo. in ca. qua-

liter,

liter, & quando in 2 col. extra de accuſ. Spe. in ti. de inqui. §. nunc tractemus. ver. ſuper probatione autem. Bald. in d. l. 2. circa vlt. col. C. de ſec. tab. in l. de quibus in vlti. char. ff. de legi. dom. Abb. in c. cum Ioannes. circa. 3. col. extra de fide inſtrum. & ſic in dubio præſumuntur cō teſtes, & deponere de eodem actu ſecundum prædictos Doct. ratio dicti eſt, quia pluralitas non præſumitur in dubio.

CONCLVSIO XIV.

29 †Qvando loquuntur teſtes vno & eodem ſermone præmeditato dicuntur ſuſpecti l. 3. §. Ideoque diuus. ff. de teſt. & illum tex. ponderat Bar. & Doct. quod limita ſecundum Bal. in ti. de pa. conſtā. ſuper ver. fina. vbi dixit iſtud procedere quādo teſtes ſunt ſuſpecti, ſecus ſi ſunt bonæ famæ, quia per dictos teſtes ſic deponentes probabitur, allegat. Io. Aut. in c. nihil. de verbo. ſignifi. cuius dictum retuli ſupra in 11. conclu. Ita etiam limitat Bal. in l. teſtium. C. de teſti. in 3. col. vbi dicit hoc committi arbitrio iudicis an cenſeantur ſuſpecti ratione subornationis quia tex. in d. §. Ideoque diuus p̄miſit in magis ſcire debes quod nota perpetuo ad limitationē huius dicti de præmeditato ſermone de quo loquitur dic. §. ideoque diuus, quamuis Ang. indiſtinctè tenuerit non valere dictum teſtium loquentium eodem ſermone in l. ſi quis ex argentariis. §. j. ff. de eden. Vide omnino Abb. referentem opi. Hoſtien. & do. Anto. in c. nihil idem, quod Ang. ſtatuit Papa Clemens vt refert Specu. in 11. §. nunc tractandum. verſi. cautum. quoque eſt, & in eo. tit. §. 1. ver. Item quòd teſtis domi. Anto. in d. c. nihil. Feder. de Se. conſil. 229. Incipiente Veritatis amica ſimplicitas.

CONCLVSIO XV.

30 †Paria ſunt quòd aut teſtis dicat falſum, aut ſupprimat veritatem Bald. in l. presbyteri. C. de epiſ. & cle. Gl. & Ang. in authen. de teſti. in prin. immo. omittens dicere veritatem malitioſè vel obſcurè deponens tenetur vt falſarius. Bal. in l. ea quę commendandi. ff. de contrahen. em. in l. pręſcriptionem. in fi. C. ſi cō

31 tra ius. † quia officium teſtis eſt deponere ſuper integro & toto facto, & non ſuper parte, & plenam dicere veritatem rei, Gloſſa & Doct. in l. Lucius. ff de inſa. quam Gl. allegat Bal. in l. peremptorias. circa fin. C. ſententiam reſcindi non poſ. Ideo ſi dicit non recordor non ſubſiſtente cauſa obliuionis punitur vt falſarius, & melius debet recordari de perſona, & loco quàm de die, quia ſi eſt multum tēpus excuſatur teſtis dicens ſe non recordari de die. Ita Bal in d. l. presbyteri, allegando Imol. in d. c. qualiter & quan-

32 do. de accuſa. † Adde quod teſtis ſe abſentans vt non deponat veritatem non ſolùm tenetur ad intereſſe partis, immo incidit in falſum. Ita Ang. in d. l. ſi quis ex argentariis. § cum autem. ff. de eden. Allegat. Inno. in c. j. extra. de crimine fal. Vbi Inno. tradit illam doctrinam quod committit falſum occultādo veritatem. & eſt ibi tex. quòd pariter punitur teſtis tacens verum, ſicut depones falſum. Idem probat in ſimili text. in l. præſcriptione, & illum ponderat ibi ad hoc Iac. Butr. & Bart. C. ſi contra ius vel vtilita. Sed pondera quod Ange. in d. §. cum autem. loquitur in eo qui iurauerat dicere veritatem ſe abſentātem poſtea non teſtificetur, quia incidit in falſum occultando veritatem l. presbyteri. C. de epiſ. & cle. ſupra allegato. & loquitur ſub dubio forte: ſed Bal. ibi in lectura antiqua apertè tenet quod poſt iuramentum ſe abſentando punitur de falſo. ſed ſi non erat iuratus, quamuis ſe ſubtrahat non puniatur, ſed ſolum mutetur. Idem voluit Bal. in d. c. 1. in princ. ſi de inueſti. inter. dom. & vaſal. lis oriatur per text. ibi licet ſua iuductio non concludat. Iſtud idē tenet Bal. in l. data opera. in 12. col. C. de accuſa. & in d. l. presbyteri. In quibus duobus locis dicit quòd ſi ante iuramentum ſubtrahat veritatem, licet non

33 teneatur de falſo. † tamen ratione doli punitur pęna criminis ſtellionatus l. 3. circa.

circa princi. ff. de crimine Stellio. allegat. Bal. ad prædictam Gloſ. 22. q. 2 c. ne quis arbitretur. Adde quod Bald. in l. nullum. in 1. col. C. de teſtibus. multum eleganter loquitur in teſte committente falſum & fraudem, quia primum in loquendo, ſecundum in tacendo, ſeu loquendo verſutè non dicendo plenè factum: tamen vtroque caſu punitur, ſubdens quòd teſtis non reddens rationem iuſſus, vt teſtimonium ſuum reddat inefficax non punitur criminaliter, ſed ciuiliter parti ad intereſſe: ſed ſi mihi non placet iſtud vltimum dictum Bald. per ea quæ ſcripſit Bal. in d. l. data, & in d. l. presbyteri. & in locis ſuperius allegatis. quod etiam ſequitur Petr. de Ancha. in d. cap. 1. Quinimmo illa differentia an teſtis iurauerit, vel non quantum ad hoc vt de falſo tenea-
34 tur ex eo, † quia teſtis non iuratus ratione falſi dicti tenetur de falſo ac ſi iuratus eſſet ſecundum communem ſententiam. Ioan. Andr. in mercur. in regula non eſt ſine culpa. de regul. iuris. in 6. Erit ergo differentia an teſtis aſſumpſerit officium teſtificandi vel non, quia vltimo caſu ſubtrahens ne deponat veritatem non tenetur de falſo: quia nondum videtur eſſe teſtis, vt per Glo. in d. c. ſi quis arbitretur, niſi pecuniam accepiſſet vt ſe ſubtraheret. l. 1. §. ſed ſi quis vbi Bart. ff. de fal. Adde ſingularia verba dom. Anto. in ca. ſuper literis. in princi. de reſcrip. dicentis teſtem iurantem dicere plenam, & meram veritatem puniri de falſo ſi veritatem taceret: ſecus, ſi iuraſſet ſe tantum ad interrogata reſpondere per tex. in l. cùm dilecti. el primo. de accuſa. Quod dictum do. Anto. non placet. Imo. in d. ca. ſuper literis. quia tex. in d. ca. cùm dilecti. loquitur in inquiſito reſpondente, & non in teſte qui debet dicere veritatem pro vtraq; parte. vt not. in auctẽ. ſed iudex. C. de epiſc. & cler. ſubiiciens quòd ſi dolosè tacet indiſtinctè currit in pœnam falſi per d. c. 1. & facit quia forma iuramenti eſt illa quę facit incidere in falſum magis quã ſi non iuraſſet. Et iſta ſententia mihi ſummè placet ſequendo Imo. in d. capit. ſuper literis.

CONCLVSIO XVI.

35 † Ad multitudinem teſtium nõ oportet reſpici, ſed ad dignitatem, & auctoritatem. l. 3. §. ideoq; diuus. & §. eiuſdem. & l. ob carmen. §. ſi teſtes. ff. de teſt. vbi tex. elegans canonizatur. 4. q. 3. §. in criminali. verſi. ſi autem ei rei. ca. in veſtra. extrà, de teſti. magnum ſupplementum eſt auctoritas in teſtib. Ideo pauci nobiles multis ruſticis præferuntur, & pauci Cardinales multis pannoſis clericis, & pauci omni exceptione maiores multis ſuſpectis. Ita Bald. in l. teſtium in pecul. col. C. de teſtib. & præcipuum in teſte eſt morum
36 grauitas † ſuper omnia alia accidentia fidem facientia Bald. in l. bonæ fidei. C. de rebus credi. allegat Gloſſ. in l. 3. ff. de teſtibus. Digniores ergo teſtes debent præferri § fin. in auctẽ. de monachis. limita niſi eſſet magnus exceſſus in numero, ſecundum Bar. in d. §. teſtes. Glo. in d. ca. in veſtra. quæ dicit de quanto exceſſu intelligitur remitti arbitrio Iudicis. Et iſtud voluit Gloſſ. no. in d. l. 3. §. eiuſdem. in verbo numerus, & mihi videtur quod tex. ſit apertus in d. §. eiuſdem, dum præfert numerum dignitatis, & auctoritati, & creditur dignioribus, & veriſimilia deponentibus in minori numero. Gloſſ. no. & Doct. in ca. in veſtra de teſtib. Cy. in l. exercendis. C. de fid. inſt. Alex. conſi. 29. incip. In cauſa & lite D. Bartholomeæ. in fin. col. in 2. volum.

CONCLVSIO XVII.

37 † Magis creditur duobus teſtibus tabellionibus, quam tot non tabellionib. Gloſſ. nota. in auctent. de hæredi. & falci. § ſi verò. in fi. in principio Gloſſ. magnæ, quam exclamat Bald. in authen. ſed cùm teſtator. C. ad l. Fal. & Rom. in rub. de arbitr. in 12. q. princ. verſ. Item ſciens quòd duo teſtes.

CONCLVSIO XVIII.

38 † Creditvr quoque, & magis

duobus teſtibus maſculis, quàm mulieribus ratione inſtabilitatis quam per ſe habent, ſecundum Roma.in rubr. de Arbi. in 17.q.verſic.Item præferuntur duo teſtes maſculi. Allegat Bald.in fi.inſtru.& l. 1.cùm ibi not.ff.de Sena.& nota per Bal. in l.In multis.ff.de ſtatu homi.Vbi omnino Abb.in ca. Forus. in princip.extra,de verbo.ſignifi.

CONCLVSIO XIX.

39 † PRAEFERVNTVR teſtes veriſimiliora, & aptiora naturæ, quàm negotio deponentes.l.ob carmen.§ ſi teſtes.ff. de teſti.4.q.3.§.Item in criminali. Bal.in l.teſtium pen.col.C.de teſtib.& ibi ponit exempla. Illud enim quod non eſt veriſimile eſt imago falſitatis dixit Bald. in d. l.1.C.de ſeru.fugit.& in l.final.in 16.col. C.de edic.diu.Adr.tollen.& melius Pet. de Ancha.in cap.quia veriſimile.de præſumptio. quod non eſt admittenda probatio contra veriſimile niſi allegetur aliquid quod tollat præſumptionem non veriſimilis.& dom. Anto.in ca.ſuper hoc.de renunc.quòd iudex non admittat.nō ve-
40 riſimilia. † Primo enim veriſimiliora deponunt, quando conſonant teſtes iur. communi, vt dixi ſuprà, in 9. concluſione. Secundò, ſi magis conſonat rationi, vt dixit Bal.in l. Qui accuſare. C.de edē. & Bald.in l.teſtium.in pen.col.C.de teſt. licet alias teſtis non teneatur dicere rationem,& cauſam ſui dicti.l.ſolam. C.de teſti.tamen reddentes cauſam præferuntur alijs, quamuis non interrogari de cauſa, ratione cauſæ concernentes ſubſtantiam dicti, ſecundum Iaco.But.in diſput. ſua,incip.Quæſtio talis eſt,quod Bald.dicit ſe alibi non legiſſe in l. presbyteri. C. de epiſc.& cleri.pro quo facit elegans dictum Bal.in c.1.§.cùm autem de contro.
41 inueſti. † Vbi voluit quod per teſtem deponentem ſine cauſa nunquam deferatur iuramentum in ſupplementum. Ita Roma.refert.in rubr.de Arbit. in 17.qō. Tertiò, dicuntur veriſimiliora deponere vbi melius factum narrant, & illud ſciūt. Bald.in d.l.teſtium.in fin.pen.col.faciunt quæ dixi ſuprà,in 15.concluſi.

Adde quod in conflictu teſtium quibus ſit credendum, quatuor principaliter ſunt in conſideratione. Primò, natura negocij, & qualitas: ſecundò, teſtium fides & auctoritas. Tertiò, argumenta cōfirmantia rem de qua quæritur. Quartò, vt ſequamur proximiora iura, quibus adhæret lux veritatis. Ita Bal.in pen. col.in d.l.teſtium.

CONCLVSIO XX.

42 † DATA paritate teſtium iudex poteſt per motum ſui animi teſtibus vnius partis adhærere, dummodo in actis faciat inſeri cauſam ſuæ adhæſionis. Ita Bal.in l.cum magiſtratus.in fi.C.quando pro uo.non eſt neceſſ. Sed fortius idem Bald. in l. Lucius.in fin. ff. de inſa. dixit ex illo text. ſumi intellectum ad verba poſita in l.3. §.1.ff.de teſtib. vbi dicitur quanta fides ſit adhibenda teſtibus iudex magis ſcire poteſt, vt licet teſtes videantur ſecūdum vera deponere, tamē ſit in arbitrio iudicis non adhibere fidem. Conſuluit tamen id faciēdum ex cauſa ita quod appareat ne poſtea teneatur in ſyndicatu. Ita Bart. ibi contra.facit.l.2. & ibi Bal.in
43 fi.C.ſi contra ius vel vti.pub. † Vbi punitur iudex qui licitam, & debitam probationem non admittit: quia iudex audiens non audienda, admittens non admittenda, vel econtra tenetur & facit litē ſuam.Bal.& Doctor. in l.mancipia.C.de ſeru.fugi. Idem Bald.in l.ſancimus.C.de iudic.& hac ratione, quia ſi tm̄ eſſet arbitriū iudicis, fruſtra eſſent leges teſtes repellentes & admittētes. Cogita quia hæc doctrina mihi ſemper dubia fuit.adde qđ idem Bart.in d.l. Lucius. expreſsē tenent Imola & Abb.in capitu.cauſam de re iudicata.

CONCLVSIO XXI.

44 † SCIS qui legis iſtud dictum, quòd duobus iudicibus diuerſas ſententias proferentibus tenet ſententia pro reo lata niſi in cauſa fauorabili, puta matrimonio,

nio, libertate, dote, & teſtamento. c. ſi. extra de re iudica. An dicemus idem in teſtibus, dico quòd ſic: quia idem fauor adhibetur atteſtationibus ſicut rei iud. & fauorabiliores atteſtationes præferuntur, nec eliduntur ab aliis, dictum eſt ſolenne Bald. in l. cum magiſtratus circa fin. C. quando prouo. non eſt neceſſ. per text. mirabilem in l. lege Iulia petronia. ff. de manu.

CONCLVSIO XXII.

45 † Vbi teſtis alias non fidedignus eſt rogatus, & adhibitus in inſtrumento à partibus, videtus approbatus, nec poteſt opponi de inhabilitate, & affinitate Gloſ. & Bal. in l. inuiti. C. de teſtib. §. & licet in verbo ſupplitiis allegat l. ſi quis. C de teſti. & ibi Iac. de Bell. idem Bal. & Saly. in l. parentes. C. eod tit. Ang. in l. 1. C. de teſtamentis. Bal. in l. ad teſtium in princ. ff. de teſtam. Bal. & Imo in rubr. de fide inſtrumentorum in 10. col in l. hac cõſultiſſima. C. de teſtam. in l. ſi quis teſtibus, & ibi Bal. C. de teſti. Ioan. Andr. in addi. ad Spec. in tit. de teſte §. de teſtium. ver ſicut. Sed nunquid frater. Imo in c. cum canonici. de offi. deleg. Bal. in c. cum cauſam. in fin. de teſtib. Gl. in l. inuiti. ff. de teſtib. quam allegat. Bal. in l. data opera, in 11. col. C. qui accuſa. Bal. in c nomine de teſtib. Bald. in ſimili in l. dictantibus. C. de teſtamen. fac t quod not. Bal. in l. inſtrumenta. C. de probat. idem Bal. in l. etiam. C. de teſti. Vide Cepolam cautela 310. domi. Antonius, & Imo. in c. ex literis. de tranſac. Bal. in c ex literis de præſump. & in c. cum oporteat, de accuſ.

CONCLVSIO XXIII.

46 † Poteſt ex officio ſuo iudex repellere teſtes, & inquirere de conditione teſtis. Io. Andr. in addi. Spec. in tit de teſte § 1 ver. Quid de domeſtico Imol in c intimauit. extra eo. tit. Gloſſ. 2. q 7 cap. Quærendum. quam Glo. ibi magnificat Nicolaus de Neap. in l. 1. §. ſi præſens de magni. conue. & illam pro ſing. alleg. Bal & ſequitur Ang. in l. quos prohibet. ff. de poſtu. Vide Are. in l illã ff. de verb. obli. Stat ergo concluſio quòd nemine excipiente indignas perſonas iudex repellere re debet ſecundum Inno & Docto. allegatos idem Glo. in c. nulli extra de accu. Sed contrarium tenuit Archidiac. in d c. Quærendum. Io. An. Ioan. de Ligna. & Per. de Ancha. in c. ſuper eo. extra de teſtibus.

CONCLVSIO XXIV.

47 † Teſtis aſſerens negatiuam non coarctatam loco & tempore, & ſic negatiuam meram eo ipſo incurrit falſum. Ita ad literam Angel. in l. Lucius. ff. de infa. in l. teſtiũ. C. de teſti. in l. ſi per alium. ff. ne quis eũ qui. & vbique alleg in Inn. ita tenete in c. cum eccleſia Sutrina. extra de cau poſ. & proprie. Sed adde quod Bald. in c. ſi quis per 30. in tit. ſi de feu. fue. contro. in 1. col. pulchrè loquitur in hac materia quòd teſtis deponens negatiuam in vno & affirmatiuam in altero probat, vt dicendo Petrũ non poſſidere, nõ Martinum, ſecundũ Gl. in l. 1. §. 1. ff. de itine. actu. priua. Si autem ſimpliciter aſſerat negatiuam tunc non probat: ſed eſt ſuſpectus de falſitate ſecundũ Iac. de Aret. & Dyn. tenentes contra Gl. & ſic Barto. ſentit quòd non eſt falſus, ſed ſuſpectus de falſitate, & per hoc non poterit puniri de falſo, vt aperto ore dixit Angel. in prædictis locis, & Bald ſequitur Abb. in d. c. cum eccleſia. Nec verum eſt quòd Inno. dicat ad quod Ang eum allegauit, nec probatur in tex. d. cap. cùm eccleſia.

48 † Iſta ergo temeraria aſſertio negatiuæ facit eum cenſeri in lata culpa, & non in dolo. l. Iulianus. §. Quid tamen, & ibi Gl. quæ alleg. l ſi quis affirmauerit. ff. de dol. facit & tex. in l. ſi alterius ſecũdum quod intelligit ibi Bart. & Doct. C. ſi minor ſe ma. dixe. not. per Gloſſ. & Docto. in l. 2. ff. quòd quiſque iuris, niſi ergo probetur quòd ſcienter dixerit contra ueritatem, & ſic dolo non poterit puniri de falſo, licet ratione temeritatis, & latæ culpæ. puniatur extra ordinem ſecundum Ang.

in l plagiis. C. de plag. iunctis notatis in l. lege Cornelia ff. de ſica. Vide Alex. in l. j. §. j. ff. quod quiſque iuris, & in l. j. in princ. ff. ſi quis iuriſd non optem.

49 † Adde duo teſtes deponentes ſuper affirmatiua conformi iuri communi præferri certum deponentibus ſuper negatiua quę non eſt conformis iuri. dixit Inn. in d. cap. veniens in Glo. magna. Spec. in tit. de probatio. §. probare verſi. Quid ſi teſtes vtriuſque. Nam dixit Inno. in c. extirpandæ. extra de præbend. quod non facta latent. ſed facta ſe manifeſtant.

Adde quod non ſolum repelluntur teſtes expreſsè negatiuam dicentes, ſed etiã implicatam, puta ſi dicat ad canonicos tãtum pertinere electionem. Ita Innoc. in d. capitul. cum eccleſia. Specu in titu.

50 de poſitio. §. 7. verſi. & vero. † Et ſic illæ dictiones tantum & ſolum faciunt implicatam negatiuam ſecũdum Spe. & Imo. in c. ſuper hoc. circa fin. extra de renunc. idem quod Innoc. loquens de implicata negatiua. vt non probetur per teſtes, ſicut nec per deponentes meram negatiuã tenet Ang. in d. l. teſtium in 2. col. Inno. & Moder. in d. c. cum eccleſia.

Adde quod vbi habet implicatam, & incluſam affirmatiuam cadentem in ſenſum teſtis reſpectu incluſi cenſetur probabilis, quæ alias non eſſet, quia probatur

51 incluſa non ipſa negatiua, † & pro coarctatione loci & tẽporis probatur negatiua non directè, ſed indirectè. Gl. in l. Pantonius §. rei perduellionis. ff. de acq. hæred. immo directè probatur vbi veriſimiliter, & probabiliter per ſenſum corporis percipi potuit, vt ſi teſtis inſtrumenti dicat non vendidit domum, ſed vineã quia cadit optimè in ſenſu viſus, vel auditus teſtis. Ita intelligit Glo. & Doct. Cyn. in l. 2. C. de erro. aduocatorum ſecũdum Ang. in l 2. ff. de probatio prædicta omnia dicentem, ſubiiciens vbi negatiuam aperientem uiam iudicio eſſe probãdam pro Gloſſ. in l. ſi verò. §. qui pro rei. ff. qui ſatiſd. cog Et per elegantem doctrinam Bal. in l. nõ prius. per tex. ibi in verbo po-

52 tuerit C. quando fiſcus, vel priua. † ſubiiciens etiam quòd ſi neganti vtilitas principaliter reſultat illam probare tenetur. ſecus ſi principaliter ad tertium ſpectet, quia ille tenebitur probare affirmatiuam. puta ſi dico non debes audiri aduerſum me, quia non ſoluiſti collectam, debeo probare negatiuam, ſecus ſi petam illum puniri, quia non ſoluit, quia ſpectat ad vtilitatem Reipublicæ neganti non incumbit onus probandi. Ita Ang. in d. l. 2. allegando Bald. in l. in illa. ff. de verb. oblig.

53 † Adde quia negatiua probatur directo pluribus modis. Primo per confeſsionem partis cap. j. de confeſ. lib. 6. Secundo per oſtenſionem ſcripturæ & libri, vbi quis non eſt deſcriptus. l. ſi quis cum ſocio. C. de Fabri. libr. 11 Bal. in l. ſi binæ. ff. de iniuſto rupto teſta. & ibi Bald. pulchrè, & Doct. in l. ſi. C. de reb. cre. Bal. in l. Iuſtũ. C. de eden. ſic & libellum nõ oblatum, & litẽ non conteſtatã ex inſpectione proceſſus Bal. in l. hi qui ad ciuilia. C. de appel. Idem Io. An. in c. cũ ad ſede de reſt. ſpol. in c. quoniam contra. ſuper vlti. Gl. extra de prob. in addi. Spe. in tit. de prolata ſententia. §. vt autẽ. verſi. & no. Tertio fallit generaliter vbi cadit in ſenſum teſtis, vt dixit ſupra in 2. conclu. Si enim nõ cadit in ſenſum teſtis eſt in probabilis Bal. in l. j. in ſi. C. de bo. poſſ. ſecundum tabu. facit ad prædicta quod nota. Bar. in l. j. C. de cano. frumen. lib. 11. Quarto probatur negatiua per iuramentum. l. 3. §. ſed & ſi de conditio. ff. de iureiur. & de hac materia negatiuæ vltra loca allegata videas plenè per gl. in c. memoriæ. in verbo ſingulares, & in verbo ſecũdum naturã de elec. ꝑ Spe. in tit. de prob. §. j. in prin. & in d. ti. depoſitio. §. 7. verſ. item negatiua cũ ſeq. Hoſt. in ſumma §. quis debet probare in prin. & per Bal. pulchrè in rep. l. data opera. C. qui accuſa. & nouiſsimum modum probandi negatiuam tradit Gl. 20. q. 2. c. præſens clericus in verbo nunquam.

CONCLVSIO XXV.

54 † Plvs creditur duobus affirmantibus, quàm mille negantibus ſecundum Glo. in l. diem proferre. §. ſi plures. ff. de arbi. ſupra alleg. Bar. in conſ. 3. incip. quęritur. in 3. col. Old. conſ. 284. incip. pater

Sancte

Sācte.Pau.de Caſt.cōſ.89.incipit. In cau
ſa Sfortiæ.in fi.col.hoc verum eſt quādo
ſimpliciter dicunt non vidiſſe fieri tale
quid qui negant cognitionem actus. ſe-
cus ſi deponunt ſuam aſſertionem, quæ
cadit in cognitionem actus ſecundum Ia
co.de Are.Oldra.& Bar.in l.1.in fi. prin.
ff.de ven.inſpi.quam ſequit̄ Bar. & Bal.
in d.§.ſi plures Imol.in l.ſi cum dotē. §.
ſi maritus el primo verſ. Item nota quòd
licet mere negatiua ff. ſolu.matr. & cla-
rius Bal.limitans illam Gl.in l.cum hi.§.
nihil.ff.de tranſa.in c.1.in fin.de conten.
inter me & dominum in vſibus feudorū
vbi notabiliter loquitur. Idem Cy.in l.j.
C.de erro.calculi,& dicit Bal.in d.ca.1.
quòd Glo.§.ſi plures loquitur de negati-
ua quæ difficulter cadit in notitiā teſtis;
& quod illa Gloſſ.§.plures non approba
tur per Dy.

COCLSVIO XXVI.

56 † REGVLARITER enim plus cre-
ditur duobus affirmantibus vt dictum
eſt. Fallit niſi ſit coartata loco & tempo-
re, quia tunc procedunt à pari virtute af-
firmatiua & negatiua, vt dixi ſuperius in
2.conclu. Idem Io.de Imo.in c.cum tua.
extra de teſti.ſecūdo fallit ſi teſtes ſuper
affirmatiua eſſent imperiti, & deponen-
tes negatiuam eſſent periti.l.j. §. j. ff. de
uen.inſpi. Tertio fallit in cauſa criminali
vbi plus creditur negantibus Bal.in repe
ti. l.data opera allegando Gloſſ. decreti
quam multum exclamat Roma.in l.hoc
iure in fi.ff.de verb. oblig. Quarto fallit
ſi negantes reddant cauſam affirmantes
non: quia magis creditur paucis redden-
tibus cauſam, quàm multis non redden-
tibus ſecundum Iaco.Buc.& Bal.in l. pre
sbyteri C. de epiſ. & cle. Aliqn̄ & plus
creditur deponentibus negatiuam. Bal.
in l.non eſt veriſimile ff.quod metus cā.
vbi de hoc allegat Inno. & Archi. & ad
materiam adde Gloſſ.in c.ſi.de elect. Ad
de negatiuam probari ſuper peritia ſi pe
ritus in arte atteſtetur ita negans ſicut
affirmans in l.nemini. & ibi Bald. C. de
aduoca.diuerſo.in d.l.1.§ 1.ff.de ven.in
ſpi.vel ſi cum negatiua concurrat iuris
præſumptio, vt in ſeruitutibus Bal.in l.ſi
quis diuturno. ff.ſi ſerui. vendi allegan-
do Gloſſ.in d.l.1.§.j.& iſtud eſt quod ex
preſſe ſenſit Innocen.in d.c. veniens. Ad
do etiam quòd illud quod dicitur quòd
teſtis deponēs negatiuam non probat,
hoc eſt verum ſi expreſsè deponat: ſecus
ſi tacitè aſſerat negatiuam Ioā. An. in c.
cum cauſam in 2. col. verſic. ſed ex hoc
quæritur extra de probatio. quod intelli
go ſecundum dominum Bald. in d. §. ſi
quis per 30.allegando Gloſſ.in d.l.j.§. j.
quando ad poſitionē affirmatiuè in vno
ſuppoſitis principis ſequitur negatiua in
alio pro quo eſt tex.cum Gloſſ.in l.ab ea
parte.ff.de probatio.& meliorem,§. hinc
nobis in verbo uidiſſe in auctcn.de hære
di.& fal.vbi dixit negatiuam æquipolle-
re affirmatiuæ,& probari per eum, qui
fuit præſens inuentario, quam omnino
vide. Adde pro dicta tertia fallentia
Romanum conſil. 24. incip. ſpectabilis.
Vbi omnino vide.

CONCLVSIO XXVII.

57 † TESTIS probans negatiuam coar-
tatam debet in teſtificatione ſua remo-
uere actum à ſenſu, non ſenſum ab actu,
quia debet dicere tale quod non fuit fa-
ctum me præſente tali loco & tempore,
quo dicitur actus celebratus in quo lo-
co interfui, nec potuiſſet celebrari quin
ego vidiſſem, & audiuiſſem. nam ſicut in
facto proprio cadit vera ſcientia propoſi
tionis negatiuæ, ita in facto alieno ſit
coarctata, quia virtus intuitiua, & ſenſiti
ua clarè & apertè percipit negatiuam vt
no.per Cy.in l.2.C. de errore aduoca.
per Glo.in l. 1.§.1.de iti.actu. priua.& ſi
58 cut † negatiua directo probatur per in
ſtrumenti offenſionem l.fin.C.de rebus
credit. pari modo per teſtes. ſecus au-
tem ſi teſtes negarent remouendo ſen-
ſum ab actu, puta dicendo non recor-
damur, vel non interfuimus tunc, vel
non vidimus: quia qui neſcit non pro-
bat, & dicimus non entium nullas eſſe
qualitates. Iſta eſt aurea doctri. & Theo-

rica Bal. in l. 1. C. de bo. poſ. ſecundũ tab. in l. cum hi. § nihil ff. de tranſa. ego allego Gloſſ. pulchrã. in §. hinc. nobis in verbo vidiſſe in auct. de hære. & falſ. quæ omnino videatur.

CONCLVSIO XXVIII.

59 † Licet alias teſtis nõ tenetur reddere cauſam ſcientiæ non interrogatus. l. ſolam. C. de teſtib. tamen in probatione negatiuæ, debet vltro non interrogatus reddere rationem, alias non probaret. Bal. in l. cum hi. §. nihil. ff. de tranſact. quia id quod non eſt, non cadit in ſenſum, ideo oportet quòd aſsignat rationem, ſecundum Bal. ibi. idem Bald. ibi. idem Bald. in l. 2. in vlti. car. C. de reſcin. vend. Dicimus enim quòd ſciens per firmam credulitatem, ſed non per veram ſcientiam nõ poteſt vitiare de veritate. Barto. in l. admonendi. in fin pen. col. ff. de iureiur. ſed vbi negatiua cadit in ſenſum teſtis: Ita probatur ſicut affirmatiua, in auct. de ſanc. epiſc. §. 1. ibi quia non minus. collat. 9. & hanc auream doctrinam clarè tradit Bal. in d. § nihil. Vbi omnino videatur idem quod Bald. in d. §. nihil. & in d. l. 2. fuit de mente Barto. conſil. incipiente, clariſsime domine, de quo facit mentionem Bald. in d. l. ſolam. in fi. col. C. de teſtib.

CONCLVSIO XXIX.

60 † Testium receptio poteſt committi alij per iudicem in ciuibus, ſecus in criminalib. auct. apud eloquentiſsimum. C. de fi. inſtr. & ibi Bar. ibi ſimpliciter trã ſit. Cy. tamen ibi refert quoſdam aduocatos dicere quòd cùm hodie ciuitates indiſtinctè, & de conſuetudine ex alia ciuitate non cogantur venire, ſicut nec conſuetum remitti ad locum delicti ne facultas probandi pereat, & delicta remaneãt impunita, poterit fieri in alio loco commiſsio pro recipiendis teſtibus in criminalibus, quod tamen videtur periculoſum,
61 dicit Cy. † quia non poſſunt cauſæ meri Imperij delegari: & quia non tollitur ratio quòd vbi magius eſt periculũ, &c. & ſic dato vno inconuenienti, multa ſequerentur. Ita Cy. ſed Iacob. de Are. & Nic. Mate. ibi tenent contrarium Bald. ibi vt propter neceſsitatem prædictam, & etiam propter occupãtium multitudinem poſsit commiſsio fieri, & optimas rationes allegat Bald. maximè quia neceſsitas facit aliquid probabile, quod alias eſſe improbabile, & ita dicit ſeruari de conſuetudine. Saly'n. ibi videtur inclinare in hanc partem, dum finaliter ſubiicit facilius ſuper aliquo probando quod non ſit ſuper principali dilecto admitti commiſſionem, & ſic ſuper aliquibus extraneis probandis, quod not. ſed dixit Ang. in §.
62 & quoniam in auct. de teſtib. † quòd condemnatus fuit quidam Peruſij rector ex eo quia in criminalibus commiſerat excommunicationem, & ex illis teſtib protulerat ſententiam: ſed facit pro dicto Saly illud quod ſcribit Ange. in l. ſicut. §. ſi procurator. C. qui. mod pig. vel hypo. ſol. allegando Iac. Bu. in l. 1. C. de plag. vbi dixit quod in criminibus capitalib. admittitur procurator ad allegationem iniuſtitiæ, & nullitatis banni, quæ ventilatur ſeorſum à delicto principali ſuper omnia pondera: quia Bald. alibi ſtatur de cõſuetudine cui ſtandum eſt, & pro opin. Bal. allego Gloſſ. in §. illud in auctẽ. vt de fun. ſiue fune. colla. 5.

CONCLVSIO XXX.

63 † Copater ſeu leuans de ſacro fonte non poteſt eſſe teſtis in cauſa leuati de ſacro fonte: Nec leuatus in cauſa ipſius compatris, quod eſt menti tenẽdum ſecundum Alexan. conſil. 143. in 2. vol. & Fulg. conſil. 11. Bal. in l. generaliter. ff. de in ius vocan. & mouetur per auctoritatẽ Gui. qui dixit, quòd vocari non poteſt pater ſpiritualis leuans de ſacro fonte in ius ſine venia, vt dixit etiam Angel. poſt Guil. in d. l. generaliter facit, quia propter cognationem ſpiritualem quæ contrahitur inter eos patris loco habetur. Vnde iura appellant eum compatrem. cap. tua. extrà, de cogna. ſpirit. facit tex. in
64 cap. ita diligere. 30. quæſt. 3. † vbi dicitur patrem

patrem ſpiritualem eſſe diligendum tanquam patrem, quia maior eſt talis cognatio ſpiritualis, quam vinculum adoptionis, ad idem Gloſſ. nota. 30. q. 2. in c. qui dormierit. dicens cognationem ſpiritualem maiorem eſſe, carnali, ad idem Gloſſ. in c. pitauium. 30. q. 3. colligens ex illo tex. quòd magis diligendus eſt pater ſpiritualis, quam pater carnalis, & hanc partem quòd non poſsit eſſe teſtis tenuit Fulgo. in l. 3. §. 1. ff. de in ius voca. & Sal. in l. teſtis idoneus ff. de teſti. per. tex. in l. ſi quis alienam. in fi. C. de nup. ponderando verbum paternam actionem, vbi fit mentio de ſacro Baptiſmate, & ſic intelligitur de compatre, & non de patre, ne ſit de indubitabili, & iſtam partem tenet Berthachinus in repertorio in verbo,
65 Compater. † ſicut dicitur de compatriota, qui cenſetur ſuſpectus c. accedens, & ibi Bal. extra vt lite non conteſt. ſed immo Bal. ibi dicit quòd amicitia dicitur, & oritur ex conuictu & ex communi patria & ex parentela, & ſic inſtruunt formare debentes articulos ad amicitiam probandam, & ſubiicit quod oriundi de eadem terra conſueuerunt eſſe nimis fauorabiles, & dicunt tenentes iſtam partem quod Bar. in d. conſi. loquitur in probanda ætate, & dicunt quod non erit omni exceptione maior, ex quo Iudex dubitat propter præſumptam affectionem pro ea quæ notan. per Moder. repetentes in l. admonendi in 18. Col. ff. de iureiuran. allegan. Bal. in l. In tantum. §. Vniuerſitatis ff. de rerum diui. Gloſſ. in l. cogitandum
66 in auc. de mona. vbi dicunt † quod teſtis non eſt omni exceptione maior, de quo iudex dubitat, ſeu in quo ſit pſumpta affectio, neque ſit aliqualiter debilitatus vel eliſus. Bar. in l. 1. C. qui & aduerſus quos in c. 1. §. ſacramentum de conſue. recti feudi per tex. in c. a nobis, & in c. Innotuit extra de teſt. vbi dicitur quòd modicus defectus impedit ſemiplenam probationem. Bal. in d. l. Admonendi. Gloſſ. in l. etiam matris C. de proba. Bal. in d. c. 1. de contro inueſti. do. Ant. & Abb. in c fi. in fi. de iureiuran. Roma in d l. Admonẽdi. Vbi dicunt quòd ſi fides vacillant ſeu elidatur in aliquo ita quod inducat iudicem non ad aliquam opi. ſed ad ſuſpitionem, quod tunc non dicitur omni exceptione maior, nec poteſt deferri iuramentum in ſupplementum. facit quod not.
67 Bal. in l. 1. in 12. col. C. qui accu. † quod affinitas ſpiritualis eſt maior quam carnalis, & allegat Spe. Præterea non poteſt negari quin ſit magnus amicus, & domeſticus, ſed in contrarium decidunt Bal. & Saly. in l. parentes. C. de teſti. Floria. in d. l. teſtis idoneus. Bar. in conſi. incip. in q. vertente inter dominum Simonem. Ad de dictum Bal. in auct. niſi rogati C. ad Trebell. ver. ſed tunc ego quæro, vbi dicit quòd licet filius ſpiritualis ex baptiſmo non excludat ſubſtitutum, quia quantum ad ſuccedendum non eſt filius, licet fortè a patre ſpirituali in ſubſidium ſit alendus. Nam & adoptiuus filius a li debet ita Bal. Adde Angelum in l. Adoptiuum ff. de in ius vocan. qui ſequitur Guliel. vt non poſsit compater in ius vocari ſine venia. Adde etiam Bal. in repetitis nouiſsimis in l. 1. in antepenul. carta. C. qui accuſa. Vbi dubitauit vtrum mulier. quæ tantum poteſt pro iniuria ſua & ſuorum accuſare, poſsit accuſare occiſorem compatris ſui. Vide ibi per eum.

CONCVSIO XXXI.

68 † Testimonivm de auditu licet alias non probet, nec admittatur iuribus vulgaribus, tamen fac t iudicium, & præſumptionem per quam transfertur onus probandi in aduerſarium. Fuit mirabile dictum. Archidiac 22 q. 5 & hoc videtur & exclamat pro ſingulari Romanus in ſuis ſingularibus in 27 charta ſingulari incipien. teſtimonium de auditu, vbi vide omnino. Vide etiam Alex. conſi. 77. in 1. vol. repetito conſilio 62. in 3. vol. vbi allegat Roma. in l. fi. verò. §. de viro. ff. ſolu. matr. Idem quòd teſtimoniũ de auditu facit cõiecturam ſeu præſumptionem decidit Pau. de Caſt. conſil. 17. inci. in cauſa quæ vertitur Parmæ in 11. col. vbi omnino videns, & pondera quæ

dicit

dicit aliqualem coniecturam, ſeu præ-
ſumptionem.

CONCLVSIO XXXII.

69 TESTIS incredibilia, vel non veriſi-
milia deponentes ſunt ſuſpecti Bal. in l. te
ſtium in pen col. C. de teſtib. & ibi alle.
Auerroim & Ariſtotilē, quòd experimē
tum verorum ſermonum eſt concorda-
re cum rebus ſenſatis, & quærere ratio-
nem. vbi habemus ſenſum nihil aliud eſt
quàm infirmitas intellectus. ita Bald. ibi.
Idem Bald. pulchrè in l. 1. C. de ſeru. fug.
vbi dicit, ſermones noſtros debere verifi-
cari ſecundum communem opin. haben-
tium intellectum, allegat optimum text.
in l. ſi ita quis. in fin. de euic. nam experi-
mentum verorum ſermonum eſt, vt dixi
quod concordet cum rebus ſenſatis, vel
veriſimilibus allegat l. milites. §. oportet.
ff. de quæſtionib. quia illud quod eſt valde
de longe à veriſimili eſt quędam imago
falſitatis, ideo infert alias fuiſſe caſſatam
quanquam inquiſitionem tanquam fal-
ſam ex eo quod dicebat familiares man-
daſſe domino idem dicit Bald. in rubr. C.
ſi quis ali. teſta. prohibue. & pro principa
li dicto facit tex. in l. 3. §. 1. & in l. ob car-
70 men §. fi. ff. de teſtib. † & per hoc dicimus
teſtes deponentes iuri communi conſonā
tia cenſeri deponere veriſimiliora his qui
deponunt contraria iuri communi: quia
cenſentur deponere non veriſimilia &
primi præferuntur ſecundis. Ita do. An-
to. poſt Ioan. Anr. in c. licet cauſam in 5.
car. in 3. col. ver. nota ſecundo quòd cæte
ris paribus, extrà, de teſtib. dixi ſuprà, in
9. conclu. Idem Bal. in l. ſi quis diuturno.
ff. ſi cert. vend. vbi inquit magis credi de-
ponenti negatiuam, quam affirmatiua ſi
præſumptio eſt pro negante, facit text. &
quod ibi notat. Bal. in l. ſed & milites. ff.
de excu. tut. & pro hoc vide omnino An
ge. in l. ſi. quod met. cau.

CONCLVSIO XXXIII.

71 † DEPOSITIO facta per triennium
vel alio loco fingitur fuiſſe facta tempo-
re & loco præſtiti iuramenti, & trahitur
ad tempus & locum eiuſdem iuramenti,
Glo. in cle. 1. de offic. deleg. quam ſequi-
tur Bald. in l. 2. poſt. Bar. C. de ſac. ſan. ec-
clor. & in l. ſi legibus. C. ſi contra ius vel
vti. pub: & in l. ſi quando. C. de teſta. Bar.
in l. 2. ff. de bon. poſſ. ex teſtamento. mili.
Roma. in conſi. 453. incip.. Quoad pri-
mum in 3. col. vbi eleganter loquitur: I-
deo teſtis qui iurauit in termino dato ad
probandum poteſt deponere poſt termi-
num, licet ſecus ſi eſſet datus terminus
nus ad probatum habendum. Barto. &
Ang. in l. damni. §. Sabini. ff. de damno in
72 fec. & licet iuret die iuridico, tamen † de
poſitio facta à tempore feriato valet: quia
depoſitio eſt finis ad quē ordinatum eſt
principium. Ita practicat Curia Roma-
na, & totus mundus, vt eleganter dicit,
Ang. in d. §. Sabini.

CONCLVSIO XXXIV.

73 † LICET Idonei teſtes in dubio prę
ſumantur Glo. in c. 1. extrà, de teſti. quia
iſtud procedit ex natura. argum. eorum
quæ notant docto. in c. dudum. extrà, de
præſumpt. arg. ca. j. extrà, de ſcrutinio. Ad
uerte quia ille dicitur omni exceptione
maior, qui non poteſt repelli aliqua ex-
ceptione, quod eſt notandum propter
ſtatuta facientia mentionem de teſtibus
omni exceptione maioribus. Ita Abb. in
c. & ſi clerici in 13. colum. verſic. Quæ-
ro vna cum Gloſſ. extrà, de de iudi. alle-
gat bonam Gloſſ. in c. 1. extrà, ne conſan
gui. & affin. & Gloſſ. inſt. de inuti. ſtip §.
Item verborum. quæ idem dicit in teſti-
bus idoneis, & hanc doctrinam tenuit Al
beri. in l optimam in fin. C. de contrah. &
committ. n. ſtipu. & probat tex. in c. licet
ex quadam. extrà, de teſtibus.

CONCLVSIO XXXV.

74 S I † in diſpoſitione aliqua dicatur, p-
bandum per teſtes omni exceptione ma-
iores, vt in pleriſque ſtatutis dici videtur
tunc capitulandum, & probandum quòd
tales teſtes ſint omni exceptione maio-
res,

res alias producens teſtes ſimpliciter ſuccumberet. Ange. in l. tabularum quidam autem. ff. quemadmo. teſta. ape. Idem ſequitur. Ange. Aret. in §. item verborum. inſtit. de iniuri. ſtip. facit quod not. Bart. in l. 1. §. ſi quis neget. ff. queadmodum teſt. aper. vbi conſuluit probari de legalitate notarij, & facit pro dicto Ang. dictũ. Spe. in tit. de proba. §. fi. verſ. fi. dicentis ſi quis habet præſumptionem pro ſe alligans oppoſitum debet probare per tres teſtes, vel duos excellentes. Cõtrarium ſemper mi-
75 hi placuit. † quia ille qui producit teſtes habet præſumptionem iuris pro ſe: cùm omnes teſtes præſumantur idonei, vel omni exceptione maiores, vt dixi in præcedenti notab. Secundò, quia ſtamus dicto teſtium ſi nihil in perſonis eorum eſt obrepticium ca. præſentium. extrà, de teſti. l. ſi quis teſtibus. & in auth. ſi dicatur. C. eo. & hanc partem tenent Io. de Lign. & Franc. de Rampo. vt refert & decidit Imol. in d. §. ſi quis neget, licet ſub dubio forte dicat poſſe ſaluare doctrinam Angeli de Peru. vbi ſtatutum diceret per teſtes optimæ opinionis in ſuperlatiuo, q̃uis Io. de Ligna. & do. Fran. contrarium ſentiant, & ſic Imo. non reſidet in iſta limitatione, vt ibi pulchrè per eum. Vide Alex. conſil. 82. qui approbata opin. Ang. in 1. volum. & conſi. 43. in 3 volum.

CONCLVSIO XXXVI.

76 Videre † potuiſti in concluſione ſuperiori 28. ꝙ teſtis deponens ſuper negatiua debet vltro non interrogatus aſſignare concludenter rationem. Addas ꝙ illud procedit in omnibus quę directo, & immediatè non percipiuntur per ſenſum corporis, vt in probatione furoris, & aliis inuiſibilibus, quæ percipiuntur per rationẽ intellectus, & coniecturas extrinſecas, vt per Bal. plenè in l. ſolam. C de teſtib. in l. teſtium. eod. titu. Innocen. & doct. in ca. cùm cauſam. extrà, eod. Ang. in l. cum hi. §. vult igitur. ff. de tranſa. vbi loquitur de dominio in l quid ergo § quæſi. um. ff de infa vbi loquitur de probanda infamia & & fama. Et voluit Inn. & Ioã. Ant. in c. cũ oportet: & in c. qualiter & quando. extrà, de accu. dom. Ant. in c. licet. eo. tit. in c. ſi per hoc extra de renunc.. Bar. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſt. Ang in l. ea quidem. C. de accu. Bal. in repertorio ſuper Inno. in verbo teſti non credimus. Et hanc doctri. tradit etiam Bal. in d. repertorio in verbo teſtes quando ſunt, & in verbo teſtis ſi teſtificatur. & in rubr. C. ſi ex falſis inſtru. Ange. in l. ſi teſtamento. §. fi. ff. de teſt. & doc. in c. ſi quando poſt Gl. ibi extra, de reſcript. vbi concludunt teſtẽ debere in his quæ directè non percipiuntur ſenſu, ſed iudicio rationis, vel per cauſas valdè remotas teneri vltro aſsignare rationem. Ita Bar. conſi. 110. incipi. Quidam Maſiolus accuſatus. Idem Bald. in l. cum hi. §. nihil. vbi eleganter loquitur circa probationis domini furoris & negatiuæ, & omnino vides aurea verba Bald. in d. repert. in verbo, teſtes quando ſunt.

CONCLVSIO XXXVII.

77 Vbi † agitur de probãdo aliquo vniuerſali vel generali pura hæreſis, iuriſdictionis, vel poſſeſsionis non dicuntur ſingulares teſtes, ex quo ratio eorum cõcordie eſt eadem veritas licet diuerſis modis percepta à teſtibus: ſecus, ſi tractaretur de probanda certa ſpecie iuriſdictionis, puta mero imperio, vel de probando aliquo, quod ſpecificè probandum eſſet. Ita pulchrè dixit Bald. in l. actor. in 3. col. verſi. hic ergo ſciendum eſt. C. de proba. Idem Bald. in repetitio. l. data opera. C. qui accuſ. non poſſunt. & in l. de quibus. ff. de legib. idem Glo Bar. & Albe. in l. ob carmen. §. fi. ff. de probat. Iac. Bu. in. l. Arriani. C. de hære. quod tamen procedit ad probandum quid vniuerſum, quod ex multis elicitur, quam Glo. approbat Archi. in c. nihilominus. 3. q. 9. Ant. & Abb. in c. cum oporteat de accuſ. imo probant teſtes per ſyllogiſticum. argu. Bald. in c. li-
78 cet. el 2. de teſtib. † ꝙ vnus teſtis deponit quòd audiuit dicere non credere reſurrectionem mortuorum, & alterum non credere Chriſtum filium Dei, vt iungantur ad probationem hæreſis in genere, idem Bald.

Bald.

Bald.in l.j.C.qui numero tutel. Idem in probatione famæ, vel iuriſdictionis, vel perceptionis decimarum ſecundum Inn. & Io.An.in c.qualiter & quando,el 2.de acc.idem ad probandum publicum vſurarium in genere,& in vniuerſo. Bal.pulchrè in l.1.C.de teſta. Ang in q.diſputata, quæ incipit Aſtenſis miles in 24.col.
79 allegans Io.And. † dicentem per diuidua probari poſſe quem eſſe vſurarium in c.1.in verbo,manifeſtos.de vſuris lib. 6.quanuis ſi ageretur de probatione alicuius indiuidui,teſtes ſingulares nõ probarent ſecundum eum.Idẽ Bald. in c.cũ omnes extra de conſti.in 3.col.ver.quæſit collectarius,vbi pulchrè loquitur, & idem videtur tenuiſſe Specu.in tit. de inqui.§.nunc tractemus.ver. quid ſi ille loquitur de probatione famæ, & ibi per Io.And.idem Specu.titu.de teſte § iam. de interrogatorijs ver.quæri debet etiam a teſte cum ſequentibus. Vbi ample loquitur idem Hoſt.in ſumma de teſte.§. quæ diuerſitates.verſicul.quæ autem.idẽ Angel.& Imol.in l.1.§ ſi quis neget quẽ ad teſta.ape.vbi multum eleganter loquitur,& per Imol.plenè in l. inter pares ff. de re iudi.idem in probatione pupillaris ętatis, & in probatione recollecti uineæ. Angel. & Imo.in l.ex facto.§.item quæro.ff.de vul.& pupil.idem Ioã. Andr. in Nouel.in c.1.de arbi.lib.6.idem Pau. de Eleaza.in diſpu.ſua incip. contra inſtrumentum debiti Bal.in l.ea quidem. C.de accuſa.in vltim.col. Baril in l.de minore. §.tormenta.in pen.col.in ver. ſed qui teſtes.ff.de quęſti.Roma. plenè in l.1. §.1. in fi.ff.de verb obli. Contrarium tenuit Io.And.in c.6.officium.§.1.in verbo teſtium de hære.lib.6.in Nouella. Anto.de But.in c.qualiter,& quãdo extra de acc. in c.fi.de cõſue.& in c.veniens, el primo. & in c.licet ex quadã. extra de teſti. Ab. allegan.multa maxime d.Ant. in c. cum oporteat de accu.& Gloſſ.no.in c.nihilominus.3.q.9. Archi.in c.innotuit 25.q.5.
80 † Vbi ad probandum aliquem ſanctum non ſufficit aliquem deponere de vno miraculo,& alterum de altero.Abb.in conſil.42.inci.ex multis agitatis concludens teſtes ſingulares non probare quem vſurarium: quia vbi partes indiuiduæ ſunt, vt in miſſa, vel diuiduę tamen inferentes ad totum, vt in perceptione decimæ & iuriſdictionis procedere primam opinionẽ. ſecus ſi ſunt partes non inferentes ad totum,ſed multiplicantes id totum in ſpecie alleg.Pet.& Cy.in l.2.C.quę ſit lõg. conſuetu.vbi loquitur de proba conſuetu.Vide omnino ad hoc Alex.conſi.187. & eſt cõſilium 45.in 2.volu. Archi.in d. c.nihilhominus.Et Inn.in d.c. licet quadam,& ibi Io.Andr Ita Abb.in præfato. conſilio,& idem voluit Salye in probatione famę in d.l.ea quidem.in penul.carta ver.9.iuxta præmiſſa quamuis ibidem aliqualiter ſe inuoluere videatur,tñ mihi ſemper placuit prima opin.quam firmauit Glo.in d.l.ob carmen.§.ſi per ea quæ ſcribit Ang conſi 278.incipiente Quædam domina Margareta.Vide plene Pe. de Ancha conſi 440.plenius Alex.conſilio 72.& conſi.100.

CONCLVSIO XXXVIII.

81 Testes † tractantes de ſe exonerando tanquam in re propria non probant, nec ſunt idonei Bart.in l.deferre §.idem decreuerunt ff.de iure fiſ. Imo.in c.ex literis.extra de tranſa.Gemin.in c.fi.de iureiuran.lib.6.& in c.fi.de teſti. eodem libro. Abb.in c.ſuper.eo.titu.in antiquis in 6.col. Vide tamen practicam Papienſem in opere libellorum in forma opponendi contra teſtes circa 10.col. limitantem prædictam doctrinam non procedere in teſtibus non conſuetis deferre ex eorum exercitio, ſecus pro eorum exercitio ſolito deferre conſueuiſſent, vt in brentatore,quia probaret,vt ibi pulchrè per eũ quem videas,& ponderabis Gemi. in ca. Romana.in fi.apparatus de teſti.in 6.Vide Saly.poſt Bar.& Bal ibi l.in omnibus. C.de teſtib.ſequentem Bart Alex.conſil.196.Albe.in l.nullus. C.de teſtib.

CONCLVSIO XXXIX.

82 Licet † vt dixi ſupra in concluſione

ne 28. quòd teſtis non teneatur vltro aſſignare cauſam ſcientiæ ſui dicti, ne verboſus cenſeatur. l. ſo'am. & ibi Gloſſ. & doct. C. de teſti. tamen vbi deponit ſuper his quæ intellectu percipiuntur, potius quàm per viſum tenetur vltro rationem aſsignare, aliàs non probat. Bald. Saly. & doct. in d. l. ſolam. Ang. in l. qui teſtamento § fin. ff. de teſta. in l. cum hi. §. igitur. ff. de tranſac. Bal. & Ange. in l. furioſum. C. qui teſta. face. poſſ. Albe. in l. nec codicillos. C. de Codi. Inno. Io. And. & doc. in c. cum cauſam extra de teſti. glo. & doct. in c. ſi quando. extrà, de reſcrip. Bal. in peculiari. Innoc. in verbo quando teſtes ſunt. & in verbo teſtis ſi teſtificatur vbi docto. prædicti ponunt exemplum in dominio furore, ebrietate, & ſimilibus, quæ directo nó cadent in ſenſum teſtis. idem Bar. conſil. 100. incip Quidam Maſiolus accuſatus. Idem videmus in probatione famę publicæ. Inn. Io. An. & doc. in c. cú oporteat. & in c. qualiter, & quando. de accuſ. d. Ant. in c. licet. eo. tit. in c. ſuper hoc extrà, de renunt. Bart. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quęſtio. Ang. in l. ea. quidem. C. qui accu. Bal. in peculiari. Innoc. in verbo teſti. non credimus. & in l. quid ergo. §. quæſitum. ff. de infam. Adde ad prædicta Bald. in rub. C. ſi ex fal. inſtru. & in d. peculiari in verbo, teſtis, qui teſtificatur. & in verbo, teſtes quando ſunt. Vbi pulchrè loquitur. vide Alexandr. conſi. 136. & 141.

CONCLVSIO XL.

83 Vbicvnqve † oppoſitum eius qđ teſtis deponit pôt ſtare cum veritate cauſæ per quam teſtis fundat animum ſuũ, tunc nunquam teſtis probat. Bald. in l. conuenticulam. verſic. venio ad teſtes. C. de epiſcop. & cleric. Facit quod not. Bald. in l. hæredes palam. in fin. princip. ff. de teſtament.

CONCLVSIO XLI.

84 Attendimvs † medulitus dicta teſtium penes rationem, ſeu cauſam, & modum ſciendi, quia friuola ratio, & nõ concludens annihilat. bona ratio facit bonum omne dictum, & mala malum. Bal. in l. conuenticulam. C. de epiſc. & cler. in peculiari. ſuper Inno. in ver. teſtis ſi teſtificatur. & in ver. teſtis ſufficit. Bar. Bal. & Ang. in l. cum hi. §. vult igitur. ff. de tranſ. Bal. in l. presbyter. C. de epiſ. & cleri. ideo ratio debet eſſe concludens generalis & vniuerſalis, & diuerſa dicto Bartol. in l. qui interrogatus. ff. de pet. hære. & ſic bona ratio iuſtificat dictum teſtis. Ita mala elidit, quia in cauſa ſcientie ſtat effectus. Bald. in l. t. ff. ſi cert. peta. Bar. & doc. in l. ſi ſeruus legatus. §. quiſquis. ff. de leg. 1. & in l. qui teſtamento. §. fi. ff. de teſta. dom. Ant. & Imo. in c. quoties. de teſti.

CONCLVSIO XLII.

85 Qvia † ſolet dici quòd tabellioni ſcribenti dicta teſtium creditur, & ſimiliter nuncio referenti aliquem citaſſe, vt per Cyn. & doc. in l. ſi quis decurio. C. de fal. Bar. per tex. ibi in l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præfect. vrb. Ange. Are. multa allegans in §. quadrupli. inſti. de act. vbi videre poteris. Quid ſi teſtis dicat tabellionem aliter ſcripſiſſe, vel nuntius dicat ſe non retuliſſe, nec citaſſe vt ſcriptũ eſt, cui magis creditur an tabellioni, vel teſti, ſeu nuncio? Cy. Formauit iſtam quæſtionem poſt Iacob. de Are. in d. l. ſi quis decurio, & concludit hoc dependere ex qualitate perſonæ tabellionis, quia ſi eſt bonæ famæ, ei magis creditur. Idem ſentit Ang. in d. §. quadrupli. etiam vbi nuntius dicit
86 citaſſe Titium, & Titius negat, † quia cõſideranda eſt qualitas perſonarum. alleg. Ioan. And. in c. comparati. de appel. Saly. in l. tres denuntiationes. C. quomodo, & quando iud. Bar. mouit iſtã quæſtionem in l. 1. in fi. ff. quemadmodum teſta. ape. & ſe remittit, & non ſoluit. Spec. in tit. de inſtru. edi. §. reſtat. verſi. ſed quid ſi vnus expreſſè dicit omnes doctor. Bononiæ in ſuo priuato examine concordaſſe quando proceditur criminaliter, vt neutri parti credatur, nec teſti, nec tabellioni, vt ibi pulchrè per eum. Idem Specul. in tit.

in titu.de teſte.§.j.ver.ſed pone ecce iudex,& vbique per Io.And.in addi. & ſic notata in d.l.ſi quis decurio procedunt in ciuilibus: ſecus vbi agitur cauſa falſi inter tabellionem,& teſtem, ſeu nuntiũ.
87 facit † quia non ſufficit conſtare quid, niſi conſter quòd quis.tex.cum gl.in ver bo.alterius in l.duobus § fi.ff.de iureiu. Et ſic limitantur ſcripta Innoc.& doct.in c.quoniam contra extra de proba.& in d.l.ſi quis decurio,vbi dicunt ſtandum in dubio ſcripturæ:quia non procedit quan do moueť quæſtio falſi.ut ſupra.Ita Matheſi Io.de Ligna.Car.& Imo.in fi. col. ver.qđ ſi teſtis accuſatus de falſo in cle. 1.de hære.dicens hoc eſſe multum notabile ad limitationem dictorum iuriũ.Idẽ Car in c.ſicut.extra de teſti.quam limitationem dico procedere quando ſolus tabellio interfuit,& ſcripſit, ſecus ſi iu-
88 dex cum tabellione interfuiſſet. † quia tunc magis creditur ſcripturę propter au ctoritatem duorum,& iudicis ſecundum Bal.in addi.Spe.in tit.de inſtru.edi. verſ. Accuſatus teſtis de falſo.idem Saly.in d. l.ſi quis decurio.Et in veritate iſtud ſentit.Spe.in d.verſ.ſed pone ecce.nam debent eſſe iudices præſentes examinationi,& habere tabellionem ſcribentem dicta teſtium,quod eſt notandũ.Et ſic pro babũt dicta teſtiũ.Iac.de Belui.in auc. in medio litis non fieri ſacras iuſsiones in fi.Gloſſ.quam ita declarat: Bar. in l. ob carmen.§.fi.ff.de teſti.& ſic limitãtur dicta Bar.in l.eos.in fi.ff.de fal. Idem forte ſi duo examinator es boni uiri cum nota rio interfuiſſent,vt ſentire videtur Bal. in c.ad audientiam extra de præſcrip.Vide omnino Alex.conſil.65.in 2.vol.

CONCLVSIO XLIII.

89 Proxeneta † & mediator non poteſt eſſe teſtis niſi vtraque parte volente.Ita Bar.in l.deferre.§.idem decreuerunt.ff.de iure fi.al le.§.penul. in auc. de teſt.,Gloſſ.in c.Romana.eo.tit.lib.6.Caue tibi.quia ſequendo Bar.grauiter errares, & addes granum ſalis. nam poteſt volens teſtificari ſi producatur ab altera parte tantũ:ſed non poteſt cogi niſi vtraque parte volente.Ita Gloſſ.& Ang. in d.§.pen.Bal.& Saly.in d.l.omnibus.C.de teſti.Gloſſ.& doc.in c.1.de teſti.lib.6.& in c.dilectorum de teſta. cogen. quod limitat Abb.in d.c.dilectorum iudicem cõ ſiderãtem ex qualitate perſonarum cauſæ,& circunſtantiis quantam fidem adhi bere debeat. Vide plene Alex. referentem omnes conſi.13.in 9.col.

CONCLVSIO XLIV.

90 Deponente † vno teſte de veritate,& de fama,& altero,teſte de fama tantum,ex his duobus reſultat plena probatio, quia adeſt publica fama probata per duos,& unum de veritate,& ſic concludenter probatur ex his duabus ſemiplenis.Ita uoluit Bald. per text. ibi in l. Gallus §.ille caſus ff.de lib. & poſthu. & memini me alibi vidiſſe contra. facit, quia ſequeretur quòd dictum vnius,teſtis deponentis de veritate & de confeſſione pro pręſente parte plenè probaret contra.l.iuſiurandi in verbo etiam ſi pręclaro honore fulgeat C. de teſti.&c. nobis.extra eo.cogita.

CONCLVSIO XLV.

91 Si † vnus teſtis deponat de veritate,alius de confeſsione præſentes parte coniunguntur ad inducendam plenam probationem:Iſtud ſenſit Bar. in l.admonendi in verſ. Quęro vtrum duę ſemiplenæ.ff.de iureiuran.& licet apertè non aperiat,tamen Bal.in l.Si quis ex argentariis in prin.ff. de eden.iſtud aperte decidit,quia quilibet probat ſemiplene in ſua ſpecie perfecta.quia duo de confeſſione præſente parte probarent:& duo de veritate plenè probarent. ſecus ſi alter eorum faceret inditium, quia non coniungerentur ad plenè probandum per not.in l.cum probatio ff.de prob.cõtra tamen facit quod not.Bal.in auct.rogati.C.de teſti.vbi iudicio meo ſenſit cõ trariũ,dũ ponit intellectũ ad c.fi.extra de ſuc.ab inteſta.Idẽ Bal.in c.fi.in fi.4. col.

extra

ext.de cõſue.in c.licet cãm.ext.de ꝓb. in
l.2.i fi.C.ſi.cer.pe.Ab.in c.cũ tãm.de ꝓb.

CONCLVSIO XLVI.

92 Dvplex †eſt ſingularitas in teſti-
bus,altera obſtatura,vt in teſtibus Suſan
næ,& tunc dictum vnius minuit& debi-
litat dictum alterius : altera ſingularitas
adminiculatiua,vt vnus teſtis de verita-
te alter de confeſsione,tunc vnus admi-
niculatur alteri,quia concordant in eun-
dem rei finem. Ita Bal.in rub.de contro-
uer.inueſtitu.& in l.de quibus.cir.fi.ff.de
leg.in nulla enim materia mundi teſtes
dicuntur ſingulares, vbi concluſiue dicit
vnus teſtis idem quod alius. Bal. Pulchre
in l.j.C. de ſenten. quæ pro eo quod in-
93 tereſt . † Semiplene enim probationes
in ſua ſpecie perfecte poſſunt iungi ad
ſuam probationem fiendam Glo. & Bal.
in l.2.§ ætas.ff.de excu.tuto.in l. 2. C.de
bon.poſſe.ſecundum tabu.in l. 2. C. quo
appell.non reci.in l. 1.in princi.C. de con
feſ.in l.1.C.qui numero in l.ſi ex cautio
ne in 12.q.C.de non nu.pecu.Bar.in l.r.
§.idem Cornelio.ff.de queſtio.Bal. in l.ſi
quis ex argentariis. §.1. ff.de eden. Vide
Alex.conſi.24.in 2.vol. circa pen.col.

CONCLVSIO XLVII.

94 Vnvs† de vna confeſsione abſente
parte,alius de alia non iunguntur domi.
Ant.in c.licet ex quadam.in 3.col.de teſt.
Abb.in c cum cauſam in 4.col.de proba-
tio. Bario.in l.admonend. ff.de iureiurã.
domi. Anto.& Abb.poſt Gloſ.ibi in c.ve
niens,el j.extra de teſti.vbi allegat. Spec.
Abb.in c cum cãm.extra de proba. Vide
omnino Pet. de Anch.con.277.inci.Viſa
diligenter Are.in tract.malef.in verbo cõ
parent inquiſiti, & totum negant,& ibi ꝑ
modernos,& in verbo, fama publica.ver.
Quid ſi aliquis minatus ſit. Sal.in l. bonę
fidei C.de reb.cred.ad primum vide om
nino Saly.in l.iuſiurandi ad fi.C.de teſti.

CONCLVSIO XLVIII.

5 Magis † creditur teſtibus depo-
nentibus de bona fama,quam de mala,
& non ſint tot numero,quia habent pręſ-
ſumptionem iuris pro ſe dummodo de-
ponentes de mala fama non excedant in
multo numero do.Car.in c.tua.extra de
ſponſa.ſuper Glo.fin.

CONCLVSIO XLIX.

96 Testis † monachus non poteſt iu
rare,& teſtificari niſi cum licentia ſupe-
rioris.Gloſſ.& Ang.in §. cogitandum in
aucten.de monachis,& in aucten. de te-
ſtibus.§.ſi non dicatur.in Speculato. in ti
tu.de teſti.§.1.verſ. Item excipitur quod
etiam monachi.non poſſunt enim ſine li-
centia ſuperioris eſſe in iudicio. Gloſſ.
in c.ex parte.extra de poſt. procedunt et
prædicta in fratre Minore. Spec.& Ioan.
And.in Addi.in d. verſicu. Item excipi-
tur cum ſequen.notatur.in cap.1.de cri-
mi.fal.Albe.plene in rub. C.de epiſco.&
cle.& in auc.ſi dicatur poſt Gloſſ.& doc.
97 eod.titu. † Compelluntur etiam fratres
minores & prædicatores teſtificari de li-
centia prioris,& cuſtodis eorum , quia ſi
compellitur epiſcopus religioſior præpo-
ſitis ſcripturis & non tacitis.auct. ſed iu-
dex.& l.nec honore.C.de epiſco.& cleri.
Item etiam iſti. Ita Bar.in tracta. de te-
ſti.col.2.verſ.ſed nunquid fratres Mino-
res? nimirum quia etiam vbi proceditur
ſine figura iudicii,pars debet iurare de ca
lumnia,& teſtis de veritate.Bal.in extra-
uag.ad reprim.in verbo figura iudicii in
3.& 4.col facit tex.in l.ſolã in verbo nul-
lius eſt momenti.C.de teſt.& qd ibi no.
Bar.referendo vltimo loco Inno.in c.nu-
98 per de teſtib.dicentem† dictum religioſi
facere etiam præſumptione ſine iuramẽ
to. oporteret ergo ꝙ oſtendatur licentia ſu
perioris Bar.in l.ſolam.C.de teſti.maxi-
me quia coram laico teſtificando potuit
non interuenire.Bal.& doct.in l.iuſiurã-
di C.de teſti.ſic intelligendo Glo.in §.in
his in auct.de inſtru.caut.& fide fa.quod
no.Ang.in l.ſicut.§ non videtur. ff.quib.
mo.pig.vel hypot.ſolu.Bart.in l.a ſenten
tia.ff.de teſta.tute. & in l. Theopompus.
ff.de do.prælcg.

CON-

CONCLVSIO L.

99 SVPERIVS † in 20.concluſione incip.data paritate allegando dictum Bar. in l.Lucius.ff.de infami. quòd iudex ex cauſa poteſt repellere teſtem plene probantem, vt faciat in actis apponere quare non adhibet fidem. adde quod Pet.de Ancha.de illa doc.Bar.facit magnum feſtum in repetitione cap.canonum ſtatuta de conſtit.vbi adducit alias concordantias.facit quod uoluit Ant. de But.conſi. 15.in 5.col.

CONCLVSIO LI.

100 TESTIS † non eſt coniecturis iudicare, ſed per ſenſum corporis, iudicis autem ſic. Bar.in l ſolam in fin.C.de teſti. in l.qui teſtamento.§.ſi de teſtamen.& teſtimonium ne credulitate non probat niſi ſuper perit à artis. Ang.in l.ſi uacantia. in 3.col.C.de bo.vacan.lib.10 Bal.in addi.Spec.in titu.de homic.in 3.addi.vel in his quæ non poſſunt certitudinariè.ſciri. l.i.in princip.& ibi Bar.ff.de vend. inſpi. Gloſſ.in verbo præſto fuerit in l.teſtium. ibi Saly.in 4 q.C.de teſti.Ang.in §. hinc nobis.in vlti col.in auct.de hæred.& fal. Abb.in cap.quoties in 2.col.extra de teſt. Vbi credulitas coniungitur,& eſt proxima ſenſui teſtis,per quam percipitur veritas Cy.poſt Iaco.de Are.in l.teſtium. Io.An.in addi.Spec.in tit.de teſte. §.opponitur.ver.Item quod depoſui de credulitate. Abb.in d.c.quoties.

CONCLVSIO LII.

101 TESTI † iactanti de nocendo non creditur,quia non ſolum eſt inimicus qui iniuriam facit,ſed etiam ille qui conatur facere & libenter taceret ſi poſſet. Bal.in l.1.C.ſi quacunque præditus poteſtate al leg.in l. athletas §.remiſſione.ff.de excu.Ant.poſt. Inn.in c.1.cum Petro Mãconella extra de accu. Bart.in l.3.§.non ſolum.ff.de adi.leg.Bal.& Saly.in auct. ſi dicatur C.de teſ.niſi ſecundum Bald. ibi fuerit facta reconciliatio. Idem Bald. in d.§.non ſolum.paulo ante fin. per illum tex.& hoc ſi concordia de recenti nõ ſit, ſed de antiquo,quia tũc probat, alias ſecus. 4.q.5.c.2. Abb. in c.cũ oporte t.de acc. in prin.3.col Gl.in c.inter tuas. in verbo, capitales.in ſi.de ſimo.& præmiſſa intelligo in graui inimicitia. ſecus in leui ſecundum Bart. Bal.& Sal.in locis præall.Inn. & Abb.poſt Gl.in d.cum oporteat. præmiſſa clare procedunt in ciuilibus: ſecus in criminalibus vbi debent eſſe maiores omni exceptione l.ſin.cum ibi not. Bart.

102 & Sal.C.de proba. † In contrarium tamen vide ꝙ in criminalibus leui inimicitia non repellat teſtes, ſed arbitrio iudicis relinquatur an vellit repellere vel admittere.Gloſſ.in d.c.2.in verbo accuſatores. 3.q.5.in d.c.cum oporteat.in verbo inimicos. Abb.poſt Tancredum ibi in 2 col; & admiſſi dñt omni exceptione maiores.

CONCLVSIO LIII.

103 IVDEX † non faciens interrogatoria debita teſtibus,& in illa non admittẽs male.facit,& teſtes ſic recepti nõ probãt. Io. An.& do. Ant.in c.cũ cãm de teſtib.

CONCLVSIO LIV.

104 ANNVCIATOR † ſpei Dei,& virginis,& homo culpatæ vitæ vt ſuſpecti repelluntur a teſtimonio Albe.in l.improbum.C.de infa.& in l.iuſiurandi.C.de teſti. Archi.in c.teſtimonium.3 q.4.

CONCLVSIO LV.

105 TESTIS † non eſt idoneuus ſuper offenſa facta ſibi de domo ſua Cy.& Ang. in l.1.C.de rap.virg.Bald.in l.1 C.ſi quacunque prædi.po.l 3.& 4.ff.de lib. cauſa.Bal.in c 1.ver.extra quæro.in tit. quib. mo.feu.amit Bal.in addi.Spe.in tit. de teſti.in 3.addi.Ang.Are.in § ſi.inſt. de cur.

CONCLVSIO LVI.

106 TESTES † ſimul de [illegible] & eodem tẽpe quando vnus [illegible]

ſtium

tim ſucceſſiue uidit text.in verbo eodem tẽpore & ibi Ang.in l. antiqui ff. ſi pars hære.peta in l.In teſtamentis.ff.de teſta. Io.An.in addi.Spec.in tit.de teſte.§. iam de interr.ver.Quid ſi vnus Cyn.in l. teſtium.in 5.q.C.de teſt.Bar.per tex.ibi.in l.ſi pluresin prin.ff.de iniur.pro concordancia teſtium dicentium aliquid ſimul eſſe factum,& intelligatur reſpectu actus poſsidenti, vel actus ſucceſsiui. probat tex.cum Glo.in l.in opibus.ff.loca.vbi ſimul denotat ſimultatem reſpectu operarum non reſpectu temporis.ſic idem erit
107 in teſtibus: † quia ſicut leges reducuntur ad concordiam diſtinctione,ſic & teſtes.domi.Ant.in c.cum tu.in penul.col. extra de teſt.facit l.3.ff.de duob.reis.Gl. in capitul.vt circa in verbo,præſtito.Quæ incipit pone quòd vna die.de elect.lib.6. & quòd nota.Specul.in titul.de arb.§.ſi. verſicul. Quid ergo ſi de quibuſdam.Sic cẽſetur factum tempore vindemiæ,quod parum ante fit.Sic tẽpore guerræ, quod factam eſt tempore ortæ diſcordiæ, licet nondum guerra orta ſit,nec erunt teſtes contrarij.l.diuortio, & ibi Bal.& moder. ff.ſol.ma.melius Bal.in ca.j.in princip.de pac.tenen.vbi dicit cenſeri factum tempore guerræ,quod parum ante vel parũ poſt fit allegat Gloſſ.no.in l.j.Gloſſ.j.C. de oper.liber.& ibi Bal.pulchrè quomodo intelligatur eodem tempore. Idem Bal.in titu.de pa.Conſtan.in verbo Admittent,alias in verbo. Opizoni.in fin.& in c.2.de feu.ſine cul.non amit. & quod no.Io.An.in additio.Spec.in rub. de loc. & quod pulchrè.not.Pet.de Ancha.conſil.87.incipien.præmiſſa facti ſcientia bonus tex.in l.Pedius in princi.ff. de incen. rui.& nau.Roma.pleniſsimè conſil.490.
108 & conſilio 263.quæ omnino not.† eliduntur enim teſtes per contrarietatem ſi vacillant verbis & mente,ſecus ſi uerbis tantum,& nõ effectu verborum. Ita Bal. in cap.cum eccleſia Sutrina in 3. col. de cauſa poſſeſſ.& propriè & aliquando ſaluatur contrarietas teſtium vno intellectu ſecundum veritatem allegato ſecundum opi.domi. Anto.in ca.cum tu.in pe. col.de teſtib. alleg.l. ſeruo manumiſſo, ff.de conditio.inde.& Abb.ibi poſt.Gloſ. j.in 2.col.inquit. Cõcordandi ſunt teſtes quoad ſenſum,ſi non poſſunt quoad literam concordari ad effectum vt probent. Gloſſ.in c.dudum in verbo ſubſtantia de conuer.coniug. Gloſſ.& Bal.in l. ſtipulatio.iſta.§.hi quoque.ff.de verb.obl.

CONCLVSIO LVII.

109 Si † teſtis dicat ſe non vidiſſe exponitur & intelligitur quòd ipſe ſciat Gloſ. in c. Artaldus in verbo me præſente in 8. q.1.quam alle.Bald.in repeti.l.data opera.C. qui accu.nimirum,quia poteſt eſſe præſens corpore,& non mente Bald. & Ange.& Imo.in l.hæredes palam.in prin. ff.de teſtamen.Bal.in d.l.teſtium verſicu. hoc modo inſurgit dubium de teſtamẽ. Bal.in d.l.j.ff.de aucto.tuto. & al ibi docto.vbi oppoſitum conſequent. ſtat cum antecedente,remanet conſequentia falſa, & probatio non concludit.Bald.in l.conuenticu la.C.de epiſco.& cler.

CONCLVSIO LVIII.

110 Licet † ſcripturæ diuerſæ ab eadem parte paoductæ, quæ poſſunt prius præiudiccare ſe inuicem obſtent, vt fides neutri adhibeatur l.ſcripturæ. C. de fide inſtrumento,ſecus in producente teſtes; quia non potuit prius præiudicare gloſ. in c.præſentium extra de teſtib. in cap.in noſtra.ibi.§.hoc non placet eodem titul. Vnde ſi producantur tres teſtes.Vno contradicente,ſtatur maiori parti. tex. eſt in c.cũ dilecti.de ele.Ita Io.And.ibi in verbo duo.& domi.Anto.in 5.nota.circa.5. colum.vbi uoluit vnum non detrahere fidem duob.Glo.j.in d.c.in noſtra. ſupra alleg.dic quod vnus teſtimonium non iuſtificat,neque damnat.c. admonere iuncta Gloſſ.13.q.2.l.Iuſiurandi.C.de teſtibus.c.cum a uobis.eodem tit.domi.Anto.in d.c.in noſtra. in 1. col. ſubiiciens ꝙ illa decretalis facit ad hoc vbi plena probatio non præiudicat pleniori. & ſenſit Gloſſ.2.& Cy.in d.l.iureiurandi, & hęc procedunt in teſtibus contrariis, ſeu variantibus

111 rianribus; ſexus in diuerſis, † quia vni ſemiplenè probati deferretur iuramentum & præiudicaret plenè probationi in articulo diuerſo. Ita declarat Barto. in l. admonendi. in 12. col ver. Quæro quid ſi actor. ff. de iureiur. Bart. per text. ibi in l. 1. in princi. ver. vlterius. hæc l. facit in argu. ff. de vent. inſpi. pro quo facit illa doct. Bart. in l. 1. §. ſi quis neget. ff. quemadmo. teſta aper. cum ſuis concordantiis. de teſti. ſuper numero qui non præiudicat inſtrumento.

CONCLVSIO LIX.

112 In † plutibus teſtibus prima facie diſcordibus debet fieri concordia etiam vt probent. text. & ibi. domi. Anton. Imo. & Abb. in c. cum tu. extrà, de teſti. Bartolus pulchrè ponens notabile exemplum in l. 1. § non autem. ff. de bon poſſ. ſecundum tabulas Bart. & moder. in l. inſulam. §. fructus. ff. ſolu ma. in l. ſtipulatio iſta. §. Itaque ff. de verbo. ſignifi. Bald. pulchrè in l. Item videndũ in princ. & in fi. ff. de peti. hære. vbi dixit ſanam interpretationem poſſe fieri in dictis teſtium etiam ad probandum. Bald. in l. 2. ff. de bo. poſſ. ſecundum tab. Imo. plenè in l. ſtipulantem. §. 1. ff. de verb. oblig.

CONCLVSIO LX.

113 Dicta † teſtium non ſunt cauillanda, neque calumnianda, ſed limitanda, Bald. in c. perſonas. de teſtib. & iudex debet repellere aduocatos ſtudentes dicta teſtium calumniari, & cauillari. Paul. de Caſtr. conſil. 394. Alexand. conſil. 109. in 6. car. in 1. volu. Spe. in tit. de teſte. §. iam de interro. in fin. Archidia. Ioã. de Ana. in c. de cætero. de homicidio. Alex. in conſi. 93. in fin. 2. col. in primo volu. in materia reintegranda. Vide Alex. conſil. 117. in pen. ult. & vltima col. in 2. volumine. Facit notabile verbum Bart. in l. prima. circa fi. C. quorum bonorum vbi in poſſeſſorio leui præiudicio ſufficit probatio per vnum teſtem, & ad primum dictum. Idẽ Bal. in l. de quibus circa fi. ff. de legi. allegans. Bar. in l. prima. ff. ſi certum peta. Idẽ Bald in rub. ff. de rerum diuiſio. circa fin. in l. tempora. in ... notat. C. de tempor. appell. Bald. in l. Item videndum. ff. de petitio. hæredit. in c. cùm dilectus, extra de conſuetudine. Bartol. in l. de ætate. ff. de mino. debet enim talis fieri interpretatio, vt nihil vel quo minus fieri poſsit captioſa ſint dicta teſtium. Ita Angel. in l. ex militari, in principio. ff. de teſtamento militis.

CONCLVSIO LXI.

114 Testis † ſcire dicitur nedum qui vidit, ſed qui cõfitenti partem audiuit. Bal. in c. præterea. extrà, de teſtib. & dicitur ſcire pro certo ſi audiuit confiteri delinquentem. domi. Anto. per tex. cum Glo. in c. 2. extrà, de offi. ord. proprius viſus & proprius auditus ſunt ſenſus nobiliores, & reddunt certiores homines. Bald. in procœmio decretaliũ, vbi deponens de cõfeſsione dicitur teſtificari de viſu. Bal. pulchrè per tex. ibi in l. ne in arbitris C. de arbit. & fortior eſt probatio quæ inſurgit ex confeſsione, quam ex actu reali. Abb. in c. At ſi clerici. in 6. col. de iudi.

CONCLVSIO LXII.

115 Casv † quo teſtis nõ ſemiplenè probaret tamen induceret quandam probationem Gloſſ. in cap tanta 86. diſtinct. in cap. iureiurandi. 4. q. 4. in cap. licet. el primo. extra, de teſti. domi. Anto. in ca. ſuper eodem titul. vbi dixit, dictum vnius teſtis inducare præſumptionem nõ modicam: facit quod notat Bald. in l. admonendi. in fin. ff. de iureiurand. vbi voluit quòd licet vnus teſtis infamis infamia facti non faciat ſemiplenam probationem, tamen facit indicium, ita quòd duo infames facerẽt ſemiplenam probationem. facit quod not. Bar. in l. 2. §. ætas. ff. de excuſatio. tut. vbi licet indicium quod eſt minus, quam ſemiplena probatio non ſufficiat, tamen ex pluribus indiciis ſequitur plena probatio. facit quod not. Bald. in l. ſciant. in 2. col. C. de probatio. quia plura ſimul collecta

lecta & in vnam conſonantiam tendentia inducunt probabiliter veritatem. facit quod voluit Bal. in l.j. C.qui pro numero tutel. Bar. in l.per hanc. in 3.col. C.de tempo.appellatio. Vbi ex multis conſonantijs augetur formalis intellectus circa probationem. facit quod voluit Paul. de Caſt.conſi.289.incipiente viſo puncto & dubio in vltima colum.

CONCLVSIO LXIII.

116 IN † actibus & inſtrumentis celebratis in conſilijs cunctatim publicis non requiruntur teſtes Spe.in tit.de inſtru. edi. ver ſed.cũ in inſtrumẽtis, & ſequenti, & Bal.ibi in addi.ver.qm̃ inſtrumentum.

CONCLVSIO LXIV.

117 PLVS † creditur duobus deponentibus de metu, quam pluribus deponenti bus de ſpontanea voluntate. Inno.in c.ſuper hoc.extra de renũ. Bal.in l.obſeruare. §.proficiſci.ver.13. Quæritur.ff.de offi. procõ. Ang.in l.1.ff.quod met.cau. quod intellige & limita ſecundum Ang. in.l.fi. ff.quod met.cau.

CONCLVSIO LXV.

118 NON † creditur Cardinali, nec legato de latere nec aliqui conſtitutio in dignitate in præiudicium alterius Gloſſ. not.in c.ſicut.extra de ſenten.excommunicatio. Abb.in c.cum olim.de dol.& contu.in c.quod ſuper de fide inſtru. in cap. cum à vobis. de teſti.in c. conſtitutus de appel.in c.cũ olim.el primo.de priuileg. Bald.in l.exemplo C. de probatio. Angel.in l.quæcunque.§.fin a pupillo. ff.de publica.

CONCLVSIO LXVI. & vltima.

119 TESTIS † ſingularis deponens de geſtis a ſeipſo facit plenam fidem Paul. de Caſt.in l.2.§.1.ff.ſi ex noxæ.cã aga & in l.ſeruos.C.de teſti.& conſil.j. & 368. incipiẽ. viſis actis.maximè ſi ſit notarius cauſæ ſecundũ Cyn.& Saly.in l.4. Oppoſi.in l.ſi quis decurio. C.de fal. vel ſaltem faceret ſemiplenam ex qua deſeretur iuramentum in ſupplementum per ea quę dixi in l.admonendi in 31.fallentia in Additionibus quas ibi feci ff.de iureiu. Quinimo teſti vnico deponenti de geſtis a ſe plene non creditur ſecundum Alex.multos allegantem in l.2. §.ſi abſens in 3.col.ff. ſi ex noxa. cauſa agatur

120 † & plus non creditur notario cauſæ iudicialiter deponenti niſi vt vni teſti, vt pulchrè dixit Salycc.in d. ſi quis Decurio.in vlti.oppo.

LAVS DEO.

TRACTATVS PERCELEBRIS

de Teſtibus ad c. teſtimonium, de Teſtibus.

EXCELLENTISS. V. I. D. DOMINI ANDRAE BARBATII.

Siculi Meſſanenſis, ac militis nobiliſsimi.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio legis ad legẽ an neceſſaria. Et quid de titulo ad titulũ. Item decretalis ad decretalem.*

2 *Dictor continare debet ll. ordinis cognoſcendi cauſa.*

3 *Teſtimonium a teſte in quo differat. Et quid dicatur teſtimonium.*

4 *Aduerſarius quis dicatur.*

Controuerſia multis modis dicitur.

5 *Teſtimonium criminoſi nemine opponente nunquid ualeat.*

6 *Teſtimonij ferendi qui ſint incapaces, & repelli poſſint.*

7 *Appellari à ſententia nulla vanum eſt.*

8 *Mendacio conuinci poteſt, qui vitæ culpabilis eſt.*

9 *Aduocati canti quid in limine cauſæ proteſtentur.*

10 *Iudex teſtium cognitionem nõ habens, quomodo ſe geras.*

11 *Iudex ex officio vt aduocatũ inhabilem repellit, ita partem clumniantem eliminat.*

Conditiones teſtium quæ ſint.

12 *Teſtis inhabilis qualiter ex tacito conſenſu habilitetur.*

13 *Iudicis officiũ qualiter in teſtibus ſe habeat, & quid in eis inquirat.*

Teſtis qualiter, & in quibus veniat explorandus.

14 *Actio & teſtificatio in cauſa criminali regulariter æquiparatur.*

15 *Iudex in cauſa ciuili ex officio ſuo poteſt inquirere in certis caſibus.*

16 *Probatio per teſtes ad quid inducta.*

17 *Ratio omnis bona argumentum dicitur.*

Differentia quæ ſit inter crimen, peccatum, & delictum.

18 *Teſtis an & quando propter crimen à teſtimonio repellatur. Et quid de mendacio.* 22.

19 *Hæreſis præſumptio eſt in mortali perſeuerare peccato.*

20 *Iuramẽtum temerarium à teſtimonio quãdo repellat.*

21 *Papa an intendat ius ciuile in ſuo foro corrigere.*

Concubinatus repellit clericum à teſtimonio.

23 *Teſtis ut repellatur nũquid prius oporteat eum fore conuictum, & de crimine condẽnatum.* 26.

24 *Pœna criminis iudis inquirit ſententiam.*

Intellectus l. qui iudicia. ff. de accuſa.

25 *Præuaricator infamis efficitur.*

26 *Accuſati de crimine poſt confeſſionem decedendis bona confiſcantur.*

27 *Peccatum mortale data perſeuerantia nunquid indiſcriminatum à teſtimonio repellat* 3 t. & cur. 49.

28 *Dilatoris calumniam aſtruentis pœna.*

Conſuetudo uim addit vt crimina capitalia faciat.

29 *Liberatio è vinculis ob Sancti reuerentiam non habet locum in iteratis delictibus.*

Peccatum mortale cur capitale dicatur.

30 *Criminis appellatione quid veniat.*

31 *Occulta in mitiorem partem interpretãda.*

Relicta ad piat cauſas a quibus non ſumenda per eccleſiam.

32 *Exceptio criminis aduerſus teſtem quomodo concipiatur.* 37.

33 *Ludouicus Romanus dicebat Baldi dictum iuris non habere ſaporem.*

34 *Homicidium obijcitur nonnunquam in genere.*

35 *Excommunicati geſta ualent.*

36 *Societas idonei teſti nunquid habilitatis quicquam alteri præbeat.*

38 *Papa nunquid poſſit ſtatuere quod inhabiles ad teſtimonium recipiantur.*

39 *Statutum poteſt infamem & criminoſum in teſtem habilitare.*

40 *Dictio nullatenus a conditore legis prolata quid ſibi vellit.*

41 *Statutum quòd ſtetur teſtibus malam cauſam ſui dicti reddentibus eſt nullum.*

42 *Papa Sanctiſſimus quam habeat poteſtatẽ etiam ſupra Euangelium.* CHRISTI *& Papa idem eſt tribunal.*

Papa Petri ſucceſſor Vicarius IESV CHRISTI *eſt, Vices veri Dei gerens, qui poteſt quadrata rotundis adæquare.*

43 *Conſtitutio Papæ habilitans inhabiles, inhabiles inimicitia cauſa non comprehendit.*

44 *Criminis participes quatenus in teſtimoniũ admittantur.*

45 *Princeps non poteſt ferre ſententiam diffinitiuam aduerſus inauditam partem.*

46 *Criminis adminicula nunquid poſſint per teſtes infames probari.*

47 *Matrimonium eſt de ſubſtantia adulterij, & non de adminiculis.*

48 *Delegatus an poſſit illa per quæ negotium facilius expediretur.*

50 *Infamis infamia iuris an teſtimonium ferat*

rat aduerſus eandem infamiam.
51 *Probatio omnis iudici fiéde, & non parti.*
52 *Teſtimonium teſtis poſsit depoſitionem ha bilis acti nunquid reconualeſcat.*

ILLVD in medium afferam, quod iuriſcõſulto uenit in mẽtẽ. Plenius attingas quęſo, quotidiana enim ſunt l. legatum: ff. de libe. leg. Ideo cũ hãc decretalem frequẽter apud Põtifices Romanæ Cẽſuræ ſummos interprẽtes acceperim notandam eſſe. Duxi Scholaſtico quodam, & agreſti) vt ita dixerim) commento repetere.
1 † Et ut ſententia Glo. utar, in l. Gallus in princ. ff. de libe. & poſthum. legem ad legem minimè cõtinuandam eſſe, cum ea tranſit tota iuris prudentia, ideo continuatione hic opus eſſe non arbitror. Nihilom Glo. tenet contrarium in l. 2. ff. de verbo. obliga. in princ. quæ continuauit illam legem ad præcedentem, & l. nõ videtur. ff. de acqu. poſſ. & idem tenuit in l. 2. C. de repeti, bono. ſubla. lib. 10. & pro deciſione ipſarum Gloſſ. allego tex. ſing. & meliorem de iure in l. cum delanionis. §. aſinam molendinariam in verſi. primis quibuſque proxima copulata procedũt ff. de fun. inſtruc. ergo condemnata opinione Glo. in d. l. Gallus. erit neceſſe decretalem noſtram continuandam, ſicut dicimus de titulo ad titulum. l. 2. ff. de ſtatu homi. non autem de li. ad li. vt eſt Gl. ſingu. in rubr. de condi. furti. pro quo eſt caſus in l. 2. §. Quintus, & §. Sexta. C. de vet. iur. enuc. niſi fortaſsis liber ille tractaret de materia libri pręcedentis, quia tũc poſito quod eſſet libri caput, attamen neceſſaria eſſet continuatio. Glo. eſt ſingu. in rubr. ff. de actio. emptio. pro qua dico fore caſum in c. qualiter, & quando, §. debet, de accuſa. vbi ille. §. continuatur ad princip. caput facit. l. j. §. hoc quoque. ff. de acquir. poſſeſſ.

Ego tamẽ nec de lege ad l. nec de tit. ad titulum aliorum ſub reuerẽtia vt verbis tex. utar. 90. diſt. ca. neque neceſſario continuationem eſſe fiendam arbitror, quod oſtendo hoc modo. Continuatio fit ad cognoſcendum ordinem in libro ſeruatum fore. ſed in iure apparet ordinem eſſe ſeruatum, quia ſufficit principem leges ſub congruis titulis ponere, alias ſituari, vt prima conſtitutione. C. §. quibus, & iureconſultus in l. 2. ff. de ſtatu homi. pollicitus eſt ſe titulum iuxta ordinem, vt res patitur ſituare, ergo præſumptio eſt quod fecerit argumẽ. l. 2. C. de offi. ordi. tu. ergo continuatio non eſt neceſſaria. Eſt tamen fienda ad cognoſcendum ordinem pollicitum tam ab Imperatore quam a iuriſconſulto fuiſſe ſeruatum, & ob iſtam cauſam inualuit apud antiquos, & Modernos iuris interpretes modus iſte continuandi.

Et ideo Gl. in d. l. 2. & conſimiles procedunt declarationis cauſa, & melioris
2 ornatus. † Et ideo ex eis ſumitur doctrina quemlibet ſolennem doctorem debere continuare l. ad l. & §. ratione clarioris doctrinæ. & iſta menti cõmenda.

Et ideo continuari poteſt. prius decet hoc modo, quia ſæpe dictum eſt de criminibus oppoſitis contra teſtem, Sed quiſque non immerito dubitaret Quid ſi teſtis eſt de crimine emendatus, & in illo perſeueret. merito a Roma. Pon. fuit hæc decretalis petita.

Et ſumatur hoc modo. Perſeuerans in criminali etiam in ciuili repellitur a teſtimonio. emendatus vero non infamis admittitur & in ciuili cauſa, & in criminali ciuiliter mota fallis in periurio. In criminali vero criminaliter mota, ſecus hoc dicit, & ſunt duæ partes principales. Primo loquitur de criminoſo perſeuerante in crimine, ſecundo de emendato, Secunda ibi, ſi vero etiam. Secunda ſubdiuiditur, quia primo tractat de emendato in cauſa ciuili, vel ciuiliter mota, ſecus ſecunda ibi in ciminall Et ſecundum Abba. antiquum poteſt dici quòd ponit tres caſus ſpeciales de quibus in ciuili. quatuor de quibus in criminali teſtis repellitur.

NOTA ibi teſtimonium an ſit diffe-
3 rentia inter teſtimonium & teſtem, † dic

quod ſic vt in c. tua nos. de coha. cler. & muli. quia teſtibus,& non teſtimonio iudicandum eſt, vt in l. 3. §. idem Diuus. ver. nunc teſtes producebant. Sed teſtimoniis vti volebant. ff. eod. & ibi Gloſſ. ordi. dicit.

Dicitur autem teſtimonium dictum teſtium nō iuratorum: nam propriè non ſunt teſtes. c. tuis. ſupra eod in Secundo capitur pro dicto eius qui deponit pro aditu alieno, non de eo quod ipſe apprhendit proprio ſenſu, & propriè non dicitur teſtis: Glo. eſt no. in l. 2. §. Item Labeo. ff. de aqua. plu. arcen. Latè tamen ſumpto vocabulo appellatione teſtimoniorum venit dictum teſtium deponentium de proprio ſenſu. Iſte eſt tex. in l. 1. in princ. verſ. teſtimonium vſus. ff. eod. Facit iſte tex. & c. 1. cum ſequen. in tit. proxi.

Nota ibi aduerſa parte. quia probat
4 quòd † aduerſarius dicitur ille qui aduerſatur in litem. facit. c. j. de iud. quod eſt ſummè notandum ſecundum D. Ant. propter ſtatuta loquentia de aduerſario.

Sed etiam facit Gloſſ. no. in c. cum ſuper. de offi. deleg. quæ dicit aduerſarium meum in vna lite poſſe recuſare vt ſuſpectum ſi decet iudicem meum in alia lite, facit. c. hi vt lit. penden. lib. 6. Et quod no. ibi Domi. facit. c. in literis de reſtitu. ſpo. vt ille qui mecum contendit in iudicio, maxime ſi me ſpoliauit dicitur meus aduerſarius: & tamen lis non fuit conteſtata. Vide dot. Abb. in 3. no. text. in auc. de litigio. §. omnem, vbi per illud tex. dicit Ang quòd controuerſia dicitur multis modis ante litem conteſta. Incipit enim per citationem non expectata litis cōteſta. facit quod not. in l. ſtatutum. C. de tranſac. & per Iac. Butrig. & alios facit l. Diuos. ff. de peti. hære. & l. 1. & in Gl. & tex. ff. eodem.

Nota ibi in criminali opponitur quia ſecundum dominnm Pet. de Anch. probat quòd ad repellendum teſtem à teſtimonio requiritur quòd aduerſa pars opponat crimino contra eum, ex quo ſe-
5 quitur ſecnndum eum quod † nemine opponente valet teſtimonium criminoſi, nec producēs poſſet repelli poſt oppoſitionem. argu. c. præſentium. ſupra eod. in Glo. Iudex tamen debet opponere ex officio ſuo, quia non debet ſequi dicta teſtium, qui ſunt infames, vel aliter criminoſi per c. licet cauſam ſupra tit. pxi. & Inno. in cap. intimaui. ſupra eod. & ita reſidet.

Et ex hoc ſequitur vnum quod eſt nouum in hac materia: nam l. ſi quis in teſtibus. C. eod. dicit produxi teſtem in teſtimonium in cauſa mea, & alius produxit te teſtem in alia lite contra me, quod ego non poſſum opponere contra perſonam tuam.

Ex hoc dicto dominum Pet. proſequitur quòd iudex ex officio ſuo repellere poterit, quod tene menti pro declaratione huius cap.

Tu adde Glo. quam Ang. allegauit pro ſingulari in auth. de teſte. in prin. in Glo. incipiente Duo, vbi dicitur. impuberes, & ſerui ipſo iure teſtificari non poſſunt, & per hoc dicit ibi patere quod licet patroni impuberes vel ſerui teſtificentur, & non opponatur, tamen teſtimonium eorum eſt nullum, ex quo ipſo iure repellitur, & ideo dicitur quòd licet pars ante aperturā teſtium contra perſonas, & eorum dicta non oppoſuerit, tunc opponere poterit publicatis atteſtationibus, & ratio eſt quia ipſorum dicta ſunt ipſo iure nulla, quod menti commenda: quia limitat mirabiliter doctrinam do. Pet. de Ancha. & dicit etiam Ang. per illam Gl.
6 quod † nullus repellitur à teſtimonio ipſo iure dempto ſeruo & impubere, ſed tantum iudicis officium imploratur deſeruiens exceptioni propoſitè contra perſonam teſtis. Nā ſi non apponatur exceptio contra teſtem præſuppoſito quòd ſit infamis & criminoſus, eius dicto ſtandum eſt alleg. Glo. in §. Sanctiſsime. infra eodem autentico, & limitat hoc propter quod eius dicto non eſt ſtandum, puta quia varium teſtimonium tulit, vel ſe ipſum dixit infamē, vel criminoſum: quia tunc cum iudici ſit notorium eum repelli poſſe, eum repellere poterit, arg. l. 3. §. Idem Diuus. ff. eod.

Typonder a quia doctrina eorum

rum confunditur ex tex.aperto.in §.ſancimus.in auten.de teſte.in verſicu.bonæ opinionis oporteret aut carentes de huius denegatione,& colligitur ex illo rexr. quòd ſi teſtes non ſunt bonæ opinionis, ſed criminoſi,eorum teſtificatio nihil eſt.

Secundo facit text.in l. 3.§.l. Iulia. in verſi.aliam propter notam infamiam iuris ſui ad fidem teneantur admittendi nō ſunt.ff.eo.ergo ſi infames, & maculati in teſtes recepti ſunt, eorum teſtificatio eſt nulla ipſo iure,d.l.non dubium.C.de teſtib.cùm ſimili.ergo admitti non debent, quia eorum teſtificatio nulla eſt.

Tertiò,faciat l.libertorum. C.e.in ver. aduerſus paternas illicitas, atque improbas voces pene obiectione præcludimus. Vbi ſi teſtificatio improbata eſt à iure: ipſo iure eſt nulla, & ibi pulchrè ſciptum eſt à Bal. Iudex qui in ſententia ſua dixit quia per libertos tuos probatum eſt contra te.ideo te condemnamus. Quærit an talis ſententia ſit ipſo iure nulla, & concludit quòd ſic, quia per probationem à iure improbatam, & dat exemplum optimum.

7 † Dixit iudex in ſententia quia conſtat nobis te eſſe culpabilem per duellum, vel per experimentum ferri cauſa dentis te condemnamus quod ab iſta ſententia non eſt neceſſaria oppellatio: quia ipſo iure eſt nulla.de quo ibi. & dicitur doctrinam hanc fuiſſe traditam per Ioā. Andr. in c.quoniam contra.ſuprà titul. proxim. Cùm ergo omnia iura reprobant probationem factam per teſtes criminoſos, ergo talis probatio dicitur eſſe probata à l.

Quartò facit c forus.§.in fin in verſ.ſi vita bona defuerit.fide carebit. infrà, de verb.ſigni. ergo ſequitur quod ſi effectus reſultans ex teſtibus criminoſis nulla eſt, ergo nulla erit eorum exceptio neceſſaria. argum.à conſequenti deſtructo. Et quiſpiam dixerit verbum carebit importat canon ferendæ ſententiæ, & non latæ per no.in l.in criminali. C.de iuriſd.om. iudic,& l.iubemus.§.ſanè.C.de ſacroſan. eccle.& c.ſi diligenti. de foro competent. quia reſpondeo negando aſſumptum, quod immo verbum carco de ſuo proprio ſignificato infringit actum ipſo iure. G loſſ.eſt ſingularis ſecundum Ange. redacta ad tex.in l.prouidendum. in ver.careat. C.de poſthu.benefacit.c.diſpendia. de reſcript.in 6.

Praeterea facit illud quod ſcriptum eſt Exo.24. & tranſumptiuè ca.accuſatio.2. qō.7. Non ſuſcipias inquit vo-
8 cem mendacis. Sed illæ qui eſt vitæ culpabilis, & accuſabilis præſumitur dicere mendacium,vt eſt tex.alleg.in c.querendum in verſ. Quoniam hi non ſunt rectæ fieri,quorum vita eſt accuſabilis.2.qō.7. ergo, &c.

Sextò,facit l.maritus.ff.de quæſt. Vbi teſtis qui non debent examinari propter reuerentiam perſonæ. ergo eius examinatio nulla fuit. Et idem dicit ibi Barto.in teſte infami, qui bebet examinari propter infamiam,dicit tamen quòd examinatur facit tale quale iudicium, Sed contra eius dictum videtur tex.in c.forus. in fin.de verb.ſign.in verbo fide carebit, qđ ad procedat inferias tangetur. Et ſi dicatur hæc crimina oppoſita non fuerunt. Sequitur ergo ſi non fuiſſent oppoſita teſtificatio valuiſſet. Et idem reſpondeo ad cap.ſuper eod.el primo. ſupra, eod.& ad c.præſentium. infrà eo.in 6.Et ex iſtis colligitur concluſio quòd data inhabilitate teſtis ex tunc eius teſtimonium eſt ipſo iure nullum, licet à parte non fuerit oppoſitum,& eſt cōcluſio noua,etiam diſputabilis ſatis: Tamen poſſet ſaluari doctrina do.Per.hic hoc modo.

Aut exceptio expulſiua teſtis eſt introducta in fauorem eius contra quem producitur, ita quòd per conſequens contrarium concuſſum tolli poſſit, vt eſt exceptio in domeſticitate, & tunc videtur tacendo conſentire: & ideo talis exceptio nulla, quam fuit ab initio proteſtatus nō poteſt poſtea opponi. Si vero eſt exceptio introducta in mero fauore ipſius tacentis. ſed odio ipſius teſtis mero, vt exceptio excommunicationis, fraudis, vel criminis. Et tunc quoque tempore poterit imponi, & talis teſtificatio erit ipſo iure nulla. Iſta fuit ſolennis doctrina Nicola. de Mata. relata à Bald. in l. ſi

9 qu's teſtibus.C.eod. † Et ideo Bald.do-
cet ibi cautos aduocatos ſemper à princi-
pio proteſtari ſaluas fore exceptiones cō-
tra perſonas, & dicta teſtium, quaſi per
talem proteſtationem reſeruetur ius ap-
ponendi,cùm per ea concludatur tacitus
conſenſus.argumēt.l.ſi filius.ff.ad Mace-
do.& hoc dicit procedere quando teſtes
producuntur contra præſentem : ſecus,
quando producuntur contra abſentem :
quia non eſt neceſſaria talis proteſtatio:
quia abſens non intelligitur conſentire:
cùm habeat cauſam contradicendi . alle-
gat cauſam in auctent. ſi dicatur. C.eod.
titu.alleg.no.per Io. And.in addi.Spe.eo.
tit.§.j.Item quod refert domi.Anto.in c.
cùm dilectus.ſupra,de conſuet.& c.bone.
el 1.ſupra,de poſtu.præla.de quo dicetur
inferius. & in quantum loquitur de ex-
communicato. vide c.pia.de except. in 6.
& iſta menti commenda.

SECVNDO adde inquantum voluit
dom. Petr.quòd iudex ex officio ſuo po-
teſt inquirere de conditione teſtis Gloſſ.
in l.1.§ ſi curatores.ff.de magi.cōue.quæ
dicitur argum.ex illo tex. quòd iudex de
bet interrogare & inquirere de conditio-
ne teſtis , & ibi Bald. ſequitur , licet pars
non offerat interrogatorium iudici : ta-
men Iudex debet ſequi , cùm ex officio
ſuo eſſet dominus partitionis, in hoc di-
cit eſſe not. Angel.-& refert Iaco.de Are.
10 dixiſſe ibi, quod † ſi iudex non habet cō
ditionem teſtium notam,debet mittere ſe
cretè, & ſe informare de cōditione & mo
ribus eorum, vt ſciat quibus teſtibus cre-
dere debeat,allegat l.3.§.1.ff. eod. ſequi-
tur hoc realis doctor Nicol. de Nepot.&
ſubdit ibi Bald.quòd in hac ſecreta inqui
ſitione non erit pars citanda: quia hæc
inquiſitio eſt pars eiuſdem examinatio-
nis teſt.s: vnde ſufficit quòd pars fuerit
admonita ad teſtium iuramenta. l. ſi quā
do.C.eod.& ita reſidet.

Tu alleg.ſig.dictū Inn.in c.1.de poſtu.
prælat. quòd qñ iudex inquirit ad infor-
mationem ſuam,vel à iure teſtes recipiē-
do,non requiritur actio.pro quo dicto eſt
Gloſſ.in §.ſi duo.in cap.1.de pace tenen.
in vſi.feu.quam Gloſſ.ibi Bal.reputat ſin
gu.& ſolitarium in iure,& idem Bal. in l.
quos prohibet ff.de poſtu. dicit quòd iu-
dex ex officio ſuo poteſt opponere infa-
miam teſti , licet aduerſarius non oppo-
nat,& allegat Innocen.in c.intimauit. ſu
per eo.& Gl.in d.§.ſi maiores, quam Gl
ad hoc dicit fore ſingu.& vnicam. Tu ad-
de aliam in l 3. in princi.ff.eod. in Gloſſ.
quæ incipit de his omnibus autem puto,
quòd iudex præſens ex officio ſuo debet
inquirere.& allego aliam in auctē. de te-
ſte.§.ſanctiſsimus. quæ dicit, ꝙ ſi homi-
nes villæ, vel loci ſunt infames, quòd iu-
dex debet eos remouere etiam ſi partes
conſentiant,& hoc innuit ille tex.in verſi.
præcipuè. Allego aliam licet clarè hoc
non dicat in l.age.cum Geminiano.C.de
tranſactionibus.& aliam in c.quærēdum.
2.qō.7.& idem ſequitur Ang.in d.l.quos
prohibet.allegans Innocen.in d. cap. in-
11 timauit. & addit ſimile † ſicut iudex re-
pellit aduocatū inhabilem ex officio ſuo,
vt ibi.& ſicut etiam repellit procuratorē.
l.filiusfam.§.veterani.ff.de procura.ſicut
etiam repellit partem calūniantem. l.vbi
pactum. C.de tranſact.l.fin.de pati.hære.
l.fin.§.pactum in Gloſſ.in opponendo.ff.
de pact.& l.qui cum maior. §. quod ſi in
partis.ff.de bonis quæ liber. in Gloſſ.& l.
item apud Labeonem.§.quod ait ff.de in
iur. iſtam partem ſequitur domin.Petr.
in d.cap.ſuper eo.& ibi refert Archi.tene
re contrarium in d.capit. quærendum.2.
quæſt.7.

SED ſalua reuerentia eius Archi. ibi
ſequitur illam Glo.& idem ſequitur Bar.
in l.3.in princ.ff.eod. vbi quærit qualiter
debet inquirere iudex conditiones de quī
bus in illo text.dicitur. Reſpondeo, ꝙ
quædam eſt conditio, quæ turpitudinem
teſtium non continet , & de ipſa poterit
interrogare ipſum teſtem . allegat aut.
ſi dicatis: C.de teſtibus.puta ſi eſt dome-
ſticus,vel conſanguineus, vel amicus pro
ducentis . Quædam eſt conditio , quæ
continet teſtium turpitudinem , & de il-
la non debet interrogare ipſum teſtem .
Tu intellige Bartol.de conditione in ſpe-
cie. Sed in genere poteſt , vt eſt Gloſſ.
in d.capit.quærendum. Subdit. Bart.ſed
ex

ex officio ſuo debet inquirere. Idē ſequitur etiam idem Bartolus in l. quarta. in §. hoc autem iudicium. ff. de damno infect. vbi dicit quòd iudex poteſt mittere pro vicinis ad inquirendum conditionem teſtium. allegat aliquas Gloſſ. ſuperius allegatas. Et idem ſequitur excelſus dominus doctor Reuerendiſsimus Cardi. in c. inquiſitionis infra de accuſa. vbi dicit quòd iudex debet inquirere an teſtis ſit notus, vel ignotus, vel ſuſpectus: vel non ſi hoc debet adhibere ſummariam
12 cognitionem. † & fuit elegans dictum Inno. in c. per tuas ſupra eo. & idē ſequitur elegans doctor Ludo. Roma. in commento Rubricæ ff. de arbi. & Archi. in d. c. Quærendum. do. Anto. in c. bonæ. infra de poſtula. prę̄la. in 5. col. deuenit in hanc diſti nctionem. Videlicet quod ſi teſtis eſt inhabilis ex toto poteſt iudex ipſum repellere ex ſuo officio; immo debet inquirere ſuper eius inhabilitate, vt dicit Inno. in d. c. inquiſitionis in verſi. repellentis: aut teſtis non eſt ex toto inhabilis, & iudex vult ſupplere repellendo talem teſtem inhabilem: quia tunc habilitari poteſt ex tacito vel expreſſo conſenſu eius contra quem producitur, vt in teſte domeſtico, vel proxeneta, vel alio mediatore facti. & refert Ioan. An. dicere in addi. Specu. in tit. de teſte. §. 2. ver. Item quod domeſticus, quia iudex non poteſt ſupplere niſi pars opponat, & idem etiam voluit in eo ti. §. 1. ver. ſæpe. quia ex quo pars non opponit habilis teſtis. & refert ſe in contingentia facti conſultum dixiſſe.

Constat Ex Actis quendā proxenetam eſſe, & pars fuit præſens, & ſemetipſum proxenetam, & eſſe productum in teſtem, & nihil oppoſuit quod iudex non potuit ipſum repellere, licet ſibi eſſe notorium, quia neſciebat ſi pars voluiſſet eum repellere, & quis poteſt tacite vel expreſsè eum approbare; & ideo iudex etiam non ſupplet in facto notorio, & idem etiam voluit do. Anto. in d. c. cum dilectus de conſue. in 10. col. & alleg. Inno. in d. c. per tuas, & refert quæſtionem fuiſſe de facto.

Quidam conſanguineus erat primo ductus in teſtē, & hoc conſtabat ex actis. non fuerat oppoſitum an iudex potuiſſet illum repellere; & decidit quod non, & alleg. Io. And. in locis ſuperius allegatis, & cum illo dicto tranſit ſolennis doctor Ioan. de Imo. & etiam tranſit Ludouic. Roma. in d. l. 4. in §. hoc autem iudicium, Verum in hoc articulo fuit merus relator. Poſſet fundari hæc opinio per l. 3. in princ. iuncto verſ. epiſtolæ hac ſunt ff.
13 eo. vbi dicitur † quod in perſona teſtis eſt primum exploranda conditio, vita &c. aut. aperit ad petitionem eiuis in verſic. vna Epiſtola. Tu magis ſcire potes quāta ſit fides teſtib. adhibēda, Vnde illa verba diriguntur ad iudicem. ergo oſtenditur officium eius, vt dicit Gl. quæ cōiter allegatur pro ſingu. in l. ſoror. C. de colla. & latè per Bar. in l. j ff. de condi. ex lege. ergo ſequitur quod ex officio poterit iudex inquirere de conditione teſtium.

Secundo probatur in text. aperto in d. l. j. ff. eo. l. 3. § Idem diuus in uer. Remiſit ad prouinciæ præſidem, vt his de fide teſtis quæritur. ff. eo. vbi & verba l. & mens legislatoꝛ que. Secundo inferunt ergo ſequitur quòd nemine petente iudex poterit. ex officio ſuo informare.

Tertio hoc probo ratione indubitata, & incouincibili hoc modo. rceeptio ordinis accuſatio, & teſtificatio regulariter æquipatantur a lege. tex. eſt in cap. ſi. infra eo. & in c. ipſi apoſtoli iuncta Gloſſ. cap. quærendum, & cap. ideo. 2. quæſt. 7. ſed iudex poteſt inueſtigare de conditione & habilitate accuſatorum nemine opponente. tex. eſt in c. alicui & c. ſunt qui. & in d. c. Quærendum 2. q. 7. & ibi per excelſum docto. Ioann. de Fantu. & per Domi. de ſan. Gemi. ibi poſt antiquos, & per domi. Anto. & alios in c. 1. de accu. ergo ſequitur neceſſario quod idem dicemus in cōditione teſta. inquirenda. facit. cap. ſi qui ſunt in verſ. non oportet eos a iudicibus audiri antequam eorum diſcutiatur examinationis opinio qua intentione, vt quā fide, qua vita, quā conſcientia. ſecunda quæſtio. 7.

Et regulam habemus, quòd

 vbicun-

14 † vbicunq; ſunt duo æquiparata a iure. Ius exorbitans diſponens de vno ęquipa paratur ibi reliquo. Gloſſ. ſunt elegantes & in iure ſolitariæ in ca. conſtitutionem de reg. iur. in 6. & in c. 1. de bonis eorum lib. & in cap. fi. poſtque de elect. eo. lib. & cle. j. de offi. Vica. & ſic videtur quòd do ctrina tantorum patrum puncto iure eſt diffinitio.

Sed nihilominus do. Pet. de Ancha. in c. 1. ſupra eo. refert excelſum Doc. do. Io. de Ligna ibi tenere contrarium, & idem ego etiam reperio ſolennem Doc. Iacob. de Belui. in authen. de teſte. in princ. tenentem contrarium, videlicet quod ad partis petitionem iudex debet inquirere de bonitate, & regalitate teſtis. tu verò re feras te ad hanc diſtinctionem. aut loquimur in cauſa criminali, & tunc ſit vera concluſio quod iudex ex officio ſuo poteſt inquirere de conditione teſtium, & hoc proba. ratione viua. Actio & teſtificatio in cauſa criminali regulariter æquiparatur. ita procedat tex. in d. c. fina. quo caſu ſuccedat ratio ante formata. Sicut ergo poteſt inquirere de vita accuſatorum; ita poterit iudex inquirere de vita teſtium in cauſa criminali productorum, & ad hoc induco Gloſſ. quam nouiſſimè pondero in præalle. c. Quærendum vbi tex. dicit quòd iudex debet inquirere de vita accuſatorum, & ibi dicit Gloſſ. ꝙ idem debet inquirere de vita teſtium, & referendo Glo. ad text. loquitur in cauſa criminali.

Et per hoc allego text. in l. 3. §. Idem Diuus. ff. eod. titu. in verſic. Quę crimina obiecerit Alex. a prouincia Gloſſ. quæ dicit Alexandrum accuſauerat apices Subdit ibi Iuriſconſultus ad præſidem Prouinciæ remiſit vt in his de fide teſtis quereretur. ff. eo. & ſic tex. ab initio ſęculi editus eſt ad probandum hoc quod iudex debet inquirere de conditione teſtis cum producitur in cauſa criminali nemine op ponente. tene menti. quia noua eſt inductio nunc Glo. in l. j. §. ſi curatore diſtinguit an cauſa ciuili, an in cauſa criminali. nec eſſet ponere os ad cœlum ſi diceremus idem in cauſa pecuniaria, maximè per elegans dictum Iacob. de Aret. in d. l. Qui teſtamenta. §. mulier. ff. de teſta. & per Bald. in l. parentes. C. eod. Aut eſt cauſa ciuilis, & tunc aut iudex recipit te

15 ſtes ex officio ſuo: † quia in certis caſibus iudex poteſt inquirere ex officio ſuo in cauſa ciuili. l. ſi vacantia. C. de bo. vacan. lib. 10. & ibi per Ange. in commento & in c. ad noſtrum. de iureiur. & l. 3. C. de procur. & per Bal. in c. 1. §. ſi teſtes de pace tenen. & vio a. eius quo caſu ex quo iudex tenet locum partis poterit opponere de conditione teſtium & inquirere.

Aut ſumus in cauſa ciuili in qua iudex percipit teſtem ad inſtantiam partis, & tunc ſi iudici conſtat teſtē eſſe crimino ſum & damnatæ vitæ nemine opponente poterit eum repellere.

Et de hoc adduco. Gloſſ. meliorem de corpore iur. in l. age, cum Geminiano. C. de tranſ. quæ dicit quòd iudex poteſt ſupplere de facto in his quæ ſunt ſibi vel iudici nota. & ad hoc allego d. l. 3. in verſi. tu magis. ſcire poteſt, & in veritate illa Glo. deſtruit communem opinionem.

Aut hoc non conſtat iudici nunc opponit à parte, & tunc verum eſt quod iudex nullo modo poſsit inquirere ex officio ſuo de conditione & vita ipſorum teſtium quicquid dixerit communis opinio, & prætermitto quòd officium iudicis habet tacitam conditionem, ſcilicet ſi fuerit poſtulatum. l. 3. § hoc autem iudicium ff. de dam. infec. cle. auditor, & ibi Gloſſ. de reſcrip. ſed inquirere de conditione teſtis conſiſtit in facto & non in iure. ergo iudex non poterit inquirere, & ſic impartire officium ſum non poſtulatum.

16 Maiorem probo † vſus teſtis non eſt inuentus propter bonum publicum, ſed ꝓpter bonum priuatum.

Nec est dare legem hoc dicentem, & ponderetur. l. j. ff. eo. dicit enim ꝙ vſus teſtimoniorum eſt frequens & neceſſarius, facit auct. nt. de teſte. §. 1. in princ. ſed illa verba niſi inferunt, ergo eſt bonum publicum, quod oſtendo hac ratione vnica bona publice. Quis renuntiare non poteſt. l. ius publicum ff. de pac. ſi diligenti de foro competen. & tamen iure

pro-

probandi per teſtes poſſum renuntiare,
vt firmauit doct. in capitu. 2. de proba. er
go vſus teſtis non eſt propter bonum pu
blicum principaliter inuentus, & ſecun-
dario hoc improbo: appellatio eſt fre-
quens eſt neceſſaria l. j. ff. de app. ſed reme
dio appellandi quis renuntiat. Vt in titu.
quibus app. non licet. ff. ergo licet ſit fre-
quens, & neceſſatius non eſt propter bo-
num publicum, ita dicamus in teſte, ergo
ſequitur quòd nemine opponente iudex
poteſt inquirere. Nec obſtat ſi dicatur
quòd immò probatio per teſtes inducta
eſt protet bonum publicum, vt eſt text.
in l. fi. C. ſi cert. pet. quia reſpondeo quòd
illud procedit in caſu illius. l. propter ſo-
lemnitatem ibi iuductam a iure. videas
enim & ponderes ſubtiliter quòd eſt ve-
rus intellectus ad illam. l. licet. aliter dixe-
rim in capitu. 2. de probatio. Præterea
facit vbicunque infamia non procedit ſi-
lere debebunt inquiſitiones. cap. ſi Deus
omnipotens 2. q. 1. ca. qualiter. & ibi per
Hoſti. de accuſa. & c. 1. & 2. eo. tit. in 6. &
l. ea quidē. C. de accu. l. 2. § ſi publico. ff.
de adulte niſi fuiſſet crimen in commit-
tendo, vt fuit ſingu. dictum Inn. in c. j. de
poſtu. præla. ſi quis ergo producitur in te
ſtem, & nulla procedit infamia, non vi-
deo rationem quare iudex poſsit mitte-
re ſecretè ad vicinos ſuos, & inquirere de
conditio ipſius teſtis, vt uoluit Iacob. de
Aret. Bald. & ſequuentes. Tertio pon-
dera quia ſine iuris miniſterio pondera-
uit hic papa crimen fuiſſe ab aduerſa par
te oppoſitum. Vt ſi dicatur vt dixi in
præcedenti concluſione quod hic fuit fa
cti accidentia videtur mirum argum in
cap. ſup. infra eo. ibi fuerunt crimina op-
poſita. & c præſentium in fi. in 6. fuerunt
crimina obiecta, vt dicamus quòd in tot
iuribus narretur accidentia facti, & ſi di-
catur hoc obſtat primæ concluſioni, di-
co quòd no ſequitur fuit crimen oppoſi-
tum teſti, ergo teſtimonium tenuit ſi nō
fuit oppoſitum. Nec ob. l. propter, nec
iura ſupra allegata per Ang. quia loquū-
tur in caſu alio. Nec obſtat Gloſſ. in cap.
primo in verſicul. abſentia de electio. in
6. quæ etiam loquitur in alio caſu. Et
etiam Bartol. magnæ autori. doctor. au-
ſus eſt gloſam illam reprobare in l. dam-
nū. §. ſi alieno. ff. de dam. infec. & eum ſe
quitur Ioannes de Imola ibi. Sed pro
opinione gloſæ vide tex. in cap. cauſam
que de iudic. & in c. j. vt lite penden. & il
lam Gloſſ. ſequitur ibi Ioann. de Imo. &
eam ſequitur do. Abbas. in c. 1. & in c. nul
li. de accuſatio. & pro ea facit text. in l. f.
C. de procuratoribus, & Bal. in l. exceptio
nem, & in l. licet. C. de procura. & in au-
ten. offeratur C. do litis conteſta. & Lu-
do. Roma. in rubrica de arbi.

Nec obſtat Gloſa in d. c. ſi curatores,
quia loquitur in argumen. ergo ibi non
eſt caſus argumen. enim non eſt proban-
di, ſed eſt in conditione diſputandi per
dictum cap. forus. §. argumen. in verſicu.
ſola inueſtigatione. Et ideo Ioan. And.
in c. primo de pact. reprehendit ibi Glo.
in quantum dicit non argu. ex iſto text.
quia ſecundum eum eſt ibi caſus: & ideo
dicit Bald. in l. conuenticulam. C. de epi-
17 ſco. & cleri. quod † omnis bona ratio di
citur argumentum, & ſi aliter diceremus
ſequeretur quòd iuriſconſulti, qui parū
inueſtigauerūt, in l. qui fi. in fi. ff. ad Treb.
dicerentur falſi teſtes inquantum eorum
argomenta reprobata fuerunt. Ita dicit
Bald. in rubri. C. de probationibus. Et
facit id commune logicorum. Ari. eſt
rei dubiæ faciens fidem. Et ex iſtis eli-
citur talis concluſio quòd in cauſa ciuili
nulla præcedente infamia, nec parte op-
ponente non poterit iudex ex officio ſuo
inquirere de conditione teſtis contra Glo
ſa. & totam pene iuris prudentiam anti-
quam, & modernam.

Nota quòd perſeuerans in crimine
repellitur a teſtimonio. Abb. antiquus
hic, quem refert, & ſequitur dom. Anto.
ſentit quòd omne peccatum mortale ſuf
ficit, & iſto modo exponitur crimen, ideſt
peccatum ex iſto tex. & pro differentia in
ter crimen, & peccatum, & delictum, re-
mittit ſe ad gloſſ. in regula peccatum de
reg. iur. in 6. & eſt. Gloſſ. in l. 1. C. ſi ad-
uerſus delictum, & bonus tex. in ca. 1. vbi
dicitur quòd crimen eſt graue peccatum
accuſatione, & damnatione dignum. Ala.
&

& Vincen. in ca. ſuper eo. ſupra eod. cum quibus tranſit ibi Io. An. dicitur ꝙ crimen debet eſſe tale quòd a promotione remoueat, & cum eo non fuit diſpenſatum ad hanc opinionem vt non ſufficiat quodlibet crimen. tenuit Pau. Bononien. vt hic refert do. Ant. quem ſequitur ipſe met videtur autem inherere iſtis Ala. & Vincen. Faciat ſecundum eos quod tex. iſte facit mentionem de crimine, & non peccato. Item mendax qui eſt in peccato teſtificatur. cap. inquiſitioni. de accuſa. Ergo peccatum non repellit a teſtimonio. Reſpondet dom. Cardi. inſtan-
18 do circa hoc, tamē concludit quod† cum de iure ciuili teſtis non repellatur propter crimen, niſi ſit de eo damnatus d. c. ſuper eo. nec damnatus de quolibet crimine repellitur, ſed duntaxat qui damnatus in publico iudicio l. 3 §. lege. ff. eo. & 3. q. 3. §. lege in quo damnatus ſit infamis. l. infamem. ff. de publ. iudic. remanet ergo ius ciuile in aliud, vt non ſubſiſtat excepto de quolibet crimine niſi ſit tale quòd poſſet accuſatus damnari in iudicio publico. & aduerte quia hoc dictum ſentit Inno. & Lau. proſequitur. vult enim in effectu quod de crimine quod non irrogat infamiam non poſſit excipi contra nolentem accuſare vel teſtificare contra laicum. ſed contra clericum ſic, quia ſi crimen eſt tale quod impedit eum promoueri ad ſacerdotium non poſſit teſtificari, vel accuſare ſacerdotem. facit. cap. ipſi Apoſtoli 2. q. 7. & ſi iſta vera eſſent magis reſtrictio eſſet ſecundum do. Abb. ad iſtum tex.

Sed ipſe dicit ſe credere quòd de mente iuris fuit repellere quemlibet perſeuerantem in mortali peccato merito vt dicit Abb. antiquus, nam mortale peccatū poſſet dici crimen graue, cum non data ea pœnitentia Deus puniat mortaliter ęternali igne, vt in §. alias ea demum. & & §. criminis. 25. diſt. vbi peccatum mortale licet ſit de grauioribus, appellatur criminale. dicit enim quòd peccatum ueniale efficitur mortale ex conſuetudine, & continuatione, & idem dicit ſe credere, quod perſeuerantia in quocunque peccato excludit quem a promotione, argu.
19 ca. ſciendum 26. diſtin. † Eſt enim præſumptio cuiuſdam hæreſis perſeuerare in peccato mortali, habet enim ecclesia eū quaſi pro infideli, cum non velit acquieſcere præceptis eius. ar. ſciendū. 8. quæſt. 1. & 81. diſt. cap. ſi quis presbyter. Nam ſi veniale efficiatur mortale data in eo perſeuerantia; multo fortius mortale aggrabitur propter perſeuerantiam, & dicit hoc probari in d. cap. forus de verborum ſigni. vbi claré cognoſcitur innocentia & integritas vitæ. Nam dicit ibi tex. ſi bona vita defuerit in teſte fide carebit. non poteſt iuſtitia cum ſcelerato homine habere commertium. allegat etiam capitul. non poteſt. 2. q. 7. vbi dicit non poteſt homini fidelis eſſe qui Deo eſt infidelis, qđ cōtingit ex perſeuerantia in peccato mortali. Item de iure Canonico omne peccatum eſt publicum. not. Gloſſ. in c. 1. & 2. de collu. 2. queſt. 3. præuaricator. Si autem peccatum fuit momentaneum ex quo non perſeuerat in illo, ſatis poteſt dici quod ad hoc vt habeat locum. §. crimen non ſufficit quodcunque peccatum mortale, ſed debet eſſe de grauioribus: quia tex. in illo. §. referendo eum ad principium, loquitur quando fuit alias conuictus, confeſſus, vel impulſus, quia perſeuerabat in crimine. vbi autem non probatur perſeuerantia, non aggrauat peccatum in tantum. quinimo non admittitur nomen illius qui ſtatim ſurrexit vt in ca. ſpecies. de de pœniten. diſtin. 3. ſuper illo ver. ſi. in crimine poſita eſt Glo. illa Inno. Gloſ. tamen no. 2. q. 7. Ipſi Apoſtoli. ex quo quis incidit in peccatum mortale, non admittitur amplius in teſtem in cauſa criminali licet ſit emendatus. Et facit iſte tex. & forte hoc eſt verius ſecundum do. Abb. ſed primum æquius, & dicit hanc opin. ſentire Hoſti. ibi vbi dicit
20 quod† iuramentum temerarium repellit a teſtimonio ſi iurantem non pęnituit: tamen non eſt crimen publicum nec de grauioribus peccatis, vt colligitur ex tex. & Gloſſ. 27. q. 4. c. ſacramentum. Hoc etiam ſentit Innocen. in cap. intimauit ſupra eo. facit Gloſſ. in uca. alias. in compellendum

pellendum.6.q.1. & c illi qui cum c. præcedenti: Nam perſeuerantes in peccato mortali notantur infamia canonica, & repelli debent etiam ab accuſatione, vt in iuribus præallegat. Nec obſtat d. cap. Inquiſitio, quia ibi non eſt peccatum mortale, & iſtud eſt in odium ipſius teſtis, qui volebat ſe ſubtrahere a teſtimonio oſtendendo ſe falsè inimicum alterius partis. facit quod no. Inno. in d.c. intimauit. facit. ca. licet cauſam. ſupra titul. proximo, cũ ibi no. quod ille qui eſt leuis opinionis puta conſueuit dicere quotidie mendacia, licet nullum lædat, non admittitur in teſtem, vel ſaltem modica fides ei adhibetur. ergo repelli debet ille qui dicit mẽdacium cum iactura alterius, & perſeuerat in illo. Facit ad noſtrum propoſitum quod nota Gloſſ. in d.c. quod ipſi Apoſtoli. & textu. in c. infames. 7. q. 1 & c. cõſtitutus. 4. q. 6.

Et ideo concludit quod in foro canonico ſeruabitur iſta opinio tam cõtra clericos, quàm contra laicos. Sed in foro

21 ciuili ſeruabitur ius ciuile † cum Papa nõ intendat illud in ſuo foro corrigere, vt ſatis colligitur in d. cap ſuper eo. & doctrina Glo. in c. 2. de reg. iuris. libro 6. & c. 1. de præſcrip. & c. cùm eſſem. & c. relatum. & c. ſi hæredis. de teſta. vide per Gloſſ. in c. licet de voto. Nã princeps habilitare poteſt criminoſum ad teſtimonium. c. in ſidei fauorem de hæret. in 6. c. per tuas. de ſim. & c. tanta. eo. tit. nec habilitat quoad ſucceſsionem, quod tenet hic Vincen. & Spec. prope prin. 3. volu. 2. char. ver. quæritur vtrum Papa. Et ex iſtis infert do. Abb. quòd clericus cõcubinarius non poteſt eſſe teſtis, etiam in ciuili, cũ in eo concubinario ſit graue crimen. 22. diſt. c. nullus. & cap. præterea. & cap. accipimus. de æta. & qualita. & c. veſtra. & c. fina. de cohabi. cleri. & mulie. & idem dicit in laico. tamen per verbum fortè allegat tex. in c. venio. 30. qõ. 2. & ita reſidet tantus doctor, & eſt elegans concluſio præclaro & excelſo doctore digna. vt Mar. Cice. vtar verbis. & ſecundum Hoſti. ſeruetur iſta opinio in terris temporalibus ſubiectis eccleſiæ, vt eſt gloſ. quæ conſueuit reputari ſingu. in c. 2. de arbi. in 6. & ideò pulchrè dicit Bald. in l. 1. C. qui bo. ced. poſſ. quod ſtatutum editum in terris eccleſiæ recipit interpretationem à iure canonico, & non à iure ciuili. Facit quod ipſe voluit in l. ſi non dubium. C. de furtis. & l. ſi quando. C. de inoffi. teſtam.

Sed dom. Pet. de Anchara hic dicit, ꝙ

22 criminoſi, & in crimine perſeuerantes, repelluntur à teſtimonio in cauſa ciuili, & criminali, quod intelligit eſſe verum in crimine publico vel priuato ex quo condemnatus eſſet infamis. Vt in furto. vi bono. rap. & iniuriarum. & ſimilium. l. Athletas §. calumniator. § de his qui no. infa. ff. & ſubdit idem Io. An. in condemnato de crimine priuato. ex quo non irrogatur infamia: quia cùm non poſſit ſacerdotem accuſare, nec contra eum teſtificari quãuis contra laicum admitteretur. Idem refert Inno. dicere cùm excipitur de crimine: crimen eum infamat ſiue ſit condemnatus, ſiue non. Ange. verò in d. §. calumniator refert per illum text. dixiſſe. Innocen. in d.c. ſuper eo. quòd de iure ciuili criminoſus, ſecundum l. à teſtimonio nõ repellitur niſi poſtquam eſt de crimine condemnatus. & refert illuſtrem do. Iac. But. tenere idem, & idem tenet gloſſ. in l. 1. §. remouet. ff. de poſtul. quæ dicit quòd delinquens ante ſententiam non patitur aliquam pœnam & pro hoc dicit eſſe caſum in l. quod ad ſtatutum. ff. de pœnis.

Sed de iure canonico immediatè commiſſo maleficio repellitur à teſtimonio ſi poſt ſententiam repellendus veniret. Ratio differentiæ eſt, ſecundum eum, quia de iure ciuili infamis infamia facti non repellitur à teſtimonio, ſed de iure canonico, ſecus. allegat l. 1. ff. de his qui not. infam. vbi gloſſa ſing. hoc aſſeruit. etiam ſentit Angel. quod de iure canonico omne crimen repellit à teſtimonio.

23 Circa hoc † videnda ſunt duo ſatis appenſatè, primum ſi de iure ciuili ad hoc vt aliquis repellatur ab accuſatione, ſiue teſtimonio requiratur quod ſit de crimine conuictus, & condemnatus.

Secundò, eſt videndum vtrum omne peccatum mortale data in eo perſeuerantia

tia repellit à teſtimonio. Circa primum videtur quod debeat conuinci.& cōdemnati. hoc dicit gloſſ. ordinaria in cap.ſuper eod. de præſcript.& in cap.1.infra de exceptionibus,& mouetur ipſe per dictū §. calumniator, & per tex.in l.3.§. lege. ff.eodem.canonizata. 3. qō.3.§. lege. & probatur in tex.rotundo.in l.quod ad ſtatutum. in verſi.ſolo ſententia non genus criminis expectatis. & l. qui iudicio.in verſi.calumniatur. ff.de accuſatio.& l.2. in verſic.neque cuiuſcunque notari bona antequam de eo Romæ pronunciatum ſit. ff.de bonis eorum.l.eius qui delatorem.in verſ.oportet conſtare prius. & de crimine pronunciare. ff.de iure fiſci. & l. eadē. ver. damnatus teſtis publicè dicere prohiberetur. ff. ad legem Iuliam repetun.& l.quæſitum. in verbo damnati teſtes dicere prohibentur. Et facit lex.prima. ff.de his qui notantur infa.& text. in l.cum ancillis. C.de inceſt.nupt. & ibi
24 Bald.colligit quod † regulariter criminis pœna inquirit iudicis ſententiam. Facit quod not.Barto.in l. ſtipulatiō. §. habet autem.ff.de operis noui nun.& gloſſ. in l.ſed & ſi poſſeſſori. §.ſed cum hæreditas.ff.de iureiuran.& tex.in l.ignotū ff. de his quæ in fraud.cre.l.exitus.ff.de acquiren. poſſeſsio.l.interdicti. de interdictis. l.per tutores a patrono.ff de confirma.tuto.l.ſed à Diuo Pio. §.ſi in venditione ſecundum vnum intellectum. ff.de rei vendicat.l. fin.§. ſi cum Seio.ff.ſi certum peta.l.non intantum.§.ſenatus.ff.de fideicommiſ.& quod not.in cap cum ſecundum leges.de here.in 6.Et illud tenet do.Card.hic,& Iaco.Butrig.& Angel. in d.§.Calumniator. Et iſta eſt communis ſententia omnium ſcribētium loco & opinione probatbata. Sed contra iſtam opinionem videtur quòd ſufficiat quòd ſit conuictus,& ad hoc allego Glo.ſingu. in d.l.qui iudicio.in gl.iudicatus quæ ſupplet vel conuictus: Vnde ſicut repellitur ſi eſt iudicatus, ſic repellitur ſi eſt conuictus, & mouetur illa gloſſa ad ſic dicendum per tertium.in l.3.ff.eo. §.l. & ſi dicatur amice, lex quæ iudicio loquitur eo caſu,quo quis accipit pecuniam, vt accuſaret, vel non accuſaret, etiam loquitur in accuſatore. & §.legis.loquitur in teſte: ergo de vno non infertur ad aliud.Gloſſ. ibi valde ſingularis reſpondet, quòd eadem æquitas eſt in repellendo accuſatorem, quæ eſt illa repellendo teſtem, & concludit, quòd illamet eadem exceptiore pellit accuſatorem ab accuſatio. e-
25 tiam concludit quòd † ad repellendum teſtem vel accuſatorem ſufficit quòd ſint conuicti de crimine quod efficerentur infames,& ibi Bartolus dicit illam Glo. Optimè dicere & eam ſequitur Ang. & ſentit Gloſ.ibi expreſsè quod dictus.§. l.habeat locum in conuicto ſolum.& per conſequens videtur quo Bald. cum reuerentia ſua dixerim, non ponderauerit ſufficientem. d. §. lege. quem allegauit in d. c.ſuper eo.& d.c.primo.

Secvndo hoc probat text. rotundus.in l.accuſatio. in uer.damnari ratione conuictus. poſtea ex l. non accuſat.ff. de præuaricat. vbi præuaricator efficitur infamis,vt d.l. Athletas.§. præuaricator. & tamen ſufficit quòd ſit conuictus, vt repellatur ab accuſatione. concluſio ergo cōis non eſt vera:& idem dicēdum eſt in teſte.ſufficit ergo quod ſit conuictus.

Tertiò eſt text.clarus. 4.q.3.§.l. Iulia. verſi. qui ob teſtimonium dicendum pecuniam accepiſſe iudicatur, vel conuictus erit: & ſi dicatur quod principium illud § requirit condemnationem: vt patet in verſic. Iudicio publico condemnatus in hoc fuit deceptus Bartol.quia illud principium debet intelligi,ſecundum finem. argu.l.qui filium.§. Sabinus. ff.ad Treb.

Quartò, allego Gloſſ.in d.§.lege.4.queſtio.3.quæ dicit ſecundum legem repellitur criminoſus & ſi nondum ſit lata ſententia contra eum, & ſic ſufficit eum eſſe conuictum. Et Gloſſ. Accur. in d. l.3.§. lege.in verſicul.conuictus ſuppet,ſcilicet, per ſuam confeſsionem tantum ſe ipſum condemnauit. Et ad iura in contrarium ſupra allega.reſponde quod ſunt intelligenda, ſecundum d.l.accuſatorem.& ſic ſufficit, quòd ſit conuictus tantùm cū dicitur, quod requiritur ſententia ſupplens vel æquipollens. Et ideo dixit Bal.

26 in l. 1. C. de delict. defunc. quod † ſi reus accuſatus poſt cōfeſsionem criminis mortuus eſt, bona confiſcantur: & ſi opponatur quòd requiritur ſententia, reſpondet quòd ſufficit æquipollens. ad hoc facit l. fin. C. quib. mod. infa. irroga. in verſi. conuictus. vbi eſt caſus qui ſufficit eſſe conuictus. licet Gloſſ. ibi ſuppleat, & condemnatus quod non eſt neceſſaria illa suppletio. Nec obſtat cùm allegantur iura ſuper illa pronunciatione: quia ſatis eſt qđ appareat ex actibus, vt eſt Gloſſ. ſing. in l. ſancimus. ad Treb. & cum ea tranſit ibi Bartol. & Ioan. de Imol. in d. l. ſtipulatio. §. habet. & Bald. in l. 1. C. de delict. defunc. Nec obſtat Gloſſ. in l. ſed ſi poſſeſſori. §. Sed cum de hæreditate quia ibi loquitur in ſimplici probatione, ex qua nō oritur actio. & quod not. Bald. in l. Tutores. §. à patruo. Item quia dicta iura loquuntur in aliquo caſu. Iſte intellectus eſt capiendus quia per illum ius canonicum concordat cum iure ciuili, quod eſt faciendum. c. cùm expediat. de elec. lib. 6. l. 1. C. de inoffic. dona. & ex iſtis elicio talem concluſionem, quòd tam de iure ciuili, quàm de iure canonico ſufficit criminoſum eſſe conuictum, vt à teſtimonio ferendo repellatur: & ex hoc ſequitur declaratio primæ concluſionis, quod teſtificatio facta à criminoſo eſt ipſo iure nulla fuerit de crimine damnatus, vel cōuictus, & pro eius ſuſtentatione, dico ſore meliorem text. de corpore iuris. in ca. conſtituti. 3. q. 6. in verſi. nullatenus ad accuſationem vel teſtificationem ſunt admittendi coniuncta Gl. in auc. Si qua mulier. C. ad Velleia. quæ dicit, ꝙ dictio nullatenus inficit actum ipſo iure. de qua Gl. fecit feſtum do. Card. in c. ſuper literis. de reſcript. & hæc ſufficiant de primo.

27 CIRCA ſecundum † an ſufficiat qđcunque peccatum mortale data in eo perſeuerantia. & animoſè, & intrepidè teneo de iure forte iſtum text. habere locum in quocunque peccato mortali data perſeuerantia. hoc determinat Gloſſ. in l. fin. C. ex quib. cau. infa. irro. & licet. §. lege. qui quærit an homicidæ, qui ſunt in peccato mortali repellantur à teſtimonio merè, & decidit quòd non. ergo admittitur, ſecundum eum, allegat l. 1. ff. eodem. facit Gloſſ. in cap. 1. ſupra eod. vbi qui non reperitur prohibitus teſtificari uidetur ſibi permiſſum. facit in ſimili Gloſſ. in c. 1. de coniug. lepro. & text. in c. cum apud de ſpon. & in c. 1. de procu. & Gloſſ. in c. inter corporalia. de tranſlat. prælat. & text. in c. 1. de ſupp. negli. prælat. in 6. & in ca. cū R. canonicus de off. deleg. cū ſimilib. Secundo dico per hoc fore caſum in ca. ſuſpectus. 3. q. 6. in ver. qui non ſunt bonæ conuerſationis. Et ſi aliquis perſeuerat in peccato mortali planum eſt, quòd non eſt bonæ conuerſationis: & plus probat mirabiliter ille text. quòd de facili, & frequenter litigantes repelluntur à teſtimonio quem tex. Lud. Roma. viſus eſt allegare pro ſingu. in ſuis notabilibus. & vide alium in ca. nullus. in verbo, frequenter litigātes. 3. q. 5. Tertiò, hoc probo per fundamenta ciuilia, & hoc per text. in l.

28 omnis. in verſicu. damus † omnes qui ſe læſos exiſtimant contra delatores ſeueritatem iudici implorare ferro diſtricto. & Gloſſ. ibi diſponit. i. accuſando, facienđo eos puniri diſtrictè cum ferro, vt dicunt. Nam idem dicunt in clerico Dioceſano, caput & lingua enim amputatur: & ibi etiam dicit Gloſ. quod habet hoc locum, quando ex conſuetu. delatione hoc facit. C. de nota. lib. 10. vbi eſt caſus aureus, quòd delator calumnioſus punitur extraordinariè. Sed ſi conſueuit ſæpè illud crimen facere, punitur pœna capitis: quia amputatur ſibi lingua, & caput, & ibi dicit. Bart. ſe vidiſſe in quæſtione facti ſeruari quidam veniebat puniendus pœna capitis, & linguæ: quòd prius fuit ſibi amputata lingua, & deinde caput: & ita ſibi ſequitur Bald. in l. Gallus. §. primo. ff. de libe. & poſthu. & determinauit quòd ſi inſtituitur filius cum nepotibus, primo inſtituitur filius, deinde nepotes ordine ſucceſſorio, & de hoc alle. Glo. in d. l. omnes. Quod tene menti.

ECCE nunc qualiter crimen dignum capite efficitur capitale propter conſuetudinem, ita dicamus in peccato mortali data perſeuerantia efficitur capitale, &

per

per conſequens repellitur a teſtimonio
ferendo.faciat l.j.in verſi.capitali pericu
lo cupiditas eius eſt admonenda atque
prohibenda ſi in ſceleribus perſeuerant,
& ibi in glo.exponit ſæpius faciendo alle
gat.l.3.in fi.C.de epiſco. audien. alias ſi
ſemel exoritur punietur. Ita inquit ibi
Gloſſ.deſuper Accur.ergo facit elegans
& ſingulare dictum Bal. in l. apud anti-
quos C.de fur.vbi dicit dapifer hodie fu
ratus eſt vnam rem utilem,cras aliam,&
ita multis vicibus unam rem vilem, qđ
poterit puniri de furto. allegat. Nicola.
de Matta.Ioan.& Goffre. & mouentur
arg.l.3. C.de epiſcop. audien.Facit text.
valde ſingu.quem ibi valde not.Guil. de
Cugn.& Bal.in d.l.3. ad finem de epi-
ſco.audien.vbi iura voléria quem excar
29 cerari propter reuerentiam ſancti † ſic
non habet locum exarceratio ex iterato
delicto propter quod alias fuit in carce-
re,& poſtea notatus, quod eſt perpetuo
notandum pro conſuetudine ferrarienſi,
quæ couſueuit in die beati Georgij ex car
cerare,& liberare condemnan. ad mor-
tem. Facit quod no. Bartol.in l. Illici-
tas.§.quod illicitè ff.de publi.iudi.& l. ſi
diutino.ff.de pœ.vbi delicta monumen-
tanea reſtaurata aggrauant delinquenté
ut acrius puniatur l maritale, & l. moti-
uum.§.ſex menſium.ff.de adulterij.l.ca-
pitalium § ſolent.§.famoſos.ff.de pœn.l.
j.ff.de abige.l.ſi adulterium cum inceſtu
§.2 ff.de adulte.l.curiales.C.de decur. l.
10.etiam videtur ex iſtis quod peccatum
mortale continuatum multo magis de-
bet aggrauari ad expellendum a teſtimo
nio.ſi crimen nõ capitale reiteratum du-
cat ad mortem. Et per hoc ſi vera con-
cluſio Abb.antiqui & ſequentiũ,& Abb.
Moderni,& omnia iſta faciunt ad oſten-
dendum quòd perſeuerans in peccato,
mortali repellitur a teſtimonio, ſed quo
ad iſtum text.Verum iſte text.probat for
maliter concluſionem eorum circa hoc
non reperio eos laboraſſe, & videtur
quod nullo modo probet quod pecca-
tum mortale data in eo perſeuerãtia in-
ducat ad baratrum:id eſt ad infernum §:
crimi.nis 25.diſtin.& ſic efficitur crimi-
nale peccatum per illam continuationẽ
ut iam dictum eſt per eos ſi iſte tex. re-
quirit duo quòd ſit peccatum morta-
le,& detur perſeuerantia in eo. ergo ſe-
quitur quod non loquitur in peccato
mortali, & per iſtũ intellectum remane-
bit ius ciuile ſaluũ,& non correctum, Vt
uoluit domi. Cardin. & in iudicio meo,
eſt motiuum difficile, Sed illo non ob-
ſtante contraria concluſio videtur ſu-
ſtentabilior videlicet quòd iſte tex.com-
prehendat peccatum mortale data per-
ſeuerantia,& ad hoc oſtendendum indu-
co id quod Archidi.venit in mentem in
c.infamis 6.q.1.vbi alle. Azo. dicentem
quod quodlibet peccatum mortale dici-
tur capitale largo, modo quia diffotmat
caput,id eſt mentem hominis, quia ca-
put,mens dicitur.c.vnico de ſacra vnctio

SECVNDO conſidero tex.in c.crimi
30 nis 25.diſt.quia † appellatione criminis
latè patet quod complectitur omne pec-
catum quod ex deliberatione procedit.

Tertiò pondera not. expreſse in iſto
text. videlicet ſi perſeueret in crimine,
procedet pariter omni peccato mortali,
quia per eſſuefactionem, & perſeueran-
tiam efficitur graue.nunc arguo ſic for-
maliter quoties duo ſic ſe habẽt quòd
vnum lato ſumpto vocabulo venit ap-
pellatione alterius,& eadem.ratio eſt in
vtroque,& eſt expreſſa ratio in l.rũc exo
rbitans loquens in vno uerificatur in re-
liquo.Iſta eſt elegans & ſolemnis doctri-
na,quæ colligitur ex tribus Gloſſ.adinui
cem iunctis,quæ ſunt ſecundũm doc. in
locis ſuis ſing.uidelicet in cle.j. & clem.
auditor de reſcrip.& cle.j.de elec.ſed la-
to ſumpto vocabulo appellatione crimi-
nis venit peccatum mortale.quoniam ue
nit appellatione criminis capitalis, & eſt
eadem ratio data perſeuerantia in crimi-
ne capitali.quæ eſt in crimine, & eſt ex-
preſſe in hoc.c.ergo ſequitur maior, qđ
iſte tex.in mortali peccato habet locum
data perſeuerantia. Præterea hoc oſtẽ
do ſtricta ratione,quia aut dicimus. tex.
iſtum loqui de crimine capitali, & de
hoc non erit dubitatio aliqua, vt appa-
ret in iuribus ſuprà allegatis.quia ſuffi-

cit

ſufficit, quod quis ſit conuictus de crimine, vt dictum fuit heri. alias de vento ſeruiret nobis decretalis iſta quod non eſt dicendũ. l. quod Labeo. ff. de Carb. edi. ca. cum iureperitus. ff. de offi. delega. nec ponderaſſet tex. iſte perſeuerantiam quia continuatum efficitur grauius, de quo dicit Apoſtolus, Purgare non poterit, ſed æterna illum flamma ſine ullo remedio cruciabit, vt eſt tex. in d. §. alias ea demũ. 25. diſt. & per hoc, reſponſum eſt ad argum. in contrario, ſcilicet, per me formatum: quia immò tale peccatum eſt criminale, vt dixi etiam aperto ore, iſte tex. probat concluſionem elegantem Abba. & ſequentium.

31 POSSET † nihilominus dari concordia & erit noua & ſingularis hoc modo. Aut quis eſt in peccato mortali notoriè, & in eo perſeuerat, & tunc fit vera opi. Alani. & dom. Anto. Paul & ſequentium. & ad hoc dicendum moueor ex Gloſſ. elegantiſsi. 2. qõ. 7. quæ dicit quòd ſi agitur ciuiliter, & peccatum mortale eſt occultum, non obeſt ſibi illud peccatum: quia præſumitur quod egerit pœnitentiam. quia occulta in mitiorem partem interpretantur. Aut eſt magnum & notorium, & tunc nõ poteſt teſtificari: quia præſumitur non feciſſe pęnitentiam, niſi probet ſe egiſſe pœnitentiam: niſi eſſet tale crimen quod poſt pęnitentiam irrogaret infamiam. 3. qõ. 7. §. priore. & per elegantem dictum Bart. in commento l. 1. C. de ſac. ſan. ec. in 6. col. in ver. Quæro. vbi dicit quod ſi conſtet aliquem notoriè deceſsiſſe in peccato mortali: puta interfectus fuit in furto, vel ſeipſum occidit, vel alia ſimilia, quòd relicta ad pias cauſas non ſunt ſumenda, nec per eccleſiam acceptanda, allegat c. quia in omnibus de vſur. non in eorum relictis eſt locus priuilegiis indultis à lege ad pias cauſas, vt in auctẽ. ſimiliter. C. ad leg. fal. & l. 1. C. de ſac. ſanc. eccleſi. Ex iſtis infertur quòd exiſtens in peccato mortali notoriè data, perſeuerantia repellitur à teſtimonio: ſecus, ſi eſt occultum. Secunda concluſio, quòd iſtud. c. loquens de crimine data perſeuerantia comprehendit peccatum mortale continuatum, & pro iſto dicto adduco Barto. C. de ſac. ſan. eccle. in l. 1. Vide Petr. de Ancha. & Ioã. de Imo. & ibi dixit in ca. filius. de teſtament.

32 SED vtilis † & quotidiana dubitatio ſe in medium offert qualiter concipitur exceptio criminis, aut infamiæ contra teſtem, & eſt expediens & neceſſaria pro declaratione illius text. & reperio Barto. in l. 1. C. de teſtamẽ. vbi per illum text. in verſic. liberorum loco habiti ſunt, dicit, quòd inepta eſt iſta exceptio oppono contra teſtem, talis non poteſt eſſe teſtis. aut iudex eo quia infamis, & ſeruus, niſi dicatur & ita communiter habetur & reputatur: Vnde illa exceptio eſſet inepta, & per iudicem poſſet repelli. argu. l. 1. §. Labeo. ff. de flumi. & cle. cõſtitutionem. de conſtit. & ita pleniſsimè dicit Bartol. in d. l. 1. & l. ſi arbiter. C. de ſent. & interlo. omn. iud. & in l. ad teſtium conditionem. ff. de teſta. facit notabile dictum Ange. in conſilio primo. Vbi quidam domeſticus fuit productus in teſtem, fuit oppoſita exceptio contra eum. iſte non eſt omni exceptione maior. quia domeſticus conſuluit ibi Angel. quòd talis exceptio fuit inepta: quia verum eſt denotat præſens tempus. l. cùm ſtipulauit. & l. ſi à colono. ff. de verbo. obligat. non autem ſi oppoſuit quòd tẽpore diſpoſitionis & iuramenti non erat omni exceptione maior & tamen antea fuit. Vnde dicta exceptio ineptè eſt oppoſita: quia conditio teſtis inſpicitur tempore iuramenti, vt in d. l. 1. C. de teſtam. & in d. l. ſi arbiter. Alia autem extranea anteriora vel poſteriora non conſiderantur, vt in dictis iuribus. Et ſic tanquam inepta eſt reiicienda. alleg. d. §. Labeo. & hoc erit vtile ad multa ſi quis opponit, quòd ſit famulus producentis excipit ineptè: quia debet opponere, ꝙ tempore iuramenti, & teſtificationis erat famulus illius: Bald, verò in d. l. 1. pone inquit obiicitur teſti infamia. ille q. etiam obiicit non dicit quòd publicè habetur pro infame, an iſta exceptio ſit aptè appoſita, & reprehendi doctrinam
33 Bartoli, & concludit † aut exprimuntur cauſæ infamiæ ſpecialiter: & tũc eſt actis

appo-

oppoſita.alleg.c.præſentium de teſti in 6.
nec eſt neceſſe dicere ꝙ habeatur pro in
fami: quia præſumitur ex quod debebat
habere.ſi aũt opponitur exceptio infamię
ſine cauſa: & tunc ſi opponitur in genere
eſt inepta oppoſitio: quia vbi obiicitur
de crimine,non ſufficit obiicere in gene-
re,& ita ibi reſidet tantus doctor. Ludo.
Roma.in d.l.1.dicit dictum Bal.non ha-
bere ſaporem iuris. ex eo quia exceptio
infamiæ oppoſita contra teſtem ad hoc
ꝙ procedat neceſſe eſt qualitatem crimi
nis ex quo reſultat infamia ſigillatim in
exceptione exprimi,& dicit eſſe tex.in d.
c.præſentium bene feciſſet allegare §.te-
ſtes.in illo c. & ideo damnato iſto dicto
Bald.reprehendit.Bar.& in hoc cùm ſua
reuerentia eſt merus relator. refert enim
deciſionem excelſi doctoris Franciſci de
Rampo.Bononien.qui dicit contra Bar.
in d.l.1.

Sed mirum eſt de dicto Ludo.quia nõ
refert Ioan.And.de Nicola.in l.teſtium,
§.conditione.ff.de teſta. ibi tenet contra
Bart.& allegat deciſionem do. Franc. &
ibi concludit quòd illa exceptio ſatis vi-
detur aptè oppoſita. concludit enim re-
gularem.l.diſpoſitionem per id quod no
tatur in cle.ſi.de reſcrip.& l.omnis.§.Lu
cius.ff.de his quæ in frau.credi.Vbi ſuffi
cit quòd acta concludant præſumptiuè,
ita & exceptio ſingularis l. diſpoſitio eſt
quòd ſeruus nõ poteſt eſſe teſtis in teſta-
mento. Vt l.qui teſtamẽta §.ſeruus.ideo
talis exceptio videtur apta: nam eo ipſo
quod oppono quòd eſt ſeruus exceptio
concludit præſumptiuè quod pro ſeruo
habitus erat,& in uim replicationis poſ-
ſit per partem aduerſam dici ꝙ licet fue
rit ſeruus,tamen communi opinione re
putabatur liber.allegat prȩfatum dictum
dom. Franc.in d.l.1. Qui dicebat quòd
illa verba liberorum loco habiti ſunt,nõ
erant per viam exceptionis, ſed replica-
tionis;quia agebatur contra venientes ab
inteſtato, qui excipiebant ꝙ communi
opinione reputabantur liberi pondera
Gloſſ.in l.j.in pulchro.verſ.ex adulterio.
de liber. & poſthum. quæ dicit hoc in
genere ibi contra ſtetit in ſpecie: quia ta-
lem hominem occidit. & ibi Bald.dicit il-
34 lam gloſſ.notandum † ꝙ quandoq; ali-
cui obiicitur homicidium in genere, &
quandoque in ſpecie. Nam ſemper ad re
pellendum teſtem debet obiici in ſpecie
exceptio criminis. allegat d.c. præſentiũ.
benefacit.§.teſtis.

Pondera quia ille text.ſi ſubtili-
ter ponderetur probat contrarium: Nã
ibi tempore quo fuit oppoſita exceptio
criminum contra teſtem, fuit oppoſita
in genere,non in ſpecie,mandauit poſtea
Papa delegato ad capiendũ teſtes, quòd
compelleret ad exprimendum crimina
ſigillatim & ſuper hoc interrogaret te-
ſtes diligenter. ergo ſi illa exceptio fuiſ-
ſet inepta,non mandaſſet Papa ꝙ illa ſpe
cialis ſpecificatio fieret quia exceptio ine
ptè propoſita eſt repellenda; ſicut accu-
ſatio inepta repellitur, vt d.§. Labeo.&
d.clemen. conſtitutionem. Ita reperio
Ang. in noſtris terminis dicere in l.ſi li-
bellorum.ff.de accuſat. & dicit ꝙ pridie
fuit ita iudicatum eo exiſtente aduoca-
to. ſed mirum eſt ꝙ non allegauerit Ioã.
An.in d.c.præſentium,vbi dicit ꝙ aper-
tè probat ille tex.quòd exceptio ſine ta-
li ſpecificatione non recipitur: Eſt tamen
verum ꝙ poteſt tempore quo recipiun-
tur teſtes ad probandum exceptionẽ cri
minis,peti quod deberet fieri ſpecifica-
tio non facta ante talem exceptionẽ pro
poſitam. Quicquid ergo dixerint tot il-
luſtres viri videtur tenendum ꝙ exce-
ptio criminis facta in genere ſine aliqua
ſpecificatione eſt admittenda. ante verò
receptionem teſtium eſt facienda ſpecifi
catio. nec glo.in d.l.3.in prin. Loquitur
de ſpecificatione oppoſita contra teſtem.
& iſtam concluſionem menti commen-
da perpetuo.

Aliud autem ſi teſtis ante oppoſitionẽ
reputatur infamis,& criminoſus,& re ve
ra non eſt, & fuit productis in teſtem.
An valeat ſua teſtificato Bal.in l.2. C.de
ſenten. & interlocuto. omni. iudic. dicit
35 † ꝙ ſi aliquis communiter reputatur ex-
communicatus,tamen geſta per eum va
lent,& tenent,& allegat gloſſ. ſecundum
eum ſing.in d.l.cum lege.ff.de teſtamen.

Tu

Tu pondera quia licet acta valeant, interim actus non erit in obſeruãtia: Et moueor per gloſ. ſingu. Ioan. Theutonici. 27. quæſtio. 2. Agathoſa eius alias in ſumma: quæ dicit, quòd ſententia lata ab occulto excommunicato eſt nulla, ſed interim ſeruatur. licet Innocent. in capit. ſi vere de ſent. excom. dixerit ꝙ tenebat & habetur in c. ad probandum. de re iudic. de quo dicit, vt hic per doctor. & dicit Ioannes de Imola in d. l. cum lege. & pro illa Gloſſ. inducit quod infamia repellit à teſtimonio, dummodo ſit notorium, ꝙ ille ſit infamis. quod procedit in teſtimonio extraiudiciali: ſecus, in teſtimonio iudiciali, & dicit illam Gloſſ. ſingu. & vnicam. benefacit iſte tex. Aliud autem, ſi teſtis criminoſus, & alij fide digni inducerentur confirmantes dictum eius, an credetur dicto ſuo? Reperio text. valdè not. in l. ex argentariis. §. ſed ſi omnis. verſic. quid enim, cui mulieres, & deploratis vnus elideritur ff. de eden. & per illum tex. conſuluit Ange. in conſiliis ſuis conſilio primo: opponebatur contra teſtem quòd erat domeſticus, & nihilominus ſi dictum erat confirmatum per alios teſtes, ꝙ valeat dictũ illius domeſtici. Et Bald. ibi in l. præſcriptione. §. ſi contra ius. in 18. col. ibi quinto quæritur, vbi dicit, quòd exceptio contra vnum teſtem, in quo non pendet ſubſtantia probationis, quod eſt probatum per plures alios non impedit reliquũ ꝓceſſum ordinarij vel delegati iudicis. alleg. Inno. in ca. ſuper eo. el primo de offi. deleg. Ang. in d. l. ſi quis ex argentariis. limitat hoc niſi deploratio ſit talis quòd eum à teſtimonio repellat. l. maritus. ff. de quæſtionibus.

36 NAM ſocietas† idonei teſtis ſupra cumulata non propterea reddit eum habilem, & dicit caſum eſſe not. in l. 1. C. de teſta. & ideo dicit Bald. in d. l. ſi quis ex argentariis. ꝙ ſi quis eſt infamis infamia facti procedit ille tex. ſecus, ſi eſt infamis infamia iuris: quia talis eum non repellit, & ius nulla eſſet fides. & ſic non poſſet ſuppleri quod non eſſet. ſed an eo caſu quo opponitur exceptio contra teſtem in ſpecie requiratur, quòd opponatur locus & tempus commiſſi criminis. Bart. in l. 1. ff. de doli except. in 3. col. in verſi. Quæro pone, quòd aliquis a excipiendo oppone crimen, ꝙ occidiſti hominem, & commiſiſti falſum, an debet poni locus & tempus, ſecũdum diſpoſitionem legis libellorum, & dicit ſe non habere expreſſum hoc de iure ciuili, niſi per rationem illius l. ſed de iure canonico dicit eſſe tex. in d. cap: præſentium. de teſtib. in 6. & in capit. vt circa. de electio. Salice. in l. Aerox. ff. de iniur. dicit quòd cap. præſentium non probat doctrinam. Barto. Ange. in d. l. libellorum dicit, quòd interdũ opponitur exceptio criminis ad punitionem. exemplum cum excipitur de crimine contra prælatum, tunc ad inſtar accuſatoris debent inſeri locus, & tempus. allegat d. c. vt circa, & cle. conſtitutionem de iure ciuili videtur oppoſitum in auctent. quomodo opor. epiſc. §. ſi quis autem vbi dicit illum text. ſupplendum eſſe per iſtam decre. Si autem excipitur de repulſando teſtem, tunc non eſt neceſſe opponere locum & tempus, & dicit eſſe caſum in d. capitu. præſentium, & inducit illum tex. vt ſuperius induxi refert ita fuiſſe iudicatum eo aduocante. Sed dominus Cardinal. in dicta clement. conſtitutionem. §. tertium. refert Innocẽt. & latius Archidia. in d. c. præſentium. dicere quòd requiritur ſpecificatio criminũ, & loci & temporis, quomodo opponitur cõtra teſtem, & ſic idem erit in exceptione quod in accuſatione. de pœn. diſtinc. 5. c. Conſideret. & c. qualiter. 2. de accuſatio. & c. conſtitutionem. de ſentent. excom. in 6. poſtea opponit de c. præſentium. §. teſtes. Vbi apparet quòd crimina fuerũt oppoſita ſine ſpecificatione. ſed Papa mandauit poſtea ꝙ fieret ſpecificatio ergo deputato ad recipiendum teſtes. ergo non potuit fieri oppoſitio criminum ſine ſpecificatione. Et Ioannes Andr. ibi dicit,
37 quòd ille text. nõ probat quod† exceptio criminum fieri debeat cum ſpecificatione. dicit tamen Paul.: ꝙ ille cui datus eſt terminus ad opponendum crimina, vel defectus ſatiſfacit termino ea indeterminatè ponendo: & ſi declarando petatur, poterit declarari poſt terminum: quia

O qui

qui declarat nihil de nouo addit.l.hære-des palam §.ſed ſi vero ff.de teſta. & cleſ. 1.de ſum.Trin. & fide Catholi. dicit tam ſap.in d.c.præſentiũ. quòd talis exceptio efficaciter non dicitur donec fiat ſpecificatio,cum illa requiratur ante teſtium receptionem,ibi etiam ex futuro euentu exceptio talis conceptionis eſt ergo,quòd a principio fieri debeat & ſi poſtea ante receptionem teſtium ſuper ea. Idem tenet Paul.in d.c.præſentium.& refert ita fuiſſe conſultum per Guido.epiſcopum Cardi. & idem dicit Stephanus prouincialis ſeruari in Curia Romana, ſecundum qđ refert Pau.& refert & ſequitur Domi. in d.c.præſentium.

Et ex iſtis elicitur cõcluſio ſi exceptio criminis oppoſita teſti in genere non facta ſpecificatione, nec criminis in ſpecie, nec loci,nec temporis nõ eſt per iudicem condemnanda immo recipiẽda. licet Bal. in auctent.ſi dicatur.C.eod.ad finem,dicat quòd non opponitur criminoſitas teſti vbi debet opponi in genere: ſed debet crimina ſpecificari cum inſcriptione temporis, & loci.allegat d.capit.præſentium. & hoc tenuit in l.3.§.1.ff.eod.& idem fir. mat Salice.in d.auct.ſi dicatur. & in d. §. 1.poſt Barto.

38 VTRVM † Papa poſſet diſpenſare vel ſtatuere quòd periurus, vel criminoſus, vel exiſtens in peccato mortali non repellatur à teſtimonio ferendo. Vincent.hic quem communiter ſequuntur Doct. dicit,quòd ſic,& allegat cap.cum I. & A.de re iud.& cap.accuſatus.§.licet.de hære.in 6. ſicut diſpenſat in ordine cum eodem. cap.cùm dilectus.de temp.ordinan. ſicut legitimat ad ſucceſsionem, & admittitur, vt in c.per venerabilem.qui filij ſint legi. & idem tenet Spec.in titu.de teſte. in §.j. verſicu quæritur verum Papa:& dicit hoc domi.Anto. ſe putare verum etiam in laicum per c.cum ſit generale.de foro com. Sequitur hanc doctri.dom.Abb.qui allegabat.c.in fidei fauorem.de hære.in 6. & c.per tuas. de Simo.& ſequitur hic domi. Pet.qui allegat no.in c.quicunque.6.q.1. ſequitur domi.Anto.in c.accuſatus. §.licet.& ad hoc alleg. Archi.in cap.paruuli. 22.q.5.& ibi Archi.alleg. Vincen hic,qui in hac opi.vſus eſt verbo credo.

Tu adde ad hanc doctrinam Bal. in auſten.ſi dicatur ad fin.in verſicu. quæritur hic ſtatuto cauetur, q teſtes ſuper adulterio recipiantur infamia non obſtante:ſimmo certum eſt ſecundum eum , quòd nõ eſt adulterium niſi præſupponamus matrimonium,nunquid infamis admittetur ad probãdum matrimonium vigore præfati ſtatuti, & refert eleganter dicens qđ non : quia licet requiratur matrimoniũ: tamen in matrimonio non conſiſtit crimen. Ita dixit in ſimili.Barto.in l.inquiſitionibus.ff.ad leg. Iul. Maieſt. An admittuntur ad probandum crimen læſæ maieſtatis an admittuntur ad probandum adminicula. Pone exemplum,volo probare quòd rector prouinciæ ſucceſſorem venientem admittere noluit,certè admittetur teſtis infamis, quod noluit admittere ſucceſſorem.

39 † Sed ad probandum quòd ille qui venit erat legitimus ſucceſſor non admittetur,quia admitteretur ſolum ad probandum quæ ſunt delicti:non autem ad probandum quæ ſunt adminicula delicti, de quo dicit eſſe text.in d.ca.per tuas.el primo.de Simon. quem dicit eſſe perpetuò notandum. Et facit pro eleganti dicto eiuſdem Bart.in l.ſolent.ff.de ali.& cibar. lega . Vbi dicit ſtatuto cauetur,quòd de damno dato ſtetur ſententiæ domini , vt licet fieret iuramentum ſuper damno,nõ ſtatur illi iuramento: Sed oportet dominum plenè probare.argu.l. Diuus Traianus.ff. de teſta. mili.refert idẽ.& ſequitur Bal.in l. 1.C.de iureiuran.facit quod ipſe Bald.not.in l.præſcriptione. & l.eod. C.ſi contra ius vel vtil.pub.Et ex iſtis eliciuntur tria.

Primum quod ſtatutum poteſt habilitare infamem, & criminoſum ad teſtificandum,vt ſentit Bald.in d.auctent.ſi dicatur.

Secundum eſt, quod Papa poteſt habilitare teſtes criminoſos, & periuros ad teſtimonium ferendum.

Tertium eſt,quòd militares teſtes criminoſos ſuper crimen non videtur habilita-

bilitate ſuper adminiculis criminibus; & ſunt quæſtiones pulchræ, & in iſta materia elegantes.

Opponitur ad primum ſemper reuerentia Bald. ſalua quòd non ſit bona concluſion & ad hoc allego bonum text. quem nouiſſimus conſidero in cap. Conſtantinus. 3. q. j. in §. criminoſi periuri ſimiles quæ eorum nullatenus. Nam ver-
40 bum nullatenus † videtur auferre poteſtatem inferioribus diſpenſandi, vel ſtatuendi contrarium, & ad hoc allego Glo. ſingu. in clemen. hi qui de ætate & quali. quæ dicit quòd per illa verba, & ſimilia importatur quòd poteſtas diſpēſandi eſt denegata inferioribus. Vnde Ange. in l. ſi quæramus. ff. de teſtam. approbauit dictum Bart. & inquantum voluit quòd ſtatutum poteſt habilitare doli capacem ad faciendum teſtamentum, & contra eū allegauit tex. in l. fin. C. de teſtam. mili. in verſ. Ideoque hoc fieri nullo modo concedimus: quia per illa verba videtur denegata poteſtas inferioribus aliter ſtatuendi, & do. meus Ioan. de Imo. in d. l. ſi quæramus, allegat pro hoc Gl. in d. clem. hi qui & idem etiam dicit in cap. quia ingredientibus. infra de teſtam. Ita dicamus in caſu noſtro, cum iſte Canon dicit quòd nullatenus ſunt admittendi, ergo ſequitur quòd ſtatutum non potuit eos habilitare.

Secundo facit iuſtitia non poteſt manere cum ſcelerato. c. forus §. ſi. de verbi ſignifica. ergo eo ipſo quòd ſtatutum diſponit ꝙ infames ſeu criminoſi admittuntur ad teſtimonium inducit iniuſtitiam. Sed omne ſtatutum inducens iniuſtiam eſt nullum, & fuit ſingu. dictum Innoc. in c. quæ in eccleſiarum de conſti. & quod no. Ang. & Ludo. in l. cum ſpeciali. C. de teſtam. ergo tale ſtatutum erit nullius momenti.

Tertio faciat c. ſuſpectos 3. q. 5. in ver. anteceſſores noſtri Apoſtolici prohibuerunt, & eos auctorū ſubmouemus, & futuris temporibus includimus. 6. quia aperto ore videtur quòd ſit prohibita in futurum poteſtas ſtatuendi contrarium per illum tex. & ſi dicatur Amice iſti Canones procedunt in foro ſuo, ergo non militant in foro laici, etiam nec in ſtatuto populi. l. ſi. ff. de iuriſd. om. iud. & c. vt animarum periculis, de ſenten. excom. in 6. Et facit illud quod ſcribitur in illa Virgiliana Eneide. Veſtras Eure domos illa ſe iactet in aola, Quia ad hoc reſpondetur, tamen per huius ſtatutum videtur denegari iuſticia, vt dictum eſt, militant illi Canones in quocunque foro.

41 † Quarto faciat quod dicit domi. Ant. in c. 1. de appella. non valere ſtatutum ꝙ ſtetur teſtibus reddentibus malam cauſam ſui dicti, & Bal. in l. ſolam. C. de teſti. dixit quòd ſi iudex habet arbitrium de iure, & de facto nō poterit credere vigore illius arbitrij teſti reddenti malam cauſam dicti quanto minus debet valere ſtatutum quòd admittantur teſtes criminoſi ad ferendum teſtimonium, cum ſacri Canones firment pedem cum teſte ſcelerato non poteſt manere iuſtitia. vt d. c. forus. & alibi dicat Canon, non poteſt eſſe fidelis homini, qui Deo eſt infidelis. 22. q. 7. faciat dictum Ang. in l. ſi. C. de bon. quæ lib. per illum text. quòd Ciuitas nō deberet facere ſtatutum quòd vilis efficeretur ciuis illius Ciuitatis debet enim Ciuitas abundare bonis viris, & non vilibus, & ideo dicit Bal. in l. j. ff. ſolut. mat. quòd Ciuitas eſt implenda liberis legitimis, & non naturalibus.

Et ex iſtis elicitur elegans concluſio & noua quòd ſtatutum populi non poteſt habilitare criminoſos ad teſtificandum alijs adminiculis non approbantibus, vt apparebit in ſequenti quæſtione contra Bal. & ſequentes.

Circa ſecundam queſtionē quòd Papa poteſt habilitare periurum & criminoſum videtur quòd concluſio communis non ſit vera, non tamen pertinaciter contra illam cōcluſionem perſiſtam. Sed me ſubijcio deciſioni ſacroſanctę Romanæ eccleſiæ: quia potentiæ Papæ nullo
42 modo denegandum eſt arbitrium. † habet enim omnimodam poteſtatem ſuper iure poſitiuo. c. innotuit. de elect. c. per venerabilem. qui filij ſint leg. clem. j. vt lite penden. Glo. in c. ex parte. el primo. de

O 2 con-

conuer.coniuga. Glo.in c.non eſt de vo-
to.c.licet de præb.ca. propoſuiſti.de con-
ceſ.præben.& facit quod not. Glo.in c.li-
teras.de reſt.ſpo. Vnde ſing.dicit Innoc.
in c.cum ad monaſterium de ſta. monac.
quòd licet Papa non poſsit diſpenſare cõ
tra Euangelium niſi ex cauſa, non tamẽ
hoc eſt verum in his quæ ſunt cõtra ius
poſitiuum: quia ſicut Papa ex toto po-
teſt relaxare conſtitutionem, ita ex parte
poterit etiam ius poſitiuum: Ideo dicit
Inno.in cap. quanto de transla. prælato.
quòd CHRISTI & Papæ idem eſt tri
bunal, & conſiſtorium. argum.c.1.& 2.
de transla.prælato.& vide pleniſſimum
dictum Specu.in tit.de legatis in §.1.ver.
89. Vbi dicit quòd Papa eſt ſucceſſor Pe
tri, & Vicarius Ieſu Chriſti Vicem non
puri hominis, ſed veri Dei gerens. Et fa-
ciat.c.fundamenta.§ decet de elect. in 6.
vbi eſt Vicarius Chriſti, & c. vt noſtrum.
Vt eccleſia.beneficia.dicit quòd gerit vi-
cem Dei in terris. Et Hoſtien.in cap.no-
uit.de iud.dicit ꝙ Papa poteſt adæquare
quadrata rotundis. Et poſito quòd cõis
doctrina Doct. ſit vera, nihilominus non
habet locum quando infames, & crimi-
noſi inducuntur in teſtes in conſiſtorio
Principis.& ad hoc allego duo iura, quæ
ad hoc ſunt ſingularia & ſolita in iure in
l.ſed milites in §.in nemine.in verſiculo.
quia ingredi vrbem eis non licet. ff. de
excu.tuto. Et ibi dicit Bal. quòd ſicut in-
famis non poteſt ingredi vrbem; Ita non
poterit ingredi conſiſtorium Principis,
quia vbi eſt princeps ibi eſt Roma. Vn-
de licet procurator poſsit eſſe infamis ſe
cundum eum, non tamen habet locum
in Curia Romana, & ita dicit limitare
tex.in ſtitu.de exceptio.§.fi.facit.l. Athle-
tas.§. Ignominiæ cã miſſus. nec in vrbe,
nec alibi vbi Imperator eſt morari licet.
ff.de his qui not.infa.

Limita etiam niſi talis inhabilitas in te
ſtem proueniret ex diſpoſitione iuris na-
turalis; quia tunc Papa non poſsit talem
inhabilem habilitare. pone exemplum
in inimicitia: nam talis inhabilitas cau-
ſatur a iure naturali, vt in c.quia ſuſpecti.
43 3.q.5.& ideo † conſtitutio Papæ habili-
tans inhabiles non videtur habilitare in-
biles reſpectu inimicitiæ. Iſte eſt text. in
d.cap.per tuas de Simo. facit ſingula. di-
ctum Inno.in c.ſciſcitatus de reſcript. qđ
dictum refert Ang.in l.cum prætor. ff.de
iudi.vbi dicit quòd illi qui impediuntur
eſſe iudices naturali impedimento, puta
quia ſunt furioſi, & ſimiles, ſi procedunt
in cauſa, & non excipitur de habilitate,
proceſſus eſt ipſo iure nullus, ſecus dicit ſi
eſt impedimentum iuris ciuilis, ergo con
cluſio doctorum eſt intelligenda.de im-
pedimento inducto à lege poſitiua: Et
ſic videtur quod non ſit vera doctrina
eorum.

ET EX HOC infero vnum quod erit
nouum quòd licet Innoc. in c. cum ſpe-
ciali de appellat.dixerit quò proceſſus fa
ctus coram iudice delegato ſuſpecto va-
leat & tenet, quod non meminit ſe legiſ-
ſe caſum expreſſum de iure, licet Bart.in
l.quia poterat. ff.ad Trebellia. dicat eſſe
caſum ſing.de hoc in l.j.C. ſi quacunque
prædi.pote.quod ſit ipſo iure nulla; ni-
hilominus iſta ratio eſt in conuincibilis:
quia allego ſuſpitio iudicis eſt de iure na
turali, vt dictum eſt. Sed proceſſus fa-
ctus per iudicem eſt ipſo iure nullus da-
to impedimẽto, vt dictum eſt, ergo & eſt
dictum incidente. de quo latè diſputo in
tracta.nouiter edendo Dominorum Car
dinalium. Ad propoſitum concluſionis
conſideres quod text.capitul. 1. & 2. per
quem motus eſt Vincen. & ſequaces non
probet communem opinionem Docto-
rum.nam Doct.ibi in vlti.Glo.dant plu-
res & variat ſolutiones, de quibus vide
ibi per eos, & ideo formaliter non pro-
bant communem opionem, nec per cap.
per tuas de Simo.etiam hoc probar, loqui
tur enim in caſu Simoniæ, quia propter
acerbitatem criminis eſt ſpeciale, vt pro-
bat ibi tex.in uerſicu.propter immanita-
tem habes ſummariè, tum etiam quia
erant alia adminicula coadunantia dicta
teſtium crimino ſorum, etiam videtur ꝙ
ſic ſpeciale in cauſa Simoniæ, quia cæte-
ra crimina pro nihilo reputautur in com
paratione eius, vt dixit ibi text. & etiam
quia concurrebant alia adminicula, &
ideo

ideo fortificabãtur dicta teſtium per tex. ſingu.in l.ſi quis ex argenteriis.§.ſin autem omnis.ff.de edend.& ſuperius dixit ita eſt etiam reſpondendum ad c.in fidei
44 fauore,† vbi participes criminis in teſtimonium admittuntur,concurrentibus illis,qui ibi exprimũtur,videlicet ſi ex ueriſimilibus coniecturis.& ex numero teſtium,aut perſonarum tam deponẽtium, quàm contra quos deponunt qualitate, ac aliis circunſtantiis ſic teſtificantes non falsè dicere præſumantur,ita dicit ibi pũctualiter text.& ita etiam procedit text. in d.c.accuſatus in §. licet in verſic. cum crimine huius ſit exemptum,ſi ex manifeſtis indiciis apparuerit talem non cum leuitate,aut odij fomite,ſed zelo fidei in fauorem fidei,& ſit ſpeciale propter immanitatem criminis,aliis indiciis, & circunſtantiis concurrentibus, & ita eſt etiam ſpeciale in cauſa leſæ maieſtatis . quia dictum crimen dicitur exceptum,& in caſu. l.Quoniam eſt. de hęr. Vide illa iura, quia non probant, ergo conſtitutio populi ſumitur habilitare criminoſum ad teſtimonium ferendum hoc non ſequitur ex illis iuribus:quia illa iura loquuntur eo caſu quo ius præſumit criminoſum non dicere falſum:ſed ſumitur habilitatio criminoſos lex præſumitur in iuſtitiam,quæ cum ſcelerato teſte manere non poteſt, vt dicit.c.forus.§.fin.

Contra iſtam communem opinionem dico fore caſum in c.alicui. in verſi. ſuſcipere non poſſumus, nec debemus 2. q.7.vbi dico fore caſum ſingul. de hoc. Nam Dionyſius Papa ibi diſponit quòd nec poteſt nec debet ſciſmaticum, aut hæreticum in accuſatorem alterius admittere, ergo multo minus poteſt admittere in teſtem c.q.4.cap.teſtem ad teſtimonium non admittendos eſſe, cenſemus, quos nec ad accuſationem admittimus, ius eſt,ſi ergo Papa non debet illum teſtem admittere,ergo multo minus facere poteſt conſtitutionem , vt admittantur,& allego ſimilem tex.in c.1.in verſi. contra inauditam partem aliquid diffinire non poſſumus,nec debemus de cauſa poſſeſſ.& propriẽ,ex quo tex.dicunt Do-
45 ctores communiter quòd † Princeps non poteſt ferre ſententiam diffinitiuam contra partem inauditam,de quo eſt tex. ſingularis ſecũdum Legiſtas in l.fi.in uerſi. cognitionaliter. C.de legibus. Vide ibi Bald.& Raphael.faciat tex.in ſimili in c. Iudicas.3.q.19. in verſi.nos vni parti in prẹiudicium alterius credere non poſſumus,nec debemus,quem text. allegauit Ludo Roma.in ſuis nota.& eſt primum ſingulare tertii anni,quod Papa non poteſt ſtatuere quod regulariter credatur vni parti in prẹiudicium alterius facit tex.in c.nos in quemquam in verſic. non conuictum,non confeſſum 2. q.1. Igitur ita dicamus formaliter talem conſtitutionem à Romano Pontifice fieri nõ poſſe faciat enim omnis conſtitutio iuſtitiã denegans eſt nulla ſingu.fuit dictum Innoc.in ca.quem eccleſiarum de conſtitu. Quod dictum allegauit Bal. in l. reſcripta.C.de precib.Impera.offeren. Vbi dixit quod licet ſtatuũ poſsit tollere actionem,nihilominus non poteſt facere quin iſte talis conſequatur iuſtitiam miſericorditer implorando officium ſuperioris, & allegat etiam illud dictum do.Ant.in cap ex parte de off. delega. dicit enim quòd licet Papa mandat in reſcripto ſuo multas exceptiones admitti,quòd tollantur, etiam per hoc exceptiones rationabiles, quo ad formam excipiendi,at remedium à iure primo modo introductum ſecundum æquitatem, quæ competit de iure gentium,& iuſtitiam tollere non poteſt, allegat illud dictum Innoc. Cum ergo ex hac conſtitutione populi contingat iuſtitiam non ſeruari,quia cum ſcelerato iuſtitia manere non poteſt, vt dictum eſt, nec homini poteſt eſſe fidelis , qui Deo eſt infidelis, ergo quia etiam talis conſtitutio maximum introduxit ſcandalum & timetur de malo futuro quo caſu conſtitutio Papæ non tenetur, vt fuit ſingu. dictum Innoc.in c.inquiſitioni de ſentẽ. excomm.ergo concluſio communis non procedit.

Poſſet tamen dari talis concordia ꝙ ſi aliquis quęrit utrũ Papa poſsit per ſuam conſtitutionem habilitare teſtes crimino-

ſos, & periuros ad teſtimonium ferēdum ſtantibus talibus adminiculis, ex quib. veriſimiliter præſumitur illos non dicturos falſum, & iſto caſu poſsit, & hoc per d.ca. in fidei fauorem, & d.ca.licet. & d.ca.per tuas. & iſto caſu procedit opin. Vincen. & ſequent. aliàs ſecus.

46 CIRCA ſecundum. † Videlicet poſito, quòd per teſtes probetur adulterium ſtante ſtatuto populi, an poterunt per teſte infames probari adminicula criminis, & Bart. vt ſuperius dictum eſt, dixit quòd non: Sed angel. in l.famoſi.C.ad l.Iuliam maieſta. damnauit iſtam doctrinam Bartol. dicit, quòd quando adminicula reſpiciunt ſubſtantiam delicti, tunc ſi delictum poteſt probari per teſtes infames, ita poterunt probari illa adminicula. l.ad rem mobilem.ff.de procur.l.ad legatum. eod.titu.l.2.de iuriſd.omn.iud.allegat ſimile. quia allegans cauſas abſentiæ facti poteſt ille probare. & in l.penul.§.alteri.ff.de pub iud.benè concludit dictum Bartol. procedere quando illa adminicula non reſpiciunt ſubſtātiam delicti, & ita reſidet.

Sed ſupremus & famoſiſsimus doctor Excellens Barthol. de Sali. quem ita nominat, & exaltat Petr.de Ancha.in commento.c.1.de conſtitut.& auctēn.ſi dicatur.C.eod.allegauit doctrinam Bar.in d. l.ex quæſtionibus.ex quo dicto dicit ſe inferre, ꝙ ſi infantes admittantur ad probādum, ꝙ admittentur ad probandum amplexus, ſed non mulieris matrimonium. allegat in argu.dicto ca.per tuas, & refert ita Bald.ibi dicere: ipſe verò dicit: qa cùm adulterium non ſit niſi mulier nupta fuerit, videtur etiam probatio matrimonij permiſſa per teſtes infames.allegat.l.2.ff. de iuriſdi.omn.iud. & l.illud.ff.de acquirend.hæred.

Nec obſtat ſecūdum eum d.c. per tuas. quia de adulterio, & de adminiculis ad probandum loquitur.

47 † Præterea matrimonium eſt de ſubſtantia adulterij, & non de adminiculis: & ſic etiam videtur pariter reprehendere doctrinam Bart.& Bald.

Circa hoc eſt primo videndum vtrū d.c.per tuas.probat d. Bartol.& Bald. ſecundo dato, quòd non probet vtrū Bart. & Bal.dixerunt verum. Quoad primum dico dictum dominum Barto.non probari per dictum c. per tuas.ibi enim dicitur vtrum ad prauitatem ſimoniæ cauſa detegendam ſola dicta teſtimonia inducantur, an etiam aliqua addenda ſuffragentur, & poſtea ſubdit, cæteras autem exceptiones, vt furti propter immanitatem hæreſis ſimoniacæ, ad cuius comparationem cætera crimina pro nihilo reputantur duximus repellendas, quæ etiam fide teſtium debilitarent in amico non: tamē ex toto euacuarētur aliis adminiculis ſuffragantibus, & ſic concludit ille tex.quòd iſte exceptiones non repelluntur ex toto: quia aliqua adminicula adiuuabūt dicta eorum: non tamen decidit ibi text. ꝙ teſtes infames probenr ſicut teſtes bonæ opinionis probabunt adminicula, etiā ille text.non probat dictum Bart.quia nō decidit illa, quæ ipſe dicebat, & per conſequens ſatisfactum eſt primo quæſito.

QVOAD ſecundum, vtrum dictum ſit verum in ſe videtur, quòd ſit maxima æquitate fundatum. Nam & ſi ſtatutum correxit ius commune in probando matrimonium per teſtes infames, ergo ſtabimus iuri non correcto. l. Pomponius. C. de appellation.l.ſancimus. C.de teſti nec per ſenſum ſubauditum debemus inducere correctionem iuris.cap. cupientes.§. quod ſi per viginti. de electi.lib. 6. immo per ſenſum ſubauditum eſt emendanda correctio. gloſſ.eſt nota.in auctēn. ex teſtamento. Nec obſtat dictum Angel.nec dictum Salic.quia procedit in caſu, quo ſi matrimonium non probaretur per teſtes infames nullo modo probari poſſet: quia

48 tunc ſuccedit illa regula † mandato vno videtur mandatum id ſine quo expedire non poteſt, & per quod perueniri poteſt ad illud concor.c.ſanè.& c. prætereà. de offi.de lega.ſed quando aliter fieri poteſt, ſecus. Vnde dicit gloſſ.de ſenten.excommuni.in 6.in c.ſolet. Et refert Domi. de ſancto Gemn.in c. præſentium.in §.reſtes.de teſtib. libr. 6. Vbi dicunt quòd ſi delegatus poſsit ea ſine quibus negotium ſibi

ſibi commiſſum expedire non poſſet,non tamen poteſt illa per quem negotium facilius matrimonium probaretur per teſtes infames nihilominus debet probari per teſtes bonæ opinionis.Vnde non ſequitur per teſtes infames probatur adulterium ex diſpoſitione ſtatuti, ergo probatur matrimonium per teſtes infames. Facit quod dixit rex.in l.ſi ſeruus.verſic. non dixit prætor.ff.de acquiren. hæreditate,&ideo dictum Bar.videtur uerum.

Et pondera verba omnia Bald.in d. auten.ſi dicatur.concepit iſtam poſitionem hoc modo ſuper adulterio, quia iſta dictio habet importare adulterium & ſucceſſiōt ia ad ipſum adulterium:Ita eſt glo. multum ſolemnis in l.coram.C.de leg.in 1.col.& ibi vide Bar.& ideo de mente ſtatuti eſt comprehendere matrimoniū propter illam additionem ſuprr, quod tenementi.

Poſſunt tamen ad concordiam reduci hoc modo. Aut ſtatutum dicit in cauſa adulterij admittantur teſtes infames, & tunc procedat dictū Angel. & Sali. quia tunc adulterium concernit cauſam matrimonij. Aut ſtatutum dicit quòd poſsit probari adulterium per teſtes infames,& tunc procedat dictum Bar.& ad hoc allego dictum Bart.in l.non ſolent.ff.de alimen.& ciba.lega.vbi dicit in cauſis dam. norum datorum ſtetur iuramento damnum paſsi,quia tunc damnum,& dominium probabitur iuramento, aut ſtatutū dicit in damno dato ſtetur iuramento domini,& tunc damnum probabitur per teſtes vt ibi per eum.

49 QVAE eſt autem ratio † quod criminoſus perſeuerans in crimine non teſtificetur.gloſſ.reſpondet quod tali non eſt habenda fides,quia quandiu eſt in culpa,non poteſt teſtimonium ferre.33.quæſtio.5.c.præceptis.

Item quia criminoſus non accuſat crimen ca.1.de accu.cum ſimi.ergo multo minus teſtificabitur etiam ex hoc quòd teſtificari & accuſari parificantur.facit. l. Qui cum maior.§.ſi quis accuſauerit ff. de bo.quæ li.& quod no.Iac.But.& Sali. in l.Quoniam.C.de hæreti.Quid ſi me agente oppono crimen contra teſtem aduerſarij,adduerſarius opponit etiā mihi quòd ego etiam ſum criminoſus, an admittitur iſta exceptio,& recompenſatio criminis. Et ſi teſtes criminoſi poterunt iſto caſu contra me teſtificari gloſſ. fina. hic dicit ꝙ non, vnde ſi ſeruus dicit ſe cōtraxiſſe cum aliqua,cum hoc caſu habeat perſonam legitimam ſtandi in iudicio. c. 1.& 2.de coniug.ſeruorum.ideo pro illo poterit eſſe in iudicio,maximè cū ſit ſpecialis.Facit quod habetur in ca.ex parte de reſtitu.ſpoliatorum. poterit excipere contra teſtem aduerſarii,ꝙ ipſi ſunt ſerui, licet ipſe laboret ſimili morbo, quia non prohibetur a proſecutione iuris ſui, licet ſit criminoſus. c.omnibus 3. q.5. & in hoc dominus meus Ioan.de Imo. dicit glo.iſtam forte ſingu.Vide aliam in c. notificamus.3. q. 6 quæ dicit quòd ſi criminoſus,vel ſeruus contraxerit an poſſumus ibi admittere hominem ſimilis conditionis,& videtur quòd ſic per c.ſi hæreticus.2.q.8.& per l. ſi arena. C.de inoffi.teſta.contrarium concludit ſicut nec alij teſtes criminoſi contra criminoſum admittere poſſumus,nec habet ibi locum replicatio.Ita formaliter dicit ibi glo. & in hoc erit perpetuo notanda, quia nedū ſenſit hoc ꝓcedere in teſtibus ꝓducētis , ſed etiam in teſtibus admittendis, in contractu.& adde etiam glo. in cap.ſi hæreticus. quæ dicit quod hæreticus ſecundum canones non admittitur in teſtimonium.Sed glo.Accur.tenet contrariū quòd ideo tale crimen compenſabitur, quia nil Iudæus Iudæo,nil Cathilina Cethego,ergo nil Arenarius Arenario l. 4.§.lege ff.de teſtibus.l.ſi arena.C. de inoffi.teſtam.do. Pet.de Ancha. dicit hic iſtam glo.loqui ſubtiliter,& refert ſuper ea dictum Ioan.An.hic dicentis quod ſi teſti crimen obiicitur,poteſt ſe oſtendere nocentem,ne fama ipſius grauentur , ſicut poteſt oſtendere chartam ſuæ manumiſsionis ſi obiicitur ei ꝙ ſit ſeruus in authen.de teſte.§.furioſi in authen.ſi dicatur.C.e.immo plus ,quia iſte qui produxit poteſt probare ſuos teſtes eſſe honeſtos,quos aduerſarius aſſerit malæ famæ

3.q.3.C.de iudic.faciat ſimul quod not.
in c.ex tenore.ſupra eo.facit quod voluit
Specu.in titulo.de teſte.§.1. Item oppo-
nitur quòd eſt .criminoſus.& in verſi.ſe-
quenti.not.in ſimili Bart.& Bal.in l.cum
mulier.ff.ſolut.matr.& ita recitat hic do.
Pet.ſed in c.perſonas ſupra eo. allegauit
in contrarium glo.ſuperius allegatam,&
contrarium tenentem non fuit auſus tan
tus doctor decidere,ſed erubuit cognitio
ni relinquere.

50 Sed † Mar. de fa.in l. Quoniam.C.
hære.ſumebat ex illa l.quia infamis etiã
infamia iuris poteſt aſſumi ad teſtimo-
nium contra infamem infamia iuris, &
pro eo dicto faciunt glo. præallegatæ, &
tex.in c.ſi hæreticus.2.q.7. Bald. verò in
d.l.ſi arenam refert.Gul.de Cu. quære-
re an infamis quis poſsit opponere teſti
ꝙ ſit infamis, & dicit quòd non,& alle-
gat glo in d.l.3.§ lege.Iudex tamen ex of
ficio ſuo poterit illum repellere,allegat l.
Quos prohibet.ff.de poſtulan. Et ita re-
fert.Guil.& Bal.dicere. ipſe vero dicit ꝙ
etiam exceptio procedat, licet non con-
cludat parti propter æqualem infamiam.
concludit iudici an debeat fieri fides,quę
non ſit per teſtem infamem.Salyc.ibi re-
fert & tranſit cum dicto Guil.

SED Bar.belliſsimè in l.cum mulier.
ad fin.ff.ſolu. matri.determinauit iſtam
quæſtionẽ. dicit enim aut ambo iſti ſunt
infames ratione eiuſdem ſectæ, & tunc
vnus aduerſus alium in teſtem admitti-
tur Ludoui.Roma.ibi dicit caſum in d.
c.ſi hæreticus. & in d.l. Quoniam. Sed
certè quoad hæreticos hoc non eſt bene
dictum,quia ibi loquitur in certis hæreti
cis qui ſecundum iura antiqua non erãt
infames,ut in auhen.Cazaros.C. de hæ-
reti.ergo in teſtes admitti non poſſunt,
dicta l.3 .§.lege. quibus interdicti ſunt,
omnes actus legitimi,& etiam teſtimo-
nium.c.Quicunque de hæreti.in 6. ergo
in contrarium ius cõmune erit.l.ius ſin-
gu.l.Qui vero.ff.de legi.l.j.ad fin. ff. ad
municip.& ideo dicit Gloſſ.in d.ſi hęre-
ticus.quod cum hæreticus ſit excommu
nicatus,& debeat ſtatim occidi vt dicto c.
excommunicamus. & d. cap. penulti.de
hęreti.ergo non admittetur in teſtem.

Aut ambo non ſunt infames ratione
eiuſdem ſectæ, ſed quilibet ratione diuer
ſæ ſectę,& tunc veritas eſt quod infamis,
vel criminoſus teſtis, vel excommuni-
catus deponere non poteſt aduerſus aliũ
ſimili crimine inuolutum. Et primo pro
hoc eſt caſus in dicto cap.perſonas.ſupra
eod.alleg.ibi Bartol: quod not.Innocen.
in d.c.intelligendum de adulte. ſed mi-
rum eſt quod non allegauerit hanc Glo.
quę in terminis hoc dicit,& Glo.in d.ea:
notificari.nec obſtat tex.in d. l. ſi arena,
quæ loquitur de actibus qui fiunt inter
ipſos infames: ſed in caſu iſto loquitur
in teſtamento, quod facit fidem iudici
51 de veritate. † omnis enim probatio eſt
fienda iudici,& non parti, vt dicit Ioan-
nes in rubrica de probatio.in addit. Spe.
allegat.l.ſi quando.& l.eos.C.de teſtib.c.
inter ceteras.de reſcrip.c.ſtatutum. §. cũ
verò.de reſcrip.in 6.facit l.j.C. de condi:
ob turp.cauſam.l.qui in eo. §. Vita. ff.de
proba.l.Iubemus.C.de libe.cau.l.inſtat.
C.de iure fiſci.lib.10. Faciat.c.plerique in
ver.iudicibus probare non poſſunt. 2. q.
7.4.q.5.§.item meri. & quod not. An-
gel.conſilio.23.Iudex autem teſti.crimi-
noſo fidẽ adhibere non debet vt ſuperius
dictum eſt faciat ratio,quia defendẽti ius
proprium non obſtat exceptio criminis.
c.omnibns.4.quęſtio.vlti.& ex his deci-
di poteſt iſtud quod dicit glo.ſing. in au-
cten.de teſte.§.ſancimus.& Specu.in eo.
tit §.1.verſ.quid ſi omnes de vniuerſita-
te ſunt infames, An vnus poſsit contra
alium teſtificari,& iſta adde ad ea quæ di
xi in c.perſonas ſupra eod.

Sed qd ſi vnus erit criminoſus tẽpore
depoſitionis,ſed non tempore iuramenti:
ideſt quando prębitit iuramentum. Iſtã
quęſtionem tangit Specu.in titu.de teſte:
§.1.verſicul.quid ſi teſtis erat, & allegat
pro, & contraponit tres opinio. ſcilicet
Ioan.And.in regula factum legitimè in
mercurialibus diſputat ſolenniter iſtum
articulum,& concludit quòd ſi poſt iura
mentum excommunicetur, & ſi ſuper-
ueniat inhabilitas,& repellatur, ſi verò
igitur vt tempore iuramenti ſit excom-
muni-

municatus, & tempore diſpoſitionis erat abſolutus, credo valere dicta eius, allegat. c. pręterea. infra tit. proximo: Vnde infamia ſuperueniens iuramento repellit teſtem. & idem etiam tenuit in addi. Spec. in loco pręallega. in additio. quæ incipit apparet aliter qđ ibi ſe remittit ad dicta per eum in dicta regula.

Tu allega bonum tex. in l. 3. in princi. in ver. Ideoque in perſona eorum exploranda erat cōditio &c. ff. de teſti. c. forus. de verb. ſign. & cum hoc dicto tranſeunt communiter docto.

52 Si autem efficeretur † habilis poſt depoſitionem non reconualeſceret dictū eius. Glo. eſt in no. in § antepenul. in authē. de teſte, & ideo dicit Bald. in ſeruos. C. eod. quod ſi teſtis non debuit admitti, & poſtea efficiatur idoneus non reconualeſcit dictum eius. allegat Gloſſ. in d. §. antepenult. & quod no. Innocen. in ca. cum cauſa el 1. ſupra eo. & quod not. Barto. in l. prima. §. ſi ſeruus. ff. de quęſtio tenementi, & limitat hoc Vincen. ꝙ licet criminoſus repellatur a teſtimonio, non tñ ab officio iudicis. Facit quod voluit Innoc. in c. ſciſcitatus. de reſcrip. & cap. cùm venerabilis. de excep. & ca. cùm ſuper. de offi. deleg. & dixit in c. ſciſcitatus. Quod ſi opponitur contra iudicem ꝙ eſt homicida, vel criminoſus, non poterit a iudicando repelli: quia hoc non reperitur iure cautum, licet ſecus ſit in teſte, qui prętextu criminis repellitur ratione diuerſitatis. aſsignat Vincen. in c. fi. de cleri. excom. mini. quia in teſte eſt magis periculoſum, quia a dicto teſtis non poteſt appellari: & ideo iura volunt quod potius reſpectu criminis poſsit appellari, ſed in iudice non eſt tantum periculoſum, cùm ab eo poſsit appellari.

Item quia teſtis non habet officium publicum, ſed iudex ſic voluit Innocen. in c. nihil de elec. ſed iſtud extraneum ab iſto. c. Ideo relinquendum in loco proprio. Vide quod not. Gloſſ. multum ſingu. in l. 2. §. miles. ff de his qui no. infa. & Bal. ibi. qui alleg. Inno. in d. c. ſciſcitatus, & idem vide ibi per Ang. & per Barto. in l. quidam conſulebant. ff. de re iudi. & ibi etiam per Io. de Imo. dicit etiam hic Vincen. ꝙ licet criminoſus repellatur ab ordinibus, & a teſtimonio propter crimen, non tamen ab eligendo, quia ſuum officium exequitur, ſed ſi capitulum facit in eum electionem poſſet repelli, ꝙ non eſt fide dignus.

Et per iſta cum laude Dei ſit expedita prima pars decre. quoad tex. & Glo.

SVMMARIVM.

1 *Emendatus de crimine nō omnino priſtinæ pręſumptioni naturę non reſtituitur. 5.*
Infamia eſt macula oſſibus inhærens.
2 *Emendatus de crimine an poſſit teſtificari. 4. 11.*
3 *Infamis infamia facti omni exceptione maior non dicitur, qui fere teſtimonium an poſſit & quando. 21. 24.*
5 *Andreas ab Iſernia eſt doctor practicus.*
6 *Vſurarius deſinens fenerari dicitur adhuc vſurarius, qui compellitur ad edendas rationes. 7.*
Ioannes de Anania Archidiaconus Bonon. doctor obſeruandus fuit ſanctæ vitæ.
7 *Monachus fugitiuus rediens ad clauſtrum non purgatur per hoc.*
8 *Homo bonæ opinionis & famæ quis dicendus, & quomodo intelligatur.*
9 *Vſurarius teſtificari an po poſſit, & geſta per eum valent. 11. 23.*
10 *Intermiſſio pro quo capiatur.*
11 *Conſtitutio loquens de contractu inito per vſurarium non vendicat ſibi locum in cōtractu poſtea geſto per deferentem uſuras.*
12 *Confeſſor qualiter in reſtitutione bonorum confitentis ſe gerere debeat.*
13 *Infamia triplex.*
14 *Infamia facti quando repellat teſtes. 17:*
15 *Iſamis infamia iuris an teſtimonium ſare poſſit.*
16 *Infamia iuris non repellit teſtes ad formādam inquiſitionem.*
18 *Viles et deplorati teſtes ſine tormentis nunquid admittendi.*
19 *Cauſa pecuniaria maxima criminali æquiparatur.*
20 *Rumor minus infamiæ quàm fama habet.*

Index

22 *Iudex & teſtis regulariter æquiparantur.*
23 *Interlocutoria non inducit iuris infamiã.*

SECVNDA PARS.

Nota † quod emendatus de crimine non remanet omnino integer. Vnde nõ reſtituitur priſtinæ pſumptioni naturę, q̃ q̃libet pſumitur bonus capit. 1. de ſeruit. l. merito. ff. pro ſocio. c. dudum. de pſump. licet enim emendatus pręſumatur idoneus in cauſa ciuili, vel criminali ciuiliter mota, non tamen in cauſa criminali, ergo non eſt integer ex toto, quia alias adhiberetur ei fides in cauſa criminali. Facit c. forus. de uerborum ſignificatione.

Et pcedit hoc quando comitatur in famia. Infamia enim ſequitur infamem quocunque vadit. Et de hoc eſt text. not. cum eum non comitatur, infamia, quam ponderat hic Pet. de Ancha. ſicut lepra leproſum arg. c. Cito turpem. j. q. i. & in quolibet loco poteſt tanquam infamis repelli. & ideo dicit Iaco. But. in l. ex ea. ff. de poſtu. Vt ibi refert Angel. quod exul vnius ciuitatis ex famoſo crimine nec ubi poterit poteſtatem in filios exercere: & ibi etiam dicit Bal. quod infamia ubicunque repellit, & inſequitur, vt lepra leproſum. Vnde bannitus de prima ciuitate licet non ſit bannitus de ciuitate Florẽtię, tamen pręſuppoſito quod ſit infamis ita eſt infamis ibi exiſtens, ſicut hic, quia infamia eſt macula oſſibus inhęrens.

Idem excommunicatio eſt. Vnde excommunicatus hic erit excommunicatus ubique. Vt ibi ſentit Gloſ. facit quod not. Innocen. in c. qualiter el ſecundo de accu. & Fede. de Senis conſilio. 23. & quod habetur in c. quæ ab eccleſiarum de offi. ord. & l. quis ergo caſu ff. de pecu. & l. 3. ff. pro ſoc. & l. 4. ff. de ſeruitut. & ꝙ no. Gloſſ. in l. frater a fratre ff. de condi. indeb. & ideo dicit Bal. in l. prima, C. de ſumma Trini. in 12. col. verſic. penultimo. quarto. Vbi refert ſe credere quod quædam mulier, quæ fuit damnata ad ignẽ, poſt ea fuit extracta de manibus famuli poteſtatis, quod ſtatim fuit effecta ſerua. Pone etiam ſecundum iura hodierna l. qui vltimo ff. de pęnis. nam poſt ſententiam non debuit ſuperuenire, ideo vbicunque ſit non poteſt facere teſtamentũ nec contrahere, nec ſimilia facere. idem dicit in excommunicato, quod vbicunque dicitur excommunicatus. 5. q. 4. cap. quiſquis iſte. pone niſi quæ reſpiciunt diminutiones ſtatus infligũtur in primam, & in ipſam proſequuntur, vt dictum eſt, & idem etiam Bar. in d. l. qui vltimo. ff. de pœnis. & in quæſtione bannitorum incipiente Statuto Lucanę ciuitatis. Vide Bal. in repe. l. 1. de ſum. tri. limita prædicta in caſu ſingu. in l. 3. ff. de Iudi. Vbi ponitur de illo qui ob maleficium vtile Reipublicę inſignæ beneficium lucratus fuit ff. de orig. iuris. & ibi dicit Bal. quod banniti de Anglia amplius non ſunt infames, quod eſt perpetuo notandum.

2 Et ex iſto † tex. infero correlarium, quod erit tale, quod ſi ex ſtatuto populi requiratur ad aliquem actum probandum quòd teſtis ſit integer, ſeu opinionis integræ, ꝙ non poterit illo caſu teſtificari emendatus de crimine, ex quo non remanet integer cum in cauſa criminali emendatus de crimine teſtis eſſe nõ poteſt in cauſa ciuiliter mota. vt eſt hic caſus, & nouiſsimus conſiderans. allego tex. in l. queſitum in ver. ſtatus, vbi teſtis productus in cauſa criminali debet eſſe ſtatus integri, ſed emendatus non eſt ſtatus integri, vt dictum eſt ff. de teſti. facit. ergo c. fi. infra eo. & ibi dixit Reueren. domi. Abb. Moder. quòd facile princeps quod in omni actu in quo. l. requirit. hominem integri. ſtatus repellitur accuſatus de crimine criminaliter qui interim non dedicitur homo integer, vel reus criminis. C. de procura. l. qui. de liberta. ff. qui & quibus l. ſi reus delatus ff. de mune. & honori. c. omnipotens. infra de accuſa. & ibi etiã dixit, quod ſi quis ex forma ſtatuti debet eſſe exceptione omni maior, non poterit ille talis teſtificari, quia ex quo non eſt integer, non dicitur omni exceptione maior, & Gloſſ allegat text. in ca. 1. in tit. qui teſtes ſunt uo. ad proban. inten. & in uſi. feu. dicunt opinionis

nionis integræ eſſe,& ibi Bald. per illum tex.dicit ꝙ teſtis infamis infamia facti nõ poterit teſtificari ad probandam integritatem vaſalli, ex quo non eſt integræ opinionis,& illum text.alleg.pro ſing. Ludo.Roma.in commet.l.admonendi.ff.de iureiurand.tradens regulam valde elegãtem, vt † vbicunque ſtatutum requirit probationem per teſtes integræ opinionis, & repellantur infames, infamis infamia facti,non poterit deferre iuramẽtum iuxta not.in cap.fin.de iureiurand.& in l. bonæ fidei. C.eod.cu.alleg.text.ſing.iuncta Gloſ.in l.3.C.de epiſ.audien.vbi tex. requirit quod intentans actionem popularem debet eſſe integer. Et Gloſſ.ibi dicit quòd infamis non intentabit,cum ergo in propoſito emendatus nõ remaneat integer. ergo ſequitur quòd non intentabit actionem popularem. tene mẽti:quia eſt nouum. Faciat elegans dictum Bal. in l.1.C.de ſumma Trin.Vbi dicit quòd infamia facti infamis non dicitur omni exceptione maior: & idem dicit Angel.in l. qui iudicio.ff.de popu.actio.ſubdens ꝙ ſi ex forma ſtatuti debet credi denuntiationi, vel actori damni dati cum iuramento vnius & alterius,quod non ſtabitur iuramento denũtiantis ſi eſt infamis infamia facti,& refert ꝙ eum bis iſta quæſtio occurriſſet in facto:ita fuit iudicatum,& determinatum,& per hoc habetis intellectũ ad multa iura requirentia, ꝙ teſtes ſint integræ famæ, vt dixit. text.in l. Capitalium.§.fi.in ver.Integræ famæ.ff.de pœn. & ad iura dicentia teſtes debere eſſe integræ opinionis, & optimæ, vt l. teſtium. C.eod.l.ſi quis ex ſignatorib.ff.quemadmod.teſta.aperi.in autẽn.de hære.& fal. §.ſancimus. & ad iura requirentia. teſtes omni exceptione maiores, vt in cap.1.de conſanguin.& affin.& c.licet ex quadam. infra eod.

Et infero aliud quòd vbicunque ſtatutum requirit probationem debere eſſe legitimam, quod primo caſu non ſufficit probare per teſtes infames infamia facti
4 † qui non dicuntur teſtes omni exceptione maiores,vt dictum eſt,& ad hoc alego text.ſingu.iuncta Gloſſ.ſua.in capit.at ſit clerici.in verſic.probationem legitimam. de iudic.& ibi Gloſſ.dicit puta per legitimos teſtes quod omni exceptione maiores, quod eſt benè notãdum. Vide etiam elegantem Gloſ.in præallega.c.1.de conſangui.& affin.quæ vult ꝙ iſte teſtis dicitur omni exceptione maior, qui nulla exceptione repelli poteſt. Ita dicit Gloſſ in verſi.maiores.& facit Gloſſ.inſt.de inut. ſtipul.§.item verborum. & iſta non tradas obliuioni: quia ſunt omni memoratu digna, & expreſſa ab illuſtribus doctoribus.

Sed vt vigiliis eorum non quieſcam,dico contra eos fore caſum, quem nouiſſimus allego in l.criminis. in verſicu. ſi tibi integra æſtimatione. C.qui accu.non poſ. Vbi ille qui accuſat debet eſſe integræ æſtimationis:ſed infamis infamia facti accuſare non poteſt,vt tenuit Gloſſ.in l.qui accuſare.ff. de accuſat. & firmant omnes doctor.in ca.1.de accuſat. ergo doctrina eorum non eſt vera. licet enim lex requirat in aliquo actu homines integræ opinionis, & per hoc eum reuerentia ſua nõ videtur benè dixiſſe,vt eſt Gloſſ.in d.l.3. ff.de popu.actione. etiam illa communis opinio deletur, & ex toto cõfunditur per illum text.cum Gloſſ.nec obſtat iſte tex. quia Papa hic vltra proceſsit inhabilitando emendatum de crimine ad cauſam criminalem, ne ſuper ea poſſet teſtificari:& ſi dicatur,quòd communis opinio poſsit ſaluari hoc modo, vt nos dicamus ſic.aut nos loquimur in accuſatione. & tunc procedat contrarium: quia licet ſit infamis infamia facti, vel emendatur de crimine, nihilominus quoad actus dicitur integræ æſtimationis: ſed communis opinio lo-
5 quitur in teſte qui ad hoc. † Reſpondeo, accuſator pariſicatur,vt late fuit expreſſum ſuperius. tene menti. & quod emendatus non dicitur omnino integer, nec abolita infamia facti. Facit text.in l. Imperialis. quod in verſic.quaſi nulla in honeſta vita præcedente. C.de nup.Vnde pondero illam dictionem quaſi, quæ eſt no.fictionis, & per hoc dicebat practicus doct. Andr.de Iſer.in c.1.quæ fuit prima cauſa benefi. amit.inuſi.feud.quod ſi

Princeps

Princeps reſtituit aliquem proditorem pater non poteſt illum exhæredare poſt reſtitutionem, allegat d.l.Imperialis. §. 2.& addit, ꝙ ſi aliquis vocaret eum proditorem puniretur actione iniuriarũ per illum text.ſecus,ſi diceretur.Tu fuiſti proditor.argu.l.eum qui nocentem.ff.de iniur.etiam videtur formare, quòd ex toto non eſt abolita infamia. & ita dicit debere intelligi dictum illud Bald.& d.l.Imperialis,dum dicit quòd ſpurius legitimatus non debet amplius vocari ſpurius:ſed impune poſſet dici tu fuiſti ſpurius.

Et ex iſtis poſſet decidi elegans quæſtio. Bar.præallegata in l.1.non ſolum.ff. de ritu nup.vbi dicit conſtitutio epiſcopi diſponit quod inſtrumenta manifeſtorũ vſurariorum præſumantur fictitia: modò manifeſtus vſurarius deſinit eſſe vſurarius, aut inſtrumenta poſtea facta per eũ præſumantur fictitia, & dicit illum tex.facere quod dum dicit nõ ſolum autem ea, quæ fecit: verum quoque ea quæ facit,& facere deſiit,nec ei abolетur turpitudo.poſtea incluſa eſt, & illa non decidit apertè ex eo quia tunc pendebat de facto, allegat tamen text.pro hoc in l.prætor.§. his etiam in princ.ff.de eden.vbi dicit, quòd ille qui deſiit argentariam facere ad editionem compellitur,& in l.quid ſi fugitiuus.§.ille caſus.ff.de edil.edict.dicit ſing. per illũ text. quod licet vſurarius deſinat fœnerari adhuc dicitur vſurarius, ſecundum Bald.in rubr. C.de vſur.vbi formar quæſtionem talem.

Conſtitutione epiſcopi cauetur, quòd
6 † omnis contractus vſurariorum cenſeatur de duplo eſſe. modo quidam fuit vſurarius,ſed conteſtatur vſuras reſtituiſſe. an contractus poſtea per eum geſti cenſeãtur de duplo,& arguit quòd ſic,& huius nomina ſignificantia qualitates inflictas de præterito non deſinunt eſſe, licet recedatur à crimine .Ideo qui ſemel fuit vſurarius manifeſtus, licet reſtituerit vſuras: tamen infamia ex nominatione ſibi inflicta non aboletur : nec etiam abolentur pœnę conſtitutiones, nec deſcendentes,ex tali qualitate,licet tempore cõtractus eſſet extra crimen propter reſtitutionem vſurarum, & hoc probat text. expreſſe.cap.cum tu.in verſicu.donec.& quod ibi not.glo.ord.prima.de vſur.magis enim inſpicienda,eſt præſens bona cõuerſatio quæ eſt, quàm mala quæ fuit in futurum argum.l ſi mater. C.ne de ſtatu defunc.l.in ipſius.C.famil.erciſc.& iſtam opinio.Bal.refert & ſequitur Laur.de Rodul.in tracta.de vſur.pro hoc text.in cap. quanquam.in princ.de vſur.in 6. Et quia pro hoc daretur materia vſurario ſe purgandi:& quia in pœnis mitior via eſt interpretanda regula in pęnis. in 6. & iſta refert ,pfunde ſanctæ vitæ dñs meus ſem per merito honore obſeruandus doctor Ioannes de Ana. Archidiaconus Bononienſ.& Moder.in capi.quia in omnibus. de vſur. & addit vnum memoratu digniſſimum quòd Bald. non videtur contrarius Bartol.& Barto.enim loquitur de eo qui deſiit eſſe vſurarius:Sed Bald.format quæſtionem de illo qui reſtituit vſuras , & ita reſidet tantus doctor, cuius dictum tene menti pro ſumma obſeruantia. Sed re vera,ex quo ibi Bald.facit mentionem de dicto Barto.& dicit ſe conſuluiſſe contra eum: ergo ſequitur quòd Bald.intellexit de eo qui reſtituit vſuras,& iſta eſt ipſa veritas: ſed in d.l.prætor ait. §.his etiã.
7 dicit eſſe caſum † quòd vſurarius, qui deſiit eſſe vſurarius,poteſt compelli ad edendum Codicem rationis ſuæ,ſicut ſi exerceret vſuras. allegat Bart.in d. l.præallegat. §.non ſolum . Idem etiam allegat Angel.in l.quid ſi fugitiuus. ff. de edil.edict.ſed idem Angel.in l.ſunt.§.ſuperuacuum. ff. quibus modis pig.vel hypo-ſol. reducit opi. Bald.& Bart.ad concordiam communem, quod per aliquem Modernum doctorem non fuit concordia illa in medium deducta in tam dubitabili paſſu, & pro iſto dicto Bartol.ego allego elegantem dictum Bartol.in l.ſi fugitiuus.vbi dicit quod ſi monachus fugitiuus redeat ad clauſtrum .non propter hoc purgat peccatum ſuum : quia remanent reliquiæ.facit etiam pro dicto Bartol. ſingu. dictum Bald.in l.improbum.C.ex quibus cau.in fa.irrog.vbi dicit, quòd vſurarij ſunt in magno periculo maximè manifeſti:quia poſt

poſt per actam pœnitentiam & reſtitutionem uſurarum remanent infames, cũ infamia iam ſit infl cta etiam ſunt inhabiles ad teſtimoniũ, & ad dignitates, quod dicit eſſe menti tenendum, quod tenementi, quia elegans dictum eſt nouum ad iſtam decretalem declarandã vt vſurarij poſt reſtitutionẽ uſurarũ, & poſt peractam pœnitentiam non poſſunt eſſe teſtes, & induxit ad quæſtionem.

STATVTO cauetur quòd minor nõ poſſit alienare niſi interueniat vnus conſanguineus eius, qui ſit bonæ famæ, & cõſanguineus fuit fenerator, an teneat contractus geſtus per minorem interuenien-
8 te uno conſanguineo vſurario. † Et refert Iaco. But. dicere quòd ſic, quia ſtatutum intelligit quod ſit bonæ opinionis & famæ. j. homo diſcretus, & aptus, & non ſit dilapidator, nec diſſipator. Maximè autem feneratores ſunt huiuſmodi. Bald. dicit ibi contractus non valere, & loquitur ibi Bald. quando vſurarius reſtituit uſuras. facit etiam pro hoc text. & doctrina Bal. in l. 3. C. de princi. agen. in rebus lib. 12. vbi dixit p illũ tex. ſtatuto cauetur quòd diſcriptus in matricula notariorum non poſſit aſſumi in priorem. & aliquis erat diſcriptus in matricula, & fecit ſe cancillari ad hoc vt poſſet aſſumi in priorem, & nihilominus talis cautela ſibi non profuit, ita videtur dicendum in propoſito, ergo & iudicio meo eſt quæſtio ualde dubia, recurrendum eſſet ad Apollinis Oraculum, vt de mentiſſimorum vtar exemplo.

Nihilominus opinio Bal. videtur uerior, & pro ea arguo formaliter diſpoſitio illius. l. 4. & 3. & ibi Bart. ff. de dam. infec. infert. l. Iam autem. & ibi per eundem. ff. de admini. tuto. l. quod ſtatutum. §. omnibus. ff. de accu. l. nominis & rei. verbum, & legibus ff. de verb. oblig. ca. in demnitati. § ſed cum ea, & ibi per doct. de elec. in 6. ſed uerba iſtius conſtitutionis etiam concepta in vſurario, ſed iſte nõ eſt uſurarius, ergo conſtitutio loquens de vſurario non habet locum in eod. facit. cap. quanquam in verſic. donec de uſuris ipſis plenarie, ſatiſfactum fuerit de uſur. in 6. facit. cap. admonere. 33. q. 3. ſi re priueris, nec nomen habere mereris. cum ergo reſtituerit uſuras, & deſtiterit eſſe vſurarius, ergo ſequitur nec in nomine, nec in re erit vſurarius, & per conſequens contractus geſti ab uſurario valebunt. facit. c. ferro. in ver. non ego in eo debet inſpici quod fuit, quia iam inſpicit omne quod non fuit l. diſtin. & ſi opinio Bart. eſſet vera ſequeretur vnum abſurdum, quòd vſurarius abſtineret ſe a reſtitutione uſurarum, quia ſi poſt reſtitutionem vſurarum, & poſt pœnitentiam peractam contractus geſti ab eo præſumatur de duplo, ut in d. conſtitutione ſequeret, q nõ reſtituerit vſuras, nec abſtineret ſe ab illa uſuraria prauitate. facit d. l. Imperialis. §. miles in vno ẽt maculam abolere pœnitus oportet, vbi eſt caſus valde notabilis, q a facta reſtitutione per principẽ aboletur ex toto omnis macula præcedens. Et ibi dixit Bald. quòd poſtquam banniti ſunt interge reſtituti, nomen banniti eſt abolitum, & æquiparantur cæteris ſtatus, & ſublato nomine, tollitur præiudicium nominis.

9 VNDE in integrum † reſtitutio non ſolum tollit ipſius nomen, ſed etiam reliquias, ita quod remanent eius reliquiæ nudi nominis. & ad hoc dicit illum text. eſſe valde notandum facit quod dicit gl. ſingu. in c. cum vniuerſorum de elect. Et pondera illa verba omnem maculã aboleri penitus, quia videtur reputare illam maculam per infectam. & ideo dicit glo. ſing. in clemen. 1. de immuni. eccle. quòd quando Papa mandat cõſtitutionem haberi pro infecta, tũc ipſo iure ſtatim ſunt omnes effectus præteriti, adeo quod non eſt opus abſolutione ſi quis inciderit in excommunicationem uigore illius conſtitutionis, & illam glo. allegauit pro ſingu. domi. Cardi. in d. cap. ad petitionem de accuſa. & Ioan. de Imo. & dom. Anto. in c. cæterum de reſcrip. do. Abb. in ca. ſi quando de ſenten. excommunica. & in c. quæ in eccleſiarum de cõſti. & facit quod dixit Bal. in d. §. miles, quod ille qui deliquit poſt peractam pœnitẽtiam habetur, ac ſi non deliquiſſet, & dicit facere in argu. pro

gri. pro teſte periuro, vt poſt peractam pœnitentiam habeatur, ac ſi non deliquiſſet. allegat gloſ. quam dicit valde notandam in l. tertia. §. lege. ff. eo. cum ergo iura indulgeant poſtquam reſtituerunt vſuras, & deſierint eſſe vſurarij. vt d. c. cum tu. & d. c. poſtquam, ergo ſequitur quòd habetur ac ſi vſuras nunquam feciſſet. fateor quòd aliqualis macula eis inficiatur de facto, iuxta illud.

Quem ſemel horrendis maculis infamia migrat.

Ad bene tergendum multa laborat aqua. Facit nota. dictum domi. Petri de Anchara. in c. 1. de reg. iu. dicit ſtatuto caueur quòd nullus religioſus poſsit aſſumi in priorem, vt eſt Senis & rector miſericordiæ portans habitum certi coloris cum cruce in pectore fuit aſſumptus in priorem, fuit ardua dubitatio, Verum poſsit referri fuiſſe conſultum quod ſi dimiſit illum habitum, & ſic fuit promotus ad illum officium, ergo ſequitur quod non remanent aliquæ reliquię, & iſtam partem tenuit in d. l. quid ſi fugitiuus, & refert. dom. Bar. in d. §. non ſolum. & etiam refert Bal. de Peruſio concluſiſſe contra Barto. in d. l. ſicut §. ſuperuacuum. refert domi. Bar. & allegat dominum ſuum, qui fuit Bal. conſuluiſſe cõtra Bart. in præall. rubr. C. de vſur. etiã non eſt verum cum dicatur quòd doctores non erant diſcordes, quia Bart. loquebatur in eo qui deſiit eſſe vſurarius, & Bal. in vſuras reſtituente, nam ſi contrarius præſumatur vſurarius. vt dicta conſtitutio in eo quod deſijt eſſe vſurarius, ergo multo magis præſumetur in eo qui reſtituit ſolum vſuras. nec ob. §. non ſolum, quia loquitur eo caſu quo mulier fecit quęſtum corporis ſui nec facere deſijt, nec fuit ſecuta indulgentia, ſeu reſtitutio principis, vt d. lex Imperialis. §. miles. & licet ibi tex. loquatur de
10 intermiſsione † nihilominus intermiſſio capitur pro deſinentia, hoc probat ibi tex. formalis in verſ. facere deſijt, vel etiã facit quod ibi not. glo.

Sed in caſu noſtro eo ipſo quòd vſurarius deſijt eſſe vſurarius, & reſtituit vſuras qui reſtitutus priſtino ſtatui, vt d. c. cum tu. in uer. donec cum ſua gloſſ. ergo d. §. non ſolum non obſtat huic deciſioni.

Nec obſtat d. l. prætor ait. §. his etiã. quia loquitur de rationibus confectis ipſo tempore, quo quis erat argẽtarius, nec loquitur de rationibus, aut loquimur de rationibus confectis, poſtquam quis deſiit eſſe argentarius. bene fateor quod quoad actus an facit per vſurarios bene ſtabit præſumptio conſtitutionis.

Sed quoad cõtractus factos poſtquam quis deſiit eſſe vſurarius non procedit præſumptio conſtitutionis? & ideo dicit ibi Ang. quòd notarius poſtea effectus monachus poteſt antiquas rogationes factas in ſeculo in publicam redigere formam, & idem voluit in l. 1. C. de teſta. & Bar. in l. 1. § ſi pœnes ff. de tab. exiben. & Bald. in l. nam. §. ſi uiuo Titio. ff. de nego. geſt. & do. Ant. in c. fraternitatis de hæreti. nec obſtat. l. 2. de primice. & quod ibi dixit Bar. quia iſta cãcellatio fuit in fraudem procuratoris, quæ non debet fraudoloſo prodeſſe. c. ex tenore, & cap. ſedes. de reſcip. ca. ſi videtur de regna. ſpi. Nec obſtat dictum Bald. in c. improbationi, quia in iſto poſt reſtitutionem uſurarum & poſtquam quis deſinit eſſe uſurarius ceſſat infamia, quia per vſuras non ſequitur infamia concernens ſtatum perſonæ, vt dicit Bar. in l. qui vltimo. ff. de pœnis, & ſuperius reduxi. & inquantum reprehendit dictum Iaco. Butr. illa reprehenſio fuerit originaliter ſubtilis docto. Richar. de Salice. vt refert nepos & diſcipulus eius Bartho. de Sal. quia dictum Iaco. Butr. poſſet ſaluari in eo qui iam deſiit eſſe vſurarius.

Secus autem ſi ipſe contractus minoris eſſet vſurarius, licet Albe. de Roſa. in ſuo ſolenni tractatu ſtatutorum ſimpliciter tranſierit cum dicto Butr. in prima parte, quæ ſingularis eſt. Nec obſtat dictum Bal. de monacho fugitiuo, quia loquitur in eo caſu quo non fuit facta reſtitutio.

11 Et ex † iſtis elicitur prima concluſio quod emendatus de crimine in cauſa ciuili ciuiliter mota ſi cum nec committur

tur

tur infamia dicitur teſtis integer: ſecus, in criminali criminaliter mota.

Secunda concluſio, quod vſurarius qui deſiit eſſe vſurarius cum effectu, facta reſtitutione inhabilis eſt ad teſtimoniũ, quod eſt contra Bald.

Tertia concluſio, Conſtitutio loquens de contractu inito per vſurarium nõ vendicat ſibi locum in contractu poſtea geſto per eum, qui deſiit eſſe vſurarius contra Bald. & ſequentes.

Quarta concluſio, quòd ſtatutum requirens in contractu minoris debere interuenire conſenſum conſanguinei bonæ opinionis, & famæ, vendicat ſibi locum in conſanguineo deſinente eſſe vſurario.

Sed conſonum eſſet ſatis tot illuſtres canonum & legum partes reducere ad cõcordiam iuxta illud quod ſcriptum eſt apud Lucanum.

Pacem ſumma tenent ima at diſcordia turbat.

Ideo animo conceperam talem cõcordiam. Videlicet, quòd ante factum vera ſit opinio Bald. pone exemplum. Aliquis inducitur ad vſuras exercendas hac intentione ſcilicet, vt poſt exercitas vſuras ipſe reſtituat, & deſinat eſſe vſurarius vnde hoc caſu procedit opinio Bartol. ad hoc vt iſte abſtineat ſe ab vſuraria prauitate.

Si verò aliquis exercuit vſuras, & poſt vellet reſtituere, tũc procedit opinio Bal. ad hoc vt Titius abſtineat ſe ab vſuraria prauitate, & ad hoc allego in ſimili Ioan. And. in c. 2. de teſta. in 6. vbi eſt dubium inter doctos.

12 Verum ſi vnus ſacerdos audiens in cõfeſſione aliquem mandantem reſtitui certa bona an poſſit illam reſtitutionem facere, an requiratur, quod epiſcopus faciat, & ante factum tenendum eſt, quod non poteſt, & ita poſſunt reduci ad concordiam.

Poſſet etiam dari alia concordia videlicet vſurarius reſtituit vſuras, & ante fecerat certos contractus, quod quo ad contractus poſtea factos procedat opin. Barto. & ita propriè procedat text. in d. l. Prætor. §. his etiam: ſed quo ad contractus poſtea factos ſequitur opi. Bald. vel poſſet tertio dari alia concordia quòd in contractu poſtea facto opponantur aliqua facta inſolita: & tunc procedat opin. Bart. vt quia data mala vita præterite præſumitur contra contractum, facit Gloſſ. quæ allegat pro ſingu. in l. cùm allegas. C. de vſuris. quæ erat præſumptio iuris, & de iure. facit etiam Gloſſ. not. in l. 1. ff. de condit. indeb. facit gloſſ. ſing. in ſimili. in l. iubemus. C. de teſta. facit etiam gloſſ. no. in auten. qui ſemel. C. quomodo, & quando iudex in 6. col. vbi dicit ſtatutum imponit pœnam centum pro primo homicidio: pro ſecundo imponit pœnam capitis. Quidã pro primo homicidio ſoluit centum: poſtea facit ſecundum, an debeat decapitari, videtur quòd non: quia de primo fuit punitus. contrarium determinatur quia facta non poſſunt haberi pro infectis. l. in bello. ff. de cap. & poſtli. reuer. quia licet prima obligatio ſit extincta, actio aggrauat ſecundam contumaciam, vt grauior pœna imponatur, & ita voluit Pet. de Ancha. in cõmento c. 1. de conſti. facit quod dicit idem Bald. in auctent. ſed nouo iure. C. de ſer. fugiti. vbi dicit quòd ſi quis pro præteritis culpis ſoluit cõdemnationem, quòd ratione aliorum futurorum remanebit infamia ex primis. facit quod not. Bart. in l. ſicuti. §. ſacrilegium. ff. de adop. & iſta non tradas obliuioni.

Sed inquantum ſ. dixi quod Angel. concordabat opi. in d. §. ſuperuacuum. re uera illa ſua concordia non facit ad propoſitum, & inquantum iſte text. dicit ſi eum non committetur infamia, ſcilicet iu-

13 ris, & facti, & infamia canonica: †quia triplex eſt infamia. Infamia iuris eſt duplex, ſcilicet. Qui irrogatur à lege, ipſo iure ſine facto & miniſterio: nam eo ipſo quòd quis facit aliqd prohibitum ius profert ſententiam, infamiam irrogat, & hoc eſt quod dicitur ipſo facto, id eſt, propter factum ipſum: & illud idem dicitur ipſo iure, ſcilicet, ſententia ſtatuentis: etiam in effectu idem importat dicere ipſo iure, & ipſo facto. l. palam, §. Qui in adulteriis. in verſicul. factum mouerit. ff. de ritu nup. ſentit Glo. in l. 1. ff. de his qui

no.

no.infam. Quandoque ipſa infamia non
irrogatur, ſcilicet, ipſo facto per l.niſi.ſu-
per facto ſequatur ſententia iudicis, quòd
apparet: quia lex non vetat factum, ſed cō-
demnationem factam ſuper facto, vel ſu-
per actis quæ oriuntur ex ipſis factis, ſeu
propter factum.l. Athletas. §.calumnia-
tor.cum l.ſequenti.text.& Gloſſ.in l.j. ff.
de his qui not. infam.& §.porro. 3.qō.7.
Quædam eſt infamia facti, quæ idem eſt
quod infamatio, quæ opinionem homi-
nis lædit apud bonos, & graues, & diuer-
ſis modis contingit. Vt ſi quis damnatur
actione deſcendente ex delicto, quæ iure
infamiam nō irrogat, vt in cognitione fu
tura.l.ceſſat. ff.de actionibus, & obligati.
& interdicto: vnde vi.l.neque.ff.de itine-
re actuque priuato. Et iuramenta iſta
grauant opinionem legis onere. ff.de ob-
ſequiis.

Item ſi pater in teſtamento filium e-
mancipauit, vel Iudex interloquendo di-
xit aliquem malè viuere, id eſt, interlo-
quendo, & l. verbum. C.ex quib. cau.in
famia irroga.facit quod not.in capit.2.in
vlti. Glo.de ord.cogni. Ita dicit Ioan.An.
in regula infamibus. de reg.iur. in 6.vide
ibi dignum dictum.

Quædam eſt infamia Canonica, quæ
cauſatur ex quolibet peccato mortali, vt
in c.infames.5.q.1. & ibi Gl.eſt.data per
ſeuerantia in crimine repellitur à teſtimo
nio, vt latè ſuperius dixi.

Modo dubitatur de qua infamia lo-
quatur text. iſte Hoſtienſ.& Abb. dicitur
quòd de infamia iuris, nec quod dicitur
14 in vet.ponamus.quaſi dicat, quòd † infa
mia facti repellit in criminali duntaxat,
vt in dicto verſi.ſequenti. Facit quod ad
hoc no. Spec.eod.tit.§.j.ver.Quid de pec
cantibus. & verſi.Item quòd eſt infamis.
Ioan.Andr.dicit quòd infamia facti tan-
tum repellit in criminali. In ciuili verò,
ſi eſt infamatus de crimine etiam repellit
ſupra eod.c.licet.verſi. Quidam verò cot
titu.in c.præterea.Et ca.1.de excep.quod
intelligit infamia facti, ſeu infamia crea-
tur à crimine, ita quòd crimen ſit proxi
ma cauſa infamiæ: vbi verò infamatio,
ſeu opinionis grauatio non cauſatur, non
accuſatur à crimine: ſed ab alio medio: pu
ta quia carceratus fuit vel alias à teſtimo-
nio repulſus, putat habere locum quod
hic dicitur, alias grauatio opinionis non
repellit in ciuili: ſed in criminali ſic, vt a-
liter ſecundum eum infamatio facti crea-
ta à crimine; de quo conſtat, quæ emen-
datum non repellit, vt hic, vt in dictis iu-
ribus, in criminali repellit ſuper hoc. Et
hæc etiam formalia verba Ioā. And. Bar.
no.in l.cunctos populos. C.de ſum. Trin.
& fide Catho. ſic diſtinguit quòd infamia
iuris indiſtinctè repellit: in ſubſidium ta-
men admittitur in tormentis.l.ob carmē.
§.pen.ff.eo.facit l.qui vltimo.ff.de pœnis.
Infamia facti repellit in crimine, vt hic
niſi in ſubſidio, vt dictum eſt in caſu ad
mittitur, ſed minus eis creditur, & ita pro
cedit Gloſſ.in l.cunctos populos.& l.duæ
cauſæ. ff. ad Carbo. poſſunt tamen teſtes
ita ignobiles & infames, quòd non ad-
mittuntur ſine tormentis, vt ſuprà, & pa-
rum differt hæc opin. Bar. ab opini. Ioan.
Andr. ſecundum domi. Abb.& ſubdit ibi
Barto. quòd omnes infames infamia facti
licet repellantur in cauſa criminali, tamē
admittuntur in ſubſidium cum tormen-
tis. Ita vt dictum eſt in infamibus infa-
mia iuris.

15 † Tu pondera quod inquantum Bart.
vult, quod infamis infamia iuris admitta-
tur in teſtimonium in ſubſidium cum tor
mentis, allegat ipſe duo iura.l.2.ff. eod.l.
ob carmen.§.qui cum eo.ff.eod.l.qui vlti
mo.ff.de pœnis.Et cū illo dicto tranſit hic
domi.Abb.& domi.Anto.& domi.Ioan.
de Imo.

Sed re vera hoc dictum in iure aperto
non probatur. primo d. l. 2. nihil facit ad
rumbum: Nam ibi dicitur quod in teſti-
ſtibus eſt requirenda fides, & mores, &c.
Et ſi vacillant non adhibetur ei fides. bo-
num fuiſſet ergo ad hoc Bart. non allegaſ
ſe. Nec §.ſi ea.probat opinionem. dicitur
enim ibi ſi ea recōditione, vt arenarium,
vel ſimilem perſonam recipeere cogitur
ſine tormentis, vel eius teſtimonio credē-
dum non eſt.

Vnde ille text. non loquitur ſimpli-
citer in cauſa criminal, ſed loquitur in
cauſa

cauſa in qua recipitur in teſtimonium teſtis infamis, ſed quæ eſt illa cauſa teſtis, non declarat, & eſt crimen læſæ maieſtatis, in qua dicit eſſe æquatam conditionẽ omnium, allegat l. nullus eſt ad l. Iul. maieſta facit c. in fidei fauorem, & cap. accuſatus. §. licet. de hæret. in 6. & ca. per tuas. de Simo. etiam iuncta Glo. ergo de eo cõtinet caſum ſpecialem, ergo in contrariũ eſt ius commune. l. ius ſingulare. ff. de legi. cum ſimi.

Et ideo Bar. in l. Caſsius. ff. de Senato. dixit quòd infamis infamia iuris non poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali, nec in ciuili, alleg. l. 3. § lege Iul. ff. eo. ergo ſequitur quòd nec etiam in tormentis, allegat. Idem Bart. in d. l. qui vltimo. Qui text. re vera non probat opinionem eius in verſic. accidit in pronomine eorum, qui ad beſtias damnantur: ideo ſeruari ſolet poteſt damna, vt ex his in alia quæſtione habetur. & ibi dicit Barto. quòd licet illi ſint ſerui pęnę; tamen poſſunt examinari contra alios ad aliquale iudicium admittuntur ad inquirendum veritatem, non autem ad probandum, niſi in cauſa læſæ maieſtatis, hæreſis, & Simonię, vt di

16 ctum eſt, † & cum capitalia, & atrocia maleficia non aliter explanari, & inueſtigari poſſunt quàm per ſeruorum quæſtiones efficaciſsimas ad quęrendũ veritatem æſtimo & habendas cenſeo. l. 1. §. ſi ſerui. ff. de quæſtio. vt in crimine capitali & atroci homo liber torquetur in ſubſidium, & ad veritatem inquirendam, non autem ad probandum, vt formaliter ſentit ibi tex. & ideo Bal. in l. cunctos populos. dicit quòd infamia iuris repellit teſtes quod ad ſententiam ferendam. Sed non ad formandam inquiſitionẽ, vt inde veritas exquiratur, & ad hoc allegat præallegatum. l. qui vltimo, & dicit iſta ſentire Barto.

Et ſi dicatur amice eum Abb. Siculus damnauit hic hanc doctrinam Bal. & allegauit contra eum. ca. cum in iuuentute. de præſumptio. & c. qualiter, & quando de accuſa. el ſecundo. per quæ iura dicit patere quod dicta non integrè non ſufficiant ad fundandam intentionem inquirentis, egò miror de tanto Doctore, quia c. cum in iuuentute non loquitur de infame infamia iuris denuntiante vt loquitur Bal. ſed loquitur de inimico denuntiante, ſed de ſuſpecto pronunciante, vt patet in ver. non de charitatis radice, & Gloſſ. in verſ. Charitatis. Et ita etiam loquitur d. c. qualiter. & quando in ver. nõ à molinoſis, quo caſu inimicus repellitur indiſtinctè, & eo caſu quo infamis poſſet teſtificari vt c. per tuas de Simo. & ſuperius dixi, & ita etiam reſpondeo ad c. cũ oporteat infra de accuſa. Vbi etiam inimicus non poteſt denuntiare ad inquiſitionem faciendam, eſt enim exceptio iure naturalis, vt ſuperius dixi, poſſet tamẽ allegari contra Bald. tex. in c. cum in tua. in ver. ſi perſona grauis ſit, cui fides ſit adhibenda tibi denunciet de ſpon. & ibi glo. colligitur quòd criminoſus non admittitur ad denunciandum crimina, & deſtruxit ille tex. quoddam ſingu. dictum Goff. in titu. de accuſat. ad fi. vbi dicit quando quæ crimen eſt committendum, & non commiſſum admittitur denunciás infamis: quia in d. c. cũ in tua. videtur text. in contrarium: & ad illud text. reſponde 1
ri poteſt quòd loquitur quando criminoſus deueniat ad impediendum matrimonium: non autem loquitur quando teſtes criminoſi excipiuntur ad hoc vt formet inquiſitionem iudex, & ex hoc infirmatur ibi dictum Bald. in d. l. cunctos populos in quantum dicit quòd infames infamia iuris in cauſa criminali admittuntur cum tormentis.

ET EX ISTIS elicis talem conclu
17 ſionem † quòd infames infamia iuris in cauſa criminali non recipiuntur in teſtes ad probationem faciendam: ſed ad talem qualem iudicium, & ad probandum quòd infamis infamia iuris repellitur à teſtimonio, & ita tenuit Bart. in d. l. Caſſius. quia re vera ille. §. non probat eius dictum: cum enim ibi alibi prohibetur per l. Iuliam perhibere teſtimonium videtur quòd cæteri infames non ſunt prohibiti: quia prohibitio certorum eſt permiſsio alienorũ argum. c. nonne. de præſumpt. l. cum prætor. ff. de in di. l. maritus.

C.de procura.cum ſimilibus.Nam ſi infames infamia iuris generaliter prohiberentur teſtificari, ad quid l.Iulia.prohibuiſſet certas perſonas connumeratas,ergo fruſtra hoc facit,ſufficiebat enim regula generali prohibitione, cum ergo ſpecialiter prohibuit,ergo ſequitur quòd generaliter eſt permiſſum. faciat etiam regula quòd quilibet poteſt facere teſtimonium,niſi ſpecialiter reperiatur prohibitus.l.j.§.1.ff.eo.c.j.ſupra eo.cum ergo.§.lege Iulia prohibuerit in ſpecie, ergo ſtamus regulæ generali permiſſoriè, & ſic rectè intelligenti conſonat hæc ſententia do.Bar.dictum tamen eius eſt verum & probatur in l.quæſitum.ff.eo. & in §.ſaucimus.in auth.de trien. & ſemiſ. & ſuperius dictum fuit latè.

Adde etiam in quantum uoluit Barto. in d.l.cunctos populos. quod teſtes poſſunt eſſe ita inhabiles, & infames quòd non admittūtur ſine tormentis,& loquitur de infamia facti,& cū hoc dicto tranſit tota iuris prudentia.

Tu dicas,& melius eſt, vide eundem Bar.in l.ex libero.ff.de quæſtio.vbi refert
18 quoſdam dicere † viles, & ignobiles, & obſcuri & ignoti nunquam admittūtur ad teſtimonium,niſi cum tormentis, alleg.§.ſi vero huiuſmodi.& ibi Gl.in authen.de teſta,& Azo.no.in ſumma. C. eod.tit.& in ſum. antiquorum. ipſe verò ibi dicit quòd hoc non eſt bene dictum per.l.Diuus.§ ſi.ff.de quæſtio.vbi deportatus in Inſulam non torquetur, & etiā ſtant liberi ſicut alij liberi homines, & conſtat eos eſſe viles & obſcuros. præterea tex.in §.ſi vero ignoti.dicit expreſsè quòd ad hoc ut torqueantur, requiruntur duo quòd ſit vilis & ignotus. Item quòd tentet corrumpere veritatem,tunc poteſt torqueri,& concludit ibi tex. uiles homines admitti ad teſtimonium ſine tormētis, nō tamen eis adhibetur tanta fides,ſicut aliis.alleg.l.2.& 3. ff. eod. ſed illa lex.2.parum facit:poteſt tamen torqueri ſecundum eum in certis caſib. primo ſi vacillant.vt d.l.ex libero, & d.§. ſi uero ignoti.

Secundo ſi conuincuntur de mandato l.vnius.in §.teſte.ff.de quæſtio.tertio quando ſponté vadunt ad dicendum teſtimonium,vt dicit.§.ſi vero ignoti. in ver.feſtinantes, & ita intelligas do. Bartho.in d.l.cūctos populos.& d.l.Caſsius. de Sena.& l.3.§.duæ cauſæ. ff ad Carbo. Quicquid ſcribentes dixerint hic. & iſta obliuioni non tradas. Bal.vero in d.l.cūctos populos. latè in hoc inſtat, & cōcludit in effectu quod infamia facti repellit a criminali, & ſic videtur ſequi dictum Bar.in ciuili admittuntur, ſed minus eis creditur,& procedit Glo.in d.l.& in aliis caſibus grauioribus,in quibus requiruntur teſtes omni exceptione maiores.nota bene hoc vltimum dictum ſecundum do.Abb.quia limitat iſtum tex.& allegat ipſe.c.licet ex quadam.ſupra eo.& ca.1. de conſang.& affin.tu allega pro eo quod uoluit Bal.in l. parentes. & ſuperius dixi
19 C. eodem. † Vbi maxima cauſa pecuniaria æquiparatur criminali.in aliis uero caſibus admittuntur ad fundandā inquiſitionem, & inſtructionem, & ut his contra quam dixerunt ſubiiciantur tormentis,de quo dic vt dixi ſupra. Doct.uero Card.tenet quòd infamia iuris vel facti indiſtinctè repellit tam in criminali, quam in ciuili,& moueor,quia iſta littera loquitur generaliter,& appellatione infamiæ intelligitur tam facti, quam iuris, nec reperitur ius dicens contrarium, allegat quod no. in regula quam infamibus.in 6.non ob.ſecundum eum iſte tex. in ver.in crimine, quia non loquitur de infamia facti,ſed de grauatione opinionis,ſed minus ſe habet,quàm infamia, allegat no.Glo.in c.ſuper eo.de conſan. & aff.Sed do.Abb.tenet hic quod infamis, infamia iuris repellitur à teſtimonio ferendo, niſi in ſubſidio. Si uero eſt infamis infamia canonica, & detur perſeuerantia repellitur iam à teſtimonio,quàm ab accuſatione de iure canonico,vt ſuperius dictum eſt. Si uero eſt infamis infamia facti repellitur à criminali, & idem in cauſis grauioribus, niſi quo ad præſumptionem,vt uoluit Bal.in aliis nō admittitur. Sed plus, vel minus creditur ſecundum qualitatem, vel quantitatem

tem infamiæ, allegat d.c.licet cauſam.de
proba. vbi dicitur quòd quædam ex illis
teſtibus erant malæ famæ, & leuis opinio
nis, & quod modica fides, vel nulla erat
eis adhibenda. Vnde intelligendo illa al-
ternatiua, vel in proprio ſignificato, ui-
detur ibi caſus de iſto puncto. Item alle-
gat iſtum.text.in verſi.in crimine, vbi po
nit exceptionem in cauſa criminali, ergo
in ciuili indiſtinctè non repellit. Non
obſtat ſi dicatur quod loquitur in graua
20 tione opinionis, ſed in rumore.† Rumor
in ſe habet minus quam fama infamiæ,
vt no. Glo in d.c.ſuper eo.& Glo.in c. ſi
duo 31.q.8. Nec obſtat quòd iſte tex.lo-
quitur in princip.indiſtinctè de infamia,
quia neceſſario oportet intelligere de in-
famia iuris, & non facti, nam infamia fa
cti tollitur a iure, ſaltem quo ad iuris ef-
fectum per emendationem, ergo hic ex-
cipit infames ab eo quod dixerat de emē
datione ſequitur neceſſario quòd non lo
quitur de infamia facti cum non debet
plus operari præſumptio infamiæ, quā
veritas, ſed ſi verè commiſiſſet delictum,
& fuerit emendatus, non repelletur a ci-
uili, ergo fortius ſi ſit infamatus tantum
ergo loquitur de infamatu reſpectu deli-
cti, qui remanſit infamis ex ſententia vel
ipſo facto, quando tale erat crimen, pu-
ta, ꝙ palam exercebat vſuras, vt in l.im-
probum. C. ex quib.cauſis.infa.irrog.re
tuli dictum Abb. qui etiam dicit ꝙ vſu-
rarius manifeſtus poſt emendationem
remanet infamis quod dictum fuit Bal.li
cet ipſe non alleget in d.l. Improbum, &
ſuperius dixit indubitanter doctor excel
lentiſsimus, & clariſsimus orbe Canon
locutus eſt elegātius, & melius locutus
eſt in hac re, quam alij uſque ad moder-
na tēpora dom.meus Ioan. de Imo. hic
trāſit cū doctrina Ioan.is Andreæ & Bar.
in d.l.cunctos populos. & domi. Anto.
& econtra Bald in d.l.improbum. Et vi-
de eundem Bal. in l. Caſsius.ff. de Sena.
vbi dicit ꝙ vſurarius per reſtitutionem
vſurarum recipit famam de æquitate ca
nonica. allegat in argu.ca. quanquam.de
vſuris.in 6.ergo poterit promoueri ad di
gnitatem, & aſſumi in teſtem.& ibi Bal.
confirmat id quod ſuperius ego dixi, te-
ne mentem propter eius authoritatē. Quo
uero ad infamem infamia facti an poſsit
teſtificari in cauſa ciuili relata ſunt dicta
ſcribentium hic vt vidiſtis. Addite quod
Iaco.Butri.in d.l. ob carmen. §. penulti.
21 dicit ꝙ † teſtis infamis infamia facti nō
admittitur niſi in ſubſidium, & cum tor-
mentis. Gloſ. videtur ſentire idem in d.
§.ſi vero ignoti.in authen.de trien.& ſe-
mis. Sed hoc dictum quòd torqueantur
non videtur uerum niſi concurrant ea
quæ dicit Bar.in d.l.ex libero.de quibus
dixi ſupra.

SECVNDA oppoſitio fuit Gloſſ. in
d.l.§ ſi vero, quæ dicit quòd admittun-
tur cum tormentis, & iſta non eſt bona,
vt dictum eſt.

Tertia fuit opinio Gl.in d.l. cunctos
populos, quæ voluit ꝙ infames infamia
facti non repellantur a teſtimonio, & ſi
ſubtiliter ponderetur Glo.in l. 1.in prin.
ff.de his qui not.infam.& in l.nullam C.
eod.ſentiunt idem inquantum repellunt
infamem infamia facti videtur a digni-
tate & a iure querelandi teſtamentum.
cum ergo non repellet ab alijs actibus,
videtur eos includere, & ex hoc pote
rit ſolui quæſtio, de qua hic per Ioann.
An.deportantibus crucem propter cri-
men hæreſis an interim admittantur ad
teſtimonium, de quo per Specu.in ſin.de
teſte.† 1.ver.quid de portantibus & hic
per dom. Anto.ſed ꝙ infamis infamia fa
cti repellatur a teſtimonio in cauſa ciui-
li, videtur in puncto iuris ueriꝰ, & hoc
ſentit Gloſſ.ordi. in d l. Caſsius.& dica-
tur ꝙ Gloſſ. ibi loquitur de iudice quòd
ſiue ſit infamis de iure, ſiue de facto re-
pellitur a iudicando. non autem loqui-
tur in teſte, & hoc colligitur ex legibus
quas Gloſſ. hic allegat loquentibus de
iudice.& ita dicit Barto. in l.Caſsius. ad
hoc vt Gloſſ.ibi non contradicat. Gloſſ.
in d.l.cunctos populos. Quare non ob-
ſtat tex. Ibi pariter loquitur de teſte &
de iudice. & Gloſſ. illud colligit ex illo
tex.ergo mens & intentio ſua fuit com-
prehendere tam Iudicem, quam teſtem,
& ſi.de iudice ſenſiſſet, facile illud expreſ
ſiſſet.

ſiſt.c.ad audientiam.de deci.c.maiores de bapti.ca.in quadam. de celebratione miſſarum.c.Inter corporalia.de tranſla. præl.Glo.in c.1.de cle.ægro.lib.6.ff.ſi men.fal.mo.l.vnica.ad ſi ff.de cadu.tol. licet Gloſſ. allegauerit leges loquentes de iudice. Idē in teſte: ex quo l.eos æqui parat,etiam æquiparauit tex tex.in l.eadem.§.1.ff.ad l.Iuli.repe.ergo.

22 Secundo † pro hoc videtur tex.in d.l. 3 in §.lege.in verſi.alii propter notam & infamiam vitæ ſuæ admittendi non ſunt ad teſtimonij fidem, nam ibi iureconſul tus connumerauit certas perſonas infames infamia iuris, & poſtea concludit alias propter notam & infamiam vitæ ſuæ.ergo ille.§ intelligitur de infame infamia facti, vt dicit Barto.in d.l.cunctos populos,& l.quoniam.C.de hæret. ergo regula eſt ꝙ infames infamia facti non admittuntur.

Tertio iudex,& teſtis regulariter æquiparantur,vt dictum eſt : ſed infamia facti repellit quem à iudicando, vt l. cum prætor.ff.de Iudi.cum ſi.allegat d.l. Caſſius.ergo pariforme repellet teſtem, nec tex.in d.§.ſi verò loquitur de teſte infami infamia facti, ſed de teſte ignoto, & vili.& ibi Glo.ponit exemplum in carpētarijs,& explanatis.

Quarto videtur teſtis in ca.licet cauſam.de proba.in verſi. vſque adeo malę famæ,vel leuis opinionis quòd nulla vel modica fides eorum dictis adhibentur: quia in quantum dicit malæ famę comprehendit infames infamia facti, ex quo tex.ibi dicit ꝙ dicta eorum non erant te probata expreſsè,ergo non loquitur de infami infamia iuris,quia dictum eius re probatur à iure : ideo iſta verba referenda ſunt ad teſtem malæ famæ: & ſic infames infamia facti, & illa verba modica fides referuntur ad teſtes modicæ opinionis,qui quotidie mentiuntur, vel dicuntur leuis opinionis: quia omnia facile omnibus credunt.facit Gloſſ.c.omnibus 2.quæſtione.5.Ita dicunt ſcribentes in d.c.

Licet cauſa declarando quis dicatur leuis opinionis etiam videtur caſus pro iſta opinione,licet domi. Anto. allegauerit iſtum caſum pro opinione communi nec c.tantis Daniel allegatum per domi. Anto.probat opinionem eius.

QVINTO ind.l. Improbum. facit opinio. ſeu dictum Bald. vbi dixit quòd 23 † vſurarius poſtquam reſtituit vſuras,& deſijt eſſe vſurarius remanet infamis,nec poteſt aſſumi in teſtem,nec aſpirare ad dignitatem, & procedit illud dictum eius quoad infamiam facti: ergo ſenſit ꝙ infamis infamia facti non poſsit eſſe teſtis.

Sexto facit iſte text.inquantum dicit ꝙ infamia repellit,quia ſequitur ſiue ſit de iure,ſit de facto. Et ideo Bart.in l nullam.C.ex quibus cau.infa.irrog.quòd in caſu illius legis non irrogatur infamia iuris vel facti.ex quo dicit ibi text. nullā infamiam etiam comprehendit infamiā iuris & facti.& ſi allegetur text.in c. lege verbum.C.eo.vbi licet tex.dicat non inferri vllam infamiam,tamen infertur infamia facti ergo: vbi ius loquitur de infamia intelligitur de infamia iuris, & non facti,& hoc procedit eo caſu quo lex irrogat infamiam facti : alias ſecus.

Septimo faciat d.l. Caſſius.vbi quidā fuit factus infamis per decretum iudex, ita intelligit illam Bal.in d.l.cunctos populos: ſed decretum Iudicis non irrogat infamiam iuris, ſed facti qui requiritur ſententia diffinitiua ad infamiam iuris irrogandum vt d.l.nullam,& d.l.verbū: & ideo interlocutoria non inducit infamiam iuris.l.quid ergo.§ quin immo.ff. de his qui notan.infa.l.hæc verba. C.eo. tit.& 1.C.pe modo mulctan.& l.3.§.prę terea.ff.de ſuſpect.tuto.

Octauo facit tex. in l.3.ff. eodem vbi dicitur ꝙ ille admittendus eſt in teſtem qui caret ſuſpitione : ſed eo ipſo ꝙ quis eſt infamis infamia factu non eſt mundus à ſuſpitione.

Et ex iſtis conclude ꝙ infamis infamia facti non eſt ad teſtimonium admittendus in cauſa ciuili contra antiquam, & modernam doctorum prudentiam.poſſent nihilominus hi reduci ad concordiā, taliter quòd eſt quędam infamia reſultans ex crimine: & ideo nullus poteſt aſſumi

ſumi in teſtem, & ita procedit opinio do. Card. & ſequentium.

14 Eſt † quædam infamia reſultans ex cõtractu, & tunc infames tali infamia facti poſſunt eſſe teſtes ſecundum plus, vel minus arbitrio Iudicis. & ita procedit cõmunis ſcribentium opinio, & moueor ex dicto Bal. in l. fi. C. mãdat, vbi dicit quòd minor eſt infamia quę reſultat ex contractu quam iſta quæ reſultat ex maleficio, & allegat do. Inno. in c. qualiter & quando de accuſa. tene menti quia eſt noua concordia.

Poſſet etiam dici quod poſſet diſtingui hoc modo ꝙ infamis infamia facti poſſit eſſe teſtis in contractu: ſecus in iudicio. moueor pro l. quando. C. de hæreti. primo procedat communis opinio doctorũ. ſecundo procedat opi. domi. Cardi. & ſequentium.

Vnum tamen tene menti in materia infamium ꝙ ex diſpoſitione legis vel iuris municipalis aliquis veniat puniendus pœna infamiæ, & ipſe eſt infami ꝙ iudex debet alterare pęnam & imponere ſibi aliam, & iſte eſt tex. multum ſingu. in l. nouerunt. C. vt inter tempus quo tutor, & ibi Ange. illum tex. allegauit primo ꝑ ſingu. & Ludo. Roma. in l. ſi verò. §. de viro. ff. ſolut. matrimo.

Poſſet etiam in tertio articulo dari cõcordia tertia, quam poſuit Ang. in l. furti. ff. de his qui not. infa. vbi dicit quòd infamia facti de iure Canonico repellit à teſtimonio. ſed de iure ciuili eſt ſecus. etiã ſentit Ang ꝙ iſte tex. in quantum loquitur de infamia comprehendit infamiam iuris & facti, ſed concordia ſua non eſt ſecura ex eo quod ponit diſcrepationem inter ius canonicum, & ciuile l. crimina veſtra. & c. cum expediat. de elec. libro. 6. l. 1. C. de inoffi. do. & per iſta ſit expedita ſecunda pars huius decreta.

S V M M A R I V M.

1 *Cauſę ciuilis appellatione quid veniat.*
Agi de crimine ciuiliter quando dicatur.
2 *Cauſa criminali quid ſit, & quid mixta.*
3 *Cauſæ pecuniariæ replicandę fiſco an dicantur criminales. 4.*
5 *Periurus emendatus nunquid in teſtem admittendus. 8. 17.*
6 *Iuramenti illiciti fractor teſtificari nunquid poſſit.*
7 *Delinquens in officio ſemper in illo eſt ſuſpectus.*
9 *Contumax non comparendo peccat in duobus.*
Contumacia quęlibet an digna excommunicatione.
10 *Periurus an ſit infamis ſit. 13.*
11 *Iuramenti religio an ita de futuro contemni poteſt quemadmodum de præſenti.*
Stellionatus crimine damnatur periurus.
12 *Allegare maiorum auctoritatem ſufficit vbi legem non habemus.*
Periurus qua pœna puniatur, & quomodo contra eum libellus formetur.
14 *Teſtis ſuper principali dicens verum & ſuper connexo falſum antanquam falſarius puniendus.*
15 *Apoſtatæ et ſacrilegi quoad infamiam æquiparantur.*
16 *Periurio grauiſſima pęna eſt impoſita.*
18 *Periurus eſt infamis infamia ciuili.*
19 *Fidei violator beneficio non priuandus ſicut periurus.*
20 *Emendatum eſſe de crimine qualiter conſtet. 21.*
21 *Cõfeſſio damnati ad furcas presbytero facta nunquid fidem in iudio faciat. Et an teneatur presbyter ad illius reuelationem 22.*
23 *Emendatio delicti per quem probanda.*
24 *Infamia facti non cauſatur immediatè.*
25 *Clauſula gratiam tibi facimus in reſcripto poſita cuius effectus ſit.*
26 *Indulgentia non eſt cum princeps accepta pecunia dicit indulgemus tibi feudum.*
27 *Gratiæ plenitudo alicui conceſſa quid operetur.*
Diſpenſatio innititur gratia.

TERTIA PARS.

1 NOTA quòd † appellatione cauſæ ciuilis non venit cauſa cum agitur de crimine, licet ciuiliter agatur, ponitur iſta ut diuerſa

 & vide-

& videtur iſta cauſa eſſe mixta inter ciuile, & criminale. c. ruę. & de procu. c. ſuper his ad fi. de accuſa. ca. per venerabilem, quaſi ad fi. qui filij ſint legiti. & c. venies. de accuſa.

Quando autem dicitur agi de crimine ciuiliter dic ſecundum Bart. quando agitur ad pęnam pecuniariam per l. fin. de priua. delict. & addit. domi. Anto. parti applicandam. tunc cauſa eſt criminalis l. fi. de priua. delic. l. prætor. ff. de ſepul. viola. & hoc tenent cōiter docto. licet illud quod tenet Vincen. teneat Gloſſ. in l. ſi qua per calumniam. C. de epiſco. & cleri. & quòd cauſa ſit criminalis quando applicatur fiſco etiam ſi ſit pecuniaria, ſequitur Ioan. de Imo. & dicit Gloſſ. ſingu. iuncto tex. in l. 3. quæ incipit Prætor pręalle. & quod not. Bart. in l. Agraria. ff. de termi. moto. & allegat Inn. in c. qualiter & quando de accuſa. Ideo dicit Barto. poſt Iaco. Butr. In l. cauſas, vel licet. C. de tranſactio. vbi eleganter hoc tāgit, & deuenit in hanc concluſionem ꝙ cauſa ciuilis eſt cuius finis eſt commodum partis & intereſſe priuatum.

2 † Cauſa criminalis eſt cuius finis eſt intereſſe publicū, vt vtilitas publica. Cauſa mixta quæ participat de vtroque. ex quo concludit ꝙ vbi pœna applicatur fiſco cauſa eſt criminalis: quia ita intenditur uindicta publica per pecuniariam pœnam, ſicut per pęnam corporalē afflictiuam, ſeu per pœnam infamiæ. & alle. d. l. 3. Si vero pęna applicatur parti, dicitur eſſe cauſa ciuilis, & ita reſidet: ſed do. Abb. in prælallega. rubr. Amplius. & magis dilatauit fimbrias in hoc punctos, & referet opiniones.

Prima eſt ſi pœna pecuniaria venit applicanda fiſco iudicum fuit criminale. ſi parti, dicitur ciuile, vt voluit Gloſſ. in d. l. 3.

Secunda opinio fuit ꝙ ſi venit imponenda pęna pecuniaria cuique applicetur ſemper dicitur iudicium ciuil. ſi vero venit imponenda pęna corporis, ſemper dicitur cauſa criminalis, vt d. Gloſſ. ſi qua per calumniam. C. de epiſco. & cleri. & no. in l. qui ſepulchra. C. de ſepul. vio. & in l. 1. C. quando, & á quibus.

Tertia opinio fuit, vt ſi agatur de crimine ſemper dicitur criminaliter ſiue pęna applicetur fiſco, ſiue parti: & iſtam opinionem tenet Gloſſ. in l. lex Cornelia. ff. de ſepulc. viola. tene menti. & iſtam eſſe communem opinionem. Sed dom. Abb. dicit ꝙ contra prædictam opinionem eſt tex. in cap. per tuas. de ſimo. quem text. allegauit pro ſingu. in c. ſuper his. de accuſa. vbi agebatur de crimine ad priuationem beneficij: & tamen dicitur agi ciuiliter ibi nec applicatis. ibi pęna parti. & ideo domi. Abb. in prælallega. rubrica. dat aliam doctrinam videlicet ꝙ tunc proprie agitur criminaliter directa, ſcilicet quando vi æ crimen deducitur in iudicium, vt puniatur acrius quam poteſt et vt imponatur pœna ordinaria, ſiue pęna applicetur fiſco, ſiue parti., qa debemus conſiderare illud, quia principaliter agitur, & illud quod deducitur in conſequentia l. 1. & l. quod dicimus ff. de auro. tuto. Aut crimen non deducitur ſic directa via, vt ſupra eſt dictum, & dicitur tunc agi ciuiliter, quaſi criminaliter, & verba dicuntur tunc ciuiliter intelligi quando non ſit amara interpretatio. Vide Bald. in l. ſi qua per calumniam, vbi ſequitur per communem opinionem: & inducit elegantem quæſtionem dicens

3 † Papa contulit tibi omnes cauſas ciuiles, quæ verſantur in tali caſtro, quòd non videtur contuliſſe cauſas pecuniarias applicandas fiſco, quia dicuntur cauſæ criminales.

Tu verò adde inquātum domi. meus allegauit pro ſingu. Gloſſ. in d. l. 3. quam Gloſſ. habes in l. aut damnum in princi. ff. de pęnis, & inſtitu. de public. iudic. in princi. & l. fi. ff. de priua. delic. & l. 2. & fi. ff. ad l. Iul. repe. in rubri. ff. de vulga. & pupilla. & has gloſſ. allegauit pro elegantibus textualibus doctor domi. Nico. de Neap. in l. Gaius. ff. ad Silla. & ibi etiam dicit audiuiſſe quoſdam allegare pro ſing. glo. in d. l. ſi qua per calumniam: ipſe vero allegat duas alias videlicet l. his qui perditi ſunt ad d. l. Iul. pecu. d. l. 1. ca. ex publico. Ro. lib. 10. Adde etiam quòd

Bald. & minor de domino Abb. qui non allegauit Fede.de Se. conſil. 23. vbi dicit quòd ſi agitur contra clericum, vt priuetur beneficio propter crimen quòd tunc cauſa non dicitur criminalis, & illo caſu additur laicus contra clericum ſuper crimine, vt in c.tam literis. & c.ex parte ſupra eod. dicit enim quòd iſto caſu poterit interuenire procurator. c.ſuper his.de accuſat. & dicit ibi ſingulariter quod licet in libello iſto caſu quis vtatur verbo accuſo: non tamen ideo eſt accuſatio: ſed attenditur finis ad quem accuſatio intentatur, & eius concluſio: quia non eſt nouum, ꝙ præcedentia reſtringantur perſequentia. l.nam quod. ff. de penu. legat. ſecus ſi ageretur ad depoſitionem: & ſic illud dictum Abbat. eſt verum, & quando agitur de crimine ad priuationem dicitur agere ciuiliter ſecundum communem opinionem hoc non meruit allegari. tamen reuerentia ſua quia non agitur de pęna applicanda fiſco, vt loquitur communis opinio.

4 Adde † etiam, ꝙ videtur verior opinio quòd vbicunque cauſa eſt pecuniaria, ſiue pęna applicetur fiſco, ſiue parti, cauſa ſemper eſt ciuilis, & de hoc allego gloſſ. quæ ſentit hoc in ca.decernimus. de iudi. ſecundo allego. text. rotundum in l. Gaius. ff.ad Silla. in verſicul. nam veniebat applicanda fiſco, & ibi dicitur quòd accuſatio eſt pecuniaria etiam ciuilis. & ideo communis opinio confunditur per illum text.

Poteſt ſic diſtingui quòd ſi cauſa eſt criminalis, & pęna eſt alterata vt pecunia, & agitur de crimine, ſiue applicetur illa pęna parti ſiue fiſco cauſa dicitur criminalis. pone exemplum in homicidio quando ex forma ſtatuti ponitur pęna pecuniaria homicidio, vt per Bart. in l. 1. ff. de public. iud. dixi late in repetitione rubricæ de homicidio. Aut cauſa eſt cuius pęna applicatur fiſco, & definit eſſe ciuilis: non definit eſſe ciuilis ex quo pęna applicatur fiſco. & iſte eſt text. in d. l. Gaius. Aut cauſa eſt criminalis, & agitur de crimine ciuiliter, & pœna nulli applicatur cauſa eſt ciuilis. Ita loquitur text. in d.ca. per tuas. verſicu. Non applicetur fiſco. & ex his habes concluſionem quando cauſa dicitur ciuilis, & quando criminalis.

5 Nota, quòd † licet periurus ſit emendatus nec remaneat infamis: non tamen admittitur in teſtimonium. hoc apparet cũ hic tex. loquitur in emendato, quem non comitatur infamia: & poſtea excipit periurum, ſequitur quòd periurus non eſt infamis: quia exceptio fit ex regula, vt eſt text. in l. nam quod præallegata: quem ad hoc allegauit pro ſingu. in commento. l. filio præterito. ff. de iniuſti. teſta. facit. l. 1. ff. de re iudi. facit. §. vt autem. de non alie. in auctent nõ tamen ampliat regulam, vt ſub illa veniant quæ ſui natura non veniunt vt probatur in l. quæſitum. §. denique. ff. de fund. inſtru. l. generaliter. §. vxori. ff. de vſufru. lega. & ibi Barto. cap. iũctura. de ſepul. & ibi per do. Ant. & habetur in l. pediculis. §. idem cum quæreret. ff. de au. & arg. leg. & c. dominus. 32. q6. 7. Et ex hoc videtur hic caſus de eo qui dubitauit glo. in l. 3. §. lege. ff. eod. vbi quęrit, quid de eo qui iam deierauit, an poſſit poſt peractam pęnitentiam in teſtem admitti. & Io. Glo. putauit eum remouere, ex quo ſemel fuit malus. l. fin. §. 1. ff. de accuſat.

QUIDAM poſſe teſtificari putauit quaſi ſit in integrum reſtitutus: poſtea concludit quod non poterat aſſumi in teſtem & longe mirandum eſt. de Accur. ſummo vertice, vt iuriſcõſulti vltra verbis in l. ſcite oportet. §. 1. ff. de excu. tuto. ꝙ non allegauit cauſam ibi expreſſum. & ita miratur hic de eo Io. de Imo.

Sed circa hoc quæritur an procedat in quolibet tranſgreſſore iuramenti. Hoſtien. inſtat, & tandem ipſe Ioã. And. cõcludunt diſtinguendo inter licitum, & illicitum iu-
6 ramentum, vt † violans iuramentum licitum indiſtinctè repellitur à teſtimonio, ſiue iurauerit de præſenti, ſeu præterito vel de futuro, & pro hoc facit: quia text. iſte videtur repellere quemlibet periurum, ſiue iurauerit ſimiliter falſum, ſiue non, ſi non ſeruat iuramentum periurus eſt: ſi verò iuramentum fuerit illicitum, concluditur quod non expellitur à teſtimonio,

monio, nec infamat.
Dicit Hoſti. cõmuniter teneri per do-
cto. quòd iuramentum temerarium non
repellit a teſtimonio, nec à dignitate: e-
tiam de iure putat verum, in eo quòd pœ
nituit, & remittit ad ſummam in §. 2. ver.
fama. & excipitur. ſi autem eſt dubium,
an iuramentum ſit licitum, vel illicitum,
tunc idem & ſi fuiſſet licitũ, quia non de-
buit venire contra propriam auctoritatẽ.
cap. venerabilem. de elect. Et ſi quiſpiam
dixerit: Vnde oritur iſta ſpecialitas in per
iurio, cùm ſecus ſit in aliis criminibus gra
uioribus: ſufficit enim quod ſi quis fue-
rit emendatus in primo dicit Ioan. And.
poſt Goffr. quod in teſte pura & ſimplex
requiritur veritas. 3. qõ. 7. ca. pura. iura-
mentum eſt confirmatio veritatis c. & ſi
CHRISTVS. de iureiu. ſed nihil eſt ve
ritati ita contrarium, quàm falſitas, quæ
eſt inuitatio. vt in auctent. de inſtru. cau.
in princ. & ideo dicit Bald. in commento.
l. falſus. C. de fur. ꝙ fal. peccat in iure na-
turæ. dicit etiam Ioan. An. ꝙ periurus cer
to reſpectu vincit homicidam. 22. q. 1 il-
lis. Item dicit hoc maximè procedere
quando quis commiſit periurium in teſti
7 ficando: † Nam ex quo quis ſemel deli-
quit in illo officio ſuſpectus eſt ſemper
in illo. l. ſi aliquid. C. de ſuſcept. lib. 10. &
eſt tex. in terminis noſtris expreſſus. in c.
quicunque. 11 q. 1.
SED contra hoc ca. oppono. de ſuper-
fluitate. ſufficiebat enim excipere infa-
mem, cum quilibet periurus ſit infamis,
vt c. infames. 6. q. 1. & c. cõſtituimus. 3. q.
5 ſecundum Canones quilibet periurus
eſt infamis, vt in contrariis allegatis: ſe-
cus ſecundum leges, & ſi periurus fuerit
damnatus, vt l. fi. C. de crimine ſtellio. in
caſu. l. ſi quis maior. C. de tranſactio. vbi
text. loquitur de veniente contra tranſa-
ctionem iuratam: ſed propter hoc nõ ſol
uitur contrarium. Ioan. And. apertè non
tangit contrarium, nec ſoluit, ſed ex text.
colligi poteſt illud quod dictum eſt. ergo
ꝙ periurus non eſt infamis, & cum hac
opinione tranſit dom. Ant. & putat periu
rum infamia canonica etiam repelli à di-
gnitate, vt d. ca. infames. & ita dicit ſe au-
diuiſſe allegare Fede. de Sen. 29. & 33. &
15. quoad infamiam iuris dicit, ſecus ſi ve
niat contra iuramentum firmãs pactum.
Vt d. l. ſi quis maior quæ loquitur hoc ca
ſu. Vnde cum illa lex ſit pœnalis eſt re-
ſtringenda. de pęn. diſtin. 1 §. penè l. cùm.
quidam. ff. de libe. & poſth. nec eſt verum
ſecundum eum quod quidam dixerunt
iuramentum in ſe habere pactum. alleg.
cap. debitores. de iureiur. Reuerendus
domi. Cardinalis tenet hic indiſtinctè, ꝙ
licet periurus ſit infamis infamiá ciuili, ſe
cundum Canones per iura ſuperius alle-
gata, & ad iſta reſpondet quòd non facit
vbi per contrarium: quia ceſſat cum ha-
bemus iure expreſſum. argumẽ. l. 2. C. de
cond. inſer. & l. conuenticulam. C. de epi.
& cler.
8 Sed domin. Abb. dicit quòd † illa iura
contradicentia ſunt intelligenda canoni-
cè quod patet qui omnibus peccatis mor
talibus inuolutos illi canones appellant
infamis, quod ſonaret in abſurdum eui-
dentiſsimè ſi intelligimus illa iura de in-
famia ciuili: nam ſequeretur ex hoc quòd
ſemel inuolutus in peccato mortali nun-
quam amplius celebrare poſſet, nec offi-
cium ſuum exercere, niſi reſtitueretur
per Papam iux. no. in c. fi. de tempo. ordi.
Et quòd iſta iura intelligãtur de infamia
canonica, hoc ſentit expreſſe glo. in d. ca.
quicunque. 6. qõ. 1. quæ quidam infamia
tollitur per pœnitentiam. & glo. in c. quæ
relam de iureiuran. etiam nunc ad text.
c. peruenit. de fide inſtrum. conatur reſpõ
dere qui relata ad text. de eo qui venit cõ
tra petitionem iuratam, & concludit, ꝙ
ſecundum leges ciuiles, aut quis iurat de
præterito, aut de præſenti, & non effici-
tur infamis: ſecus ſi iurat, & ei cum quo
contraxit etiam debet loqui de l. ſi quis
maior: nam in hoc plus deliquit quam ſi
fefellat reum & proximũ, & allegat gloſ.
& Bart. hoc voluiſſe in l. Lucius. ff. de his
qui notan. infam. facit l. 2. & fin. de crimi.
ſtelliona. ſentit Ioan. de Ligna. etiam hoc
Archid. 15. q. 6. & c. paruuli. 22. q. & idem
per omnia iura de iure canonico dicen-
dum ſecundum eum, quia non reperitur
contrarium, & materia eſt pęnalis, qui
modo

modo ius canonicum ſi huic literæ nulla
violentia inferatur, quia fruſtra expreſsiſ-
ſet quilibet periurus eſſet infamis, ſecun-
dum canoné. & ita reſidet hic tantus do-
ctor, & pro ratione ſua in quantum dicit
quòd veniens contra iuramentum, & cõ-
uentionem delinquit in duobus. facit il-
lud quod ſingulare ſolet dici in contuma
ce omnino non comparente, & de contu-
mace non obediente.

9 NAM licet † quælibet cõtumacia etiam
minima eſt digna excommunicatione, vt
gloſſ. ſingu. in c. ſi duo. 96. diſt. facit illud
quod conſueuit nominari per gloſſ. in l.
in accuſationib. ff. de iud. quam Ange. di-
cit eſſe meliorem de corpore iuris, nã con
tumax non comparendo peccat in duo-
bus: quia non comparet, & quia non ob-
temperat ille qui eſt cõtumax in non ob-
temperando deliquit in vno: ideo mitius
agitur cum illo. Ita fuit doctrina ſolen-
nis & ſingularis in cap. 1. ſuprà, de iud. Vi
de text. & gloſſ. in cap. cùm haberet de eo
qui duxit in matri. quam pol. per adulte.
Quæ facit pro ratione Ioan. de Ligna. &
facit cap. quoniam frequenter ad fin. vt
lite non conteſta. & propter hoc non pro
cedat. & propter hoc patet intellectus ad
multa iura dicentia neminem excommu
nicandum niſi propter crimen, & tamen
nimia contumacia eſt digna excommu-
nicatione. homo tamen non eſt propter
aliud. niſi quia in duobus peccauit, ſe-
cundum dom. Ioan. de Ligna. hic qui tan
git tam in notabilib. iſtius capituli, quàm
etiam ſuper glo. in verbo periuri. gl. iſtam
ſentire, quòd periurus non ſit infamis in-
famia iuris, niſi in caſu d. l. ſi quis maior.
poſtea refert in d. ca. quicunq; facere diſ-
ferentiam inter iuramentum de præteri-
to, & de futuro ſi committitur periuriũ
in iuramento de futuro ſit infamis: ſecus,
in iuramẽto de præterito & hoc refert, &
ſequitur Barto. in d. l. Caſsius: quia ſi ſit
iuramentum de futuro parti, ſecus ſi ſoli
Deo: & dicit hanc opinionem non fore
veram per iſtum text. ex eo. quia periu-
rus non eſt infamis. Ideo dubitat hic
10 Vicent. quòd † non eſt infamis. ſecun-
dum leges verò infamia iuris niſi in caſu
d. l. ſi quis maior. ſi quando venit contra
tranſactionem ſeu conuentionem iura-
tam, & requiruntur, ſcilicet, quòd con-
tra conuentionem iuratam allegat gloſſ.
in auctẽ. ſemitas militares. colla. 5. & ſic
non videtur ſufficere, quòd veniat contra
iuramentum tantum, vt ſi iurauit aliquid
dare vel facere non procedente conuen-
tione: licet iurauerit parti: licet Bartolus
alias ſenſerit. Et not. benè ſecundum eum
in d. l. Lucius, eo quia iuramentum ſecun
dum leges aliter de ſe non eſt obligato-
rium. l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſ. & ita
reſidet.

Sed tanti patris ſalua ſemper reueren-
tia Imol. Barto. non ſentit illud quod ip-
ſe refert, immo ſentit contrarium, dum
allegat d. l. ſi quis maior. & idem ſentit
gloſ. in d. l. ſi quis Lucius. quam dicit eſſe
ſingularem, & ad hoc vnicam. & idem
ſentit etiam gloſſ. ordi. in d. c. quicunque.
in quantum allegat in l. ſi quis maior. &
idem ſentit gloſſ. in d. l. Lucius. & benè fa
cit glo. in l. quæ ſub conditione. Ang. ve-
rò Peruſinus in præallegat. l. Lucius. ſe-
quitur gloſſ. ibi. & gloſſ. in d. ca. quicun-
que. dicit, quòd eſt ipſa veritas & reddit ra
tionem. Quare non creditur infami
quando iurat de præſenti vel de præteri-
to: quia ex quo iurando periurat non eſt
contempta religio iuramenti. ſed ſi iurat
de futuro, & periurat eſt infamis inquan-
tum iuramentum fuit ordinatum ad ob-
ligandum illum.

TERTIO allegat ſolum Deum ha-
bere vltorem. l. 2. C. de iureiur. ſed certè
ita contemnitur religio iuramenti ſi con
11 temnatur religio de præſenti † ſicut de
futuro, & ideo ratio domi. Abb. erat me-
lior: pondera tamen ſi poteſt aſsignari i-
ſta ratio: quia ex quo iſta materia eſt ha-
bilis ad delinquendum, vt in auctenti. de
monac. § ſi verò. & § ſi quis igitur. & no.
in c. 1. 12. q. 5. ideo ad hoc vt quis magis ſe
abſtineat à periurio voluerunt iura quòd in-
fametur quando iurat de futuro venien-
do contra conuentionem tertij: & ideo
iuramentum de futuro remittitur, vt ha-
betur in l. qui ſub conditione. ff. de con-
dic. inſtitu. vide ibi per Petr. vltramon. &

Nico,

Nico.de Neapoli & addit ibi Ange. ꝙ licet nō ſit infirmus corpore quòd ſit periurus:tamen ſi de periuro accuſatur, & condemnatur,notatur per ſententiam & infamatur, ac ſi doloſè periurauerit: Nā damnatus de periurio eſt damnatus crimine ſtellionatus,vt in d.l.fin. & damnatus de tali crimine eſt infamis, eo quòd falſum dixit.deinde infamabitur,cùm cō demnabitur.

Et addit vnum dictum Iac.Bu. dicens falſum ſuper facto principali: tunc debet puniri de falſo: ſecus,ſi ſuper dependentiis: tunc non incurrit falſum, licet mentiatur,& tunc nō punitur de crimine ſtellionatus, & ponit exemplum, ſi negat ſe eſſe coniunctum producentis, quod dicit eſſe notandum: quia ſecundum leges nō probatur, & dicit ſufficere auctoritatem Iaco.But.facit text.ſingu.in l. ſi idem. cū edem.§.fin.ff.de iuriſd. omn.iudicum.& ibi dicit Ange.per illum tex.quòd vbi nō
12 habemus legem † ſufficit allegare authoritatem maiorum, quod eſt benè notandum.& idem Angel.in auct. ſi fœminas. tenuit dictum illius gloſæ dicta l. Lucius. & idem Angel. in l.nullam. C.ad legem Iuliæ maieſta.Idem ſequitur, & dicit ibi cautum debere notorium in formando libello contra periurum,vt dicat ꝙ periurando dolum commiſit, & ideò de dolo petat eum puniri, & per hoc patet, quòd periurus punitur,vt habetur in d.l.ſi quis maior.& l. ſi legatarius. ff.de dolo. Item remouetur à dignitate & teſtimonio.l. quoties. C.de benig.libr.12. Item punitur pœna hic ictu fuſtium.l.duo patroni. §. vltimo.ff de iureiur.Item punitur pęna exilij.l.fin.ff.de crimin.ſtellion. Item punitur pęna capitis.in auctent.vt non luxu.contra naturā.Item punitur pro metu principis ratione contemptæ Religionis.l.1.C.de ſum.Trin. Item punitur pęna.l.Cornel.ę.de Sica.quem text.allegat Bald.in l.1.§.furtum. de pace iura.firmā. in vſibus feudorum:& hanc communem opinionem ſequitur.Bal.in d.l. ſi quis maior, vbi dicit, quòd ſi quis iurat obedire rectori, non tamen ipſo iure eſt infamis, quia non iurat ſuper contractū: ergo ſtabimus ſententiæ latæ ritè, ſi quis quandoque alterius dolo infamiam incurrit. l.1. in princip. ff.de his qui notan. infa. & ita ſequitur ibi Bartol. de Salice. Vide Ioan. Cald.in titu.de iureiur.in conſilio ſuo.in 6.vbi quærit nn periurus ſit infamis.allegat illum text.quod non eſt.Arch.in cap. quicunque vbi contra conuentionem vel pactum iuratum venerit, vt d.l.maior.dicit tamen quod aliqui intelligāt ipſam legem quòd per ſententiam & non ipſo iure efficitur infamis.

Et ſic reſultat ex prædictis concluſio in
13 dubitata, quòd † de iure ciuili periurus non eſt infamis,vt in caſu d.l.ſi quis maior: ſed de iure Canonico eſt dubium vtrum periurus ſit infamis indiſtinctè infamia ciuili: quòd autem ſit infamis infamia Canonica omnes ſcribentes ſunt cōcordes: & ideo erit accuratè videndum, Verum dicta d.Cardi.dicentis ſecundum Canones iſte infamis infamia ciuili.

Et antequam aggrediar ad ea allega. Ange.eleganter dictum Iaco. But.& Bal. in l.ſi duo patroni.§. Idem Iul.ff.de iureiu.vbi dicit quòd ſi teſtis ſuper artificio deponit verum, ſed extra artificium deponit falſum, an vitietur dictum ſuum, & videtur ꝙ non eſt periurus cùm extra artificium deponit non iuratus allegat, quod not.Inno.in c.fraternitatis de hære ti.Iaco.Bu.in d.l.Lucius.& addit quòd teſtis non videtur dicere extra artificium ſi deponit ſuper dependentibus, & connexis, vel ſuper comitantibus & ſuper loco,& tempore,allegat cap.per tuas.ſupra eo.& Spec.eo.tit.§.ſequitur.verſ.illud. & allegat tex.in d.l.ſed ſi poſſeſſori. in prin. ff.de iureiuran.vbi iurando ſuper articulo principali videtur iurare ſuper connexo: ergo dictum Angel. cum reuerentia non procedit: quia eo ipſo quòd teſtis dixit falſum ſuper dependentiis ex articulo videtur iuratus depoſuiſſe: ergo tanquā teſtis falſarius erit puniendus: niſi diceres ex quo teſtis dixit verum ſuper principali, & ſuper connex falſum, punitur pœna minori etiam extraordinaria: & ideo tene menti dictum eius: quia puto veriſsimum.

ET VIDE etiam Barto.in d.§.Idē
14 Iulia vbi dixit † aut teſtis iurat dicere ve
ritatem ſuper articulo,& non valet in eo
quod debet extra articulum, quia in eo
deponit vt iuratus.l. iuſiurandi. C.eod.
Aut iurauit dicere veritatem ſuper tota
cauſa: & tunc ſi illud quod dicit faceret
ad cauſam,valet dictum eius: quia depo
nit ſuper eo, ſuper quo iurauit allegat
quod not.in l.momentaneæ. C.de legib.
perſo. Et in titul.de teſte.§.1. verſic.fin.
Item quid deponunt,vide ibi per eum,
& per Bar.in l.1.ff.ſi cert.peta.& pro di-
ſtinctione Bar.tu allega.tex.in c.eum di-
lecti.de accuſa. Adde Io.Calderi.in quā-
tum dubitat an periurus admittatur in
caſu d.l.ſi quis maior.quia immo ipſo iu
re,quia ibi dicitur actione priuata etiam
loquitur in pręterito ratio quia dicit om
nia eorum mox commoda, quia dictio
mox importat actum ipſo iure. ita pro-
bat Glo.relata ad tex.in l.1.prouidendū.
verſi. careat. de poſtu. & ſuperius dixi
tunc. quæſtionem aggrediamur. Et vide
tur quodquilibet periurus eſt infamis de
iure canonico infamia ciuili. Et primo
allego Glo.15.q.6.quæ dicit quòd Papa
in nullo iuramento diſpenſat niſi quoad
hoc vt periurus non habeatur infamis.
Idem ſentit Gloſ.in c.venerabilem in
verſicu.periurum ſupra.de elec.& in c.ſi
periurus de iureiuran.lib.6. & c. quanto.
eo.tit.licet ſcribentes hoc allegent Gloſ.
in d.c.querelam.& d.cap.peruenit.ſupra
eo.& eſt benè ponderandum: quia Gloſ.
in l.ſi.C.ex quib.cau.infam.irrog.noluit
quòd ſecundū Canones ſi omnis qui eſt
in peccato mortali eſt infamis, ſequere-
tur ergo ex hoc quòd Canones non face
rent differentiam in hoc in eo qui eſt cō
ſtitutus in peccato mortali, & in eo qui
eſt periurus,quòd nō eſt dicendum,quia
certo &c. Vincit homicidam, vt dictum
eſt ſupra.
Secundo tex.ibi dicit c.Infames.6.q.j.
15 † Quoad infamiam æquiparat apoſta-
tas,& ſacrilegos ſciens capitalibus crimi-
nibus necaturos,ſed illi ſunt infames in-
famia ciuili,& per conſequens puniri ſe-
cundum Canones erūt infames infamia
ciuili. Et ita formaliter dicit tex.in c. con
ſtituimus 3.q.5.
Tertiò facit tex.& ratio in c.ſi quis cō-
iunctus 22.q. 5.in verſic. hi verò, qui in
periurio concluſiſſe probantur poſtea bo
ni à teſtimonio ſunt remouendi,& ſecun
dum leges ibi infamia notabuntur vbi al
legantur caſus formales quòd periuri ſe-
cundum Canones ſunt infames infamia
ciuili. Et iſtam partem tenuit Collecta
rius in cap.conſtitutus.ſupra de tranſac.
vbi dicit quòd violatione iuramenti eſt
infamis.
Quarto non poſſum conſiderare quo
modo conſtitutus in peccato mortali ſit
infamis infamia Canonica, & periurus
de iure Canonico ſit ſolus infamis infa-
mia Canonica: hoc dico propter acerbi-
tatem ſceleris,quæ eſt in ipſo periurio.
VNDE textus in capitulo prædicean-
dum eſt vt periurum fideles caueant &
ab hoc ſummopere ſe abſtineant ſcientes
hoc grande ſcelus & in lege,& in prophe
tis.& in Euangelio prohibitum eſt Au-
diuimus hoc ſcelus quoſdam paruipen-
dere 22.q.1.& eadem cauſa.j.q.2. periu-
16 rij grauiſsima pęna eſt. † Sed ex impoſi
tione pęnæ arguimus grauitatem delicti
c.non afferamus.24. q.1. & facit l. teſta-
mento Centurio.ff.de manu.teſta. Nam
ſi ſacri Canones imponunt grauiſsimam
pęnam periuro. ergo ſequitur quòd non
eodem modo cōſtitutus in peccato mor-
tali erit infamis infamia Canonica cum
ipſo periuro,immo dicere poſſumus per
iurum eſſe infamem ſecundum Canones
infamia ciuili, ex quo pęnam grauiſsi-
mam meretur. Sed lege ciuili pœna gra
uiſsima intelligitur mors. & audiui ad
hoc allegari Gloſſ.ſingu.in l.2.C.de enu.
Sed eſt alia in l.1.ver.grauiſsima pęna.&
ibi Glo.exprimit,id eſt mortem.C.venu.
Salua ſigna.& in l.1.C.de ſeditio. verſic.
grauiſsima.& no.dom.Pet. de Ancha in
conſil.20. Et facit l. ſi quando.verſicul.
grauiſsimis ſupplicijs C.de bo.vacan.lib.
10 & tex.in l. nefandiſsimam. C. ſi nup.
cōtra reſ.pe.& l.ſi.in ver.grauiſsimis pę-
nis.C.de epiſ.& cler. de hoc verſic. gra-
uiſsima. vide tex.in c.prudentia.§.adijci-
mus.

mus.in verſi.grauiſsimè arguendo. & de.
offi.deleg. Et ſic non eſt mirum ſi ſit infa
mis infamia ciuili de iure Canonico. fa-
cit c.cum non ab homine de iud. ibi cri-
men homicidij & crimen adulteri æqui
parantur, vt not. Gloſſ.in d.c.querelam.
ſi ſubtiliter ponderetur loquitur de eo
qui venit contra conuentionem & iura-
mentum, nam allegat argum. d.l. ſi quis
maior. ergo mens Glo. non fuit loqui de
periuro veniente contra iuramentum, &
conuentionem. quia allegaſſet. l. ſi quis
maior. in argum. quia dico immo ibi fo-
re caſum, nec iſte tex. probat cõmunem
opinionem. Nam hic ſumitur regula in
27 † hoc quòd emẽdatus de crimine peracta
pœnitentia, ſi eum non comitatur infa-
mia admittitur in teſtem, & ab iſta regu
la ſit exceptio hoc modo ſi periurus: li-
cet ſit emendatus non admittitur, quia
ex quo ſemel deierauit, præſumptio eſt
quòd deierabit, vt voluit Gloſ.in l. quo-
niam cum vno. § in nomine. ff. de re mili.
& in d.l. Lucius, & d.l.3 §. lege. ff. eod. &
tex. in c. paruuli. 22.q.5 Et in hoc ſumi-
tur regula & ab illa ponitur exceptio in
periuro, vt licet ſit emendatus, tamen
non repellitur, ex quo per alia iura ſtatu
tum eſt contrarium, ut dicit domi. Car
dina.

PRAETEREA faciat infamis repel-
litur à teſtimonio, vt hic, ſed periurus re
pellitur à teſtimonio, ergo periurus eſt
infamis. Et ſi dicatur, Amice non ſequitur
conſequentia, quia multi repelluntur à
teſtimonio qui non ſunt infames, vt ſunt
attinentes, inimici & ſimiles. Et ideo
Gloſſ.in d. capitu. conſtitutus dixit finem
illius Gloſſ. non referri ad omnia præce-
dentia inquantum loquitur ibi de atti-
nentibus & ſimilibus, quia reſpõdeo licet
clauſula ibi appoſita nõ referatur ad il-
los, eſt per hoc, quia non ſunt crimino-
ſi, ſed periurus eſt criminoſus ex eo ꝙ
committit grande ſcelus, vt dictum eſt,
& meretur puniri pęna grauiſsima: ergo
ſequitur etiam quòd periurus erit infa-
mis ſecundum Canones infamia ciuili.

Nec obſtat cum dicit domi. Abb. quòd
28 ſequitur abſurdum videlicet quòd † exi-
ſtens in peccato mortali debet reſtitui ꝑ
Papam: quia non ſequitur quia magis
aggrauat periurium, quam peccatũ mor-
tale vt ſuperius dictum eſt.

Et ex iſtis etiam elicitur concluſio hic
quòd periurus eſt infamis infamia ciuili
ſecundum Canones, vt voluit Collecta-
rius, & domi. Cardi. contra antiquam, &
modernam iuris prudẽtiam, & facit Gl.
in c. ipſi Apoſtoli 2.q.7. quæ ſentit quod
periurus eſt infamis, & ita ſentit ibi Do.

Pondera tamen ſi poſſet reduci ad con
cordiam hoc modo: Aut loquimur in
laico periuro, & tunc ſecundum Cano-
nes eſt infamis infamia Canonica & non
ciuili, & iſto modo procedit quòd dixit
Collectarius, & do. Cardinalis, & ad hoc
moueor per ea quę habentur in d.c. que-
relam, tene menti, quia eſt nouum.

Sed poteſt quiſpiam dicere quid fide
reputa, an ſicut veniens contra iuramen-
tum incidit in infamiam, an ita veniens
contra fidem, & Gloſ.in l. pignore. §. poſt
diſtractionem. ff. de pigno. act. dicit quòd
condemnatus a fide rupta dicit infamis.

SED de iuramento non loquitur an
ſint paria iuramentum, & fidei pręſtatio
Arch. in c. iuramenti. 22.q.5. refert Ber-
nardum Io. Roſti. tenere quòd ſic in cap.
querelam ne pręla. Vices ſuas. ipſe vero
contra, quia licet omnia iſta poſſent dici
19 iuramenta, ſcilicet pręſtare fidem, † & di-
cere ſic Deus me adiuuet, & ſic grauius
veniens contra iuramentum, quam con-
tra fidei pręſtationem: ex quo infert ꝙ
ruptor fidei non venit priuandus benefi-
cio ſicut periurus, & id etiam ſentit Ar-
ch. in c. 1. de ſepul. in 6. Et facit quod in ſi-
mili no. Gl. in c. pen. de iureiur. Et ſequi
tur domi. Anto. in c. querelam. de iure-
iuran. Et ſequitur Io. de Imo. & eandem
tenent Domini de Rota, quos refert do.
Gaſpar. de Cald. in c. ad aures, qđ met.
cau. & c 2. de ſpon. Et idem ſequitur ibi
in c conſtitutus. de tranſac. ſed Gloſ. ord.
in cap. peruenit. de fideiuſſo. dicit ita eſſe
infamem venientem contra fidem pręſti
tam, ſicut venientem contra iuramen-
tum. Idem tenuit in c. fi. ne pręla. Vices
ſuas. Et facit quod voluit in d.c. ad aures.

Et

Et pro eis allego tex.in c.nos ſanctorum.
vbi æquiparantur fides, ſeu fidelitas, ſeu
ſacramentum.11 q.5. Et idem ſequitur
domi. Gaſpar de Calde.in d.c.2. Nam ſi
dicendo ſi Deus me adiuuet eſt iuramen
tum,vt in c Ego enim de iureiuran. Vel
dicendo,teſtis ſit mihi Deus, vt in c.& ſi
Chriſtus.eod.tit. multo fortius erit iura-
mentum,ſi dico per fidem meam. Nam
hoc caſu adhibetur ipſe deus,cuius eſt fi-
des in hac execratione: non enim dicunt
eſſe Euãgelia in maiori reputatione, quã
ipſe vel fides: immo iuramentum ſuper
Euangelio fit habito reſpectu ad ipſum
Deum.& iſtam partem tenuit dom.Abb.
in d.c.querelam.

Et Ex iſtis elicitur concluſion hic ꝙ
ſicut periurus eſt infamis, primo modo
20 quo dictum eſt, eodem modo & ratione
fidei contra Archi.dom.Ant. Card.& cõ
muniter contra omnes.

Sed quomodo conſtabit quòd quis ſit
emẽdatus de crimine,vide elegantẽ text.
in auct.de mona.§.huic autem nobis.ver
ſicu.non facit. probat quòd excommuni
cato Vica. non fit de facili.& Ange.alleg.
vbi illum text. contra illos qui fuerunt
malæ vitæ ſemel,quòd hodie non pręſu-
mantur: quia mutatio vitæ difficilis eſt
præſertim de malo in bonum,iuxta illud
quod præclarè ſcriptum eſt apud Maro-
nem in 6. Aeneid.

Facilis diſcenſus Auerni:
Sed reuocare gradum, ſuperasq́; euade
re ad auras.
Hoc opus, hic labor eſt.

Facit quod habetur in regula qui ſe-
mel.de reg.iur.lib.6. Et quod not.Bal.in
c.1.de feu.dato in 6.l.commiſſoriè.Et ta-
men ſi per triennium poſſit probari quod
iſte qui fuit olim malæ vitę,nunc per tres
annos continnos, ſeu à tribus annis circa
perhibetur qnod fuit honeſtæ conuerſa-
tionis,& bonæ vitæ, quòd præſumiẽ pur
gatus & emendatus,& per hoc ceſſabit ſi
niſtra ſuſpicio mali,quod eſt ſing.notan-
dum pro limitatione iſtius regulę,qui ſe-
mel,& pro declaratione iſtius c.hoc pro-
bat criminalis ipſius teſtimonio in d.§.
hinc nobis,quod eſt perpetuo notandum
ſecundum Ang.ibi Gloſſ.hic fina.dicit,
quòd conſtabit,quòd quis ſit emendatus
de crimine per ſacerdotem, qui eum au-
diuit in confeſſione. c. nemo.de S mo.2.
q.1.ſi peccauit. c omnis vtriuſque ſexus.
de pœnit.& remiſſ. Idem voluit Glo.in c.
1.in verſi.ignoſcens.de exceſ. prælã & in
c.nuper.in verſic niſi iuratus.eo.tit. & ca.
ipſi Apoſtoli.2.qõ.7. Et circa hoc iura-
mẽtum dicitur quòd ſtabitur dicto vnius
teſtis,& in hoc videtur derogatum com-
munibus regulis iuris.Et hoc propter fa-
cti qualitatem:quia confeſſio fit in ſecre-
to,& facit tex.in l. Archigerontes. de epi
21 ſcopal.audien. † vbi ad condemnatos ad
mortem debet admitti presbyter ad au-
diendum puerilem confeſſionem. & ibi
Bald.addit quòd illa confeſſio in præſen
tia non facit fidem in iudicio: quia illi cõ
fitentur ſacerdoti tanquam Deo, & non
tanquam homini, vt in ca.ſi ſacerdos.de
offic.ord.& dubitanter iſta doctrina Bal.
aut non eſt vera,aut ex toto confundit to
tam iuris prudentiam Canoniſtarũ dum
dicit tantum ſtari huic dicto Sacerdotis
in iudicio contentioſo dicit. Sed venit in
mentem illud quod ſcripſit Do.in d.c.ip-
ſi Apoſtoli, vbi dicit doctrinã iſtius Gloſ.
& ſimilium procedere quando ſacerdos
teſtificat in iudicio de voluntate ipſius cõ
fitentis:aliàs Sacerdos incurreret pœnam
Canonis. Omnis vtriuſque ſexus. Et di-
cit hanc fuiſſe doctrinam Ioan.And.in c.
lecte.ſuprà,de renun.Et per hoc intelligẽ
do nunc Bald.dictum in d.l. Archigeron
tes,& Glo.hic.

Sed an ſufficit ſimplex aſſertio Sacer
dotes ſine iuramento aliqui dicunt,quòd
ſic, vt refert hic Innocẽt. Qui hic iſto ca-
ſu dicit in ſacerdote: Vnde ſicut à Deo
non accipitur iuramentum, ita nec à ſa-
cerdote eius Vicario.argumẽt.cap.pręce-
cipimus. 93.diſtin.tamen Hoſti. hic dicit
22 aliquos hic dicere contrarium, † quia li-
cet in foro confeſſionis gerit vicem Dei,
ſecus in foro contentioſo. Ioan. And.hic
dicit primum dictũ hoc eſſe æquum: ſed
ſecundum verius in puncto iuris, & illud
dictum Hoſtien.ſequitur Arch. in d.cap.
in capite, licet alias referat do.Anton.ſe-

quitur

quitur hic Io. And.& procedit hic ſecundum Io.Andr.& Hoſti. quoad intentionem pœnitentiæ: ſed quoad ſatisfactionem interiorem non: ſed probatur per familiares, & alios qui viderunt, & ſufficit ſatisfactio occulta, ſi crimē eſt occultum. Si verò crimen fuit magnum, pœnitentia debet eſſe manifeſta, & non ſolennis. 2. quæſtion.1.ſi peccauerit. Etiam videtur velle quòd non ſufficit quem eſſe conuictum,& confeſſum,& ſic decedisse à peccato. ad hoc vt dicatur emendatus requiritur exterior præſumptio, quæ tamen præſumitur ſecundum Innocē. ſi crimen fuit occultum probando confeſsionem per Sacerdotem: ſi crimen fuit manifeſtum, non præſumitur ex ſola confeſsione, ſed oportet quòd probetur Gl.in d.c. ipſi Apoſtoli.aliter diſtinguit dicit, quòd in ciuili præſumitur emendatus, ſi peccatum fuit occultum, & non præſumitur immemor ſuæ ſalutis: ſed ſi crimen fuit manifeſtum probabit ſe egiſſe pœnitentiam per Sacerdotem, in criminali non: ſiue crimen ſit occultum, ſiue manifeſtum, ſiue egerit pœnitentiam, ſiue non repellitur, vt hic. Et hanc opini.ſequitur Spec.in eod.titu.verſi.Idem potuit dom. Abb. hic ſequitur prima opini. quod ex quo non fuit ita occulta, quæ nec probetur per teſtes † debet emendatio proba-
23 ri ſaltem per Sacerdotem modo prædicto. nam ſemel malus amitti probationem bonitatis. Et præſumitur ſemper malus niſi probetur bonus, vt in d.regula ſemel,& ſic onus probandi qui emendatum incumbit ei contra quem fuit probatum crimen.

Et ponit Ioan. Andr.poſt Inno. vnum elegans dictum ſuper Gloſſ.3. dicit enim ſi quis fuit emendatus per diſpenſationē, hoc poterit ei quod omnes quæſtiones ciuiles, allegat nota.in cap.fraternitatis.de ſciſma.in ver.de crimine.quæ vult iſtum teſtem emendatum de crimine repelli, niſi ſecum ſit diſpenſatum, vel in fine ſit integrè reſtitutus,allegat ca.cum tu.de re iudicata.

Tu allega text.in l. Imperialis.§.ſimiles.& ſuperius dixi.C.de nupt.Abb. dicit hoc dictū procedere in reſtitutione in integrum:quia illa reſtituit in priſtinum ſtatum. 2.q.3. in fin. ſed in diſpenſatione dicit conſiderāda fore verba diſpenſatoris, quia non poſſet fieri ſolum quo ad officium, vt non deponatur, vel puniatur pœna delicto digna. Facit quod not.in c.at ſi clerici. de iudic is §.de adulteriis.

Sed quid ſi quis emendatus per principem hoc modo. Facimus tibi gratiam dicetur cras, & inquantum ſuperius dixi dando concordiam an infamia facti cauſetur ex contractu an ex delicto allegando Inno.in c.qualiter,& quando.& Bart. in l. fin.§.de emendatione. Adde do.Domi.de ſancto Gemin in d c.ipſi Apoſtoli.
24 vbi dicit quòd † infamia facti non cauſatur immediatè, ſed ex crimine: puta quis fuit incarceratus,& illa incarceratione fuit infamis de facto, & nō repellitur. Et ita dicit procedere quod not.in c.licet. de probatio.& ca.licet.& cap.in literis. ī. eod.& cap.1.infra,de exceptio: Et allegat Ioan. And. dicentem ad propoſita ꝙ dicē dum eſt,quòd Bart.in l.1.§.ſi quis vltro. ff.de quæſtio. quòd licet illa verba nō ſoleant intelligētiam vel reſtitutionem importare, tamen in dubio præſumitur reſtitutio, vt intelligit iuriſconſultus, & Gl. quæ dicit benè eſſe notandum, quando ſtatutum loquitur, quòd banniti rebanniantur, an pro hoc videatur reſtitui vel habere ſimplicem intelligentiam:& concludit quòd præſumatur reſtitui,& remitti ad notata per ſe in l.ſi.ff.de ſentent.paſ. & in l.fin.C.eo.ibi verò dicit idem quod dicit in d.§ vltro.

Sed Salic.in d.l.fin.in vlt.q. C. de ſent. paſ.refert Cy. de Piſtorio tenere contrarium: ipſe verò ipſum ſequitur referens ſuo iudicio dictum. §. ſi quis vltro. facere parentis pro deciſione Bald.q.licet Imperator reſcripſerit Præſidi,vt gratiam faceret, tamen cauſa gratiæ erat: quia de innocentia illius condemnati conſtabat, & præſes fore gratiam faciendo ex poteſtate ſibi commiſſa dicit te reſtituimus, vel cauſa expreſſa dicit gratiam facimus propter innocentiam, quam poſt ſententiam reperimus in te: & tunc quia innocens,

cens nullam debet pati pœnam merito talis gratia innocentiæ obiecta effectum
25 habet reſtitutionis † Et ſic puta. ibi Sali. quòd illa verba gratiam tibi facimus effectum habent ſolius indulgentiæ. primo quia genus ſimpliciter probatum in dubio de eius rudem ad nudam magis ſpeciem refertur, qui ponit exemplum de verbo Canonis præallegati a lege ciuili, vel ab homine, vt l. ſancimus. C. de verbo. ſigni. & in l. marmore legati, vt dicit l. quæſitum. §. illud fortaſſe de leg. 3.

Tertio damnoſa fiſco reſtringuntur, vt minus ſint damnoſa. C. de ope. pub.

Tertio quia leges ciuiles. C. de ſenten. paſ. utuntur verſic. reſtituo quando debent ipſum bannitum reſtituere vel recuperare bona ſua. Ita Sali. ibi reſidet imponendo finem ſuæ lecturæ.

E g o autem in facti contingentia vidi dubitari cum illuſtris Dominus Marchio Ferrarienſ. in quodam ſuo indulto cuidam bannito, propter homicidium fuiſſet vſus verbis talibus, Facimus tibi gratiam. Fuit dubitatum an talis bannitus videretur reſtitutus, & finaliter concluſi ꝙ non ad text. allegatum per Bart. reſpondebam verba probare diſtinctionẽ ſuam. nam vbicunque aliquid fit iuſtitia exiſtente, illud non dicitur gratia, ſed debitum, & ideo dicunt ſcribentes in c. 1. de poſtu. prælato. ꝙ poſtulando innititur gratię. ideo iure debito non petitur. & ideo humiliter & remiſſe ſatis genuiſſe 20 & capite diſcooperto eſt petenda.

Electio autem innititur iuſtitię: & ideo iure debito, & capite cooperto eius confirmatio petenda eſt in caſu d. §. ſi quis vltro. Imperator vſus eſt iuſtitia, mandauit abſolui innocentem. ergo formaliter ſtat veritas quòd non fuit gratia, ſed fuit debitum. & ideo ſubtilis doctor Nico. Mata. quem refert, & ſequitur Bal. in cõmento l. qui ſe patris. C. vnde
26 liberi, dicit quod † ſi Imperator accepta pecunia vſus eſt Indulgemus tibi feudum, quòd non eſt indulgentia per l. fin. C. de prædi. Curi. l. 10. ita dicamus in propoſito. Nam gratia præſupponit culpam. ſed in caſu §. ſi quis ultro nulla præceſſerat culpa, ergò re uera gratia non fuit & ſic ille tex. tanti doct. ſalua. reuerentia non probat opinionem ſuam.

Sed ad dictum Bar. ſit verum in ſe, videtur dicendum quòd ſic, nam beneficia principum ſunt latiſſimè interpretanda l. 3. ff. de conſtitu. princ. c. cum dilecti. de dona. c. Iuſti. 16. q. 1. ergo. ſi illa bona nõ erant traſlata in tertium. ſequitur quòd videtur facta reſtitutio, cum non agatur niſi præiudicio concedentis, nihilominus conſului. & in illo conſilio deueni in hãc diſtinctionem.

Aut princeps remittit aliquem ad plenitudinem gratiæ, & tunc procedit dictũ Bar. quia videtur nedum indulgere, ſed etiam reſtituere, & moueor ad hoc per tex. in ar. in ti. de pace conſtan. poſt prin. in verſi. in plenitudine gratiæ veſtræ recipimus. & Bal. ibi per illum tex dicit quòd ille intelligitur receptus ad plenitudinem gratiæ cui remittuntur culpæ, & recipiatur ad fauores. Aut princeps recipit aliquem ad ſimplicem gratiam dicendo Facimus tibi gratiam. videtur ſolum remiſiſſe pœnam, & non reſtituiſſe ad bona. Hoc ſentit ibi Bal. per illum tex. in
27 quantum dicit quòd † receptus ad plenitudinem gratiæ, videtur receptus ad fauores, & videtur ſibi remiſſa culpa ergo ſi ad ſimplicem gratiã, videtur ſibi remiſſa culpa duntaxat. & ita cum laude Dei conſului in illo conſilio, & iudicio meo eſt nouum dictum. tene menti, quia in contingentia facti faceret tibi honorem, & adde tex. in c. 1. §. hoc ſacramentum. de pace iur. firman. & Bald. ibi in uerſi. no. hic ibi tex. dum dicit per gratiã, enim quia gratia dicitur fieri ad id quòd ius tenetur commune naturali. Ita dicit ibi Bald. allegans. l. Titius ff. de obſeq. ergo Imperator in d. §. ſi quis ultro mandauit abſolui innocentem non facit gratiã quaſi omni iure naturali tuebatur, licet enim ſit ſupra Regem, vt in l. digna uox. C. de legib. & l. princeps. ff. eo. tamen eſt animalis rationabile, & ideo ligatur dictamine rationis hoc modo locutus eſt Bal in commento l. 2. C. de ſeru. & aqua. & intellige per hoc quaſi communem doc.

doc. hic quod ſi aliquis eſt emendatus p̄ diſpenſationem, videtur emendatus per gratiam: quia diſpenſatio innititur gratiæ, & eſt communis iuris relaxatio 1. q. 7. nec poteſt vt debita peti, vt dicit gloſſ. 50. diſt. c. vt conſtitueretur in fi. & iuſta cauſa, vt eſt glo. in c. domino Sancto. 50. diſt. & facit gl. in c. exigit. 1. q 7. ideo erit diſtinguendum quod fuerit diſpenſatum cum plenitudine diſpenſandi: & tunc potuit admitti ad actus ciuiles, & criminales: aut fuit ſimplex diſpenſando, & tunc procedit communis doctrina doc. & per iſta ſit expedita tertia pars huius decreta.

SVMMARIVM.

1 *Conuictus de crimine, ſed non condemnatus an in teſtem admitti poſſit.*
Atteſtationes in iudicio in cauſa criminali nunquid faciant fidem in alio iudicio inter alias perſonas.
2 *Conuictus in quibus modis quis dici poſſit.*
Confeſſio non requirit cellam ordinariam in dicij, & non infamet. 6.
3 *Sententia contra confeſſum lapſa inſtantia poteſt ferri.*
Confeſſio coram arbitro non infamat. Item confeſſio in iudicio ſe non ad tribunal.
4 *Cautela ad euitandam infamiam per condemnationem.*
5 *Aſſeſſor grauitatem præ ſe ferre debet.*
6 *Sententia lata in abſentem non infamat.*
7 *Confeſſio facta a ſtatuto operatur effectum veræ confeſſionis.*
8 *Religio maculam priſtini criminis tollit.*
9 *Fama quid ſit. Item & infamia.*
10 *Concubinas duas tenens infamis eſt.*
11 *Mulier ſterilis an infametur ſi nubat.*
12 *Excommunicatio nunquam ab homine ferenda, niſi præcedat contumacia.*
13 *Iudex propter crimen excommunicare non debet.*

QVARTA PARS.

1 NOTA quòd † cum inſtituta accuſatione fuit aliquis de crimine conuictus licet non emēdatus, vt ponat aliquod ſpecialem in cauſa criminali repellitur, & pondera accuratè quòd iſte text. probat illā concluſionem ſuperius enarratam q̄ ad repellendum aliquem ſufficit eſſe conuictum licet non condemnatum. Nec obſtat l. 1. nec ſimiles ff. de his quis not. infa. quæ dicunt quem non condemnari ad hoc vt repellantur. quia debet intelligi ſecundum iſtum text. & iſtud ſuperius latè dictum fuit.

Et ex hoc not. quòd atteſtationes in iudicio in cauſa criminali faciunt fidem in alio iudicio inter alias perſonas quod procedit vbi non agitur de magno præiudicio, vt hic, alias ſecus facit. quod no. in c. per inquiſitionem de elec. & c. inter dilectos de fid. inſtrum. & ſic acta in vno iudicio faciunt fidem in alio, vide Bar. in l. 2. C. de eden. & l. 2. ff. de iudi. ſol. & l. 2. C. de ſerui. & li. expen. & l. geſta. C. de re iudi. & Bar. in l. fi. C. de teſta. & d. l. geſtis. d. Anto. & alios in ca. cauſam quæ ſuprà eo. & c. veniens, el ſecundo eo. tit. & not. in c. 2. de ordi. cogni. & per Ia. in l. ab hoſtibus. §. ſi quid ſimpliciter. ff. quib. cauſ. maio. dicitur autem quis conuictus per teſtes 2. q. 3. c. 1. & §. fi. l. qui ſententiā. C. de pœnis. & cap. præſul. 2. q. 3. quæ dicit quòd Papa cōuincitur per duos teſtes de crimine. † dicitur etiam vinci per in-
2 ſtrumentum quando delictum conſiſtat in ſcriptura c. 2. de iureiu. in. 6. Io. An. in regula ſemel malus de re iudi. in 6. dom. Ant. in c cum ad ſedem de reſti. ſpo. glo. in c. conſtitutionem de verb. ſigni. in 6. & glo. in c. 1. iuncto tex. vt, eccl. benefi. Bal. in contra negantem. C. ad l. Aquil. & l. 2. ff. de ferijs. & Bald. & Cyn. in l. ſciant. C. de proba. Bart. in l. 2. & in l. Senatus. ff. ad Turpil.

No. quòd inſtituta accuſatione in aliquo iudicio ſi quis ſit conuictus de crimine repellitur a teſtimonio, & ſic habes hic caſum quòd confeſſio facta in vno iudicio, & criminali, facit fidem in alio cōtra confitentem quoad hoc vt repellatur à teſtimonio quaſi ſigillet opinionem eius idest maturet, in alijs.

NAM confeſſio facta in vno nocet quo ad alium facit dictum Inn. in c. per

inquiſitionem de electi. vbi dicit, quòd licet actu iudij ſecundario non faciant fidem in iudicio plenario, vt in capitu. 2. de ordin cogni. tamen confeſsio facit fidem: quia confeſsio non requirit cellam ordinariam iudicij. & idem dicit in ca. 2. de ordin. cognitio. Facit dictum Arch. in c. cauſam quæ. de teſti. vbi dicit quòd ſi agitur de beneficio & non conſtat de iure actoris, & apparet per confeſsionem rei quòd eſt inhabilis ad id beneficium, quòd iudex poterit ex officio ſuo iterum inchoare nouam inſtantiam vigore illius confeſſionem, & priuare illum beneficio. allegat Spec. in titu. de peti. & poſſeſſ. §. ſuper accuſationibus. verſicu. vel quod ſi reus tenet Compoſt. & Ioan. An. in c. mandatū. de reſcriptio. quod perpetuo tene menti. facit ſingu. dictum Bald. in l. properandū. in fin. prin. C. de iudic. quòd † lapſa inſtātia poteſt ferri ſententia contra confeſſum, quod tene menti pro limitatione illius cap. de cauſis de offic. delegati. Facit dictum Angel. in conſilio 127. alias 16. vbi dicit, quòd accuſatus, vel inquiſitus ſi eſt confeſſus maleficium, licet confeſsio non tenuerit poterit condemnari ex confeſsione. Facit quod dicit Innocen. in c. qualiter, & quando. de accuſat. quod dictum non examino. Vide quod dixi in c. at ſi clerici. de iudic. & ſic videtur hic caſus pro opinione gloſſ. in l. ictus fuſtium. ff. de his qui not. infa. quæ dicit quòd cōfeſſus crimen non ſecuta infamia non eſt infamis.

3

Facit gloſſ. in l. in quem. eodem titu. & l. quid ergo. §. ex compromiſſo, quæ dicit quòd confeſsio coram arbitrio non infamat ex eo: quia ſententia arbitri nō infamat, ergo ſentit quòd ſi ſententia infamaret, & confeſsio, facit ꝙ notat. gloſſ. in l. 1. in fin. ff. de interroga. actio. & pro hoc dicit Angel. in d. l. ictus fuſtium, ꝙ confitens in iudicio maleficium commiſiſſe, & non ad tribunal nunquam infamatur, & pro hoc deſtruitur opi. Bart. in l. infamē. ff. de publ. iud. vbi requiritur quod ſit cōdemnatus per l. j. ff. de his qui notā. infa. quia debet intelligi ſi eſt confeſſus & conuictus ſuſtentatur: & hæc concluſio per iura ſupra poſita.

4 Et † ſi dicatur Amice quomodo reſpondes ad practicam quam ponit Bartol. in l. reus paratus. ff. de procur. & d. l. infamē. vbi dicit quòd in quocunque iudicio quis efficitur infamis per condemnationem: remedium eſt, vt ſoluat condemnationē, & non expectet condemnationem, aliter habebit ſententiam condemnatoriam, quæ eum infamabit, & clarum eſt quòd in ſoluendo confiteretur: tamen confeſſio non retulit illum infamem, & pro illa practica vide domi. Anto. in cap. dudum. el ſecundo. de electio. & cap. cum veniſſent. de in integ. reſtit. & dom. Abb. in ca. licet Heli. de Simo. & dictum ca. dudum. & Bart. in l iuſgentium. §. fin. de iureiur. & Ange. in l. fin. ff. ſi cert. peta. & d. l. ictus fuſtium. & d. l. ſi reus paratus. & d. l. infames & Bar. in d. l. eos. C. de execu. rei iudi. & l. vtique. & ff. de rei vēdi. & l. ea quæ C. de fideicom. vide etiam in addit. Specu. quas facit Specul. in titu. de confeſsio. in princ. quia & aliud eſt ſoluere: quia ille qui ſoluit non confitetur, vt damnetur, ſed vt per ſolutionem iudicium effugiat.

Sed poſſet etiam aliter reſponderi, vt dicit Bald. in d. l. ea quæ. quòd ſoluendo nec negat, nec confitetur: ideo non vtitur beneficio confeſsionis, nec eius pœna punitur.

Item dicit ibi Bald. quòd illa practica nō habet locum in cauſa criminali quod fieri non poteſt. dicit tamen quod ſæpenumero conſulendo ſe fuiſſe ſecutum practicam Bald. & aſſeſſoribus aſſenſiſſe, &
5 non benè. quia † boni aſſeſſoris eſt vti ſeueritate, & non grauitate in enatantibus, vt l. diuus. ff. de re iudic. & in d. addit. ad Specul. dicit etiam Bald. in præallegat. titul. de confeſsionibus. quòd iſta confeſſio, quæ fit ad lit. cuictionem, quia licet fuit in cauſa famoſa, non infamat, allegat d. legem ſi reus paratus. quod intelligit quòd cauſa eſt ex contractu mandati. ſecus ſi eſt delictum vt furti, quòd ſi forte, tunc infamet confeſsionem non in figura iudici. allegat d. l. ictus fuſtium. & ideo Guil. & Cy. in d. l. ſi reus dicunt, ꝙ

procedunt in cauſa ciuili, & non in cri-
minali.ergo facit etiam l. Athletas. §. itē
furti. verſi.condemnatus præactis.iuncta
l.quoniam,reddit rationem: quia tranſi-
gens videtur confiteri: & pariter nunc cō
feſsio infamat abſque ſententia:ergo mul
to magis confeſsio facta in iudicio cau-
ſa criminalis: ergo ſola confeſsio eſt ſuf-
ficiens. Ex iſtis elicitur concluſio quòd
cōfeſsio in criminali tam facta in iudicio,
quàm extra reddit confitentem infamē,
& pro practica d.l.ſi reus. vide Angel. vbi
illa limitauit niſi ſtatutum eſſet quòd nul
la poſſet ferri ſententia in pacto depoſitio
de quantitate pone apud fiſcum, nun-
quid talis deponens euitat infamiam, &
refert iſtud ſtatutum vigere in ſplendi-
da vrbe Patauina.

Vide etiam Bald. in d.l. conſentaneū.
C.quomodo & quando iudex. vbi dicit,
quòd delegatus ante litem conteſta. non
poteſt abſoluere ab obſeruatione iudicij:
ſed ordinarius ſic. & dicit eſſe text. ſingu.
& non alibi in d.l.reus paratus.& idem e-
tiam voluit in præallega.l.ſi reus.& ſic li
mitatur illa cōmunis practica. tene mēti.

Et ex iſtis reſultat concluſio quod con
6 feſsio † facta infamat, vt eſt text.in d. l.
quoniam.no.iſta,quia ſunt ſingula.& ali
bi non reperiuntur deſtruētia doctrinam
Angel.in l.infamiam.ff.de public. iudicis
referentis doctrinam Iaco. Butrig. quàm
Ange.ibi reprobat,ſtatuto cauetur,quòd
bannitus habetur pro confeſsio,an illa cō
feſsio facta infamet bannitos tales. Iaco-
bus Butrigar. determinat quòd ſic: quia
omnes loquentes de confeſsione vera tra
huntur ad confeſsionem fictam l.1. C.de
rei vxor.action. contrarium dicit Angel.
quia ſententia lata in abſentem non infa-
mat. l.forti. §. ſi quis in alieno. ff. de his
qui no. infamia. ergo nec confeſsio ficta:
& re vera iſto modo arguendi fuit vſus
Bald.in præallegatis legibus:quia non de
bet plus operari ficta cōfeſsio,quàm ficta
ſententia.

Item quis non efficitur infamis niſi in
caſu expreſſo,vt l.1.ff. de his qui no.infa.
ſed non eſt iure expreſſum ꝙ ficta confeſ
ſio infamet:ergo & ſic damnauit Bald.do
ctrinam Iaco.Butriga.

Sed certè illa æquiparatio de cōfeſsio-
ne ad ſententiam non eſt generalis: quia
licet quoad quid ęquiparatur, vt cap.at ſi
clerici.de iud.non tamen illa æquiparatio
eſt generalis & regularis. Nam confeſsio
vera infamat. ficta vero non vt ſuperius
7 dictum eſt: ſed † iſta confeſsio facta ſta-
tuto operatur effectum veræ confeſsio-
nis, quia contra fictionem legis non ad-
mittitur probatio in contrarium, vt hic &
dicit l.1.in princ. C.de rei vxor. actio.er-
go operabitur effectum veræ confeſsio-
nis iuxta not.per Bart. in l.ſi quis per præ
torem. ff. de vſuris. pone quòd iſta ficta
cōfeſsio reſultat ex morte: puta quia me
tu criminis ſe ipſum occidit iuxta nota.in
l.2.cum ſimi. C.qui teſta.ſa.poſ.nonne ta
lis confeſsio ficta infamabit illum tamen.
Quinimmo ſingulariter dicit Bal. & Cy.
in præalle.l.2.quòd licet confeſsio facta
non infamet, non extenditur ad alium.
vt not.Bart.in l.cum filius.ff.de verb.obl.
& per Ange. in l.manifeſtè.ff. de iureiur.
& not. in l.2. §.Diuus. & l.eius qui. ff. de
iure fiſci, tamen talis ficta confeſsio trāſit
in ſucceſſorem. fateor tamen hunc arti-
culum requirere altiorē indaginem: ſed
quia eſt vltra lectionem huius decretalis,
his paucis ſumus contenti in hoc dubita-
bili paſſu.

Et limitabis iſtum tex. niſi cōfeſsio iſta
fuiſſet facta coram incompetente iudice:
quia tunc non infamaretur: & facit text.
in d.c.At ſi clerici.& gloſſ.in d.§. ſi ex cō-
promiſſo.

Nota quòd quando nunquam quis
fuit de crimine accuſatus:ſed nunc poteſt
per exceptionem de crimine cōuinci,ſuf-
ficit ad eum repellendum: & ſi tunc eſ-
ſet de crimine emendatus, & ſi ponit ali-
quid ſpeciale, tunc agitur criminaliter:
quia ſi perſeuerat etiam repellitur in ci-
uili, & eſt valde durum, vt ſemel delin-
quens, licet ſit emendatus, remaneat ſu-
ſpectus, & non admittitur. dicit tamen
8 dominus Abbas ſe putare quòd † ſi in-
traſſet religionem remota fuiſſet omnis
cauſa ſuſpitionis. allegat text.in auten.vt
cum.de appell.cognoſ.in §.pen. vbi dicit,
quòd

quòd non licet parenti filios factos monachos exhæredare licet in ſeculo commiſiſſent ingratitudinem exhæredatione dignam.

Tu allega in ſimili ſingu. dictum Gui. de Cu. quem refert Bal. in l. 1. C. de ſacro ſan. eccle. vbi dicit quòd ſicut quis ſpurius legitimatur per Curię oblationem, vt in auctē. quibus modis natu effici. ſui. §. quoniam. ita ſpurius miniſtrando religionem efficitur legitimus: quia monachus omnem exuit maculam in auten. de mona. in princip.

Sed mirum eſt quare furor non extra hit cauſam ingratitudinis præcedentis. et monachatus. ſic cum furor æquiparetur morti. l. Diuus. cum ſimi. ff. de offic. præſi. & de hoc eſt tex. in l. fin. §. ſed cum antiquitas. C. de cura. furio. ubi probatur apertè quod furioſus poteſt exhæredari, nec debet intelligi de ingratitudine com miſſa tempore furoris per l. ſi quis in ſua. C. de inoffi. teſta facit poſtea vbi dixit ꝙ ſi quis facit delictum & poſt efficitur furioſus ꝙ non debet puniri. Vide quæ dixit in l. mutum. §. ſi cui ff. de acqui. hære. dicas quòd eſt in fauorem religionis.

9 Nota † quando non probatur crimen de pręſenti, nec quis ſfuit conuictus vel cō feſſus, ſed quod grauata fuerat ſua opinio. licet alias fuerat repulſus, non ſufficit ad repulſionem.

Quid autem ſit fama, & quid infamia dic per gloſſ. in l. j. C. ex quib. cau. infam. irroga. idem dicas & per contrarium de infamia, ꝙ eſt dignitas illęſa, ut in contrarium dictum eſt ſuperius de laico retinente concubinam.

QVID ſi haberet duas concubinas Bar. in l. j. ad ſi. ff. de his qui no. infa. ꝙ licet ſit prohibitum habere duas concubinas, ut in auctē. quib. mo. nat. eff. ſui. §. pen. col. 7. non tamen eſt infamis, quia nō ponitur in d. l. 1. ſed Bal. ibi in l. 1. C. de inceſtis nup. dicit ꝙ ſicut habēs duas uxores in uno tempore eſt infamis. l. eum q. C. de adul. ita habens duas concubinas. allegat gloſſ. no. in d. §. fina. & per hoc dicit quod repellitur a teſtimonio, & a dignitate. item dicit ſe credere ſi haberet unam uxorem, & unam concubinam ſimul, ſed hoc dicit non ſeruari de facto, ſed ſi quis opponeret in iudicio deberet obſeruari ſecundum eū, quia eſt infamis ipſo facto, nec admittitur ad accuſandum de publico crimine tanquam quilibet de populo: quia infamis repellitur.

Allegat nota. in rubrica. C. qui accuſa. non poſ. ſed certe opinio Bal. videtur 10 uerior, quia † contrahens duo matrimonia eodem tempore efficitur infamis, vt dictum eſt ergo multo magis tenens duas concubinas, quia non dicitur eſſe magis priuilegiata incontinentia quā caſtitas in auten. de reſti. & ea quę parit in §. fina. & ita tenuit Albe. Papi. ut refert Bald. in l. 1. C. de his qui no. infa. & licet Bal. dixerit quòd non cauetur lege expreſſa, immo uidetur ꝙ caueatur lege compreſſa, ut in auctē. de trien. & ſe. §. conſideremus uerſi. & hoc dicimus ſi uni concubinę, & alias introducit concubinas iuncto uer. omnibus, ut ibi dixit qđ eſt uobis, ſicut enim quis legitime uxori coniunctus alias ſuper inducere non poterit conſtare matrimonio, ubi imperator eſt equali ordine ęquiparat retinentes plures concubinas; & contrahentes plura matrimonia eodem tempore, ergo pariter inducitur infamis. & ita etiam dicit text. in d. §. penulti. & auten. Quib. mo. na. effi. legi. tene menti.

Et uidi etiam dubitari quid in muliere quę contraxit tot nuptias, non tamen eodem tempore, an dicatur infamis propter. hoc allegaui tex. in auten. quomodo opor. epiſ. § hoc Deo uer. ſed non tertias, ubi dixit quod ſatis eſt contrahere ſecundas nuptias, & non tertias, & ibi dicit elegans doctor Ange. ex illo tex. quod ſi extraneus relinquit mulieri ſi honeſte & caſte uixerit, quod ſi tranſeat ad tertia uota uenit priuanda legato: quoniam tertia uota contrahere ſatis eſt honeſtati cō trarium, ſufficit ſecundas nuptias contrahere, quod tene menti, quia licet non ſit infamis, tamen eſt inhoneſte famę.

QVID de muliere quę non poteſt concipere filios, quia ſterilis eſt & contrahit matrimonium an ſit infamis. dic

11 quòd † in veteri teſtamento reputabatur infamis.hodie dicit glo.valde ſingu. in §.vos ita.32 q 4.verſi.maledicta ſterilis quæ non relinquit ſemen ſuper terrã, & ibi gloſſ.exponit ignominioſè & obſcuræ famæ habita eſt apud omnes:

Et in quantum ſuperius dixi de teſte excommunicato & argui contra dictum Bal.in c.per pia.de excep.tenet excõmunicatum non poſſe teſtari.gloſſ.in ca. decernimus de ſenten.excõmu.in 6. & dixi in c.veniens.el 2.ſupra eo. Ideo tãgit hic Inno.an ſi probetur aliquem fuiſſe excõmunicatum debeat repelli à teſtimonio, licet probet ſe abſolutum, & videtur ꝙ ſic. ſaltem in criminali: quia excommunicatio non debet fieri niſi pro graui crimine. 11.q.4. cap.cæterum, & c.nullus facit quod not.4.q.2.in ſumma, vbi etiam de materia.

Sed Innocen.hic videtur velle contrarium videlicet quòd non repellatur ſi probetur abſolutus' ab ipſa excommunicatione niſi aliter crimen commiſſum per ipſum excommunicatum ex eo:quia excommunicatia eſt iniuſta dicatur bene dictus 3.quæſtio.3.cap. 1. & ideo licet afficiat perſonam donec durat; tamen non videtur conueniens quòd illam perpetuo afficiat etiam poſt abſolutionem. facit 11.quæſtio.1.c.ille qui facit, & etiam qa
12 † ab homine nunquam debet ferri excõmunicatio niſi præcedente contumacia. c.1.de ſenten.excom.c.ſacro.& no. gloſſ. de filiis presby.22.q.4.

Et licet iudex excommunicet aliquem quòd non comparuit in termino ſi poſſibile eſt quod ille fuit impeditus parere aut comparere in termino etiam licet ſententia eſſet iuſta quoad iudicem; eſſet tamen iniuſta quoad partem. & ideo ex ſola excommunicatione nõ probatur quis criminoſus, niſi aliter probetur.poſſet autem probari crimen, ſi forte de illo eſſet condemnatus, vel aliter eſſet notorium,& ſi eſſet tale quòd induceret infamiam etiam poſt ſententiam repelletur in ciuili: alias repelletur ſolum in criminali,& etiam intelligit Archi.iſtã doctrinam Innocen.uelle. quia licet aliquis eſſet excommunicatus propter crimen commiſſum,uel propter inobedientiam:quia non uult commparere,uel etiã quando eſt excommunicatus propter delictum quod notorium eſt propter euidentiam facti, uel quando excommunicatus ex iure, ut in capitu. ſi quis vndecimo quæſtio.3.

SED certe iudex non debet excom-
13 municare propter crimen, † ſed propter contumaciam in non parendo, uel in non comparendo:& licet mandauerit ſibi ut compareat ad ſe defendendum ſub tali crimine; non tamen propter hoc probatur neceſſarium crimen commiſſum, ut dictum eſt: ſed ubi apparet quem excommunicatum a iure,tunc apparet de crimine: quia excommunicatus a iure immediate eſt propter crimen: & tunc non debet abſolui, niſi ſatisfaciat. & ideo ſi apparet eum abſolutum conſequenter uidetur emendatus de crimine. ideo non nocebit in ciuili, niſi eſſet tale crimen, quod induceret iuris infamiam,per ea quæ hic dicuntur. Vide per Ioan.de Imo.& per do. Abb.

Et hoc debile, & mediocre decretalis commentum deuoueo ad Reuerendum Dominum Patrem Beſſarionem Epiſcopum Tuſculanum Cardinalem in Communi Bononię totiusq; Exarchatus Legatũ in tẽporalibus & Spiritualibus meritiſſimum, Clariſſimum Philoſophorũ,& Theologorum ſummum Antiſtitem,ſuo que iudicio tremendo corrigendum reformandumve ſubiicio, quem clementiſſimus DEVS per ſeculorum ſecula ſaluet.Amen.

LAVS DEO:

TRA-

TRACTATVS OPTIMVS DE TESTIB. ET EORVM REPROBATIONE EXCELLENTISSIMI DOCTORIS D. STEPHANI Aufrerij Toloſani Præſidis.

SVMMARIVM.

1 Abbas, vel quilibet alius prælatus an poſſit teſtificari in cauſa eccleſiæ ſuæ.
2 Prælatus non repellitur a iudicando in cauſa eccleſiæ ſuæ.
3 Accuſatus criminaliter an pendente criminali accuſatione admittendus ſit in teſtem in alia cauſa criminali.
4 Accuſator in cauſa matrimoniali an poſſit eſſe teſtis.
5 Accuſator non pōt regulariter eſſe teſtis.
6 Adhærentes in cauſa an poſſint eſſe teſtes pro illis quibus adhæſerunt.
7 Adminiſtrator bonorū eccleſiæ de cōtractu per ipſum celebrato poteſt eſſe teſtis.
8 Aduocatus non poteſt eſſe teſtis in cauſa in qua fuit aduocatus.
9 Affinis non admittitur in teſtem pro affine, & vſque ad quotum gradum.
10 Adulterij crimine damnatus venit à teſtimonio repellendus.
11 Condemnatus de crimine famoſo an appellatione pendente repellatur à teſtificādo.
Arbiter regulariter non admittitur in teſtem, fallit tamen multis caſibus.
12 Berroarius an poſſit eſſe teſtis cum ſit vilis perſona.
13 Canonicus regularis, frater minor, monachus, vel alia perſona ſubiecta prælatus, an poſſint eſſe teſtis ſine licentia ſuperioris.
14 Canonicus an poſſit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ, vel præbendæ ſuæ.
15 Carceratus ſeu pro crimine detentus an poſſit teſtificari.
16 Cæcus an poſſit eſſe teſtis.
17 Cedens an in cauſa ceſſionarij poſſit ſuper receſſa eſſe teſtis.
18 Clericus an poſſit eſſe teſtis coram iudice temporali ſine licentia epiſcopi.
19 Collator beneficij an poſſit teſtificari pro illo cui fecit collationem.
20 Cohabitantes inimicis repellendi ſunt à teſtimonio: quia præſumuntur inimici.
21 Colonus an poſſit ī cā domini ſui teſtificari.
22 Concubinarius manifeſtus in cauſa ciuili venit à teſtimonio repellendus.
23 Condemnatus ob crimen famoſum an poſſit teſtificari.
24 Condēnatus publico iudicio repellitur à teſtimonio ſimiliter de crimine famoſo pēdente appellatione per eū interpoſita.
25 Coniunctus, aut conſanguineus, vel frater an & quo caſu poſſint pro coniunctus teſtificari.
26 Conſors an poſſit eſſe teſtis pro conſorte.
27 Conſpiratores ſunt à teſtimonio repellēdi.
28 Cōuerſus an poſſit eſſe in teſtis in cauſa ſui monaſterij.
29 Criminoſus aſſiduus, & in crimine perſeuerans eſt à teſtimonio repellendus.
30 Corrupti pretio repellēdi ſunt à teſtimonio.
31 Damnatus furti bonorum raptorum, iniuriarum, vel dolo malo non habentur teſtes idonei.
32 Dignitate ob turpitudinem priuatus, priuatus etiam teſtimonij actu cenſetur.
33 Delegatus ſubdelegans cauſam an poſſit in illa teſtificari.
34 Domeſtici & familiares regulariter à teſtimonio ſunt repellēdi fallit multiplicī- (ter.
35 Domeſticus qui dicatur.
36 Familiares qui dicantur.
37 Domeſticus epiſcopi propter eius ſcelera expulſus priuatur actus teſtificandi.
38 Dominus an poſſit pro ſubdito vel familiari teſtificari.
39 Donator an poſſit in cā donatorij teſtificari.

40 *Epiſcopus an poßit eſſe teſtis in cauſa ſuæ eccleſiæ.*
41 *Excõicatus à teſtimonio repellendus eſt.*
42 *Falſitatis accuſatione pendente an poſsit quis teſtificando repelli.*
43 *Famulus an poſsit teſtis pro domino.*
44 *Familiares iudicis an ſemper in teſtes ſint admittendus.*
45 *Fideiuſſor an poßit eſſe teſtis p̄ fideiuſſore.*
46 *Fideicommiſſarius vniuerſalis an poßit eſſe teſtis in vel pro teſtamento patris.*
47 *Filius inceſtuoſus an poßit eſſe teſtis in vel pro teſtamento patris.*
48 *Frater an ſit pro fratre vel contra in teſtimonium admittendus.*
49 *Hermaphroditus an admittatur in teſtem.*
50 *Hæreticus non poteſt eſſe teſtis in iudicio.*
51 *Teſtis idonei qui dicantur.*
52 *Ignotus partibus litigantibus an poſsit eſſe teſtis.*
53 *Inhabiles ad teſtificandum qui dicantur.*
54 *Infamis multipliciter in materia teſtimoniali conſideratur.*
55 *Infamis teſtimonium eſt ſuſpectum, & inualidum.*
56 *Inimicitia diuerſimodè teſtimoniali cauſa conſideratur.*
57 *Impubes an ſit in teſtem admittendus.*
58 *Iudæus an poſsit eſſe teſtis contra Chriſtianum.*
59 *Iudex vel arbiter non poſſunt in cauſa coram eis teſtificari.*
60 *Iudex delegatus an poſſit eſſe teſtis.*
61 *Laicus in cauſa criminali an poſſit contra clericum teſtificari.*
62 *Leproſus non à teſtimonio repellendus.*
63 *Lenones ſunt à teſtimonio repellendi.*
64 *Libertus an ſit contra patronum in teſtem admittendus.*
65 *Teſtis malæ vitæ quis & quare dicatur.*
66 *Mater an poſsit teſtificari pro filio.*
67 *Mediator non poteſt compelli ferre teſtimonium niſi partes conſentiant.*
68 *Mercenarius habetur loco domeſticorum.*
69 *Mulier poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali.*
70 *Mulier nubens in virum, & vir in mulierem ſunt infames, & a teſtimonio repellendi.*
91 *Mutus non poteſt teſtificari.*
72 *Nuptias binas eodem tempore contrahens teſtimonia repellitur.*
73 *Nutrix poteſt eſſe teſtis ſuper ætate alũni.*
74 *Officiali credendum non eſt ſine literis ſuperioris.*
75 *Litis particeps non poteſt teſtificari ſuper eadem.*
76 *Pater ſpirituali vel compater poteſt eße teſtis de actu ſpiritualiter geſto.*
77 *Pater non poteſt teſtificari in cauſa filij.*
78 *Pauper an ſit à teſtimonio repellendus, cũ paupertas non ſit de genere malorũ.*
79 *Peccatum mortale an repellat quem à teſtimonio.*
80 *Pænitens publicè de hæreſi an poſſit in teſtẽ admitti.*
81 *Periurus quantumcunque pœnitens non eſt in teſtem admittendus.*
82 *Productus in teſtem per vnam partium an poſtea poterit ab eadem pro altera parte accuſari.*
83 *Procurator in cauſa quam incipit non poteſt teſtificari.*
84 *Propriam cauſam non poteſt quis ſuo iuuare teſtimonio.*
85 *Pecuniam recipiens ne parti faueat, an poterit eſſe teſtis.*
86 *Remiſſus ab exercitu ignominiæ cauſa, an ſit in teſtem admittendus.*
87 *Producens teſtes an poſſit alios reprobare.*
88 *Seruus an & quibus caſibus ſit à teſtimonio repellendus.*
89 *Socer pro genero aut contra teſtificari non poteſt.*
90 *Teſtes inhabiles aut repellendi diuerſimodè conſiderantur.*
91 *Teſtis inhabilis an poſsit recipi ad informationem iudicis de fama alicuius.*
92 *Teſtis in cauſa propria diuerſimodè conſidratur.*
93 *Teſtes omni exceptione maiores qui dicantur.*
94 *Teſti non debet deponere per ſcripturam, ſed viua voce.*
95 *Vaßallus nec pro, nec contra dominum teſtificari poteſt.*
96 *Vir non poteſt teſtificari pro vxore, nec contra.*

ABBAS

1 ABBAS vel † quilibet
alius prælatus an
poſsit teſtificari in
cauſa Eccleſiæ ſuæ
dicendum videtur
quod aut eſt quęſtio
de bonis menſæ ip-
ſius prælati, de qui-
bus per Gl.in verſ.ad menſam in clem. 1.
de exceſ. præla. Et in huiuſmodi cauſa
non poterit eſſe teſtis ſecundum Io And.
An. Domini,& Sicu.,in c.inſuper.de teſt.
Idem Ioann. An. Do.in c.præſentium. e.
tit.lib.6.vbi etiam Petr.de Anch. Do. in
c.Iudex 1.col.de offi.deleg.eo.tit. Pa.de
Leaza. in cap. cum nuntius de teſti. licet
Ant.in c.cum veniſſent de iudic. verſi. ſi
inferior autem videatur tenere contra-
rium, ſed præcedens opinio communi-
ter tenetur. Ex qua Sicu.infert in alleg.c.
Inſuper quòd canonicus non poteſt eſſe
teſtis in cauſa præbendæ ſuæ, cum illa ſit
deputata pro menſa ſua, ſequitur Fely.in
eo c. Inſuper dicens pro hoc per optimè
facere licet prȩlatus poſsit eſſe Iudex in
cauſa Eccleſiæ ſuæ ſicut laicus, non tamē
ſi fuerit quæſtio.de bonis menſȩ ſuȩ ſe-
cundum Hoſtien.in ca procurationes de
cenſi. Calde.titu.de iudi.conſ.6. Docto.
poſt Collecta.6 col.in alleg.c.cum veniſ
ſent, vbi infert quod ante dictum eſt de
teſte. Ad hoc etiam benefacit quod not.
Glo.& Bar.in l.impuberem. §.1.ff.de fal.
vbi patet quòd notarius, qui tāquam pu
blica perſona adhibetur ad teſtē ſcriben-
dum ſicut non poteſt aſcribere, ſibi lega-
tum vt priuato.cum principaliter verſe
tur commodum eius, ita non poteſt aſ-
cribere legatum alteri puta filium quem
habet in poteſtate cuius vſusfructus per-
tineret ad ſcribentem. fa quod no. Bart.
in l.1.ff.de au.tuto.& Bal. in l.bonorūm.
C.qui admittuntur ad bo.poſſ. Cum au-
tem prælatus dicatur vſufructuarius, vt
per Gl & Doct.in c.præſenti.de offi.ord.
lib 11. Ergo quamuis vt alius teſtificetur
non tamen admittetur ad teſtimonium.
Aut eſt cauſa Eccleſia vel communis in-
ter prælatum, & conuentum. Et aut ſo-
lus ſolos prælatus conſtituit procurato-
rem vel cauſam per ſe promouet. & tūc
a teſtificando repellitur. Ita ten. Innoc.in
alleg.c.præſentium Gl.& Archi. in cap.
ſuper prudentiam 14.q.2. Spec titu.de te
ſte.§.1.verſi. Sed nunquid rector. Sicu. in
alleg.c.inſuper. Bar. in l. qui teſtamento.
in prin.ff.de teſtam. Non enim negari
poteſt quin conſt.tuendo procuratorem
videatur Eccleſiam fouere iuſtitiam, &
ſic videtur repellendus, quamuis contra
rium tenere videantur Hoſt. in allega.
ca.inſuper. Et Spec.tit de procu.§.ratio-
ne quoque conſtituentis.verſicu. Item
quòd eſt conſtitutus ab Abbate. Bald. &
Angel.in alleg. l. qui teſtamento. Do. in
alleg.c.index. Io. And.& Ant.alleg.ca. In
ſuper. Quorum opin. ſecundum Fely.
vbi ſupra procedere poſſet in prælato re
gulari, qui non poteſt dici vſufructuarius
cum nihil habeat proprium, & ſibi nihil
applicetur, & idcirco tutori æquiparatur
qui propter ſimplicem adminiſtrationē
non repellitur a teſtificando in cauſa pu-
pilli ſi ipſe non agat, vel non conſtituat
procuratorem periculo proprio d. l. qui
teſtamento.& ibi Bald.& ſcripſi infra in
verſi.tutor.& latius in q 304. Et ideo
tollitur illa ſuſpitio inducta ex conſtitu-
tione procuratoris, quia non eſt tanta
quanta in prælato ſæculari in quo proce-
dit opi.1. Crederem tamen quod opin.
Inno. ſeruaretur in practica. Si autem
prælatus per ſe non egat, ſed ipſe conuen
tus neq; ſolus procuratorem conſtituit,
tunc in cauſa Eccleſiæ teſtificari poterit,
pro quo text. iuncta ſupraſcriptione ſe-
cundum Specu.in alleg. verſi. Sed nun-
quid rector.& Sicu.in allega. ca. Inſuper
Nec mirum ſecundū eum, quia facilius
repellitur Iudex, quam teſtis ſecundum
Glo.alleg.c.ſuper prudentia, & Glo.in c.
cum R.& c.cauſam quæ. lo. 2.de offi.de
2 le.† ergo ſi prælatus non repellitur a iudi-
cando in cauſa Eccleſie ſuæ.c. ſi quis er-
ga.2.q.7.& ca cum perſonæ.de priui.lib.
6.no.per Doct.in alleg.c.cum veniſſent.
Ant.in c.1.de maledi. Inn.in c.ex ex par-
te.1.de verb.ſignifi. Ita etiā nō repelletur
a teſtimonio. Adde quòd quamuis præ-
latus poſsit eſſe Iudex in cauſa Eccleſiæ

ſuæ, nihilominus recuſari poteſt vt ſuſpectus ſecundum Sicu.in cap inſinuante.de offi. deleg.& in c.poſtremo de appel. Et ita communiter tenetur, quanquam Imol. in cap. cum veniſſent. de iud teneat contrarium vt ſcripſi in tracta. de recuſa. in verſi. prælatus. Si vero prælatus cum conuentu in cauſa communi conſtitueret procuratorem, non repelleretur ſecundum Archid.in alleg.ca.ſuper prudentia Io.and.Do.Sicu.& Fely.in prǽallega. c.inſuper.Petr.de Ancha.in alleg.c.præſentium.Domi.in d. c. Iudex. nam dum conſtituit procuratorem cum c.non facit hoc vt prælatus, ſed tanquam pars capituli, vnde teſtificatur vt alius ſcilicet, vt priuata perſona ſecundum eos. Et poſsibile eſt vt quis ſentiat unum tanquàm de collegio, & aliud iuquantum priuatus iuxta no.per dom.poſt Rotam in c.a collatione de appell.lib.6. Adde Lud.Roma.conſil.420.in fin.2.col. qui concluſiuè tenet idem quod Specu. in præalleg. uerſ. ſed nunquid rector.

3 Accuſatione † criminali pendente criminaliter accuſatus non admittitur in teſtem contra alium in cauſa criminali c.fi.de teſti.& ibi Docto.Spe. ti. de teſte. §. 1.ver. Item pendente, & ibi Ioan. An. & Bal. in addi. nã ex pendentia huiuſmodi.accuſationis aggrauatur opi.accuſati, vt non dicatur integri ſtatus, vnde non debent ad teſtimonium admitti, vt in alleg.c.fi.& ca. teſtimonium eo.tit.quia vt ait Glo.in alleg.c.fi.teſtes ſine omni ſuſpitione eſſe debent, & carere infamia .2. q.7.c.teſtes:& c. denique de excep. nec etiam promoueri poſſunt ad ordines, vt d.c.fina.& 81.d.c. tantis. & ca. omnipotens de accuſ.34.diſtin.ca. laici. Et l.eos. ff.de dec. Ex quibus infert Sic.in eo.c.fin. quod in omni actu in quo requiritur integritas ſtatus taliter accuſatus repelletur. Fallit tamen quod dictum eſt in criminibus exceptis enumeratis in alle.c.fi. per Sicu.poſt Spe.in tit.de accu.in fin. uidelicet læſæ maieſtatis.6.q.1. c. Quiſquis hæreſis.c.vergentis.de hæ.& cap.in fidei fauorem eo.tit.lib.6. Et Simoniæ.cap. per tuas.1.cum ſimil.de Simo. Fallit etiam in cauſa ciuili, in qua pendente criminali accuſatione admittitur accuſatus ad teſtificandum, quamuis enim ex pendentia accuſationis ipſius accuſati grauetur opi vt prǽdictum eſt. Veruntamen huiuſmodi aggrauatio ſufficeret non videtur in cauſa ciuili, vel cum agitur ciuiliter, quòd ſatis probari videtur in alle.cap fin. & c.teſtimonium pro quo bone Glo.in c. ipſi apoſtoli.2.qõ. 7. & quod ſupra dictum eſt de pendentia in accuſationis quod in alia cauſa criminali impediat facultatem teſtificandi. Idem uidetur dicendum in pendentia inquiſitionis, aut denuntiationis ſecundum Sicu. & Fely. in præalle.c.fi. Eſt tamen aduertendum ſecundũ Io.And.in addi.c.fi.præalle.Sicu.Imo. ac Fely. ibidem ſi fuerit præſumptio quod pars volens aduerſario ſubtrahere facultatem probandi fecerit teſtes ipſius aduerſarij criminaliter accuſari, poterit iudex prouidere ſecundum formam c. frequens de reſtitu.ſpo.lib:6.ſcilicet præfigendo terminum intra quem probetur accuſatio, vel dictum teſtis recipi debet reſeruata fide ipſius in euentum finite accuſationis.ad quod fa.c.ex parte, eo.titu. Iſtud tamen ſecundum Imo.raro contingit propter metum talionis. Vide Bal. in auc.ſi dicatur.C.de teſti.3 col.ver.modo quæritur, concludit quòd ſi apparet de malitia, vt quia lite contra me mota, vel ordinata accuſationem inſtitui, tunc iſti teſtes ſunt recipiendi ne mea calumnia mihi proſit.ſi autem non conſtat iſti teſtes de iure debent repelli, donec iudicetur ſuper criminibus, & ſic idem conuenire videtur cum dicto Io. An. præalleg. Ita refert Nico Mata.tenuiſſe in alleg.auct.

Accuſatus de falſo ſi producatur in teſtem eius fides totaliter non annihilatur ſed diminuitur, ſi poſtea culpabilis iudicetur. Ita Bar.in l.Barbarius 10.& 11.col. ff.de offi.Præto.

4 † Accuſator in cauſa matrimoniali poteſt eſſe teſtis ſecundum Imol.quem refert Spe.tit.Qui matri. accu. poſſeſſ. ſed Io.And.ibidem in addi.poſt prin. dicit ſe non poſſe concipere quòd accuſator qui

ſaltem

ſaltem tenetur ad expenſas ſi ſuccumbat ſit idoneus teſtis, ſed dictum Inno.poſſet procedere ſecundum eum quando officialis publicus denuntiauit, vt in c.prætérea.de teſtib. cogen. vel quando quis ductus conſcientia denuntiauit impedimentum iudici, vt iudex ipſe ex officio inquireret, & tunc enim iſte poterit eſſe teſtis de veritate, & iſtud etiã tenet Sicu. ſuper rubr.qui matrim.accuſa.poſſ.

5 † Accuſator non poteſt regulariter eſſe teſtis. c.forus.§.in omni.verſic.ſi. nec ille qui accuſationem impetrauit.in Spec. tit. de teſte.§.j.ver. Item quod ipſe eſt teſtis, & accuſator, &c.

Actor tutorum vniuerſitatis teſtificari non poteſt in cauſam qua fuit actor. Ita Spec.vbi ſupra, verſic. Item quòd fuit in aedem cauſa. Præſumitur enim quòd memor priſtini officij teſtificetur pro ea parte pro qua fuit. ad quod benè fa.l.nemo:la 2.in fin. C.de acceſſo.

6 Adhærentes † in cauſa principali, vel appellationis non poſſunt eſſe teſtes pro illis quibus adhæſerunt, tum propter affectum ad cauſam, tunc quia per adhæſionem ſe faciunt partem in c.cupientes. de electio.lib. 6. tenet Rota pluribus rationibus. dec.383.In nouis.ad hoc no.per Io. Andr.Sic.Franc.Are.& alios docto.in ca. olim.de accuſ.vbi not. quòd idem ius eſt de adhærente, & de principali notat.per An.in c.inſuper.in ſi.de teſtib.& Milus in reper.§. teſtis eſſe non poteſt, qui eſt adhærens Quod etiam procedit ſi appellatio ſit deſerta, ſecundum Doctor.vbi ſupra.

8 † Adminiſtrator bonorum eccleſię de contractu per ipſum celebrato poteſt eſſe teſtis ſecundum Io. Mo. & Archi.in c. ſi.de teſti.lib.6.alleg.c.1.ver. cæterum.3. q.2.Et quod not.Bart.Brix.q.venerabili. 47. quæ incipit aliquis erat adminiſtrator, & cum hoc pertranſit Io.Andr.in alleg.cap.ſi.in Nouel.& Docto.ibidem. Et idem Spec.vbi ſupra, ver. ſed pone quod adminiſtrator eccleſiæ, & ibi Bal. in addi. dicẽs idem eſſe in procuratore iudicij ſinito officio. Spec.vbi ſupra alleg.l. deferre. §.idem decreuerũt.ff.de iur.Fiſci. idẽ tenuit Bald.in Marg.in verſi.teſtis.4.col. Sed Ioan. And.in addit.Spec.vbi ſupra iudicio meo quæſtionem huiuſmodi melius determinat dicens. Quicquid hic, vel alibi dicatur ergo puto ſecundum terminos litium hoc oportere iudicari. Si enim eſſet quæſtio an ſolennitas quæ per adminiſtratorem adhiberi debuerat, & cuius commiſsio vitiat quod agitur interuenerit, & non reciperem adminiſtratorem in teſtem pro parte, quæ ſtat pro illo acto, vel contra cum ſuſpectus ſit pro reprehenſione vitanda, vel forſan damno quod deponeret pro producente, vbi verò à parte altera produceretur eum admitterem. Item ſi termini litis tales ſint quòd ex facto vel ommiſſo nihil ſibi aſcribi poteſt ad damnum vel opprobrium, & tunc quæcunque pars illum produxerit, illum admitterem. Facit quod ipſe ſcripſit in c.Inſuper de teſti.ſuper Gl. 1. & c. dilectorum.de teſti. cog.ſuper Gl. 1.poſt princip.

8 † Aduocatus non poteſt eſſe teſtis in cauſa in qua fuit aduocatus per text.in l.fina.ff. de teſtib.ad idem 4.qõ.3.§.teſtes.quos accuſator. Et Glo.in præallega.l.ſi. Glo.in c.ſtatuendum. 2.qõ 6.Gloſſ.& Docto. in c.ex literis. de tranſ.Spec.in titu. de teſte. §.1.verſi.Item quod fuit in eadem cauſa. Rota dec.383.1.not. Et Milus in §. teſtis eſſe non poteſt aduocatus. Sicu.in c.2.de arbi.Bald.in l.dictantibus. C.de teſtib.neque pariter in cauſa appellationis is q fuit appellatus aduocatus in priori iudicio.ca. ſin.de teſtibus.lib.6. Ad idem Anto.in allega.ca.ex literis.vbi plus dicit, & poſt eũ Milus vbi ſupra, quòd etiam durante aduocatione in aliis cauſis non poteſt eſſe teſtis pro clientulo ſuo: ſed cum huiuſmodi edictum de teſtibus ſit prohibitorium, & in aliis cauſis non reperiatur expreſſe prohibitus ſtandum videtur l. 1. ff. eod. titul. Et quod dictum eſt quod aduocatus non poſsit teſtificari, & procedit quando inceperit patrocinari: ſecus, ſi non inceperit, licet de falſaria conuenerit, propter verba patrocinia præſtiterint appoſita in præallegat. l.ſin. pro quo Gloſſ. ibidem. Et Specul. vbi ſupra, & ibidem

Io,

Io. Andr. in addit. ſed vbi recepiſſet pecuniam ab altera partium, vt alteram non foueret, poterit prædicto caſu teſtificari per rationem contendentem, quod tenet Hoſtien. in ſumma eo. tit. §. 2. verſi. Quid ſi aduocatus. Idem Spec. vbi ſuprà, verſic. Quid ſi recepit pecuniam. & infra in verbo pecuniam. Aduertendum tamē quòd ſi aduocatus admittitur à parte contra quam producitur. nam Specul. vbi ſupra, verſicu. quid ſi aduocatus tenet, quòd poteſt eſſe teſtis, vt notat. in præalleg. l. fina. tenent Ioan. An. Domi. in præalleg. c. fin. de teſtib. lib. 6. Sed nunquid quando pars contra quam fuit aduocatus petit illum in teſtem, ſit compellendus. Io. An. in addit. Spe. vbi ſupra tenet eum compellendum duobus caſibus. Primus caſus quando pars aduerſa ante receptionem officij vel poſt incontinenti ſibi denuntiauit, ꝙ non reciperet aduocationem, quia ipſum in teſtem vult producere per iura allega. in præalleg. Glo. Alias ſubtraheretur parti copia teſtium conducendo illos in aduocatos. Secundus caſus eſt quando veritas aliter haberi non poteſt facit 14. qō. 2. ca. quanquam. de teſti. cogend. c. peruenit. 2. ff. ſi quis cautio. l. ſi eum. 1. reſpon. l. conſenſu. C. de repudi. C. veniens. 1. de teſtib. Idem Iacob. Bal. in alle. l. fin. Idem Io. An. vbi ſupra in additio. & Anto. in c. cum à nobis. de teſti Lanfran. dec. in cap. quoniam contra falſam. in verſi. teſtes. & Sicu. in alleg. c. 2. de arbi. & Fel. in c. cùm a nobis. de teſtib.

9 Affinis † à teſtimonio repellitur text. eſt in cap. abſens. lo 2. in qō. 9. & ad hoc cap. ſimiliter ea. cau. qō. 5. vbi affinis repellitur ab accuſatione. Idem tenet Spec. titu. de teſte. §. 1. verſi. ſed nunquid frater. & verſi. ſequent. & verſi. ſed nunquid agnati. vbi inquit quòd affinis in teſtem non admittitur, quod intelligerem vſque ad quartum gradum, ſed non vltra primum genus affinitatis de qua latè per gl. & Doct. in ca. non debet de conſang. & affi per Ang. Are. & doct. in §. affinitatis. Inſtit. de nupr. & latius per gloſ. ſuper arbore affinitatis p r Ioā. And. & vtrobique vide qui dicātur affines. Adde quòd Hippe. de Mar. ſing. 133. tenet quòd affinitas à teſtimonio repelliēs debet eſſe per lineam aſcendentem, vel deſcendentem, non autem ſufficeret eſſe per lineam trāſuerſalem alleg. Inno. & Io. An. c. nonnulli. de reſcript. & Ange. conſi 194. quod incipit viſus proceſsibus in 2 col. Sed an in omni cauſa repelletur affinis, videlicet tā in cauſa criminali, quàm ciuili, vide quæ dicam domino concedente infra. In verſ. conſanguineus.

10 † Adulterii crimine damnatus à teſtimonio repellitur l. ſcio. ff. de teſt. Bald. in tract. de teſte. verſ. 31. nam talis eſt infamis. l. Infamen. ff. de pu. iudi.

Amicitia repellit teſtem not. in c. quoties. de teſt ad idem, tex. in §. item teſtiū. in verſi. amicus. 4. q. 3. Glo. 3. q. 5. in ſum. quaſi in medio. Spec. tit. de teſte. in prin. Dicit tamē Cy. in l. eos. C. de teſte. quòd amicitia ex toto non repellit teſtem: ſed tanta fides ei non adhibetur, & ſequitur Ioan. An. in addit. Spe. vbi ſuprà, pro quo Gloſſ. in cap. in literis. eo. tit. tenet Sicu. in alleg. cap. quoties. poſt Anto. & Idē Imo. dicit tamen Bald. in alleg. l. eos. quòd hoc nomen amicitiæ non eſt nomen expulſiuum à teſtimonio, & dicit eſſe caſum ex preſſum in l. ſciendū. ff. de vſu. vnde Florend. in l. 3. ff. de teſtibus. dicit ſe credere quòd nulla amicitia repellat teſtem, ſed detrahit benè de fide ſecundum quantitatem amicitiæ. Veruntamen communiter tenetur quòd propter magnam amicitiam poſſet ex toto repelli, & ita tenet Spec. vbi ſupra. & Bald. in c. 1. eo. titu. pro quo Gl. in c. inſinuante. de offi. dele. tenet Ludo. Rom. cōſilio 305 quæ autem propriè dicatur amicitia, vide tex. iuncta Gl. in l. lata. § amicos. ff. de verb. ſig.

11 † Appellatione pendente condemnatus de crimine famoſo non repellitur à teſtimonio per tex. iuncta Glo. in l. ſi nici. in princ. ff. de his qui no. infa. vide infra in verſicul. Condemnatus de crimine famoſo.

Arbiter regulariter non admitur ad teſtificandum, vel in teſtem in pertinentibus ad cauſam in qua iudicauit, ita Inno. Hoſt. Io. An. Sicu. Anto. in c. non ſinc. de arb.

arb. Cy. la. But & Bart. in l. ne in arbitris. C. eo. tit. Do. & alij in c. ſ. vt eccleſiaſtica beneſi. Bald. in l. iubemus. la 2. §. ſanè. C. de ſacro. ſan. ecc. in fi. Ant. in conſi. 29. incip. quæſtio hæc dubia proba. in c. ſtatuẽdum. 2. quæſt. 6. & in §. quæritur ea cauſa. & q. Nam præſumptio eſt quòd velit factum ſuum comprobare ſicut de aduocato, & actore ſupra dictum eſt, & idem de procuratore, & proxeneta qui propter affectionem ad id quo fecerunt repelluntur in auctent. de teſti. §. ſi verò. & §. quoniam, & per Bart. in l. deferre. §. idem de creuerunt. ff. de iure fiſci. Vnde ſicut ſupra tactum eſt in verſic. adminiſtrator in iſta materia talis regula ſolet aſsignari, quòd nunquam fides debeat adhiberi teſti deponenti de facto ſuo, quando ex eo laus, aut vituperium teſtificanti poteſt aſcribi. & iſtud ſecundum Fely. alleg. cap. cùm à nobis procedit non ſolum quando produceretur ſuper principali in quo iudicauit, vt in alleg. c. ſtatuendum: ſed etiã vbi ageretur ad iuſtificationem ſententię ſiue laudi, cum ſit eadem ratio: nam data iniquitate ſententiæ teneretur ad intereſſe parti. l. cùm filius. ff. de iudi. Bart. in diſputatione quæ incipit iudex qui per imperitiam.

Procederet etiam ſupra dicta concluſio vbi laudum nullum ex aliqua cauſa prætenderetur pro qua not. per Ant. in alleg. c. cùm à nobis dum ponit de nullitate ſententiæ, ob defectum litis conteſt. etiam procederet vbi lite pendente in eadẽ cauſa vellet teſtificari ne duplici officio fungatur, ſecundum doct. in alle. c. cùm à nobis. Et Bal. in prælle. l. ne in arbitris.

Procederet etiam vbi eſſent plures arbitri per rationes ſupradictas ſecundum Bal. in c. quoniam contra falſam. 14. col. ver. reſtant aliqua de proba.

Fallit tamen ſupradicta concluſio vbi arbiter vel iudex nondum deueniſſet ad laudum vel ſententiam, quia fortè expirauit compromiſſum, vel iudex recuſatus fuit, vel periit inſtãtia, quia poterit teſtificari ſicut alius ſecundum Anton. Sicul. & Fely. in alle. c. cùm à nobis, & Bald. in pralleg. l. ne in arbitris. per c. dilecto. de teſtib. non tamen ſibi plus crederetur, quàm vni teſti. c. licet ex quadam. eo. tit. & ſic intelligit Felyn. l. ob carmen. §. 1. eod. tit.

Fallit 2. vbi tales examinarentur nõ vt probarent plenè, ſed vt alium iudicem inſtruerent ſecundum Gloſ. fi. & ibi Archi. & domini. in ca. 1. de conſi. 18. di. Roma. in l. 1. § fi. 6. col. ff. de verbo. oblig. Innoc. in ca. cùm dilecti. in verſi. reſponſione. de accuſa. Sequitur ibi Ana. poſt Card. in 2. col. per illum text. in verbo intimare. Idẽ Imo. poſt Domi. & Antõ. in c. non ſine. in antepenult. col. de arbit. Ant. & Imo. in c. olim. de reſcript dicentes per illum text. quòd per talem inſtructionẽ ſit talis, qualis præſumptio: non autem probatio eſt ſi eſſent plures numero, ſecundum illum text.

Fallit tertiò, vbi producerentur, non vt teſtificentur viua voce, ſed ad ſolennizandum inſtrumentum de geſtis coram eis ſecundum Imo. poſt Anto. in alle. ca non ſine. in antepe. col. per ea quæ no. per eos in c. ex literis. de tranſact. poſt Innoc. vbi ponitur quod licet aduocatus, &c. Verũ tamen tempore aduocationis poteſt deſcribi teſtis in his quæ geruntur in cauſa, & poſtea de his teſtificari in futuro tempore quo non erit aduocatus per illum text. cum gloſſ. vbi etiam latius per Imo. & huiuſmodi fallentiam intelligit Felyn. vbi ſupra, niſi ad actum in quo fuerit arbiter vel iudex deſcriptus, vt teſtis requireretur certus numerus teſtium vltra auctoritate iudicis: quia in illo numero non poſſet iudex computari ſecundum Petr. de Ancha. conſilio 47.

Fallit quartò, vbi ambæ partes conſentirent: quia teſtificarentur ſecundum Anto. & Imo. in alle. c. non ſine. per tex. in d. c. dilectorum. de teſt. cog. facit quod habetur in l. Theopompus. ff. de dote præle. & in l. 1. § fin. ff. de verbo. obliga. vbi etiam de conſenſu partium poteſt credi dicto vnius.

Fallit quintò, vbi producerentur ad probandum id quod obſcurè dixerunt in ſententia, vel laudo dando ſanum, & conuenientem intellectum verbis ſuis, vt di-

vt dicit Bal.in alle.c.cùm à nobis, & in prædicta.l.ne in arbitris.Idem Ant.in al leg.c.cum à nobis alle.Inno.in alle.c. nõ ſine,& dicit quòd interrogati debent aſſignare bonam cauſam ſuæ declarationis,& pro hoc facit, quia talem declarationem nullus alius facere poteſt cùm ſit quid conſiſtens in animo,vt in ſimili per Ang.in l.ex facto.in princ.ff. de vulg. 7. huiuſmodi fallen.Fel. vbi ſupra intelligit quando producuntur ab vtraque parte, alias ſecus,vt ibi vide per eum.

Fallit 6. vbi per eorum teſtimonium nulli fieret præiudicum ſecundum Archi dia.in d.c.de conſilijs.c8.diſtin.

Fallit 7.vbi deponerent contra ſe ſecundum Cald. An.Imo.& Sicu.in alle. c. cum a nobis. Ant.Imo.Sicu.in alle.c.nõ ſine,quod intelligit Sicu.in d c. cum à no bis.quando allegarent probabilem errorem.ſecus ſi turpitudinem ſuam quæ red deret eos criminoſos tali crimini quod teſtificari non poſſent per c.nemini. c 5.q. 3.& cap.pe.de confeſ.& c.veniens.da teſti.& Ant.in alle.c.non ſine. Vide latius per Fely.vbi ſupra.

Fallit 8.vbi ex eo ſuper quo producecerentur non imminet laus vel vituperium ex aliquo geſto,vel omiſſo ſecundum Ant.in alle.c.cum a nobis. ſed ſecũ dum Fely.male poſſet exemplum in hoc caſu dari. Vide per eum ibidem.

Fallit 9. vbi admitterentur in ſubſidium.i.ſuper his quæ aliis non poſſunt eſſe nota ſecundum Anto. & alios in alle.c.cum à nobis eſt tex.cum gloſ.in uerbo.tres.in fi.c. cum dilecti. allega. & ibi Ant.in 7.colum.non tamen erunt iſto caſu teſtes integri: ſed eorum fides erit in arbitrio iudicis ſecundum eos.

Arenarius vel alia uilis perſona in teſtem non admittitur ſine tormentis.l. ob carmen.§.ſi ea.ff.de teſti. idem Spec.eo. tit.§.1.ver.item quod eſt Arenarius.

Aſcriptitius a teſtificando non repellitur per l.iubemus.cuncta auct. aſcriptitios.C.de epiſc.& cler.ita dicit Spe.vbi ſupra ver.quid de aſcriptitiis.Idem Io.An ibidem in addi. ad quod dicit bene facere de iude.c.2.& quod ibi not.in gloſſ. 2.

& concor. Accur. in aucté. ſi dicatur. C. de teſti.& in corpore eo.tit.§. ſi verò dicatur.

Artis ludicræ cauſa in ſcenã prodeuntes etiam a teſtimonio velut infames repelluntur l.2.in fi.& l. ſeq ff. de infa. & Bal.in tracta. de teſti.ver.38.quod intelligetem quando tales hoc agerent in publicum ſpectaculum propri. corporis facientes,vt in præallega.ll. in occulto tamen vel infirmitatis,vel alterius honeſtæ rei cauſa aliquid loci facere non reprobatur.Ita glo.in præallega. l.2.& idẽ gloſſ.in c.1.de vita & honeſt.cleric.lib. 6. & ibidem Domini.adducentes quod no. Io.in c.de cithariſtis,& his qui varijs vtũtur inſtrumẽtis 86.diſt.c.donare.in 1. gl. Sicu.poſt.Inno.in c.cum decorem de vita & honeſt.cler.vbi tenet quòd ſufficit quòd is qui exierit in publicum huius artis exercendæ. cauſa prætextu quæſtus ibi vide per eum.

Aſſeſſor a teſtimonio pariter repellitur in cauſa in qua fuit aſſeſſor. Ita Spe. titu.de teſte.§.1. verſi. item quod fuit in eadem cauſa.

12 Berroarius † faciens executiones,& miſsiones in tenutam dicitur vilis perſona ſecundum Bal.in l.fin.8.q.in fin. C.de edicto diui Adri.tol.& ideo non poteſt eſſe teſtis ſecundum Bal.& Saly.in l. etiam.C.de teſti.Inno.in c.in literis.de teſti.& cap.inſinuante.de offic.delega.Poteſt tamen eſſe teſtis pro poteſtate ſua in ducatu,niſi ſit perſona viliſsima dummodo tempore iuramenti ſui non ſtet cum poteſtate. Bal.Saly.in præalle.l. etiam & Ange.in l.ſciendum. ff.de vſu. & contra poteſtatem poteſt eſſe teſtis etiam ſi cum eo ſtet tempore teſtimonii ſecundũ Bal. in alle.l.etiam.vbi etiam dicit quod ſi depoſuit pro & contra, creditur ei in totum ne fides diuidatur. & iſti berroarii ſunt famuli poteſtatis, vt patet ex prædictis.

Canonicus regularis non poteſt
13 eſſe teſtis † ſine licentia ſuperioris.idem de fratre minore,& quolibet alio monacho,vel conuerſo, aut alterius religionis, quia non poſſunt eſſe teſtes ſine licentia illius

illius cui ſubſunt.ar.c.monachi.16.q.1.c.2.de poſtu c.nõ magno.de cle.vel mo.ff. de re milit.l 3.§. in bello.11.q.3. c.quid ergo. ff.de teſta. l.qui teſtamẽto.in prin. q 2.c.ſuper prudentia.in fin. Adde quòd canonicus poteſt eſſe teſtis in cauſa concanonici, pro quo eſt gloſſ.& ibi Sicu. & Fely.in c.cum R.de offic.deleg. Veruntamen minor vel maior fides eius adhibẽda ſecundum quantitatem affectionis: nã eorum vox eſt funeſta quã interdici potius quam audiri oportet 2.q.7.c.placuit. 12.q.10.c.ſiquis.& mortui ſunt mundo. l. Deo nobis. C.de epiſco.& cleri.licet aliquando impregnent de homici. c. ſicut ex tuarũ etiam propries commatres. 18. q.2.c.peruenit. Idem dixit, vt ſupra ponit Spe.in tit.de teſte.§.1.ver.Item excipitur, quod eſt monachorum, & in verbo Quid de monacho. Idem Nellus ſancto. Geminiano in ſuo tracta.de teſte.4. col.ver. Monachus, & cano.

14 An † aũt canonicus poſsit eſſe teſtis in cauſa præbendæ ſuæ vide ſupra in verſi. Abbas, & infra in ver.Clericus.& idem Bal.reſpectu canonici regularis in addi. Spe.vbi ſ.monachus, vel cano. Veruntamen Accur.in aucten.de mona.§. cogitã dum dicit ſimpliciter admittendos: cum non inueniantur prohibiti ff.de teſti.l.j. c.nuper.eo.titu.& C.eo.titu. auc.ſi dicatur? An autem poſsint eſſe teſtes in cauſa eccl.ſuæ vide ſupra in §.Abbas.

15 Carceratus † ſeu detentus in vinculis cuſtodia ve publica ꝓ crimine, qđ per ſententiam infamaret repellitur à teſtimonio 4.q.3.§.item. l.Iulia. iuncta gl.ſuper ver.in vinculis.ad idem tex.in l.3.§. lex. Iulia.ff.de teſti.vbi glo.dicit quod iſti vinculati repelluntur vel propter notam vitæ ſuæ licet nõ ſint infames, vel quia pręſumitur quòd falſum teſtimonium pro aliquo dicerent qui eis ſe eos à vinculis liberaturos promitteret. Idem Spe.titu.de teſt.§.1.verſi: Item quòd accuſatus cõtra quem inducitur &c.

Carceratus alias per epiſcopum iuſta cauſa præcedente an poſsit teſtificari contra Epiſcopum vide Io.An.in addi. Spe. ſub rub.de teſt.qui dicit id de iure non expreſſum: ſed tamen illius fides ex hoc minueretur in aut.de teſti.§.ſi ueru odioſus col.7. Oldr.cõſi.145.tenet quòd admittetur, quod intellige ut præfertur.

16 †Cæcus teſtis eſſe poteſt ſi contrahentium voces notas habet. Ita voluit Gloſ. in ca.teſtes.3.q.9.nec ob. quòd cęcus in voce decipi poteſt, vt 27.q.1.nec aliqua. Nam & pariter viſu quis decipitur, vt 31. quæſt.1.c. Quomodo, & ſimiliter in tactu quis decipi valet, vt 33.q.2.cap.in tantum. idem quod Gloſ. præallega. tenet Accur.in aucten.de hære. & falc.§.ſi verò abſunt. ſuper verbo, & vidiſſe.col.1.dicens nõ reperiri prohibitum Idem tenet Spec.tit.de teſte.§.1.33.col.ver.ſed nunquid cæcus. Idem videtur voluiſſe Sicu. in c.præterea. de teſt 2.col. Idem Nellus de ſancto Gemi.in tract.de teſti.§ cęcus. idem videtur voluiſſe Angel. Peruſi.in l. ſi non ſpeciali. C.de teſta.ibidem Franc. Accur.fallit tamen in duobus caſibus ſecundum Saly.in l.teſtium. C.de teſti. Primo in confectione inuentari, vt in alleg. §.ſi vero abſunt. Secundo fallit in teſtamentis, vt in præallega.l.ſi non ſpeciali. Adde Bar.in l.ad teſtium. §.cõditionem. ff.de teſt. vbi dicit cæcum teſtari poſſe de his quæ vidit ante cæcitatem. idem Ang. in alleg.§.ſi vero. Bald.in marga.in ver. teſtis. Idem Ludo.Roma. ſuper rubrica de arbitris 7.col.Fely.in alleg.ca. præterea.in fin.quamuis. Sicu.videatur tenere contrarium in c.cum cauſam.eod.titu.4. 5.col. Vide Iaſ.in alleg.l.ſi non ſpeciali. vbi limitationes ponit ad id quod ſolet dici de cortina per Sicu.vbi ſupra.& Barto. in l.2.§.Idem Labeo.ff.de aqua plu.arc. & per alios docto.in locis præall.

17 Cedens † in cauſa ceſsionarii ſuper receſſa teſtis eſſe non poteſt ſecundum communem opi.Doc.ita tenent collect. in c.cum nuntius.de teſti.Io.fa.Bal.& Saly.in l.omnibus.C.de teſt.Bal.in l. fin.2. col C.de iure do.Nellus in tracta.de teſte.§.cedens.Dec.Capel.94.& in addi de quo per Bal.Ange.& Pau.de Ca.in l. & hær.§.nos autem.ff.de pac. Veruntamen Sicu.& Fely.in ca.inſuper. de teſt.dicunt quòd poteſt in teſtem admitti dummodo

22 Concubinarius † manifeſtus in cau-
ſa ciuili repellitur a teſtimonio ſecun-
dum ſpecu.tit.de teſte.§.1.colū. 34. uer.
Item quod eſt concubinarius in alle. ca.
conſanguineorum 3.q.4. Fely.in cap.te-
ſtimonium.de teſt.3.colum.in fi.refer.d.
Abb.tenere quod clericus cōcubinarius
non poteſt eſſe teſtis in cauſa ciuili, cum
in eo concubinatus ſit graue crimen c.
veſtra.& per totum de coha.cle.& mu.&
idem dixiſſe in laico per verbum forte.
& alle.c.nemo.32.quæſt.3.quòd idē Fe-
ly.dicit eſſe bene.no.facit pro præmiſsis:
quia tales ſunt infames 6.q.1.c. infames.
quod ſatis probari videtur in conſi. Ba-
ſil.ti.de concub.ubi tex. quòd tales con-
cubinarii manifeſti ſunt inhabiles ad ſu-
ſceptionem dignitatum,& honorum, &
ſa.c.quæſitum de tempor.ord.

23 Condemnatus † ob crimen famoſum
repellitur ff.de teſt.l.ob carmen.& 4.quę
ſtio 1.2.uer.ob carmen.tenet ſpe.titu. de
teſte §.1 col. 38. ver. Item quod fuit ob
carmen.

24 Condemnatus † publico iudicio, pu-
ta de calumnia repellitur l. quęſitum. ff.
de teſt.vel de adul.ff.e.tit.l.ſcio vel repe
tundarum.e.ti. 1.q.1.ea.l.in fi.Spe.vbi ſu
pra ver.item quod eſt publico, Bald. tra-
cta.de teſt.ver.31.& duobus ſeq.& ver-
ſicu.42.dicit idem eſſe de eo, qui eſt con-
demnatus vel partus furti bonorum ra-
ptorum iniuriarum & de dolo malo. ff.
de infa.l.1.& C. eo titu.l.2.& l.non dam
natos.

Condemnatus de crimine famoſo pen
dente appellatione per eum interpoſita
a tali ſententia teſtificari poteſt, quam-
uis poſt latum teſtimonium appellatio
efficiatur deſerta: quia ſolum inſpicitur
tempus lati teſtimonij.vt l.1. C. de teſti.
Ita tenet Bar.poſt Guil. de Cu.in l. furti.
§.1.ff.de inſa.

25 Coniunctus † autem conſanguineus
vel frater regulariter teſtificari poteſt,
pro coniuncto frater vel conſanguineo,
ut no.gloſſ.& ibi Imo. Doc. in cap. inſi-
nuāte.de of.dele. fallit autem in caſibus
qui ſequūtur, quos ponit Fely. in ca.cum
oporteat. de accuſa. Primo vbi ſunt fra-
tres in eadem poteſtate: nam tunc in cau-
ſa ciuili repelluntur per gloſſ.in l. paren-
tes. C.de teſti.tenet Bal in l.1.verſic. hoc
operatur. C.de epiſ.& cle. ſecundo fallit
vbi ſimul cohabitant no.gloſſ.in ca. con-
ſanguineij.3.q.5.tenet Domini.3.q.1.in
ſum.quia cohabitatio aliquid operatur,
& ex ea acquiritur maior amicitia dile-
ctio.& affectio, quę inducit præſumptio-
nem quòd frater ſemper teſtificaretur in
commodum fratris. ita pulchrè dicit
Bald.in d.l.parentes. & alle. ſingularem.
caſum.in l.ſi vt allegas. C. de caſt. pec.
li.12.& idem voluit Bal.in l.1.C.de epi.
& cle.& in trac. de duobus fratribus, &
conſuluit Io.An. & Imo. conſi. 13. alias
133.& An.Cor.in no.in uer.teſtis. quod
incipit. licet frater. &c. Tertio fallit in
cauſa iniuriarum, quia iniuria facta de
domo, videtur etiam facta alteri. per ea
quæ habentur in l.lex: Cornelia ff.de in-
iur.& hoc tenet Cy.ſequitur Ang. & Sa-
ly.in l.1.C de rap.Virg.& Bar.in alle.l.
lex Cornelia dicit quod licet conſangui-
nei poſsint eſſe teſtes pro conſanguineis
vt no.in l.parentes.C.de teſti. tamen in
crimine iniuriarum eſſe non poſſunt, qa
omnibus iniuria facta uidetur idem not.
Bal.in alle.l.1.2.col.C.de rap.vir.quia in
iuria facta vni de domo videtur facta to-
ti cauſatæ ſecundum eū no.Bar.in l.cùm
ſcimus.C.de agri.& cen.li.11.Quarto fal
lit in cauſa criminali, in qua non admit-
titur frater pro fratre ſecūdum Bal. in .l.
fi.2 col.C.de proba. alle. gloſſ.2.in l. lex
Cornelia.ff.de iniur.no.Sicu.in c.literas.
3.col.de preſ. Quinto fallit vbi requi-
runtur teſtes omni exceptiones maiores.
Ita fuit de mente Bal.in d.l.fi 2 col.Sex-
to fallit vbicunque agitur etiam ciuili-
tèr in cauſa graui,& valde tertio pręiu-
dicabili, quo caſu non eſt integer teſtis,
nec facit ſemiplenam probationem, li-
cet faciat aliquod inditium. Ita not. ex-
preſsè Bal.in l.parentes.poſt prin. C. de
teſti. Dicit tamen Fely. vbi ſupra quòd
prædicta fallentiæ limitantur. Primo
niſi frater vel conſanguineus ſit uir ſan-
ctimonia plenus, puta ſi eſſet religioſus
magnæ obſeruantię. Ita voluit glo. ſing.

3.q.5.

3.q.5.in ſum.cui adde Imo.idem tenentem.in ca.cum R.de offic.deleg.& c.inſinuante.eo.tit.ſecundo limita niſi eſſet teſtis inſtrumẽtarius: nam tunc eſſet teſtis idoneus,ſecundum Bald.in alleg.l.parentes.Cui adde Anto.& alios in c.ex literis. de tranſact. & eſt doc.not.quòd teſtis qui non poteſt teſtificari viua voce redditur teſtis idoneus in inſtrumento in quo tamen oportet conſiderare an inhabilitas dependeat a poteſtate partium, vel non propter doctriuam ſingularem.Bald.in l.ſi quis teſtibus.in vlt.col. ver.hic dubitatur.C.de teſtib.vbi dicitur, quòd permittens contra ſe produci teſtes nihil proteſtando vel excipiendo intelligitur conſentire in his, quæ per eius conſenſum tolli poſſunt, vt in exceptione inimicitiæ, vel domeſticitatis, ſecus in his quæ non ſunt introducta fauore tacentis. ſed odio ipſius teſtis, vt in exceptione excommunicationis vel banni. Tertio limita niſi teſtis ſit pariter coniunctus vtrique parti: quia par cauſa affectionis tollit ſuſpicionem. Ita in terminis no.Barr.in l. qui reſtamento.ff.de teſt.ſequitur Marianus in alle.c.cùm oporteat.ita referens ſe conſuluiſſe per Bar.in l.non ſolùm.ff.de ritu nup.Quarto limita niſi nõ opponeretur, quia valeret teſtimonium fratris conſanguinei,vel coniuncti, & cuiuſcunque qui alias propter affinitatem repelli poſſet. Ita eleganter voluit Bald.in l ſi quis teſti. vlt.col. loquens in exceptionibus fauore partis introductis, ſecus dicit in inductis odio teſtis,vt excommunicationis vel bãni.l.tametſi.ff.ad Maced.ita dicit intelligendum.c.præſentium.& c.ex parte ade. de teſte.& auct.ſi dicatur.C eod.tit.dicit tamen quòd cauti aduocati ſemper proteſtantur in principio productionis exceptiones ſibi ſaluas eſſe in perſonas, & dicta teſtium: nam per talem proteſtationẽ reſeruatur ius opponendi, cùm excludatur tacitus cõſenſus. ar.l.ſi filius.ff.ad Maced.quæ procedunt in teſt. productis contra præſentes: ſed quando producuntur contra abſentes non eſt neceſſaria proteſtatio: quia abſens non intelligitur conſentire, cùm non habeat cauſam contradicendi,vt not.Cy.in auctent.ſi dicatur.C. de teſt. Quintò,limita niſi frater produceretur ad defenſionem fratris etiam in cauſa criminali.Ita voluit Bal.valde ſing. in alle.l.parentes.in princid.C.de teſt.dicẽs quòd ſi dictum fratris prodeſt fratri, & nemini nocet, vt cùm purgat fratrem de hæreſi, tenet eius teſtimonium per text.quem dicit eſſe not.in allat.c.literas. de præſumptio.ex quo infert quòd frater poteſt inducere fratrem cõtra fiſcum ad probandum, quòd fecit homicidium ad ſui defenſionem. Nec per hoc dicitur nocere fiſco,qui tractat de pœnali & odioſo lucro cum alterius iactura.arg. eius quod nota.in l.ſi quis vxori. §.fina.de fur.& ibi dicitur quòd nõ habeatur ratio lucri nec intereſſe, quòd perciperetur cum alterius iniuria, vbi eſt gloſſ.quæ non eſt alibi ſecundum Bald.in allegati. l. parentes. cũ quo concor.Saly. ibidem. & Sicu.in d. c.literas. Sextò,limita niſi frater produceretur in teſtem contra fratrem, & ipſe non ſe offerret ſecundum Sicu.in alleg.c. literas. 4.col.præmiſsis adde Iac.Aegidij in ſuo tracta.de teſt.colum.14.verſi.quæro an frater.

26 Conſors † an poſsit eſſe teſtis pro conſorte,vt infra in verſi.ſocius.

27 Conſpiratores † à teſtimonio ſunt omnino repellendi contra illum contra quẽ conſpirauerunt etiam ſi agatur per viam inquiſitionis text.eſt not.in cap. per tuas. infrà,de ſimo. Contra alios autem admittuntur, ſi erant cõſpiratores ex bona cauſa.ſi ex mala admittũtur, & repelluntur, eiuſque creditur parum vel plus, ſecundum qualitatem perſonarum præiudicij, & neceſsitatem probandi, prout de aliis criminoſis in iure diſponitur, de quibus per Sic. in c. ex parte. A.de teſte.& in ca. 1.de confeſ.& in c.cũ I.& A.de re iud.6. col.ver. dico enim per Spec. de teſte. §.1. col.1.Item quod eſt conſpirator per Bal. in tit.de pace iura.firman.col.10.in capit. conuenticulas:

28 Conuerſus † an poſsit eſſe teſtis in cauſa ſui monaſterij. Vide ſupra,in ver.Canonicus regularis.

29 Criminoſus † an crimine perſeuerans repelli-

repellitur à teſtificando tã in ciuili, quàm in criminali, per text. in ca. teſtimonium. & in iur. alle. in gloſſ. 1. ſed iſtud non procedit de iure ciuili, ſecundum quod oportet teſtem eſſe de delicto condemnatum per Gloſſ. in cap. ſuper eod. 1. de teſti. ſed de iure canonico ſufficit quod tũc probetur crimen, vt in allegato c. ſuper e. & ita lex ciuilis ſeruabitur in foro ſuo: ſed illud debet intelligi vt iura ciuilia, quæ videntur requirere condemnationem non procedant in criminibus, quæ inducunt infamiam iuris, etiam ante ſententiã, vt quia pugnaſſet quis cum beſtiis: nam tunc repelleretur etiam non ſequuta ſententia ſecundum legẽ, vt l. 3. §. lex Iulia. in verſic. conuictus. de teſtib. vnde patet ſecundum Inno. in alleg. cap. ſuper eo. quod ll. ſimpliciter non repellunt teſtes ratione criminis: ſed ratione infamiæ iuris: ſecus ſecundum Canones, vt ibi, & ſic in foro canonico ſeruabuntur canones, ita dicit Felyn. in alleg. c. teſtimonium. & ſi criminoſus ſemel fuerit conuictus inſtituta accuſatione repelletur in criminali, licet emendatus.. Ita text. ex eo. cap. teſtimonium. & idẽ in cõfeſsio de crimine in alio iudicio, in quo contra ipſum fuit inſtituta accuſatio. Nam à teſtificando repellitur in criminali, vt in alleg. c. & in c. 1. de except. verum vbi nunquam fuiſſet accuſatus, per exceptionem de crimine conuinci poteſt ſufficit ad repellẽdum ipſum à teſtimonio etiam ſi nunc eſſet emendatus de crimine, vt ponat aliquid ſpeciale cum agitur de crimine criminaliter: nã ſi perſeuerat repellitur etiam in ciuili, vt in alleg. cap. teſtimonium. vlterius ſi non probatur crimen de præſenti, nec alias fuit conuictus, vel confeſſus, ſed grauata eſt teſtis opinio pro eo quòd alias repulſus ab actu teſtificandi, repellitur teſtis in criminali, licet nõ in ciuili, per text. in allega. cap. teſtimonium. Vide per Felyn. ibidem.

30 Corrupti † pretio ad deponendum à teſtimoni repelluntur text. & Gloſſ. Ioan. And. & Sicu. in capit. licet. de probat. pro hoc tex. in ca. quoties. de teſti. & ca. ſicut. eo. tit. & l. 3. §. lex Iulia. ff. eo. tit. quamuis ibi text requirat, quòd fuerit conuictus pecuniam accepiſſe ob dicendum, vel nõ dicendum teſtimonium. Idem videtur tenere Fely. in alleg. c. licet. 5 col. ver. no. 10. de quo per Spe. tit. de teſt. §. 1. col. 17. ver. item opponitur quod recepit à quoquam per Fely. in cap. fraternitatis. 4. col. ver. tertia concluſio. de hære. per Bart. in l. Diuus. ff. de re iudic.

31 DAMNATVS furti † bonorum raptorum iniuriarum, vel de dolo malo pactuſve repellitur à teſtimonio, ſecundum Bald. in tracta. de teſtibus. vide ſupra, in ver. condemnatus. damnatus depoſiti tutelæ prò ſocio vel mandati ſuo nomine pariter repellitur, ſecundum Bald. vbi ſupra. quia tales ſi fuerint condemnati actione directa ſunt infames. l. 1. ff. de his qui not. infa. quod intelligit Gloſſ. ſi propter dolum fuerint condemnati alias ſecus.

32 Dignitate † ob turpitudinem priuatus repellitur à teſtimonio per text. in l. 2. ff. de Sena. & 3. q. 7. §. tria. in prin. tenet Spe. tit. de teſte. §. 1. col. 11. ver. item quod eſt remotus ad prædicta faciunt quæ leg. & no. in cap. ſuper eo. de elect.

33 Delegatus † ſi ſubdelegauerit cauſam an poſsit in illa teſtificari, de hoc per doctor. & Gloſſ. in cap. dilecto. de teſtib. per Spec. eod. titu. §. 1. 33. col. verſicu quid ſi ſtatim dictum, ſecundum Sicul. in eo. c. dilecto. 4. col. quod aut ante ſubdelegationem iudex proceſsit ad aliquam ſententiam, Ita vt ex hoc præſumatur affectus ad cauſam, & non poterit eſſe teſtis rationem ſuſpitionis. quia non debet eſſe in eadem cauſa iudex & teſtis, vt in cap. ſtatuendum. 2. qõ. 6. fa. quod not. gloſſ. in l. ob carmen. §. 1. ff. eo. tit. Aut commiſit in principio cauſæ, & ſi tunc commiſit in totum non videtur aliquid rationabile reſiſtens officio teſtificandi: Hoc enim caſu ceſſat ratio opinio. contrariæ cum non fungatur ſubdelegatus iure ſubdelegantis, cum deſierit eſſe iudex nec poteſt amplius reaſſumere cauſam, nec ad eum appellari. de offic deleg. cap. ſuper quæſtionum. § porro. & c. ſi. delegatus. eo. tit. li. 6. nec poteſt dici quod habeat affectionem ad cauſam cum in ipſius principio ſubde-

legàuerit,& ſic ceſtat ratio.c.ſtatuendum
ad hoc.c. iudex.de offi.deleg.li.6.vbi ceſ
ſat hoc caſu omnis ſuſpitio. Aut ſubdele-
gauit non in totum, vel erat ordinarius
qui poteſt ſubdelegatum remouere quā-
documque per.l.iudicium ſoluitur ff. de
iudi.& tunc eſt maius dubium.in hoc di-
cit Sicu.ſe putare quòd de rigore non
teſtificabitur, cum remanſerit iudex, &
poſsit cauſam reaſſumere ad libitum, &
ad eum ſit appellandum d. c. ſuper quæ-
ſtionum. Vnde ſemper claudicaret in par
tem pro qua tulit teſtimonium, ſed de
æqu itate,quę ſatis iudicio ſuo poterit
obſeruari admittetur, quia expreſſe non
reperitur iſte r epulſus, & dictum de te-
ſtibus eſt prohibitorium l.1.ff.eo.tit. Nā
iura repellunt iudicem actualiter, vel
eum qui fuit ne utatur in cauſa dubplici
officio in compaſsibili.Sed iſte non fuit
actualiter, nec eſt iudex: Nam ſepara-
tum eſt iſtius tribunal a tribunali ſubde-
legati quod patet ex eo,quia ad eum ap-
pellatur a ſubdelegato, quod fieri non
poſſet, ſi eſſet idem tribunal de conſue.c.
2.li.6.nec in eadem cauſa erit iudex & te
ſtis,quia non ipſe,ſed ſubdelegatus iudi-
cabit, nec poterit amplius reaſſumere
cauſam ad effectum iudicandi, quia offi-
cium teſtificandi reddit eum incapacem,
& appellabitur ad eum non ut ipſe co-
gnoſcat,& diffiniat,ſed ut eam alteri de-
leget ſicut obſeruatur in eo,qui exiſtens
ſuſpectus cauſam delegauit,nam appella
tur ad eū vt cauſam alteri deleget. Nec
per hoc ſuſpectus iudicatur,vt ipſe Sicu.
dixit in c.ſi quis contra clericum de foro
compe.& Sicu.in prædicto.c.dilecto di-
cit hæc notanda tanquam per alios non
digeſta per hoc eliciens practicam nota-
bilem vt ſi quis velit producere in teſtem
ordinarium,obtineat primo vt cauſam
alteri committat,& coram illo producc-
tur in teſtem.aliter tamen quàm Sicu.te-
nere videtur Fely.in alle.c.dilecto.

34 Domeſtici † regulariter a teſtimo-
nio ſunt repellendi ca.in literis.de teſti.
4.q.3.§.Item idonei.& l.etiam.C. de te-
ſti.3.q.5.quaſi per totam. non repelli-
tur domeſticus domeſtici partis ſingula-
re dictum Inno.in c. inſinuante. de offi.
& po. iud. deleg. refert & ſequitur ibi
Pet.de Anch.& Bal.in l. qui teſtamento;
§.quicunque autem ff.de teſta. Aut.in al
leg.c.inſinuante, & ibi Barba. dicit eſſe
caſum in l.1.C. ſi quacunque præditus
pot. Anto.Corſe.in no. in litera. C. & in
cipit licet domeſticus, ſed comprehen-
dendo gloſſ.in c.1.3.q.5.& in præallega.
c.in literis.& omnia dicta ſcribentium.
Collige ſecundum Fely. ibidem in hac
materia breues concluſsiones.

35 Prima † concluſsio. Ille proprie di-
citur domeſticus qui non ſolum ſubeſt
ratione patriæ poteſtatis, vel dominicæ,
ſed etiam qui cohabitat,& aliquo modo
eſt inferior vel ſubiectus capiti familiæ,
vt libertus,mercenarius, & ſimiles ſecun
dum Bald.in l.2.C.e.titu.& Spe.tit. de te
ſte.§.1.4.colum.verſicu. Item excipitur
quòd eſt domeſticus, & Dominicū poſt
Io.An.in c.fi.5.col.de uerb.ſigni.lib.6.&
Arch.& Domi.in c.regulæ 29.di.& pro-
batur in l. præſenti.§.ſanè.alle.in prædi-
cta glo.& in l.reſpiciendum.§. delinquit.
ff.de pe.& ideo dicit Bald.in alle.c. in li-
teris quod loquendo groſſo modo dicun
tur domeſtici omnes qui uiuunt ad vnū,
panem,& ad unum vinum alle.§.cogitā-
dum in auct.de mona. Poteſt etiam con-
ſanguineus dici domeſticus quanuis non
cohabitet ſecundum Spec. vbi ſupra in
pluribus verſiculis. allegat multa iura;
ſed eſt bonus tex.in l.1. C. de emenda.
ſeruo.& in l.ſed & ſi quis.§.fi.ff.ſi qs cau
tio & facit, quia vt dicit Dominicus in
dict c.ſicut nomen familiæ conſideratur
multupliciter l.pronuntiatio.§. familiæ,
ff.de verb.ſigni.nam uel ſignificat, gen-
tem vel cognationem, vel ſeruos & fi-
lios, vel plures qui degunt ſub uno con-
uictu,& vna domo vt l.iuſtiſsime.ff.fami
liæ. ff.de edil. edi. Vnde cum familiares
dicantur a familia quilibet cui aliqua
iſtarum qualitatum competere poteſt di
cetur familiaris.quicunque eſt familiaris
dicitur domeſticus patet in l. 2.ff. de in
ius uoc.iuncta prædicta l.ſed & ſi qui. §.
præterea.non mirum ſi iſti dici poſſunt
domeſtici,& per hoc patet quòd familia

ris

tis & domeſticus videntur ſimonia, & hoc ſentit Anto.in alle.c.in literis.;& patet ex legibus,quæ dicunt quòd conſanguinens eſt domeſticus,quòd non poteſt eſſe alia ratione,niſi quia dicitur de familia licet gloſſ.& Sicu.aliter ibidem ſentire videantur. Super quibus.Fely.vbi ſupra dicit eſſe tria notanda. Primo quòd ſi plures cohabitarent in eadem domo æqualiter non dicerentur in hac materia adeo domeſtici quòd repellerentur. Ita ſentiunt prædicti dum ponderant ſubiectionem,pro quo alle.tex.in cap. 1.circa prin.qualiter iura debeant vaſſalli fideli. do.Et ibi Gloſſ.& Bal.vbi tex.vult ꝙ domeſticus debet iurare fidelitatem domino,ſicut ſubditi, & ſic datur intelligi ꝙ domeſticus ſimpliciter ſumptus importat quandam ſubiectionem largo modo ad idem.alle.c.P. 3.q. 5. vbi iſta ponuntur vt diuerſa familiares vel de domo prodeuntes,ex quo datur intelligi ꝙ nõ omnes cohabitantes in eadem domo dicuntur domeſtici. Secundo not.ꝙ etiam ſi aliquis cohabitat in domo alicuius expenſis domini domus,quamnis ſit liber homo,& in aliquo non obligatus dicitur eſſe domeſticus,ſecundum Ioan.And.in Spec.vbi ſupra per tex.opti.in p.æalle.c. ſi.de verbo.ſigni.in 6.vnde infertur contra Spec ibi dicentem quòd famulus ſeruiens gratis non dicitur propriè domeſticus,contra facit etiam ſi libertus ff. de furt. dum clicentem appellat domeſticum.

36 Tertio † nota ſecundum Bald.in allega.c.in literis.quòd large dicuntur familiares omnes exiſtentes ſub alicuius imperio de iure, vel de facto.alle.l.1.C.ſi rector. prouin.& l.1.C.ſi quacunque prędi.po. dicit tamen quòd ſtrictius accipitur in d.l.pronunciatio.§.familiæ.& adhuc magis ſtricte in l.ſi familię.ff.de iuriſ. omn.iudi.in l.1.§.familiæ.ff.de publica. vt in alle.cap.in literis.per eum. In quo tamen prædicti differant in teſtificando dicetur in ſequentibus. Secunda concluſio perſonæ prædictæ regulariter a teſtificando repelluntur, vt in alle.c.in literis.& 4.quæſt. 3.§.item idonei,& l.etiã. C.de teſti.& 3.quæſtio. 5. quaſi per totum,& plenè in Specu.verſi. Item quod eſt domeſticus,quia ſecundum Bald.vbi ſupra familiares cõſueuerunt ſeruire domino per fas & nefas alle.cap.cum ad ſedem de reſti.ſpo.& l.1.C.de rap. vir. facit optime ratio c.viſis,ibi,humani moris 16.q 2. Fallit primo dicta concluſio in ſubiditis Principis vel Regis ratione iuriſdictionis,quia poſſunt pro ipſo teſtificari ſecundum Io.An.& Imo in alle.c.in literis.& Io.Fab.in ſti.de teſta. § in teſti. de quo per Cyn.Bald.& Saly.in l.eos.C. de teſti.& Ang.Are.inſti.vbi ſupra. §.pater.3.colum.quia in iſtis uon habet ſuperior ius patriæ poteſtatis, vel faltem aliquid ſimile,vt etiam dicit Specu. in titu. de ſtatu mona.§ 1.verſicu.12. Alias ſequeretur ſecundum eos ꝙ princeps, vel prælatus maximè habens regimen magnum non inueniret teſtes in proprijs cauſis,& idem ſentit Bal.in l.idonei.ff.de de teſti. Sed contra iſtam fallen eſt Gl. in d.l.idonei.pro qua fauit. l. libertus de fur.ff.vbi non ſolum ille dicitur domeſticus cui poteſt imperari modis prædictis: ſed etiam ille qui frequenter conuerſatur domo alicuius ſub prætextu.alicuius protectionis,& vocatur cliens. Vnde ſi ratio ſolius protectionis facit aliquem domeſticum fortius ratio principatus & iuriſdictionis.ad idem c.1.quali.iura.deb. vaſſall.fideli.vbi ſubditus domini,& domeſticus coguntur præſtare idem iuramentum,ergo ſunt ſimilis qualitatis reſpectu domini. Sed pro concordia diſtingui poteſt quod aut perſona principis eſt talis quę præſumitur inferre violẽtiam teſti niſi ſuo modo teſtificaretur, & tunc non admittatur ſubditus pro domino arg.c.ſi.de appell.& l.de pupillo.§. ſiquis ipſi.ff.de noui. ope. nun. Si verò non ſit talis,& tunc quamuis ſubditus in cauſa domini ſui poſsit,& ſuſpectus recuſari à iudicando.c.accedens. 1.vt lit. non conte.non tamen repellitur vt teſtis. Ita Io.Fab vbi ſupra,& colligitur huiuſmodi diſtinctio ex his, quæ de vaſſallo quo ad dominum ſcribit Bald.in alle. l. eos. C.de teſt.& Sic.in c.inſuper, in fi.t o.ti.&

pro hac differentia inter dominum terribilem, & non terribilem vide Innoc.in c: inſinuante, qui cle.vel vo.Bal.& Imol.in fi.ff.de hærc.inſti.& Sic.in c. 1. de offic. dele.& in c.Abbas.cum ſi.ꝙ me. cau.

Fallit ſecundo dicta concluſio niſi perſona familiaris vel domeſtica ſit perſona valde honeſta, vt ſunt familiares Epiſcoporum vel principum, quia admittuntur in teſtes pro dominis ſecundum Innoc. in d.c.in literis.quem ſequuntur Bald.& Sal.in l.2.C.eo.titu.Ant.& Imo. in alle. c.in literis.ſed Fely.ibidem refert dominum ſuum tenere cōtrarium, primo per l.1.circa mediū.C.ſi rector Prouinc. vbi ſicut rector eſt ſuſpectus ſi procurat nuptias pro ſe, ita ſi domeſtico, & tunc ratio dignitatis deberet facere quòd ſola qualitas domeſticitatis non faceret in eo præſumi aliquid illicitum, cuius induct.o videtur habere ſaporem. Præterea dicit ipſe quòd honeſtas perſonæ non facit ceſſare præſumptionem reuerentiæ quam præſumitur habere ad dominum, & alle. iura facientia mentionem de metu reuerentiali. de quibus per omnes in c. cauſam matrimonij de offic. delega. Item quia text.4.quæſt.2.§.idonei.& in l.etiã. C.de teſt. Loquuntur abſolutè. Vnde dicit ſe credere prædictos fuiſſe in errore. Sed Flyn. vbi ſupra tandem dicit ſe putare eos bene dixiſſe, dicens reperire in iure plerunque quòd vbi ex coniecturis dubitatur de mendacio, vel iudicio corrupto, integritas vel ſanctimonia perſonæ tollit omnem ſuſpitionem. ad hoc a-le.Specu.titu.de le.§.ſupereſt. circa 2.colum.& Sic.in capitul.niſi eſſent in prin. per illũ text.de præben. & gloſſ.c.ad hęc. in ver.Archi.de offi.Archidiaco.& Specu.ti.de teſte.§.1.ver.no.& Bar.in l.quicunque.C.de fundis patrimo. lib. 10. Et Baldus in l.abſtinẽdum.C.quorum appell.non reci.glo.in l.1.§.de his ante. ff. de ripa.muni.Et Sic.in cap.1.vlti.colum. de iudi.Bal.in l.decernimus. 3. col.eod. tit.& tex.in §.his omnib. 61.diſt.& Ant. in cap.poſtremo.de app. Inno.in c.fi. de dolo & contu.& gl.1.in c.pręſentium.15. q.1.Et Spec.de requiſiti.conſilij. verſicu. Item fac eos iurare.Zaba.in clemen. 1.in 39.q.de priuile.Inno.& Ant.in cap. 1.de cleri.peregrinan.Inno.Ant. & Ana. in c. ſuper his.de accuſ.vbi Fely.extensè poſuit dicta prædictorum in vlti.colum. Ex quibus infert quòd dato quòd honeſtas non faciat ceſſare rationem reuerentiæ, tamen facit ceſſare rationes de quibus in tex.no.c.accuſatores.in 3.q. 5. & ad hoc eſt tex.in prædicto c.in literis.in fi. ſecundum Inno. Fallit tertio in his quæ veriſimiliter melius ſciuntur per domeſticos & familiares, quàm per alios: quia admittuntur ſecundum Io.An.in prædicto verſicu. Item quòd eſt domeſticus, & Barto.in l.ſi quando.in vlti colum.C.vnde vi.caſus in l.conſenſu.C. de Repu. & in capitu.veniens. in fi.de teſt.& tex.optimus.in l.quoties.C.de naufr.lib.10. Plus dicit ibi Bar.quòd non ſolum admittuntur, ſed etiam præferuntur alijs, & eſt tex. optimus.in c.ſuper prudentia.14.quæſt. 2.immo etiam ſerui & ancillę cum tormentis, hoc caſu admittuntur d.l.conſenſu, & non intelligitur ibi tex.in verſicu. ſi alia documenta defecerint, quod ad illos ſcilicet domeſticos non recurrant niſi in ſubſidium, quod eſſet contra Bar. vbi ſupra quia illud dicitur reſpectu aliorũ domeſticorum, qui non ſunt ſerui, qui pręferuntur ipſis, puta liberi homines, mercenari, clientes, & ſimiles. Et quamuis plus credatur domeſticis, nõ tamen prohibetur per alios producere per cap. ſuper prudentia in ver. potiſsimè niſi ageretur de probanda conſanguinitate, in qua non admittuntur extranei, niſi in ſubſidium per textu.ſolennem in c.quoties.de teſt.& ad dictum c. in literis. non ſunt admiſsi domeſtici, quia non erant honeſti, eo quòd dicerent ſe interfuiſſe facto inhoneſto commiſſo à domino, ſecundum Bald.ibidem per l.hęc verba.ff. de adul. & ſic particeps repellantur ſecundum eum: Vnde merito dicit ibidem Innoc.quòd ſi fuiſſent honeſtę perſonę, non proceſsiſſet prędicta decreta. Fallit 4.in famulo, qui tempore depoſitionis non eſt amplius famulus ſecũdum Specu.tit.de teſte.§.1.verſi.quid ſi olim.

Et Sicu.in alle.c.ex literis. Bart. in l.1.§.ſi ſeruos.per illũ text.ff. de quæſtio. Et Cy. & Bald.in l.2.C.de teſti.Barto.in l.qui te ſtamento.ff.de teſta.Io.de Fan. in c.conſanguinei.4.q.5. Dicit enim Bald.in alle. c.in literis.quòd famulus expulſus nõ ſer uat amorem ſicut de affinitate ſopita ſoluto matrimo. Dicit Glo.ſingularis ſecun dum eum in l.ſed hoc ita.ff.de te iudi.Et quia conditio teſtis inſpicitur tempore teſtificatus.l.3.§.lege Iulia.ff.de teſtibus. & l.3.§.duæ cauſæ.de carb.edi. Quod in tellige dummodo famulus non ſit dimiſſus ſimulatè ad tempus etiam ſi appareret eũ dimiſſum vt teſtificaretur: quia nõ dicitur eſſe in dolo, quia parat ſibi proba tionem per aliquod factum, quo alias ſuccumberet. L. At qui natura.§.cum au tem in tex. & gloſſ.ff.de negotiis. Ita con cludit Fely.in alleg.c. in literis. ſequendo in hoc Cynum. in præallega.l.2.& Ioan. An. in addi.Spec. vbi ſupra. Secundò, intellige dummodo licentia fuerit realis, & non ſimulata ſecundum prædictos dicentes cognoſci ſimulationem ſi incontinenti rediret ad dominum, Secus ſi ex interuallo per l.ſi venter.§.fin.ff.de priui. credito. Hinc eſt quod dicit Bart. in l.fin. ff.de donatio.inter vir.& vxor. quod duo iſto caſu faciunt ceſſare ſuſpitionem ſimu lationis, videlicet interuallum longum, vel quòd antequã famulus redeat ad dominum, poſuerit ſe cum alio, vel quæſierit ſe ponere. oportet tamen vt iudex in hoc arbitretur, quia de facili fieret fraus, & oportet intelligere longum interuallũ poſt teſtificatum: ſi enim ante decurriſſet interuallum, & facto teſtificatur rediret ad dominum non ſufficeret: quia actus ſequens declarat animum præteriti temporis. l.ſed & Iulianus. §.mutui.ff ad Macedonianum. Hæc ex Fely.vbi ſupra dicente quid de fratribus, & quid de domino ſi poſsit teſtificari pro domeſtico, de quo in verſicu. dominus.& quid ſi domeſticus, qui non debebat teſtificari fuerit examinatus an faciat indicium per Fely.vbi ſupra.

37 Domeſticus † epiſcopi ab eodem propter eius ſcelera expulſus ſecundum Io. An.in tit.de teſt.ſuper rubrica venit repellendus probatis ſceleribus.& ita videtur tenere Fely. præalleg. cap.in literis in 5.fallen.circa fi.quod intelligerem iuxta lec.& no.in c.nulli. de accuſa. dummodo fuerit repulſus à ſua familiaritate antequam ſciret eum producendum in teſtẽ: nam ſi faceret poſtea præſumeretur feciſſe in fraudem.arg.c. ſuggeſtum. & c.meminimus,& de appe. Videretur tamen qđ etiam eo caſu iudex conſtito de criminibus ex officio poſſet illum repellere arg. not.per glo.& doct.in alle.c.nulli.

38 Dominus † poteſt teſtificari pro ſubdito vel familiari ſecundum Saly. in l.2.C. de teſtib.pro quo eſt glo.1. rectè intuenti in c.inſinuante de offic.de leg. niſi eſſet adeo vilis conditionis, quòd fortè timeret ſubditum ſicut dicitur per Specul. de vxore pro marito in tit.de teſte. §. 2.col. 10.ſed nunquid de vxore? Tamen non dicitur eſſe teſtis omni exceptione maior vt ſentit Bartol.in l.idonei.ff.de teſtib.alleg.c.cauſam quæ.de offi.deleg. Ita Fely. in alleg. c.in literis.in penul.col.verſi.vlt. pro complemento.

39 Donator † an in cauſa donatarij poſsit eſſe teſtis, dic quòd non, per not.Cyn.Io. Fab.Bald. & Saly. & in l.omnibus. C.de teſt.Idem Sic. in cap. inſuper.eod.tit.per Bald.in l.& ſi à te. C.de fal. Ita pariter tenet Deci.capell.94.Idem Felyn.in alleg. c.inſuper.pen.col.alleg. Saly. idem tenentem in præalleg.l.& ſi à te.in fin. Vide ſupra in verſicu.cedens, & infra in ver.venditor.

Dubius in fide infidelis eſt, & ideo teſtis eſſe non poteſt.ca.1.& ibi glo.& doct. de hæte.

40 Episcopvs † an poſsit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ ſuæ, vide ſ.in ver. Abbas.& in verbo adminiſtrator.

Exequutor à teſtimonio repellitur in ea cauſa in qua fuit exequutor per tex.in l.fi.ff.de teſti.de quo per Spec. eo.tit.§ 1. 30. colum. verſicul.item quod in eadem cauſa.

41 Excommunicatus † etiam à teſtificando repellitur. ſufficiant. ca.veniens.lo- ſecundo, in fin.de teſt.& ca.decernimus.de

ſent.excomm.libro ſexto, vbi decernuntur quòd iudices ſeculares per cenſuram eccleſiaſticam ab eccleſiaſticis iudicibus canonica monitione præmiſſa repellere excommunicatos à teſtificando, in ſuis curiis & iudiciis compellantur. Idem Egid.in tracta.de teſtib.2 colum.in verſi. repelluntur infideles. Specu.titu.de teſti. verſi.item quod excommunicatus. Idem Nellus de Sancto Gemin.eod.tit. colum. 4.verſi.excommunicatus. Iſtud tamē malè ſeruatur, quamuis gloſſ.no.in l.1.C. de iur. & fac. igno. teneat quòd exceptio excommunicationis poſsit opponi in foro ſeculari coram iudice laico no. Bald.in ca.intelleximus.de iud.& in c. contingit. 10.colum.de dolo.& contu. & idem Bal. in l.quoties.C.de iudi.& in l.placet. ad fi. C.de ſac.ſanc.eccle.fa.text.in cap.poſtulaſti.de homi. vbi excommunicatio fuit oppoſita coram Rege, & ſic coram iudice ſæculari,& illum text. nota. ad hoc ibi Ioan.de Ana. & Fely. Idem tenet Gemi. in ca.1.§.2.5.colum.de exce. libro ſexto. Bald.in fi.C.ſi à non compe. iud. fue.iudi. vide tamen ſæpenumero etiam in curia parlamenti eos qui ſententiam excōmunicationis per annum ſuſtinuerant à teſtificando repelli: quia tales cenſentur eſſe ſuſpecti.de hære.no.Sicu.in ca.fin.de pœnis. Immo Fely.in ca. excommunicamus.il primo.de hære.no. ex illo tex. qđ tales ſunt infames, & à dignitatibus repellendi.l.2.C.de dignit.libr.12.de quod not. per ipſum in alleg. cap. poſtulaſti.de homi.Sicu.vbi ſupra alle.ca.rurſus.& ca. quicunque.11.q. 3. quid autem operatur huiuſmodi ſuſpitio hæreſis vide per Sicu. in alle.c.fin.in vlti. col.

42 FALSITATIS † accuſatione pendēte an quis à teſtificādo repellatur, vide ſupra, in §.accuſatione. & §.ſequēt. falſarius non admittitur in teſtem etiam contra falſarium.no.Inno.in c.1.de confeſ.& Bald. in marga §.confeſsio.ver.2.

43 Famulus † nō poteſt eſſe teſtis pro domino.l. ſeruos. & ibi Salyc. poſt Iacob. Butri.C.de quæſt.l. etiam. & ibi doct.C. de teſtibus.quia ſibi poteſt imperari: ideo cenſetur inhabilis gloſſ.4.qō.3.§. idonei. verſic.teſtes. Fallit ſi ſit famulus alicuius magni domini,honeſtæque perſonæ: nec nec eſt veriſimile famulum deieraturum cùm ſit grauis & hòneſta perſona, alias ſecus Docto.& Bald.in præallegat.l.etiam. Inno.& Doct.in ca.literis.de teſtib. Vide quod poſui ſupra in §.domeſtici.& latius in addit.ad 4.qō.c.2. Fallit in famulo non habente ſalarium: quia talis famulus admittitur in teſtem pro domino, ita ſingu. dicit Specu.in ti.de teſte.§.1. verſi.ſed de quo mercenario, quod dictum refert, & ſequitur. Ludoui.Roma.conſil.42.incip. propoſita quæſtio. Adde quod famulus, qui producitur ad probandum quod librum reportauit non poteſt eſſe teſtis, quia pro ſe deponit.l.deferre.§.idem decreuerunt.ff.de iur.fiſci.

44 Familiares † iudicis in teſtes non ſunt admittendi quando iudex habet aliquam affectionem ad cauſam, vt quia procedit ex officio ſaltem vt faciant plenam probationem, aliàs iudex poſſet condemnare quemcunque. Si verò non habeat affectionem ad cauſam, teſtes de familia iudicis ſunt admittendi. Ita di. Sicul. poſt Hoſtien.in c.1.de offic.iudic.in fin.

Facti proprij in quo quis hēt intereſſe nemo teſtis idoneus eſſe prohibetur. Bar. in præalleg.l.deferre.§.idem decreuerūt. ff.de iure fiſc.not.in cap.2.de arbit.& per Arch.& Ioan.An.in ca.Romana.de teſti. lib.6.& ibi doct.circa fin.dicit quòd ſi volo probare quòd mutuaui centum Titio, quæ ſibi miſi per Sempronium, idē Sempronius non erit idoneus teſtis, & allega. idem tenere Do. Io.de famu.

Fenus improbum exercentes ſunt infames, vt in l.improbum.C.in quib. cau. infa.alicui irro. nam & cum hodie fenus omne ſit illicitum, & prohibitum, tale fenus exercentes ſunt infames, ſecundum Pe.Cy.Io.Bu.Bal.Guil.de Cu.& Saly. in alleg. l.improbum. ergo omnis fenerator repellitur à teſtimonio, quod eſt nota. & poſuit Cy.in l.ſi quis ad declinandam. C. de epiſc & cler. idem Bal.vbi ſupra, & in ſuo tractatu, de teſt.§.circa.ver.41.Pa.de Caſt.in præalleg.l.improbum.dicit quòd ſi erat occultus vſurarius, requiritur de

clara-

claratoria, non tamen inſamis orietur ex ſententia, ſed ex crimine declarato per ſententiam: quia iſte eſt de caſibus, in quibus quis incurrit infamiam ipſo facto. Vnde ſi aliquis vſurarius fuit in teſtem acceptus, & poſtea fuit declaratum ipſum eſſe vſurarium, teſtimonium irritabitur, quia tempore teſtimonij erat infamis, ſecus in caſibus in quibus infamia oritur ex ſententia iuxta l. t. ff. eo. titu. & ita ſentire videtur Saly. in præalle. l. improbum.

45 Fideiuſſor † poteſt eſſe teſtis pro fideiuſſore ad probandum quòd non principaliter fideiuſſerunt tenet Cyn. Baldus. Ang. & Saly. in l. dictantibus. C. de teſta. Bar. in l. ſiquis ita. per illum. text. de reb. dub. Bal. in l. fi. §. 1. 2. col. C. de execu. rei iud. cum limitatione, quam ponit Salyc. poſt Bald. in præalle. l. fi. videlicet ſi color fuit quæſitus: ſed ſi creditor noluit eum vt fideiuſſorem recipere, ſed vt principalem, certè tunc non habet beneficium diſcuſsionis, quia eſt verè conreus debendi l. ſi non ſinguli ff. ſi cert. petat. & ff. ad Velle. l. vir. vxori. §. ſequitur Alexan. de Imo. conſi 78. in 2 col. in prin. vol. quamuis contrarium tenuerit Ang. in §. legatarius. Inſti. de teſt.

Fideiuſſor pro principali reo ſeu debitore ſi eſt ſoluendo poteſt eſſe teſtis, ſecus ſi non ſit ſoluendo. Ita videtur tenere Specu. tit. de teſte. §. 1. ver. Quid de fideiuſſore. Veruntamen ibi Ioan. An. in addi. videtur tenere contrarium dicens fideiuſſorem habere intereſſe ſaltem ne litibus & ſumptibus uexetur. ff. de minori. ff. minor 20. ann. de arbi. c. 2. & maximè cũ fideiuſſor renuntiauit per modũ qui no. de fideiuſſo. c. 2. in glo. 1. quare dicit teſtimonium illius videri ſuſpectum. Idem tenere videtur Dy. Ang. Imo. Pau. de Ca. et Are. in l. fideiuſſor. §. ſi. ff. de leg. 1. idem Io. An. in addi. Specu. tit. de iudi. dele. §. ſupereſt. ver. ſed nunquid fideiuſſor. Ang. in l ab executore. §. alio. ff. de app. Imo. in l. Aſinam in princip. per illum tex. eo. tit. Ant. & Fely in c. inſuper. de teſt. b. Ang. conſil. 295. incip. Viſis atteſtantibus, & iſta eſt communis opinio, vt recita. Iaſ. poſt Aret. in l. ſi cui. §. fina. ff. de lega. 1. adiiciens Bald. Flo. Alex. tenere quòd opinio prędicta procedat quãdo fideiuſſor renuntiaſſet beneficio executionis, vel debitor principalis non eſſet ſoluendo: ſed ſi debitor eſſet præſens & ſoluendo, & fideiuſſor non renuntiaſſet beneficio de fideiuſſo. tunc benè poſſet eſſe teſtis & iudex: quia tunc non poteſt haberi regreſſus contra fideiuſſorem, & nullum damnum, aut præiudicium poteſt eſſe fideiuſſori, ita concludit Iaſ. vbi ſupra, & idem Fely. in præalle. cap. inſuper.

46 Fidei † commiſſarius vniuerſalis non poteſt eſſe teſtis in vel pro teſtamento, quia iuris ſucceſſor exiſtit, & habetur pro hærede vniuerſali l. reſtituta in princip. & l. 1. §. ſi res. ff. ad Trebel. not. Ange. Inſti. de teſta. §. legatarius. Iaco. de Are. & Bald. in. l. qui teſtamento. ff. eod. titu. Iaſ. in l. dictantibus. C. eo. tit. Filius an poſsit eſſe teſtis in cauſa patris. Vide infra in §. pater non poteſt.

47 Filius † inceſtuoſus non poteſt eſſe teſtis in vel pro teſtamento patris no. Bald. in l. cum acutiſsimi. 2. col. C. de fideicom. alleg. Specu. in tit. de inſtru. edi. §. compendioſè, ver. & generaliter non poſſunt.

Filius improperatus in teſtamento paterno à teſtimonio repellitur ſecundum Bal. in trãcta. de teſti. §. circa verſ. 47. per l. ea quæ. C. in quibus cau. irro. infa. ubi tex. quòd improperium patris in teſtamento lædit opinionem filiorum apud bonos & graues, & ſic ſecundum gl. ſunt infames infamia facti.

48 Frater † an admittatur pro fratre, vel contra. Vide ſupra in §. Coniunctus.

Fur, raptor, vel adulter manifeſtus à teſtimonio repelluntur ſecundum Specul. titu. de teſte. §. 1. col. 9. ver. item excipitur quod eſt fur. idem tenet Nellus de ſancto Gemi. tracta. de teſte. c. 3.

Fuſtibus ceſus à prætore repellitur à teſtificando ſecundum Bal. in tracta. de teſte §. circa verſi. 48. alle. l. fuſtibus. C. ex quibus cau. infa. irro.

49 HERMAFRODITVS † non admittitur in teſtem in illis caſibus in qui-

bus mulier non admittitur 4. q. 3. verſic. item hermafroditus. Idem Specu. & ibi Io. An. in tit. de teſt. §. 1. itē quod eſt hermafroditus. Si tamen magis incaleſcit in ſexum uirilem iudicandum erit ſicut de uiro, vt colligitur per gloſſ. in alle. verſi. itē hermafroditus. Idem tenet Egid. tracta. de teſti. col. 9.

50 Hæreticus † non poteſt eſſe teſtis in iudicio, tenet Bar. in l. quoniam. C. de hære. & in l. Caſsius ff. de Senato. Spec. titu. de teſt. §. 1. col. 36. ver. quid deportantibus, ſecus in contractibus ſecundum Bar. vbi ſupra. Quid autem de eo qui olim fuit hæreticus. Spec. vbi ſupra videtur tenere quod admittitur, licet contrarium videtur gloſſ. in l. all. l. Caſsius, ad quod tex. in c. excommunicamus. §. credentes. de hære. Homicida ſi fuerit condemnatus de iure ciuili repellitur niſi fuerit reſtitutus 2. q. 3. §. notandum. Bar. poſt gloſſ. in l. 3. §. lex Iulia. ff. de teſti. & Bal. in auc. ſi dicatur C. e. tit. Spec. eo. tit §. 1. col. 34. ver. itē quod eſt homicida. Bar. tamen & Bal. ubi ſupra dicunt ipſum homicidam admittendum cū tortura in magnis cauſis. ſed Io. An. in add. ad Spec. vbi ſupra dicit admittendum de iure ciui. niſi fuerit condemnatus. Vide ſupra in uer. criminoſus.

51 IDONEI † teſtes dicuntur omnes qui non reperiuntur expreſſe prohibiti. l. 1. §. 1. ff. de teſti.

Idoneus in cauſa ciuili non propterea cēſetur idoneus in cauſa criminali, vel eadē ciuiliter nota, tenet Bal. in l. ſi qs ad ſe fundum 2. col. c. ad l. Iul. de vi publica.

Idoneus teſtis nō dicitur qui timet dicere veritatem Bal. in l. eos. C. de teſti.

Idoneus teſtis non dicitur quando ex eius depoſitione aſcribenda ſibi uenit laus aut uituperium, ſic in c. cum à nobis 3. col. de teſti. Io. An. in addi. Spec. eod. tit. §. 1. ver. quid ſi adminiſtrator, & dixi ſupra in uer. adminiſtrator.

52 Ignotus † partibus litigantibus an poſsit eſſe teſtis. de hoc gloſſ. Ant. Imo. & Sicu. in c. cum cauſam de teſti. Bar. in l. fi. ad fi. prin. C. de iure delib. & ibi per Bal. 10. col. ver. vlterius no. & per Arch. in §. teſtium 4. q. 3. & Bar. in l non minorem. in fi. C. de tranſac. & per Io. An. qui omnes ſequuntur in addi. Specu. tit. de teſti. §. 1. 20. col. ver. item quod non prohibet. & uer. teſtimonio autem. & in effectu concluditur quòd teſtis debet cognoſcere partes quando deponit de facto ambarum, puta de emp. & ven. ſi autem de facto unius puta quòd poſſedit, ſufficit illum cognoſcere, ſi autem de facto neutrius, puta quantum valuit frumentum, aut quid ſimile, tunc non eſt neceſſe quòd aliquam partium cognoſcat.

53 Inhabiles † ad teſtificandum dicuntur quibus imperare poteſt ipſe producens 4. q. 3. §. item idonei & l. 2. C. de teſti. dixi ſupra in uer. domeſtici.

54 Infamis † habens conteſtes idoneos. poteſt eſſe teſtis ſecundum Iac. But. Bal. & doc. in l. ſi quis ex argentariis. in prin. ff. de eden. & Bal. in l. 1. C. de ſumma tri.

Infamis tempore depoſitionis ſi tempore iuramenti nondum erat infamis poteſt eſſe teſtis ſecundum Specu. tit. de teſte. §. 1. ver. Quid ſi teſtis. Idem Bar. in conſi. incipiente Io. de diruto. Contrarium verius videtur infra in verſi. teſtis habilis.

Infamis infamia iuris non poteſt eſſe teſtis. c. præterea de teſti. cogen. c. teſtimonium. c. licet ex quadam. de teſti. l. 3. §. lex Iulia. ff. eo. ti: & ibi Bar. & in l. Caſſius. & ibi plene ff. de Sena. Oldr. conſ. 191. Spec. tit. de teſte. §. 1. uer. Item excipitur quod eſt infamis. & ver. quid de portantibus, & de accu. §. 3. quod etiam verum eſt cōtra infamem vel criminoſum ſecundum Bar. & doc. in l. cum mulier ſol. matr. & gloſſ. in alle. ca. teſtimonium, ſi vero non poteſt aliter ueritas haberi cum tortura, tunc admittitur ſecundum Bar. in alle. l. 1. C. de ſum. tri. item verum niſi in crimine hæreſis, ſacrilegij, læſæ maieſtatis, fraudati cenſus, fraudatę annonæ, ſimoniæ, & perduellionis. Specu. vbi ſupra de accu. §. 1. Item verum ſi ſit publicæ infamis gloſſ. no. & Bar. in l. 3. §. lege Iulia. ff. de teſti. Adde hic quæ ſcripſi ſupra in uerſi. criminoſus.

Infamis infamia facti non repellitur à

teſtimonio

teſtimonium in cauſis ciuilibus,licet eius fidei multum detrahatur Gloſſ.& Bar. in l.3. §.duæ cauſæ. ff.ad Carbo. vbi dicit Bar.quòd admittuntur ad ſubſidium cũ tormenti l.ſerui.reſponſo.& l.ob carmen de teſti.

Infamis infamia iuris vel facti non poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali ad ſententiam ferendam, ſed quoad indicia facienda quo ad torturam. ſic Bal. in l.1. C.de ſum.tri.& Bar.in §.quęſt. ff. de q. Adde Hippo.de Marſi.ſing.109. ubi tenet quòd infamis infamia facti in cauſis ciuilibus in totum non repellitur à teſtimonio,licet non plenè probet ut habetur per doc.in l.1 .C.de ſum.trin.& in c. teſtimonio de teſti.per Bal. in auc. preſbyteri in prin.C.de epiſ.& cle.& Specul. tit.de teſti.§.item quod eſt infam. dicit tamen quòd talis infamia infamiam facti in totum repellit, atteſtatur, & dictum ſuum nihil probat,& hoc in cauſa ciuili & ardua.Ita dicit Bal.in c. ad noſtram de proba.& uide in c.q.ca.173. & ibi in addi.

Inceſtuoſus ab accuſando,& teſtificando repellitur Specu.tit.de accuſ.§.1. uer. item quod eſt inceſtuoſus.

Increpatus in teſtamento paterno.non poteſt eſſe teſtis. Vide ſupra in uerſi. filius improperatus.

55 Infantis † teſtimonium eſt ſuſpectum & non valet ſicut nec cęci teſtificantis de coloribus.Bald.in l.teſtium 2. col. C. de teſti.

56 Inimicus † capitalis ex cauſa criminali vel ciuili magna non poteſt eſſe teſtis.l.3.in princ.& ibi.Bar.ff.de teſti.ca. qualiter & quando, & ca.cum oporteat, & ibi latè per Fely.de accu.& in c.inquiſitionis c.meminimus, & ca. repellantur eo.tit.2.q.1.ca.in primis.3.q.5. c.1.& 2. Spec.tit.de aboli.§.2.& tit.de teſte.§.j.in princ.& de.accuſ.§. 2. Quod verum eſt etiam ſi ſit ſuſpitio de inimicitia capitali,licet de ipſa liquide non conſtet ſecundum Innoci.in c.cum I.& A.de re iud. In d.c.cum oporteat,& c. cum P. de acc. & Bal.in auc.ſi dicatur C.de teſti.

Item uerum etiam ſi aliter veritas nõ poſsit apparere.Spec.de accu.§.1. ad fin. ca.per tuas de ſimo.Itẽ niſi is cõtra quẽ producunt dediſſet cauſam inimicitiæ. Bar.in l.1.§.cùm quis. in fi.ff.de quęſt.& in l.et C.de teſti.Quod intelligo qñ factum fuiſſet ad cautelam, ſicut de illo qui dedit alapam vt repelleret eum, iux. no.per Archi.& Domi.in c.ſtatutum. §. cùm autem de reſcri. lib.6. Item verum ſi inimicia ſit grauis, non ſi leuis gloſſ. inſti.de iniur.§.in ſumma,& in Spec. de dele.§.ſupereſt.verſi. item quòd eſt inimicus per Ioan. An.ibi in addi. quòd ex qualitate cauſæ iudicis arbitrio iudicandum.& ſecundum Bal.in alleg. auctẽ.ſi dicatur.& Inn in alle. c. cum oporteat.

Item ſi ſit leuis non adhibetur ei tanta fides ſecundum Bar.in Marga.1.§.teſtis 8. col. Item verum eſt etiam ſi ſit amicus inimici,quia inimicus eſt ſecundum Cy.& Bal.in l.ſi quis C.de teſti.Vnde glo.in l.1.§. cum patronus in ver. cũ inimicis. ff.de off. præfec. Vrb. ubi glo. voluit ꝙ amicus inimici mei eſt meus inimicus.tex.& Bar.in l.ſciendum §.ſi acc.ff. de legatis.Vide q̃ ſcripſi ſupra in uer.cohabitantes.Item uerum niſi ſit recõciliatus.Inn.in alle.c.cũ oportet.Bal.in alle. auct.ſi dicatur,& Bar.in l.3.§. nõ ſolũ.ff. de adimen.le.& in l. Athletæ ff.de excuſ. tuto.& Ang.in auct.de teſti. §. ſi vero libertis poſt gloſſ.ibi quod verum niſi ſit reconciliatus de recenti, quia tunc atteſtatio repelleretur ſecundum Inn in cap. cum I.& A.de re iudi.& Spec. in titu. de iudi.dele.§.ſupereſt.uer.Item quod quõdam,& ibi Io.An. in addi.& eſt caſus 3. q.5.c.accuſatores,quanquam Fely. poſt Ana.in alle.c.cum oporteat aliter ſentire videatur prima facie.Item uerum ſiue expreſsè oſtendat ſe inimicum ſiue tacet,id eſt qui odium gerit in mentẽm ſecundum Inn.in d.c.cum I.& A.& Bal. in l.præſcriptione C.ſi contra ius uel utili.publi.præſumitur autem odium in mẽte gerere is qui non alloquitur, vel qui non ſalutat gloſſ.in c.cum Adrianus 63. diſt.per c.cum ſuper de offi. deleg. Item uerum ſi tẽpore teſtimoni ſit inimicus, quamuis tempore publicationis ſit reconcilia-

ciliatus gloſſ.no.in auctẽn.de teſti.§.ſi ve
ro dicat odioſum,ad idem Bart.in præal-
le.l.Athletæ.§. amplius. ff. de execu.tu-
to.Item aduerte quia ſecundum omnes
doc.ad hoc vt inimicitia repellat requiri-
tur quòd ſit capitalis,& idem ſi fuerit om
nium bonorum ratione cauſata, vel ma-
ioris partis,quia tunc cenſetur quaſi ca-
pitalis per id quod no.gloſſ. in auctẽn. ſi
dicatur de teſt. Quia bona temporalia
ſunt vita hominis l.aduocati C.de aduo.
diuer.iudi. Aliquando tñ ex ſpoliatione
alicuius rei particularis contrahitur ini-
micitia capitalis, vt in c.idẽ cùm quis de
reſt.ſpo.facit c.accedens. vt lit. non con-
te.& ibi Sicul. idem ſi probatur aliquem
retinere bona,& vxorem alicuius. Idem
ſi tenuit te in uinculis præſumitur inimi
citia,quæ ſemper quare præſumitur niſi
contrarium probetur ſecundum Bald. in
l.ignorat.in fi.C.ad exhi. & in l. ſeruus.
C.fami.herciſ.& auc.ſi dicatur præalleg.
& in hoc not.Fely.in alle.c.cũ oporteat.
quod etiam carcerans quem iuſtè largo
modo dicitur facere iniuriam.Ita no.pro
bat tex.in l.cum.& filij.C.qui bo.ce.poſ.
Item aliquando inimicitia cauſatur ex fa
cto non honeſto.l.1.cum ibi not.ff.de h.s
quib.vt indig.pro quo tex.23.q.5. capit.
non eſt crudelis facit gl.in l. ſororem.C.
de his qui.vt indig.Item ſi quis fuerit ali-
cui mortem comminatus dicitur inimi-
cus ſecundum Zaba.in alle.c.cum opor-
teat.per glo.no.in l.licet.ff.de arbi. quod
tamen intellige ſecundum Bal. & Saly.in
l.metus.C.quod me.cau.videlicet ſi ille
qui minatur erat perſona potens ad fa-
ciendum illud, & conſuetus exequi mi-
nas per no.per Bald.& Imo.in l.fin.ff.de
hære.inſti.

Item inimicitia prout concernit ranco
rem animi cadit in muliere ſicut in ma-
ſculo per tex.in l.1.ibi,& pariter mulieris
inimicus C.de his qui ſe deferunt lib.10.
& Fely.in alle.c.cum oporteat. Item ad-
de ſecundum eum quòd inimicitia ſur-
gens ex quo ad teſtimonium ferendum
purgatur facta reſtitutione ccp.item cum
quis. de teſtit.ſpol.tamen non purgatur
quominus recuſari poſſit vt iudex. caſus
eſt cum gloſſ.penul.in c.conquerente eo
tit. Item adde quod fratris mei, vel con-
ſanguinei inimicus præſumitur meus ini
micus arbitrio tamen iudicis committi-
tur ſecundum Bart.contra Gloſſ.in l.tu-
tor.§.ſi tutor.ff.de ſuſpe.tuto. Item qui
non eſt inimicus,ſed accuſatur de crimi-
ne capitali tanquam inimicus ad caute-
lam,vt à teſtimonio repellatur ſi accuſa-
tio eſt inſtituta pendente cauſa in qua ſit
teſtificaturus ne malitia proſit accuſatori
admittitur in teſtem : ſed ſi non conſtet
de malitia debet ſuperſederi in cauſa ci-
uili donec ſuper accuſatione feratur ſen-
tentia,qua declaretur an ſit inimicus vel
non Bal.in alle.auc.ſi dicatur vltim. col.
poſt Io.An.in c.fi.eo.tit.

57 Impubes † ad teſtimonium non ad-
mittitur.tex.in c.teſtes.i. verſi. Ad teſti-
monium 4.q.3.& ibi gloſſ.niſi in caſibus
de quib.in l.fi.in fi.ff.de libe.cau.no.Spe-
cu in tit.de teſte.§.1.verſi.item excipitur
quòd eſt impubes. Nellus in tracta.de
teſt.ver.impubes.& hoc in cauſa ciuili:
Nam in criminali etiam pubes ante 20.
annos cõpletos non admittitur niſi quan
tum ad præſumptionem faciendam: pu-
pillus tamen quandoque facit indicium
ad probandum dominum occiſum à fa-
milia l.2.§.impuberes.ff.ad Silleia. Spe.
vbi ſupra.Sed an de his quę vidit in pu-
pillari ætate poſſit teſtificari poſt puber-
tatem dic quòd ſic, præſertim de geſtis
tempore quo erat proximus pubertati.
Specu.vbi ſupra.ver. ſed nunquid factus
pubes. & ibi regulariter per. Ioan.An.&
Bal.in add. Vide late per Fely. poſt alios
in c.cum nobis.de reſcrip.quibus adde di
ſtinctionem quam idem Fely. poſt Sicu.
ponit in c.fi.de ſent.excom.

Inueſtitor in cauſa feudi non poteſt
eſſe teſtis niſi ad iudicium ſecũdum Bal.
in c.ſi duo.de pace. tenen. 10. vide quæ
ſcripſi ſupra in ver.collator.

58 Iudæus † non poteſt eſſe teſtis contra
Chriſtianum in contractibus & teſta-
mentis, ſed inter ſe indiſtincte, vt tenet
Specu.in tit.de teſte.§.1.ver. item quod
eſt Iudęus 2.q.7.non poteſt. & Bald. in
l.qui accuſare C.de edcn.tex.gloſſ.Bald.

&

& doct.in l.quoniã. C.de hære.& in ſumma,regulariter non admittitur. Fallit in caſib.poſitis per Fely.in c.Iudæi.de teſti. & ibi vide.

Iudex ex officio nullo excipiente poteſt repellere teſtes inhabiles, ſecundum Inno.in ca intimauit.de teſtib per l.quos prohibet. ff.de poſtulan.& ſequitur eundem Inno.vbi ſupra Anto. Domi.Sicu.in alleg.c.Intimauit.& Ludo. Roma.in rubri.ff.de arbitr.in 10. col.& idem Bald.in præalleg.l.quos prohibet.& alleg. gloſ.in l.1.§ ſi præſes.in ver.nominib.ff. de magiſtra.conue.quæ dicit iudicem poſſe inquirere de cõditione teſtis. & idem Inno. in c.inquiſitionis. in gloſſ. ex hoc loco.de accuſa.facit gloſſ.magna.in fi.in c.alicui. 2.q.7.& gloſſ.in cap.nulli. de accuſ. & ibi Sicu. & alij volentes. idem de accuſatore inhabili facit tex.cum gloſſ.1.§. idem teſtium. 4.q.3.ſed Fely.in alleg. ca.intimauit. dicit aduertendum quando iſtud eſt primo declarandum ex his quę in terminis no.An.in c.bone.in 7.col.de el e.& in c.cùm dilectus.de conſue.in 10.col.& Imo.in 18.col.quia iſtud procedit vbi tex. eſt omnino inhabilis puta infamis, Iudæus,hæreticus,& ſimiles,& ſic procedit prædicta lex quos prohibet. Secus ſi non eſſet omnino inhabilis,quæ tacito vel expreſſo conſenſu poterit habilitari vt proxeneta.in auct.de teſti.§.quoniam. & idẽ ſi eſt domeſticus vel conſanguineus aduerſarij,& idem in ſimilibus qui repellũtur,non odio ipſorum teſtium vt ptimi, ſed fauore partis,quia iudex iſtis non opponit parte non opponente per cap.præſentium.de teſtib. & ſecundum eundem Fely.iſta ſunt dicta aurea Io.An.in Spec. co.ti.§.1.ver.ſed quid ſi vidit.& §.ſæpè.in princ.& iſtud de conſanguineo firmat expreſsius Imo.quàm Ant.in alle.c.cum dilectus.pro quo vide omnino Bald. in l. ſi quis teſtibus. C.de teſtib. & ſubdit idem Anto.in alle.c.cùm dilectus.ſe conſuluiſſe quod licet ex actis conſtaret iudici teſtẽ productum fuiſſe proxenetam vel talem, qui licet repelli poſſet,tamen tacito conſenſu partis vel expreſſo poterat habilitari non poterit iudex eum repellere per prædicta niſi pars opponat:quia licet notorium conſtet ex actis,attamen illud notorium non releuat ab onere proponendi,ſecundum gloſſ.in clem. appellanti.in ver.alias.de appell. & no.Io.An.in c.2.vt lit.non conteſt. & hoc ſequitur Innoc.in alleg.c.cum dilectus.quod idem Fely.vbi ſupra dicit eſſe valde ſignandum.

59 Iudex † vel arbiter à teſtificando repelluntur, ſeu ſaltem eis non creditur de pertinentibus ad cauſam in qua iudicauerunt. Iſtud tanquam regulare ponit Innocen.in c.cùm à nobis.de teſtibus.idem Hoſtien.& alij Cy.Iac.Bu. & Bar.in l.ne arbitris.& Sicu.in c.vnico.vt eccleſiaſtica beneficia. Bald.in l.Iulianus. la 2.§.ſanè. C.de ſacroſan.eccle.in fi. Anton. & valdè clarè & copioſe in conſilio 30.incipi.quæſtio hæc dubia, in penult.col.& probatur in ca.ſtatuendum.2.q.6.& in §.quæritur ea.ca.& q.quia præſumptio eſt, quòd tales velint factum ſuum comprobare, ſicut de procuratore, aduocato, & proxeneta dicitur,quia propter affectionem ad id quod fecerunt repellluntur in auctẽ: de teſtib. §. ſi verò.& §. quoniam.& per Bart.in l.deferre.§.idem decreuerunt. ff. de iure fiſci.& eſt vna doctrina Io. Anto. quam Anto.in alleg.conſi.appellat optimam & regularem in tit.de teſti.§.1. ver. quid ſi adminiſtrator videlicet nunquam adhibendam fidem teſti deponenti de facto ſuo quando ex eo laus aut vituperiũ teſtificandi poteſt aſcribi. de materia huiuſmodi, In quibus caſibus iudex vel arbiter admittantur, Vide ſupra in §. arbiter, & latius & compendioſè atque ſingulariter per Felyn.in allega. cum à nobis. de teſtibus.

70 Iudex † delegatus an poſsit eſſe teſtis, Vide ſuprà,in verſic. delegatur. Adde quod ſi iudex delegatus neceſſarius fuerit ad teſtificandum remouebitur à iudicando, & alius eius loco ſurrogabitur. c. dilecto. de teſtib. procedit etiam,ſi pars vltra iudicem habeat alios duos teſtes, ſecus ſi haberet plures, vt tenet gloſſ. in præalleg.ca.dilecto.Quod vltimum mitigat gloſſ.in fin. niſi fraudulenter aduerſarius impetraſſet illum in iudicem quem

vole-

volebam in teſtem producere, nam tunc remouebitur etiam ſi habeant plures teſtes, quod placet Sicu. vbi ſupra. Nam fortè alij teſtes non ſunt idonei, vel repelli poſſunt. Idem Spec in tit. de teſte. §. 1. 33. col. ver. quid ſi impetres, & talis iudex remotus, vt teſtificetur per illũ, qui ipſum impetrauit, reprobari non poterit. Idem tenet Specu. vbi ſupra, verſi. ſed nunquid poteris. Idem tenet Gloſſ. antepe. in alleg. c. dilecto. Sed ſi iudex iuret ſe nihil ſcire in cauſa non remouebitur, ſecundum gloſſ. in alleg. c. dilecto. ſequitur Innoc. & Sicu. ibidem idem Spec. vbi ſupra, verſic. quid ſi iudex. ſi autem iudex delegauerit an repellatur, vide ſuprà, in verſic. delegatus, vbi poſui verba Sicu. in alleg. ca. dilecto. eſt tamen aduertendum, quòd ſecundum Sicu. poſt Inno. ibidem is, qui petit iudicem remoueri, & alium ſubrogari nõ eſt ſtatim audiendus. Sed debet præmitti aliqua cauſę cognitio veriſimilis coniecturæ ſuper duobus quòd illæ ſit neceſſarius, & quòd de re illa veritatem ſciat: nã ſi ad recipiendum teſtes non datur dilatio ſine cauſæ cognitione. 3. q. 3. Spatium. l. à procedent. C. de dilatio. fortius in hoc caſu vbi tale præiudicium generatur alteri parti habenti iudicem gratum. Item grauatur ſaltẽ in expen. factis ad cauſam impetrationis, pro quo videtur eſſe text. in alleg. ca. dilecto.

Iurans pro me teſtificari, cum pro me fuit in teſtem productus non poterit poſt modum à me reprobari, ſi ab aduerſario meo contra me producatur. 4. quæſ. 3. c. ſi quis teſtibus. glo. & doc. in c. præſentium. de teſti. l. ſi quis teſtib. C. eo. tit. Specu. tit. eo. §. ſæpe teſtes. ver. ſed quid ſi eum produxi. & verſic. ſequent. Quod intelligunt Sicu. Fely. & doct. alle. cap. præſentium. & Io. An. in addit. Specu. vbi ſupra etiam ſi teſtes non fuerint examinati, & ſic eis vſus non fuit, vel quia non potuit, vel noluit: nam ex ſola productione facta in iudicio eorũ perſona fuit approbata, quod eſt notandum, licet Speculator aliter vbi ſupra tenere videatur. Vide infra. in verſicu. productus. Iuratus teſtis in dubio nõ præſumitur niſi appareat per l. quæcunque. §. fi. ff. de publi. etiam ſi notarius ſcripſerit in depoſitione talis teſtis iuratus & examinatus depoſuit. notat. Bartol. in l. Theopompus. ff. de dote prælega. Ita fuit concluſio Antonij, & Sicu. in cap. tuis. de teſtibus. Vide latius infra, in ver. teſtis iuratus.

61 LAICVS in criminali † non teſtificatur contra clericum. cap. de cætero. de teſtibus. ad idem text. iuncta glo. in ca. teſtimonium. 11. qõ. 1. Fallit primo ſecũdum Sicu. in alle. c. de cetero, quando delictum fuit commiſſum vbi non erat clericorum copia. Alioquin delictum remaneret impunitum, & daretur clerico materia delinquendi. quare dicit quod laici admittantur in defectu ad teſtimonium quanquam Fely. vbi ſuper aliter ſentire videatur. Secundò, limitat prædictum ca. de cetero. non producere quando delictum clerici dicitur notorium: nam tunc etiam admitteret laicos ad teſtimonium, ad qđ idem Sicul. adducit capitul. cùm dilectus. de purga. cano. Tertiò, limitat vt laici non admittantur ad plenam probationem, ſed ad iudicium faciendum ſic ſaltem, vt ſubijciantur torturæ. argumen. in l. capite quinto. cùm ibi not. per Bartol. & glo. ff. de adul. & l. quæro. in fin. ff. de edil. edi. & quod not. in c. 1. de prob. ſentit Inno. in c. quoniam. eod. titul.

Quartò, limitatur ſecundo Sicul. poſt Hoſtienſ. vt procedat quando agitur de crimine criminaliter: ſecus ſi ciuiliter per cap. 3. de teſti. quod dicit etiam procedere ſi agatur ad priuationem beneficij, nã & tunc agi dicitur ciuiliter per alle. ca. 3. & c. per tuas. t. de ſim. quia propriè accuſatio tendit ad priuationem ab ordine in capitulo, qualiter, & quando. 2. de accuſat. pro qua limitatione eſt bonus text. in ca. tam in literis. de teſtib. Idem ſi agatur per viam inquiſitionis, vel denuntiationis. arg. in c. tam literis. alleg. & c. quoniã. de teſti. & ſentit Frideri. conſi. 23.

Quintò, limitatur ſecundum gloſſ. vt admittantur in criminibus exceptis allega. cap. perpetua, id eſt, de ſimo. & ita tenent omnes Doctor. Legatarius in cauſa teſtamenti non eſt idoneus, ſi ageretur

de

de probanda per legatarios vltima voluntate, quę aliter probari non pòteſt, quia eſſent ſcripta, nec haberet auctoritatem notarij. Sed omnem eſſentiam traheret ab eorum teſtimonio: quia tunc non erunt idonei teſtes ſecundum Sicul. & Felyn. in c. ſuper. de teſt. & Imol. in l. qui teſtamento. ff. de teſtamen. Sicut notarius ſuſpectus eſt cùm ſibi legatum aſcribit in teſtamẽto. l. 2. ff. de his qui ſibi aſcribũt in teſt. Idem dic vbi eſſet quæſtio inter ipſum hæredem, & legatarium, ut plenè per Imo. in alle. l. Qui teſtamento. & gl. & Ioan. Fab. in §. legatarius inſti. de teſta. Alias autem regulariter teſtificari poteſt legatarius in cauſa teſtamenti, cùm non agitur principaliter de iure ſuo, & ꝓpter multitudinem teſtium præſumitur pro teſtamento habente ſcripturam publicam. Et pro hoc multum facit quia attenderetur hoc caſu ſecundaria commoditas. ſequeretur quòd aliquando iſti teſtes teſtamentarij non poſſent teſtificari de ſolemnitati teſtamenti vel veritate, cum ſingulis eorum relinqui poſsit. l. dictantibus. C. de teſta. Et procedit iſtud non ſolum quando in omnem euentum legatarius erat habiturus legatum, vt in cau. auc. ex cauſa. C. de lib. præte. vel qñ eſt appoſita clauſula codicillaris, qui ſunt caſus indubitati, ſed etiam quando ſecundario concerneret præiudicium legatarij per prędicta. Quæ ſecundũ Imol. ſunt introducta fauore teſtamenti, vt non attendatur ſecundarium commodum. Adducit Bal. in l. 1. §. huius ſtudij. ff. de iuſti. & iur. Vbi dicit quòd ſi legatarius productus in teſtem interrogatus an ſentiat cõmodum ex teſtificatu dicat quòd non, puniendus nõ eſt de falſo, quia intelligitur. ſ. principaliter ſi velis vide de hoc latius ꝑ Imo. & Bal. 1. c. 3. de teſti. ꝑ Io. An. Dom. Ant. Et Imo. ubi ſupra per Pau. de Caſt. in alle. l. Qui teſtamento & alijs locis per Fely. in pręalleg. c. de cętero.

62 Leproſus † à teſtimonio non repellitur tenet Bald. in l. Caſus. C. de teſt. alleg. ad hoc tex. in auc. Iuſiuran. quod prę?t. his in fin.

63 Leones † à teſtimonio repelluntur ſecundum Bal. in tracta. de teſti. alleg. l. Athletas. §. 1. de infa. vbi glo. dicit tales eſſe infames ipſo iure dicens quòd ille text. nõ loquitur de lenocinio quod facit qui retinet vxorem in adulterio deprehenſam, de quo in l. 1. §. lenocinij. Et l. mariti. ff. ad Iuliam. de adul. Nam iſte non eſt infamis ipſo iure, ſed per ſententiam.

64 Libertus † nec volẽs auditur in teſtem contra patronum, nec cogitur l. Libertorum. C. de teſti. & 4. q. 3. Ver. liberti. c. 3. de ſer. non ordi. qui accu. no poſ. l. fi. nec ẽt pro eo in ciuili vel criminali cauſa. C. de quęſtio. l. pridem. pro alijs tamen, & contra alios poteſt. Ita Spec. tit. de teſt. §. 1. 14. colũ. verſi. Item quod eſt libertus dicens idem putare de filio liberti. Et C. de libertis. & eo. lib. fi. licet fuerit admiſſus in l. maritus. ff. de quæſt. ſed Io. And. in addi. Vbi ſupra dicit quòd ibi non fecit iudicium ſufficiens ſecundum vnam lectu. Ibi not. in glo. niſi procedant in fi.

Liberatus non poteſt eſſe teſtis contra eum qui ſe ab eo parenteve eius liberauerit. 4. q. 3. verſi. lege. Iul. Spec. tit. de teſti §. 36. colum. verbo. Item quòd accuſatus.

Litem ſiue cauſam habens criminalẽ contra eum contra quem producitur in teſtem, non admittetur antequàm ſuper crimine fuerit pronunciatum. Si autem cauſam habeat pecuniariam, tunc in continenti recipietur, & in tempus diſputationis quęſtio reſeruabitur. C. de teſtim. auc. ſi verò dicatur de hoc in c. ex parte. eo. tit. Ita Spec. Idem tit. §. 1. in princ. & 15. colum. verſi. quid ſi ab vno, & 3. col. verſic. Item quod habet cauſam. & ibi Io. An. in addi. Vide etiam quæ ſcripſi ſupra in verſi. inimicus.

65 Malę vitæ, vel non probatę † opinionis, nec bonæ conuerſationis, neque ſine ſuſpitione & macula manifeſta, de quibus multa mala dicuntur, & ſint criminoſi repelluntur, & c. licet de fo. compet. c. teſtimonium. de teſti. & c. ſuper eod. & in auc. eo. ti. §. quia ita, & §. quarta. C. ad leg. Fal. auc. ſed cùm teſtator. ca. forus. de verbo. ſignifi. §. teſtis. auc. 2. q. 7. C. teſtes. Ita Spec. tit. de teſt. §. 1. col. 35. ver. Item

quòd

quòd non eſt brobatæ.

66 Mater † non poteſt regulariter teſtificari pro filio, vt in l. parentes. & ibi Gloſ. Cy. & Butr. C. de teſti. Fallit in cauſa ætatis filij comprobandæ, vt l. etiam matris. ff. de proba. Gloſſ. in § item in criminali, ver. teſtis idoneus. 4. q. 3. Bartol. in l. 2. §. ætas de excuſa. tuto. Ang. Are. in § pater. Inſti. de teſti. Vide in 3. q. Capelle. & in addi. & per Ia Egi. in tracta. de teſt. in 9. col. Itẽ in cã ſtatus Bar. in l. 3. §. duæ cauſæ. ff. ad car. Idem Io. Fab. in præallega. §. pater. verſi. ſed neque. & in addi. dictæ. q. Capelle. Item in teſtamento militis Ang. poſt. Gloſ. vbi ſupra, ſed non in cauſa legitimitatis filiorum. Bar. in l. Gallus. in fin. in prin. ff. de libe. & poſthu. Adde quod dicam infra in verſi. pater.

67 Mediator † non cõpellitur ferre teſtimonium, niſi ambæ partes conſentiant, & ſic de cõſenſu vtriuſque partis poſſunt compelli, & multo fortius poterunt tunc teſtificari. Si autem altera pars contradicit, tunc clarum eſt quòd non compellitur proxeneta teſtificari. Sed an tunc poſsit teſtificari glo. tenuit quòd Sic. in auc. de teſti. §. quoniam contrarium verò tenuit gloſſ. in §. in his. verſic. quod ſi neque in auc. de fid. inſtru. & in contrarium videtur eſſe tex. cum gl. in ca. 1. de teſti. lib. ſexto, vbi videtur ſpeciale quod in illo caſu admittitur proxeneta inuita altera parte, & pro hoc facit ſecundum Io. An. in c. dilectorum. de teſt. eo. ratio. gl. in. §. quoniam. in uolente teſtificari parte. inuita habet locum hic, nam ſecundũ gloſ. non compellitur altera parte inuita: quia præſumitur quòd habeat affectionem ad actum, vt ille ſortiatur effectum. vt habeat ſalarium ſi quod percipit, vel ſi alias impugnatur imputetur ſibi, quia minus cautè ſe habuerit, quæ ratio videtur etiam militare, vt ſic non compellitur ratione prædictæ affectionis. Ita nec volens teſtificari admittatur parte inuita ſecundum Innocen. & Felyn. in alle. capit. dilectorum.

68 Mercenarii † loco domeſticorum habentur, & ideo repelluntur à teſtimonio in Spe. ti. de teſte. §. 1, 4. colum. ver. Item excipitur quòd eſt domeſticus, de quo ſupra in verſic. domeſtici.

Mentecaptus à teſtimonio repellitur ſecundum Egi. in tracta. de teſti. colum. 2. alle. §. circa. 3. q. 7. & in Spe. eo. tit. colũ. 35. verſicul. Item quod eſt furioſus & ibi Io. An. in addi.

Mendacium in teſte quando permiſcetur circa ſubſtantialia vel circunſtantias negotij, de quo agitur. redditur inutile ſiue ſcienter, ſiue ignoranter adminiſtratur 3. quæſtio. 9. ca. puta Spe. tit. de teſte. §. 1. colum. 34. verſi. item quod aliquid. Secus autem ſi circa non ſubſtantialia latiſsimè per Fely. in cap. fraternitatis. de hæreti. & Ioan. Andr. in addi. Specu. vbi ſupra.

Minor 14. annis in aliquo caſu recipitur in teſtem. vide ſupra in verſiculo. impubes.

Monachus an poſsit eſſe teſtis vide ſupra in verſi. Canonicus.

69 Mulier † poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali de iure ciuili, vt l. ex eo. ff. de teſti. niſi in crimine publico, vel vbi venit membri abſciſsio, in quo mulier non poteſt eſſe teſtis ſicut non poteſt accuſare. ff. de accu. l. qui accuſare, ſed de iure Cano. nunquam admittitur in criminali exceptis criminibus. 33. quæſt. 5. ca. mulierem in fin. & ſic intelligendum eſt cap. forus. de verbo. ſignifi. verſ. teſtis. Vbi quòd mulier cor varium & mutabile ſemper habet. Vnde verſus, Fœmina fallere, falſaque dicere quando ceſſabit, Beccaria piſcibus, mare fluctibus tuncque carebit. Idem inquit Egi. tracta. de teſte. 2. colum. verſic. Item mulieris alle. cap. forus de verbo ſignifi. Idem Specu. in tit. de teſt. §. 1. colũ. 35 & hoc procedit in accuſatione criminali: ſed in inquiſitione de iure cano. admitteretur ſecundum Ange. Are. inſti. de teſta. in §. teſtes. alleg. gloſſ. in cap. forus. Ange. & Io. de Pla. ita tenet in d. §. ſed dicit iſta fuiſſe verba Floria. in l. ex eo. in ciuilibus autem, & matrimonialibus, & ſpiritualibus, & quibuſcunque alijs etiam vbi crimine ciuiliter agitur, vt in cauſa inquiſitionis, vel denunciationis admittitur in. c. quoniam de teſtib. c. ſuper. eo. 2.

&

& c.tam literis.eo.tit.c. ſuper his.& ca.ad petitionem de acc.de ſimo. per tuas.in fi. & breuiter infra vbicunque non prohibet expreſsè, vt in teſtamentis & criminibus, ita Spec. vbi ſupra, dicit tamen Sicu. in alle.c.forus.quòd minus creditur mulieri, quàm viro, & ideo ſi duo teſtes maſculi deponerẽt vnum, magis crederetur eis, quàm duabus mulieribus cõtrarium deponentibus. Adde quod ſecundum Ioan. Fab.in allegat.§. teſtes ad probandum inueſtituram, mulier non admittitur, vt in tit.qui teſtes ſunt neceſ.ad probandum inueſt.§ 1.col. 10.

70 Mulier, † quæ nubit in virũ: & vir, qui nubit in fœminam, a teſtimonio repellũtur.l.cum vir. C.de adulter. vbi dicitur quòd tales ipſo facto ſunt infames. Ita tenet Baldus in tractat.de teſtibus.verſic. 55.1.

71 Mutus, † non poteſt ferre teſtimoniũ, vt in §.teſtes.Inſt.de teſta.& C.qui teſta. fa.poſt l.diſcretis & inſtit.qui.non eſt permi. fa. teſta. in §.item ſurdus, niſi forſan exemplo Zachariæ Lucæ 1.cap. ſciret literas per ſcripturã redderet teſtimoniũ: vel quia ſigna indubitata haberet, per q̃ ad plenum intelligi poſſent d. l. diſcretis. ff.de leg.3.l.nutu.cap.cum apud deſpon. & capitu.tuæ.Ita Specul. titul.de teſte.§. nunc. tractat.6. columna. verſicul.quid de muto.

Nvptias binas eodem tempore cõ-
72 trahens † à teſtimonio repellitur: quia talis eſt infamis ipſo facto. l. 1. in fin. ff.de his qui no.infa. & ita tenet Bald. in tract. de teſte.verſi.44.

73 Nutrix, † poteſt eſſe teſtis ſuper ætate alumni, & probat ſi dicit ſcio, quia nutriui. Barto.in l.de tutela.ff.de in integ.reſt. ſed nutritor non poteſt eſſe teſtis pro tẽpore quo nutrit, ſed poſt . ſic in cauſa ſui alumni.Bald.& Docto.in l.parentis. C.de teſtibus.

Officiali creditur cum literis
74 ſuperioris † non ſine.Barto.in l.prohibitum.C.de iur.fiſci.li. 10.& ibi vide cui debeat oſtendere: Sed benè creditur ei q̃ inuenerit ludentes, vel animalia in damno ſecundum Bald.in l.diuus. ff.de cuſtod. reor.& in l.ædiles.de via publica.& in l.ſi librarius.de reg.iur.

Operarij habentur loco domeſticorũ, & ideo non poſſunt eſſe teſtes, ſecundum Specu.titu.de teſte.§.1.col.4. verſic.item excipitur.gloſſ.& docto.in capi.in literis. de teſtibus.& ita dixi ſupra in verſic.mercenarij.

Pactvs ſuo nomine furti iniuriarũ vi bonorum raptorum de dolo malo, & fraude, quia tales infames ſunt, ipſo facto repelluntur à teſtimonio.l.1.ff.de his qui no.infa.l.2.C.eod.tit.tenet Bald. in tract. de teſte.ver.42.

75 Particeps † litis à teſtimonio repellitur, tenet Bald.in l.dictantibus. C.de teſta.ſiue ſit in cauſa ciuili, ſiue etiam ſit ſocius, aut particeps criminis. in c. veniens. infra, de teſt.& ibi Do. idem Aegidi. ubi ſupra 3.col.

Parentes an repellantur à teſtimonio. uide ſupra in ter.coniuncti.

76 Pater † Spiritualis, vel compater pro eo quẽ leuauit de ſacro fonte, vel tenuit ad cõfirmationẽ, teſtis eſſe poteſt, & ecõtra, ſecundum Bald.in l. parente. C.de teſtibus. Sed Saly.tenet contrarium in l.teſtis idoneus.ff.de teſti per l. ſi quis alumnam.in fin. C.de nupt. & idem Bald.in l. generaliter. ff.de in ius vocand.ſed Iaſ.tenet quod teſtis eſſe poteſt compater pro filiolo, vel econtra, quia edictum de teſtibus.& c.l.1.cum gloſſ.ita Barto.in conſil.ſuo, quod incipit, in quæſtione vertente inter dominum Simonem. Saly.in illa l.parentes. Idem Flo.in præalleg.l.teſtis idoneus. Ludo. Alex.& Iaſo. in præalleg. l.generaliter.& Alex.conſi.42.in 2.volu. quod incipit, In cauſa & lite uertente inter Chriſtofor.in penulti. col. in fin.& in conſi. 115.in 4.volum.quod incipit, Viſo Themate præmiſſo.

77 Pater † non poteſt regulariter teſtificari in cauſa filij etiam emancipati l. parentes.& ibi doct.ff. de teſtib. tenet Bart. in l.qui teſtamento. §.per contrarium.ff. de teſtib.late.Spec.& ibi Io.An.in titu.de teſtib.§.1.colum. 1.& ſequen. verſi.item quod eſt parens. Fallit in teſtamento filij de caſtrenſi, vel quaſi teſtari, vel aliis cõtra-

tra-

tractatibus in præalleg.l.qui teſtamento. §.per contrarium. Fallit ſecundo in cauſa religionis in qua pater pro filio teſtificari poteſt.20.q.3.in c.præſens.& mater teſti
1 ficatur cùm quæritur de ætate, vel genere,aut cognatione filij.l. etiam in matris. ff.de probatio.dicit tamen ibi gloſſ. quòd non recipitur, vt teſtis, ſed vt ex ipſius reſponſio iudex melius inueniat veritatem, vide quæ ſcripſi ſupra in verſic.mater.

Quartò,fallit in cauſis matrimonialibus, cùm quęritur vtrum matrimonium poſſit eſſe cum eis, vel non,propter conſanguinitatem, vel affinitatem. 35. qō. 6.ca. 1.& de matrimon. contra interdictum eccleſiæ contracto.ca.1.& c.videtur qui matri.accuſa.poſſ.& c.tenor.de re iudic.cap. per tuas. & capit.tranſmiſiſſe. qui fil.ſunt legitimi.

Sed vbi quæritur an matrimoniũ fuerit contractum, vel non ſponſa dicente fore contractum, ſponſo hoc negante, ſi ipſe ditior,vel nobilior, vel potentior, vel honorabilior,pater, & mater ſponſæ non admittuntur. Si verò par, vel inferior ſit,admittuntur in fauorem matrimonij. c ſuper eod.de teſt.& c.ex literis. de ſponſa.Ita dicit Specu.vbi ſupra adiiciens dominum ſuum dicere quòd etiam ſi ſint pares pater, & mater, videntur ſuſpecti, vnde bonus iudex hoc arbitrabitur. ff.de verb.obligat.l.continuus actus. in princi. Adiiciens inſuper idem Specu. quòd ſufficit alterum iſtorũ, ſcilicet, quòd ditior, vel etiam nobilior licet in aliis ſint pares, ad hoc vt pater & mater intelliguntur ſuſpecti in allegatio.capit.ſuper eo.vbi dicit, vel honor diſiunctiuè, & non copulatiuè.

Si autem vir eſt ditior, & ipſa nobilior & potentior: vel contra; tunc iudex ęſtimabit quanta ſit viri paupertas maxima vel mediocris, an ipſa ſit multum nobilis,& ipſe valde vilis quoad genus, ita, quòd non eſt veriſimile teſtes propter ſuas diuitias moueri. & ſecundum hoc interpretabitur an teſtimonium ſit ſuſpectum, vel non. ff.de teſti.l.3.ver. tu ipſe. & C.de inceſt.nupt.l.humilem. & ſecundum Io.An.in addi. vbi ſupra dicit ponderandam eſſe regionis conſuetudinem, in quibuſdam enim parum ponderatur nobilitas, & in aliquibus multum.

Patroni cauſarum an repellantur à teſtimonio in cauſa in qua fuerint patroni: Vide ſuprà, in ver.aduocatus.

78 Pauper † à teſtimonio repellitur l.3.in princ.ff.de teſtib.glo.& Ange.in auctent. de hæred.& fal.§ ſi verò. col.1. quod videtur intelligendum ſi non habet in bonis tantum quantum valet cauſa ſuper qua deponit gloſſ.ſingu.in d.§.ſi verò Et Ludo.in ſingularibus iu verſ. teſtis item. Verum cæteris paribus, quia magis creditur teſtibus diuitibus, quàm pauperib. ſi concurrant in eadem cauſa. gloſſ in allega.l.3.in princi.& Bartol.in l.illicitas.§. fin.de offi.præſid. Alioqui ſi pauper ſit alias honeſta perſona teſtificari poterit; ſed Gloſſ.iuncto texr.in ca.ſi qui teſtium. de teſtib.glo.in § item teſtium.in ver.locuples.4.qō.3.& Spec.in cap.de teſti.§. 1. 20.col.ver. item opponitur quòd eſt pauper.& glo.in præalleg.l.3.in princi.in ver. admittantur.& ibi Flo.ff.de teſt.& Cy.in l.2.3.quæſt.7.C.de reb.credi.& Io.And. in ſummula dete.in prin. paupertas enim non eſt de genere malorum.15.q.1. illa: in fin. & C.de ince.nup.l.humilem. Alioquin,ſecundum Specu. vbi ſupra multi ſancti viri, & boni religioſi proprio carẽtes à teſtimonio repellerentur, & ſiue in criminali, ſiue in ciuili, hoc erit in iudicis arbitrio videre quando paupertas reddat teſtem ſuſpectum ſecundum Sicul.in allegat.cap.ſi qui teſtium. Adde ſecundum Fely.ibidem gloſ.fin.in §.ſancimus. in ver.ex vtroque.in auct.de teſt.& Bart. in l.ex liberto. ff. de qō. vbi ponit, quòd etiam in criminali pauper non repellitur ſi eſt perſona honeſta. ſed alias poteſt torqueri maxime ſi vacillat, vt ibi per eum. Qui ſubdit quod non tantum creditur eis in criminali, ſicut aliis, & addit quòd ſi ſpõte ſe offert,nihil ei creditur per tex. in præallegato §.ſi verò ignoti. in verſi. feſtinantes. in auct.de teſtib.

79 Peccatum † mortale repellit quem à teſtimonio tenet Franc.de Zaba. in c.penult.de teſtib. dicens repetendo prædi-

ctam

ctum decre. Bononiæ tenuiſſet quod præ
dictum c. procedat in quolibet peccato
mortali, cum generaliter loquatur &
ſubeſt ratio, quia per mortale quis exclu
ditur a Deo, cum ergo ſit infidelis Deo,
pręſumitur quòd nec hominibus ſit ſide
lis & ita tenet Sicu. in alle. c. pen. addens
rationem, quia mortale non data peni-
tentia æternaliter punitur, vt in §. crimi-
nis 25. di. & dicit ſe credere quod perſe-
uerantia, in quocunque mortali excludit
a promotione arg. c. fin. 25. di. quia per-
ſeuerantia in mortali ſapit hæreſim pro-
pter in obedientiam arg. c. ſciendum. 8.
q. 1. & 81. diſt. c. ſi quis presbyter. & cum
pręmiſsis. & aliis rationibus eiuſdem Si-
cu. petranſit Fely. alle. ca. pen. declaran-
do duobus modis ſecundum Sicu. Primo
dummodo peccatum mortale ſit conti-
nuatum. ſecus ſi tranſitorium, quia illud
non tantum aggrauat. alioquin pauci te-
ſtes reperirentur, quia ſepties in die ca-
dit iuſtus. c. ſepties. de pę. diſt. 4. & facit
illud, Si dixerimus quod peccatum non
habemus. & c. & illud, Nemo ſine crimi-
ne uiuit, & fa. c. qa tua 50. diſ. ibi ſine quo
panci inueniuntur, & loquitur de crimi-
ne fornicationis, & ita etiam ſentit Inno.
in allega. c. pe. Secundo vt prædicta non
procedant de iure ciuili, prout ſcripſi ſu-
pra in verſi. criminoſus. Quibus adde
poſt Fely. vbi ſupra quod moder. ibidem
addunt no. per Bar. in l. 1. C. de dila. vbi
ponderat conſuetudinem in delictis ag-
grauare, & ita confirmant opinionē præ-
dictam de perſeuerantia addendo mul-
ta in ſimili, quę accumulat Rom. in l. ſi
uero. §. de uiro. in 31. fallen. §. ſolu. matr.
ſed dicta perſeuerantia in crimine capi
poteſt dupliciter. Vno modo pro reatu
criminis ſemel commiſsi non ſequuta pę
nitentia, de qua conſtet, & ita intellgit
prædictum c. pe. ſecundum Pau. ſi crimē
ſit tale quod repellat a promotione, &
cum eo non fuerit diſpenſatum. Et ita te-
net ibidem Abb. antiq. quem ſequun-
tur Pau. Ioann. An. & Imo. in c. ſuper e. j.
de teſti. & Ang. in l. Adhletas. §. calumnia
tor ff. de his qui not. infa. Alio modo ſu-
mitur perſeuerantia pro continuatione
actuali, & hoc modo videtur ſumere Si-
cu. ubi ſupra: ſed Felynus pro concor-
dia dicit poſſe dici quod aut crimen ſim-
pliciter commiſſum eſt valde graue, tūc
ex ſolo reatu non ſequuta pœnitentia ſa
tis habetur pro perſeuerantia per reſpe-
ctum ad emendationem, & ita procedat
prima opinio, Si vero non eſt valde gra-
ue procedat regula. Adde hic quæ ſcripſi
ſupra in uerſi. Concubinarius.

Pecuniam recipiens ab altera partium
vt alteram non foueret a teſtimonio non
repellitur quia edictum de teſtibus eſt
prohibitorium. Ita Spec. tit. de teſt. §.
1. col. 31. verſi. Quid ſi recipit pecuniam
Secus autem videretur ſi ob teſtimoniū
dicendum pecuniam accepiſſet 4. qō. 3.
verſi. item lex Iul. & verſi. in teſtimoniū.
1. q. 1. c. concuſsionis. & 22. q. 3. cap. me-
retrices. Ita Spe. tit. de teſt. §. 1. colum. 38.
verſi. Item quod accuſatus. Adde tamen
quòd teſti, qui accepit pecuniam ne teſti
monium dicat creditur. ſi eſt productus
ab eo contra quem fuerat corruptus. Ita
dicit Bal. reputans hoc notabile in c. 1. 2.
col. ſi de inueſti. inter dominum & uaſſal
lum lis or. fue. & ita tenet Fel. in c. licet de
proba 5. col. verſi. no. 10. adde hic quæ
ſcripſi ſupra in uerſi. corrupti pretio, & in
verſi aduocatus.

80 Penitens † publice de hæreſi, an poſ-
ſit eſſe teſtis, Specu. titu. de teſt. §. 1. col.
26. verſic. Quid de portantibus crucem
finaliter videtur tenere quòd admitti ua
leant. Quod videtur intelligendum
dummodo propter hæreſim excommu-
nicati infra annum ſatisfacere non con-
tempſerint. alioquin elapſo anno ipſo iu-
re eſſent infames, & a teſtimonio repelle
rentur, vt in c. excommunicamus in §.
credentes, & tetigi ſupra in uerſic hæreti
cus.

Percuſſus à parte ne teſtificaretur, &
vt poſſet eum repellere pretextu inimi-
citiæ non repellitur. Vide ſupra in verſic.
Inimicus.

81 † Periurus quantumcunque emenda
datus nō admittitur in teſtē in ciuili nec
in criminali, vt in c. teſtimoniū de teſt. &
in c. quicunque 6. qō. 1. gloſſ. in l. qui cum

vno.§.ignominia.ff.de re mil.quam glo. Bald allegat pro ſingulari.l.Lucius.in fin. de inſa.quia talis caret eo,quod eſt potiſſimum in teſte.l. veritate. quæ in teſte debet eſſe pura & ſimplex. c.plura. 3.qõ.9. & ideo violato ſemel iuramento quod eſt cõfirmatorium veritatis.c.& ſi Chriſtus. de iureiur.remanet ſemper ſuſpitio periurij d.c.quicunque. & c.paruuli.22.q.1. & violato in vno officio ſemper præſumitur defectus in eodem l. ſi aliquid . C. de ſuſcept.& archar.libro 10.. ſecundum docto.in alle.cap.teſtimonium . Vlterius intelligentes iſtud in violante iuramentum licitum, ſiue ſit de pręſenti, ſiue de pręterito,ſiue de futuro: Idem ſi eſt dubium an ſit licitum: quia non erit violan dum auctoritate propria.c. venerabilem. de elec.ſecundum Hoſtienſem, & omnes do.in alle.c.teſtimonium. excepto Zaba. qui dicit ſe repetendo in hoc renuiſſe cõtrarium.Quia in odioſis accipimus in du bio partem mitiorem regula iuris in pę nis. de regul.iur.lib.6 ſed Felyn.in alleg. ca.teſtimonium . ſequitur contrarium opinio.doc.per d.c.venerabilẽ.iunctis.not. in ca.iuuenis.de ſponſa.& c.illud cler.ex-commu. vbi autem iuramentum eſt illicitum,eius violatio non repellit à teſtimonio, nec infamat ſecundum Hoſtienſ. & omnes ſubdentes, quòd ſicut iuramentũ temerarium non repellitur à dignitate. c.ſicut noſtris.de iureiurand. ita nec à teſtimonio.

Prælatus in cauſa eccleſiæ an poſſit eſſe teſtis.Vide ſupra in ver.Abb.& in ver. adminiſtrator.

Præuaricationis cauſa damnatus à teſtimonio repellitur l.1.ff.de his qui no. in fa.Bal.in tract de teſte.ver.40.

Prodigo cui eſt adminiſtratio bonorũ interdicta pariter teſtificari prohibetur ſecundum Bald.vbi ſupra ver.58.

82 Productus † per me contra partem aduerſam, ſi producatur contra me,non poterit per me reprobari, licet infamis, aut periurus exiſteret : niſi cauſa de nouo emerſerit, ex qua teſtes repelli leges præcipiunt. C.de teſtibus.l.ſi quis teſtibus 4. qõ.3.ca.ſi quis. Vide quæ ſupra ſcripſi in verſi.iurans. Quibus adde quòd prædicta concluſio fallit ſecundum Felyn.in c. præſentium.de teſt.vbi non potuiſſet vti: quia pars aduerſa impugnauit, & repulit: tunc enim in alio iudicio poſſunt teſtes à producente impugnari, ex quo approbatio ſua fuit improbata per iudicem ex facto partis aduerſæ ſecundum Bald. ſignanter in præalleg.l.ſi quis teſtib. propter doctrinam Innocent. & aliorum in cap.mulieri.de iureiur. Quid autem ſi ſemel reprobauit teſtem in iudicio, & fuit pronũciatus inhabilis an poſſim eius perſonam in alio modo approbare, dicit idẽ Felyn.quod non ſecundum Anto.in cap. cùm olim.8.col.de cenſi.alleg Innocen: in c.cum venerabilis. de except.ſed limitatur niſi eſſet inhabilitas pendens à poteſtate patris per prædicta, & ſentit Domi.poſt.Arch.in c.ſi quid veri.37.diſtin.

Fallit autem ſecundum eundem Fely. vbi ſupra prædicta cõcluſio niſi teſtis fuiſſet approbatus in iudicio ſummario: quia poſſet opponi exceptio in perſonam in plenario,ſecundum Anto. in ca. veniens. 7.col.ver.oppono. quòd bona fuerit allegatio. de teſt. per illum text.vel niſi opponeretur inhabilitas noua vel etiam antiqua occulta, ſecundum Abbat. in allega. c.præſentium. per c.nulli. de electio.libr. 6.vel niſi alia cauſa accidentalis inhabilitaret teſtem, vt in eo qui olim fuit teſtis ſi litigio contra filium ſuum, potero eum repellere ab eius teſtimonio , ſecundum Innocen.in pręalleg.c cùm venerabilis.Anto.& Sicu.in d.ca.præſentium. & iſta procedunt ex parte producentis, ſed ceſſant ex parte eius cõtra quem producuntur : quia & ſi non reprobaſſet teſtes; tunc nõ impediretur in alia cã eos reprobare,ſecundum Specu.& Ioan. An.in tit. de teſte.§ ſæpè.verſi.pen & Ant.& Sicu. in alleg.c.præſentium.per text.in l.voluntariè. C.de excuſ.tuto.fa.quod no. in ca. dilectus.1.de reſcript.

83 Procurator, † ſi cauſam incipit proſequi, teſtis eſſe non poteſt, pro quo gloſſ. penult. & Domi.in c.fin.de teſti.libr.6.de hoc per Anto.& Imo.in ca.cùm à nobis. eodem tit.Ant.in ca.inſuper.de teſti.& in

c.lite-

c.literis.& ibi Imo.in 4. cor.latè Flor. in fi.ff.de teſti.Bal.c.inter pares.penult.col. de lege.Corra.& Bart.in l.deferre. §. idē decreuerūt. ff.de iure fi.& Io. An.de regu.iur.cum quid vna via.Sicu.in cap.fraternitatis in fin.de cle.non reſi. & habet etiam iſtud locum in procuratore reuocato lite pendente: quia præſumitur in fraudem ſecundum Rom.deci.122.incipiente Item ſi procurator in nouiſsimis. & dicit Anto.in præallega. c. cum à nobis. quòd procurator in poſſeſſorio poteſt eſſe teſtis in cauſa proprietatis,.quod Fely.dicit eſſe menti tenendum in d. ca. poſt Imo.pro quo fa. quod no.glo. Ant. & Imo.in ca.de teſti.e.tit.& quod ſupra dictum eſt debet intelligi pro domino, ſed contra bene admitteretur ſecundum Bart. vbi ſupra. & idem ſi eſſet clericus procurator eccleſiæ ſuæ.quia pro ea poſſet d.c.inſuper & c.cum nuntius,& ſupra in ver.Abba. & in verſi. adminiſtrator. Idem ſi non acceptauerit mandatum ſecundum gloſſ. in præalle.ca.fi.Itē in cauſa appellationis pro ipſo domino appellato vt in præallega.gloſſ.item contra dominum appellatum, vt ibi Ioan. And. in no.item & in alia cauſa domini, in quanon fuit procurator,ut d.l.deferre.etiam parte inuita in gloſſ. præallega. Item & in eadem cauſa de conſenſu partis in prædicta gloſſ. item in eadem cauſa ſi non ſit dominus inſtantiæ; ſed fuit datus ad vnum articulum tantum.Bal.in l.omnibus. C.de teſt.Item non admittitur procura.vnius in alia ſimili cauſa,& idem in aduocato.Rota. diciſ. 384. fuit dubitatum in not.item procur. ad negotia admittitur niſi habeat commodum, vel incommodum in cauſa gloſſ.in c.fi.de teſti.lib.6.Bal.in auct.ſed nouo.3.col. C.ſi cert.pet.dicit quòd procurator numerans poteſt teſtificari pro domino. ſed Bart.in præalle.§.idem decreuerunt, & idem Bal.in l.omnibus alle. tenent. contrarium.

84 Propriam † cauſam quis teſtimonio ſuo non adiuuat in omnibus.C. de teſti. 4.q.3.verſi.nullus in re proprie. & verſi. omnibus.& ver.cos.& q.5.c.1.c.inſuper de teſti.ff.eo.ti.l nullus.Specu.tit. de teſte.§.1.col.37.verſic. item quod eſt teſtis in re.& dicitur cauſa propria ſi commodum,vel incommodum habet nomine proprio.2.q.6.biduum verſicu. in propria ff.quando appellandum ſit.l.2. §.propria.gloſſ.in c.cum dilectus. de elec. niſi de conſenſu patris ſecundum Ba..in l. fi. de fideicom.

Proxeneta an poſsit eſſe teſtis, uide ſupra in uerſi.mediator.

Pupillus an poſsit eſſe teſtis.vide ſupra in verſic.impubes.

85 RECIPIENS pecuniam ne parti faueret † an poſsit eſſe teſtis.vide ſupra in uerſi. pecuniam. Redemptor litium, & continuus litigator non poteſt eſſe teſtis.tex.eſt in ca.ſuſpectos,& in c. nullus. 3.q.5.Ludo.Ro.ſing.316.

Religioſus an poſsit eſſe teſtis, vide in ver.Canonicus.

Rector an poſsit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ ſuæ per Aegi. tract.de teſte.§.1. & ſupra.in uer.adminiſtrator, & in uerſic. Canonicus.

86 Remiſſus † ab exercitu ignominiæ cauſa tanquam infamis à teſtimonio repellitur per l.quod ait.§ hoc amplius ff. de his qui no.infa.tenet Bal.in trac.de teſte ver.37.

Remotus à dignitate propter turpitudinem repellitur à teſtimonio, vide ſupra in ver.dignitate.

37 Reprobare † an ualeam teſtes quos ipſe produxi,vide ſupra in uerſic.productus.

Res amiſſæ probantur per domeſticos & famliares, quia viderunt res illatas die præcedenti & de nocte ſenſerunt furem,& mane res illas non repererunt: no.Bar.in l.ſi quando. C. vnde vi. Sicu. in ca.fin.quòd me.cau. quib. àdde quæ ſcripſi ſupra in verſi.domeſtici.verſi. fallit 3.

Reuelans utrique parti diuiſim ſe ſcire., quia eis prodeſſet, vt produceretur in teſtem, vt ſic productus poſſet alteri parti proficere à teſtimonio repellitur 4.q.3.ver.qui falſo,vel varie.Specu.titu. de teſte.§.1.col 38.verſi,item quòd fal

ſo,vel varie,& ibi Io. An.in addi. Specu.

Reus in alijs teſtimonio repellitur, quia delinquens in vno cæter s eſt obnoxius ff.de bo lib.in ſeruis c. deſicat de re. iur.de pœn.diſt. 5.c. 1.ff.ad Sillc.l.ſi quis in graui.§.ſi quis tenet.Spec. vbi ſupra. verſi.item quod in alijs.

88 Servus à teſtimonio repellitur † 3. q.5.§. teſtes. ff eod.l. qui teſtamento §. ſeruus.2 q.1 .c.in primis.ver.ſed de perſonis.C.de teſtib.auc.ſi dicatur.& l.quoniam.eo.tit.Specu.eo.tit.§.1. colum. 15. verſicu.Item quod eſt ſeruus. Fallit tamen in caſibus ibidem poſitis tam per Specu.quàm Io. And.in additione, quos hic enumerare non curaui,cùm in præſenti regno ſeruos non habeamus.

Similitudo criminis vel cauſæ repellit quem à teſtificando.c.perſonas de teſti. 4.q.3.verſi.item liberi teſtes.C.eo. titul. l.quoniam fa.c.cauſam.de iudi.tenet Specu.eo.tit.de teſte.§.1.30.colum.uerſicu. Item quòd habet conſimilem Ioan. An. Sicul & Imo.in allega.c.perſonas. Idem Rota conclu.384. incipien. fuit dubitatum.

Subditus principis vel Regis an poſſit pro ipſo teſtificari. vide ſupra in verſ. domeſtic.verſic.fallit primo.

Surdus omnino de his qui percipiuntur auditu teſtificari non poteſt; in alijs ſecus.Surdaſter tamen,qui cum difficultate audit, poterit etiam in his quæ percipiuntur auditu teſtificari ſecundũ Specu.ti.de teſte. §.nunc tractandum.col. 2. verſicu.de auditu.

89 Socer † pro genero vel contra teſtificari non poteſt gloſſ.in l. teſtis idoneus. ff.de teſti.ad idem Spec.eo.tit.§.1. 5.col. verſic.quid ſi aduerſarius. idem Bart. in l.qui teſtamento.§.quicunque.3. colum. ff.de teſta.

Socius an poſſit eſſe teſtis pro ſocio,de hoc per Inno.in c.3.de teſti. Anto. & Sicu.in c.inſuper.de teſti. Gloſſ. & Bald.in l.quoniam liberi. in verſic. participes.C. de teſti.& Specu.tit.de teſte. §.1. colum. 3.verſic.ſed nunquid ſocius. & Io. An.in ſumma.de teſti.circa princip.& communiter tenetur quòd poteſt niſi ſit ſocius omnium bonorum,vel niſi ratione ſocietatis etiam non omnium bonorum cauſata eſſet magna familiaritas: quia tunc poterit repelli ſecundum qualitatem amicitiæ,vel præſumptæ affectionis ſecundum Sicu.in alle.c.inſuper. Pro quo facit quia aſsidua conuerſatio æquiparatur habitationi in domo,no.glo in verſi.aſsiduè.ſecundum intellectum.Ioan. An. in c.ad hæc.de Iudæis.& ſtans in domo repellitur.c.in literis.de teſti. De ſocio verò ſocij idem videtur dicendum quod in iſto per l.ſocij.ff.de regu.iur.& capit. repellantur.de accuſa.

Sollicitator à teſtimonio repellitur ſecundum Rotam deci.199.incip. Item ꝙ ſollicitator in nouiſsimis. Sequitur Anto.& Imo.in c. cùm à nobis. de teſti.Idẽ tenet Ang.conſi.231.Iſtud autem ſecundum Fely.in præalleg.cap.à nobis.venit intelligendum in conſtituto à principali ad ſollicitandum: ſecus ſi eſſet familiaris procuratoris,qui etiam impoſuit ſollicitationem ſecundum Rotam vbi ſupra: quia ſocius ſocij mei meus ſocius non eſt. l.ſocius.ff.de regu.iur.ex quo puta idem de conſanguineo procuratoris.Secundo intelligit niſi talis ſollicitator non haberet ſalarium à principali ſecundũ Rom. conſi.45.& ita videtur loqui Rota.Si autem aduerſarius dicat eum ſalariatum incumbit item onus probandi vt prædicto conſilio cuius rationes facilè tolerantur.& contra ipſum fa.quia non habens ſalarium,videtur magis affici cauſę cum ſola affectio ipſum moueat, ſalariatum verò merces. Idem videtur tenere Domi.in capit. Romana.de teſti. libro ſexto.

Testes inhabiles iudex ex officio
90 repellere † non poteſt,vide ſupra in verſic.iudex.ex officio.

Teſtes aliqui repelluntur ipſo iure, vt pupillus & ſeruus,vt ait glo. & Bartol. in auct.de teſt.col.7.in principio. Alij officio iudicis,vt in §.præcedenti.

Teſtis habilitas inſpicitur tempore iuramenti: & ideo ſi fiat inhabilis ſine culpa ſua probat.l.1.& ibi Bart.C.de teſtamen.l.ſi arbiter.C. de ſenten.l.ad teſtiũ.

§. con-

§ conditione.qui teſta.fa.poſ.idem Ang. conſi.primo.Spec.tit.de teſte.§.1.colum. 10.verſic.quid ſi teſtis erit teſtabilis videtur inclinare quod requiratur habilitas tempore depoſitionis, & idem ibi Ioan. An.& idem Specu.& Ioan.An.eod.tit.§. nunc dicendum. verſic.l.in quarto. idem Bald.in tit.qui teſt. ſint neceſſarij. in vſi. feudor.de quo per eundem Bal.in præalleg.l.1.C.de teſta.& vide ibidem latiſsimè per Iaſonem.

Teſtes ad probandum defenſionis cauſa factum fuiſſe admittuntur domeſtici & familiares & fratres, vt ſcripſi ſupra in ver coniunctus.prope finem.

Teſtes ad probandum æſtimationem rerum ablatarum admittuntur domeſtici & familiares, vt ſcripſi ſupra, in verſic. domeſtici.ver.fallit tertio.

Teſtis an poſsit eſſe iudex ordinarius, vel delegatus. Vide ſupra in ver.delegatus & in ver.iudex.

91 Teſtis † inhabilis, poteſt recipi ad informationem iudicis de fama alicuius ſecundum Bald.in marga. in verſic. iudex. verſicu.1.

Teſtis poteſt eſſe venditor in quæſtione finium ſeu terminorum rei venditæ. l.eos.& ibi gloſſ.& docto.ff.fin. regundo. vbi Bartol.dicit hoc ibidem non probari: ſed ſolum quòd termini ſunt fingendi, prout olim fundi dominus deſignauerat tempore venditionis. Sed Baldus ibidem ſimpliciter dicit credi venditori in quæſtionibus terminorum, & tenet Bald.in l. omnibus.in principio C.de teſtibus.

Teſtes an poſsint eſſe ſinguli de vniuerſitate vel collegio. & regulariter dicendum eſt quod ſic, ſecundum Ioan.Andr. in cap.cum nuntius.per text.ibidem,& in c.inſuper.de teſtib.& in ca. de prudentia. 14.q.2.no.gloſ.in §. cogitãdum.in verbo teſtes autem. in auctẽn.de mona. quoniã non eſt veriſimile quòd quis deieret propter iura vniuerſitatis conſeruanda, cum ſoleat negligi quod communiter poſsidetur.l.2.C.quando, & qui.quar.pars.l.to. quibus Felyn.in alleg.capitu.inſuper addit gloſſ.& Bart.in l.in tantum.§.vniuerſitatis. ff.de rerum diui.Bart.& Angel.in l.ſed ſi hac.§.qui manumittitur. ff. de in ius vocand Spec.& Io.And.in tit.de teſt. §.1.verſi 4.colum.5.nunquid in cauſa vniuerſitatis? gloſſ.in l.idonei.ff.de teſtib. in capitu.3.lo ſecondo.colum.de probat. vbi dicit, quòd ſi eſt quæſtio de nemore cuius fructus venduntur pro ipſa vniuerſitate, & non eſt quid reputatum ad vſum hominum, vel iumentorum poſſunt ipſi homines teſtificari: Nam quod eſt cõmune in vniuerſitate nemo poteſt dicere ſingulariter, meum eſt: quinimo iſta ſunt inter ſe contraria, ſcilicet eſſe ſingulorum,& eſſe vniuerſorum: quia non poteſt eſſe plurium inſolidum.l.ſicut.§.vniuerſitatis.ff. quod cuiuſcunque vniuerſi. not. & ita dicit de facto ſe pluries conſuluiſſe.Idem Bald.in alleg.c.inſuper.quòd relinquitur aliquid vniuerſitati ciues poſſunt eſſe teſtes, quia titulus relicti non acquiritur ſingulis, ſed ſoli vniuerſitati, vt l.fi.C.de ſacro ſanct.eccle.nec competit alicui ius agendi niſi habeat mandatum, vt in d.ca inſuper. & in l.nulli.ff.ꝙ cuiuſq; vniuerſitatis. & ſic dicatur quòd intereſt ratione affectionis. dic ꝙ iſta eſt leuis ſuſpitio quæ purgatur per iuramentum teſtis, qui iurat quòd non depoſuit niſi veritatis obtentu iuxta ca.quoties.de teſtib. Fallit tamen huiuſmodi regula, ſecundum Felyn. vbi ſupra, niſi in materia in qua vniuerſi teſtificantur eſſet probata tuo modo per ipſos de vniuerſitate: & alio modo per teſtes productos contra ipſum: quia cæteris paribus minus probabunt illi de vniuerſitate propter illam aliqualem affectionem, quæ reddit eos impares ſecundum Sicu. in d.ca.inſuper.ſed intellige ſanè, dummodo materia ſit quæ ita benè poſsit eſſe nota extraneis, ſicut illis de collegio: quoniam in materia in qua collegiati præſumuntur melius ſcire ratione iſtius præſumptionis magis credetur eis. tamen quia d.ca.de prudentia. circa medium dicit. in talibus eos eſſe meliores omnibus, in tali caſu domeſticus, vel familiaris non repellitur, vt no. Bart. in l.quoties per illum tex.C.de naufrag. libr.11.adeo quòd alii non admittuntur, niſi in ſubſidium, vt ibi.& cap.quoties.al-

leg.ergo iſti dici non poſſunt integri. Fallit ſecundo niſi cauſa mota contra vniuerſitatem eſſet criminalis, quia ipſi de vniuerſitate non ſunt idonei teſtes per text. aperte in alleg. c. de prudentia. & ibidem habetur ratio qua in criminalibus tanquam arduis non debeant domeſtici ad probationem admitti. ſecus in ciuilibus ſecundum Sicul. qui pro hoc allega. glo. in ſimili in ca. 1. 3. q. 5. dicentem qđ conſanguineus non repellitur in cauſa ciuili, ſed in criminali ſic. & maxime hoc procedit, quando eſt tale crimen propter quod vniuerſitas punitur, quod quando ſit, vide in ca. dilectus 2. de ſimo. & no. Bart. in l. aut facta ff. de pe. & Inn. in ca. grauamen de ſen. excom. quod ſecū dum Fely. vbi ſupra procedit etiam ſi vnus de vniuerſitate accuſat alium extraneum, quia non poteſt in teſtem adducere alium de vniuerſitate, niſi in defectum aliorum. Ita no. Specu. in præalleg. verſi. Sed nūquid in cauſa vniuerſitatis allega. Hoſtien. in ſumma eod. ti. §. 1. ſub §. & cū cauſa. Verum ſupradicta fallentia non procederet quando vnus de vniuerſitate produceretur ab uno de vniuerſitate nō contra extraneum, ſed contra alium de vniuerſitate. ſecundum Sicu. in allega. c. inſuper poſt Io. An. in d. c. cum nuntius. quia par cauſa affectionis tollit ſuſpitionem. l. non ſolum. ff. de ritu nup. no. glo. in c. cum olim de offi. delega. & in ca. poſtremo. de appel. ſed nihilominus præfata fallentia procedit quando eſt adeo parua vniuerſitas vel collegium, quod illi de ipſius corpore cadunt in nomen domeſticorum, ſeu cohabitantium, quia repelluntur per rationem c. repellantur de accu. ſed ſi eſſet talis vniuerſitas, quæ nō induceret cohabitationem, vel familiaritatem, non prohibetur vnus teſtificari pro alio etiam in criminali ſecūdum Io. An. in d. c. cum nuntius. & Sicu. in alleg. cap. inſuper.

Fallit tertio niſi per accidens præſumeretur magna affectio propter annexam commoditatem, quia licet res eſſet vniuerſitatis, & non ſingulorum, tamen repelleretur à teſtificando ſecundū Bald. in præalle. c. cum nuntius. & dat exemplum, ſi eſſet quæſtio de prædio vel vinea. Vnde illi de collegio habent victum vel de more vbi habent paſcua, tamen alibi non poſſunt eſſe commode. Idem dicit ſi eſſet quæſtio de ſtatu vniuerſitatis, vel de aliquo magno honore, vel de aliqua magna iuriſdictione, nam propter magnam affectionem bene repellerentur iſti, cum etiam repellerentur propter magnam amicitiam l. 3. ff. eod. tit. & dicit quòd commoda non committuntur iudicis arbitrio, ſed ſimplex affectio Sicul. idem Bal. in rub. de re. diuiſi. ff. in 12. col. verſicul. nunc de vbi dicit quòd ſi cauſa ciuilis eſt multum ardua, illi de vniuerſitate non ſunt omnino teſtes integri, & ratio eſt quia magna cauſa ciuilis æquiparatur, criminali. l. propter litem § ff. de excuſa. tu. fac. c. 1. de reſti. ſpolia. in 6.

Fallit tertio niſi vtilitas reſultans ex cauſa quam habet vniuerſitas obueniret ſingulis de collegio, non autem vniuerſo collegio ſecundum Io. An. Pau. de Leaza. Anto. & Imol. in alle. c. cum nuntius, quia tunc qua ratione non poteſt teſtificari in cauſa proprio 4. q. 2. omnibus, & C. de teſti. l. omnibus non teſtificabitur in iſta, & per hoc dicunt quod ſi eſt quæſtio de paſcuis, & nemoribus in quibus ſingulorum beſtiæ paſcuntur, & ſinguli ligna ſcindūt, teſtimonium in tali cauſa non admittitur. Quibus Fely. addit Bart. ita tenentem in l. in tantum. §. uniuerſitatis. ff. de rerum diui. & ibi infert quòd ſi donatur aliquid eccleſię fratrum minorum, & de donatione fiat quæſtio, poteſt quilibet frater eſſe teſtis, ſecus ſi facta eſſet donatio ex qua ſinguli de conuentu perciperent commodum, tunc enim illi de conuentu non eſſent idonei teſtes, quod dicit eſſe bene notandum, Idem Bald. in l. parentes in fin. C. de teſt. dicens quòd ſi vnum caſtrum contendit cum alio de paſcuis, non poſſunt homines caſtri teſtificari pro vniuerſitate quā do eſſet commodum burſale ſingulis utentibus, ſicut eſt in paſcuis in quibus paſcuntur beſtiæ hominum villæ gratis, & ſine aliquo precio, quod detur communitati

nitati ipſius villæ,nam licet tunc nomen vniuerſorum effectus eſt ſingulorum. vt not.in l.ſicut.§. vniuerſitatis. ff.quod cuiuſque vniuer.vo.& in d.l.intantum. ſecus ſi effectus vtilitatis non diſtribuitur in ſingulos,ſed pertinet ad burſam, vel capſam vniuerſalem: quia bona vniuerſitatis ſunt diuerſa à bonis ſingulorum ſecundum ipſum.& ſequitur Saly. ibidem Bal.in allega.c.3.loco dicens quòd quando fructus nemoris venduntur pro vniuerſitate, & non eſt aliquid deputatum ad vſum particularium hominum, & tūc admittuntur ad teſtimonium. non enim repelluntur ex eo ſolo quòd ſint de corpore,ſed quia ſperant commodum pecuniarium,ſed ſi eſt cauſa in qua oportet ꝙ ſinguli mittant manum ad marſupium. puta quia vniuerſitas conuenitur ad ſoluendum aliquod debitum,propter quod oportet de neceſsitate quòd fiat collecta tunc non admittuntur: quia iſta faciunt eos ſuſpectos ſecundum ipſum.idē Bald. in d.c.inſuper.dicens ille text. non habet locum quādo ſinguli ſperant commodū, vt in nemore per beſtias hominum villę. Idem dicit quando ſinguli metuunt immediatum damnum puta.impoſitionem collectæ pro ſolutione debitorum communis alle.l. 1. §. quibus. ff. ꝙ cuiusque vniuerſitatis no.ſecus dicit ipſe ſi hoc nō timeret, quia uilla habet aliunde unde ſoluat debitum,& ideo poſſunt teſtificari alleg.Odofre.in dicto §.qui manumittitur,& Cy.in l.parentes. Ad idem facit quod dicit Sicu.in eo.c.inſuper.quòd licet canonici poſsint teſtificari in cauſa capituli, non tamen teſtificabitur canonicus in cauſa præbendæ ſuæ: quia licet in genere ſint capituli præbendæ, tamen ſpecie ſingulariter deputantur. ad idem quod not. idem Sicul. dum reprobando Ioan. Andr. in allega. capitulo. cum nuntius, dicit quòd quando capitulum vult teſtificari de geſtis in capitulo, non poteſt ſi damnum vel lucrum eſt applicandum ſingulis Canonicis: quia videtur conueniens,vt propter inopiam probationum quis teſtificetur in facto proprio propter regulam iuris communis. C.de teſti.& imputent ſibi quare non vocantur teſtes,& ſic vult idem Sicul.quòd vtilitas concernens illos de capitulo repellit eos à teſtimonio.& ſic præallega.c. inſuper.cum ſimilibus procedit in cauſa concernente principaliter vniuerſitatem circa bona communia, quorum vſus fructus non eſt diuiſus per ſingulares. Fallit 5. ſupradicta regula niſi vniuerſitas poſsit habere alios teſtes quam ex ipſis de vniuerſitate: quia ipſi non ſunt idonei niſi in ſubſidium ſecundum Specu. in allega.ver.ſed nunquid in cauſa vniuerſitatis dicentem ita debere intelligi iura alleg.ſupra in regula,& alleg c.& ſi Chriſtus in fin. in verſicu. Deficientibus alijs teſtibus de iureiur.ſed Sicu. in alle.c. inſuper.tenet contrarium & bene ſecundum Fely.quia illa iura loquuntur indiſtinctè,& ratio c.ſuper prudentia. ſcilicet quod melius ſciant illi de uniuerſitate eſt generalis: & alij plerunque non reddunt bonam cauſam: unde prę ferri debent uerisimilius informati.& ad ca.& ſi Chriſtus. dicit quòd ibi religioſi habuerunt conſcientiam iurandi,unde ut ſaluarent conſcientiam quantum poſſent remittir eis Papa onus teſtificandi, ſi alij teſtes adſint. Fallit 6. in prælato non habente collegium, ſed ſolum adminiſtrationem eccleſię,ſecundum Ioan. And.in Specu.tit.de teſt.§.1.uer.ſed pone quòd adminiſtrator. alleg.c.relatum.ff.de teſt. quod Sicul.in alleg c.inſuper. limitat niſi eccleſia haberet ęconomum generalem cōſtitutum auctoritate Epiſcopi, uel ageret idem Epiſcopus tanquam generalis adminiſtrator iuxta cap. fin.de ſucceſſ.ab inteſt.quia tunc ceſſat ratio affectionis,quam habet ipſe conſtituens pro curatorem, qui ex hoc uidet declaraſſe motum animi ſui iudex l.præter.ff.de iuriſ.omn.iud. ſed illa ſola quod bona non diuidantur inter alios,ſed fuit ſibi ſoli cōmiſſa non eſt ſufficiens, attento quòd in cauſa eccleſiæ iudicare poteſt, & hoc maximè quando qualitas cauſę ſeu rei litigioſę non induceret uerisimiliter immoderatam affectionem. Fallit 7. in Epiſcopo uel alio prelato collegiato,

qui litigat pro eccleſia ſua quoad bona menſalia. de quibus per gloſſ. in verſi. ad menſam. cle. 1. de exceſ prælat. quia non poteſt eſſe teſtis in tali cauſa ſecundum Io. An. Anto. & Sicu. in allega. cap. ſuper. per Io. An. in §. præſentium. de teſti. lib. 6. prout ſcripſi ſupra. in ver. Abbas. & verſicul. adminiſtrator.

TESTIS in propria cauſa quis eſſe
92 non poteſt † vt ſcripſi ſupra in verſiculo propriam. cauſam.

Teſtis in facto proprio in quo quis habet intereſſe non poteſt eſſe vt ſcripſi ſupra in verſic. Facti proprij.

Teſtis idoneus non dicitur qui timet deponere veritatem. no. Bald. in l. eos. in fi. C. de teſti.

Teſtis no videtur idoneus collator beneficij pro illa cui fecit collationem vide ſupra in ver. collator.

Teſtis habens cauſam conſimilem repellitur vt ſcripſi ſupra in verſi. ſimilitudo cauſæ.

Teſtis non poteſt eſſe inueſtitor in cauſa feudi vt ſcripſi ſupra in verſicul. inueſtitor.

Teſtis non poteſt eſſe pro appellante ille qui adheret appellationi, iſta eſt concluſio Rotæ in not. deciſi. 384. incipiente, Fuit dubitatum verum adherentes, vide ſupra in verſi. adherentes.

Teſtis an poſsit eſſe contra me, ille qui per me fuit productus quanquam infamis, vide ſupra in verſic. productus.

Teſtis poteſt opponi quicquid opponi poteſt iudici, ſed minor cauſa repellit iudicem quàm teſtem, quia facilius inueniuntur centum iudices, quam vnus teſtis, vt dicit Specu. in tit. de dele. § 8. in fi. pro quo gloſſ. in c. cum R. & c. inſinuante de offic. deleg.

Teſtes in dubio potius admittẽdi ſunt quàm repellendi. Specul. de offic. iud. §. vni. verſi. 3.

Teſtis eſſe non poteſt vxor pro ſuo marito, præſertim ſi fuerit debilis naturæ, quæ virum timeat, nam varium & mutabile & c. c. forus. de verb. ſigni. ſi tamen eſſet virago qui virum non timeret, immo de facili eum verberaret admitteretur ſi alias eſſet bonæ famæ. argu. 4. quæſtio. 3. verſic. eos teſtes. C. eo. tit. l. eos. Ita Spec. tit. de teſt. §. 1. verſic. ſed quid de vxore; Ioan. And. ibidem in addi. dicit nil caueri. in præalleg. l. eos. ſed in l. 2. eo. titu. per gloſſ. & Cy.

Teſtis contra quem opponitur crimẽ quòd cauſam contingit repellitur de excep. cap. 1. in fin. Specu. titul. de teſt. §. 1. col. 38. verſic. item quod crimen teſti obiectum.

Teſtis malæ vitę repellitur, vide ſupra in verſi. malæ vitę.

Teſtis reus in alijs à teſtimonio repellitur, vide ſupra in verſi. reus in alijs.

Teſtis an ſit idoneus ſi ex eius depoſitione ſibi laus aut vituperiũ veniat aſcribẽdum, vide ſupra in ver. idoneus teſtis.

Teſtis in graui cauſa & ponderoſa debent examinari coram duobus teſtibus, vt poſsint conuinci de falſo, ſi poſtea probetur veritas in contrarium, & ipſi negarent. no. in c. vt officium de hære. li. 6. Inno. & Hoſtien. in cap. Albericus. de teſti. Sicu. in c. cum ſicut. & c. cum cauſam. eo. titu. & idem Abb. Sicu. in c. qua propter. de ele. in princ. 10. col.

Teſtis propterea nõ reprobatur quòd non fueri citatus: ſed per partem iudici oblatus, nec ex hoc videtur ſe ingerere: ſed potius videtur ſtimulatus à parte producente. not. Hoſtiẽ. capit. conſtitutus. de teſti. Alias ſi teſtis ſe ingeret tanquam ſuſpectus eſſet repellendus, vt l. vxori. §. 1. ff. de fal. & ibi Bartol. & in l. quę omnia. ff. de procur. Sicul. in cap. cum in tua. de ſponſa. in princ. Adde hic Hippol. de Marſi. ſingulari 201. incipi. teſtis qui offert ſe.

93 Teſtes † omni exceptione maiores dicuntur qui nulla exceptione legitima repelli poſſunt. not. gloſſ. in cap. 1. de conſang. & affini: gloſſ. inſti. & inutili ſtipu. §. item verborum, quæ dicit illum idoneum, qui nulla videlicet exceptione repelli. Ita Sicu. in cap. at ſi clerici. 10. colũ. de iudi.

Teſtes de quorum morte timetur recipi poſſunt in priuato ſi actor timet reũ conuenire coram iudice propter ipſius poten-

potentiam, & faciunt fidem in tempore in quo lis poteſt tute inchoari. Hoſt. & Io. An. in c. quoniam frequenter in fin. vt lit. conteſt. & Sicu. in c. præterea. in fi. de ſpon.

94 Teſtis † non debet deponere per ſcripturam, ſed viua voce, vt iudex ex trepidatione, & titubatione facilius veritatem poſsit comprendere. 3. q. 9. cap. teſtes. & qui ma. acc. poſ. c. a nobis & l. Theopompus ff. de do. præle. Sicu. in allega. c. a nobis. teſtis qui aſſerit non diligere partem tacite, & indirecte videtur aſſerere ſe eſſe inimicum partis: nam tenentur homines inuicem ſe diligere, vt l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. Sicu. c. inquiſitionis. §. tertiæ dubitationis. de accu. vbi colligitur ſecundum eum quòd teſti aſſerenti ſe inimicum alterius creditur ad hoc ut à teſtimonio repellatur, licet nullam cauſam inimicitiæ alleget.

Teſtis ſi dicit ſe inimicum partis ante quam inter præſumitur dixiſſe in fraudem, ideo debet recipi, vt in præalleg. §. tertiæ, & ibi Sicul. ſed ſi conſtat eum non dixiſſe in fraudem non debet recipi, ſi inimicitia eſt capitalis, debet tamen interrogari de qualitate inimicitiæ, vt cap. pia. de excep. lib. 6. & auten. de teſti. §. ſi dicitur & not. in c. ex parte. A. de teſti. cap. cum cauſam. eo. tit. Si autem dicat ſe inimicum poſtquam iurauit, etiam ſi præſumatur hoc dixiſſe in fraudem non creditur ei ſuper principali: quia aut dixit verum, & non creditur tanquam inimico, aut dixit falſum, & ſibi nō debet credi tanquam periuro.

Teſtis dictum non vitiatur, ſi prius in præſentia partis dicit quod erat dicturus coram iudice, immo eſt cautela vt teſtis inducatur ad prius dicendum, ne habeat materiam variandi ſecundum Bart. in l. eos. ff. de falſ. & Sicul. in c. dilectus. de capel. mona.

Teſtis iuratus præſumitur ſi reperiatur ſcriptum in actis teſtis iuratus ſic depoſuit: nam præſumitur iuratus tunc temporis no. Bar. in l. Theopompus ff. de dote. præle. Sicu. in c. 2. de teſti. & c. quod autem. de iure patro. Sed Specu. in tit. de teſti. §. Sequitur verſi. Quid ſi in actis tenet quòd propter hoc non præſumitur iuratus, quia illa aſſertio eſt de præterito, nec per eam apparet de pœnitentia iudicis, vel partis, quæ debet interuenire, vt in præallega. c. 2. ſi tamen eſſet ſcriptum teſtem coram partibus iuraſſe, præſumitur iuratus, vt not doc. in c. tuis. de teſti. & ibi latius per Fely.

Teſtis depoſitio qui primo deponit, & poſtea iurat non tenet, ratio quia cum iuramentum ſit de forma dicti teſtis, vt cap. de teſtibus. de teſti. deficiente forma ſubſtantiali nihil agitur, vt l. forma. ff. de cenſi. & no. in cap. auditis de elect. hoc tenent verum. Goffre. in ſumma de teſtib. ante fin. & Archi. 4. q. 3. §. item in criminali. ver. itē inreiur. & Anton. in alleg. c. de teſti. contra Bart. Brix. & Hoſtien. ibi Sed Felyn. pro dictarum opinionum concordātia poſt dominum ſuum diſtinguē do dicit quia opinio Bartho. & ſuorum ſequacium procedit quando teſtis iurauit ſponte incontinenti nullo interrogante, vel patente, vt inret. Sed ſi iuraſſet etiam in continenti ex eo quia de hoc fuit requiſitus procedit opinio Goſfredi. & Archid. & Anto. & aliorum de quibus latius per Fely. in allega. c. de teſti. 3. col.

Teſtis eſſe non poteſt excōmunicatus, vide ſupra in ver. excōmunicatus, ſecus in ſuſpenſo, vt no. Specu. in tit. de teſti. §. opponitur. verſic. quid de ſuſpenſo. & ibi Io. An. in addi. & in c. olim. de accuſ. & in c. Apoſtolice. de excep. no. i. cle. cupientes de pœnis.

Tutor poteſt eſſe teſtis in cauſa pupilli ſi cauſa per alium contutorem agitetur. Inno. in c. inſuper. de teſti. Barto. in l. qui teſtamento. ff. de teſti. ita & latius. q. capel. Tholo. 204. & ibi vide in additione.

95 Vasallus nec pro, nec contra dominum † teſtificari poteſt niſi illud ſuadeat qualitas perſonarum, vt per Sicul. & Felyn. in c. inſuper de teſti. per gloſſ. in cap. de forma. 22. q. 5. & Specu. titu. de teſti. §. 1. verſi. ſed nunquid vaſallus, & Sicu. in .. accedens. 2. vt lite non conteſt. & Bald.

Bal.in c.ego. N.de iureiuran. Venditor in cauſa emptoris poteſt eſſe teſtis quando non tenetur de euictione, quod quando ſit vide per gloſſ.& Bar.in l.Ariſto.ff. de dona.& Io.An.tit.de teſte §.1.verſic. ſed pone mutuaui.de hoc per Ant. Imo. & Specul.Fely.in c.inſuper.de teſt. gloſſ. & Archi.in §.ſi teſtes.verſic. nullus idoneus.4.q.3.& Cy.Iac.de Are.ac Saly.in l.omnibus.C.de teſti.& Spec. & Io. An. in tit.de teſti.§.1.ver.quid de venditore. & Bal.in c.1.§.ſi duo.de pa.te.in vſi.feudo.& Bar.in l.ab executore.§.alios. ff.de appella.nec ob affectio quam ueriſimiliter habent in ſuſtentatione uenditionis, propter quam proxeneta repellitur ca.1. & ibi gloſſ.& doc.de teſt.lib.6.dixi ſupra in ver.mediator,quoniam illud eſt ex eo quod communiter ſunt viles perſonæ,& aliqua lucra ſectantur ex validitate contractus: videmus enim quòd in multis caſibus ſola præſumptio affectionis non repellit ſecundum Sicul.per text. in alle. capit.inſuper.ſed oportet quòd ſit magna affectio argu.ca. fin.de teſti.libr.6.& quæ dicuntur de venditore extenduntur ad donatorem ſecundum Sicul.in allega. c.inſuper.quem ibidem ſequitur Felyn. cui dicit addendum quod dicit Io. An.in d.ver. ſed pone mutuaui, & ſecundum iſtud crederem limitandum quod ſcripſi ſupra in ver.donato,ego tamen dicerem cum Sicul.in præallega.c. inſuper, quod ibi non tenetur de euictione ſi fides adhibeatur venditori,atque donatori attenta qualitate perſonæ,& cauſę argu.capit. literis.eo.tit.& ſic vbi nullum habent intereſſe ſit arbitrarium quanta fides eis adhibenda.arg.in c. & ſi quæſtiones, & ſcripſi ſupra in verſi.ſedens.

96 Vir † non poteſt teſtificari pro vxore, quia ſunt domeſtici arg.ff. ſi quis cautio, ſed & ſi.§.præterea.ff.de Iudę.l.inter, de quo in q.capellę. 3. Vide per Specul.in tit.de teſt. §.1.ver.ſed quid de vxore, & viro,& quæ ſcripſi ſupra in verſicu.teſtis non poteſt eſſe vxor.

Vir nubens in mulierem à teſtimonio repellitur, vt ſcripſi ſupra in verſicul.mulier,quæ nubit in virum.

Vniuerſitatis ſingulis an admittantur in teſtes in cauſa vniuerſitatis. Vide ſupra in verſi.teſtes.an poſſint eſſe ſinguli de vniuerſitate.

Vſurarius manifeſtus à teſtimonio repellitur.Bald. in l.1.7.q.,C.de teſtamen. not.in c.quanquam.de vſuris l.lib. 6. vide ſupra in ver.fœnus.improbum.

Vxores duas habens eodem tempore repellitur à teſtimonio,ut ſcripſi ſupra in uer.nuptias binas.

Vxor regulariter teſtis eſſe non poteſt in cauſa uiri ſui ſicut ſcripſi ſupra in uer. teſtis eſſe non poteſt uxor.

FINIS.

TRA-

TRACTATVS DE TESTIBVS PER DOMINVM TYNDARVM I. V. DOCTOR, INTRODVCENTEM BART. ET BALD.

Collocutores, & ad inuicem diſputantes, & Ludouicum Romanum altercationes eorum decidentem, incipit.

PRAEFATIO.

SVPER reuerendiſsime domine, cũ exercendi ingenij gratia mente concepiſſem, aliquid de noſtri Põtificij aut Cæſarij iuris diſciplina literis mandare. reuolutis nonnullis noſtrorum codicibus, oportunè tandem occurrit materia quædam teſtium, ſcilicet variantium tuo inclito nomini inſcribenda, quæ res mihi ſanè viſa eſt ad diſputãdum, admodum ſubtilis inueſtigatione ꝑpulchra ac ſingularis exercitatione facti quotidie per manus omniũ qui iuri dicendo præſunt, aut cauſas quo quo modo inſtruunt, aut ſciſcitantur ſummè verſatilis, à noſtris etiam maioribus (pace dixerim eorum) leuiſsimè explicata. Igitur te tanto viro dignam diiudicaui, cùm etenim tu, vt iam diuulgata eſt, per omnes noticia ſcientiarum plurimorum præcipueq́ue Theologiæ parentis omnium ſtudiorum philoſophiæ ac Rethoricæ longè lateq́ue præditus ſis, iuris quoque pontificij. cuius notitiam conſtat nexu quodam cum iure ciuili coniunctam, maximus interpres diiudicatus, ad quem dixerim ſpectare proprius de re huiuſmodi diſputare, quàm tibi? Cum etiam tibi ipſi maxima quædam & incredibilis intellectus perſpicatia à ſummo rerum omnium opificè conceſſa ſit, à quo quæſiuerim firmius quàm à te huius ſcientiæ & ſtylum & inuentionem? Item cum tibi quoque Apoſtolica ſedes Deo annuente tot tantarumq́ue regionum iure meritiſq́ue tuis principatum conceſſerit, quẽ crediderim aduerſantium teſtium cognitionem, in qua non parua reddendæ iuſtitiæ pars conſtituta eſt, auidius vendicare quam tu? Scripſi itaque paucula quædam quoad per debiles facultates meas, præterq́; lectiones quotidianas & varias occupationes fieri potuit, tibiq́ue ipſi iudicanda, ſtatui, non quia crediderim tibi incorrupta ac inerudita hæc verba cõferre, ſed vt ea ipſa quæ ſcripſero tua ſumma prudentia, ſapientia, atque humanitate modereris, corrigas, atque refrenes, ſoliditatemq́ue tua maxima auctoritate ei attribuas, & prout in me ſumma eſt pietas & beniuolentia, rem paruam maiorem reddas tua æſtimatione, præſertim cum ab homine deditiſsimo proficiſcatur. Ex tuo enim inclyto nomine & excellenti virtute adiicietur volumini auctoritas quædam, minimè contemnenda. nam qui illud ad te deſtinatum legerit, proculdubio exiſtimabunt aliquid ponderis ſibi ineſſe, quòd fuerit dignum nomini tali viri. Interdum itaque Reuerendiſsimè pater, poſt rerum magnarum expeditionem, quib. præpoſitus es, & probatiſsimorum auctorum lectionẽ, cui die noctuq́ue ocio ſuppeditante diligentiſsimè incũbis, ad hæc vilia tanquã perfectis conſtitutisq́ue viribus reuertaris. Et vt inquit ille inſtitutionis oratoriæ ſummus Quintilianus, ſicuti in cœnis grandibus ſæpè facimus vt cùm optimè ſatiati ſumus, varietas tamen in nobis ex vilioribus grata ſit. Nec dubito præſtantiſsimè pater, nonnullos eſſe futuros, qui hunc meum libellum tacite reprehendent, & Imparem dicant viribus

ribus

ribus meis, qui nequiuerim onus ſuſcepi
muneris ſuſtinere fortè aſſentiat. Et di-
ſputandi genus à me inchoatum præter
maiorum noſtrorum conſuetudinem,
maiori dignum ingenio & exquiſitioris
intellectus acumine profitebar. verum
illud adiungam, me non oſtentādi potius
quàm exercendi, non ambiendi potius
quàm addiſcendi ſtudio hoc onus, aut
in tantam ac arduam clariſsimorum do-
ctorum contrauerſiam deſcendiſſe. Ac-
cidit ad hoc, quòd vel maximè in hāc di-
ctionem impellit, quia omnes aut præſen
tes, aut poſteri tuæ celſitudinis & incliti
nominis tui auctoritate commoti laborē
meum aut apertè culpabunt, ſed eximiā
laudem decuſque tribuent mihi, cum in
telligent lucubrationem meam qualiſcū-
que ſit excellentiæ tuæ non diſplicuiſſe.
Ne cui igitur mirum ſit quòd diſputan-
di ſtylum colloquentium virorum aſſum
pſerim, planè ab anteceſſoribus noſtris:
qui iuri ſcribendo ſimiliter interpretan-
do verſati ſunt prorſus alienum. Quan-
quam enim hoc ipſum diſputandi genus
non fuerit inter noſtros iuriſtas hactenus
verſatum, pleni tamen ſunt omnes La-
tinæ linguæ libri huiuſmodi diſputatio-
nibus, quos prope viſum eſt licuiſſe hoc
opere imitari. Accidit quia vt arbitror
operæprætium erit ipſos Bartol. & Bald.
tantæ auctoritatis viros de iuris interpre
tatione etiam hodie loquentes intueri, di
ſputanteſque clara, vt ita dixerim voce
audire.

TYNDARVS VTRIVSQVE
Iuris doctor exercitij cauſa hoc
opus confecit.

SVMMARIVM.

1 *Ludouici Romani laudes.*
2 *Baldus Bartoli diſcipulus ſciētię cupidus.*
3 *Humanum eloquium non ſufficit ad laudes Bartoli: & inibi ipſe laudes.*
4 *Demoſthenes Gręci eloquij princeps, Ciceroq́; Latini.*
5 *Glorię cupiditas in interpretādo iure ſemper fuit Baldo.*
6 *Diſputando quis doctior euadit.*
7 *Teſtis aſſerens vnum extra iudicij figuram, qui poſtmodum in iudicio contrarium affirmat, an ſit de falſo puniendus.*
8 *Bartolus iuris ciuilis interpretator acutiſſimus.*

CAPITVLVM PRIMVM. Bar.

SAEPE numero ac vehementer
valde admirari ſoleo, cum ad-
uertantes iuris vtriuſque pro-
feſſores intelligo recenſentes,
quanra cum attentione ſolertiaque & in-
credibili quadā anxietate, meas illas quas
mortuus ſententias reliqueram ſemper
iuris ciuilis interpretatione, tu ipſe poſt
me annos quinque fortaſſe & quadragin
ta viuens, acri quodam morſu increpare
conatus fueris, tenebras etiam ſi quando
fieri potuit nomini meo (ſicuti aiūt) tan-
quam precipuo inimico effundere nixus
ſis. quod vel maximè his ferè tempori-
1 bus † Ludouicus iſte Romanus aperuit,
vir excellens, memoria plenus, ac facun-
dia redimitus, ſcrutator etiā nedum ſcri-
ptorum meorum, ſed tuorum cæterorū-
que diligentiſsimus. proximiſque diebus
aduenieus, Nicolaus Siculus aſſeruit al-
terum vt accepi ſuæ ætatis iubar, omnī
laude ac veneratione dignum. Cogitanti
etenim mihi & memoria repetenti, q̄ fa-
miliaris ac iucunda viuentibus nobis ti-
bi mecum fuerit coniunctio, quàm dul-
cis ac aſsidua conuerſatio, quàm etiam
per me voluntariè tibi fuerit impenſa do
ctrina, dum me ferè quotidiè interroga-
bas dum reſpōſa à nobis accipiebas, dum
etiam noſipſos magiſtralem cathedram
2 aſcendentes diſcipulus exiſtens † & ſcien
tiæ cupidus audiebas. Multo hæc ipſa tua
geſta abeſſe videntur à gratiarum actio-
ne, cuius audeo dicere partem ſaltem a-
liquam per te mihi deberi, multoque à
neceſsitudinis vinculo aberrant diſtant-
que ab officio noſtræ amicitiæ. Nouimus
cæteros ſcriptores aliorum ſententiis in-
terdum aduerſatos: horum tamen nemi
nem æmulatio mouit ac inuidia. Sola ue-

rũ inueniendę veritatis ac iuſtitiæ cupi-
ditas accepimus,& teipſum erga cæteros
omnes me excepto,& humanum & beni
gnum interdum ac facetum viſum,& re-
liquos doctores qui poſt me claruere, ho
noris aliquid atque reuerentiæ nobis re-
tuliſſe,actusque non parum, quàquam
non ſimili neceſsitudine familiaritate ac
denique amicitia coniunguntur. Si ita-
que placuit Bal.explanaueris velim quid
eſt quod mouerit in tantam noſtri nomi
nis perſecutionem,nec putaueris illud re
ferre coram nobis eſſe malum,ſiue enim
laudes per ſe noſtras ferant, ſiue id quod
his eſt oppoſitum fortitudo imperat, vt
parui faciamus. Tibi quoque Ludouice
precor ne moleſtum ſit præſto eſſe his
noſtris confabulationibus.

Bald. Si recenſere inſtituiſſem Bartol.
his temporibus quantum inclito nomini
tuo debuerim,dum ſæculo potiebat, pro
his omnibus quæ tuipſe commemoras,
quantuncunque tibi debuerint debeant-
que illi omnes quicunque ſunt, qui poſt
te ſurrexere ſurgentque: qui operam iu-
ri dederunt atque dabunt, qui iuſtitiam
coluerunt atque colent, qui denique re-
ctum aliquid aut ſanctum amarunt at-
3 que amabunt,per Deum † quale ac quã
tum in me expoſceretur eloquium diui-
num,quoniam humanum nõ ſufficeret:
Quis enim incredibilẽ memoriã tuam?
quis acumen ingenij? quis ſcientiarum
vices? quis doctrinam innumerabilem?
quis iuſtitiam? quis ęquitatem?quis rerũ
omnium peramandam veritatem? quis
ex recõditis interdum fontibus habitam
ſapientiam?quis docendi ſuauitatẽ?quis
ob tenebrarum ac incognitarum rerum
demonſtrationem? quis ardentiſsimam
diligentiam? quis bonitatem apud ſecula
res huius mundi inauditam narrando,
aut certè minimam partem eius perſtrin
gendo non deficeret?nemo profecto & ſi
4 ipſi † Demoſteni aut Ciceroni hoc mu-
nus deferetur.quanquam alterum græci
eloquij principem dicant, alterum latini,
non quidem ſi illis eſſent centum linguę
oraque centum,ferrea vox,iuxta poetã.
Itaque longè falluntur qui putant ob in-
uidiam aut æmulationem ſententijs tuis
me fuiſſe aduerſatum. errantque vehe-
mentius hi quorum ſententias non retu-
liſti qui falsę crediderunt me nomini tuo
impenſum detraxiſſe,propterea quòd tu
ipſe viuens,vt aiunt honoris aliquid for-
taſſe ademeris. Nam quis me de inuidia
argueret eius cuius ordinem in docendo
ſemper fuerim amplexus,cui tantum me
& omnes iuſtitiæ ac veritatis amatores
debere profitentur? Quis me detracta-
tione nominis illius inculpet.?quem ſem
per & verbo & ſcripto docens præcepto-
rem meum appellauerim ac dominum.
Quis me in ſummum ac veneratione
habuiſſe non dicet illum quem omne in-
genium mihiipſi dediſſe aſſeruerim? quẽ
etiam in collo gigantis tanquam ex alto
omnia reſpicientem affirmare non du-
bitauerim. Alia autem aduerſandi
ratio extitit mi præceptor, quam libens
non minus tibi, quam cęteris qui aura
potiuntur enarrem, quo error ille eo-
rum mentibus aboleretur. Etenim dum
in humanis agebam ſemper mihi, vt ve
rum fatear, inſita fuit, ſicuti fere apud
5 miſeros mundanos cæteros † accidiſſe
ſolet gloriæ cupiditas quædam ſuper in-
terpretando noſtro iure eamque ipſam
facilem comparare poſſe videbar, ſi dili-
gentiſsimorum virorum ſententias ſubti
lius argumentis oppugnarem,oppugnan
doque refellerem. vnde & cuilibet ex
omnium Iuriſconſultorum turba ea oc-
caſione quantum honeſte licuit ſemper
aduerſatus fui in te viro & cęterorũ om
nium principe, omne meum ingenium
conuerti,quem ſuperare ſi potuiſſem re-
liquos omnes meipſum auferre non du-
bitaſſem. Tantum enim vt inquit Maro
tuipſe inter alios caput extulis,quantum
lenta ſolent inter viburna cupreſsi.tecum
quæ ut rem apertius enarrem,ſic factita-
ri, ſicut fortis miles dimicare ſolet, qui
cum multorum hoſtium palmam deſide
ret, illam ipſam ſe conſecuturum facile
putat,ſi hoſtium Principem ac Ducem
deuicerit.hæc inquam mi. Bar. æmulan-
di cauſa extitit,cuius vtinam ſæculi viuẽ
tes notitiam habituri ſint, non parum

enim ut arbitror noſtro etiã nomini pro deeſſet ne de inuidiæ aut ingratitudinis uitio argueretur. Barto. Facile ad mitto Bald. admittam hanc excuſationem. velim tamen etiam hodie nos aliquid de tuis illis contradictionibus diſputemus, delegasque ſi placet, argumenti gratia, locum unum ex his omnibus in quibus te iure mihi repugnaſſe putas, & ſi morem omnino mihi gerere volueris, ex meis ſententiis quas improbaſti, omnium tuo iudicio improbabiliorem proferas, quo diſputatio q̃nis unius exẽplo eſſe poſsit in cæteris contradictionibus. Bal. Nedum placet mi præceptor tecum diſputare ſed perplacet. fieri enim
6 non poterit † quin hodie diſputando abs te doctior euadam, eueniet que fortaſſe nunc ſicuti etiam uiuentibus nobis ſæpius ſolitum erat cum tuo lateri aliquando adherens omnium beatiſsimus eſſe uidebar. Et ut de Scæuola iuriſconſulto inquit Cicero, multa prudenter abs te diſputata, multa etiã breuiter & commode dicta memoria mandabam, fieri que ſtudebam tua prudentia doctior atque ſapiens. Cum vel maxime id omniũ mihi hoc tempore placet, quoniã tuipſe ſuades ut tuarum ſententiarum omniũ improbabiliorem proferam, fieri enim poterit ut ſpero quòd per te pſum diſputationis huius mihi palma tribuetur. igitur argumentum eſſe volo peregrinam illam ſententiam tuam (& ſi fas eſt ſic loqui) ſolitariam quam bonis in l. eos.
7 ff. ad l. Cornel. de fal. † vbi inquis teſtem qui aſſeruit unum extra iudicij figuram, ſi poſtmodum contrarium affirmet in iudicio, de falſo eſſe puniendum, hoc enim mihi ſumme apparet iniquum, nul laque iuris ratione aut lege probatum, &, quod deterius eſt, ab omnibus damnatum, maximeque mirandũ quod ex tuo tam præclaro ciderit ore, cuiuſque dicti ſi oſtenderis veritatem ſonare ſecundum tuam ſentẽtiam ſic dicere auſim fatebor in cæteris me tibi peſsime aduerſatum. Bart. Rem quidem propoſuiſti. Bald. frequentatam ac neceſſariam ad diſputandum. Item fortaſſe magis quam alij crediderint ſubtilem dixeris, tamen meam illã ſententiam & hodie non adeo alienam ueritatique abhorrentem. impoſsibile namque eſt ut oſtendam iure contrarium affirmare, niſi perfidi omnino ac pertinaces eſſe velimus. Quia tamen Romanæ Ludouicę te noſtræ huic diſputationi uoluimus præſentem fore, ne tedio fuerit hodie modernorum ſententias referre ſuper his omnibus quæ diximus, annum etenim ego iam circiter nonageſimum vita functus ſum. Tu uero Paulo ante ad nos ueniſti, plenus memoria, vt intellexi, & legum ſapientia, Ludouicus. O parens Bart. iuris ciuilis in-
8 terpretator † tuque & Bald. quem iuris vtriuſque monarcham appellare ſolitus ſum, quam gratum mihi erit, quam iucũdum, quam ſuaue uos ambos tam ſublimes, tam excelſos ac facundiſsimos patres diſputantes audire omnium procul dubio iucundiſsimum ac ſuauiſsimum erit. Tu tamen Bar. præceptor noſter omnium gratiſsimum noſtrum uterque feceris, vt & pro Bal. polliceat ſi feriem, omnium uariantium teſtiũ quæſtionis vnius propoſitæ gratia ab exordio explanando dilucidaueris, queadmodum uiuens facere ſemper ſolitus eras cum ſerioſos illus tractatus componebas, cum ſparſim, dicta in unum colligebas, cum archanam mentem Iuriſconſultorum pãdebas, Cũ denique rem tibi totam explanare placebat, ubi tempus ſuppeditabat, nec unquã te ipſum quicquam intelligere putabas, donec omnes totius materie articulos te noſſe proſpiceres. Bart. Libens hæc omnia Ludouice enarrabo, ſi tamen Bal. ſibi gratum dixerit. Bald. Erit uerò Bart vt Ludouicus inquit omnium gratiſsimum. Bar. Nos itaque hæc omnia per tractare inchoemus, ea tamen prę miſſa lege, vt & vos Bal. & Ludo. ne me loquentem interpelletis, niſi tibi fortaſſe Baldo aliquid occurerit dubitationis, cum enim dubitaueris, audacter inſtabis tibique Ludouice acciderit aliquid quod de modernorum ſententiis proferre volueris. Bal. Sic faciam. Ludouicus. Ego quoque.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis eadem inſtantia varians, & inter eaſdem perſonas, an pęna legis Cornelię de falſis puniatur. & num. 2.*

2 *Teſtis in aliquibus punitur de falſo, in aliquibus non.*

3 *Intellectus ad l. produci. ff. de teſtibus.*

CAPITVLVM ſecundum de generali diuiſione teſtium variãtium, & de teſte in eadem inſtantia variante. Bart.

OMNIS variantium teſtium diſceptatio in tres partes diſtinguitur, nonnunquam enim variat teſtis in eodem iudicio ex de mque inſtantia, & inter eaſdem perſonas. Quandoque variat in iudicio & extra iudicium. aut ecõtra. interdum varius eſt in diuerſis iudicijs aut inſtantiis. quam diuiſionem propè complexus eſt Modeſtinus iuriſconſultus. ff ad leg. Cornel. de fal. in l. eos. in princip. ſi rectè eius verba intelligantur, garriãt alij quid velint. Bal. nos itaque tria hæc ſegregatim & ordinate declaremus, primumq; iam locũ capia
1 mus. Varians † teſtis in eadem inſtantia, & inter eaſdem perſonas. l. Cor. de ſal. puniendus eſt, neque ſtari debet eis dicto primo neque ſecundo, niſi contra ipſum teſtem. probatur hæc regula in præalla. l. eos. primo reſpon. vbi etiam hoc ſcripſi in meo commento. Item probatur. ff. de teſtib. l. qui falſa vel varia. & ibi glo. 4. q. 3. c. item qui falſo. extra de probat. cap. licet cauſam, circa medium. & per glo. Bar. de teſtib. in c. cum cauſam. quę inter archiepiſcopum. in glo. vltima. in fin. & per Spe. in tit. de teſte. §. t. verſic. quid ſi idem teſtis. & eodem tit. §. poſtquam. verſicul. & quid ſi idem teſtis. Fallit tamen hæc regula multis modis meo iudicio: quos per ordinem numeremus. Quando ſecundum dictum fuit cum tormẽtis, primum autem ſine. Secundò, quando dictum ſecundum contrarium fuit ad finem prolationis prolatum. Tertiò, quando teſtis prima vice deponit per verbum credo, ſecunda vice, per verbum veritatis aſſertiuum. Quartò, quando prima vice per verbum mihi videtur, tertia vice per verba affirmatiua. Quintò, vbi teſtis prima vice dubitando, altera affirmando depoſuit. Sextò, vbi prima vice per verbum neſcio, ſecunda verò vice per verbum ſcio. Septimò, vbi prima vice per verbum non recordor, ſecunda per verbum ſcio, vel recordor. Octauò, quando prima depoſitio facta fuit per iracundiam, vel iocum, ſecunda non. Nono, vbi primum dictum fuit ſine iuramento, ſecundum autem cum iuramento. Decimò, vbi teſtis prima vice depoſuit, & cauſam ſui dicti non reddidit, vel reddidit. ſed inſufficientem, vel non veram, ſecunda autem vice reddidit ſufficientem, & veram. Vndecimò, vbi à parte probaretur primã depoſitionem fuiſſe falſam. Duodecimò, vbi pro altero ex diuerſis valde coniecturæ concurrunt. omnibus enim his caſibus ſtatur ſecundo dicto præterquam in vltimo, in quo ſtatur illi dicto
2 pro quo coniecturæ concurrunt. † Et in aliquibus punitur teſtis de falſo, in aliquibus non, nec habet locum regula ſupra tradita. de his igitur omnibus aliquid particulariter examinemus. Bal. Pulchram mi præceptor telã orditus es tuo ſolito acumine, quam ſcribentium nullus hactenus excogitauit. dicas tamen velim antequam vlterius proceſſeris, an intelligas hæc in teſte variante in eadem inſtantia, eodem tempore, an diuerſis temporibus. Si enim hac ſecunda via intelli-
3 geres contradicere † text. videtur. ff. de teſtib. l. produci. ſecundum vnam lec. glo. vbi habetur quòd idem teſtis non poteſt iterum produci ſuper eodem, ab eo qui alia in eadem inſtantia eum produxit, nec etiam ab eius aduerſario, & ante atteſtationum aperturam. & facit pro hoc quòd no. glo. C. de teſti. l. ſi quis teſtibus. in prima glo. & quod not. gloſſ. extrà, eo. tit. cap. cum cauſam. quæ inter archiepiſcopum. in vltima gloſſ. Barto. Verum narras, ſed tamen attende: quia prædictę locum habent in teſte, qui eodem tempore variat puta, dum de circunſtantiis circa negotium principale à iudice interrogatur,

gatur. Item locum habent quandoque in teſte qui variat in eadem inſtantia diuerſis temporibus, vt puta, dum à iudice repetitur ad declarandum dictum ſuum, vel redditionem rationis. Vel etiam dum variat à primo dicto vbi poſtmodum ſupra diuerſis articulis producitur forſitan dicendo incompaſsibile ad primum dictum, poſſunt enim hæc fieri, vt infra demonſtrabimus. ſicque veſtrã hanc diſputationem intelligimus. ſed iam ad propoſita redeamus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis ſecundo dicto contrario ſtandum eſt, vbi primum dictum ſine tormentis probatum eſt, ſecundum verò cum eis.*

2 *Intellectus ad l. ſi vnus. §. teſtis. ff. de quæſtioni.*

3 *Teſtis ſecundo dicto ſine tormentis, an potius ſtandum ſit.*

4 *Teſtis ſecundum dictum, ſi contrariatur primo, negari non poteſt, quominus alter vnum dictum falſum ſit.*

5 *Confeſſio in criminibus per torturam extorta, an valeat.*

CAPITVLVM TERTIVM. Bar.

1 DICEBAM ſtandum † eſſe ſecundo dicto contrario nõ primo vbi primum dictum probatum non eſt ſine tormentis ſecundum autem cum eis. probatur hæc ſententia optimè per tex. no. in l. ſi poſtulauerit. §. ratio. ver. ſed ſi negauerit. ff de adul. vbi hoc idem notaui & ſcripſi. ff. de fal. l. eos. Ludouicus. Bal. tu idem ſequebaris. C. de quæſt. l. fin. in fin. approbat etiam idem dominus Nicol. Siculus extrà de proba. cap. per tuas. Egoque idem firmabam allegando tuam Bartole auctoritatem, & dicendo dictum ver. ſi negauerit eſſe valde ad hoc ſingularem, dicebamq; ex eo induci cautelam mirabilem, quòd quando vult amico ſuo complacere perſuadeat teſtibus, quòd dicant contrarium eius quod primo prædixerunt, poſtea enim faciendo, eis aliquẽ timorem in tormentis, ſtabitur illi ſecundo dicto, quamuis ex interuallo, per prædicta, quòd mẽti figendum putabam. Bart. Inquis probe

2 verum, probatur † etiam dictum meum per alium text. in l. ſi vnius. §. teſtes. ff. de quæſtio. vbi teſtis liber, qui dixit mendacium ponitur ad torturam, vt dicat veritatem, & eius dicto ſtatur, & ſic non eſt verum quòd prææallegatus verſic. ſit ſingularis. Bald. Occurrit dubitatio, nam

3 † potius videtur ſtandum dicto ſine tormentis, vt videtur caſus. ff. de quæſtion. l. 1. §. diuus. & §. quæſtioni. & §. ſi quis vltro. Bartol. Sic facias ſemper vt inueſtigemus. reſpondeo tamen illud verum in confeſsione ſuper facto proprio, quæ facta tormentorum timore non valet niſi etiam ceſſantibus tormentis in ea perſeueretur, ſic loquuntur iura tua. Aliud eſt in depoſitione teſtis facta ſuper facto alieno, de quo nos loquimur, illa enim validior eſt cum tormentis, quam ſine, vt dicto verſic. ſed ſi negauerit. & d. § teſtes. & in auctent. de teſtib §. 1. & not. ff. de probatio. l. cum probatio, & ego hoc idem ſcripſi in d §. quæſtioni. ſed tractandum eſt hic an hoc caſu teſtis de falſo puniatur. Ego viuens ſolum dicebam ſtari ſecundo dicto, an teſtis puniatur nihil ſcripſi, nec adhuc ſum memor, quòd aliquis ſcribens hanc quæſtionem ponat. dic Ludouice, nunquid aliquis alius hoc tetigerit. Ludouicus. Non certè quod ſciam. Bartolus. Prima fronte videtur dicendum teſtem hoc caſu de falſo puniendum. nam negari non poteſt quominus alterutrum dictum ſit falſum poſt

4 quam ſecundum dictum contrariatur primo: vt ff. de reb. du. l. ſi is qui ducenta. §. vtrum. & facit. ff. de condit. & demonſtrati. l. Titiæ. ff. de mino. l. ſi filiæ. cum ſi. neceſſe ergo videtur dici de falſo puniri: vt, ff. de teſtib. l. qui falſa vel varia. 4. q. 3. c. item qui falſo vel variè. cum concor. Verum his non oppugnantibus oppoſitum arbitror. verius. nam ſi rectè conſideramus dictum teſtis ſe habet ad duo, ad ligandum, ſcilicet partem in via probationis & veritatis. Item ad ligandum ſemetipſum teſtem in via confeſſio-

feſsionis quare quod l.bet teſtimonium
eſt confeſsio quantum ad teſtem & pro-
batur extra de preſumptio. ca. literas. &
de proba. ca. per tuas,& dicam plenè ho-
die vobis infra libro ſecundo.ca.7. primũ
effectum quamuis operetur dictum teſtis
in tormentis emanatum; quia verius in
primo dicto præſumitur vt dictum eſt,
tamen ſecundum operari non poteſt,quã
5 do teſti nocere non debet † ſicut nec con
feſsio in criminibus extorta per tortu-
ram: vt in præalleg. l.j. §. diuus. & §. ſi
quis vltro. ff. de quæſtio. niſi forte in ipſa
quæſtione perſeueraret teſtis ceſſantibus
tormentis: quia tunc præiudicaret, vt
nunc dicebamus, deinde ſi rectè atten-
dantur verba mea in illo verſi. ſed ſi nega
uerit dixi teſti licere hoc caſu vbi in tor-
mentis deponit corrigere dictum eius præ
cedens, quamuis nunc ex interuallo de-
ponat, quæ quidem correctio tollit teſti
pœnam falſitatis ſicuti ſtatim proximo
ca. ſubnectemus, intelligique illud debet.
niſi in ſuo dicto perſeueraret, vt dictum
eſt. Et ex hoc infero ad cautelam tuam
Ludouice, quòd quanquam ſit bona pro
parte pro qua teſtis ſecunda vice in tor-
mentis deponit, quare ſtatur illi dicto,
tamen peſsima erit quandoque pro teſte
ſubimet contradicente: quia punietur de
falſo ſi fortè in ſuo dicto perſeuerabit, vt
ex præmiſsis apparet. Et attende iterum
quare hoc ipſum uerũ eſt, niſi teſtis depo
neret contrarium in tormentis inconti-
nenti poſt primum dictum corrigendo
eum, & allegando cauſam correctionis
hoc enim ſibi liceret, niſi puniretur etiam
ſi in ſuo dicto perſeueraret, vt ſtatim ap-
parebit.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis cum variat à primo dicto ad finem*
correctionis, tunc ſecundo ſtandum eſt.
2 *Intellectus ad l. repeti. in prin. ff. de quæſtio.*
& ca. præterea. de teſtib. cogend. & nu-
me. 2.
Teſtis an ſemper liceat dictum ſuum corri-
gere.
3 *Confeſſionem ſuam quando quis reuocet.*
Intellectus ad l. de ætate §. ex cauſa, & §. fin.
ff. de interrog. actionis.
4 *Teſtis quando dicatur incontinenti corrige-*
re. & nu. 5.
5 *Teſtis an liceat addere dicto ſuo.*
6 *Iudex quandocunque uult poteſt teſtem re-*
petere, ut dictum ſuum declaret, uel inter
pretetur. uel rationem dicti ſui red-
dat.
7 *Atteſtationem publicatio iudicem non ligat,*
in eo quod ex officio facit.
8 *Teſtis obſcuritas qua uia declarari poſſit.*

CAPITVLVM quartum de teſte qui
in eadem inſtantia uariat ad finem corre-
ctionis. Bar.

ALTERAM exceptionem eſſe
1 dicebamus † vbi teſtis variat à
primo dicto ad finẽ correctio
nis: tunc enim ſtãdum diximus
ſecundo, & per eum tollit primum, proba
tur ſententia hæc ff. de quæſtio. l. repet. in
prin extra de teſti. cogend. ca. præterea. &
notat. glo. ordinaria iuris ciuilis in auct.
de teſt. in §. quare verò in glo. magna cir
ca medium. & per gloſſ. Canoniſtarum
extra. de teſti. c. cum cauſam. quæ inter ar
chiepiſcopum. & facit ff. de manu. teſta-
mento l. Stichus imò Pãphilus, notauitq;
ego idem ff. de fal. l. eos & ff. de adulter. l.
ſi poſtulauerit. §. ratio verſicu. ſed ſi nega
2 uerit. Quærendum tamen eſt hic † an
liceat ſemper teſti corrigere dictum ſuũ,
& quidem reſpondeo quòd non, niſi incõ
tinenti facta depoſitione, ex interuallo
verò non audiretur corrigere uolens,
vt eſt caſus in dicto c præterea, & no. glo.
in præalleg. §. quare verò nec etiam po-
teſt corrigere incontinenti, niſi iuſtam
cauſam erroris & correctionis allegat: &
hoc iudici videatur, quando autem ſim-
pliciter uariaret nec diceret ſe illud ani-
mo corrigendi facere, tunc puniretur vt
varius, per dictam l. eos, vbi pulchrè no-
taui in tertio contrario. Bald. inquis
3 probè, ſed † quid dices ad text. in l. de
ætate §. ex cauſa. & §. fi. ff. de interrog. ac.
& ad infinita iura vbi apparet quòd etiam

ex interuallo quãdocunque ante ſententiam quis confeſsionem ſuam reuocat probato errore primè credulitatis, & cauſam nouę opinionis reddendo, qđ etiam tu ipſe Bar. plene & ſubtiliter diſcutis ff. de confeſſ. l. non fatetur. & tangitur C. de in inte. reſti. in l. de tutela. & extra, de iureiuran. lib. 6. c. fi. Bar. Clarè reſpondeo illud in confeſsione partis facta poſitione ſuper facto proprio, at nos in teſtis depoſitione emanata in facto alieno cuius tractatus longe diuerſus eſt ab illa. Porro in teſte qui dictum corrigere vult ex interuallo, a iure pręſumitur ſubornatio, quæ præſumptio ceſſat in cauſa altero, vt probatur in dictis, iuribus, & attende quæſo, quoniam in multis differunt hi cauſa, etenim teſtis non corrigit eius dictum niſi incontinenti, pars autem ſuam confeſsionem ex interuallo, vt etiam nunc dictum eſt. Itē etiam teſtis ſi corrigat incontinenti, habet iuſtam cauſam correctionis allegare, quę iudici admittenda videatur, vt prædixi. Pars autem incontinenti poteſt indiſtinctè eius confeſsionem tollere, etiā non docto de errore. vt notat. gloſſ. Ioan. An. quæ ſolet dici ſingularis in ca. fin. de iureiuran. lib. 6. Item differunt in altero vt ſtatim ſubnectemus. Ludouicus. Pro illa gloſſ. ego ſolitus eram allegare caſum in l. de ætate §. celſus. ff. de interroga. ac. & ita dixi in l. qui bona §. ſi q̃s iſti pulatus ff. de damn. infec. Bar. Videndum eſt huius rei declarandæ cauſa † quā-
4 do dicatur teſtis incontinenti corrigere tex. in præallegato ca. præterea ſimpliciter loquitur. Hoſti. & quidā alij dixerunt hoc eſſe arbitrium iudicis inſpecta qualitate perſonę & temporis, & conſideratis certis circunſtantiis, & hanc opinione ſentit gloſſ. in d. c. præterea quamuis eam non firmauerit gloſſ. Legiſtarum in dicto auct. de teſti. §. quia verò, in gloſſ. magna ad medium & glo. Canoniſtarum in dicto c. preterea. & Specu. in tit. de teſti. § 1. verſi. ſed quid ſi dicit tenēt, quòd tūc dicatur incontinenti corrigere: quando illud facit antequam conſpectum iudicis exeat, & cum partibus loqui poterit. & hæc opinio vt verior in practica ſeruatur. vt ego ipſe notaui in dicto verſic. ſed ſi negauerit. Ludouicus. Communis eſt hæc ſententia Ioan. de Imo. & omniū aliorum Modernorum in d. c. præterea. Bart. Dicerem tamen quod vbi cauſa inter viles perſonas verteretur, & nobis perſona, vel magnæ ęſtimationis, conſueta veritatem dicere produceretur in teſtem, tunc iudici eſſe arbitrium an ex interuallo admittat correctionem tali teſti. arg. extra de ſimo. c. & ſi quæſtiones; & hoc caſu opin. Hoſt. ſubſtinerem, quāuis ab aliis hoc dictum neſciam. Et hæc quidem omnia in teſte procedunt. in parte alio modo aſſumitur hoc verbum incontinenti. ſemper enim dicitur reuocare confeſsionem incontinenti ſi illud facit antequam redigatur in ſcriptis eius confeſsio, ſecundum quandam gloſſ. ad hoc valde ſingualrem 32. q. 1. cap. apud
5 miſericordes. Quærendum † eſt etiam quid ſi teſtis non corrigat, ſed addat, & quidem dicimus hoc ſibi licere antequā exeat iudicis conſpectum, quia eſt vna depoſitio cum prima, licet ſit continuata. arg. ff. de teſta. l. hæredes palam. §. fi. ff. de verb. oblig. continuus, in princ. ff. de duo. reis l. duos. reos. ff. de adul. l. quod ait lex §. fi. Si autem adderet poſtquam potuit loqui cum partibus tunc audiri debet, minor tamen fides ſibi dabitur, argu. no. in d. §. quia verò. & nouit hoc Ioan. An. in dicto c. præterea: Ludo. Ioan. de Imo. ibidem refert, & ſequitur Bart: Eſt notandum quoniam prædicta omnia uera ſunt, niſi teſtis corrigat eius dictum ex interuallo in tortura, hoc enim poteſt ſpeciali ratione vt nunc dicebamus, ſupra proximo ca. item vera ſunt prædicta niſi teſtis vice prima dixiſſet ſe non recordari, vel neſcire, vel quid ſimile, non aſſertiuum, tunc enim poterit etiam ex interuallo corrigere hoc dictum dicendo ſe ſcire vel recordari in quibuſdam caſibus quamuis hoc non paſsim recipiatur. quod quando ſit demoſtrabitur infra hoc ipſo libro 13. & nono. Ludouicus: Idem ſentit dominus Ioann. de Imo. in l. qui bona. §. ſi quis ſtipulaturus de

de dam.infect. Bart. Extra de teſti.ca.
cum cauſamque inter Archiepiſcopum.
propriè tamẽ loquendo mihi videtur hãc
non eſſe correctionem, ſed noui dicti ad
ditionem. argum.ff.qui ſatiſd.cog.l.Iul.in
gloſſ.nota.& extrà de conceſſ.præben.ca.
cum noſtras. Item vera ſunt omnia ſupra
dicta vbi teſtis ſuo motu vel ad partis in-
ſtantiam reuerti vult ad corrigendum e-
ius dictum & ita intelliguntur iura ſupe-
6 rius allegata, † iudex autem poteſt quan-
docũque vult teſtem repetere vt dictum
ſuum obſcurum declaret, vel interprete-
tur, vel rationem dicti ſui reddat, quo-
niam in eo ceſſat ſubornationis timor: vt
extra de teſtibus. cap. cum clamor. & ibi
per gloſſ. & Doct. & eod.titul. per tuas. &
not.gloſſ.in d.§. quia verò. in gloſſ. ma-
gna ante medium. & facit ff.de quæſtio.
l.repeti.in princ.vbi ego ipſe notaui.facit
etiam gloſſ.notabilis.30.qō.6.cap.de pa
7 rentela. dicendo quòd † publicatio atte-
ſtationum iudicem non ligat, in eo quod
ex officio facit. quę ſic quotidie allegatur.
& ego idem tetigi in meo conſilio. 99.
quod incipit ego Bartol. de Saxoferrato,
quanquam hoc ipſum quoque ſecũdum
quoſdam locum habeat vbi dictum teſtis
eſt adeo obſcurum quod nullum habet
intellectum, ſed ſi poſſet variis modis in-
telligi, tunc iudex non deberet teſtem re
petere, ſed eius dictum interpretari, ſe-
cundum conſuetudinem ſi poteſt alias in
partem benigniorem, & his ceſſantibus,
ſtari debere verborum ſignificationi, om
nibuſque deficientibus debere dictum te
ſtis contra producentem interpretari, per
capit.in præſentia.extrà,de probat.& re-
fert Innocent.extrà,de teſtibus. cap.cum
clamor.in glo.vltima.in fin.quod eſt quo
8 tidianum. Hoſtienſ. verò placet † quia
quælibet obſcuritas teſtis poteſt per hanc
viam declarari iudicis officio ad verita-
tem habendam, etiam ſi verba haberent
ex quaſi conſuetudine loquendi certam
interpretationem, cui conſuetudini ſtan-
dum eſſet, ſi repetitio hæc non fieret: vt
not.extrà, de ſpon.c.ex literis.ff.de fun.in
ſtruc.l.cum de lanionis.§.aſinam.& ff.de
ſuppe.leg.l.Labeo.cum concor.quamuis
non ſic fieri poſsit ad partis poſtulatio-
nem, vt dictum eſt, & hoc communi iudi
cio eſt verum. Ludouicus. Io. de Li-
gna.& Io.de Imo.idem ſequuntur & cõ
muniter omnes. Bartol. Tractabam
9 † quoque, videns materiam hanc, pro
qua parte dictum teſtis dubium ſit inter-
pretandum in l.inter ſtipulantem.§.ſi Sti
chum.ff.de verbor.obligat.vbi de hoc ſa-
10 tis latè,&c. Plus quoque dicimus † quòd
interdum iudex cogitur ad partis poſtu-
lationem teſtem repetere, & valet eius
additio, vel declaratio ex interuallo facta
non obſtante ſubornationis timore quam
uis correctio non valeat. Finge enim iu-
dicem non examinaſſe teſtem ſuper om
nibus articulis ſi quædam obmiſiſſet ob
eius negligentiam vel malitiam, quæ in
dubio præſumenda eſt: vt notat. Spe-
cula.in titu.de teſte.in §. nunc videndum.
prope fin. Item finge iudicem non inter-
rogaſſe teſtem de cauſa ſcientiæ, vel alio
ſubſtantiali: vt quia in petitione ſit men-
tio de præſcriptione tali in qua neceſſa-
rius titulus quod quãdo ſit habetur in l.6.
C.de præſcrip.longi tempo. & in ca.1.de
præſcript.lib.6.& tamen iudex interroga
uit teſtem duntaxat de poſſeſsione, non
autem de titulo, certè his omnibus caſi-
bus & ſimilibus iudex poterit, & debebit
etiam ex interuallo, & etiam poſt publi-
catas atteſtationes teſtem repetere ad pat
partis inſtantiam & ſuper obmiſſo inter-
rogare & ſtabitur dicto teſtis: vt proba-
tur extrà,de teſtib.c.per tuas.& ibi habe-
tur hoc expreſſe per Innoc. & facit quod
ipſe notat eod.titu.capi.fraternitatis. Ne-
que admiremini de eo quod dixi quod re
petatur, ſi obmiſſa eſt interrogatio ſuper
11 cauſa ſcientiæ † quamuis valeat dictum
teſtis ſine cauſa ſcientiæ ſi de eo non in-
terrogatur, vt nota.gloſſ.extrà de teſtib.
cap.cum cauſam.tamen benè poterit ad-
uerſarius, contra quem teſtis depoſuit ſi-
ne cauſa petere quod repetatur, & de ea
interrogetur, & alias in effectu ius ſuum
non læderetur ſi repetitio hæc non fieret.
arg.præalleg.cap.per tuas. Ludouicus.
Io.de Imo.ibidem expreſſe firmat. Bart.
12 Et † attende quare verum eſt quod di-

xi de teſtis repetitione fienda per iudicem
ad partis inſtantiam vbi obſcuritas, vel
defectus dicti teſtis proceſsit ex culpa iu-
dicis. vt dictum eſt. Si enim ob culpam
partis obſcuritas proueniſſet, fortaſſe, quia
obſcurum fecit articulum, tunc iudex te-
ſtem non repeteret, vt ſubtiliter etiam In
nocent. notat in d capi. per tuas. facit pro
hoc text. in l. veluti. ff. de edend. quod mē
ti tenendum eſt. & hoc vbi in eadem in-
ſtantia teſtis repetitur, & ſuper eodem
facto, in aliis autem caſibus multoties te-
ſtes repetuntur: vt plenè habetur extra,
de teſtibus. c. fraternitatis. per Inn. & Io.
An. & ego diſcutiebam. C. de prob. auct.
atqui ſemel. Ludouicus. Tu Balde no-
tabas ibidem, & dominus Anto. de Butr.
& Io. de Imo. in d. c. per tuas. Bart. Il-
la verò omittamus quoniam nihil omni
13 no ad hanc rem. Tractandum reſtat † an
hic teſtis licitè corrigens eius dictum pu
niatur de falſo vel vario, & quidem clarè
dicimus quòd non vt egomet ſenſi in pal
14 legat. l. eos facit. quia † quod iure fit non
meretur pœnam. de adulte. l. Gracchus.
15 nec † videtur dixiſſe qui ſtatim dictum
ſuum remouet. argu. ff. de ſolu. l. qui ſic.
ff. de manumiſſ. teſta. l. Stichus. imò Pam
philus, niſi fortè teſtis ex interuallo in
tormentis corrigeret & in eius dicto per-
ſeueraret, vt diximus ſupra in præceden-
ti capitulo.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtis deponentis vna vice per verbum cre-
do, altera per verbum veritatis aſſerti-
uum, ſecundo dicto ſtatur.*
2 *Credere poſſum hodie vnum, & aliud cras.*
3 *Dicto teſtis dicentis ſe credere an ſtandum
ſit.*
4 *Teſtis per ſenſum corporeum deponere debet.*
5 *Credulitas ex factis narratis ad iudicem per
tinet.*
6 *Statuto vel conſuetudine iudici non poteſt,
quòd dicta teſtis deponentis de credulita-
te fides præſtetur.*
7 *Ratio teſtis perfecta, eius dictum imperfectū
validat, & econtrario.*
8 *Ratio reſtringit dictum.*
9 *Cauſa per teſtem non videtur reddita, ſi nō
eſt ſufficiens vel iuſta.*
10 *Teſtimonium teſtes deponentis per credu-
litatem ſuper his, quæ in ipſius artis pe
ritia conſiſtit, validum eſt.*
11 *Iudex quandoque per verbum videtur, ſen
tentiam fert, nec propterea incerta red
ditur.*
12 *Filiatio, adulterium, & huiuſmodi per te-
ſtem de credulitate probatur.*
13 *Litis conteſtatio valida eſt per verbum cre
do.*
14 *Confeſſio valida & reſponſio per verbum
credo inducitur poſitionibus.*
15 *Teſtis qui prima vice depoſuit per verbum
credo, & ſecunda per verbum aſſerti-
uum an de falſo puniatur.*
16 *Pars reſpondens ad contraria ſuper facto
proprio, per verbum credo, an punien-
da ſit de periurio.*
17 *Dolus ratione peritiæ præſumitur in eo qui
peritia ſua abutitur.*
18 *Credere quis non præſumitur, quod crede-
re non debet, & quod communiter ho-
mines illius artis non credunt, nec ra-
tione aliqua, vel coniectura fulcitur.*

CAPITVLVM quintum de teſte, qui in eadem inſtantia deponit vna vice per verbum credo, alia per verbum aſſertiuū, & ſic in contrarium.

1 NARRABAM deinde † ſtari ſe-
cundo dicto vbi teſtis deponit
prima vice per verbum credo
altera per verbū veritatis aſ-
ſertiuum probatur hoc dictum per glo. or
dinariam. Accu. ab omnibus approbatam
in l. de tutela. C. de integ. reſti. in ſecunda
2 lec. quæ dicit quòd poſſum credere ho-
die vnum, & aliud cras. Facit l. peregrè.
in princ. de acquir. poſſ. C. de veteri iure
enucle. l. 2. §. ſi quis autem. & tenuit hoc
expreſſè Iaco. de Are. C. de iura. calum.
l. 2. §. quòd obſeruari. Ludouicus.
Tu Balde idem tenebas, & approbas. 10.
collat. de noua. feud. capi. 1. §. notandum.
Bart. Intellige tamen hoc verum quan-
do teſti licitum eſt dictum ſuum corrige
re vel iudici licitum eſt hunc teſtem exa-
minare

minare quod quando ſit ſatis ſupra pro-
ximo.c.demonſtrauimus Item intelliga
tis vbi cauſam nouæ credulitatis allegat
alias forte non ſtaretur eius dicto ar.eius
quod in ſimili ego ipſe de correctione no
tabam.ff.de fal.l. eos.in tertio contra-
rio,quod etiam nuper retulimus, & quia
alias diceretur uacillãs nec ſtaretur eius
dicto quia falſitatem admiſcere non de-
bet vt in quæſtione.9.c.teſtes & ca.pura.
quòd tamen ipſum locum habet vbi eo
tempore unum dicit ſe credere, deinde
aliud diuerſum eſſet,ſed diuerſis tempo-
ribus,quia tunc ceſſat ratio vacillatio-
nes,cum hodie recte credere vnum poſ-
ſumus,deinde aliud, inde ad aliquos dies
menſes vel annos melius rememoratus
& informatus, vt dictum eſt.Itẽ intelliga
tis verum præter quam in caſibus in qui
bus ſtatur teſti deponenti per creduli-
tatem,tũc enim non ſtaretur nec primo
neque ſecundo, ſicque non exciperetur
caſus iſte generali regula ſupra poſita,
vt ex his quæ nunc dicam apperebit.Igi-
tur pro huius demonſtratione quæri-
3 mus † an ſtandum ſit dicto teſtis dicen-
tis ſe credere? & quidem eſt dicendum ꝙ
non ſtatur ſecundum omnes ſcribentes.
vt notat.Spec.in ti.de teſte.§.1. uer. item
ꝙ depoſuit de credulitate.Ia. de Are. &
Cy.C.de teſti.l.teſtium.& Ego ipſe nota
bam in l.1.in prin.ff.de ven. inſpi. & in
meo li.de teſti.c.teſtis. dicit aliqua uera
eſſe quare ſic credit. Ludouicus. Tu
Bal.idem notabas in d.l.teſtium,& domi
nus Anto.de But.pulchrius omnibus in
c.quoties.de teſti. Bar. Huius ratio-
nem pulchram aſsignaui in d.meo.c. di-
xi enim quod ubi teſtis deponit ꝑ verbũ
credo magis indicat, quam teſtificetur
4 † & recte,quoniam teſtis debet depone-
re per ſen ſum corporeum.ff. de teſta.l.
qui teſtamento. in fi.C.de teſti.l.ſolã &
5 l.teſtium.† Credulitas vero ex factis nar-
ratis pertinet ad iudicem vt in conſimili
caſu ego etiam conſiderabam.C.de vſu.
6 l.1. Notetis quoque † quod in tantum
non valet dictum teſtis deponentis per
crudelitatem quod nõ poſſet hoc per ſta
tutum vel per conſuetudinem induci-

quod huiuſmodi dicto fides detur vt no
tat eleganter Hoſti.in c.1.extra de appel
la. Ludouicus. Dominus Anto. de
But. ibidem ſequendo refert,Egoque al
legabam, & valde ſingulare eſſe dice-
bam. Bart. Eſt tamen hic diligenter
aduertendum quoniam totum hoc ha-
bet locum niſi forte teſtis per crudelitatẽ
ſenſui proximam & coniunctam depo-
nat,vt no.inquit Cy.in dicta l. teſtium,
vel cauſam ſufficientem huiuſmodi de-
poſitioni annectat, vt ego ipſe notaui in
præallegato.c.teſtes,dixi etiam ff.de quę
ſtio.l.de minore.§ tormenta in 5.q.prin-
cipali iuxta prin.in meo commento. his
enim caſibus ſufficiens eſt tale dictum vt
7 dictis locis,& probatur hodie, quia † ra-
tio teſtis perfecta validat dictum teſtis
imperfectum ar.ff.de leg.1.l.ſi ſeruus.§.
quicunque ſicut e contrario ratio imper
fecta dictum teſtis perfectum inualidat,
vt ego notanter in ſimili caſu ſcripſi. ff.
de teſta.l.ſi is qui teſtamentum. Ludo
uicus. Tu Balde idem ſequebaris in
eod.tit.l.ſi is qui.& C.de epiſ.& cle.l.cõ
uenticulam.vbi de hoc plene,facit etiam
glo.no.ff.de fonte.l.1.§. hoc interdictum
8 dicens † quod ratio reſtringit dictum,
& gloſſ ff.de exceptio. doli.l. hi.§. circa.
9 dicens † cauſam non videri redditam ſi
non eſt ſufficiens vel iuſta. Item habet
locum quod dixi non ſtari dicto teſtis
10 deponentis per credulitatem † niſi te-
ſtes ſuper his quæ in ipſorum artis peri-
tia conſiſtunt teſtimonium dicant, quia
hoc caſu eſſet valida eorum depoſitio,
vt l.1.in prin.vbi ego notaui.ff.de ven.in
ſpi.quamuis rectius loquendo hi non vt
teſtis,ſed vt iudices ad illum cauſæ arti
culum aſſumantur vt ego ipſe dixi in pręe
dicto c.teſtis.dixi aliqua vera,quia credi
dis,& hinc eſt quod per crudelitatem de
11 ponunt † nam ita facit iudex qui per ver
bum videtur quandoq; ſententiam fert,
nec propterea redditur incerta.ff.de ar-
bi.l.quod tamen. §. ſi arbiter, facit ff.de
rei ven.l.1 §.1. ff.de libera. cauſa l. di
12 vi.§.1.Item tertio prędicta de † credu-
litatis teſtimonio vera ſunt in caſibus, in
quibus dictum directo poteſt probari.in

aliis autem in quibus hoc fieri non poteſt, vt eſt filiatio adulterium & huiuſmodi, neceſſe eſt & ſufficit per credulitatē deponere vt no. ego ſcripſi & ibi etiam Accur. tangit in ſua gloſſ. in l. 2. §. idem Labeo ait cum quare, de aqua plu. arc.

13 Rurſum † quoque hęc ipſa omnia uera ſunt in teſte aliud in parte ſuper facto proprio deponente, quia per verbum credo, valida eſt litis conteſtatio, vt eſt caſus qui non eſt alibi ſecundum Hoſti. in cap. cum ad ſedem, de reſti. ſpo. cuius contrarium videtur velle gloſſ. in 1. C. de lit. cont. quod tamen qualiter procedat

14 ibi declaraui. Item † per verbum credo inducitur confeſsio valida & reſponſio poſitionibus ſicut per verbum aſſertiuum, vt eſt gloſſ. no. extra de iureiur. c. ex literis, & plenè no. Spec. in ti. de poſiti. § 6. ver. quid ſi interrogatus. Supereſt

15 vt videamus † an hic teſtis puniatur de falſo in caſu iſto, vbi prima vice per verbum credo, ſecunda per verbum aſſertiuum deponit, ad quod dicendum eſt clare quòd non: quia in primo dicto nil affirmauit vnde veritas in eo vel contradictio non cadit, arg. de inoffi. teſtam. l. nam & ſi ſub conditione §. rumpendo. & quia mutatur hominis memoria vt dicit text. cum gloſſ. ff. de dam. infec. in l. q bona, & in l. ſi quis ſtipulaturus. & fieri poteſt quòd in initio vnū credit: poſtea aliud ſcire incipiat melius rememorando. l. 2. circa prin. ff. quis or. in bo. poſ. ſer. in uer. idem, & in contrarium. & ff. ad Carbo l. 3. §. duæ cauſæ. verſi. ſed finge. ibi mutare conſilium. hoc autem verum debet intelligi his caſibus exceptis, quibus ſtatur dicto teſtis deponentis de credulitate, quos proxime declaraui. tunc enim cum utrunque dictum ſeparatim concludit, certè alteri dicto contrario cōiunctim teſtis inuenitur falſarius, ideoque puniendus. ff. de fal. l. eos. ff. de teſti. l. qui

16 falſa vel varia. eum ſi. qua ratione † idē puto etiam in parte. reſpondente ſuper facto proprio contraria per verbum credo, quòd punienda ſit de periurio. argumento C. de non nu. pecu. l. generaliter. in fi. ff. de proba. l. cum de indebito, ad fi. Tu Balde idem recenſebas in tua repetitione. C. qui accu. non poſ. l. data opera, vbi iniquis quòd hi qui teſtificantur ſuper peritia artis ſuæ per verbum credo, & contraria deponunt, puniendi ſunt de

17 falſo. † quoniam ratione peritiæ dolus præſumitur in eo q abutitur peritia ſua. argu. C. de mune. patri. l. profeſsio & ff.

18 quod quiſque iuris. l. 2. † & quia non præſumitur quis credere, quod credere non debet, &, quod communiter homines illius artis non credunt, nec ratione aliqua vel coniectura fulcitur. arg. ff. de acqui. hęre. l. eum quidem. §. quod dicitur. & ff. de adulte. l. miles. in §. penult. Bart. Probè narraſti, ſed hęc ipſa omnia vera ſunt, niſi teſtis corrigendo primum dictum aſſereret cōtrarium, quod quando liceat ſupra proximo cap. extintit declaratum, ideoque ſatis eſt, hoc expeditum.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis deponens per uerbum mihi uidetur, poſtea ſibi contradixit per uerbum ueritatis aſſertiuum, an probet.*

2 *Et an de falſo puniatur.*

3 *Verbum videtur mihi, coniunctum ſenſui probet.*

4 *Verbum uidetur, eſt ſufficiens ratio in teſte: ad ea quæ cōſiſtunt in memoria uel intellectu.*

CAPITVLVM ſextum de teſte q in eadem inſtantia vnum deponit p verbū mihi, videtur deinde contrarium per verba aſſertiua.

1 SEQVENTEM in ordine exceptionē dicebamus † vbi teſtis ſemel deponit p verbū mi hi vr, poſtmodū vero ſibi contradicit per verbū veritatis aſſertiuū, tunc enim dixi ſtandū ſecundo dicto quamuis contrario, probatur hæc ſententia per text. cum glo. ff. de dam. infec. l. qui bona. §. ſi quis ſtipulaturus. & ff. ad Carb. l. 3. §. duæ cauſæ. verſicu. finge. vbi apparet q poteſt mihi videri modum vnum dictū, deinde

deinde aliud dictum. probatur etiam ex his quæ nunc diximus de teſte qui prima vice depoſuit per credulitatem, ſecunda per certitudinem. ſicut enim teſtimoniũ per credulitatem non valeat: quia in l.certum teſtis ſuper facto affirmat, ſed potius iudicat, vt dictum eſt, ſic nec huiuſmodi teſtimonium, per verbum mihi videtur, vt ego ipſe notabam in l.3. in princ.ff. de ven.inſpi.& in l.de teſt.ca.teſtis.ſuper aliquo depoſuit quod ſibi videtur,& cæt.

2 † Sed ſubdendum eſt an hic puniatur de falſo,& ſanè arbitror minimè puniẽdum eodem aſſumpto argumen. quo idem dixi in teſtimonio credulitatis. cumque vt maiores noſtri dixerunt æquiparantur hæc duo teſtimonium, ſcilicet, credulitatis, & teſtimonium per verbum videri, idcirco quæ diximus in illo per omnia repetimus in iſto, vt his quidẽ caſibus quibus non creditur dicto teſtis deponentis per verbum videre, ſtetur ſecundo dicto aſſertiuo quamuis contrario, nec teſtis puniatur. vbi autem tali teſtimonio creditur neutri ex dictio contrariis ſtetur,& teſtis de falſo puniatur, ſicque caſus iſte à generali regula ſupra dicta primo loco de teſtibus variantibus in eadem cauſa non recipiatur: quando autem ſic hoc quòd validum ſit teſtimonium per verbum videri, & quibus caſibus liquet etiam ex dictis ſupra in teſtimonio credulitatis, quæ omnia ad hunc effectum referatis.

3 † vnum notetis, quòd ſi tale dictum ſenſui ſit coniunctum, vt ſi quis dicat vidi talem poſſidere,& videtur mihi, quòd ſint 10.anni.vel vidi vnum hominem, & videtur mihi, quòd fuerit Titius, bonum eſt huiuſmodi teſtimonium, vt notabiliter ego dicebam in dicto capit. teſtis. ſuper aliquo depoſuit quod ſibi videtur,&c.& facit quod not.in l.teſtium. C. de teſtibus.

4 Notetis quoque † quod verbum videtur, eſt ſufficiens ratio in teſte, ad ea quæ conſiſtunt in memoria, vel in intellectu: vt ego ipſe pulchre notabam in cõſilio meo, quod incipit in quæſtione vertente, inter Dominum Symeonem in ordine trigeſimumnonum, quod eſt quotidianum.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis deponentis prima vice dubitando, ſecunda confirmando, ſecundo dicto ſtatur.*
2 *Argumentum à dicto Iuriſconſulti ad dictũ teſtis valet.*
3 *Argumentum à minori ad maius ſumptum validum eſt.*
4 *Dubitans pro ignorante habetur.*
5 *Probatio dubia non eſt probatio.*

CAPITVLVM ſeptimum, de teſte, qui in eadem inſtantia vna vice dubitando, alia affirmando variat.

1 POST hæc notabam quòd† vbi teſtis prima vice dubitãdo ſecunda verò affirmando deponit, ſtari debet ſecundo dicto, probatur hoc per tex.ff.ad l.Aqui.l. ſed ſi quacunque.§.fi.iuncta.l.item quæritur.§. idem Iulianus. ff.de locat.nam in l.ſed ſi quacunque. in fi.Iuriſconſultus Iulianus ſupra illo caſu dubitat, ſed in l.item quæritur. in §.idem Iulianus.illum caſum ſine dubitatione decidit veritatem dicẽdo, nec propterea ille Iuriſconſultus Iul. dicitur varius, ſecundum gloſſ. in d.l.ſi qua cunque.§ fin.& facit bene tex.in l.2.circa prin.ubi dubitare cẹpit.ff.quis or. in bon.

2 poſſ.ſer.† valet quippe arg.de dicto Iuriſconſulti ad dictum teſtis: vt plenè colligitur ex verbis meis in meo commento in l.1.ff.ſi cer.peta.præterea † probatur hoc

3 argu.ſumpto de minori ad maius, quod optimum eſt, vt C.de ſac.ſan.eccl.aucten. multo maius. Sed non idem eſt in eo qui depoſuit prima vice per credulitatem, vel per verbum videri in quo maius eſt obſtaculum: vt iam eſt probatum fortius in iſto, vbi quis ſe dicit dubitare in quo dicto minus eſt validitatis, validiora quidẽ ſunt duo illa quam iſtud: quoniam illa valent ſæpiſſimè vt iam dictum eſt, hoc ve-

4 rò nunquam: quia † dubitans pro ignorãte habetur, vt C.de condi.inde.l. pro dubietate.ff.de libe.ho.exhib.l.3.§.is qui.ff.

5 de reg.iur.l.nõ debet.§ in re obſcura.† & dubia probatio non eſt probatio: vt extrà,

trà, de probati ca. in præſentia. & intellige hoc verum vbi ſecunda vice cauſam notitiæ nouæ veritatis adducit, quando hæc via eodem tempore varius eſt, ne alias dicatur vacillare, vel falſitatē dicto eius admiſcere, quandam, ſecus eſſet vbi ita diuerſis temporibus variaretur, tunc enim cauſa hæc non exquireretur vti nunc in conſimili cauſa ſupra proximo c. dicebamus. Reſtat videre an hic teſtis de falſo puniatur, ſed ex prędictis quod non, clarè appatet.

SVMMARIVM.

1 *Teſtimonium deponentis per verbum ſcio, quamuis ſuper eodem interrogatus dixerit ſe neſcire, bonum eſt.*

2 *Fieri poteſt, vt qui ab initio ignorauit, poteſt ea ſcire incipiat.*

3 *Teſtis qui ſemel dixit ſe neſcire, non eſt vlterius in eadem cauſa admittendus.*

4 *Dicta inuicem ſunt incompaſsibilia.*

5 *Teſtis quando ad corrigēdum dictum ſuum redire poſſit.*

6 *Intexectus ad l. produci. ff. de teſtibus.*

7 *Correcti, teſtis an ex interuallo admittatur.*

8 *Teſtis prima vice deponens dicens ſe neſcire, & ſecunda affirmatiuè deponit, an pęna legis Cornelię puniatur.*

9 *Differentia inter uerbum ignoro, & uerbū neſcio.*

10 *Teſtes communiter ſunt idiotæ perſonę, nec ſciunt uocabulis dare propriam interpretationem.*

. CAPITVLVM octauum de teſte qui variat in eadem inſtantia: quia dicit vna vice neſcio alia ſcio.

1 RECENSEBAM Item † bonū eſſe teſtimonium teſtis deponentis per verbum ſcio, quanuis ſuper eodem interrogatus dixerit ſe neſcire, probatur hæc ſententia per not. Iaco. de Are. C. de iura. calum. l. 2. §. quod obſeruari. & per text. & gloſſ. in l. qui bona. §. ſi quis ſtipulaturus. ff. de dam. infec. vbi etiam ego hoc affirmabam. Ludouicus. Tu Balde idem ſequebaris. 10. colum. quid ſit inueſtitura, ca. 1. §. 1. per illum text. in verſi. non remiſiſci. & eadem col. de notis feu. c. 0. 1. §. notandum. Item etiam notabat Ange. ff. de furtis. l. quidam. de tabularum. per illū text. in fin. quem dicebat ad hoc notabilem. Sequebatur etiam ſententiam tuam Bart. Io. de Imo. & Ang. in d. §. ſi quis ſtipulaturus. ff de dam. infect. Barto. Probè, ſed & alia iura hoc ipſum concludunt, vt eſt expreſſum in ca. 1. § 1: ſi de inueſti. inter do. & vaſal. lis oriatur. ff. ad Carbo. l. 3. §. duæ cauſæ. verſi. finge. & in l. 2. circa prin. ff. quis or. in bo. poſ. ſer. in verſicul.
2 idem & in contrarium, quoniam fieri † poteſt vt qui ab initio ignorauit poſtea ſcire incipiat. vt ibi dicitur. & notat gloſſ. extra, de teſtibus. ca. cùm cauſam. quæ inter œconomum. Bald. Caue Bart. quoniam aliqua ex prædictis iuribus loquuntur in diuerſis inſtantiis, tu autem in eadem inſtantia loqueris, vnde nihil ad rem facere videntur. præterea dubito vehe-
3 menter: quoniam † teſtis qui ſemel dixit ſe neſcire non eſt vlterius in eadem cauſa admittendus: vt not. gloſſ. in dicto capitu. cùm cauſam inter œconomum. Barto. Parui refert quòd quædam ex illis iuribus loquatur in diuerſis inſtantiis. nam ratio eadem eſt vtroque caſu, porro ſi poteſt reminiſci teſtis poſt ſuam depoſitionem durante eadem inſtantia, ſic & in alia. & pro hoc dicta l. ff. quis or. in bo. poſſ. ſer. in verſicu. idem & in cont.rium non dicas quod teſtis qui dixit ſemel ſe neſcire non ſit vlterius admittendus: quia illud verum niſi teſtis poſtmodum ſcire incipiat, vt melius ſuam informet conſcientiam, vt eſt in caſu noſtro, prout eadem gloſſ. in eodem capitu. cum cauſam inter œconomum. Bald. Satis eſt, ſequere ſermonem tuum. Ludouicus. Expectes quæſo etenim nonnulli ſoliti referre ſunt verbum huius Bald. limitantis ſupra dicta vera eſſe niſi teſtis in primo dicto præciſè diceret ſe vnum ſcire & non plus, vel nil aliud ſcire, tali enim caſu ſi poſtmodum plus diceret teſtis eſſet falſarius. quia † inuicem dicta
4 hæc ſunt incompaſsibilia, nec poteſt teſtis in

ſtis in primo hoc dicto labilem memoriã
allegare, poſtquam illa fuit aſſertiua lo-
cutio, non tamen eſt verum quod tu Bal.
ſic dixeris, errantque qui aliud aſſerunt:
Dicebas duntaxat in illa l. cum mulier eſ
ſe differentiam inter verbum tantũ ſcio,
& verbum tantum eſt uerum: quia in prĩ
mò dicto teſtis negat vlteriorem cognitio
nem in ſecundo terminorum aliter præce
dẽtium eſſentiam, nec aliud ſubdebas. dic
itaque Bartol. præceptor noſter: quid
tibi de his uidetur. Bartol. Rect. remi-
niſci, & quod bonum fuiſſet dictum il-
lud Bald. ſi ita dixiſſet, miror tamen ve-
hementer cur ad ipſum illi ipſi doc. meã
non al'egent ſententiam qui prius idem
expreſſe affirmant ff. ad legem Cornel.
de falſ. l. eos, in verſiculo vltimo. verò, ſi
bene notentur uerba mea, nec dicas quòd
ibi loquar in teſte qui prius aſſeuerat ſe
ſe tantum ſcire & non plus extra iudiciũ.
quoniam ſi idem volui in caſu illo, fortius
idem in iſto, ubi euidens eſſe uidetur ea-
dem ratio. Ludo. Rurſus me audias
quæſo, etenim memini deciſionis cuiuſ-
dam Dominorum de Rota qui aperte
decidere videntur contra ſupradictam
deciſionem 22. dicitur enim in deciſio-
ne illa quòd ſi teſtis iuratus & examina-
tus ſuper certo articulo depoſuit vna vi-
cem ſe nihil ſcire de contentis in articu-
lo, & rediens poſt triduum deponit con-
trarium, eius teſtimonio ultimo non cre-
ditur, tum propter longum interuallum,
tum quia præſumitur ſubornatus, & infor
matus, tum quia varius in ſua depoſitio-
ne deponendo vnum prius, & poſtea con
trarium ſecundum Innocen. Ber. & Ho-
ſti. in capitulo primo de teſtibus cogend.
5 ſecus † verò ſi rediret ſtatim ad corrigen
dum dictum ſuum. vt de teſtib. cogend.
cum tua. & c. veniens, & per Ber. in capit.
cum cauſam. & in cap. cum clamor. eo. tit.
& hæc ſunt verba formalia deciſionis prę
dictæ. dic ergo Barto. quid vel s. Bar. Cre-
do cum reuerentia deciſorum deciſionẽ
illam male loqui, nam habet cõtra ſe mul
tos text. ſupra allega. ſ. l. qui bona. §. ſi quis
ſtipulaturus. ff. de dam. infect. & dictam. l.
quidam de tabularum. in fi. & dict. §. duæ
cauſę. & l. 2. in fi. ff. quis or. in bo. po. ſer. &
auctoritates præallegatorum patrum iu-
ris ciuilis: qui text. & Docto. expreſſè uo-
lunt quòd teſtis qui una vice in iudicio di
xit ſe neſcire, poſsit iterum dicere ſe ſci-
re, & ſtari debere eius dicto tanquam me
lius fuerit ſecunda vice recordatus. nec
quicquam repugnant allegata in prædi-
cta deciſione, quia ſi bene inſpiciamus nõ
loquitur quando teſtes dixit prima vice
ſe neſcire, vt eſt caſus noſtrę dubitationis.
6 ſed † quando teſtis prima uice affirma
tiuè deponit, quo caſu ceſſat ratio reme-
morationis, poſſet tamen pro ſaluanda di
cta deciſione ſic conſiderari quòd inter-
dum teſtis qui dixit ſe prima uice nihil
ſcire producitur iterum in eodem iudicio
ſuper eodem ab eadem parte, quæ prius
eum produxerat, vel ab eius aduerſario:
& hoc caſu ſi dicit ſe ſcire, ei non credi-
tur, quia hic teſtis per hanc uiam non po-
teſt iterum produci. & præſumitur ſu-
bornatus vt eſt caſus. ff. de teſtib. l. produ
ci ſecundum unam lect. & dictum eſt ſu
pra 2. ca. in fin Interdum reuertitur teſtis
qui prius dixit ſe neſcire proprio motu
ad corrigendum eius dictum, fortaſſe di-
cens ſe rememoratum vult affirmatiuè
deponere, & hoc caſu erit idem, ſi illud
fecit ex interuallo propter ſubornationis
timorem ut habetur in præalleg. ca. præ-
7 terea. de teſti. cogend. & quia † ex interual
lo correctio non admittitur per hanc viã
vt habetur ibidem, & his duobus caſibus
locum habeat prædicta deciſio, quod ſa-
tis indicant verba ſua dum dicunt teſtes
rediens poſt triduum &c. Interdum te-
ſtis qui depoſuit prima uice ſe neſcire nõ
producitur ab aliqua ex parte neque re-
uertitur, ita ex interuallo proprio motu
ſed uocatur a iudice ex eius officio ad e-
ius informationem: quia forſitan iudex
perſenſit teſtem eſſe rememoratum, vel
ad declinationem aliquam, vel additionẽ
quod facere poteſt iudex: ut extra de te-
ſtib. cap. cum clamor. & ibi notat. & hoc
caſu locum habent, quæ ſupra diximus:
quòd ſatis ſuadet bona ratio: quia ceſſat
ſuſpicio in tali iudicis facto. vt nota gloſſ.
in auct. de teſti. §. quia verò. in gl. magna
ad

ad medium. Idem tamen eſſet, ſi ab ipſa parte produceretur ſuper alio, & inciden ter per iudicem eſſet interrogatus de his ſuper qu bus prius dixerat ſe neſcire, ſan aliquid nouiter ad teſtis memoriam peruenerit ſicque hodie aliquid ſcire reſpon derit. eadem enim ratione ceſſat ſubornationis timor. hoc caſu cum nec pars te ſtem ad hoc produxerit, nec teſtis ipſe ſponte prorupit. idem enim eſſet ſi incon tinenti poſtquam dixit neſcire, antequã cum partibus loqui potuiſſet ſe ſcire affirmaſſet, dum tamẽ ex primat ſe illud dicere animo corrigendi vel cauſam nouæ ſcientiæ, allegat alias ſi ſimpliciter variaret eius dicto non ſtarem. argument. eius quod ipſe notabam. ff. de fal. l. eos in tertio contrario & quod diximus nunc ſupra, verſicu. eod. iuxta prin. & hæc diſtinctio rectè congruit his quæ diximus. 5.6. 7. ca ſi benè inſpiciatur. Ludouicus. Reuertere iam Bartole vnde digreſſus es.

8 Bart. Eſt tractandum an teſtis † puniatur. l. Corn. iſto caſu, vbi prima vice dixit ſe neſcire, ſecundò autem depoſuit affirmatiuè, & dicendum eſt quòd nõ, queadmodum qui prima vice dixit credo, alias dubio, vel ſic mihi videtur, vt eſt probatum. optimum enim eſt argumentum hoc ſi rectè inſpiciatur. niſi fortaſsè teſtis cum teſtimonio neſciente addiſceret verba affirmatiua ſcio tantum, vel non plus, vel ſimilia, tunc enim puniretur, vt varius per ſupradicta. Item tractandum quid ſi teſtis deponat prima vice per verbum ignoro. & quidem hoc caſu etiam dicendum eſt idem, per omnia, quod diximus in teſtimonio neſciente, licet enim

9 quo ad quid ſit † aliqualis differentia inter verbum ignoro & verbum neſcio, vt nota. gloſſ. ff. de teſtament. l. de ſtatu. & ff. de iur. & fac. igno. in rubrica. tamen hoc caſu nullam puto differentiam fiendam.

10 † quoniam cõmuniter teſtes idiotæ perſonæ ſunt, nec ſciunt vocabulis dare propriam interpretationem, vt argumentum ad hoc ff. de teſtament. tu. l. quod ſi nepotes. in glo. iamque habetis hanc exceptionem.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtis primo deponentis per verbum non recordor, & ſecundum per verbum ſcio, vel recordor, ſecundo dicto ſtandum.*

2 *Teſtimonium non recordationis, teſtimonio ſcientiæ æquipollet.*

3 *Factum valde proximum quod ex perſona teſtis ſubito abolitum ſit, non eſt credendum.*

4 *Teſtis ex taciturnitate an ſit falſarius, & aliqua pœna puniatur. et n. 5. 13. et 16*

5 *Teſtis falſus pœna talionis punitur.*

6 *Teſtis nollens teſtificari, tenetur parti ad intereſſe, & num. 8.*

7 *Teſtificandi munus eſt publicum, an neceſſarium.*

9 *Medicus qui ſe doloſe abſentat, vt non teſtificetur an cicatrix ſit remanſura, ciuitati ad intereſſe tenetur.*

10 *Falſitas eſt delictum publicum.*

11 *Actio in factum ciuilis ad intereſſe ex quolibet delicto publico oritur.*

12 *Teſtis nõ poteſt de falſo puniri, ante quàm examinetur, & teſtimonium dicat.*

14 *Teſtis cogi non poteſt iterum teſtificari, niſi in defectum probationum.*

15 *Iudex an debeat ſtare conſenſui primo dicto teſtis.*

Iudex quibus caſibus poteſt teſtem repetere.

17 *Iuramentum an ſit de forma ſubſtantiali teſtium, & an poſſit per partes remitti.*

18 *Teſtis in iudicio ſine iuramento falſum dicens, lege Cornelia puniri debet.*

19 *Intellectus ad l. iuſiurandi. in fin. C. de teſtibus.*

20 *Intellectus ad c. 1. §. 1. quid ſit inueſtit. & c. 1. §. notandum. in princ. de not. feud.*

CAPITVLVM nonum, de teſte variãte in eadem inſtantia vna vice per verbũ non recordor, ſecunda per verbum recordor.

1 SEQVENS erat exceptio teſtis deponentis prima vice p † verbũ nõ recordor, & ſecũda vice per verbum ſcio, vel recordor, hoc enim caſu dixi ſtandũ eſſe ſecũdo ꝓbatur

batur per tex.c.1.§.i.quid ſit inueſtitura. & ff.de fur.l.quidam de tabularium,in fi. facit etiam pro hoc tex.in præalleg l. qui bona.§. ſi quis ſtipulaturus, & quòd ego ibi notabam. Ludouicus. Ang.& Io. de Imo.ibidem ſequuntur opin. tuam in
2 ſumma † teſtimonium hoc non recordationis æquipollet teſtimonium ſcientię ſecundum meam ſententiam in d. §. ſi qs ſtipulaturus,ſicque communiter inquiūt omnes hoc:quæ ergo dicimus in teſtimonio illo,etiam hoc loco repetatis. Eſt autem aduertendum,quoniam quamuis dixerim teſtem proximis.5.c.prępoſitis nō puniri,vbi ſcilicet ſi prima vice dixit ſe vno modo credere, vel vnum ſibi videri, vel ſe dubitare, vel neſcire. aut ignorare, vel non recordari , vt ex pręmiſsis. apparet tamen etiam in his caſibus non inarguetè dicere poſſumus vltra ſupradicta,quandoque teſtem eſſe puniendum. finge enim teſtem ipſum ſolemniter eſſe profeſſum ſe prima vice per odium,gratiā,vel amorem, vel ſimilem improbatā cauſam altero ex modis ſupradictis depoſuiſſe,finge etiam factum ſuper quo-depoſuit non eſſe antiquum, ſed valde,
3 proximum adeo quòd † credendum nō ſit ex memoria teſtis tam ſubito eſſe abolitum iuxta l.peregrè. ff.de acquirē. poſ. & C.de ve.iur.enucl.l.2.§.ſi quis autem. Item finge factum non eſſe aliquo modo implicitum,ſed potius explicitū,adeò quòd eodem modo breuiter credendum non ſit ex hominis memoria deleri iuxta l. emptor. §. Lucius. ff. de pac.& no.per Inno.extra de accuſ.c qualiter,& quando.hoc tamen adiuncto quod per ipſius teſtis confeſsionem,vel alios teſtes probetur eum fuiſſe pręſentem, nec potuiſſet actum fieri quin ipſe viderit, vel audiuerit,nonne his & ſimilibus caſib. erit puniendus , proculdubio ſic , quoniam quamuis teſtis hominibus caſibus prima vice nil depoſuerit plenum neque perfectum vt iam eſt probatum.tamen negari non poteſt eum fuiſſe veritatis occultatorem ſciuiſſeque factum,neque voluiſſe teſtificari,† & ex tali taciturnitate eum
4 haberi pro falſario & l. Cor. puniri , vt probatur per text. ad hoc nota. C. de epiſ.& cle.l. presbyteri,& auth.ibi poſita, vbi etiam hoc dicebam , facit etiam pro hoc bene tex.in l.ea quę commendandi. ff.de contrahen.emp.& C.ſi cōtra ius vel vtili.pub.l.præſcriptione. C.de teſt.l.iubemus. in fi.ff.ad l.Cor.de fal. l. Paulus reſpondit,& extra de cri.fal.c.1. Ludouicus. Tu Bal.idem notabas. C. de teſti. l.nullum. & in d.l. presbyteri. Barto.
5 Plus † vobis dico quòd talis teſtis punitur etiam talionis pœna ſit forte tacet deſenſionem alterius capitaliter accuſati. quoniam falſarius eſt in tacendo vt nūc dixi, & falſus teſtis talionis pœna punitur,vt eſt caſus egregius ff. ad l. Cor. de fal.l.1.in prin.& in ver. præterea, & notat gloſſ.elegans 2.q.3.c.in ſumma. Item
6 punietur quoque alia pœna. † nam tenetur parti ad intereſſe quoniam teſtis qui non vult teſtificari ad intereſſe obligatur parti,vt pulchrè notat.Specu.in tit. de teſte.§.ſequitur. verſic. vltimo per l. quidam.in fin.& l.tutor.ff.de admi.tu.&
7 C.de excu.tu.l.quoniam. † nam teſtificandi munus eſt publicum ac neceſſariū, vt ff. queadmodum teſt.aperi.l.eum. & in l. ſi quis.in prin.eo.ti.& de cri.fal.c. 1.
8 ſecundum eum. Ludo.† Hoc idē quòd teſtis qui non vult teſtificari teneatur ad intereſſe parti ſequebaris etiam tu Bal. in præallega.l.presbyteri,& in l. argentarius.§.fi. ff.de eden.per illum text.ver. idem dicitur in notariū qui inſtrumentū, parti non edidit dicebas etiam idem C. de teſti.l.nullum.Idem etiam Ang.ſentiebat in præalleg.l.argentarius.§. fi. vbi
9 dixit † quòd medicus qui ſe dolosè abſentat vt non teſtificetur an ſit cicatrix remanſura,tenetur ciuitati ad intereſſe, ſi forſitan non fuit facta condemnatio propter medici defectum. Bar. Optimè dixerunt ego quoque dico quòd veritatem tacēs falſum incurrit vt dictū eſt.
10 Item falſitas † eſt delictum publicum vt eſt expreſſum ff.de publi.iudi. l. 1. Item
11 † ex quolibet delicto publico oritur actio in factum ciuilis ad intereſſe, vt ſentit gloſſ. ff.pro ſocio.l.neque quicquam, & probatur ff.de fa l.liqui nomine, vbi & ego

ego notabam. Et pro hoc intellectu di-
ligenter conſiderandum eſt, quoniam
illud nolle teſtificari duobus modis po-
teſt euenire. Interdum enim produ-
citur teſtis coram iudice & interroga-
tus reſponder ſe credere, vel ſibi videri
vnum cum ſciat pro certo aliud, vel di-
cit ſe dubitare, vel neſcire, vel non recor-
dari vbi rectę ſcit, & his caſibus locũ ha-
bent, quæ dicta ſunt, nam ad intereſſe te-
netur, & alij pœnis ſupradictis. Interdũ
non eſt productus coram iudice, ſed ſe-
abſentauit vt teſtimonium non diceret,
& hoc licet teneatur ad intereſſe, & pu-
niatur crimine ſtellionatus, tamen nõ pu
12 nitur de falſo, quoniam † antequam te-
ſtis examinetur, & teſtimonium dicat, nõ
poteſt de falſo puniri, vt not. gloſſ. ele-
13 gans. 2. q. 5. notificamus. † Suntque hic
notanda duo, vnum eſt quòd prędicta lo
cum habent in teſte veritatis celatore in
celante teſtimonium alia aſſumitur uia.
nam occultans eum vni vel duabus per-
ſonis non incidit in l. Cor. Occultans vt
nemini appareat punitur de falſo. caſus
eſt pro hoc quem dicebam non eſſe ali-
bi in l. 3. §. ſi quis dolo. verſic. & poſſes.
ff. de tabu. exhib. & idem not. in l. Paulus
reſpõdit. & in l. falſus. de fal. Alterum eſt
quòd teſtis quia alias ſuper eo tulit teſti-
monium excuſandus eſt, ſi non vult ite-
rum teſtificari propter euitandas contra
14 rietas, & maliuolentias, † nec poteſt tunc
geſtis cogi ad teſtificandum niſi in defe-
ctum probationum vt eſt caſus extra de
teſti. cogen. capit. præterea. in prin. Nico.
de Sicilia. notat illum tex. ad hanc ſenten
tiam. probatur idem ex multis iuribus,
vt ff. de teſti. l. produci. ſecundum vlti.
lec & gloſſ. C. de teſti. l. fin. §. fi. & l. ſi quis
teſtibus. eod. tit. in prima glo. & per glo.
extra. de teſti. c. cum cauſam quæ inter
15 Archidiaconum. Item probatur † q̃a iu
dex debet ſtare contentus primo dicto,
vt not. glo. extra. de præſump. c. literas.
nec debet teſtem repetere eo nolente niſi
forte dictum teſtis obſcurum vel aliud
perſenſerit iudex de nouo perueniſſe ad
teſtis noticiam, ex meliori fortè recorda-
tione, quibus caſibus poteſt teſtem repe-
tere ex eius officio vt eis dictum decla-
rat vel addat eius dicto, vt extra de teſti.
c. cum clamor. & diximus ſupra nunc. 4.
cap. & 8. prope fin. Ludouicus. Bart.
16 Bal. iſte ſubdebat † prædicta locum ha-
bere in teſte iurato, alias ſi non eſſet iu-
ratum non puniretur de falſo quamuis
veritatem taceat. caſus eſt no. pro hoc ſe-
cundũ eum. 10 col. ſi de inueſti. inter do.
& vaſaliis oriatur. Bald. Tu nec ſic di-
cebat Bal. Bal. Sic inquam ſi recte ſum
memor quid tibi videtur. Barr. Cre-
do equidem non verum. nam licet dictũ
teſtis careat iuramento, tamen non pro-
17 pterea debita forma dicitur carere. † nec
dicitur iuramentum de ſubſtantiali for-
ma teſtimonij quod apparet, quia poteſt
per partes teſti. remitti, vt extra de teſti.
c. tuis, & no. gloſſ. C. de teſti. l. iur iuran-
di & ff. de feriis. l. 1. quòd iuramentum,
per partes remitti non poſſet ſi eſſet de
forma ſubſtantiali vt ff. de poſtulans l.
quos prohibet. C. de iura. calum. l. 2. §.
ſed quia veremur. ff. de pac. l. ſi vnus. §. il
18 lud nullla. cum concor. † exinde eſt ꝙ
ſi teſtis in iudicio ſine iuramento falſum
dicit. l. Cornelia. puniri debet, vt elegan-
ter concludebat Rizar. Malum, in quadã
ſua diſputatione, quam ego ipſe referens
approbabam. ff. ad l. Cor. de fal. l. ſi quis
legatum in prin. Firmauit quoque idem
Io. An. in regula, non eſt ſine culpa, de re
iur. lib. 6. in mercurialibus per plures ra-
tiones ſatis ſubtiles. Ludouicus. Ni-
co. de Sicilia & Io. & Imo. & omnes mo-
derni idem hodie tenent, extra de teſti.
c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum
quamuis tu Bal. aliud ſenſerit. C. de teſt.
l. iuris iurandi. in fi. tex. quem allegas in
c. 1 §. 1. ſi. de inueſti. interpo. & vaſallum
lis oriatur. Bar. Reſpondeo clariſſi-
19 me † quod tex. ille loquitur. in eo qui ve-
ritatem tacebat dum interrogabatur a
iudice, non in forma iudicij, quod appa-
ret, quia ſi ibi fuiſſet prima depoſitio ſo-
lemnis in forma indicij, non cogeretur
teſtis iterum iurare, & iterum deponere.
vt nunc dicebamus. neque ibi apparet
nullo modo quòd primum dictum fuit
obſcurum, vel quòd teſtis fuit melius re-

me-

memoratus, ſi benè inſpicatur, ſicque ibi ideo non punitur teſtis de falſo; quia non ſolum iuramentũ, ſed omnis iudiciaria forma defuit illi primo dicto, ideoq; tex. ille ad propoſitum non facit. Præterea de taciturnitate, vel alias de falſitate primi dicti ibi nullatenùs apparet, neque de teſtis variatione, & miror quòd tu Bald. dixeris oppoſitum, nam tex. ille hoc non aperit, & potius contrarium eſt præſumendum. argu. ff. de legat 2. l. cum pater. §. rogo. & extrà, de ſerutin. capit. 1. Item quia hoc eſt clarum quod ſecunda depoſitio, de qua ille text. loquitur, non eſt cõtraria primæ, ſed venit ad eius corroborationem, teſtis enim ibi extra iudicium dicebat ſe neſcire, vel non interfuiſſe. vnde quia tali dicto non creditur: quia extra iudicium emanat: vult Imperator ibi quòd idem iuratus deponat in iudicio, vt ei credatur, quòd verum dicat, quòd neſciat vel non interfuit. Quid autem eſſet ſi contrarium deponeret? text. ille non aperit, ſic quòd non loquitur in ter-
20 minis noſtris † & hac via etiam reſpondebo ad tex. in cap. 1. § 1. quid ſit inueſti. & de notis feud. c. 1. §. notandum, in prin. vbi eſt text. conſimilis, quamuis tu Bald. non alleges, & ſi dicas, quod in dicto §. notandum text. dicit quòd cogitur teſtis iurare & veritatem deponere, reſpondeo quòd intelligitur de ea veritate, quam prius extra iudiciũ inualidè dixerat, nec enim ibi conſtat quòd dixerit falſitatem. Item poteſt aliis modis ad illum text. reſponderi, vt plenius diſcutiemus infra in fra in alio tractatu de teſte variante & extra, 11 capit.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis primæ depoſitioni factę per iocum vel iracundiam, an ſecundæ contrarianti mente temperata factæ ſtandum ſit.*
2 *Dicta ioco, non valent, neque obligant.*
3 *Factum calore iracundiæ pro infecto haberi debet.*
4 *Quaſi contrahitur in iudiciis.*
5 *Contractus ioco factus neminem obligat.*
6 *Iuramentum per teſtẽ in primo dicto interpoſitum, an impediat teſtem altera vice veritatem dicere.*
7 *Iuramentum calore iracundiæ præſtitum, an valeat.*
8 *Iuramentum quod ſine interitu ſalutis æternæ ſeruari poteſt, ſeruandum eſt.*
9 *Iuramentum nouæ obligationis introductorium, ſolum iuramentum ligat.*
10 *Teſtis qui calore iracundiæ ſuo iuramento vnum dixit, quòd poſtea temperatamẽte aliud depoſuit, an de falſo puniatur.*
11 *Temerarius iurans qualiter ſit puniendus.*
12 *Animus & cor, non verba, vel facta in delictis ſpectatur.*
13 *Verba ex factis hominum penſantur.*
14 *Lubricus linguæ facile ad pęnam non trahitur.*
15 *Delictum per iocum, & delictum per iracundiam à pari procedunt.*
16 *Iudicium idem eſt ac diſciplina in contrariantibus.*

CAPITVLVM decimũ de teſte, qui variat in eadem inſtantia vna vice per iocum alia mente temperata.

IOco ſequenti dicemus, quod
1 vbi † prima depoſitio facta fuit per iocum vel iracundiã, ſtandum eſt ſecundæ contrarianti factę mente temperata. probatur
2 ſententia hæc ar. optimo † nam dicta ioco non valent, neque obligant. l. 3. in fi. ff.
3 de ac. & obli. † quòd calore iracundiæ factum eſt pro infecto debet haberi. ff. de regu. iur. lege quod calore. & ff. de diuort. l. diuortium. & no. extra de diuor. c. ex lite-
4 ris. Item in † iudiciis quaſi contrahitur. vt
5 ff. de pęn. l. 3. §. idem ſcribit. † Contractus autem ioco factus neminem obligat: vt d. l. 3. in fi. nec etiam calore iracundię vt pię. dictis iuribus. Item pro hoc quia iuramẽtum in prima depoſitione hoc caſu emanatum non diſcrepat à temerario iura-
6 mento † vnde non prohibet eundem teſtem altera vice dicere veritatem quamuis periurium detegat in primo dicto: vt eſt caſus. extra, de teſt. c. intimauit. & ibi no. per gloſſ. eod. tit. c. conſtitutus. & de iureiur. c. ſicut. vbi inquit Io. An. iuramentum

7 tum † calore iracundiæ præſtitũ non va-
lere: quoniam tres comites debet habere
veritatem, ſcilicet, iuſtitiam, ac iudicium,
ſeu deſcriptionem. vt 22.qõ. 1.cap.& iu-
rabunt. & not.C.de nupt.auct. quod eis,
quanquam nonnulli Canoniſtę deuiaue-
rint ab huiuſmodi, dicto dicentes ſeruan
dum eſſe iuramentum tale, ſi fieri poteſt
8 ſine interitu ſalutis æternæ † quia negari
non poteſt iurantem in culpa fuiſſe, vt ex
trà, de iureiurand.cap.& ſi Chriſtus. Lu-
douicus. Sic contra Ioan. An.ſentire ui
detur do. Anto. de But. in illo cap. ſic di-
cens hanc eſſe communem Canoniſtarũ
opinionem. Bartol. De his tamen non
9 curo, † quoniam illud in iuramento no-
uæ obligationis introductorio, quod ſo-
lum iurantem ligare habet nos in iura-
mento veritatis, quod litis deciſiuum di-
citur eſſe, & non ſolum iurantem, ſed ter-
tium affecit in eius præiudicio, ideoque
ſtandum illi nõ videtur vllatenus noſtro
caſu, ſequendoque in hoc propoſito indu
bitanter noſtra ratio illa defectus iudicij
ac deſcriptionis, vt not. in præallegat. au-
cten. quod eis. & c.& iurabunt, cum ſimi-
libus. Sed dubitandum eſt an hoc caſu te
10 ſtis † puniatur de falſo? quem articulum
ab aliis tactum neſcio. & quidem ſi in
ſpicimus præalleg. Io. An. not. in ca. ſicut.
de iureiuran. non punietur tanquam non
fuerit teſtis obligatus ex primo iuramen-
to, quòd deficiente deſcriptione emanuit,
ſi verò contrariam conſideremus Cano-
niſtarum opinionem quam tu Ludouice
dicis do. Anton. attentari eſſe magis com
munem, oppoſitum firmandum eſſet, &
ipſius iraſcentis hac ira inſtantiæ iurantis
culpa in eum retorquenda arbitror, ta-
men mediam quandam atque æquiorem
viam eligendam, vt ſcilicet, non omnino
abſoluatur, nec etiam omnino atrociter
puniatur. ergo non vt falſarius verus, ſed
mitius, tanquam falſum dicens per iracũ-
diam vel iocum. aut in ſimili dicitur de
11 † temerario iurante, cui non imponitur
pœna omnino pro periurio, ſed pro te-
meritate & leuitate, vt d. capit. intima-
uit. & hicto c conſtitutis. de teſti. Itẽ pro-
batur hoc apertè quòd hæc mitior pœna
12 imponenda eſt: Præterea: quia † in deli-
ctis animus & cor non verba vel facta ſpe
ctantur: vt ff. ad l. Corn. de ſic. l. diuus. &
l. is qui cum telo. eod. tit. extra, de ſenten.
excomm. c. cum voluntate, in princ. & ibi
13 not. † & ex factis hominum verba pen-
ſantur ita dicit rex. C. ſi quis Imper. a ma
ledi. l. 1. in fin. facit. 11. q. 3. c. illa propoſi-
torum. 15. qõ. 1. ca. inebriauerunt. Item
14 quia † lubricus linguæ ad pęnam non fa
cile trahitur ff. ad l. Iul. maieſt. l. famoſi. §.
hoc tamen capite. Nec dixeritis quòd dĩ
cta iura loquantur ſolum in delinquente
per iracũdiam, non autem in delinquẽte
per iocum, quoniam quamuis hoc ſit ve-
15 rum tamen à pari † procedunt hi caſus
delictum per iracundiam & delictum. ſ.
16 per iocum. † porro in contrariantibus i-
dem eſt iudicium ac diſciplina, vt C. de
prædiis mi. l. emptionis. de reg. iur. l. nil tã
naturale. Item tamen hæc omnia vera
intellige, niſi cõtrarium dixerit ad finem
correctionis, niſi in caſu permiſſo, tunc
nullatenus puniretur, vt diximus ſupra
5. capitul.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis ſecundæ depoſitioni emanatę cum iu-*
ramento ſtandum eſt, quamuis prior de-
poſitio ſine iuramento præcedat.

2 *Teſtes iurare compelluntur, vt timore iura-*
menti vera dicere præſumantur.

3 *Teſtis vbi deponit verum ſine tormentis, ſi po*
ſtea cum tormentis dicit contrarium, ſtan
dum eſt ſecundo dicto.

4 *Teſtis prima vice deponens ſine iuramento,*
ſecunda cum eo, an de falſo puniatur.

5 *Teſtis ſi prima vice deponit vnum, & ſuffi-*
ciẽter cauſam ſui dicti nõ reddit, vel red-
dit, ſed non ſufficienter, & ſecũda vice de
ponit directo contrariũ: & reddit cauſam
ſufficientem, an ſtando ſecundo dicto.

6 *Teſtimonium ſine cauſæ redditione an ua-*
leat ſi teſtis de cauſa non interrogatur. &
numero 9.

7 *Teſtes duo ſi non interrogati de cauſa ſimpli*
citer deponunt vnum, & duo etiam de
cauſa non interrogati deponunt contra-
rium, cauſam legitimam aſſignando, quo-

rum

rum dicto ſtandum ſit.
8 *De quo minus uidetur ineſſe & ineſt, ergo & de quo magis.*
9 *Dictum teſtis ſine cauſa, ualidius eſt, quàm cum cauſa inualida.*
10 *Teſtis periurus a teſtimonio repellitur.*
11 *Teſtis falſus de falſo non notatus, an à teſtimonio ſit repellendus.*
12 *Intellectus c. teſtimonium. de teſtibus.*
13 *Intellectus c. intimauit. de teſtibus.*
14 *Iuramentum temerarium quod dicatur.*
15 *Periurus an repellatur a teſtimonio ſine famis illatione.*
16 *Intellectus c. ſicut nobis in fi. de teſtibus.*
17 *Teſtis ubi prima uice ſine cauſa depoſuit, ſiue de ea fuerit interrogatus, ſiue non an puniatur.*
18 *Contraria duo non poſſunt eſſe uera in eodem ſubiecto.*
19 *Falſitas ut punibilis ſit dolum requirit.*
20 *Teſtis dictum debet de neceſsitate concludere.*
21 *Teſtis ſtudioſe cauſam reddens non concludentem, de falſo punitur.*
22 *Occultator pœna falſi punitur.*
23 *Teſtis an ex contrarietate ueniat puniẽdus.*
24 *Teſtes communiter idiotę ſunt, & in eis non præſumitur dolus niſi probetur niſi forte peritia, uel alia teſtis qualitas aliud ſuadeat.*

CAPITVLVM vndecimum de teſte variante in eadem inſtantia prima vice ſine iuramento, ſecunda cum iuramento.

1 POST Hæc receſſuimus eſſe ſtã dũ † ſecũdæ depoſitioni emanatæ cũ iuramento, quamuis ꝓcedat prior depoſitio ſine iuramẽto, qđ dictũ abaliis non inuenietis. probatur autem hæc ſententia tali ra-
2 tione. Nam ideo † teſtes iurare compelluntur vt timore iuramenti vera dicere præſumantur. vt extra de teſti: c. de teſtibus. C. de teſti. l. iuſiurandi. in prin. 4. q. 3. §. item iuſiurandi. cum ſimilibus.
3 Item probatur per ſimile. Nam † vbi teſtis deponit verum ſine tormentis, ſi poſtea tormentatus dicit contrarium ſtatur ſecundo dicto & illud præſumitur verũ, vt no. ſupra in 3. c. vnde idem dicendum eſt in iuramento, quoniam eſt quæquam ſpiritualis tortura, vt in præalle. iuribus. Et attende quare non curo iſto caſu, ſiue eodem tempore, ſiue diuerſis temporibus, ſiue etiam mentione faciat de primo dicto, ſiue non, quia hęc in tortura non requiruntur. Ludouicus. Hoc ſimile adduxit do. Nico. de Sicilia de tortura ad iuramentum in c. per tuas. extra de proba. quamuis loqueretur in diuerſis terminis, ſcilicet vbi prior depoſitio fuit facta extra iudicium. Bart. Probe, ſed quæramus an hic teſtis puniatur
4 de falſo vbi prima † vice depoſuit ſiue iuramento, ſecunda autem cum eo, & plane artciulus iſte ab aliis etiam directo non tangitur, dicendum tamen eſt teſtem puniri, nam ex his contrariis conuincitur falſarius, quanquam præſumatur verum dixiſſe in dicto iuramento, punitur ergo teſtis in caſu iſto ex primo dicto, vbi creditur falſum dixiſſe, & attende. nam nihil repugnat, quòd iuramentum non interuenit, quia non eſt de forma ſubſtantiali teſtimonij vt nunc dicebam. 19 c. prope finem. denique ſufficit ꝙ teſtis in iudicio valido falſum deponat, etiam ſine iuramento, vt cõuincatur falſarius ſecundum veram ſententiam, vt ibi fuit relatum, ſemper tamen intelligatis hoc verum niſi fortè teſtis ad finem correctionis ſibi contradiceret vt ſæpius dictum eſt.
5 SVBSEQVENTER in præmiſſo ordine dicebamus teſtẽ, qui prima † vice deponit vnum, & cauſam ſui dicti non reddit, vel reddit, ſed non ſufficienter, vel non veram, ſecunda verò vice deponit directo contrarium, & reddit cauſam ſufficientem, & veram credulitatem dignum eſſe ſtandum ſecundo dicto, quam regulam ab alio traditam non credo, & probatur hoc de eo qui in prima depoſitione cauſam non reddit, aut enim fuit de ea interrogatus, & nullã cauſam reddit, aut nullo modo cauſa ab eo exquiſita fuit. priore caſu nulli dubium eſt qđ dictũ eius fuit nullum. C. de teſti. l. ſolam ſecundum vnum intellectum. ff. de proba.

ba.l.cum de indebito.§.ſi.no.extra de te-
6 ſti.c.cum cauſam. Altero caſu eſt † con-
ſiderandum quòd quãquam validum ſit
teſtimonium ſine cauſę redditione ſi te-
ſtis de cauſa non interrogatur, vt ff. de
tranſac.l.cum hi.§ in cauſa, & in auc. de
teſti.§.& licet.& no.in præallegata l. ſo-
lam.& ff.de nou.op.nun.l.1.& ego nota
bam,in libro meo de teſti.cap.1. exceptis
quibuſdam caſibus no.per Inn.in c cum
cauſam quæ inter archiepiſcopum,& ego
ſcripſi in libro meo de teſti.c.teſtis. dixit
aliquem eſſe dominum, tamen ſi duo
7 † teſtes non interrogati de cauſa ſimpli-
citer deponunt unum & duo alij,& etiã
de cauſa non interrogati deponunt con-
trarium legitimam cauſam aſsignando,
certè maior fides dabitur deponentibus
cum cauſa, vt eleganter dicit Iaco. But.
in quadam ſua diſputatione quæ incipit
Quæſtio talis eſt, quidam petiit a Titio,
Ludouicus. Tu Bald.retuliſti illam di-
ſputationem, & eam valde commenda-
bas in l.presbyteri C.de epiſc. & cleric.
Bart. Nec refert quòd illa diſputatio
loquitur quando ſunt plures teſtes, nos
autem loquimur quando eſt vnus, & idẽ
nam ratio eſt eadem utroque caſu, ergo
idem ius ff.ad l. Aquil. l. illud con con-
cor. Item probatur aliud de eo qui in
primo dicto cauſam reddidit,ſed inſuffi-
8 cientem,vel non veram, quoniam † de
quominus uidetur ineſſe & ineſt,ergo &
de quo magis,vt C.de procur.l. militem
& ff.de nego.geſt.l.2.C.de ſacro.ſanc.ec-
cleſ.auct.multo magis, ſed vbi teſtis de-
ponit prima vice ſine cauſa minus vide-
tur poſsibile quòd ſtetur ſecundo dicto
cum cauſa, quàm quando primum di-
ctum fuit cum cauſa inſufficienti, vel nõ
vera,vt nunc demonſtrabo, & tunc ſta-
tur vt dictum eſt ergo &c.Minor proba-
9 tur aſſerte. Nam † depoſitioni ſine
cauſa ſtatur ſi teſtis de ea non interroga-
tur,vt nuper etiam dixi. dicto autem va-
lido cum cauſa inualida non creditur vt
probaui ſupra 5.c.ſicque validius eſt di-
ctum teſti. ſine cauſa, quam cum cauſa
inualida, vt ex præmiſsis apparet. At-
tende quoque,quia hæc omnia vera ſunt

vbi teſtis ſit varius eſt diuerſis tempori-
bus in eadem inſtantia, ſi autem eodem
tempore, tunc neutri dicto eius quic-
quam creditur, quia varius deprende-
retur ac uacillans in quæſtione 9. capit.
para.& c hortamur, & facit quod not.
per gloſ.9.diſtinct.ſi ad ſcripturas. Bal-
dus. Vehementer Bartole admiror
de eo quod aſſeris dic enim mihi nonne
hoc articulo detegitur teſtis periurus fal
10 tem in primo dicto, ſicque nonne † re-
pelli debet a teſtimonio,vt extra de teſt.
capi.teſtimonium.& c.ſicut.in ſi 6 quęſ.
1.quicunque 22.q.5.paruuli.& not ff. de
his,qui not.infa.l.Lucius.in fin. Bartol.
Diligens inquiſitores, dicimus itaque
duas opiniones inter iuris ciuilis & cano
nici interpretes eſſe in quæſtione hac,an-
periurus a teſtimonio repellatur. Qui
11 dam † dicunt non ſufficere teſtem fuiſſe
ſemel periurum ad repellendum eum
altera uice a teſtimonio niſi fuerit per iu
dicem de falſo notatus.& hanc opinionẽ
tenent glo,expreſſe in l.ſi veteris.C.de fi-
de inſtru.Expreſſe etiam ibi confirmat
Dominus Cy.& ego ibidem cum eodem
tranſibam in meo commento. Alij aſſe
runt teſtem falſum etiam de falſo nõ no
tatum indiſtincte a teſtimonio repelli. &
hanc tenet glo.in l.Lucius.in fin.ff.de his
qui no.infa.& videtur eſſe de communi
intentione omnium canoniſtarum in lo-
12 cis præallegatis. & videtur eſſe caſus
pro ea in præalle.c nobis.in fi.& in præ-
alle.c.teſtimonium.vbi dicitur quòd re-
pellitur teſtis periurus etiam ſi non ſit in
famis:quia ſpeciale eſt in periurio, quan-
uis ſecus in aliis criminibus in quibus re
quiritur ſententia infamiam irrogans,vt
ibi habetur. Ludoui. Tu Balde hanc
opinionem ſecundam ſequebaris in præ
allegata.l.ſi veteris,per tex.dict.c. teſtimo
nium.Bar. Si ergo tenes opinionem
primã res noſtra clare procedit,quoniam
nõdum notatus eſt teſtis de periurio per
ſententiam per dicta ſupra. Sin autem
tenes tertiam quam credimus ueriorem
hic attende ſubtiliter,quòd cum tertium
iuramentum verum præſumatur, vt di-
ctum eſt,certè primum dictum quod eſt

directo

directo contrarium temerarium apparet
13 & nullum.† ideo, quia huius dicti periu-
rium non tollit vires ſecundi iuramenti,
vt eſt caſus extra de teſti. c.inimauit. &
ibi not.facit quod habetur eo.tit.c. conſti
tutus.& de iureiuran.cap.ſicut. Tu autem
forte dices hoc ſalſum, quia per hanc viã
nullum periurium repellet à teſtimonio,
quia ſemper dicere poſſumus eum teme
rarium eſſe. Sed ego reſpondeo clarè
14 † quod illud dicitur temerarium iura-
mentum quod temerè & illicitè emanat.
vt ſi quæris factum vel dictum contrariũ
verum & neceſſarium tollat, non autem
id quod ſolum dolum vel malignitatem,
in ſeipſo habet, vt probatur in præallega
tis iuribus.in propoſito itaque vbi teſtis
fuit ſemel periurus in diuerſo dicto vel fa
cto, hoc non recte dicimus iuramentũ te-
merarium quantum ad hoc vt valeat, ſe
cundum: quia ad id non ordinatur nul-
latenus vel nil valebit ſecundum pro-
pter dubium ne teſtis ſalſum aſſerat in ſe
cundo dicto, prout aſſeruit in primo d.
c.teſtimonium & d.c.ſicut.& in regula iu
ris ſemel malus, libro ſexto, vbi autem
periurus fuit ſuper eodem facto, quia
prius periurando aſſeruit directo con-
trarium eius quòd nunc dixi, prout eſt
caſus noſter hic, propriè dicere poſſu-
mus primum iuramentum temerarium,
fuiſſe, quia directo tendit ad tollendum
ſecundum, hoc eſt veritatem contrariã,
meritoque non repellit à ferendo vero
teſtimonio ſuper eodem, vt probatur ex
ratione præallegatorum iurium. Con-
cludimus itaque ꝙ etiam retenta opi-
15 nione illa pro vera † quòd periurus re-
pellatur à teſtimonio etiam ſine illatio-
ne infamiæ per ſententiam tamen. illud
verum ſuper diuerſis factis. Aliud eſt ſu
pra eod. ne veritas in occulto remaneat,
vt apparet ex prædictis, maxime, quia
hoc mihi ſuadeo quòd omnia iura repel
lentia periurum ſolum hoc conſiderant
ne iterum ſalſum dicat, vt dicta regula, ſe
mel malus, quæ præſumptio ceſſat iſto
caſu vbi falſitatem in ſecundo dicto de-
ponere nõ poteſt, ſed veritatem, tamẽ vbi
dictum eſt contrariũ directo adeò quòd
poſita vnius falſitate ſequatur alterius
veritas. vt habetur. ff. de re. du. l. ſi is qui
ducenta. §. verum, quamuis non ſit vbi eſ
ſet aliter in comparabile cum primo non
autem directo contrarium, vt dicam nũc,
16 ſequenti c. † nec dicas quòd contra hoc
faciant text. præallegati. ca. ſicut nobis. in
fi. verſic. neque enim, vbi dicere videtur
quòd teſtimonium periurij non eſt ali-
quatenus permittendum, etiam ſuper eo
dem facto, quia illud quòd teſtimonium
illorum non debet admitti, debet intel-
ligi, ſcilicet ſolum, ſed cum aliis teſtibus
probantibus falſitatem primi dicti ſic. &
ita loquitur text. ille ſi bene inſpiciatur.
Præterea dicere poſſumus quòd dictum.
c. ſicut. in fin. verſi. neque enim, non loq-
tur de ſecunda depoſitione nouiter fien-
da, ſed loquitur de prima depoſitione iã
facta in iudicio cui non debet ſtari, cum
teſtes in ea fuerit periurij, & ſecũdũ hũc
ſenſum nihil faciet. text. ille ad propoſitũ
de illius, vero text. intellectu dicemus in
fra. lib. 2. c. 7. Baldus. Nouum & pul-
chrum tuum iſtud dictum eſt. Bartolus.
Sed & tractandum eſt an hic teſtis iſto ca
ſu puniendus ſit de falſo. & quidem nec
quæſtionem hanc ab alio tactam ſcio. pu
17 to tamen dicendum quòd † vbi teſtis pri
ma vice ſine cauſa depoſuit, ſine de ea
fuerit interrogatus ſiue non indiſtinctè
puniatur: quoniam cum pręſumatur ve
rius dixiſſe in ſecundo dicto, & ideo illi
ſtetur, certum eſt in altero falſum dixiſ-
18 ſe, † quia duo contraria non poſſunt eſſe
vera in eodem ſubiecto ſecundum dia-
lecticos; vt not. ff. de re. du. l. ſi is qui du-
centa § verum. & ff. de condi & demon.
l. Titiæ. cum ſimilibus validum quoque
erat illud primum dictum quamuis ſine
cauſa, vt ſupra relatum eſt. vbi autem te-
ſtis prima vice depoſuit cum cauſa hic eſt
attendendum quia aut cauſa erat inſuffi
ciens ratione falſitatis, aut alia inſufficiẽ-
tia primo caſu, aut falſitas illa ab alienis
dictis cauſam habuerit, vt in teſtimonio
auditus, vel famæ. ex hoc caſu probato ta
li an dicto vel fama teſtis videtur excu-
19 ſandus, quia † falſitas requirit dolum vt
ſit punibilis lege Cornelia. C. ad l. Cor.

de ſal.l.nec exemplum.ff.codē. l. quia ſit
ſalſum.& ibi habetur aut ab aliis dictis nō
habuit originem & tunc proculdubio eſt
puniendus. ff.de teſti.l.qui falſa.ff.de fal.
l.eos.cum ſimilibus. Altero caſu quando
cauſa erat inſufficiens alia inſufficientia,
20 vt quia non concludens rectè. † quoniā
dictum teſtis debet de neceſsitate conclu
dere.l.non hoc. C.vnde cogna.extra de
probatio.cap. in præſentia. Hic attende
21 † quia ſi teſtis ſtudioſè cauſam reddidit
non concludentem punitur de falſo, nedum ex contrarietate, verumetiam. quia
ueritatis occultator eſt in primo dicto.
22 † quia occultator de falſo punitur. vt C.
de epiſc.& cleri.l. presbyteri. & diximus
plenè ſupra 9.cap. Sinautem illud contingeret ex teſtis ſimplicitate, vt ſæpiſsime contingit in ruſticis, qui cauſam concludentem dictis ſuis neſciunt adaptare,
tunc de falſo uon punitur ex hac occultatione quia falſitas dolum requirit vt iā
eſt dictum: & pro hoc quod nota. gloſſ.
ff.de his, qui not.infa.l. Lucius. Ludouicus. Tu Balde hoc vltimum membrum tangebas idem ſentiendo in præallegata l. presbyteri. Bartolus. Ex † con-
23 trarietate tamen puniendus eſſet.quia verum dolum commiſit in eius atteſtatione vt d.l.qui falſa.ff.de teſtib. & l. eos. de
fal.cum ſi.Sinautem eſſemus in caſu dubio an præſumatur ex dolo vel ex ſimplicitate tamen inſufficientem per teſtē adiectam, & tunc quamuis credam potius ex
ſimplicitate præſumendum: quia † com-
24 muniter teſtes idiotæ perſonæ ſunt, nec dolus præſumitur niſi probetur. C.de dolo.
l.dolū.niſi fortè peritia vel alia teſtis qualitas aliud ſuaderet vt extra de priuile.capitu.cum dum eſſemus.ff.de excuſatio.tuto.lege athletas.§.de ruſticis in gloſſ.notabili ibi poſita de ruſtico malicioſo. tamen omnino ex contrarietate arbitror
eum puniendum per prædicta.& iterum
intelligū hæc omnia niſi teſtis in caſu præmiſſo ad finem correctionis ſibi contradicat, quod quando ſit, declaratum eſt ſupra quarto c.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis primæ depoſitio ubi conuincitur aperte falſa, ſecundo dicto contrario ſtandū eſt.*

Intellectus ad c.ſicut nobis.de teſtibus.

2 *Falſarius & periurus ad teſtimonium non eſt vlterius admittendus.*

3 *Incompaſsibilia non ſemper directo contraria.*

4 *Separatorum ſeparata eſt ratio.*

CAPITVLVM 13.de teſte qui varia in eadem inſtantia, cuius primum dictum apertè probat falſum.

1 RVrſum † altero loco repetebamus q vbi probatur apertè primam depoſitionē fuiſſe falſam ſtandum eſt ſecundo dicto contrario.probatur hæc ſententia per regulam generalem ſæpius allegatam: quia duo contraria non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto uera:& quia poſita falſitate vnius directo contrarii ſequitur veritas alterius econtra. Si enim apertè probatur primum dictum eſſe falſum, neceſſario ſequitur ſecundum directo eſſe uerum, & ei ſtandum. teſtem quoque ex primo dicto de falſo eſſe puniendum per iura præallegata. Bald. Mirum eſt quod dicis Bart. aut tu uis quòd conſtet apertè de falſitate primi dicti per ipſius teſtis confeſsionem, & hoc non debet obeſſe parti, vt propter hoc ſtetur magis dicto ſecundo quàm ante hanc confeſsionē ſtari debuerit.vt eſt caſus extra de teſtib. ca.ſicut nobis.& facit.ff ad Sill.l.ſi quis in graui.§.ſi quis minores. vbi tu ipſe notabas. aut uis quòd de hoc conſtet per teſtes probantes dictam falſitatem, & tunc etiam non rectè dici videtur ſtari ſecundo dicto eiuſdem teſtis: quoniam tunc non ſtatur dicto eius reprobati, ſed reprobantium vt ex ſe patet, maximeque hoc locum habet: quia ex primo dicto teſtis conuincitur falſarius & periurus, ex
2 quo ſequitur † quòd ſecundo dicto eius
ſtari non debet, quia ad teſtimonium nō
eſt vlterius admittendus, vt not. ff.de his
qui

quĩ ho.infa.l.Lucius.& facit. C. de tran-
ſac.l.ſi quis maior ſecundum veram ſen-
tentiam.Item,quia non debet admiſce-
re falſitatem in eius dicto, & ſi admiſcit,
ei non creditur in aliquo vt 3.q.9.cap.te-
ſtes.& c hortamur.& c.pura. Bar. Ve-
rum eſt Bald.quod dixi & attende quęſo
pro intelligentia huius interdum con-
ſtat de falſitate primi dicti per ipſius te-
ſtis confeſſionem, & tunc hoc non obeſt
parti, neque locum habet quod prædixi,
vt tu inquis,& rectę interdum illud con
ſtat,aliter,vt puta per teſtes & tunc ratio
tua nõ eſt bona.aut enim tu vis dicta te-
ſtis eſſe inuicem contrariia ob incompaſ-
ſibilitatam, aut ea vis directo eſſe con-
traria adeo quod poſita vnius falſitate
ſequatur alterius veritas.caſu primo res,
hæc apparet apertè, quoniam poſsibile
eſt teſtes reprobatorios primum dictum
teſtis legitimè reprobare. & de ſecun-
do dicto nil affirmare. Et pone exem-
pli vnius gratia. Titius teſtis deponit pri-
ma vice quòd Sempronius tota die pri
ma Martij ſtetit in arce Spoletina, quia
ibi eum vidit.deinde alia vice interroga-
tus dicit ꝙ idem Sempronius ſtetit eadẽ
die in ciuitate Romana, quia eum vidit
ibi, nec diſceſsit, nec diſcedere potuiſſet
quin ipſe teſtis vidiſſet, quia nunquam
per totam diem ab eius latere receſsit,
certè enim hoc caſu quamuis per teſtes
reprobatorios probetur Sempronium di
cta die tota non ſtetiſſe in arce Spoleti-
na,quia non potuiſſet ſtare quin ipſi vi-
diſſent,tamen non ſequitur ex hoc ꝙ per
hos teſtes reprobatorios ſit probatum eũ
ſtetiſſe in ciuitate Romana.hæc quamuis
3 ſint incompaſsibilia,tamen † non directo
contraria.adeo ꝙ dicta falſitate vnius ſe-
quatur veritas alterius, vt patet ad ſen-
ſum.& facit ad hoc quod in ſimili no.gl.
magna poſt medium inſti.de inuti. ſtip.
§. item verborũ, & quod plenius de his,
habetur in dicta l.his qui ducenta.§. u-
trum. Altero enim caſu etiam non eſt
bona valde ratio tua, quid enim repu-
gnat quominus cum teſtibus reproban-
tibus primum dictum directo contrariũ,
etiam teſti reprobato ſtari poſsit in dicto
ſecundo,certè nihil argu. l.ſancimus. C.
de teſta.cum concor. Tu tamen obiicis
de periurio teſtis in primo dicto,& de fal
ſitatis mixtura,ſed duo reſpondeo quòd
vt diximus præcedenti.c.periurium nul-
lum duntaxat repellit a teſtimonio, quia
eſt ob periurium de falſo notatus,ſecun-
dum opinionem aliam quę vult ꝙ periu
rium etiam ſine ſententia repellit à teſti-
monio,verum credimus hoc in diuerſis
factis, vel dictis repugnantibus ob incom
paſsibilitatem, aliud in directo contra-
riis,quorum poſita falſitate ponitur & ve
ritas,& econtra, ne veritas ſtet in occul-
to,vt iam dictum eſt. Item & falſitas
tunc demum admixta viciat, vbi in vno
& eodem dicto,& eodem tempore ema-
nato,teſtis interſerit falſitatem,& ſic lo-
quuntur iura quæ hoc dicunt. Aliud eſt
vbi teſtis ſuper eodem diuerſis tempori-
bus interrogatus,tunc enim ſunt ſepara-
to dicta, ſicut ſeparatis emanuerunt tem
poribus, maritoque falſitas in primo di-
cto expreſſa non inualidat ſecundum di-
ctum omnino ſeparatum . ſeparatorum
4 † quippe ratio ſeparata eſt.l.inter ſtipu-
lantem. §. ſacram. de verbo. obliga. ſed
hæc diſsimilia ſunt ff.de calum.l. ſi. ff.de
mino.l.Papinianus exuli. & tractabimus
de his infra in tertio principali tractatu.
cap.7. Concludendum ergo eſt ꝙ aut
ſecundum dictum contrarium emanat
eodem tempore cum primo,& tunc neu-
tri ſtatur,aut diuerſis temporibus in ea-
dem inſtantia,& tunc attendendum,quia
aut habet ſe vt directo contrarium,& tũc
reprobato primo per teſtes, ſtatur ſecun
do dicto, tã ex atteſtatione primi teſtis,
quàm etiam teſtium reprobantium, aut
non habet ſe vt directo contrarium, ſed
vt diuerſum, quia non poteſt primo di-
cto compati,& tunc non ſtatur ſecundo
dicto,neque ex atteſtatione primi teſtis,
cuius dictum eſt rrpobatum. in primo
eius dicto,neque ex reprobantium atte-
ſtatione,quod ad ſecundum dictum tra-
hi non poteſt, vt apparet ex pręmiſsis,
hoc valde eſt vtile.Quid enim ſi ex mu-
nicipali conſtitutione actus requirat nu-
merum teſtium taxatum pręter ſolitum

in caſu tamen quo hoc fieri poteſt per ſtaturum, de quo dixi plenè. ff. de iuſti. & iure. l. omnes populi. certè etiam reprobatus teſtis in primo dicto directo contrario numerum augebit, quod nouum eſt & ſingulare.

S V M M A R I V M.

1 *Dicto pro quo coniecturæ concurrunt ſtandum eſt.*
2 *Teſtis, quando uni ex eius dictis contrariis ſtatur, an puniatur de falſo.*
3 *Teſtis ſecundo dicto aliquid fidei detrahitur ex primo, redditurq́; ſecundum debilius per primum.*

Capitvlvm 14. de teſte qui in eadē inſtantia deponit contraria, & pro eius dicto altero concurrunt veriſimilia.

Novissime diximus ꝙ vbi
cunque pro altero ex dictis cō
trarijs veriſimilia vel cōiectu
1 ræ cōcurrunt ſtandum† eſt illi
dicto pro quo coniecturę concurrunt. probatur ſententia hæc argum. eorum, quæ de tortura, & iuramento, & cauſæ redditione diximus. nunc ſupra 3. & 11. capi. & 12. probatur. Item optimè argu. c. literæ. extra de præſump. & c. per tuas. de prob. & ff. de fal. l. eos. 2. reſponſo quamuis loquatur in prima depoſitione extra iudicium vt infra alio tractatu demonſtrabimus. Baldus. Inducas quæſo illos tex. Bartol. Idipſum & ego nunc ne quæras etenim loco congruentiori quem paulo poſt aſſumemus reſeruandum ducimus. Bald. Expectabo quantum uoles. Ludouicus. Bartole Dominus Nico. de Sicilia ad idem allegabat prædictum capit. literas. de præſump. quamuis in diuerſis terminis loquatur. Bartol. Probè. Sed reſtat uidendum hic an teſtis iſte ſit puniendus de falſo, ad quod Reſpondeo indubitanter, quòd ſic: quia quamuis ſtetur hoc caſu uni ex dictis contrariis vel repugnantibus propter concurrentes coniectura, tamen in altero conuincitur de neceſſitate falſarius, argu. C. de furt. l. j. ff. de re. du. l. ſi is qui ducenta. §. verum cum ſi niſi fortè ad finem correctionis iſte ſibi contradiceret in caſibus præmiſſis, vt ſupra demonſtratum eſt. His etiam exceptis quæ in ca. de tortura & de cauſæ inſufficientia diſſeruimus vnum quoque generaliſſimum ob mittendum non eſt quòd vbicunque diximus ſtari alteri ex dictis contrariis per totum hunc librum ſemper ei aliqualis mi-
3 nor fides adhibeatur † quoniam ex pri-
mo dicto aliquid fidei detrahitur ſecundo, redditurque ſecundum debilius per primum, vt eleganter not. Innocen. in c. 1. de teſtib. cogend. ſequitur idem ibi Io. An. Ludouicus. Ioan. de Imo. & Nico. de Sicilia ibidem confirmant. Bar. Iamq́; ſatis expeditus eſt omnis tractatus variantium teſtium in eadem inſtantia. Bal. Tuo ſolito diuino intellectu perfeciſti mi præceptor. Bartolus. Nunc aſſumamus, ſecundum tractatum, in quo vis eſt maxima noſtræ diſputationis.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtium uariantium in iudicio & extra iudicium bimembris eſt partitio.*
2 *Teſtis affirmans in iudicio contrariū eius quod prius aſſeuerauit extra iudiciū, an puniendus.*
3 *Teſtium depoſitionis factæ non in forma iudicij, præiudicium non generant.*
4 *Iudici non aduerſario eſt facienda fides.*
5 *Teſtibus, non teſtimonijs iudex ſtare debet.*
6 *Teſtimonium à quocunque non iurato prolatum non ualet.*
7 *Omne quod à teſtibus ſtipulatur uerius eſſe cōprobatur iuramento interueniente.*
8 *Nullum quod eſt, aliquem effectum nō ſortitur.*
9 *Depoſitio teſtis extra iudicium, & in iudicio inualido equiparantur.*
10 *Teſtis deponens in iudicio ualido contrariū eius quod primò depoſuerat in iudicio inualido probat. & non punitur.*
11 *Factum non dicitur quod legitimè non eſt factum.*
12 *Mutationem uel variationem non eſt dare,*

de

de actu nullo ad actum validum.
13 *Teſtis ad teſtificandum ſponte ſe ingerens ſuſpectus eſt, nec eius dicto ſtandum eſt.*
14 *Dicens vnum extra iudicium, poteſt contrarium dicere & probare in iudicio.*
Intellectus ad l. quidam. ff. de proba.
15 *Confeſſio extra iudicium facta abſente parte, & ſine cauſa, nihil præiudicat confitenti.*
16 *Teſtis quamuis extra iudicium vel coram iudice extra figuram iudicij dicat ſe non interfuiſſe, cogi debet in iudicio ad dicendum veritatem, & ſtatur ſuæ depoſitioni, nec punitur.*
Intellectus ad c. 1. §. 1. quæ ſit inueſtitu.
17 *Teſtis dicens falſum in iudicio, non tamen in forma iudicij: an de falſo puniatur.*
Intellectus ad l. athletis. §. fi. ff. de falſ.
18 *Intellectus ad l. eos. ſecundo reſpõ. ff de fal.*
19 *Ban. præclarus doctor, errauit in poſitione caſus.*

INCIPIT SECVNDVS liber.

CAPITVLVM primum de generali diuiſione teſtium varantium.

VARIANTIVM teſtium in iudicio &
extra iudicium bi-
1 membris † eſt partitio. Etenim quandoque teſtis prima vice deponit extra iudicium ſecũda in iudicio. Interdum, econtrario, prima vice in iudicio, ſecũda extra iudicium. de vtraque igitur diſtinctione eſt vidẽdum, pars prima complectitur noſtræ diſputationis exordium ſubtilemq́ue exquirit inueſtigationem, pars altera leuiorem habet tractatum, ab ipſa vero priore initium ſumamus, velimq́ue hoc loco ſi vobis placitum ſenſero pertractandi ordinem conuertamus. Tu enim Balde ſuper quæſtione quam hodie propoſuiſti, tanquam omnium mearum ſententiarum improbabiliorem narrabis omne quod ſenties, poſt Ludouicus & munus ſuum hodiernum ſequendo modernorum ſententiam proferens reſponſum quoq; tui Balde per rerum clariſsimam diſtinctionem noſtris quoque interrogationibus reſpondebis, ſciſcitaberisq; cum dubitabis. Omnib. denique his peractis nos ipſi ſolitum ordinẽ aſſumemus. Bal. Placet mihi ſummè poſtquam tibi præceptor. Ludo. Mihi quoque. Bart. Incipe igitur Balde ſemonem tuum. Bald. Teſtem affir-
2 mantem † in iudicio contrarium eius qđ
prius aſſeuerauerat extra iudicium putaſti. Bart. De falſo eſſe puniendum nullaque fide aut credulitate dignum. Ego ſenſi oppoſitum. aduerſandi fundamenta plurima ſunt quæ me mouerunt ac mouent contra ſententiam tuam. Primum eſt: quia in quæſtione noſtra altera depoſitio facta fuit per teſtem extrà iudicium
3 † ac depoſitiones teſtium factę non in for
ma iudicij præiudicium non generant: vt dicit text. in cap. 1. de except. iuxta princi. & facit. C. de fide inſtrum. auct. apud eloquentiſsimum. & in auten. vt defunc. ſeu fu. à cre. §. illud. & habetur expreſſe. C. de teſti. l. ſolam. ſecũdum vnum intellectum quem Glo. ibi approbat, & tu met Bar. in
4 tuo commento. Item facit pro hoc † quia
iudicij facienda eſt fides, non autem aduerſario. C. de re. alie. l. 1. C. de condit. ob tur. cau. l. 4 ff. de probat. l. quinquaginta. in fin. C. de eden. l. procurator, cum con-
5 cord. & †. quia teſtibus iudex ſtare debet
non teſtimoniis, vt l. 3. §. Item diuus. & in §. ſabino. ff, de teſtib.

Secundum eſt, quia ſi teſtis deponit extra iudicium reperitur depoſuiſſe ſine iu-
6 ramenti ſolemnitate † nec valet teſtimo-
nium à quocunque nõ iurato prolatum, vt C. de teſtibus. l. iuſiurandi. 3. quæſt. 9. hortamur. & no. C. de teſti. l. ſolam etiam ſi teſtis ſit religioſus, vt extrà, de teſtib. ca.
7 nuper & c. tuis. † quia omne quod à te-
ſtibus ſtipulatur verius eſſe conſtat cum id adiectio iurationis affirmat, vt dicit text. 22. qũ. 1. omne, & quod not. Spec. in tit. de teſtib. § ſequitur. verſicu. & nota. Si enim non valet dictum extra iudicium er-
8 go nil operatur, † quoniam id quod nul-

lum non ſortitur aliquem effectum, vt pa
tet in citatione nulla, vt in l. ſi pater. C. ne
de ſtatu defunct. Item in conteſtatione li
t s, vt C. de lit. conteſta. auten. offeratur.
Item in relatione teſtium nulla propter
non conteſtatam litem, vt extrà, de lit.
cont. per tot. Item in ſententia nulla, vt in
l. 2 in fin. de pœnis. & ff. de re iudic. l. 4. §.
condemnatum. ff quod quiſque iure. l. 1.
9 in fin. Tertium eſt, quoniam † depoſi-
tio teſtis extra iudicium & in iudicio in
valido æquiparantur, vt no. gloſſ. ff. de li-
be. cauſa. l. iubemus. & tu Bart. in tuo cō-
mento. in l. cum ſcimus. C. de agri. & cēſ.
lib. 11. in verbo cōfeſsionibus facit. extra
de iudic. cap. at ſi clerici. & tamen conſtat
10 quòd teſtis † deponens in iudicio validò
contrarium eius quod primo depoſuerat
in iudicio inualido probat, & non puni-
tur, vt not. Bernard. in ſua gloſſ. extrà, de
teſtibus. cap. cum cauſa. quæ inter archie
piſcopum. in gloſſ. fi. In fin. & Spec. in titu.
de teſti. §. 1. verſicu. quid ſi idem teſtis. &
verſi. ſeq. Quartum eſt, quoniam vt nūc
dicebam, depoſitio extra iudicij formam
11 non dicitur facta legitimè † vnde non di
citur factum quod legitimè non eſt fa-
ctum. vt ff. de fid. inſtru. l. 3. ff. qui ſatiſda.
cogan. l. quoties. extra, de regul. iur. capit.
qui ex timore. in decre. & c. non præſtat.
& ea. quæ contra ius. eod. tit. lib. 6. Ex quo
ſequūtur duo ad rem propoſitam. vnum
eſt, quòd tertium dictum iudiciale vali-
dum & vtile hoc caſu non debet, viciari
per dictum primum extra iudicium inua
lidum & inutile. C. de donat. l ſcimus. ff.
de vſuris. l. vſuras. & l. placuit. & no. extra
de teſta. ca. Raynutius. & c. Raynaldus &
in reg. iur. vtile per inutile. lib. 6. Alterum
eſt, quòd hic teſtis, de quo quærimus non
12 poteſt dici varius, † quia de actu nullo ad
actum validum nō eſt dare mutationem
vel variationem, ſed potius creationem,
ſicut de non ente ad ens: vt dixit Accur.
not. in ſua gloſſ. fin. qui ſatiſda. cogand. l.
Iul. & notat idem gloſſ. Bernar. in c. cum
noſtris. extrà, de conceſ. præbend. Quin-
13 tum eſt, quia † hic teſtis dum extra iudi
cium deponit, ſe ingerit ad teſtificandum
ſponte antequam ſit ab vllo iudice peti-
tus, vnde facit ſe ſuſpectum, nec ſtari de-
bet eius dicto. vt tu Bartol. no. dixiſti nos
ipſos docēdo. ff. de his qui. vt indig. l. poſt
legatum. §. his verò. & in l. vxori. §. 1. ff.
ad l. Corn. de fal. per illum text. facit. ff. de
procura. l. quæ omnia. ff. de iudic. l. 2. §. le-
gatis. ibi, teſtimonij cauſa vocati. facit o-
ptimè text. C. de epiſc. & cleric. l. presby-
14 teri. Sextum eſt † quia regulam habe-
mus, quòd licet quis dicat vnum extra iu
dicium, tamen non impeditur, quominus
poſsit poſtea dicere & probare contra-
rium in iudicio, vt eſt caſus. ff. de probat.
l. quidam. & C. de probati. l. non nudis &
15 l. non epiſtolis. Septimum: quia † con-
feſsio extra iudicium facta abſente parte,
& ſine cauſa, nihil præiudicat confitenti.
ff. de probat. l. cum de indebito. §. fi. C. de
non nu pecu. l. generaliter. in fin. extra de
fide inſtru. c. ſi cautio ff. de confeſ. l. ſi quis
abſente. ff. de interroga ac. l. fin. cum con
cor. Conſtat enim quòd tu Bart. non pro
ponis in quæſtione noſtra requiri partis
præſentiam neque cauſam in dicto teſtis
16 extra iudicium. Octauum † eſt quo-
niam contra tuam ſententiam habeo ca-
ſum legis expreſſum, cui reſponderi non
poteſt in cap. 1. §. 1. quæ ſit inueſti. collat.
10. in vſibus feud. in verbo non interfuiſ-
ſe. vbi exprimitur quòd quamuis teſtis ex
tra iudicium vel coram iudice extra figu
ram iudicij dicat ſe non interfuiſſe, tamē
in iudicio debet cogi ad dicendum verita
tem, & ſtatur ſuæ depoſitioni nec puni-
tur. & illū text. ſemper putaui ad hoc ſin-
gulariter notandum. Nonum eſt, quia
huic dicto extra iudicium profecto non
debet ſtari etiam contra teſtem deponen
tem, vt eſt caſus in l. athletas. ff. de fal. §.
fin. iuncta gloſſ. Accur. ibi poſita dicitur
17 enim ibi, quòd † teſtis dicens falſum in
iudicio non tamen in forma iudicij, non
punitur de falſo. Decimum & vlti-
mum eſt, quia hanc partem tenet com-
munis omnium docto. ſententia te exce-
pto, etenim ſi auctoritas tua quam ma-
xima ſit & aliorum pręcellentior commu
ni tamen ego opin. & doctorum vt aiunt
Bononienſes correctioni adhærere inten-
de iuxta no. Accur. ff. de regu. iuris. l om-

18 nis diffinitio † nec aliquid facit pro opinione tua tex. per quem te fundaſti in l. eos.ff.de fal.2.reſponſo loquitur enim.l. illa in tribus caſibus, primo quando vna & eadem productione ſolenni teſtis eſt ſibi ipſi contrarius, ſecundo quando eſt contrario ſuo ſigillo, tertio quando diuerſis productionibus ſolenniter factis eſt ſibi contrarius in iudicio, depoſitionibus autem extra iudicialibus, de qui-
19 bus quærimus nihil dicitur ibi,& vt † pace tua dixerim, miratus ſemper fui quòd tu tam præclarus doc.uehementer erraueris maxime in caſus poſitione illius.l. & his motus rationibus pro hac opinione contraria ad tuam ſæpius ſcripſi in literis meis, ſic etiam in facto reſpondi vt notum eſt ex meis conſiliis &c. Bart. Perpulchrè, quidem copioſe ac eleganter mi Bal.argumentatus es ſicut in cæteris per te fieri iſolitum eſt. Ludouicus Vis plura loqui? Baldus. Satis eſt tu quoque Ludouice hodiernum exerceas dic quid alii ſcriptores ſenſere a ſummo vſque ad infimum omnes recenſeas.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis depoſitio extra iudicialis an ob eſſe poſſit.*
Mendacium ſimplex an a teſtimonio repellat. & nu.2.cum ſeq.
2 *Falſitas per mendacium concluditur.*
3 *Eligenda eſt in dubio opinio per quam mitior fiat interpretatio.*
4 *Metu torturæ præſumitur quis ueritatem dixiſſe.*
5 *Intellectus c.inquiſitionis. de accuſationibus.*
6 *Suſpectus de teſtium variatione faciat primos tes confiteri coram teſtibus extra iudicium cum iuramento.*
7 *Concurrentibus duobus dictis cõtrariis ab eodem, vno cum iuramento, alind ſine ſtatur dicto non iurato, quando coniecturæ ſunt magis pro eo, quam pro dicto iurato.*
8 *Dictum extra iudicium fidem non facit.*

CAPITVLVM ſecundum in quo recenſetur opiniones omnium doctorum in queſtione præmiſſa.

ANTIQVI gloſatores pontificii iuris Ioã.ac Vincentius primam depoſitionem extra iudi-
1 cialẽ † nihil obeſſe ſenſere, ſed ſoli ſecũdæ ſtandũ eſſe Bernar.idem refe rens Ioan.in ſua gloſſ.in capi.cũ cauſam quæ inter archiepiſcopum.de teſti. quanuis per verbum forſitan loquatur Guil. de Caſtro duranti idem in ſpecul.de teſte.§.primo.verſicu.quid ſi idem teſtis.& verſic.ſe referens Vincen. ſi quãquam & hic per verbum forſitan loquatur motus per quartam rationem ſupra relatam per Bald.quamuis non ſic copioſe expreſſerit Ioan.An.ſequitur idem & quaſi omnes canoniſtæ in prællegato capit. cum in tua.de teſti.Retulit etiam tuam ſententiam Bar.An.de Bu.& viſus eſt eam ſequi quantum ad hoc vt ſecundum dictum contra primum non ſit validum, maxime ſi primum tranſiuit in contractum,allegat c.per tuas. de proba.& quia ex primo conuicto ſecundo ſaltem teſtis conuincitur mendax & ſic in peccato. Quantum ad illud autẽ an teſtis punia-
2 tur de falſo putauit contrarium † quia per mendacium non concluditur falſitas,quia poſsibile eſt quòd prius dixerit mendacium vt partibus complaceret, & poſtea dixerit verum, nec omnis mendax de falſo punitur.l.1.de fal.ſecundum eum,qui tamen ſubdebat ſe putare teſtẽ hunc de falſo ſuſpectum Io.de Imo.in dicto c.cum cauſam loquens etiam per verbum forte tenuit ſimpliciter contra te Bar.per Gl.ibi poſitam,& hanc dixit cõmunem Canoniſtarum opinionem veriorem.maximè hoc ſuaſit, quia non ſic libere loquitur teſtis coram parte ſicut coram iudice abſente parti iuxta no. de teſti.c.præſentium.lib. 6. in gloſſ. Item
3 † quia eligenda eſt in dubio opinio per quam mitior fiat interpretatio vt in c. in pœnis.de re.iur.lib.6.ff.de publi.l.ſi præſes.& l.ſi de interpretatione, Nouiſsimus ſcribentium canoniſtarum do. Nico. Sia

culus in c.per tuas.extra de proba. dixit
ſimpliciter ſtandum ſecundo quamuis
aliqualiter ei detrahatur ex primo con-
trario.arg.c.præterea.de teſtim. cogen.&
no.ibi per Innoc.mouetur tribus rationi
bus,primo,quia ſicut quando quis aſſerit
vnum ante torturam poſtea aliud in tor
4 tura ſtatur ſecundo dicto, quia † metu
torturæ præſumitur veritatem dixiſſe,
vt in l.ſi poſtulauerit.§.ratio.verſicu. ſed
ſi negauerit.ff. de adul. & tu Bart. nota-
bas ibi.& in l.eos.ff.de fal.in ſecundo cō-
trario.& dixiſti ſupra li.1.c.3. Sic quando
quis aſſerit vnum ſine iuramento , dein-
de aliud cum iuramento,quia iuramen-
tum eſt quędam tortura ſpiritualis ſecū
dum eum , nec debet præſumi quòd ſit
immemor ſalutis ęterne hoc caſu vbi
non tractatur de ſuo damno vel commo
5 do:vt.1.q.7.ca.ſanximus. † ſecundo per
tex.in c.inquiſitionis.extra de accu. vbi
ſi quis dixerit ſe inimicū alicuius extra
iudicium , creditur nihilominus ſibi poſt
modum contra illum teſtificando in iu-
dicio & primum præſumitur dixiſſe in
fraudem,vt non teſtificaretur contra il-
lum,& ſic patet quòd mendacium ſim-
plex non repellit indiſtincte a teſtimo-
nio per illum text.tertio per præallega-
tam gloſſ.in dicto c.cum cauſam, & dicto
c.per tuas.Subdit tamen ſe putare quòd
ſi primum dictum fuiſſe iuratum nō va-
leret ſecundum. quia conuincitur neceſ-
ſario teſtis de periurio ponendo ſe in-
ter duo contraria iura. vt extra de iure-
iurando.c.tua. & ibi no. facit extra de
præſump.c.literas.& ſic dicebam ſerua-
ri poſſe theoricam tuam Bartol. ſcilicet
6 quòd quando timetur de † uariatione
teſtium facias primo eos confiteri co-
ram teſtibus extra iudicium cum iura-
mento, & ſequebatur tandem ſententiā
ipſe.Nico.in dicto c.literas.extra de præ
ſump.probans per illum tex. ſic clarum
7 † enim eſt quòd ſi concurrunt duo di-
cta contraria ab eodem vnum cum iu-
ramento aliud ſine,quòd ſtandum eſt di
cto non iurato quando coniecturæ ſunt
magis pro eo quàm pro dicto iurato , vt
eſt tex.ibi.ſingularis ad hoc not. cæteris
ergo paribus, & ſic ceſſantibus dictis con
iecturis ſtabitur potius dicto iurato per
dictum tex.a ſenſu contrario, & hæ ſunt
omnes Canoniſtarum ſententiæ. inter
Legiſtas tu Bal.ſequeris poſt Bar.in tri-
bus locis tetigiſti hunc articulum primo
in l.nullum.C.de teſti. vbi retuliſti ſen-
tentiam Bart. & contra eam allegando
pręfatam gloſſ.in cap. cum cauſam non
ſimpliciter dixiſti veriorem ſecundam
c.1.§.quid ſit inueſtitura 10 col. vbi nil
tex.in verbo non interfuiſſe, ſicuti nunc
loquendo tu ipſe narrabas. Tertio in
quodam tuo conſilio quod incipiebat. li-
cet ęeci aſſeſſores.& c.in quo minus ho-
neſtis verbis ſententiam Bar. improba-
bas.per d.gloſſ.in c.cum cauſam. & text.
in d.c.1.quid ſi inueſti.10.col. quem dice
bas vnicum in iure. Item per rationem ,
quia aut dicimus quod dixerit falſum ex
tra iudicium,& per hoc non punitur de
falſo,aut quod dixit in iudicio falſum , &
8 de hoc non cōſtat cum id quod † extra
iudicium dixit fidem non faciat. C. de te
ſti.l.iuſiurandi.Item quia ſecūdum Bar.
met.vbi teſtis vnum aſſerit in iudicio &
contrarium extra ſtatur primo dicto,nec
per hoc punitur.vt extra de teſti.c. ſicut.
& l.generaliter.C.de non nu. pecu. Ea-
dem enim ratione idem dicit eſſe con-
tra , nec vlla maior ratio eſt vno caſu
quam altero,nec dicas quòd ſic,quia im-
mo debemus ſtare primo dicto,teſtis, &
ſic ei quod dixerat extra iudicium,vt no-
tat gloſſ.ordinaria extra de teſti. cap. ue-
niens in gloſſ.quæ incipit,ſed quia habet.
in fi.Item quia prioritas & poſterioritas
cadit inter actus validos non inter actum
inualidum,quia non tam prior quam ſo
lus inuenitur, vt C.qui po.in pigno.ha. l.
2.pro hoc quod nota. Io. An.in regula.
non eſt:in Mercurialibus.,& hæ fuerunt
rationes cōſilij tui Bal. Ange. in l. ſolam.
C. de teſti. tenet ſimpliciter contra te
Bart.per illum tex.ſecundum vnam lec.
idem etiam quidam alij Legiſtæ in l. qui
falſa vel varia.ff.de teſti.per dictam l. ſo
lam. Ego autem Legiſtarum omnium
ſcribentium vltimus ac minor ſi fas eſt
coram te ipſo referre idem ſequutus ſum

in l.2.

in l. 2. §. creditum. ff. ſi cer. pe. in diſtinctione mea magna de teſtibus uariantibus. hæ inquam ſunt doctorum omnium ſententiæ, quas noui in præmiſſa quæſtione. Bar. Per Deum diligens omnium ſcrutator optimè perfeciſti munus tibi impoſitum. Baldus. Bar. ſi rectè percipio nullus adhæret ſententiæ tuæ, vis vlterius rem hanc diſcutere? non credo ruminata iam res eſt. Barto. At verò Balde antequam hodie a me diſcedas imperfidus omnino, aut pertinax contra veritatem inceperis, tuum hunc conſtitutum in aliam partem conuertes. Bal. Prius profecto ad ſeculum reuertar quàm hoc facias, tu putas rem hanc medullitus diſcuſſam, ego non video vix eam ad corticem tactam. Barto. Mira narras quæſo, tamen declares poſtquam ſic pertinaciter adſis, fortaſsis enim omnes vni legum ac canonum interpretes deliraſſe oſtendes. Bal. Faciam vt tu teipſum verbis proprijs hodie conuictum dicas. Barto. Nos ergo iam more tuo interrogare incipias. Bald. Sic faciemus ac pro reum omniũ clariſsima diſcuſsione prius videamus, quid operetur depoſitio teſtis extra iudicium vera vel falſa.

SVMMARIVM.

1 *Dicto teſtis deponentis aliquid extra iudiciũ an ſtandum ſit.*

Dictum teſtis deficiens forma iudicij, nomẽ teſtimonij non meretur.

2 *Dictum teſtis cui iuramẽti delatio deficit, inualidum eſt, niſi a partibus remiſſum appareat.*

3 *Aduerſarius uocandus eſt in teſtium receptione tempore iuramenti.*

4 *Teſtis an poſsit falſi pœna puniri, ex falſo dicto extra iudicium.*

5 *Falſum commiſſum in re quæ nemini præiudiciũ affert, uel nullam probationẽ inducit, uel ſaltem indicium, nõ punitur.*

6 *Teſtimonium an ex defectu formæ ſit nullũ.*

7 *Aperiens teſtamentum uiuentis punitur de falſo.*

8 *Recipiens pecuniam ob ferendum teſtimoniũ falſi pœna eſt puniendus.*

CAPITVLVM tertium, ſtetur ſimplici dicto teſtis extra iudicium, & an teſtis ex eo de falſo puniatur.

INterrogo itaque te Bald. primum, an putas † ſtandum
1 dicto teſtis deponentis aliquid
extra iudiciũ. Bal. Nõ certè triplici ratione. primo: quia tali dicto deficit forma iudicij & ſic non meretur nomen teſtimonij ſicut tu Bart. decidiſti. ff. ad l. Cor. de fal. l. ſi quis legatum. in prin. facit: ff. ad exhiben. l. Iul. §. ſi quis deteriorem. ff. de aur. & ar. lega. l. Seia. ff. ad l. fal. l. ſi is qui quadraginta. §. quædam. & eſt caſus pro hoc ſecundum vnam lectu. gloſ. quã tu etiam ſequebaris. C. de teſti. l. ſolam. & notabas idem in li. tuo de teſti. cap. teſtis dixit aliqua mea eſſe: q a audiuit. &c.
2 Secundo † quia tali dicto deficit iuramẽti delatio vnde eſt inualidum niſi appareat a partibus remiſſum: vt l. iuriſiurandi. & ibi nota. C. de teſti. 3. quæſt. 3. verſi. item iuriſiurandi. extra de teſt. ca. nuper: & c. cuius cum concor. Item deficit aduerſarij citatio † quoniam vocandus eſt aduerſarius in teſtium receptione tempore iuramenti. C. de teſti. l. ſi quando, & extra eod. titul. in nomine domini. Bar.
4 Recte inquis ſed † an putas ex falſo dicto extra iudicium teſtem falſi pœna puniri? Bal. Nec hoc quidem. nam Bar. hoc ipſum quòd non puniatur firmaſti ad leg. Corn. de fal. ſi quis legatum. in prin. per illum tex. bene probantem in 2. reſponſo,
5 facit quòd † no. in l. damus. C. eod. titul. in glo. in verbo priuatus, per quam habemus regulam quòd non punitur quis de falſo licet falſum committat in re quæ nemini præiudicium vllum afferre poteſt, vel nullam probationem inducit, vel ſaltem indicium. Conſtat enim quòd depoſitio extra iudicium nemini præiudicat ut ſupra probatum eſt: & facit pro hoc quod tu ipſe dixiſti. ff. de fal. l. j. §. q in rationibus. & §. ex illa, in fi. 1. q. & in l. 2. in ſecundo contrario eod. tit. & bene facit tex. in lege impuberem. §. 1. & ſeq. eo. titul. & ff. de pœnis. l. ſi quis aliquid. §. teſtamentum. & quod concludit Io. And. in

ſimili

ſimili queſtione in rubrica non eſt in mer curialibus. Bar. Etiam hic probe reſpondiſti.vt enim dicebam in d. l. ſi quis legatum referendo antiquam diſputationem Rizar.Malum. hoc enim teſtimonium eſt nullum ex defectu formæ adeo
6 † quod propriè hoc dici non poteſt teſtimonium ideoque talis falſitas non punitur quamuis aliud eſſet, ſi dictum teſtis haberet debitam formam,ſed alias eſſet inualidum,tunc enim puniretur per eã ſem.l.& benè faciunt ad hoc iura præallegata,& dicemus infra eod.li. cap. 12. Baldus. Dic tamen tu quæſo Bartolæ, nonne in infinitis caſibus qui habentur in ti.ff.& C.de fal.punitur quis falſi pœna ex falſo commiſſo extra iudicium vt apparet fere per totum illum ti.cur ergo non idem in caſu iſto. Bartolus, Attende pro intellectu, interdum facta requirunt ad ſui eſſentiam formam iudicialem,pro vt ſunt teſtimonia pro vt ſupra eſt relatum in his ceſſante forma iudicij ceſſat ipſius actus ſubſtantia, ideo falſum ibi interueniens eſt impunibile. vt d. l. ſi quis legatum. nonnunquam facta ad ſui eſſentiam non exigunt figuram iudicij, quoniam ſunt valida ſui natura etiam ſi celebrentur extra iudicium in his puniũtur falſum committentes.quanquam extra iudicium ſi incidunt in aliquem caſum ſub illo ti. de falſis comprehenſum.
7 Exemplum,aperiens † teſtamentum viuentis punitur de falſo, nec requiritur hæc apertio fiat in iudicio. vt ff. de falſ.l.
8 1.§.is qui. Item † recipiens pecuniam ob ferẽdum teſtimonium punitur de falſo, nec eſt opus quòd illa receptio fiat in iudicio,ſed ſufficit quocunque loco, vt eadem.l.§.ſed & ſi quis ob renunciandum & idem in ſimilibus caſibus qui ibi habẽtur quod ipſũ vt arbitror eſt ſatis planũ.

SVMMARIVM.

1 *Dicto teſtis extra iudicium ſi in eo proponitur iuramentum, an ſtandum.*
Iuramentum an, & quando vim iudicij habeat.
L.2.§.1.ff.de iureiuran.intell.ſtat.
2 *Teſtis falſum aſſerens cum iuramento extra iudicium an de falſo puniatur, vel alia pœna.*
3 *Periurus quis a teſtimonio repellatur. & quibus pænis ſit puniendus.*

CAPITVLVM quartum, an ſtetur dicto teſtis extra iudicium cum iuramẽto & ex eo poſsit teſtis de falſo puniri.

1 VRSVM tamen interrogo te Bal.an credis ſtandum † dicto teſtis extra iudiciũ ſi in eo proponatur interueniſſe iuramentum. Bald. Non quidem.nam ea quę dici ſolent quòd iuramentum vim iudicij habet adeo quòd æquiparantur iudicium & iuramentum.vel.qui iuraſſe in fi.& in l.nã poſtea. §. ſi is qui temporali. ff.de iureiuran.& ff.de iudi.l.ſed & ſi reſtituatur.§.ex quibus, locũ habent in iuramento conuentionali ex conuentione litigantium delato.ff.de iureiuran.l. 1. & l.iuſiurandũ quod ex conuentione, eod. tit.& in iuramento iudiciali quod defertur à parte parti iudice approbante, vt dicta.l.1.in fi.diuerſũ eſt ſi quis nemine deferente iuret,vt eſt in caſu noſtro,tunc enim ſibi ipſi iurans iurare uidetur, nec habet effectum quo ad alios tale iuramẽtum,vt eſt caſus.ff.de iureiuran.l.2. §. 1. ideoque iurare non videtur, quia ex iudicialis formæ defectu tale teſtimonium eſt nullum, ſicut diximus nunc circa præcedentem articulũ. Bart. Satis eſt bona tua ſolutio,ſed quid dices † an puniatur de falſo hic teſtis ſi falſum aſſeruit cum iuramento extra iudicium. Bald. Minime.Nam iuramentum illud nequaquam eſt ad hoc efficax,vt faciat teſtem iurantem falſum extra iudicium de falſo puniri.quoniam hoc ſub illo ti. de fal. nõ reperitur puiſum.& pœna falſi locũ non habet niſi in caſibus expreſſis in aliquo ex capitulis tituli illius, vt eſt regulariter ſecundũ theoricam tuam. ff.ad l. Cor.de fal.l.quid ſit falſum.& C. eodem ti.l.nec exemplum. Ludouicus. Tu idem Balde viuens ſequebaris.C.qui accu.non poſ.l.data opera. Bart. Idipſum

ſum etiam probe eſt dictum: Notandum tamen quòd huiuſmodi periurus quanquam.l. Cor.non puniatur,tamen crimē incurrit ſtellionatus.vt ff.de cri. ſtelli.l.de periurio, vnde pœna ſua extraordinaria eſt:vt eod.titu.l.3.§.pœna. incurrit etiam infamiam poſt ſententiam: quia eſt ſuper facto de præterito,vt notat gloſſ. in l. Lucius.ff.de his qui no.infam. vbi de hoc facit C.de tranſact.l.ſi quis maior. & quod habetur. ff.de cri.ſtel.l.2.Item repellitur à † teſtimonio talis periurus diſtincte: vt notat gloſſ.in ead. l. Lucius. in fin.& dixi ſupra lib.1.ca.12.de iure Canonico etiam incurrit peccatum mortale & punitur va riis pęnis de quibus 22.q.1.c.ſi.& ea cau. ſa.q.5.c.qui iurat.& ca.ſi quis periurauit. cum ſi.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis dictum extra iudicium emanatum ad uerſario præſente, & audiente, an ſidem faciat.*
Intellectus ad l.ſolam C.de teſtibus.
Iudicij figura ad firmandum teſtimonium requiritur.
2 *Teſtis falſum parti aſſerens extra iudicium, an ſit de falſo puniendus.*
3 *Teſtis decipiens,& lędere volens extra iudi cium quamuis nō puniatur l.Cornelia,tamen tenetur ciuiliter de dolo.*
4 *Dolus qui non nocet,nec nocere poteſt,puniri non debet.*

CAPITVLVM quintū an ſtetur dicto teſtis extra iudicium parte præſente, & an teſtis poſsit ex eo de falſo puniri.

PTERVM abs te quæro an pu-
1 tas dictum teſtis † extra iudi-
cium fidem facere ſi fuit ad-
uerſario præſente, & audien-
te emanatum. Bald. Nequaquam,&.n. nihil confert partis præſentia ad firmandum teſtimonium vbi deeſt ipſum iudicium,vt C.de teſti.l.ſolam.ſecundum vnam lecturam,facit.ff.de teſtibus.l.3.§.idem diuus.& §.Sabino. cum concor.Requiritur itaque iudicij figura ad firmandum teſtimonium, vt ſupra eſt relatum.
2 Bart. An † dices teſtem de falſo punien
dum hoc articulo ſi falſum parti aſſeruit
extra iudicium. Bal. Nec idipſum,quo
niā nec hoc aliquo capite.l.Cor.vel tituli
de falſis inuenitur ſtatutum, deinde ſi nō
punitur vbi interuenit iuramentū, vt nūc
proximo capitulo eſt dictum,nec iſte erit
puniendus, vbi non interuenit iuramen-
tum,ſed partis præſentia tantum. Bart.
Recte etiam id abs te dictū eſt, tamen hic
3 attendendum † quia huiuſmodi deci-
piens & lædere volens extra iudicium
quanquam non puniatur. l.Corn. tamen
tenetur ciuiliter de dolo: vt ff. de furtis.l.
falſus. §. ſi quis nihil in perſona, vbi de
hoc eſt caſus. Item tenetur criminaliter
de crimine ſtellionatus. ff.de crimi.ſtelli.
l.3.§.ſi quis in poſterum. vbi de hoc etiā
eſt caſus not.& ibi hoc notabam. & facit.
C.de crimin.ſtellionat.l.2.& l.final. & te-
nuit hoc Ioan. Andr.in regula non eſt. in
Mercurialibus referens ad hoc Rizard.
Malum.in ſua diſputatione. Baldus.
Dic quæſo, quæ læſio hoc caſu potuerit
euenire, cùm talis depoſitio extra iudi-
cium nulla ſit,vt ſupra dicebamus,& do-
4 lus qui † non nocet nec nocere poteſt,
puniri non debet. ff.de dolo.l.1.§. idem
Pomponius. Bartolus. Læſio cadit
euidens vbi parte præſente emanat hæc
depoſitio,ſicuti nos præpoſuimus. Quid
enim ſi me ementem aliquam rem alius
aſſerit rem eſſe vendentis, & poſtea repe
riatur eius non fuiſſe, & à me euincatur:
Quid ſi rem mihi magni precij venden-
ti alius aſſerat ea parui exiſtimandam pro
pter quod ego in eius venditione deci-
piar. Certè his caſibus & ſimilibus ap-
paret læſio euidens propter quam tene-
bitur mendax in ſubſidium actionibus
prædictis, vt in l.3.in princip.de crim.ſtel
lionat.& hoc eſt quod volunt iura præal-
legata.itaque ex omnibus præmiſsis ha-
bemus,quòd non ſtatur dicto teſtis extra
iudicium etiam interueniente iuramen-
to vel partis præſentia, neque teſtis po-
teſt ex eo vt falſarius puniri. Reſtat ita-
que vt oſtendam qua via de falſo punia-
tur propter ſequens dictum contrarium

in

in iudicio emanatum. Bald. Idipſum intelligere percupio.

SVMMARIVM.

1 *Cõfeſſio extra iudicium in criminalibus quid operetur.*

2 *Depoſitio teſtis fienda in cauſis alienis nõ valet niſi iudicialiter fiat.*

3 *Confeſſus delictum coram incompetenti iudice non admittitur, ſi poſtmodum contraria dicat coram competenti.*

Confeſſio facta coram non ſuo iudice, vel coram iudice non in forma iudicij, non dicitur facta in iudicio, ſed extra.

4 *Reum iudex non debet cogere ad confitendum ſtatim habitis indicijs.*

Baldus ſemper varius, & ſuorum dictorum non memor.

5 *Confitens an poſſit reuocare ſuam confeſſionem, vel interpretari.*

Intellectus ad l. quæro. § fi. ff. de ædil. edic. & nu 7. 8. 35. & 37.

6 *Mentio vbi fit in iure de fide vel probatione, in dubio de plena eſt intelligendum.*

7 *Intellectus ad l. cum probatio ff. de proba.*

8 *Confeſſio ſui natura non requirit indicium ſed eſt fulcita aliis neceſſariis adminiculis.*

9 *Confeſſio extra iudicium an faciat plenam probationem contra reum*

10 *Argumẽtum de ciuilibus ad criminalia eſt validum.*

11 *Partis præſentia in ciuilibus, & cauſæ confeſſio, & expreſſi reddunt confeſſionem veriſimilem ad perficiendam plenam fidem.*

12 *Extenſio fit in exorbitantibus propter omnimodam ſimilitudinem.*

13 *Lex prohibitiua, & pœnalis extenditur à paritate rationis, vbi de publico fauore tractatur.*

14 *Publice intereſt ne delicta remaneant impunita.*

15 *Confeſſio facta coram competenti iudice inquirenti, veriſimilis eſt, & plenè probat.*

16 *Iudex competens ex officio inquirens locum partis deficientis ſuccedit.*

17 *Actus diuerſi an coniungantur ad plenam probationem.*

18 *Confeſſio per iracundiam facta geminata tenet.*

19 *Confeſſio extra iudicium iuncta veriſimilibus an faciat plenam probationem.*

20 *Probationes in iudicio, & non extra fieri debent nec poteſt quis ex dictis extraiudicialibus condemnari.*

21 *Tortura eſt prohibita cauſis ciuilibus, certis caſibus exceptis.*

22 *Clariores probationes requiruntur in criminalibus, quàm in ciuilibus.*

23 *Confeſſus in ciuilibus ante litem conteſtatem pro condemnato habetur.*

24 *Proceſſus & ſentẽtia requiritur vt quis ex confeſſione in criminalibus cõdemnetur.*

Membrorum ſuorum nemo eſt dominus.

25 *Iudex eſt miniſter iuſtitiæ.*

26 *Confeſſioni factæ in torturam an ſtandum.*

27 *Confeſſus appellans eius confeſſionem reuocare cenſetur.*

28 *Plenam probationem an faciat confeſſio extra iudicium facta ſine veriſimilibus.*

29 *Fama an faciat ſemiplenam probationem.*

30 *Confeſſio extra iudicium cum cauſa de per ſe conſiderata facit ſemiplenam probationem.*

31 *Iuramentum inſeparatè conſiderandum nihil ponit.*

32 *Dicta teſtium examinatorũ inter alias perſonas faciunt fidem ſemiplenam contra alium, ſi de nouo examinari non poſſunt.*

33 *Teſtium dicta ſi reperiuntur, nec reperitur iuramentum, nec parti imputari poteſt, talibus teſtibus ſemiplenè creditur.*

34 *Confeſſio ex quacunque cauſa facit plenam probationem.*

35 *Confeſſio in criminalibus extra iudicium quid operetur.*

Intellectus ad l. capite quinto. ff. de adulte. & num. 36. cum ſeq.

36 *Confeſſio abſente parte an probet.*

Indicium minus eſt, quam ſemiplena probatio.

37 *Confeſſio extra iudicium ſiue in criminalibus, ſiue in ciuilibus cum veriſimilibus facit plenam fidem.*

38 *Confeſſio cum cauſa parte abſente, vel parte præſente ſine cauſa quid conferat.*

Locus

39 *Locus & tempus perfectam probationẽ aug- mentant, tamen ipſis detractis non faciunt debiliorem probationem.*
Intellectus ad c. fin. de ſucceſſio. ab inteſta to.
40 *Indicium & uerißimilitudo an ſint minora ſemiplena probatione.*
Indiciorum duæ ſunt ſpecies.
41 *Vnicus teſtis an faciat ſemiplenam probationem.*
42 *Iudex habens confeßionem, uel alia indicia contra reum, an poßit eum cogere ad perſeuerandum.*
Intellectus ad doctrinam Bart. in l. capite quinto. ff. de adulterijs.
43 *Confeßio extra iudicium quando faciat ſemiplenam probationem.*

CAPITVLVM ſextum de confeſsis extra iudicium in facto proprio, ꝙ operetur in criminalibus, & in ciuilibus.

1 DIc Balde queſo q̄d credis † operari in criminalibus confeſsionẽ extra iudicium. Bald. Dicam ſi uoles, ſed idipſum nihil ad noſtram excitationem. Bart. Imò ad rem noſtram eſt maximè neceſſarium dic ergo quod ſentis. nam teipſum ad locum inuiſum ducam, quem intueri nõ poteris, donec illuc ueneris, eriſq; quemadmodm peregrinus qui ſæpe numero ciuitatem quam petit ob montes inter medios nuſquam uidet antequam aduentauerit. Bal. Inno. in c. inquiſitionem. de electione multum ſingulariter dixit, quòd confeſſus coram incompetenti iudice, vel extra iudicium cogitur coram cõpetenti perſeuerare, ſed illud arbitror vetum, ubi prima confeſsio fuit veriſimilis. vt quia poſtea concurrat fama, uel aliqua ſuſpicio per l. quæro. §. fin. ff. de edi. edic. & not. ff. de adulter. l. capite quinto. ſicut credo ſi ceſſarent hæc veriſimilia. & per hoc: C. de quæſtio. l. limites. §. oportet. hæc eſt mea opinio. tamen vt nunc dicebam hoc ipſum nihil ad rem noſtram. Nos enim quærimus de depoſitione te-
2 ſtis fienda in cauſis alienis † quæ non valet niſi iudicialiter fiat, vt præmiſſum eſt, ad illud in confeſsione quam pars facit in facto proprio, quę valet interdum, quã quam extra iudicium, & eſt longè diuerſum. Bart. Non malè reſpondes noſtræ petitioni diminute tamen locutus es. Erraſq; dum putas hoc ad noſtrã quæſtionem non pertinere. Sed dic Ludouice quid alij ſenſere. Ludouicus. Omnes referre volo vt exordiar ab initio gl. vulgaris in præallegata. l. capite quinto. quam tu Bartole commendabas allegando pro ea tex. optimum. in l. quæro. §. fin. ff. de edil. edic. quàm etiam gloſſam omnes approbant, dicit talem confeſsionem extra iudicialem eſſe ſufficiens iudicium contra reum ad torturam Innoc. in c. per
3 inquiſitionem. de elec. dixit ꝙ † confeſſus delictum coram incompetenti iudice nõ admittitur ſi poſtmodum contrarium dixit coram competenti, ſicut nuper Bal. recitabat. Idemq; tenuit extra de confeſſ. c. cum ſuper quãuis dictum prius ſoleat ſingulariter allegari. Apparet quoque ex commento Inno. ꝙ idem eſſet in confeſſione extra iudiciali: quia confeſsio facta coram non ſuo iudice, vel coram iudice non in forma. iudicij non dicitur facta in iudicio, ſed extra: vt not. gloſſ. elegans. C. de libera. cau. l. iubemus. & gloſſ. & tu Bartole in l. cum ſcimus. C. de agric. & cenſi. lib. 11. facit extra de iudi. c. at ſi clerici. Sed tu Bart. ff. de quæſtio. l. fin. vbi ſolenniter inueſtigas quæ ſint iudicia ad torturam ſufficientia uidetis contradicere Inno. coniungendo duo dicta quamuis non allegas. Etenim ibi iuxta medium dicis quòd confeſsio extra iudicium facit indicium, iuxta principium autem ibidẽ dicebas multum eleganter docendo aſſeſ-
4 ſores practicam quòd † iudex non debet ſtatim habitis indicijs contra reum cogere eum ad confitendum; quia tunc iudex condemnaret reum ex indicijs, & præſumptionibus, quod non eſt fiendum. C. de proba. l. ſciant. Ex his enim ſi rectè percipio uoluiſti ex indicio confeſsionis extra iudicium quem non cogi ad perſeuerandum, idemq; ſentiebas. ff. de cuſto. reo. l. ſi confeſſus, dum dicebas ꝙ ex confeſsione extra iudicium non poteſt quis condem-

condemnari non præcedente proceſſu. Idem etiam in l. capite quinto. dicens ſolum indicium facere ad torturam, non autem plenam probationem. Tu Bald. tribus in locis tetigiſti hunc articulum, & pace dixerim tua, ſemper varius fuiſti tuorum dictorum non memor. Et enim in l. clarum. in fi. C. de auct. preſtan. retuliſti. Inno. & eum ſaluaſti eiſdem ferè verbis quibus hunc loquebaris, ſed in l. 1. C. de confeſsis variaſti ſuper hoc, nam ibi in vltima carta ſcriptorum tuorum referendo prędictam notam Inno. dicebas illud eſſe intelligendum verum ſi confeſſus non reuocet confeſsionem, aliud enim eſſet ſi reuocaret confeſsionem, pro hoc allegabas extra de iudi. ca. at ſi clerici. quod capitulum nihil ad hoc facit. & ſi rectè conſidero dixiſti expreſſe contra Inno. quamuis eũ pro te allegaui. Inn. enim
5 vult † confitẽtem nõ poſſe reuocare ſuã confuſionem, ſed ſolum interpretari. Tu vis illud verũ niſi reuocet, ibidem autẽ in ſecunda carta iuxta princ. referẽdo Obertum de Cremona doc. antiquum dicebas quòd confeſsio extra iudicium facit ſemiplenè iudicium de torturam per allegatam, l. quæro in fi. Item quòd facit ſemiplenam probationem per eandem legẽ, hę ſunt ſcribentium contrarietates tuum perſpicaciſsimum indicium expectantes Bartolus. Inuoluta res eſt, ſed quæſo vos ambo attenti ex toto. puto enim nona quadam via omnia prædicta recte procedere, & ad concordiam poſſe reduci, præterquam illud ſecundum dictum tuũ, tibi ipſi contrarium valde, in l. 1. C. de cõfeſ. in quo vehementer erraſti. Aut enim cum confeſſione. extra iudicium concurrunt alię coniecturæ & veriſimilia veritatis, & tunc facit probationem talis confeſsio contra confitentem. Aut ſimplex eſt confeſsio ſine aliquo ueriſimilia, & tũc facit ſemiplenam primum probatur per caſum valde not. non cauillando text. in pręallegata l. quæro §. fi. dicitur enim ibi quòd credendum eſt confeſsionẽ ſerui fugientis extra iudicium factę coram, honeſtis perſonis ſi ꝑ ea alia indicia nõ deficiunt. Ex quibus verbis ego intelligo quo

6 ad plenam fidem, quia † vbi ſit mentio in iure de fide vel probatione in dubio de plena eſt intelligendum. ff. de cond. & demon. l. Lucius vbi ego hoc notabam, & tenet hoc gloſſ. expreſsè extra de ſucceſ. ab inteſta. ca. fi. & ff. de probar. l. 1. & attẽdite, quia ſi dicitur ꝙ ibi ſeruus ille interrogatur vt teſtis ad præiudicium venditoris, non autem vt pars ad proprium præiudicium ipſius confitentis reſpõdeat quia de hoc curandum non eſt, quia vera eſt confeſsio illa, & in facto proprio principaliter, quamuis conſequenter reſultet in præiudicium venditoris, & hoc
7 gloſſ. ſentit in l. quæro §. ſi † & eſt caſus expreſſus ff. de proba. l. cum ꝓbatio. ibi in ſe. n. interrogari non pro domino aut inter dominum videtur & ibi gloſſ. ſecunda ſentit in verſ. in ſe. Præterea hoc oſtenditur euidenti ratione, cum enim dictum teſtis ſoleat neceſſario exquirere iudicij, figuram, nihil proſunt veriſimilia, vt plene probauimus ſupra hoc tit. lib. 3. 4. 5. capitulis, certè neceſſe eſt dicere quod in illa l. quæro. §. fi. fuerit confeſsio non atteſtatio. Præterea quod magis eſt ſi ſine veritate in iudicio diceremus omnino eſſe atteſtationem, tamen cum atteſtatio, extra iudicium iũctis veriſimilibus faciat plenam fidẽ quæ exquirit iudicij, figura, vt C. de teſti. l. ſolam. Fortius confeſsio, cum veriſimilibus faciet etiam fidẽ, quia
8 † confeſsio ſui natura nõ requirit iudiciũ, ſed eſt fulcita aliis neceſſariis adminiculis C. de non nu. pec. l. generaliter. in ſi. cũ ſimilibus. Si autem diceretur quòd in illa l. quæro. non tractabitur de crimine, & ſic nõ erat confeſsio in criminalibus, de qua quærimus. Clare reſpõdeo quòd imò tractatur ibi de crimine ſerui confitentis. id eſt, de eius fuga. quamuis enim ciuiliter ibi de nõ præiudicio agitaretur & hoc nullus negaret, deinde ſi hoc eſt in ciuilibus, igitur idem in criminalibus, vt ff. de pœnis l. abſentem, & infra ſubdetur probatur &c Secundo ſententia eadem, per alium caſum expreſſum in terminis proprijs, iuncta gloſſ. qnamuis non ſic ab alijs ponderetur in præallegata l. capite quinto in fi. ſecundum. vnam lec. meliorẽ nam.

nam ibi reus confitetur teſtibus adhibitis qui audiant talem confeſsionem,& tamē ibi gloſſ.quærens ad quid profit talis confeſsio in vno intellectu quem omnes ſequuntur, dicit quod ex tali confeſsione reus poterit ad torturam poni,& ſtabitur tali confeſsione factæ in torture propter extraiudicialem confeſsionem præcedentem,cum alias non ſtaretur. Ex hoc enim meo iudicio colligitur quòd prima con-
9 feſsio † extra iudicium faciebat plenam probationem contra eum,quia aliàs non ſic cogeretur perſeuerare,nec ſtaretur illi cōfeſsioni factæ in tortura, vt ff.de quæſtio.l.1 §.de quæſtione.& §. ſi quis vltro. & ego ipſe notabam eod.tit.in l.fin. iuxta princip. vt eſt ſupra relatum. Et ſi dicis quæ veriſimilia cōcurrebant pro confeſſione extra iudicium in d. l. capite quinto. Reſpondeo, quòd ibi concurrebat partis præſentia cuius intererat adulteriū confiteri ſe eſſe in adulterio deprehēſum, & etiam cauſæ confeſsionis expreſsio. nam ibi debet eſſe præſens confeſsioni maritus, vel pater extra iudicium vna cū teſtibus, & requiritur, quòd ille reus deprehenſus apponat cauſam in confeſsione quare captus eſt, ſcilicet propter adulterium, vt ibidem ego etiam notabam in meo commento, & hoc ſingulariter inducit text. ille quòd partis præſentia & cauſa faciat in criminibus confeſsionem extraiudicium eſſe veriſimile, quod eſt no-
10 tabile. Tertiò, probatur quia † validum eſt argumentum de ciuilibus ad criminalia, vt notat gloſſ. quam quidam dicunt ſingularem in l. 1. in verbo, poſt motam. C.de his quib. vt indignis facit. ff.de
11 pœ.l.abſentem. Sed † in ciuilibus partis pñtia & cauſæ confeſsio & expreſsio reddunt confeſsionem veriſimilem ad perficiendam plenam fidem C.de non nu. pe. l.generaliter.in fi.ff.de proba.l.cum de indebito. §.fi.extrà de fide inſtru.c. ſi cautio cum concor. Et pro hoc quod ſtatutū in ciuilib. extendatur ad criminalia quando eſt eadem ratio videtur eſſe caſus no. in l.cū mulier ſo.ma.ſecundum doc. facit ff.de pęnis.l.abſentem.& quod no.glo.ff. de pub.iud.l.inter accuſatorem.Item pro hoc quod not. alia gloſſ.notatur in c. j. de tempo.ordi.lib.6. quæ dicit, quòd vbi eſt eadem ratione penitus ac omnimoda ſimilitudo,tunc lex etiam pęnalis & odioſa
12 extenditur,allegatur & glo. quòd ſit † extenſio etiā in exorbitantibus propter omnimodam ſimilitudinem in l. ſi conſtante,in prin.ſolu.matrim.& odioſa trahitur ad illud quamuis odioſa, aliàs ſit reſtringenda, vt in regula iuris odioſa,libro ſe-
13 xto. Quartò, ibidem probatur,quia † vbi de publico fauore tractatur etiam lex prohibitiua & pęnalis extenditur à paritate rationis, vt eſt text.no.in l. cætera §. hæc ſenatus non tamen ad ædes.ff.de leg. primo.& ff.ad Syll.l.ſi quis in graui.§. vtrum.& §.hi quoque. Cōſtat enim quòd in iure canonico tractatur de publico fa-
14 uore,† quia publicè intereſt ne delicta remaneant impunita, vt ff. ad l. Aquil.ita vulneratus.ff.de pęn.l. aut facta. in fin.& quia non eſt an guſtanda probationis copia vt C.de hęret.l.quoniam. Quintò,
15 apparet ibidem optima ratione,† quoniā confeſsio facta coram competenti iudice qui inquirit eſt veriſimilis, & probat plenè,extrà,de iudic.c.at ſi cleri ff. de confeſ.
16 l.1.C.eo.tit.l.1.extrà,eo.tit.c.fi.Sed † vbi competēs iudex ex officio inquirit, ipſe ſuccedit in locum partis deficientis, vt ff. de cuſtod.reorum. l.diuus. ergo idem in confeſsione facta coram ipſa parte, & argum.pro hoc ff.qui ſatiſdare cogā.l ſi vero. §. qui pro rei qualitate. Sextò, pro his omnibus extrà, de ſucceſſ.ab inteſt.c.
17 fi.& de appellat.c. 1. vbi † coniunguntur actus diuerſi ad plenam probationem. Septimò, in ſimili ad idem ego ipſe notabam.C.de agri.& cenſi.l.cum ſcimus.lib. 11.per illud textum de duabus confeſsionibus extraiudicialibus quòd ſimul iunguntur vt æquiualeant vni confeſsioni factæ in figura iudicij. Ludouicus Singulare & notabile tuum illud dictum Moderni omnes putant. Bartol. Octauò, ad idem eodem modo quod not.glo.ele-
18 gans.2.q.3.ſi quis iratus † de confeſsione facta per iracundiam, quòd licet vnita non teneat, tamen geminata tenet. vnde videtur, quod confeſſus in ſua confeſsione

ne perſeuerare teneatur, & cõiũguntur
actus hi duo quod ipſum quærẽtes in plu
ribus inuenire poſſemus, tractauiq́ue vi-
uens hæc quando diuerſa coniũgantur
ad perfectam probationem plenus in l.ad
monendi.ff. de iureiurand. in meo com-
mento circa medium: Iamque conſtat
per hocſatis probatum primum membrũ
noſtræ deciſionis. Bald. Dic quæſo mi
19 præceptor † ſi conſeſsio extra iudicium
iuncta veriſimilibus facit plenam proba-
tionem, quare eſt hoc quòd cogitur per-
ſeuerare, mirum eſt enim quòd non con-
demnetur ex ea ſi facit plenam probatio
nem. Barto. Ratio in promptu eſt, quo
20 niam † probationes debent fieri in iudi-
cio & non extrà, nec poteſt quis ex dictis
extraiudicialibus damnari, vt aperit glo.
in l.ſi filium. & in l.iubemus.C.de li.cau.
& per Innocent. extra de accuſa.cap. qua
liter, & quando. & ego ipſe tractabam ff.
de cuſto.reo.l.ſi cõfeſſus facit. C.de agri.
& cenſi. l. cum ſcimus in verbo non ſolis
confeſsionibus. & in l.1.in fi. ibi apud iu
dices ff.de interroga.acti. nec dicas, ꝙ ad
hanc probationem fiendam poſsint teſtes
recipi in iudicio qui probent illam confeſ
ſionem ſine tortura, vt C. de non nu.pe.
l.generaliter. cum concor. quia illud locũ
21 habet in cauſis ciuilibus † in quibus cum
prohibita ſit tortura exceptis certis caſib.
vt habetur C.de quæſtio.l.1.& ff. eod.tit.
l.diuus.per totum titulum, certè ſatis eſt
probatio illa iudicialiter facta, in crimina
libus autem tortura iudici cõceditur etiã
poſt probatam primam cõfeſsionem per
teſtes, vt ad maiorem fidem adducatur,
22 vt dicta l.capite quinto, & ibi nota. † fa-
cit l.ſciant.C.de proba. in ratione dum di
cit quod in criminalibus clariores proba-
tiones requirũtur quàm in ciuilibus. Si-
milem quoque differentiam inter crimi-
23 nalia & ciuilia habemus in alio caſu † quã
quam enim confeſſus in ciuilibus ante lit.
conteſtat. pro condemnato habeatur, vt
C.de confeſ.l.1.& ff.eo tit.l.certum.§.fi.
ff.de iud.l.ſi debitori.tamen non ſic in cri
24 minalibus, † quia in eis ſemper proceſſus
ac ſententia poſtulatur, vt eſt caſus in
præallegata l.ſi confeſſus. & ibi notabam
C.de confeſ.l.1.& vtrobique per gloſſ. v-
triuſque fortaſſe vlterior ratio eſt, quia
quamuis quilibet ſit dominus rerum ſua
rum, vt C.manda.l.in re mandata, tamen
non ſic eſt dominus membrorum ſuorũ
& perſonæ ſuę, de cuius cruciatu ac pœ-
na in criminibus agitur, vt ff. ad l. Aquil.
25 l.lib.homo, † quod non contingit in iudi
ce qui miniſter eſt iuſtitiæ, vt ff.de origi-
ne iuris.l.2.§ poſt originem, inferoq́; vo-
bis ex præcedentibus nouiſsimum corre-
larium, quòd quanquam generaliſsima
practica ſit omnium aſſeſſorum, quòd o-
mni caſu faciant reum confeſſum in tor-
mentis præcedentibus legitimis indiciis
ratificare eius confeſsionem coram tribu
nali tempore quo ceſſat metus tormento
26 rum, propterea, † quòd confeſsioni factæ
in tortura non poteſt ſtari, vt ff.de appel.
l.non tãtum.& ff.de quæſtio.l.1.§.diuus.
& §.quæſtioni.& § ſi quis vltro.cum con
cor. tamen illa ratificatio non eſt ſemper
neceſſaria vt puta quando præceſsit con-
feſsio extra iudicium veriſimilibus ſufful
ta, quæ facit plenam probationem, quam
uis ſi fuiſſet ſola confeſsio ſine vllo veriſi-
mili, vel ſi præceſsiſſet aliud indicium ſuf
ficiens ad torturam, quod facit ſemiple-
nam probationem, tunc enim bene eſſet
neceſſaria practica illa, vt apparet ex ſe-
quentibus, & hoc dicimus quo ad iuris ne
ceſsitatem, ad cautelam autem benè fate
mur conſultiſsimum eſſe, habere hanc i-
teratam confeſsionem, præcipuè quoniã
vtilis eſt hæc ratificatio coram tribunali
publicè facta interuallo temporis poteſt
primam confeſsionem, ad hoc vt confeſ-
ſus nullatenus appellare poſsit, vt notatur
27 ff. de cuſtod. rerum. l.2. Porro † ſine
hac ratificatione poſſet confeſſus prouo-
care & intelligeretur appellando eius con
feſsionem reuocare, vt not.ff.de appella.
l.creditor. §.iuſſus. Ludouicus. Bal-
de, tu hoc idem de appellatione notabas.
ff.de confeſsio.l.vnica. Bartol. Secun-
28 dum autem, quòd † ſine veriſimilibus
confeſsio extra iudicium faciat ſemiple-
nam probationem, vt mihi videtur, opti-
mè etiã probatur ex dictis ſupra, ſi enim
confeſsio extra iudicium iũctis veriſimi-
libus

libus faciet plenam, ergo illis detractis faciet ſemiplenam, vt probatur in præallegata l. quæro. §. fin. & in præallegata l. capite quinto. & facit optimè extra, de ſucceſſ. ab inteſta. ca. fin. & de appel. c. 1. & gl. expreſsè in l. admonendi. ff. de iureiuran. vbi ego ipſe notabã. & in l. in bonæ fidei. C. eo. tit. dum dicitur ibi, quod ſi duo teſtes faciunt vnam plenam, ergo vnus facit ſemiplenam. Pro huius quoque intellectum attendite iterum. interdum enim eiuſdem generis coniunguntur ad elidẽdam probationem perfectam, vt puta duo teſtes, & hoc caſu nulli dubium eſt, ꝙ quilibet eorum ſeparatim facit ſemiplenam, vt not. in d. l. admonendi. & in d. l. in bonę fidei. interdum cõiunguntur duo diuerſi generis ad dictum fidem, & hoc eſt ſubtiliter conſiderandũ, ꝙ nonnunquam vtrũque ſeparate poſitũ ſui natura aſſerit aliquid explicitum, vt puta vnus teſtis aſſerens aliquid & fama idem confirmans, in

29 caſibus tamen in quibus fama facit † ſemiplenam, de quo latè ſcripſi. ff. de quæſtioni. l. de minore. §. tormenta, in vltima quæſtione, & etiam idem eſt dicẽdum, vt quilibet ſeparatim faciat ſemiplenam, vt extra de appel. c. 1. & no. ff. de teſti. l. 3. §. eandem quoque. aliquando etiam vtrunque ſeparate poſitum non aſſerit modo prædicto aliquid explicitum, ſed alterum tantum illorum coniunctorum ponit, & alterum coniunctum adminiculatur, ſeu cõfirmat ad perfectam probationẽ. exemplum in confeſſione extra iudicium cum cauſa parte præſente, quia cõfeſsio extra iudiciũ cum cauſa aſſeruit, partis aũt præſentia nullo alio adiuncto nihil dicit, & tamen adminiculatur confeſſioni, vt ſecum coniuncta faciat dici perfectam probationem, vt ff. de confeſ. l. certum §. ſi quis abſente. & ff. de interroga. actio. l. fin. cũ concor. & hoc caſu concludenda ſunt multa quę dici poſſunt quòd his duobus in ſeparate conſideratis, illud quod affirmat facit ſemiplenam, vt d. l. fin. illud autem, quòd nihil dicit neque in ſe ponit, nihil opera-

30 tur, † vnde confeſsio extra iudicium cum cauſa de per ſe conſiderata facit ſemiplenam quanquam præſentia partis nullam faciat ſine coniunctione, vt C. de probat. l. inſtrumenta. quamuis prima facie hoc iudicatur durum, & contra regulam meã quam poſui in d. l. admonendi. vbi dixi, ꝙ duo aſſumpta ex probatione diuiſa faciũt quodlibet de per ſe ſemiplenam, eſt neceſſe, quod vtrunque ſit æqualis potentiæ, ſeu eus ſi vnum ſi potentius altero, ex quo dicebam non eſſe bonum argumentum hoc, dictum teſtis & iuramentum, faciunt plenam probationem, ergo alterum conſideratum facit ſemiplenam: quia iuramẽ

31 tum † inſeparate conſideratum nihil ponit. Sed non eſt contra, quia illud verum, vbi quæritur elici ſemiplenam ex vtroque ſeparate, aliud ſi ex altero tãtum, quia affirmat, vt eſt in noſtro caſu, & pro hoc quod ego ipſe notaui in dicta l. admo

32 nendi. dum dixi quod † dicta teſtium examinatorum inter alias perſonas faciunt fidem ſemiplenam contra alium, ſi non poſſunt de nouo examinari: argumen. l. à ſententia ff. de appellat. Si enim adiungetur identitas perſonarum nulli dubium, quia faceret plenam fidem, vt ff. de teſtib. l. vbi numerus. cum ſimili, & tamen detracta identitate perſonarum identitas in ſeparato cõſiderata nihil dicit, nec aliam ſemiplenam facit, pro hoc etiam aliud verbum meum in eadem l. admonendi. vbi

33 † dixi quòd ſi reperiuntur dicta teſtium, nec reperitur iuramentum nec poteſt aliquid parti imputari, creditur talibus teſtibus ſemiplenè. argument. not. per Inn. extra, de offi. deleg. c. cum in iure peritus, & tamen ipſum iuramẽtum de per ſe cõſideratum non facit vllam ſemiplenam. Item pro hoc quod no. Spec. in titulo de confeſſ. verſi. ſed nunquid. in §. nunc dicẽ

34 dum, vbi dicit quòd † confeſsio ex qua cunque cauſa facit plenam probationem, vt ff. de probatio. l. cum de indebito. § ſi. extra, de fide inſtrum. c. ſi cautio. cum cõcor. ſine cauſa illa facit ſemiplenam, & tamen conſtat quod ſola cauſa conſiderata ſine vlla confeſsione aliam ſemiplenam non faceret, quia de ſe ipſa nihil dicit. Sicque euidenter ex his colligitur quod ſimplex confeſsio extra iudicium ſine veriſimilibus ſemiplenam faciet probatio-

nem, quamuis veriſimilia non ſemper fa
ciant probationem ſemiplenam. Ludo-
uicus. Pro dicto illo Specu.ego allega-
bam caſum.C.de probat. l.inſtrumenta.
vt ſcripſi in l.admonendi. Bart. Se-
quitur quoque ex præmiſsis omnibus ve
ritas alterius membri noſtræ deciſionis.
Ludouicus. Expectes quæſo, quæſiui-
ſti nuper à me quid ſenſerint moderuio-
res qui poſt mortem ſurrexere tuam in-
hoc articulo, quid † operetur confeſsio
35 in criminibus extra iudicium, retuli illo
rum ſententias,poſtea in tui elegantioris
ſermonis diſcurſu cognoui nullā eſſe vim
aut differentiam inter confeſsiones crimi
nalium cauſarum & ciuilium, ſunt autē,
& circa ciuiles confeſsiones extra iudiciū
excitationes quædam, maximè contra il-
lum quod aſſeris confeſsionem extra iudi
cium parte abſente inducere ſemiplenam
ad obligandum. Bartolus. Profer o-
mnia in medium. Ludouic. Tu Bar-
tole narrabas in ſolemni commento. l.ad
monendi. poſt confeſsionem abſente par
te emanatam inducere ſemiplenam, per
l.capite quinto.ff.de edult.deinde ſubde-
bas paulo poſt loco quod vnus teſtis, &
confeſsio facta parte abſente tanquā ſint
duæ ſemiplenę diuerſi generis in idem tē
dentes coniungendæ ſunt ad habendam
plenam probationē per tex.extra, de ſuc
ceſſ.ab inteſtat.cap.fin.vbi dicebas eſſe ca
ſum. Baldus autem hoc dicebat in l.
in bonæ fidei. C. de rebus credit. ſenten-
tiam tuam iure non probari, quia in illa
l.capite quinto.confeſsio iuncta erat cum
alio veriſimili,ſcilicet,ratione loci,vel tē-
poris. Eodemque modo reſpondendum
dicebat ad text.ff.de ædil.edict. l.quæro.
§.fina.& ad text.cap.fin.de ſucceſſ.ab in-
teſta.nihil dicebat,& eandem ſententiam
ſequebatur dominus Barto.de Salyn.in l.
admonendi.quanquam de Bald.mentio-
nem non faciat,plus etiam dicens, quòd
iure probatur quòd cōfeſsio abſente par-
te non faciat ſemiplenam, quia lex dicit
36 † confeſsionem abſente parte non proba
re. ff.de cōfeſsione.l.certum.§.ſi quis ab-
ſente,nec enim ibi diſtinguitur inter ple-
nā & ſemiplenā, vnde nec nos diſtingue-
re debemus:arg.ff.de publi.l.de pretio,&
quia indefinita poſita in illo §.ſi quis ab-
ſente, æquipollet vniuerſali. ff.de leg. 2.l.
ſi pluribus,cum ſimilibus dicebat non ob
ſtare glo.in l.capite quinto. quia non di-
cit quòd faciat ſemiplenam,ſed quòd fa-
ciat iudicium, quod iudicium eſt minus,
quàm ſemiplena probatio,vt not.gloſſ.ff.
de proba.l.cum probatio.Eandem etiam
ſententiam quanquàm verecundè coram
te ipſo Bart.enarrarem,ſequebarque ego
ibidem dicens, quòd in illa l.capite quin-
to, confeſsio emanauerit incidenter par-
te abſente, & ideo ſolum indicium facit,
non autem probationem plenam, neque
ſemiplenam probationem, & ideo quæ
dixi dum probarem tuam intentionem,
neque quanquam reperi qui illud ſequa-
tur, quòd confeſsio extra iudicium facit
ſemplenam, excepto domino Nicola. de
Sicilia, qui tuam ſequitur auctoritatem,
dicitque ſententiam tuam memoriæ cō-
mendandum in præallegato.c.fin.de ſuc-
ceſſ.ab inteſta. quanquam ille ſubiungat
per capitulum illud non probari, quia ibi
confeſsione facta extra iudicium affuit
partis præſentia, ſcilicet, abbatis de quo
ibi exprimitur. tuum ergo erit ſi placet
aliquid ad hoc ipſe referre. Bart. Mi-
randum eſt profecto de his omnibus con
tradicentibus. nulla & enim iure ratione
aut veritatis fulciuntur. itaq; notandū eſt
37 id quod latius proximè diximus.ſ.† con-
feſsionem extra iudicium ſiue in crimina
libus ſiue in ciuilibus cū veriſimilibus fa
cere plenam fidem,probariq; hoc per di-
ctam l.quæro.§.fi.ff.de ædil.edi.& dicam
in l.capite quinto. Item notādum eſt,qa
vt etiam probauimus partis præſentia, &
cauſæ confeſsionis expreſsio faciunt hic
veriſimilia, vt eadem l. capite quinto:
demptis his igitur veriſimilibus eorum,
ſcilicet altero, vt puta, præſentia partis.
vel cauſa, cur non id quod ſupereſt non
faciet ſemiplenam, clarè inferunt quod
ſine illis faciet ſemiplenam,nec enim alio
modo iura exprimunt de ſemiplenis pro-
bationibus, quia nomen iſtud magiſtrale
eſt, de quo in legibus mentio ſpecifica
non inuenitur per aliam viam. Ludoui-
cus.

cus. Tu Bald. hoc aſſeris in illa l. in bone fidei. Bartol. Simile habemus in alio caſu, ſcilicet in confeſsione ſine cauſa. nam l. non dicit eam facere ſemiplenam expreſſe, ſed dicit quod ſine aliis adminiculis non ſufficit ad probationem. C. de probat. l. inſtrumenta domeſtica. quod tamen verbum omnes interpretantur, vt demptis illis adminiculis remaneat ſemiplena, vt ſupra extitit relatum. Similiter etiam ſi bene conſi deretur in omnibus caſibus in quibus doctores dicunt aliquid facere ſemiplenam ꝙ ipſum percurrere, ſatis longum eſſet. In his enim non exprimit lex ꝙ faciat ſemiplenam, ſed magiſtrali conſideratione hoc perceptum fuit, nec curo Balde de eo quod dicit ꝙ in l. quæro. §. fi. & in l. capite quinto, concurrebat veriſimilia temporis vel loci, quia vt prædiximus illa iura probant ꝙ confeſsio extra iudiciū cum veriſimilibus non facit plenā ꝓbationem & ad illam corroborandam tē dit temporis vel loci veriſimilitudo. Nos quærimus hic de confeſsione cum cauſa
38 parte abſente † vel parte præſente ſine cauſa vel deficiente alio veriſimili, & ſic nil ad propoſitum eſt ratio tua. Præterea, vt nuper ex relatu Ludouici percepi tu ipſe firmaſti. in l. 1. C. de confeſſ. hāc facere ſemiplenam, cur. ergo a proprio tuo dicto ſiue cauſa vlla vacillas. nec curandum. eſt de illa. d. Bar. de Saly. ridicula ratione quare lex dum dicit aliquid non probare intelligenda eſt ſemiplenè, de qua plena in dubio lex loquitur. ff. de condi. & demon. l. Lucius. & no. per gloſ. extra de ſucceſſ. ab inteſt. c. ſi. ſicuti quando dicit vnū teſtem non probare vt C. de teſti. l. iuſiuran. in fi. intelligi etiam debet ſemiplenè, quoniam ſemiplenè probat vnus teſtis ſine dubio, vt not. C. ad l. Iul. ma. l. ſi quis alicui. ff. de quæſtio. l. maritus. & hoc nullus negaret diſtinguitur que hac via multoties lex etiam indefini tè loquens ſubgerente ratione vel lege, vt not. ff. de publi. l. de pretio. per gloſ. ff. de iure pa l. adigere. §. quamuis cum con cor. nec iterum curādum eſt de eo quod tu ipſe dicebas Ludouice, quia quando l. capite quinto. non probaret, tamen aliis iura probant, vt ſupra dictum eſt. Sed nō eſt verum quòd confeſsio ibi emanauerit incidenter, quia imò principaliter. nō enim ad alium finem magis principalem teſtes ibi. adhibentur, niſi vt audiant captum confitentem ſe captum ex cauſa adulterii, vt poſtmodum teſtificari poſſint ſuper hac confeſsione, vt ibi exprimitur in gloſſ. Et notate diligenter quòd
39 † quamuis locus & tempus perfectam ꝓbationem etiam augmentent, tamen ipſis detractis ipſam probationem debiliorem non faciunt. vnde confeſsio extra iudicium abſente parte, vel ſine cauſa, etiā ſine illis qualitatibus temporis ac loci facient ſemiplenam. Item ſine qualitatibus eiſdem cum partis præſentia, & eam faciet probationem plenam. vt ſupra demonſtratum eſt. Ad illud Nicolai de Sicilia quod dixit circa. c. ſi. de ſucceſ. ab inteſta. clarè dico quod quanquam tex. ille non loquatur in confeſsione extra iudicium parte abſente, tamen loquitur de confeſsione extra iudicium quæ emanauit incidenter propter aliud ſecundum verum intellectum ſatis verum ac communem. Ludouicus. Hunc intellectum ſequitur ibi ipſe Nicolaus Siculus. & multi alij. vnde ſicut dicitur quod confeſsio incidenter emanata faciens ſemiplenam coniungitur cum dicto vnius teſtis, quæ eſt probatio diuerſi generis ad idem tendens vt ibi eſt caſus, eo modo pari ratione coniungendus eſt vnus teſtis, cū confeſsione abſente parte, & hoc modo a ſimili arguendo probat text. ille intentionem meam, ad quam illum text. allegabam. in d. l. admonendi. denique poſt prædicta confeſsio extra iudicium parte præſente ſine cauſa facit ſemiplenam, & hoc nullus negat. cur ergo non idem in confeſsione extra iudicium parte abſente cum cauſa, da ratione differentiæ Balde ſi potes. Bald. dic mi præceptor non ne licet confeſsio extra iudiciū, facit ſemiplenam probationem, tamen
40 indicium † vel veriſimilitudo minora ſunt ſemiplena probatione vt not. gloſſ. ff. de prob. l. cum probatio. ex quo videtur

tur neceſſario dicendum ex duobus con
trariis alterum contra decißionem tuam;
ſcilicet aut confeſsionem extra iudicium
etiam cum veriſimilibus non facere ple-
nam probationem: quia veriſimilia non
ſunt æqualis potentiæ cum confeſsione,
aut ſi faciunt non remanere ſemiplenam,
ſed maiorem ipſis veriſimilibus remotis.
Bartolus. Medullas nunc tetigiſti no-
ſtræ quæſtionis, igitur reſpondeo quòd
illud de indiciis dictum verum eſt in in-
diciis remotis non in indiciis proximis.
nam vt ego ipſe ſubtiliter notabam. ff.de
quæſti.l.fi.indiciorum duæ ſunt ſpecies:
quædam indicia ſunt remota: ut quòd
quis ſit malę conditionis & ſamæ, con-
ſuetus furari, & his ſimilia. Et horum alie
rum licet faciat aliqualem ſuſpicionem
contra reum, tamen non ſufficeret iudi-
ci ad plenam probationem, neque ad in-
quiſitionem, & in his eſt vera gloſa quā
tu ipſe allegabas. Aut ſunt indicia proxi
ma:.& in his non eſt vera glo.illa: quoniā
ex his unum tantum facit ſemiplenā pro
bationem quod apparet: quia vnus teſtis
facit indicium non remotum, ſed proxi-
mum, vt notabam in dicta l.fin. & tamen
41 † vnus teſtis facit ſemiplenam probatio-
nem, vt no.per gloſ.ad l. Iul.ma.l.ſi quis
alicui.ff.de dote præallegata. l.Theopom
pus. & facit etiam quod ego ſcripſi. ff.de
quæſtionibus l.maritus.ſicque intelligi-
tur quod dictum eſt de confeſsione ex-
tra iudicium ſiue ueriſimilibus. Bald.
Elegans hoc dictum eſt. Bart. Nunc
eſt reſpondendum ad dicta Doct. ſupra
relata: dicimus enim eorum concordiam
ex prædictis apparere. Nam quamuis In
noc.dixerit ſimpliciter confeſſum coram
incompetenti iudice, ſeu extra iudicium
non admitti ſi dicat. contrarium coram
competenti, tamen illud verum, vbi pro
prima confeſsione concurrunt veriſimi-
lia. ſicuti tu Bal.eum ſaluando hodie re-
ctè intelligebas.ratio eſt, quòd talis ex-
tra iudicialis confeſsio facit plenam pro-
bationem, vt iam eſt dictum. Item licet
ego ipſe in dicta.l.ſin.in princ.ff.de quæ-
42 ſtio.dixerim ſimpliciter quòd † iudex ha
bens confeſsionem vel alia indicia con-
tra reum, non deberet eū cogere ad per-
ſeuerandum, tamen illud verum: quan-
do plura indicia remota concurrunt con
tra reum, vel quando vnum indiciū pro-
ximum tantum concurrit, nō autem plu-
ra, & ſic quando concurrit ſemiplena, nō
autem plena probatio, vt ex præcedenti-
bus apparet. Ludouicus. Vere nota-
bile eſt hoc quod dixiſti: quoniam cęteri
doctores non rectè intelligunt illud di-
ctum tuum. Bar. Item quamuis di-
xerim in l.capite quinto. quòd confeſsio
extra iudicium non facit plenam, tamen
illud intelligendum eſt de illa plena quę
ſufficiens eſt ſine alia tortura: vt in ciuili-
bus. plenam autem ſufficientem ad tortu
ram & condemnationem fiendam ex ſo-
la tortura ſine alio inducit, vt probatum
eſt. ſicque intelligatis verba mea. Item li
cet Obertus de Cremona relatus per te
Baldum dixerit ſimpliciter confeſsionem
extra iudicium facere ſemiplenam, vt
ego ipſe ſenſerim in pręallegata. l. capi-
43 te quinto. dum dixi quòd † facit indi-
ciū, illud eſt verum veriſimilibus ceſſanti
bus ſic: quia habemus prędictorum om-
nium concordiam. colligemusque ex prę
miſsis omnibus, breuem hanc concluſio-
nem ꝙ interdum apparet ſimplex confeſ
ſio extra iudicium ſine aliquo veriſimi-
li, & tunc facit ſemiplenam contra confi-
tentem, id eſt, indicium ſufficiens ad tor-
turam moderatam & inquiſitionem. in-
terdum concurrunt veriſimilia, & tunc
facit plenam probationem, ideo quòd
pręciſę cogi poteſt confeſſus ad perſeue-
randum in tortura vt condemnetur, quā
uis nec ego viuens, nec alij ſic dixerunt.
Ludouicus. Mirabilia quidem hęc, &
aliis incognita ſunt, errauitque uehemen
ter in prędictis dominus Nicolaus de Si-
cilia in c.at ſi clerici.extra de iudiciis, vbi
diuerſo modo conſiderauit.

SVMMARIVM.

1 *Dictum teſtis ſine iuramento extra indicium an habeat uim confeſsionis extraiudicialis quantum ad teſtem.*

2 *Dicto vnius teſtis non datur plenæ fides.*

Teſtis

3 *Teſtis vnus facit indicium ſolenne ſufficiẽs ad torturam, ſi integer ſit, & legitimè receptus, ac omni exceptione maior.*

4 *Confeſſus in facto proprio in tormentis pœnitere poteſt.*

5 *Teſti torto plus creditur quam non torto.*

6 *Actio ex confeſſione propria oritur, non autem ex confeſſione teſtium.*

7 *Confeſſionem propriam quando ex interuallo quis reuocare poſſit.*

8 *Teſtis dictum ſuum non poteſt corrigere, niſi incontinenti.*

9 *Intellectus ad l. generaliter. C. de non num. pecuniæ.*

10 *Intellectus ad c. cum ſuper. de confeſſis.*

11 *Dictum teſtis extra iudicium an habeat naturam confeſſionis, extra iudicium quantum ad teſtem.*

12 *Intellectus ad c. ſicut nobis. de teſtibus.*

13 *Depoſitio extraiudicialis præcedens non habet aliam contrariam.*

14 *Depoſitio nihil habens contrarietatis plus probat, quàm quæ contrarietatem habet.*

15 *Confeſſioni teſtis extra iudiciũ pro qua veriſimilia concurrunt ſtatur contra teſtem, vt ab ea recedere in iudicio non poſſit, cũ de falſo puniatur.*

16 *Intellectus ad c. literas. de præſumptionib. & nu. 17. & 18.*

17 *Acta iudicij quæ neceſſaria requirũtur ſcripturam, regulariter per teſtes probari non poſſunt.*

18 *Condẽnari an quis debeat cauſa grauis criminis, & ex præſumptione vehementi.*

19 *Intellectus ad c. per tuas. de probat. & nu. 20. cum ſeq.*

20 *Venire quis non debet contra eius aſſertionem.*

21 *Cauſa filiorum quamuis regulariter eadem videatur idemq́; matris, tamen quãdoque mater teſtificatur in cauſa matrimonij filij.*

22 *Metus teſtem falſum non excuſat.*

23 *Effectus quos habet confeſſio in facto proprio in criminalibus extra iudicium, eoſdẽ habet dictum teſtis in facto alieno contra indicium quantum ad teſtem.*

24 *Perſeuerare non coguntur teſtes in iudicio coactione præciſa ſicut pars.*

25 *Teſtes ſi dixerunt vnum in ſummario iudicio, & poſtea contrarium dicant in plenario, quod dictum valeat.*

26 *Rationis diuerſitas iuris diuerſitatem inducit.*

27 *Superfluis vti non debemus.*

28 *Circuitus eſt euitandus.*

29 *Delinquentes an puniantur, quamuis actus ſint nulli quoad alios.*

30 *Iuramentum ſimplex ſine aduerſarij præſentia, an probet pro confeſſione veriſimilia concurrere, ita quod confeſſo plenum præiudicium inducat.*

31 *Minus operatur confeſſio extra iudicium, quam in iudicio.*

32 *Contrariis duobus poſitis vel incompaſſibilibus iuramentis, impoſſibile eſt alterum non eſſe falſum.*

33 *Periurus indiſtinctè à teſtimonio repellitur.*

34 *Iurans vnum extra iudicium, poſtmodum in iudicio productus aſſerit oppoſitum, an de falſo puniatur. & nu. 35.*

36 *Iuramentum illicitum an ſeruandum.*

37 *Peccare ſemel minus eſt malum, quàm bis.*

CAPITVLVM ſeptimum, an dictũ teſtis extra iudicium habeat ſaltem vim confeſſionis, quantum ad teſtem.

1 BALDE non putas dictum †teſtis extra iudicium ſine iuramento vim habere ſaltem cõfeſſionis extraiudicialis quãtum ad teſtem. Bald. Ad iſtud etiam, quòd noſtræ rei quomodo conferre poſſit non video. Bart. Dicas velim omnino quid ſentias. Bald. Nihil arbitror commune habere confeſſionem cum dicto teſtis: nam confeſſio emanat in facto proprio, atteſtatio autem in facto alieno, & quidem in multis differunt hæc duo. & enim confeſſio facta ſuper facto proprio, & cauſa propria ſolemniter facta etiã extra iudicium valet & tenet, ſiue in criminalibus loquamur, vt tu nunc concludebas: ſiue in ciuilibus caſibus, vt C. de non nu. pecu. l. generaliter. in fi. ff de probat. l. cum de indebito. ad fin. extra, de fi. inſtr. ca. ſi cautio. cum ſimili. dictum autẽ teſtis extra iudiciũ in facto alieno eſt nullum,

propter defectum perſonę iudicij, vt iam
ſupra eſt probatum. Item cõfeſsioni pro-
priæ extra iudicium ſolenniter factæ ſta-
tur quoad plenam fidem contra confiten-
2 tem & ſic creditur dicto vnius. dicto † au-
tem vnius teſtis fides plena non datur, vt
ff. de teſti.l.vbi numerus. C.de teſtib.l.iu-
riſiurandi. Item confeſsioni ſimplici ex-
tra iudicium non ſolenniter emanatæ ſta
tur quantum ad ſemiplenam, ſeu indiciũ
ſufficiens ad torturam, vt tu etiam nunc
dicebas. Dico autem teſti extra iudi-
cium nunquam aliqua fides adhibetur,
etiam quo ad indicium: quia illud quod
dicitur, † quòd vnus teſtis facit indicium
3 ſolenne ſufficiens ad torturam, vt no.glo.
C.ad leg.Iul.ma.l.ſi quis alicui, & tu ipſe
notabas.ff.de quæſtioni. l.fi. eſt verum in
teſte integro, & legitimè recepto, & omni
exceptione maiori, & eſt caſus notabilis.
ff. de quæſtionibus.l. maritus. vbi tu ipſe
etiam hoc eleganter colligebas.& eo. tit.
in l. 1.§.idem Cornelio. Item quòd quã-
uis † in facto proprio quis ſit confeſſus in
4 tormentis, vel metu tormentorum, ta-
men poteſt pęnitere. ff. de quęſtion.l.1.§.
ſi quis vltro. vbi text.not. teſtis autem tor
tus non poteſt pęnitere, quoniam † plus
5 creditur teſti torto, quàm non torto, vt
hodie latè diſſeruiſti ſuprà l. 1.c. 2. Item
quia † ex confeſsione propria oritur a-
6 ctio, vt not.glo.ff.de iureiurand.l.ſed & ſi
poſſeſſori.§.ſed cum de hæreditate: ſecus
ex confeſsione teſtium, vt no.ibidem. Itẽ
† quia confeſsionem ſuper facto proprio
7 etiam ex interuallo quis reuocare poteſt
dicendo ſe aliud credere, & credulitatis
nouæ cauſam adaucendo, & probato er-
rore primæ credulitatis. ff. de interroga.
acti.l.de ætate.§.1.& 2. notabas tu ipſe, ff.
de confeſſ. in l. non fatetur. & C. de non
8 nu.pecu.l generaliter. non autem † teſtis
poteſt corrigere niſi incontinenti: vt ex-
tra, de teſti.cog.capitu.præterea. quod ip-
ſum declaraſti etiam hodie nobis ſupra
lib. 1.cap.4. vbi etiam quaſdam alias diſ-
ferentias inter hos caſus dixiſti. hoc eſt,
Bartole quod ſentio? Bart. Dic Ludo-
uice non quicquam alij ſuper hoc ſcripſe
re, profer in medium quod habes. Lud.

Nihil profectò ſuper hoc ab aliis ſcri-
ptũ ſcio peregrina excitatio tuo egens iu-
dicio. Barto. Pulchrè argumentatus
es Balde, multum tamẽ deliraſti, aliàs de-
uiaſti à veritate. Quærebam enim à te an
ſimplex dictum teſtis extra iudicium ha-
beat vim confeſsionis, quantum ad teſtẽ,
tu putas non habere. Ego ſubtilius conſi
dero quòd quamuis talis depoſitio extra
iudicium non ſit teſtimonium, neque cõ-
feſsio quo ad tertias perſonas, prout pro-
bant tuæ rationes, tamen negari non po-
teſt, quòd non ſit ſimplex confeſsio, & cõ-
feſsio extra iudicium, quæ regulatur, ſe-
cundum naturam confeſsionis extraiudi
cialis quantum ad teſtem, quãquam hoc
ipſum ſit nouum, & à nullo ſcriptorum
noſtri iuris demonſtratum, & attende, q a
intelligo de confeſsione facta in crimina
li cauſa: aliàs non congrueret terminis de
quibus loquimur, & enim hæc confeſsio
teſtis quantum ad ſe non cadit niſi in cri-
minalibus. ſ ex crimine falſi, quod obiici-
tur teſti in ſequenti dicto contrario, niſi
forte ciuiliter ageretur ad intereſſe con-
tra teſtem, quod falſum dixit, quod fieri
poteſt. vt ff. de falſis. l. qui nomine, tunc
enim iudicaretur, vt confeſsio in cauſa ci
uili, vt ego ipſe notabam. C. de non nu.
pecu. l. generaliter. in tertia quæſtione,
9 pro huius † autem intellectu clariori eſt
præmittendum, quòd hoc ipſum iudi-
cant multa iura & auctoritates, vbi nos
reperimus poſitum eſſe verbum confeſ-
ſionis non ſolum loquendo in confitente
ſuper facto proprio, ſed in teſte depo-
nente in facto alieno. Primo hoc ape-
rit text. extra, de probationib. ca. per tuas.
ibi, cum nimis indignum ſit ſua voce di-
lucidè proteſtatum. iuncta gloſſ. paruula
ibi poſita, quæ dicit confeſſus ſecundo.
Idem aperuit gloſſ. extra, de præſumptio.
capitulo. literas. vbi text. loquitur de de-
poſitionibus teſtium, & tamen gloſſ. ibi
in verbo recognouit, exponit, id eſt, con-
feſſus fuit tertio per text. C. de proba. l. nõ
nudis. ibi, aſſeuerationib. & ibi affirma-
tionem. Ludoui. Optimè: nam Bald.
met ibi exponebat, id eſt, confeſsionem.
10 Bartol. Quartò, per text. extra † de
confeſſi.

confeſsi.c.cum ſuper.qui texr.non loqui
tur in parte confitente in facto proprio;
ſed in teſte, ſecundum intellectum gloſſ.
Innoc.& Hoſti.& tamen tex.ibi dicit, iu-
re confeſſus eſt. Quinto hoc indicāt ver
ba mea.ff.de quæſtionibus.l.pe.in prin.
vbi depoſitionem teſtis appelllabam con
feſsionem. Idem quoque poſſemus quæ
rentes in multis aliis locis inuenire. His
11 premiſsis videamus an † dictum teſtis
extra iudicium habeat naturam confeſ-
ſionis extra iudicium quātum ad teſtem,
vt nunc dicebam. Et quidē ſicut ſimplex
confeſsio rei extra iudicium ſuper crimi
ne ſine aliis veriſimilibus facit ſemiple-
nam ſeu indicium ſufficiens quantum ad
inquiſitionē, & torturam, vt dictum eſt
nunc proxima quæſtione, ſic confeſsio
ſimplex teſtis extra iudicium ſine alis
præſumptionibus contraria depoſitioni
ſuę in iudicio, ſufficiens eſt ad inquiren-
dum contra teſtem de falſitate dicti iudi
12 cialis, vt eſt caſus notabilis † pro hoc ex-
tra de teſti.c.ſicut nobis.vbi ex dicto te-
ſtis extra iudicium dicentis ſe falsè tuliſ-
ſe teſtimonium inquiritur contra eum,
de falſitate apparet enim ꝙ ibi fuerit de
poſitio extra iudicialis dum dicit priua-
tim. Ludouicus. Facit quod not.per
Ang.ff.ad Sill.l.ſi quis in graui. §. ſi quis
moriens. Bartolus. Nec curo quia tex.
ille loquitur in depoſitione extra iudi-
cium facta poſt depoſitionem iudicialē,
quanquam nos loquamur quando præ-
ceſcit, quoniā ſi facit indicium ſufficenis,
ad inquirendum illo caſu, multo fortius
in iſto hoc autem aperte probo. Nam de
poſitio extra iudicialis ſequens habet de-
poſitionem iudicialem ſibi contrariam.
13 Item † depoſitio extra iudicialis pręce-
dens non habet aliam contrariam. Sed
14 nulli dubium ꝙ † plus probat depoſitio
quæ nihil habet contrarietatis, quam ea
quæ habet contrarietatem, vt extra de te
ſti.cogen.c.prærerea.& ibi de hoc per In
noc.ergo prima depoſitio quę contra-
15 rium non habet magis probar. Item
ſicut ſtatur confeſsioni in facto proprio
in criminibus ſi pro ea concurrunt veri-
ſimilia quātum ad plenam fidem, id eſt,
ad hoc vt cogatur precisè preſeuerare,
vt dixi ſupra proximo.c.ſic etiam confeſ
ſioni teſtis extra iudicium pro qua veriſi
milia concurrunt ſtatus contra teſtem vt
ab ea recedere in iudicio nō poſsit quin
puniatur de falſo. Et attēdite quæſo, quia
hoc probatur euidenter per aliqua iura
16 a nemine ponderata. primo † per caſum
extra de præſumptionibus.c.literas. nam
ibi quidam teſtis depoſuit extra iudiciū,
quoddam factam ſuum eſſe hæreticum,
& poſtea in iudicio dixit contrarium, &
tamen dicit ibi tex. ꝙ quia pro primo di
cto concurrunt veriſimilia, creditur te-
ſtem illum ſecunda vice turpiter deiereſ
ſe, & ſic vult ꝙ puniatur de falſo vt. ff.
de teſtibus.l.qui falſa.& 3.q.3.verſi.item
qui falſo.cum ſimilibus. Nec dicas, ꝙ ibi
fuerit depoſitio extra iudicialis, ſed in iu
dicio, vt ſentit glo.ibi, quæ incipit, Hoc
eſt notabile, quia dicant alij quid velint
tamen quod prima depoſitio ibi fuerit,
facta extra iudicium apparet expreſsè ex
antiqua, vbi dicitur fuiſſe probatam pri
mā depoſitionem per duos teſtes. ſcilicet
vnum presbyterum & vnū dyaconum.
ſi enim facta fuiſſet in iudicio nō potuiſ-
17 ſet ꝓbari per teſtes, quia † acta iudicij
quæ neceſſario requiritur ſcripturam, vt
eſt atteſtatio regulariter per teſtes ꝓba-
ri non poſſunt, vt extra de proba.ca.quo-
niam contra falſam. C.de arbitr. l.ne in
arbitris. §. ſin autem in ſcriptura. & hic
eſt verus itellectus illius decretalis. Nec
etiam dicas ꝙ ibi potius coniecturę con-
currunt pro ſecundo dicto tanquam po-
tius præſumi debeant pro ſecundo dicto
iudiciali iurato quam pro primo dicto
extra iudiciali non iurato. arg. C.de teſti
bus.l.iuſiurā.extra de teſte. c. nuper. &
c.tuus. cum ſimilibus, quoniam reſpon-
deo quòd quamuis hę coniecturæ con-
currerent pro ſecundo dicto, tamen con
currebant aliæ coniecturæ ſeu veriſimi-
litudines vrgentiores. Pro primo vna cō-
iectura erat quod ille teſtis tempore pri-
mæ depoſitionis tunc reuertebatur ad fi-
dem, nec eſt veriſimile quod tempore
quod quis ad fidem reuertitur falſum di
cat, vt dicit ibi tex. Alia veriſimilitudo.

eſt,quia ille idem teſtis admiſcuit falſitatem in ſecundo dicto, vnde præſumitur contra tale dictum, vt dicit etiam tex.ibi dem. & pro hoc tex.optimus. ff.de quæſtionibus.l.vnius.§ teſtes. 3.q.9.ca. pura. Et quod ego notabam.ff.de quæſti.l.ex libro.in prin.& dicam in tertio principali.tractatu.7. capit. Nec etiam dicas
18 † quòd ille textus dicit quòd de cauſa graui criminis & præſumptione etiam vehementi quis condemnari non debet: quia clarè ad hoc reſpondetur quòd tunc text.ille loquitur de condemnatione illius teſtis de hæreſi, de cõdemnatione autem circa falſitatem text.ille decidit expreſsè, vt prædictum eſt. Secundo
19 † idem probo per caſum extra de proba.c.per tuas.vbi matri quæ aſſeruit extra iudicium quendam eſſe ſuum filium pro quo dicto concurrebant veriſimilia, non creditur ſi poſtea iuret in iudicio, cum non eſſe eius filium, & punitur de fal. Et ſi dicas quæ veriſimilia concurrebant ibi pro quo dicto præponderantia iuramento quod erat ibi in ſecundo dicto,& magis vrgentia. Reſpondeo ꝙ vna veriſimilitudo erat,quia pro primo dicto concurrebat communis opinio & tractatus,vt ibi,communiter nominatus
20 & habitus. Alia erat quia † quis non debet venire contra eius aſſertionem , vt ibidem in ver.cum nimis indignum. Itē ſi dicit ꝙ ibi non apparet ꝙ mater illa punitur,ego reſpondeo quòd ſatis aperit.tex.hoc dum dicit quòd eius iuramento non eſt ſtandum,nam ex hoc teſtis habetur periurus,ſicque merito puniendus vt dictum eſt. Nec dicas quòd ibi ſit ſpeciale propter communem opinionem & parentum tractatum,vt eſt communis intellectus canoniſtarum. Nam hoc eſt falſum.ex quo enim habemus regulam ꝙ vbi dictum teſtis extra iudicium habet pro ſe veriſimilia,teſtis non poteſt ab eo recedere,euitate , debemus ſpecialitates, iuxta ea quæ ego notabam.ff.ſi quis cau. l.quoties.per illum tex. facit. C.de ede. l.1.In verbo ex cauſa à ſenſu contrario. fateor tamen ꝙ aliquid noui inducit illa decretalis ꝙ licet dicto teſtis extra iudicium etiam ſi pro eo concurrant coniecturę veritatis,non ſoleat ſtari quo ad alios,vt dictum eſt ſupra proximo. cap.tamen in illo caſu,ſtatur etiā quo ad alios, ſcilicet quo ad filium propter communē opinionem & parentum tractatum , ſicque debet intelligi gloſſ.ibi poſita, dum, dicit ſpeciale &c.quod eſt ſumme notandum,quia nemo ſic nunquam intellexit, nec etiam dicas quòd.ibi ſit ſpeciale propter fauorem filiationis, quia ibi non tractatur de prole legitima, ſed illegitima, vt ibi expreſsè no. Hoſti. quamuis glo. & quidem alii ſenſerint oppoſitum,& nō rectè,nec etiam dicas ꝙ illud capitulum non loquitur in teſte, ſed in parte deponente in facto proprio, tanquam perſona matris videatur eadem perſona cum perſona filij,vt inſti.de inuti. ſtip. §. ei qui. & §.poſt mortem. C.de impu.& aliis ſub
21 ſti.l.fin.cum concor. quoniam † quamuis regulariter cauſa filiorum eadem videatur idemque matris ſi non teſtificentur etiam ſi vterque velit C.de teſti.l.parentes.ff.eo.titu.l.teſti. idoneus, tamen hoc fallit in matrimonio in quo ſpeciali ratione admittuntur,vt ff.de proba.l. etiam matris,extra qui filii ſint legi. cap. tranſmiſſæ. & c.per tuas.& no.Spec.in ti. de teſte.§.1.ver. Item ꝙ eſt parens.& hoc ſpeciali caſus loquitur tex.illius capituli per tuas. Nec etiam dicas ꝙ ibi illa ſecunda depoſitio fuerit per metum extorta, & ideo ei non ſtetur. C.ſi aduer.ven. autem.ſacramenta puberum.nam hoc eſt falſum, quia matrimonium erat ibi neque contractum,vt ſentit ibi gloſſ. ultima,& ita illud capitulum intelligit ibi Io. An. Lud. Io.de Imo.& Nico.de Sicilia idem & communiter omnes, quam uis Hoſt.tenuerit oppoſitum. Bart.

Plus vobis dico quòd licet metus non excuſet teſtem falſum hoc eſſet verum.
22 tamen † metus non excuſat teſtem falſum,vt notat.gl.15.q.7.ca.auctoritatem. in glo.magna. Ludouicus. Tu Balde illam ſequebare. C.qui acc.non poſſunt l.data opera. Bar.Sicque omnino dicta mater ibi non excuſaretur. Tertio principaliter dicta probantur per caſum aper-

apertiſsimum. ff. ad l. Cor. de fal. l. eos. ſe-
cundo reſponſo quam. l. quomodo pro-
bat infra declarabo. 9. c. iamq́ue ex p̄miſ
ſis liquido colligere poſſumus hanc con-
23 cluſionem quòd † eos effectus quos ha-
bet confeſsio in facto proprio extra iudi
cium in criminalibus, eoſdem habet di-
ctum teſtis extra iudicium in facto alie-
no, quantum ad teſtem habemus quoque
correlarium, quamuis non ſtetur quo ad
tertium ſimplici dicto teſtis extra iudi-
cium tamen interdum pro eo veriſimilia
nō concurrunt, & tunc facit ſemiplenam
probationem ſeu indicium contra teſtem
ſufficiens ad inquirendum contra eum
de falſitate, ſi poſtea contrarium aſſerit
in iudicio interdum veriſimilia concur-
runt, & tunc facit ſemiplenam probatio-
nem, & punitur de falſo. Ludoui.

Nemo profecto hoc fuit nunquā ima
ginatus, quoniam ſubtiliter loqueris.

Bal. Conſideratio hæc tua Bar. per pul
chra quidem, eſt verum tamen in prædi-
ctis ſcrupulus vnus adhuc ſupereſt.
24 Cur enim non † cogitur teſtis perſeue-
rare in iudicio coactione præciſa ſicut
pars, poteſt enim teſtis ad libitum varia-
re. Bar. Reſpondeo, quia quando
pars confitetur in facto proprio, confeſ-
ſio fit ſuper delicto iam conſumato, & in
eſſe deducto, ideo confeſsioni quæ illud
aſſerit, & delictum probat, quis cogitur
perſeuerare. vbi autem teſtis depoſuit ex
tra iudicium delictum adhuc non fuit in
rerum natura, ideo non eſt cui ipſe per†
ſeuerare cogatur præciſè, ſatis tamē cau-
ſatiuè cogitur, quia ſi non perſeuerat pu-
nitur. Ludouicus. Alius etiam apud me
ſcrupulus ſupereſt Barto. Bar.

Quis is eſt? Ludouicus. Miror quòd
res poſsit tam vario, & diuerſó iure cen-
ſeri. ſ. ꝙ eadem teſtis atteſtatio vno caſu
valida ſit contra confitentem, & alio ca-
ſu non quantum ad alios quorum inter-
eſſe poteſt, hoc eſt contra regulam. C. de
fur. l. 1. ff. de mino. l. ſi filius. quando ap-
pella. ſit. l. 2. §. ſed ſi aliud. ff. de vſuris. l. cū
qui ædes. ff. de rebus dubiis. l. ſi is qui du-
centa. §. vtrum. cum ſimilibus. Bart.

Ne mireris, nam in multis caſibus fal-
lit regula prædicta, maximè vbi eſt ratio
diuerſitatis, vt habetur in prædictis iuri-
bus, & potiſsimè in l. 1. C. de fur.

Idemq́ue & in caſu noſtro. Nam rō di
uerſitatis eſt euidens quod ad alios, non
enim poteſt valere dictum teſtis extra iu
dicium, quia deeſt iudicii forma quę ne-
ceſſaria eſt, vt diximus ſupra hoc. li. 2. c.
quo ad ſeipſum teſtem non eſt neceſſaria
forma iudicii, quia habet vim ſimplicis
confeſsionis extra iudicium, & ideo va-
let, vt ſupra eſt demonſtratum. Pro
his autem adduco quod no. gloſſ. & Inn.
extra de teſti. c. veniens. nam gloſ. ibi no
25 tabiliter multum dixit ꝙ † ſi teſtes vnū
dixerunt in ſummario iudicio, & poſtea
contrarium dicant in plenario, non valet
dictum ſecundum, primum autem fidem
facit quo ad quid non ſuum quo ad ſen-
tentiam ferendam ei non ſtatur, contra
teſtem autem ad reprobandum ſecūdum
dictum ſtatur, cuius dicti ratio colligitur
apertè ex dictis Innocen. ibi. in principa
li enim ideo tale dictum fidem non facit,
quia teſtis non fuit ad hoc ibi inductus,
& lis debet prius inchoari, deinde ꝓ om
nibus inſtrui. not. extra. ad reprobatio-
nem autē ſecundi dicti bene ſufficit iſtud
dictum, quia quātum ad hoc per eum eſt
26 notorium inductum. † diuerſitas ergo
rationis inducit iuris diuerſitatem, quod
eſt notandum. Et ſi dicis ad quid tales te
ſtes ſecunda vice in iudicio producun-
tur, cum contradicere primo dicto non
27 poſsint, nec † ſuperfluis vti debemus,
vt ff. de procura. l. non cogendum. § ſi. ff.
vt leg. no. caue. l. hęc ſtipulatio. §. 1. Et
28 † circuitus euitandus eſt. vt ff. ſi cer. pet.
l. cum fundo. §. ſeruum tuum imprudens.
& Clementina auditor. de reſcriptis. Re-
ſpondeo ſecundum Inno. in c. c. veniens,
quòd teſtes non inducuntur in iudicio
vt idem dicant vel contrarium, ſed vt ve
ritatem deponant. Et poſsibile eſt
quòd nunc recognoſcendo conſcientiam
alio modo teſtificentur, & quamuis nūc
non valeat ſecundum dictum, vtile ta-
men erit parti contra quam teſtificatur,
quia nec prius dictum valebit, ſecundū
eundem Inno. Ludouicus. Vera nar-
ras,

ras,nam & dominus Nicolaus de Sicilia idem ibi ſequendo confirmabat. Bartolus. De hoc tamen dicam infra. 3.li. 1.c.& facit ad prędicta probanda optimè text.extra de teſti.capi.ſicut nobis. & quod per illum text.ſupra diximus,facit etiam in ſimili. C.de pactis.l.fi.& C.quo modo, & quando iudex.l.ſi vt proponis pars.ff.de act.emp.l.ſi ſterilis.§. quamuis & l.penult.C.ſi contra ius vel vti.pu. C. de pac.l.ſi quis in conſcribendo.ad fin.ff. de varia.& extra cogni.l.final.& inſtit.de obli.quæ ex delict. naſ.in princi. Item † faciunt infinita iura quibus habetur quod

29 † delinquentes puniantur quamuis actus ſint nulli quo ad alios.Sicque idem actus ob diuerſitatis rationem vario iure cenſetur. Bald. Anceps ſum quorſum euadas Bar. Bar. Placent ibi noſtræ deciſiones Bald. Imo vere ſummè. nam tu optimè fundaſti ſententias tuas iuribus ac rationibus. Sed procedas vlterius nec me tanto tempore in pendulo retineas. Bart. ibi inquam ne celer ſis & enim aliqua adhuc neceſſaria peragenda ſunt,antequam rem hanc ad primum in ſtitutum imponamus. Bald. Quantumlibet expectabo. Bart. Dicebam nuper Bal. quòd teſtis confeſſus extra iudiciũ cogitur in iudicio perſeuerare niſi confeſsio ſua fuerit veriſimilibus fulcita.

30 Sed a te † quæro, an ad hoc ſit ſufficiens ſimplex iuramentum affirmantis ſi ne præſentia eius cuius intereſt vt dicantur pro confeſsione concurrere veriſimilia. Bal. Fronte prima occurrunt ex prædictis mihi, ꝙ non.nam ſicuti tu met Bart.decidis atteſtatio teſtis extra iudiciũ quantum ad teſtem idem operatur,quod ſolet operari confeſsio in criminalibus. in facto proprio extra iudicium , confeſſionem autem hanc in criminalibus conſtat non plus operari , quam confeſsionẽ, in ciuilibus extra iudicium.ar.C.de proba.l.fi.& extra.de ele.c. vbi periculum li. 6. nec iterum in ipſis ciuilibus magis ope

31 rari, imo minus † confeſsionem extra iudicium quam in iudicio,vt probatur. C. de confeſsis.l.j.ff.ad l.Aquil.l.proinde.§. notandum.cum. concor. Sed in facto proprio etiam in ciuilibus,& etiam in iudicio iuramentum ſimplex ſine aduerſarij præſentia non probat confeſsionem, nec facit eam adeo veriſimilem, ꝙ inducat ipſi confeſsio plenum præiudicium , vt eſt caſus iuncta glo.ff.de confeſſ.l.certũ.§.ſi quis abſente, & ff.de interrog.act. l.ſi.ꝙ no.expreſſe gloſſ.C.de cõfeſſ.l.j. & tu met Bar.hoc ipſum affirmabas in eo §.ſi quis abſente.igitur & idẽ minus operabitur iuramentum ſimplex in criminalibus extra iudicium. Barto. Subtile apparet,& bonum argumentum tuum: ſed tamen attende quia vt arbitror alia via hic eſt a nobis tranſeundum.Etenim ante omnia conſiderandum eſt, quòd ad duos ordinatur effectus hoc quod diximus teſtem confeſſum extra iudiciũ cum veriſimilibus cogi in iudicio ad perſeuerandum,vnus eſt, vt ſi in iudicio productus varıat a primo dicto videtur fide nõ dignus alter vt idem varians de falſo puniatur,effectum primũ inducit primum iuramentum ſimplex extra iudiciũ,quo-

32 niam † poſitis duobus contrariis , vel incompatibilibus iuramentis impoſsibile eſt alterum non eſſe falſum.vt ff.de rebus dub. l.ſi is qui ducenta. §. vtrum. & ibi no. Et quanquam incertum ſit cui iuramẽto falſitas inſit, tamen ſiue velimus, ineſſe ſecundo hoc eſt clarißimum. vt ff. de teſtibus.l.qui falſa,vel varia.& 4. q.3. ver.item qui falsè vel variè. ſiue etiam primo idem erit proculdubio tenẽdum :

33 † nam periurus repellitur a teſtimonio indiſtinctè ſecundum veram opi. vt not. gloſſ.ff.de his qui not.infa.l. Lucius.in fi. ſatis plene diximus ſupra li. 1. c. 12.cap. Ludouicus. Hanc ſententiam tenuit Nicolaus de Sicilia extra de proba. c. per tuas,& per c.tuo iureiuran.in fin. ſicuti ego hodie ipſe retuli in ſermone meo, lõgiori. Bart. Porrò quamuis dixerim ſupra proximo tractatu.13 ca.ſtari ſuper dicto iudiciali vbi primum dictum iudiciale contrarium manifeſte apparet falſum,attamen non apparet eſſe falſum, dettrahitur,ergo hoc caſu per primum extraiudiciale ſecundo dicto , & eneruat eius fidem , quoniam conuincitur teſtis mendax

mendax & in periurio, vt in præallegato
c.tua nos. Baldus. Vis hac uia inter-
pretari Bart. ſententiam tuam, vt ſcilicet
34 teſtis qui iurauit hic vnum † extra iudi-
cium puniatur de falſo ſi poſtmodum in
iudicio productus aſſerit oppoſitum. Bar-
tolus. Nimis celeres nondum in portu
ſumus, tuq; iam cupioſè naui merces ex
ponere. Baldus. Producas ergo vlte
rius. Bartolus. Effectum alterum ꝙ
puniatur de falſo parere non puto ſim-
plex iuramentum contrarium extra iudi
cium emanatum. Nam pœna legis Cor
neliæ & ſenatuſconſulti Liboniani in his
duntaxat caſibus locum habet, qui ali-
quo ex capitulis illius tituli exprimun-
tur, ut hoc libr.4.capit.fuit relatum hoc
autem quòd ſimplex iuramentum extra
iudicium ſit huius potentiæ minimè ibi
inuenitur ſtatutum. Denique ſi hoc ar
ticulo, vt nunc dicebam, in quo dicto fal
ſitas interuenerit certum, mitiorem par-
tem in hoc dubio eligemus, vt ſcilicet fal
ſitas interuenerit extra in iudicium argu-
men. ff. de pœnis l. ſi præſes, & l. ſi de in-
terpretatione, punietur ergo crimine ſtel
lionatus. Item aliis pœnis, quemad-
modum in conſimili alio caſu in præalle-
ga.capi.4. retulimus. Bald. Per pul-
cha eſt hæc tua deciſio. Bartolus. Iam
35 ergo habeo quòd † vbi teſtis aſſeruit prius
iuramento verbum extra iudicium, ſi po
ſtea aſſerit contrarium in iudicio, non eſt
ſtandum eius dicto, quamquam non pu
niatur de falſo, ſed mitius. Bald. Ve-
rum dicis. Bart. Et aduertendum,
quoniam arbitror ipſum eſt verum etiã
ſi ponamus illicito, & prohibitio modo
prima uice fuiſſe iuratum, vt eſſet ſi iuraſ
ſet per aliquod Chriſti membrum, vt in
authentic. vt non luxurietur contra natu-
ram in rubro & nigro, & per aliquam
creaturam, vt eſt tex.not. extra de iure-
iuran.cap. & ſi Chriſtus. Ludouicus.
Tu Bal. in auct. ſacramenta puberum. C.
ſi aduerſus uen. ſen ſiſti licitum eſſe alicui
iurare per caput ſuum per text. ff. de iure
iuran. l.3.§.fin. ſed Ioan. de Imola impro
bar dictum tuum in ca. cum contingat ex
tra de iureiurand. per tex. dicti capituli &
ſi Chriſtus. iuxta medium, & hoc ſequun
tur omnes doct. Barr. Probaturque
quod dicebam quòd poſtquam quis iura
uit quamuis illicitè, tamen ſeruare iura-
36 mentum debet, id ipſpm quod † iuratum
illicitum non eſt, vt dixit tex. in dicto.c.&
ſi Chiſtus etiam ſi quis per demonem iu
raſſet uel per falſos Deos, vr eſt tex. nota.
37 22.q.1.mouet. † Minus enim malum eſt
ſemel tantum peccare quam bis, vr ibi ha
betur, quanquam his caſibus neceſſariam
eſſe credam iuramenti formam, quam
requirit corporale iuramentum tangen-
do ſcripturas, vt eſt tex. in ca.1.§.1. quid
ſit in ueſti. 10. colum. & in c.1.§. porro. de
hęreticis in Cle. & in 3.q.9. hortamur &
no. glo. in c.1.§. ſacramenta de pace iura-
mento firmanda 10. colla. & glo, C. de te-
ſti. l. iuſiurandi, vel tangendo etiam mate
riam lapideam vel ligneam, vel aliam, vt
dixit gloſ. ſingularis in dicto §. ſacramen-
ta, adeo quòd non ſufficit ſolo verbo iura
re ſecundum veram ſententiam, nec tan-
gere ſcripturam cum alio inſtrumento
quàm cum manibus, vt eleganter notauit
alia gl. ſingularis in ca. vt circa, in verbo
corporali de elec. lib.6. quamuis etiam ſu
per hoc de forma iurandi multum opere
tur conſuetudo, vt notat gl. in dicto capi.
circa, & facit quod notat Inno. in dicto ca
pi. & ſi Chriſtus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis profeſſus unum extra iudicium cum uoriſimilibus, an cogatur poſt modum in eodem dicto in iudicio perſeuerare.*

2 *Intellectus ad l. generaliter in fin. C. de nõ num. pecunia l. cum de indebito. § ſi ff. de probatio. & c. ſi cautio. de fide inſtrumento.*

3 *Teſtis dictum extraiudiciale uim habet confeſsionis in criminalibus, quantum ad teſtem.*

4 *Intellectus ad l. eos. ſecundo reſponſo. ff. ad leg. Corneli. de falſis, & numer. 5. cum ſeq. per tot. cap.*

5 *Præbens teſtimonium contra ſcripturam ſigillo ſigillatam, an de falſo puniatur.*

6 *Sigillum priuatæ perſonæ ad hoc ut uali-*
dum

antiquorum ab eorum ſenſu nullo fuit recte perceptus. quodque eſt deterius ab ipſi iuris ciuilis atque pontificibus explanatoribus, qui poſt me ſuperuenere, ipſorũque minimè quamquam a me iam viuente fuerit demonſtratus nullatenus comprehendens, ſicuti ex verbis tuis Ludouice, quibus hodie Modernorum ſententias retuliſti ſupra hoc lib. 2. c. mihi probe percipere licuit. Bald.

Nunc redis fortaſſe Bart. ad primum inſtitutum. Bartolus. Ibi itaque eſt caſus quòd partis præſentia in hoc dicto teſtis extra iudicium cum cauſa & teſtibus inducitur vtrumque prædictorum eſſe ſtuum, facit enim ſecundo dicto iudiciali contrario non ſtari. Item teſtem varium de falſo puniri. Baldus. Valde mirum eſt hoc ipſum quod aſſeris, nam vt ſepius dixi, nihil ibi exprimitur de dicto teſtis extra iudicium. Bartolus. Imo vero Bal. idipſum eſt admirabile, quod tu qui iam diligens ſcrutator eſſe ſoles legis illius non noueris intellectum. Baldus. Oſtende igitur nobis intellectum illum. Bartolus. Oſtendam; ſed non medium frangas meum ſermonem. Baldus. Faciam. Bartolus. Ibi dicitur in ſecundo reſponſo quòd † præbens teſtimonium contra ſcripturam ſuo ſigillo ſigillatam punitur de falſo ſicuti tumet Bald. eam intelligis, & omnes; nec poteſt aliter intelligi. & conſequenter ibi dicitur quòd non ſtatur ſecundo dicto, quia ibi teſtis de falſo punitur, & eius dicto non ſtatur, vt ex ſe ipſo eſt notum. dic itaque mihi quid aliud eſt ſcripturam ſuam aliena facta continentem extra iudicium ſigillare, quàm extra iudicium ſuper factis alienis deponere? certè nihil aliud eſt. qui enim deponit id quod dicit verum eſſe, aſſeuerat, qui ſcripturam ſuã vel alienam ſigillat, eã ipſam ad fidem ſibi tribuendam corroborat, & quod in ea ſcriptum eſt affirmat vt ff. de teſtamento mili. l. in fraudem §. ſicut & eod. titulo. l. tribunus & ff. de iure cod. l. conficiuntur. §. miles, nec enim refert rebus ipſis & factis quis aliquid exprimat an voce vbi forma tradita non inuenitur, & ſi qua eſſet differentia pot'us ſtandum eſſet voci expreſſæ quam facto tacito, vt ff. de leg. l. de quibus ff. ſi cer. peta. l. cum quid. Tu tamen dices quòd hi caſus differunt, quia ſigillatio eſt res magis auctentica, quoniam ad hoc vt † ſigillum priuatæ perſonæ ſit validum & probet, requiritur quòd ſit approbatum, vt eſt caſus ff. de procur. l. ſi procuratorem abſentem, & ibi gloſſ. & egomet aſſerebam, & habetur plenè per canoniſtas extra de proba. c. poſt ceſſionem, quę probatio fieri debet vel per ſubſcriptionem publici notarij. ar. C. de ſide inſtru. auc. ad hoc, uel per ſubſcriptionem duorum vel trium teſtium, argu. ff. quemadmodum teſt. aperiuntur l. ſi quis ex ſignatoribus, cum conco. & ego etiam notabam in e. l. ſi procuratorem. Sed ego ſpondeo apertè quòd hoc non eſt uerum, quod ſigillatio ſit magis auctentica hoc caſu, nam etiam ſine vllo ſigillo ſtatur epiſtolæ & creditur mittentem ſcripſiſſe, probata ſola comparatione literarum, vt eſt expreſſum. ff. de pign. l. cum tabernam. §. idem quæſiit. ibi quamuis ſignatæ tabulæ non fuerint, licet in apocis & apodiſsis ſola comparatio fidem plenam non faciat, vt C. de fid. inſtrum. l. comparationes, & ego plenius hoc notabam in præallegato §. idem quę ſit & ff. de donat. l. nuda. ff. de iureiur. l. admonendi iuxta medium, in meo commento. Et attendit quę ſo diligenter pro huius clariſsimo intellectu, quandoque quærimus de veritate cõtentorum in epiſtola quo ad præiudiciũ ſcribentis tantum, nonnunquam quærimus de hoc quo ad fidem † faciendam inter alios. primo caſu nulla requiritur approbatio, ſed ſola comparatio ſufficiens eſt, vt in præallegata l. comparationes. cũ concordantibus, habet enim vim confeſſionis extra iudicium contra teſtem talis aſſertio, vt diximus ſupra hoc lib. 7. c.

Altero caſu præmiſſa approbatio requirenda eſt: vt ff. de procura. l. ſi procuratorem abſentem, & extra de proba. c. poſt ceſsionem, ſicque contraria illa non pertinent ad hanc noſtram diſputationem. Præterea etiam ſi ponamus ſine veritatis præiudicium neceſſariam hanc eſſe

eſſe approbationem, tamen nec dum verum eſſet ſigillationem illam ſolêniter factam eſſe rem magis auctenticam ſi recte conſideretur: quia eadem ſolennitas quæ requiritur in ſigillatione, neceſſaria eſt etiam in caſu iſto de depoſitione facta uiua uoce extra iudicium porro ſicuti ſigillatio requirit tabellionis rogitum, vel teſtium præſentiam, vt nunc eſt relatum, ſic & dictum teſtis extra iudicium noſtro caſu requirit vel quòd notarius de eo rogatus, vel quòd teſtes aſsiſtant, vt poſtmodum in iudicio per eos poſsit probari ꝙ aſſerit teſtis contrarium vt patet ad ſenſum. Rurſus tamen Bald. fortaſſe dices quòd in illa l. eos. de fal. non fit mentio de præſentia patris, ſed ſolum de ſigillatione. Sed ego reſpondeo quòd immo fit mentio expreſſe ſi bene inſpiciatur: aut enim teſtis ille ſigillat ſcripturam alienam parte preſente, & tunc eſt clarum, aut ſigillat ſuam parte abſente, & tunc licet abſens ſit corpore, tamen eſt ac ſi præſente eo facta eſſet depoſitio per medium organum literæ ſeu
8 epiſtolæ. & enim epiſtola † abſentem preſentem facit, vocemque diſtantis longo organo ad abſentem ducit, vt eſt caſus not. ff. depoſiti. l. Publia. in fi. per quê tex. ſic dixerunt omnes Doct. & facit qđ notat gloſſ. ff. de conſtitu. pecu. l. ſed licet. & quod habetur extra de fide inſtrum. c. ſi cautio. Et rurſum h c attêde quòd quãuis vbi verborum ſenſus eſt clarus non ſint quærendæ coniecturæ, vt C. de lib. præteri. l. ſi quis filium. ff. de verbor. obli. l. continuus. § cum ita. ff. de lega. 3. l. ille aut ille. §. cum in verbis, tamen demonſtrationis gratia oſtendo clariſsimè mentem Iuriſconſulti Modeſtini fuiſſe tractare in præallegata. l. eos, ſecundo reſpõſo de depoſitione teſtis extra iudicialis,
9 clarum † enim eſt ꝙ per præcedentia & ſequentia declarantur media. vt ff. de lega. 3. l. qui filiabus, & l. ſi ſeruus plurium. §. fi. & C. de lib. præteri. l. 1. Item clarum
10 eſt † quòd verba leg. potius vt perfecta quàm imperfecta ſunt intelligenda. ff. de leg. 1. l. ſi quando. & extra de priuileg. c. ſi propterea. lib. 6. Sed ſi nos intelligimus l. illam. in ſecundo reſponſo in deponente extra iudicium, erit perfecta ſin autem alio modo erit imperfectas: ergo & c. minor apparet quoniam tãtum ſunt.
11 † tres caſus conſiderabiles in variatione teſtium effectuali, vti dicebam ſupra. l. 1. 2. c. in prin. vnus eſt quando variat in iudicio in eadem inſtantia, & de hoc clarè in l. in illa. in primo reſponſo. Alter quando etiam in iudicio in diuerſis inſtãtiis, & de hoc apertè ibidem in tertio reſponſo. Tertius quando in iudicio & extra iudicium vel econtra, & de hoc neceſſario dixit ibidem Iuriſconſultus in ſecundo reſponſo vt perfectam legem & magiſtralem faceret. Bal. Ratio perſuaſiua eſt. Bar. Attendite etiam: qa Guil. de Cu. in l. comparatione. C. de fide inſtru. non tamen ad propoſitum noſtrum dedit legi prædictæ nouum intellectum. ſ. quòd ibi in ſecundo reſponſo loquatur in tabellione tantum. Ex quo
12 dicebat † quòd tabellio qui vtitur diuerſis ſignis punitur pœna falſi. Ludouicus. ſic referebas tu Bal. cum Guil. de Cu. in dicta l. comparationes. de fide inſtru. Barto. Ego tamen credo quòd quanuis fortaſſe dictum Guil. ſit in ſe verum, tamen tex. illius legis non congruit, diuinat enim litera illa. & ſine vlla ratione nimis legem illam reſtringit, etenim
13 ſic ſigillant † ſcribentes facta aliena in literis ſicut notarij ſignant eorum inſtrumenta, vt in præallegata lege ſi quis ex ſignatoribus & inſt. de teſtã. §. teſtes, cum concor. pertinax autem dicere poſſet. ꝙ tex. ille. l. eos. in ſecundo reſponſo loquitur in eo qui manifeſte falſum tulit teſtimonium, quod videtur ſentire ibi dum dicit tex. falſum teſtimonium. Sed nõ eſt verum. quia hac uia intelligendo tex. ille nihil operaretur contra præallegata iura. ff. de lega. 1. l. quando. & extra de priuileg. cap. ſi propterea lib. 6. Preterea ad quid fuiſſet opus ita intelligendo facere ibi mentionem de ſigillo, certè fruſtras:
14 quia † quacunque via quis falſum deponat in iudicio, punitur de falſo: vt ff. de teſtib. l. qui falſa. intelligi ergo debet verbũ aliud ibi poſitum falſum teſtimonium. ſ.

iuris

iuris præſumptione: quia ipſo quòd quis
variat in iudicio ab eo quod prius affirma
uerat extra iudicium parte præſente & te
ſtibus, præſumitur falſum dicere ideo-
que non ſtatur eius dicto, & punitur de
falſo, vt ibi habetur, quod oportet note-
tis benè. Baldus. Verè notabiliſsi-
mum eſt: & cæteris incognitum. obſe-
cro tamen te qua via vis hunc teſtem ex
hac pręſumptione tam acriter de falſo dã
nari, hoc enim videtur contra l.ff.de pęn.
l. abſentem. quod locum etiam habet ſi
præſumptio ſit vehemens: quando crimẽ
eſt graue, vt eſt caſus extrà, de præſum-
ptione.cap.literas.
15 Et † enim crimen falſi graue eſt, vt ap
pares ex l.1.§.1.ff,de falſis.& ff.de pœnis.
l.ſi quis aliquid.§. q vim.& probatur. C.
ad l. Cor.de fal.l. vbi falſi.& ff. decur. leg.
generaliter. in princ.ibi, vel etiam de gra
uioribus,&c. Et notabas tu met & oẽs do
cto. C.de tranſact.l.tranſigere. Sentiebas
etiam idem ff.de falſis l. ſi quis legatũ.iu-
xta prin. Bart. Reſponſio clara eſt. Nã
illud quod dicis verũ eſt in præſumptio-
ne hominis, ex qua quis damnari non de
bet. ſic loquuntur iura illa, niſi fortè præ-
ſumptio eſſet violenta, quamuis non ſuf-
ficiat vehemens: vt no.gl.notabilis in præ
16 allegato.c.literas.& eo.tit c.afferte.† nos
autem loquimur in præſumptione iuris,
lex enim ita præſumit, vt dictum eſt. iu-
ris quippe præſumptio dicitur liquidiſsi
ma probatio: vt C. de periculo tu.l.ſi tu-
to.in glo.no. iuncto text. vnde ſufficit ad
condemnationem etiam in criminalibus:
vt C.de probat.l.ſciant.& pro hoc eſt ca-
ſus.no.C.de adul.l. ſi quis adulterij. ſecũ
dum vnum intellectum gloſſ. Ludoui-
cus. Tu Bald.idem dicebas in præallega-
ta.l.ſciant.ſequẽdo Nico.de Mattarel.di-
17 cendo quòd indicia † à iure approbata
& indubitata ſufficiunt ad condemnatio-
nem: quia ex quo ſunt indubitata legi de
bent eſſe indubitata iudici. facit C.de
quæſtioni.l.milites.§. oportet. Bartol.
18 Tu Balde fortaſſe † dices quod hoc caſu
contra hanc præſumptionem iure poteſt
probari: & ſic non ſequitur condemna-
tio.arg.ff.de fal.l.vxori.§.ſi.item quod ẽt
contra violentam pręſumptionem pro-
batio admittitur vt not.glo. ad hoc nota-
bilis in præallegat.cap.literas. Sed ego
reſpondeo quòd pręſumptio à iure appro
bata ſufficit ad condemnationem donec
probetur contrarium, vt no. Inno.extra,
de prob.c.qa veriſimile. Si autẽ probare-
tur contrarium, tunc eſſemus in caſu
diuerſo & ſpeciali, contra regulam. di-
cta l.eos.ſecundo .reſponſo. vt dicemus
infra 16.cap.cum aliud eſt dicendum.
Baldus. Adhuc anceps ſum qua via hic
procedant, ſi enim rectè conſidero dicta
in toto hoc cap.& præcedenti. plus opera
tur ſimplex partis præſentia, quàm ſim-
plex iuramentum: nam partis præſentia
facit variantẽ poſtea in iudicio puniri de
falſo; quod non operatur iuramentum: vt
ex prædictis deprehenditur, hoc autẽ vi-
detur abſurdum. quia plus videtur opera
19 ri debere dictum † cũ iuramẽto quam
dictum ſine iuramento emanatum: vt ex
tra, de iureiurand. c.debitores.de teſti.c.
nuper.& c.tuis. 22.q. 1.c.1.cum concord.
20 † Et adeo hoc eſt verum, quòd quamuis
text.22.q.5.c.Iuriſconſulti, dicat ꝙ idem
operetur ſimplex loquela quod operatur
iuramentum, illud verũ interpretor quã-
tum ad rei obſeruationem, quantum au-
tem ad effectum credulitatis vel pœnæ,
plus operatur ſimplex iuramẽtum, quàm
ſimplex loquela. vt d. capitu. debitores.
cum concor.& ita no.glo.in d.capit.Iuri-
ſconſulti.& de iureiuran.c.penul. Ludo.
Anton.de But.& Ioan.de Imol.poſuerũt
hanc ſolutionem, & etiam alias plures in
ca.cum contingat.de iureiur.& in præal-
legato c.debitores. Barto. Fateor dicta
tua Bald. Sed nimirum ſi in caſu noſtro
hoc euenit, quòd plus ſtetur dicto extra
iudicium ſine iuramento. quam cum iu-
ramento. nam cum illo dicto extra iudi
cium quod plus operatur, concurrit par-
tis præſentia cuius intereſt, quæ non in-
teruenit in caſu altero de ſimplici iura-
mento inſinuans, vt vberius vtar illud,
21 quod dicitur, quòd † plus fidei operatur
ſimplex iuramentum, quàm ſim ſimplex
loquela, eſt verum niſi cum ſimplici lo-
quela aliæ coniecturæ concurrant: vt eſt
caſus

caſus notabilis in præallegato.cap.literas. & extra,de proba.c.per tuas.& d.l.eos.ſecundo oſtenſo.pro qua ratione plus operatur partis præſentia in confeſsione extraiudiciali ſuper facto proprio,quã ſimplex iuramentum ſine partis præſentia, ſecundum omnes Doct.Eadem & in iſto: quia eiuſdem eſt naturæ dictum teſtis extra iudicium quantum ad teſtem, vt diximus ſupra hoc libr.7. c. Bal. Dic quæſo aliquid in hoc dicto teſtis extra iudicium,quod habet vim confeſsionis extra iudicium,eſt ne cauſa neceſſaria? etenim vehementer dubito : quoniam ſi confeſſionem conſidero,cui dictum teſtis extra iudicium æquiparas, certè cauſa neceſſaria eſt, vt ff.de proba.l.cum indebito.§.fi. ſecundum dictum teſtis verum, & pro-
22 prium aliud erit: quia † validum eſt dictum etiam ſine cauſa,ſi de cauſa non in-
23 terrogatur. quia † teſtis non debet eſſe verboſus,vt not.glo.& idem tu met Bart. ſequebaris. C.de teſtibus.in l.ſolam. Bar.

Optimam tetigiſti excitationem, quæ ſola hic tractanda reſtabat. Et quidem cauſam neceſſariam puto:nam, vt ſæpius dixi,hæc non eſt atteſtatio cui deeſt forma iudicij:ſed ſimplex confeſsio extra iudicium quo ad teſtem, per quam confeſſionem apertum eſt cauſam requirere, vt plenam faciat probationem, & ne indiſcreta dicatur:vt ff.de probatio. l.cum de indebito.§.fi.& probatur. ff.de adul.l.capite quinto. iuncta gloſ. Et attendite, quia hic non intelligo de cauſa debiti, ꝙ habeat interuenire in confeſsione tali. Sed de cauſa ipſius confeſsionis, quæ habeat credere cauſam veriſimilem. pone verbi gratia. Subtractus eſt mihi liber per Titium,ignoro furem, venit Sempronius ad me, & dicit ſe ſcire,quòd Titius ſubtraxit mihi librum illum. Ego ad hanc aſſertionem teſtes adhibeo, vel de ea notarium rogatum facio, certè nil valebit hęc
24 confeſsio tanquam † indiſcreta niſi, fortè in via ſimplicis indicij, ſeu ſemiplenæ probationis, & ſecutus poterit poſtmodum in iudicio variare ſi vlterius non adiicit cauſam quare ſciat,quamuis poſsit cõtra eum ex tali dicto inquiri de falſitate, debebit itaque dicere, ſcio quòd ſubtraxit:quia eum vidi ſubtrahere, & erit valida ſua confeſsio contra ſe, cum hac cauſa,vel ſimili parte præſente,etiam nil alio oſtenſo, vt ſupra eſt probatum, nec tamẽ erit opus quòd dicat cauſam propter quã liber ille ad me pertineat, vel mihi debeatur:quia hæc cauſa ſeparata eſt ab hac cõfeſsione, & poterit per alios teſtes probari, vt ex ſe eſt notum. Iamque hoc ſatis arbitror expeditum. Baldus. Perpulchrè quidem. Bartolus. At verò eleganter.

SVMMARIVM.

1 *Lex tota proſpiciendaeſt, ante quàm ex ea aliquid eliciatur.*

2 *Bartolus anno ætatis ſuæ 44. vita functus eſt.*

Dynus,Cynus, Petrus de Bellapertica, & Iacobus Butrigarius clariſſimi legum ſcriptores.

3 *Bartolo qui aduerſari conantur, ſæpius eorum maculam atque inſcientiam oſtendunt.*

Capitvlvm nonum,in quo ſaluatur opinio Bartoli,in l.eos.ff.ad leg.Cornel.de falſis.ab omnibus improbata.

ETiam nunc Bald. dixi abs te quærendum an vides ex præmiſsis deciſum eſſe id quid primo loco hodie delegiſti, diſputationis articulum quod ex meis omnib. ſententiis improbabilius reputabas. Bal. Enucleatum quidem eſt, ac dilucidatum, verum minimè ſecundum tuam ſententiam.nam tu de ſimplici dicto teſtis extra iudicium cui aduerſatur ſequens iudiciale dicebas. in l.eos.ff.de falſis.de partis autem præſentia nullam ibi feciſti mẽtionẽ. hoc quoque ego hodie diſputationis initiũ admirabile mihi & omnib.ad ſuſtentandum aſſumpſeram,ſi memor ſum mei ſermonis. Barto. Quid tibi videtur Romane Ludouice. Ludouicus. Idem mi præceptor. neque enim aſpicere poſſum, qua via dicamus ex præcedentibus

quæ-

quæſtionem illam ſecundum ſententiam tuam eſſe ſopitam. Bartol. Proh Deum atque hominum fidem, quàm tepidum ingenium veſtrum nonne docui?in l.eos. notabilem cautelam, & menti tenendam in practica, quòd quando quis habet teſtem qui extra iudicium aſſerit vnum faciat eius dictum ſcribi à notario, vel ſaltem coram teſtibus dici, vt poſtmodum prædictus in iudicio non poſsit affirmare contrarium quin puniatur de falſo, per caſum illius legis, ſecundo reſponſo.

Bald. Sic certè. Bartol. Qua igitur via poterit hoc fieri ſine partis præſentia, vel alterius qui eius vicem ſuſtineat nulla profectò. proteruus tamen fortaſſe dicet quòd ego ipſe ibi in ſecundo membro diſtinctionis meæ ſimpliciter dixi teſtem ita prædicto modo variantem puniri, neque ibi vllam de partis præſentia mẽtionem fecerim. Sed deponat illa arma quibus me offendere quærit, ſcilicet, lex

1 in ciuilem. C. de furtis. vbi † tota. l. proſpici debet antequam ex ea aliquid eliciatur. Item l. & ſi poſteriores. ff. de legib. cum concord. & omnia iura quibus dicitur: quia ex ſequentibus præcedentia declarantur. & econtra. l. 1. C. de inoffic. doti. cum ſimilibus. vbi habetur, quòd congruum eſt iura iuribus concordare deeſſe redditionis in tali confeſsione nihil ibi expreſſe fateor. Sed quid vltra verbum illud ſic hodie vobis aſſero intelligendũ.

Bald. Verè admirabilis eſt iſte Ludouice. nos quoque & cæteri iuris interpretes, vt video, in hoc articulo ſtulti fuimus, & tardi corde ac mẽte ad intelligendum.

Ludouicus. Vera inquis, ò quanta cum intelligentia, quanto cum ſale, quanto cum fundamento protulit bonus hic vir omnio verba ſua atque vtinam annos vi-

2 xiſſet plures. † Etenim hic qui quadrageſimum quartum annum ſuæ ætatis agens vita functus eſt, totque & tanta tam, obſcurata obtenebrata penituſque inter, dum incognita paucula illa ętate mirabili quadam memoria ac incredibili perſpicacia in apertum duxit, qua ferè ætate ceteri omnes vix littora profunditatis noſtræ ſapientiæ tetigiſſe ſolent. Quid fabricaſſet ſi nonageſimum annum tetigiſſet? ſicut fuere multi noſtrę ciuilis ſapientiæ profeſſores in iure ciuili, profectò ob ſcuritatis aut ambiguitatis nihil relictum eſſet, ſed ipſa ſecula lugenda etiam exiſtentibus ac recenſenda dimittamus.

Baldus. Ludouice? ſæpius viuens dixi, & nunc quoque quanto magis mente repenſo, tanto verius exiſtimo, quòd ſi miraculoſè in vno corpore poſsibile eſſet inueniri ſcientiam Dyni, Cyni, Petri de Bellapertica, Iacobi Butrigarij, qui quatuor clariſsimi legum ſcriptores toto orbe fuerunt, tamen præceptoris huius mei ſcientia excederet. Ludouicus. Proculdubio & enim huius ſcientiæ ex mente iuris ac reconditus fontibus proce-

3 dunt, adeo † vt qui ei aduerſari conantur, ſæpius eorum maculam atque inſcientiam oſtendant. ſicuti dicit text. de detractoribus loquens. 11. quæſtion. 3. inter illa. Bartolus. Qui autem hi ſermones quos inuicem tam attentius ſecreto confertis? Ludouicus. Bartol. præceptor noſter ac omnium qui poſt tẽpora tua iuri ciuili operam dedere, dātq; & dabunt. Bald. acquieſcit ſententiæ tuæ eamque ipſe ſumme commendat & extollit. Ego quoque ſi meritus ſum inter tantos, de me ſententia quaquam explanare maxime ipſam laudandam exiſtimo, neque quicquam vlterius quæras rogo. Bartolus. Nimirum, ſi dictis meis Bald. acquieſcis nunc, poſteà quàm iure conuictus es, antea autem vehementer inſultabas. Baldus. Quid vltra rectè me loqui putabam, nunc autem aliud eueniſſe cognoſco, pro quo quanquam doleam mirum in modum, vltimum tamen me conſolatur aliorum doctorum omnium errantium ſocietas; qui poſt te ſurrexere. quique quaſi vnanimiter meæ opinionis extitere. Bartolus. At verò de hodiernis verbis tuis memor ſis de aliis tuis contradictionibus. Bald. Id rogo ne memineris, ſuſpicor enim ne ipſum verum ſit, & enim ſi hac in quæſtione primariè me tibi iure putabam aduerſatum, idque nunc clare conſpicio non iure temptatum eſſe, quanto magis idip-

ſum fortaſſe eueniet in cęteris quorum non arbitror adeo apertam eſſe rationem Bartolus. Nunc itaque ad reliqua peragenda transeamus, rationesque tuas Balde, quas hodie contra ſententiam meã & rationes cæterorum doctorum, ſicut ex te Ludouice fuit relatum clara demõſtratione confutemus.

S V M M A R I V M.

1 *Informis & iniurata depoſitio teſtis præiudicat.*
Intellectus al Gl. fi. in c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum. & nu 2. cum ſeq.
2 *Teſtes examinati non examinandi. an ſibi contradicentes puniantur.*
3 *Teſtis depoſitio extraiudicialis, vt validetur quid requirat.*
4 *Teſtes quòd recipi debent parte præſente, vel contumace, qualiter intelligatur.*
Modificatio ad dictum Barto. in l. eos ff. alleg. Cor. de falſis.
5 *Actus extraiudicialis an debilior quam iudicialis.*
6 *Teſtis extra iudicium actorem a calumnia excuſat.*
7 *Difficilius retractatur id quod duplici vinculo fulcitur quàm id quod vno tantũ.*
8 *Teſtis in iudicio deponit cum iuramento. Et coram iudice qui loco partis abſentis ſuccedit.*
9 *Iuramentum ſi in iudicio nullo interueniet eneruabit fidem ſecundi dicti contrarij.*
10 *Animus in delictis & cor inſpicitur, & nõ factum.*
11 *Alterum et contrarij falſum eſſe certum eſt & nu 16.*
12 *Repreſentantes dominum ratihabitione ſequuntur qui ſunt.*
13 *Teſtis de neceſsitate comparere debet ad deponendum vbi per iudicem vocatur.*
14 *Teſtis qui ſe ingerit quantum ad alios nõ ſtatur. quãtum ad ſe ſic.*
15 *Intellectus ad c. 1. quid ſit inueſtitu c. 1. §. 1. ſi de inueſtitu. inter domi. & vaſſall. lis oria. & c. 1. § notandum. de not. feudo. & nu. 16 cum ſeq.*
17 *Pecuniam accipiens ut teſtimonium dicat, etiam verum falſum committit.*
18 *Ratio eadem eſt in dicente ſe non interfuiſſe & dicente ſe neſcire.*
19 *Intellectus ad l. vnius. §. teſtes. ff. de quæſtionibus.*
20 *Reſponſio adaptatur ad interrogationem, & ſecundum eam eſt intelligenda.*
21 *Opinio communis non eſt ſequenda, vbi iudex neſcit illam non bonam.*
22 *Intellectus ad c. literas. de pręſumptionibus.*
23 *Intellectus ad c. inquiſitionis. de accuſationibus.*
24 *Dictum extraiudiciali vbi procedit illud prę̃ſumitur verum, ſi factum eſt cũ debitis ſolennitatibus.*
Intellectus c. ſicut nobis. de teſtibus.

CAPITVLVM decimum in quo cõfutantur omnes rationes contra Bartolũ in primo & ſecũdo capitulis huius libri.

PRIMAM rationem tuam ſecũdamque ac quartã ex præcedẽtib. Balde eneruatas conſpicimus. Etenim † depoſitio teſtis
1 ſine forma iudicij & ẽt ſine iuro præiudiciũ facit teſti, quamuis nõ aliis, & legitima dicitur quo ad teſtem in vi confeſſionis, ſi confeſsionum ſolita interueniant ſolennia, ſicuti ſuperioribus caſibus liquido declaratum apparet. Ad terciam rationem quæ multum vrgere videtur in oppoſitum, quę quoque prima fuit in tuo conſilio in quo tam inhoneſtè contra me inuehebaris. Eſt ante omnia ſciendum ꝙ eandem gloſſ. in c. cum cauſam quæ inter archiepiſcopum, in gloſſ. fi. ego ipſe bene noui ſolitusque ſum allegare & approbare, vt ego ſcripſi in quodam meo conſilio quod incipit, In quæſtione vertente inter dominum Symonem in ordine 39. vbi dicebam per il-
2 lam gloſſ. ꝙ † teſtes examinati iudicis officio qui examinari non debent ſi ſibi contradicunt non puniuntur nec eis nocet huiuſmodi condictio quod eſt notandum. Hoc quoque pręmiſſo, eſt ſubtiliter aduertendum ꝙ prædicta gloſſ. non loquitur in noſtris terminis, ſed quando teſtis vtraque vice inualidè in iudicio depoſuit

depoſuit quamuis prima vice inualidè,
quod patet, quia ſi loqueretur in prima
depoſitione extra iudicium, fruſtra men-
tionem faceret gloſſ. eadem de publica-
tione atteſtationum, quæ non requiritur
in dictis extraiudicialibus. Sed tu Bald. ar
gumētabaris quòd idem iuris eſt de actis
factis coram iudice iuriſdictione caren-
te, vel non ſolenniter, quod eſt in dictis
extraiudicialibus per gloſſ. C. de libera-
li cauſa. l. iubemus, cum concor. fortaſ-
ſisque addi per te poſſet quod ſi qua di-
uerſitas eſt maior ratio facit pro dicto iu
diciali quamuis inualido quàm pro di-
cto extraiudiciali, arg. l. 1. C. de prędiis
cur. li. 10. Ego tamen reſpondeo quòd
nō interuenit ꝙ hoc caſu plus poſſit de-
poſitio extraiudicialis quàm iudicialis in
ualida, quanquam prima fronte videa-
tur admirabile. probo ſic euidenter. De-
3 poſitio † extra iudicium in caſu noſtro
vt valida ſit contra teſtem habet neceſſe
fieri parte pręſente, & cum eā, vt ſupra
eſt probatum. Sed depoſitio quę fit
per teſtem coram iudice non fit parte prę
ſente, imo penitus ea abſente, ergo &cæt.
Quòd fiat parte abſente hoc caſu
4 eſt notum, quia † quamuis dicitur ꝙ te-
ſtes debent recipi parte præſente vel con
tumace vt in auct. de teſtibus. §. ex hoc
verò: col. 7. & C. eo. tit. auct. ſi quis ab ali-
quo. tamen illud ab omnibus interpre-
tatur verum quantum ad iuramentum;
ad quod videndum pars eſt citanda. In
depoſitionibus autē pars minimè inter-
eſſe debet. vt. C. de teſt. l. ſi quādo & ibi
no. nec debet diſcedere teſtificata ante pu
blicationem, vt no. in auct. de teſt. § quia
verò. & C. de proba. auct. at qui ſemel.
liquido itaque apparet quòd talis depoſi
tio in iudicio in primo non poteſt habe-
re, effectum confeſsionis extraiudicialis
quæ neceſſaria eſt in caſu iſto, fateor, ta-
men ꝙ haberet effectum confeſsionis ex
tra iudicium factæ parte abſente quæ ple
nè non præiudicaret, vt extra de iudi.
c. at ſi cleri ci. & ff. de confeſsi. l. certum. §.
ſi quis abſente. vnde faceret iudiciū con-
tra teſtem ad inquirendum contra eum
de falſitate in ſequenti dicto contrario
in iudicio probato, vt eſt probatum ſu-
pra hoc li. 7. c. & per hanc viam ego ſal-
uo gloſſ. prędictam in c. & cū cauſam, &
dictum Spe. & meum in prællegato cōſi
lio, quamuis nemo hoc dixerit, & facit
ad prædicta tex ſecundum vnā lec. cōmu
niter approbatā in c. olim de reſcriptis.
Habitis quoque ex prædictis modifi ca-
tionē pulchrā ad dictū meū in l. eos. ff. de
fal. Et enim illud verū quando teſtis pri
ma vice depoſuit extra iudicium, ſecus
eſſet ſi in iudicio nullo, quia tunc illa de-
poſitio nihil probat omnino etiam contra
teſtem certè ſtabitur ſecundo dicto, & nō
punietur teſtis de falſo, licet poſtea con-
trarium in iudicio valido deponat, pote-
rit tamen cōtra eum inquiri, vt ſupra di-
ctum eſt. Ludouicus. Singulare ac no-
uum dictum eſt. Bal. Sed quid dices
5 Batt. non debilior eſt actus † extraiudi-
cialis quam iudicialis, vt patet in toto ti.
C. de prædiis mino. & C. de admini. tu. l.
lex quæ tutores. & C. de prædiis cū l. 1. li.
10. & in l. in hac. & in l. in donationibus.
C. de dona. cū infinitis concor & per hoc
quod no. glo. in c. 2. de elec. li. 6. quæ di-
cit ꝙ multa permittunt parti teſtes extra
iudicium quæ poſtea ipſi non dicūt in iu-
dicio. Batt. Fateor contrarium, ſed
illud verum cæteris paribus ſic locum ha
bent iura illa. Aliud eſt iſto caſu vbi pro
dicto extra iudicium concurrant veriſi-
milia, pro dicto autem in iudicio ſecus,
vt dictum eſt. Præterea illud verum in
actu facto in iudicio vero. Aliud vbi
iudicium eſt nullum, vt in propoſito, tūc
enim actus in ea factus dicitur extraiudi
cialis non iudicialis, vt in prællegato ca.
at ſi clerici. & dicta. l. ſcimus cum de agri
& cenſi. li. 11. Ad gloſſ. in ca. 1. de elec. li.
6. dico ꝙ quamuis illud ſæpiſsime acci-
dat, vt glo. dicit, tamen non ſequitur er-
go non debeant teſtes puniri, nec illud
gl. dicit. Item non ſequitur ergo dicto
extra iudicium non eſt danda fides cōtra
confitentem, quia nec hoc vult glo. illa;
imo potius ſentit oppoſitum dum dicit
6 notabiliter quòd † dictum teſtis extra
iudicium excuſat actorem a calumnia,
hoc enim nō eſt propter aliud, niſi quia

ta!e dictum prçſumitur verum. Bald.
Quid dicςs ad aliam rationem, nonne
7 † difficilius retractatus id quod duplici
vinculo fulcitur quam id quod vno tan-
tũ vt l. 1. & ibi no. C. de pac. & tu ipſe no-
tabas. ff. de iureiur. l. admonendi. in quar-
to contrario. Certum eſt enim quòd
depoſitio facta in iudicio quamuis non
eſt fulcita vinculo duplici, & depoſitio
8 † extra iudicium vno tantum, nam te-
ſtis deponit in iudicio cum iuramento,
vt C. de teſti l. iuſiuran. 4. q. 3. verſi. Item
iuſiuran. cum ſi. Item deponit coram
iudice qui ſuccedit in locum partis ea ab
ſente vt C. de appella. l. ampliorem. in
princ. & tu Bar. notabas ff. de publi. iudi.
l. pe. § ad crimen. in fi. & ſic ſunt duo vin
cula, ſcilicet iuramentum & partis prç-
ſentia, in extra iudiciali eſt vnam tantum
vinculum, ſcilicet partis præſentia, nec
tu aliquid requiris. Bart. Reſpon
deo clare poſito quòd hoc caſu iudex ſuc
cedat in locum partis, quod tamen verũ
non credo, quia hic non eſt de caſibus
de quibus ego notaui in l. 4. §. prçtor ait.
ff. de dam. infec. in quibus iudex ſupplet
ex officio, & hoc ponunt doc. in l. 1. C. vt
quæ deſunt aduoc. iudex. ſup. tamen iſto
caſu iudex non eſt iudex, ſed iuriſdictio-
ne tacet, vel in forma iudicij teſtem non
recipit, vt ff. de iur. om. iudi. l. imperium
9 & per totum illum ti. Porrò ſi in † iu-
dicio nullo interuenit iuramentum ener
uabit fidem ſecundi dicti contrarij, non
tamen ſufficiens erit ad faciendum teſtẽ,
puniri de falſo, vt ſatis liquet ex dictis ſu
pra hoc lib. 8. cap. Bald. Dic quæſo
aliud nonne quamuis non ſufficiat dictũ
falſum teſtis extra iudicium ad hoc vt te
ſtis puniatur de falſo, & tu nuper dicebas
hoc ipſo lib. 3. cap. ad hoc ſufficit iudi-
cium vllum quod habet apparentem for
mam iudicij vt probatur ex his quæ tu
met Bart. notabas ff. de fal. l. ſi quis lega-
tum, & ſentit idem Ioan. And. in regula.
non eſt ſinè culpa de regu. iur. lib. 6. in
10 Mercurialibus, † quia in delictis ani-
mus & cor inſpicitur, non factum, maxi-
mè in atrocioribus, prout eſt iſtud, vt C.
de epiſ. & cle. l. ſi quis non dicam rapere,
& ff. de Sica. l. is qui cum telo. & l. diuus,
cum concor. Ludouicus. Ioann. de
Imo. idem tenuerit, & Abbas de Sicilia,
& omnes Canoniſtæ in c. cum cauſam q̃
inter archiepiſcopum, extra de teſti. qua
uis tu ipſe Bald. in l. iuſiuran. in fin. C. de
teſtib. uidearis aliud ſenſiſſe. Baldus.
Quomodo ergo eſt hoc quòd varians a
dicto emanato in iudicio nullo modo pu
11 niatur de falſo. Etenim † certum eſt
alterum ex contrariis falſum eſſe, vt l. 1.
C. de fur. & ſiue primum ſit falſum ſiue
ſecundum, ſatis eſt ad eum puniendum,
vt patet ex prædictis. Bart. Nunc te
tigiſti medullam huius quæſtionis, & qui
dem Bald. fateor contrarium. Sed at-
tende, quia illud quod dicis de forma iu-
dicii apparente eſt uerum, quando appa-
ret nedum aliis, ſed etiam teſti. Et hæc
eſt ratio quare teſtis punitur, quia igno-
rabat iudicij inualiditatem, & credit fal-
ſum deponere ſolenniter. Quando au-
tem forma teſti hoc non apparet, ſed ſcit
ſe in iudicio nullo deponere hic ceſſant
omnes rationes punitionis, & puto quòd
plus eſt talem teſtem non ſolum de falſo
non puniendum, ſed nec de crimine ſtel-
lionatus, quoniam mendax extra iudi-
cium non punitur niſi ex ſuo mendacio
quis damnificentur vel damnificari pote
rit vt dictum fuit ſuperius. volo quoque
verbi gratia dare emenplum vnum. Po-
ne enim falſum procuratorem vel nun-
cium vel defenſorem agitaſſe iudicium
certum, certè hi non repreſentant domi-
12 num niſi † ratihabitione ſecuta, vt ff.
de iudiciis. l. licet, quia iudici obripiunt
& puniuntur. l. Cor. vt ff. de falſis. l. ſiquis
obrepſerit. unde iudicium cum eis actum
eſt ipſo iure nullum, vt C. de procura. l.
licet & ff. de collu. dete. l. iuſto, & ibi not.
Certè enim ſi in hoc iudicio teſtis aſſerit
unum, deinde aſſerit oppoſitum in alio
iudicio agitato ſuper eo per verum do-
minum, vel eius procuratorem, indubi-
tanter puniendus eſt de falſo, quia crede-
bat primum iudicium valere, quoniam
ad eum non ſpectant de mandato agen-
13 tis inquirere, ſed habet comparare † de
neceſſitate ad deponendum vbi per iudi-
cem

tem vocatur, vt ff.quemadmodum teſta.
aperi.l.eum.ab initio.& l.ſi quis ex ſigna
toribus.in prin. Item pone iudicem à
quo teſtis vocatur totali carcere iuriſdi-
ctione, vel cauſæ notione, & teſtem hoc
apertè ſcire, proculdubio quamuis coram
eo vnum affirmet licebit ei poſtmodum
in iudicio valido aſſerere veritatem, etiã
ſi ſonet in contrarium vt ſupra dictum eſt
& demonſtratum. Baldus. Bonum.
dictum eſt. Bartolus. nunc tranſeo ad
quintam rationem & dico quòd non ſta
14 tur illi teſti qui ſe ingerit † quantum ad
alios, quantum ad ſe ſic vt prædixi.
Ad ſextam dicimus quod in illis iuri-
bus primum dictum emanauit per erro-
rem, non ſic in noſtro caſu, vel illud in
caſu quando depoſitio extra iudiciũ ma-
nifeſte probatur non vera, quo caſu non
habent locum prædicta, vt dicã in 16. ca.
Ad ſeptimum reſponſio clara eſt. Ad
15 octauam eſt attendendum quòd † quã
uis tu Bald. dicas illum tex. in c. 1. quid ſit
inueſti. eſſe ſingularem & vnicum in iu-
re, tamen hoc non eſt verum. habet enim
alium conſimilem quaſi ad contextum in
c. 1. §. 1. ſi de inueſti. inter dominum & va
ſal. lis ori. Item habet alium in c. j. §. no
tandũ. de notis feudo. 10. colla. Hoc quo-
que præmiſſo apertiſsime ad illos tex. re
ſpondeo quòd non loquuntur vllatenus,
in terminis noſtris, nam ibi non apparet
quidquam de teſtis variatione, & ſic ni-
hil ad eandem rem noſtram. Præterea ſi
appareret tamen primum dictum ibi nõ
emanauit mere extra iudicium, ſed corã
iudice, quamuis extra figuram iudicij, in
quo caſu diuerſa eſt ratio, vt ſupra demõ
ſtraui. Et dixi hodie de intellectu illorum
texr. libr. j. 1 t. capit. in fine. Ludouicus.
Tu met Bald. intelligis illos tex. in prima
depoſitione facta coram iudice non in iu
dicij figura. Bartol. Item addo ad
illos text. alias reſpõſiones, poſito etiã ſi
ne præiudicio veritatis quòd loquãtur
in prima depoſitione extra iudicium par
te præſente, & ibi variatur ab eo dicto,
vt requiritur in caſu noſtro, non enim eſt
mirum ſi teſtis ibi non puniatur, quia ibi
expreſſe apparet quòd teſtis prima vice

ſcienter veritatem celabat, vel odio, vel
gratia vel prætio illud dicebat, vt text. il-
li præſuponunt, & ibi ideo ſtatur dicto ſe
16 cundo. Si enim ponimus † pro con-
ſtanti primum dictum eſſe falſum neceſ-
ſario ſequitur alterum dictum contrariũ,
eſſe verum, loquendo in his quæ ſunt di-
recto contraria, vbi apparet de corru-
ptione, tamen nõ apparet de falſitate in
primo dicto, nam imo apparet ibi falſitas
dum dicitur. quòd veritatem celabant.
Itẽ poſito ꝙ non appareret aliter, tamen
eo ipſo ꝙ qui eſt corruptus, præſumitur
17 falſum dicere, & † eo ipſo ꝙ quis pecu-
niam accipit vt teſtimonium dicat etiam
verum, falſum committit, vt notat gloſ.
elegans in l. 1. § j. in ver. ad notationẽ. ff.
de fal. quam ego ibi ſumme notabam. po
teſt etiam dici ad tex. in c. j. § j. quid ſit in
veſtitura in verbo non reminiſci, quem
tu Balde inducebas in tuo conſilio, & ẽt
ad tex. in c. j. de notis feu. ꝙ ibi teſtis ni
hil depoſuit affirmatiuè in primo dicto,
ſed ſimpliciter dixit ſe nihil ſcire, vnde
licet iterato productus dicat ſcire, pro-
pter hoc non debet de falſo, quia potuit
melius factum reduxiſſe ad memoriam,
vt diximus ſupra. lib. t. 8. capitu. Secus
in caſu noſtro vbi teſtis in prima vice ex-
tra iudicium affimando depoſuit. Tu
Balde dices quòd tex. in d. c. 1. §. 1. quid ſit
inueſtitu. ſubdit quod teſtis dixerat non
ſolum non reminiſci, ſed etiam non in-
teruenisſet vel non interfuiſſe. Ludo-
uicus. Ita notat eum Bald. in lectura
ſua. Bar. Sed dico ꝙ quamuis verbũ
non interſuiſſe videatur affirmatiuum;
18 tamen non eſt verum, quoniam † eadẽ
eſt ratio in dicente ſe non interſuiſſe, &
dicente ſe neſcire, quia illud non inter-
fuiſſe intelligitur, id eſt, non recordor ꝙ
interfuerim, nec põt aliter intelligi ni-
ſi fortè teſtis dicens ſe nõ interſuiſſe cau-
ſam dicti redderet coarctando perſonam
ſuam loco vel tempore, tunc enim eſſe
dictum penitus affirmatiuum, nec poſſet
ab eo variari, vt C. de proba. l. actor. ff. de
19 verb. obli. l. in illa, & ibi habetur. † Et
idem dicerem ſi cum dicto negatiuo te-
ſtis aliquid admiſceret affirmatiuum, pu

Y 3 ta ſi

ta ſi diceret puto quòd tale quid fui: fa-
ctum,ſed illi facto ego non interfui, tunc
enim eodem modo non cadit prędicta te
memoratio text.eſt ad hoc notandus vt
mihi videtur.ff.de quæſtioni.l.vnius.§.te
ſtes, & ita debet intelligi alias prædictis
contradicetur. Tu dices quòd ille teſtis
qui deponat in c.1.quid ſit inueſti.dixit ſe
non interfuiſſe tunc cum inueſtitura fie-
ret,vt apperit ibi tex.& ſic ibi eum dicto
ſuo admiſcuit affirmationem.Sed ego re
ſpondeo quòd poſſunt eſſe illa verba le-
giſlatoris.Et ſi vis omnino quòd ſint ver
ba teſtis tamen non concludunt propte-
rea quòd teſtis ille aſsignent inueſtitu-
20 ram factam eſſe, quia † reſponſio ada-
ptatur ad interrogationem & ſecundum
eam eſt intelligenda,vt ff.de verb. obli.
l.j.§.ſi quis ſimpliciter, vnde teſtis dicit
non interfui tunc eum inueſtitura fieret,
intelligitur,ſcilicet illa de qua interrogor
& ſic teſtis non affirmat eam eſſe factam,
ſed refert verba interrogationis.

Aliud putarem,ſi teſtis dieeret ſcio
inueſtituram factam eſſe, tamen illi in-
terfui vt prædixi, ſicque habetis multas
reſponſiones ad illos text.Ad nonam ra
tionem reſponſio clara eſt quod in l.
athletas teſtis non dixit poſtmodum con
trarium ſolemniter imo penituit eum,
vt ibi glo.not.& ego notabam. Ad de-
cimam dicimus illud verum niſi opinió
communis clarè probetur mala, tunc e-
nim ab ea diſcedendum eſt tanquam à
corruptela,vt dixit teſtis.8. diſtinct. cap.
conſuetudinem, & c.conſuetudo,& capi.
fruſtra, & quaſi per totam illam diſtin-
ctionem,maxime eum pro mea æqua &
rationali opinione ſit caſus legis vt ſu-
pra eſt demonſtratū. Et pro hoc optimè
facit quod dixerunt Hoſti.& Ioan. And.
21 extra de cōſti.in c.1.vbi inquiunt † com
munem opinionem non eſſe ſequendam
vbi iudex noſcit illam non bonam, pro
hoc etiam text.optimus C.de vete. iure
enu.l.1.§.ſed neque. Ludou. Abbas
de Sicilia ſequebatur idem in prællega
to c.1.per dictum text.. Bart. Reſtant
aliquæ rationes aliarum doc.quas hodie
retulit Ludouicus,quibus reſponſum nō
apparet. Nec igitur obſtat quod dice-
bat Anton.de Butr.quòd poſsibile eſt ꝙ
dixerit mendacium prius vt partibus cō-
placeret,& poſtea dixerit verum,quia re
ſpondeo quòd quamuis poſsibilis ſit, ta-
men ius præſumitur oppoſitum prima fa
ciè,& eum punit, niſi aliud demonſtret,
22 vt ſupra probatum eſt. Et eodem † mo-
do reſpondeo ad illud Io. de Imo. quòd
non ſic loquitur liberè teſtis coram par-
te ſicut coram iudice parte abſente, quia
licet iſtud verum ſit,tamen ius contra ip
ſum pręſumit. Ad illud do. Abba. de Si-
cilia de ſimilitudine contra torturam cū
iuramento. Ego reſpondeo quod hæc ge-
neralis præſumptio ꝙ dictum cum iura-
mento ſit verum tollitur per præſumptio
nes iuris ſpecialis vrgētes in oppoſitum,
vt eſt caſus de præſumpti.ca.literas & ſic
eſt in noſtro caſu,vt dicta l.eos.2.reſpon-
23 ſo Ad † ten.in c.inquiſitionis vbi ēt
dico quòd ideo ibi ſtatur ſecundo dicto,
quia primum præſumebatur in fraudem
factum,vt non admitteretur ad teſtimo-
nium,pro hoc quod dicam infra 16. ea.
Ad illud dictum tuum Bald.in tuo cō
ſilio de teſte qui dicit vnum in iudicio &
poſtea contrarium extra,quòd ſtatur pri
mo dicto nec punitur. vnde idem dice-
bas eſſe contra eadem ratione reſpondèo
clarè,quia falſum eſt,nam maxima diffe
rentia eſt inter prædicta.vbi enim dictum
24 † extra iudiciale præcedit, illud præſu-
mitur verum,ſi factum eſt eum debiti ſo
lennitatibus, & conſequenter ſecundum
falſum, vt d.l.eos ſecundo reſponſo, &c.
per tuas extra de proba.& de præſump.c.
literas, vbi autem extraiudiciale ſequi-
tur primum iudiciale præſumitur verū,
& ei ſtatur, & conſequenter ſecundum
falſum,licet ſecundum faciat indicium
ſufficiens ad inquirendum contra primū
vt eſt caſus extra de teſti.c.ſicut nobis ꝓ
bat ergo multo magis dictum extraiudi-
ciale præcedens quam ſequens, & ratio,
eſt,quia vbi præcedit iam inuentum eſt
illud dictum natum eum præſumptione
veritatis,quia non habet a quo inualida
tur, vbi autem ſequitur inualidatur per
præſumptionem primi præcedentis. Et
attende

attendite Bald. quia tu vehementer errabas, putaſti enim me ſemper velle ſtari primo dicto extra iudicium: ſed non eſt verum vt in multis locis ego tenui, vt dixi ſupra hoc lib. 3. 4. & 5. c. ratio itaq; eſt, quia ſecundum ſolemne falſum præſumitur, vt iam eſt dictum, cætera ex præmiſſis ſatis apparent. Ludouicus. Enucleata iam res eſt hæc, clariuſque ſub modo multorum quæ nunquã hactenus intellexi. Sequere tamen præceptor noſter ſi quid alius nobis dicturus es.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum licet eneruet teſtis dictum contrarium, an tantas iure habeat, vt faciat teſtem de falſo puniri.*

2 *Teſtis ſecundo dicto in quibus caſibus ſtatur, nec de falſo punitur.*

CAPITVLVM xj. in quo ponitur generaliter regula de teſte vario extra iudicium, & in iudicio, cum ſuis fallentiis.

SATIS liquido ex ſupra demõſtratis apparet colligi poſſe hãc generalem regulã, quòd ſi teſtis parte præſente & cauſa, aliquid aſſerit extra iudicium, & poſtea cõtrarium, dicit in iudicio ſtari non debet huic dicto, imo teſtis ipſe punitur de falſo. Et idem ſi pro dicto extra iudiciali primo concurrerent aliæ cõiuncturæ aut ſufficientia veriſimilia excepto iuramento,
1 quòd quamuis eneruet † dictum contrarium, tamen non habet tantas vires, vt faciat teſtem de falſo puniri, quia tamen regula hæc requirit quaſdam modificationes, ideo ſubiiciamus illas quo plenè di-
2 ſctiatur hic articulus. † fallit itaque primo, quando ſecunda depoſitio facta fuit in tormentis. Secundò, quando dictum ſecundum fuit ad fidem corruptionis prolatum. Tertiò, quando teſtis prima vice depoſuit per verbũ credo, vel per verbum mihi videtur, vel per verbũ dubito, vel per verbum neſcio, vel non recordor, vel per loci, vel per iracundiæ motionem: ſecũda autem vice per verba veritatis affirmatiuè ab homine in animo temperato prolata. Quartò, vbi expreſſe probaretur primam depoſitionem extraiudicialem fuiſſe falſam. Quintò, quando extra iudicium depoſitio non principaliter propter ſe emanauit, ſed incidenter, omnibus enim his caſibus ſtatur ſecundo dicto, nec teſtis punitur de falſo, ſed iã de quolibet aliquid indiſtinctè diſcutiamus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis dicto facto in tormentis an ſemper ſtandum ſit, & præſumatur verius, quàm ſine tormentis.*

2 *Teſtis an poſſit à principio torqueri antequàm aliud depona.*

3 *Torquendus nemo eſt ante quàm vacillet, vel in ſuſpicationem falſitatis incidat.*

4 *Caſus in quibus licet à tormentis inchoare.*

CAPITVLVM 12. de teſte, qui variet in iudicio cum tormentis ba eo quod dixerat extra iudicium.

1 DIXIT † ſtari dicto iudiciali facto in tormentis nec teſtem de falſo puniri quamuis præceſſit cõtraria depoſitio extraiudicialis veriſimilibus fulcita. probatur hoc clarè, quoniam dictum in tormentis ſemper verius præſumitur ſine tormentis: vt ff. de quæſtio. l. j. §. teſtes. & l. ex libero. in principio, vbi ego hoc notabam. Item probatur hoc argumento ſumpto à fortiori, ſi enim hoc caſu ſecundo dicto vbi primum fuit contrarium eodem modo iudiciale & iuramentum: vt eſt caſus. ff. de adulter. l. ſi poſtulauerit. verſic. ſed ſi negauerit, & dixi ſupra li. primo. 3. ca. quanto magis hoc caſu. Idem dicemus de forma iudicij quæ deeſt in primo dicto. Tu dices cur eſt, ꝙ teſtis hoc caſu de falſo nõ punitur. Sed ego reſpondeo quòd hoc caſu cum dictum præiudiciale præſumitur verum propter tormenta, & conſequenter extraiudiciale falſum, certè ex hac falſitate dicta extra iudicium teſtis non poteſt de falſo puniri, quamuis teneatur inter de dolo, & criminaliter de crimine

ſtellionatus, vt diximus ſupra hoc li. cap. 5. Quærendum tamen pro horum declaratione eſt, an † teſtis poſsit à principio tor
2 queri antequam aliud deponat? & quidē ex prædictis videtur ſequi, quòd ſic. dicimus tamen, quòd regulariter non eſt à tormentis inchoandum. l. 1. ff. de quæſtio. in princ. &
3 per totum titu. † nec quilibet homo eſt torquendus antequam vacillet, vt eo. tit. l. ex libero in princip. vel in ſuſpicionem falſitatis inciderit, vt e. tit. l. vnus. §. teſtes.
4 intelligite † ergo prædicta in caſibus, in quibus fallit hæc regula, in quibus licet à tormentis inchoare, vt eſt in proditione ſeruorum, & ſimilium quibus nulla fides eſt danda: vt habetur. C. de quæſtio. l. 1. & ff. de quæſtio. quaſi per totum. & per Spe. in tit. de teſte. §. 1. ver. Item, quòd eſt ſeruus. Item intelligatis in aliis caſibus in quibus tortura fieri poteſt ex poſtfacto, vt in iuribus præallegatis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis depoſitio facta extra iudicium an habeat vim confeſſionis, in criminalib. quātum ad teſtem.*
2 *Errans non confitetur.*
Intellectus l. generaliter. C. de nō numera. pecunia.
3 *Timor ſubornationis non cadit in facto verè proprio.*
4 *Teſtis quādo propter eius depoſitionem, vel eius hæres actione in factū parti læſæ ad intereſſe obligetur.*
5 *Notarij error partibus obeſſe non debet.*

CAPITVLVM xiij. de teſte qui variat in iuditio ad finē correctionis, ab eo quod dixerat extra iudicium.

DICEBAM idē ſtandum ſecundo dicto iudiciali cōtrario præcedenti dicto extraiudiciali & veriſimili, vbi ſecūdū dictum emanauit ad finem correctionis, nec tunc teſtem puniri hic eſt attendendum, quòd vt ſupra probatum apparet. 7. cap. huius
1 libri † depoſitio teſtis facta extra iudicium habet vim confeſsionis in criminibus quantum ad teſtem, & ſecundum illam regulam. puto itaque quòd ſicut confeſsioni ſolēniter factę extra iudicium quis pcreſt cōtra dicere probato errore primæ cōfeſsionis, per titulum de iuris & facti igno. quia
2 † qui errat non confiterur: vt ff. de iur. omni. iudic. l. ſi per errorem: & ego latè notabam. C. de non nu. pecu. l. generaliter. in mea repetitione, eodem modo fiat hoc caſu: quoniam eadem eſt ratio. Credo tamen hoc caſu hanc cōfeſsionis correctionem non ita facile admittendam ſicut in confeſsione vera & propria ſuper facto proprio ad alios non ſpectante, de qua loquitur l. generaliter. & iura ſimilima.
3 † Nam hic eſt timor ſubornationis, qui non cadit in facto verè proprio. hoc igitur totum iudicis arbitrio relinquendum puto, qui penſata perſonarum qualitate, & cæteris correctionis nihil recipiat. argum. ff. de teſtibus. l. 3. §. tu magis ſcire potes. Idem notandum hic, quòd admiſſa huiuſmodi probatione erroris, & correctionis primi dicti, nō propterea ſupereſt parti læſæ, in expenſis litis actio de dolo. vel de crimine ſtelliona. contra teſtem. & enim qui erat non fatetur: vt l. non fatetur. ff. de confeſs. nec relinquitur ſine animo delinquendi: vt ff. de ſic. l. diuus. & de ſenten. excommun. cap. cum voluntate. in
4 princip. † arbitror tamen teſtem hunc, & eius hæredem actione in factum parti læſæ ad intereſſe obligari. argum. eius quod not. Iam dixi de tabellione qui per errorē conficit inſtrumentum non validum cu-
5 ius error † non debet partibus obeſſe, ſed tenetur ad intereſſe, vt ff. de reg. iu. l. ſi librarius. & per hoc l. fin. C. de magis. conue. vbi eſt tex. optimus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis vbi deponit extra iudicium per verbum, nam affirmatiuum, ſtatur ſecundo d cto affirmatiuo, nec teſtis punitur de falſo.*
2 *Confeſſioni etiam iudiciali non propter ſe, ſed incidenter emanatæ non ſtatur.*

Capi-

CAPITVLVM 14. de teſte qui depo nit in iudicio affirmatiuè, contra id quod extra iudicium dixerat non affirmando.

NARRABAM poſt hæc quòd † vbi teſtis deponit extra iudicium per verbum non affirmatiuũ ſtatur ſecundo dicto affirmatiuo, nec teſtis punitur de falſo. hoc ꝓbatur a fortiori per ea quæ diximus ſupra. li. j. 5. 6. 7. capitulis ſi bene inſpiciatur. Sed quęrendum eſt hic an teſtis puniatur in aliquo ad aliquod plane dicimus, quòd non, quia prima depoſitio nemini præiudicium attulit, & potuit ſecunda vice melius recordari, & ad ſaniorem memoriam redire; vt ſatis demonſtratũ eſt in prædictis locis Deinde narrabam ꝙ vbi apertè probatur primam depoſitionem extra iudicium fuiſſe falſam, ſtandum erit ſecundo dicto directo contrario facto in iudicio, nec teſtis punietur de falſo, & hoc probatur fortiter per dicta ſupra li. 13. c. quod hic breuitatis cauſa non repeto.

Vltimo dicebam hoc caſu ſtandũ eſſe ſecundo dicto niſi extraiudicialis depoſitio non principaliter propter ſe, ſed incidenter emanuit, probatur argumento, ſumpto a minori. Nam dictum hoc extra iudicium habet vim confeſsionis quan-

2 tum ad teſtem. † Sed confeſsioni etiam iudiciali non propter ſe, ſed incidenter emanate non ſtatur. vt no. glo. C. de libe. cauſa. l. ſi filius. & egomet dicebam. ff. de cuſto. reo l. ſi confeſſus. & eſt pro hoc gl. ſingularis ſecundum quoſdam. 50. diſ. ex pœnitentibus in glo. magna circa fi. ergo multo minus ſtabitur confeſsioni extra iudiciali incidenter emanatæ. Repetendũ quoque ad omnes has fallentias illud generale Inno. in c præterea. de teſt. cogen. ab omnibus approbatum, vt dicebam ſupra li. j. vltimo. c. in fi. ꝙ quamuis omnibus his caſibus ſtetur ſecundo dicto tamen ſemper fatendum eſt aliquid ei detrahere ex primo cõtrario, quod mẽti tenetur. Ludouicus. Hoc ipſum tenuit Abbas de Sicilia extra de proba. cap. per tuas loquendo in propriis noſtris terminis indiſtinctè non cogitando ſuper hoc an interuenerit partis præſentia in dicto extra iudiciali, vel nõ interuenerit. Bartol. Placet quia tale dictum in dicium facit contra teſtem, vt prædixi, & hæc ſatis ſint ad primam partitionem variantium teſtium in iudicio, & extra iudicium. Bal. Pulchè expeditum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis in prima vice dixit unum in iudicio deinde aliud contrarium extra iudiciũ, cui dicto ſtandum.*

2 *Teſtis in articulo mortis dicenti ſe falſum tuliſſe teſtimonium, & iudici dicenti in eodem articulo ſe tuliſſe ſententiam per pecuniam, an credendum ſit.*

3 *Confeſsio facta in foro poli, fidem non facit in foro fori.*

4 *Intellectus ad c ſicut nobis. de teſtibus.*

5 *Veritatem an quis præſumatur dicere in mortis articulo.*

Secunda pars principalis.

CAPITVLVM 17. de teſte qui dixit vnum prima vice in iudicio, ſecunda vice contrarium extra iudicium.

1 SEQVITVR altera pars de teſte † q. prima vice dixit vnũ in iudicio deinde aliud cõtrariũ extra iudiciũ, q quidẽ articulus videtur expeditus. Primo igit videamus an ſtãdũ ſit hoc caſu primo dicto, vel ſecũdo. Et equidẽ proculdubio ſtari debet primo vt eſt caſus extra de teſt. c. ſicut nobis. facit C. de non nu. pecu. l. generaliter in fi. ver. ego idem dicebam in l. eos. ff. de fal. Ludouicus. Tu Bal. idem dicebas poſt Bar. in l. illa generaliter. Bartol.

Dicebamque idem ff. ad Sille. l. ſi quis in graui. §. ſi quis moriens per illum tex.

2 † vbi plus notanter ſcribendam, quòd ſi teſtis in mortis articulo cõſtitutus confitetur ſe falſum tuliſſe teſtimonium aut iudex in mortis articulo conſtitutus confitetur

tetur ſe tuliſſe ſententiam per pecuniam nihilominus his dictis extraiudicialibus non eſt dandum, niſi aliter probetur per dictum capitulum ſicut. Ludouicus.

Idem ſequebatur dominus Ang.& ego etiam in eodem §.ſi quis.& tu Bald.idem etiam dicebas. C.de teſt.auct ē.ſi dicatur.

Bartolus. Facit pro hoc dicto meo notabile dictum Ioan. And.in additionibus ſuis in c.fi.de tempor.ordin.vbi dicit, ꝙ ſi homicida confeſſus eſt ſacerdoti in foro pęnitentiæ ſe homicidium commiſiſſe, & poſt cortinam ſteterunt duo teſtes, qui talem confeſsionem intellexerunt tamen huiuſmodi teſtes in iudicio recipi non poſſunt ad hanc confeſsionem probandam,
3 quoniam confeſsio † facta in foro poli fidem non facit in foro fori. quod ſingulare & notabile dictum eſt. Item videamus an teſtis ille puniatur de falſo. & hic attēdite: quia cum ſtatur hoc caſu primo dicto, vt nunc dixi, certè non poteſt ex eo puniri de falſo, facit tamen hoc ſecūdum dictum ſufficiens indicium ad inquirendum contra primum, vt d. capitu. ſicut.
4 Ludouicus. Ad † idem not. in d. §. ſi quis. ſi igitur adhibita diligenti inquiſitio ne inueniretur teſtem prima vice falſum dixiſſe, hoc caſu benè puniretur de falſo per capitulum illud quod ſic intelligo.

Baldus. Bartole nonne in vltimo ar-
5 ticulo vitæ præſumitur ſemper quis † veritatem dicere? vt C.de proba.l.qui teſtamentū. ff.de le.2.l.Lucius.§.quiſquis.de leg.3. l.cum quis. §. Titia. ſi igitur veritatem hoc caſu quis dicere pręſumitur, in ſecundo dicto, puniendus videtur ex primo contrario. Bartolus. Reſpondeo illud quod dicis quòd veritatem prę ſumitur quis dicere in mortis articulo eſt verum, niſi pręſumptiones validiores concurrant pro alio dicto contrario. Sicq; eſt in noſtro caſu propter formam iudicij, & iuramentum argumento.ff.de fal.l. eos. 2. reſponſo. extra, de pręſumptio.ca.literas.cum concor. Poteſt etiam dici, quòd quamuis pręſumatur verum dicere in mortis articulo, tamen propter hoc non ſit indicij ſufficiens probatio: argumento. ff.de pign. l. Caius.ſecundum gloſſ.in d.capitu. literas.vnde in propoſito ſatis eſt, quòd indicium faciat ſufficiens ad inquirendum. reſponſio prima tamen melior eſt. Sicque expeditus iam omnium variantium teſtinm tractatus in iudicio, & extra iudicium. Transeamus nunc ad tertiam partem principalem.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes variantes in diuerſis inſtātiis an falſo puniendi.*
Intellectus ad l. eos. in 3. reſponſo. ff. ad legem Cornel. de falſis. & numero ſecundo. cum ſequentibus. per totum capitulum.
2 *Probationes factæ in iudicio ſummario nullam faciunt fidem in plenario.*
3 *Indiciorum diuerſitas poteſt etiam in plenariis diuerſis modis conſiderari.*
4 *Probationes factæ in vna cauſa fidem faciunt etiam in alia omnino diuerſa inter eaſdem perſonas.*
5 *Acta facta inter quaſdam perſonas non faciunt fidem inter alias diuerſas, non inſpecto an cauſa ſit eadem de qua litigant an diuerſa.*
6 *Acta & probationes non nocent, vti ſententia non nocet.*
7 *Teſtium variantium diuerſis temporibus in eadam inſtantia nulli dicto ſtatur.*
8 *Producens teſtes pro ſe non poteſt illos productos poſtea contra ſe repellere: & numero 9.*
Intellectus ad l.generaliter. §. final. in fine. & §. index autem. in fine. C. de rebus credit.& l ſi quis teſtibus.C. de teſtibus.
9 *Index poteſt ex officio teſtes punire, quos pars accuſare non poteſt.*
Intellectus ad §.ſi vero quidā.in fi.in auct. de teſtibus.l.nullum.C.de teſtib. & l.qui falſa.ff.eod.
10 *Publicatis atteſtationibus, & cognitis teſtificatis, teſtes non recipiuntur iterum ſuper eadem.*
11 *Intellectus ad l.fin.C.de teſtibus.*

Tertia

Tertia pars principalis.

CAP. PRIMVM.

SEQVENS eſt alia diſputa
1 tio † variantium teſtium in
iudicio in diuerſis inſtātiis
in qua q̃dē viuens ego ſim
pliciter dicebā teſtē. de fal
ſo puniendū, & cōſequenter eius dicto nul
latenus ſtandum. ff. ad l. Corn. de fal. l. eos
per illum tex. 3. reſponſo qui hoc optimè
probat inſpecto alio intellectu gl. ibi poſi
to, quæ vult ꝙ tex. ille loquatur in eo qui
dixit diuerſa teſtimonia in eadem cauſa
pro diuerſis perſonis, qui intellectus ad il
lum tex. non eſt bonus, quamuis in ſeipſo
ſit verus. Nam ſecundum illud nihil diuer
ſificaret ille ver. à primo reſponſo illius l.
vt ibi ſcripſi. & probatur hæc ſententia. ff.
de teſt. l. qui falſa. 4. q. 3. verſi. itē qui falſo
uel uario. Sed nunquid idipſum altius re
petamus ſimulque quando ſtandum ſit in
diuerſo iudicio declaremus. Conſide-
randum igitur quòd teſtis nonnunquam
eſt varius in diuerſis iudiciis primo exi-
ſtente nullo altero valido, & hoc quid iu-
ris ſit ſatis hodie diximus ſuprà li. proxi.
xj. c. Quandoq; varius eſt in diuerſis indi
ciis ualidus primo exiſtente ſummario al
tero plenario, & hoc quamuis non ſtetur
primo dicto quoad principalis cauſæ, ui-
2 ctoriam: quia probationes factæ † in iudi
cio ſummario nullam fidem faciūt in ple
nario: vt eſt tex. de teſti. c. veniens. & ca. cū
in tua, ſtarur tamen eo quantum ad hoc
vt credulitas eneruetur ex ſecundo dicto,
& teſtis puniatur de falſo: vt no. Innoc. &
gl. Ber. in ca. veniens vt hodie quoque di
ſcutiemus l. 2. 7. ca. circa finem. Interdum
variat teſtis diuerſis iudiciis plenariis, &
hic dubitationē afferre vidētur iura quæ
dam in quibus habetur ꝙ probationes fa
ctæ in una cauſa etiam plenaria, fidem nō
faciunt etiam in alia vt l. ſed etſi poſſeſſo-
ri. §. fi. cum l. ſequen. ff. de iureiurand. vt
no. gl. C. de eden. l. 2. & ibi per omnes Do
cto. & iud. ſo. l. cum lite mortua. & ibi ego
plene notabam. Ex his enim apparere ui
detur quòd huiuſmodi teſtis non poſſit
puniri tanquam uarius, cum ſecundum
dictum habeatur vt primum. Sed ta-
men pro huius intellectu attendite. quin
3 † iudiciorum diuerſitas poteſt etiam ple-
nariis diuerſis modis conſiderari. Etenim
cauſa quandoque eſt eadem eædemque
perſonæ litigantes, diuerſæ tamen inſtan
tiæ vt eſſet inſtantia in cauſa appellatio-
nis in caſibus in quibus licitum eſt eundē
teſtem iterum producere: vt habetur. C.
de temp. app. l. per hāc. & C. de app. l. eos
in prim. & extra de teſtib. c. fraternitatis.
hoc enim caſu ſi teſtis deponit contraria
ſuper eodē in his diuerſis inſtantiis, nulli
dubium quòd teſtis punitur de falſo, &
ſtandum erit primo dicto; quia atteſtatio
nes factæ in caſu iſto in prima inſtantia
faciunt fidem in ſecunda etiam quod ad
cauſam principalem, vt C. de arbi. l. cum
anna. §. fi. & probatur in l. properandum.
§. fi. C. de iudi. & C. de teſti. l. fi. & de teſti.
præſentata, nec repugnant contraria præ
allegata, quia hoc caſu locum habent, &
hic poteſt eſſe vnus intellectus ad præal-
legatam l. eos. 3. reſponſo. Quandoque
cauſæ ſunt diuerſæ conſequenter quoq;
inſtantiæ eædem, tamen ſunt litigantes
perſonę vt ſi ago prius coram poteſtate
contra te ex mutuo dicens me filium &
hæredem Titij, & quòd Titius tibi mutua
uit hodie. Aut ego contra te commo
dati coram capitaneo dicens me filium
& hæredem Titij, & quòd Titius commo
dauit tibi, hoc enim caſu ſi idem teſtis va-
riat ſupra eodem fortè ſupra illo de filia-
tione, idem dicendum erit quod ſupra
proximo caſu, puniretur enim teſtis ex
ſecundo dicto & ſtabitur primo indubi-
tanter etiam in cauſa principali, quia
4 † probationes factæ in una cauſa fidem
faciunt etiam in alia omnino diuerſa in-
ter eaſdem perſonas, vt probatur in l. cū
anna. §. fi. C. de arbi. & in præallegata l. fi.
C. de teſti. & C. de libera. cauſa. l. iube-
mus, nec quidquam repugnant contra
ria, quia illud habet locum inter diuer-
ſas perſonas, nos loquimur inter eaſdem,
& hic poteſt eſſe intellectus ſecundus ad
dictam l. eos 3. reſponſo de fal. & his
duobus

duobus modis intelligo gloſ.illas ordina-
rias in dict.ca.literis, & de proba.cap.per
tuas, & de teſti. cum in tua & c. veniens,
dum ibi voluit quòd vbi teſtis aſſerit con
traria diuerſis temporibus ſtãdum ſit pri
mo dicto, quamuis text.præallega.c.per
tuas.& c.literas nihil faciant quare loquũ
tur in prima diſpoſitione extra iudiciũ,
vt diximus ſupra libro hoc. 7. cap. Sem-
per tamen intellige niſi in ſecundo iudi-
cio ad diuerſum finem fuerit actum, vt
quia prius ciuiliter, nunc criminaliter,
quo caſu facta in vno iudicio fidem non
faciunt in alio, vt not.glo.nota.in l.ſiquis
a ſe fundum.C.ad l.Iul.de vi. vbi ego ip-
ſe notabam,& latius tractabam in l.2. vi
bo.rap.puniretur tamen teſtis varius qa
quo ad eum ſtatur primo dicto vt nunc
dicemus in ſequentibus. Quandoque
diuerſæ cauſæ ſunt & diuerſæ inſtantię.
Item omnino litigantes perſonæ, vt eſſet
ſi mihi relicta ſunt centum à Titio mor-
tuo ſub conditione ſi nauis ex Aſia vene-
rit: & alia centum a Sempronio mortuo
ſub conditione ſi eadem nauis ex Aſia ve
nerit egi ego produxi Caium in teſtem
qui dixit nauem aduenifſe. Tu egiſti &
eundem Caium produxiſti qui oppoſi-
tum aſſeruit, & hoc caſu notetis quòd
quamuis Doct.repugnent contraria præ-
5 allegata. quia † acta facta inter alias per-
ſonas non faciunt fidem inter alias diuer-
ſas non inſpecto an cauſa ſit eadẽ de qua
litigatur.vel diuerſa: vt probatur in illa l.
ſed ſi poſſeſſori. intelligendum eſt verũ
quo ad effectum cauſæ principalis de qua
agitatur.& hoc loquuntur iura illa quan
tum ad teſtem.aut qui iterato deponit ſu
per eodem inter diuerſas benè. fidem
facit prior atteſtatio ſua,vt ſi ab ea uariat
puniatur de falſo. caſus eſt in præallega-
ta l.eos.3. reſponſo & hic eſt alius mo-
dus intelligendi illam, & pro hoc quod
ego ipſe notabam ibidem in 3. contrario.
& per Innoc.optimè extra de teſti.ca.ve-
niens. Et quod dixi nunc de teſte qui di-
xit vnum in ciuili,deinde aliud in crimi-
nali. Quandoque autem cauſa eſt ea-
dem, diuerſæ tamen inſtantiæ,& diuerſæ
litigantes perſonæ, verbi gratia,pone con
ſocium vel cohæredem egiſſe pro parte
ſua, deinde conſocium vel cohęredem
egiſſe pro parte altera, certè probationes
factæ in primo quicquam non præiudi-
cant aliis,per iura illa contraria, licet fa-
ciant qualem qualem fidem: vt ff. de app.
l. ſententia, in princ. præiudicabunt teſtĩ
plenè,vt nunc eſt demonſtratum, & hic
eſt quartus intellectus intelligendi di-
ctam.l.eos.3.reſponſo. Poteſt etiam l.
illa ſecũdum hunc vltimum modum.ali-
ter exemplificari; pone enim diuerſita-
tem perſonarum in iudicibus verbi gra-
tia vnus iudex inquiſiuit contra aliquem
reum quem condemnauit,deinde remiſit
eum ad alium iudicem cum toto proceſ-
ſu & ſententia pro executione, quæ ſibi
de iure non competit: vt contingit in do-
ctore qui non exequitur ſententiam ſuã,
ſed alius pro eo: vt not. C. de epiſ.audi.l.
epiſtolam,certè hoc caſu iudex ad quem
reus eſt remiſſus poteſt non ſtare illi pro
ceſſui ſi vult,& iterum crimen examina-
re: vt ego ipſe notabam in l. diuus de cu-
ſto. reo. per text. ad hoc ſumme notan-
dum in auct.de ſanc.epiſ.§.ſi verò crimẽ:
coll.9.finge igitur eum ad hoc facere cer
tè iam habemus diuerſam inſtãtiam quã
uis eadem cauſa ſit,habemus iterum di-
uerſitatem perſonarum in iudicib.ſicque
teſtis puniretur ſi hac ſecunda uice, iura-
bit per eandem l. eos. 3. reſponſo quam
ita intelligatis. Bald. Probè iam di-
ſcuſſus eſt illius.l.intellectus. Bartolus.
Præterea notanda ſunt quędam ex præ-
cedentibus. Nos enim habemus regu
6 lam quod † cui non nocet ſententia non
noces acta nec probationes: vt no. Innoc.
de teſti.c.cum cauſam.& c.veniens,& ꝓ
batur.ff.de manu.l.lege Iulia.& Papia.&
ex his quæ ego ipſe notabam in l.ſi ma-
ter.§.ſi.ff.de excep. rei iudi. certe hoc eſt
verum niſi quantum ad teſtem.quanquã
enim ſibi non nocet ſententia, vt proba-
tur.ff.de his qui notãtur infamia nocebit
ſibi atteſtatio ſua repugnãs primæ ema-
natæ in alio iudicio vt patet ex prædi-
ctis. Item vera eſt regula illa directo &
principaliter, per indirectum autem &
conſequenter quamuis alicui non nocet

ſen-

ſententia tamē poſſunt nocere atteſtatio-
nes. pone enim ꝙ teſtis variat in alio iudi
cio certè eius dicto non ſtabitur propter
primum contrarium in alio iudicio emā-
natum, vt dictum eſt, ſicque pars damni-
ficabitur ex atteſtatione contraria quam
uis non ex ſententia lata in primo iudi-
cio, quia non poterit ex dicto illius te-
ſtis ſe fundare. vt ex ſe patet. Baldus.
Dic quæſo mi præceptor, nonne dice
7 bas hodie ſupra li. 1. 2. c. non ſtari † alicui
dicto neque primo neque ſecundo teſtis
variantis diuerſis temporibus in eadem
inſtantia? cur ergo non idē ius in caſu iſto
in diuerſis inſtantiis vbi iniquis ſtari pri-
mo dicto inter eaſdem perſonas, eadem
enim prima fronte vtroque caſu ratio,
apparet. Bartolus. Bona eſt hæc
tua hæſitatio, breuibus tamen verbis re-
ſpondeo, ſi rectè conſideras iura quæ
volunt non ſtari ſecundo dicto teſtis con
trario in inſtantia diuerſa emanato, ideo
hoc volunt ꝙ teſtis hac vice præſumitur
ſubornatus, & falſum dicere, vt no. per
Inno. extra de teſti. c. præterea facit quòd
not. gloſſ. in act. de teſti. §. q a verò. & qđ
habetur extra de teſtibus cap. fraternita-
tis, cum ſi ideo ſtatur primo dicto rema-
nente, vero & valido inter eaſdem perſo-
nas, vt ſupra dixi. Item ſi rectè conſi-
deras quæ diximus ſupra li. 1. ſecundo c.
non eſt dare teſtem variantem in eadem
inſtantia diuerſis temporibus, niſi in duo
bus caſibus, vbi per iudicem repellitur
ex officio ſuo ad declarationem dicti ſui,
vel reditionem cauſæ & ſimilia. Item
vbi ſuper diuerſis deponit incompaſſi-
bilia, his omnibus caſibus ceſſat omnino
ſubornationis præſumptio vt diximus
de teſte qui repetitur ex officio, eo. li. j. c.
4. & de teſte qui deponit incompaſſibilia
idem videretur, meritò quoq; ſi his caſi-
bus variat teſtis, non ſtatur primo dicto,
neque ſecundo, quia incertum eſt in quo
dictum falſum expreſſerit. Bal. Quid
8 rurſum dices Bartole? nonne † produ-
cent teſtes pro ſe, non poteſt illos produ-
ctor poſteà contra ſe repellere: vt l. gene
raliter. §. fi. in fi. & §. iudex autem. in fi. C.
de rebus credi. & l. ſi quis teſtibus. C. de
teſti. Ex quo videtur idem dicendum
in caſu noſtro: quia hic in prima inſtan-
tia depoſuiſſe reperitur pro eo contra
quem ſecunda vice depoſuit. Barto-
9 lus. Fateor. Sed quid ad nos † quā
uis enim pars non poſſit teſtes accuſare,
tamen iudex poterit ex officio punire, vt
in auctent. de teſti. §. ſi verò quidam. ad fi.
C. de teſti. l. nullum. vbi de hoc per gloſſ.
& ff. de teſti. l. qui falſa. præterea reſpon-
deo & melius ꝙ imo poterit ipſa pars te
ſtem recuſare & arguere. Nā illud quod
dicitur producens pro ſe non poteſt po-
ſtea reprobare, eſt verū ex defectu perſo-
næ, quia eius, perſonam intelligitur ap-
probaſſe: ita loquuntur iura illa, & facit
ff. de adult. l. ſi vxor. §. fi. ex defectū tamē
teſtimonii fortè ob variationem vel falſi
tatem bene poteſt teſtem reprobare, etiā
ſi milies pro ſe produxiſſet. vt expreſſe
probatur ex text. in præallegata. l. ſi quis
teſtibus. Bald. Quid iterum dices
10 † nonne poſt publicatas atteſtationes &
cognita teſtificata teſtes iterum non re-
cipiuntur ſuper eodem. C. de prob. auct.
at qui ſemel. & in auct. de teſti. §. quia ve
rò. & no. ff. de rei vendi. l. officium. extra
de teſti. c. fraternitatis. c. ſeries. c. ex tenō-
re. & c. intimauit. Conſtat enim, quòd
atteſtationes erant ſemel publicatæ in
primo iudiciu. Bar. Clarè reſpondeo,
quandoque iudicium ſecundum agi-
tur cum diuerſis perſonis, interdum in-
ter eaſdem. caſu priore non eſt vera re-
gula illa cum acta facta cum aliquibus nō
faciunt præiudicium aliis perſonis, vt ſu-
pra diximus. Certè neceſſe eſt teſti ite-
rum in alio iudicio produci ad proba-
tionem. in altero caſu fateor contrariū.
11 † Sed tamen attendito: quia illud eſt ve-
rum in eadem inſtantia, in diuerſis autē
inſtantiis poſſunt iterum teſtes recipi ſu-
per eodem, & publicari non obſtāre prio
re receptione & publicatione. caſus eſt
quem ego tibi notabam in l. fi. C. de te-
ſti. Ludouicus. Similes eſt ſecun-
dum Ang. in l. quidam tabularum. in fi.
ff. de fur. Bar. Nihil facit illa lex. quia
teſtis ibi prima vice non verè depoſuit,
nec aſſertiuè locutus fuit vt hodie dice-
bam.

bam ſupra li. 1.8.c.deinde in multis caſibus poſt varias atteſtationes iterum licet teſtes recipere quos ego plenè tractabam, & ibi omnes doctores in d.auct. at qui ſemel, & per Io. An. in c.ex tenore. de teſti. & per alios Canoniſtas in clem.de teſtib. eod.tit. & per Legiſtas in l.per hanc.C.de tempo.appella omnibus itaque aliis caſibus locum habere poſſunt contraria dicta de teſte uario diuerſis iudiciis.

S V M M A R I V M.

1 *Varius teſtis in diuerſis iudiciis an de falſo puniendus.*

2 *Caſus in quibus ſtatur ſecundo dicto, teſtium omiſſo primo.*

3 *Subornationis tantus metus non in diuerſa inſtantia ſicut in eadem.*

CAPITVLVM ſecundum in quo ponitur generalis regula cum fallētiis de teſte variante in diuerſis iudiciis.

IN Summa ex præcedentibus nō malè notare poſſumus te-
1 ſtem † varium in diuerſis iudi
ciis de falſo puniendū, & nulla fide dignū in ſecūdo dicto. ſed ſtare dicto primo in eaſdē pſonas niſi fortè iudicium prius fuiſſet ſūmarie, vel nulliter agitatū.

Fallit autem regula in aliquibus caſib. primo quando dictum fuiſſet in tormentis habitum, primum autem ſine tormentis. Secundo vbi primum dictum non fuit veritatis omnimodo aſſertium, vel emanauit per iocum, vel iracundiam.

Tertio quando primum dictum fuit ſine iuramento, ſecundum autem cum iuramento. Quarto quando teſtis deponit prima uice ſine cauſa, vel cū cauſa inſufficienti, vel non uera. Quinto vbi expreſſe probaretur primam depoſitionem fuiſſe falſam ſecundam autem verā.

Sexto vbi coniecturę pro aliquo ex his dictis contrarię concurrerent. omnibus
2 enim his caſibus † ſtatur ſecundo dicto,
præter quam in vltimo in quo ſtatur illo dicto pro quo concurrunt coniecturę. Si diuerſitas perſonarum non repugnat, & aliquibus caſibus teſtis punitur, & in aliquibus non, vt ſatis euidenter omnia colligi poſſunt ex dictis ſupra li. 1.3.c. vſque ad fi. quæ omnib. hic breuitatis cauſa non repetimus, & eo ſemper vniuerſali ante poſitio, & huic dicto cui ſtatur ſemper ex dicto cōtrario aliquid detrahatur, vt not. Inno. in c.præterea. extra de teſti. & dixi ſupra quamuis ſit eadem ratio inter hos caſus, vbi hæ variæ depoſitiones emanāt in vna & eadem inſtantia, & in diuerſis inſtantiis tamen in vno ſolo differentiam inuenimus. Et enim quanquam in eadē inſtantia ſit teſtis qui prima vice depoſuit non aſſertiue poſtmodum ex interuallo reuertitur pro primo motu, vel producitur ab aliqua partium, & vult deponere aſſertiue, & nō ſtatur eius dicto ꝓpter timorem ſubornationis, vt dicimus ſupra li.primo.8.c.tamen in his diuerſis aliud dicere debemus, ſtari enim debet ſecundo aſſertiuo omni caſu, vbi licitum eſt hunc teſtem iterum producere, & hic diſtinguam an a parte producatur, vel a iudice vocetur ex eius officio. & enim nō
3 eſt tātus † metus ſubornationis in diuerſa inſtātia ſicut in eadem, forte enim ſi fuerunt diuerſi litigantes neſciens partes eundem teſtem ſuper eadem re alias depoſuiſſe. Item fortè longum tempus fuit inter primam & ſecūdam, ex quo poterit teſtis cogitando, & recogitando tandem reminiſci, licet prius fuit oblitus. argumento, l.3.§.Nerua.ff. de acqui. poſſ. & l.peregrè eo.ti.cum concor. & pro hoc optime facit tex. l.quidam tabularum. de fur & ff.de dam.infec.l.qui bona.§.ſtipulaturus.cum ſi. omnes in diuerſis inſtātis loquuntur, nec diſtinguunt qua vice teſtis in diuerſa inſtantia producatur, ſed ſimpliciter volunt ſtari ſecundo dicto aſſertiuo. Baldus. Non alia mi præceptor hodie es declaraturus. Bartolus. Etiam videtur huiuſce confirmandæ reſtant pauca quædam.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtis coram arbitro varius an puniendus, & a quo?*

Capi.

CAPITVLVM tertium, de teſte qui variat coram arbitrio.

QVAERENDVM eſt quid ſi te-
ſtes variant coram arbitrô. qa
1 † quædã hæſitatio paucis ver-
bis expediretur. dicimus itaq;
ꝙ teſtis qui eſt varius coram arbitro va-
riaſſe videtur in iudicio qui his iudicis mo
ram habet in procedendo, vt ff. de arbitr.
l. 1. & C. eod. l. ne in arbitris. §. ſin autem.
C. de iud. l. rem non nouam. nec curo, ꝙ
arbiter nõ habeat iuriſdictionem, ſed no-
tionem. ff. de verbo. ſignifi. l. notionem. in
prin Nam hoc caſu non puniet teſtem ar
biter. Sed iudex ordinarius loci. C. ad l.
Corn. de fal. vbi falſi. cum ſimilibus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis varians coram à quo puniri debeat.*
2 *Arbitramentum plus ſapit de contractu, quàm de iudiciis.*

CAPITVLVM quartum, de teſte variante coram arbitratore.

1 TRACTANDVM † quid ſi te-
ſtis eſt varius corã arbitrato-
Et quidem rñdendũ vř prima
fronte idem eſſe, ac ſi teſtis de-
2 poneret extra iudicium: quia † arbitra-
mentum plus ſapit de contractu quam de
iudiciis, vt in auten. de defen iudi. § ſi. in
gloſ. notabili. no. C. de iud. in auct. ſi vero
contigerit. Sed tamen cõtrarium credo,
& enim hic cõmittitur falſitas in re quæ
affert partibus vtilitatem, & præiudicium
ſcilicet, in probatione, & puto itaque per
iudicẽ de falſo puniri debere, & pro hoc
quòd not. gloſſ. C. de falſis in l. damnis in
verbo priuatas. Et quod ego ipſe nota-
bim in l. 1 §. qui in rationibus, de falſis.
Deinde quanquam arbitramentũ plus
ſapiat de contractu, quàm de iudicio, ta-
men omnino aliquid de iudicio ſapit, il-
lud certè ſufficit quantum ad teſtem pu-
niendum, quòd iudicium habeat apparẽ-
tem formam iudicij quamuis nõ ſit verũ
iudicium vt hodie dicebam ſupra libro
ſecundo. 11. capit.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis varius coram iudice, procedente ſine figura iudicij an tanquam falſarius puniendus.*
2 *Teſtes per ignorantiam, vel obliuionem, vel alium errorem variantes non puniuntur.*
3 *Falſitas, vt ſit punibilis dolum requirit.*
4 *Clauſula generalis in fine appoſita ad omnia præcedentia referenda eſt, quando commode poteſt.*

CAPITVLVM quintum, de teſte vario coram iudice vbi procedit ſine figura iudicij.

ITEM quærendum, quid ſi te-
1 ſtis variat † corã iudice in ca
ſib. proceditur ſine figura iu-
dicij, & hoc quidem dicimus,
quòd quãquam prima facie videatur idẽ
eſſe ac ſi depoſuiſſet extra iudicium, vbi
remota figura iudicij cum videretur eſſe
iudicium, vt ego ipſe notabam in l. 1. quẽ.
in læſæ mai. crimen proce. 11. col. in mea
gloſſ. magna ſuper verbo figura iudicij in
prin. tamẽ ſatis eſt quòd falſitas ex huiuſ
modi variatione committatur in actu qui
aliis præiudicat: & quia licet iudicium ſit
ſine figura iudicij, tamen omnino teſtes
in eo producti iurant, vt ego notabam in
dicto verbo figura iudicij: ſicq; quantum
ad teſtem iudicium iſtud habet figuram
ſuam quod ſolum ſufficit, vt dictum vnũ
quandoque ad omnia ſupradicta genera-
liſsimum noteris. quòd ſi † poteſt proba-
2 ri vlla via quòd teſtes per ignorantiam,
vel obliuionem, vel alium errorem varia
uerint putando vtraq; vice verum dice-
re, certè tunc teſtes nunquam punientur.
† Nã falſitas punibilis dolum requirit, vt
3 dictum eſt, & hoc eſt expreſſum in auc. de
teſti. §. ſi verò quidam. ad ſi. col. 7. Nec di
cas ꝙ tex. ille loquitur in plurib. inuicem
cõtradicentib. qa imo tex. ille in ſui prin.
loquitur in contrarietate vnius, tantum
4 ad ſeipſum. † Clauſula itaque genera-
lis

lis in fin. illis text. poſita ad omnia præcedentia referenda eſt poſtquam commodè poteſt, vt ff. de iur. omn. iudic. l. ſi idem cum eodem. § fi. C. de lib. præte. l. 1. ff. de leg. 1. talis ſcriptura.

SVMMARIVM.

1 *Teſtimonia falſa, varia, vel diuerſa, quæ ſint.*
2 *Teſtis interrogatus ſuper commodato reſpõdens ſuper mutuo, an falſarius dicatur.*
3 *Verba teſtis impropriantur, vt eius dictum ſaluetur.*
4 *Teſtes communiter idiotæ eſſe ſolent, neſciẽtes verborum propriam ſignificationem.*
5 *Ignorantiæ ratio in teſtibus iuris peritis ceſſat.*
6 *Teſtis deponens quòd Sempronius interfecit Titium, qui interfecit Ioannem, an falſidicus dicatur, ſi probetur Semproniũ nõ interfeciſſe Ioannem.*
7 *Relatiuum qui, quid deſignet.*
8 *Teſtis an falſarius dicatur, ſi dicat quid factum tempore guerræ. quod paulo ante, vel paulo poſt factum fuit.*
9 *Facta incontinenti videntur ineſſe.*
10 *Teſtis dicens tales actus factos eſſe ſimul, non eſt falſus, ſi probatur alterum factum eſt in principio dici, alterum in fine.*
11 *Simul fieri quæ dicantur.*
12 *Intellectus ad l. ſi duas. iuxta prin. in ver. ſin autem ordo. ff. de excu. tut.*
13 *Teſtis dicens Titium ſemper poſſediſſe, an falſarius dicatur, ſi probatur aliquando in poſſeſſione non fuiſſe & nu. 14.*
14 *Dictio ſemper quomodo exponatur.*
15 *Poſſeſſio vera per quos actus probetur.*
16 *Verba teſtis ciuiliter intelliguntur.*
17 *Teſtis verbã humanè ſunt intelligenda.*
18 *Teſtis dicens Titium olim filium Sempronij, an de falſo arguatur, ſi probatur Sempronium viuere.*
19 *Dictiones olim, quandam, & iamdudum, quid ſignificent.*

CAPITVLVM ſextum, in quo diſcutitur quæ ſint falſa teſtimonia, & quando verba teſtis impropriantur, & nõ ſunt falſa.

TRANSEAMVS ad quadã vtilia pro caſuum præcedẽtium clariori intelligẽtia. Et primo videamus quæ ſunt teſtimo-
1 nia † diuerſa de quibus loquitur l. eos. Et quidem ibi dicebam, & quidã alij diuerſa teſtimonia eſſe. i. falſa, vel. i. varia, vel. i. aduerſa. Egoque ibi viuens ſingula diſcutiabam, nunc autem alias omnia ea repetamus falſa teſtimonia ibi eſſe dicebã contrarietatẽ qui falſum dicit doloſe. Nunc addo pro hoc text. C. de tal. l. nec exemplum. & quod ego ipſe notabam. ff. ad l. Corn. de falſis. l. quid ſit falſum. Rurſum addo, ꝙ falſarius eſt teſtis, qui in iudicio deductus doloſè falſa ſupprimit, vel tacet, vt hodie ſatis diſſeruimus. l. 1. ca. 9. Item quòd is eſt falſus qui doloſè deponit in ipſo iudicio, non ſic ſi extra iudicium etiam interueniente iuramento, quia hic non propriè falſus eſt, quamuis aliter puniatur, vt ſupra etiam diximus li. 2. 3. 4. 5. c. ſic eſt tractandum. quid ſi teſtis interro-
2 gatus † ſuper commodato reſpondeat ſuper mutuo, dicemus ne eum falſarium? non quidem. & enim ſaluandum eſt dictum ſuum in commodato, vt ſic mutuũ pro commodato interpretetur; vt ego ipſe pulchrè notabam. C. de his qui ex pub. ration. l. 10. & facit quod ego ipſe notabã. C. de vſufru. l. 1. in fi. & l. ſed & ſi poſſeſſori, §. ſi iurauero. ff. de iureiuran. dum dicebam teſtem deponentem relictum eſſe vſumfructum rei quæ conſumitur vſu, ſal-
3 uari in ſimplici vſu, † & hoc modo ad ſaluandum teſtem verba impropriari quod eſt not. Facit ad hoc etiam gloſſ. dicens impropriari verba teſtis vt ſaluetur eius dictum. vt l. ſtipulatio iſta. §. hoc quoque. de verbo. oblig. & attendite: quia hæc ip-
4 ſa verba exiſtimo in † teſtibus idiotis quos communiter eſſe tales conſtat neſciuntque verborum propriam ſignificationem: vt not. C. de teſta. tu. l. quòd ſi ne-
5 potes. In teſtib. autem iuriſperitis † aliud dicendum eſſet. ceſſat quippe in his præmiſſa ignorantię ratio, & ad hoc quod notat Cyn. C. de donat. ante nupr. l. ſi cum ante. arg. ff. fami. erci. l. ſi filiæ. in prin. Tra-
6 ctandum † item quid ſi teſtis dicat Sempronius

pronius interfecit Titium qui interfecit Ioãnē, an dicemus eũ eſſe falſariũ ſi probetur Sēpronium nõ interfeciſſe Ioannem.

Et quidem prima fronte vnus quiſque arbitraretur eum de falſo puniri, quo-
7 niam dictio † quis vel qui eſt ſubſtantię, vt ff. de hæred. inſti. l. Iulianus. Oppoſitum ego tamen demonſtraui in eadē l. Iulianus in vnico meo verbulo porro ad fugiendum falſitatem relatiuum quis vel qui in hoc articulo ſpeciem refert ad ſubſtantiam vt ibi dicebam. Ludouicus. Idem mi præceptor ſequebar in l. 1. in prin. ff. de no. opi. nun. & illud dictum putabam ſingulare. Barr. Idem
8 videndum, † quid ſi teſtis dicat factum tempore guerræ, quod liquidum poſtea demōſtratum fuiſſe parum ante vel paulo poſt, an dicatur falſidicus? & quidem dicendum quòd non. ar. ff. ſol. ma. l. diuortio. in princ. Ludouicus. Hoc idem ſentibat Bal. ibidem. Bar. Pro hoc,
9 quia † ea quæ fiunt incontinenti videntur ineſſe ff. de pactis. l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. ſi cer. peta. l. lecta. ver. dicebam. ff. de duo. re. l. duos reos. in fin. cum
10 concor. Item videndum, † quid ſi teſtis dixerit tales actus factos eſſe ſimul, & tamen poſtea apertè probatur alterum factum eſſe in princ. diei, alterum in fine, vel vnum eſſe factum in vna hora, alterũ in alia omnino diuerſa an dicemus eum falſarium. Et quidem dicendum quòd non quanquam prima facie videatur durum, vt ſingulariter ego ipſe notabam in l. in operis ff. loca. per gloſſ. poſitam ibi,
11 quæ † vult quòd ſimul fieri dicantur ea quæ facta ſunt eadem die, quod not. &
12 optimè ad hoc † facta ad rem ſpectantia dicuntur facta eodem tēpore, vt probat text. ad hoc valde ſingularis ff. de excu. l. ſi duas. iuxta princ. in verſic ſinautem ordo: & facit text. C. de contra. & cō mi. ſtip. l. optimam, circa medium. Ludouicus. Bal. ad idem quòd facta eadem die dicantur facta eodem tempore notabat text. illum in lectura ſua in præallegata l. ſi duos. Bart. Item viden-
13 dum † quid ſi teſtis dicit Titium ſemper poſſediſſe, & probatur aliquando non fuiſſe in poſſeſsione, an dicemus eum eſſe falſidicum, & ſane dicimus quòd non, vt ego ipſe notabam ff. de vſuc. l. Celſus, & ff. ſol. ma. l. 1. vbi pro hoc adducebam tres rationes. vnam quia dictio ſemper,
14 exponitur † proferre, vt no. glo. ibidem pro quo facit alia gloſſ. in auct. vt termi. ſit numerus cleri. vbi gloſſ. exponit ſemper, id eſt, multoties. Alteram rationem, quia id quod teſtis dicit ſemper poſſedit intelligi debet, id eſt, fuit in aptitudine, poſsidendi. l. 1. §. igitur quotidiana. ff. de aqua quoti. & æſti. Tertiam, quia quan-
15 quam † teſtis dixerit Titium ſemper poſſediſſe, tamen intelligi debent verba hęc, & feciſſe ea quæ ſolet verus poſſeſſor, vt recolligere fructus, per quem actũ vera poſſeſsio probatur, vt ff. de ſolu. l. Titia. C. de agri. & cenſi. l. litibus. lib. 11. Ludouicus. Hanc tuam ſententiam ſequebatur affirmans etiam dominus An de But. in proœmio decretalium allegat vltra iura tua. l. foramen. ff. de ſerui. vrb. p̄dio. ff. de condi. & demon. l. ſi quis ita teſtamento. ff. de ali. & ci. leg. c. ex parte. c. ad audientiam, & c. cum dilectus. de cler. non reſidentibus. Bartolus. Tractandum quid ſi teſtis nõ præterit neque horã qua Titius fuit in poſſeſsione, an hoc caſu falſum dixerit? & determinandum
16 eſt ſanè quòd non. intelliguntur † enim verba teſtis ciuiliter, id eſt, non fuit hora qua commodè non potuerit eſſe in poſſeſsione, & per hoc text. optimus. 12. diſtin. c. propoſuiſti. Item quid ſi teſtis dixit continuè, & hoc dicimus idem vt de conſ. diſt. vltima fint tibi. Item ſi dixit nunquam exiuit dies, & idem eadem diſtinct. §. nunquam. Item quid ſi dixit ſine intermiſsione, & idem vt probatur 22. diſtinct. c. ſacroſan. Item quid ſi dixit omnibus diebus, & idem vt de conſecra. diſtin. 2. reuera. Item quid ſi dixit indeſinenter, & ibidem vt eſt tex. ſin. 36. diſtin. ſi quis. Item quid ſi dixit quotidie, & idem vt eſt text. extra de præbē. ca. ſignificatum, & facit de conſecra. diſtin. 2. quotidie. Ludouicus. Bartole hæc omnia ferè notabam in præallegata l. ſolu. mat. attendo hoc ad tuum dictum. Bart.

Z Pro

17 Pro his omnibus facit, quia † verba te-
ſtis humanę intelligenda ſunt, vt ff. de dã.
infect. l. damni infect. §. ſi is qui vicinas. in
18 gloſſ. not. Item tractandum † quid ſi te-
ſtis dixerit Titius olim filius Sempronij,
& probatur poſtmodum Sempronium
viuere, an hic de falſo arguatur, & planè
hunc minimè damnamus. Nam dictio-
19 nes hæ † olim quondam, iamdudum,
tria tempora ſignificant, ſcilicet præſens,
præteritum, & futurum, vt not. ff. de con-
trahen. empt. l. emptio. Rectè igitur di-
ctum teſtis hoc caſu in præſenti tempore
ſuſtentatur, vt de falſo non puniatur. Idẽ
que eſſet in inſtrumento confecto per ta-
bellionem, cuius per hoc fides non atte-
nuabitur, vt ſingulariter ego ipſe dicebã.
ff. de ope. no. nunc l. j. §. j. quod eſt not. Itẽ
in ſumma qualiter committatur falſum
quaſi in omnibus caſibus diſcutienda eſ-
ſent Ariſtotelis prædicamẽta quę decem
ſunt, vt illa enumerat Azo in princip. ſuæ
ſummæ. Tu Balde diligens ſcrutator il-
la procures. Bald. Semel iam ſic feci
in mea longa repetitione. C. qui accu. nõ
poſſunt. l. data opera. Ludouicus. Ibi
tu Balde ſatis latè prædicamenta illa di-
ſcutiebas, initiumque & fundamẽtũ aſ-
ſumebas ex quodam libro Bartol. mirabi
li quidem opere viſo, quẽ de teſtibus in-
ſcripſit in figura text. Iuriſconſulti ſine vl
lis allegationibus. Bart. Illum mors
amara viuentibus ætati meæ præmatura
imperfectam ſuperius coegit dimittere fa
bricam quidem opus illud & alia quibus
lectis auctoritas à Carolo 4. principe tũc
regnante, concedenda erat, ſicut ego vi-
uens ab eodem mihi in mandatis aſſum-
pſeras legationis cauſa quippe, quia ad eũ
Peruſino populo imperante profectus e-
ram. Ludouicus. Heu mors impia,
mors dira, mors quæ noſtri patris cur vi-
rum hunc tam ſublimem viuentem ad-
huc de medio ſuſtuliſti. Barto. Omitta-
mus hæc Ludouicæ, & ad nos redeamus.

S V M M A R I V M.

1 *Varia teſtimonia quæ dicantur, & quando varietas teſtium eis noceat per totum capitulum.*
2 *Intellectus ad l. qui falſa vel varia. ff. de teſtibus. & ad 4. q. 3. verſi. item qui falſo.*
3 *Teſtes contrarij propriè qui dicantur.*
4 *Teſtis cum dicto ſuo admiſcens falſitatem aliquam an dicatur varius, & à teſtimonio repellatur.*
5 *Teſtis in quo non poteſt eſſe ignorantia, nũquam dicere debet, niſi quod in veritate vidit, vel audierit.*
6 *Dictum teſtis ne incurrat variationem vel falſitatem ſaluatur per repetitionem.*
7 *Verbum æqualiter quomodo exponatur.*
8 *Affirmans prima vice contractum factum eſſe obligationem quæ ex ea naſcuntur videtur affirmare.*
9 *Teſtis factum deponere debet non ius.*

C A P. V I I.

VARIA teſtimonia differre di-
cebam in præallegata l. eos.
ff. de falſis à diuerſis vel con-
1 trariis, quia varia † ſunt quan
do teſtis dicit vnum in vno articulo, & in
alio articulo dicit aliud directo contra-
rium primo ſuper eodem. Aduerſa vel
cõtraria dicere dicũtur illi qui dicunt in-
compaſsibilia, verbi gratia, in vno articu
lo dixit vnum, in alio articulo dixit aliud,
quod impoſsibile eſt cũ primo concurre-
re, vt not. Spec. in tit. de teſte. verſi. item quod
eſt varius. & verſi. item quòd aliquid. &
ſentit idem Innoc. in ca. præterea. de teſti
bus. Hic notandum eſt quòd huiuſmo
di teſtium variationem aut contradictio-
nes ſemper ipſis teſtibus nocere prius re-
ceptum erat generali ratione, quia impoſ
ſibile in dictis contrariis, vel aduerſanti-
bus alterum non eſſe falſum; vt ff. de reb.
dub. l. ſi is qui ducẽta. §. verum. C. de fur.
2 l. j. Ego † vero dixi in eadem l. eos. hu-
manius conſiderari debere, interdum e-
nim varietas hæc teſtis vel contradictio
reperitur circa principale negocium ſu-
per quo fuit interrogatus, vel circa circun
ſtantias ipſius negocij principalis, vt ſi va
riatur circa locum contractus, vel circa
tempus contractus, vel delicti, & quidem
teſti nocet indubitanter, vt ff. de teſtib. l.
qui

qui falſa vel varia 4 qõ. 4. verſi. item qui falſo, cum ſimilibus, quę iura ſic intelligi debent, & facit quod notatur C. de teſti. l. teſtium. Interdum reperitur circa demonſtrationes varietas, vt circa pronomen ſiue agnomen vnius ex partibus, vel circa locum originis vnius ex partibus, & hæc teſti minimè nocere debent, nec facere, debent eum varium dici, vel contrariantem, adeo quòd iura de teſtibus variantibus loquentia in ipſo locum habeant. arg. pro hoc ff. de hær. inſt. l. his verbis. in fi & de reb. du. l. pen. quod eſt quotidianum, & not. addi, quoque ſupradictis omnibus tertium genus teſtium de-
3 bet. Nam † contrarii ſunt propriè varii, ſed vacillantes hi ſunt qui dubitando & timendo variæ loquũtur, quorum teſtimonium non valet, & teſtibus nocet vt puniatur C. de teſti. l. nulli. & per Inn. & Specul. expreſſe, in locis præallegatis.
4 † notandum etiam erit quid ſi teſtis cum dicto ſuo aliquam admiſceat falſitatem, an dicetur varius? adeo quòd eius teſtimonium repellamus, & hic quidem dicimus valere eius depoſitionem, quamuis falſitatem admiſcuerit dicto ſuo etiam ſcienter, dum tamen falſitas illa non tangat ſubſtantiam vel circunſtantias negocii ſuper quo deponit, quoniam dicta teſtis non conſiſtunt in his quæ nihil faciũt ad teſtimonium, vt multum eleganter not. Specul. in loco præallegato, & facit, pro hoc quod ipſe notabam. ff. de aur. & argen. lega. l. ſcripſit. quintus de reſte qui pro parte verum dicit & pro parte falſum diuerſum eſſet ſi falſitas admixta eſſet ſuper ſubſtantia contractus, vel circunſtantiis ipſius, & enim ſiue ſcienter ſiue ignotanter falſum admiſceat, & tunc eius te-
5 ſtimonium nullum ſit, quia † nunquam dicere debet niſi quod in veritate vidit vel audiuit in quo non poteſt eſſe ignorantia, vt 4. qõ. 19. teſtis, & c. hortamur, & c. cura ſecundum Specul. ibidem, & facit pro hoc quod no. gloſſ. 9. diſtinct. qui ad ſcripturas, quamuis hoc caſu probato errore nõ punietur de falſo vt ſupra diximus hoc vltimo lib. 7. c. Prædicto hoc quoque modo intelligatis omnia iura dicentia quod teſtis admiſcens falſitatem in ſuo dicto præſumitur falſum dicere, quod tene menti. Item quoque hoc ipſum modificare vbi falſitas admixta dicto fuit eodem tempore aliud eſſet ſi diuerſis temporibus vt hodie dicebamus, ſupra lib. j. 4. cap. Quærendum autem occurit quid ſi teſtis dicit tale quid commiſſum in tali loco & tempore, & poſtmodum interrogatus de cauſa reſpondet, quia audiui, an dicemus eum dixiſſe varia vel incompatibilia, & quidem hoc videtur, quia non reddidit cauſam de tempore, & loco, ar. ff. de contrahen. emp. l. q fundum. Sed tamen contrarium arbitror verum, quia per repetitionem ſaluatur,
6 † dictum teſtis ne incurrat variationem vel falſitatem, vt ego ipſe notabam de ſupp. leg. l. Labeo. Occurrit item quid ſi teſtis dum examinabatur in palatio poteſtatis dixit in vno articulo contractum factum in palatio epiſcopi, in alio verò articulo dixit eundem cõtractum in hoc palatio an dicemus eum variaſſe, vel incompatibilia dixiſſe, prima facie vnuſquiſque dixerit quòd ſic, contrarium tamen multum eleganter ipſe putabat verum in l. 1. iuxta prin. de ope. no. nun. rationem dicebat quòd quamuis demõſtratiuum hoc ſoleat referri ad occulum corporeum, vt no. ff. de le. 2. l. Mæuius. §. duobus, tamen cauſa euitandæ contrarietatis referri poteſt ad oculum intellectus, vt ꝓbatur ff. de calum. l. hæc actio itaque verbum illud in hoc palatio, ſcilicet de quo ſupra locutus ſum occurrit. Item quid ſi teſtis dicit. in vno articulo filium inſtitutum in maiori ſumma, filiam in minori, in alio autem articulo dixit eos inſtitutos æqualiter an dicimus eum varia protuliſſe aut incompatibilia certè non
7 etenim exponitur illud † verbum ęqualiter, id eſt, eodem tempore, cauſa euitandæ contrarietatis, vt ipſe ſimiliter notabam de dam. inſe. l. ſi finita § ſed ſi quã do, vbi loquebar de pluribus teſtibus ſic variantibus, tamen eadem ratio eſt vtroque caſu, vt infra d cam vltimo ca. quanuis huic omnino quidam contradicunt ꝑ rationes ſatis generales de quibus hic nõ

curamus, ſed ad locum illum breuitatis
cauſa remittamus .Item occurit tractã
dum qui ſi teſtis interrogatus in articulis
ſpecialibus dixit ſe neſcire , poſtmodum
vero in generali articulo de publica vo-
ce & fama dicit de prædictis, vel aliquo
prædictorum eſſe publicam vocem & fa
mam,erit ne falſarius iſte, vel incompati
bilia dicens,& quidem reſpondẽdum eſt
quòd non.Et no.quòd poſsibile eſt te-
ſtem neſcire in veritate, & tamen eſſe pu
blicam vocem.& famam,ideoque ſuſten
tandum eſt eius dictum, vt no. Spe.de no
to.cri.§.fama.ver.quid ſi teſtis.

Ludouicus. Tu Balde ſequebaris di
ctum illud de interrogatoriis actionibus
l.ſi defenſor. Bartolus. Item occur-
rit,quid ſi actor fecit duos articulos, vnũ
de contractus alterum de obligatione, &
teſtis interrogatus ſuper contractu reſpõ
det vera eſſe contenta in articulo altero,
interrogatus autem de ſecundo dicit ſe
neſcire, an erit iſte varius incompatibi-
lia proferens dicendum eſt quòd ſic,quia
8 † affirmans prima vice contractum fa-
ctum eſſe, affirmare videtur obligatio-
nem quę ex ea naſcitur, arg.ff.de iureiu-
9 ran.l ſi.Oppoſitum tamen exiſtimo,† &
enim teſtis factum deponere debet, non
ius,vt ego ipſe notabam de vſur.l.1. & in
libro meo de teſti c. teſtis. dixit aliquem
eſſe dominum,certè contractus facti eſt,
obligatio autem ex contractu naſcens iu-
ris eſt,vt ff.de cur.fur.l.ſi conſilio coniun
cta l.licet §.ea obligatio.de procu. Ludo-
uicus. Tu Balde hoc ipſum notabas C.
qui accuſare non poſſunt.l.data. Bartol.
Nunc tranſeamus ad reliqua.

SVMMARIVM.

1 *Teſtimonium dico me ſcire tantum quantũ in tali cauſa dixi an validum.*

2 *Teſtis deponere debet ſpecifice non per relationem ad aliud eius dictum.*

3 *Iuramentum quod adhibetur teſtimonio in quo teſtis cogitat de prima depoſitione ad quam ſe refert,an liget teſtem.*

4 *Intellectus cap.pen.de iureiuran.& c.cum in tua. de teſtibus.*

4 *Teſtes plures ſi producuntur in eadẽ inſtantia,& vnus deponit extenſe, alter dicit dico,pro vt dixi talis homo, an eius teſtimonium reprobetur.*

5 *Plures teſtes eundem ſermonem premeditatum aſſerentes, an repellendi.*

CAPITVLVM decimũ. An valeat tale teſtimonium dico me tantum ſcire quantum dixi in tali cauſa.

VIDIMVS ſæpe cautelam viſitari per cunctos homines q̃ producũtur in teſtes in vna cauſa,
ſuper eodem ſuper quo in alia
cauſa alias interrogati fuerunt, reſpon-
dent tunc cum interrogantur, dicimus
1 † tantum ſcire quantum nos ipſi exami-
nati ſuper hoc in tali cauſa diximus. hoc
q̃ue faciunt ne forte iterum extenſe de-
ponendo variationem aliquam incurrant
vel contradictionem, diſcutiamus an ita-
que huiuſmodi atteſtatio valeat, & qui-
dem dicebam viuens in prȩallegata.l.eos.
hunc punctum tactum nõ reperiri.dein
de determinabam hoc totum iudicis ar-
bitrio relinqui,qui poſsit hunc teſtem ſi
vult admittere,arg.l 1.§. fili.fa.de leg 3.
l.qui liberis.§. teſtamento. de bono. poſſ.
ſecundum tab.& l.quærebatur.de teſt mi
li.poſſet quoque ipſum reſpuere ſi vellet
vt videat qua trepidatione & qua conſtã
tia loquatur l.de minore. §.tormenta,de
quæſti.idem quoque ſentiebam ff.de leg.
j.l.legata inutiliter, in princip. per illum
tex.quamuis ibi loquutus fuerim in pri-
ma depoſitione inutili, eadem tamen eſt
ratio,vtroque caſu Dic tu Ludouice non
alij quidquam aliud in hoc articulo ſen-
ſere,ſic quidem perplacet. Ludouicus.
Bal.in l.iuſiurandi. in prin.& l.fin. C. de
teſti. ſimpliciter tenuit contra tuam ſen-
tentiam teipſum recitando rationem ad-
2 ducebat,† quia teſtis deponere debet ſpe
cifice non per relationem ad aliud eius di
ctum allegat ff.de teſti.l.3.§.item diuus.
& § Sabinus. dominus Bart. de Salyc.in
prædicta l.iuſiurandi:non faciens vllam
mentionem Bal.recitabat tuam ſenten-
tiam

tiam Bar. & ipſum ſequebatur, reſpondebat ad §. Item diuus, quod loquatur quã do teſtes producuntur non vt teſtes, nec ſunt recepti in forma debita, præterea ſecundam cum non dicuntur verba incerta per relationem, vt C. de ſententiis quæ ſine cer. quanti. profe. l. hæc ſententia. dominus Nicolaus de Sicilia in ca. cum in tua. extra de teſti. notabat ibi tex. in verbo illa eadem, quod teſtis poſsit in ſecundo iudicio dicere dico illa eadem quæ dixi in prima vice poſtmodum refert tuam ſententiam hanc de iudicis arbitrio, & approbat quod tibi videtur.

Bart. Semper fuiſti mihi aduerſatus Bald attendite. Itaque quidem veriſsima eſt ſententia mea vt prædicti domini Bartol. de Saly. d. Nico. de Sicilia dixerunt, & poſtea nunc adduco text. no. in auct. de ſanc. epiſ. §. ſi vero crimen. coll. 8. Si bene inſpicitur prout ego in ſimili notabam. ff. de custo. reo: l. diuus Adrianus. iuxta principi & hodie narrabam. hoc li. j. c. quod breuitatis cauſa non recepto. Itẽ adduco: quia iuramentum quod adhibetur teſtimonio in quo teſtis cogitat de prima depoſitione ad quam ſe refert ligat teſtem vt eſt caſus extra de iureiurã. c. pe. & facit. ff. de pac. l. cum aquiliana cũ concor. Cogitet itaque teſtis de alio dicto ad quod ſe refert, & ſic eſt idem ac ſi id ipſum ſpecifice deponeret. ar. de ſupp. leg. l. Labeo. puta tale iuramentum non diſcrepat à quadam ſubſcriptione quam ſubſcriptionem conſtat idem operari ac ſi ſubſcribens totam ſcripturam ſcripſiſſet manu propria: vt eſt tex. no. ad hoc quẽ ibi viuens notabam. ff. de pac. l. emptor. §. Lucius. & facit optimè. ff. de edend. l. ſi quis ex argentariis. §. ſi. porro tua. Ba. opinio vno ſolo caſu poſſet ſuſtentari, quãuis ille caſus modicum noſtræ confert, exercitationis, ſcilicet vbi teſtis repeteretur iterum per iudicem ad declarationẽ, primi dicti, quod poteſt iudex facere quãdocunque, non obſtante timore ſubornationis, vt extra de teſtim. cap. cum clamor. & ibi per Inno. hoc enim caſu non poterit iudex ſtare tali dicto ſcilicet ſcio vt dixi in prima vice quoniam. nihil addit vltra primam. ſic quoque omnimodo eius dictum remaneret obſcurũ vel ambiguum, & pro hoc. ff. de vſuc. l. Labeo. in prima gloſſ. notabili & quod ego ipſe notabam in li. de teſte. cap. 2. & innoc. extra

3 de teſti. c. cum cauſam. † Ad tex. in cap. cum in tua, quem notabat dominus Nico. quod ſic dicimus quòd cum ſtari poſſet illi dicto tamẽ non repugnant ille tex. quod iudex ſi vult non poſsit iterum examinare vt videat quo pallore loquatur, vt d. § tormenta. præterea verba illa ſi bene inſpiciatur non ſunt teſtis, ſed papæ loquentis in illa decretali, ſicque nihil facit text. ille ad propoſitam quæſtionem.

Baldus. Admiror Bartole de tua huiuſmodi deciſione, nonne ſi in eadem in-

4 ſtantia † plures teſtes producuntur & vnus deponit extenſe, alter dicit dico prout dixit talis homo, teſtimonium reprobatur, quia iudex debet videre qua conſtantia deponat, vt in d. §. tormenta. quod expreſſe multum notanter dicebat Spe. in tit. de teſte. §. nunc tractandum. verſic. cautum quoque examinatorem. vbi inquit ꝙ ſi in actis apparet quòd ſi notarius qui ſcripſit atteſtationes teſtiũ concordantium poſuit primam extenſam in aliis vero ſcripſit talis dixit prout talis &c. talibus atteſtationibus non erit ſtandum ſi notarius eſt mortuus. tenet etiam Ioã. And. extra de verbo. ſigni. nihil in nouella, quamuis dicat communem conſuetudinem contrariam eſſe notariorũ, & malam. Ludouicus. Tu ipſe notabas. C. de de appella. l. ampliorem. §. in refutatorij in ſi. dicendo quod in cauſis grauibus debet mãdari notario ꝙ talia dicta extẽdat Baldus. Cur ergo non idem Bar. noſtro caſu. Eadem enim videtur vtroque articulo eſſe ratio. Bar.

Clariſsime reſpondeo in diuerſis teſtibus hac via. deponent bus euidens colligitur ſubornatio. & enim non licuit plu-

5 res † teſtes eundem ſermonem prædimeditatum afferre, immo hęc ſo a ratio ſufficiẽs eſt ad improbanda eorum teſtimonia, vt ff. de teſti. l. 3. §. tu magis &c.

Deinde tabellio facta à teſtibus errata ſcribere debet, ad iudicem autem pti-

net ipſorum concordiam colligere, quoniam conſiſtit in ſolo iure, de quo iure, non poteſt nec debet tabellio impedire vel teſtis, vt dixi in l. j. C. de vſur. & li. de teſti. c. teſtis dixi aliqua vera, quia ſic &c.

. Ludouicus. Tu idem ſentiebas Bal. in illo §. reſutatoris. Barto. In uno quidē teſte qui ſe refrt ad aliud eius dictum iam pronūciatum nulla via aliquis ſubornationis timor eadit itaque valere dictum teſtis, hoc caſu concludimus vbi ſe ſimpliciter refert ad aliud eius dictum antea extra iudicium emanatū, niſi fortè iudex iterum eius conſtanciam experiri velit, tunc enim eum iterum extenſe examinare poteſt vt ſupra dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis an poſsit compellere teſtem ſecundo deponentem, extenſe deponere.*

2 *Pars uel teſtis poteſt petere, quod res in Iudicio exhibeatur, ut teſtes ipſam recognoſcant.*

Intellectus ad l. 3 § ſi quis noxali. ff. ad exhibendam.

3 *Teſtis qui ſemel depoſuit & iterum ſupra eodem producitur, quid adhibere debeat, vt falſi pœnam euitet.*

Capitvlvm vndecimum an teſtis poſſit pétere ſibi exhiberi priores atteſtationes ne ab aliis variatio contingat.

Vidimvs item ſæpiſsimè frequentari per cunctos viros. dū enim in teſtimonium producū tur in facto ſupra quo alia vi-
1 ce depoſuerint ſi iudex † omnino vult eo per extenſum audire quod facere poteſt vt nunc diximus in præcedenti capitulo petunt ſibi exhiberi priores atteſtationes ne ab aliis contingat variatio vel contradictio, tractamus igitur an hoc fieri poſsit. & equidem viuens docui huiuſmodi cautelam fieri ob ſaluandos teſtes, quia in præallegata. l. eos, iuxta finem allegabam. ff de publica. l. cū exhibuiſſet, quæ optime hoc probat, ſubdebamque deberi teſti oſtendi dictum ſuum præcedens etiam ſi non fuiſſet publicatum, quoniam quantum ad teſtem eius teſtimonium nunquam eſt ſecretum, ſed ſemper debet eſſe ei publicatum, ſicut de iudice inquirente dicitur, extra de teſti. cap. cum clamor, & ego ipſe notabam. ff. de adul. l. 2. §. ſi publico, illo præallegato, mirabilem cautelam dicendo, quod ſemper in ſecūdo teſtimo. ponat hęc verba quòd ipſe dicit prout ſibi modo videtur. Si tamē alio modo appareret eum dixiſſe in alia cauſa, ex nunc corrigit dictum ſuum ſecūdum, & reducit ad primum quod eſt perpetuo ab omni teſte notandum. Hunc addo ꝙ illud de petione quòd exhibeatur alia atteſtatio, gloſſ. notabilem in l. fi. ſi ex nox. eau. aga. dicentem quòd poteſt
2 † pars vel teſtis petere ꝙ res in iudicio, exhibeatur, vt teſtes ipſam recognoſcāt.

Item addo tex. ff. ad exhi. l. 3. §. ſi quis noxali, vbi habetur quòd poteſt peti qđ nominentur omnes de familia ad hoc ſolum vt teſtis de nomine recordetur. quē tex. ago ipſe notabam ad hoc in d. l. cum exhibuiſſent. addo etiam ad illud de exhibitione quod verum eſt, niſi teſtis petens ſuum teſtimonium exhiberi eſſet perſona ſuſpecta & malæ famę. Tunc enim nedum quod teſti debeat teſtimoniū ſuū oſtendi, imo debet iudex conari omni induſtria, vt eum alloquatur vt notabiliter no. Azo, in ſua ſumma. C. de teſti. Ludouicus. Tu Bald. idem ſequebaris. C. de teſti. l. fi. in fi. quod eſt ſummæ notabile. Bartolus. Addo idem quod ex illa vltima mea cautela nunc relata ſequitur euidenter unum ſummè mirabile ꝙ
3 † teſtis qui ſemel depoſuit, & iterum ſupra eodem producitur, poterit adhibita illa proteſtatione in ſecundo dicto ſemper falſum & falſi pœnam euitare. Et enim fortè ſi primę atteſtationes non reperiuntur probata eſt eius intentio. ſi reperiuntur, non punitetur propter cautelam illam, quod eſt mirandum. Tale tamen quid facere peſſimum eſt & abhorrendum propter animæ periculum.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Dicta contrariæ vnius teſtis ſicut dicta plurium an poſſint ad concordiam reduci.*

2 *Concordiæ,& benignæ interpretationis dictorum contrariorum quæ ſit cauſa.*

Capitvlvm vltimũ, an dicta cõtraria vnius teſtis reducantur ad concordiam ſicut dicta plurium.

1 EST quoque nouiſsimè diſcutiẽdum, an dicta † vnius teſtis poſſint reduci ad concordiam, & debeant, quemadmodum fieri ſolitum eſt in dictis plurium teſtium: vt habetur extra de teſti c.cum tu fili. & ibi plenè per Cano. Et ego de hoc notabam. ff.ſi cer.pet.l.2.§.creditum. & ff.de verb. obl.l.inter ſtipulantem:§.j.& ff.de libe.& poſthu.l.Gallus.§.ille caſus.& ff. ſol.ma. l.inſulam. Lud. Tu Bald. de hoc notabas in prima conſtir. C.§.quibus.

Bartol. Et quidem in hoc articulo dicendum videtur non habere locum concordantiam illam in vno teſte tantum: quia idipſum ego ſentire viſus ſum in pallegata l.eos.in fin. verborum meorum. ibi item ſcias. In contrarium facit id quod ego ipſe ſentiebam quamuis non expreſſe hoc dixerim in præallegata l. inter ſtipulantem.§.1. & l.1. in primo contrario. ff.de no.oper.nunc.l.ſi finita. §.ſed ſi ante.de dam.infe. & in meo conſilio in quæſtione uertente inter dominum Simonẽ, in ordine.29.& in multis aliis locis.& hãc partem puto veriorem. & rationem quidem fundamentalem conſidero, quæ eſt in diuerſis teſtibus ſibi inuicem contradi-
2 centibus. Ea enim ſola eſt † cauſa concordiæ & benignę interpretationis ſi poſſunt, nec de falſo puniantur, vt exprimit text.in d.c.cum tu. & aliis concor. procul dubio ratio eadem militat in vno ſolo teſte variante, ne de falſo puniatur, ſicque ius idem ſtari debet vtroque caſu per iura no. fateor quippe, quòd hæc cõcordia raro cadit in vno teſte ſolo. & hoc eſt quod ego volui in præallegata l.eos.in fin.

Colligite itaque ſicut in actu multiplicabili plures teſtes contrarij ad concordiam reducuntur, vt c. cum tu fili. Item ſicut in actibus diuerſis in pluribus teſtibus non poteſt eſſe contrarietas, vt de pę: d.100.periculoſe. Sic etiam in his caſibus vnus & idem teſtis reducendus eſt. facit pro hoc quod notat gloſſ. ff.de orig. iur.l. 2.§.ex actis. vnum quoque notetis, quòd quamuis ſit controuerſia inter Canoniſtas, & Legiſtas, an plures teſtes concordentur, quãtum ad hoc ſolum, vt falſum euitent, an vero quantum ad omnem victoriam, tamen in caſu iſto vbi de cõcordia vnius teſtis tractamus, quæſtio illa dubitationem non habet, concordatur quippe vnus teſtis ſolum ad pęnam euitãdam, non autem ad victoriam, vt dixit eleganter do. Iaco. But. ff.de probat. l.cum ætate quod menti teneatis. do. An.de Bu. ſentit referens prædictam notam Iaco. But. in d.c.cum tu.& Io.de Imo. in præallegato.§. 1. Nuncq; iam verbis noſtris finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Dubium eſt verbum teſtis quod multipliciter poteſt intelligi.*

2 *Differentia non eſt facienda in teſtibus, an ab eadẽ parte producantur, an à diuerſa. Intellectus c.cum tu.de teſtibus.*

3 *Concordes teſtes in principali dicto, in acceſſorio poſſunt reduci ad concordiam.*

4 *Dubia probatio eſt inualida.*

5 *Teſtis non debet eſſe verboſus.*

6 *Probatio dubia non releuat.*

7 *Dubitatio vbicunque eſt ratione cõtrarietatis teſtes reducuntur etiam ad cõcordiam ſi aliter res probari non poſſit.*

LVdouicus. Dij tantum animã tuam. Bart. Subliment, quãtum illã in terris humanę oẽs gentes q̃ inter Romana iura verſantur illuſtrem reddunt. Finis.

Et iſta quæſtio an, & quando reducantur ad concordiam, vt probent. Bar. in l.inter ſtipulantem.§.1.de verb.obl. & l.1.in fi.C.de vſufru. dicit quòd licet reducantur ad concordiam, vt euitent pęnam falſi non

1 ſi non tamen. vt proqent. Nam† verbum teſtis, quod multipliciter poteſt intelligi, eſt dubium, ideo ſemper contra proferētem debet interpretari extra de proba. c. in præſentia. & fuit dictum Iac. Butr. in l. ſed ſi poſſeſſori. §. item ſi iurauero. ff. de iureiuran. & l. cum de ætate. ſupra de probat. & l. optimam. C. de contrahen. & cōmit. ſtipu. Sed hoc videtur contra text. in c. cum tu. extra de teſtib. vbi reducuntur ad concordiam etiam, vt probent ſecundum vnum intellectum quem ibi ponit Ioan. An. Sed dominus An. ibi dicit opinionem communem Legiſtarū poſſe procedere tribus caſibus tantum. Primus quando teſtes qui contrariantur ſunt ꝓducti ab vna parte tantum: quia tunc interpretatio non fit niſi ad ſaluādos teſtes. Secus quando ſunt producti a diuerſis partibus, vt d. cap. cum tu. Sed in hoc do. Ioan. de Imol. in l. inter ſtipulantem. §. ſi. de verbor. obligat. dicit hoc ſibi non placere: quia ita redditur dubia probatio actoris alia ſicut vno caſu. Et quia nō eſt
2 facienda† differentia in teſtibus an ab eodem parte producantur, an à diuerſa: vt not. in l. ſcripturæ. C. de fide inſtru. & ca. cum in noſtra. extrà, de teſt. Et reuera nō video rationem differentiæ cum teſtes ſiue ab vna parte producantur, ſiue ab alia ſint ad hoc inducti, vt pro vtraque parte deponant. C. de epiſ. & cler. auten. ſed iudex. xj. q. nec honor. extra de teſt. veniēs. el 2. ſecundo dicit dominus Anto. opinionē Legiſtarum procedere quādo ſunt ſolum pro vtraq; parte contrariantes: quia tunc neuter de per ſe habet integrā probationem, ideò licet. concordentur non proban. quia ſingulares ſunt, ſiue ſint ambo pro vna parte, ſiue pro diuerſis, & ita dicit tenere Io. And. in ti. de teſte. §. iam. de interrogatoriis. ver. quid ſi vnus teſtis. & Fredericus ſuo conſilio. 162. cui adde quòd idem dixit Fredericus ſuo cōſilio. 220. Addit do. Ioan. ita tenere ibi Vincētium, vt refert Ioan. An. in ca. in noſtra. de teſti. in glo. magna. Sed ipſe do. Io. dicit non eſt abſonum dicere, quòd hoc caſu fiat concordia, vt probent, ex quo in
3 principali † dicto ſunt concordes, & in acceſſorio poſſunt reduci ad concordiā argumento not. in l. ob carmen. §. ſi. de teſti. & per Innoc. in ca. qualiter. el 2. de accu. Sed iſta reprehenſio non procedit. nā dominus An. & Io. An. in addi. prædicta, & Fredericus, loquuntur de concordia, quæ fit per iterationem actus, nam licet concordentur illi duo teſtes, quorū vnus dicit matrimonium cōtractū Mutinę, alter Florentiæ, vt intelligatur his locus cōtractum matrimonium, non tamen probant, quia vnus intelligit de vno actu, alter de alio, & ſic ſunt ſingulares, licet d. Io. loquatur in concordia quæ fit per eiuſdem actus extenuationē, vt ſi vnus dicit ante calendas, alter dicit poſt? quia tunc intelliguntur teſtes de eodem actu. fiet hoc caſu concordia, vt probent. Sed in hoc etiam dominus An. tenuit contrarium, vt ſtatim dicam. Tertiò igitur dicit dominus An. poſſe ſaluari opinio Legiſtarū in teſtibus quid deponunt de actu non multiplici, ſed eodem, vt ante guerram & poſt guerram. Nam tunc quia dictum vtriuſque teſtis ſaluatur, vt poſſit
4 dupliciter intelligi redditur † probatio, dubia, & ſic non probant. Secus quando reducuntur ad concordiā in actu multiplici: quia vtriuſque actus probatio tūc eſt clara & ſe non impediunt, & ſic vterque actus eſt probatus. Iſtud non placet d. Ioan. quia dicit, quòd nulla videtur bona ratio diuerſitatis. Sed certè ratio eſt clara de clarando, vt ſupra dixi. Et dictis omnium iſta videtur vera concluſio. Aut vnus teſtis ſibi ipſi contradicit. Aut vnus vni. Aut plures pluribus. Primo caſu, quando vnus ſibi ipſi contradicit. Aut dictum eius non poteſt reduci ad cōcordiam. & tunc nihil probat. & in periurium incurrat. Aut poteſt concordari, & tunc concordatur, vt euitet pœnam falſi, non vt probet ſecundum do. Anto. qui dicit ita Iaco. But. tenuiſſe in l. cum de ætate. & in l. ſed & ſi poſſeſſori. ſupra allegata. & Barto. in l. Labeo. de ſuppel. leg. licet ipſe audiuerit aliquos contradicere. & cū hoc tranſit. d. Ioan. Sed aduerte: quia imò Bart. in l. Labeo. videtur velle quòd imò talis teſtis reducatur ad concordiam etiā

vt probat, quod puto verum in caſu quo
loquitur ad concordiam per intellectam
repetitionē eius quod primo dixerat. di-
xit teſtis quòd tali tempore erat talis cō-
munis vſus loquendi. interrogatus de
cauſa ſcientiæ dixit: quia ſic audiuit ho-
mines dicere communiter, nec repetit ta-
li tempore, intelligitur repetitum etiam,
vt probat, quia reuera hic nulla eſt con-
tradictio, vel varietas. nam & ſecundum
propriam ſignificationem verborum po
teſt concordari: ſed eſt defectus interro-
gantis, qui non quæſiuir de tempore.
5 † Nam teſtis non debet eſſe verboſns. C.
de preci. Impera. offic. l. fin. Sed vbi talis
concordia requireret verborum impro-
prietatem, vel actuum multiplicationem.
puta: quia dicit vidi Titium uulnerantem
Seium cum enſe, poſtea dicit, vidienm
vulnerantem cum lancea, tunc ſi non cō
ſtat expreſſe, quod velit de diuerſis acti-
bus loqui, licet concordatur, vt euites pę-
nam falſi, non recordabitur, vt probet:
quia eſt in ſuo dicto varius, & vacillans. ſu
pra de leg. l. 1. in princ. & l. qui falſa. de te-
ſti. & extra de cauſa poſ. & proprie c. cum
eccleſia. Secundo caſu, quando vnus
alij contradicit, tunc aut reducuntur ad
concordiam per actus multiplicationem,
& clarium, quòd non probant: quia vter-
que remanet in ſuo dicto ſingluaris, ita lo
quitur Ioan. An. & Freder. in locis allega-
tis. Aut per einſdem actus extenſionem,
vel improprietatem, tunc idem quod nō
probant. quicquid dicat do. Ioan. quia di-
ctum eorum poterat diueſimodè intelli-
6 gi, & ſic eſt dubium, & probatio † dubia
non releuar, extra, de probat. c. in præſen
tia. ſecundum do. An. & ita etiam loqui-
tur Bartol. cùm dicit, quòd non reducun-
tur ad concordiam, vt probent. Tertio
caſu, quando plures contradicunt plnri-
bus diſtinguitur. Aut probationes ſunt
impares, puta. quia vnus habet plures, &
magis idoneos etiam, & tunc non reducū
tur ad concordiam, vt dixi ſecundū Bart.
in l. 2. § appellata. ff. ſi cert. pet. & Inno &
Io. An. & gloſſ. in c. cum cotingunt. de of-
ficio dele. quamuis gloſſ. in c. in noſtra. de
teſti. & d. An. in c. cum tu. dicat contrariū.
Sed dicit do. Ioan. quòd illa opinio do.
Antoni. licet ſit foitè vera de iure, tamen
non ſeruaretur in practica, propter aucto
ritatem tantorum Doctor. & dicit verum
poſtquam non adducitur text. in contra-
rium. Si autem ſunt probationes pa-
res, tunc ſiue ſint producti ab vna parte,
ſiue ab ambabus, probatio actoris etiam
ſit ad concordiam reducantur, redditur
dubia, ideo non probant. & ita etiam in-
telligitur Bart. & Butr. quamuis dominus
An. diſtinguat, & malè, vt ſupra dixi. vnū
tamen eſt ſingulariter not. quod dixi Ia-
cob. Butr. in d. l. cum de ætate. de probat.
7 † quia vbicunque dubitatio eſt ratione
contrarietatis, reducuntur etiam ad con-
cordiam, ſi aliter res prbari non poteſt:
quia tunc concordantur, vt probent, & ni
hil allegat, & cum eo tranſit do. An. in ca.
cum tu. & do. Io. in l. inter ſtipulantem. §.
1. quamnis dicat Iaco. Butr. non ita clare
dicere. Not. etiam, quòd multipliciter
reducuntur teſtes ad concordiam, quan-
doque per actus multiplicationem, quan
doque per verborum improbationem, &
multis aliis modis, de quo per Barto. in l.
cum de ætate. de proba. Sed in ſnmma
dicit do. Ant. in d. cap. cum tu. quod quo-
modocunque leges diſcordantes ad con-
cordiam reducuntur, ſic & teſtes. Ludo-
uicus de Roma.

LAVS DEO.

SVBTI-

TRACTATVS DE TESTIBVS
SVBTILIS AC PERVTILIS
D. ALBERICI DE MALETIS
PAPIENSIS.

DOCTORIS CONSVMATISSIMI: SINE QVO perfectè hęc materia haberi non poteſt, cum ſummarijs vnicuique capit. poſitis.

CONSPICIENS Teſtium materiam frequentem, & neceſſariam, vt inquit Arch. Iuriſcõ. eamque confusè ſatis atque diffuſe à maioribus noſtris traditã eſſe. dehinc homini nihil pulchrius cõtingere poſſe quã cũ natura, cũ ingenio & ratione illuſtrauerit ignauiæ & deſidiæ ꝑrſus traditũ eſſe, quemadmodum accepimus à Cicerone ſecundo de finibus, Ariſtotilẽ voluiſſe ad duas res intelligendũ, & agendum eſſe natum quaſi mortalem Deum. contra quem vt tardã aliquam & languidam pecudem ad paſcua & voluptatem hoc diuinum animal natũ eſſe voluit, quo nihil eſt abſurdus. propterea cõſtitui han materiam in hunc vnum ordinem redigere. & quæ a maioribus inſtituta ſunt arte & auctoritatę diſtinguere, vtque Docto. ſententias hinc inde diſperſas in vnum conglomeratas habeat lõge que ex hoc clariorem & certiorem doctrinã intelligetis, quàm hactenus per quempiam receptum fuerit.

OPERIS PARTITIO.

VT igitur hunc tractatũ plene abſoluere & ꝑficere poſſim ꝑ quinq; partes principales.

In parte prima tractabimus quibus teſtibus fides denegetur vel teſtimonium perhibere. In ſecũda qui teſtes nõ cõpellantur ad teſtificandũ. In tertia quæ ſolennitates exigantur in teſtibus recipiendis ſeu examinãdis. In quarta quæ interrogatoria teſtibus fiant.

In quinta & ultima qualiter dicta teſtium impugnentur vel cõſeruentur. quibus expeditis, erit expleta materia nr̃a.

Prima pars principalis recipit quinq; diuiſiones. In prima tractatur quibus denegetur teſtimoniũ ꝑhibere rõne cõſanguinitatis vel affinitatis. In ſecunda ratione domeſticitatis. In tertia ratione criminis uel infamiæ. In quarta ratione commodi uel affectionis ad cauſam ipſam. In quinta ratione defectus perſonę.

SVMMARIVM.

1 *Pater an poſſit eſſe teſtis in cauſa filij, & e contra & nu. 4.*
2 *Affectio in teſtibus conſideratur.*
Mater repellitur a teſtimonio, licet non habeat filios in poteſtate, idem dicit de auc. & nume. 3.
3 *Mater appellatione parentum continetur.*
5 *Iudex infringere non poteſt prohibitionem quòd filius in cauſa patris non teſtificetur.*
Iuri naturali non poteſt per iudicem derogari.
6 *Filij minus legitime nati a teſtimonio contra parentes repelluntur.*
Spurij & inceſtuoſi an ad teſtimonium contra parentes admittantur.
Spurij & inceſtuoſi, filij non ſunt nominandi.
Filiorum appellatione minus legitimi continentur, in his, in quibus conſideratio iuris naturalis habetur.

Filiorum

7 Filiorum appellatione minus legitimi continentur in teſtibus.
8 Parentes poſſunt pro filiis in quatuor caſibus teſtificari, videlicet cum indubitatur an filius ſit ingreſſus religionem animo profitendi.
9 Item cũ quæritur de ætate, vel cognatione filij. & num. 10.
11 Item in cauſa matrimoniali cum quæritur, an matrimonium eſſe poſſit propter cõſanguinitatem vel affinitatem.
12 Item cum dubitatur an matrimonium ſit cõtractum vel ne, quod intellige, ut infra numero 13.
14 Maritus ignobilis nõ poteſt opponere exceptionem non numeratæ dotis contra uxorem nobilem.
15 Teſtis in teſtamento filij teſtanti de Caſtrẽſi peculio in militia pater eſſe poteſt.
16 Intellectus ad §. ſed ſi filius. inſtit. de teſta.
17 Teſtamentum filij in militari expeditione ſine ſolennitate valet, & in eo pater poteſt eſſe teſtis.
18 Filius an poſſit eſſe teſtis in teſtamento patris. & quid in aliis caſibus. & nu. 21.
19 Filius in cauſa patris procuratoris non repellitur à teſtimonio, ſecus ecõtra, de quo vide etiam num. 22.
20 Affectio ita cadit in emancipato, ſicut in filio familias.
Procurator efficitur dominus litis, & inſtantiæ.
23 Pater teſtificatur pro filio, & econtra, quã do aduerſarius contra quem pater vel filius producitur, conſentit.
24 Adoptiuus an poſſit in cauſa patris teſtimonium perhibere.
25 Pater ſpiritualis an admittatur teſtis in cauſa filij, & econuerſo.
Filij appellatione nõ continetur ſpiritualis.
26 Nutritius an admittatur ad teſtimonium pro filio, & econtra.
27 Frater an, & quando admittatur in teſtem pro fratre, & econtra. & num. 28. 29. 30. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. cum pluribus ſequentib.
31 Intellectus & limitatio ad l. lege Iulia. ff. de teſtib.
32 Teſti non fide digno datur plena fides, quã do à partibus eſt rogatus.
33 Teſtis ubi rogatus, & quãtumcunque aliis inhabilis ſemper eſt idoneus.
36 Intellectus ad c. ad literas. de præſumption.
44 Affectio naturalis maior accidentali.
Aduocatus an à teſtimonio repellatur.
46 Frater fratri præſtare alimenta tenetur.
47 Conſanguinei & affines an repellantur à teſtimonio, in cauſis conſanguineorum, & affinium. & nu. 54. 55.
48 Agnati, & cognati utrum dicantur domeſtici.
Affines repelluntur à iudicando.
Iudices plures reperiuntur, quàm teſtes.
Conſobrini & alij qui non poſſunt teſtifica per agnatis, & cognatis. num. 50.
49 Socer non admittitur ad teſtimonium pro genero.
51 Conſobrinus vel agnatus licet non compellatur teſtimonio perhibere poteſt volens teſtificari.
52 Iniuria facta uni, videtur facta omnibus de domo.
53 Tranſuerſales an admittantur ad legitima teſtimonia.
55 Affinitas, vel conſanguinitas nõ admittit teſtes in criminalibus.
56 Affinitas reſoluta non repellit quem à teſte.
57 Paria ſunt non eſſe affinem vel affinitatem eſſe diſſolutam.

PRIMA PARS.

PRO expeditione primæ partis videndum eſt primò, † an
1 pater poſsit eſſe teſtis in cauſa filij, cõcludit e regulam negatiuam, quòd non. l. parentes. C. de teſt. Et hoc eſt intelligendum de omnibus parentibus vſque in infinitum, ſecundũ glo. in d. l. parentes. & Spe. in eod. tit. §. 1. pro hoc l. quinque. ff. de in ius vocan. Hoc ibi verum intelligatis, ſiue habeant filios in poteſtate ſiue non, ſecundum communem doct. ſententiam, quod etiam tenuit Spec. in d. §. 1. circa princip.

2 Et † potuit eſſe duplex ratio, quoniam, videmus, quod in teſtibus conſideratur affe-

affectio, quæ minimè tollitur, licet filius ſit emancipatus. Secunda ratio eſt: quia mater vt ſtatim dicam, repellitur à teſtimonio, licet non habeat filios in poteſta-
3 te. Idem intelligendum † eſt de auo materno, ſecundum doctor. maximè Alberi. in d. l. parentes. quoniam appellatione parentum continentur ipſa mater. l. parent.
4 ff. de verbor. ſignificat. Idem eſt † intelligendum, ſecundum doct. in filiis qui non poſſunt teſtificari contra parentes: vt in d. l. parentes. & 4. q. 3. ver. parētes. & verſ. item in criminali.

Et adeo ſunt prohibitur teſtificari contrà patrem, vt etiam volentes non admittantur, vt d. l. parentes.

5 Propterea † inquit notabiliter Ioan. And. in addi. ad Spec. circa prin. de teſt. ꝙ iudex non poteſt infringere hanc prohibitionem, vt filius teſtificetur contra patrem: quia eſt introductum ex quadam reuerentia & iure quodam naturali, quibus non poteſt per iudicem derogari. arg. ſecundū ipſum in l. 1. §. ſi vero. ff. de teſti. quod eſt notandum contra imperitos iudices qui volunt perducere teſtes non modo extraneos, ſed filios contra parentes.

6 Quod † autem dictum eſt de filiis, intelligatis etiam de minus legitimè natis, vt ſenſit gloſſ. in d. l. parentes. Idem tenuit Guil. de Sum. in d. l. Amplius dixit Ioan. And. in addi. Spec. circa princip. tit. de teſtib. ꝙ non modo naturales, ſed ſpurij, & inceſtuoſi repelluntur à teſtimonio contra parentes, licet non ſint nominandi filij, vt in auct. qui. mo. na. effi. ſui. §. fi. pro hoc facit optimè notabilis ſententia Cy. recitata per Bald. & Ang. in d. l. parentes. ff. de in ius uo. qui voluit, quòd in his in quibus habetur conſideratio iure natura lis appellatione filiorum continentur minus legitimi.

7 Propterea † inquit idem Bartol. quòd in teſtibus in quibus conſideramus affectionem quæ inſurgit à quadam naturali ratione appellatione filiorum continentur minus legitimi, quoniam inter eos vi get ſanguinis ratio licet non iure ciuilis ratio. Et hoc maximè procedit ſecundum Ioan. And. quando minus legitimi habitant in domibus parentum.

8 Fallit † autem regula l. parentes. in quatuor caſibus, in quibus parentes poſſunt teſtificari pro filiis, id eſt, quando dubitatur an filius ingreſſus ſit religionem animo profitendi. quia tunc pater admittitur. 20. q. 3. cap. patris. Secundo fallit
9 cū † quæritur de ętate vel cognatione fi-
10 lij. l. etiam. ff. de probat. In hoc † tamen ſenſit Ioan. An. in d. §. j. in additi. quod pater vel mater ſupra ætate vel cognatione filij non admittuntur, vt plenam faciant probationem, ſed ſolum, vt faciant aliquam præſumptionem iudici, quod etiā videtur tenere gloſſ. in d. l. etiam. & videtur communis apud doct. Tertio fallit
11 † hęc regula in cauſa matrimoniali, cum quęritur an matrimonium poſſit eſſe propter conſanguinitatem vel affinitatem. 35. qō. 6. ca. j. & ca. videtur. quia ma. accu.
12 po. † Si autem dubitatur an matrimonium ſit contractum, vel ne, vt quia dicat maritus ſe contraxiſſe, mulier neget, vel econtra. tunc concluditur, ꝙ ſi ſponſus ſit nobilior, ditior, potentior, vel honorabilior, pater vel mater non poſſunt teſtimonium dicere, ꝙ matrimonium ſit contractum cum filia: quoniam propter filiæ affectionem, quę tradita eſſe locupleti marito, facile deierarent. & ſufficit alterum ſupradictorum occurrere ſcilicet nobilitatem vel diuitias, &c. ſecundum quod voluit Spec. eo. tit. §. 1. in col.

13 Si † autem hi de quibus dubitatur an matrimonium ſit contractum, vel ne ſint pars, tunc ſecundum vnam opini. quam primo loco videtur tenuiſſe Spec. pater & mater non admittūtur in teſtes. communis tamen opi. Io. An. & Hoſt. quam videtur ſequi But. & Imo. ꝙ committitur hoc caſu arbitr. iudicis qui diligenter habeat inſpicere an ſit fides adhibenda patri, vel matri. nam quoniam euenire poſſet iudicem poſſe committere fidem patri etiā ſi maritus eſſet nobilior ipſo, prout ſolet euenire, vt dicit Imo. in d. cap. ſuper eo. e. titu. de teſt. quando aliqnis nobilis captus eſt amor alicuius plebeiæ: quia ratione amoris aliquando nobiles declinant ad contrahendum cum plebeis. Facit quod

14 † quod no. per gloſſ. in l. ſi voluntate. C. de dot. promiſſa. vbi maritus ignobilis non poteſt opponere excep. non num. dotis contra vxorem nobilem quod eſt
15 ſingulare. Fallit vltimo caſu † quando filius familias condidit teſtamentum, ipſo exiſtente in militia & teſtante de ea ſtrenſi peculio, tunc pater poteſt eſſe teſtis in teſtamento. l. qui teſtamento. §. per contrarium. ff. de teſta. & hoc tenuit Spe. in d. §. 1. circa. 1. col. Secus tamen
16 † eſſet ſi filius teſtaretur de caſtrenſi ipſo non exiſtente in militia vel armorum expeditione, & hoc modo intelligitur. §. ſed ſi filius, inſti. de te. Et eſt ratio dif-
17 ferentiæ, † quoniam vbi filius teſtatur, in militari expeditione tale teſtamentū habet priuilegium vt valeat ſine ſolennitate. ideo pater poteſt eſſe teſtis, quod ſecus eſt quando non eſt in expeditione. hanc rationem ſentit gloſſ. in d. §. per contrarium. & § ſed ſi filius. Sed dubitatur
18 † an filius poterit eſſe teſtis patris? & primo concludit ꝙ in teſtamento filius indiſtincte non poteſt eſſe teſtis patri, vt no gloſſ. in d. §. per contrarium, quæ approbatur ab omnibus.

In aliis concludite ſecundum Iac. de Are. & Bar. aut ex illo actu aliquid quæritur patri & filio, & tunc neuter poteſt eſſe teſtis aut neutri ipſorum aliquid quæritur, & tunc poteſt filius eſſe teſtis, quod verum intelligunt Ia. de Are. & Bar. in his negotiis quę non ſpectant ad patrem.
19 Ideo † dicunt notabiliter ꝙ ſi pater agat procuratorio nomine alicuius, tunc ſi nihil quæritur ipſi patri, nec filio, tunc filius poterit eſſe teſtis in ipſa cauſa. & hoc modo eſt intelligendus. ver. per contrarium, cum ver. ſeq. Secus tamen eſt ſecundum ipſos contra. nam ſi filius agat procuratorio nomine alicuius, pater non poterit eſſe teſtis in illa cauſa quam agit filius licet commodum ad neutrum pertineat, & ſic pater repellitur in cauſa filij procur. ſed non filius in cauſa patris procuratoris. & hanc ſententiam dixit Bar. eſſe de mente gloſſ. in d. §. per cōtrarium Ange. tamen in d. §. per contrarium. intelligit aliter illam gloſſ. concludendo duas regulas prima eſt regula negatiua, ꝙ exiſtens in poteſtate teſtantis nullo modo, eſt teſtis idoneus ad validatem teſta-
20 menti. Idem intelligatis † ex mente Bar ſi filius eſſet emancipatus, quia ita affectio cadit in filio emancipato ſicut in
21 poteſtate. Alia eſt etiam ſecunda † regula negatiua ſecundum Ang. ꝙ in omnib. aliis negociis exiſtens in poteſtate non eſt teſtis idoneus. Fallit in vno caſu indiſtinctè ſecundum Ang. quādo ex negocio nihil acquiritur patri, nec filio. & hoc dicit Ange. tenere gloſſ. recte intellecta licet videatur gloſſ. magis applaudere ſententiæ, & opi Bart.
22 Mihi tamen † videtur poſſe indiſtinctè ſuſtineri, vt quocunque modo, vel pater agat procuratorio nomine vel filius, quòd neuter ipſorum poſſit eſſe teſtis in cauſa quam agit alter procuratorio, nomine, etiam ſi nullum commodum quæratur alteri, & moueor tali conſideratione, quia procurator efficitur dominus litis & inſtantiæ. vt infra no. in quarta diſtinctione huius principallis partis, ſed, vbi filius eſt dominus, dicimus patrem, eſſe ſuſpectū, ex quo teſtificatur in clauſa vel re ſpectante ad filium. Ita filius erit ſuſpectus ſi teſtificatur in cauſa quā agit pater procuratorio nomine, ex quo pater efficitur dominus inſtantiæ.
23 Vltimo addite † quantum ad hoc mēbrum alium caſum in quo pater pro filio & econuerſo poteſt teſtificari ſcilicet quādo aduerſarius contra quem pater vel filius producitur, conſentiret, quia tunc talis prohibitio relaxatur propter conſenſum aduerſarij ſecundum ſententiam Guil. de Sum. in d. l. parentes, quam ſecutus Ioan. And. in addi. ad Specul. circa primam col facit l. fin. C. de tem. ap.
24 Sed † dubitatur de filio adoptiuo vel patre hoc non reperiri tactum a doc. poteſtis dicere quòd ſi filius eſt in poteſtate patris, tunc non poterit teſtimoniū perhibere pro patre nec pater pro eo, ſi autē eſt abſolutus ab eius poteſtate, tunc poterit inuicem teſtificari, ar. in l. adoptiui.
25 ff. de in ius uo. Sed † quid erit de patre ſpirituali Bal. in d. l. parentes, dicit eū admitti

admitti in teſtem ex quo non reperitur l.
prohibitum, ipſe tamen Bal. contrarium
notauit licet non meminerit, ex mente
Guil.in l.generaliter ff.de in ius vocan.
attamen videtur verior ſententia quòd
admittatur.de qua in d.l. parentes; quo-
niam vt ſtatim videbitis, maximum ver-
ſatur dubium an frater admittitur pro
fratre.& concluditur quòd ſic. quanto er
go magis debemus dicere patrem ſpiri-
tualẽ pro filio admitti, & econuerſo, ma-
ximè cũ hoc vinculum ſit ciuile vel cano
nicum.ideo appellatione filij nõ contine
tur ſpiritualis, ar.ex his quæ ſupra dixi ex
ſentẽtia Cyn.in l.parẽtes.ff.de in ius voc.
26 Vlterius † dubitatur de alio parente nu
trimentis, breuiter concludite ſecundum
Bal.in d.l.parentes, quod durante dome-
ſticitate, vt dũ durat in familia nutrientis
patris repellitur filius a teſtimonio pro-
patre & econuerſo.
27 Secundo † eſt videndum de fratre,
Azo.in ſumma huius. ti. tenuit fratrem,
admitti poſſe in teſtem pro fratre nec eſ
ſe repellendum. Idem tenuit gloſſ. in d.l.
parentes. Idem videtur tenere gloſſ. in
ca.cum canonicus. & c.inſinuante de offi
cio dele. Idem tenuit gloſſ. 3.q.5.c. 1. idẽ
tenuit Guido & Galeotus in rubrica de
teſti.& hanc opi.cit ſeruari in practica
Spec.in ti.de teſti.ver. ſed an frater, dicit
fratrem pro fratre admitti in ciuilibus,
quia non reperitur prohibitum, ſed ta-
men limitat Spe.niſi frater habeat bona
indiuiſa cum fratre pro quo vult teſtifi-
cari, quia talis communio facit cenſeri
rem eſſe propriam ar.in l.i.§ in propria.
28 ff.quando ap fit. Minor † tamen fides
inquit Spec.adhibetur fratri quam aliis,
ar.l.3.ff.eo. Si autem cauſa ſit criminalis
frater non admittitur pro fratre, vt 4.qõ.
3.verſi.item lege niſi ſit crimen hæreſis,
c.literas de præſump 23.qõ.8.legi. Idem
videtur tenuiſſe Butr.in d.l.parentes.
29 Subiicit † tamen Spe.modicam fidem eſ
ſe adhiben. Bar.in d.l.qui teſtamento. §:
qui autem.ff.de teſti.dicit gloſſ in d.l. pa
rentes eſſe veram etiam fauore fratris, eſt
introductum vt frater non cogatur teſti-
monium dicere l.lege Iul.ff.e. ergo non
eſt retorquendum contra fauorẽ ſuum,
eſt pro eo non poſsit admitti l.quod fauo
re. ff.de legibus. Bal.in d.l.parentes, dicit
aliqua notabilia verba quo ad hunc arti-
culum.concludite ergo ſecundum ipſum
quòd aliquibus caſibus frater admittitur
30 pro fratre: Primus † eſt caſus notabi-
lis, quando frater eſt teſtis inſtrumenta-
rius rogatus ab vtraque parte, tunc enim
31 admittitur in totum. Ratio † ſecun-
dum eum, quia perſona eius eſt approba
ta a partibus. Amplius dicit Bal. quod
non ſolum erit teſtis idoneus, ſed compel
letur teſtificari, & per hoc habetis limita
tionem ad l.lege. Iul. pro hoc allegat
gloſſ. vt in auctẽn.de teſti.§.licet. ad fina.
32 Amplius † dicit Bal quòd etiam non
fide digno datur plena fides, quando eſt.
a partibus rogatus. Facit quod ponitur
33 per glo.in l.inuiti ff.e ti. Et † per hoc
habetis bonam concluſsionem in quantũ
ad omnia dicẽda in hac prima parte prin
cipali, quòd vbi teſtis eſt rogatus, ſemper
ille teſtis eſt idoneus, quantuncũque alias
34 ſit inhabilis. Et † per hoc poteſtis vti
bona cautela quod aſſumatis potius fra-
tres vel affines pro teſtibus inſtrumenta
riis, quàm alios qui poterũt teſtificari pro
vobis, & ideo, predie dum eſſet accuſa-
tum teſtamentum de falſo, & ibi fuiſſet,
rogatus quidam affinis teſtatoris pro te-
ſte, dixi illum poſſe admitti teſtificari in
fauorem teſtamenti, quantumcunque af
finis & inſtitutus, ex quo teſtatòr eum ro
gauerat. Addit Bal.quod idem eſt ge-
neraliter ſiue teſtis ſi rogatus a contra-
hentibus, ſiue a teſtatore, ſiue a iudice,
vt rogatus ſemper ſit idoneus.
35 Secundo † admittitur frater pro fra-
tre, quando frater producitur contra fra-
trem, nam ex quo producitur per aduer
ſarium ſuum, poterit etiam pro fratre te-
ſtificari l.ſi quis teſtib.C.de teſt. Item
36 † eſt notandum ſecundum Bal. quando
frater produceretur a iudice inquirente
de crimine, tunc bene probat pro fratre
plenè, & hoc modo intelligit Bal. ſingu-
lariter c.literas.de præſump.
37 Tertio † producitur frater contra fra
trem quando eſt tale quid in quo dome-
ſtica

ſtica fides non repellitur l. conſenſu C. de
repu. ca. veniens. extra de teſtib. Vltimò,
38 † admittitur frater, quando cauſa eſt ci-
uilis & parua, & fratres ſit perſona grauis
& honeſta, & illi fratres inſimul non ha-
bitent, nam iſto caſu frater eſt teſtis ido-
39 neus pro fratre. Subiungens† Baldus,
quòd in alio caſu teſtificatur frater, ſcili-
cet ad purgationem fratris, etiam ſi pœ-
na eſſet fiſco applicanda, per dictum c. li-
teras, quòd etiam hoc modo poteſt intel-
40 ligi. Et per † hoc infertur ſecundum
Baldum, quòd in cauſa criminali frater
admittitur pro fratre, quod intelligatis ve
rum, non quando frater agit contra aliū,
ſed quando agitur de mera purgatione ip
ſius fratris, quòd non deliquerit. Burr. in
cap. cum oporteat. de accuſ. refert Abba-
tem tenuiſſe fratrem in tribus caſibus nō
41 admitti pro fratre. Primus, † quando
fratres ſunt in eadem poteſtate, videlicet,
quia pater viuit, & hoc tenuit primo lo-
co. gloſſ. in d. l. parentes. per §. teſtis illi.
42 de teſtam. Item † ſi haberent bona cō-
munia. vt ſupra dixi, vel etiā ſi ſimul ha-
bitent, vt ſenſit Bald. & optime in ca. con-
ſanguinei. 3. qō. 5. in aliis autem, ſecundū
But. & Abba. admittitur, & hæc eſt com-
munis opi. doct. & gloſſ. à qua non eſt re-
cedendum. cum hoc tamen temperamento, ꝙ
fides minor adhibeatur fratri quàm aliis,
& idem videtur Imo. ſentire in ca. cum ca
nonicus. de offi. dele. Subdens† vnum
43 quòd frater adeo poſſet eſſe probatæ vi-
tæ, vt ſibi crederetur tanquam teſti ido-
neo, vt ſi eſſet religioſus Cartuſienſis vel
ſimilis. Et not. vnum pro declaratione præ
dictorum eſſe differentiam vtrum talis te
ſtis repellatur, an ſibi fides non adhibea-
tur. Nam quando teſtis repellitur multo
vtilius eſt aduerſario, quòd non examine
tur eius dictum. Secus quando admitti-
tur, ſed minuitur fides: hoc ſenſit glo. in
auth. ſi teſtis dicitur. C de teſtibus. Mihi
44 † autem videtur dicendum fratri nō mo-
do fidem eſſe diminuendam, ſed eum nō
eſſe admittendum. quia maior eſt affe-
ctio naturalis, quàm accidentalis. Sed af-
fectio accidentalis repellit teſtem: vt dici-
mus in aduocatio, qui non poteſt teſtifi-
cari. l. fin. ff. eo. ergo fortius repellitur fra-
ter, vbi imminet affectio naturalis. Secun
45 do † quia teſtis domeſticus repellitur, vt
videbitis in ſecunda diuiſione. ergo mul-
to magis frater: quia eſt & domeſticus, &
46 ſanguine coniunctus. Vltimo † ar-
guitur: quod frater non poſsit admitti:
quia fratri incumbit onus conferendi ali-
menta fratri. l. ſi quis liberis. vt in gloſſ.
not. ff. de li. agno. & l. qui filium. ff. de pu.
edu. ergo debemus dicere ꝙ ſaltem ratio
ne eius intereſſe frater nō admittitur pro
fratre ne deueniatur ad obligationem cō
ferendorum alimentorum.
47 Dicto de fratre ſupereſt† videre de a-
liis conſanguineis, & affinibus, gloſſ. 3. q.
5. ca 1. videtur velle hanc concluſionem,
quod conſanguinei & affines in cauſa ci-
uili poſſunt teſtificari. pro hoc facit c ab-
ſens. 3. qō. 8. & quod ibi nor. Spec. in eod.
tit. de teſti. verſi. nunquid frater. in fin. cō
cludit finaliter, ꝙ cōtra teſtem poteſt ex-
cipi generaliter, quod eſt conſanguineus
vel affinis. Idem videtur ſentire in ver.
nunquid agnati vel cognati. in fin. ſentit
48 tamen Specu. in d. verſi. nunquid † quod
agnati & cognati non dicuntur domeſti-
ci, adeo ꝙ repellantur, & ſecundum hoc
videtur differentia ſecundum ipſum in-
ter cōſanguineos & affines agnatos & co
gnatos. Gloſſ. in c. accedens. vt lit. non cō
teſt. tenet affinem non eſſe repellandum
à teſtimonio, licet poſsit repelli à iudican
do: vt in d. cap. accedens, ea ratione, quo
niam plures reperiuntur iudices quàm te
ſtes. Gloſſ. in l. Iul. ff. de teſtib. videtur te-
nere, ꝙ conſobrini & alij ibidem numera
ti, non poſſunt teſtificari pro agnatis & co
49 gnatis. Idem † videtur tenere de ſocero
in l. idoneus. ff. de teſt. e. tit. & illam glo. in
l. lege Iul. approbat Archi. 4. quæſt. 8. in c.
lege. Iulia. Sed mirandum eſt ſatis de illa
gloſſ. nam gloſſ. in l. parentes. C. eodem.
50 tenuit, † ꝙ frater admittitur pro fra-
tre: ergo multo magis conſanguineus vel
conſobrinus, non obſtat ratio gloſſ. in leg.
Iulia, quæ dicit, ꝙ ſi deponeret pro conſo
brino, tunc etiam deponere poſſet con-
tra ipſum, quod tamen non eſt conceden
dum, vt d. l. Iuli. quoniam poteſt reſpon-
deri

51 deri ꝙ † conſobrinus vel agnatus, licet
non compellatur teſtimonium perhibe-
re, vt d.l.lege Iulia.tamen poteſt volens
teſtificari, vt ſenſit gloſſ. in d.l. Iulia. quæ
communiter approbatur. Barto.vero in l.
lex Cornelia. ff.de iniur.dicit quòd licet
regulariter conſanguineus admittatur
in teſtem, tamen vbi agitur de criminali
52 non admittitur pro conſanguineo, quo-
niam † iniuria facta vni de familia vi-
detur facta omnibus de familia, Bald. in
l.parentes. C.eo.concludit ꝙ idem eſt in
tranſuerſalibus quod in fratribus, vt ſu-
53 pra dixi.& hoc intelligendum † eſt ſecũ-
dum ipſum vſque ad quartum gradum.
de hoc tamen non habetur ſpecialis pro-
batio & teſtis conſanguineus admittatur
vſque ad certum gradum vel ne. vnde
tenenda eſt communis opi.gloſſ.iure ca-
no.quæ videtur approbari communiter
à doc. videlicet ꝙ cõſanguineus & affinis
poſsit in teſtem admitti.licet gloſſ.in d.l.
Iulia.quæ tenetur per Archi. ſentiat eos
non admitti ad teſtificandum. Mode-
54 randa tamen † eſt communis opi. vt nõ
tantum credatur aliqualiter teſtibus ple
narijs, ſed eis fides diminuatur, ſecũdum
affinitatem magis proquinquam vel re-
motã, vt ſenſerunt But. & Alberi.in d.l.
55 lege Iulia.ff.de teſti. In † criminali au-
tem certum eſt ſecundum omnes quòd
affines vel conſanguinei non admittun-
tur.3.qõ.5.ca.1.& c.abſens 3.q.9. Et ſic
multum eſt dubius iſte articulis an affi-
56 nis admittatur. Sed iuxta † prædicta quæ-
ritur nunquid ſi affinitas eſt diſſoluta,
an tunc teſtis ſit omnino idoneus? dic
57 quòd ſic, † paria enim ſunt non eſſe affi-
nem, vel affinitatem eſſe diſſolutam. &
hoc voluerunt Guil.& Ang.in l.cum eo
rum.§.1.de poſtu. Et ſic eſt expedita pri-
ma pars huius tractatus, quando ratio-
ne conſanguinitatis vel affinitatis teſtis
repellitur.

SVMMARIVM.

1 *Domeſtici qui ſint, quia ratione domeſticitatis repellantur.*

2 *Vir & uxor a teſtimonio repelluntur.*

Donatio inter virum & uxorẽ non ualet.

3 *Mulier an poſsit compelli dicere teſtimonium contra maritum.*

Sponſa pro ſponſo an poſsit eſſe teſtis, & econtra.

Cõcubina pro cõcubino teſtificari poteſt.

4 *Amici & inimici an, & quando repellantur a teſtimonio num.5.6.7.*

Fides quamuis ſit adhibenda teſtibus arbitrio iudicis communiter.

Arbitrio iudicis relinquitur, quæ inimici teſtem repellant.

6 *Teſtes in cauſa criminali debent eſſe idoniores quàm in ciuili.*

7 *Teſtes de inimicitia capitali ſuſpecti a teſtificando repelluntur.*

Inimicus qui alias fuit ſemper inimicus præſumitur niſi reconciliatio probetur.

Reconciliatio inter inimicos quõ ꝓbetur.

8 *Inimicitia repellit etiam ab accuſando, & etiam ab excipiendo.*

Inimicus opponens repellitur.

9 *Reconciliatio an reconualidet teſtimoniũ inimicitiæ capitalis.*

10 *Inimicus ex quibus cauſis quis iudicari poteſt, ut a teſtimonio repellatur.*

Spolians aliquem repellatur ab accuſando, & in criminalibus ab excipiendo.

Bona fama res eſt pretioſa.

Inimicus capitalis quando quis dicatur nu.11.12.15.

13 *Copulatus cum inimico an, & quando a teſtimonio repellatur num.14.*

14 *Hoſpes repentinus dans damnum dominis hoſpitij, non tenetur, ſecus qui cum domino hoſpitij habitat.*

15 *Intellectus ad l.producti ff de teſtis & 4.q.3.§.teſtem in criminali.*

Teſtis qui in una cauſa teſtificatus eſt, an poſſit iterum produci.

17 *Amicus an, & quando a teſtimonio repellitur, & num.18.*

19 *Iudex arbitrari debet quis ſit teſtis idoneus*

20 *Amicus pro amico non debet uelle falſum ſed ſolum honeſtum.*

Ratio differentiæ quare in teſtibus magis conſideratur amicitia quam inimicitia

Intellectus ad l.3 in prin.de teſti.

21 *Socius pro parte alterius ſocij quando teſtificari*

*ficari poſſit,& quid in ſociis omnium bo-
norum.& num.22.23.24.25.& 26.*
27 *Vaſallus vtrum teſtificari poſſit pro domi-
no,& nu.28.29.cum ſeq.*
28 *Iuramẽtum fidelitatis quid repreſentet,ſer
uus non poteſt eſſe teſtis pro domino.*
30 *Emphiteuta quando teſtificari poſſit pro do
mino,& nu 32.*
31 *Vaſalli obligatio erga dominum vehe men-
tior eſt,quàm filij erga patrem.*
32 *Vaſallus tenetur defendere dominum, etiã
contra patrem & fratrem.*
33 *Familiares an ſint domeſtici, & an à teſti-
monio repellantur, & quando, & nu 34.
& 55.cum ſeq & nu.53.*
35 *Teſtes idonei non ſunt illi,quibus impetra
ri poteſt ratione patriæ poteſtatis, domini
cæ vel aliæ.*
*Familiares ſcholaſticorum an in teſtes reci
piantur.*
36 *Satellites nunquid poſſint pro poteſtati in
ſyndicatu teſtificari.& nu 37.38.*
*Vtilitas vitæ & perſonæ repellit à teſtimo-
nio.*
39 *Cliens ſeu mercenarius aſcriptitius ſeu colo
nus vtrum inter domeſticos recẽſendi ſint
vt à teſtimonio arceantur, & nu. 40.41.
& 42.*
43 *Subditi an poſſint in teſtes pro domino ad-
duci. & num.44 cum ſeq.*
44 *Intellectus ad l.idonei.ff.de teſtib & num.
45.cum ſequent.*
48 *Carceratus an teſtificari poſſit. & nu. 49.
& 50.*
49 *Cautela pro examinandis teſtibus carcera
tis & nu 50.*
51 *Teſtis quem epiſcopus carcerauit pro iuriſ-
dictione ſua,in teſtem pro epiſcopo admit
ti poteſt.*
Intellectus ad l.3 §.l. Iulia.ff.de teſtib.
52 *Famuli epiſcopi expulſi pro flagitio,non ad
mittuntur ad probandum aduerſus epm.*
53 *Iudices maleficiorum per inquiſitionẽ pro-
cedentes,nõ poſſunt inducere in teſtes ber
roarios, vel alios famulos volentes teſtifi
cari ſuper ipſis inquiſitionibus.*
54 *Iudicis domeſtici non dicuntur habere o-
dium,vel affectionem per cauſæ perſecu-
tionem.*

*Teſtis domeſticus pro domeſtico admittitur,
quando non uerſatur commodum, vel in-
tereſſe amici, quod limitatur, vt ibidem.*
55 *Domeſticus in teſtem admiſſus ſcienter,uel
ignoranter,an poſtea repelli poſſit & quã
do domeſticus admittatur. & nu. 56 59.
60.61.66.cum ſeq.*
Intellectus ad l.quod prohibet.de poſtu.
57 *Exceptio iuris in quo differat ab exceptio-
ne facti.& num.58.*
58 *Intellectus & limitatio ad c.paſtoralis. ad
exceptio.*
59 *Clericus admittitur in teſtimonium in cau-
ſa ſua eccleſiæ.*
60 *Affinitas per domeſticos probatur.*
61 *Intellectus & limitatio c.in literis de teſt.
& nu.69.*
62 *Cauſa matrimonij diſſoluendi per domeſti-
cos probatur.*
63 *Canonici quando accuſant prælatum ſuum,
teſtes domeſtici admittuntur, quod intel-
ligetur num.64.*
65 *Matrimonium quando accuſatur pp cõſan
guinitatem teſtes domeſtici admittuntur.*
66 *Veritas quãdo aliter haberi non poteſt, an
domeſticus admittatur ad teſtimonium in
diſtincte.*
67 *Adulterium non probatur per domeſticos.
Adulteria clam ſolent committi.*
68 *Geſta per vniuerſitatem per quos probẽtur.
Negocia qualiter diuidantur.*
70 *Teſtis domeſticus utrique parti,an de teſti-
ficandum admittatur.*
71 *Domeſticitatem negãs in teſtimonio, an de
falſo teneatur.*
72 *Teſtis dicens falſum ſuper appendiciis cau
ſæ nunquam punitur de falſo, ſed de cri-
mine ſtellionatus.*

CAP. II.

Quando teſtes repelluntur ratione domeſticitatis.

1 SVPEREST nunc videre ſecundo principali† quando ratione domeſticitatis teſtes repellãtur. gl.in l.etiam. C.eo.tit dicit eos eſſe domeſticus qui ponuntur in l. fi.§.1.

C.de his qui ad eccle.confu.& in l.reſpicien.§.furta.ff.de furt.facit l. pridem. C. de quæſt.& ibi numerantur ſerui vel coloni & aſcriptitiis, liberti, & familiares.
2 Item addit glo. † virum & vxorem qui dicuntur domeſtici. & repelluntur tanquam domeſtici. Pla.tamē tenuit virū & vxorem non eſſe à teſtimonio repellendos:quoniam reſtringendæ non ſunt probationes.l.quoniam.C.de hære.communiter tamen tenentur ſententia glo.quòd vir & vxor repellantur à teſtimonio propter continuam cohabitationem, & immoderatam affectionem. nam videmus, quòd propter mutuam affectionem prohibitum eſt inuicem donare. l.ff.de do.in
3 ter virum & vxor.Sed † hic dubitatur an mulier poſsit compelli dicere teſtimonium contra maritum? breuiter dicatis, quòd non, vt videbitis plenè in ſecunda parte principali huius tractatus, & quod dictum eſt in vxore intelligatis in ſponſa, ſecundum Bald. in d.l. etiam facit l.quòd ſeruus. ff.de conditi.ob cauſam.Idem eſt etiam dicendum in concubina vt non poſſit teſtificari, quoniam in affectione non diſtat ab vxore, ſed ſolummodo in honore.l. item in legato.§ parui.ff. de verbor.
4 ſign. Suqſequenter videndum † eſt de amico,& inimico, vtrum admittantur in teſtes? tex.in l.3.ff.eod.ti. videtur repellere eos à teſtimonio. gloſſ. in ipſa l.3. dicit eſſe diſtinguendum vtrum inimicitia ſit mota ex cauſa criminali,& tunc inimicus repellatur donec finita ſit cauſa criminalis, aut alias eſt odioſus non ex criminali cauſa,& tunc teſtificatur & iurat,ſed quāta fides ſit adhibenda committitur arbitrio iudicis in authen. de teſtibus.§. ſi vero quis.& in l.1 §.quomodo.ff.de quæſt. Aliter tamen videtur ſenſiſſe gloſſ. in authen.ſi dicatur.C.de teſtib.quod ſi inimicitia ſit ex cauſa criminali, tunc ſi eſt de omnibus bonis, vel de ſtatu, vel de maiori parte bonorum quæſtio, tūc repellitur iſte teſtis.facit §.inimicitiæ. inſti.de excu. tu.& l.fin.C.de reuoc do.ſi vero ſit cauſa ciuilis ciuiliter mota,tunc teſtis admittur.ſed reſeruatur eius fides poſt dicta publicata, vt eſt dicta authen.ſi dicatur. & gloſſ.in c.cum oporteat. de accuſ.concludit relinquendum eſſe arbitrio iudicis, quæ inimicitiæ habent repellere teſtem. arg. 1.§ ſi vero.in auth.de teſti.& in ca.ſuper his.de accuſ.non enim lex dicit ſemper inimicum eſſe repellendum,ſed iudicem arbitrari: vt in l. 1. §.quæſtioni.ff. de quæſtion.Inno.in d.c.cum oporteat.dicit capitales inimicos repellēdos. c.per tuas. de ſimon.& dicto §.inimicitiæ. Si autem inimicitia non ſit capitalis inimicitia, ſed aliquo modo ſunt inimici, tunc admittitur inimicus in teſtem, ſed minorem, vel nullam fidem habebit, ſecundum Inno. in d.ca.cum oportet.quod relinquend.eſt arbitrio iudicis,vt in iuribus ſupra allega.
4 Archi † in c.accuſatores. 3 qō.5. dicit Inno. bene dicere dum voluit nullam fidem adhibendam inimico,& hoc de iure canonico.per d.ca.accuſatores.in c.ſeq.& ſic vult Archi. quod de iure canonico teſti inimico non adhibeatur fides indiſtinctè,& hoc etiam dicit tenuiſſe Laurenti-
6 num. Poſſet tamen reſponderi illis iuribus. quod loquuntur in cauſa criminali in qua teſtes debent eſſe idoniores,quā in cauſa ciuili. argumen.in c. conſangui-
7 nei. 3.q.5. † Sed ſecus ſit in ciuili vbi nō agitur de tanto præiudicio. Vnde. concludit communiter, ſecundum communem ſententiam docto. Cyn.& Bald. & Alberi.in d.auth.ſi dicatur.& Bart.in l. 3 ff.e.tit.eſſe diſtinguendum ex qua cauſa ſint inimici,an ſint leues vel magnæ inimicitiæ, & hoc committitur arbit.iudicis.

Subdit tamen Bald.in d.authent.ſi dicatur quod non ſolum repelluntur inimici, ſed etiam ſuſpecti de inimicitia capitali, vt ponitur per Inno.in c.cum P. de accu. Et qui olim fuit inimicus ſemper præſumitur inimicus,vt in ca.cum oporteat.de accuſ.niſi probetur quod inimicitia ſit reconciliata:arg.in l.3.in fin.ff.de adi.leg.& probatur reconciliatio,ſecundum ꝙ probatur remiſsio iniuriarum,vt in §.fin.in-
8 ſtit.de iniur. Eſt tamen † diligenter notand.ſecundum Arch.in d.c.accuſatores: quod inimicitia non ſolum repellit à teſtificando, ſed ab accuſando, & etiam ab excipiendo: vt pulchrè no.Inno.in c.memini-

minimus.de accu.Et ideo ſi electo in præ
latum vel officialē opponitur exceptio,
in habilitatis in perſona ſua , ita repelli-
tur opponeus ſi ſit inimicus, ſicut repel-
9 leretur ſi vellet teſtificari. Quod † au-
tem ſupra dictum eſt teſtem non admitti
propter inimicitiam ,verum eſt ſecundū,
Bur.etiam ſi fecerint pacem de recenti, &
inimicitia ſit recens,vt in capi.accuſato-
res.3.qō.5.Amplius dicit ipſe But.ꝙ ſi tē
pore capitalis inimicitiæ depoſuerit non
reconualidatur teſtimonium per recon-
ciliationem,vt in auctẽn.de teſti.§.ſi ve-
ro quis dicat,& ibi ponitur in 4.gloſſ.quo
niam attenditur tempus depoſitionis, ip
ſius teſtis, non autem reconciliationis,
poſtea ſequutę,& hoc etiam tenuit Ioā.
An.in addi.§.opponit. in prin. & hoc do
cumentum poſuit Bu.in d.c. cum opor-
10 teat.† Sed pro declaratione ſupra dicto-
rum hic poteſt dubitare ex quibus cau-
ſis iudicabis aliquem adeo inimicum , vt
eum a teſtimonio repellas.dicit primo,
quando aliquis ſpoliauit me de rebus,
meis,vt not.Alberi.in d.auctẽn . ſi dica-
tur.& per c.item cum quis,de Teſti.ſpo.
li.nam ſpolius aliquem repellitur ab ac-
cuſando &c.in criminibus exceptis,vt no
ta.in d.c.com quis. Idem eſſet ſi ſpolia-
ret aliquem bona fama quæ res eſt præ-
tioſa,19.q.3.c.quarta.nam magnum eſt
damnum quod datur propter infamiam
11 l.infamia. C.de decur. Idem † erit ſi
ſubditus ſpoliat prælatum vel ſuperiore
ſubtrahendo ſe ab eius obedientia,etiam
lite pendente.c.olim.de accuſa. Item
12 † poteſt dici inimicus capitalis ille qui
ſe copulauit inimico meo, vel ſecum co-
habitat.c.repellitur.& ca.cum oporteat.
de accu.hi enim repelluntur in crimina-
libus,ſed in ciuilibus eſt præſumptio con
tra eos.vt not.Spe.in §. 1.verſi. item qui
13 habitat.in ti.de teſti. Cy.† quem ſe-
quitur Alberi.in d. auctẽn.ſi dicatur.con
cludit,quòd aut quis copulauit ſe cum ini
mico meo aliqua affinitate,& tunc etiam
dicit inimicus meus, & repellitur. Si
14 † vero ſimpliciter aliquis copulauit ſe
cum inimico meo., & tunc non repelli-
tur,ſed minor fides ei datur. Butri. in d.
cap.repellitur dicit iura dicentia cohabi-
tantem cum inimicis eſſe repellendum ſo
re intelligenda de habitatione continua,
non autem cohabitatione per cætera
tempora:vel de conuerſatione hoc pro-
batur per ſimile.nam ſi hoſpes repenti-
nus dat domum dominis hoſpitij,non te
netur,ſecus ille qui habitat cum domino
hoſpitij continue.tunc enim domino be-
ne tenetur.l.licet.§.in factum.ff.na.ca.ſta.
& hoc aſſerit But.fuiſſe de mente Vincen
tij,& eſt bonum dictum in materia iſta.
15 Item † probatur inimicus capitalis.
quando quis teſtificatur contra me in cau
ſa criminali,& hoc videatur tenuiſſe.
gloſſ.& Inno.in ca.miminimus. extra de
accu. Spe.in ver.item ꝙ in alia.§.j. dicit
ꝙ hoc eſt intelligendum vt non admitta
tur ad teſtificandum in criminali cauſa ,
non autem in ciuili,ſecundum opi.cuiuſ
dam doc.antiqui. Finaliter tamen ſequi-
tur ſententiam Io.concludentis quod ſi-
ne cauſa ſit criminalis ſiue ciuilis poterit
teſtificari in alia cauſa contra eum con-
tra quem iam teſtificatus eſt in cauſa cri
minali.

Nec obſt.l.produci.ff. eo & 4.qō. 3.§.
item in criminali.quoniam reſpōdet Spe.
altero de duobus modis primo ,quod ibi
atteſtationes erant publicatæ,ideo qui te
ſtificatus eſt in una cauſa,amplius nō po-
teſt produci,& hoc uidetur ſentire. gloſſ.
in d.l.produci.Vel ſecundo poteſt reſpon
deri quod malum teſtimonium primo,
perhibuerat,ideo non admittitur.ſed hęc
eſt diuinacio,reiicienda.

16 Sed † in hoc articulo concludatis ex-
mente Hoſt.in.d c.meminimus.quē etiā
ibidem ſequitur But. quandoque quis
obtulit ſe ad teſtificandum abſque alia
compulſione in cauſa criminali , & tunc
in alia cauſa non poterit teſtificari con-
tra eum,contra quem erat iam teſtifica-
tus,& hoc modo poteſt intelligi d.c. cum
quæſtio. ſi vero fuit per iudicem compul
ſus ad teſtificandum in cauſa criminali ,
tunc admittitur in qualibet alia cauſa:
quoniam teſtis debet carere omni ſuſpi-
tione , quoniam ſe reddit obedientem
mandatis.ar.14.q. j.c. quod culpatur. &

eum hac ſententiæ videtur tranſire Albe, ri.in d auctẽ. ſi dicatur.

Dicto de inimico,ſupeſt uidere de amico.textus in l.3.de teſti.videtur amicum
17 repellere a teſtimonio. Specu.† eod.titu.§.j.circa princ.concludit quod ſi amicitia erant magna,tunc iſto caſu repellatur l.latæ culpæ.§.amicos.ff.de ver.ſigni. & in c. quoti.eo.tit.ſecus ſi ſit leuis amicitia.gloſ.tamen in auct.de monachis.in §. cogitandum,videtur ſentire quod amicitia non habeat teſtem repellere,communiter tamen doc. videntur concludere ꝙ ſi amicitia ſit magna,tunc habeat repellere teſtem,ſi autem ſit leuis, tunc aliqualiter habeat diminuere fidẽ illius teſtis.
18 In vno † tamẽ caſu dicit Albericus,in illa.l.3. amicus erit teſtis idoneus omnino,quando deponit ſuper facto quod nõ attingit amico pro commodo vel incommodo, vt ſi deponat ſuper re vendita quando amicus vendens non tenetur de euictione.Bal.in l.eos.C.eo.tit. dicit Petrum tenuiſſe hoc committi arbitrio iudicis an ſit amicus admittendus vel ne.
19 Subdit † tamen ipſe Bal. iudicem debere arbitrari quòd ſit teſtis,idoneus,niſi ſit alia ratio quam amicitiæ. Nam
20 † amicus non debet velle falſum pro amico,imò ſolum honeſtum, & hæc poteſt eſſe ratio differentiæ quare magis cõſideretur inimicitia quam amicitia, quoniam inimicitia procedit à malignitate, & a mala parte,& amicitia à bona, ideo, non eſt, veriſimile amicum comittere falſum pro amico.Idem videtur tenere Butr.in d.c.cum oporteat,quia ratio amicitiæ non repellit teſtem, licet diminuat eius fidem. Et hoc modo intelligenda eſt l.3.ff.eo. Et hoc idem videtur tenere Io.An.in d.§.j.circa prin.in addi.cõtra tamen prædicta fortiter facit text. in d.l. 3. qui parificat amicitia & inimicitiam, ſed reſpondeatis conſtituen. differentiam,vt ſupra dixi. Et quod amicus admittatur in teſtem,habetis text.notabilem in l.ſciendum. ff. de vſu. facit & ad prædicta ſi liber homo ff.de neg. ge. & l. liberto.eod.titu.
21 Conſequenter † dubitatur de ſocio: gloſſ.in l. quoniam. C.eo. concludit eſſe diſtinguendum in hac materia. Aut ſunt ſocij omnium bonorum,& tunc non admittitur ſocius pro ſocio,ex quo lucrum
22 & damnum ad inuicem ſpectat. Si † verò non ſunt ſocij omnium bonorum,nec etiam habeant ſocietatem in aliqua re cõmuni, tunc admittitur ſocius pro ſocio, q̃a q̃dq̃d conſequitur alter ſociorum non communicat cum altero,quando res ſolum eſt communis abſque alia ſocietate, ut quia habemus hanc domum communem,& ſocietatem lucri, & commodi.nec hanc eandem opi.glo. ſequitur Inno. in capitul.3.de teſti. Subdit tamen ibidem
23 quòd† ſocius pro parte alterius ſocij poterit teſtificari,quod tamen ſemper eſt intelligendum ſi modo cõmodum aliquid non ſpectet ad conſocium teſtem. Id etiã ſequitur Butri.in ca. inſuper. de teſtibus. Bart.etiam & Bal.in d.l.quoniam, videntur approbare gloſſ. Ia.de Ra. dixit indiſtinctè ſocium rei communis eſſe repellendum ſiue ſit res communis cum ſocietate ſiue ſine ſocietate . mouetur ex illa conſideratione,quoniam ex ſententia lata cõtra habentem rem communem etiã ſocietate grauatur quale quale præiudicium alteri ſocio,propter quod præiudicium concedimus remedium appellandi alteri ſocio.l.à ſententia.ff.de appe.
24 Poteſtis † tamen reſpondere huic impugnationi,quod in cauſa criminali ſpeciale eſt fauore hominis liberi, vt ille qui prætendit nullum intereſſe poſsit appellationem interponere pro dante,ſecus in cauſa ciuili, vbi ceſſat fauor pro tuenda vita liberi hominis, ideo appellatio non debet admitti niſi quale quale ſit præiudicium. Subdit tamen ipſe Iac.quod propter tale præiudicium,licet minimum dĩminuetur aliqualiter fides ſocio deponenti.ar.j.l.ob carmen.§.ſi. ff.eo.ti.concludit tamen Cy.in d.l.quoniam. ſecũdum Ia. de Are.primo cõcluſionem quæ ab omnib.approbatur,quòd ſocii omnium bonorum repelluntur à teſtificando. & hoc idem videtur tenuiſſe Spe.in §. 1. verſic.
25 nunquid ſocius. Si † vero non ſunt ſocij bonorum, aut etiam eius rei de qua agitur

agitur tunc, ſi eadem eſt cauſa defenſio-
nis eius rei in perſona eius qui debet teſti
ficari, quæ eſt in perſona ipſius conuen-
ti, tunc repellitur ſocius, etiam ſi nulla ſic
ſocietas in dicta re communi. Si autem
26 † diuerſæ ſunt defenſione, tunc ſocius
admittitur. l. qui ſeparatim. ff. de ap. Et
hoc idem videtur tenuiſſe Io. And. in ad-
di. vbi ſupra. Et hæc opi. videtur veriſsi-
ma, quoniam vbi diſtinctæ & ſeparatæ
ſunt cauſæ defenſionum, ibi non poteſt
ſperari vel timeri de lucro uel damno,
ideo ſocius admittitur. Addi. Ioã. An. in
addi. vbi ſupra alium caſum in quo ſo-
cius pro ſocio poteſt teſtificari etiam ſo-
cietate inita inter ipſos, ſcilicet quando
agitur ad probandum ſocietatem contra
tertium.
27 Vlterius eſt videndum † an uaſallus
poſsit teſtificari pro domino? Spe. in §. j.
ver. nunquid uaſallus diſtingit, aut uaſal-
lus eſt obligatus domino ad præſtandum
certa ſeruicia tantum, non ad fidelita-
tem, & tunc poterit pro domino teſtifica-
ri, prout poteſt probari in ementes deci-
mas ab eccleſia. §. quamuis. de decimis.
28 Si † verò præſtiterit iuramentum fide-
litatis, tunc non poterunt teſtificari, quia
ſacramentum fidelitatis repręſentat quã
dam ſpeciem ſeruitutis: arg. c. indignum.
de reg. iur. & ſeruus non poteſt eſſe teſtis
pro domino. l. eos. C. e. & c. accedens. vt li
te non conteſtata. & l. ſi municipes. ff. qđ
cuiuſ. vni. Io. An. in addi. vbi ſupra dixit
eſſe conſiderandum ex qualitate perſona
rum domini ſiue vaſalli an poſsit eſſe ſu-
ſpicio contra dominum vel uaſallum.
29 Albertus Papienſis † quem ſequitur Gui.
de Sum. in l. idonei. ff. eo. tenet uaſallum
indiſtinctè admitti, ex quo ipſe eſt perſo-
na libera. Minor tamen ei ſecundũm eos
fides adhibetur. & idem videtur ſequi Al
beri. d. l. idonei.
Butri. in ca. inſuper. eod. titu. concludit
30 † quòd feudatarius ſiue emphiteuta nõ
poteſt teſtificari pro domino ſuper con-
trouerſia mota ſuper re data in feudũ, uel
in emphiteuſim: quia verſatur intereſſe
ipſius uaſalli, vel emphiteutę, qđ dictum
credo in hoc caſu indubitãter eſſe uerũ,
qm̃ agitur de magno intereſſe ipſorum:
31 Sed † maior cadit dubitatio, quando
lis non eſt ſuper re data emphiteuſim, uel
feudum, & in hoc concluderem quòd va
ſallus non poſſet teſtificari pro domino,
quoniam vehementior eſt obligatio ua-
ſalli erga dominum, quàm ſit filij erga pa
trem, quia uaſallus tenetur defendere do
minum, etiam contra patrem & fratrem.
c. domino guerram. in fin. in titu. hic fini
tur lex Corradi in vſi. feu. Facit etiã quia
feudum retinetur cũ magno lucro, ideò
videtur magna ſuſpicio de ipſo uaſallo,
ex quo a feudo propter multa poteſt pri-
uari, ut in tit. qui mo. fe. amit
32 Aliter † tamen crederem de emphpy
teuta quando lis non uerſatur ſuper re
emphyteutica, quia nullam poteſt cogita
ri intereſſe emphyteutæ non obligatur
perſonaliter domino, vt obligatur vaſal-
lus. Addit ad prędicta Bal. in l. libertorũ.
C. eo. ti. ꝙ vaſalli poterunt contra domi-
num teſtificari, illa conſideratione, quia
cum uaſalli litigant appellant patres cu-
rię per quos inueſtitura eſt probanda. de
quo in c. de conſue reci. fe. Sed hic dubi
33 tatur † quid de familiaribus? text. in l.
fin. §. ſane. C. de his, qui ad ec. confu. vide
tur conſentire familiarem eſſe domeſti-
cum. Idem etiam ſentit gloſſ. ibidem.
hoc etiam tenuit gloſſ. 3. q. 5. in ſumma
inquiens quòd omnes qui ſunt de fami-
lia alicuius ſiue ſint liberi ſiue non ſunt
domeſtici, ideo ſunt repellendi. l. ædiles.
§. familię. ff. de ędil. edic. Et intellige ſecũ
dum gloſſ. illam large omnes familia res
qui habitant cum alio. c. in literis. eo. titu.
& c. inſinuante. de offi. delega. Text. ta-
34 men † in d. capit. in literis. videtur dicere
quòd familiares repellantur niſi ſint vitę
probatę, adeo ꝙ non ſit veriſimile eos
deierare. Addit etiam glo. ibidem ꝙ fa-
miliares poſſunt appellari quibus poteſt
imperari ratione patrię poteſtatis, vel do
minicę, vel alia. & tales non ſunt idonei.
4. quęſtio. 3. ubi idonei. & l. idonei. ff. eod.
Alij aũt familiares, ſcđum gl. non ita in
diſtincte repelluntur. ſcđm diſtinctionẽ
d. c. in literis. Spe. e. tit. §. j. ver. nunquid.
35 ſocer. in fi. concludit † quod illi quibus

poteſt imperari ratione patriæ vel domi-
nicæ poteſtatis, vel alia, non ſunt teſtes
idonei.4.qō.3. ver.idonei. & l.idonei, ff.
e. Inno.in c.in literis, quem ſequitur Bal.
in l.etiam. C.eo.inquit. ꝙ familiares hone
ſtæ & bonæ famæ recipiuntur in teſtes,
prout ſunt familiares epiſcopi, vel abba-
tis, vel alterius nobilis domini, qui non
teneat niſi familiares bonæ opinionis.
Sed familiares pauperum, vt ſcolarium.
vel berruerij; vt inquit, Bal. non poſſunt
recipi in teſtes. & ita tenet Inno. in c. in
literis. Addit Car.in c.inſinuante de offi.
dele. quod familiares non morantes in-
domo non poſſunt recuſari quin recipian
tur in teſtes. quod ibi reprobat Imol.
quod dictum Imo. putarem verum quā-
do reciperent aliquod ſalarium a domi-
no. Facit l.reſpiciendum. §.furta. ff.de pę.
Pro hoc facit no. Io. And. in addi. in verſ.
item excipitur, vbi dicitur quod qui ſtāt
pro expen.in domo alicuius non ſunt te
ſtes idonei, ſiue liberi ſint, ſiue non. & in
his omnibus videntur committendi arbi
trio iudicis. Vlterius videndum eſt
36 † quid de berruaris. Nunquid poteſtas
poterit producere pro ſe berruarios &
familiares ſuos in ſyndicat. Bal.in l.etiam
C.e. quod ſic. dummodo non ſint ita vi-
les vt de vilitate vitæ ſint ſuſpecti. arg. l.
affinitate. ff. de in ius vo. & hoc ſi re vera
a poteſtare receſſerunt. Facit l.1.C.ſi qua
37 præ.po. Hoc † dictum Bal dum dicit.
de vilitate ipſorum, intelligaris quod ra-
tione vilitatis ita repellantur a teſtifican
do pro poteſtate, quemadmodum ratio-
ne ipſorum vilitatis repellerentur, vel
ſaltem diminueretur eorum fides in quo
libet alio, nō autē ea ratione; quòd fue-
runt berruarij poteſtatis ſit eius detrahē
dum, quoniā ex quo ceſſat domeſticitas,
erunt teſtis. idonei, vt infra vt debitur in
38 alio articulo. Hoc † dictum Bal. etiam
per expreſſum ſequitur Ang. in l. ſcien-
dum de vſur. vbi refert ſe defendiſſe quē
dam officialem ſuum amicum per teſti-
monium berruariorum. quod tamen in
telligit ipſe quando omnino receſſerunt,
vt ſupra dixi. & arguit Ang. per illū tex.
quòd amicus nō repellitur, per quem vt
ſupra dixi. Bald. idem tenet. Vltra præ-
39 dicta † videndum eſt de cliente ſeu mer-
cenario. Spec.in ver. item excipitur. in §.j.
dicit eos eſſe domeſticos. & hoc videtur
etiam probare l.reſpiciendum. §.furta. ſu
pra allegat. & l.præſenti. §.ſanè. de his qui
40 ad eccle.confu. Idem † eſt, ſecundum
gloſſ. in aſcriptitio & colono qui pro do-
mino non admittuntur, licet Spec. in ver.
de quo, dicat, ꝙ de conſuetudine aſcripti-
tius & colonus admittūtur pro domino,
ſed minor fides eis, quàm aliis adhibetur.
41 Alberic. † dicit in d.l.etiam. quod de cō-
ſuetudine ſeruatur, ꝙ non admittitur, &
hoc tenet gloſſ. in §.in teſtib. inſtit. de te-
xam. Facit l.ſed & ſi quis. §.illud. ff.ſi quis
cau. & ipſam gloſſ. ſequuntur Bagarotus,
& Gualfredus, ſecundum Alberic.
42 Idem † de colono tenuit gloſſ. in ſum-
ma.3.qō.5. ꝙ colonus, libertus, mercena-
rius, aſcriptitius, ſunt domeſtici, & repel-
luntur. Idem videtur tenuiſſe gloſſ. in
ca.in literis, quæ videtur ibidem approba
43 ti. Conſequenter † eſt videndum quid
de ſubditis alicuius domini vel comitis,
ad poſsit teſtificari pro domino? gloſſ. in
l. idonei. ff. eod. dicit quod non, quibus
patris imperari ratione dominicæ vel pa
triæ poteſtatis, iuriſdictionis, vel obediē-
tiæ, niſi ſit in cauſa Abbatis qui poterit
prrducere monachos: vt infra videbimus.
Specu.in §.1.verſi.nunquid ſocer.dicit. ꝙ
ſeruatur, quòd de regno vel, comitatu
poſſunt in teſtes adduci.

Idem tenet Pe. & Cy. ex mente Guid.
in d.l.etiam. Idem tenet Ioan. An.in ad-
dit. Specul. vbi ſupra. Hoc etiam vide-
44 tur † tenere Bart.in d.l.idonei. Nec ob-
ſecundū hos Doct. text.in d.l.idonei. quo
niam lex illa locum habet in his quæ ſpe-
ctant ad iuriſdictionem, & ad caſus com-
munes ciuitatis, vel comitatus. non au-
tem in propriis habentibus iuriſdictionē:
qui ſecundum hoc ſequeretur, quòd nul-
lus eſſet teſtis idoneus contra imperato-
rem. Hæc reſponſio non valet ad l.illam.
45 Primò, † quia eam reſtringit. Secundò,
quia ſi nos loquitur quando agitur de iu
riſdictione, vel cauſa ſpectante ad ciuita-
tem, vel comitatum., tunc ſi ciuitas, vel

comi-

comitatus non habet ius imperandi, non eſt propriè caſus. l. idonei, [illegible] vbi loqui-
46 tur quando poterat imperare. Sit † autem habebat communitas ius imperandi, dicendum eſſet talem non poſſe admitti, tum propter ius imperandi, tum etiam, quia aliqualiter tractatur de commodo ipſius ſubditi ex quo eſt ſubditus ciuita-
47 tis. Alber. in d. l. idonei. dicit † quod minor fides adhibetur, quia nõ euitat ſuſpicionem timoris vel amoris, vt in l. I. C. de contract. iudi. 3. q. 5. ca. accuſatores. & ſi vultis tenere hãc vltimam opi. poteſtis reſpõdere ad l. idonei quod non dicit eos repelli quibus poſſumus imperare, ſed ſolum dicit eos non eſſe idoneos, quare non ſunt idonei: quia diminuitur fides. & hęc opi. Alberi. videtur bona, Bal tamen in l. 3. eo. ti. C. cõcludit quòd ſi poſsibile ſit habentem iuriſdictio. imprimere minacem terrorem quòd talis, non erit teſtis idoneus, alias ſic. ar. in l. I. C. ſi rec. proui. & in l. j. C. ſi qua præ. po. Quod dictum poſſet optimè exemplificari in ſubditis qui ſolum reddunt certum cenſum annuatim domino ſuo, & nihil aliud extimeſcunt, nõ autem in aliis qui poſſunt grauari pro libito dominorum, quia poſſunt imponere minacem terrorẽ
48 Demum † dubitat quid de carceratis. Alber. in l. 3. §. lege Iulia. refert Azo. in cathedra dixiſſe quòd ipſe defendit quendam nobilem Cremonenſem qui furore ductus in carcere poſitus interfecit famulum ſuum, quia per carcerratos alios non potuit probari crimen contra illum nobilem, & per conſequens condemnari, & ſic dicit alios Doct. concordaſſe Sed contra hanc ſententiam ſecundum Alber. facit l. conſenſu. C. de repu. c & c. veniens. eo. ti. Pro ſententia tamen Az. fortiter facit dictus. §. lege Iulia. qui dicit poſitum in vinculis non poſſe teſti-
49 ficari. Sed contra † hunc nobilem duo erant remedia. primum quòd officialis liberaret duo vel tres ex carceratis, qui poſtea dicerent ipſum famulum interfeciſſe, vt infra dicetur de domeſtico, qui poteſt deponere de his quę vidit tempure domeſticitatis, dummodo tempore depoſitionis non ſit domeſticus.
50 Aliud † remedium erat quæſtionis ſubeundè, vt poneretur ad torturam, quoniam ex quo illi teſtis deponebant contra eum, licet non facerent plenam fidem, tamen faciebãt bonum iudicium ad torturam. ar. ex his quæ no. per Bar. in l. de minore. §. tormenta. & in l. maritus, ff. de queſt. Addit ad prædicta Io. An. unum bonum dictum in rub. in eo. ti. in
51 c addi. q. † teſtis quem epiſcopus carcerauerat pro iuriſdictione ſua poteſt admitti in teſtem pro epiſcopo ipſo, quia non reperitur lege cautum quod prohibeatur. Nec obſtat ſubſtinendo Io. And. dictus. §. lege Iulia. quoniam poteſtis reſpondere quòd ibi loquitur in cauſa criminali. licet ille text. poſsit etiam intelligi in ciuili. Dicit tamen Io. And. quod minor adhibetur fides. & hoc dictum Io. An. ſequutus But. in c. cum oporteat. de
52 accu. Addit † etiam Io. An. in d. rubr. quod famuli epiſcopi qui ſunt expulſi propter ſcelera eorum, non poſſunt admitti ad probandum contra epiſcopum, & pro epiſcopo niſi eſſent expulſi, propter talia crimina propter quæ non debuiſſent eſſe familiares epiſcopi. & hoc idem tenuit Butr. in d. c. cum oporteat. Facit c. nulli epiſcoporum. de accuſa. Hęc
53 † omnia prædicta de domeſticitate habent locum notabiliter ſecundum Albe. in l. etiam, ſiue loquamur in domeſtici partis producentis, ſiue in domeſtici iudicis inquirentis. Propterea inquit Alber. quod cum iſti iudices maleficiorum procedant per inquiſitionem, non poteꝛunt inducere in teſtes berruarios, vel alios famulos poteſtatis volentes teſtificari ſuper ipſis inquiſitionibus, pro hoc adducit. 3. q. 5. c. accuſatores. 4. q. 4. capit. ſi quis. Aliqui tamen dicit Alberi. ſeruãt oppoſitum. & opi. illorum puto veriorem primo per dictum Bald. quod ſupra vidiſtis in capitulo de fratre vbi iudex poteſt approbare teſtes minus idoneos quãtum ad inquiſitionem niſi concordando hæc dicta intelligatis Bald. iudicem poſſe approbare domeſticum teſtem in fauorem domeſtici. non autem contra

54 eum. Præterea facit † quoniam iſti do
meſtici iudicis non dicuntur habere odiũ
vel affectionem per perſecutionem cau-
ſæ: quoniam non verſatur commodum
eius cuius ſunt domeſtici. pro hoc addu-
co dictum eiuſdem Alberi. ſupra textum
in capitulo de amico. vbi inquit, quòd in-
diſtinctè admittitur amicus ꝓ amico quã
do non verſatur commodum, vel intereſ
ſe amici. Ita in propoſito domeſtici pro
domeſtico quando non verſatur commo-
dum, vel intereſſe domeſtici. Hæc om-
nia limitabitis procedere, vt domeſticus
non admittatur quãdo eſt receptus igno
rante aduerſario eum eſſe domeſticum.
Nam Spec. in tit. de teſte. §. 1. verſ. quid ſi
55 teſtis † dicit domeſticum receptum igno
rante aduerſario non facere talem præ-
ſumptionem ex qua poſſet deferri iura-
mentum in ſupplementum probationis.
ſecundum Iacob. Bald. facit quod not. in
ca. at ſi clerici. extra de iudi.

Si autem aduerſarius ſciuit cũ eſſe do-
meſticum, & tacuit, tũc ſecundum vnam
opi. adhuc nõ valebit eius dictum, quam
opi. recitat Spec. in verſi. quid ſi vidit. per
l. quos prohibet. de poſtu. Sed lex illa non
obſtat: qnoniam loquitur in his qui ſunt
prohibiti ratione turpitudinis, nõ autem
ratione affectionis. & videbimus in 4. qõ.
principali, infra. Ideo eſt melior opin.
aliorum contra tenend. per l. ita demum.
C. de procurat. Et illam opinionem tenet
Ioan. An. in addi. vbi ſupra, quoniam po-
terunt reprobari teſtes, vt falſi. & hoc ſi-
ue aduerſarius produxerit contra me do
meſticum meum, & ego tacui, ſiue ego
cõtra ipſum produxerim, & ipſe tacuerit.
56 Prædicta † tamen puto vera & limitan
da quando ille contra quem domeſticus
producitur ignorabat eum eſſe domeſti-
cum. Si autem ſciebat eum eſſe domeſti-
cum, ſed ignorabat eum repelli poſſe, tũc
non amplius poteſt repelli ex quo eſt ad-
miſſus. nam eſt notabilis differentia inter
exceptionem iuris & facti. Quoniam
57 † exceptione iuris tollitur per terminos
ſtatutos à iure, ſiue fuerit ignorans, ſiue
48 ſciens: ſecus, † in exceptione facti. & hæc
fuit ſententia not. Ber. in capit. paſtoralis.
de exceptio. quæ approbatur. Et ſic limi-
tatur, & intelligitur d. ca. paſtoralis. Ideo
adhibenda eſt cauſa, vt ſemper opponã-
tur in principio. exceptio contra perſonas
teſtium de quo infra dicam. Vltra prędi-
59 cta † poſſunt addi duo caſus in quibus te
ſtis domeſticus admittitur in cauſa ciui-
60 li. primus, † eſt in clerico qui admitti-
tur in cauſa ſuæ eccleſiæ. cap. 1. 43. queſ.
2. & cap. inſuper. eod. tit. Alius eſt caſus
in probatione conſanguinitatis. 35. quæſ.
6. c. j. ſiue ad dirimendum matrimonium
contractum, ſiue ad impediendum con-
trahendum. c. videtur. qui mo. acc. po. Et
hoc non ſolum in impedimento conſan-
guinitatis, ſed ẽt & in quocunque alio im
pedimẽto ex quo matrimonium veniret
diſſoluendũ. c. ſuper. e. ti. & ſic obſeruatur
61 de facto, ſm glo. no. 14. q. 2. c. 1. Nec † ob
ſm glo. illam. c. in literis. eo. tit. vbi dome
ſtici qui non ſunt vitæ probatæ nõ admit
tuntur ad teſtificandum ſuper matrimo-
nio diſſoluendo: quoniam reſpondet glo.
illa dupliciter, primo quia ibi ideo non ad
mittitur domeſticus: quoniam ille mari-
tus iam ſeptennio habitauerat cum vxo-
re putatiua. Vel aliter, & ſecundo poteſt
reſponderi eſſe conſtituendam differen-
tiam inter domeſticos quibus poteſt im-
perari ratione dominicæ poteſtatis, vel in
ter alios domeſticos ratione affinitatis,
vel alterius cauſæ. nam primo caſu tales
teſtes nõ admittuntur ad matrimonium
diſſoluendum. Prima tamen ſolutio vi-
detur mihi verior, vt ibi non admittatur
propter vehementem præſumdtionẽ in-
ſurgentem ex longitudine temporis ſe-
62 ptennij. Nam † videmus, quòd teſtes,
quibus poteſt imperrari ratione domini-
cæ poteſtatis admittuntur ad probandum
cauſam matrimonij diſſoluendi: vt in l.
conſenſu. C. de repu. ergo idem eſſet di-
cendum in caſu noſtro. vnde teneatis pri
63 mam ſolutionem. In criminali † au-
tem cauſa admittuntur domeſtici etiam
in duobus caſibus. primus, quando cano-
nici accuſant prælatum ſuum. 2. quæſt. 7.
c. lator. Prę̨terea dicit Arch. notabiliter in
d. c. 1. 14. qõ. 2. quòd fuit obtentum in cu
ria, vt canonici admitterentur in teſtes

ad

ad probandum crimina obiecta per capi-
tulum in quo erant illi canonici contra,
64 promouen. ad beneficium. Quod † ve-
rum eſt intelligendum ſecundum ipſum
niſi in primo canonico procuratore ip-
ſius capituli, ille tamen non admittitur.
ca. inſuper. eo. ti. de teſti. & de hoc habetis
bonam & notabilem gloſſ. de iſtis cano-
nicis quando admittuntur vel ne in d. c.
j. 14. qõ. 2. Et hoc videbitis aliqualiter,
tangit in 4. qõ. principali huius principa-
65 lis partis. Secundus † eſt, quando accu-
ſatur matrimonium propter. conſangui-
nitatem. 35. qõ. 6. c. 1. & hos caſus ponit
66 gl. in d. c. 1. Sed hic † dubitatur pro de-
claratione omniũ prædictorũ an domeſti-
cus admittatur ſi veritas aliter haberi nõ
poteſt? Spe. in §. 1. ver. item quod eſt do-
meſticus. dicit ſẽ cũ admitten. in caſu l. cõſen
ſu. C. de rep. & c. veniens. extra de teſt. ſ.
quando veritas aliter haberi non poteſt.
Idem tenuit Io. An. in ver. quid. ſi olim.
in §. 1. ex mente Gid. addens ipſe Io. An.
quod iudex non debet recipere teſtem
domeſticum vbi aliter veritas haberi po-
teſt. ego autem magis dubito de hoc di-
cto, quam de alio dicto quod ſit in mate-
ria teſtium nõ ne ſecundum hoc dictum,
poterit dicere domeſticus producere vo-
lens ius domeſticũ ego nõn reperio ali-
quos teſtes, nec veritas apparere aliter
poteſt quam per iſtum meum domeſticũ
vel affinem, & hoc ſolet euenire quod ne
gotia non ſint tractata niſi in præſentia
domeſticorum, vel affinium. Ideo pro
declaratione huius dicti quod videtur, li
mitare omnia prædicta à principio vſque,
non poteſtis concludere hoc modo.
Aliqua ſunt negotia quæ non ſolent re-
gulariter expediri ſiue tractari niſi in præ
ſentia domeſticorum vel affinium, & in
quibus negociis regulariter & ex natura
ipſorum non adducuntur extranei. & tunc
concludatis quod ſi alij non ſuperſint te-
ſtes, tũc fiet probatio per domeſticos vel
67 affines. Tolle † duo optima exempla.
primum in l. cõſenſu. C. de repu. ſi enim
accuſatur maritus vel vxor quod commi
ſerit adulterium, tunc admittitur proba-
tio per domeſticos, quoniam talia adulte
ria ſiue coitus nõ fiunt in præſentia mul
torum, virorum, imo clam & occultè, &
hæc eſt ratio quam propriè ponit Impe
68 rator in d. l. conſenſu. Secundum † exem
plũ in c. veniens de teſti ea enim quæ tra-
ctantur in collegio, capitulo, vel vniuer-
ſitate nõ ſolent tractari in præſentia alio-
rum, ſed illorum de vniuerſitate, vel col-
legio, vel capitulo, & idem, quia ex natu-
ra illius actus ſolummodo deſideratur p
ſonæ quæ ſunt in collegio, admittuntur
illi de capitulo, qui sũt domeſtici ad pro
bandum geſta in ipſo capitulo, Si verò
ſunt aliqua negotia quæ ſoleant tractari
etiam apud extraneos, tunc liceat veritas,
aliter haberi non poſſit, propterea non
concederem domeſticos eſſe admitten-
dos, & ideo ſubtilius fuit loquutus Spec.
quã Io. An. dum dixit ſolummodo teſtes
domeſticos eſſe recipiendos in caſibus c.
veniens. & l. conſenſu, non autem dixit in
caſibus in quibus aliter veritas haberi nõ
poteſt, vt dixi Io. An.
69 Quod † tamen dictum eſt in primo mẽ
bro proximo domeſticum admitti poſſe
limitatibus verum vltra alios quando nõ
eſſet vehemens præſumptio contra do-
meſticũ. & hoc modo intelligo c. in literis
& hæc eſt vera ſolutio quam dixi tenere
glo. 14. q. 2. c. 1. exemplum eſt in illo cap.
maritus per ſeptenniũ habitauit cum vxo
re, deinde dicit ſe cognouiſſe antea affi-
nem ſuæ vxoris, ad quod probãdum vult
inducere familiares ſuos, nam illi familia
res niſi ſint probatæ vitæ non admittun-
tur, quia eſt vehemens præſumptio con-
tra eos, ex quo maritus cum vxore tanto
tempore habitauerit. Tamen crederẽ
ipſos poſſe admitti cum tormentis, eo
caſu quo locus eſſe poſſe tormentis arg.
d. l. conſenſu. & illã limitationẽm cap. in
literis, facit l. qua in prouincia. §. 1. ff. de
70 rit. nup. Sed hic † poſſet dubitari, quid ſi
domeſticus teſtis ſit domeſticus vtrique
parti? breuiter conclude ſecundum om-
nes, quod ſi par eſt affinitas vel par dome
ſticitas admittitur. l. non ſolum. §. 1. ff.
de rei. nup. Finaliter circa prædicta ca-
dit vna dubitatio notabilis, quæ reſpicit
primã partẽ ſupra tactã de affinitate, & ẽt
hanc

71 hanc ſecundum de domeſticitate † ali-
quis teſtis interrogatus an ſit domeſticus
vel affinis reſponde quod non, cum reue
ra, eſſet domeſticus vel affinis. an dice-
mus eum teneri de falſo, ex quo neget do
meſticitatem, vel affinitatem. Iaco. Butr.
multum ſingulariter in l. Lucius. §. quæ-
ro. de his qui no. infa. tenet, ꝙ non puni-
tur de falſo, quod dictum inquit Ang. per
petuo eſſet menti tenen. non tamen dicit
ꝙ probatur lege, ſed eſt ſtandum auctori
tati ſuæ. Pro ipſis facit l. cum tibi. C. de iu
dic. quam non allegat, vbi eſt text. ſingu-
laris. Et generaliter concludunt ſupraſcri
72 pti Doc. † quod vbicunque teſtis dicit fal
ſum ſuper appendentiis cauſæ nunquam
punitur de falſo, punitur tantum de cri-
mine ſtellionatus ex quo incurrit periu-
rium. l. ſi ff. de crimine ſtelliona. quod vl-
timum crederem verum quãdo teſtis iu-
raſſet verum dicere ſuper tota cauſa, vel
ſuper his de quibus interrogabitur, & fuiſ
ſet interogatus an eſſet affinis vel dome-
ſticus. Si autem iuraſſet verum dicere ſu-
per his de quibus interrogatus eſſet, & ul
tra dicit ſe non eſſe arg. ex notatis in cap.
cum dilectus. de accuſ. licet ille tex. videa
tur aliqualiter contrafacere. Si autem ne-
getur quòd ſit domeſticus, plenè videbi-
tis in ſequenti diſtinctione huius primæ
partis.

SVMMARIVM.

1 *Criminoſi à teſtimonio repelluntur.*

2 *Emendatus de crimine an à teſtimonio ferẽdo ſit expellendus.*

3 *Infamia quem teſtem repellat, & quem admittat, & quomodo. nu. 4. 15. 16. 17. 18. 19. 20.*

5 *Crimen læſæ maieſtatis admittit infamem ad teſtimonium.*

6 *Hæretici ſunt infames, & ad teſtimoniũ nõ recipiuntur.*

7 *Infamis contra infamem admittitur ad teſtificandum.*

8 *Actio dirigitur contra aduerſarium, non cõtra teſtem.*

9 *Seruus quo caſu legitimam perſonam ſtandi in iudice habeat.*

10 *Exceptio facta contra teſtem, quòd ſit excõmunicatus vel criminoſus, non poteſt contra expedientem de eodem crimine replicari.*

11 *Intellectus l. Quoniam. de hæret & nu. 12*

12 *Intellectus ad l. in Arenam. C. de inofficioſ. teſta.*

13 *Iudæi coram iudice laico non poſſunt in teſtes produci.*

14 *Infames in quibus admittantur in teſtes.*

Intellectus ad l. Caſſius. ff de Senato.

Intellectus ad l. optimam. C. de cont. & comiſe ſtipulatio. Et nu. 15. & 16.

16 *Intellectus ad l. primam. C. de ſumm. Trin.*

Intellectus l. 3. § l. Iulia ff. de teſtib.

18 *Teſtimonium dicere eſt quid dignitatis generoſæ & nu. 47.*

Intellectus c. præceptum 32. q. 5.

19 *Infamibus quæ dignitatis ſunt, omnino ſunt percluſa.*

20 *Exiſtens in peccato mortali an admittatur ad teſtificandum.*

21 *Infamia quotuplex ſit, & quæ infamia per pœnitentiam remittatur.*

Infamis non conſequitur famã niſi per principalis reſtitutionem.

22 *Peccans mortaliter dicitur pati maximam capitis diminutionem, & qualiter.*

23 *Crimen differt à peccato mortali.*

24 *Periurus an dicatur infamis, & an, & quãdo ſit à teſtimonio repellendus. & nu. 27. cum ſequenti.*

25 *Damnatus de periurio eſt, damnatus de crimine ſtellionatus.*

26 *Teſtis deponens falſum an ſit infamis.*

28 *Papa diſpẽſare poteſt ut periurus vel alius in mortali crimine conſtitutus non repellantur à teſtimonio.*

29 *Intellectus ad c. fin. de iureiur. & ad l. admonendi ff eod. tit.*

30 *Iurans temerariè peccat mortaliter.*

31 *Veniens contra iuramentum illicitum non repellitur de periurio.*

32 *Infamia teſtis an poſſit poſt eius mortem probari.*

33 *Excommunicatus an teſtimoniũ dicere poſſit, & nu. 34. cum ſeq.*

34 *Excommunicatus abſolutus an poſſit teſtimonium perhibere. & nu. 35. cum ſequenti.*

ti.& nu 42.cum ſequent.
35 *Intellectus ad l. 2. §. ignominiæ. ff. de his qui not infam.*
36 *Pœna excommunicationis nunquam imponitur tanquam pœna pro crimine quantumcunque graui.*
37 *Iudex propter quid excommunicet.*
38 *Excommunicato an,& quando ſententia irroget perpetuam infamiam.*
39 *Confeſſus furtum eſt ipſo iure infamis,& à teſtimonio repellitur.*
40 *Accuſatus de crimine quando à teſtimonio repellatur.& nu.41.cum ſeq.*
41 *Excommunicatio non præſupponit certè delictum eſt commiſſum.*
43 *Teſtis vt à teſtimonio repellatur, an ſit neceſſe quòd ſit de crimine condemnatus.*
44 *Fur ante ſententiam non eſt infamis.*
45 *Crimen repellens teſtem quale eſſe debeat.*
46 *Declaratio l.reus delatus. C.de muner.& honor.*
48 *Confeſſum de crimine conſequitur infamia de iure ciuili.*
49 *Exceptio criminis vbicunque ponitur cõtra teſtem debet teſtis repelli.*
50 *Excipiens contra aliquem de crimine, vide tur eum accuſare.*
51 *Vincula non inferunt iuſtum metum ad teſtificandum.*
52 *Oppoſitum contra teſtem quando reſeruandũ poſt publicationem,& in quibus fallit.*
53 *Mora modica modicũ parit præiudicium.*
54 *Interlocutoria ſuper receptione teſtiũ à iudice lata,eſt appellabilis.*
55 *Exceptiones quæ poſt litẽ conteſtatã emergunt, non habent impedire iudicium.*
56 *Exceptiões cõtra teſtes qualiter recipiẽdæ.*
57 *Aduocatus loquens teſtibus ante depoſitionem fatuè agit.*
58 *Teſtis corruptela poſt ſnĩam allegari põt.*
59 *Præſumptiones iuris ſunt liquidiſſimæ probationes.*
Intellectus ad c.ſicut de nobis extra de teſt.
60 *Denunciator criminis an poſſit eſſe teſtis in cauſa quam denunciat.*
61 *Teſtis ſe infamem detenti ut auitet teſtimonium,an ſit credendum.*
62 *Crudelis eſt qui famam ſuam negligit.*
63 *Teſtis crimiinoſus tempore depoſitionis, & non criminoſus tempore iuramẽti, an repellatur.*
64 *Iudex recipiens teſtem infamem fatuus eſt.*
65 *Pars ſciens teſtem criminoſum tempore iuramenti,vel depoſitionis, quæ nõ oppoſuit an in poſterum opponere poſſit.*
66 *Iuramentum in teſte attenditur non tẽpus depoſitionis.*
67 *Teſtis qui die nõ feriata iurauit, poteſt die feriata deponere.*
Intellectus ad gloſ.in Clem. 1.de offi.deleg.
69 *Perſeuerantiam vel emendationem criminis quis probare habeat.*
70 *Criminis emendatio qualiter probanda.*
71 *Caſus in quo teſtimonium vnius admittitur.*
72 *Exceptio criminis ſi contra teſtem apponitur an ipſi teſti capitula dari debeant ad probandum crimen.*
73 *Infamis pro non infame habetur à teſtimonio non repellitur.*

CAP. III.

Quando teſtes repellũtur ratione criminis vel infamiæ.

CONSEQVENTER eſt videndum quando teſtes ratione criminis vel infamiæ repellantur.
1 in hac parte concludite vnã regulam† quòd omnis criminoſus & in crimine perſeuerans ſiue in criminali ſiue in ciuili repellitur à teſtimonio. hæc concluſio probatur in c.teſtimonium.eo.tit. Idem erit ſi fuerit ob crimẽ famoſum damnatus.4.qõ.3.cap. ob crimen.& l.ob carmen.ff.eo. Vel etiam ſi fuerit publico iudicio condemnatus.l.3.§.lege Iulia. ff. eod.tit. Præterea Specu. de teſtib. in §. ver. item opponitur. infert quod fur, raptor, adulter manifeſtus, & generaliter exiſtens in peccato mortali repellitur à teſtimonio. ca.ex parte.& ca.ſuper eod.tit. de hoc tamen quando eſt mortali peccato vobis plenè tractabo in lectione ſequẽti. Si autem ſit emendatus de crimine, tũc ſi infamia non ſequitur eum admittitur in cauſa ciuili vel criminali ciuiliter intenta-

tentata. Idem eſt in periurio de quo ple-
ne tractatum videbis de periurio.
2 In † criminali verò repellitur quanquã
ſit emendatus etiam ſi infamia nõ ſequa-
tur. primo ſi fuerit alias de crimine con-
uictus, vel confeſſus, vel conuincatur, nũc
quando excipitur contra teſtem, aut gra
uata ſit eius opinio ex quo aliquãdo fue-
rit repulſus. In his enim omnibus etiam
ſi pœnitentiam egerit, in criminali tamen
repellitur, vt hęc diſtinctio probatur in c.
teſtimonium. de teſti.
Secundo concludite quòd infamia ha
bet teſtem repellere. In hoc tamen pri-
3 mo eſt facienda differentia † an ſit infa-
mis infamia iuris an facti. Circa primum
de infame à iure concludatis infamem iu
re repelli a teſtimonio ſiue in ciuili, ſiue
in criminali: vt d. c. teſtimonium. & c. li-
cet. ex quadam. & d. l. 3. §. lege Iulia.
Et per hanc concluſionem facio vnam
illationem ad multos qui non poſſunt eſ
ſe teſtes. ſ. ad omnes nominatos in l. j. ff.
de his qui not. infa. hi enim omnes repel
luntur a teſtimonio, q̃a infamis infamia
iuris, quos infames oẽs nominat Spec. in
quodam repertorio per eum confecto.
Hanc concluſionem limitabitis eſſe ve
ram ſecundum Bar. in l. j. C. de ſum. Tri.
& fi. ca. vbi alij teſtes nõ poſſent haberi:
4 quia admitterentur infames, ſed † cũ gra-
no ſalis: quia admittuntur cum tormen
tis, vt in auc. de teſti. § ſi uero ignoti. colũ.
5 7. Alius † & ſecundus caſus eſt vbi ad-
mittitur infamis, ſcilicet in crimine læſæ
maieſtatis. l. nullus. ad l. Iulia. ma. & l. fa-
6 moſi. e. titul. Tertio † fallit in hæreticis ſe-
cundum glo. in l. 3. §. l. Iulia. ff. eo: & glo.
etiam ſenſit in c. teſtimonium. eo. ti. per l.
quoniam. de hæreti. Cyn. tamen & Bar.
in d. l. j. de ſum. Tri. tenent quòd cum ho-
die omnes hæretici ſint infames in teſti-
monium admitti non poſſunt. Et q̃ ſint
infames probatur in auc. gazaros. C. de
hær. & l. pe. eo. tit. & non habet hodie lo
cũ cum hæretici ſint infames. Et hoc viſa
eſt tenere gloſſ. ſecũdum quòd allegatur
per doc. in c. teſtimonium. in ca. ſi hæreti-
cus 2. q. 7. & idem tenuerunt nouiſsimè,
7 in cap. teſtimonium. Fallit † in alio caſu
notabiliter, quando infamis producere-
tur in teſtem cõtra infamem. & idem eſ-
ſet de criminoſo contra criminoſum, de
excommunicato contra excommunica-
tum. hoc tenuit gloſſ. in d. l. 3. §. l. Iulia. l.
quoniam. de hæreticis. Gl. tamen in ca.
teſtimonium. tenet contrarium mota illa
ratione, & conſideratione. quia a proſe-
cutione iuris ſui quis non repellitur. licet
ſit criminoſus. 3. q. 5. ca. omnibus niſi ſit
excommunicatus, uel talis cui forum ſit
interdictum. Mouetur etiam alia ra-
tione, quoniam in iudicio contra teſtem
non agitur, ſed potius contra aduerſariũ:
8 † quia cõtra eum actio dirigitur nõ con-
tra teſtem. c. cum dilectus. de ordi. cogni:
& ſic pari ratione ſecundum gl. illam nec
poterit opponi crimen propter hoc: quia
actio dirigitur contra aduerſarium non
contra teſtem. c. cum dilectus. de ord. co-
9 gni. Præterea dicit gl. illa † quòd ſi ſer-
uus uult. probare ſe contraxiſſe cum ali-
qua muliere eo caſu poterit ꝓbare, quia
eo caſu habet legitimam perſonam ſtan-
di in iudicio no. in c. 1. & 2. de cõiug. ſer.
Et hoc caſu poterit ſeruus ſecundum
glo. illam obijcere contra teſtes qui pro-
ducũtur, quòd ſunt ſerui licet ipſe ſit ſer-
uus. l. hos accuſare. ff. de accuſa. Specu. in
§. j. ver. nunquid excommunicatus. tenet
quòd criminoſus excõmunicatus, vel in-
famis non admittitur contra infamem &
ſic tenet gl. in c. teſtimonium. Idem te-
net Vbertus de Bobio. mouetur hac ſub-
10 tili conſideratione. † quia ſi excipio con-
tra te quòd es excommunicaus, vel cri-
minoſus, tu non poteris cõtra me de ex-
communicatione replicare. l. apud Cel-
ſum. §. Marcellus de exce. do. c. dilecti. c.
11 a nobis. de accuſa. Neç. † obſtat ſecundũ
Spe. l. quoniam. C. de hære. quoniam lo-
quitur in caſu ſuo dicit Spe. hoc eſt dice-
re quòd ſit ſpeciale in illis hæreticis. ita
credo uoluiſſe Bar. in l. cum mulier. ſolu.
matr. allegat Inno. in c. intelleximus. de
adul. reproban. gl. illam in l. 3. §. l. Iulia.
12 mouetur Bar. † quia teſtimoniu princi-
paliter redditur iudici cui fides debet
adhiberi. l. quinquaginta. ff. de proba. quod
ſecus eſt ſecundũ Bar. in alijs actibus qui
fiunt

ſunt inter ipſos criminoſos; quia vnus aliũ propter crimen non poterit repellere. & hoc modo loquitur. l. in arenam. C. de inoffic. teſta. & ibi Bald. ſequitur Bart. & dicit Guil. tenere. Sed tamen non rñdet. ad l. quoniam. C. de hære. Sed vos poteſtis reſpondere illi. l. quoniam. quòd tẽpore. l. quoniam. non erat prohibitus hæreticus dicere teſtimonium ex quo tunc non erat infamis. vt ſupra dixi. Hodie autem per auctentic. Gazaros. ſunt infames & repelluntur, & per hoc. l. illa eſt correcta.
13 Et † poſſumus dicere, ꝙ ſi Iudæus litigaret cum Iudæo coram iudice noſtro, nõ deberet iudex adhibere fidem Iudæo contra Iudæum: quoniam probatio quæ fit, iudici debet eſſe omnino pura, & ſine macula infamiæ. & ideo poteſtis dicere generalius, quòd Iudæi coram iudice laico non poſſunt produci in teſtes.
14 † Sunt alij caſus, in quibus infamis admittitur in teſtem. Primus eſt in ſimonia propter acerbitatem criminis admittitur teſtis alias inhabilis ad teſtificandum ſuper hoc crimine. c. licet Heli. extra de ſimon. Secundus eſt in cauſa hæreſis vt in capitulo, vt gentis. de hæretic. vbi alias inhabilis admittitur. Tertius caſus eſt in crimine ſacrilegij. 16. quæſt. 4. ca. hi qui. & l. ſi quẽ quam. C. de epiſ. & cler. Idem eſt in crimine fraudatæ annonæ quod committitur, quando portator victualium ad exercitũ furatur ipſa victualia. Idem etiam eſt in cauſa dilapidationis: vt ſi bona eccleſiæ fuerint dilapidata. nam in his caſibus admittuntur inhabiles. facit cap. licet Heli. extra, de ſimon. cap. ſi quis presbyterorum. de reb. ecc. non alien. Idem eſt in crimine fraudati cenſus quod committitur, quando quis pecuniam publicam depoſitam ſubtrahit vel furatur. Idem in crimine per duellionis. vt l. fin. ff. ad le. Iul. maieſta. hos omnes caſus ponit Spec. in ti. de accu. §. 1. circa fin. quos ſequuntur Io. An. Abbas, & Butrius in c. ſi. de teſti. Subiungit tamen vnum Spe. ibidem de quo doc. prædicti non faciunt mentionem, ꝙ in dictis caſibus capitalis inimicus non admittitur. c. per tuas. de ſimon. c. 1. 3. q. 2. & ſic habetis caſus vbi prohibiti alias poſſunt
15 eſſe teſtes. Supereſt † videre in infamis infamia facti repellatur à teſtimonio. de hoc habemus gloſſ. contrarias in iure ciuili, vnam in l. Caſsius. ff. de ſena. quæ dicit infamem infamia facti eſſe repellend. Contrarium tenuit alia gloſſ. in l. 1. C. de ſumm. Trinit. Et hæc gloſſ. vltima approbatur & communiter obſeruatur, ſecundum Alberi. Bart. tamen in d. l. 1. de ſumma Trin. concludit, ꝙ infamia facti nõ repellit à teſtimonio, minus tamen eſt ſibi credendum, quàm alteri bonæ famæ. & in hoc concordant ferè omnes docto. pro hoc facit c. licet ex quadam. de proba facit l. 3. §. duæ cauſæ. ff. de Car. edic. Subiicit tamen Cyn. in d. l. 1. quòd tales infames infamia facti admittuntur ad teſtificandum cum tormentis. facit §. ſi vero ignoti. in auctẽ. de teſtibus. quod dictum eſt intelligendum ſecundum Bar. ibidem & alios doct. Abbas. Bu. & Imo. in ca. teſtimonium. de infame infamia iuris. Is enim admittendus eſt in ſupplemẽtum cũ tormentis, vt dixi ſupra in articulo de infame infamia iuris. Poſſet tamen eſſe tanta vilitas infamis infamia facti vt nõ admitteretur ad teſtificandum niſi cum tormentis, ſecundum Bart. ibidem & dictos doct. in c. teſtimonium. per §. ſi verò ignoti. Et hoc modo poteſt ſaluari, & intelligi gloſſ. in l. Caſsius. de ſenato. vel aliter poteſt ſaluari illa gloſſa, ſecundum Cyn. & Alberic. in d. l. 1. vt intelligamus eam habita relatione ad text. l. Caſsius. ſcilicet, vt infamis infamia facti repellatur à
16 iudicando non à teſtificando. † In criminali verò infamis infamia facti indiſtinctè repellitur. Butri. tamen in d. c. teſtimonium. refert quoſdam doct. tenere, ꝙ ſi infamia traxit originem à delicto quod conſtat, ꝙ tunc non admittitur. Si vero inceperit à carceratione ſiue repulſione, vt, quia ſemel fuerit repulſus à teſtimonio, tunc non repellitur in ciuili. d. c. teſtimonium. ſecus in criminali. & ſecundum eum ita debent intelligi dicta in d. l. j. Bal. in d. l. 1. de ſum. Tri. dicit ꝙ infamis infamia facti quę ipſo facto. naturaliter ineſt, vt ſi quis committat humicidium vel graue delictum habet elidere fidẽ ipſius teſtis,

ſtis non tamen proſus repellit, niſi ſint cauſę graues ſi tamen deponit proxima, veritati adhibetur fides infami infamia facti, licet non plene. In cauſis verò criminalibus vel multum grauibus non creditur infamibus infamia facti niſi habeat, alia adminicula. & hoc modo poteſt intelligi. l. 3. §. lege. Iulia. ff. eod. & l. optimam. C. de contra. & co. ſti. Et breuiter ex prædictis concludite quod infamis in famia facti repellitur in criminali & in ciuili admittitur, ſed fides diminuitur. Et aliquando ſubiicitur tormentis ſi maxima eſt vtilitas perſonæ. Subiicit tamen
17 men vnum notabiliter in d. l. t. ꝙ † licet infames infamia iuris vel facti non ſint habiles in criminalibus pro ſententia ferenda, erunt tamen habiles quantum ad inſtructionem & inquiſitionem formandam. & ſic quantum ad iudicium pro tormentis. & hoc fuit dictum Odofr. ſecundum. eum. & facit l. ſi. ff. de pecu. quod dictum videtur tenere Bar. in l. 1. §. quæſtio ff. de quæſt. Quod facit ad ea quæ no. contra illum nobilem Cremonenſem defenſum per Az. de quo ſupra dixi, vt illi carcerati licet non facerent plenam probationem, tamen facerent iudicium ad torturam contra ipſum. Sed contra prædicta opponit Spe in §. t. ver. item excipitur ꝙ infamis infamia facti nullo mo-
18 do admittitur † quia dicere teſtimonium eſt quid dignitatis generoſæ. ita inquit text. 2 2. qō. 5. capit. preceptum. & idem quòd ſit dignitas not. glo. in c. teſtimoniū eo. ti. ergo infamis infamia facti nulli nō po-
19 terit teſtificari † quia quæ ſunt dignitatis ſunt omnimodo præcluſa infamibus. l. 1. C. de infa. lib. 12 ſed Spec. non ſoluit hoc contrarium, nec reperi doc. ſoluen. Vos dicatis, quòd dictum c. preceptum, loquitur de dignitate ergo modo ſumpta pro vt denotat fidem & veritatem in teſtificāte, nō autem prout eſt proprie de qua in l. t. de his qui no. infa. & dicitur generoſæ dignitatis vt dixit ibi propter fidem quæ teſt. adhibetur. Vel dic quod teſtis infamis non admittitur tanquam plenus. ſed ſibi de fide detrahitur vt ſupra cōclu
20 ſum eſt. Conſequenter † eſt videndum an exiſtens in peccato mortali admittatur ad teſtificandum. Glo. in l. 3. §. lege Iulia. videtur velle quòd repellatur.

Idem videtur tenuiſſe gloſſ. in l. fin. C. de infamibus, quoniam exiſtens in peccato mortali dicitur eſſe infamis. 3. qō. 5, ca. conſtituimus. Idem videtur ſentire Inn. in d. ca. teſtimonium tu, & etiam Arch. in c. quicunque, vt q. :. Spec. in §. 1. ver. item excipitur dicit etiam eos eſſe repellendos qui ſunt in peccato mortali, quia tales ſunt infames infamib. canonica. ca. hi. qui. vi. q. t. Sed contra hoc opponit Sp. dicens quod ſecundum hanc ſententiam nullus poſsit eſſe teſtis, cum nemo ſine crimine viuat. ca. niſi cum pridem. de renum Et pro ſol. huius contrarij ſe rimittit ad ver. item crimen hæreſis in §. j. & in illo ver. videtur concludere notabiliter, ꝙ duplex eſt infamia, vna ciuilis & talis non tollitur per pœnitentiam l. atletas. §. calumniator. ff. de his qui not. infa. nam infamis non conſequitur famam niſi per reſtitutionem principis. l. 1. §. de qua. ff. de poſtu. Alia eſt infamia canonica quæ contrahitur per peccatum mortale. vt d. c. illi. qui. vi. q. 1. & talis infamia remittitur per pœnitentiam, & per hoc poteſt nunc ſolui contrarium cū dicitur neminē eſſe admittendum, quoniam reſpondetur quod is poterit admitti in teſtem quem penituerit mortaliter peccaſſe. pro hac ſententia adducitur quod peccans mortaliter dicitur pati maximam cautis diminutionem, vt ſingulariter no. per Archi. in c. ſicuti ſunt viam, 2. q. 7. & fuit dictū, originaliter Lauren. in c. qualiter & quando, eſ 2. de accuſ. vbi concludit quòd exiſtens in peccato mortali vel infamia dicitur pati maximam capitis diminutionem
21 Nam † primo admittit ciuitatem quia de ciuitate Dei conſtituitur de ciuitate Diaboli. Mutat familiam quia de ſeruo Dei efficitur de familia Diaboli. Item mutat ſtatum, quoniam efficitur ſeruus peccati, ideo nimirum ſi exiſtens in peccato mortali patitur maximam ca. di. pro hoc etiam facit quod no. per Archi. in c. infames. 6. q. 1. vbi concludit quod crimen capitale large dicitur quodlibet pec-

ca

peccatum mortale quia ſic capitalia cri-
mina precidunt & deformant caput ho-
minis, id eſt, mentem ipſius hominis.
Albe. enim in d.l.3.§.lege Iulia.ff.eo re
probet illam gl. per ratione Spe. quia nul
lus admitteretur in teſta. idem etiam vi-
detur tenuiſſe Pau.& But. in d.c. teſtimo
23 nium. dicentes † aliud eſſe crimen, aliud
peccatum mortale. Amplius dicunt ꝙ
non ſufficit quodlibet crimen ad repellē-
dum teſtem, ſed debet eſſe tale quod re-
pellat à promotione. Opi. ſuperior vide-
tur verior, & communior maximè per ra
tiones duas quas ſupra dixi, & ſic conclu
datis quod exiſtens in peccato mortali nō
ſecuta pœnitentia eſt repellendus à teſti-
monio, vel ſaltem ei non eſt tāta fides ad
hibenda, quia eſt capite diminutus, & in-
cidit in crimen capitale, pro hac ſententia
fortiter facit d.c. īfames. & d.c. illi qui. Vl
24 terius videndum † eſt quid de periurio,
& pro declaratione huius articuli viden-
dum eſt an periurus dicitur infamis.

Glo. in l. Lucius. §. quæro. ff. de his qui
no. infa. concludit ꝙ ſi quis iurat de præ-
terito vel preſenti non eſt infamis periu
rando ratio. quia ex quo iurando periu-
rat, non eſt contempta religio iuramenti.

Si autem iuratur de futuro & periura-
tur deinde, tunc eſt infamis quando iura
mentum tendit ad obligandum tertium,
l. ſi quis maior. C. de tranſa. tunc enim vi
detur contempta religio iuramēti & pro
miſsio ipſius iurantis. Sed ſi non ordi-
natur iuramentum ad obligandum ter-
tium, ſed ſoli Deo, tunc non eſt infamis,
ſed ſolum Deum habet vltorem. l.3. C.
de iureiurando, & l. alienam. C. ad l. Iul.
ma. Idem videtur tenuiſſe gloſſ. in cap.
quicunque. 6. q. 1. quas glo. videntur com
probare. Bar. & Ang. in d.l. Lucius. Subii-
ciunt tamen ꝙ vbi iuramentum non eſt,
ordinatum ad obligandum tertium, ſi ta
men accuſetur de periurio & ſequatur
ſentētia, tunc per ſententiam efficitur in
25 famis ſi doloſè periurauis. quia † damna
tus de periurio eſt damnatus de crimine
ſtellionatus. vt in l. fi. ff. de cri. ſtellio. qui
efficitur infamis ex tali crimine. l. quid er
go. §. fi. ff. de his, qui no. infa. Et ex præ
dictis Ang. notabiliter in d. §. quero in-
26 fert † ꝙ teſtis qui dicit & deponit falſū
non eſt infamis eo quod deponit falſum,
quia deponit de eo quod eſt vel fuit. &
non de futuro. & iuramentum ſuum non
ordinatur ad obligandum alicui, ſed ad
probandum. l. iureiur. C. de teſti. Ar-
chi. in hac materia poſt Goſr. dicit quod,
ſi iuramentum eſt aſſertorium non eſt in-
famis, ſi promiſſorium eſt infamis & ſic
videtur tendere in priſtinam ſententiam.
Butri. tamen in d.c. teſtimonium dicit ꝑ
iurium eſſe infamem infamia canonica. &
bene dicit, quia eſt in peccato mortali.

Vnum tamen additis ſupradictis val
de notabile quo etiā vbi iuramentum tē
dit ad obligandum tertium, ꝙ ſi illud iu-
ramentum habet tempus limitatum de-
implendo promiſsionem, ſi tamen ela pſo
tēpore promiſsionis promiſſor obtulerit
adimplere quod promiſit, non dicitur
periurus nec infamis: & per hoc dico ſin
gulariter ꝙ ſi promiſi ſoluere tibi ad pa-
ſca futurum tantum, ſi in termino non ſol
uo ſed ſoluo poſtea non ero periurus. Ita
ſingulariter tenet glo. in capitu. apud mi-
ſericordiam 22. qō. j. & pro hac glo. facit
l. fin. ff. de arbi. quia nō videtur habuiſſe
animum periurandi ex quo poſtea ſol-
27 uit. Circa ſecundum † an periurus re
pellatur a teſtimonio concludit, aut ve-
nit contra iuramentum licitum, & tunc,
ſiue ſit aſſertorium ſiue promiſſorium re
pellitur, ſecus ſi veniret contra iuramen-
tum illicitum, quia licet ſit periurus non
re pellitur a teſtimonio. c. conſtitutus. el 2
& c. intimauit. extra e. de teſti.

Propterea inquit Ang. in d. l. Lucius.
in fi. ꝙ licet periurus non ſit infamis, ta-
men non admittitur ad teſtificandum,
prout eueniet quando iurauit de præteri
to ratio eſt quia cum permanet preſum
ptio periurij. ideo veriſimile eſt ꝙ periu-
ret, etiam ſi fuerit redactus ad frugem vi
te meliores, pro hac concluſsione habetis
text. in d.c. teſtimonium. & habetis bonū
tex. in l. qui cum vno. §. ſi ignominia. ff.
de re mi. quanquam enim periurus ſit
emendatus, nihilominus, amplius in teſtē
nō admittitur vt d. cap. teſtimoniū. & no

tat

tat.gloſſ.in d. l. quæro. ſecus tamen eſt in
aliis,vt puta excommunicati qui admit-
tuntur,vt infra videbitis. Spec. in eod.
tit.§.1.verſi.ſed quæro limitat prædicta ſi
28 modo† Papa non diſpenſaſſet,nam Papa
ſecundum Spec.poteſt diſpenſare vt per-
iurus vel alius in mortali crimine conſti-
tutus nō repellantur à teſtimonio, per id
quod habetur in ca.per venerabilem. qui
fi.ſint leg.& in c.cum te. de re iudi.Idem
tenet ibidem Ioan.An.referens Pileum te
nuiſſe, ꝙ qui ſemel eſt periurus non erit
teſtis nec accedet ad ſacramentum,nec in
ſua cauſa, vel alterium iurator exiſtet.
quod eſt bene notabile. Et per hoc di-
29 co,† ꝙ materia ca.fin.de iureiur.& l.ad-
monendi, quæ vult deferri iuramentum
in ſupplementum probationis non vendi
carent ſibi locum in periuro. Et quod
dictum eſt de diſpenſatione Papali ſequi-
tur Vincentius & Butri.in ca.teſtimoniū,
licet non allegent Specu. Archi.in ca.qui
cunque.6.qō.dicit, ꝙ vbi dictum eſt per-
iurum eſſe repellen. quando venit contra
licitum iuramentum erit intelligē. etiam
ſi veniat contra iuramentum, quod du-
bium, an ſit licitum vel ne. nam tunc ille
periurus repellitur à teſtimonio etiam ſi
dubium ſit de iuramento, perinde ac ſi iu
ramentum fuiſſet licitum.ca.venerabilē.
§ pen.de elect. Sed contra prædicta op-
ponit Archi.imo videtur, ꝙ quilibet per-
iurus etiam veniens contra iuramentum
30 illicitum nō poſsit teſtificari,† quoniam
quilibet temerariè iurans, peccat morta-
liter.22.qō 2.ca.2.& c.& ſi Chriſtus. de
iureiur. Et ideo,vt inquit Arch.videtur
dicendum indiſtinctè, ꝙ omnis periurus
repellitur à teſtimonio, nec obſtat,ſecun-
dum eum ca.conſtitutus.quod ille periu-
rus ſolum poterit teſtificari qui ad ſic iu-
randum illum induxit, non autem con-
tra alios, reſpon.eſt ſecundum Arch.quia
videtur introductum in odium eius, qui
eum ad ſic iurandum compulit. hanc ra-
tionem dicit tenuiſſe Inno.Subdit tamen
31 ipſe Doct.communiter tenere† quòd ve
niens contra iuramentum illicitum non
repellatur de periurio, quod eſt intelli-
gendum ſecūdum eum, ex quo pœnituit.
& hoc tenuit Hoſti.in d.ca.teſtimonium.

Et ideo concludatis concluſionem ge-
neralem,quòd omnis periurus non ſecu-
ta pœnitentia repellitur à teſtimonio.

Secunda concluſio eſt, ꝙ omnis periu
rus qui venit contra licitum iuramētum
ſecuta pœnitentia repellitur: ſecus ſi cōtra
iuramentum illicitum: quia tūc ſecuta pœ
nitentia non repellitur.

32 Vltra† prædicta dubitatur,nunquid in
famia teſtis poterit probari poſt mortem
ipſius teſtis.Specu.in ver.item excipitur.
in fin.& ſeq.determinat poſſe probari in-
famiam teſtis etiam eo defuncto.

Quod verum eſt intelligendum,ſecū-
dum Ioan.An. ibidem quando probatur
teſtem fuiſſe infamem tempore depoſiti.
nam licet poſt dictum depoſitū effectus
fuiſſet infamis. præterea non eſſet repellē
dus,nec fides diminuenda. Subſequen
33 ter videndum eſt, † an excommunica-
tus repellatur. In hoc conclude breuiter,
quòd ſic,vt not Specu.in verſi.item ꝙ eſt
excōmunicatus,& eſt caſus in ca, veniēs.
el 2.extra de teſtib.3.qō 5.ca.conſpirato
res.& c.ſeq.ca.excommuuicatus.§.credē
tes.de hæretic. Sed maior cadit dubitatio
34 † an excommunicatus abſolutus poſsit
teſtimonium perhibere. Spec. in loco de
ſupra remittit ſe ad no.per Inno.in ca.te-
ſtimonium.de teſtib. Gloſſ.4 qō.in ſum-
ma refert duas opin.prima eſt,quod ſi ſit
excommunicatus pro crimine, quod tūc
repellitur. Si verū ſolum pro contuma-
cia: quia non paruit, vel non venerit ad
iudicium, tunc non repellitur à teſtifican
do. Alia eſt opin.quod aut crimen pro
quo quis eſt excommunicatus infamat,
aut non infamat. primo caſu repellitur,
ſecundo caſu non. Et hæc opin. tanquam
vltima videtur ipſius Ioan.ibidem. Inn.
in d.c.teſtimonium.multum ſubtiliter,&
latè examinat hunc articulum. finaliter
concludit, quod ſufficit ad repellendum
quenquam excommunicatum a teſtimo-
nio qui non ſit abſolutus, probare quòd
fuerit excommunicatus expreſſa cauſa
criminis, niſi tale crimen fuerit expreſ-
ſum in ipſa ſententia quod ipſo facto in-
famiaret cum acta pœnitentia de aliis cri-
mini-

minibus infamia canonica ceſſat. Nec
35 † obſtat prędictis ſecundum Innocē. l. 2.
§. ignominiæ. ff. de his qui no. infa. quo-
niā remouere ab exercitu, vel ordine eſt
proxima cauſa, & pęna delicti, ſed excō-
municatio non eſt proxima cauſa & pę-
na delicti. immo aliud eſt medium. ſ. cō-
tumacia, quia eſt cōtumax & excommu-
nicatus. Et nunquam † pro crimine quā
36 tumcunque graui imponitur pęna excō-
municatione tanquam pœna 9. quæſtio.
3. c. certum. Nec hac ratione inquit Inn.
eſt dicendum, ꝙ ſi ipſo facto incidit in ex
communicationem: vt quia violentā ma-
num in clericū iniecerit, ꝙ propterea ſit
repellendus, quamuis ſit proxima pęna
ipſi delicto: quia hæc pęna non eſt inferē
da ab homine, ſed à iure. vnde non am-
plius repelletur ꝑꝑ excommunicatione
quam propter crimen tantum, ſcilicet du
rante excommunicatione, vel quouſque
pęnitētiā egerit. Arch. in c. decernimus. de
ſent. excom. in 6. videtur intelligere In-
no. aliter quam verè dicat, licet vt inquit
Imo. ſit bonus intellectus eum intelligen
do hoc modo videlicet, vt ſi lata ſit ſen-
tentia excommunicationis propter cri-
men commiſſum, vel quando eſt excom
municatus propter crimen quod eſt no-
torium per euidentiam facti, vel quando
eſt excōmunicatus ipſo iure: vt quia ma-
nus iniecerit in clericum, tunc eo caſu ſit
repellendus excommunicatus.

Sed vt dixi Archi. non benè intellexit
Inno. nam Inn. vult formaliter, ut ſtatim
vobis retuli. quod licet quis ipſo facto in-
currat excommunicationem, attamen nō
repellitur à teſtimonio ſi ſit abſolutus.
Quod vobis vltra ipſum probo tali ratio
37 ne † nam licet quis aliquando incurrat
excommunicat. ipſo iure, non tamen per
hoc efficitur infamis infamia iuris ciuilis,
ſed ſolum infamia iuris canonici. niſi eſ-
ſet excommunicatus propter delictum,
quod infamaret, quo caſu etiam ſecundū
aliquos eſſe dicendum, quòd eo abſoluto
poſsit teſtificari: quia iudex regulariter
nō excommunicat propter delictum, ſed
propter contumaciam in non veniendo
vel competendo Et licet mandetur alicui
ſub pęna excommunicationis vt compa-
reat in iudicio pro tali crimine de quo eſt
accuſatus, non tamen conſtat quòd com
miſerit tale delictum ſecundum Innocē.
Fatetur tamen ipſe quòd vbi apparet cri-
men eſſe commiſſum: vt quia lata ſit ex-
communicatio à iure & abſolutio. ſit im-
petrata: tunc quia conſtat delictum eſſe
commiſſum, ſi ex tali delicto ſequitur in-
famia, repellitur in ciuili & criminali, ſi
autem non ſequatur infamia, tunc admit
titur in ciuili, ſed nō criminali: vt d. cap.
teſtimonium. Butr. in d. ca. teſtimonium
videtur concludere, ꝙ ſi ſententia ex cōi-
cationis fertur ſæpè ſine manifeſta & ſo-
lenni probatione, ex eo quod citatus non
comparuit in iudicio, potuit tamen eſſe
legitimo impedimēto detentus: vt etiam
voluit Innocē. quo caſu tamen iuſta eſſet
ſententia excommu. licet fuerit iuſto im-
pedimento detentus. Et ideo inquit ipſe
38 Butr. † ꝙ graue eſſet, ꝙ ſententia excom
municationis haberet inferre perpetuam
infamiam, quia non probat neceſſariam
culpam licet pręſumptam. In hoc articu-
lo mihi videretur clarius eſſe diſtinguen-
dum. primo concludendo hanc conclu-
ſionem, ꝙ ſententia excommunicationis
ſola non habet operari perpetuam infa-
miā: vt ſubſecuta abſolutione non poſsit
admitti in teſtem. Fallit autem hoc dictū
quādo ſententia excō. cationis eſt lata pro
pter crimen de quo conſtat, & hoc vide-
tur benè ſenſiſſe Inno. tunc enim ſi iſtud
crimen irrogat infamia, licet ſubſecuta ſit
abſolutio nihilominus talis excōicatus ēt
abſolutus non admittitur in teſtem. pro-
pterea dico quod ſi aliquis ſit excommu-
nicatus: quia commiſit furtum, licet ſit
39 abſolutus repellitur † quia ſtatim ex quo
cōfeſſus eſt furtum eſt infamis. l. 1. de his
qui not. infam. Et no quod non repel-
litur propter excommunicationem, ſed
propter infamiam quam ſecutus eſt ex cō
feſſione criminis. Fallit ſecundo quan
40 do quis † eſſet accuſatus de crimine & eſ
ſet excommunicatus: quia in iudicio non
compareт. nam propter accuſationē cri-
minis redditur inhabilis ad teſtificādum.
vt in c. ſi. eo. ti. de teſti. & ideo licet poſtea

abſolueretur nihilominus non admitte-
retur in teſtem: quia ſola accuſatio crimi-
nis facit eum ſuſpectum de crimine, vt in-
fra ſtatim videbitis. Aliàs autem vbi
non eſſet accuſatus de crimine, vel non
conſtat eum deliquiſſe, & probatione vel
confeſſione eum commiſiſſe delictum, ex
communicatus abſolutus ſemper admit-
41 titur, † quia excommunicatio non præ-
ſupponit certe delictum eſſe commiſſum
ex quo fertur propter contumaciam ſo-
lum. arg. l. qui repudi c.n. §. fi. ff. de inoffi. te
42 ſtam. Idem addite, † quòd ſi iudex proce
deret per inquiſitionem de crimine con-
tra aliquem de crimine, & eum excom-
municaret, quoniam in iudicio non com
pareret, hoc caſu ſi eſſet abſolutus admit
teretur in teſtem. Aliud enim eſt quã-
do quis accuſatur de crimine quam quan
do proceditur contra eum per inquiſitio
nem: quia primo caſu redditur ſuſpectus
de crimine & repellitur à teſtimonio: qa
accuſans aliquem inſcribit ſe ad pœnam
talionis, vt in l. fi. C. de accu. ideo inſur-
git vehemens præſumptio contra accuſa
tum, ſecus vbi cõtra eum proceditur per
inquiſitionem, quia tunc ceſſat veriſimi-
titudo pœnæ talionis. Et hæc omnia ſu
pradicta intelligatis, ꝓcedere niſi ille qui
impetrat abſolut. ab excõmunicatione fa
teatur ſe delictum commiſiſſe, tunc repel
litur in criminali & ciuili, nõ propter ſen-
tentiam excommunicationis, ſed propter
confeſſionem factam de ſuo crimine.

Sed pro declaratione huius quæſtionis &
43 prædictorum, quæro † an ſit neceſſe, ꝙ
ſit condemnatus de crimine ad hoc vt re
pellatur à teſtimonio? gloſſ. in capitu. ſu-
per eod. el primo. extra de teſtibus. vide-
tur conſtituere differentiam inter iura ci-
uilia & canonica inquiens, quòd ſecũdum
leges repellitur tantum damnatus de cri
mine, ſed ſecundum canones repellitur
ſiue ſit damnatus ſiue ei probari poſſit &
probetur, quod dictum gloſſ. eſt intelli-
gendum, ſecundum Butr. & Imo. quan-
do ſit damnatus ex tali crimine ex quo ſe
quitur infamia, vt in furto. l. non poteſt.
44 ff. de furt. † quia fur ante ſententiam nõ
repellitur ſecundum leges, quia non eſt
infamis. ſecus ſi eſſet delictum quod ante
ſententiam iudicis infamaret, tunc repelli
tur ſecundum leges vt quia pugnaſſet cũ
beſtiis, & ſic leges non tantum prohibẽt
ratione criminis, quam ratione infamiæ,
ſecus ſecundum canones ſubiungentes di
cti docto. leges ſeruandas in foro noſtro,
& canones in ſuo. Et addunt dicti doct.
45 in d. cap. ſuper eod. quòd † ad hoc vt cri-
men repellat teſtem requiritur, quod ſit
tale quod repellat à promotione, & fuit
dictum Alani & Vincentij in d. cap. ſuper
eodem. vbi volunt, ꝙ ſit graue & enormè
delictum. vt not. in cap. ex tenore. de tem
por. ordin. etiam ſi non ſit conuictus dam
natus, vel confeſſus repellitur de iure ca-
nonico. Sed hæc ſententia gloſſ. Butri.
& Imo. non videtur mihi bona, nec cre-
do conſtituendam differentiam inter ius
canonicum & ciuile. & primo allego tex.
46 † not. de iure ciuili vbi accuſatus de cri-
mine repellitur à dignitatibus, licet non-
dum ſit conuictus vel confeſſus, vt l. reus
delatus. ff. de mu. & ho. ſi ſententia contra
eum fertur, & appellauerit nihilominus
repellitur, & appellatio nil prodeſt, vt e-
tiam, inquit ibi text. Ita dicendum erit
47 in teſte, qua † fere teſtimonium eſt di-
gnitas generoſa, vt heri dixi. 32. q. 5. cap.
præceptum.

Nec obſtat. l. 3. §. lege Iulia. ff. de teſti.
vbi inquit, ꝙ damnatus publico iudicio
repellitur, quoniam reſpondeo, quod i-
bi non negat quo minus etiam non dam
nati omnino repellatur prout ponit mul
ta exempla. Pro hac ſententia etiam
48 facit. nam † confeſſum de crimine con-
ſequitur infamia de iure ciuili, vt in l. 1. ff.
de his qui not. infa. & l. quoniã. ergo alius
quam damnatus de iure ciuili repellitur.
Nec valet dictum But. & Imo. dum dicũt
ꝙ damnatus ad beſtias repellitur à teſti-
monio, licet non ſit damnatus, quoniam
non video differentiam inter eum qui pu
gnauerit cum beſtiis, & qui commiſit fur
tum, nam ei opponitur quod pugnaue-
ris cum beſtiis, & es confeſſus, tunc re-
pellaris, ita eſt in furto, per dictum l. 1. de
his qui not. infa. Si autem negas te pu-
gnaſſe cum beſtiis, quomodo dicemus te

eſſe

eſſe infamem ſi non conſtat de delicto.
Et ideo concludatis generaliter & in-
49 diſtinctè † quod vbicunque opponitur ex
ceptio criminis contra teſtem, teſtis de-
bet repelli etiam ſi non ſit condemnatus
de delicto dummodo probetur delictum
per iura ſupradicta, & per rationem. cap.
50 fin. eod. titul. † nam ille qui excipit con-
tra aliquem de crimine videtur eum ac-
cuſare, de quo in d. c. ſi. Non placet etiam
dictum Ala. quod ſequuntur alij doc. qd
ad hoc vt crimen repellat teſtem ſit ne-
ceſſe vt ſit graue vel enorme, quoniam iu
ra loquentia de criminibus repellenti-
bus teſtem non diſtinguunt an ſit graue
vel ne, ſed ſolum diſtinguunt an ſequa-
tur infamia vel ne quantum ad cauſam
ciuilem quantum vero ad criminalem
indiſtincte repellitur criminoſus etiam ſi
infamia eum non ſequitur. vnde intelli-
gatis generaliter de quolibet crimine ſe-
cundum diſtinctionem capit. teſtimoniū.
pro hoc facit §. l. Iulia. qui vult indiſtin
ctè poſitum in vinculis nō poſſe teſtifica-
51 ri. non enim credo † eſſe prohibitum,
quia ſit in vinculis, ſed quia videtur ſu-
ſpectus & quodam modo infamis de cri-
mine ex quo poſitus eſt in vinculis. quæ
ratio facit pro eo quod ſupra tenui, quòd
etiam non condemnatus de iure ciuili re-
pellitur ſi obiiciatur, crimen per dictum.
§. l. Iulia. nam vincula vel carcer non ha-
bent inferre metum iuſtum, vt exiſtens.
in carceribus non poſſit teſtificari, per ea
quæ no. per Ang. in l. qui a latronibus. ff.
de teſtam. ſed repellitur in vinculis poſi-
tus, quia eſt ſuſpectus de crimine; & quo-
dammodo infamis, vt ſupra dixi.
52 Vltra predicta dubitatur, † quid ſi
obiiciatur crimen contra teſtem, & ipſe
negat, vel obiiciatur teſti quòd eſt inimi
cus, domeſticus, vel conſanguineus in ta-
li caſu in quo repellitur a teſtimonio, ille
negat, an debeat deferri receptio huius.
teſtis donec fuerit probatum de crimi-
ne, vel de aliis qualitatibus repellentibus
eum Inn in c. ex parte. ff. de teſti. conclu.
dit quod exceptio oppoſita contra teſtem
admittitur, quando opponens offert ſe
incontinenti probare id quod opponit,
vel ſi quod opponitur ſit publicum, & no
torium. Si vero quod opponitur con-
tra teſtes requirit altiorem indaginem,
tunc reſeruabitur poſt publicationem te
ſtium, per d. c. ex parte. & auc. ſi dicatur.
C. eo. ti. Et hoc ſiue reprobatio fieret
per inſtrumentum, ſiue per teſtes.
Hoſt. in d. c. ex parte tenuit quod ſta-
tim debet exceptio recipi, ſed probatio
debet differri in tempus diſputationis. &
hoc tacite videtur ſentire gloſſ. in d. c. ex
parte. Alia fuit opi. Guil. de Cuneo in
d. auc. ſi dicatur. vbi dicit quod exceptio
teſtium reprobatoria ſtatim debet admit
ti ſi periculum eſt in mora differendi. vt q̄a
opponens illum eſſe criminoſum dicit te-
ſtes per quos vult crimen probare breui
eſſe morituros, vel in longinquam pa-
triā profecturos, vel alteri ſubeſt pericu-
lum. arg. in c. quoniam frequenter. § j. vt
lit. non conte. alias autem differtur. in tē
pus diſputationis poſt dicta teſtium pu-
blicata. Io. An. in d. c ex parte. conclu-
dit quod ſtatim debet recepi exceptio: vt
etiam ſentit Hoſt. Sed an probatio ſtatim
ſit fienda, vel ne hoc relinquitur arbitrio
iudicis qui conſideratis circunſtantiis po
terit arbitrari differendam eſſe probatio
nem vel ne. In aliquibus tamen caſib.
dixi omnino eſſe admittendā probationē
53 exceptionis oppoſitæ. Primus caſus quē
ponit glo. in d. c. ex parte. ſi iſte qui pro-
ducitur in teſtem habeat cauſam crimi-
nalem cum eo contra quem producitur
in teſtem, nam hoc caſu eſt admittenda
prius probatio an habeat illam cauſā cri
minalem, vel ne vt in auth. en. de teſti. §.
quia vero. & in d. auth. ſi dicatur.
Secundo recipitur probatio in caſu c.
licet. de proba. & hos duos poſuit gl. in d.
c. ex parte. Fallit tertio ſecundum Io.
An. ibi quando opponitur exceptio ex-
cōicationis contra teſtem, & hoc propter
periculum excōicationis c. pia. de except.
in 6. Fallit quarto, quando opponitur
contra teſtem quod eſt ſeruus pœne, &
ipſe dicit ſe libertum dicta auth. ſi dicatur
Admittitur etiam aliis caſibus genera
liter ſi iudex videret periculum immine-
re ſi probatio differetur. In dubio ta-
men

mẽ melius facit iudex probat excep differre poſt publ cat.teſtium.

Addit Butr.dictis fallentiis ſecundum Inno.ſi quando probatio eſt manifeſta, vel in continenti offert ſe probaturum, & hanc opi.dicit Io. An.eſſe tenendam.

Praterea notandum eſt ſecũdum Butri. Imo.vt opponens qui opponit cõtra perſonam teſtis offerat ſeparatim ĩncontinenti probare exceptionem contra perſonam ipſius teſtis.de hcc etiam ponitur per Spec in §.1. ver. item quid ſi dicitur.vbi finaliter concludit † quòd ſi il
53 le qui offert ſe probaturum in continenti ex mora poſſet pati periculum,vt ſi teſtes ſunt infirmi,vel ituri ad cãpeſtre bellum,vel maritimum.tunc recipiantur,ſi offert ſe incontinenti velle probare, & ſic exigit Spec.duo vt admittatur probatio ſuper exceptis.primo quod incontinẽti velit probare ſecundum quòd periculum ſit in mora.differendo,alias videtur, opponere cauſa differendi iudicium ſecũdum Spec.arg.in l.i.§.ſi.ff.de fer.

Si vos teneatis ſententiam Inno. vt ſi offerat ſe incontinenti probaturum etiã ſi periculum nõ ſit in mora nihilominus admittitur probatio,quoniam in mora, modici temporis poteſt eſſe paruum præiudicium. l.ſi debitori. ff.de iudi.

Sed pro ſententia Inno.adduco tex. in l.3 §.item ſubiungit.ff.ad exib.

54 Subiicit † tamen Spec.vnum ꝙ ſi recepta probatione exceptionis oppoſitæ, contra teſtem iudex pronunciet teſtem eſſe recipien. vel non recipien.à tali interlocutoria poterit appellari. quod eſt nottan.de quo alias dixi in l ab arbitrio ff.qui fa.co. Bal.in d. auth. ſi dicatur con
55 cludit quòd † exceptiones quæ oriuntur poſt litis con.vel emergunt no habẽt impedire iudicium, nam vbi dubitetur, de defectu iudicij qui effectus non abſorberet ius partis,tunc non impedit,ſed differtur tẽpore ſententiæ diffinitiuè, ſicut eſt in poſitionibus capituli, & ſimilibus de quibus etiam infra videbitis tanti.teneatis opi.Inno.tanquam veriſsimã.

56 Conſequenter † poteſt opponi vltra prædicta cõtra teſtem quod recepit pretium pro teſtimonio ferendo, vel non ferendo,vel eſt ei promiſſum vt diceret falſum,vel fuit inſtructus ad dicendum. vnde eius dictum non valet,hæc omnia ponit.Spe in §.3. ver. item opponitur.facit, l.ſi quis.in ſi C.eo.tit.& l.eos.

57 Ideo † inquit Spec aduocatum fatuẽ agere qui loquitur teſtibus ante depoſitionem. Item poteſt opponi ſecundum Spec.quod prece fuit inductus ad teſtificandum.hoc tamen vltimum de prece limitauit Sed.Hoſt.& Butr.in c.1.extra e. ti. procedere quando eſſet corruptela. nam ſecundum ipſos poteſt præce induci ad teſtificã.&ita videmus fieri tota die.

Poteſt etiam opponi teſti.crimen falſi teſtimonij dicti a teſte corrupto l.nullum C.eo.& c.licet. de proba. Innoc.tamen
58 & gloſſ.in d.c.licet.tenent † ꝙ ſufficiat, allegare corruptelam tantum. licet falſitatem. Et hoc verum ſecundum Innoc.ſi allegatur corruptela tantum ante ſententiam poſt ſententiam non ſufficit allegare corruptelam niſi allegetur, & falſitas cum corruptela, pro qua ſententia facit dictum cap.licet. Bart. tamen in l.duo de re iudi. tenet quod etiã poſt ſententiam poteſt alligari ſola corruptela,quia teſtis corruptus punitur de falſo. l.3.ff de fal: Imo.tamen tenet opi.Inn. quia non ſequitur teſtis eſt corruptus. ergo dixit falſum,nec etiam ſequitur quod licet teſtis ſit corruptus ſit periurus quia iurat dicere.teſtimonium remotis odio, amore,timore,& pretio.de quo per glo. in c.fraternitatis.eo.ti. quoniam per hoc adhuc non probatur dixiſſe falſum.

Mihi tamẽ magis placet ſententia.Bar vt poſt ſententiam etiam ſola corruptela poſsit allegari,quoniam vbi pars corrupit teſtem in dubio interpretari debemus ipſum dixiſſe falſum.primo propter odium partes corrumpentis.ar.in l.locũ. §.condemnatio.ff.de tabu.exhi.

Secundo quia non eſt veriſimile quod eum corrupiſſet,vt verum diceret. Imo. eſt præſumptio ꝙ ex quo corrupit eum velit eum inducere ad teſtificandum falſum. Tertio,quia iſte teſtis qui ſemel eſt periurus,ex quo recipit prætium præſumitur

ſumitur & periurus in teſtimonio adeo quòd ſemel malus in eodem genere mali præſumitur etiam malus.ar.ex his quæ vidiſtis notari ex materia. ca.teſtimoniũ. & eorum quæ no.in l. Caſsius. ff.de ſenatoribus. Præterea hæc corruptela prę-
59 ſumptione.concludit falſitatem † & præſumptiones iuris ſunt liquidiſsimæ probationes, vt no.glo.in l.ſi tutor petitus. C. de pericu.tu. Dicit tamen Inno. in ca. ſicut vobis. extra de teſti.quod in vno caſu poſt ſententiam poteſt allegari corruptela tantum ſcilicet, quando ſententia non tranſiuit in rem iudicatam, vt quia eſt cauſa matrimonialis. & hoc modo intelligitur dictum ca.ſicut nobis.vel alias eſſet interpoſita appellatio ſcđm.Io.Ang. & But in præallegato c.ſicut nobis,&cæt.
60 Vlterius dubiatur nunquid † denunciator criminis poſsit eſſe teſtis in cauſa quam denunciat,breuiter concludit ex mente glo.& aliorum in c.in omni.ex ita eo quod in denunciatione ad correctionem peccati denunciator poteſt eſſe teſtis.ſecus in aliis iudicialibus quæ pœnitentialiter non aguntur,vt in d.c. in omni & hæc ſupradicta declarant.perſonas, quæ prohibentur ratione criminis vel in-
61 famiæ. Sed pro declaratione † prædictorum quæritur,quid ſi teſtis dixerit ſe infamen vel criminoſum vt euitetur reſtimonium.an audiatur, & ei credatur. Inno.in c.inquiſi.de accuſ. dicit creden-
62 dum eſſe ſimplici aſſertioni. † quia crudelis eſt qui negligit famam ſuam 12. q. 1.c nolo. Spe.in §.1.ver.quid ſi teſti.dicat,dicit quod ſibi differatur iuramentũ, vt per iuramentum vel torturam veritas habeatur.arg 5.q.5.c.illi.qui. Sed quid
63 erit ſi † teſtis eſt criminoſus ſecundum tempus depoſitionis non criminoſus tempore iuramenti an repelletur. Archid. concludit quod ſi eius crimen non eſt notorium teſtimonium recipietur.& reſeruabitur in tempus diſputa. teſtium. Si vero ſit notorium cũ eſſe criminoſum tempore quo deponit non admittetur. eius dictum propter infamiam ſuperue-
64 nientem 8.q.3.c.talia † fatuus enim eſſet iudex qui illum reciperet ſecundum Archi. 3. qõ.5. cap.conſtitutus. Guid.de Sum.vt refert.Io. An.in §. opponitur, verſi.quid ſi teſtis concludit teſtem non eſſe recipiendum,& eius dictum non valere,quoniam debet eſſe habilis vtroque tempore,& hoc videtur tenere Io. And. in regula peccatum. de regu.iur.lib.6.
65 Paulus † in d. ca.teſtimonium. dicit, quod hoc non procedit quando teſtis recipitur a iudice,ſecus ſi recipietur ab executore dato ad examinandum teſtes.ſed poſtea tempore diſputationis fides eius repelletur. Nec obſtat ſi dicatur quod pars non oppoſuit teſti, quoniam potuit ignorare eum eſſe criminoſum, propterea in delatione iuramenti non vocatur pars vt opponat, ſed vt videat iurare c.in nomine extra eo. Et hoc videtur tenere Burt.in c.teſtimonium. Vos concludite quod ſi pars ſciu t eum criminoſum,vel tempore iuramenti vel tempore depoſitionis ,& non oppoſuerit, amplius non poterit opponere, per ea quæ notantur per Cin.in auc.ſi dicatur C.eo. tit. Sed contra prædictam determina-
66 tionem doc.ſupradictorum fortiter † facit quod no.palcrè per gl.in Clem.1. de offi ele.vbi dicit gloſſ.ꝙ in teſtibus potiſſime attendimus iuramentum, non autem tempus depoſitionis.

Propterea inquit gloſſ.illa notabilis,
67 quod ſi teſtis iurauerit die non feriata, poterit poſtea deponere die feriata, quia attendimus iuramentum non tempus depoſitionis. Pro hoc facit quod not.in l.damni.§.Sabinus.ff.de dam. infec per Bar.&Ang.ubi ſi ſtatuitur terminus octo dierum ad probandum ſufficit,teſtes iuraſſe in dicto tempore octo dierum, licet non depoſuerit,quin iuramentum attenditur in teſtibus,& non de poſitio. Er-
68 go idem eſt h.c dicendũ † ꝙ ſi teſtis erat habilis & non criminoſus tempora iuramenti hoc ſufficit,licet fuerit inhabilis tẽpore depoſitionis. Pro concordia tamen harum opi.crederem ſic poſſe diſtingui. Aut nos quærimus de his quæ concernunt ſolemnitatem teſtium producendorum, & in his conſiderare debemus tempus iuramenti tantum,& nõ depoſit.o

poſitionis. Ita intelligitur gl.in d.Cle.
prima & Bar.& Ang. Aut loquimur in
his quę concernunt fidem teſtis, & tunc
non modo conſideratur tempus iuramẽ
ti, ſed etiam tempus depoſitionis,quoniã
fides maxime verſatur in depoſitione.
69 Vlterius † viden. eſt quis habet pro
bare perſeuerantiam,vel emundationem
criminis. Dicatis quod in criminali ne-
gans perſeuerantiam habet probare,per
regulam ſemel malus. Idem eſt in ciui-
li,ſi crimen eſt notorium, ſi autem eſt oc
cultum habet probare dicens perſeuerã-
tiam, vt fiat interpretatio in meliorem
partem, & ne præſumatur immemor ſa-
lutis æternę,prout diſtinxit Io.11.q.7.ca.
ipſi apoſtoli.Idem tenet Spec.eo. titu. §.
1.ver.item opponitur. Imo.tamen in d.
c.teſtimonium,dicit non eſſe diſtinguen-
70 dum, quod credo verum. Sed † qua-
liter dicemus emenda.criminis probari?
glo.in d.c.teſtimonium,dicit probari per
ſacerdotem confeſsionis 2.q.1.c.ſi pecca
uerit.50.diſt. c.in capite,& ibi per Archi.
Inno.in d.c.teſtimonium, dicit ꝙ confeſ-
ſio poteſt probari & pœnitentiæ iniun-
ctio per ſacerdotem,ſatisfactio autem ex-
terior probatur per familiares & alios
qui viderunt,ſufficit occulta ſi delictum
eſt occultum. Si vero eſt manifeſtum,
requiritur manifeſta, licet non ſit ſolem-
nis d.c.ſi peccauerit.Et ſubiicit Inno. qđ
in aliquibus videtur ꝙ ſimplici verbo ſa-
cerdotis ſine iuramento credatur, quod
facit ſecundum Hoſt.quia in illo actu vi-
ces Dei gerit.ca ſi ſacerdos. de offi. ord.
Ideo ab eo,ſicut nec à Deo non exigitur
iuràmentum. Aliqui tamen tenent cõ
trarium,quia hic non deponit in foro pę-
nitentiali,ſed in contentioſo,primum ta-
men eſt equius ſecundum Hoſti. ſed ſe-
cundum eſt verius,& primum tenet Ar-
71 chid.in d.c.in capite† & dicit Ioan. And.
hunc eſſe vnum de caſibus in quibus ad-
mittitur teſtimonium vnius, & hoc pro-
pter neceſsitatem, quia fit in ſecreto.
Alium caſum habetis vbi creditur vni te
ſti.in l. Teopompus, de do.præ. Vlte-
72 rius † dubitatur an ſi opponitur exce-
ptio criminis contra teſtem, debeant da-
ri capitula ipſi teſti ad probandum cri-
men,glo.in d.c.teſtimonium, tacitè ſen-
tit ꝙ non,quia agitur directo contra par-
tem producentem non contra teſtem.
Et hoc idem tenuerunt Io.An.Butr.&
Im.niſi teſtis offerret ſe ad defenſionem,
ſuam per nota. per Inno. in cap. perue-
nit. de fideiuſſ.
73 Vltimo † addite ꝙ Bart.in l.prima.ff.
de teſta.tenuit infamem non repelli à te-
ſtimonio,ſi habebatur pro non infame
per.d.l.1.ſed illa opi.reprobatur per Bal.
de qua opin.infra dicam, vbi declarabo
quæ opponatur contra dictum teſtis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis conſimilem cauſam habens uel crimen à teſtimonio repellitur.*
2 *Intellectus ad c perſonas.de teſti.*
3 *Teſtis ſuper facto teſtimonium ferre debet, non ſuper iure.*
4 *Aduocatus an,& quando poſsit eſſe teſtis in cauſa appellationis ſeu principalis. nu.5.6.8.*
5 *Iudex quando poſsit eſſe teſtis in cauſa.*
7 *Intellectus ad l.conſenſu C.de repub.*
8 *Edictum de teſtibus permiſsorium.*
9 *Aduocatio præiudicat aduocato cur non poſsit dicere cauſam in qua aduocabat iniuſtè.*
10 *Procurator an poſsit eſſe teſtis in cauſa in qua eſt cur fuit procurator, maxime in cauſa appellationis,& nume.13.14.15.16.*
11 *Procurator non iurat de calumnia. Intellectus ad.§.ſi uero ĩ auc.de fid.iſtru.*
12 *Procurator officium eſt uoluntarium.*
13 *Tutor plus iuris habet in bonis pupilli, q̃ procurator in cã in qua eſt conſtitutus.*
14 *Procurator ad unum articulum tantum, an poſsit eſſe teſtis in alijs.*
15 *Teſtis ubicunque tractat de ſe exonerando,non eſt idoneus teſtis.*
17 *Procurator reuocatus lite pendente,& poſtea in teſtem productus non poteſt teſtimonium in ea cauſa dicere.*
18 *Famulus de domo expulſus ad teſtificandũ pro domino non admittitur.*
19 *Teſtium ſolicitator à teſtimonio repellitur non*

non eius ſocius.

10 *Procutor in cauſa poſſeſſionis, an poſſit deponere in cauſa proprietatis, & quid in procuratore ad negotia, & nu. 21.*

22 *Notarius factorum quando poſſit in alia inſtantia in teſtem produci.*

23 *Iudex in quibus caſibus poſſit teſtificari, & num. 24. cum ſeq. & num. 34.*

24 *Intellectus ad c. ſtatuendũ 2. q. 6. & n. 37.*

25 *Iudex an cogi poſſit teſtificari in cauſa criminali.*

26 *Arbiter an poſſit eſſe teſtis & nu. 34.*

27 *Iudex de ſua priuata conſcientia non iudicat.*

28 *Aduocatus & iudex in eadem cauſa quis eſſe non debet.*

29 *Intellectus ad l. fi. de teſti.*

30 *Intellectus ad l. ne in arbitris C. de arbitr. & nu. 40.*

31 *Differentia inter appellationẽ, & integrũ reſtitutionem.*

32 *Dicto plurimum iudicum de intentione cõmuni ſuper verbo ambiguo creditur.*

33 *Interpretatio ſentẽtiæ ad iudicem ſpectat.*

34 *Intellectus ad c. non ſine. de arbitr.*

35 *Dicto alicuius quando ſtandum ſit.*

36 *Intellectus ad l. ob carmen. ff. de teſti.*

38 *Condemnatio ex vno teſte ſequi non poteſt.*

39 *Sententia iudicis reprobantis teſtes an ipſos infames.*

41 *Arbitrator an, & quando poſſit teſtimoniũ ferre.*

42 *Venditor an, & quando poſſit eſſe teſtis idoneus in lite mota ſuper re vendita.*

43 *Proxeneta an ſit teſtis idoneus in cõtractu. & nu. 44. 61. cum ſeq.*

44 *Intellectus ad l. fin. regund.*

45 *Donans an poſſit teſtificari ſuper controuerſia rei donatæ.*

46 *Cedens iura ſua an proceſſionaria teſtificet. & nu. 47. & 50.*

47 *Vaſallus vel emphiteuta nõ poſſunt pro domino teſtificari, nec dominus pro eis, vbi de re emphiteutica, vel feudali agitur.*

48 *Donatæ alteri eſt ſpecies lucri.*

49 *Donatarius donanti gratus eſſe debet, & illi ad antidora tenetur.*

51 *Fideiuſſor an poſſit eſſe teſtis in cauſa principalis ſuper actione pro ſua fideiuſſit.*

52 *Adhærens cauſæ an in ea ad teſtificandum admittatur.*

53 *Tutor an à teſtimonio repellatur, in cauſa ſui pupilli.*

54 *Legatarius an, & quãdo idoneus teſtis ſit. & nu. 55. 56. 57.*

55 *Intellectus ad l. qui teſtamẽto. ff. de teſta. & § legatarij. Inſti. de teſta. & n. 58.*

56 *Teſtem qui ſemel approbauit, amplius illũ tanquam teſtem improbari non poteſt.*

57 *Hæres approbationi defuncti contrauenire non poteſt.*

59 *Teſtificari in cauſa vſuraria an poſſit ille qui ad vſuram accepit.*

60 *Teſtificari in cauſa ꝓpria quot modis quis dicatur.*

61 *Proxeneta an cogi poſſit teſtimoniũ dicere.*

62 *Intellectus ad gloſ. in § nihil autem, in auten. cæde fide inſtru.*

63 *Par effectio tollit omnem præſumptionem ſuſpicionis teſtis.*

64 *Intellectus an c. primum. de teſtib. lib. 6.*

65 *Conſocij & criminis particeps an ad legitimum teſtimonium admittantur.*

66 *Delinquens qualiter opponere debeat cõtra ſocios criminis participes.*

67 *Confeſſio ſocij criminis an faciat inditium ad torturam.*

68 *Accuſator an poſſit in teſtẽ deducere aliquẽ ex his qui homicidiũ feciſſe dicuntur.*

69 *Prælatus an in cauſa eccleſiæ ſuæ poſſit eſſe teſtis.*

Declaratio ad c. inſuper. de teſtibus.

70 *Clericus in cauſa ſuæ eccleſiæ admittatur ad teſtimonium.*

71 *Teſtificari an poſſit in cauſa vniuerſitatis uel collegij quilibet de vniuerſitate uel collegio. & n. 72. cum ſeq.*

72 *Differentia inter vniuerſitatem eccleſiaſticam & ſecularem.*

73 *Teſtis de vniuerſitate an poſſit teſtificari pro aliquo de vniuerſitate in cauſa criminali.*

74 *Vicinus in cauſa criminali non eſt teſtis idoneus.*

75 *Omnes vniuerſitate ſi excommunicati ſunt, an vnus contra aliũ admittatur in teſtẽ.*

76 *Canonicus an teſtificari poſſit pro alto canonico.*

Quando teſtes repelluntur ratione affectionis.

CAP. IIII.

EXPEDITA tertia pars primę principalis ſupereſt nunc
videre quando teſtes repellatur, vel ſibi non credatur ra-
tione affectionis ad cauſam vel commo-
1 di. Primò † repellitur teſtis qui habet cō
ſimilem cauſam vel crimen. ca. perſonas.
eo. tit. 4. q 3. liberi teſtes. & l. quoniam. C.
eo. Facit optimè. c. cauſam. de iudiciis. &
hoc videtur tenuiſſe Spe. §. 1. ver. itē quod
habetur Hoſti in d. c perſonas: tenuit op-
poſitum: quoniam ſequeretur ſecundum
eum, ꝙ vnus emptor non poſſet eſſe teſtis
in cauſa alterius emptoris. quod videre-
tur incongruū, niſi eſſet valde ſuſpectus.
2 Nec † obſtat ſecundum eum c. perſonas.
quia loquitur in ſocio & participe crimi-
nis, ſecundum d. l. quoniam. Ioan. An. cō
cludit vt relinquatur arbitrio iudicis, qui
habebit conſiderare an deciſio cauſæ, in
qua producitur in teſtem habeat quicquā
inferre ad illam, ꝙ tunc repellatur, alias
non. Butri. in d. c. perſonas. ſequitur opin.
3 Hoſtien. illa conſideratione † quia teſtis
non habet teſtificari ſuper iure, ſed ſuper
facto. teſtium. C. eo. & ſic non concludi-
tur in cauſa alia: ſecus eſt in iudice q ha-
bet dicidere de iure, qui propter conſimi
lem cauſam repellitur etiam in ciuili. ca.
cauſam. de iudiciis. Imo. videtur defende
re Ioan. And. declarans cauſam vbi teſtis
poteſt commodum percipere ex conſimi
litudine cauſæ. Nam ſi dubitaretur an eſ
ſet ſtandū dicto proxenetæ in cauſa em-
ptionis & ad hoc adduceretur conſuetu-
do, & hoc caſu poſſet verſari commodū
emptoris, qui deponeret eſſe ſtandum di
cto proxenetæ. & poteſtis concludere ge-
neraliter, ꝙ ſi verſatur cōmodum vel in-
tereſſe teſtis habētis conſimilem cauſam
ille non erit idoneus. & hoc eſt quod vo-
luit Ioan. An.
Secundo videndum eſt de aduodato:
4 concludit † aduocatum non admittend.
l. fi. ff. e. c. Romana. eo. tit. in 6. ſiue fuerit
aduocatus in cauſa principali, ſiue in cau-
ſa appel. in nulla enim cauſa, poterit teſti
ficari in d. c. Romana. Quod verum in-
telligit Spec. in §. 1. ver. item quòd eſt ad-
uocatus, quādo aduocatus prius non de-
poſuiſſet dictum ſuum quam eſſet electus
aduocatus, quia ſi prius depoſuit dictum
5 ſuum, tunc poterit eſſe aduocatus, † &
etiam iudex. & hoc dicit fuiſſe ex mente
Hugolini. quod dictum Specul. reprobat
Imo. in d. c. cum à nobis. quoniam vide-
tur ſuſpectus ne velit tueri dictum ſuum,
nam ſi alias pronunciaret cōtra illud, vel
aduocaret, poſſet quodammodo notari
de infamia, & de periurio per id quod ha
betur in d. c. teſtimonium. & in c. cum di-
lectus de orig. cogni. Hoc dictum Imo.
credo verbum in iudice, vt repelleretur à
iudicando: ſed dictum ſuum valet per ra-
tionem ſuam, ſed in aduocato ceſſat illa
ratio: quia aduocatus poterit præſtare pa
trocinium pro defendēdo dictum ſuum.
Concludatis ergo quòd non vitiatur di-
ctum ſuum. licet poſtea eligatur iudex,
vel aduocatus. Sed quando eligitur iu
dex repellitur, & hoc modo intelligitur
dictum Imo. Hæc ſupradicta de aduo. lo-
cum habent poſtquam cępit patrocinari:
ſecus ſi cępit patrocinari, ſed conuenerit
de ſalario. & paratus fuerit præſtare pa-
trocinium, vt tenuit gloſſ. in l. fin ff. eod.
& Spec. in §. 1 ver. item quod dixi.
6 Et † idem tenuit Ioan. An. in addi. ſu-
per verſi. item quòd fuit aduocatus, qui
reprobat Guidonem, qui tenet ꝙ etiam ſi
conuentum ſit de ſalario nihilominus ad
mittitur: quia lex ſimpliciter non repellit
aduocatum, ſed eum qui præſtitit patro-
cinium, vt in d. l. fi. lex illa ſi fortiter facit
pro ſentētia ſupradicta dum dicit ibi, qui
patrocinium præſtiterunt. attamen vi-
detur fortiter facere contra hanc ſenten-
tiam: quia ex quo conuentum eſt quòd
præſtet patrocinium, iam videtur appli-
caſſe animum ad cauſam affectionem, li-
licet nondum præſtiterit. Prætetea con-
ſideratur etiam affectio futura propter
quam poſſit repelli aduocatus. Si ve-
ro ſuſcepit officium aduocat. & præſtite-
rit patrocinium, tunc in eadem cauſa,
nec

nec in cauſa appellationis poterit teſtificari, vt ſupra dixi. facit l. nemo. C. de aſſe. niſi produceretur aduocatus de voluntate vtriuſque partis. & ex his quæ no. in c. 1. extra eo. in 6. immo poſſet cogi aduocatus à parte contra quam producitur in teſtem, ſecundum Spe. in ver. quid ſi aduocatus, & not. in d. l. fi. & ſic cō tra eum pro quo fuit aduocatus poterit produci. In alia autem inſtantia aduocatus poſſet produci: quia ad illam non habet affectionem. Addit tamen vnum But. in d. c cum à nobis, quòd deficienti bus aliis probationibus admitteretur ad uocatus in ſubſidium, vt ſi dicantur aliqua acta in præſentia ipſius aduocati & partium, ex quo veritas aliter apparere non poteſt. ar. in l. conſenſu, C. de repu.

Et hoc videtur ſequi Io An. in addi. ſu per veritatem. ꝙ fuit: Imo. tamen videtur reprobare hoc vltimum: quia videtur putandum partibus quare non fecerunt redigi in ſcriptis per nota. actorum, vel quare alios teſtes non adhibuerunt. poſſet tamen ſecundum Imo. ad informatio nem & præſumptionem recipi aduocatus: argum. eorum quæ habentur in c. de

7 conſiliis 19. di. Hoc † dictum Imo. videtur mihi verum, non tamen reſpondet ad l. conſenſu. Sed uos reſpondeatis prout ſupra dixi in parte domeſticitatis quòd l. conſenſu, loquitur de his actibus quę non ſolent tractari niſi occultè & inter eos de domo, Ideo non facit add ictū Bur. & Io. An. licet in iudicando non poſſet ab eis recedere. Sed quid dicemus ſi aduocatus recipit pecuniam ab altera par tium vt alteram nō foueat, videtur quòd non poſſit eſſe teſtis: arg. 3. q. i. c. ea lege:

8 ar. tamen contra † quia edictum de teſtibus eſt permiſſorium vt in l. fi. ff. eo. ita di cit Spe. in ver. quid ſi recipit. quod dictū Spe. non credo verum. immo credo primā opi. veriorem propter receptionē pecuniæ: quia iam contractus habet executionem pro parte. ideo videtur repellendus, & etiam: quia negare non poſſumus quominus is aduocatus qui iam pecuniā recipit habeat effectum ad cauſam.

Notandum eſt etiam vltra prædicta ſecundum Specu. in dict. verſ. quid ſi aduocatus, quod ſi quis ſit ſuſpectus teſtis in aliquo contracta vel inſtrumento ex quo nunc agitur & ipſe in cauſa patrocinatur non poterit amplius in teſtem pro duci. Subdit tamen Spe. quòd per tale inſtrumentum probabitur contractus licet aduocatus non poſsit deponere. Ad-

9 dendum † eſt vnum aliud quòd aduocatio præiudicat aduocato vt non poſsit dicere cauſam iniuſtam in quam aduocabat. facit quod no. in c. ex literis. de tranſac. ſed an præiudicet in iure aduocati ip ſius dic vt ibi per Spec. & in l. fideiuſſore de pig. & in l. Gaius. de pi. act. Viſo de ad-

10 uocato videndum eſt † de procuratore, an procu. poſsit eſſe teſtis in cauſa in qua eſt vel fuit procur gloſ. in l. fi. ff. eod. ti. tenet ſic: quia procurator non iurat de calumnia auth. principales. C. de iuramento cal. & ſic non cenſetur eſſe eius cauſa propria. contrarium no. gloſ. in l. differre. §. idem decreuerunt. ff. de iure fi. Spec. in § j. ver. item quòd fuit in eadem cauſa. cō cludit finaliter procuratorem à cauſa eſ-

11 ſe repellendum. Nec † obſtat in auth. de fi. inſtru. §. ſi uerò moriantur, quia ibi loquitur de mediatore. ſ. proxeneta. nos verò loquimur de ipſo procuratore. Qui dam tamen vt refert ipſe Specu. dixerunt eum procuratorem non admitti durante officio procuratoris, ſed finito officio bene admittitur. c. inſuper eo. tit. de hoc tamen ſe remittit Spe. ad no. per Inno. in d. c. inſuper. ibi Inno. videtur concludere quòd procu. durante officio procurationis, & eo exercente. non poſsit eſſe teſtis, ſed ſi ſit inſtitutus procurator, & procura tionem non exerceat, tunc non repellitur ſecundum Inno. quia non reperitur prohibitum pro hac ſententia Inno. facit quod heri dixi aduocatum non eſſe repellendū quando conuenit de patrocinio præſtando. ſi modo ipſum non preſtiterit, ita poteſt rectè dici in procuratore. Cyn. tamē & Ia. Bal. in l. omnibus. C. eod. tenent ſim pliciter non admitti procuratorem: quia repellitur tutor. l. fin. ff. eo. cuius officium non eſt voluntarium. ſed dicitur neceſſa-

12 rium † ergo multo magis repellitur procur.

cur. cuius officium eſt volũtarium. Huic
13 tamen motiuo poterit reſpondere † tutorem plus iuris habere in bonis pupilli quam procur. in cauſa in qua eſt conſtitutus. vt in l. qui fundũ. §. tutor. ff. pro empt. & l. interdum § qui tutelã. ff. de fur. & ad plura obligatur tutor pupillo quàm obligatur procur. domino. Ioã. An. in nouella in c. Romana. eo. tit. concludit quòd procur. qui eſt dominus inſtantiæ non poteſt eſſe teſtis etiam in cauſa appella. arg. in l.
14 ita dominum. C. de procu. Secus † ſi eſſet procu. ad vnum articulum tantum: quia in aliis poteſt eſſe teſtis & hoc videtur tenere Bal. in d. l. omnib. & Alb. in d. l. omnibus, videtur ſequi opi. Cyn. per c. inſuper eo. ti. Pro concluſione huius articuli poteſtis concludere primo vnam concluſionem, ſcilicet quod procu. qui non exercuit officium poteſt eſſe teſtis ad ſimilitudinẽ aduocati, vt ſupra tetigi in opi. Inn.

Si verò exercuit concludere quòd durante eandem inſtantiã, ſiue cauſa nõ poteſt eſſe teſtis, ſicut dictum eſt in aduocato. Si autem in alia inſtantia in qua non eſt procu. tunc. ſi commodum vel incommodum poterit ad eum ſpectare non erit teſtis idoneus. vt no. Bar. in d. l. differre. §. item decreuerunt. Ideo dicit ibi Bartol. quòd ſi peto à te. c. cauſa mutui quæ dico me tibi mutuaſſe per Titium procuratorem tuum, non potero Titium producere in teſtem: quoniam hic verſatur commodum ipſius procuratoris, quia ſi nõ apparet Titium tibi numeraſſe pecuniam,
15 remaneret mihi obligatus † & per hanc ſententiam Bar. poteſtis inferre quod vbicunque teſtis tractat de ſe exonerando & liberando non eſt idoneus teſtis. Si autem ad eũ procuratorẽ nõ ſpectat cõmodũ vel incommodum, tunc etiam non debet admitti niſi de conſenſu vtriuſque partis. vel niſi producatur contra eum cuius fuit procura. ſecundum Bart. d. §. idem decreuerũt, idem videtur tenere Imo.
16 in d. c. inſuper. Facit † cap. Romana, extra eo. Butri. in d. ca. inſuper, ſequitur Io. An. in addi. ſuper ver. ſed pone vbi concludit quòd quando laus vel vituperium poteſt aſcribi procuratori ſuper eo ſuper quo teſtificatur, tunc non admittitur in teſtem etiam finito officio procurationis, pro eo pro quo fuit procur. Si autem non eſt laus vel vituperium, tunc Butri. vult poſſe admitti finito officio procurationis, imo tamen tenet indiſtinctè vt ſupra dixi. Bart. quia ſuper eſt ſuſpectus cum habeat affectionem ad cauſam pro qua fuit procu. vt ſupra dictum eſt in aduocato. Subiicit tamen ipſe Imo. ꝙ licet procurator non faciat plenam probationem, admittetur ad faciendum præſumptionem vel informationem habendam, pro hoc facit ſecundum Imo. quod no. Domini de Rota. c. 22. alias 122. deci
17 ſione † vbi ſi procurator eſt reuocatus lite pendente, & poſtea producitur in teſtẽ: quòd ideo non poterit teſtimonium dicere, quia præſumitur reuocatus in fraudem, facit c. ſedes. extra de reſcrip.
18 Ex † quo etiam poteſt dici ꝙ practica quorundam expellen. famulos de domo vt poſsint teſtificari in cauſa pro dominis non valeat, quando expelluntur cœpto iudicio, quia præſumitur in fraudẽ.
19 Dicunt † etiam domini de Rota. 148. deciſione quòd, licet repellatur ſolicitator teſtium per l. fin. ff. eo. tamen non repellitur ſocius ſolicitatoris qui non ſolicitauit: ar. in l. nã ſocius. ff. pro ſoc. & 80. di. c. legitur. Ex prędictis apparet ꝙ procurator in vna cauſa in alia in qua nõ eſt procurator poteſt eſſe teſtis.
20 Amplius † dicit But. in c. cum a nobis, extra eo. ꝙ procurator in cauſa poſſeſſionis, poteſt eſſe teſtis in cauſa proprietatis; quod ſequitur Imo. & eſt notandum.

Mihi tamen placet illa ſententia Butr. ꝙ ubi laus uel uituperium non poteſt aſcribi procuratori, quòd procurator finito officio procurationis poterit in cauſa illa in qua fuit procurator teſtificari. quoniam ceſſat affectio ad ipſam cauſam ex quo ceſſat cauſa affectionis inducendæ.

Præterea affectio quæ eſt in eſſe futuro non repellit teſtem à teſtimonio, ſecundum communem opi. in aduocato qui ꝓmiſit patrata patrocinium. ergo multo minus affectio præterita. Idem facit: quia attendimus conditionem teſtis quando teſti-

teſtificatur:vt in l.j.C. de teſta. ¶Vlte-
21 rius † poteſt dubitari de procuratore ad negocia habētis gloſſam vnam in c.Romana,extra eo. in 6. Videndum eſt
22 nunc † de notario. breuiter concludite: quod notarius actorum poteſt in alia inſtantia in teſtem produci eo caſu forte quo non appareret ſcriptura, propterea, dicit Io.An.in c.quoniam.de proba.quod ſuper proceſſu in alia inſtantia creditur, dicto notarij & iudicis. Conſequenter
23 † videndum eſt de iudice, & de hoc habemus.tex.2.qō.6.c.ſtatuendum.qui videtur velle iudicem non poſſe teſtificari, ſed primo concludatis aliquos caſus in quibus poteſt teſtificari, deinde videbimus quando non poteſt. Concludite primo vbi veritas aliter apparere nō poteſt,iudex remouetur ab officio iudicandi propter neceſſitatem officij teſtificandi,& hoc ſi petatur ante lit.conteſt.c. dilecto.C.de teſti.poſt lit. conteſt.non poteſt peti vt remoueatur ab officio iudicandi.

Quare inquit Butri.in ca.dilecto, ex lit.cōte.iudex aliquid acquirat in inſtantia. Subiicit tamen Imol.quem ſequitur Butr.in d.c.dilecto. quod ad hoc vt iudex remoueatur ab officio iudicandi propter officium teſtificandi eſt neceſſaria aliqua cognitio veriſimilis coniecturæ, per quam præſumatur neceſſarius,& quod de re illa veritatem ſciat.hoc intelligendum eſt ſiue ſint plures iudices qui bus competat ius iudicandi ſiue ſit vnus tantum ſecundum Hoſti & Butr. Et per hoc ſoluitur quædam dubitatio quā Bal. in l.ne in arbitris.de arbi.reliquit indeciſam ſcilicet,quando vnus tantum eſt iudex an ab officio iudicandi remoueatur cauſa teſtificandi. Sed hic dubitatur qui ſi iudex qui poterit ad teſticandum ſtatim committit vices ſuas nihil ſibi reſeruando,an poterit eſſe teſtis coram iudice delegato ab ipſo?gloſſ.in d.c dilecto.
24 ſentit quod ſic. Nec † ob ſtatuendum, 2.q.6.quia loquitur in iudice qui cognoſcit in cauſa,& hoc facit dictum c.dilecto. Plus dicit ibi gloſſ. quod ſi ordinarius petitur in teſtem coram ſuo ordinario tunc compelletur,& illam gloſſ.ſequitur Hoſti.& Butr.pro hoc.facit.cap.iudex de of-
25 fic.dele.in 6 An.† autem iudex poſsit cogi teſtificari in criminali,dicatis vt in d. capit.dilecto.& videbitis declarari infra q teſtes coguntur. Circa ſecundum prin
26 cipalem † cum quæritur an iudex poſsit eſſe teſtis.& idem de arbitrio iuris Cyn. in d.l.ne in arbitris.C.de arbi.videtur cō cludere hoc modo.aut iudex vel arbiter vult teſtificari coram ſe, aut coram alio.

Primo caſu concluſio eſt omniū Doc. quod non poſsit teſtificari coram ſe.

Mouent duplici cōſideratione.prima. quia iudex non debet fungi duplici officio iudicandi.ſ.& teſtificandi.
27 Item † quia de ſua priuata conſcientia non iudicat.l.illicitas. §. veritas. ff. de offi.præſi. Facit etiam quod ſolemus di-
28 cere † quem non debere eſſe aduocatum & iudicem in eadem cauſa.l.quiſquis.C. de poſtu. Præterea idem agens aget in ſe ipſo, nam iudex debet deferre iuramētum teſti.& ſic hoc caſu ſibimet defert quod non eſt concedendum.

Si vero vult teſtificari coram altero iudice,aut eſt quæſtio præter appellationem interpoſitam a ſententia ipſius qui finiuit officium ante litem finitam,& tūc poterit eſſe teſtis.l.ob carmen.§. illud. ff. eo.tit. Aut eſt quæſtio per appellationem interpoſitam a ſua ſententia,& tunc eſt ſubdiſtinguendum quodquantum ad proceſſum illius cauſæ poterit teſtificari.c.cum dilecti.de acc. Aut quantum ad iuſtitiam, & non poterit teſtificari 2.
29 q.6.ca.ſtatuendum.Nec † obſtat.l. ſi .e. ti.quia loquitur in eo qui geſsit officium perſonale.nam procurator applicat animum,& affectionem ad vnam partē tantum:iudex vero eſt medius, vnde poterit teſtificari.Sed hoc dictum Cy.in hoc vltimo non placet mihi dum vult iudicem poſſe teſtificari ſuper proceſſu, quando eſt interpoſita appellatio ab eius ſententia,quoniam per appellationem deuoluitur non modo iuſtitia in cauſa ipſa, ſed etiam nullitas procedens ex defectu ſolemnitatis.l.Cornelia pia.de iu.pa. & plenè ponitur per Inn.in c.cum contingat: de off.dele.Et ideo ſi proceſſus fuiſſet mi

nus ſolemniter factus, vel in eo allegaretur defectus, tunc iſto caſu ſententia fuiſſet lata minus iuſtè. l. prolatam. C. de ſen. & interlo. om. iud. Bald. in d. l. ne in arbitris dicit quod aliqui ſimpliciter dicunt, iudicem poſſe teſtificari in cauſa appell: etiam ſuper proceſſu, ſed non ſuper iuſtitia, vel iniuſtitia cauſæ, ſecundum Iac. de Are. & Bar. quod dictum, vt proxime dixi non credo. verum. Nec obſtat ſecundũ
30 Bar. † l. illa ne arbitris. quia ideo non valet ibi teſtimonium, non quia erat arbiter, ſed quia actus erat qui ex ſui natura deſiderabat ſcripturam quæ non interuenerat Iac. Bu. in hoc articulo videtur, concludere quod ſi cognitio eius durat non poteſt teſtificari de actibus motis corã ſe, quia non poteſt eſſe teſtis, & iudex.

Si vero cognitio ſpirauit, tunc in his quæ reſpiciunt terminum ad deciſionem litis nõ creditur, quia videtur ſuſpectus. In aliis verò quæ reſpiciunt ordinem iudicij, poteſt eſſe actis, quoniam non reperitur prohibitus a teſtificando. l. ob carmen. §. illud & §. item ſe. ff. e. Et pro hoc infert ipſe ad duo primum ſi ſpirauerit compromiſſum poterit arbiter teſtificari de geſtis corã ſe apud alium iudicẽ.
31 Secundum † infert quòd ſi petitur reſtitutio in intergum contra ſententiam iudicis, hoc caſu admittitur iudex ipſe ad teſtificandum ratio quia per reſtitutionem in integrum non arguitur aliqualiter iniquitas iudicis ipſius. Et hæc eſt differentia quæ eſt inter reſtitutionem in integrum, & appella. quia appellatio arguit iniquitatem ſententiæ, & reſtitutio vero in integrum arguit errorem proprium, vel circuitionem aduerſarij. de hoc habetis text. in l. profecti. ff. de minori. Bal. in l. ne in arbitris, concludit primo vnum ſupra concluſum, ſcilicet iudicem coram ſe nullo modo teſtificari. Si vero coram alio, tunc poterit quando vult teſtificari ad declarationem animi ſui, vt euenit ſæpe quando in ſententiis profeſũtur aliqua verba ambigua, quæ ad vtrũque ſenſum trahi poſſunt, tũc enim poterit teſtificari declarando intẽtionem ſuã, & ita inquit Bal. ſe conſuluiſſe ſuper hoc articulo, vt coram alio iudice de hoc cognoſcente poſſit teſtificari, non tamen inquit Bal. vt dicto ſolius iudicis credatur,
32 † ſed quando ſunt plures iudices ſiue arbitri, & teſtificatur de intentione communi ſuper verbo ambiguo, tunc poterunt, teſtificari. Primo, quia non reperitur prohibitum. Secundo per dictum Inn. & Hoſti. in c. quoniam. de proba. qui dicunt quod dicto plurium iudicum creditur, & idem tenet Arch. licet ipſi non allegent in d. c. ſtatutum. 2. qõ. 6. Tertio
33 † quia interpretatio ſententiæ ſpectat ad ipſum iudicem. l. ab executore. ff. de appella. mihi autem videtur probabiliter. poſſe ſubſtinere quod vbi dubitatur de ambiguitate verborum ſententiæ prolatorum quòd ſuper ſtemus dicto iudicis proferentis etiam ſi ſit vnus tantum.
34 Moueor † quia vbi dubitatur de inten tione, & animo alicuius tunc ſtatur dicto ipſius l. fulcinius §. quid ſit latitate. & vbi gloſſ. ff. ex qui. ca. in poſ. ea.

Secondo, quia videmus quod quantũ ad pœnas inferendas, vbi agitur de præiudicio maximo declaran. animum ſuum ſtatur dicto partis de cuius animo dubitatur. c. ſi vero. de ſenten. excom. pro hoc etiam facit quod no. per glo. alioſque in c. paſtoralis de excep. nam ſi dubitatur an habuerim notitiam de aliqua exceptione mihi competenti ſtatur dicto meo, & creditur mihi in cauſa mea, quãto ergo magis dicemus eſſe credendum iudici in his in quibus verſatur dubium de eo quod in animo ſuo conſiſtit cum non verſetur intereſſe, vel commodum ipſius iudicis, & ita crederem eſſe tenen. Imo. in d. c. cum a nobis. videtur concludere ex omnibus ſupradictis. primo quod ſi iudex eſt remotus ab officio iudicandi, tunc poterit teſtificari, quod tamen eſt intelligen. prout in principio huius ar. vobis tradidi.

Si vero inducitur teſtis in alia inſtantia, & ſic finito officio concludit ꝙ ſuper his quæ acta coram eo ſit, creditur iudici tanquam vni teſti. & ſi erunt plures iudices probabunt plene, per no. per glo. in
35 d. c. cum a nobis. Si † vero loquimur de actu quod iudex ipſe fecit, & non coram

ram eo, tunc ſecundum Io. Cal. non creditur ſibi, niſi quantum ad præſumptionem, & informationem, vel vbi admitteretur ad teſtificandum contra factum per ſe, quia tunc ceſſaret præſumptio, & hoc modo poteſt intelligi quod not. in c. non ſine, de arbi & ibi no. Inno. Subdit etiam Imo. Butr. dicere quod iudex non poteſt produci cõtra appellantẽ eo. inuito, quaſi ſit præſumptio ſuſpitionis contra eum iudicem. Doct. tamen inquit Imo. cõmuniter ſentiunt opp. ex quo non producitur ſuper principali cauſa, nec ſuper actis ge-
36 ſtis a ſe. Mihi autem † videtur ſatis ꝓbabiliter poſſe ſuſtineri quòd etiam iudex admittitur ad teſtificandum pendente iudicio per l. ob carmen. §. 1. ff. eo. vbi inquit Iureconſultus eſſe indubitabile, vbi magiſtratus, ſiue pręſes poſsit admitti in teſtimonium ſi in præſenti fuerit. Nec obſtat ſi quiſpiam diceret ꝙ ille text. eſt intelligen. de magiſtratu uolente teſtificari coram alio magiſtratu: quoniam hoc nõ apparet ex litera illa quæ ſimpliciter loquitur & dicit magiſtratum admitti poſſe.

Præterea nulla verſatur dubitatio quo minus vnus magiſtratus poſsit apud aliũ teſtificari. non enim dignitas impedit officium teſtificandi, imò auget fidem l. 2. ff. eod. titu. Et ideo eum non videatur bene reſponſum ad l. ob carmen, poteſtis vos primo hanc concluſionem concludere ꝙ iudex etiam pendente iudicio coram ipſo poterit teſtificari de his de quibus non eſt lata ſentẽtia, dummodo dictum ſuum ab aliquo interrogatore a partibus electo recipiatur, vel a tabellione publico differente ſibi iuramentum, vel etiam ab alio præſide uel magiſtratu, hęc concluſio optimè probatur in d. l. ob carmen, probatur etiam quoniam hic nulla affectio vel commodum verſatur ex parte iudicis vt non admittatur, ad teſtificandum præterea non reperitur lege prohibitum, ideo admittendum, vt in l. 1. ff. eo. Nec
37 † obſtat cap. ſtatuen. 2. q. 6. quoniam poteſt reſponderi dupliciter, primo, quòd ibi loquitur in iudice qui cognouit de cauſa, quo caſu cum ibi verſetur affectio vt dicatur bene pronunciatum repellitur a iudicando, uel aliter, ibi loquitur in clerico qui non debet teſtificari regolariter maxime ſiue licentia ſuperioris, vt decla-
38 rat illud c. fin. ſui. Non † obſtat etiam ſi dicatur quòd idem erit iudex & teſtis, quoniam reſpondeo hoc non eſſe impoſſibile reſpectu diuerſorum, quoniam inquantum erit iudex non poterit pronunciare ſolum ex dicto ipſius iudicis, imò erit neceſſe vt habeat alium conteſtem, non enim volo vt ſibi credatur niſi vt uni teſtis, & ſic dictum ſuum ſupplebitur per alium teſtem, nec debet eſſe veriſimile exiſtentem in officio iudicandi cui committitur cognitio iuris cum iuramento l. rem non nouam C. de iudi. aliter debere teſtificari quam veritas diſponit. Nec obſtat ſi dicatur quòd iudex videbitur ſuſpectus, quia habebit affectionem ad conſeruandum dictum ſuum, quia reſpondeo quòd ſi erit ſolus teſtis non verſabitur affectio, quia ex vno teſte non poteſt ſequi condemnatio. ſi vero erit alius conteſtis,
39 dico quòd non verſabitur affectio † quia ſententia iudicis reprobantis teſtes non habet infamare ipſos teſtes. l. Lucius. §. q ro. ff. de his qui no. infa. Item quia aſtringitur duplici iuramento, ſcilicet iuramento recti iudicandi & recte teſtificandi.

Si autem malè iudicaret faceret litem ſuam, vnde propter iuramenta & pęnam male iudicandi non eſt veriſimile iudicẽ male iudicaturum. Et hoc procederet in iudice ordinario. Si autem eſſet iudex delegatus, tunc fateor quòd a principio eſt remouendus ab officio iudicandi vt poſsit teſtificari. c. dilecto extra eo. Ratio differentiæ, quia facilius remouetur de legatus, quàm ordinarius. Secundo in hac materia poteſtis concludere aliam cõcluſionem, quòd iudex de his de quibus iam cognouit non poreſt teſtificari ſiue ſuper iuſtitia ſiue ſuper proceſſu, quia tunc ceſſant omnes rationes ſuprapoſitę, & uerſatur ignominia iudicis ſi male iudicauerit, vel etiam ſi proceſſus minus ſo-
40 lemnis ſit confectus. Nec † ob prædictas l. ne in arbitris C. de arbi. quia poteſtis reſpõdere vt ſupra ſenſit Bar. quòd ibi ideo non probat, quia actus exigebat

ſcri-

ſcripturam. Conſequenter videndum
41 eſt † quid de arbitratore qui procedit de iure & de facto Barr.in l. ſi ſocietatem §. arbitrorum ff. pro ſo.dixit arbitrorum eſſe repellundum quemadmodum arbitrum uel iudicem, aliter tamen videtur limitaſſe in auctent. niſi breuiores C. de ſen.& interlo.hoc eſſe verum niſi eſſet data poteſtas arbitratori procedendi de iure & de facto,cum ſcriptis,& ſine ſcriptis quia partes videntur habuiſſe fidem de ipſo proceſſu celebrando per arbitratorem,& cum hoc dicto Bar.tranſit Imo.in
42 c.cum a nobis.extra eod. Vlterius † videndum eſt quid de venditore? gloſſ. in l.nullus. ff.eo.ti.concludit quòd ſi uenditor tenetur de euictione, tunc non erit teſtis idonei in lite mota ſuper re vendita. Si autem non tenetur de euictione tunc erit teſtis idoneus. Eandem gloſſ.ſecutus eſt Archi.in c.nullus 4.quæ. 3.nam ex quo nullum commodum percipit, videtur admitti poſſe. Item etiam videtur tenere Spec.in eod.tit.j. ver. quid de venditore. Idem etiam videtur tenere Bald.in l. omnibus C.eo.ti.vt quando emptor non habiturus regreſſum contra ipſum venditore, ipſe venditor ſit teſtis idoneus Cyn.tamen in l.omnibus. C. eo. ex mente Spec. tenuit indiſtincte venditorem eſſe repellendum etiam ſi non teneatur de euictione ipſi emptori. Idem videtur tenere Io. An.in ver. quid de venditore,inquiens quòd etiam ſi non teneatur de euictione,tamen propter affectionem ad contractum quem facit, non eſt integrum eius dictum.
43 Sicut † dicimus proxenetam non eſſe idoneum teſtem ꝓpter affectionem quã gerit ad contractum ca.j. de teſti.libro 6. & infra videbitis,niſi venditor admittetur de uoluntate partium, vt dicimus de proxeneta in auctẽ.c.de teſti.§. fi. Et hanc opi.ſecuti ſunt Burri.& Imo.in cap.
44 inſuper extra eo.Nec † obſtat l.eoſ.fin. reg.quoniã reſpondetur ꝙ ibi eſt par affectio,& quòd ab vno perdit,ab alio conſequitur l.non ſolum de rit. nup. Et hæc opi. videtur verior fuiſſe in diſputando. In iudicando tamen eſſet graue recede ea ſententia gloſſ.quam ſi multis omnimodo tueri poteſtis reſpondere articulo proxenetæ, quòd proxeneta ideo repellitur propter affectionem quam habet ad contractum ipſum, quoniam intereſt proxenetæ vt contractus valeat,quoniam in hoc verſatur principaliter dictum ſuũ, ſed non ſic in venditore qui cum non tenetur de euictione nullum conſequitur commodum ex validitate contractus.

Præterea in hoc non verſatur honor alicuius contractus in perſona venditoris ſicut in perſona proxenetæ, ideo poteſtis tenere tam iudicando quam diſputando venditorem non obligatum de euictione poſſe teſtificari ſuper controuerſia rei venditæ mota. Vnum tamen notabitis, quòd licet venditor in uẽditione dixerit ſe nolle obligari de euictione, nihilominus per hoc non liberatur quominus re euicta non teneatur ad pretium l. ex empto.§.fi.ff.de act.emp. Et hoc modo non eſt intelligenda ſententia gloſſ. in d.l.nullus,quoniam verſaretur commodum ipſius venditoris. Intelligatis ergo quando non tenetur de euictione etiam ratione pretij, quod euenit quando emptor ſciebat rem eſſe alienam l. ſi fundũ. C.de euic.& ibi per glo.vel ſpecifice conuentum erat quòd etiam de pretio non
45 teneretur. Vltra † prædicta viden. eſt quid de donante an poſſit teſtificari ſuper controuerſia rei donatę. aliqui referunt diſtinctionem de donante eſſe idem quod de vendente. Odof.tenuit indiſtincte donantem eſſe repellendo, quemadmodum repelli debet venditor,ſecundum eum facit l. fi. C. de procura. Idem tenuit Cyn.in d.l.omnibus,quoniam donans affectat donationem ſuam valere, quemadmodum dicimus de proxeneta, in aucten.de teſti. §.pen. Et per ſupra-
46 ſcripta infertur † quòd cedens iura ſua non teſtificatur proceſſionario facit.l.j.ff. ne iuſſ. ſi. ci. Et ſecundum hoc inquiunt Buc.& Imo.c.inſuper eod.tit. inutile eſſe conſilium quod ſolet dari per nõnullos, vt.ſi non habeas niſi teſtem vnũ per quẽ poſſis probare intentum tuum, tunc cedas iura tua alteri,& poſtea poteris teſtifica-

ſtificari in cauſa ceſsionarij, ſic ſupplere defectum illius teſtis, nam per prædicta hoc conſilium videtur inutile, de quo conſilio ponitur per Spec. in tit. de procur. in §. fin. ad fin. & in eod. tit. de teſtib. §. 1. verſi. ſed pone mutuaui. Pro hoc facit illa ratio quod cedens non caret præſumptione ſuſpicionis ipſius affectionis, ſicut eſt in proxeneta. Specu. in verſ. de quo ſupra videtur tenere primam opi. vt diſtinguamus an ceſsio inceperit à traditione, & tunc teſtificari poſsit, quoniam non teneatur de euictione, ſecus vero ſi promiſſione l. Ariſto. ff. de donati. Et in hac ſententia Spec. reſidet Butr. in d. c. inſuper. & hoc verum niſi ceſsio eſſet facta in fraudem. Subiicit tamen Specu. idem quod lex docet aliquando facere ſimilem fraudem. l. atqui natura. §. cum quis me abſente. ff. de neg. & in l. 4. § ſi communem. ff. ſi regun. hæc fraus non videtur improbabilis, quãdo debitum verè ſubeſt, imò eſt bonus dolus pro iuſtitia defendenda. Io. Andr. in addit. in verſic. quid de venditore. §. 1. refert Gui. tenuiſſe opi. Spec. ante neatur de euictione, vel ne licet ſm ipſum Iac. de Ra. indiſtinctè repellatur. Itẽ Ioan. And. in alio verſiculo, ſed pone mutuaui, videtur inhærere opin. ipſius Spec. Subiicit tamen, ꝙ ſi eſſet fraudulenta, tunc teſtificabitur ſi non obligatur de euictione. Et multo fortius ſecundum eum filius donantis, vel cedendo. Addẽs in illo ver. quid de venditore. Ioan. And.

47 ꝙ emphyteuta † vel vaſallus non poſſunt pro domino teſtificari, nec dominus pro eis, vbi agitur de re emphyteutica, vel feudali, quia cauſa mixta dicitur cauſa propria. l. 1 §. in propria. ff. quando ap. ſit. De hoc vltimo dicatis, vel ſupra dixi de vaſallo. Bal. in l. omnibus. C. eod. tit. videtur ſentire duas opin. prima ꝙ ſi cedens transfert omnia ſua iura, tunc poſſit teſtificari. l. ex aſſe. ff. ad Treb. quod euenit quando ceſsionarius alteri cedit.

Si verò non abdicauerit totum ius, tũc non poteſt teſtificari, ex quo iura remanent in perſona ipſius cedentis. Alia fuit opi. in qua videtur perſiſtere ipſe Bal. per quam tenet opi. Pet. & Cy. vt indiſtinctè cedens repellatur à teſtimonio propter imaginem quam gerit ſucceſſor. argu. in l. qui ſtipen. C. de procu. Pro declaratione ſupradictorum concludatis primo vltra prædictos doct. circa ipſum donantem veriorem eſſe opin. vt donans indiſtinctè repellatur à teſtimon o, ſiue teneatur de euictione ſiue non, illa conſideratione

48 † quoniam donare alteri eſt ſpecies lucri l. ſi pignore. §. j. ff. de fur. Species enim eſt lucri ex alieno largiri & beneficio ſibi debitorem acquirere, & ideo cum lucrũ fit ex parte donantis vt donatio teneat, ideo non poterit teſtificari. Secundum pro hac ſententia facit, quia videmus plures obligationes reſultare ex parte donatarij, ergo ipſum donantem. Nam † ſibi

49 tenetur eſſe gratus, & tenetur ſibi ad antidora. l. ſi. C. de reuo. do. & in l. ſed ſi hac. l. § conſuluit. ff. de pe. hære. ergo cum hęc omnia ceſſarent, ſi res donata euinceretur indubitanter dicamus donantem repelli à teſtimonio ſuper controuerſia mota de re donata. Et maximè quando donans haberet filios, quia ſpes eſſet de reuocanda donatione ex ſuperuenientia libertorum l. ſi nunquam. de reuo. do.

50 Circa † ſecundum decedente an poſſit eſſe teſtis pro ceſsionario concludit.

Aut ceſsio eſt facta titulo donationis, & tunc indiſtinctè repellitus cedẽs, quemadmodum dixi de donante. Aut ceſsio eſt facta titulo oneroſo, & tunc dicatis vt ſuper vobis dixi de venditore, an teneatur de euictione vel ne. Sed dicet quiſpiam nonne hæc tua doctrina eſt contraria doctrinæ ſupropoſitæ, de venditore, vbi tenui illam diſtinctionem an teneatur de euictione vel ne. Reſpondeo, ꝙ non, aliud enim eſt in donante, aliud in vendente, nam emptor non obligatur aliqualiter venditori, licet venditor non teneatur de euictione. Sed ſecus in donatario qui obligatur donanti ad antidora, & ad gratitudinem quæ ſunt ſpecies lucri vt ſupra dictum eſt. Pro hoc optimè facit quod ponitur per Inno. in c. cug. de ætat. & qualit. vbi inquit ꝙ prælati curiæ Romanę ſi intercedunt apud Papam pro beneficio obtinẽdo in fauorem amici

ci ipſorum,qui donauerit eis aliqua,& in
remuneratione donatorum illa prælatus
dicitur ſimoniacus: quoniam hoc facit
propter obligationem donationis ad quã
tenetur in remunerando. Et hoc idem
dictum tenuit Ange. in §.conſuluit. & ita
debetis intelligere & diſtinguere hãc ma
51 teriam. Nunc † videndum eſt de fideiuſ
ſore, an poſsit eſſe teſtis in cauſa rei prin-
cipalis, ſcilicet ſuper acti. pro qua fideiuſ-
ſit. Specul. etiam in titul. de teſti. in verſi-
culo quid de fideiuſſore concludit, aut
debitor eſt ſoluendo, & tunc admittitur
fideiuſſor, alias autem non, arg ff. de fur.
l. itaque. contra hoc tamen eſt arg. cõtra,
ſecundum Spe. in l. ſi cui. §. fi. de le 1. & ff.
quando ap. ſit l. penult. Butr. in cap. inſu-
per eod. tit. refert opi. Spe. eſſe pro ea par-
te pro qua arguit, ſcilicet vt fideiuſſor ſim
pliciter non admittatur pro debitore, &
eum ſequitur Ioan. And. in verſi. quid de
fideiuſſore, videtur tenere, quòd non ad-
mittitur fideiuſſor cum ſatis ſit intereſſe
ipſius fideiuſſori vexari litibus & ſumpti
bus, arg. in l. in minorib. 25. ann. ff. de mi.
& c. 2. de arbit. Et maximè ſecundum
ipſum quando fideiuſſor renunciauit.
Nec obſtat l. itaque allegata per Spe. quia
non loquitur de intereſſe debentis age-
re, ex quo enim fullo cui furatæ ſunt ve-
ſtes non eſt ſoluendo, illorum dominus
agit, hic vero loquitur de intereſſe eius,
qui poteſt conueniri, ideo eius teſtimo-
nium eſt ſuſpectum, ſecundum Ioan. An.

Bald. in l. dictantibus. C. de teſta. inquit
quòd vnus fideiuſſor poteſt eſſe teſtis pro
alio confideiuſſore pro conſequendo be-
neficium excuſsionis, licet quilibet prin-
cipaliter in inſtrumẽto ſe obligauerit.
Et dicit fuiſſe ex mente Dyn. & Cyn. Si
tamen ſecundum ipſum ſit aliquis color
quæſitus, vt poſsit vti beneficio excuſsio-
nis. Et ideo ſi creditor alia noluerit re-
cipere fideiuſſores vt fideiuſſores, ſed vt
principales debitores aliud erit.

Mihi autem placet opi. Io. And. & Bu.
indiſtinctè, vt fideiuſſor non admittatur
pro debitore ꝓ intereſſe litis & ſumptus.

Nec etiam crederem, vt fideiuſſor ad-
mittentur pro fideiuſſore pro beneficio
excuſsionis, quoniam verſatur idem in-
tereſſe in hoc fideiuſſore volente teſtifi-
cari quod verſatur in fideiuſſore conuen-
to.

52 Quid † dicemus de adhærente cauſæ?
Domini de Rota 373. concluſione, dicũt
quòd repellitur à teſtificando propter af-
fectionem ipſius cauſæ. 4 q. 3 c. nullus. in
fi. quod eſt verum. ſecundum Burri. & I-
mo. in ca. inſuper etiam finita adhæſione.
arg in c. Romana. de teſti. in 6.

53 Conſequenter † videndum eſt de tuto-
re. text. in l. fi. eo tit. videtur ſentire quod
repellitur tutor, & idẽ ſentit ibi gloſſ Bar.
in l. qui teſtamento eod. tit. dicit quòd tu-
tor poteſt eſſe teſtis ad actum ſolẽnizan-
do, vt valeat. Quo autem ad iudicium ut
fundatur probatio concludit. Aut ipſe
tutor in iudicio. Aut alius pro eod. primo
caſu non poteſt, vt dicit l. fi. de teſti. ſecun
do caſu poterit teſtificari, ſecundum Iac.
de Are.

Sed quid erit ſi actor litigat Bart. con-
cludit, quòd ſi ſit ordinatus à tutore tu-
tor non teſtificatur, ſi à iudice tunc benè
teſtificatur, vt in ſimili no. per Inno. in ca.
inſuper. eo. tit. Bald. in d. l. qui teſtamen-
to, dicit ꝙ tutor repellitur, cũ actor detur
periculo ipſius tutoris inſtit de cur. § fin.

Secus eſt ſecundum Bald. in capitulo,
quia capitulum non ordinat ſibi ſyndicũ
periculo priuat'. debetur ergo ſecundum
Bald. curator litis, qui non datur periculo
tutoris, vt ff. de tut. l. qui habet. §. ſi pupil-
lus, & tunc tutor poterit teſtificari in cau
ſa ſui pupilli de hoc videbitis aliter tangi
infra de executione.

54 Conſequentur † videndum eſt quid
de legatorio? gloſſ. in l. qui teſtamento.
ff. de teſtam. & in §. legatariis. inſti. de te-
ſta. refert plures opi. in hoc articulo Butr.
refert quandam gloſſ. quam dicit eſſe 12.
q. 2. c. 1. quæ tenet legatarium eſſe admit
tendũ, ſed illam ibidem non inuenio. In-
no. in c. 3. eo. tit. tenet indiſtinctè legata-
rium poſſe teſtificari, quia legatum po-
teſt deberi, licet non valeat teſtamentum
auctẽn. ex cauſa. C. de li. præ. nec ſequitur
legatum eſt dæſtandũ quia falcidia po-
teſt d.n it.ui. Sed hæ omnes rationes
conclu-

concludunt in caſibus ſuis, ſcilicet quando falcidia aſcriberet legatum, vel quando legatum deberetur etiam ſi reſtamentum eſſet nullum. Spec. verſiculo. quid de legatario in §.1. eodem tit. concludit quod ſi verſatur quæſtio inter hæredem & legatarium de legato, legatarius non teſtificatur, quia eſt propria cauſa vel cõ-
55 ſimilis. Si † autem ſit quæſtio inter duos cuius ſit hæreditas, tunc poterit teſtificari, & hoc modo loquitur l.qui teſtamento, & §.legatarij. Io.An.in verſ.item quod eſt talis in §.1.concludit quod ſi in omnem euentum legatum debeatur legatario quemcunque finem lis habuerit tũc admittitur, & eſt teſtis idoneus. Si vero in omnem euentum non eſſet habiturus legatum, ſed ſolum in euentum victoriæ ipſius cauſæ, tũc admitteretur legatarius, ſed non eſſet teſtis integer, & idem tenuit Simon Vincentinus: Et in hoc reſidet Bur.hæc ratio.Ioã.And.reprobatur per Bald.in d.l.dictantibus C. de teſta.ſecundum hoc ſequeretur quod hæres ſperans hæreditatem aliunde quam ex teſtamentum poſſet teſtificari, & eſſet teſtis in teſtamento, quod eſt falſum. Sed hæc ratio Bald.non ſtringit contra Ioã.An.quoniam plura alia concurrunt in hærede, quæ ceſſant in legatario. Nam hæres principaliter tractat cauſam ad ſe pertinentem & factum principale teſtamenti eſt factum ipſius hæredis, ideo non debet admitti etiam ſi ſperaret ab inteſtato conſequi hæreditatem, & eo maximè quoniam ſi ſperaret ab inteſtato fauorabilius eſſet hæredi conſequi hæreditatem ab inteſtato, quàm ex teſtamẽto propter legata, & alia onera quæ imponuntur in teſtamento, & ideò nullo modo eſt teſtis idoneus. Bar.in d.l.qui teſtamento, concludit quod legatarius eſt teſtis idoneus, an teſtator ſic fecerit teſtamẽtum, & vniuerſaliter de toto teſtamento interrogatur, non principaliter interrogatur pro ſe, ideo eſt idoneus. Bar. in d.l. dictantibus, ſentit duas opi. prima eſt cui magis videtur inhærere quod legatarius ſit teſtis idoneus pro teſtamento illa conſideratione, quoniam hæres ſcriptus vtitur adminiculo legatarij quantum ad fundã dã intentionem ipſius, & eo ipſo fundat perſonam ſuam vnde poſtea non poteſt improbari. Nam teſtamentum reputatur indiuiduum, ideo pro patre non poteſt approbare perſonam, pro parte improbare l.ſi quis teſtibus C.eod.titu. Et hoc clarius poſuit Bald.in d.l.qui teſtamento. hæc declaratio Bald.non videtur bene concludere, primo quia hæres non approbat iudicialiter perſonam ipſius legatarij, præterea poteſt obtinere hæreditatem ſine controuerſia, ideo videtur quod non ſemper approbet perſonam ipſius legatarij. præterea licet approbet perſonam legatarij. reſpectu validatis teſtamenti, non tamen approbat reſpectu ipſius le-
56 gati. Nec ob.l.ſi quis teſtibus C.e.quoniam poteſt reſponderi quod † qui approbauit ſemel vnum teſtem.amplius illum tanquam teſtem improbare non poteſt, non tamen per hoc obligatur credere ſibi in his quæ attingunt cauſam propriam ipſius teſtis, quando tunc non producitur vt teſtis, ſed vt pars. Subiicit tamen ipſe Bald in d.l.dictantibus, aliam rationẽ quare legatarius poteſt eſſe teſtis, quoniam in teſtibus inſtrumentariis videtur eſſe facta approbatio quædam ab ipſo teſtatore, & ideo ſecundum ipſum legatarius probat, quia fides eius eſt electa a teſtatore. Secus eſſet ſecundum hanc ſententiam ſi legatarij non eſſent teſtes, ſcripti nec ſubſcripti, ſed ſimpliciter teſtes iudiciarij. tunc enim legatarius non probaret ex quo fides pſorum non eſſet approbata ab ipſo teſtatore. Hæc ratio etiam non bene concludit, quia prohoc non tollitur quo minus legatarius teſtificetur in cauſa propria. Et licet fides legatarij ſit approbata à teſtatore, non tamen eſt approbata ab ipſo hærede
57 niſi dicat ſ † quod hæres non poteſt cõtrauenire approbationi defuncti, etiam ſi ſit minus ſolemn's l.ab eo. C. de li. ca. & l.ſiuum ff.eo.de li.cap.

In hoc articulo putarem ſic eſſe concludendum. primo quod vbi veititur cõtrouerſia inter hæredem & alium de hæreditate. tunc legatarius eſt integer teſtis

ſtis licet Ioan. An. dixerit eum non eſſe integrum,pro hoc d.l.qui teſtamento, & §.legatariis. Si autem vertitur controuerſia inter hæredem & legatarium,vtrū legatum debeatur,concludite quòd is legatarius cum quo eſt legati controuerſia nō poterit teſtificari,quoniā eſſet actor & teſtis,ſicut videmus ꝙ prælatus agēs ꝓ eccleſia non p̄t eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ, quia idem non debet eſſe actor & teſtis.

Si autem quęrimus vtrum alii legatarij admittantur ad teſtificandum pro alio legatario cum quo eſt controuerſia, tunc concluderem ꝙ ſi cauſa iſtorum legatariorum volentium teſtificari non habeat dependentiam à cauſa ipſius legati, de quo eſt controuerſia,tunc poterunt teſtificari,& erunt teſtes idonei.

Si autem habeant dependentiam a legato,de quo eſt controuerſia , tunc non crederem eos eſſe idoneos,quoniam iſta cauſa in qua teſtificantur non eſt cauſa principalis ipſius teſtamenti, ſed principalis ipſorum legatariorum,ideo debeat repelli quoniam repellitur etiam habens conſimilē cauſam.facit c.cauſam de iud.

58 Nec † ob.l.qui teſtamento.& §.legatariis.quia reſpondeo ꝙ legatarij poſſunt eſſe teſtes in cauſa teſtamenti ad ſolemnitatem ipſius teſtamenti,& ad probā. ea quæ geſta ſunt inter alios,ſed non in fauorem ipſorum.Crederem tamen quòd vno caſu admitterētur ad proban.in cauſa propria ipſum legatum.ſ. quando alii teſtes in teſtō viderent,& deponerēt.Na tunc ipſi poſſent teſtificari illa conſideratione quia legatum p̄t dari ēt minori numero 7.teſtium, qa p̄t dari in codicillis, in quibus ſuffic unt 5.teſtes.l.ſi. C. de codicillis,& ideo ꝑ multitudinē teſtiū , & quia nō exigūtur de neceſſitate tot teſtes ideo tūc legatarius admittitur in cā propria. Nec obſtat.l.omnibus.C. e. ꝓpter quam inducuntur tot variationes , quia poteſt reſponderi quod ſpeciale eſt in legatariis vt admittantur ad teſtificandum in cauſa teſtamenti,& in cauſa ipſorum in caſibus ſupradictis,propter multitudinem conteſtium. Nam in teſtamentis ad hibentur 7.teſtem,ideo non eſt. veriſimi le committi falſum vbi ſi tot teſtium numerus. Et hæc ſupradicta de legatariis faciunt ſecundum Bal.in d. l. dictantibus vt ſi diſponatur per conſtituti. epiſcopi.

59 † quòd probato aliquo vſurario etiā per teſtes ſingulares,omnia ſua inſtrumenta fingantur vſuraria,an in cauſa Titii poterit teſtificari ſciens quod fœnerator mutuauerit ſibi?nam ſupradicta faciūt ꝙ ſic, quod tamen non concedit Bal.niſi proteſtetur ꝙ non intendit ex hoc teſtamento aliquod ius quærere quia de neceſsitate commodum ſpectat ad ipſum. Subiun-

60 git † etiam Bal.ibidem quem dici teſtificari in cauſa propria quatuor modis. Primus ratione vtilitatis vbicunque commodum proprium ſuo teſtamento neceſſario cohęret. Secundus ratione iuris rei vt in Specu.l C.de re iudi. Tertius ratione iuris inſtantiæ vt in procuratore iudici. Item in procuratore ad negocia ſecundum Bal. in d.l.omnibus,quādo cō modum vel incon modum ad eum ſpectat.ſi vero nullum commodum ſpectat, tunc etiam nō eſt teſtis idoneus, ſed Bar. in l.deferre.§.idem decreuerunt.ff.de iu. ſi.quemadmodum eſt in proxeneta,quod dictum pntat Bal. eſſe intelligen. prout intelligit de proxeneta licet Bart.intellexerit proxenetam indiſtincte non admitten. Videndum eſt ergo quid de proxe

61 neta. Primo concludatis † quod proxeneta poteſt cogi teſtimonium dicere ſi producitur ab vtraque parte,vt in codile ctorum,de teſti.cog. Volens autem admittitur ſi ambæ partes conſentiunt. Sed dubium eſt nunquid poſſit produci ab altera parte tantum?de hoc habemus gloſ. contrarias gloſſ.in §.quoniam, in auten. de teſti.quę tenuit ꝙ ſi altera pars contradicat nihilominus proxeneta poterit, teſtificari contrarium tenuit. gloſſ. in §. in his,in authen.de ſi. inſtru. Et pro illa gloſſ.videtur tex.cum alia gloſſ.in c. 1. de teſti.li 6.in gloſſ. pen. vbi eſt ſpeciale ꝙ in caſu ſimoniæ admittitur proxeneta inuita altera parte. Et hoc tenent But.Io.And.& Imo.illa conſideratione. quia vbi proxeneta recipit pecuniā pro officio.tunc videtur teſtificari in proprium

prium commodum. Si autem non recepit pecuniam eſt idem: quia præſumitur ꝙ affectet adimplere quod iam inchoauit, nec imputetur ei ꝙ in cautè ſe habuerit, vel auferatur quodiam datum erat.
62 † Facit c. cum à nobis. eo. ti. Bal. tamen in d. l. omnibus dicit ꝙ proxeneta non poteſt cogi niſi producitur ab vtraque parte, volens tamen poteſt teſtificari productus ab altera parte, ſecus ſi à neutra vt in authen. de teſti. §. penul. & iſta eſt veritas inquit Bal. Et hoc modo eſt intelligendum ſecundum ipſum quod dicitur de procuratore ad negocia, & ita debet intelligi gloſſ. in d. authen. de fi. inſtru. in §. in his. Pro hac ſententia Bald. addu-
63 co rationem, nam † par affectio tollit omnem præſumptionem ſuſpicionis ipſius teſtis. l. non ſolum. §. i. ff. de ri. nupt. & ideo cum proxeneta habeat parem affectionem hincinde ad contrahente videtur poſſe admitti: quia ab vtraque perte
64 perit cõmodũ pariter. Attamen † Bal. non reſpondet ad c. i. de teſti. in 6. vbi eſt ſpeciale in cauſa ſimoniȩ vt mediator poſſit ab altera parte produci, niſi reſpondeatis illi. c. ꝙ loquitur de mediatore ſeu proxeneta criminis, qui eſt in delicto: & alias repellitur, vt ſtatim videbitis, ideo eſt ſpeciale, vt in illo caſu admittatur.

Secus autem eſt in aliis proxenetis contractum perficiendorum: qui nullatenus committunt crimen in contractibus licitè perficiendis. Pro hoc facit l. quoniam liberi. C. eod. titu. pro hac ſententia Bal. facit etiam. quoniam mediator ſiue proxeneta melius, & facilius nouit ſinceritatẽ contractus cuius fuit proxeneta, quã nouerint ali, & ideo debet admitti, licet alias ſit minus idoneus. ar. in l. conſenſu. de repu. Conſequenter pro declaratione eius quod ſupra dictum eſt de proxe-
65 neta videndum eſt † quid de conſocio, & participe criminis? vos concludatis in hoc articulo hoc modo, ꝙ ſocii, & participes criminis non admittuntur ad teſtificandum. l. quoniam liberi. C. eod. tit. poſuit Spe. §. i. in ver. item ꝙ eſt ſocius criminis. 4. q. 3. verſi. liberi. & c. veniens. eo. titu. in princip. ꝙ eſt verum ſecundum Bald. in d. l. quoniam, ſiue defendendo, ſiue impugnando. nam ſi ſumus quatuor, & tres velint deponere ꝙ ego ſum culpabilis, vel non culpabilis eis non creditur. Fallit hæc regula in duobus verſibus poſitis pro Specu. videlicet. Per teſtem ſocium ſceleris, ſimonia probatur. Muneris, & ſceleris teſtis ſocius reprobatur. hoc eſt ꝙ in caſu ſimonie teſtis ſocius criminis admittitur ad teſtificandum. d. c. i. eo. ti. in 6. niſi ſit ſocius muneris, & ſceleris. Et hoc habet locum in crimine ſimoniȩ: & in aliis excep. ſi agitur ciuiliter de crimine. ſi verò agatur criminaliter indiſtinctè repelli tur ſocius criminis, licet etiam non eſſet ſocius muneris, vt in d. l. quoniam.

Sed hoc pro declaratione, & quod dictum eſt ſocium admitti in crimine ſimoniæ ſi agitur ciuiliter, hoc intelligo ſecundum Imo. in c. veniens. eo. tit. ſi eſt ſolum ſocius criminis, & non muneris. Sed
66 † quid erit ſi ego volo opponere contra aliquos qui ſunt participes criminis. nunquid hoc caſu debeo confiteri crimen? cõcludatis ꝙ non: quia ſola confeſſio ſine teſtibus probaret. Nec etiam debeo negare ſi commiſſi crimen ſecundum gloſſ. in d. c. i. eod. ti. in 6. Sed debeo opponere ſub iſta forma. Dico vos non poſſo probare contra me: quia commiſiſtis tale crimen de quo nunc agitur: & hoc offero me probaturum. Hanc formam notabiliter tradit glo in c. j. Et eam ſequitur Bal.
67 in l. quoniam. Amplius † eſt ſciendum quod ſocius criminis non eſt interrogandus de alio conſocio criminis. Imo ſi confiteretur alium conſocium eſſe in crimine, tunc non crederetur ei, ſed hæc confeſſio in criminibus exceptis faceret indicium ad torturam. In aliis autem criminibus faceret qualem qualem pręſumptionem non tamen ſufficientem ad torturam niſi concurreret infamia, no. per Bar. in l. de minore. § tormenta. ff. de quæſti. & Canonici. in c. i. de confeſ. Subiicit tamen Bar. in l. repeti. eo. ti. de quęſt. ꝙ cõfeſſus delictum non debet interrogari de aliis conſociis, niſi in criminalibus quæ tẽdunt ad offenſam publicam, prout eſt in fure, vel latrone, vel in fabricante falſam

monetam. Secus eſſet in homicidio: quia non tendit principaliter ad offenſam publicam, quod dictum eſt ſatis dubitabile, de hoc tamen dicatis vt in d.ca.j.per Bu-
68 tri.& Imo. Sed quid † dicemus ſi quatuor homines dicantur aliquem in aliqua domo occidiſſe, & conſtat eum occiſum an accuſator poterit aliquem ex illis quatuor in teſtem producere? Spe: in ver. quid ſi quatuor concludit ꝙ in cauſa ciuili poſſunt produci, ſecus in crimina li.ar.in cap.j.de confeſ. Subiicit ibidem Io.And. ꝙ hæc nō eſt quæſtio: quia ſi omnes, accuſat conſtat quod eos in teſtes nō poteſt inducere: ſi vnum ſolum nihil impedit quin reliquos inducat. Et hæc videtur vera ſententia. dcmū ſi accuſaretur teſtis de crimine vt non poſſet teſtificari, dicatis quòd ſi conſtaret hoc eſſe factum per calumniam, tunc teſtis omnimodo admitteretur, alias deſeretur dictum ſuū, de quo dicatis vt habetur in auctẽ ſi dicatur. C. de teſti. Conſequenter viden-
69 dum † nunquid prælatus in cauſa eccleſiæ ſuæ poſsit eſſe teſtis? Inno. in cap. in ſuper. eo.ti.de teſti. concludit ꝙ ſi vice domnus vel procurator eius agat in iudicio tunc prælatus non poterit eſſe teſtis. Contra hoc dictum Innocen. facit præallega. in cap. inſuper. vbi dicitur prælatum poſſe teſtificari quando conſtituit procuratorem ad agendum. ideo. Hoſt. tenuit indiſtinctè prælatum poſſe teſtificari in cauſa eccleſiæ ſuæ. Ioan. And. ibidem concordat has opiniones hoc modo. Aut epiſcopus vel prælatus conſtituit procuratorem in cauſa ſpectante menſæ ſuæ. & tunc nō poterit teſtificari: vt in Clement. j. de rebus eccle. non alienan. Aut prælatus cum capitulo vel conuentu conſtituit in alia cauſa eccleſiæ vel etiam capituli ſui vel conuentus, & eo caſu quo poteſt procuratorem conſtituere ſecundum not. in ca. diœceſi, de reſcriptis, & tunc poterit eſſe teſtis, & ſic loquitur c. inſuper, ſecundum eum. Et ſic poteſtis breuiter concludere ꝙ in his quæ ſpectant ad propriam mẽſam prælati prælatus conſtituendo procuratorem non poterit eſſe teſtis.

Et cum hac opi. Io. An. tranſeunt cæteri canoniſtę licet videatur contrafacere. d. capitu. inſuper quòd indiſtinctè permittit prælatum poſſe teſtificari quando conſtituit procuratorem ad agend. vnde fortè opi. Hoſt. indiſtinctè eſt verior.

70 Sic † etiam, & quilibet clericus in cauſa ipſius eccleſiæ admittitur in teſtimonium in c. longius. eo. titu. dum tamen ſit alius qui agat nomine eccleſiæ per dict. c. inſuper. quia in eodem iudicio quis non debet eſſe teſtis, & actor. De hoc etiam tangitur per Alber. in l. omnibus. C. eo. ti. vbi dicit ꝙ adminiſtratores ciuitatis, & prælati eccleſiarum poſſunt teſtificari, licet quidam dixerint ſecundum ipſum ꝙ adminiſtratores durante officio non poſſunt teſtificari, ſed hoc non reperitur lege prohibitum, nec etiam eſt cauſa quare adminiſtrator ciuitatis debeat prohiberi, quod tamen intelligatis ſecundum quæſtionem immediate ſequentem.

71 Quæro † nunquid in cauſa vniuerſitatis, vel collegij quilibet de collegio, vel vniuerſitate poſsit teſtificari? glo. in l. in tantum. ff. de re. di. tenuit quòd ſic: quoniam cauſa vniuerſitatis non dicitur cauſa ſingulorum. l. ſed ſi hac lege. §. qui manumittitur. ff. de in ius. vo. Pro hoc optimè. l. 2. ff. quòd cuiuſque vniuer. Idem tenuit glo. in c. cum nuncius. eo. tit. & non ſolum poterit teſtificari pro collegio vel vniuerſitate, ſed etiam contra collegium vel vniuerſitatem ſecundum gloſſ. in d. l. in tantum. Spe. in §. j. verſi. ſed nunquid in cauſa vniuerſitatis. tenet etiam admitti teſtem de vniuerſitate, vel colegio pro & contra: quia non teſtificatur pro nullo de vniuerſitate, vel collegio, & hoc dicit eſſe verum indiſtinctè in cā ciuili, & idem ſequitur Alber. & Guil. vt ibidem dicit Ioan. And. Doc. tamen communiter tam iuris ciuilis, quàm canonici diſtinguunt in hoc articulo primo concludẽtes vnum ꝙ de his quæ aguntur in capitulo vel vniuerſitate indiſtinctè quolibet de vniuerſitate admittitur, prout eſt in electionibus quæ fiunt in capitulo, vel vniuerſitate, & generaliter in omnibus aliis quæ in ſola vniuerſitate expediuntur. cap. veniens. eo. ti. c. tertio loco. de proba. & ca. dile-

dilecti.de elec.l.conſenſu.C.de repu.

Si autem ſint alia quę agātur extra collegium, vel vniuerſitatem, tunc concludite quòd ſi teſtes de vniuerſitate producuntur ad probandum ea quæ ſpectant vniuerſitati tanquam vniuerſitati, & non tanquam ſingulis de vniuerſitate, tunc quilibet de collegio, vel vniuerſitate poterit teſtificari, vt in d.§.qui manumittitur.& 12.q.2.qui manumittitur. Si vero ſint alia quæ ſpectant vniuerſitati, tanquam ſingulis de vniuerſitate, tunc non poterit teſtificari: quoniam attingit cauſam, vel commodum proprium. Et ideo inquiunt Doc. quòd teſtes de vniuerſitate non poterunt teſtificari ſuper paſcuis, vel nemoribus in quibus quilibet de vniuerſitate liberum habet paſcuum: quoniam hæc attingunt vniuerſitatem, & ſingulos de vniuerſitate. Quidam tamen vt Vbertus de Bo. & Simon Vicentinus, quos etiam ſequitur Arch. 14.qō.2. ſuper ſumma. videntur limitare prædicta. ſ. vt teſtis de vniuerſitate poſſit teſtificari in cauſa quę ſit vniuerſitatis, vt vniuerſitatis, non tantum, vt ei adhibeatur plena fides, quod dictum Arch. videtur tenere Butr. in c.cum nuncius. in rebus vniuerſitatis ſecularis, ſecus autem eſt in rebus vniuerſitatis eccleſiaſticæ: quoniam tunc teſtis de vniuerſitate teſtificatur, & plena fides ſibi adhibetur. Et eſt ratio
72 † differentiæ inter vniuerſitatem eccleſiaſticam, & ſecularem ſecundum Butr. quia ea quæ ſunt eccleſiæ, vel vniuerſitatis eccleſiaſticæ, non in tantum ſpectant clericis, & aliis de vniuerſitate, quantum ſpectant ea quę ſunt vniuerſitatis ſecularis illis de illa vniuerſitate. hæc ratio differentiæ non placuit Im. in d.c.cum nūcius. quia commodum applicatur vniuerſitati, vt vniuerſitati, ideo non magis ſpectat ad ſingulos in vno caſu, quā in alio. ideo inquit ipſe ꝙ vbi plures, quàm duo teſtes poſſunt haberi. tunc duo teſtes de vniuerſitate non ſufficerent, & hoc modo poteſt intelligi Archi. ſed vbi alias non poſſent haberi, niſi duo fortè propter magnā antiquitatem facti tunc in ſubſidium ſtaretur dicto duorum ex quo cōmodum venit applicandum vniuerſitati. Facit quod no. in ſimili Bar. in l.de minore.§.tormenta. ff. de quæſtio. Mihi autem videtur vera differentia But.eo. caſu quo ſit vera ſententia Archi. quoniā negare non poſſumus quin plus iuris habeant ſinguli de vniuerſitate ſeculari in his quę ſpectant vniuerſitati ipſi tāquam vniuerſitati, quā habeant ſinguli de vniuerſitate eccleſiaſtica, vel clerici in cauſa eccleſiæ: quoniam in cauſa vniuerſitatis ſecularis commodum reſpicit ſingulos de vniuerſitate, & etiam futuros hæredes ipſorum contemplatione, quorum non. mediocris eſt affectio, quæ ratio ceſſat in clericis qui nullā prætendunt affectionem reſpectu futurę poſteritatis. In iudicando tamen videretur tutius admitti ſententiam Archidia. propter auctoritatem glo. & Spe. tenentium indiſtinctè quemlibet de vniuerſitate poſſe teſtificari. Attamen bonum eſt
73 dictum Arch. Et hęc † ſupradicta locum habent in cauſa ciuili. Sed quid erit in cauſa criminali? an teſtis de vniuerſitate in cauſa criminali? Spec. in verſic. de quo ſupra dicit, ꝙ ſi prælatus accuſatur, tunc poſſunt illi de capitulo contra eum teſtificari, de hoc tamen vobis plene dixi ſupra in ſecunda parte, etiam ſecundum Spec. ſi accuſetur ab aliquo de vniuerſitate. Sed aliquis de vniuerſitate accuſat extraneum, non poteſt aliquem de vniuerſitate in teſtem inducere, niſi in defectum. 14.q.2.c.ſuper. Et hanc ſententiam dicit Spe. fuiſſe domini ſui Hoſt. in ſumma. Io. An. in d.c.cum nuncius, inquit eſſe diſtinguendum inter vniuerſitatem, vt ſi vniuerſitas ſit magna, & ampla tunc quilibet de vniuerſitate poſſet teſtificari etiam in criminali pro cauſa alterius de eadem vniuerſitate agentis criminaliter. Si autem vniuerſitas eſſet adeo parua vt illi de vniuerſitate illa caderent in nomen domeſticorum, tunc non poſſent teſtificari. Et ſecundum hanc diſtinctionem videtur intelligi Io. Andr. in uer. nunquid in cauſa collegij in addi. generaliter. ſiue in cauſa criminali ſiue in ciuili. Et cum hac opi. tranſeunt Butr. & Imo. referentes tamen eum quoad cau

ſam criminalem, & non quoad ciuilem, Et hæc opi. Ioan. An. videtur æquiſſima etiam in cauſa ciuili. Nam quando vniuerſitas eſt parua, perinde eſt ac ſi illi de illa vniuerſitate eſſent in eadem habitatione. Et per hoc dictum Io. And. crederem quod ſi aliquis Papien. accuſaret Mediola. criminaliter quod hoc caſu nõ poſſit producere vicinum Papien. pro ipſo accuſante contra Mediolan. ratione dicti ipſius Ioan. And. quoniam licet vniuerſitas Papien. ſit ampla, tamen ratione vniuerſitatis dicuntur quodammodo domeſtici. pro hoc facit illud Terentii Vicinitas eſt in propinqua amicitiæ parte. Pro hoc facit quod not. pulcr. per gloſſ. in l aut ſi aliter. §. ſi forte. ff. quod vi. & clam. vbi gloſſ. parificat amicos & vici-
74 nos. Et † ideo in cauſa criminali in qua teſtes debent eſſe luce clariores vicinus non eſſet teſtis idoneus, & in ciuili fides ſibi aliquantiſper diminuenda eſt: quia vicinitas dicitur vniuerſitas quædã parua & ſeparata ab aliis vniuerſitatibus, hoc tamen non reperio tactum ab
75 aliquo. Sed † quid erit ſi omnes de vniuerſitate ſint excommunicati an vnus cõtra alium admittatur. Spe. in ver. quid ſi oẽs de vniuerſitate tenet ſecũdum quoſdã quod ſic p l. quoniam. C. de hær. niſi iudex ex officio eos repellat. l. quos pro-
74 hibet. ff. de poſtu. Verum † autem vnus canonicus poſſit teſtificari pro alio? glo. habetis quod ſic. 14. q. 2. ſic. ca. quos. ſuper quod eſt intelligendum niſi ſimul habitent ſecundum Butri. in c. cum nuncius. & de hoc etiam uobis dici ſupra in ſecunda diuiſione huius partis. Finaliter de exequutore, & ſyndico habetis glo. l. fi. eo. ti. & dicatis vt ibi. Et nunc habetis in expeditã quartam partem huius partis principalis.

SVMMARIVM.

1 *Seruus an & quando admittantur ad legitima teſtimonia. & nu. 3. 4. 5. cum ſeq.*
2 *Seruus non poteſt eſſe miniſter, nec nuncius ad citationes.*
3 *Seruus qui habetur pro libero, & infamis p uiro bonę famę, ã poßit teſtificari & nu. 5.*
4 *Probationibus deficientibus, an ſeruus in teſtem accipiatur.*
6 *Mulier quę communiter habetur pro uiro, uel pupillus pro maiore, an teſtimonium dicere poßit.*
7 *Seruus qui fuit teſtis in inſtrumento an de ipſius inſtrumenti ueritate deponere poßit, detecta eius ſeruitute.*
8 *Intellectus ad l. primam. C. de teſta.*
Intellectus ad l. 3. §. duæ cauſæ. ff. de car. edic.
9 *Tempus iuramenti in teſtibus attenditur.*
10 *Dubietas commiſſi criminis uel infamiæ repellit quem a teſtificando.*
11 *Iudex teſtem infamem ex officio repellit.*
12 *Infamia qualiter obiicienda ſit teſti.*
13 *Libellus ſicut præſumptiue ſufficit concludere, ita & exceptio.*
14 *Infamia ubi præceſſit aſſumptionem alicuius officij infamẽ nõ repellit a teſtimonio.*
15 *Superior aſſumens infamem ad officium, an uideatur cum illo diſpenſare.*
16 *Statu liber an poßit teſtificari.*
17 *Seruus ſub conditione, an pendente conditione teſtificari poßit.*
18 *Teſtis inteſtabilis a teſtificando repellitur.*
19 *Pupillus ſeu impubes teſtimonium dicere nõ poteſt in cauſa ciuili, fallit in cauſa criminali in qua admittitur, & torquetur, & præſumptionem ad probandum dominum occiſum a familia facit.*
20 *Proximus pubertati, & doli capax an admittatur ad teſtimonium.*
21 *Pubesfactus an poſſit teſtificari de his quæ in pupillari ætate uidit.*
22 *Intellectus ad l. primam de falſ. monet.*
23 *Intellectus ad glo. in l. 3. §. idem diuus. ff. de teſti.*
24 *Pauper an a teſtificando repellatur. & nu. 25. cum ſeq.*
25 *Paupertas non eſt de genere malorum.*
26 *Fideiuſſor non tantum datur locuplex ex facultatibus quantum ex fide.*
27 *Monachus, uel canonicus regularis an ſit legitimus teſtis.*
28 *Frater minor an poßit eſſe teſtis.*
29 *Fratribus minoribus, uel aliis religioſis magis*

gis creditur, quam ſecularibus in teſtifi cando.

30 *Clerici an poſsint teſtificare inter laicos.*

31 *Clericus in teſtem productus a quo ſit examinandus & in quo loco.*

32 *Furioſus uel indi cretus a à teſtificando re moueantur.*

33 *Furioſi & indiſcreti pro abſentibus, & ignorantibus habentur, niſi dilucida interualla habeant.*

34 *Furioſus an teſtificari poſsit de his quæ tempore ſanæ mentis, & bonæ memoriæ uidit.*

35 *Teſtis cui bonis eſt interdictum ad teſtificā do non admittitur.*

36 *Cæcus an, & quando poſsit eſſe teſtis. Cæcus factus dignitatem retinet.*

37 *Cæcus an poſsit eſſe teſtis in ſtipulatione & in actione iniuriarum, & an poſsit falli uel ne, remittitur iudicis arbitrio.*

38 *Exceptiones quæ opponi poſſunt contra teſtes.*

39 *Laicus in cauſa criminali contra clericum teſtificari non poteſt.*

Quando repelluntur teſtes ratione defectus perſonæ.

CAP. V.

1 VIdendum eſt nūc de perſonis q̄ phibentur ratione defectus ꝑſonæ. Primo † phibetur ſeruus. l. q teſtamēto §. ſeruus. ff. reſta. auth. ſi dicatur. C. e. ti. & d. l. quoniā 3. q. 5. cap. nullus niſi in defectum proba. ſecundum quoſdam, vt inquit Spe. in ver. item eſt ſeruus. in §. i. & l. pen. C. de hære. in ſi. 4. q. 2. ca. ſi. Et niſi in caſibus exceptis, quia admittitur ſi accuſatus ſit de crimine diffama. 2. q. 2. in primis, infa cto ſuo ipſius ſerui quandoque creditur cum tormentis, & a l. s præſumpt. 4. q. 3. verſiculo ſerui.

Contra dominum autem vel patronū non creditur, niſi in aliquibus caſibus. … l. quicunque. 8. ſi. C. de ſer. fui. & n. d. c. ſerui. 4. q. 3. Subiungit † nota-

2 biliter Io. An. in addi. in d. ver. ex mente Guil. de Sum. quod quemadmodum ſeruus non poteſt eſſe teſtis, ita etiam non poteſt eſſe miniſter, nec nuncius ad citationes, quia tales ſunt plus quam teſtes, ex quo eis ſolis creditur: & quia nullam habent coniunctionem cum iure ciuili, vel prætorio, & æquiparantur morti. l. antepe. ff. de reg. iur. Et ex prædicta ratione Io. An. videtur poſſe inferri, quod vbi quis non poteſt eſſe legitimus teſtis, tunc etiam non poſsit eſſe nuntius ad referendum in iudicio, quia magna ſibi fides, & credulitas adhibetur.

3 Quid † autem ſi ſeruus habeatur pro libero, vel infamis pro viro bone famæ, not. tamen ſecundum Io. An. in addi. in verſi. de quo ſupra, quod lex dedignātur appellare dictum ſerui teſtimonium. ſed eum appellat reſponſum, & non teſtimonium. l. ſerui. reſponſo. ff. eo. ti & l. quæro §. ſi. vbi bonus tex. ff. de ędi. edic.

Et hoc fuit dictum cuiuſdam Bagato

4 ri antiqui. Subiicit † deinde Io. An. idē ex mente Guil. quod deficientibus probationibus recipitur ſeruus in teſtem etiā ſi de ſuo facto non interrogatur, quemadmodum nos dicimus in armario. l. ob carmen. §. ſi ea. ff. eo. ti. Nam ſecundum h pridem, & l. interrogari, C. de quæſt. non debebant ſerui pro domino. vel contra interrogari, ſed de ſuo facto debebant in terrogari. Quid ergo voluit. l. ſerui reſponſo. ff. e. ti. Reſpondeatis ſecundum, Io. An. quod deficiente aliqua probatione ſumitur dictum ſerui, in teſtamento tamen ſeruus non adhibetur ad ſolemnitatem. l. qui teſtamento. ff. de teſta.

Et finaliter concludite, ꝙ in iudi. in defectum proba. ſeruus poteſt deponere dictum ſuum, vt in d. l. ſerui reſponſo. & optime in d. l. quæro. § ſi. ff. de edi. edic. facit. l. diuus. ff. de quæſt. Sed vltra prædi

5 cta dubitatur an † ſeruus qui habetur pro libero poteſt teſtificari? Spec. in verſ. itē quod eſt ſeruus. concludit quod ſi cō muniter habeatur pro libero tēpore quo depoſuit valet vt in l. i. C. de teſta.

Idem ſi a maiori haberetur pro libero l. quod maior. ff. ad muni.

Idem ſi omnes eſſent ſerui cum opi. ꝙ eſſent liberi ſecundum Cy. & Iac. de Ra.

in l.i.C.de teſta. Idem eſſet notabiliter
ſecundum.Io.An.in præal.verſi.ſi cōmu
nis error eſſent in ætate,vel ſexu teſtium.
6 Vt † puta ſi mulier haberetur commu
niter pro uiro,vel pupillus haberetur pro
maiore. Idem ſecundum eum eſt ſi com
munis opi.haberet aliquem pro non in-
fame.vt habetis glo.notabilem in l.cum
lege.ff.de teſta. Et hæc omnia ꝓcedūt
vt quis depoſuerit dictum ſuum antequā
detecta ſit eius infamia vel ſeruitus: Sed
7 dubitat † an ſeruus, qui fuit teſtis in in-
ſtrumento poſſit deponere de veritate ip
ſius inſtrumenti detecta eius ſeruitute?
glo.in d.l.j. C.de teſta.tenet ꝙ non ſo-
lum communis error operetur, vt inſtru
mentum non poſſit dici nullum ratione
defectus ſolennitatis, ſed ratione falſita-
tis poſſet dici falſum.mouetur gloſſ.per l.
3.§.duæ cauſæ. ff.de Car.edic.& per l.
quoniam. C.eo.ti.Cyn.tamen in d.l.j.&
Bar.in d.l.3.§.duæ cauſæ concludunt ex
mente Az.in ſumma.eod.ti.de teſtamen
tis quòd ſeruus poterit teſtificari in iudi-
cio de veritate teſtamenti. Nec obſtant
contraria allegata per gloſſ.quia reſpon-
dent diſtinguendo: quoniam mutatur cō
ditio perſonæ abſque defectu ipſius per-
ſonæ,& tunc poterit eſſe teſtis,vt in d.l.j.
quandoque mutatur conditio culpa ipſo-
rum teſtium,vt quia efficitur infamis, &
tunc non poterit teſtificari.& ita loquan-
tur contraria, Bald.in d.l.j.de teſtam.ca.
8 † concludit interdum admittitur teſtis ad
ſubſtantiam actus in principio,& tunc in-
ſpicitur principium non quòd poſtea ſe-
quitur, & hoc modo loquitur d.l.j. inter
dum admittitur teſtis ad probationem.
quia reſpicit in futurum non ad ſubſtan
tiam actus alicuius. & tunc inſpicitur qđ
poſtea ſequitur ita loquitur d.l.3.§.duæ
cauſę. Mihi autem magis placet ſenten
tia gloſſ.in dict.l.j.vt ſeruus, & infamis,
quia adhibiti ſint teſtes ſolum operantur
ad ſolemnitatem detecta ſeruitute, vel in
famia, non autem loquitur ad probatio-
nem veritatis. Primò per d.§.duæ cau-
ſæ, qui indiſtinctè loquitur de mutatio-
ne, quæ poſſet euenire in perſonam te-
ſtis.nec reſponſio Doct.probatur.l.eo mo
9 ſto diſtinguente. Secundo † moueor:
quoniam in teſtibus principaliter atten-
dimus tempus iuramenti: vt not. gloſſ.in
Clemen.j.de offi.dele.& ſupra in præce-
den. tetigi:ergo cum tempore iuramenti
conſtet publicè teſtem eſſe ſeruum,vel in
famem minimè erit admittendus. Ter-
10 tiò moueor † nam dubietas commiſſi cri
minis vel infamiæ repellit quem a teſtifi-
cando.c.ſi.de teſtibus.l.reus delatus. ff.de
mu.& ho. Sed ſi propter dubietatem re
pellitur: ergo multo magis propter certi-
tudinem infamiæ vel ſeruitutis.
11 Quartò † quoniam ſaltem dicemus iu
dicem debere repellere ſeruum, vel infa-
mem officio ſuo: quoniam intereſt iudi-
cis ne in iudiciis perſonæ infames vel vi-
liſſimæ verſentur, ideo prohiberi poteſt.
l.quos prohibet. ff.de poſtu. Nec ob. ſi
dicitur quòd ſeruus, vel infamis fuerit ap
probatus à contrahentibus vel à teſtato-
re: quia reſpondeo quòd approbatio illa
fuit per errorem, ideò non admittenda.
12 Prætereà inquit Bart.in d.l.i.quòd † il
le, qui vult obiicere infamiam teſtis de-
bet dicere eum fuiſſe infamem,& publicè
habitum pro infame. Alias enim ſi dice-
ret oppono contra te: quia tempore de-
poſiti dicti tui tu eras infamis, hoc non
ſufficeret, quoniam exceptio debet de ne
ceſſitate concludere. & hoc non conclu-
deret de neceſſitate: quoniam non ſequi-
tur iſte fuit infamis: ergo non potuit eſſe
teſtis,quia ſi fuiſſet habitus publicè pro vi
ro non infame, tunc admiſſus fuiſſet.facit
gloſſ.not.in ſupra allegar.in l.cum lege.
Bald.in dict.l.reprobat Bar.inquiens ſuffi
cere ſi opponitur contra teſtem ꝙ fuerit
infamis, dum tamen nominet ſpecialiter
cauſam ſuæ infamiæ.c.præſentium.eo.tit.
in 6.nec eſt neceſſe dicere ſecundum eum
quòd habebatur pro infame, ex quo ita
haberi debebat. Secus eſſet ſecundum
eum ſi opponeretur exceptio infamiæ ſi-
ne cauſa: quia hoc non ſufficeret: vt in
d.c.præſentium. & hęc opi. videtur ve-
rior, & eo maximè cum in dubio inter-
pretandum ſit contra ipſum infamem.
Et idem dicemus de ſeruo, propterea
incumbit onus probandi infami vel ſer-
uo

uo probare tūc temporis non fuiſſe infa
13 mem vel ſeruum. Pro hoc † facit quoniam ſicuti ſufficit libellum concludere præſumptiuè.l.creditor.§ Lucius.ff. de his quæ in frau. credi. ita etiam ſufficit exceptionem concludere præſumptiuè, & eſt præſumptio quoniam peccata nocentium debent eſſe publica. l. eum qui nocentem. ff. de iniur. Notandum
14 † eſt etiam vltra prædicto exmēte gloſſ. in c. præterea.de teſti.cog.ꝙ vbi infamia præceſsit aſſumptionem alicuius officij, tunc infamis non repelitur à teſtimonio, vt videtur innuere gloſſ.ibidem à cō
15 trario ſenſu. Et † huius dicti eſt ratio, quia ſuperior aſſumendo infamem ad officium non obſtante illa infamia, videtur ſuper illa diſpenſare, per id quod habetur in c diuerſis.de cle.coniug.& in c. veniens de fil.presby.l.quidam conſulebat.ff.de re.iudi. Quæ diſpenſatio infamiæ procedit, tunc quando crimen exquo proceſsit infamia erat ſaltē notoriū vel famoſū, ita ꝙ veriſimiliter tranſmeat ad notitiam ſuperioris. Secus ſi fuiſſet occultum quia tunc non videtur ſuper illo diſpenſatum. ſed potius eſt imputandum teſti qui tacuit per no.in c. expoſuiſti.de cor.vitia.& in c. cum non ignoret. de præben. ſecundum Hoſt. qui ſenſit ꝙ tunc non poſsit teſtificari. Et ex prædicta doctrina infert nobis ſingulariter qđ vbi ſuperior promouet infamem ad officium, tunc videtur diſpenſare ſuper infamia, & eum reſtituere ad famam quando delictum publicè erat notum. pro hoc optimè quod no.in c.conſtitutus.de reſcrip.& in c.dilecto,de præben.vbi ex mēte de doc.concluditur ꝙ ſi canonici cōdiderunt ſtatutum & iurauerint nō tollere ſtatum, pro hoc caſu contraueniendo ipſi ſtatuto videntur diſpenſare ſuper iuramento. Et eo modo ſi iurauerint nō conuenire ſtatuto. nam contraueniendo ipſi ſtatuto videntur tollere ſtatutum, & in conſequentia ipſum iuramentum. Imo.tamen ſenſit vnum in d.c.præterea ꝙ donec infamis in officio toleratur poterit teſtificari, per tex.in d.ca. præterea. quia loquitur indiſtinctè. Subdit tamen ꝙ vbi crimen fuit occultum poſsit remouerit ab officio, & peti vt remoueatur, ex quo nō intelligitur ſuper illo diſpenſatum. Secus quando non fuit occultum, per d.c.diuerſis fallaciis. Ego autem dicerem ꝙ ſi infamia ſuperuenit durāte officio: quoniam tunc poterit teſtificari, quoniam tollerando infamem in officio ita videtur diſpenſare ſuper infamia quemadmodum diſpenſat quando ab initio promouet infamem ad officiū. Faciunt ad prædicta quæ no.per.Inn.pulcre in c.ſuſcitatur alias conſtitutus.de reſcriptis. Et hæc omnia faciunt ad ea quæ vobis ſupra dixi quando teſtis repellitur ratione criminis vel infamię.

16 Sed † quid dicemus de ſtatu libero an poſsit teſtificari? breuiter idem dicatis de ſtatu libero quod de ſeruo.l.ſtatu liberi cæteris ff.de ſtatu.li namconditio ſub qua libertas ſibi data eſt non habet eum liberare nec eximere à ſeruitute. Sed
17 hic dubitatur quid † ſi aliquis ſit ſeruus. ſub conditione, verbi gratia ſi nauis ex Aſia venerit vendo me tibi, vel ſi fuerit pronunciatum te vēdidiſſe pronuncio te ſeruum, an pendente conditione poterit teſtificari? concludatis ꝙ ſic, nec ſuperueniens implementum conditionis habebit irritare dictum ſuum, quemadmodum dicimus in ſta. li. Ita nota.Bald. in ſimili in l.j.C.de hær.inſti. Nam ſi damnatus ad mortem non poteſt inſtitui hæres, & aliquis damnatus ad mortem ſub conditione ſi nō ſoluerit mille infra menſem, ſi pendente conditione fuerit inſtitutus hæres valet talis inſtitutio, nec ſuperueniens defectus conditionis habet irritare inſtitutionem factam pendente conditione, per d.l.ſtatu.liberi.

18 Conſequenter † repellitur teſtis qui eſt inteſtabilis. vt l.cum lege.ff.de teſtam.

19 Repellitur etiam † teſtis ratione minoris ætatis. nam pupillus teſtimonium dicere non poteſt.l.inuiti.ff. eodem titulo, gloſa tamen in dicta lege inuiti dixit primo pupillum non poſſe eſſe teſtem: quoniam ſciens peieraſſe non videur.l. qui iuraſſe.§.pupillus.ff.de iureiurando. Si autem ſit pubes non poteſt niſi ſi.

maior

maior annis 25. in l. teſtimonium. ff. eod. titu. Fallit in crimine læſę maieſtatis vbi etiam pupillis admittitur, & torquetur ſi opus eſt in l. de minore. in principio. ff. de
19 quæſti. Item fallit ſi † eſt proximus pubertati, & doli capax. l. fina. ff. de li. cauſa. Per hoc tamen inquit gloſſ. in d. l. inuiti, non erit teſtis idoneus, ſed faciet ſolum aliquod indicium, vt inquit gloſſ. in d. c. fi. Specu videtur ſequi gloſſ. in d. l. inuiti. ſed addit alium caſum vbi pupillus poteſt recipi vt dominus dicatur occiſus a familia. l. quoniam C. eod. titu. & l. 1. §. puberis. ff.
21 ad Sillania. Conſequenter † videndum eſt an pubes factus poſsit teſtificari de his quæ vidit in pupillari ætate? hæc quæſtio reputatur ſubat. na, de ea ponitur per Pileum in 13. q. ſua Azo. in ſumma de teſti. ad fi. dixit puberem ſimpliciter poſſe teſtificari, de his quæ vidit in pupillari ætate, gloſſ. noſtra poſuit primo de hac quæſtione in l. 3. § idem diuus. ff. eod. ti. & in l. ad teſtium. ff. de teſtamen. Tractauit etenim in l. notationem. §. inſtrumentorum ff. de verborum ſignificatione. Et in his locis concludit puberem poſſe teſtificari de his quæ vidit in pupillari ætate, dum modo poſsit habere animum in eo tempore ad cognoſcendum ea de quibus teſtificatur. Specula in titu. de teſtib. § j. in verſic. ſed nunquid pubes factus. dicit idem quod ſupra dictum eſt, & hęc eſt ex cõmuni omnium ſententia, dum tamẽ teſtificetur de his quæ vidit dum erat proximus pubertati. Idem dicunt quidam ſecundum Specula. erit de his quæ in fauore alias vidit vel antequam fieret cęcus. Ioan. An. in ad
22 di. vbi † ſupra dixit puberem admittendum in teſtem in his quæ viderit impubes, ſi talia eſſent quæ probabiliter cadere poſſent in mentem ipſius tunc pupilli. Si autem non poſſet cadere in mentem ipſius, tunc non poſſet teſtificari. & hoc modo intelligitur. l. j. C. de fal. mo. nam licet pupillus videret fabricari falſam monetam tamen non haberet iudicium intelligendi falſitatem ipſius monetę. Amplius ſubdit Ioan. An q etiam poterit teſtificari pubes de his quæ vidit in pupillari ætate non modo, ſed etiam in ætate infantili, dummodo de eo potuerit tunc habere iudicium. Proinde dicit Ioan. An. quòd ſi infantes fuerint ſocij i ſcholis vel alter in ſocietate verſati ſunt, & quæratur de ętate alterius ipſorum. pro hoc caſu alter ex iſtis conſocij poterit teſtificari alterum conſocium eſſe ætatis annorum 25. licet ipſe teſtis non ſit niſi. 30. An. Et ſic teſtificatur de his quæ vidit in quinto anno. Secus tamen ſecundum eum eſſe in controuerſia de vno vel duobus annis. vt: quia dicit eum eſſe 29. vel 30. annis, tunc enim hoc non poſſe teſtificari: quia in eo non erat tantum iudicium, vt poſſet ſe cernere ætatem per annum vel per duos, niſi forte eſſet frater qui immediate ſequeretur fratrem in natiuitate: nam tunc probabiliter admitteretur Barto in d. l. 3. ff. eod. titu tenuit gloſſ. ibidem vt poſsit teſtificari de his quæ vidit in pupillari ætate. Subiungit tamen Bartol. vnum dum dixit gloſſ poſſe teſtificari puberem de his quæ vidit in pupillari ætate hoc verum dumtamen exceſsiſſet infantiam aliter non admitteretur, & ſic videtis Bartol. contrariari opin. Ioan. An.

Opi. tamen Io. An. verior, & quomodo ſe reſtringit ad ea de quibus infans poteſt habere iudicium Archi. 37. diſt. cap. relatum. ſequitur gloſſa in dict. l. 3. Subiungens vnum bonum verbum in hac materia quòd idem eſt de minore proximo pubertati quod eſt de ipſo pubere ſcilicet q poſſet teſtificari de his quę vidit in pupillari ętate. & hanc opi. dici. fuiſſe Laurentij. Qui autem dicantur proximi pubertati ponitur in l. j. ff. de noua.

Bal. in l. excipiuntur. ff. ad Silla. vbi videtur caſus pro ſententia gloſſ. dicit ex mente Iac de Are. Dyn. ipſum puberem poſſe teſtificari ſi eo tempore fiebat quo intellectum capere poſſet tunc admitteretur. & hæc videtur iuſtiſsima ſententia
23 quam ſupra ſenſit Ioann And. † Ideo concludatis breuiter puberem vel proximum pubertati ſecundum Archi poſſe teſtificari nedum de his quæ vidit in pupillare ætate, ſed etiam infantili, ſi modo habuerit iudicium pro cogitatione negocij de quo teſtificatur de hac quæſtio. etiã ponitur

ponitur per Alberic.in d.l. 3. ff.de teſtib. & ibi ſentit puberem ſolum teſtificari poſ ſe de his quæ vidit in ætate proxima pubertati. Et hoc modo dicit intelligendam glo.in d §. idem diuus.in l 3.facit.l. ſi minor. ff de ſer. expot. Vltra prædi-
24 cta † dubitari poteſt quid de paupere? text.in d.l.3. de teſti.uidetur conſtituere differentiam an teſtis ſit locuples vel pauper.Spe.in §.:.ver.item ꝙ eſt pauper, cõcludit licet videatur dubitare ꝙ ſi pauper ſit bonæ fidei tunc admittitur in teſtem,dumtamen aliquid habeat in bonis. nam qui non habet quinquaginta aureos in bonis præſumitur nõ idoneus in auc.§. teſti.§.j.& §.ſancimus. Et hoc vbi ſit honeſtus & non ſuſpectus pauper inſti. ſuſpe.tu.§ fi.In criminalibus pauper videtur ſuſpectus,& nõ admittendus ſine tormentis. Subiicit tamen Specu. ꝙ pau-
25 pertas † non eſt de genere malorum. 15. q.i.c.illa.& argu.in l humilem. C.de inceſt nupt. Alias ſi paupetes honeſti & boni repellerentur dicentur omnis ſancti martyres non poſſe teſtificari, quod tamẽ non eſt concedendum ſecundum Specu. Albert.in d.l.3.in prin.ff.eo.ti.videtur cõ cludere ex mente Ia Bal. ꝙ in his in quibus requiritur idoneitas non ſolum circa fidem,ſed etiam circa diuitias principaliter,tunc pauper non eſt idoneus, prout eſt in fideiuſſoribus & ex promiſſore. l. ſi creditores.ff.de priuileg. cr.& l.ſi verò.ff. qui ſatiſ.cog.
26 Sciendum † tamen eſt quòd fideiuſſor non tantum datur locuples ex facultatibus quantum ex fide · vt eſt text. in l. ſi ſtipulatus.in fi.ff.de verb.ob.& in l. ſcire oportet.§.fi.de excu. tu. Si autem verſatur idoneitas principaliter reſpectu fidei prout dicimus in teſte,tunc dicen. eſt ſecundum Albe.& Ia.Bal.quòd ſi pauper habeatur bonæ fidei admittitur.& hoc videtur gl.ſenſiſſe in d.l.3.

Minor tamen fides ſibi adhibetur quã ſi eſſet diues ſecundum Alb.quia pauper facile corrumpi poſſet, ſi tamen eſſet diues malæ famę præferetur pauper bonæ fidei,& famę illi diuiti ſecundum eos.

Si autem loquitur in his in quibus requiritur fides mixta cum diuitiis, vt in tutela, tunc non admittitur omni modo pauper, ſed adiungitur curator. l. ſuſpectum ff. de ſuſp. tu. Et breuiter poteſtis concludere hoc eſſe relinquendum arbitrio iudicis pro qualiter paupertatis, & famæ,& fidei ipſius pauperis, & etiam pro qualitate cauſæ.de iure tamen Lombardorum pauper non habens proprium repellitur a teſtimonio ſecundum Albe. Vl-
27 terius videndum † eſt quid de monacho,vel canonico regulari? glo. in auct. ſi dicatur.de teſti.videtur velle hos eſſe legitimos,& idoneus teſtes.Spe.in §.j. uer. item excipitur quòd eſt monachus. concludit quòd monachus,canonicus regularis, conuerſus, vel alius religioſus ſub obedientia,non poteſt eſſe teſtis ſine licentia ſuperioris:arg 16.q.j. c. monachi. & c 2.de poſtulando.facit l.3. §.in bello. ff.de re mil·Et hanc opi. tenet Albe.in d. auct.ſi dicatur. & videtur omni modo cõmunis littera glo.iſti dixerit admitti ſimpli-
28 citer. Sed quid † dicemus de fratre minore? Specu.in ver.quid de monacho dicit idem eſſe in fratre minore quod eſt in monacho. Non tamen reperitur prohibitum eſſe fratrem minorem poſſe teſtificari. vnde admittendus eſt. l. ff. eod. pro hoc facit quod no.glo. in auten. de mona.§ cogitandum.& quod not. in c. de crimine fal. idem tenet Io. Andr.in d. ver. quid de monacho. Idem ſequitur
29 Albe.in rubrica de teſti concludens † ꝙ fratres minores, vel alii religioſi non poſſunt teſtificari ſiue licentia ſuperioris · 16.qõ.j.Ideo videtur talibus magis eſſe credendum quam aliis ſecularib. propter religionem quam ſumpſerunt, quæ abdicat ab eis omne commodum, & omne proprium attingens eos.
30 Sed † quid erit de clericis an poterunt teſtificari inter laicos? Butr.in c. cum nunctius.extra eod.dicit quòd clerici teſtificantur inter laicos. 14.q.2.c.quanquam. vbi dicitur ꝙ non debens admitti teſtes in inſtrumentis inter laicos, nec inter laicos cogi ad teſtificandum.niſi in ſubſidium:
31 quando alij teſtes deficiunt.Et tũc† ſunt examinandi a iudice eccleſiaſtico,nõ autem

tem a ſeculari, hinc eſt, ꝙ nos videmus clericos deponere dictum ſuum cum licentia prælati ſui. Subiicit tamen Archi. in d. c. quanquam. eſſe in arbitri epiſcopi an committat clericum examinandum, vel velit ipſe examinare eum cum clerici non poſsit iurare abſque licentia, epiſcopi ſui. c. 1. de iur. cal. 6. q. j. cap. teſtimonium. Et ibi dicitur ꝙ clericus qui in teſtem producitur debet examinari in eccleſia licet Vgol. ibidem teneat ꝙ poſsit iurare, & teſtificari ſi vult extra eccleſiã, & contra ipſum Vgol. c. nullus. 22. qõ. 5.

32 Conſequenter † remouetur a teſtificando furioſus, vel indiſcretus. ar. 3. q. 9. c. iudices. & l. qui furore. ff. de ſta. ho. Facit l. cæcus. ff. de iudi. & l. cum furioſus. c. ti. Et hoc tenet Spe. in ver. item quod eſt

33 furioſus. Tales † enim habentur pro abſentibus & ignorantibus l. j. §. furioſus ff. de acq. poſſ. niſi haberent dilucida interualla. l. qui teſtamento. §. eum qui. ff.

34 de teſta. Sed † quid erit ſi furioſus velit teſtificari de his quę vidit tempore ſanæ mentis? in hoc tenerẽ quòd non poſſet, quia potiſsimè in eo conſideramus, tempus depoſitionis quo tempore penitus caret memoria & intellectu. Si autem quis velit teſtificari de his quæ vidit in furore, tunc crederem eum eſſe admittendum. Et hoc tenet Specu. in verſi. ſed nunquid pubes. Ratio eſt: quia tempore quo deponit eſt ſanæ mentis, & bonæ memorię, & facile poteſt habere memoriam de his quę vidit tempore furoris.

35 Sed † quid erit de eo cui bonis eſt interdictum, concludite quod non poteſt eſſe teſtis l. is cui bonis. ff. de teſta. & ibi

36 ponitur per Bal. Vltra prædicta † videndum eſt quid de cęco? Specul. in §. 1. verſicu. ſed nunquid cæcus, dixit poſſe teſtificari, quia non reperitur in iure prohibitus, maxime de his quę vidit antequam fieret cęcus. nam cęcus factus retinet dignitatem. l. qui furore. ff. de ſta. ho. Et facit l. cæcus. ff. de iudi. hoc tamen eſt limitandum ſecundum ipſum ſi prius voces contrahentium notas habuerit.

37 Nec ob. ſi dicatur † ꝙ in voce decipi poteſt, quia & viſus quandoque poteſt decipi. 27. q. j. c. voce. Et breuiter ſecundum ipſum poterit eſſe teſtis in ſtipulatione, & in actione iniuriarum. poſſit tamen probabiliter diſtingui, an facile poterit, falli vel ne, & hoc eſſe committen. arbitrio iudicis, qui habebit conſiderare an habebat adeo notas voces contrahentiũ vt facile falli non poſsit.

38 De † hinc ſubiicit Spec. quod poterit cõtra teſtem excipi quod eſt artifex ignotus vel nimis obſcurus vel ignobilis vel non diues ponis in ver. item ꝙ eſt artifex. Item etiam ꝙ non eſt in dignitate, quæ tamen omnia ſunt determinanda vt aliqualiter fidem diminuant, non autem vt omnino repellatur, licet ipſe loquatur generaliter. Item etiam poteſt opponi ꝙ teſtis eſt gratioſus, vt in verſicu. item qđ eſt gratioſus, facit 3. qõ. 5. ſimiliter, & ca. accuſationes. Demum etiam opponi-

39 tur † laicum non poſſe teſtificari in cauſa criminali contra clericum, vt in cap. veniens, el primo de teſtibus 2. q. 6. laicos. & ibi ponitur per totum. Ex his habetis expeditam hanc vltimam primæ partis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtificari non coguntur ſenes vt ſunt maiores annis ſeptuaginta valetudinarij, ij qui ſunt cum magiſtro reipublicæ, miſsi a malitia ignominię cauſa publicã abſentes ex probabili & neceſſaria cauſa & qui conduxit prębendam vehẽdã.*

2 *Frater an cogatur teſtificari contra fratrẽ in cauſa criminali, & num. 4.*

3 *Frater quo caſu contra fratrem in ciuili teſtificari compellitur, & nu. 5.*

5 *Intellectus ad gloſſ. in leg. lege Iulia. ff. de teſti.*

6 *Frater vel conſanguineus cuius fauore prohibeatur teſtificari contra fratrem vel conſanguineum.*

7 *Frater volens teſtificari contra fratrem, an & quando admittatur.*

8 *Frater poteſt accuſare fratrem ciuiliter, quando crimen nimis magnum eſt.*

6 *Gener contra ſocerum non compellitur teſtificari, vel econtra. & n. m 18.*

- *Vitricus aduerſus priuignum vel ecõtra*

Sobrinus

Sobrinus aduerſus Sobrinum *vel Sobrinā vel econtra.*

Idem de notis ex his qui ſunt propinquiores gradu.

Idem in omnibus agnotis.

10 *Collaterales vſque ad quem gradum non cōpellantur eſſe teſtes.*

11 *Libertus contra patronum non cogitur teſtificari.*

12 *Sententia lata prætextu probationum a iure reprobatarum nulla eſt.*

13 *Libertus an poßit teſtificari contra patronū patrono volente.*

Reuerentia expreſſe debita remitti nō pōt.

14 *Filius contra patrem an admittatur ad teſtificandum.*

15 *Vxor contra maritum nō cogitur eſſe teſtis, & nu. 7. & in d. nu. 31. Et quid ſi ueritas aliter haberi non poteſt, nu 18.*

16 *Teſtis domeſticus an poßit cogi teſtificari contra domeſticum.*

Aduocatus teſtificari non cogitur contra partem pro qua patrocinum præſtat.

17 *Vxor marito ſuo reuerentiam debet.*

19 *Veritas quando aliter haberi non poteſt, q teſtificari compellantur.*

20 *Libertus an teſtari compellatur, quando ueritas aliter haberi non poteſt, & quid de filio, ſocero, & genero.*

21 *Expulſi ex uilitate perſonæ admittūtur ad teſtificandum, quādo ueritas aliter haberi nequit quid ſi uitio ſui quis prohibetur a teſtificatione.*

22 *Magiſtratus & ſimiles qui fauore publico a teſtimonio excuſantur an cogatur in deſertum ubi publica utilitas ſuadet.*

23 *Priuilegio proprio excuſati ut ſenes & ualetudinarij, & tales non compelluntur uenire coram iudice in defectum, ſed iudex debet mittere ad eos recipiendos.*

24 *Veritas ubi aliter apparere non poteſt priuilegiati compelluntur teſtificari.*

25 *Onus probandi quòd ueritas aliter apparere non poteſt cui incumbat.*

26 *Ius procedens a diſpenſatione communi potentius eſt quam a diſpenſatione priuilegiati.*

27 *Celari ueritatem an ſit peccatum.*

28 *Princeps per priuilegium, nec conſuetudo, nec pietas excuſat a peccato.*

29 *Differentia inter priuilegiatum & non priuilegiatum, quia priuilegiatus non cōpellitur teſtificari niſi ubi aliter ueritas apparere nequit, cæteri uero nō priuilegiati indiſtincte cōpelluntur teſtificari, etiā ſi ueritas alias pōt apparere,*

30 *Peccatum licet ſi celare ueritatem in ciuili, in criminalis non eſt peccatum.*

32 *Anima eſt cunctis rebus præferenda.*

33 *Clericus regulariter nō compellitur teſtificari, niſi in ſubſidium probationum.*

34 *Clericus in teſtamentis poteſt eſſe teſtis.*

35 *Intellectus ad c. ſi qui. de teſti.*

36 *Clerici coguntur ad teſtificandum quando de crimine ciuiliter agitur:*

37 *Clerici compelluntur coram iudice ſeculari teſtimonium dicere, quando agitur criminaliter de crimine ad pœnam pecuniariam imponendam per ſtatuta.*

38 *Clerici non compelluntur coram iudice qui eſt de temporali, iuriſdictione eccleſiæ teſtificari, quando teſtificando in criminalib. incurrerent irregularitatem.*

39 *Idem de laico qui tenderet ad clericatum.*

40 *Teſtes tunc compelluntur ſi de crimine agitur criminaliter in foro canonico ad pœnam depoſitiones uel ſuſpenſionis uel etiam aliam.*

41 *Teſtificari an quis cogi poßit, quando de crimine agitur per uiam exceptionis, ut quia opponitur, contra teſtem uel procuratorem quod eſt criminoſus uel in aliis ſimilibus.*

42 *Teſtes de iure canonico nō cōpelluntur niſi timore alterius partis conſtet iudici ſe ſtē eſſe reuocatum a teſtimonio ferēdo.*

43 *Teſtis compellitur in cauſa criminali ſi timore uel malitioſe ſe ſubtraxit, ad teſtificandum ex inſtinctu partis aduerſa, ſecus ſi amore tantum.*

44 *Teſtis qualiter dicatur deponere inuitus, et non coactus.*

45 *Teſtis iurans non teſtificari, an cōpelli poſſit ad teſtificandum.*

46 *Teſtis qui iurauit non teſtificari qui deponit compulſus, licet nō plene probet, tamen dictum ſuum ualet ad ſemiplenam probationem, & iuramenti delationem in*

ſupple-

ſupplementum probationis.

47 *Periurus repellitur quandocunque ad teſtificandum, & tutius e quòd teſtis a iuramẽto abſoluatur.*

48 *Iudex ordinarius habens teſtem in ſua iuriſdictione poteſt cogere teſtem ad deponendum.*

49 *Idem ſi teſtis ſit de iuriſdictione iudicis & uocatus compareat coram eo, tunc poteſt cogi a iudice ordinario, & puniri.*

50 *Iudices poſſunt committere examinationẽ teſtium abſentium iudici illius territorij ubi teſtes degunt, & compellant eos ad teſtificandum, ſi cauſa eſt ciuilis.*

51 *Quid ſi cauſa eſt criminalis.*

52 *Merum & mixtum imperium in cauſa abſentiæ poteſt delegari.*

53 *Delegatus Papæ uel Principis cui cauſa cõmittitur cum clauſula, teſtes ſi ſe ſubtraxerint compellas, poteſt quemlibet compellere.*

54 *Idem ſi illa clauſula non ſit oppoſita.*

55 *Arbiter non poteſt cogere teſtes ad teſtificãdum, ſed ordinarius eos compellit.*

56 *Victor qui in itinere eſt, cogitur ad teſtificandum, ſi clericus eſt per cenſuram eccleſiaſticam, ſi uero laicus per impulſionẽ uel capitis pignoribus, non autem permiſſionem in carcerem.*

Qui teſtes nõ cogãtur teſtificari.

CAP. VI.

NVnc vidẽdum eſt principaliter qui teſtes non cogantur teſtificari. Concludite primo quod
1 † valitudinarij ſenes, vt ſunt maiores 70. annis excuſantur. Itẽ hi qui ſunt cũ magiſtro reipublicæ, hi etiã quib. in vrbe venire non licet, vt quia ignominiæ cauſa miſſi ſunt a militia. Item publicanus, & is qui abeſt ex probabili, & neceſſaria cauſa. Item qui conduxit præbendam uehendam exercitui, vt hæc omnia probantur in lege inuiti, la prima
2 de teſti. 2. quæſtio. 3. inuiti. Sed † hic principaliter dubitatur nunquid frater cogatur teſtificari contra fratrem, hæc queſtio eſt tradita multũ inuoluce a doc. noſtris, pro ea tamen declaranda poſſumus principaliter dubitare de quatuor. Primo nunquid frater compellatur teſtificari contra fratrem. Secundo an poſſit compelli teſtificari pro fratre. Tertio an volens teſtificari cõtra fratrem admittatur. Quarto an volens teſtificari pro fratre admittatur.

Circa primum concludite quòd frater non cogitur teſtificari contra fratrem in cauſa criminali, & hoc eſt indubitatum apud omnes l. lege Iulia. ff. eo. & cap. lege Iulia. 4. q. 3. in ciuili autem glo. in d. l. lege Iulia. dixit idem quod in criminali.

Subiungens gl. quòd omnes enumerati in d. l. lege Iulia compelli nõ poſſunt in ciuili. Et idem eſt ſecũdum gl. in agnatis, quia eadem vel maior eſt ratio, quã gloſſ. tenuit Iac. de Are. vt refert. Cy. in l. parentes, C. eod. Et idem tenuit Archi. in d. c lege Iulia. Pro hac ſententia adducitur ratio. Teſtificari eſt munus publicum, ſed tutela quæ eſt munus publicum remittitur alicui ne ſit contra fratrem l. humanitatis, de excu. tut. ergo eadem ratione remittatur teſtificari, ſed hoc argumentum non concludit ſecundum Io. And. in addi. ad Spec. in §. de teſtium cõpulſione, circa princ. quoniam illud dictum procedit fauore ipſius pupilli. Item facilius habetur tutor quam teſtis, nec vltra dicit Ioan. And. Alber. in d. l. parentes ſequitur opi. gloſſ. niſi in vno caſu ex mente Iaco. de Aret. quando vtraque pars ligantium conſentiret vt frater produceretur contra fratrem, tunc enim inuitus etiam compelleretur. faciunt quæ no. in l. 2 C. eo. tit. de teſt. Bar. in d. l. lege Iulia. ſequitur etiam gloſſ. illam, & cum illa tranſit ibidem Bald. quia eam non re
3 probat † ipſe tamen Bald. in l. parentes, addit aliquos caſus in quibus frater compellitur in ciuili. Primus vbi frater eſt teſtis rogatus ab vtraque parte in inſtrumento. Secundus ſi eſſet rogatus a teſtatore vel à iudice in iudicio, in his enim caſibus frater compellitur teſtificari contra fratrem in ciuili.

Facit quod no. per gloſſ. in auct. de teſti. in §. licet. in fi. Spec. in §. de teſti. compulſio-

pulſione, verſic. ſed nunquid frater refert gloſſ. dicete. 3. q. 5. c. j. fratrem poſſe cogi teſtificari contra fratrem in cauſa ciuili, contra quam ſententiam dicit Spec. faciunt quæ habentur in d. l. le. Iulia, prout intelligitur in ciuili, & criminali. Dehinc ſubiicit Spec. † quòd in minoribus
4 criminibus cogitur aliquando contra fratrem, non tamen in magnis, ar. in l. ſi magnum, & l. ſi ſororem. C. qui acc. non poſ. niſi ſint aliqua crimina excepta, vt in crimine hæreſis vel ſimoniæ, de quo in cap. literas de præſumptio. & in c. ſi auditus 23. q. 8. Et hoc ſecundum eum in defectũ probat l quoniam. C. de hæreti. 23. q. 1. quamquam. Mihi tamen magis placet ſententia glo. in dict. capitulo primo. quoniam ex quo Frater litigans approbat perſonam ipſius fratris videtur iniquum, & quodammodo calumnioſum vt etiam frater ipſum fratrem non debeat approbare. Secundo quoniam facultas probar, non eſt anguſtanda. l. quoniam. C. de hære. & maxime quando proba. procedunt ſine ſuſpicione vt hic.

Niſi ſaluando communem ſententiam reſpondeatis quòd frater non compellitur teſtificari contra fratrem fauore ipſius teſtificari debentis, quo caſu tunc non deberet compelli, de quo ſtatim vobis dicã.

5 Circa † ſecundum an frater poſſit compelli teſtificari pro fratre? glo. in dict. l. lege Iul. dicit ꝙ nec pro eius cauſis nominatis in d. l. lege Iul. poteſt compelli. Et idẽ tenuit Arch. 4. q. 3. c. lege Iulia. quæ gloſſ. poteſt habere duplicem intellectum. primus quòd frater nec filii in illa. l. nominati poſſint teſtificari pro eis. Et hunc intellectum videtur habuiſſe Iac. But.

Et hoc modo intellexi illam glo. in prima parte primę partis, dum tetigi de conſanguineo. Alio modo quòd frater & alii ibidem nominati non poſſint cogi teſtificari pro eis, Doctores communiter in d. l. lege Iulia. Alberi. Bart. & Bal. concludũt ꝙ aut fauor ſolus eſt cauſa prohibendi tęſtimonium, & tunc poſſumus compellere eo teſtificari. ar. in l. quod fauore. C. de legi. aut eſt reuerentia cauſa prohibitionis, vt in liberto, & tunc non poteſt admitti ꝓ eis: & ita intelligitur gloſſ. illa ſecundum Docto. Sed pro declaratione huius q.
6 eſt † videndum cuius fauore ſit prohibitus frater, uel conſanguineus teſtificari cõtra fratrem vel conſanguineum? glo. in d. l. lege Iulia. dicit ꝙ fauore eorum contra quos producitur in teſtem. Alber. idẽ reprobat illam gloſſ. inquiens ꝙ ſolum hæc prohibitio eſt inducta fauore coniunctorum debentium teſtificari. propterea glo. ibidẽ male allegauit. l. quod fauore. Bart. in l. in legibus. ff. eod. ti. videtur ſentire ꝙ ſit in fauorem vtriuſque, tam eius contra quem producitur in teſtem, quam fratris vel conſanguinei producti: & ſic ſecundum hanc ſententiam Bart. frater vel conſanguineus non poſſet compelli inuitus teſtificari pro fratre, vel conſanguineo, ex quo hęc prohibitio eſt inducta etiam in fauorem ipſius teſtificari debentis, & multo fortius eſſet dicendum ſecundum Alber. ex quo tantummodo in fauorem eorum qui producuntur hoc eſt prohibitum. Et pro hac ſententia Alber. facit quoniam teſtificari contra fratrem, vel conſanguineum videtur quid odioſum, & ideo dum frater, vel conſanguineus compelleretur teſtificari pro fratre vel conſanguineo, aliquando forte eueniret vt de neceſſitate teſtificaretur contra ipſos: quia pro vtraque teſtificari debet, & hæc eſt ratio quam ſentit gloſſ. in d. l. lege Iulia.

7 Circa † tertium an volens teſtificari contra fratrem admittatur. Alber. tenuit ꝙ ſic in ciuili. ar. illius. l. a contrario ſenſu & quia non reperitur prohibitum. Idem tenuit Iacob. de Are. vt refert Alber. in l. parentes. licet ſecundum ipſum gloſſ. videatur ſentire in l. lege Iulia quòd etiam volens non admittitur in ciuili. Bart. in d. l. Iulia. videtur dicere a contrario ſenſu illius. l. poſſe teſtificari, ſed in l. in legibus. ff. eod. titu. dicit quòd lex vltima facta eſt in fauorem teſtium producendorum contra fratres, uel affines, & ideo debet eſſe diſtinguendum, prout diſtinguitur in articulo proximo præcedenti.

Secundum hanc rationem Bar. eſſet dicendum quòd frater uolens non poſſet teſtifi-

teſtificari contra fratrem in ciuili. nec
etiam conſanguineus contra conſangui-
neum: quoniam hoc eſt introductum pro
pter fauorem vtriuſque tam fratris con-
tra quam teſtificatur, quam ipſius volen-
tis teſtificari: ergo cum ſit in fauorem
vtriuſque alter ipſorum ſolus non pote-
rit renunciare, & ſic videtis in effectu
Bar. eſſe contrarium Alber. & Io. de Are.
contra hæc opi. Bar. videtur mihi verior:
quia lex prohibet fratrem. vel conſangui
neum teſtificari contra agnatum fauore
agnationis illius domus, & gratia conſer-
uandæ amicitiæ inter ipſos, vnde ſolus
non debet poſſe teſtificari contra fratrem
fratre inuito. Sed contra hanc ſenten-
tiam Bar. facit primo ſententia Spe. quam
8 vobis ſupra retuli. Item facit, † quia fra-
ter poteſt accuſare fratrem criminaliter
ſi crimen ſit nimis magnus. l. ſi ſororem.
& l. magnus. C. qui accuſa. non poſſ. ergo
multo fortius poterit teſtificari contra fra
trem. Faciunt etiam. ll. ſupra allegatæ
quæ dicunt fratrem, & conſobrinos non
cogi inuitos teſtificari aduerſus fratrem,
vel conſanguineos. ergo a contrario ſen-
ſu ſponte poſſunt admitti propterea non
debemus occultare veritatem quæ om-
nibus rebus præferenda eſt. cogitabis.

In criminali non diſtinguit Alber. qui
tenuit in ciuili poſſe teſtificari. aut loqui-
mus in crimine commiſſo contra ſe de
quo alius ipſum fratrem accuſauit, & tũc
poſſet teſtificari, non autem ſi ipſe frater
accuſaſſet, quod poteſt facere. C. qui ac-
cu. non poſſ. l. ſi propter. niſi per hoc ori-
rentur inimicitiæ inter eos: quia tunc re-
pelleretur. l. 3. ff. eod. Si vero de crimi-
ne contra alium commiſſo, & tunc ſi cri-
men eſt leue poteſt frater contra fratrem
teſtificari: quia eum accuſare poteſt l. ſi
ſororem. C. qui accuſa. non poſſ. Si vero
crimen eſt magnum non admittitur. per
d. l. ſi magnum. & hoc tenet Albe. ex men
te Petri, & in d. l. lege Iulia.

Circa vltimum dicatis, vt dixi ſupra
in prima parte primæ partis principalis
vbi hæc omnia poſſent etiam addi.

Sed dubitatur vltra prędicta.

9 Item † gener contra ſocerũ non com-
pellitur teſtificari: vel econtra, vitricus
aduerſus priuignum vel econtra:

Sobrinus aduerſus ſobrinum vel ſobri
nam vel econtra. vel natos ex his contra
eos qui ſunt propinquiores gradu: vel. le
ge Iulia. ff. eod. & l. inuiti. Et idem eſt
generaliter in omnibus agnatis ſecundum
10 gloſſ. in d. l. lege Iulia. Sed † quid de
collateralibibus? gloſſ. 3. q. 5. c. conſangui
nei, inquit quòd collaterales admittuntur
poſt tertium gradum, ea ratione: quo-
niam vſque ad eam gradum non compel
luntur: & ſic ſentit gloſſ. illa collaterales
vſque ad tertium gradum non eſſe com-
pellendos. Spe. in §. j. verſi. ſed nunquid
frater. in fi. concludit ꝙ in cauſa crimina-
li collaterales conſanguinei admittuntur
volentes intereſſe poſt tertium gradum:
vt in d. c. j. 3. q. 5. Sed vſque ad illum gra
dum non coguntur inter ſe teſtificari. 23.
q. 3. ver. lege Iulia iudiciorum. An autem
hi ſupradicti poſſunt teſtificari volentes
inter ſe, & contra ſe ſupra vidiſtis plenè
poſitum in pręcedenti lectione.

11 Libertus etiam † non compellitur te-
ſtificari contra patronum. l. liberorum.
C. eo. ti. Et per hoc inquit not. Bald. Bart.
alias Bal. in d. l. liberorum. Quòd ſi iudex
in ſententia ita dixerit, condemno te:
quia per libertos tuos probatum eſt de-
12 bitum, quòd † talis ſententia ipſo iure
eſt nulla, mouetur illa notabili conſide-
ratione: quia vbicunque ſententia eſt la-
ta prætextu probationum à iure reproba
tarum, talis ſententia eſt nulla not. gloſſ.
Io. An. in c. quoniam contra falſam. de ꝓ-
ba. in nouella circa finem. pro hoc c. 2. de
pur. vul. Quod doctum Bald. non credere
ita ſimpliciter verum, ſed limitarem pro-
cedere quando patronus contra quem la
ta eſt ſententia oppoſuit contra perſonam
ipſius liberti. Si autem ipſe patronus
comparuiſſet in iudicio, & nihil oppo-
ſuiſſet, tunc valeret proceſſus factus con
tra ipſum patronum. hæc eſt concluſio
Bar. & Ang. in l. quamuis. ff. de in ius voc.
Secus autem eſſet ſi proceſſus eſſet factus
contra patronum contumacem, vel neſcien
vel non comparentem in iudicio: vt idem
determinatur per ipſos, ita ergo dicemus
in pro-

in propoſito dictum Bal. procedere quan
do eſt oppoſitũ contra perſonā libertorũ.
Et per prędicta poteſt inferri ad q. nun-
13 quid † libertus poterit teſtificari cõtra pa
tronum patrono volente? videtur quòd
non: quoniam reuerentia, quæ debetur
expreſſe non poteſt remitti: vt ponitur in
d. l. quamuis. in fin. tex. in contrarium ta-
men argu. ſupradictorum poteſt determi
nari: quia tacitè poteſt remitti illa reue-
rentia, quæ debetur illi patrono. ſ. tacen-
14 do, non opponendo. Et † ex his etiam
infero, quòd quamuis filij non poſsint cõ
tra parentes etiam volentes, attamen ſi
pater non contradiceret, & pateretur fi-
lium teſtificari contra ſe, tale teſtimoniũ
valeret, Nec ob. l. parentes. quia poteſt re
ſponderi quòd filius volens poteſt teſtifi-
cari contra patrem, ſi tamen pater vellet
illud non denegat lex illa. Si tamen pro
cederetur contra patrem abſentem vel
contumacem, iudex non debet recipere
filios vel parentes: vt ſupra vobis dixi in
princip. huius tractatus ex mente Ioann.
15 An. Conſequenter dubitatur †. vxo-
re an poſsit cogi teſtificari contra mari-
tum? Spec. in tit. de teſtib. in §. j. in verſic.
quid. aduerſarius. dixit eam fuiſſe cogen-
dam: quoniam vt vxor non teſtificetur
in cauſa mariti, hoc eſt introductum fauo
re ipſius litigantis cum marito: ergo ſi
velit renunciare fauori ſuo poterit;
16 Et † idem infert Specula. generaliter de
quolibet domeſtico: vt poſsit cogi teſtifi-
cari cõtra domeſticum, quemadmodum
nos dicimus aduocatum poſſe cogi teſtifi-
cari cõtra partem pro qua præſtat patro
cinium: ut no. in l. fi. ff. eo. ti. & Io. And. in
addi. vbi ſupra ex mente Iac. de Aret. &
Cy. in l. etiam. C. eo. concludit quòd ubi
ſola eſt ratio domeſticitatis teſtis dome-
ſticus compellitur teſtificari cõtra dome
ſticum. Si verò vltra domeſticitatem
ſit prohibitio propter reuerentiam, tunc
non poteſt compelli teſtificari, ſicut di-
cimus in liberto. l. libertorum. C. eodem.
17 Et † idem cum vxor debeat reueren-
tiam marito ſuo. 33. quæſt. 5. §. ex præmiſ
ſis, & § ſe. l. in alia, in fi. ff. ſol. ma. Mulier.
contra maritum non compellitur teſtifi-
cari. Et hoc idem tenuere But. & Bal.
in d. l. etiam. Et pro hac ſententia adduci-
18 tur ratio, † nam ſocer & gener inuicem
non coguntur teſtificari: vt ſupra tetigi: er
go multo minus compelleretur vir & v-
xor. Sed hic pro declaratione prędicto
19 rum quæritur † quid ſi veritas aliter ha-
beri non poſſet, nunquid ſupradicti com-
pellentur teſtificari? glo. in l. inuiti la pri-
ma. ff. eo. tenetur ꝙ valetudinarij ſenes &
alij ibi nominati non tenētur. compellun
tur etiam ſi veritas aliter haberi non poſ
ſit, niſi duo caſu, quoniam ſunt rogati, &
multo fortius eſt dicen. in alijs qui non
compelluntur teſtificari ratione ſangui-
nis vel reuerentiæ. Bar. tamen. & Bald. ex
mente But. & Alber. dicunt in d. l. inuiti.
glo. ſibidem eſſe intelligendam vt ibi il-
li nominati non teneantur ſi veritas ali-
ter apparere non poteſt. hoc eſt ad iudi-
cium venire: ſed iudex debet ad eos mit-
tere officiales pro dicto eorum recipiēdo
facit l. ad perſonas, de iureiurando: alias
enim eſſet abſurdum quòd ſenes, & illi
valetudinarij non teſtificarentur, pro quo
hodie eſt inducta decretalis ſi qui. eo. titu.
de teſti. quę determinat eos eſſe admitten.
vt teſtificentur. quod tamen eſt intelli-
gendum in cauſa ciuili. in criminali au-
tem, ſunt examinandi in præſentia iudi-
cis, nec eſt aliquis mittendus ad ipſos, au-
thentica apud eloquentiſsimum. C. de fi-
de. inſtrumentorum. Et hoc vltimum
fuit ex mente Inn. & Hoſti. & But. in d. c.
ſi qui. per hoc tamen non eſt declaratum
quid de alijs, qui non compelluntur regu
lariter ratione ſanguinis. Specula. in tit.
de teſtibus. ver. ſi. nunquid frater. dicit ex
mente Hoſti. in ſumma quòd omnes qui
regulariter non compelluntur teſtificari,
inter quos principaliter eſt frater, poſ-
ſunt compelli teſtificari ſi veritas aliter ha
beri non poteſt. Idem tenent Ioan. Andr.
in addi. vbi ſupra ex mente Guido. de Su
zaria. & idem erit ſecundum eum in his
qui ponuntur in l. lege Iulia. ff. eod.
20 Excipit † tamen ipſe Io. An. ex mente
Guido. de Suza. libertum. l. libertorum.
C. eo. & ſocerum, qui habetur loco paren
tis. l. quia. ff. ſolu. mat. Et ſic habetis no

tare ſecundum hoc Doct. quod etiam vbi
veritas aliter haberi non poſsit libertus,
filius, & gener non compelluntur teſtifi-
cari contra ſuos. Alb. in d. l. inuiti. eo. titu.
refert. opi. But. diſtinguentis. Quidam
21 repelluntur ex vtilitate perſonæ, & iſti ad
mittantur in defectum quando veritas a-
liter haberi nequeat. l. ob carmen. §. ſi ea.
ff. eo. ti. Idem ſi vitio ſui quis prohibetur
à teſtificatione. l. quoniã. C. de hære. Qui
22 dam † excuſantur fauore publico, vt ſunt
magiſtratus, & tales compelluntur ſi pu-
blica vtilitas ſuaſerit eos cogi in defectum
d. vt gradatis. §. quoties. ff. de mu. & hoc fa
cit. c. cum à nobis. & cap. dilecto. eodem.
23 titu. Quidam † excuſanti priuilegio
proprio, vt ſenes, & valetudinarij, & ta-
les non compelluntur venire coram iudi-
ce in defectum; ſed iudex debet mittere
ad eos recipiendos: & hanc ſententiam
But ſequitur Alb. & generaliter commu
nis eſt ſententia, maximè & canoniſta-
24 rum † quòd vbi veritas aliter apparere
non poteſt, priuilegiati compelluntur te-
ſtificari: vt in c. primo, & in cap. cum præ
uenit. de teſtibus cog. mouentur illa con-
ſiderationes, quia vbi veritas aliter nequit
apparere, peccatum eſt celare veritatem.
vndecima q. 3. ſi quis. & c. quiſquis. ideo ad
tollendum peccatum veritas debet lique
25 re. Sed dubitatur hic † cui incumbit
onus probandi quòd veritas aliter nõ po
teſt apparere. But. tangit hanc. q. in c. ſu
per. cod. de teſtib. cog. refert quoſdam te-
nere quòd teſtis excipiens veritatem ali-
ter poſſe apparere debet illud probare du
plici ratione. Prima, quia hæc eſt exceptio
fundans intentionem excipientis vnde ꝓ
bare debet. l. in exceptionibus. ff. de exce.
Secunda, quia ipſe affirmat, & aduer-
ſarius negat ideo affirmanti incumbit o-
nus probandi. Butr. idem dixit hoc proce
dere in ciuili, niſi forte eſſet clericus, qui
ob reuerentiam iuramenti non vellet iu-
rare. ſed hoc procedit in alio caſu de quo
infra dicam: In criminali verò actor
debet probare, & hęc ſententia videtur
26 mihi vera † quia potentius eſt ius proce-
dens à diſpoſitione communi quam à di-
ſpenſatione priuilegiati. l. eius militis. §.
militia miſſus. de re mil. Sed ille qui
vult teſtem compellere nititur iure com-
muni, & aduerſarius iure priuilegiati, ideo
fundanti ſe ſuper priuilegio incumbit o-
nus probandi. Sed vlterius dubitatur
27 † pro declaratione prædictorũ, an celare
veritatem ſit peccatum? But. in dicto ca-
pitulo primo, de teſti. eodem videtur con
cludere ex mente quorundam primo
quòd aſſumpto officio teſtificandi tacens
veritatem incurrit mortale: quia iurat ple
nè dicere veritatem vt not. per gloſſ. in ca
pitulo fraternitatis de teſtibus, pro hoc
optime. cap. dilecti de accuſat. ſic not. glo.
ſecundum cum 20. quæſt. 2. cap. ne quis
facit 11. q. 3. ſi quis metu. Hoc tamen
dictum primum Butr. intelligitur proce-
dere quando teſtis iuraſſet dicere verita-
tem ſuper his de quibus eſſet interroga-
tus, vel etiam iuraſſet ſimpliciter. de quo
in d. cap. fraternitatis. Si autem non fue
rit aſſumptum officium teſtificandi, tunc
ſi tacet veritatem vt aliquid conſequatur
adhuc peccat 20. quæſt. 5. ne quis, quia
hoc eſt mendacium. l. præſcriptione. C. ſi
contra ius vel vtilitatem publicam. Si
autem tacet veritatem, quia non vult al-
teri prodeſſe nec nocere; tunc ſi veritas
aliter haberi nõ poteſt mortaliter peccat.
Idem ſi aliter ſciri poteſt, ſed credit per
alium non poſſe ſciri. Si autem credit
ſciri per alium, & reuelari tacendo verita
tem non peccat mortaliter. Et hæc ve-
ra ſunt ſecundum Butr. quando tacet in
damnum alterius. ſecus ſi in commodum
vnius, & non ad commodum alterius vt
no. in c. dilectorum. eo. ti. niſi tacuerit odio
vel corruptione, quia tunc peccat morta-
liter, vt in d. cãp. j. de teſti. cogen. Quæ
omnia etiam procedunt in perſonalis pri
28 uilegiatis illa conſideratione, † quoniam
nec princeps per priuilegium, nec con-
ſuetudo, nec pietas excuſat à peccato. cap.
fin. de conſue. & in c. ſuper eo. de vſu. Eſt
29 † tamen differentia inter priuilegiatum
& non priuilegiatum. nam priuilegiatus
non compellitur teſtificari niſi vbi veri-
tas aliter apparere nequit. Cæteri vero
non priuilegiati indiſtinctè compelluntur
teſtificari etiã ſi veritas aliter poteſt appa
rere

rere ſecundũ Hoſti.& But.& in d.c.ſup e.
30 Notandum eſt etiam † quod licet ſic
peccatum celare veritatem in ciuili, in
criminali tamen non eſt peccatum, vt no.
Spe.in § qualiter.ver.& no. vt etiam nor.
Canoniſtæ in ca. 1. de teſti.cog. & ibi per
31 But. Conſequenter dubitatur an † vxor
cogatur teſtificari contra virum, Specu.in
ti.de teſti.in §. 1. ver.ſed nunquid. videtur
tenere quod ſic, ar. in l. nouum. §. hoc edi
cto.ff. de ea.exhi.& in l.quoniam. C.eod.
tit. clarius tenuit.in d.§.qualiter. verſic. &
not. vbi generaliter dixit, quòd hi qui nõ
compellũtur regulariter teſtificari, com-
pelluntur tamen quando veritas aliter
haberi non poteſt. etiam ergo compelli-
tur vxor. Sed contra hanc ſententiam
Specu.facit quod eri dixi uobis ex men-
te Io. An.& Gui.ſ.libertum non compel
li etiam vbi veritas haberi, non poteſt,
propter reuerenciam quam debet patro-
no, ergo idem erit dicendum in vxore quę
debet reuerentiam marito, vt dixi. Et
ideo fortè melius eſt tenere ſententiam
Spec.quod vbi ueritas aliter haberi non
poteſt, vxor compellitur teſtificari, etiam
libertus eadem ratione, & quod plus eſt,
filios contra patrem quando ibi ueritas
aliter haberi non poteſt verſatur pecca-
tum mortale tacendo veritatem. & pro-
pter maritum patronum vel parentem,
non eſt incurrendum peccatum mortale,
32 † quoniam anima cunctis rebus præfe-
renda eſt. l. ſancimus. de ſacroſanc.ec.& l.
Deo vobis. C.de epiſ.& cle. pro hoc etiã,
facit generalitas doctorum dicentium te-
ſtes priuilegiatos compelli generaliter,
quando ueritas aliter habetur nequit.
33 Sed quid erit † de clerico? breuiter di-
catis eum regulariter non compelli teſti-
ficari. c.quanquam. 17. q. 1. niſi in ſubſi-
dium probationum. vt no glo.in c. ſuper
34 eo. de teſti. cog. Imo † nec clerici de-
bent eſſe teſtes, vt d.c.quanquã: quia non
eſt officium eius competens, in teſtametis
tamen poteſt adhiberi teſtis. ca. relatum.
&c. cum eſſes. de teſta. Demum pro con-
cluſione totius partis de qua agitur con-
cluduntur quatuor caſus ex mente Ioan.
Cald. Io. And.& Ant. de Butrio. in c. dile-
ctorum. de teſtibus. cogen. quandoque ci-
uiliter pro cauſa ciuili, & hi teſtes regu-
lariter compelluntur tam de iure ciuili,
35 quam canonico. Fallit † in perſonis
priuilegiatis, de quibus dixi quæ non com
pelluntur, niſi veritas aliter adhiberi non
poſſet de quibus perſonis ponitur 4. q. 3.
§. item in criminali.& ver ſe. Et idem
eſt in clerico, vt ſupra dixi. & hoc modo
eſt intelligendum quod ponitur in ca. ſi
36 qui. eo. ti. de teſti. Secundus † caſus,
eſt quando agitur ciuiliter de crimine. &
idem dicatis quod in caſu præcedenti,
c.ſuper his.& c. peruenit. el 2. de teſti.cog.
37 Tertius † caſus eſt quando agitur crimi
naliter de crimine. Et tunc ſi agatur ad
pœnam pecuniariam imponendam per
ſtatuta, vel etiam corporalem, tunc com-
pelluntur coram iudice ſeculari. ca. ſuper
eo. in ſi de teſti.cog. niſi ſint priuilegiati.
Et eſt no. quod in criminali doct. vo-
lunt indiſtinctè priuilegiatos non compel
li, non habita diſtinctione an ueritas poſ-
ſit apparere, vel non: quia de hoc minimè
verbum faciunt, & poteſt eſſe ratio, quo-
niam in ciuilibus ideo compellitur quan
do veritas aliter non poteſt haberi, quia
celare veritatem eſt peccatum in ciuili-
bus, quę ratio omni modo ceſſat in cri-
38 minalibus: quoniam tunc † non eſt pec-
catum ut ſupra ſtatim vobis dixi. Clerici
autem ſecundum prædictos doc. non com
pelluntur etiam coram iudice, qui eſt de
temporali iuriſdictione eccleſiæ quæ te-
ſtificando in criminalibus incurrent ir-
regularitatem. 23. q. 8. cap. his à quibus.
c. ſententiam. ne cleric. vel mona facit 11.
q. 1. c. teſtimonium. Et ſubiicit pulcre But.
in d.c. dilectorum. honeſtum eſſe hoc ca-
39 ſu etiam † non cogi laicum qui tende-
ret ad clericatum. quod eſt notan. Si ue-
40 ro † de crimine agitur criminaliter in fo
ro canonico ad pęnam depoſitionis vel
ſuſpenſionis vel aliam, tunc teſtes com-
pelluntur ſecundum Hoſti.& But. Quar
41 tus † eſt caſus quando agitur de crimi-
ne per uiam exceptionis, vt quia oppo cõ-
tra teſtem vel procuratorem ꝙ eſt crimi-
noſus, vel in alijs ſimilibus. Et tunc ſi pro
pter exceptionem quæ opponitur non po

punitur, prout eſt quando opponitur contra teſtem vel procuratorem: vt cap. 2. de or.cog. tunc non compelluntur teſtes teſtificari propter odium talis reprobationis ex qua ſola infamia ſequitur, vt d.ca. dilectorum. Et hoc verum niſi parti faciat magnum præiudicium ſecundum Hoſti. qua caſu compelluntur, vt ca. cum contra. eod. titu. de teſti.cog. Item & hoc verum niſi cõſtaret ꝙ ſubtraherent odio vel timore ſecundum prædictos, facit cap. ſuper eo. de teſti.cog. Si autem crimen deductum in exceptionem puniretur, tunc dicatis teſtes compelli per ſupradicta. Et ita diſtinxerunt prædicti Doct. in d. capit. dilectorum. Videtur tamen eſſe addendum huic diſtinctioni ſcilicet vt in deli-

42 ctis † de iure canonico non compelluntur niſi timore alterius partis conſtiterit, iudici teſtem eſſet reuocatum à teſtimonio ferendo, vt in dicto.c. ſuper eod. pro-

43 pterea dicit Inn. in d.c. ſuper e. teſtẽ † cõpelli in cauſa criminali ſi timore vel aliter ſi malitioſe ſubtraxit à teſtificando ex inſtinctu partis aduerſæ vt in c. peruenit. de teſti.co. el 1. ſecus ſi amore tantum, & hoc etiam tenuerunt Pe. & Abbas in d.cap. ſuper eo. de iure vero ciuili ſemper compelluntur tam in ciuili quam in criminali vt ſupra dictum eſt, vt l. quoniam.

44 C. eo. ti. Sed hic dubitatur † qualiter. dicemus teſtem deponere inuitum & nõ coactum Ia. de Bel. in auc. §. pe. dicit quod quanquam teſtis ſit citatus, ſi tamen non allegauerit defenſionem vel excuſationem ſuam, tunc dicitur deponere voluntariè. Secus ſi allegauerit excuſationem, & iudex eum compellat. ar. in l. filius. ff. ad Maced. & idem tenuit Bar. in l.

45 libellorum. C. eo. titu. Sed hic † dubitatur de notabili. q. teſtis iurauit non teſtificari. Nunquid dicemus eum compelli ad teſtificandum? Spe. in tit. de teſtibus ver. ſed quid ſi quis. dicit ꝙ hoc iuramentum eſt temerarium, & habet inducere, peccatum mortale ex quo agitur de veritate celanda. 11 q. 3. quiſquis, & ideo poterit contrauenire huic iuramento etiam propria auctoritate c. ſicut noſtris, de iureiurando. & no. in ca. intimauit. eod. titu. de teſt. aliquid tamen tenuerunt qđ non poſsit contrauenire propria auctoritate, ſed ſit neceſſarium impetrare auctoritatem ſuperioris. Laurentius in ca. peruenit. de teſti.cog. voluit vt teſtis ſolum compelleretur ad oſtenden. fraudem qua ſe aſtrinxit ad iurand. & ea detecta habetur pro dicto contra ſtringentem, & dicitur contra cum probare gloſſ. tamen in d. ca. peruenit. videtur ſentire ꝙ poſsit compelli non obſtante iuramento deponere ſuper principali negocio, quoniam hoc iuramentum non eſt obligatorium ex quo eſt contra bonos mores, vt in regulis iuris non eſt obligatorium de reg. iur. in vi. & hæc opi. videtur veriſsima. & hoc idem videtur tenere. Albe. in l. ſi quando. C. e. tit. Amplius dixit Spe. in ver. de quo

46 ſupra. † ꝙ ſi vnus teſtis iurauit non teſtificari & poſtea deponat compulſus, ꝙ tunc licet non plene probet, tamen dictũ, ſuum valet ad ſemiplenam probationem, & iuramenti delationem in ſupplementum probationis, quod eſt no. Sed con-

47 tra prædicta fortiter oppo. quia † periurus repellitur quandocunque à teſtificando. vt in ca. teſtimonio. eo. ti. ergo exquo iſte deponens incurrit periurium eius dictum non valebit, & ideo forte tutius eſt tenere quod teſtis abſoluatur à tali iuramento, & erit vtile parti pro qua deponit ipſe teſtis quia ſibi maior fides ad-

48 hibebitur. Sed † quem dicemus compellere teſtem ad teſtificandum? concludite primo, quod. ſi erit iudex ordinarius qui habeat teſtes in iuriſdictione ſua, tunc cogi poterit compellere. & no. Spe. in titu. de teſtibus. ver. ſed qui cogetur. Idem

49 † erit ſi teſtis erit de iuriſdictione iudicis, & vocatus comparet coram iudice, nã tunc ex quo comparuit coram eo poterit cogi à iudice ordinario & etiam puniri,

50 ſecundũ Spe. Si vero † teſtes ſint extra iuriſdictionem iudicis ordinarij, tũc iudex ordinarius debet ſcribere iudici illius iuriſdictionis ubi teſtes degunt, vt eos teſtes compellat ad teſtifican. l. iudices. C. de fid. inſtru. Et hoc ſi cauſa erit ciuilis

51 † ſi autem eſſet criminalis non ſolet fieri commiſsio receptionis teſtium, vt in

auc.

auc.apud eloquentiſsimum C.de fid.inſt:
Et ſecundum Cy.ibidem, ſi aliter fieri nõ
poſſet quominus committeretur recc-
ptio teſtium. Quòd tamen dictum repræ
hendunt N.co.& Bal. ibidem, quoniam,
veritas per hoc perire non debet. Prætc-
52 rea videmus † ꝙ in cauſa abſentiæ me-
rum & miſtum imperium poteſt delega-
ri.l.j.§.i. ff.de off.eius cui man.eſt iur. Et
hoc videtur verius. Vnde concludite ꝙ ſi
poſſunt haberi teſtes in cauſa criminali
non eſt committenda receptio teſtium
d.auc.apud eloquentiſsimum. Si autem
vllo pacto haberi non poſſunt, tunc eſt cõ
53 mittenda receptio teſtium. † Delega-
tus autem Papæ vel principis cui cauſa
committitur cur cum clauſula teſtes ſi ſe
ſubtraxerint compellas, poteſt quemlibet
compellere. Amplius dicit Specul. in
54 d. §.ſi quis † quod ſi illa clauſula nõ eſſet
appoſita nihilominus delegatus poſſet
cogere quoſcunque teſtes dicere verita-
tem.nam ex quo iuriſdictio eſt ſibi de-
legata, omnia intelliguntur ſibi conceſſa
ſine quibus iuriſdictio explicari non po-
teſt c.præterea de of.delega.& l.ea qui.ff.
55 de iuriſd.om.iud. Finaliter † videndum
eſt de arbitro Alber.in d.l.ſi quando. C.
eo.ti.dicit arbitrum non poſſe cogere te-
ſtes ad teſtificandum, ſed ordinarius eos
compellet qui cogit arbitrum pronuncia-
re.l.Labeo.§ r.ff.de arb. Et poterit com-
56 pelle ſecundum Alber. etiam † viator
qui eſt initinere etiam ad teſtificandum.
Non tamen ſunt teſtes compellendi per
miſsionem in carcerem prout faciunt qui
dam iudices imperiti. Sed debent com-
pelli ſi ſunt clerici per cenſuram eccleſia
ſticam, ſi ſunt laici per impulſionem vel
captis pignorib.arg.in l. j.ff.ſi quis ius di.
non ob.& hęc formã trahitur per Specu.
in d.§.de teſti.c.ti.de teſt. Et hęc quo ad
ſecundam partem principalem.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis quando producitur neceſſaria eſt cita tio partis cõtra quam producitur, & eius præſentia, uel contumacia.*

2 *Citationis ſolemnitate præfata omiſſa nil ualet quod geritur ſi tamen citatus iuſto impedimento uenire non poteſt, & teſtes cipiuntur, teſtium productio non ualet.*

3 *Cauſa ubi ardua eſt, non tenetur dominus per procuratorem comparere, & ſi dominus citatus iuſto impedimento uenire non poteſt non ualet quod geritur.*

4 *Sententia reuocatur cum citatus de legitimo impedimento docet.*

5 *Iudicis monitio uim citationis habet.*

6 *Citari an debeat pars ad articulos dandos, uel corrigendos.*

Et quid ſi præceſſit citatio ad omnes actus, nu 9.

7 *In interlocutorijs pars eſt citanda.*

8 *Interlocutoria abſente parte ferri poteſt, licet non per contumaciam.*

10 *Dominus ſi procuratorem conſtituit in iudicio, & procurator ſit litem conteſtatus, an ſi dominus citatus ſit, ad uidendum produci teſtes talis citatio ualeat.*

11 *Dominus licet conſtituat procuratorem, cauſa tamen dicitur propria ipſius domini, & ad eum cauſæ commodum & incommodũ ſpectat, iuratq́ de calumnia, & opponit, exceptiones, & poſtea in eum ſit executio.*

Declaratio ad capitulum 2 § alias de teſti.

12 *Dominus inuito procuratorem non poteſt in ſe litem aſſumere, & quod procurator ipſe damnandus eſt.*

13 *Procuratoris perſona regulariter inſpicitur in his quę pertinent ad litis ordinationẽ, ſecus in reſpicientibus peremptionem, uel deciſionem: quia tum perſona ipſius domini inſpicitur.*

14 *Dominus non cogitur inuitus comparere niſi ex cauſa.*

15 *Procurator ſit dominus inſtantię directo, tamen dominus utiliter poteſt ut iure inſtãtiæ ſine ceſsione, & ſufficit procuratorem domino non contradicere.*

16 *Domino preſente ſi lata eſt ſententia, & non apparet quod eo præſente ad hoc ſi quidem fuit citatus ad audiendam ſententiam, uel teſtes producendos, ad hunc effectum præſens cenſetur, ad quem citatus fuit.*

17 *Stipulatio præſumitur interueniſſe, ſi quis pro fideiuſſore ſe aſcribi patitur.*

18 *Actor vel reus nunquam aliquod incommodum pati debet ex procuratoris conſtitutione.*

19 *Procurator habens mandatum ad producendum teſtes uel articulos, & non ad totam cauſam, non dicitur producere articulos & teſtes, ſed ipſe dominus.*

20 *Procurator ſi procuratorio nomine recipit, in his quę non poſſunt in alium tranſire, ut in feudo, & uſufructu incontinenti acquiritur totum domino, nec ab ipſo procuratore neceſſaria eſt ceſsio.*

21 *Procuratores duo ſi conſtituti ſunt inſolidum ita quod occupantis non ſit melior conditio, & unus eſt litem conteſtatus, & aliter teſtes produxit, an atteſtationes valeant.*

22 *Litigare cum pluribus procuratoribus quis non compellitur.*

23 *Teſtis an citari debeat.*

24 *Monitio facta teſti per iudicem, habet uim citationis.*

25 *Dictum teſtis non citati nec admoniti, in pręſentia partis & iudicis deponentis ualet.*

26 *Iudex quod aſsignet certum terminum ad producendum teſtes, an ſufficiat.*

27 *Teſtis ſe ingerens ſuſpectus pręſumitur.*

28 *Teſtis per partem productus præſumitur non ſponte deponere: ſed a parte ſtimulatus.*

29 *Teſtis epiſcopus, an neceſſario citari debeat.*

30 *Teſtes uolentes in iudicio teſtificari, num inuiti teſtificari compellantur, & eo caſu procedit citatio, non tamen neceſſe eſt ut citationem peremptoriam recipiant.*

31 *Teſtis ut mulctari debeat quia non uult teſtificari, talis citatio requiritur per quam teſtis de contumacia conuincatur.*

32 *Teſtes qui inuiti non coguntur ſi fuerint coacti uenire in iudicium, & non fuerunt coacti teſtificari, ſed ſponte depoſuerunt, an probent.*

33 *Aſsignatio termino decem dierum, ad probandum, an teſtes pendente termino produci poſſint abſque alia citatione partis, contra quam producuntur.*

34 *Citatio ad cauſam cuius importantiæ ſit.*

35 *Citatio partis an neceſſaria ſit, enim per inquiſitione proceditur, & teſtes recipiuntur.*

Intellectus ad textum inſt. de publi. iudic. in prin. & nu. 36. cum ſeq.

36 *Inquiſitio ſuccedit in locum accuſationis, & eiuſdem eſt naturę, cuius eſt actio.*

37 *Intellectus ad dictum Innocentij in ca. fina. de purg. canon.*

38 *Citatio partis neceſſaria eſt, cum per accuſationem proceditur.*

39 *Iudicij ordo non requiritur, ubi per inquiſitionem proceditur.*

40 *Iudex an interloqui poſſit parte non citata, ubi eſt quęſtio de iure, an ſtatutum teneat vel conſuetudo.*

41 *Partis pręſentia non eſt neceſſaria, ubicunque iudex ex mero officio, & motu proprio aliquid facit.*

42 *Iudex informationem recipere poteſt de notorio & fama in camera ſua nemine citato.*

43 *Teſtes recepti ad ſimplicem informationem nunquã probant in proceſſu qui ſequitur, quando recepti non ſunt lite conteſtata & aliquo ordine ſeruato.*

44 *Iudex procedens ex ſuo officio publicatis atteſtationibus poteſt ſuper eiſdem capitulis & atteſtationibus iterato alios teſtes producere.*

45 *Teſtis examinatus qui non debuit examinari vel examinatus minus ſolemniter, an fidem faciat.*

46 *Pręſumptio qualis qualis quot effectus operetur.*

47 *Inimicitia ſuperueniens facto ipſius contra quem producitur teſtis, nõ habet omnino repellere teſtem ſed iudici committitur.*

48 *Teſtis conditio licet inſpiciatur tempore qui deponit hoc non procedit, quando teſtis ſuam conditionem mutauit in fraudem teſtimonij ferendi.*

49 *Iuramentum teſtium die feriata deferri non poteſt, & tali iuramento quatuor interuenire ſolent, videlicet quod teſtis dicet ueritatem iudici, uel cui ipſe iudex commiſerit, quam nouerit ſuper re. ſuper qua iurat, & quòd nullam interſeret falſitatem, & quod pro utraque parte diceret ueritatem, quam ſcit, & ſine interro-*

interrogatus fuerit, ſiue non, & quòd nec pretio, nec timore, amore, uel odio, ſeu pro alio commodo teſtimonium dicet.

50 *Teſtis iurare debet cum manibus tactis ſcripturis.*

51 *Teſtis an præſumatur, quòd iurauerit tactis ſcripturis cum manibus, ſi notarius dicat talis teſtis iuratus depoſuit.*

52 *Acta iudicis præſumptionem pro ſe habent quo ad ſolemnitatem, & ueritatem.*

53 *Teſtis iurans non debet iurare ſub iſta forma, Iuro per iſta ſancta Dei euangelia; ſi ſcriptura illa euangelia non ſint.*

54 *Prædicta euitandi per iuria in iuramentis teſtium.*

55 *Iudex nec partes petere debent quod teſtes iurare debent de ueritate tantum ſuper articulis datis, quoniam teſtis iuratus ſuper uno articulo non probat ſuper alio.*

56 *Teſtes an debent iurare niſi ſuper eo ſuper quo pars ipſos pducit niſi in caſib. in quib. iudex poteſt teſtem ex officio examinare.*

57 *Teſtem examinari non debens ſupra articulo ſuper quo non ſunt producti, & ſi inductus teſtis, & iuratus ſuper uno articulo deponat ſuper alio non probat, niſi ſuper dependentibus, & connexis, ut ſuper loco, & tempore.*

58 *Teſtis ſi iurauit ſimpliciter dicere veritatē, an idem ſit, ac ſi iuraſſet dicere ueritatem ſuper tota cauſa.*

59 *Cauſa limitata limitatum parit effectum.*

60 *Teſtis ſi iurauit dicere ueritatem ſuper tota cauſa & ſimpliciter, dicens ſuper certis articulis, an impediatur pars producere eandem ſuper alijs articulis, & quid ſi fuiſſet interrogatus etiam ſuper alijs, & dixiſſet nihil ſcire.*

61 *Indefinita locutio æquipollet uniuerſitati.*

62 *Teſtis dicens falſum in uno, an in totum reprobetur, & quid ſi illa falſitas non tangit negotium de quo agitur.*

Quid ſi per errorem vel ignorantiam deponat falſum.

63 *Imperator facere non poteſt, quòd dictum teſtis falſum in uno, ualeat in eo quod uerum dixit.*

64 *Dicentes principem non poſſe dominium alterius auferre, mentiuntur.*

65 *Teſtimonium teſtis deponentis ante iuramentum, & poſtea iurantis, an valeat.*

66 *Ea quę ſunt de ſubſtantia alicuius actus iudiciarij, non poſſunt de partium conſenſu remitti.*

67 *Intellectus ad l. ſi.§ quoties. ff. de vi & vi arma.*

68 *Teſtis qui ſemel depoſuit ſuper uno articulo, an ſi iterum producitur in alia cauſa ſuper eodem articulo, ſufficit dicere, dico me modo ſcire quantum dixi in alia, vel dico ut dici in alia cauſa.*

69 *Teſti non ſufficit deponere per relationem ad acta, & non implicitè, ſed ſpecificè, ſicut interrogatur ſpecificè.*

70 *Teſti qui non recordatur ut depoſuit, datur terminus ad dare reſpondendum.*

71 *Teſtis an teſtimonium ſuum poſſit in ſcriptis deponere, & nu. 73.*

72 *Iudex viuam vocem teſtis audire, debet, & qua conſtantia deponat.*

74 *Teſtimonium teſtis qui dictum ſuum ſcripſit, & poſtea legit, probat.*

75 *Teſtis iuramentum non eſt de ſubſtantia, & remitti poteſt, quod tamen fallit in cauſa matrimoniali.*

76 *Teſtis deponens falſum non iuratus, punitur de falſo.*

77 *Teſtimonium teſtis qui iurauit die iuridicæ & depoſuit die feriata, an valeat.*

78 *Actus iudiciarius die feriata exerceri non poteſt.*

79 *Terminus ſi ſtatutus ſit parti ad probandū, & iurēt teſtes infra terminum, deponātq; poſt terminum, an valeat eorū depoſitio.*

80 *Quid ſi datus eſt terminus ad producendū, & probatum habendum.*

81 *Quid ſi teſtis iurauit, ſed nondum articuli ſunt parati, vel interrogatoria danda teſtibus.*

82 *Teſtes in iudicio exhibendi ſunt ſumptibus producentis moderandis iudicis arbitrio, non ſolum in ueniendo, ſed etiam in redeundo.*

83 *Teſtis an uectura equorum ſolui debeat.*

84 *Teſti an expenſæ ſoluendę ſint habita ratione expenſarum, quas in domo feciſſet.*

85 *Teſti qui amiſit operas, uel incurrit damnum quòd negotijs ſupereſſe non potuit,*

A nproducẽs expẽſas reſarcire teneatur.

86 Intellectus ad l ſancimus. C. de iudi.

87 Priuilegia cum iniuria alterius non intelliguntur.

88 Lis quòd conteſtata ſit, an requiratur in teſtibus producendis.

89 Articuli ſuper quibus producuntur teſtes, quomodo formentur, & nu. 96.

90 Teſtis an deponere poſſit ſuper libello, licet articuli non ſint formati.

91 Articuli quare inſtituti ſint.

92 Articuli formãdi nõ ſunt diſiuncte, niſi ubi agitur de facto, et ignorãtia probabilis eſt.

93 Teſtis quando ſuper articulis omiſſis poſſit examinari.

94 Accuſator qui formauit duos articulos, unũ ſuper crimine commiſſo, aliũ ſuper fama, & teſtes depoſuerunt tantum ſuper primo, & nihil plus ſcire dixerunt, an petere poſſit, ut iterum poſt publicationem teſtes examinentur, quia ſuper fama interrogati non fuerunt.

95 Teſtis obſcurus iterum examinari poteſt.

97 Articuli impertinentes, & inutiles admitti non debent.

98 Probari non debent quemcunque vult actor vel reus, ſed ſolum ad cauſam facienti.

99 Iudex diſcutere debet, an probatio ſit admittenda vel ne.

100 Articuli ſi obſcuri ſunt, uel longam recipiunt diſputationem deberæ, à iudice admitti ſaluo iure impertinentium.

101 Iudex dubius an debet articulos admittere uel reijcere tanquam impertinentes, quid agere debent.

102 Articulorum copia ei dari debet cõtra quẽ producuntur: Copia vero interrogationũ producenti teſtes non datur.

103 Teſtium productio ex quibus cauſis impediatur, & de eorum publicatione.

104 Teſtium productio propter numerum ſufficientem teſtium impeditur, et de hoc numero iudicis arbitrio relinquitur.

105 Renunciatio teſtium an præcludat uiam producendi quando eorum dicta non ſunt publicata, uel ſi publicata ſunt, pars dicta teſtium non didicit.

106 Teſtes produci non poſſunt de iure cõi, ſi in aliquo articulo ſpecialiter eis renuntiatũ eſt, & quid ſi aliqua iuſta cauſa appareat.

107 Teſtium ſola publicatio non impedit productionem aliorum teſtium, ubi quis teſtificata non didicit, niſi renuntiaſſet.

108 Teſtes poſt publicatas atteſtationes produci poſſunt etiam ſuper capitulis ſuper directo contrariis. Quando cum teſtibus producitur inſtrumentum probationem teſtiũ coadiuuans.

109 Statutum licet aliquid probari per teſtes prohibeat, non prohibet probationes per inſtrumentum & teſtes.

110 Conſuetudo quod publicatis atteſtationibus poſſint teſtes produci, an ualeat.

111 Teſtium receptio an nulla ſit, quia non recte recepti, & quando teſtium productionem impedire habeat.

112 Teſtes antiqui uel noui, an recipi poſſint in cauſa appellationis ſuper his articulis ſuper quibus publicatio facta eſt in principali.

Intellectus ad § qui vero multi in Aut. de teſti.

Intellectus ad l. per hanc. C. de temp. appella. nu. 118. & 122.

113 Intellectus ad l. per eos. C. de appell. & numero 118

Intellectus ad clementinam 2. de teſti.

114 Teſtes produci poſſunt ſuper articulis de directo contrariis, ſed in directo, quibus probatio reprobato atteſtationum ſequitur.

115 Ius canonicum vbicunque ſtatuit aliquid quod ſi rigoroſum, & ius ciuile aliud ſtatuit quod ſumma mitatur ęquitatę ius ciuile iuri canonico eſt pręferendum.

116 Dies quando incipiat de iure canonico, & quando de iure ciuili.

117 Clericus iurans dare infra diem, an elapſo ueſpere non dando periurus ſit.

119 Inſtantia uariata uariatur, & finis agẽdi.

120 Teſtes quando dicantur directe contrarij, & quando indirectè.

121 Articulus nouus qualiter cognoſcatur.

123 Teſtes ſuper articulo directe contrario producere licet, etiam publicatis atteſtationibus: quando allegatur falſitas cum corruptione.

124 Quid ſi quis uellet teſtes reprobare, et ſuos primos teſtes confirmare.

Articu-

125 *Articulus directè contrarius non admittitur ad reprobandum teſtes reprobatorios niſi eligetur falſitas.*

126 *Teſtes quis reprobare poteſt poſt publicatas atteſtationes, quando antea contra illos teſtes proteſtatus fuerat.*

127 *Productio fieri poteſt publicatis atteſtationibus, quando quis nult reprobare ſimul atteſtationes teſtium, & eorum dicta.*

128 *Teſtes an quis producere poſsit etiam publicatis atteſtationibus. ſuper articulo tituli ſi non articulaui. de preſcriptione, ſed de poſſeßione decem annorum & poſtea de titulo articulauit.*

129 *Publicatis atteſtationibus ubicunque quis vult articulum producere qui inhereat de neceſsitati facti, & probationis in articulo atteſtationum publicatarum, tunc non licet talem articulum probare: ſecus ſi non ſit de neceſsitate probationis, ſed facti tantum.*

130 *Quid ſi in articulis actor appoſuit clauſulam ſolitam apponi, ſcilicet non aſtringens ſe ad probandum: niſi ea quæ ad fundamentum intentionis ſuę ſufficiunt.*

131 *Teſtes an poſtint produci publicatis atteſtationibus in his caſibus in quibus ſententia in rem iudicatam non tranſit, prout eſt in matrimonio.*

132 *Sententia quę fertur per peritos in arte nunquam tranſit in rem iudicatam, ideo publicatis atteſtationibus poſſunt tali teſtes produci.*

133 *Didicidiſſe teſtificata quis dicitur, quando perfectè didicit; quod plenariè legit atteſtationes, & potuit deliberare: ſecus ſi tranſitoriè.*

CAP. VII:

VIDENDVM eſt, nunc principaliter de ſolennitatibus quæ
requiruntur in teſtibus pro-
1 ducendis. Primum † requiritur partis contra quam producitur cita
tur citatio. Eſt enim neceſſaria partis præ
ſentia vel contumacia. capitulo in nomine
domini. eodem titulo. de teſtibus, & le. ſi
quando. C. eodem titulo. & in auct. eo. §.
ſancimus. & §. penulti. facit. le. iudices. C.
de fid. inſtrument. Et ſi hæc ſolennitas ci-
tationis fuerit omiſſa nil valet quod ge-
2 ſtum eſt. dict. capitu. 2. Si † tamen cita-
tus iuſto impedimento venire non pote-
rit, tunc ſi teſtes recipiantur non valebit
teſtium productio. Nec ob ſi dicatur
partem citatam debuiſſe mettere procu-
ratorem ad allegan. abſentiam, vel ad
3 uidendum produci teſtes, † quoniam ubi
cauſa eſt ardua quis non tenetur per pro
curatorem comparere. capitu. querelam,
vbi tex. ſingu. extra de procura. & ita re-
ſpondet Imo. in d. ca. 2. quem alij ſequun
4 tur. Pro hoc etiam facit † quia ſenten-
tia reuocatur ſi citatus docuerit de legiti-
mo impedimento. cap. cum Bertholdus,
de re iudi. l. ſi finita § ſi forte. ff. de damn.
infect. & hoc etiam ſenſit gloſſ. in d. capit.
5 2. Notandum tamen eſt † quòd mo-
nitio iudicis habet uim citationis vt in
d. cap. 2. & l ceſſante. C. quomodo, & quã
6 do iudex. Sed hic dubitatur † nunquid
pars debeat citari ad articulos dandos vel
corrigendos domini de Rota concluſio-
ne. 90. referunt aliquos tenuiſſe quòd nõ,
quia talis actus eſt actus ipſius iudicis,
nec intereſt partis aduerſæ ex quo ſuas
dedit exceptionis. Referunt tamen qui-
dam egregij domini tenuiſſe contrarium:
quoniam huiuſmodi admiſsio articulo-
7 rum eſt interlocutoria quædam † & in
interlocutoriis pars eſt citanda. capitulo,
ad petitionem, de accuſa. & cap. ſi a iudi-
ce, de app. in 6. Et hanc opin. videntur
tenere ipſi Domini de Rota. Nec ob. ſi
dicatur quòd ſit interlocutoria: quoniam
8 reſpondetur quòd † interlocutoria poteſt
fieri abſente parte, licet non per contu-
maciam: vt not. Innocen. in capitulo au
9 ditis, de procura. Et maximè † quando
procedit generalis citatio ad totam cau-
ſam, & ad omnes actus iudiciarios. Nam
tunc ſecundum Innocent. non erit opus
alia citatione in iudicio quando proceſsit
generalis citatio ad omnes actus, & hanc
vltimam opin. debent prędicti domini ſer
uare in curia. But. tamen in dicto. c. 2. di-
cit aliam opin. eſſe veriorem, niſi preceſ-
ſiſſet

ſiſſet generalis citatio: Nec obſtat dictũ Inno.in d.c.auditis, quoniam reſpondetur illud dictum non procedere de iure: & ita eum reprobat Hoſti. in c. ex ratione, de appell.tutius eſt ad tollendum omnes opi.citari facere parẽtem ad videndũ produci articulos ſeu capitula,& ita vidi ſeruari. Conſequenter hic dubitatur
10 †quid ſi aliquis conſtituit procuratorem in iudicio, & procu. ſit litem conteſtatus an ſi dominus fuerit citatus ad vidẽdum produci teſtes valeat talis citatio. Lanbertus de Rampo.vt refert Bar. & Alex: in l.ſi a furioſo.ff.de re iudicata diſputauit hanc q.& videretur valere citationem
11 † quoniam cauſa dicitur eſſe propria ipſius domini,& ad dominum ſpectat commodum, & incommodum cauſæ l. qui ſtipendia. C.de procu.Item dominus iurat de calumnia & opponit exceptiones. cap.2.de procu.in 6.l.ſi ſuſpecta, & quod ibi no.ff.de inoffi.teſta.poſtea ſit ſit in dominum executio.l.Plaucius.ff. de procu. ergo ex his videtur citationem tenuiſſe. In contrarium tamen fortiter facit c.2 §. alius,de teſtib. vbi pars debet citari, ſed procu.dicitur dominus litis, ergo eſt citã
12 dus.Itẽ,† etiam dominus inuito procuratore non poteſt in ſe litẽ aſſumere.l.poſt litem.ff.de procura.& c.2. de procu. in 6. Item procur.ipſe eſt damnandus non dominus.l.2.C.de ſenten.& interlocu. om. iudi. Et hanc ultimam partem tenuit
13 ipſe Bar.quia † in his quæ pertinent ad litis ordinationem regulariter reſpicimus perſonam procuratoris:ſecus in his quæ reſpiciunt peremptionem vel deciſionem.quia reſpicimus perſonam ipſius domini:& ita loquuntur contraria in prima parte allegata Bar. in d.l.ſi a furioſo.
14 tenet etiam hanc opi.quia † dominus nõ cogitur comparere inuitus niſi ex cauſa l.final. C.de procu.l.1.§.vſus. ff.de procu. & ex quo eligit litigare per procuratorem non videtur per ſe ipſum velle litigare. Si tamen ſecundum Bartol.ſponte comparuit putat Bar.quòd ualeat ſententia & teſtium productio.Idem etiam videtur tenere Bar.in d.l.j. de ſent. & in-
15 terlo.om.iudi. † quia licet procur.ſit dominus directo ipſius inſtantiæ, dominus tamen ipſe qui eſt dominus utiliter poteſt vti iure inſtantiæ ſiue ceſsione.l. in cauſæ. §.ſi.ff.de procur.& ſufficit procurationem domino nõ contradicere.l. quę omnia.ff.de procu.
16 Si † tamen præſente domino lata eſt ſententia,& non appareat quòd eo præſen te: ad hoc ſi quidem fuerit citatus ad audien.ſententiam, vel teſtes producendos cenſetur eſſe præſens ad hunc effectum ad quem fuerat citatus,ſicut reſponſio refertur ad interrogata.facit etiam l. hæredes in teſtamentis.ff.de teſtam. Si vero non fuerit citatus,ſed alias ibi præſens dominus,tunc ſi apparet quòd ſit certioratus a iudice, idem erit quod in caſu præcedenti.ar.in §.in teſtamentis.

Si non apparet de tali monitione,tunc ſi ſententia ſit lata pro eo pręſumeretur ad hunc actum non fuiſſe eum præſentẽ. l. quod patitur.ff.mandati.ſi contra eum tunc præſumeretur ſecus.ar.in l. filius.§. inuitus.ff.de procur.& cum hac ſententia Bar tranſit Ange in d.l. furioſo. & Butri. in d.c.2.Addit tamen Bal.vnum in d.l.1. quo ad hunc ultimum quòd ſi notarius ſcripſit dominum fuiſſe præſentem, tunc valet ſententia,& multo fortius ipſorum
17 teſtium receptio. Si † vero in actis non reperitur ſcriptum,pro hoc dicit ipſe eſt l.illa notabilis cum oſtendimus. §. ſi.ff.de fideiuſſ.tu.vbi ſi aliquis patitur ſe aſcribi pro fideiuſſore præſumitur ſtipulatio interueniſſe.hæc ſententia communis ſupra relata non placet mihi in primo membro,dum uoluit non valere teſtium productionem quando dominus eſt citatus,& non procurator: & dominus non comparuit in iudicio. Moueor illa conſi-
18 deratione, † quoniam actor vel reus nunquam debet pati aliquod incommodum ex conſtitutione procuratori. l. 2. §.defendi.ff.de procu.& qui.ca.in poſ.ea. ſed hic aduerſarius pateretur incommodum ex conſtitutione procurationis:quia ſi dominus litigaſſet in iudicio non fuiſſet neceſſe citari procuratorem: ergo debemus dicere hanc citationem factam de domino valere, & tenere. Præterea ſi do-

dominus fuerit citatus, & comparet in iudicio valet teſtium productio ſecundum prædictos Doct. ergo multo magis debemus dicere valere quando dominus fuit, contumax, & voluit comparere, ne melioris conditionis ſit cōtumax quam comparēs in iudicio. Præterea ſicut nos præſumimus conſenſum domini quando cōparet in iudicio, & non contradicit, ita debemus præſumicur quando eſt abſens, & contumax propter ipſius contumaciam.

Nec obſtat ſi dicatis procuratorem eſſe dominum litis: quoniā reſpondebo hoc dominum non conferri ipſi procuratori, ad incommodum aduerſarij cui ſufficeret ſi dominum citaſſet, quando procur. non fuiſſet conſtitutus, ergo idem erit quando procuratorem conſtituit. Facit ad prædicta de contumacia. l. locum. §. condemnato. ff. de ta. exhi. Addite prædictis quod no. poſuit. Bald. in d. l. j. de ſen.

19 & interlo. quod † procurator habens mandatum ad procedendum teſtes, vel articulos, & non ad totā cauſam non dicitur procedere articulos, vel teſtes, ſed, dominus ipſe, quia per talem actum procurator non efficitur dominus litis, & ſic quidam modus tranſiens quo ad ipſum, procuratorem abſque eo quod aliquid penes eum remaneat.

20 Subiicit etiam Bald. ibidem † quod ſi procurator procuratoris nomine recipiat, in his quę non poſſunt in alium tranſire vt in feudo, vel vſufructu, incontinenti acquiritur totum domino, nec eſt neceſſaria ceſſio ab ipſo procuratore. Et idem eſt in dote ſecundum eum, quod eſt

21 notabile multum. Sed † hic vlterius, quæritur duo ſunt conſtituti procuratores, in ſol. ita quod occupantis non ſit melior conditio, vnus eſt litem conteſtatus, alter produxit teſtes, an valeat atteſtationes? & videtur quod non, quia per lit. conte. alter eſt affectus dominus litis.

22 † Præterea quis non compellitur litigare cum pluribus procuratoribus. l. j. in fi. cum ſeq. ff. de procu. Nec cauſæ continentia diuidi debet. l. nulli. ff. de iudi. In contrarium facit l. j. ff. de off. procon. & l. 3. ff. de ¿ admi. tut. Facit etiam, quia aduerſarius videtur conſentire, cuius conſenſu licet ſolemnitas remitti poteſt. arg. in l. filius fa §. ueterani. ff. de procu. But. in d. c. 2. concludit ex mente quorundā primo, quòd vbi actor, & reus concordant atteſtatione valere, vel non valere hoc eſt indubitabile, quia regulatur ſecundum conſenſum vtriuſque. Si autem reus vult quod non valeant atteſtationes, dominus vult quod valeant, tunc ſi reus fuit, præſens valeat. ar. in d. §. veterani. ſecus ſi fuerit abſens. vt in l. 2. de exerc. ſi autem reus vult valere, & dominus non vult, hoc caſu exauditur reus, quia fauorabiliores ſumus ipſis reis, & quia eſt appoſita clauſula, vt nō ſit melior conditio occupātis. Et quædam alia vide de hoc in d. c.

23 2. per But. Sed † nunquid teſtis debeat citari. Bald. in §. porro. quæ ſit prima cauſa bene. ami. inquit quod nullo iure cauetur teſtes eſſe citandos, iurare enim debent partibus præſentibus vel citatis. Et eo ipſo quod iudex defert iuramentum,

24 videtur monere ipſum teſtem. quę † admonitio habet vim citationis l. ceſſante C. quomodo, & quando index.

25 Idem † tenet Bal. in l. presbyteri C. de epiſcop. & clericis. Domini de Rota, refert Bur. in d. c. 2. de teſti. dicunt valere dictum teſtis non citati. nec admoniti, deponentis in pręſentia partis, & iudicis, & pro hoc allegat quæ no. Spe. in ti. de te-

26 ſte. § qualiter † vbi ſufficit quod iudex, aſsignent certum terminum ad producendum teſtes infra quē eos producat, & poterit pars eos producere abſque alia citatione vel monitione, quoniam ex quo pręſens eſt præſumitur citatus vt not. in ca. bonæ. de elec. Et hoc præſertim verum eſt ſecundum eos ſi in præſentia partis iurauerit nil opponere. Nec ob. ſecundum,

27 eos ſi dicatur † quod eo ipſo quo teſtis, ſe ingerit officio teſtificandi videtur eſſe ſuſpectus, vt l. quæ omnia. ff. de procur. & clare tenuit Specu. j. §. qualiter. verſic nolens. eo. ti. Et idem videtur tenuiſſe quidam Laurentius in Cle. ne Romani. de iu-

28 reiu. quoniam † reſpondeat prædicti domini quòd eo ipſo quod producitur per partem præſumitur non ſponte deponere,

nere,ſed ſtimulatus a parte, vt quia præ-
ſumitur citatus ex quo venit ſecundum
eos & hoc poſuerunt prædicti Domini cũ
cluſione ccccLxvij.cum qua opi. tranſit.
But.in d.cap.2.Et ex hac opi habetis eſſe
neceſſarium,vt teſtis citetur, ſed in du-
bio præſumi citatus. Alb. in l.ſed honore.
C.de epi.& cle.dicit non eſſe neceſſarium,
vt teſtis citetur, quidquid dixerit Specu.
29 ſecundum eum in d. §. qualiter † quo-
niam ſpeciale eſt in epiſcopo, vt citari,
debeat,ergo in aliis in cõtrarium eſt eius
commune,pro hoc adducitur text. cum
glo.in l.poſt legatum.& ibi Bar.& in l. li-
bertorum. & in l.iuriſiurandi.C. de teſti.
§.citari.ff.de his qui. vt indi. Propterea
dicit Alb. fruſtatoriè fit interogatio te-
ſti.an ſi citatus vel ſponte dicat,quoniam
non eſt neceſſaria citatio.Et hæc opi.Al-
beri.quam tenuit Bal.videtur verior de
iure, licet conſuetudo ſentiat in oppo-
ſitum.Nec ob.vna ratio per quam moue
tur Specu.hunc teſtem haberi ſuſpectum
ex quo ſponte teſtificatur, quoniam re-
ſponſio ex multis tollit hanc ſuſpicio-
nem. Primò vis ipſius iuramenti, quia
non eſt veriſimile teſtem deierare.Secun-
do,quia teſtis propter veritatem mani-
feſtandam poteſt ſe vltro offerre ſine ſu-
ſpicione vt ſit locus veritati. Tertio
quia videtur ſaltem vocatus à parte.
Quarto quoniam ſponte facit id ad
quod alias poterit compelli.ſi enim teſtis
poſſet euitare teſtimonium, tunc poſſet
contra eum probabiliter ſuſpicari, ſed
cum poſsit compelli ſi non velit teſtifica-
ri ſi ſponte & non citatus teſtificatur,nõ p
hoc ſe videtur ingerere,ex quo alias po
terat compelli. Notan.eſt vltra prædi-
30 cta in aliquo † caſu eſſe omnino neceſ-
ſe vt teſtes citentur, quando volunt in
iudicio teſtificari.tunc enim inuiti con-
pelluntur.teſtificari, & eo caſu præcedit
citatio.vt in l.ſi quando.C.eo.ti. non. ta-
men eſt neceſſe vt teſtes recipiant perem-
ptoriam citationem, ſed ſatis eſt quod in
prima citatione compareant quantum ad
vim teſtimonij.ſecundum Bald.in d.l. ſi
31 quando. Sed † quantum ad multan-
dum teſtem qui non vult teſtificari requi-
ritur talis citatio per quam teſtis conuin-
catur de contumacia, quemadmodum
nos dicimus in quolibet multando. l. 1.§.
ex hoc.ff.de ven.inſpi.pars autem ſecun-
dum Bald. peremptoria citatur ad per-
emptorium actum, nam victoria cauſæ
quę dicitur peremptorium ipſius cauſę
conſiſtit in probatione licet fiat in medio
cauſæ,& idem eſt modus citandi in me-
dio qui eſt in principio & fine.per hoc ad-
ducit Bald.in d.l. ſi quando. glo. no.in l.
32 poſt dictum.ff. de iudi. Sciendum † ta-
men eſt ſecundum ipſum Bal.in d.l.ſi quã
do, quod ſi teſtes qui inuiti non cogun-
tur fuerit coacti uenire ad iudicium, at-
tamen non fuerit coacti teſtificari, ſed
ſponte depoſuerint,valet ipſorum teſti-
monium ex mente Nico.Matiha.
Quod dictum intelligemus verum in his
teſtibus qui licet cogi non poſsint, ſpon-
te tamen poſſunt teſtificari, ſecus in his
qui nec inuiti coguntur vel volentes ad-
mittuntur, vt in liberto & filio, vt l.liber-
torum.& l.parentes.C.eod.titu. Sed hic
33 cadit notabilis dubitatio † quod ſi aſsigna
tus eſt terminus 10.dierum ad proban-
dum, an teſtes pendente termino pote-
runt produci abſquè alia citatione partis
contra quam producuntur.Bald.in d. ſi
quando inquit quod in qualibet parte ter
mini teſtes poterunt produci, ſed tamen
eſt neceſſe partem citari ad videndum iu-
rare teſtes prout eſt caſus in d.l. ſi quan-
do. Facit glo.in cle.quamuis.de appell.
Idem tacet Bar.in l.qui ante calen. ff. de
ver.ob.tamen dicit ipſe Bal.quod vltima
die termini quælibet pars videtur moni-
ta ad vide.iurare & produci teſtes. ita in-
quit in l.item illa de conſti.pe. nec debet
expectari vltimo extremitas ipſius diei,
ſed ſufficit produci quacunq; hora ipſius
diei ſecũdum ipſum Bal.& no.in d.Clem.
quãuis, aduocati tamen ſecundum Bal.ſo
lent quando aſsignatur terminus teſtium
producen. moneri facere partem contra
quã produci debent, vt aſſiſtant ſingulis die
bus & horis ad viden.iurare teſtes, & ita
communiter practicatur. Et hæc pra-
ctica eſt quam maximè neceſſaria ſi pars
contra quam debent produci teſtes habi-
tent

tent in loco longinquo Et pro hoc ſolui-
tur dubitatio Barto.in d.l.qui ante calen.
vel ſecundum Ang.in d.l.quia ante ſict-
tatur per cirationem generalem ad cau-
ſam quæ poteſt præmitti a principio ſe-
cundum.glo. no.in authen.qui ſemel. in
uerbo tribus edictis C.quomodo, & quã
do iud.& in corpore vnde ſumitur, & in
l.poſt edictum.in prin. gl.magnę.ff.de iu
34 di. Quæ † citatio ad cauſam eſt tan-
te efficacię,& potentiæ ut ibidem ſecun-
dum Ang.vt poſit peruenire ad ſenten-
tiam diffinitiuam nulla alia citatione in
termedia quod eſt not.an.& fuit origina
liter opinio Inno.in ca.conſuluit. de off.
dele. Poteſt etiam accommodari aliud
remedium quando pars contra quam pro
ducitur ſtat in longinquo vt compella-
tur eligere domicilium in loco iudicij;
in quo facile citari poſsit ſecundum Ang.
hoc enim ſuadet æquitas, ſuadet etiam fa
uor litium diminuen.vel etiam poteſt ci-
tari pars ad omnes & ſingulos actus vſ-
que ad finem litis incluſiue, quę citatio
procedit,nec erit poſtea alia neceſſaria;
ut pulchre no. Inno.in c.auditis.& c.con-
ſtitutus.de procu.& hunc vltimum mo-
dũ etiã ſequitur Ang. in d.l.qui ante calẽ.
35 Conſequenter hic dubitatur † vtrum
ſi procedatur per inquiſitionem, & teſtes
recipiantur ,ſit neceſſaria partis citatio?
Ia.Butr.vt refert Bar.in l.2. §. ſi publico.
ff.de adul. dicit. ꝙ eadem ſolemnitas re-
quiritur in inquiſitione, quæ requiritur,
in accuſatione,præterquam in ſolemni a
te pœnæ talionis: quoniam in inquiſitio-
ne non eſt qui ſe aſcribat pęnæ talionis
ſicut in accuſatore. & hoc modo intelli-
gitur quod no.inſti.de pu. iudi. in princ.
36 Quoniam † Inquiſitio ſuccedit in locum
accuſationis, ideo dicemus eam eſſe eiuſ-
dem naturæ cuius eſt accuſatio.l.j. §.hæc
actio ff.ſi quis teſta.lib.eſſe iuſ. fue. Nec
37 † ob dictum Inno.in c.ſi.de pur.ca.quo-
niam eſt intelligendum ſecundum Bar.in
d.§. ſi publico,quando ſit ſpecialis inqui-
tio quo ad perſonam, ſed generalis quo
ad delicta,& ſic.ad aliquam remouendũ,
a beneficio.uon ad punien. criminaliter
facit l.hæc enim,cum ſua gloſſ.ff. de ſuſ.
tuto. Sed per. ſupradictam perſonam
videtur eſſe dicendum neceſſariam cita-
38 tionẽ partis inquiſitione † quoniam cla
rum eſt, quod vbi proceditur per accu-
ſationem neceſſaria eſt citatio partis,quia
ſi requiritur in ciuilibus, multo magis
in criminalibus.argum.in l.ſi.C.de pro-
ba.Bal.in l.3.§.j.ff.de cond. ob.tur.ca.te
net ꝙ ubi agitur per inquiſitionem pars
debet citari.c.per inquiſitionem.de elect.
Et ibi ſentit Inno.licet ipſe non alleget,
facit ca.paſtoralis de re iud.in cle. Su-
biicit tamen ipſe Bal d.eleganter ibidem
quod vbi ſit indagatio delicti commiſsi,
prout eſt quando iudex cogit teſtem ad
oſtendendum & nominãdum perſonam
delinquentis, tunc in tali compulſione
non exigitur partis. citatio non ea ratio-
39 ne ſecundum Bal.quia † vbi proceditur
per inquiſitionem non requiritur ordo iu
dicij, vt inſtitu.de pu.iudi.in princ. quo-
niam hoc eſt ſalſum in citatione.vt d. ca.
per inquiſitionem. ſed ideo non requiri-
tur partis citatio in caſu præcedenti quo-
niam iſta prima indagatio non habet in
ſe formam alicuius proceſſus, ideo nec re
quiritur citatio, ſicut in ſimili not.in l. 3.
§.pen.ff.de bo.poſ.ſicut eſt in ſimili ſecu-
dum Bal.quando iudex procedit & in-
quirit de fama.& ad hoc dictum vltimum
nil allegat Bal.ſed aduerte quod pulcre
dicitur per ipſum Bal.in c.cum inter nos:
de conſue.vbi refert aliqua peregrina di
40 cta. Primum ſcilicet quod † vbi eſt
quæſtio de iure an teneat.ſtatutum vel
conſuetudo iudex poterit interloqui par
te non citata & hoc ſenſit Inn.in d.c.cum
inter nos.& etiam poſuit Dy.in l.Artu-
41 ſa.ff.de ſta.ho. Secundum refert † di-
ctum Arch.no.in c.quoties ordinis.j. qõ.
7.vbi tenet quod vbicunque iudex facit
aliquid ex officio mero & muto proprio
non eſt neceſſaria partis præſentia , pro
hoc facit quòd not.Inno.in cap. cum in-
42 tua,qui ma. ac. poſ. vbi inquit † quod
Iudex poteſt recipere informationem de
notorio & fama in camera ſua nemine ci
tato.& idem ſen ſit Arch.ſecundum Bald.
in d.c.cum inter nos.11.quæſt. 3. ſubiicit
43 † tamen ipſe Bal.in d.l. 3. §. 1. quod te-
ſtes

ſtes recepti ad ſimplicem querelam ad in
formationem curiæ ꝙ nunquam probaret
in proceſſu qui poſtea ſequitur, quando
non ſunt recepti lite conteſtata, & ali-
quo ordine ſeruato, vnde proprie non ſunt
teſtes, quia non recipiuntur ad proba-
tionem, ſed ad inſtructionem, vt proba-
tur ex coniunctione ll. l. qui vltimo. ff. de
pę. & l. fin. C. de accu. & hoc etiam pro-
cedit ſecundum eum etiam ſi ſint rece-
pti ſuper generali inquiſitione, quia iu-
dex non ſtat in ea, ſed habita informatio-
ne deſcendit ad ſpecialem inquiſitionem.
l. congruit. ff. de of. præſi. nec in tali infor-
matione præparatoria fit publicatio te-
ſtium, quia fit ad inſtructionem non ad
probatione, pro hoc facit vltra Bald. quod
pulcre no. per Io. An. & But. in cap. quali-
ter, & quando. el j. de accu. vbi dicunt,
44 † ꝙ ſi iudex procedit ex officio ſuo pu-
blicatis atteſta. poterit ſuper eiſdem capi-
tulis & atteſta. iterato alios teſtes produ-
cere per ca. cum clamor, eo. ti. quod ſecus
eſſet ſecundum eos vbi iudex procede-
ret ad inſtan. accuſantis, quia publicatis
atteſta. non licet alios teſtes producere.
& ex prædictis habetis expeditum hunc
45 no. articulum. Sed vlterius dubitat † qua-
lem fidem facit teſtis examinatus, qui
non debuit examinari, vel examinatus
minus ſolemniter. Bar. in l. maritus. ff. de
quęſt. concludit quandoq; teſtis non de-
buit examinari propter reuerentiam,
quam debet his contra quos producitur,
& tunc examinatus non probat nec fa-
cit indicium l. j. §. diuus. & d. l. maritus. ff.
de quęſti. pro hoc facit quod no. per Bar.
in l. libertorum. C. de teſtibus. Facit etiam
quod not. ſecundum Io. An. in prin. huius
tractatus. & ideo filius ſiue libertus exa-
minatus contra patrem vel patronum nõ
probat nec facit iudicium, quandoque te-
ſtis non debuit examinari propter ætatẽ,
& tunc examinatus non facit probatio-
nem, nec plenè facit indicium, ſed ſolum,
quale quale indicium. l. j. §. impuberes.
ad Silla. & notan. eſt hic ſignanter ex mẽ
te Bal. in l. ſi duo patroni. in prin. ff. de iu-
46 relur. † quod qualis qualis præſumptio
operatur duos effectus. Primus eſt, quod
vbi ſit par & æqualis probatio præualeat
illa probatio, quę habet qualem qualem
pręſumptionem adiunctam. pro hoc fa-
cit c. licet cum cauſam. de proba. & l. clam
poſsidere. ff. de acq. poſ. prout euenit ſe-
cundum Bal. in quali quali præſumptio-
ne quę inſurget ex re inter alios acta aliis
non præiudicet, attamen facit quale qua-
le pręiudicium, pro hoc optime facit l. à
ſententia. ff. de ap. & l. ſæpe. de re iu. Se-
cundus effectus ex mente Gui. & Bald. in
d. l. ſi duo. eſt vt hæc qualis qualis præ-
ſump. adhibita vni teſti faciat vt iudex fa
ueat in delatione iuramenti, qui duo ef-
fectus ſunt notandi; quoniam teſtis non
debuit examinari propter ſexũ vt in mu-
liere. & idem dicatis ꝙ in caſu præcedẽti;
quia facit qualem qualem præſumptio-
nem. Quoniam teſtis non debuit exami-
nari propter infamiam, & tunc examina
tus non facit etiam niſi quale quale iudi-
cium. l. qui vltimo. ff. de pęn. Quando-
que & vltimo caſu non debuit examina-
ri propter inimicitias, & tunc facit indi-
cium, vel non ſecundum quali inimici-
tiarum. l. prima. §. pręterea. ff. de quęſtio.
47 Et no. ꝙ † inimicitia ſuperueniens fa-
cto ipſius contra quem producitur teſtis,
non habet omnino repellere teſtem, ſed
iudici committitur. l. 1. § cum quis. ff. de
quæſti. & ibi not. Bar. Præterea reprobat
Bart. cautelam quorundam qui dant ala-
pam, vel aliter percutiunt teſtem vt dein
de cauſa inimicitiarum non poſsit con-
tra eum deponere, quoniam hęc inimi-
citia culpa & facto ipſius contra quem de
48 ponit ipſe teſtis. nam † licet inſpiciatur
condictitio teſtis tempore quo deponit,
vt in l. 3. §. lege Iulia. & ibi glo. ff. eod. tit.
tamen hoc non procedit quando teſtis,
non mutauit ſuam condictionem in frau-
dem teſtimonii ferendi. l. j. §. ſi ſeruum. &
ibi Bar. ff. de quęſti. & hęc in ſuperiori-
bus tetigi. Si autem teſtis eſt examinatus,
non habita ratione ordinis iudiciarii, vt
quia ante lit. cont. vel parte non citata.
& tunc inquit Bar. in d. l. maritus, & pu-
tat talem teſtem non facere probationem
nec indicium. l ſi quis adulterium. ff. de
adul. & facit. l. ſi quando, in fi. C. de teſti.

49 Secunda principalis ſolennitas, † quæ exigitur in teſtibus examinandis ſcilicet iuraméti delatio. hoc enim eſt illud quod principaliter habet regulare teſtium depoſitionem ſeu fidem. Et ideo dicimus quòd iuramentum teſtium non poteſt deferri die feriata tanquam actus ſolemnis, & principalior in ipſo teſte. no. glo. in Clementi. j. de off. dele. & de hoc iuramento ponitur in l. iuriſiurandi. C. eodem. titul. quæ eſt canonizata. 4. quæſt. 3. cap. iureiuran. & l. teſtium. & l. ſi quando. C. eod. & ponitur per gloſſ. in c. fraternitatis. eo. titulo. Et in tali iuramento ſolent principaliter quatuor interuenire. Primum quòd teſtis dicet veritatem iudici, vel cui ipſe iudex commiſerit quam nouerit ſuper re illa ſuper qua iurat. 3. q. 8. c. hortamur. & in authen. eo. ti. §. j. Secundum eſt quòd nullam interferat falſitatem. 2. q. 4. & 3. c. pura. Tertium eſt ꝙ pro vtra que parte dicere veritatem quã ſcit. 14. q. 5. non ſane. & ſiue interrogatus fuerit ſiue non, ar. in c. cum dilectus. de acc. Quartum eſt quòd nec pretio nec timore, amore, vel odio, ſeu pro alio commodo teſtimonium dicet. c. quoties. & c. licet, eo. tit. hæc enim ſunt quę teſtis iurare debet, vt

50 no. glo. ſi. in d. c. fraternitatis. Et † eſt notan. vltra prędicta teſtem debere iurare tactis ſcripturis, vt habetur in Cle. j. in verbo tacta. de hære. facit quod no. per gloſſ. in cap. vt circa. de ele. lib. 6. ſuper verbo corporaliter. vbi not. glo. quòd non ſufficit tangere ſcripturã cum pectore vel cubito, ſed debet tangere cum manibus. dicit tamen Ioan. An. in §. ſequitur. verſic.

51 & nota. in addi. eo. ti. quòd † vbi iur. apparet pręſtitum præſumitur tactis ſcripturis, tum propter qualitatem perſonæ notarij qui eſt peritus, vt no. per Spe. cod. tit. §. verſic. ſed quid in prędictis tamen propter auctoritatem iudicis qui peritus in talibus diligẽtiſsimus eſſe debet: & ꝗa pars non contradicit ſurgit præſumptio pro prædictis, facit quod no. per Innoc. in cap. cum in iure. de offic. deleg. Secus eſt ſecundum Ioan. An. ſi tabellio dicit talis teſtis iuratus depoſuit &c. nam & non ſufficit dicta aſſertio cum ſit de præterito. & hoc etiam ſequitur But. in d. cap. fraternitatis. eodem tit.

Quod vltimum limitat Imo. in d. c. fraternitatis quando ſimpliciter dixit talis teſtis iuratus coram iudice, & in præſentia talis partis contra quam producebatur id videtur ſufficere, cum potuit interuenire dicto tempore, & hoc etiam ſenſit Bartol. in l. Theopompus, de do. præle. videtur tamen probabiliter poſſe ſuſtinere quòd etiam ſi dixit talis teſtis iuratus depoſuit quòd per hoc pręſumitur omnis ſolemnitas, per ea quæ habentur in l. ſciendum. ff. de verbo. obliga. Et hoc maximè propter pręſentiam duorum peritorum iudicis, ſcilicet, & tabellionis, ar. ex his quę not. per gl. in § ſi ita ſcriptum. in ſti. de in-

52 ut. ſti. Præterea † pro actibus iudicis præſumitur quo ad ſolemnitatem & vt citatem, vt not. in l. nec enim aliter. ff. de adop. & ibi per Bald. & l. cum hi. §. cum præter. ff de transact. ergo præſumimus propter præſentiam iudicis teſtem rectè, & ritè examinatum per ſupradicta. Adde ta

53 men vnum vltra prædicta quod † teſtis quando iurat non debet iurare ſub tali forma iuro per iſta ſacra Dei Euangelia, ſi illa ſcriptura non ſit Euangelium quoniam illa dictio iſta habet rela. ad id qđ demonſtratur, & hoc euidenter eſt falſum cum ſcriptura illa non ſit Euangeliũ. Et hoc dictum tenuit Bald. a contrario ſenſu in auc. ſacramenta puberum C. ſi

54 aduerſus vendi. Et pro hoc habetis † no. practicam euitandi periuria vt iuretis per iſta ſancta Dei euangelia ſuper ſcriptura quæ non ſit Euangelium. Nam tale iuramentum non valet ex quo in ſe habet expreſſam demoſtra. falſam.

Tunc eſt ſciendum pro declaratione

55 primi dicti quod † interuenire debet in iuraměto teſtis quod nec iudex nec partes petere debent teſtes iurare de veritate tantum dicenda ſuper articulis datis, quoniam non valeret eius teſtimonium ſuper aliis quę contingunt ſe aliis articulis Nam teſtis iuratus ſuper vno articulo nõ probat ſuper alio. C. de teſti. eo. tit. de teſti. 3. q. 8. ca. hortamur. & c. cum dilectus. de accu. & hoc tenuit Spec. in §. ſequitur. ver.

ver.illud autem eo.titu. Subijcit tamen
Bald in l.ſi duo patroni.§.idem Iul. ff.de
56 iureiur.quòd † teſtis non debent iurare
niſi ſuper eo ſuper quo pars producit ip-
ſos,niſi in caſibus in quibus iudex poteſt
teſtem ex officio examinare vt not.in l.
4.§.ſi tibi.ff.de conditio.ob.tur.capit.nec
57 etiam † inquit idem Bald.teſtes debent
examinari ſuper articulo ſuper quo non
ſunt inducti ar.ex no.per glo.in d.§.idem
Iulianus,pro hoc etiam facit quod not.q.
gloſſ.in d.c.de teſtibus, vbi ſi teſtis indu-
ctus ſuper vno articulo deponat ſuper a-
lio non probat. Quod procedit quan-
do iurauit ſuper certo articulo vt ſupra te
tigi & no.Bar.in d.§.idem Iulianus. Niſi
in vno caſu poſito per no.per.Bald.in di-
cto §.idem Iulianus, ſcilicet quando te-
ſtis deponit ſuper dependentibus vel con
nexis articulo ſecundum Bald. quod eſt
notabile vt ſuper loco vel tempore, licet
enim iurauerit ſuper certo articulo, tamē
non dicitur deponere extra articulum,
quando deponit ſuper dependentibus vel
connexis quod eſt not. Hic dubitatur
† quid ſi teſtis iurauit ſimpliciter dice-
58 re veritatem? But.in d.c.de teſtibus, vide
tur velle idem eſſe ac ſi teſtis iuraſſet dice
re veritatem ſuper tota cauſa. Quod
dictum non concedit Imo.quia cum pro
pter articulos teſtes producuntur iura-
mentum ſimpliciter præſtitum videtur
referendum ad articulos † quoniam limi
59 tata cauſa limitatum parit effectum. l.ita
autem.in princip ff.de admi.tut.& le.in
agris.ff.de acquirē.re.do.† Fatetur tamē
60 Imo.quòd licet teſtis iuraſſet dicere ve-
ritatem ſuper tota cauſa, vel ſimpliciter,
ſi tamen poſtea deponat ſuper certis ar-
ticulis, non impeditur pars producere eoſ
dem teſtes ſuper alijs articulis, quia ex
quo non depoſuerunt non curatur iura-
mentum quod præſtiterant, quia illud
etiam ad alios articulos extenditur.
Secus verò ſi fuiſſent interrogati etiam
ſuper aliis & dixiſſent nihil ſcire, quia tūc
poſt publicatas atteſtationes non pote-
runt alij produci, per id quod dicitur in
d.cap.de teſtibus, mihi tamen magis pla-
cet ſententia Butr.per tex.no.l.is qui du-
centa §.vtrum verſi.proinde.ff.de re.du.
61 Secundum † quia indefinita locutio ſo
let iure noſtro æquipollere vniuerſali de
qua plenè ponitur in d § vtrum, ergo cū
teſtis iurauerit indefinite dicere verita-
tem ſuper cauſam, & hæc indefini.æqui-
pollet vniuerſale, ſcilicet ſuper tota cau-
ſa, Nec ob.motiuum Imo.dum dicit te-
ſtem habere relationem ad capitula,quo
niam reſpondeo quòd teſtis ſimpliciter
iurat dicere veritatem quam nouerit de
cauſa de qua agitur, vt dixi in prima par
te iuramenti teſtis, non autem iurat di-
cere veritatem ſuper articulis tātum, nec
dictum teſtis regulatur ſecundum articu-
los, ſed ſecundum iuramentum, facit q
not.in Clemen.j.de offi.dele.Dixi, & ſe-
cundo teſtem debere iurare quòd non in
62 terſeret falſitatem. Sed † quid erit ſi te
ſtis dicat falſum in vno, an in totum re-
probatur ille teſtis? hæc quæſtio ponitur
per Inno.in c.fraternitatis.in prin.de hæ-
ret.& ibi concludit ipſo Inno.quòd ſi ta-
bellio in inſtrumētis ſuis, vel teſtis in di-
cto ſuo admiſerat aliquam falſitatem ēt
ſcienter nihilominus valet inſtrumētum
& depoſitio teſtis,dummodo falſitas illa
non tangat ſubſtantiam vel circōſtantias
negocij de quo fit inſtrumentum,vel red
ditur teſtimonium,vt ſi dicat contrahen-
tes eſſe de alia prouincia quàm ſint, vel ſi
dicat affines eſſe qui non ſit,quia nihil fa-
ciat ad contractum vel teſtimonium, vn
de ſint ipſi contrahentes vel quorum ſint
affines. Si autem falſitas ſit de his, quæ
tangunt circunſtantias vel his circa quæ
redditur teſtimonium vel ſuper circun-
ſtantias eius, tunc ſiue ignoranter ſiue
ſcientier falſum interſerat non valet teſti
monium, vel inſtrumentum ſecundum
Inno.quoniam teſtis nunquam debet de
ponere niſi de eo quod nouerit in verita-
te,& vidit,& hæc non poteſt eſſe ignoran
tia.3.q.9.cap.teſtes Alber.in l.ſi ex falſis.
C.de tranſa.dixit quoſdam diſtinxiſſe in
hoc articulo aut capitula ſunt diſtincta
aut connexa per l.j.§.item quæritur, &
§.Trebatius, de aqua quo.& æſti. Subii-
cit tamen poſtea doct.communiter tene-
re vt d.ctum teſtis indiſtinctè viciet in
totum,

totum, quoniam licet capitula ſint diſtincta tamen iuramentum ipſius teſtis eſt quid indiuiſibile argumentum optimũ in l. ſi gemina. ff. ar. fur. ceſ. & j. q. ix. ca. pura l. duobus. ff. de li. cauſa, facit quod not. per gloſſ. 37. di. ca. ſi quid. & ibi per Archid. Et hæc communis ſententia procedit ſecundum Alberi. ſi modo reperiantur falſitas in ſubſtantialibus negocij de quo quæritur, ſecus ſi ſuper circunſtantiis quæ nil faciunt ad dictum teſtis ca. ex literis de fid. inſtru. & no. in l. ſi. C. de edi. diui Hadri. tol. Et hoc inquit Alber. tenuit Imo. in d. c. fraternitatis, & in c. cum in iure peritus de of. dele. & no. per Spec. in tit. de teſte. §. i. verſi. Item quod aliquid de ſuo. Sed tamen vt ſuera vobis retuli Innoc. ſentit contrarium in d. c. fraternitatis. Sed ſaluando Alber. dicatis eum loqui de circunſtantiis quæ nil faciunt ad dictum teſtis, prout vobis ſupra exemplificaui ſecũdum Inn. Bal. in d. l. ſi & falſis. cõcludit primò ꝙ ſi capitulum ſuper quo falſitas verſatur eſt quid ſubſtantiale ipſius negocii, tunc totum dictum vitiatur ſecundum omnes. Si autem eſt qualificatiuum negotii, & probationis: vt quia de re negotii ſcit interrogatus an ſit conſanguineus reſpondet quòd non, cum ſit in gradu in quo minor fides adhibetur, & tunc idem erit quòd in præcedentibus ſecundum Bal. Et ad hoc allega. Inno. in d. c. fraternitatis. Nec obſtat Bal. ꝙ ſtatim ſupra retuli ſecundum Innoc. de affine, quoniam diſtinguite hoc modo ꝙ vbi negotio affinitatis vel aſſertio nil facit ad teſtimonium de quo agitur, tunc illa falſitas non vitiat teſtimonium, ſi autem illa falſitas confert ad teſtimonium vel negocium principale, tunc iſto caſu loquitur Bal. & etiam Inno. ſi bene intelligitur. Subiicit poſtea Bal. ꝙ communiter tenetur quòd dictũ teſtis falſum in vno vitietur in totum quoniam ex quo hic teſtis eſt periurus in vno, non amplius ſibi creditur tanquam periuro. c. teſtimonium. eo. ti. de de teſti. Et hoc eſt verum ſi falſum deponit ſciẽs: ſecus ignorans per errorem, quia tunc non erit periurus. l. nec exemplum. C. de fal. Sed hoc dictum Bald. repugnat expreſſe ſententiæ. Innoc. quam ſupra vobis retuli vbi dicit, non eſſe differentiam inter ſcientiam, & ignorantiam, ſed hæc opi. Bal. equior eſt maxime quando capitula ſunt omninò diſtincta. Item dicit Bald. procedit communis ſententia quando falſitas contingit negocium principale: ſecus ſi ſit impertinens ad negocium, quia tunc teſtis non eſt periurus, nã iuramentum nõ refertur ad articulos impertinentes. l. ſi quis. libertatem. §. fina. ff. de peti. hær. Facit quòd no. in cap ſi ad ſcripturas. 9. di. & in c. pura. 3. quæſtio. 14. Facit etiam ad prędicta illud ſingulare dictum Butr. & Ange. quòd vobis retuli in prima parte huius tractatus poſitum per eos in l. Lucius. §. quæro. ff. de infa. Vnum verbum dicit Alber. vltra prædicta in l. ſi

63 ex falſis † quòd imperator non poſſet facere quòd dictum teſtis falſum in uno valeret in eo quòd dixiſſet verum per no. in l. i. & in l. fina. C. ſi per vim vel ali. mo. Et quia per tale reſcriptum examinarentur vires negocii contra. l. quoties. C. de preci. impe. off. Et hoc reſcriptum dicit Albe. eſſet impetran. vt ſi teſtis dixerit falſum circa non ſubſtantialia, tunc valeat dictum in eo quod verum eſt vt reſcriptum recipiat diſtinctionem ſecũdum ius commune, argu. in l. ſi quando. C. de inoff. te.

64 Contra † tamen hanc ſententiam facit, quòd not. per Ange. & alios in l. item ſi verberatum. §. j. ff. de rei vendicatione, vbi dicit Ange. quòd mentiuntur hi qui dicunt principem non poſſe auferre dominum alterius. Facit etiam quòd pulchre no. per Bal. in l. ſi. C. ſententiam re. non po. & eo maximè cum hoc reſcriptũ principis haberet in ſe cauſam iuſtiſſimam, quoniam falſitas teſtis in vno articulo non debet officere veritati in alio articulo. Et hoc quando conſtaret certè de veritate alterius articuli, ſecus ſi eſſemus in dubio. Subſequenter dubitatur

65 † quid ſi teſtis deponat ante iuramentum & poſt depoſitionem iuret an dicemus eius teſtimonium valere, gloſſ. in l. iuſiurandi. C. eodem videtur innuere quod non valet tale teſtimonium dum exigit iuramentum præcedere debere ipſam de

poſitionem, & hoc etiam fuit de mente
Azo. vt refert Alber. Spec. in §. ſequitur,
ver. quid ſi teſtis. eo. tit. allegat multa hinc
inde, & non ſoluit. Bartolamæus Brixien.
tenet quòd valeat tale teſtimonium. Tu
tius tamen eſt ſecundum eum vt prius iu
ret. pro hoc ſecundum eum l. qui bona. §.
ſi ſtipula. de dam. infec. Arch. tacet quòd
non valeat vt no. in c. iureiuran. 4. quęſt.
3. & pro hoc adducit. c. de teſtibus, eo. tit.
Idem tenuit Gofredus in ſua vltima col.
Et hanc opi. Gof. pro parte negatiua dicit
imo quòd eſt communis in c. de teſtibus.
Ioan. An. in d. c. de teſtibus dicit bonam
eſſe cautelam vt interim teſtis deponat
poſt iuramētum præſtitum, vel quòd bre
uiter, & ſpecifice repetat illud dictum an-
te iuramentum. Alber. in dict. l. iureiu
randi. diſtinguit: Aut teſtis incontinenti
iurauit poſt depoſi. & tunc valeat eius te-
ſtimonium, quoniam ea quæ incontinen
ti fiunt dicuntur ineſſe. l. lecta. §. dicebam
ff. ſi cer. peta. ſecus ſi ex interuallo iuramē
tum ſit præſtitum poſt depoſitionē. Hanc
eandem ſententiam Alber. tenet Bald. in
dict. l. iureiuran. Subiungens ipſe Bald.
quòd non ſufficit ex interuallo vt teſtis lo
quatur per relationem vt ſtatim dicam.
Mihi autem probabiliter videtur poſſe ſu
ſtineri vt valeat teſtimonium præcedens
iuramentum ſiue præcedat ex interuallo
ſiue incontinenti. Primo, quia iuramen
tum non dicitur eſſe de ſubſtantia, & ne-
ceſſaria ſolēnitate ipſius teſtimonij quod
probatur: nam iuramentum poteſt re-
66 mitti de conſenſu partium. capit. tuis eo-
dem titulo. & infra ſtatim dicam, † ſed ea
quæ ſunt de ſubſtantia, alicuius actus iudi
ciarij non poſſunt remitti de conſenſu par
tium: vt no. in d. capitu. de cauſis de offic.
delega. ergo iuramentum non erit, de ſub
ſtantia, & hoc ſentiunt doct. in d. capitulo,
tuis. pro hoc etiam facit quod ponitur per
Bar. in l. ſi quis legatum. ff. de falſis, & ſta
tim tangam. Secundo pro hac ſententia
facit: nam iuramentum præſtatur vt ve-
ritati locus ſit: & vt metu periurij teſti nō
declinet à veritate: ſed hæ rationes ita mi
litant quando iuramētum præſtatur poſt
depoſitum teſtimonium ſicut, & ante: er-
go &c. Nec ob. c. de teſtibus. eodem. titu.
quoniam quando teſtis depoſuit non iu-
ratur non valet: ſed in caſu noſtro quan-
do iuramentum eſt ſubſecutum, tunc nō
dicitur eius teſtimonium non iuratum,
67 ideo valet. pro hac ſententia † facit quòd
not. in l. j. § quoties. ff. de vi & vi. arm. vbi
in delictis ratihabitio retrotrahitur. & ita
eſſet in periuro & falſo teſtimonio. In
contractibus etiam ratihabitio retrotrahi
tur. l. vero procuratori. ff. de ſo. Hanc ta-
men opin. putarem eſſe limitan. ſi modo
iuramentum præſtitum fuerit poſt depoſi
tionem infra terminum ſtatutum ad pro
ban. per ea quæ infra videbitis. & eſt nota
bilis articulus. Sed hic quæritur pro de
claratione ſupradictorum per Io. And in
68 hoc articulo † vtrum teſtis qui depoſuit
ſemel ſuper vno articulo, ſi iterum produ
citur in alia cauſa ſuper eodē articulo, ſuf
ficit dicere dico me tantū ſcire quantum
dixi in alia cauſa, vel dico ꝑut dixi in alia
cauſa. Bar. in l. eos. ff. de fal. putat quòd ſit
in arbitrio iudicis vtrum vel admittere ta
le teſtimonium vel non ſicut teſtator po-
teſt confirmare teſtamentum quod alias
fuit inualidum ſine expreſſione verborū
contentorum in alio teſtamento. l. j. §. fi-
lius. ff. de leg. 3. l. qui ex liberis. §. teſtamen
ti. ff. de bo. poſſ. ſecundum ta. & l. quære-
batur. ff. de teſtamen. Si autem iudex nō
vult admittere teſtimonium: quia velit vi
dere qua trepidatione ipſe deponat tunc
eſt conſilium ſecundum Barto. quòd ip-
ſe petat atteſtationes prius exiberi vt de
dicenda veritate poſſit informari. argu. ex
his quę no. in l. ſi cū exhibuiſſet. ff. de pu-
bli. Etiam ſecundum Bartol. ſi teſtimo-
nium quod prius depoſuit nondum ſit pu
blicatum: quia quantum ad ipſum teſtem
teſtimonium non dicitur eſſe ſecretum. ſi-
cut dicimus in iudice capitu. cum clamor.
extra de teſti. Conſuluit vlterius Bart. ipſi
teſti. quòd in ſecundo dicto quod deponit
vt ſibi nunc videtur. & ſi appareat aliter
dixiſſe in alia cauſa, ex nunc corrigit hoc
dictum ſecundum, & reducit ad primum
quòd eſt notand. Bald. in dicta l. iuriſiu-
69 randi inquit quòd † non ſufficit depo-
nere per relationem ad acta in quibus
eſt

eſt primum teſtimonium, imo debet ſecũdum eum loqui ſpecificè, & non implicitè, ſicut interrogatur ſpecificè.l.3.§.idem, ff.eo.tit. Et ideo ſecundum eum non ſufficit quòd teſtis deponat remiſsiuè, vt depono vt iam depoſui in tali cauſa. Si
70 † tamen recordatur quid depoſuit, debet, ſibi dari terminus ad clarè reſpondendum: verba enim generalia ſecundũ eum non inſtruunt iudicem.l.ita fidei. ff. de iu. ſi. Mihi tamen magis placet ſententia Bar. vt ſit in arbitrio iudicis prout ſupra cõcluſum eſt. Sed † an teſtis poſ-
71 ſit deponere teſtimonium ſuum in ſcriptis? Docto.in d.c. de teſtibus. videntur,
72 ſentire non: quia † iudex debet audire viuam vocem teſtis, & qua conſtantia ipſe deponat.l.de minore. §. tormenta. ff. de quæſti. Et hoc etiam tenuit Albe. in
73 d.l.iuſiuran. Si tamen teſtis † deponat iuratus dictum ſuum in ſcriptis non contradicente iudice nec parte, & in præſentia iudicis porrigit ſcripturam teſtimonij ſui & dicat ſe teſtificari prout ibi, dem continetur. valet eius teſtimonium, argu. ex his quæ no.per Bar.in d.l.eos. & l. Theopompus. de do. præl. ſecus ſi abſentia deponeret per literas ſuas.3 .quæ. 9. ca.teſtis. Et hoc etiam ſequitur Imo. in d.c.de teſtibus. Bal.in d. l. iuſiurandi. di-
74 cit † quod ſi teſtis legit dictum ſuum quod ſcripſerat, tunc valet, alias non valet, facit, quod no.per Io. An.in d.cap.de teſtib.
75 Sed an iuramentum teſtis ſit de ſubſtantia vel non, ita quod poſsit remitti? concludatis, quod remitti poteſt, vt in cauis de teſti. Fallit ſecundum gloſſ. ibidem in cauſa matrimoniali, quia per nec confeſsionem præiudicant partes ipſi matrimonio. & hoc eſt ne aliquando concludetur ſuper ma.ca.ſuper eo. extra de eo qui com.vx.ſu. In coniungendo autem matrimonium tunc poteſt credi ipſi confitenti, ideo tunc remittitur iuramentum, facit c.2.de cla.deſp. Et per prædicta patet quòd iuramentum non eſt de ſubſtantia teſtimonij, per ea quæ ſtatim ſupradi-
76 xi. Ideò dixit † Bart.in l. ſi quis. ff. de fal. quod teſtis deponens falſum non iuratus. punitur de falſo ac ſi iuraſſet, quia iuramentum non eſt da ſubſtantia teſti-
77 moniis. Vltra prædicta † dubitatur quid ſi teſtis iurauit die iuridica depoſuitque die feriata, an valeat tale teſtimonium? Gui.de Sum. tenet quod non: quia
78 deponere coram iudice † eſt actus iudiciarius, qui die feriata, exerceri non poteſt.l.die feſto.C.de fer.Spe.tamen in titu.de feriis.§.ſequitur.verſi.quid ſi ſciuit tenet valere tale teſtimonium. Idem etiã tenet Pileus, & cum hac ſententia tranſit Albe.l.in iuriſiurandi.C.eo titu. Hanc etiam ſententiam tenet Ang.in l.dam.infecti.§.Sabinus.de dam.infec. & dicit ſeruari in curia & in toto mundo. Pro hoc etiam habetis glo.in clemen.vnica.de offic.delegati.pro hoc etiam facit ratio, quia hæc depoſitio eſt finis ad quem eſt ordinatum iuramentum, ideo trahitur ad iuramentum, tanquam ad ſuum primariũ principium. Idem etiam tenet Bald.in l. ſi quando: C.eo.ti.
79. Sed alia hinc oritur dubitatio. † quid ſi ſtatutus eſt terminus parti ad proban. & iurent teſtes infra terminum, & deponant poſt terminum, an hoc caſu dicemus talẽ depoſitionem valere Dy. tenet quod ſic per.l.j.de bon.poſſ.ex teſt. mil. iũcta, gl.ibidem in ſolutione contrarij.l.ex eod. ff. de teſt.mil. Nam ſufficit militem iuraſſe quo ad hoc vt fruatur priuilegiis militaribus. Ita & in propoſito. etiam tenet, Nicol.Mat. Arch.in c.pia de exceptio. in vi. diſtinguit quòd ſi producenti poteſt imputari quòd non fecit teſtes examinari, & non petierit, tunc præcluſa eſt uia examinandi. Idem tacet Io .And.in d.cap.in nouella. Idem videtur ſenſiſſe Bart.in l. damni.infecti.§.Sabinus.ff.de damn. infect. But.in l.admonendi.ff de iure iurando. Spe.in §.qualiter ver. is quoque. eod. ti. inquit quod is cui datus eſt terminus ad teſtes producen. ſatiſfacit termino ſi infra terminum illos producit, & iurare facit, licet teſtes non fuerint examinati, argu.in l. pe.C.de teſta.& ita ſeruat curia ſe-
80 cundum eum. Secus † ſi forte ſi datus ſit terminus ad producen. uel ad proban. vel ad facien. eos. examinari ar. in c. licet in prin de proba. de hoc tamen ſe remittit.

tit.ad § j ver.quid ſi.in ti.de dila. vbi tamen non determinat hunc caſum ſecundum.Io. And.in add.vbi ſupra attamē placet diſtinctio Spec.ipſi.Ioan.an. Ag.in d. § Sabinus,ſequitur ſententiam Bart.niſi ſecundum eum iudex dediſſet terminum ad proban.& probatum habē.tunc.n. nō ſufficit infra terminum iuratum haberi teſtem,ſed eſt neceſſe vt deponat. & hæc opi.videtur multum equa & ita practica-
81 tur in ciuitate iſta: Conſequenter † dubitatur,quid ſi teſtis iurauit, ſed nondum ſunt articuli parati,vel interrogatoria danda teſtibus, dicatis eſſe committendum, iudicis arbitrio an procedat vel differat, teſtes iurare examinari,l. quicquid. ff. de
82 iudi. Et eſt notandum quod † teſtes ſunt exhibendi in iudicio ſumptibus producentis.4.q.3.ver.veritatis.& l. quoniã. C.eod.titul. & tales expenſæ moderantur iudicis arbitrio non ſolum in veniendo,ſed etiam .n redeundo capitulo ſtatutum.§.fin.de reſcrip.in 6.& ibi per Ioan. And.& Arch.& per Alber.in d.l. quoniam. Et ſecundum opi. Alber. ſolui-
83 † debet vectura equorum, ſi teſtis ſoluitus erat equitate,vel infirmus, & idem ſi habebat equum propriū quē ſolitus erat dare ad vecturam,prout eſt Girardus Bidus.
84 Sed hic † probabiliter dubitatur an ſint ſoluendę expēnſæ teſti habita ratione expenſarum quas feciſſet in domo? hanc q.format Ang.in l.ſed ſi lege.§. qđ authen.ff.de peti.hær.vbi gloſſ. breuiter. concludit ꝙ aliquando expenſæ debentur ratione victorię cauſę. & tunc habetur ratio expenſarum quas feciſſet domi. ſecus ſi debeantur propter contumaciam vel a lege,vt in teſtibus producendis, vel in delato conferente ſe extra patriam ad cognoſcendum, tunc non habetur ratio expēſarum quas domi feciſſet, & hoc ſentit.Io.An.in ca.ſtatutum.§.inſuper de reſcrip. in 6. Vltra prædicta dubitatur
85 † quid ſi teſtis amiſit operas, vel incurrit damnum ꝙ negociis ſupereſſe nonpotuit,an procedens teneatur reſarcire? Alber.in d.l.quoniam,tenet quod nō, quia teſtificati eſt officium publicum. Item

quia l.quoniam.nil loquitur de damno.
86 & ita uidit ſeruari. Nec.ob. † ſecundum eum l.ſancimus.C.de iudi.quia reſpondetur quod ſit mentio ſpecialis, de damno, & ibi erat etiam partis contumacia. Sed
87 hæc opi. Alberi.eſt multum inqua † nam priuilegia non intelliguntur cum iniuria alterius.l.2.§.merito.ff.ne quid in lo.pub. ergo priuilegium conceſſum pro concluſione teſtium non debet reſtringi in damnum ipſorum teſtium. Satim enim eſt, quod teſtes compellantur ad teſtificandum,ex quo aliquando ſequitur odium alterius partis,quia veritas odium parit, abſque eo quod compellantur cum ipſo
88 rum incommodo & damno. † Vltra prædicta exigitur alia ſolemnitas in teſtibus producendis ſcilicet lit.eſſe conte.nã lite non conteſtata teſtes non producuntur,nec valet ipſorum productio,cap.quoniam frequenter. de lite non conteſtata.

Fallit tamen in aliquibus caſibus vbi teſtes recipi poſſunt ſiue lis eſſet cœpta ſiue non.& ſunt 36.numero.qui referuntur Spec.in § nunc tractemus. eod.titul. & dicatis vt ibi per eum.Et de ſolemnitate quæ exigitur in illis caſibus plene ponitur in illo c.quoniam. Et notandum eſt tamen ſecundum Spec.in fi.illius §. quod in illis caſibus in quibus iura permittunt poſſe procedi lite nón conteſta. eſt intelligendum altera parte ſe contumaciter abſentante. Si enim vtraque pars ſit præſens,tunc non ualet proceſſus niſi quoad omnia iuris ordo ſeruetur , de quo ponitur tu c.per venerabilem ,qui fil.ſint leg. Videndum eſt vltra prædi-
89 cta † de articulis ſuper quibus teſtes producuntur,Spec.in §.nunc videndum inquit in curia Romana obſeruat vt lit. cõte.& præſtito iuramento actor ſuas formet & poſitiones quas innuit ex mente libelli,& ſi reus negauerit formet & det articulos in ſcriptis ad iſtat poſitionum inquiens talis intendit probare tale quid & ca.verbi gratia ego dico te eſſe hęredem Titi.&c. Nonnulli tamen ſecundum Spec. aliter dicunt, talis ponit tale quid quod probare intendit.Et poſtea poſitiones

nes negatas conuertit in articulos ſiue capitula.facit cap.per tuas.de excep.& l. ſi duos.§.idem Iulianus de iureiurando. Bal.tamen in d.§.idem Iul.ſentit ꝙ articuli ſiue capitula non ſint de ſubſtantia
90 probatio.quia † valet ſi teſtis deponit ſuper libello,licet articuli non ſint formati ſecundum Arch.in ca. pręſentium. de teſti.in vi.Et hoc etiam ſentit Specul. licet non alleget in d. § nunc videndum.
91 Sed † ideo articuli ſunt inſtituti vt teſtis, clarius deponat.& etiam facilius examinari poſsit,& ſibi interrogatoria formari.facit cap.præſentium, quia petita in genere ſpecificantur in capitulis,nec ſunt
92 † formandi articuli diſiunctiuè, niſi fortè vbi agitur de facto vbi probabilis eſt ignorantia.l.regula.ff.de iur.& fac.igno. in cap.conſtitutus, de in inte.reſti.& per Innoc.in d.cap.auditis.de excep. Notandum eſt etiam vltra prædicta ſecundum Specu.in d.§. nunc videndum. verſi
93 culo illud, ꝙ † vbi pars dedit articulos, ſuper quibus ſui teſtis examinari debebant,& aliqui ex illis articulis ſint omiſsi dolo ſeu in curia iudicis, quod præſumitur ſecũdum eum eo, ipſo ꝙ teſtes ſuper illo non depoſuerunt, publicatis atteſtationibus poterunt iterum teſtes examinari ſuper illis articulis omiſsi.nec obſtabit, teſtium publicatio,quia ſolum obſtat articulis ſuper quibus facta eſt publicatio & examinatio,non ſuper aliis articulis.ca. per tuas.de reſti. Si autem iudex omitteret teſtem examinari ſuper illo articulo.vt quia ille articulus erat impertinens. vel aliter,tunc amplius non poterit petire iteratio examinationis niſi capitula eſſent approbata partibus præſentibus , & aliqua fuiſſent omiſſa,ſuper quibus teſtes non fuiſſent examinati. Et hanc ſententiam ſequitur Ioann. And.in addi. vbi ſupra Quærens idem de vna.q. Accuſa-
94 tor formauit † duos articulos vnum ſuper crimine commiſsio alium ſuper fama teſtes depoſuerunt tantum ſuper primo, & dixerunt nil plus ſcire,an accuſator poterit petere vt iterum poſt pub. teſtes, examinentur,quia non fuerunt interrogati ſuper fama. Breuiter Ioan.An. de terminat ꝙ ſic,ex mente eiuſdã doct anti qui qui diſputauit hanc q.per hanc ratio
95 nem,† quoniam teſtis obſcurus, iterum poteſt examinari.c.cum clamor eo.ti. eodem modo erit in hoc teſte qui obſcure,
96 depoſuit ſuper fama. Et † videatis Io. And in d.c.de quo ſupra qui plenè dat, formas articulorum conficiendorum ſuper cauſis Notandum eſt pro declara-
97 tione prædictorum † quod articuli impertinentes & inutiles non debent admitti.l.ad probationem C.de proba.ca. cum
98 contingat.in fi.de offi.dele. Non † enim quemcunque vult actor vel reus debent probari,ſed ſolum ad cauſam facientia.l. ſi quis libertatem.§. fin.de iureiurãd.l. ſi qui momentaneæ.ff.qui leg. per. ſtan. in
99 iud.non ha. Et † iudex debet diſcurrere an talis probatio ſit admittenda vel ne.ca.præſentium.eo.ti.& l. ſi per vim vel alio modo.ca.cum ex literis de in int. reſti.& l.a procedente.C.de dila.& not. Spe.in eo.§ qualiter.eo.ti.in prin.§.

Subiicit tamen ipſe Spec.in §.nunc vi-
100 dendum vbi ſint articuli † ꝙ cauſa litē abbreuiandi cum articuli ſunt obſcuri vel longam recipiunt diſputationem , indices debent tales articulos admittere ſaluo iure impertinentium,quemadmodum dicimus impoſitionibus.vt not.in cap. per tuas,eo.ti.vbi dicitur de articulis ꝙ ſunt impertinentes ſi iudex ita innuerit caſſabit,& irritabit, prout in iuribus ſupra allegatis.pro hoc etiam facit quod not.in
101 d.c. præſentium eo.ti. Sed † dubitatur quid ſi iudex eſt dubius an debeat articulos admittere vel reiicere tanquam impertinentes.Hoſti.in c.per tuas eo. tit. dicit no.in dubio articulos eſſe admittendos,& hoc ſequitur Imo.in d.c.per tuas. Sic dicimus in his quæ.no.inc.vt debitus. de appel.facit quod no.per Bal. ex mente.Specu.in l.de ſtatu.ff.de teſta.& ibi determinauit in dubio eſſe deferendum po-
102 ſitioni. Notandum † eſt etiam eſſe neceſſe vt articuli dentur per producentes teſtes ei contra quem producuntur, vt facilius poſsit teſtem interrogare, non tamen eſt danda copia interrogationum producenti ipſos teſtes, ne poſsint in-

ſtrui ad veritatem vitandam, licet ſed
Inno.in c.per tuas poſſet dari ex volun-
tate partium. ſed minus cautum eſſet q
daret copiam interrogationum producē
ti teſtes. Conſequenter eſt ſciendum
103 † quòd tres sūt regulæ principales im-
pedientes teſtium productionē prima ſuf
ficiens numerus teſtium, ſecunda teſtiū,
renuntiatio, tertia atteſtationum publi-
catio, & dantur hæ regulæ in c. de teſti.
eo.tit.in fi.de prima regula ponitur in ca.
ſignificauerunt. & c.cum cauſam, & d. c.
de teſtibus, eo.tit.l.j.ff.eo. Et concluda
104 tis quantum ad primam regulam † q
relinquitur arbitrio iudicis quando dici-
tur ſufficere numerus teſtium habita cō
ſideratione magnitudinis cauſę & quali-
tatis perſonarum. vt tenet gloſſ.in d.c. cū
cauſam. Nam quando. 32. milia. den-
tur dicerentur pauca 45. d.c. diſciplinæ.
Et aliquando dicitur irrefrenata teſtium
multitudo ſi eſt vltra quadragenarium,
numerum. vt c.cum cauſam eo. tit. & ita
communiter tenetur per Doc. Circa
105 ſecundam regulam † de renuntiatio-
ne dubitatur an renuntiatio teſtium præ
cludat viam producendi quando dicta te
ſtium non ſunt publicata vel ſi ſunt pu-
blicata pars non dedicerit dicta teſtium.
Gloſ.in authen. de teſti. in §.quia vero.
dicit ſolam renuntiationem non nocere.
Idem videtur tacitè ſentire gloſſ.in c.cō-
ſtitutus.el 2.eo.tit.Idem ſentit Azo. in
ſumma de teſti.prima col.in contrarium
tamen facit tex.in d.c.de teſtibus. & in c.
conueniſſent. Et hoc vltimum videtur,
tenuiſſe Spe.in § ſatis.vtiliter. ver. quid.
ſi publicati. Et hæc vltima opi. ſecun-
dum Inno.in c.conſtitutus tenetur com
muniter per cano. pro hoc facit regula.
quia iuri ſuo poteſt renuntiari. l. ſi quis
in conſcribendo.C.de pac. Nec obſtat q
ponitur per glo.in d. §. quia vero, quia
gloſſ.in ſecundo caſu non repetit de te-
ſtium renuntiatione, & eo maxime cum
reſultaret prauus intellectus. Et hæc opi.
vltima videtur mihi vera pro hoc facit
authen. iubemus. C.de iudi. Subiicit
106 † tamen eleganter. Bar.in d.authen.iu
bemus, q ſi renuntiatum eſt teſtibus in
aliquo articulo ſpecialiter teſtes de iure
communi produci non poſſunt. vt in d.c.
de teſtibus. Si tamen ex aliqua iuſta cau-
ſa iudex mouetur præſtito iuramento à
parte petente pro hoc malitioſe non pe
tit iterum ſuper eodem articulo poterūt
teſtes produci ex clauſula generali, ſi qua
mihi iuſta cauſa videbitur &c. de qua in
l.j.in fi.ff.ex qui.cau.ma.per beneficium
reſtitutionis in integrum, quod eſt notan-
dum. facit quod no.per Inn.in c.licet vl-
tra tertiam.eo.tit.
107 Circa † tertiam regulam de publica
tione teſtium concludit, quòd ſola pu-
blicatio teſtium non impedit productio-
nem aliorum teſtium, vbi quis non didi-
cit teſtificata, niſi renuntiauerit. de hoc
tamen vltimo ſupra terigi. hæc no.gl. in
c.conſtitutus.el 2.eo.tit. Sed in contra-
rium videtur tex.in d.c.de teſtibus. & vi-
detur tenuiſſe Spe.in § ſatis vtiliter. ver.
quid ſi publicate. & ibi dicit Clementem
Quartum tenuiſſe Io.An.in d.c. conſtitu
tus cōcordat hoc modo .ſ.vt prima opi.
procedat quando publicatio eſt facta in
vita parte, vel inſcia, tunc enim non ob-
ſtante publicatione ſi pars non didicerit
teſtificata poterit teſtes producere. ſe-
cunda vero opinio Spe. & aliorum proce
di quando publicatio eſt vtraque parte
conſentiente. pro hoc facit quod not.per
glo.in d.c.fraternitatis.eo.ti.quæ videtur
contrariare gloſſ.in d.c.conſtitutus. Pro
hoc etiam facit quod no.per Bar.in aut.
qui ſemel C.quomodo, & quando iu.quā
ſententiam Io. An.limitat Imo.procede-
re in d. ca.fraternitatis.niſi publicatio ſit
facta ex cauſa parte inuita, vel ignorante,
legitime tamen citata, vt quia timebatur
de peremptione inſtantiæ. facit c.ca.conſu
luit.de off.delegati. & videtur bona, & re
cta limitatio.
108 Notandum † tamen eſt ſingulariter
quòd poſt publicatas atteſtationes poſ-
ſunt produci teſtes, etiam ſuper capitulis
directo contrariis, quando cum teſtibus
producitur inſtrumentū coadiuuans pro-
ba.teſtium. nam tunc ceſſat timor ſubor
nationis teſtiū. facit c.ſeries.eo. ti. & ibi
no.pulchre. But. Secus vbi non producit

tur

tur inſtrumentum: quia tunc eſſet timor
ſubornationis. Pro hac ſententia adduco
vobis no. ſententiam: Bar. ex mente Iaco.
Butri. in l. certi. conditio. §. quoniam. ff. ſi
109 cer. pe. vbi dicunt quòd † licet ſtatutum
prohibeat aliquid probari per teſtes, ſi ta-
men quis velit probare per teſtes, & in-
ſtrumentum, tunc admittitur, probatio,
ita in propoſito quando prohibetur te-
ſtium productio propter publicationem.
Et illud dictum But. ſequitur Imo. in d. c.
110 ſeries. Sed hic dubitatur an † valeat
conſuetudo quòd publicatis atteſtationi-
bus poſsint teſtes produci. Io. An. in titu.
de exceptionibus. §. dicto. ver. ſed nun-
quid. in addi. ad Spe. tenes quòd ſic. facit
quod no. per ipſum in c. fraternitatis. eo.
titu. & tenuit Imo. in d. cap. ſeries.
111 Nunc videndum † quod eſt an receptio te-
ſtium ſic nulla: quia non rectè recepti, &
quando habeat impedire teſtium produ-
ctionem. Et dicendum eſt quod non, ne pe-
reat facultas probandi. c. cum cauſam cũ
gloſſ. eod. ti. & no. in c. de teſtibus eo. titu.
Et per Bal. in l. per hanc. C. de temp. app.
Et hoc ideo ne facultas probationis pe-
reat. Idem eſſet ſi publicatio eſſet nulla:
quia parte non citata. Subiicit tamen
Bar. in authen. qui ſemel. C. de proba. quod ſi
teſtes ſint rite recepti licet publicatio ſit
nulla attamen ſi pars didiciſſet teſtificata
repellatur a productione teſtium, nón vi
publicationis nullæ, ſed vi ſcientiæ habitæ
de dictis teſtium. & ita etiam tenent alij
nouiſsimi in c. fraternitatis. eo. titu.
112 Sed an in cauſa appellationis ſuper
his articulis ſuper quibus eſt facta publi-
catio in principali, poſsint recipi teſtes
antiqui vel noui? hæc quæſtio habet lon-
gam indagiuem. vt plene ponitur in d. c.
fraternitatis. & in d. l. per hanc. vnde glo.
in d. c. fraternitatis tenet quòd non. & hoc
videtur procedere de iure canonico, &
ciuili ſecundum aliquos Canoniſtas per
§. quia vero multi. in auth. de teſtibus. vbi
indiſtinctè prohibetur produci teſtes pu-
blicatis atteſtation. b. Nec ob. l. per hanc.
quia debet intelligi quando non produ-
cuntur ſuper eiſdem articulis, ſed ſuper
nouis dependentibus à primis. Legiſtæ ta-
men, & maximè Accur. in d. l. per hanc
tenent quod etiam in cauſa appellationis
ſuper eiſdem capitulis, licet teſtes produ-
cere propter diuerſitatem inſtantiæ: quia
alia eſt inſtantia cauſæ principalis, & alia
inſtantia appellationis. Hoſt. tamen. in d.
c. fraternitatis. inquit quòd in cauſa appel
latio. ſuper eiſdem articulis non poſſunt
produci teſtes iam producti. per dic. l. per
hanc. ſed hæc opi. non videtur mihi vera.
nam potius deberemus dicere teſtes an-
tiquos poſſe produci in cauſa appellatio-
nis quam teſtes nouos: quia non cadit tã
ta præſumptio ſubornationis in teſtibus
antiquis ſicut in nouis: quia antiqui non
auderent variare à primo dicto propter
crimen falſi: quæ ratio ceſſat in teſtibus
nouis nondum productis. Bald. in d. l. per
hanc inquit quòd de iure ciuili veritas eſt
quòd in cauſa appellationis teſtes produ-
ci poſſunt ſuper eiſdẽ articulis. & per hoc
113 habemus † duos tex. d. l. per hanc & l.
per eos. C. de appella. vbi pars poteſt pro
ducere teſtes ad probandum veritatem
quæ latuit in principali cauſa. de iure ca-
nonico concludit Bal. quod ſuper eiſdem
articulis, vel directo contrariis non reci-
piuntur teſtes in cauſa appellationis. &
hoc modo loquitur Cle. 2. de teſti. eod. tit.
114 † poſſunt tamen produci teſtes ſuper
articulis non directo contrariis, ſed indi-
recto quibus probatis ſequitur reprobatio
atteſtationum. quoniam tale capitulum
dicitur eſſe capitulum nouum de quo di
cta teſtium non ſunt publicata, nec pro-
ducta. Nec eſt verum vt dicta teſtium
dentur. Notificata parti ſuper tali capitulo
in directo contrario, eo maxime cum ſit
diuerſus modus agendi qui habet induce-
re diuerſitatem effectum. c. pia de excep.
lib. 6. & ibi no. per Ioan. An. in nouella.
115 Præterea † dicit Bald. ius canonicum
ſeruandum etiam in foro clericorũ, ius ci-
uile in foro Cæſaris, & hoc maxime cum
ius ciuile hoc caſu côtineat æquitatem,
& ius canonicum contineat rigorem.
Sed hic aduertendum eſt vltra Bald.
nam per hanc rationem Bal ſequeretur quod
ius ciuile eſſet ſeruandum in hoc etiam
in foro clericorum. Nam vbicunque ius

canonicum ſtatuit aliquid quod ſi rigoroſum, & ius ciuile aliud ſtatuit quod ſumma nitatur æquitate ius ciuile præferendum eſt iuri canonico etiam in his quæ ſpectant ad forum canonicum. Ita ſingulariter not. Arch. in ca. quid a patribus. 65. diſt. Et pro hoc inquit ibi ſingu-
116 lariter † Archidia. quòd licet de iure canonico dies incipiat a veſpere & duret vſque an illud. de iure ciuili dies incipit a media nocte. l. more. Romano. ff. de fer.
117 quod † ſtante hac diuerſitate ſit clericus iurat dare decem infra diem, elapſo veſpere non erit periurus, quoniam licet, iuramentum ſit quid ſpirituale, & clericus ſit perſona eccleſiaſtica, attamen intelligemus de die ſecundum diſpoſitionẽ iuris ciuilis quod innititur æquitati. Facit ad prædicta c. eos. l. diffin. Iam ergo eſſet dicendum in propoſito vt in foro eccleſiæ ſeruari debeat ius ciuile ex quo nititur maiori æquitate niſi ſeruando per prædicta dixeritis quod vbi innititur æquitas vt publicatis atteſtationibus ſuper eiſdem articulis, vel indirecto contrariis, non producantur teſtes propter timorem ſubornationis & corruptęle. Imo tamen in hoc articulo in d. c. fraternitatis. inquit quod cum dubium ſit etiam de iure ciuili an teſtes admittantur in cauſa appellationis ſuper eiſdem articulis directo, contrariis, & hoc reperiatur expreſsè determinatum de iure canonico, debemus dicere eſſe ſtandum iuri canonico etiam in foro ciuili per no. in c. per venerabilem, qui fi. ſint leg. Secus vbi non eſſet dubium de iure ciuili, ſed eſſet omnino certum, quia tunc ſeruatur ius ciuile in terris imperii, & ius canonicum in terris eccleſiæ. vt no. per glo. in c. 2. de arb. lib. 6.
118 Nec † obſtat. l. eos. C. de app. quia debet intelligi quando non producuntur, ſuper eiſdem capitulis, ſed ſuper nouis dependentibus ex primis, & ita etiam debet intelligi. l. per hanc. Et hæc reſponſio non tollit illa contraria. l. eo. quæ diſponit teſtes produci ad probandum veritatem quæ latuit in principali cauſa, ſed noua capitula licet dependentia ex primis non dicuntur latuiſſe in principali cauſa, quia de his nil cognitum fuit. Non obſtat ſecundum eum dum dicitur quod diuerſitas inſtantiæ debeat hoc operari, per l. fin. C. de teſta. & c. præſentata. eo. ti. quia in prima inſtantia fuit coram arbitro non coram iudice, ideo tunc ſeruatur quod habetur in §. quia vero. in auth.
119 eo. ti. Nec ob. c. veni. eo. ti. quia † variata inſtantia variatur et finis agendi quoniã prima inſtantia erat sũmaria ad vnũ ſinẽ. Secunda erat ſummaria ad aliũ finẽ nos uero loquimur quando tã cauſa principalis quam cauſa appellationis sũt plenariæ. Non obſtat etiam ſi dicitur quod non debet attendi timor ſubornationis, in noua inſtantia, quoniam poteſt reſponderi quod immo timor ſubornationis poteſt haberi etiam in cauſa appellationis, quoniam vbi teſtes ſunt producti & publicati, & pars videt quod non probant, vel minus ſufficienter probant, tunc valde poteſt timeri de ſubornatione, & iſte timor non ſolum eſt in cauſa principali, ſed etiam in cauſa appellationis. Et eo maximè cum in cauſa appellationis agatur de maior pręiudicio quã in cauſa principali, quia lapſus inſtantiæ in cauſa appellationis perimit omne ius ipſius partis in auth. ei qui. C. de tempo. appel.

Notandum eſt tamen ſecundum Bal. in d. l. per hanc quòd vni pars in cauſa principali potuiſſet probare, ſed voluit differre ad cauſam appellationis, tunc etiam de iure ciuili amplius non admittitur.

120 Sed hic quæritur † quando dicuntur teſtes directo contrarii, & quãdo indirecte Bal. in d. l. per hanc inquit quando teſtes, probant contrarium per viſum ipſius facti. verbi gratia, quod tali hora eras in ciuitate, alius dicit quòd tali hora non erat in ciuitate, quia ſciuit quod omnino erat, extra ciuitatem. & tunc appellantur directo contrarij. Sed quando teſtes vnius partis non poterunt videre id teſtes alterius partis viderunt, tunc dicuntur in directo contrarij, exemplum in l. optimam. C. de contra. & com. ſti. Clarius tollite exemplum tu probaſti quod die 10. proxime præteriti menſis promiſit tibi in ciuitate Mediol. ca. ego probo. quod eadem die

die erant Bononiæ, nam talis probatio nõ dicitur directo contraria, ſed in directa, nam in directa eſt illa quæ procedit arguẽdo per rationem intellectus, & eſt bona
121 declaratio. Sed qualiter † cognoſcimus articulum nouum. Specula in §. ſatis vtiliter. vbi illud autem notandum inquit, quòd articulus nouus poteſt quadrupliciter dici, vt ibi per ipſum. ponite tamen primum modum, vt ſi in cauſa principali ego petii equum; & in cauſa appellationis ego peto bouem, nam tale capitulum bouis dicitur omnino nouum a primo capitulo: propterea non potero probare ſuper
122 hoc capitulo. Et † hoc eſt quod inquit l. per hanc, quæ dicit non poſſe produci teſtes ſuper capitulis nouis non dependentibus a primis: quoniam iſtud tale capitulum eſt penitus alienum, & ſeparatum a primo. pro hoc facit quod not. per Innocen. c. fraternitatis. in fin. eodem tit. vbi pulcrè inquit quòd ſi ego egi rei vendicatione: quia emi fundum a Titio, & in cauſa appellationis velim dicere quòd emi a Sempronio, quòd talis probatio non admittitur: quia videtur omnino ſibi contrarius. facit. c. ſolicitudine. de appel.

Et generaliter poteſtis cõcludere quòd hi dicuntur articuli noui omnino: qui habent dependentiam a primis articulis, & qui etiam non iuuat intentionem actoris nec rei, & ſunt impertinẽtes. de quibus latiſsimè proſequitur Butr. in d. c. fraternitatis. & etiam ibi ponitur per Imo. & aliqualiter tangam in lectione ſequenti. Conſe-
123 quenter eſt notandum quòd † ſuper capitulo directo contrario quandoque licet teſtes producere, etiam publicatis atteſtationibus. ſcilicet quando allegatur falſitas cum corruptione: vt not. in Cle. teſtibus. eodem titulo, & c. licet. de probatione.
124 Idem † licet quando quis vellet teſtes reprobare, & confirmare ſuos primos teſtes: quia non fuit tunc quòd debeat ſibi imputari. nam credere debuit ſuos teſtes bene dixiſſe donec viderit contrariũ. facit quod no. in d. c. licet. & ponuntur hi
125 modi in d. c. fraternitatis. ad † reprobandum tamen teſtes reprobatorios non admittitur articulus directè contrarius, niſi allegetur falſitas: vt ponitur per nouiſsimos in d. cap. fraternitatis.
126 Et eſt ſciendum † quòd poſt publicatas atteſtationes poteſt reprobare teſtes quando antea fuerat proteſtatus contra illos teſtes. cap. præſentium. eodem. ti. non poſſet tamen reprobare teſtes aliàs productos per ipſum reprobantem. l. ſi quis teſtibus. C. eodem titu.
127 Item poteſt fieri † productio publicatis atteſtatio, quando quis vult reprobare ſimul perſonas teſtium, & eorum dicta: vt quia teſtis deponit quòd iam ſunt viginti anni in quibus, Titius promiſit Seio decem Titius dicit oppoſitum: & vult probare quòd teſtes non ſunt tantæ ætatis, vt facile deponere poſsint de tanto tempore vt quia non ſunt maiores viginti annis, & teſtificantur de memoria an. 20. nam tũc admittitur productio teſtium: etiam poſt publicatas atteſtationes: vt no. Nic. & Bartol. in auc. qui ſemel. C. quomodo, & quãdo iudex. quos ſequuntur nouiſsimi in d. cap. fraternitatis.
128 Vlterius addite prædictis, quòd † vbi quis fecit articulum de præſcriptione publicatis atteſtationibus non licet producere teſtes ſuper articulo, tamen ſi non articulauit de præſcriptione, ſed de poſſeſsione .x. an. & poſtea articulauit de titulo poterit producere teſtes etiam publicatis atteſtationibus ſuper articulo tituli, quoniam articulus tituli non includitur de neceſsitate ſub articulo poſſeſsionis. Cum quædam poſſeſsio ſit cum titulo, quædam ſine titulo, nec tamen cenſebitur nouus articulus omnino. quoniam tẽditur adiuuandum intentionem partis, vt inquiunt Doct. in diſt. ca. fraternitatis. Secus autem eſſet vbi concluderetur articulus de neceſsitate ſub primo articulo, nam tunc dicitur articulus antiquus. exẽplum ponunt Doct. ſi reus dicit ſe præſcripſiſſe rem alienam ſpacio x. annorum inter præſentes. l. fi. C. de præſcrip. lon. temporis. nam tunc ſub tali articulo includitur de neceſsitate titulus, bona fides, & poſſeſsio. & ideo ſi reus fecerit articulum ꝙ præſcripſerit ſpacio 10. an. & publicatis atteſtationibus: quia non probauit de titulo

tulo velit articulum edere qualiter emit rem à Titio, hoc caſu non poterit, quoniam talis articulus includebatur de neceſſitate ſub præcedenti articulo præcedentis præſcriptionibus.

129 Præterea poteſtis ſic concludere † regulam notabilem ex mente Doct.in dicto ca.fraternitatis quòd vbicunque publicatis atteſtationibus quis vellet articulum producere, qui inerat de neceſſitate facti, & probationis in articulo atteſta. publicatarum, tunc non licet tale articulum probare. Secus ſi non eſſet de neceſſitate probationis, ſed facti tantum, nam tunc non liceret producere.

Exemplum ponunt Doct.noſtri, vt ſi peto rem dicens illã mihi venditam, & reus dicit ſe non teneri ad pretium ipſius & ſuccumbat petens pretium, vt quia habita ſit fides de ipſo pretio, nam in cauſa appellationis poterit dicere quòd venditio fuit conditionalis, & nondum peruenit côditio iſta, nam talis articulus eſt nouus, non tamen omnimodo nouus vt habeat incluſam neceſſitatem facti præcedentis, vel poteſt poni clarius exemplum. Si dico ꝙ mutuaui x. de neceſſitate facti intelligitur mutuum eſſe contractum certo loco, & certo tempore. c.abbate de re iudi.in 6 ſi tamen non eſt de neceſſitate probationis vt probetur mutuum eſſe cõtractum certo loco vel tẽpore, vt ponitur in l.teſtium.C.eo.titu.per Innoc.in c.qualiter. de accuſ. Et ideo ſi teſtes depoſuerũt de certo loco uel tempore mutui, aduerſarius poterit facere, & probare articulũ quòd illo loco, & tempore non erat in loco aſſerti mutui, & talis articulus dicitur articulus nouus, & nõ antiquus vt dicitur indirectè contrarius: vt in c.ex tenore, eodem titulo. Secus eſſet ſecundum Doct. in d.c.fraternitatis, ſi ego potens mutuum à te articulaſſem pecuniam tibi mutuatam certo loco, & tempore, tunc enim locus, & tempus ſunt de neceſſitate facti, & probationis, & debeo illa probare: vt ponitur in d.cap.abbate, & ideo aduerſarius nõ poterit publicatis atteſtationibus probare quòd non erat ibi illo tempore, vt probatur in d.Clem.teſtibus, & per Bart. in authen.qui ſemel.C.de proba. Hãc

130 ſententiam Doct.putarem eſſe † limitandam: quando actor propoſuit ſimpliciter mutuum eſſe factum, certo loco, & tempore. Secus autem ſi propoſuit cum proteſtatione, quæ regulariter ſolet apponi. ſcilicet non aſtringens ſe ad probandam niſi ea, quæ ſufficiant ad fundamentum intentionis ſuæ, vt plenè probatur, & ponitur in l.diuus. ff. de reſcrip. de re iud. & capitu. 2.de teſti.& capitu.licet.cauſam.de probatio. Nam vitalis clauſulæ actor non cõpellitur ad probãdum locum, & tempus. præterea dicimus neceſſarium non eſſe locum, vel tempus in articulo, vel libello cum de neceſſitate facti, & probationis non ſit neceſſe eum probare locum vel tempus per clauſulam de qua ſupra. Vl

131 timo videndum† eſt quid in his caſibus in quibus ſententia non tranſit in rem iu di.prout eſt in matrimonio: vt in capitu. lator de re iudi.an publicatis atteſtationibus poſſit produci teſtes. Ioan. And. in capitu. ſeries eo. titu. tenet publicatis atteſtationibus poſſe fieri productionem teſtiũ ſuper capitulis directo contrariis in cauſa matrimonij: quando agitur de ſeparatione matrimonij contracti. Et hoc ideo, quia verſatur periculum animarum.

Secus eſſet ſecundum eum vbi agitur de matrimonio dirimendo, ſed de matrimonio contrahendo: vt in cap.iurauit eodem titu.de teſti. Facit cap.cum in tua eod.ti. Ioan. Cald. & But. tenent quòd ſi etiam agitur de matrimonio contrahendo, vel ſeruãdo poſſunt teſtes produci publicatis atteſtationibus: quoniam ita verſatur periculum animarum in matrimonio indebitè contrahendo, ſicut in matrimonio ſeparando: quia ſi rimaneant coniuncti illi qui non poſſunt eſſe coniuncti propter conſanguinitatem, & hæc erit periculum animarũ, ideò peccatum. Imo. in d.c.ſeries concor. has opin. quòd ſi ſit gradus prohibitus diuina.l.in quo Papa diſpenſare nõ poteſt: vt no.in c.per literas. de reſtitu.ſpo. tunc procedat opin. Cal. & But. ſed ſi ſit gradus prohibitus ſolũ iure canonico contra quem Papa poteſt diſpẽſare, tunc procedat opi. Io. An. Cum non repetiatur

reperiatur permiſſum hoc caſu teſtes ꝓ-
ducere contra matrimonium. Sed hæc di-
ſtinctio eſt bona, & æqua ſe daret ratione
& lege. licet enim Papa poſſit diſpenſare
quando gradus eſt prohibitus ſolum iure
canonico, attamen in hoc non diſpenſat;
licet producantur teſtes vnde illa poten-
tia Papalis nil ad rumbum. Ideo verior
dicitur ſententia Io Cal. & Butr. cũ vtro-
que caſu verſetur periculum animarum,
& etiam vt contrarium eadem ſit diſci-
plina. Et hæc doctrina videtur genera-
lis vbicunque ſententia non tranſit in rẽ
132 iudi. Et † per hoc infero vobis vnam
egregiam concluſionem, quòd vbicũque
ſententia fertur per peritos in arte, nun-
quam illa ſententia tranſit in rem iudi.
Ideo ſemper publicatis atteſtationibus;
poterunt alij teſtes produci, quòd autem
non tranſeat in rem iudi. no. Butr. ex mẽ-
te Io. An. in cap. propoſuiſti. de proba. &
tene menti, nec vnquam cadat à memo-
133 ria tua. Notandum eſt etiam † finali-
ter quòd quis dicitur didiciſſe teſtifica-
ta quãdo profectò didicit: quia plenariæ le-
git atteſtationes & potuit deliberare, ſe-
cus ſi tranſitorie, vt no in cap. vltra ter-
tiam, eo. ti. & ca. fraternitatis. facit etiam
quod not. in §. quia vero. in authen. de te-
ſti.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtium interrogatoria ſunt quędam interrogationes, quas pars uult fieri ſuper circunſtantiis ipſius negantis, teſtibus cõtra ſe inductis, nec de talibus interrogatoriis; debet dari copia parti teſtes producenti.*

2 *Interrogatoria dari debent ſecrete per partem iudici, & in hoc iudicis officium uerſatur, ſcilicet in pręcidendo interrogatorio ſuperflua, & calumnioſa, & poterit ex officio ſuo iudex ſupplere ſi uidebitur ultra teſtes eſſe examinandos, & interrogandos quam per partem ſit petitum.*

3 *Dilatio aſſignanda eſt parti contra quam teſtis producitur, ad dandum talia interrogatoria poſt articulos productos ſuper quibus teſtes recipi debent.*

4 *Interrogatoria non debent eſſe adeo diffuſa ut nouum contineant capitulum pro ipſo aduerſario pro quo fiunt.*

5 *Interrogatoria etiam uerſari debent circa cauſas dictorum teſtium, ut de cauſis, loco & tempore, uiſu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine interrogentur, prout res ipſa melius ſe exegerit.*

6 *Teſtes ſunt interrogandi an ſint, nobiles, uel plebei, uel reprehenſibiles, an pauperes, uel diuites, & an deponant lucri cauſa, uel ne, & an ſint amici, propinqui, familiares, uel domeſtici, & an deponat de uiſu uel audito.*

7 *Teſtes interrogandi ſunt an ſint de iuriſdictione producentis uel ſit comenſalis, & utrum ſit doctus, uel inſtructus teſtificari, & quam partem uel rei obtinere, et an etiã ita conuenit, ut concordet cum aliis teſtib.*

8 *Teſtis quando depoſuit dictum ſuum, tunc interrogatur, an poſſibile fuiſſet rem ſe aliter habere quod teſtis ipſe ignoraſſet de tẽpore, quia ſi fatetur fuiſſe poſſibile non probat.*

9 *Teſtes an interrogari debeant an ſint debitores, penſionarij, uel fictabiles producentium.*

10 *Quod dictũ eſt ſupra de tẽpore intelligitur de prioritate, uel poſterioritate actus quæritur.*

11 *Teſtis interrogatus de anno, & menſe contractus celebrati, licet non recordetur, tamen probat. Idem ubicunque ſcientia diẽ vel hora exigitur licet tempus contractus non probet. nu. 12.*

13 *Teſtes omnes ſi dicunt non recordari de tempore contra eos pręſumitur.*

14 *Aduocati cauti eſſe debent, ut interrogatoria ſua exhibeant in ſcriptis, & a iudice petant teſtes ita interrogari ut petitur. Et ſi iudex dolo, uel negligentia interrogatoria non facit, iterum petunt interrogari etiã publicatis atteſtationibus.*

15 *Teſtis publicatis atteſtationibus regulariter repeti non poteſt, ſuper eo ſuper quo iam teſtificatus eſt.*

16 *Teſtis continenti poteſt ſe ipſum repetere in corrigendo.*

17 *Teſtis repetitur a iudice propter dicti ſui obſcu*

obſcuritatem, & ſi repeteretur ad declaratio
nem dicti ad inſtantiam partis tunc facta,
publicatione regulariter non poteſt niſi pri-
mæ atteſtationes nullę ſint. & num.18. &
19.

20 *Teſtis qui depoſuit in iudicio ſummario po-*
teſt ſuper plenario repeti.

21 *Teſtes repeti poſſũt, quãdo primo inter alias*
perſonas fuerunt recepti, quia ſicut ſenten-
tia inter alios acta non habet obſtare, ita
etiam nec publicatio.

22 *Teſtes regulariter repeti non poſſunt, niſi*
utraque pars conſentiat, & inſtandum eſt
per partem, quæ non uult teſtes repeti, ut at-
teſtationes publicentur ſuper his capitulis,
ſuper quibus producti ſunt.

23 *Teſtes ſi nulla data ſunt capitula, uel ſint*
data ſuper omnibus contentis in petitioni-
bus. & forte uen plene dixerint quia non fue
runt interrogati ſuper omnibus, tunc ſi in-
terrogatoria non eſt omiſſa ex certa cauſa,
poſſunt iterum repeti.

24 *Interrogatione omiſſa ſuper ſubſtantialibus*
ut quia in libello ſit mentio de præſcriptione
& ad tali in qua requiritur titu. teſtes poſ-
ſunt repeti ad inſtantiam partis ad deponen
dum ſuper ſubſtantialibus omiſsis.

25 *Teſtes an ſit interrogandos, an ſit infamis,*
uel crimino ſus, irretitus aliquo peccato mor
tali. uel talis qui non poſsit teſtifica-
ri.

26 *Teſtis an poſſit interrogari per iudicium an*
credat omnino qua per ipſum dicta ſunt.

De interrogatoriis quæ ſolent fieri teſtibus examinandis.

C A P. VIII.

QVario videndum eſt principali-
ter de interrogatoriis quę ſolẽt
fieri teſtib. examinãdi. De qua
materia ponitur p Spe. in e. tit.
1 §. 1. iam de interrogatoriis † dicuntur au
tem interrogatoria quædam interroga-
tiones quas pars vult fieri ſuper circun-
ſtantiis ipſius negociis teſtibus contra ſe
inductis cap. præſentium. §. teſtes. eod. ti-
tul. & in ca. per tuas. eod. tit. nec de ta-
libus interrogatoriis debet dari copia
parti teſtes producenti propter periculũ
ſubornationis, vt no. per Inno. & alios in
d. c. per tuas; & per Spec. in d. §. iam de in
2 terrogatoriis. Dabuntur † ergo inter-
rogatoria ſecretè per partem ipſi iudici,
& in hoc verſabitur officium iudicis ſci-
licet in præcidendo interrogatoria ſu-
perflua & calomnioſa poterit etiam iu-
dex ex officio ſuo ſupplere ſi ſibi videbi-
tur vltra teſtes eſſe examinandos & inter
rogandos, quam per partem fuerit peti-
tum ſecundum Spec. in d. §. iam de inter-
rogatoriis. Quid tamen antiqui tenue
runt in hoc vltimo oppoſitum, quoniam
iudex non habet ſupplere in his quæ de-
pẽdent a facto vt in l. j. C. vt quæ de ſunt
aduo. par ind. ſupple. & in l. 3. §. hoc. an-
then. ff. de dam. infec. Ioan. And. in addi.
vbi ſupra ſequutus eſt opi. Specu. pro hoc
ſententia poteſtis adducere, nam iudici
committitur informatio & indagatio ve-
ritatis in teſtibus examinandis, & com-
mittitur ſibi tanquam priuatæ cõſcientię
ſuę, vt in l. 3. ff. eo. titu. propterea non eſt
mirandum ſi iudex poterit ſupplere inter
rogatoriis fiendis ipſius teſtibus pro ueri-
tate indaganda & exquirenda. Notan-
3 dum † eſt etiam vltra prædicta dilatio-
nem eſſe aſsignandum parti cõtra quam
teſtis producitur ad dandum talia inter-
rogatoria poſt articulos productos ſuper
quibus teſtes recipi debent ex mente Sp.
4 ubi ſupra. Subiicit † tamen eleganter,
multum Ioan. An. in addi. vbi ſupra q̃d
interrogatoria non debet eſſe adeo diſ-
fuſa vt nouum contineant capitulum pro
ipſo aduerſatio per quo fiunt interroga-
toria.

Vnde ſi uolo producere teſtes ad pro-
bãdum quòd tibi mutuaui 10. & tu petas
illos teſtes interrogari an ſolueris mihi id
mutuum, talis interrogatio non eſt ad-
mittenda quoniam habet in ſe nouũ quod
dam capitulum, vltra ea ſuper quibus te
ſtes ſunt interrogandi, & ideo eſt conſi-
liũ vt tu volens probare ſolutionem nouũ
conficias capitulum de ſolutione iam fa-
5 cta. Præterea † notandum eſt ipſa in-
terrogatoria verſari circa cauſas dicto-

rum teſtium, hoc eſt vt teſtes interrogentur de cauſis, loco, tempore auditu, viſu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine prout res ipſa melius exegerit. cap. cau ſam quæ, de teſtibus. Interrogandi ſunt,
6 † etiam teſte: an ſint nobiles vel plebei, vel reprehenſibiles, an pauperes vel diuites, & an deponat lucri cauſa, vel ne, & an ſint amici, proquinqui, familiares vel domeſtici. Et an deponant de viſu vel de auditu. 4. queſt. 3. vbi teſtium. 2. qö. j. c. in
7 primis. Quærendum † eſt etiam an ſint de iuriſdictione producentis, vel ſit cömenſalis, & vtrum ſit doctus vel inſtructus teſtificari, & quam partem vellet ob tinere, & an etiam ita conuenit vt concordet cum aliis teſtibus, vt hęc omnia, ponuntur per Specu. in d. §. iam de interrogatoriis
8 † Addite vos illam interrogationem multo prestantiorem cæteris qui buſcunque quando teſtis depoſuit dictũ ſuum, tunc interrogatur, an poſsibile fuiſſet rem aliter ſe habuiſſe, quod teſtis, ipſe ignoraſſet, nam tunc ſi fatetur fuiſſe, poſsibile ille teſtis non probat, quoniam teſtis debet concludere de præciſa neceſſitate. c. in præſentia cum ſuis concordantiis de prebat. Tollite exemplum, teſtis, depoſuit Titium vulneraſſe Sempronium interrogatus de cauſa quomodo ſcit. reſpondet, quia vidit, poſtea interrogatus, an potuiſſet eſſe quod Sempronius fuiſſet percuſſus quod teſtis ipſe non vidiſſet, tunc enim ſi reſpondet quod ſic, ille, teſtis non probat, vt clarius poteſt interrogari an Sempronius potuiſſet percuti, ab alio in illo tẽpore quod teſtis ipſe non vidiſſet, tunc ſi hoc fatetur affirmatiuè, non probat delictum, quia ſi potuit ab alio percuti non ſequitur de neceſsitate quod ipſe percuſsit, & infrequentiſsimè, ſolent hodie iſtæ interrogationes practicari, non autem eſt neceſſe † teſtes interrogari an ſint debitores vel penſionarij,
9 vel fictabiles producentium ipſos teſtes, prout ſolent interrogari Mediol. quoniam non reperitur iure cautum debitores fictabiles, vel penſionarios eſſe reiiciendos.
10 Quod † autem dictum eſt de tempore, eſt intelligendum vbi quęritur de prioritate vel poſterioritate actus.
11 Et † licet teſtis interrogatus de anno, vel menſe contractus celebrari non recordetur nihilominus ipſum contractum ſecundum Spe. in d. §. iam vbi licet probet, non tamen probat tempus ipſius cö
12 tractus. † Et idem eſſet vbicunque ſcientia diei vel horæ exigeretur. l. optimam.
13 C. de contra. & cö. ſtip. Subiicit † tamen Io. An. in addi. vbi ſupra vnum elegans dictum quod ſi teſtes omnes dicãt non recordari de ſempore præſumitur contra tales teſtes quod eſt no. licet hoc dictum ſolum ſit munitum auctoritate,
14 Aduertendum † eſt etiam ex mente Spec. in d. §. iam cautos aduocatos exhibere interrogatoria ſua in ſcriptis. & petunt à iudice ita teſtis interrogari vt petitur. Et ſi iudex dolo vel negligentia non fecerit interrogatoria petat iterum, interrogari etiam publicatis atteſtationibus, vt in ca. per tuas. eodem titu. Procuius dicti declaratione videndum eſt
15 † an teſtes ſemel examina iterum poſſint repeti. Concludite primo quod vbi teſtes repetitur publicatis atteſtationibus ſuper eo ſuper quo iam eſt teſtificatus regulariter non poteſt repeti.
16 Fallit † primo vbi teſtis incontinenti ſeipſum repeteret in corrigendo, vt ponitur in c. propterea. de teſti. co. ex interuallo tamen teſtis ſe repetere non poſſet.
17 vt ibidem no. Fallit † ſecundo quando teſtis repetitur a iudice propter obſcuritatem dicti ſui, vt ponitur in c. cum cla-
18 mor de teſti. Secus † eſſet ſi teſtis repeteretur ad declarationem dicti ad inſtantiam partis, tunc enim facta publicatione, regulariter non poteſt vt notatur per Innoc. & alios. in d. cap. cum clamor niſi primæ atteſtationes eſſent nullæ per ea quæ not. per glo. in cap. cum cauſam eo tit. & in c. non præſtat. de reg. iuris. in vi & in d.
19 c. per tuas. Poſſent † etiam repeti teſtes, ad inſtantiam partis ſi atteſtationes eſſent deperdite, vt ponitur in cap. ſi. de pro
20 ba. Item † poſſet repelli quando teſtis depoſuiſſet in iudicio ſummario, & in ſecundo iudicio rep[illegible]eretur ſuper plenario, vt
21 in cap[illegible] Item † re-

peterentur teſtes quando primo inter a-
lias perſonas fuerunt recepti, quia ſicut
ſententia inter alios acta non habet ob-
ſtare, ita etiam nec publicatio. Vt in c. li-
cet & in c. iurauit. cum ibi no. eo. titu. aliàs
autem regulariter repeti non poſſunt ni-
ſi vtraque pars conſentiret, vt ponitur p
Io. An. in c. fraternitatis. eo. ti. & in c. cum
22 cauſam, & inſtandum. eſt per partem
quæ non vult teſtes repeti vt publicentur
atteſtationes ſuper his capitulis ſuper qui
bus productæ ſunt. Notandum eſt ta-
men pro declarationes prædictorum qđ
aliquando petitur teſtem repeti ſuper eo
23 ſuper quo non depoſuit. Et hic † eſt
conſiderandum aut nulla data ſunt capi-
tula, aut data ſunt capitula ſuper omni-
bus contentis in petitionibus licet forte
non plene dixerint, & tunc non. poſſent
iterum produci niſi forte vt declarent di-
ctum ſuum ex officio iudicis, vel niſi atte-
ſtationes eſſent nullæ, vel aliis ex caſibus,
ſupra proxime dictis vel niſi teſtes nõ fuiſ
ſent interrogati ſuper omnibus quo caſu
ſi interrogatio non eſt omiſſa ex certa cau
ſa iterum poſſent repeti teſtes, iuxta ea
quæ not. in cap. cum cauſam. eod. titul.
Et eſt notandum †. quod interroga-
24 tio eſt omiſſa ſuper ſubſtantialibus, vt
quia in libello ſit mentio de præſcriptio-
ne, & de tali preſcriptione in qua requi-
ritur titulus, prout poteſt colligi ex ca. 1.
de præſcript. in vi. tunc teſtes iterum po-
terunt repeti ad inſtantiam partis ad de-
ponendum ſuper ſubſtantialibus omiſ-
ſis. vt ponitur per Inno. in d. ca. per tuas.
Notandum eſt † etiam ex mente Spe.
25 in d. §. iam, quod à teſtes non eſt querẽn-
dum an ſit infamis, vel criminoſus, vel ir-
retiturus, vel impeditus aliquo peccato,
mortali, vel talis ſit qui non poſſet teſtifi-
cari. Super quo tamen diſtingui ibi Io.
And. quod de conditionibns aggrauanti
bus famam ipſorum, teſtium non ſunt in
terrogandi ipſi teſtes, ſed ſolummodo de
aliis conferentibus ad finem & probatio-
nem veritatis.
Et eſt notandum † quòd iudices de-
26 bent diligenter aduertere vt repellant
aſtutiam quorundam aduocatorum ſtu-
dentium infringere dicta teſtium qui ſo-
lent poſt omnia interrogari facere teſtem
an credat omnia quæ ſupradicta ſũt: quo-
caſu ſi teſtis reſpondet quod ſic, videtur,
tunc credere de omnibus prædictis & eo
caſu non valet dictum ipſum quia depo-
nitur de crudelitate. ideo Iudices debent
remouere tales interrogationes calumnio
ſas & impedientes cognitionem veritatis.
Cetera quæ poſſent hic addi: videre in d.
c. per tuas. & per Specu. in d. §. iam de in-
terrogatoriis.

S V M M A R I V M.

1 *Teſtes uarij uacillantes, aut contrarij non pro-
bant.*
Teſtis uarius quis dicatur.
2 *Contrarius teſtis quis uocetur.*
3 *Teſtis uacillans dicitur qui dubitando, & ti-
mendo loquitur, & ibi late quis dicatur
teſtis uacillans.*
4 *Dictum teſtis qui primo loco unum depoſuit,
& poſtea ſecundo inductus depoſuit con-
trarium an ualeat.*
5 *Teſtis ſi primo dicit unum extra iudicium
aliis teſtibus, uel notario, demum poſtea,
in iudicio dixit contrarium, an ſtetur ſe-
cundo dicto.*
6 *Intellectus ad l. eos. ff. de falſis & nu 10.*
7 *Opinio illa in dubio eligi debet per quam mi-
tior interpretatio fiat.*
8 *Teſtis qui in ultimo uiſe articulo proteſta-
tus eſt depoſuiſſe falſum, an per hanc pro-
teſtationẽ infringat primum dictum ſolem
niter, & cum iuramento depoſitum.*
9 *Teſtis qui atteſtatur extra iudicium ſe fal-
ſum depoſuiſſe. in indicio, illis dicto non
preiudicat.*
11 *Teſtis qui depoſuit in indicio falſum non iu-
ratus, de falſo puniri poteſt, ſecus ſi in
iudicio nullo depoſuit.*
12 *Iuramentum non eſt de ſubſtantia neceſſaria
teſtimonij.*
13 *Intellectus ad gloſſ. in l. cunctis. § nulli igi-
tur. ff. de tranſactionibus.*
14 *Teſtis de negatiua deponens non probat ſine
cauſa etiam non interrogatus.*
15 *Teſtis in quibus non probet, niſi rationem
dicti ſui etiam non interrogatus reddat.*

Res

16 *Rei valor, & poſſeſſio; quando, & per quot teſtes probetur, & nu. 17.*
18 *Mutuum an probatum ſit, ſi vnus teſtis dicat vidiſſe mutuari decem, & alter deponat vidiſſe mutuari quinque.*
19 *Teſtes qualiter probant ſuper poſſeſſione iuris decimandi, & articulo iuriſdictionis.*
20 *Teſtis ſingularis in dicto ſuo non probat.*
21 *Teſtes, qualiter ſuper irregularitate, probent.*
22 *Fornicatio vel adulterium, qualiter per teſtes probetur.*
23 *Teſtium ſingularitas, circa quæ verſetur.*
24 *Dictum, & plus, in teſte, qui deponi debebat ſuper certo, qui operetur.*
25 *Dictum teſtis dubium in benigniorem partem interpretari debet.*
Dictio plus, quid operetur.
26 *Teſtis de auditu auditus, an probet.*
27 *Teſtis per quem ſenſum cauſam ſcientiæ reddere debeat. & nu. 28.*
29 *Teſtes contrarij inter ſe, an probent, & an ad concordiam redigi poßint.*
30 *Teſtis reducti ad concordiam, an probent.*
31 *Concordiam teſtium, an indiſtincte facienda ſit.*

Quæ poſsint contra dicta teſtium.

CAP. IX.

NVnc vltimo videndum eſt, de
vltima parte huius tractatus,
ſcilicet quę poſsint contra di-
cta teſtium opponi. opponi-
1 tur autem principaliter contra † teſtes ip-
ſos eſſe varios, vacillantes, aut contrarios:
Varius autem dicitur teſtis qui primo v-
num, poſtea aliud dicit contrarium. nullā
variationis cauſam aſsignando. Ita dicit
Ioan. An. in cap. propterea de teſtib. cog.
2 Contrarius † dicit qui dicit duo incompaſ
ſibilia, vt ſi teſtis fuerit teſtificatus quòd
inter fuiſſet tali die, & hora ad celebratio
nem talis contractus, & poſtea dixerit eo
dem tempore ſe fuiſſe in alio loco multū
remoto, & diſtant. à loco celebrati contra
ctus. nam talem appellamus contrarium
ex eo quia duo inſimul incompaſsibilia
3 teſtificatur. Vacillans † autem dicit teſtis
qui dubitando, & timendo loquitur. de
quo per Bart. in l. eos. ff. de fal. vbi plene,
& per Spec. eo. titu. de teſtibus §. j. ver. Itē
quòd teſtes. Et hanc declarationem Ioā.
An. in c. præterea ſequutus eſt Bu. ibi poſ
ſet tamen aliter intelligi teſtis varius ſecū
dum Imo. ibi quando quis dicit Titium
emiſſe eadem die domum Sempronij, de
hinc teſtificetur Titium emiſſe domum
Sempronij vna cum vxore ſua, nam hic
teſtis propriè dicitur variare. ex quo pri-
mo dixit Titium ſimpliciter emiſſe do-
mum, de hinc dixit Titium cum vxore.
Et hæc expoſitio variationis teſtiū mul
to videtur melior quàm expoſitio Ioann.
An. & But. quoniam illa prima expoſitio
potius ſapit naturam contrarietatis quā
varietatis, ex quo dicit teſtem varium, qui
poſtea dicit contrarium.
4 Et ex prædictis videtur dubitandum † de
eo teſte, qui primo loco depoſuit vnum,
poſtea ſecundo loco inductus depoſuit cō
trarium. pro cuius declaratione gloſſ. in
capitu. cum cauſam de teſti. videtur ſenti-
re quòd vbi teſtis ſecundo loco inductus
dicit contrarium eius quod primo loco di
xit non valet dictum ſuum, facit optime
capitu. ſicut, eodem titulo. Fallit tamen
hoc dictum ſecundum Canoniſtas. in di-
cto cap. cum cauſam, ſi primum dictum
ſit nullum: quia tunc bene valet ſecundū
dictum. Et idem tenet Spe. eo. ti. §. primo.
ver. quid ſi idem teſtis, & ſeq. Et hoc dictū
ſpecifice poſuit Ioan. An. vbi ſupra. Et per
5 hoc videtur quòd † ſi teſtis dicit primo
vnum extra iudicium aliis teſtibus vel no
tario, demum poſtea in iudicio dicit con-
trarium, tunc ſtabitur ſecundo dicto:
quia primum dictum non valet. Bartol.
tamen in l. eos. ff. de fal. dicit contrarium
per tex. illos l. eos. propterea inquit cau-
telam eſſe adhiben. quando veremur ne
teſtes varient, vt coram aliquibus teſti-
bus extra iudicium interrogemus eos te-
ſtes, & faciamus reſponderi. Nam ſi po-
ſtea dicat contrarium in iudicio, non va-
lebit eorum dictum, & poterunt de falſo
redargui. Imo. in dict. cap. cum cauſam. ſe
quitur opin. gl. & Canoniſtarum ibidem

quo-

quoniam ſi primum dictum eſt nullum
non debet inferri impedimentum ſecun-
do dicto in ca.non pręſtat.de reg.iuris.in
6.propterea teſtis non ita loquitur libere.
& expeditè in pręſentia partis ſicut in pręſentia
iudicis parte abſente.facit quod no
ta.per glo. in c.pręſentiam.in prima glo.
eod.titu. de teſti. Et ideo potius videtur
6 ſtandum dicto ſecundo. Nec † obſtat ſe-
cundum Imo.in dict.l.eos. quia loquitur
quando teſtis deponit contra ſcripturam
ſuam ſuo ſigillo ſigillatam quæ valebit cō
tra eum. Ideo tunc poteſt puniri de fal
ſo: ſecus ergo erit quando non venit con
tra ſcripturam ſuam ſuo ſigillo ſigillatā,
ſed contra dictum ſumum extra iudiciū.
Et hæc ſententia ſecundum Imo.forte ſer
uaretur in practica propter auctoritatem
gloſſ.& Canoniſtarum in dict.capit.cum
causam, & eo maximè † quia in dubio
7 eligi debet opinio per quam mitior fiat
interpretatio.ff.de pœn.hæc opin. Cano-
niſtarum quem ſequitur Imo.videtur mi
hi verior quoniam ſecundum dictum vi-
detur ſolemnius quam primum, & ma-
ximè in cautela adhibita per Barto.Nam
teſtis deponens extra iudicium coram a-
liis teſtibus deponit non iuratus, & in ſe-
cundo dicto deponit iuratus, & ſolemni-
ter, ideo ſecundum valebit, & non pri-
mum.pro hac ſententia adduco not.ſen-
tentiam Bald.in l.generaliter. C.de non
8 nu.pe.vbi pulcrè dicit Bald.ꝙ † ſi teſtis in
vltimo vitę articulo proteſtatus eſt ipſum
primum dictum, vel ſecundum dictum
ſuum per eum falſo fuiſſe depoſitum, per
hanc proteſtationem non infringitur pri-
mum dictum ſolemniter, & cum iura-
mento depoſitum: ar.dict.l.generaliter.ad
de ibi Bar.in fi.verbis ſuis vbi dicit† quòd
9 ſi teſtis extra iudicium atteſtetur ſe fal-
ſum depoſuiſſe in iudicio, non propter
hoc præiudicat illi dicto.allegat quòd ha-
betur in c.ſicut.de teſti.Et facit cap.ſicut a
nobis.eod.tit.de teſti. Multo fortius dici-
mus in propoſito tolli illud dictum non
ſolemne nec iuratum per aliud dictum ſo
lenne,& iuratum: nam ex quo minus ſo-
lemniter dixi videtur proinde ac ſi nulla-
tenus dixiſſet.ar.l.quoties.ff.qui ſa.co. Fa
10 teor † tamen quòd contra talem teſtem
poſſet agi tanquam contra variantem. &
hoc modo poſſet intelligi dicta l.eos.licet
hæc variatio non officeret dicto depoſito
per eum, pro quo etiam facit quòd not.
per Ioan.An.in d.c.cum cauſam. vbi con
cluditur ex ſentētia Ricar.Malumb.quòd
11 † ſi teſtis deponit in iudicio falſum non
iuratus, tunc poterit puniri de falſo.
Et idem ſenſit Bar.in d.l.ſi quis legatū.
ff.de fal. Secus ſi deponere falſum in iu
dicio nullo,quia tunc deficit teſtimonium
in ſui ſubſtantia: quo in iudicio nullo eſt
receptum, & hoc tenuit clarius idem Io.
An.in regula iuris non eſt ſine culpa. de
re.iur.in 6. Quod ſecus eſt quando de-
poſuit non iuratus, licet in iudicio: quia
12 † iuramentum non eſt de ſubſtantia ne-
ceſſaria ipſius teſtimonij.capitu.tui, eod.
titu.Ita erit in propoſito: nam teſtis de-
ponens coram aliquibus teſtibus extra iu
dicium deponit nulliter omnino, ideo de
tali dicto non eſt aduertendum, & ſequū
tur Imo.& Butr.in dict.capitu.cum cau-
ſam.Item opponitur dicto teſtis quòd nō
13 reddidit cauſam ſui dicti. Hoc † limi-
tat glo.in c.cum cauſam.eo.ti.procedere,
ſi modo teſtis interrogatur de cauſa.
Et hoc modo eſt intelligenda gloſſ.l.
cum hi.§.vult igitur. ff.de tranſact.quod
dictum eſt intelligendum veram quan-
do teſtis deponit ſuper facto, vel contra-
ctu, vel ſimilibus. Secus ſi deponit ſu-
per iur.vt ſuper domino, vel ſuper eo
quod principaliter ſtat in iudicio ratio-
nis: vt ſi deponat an aliquis ſit furioſus
vel mente captus. Et ita not.Innoc.& alij
poſt eum in d.c.cum cauſam. Et idem ēt
tenuit Spe.vt refert Bal.in d.§.vult igitur.
14 Idem † erit in teſte dpponente de nega
tiua: quia non probat ſine cauſa etiam
non interrogatus pro hoc optimè facit gl.
in l.j.§.j.ff.de iti.ac.quæ prima.
15 Et ſic habetia concludere ꝙ † in his
proximè dictis teſtis non probat niſi red
diderit rationem etiam non interrogatus
& hanc ſententiam tenuit Bald.& Ange.
in dict §.vult igitur. Vltra prædicta po-
16 teſt poni diuerſitas † ex parte plurium
teſtium, vt ſi tres teſtes deponat ſuper va-
lore

lore alicuius rei, vnus de 10. alius de xv.
alius de 20. vel eodem modo in poſſeſſio
ne, vt ſi tres teſtes deponant de diuerſis
temporibus poſſeſſionis: nam tunc nõ pro
batur valor rei nec etiam poſſeſſio. Ita te
net Arch. in c. nihilominus. 3. q. 9. Idem
Ioan. An. in c. j. de arbi. in 6. in nouella, v-
bi Io. de Lign. & Pet. de Ancha. moti illa
conſideratione: quia in quolibet facto pro
bando per teſtes requiritur teſtium plu-
ralitas, & ad minus requirũtur duo. l. vbi
numerus de teſt. Sed in caſu iſto non da-
tur pluralitas teſtium ex quo omnes ſunt
diuerſi in valore rei, & tempore poſſeſſio
nis, ideò non debet dici buona probatio.
Sed hæc ſententia videtur dubia: quoniã
negari non poteſt quòd teſtis qui deponit
de poſſeſſione continua. 15. ann. deponet
et de 10. & eodem modo qui deponit de
valore 15. vel 20. neceſſario deponit de
valore 10. cum in maiori ſumma neceſſa
rio inſit minor. Pro hoc optimè facit qđ
no. per glo. in dict. capitu. j. de ar. in ſeſto
vbi concludit quòd ſi vnus arbitrorũ con
demnet in 10. alter in 15. vel vnus in 10.
alter in 20. ita quòd non in minus, quod
quia proteſtatio videtur contraria facto ni
hilominus valet in 10. ipſa ſententia, ar. ex
no. in c. cum M. Ferrarienſis de conſtit.
Et licet hæc vltima opi. verior ſit in iu-
re attamen graue eſſet recedere à ſenten-
17 tia prædictorum Doct. Sed † quid erit
ſi duo teſtes dicunt quòd res valet 10. &
non plus, alij duo quòd valet 15. an dice-
mus probatum eſſe aliqualiter extimatio
nem. gl. in l. diem proferre. §. ſi plures de
arbi. inquit quòd plus valet ſecundum di-
ctum illorum de 15. etiam ſi alij deponen
tes de 10. eſſent multo plures: quoniam
plus credi debet duobus affirmantibus,
quam mille negantibus. Sed illi duo qui
dicunt quòd res non valet plus 10. dicun
tur negare. Facit quod no. per Inno. in ca.
quid per nouelle. extra de ver. ſign. ſi Bar.
in d. §. ſi plures, videtur aliter ſent. te vt ſte
tur maiori numero. Et ſi eſſent plures par
tes tunc inſpicitur dignitas teſtium: & qui
veriſimilia dicuntur in l. ob carmen. §. ſi
ff. eodem tit. vbi autem eſſent omnino pa
res in numero, tunc plus crederetur affir-
mãtibus, & hoc modo intelligitur illa gl.
vt ibidem ſenſit Bar. facit quod no. in ca.
cum eccleſia Suttina de cap. po. & pro.
18 Sed † vltra prædicta cadit dubitatio.
quid ſi vnus teſtis vidit mutari 10. alter
teſtis deponat quòd videt mutuari quin-
que an ſaltem dicitur facta probatio in
quinque Io. An. in d. c. j. de arb. in 6. in no
uella tenet q; non probetur plene debitũ
de quinque. Et idem tenuit Archi. ſequen
do Laurentium in c. nihilominus. 4. qõ. 5.
Illa cõſideratione, quia ex diuerſitate mu
tui reſultat diuerſitas cõtractus, & etiam
diuerſitas facti de quo agimus: nam aliud
dicimus eſſe mutuum de 5. aliud de 10. fa
cit quod ponitur in c. abbate ſane, de re
iu. in 6. Secus tamen eſſet ſecundum Ioã.
An. in actu habente cauſam ſucceſsiuam,
& qui non diuerſificatur ex diuerſitate
actuum, & ita procedit quod not. Spec. in
19 ti. de teſte. §. antepe. poſt prin. vt † quia te
ſtes deponunt de decima collecta per ali-
quam ſacerdotem, vnus dicit de 10. ſac-
cis frumenti, alter de 5. vel ſuper articulo
iuriſdictionis: vt quia vnus deponit, in tali
loco eſſe admſniſtratam iuſtitiam in cri-
minalibus tali tempore, alter deponit de
alio tempore: nam hoc caſu admittitur
probatio tanquam plena.
Illa conſideratione: quia non eſt quæ-
ſtio de initio principaliter, ſed de vno iu-
re vniuerſali quod comprehendit ſub ſe
plura indiuidua: vt ius decimarum: &
ius competentis iuriſdictionis. Facit etiã
quod ponitur per Innocen. in c. qualiter,
& quando el 2. extra de accuſa. vbi pulcrè
voluit quòd ſi agitur de probanda poſſeſ-
ſione iuris decimandi, & vnus dicit quod
vidit probari decimam grani, quòd ideo
hic erit probatum ius decimandi: quo-
niam eſt ius quoddam vniuerſale conſi-
ſtens ex pluribus indiuiduis. & idem vi-
dentur velle Io. An. & Specu. in tit. de te-
ſte. §. iam nunc. ver. quid ſi agitur de deci
ma. Idem etiam tenuit Goff. vt refert
20 Hoſti. pro hac ſententia facit † quia teſtis
eſt ſingularis in dicto ſuo, vnde non vide-
tur probare. capitu. dilecto & c. bonæ. de
elect. Et hæc vltima ſententia videtur
verior, quoniam tales teſtes non conclu-

dunt de neceſsitate. Præterea non eſt pluralitas teſtium continens in eodem facto, licet in iudicando graue eſſet recedere à priori ſententia propter auctoritatem Innoc. Accur. Spe. & aliorum ſupra rela.

Notandum eſt etiam vltra prædicta ꝙ
21 vbi † agitur de iure indiuiduo habente cauſam ſucceſsiuam, vt ſi agitur de probando quem irregularem: quia excommunicatus celebrauit tali die, & alter dicit ſe vidiſſe illum excommunicatum dixiſſe epiſtolam, aliter dicit ſe vidiſſe dicere Euangelium tunc reprobabitur irregulariter, & probatur celebraſſe: vt tenuit not. gloſſ. in c. nihilominus. 3. q. 19. Mouetur illa conſideratione, quoniam ex quo agitur de iure indiuiduo iuris diſpoſitione tales teſtes cenſetur eſſe conteſtes, & quilibet in effectum deponit, quòd vidit eum celebrantem. hęc ratio gloſſ. optime tunc concludere quando teſtes depoſuiſſent ſe vidiſſe integrè eum celebrantem, ſed vno deponente quod vidit epiſtolam dicere. alter quòd euangelium pro hoc non videtur probari factum iſtud indiuiduum, quoniam hoc caſu tolletantur duo irregularia. Primo ſingularitas teſtium, quia vnus deponit de vno tempore, alter de alio. Secundo, quia nullus iſtorum teſtium deponit eum uidiſſe integre celebrantem, non enim ſequitur iſte dicebat, epiſtolam ergo celebrauit. Præterea poſſet limitari iſta ſententia, quando illi duo teſtes deponerent vidiſſe eum celebrantem totam miſſam, licet viderint
22 diuerſis temporibus. Vlterius † poteſt dubitari qualiter probatur fornicatio vel adulterium gloſſ. in d. c. nihilominus 3. q. 9. tenet quòd non probatur adulterium niſi teſtis deponant in eodem adulterio continuato, quia dixerunt ſe immediate vidiſſe ab uno foramine aliquos ad inuicem fornicari, ſi autem ſufficeret ſi vnus diceret vidi alio die Titium fornicantem cum Berta, & alter deponeret de alia die, nam hoc caſu non probaretur fornicatio. Facit quod no. per Innoc. in ca-
23 pit. qualiter & quando, de accu. † Conſequenter opponitur de prædictis ſingularitas teſtium ex eo quòd non ſunt concordantes in eodem facto, & hæc ſingularitas poteſt verſari circa 10. ſicut ſunt 10. prædicamenta quæ omnia clariſsimè declarat Bal. in l. teſtium. C. de teſti. Exemplum in prędicamento ſubſtantiæ vnus teſtis dicit furem ſubtraxiſſe bouem, aliter dicit equum, nam hi teſtes ſunt ſingulares in ſubſtantia: quia non conueniunt in eadem ſubſtantia. Eodem modo poſſet poni in prædicamento quantitatis actionis & paſsionis. de hac ſingularitate teſtium ponitur per Bar. in l. ob carmen §. fin. ff. eod. tit. & ibi etiam per Bar. & ponitur etiam in l. fi. eo. per Cyn. in l. 2. quæ ſit lon. conſue. cap. in 4. prin. per Bal. in l. de quibus. ff. de legi. per eundem Bal. in d. l. teſtium, ponitur etiam per nouiſsimos in l. inter. pares. ff. de re iud. Opponitur † etiam dicto teſtium ꝙ non eſt
24 depoſitum ſuper certo, de quo per gloſſ. in l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter. ff. ex qui. cau. ma. Pręterea inquit Guil. in d. §. ſed quod ſimpliciter. ꝙ teſtis habet deponere ſuper certo, ideo dictio & plus, nil habet operari in ipſo teſte. Idem tenuit Iac. But. in l. ſi quis ſuo. C. de inoffi. teſta. Cy. vt refert Bal. in d. §. ſed quod ſimpliciter. inquit ꝙ hæc dictio & plus, operatur pro arbitrio iudicis. l. cum filius. §. ſi pater. de leg. 2. Et † dictum teſtis ſe-
25 cundum eum debet interpretari in benigniorem partem, quando eſt dubium ut not in l. ſtip. iſta. § hęc quoque. ff. de ver. obl. Aliqui tamen diſtinguunt aut teſtis loquitur aliter natiue ſcilicet tale poſſedit. 9. annis uel plus, & in l. probat, quia alternatiua accipitur in eo quòd minus eſt. l. inter ſtip. ff. de uerb. obl. Si autem deponit copulatiue 9. annis, & plus, & tunc probat de modico tempore, dictio illa plus, & in vno caſu operatur hęc adiectio, quando momentum temporis faciat præualere probationem. l. Aretuſa. ff. de ſta. hom. Vel poteſt poni optimum Exemplum quando verſatur controuerſia. inter duos contendentes de poſſeſsione, tunc enim dictio illa plus operatur probationem antiquioris temporis poſſeſsionis: facit quòd not. in cap. licet cauſam. de proba. & per Bar. in l. ſi duo. ff. vti poſ-

Conſe-

16 Conſequenter † opponitur contrà
dicta teſtium eſſe redditam rationem de
auditu auditus, nam talis ratio regulari-
ter non habet concludere ad ueram pro-
bationem c.præterea. & c.tam literis. eo.
ti. de teſtib. & in c.teſtes. 3. qõ. 9. In hoc
tamen articulo concludite hoc modo, ꝙ
vbi teſtis deponit per ſenſum auditus,
proprii ſuper eo de quo probando quæ-
ritur, & tale quid quod percipitur per
ſenſum auditus, tunc valet teſtimonium,
de auditu. Exemplum ſi teſtis dicat Ti-
tium promiſiſſe Seio 10. interrogatus de
ratione reſpondet ex eo ſe ſcire: quia au-
diuit ipſe promittere. nam hoc caſu talis
probatio admittitur, facit quod not. per
Inno. in c.cum cauſam. eo. ti. & l. j. §. j. ff.
de verb. ob. Et per prædicta videtur etiã
quòd ſi teſtes audiant voces ipſorum cõ-
trahentium notas & cognitas ipſis teſti-
bus valebit ipſorum teſtimonium, ſi de-
poſuerunt. Titium audiuiſſe promiſiſſe
10. vel aliud ſimile, de quo per gloſſ. in l.
2. §. item Labeo. ff. de aqua. plu. ar. & tan-
gitur etiam per gloſſ. in d.c.teſtes 3. q. 9.
& in d.c.præterea. Quandoque & prin-
cipaliter teſtes deponunt per ſenſum au-
ditus ſuper actu proximo actui de quo
probare intendunt, vt ſi deponunt audi-
uiſſe aliquos carnaliter commiſceri, non
autem dicunt ſe vidiſſe, & hoc caſu tale
teſtimonium de per ſe non valet, nec pro
bat, ſed cum fama vel aliis adminiculis,
inducitur probatio vt probatur in d.ca.
præterea. Quandoque teſtes depo-
nunt ſe audiuiſſe ab aliquo qui dixit ali-
quid fuiſſe dictum vel factum, & iſtud
eſt propriè teſtimonium de auditu audi-
tus non teſtimonium auditus tanquam
proprij & immediati ſenſus ipſius teſtis.
Fallit tamen in caſibus quibus tale te-
ſtimonium admittitur primus eſt in cau-
ſa matrimoniali. c.quoties. & c. licet ex
quadam eo. tit. Fallit ſecundo vbi agi-
tur de facto valde antiquo. vt in l. arbi-
ter. ff. de proba. & in ca. veniens. cum ibi
no. per Inno. eo. tit. facit ca. quid per noua
17 le. de ver. ſig. Sed vltra prædicta † du-
bitatur quid ſi teſtis interrogatus an Ti-
tius promiſit 10. Seio reſpondet quod ſic;
quia fuit præſens, & vidit, an dicimus ta-
lem cauſam concludere. Et videtur,
quòd non: quia hæc non ſolẽt percipi ſen
ſu viſus, ſed per ſenſum auditus. Cõmu-
niter tamen contrarium tenent Doct. in
capit. tam literis. eo. tit. quoniam ſenſus
auditus dicitur generalis ad omnem ſen-
ſum. & eſt gloſſ. ſingu. in c teſtes. 3. qõ. 9.
quæ eſt multum notanda. Idem tenet Cy.
in l. teſtium. C. eo. titu. §. j. Arch. in c. hoc
videtur. 22. q. 5. & no. p Spec. in ti. de teſte
28 §. j. ver. item ꝙ non probat. Sed † quid
erit ecõtra ſi teſtis dicat audiuiſſe id quod
percipitur per viſum, puta interrogatus,
an Titius ingreſſus ſit talem domum, vel
talem fundum, reſpondet quòd ſic, inter-
rogatus de cauſa ſcientiæ reſpondet quòd
audiuit ipſum ingredi, an dicemus hanc
rationem concludere But. in d.ca. tam li-
teris, videtur uelle ꝙ ſic: quia ſenſus audi-
tus non habet excludere viſum. Con-
trarium tamen voluit Arch. in d.cap. hoc
videtur 22. quæſt. 5. Et hanc ſententiam
Archi. ſequitur Imo. ibidem in d.cap. tam
literis. quia licet reperiatur in ſenſu vi-
ſus quòd ſit generalis ad plures. Non ta-
men ſic reperitur in ſenſu auditus. Mi-
hi tamen videtur verior ſententia ipſius
But. quoniam ex quo teſtis dicit Titium
eſſe ingreſſum fundum, videtur adeo per-
cipiſſe per ſenſus auditus vt certitudinali-
ter perceperit eum eſſe ingreſſum fun-
dum. Nam poteſt eſſe adeo poſſibi-
le ut per auditum poſſit intelligi indu-
bitanter aliquem ingredi domum, quem-
admodum ſtatim dixi teſtes poſſe audi-
re verba cõtrahentium cortina interme-
dia. ita poſſet euenire vt ego audirem Ti-
tium ingredientem ſcholas licet eum non
viderem quando vox eſſet mihi omnino
nota. & videtur verior ſententia. Nec
obſtat ratio Imo. dum dicit non reperi-
ri vt ſenſus auditus poſſit ſupplere pro
ſenſu viſus: quoniam reſpondeo ſatis ſuffi
cere quòd ſenſus auditus poſſit conclude
re ad id dictum ſuper quo deponit teſtis,
29 † Vlterius poteſt opponi contra dicta
teſtium qui inter ſe ſunt contrarij. Et
hic concludit primò quòd ſi teſtis ſibi con
tradixit expreſſe, non valet eius teſti-

monium, vt potuitur in c. in noſtra. eo. ti.
& in l. cum pretium. de li. cauſa. 3. qō. 8.
c. pura. Poteſt tamen ſecundum doc. re-
digi teſtes ad concordiam ne incidant in
periurium vel falſum, vt in c cum tu. eo.
titul. Secus ſi eſſet adeo notaria contra-
rietas, vt concordia fieri non poſſet.

30 † Sed hic dubitatur an teſtes reducti
ad concordiam habeatur probare. Bar. in
l. j. C. de vſufru. & Burri. in l. cum de gra-
te. ff. de prob. videtur velle ꝙ teſtes redu-
cti ad concordiā non habent probare, ſed
ſolum concordia habeat tollere crimen
periurij vel falſitatis. Facit etiam quod
not. per Barto. in l. inter ſtipulan. ff. de
verbo. oblig. & in l. 2. §. fin. ſi cert. petat. &
in l. inſulam. §. j. ſol. ma. ponitur etiam p
non nullos alios in l. ſed & ſi poſſeſſori. §.
item ſi iurauero. ff. de iureiuran. Et in-
quiunt Canoniſtæ hoc communiter te-
neri a Legiſtis vt non probet. Sed tamen
vidētur ſentire Canoniſtæ & maxime Ho-
ſti. tales teſtes probare. Et ad hoc adducūt
c. cum tu: eo. ti. intelligendo quod cano-
nici ibidem erant actores, prout inquit
Hoſtien. qui dicit ſe habuiſſe facti noti-
tiam. Sed tamen illud c. cum tu: voluit,
teſtes benignè interpretari debere ad con-
cordiam ne teſtes notentur crimine per-
iurii, non autem ad hunc effectum vt per
eos inducatur probatio attamen ſecun-
dum But. & Imo. in d. c. cum tu. poteſt ſal
uari ſententia Legiſtarum in pluribus ca-
ſibus. Primo modo poſſunt intelligi le-
giſtæ quando plures teſtes contradicunt
vni ſoli. nam tunc reducuntur ad concor-
diam vt ſolus non incidat in periurium,
vel infamiam, non autem vt ille ſolus,
probet, quia vox unus uox nullius. l. iu-
riſiurandi. C. de teſt. canonizata. 4. qō. 3.

Secundo poſſent ſaluari Legiſtę, quan-
do vnus teſtis contradicit alteri, nam neu-
ter illorum probat, ex quo vterque eſt ſo-
lus. Facit quod habetur per Spe. in tit. de
teſti. § iam de interrogatoriis. ver. quid ſi
vnus. & quod no. Federicus de Senis ſuo
conſilio 162. Et has duas limitationes,
ſiue ſaluationes poſuit. But. in d. ca. cum
tu. Sed per hoc non tollit dubitationem,
quando duo teſtes producerentur ab ea-
dem parte qui inter ſe contrarii viderentur,
an eo caſu facta concordia iudica-
tur probatio. Bar. in d. l. inſulam. §. 1. ff. ſo.
matri. videtur ſenſiſſe quod probant licet
But. ſimpliciter videtur tenuiſſe ꝙ non
in d. c. cum tu. Sed de iure canonico intel-
ligendo prout inquit Hoſt. fuiſſe de fa-
cto vt illi canonici fuiſſent actores in d.
cap. cum tu. probatio eſſe concludens de
iure Canonico. Poſſunt etiam ſaluari le-
giſtæ alio modo ſecundum But. in d. c. cū
tu. quando teſtis qui contrariantur pro-
ducuntur ab eadem parte. Nam tunc tā-
lis probatio redditur dubia. ideo ſolum se-
ducuntur ad concordiam vt euitent cri-
men falſi, non ut habeant concludenter
probare. Sed hoc dictum non videtur cō-
cludens. Nam licet imputari poſſit par-
ti producenti diuerſas ſeu contrarias ſcri-
pturas vt in ca. imputari. de fi. inſtru. & in
l. in ſcripturæ. C. eo. ti. de fi. inſtrumento-
rum. non tamen imputari poteſt quando
producuntur teſtes diuerſi ſiue contrarij
ab eadem parte.

Ratio eſt optima differentiæ, quia vbi
producuntur diuerſę ſcripturæ pars po-
tuit ab initio præuidere ſcripturarum cō-
trarietatem. ideo imputari debet, & hęc
eſt ratio ſcripta in d. c. imputari. quæ ra-
tio ceſſat in teſtibus, qui ab initio nullo
modo præuideri non potuerunt.

31 Sed vlterius † probabiliter dubitatur,
an facienda ſit concordia teſtium indiſtin-
ctè, an ſit hinc inde partes, vel non doct.
in c. cum contingat. de offi. delegati con-
cludunt, quod quando pro vna parte ſunt
plures vel meliores teſtes quam pro alia,
tunc non eſt fienda concordia, ſed omni-
no videtur eſſe ſtandum his teſtibus qui
numera ſunt plures, vel auctoritate præ-
ſtantiores & idem tenuit Innoc. in cap.
cum contingat. idem etiam ſenſit Bart, in
d. l. 2. §. fi. ff. ſi cer. pe. Subiicit tamen Bar.
ibidem iudicem cautius agere ſi iterum
teſtis interrogaret ut eorum dictum de-
clarent. Facit quod no. per gloſſ. in authe.
de teſtibus. §. quia vero. & quod no. in ca.
cum clamor. de teſti. Butr. tamen in d. ca.
cum tu: indiſtinctè tenet eſſe fiendam con
cordiam inter teſtes etiam ſi ſint diſpares
numero

ſumē. auctoritate, vel fide. pro hoc facit c.qa circa de priui.& l.de pretio.ff.de publi. Pro hac ſententia Bur.poteſtis adducere rationem cau.cum tu.nam ideo Papa iubet concordiam teſtium fieri debere, vt teſtes ipſi non notentur reatu periurij vel falſi: quæ ratio militat etiam vbi hinc inde eſſet inæqualitas.pro hoc etiam facit capitu.2.de tranſla.epi. Facit etiam no.gloſ. in cap.cum noſtra.eod.titul.poſſet tamen hæc opi.hoc ordine concordari, vt quantum ad probationem non poſſet fieri concordia inter teſtes, quoniã hinc inde ſunt diſpares, ſed ſolum quantum ad euitandum reatum periurij. Alia opinio procedat, vt fiat concordia inter teſtes, non quoad probationem, ſed quo ad euitandum crimen falſi. Finaliter poteſt opponi de contrarietate inter ipſos teſtes de hoc habetis gſo.notabilem in capitu.in noſtra eodem titu.quæ declarat plene quibus teſtibus credendum ſit quando inter ſe contrariantur, ideo de hoc dicatis, vt ibidem dicitur per Guil.alle.per gloſſ.& Doct.& ponitur etiam in cap.nihilominus 3.quæſti o.9.&c.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS D. LANFRANCI DE ORIANO BRIXIANI, V. I. D. ex repetitio.c.quoniam contra. de probationibus.

CVM BENEDICTI DE VADIS FORO SEMPRONienſis, & Celſi Hugonis Diſſuti Cabillon.Burgundi. I. V. D. annuntiationibus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis vt quis aptus ſit, quæ requirantur.*
2 *Pupillus in quibus teſtis eſſe poſſit, & in quibus non.*
3 *Fœmina quãdo teſtis eſſe poſſit, & quãdo nõ.*
Fœmina varia, & mutabilis.
4 *Teſtium depoſitio ex quibus conſtet.*
Iuramento teſtis an partes renunciare poſſint.
5 *Iuramentum calumniæ cur introductum.*
6 *Teſti, quomodo iuramentum deferendum, et qualiter per notarium ſcribi debeat.*
7 *Iuramentum teſtis, quando interuenire debeat.*
8 *Teſtimonium per ſcripturam delatam vtrũ probet.*
9 *Teſtis ſue viua voce deponere debet.*
9 *Teſtimonium vtrum coactè, deferendum ſit.*
10 *Mulieres teſtimonium deferre non cogũtur.*
11 *Inuitus quando quis in iudicia trahatur.*
12 *Teſtium depoſitio vt probet, vtrum neceſſario citari debeant.*
Iudicis admonitio facta teſti maiorem uim habet quàm nuncij citatio.
Iudex in criminalibus, etiam parte non inſtante, teſtes producit. ſecus in ciuilibus.
13 *Teſtis in iuramento nunquid pars aduerſa citari debeat.*
14 *Teſtis depoſitio, an poſt terminum elapſum valeat.*
15 *Teſtis an die feriato iurare poſſit.*
16 *Teſtis ubi iuramentum deferendum ſit.*
Argumentum de loco ad tempus, & contra valet.
17 *Iudex vtrum poſſit delegare iuramentum deferendum teſti.*

18 *Partes vtrum teſtium depoſitioni intereſſe debeant.*

Teſtes in ſecreto examinari debent.

19 *Teſtium examinatio, an poßit per iudicem delegari.*

Examinator electus ad examinandum teſtes, non poteſt alteri delegare.

20 *Teſtis dictum non redentis rationem dicti ſui, vtrum valeat: & nu. 23.*

21 *Dictũ teſtis ſuper determinatione, nõ valet.*

22 *Teſtis quomodo deponere debeat in iuriſdictione probanda.*

Teſtis cuius dictum continet in ſe rationem, non eſt vlterius de aliqua ratione interrogandus.

24 *Teſtis dictum neceſſario concludere debet.*

25 *Vicinus præſumitur ſcire facta vicini.*

26 *Teſtis ſingularis nullam fidem facit.*

Teſtes ſingulares, qui dicantur.

Teſtes volens producere quid agere debeat.

27 *Teſtis depoſitio in aliqua parte vitiata, vtrũ in totum corruat.*

Teſtis falſum deponens per errorem, vel caſum fortuitum, pœna falſi non punitur.

Falſitas vt puniatur dolus requiritur.

Homicida culpoſus circa dolum plecti non debet.

Falſitas quo neminem lædit, non eſt puniẽda.

28 *Teſtes quot requirantur ad quemcunque actum probandum.*

Teſtes duo plenam probationem faciunt, & vnus ſemiplenam.

29 *Cauſa magna quæ dicatur, & quæ parua.*

Intellectus ad cap fin. de iureiuran.

30 *Teſtis vtrũ rogatus eſſe debeat, vt fidẽ ſciat.*

Notarius inſtrumentum conficere nõ poteſt, niſi rogatus ſit.

Nemo præſumitur immemor ſalutis æternę, vt velit delinquere.

31 *Teſtimoniũ vtrum quis deferre cõpellatur.*

Teſtimonium qualiter deferendum.

32 *Negatiuam quis probare debeant.*

33 *Teſtes an poſſint quandocunque producit.*

34 *Teſtes vtrum ad æternam rei memoriã producantur. & nu 39.*

35 *Reus quando teſtes poteſt producere poſſit.*

36 *Didiciſſe teſtificata, quando quis dicatur.*

Intellectus ad l. officium. ff. de rei vendic. ad l. exceptionem. C. de proba.

37 *Iudex vtrum ex ſuo officio quem ad teſtimonium deferendum compellat.*

Iudex ex ſuo officio, poſt publicatas atteſtationes, poteſt teſtes non ſufficienter examinatos retro examinare.

Teſtis vnicunque redierit ad inſtantiam parti, vel ſponte de per ſe ex officio iudicis, debet iterato iurare; nec primum iuramentum ſufficit.

38 *Atteſtatione facta in vna inſtantia, vtrum in alia produci poßint et nu. 40.*

39 *Ius Pontificium in dubio ſequendum eſt.*

40 *Teſtes vtrum poſt publicationem atteſtationum ſuper nouis articulis produci poſſunt, ſuper nouis articulis, qui in antiquis includuntur.*

41 *Teſtes quando de falſo arguantur.*

42 *Teſtium ſola publicatio, an teſtium productionem reiiciat.*

Intellectus ad gl in c cõſtitutus el 2. de teſt.

43 *Dilationes quæ ad productionem teſtium dari poßint.*

44 *Teſtium probatio vtrum poſt cauſæ concluſionem admittatur, & quando dicatur concluſum in cauſa & nu ſeq.*

45 *Renuntiatio ab vno facta, alteri non nocet.*

46 *Obiici vtrum aliquid poßit contra teſtes, & quatenus.*

47 *Teſtis contra cuius perſonam, quis oppoſuit, vel proteſtationem fecit opponendo ſi in dicto ſuo aliquid dicit in fauorem proteſtãtis, nunquid prodeſt illi?*

48 *Teſtium obiectio, ſpecificè facienda eſt.*

49 *Teſtium obiectio quando facienda.*

50 *Capitalis inimicus, quis dicatur.*

51 *Teſtem quẽ quis producit improbare nõ põt.*

52 *Teſtem reprobare quatenus conceſſum ſit.*

53 *Teſtis deponens falſum, cuius dictum eſt nullum. an de falſo puniri poſſit.*

Nullum quod eſt falſum dici non poteſt.

54 *Teſtis vltra interrogata depoſitio, an valeat.*

55 *Perſonę quæ repellantur à teſtimonio. & nume, 61. & 68.*

Contrariorum uno cognito, cognoſcitur, & reliquum.

Teſtificari omnes admittuntur, niſi qui a lege ſpecialiter ſunt prohibiti.

56 *Prohibitum, quid dicatur.*

57 *Cauſa pp quas his à teſtimonio repellitur.*

58 Affinis uerum teſtis eſſe poſſit.

Iniuria facta uniuſa parentela omnibus de parentela fieri dicitur.

Teſtis in cauſa propria quis eſſe non poteſt,

Affinis uſq; ad quem gradum intelligatur.

59 Parentes utrum teſtes eſſe poſsint pro filiis.

Parentum appellatione, pater, & mater continentur.

60 Filius pro patre quando teſtis eſſe poſsit & contra eum, & nu. ſeq.

61 Vir & uxor, non poſſunt eſſe teſtes pro ſe, nec contra ſe.

Pater ſpiritualis pro filio ſpirituali teſtis eſſe non poteſt.

Nutricius nõ põt eſſe teſtis pro filio nutricio

62 Frater an poſſit pro fratre teſtificari.

63 Domeſtici utrũ teſtes eſſe poſsint. & n. ſeq.

64 Colonus an poſsit eſſe teſtis pro domino ſuo.

Quid de mercenario.

Berroarius, an teſtis eſſe poſsit pro ſuo poteſtate in ſuo ſyndicatu?

Clericus an admittatur in teſtem pro ſua eccleſia.

Familiaris ſub eis quę in domo fiunt, põt eſſe teſtis.

65 Donator utrum teſtis in re donata eſſe poßit

Cedens an poſſit eſſe teſtis.

66 Venditor utrũ teſtis eſſe poſsit pro emptore.

67 Aduocatus, & procurator nunquid poteſt eſſe teſtis pro clientulo ſuo.

68 Teſtis tractans de ſe exonerando, an quis eſſe poſsit.

69 Iudex an poſsit eſſe teſtis, & iudex.

Arbitrator in quem eſt factum compromiſſum, an teſtimonium admittatur.

Tabellio utrum teſtis eſſe poßit.

70 Tutor utrum teſtis eſſe poſſit.

Legatarius nunquid poſſit eſſe teſtis in teſtã.

71 Proxeneta utrum ad teſtimoniũ admittatur

72 Conſocius criminis utrum teſtis eſſe poſsit.

Cauſam ſimilem habens, an ad teſtimonium admittatur.

73 Teſtis de uniuerſitate, an in cauſa uniuerſitatis, quis eſſe poſſit.

74 Crimineſus ui infamis, utrum ad teſtimonium admittatur & nu. 78.

Teſtis unus, ut ſit ſufficiens ad torturam, omni exceptione maior eſſe debet.

75 Teſtis unus, quando non faciat ſemiplenam probationem.

76 Exiſtẽs ĩ peccato mortali, an poſsit eſſe teſtis

Excõicatus, an ad teſtimonium admittatur.

Excõicatus abſolutus, an teſtificari poſsit.

77 Periurus nunquid poßit eſſe teſtis.

Periurus, an ſit infamis.

Periurus, quis ſit.

79 Pecunia corruptus, an a teſtimonio repellatur, uel eius dictum fidem faciat.

80 Mulier nunquid poſsit eſſe teſtis, & in quibus caſibus.

Minor, ad legitima teſtimonia admittatur.

Maior factus, an deponat de his quæ uidit in pupillari ætate.

81 Stipendiarius nunquid poſsit eſſe teſtis.

Stipendiarij ſunt infames infamia facti.

82 Dignitas nulla ſtipendiarijs cõpelli poteſt.

83 Incarceratus in carcere publico, non poteſt eſſe teſtis.

84 Inimicus, an poßit teſtificari.

Amicitiam qui copulauit cum inimico alicuius, an præſumatur inimicus, & repellatur a teſtimonio.

Amicus, an ad teſtimonium admittatur.

85 Pauper nunquid poſsit eſſe teſtis.

Et quid de ruſtico.

Intellectus Glo. in l 3 ff. de teſtibus.

86 Socius, an admittatur ad teſtificandum.

87 Clerici, & monachi, an teſtes eſſe ualeant.

88 Fideiuſſor nunquid poſsit eſſe teſtis pro debitore principali.

Solicitator ad ferendum teſtimonium nunquid admittatur.

89 Denunciator criminis, an poſsit eſſe teſtis.

90 Teſtis de quibus circunſtantiis deponere debeat.

Teſtis, an debeat redder rationem dicti ſui, etiam non interrogatus, ad hoc ut eius dictum ualeat.

92 Rei eſtimatio., quomodo per teſtes probetur,

93 Dominium ſeu poſſeſſio qualiter probetur. & nu 94.

94 Poſſeſsionis continuatio qualiter probetur

95 Dominium nunquid ex poſſeſsione præſumatur.

Dominium qualiter in iudicium deducatur per uiam contradictionis.

Intellectus ad Glo. in l. quidem in ſuo. ff. de condi. inſtitutio.

96 *Furioſus qualiter quis probetur.*
97 *Communis vſus vtendi, es communis vſus in-
telligendi, quomodo probetur.*
98 *Filatio, quomodo, & qualiter probetur.*
99 *Affinitatis, & conſanguinitatis, qualiter
probatio fiat.*
100 *Graues tantum perſonę de auditus depo-
nunt, & quę graues perſonæ dicantur.*
101 *Mors qualiter probetur.*
102 *Negatiuę probatio qualiter fiat.*

AXIOMATA.

1 Teſtis †. aptus.
a. Aetate.
b. Conditione.
c. Natura.
d. Vita.

a A *a* Etate. † vt intelligamus pupillũ
2 excludi.l.3.§.lex Iul.l.inuiti.In fin.
ff.de teſtibus. §.teſtes autem. Inſtitu.de
teſtamen. Cæcus enim de coloribus non
iudicat: ſecundum Bald. l.teſtium. col.
2.verſiculo.redeo ad primum.C.de teſti.
Et licet non opponatur, non tamen va-
let eius depoſitio: cum ipſo iure nullum
ſit.Ange.§.j.authent.de teſtibus Ideoque
ne in defectu quidem aliorum admittere
tur.l.ſecunda.§.fina.ff.de iure immu.Ex-
cepta maieſtatis cauſa.l.de minore. ff.de
quæſtio. Aut ſi doli capax ſit, aliquate-
nus indicium facit.gloſſ.inuiti.l.2.ff.de te-
ſtibus.Bartol.poſt gloſſ.l.final. C.de his,
quibus vt indign.l.ex libero. §.finali.& l.
maritus.ff.de quæſtio.
b *b* CONDITIONE. vt liber non ſer-
uus ſit.4.quæſtio.3.cap.vbi.§.item ſerui.
Metu enim domini, veritatem contice-
ret.eod.§.item.idonei.
c *c* NATVRA. † vt vir, non fœmina.quã
3 doquidem varia,& mutabilis ſit.l.filia.C.
de inoff.teſta.arg.l.reprehendenda. C.de
inſtit.& ſubſt.Hoc canonum interpretes,
in criminalibus duntaxat admittunt. 33.
quęſtio.quinta.capitu.mulierem.capitulo
tanta.de ſimo.capitulo.tam literis. de te-
ſtibus.Ego verò ſuperiorem communem
ſententiam, generaliter veram crede-
rem.15.quęſtio.3.cap.ex eo.§.teſtes inſti.
de teſta.

d *d* VITA, & mores teſtis ſpectandi ſunt
vt innocens, integerrimæ vitæ ſit.j.quæ-
ſtio.7.c.teſtes. Qui verò moribus corru-
ptus eſt, nuſquam admittitur:ar.cap.non
poteſt.2.quæſt.7.Puta, infamis c.teſtimo
nium.de teſtibus.

IACOBVS BONIOVR.

4 TESTIVM †. depo-
ſitio conſtituitur ex
duob.ſ.ex dicto te-
ſtis,& ex iuramento.
nec vnum valet ſine
altero: vt in capitu.
fraternitatis. infra
de teſti.& in l.iuriſ-
iurandi. C.de teſti.licet partes poſsint re-
nunciare iuramento teſtium: ita quòd ſte
tur eorum ſimplici verbo: vt eſt caſus in c.
tuis.infra de teſt.& eſt glo.l.ff.de fer.in l.j.
ſecus in iuramento calumniæ quòd per
expreſſam partium intentionem non po
teſt remitti: vt l.2.§.quòd obſeruari.C.de
iur.cal.& eſt ratio differentiæ: quod iu-
ramẽtum teſtis eſt inductum in fauorem
partium vt teſtis dicat veritatem; ideo ei
5 partes poſſunt renuntiare.†Iuramentum
autem calumniæ eſt introductum ad pu-
blicam vtilitatem.vt in d.§.quod obſerua
ri.cuius vtilitati publicæ, iuramento non
poteſt renuntiari, vt in l.ius publicum. ff.
de pac.& in c.ſi diligenti.de fo.cõp. Et cir
ca materia iuramenti teſtiũ, veniunt plu-
ra examinãdi.poſtea examinabimus quæ
opportuna viſa fuerint. Circa dictum te-
6 ſtis quæro primò † qualiter debeat iura-
mentum teſtis deferri, & quæ ſit forma
ſui iuramenti? reſpondeo ſecundum Bal.
quod debeat iurare in hac forma, Iuro
dicere veritatem pro vtraque parte in to
ta cauſa, ſuper qua ſum productus.Ita di
cit Bal.in l.presbiteri. C.de epiſcop.& cle
ric.& docto.addunt communiter, quod
etiam ſub iuramento comprehenditur q̃
nec odio, nec amore, nec timore,&c.poſt
ponat dicere veritatem pro vtraque par-
te: vt in auth.ſed iudex. C.de epiſcop. &
cle.Et de ſerri iuramẽtum tactis ſcriptu.
a *a* vt glo.in l.iuriſiurandi ſupra allega.

ADDI-

ADDITIO.

a Tactis ſcripturis. Idem no. quod dicit Bald. in repe. l. 2. ver. ſed nunquid. ff. de iu reiurand. Alexan. de Imo. in l. ait prætor. §. fin. eod. titul. Feli. in c. fraternitatis. poſt Abb. ver. & aduerte. de teſt. & in cap. iuſi verſic. extra. de teſtibus. etiam ſi eſſet epiſcopus, vt ibi per eos. Quod eſt verum, quando ſolemniter iuratur, puta, ex forma iuris, vel ſtatuti, tunc enim debet teſtis iuſiurandum præſtare tactis corporaliter Euangeliis: neque ſufficeret tangere aliam ſcripturam. In aliis autem introducit conſuetudo: vt ſufficiat tangere aliam ſcripturam, vt per Alexan. in l. ait prætor. §. final. ff. de iureiuran. & gloſſ. in capit. vt circa. in ver. corporali. de elect. lib. 6. Feli. vbi ſupra. & ſic concor. doct. quia Abba. in capit. tuis. verſicu. quæro. extra. gloſſ. de teſt. videtur tenere contrarium. & vide eundem, in c. inhærentes. num. 25. & quod ibi poſui in addi. ad ipſum. in verſicul. tactis ſcripturis. de iura. calum. not. Bar. Sozi. in ſuo tra. fal. reg. 416. Roma. conſilio 160. & doct. meus Piſio. Dec. conſi 91. Celſus.

Vnde notarius qui examinat teſtes, debet ſcribere, quod iuramentum delatum fuit, tactis ſcripturis, & ſi in depoſitione teſtium non eſt oppoſitum, tactis ſcripturis, ſed ſolum dicatur, quòd ſuo iuramento teſtificando dixit &c. eius dictum non valet. Iſta gloſſ. ſingu. in cap. vt circa. de elec. in 6. Eſt ratio quare debet teſtis tangere ſcripturam in iurando. quia ſcripturam tangere eſt ſolennitas extrinſeca, quæ non præſumitur niſi appareat. vt in l. quæcunque. ſi à pupillo. ff. de publi. & l. ſciendum. ff. de verbo. obligatio. Secundò

7 quæro, † vtrum iuramentum teſtis debeat interuenire in depoſitionem. vel poſt? reſpondeo quòd debet ante, vel incontinenti poſt ſecundum Bal. in l. iuſiurandi. ſupra alleg. vnde ſi teſtis deponeret, & poſtmodum ex interuallo iuraret, dicẽs quod ea quæ dixi, ſunt vera non valeret dictum

b ſuum. ut in c. fraternitatis. *b* infra de teſti. & in d. l. iuſiurandi.

ADDITIO.

b Fraternitatis. Et ibidem vide Felin. in 2. no. & in c. cum dilecta. de reſcript. & vt ibi dixi, practicatur hic Venetiis in aliquibus officiis. & licet in cauſa cuiuſdam mei amici eſſet allegatum quòd ſic erat, de conſuetudine, tamen fuit obtentum contrarium.

8 Quæro tertiò, † nunquid teſtis poſsit depone dictum ſuum in ſcriptis, præcedente iuramento, vt quia teſtis iurat dicere veritatem, poſteà porrigit vnam ſcripturam, & dicit, Dico ergo prout hic eſt

c ſcriptum, *c* an dictum tale, valeat? reſpondeo, ſecundum Bald. in d. l. iuſiurandi. quòd non. quia debet deponere viua voce, vt iudex videat quando deponat, & quo calore &c. ſecundum Innoc. in hoc c.

ADDITIO.

c Scriptũ. Et heri die. 8. Iulij. Mil. cccccvi. cum hic Venetiis eſſem in cauſa cuiuſdã mei amici examinatus, in libro examinationis teſtium ſcribani dicti officij, mea manu deponendo ſcripſi. & poſt ſcriptum licet non requiſitus, volui coram dicto, ſcribano viua voce legere, nam dictus ſcribanus præcepit me debere ſcribere, & recordatus de hac doctrina volui legiſſe, licet dictus ſcribanus aſſerebat ſic eſſe de conſuetudine ſcribere ſiue legere, aliquam vim faciebat, vt legerem. Adde quod iſte do. Bene. va. erat motus bona ratione, dum volebat legere ſuam depoſitionem, quia iſta eſt vna fallentia ad regulam, per iſtum hic poſitam, ſi quod teſtis non poſcit in ſcriptis deponere, & hãc limit. ponit Bal. in l. iuſiurandum. in fin. ff. de ope. li. licet Salic. ibi tenuerit contra. de quo dixi in addi. ad Bald. in l. iuriſiurandi. nu. 3. in apoſt. in verſi. Bart. ſentit. C. de teſti. & poſt Bar. in l. Theopompus. num. 6. in verſicu. puto quod ſic. ff. de do. præleg. Celſus.

9 † Quæro quarto nunquid quælibet perſona poſsit trahi ad iudicium, vt iurare, & reddere teſtimonium compellatur: reſpondeo quòd ſic regulariter. Fallit in perſonis vetitis, vt in l. lege Iul. ff. de teſt.

de

de quo latius dicam in materia depoſi-
10 tionis. † Præterea mulieres non poſ- d ſunt trahi ad iudicium, vt iurent & deponant dictum ſuum. imò ſi fuerit citatæ, & veniant ad iurandum, & iurent, non valebit eorum dictum: vt eſt caſus in ca. mulieres. de iudi. libr. 6. debet enim iudex mittere notarium ad ipſas, & earum dictum cum iuramento accipere: vt in d. ca. mulieres & ſi iuraret mulier dicere ueritatem in iudicio, valeret dictum ſuum, quia tunc ſolum dictum mulieres eſt nullum, quando inuita trahitur ad iudicium vt in d. cap. mulieres. in uerbo: in vita:
11 † Et dicitur quis trahi in iudicio inuitus quando citatur. ſecundum Bart. in l. poſt legatum. §. his verò. ff. de his quibus vt in di. pro qua facit ratio, quia iudicium datur in inuitum. vt in l. inter ſtipulantem. in §. ſi Stichum. ff. de verb. oblig.
12 Quintò quæro. † Nunquid ad hoc vt
d valeat dictũ teſtis, requiratur vt citetur. d

ADDITIO.

d Vt citetur.] Adde hanc q. per do. Abba. in c. in nomine domini. ver. extra glo. & verſi. videte, multa ubi poſui, in addi. ad ipſum in uerſi. citationem neceſſariam. & ibi Feli. uer. ſecundo caſu de teſt. ubi concludit Abba. quo teſtis à parte productus, quamuis non ſit citatus plenè tamen probat, maximè ſi in præſentia partis & iudicis deponat: quia tunc ceſſat ſuſpicio. de quo per do. Bal. in l. poſt legatum. §. is vero. ff. de his, quibus. vt indign. & eundem. in c. 1. de iudicis. do. Dec. in c. cum dilecta in gl. in uerſ procuratricem. ver. vltim. Abb. de confirma. vtili. vel inutili. ca. conſueuit. §. primo. de offic. de leg. & de hoc not Bal. in l. presbyteri. nu. 9. & ibi poſui in apoſtil. ad ipſum, in uer. nec citari. C. de epiſ. & cler. Celſ.

Plurimi imperiti dicunt, quòd requiritur quòd ſit citatus, quia ſi teſtis non citatus de per ſe pro dicendo teſtimonium, reddit ſe ſuſpectum. vnde cum ſe ingerat officio teſtimonii, dictuum eius non valebit, ut in l. quæ omnia. ff. de procura. quę opi. eſt omnino falſiſsima, imò etiam ſi non ſit citatus, dictum eius valet, vt eſt gloſſ. ſing. in l. poſt legatum. § his vero. ſupra allega. hanc ſententiam tenet Bart. ibidem. eandem ſecutus eſt Bal. in l. præſbyteri. C. de epiſ. & cleri. Vndé præfati doct. ſi diſtinguunt. Interdum perſona uolens producere teſtem requirit eum, & ipſum conducit ad iudicem, & dicit, Domine iudex ego produco hunc teſtem, tunc valebit dictum talis teſtis, etiam ſi non ſit citatus, quia ſpectat ad officium partis requirere teſtes: & eſt ratio, quare, valet dictũ teſtis, etiã ſi nõ ſit citatus, quia cùm iudex defert iuramentum, uidetur ipſum admonere, ut dicat ueritatem. vnde maiorem vim habet admonitio iudicis, quam citatio nuncij. vt in l. 2. C. quõ, & quando iud. vnde dicentis contrarium, non intelligunt. Interdum teſtis ſine requiſitione partis venit ad iudicium: & offert ſe velle deponere, dicens ſe ſcire veritatem, quia dicis, Domine Iudex ego ſum pleniſsimè informatus, tunc non valet: quia facit ſe ſuſpectum ingerendo ſe officio teſtimonij. In criminalibus verò poteſt iudex producere teſtes, etiam parte non inſtante, ſecus in ciuilibus: ſecundum Bald. qui ita not. in l. presbyteri. ſupra allegata.

13 † Quęro ſextò, nunquid in iuramento teſtis, debeat citari pars aduerſa, vt interſit iuramẽto teſtium? reſpondeo quòd ſic aliàs dictum teſti. nõ valet. vt eſt tex. in cap. 2. ſupra de teſt. & in l. iudices. C. de de ſi. inſtr. & in l. generaliter. §. eiſdem. C. de reb. credi. & in l. ſi quando. C. de teſt. imò plus ſi citata eſt pars, vt interſit iuramento teſtium. & cum iurauerit teſtis, neutra pars ſit præſens: eo caſu non valet dictum eius. gl. eſt ſingula. in l. ſi quando. de teſti. ſuper hoc dicit do. Rapha. Ful. in l. j. C. quomodo, & quand. iud. ꝙ in ciuitate Paduæ irritauit proceſſus, & mille dicta teſtium. Vnum attende, quod ſi pars aduerſa eſt citata ad videndum iurare teſtes, ſi non interfuit iuramento, ſed poſtmodum probat ſe impeditum fuiſſe ex neceſſaria cauſa, ita quòd non potuit venire: dictum teſtis nõ valebit. vt eſt ad literam in c. in nomine. de teſti.

Quæro

14 Quæro ſeptimò † nunquid teſtis iurans in termino, ſi tamen non depoſuit dictum ſuum, poſsit deponere extra terminum? Quidem dicūt quòd ſic, & quòd valet dictum ſuum, quod eſt falſum, tamen verū eſt qđ Iac. But. in quadā diſputatione ſua tenebat iſtud per multas rationes poſſe fieri: contrarium tenēt Ioan. And. & Arch. in c. pia. de exceptio. lib. 6. eandem ſententiam tenet Bar. in l. damni infecti. in §. Sabini. ff. de dam. infect. quam ſententiam ſecutus eſt Bald. in l. ſi quandò. C. de teſtib: niſi in vno caſu. Nam ſi ſtetit per iudicē, quominus teſtes non examinarentur in
e termino, poſſent deponere extra.[e]

ADDITIO.

e Extra.] Sed quid ſi ſtatuitur terminus ad probandum, & producendum teſtes: & poſt terminum iudex admittat eos an videatur pronunciare tacitè, & reuocare præfixionem termini? vide d. Alex. de Imo. in conſi. 32 in 4. parte, & adde Feli. in d. c. licet. ver. limita. 16. ſupra eo. ti. B. Vadus.

Ita limitat Bar. & Bal. in locis præalleg. Iſtam ſententiam tenuit Anto. de Butr. in vno caſu. & Ioan. de Imol. in c. licet cauſam ſuper eod. Si autem datus eſſet terminus parti ad probādum, & ad probatū habendum vt probet, & probaſſe debeat: tūc in omnes oportet quod probet in termino, & deponat.

15 Quæro octauo, † nunquid teſtes poſ-
f ſent iurare in die feriato?[f] Reſpondeo qđ nō. Sed bene deponere poſsēt in die feriato ob honorē Dei, ſi iurauit ī die iuridica. Iſta eſt gl. ſing in cle. iudices. de offi. dele.

ADDITIO.

f Die feriato.] Quare eſt actus iudiciarius, qui nō poteſt exerceri die feriato, ſaltem in honorē Dei, vel ſanctorum introducto. vt per do. Feli. remiſsiuè, in c. ſi diligenti. in verſi. quartum corolarium. de foro compet. Aduerte tamen: quia vbi talis eſſet abiturus, vel per partem ſubtracturus, aut iuriſdictio iudicis eſſet peritura, poſſet iuſiurandum præſtare per teſtem: vt not. in fin. Paul. de Caſt. in l. eadem. ff. de fer. & Spe. in eodem ti. §. ſequitur verſ. penult. & ibi Ioan. And. in addi. ad eum. & Bar. in l. more. ff. de fer. Celſus.

16 Quæro nonò, † nunquid teſtis poteſt iurare in alio loco, quam in iudicio? Reſpondeo quòd non: nec valet poſtea dictum: vt eſt caſus in l. 3. in glo. in §. Sabino. ff. de teſta. & eſt ratio: nam bonum eſt argumentum de loco ad tempus, & econtra: vt in l. vinum. ff. ſi certum pet. Sed nō valet dictum teſtis ſi ſit iuramentum delatum die non iuridico. vt dixi ſupra proxi. quæſt. ergo &c.

17 Quæro decimò, † nunquid iudex poſſit delegare iuramentum deferendum teſti, nomine ſuo? Reſpondeo quòd non: Vnde ſi notarius de mandato iudicis deferat iuramentum teſti, non valet dictum ſuum: vt eſt glo. ſing. in l. hac conſultiſsima. §. fi. C. de teſta. & illud idem tenet Ange. multum commēdans illas glo. Fateor tamen quod ſi notarius deferat iuramentum præſente iudice, quòd tunc valebit dictum: quia tunc videtur iudex deferre, cum ſit præſens. Ita dicit Bal. in l. iudicamus. in §. deferre. ff. de in lit. iura. Eſt illud tamen moderandum quod dixi, quòd iudex non poteſt delegare iuramentum teſtis notario: niſi in caſibus, in quibus mittitur notarius ad domum teſtis ad examinandum: veluti ſi ſint perſonæ egregiæ, vel infermæ. vt in l. ad egregias ff. de iureiuran. & in c. fi. infra de teſtibus. Et in mulieribus quæ non debent trahi inuitæ ad iudicium: vt in c. mulieres. de iud. lib. 6. nā in hoc caſu, delegat iuramentum notario vt videmus de conſuetudine.

Quæro vndecimò, de examinatione
18 teſtium, † vtrum partes debeant eſſe præſentes examinationi ipſorum? Et breuiter reſpond. quòd non. imo debent in ſecreto examinari: vt in l. nullum. C. de teſti. & ibi eſt caſu. imo ſi iudex palam examinaret teſtem, non valet eius dictum. Ita dicit gloſſ. ſingu. in c quia propter, de elect. tamen in iſtis ſummarijs, qui ſunt modici præiudicij, poſſunt palam examinari partibus præſentibus: nec tunc requi

ſitur alia publicatio: ſecundũ Bald. qui ita no. in l. platã. C. de ſent. & interlo. om. iu.

19 Quæro duodecimo, † nunquid iudex poſsit committere examinationem teſti-

g um, g videtur communis opin. docto. quod ſic in ciuili.

ADDITIO.

g Teſtium. pro quo vide Fel. in c. cum cauſam. de teſtib.

In criminali autem non: vt in l. iudices. cũ auth. ibi poſita. C. de fid. inſtru. quæ incip. Apud eloquentiſsimum tamen ex cauſa: ſecundum Iaco. de Are. & Nico. de Mata. poterit etiam in criminali cauſa alteri, committi examinatio teſtium, puta ſi teſtes degant in alia iuriſdictione. puta: quia ſcribit iudex iudici loci teſtium, quatenus examinet tales teſtes: tamen melius forte quòd iudex iudici mittat literas quòd mittat tales teſtes ad ipſum. & admoneret, vt coram eo dicerent veritatem. ac eis præſtiterit iuramentum de veritate dicenda coram iudices iudicis examinatorius: qui iudex debet videre teſtis, quo calore deponunt, vt in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſtio. & ibi per Barto. & idem tenet. In nocen. veruntamẽ examinator electus ad examinandum teſtes, non poterit alteri delegare; quia eſt electa induſtria perſone, à qua non eſt recedendum: vt in l. nemo eſt qui neſciat. ff. de duo. re. & in l. inter artifices. ff. de ſolu. & in l. is cui bonis. ff. de cur. fur. & in l. vnica. §. ne autem. C. de cad. tol. & vb. plenè per Bal. tamen quia iſte examinator habet nudum miniſterium, & ideo non poteſt per alterũ explicare: vt ſupra de offic. delega. capitulo finali. ita determinat gloſſ. ſing. in cle. iudices. de offic. delega. Item, & ſecundo: ſecundum docto. iudex poteſt delegare examinationes teſtium, in cauſa criminali, propter multitudinem occupationum: vt in l. j. §. huius rei. ff. de offic. eius cui mãdata eſt iuriſdictio.

20 Quæro tertiodecimo, † nunquid valeat dictum teſtis, ſi non reddat rationem

h dicti ſui. h

ADDITIO.

h Sui. Vide tu Fel. in c. literis. de præſum. in ver. contra tenet. & d. Alexan. de Imol. in conſi. 136. in j. parte. & in conſi. 141. in ea. parte. & in conſil. 71. in i. parte. & in conſil. 85. in 2. part. in conſil. 15. in 4. part. & in conſil. 3. in 3. parte. vbi quid in actu particulari, ſeu vniuerſali, quibus adde Bar. in l. ſolam. numero 2. & ibi poſui, in apoſtil. ad ipſum in verſ. ſed in his. vbi dixit in apo. ad Bald. nume. j. in verſiculo, quando eſt interrogatus. C. de teſtib. dict. meum Iaſ. May. in l. cum hi. §. vult. igitur ff. de tranſact. d. meum Phil. Dec. conſilio 72. vol. 2. & quod no. Bartol. Sozi. in ſuo. tract. fal. reg 401. & ſequitur Cel.

Innoc. in c. cum cauſam. de teſti. quem ſequitur Bal. & alij doct. in l. ſolum. C. de teſtibus dicit, aut teſtis deponit ſuper his quæ poſſunt percipi ex quinque corporeis ſenſibus, vel vnó eorum, tunc valet dictũ teſtis, etiam ſi non reddat rationem ſui dicti, ſi non interrogatur; ſed ſi interrogatur, & non reddat, non valet dictum ſuũ, verbi gratia dicit teſtis quod Titius mutuauit 10. Scio. valet dictum ſuum, ſi non interrogaretur vlterius, ſed ſi interrogatur quomodo ſcies. & non reſpondit vel nullam rationem concludentem reddat: non valet dictum ſuum. Si autem teſtis interrogatur de his quæ immediate non percipiuntur per ſenſum corporis, & tũc non valet dictum teſtis ſi non reddat rationem dicti ſui, etiam non interrogatus. Exemplum de dominio negligentia, deterioratione rei, & iuriſdictione probanda. Ecce de dominio teſtis interrogatur, Ego talem vidi dominũ talis rei. vel dominus eſt talis rei certè tale teſtimoniũ non valet quia dominũ conſiſtit in iure, & teſtis non debet deponere de iure, ſed de facto. vnde hoc caſu videtur magis iudicare quod ſpectat ad iudicem, quam dictũ ſuũ deponere. vnde neceſſe eſt, quod teſtis proueniat ad cauſam dominij, ex quibus arguitur dominium. Verbi gratia, quod dicat, Ego ſcio, ꝙ eſt dominus talis veſtimenti, quia emit lanam, & de ea fecit veſtimentum, & ſic de ſimilibus. Idem ſi in neglige n-

negligentia probanda, nam ſi dicat te-
ſtis, Talis fuit negligens, vel tale veſtimen
tum fuit deſtructum propter negligen-
tiam Titij. dictum ſuum non valet, niſi ad
dat rationem, quæ ſit concludens etiam,
non interrogatus. Ita determinat Bar. de
teſt. ſuper negligentia in l. qui teſtamen-
tum. §. ſi. ff. de teſta. & in l. ſolum. C. de te-
21 ſta. Idem deterioratione rei, † nam di-
ctum teſtis ſuper deterioratione non va-
let. niſi eſſet certus. & oportet quod de-
ponat de duobus temporibus, ſi velit depo
nere ſuper deterioratione rei. nam de-
bet deponere de valore, tẽpore quo quis
commodauit equum: deinde de valore re
ſpectu temporis, quo fuit redditus. ecce
dicit teſtis, Equus quem accõmodauit Ti-
tius, Scio tempore commodati valebat
10. & erat equus pinguis & ſanus. tempo
re autem quo reſtituitur ſibi equus, non
valebat niſi ſex, & erat macer & cladudus
&c. Et qualiter probatur valor rei, dice-
i mus in ſequentibus. i

A D D I T I O.

i Sequentibus. Nu. 92. verſic. qualiter.
probetur valor rei, & ibi poſui, in addi. ad
ipſũ. in ver. valor rei. infra. eo. B. Vadus.

22 † Similiter in iuriſdictione probanda
teſtis debet deponere, vt ſupra verbi gra-
tia, dicit teſtis. Ego ſcio quòd poteſtas,
Cremonæ habet iuriſdictionem in tali,
territorio. non valet dictum illud, ſed opor
tet, quòd vlterius reddat rationem, &
dicat. Vide per dictum poteſtatẽ vnũm
de tali terra ibi ſuſpendi, &c. Et ge-
neraliter, conclude, quòd in his quę im-
mediate repręſentantur intellectui per ſen
ſum corporis. valet dictum teſtis: etiam,
ſi non reddat rationem dicti ſui. & etiam
ſi non interrogetur. In his autem quę
immediatè non repræſentantur intelle-
ctui per ſenſum corporis, ſuper eo ſuper
quo deponunt niſi adiectis aliis qualitati
bus & circunſtantiis, non valet dictum te
ſtis, niſi reddat rationem dicti ſui etiam.
nõ interrogatus. Ecce exemplũ in domi-
nio, Teſtis dicit, ꝙ talis eſt dñs tali rei, &
ſcio, quia vidi certe per teſtium ſenſum
corporis. pro iſtis verbis nõ repræſenta-
tur intellectui, quòd ſit dominus, quia do
minium videri non poteſt. vnde ſi teſtis
vlterius procedat, & dicit ſcio, quia eſt do
minus, quia poſſedit per 30. annos. per
per hæc verba tunc repræſentatur intel-
lectui iudicis quòd. ſi. dominus. Eſt tamẽ
23 ſingulariter intelligendum, † quòd vbi
dicit quod valet dictum teſtis etiam ſi
non reddat rationem ſui dicti, quia non
interrogatur ſi alij teſtes ſuper eodem,
deponentes contra deponant. & reddat
rationem ſui dictis, iſti teſtes pręferun-
k tur. K quia reddunt rationem ſui dicti.

A D D I T I O.

K Pręferuntur, Tu vide de hoc plenè &
omnino per Ant. Corſe: ſing. ſuo in verſi.
teſtis, quòd Inci. ſi duo teſtes vbi alle. Iac.
But. & Bal. in locis hic alleg. Celſ.

Iſtud eſt dictum Iaco. But. & Bald. in
l. presbyteri. C. de epi. & cle. eſt etiam ad-
uertendum, ꝙ vbi dictum teſtis continet
in ſe rõnẽ nõ eſt vlterius teſtis inueſtigan
dus de aliqua ratione. Exẽplum, Teſtis ꝓ-
ducitur ſuꝑ mutuo, & dicit, Ego ſcio iſtud
ſolũmodo videlicet, qđ ego vidi Titiũ mu
tuare cẽtũ Scio tali die, & tali loco, Iſtud
eſt dictum Inn. in c. cum cauſam infra de
teſti. & ſeqtur Bal. in l. data. C. qui accu.
non poſſ.

Pręterea eſt ſciendum quòd teſtis qui
l deponit, per verbum credo. l

A D D I T I O.

l Credo. Tu vide ad propoſitum eorum,
q̃ hic dicuntur iſtum ſupra eo. §. confeſſio
nes. nu. 26. verſi item non eſt prętermit-
tendum & quod ibi poſui in addi. ad ipſũ,
in uerſi. firmiter. de his quę plenę per do.
Pan. in c. firmiter. in addi. in ca. firmiter.
credit. & maximè moder. circa fide Sum
ma. Trini. & fide catho. & per Bart. Sozi.
in regula. ccccxxix. Cel.

Deinde ſubiungit rationem concluden
tem, probat unde ſi interrogatus ſuper
mutuo dixit, Credo quod mutuauit, inter
rogatus quomodo ſcit. Reſpondit, Eram
præſens. dictum ſuum valet. Ita tenet Bal.
in l. data. ſuper allega. & in l. conuenticu-
lam. C. de epiſ. & cle. & ideo ſit cautus
examinator teſtium, cum videt teſtem l
productum

productum per partem aduerſam: interroget per collegam ſuum examinatorem ſi teſtis deponat per verbum credo, quòd ſi examinator contra quem producuntur teſtes dicat, non curo, quod fiat aliud interrogamentum ſibi: quia ſatis bene deponit: nam teſtimonium de credulitate, regulariter non valet, in l. teſtium. C. de teſti. niſi tale dictum ſuſtineatur per concludentem rationem, ut ſupra dixi & regulariter debet attendere rationem, dicti teſtis, non dictum, vnde ſi dictum non concludit, & ratio ſic, valet dictum ſuum: vt in exemplo præmiſſo. Sed contra non valet exemplum, ſi dicat teſtis, verum eſt quòd Titius mutuauit 10. Scio interrogatus quomodo ſcit? reſpondit: quòd audiuit, dictum ſuum non valet. iſta ſunt verba ſing. Bal. in l. conuenticulam. C. de epiſ. & cle.

24 Aduertendum eſt, † quod dictum teſtis debet concludere m neceſſario, vt in l. non hoc. C. vnde cogn.

ADDITIO.

m Concludere. Adde do. Alex. de Imo. in conſ. 5. in j. parte. & con 109. in eadẽ parte. & qualiter debeat de neceſsitate concludere? vide per eum, in conſ. 72. in j. parte. & in conſi. 100. in ea. parte Celſus.

Quod intelligitur. Secundum Bar. neceſſario vel præſumptiuè, vel ex præſumptione iuris. Ita not. in l. j. ff. ſi certum pet. nam ſi producantur teſtes ſuper paupertate vel diuitiis, & talem eſſe, pauperem, vel diuitem, & teſtis interrogatus de ratione, reſpondit hoc ſe ſcire, quia ſumus vicini valet dictum ſuum quod concludit præſumptiuè, ex iuris præſumptione, ſecundum Bart. ubi ſupra. item Bald. in l. 2. C. quando ſi. uel priua. idem quoque tenet. Ang. in authen. de hære. & ſal. col. j.

25 † Præſumitur enim uicinus ſcire facta uicini ſui, n & eius conditionem, ut in l. uicinus. C. de nup. & l. filium. ff. qui ſunt ſui, uel alie. iur.

ADDITIO.

n Vicini ſui. Adde tamen quòd non habitantes, & parum cõuerſantes, non arguũt. in loco ſcientiam habuiſſe. ſecũdũ do. Bar. Roma. in conſ. 187. incip. in controuerſia, uer. ſecunda via eſt. circa me. 2. parte.

Et ſi dicatur teſtis deponere de his, quæ percepit per ſenſum corporis, vt in l. teſtimonium. C. de teſt. & in l. qui teſtamento. §. ſi. ff. de teſt. In propoſito autem non deponunt per ſenſum corporis. Reſpon. quòd ſatis eſt, quod teſtis deponat tale quid, per quod peruenitur ad ſenſum corporis, ex præſumptionibus iuris, ita dicit Bar. in l. ff. ſi cer. pet. modo ſic eſt quòd ſi teſtis reddat rationem ſui dicti, in hunc modũ: uidelicet ſum uicinus.

ADDITIO.

o Sum vicinus. Adde Feli. in ca. literis. infra de præſum. & do. Alexan. de Imo. in conſi. 51. in j. parte. de quo vide Bar. in l. j. num. 2. & quod ibi poſui, in apoſ. ad ipsũ. in uer. quia ſum. vicinus. ff. ſi cer. pet. notaui poſt Bald. in addi. ad ipſum in diuerſorum. n u. ſi. in apoſt in uer. qui ſunt uicini. C. de emanci. li & melius. in l. data opera. nu. 12. uer. quid ſi dixit, ſcio, quia ſum vicinus. C. qu. ac. non poſſunt Celſus.

Item præſumitur iſtum vicinum ſcire debere factum ſui uicini, vel conditionẽ, per ſenſum corporis, videlicet, per ſenſum uiſus, & per conuerſationem. Vlterius eſt aduertendum ex parte teſtis producti, ne ipſi ſint ſingulares: † quia teſtes

26 ſingulares, nullam faciunt fidem p in l. iureiurand. C. de teſt. & in c. cauſam. ſupra de teſt.

ADDITIO.

p Fidem. An teſtes ſingulariter deponentes probent, vide d. Alex. de Imo. in conſilio. 168. in 2. parte. vbi ponit quomodo probetur conſuetudo. & vide eum in conſ. 72. per totum. 2. part. vbi ponit quando debet probari aliquid, an ſufficiat probare in genere uel in ſpecie, puta Titium fore vſurarium, & ſimilia. & etiam, ibi ponit, quid tempus eſt de ſubſtantia, & an ſufficiant ad probandum, quem poſſediſſe, uide per eum, in d. conſ. 272. & uide eum in conſi. 198. per totum. in 2. parte. & in quibus caſibus admittantur teſtes ſingulares? vide per eum.

cum.in conſi.85.in 2.parte. & in conſilio
76.& in conſil.93.& in conſilio 95.in ea.
2.par.in conſi.116.ea.parte.& in conſi.3.
in 4.parte.& in conſi.x.& in conſil. xj.&
in conſi.16.& in conſi.20.conſilio 21. &
in conſil.60.& in conſil 66 & in conſi.73.
in ea.parte.& in conſi.3.tertia parte.& in
conſil.118.in i.parte.& in conſil.141.ead.
par.& in conſi.100.ea.j.par.& in cōſi.53.
in i.parte, vbi quomodo teſtes poſſunt
dici ſingulares, & Felin.in capitu.licet in
ver.no.7.infrà de teſti.& plenius in c.licet
ex quadam.verſicu.vlti.eſt ſciendum.eo:
li. B. Vadus.

Nec ēt ſemiplenam faciunt probatio
nam, nec poſſunt referre iuramētum pro
bationis ei qui habet teſtes ſingulares:
iſtud eſt dictum ſingulare Bal.in l.de qui-
bus.ff.de legibus. Sit ergo cautus volens
producere teſtes, vt eos antequam produ
cat in iudicium, cum eis loquatur. & ſi vi
derit illos in ſuo ſermone ſingulares: non
producat niſi vnum, quia tunc vnus ſolus
teſtis facit ſemiplenam probationem: vt
in cap.fina.de ſuc.ab inte.& vult glo.in l.
admonendi.ff.de iureiur.& in l.in bonæ-
fidei. C.de re.cre.& poterit in ſuplemen-
tum deferri iuramentum, quod non poſ-
ſet, ſi eſſent producti plures, & ſingulares,
vt ſup. Nec miremini in eo quod dico par
tem debere alioqui teſtes antequam eos
producat: quia hoc eſt permiſſum volen-
ti producere teſtem: vt eum inſtruat ad
deponendum dictum ſuum, & deponant
id, vt congrua ratione ita concludet di-
ctum ſuum, non autem permiſſum vt in-
ſtruat eos: vt ſic dicant. iſta eſt not. doct.
Bal.in l.data opera.C.qui accuſſ.non poſ.
Et generaliter, vt ſcias, quis dicatur teſtis
ſingu. dicit e quòd quicunque dicta teſtiū
ex diuerſitate factorum ſeparationem re
cipiunt, iſti teſtes dicuntur ſingulares. Ita
dicit Bald.ſingul.in l.i.C.ſi vnus ex plu- q
ribus.& fuit originaliter dictum Bald.in l.
3.§.ſi dubitetur.ff.quemadmod.teſt.ape.
& melior text.quàm ſit alibi eſt, in d.l.3.
C.ſi vnus ex pluribus. qui teſtes poſſunt q
redargui ſingulares in caſibus 10. ſcilicet
ratione præſentis ſubſtantiæ, qualitatis,
quantitatis, & ſic de aliis ſingulis. Exem-
plum in præſenti ſubſtantia, Vnus teſtis di
cit quòd mutuauit 10. Titio alius dicit
quòd mutuauit procuratori, Seij. Exem-
plum in præſenti qualitate, vnus teſtis di-
cit quòd vendidit Seio 10. brentas vini al
bi, alius dicit quòd Titius vendidit 10. brē
tas vini rubei. Exem plum ratione quanti
tatis, vnus teſtis dicit, quòd Titius mutua
uit 10. florenos, alius dicit quòd mutuatur
30. flor. Seio. Exemplum in præſenti loco,
quia vnus teſtis dicit quòd præſens mu-
tuauit in terra Cremiæ. Alius dicit imò in
terra Laudæ.& ſic de ſingu.exemplum in
præſenti tempore quando vnus teſtis di-
cit, quia mutuauit 10. Seio de mēſe Maij,
alius dicit, quòd fuit de menſe Septem-
bris. Iſti teſtes dicuntur ſingulares, & nō
probant.& ſic poteſt per alia præſentia di
ſcurri: & iſta eſt doctr Bald.in d.l.de quib:
ff.de legibus.& in d.l.iureiuran.C.de te-
ſti. Aduerte tamen quòd ſi teſtes non cō
cordant in cauſis ſcientiæ, non tamen ſunt
ſingulares, ſi purè concordant in dicto.
Ecce vnus teſtis dicit quòd Titius poſſe-
dit talem fundum per 10.ann.interroga-
tus quomodo ſit, reſpondit quòd vidit eū
percipere de fructibus fœni, & vini. alius
dicit Titium poſſediſſe per 10.annos. Et in
terrogatus quomodo ſcit: reſpondet, quia
vidit ei reſpondere per colonos fructus
Bald. Similiter vnus teſtis dicit, quòd ta-
le caſtrum habet merum imperium. In-
terrogatus, quomodo ſcit, reſpondet,
quod uidit dictum officialem iſtius loci
vnum in eo loco decapitare. alius dicit,
quòd ſcit, quia vidit vnum ſuſpendere.
Iſtud eſt notabile dictum Innocē.in cap.
qualiter, & quando.el 2.infra de accu.di-
cunt enim teſtes deponere ad eiuſdē rei
finem per diuerſa verba, ſecundum Old.
de quo eſt tex.in l.ſententiam.C.de pœn.
Vnde teſtes qui deponūt per eadem ver-
q ba, præſumuntur ſubornati. q vt in l.3.
§.fina.ff.de teſtibus.

ADDITIO.

q Subornati. Vide do. Bar.Soci.in cōſi.252
incip.in cauſa domi.Ioā.ver.capio primū
ibi quin.imo.in 2.parte. B. Vadus.

Circa

dunt de neceſsitate. Præterea non eſt plu-
ralitas teſtium continens in eodem facto,
licet in iudicando graue eſſet recedere à
priori ſententia propter auctoritatem In-
noc. Accur. Spe.& aliorum ſupra rela.

Notandum eſt etiam vltra prædicta ꝙ
21 vbi † agitur de iure indiuiduo habente
cauſam ſucceſsiuam, vt ſi agitur de probã
do quem irregularem: quia excommuni-
catus celebrauit tali die, & alter dicit ſe
vidiſſe illum excommunicatum dixiſſe
epiſtolam, aliter dicit ſe vidiſſe dicere Euã
gelium tunc reprobabitur irregulariter,
& probatur celebraſſe: vt tenuit not. gloſſ.
in c. nihilominus. 3. q. 19. Mouetur illa
conſideratione, quoniam ex quo agitur,
de iure indiuiduo iuris diſpoſitione ta-
les teſtes cenſetur eſſe conteſtes, & qui-
libet in effectum deponit, quòd vidit eum
celebrantem. hęc ratio gloſſ. optime tunc
concludere quando teſtes depoſuiſſent
ſe vidiſſe integrè eum celebrantem, ſed
vno deponente quod vidit epiſtolam di-
cere. alter quòd euangelium pro hoc
non videtur probari factum iſtud indiui-
duum, quoniam hoc caſu tollerantur duo
irregularia. Primo ſingularitas teſtium;
quia vnus deponit de vno tempore, alter
de alio. Secundo, quia nullus iſtorum
teſtium deponit eum uidiſſe integre cele-
brantem, non enim ſequitur iſte dicebat,
epiſtolam ergo celebrauit. Præterea
poſſet limitari iſta ſententia, quando il-
li duo teſtes deponerent vidiſſe eum ce-
lebrantem totam miſſam, licet viderint
22 diuerſis temporibus. Vlterius † poteſt
dubitari qualiter probatur fornicatio
vel adulterium gloſſ. in d. c. nihilominus
3. q. 9. tenet quòd non probatur adulte-
rium niſi teſtis deponant in eodem adulte
rio continuato, quia dixerunt ſe imme-
diate vidiſſe ab uno foramine aliquos ad
inuicem fornicari, ſi autem ſufficeret ſi
vnus diceret vidi alio die Titium fornican
tem cum Berta, & alter deponeret de alia
die, nam hoc caſu non probaretur forni-
catio. Facit quod no. per Innoc. in ca-
23 pit. qualiter & quando, de accu. † Con-
ſequenter opponitur de prædictis ſingu-
laritas teſtium ex eo quòd non ſunt con
cordantes in eodem facto, & hæc ſingu-
laritas poteſt verſari circa 10. ſicut ſunt
10. prædicamenta quæ omnia clariſsimè
declarat Bal. in l. teſtium. C. de teſti. Exẽ-
plum in prędicamento ſubſtantiæ vnus
teſtis dicit furem ſubtraxiſſe bouem, ali-
ter dicit equum, nam hi teſtes ſunt ſingu
lares in ſubſtantia: quia non conueniunt
in eadem ſubſtantia. Eodem modo
poſſet poni in prædicamento quantita-
tis actionis & paſsionis. de hac ſingulari
tate teſtium ponitur per Bar. in l. ob car-
men §. fin. ff. eod. tit. & ibi etiam per Bur.
& ponitur etiam in l. ſi. eo. per Cyn. in l. 2.
quæ ſit lon. conſue. cap. in 4. prin. per Bal.
in l. de quibus. ff. de legi. per eundem Bal.
in d. l. teſtium, ponitur etiam per nouiſsi-
mos in l. inter pares. ff. de re iud. Oppo-
nitur † etiam dicto teſtium ꝙ non eſt
24 depoſitum ſuper certo, de quo per gloſſ.
in l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter.
ff. ex qui. cau. ma. Pręterea inquit Guil.
in d. §. ſed quod ſimpliciter. ꝙ teſtis habet
deponere ſuper certo, ideo dictio & plus,
nil habet operari in ipſo teſte. Idem te-
nuit Iac. But. in l. ſi quis ſuo. C. de inoffi. te
ſta. Cy. vt refert Bal. in d. §. ſed quod ſim
pliciter. inquit ꝙ hæc dictio & plus, ope-
ratur pro arbitrio iudicis. l. cum filius. §.
pater. de leg. 2. Et † dictum teſtis ſe-
25 cundum eum debet interpretari in beni-
gniorem partem, quando eſt dubium ut
not in l. ſtip. iſta. § hęc quoque. ff. de ver.
obl. Aliqui tamen diſtinguunt aut te-
ſtis loquitur aliter natiue ſcilicet tale poſ-
ſedit 9. annis uel plus, & in l. probat, quia
alternatiua accipitur in eo quòd minus
eſt. l. inter ſtip. ff. de uerb. obl. Si autem
deponit copulatiue 9. annis, & plus, &
tunc probat de modico tempore, dictio
illa plus, & in vno caſu operatur hęc adie
ctio, quando momentum temporis faciat
præualere probationem. l. Aretuſa. ff. de
ſta. hom. Vel poteſt poni optimum E-
xemplum quando verſatur controuerſia.
inter duos contendentes de poſſeſsione,
tunc enim dictio illa plus operatur pro-
bationem antiquioris temporis poſſeſsio
nis: facit quòd not. in cap. licet cauſam. de
proba. & per Bar. in l. ſi duo. ff. vti poſ-

Conſe-

16 Conſequenter † opponitur contrà
dicta teſtium eſſe redditam rationem de
auditu auditus, nam talis ratio regulari-
ter non habet concludere ad ueram pro
bationem c. præterea. & c. tam literis. eo.
ti. de teſtib. & in c. teſtes. 3. qō. 9. In hoc
tamen articulo concludit hoc modo, ꝙ
vbi teſtis deponit per ſenſum auditus,
proprii ſuper eo de quo probando quæ-
ritur, & tale quid quod percipitur per
ſenſum auditus, tunc valet teſtimonium
de auditu. Exemplum ſi teſtis dicat Ti-
tium promiſiſſe Seio 10. interrogatus de
ratione reſpondet ex eo ſe ſcire: quia au-
diuit ipſe promittere. nam hoc caſu talis
probatio admittitur, facit quod not. per
Inno. in c. cum cauſam. eo. ti. & l. j. §. j. ff.
de verb. ob. Et per prædicta videtur etiã
quòd ſi teſtes audiant voces ipſorum cõ
trahentium notas & cognitas ipſis teſti-
bus valebit ipſorum teſtimonium, ſi de-
poſuerunt. Titium audiuiſſe promiſiſſe
10. vel aliud ſimile, de quo per gloſſ. in l.
2. §. item Labeo. ff. de aqua. plu. ar. & tan-
gitur etiam per gloſſ. in d. c. teſtes 3. q. 9.
& in d. c. præterea. Quandoque & prin-
cipaliter teſtes deponunt per ſenſum au-
ditus ſuper actu proximo actui de quo
probare intendunt, vt ſi deponunt audi-
uiſſe aliquos carnaliter commiſceri, non
autem dicunt ſe vidiſſe, & hoc caſu tale
teſtimonium de per ſe non valet, nec pro
bat, ſed cum fama vel aliis adminiculis,
inducitur probatio vt probatur in d. ca.
præterea. Quandoque teſtes depo-
nunt ſe audiuiſſe ab aliquo qui dixit ali-
quid fuiſſe dictum vel factum, & iſtud
eſt propriè teſtimonium de auditu audi-
tus non teſtimonium auditus tanquam
proprij & immediati ſenſus ipſius teſtis.
Fallit tamen in caſibus quibus tale te-
ſtimonium admittitur primus eſt in cau-
ſa matrimoniali. c. quoties. & c. licet ex
quadam eo. tit. Fallit ſecundo vbi agi-
tur de facto valde antiquo. vt in l. arbi-
ter. ff. de proba. & in ca. veniens. eum ibi
no. per Inno. eo. tit. facit ca. quid per noua
27 le. de ver. ſig. Sed vltra prædicta † du-
bitatur quid ſi teſtis interrogatus an Ti-
tius promiſit 10. Seio reſpondet quod ſic;
quia fuit præſens, & vidit, an dicimus ta-
lem cauſam concludere. Et videtur,
quòd non: quia hæc non ſolẽt percipi ſen
ſu viſus, ſed per ſenſum auditus. Cõmu-
niter tamen contrarium tenent Doct. in
capit. tam literis. eo. tit. quoniam ſenſus
auditus dicitur generalis ad omnem ſen-
ſum. & eſt gloſſ. ſingu. in c teſtes. 3. qō. 9.
quæ eſt multum notanda. Idem tenet Cy.
in l. teſtium. C. eo. titu. §. j. Arch. in c. hoc
videtur. 22. q. 5. & no. p Spec. in ti. de teſte
28 §. j. ver. item ꝙ non probat. Sed † quid
erit ecõtra ſi teſtis dicat audiuiſſe id quod
percipitur per viſum, puta interrogatus,
an Titius ingreſſus ſit talem domum, vel
talem fundum, reſpondet quòd ſic, inter-
rogatus de cauſa ſcientiæ reſpondet quòd
audiuit ipſum ingredi, an dicemus hanc
rationem concludere But. in d. ca. tam li-
teris, videtur uelle ꝙ ſic: quia ſenſus audi-
tus non habet excludere viſum. Con-
trarium tamen voluit Arch. in d. cap. hoc
videtur 22. quæſt. 5. Et hanc ſententiam
Archi. ſequitur Imo. ibidem in d. cap. tam
literis. quia licet reperiatur in ſenſu vi-
ſus quòd ſit generalis ad plures. Non ta-
men ſic reperitur in ſenſu auditus. Mi-
hi tamen videtur verior ſententia ipſius
But. quoniam ex quo teſtis dicit Titium
eſſe ingreſſum fundum, videtur adeo per-
cipiſſe per ſenſus auditus vt certitudinali-
ter perceperit eum eſſe ingreſſum fun-
dum. Nam poteſt eſſe adeo poſſibi-
le ut per auditum poſſit intelligi indu-
bitanter aliquem ingredi domum, quem-
admodum ſtatim dixi teſtes poſſe audi-
re verba cõtrahentium cortina interme-
dia. ita poſſet euenire vt ego audirem Ti-
tium ingredientem ſcholas licet eum non
viderem quando vox eſſet mihi omnino
nota. & videtur verior ſententia. Nec
obſtat ratio Imo. dum dicit non reperi-
ri vt ſenſus auditus poſſit ſupplere pro
ſenſu viſus: quoniam reſpondeo ſatis ſuffi
cere quòd ſenſus auditus poſſit conclude
re ad id dictum ſuper quo deponit teſtis,
29 † Vlterius poteſt opponi contra dicta
teſtium qui inter ſe ſunt contrarij. Et
hic concludit primò quòd ſi teſtis ſibi con
tradixit expreſſe, non valet eius teſti-

monium, vt potuitur in c. in noſtra. eo. ti. & in l. cum pretium. de li. cauſa. 3. qō. 8. c. pura. Poteſt tamen ſecundum doc. redigi. teſtes ad concordiam ne incidant in periurium vel falſum, vt in c cum tu. eo. titul. Secus ſi eſſet adeo notaria contrarietas. vt concordia fieri non poſſet.

30 † Sed hic dubitatur an teſtes reducti ad concordiam habeatur probare. Bar. in l. j. C. de vſufru. & Burri. in l. cum de ęta te. ff. de prob. videtur velle ꝙ teſtes reducti. ad concordiā non habent probare, ſed ſolum concordia habeat tollere crimen periurij. vel falſitatis. Facit etiam quod not. per Batto. in l. inter ſtipulan. ff. de verbo. oblig. & in l. 2. §. fin. ſi cert. petar. & in l. inſulam. §. j. ſol. ma. ponitur etiam per non nullos alios in l. ſed & ſi poſſeſſori. §. item ſi iurauero. ff. de iureiuran. Et inquiunt Canoniſtæ hoc communiter teneri a Legiſtis vt non probet. Sed tamen videtur ſentire Canoniſtæ & maxime hoſti. tales teſtes probare. Et ad hoc adducūt c. cum tu: eo. ti intelligendo quòd canonici ibidem erant actores, prout inquit, Hoſtien. qui dicit ſe habuiſſe facti notitiam. Sed tamen illud c. cum tu. voluit, teſtes benignè interpretari debere ad concordiam ne teſtes notentur crimine periurii, non autem ad hunc effectum vt per eos inducatur probatio attamen ſecundum But. & Imo. in d. c. cum tu. poteſt ſaluari ſententia Legiſtarum in pluribus caſibus. Primo modo poſſunt intelligi legiſtæ quando plures teſtes contradicunt vni ſoli. nam tunc reducuntur ad concordiam vt ſolus non incidat in periurium, vel infamiam, non autem vt ille ſolus, probet, quia vox unus uox nullius. l. iuriſiurandi. C. de teſt. canonizata. 4. qō. 3.

Secundo poſſent ſaluari Legiſtę, quando vnus teſtis contradicit alteri, nam neuter illorum probat, ex quo vterque eſt ſolus. Facit quod habetur per Spe. in tit. de teſti. § iam de interrogatoriis. ver. quid ſi vnus. & quod no. Federicus de Senis. ſuo conſilio 162. Et has duas limitationes, ſiue ſaluationes poſuit. But. in d. ca. cum tu. Sed per hoc non tollit dubitationem, quando duo teſtes producerentur ab eadem parte qui inter ſe contrarii viderentur, an eo caſu facta concordia indicatur probatio. Bar. in d. l. inſulam. §. 1. ff. ſo. matri. videtur ſenſiſſe quòd probant licet But. ſimpliciter videtur tenuiſſe ꝙ non in d. c. cum tu. Sed de iure canonico intelligendo prout inquit Hoſt. fuiſſe de facto vt illi canonici fuiſſent actores in d. cap. cum tu. probatio eſſe concludens de iurę Canonico Poſſunt etiam ſaluari legiſtæ alio modo ſecundum But. in d. c. cū tu. quando teſtis qui contrariantur producuntur ab eadem parte. Nam tunc talis probatio redditur dubia. ideo ſolum reducuntur ad concordiam vt euitent crimen falſi, non ut habeant concludenter probare. Sed hoc dictum non videtur cōcludens. Nam licet imputari poſſit parti producenti diuerſas ſeu contrarias ſcripturas vt in ca. imputari. de fi. inſtru. & in l. in ſcripturæ. C. eo. ti. de fi. inſtrumentorum. non tamen imputari poteſt quando producuntur teſtes diuerſi ſiue contrarij ab eadem parte.

Ratio eſt optima differentiæ, quia vbi producuntur diuerſę ſcripturæ pars potuit ab initio præuidere ſcripturarum cōtrarietatem. ideo imputari debet, & hęc eſt ratio ſcripta in d. c. imputari. quæ ratio ceſſat in teſtibus, qui ab initio nullo modo præuideri non potuerunt.

31 Sed vlterius † probabiliter dubitatur, an facienda ſit concordia teſtium. indiſtinctè. an ſit hinc inde partes, vel non doct. in c. cum contingat. de offi. delegati concludunt, quod quando pro vna parte ſunt plures vel meliores teſtes quam pro alia, tunc non eſt fienda concordia, ſed omnino videtur eſſe ſtandum his teſtibus qui numero ſunt plures, vel auctoritate præſtantiores & idem tenuit Innoc. in cap. cum contingat. idem etiam ſenſit Bart. in d. l. 2. §. fi. ff. ſi cer. pe. Subiicit tamen Bar. ibidem iudicem cautius agere ſi iterum teſtis interrogaret ut eorum dictum declarent. Facit quod no. per gloſſ. in auth. de teſtibus. §. quia vero. & quod no. in ca. cum clamor. de teſti. Butr. tamen in d. ca. cum tu. indiſtinctè tenet eſſe fiendam concordiam inter teſtes etiam ſi ſint diſpares

numero

ſume. auctoritate, vel fide. pro hoc facit c.qa circa de priui.& l.de pretio.ff. de publi. Pro hac ſententia Bur. poteſtis adducere rationem cau.cum tu.nam ideo Papa iubet concordiam teſtium fieri debere, vt teſtes ipſi non notentur reatu periurij vel falſi: quæ ratio militat etiam vbi hinc inde eſſet inæqualitas. pro hoc etiam facit capitu.2.de tranſla.epi. Facit etiam no.gloſ. in cap.cum noſtra.eod.titul. poſſet tamen hæc opi. hoc ordine concordari, vt quantum ad probationem non poſſet fieri concordia inter teſtes, quoniã hinc inde ſunt diſpares, ſed ſolum quantum ad euitandum reatum periurij. Alia opinio procedat, vt fiat concordia inter teſtes, non quoad probationem, ſed quo ad euitandum crimen falſi. Finaliter poteſt opponi de contrarietate inter ipſos teſtes de hoc habetis gſo. notabilem in capitu. in noſtra eodem titu. quæ declarat plene quibus teſtibus credendum ſit quando inter ſe contrariantur, ideo de hoc dicatis, vt ibidem dicitur per Guil.alle. per gloſſ.& Doct.& ponitur etiam in cap. nihilominus 3. quæſti 0.9.&c.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS D. LANFRANCI DE ORIANO BRIXIANI. V. I. D. ex repetitio.c.quoniam contra. de probationibus.

CVM BENEDICTI DE VADIS FORO SEMPRONIENſIS, & Celſi Hugonis Diſſuti Cabillon. Burgundi. I. V. D. annuntiationibus.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis vt quis aptus ſit, quæ requirantur.*

2 *Pupillus in quibus teſtis eſſe poſſit, & in quibus non.*

3 *Fœmina quãdo teſtis eſſe poſſit, & quãdo nõ.*

Femina varia, & mutabilis.

4 *Teſtium depoſitio ex quibus conſtet.*

Iuramento teſtis an partes renunciare poſſint.

5 *Iuramentum calumniæ cur introductum.*

6 *Teſti, quomodo iuramentum defendendum. et qualiter per notarium ſcribi debeat.*

7 *Iuramentum teſtis, quando interuenire debeat.*

8 *Teſtimonium per ſcripturam delatam vtrũ probet.*

9 *Teſtis ſue viua voce deponere debet.*

9 *Teſtimonium vtrum coacte, deferendum ſit.*

10 *Mulieres teſtimonium deferre non coguntur.*

11 *Inuitus quando quis in iudicia trahatur.*

12 *Teſtium depoſitio ut probet, vtrum neceſſario citari debeant.*

Iudicis admonitio facta teſti maiorem uim habet quàm nuncij citatio.

Iudex in criminalibus, etiam parte non inſtante, teſtes producit. ſecus in ciuilibus.

13 *Teſtis in iuramento nunquid pars aduerſa citari debeat.*

14 *Teſtis depoſitio, an poſt terminum elapſum valeat.*

15 *Teſtis an die feriato iurare poſſit.*

16 *Teſtis ubi iuramentum deferendum ſit.*

Argumentum de loco ad tempus, & contra valet.

17 *Iudex vtrum poſſit delegare iuramentum deferendum teſti.*

18 *Partes vtrum teſtium depoſitioni intereſſe debeant.*

Teſtes in ſecreto examinari debent.

19 *Teſtium examinatio, an poßit per iudicem delegari.*

Examinator electus ad examinandum teſtes, non poteſt alteri delegare.

20 *Teſtis dictum non reddentis rationem dicti ſui, vtrum valeat: & nu. 23.*

21 *Dictũ teſtis ſuper determinatione, nõ valet.*

22 *Teſtis quomodo deponere debeat in iuriſdictione probanda.*

Teſtis cuius dictum continet in ſe rationem, non eſt vlterius de aliqua ratione interrogandus.

24 *Teſtis dictum neceſſario concludere debet.*

25 *Vicinus præſumitur ſcire facta vicini.*

26 *Teſtis ſingularis nullam fidem facit.*

Teſtes ſingulares, qui dicantur.

Teſtes volens producere quid agere debeat.

27 *Teſtis depoſitio in aliqua parte vitiata, vtrũ in totum corruat.*

Teſtis falſum deponens per errorem, vel caſum fortuitum, pęna falſi non punitur.

Falſitas vt puniatur dolus requiritur.

Homicida culpoſus circa dolum plecti non debet.

Falſitas quæ neminem lædit, non eſt puniẽda.

28 *Teſtes quot requirantur ad quemcunque actum probandum.*

Teſtes duo plenam probationem faciunt, & vnus ſemiplenam.

29 *Cauſa magna quæ dicatur, & quæ parua.*

Intellectus ad cap fin. de iureiuran.

30 *Teſtis vtrũ rogatus eſſe debeat, vt fidẽ faciat.*

Notarius inſtrumentum conficere nõ poteſt, niſi rogatus ſit.

Nemo præſumitur immemor ſalutis æternę, vt velit delinquere.

31 *Teſtimoniũ vtrum quis deferre cõpellatur.*

Teſtimonium qualiter deferendum.

32 *Negatiuam quis probare debeant.*

33 *Teſtes an poſſint quandocunque produci.*

34 *Teſtes vtrum ad æternam rei memoriã producantur. & nu 39.*

35 *Reus quando teſtes poteſt producere poſſit.*

36 *Didiciſſe teſtificata, quando quis dicatur.*

Intellectus ad l. officium. ff. de rei vendic. ad l. exceptionem. C. de proba.

37 *Iudex vtrum ex ſuo officio quem ad teſtimonium deferendum compellat.*

Iudex ex ſuo officio, poſt publicatas atteſtationes, poteſt teſtes non ſufficienter examinatos retro examinare.

Teſtis vnicunque redierit ad inſtantiam parti, vel ſponte de per ſe ex officio iudicis, debet iterato iurare; nec primum iuramentum ſufficit.

38 *Atteſtatione facta in vna inſtantia, vtrum in alia produci poßint et nu. 40.*

39 *Ius Pontificium in dubio ſequendum eſt.*

40 *Teſtes vtrum poſt publicationem atteſtationum ſuper nouis articulis produci poſſunt, ſuper nouis articulis, qui in antiquis includuntur.*

41 *Teſtes quando de falſo arguantur.*

42 *Teſtium ſola publicatio, an teſtium productionem reiiciat.*

Intellectus ad gl in c cõiſtitutus el 2. de teſt.

43 *Dilationes quæ ad productionem teſtium dari poßint.*

44 *Teſtium probatio vtrum poſt cauſæ concluſionem admittatur; & quando dicatur concluſum in cauſa & nu ſeq.*

45 *Renuntiatio ab vno facta, alteri non nocet.*

46 *Obiici vtrum aliquid poßit contra teſtes, & quatenus.*

47 *Teſtis contra cuius perſonam, quis oppoſuit, vel proteſtationem fecit opponendo ſi in dicto ſuo aliquid dicit in fauorem proteſtantis, nunquid prodeſt illi?*

48 *Teſtium obiectio, ſpecificè facienda eſt.*

49 *Teſtium obiectio quando facienda.*

50 *Capitalis inimicus, quis dicatur.*

51 *Teſtem quẽ quis producit improbare nõ põt.*

52 *Teſtem reprobare quatenus conceſſum ſit.*

53 *Teſtis deponens falſum, cuius dictum eſt nullum. an de falſo puniri poſſit.*

Nullum quod eſt falſum dici non poteſt.

54 *Teſtis vltra interrogata depoſitio, an valeat*

55 *Perſonę quæ repellantur a teſtimonio. & nume, 61. & 68.*

Contrariorum uno cognito, cognoſcitur, & reliquum.

Teſtificari omnes admittuntur, niſi qui a lege ſpecialiter ſunt prohibiti.

56 *Prohibitum, quid dicatur.*

57 *Cauſa pp quas hi à teſtimonio repellitur.*

Affinis

58 *Affinis utrum teſtis eſſe poſſit.*
Iniuria facta unita parentela omnibus de parentela fieri dicitur.
Teſtis in cauſa propria quis eſſe non poteſt,
Affinis uſq; ad quem gradum intelligatur.
59 *Parentes utrum teſtes eſſe poſsint pro filiis.*
Parentum appellatione, pater, & mater continentur.
60 *Filius pro patre quando teſtis eſſe poſsit & contra eum, & nu. ſeq.*
61 *Vir & uxor, non poſſunt eſſe teſtes pro ſe, nec contra ſe.*
Pater ſpiritualis pro filio ſpirituali teſtis eſſe non poteſt.
Nutricius nõ põt eſſe teſtis pro filio nutricio
62 *Frater an poſſit pro fratre teſtificari.*
63 *Domeſtici utrũ teſtes eſſe poſsint. & n. ſeq.*
64 *Colonus an poſsit eſſe teſtis pro domino ſuo.*
Quid de mercenario.
Berroarius, an teſtis eſſe poſsit pro ſuo poteſtate in ſuo ſyndicatu?
Clericus an admittatur in teſtem pro ſua eccleſia.
Familiaris ſub eis quę in domo fiunt, põt eſſe teſtis.
65 *Donator utrum teſtis in re donata eſſe poßit*
Cedens an poſſit eſſe teſtis.
66 *Venditor utrũ teſtis eſſe poſsit pro emptore.*
67 *Aduocatus, & procurator nunquid poteſt eſſe teſtis pro clientulo ſuo.*
68 *Teſtis tractans de ſe exonerando, an quis eſſe poſsit.*
69 *Iudex an poſsit eſſe teſtis, & iudex.*
Arbitrator in quem eſt factum compromiſſum, an teſtimonium admittatur.
Tabellio utrum teſtis eſſe poßit.
70 *Tutor utrum teſtis eſſe poſſit.*
Legatarius nunquid poſſit eſſe teſtis in teſtõ.
71 *Proxeneta utrum ad teſtimoniũ admittatur*
72 *Conſocius criminis utrum teſtis eſſe poſsit.*
Cauſam ſimilem habens, an ad teſtimonium admittatur.
73 *Teſtis de uniuerſitate, an in cauſa uniuerſitatis, quis eſſe poſſit.*
74 *Criminoſus ut infamis, utrum ad teſtimonium admittatur & nu. 78.*
Teſtis unus, ut ſit ſufficiens ad torturam, omni exceptione maior eſſe debet.
75 *Teſtis unus, quando non faciat ſemiplenam probationem.*
76 *Exiſtẽs ĩ peccato mortali, an poſsit eſſe teſtis*
Excõicatus, an ad teſtimonium admittatur.
Excõicatus abſolutus, an teſtificari poſsit.
77 *Periurus nunquid poßit eſſe teſtis.*
Periurus, an ſit infamis.
Periurus, quis ſit.
79 *Pecunia corruptus, an a teſtimonio repellatur, uel eius dictum fidem faciat.*
80 *Mulier nunquid poſsit eſſe teſtis, & in quibus caſibus.*
Minor, ad legitima teſtimonia admittatur.
Maior factus, an deponat de his quæ uidit in pupillari ętate.
81 *Stipendiarius nunquid poſsit eſſe teſtis.*
Stipendiarij ſunt infames infamia facti.
82 *Dignitas nulla ſtipendiarijs cõpelli poteſt.*
83 *Incarceratus in carcere publico, non poteſt eſſe teſtis.*
84 *Inimicus, an poßit teſtificari.*
Amicitiam qui copulauit cum inimico alicuius, an præſumatur inimicus, & repellatur a teſtimonio.
Amicus, an ad teſtimonium admittatur.
85 *Pauper nunquid poſsit eſſe teſtis.*
Et quid de ruſtico.
Intellectus Glo. in l 3 ff. de teſtibus.
86 *Socius, an admittatur ad teſtificandum.*
87 *Clerici, & monachi, an teſtes eſſe ualeant.*
88 *Fideiuſſor nunquid poſsit eſſe teſtis pro debitore principali.*
Solicitator ad ferendum teſtimonium nunquid admittatur.
89 *Denunciator criminis, an poſsit eſſe teſtis.*
90 *Teſtis de quibus circunſtantiis deponere debeat.*
Teſtis, an debeat redder rationem dicti ſui, etiam non interrogatus, ad hoc ut eius dictum ualeat.
92 *Rei eſtimatio, quomodo per teſtes probetur,*
93 *Dominum ſeu poſſeſſio qualiter probetur. & nu 94.*
94 *Poſſeſsionis continuatio qualiter probetur*
95 *Dominium nunquid ex poſſeſsione præſumatur.*
Dominium qualiter in iudicium deducatur per uiam contradictionis.
Intellectus ad Glo. in l. quidem in ſuo. ff. de condi. inſtitutio.

96 *Furioſus qualiter quis probetur.*
97 *Communis vſus vtendi,et communis vſus intelligendi,quomodo probetur.*
98 *Filatio,quomodo,& qualiter probetur.*
99 *Affinitatis, & conſanguinitatis, qualiter probatio fiat.*
100 *Graues tantum perſonę de auditus deponunt,& quę graues perſonæ dicantur.*
101 *Mors qualiter probetur.*
102 *Negatiuę probatio qualiter fiat.*

AXIOMATA.

1 Teſtis †. aptus.
- a. Aetate.
- b. Conditione.
- c. Natura.
- d. Vita.

a A *a* Etate. † vt intelligamus pupillũ
2 excludi.l.3.§.lex Iul.l.inuiti.In fin.
ff.de teſtibus. §.teſtes autem. Inſtitu.de
teſtamen. Cæcus enim de coloribus non
iudicat: ſecundum Bald. l.teſtium. col.
2.verſiculo.redeo ad primum.C.de teſti.
Et licet non opponatur, non tamen valet
eius depoſitio: cum ipſo iure nullum
ſit.Ange.§.j.authent.de teſtibus Ideoque
ne in defectu quidem aliorum admitteretur.l.ſecunda.§.fina.ff.de iure immu.Excepta
maieſtatis cauſa.l.de minore. ff.de
quæſtio. Aut ſi doli capax ſit, aliquatenus
indicium facit.gloſſ.inuiti.l.2.ff.de teſtibus.Bartol.poſt
gloſſ.l.final. C.de his,
quibus vt indign.l.ex libero. §.finali.& l.
maritus.ff.de quæſtio.
b *b* CONDITIONE. vt liber non ſeruus
ſit.4.quæſtio. 3.cap.vbi. §.item ſerui.
Metu enim domini, veritatem conticeret.eod.§.item.idonei.
c *c* NATVRA. † vt vir,non fœmina.quã
3 doquidem varia,& mutabilis ſit.l.filia.C.
de inoff.teſta.arg. l.reprehendenda. C.de
inſtit.& ſubſt.Hoc canonum interpretes,
in criminalibus duntaxat admittunt. 33.
quęſtio.quinta.capitu.mulierem.capitulo
tanta.de ſimo.capitulo.tam literis. de teſtibus.Ego
verò ſuperiorem communem
ſententiam, generaliter veram crederem.15.quęſtio.3.cap.ex eo.§.teſtes inſti.
de teſta.
d *d* VITA, & mores teſtis ſpectandi ſunt
vt innocens, integerrimæ vitæ ſit.j.quæſtio.7.c.teſtes.
Qui verò moribus corruptus
eſt, nuſquam admittitur:ar.cap.non.
poteſt.2.quæſt.7.Puta, infamis c.teſtimonium.de
teſtibus.

IACOBVS BONIOVR.

4 TESTIVM † depoſitio conſtituitur ex
duob.l.ex dicto teſtis,& ex iuramento.
nec vnum valet ſine altero: vt in capitu.
fraternitatis. infra de teſti.& in l.iuriſiurandi.
C.de teſti.licet partes poſsint renunciare
iuramento teſtium:ita quòd ſtetur
eorum ſimplici verbo:vt eſt caſus in c.
tuis.infra de teſt.& eſt glo.i.ff.de fer.in l.j.
ſecus in iuramento calumniæ quòd per
expreſſam partium intentionem non poteſt
remitti: vt l.2.§.quòd obſeruari.C.de
iur.cal.& eſt ratio differentiæ: quod iuramẽtum
teſtis eſt inductum in fauorem
partium vt teſtis dicat veritatem; ideo ei
5 partes poſſunt renuntiare.† Iuramentum
autem calumniæ eſt introductum ad publicam
vtilitatem.vt in d.§.quod obſeruari.cuius
vtilitati publicæ, iuramento non
poteſt renuntiari, vt in l.ius publicum. ff.
de pac.& in c.ſi diligenti.de fo.cõp. Et circa
materia iuramenti teſtiũ, veniunt plura
examinãdi.poſtea examinabimus quæ
opportuna viſa fuerint. Circa dictum te-
6 ſtis quæro primò † qualiter debeat iuramentum
teſtis deferri, & quæ ſit forma
ſui iuramenti? reſpondeo ſecundum Bal.
quod debeat iurare in hac forma, Iuro
dicere veritatem pro vtraque parte in tota
cauſa, ſuper qua ſum productus. Ita dicit
Bal.in l.presbiteri. C.de epiſcop.& clerïc.&
docto.addunt communiter, quod
etiam ſub iuramento comprehenditur quod
nec odio, nec amore, nec timore,&c.poſtponat
dicere veritatem pro vtraque parte:vt
in auth.ſed iudex. C.de epiſcop. &
cle.Et de ferri iuramẽtum tactis ſcriptu.
a *a* vt glo.in l.iuriſiurandi ſupra allega.

ADDI-

ADDITIO.

a Tactis ſcripturis. Idem no. quod dicit
Bald.in repe.l.2.ver.ſed nunquid. ff.de iu
reiurand. Alexan.de Imo.in l.ait prætor.
§.fin.eod.titul. Feli.in c.fraternitatis. poſt
Abb.ver.& aduerte.de teſt.& in cap.iuſt
verſic.extra.de teſtibus.etiam ſi eſſet epi-
ſcopus,vt ibi per eos. Quod eſt verum,
quando ſolemniter iuratur,puta, ex for-
ma iuris,vel ſtatuti,tunc enim debet te-
ſtis iuſiurandum præſtare tactis corpora-
liter Euangeliis: neque ſufficeret tangere
aliam ſcripturam. In aliis autem introdu-
cit conſuetudo:vt ſufficiat tangere aliam
ſcripturam,vt per Alexan.in l.ait prætor.
§.final.ff.de iureiuran.& gloſſ.in capit. vt
circa.in ver.corporali.de elect.lib.6.Feli.
vbi ſupra. & ſic concor.doct. quia Abba.
in capit.tuis.verſicu.quæro.extra.gloſſ.de
teſt. videtur tenere contrarium. & vide
eundem,in c.inhęrentes.num.25.& quod
ibi poſui in addi.ad ipſum.in verſicul. ta-
ctis ſcripturis. de iura.calum.not.Bar.So-
zi.in ſuo tra.fal.reg.416. Roma. conſilio
160.& doct.meus Pilio.Dec.conſi 91.Cel
ſus.

Vnde notarius qui examinat teſtes, de
bet ſcribere,quod iuramentum delatum
fuit, tactis ſcripturis, & ſi in depoſitione
teſtium non eſt oppoſitum,tactis ſcriptu-
ris,ſed ſolum dicatur, quòd ſuo iuramen-
to teſtificando dixit &c.eius dictum non
valet. Iſta gloſſ.ſingu.in cap.vt circa. de
elec.in 6. Eſt ratio quare debet teſtis tan-
gere ſcripturam in iurando. quia ſcriptu-
ram tangere eſt ſolennitas extrinſeca,quę
non præſumitur niſi appareat.vt in l.quæ
cunque.ſi à pupillo.ff.de publi.& l. ſcien-
dum. ff. de verbo. obligatio. Secundò
7 quæro,† vtrum iuramentum teſtis debeat
interuenire in depoſitionem. vel poſt? re-
ſpondeo quòd debet ante, vel incontinen
ti poſt ſecundum Bal.in l.iuſiurandi. ſu-
pra alleg. vnde ſi teſtis deponeret,& poſt
modum ex interuallo iuraret, dicēs quod
ea quæ dixi, ſunt vera non valeret dictum
b ſuum.ut in c.fraternitatis. *b* infra de teſti.
& in d.l.iuſiurandi.

ADDITIO.

b Fraternitatis. Et ibidem vide Felin. in 2.
no.& in c. cum dilecta. de reſcript. & vt
ibi dixi, practicatur hic Venetiis in ali-
quibus officiis.& licet in cauſa cuiuſdam,
mei amici eſſet allegatum quòd ſic erat,
de conſuetudiue,tamen fuit obtentum cō
trarium.

8 Quæro tertiò,† nunquid teſtis poſſit
depone dictum ſuum in ſcriptis, præce-
dente iuramento, vt quia teſtis iurat di-
cere veritatem,poſteà porrigit vnam ſcri-
pturam,& dicit, D.co ergo prout hic eſt
c ſcriptum, *c* an dictum tale,valeat? reſpon-
deo, ſecundum Bald. in d. l. iuſiurandi.
quòd non. quia debet deponere viua vo-
ce,vt iudex videat quando deponat, &
quo calore &c.ſecundum Innoc.in hoc c.

ADDITIO.

c Scriptū. Et heri die.8.Iulij.Mil.cccccvj.
cum hic Venetiis eſſem in cauſa cuiuſdā
mei amici examinatus,in libro examina-
tionis teſtium ſcribani dicti officij, mea
manu deponendo ſcripſi.& poſt ſcriptum
licet non requiſitus, volui coram dicto
ſcribano viua voce legere, nam dictus ſcri
banus præcepit me debere ſcribere, &
recordatus de hac doctrina volui legiſ-
ſe,licet dictus ſcribanus aſſerebat ſic eſ-
ſe de conſuetudine ſcribere ſiue legere,
aliquam vim faciebat, vt legerem. Adde
quod iſte do. Bene. va. erat motus bona
ratione,dum volebat legere ſuam depo-
ſitionem, quia iſta eſt vna fallentia ad
regulam,per iſtum hic poſitam,ſi quod te
ſtis non poſſit in ſcriptis deponere, & hāc
limit.ponit Bal.in l.iuſiurandum.in fin.ff.
de ope.li.licet Salic. ibi tenuerit contra.
de quo dixi in addi.ad Bald. in l. iuriſiu-
randi.nu.3.in apoſt.in verſi. Bart. ſentit.
C.de teſti.& poſt Bar.in l.Theopompus.
num.6.in verſicu.puto quod ſic.ff.de do.
præleg. Celſus.

9 † Quæro quarto nunquid quælibet per
ſona poſſit trahi ad iudicium, vt iurare,
& reddere teſtimonium compellatur: re-
ſpondeo quòd ſic regulariter. Fallit in per
ſonis vetitis, vt in l.lege Iul. ff. de teſt.

de

de quo latius dicam in materia depoſi-
10 tionis. † Prȩterea mulieres non poſ- d
ſunt trahi ad iudicium, vt iurent & depo
nant dictum ſuum: imò ſi fuerit citatæ,
& veniant ad iurandum & iurent, non
valebit eorum dictum: vt eſt caſus in ca.
mulieres, de iudi. libr. 6 debet enim iu-
dex mittere notarium ad ipſas, & earum
dictum cum iuramento accipere: vt in d.
ca. mulieres & ſi iuraret mulier dicere ue
ritatem in iudicio, valeret dictum ſuum,
quia tunc ſolum dictum mulieres eſt nul
lum, quando inuita trahitur ad iudicium
vt in d. cap. mulieres. in uerbo: in vita:
11 † Et dicitur quis trahi in iudicio inui-
tus quando citatur. ſecundum Bart. in l.
poſt legatum. §. his verò. ff. de his quibus
vt in di. pro qua facit ratio, quia iudi-
cium datur in inuitum. vt in l. inter ſtipu
lantem. in §. ſi Stichum. ff. de verb. oblig.
12 Quintò quæro. † Nunquid ad hoc vt
d valeat dictũ teſtis, requiratur vt citetur. d

ADDITIO.

d Vt citetur.] Adde hanc q. per do. Abba.
in c. in nomine domini. ver. extra glo. &
verſi. videte, multa ubi poſui, in addi. ad
ipſum in uerſi. citationem neceſſariam.
& ibi Feli. uer. ſecundo caſu de teſt. ubi
concludit Abba. quod teſtis à parte pro-
ductus, quamuis non ſit citatus plenè ta-
men probat, maximè ſi in præſentia par-
tis & iudicis deponat: quia tunc ceſſat ſu-
ſpicio. de quo per do. Bal. in l. poſt lega-
tum. §. is vero. ff. de his, quibus. vt indign.
& eundem. in c. 1. de iudicis. do. Dec. in c.
cum dilecta in gl. in uerſ. procuratricem.
ver. vltim. Abb. de confirma. vtili. vel in-
utili. ca. conſueuit. §. primo. de offic. de.
leg. & de hoc not Bal. in l. presbyteri. nu.
9. & ibi poſui in apoſtil. ad ipſum, in uer.
nec citari. C. de epiſ. & cler. Celſ.

Plurimi imperiti dicunt, quòd requiri-
tur quòd ſit citatus, quia ſi teſtis non cita-
tus de per ſe pro dicendo teſtimonium,
reddit ſe ſuſpectum. vnde cum ſe ingerat
officio teſtimonii, dictuum eius non vale
bit, ut in l. quæ omnia. ff. de procura. quæ
opi. eſt omnino falſiſsima, imò etiam ſi
non ſit citatus, dictum eius valet, vt eſt
d gloſſ. ſing. in l. poſt legatum. § his vero. ſu
pra allega. hanc ſententiam tenet Bart.
ibidem. eandem ſecutus eſt Bal. in l. præ-
sbyteri. C. de epiſ. & cleri. Vnde præfati
doct. ſic diſtinguunt. Interdum perſona
uolens producere teſtem requirit eum,
& ipſum conducit ad iudicem, & di-
cit, Domine iudex ego produco hunc te-
ſtem, tunc valebit dictum talis teſtis, e-
tiam ſi non ſit citatus, quia ſpectat ad of-
ficium partis requirere teſtes: & eſt ratio,
quare, valet dictũ teſtis, etiã ſi nõ ſit cita-
tus, quia cùm iudex defert iuramentum,
uidetur ipſum admonere, ut dicat ueritа-
tem. vnde maiorem vim habet admoni-
tio iudicis, quam citatio nuncij: vt in l. 2.
C. quõ, & quando iud. vnde dicentis con-
trarium, non intelligunt. Interdum teſtis
ſine requiſitione partis venit ad iudicium
& offert ſe velle deponere, dicens ſe ſci-
re veritatem, quia dicis, Domine Iudex
ego ſum pleniſsimè informatus, tunc non
valet: quia facit ſe ſuſpectum ingerendo
ſe officio teſtimonij. In criminalibus ve-
rò poteſt iudex producere teſtes, etiam
parte non inſtante, ſecus in ciuilibus: ſe-
cundum Bald. qui ita not. in l. presbyteri.
ſupra allegata.
13 † Quęro ſextò, nunquid in iuramen-
to teſtis, debeat citari pars aduerſa, vt in-
terſit iuramẽto teſtium? reſpondeo quòd
ſic aliàs dictum teſti. nõ valet. vt eſt tex.
in cap. 2. ſupra de teſt. & in l. iudices. C. de
de fi. inſtr. & in l. generaliter. §. eiſdem. C.
de reb. credi. & in l. ſi quando. C. de teſt.
imò plus ſi citata eſt pars, vt interſit iura-
mento teſtium. & cum iurauerit teſtis,
neutra pars ſit præſens: eo caſu non valet.
dictum eius. gl. eſt ſingula. in l. ſi quando.
de teſti. ſuper hoc dicit do. Rapha. Ful. in
l. j. C. quomodo, & quand. iud. ꝙ in ciui-
tate Paduæ irritauit proceſſus, & mille
dicta teſtium. Vnum attende, quod ſi
pars aduerſa eſt citata ad videndum iura-
re teſtes, ſi non interfuit iuramento, ſed
poſtmodum probat ſe impeditum fuiſ-
ſe ex neceſſaria cauſa, ita quòd non po-
tuit venire: dictum teſtis nõ valebit. vt eſt
ad literam in c. in nomine. de teſti.

Quæro

14 Quęro ſeptimò † nunquid teſtis iurans in termino, ſi tamen non depoſuit dictum ſuum, poſsit deponere extra terminum? Quidem dicit quòd ſic, & quòd valet dictum ſuum, quod eſt falſum, tamen verū eſt qđ Iac. But. in quadā diſputatione ſua tenebat iſtud per multas rationes poſſe fieri: contrarium tenēt Ioan. And. & Arch. in c. pia. de exceptio. lib. 6. eandem ſententiam tenet Bar. in l. damni infecti. in §. Sabini. ff. de dam. infect. quam ſententiam ſecutus eſt Bald. in l. ſi quando. C. de teſtib: niſi in vno caſu. Nam ſi ſtetit per iudicē, quominus teſtes non examinarentur in
e termino, poſſent deponere extra.

ADDITIO.

e Extra.] Sed quid ſi ſtatuitur terminus ad probandum, & producendum teſtes: & poſt terminum iudex admittat eos an videatur pronuntiare tacitè, & reuocare pręfixionem termini? vide d. Alex. de Imo. in conſi. 32 in 4. parte, & adde Feli. in d. c. licet. ver. limita. 16. ſupra eo. ti. B. Vadus.

Ita limitat Bar. & Bal. in locis præalleg. Iſtam ſententiam tenuit Anto. de Butr. in vno caſu. & Ioan. de Imol. in c licet cauſam ſuper eod. Si autem datus eſſet terminus parti ad probādum, & ad probatū habendum vt probet, & probaſſe debeat: tūc in omnes oportet quod probet in termino, & deponat.

15 Quæro octauo, † nunquid teſtes poſ-
f ſent iurare in die feriato? Reſpondeo q̄ nō. Sed bene deponere poſsēt in die feriato ob honorē Dei, ſi iurauit ī die iuridica. Iſta eſt gl. ſing in cle. iudices. de offi. dele.

ADDITIO.

f Die feriato.] Quare eſt actus iudiciarius, qui nō poteſt exerceri die feriato, ſaltem in honorē Dei, vel ſanctorum introducto. vt per do. Feli. remiſsiuè, in c. ſi diligenti. in verſi. quartum corolarium. de foro compet. Aduerte tamen: quia vbi talis eſſet abiturus, vel per partem ſubtractuus, aut iuriſdictio iudicis eſſet peritura, poſſet iuſiurandum præſtare per teſtem: vt not. in fin. Paul. de Caſt. in l. eadem. ff. de fer. & Spe. in eodem ti. §. ſequitur verſ. penult. & ibi Ioan. And. in addi. ad eum. & Bar. in l. more. ff. de fer. Celſus.

16 Quæro nonò, † nunquid teſtis poteſt iurare in alio loco, quam in iudicio? Reſpondeo quòd non: nec valet poſtea dictum: vt eſt caſus in l. 3. in glo. in §. Sabino. ff. de teſta & eſt ratio: nam bonum eſt argumentum de loco ad tempus, & econtra: vt in l. vinum. ff. ſi certum pet. Sed nō valet dictum teſtis ſi ſit iuramentum delatum die non iuridico. vt dixi ſupra proxi. quæſt. ergo &c.

17 Quæro decimò, † nunquid iudex poſſit delegare iuramentum deferendum teſti, nomine ſuo? Reſpondeo quòd non: Vnde ſi notarius de mandato iudicis deferat iuramentum teſti, non valet dictum ſuum: vt eſt glo. ſing. in l. hac conſultiſsima. §. ſi. C. de teſta. & illud idem tenet Archi. multum commēdans illas glo. Fateor tamen quod ſi notarius deferat iuramentum præſente iudice, quòd tunc valebit dictum: quia tunc videtur iudex deferre, cum ſit præſens. Ita dicit Bal. in l. iudicamus. in §. deferre. ff. de in lit. iura. Eſt illud tamen moderandum quod dixi, quòd iudex non poteſt delegare iuramentum teſtis notario: niſi in caſibus, in quibus mittitur notarius ad domum teſtis ad examinandum: veluti ſi ſint perſonæ egregiæ, vel infermæ. vt in l. ad egregias ff. de iureiuran. & in c. ſi. infra de teſtibus. Et in mulieribus quæ non debent trahi inuitæ ad iudicium: vt in c. mulieres. de iud. lib. 6. nā in hoc caſu, delegat iuramentum notario vt videmus de conſuetudine.

Quæro vndecimò, de examinatione
18 teſtium, † vtrum partes debeant eſſe pręſentes examinationi ipſorum? Et breuiter reſpond. quòd non. imo debent in ſecreto examinari: vt in l. nullum. C. de teſti. & ibi eſt caſu. imo ſi iudex palam examinaret teſtem, non valet eius dictum. Ita dicit gloſſ. ſingu. in c quia propter, de elect. tamen in illis ſummarijs, qui ſunt modici præiudicij, poſſunt palam examinari partibus præſentibus: nec tunc requiritur

ſitur alia publicatio: ſecundũ Bald. qui ita no. in l. platã. C. de ſent. & interlo. om. iu.

19 Quæro duodecimo, † nunquid iudex poſsit committere examinationem teſtium, g videtur communis opin. docto. quod ſic in ciuili.

ADDITIO.

g Teſtium. pro quo vide Fel. in c. cum cauſam. de teſtib.

In criminali autem non: vt in l. iudices. cũ auth. ibi poſita. C. de fid. inſtru. quæ incip. Apud eloquentiſsimum tamen ex cauſa: ſecundum Iaco. de Are. & Nico. de Mata. poterit etiam in criminali cauſa alteri, committi examinatio teſtium, puta ſi teſtes degant in alia iuriſdictione. puta: quia ſcribit iudex iudici loci teſtium, quatenus examinet tales teſtes: tamen melius forte quòd iudex iudici mittat literas quòd mittat tales teſtes ad ipſum. & admoneret, vt coram eo dicerent veritatem. ac eis præſtiterit iuramentum de veritate dicenda coram iudices iudicis examinatorius: qui iudex debet videre teſtis, quo calore deponunt, vt in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſtio. & ibi per Barto. & idem tenet Innocen. veruntamẽ examinator electus ad examinandum teſtes, non poterit alteri delegare; quia eſt electa induſtria perſone, à qua non eſt recedendum: vt in l. nemo eſt qui neſciat. ff. de duo. re. & in l. inter artifices. ff. de ſolu. & in l. is cui bonis. ff. de cur. fur. & in l. vnica. §. ne autem C. de cad. tol. & vb. plenè per Bal. tamen quia iſte examinator habet nudum miniſterium, & ideo non poteſt per alterũ explicare: vt ſupra de offic. delega. capitulo finali. ita determinat gloſſ. ſing. in cle. iudices. de offic. delega. Item, & ſecundo: ſecundum docto. iudex poteſt delegare examinationes teſtium, in cauſa criminali, propter multitudinem occupationum: vt in l. j. §. huius rei. ff. de offic. eius cui mãda. eſt iuriſdictio.

20 Quæro tertiodicecimo, † nunquid valeat dictum teſtis, ſi non reddat rationem h dicti ſui. h

ADDITIO.

h Sui. Vide tu Fel. in c. literis. de preſum. in ver. contra tener. & d. Alexan. de Imol. in conſi. 136. in j. parte. & in conſi. 141. in ea. parte. & in conſil. 72. in i parte. & in conſil. 85. in 2. part. in conſil. 25. in 4. part. & in conſil. 3. in 3. parte. vbi quid in actu particulari, ſeu vniuerſali. quibus adde Bar. in l. ſolam. numero 2. & ibi poſui, in apoſtil. ad ipſum in ver. ſed in his. vbi dixit in apo. ad Bald. nume. j. in verſiculo, quando eſt interrogatus. C. de teſtib. dict. meum Iaſ. May. in l. cum hi. §. vult igitur ff. de tranſact. d. meum Phil. Dec. conſilio 72. vol. 2. & quod no. Bartol. Sozi. in ſuo. tract. fal. reg 401. & ſequitur Cel.

Innoc. in c. cum cauſam. de teſti. quem ſequitur Bal. & alij doct. in l. ſolum. C. de teſtibus dicit, aut teſtis deponit ſuper his quę poſſunt percipi ex quinque corporeis ſenſibus, vel vno eorum, tunc valet dictũ teſtis, etiam ſi non reddat rationem ſui dicti, ſi non interrogatur: ſed ſi interrogatur, & non reddat, non valet dictum ſuũ, verbi gratia dicit teſtis quod Titius mutuauit 10. Scio. valet dictum ſuum, ſi non interrogaretur vlterius, ſed ſi interrogatur quomodo ſcies. & non reſpondit vel nullam rationem concludentem reddat: non valet dictum ſuum. Si autem teſtis interrogatur de his quæ immediate non percipiuntur per ſenſum corporis, & tũc non valet dictum teſtis ſi non reddat rationem dicti ſui, etiam non interrogatus. Exemplum de dominio negligentia, deterioratione rei, & iuriſdictione probanda. Ecce de dominio teſtis interrogatur, Ego talem vidi dominũ talis rei. vel dominus eſt talis rei certè tale teſtimoniũ non valet quia dominũ conſiſtit in iure, & teſtis non debet deponere de iure, ſed de facto. vnde hoc caſu videtur magis iudicare quod ſpectat ad iudicem, quàm dictũ ſuũ deponere. vnde neceſſe eſt, quod teſtis proueniat ad cauſam dominij, ex quibus arguitur dominium. Verbi gratia, quod dicat, Ego ſcio, ꝙ eſt dominus talis veſtimenti, quia emit lanam, & de ea fecit veſtimentum, & ſic de ſimilibus. Idem ſi in

neglige n-

negligentia probanda, nam ſi dicat te-
ſtis, Talis fuit negligens, vel tale veſtimen
tum fuit deſtructum propter negligen-
tiam Titij. dictum ſuum non valet, niſi ad
dat rationem, quæ ſit concludens etiam,
non interrogatus. Ita determinat Bar. de
teſt. ſuper negligentia in l. qui teſtamen-
tum. §. ſi. ff. de teſta. & in l. ſolum. C. de te-
21 ſta. Idem deterioratione rei, † nam di-
ctum teſtis ſuper deterioratione non va-
let. niſi eſſet certus. & oportet quod de-
ponat de duobus temporibus, ſi velit depo
nere ſuper deterioratione rei. nam de-
bet deponere de valore, tēpore quo quis
commodauit equum: deinde de valore re
ſpectu temporis, quo fuit redditus. ecce
dicit teſtis, Equus. quem accōmodauit Ti-
tius, Scio tempore commodati valebat
10. & erat ęquus pinguis & ſanus. tempo
re autem quo reſtituitur ſibi equus, non
valebat niſi ſex, & erat macer & cladudus
&c. Et qualiter probatur valor rei, dice-
i mus in ſequentibus. i

ADDITIO.

i Sequentibus. Nu. 92. verſic. qualiter.
probetur valor rei, & ibi poſui, in addi. ad
ipſū. in ver. valor rei. infra. eo. B. Vadus.

22 † Similiter in iuriſdictione probanda
teſtis debet deponere, vt ſupra verbi gra-
tia, dicit teſtis. Ego ſcio quòd poteſtas,
Cremonæ habet iuriſdictionem in tali,
territorio. non valet dictum illud, ſed opor
tet, quòd vlterius reddat rationem, &
dicat. Vide per dictum poteſtatē vnùm
de tali terra ibi ſuſpendi, &c. Et ge-
neraliter, conclude, quòd in his quę im-
mediate repręſentantur intellectui per ſen
ſum corporis, valet dictum teſtis: etiam,
ſi non reddat rationem dicti ſui. & etiam
ſi non interrogetur. In his autem quę
immediatè non repræſentantur intelle-
ctui per ſenſum corporis, ſuper eo ſuper
quo deponunt niſi adiectis aliis qualitati
bus & circunſtantiis, non valet dictum te
ſtis, niſi reddat rationem dicti ſui etiam.
nō interrogatus. Ecce exemplū in domi-
nio. Teſtis dicit, ꝙ talis eſt dn̄s tali rei, &
ſcio, quia vidi certe per teſtium ſenſum
corporis. pro iſtis verbis nō repræſenta-
tur intellectui, quòd ſit dominus, quia do
minium videri non poteſt. vnde ſi teſtis
vlterius procedat, & dicit ſcio, quia eſt do
minus, quia poſſedit per 30. annos. per
per hæc verba tunc repræſentatur intel-
lectui iudicis quòd. ſi. dominus. Eſt tamē
23 ſingulariter intelligendum, † quòd vbi
dicit quod valet dictum teſtis etiam ſi
non reddat rationem ſui dicti, quia non
interrogatur ſi alij teſtes ſuper eodem,
deponentes contra deponant. & reddat
rationem ſui dictis, iſti teſtes pręferun-
k tur. K quia reddunt rationem ſui dicti.

ADDITIO.

K Pręferuntur, Tu vide de hoc plenè &
omnino per Ant. Corſe. ſing. ſuo in verſi.
teſtis, quòd Inci. ſi duo teſtes vbi alle. Iac.
But. & Bal. in locis hic alleg. Celſ.

Iſtud eſt dictum Iaco. But. & Bald. in
l. presbyteri. C. de ēpi. & cle. eſt etiam ad-
uertendum, ꝙ vbi dictum teſtis continet
in ſe rōnē nō eſt vlterius teſtis inueſtigan
dus de aliqua ratione. Exēplum, Teſtis ꝓ-
ducitur ſuꝑ mutuo, & dicit, Ego ſcio iſtud
ſolūmodo videlicet, qđ ego vidi Titiū mu
tuare cētū Scio tali die, & tali loco, Iſtud
eſt dictum Inn. in c. cum cauſam infra de
teſti. & ſeqtur Bal. in l. data. C. qui accu.
non poſſ.

Pręterea eſt ſciendum quòd teſtis qui
l deponit, per verbum credo. l

ADDITIO.

l Credo. Tu vide ad propoſitum eorum,
q̄ hic dicuntur iſtum ſupra eo. §. confeſſio
nes. nu. 26. verſi item non eſt prętermit-
tendum & quod ibi poſui in addi. ad ipsū,
in uerſi. firmiter. de his quę plene per do.
Pan. in c. firmiter. in addi. in ca. firmiter.
credit. & maximè moder. circa fide Sum
ma. Trini. & fide catho. & per Batt. Sozi.
in regula. ccccxxix. Cel.

Deinde ſubiungit rationem concluden
tem, probat unde ſi interrogatus ſuper
mutuo dixit, Credo quòd mutuauit, inter
rogatus quomodo ſcit. Reſpondit, Eram
præſens. dictum ſuum valet. Ita tenet Bal.
in l. data. ſuper allega. & in l. conuenticu-
lam. C. de epiſ. & cle. & ideo ſit cautus
examinator teſtium, cum videt teſtem
productum

cum.in conſi.85.in 2.parte. & in conſilio 76.& in conſil.93.& in conſilio 95.in ea. 2.par.in conſi.116.ea.parte.& in conſi.3. in 4.parte.& in conſi.x.& in conſil. xj.& in conſi.16.& in conſi.20.conſilio 21. & in conſil.60.& in conſil 66 & in conſi.73. in ea.parte.& in conſi.3.tertia parte.& in conſil. 118.in i.parte.& in conſil.141.ead. par.& in conſi.100.ea.j.par.& in cōſi. 53. in i.parte, vbi quomodo teſtes poſſunt dici ſingulares, & Felin.in capitu.licet in ver.no.7.infrà de teſti.& plenius in c.licet ex quadam.verſicu.vbi.eſt ſciendum.eo: li. B. Vadus.

Nec ēt ſemiplenam faciunt probatio nam, nec poſſunt referre iuramētum pro bationis ei qui habet teſtes ſingulares: iſtud eſt dictum ſingulare Bal.in l.de quibus.ff.de legibus. Sit ergo cautus volens producere teſtes, vt eos antequam produ cat in iudicinm, cum eis loquatur. & ſi vi derit illos in ſuo ſermone ſingulares: non producat niſi vnum, quia tunc vnus ſolus teſtis facit ſemiplenam probationem: vt in cap.fina.de ſuc.ab inte.& vult glo.in l. admonendi.ff.de iureiur.& in l.in bonæ. fidei. C.de re.cre.& poterit in ſuplementum deferri iuramentum, quod non poſſet, ſi eſſent producti plures, & ſingulares, vt ſup. Nec miremini in eo quod dico par tem debere alioqui teſtes antequam eos producat: quia hoc eſt permiſſum volenti producere teſtem: vt eum inſtruat ad deponendum dictum ſuum, & deponant id, vt congrua ratione ita concludet dictum ſuum, non autem permiſſum vt inſtruat eos: vt ſic dicant. iſta eſt not. doct. Bal.in l.data opera.C.qui accuſſ.non poſ. Et generaliter, vt ſcias, quis dicatur teſtis ſingu. dicite quòd quicunque dicta teſtiū ex diuerſitate factorum ſeparationem re cipiunt, iſti teſtes dicuntur ſingulares. Ita dicit Bald.ſingul.in l.i.C.ſi vnus ex pluribus.& fuit originaliter dictum Bald.in l. 3.§.ſi dubitetur.ff.quemadmod.teſt.ape. & melior text.quàm ſit alibi eſt, in d.l.3. C.ſi vnus ex pluribus. qui teſtes poſſunt redargui ſingulares in caſibus 10. ſcilicet ratione præſentis ſubſtantiæ, qualitatis, quantitatis, & ſic de aliis ſingulis. Exemplum in præſenti ſubſtantia, Vnus teſtis dicit quòd mutuauit 10. Titio alius dicit quòd mutuauit procuratori, Seij. Exemplum in præſenti qualitate, vnus teſtis dicit quòd vendidit Seio 10. brentas vini al bi, alius dicit quòd Titius vendid.t 10.brētas vini rubei. Exemplum ratione quanti tatis, vnus teſtis dicit, quòd Titius mutua uit 10.florenos, alius dicit quòd mutuatur 30.flor. Seio. Exemplum in præſenti loco, quia vnus teſtis dicit quòd præſens mutuauit in terra Cteniæ. Alius dicit imò in terra Laudæ.& ſic de ſingu.exemplum in præſenti tempore quando vnus teſtis dicit, quia mutuauit 10. Seio de mēſe Maij, alius dicit, quòd fuit de menſe Septembris. Iſti teſtes dicuntur ſingulares, & nō probant.& ſic poteſt per alia præſentia diſcurri: & iſta eſt doctr Bald.in d.l.de quib: ff.de legibus.& in d.l.iureiuran.C.de teſti. Aduerte tamen quòd ſi teſtes non cō cordant in cauſis ſcientiæ, non tamen ſunt ſingulares, ſi purè concordant in dicto. Ecce vnus teſtis dicit quòd Titius poſſedit talem fundum per 10.ann.interrogatus quomodo ſit, reſpondit quòd vidit eū percipere de fructibus fœni, & vini. alius dicit Titium poſſediſſe per 10.annos. Et in terrogatus quomodo ſcit: reſpondet, quia vidit ei reſpondere per colonos fructus Bald. Similiter vnus teſtis dicit, quòd tale caſtrum habet merum imperium. Interrogatus, quomodo ſcit, reſpondet, quod uidit dictum officialem iſtius loci vnum in eo loco decapitare. alius dicit, quòd ſcit, quia vidit vnum ſuſpendere. Iſtud eſt notabile dictum Innocē.in cap. qualiter, & quando.el 2.infra de accu. dicunt enim teſtes deponere ad eiuſdē rei finem per diuerſa verba, ſecundum Old. de quo eſt tex.in l.ſententiam.C.de pœn. V nde teſtes qui deponūt per eadem ver. q ba, præſumuntur ſubornati. q vt in l.3. §.fina.ff.de teſtibus.

ADDITIO.

q Subornati. Vide do. Bar. Soci.in cōſi.252 incip.in cauſa domi.Ioā.ver.capio primū ibi quin.imo.in 2.parte. B. Vadus.

Circa

Circa iſtam teſtium ſingularitatem vnum notabile verbum non eſt omittendum, quod ſi teſtes poſſunt adunari ex congrua verborum interpretatione nunquam ſunt ſingulares. imo præſumuntur concordes, ſecus ſi aliqua extrinſeca fieret ſuppletio pro concordando dictos teſtes: quia hæc fieri non poſſunt. ita tenet ſing. Bal. in l. de quibus. ff. de legi. Et pro hoc habes differētiam notabilem, vtrum teſtes reducantur ad concordiam quando ſunt cōtraria, an quando ſunt diuerſi. Et dicuntur diuerſi, quòd priori caſu nullā faciunt fidem, ſed euitant periurium vt in capitu cum tu. infrà de teſti. poſteriori verò caſu faciunt plenam probationem: ſecundum quod ſentit Bal. vbi ſupra. Scire debetis tamen: quia quilibet teſtis eſt ſingularis in cauſa proxima, & immediata ſui dicti. hoc modo: quia quilibet teſtis qui deponit aliqua acta puta, ꝙ Titius mutauit decem Seio. interrogatus vnus teſtis qūo ſcit, Reſpondit. ꝙ vidi alius interrogatus etiam reſpondit, quia vidi. ecce quod quilibet teſtis eſt ſingularis in cauſa proxima, & immediata dicti ſui. & quilibet teſtis certificat de proprio viſu, non de viſu conſocij ſui: & tamen ſingularitas talis nō habet vitiare dictū teſtis vt heri dixi plenè, & hæc procedūt. ſi teſtis deponit ſuper affirmatiua. Idem ſi deponit ſuper negatiua. Ecce pars vult probare inſtrumentū de falſo, & producit teſtes deſcriptos in inſtrumento: & interrogati de contentis in inſtrumento de quibus teſtis dicit ſe nunquam interfuiſſe tali actui: certè inſtru-
r mentum eſt reprobatum, [r] licet vnus teſtis nō atteſtetur de abſentia alterius. Iſta eſt notabilis doctrina Bar. in l. 2. §. ſi dubitetur. ff. quemadmodum teſta. aperiatur.

ADDITIO.

r Reprobatū. Sed ſi teſtes dicant, Notarius errauit? quia non audiuimus hęc verba, ſed quædam alia, de quibus non recordamus, probant negatiuam, ſed non affirmatiuam. quia actum fuerit ſatis eſt quod teſtes dicant rem non ita geſtam prout cantat inſtrumentum, licet ignorent qualiter res fuerit geſta: ſecundum do. Barto. Sozin. in conſilio 171. incip. ſui profectò. verſiculo confirmo hoc. circa me. in 2. parte quod no. quia eſt ſingulare de quo vide per eum etiam in conſilio 213 incip. in præſenti. verſi. circa aliud dubium. ea. parte. vide per eundem in ſuo tra. falle. 420. Bald. conſi. 384. vol. 3. omnino conſilio. 375. volu. 5. capitulo, cum cauſam. ad verſiculo, ſi autem teſtis examinatus. & ibi Pan. in fin. de teſti. idem tenet Abb. in capitulo ad audientiam: numero ſeptimo, vbi poſui in addi. ad ipſum. in verſi. credēdum ſit. de præſcript. diſtinct. dicit quòd in cauſa ciuili, credatur notario, niſi ſit multum ſuſpectus, vel teſtis nobilis perſona: in criminali verò teſti. vbi per Fel. verſiculo ad illud quod tangit Abb. & ita tenui in addi. Colec. in capitulo, ſi qui teſtium. nume. 4. in apoſt in verbo teſtis. negat ſe ita depoſuiſſe. eodem titu. de teſti. Idem notaui in addi. ad Bartol. poſt eundem in l. in exercendis. nume. 7. verſiculo quærto an debeat credi teſti in apoſt. verſi. quod ſit reſcriptum. C. de fide inſtrumentum. Celſus.

27 Quæro † iuxta præmiſſa de vna quæſtione, Interrogatur teſtis ſuper numeratione. deponit pecuniam fuiſſe numeratam in præſentia ipſius teſtis: interrogatus, quibus pręſentibus, reſpondet, ipſo Ioanne, & Martino, &c. poſteà interrogantur Ioannes, & Martinus, an iſti viderint numerare dictam pecuniam? & videtur quod non, quia ipſi de quibus teſtificatus eſt ipſe teſtis dicunt ſe non vidiſſe numerare: ergo ſi non viderunt dictam pecuniam numerare, non erant præſentes. In contrariū tamen determinat Ioannes Andreæ. videlicet, quòd tale teſtimonium valeat, & teneat. ſtant iſta ſimul, quòd quis fuerat pręſens, & tamen non viderit numerare. fortè diuerterat animum ad alia, vel loquebatur cum alio. eandem ſententiam tenet Bartol. in l. 1. ff. de autoritate tutorum. Sed quid in præmiſſo caſu, & teſtis in interrogatione dicit, quòd pecunia fuit enumerata præſente Ioann. & Martin. interrogati, dicunt ſe non fuiſſe præſentes. Bald. in l. iu-

tiſiur.

riſiur.C.de teſt.format hanc q.& ſæpè accidit,maximè in cauſis criminalibus dicit ꝙ ſi tale eſt quid, quod poſsit adaptare præſentię,corporis,& mentali:nunc valebit dictum teſtis primi: quia,vt ſupra dictum eſt,teſtem dicentem falſum,debere puniri de falſo:limitat Ange.verum,in auth.de teſti.ſi teſtis dicat falſum per maliciam;vel ſit ſibi contrarius per aſtutiam & doloſitatem : vbi autem teſtis deponit falſum per errorem, vel caſum fortuitū? tunc nó poteſt puniri:& eſt ratio;quia ad hoc vt quis dicatur committere falſum, requiritur dolus, aliàs non dicitur committere falſum vt poſsit puniri. caſus eſt in l.nec exemplum. C.de fal. Dolum ſi q. de interuenire in delicti oportere reſponſum eſt vſque adeo,at etiā homicida culpoſus citra dolum plecti non debeat. Cogita propter.l.j.ff.de ll.Item habemus, ꝙ quis non poteſt puniri de falſo, dato quo quis etiam falſum commiſiſſet doloſè : ſi
f ex falſitate nemo læditur.[f] gloſſ.eſt ſingu.in l.damus.C.de fal.quam ibi ſequitur Bal.ea notando.

ADDITIO.

f Læditur.] Adde quid è conuerſo, ſcilicet ſi aquilia patiatur damnum corporis, aut bonorum? Et vide plenè tex.egregiū, in l.j.poſt prin.ibi, q. vel falſum.& quod ibi poſui in addi.ad dictum teſt.in apo.ff. ad leg.Cor.de Sica.quém ad hoc propoſitum alle.Corſe.Sing.ſuis.in ver.teſtis.inci.falſus teſtis in cauſa homicidij. Cel.

Plus dixit Spec.in ti.de notorio crimine.in d.§.decē.ver. ſi.quod ſi teſtis interrogatur,verum inimicus percuſsit Seium & reſpondet ſe neſcire : ſi poſtmodum in articulo de voce,& fama,reſpondeat contenta in articulo eſſe vera, ꝙ in hoc teſtis non eſt ſibi contrarius, cum illud poſsit
t eſſe.[t] videlicet quòd neſciat veritatem illius percuſsionis:& tamen ſciat famam eſſe,de hoc cum fortè fama ſit de falſo. Idē tenet Bar.in l.de minore. ff.de quæſtio.

ADDITIO.

t Eſſe.] Adde.d.Panor.in ca.cum cauſam.vel ſi.ſed circa prædicta.& ibi in addi.dixi : ibi etiam per Feli.in princ.de teſtib.& vetum iſta depoſitio referatur ad omnes articulos, an vero ad iſtos tantum,de quibus depoſuit : ibi per eos, qui concludunt quod ad omnes. Idem tenuit Bart.in l.de minore.§.ſi tormenta. ver.quæro quid ſi teſtis.quem hic alle.Lanfr. ff.de quæſtio. Celſus.

28 Quæro conſequenter, † quot teſtes requiruntur ad quemcunque actum probādum? Breuiter reſpondeo : quòd regula eſt,quòd duo ſufficiunt, vt in l.vbi numerus.ff.de teſtib.& in c.omnium negotio, infra de teſtib.fallit vbi expreſsè requiritur in iure certus numerus requiſitus in actu aliquo,veluti eſt in teſtamento, vbi ſeptem requiruntur.l.hac conſultiſsima. C.qui teſtem.fac.poſ.vt etiam in codicillis,& in donatione cauſa mortis quinque. l.ſi.C.de codi.& ſic de ſingulis:quòd videri licet per diſcurſum longum.Et ſic cum duo teſtes faciunt plenam probationem, vnus facit ſemiplenam:vt no.in l.admonēdi.ff.de iureiuran.& no.gloſſ in l.bonæfidei.C.de re.cre.& idem ſi cauſa ſit criminalis ſecundum præfatos dec.& eſt com-
29 munis ſententia. † Cauſa autem magna dicitur ſecundum qualitatem facti,& conditionem perſonæ : vna cauſa erit magna inter duos pauperes, quæ tamen cenſetur parua inter duos diuites,ſecundū Cy. in d.l.in bonæfidei,& Ang.in l.ſed ſi ſuſceperit.eod.titu.in §.liberti.& gloſſ.de iudi. quòd iuramentum defertur ſcienti melius veritatem : & ſi vterque tam actor quàm reus pariter ſcient veritatem, defertur legaliori, & honeſtiori cæteris paribus,defertur actor,qui ſe introduxit ſemiplenam probationem:ſecundum doct. in locis pręal.vbi autem per actorem non eſſet introducta ſemiplena probatio, ſed ſola ſuſpecta eſſet pro eo, contra reum tunc ad tale iuramentum non deuenitur, ſed defertur iuramentum reo ad ſui purgationem,& ita intelligitur tex.in capitu. ſi.de iureiur.& eſt tex.in l.ſi.in §.licentia. C.de iudi.deli.cum alijs multis iuribus. Attendite tamen quòd de natura actus pro cuius forma certus numerus teſtium

requiritur velui in teſtamento. in quo pro eis forma requiruntur ſeptem teſtes rogati etiam ſi interuenerint pauciores: puta, ſex: ita ꝙ non deficit, niſi vnus non poteſt deferri in ſupplementum iuramentũ. ita dicit ſing Bal. in l.2. C.de bo poſſ.ecundum tab. & eſt ratio, quia cum certus numerus pro forma habeatur, ſi deficiat vnus teſtis non eſt numerus determinatus: & ſic vitiata eſt forma. Item in caſu præmiſſo, videlicet in teſtamento, & in ſimilibus, teſtes debent rogari à partibus: vnde iurans in ſupplementum, non poteſt rogare ſeipſum, cum idem ſit teſtis, & eadem ſit pars. Ideo tale iuramentum, in ſupplementum probationis non poteſt deferri, quo ad legitimationem perſonæ. Ita dicit ſing. Ang. in l. non ſolum. § qui alieno. ff. de procur. vnde ſi ego dico me procuratorem Titij, & hoc probo per vnum teſtem: non poterit mihi deferri iuramentum in ſupplementum. quòd eſt menti tenendum. Aduertat tamen iudex, ne tale iuramentum deferrat ſi non eſt petitum a parte. oportet enim vt pars ſibi deferri petat iuramentum, nec iudex debet ſe offerre ad deferendum tale iuramentum: vt in l.3. §. hæc autem. ff. de dam. infect. & poterit pars petere ſibi deferri tale iuramẽtum, vſque ad defenſionem in cauſa: poſt autem minimè. & iudex non tenetur deferre iuramentum, ſcilicet quando eſt petitum cõcurrentibus omnibus, de quibus ſupra, & ſi non deferrat, poterit appellari, quòd teneatur deferre probat tex. in l. in bonæfidei. in verbo, opportet. C. de re. cre. quæ omnia tractat pulcherrimè Bartol. in l. admonend. ſupra alleg.

30 Quæro † vlterius, nunquid teſtis debeat eſſe rogatus, ad hoc vt faciat fidem? Reſpondeo quòd nõ, vt in l. ad fidem. ff. de teſta. Fallit in quatuor caſibus, ſ. in teſtamento, ſolutione debiti, cuius obligatio præceſſerat in ſcriptis, & in confeſsione creditoris confitentis ſe recepiſſe tale debitum. Item in repudio in teſtamento requiruntur ſeptem teſtes rogati: vt in l. hac conſultiſsima. in princ. C. de teſtib. In ſolutione autem debiti quod præceſſerat, vel in confeſsione debitoris abſentis ſibi ſolutum tale debitum, requiruntur quinque rogati: vt in auth. rogata. C. de teſt. in repudio autem ſeptem rogati: vt in l. vt nullum. ff. de repu. Extra hos quatuor caſus, non requiruntur teſtes rogati. vt in d. l. ad fidem. vbi glo ponit hos caſus.

Quæritur in caſu, in quo requiruntur teſtes rogati: nunquid præſumuntur rogati, niſi dicatur. verbi gratia: dicit notarius actum tali die talibus teſtibus præſentibus, &c. non dicit rogatis. nunquid pręſumuntur rogati. In hoc articulo fuerũt opi. in contrarium. prima eſt quod non, niſi adiiciatur verbum, rogatus. Hanc ſententiam tenet Dy. & Bar. in l ſciendum. ff. de verb. obli. Eandem tenet Cyn. in l. hac cõſultiſsima præalle. Idem quoque tenet Alber. de Roſa. in authen. rogati ſupra alle. quia quòd teſtis ſit rogatus, eſt vna ſolennitas extrinſeca, quæ non præſumitur: vt in l. quæcunque. §. ſi à pupillo. ff. de publi. iud. tamen ſi in inſtrumento appareat, teſtes fuiſſe vocatos: quia dicatur in inſtrumento pręſentibus talibus addibitis, & vo-
u catis. tunc præſumentur rogati. u

ADDITIO.

u Rogati.] Adde Feli. in cap. 2. de teſtib. & quod ibi dixi, in apoſtil. & do. Alex. de Imol. in conſi. 70. 2. parte. B. Vadus.

Quia omnium teſtium duo ſunt genera, quidã ſunt fortuiti, & quidam rogati, vt in l. ad fidem. coniuncta auth. rogati. ſupra alleg. ſed tales teſtes vocati, non poſſunt dici fortuiti, eſſent ergo rogati. Idẽ dicit Alb. in auth. rogati. ſupra allega. fuiſſe terminatum, & practicatũ. Diuerſum nãque eſt in tabellione, vt in d. l. ſciendum. & Alb. in d. auth. rogati. quod pręſumitur
x rogatus, etiam ſi non ſit verbũ, rogatus. x

ADDITIO.

x Rogatus.] Tu vide de hoc plenè quod poſui, in tract. clauſularum. in clau. contract. verſi. præſentibus &c. & verſi. & rogatis. & ibi. quid importet, & operetur in inſtrumentis dicta clauſula. Celſus.

Et

Et eſt ratio, quia notarius non poteſt conficere aliquod inſtrumẽtum niſi ſit rogatus. vt in §. nos autem. in auth. de tabu. vnde ſi non pręſumeremus rogatum, pręſumeremus ipſum deliquiſſe, quæ coniectura non eſt capienda in dubio; imo cũ iudicat delictum eſt obiiciẽda, vt in l. merito. ff. de pro ſoc. cum nemo pręſumatur immemor ſalutis ęternę, vt velit delinquere vt in l. vlt. C. ad legem Iuliam repe.

31 Sed pone † quòd teſtes noluerunt deponere dictum ſuum, nunquid poſſunt cõpelli? Reſpond. quòd ſic, quia compelluntur per iudicium ordinarium, non autem arbitrium ſecundum Alber. in l. ſi quando. C. de teſt. nullam enim habet arbiter iuriſdictionem, cuius virtute poſſet compellere teſtes, ſed ſolum habet notionem eſſe ſibi commiſſum, vt in l. prætor. in princ. ff. de re iudica.

Sed nunc quęro conſequenter qualiter cogantur teſtes teſtificari? Reſpondeo quòd per iudicem eccleſiaſticum poterunt cogi per cenſuram eccleſiaſticam, per iudicem autem ſecularem compelluntur, vt in l. 3. §. adhibere. ff. de tabu. exhib. dico cogentur mulctam inducendo teſtibus, vt in l. j. § quid. ff. de ven. inſpi. vel pignoribus captis coerceantur, inſtar tutoris ſatiſdare nolentis, vt in §. ſciendum, inſtitutio. de ſatiſda. tuto. hæc eſt ſententia communis doctorum noſtrorum, ſcilicet Bart. Bald. Cyn. Albe. Angel. & cæterorum. vt in l. ſi quando. ſupra allegata. Nec potuerunt teſtes qui noluerunt teſtificari, compelli per detentionem in carcerem, ita quòd incarcerẽtur, ita dixit tex. ad literam in l. ſi quãdo, prælleg. in litera, ibi, non incarcerati cuſtodia detrudi. Ideo etiam Alber. in dicta l. redarguit etiam quoſdam imperitos aſſeſſores, incarcerantes teſtes, nolentes teſtificari, qui male faciunt. Solent nãque ſtatuta hodie prouidere contra teſtes teſtificari nolentes vt compellantur realiter, & perſonaliter, vnde virtute dicti ſtatuti, poſſunt incarcerari, tamen electo vno rimedio compellenti dictos teſtes puta quòd compellitur realiter teſtis pignora capiendo, tale remedium eſt ſufficiens, & plenè ſuccurratur, non tamen recurri poteſt ad aliud, puta ad incarcerationem, quæ permittuntur ex forma ſtatuti. Ita intelligit Ang. & gl. in l. qui reſtituere. ff. de rei vendic. ſi autem vnum remedium non plenè ſuccurrerit, tũc poteſt ad aliud recurri, ſecundum Ange. in d. l. qui reſtituere. & ideo cogitur teſtificari, etiam ſi eſſet viator tranſiens per ciuitatem ad alium locum. Nam poteſt per iudicem cõpelli teſtificari, ſecundum Albe. qui ita tenet in l. ſi quando. prællega. quod etiam Galeotus, in ſua Margarita. Attendite tamen quòd prædicta recipiunt fallentias; nam ſunt aliquę perſonę priuilegiatę quę non poſſunt compelli teſtificari, veluti attinens vſque ad ſeptimum gradum gloſſ. eſt ſingula in l. ſi fœmina. C. ad Turpillianum. quam gloſſ. ibi ſequitur Ang. idem tenet Io. de Imo. in ca. delictorum de teſti. cogen. Item affines, ſocius, & cæteri, de quibus in l. lege Iulia. ff. de teſtib. hæ enim perſonæ non coguntur teſtificari, niſi velint, perſonæ tamen quæ non admittuntur ad teſtimonia, ob reuerentiam eorum contra quos producuntur, non admittuntur ad teſtimonium, etiam ſi velint, velut filius contra partes y libertus contra patronum, ar. l. quos prohibet. ff. de poſt. & in l. aduerſus. alias incipit, libertorum. C. de teſt. ita tenet Ioan. de Imol. in c. dilectorum. & cæteri doct. in l. parentes. C. de teſti.

ADDITIO.

y Parentes.] Vide Felynum in ca. ſuper de teſtib. in fin. vbi etiam quid de filio ſpirituali. Li. Vadus.

Hæc tamen perſonæ compelluntur teſtificari, ſi aliter veritas haberi non poſsit, ſecundum Guli. de Suza. in d. l. Iulia. ſecũdum Anto. de Bur. & Ioan. de Imo. in dicto capit. dilectorum. Ratio eſt, ne veritas occultetur quæ occultatio, inducit peccatum mortale. Et not. quòd inter iſtas perſonas priuilegiatas, ſunt etiam clerici, quia non poſſunt compelli teſtificari, nec coram iudice ſeculari, nec coram iudice eccleſiaſtico, niſi veritas alis haberi non

poſsit glo.eſt in ca. ſuper eo.de teſti. cog. alia glo.eſt in c ſtatuendũ.2.q.1. Hãc ſententiam tenet Hoſtien. in ſumma. de teſti.§ i.eandem ſecutus Io.de Imol.in d.c. dilectorum.

Sed modo ſtat difficultas, quis debebit probare non poſſe aliter haberi veritatem: debebit ne probare producens teſtes aliter non poſſe haberi ueritatem, an aduerſarius, ſeu teſtis.quæ eſt producendus, debebit probare aliter poſſe haberi ueritatem. Ant.de Butr.& Dama.in d. c.dilectorum, quos ſequitur ibidem Ioã. de Imol. concludunt, producentem teſtes probare debere veritatem aliter haberi non poſſe, quando vna perſona ex iſtis priuiligiatus petitur debere compelli. Et ratio eſt, quia iſtæ perſonæ habent, ius fundatum pro ſe, & intentionem ſuã fundatam à iure: quòd debeat tales perſonas non poſſe compellere, ſi modo producens teſtes dicat aliter veritatem haberi, non poſſe.hoc debet ꝓbare ipſe, q̃a iſtud eſt fundamentum ſuæ intentionis, ſuper

32 quo ſe fundat, debetur probare: & quia negatiua propoſita pro ſuo fundamento intentionis, ſemper debet probari per proponentem. Ita dicunt Doct. ſingula. in c.ſuper his.de accuſa. Et idem Bart.in lege in hoc iure. ff. de verbo. obligat. & tex.in lege quid ergo. ff.ex quibus cau. maior.

z In cauſa criminali, z an poſsint teſtificari & compelli. fuerunt circa hoc octo opi.de quibus plenè in c.dilectorum. præ allega.vbi recitatur vna diſtinctio Ioan. Cald. longiſsima, quam refert Ioan. de Imo.in d.c.dilectorum.in fi. ideo in hoc plus non inſiſto.

ADDITIO.

z Criminali.] Tu fac ad hoc propoſitum, regulam affirmatiuam ſecũdum Bar. Soc. in ſuo tract. fal.re.407.quod in cauſa criminali, nemo priuelegiatus cogitur teſtificari etiam in foro canonico. vt eſt tex.gl.& doc.in c.dilectus.vbi poſui poſt Pan.& de teſt.cog.& no.Inno.in c. 1. eo. ti.& in c.ſuper e.ti.quod limitat 4. fallen. vt per Soci.vbi ſupra. Celſus.

33 Quæro † vlterius, nunquid teſtes poſſint quandocunque produci. Hæc quæſtio poteſt intelligi dupliciter. Primò, an ante poſsint produci teſtes incipiendo, ſecundo vſq; ad quem terminum? & an ſint aliqui termini excluſiui productionis teſtium. Circa primum, ſit regu. Te-

a ſtes ante lit.conte.[a] non poſſunt produci, ſed poſſunt bene poſt.

ADDITIO.

a Conteſt.] Iſta eſt communis omnium doctorum: opi.in locis per iſtum alleg. & in c.veritatis. de do.& contu.quæ tamen res admittit fallentias. 13. quas ponit Barth.Soc.in ſuo trac. fall. re.244. incip. lite non conteſt. Celſus.

Hęc eſt ſentẽtia communiter omnium doct. Bart.in l.de ætate.ff.de mino. Ioan. And.Inn.& Ant.de But.& Io.de Imo.in c.quoniam frequenter, vt lite non conte. & eſt ratio; quia teſtes non producuntur ad finem inſtruendi iudicem: ſed ad finẽ faciendi fidem iudici, deductis in iudicium, ſed in iudicium: non deducitur res, deducta, niſi poſt lit.conteſta. vt in l. non poteſt videri.& in l. ſolemus. in prin. ff. de iudi.& impoſsibile eſt facere fidem iudici de re antequam ſit deducta in iudicium, quia oportet quòd adſit res, de qua habet cognoſcere iudex. Hæc regula fallit quando teſtes producuntur ad perpetuam rei memoriam, quia tunc poſſunt produci ante lit. conteſta.[b] ſecun-

b dum quod dicam infra.

ADDITIO.

b Conteſta.] Adde do. Alex.de Imo. in conſ.200.in 3.parte.vbi ponit, in iſto caſu ſufficit citatio ad domum.& Feli. in ca.cũ I.& A.de re iudica.ibi. idem in teſtibus. & do.Bar.Soz. in conſ. 184. incip. conſiderata. verſicul. quarto contra eum teſtem.in ſecunda parte.

Ideo ſunt facienda duo membra: vnũ ex parte actoris, aliud ex parte rei.

34 † Quæro itaque ex parte actoris vtrũ actor poſsit producere teſtes ad æternam rei memoriam ante lit.conte. Circa hoc facio duas regulas; prima ſit affirmatiua, ſcilicet

ſcilicet quod actor ante lit. conteſt. poteſt producere teſtes, quando timetur de eorum morte, vel de eorum abſentia ſubitanea: & in eius poteſtate non eſt agendi. Hanc regulam ponit Innocen. in capitu. ſignificauit. de teſt. & Ang. in authen. teſt. §. fi. Et hæc regula ſequitur. quòd non timeretur de morte teſtium, vel de eorum abſentia, quòd actor non poſſit producere teſtes ante lit. conteſ. Secundo ſequitur ex hac regula, quòd etiam ſi temeatur de morte teſtium, actor poteſt producere teſtes ante lit. conteſtat. quia non eſt in eius poteſtate agendi, cum vero ſit debitum in diem, vel ſub conditione, non poteſt agere ante diem, vel conditionis euẽtum: vt in l. j. in fi. ff. quando dies vſufruc. leg. cred. Tertio ſequitur ex hac regula, quòd ſi pendet ex arbitrio alterios, an actor agat: quòd actor poterit teſtes producere ante litem conteſtatam. Ita tenet Angel. in dicto §. fina. Secunda regula negatiua ſit iſta. Actor non poteſt producere teſtes ante lit. conteſt. ad ęternam rei memoriam, ſi eſt reus præſens. & timetur de morte teſtium. Hęc regula fallit, ſi reus comparuerit, & opponat exceptionem, quæ impediat lit. conteſt. Nam tunc poteſt producere actor teſtes, ad perpetuam rei memoriam: quia cum talis exceptio rei, inducat meram lit. conteſta. perinde eſt ac ſi actor non haberet poteſtatem agendi: quo caſu reincidimus in primam regulam affirmatiuam. Secundo fallit, vt dicebam ſupra quando agere ex parte actoris, dependet ex alieno arbitrio: nam tunc poſſunt produci teſtes ante lit. conteſta. Hæc ſunt ex parte actoris. Ex parte autem rei ſit affirmatiua ſcilicet verum reus poſſit teſtes producere ante lit. cõteſ. facite duas regulas, prima ſit affirmatiua: vbi reo competit exceptio, quæ non habet vim actionis: vt ex proprie natura omnium exceptionum, ſemper ante lit. conteſta. etiam ſi non timeatur de morte teſtiũ poteſt eos producere, vt eſt tex. in cap. ſignificauit. & c. abba. de teſt. ratio eſt, quia non eſt in poteſtate rei quando conueniatur, vt in l. plures. §. fina. de doli except. & hoc ibi tenet Angel. in dicto §. finali vbi etiam determinat id quod ſupra dixi. ex parte rei poterunt publicari dicta teſtium etiam ante lit. conteſta. & ita dicit ſeruari communiter allegat. Innocent. ita tenentem, in capitu. ſignificauit, ſupra allegat. ſecus dicit Ang. in dicto. § fin. quando teſtes producuntur per actorem, ante litem conteſta. quia non publicabuntur, imò reſeruatur publicatio teſtium prope ſententiam ante cõcluſionem in cauſa, perinde ac ſi recepti forent lite conteſta. Ita not. Bar. in l. 4. in §. prętor. ff. de dam. infec. vbi tradit iſtã materiam teſtium examinandorum ante lit. conteſta. ad æternam rei memoriam, ſed non ita plenè, & ita clarè ſecundum Innocen. publicatio teſtium aliter fiet hoc modo: quia citabitur aduerſa pars, ad videndum fieri publicationẽ, & ſiue venerit, ſiue non, fiet publicatio hoc modo. quia iudex interloquitur ſidem adhibendam eſſet talibus teſtibus. Et poſteà notarius poteſt dare copiam partibus. Ita tenent Innocen. iu cap. ſignificauit. & Ange. in dicto. §. fina. tales tamen teſtes non præiudicabunt aliæ perſonæ, niſi illis præſentibus, contra quos recepti ſunt ſecundum præfatos doctores, vbi ſuprà; & nimirum, quia alta perſona non eſt citata, & ad uidendum iurare teſtes tales. ergo, &c. Attendendum tamen eſt, quòd licet dicta teſtium producta per actorem, non ſint publicanda ante lit. conteſta. poſſunt tamen vtraque parte cõſentiente publicari, ſecundum Innoc. in dicto cap. ſignificauit.

Secunda regula ex parte rei ſit negatiua, & talis † Reus cui competit exceptio
34 per nondum actionis, non poteſt producere teſtes ante litem conte. ad æternam rei memoriam, vt in actore dicimus, veluti in exceptione non nu. pecu. Ratio huius regulæ eſt in promptu, quia quando reo competit exceptio per modum actionis, in poteſtate ſua eſt quando eam opponat, vt in auth. hanc querelam. C. de non numera. pecu.

Circa prædicta quæro, quando producuntur teſtes ad perpetuam rei memoriã ante litem conteſtatam. nunquid aduerſarius debeat perſonaliter, vel ad domum citari?

citari? Dyn.in l.4.§.qui abſens.ff.de dam. infect.tenet quod citetur perſonaliter. & Cyn.in authen ſi dicatur.C.de teſti.tenet etiam quòd citetur perſonaliter. Io.And. autem in quadam diſputatione tenet contrarium: hęc eius opi.probatur directe ad literam.in c.quoniam frequenter. in principio: vt lit.non conteſt.Bart.autem in l.4.§.prætor.ſupra allega.facit vnam ſuam diſtinctionem, diſtinguendo: & quia eius diſtinctio mihi non placet, ideo eam referre non curo.& ideo Ange.in d.§.placuit: ſequitur ſententiam Inno.optimè loquentis qui voluit partem aduerſam perſonaliter citari debere.& hoc per tex.in dicto.§.fin.in ver.monitum:& hoc verum, ſecundum eum: niſi oporteret citari perſonaliter incurreretur maximum præiudicium quia tunc ſufficiat citari ad domum. Ita dicit Innocen.in c.ſignificauit.hæc opi.placet Ange.& dicit eſſe æquam in dicto.§.fi. & ideo ſi aduerſa pars non eſſet in ciuitate, ſed eſſet in villa, debere citari perſonaliter: quia hoc nō eſt magnum præiudiciū. Si autem aduerſa pars eſſet Veneriis, in longinquis partibus, ita quòd eius ſpectatio eſſet dubioſa: tunc ſufficeret citari ad domum ſolitæ habitationis.

Vnum non omitto, quod dicit Angel. multum eleganter, ſequens Inno.& Ioā. And.in d.c.quoniam frequeuter vt lit.nō conteſta.quòd in cauſis ſummariis matrimonialibus, & ſpiritualibus, veluti eſt abſolutio à iuramento: quod quis interpoſuit de non repetendo vſuras, poſſunt produci teſtes ante lit.conteſt.quia in iſtis non requiritur lit.conteſt. Idem eſt in exceptione emergente ante lit.conteſta.quoniam ſuper illis poterunt produci teſtes, cum ſuper illis non conteſtetur lis. Idem Ang.in d.§.idem Alber.in d.authent.ſi dicatur. Idem Bar.in l.de ętate.ff.de minori. Et ideo ſi altera pars opponit cōtra iudicem, quòd ne eſt iudex competens: ſuper iſta exceptione poſſunt produci teſtes. vel ſi altera pars opponit contra alteram ante lit. conteſt.quòd non poteſt ſtare in iudicio: quia infamis, vel quia minor: ſuper talibus exceptionibus poſſunt producere teſtes ante lit.conteſt.

Viſo de vno termino excludente probationes teſtium: videlicet termino procedente lit.conteſta.nunc reſtat videre de illis aliis terminis teſtium producendorum excluſiue. Et inter alios.4.inuenio opportunos, & frequentatos quotidie, ex quibus excluduntur teſtium productiones. Primus eſt, didiciſſe teſtium teſtificata. Secundus eſt, publicatio teſtium. Tertius eſt, numerus productionum. Quartus eſt, in cauſa concluſio. Circa pri
36 mum quæro, †quando quis dicatur didiciſſe teſtificata? Reſpond.quòd quis dicatur didiciſſe teſtificata, quādo habuit penes ſe librum atteſtationum, & legit il-
c lum, c & diligenter eſt percunctatus, vel per alium ſibi legi fecit.

ADDITIO.

c Illum.] Si ſit homo ſolers, vt per Felin. in c.conſtitutus.& ibi dixi, in apoſt.ad Pā. poſt eum.num.3.in apo.in ver.penes partem.& in c.vltra tertiam.de teſti.& d.Alexan.de Imol.in conſi.65.4.parte.& in cōſi.102.ea.parte.& Pau.de Ca.in cōſi.10. in ci.clarum.eſt in iure.B. Va.

Vel ſi ab aduerſario ſuo recipit atteſtationum informationem: ſi idem diligenter intellexerit, vel proſpexerit procurator vel aduocatus, hæc probantur ad literam, in §.quia verò.in authentic.de teſti. Ex quo ſequitur, quod ſi quis per ſunctoriè, vel curſoriè diſcurriſſet per librū atteſtationum: non diceretur didiciſſe teſtificata, niſi diligenter fuiſſet percunctatus; & illas intellexit: ſecundum Angel.in dicto.§.quia vero.& ſic omnes docto,concludunt, per dicto.§.quia vero.prçallega: non admitti teſtes, poſt quam quis dicatur teſtificata didiciſſe: licet huic ſententiæ obſtet tex.in l.officium.ff.de rei vend. vbi admittuntur probationes poſtquam actor ſuam intentionem monſtrauerit. Similiter ab eadem ratione. l.exceptionē. C.de probatio.ſecundum doct.reſp.quòd poſtquam didicit quis teſtificata, & etiam poſt publicationem teſtium, admittitur probatio per inſtrumenta: & ſic loquitur l.offi-

l. officium ſupra alle. Ratio eſt, quia nullus eſt timor ſubornationis. legiſſe productionem inſtrumentorū. ad l. exceptionem. reſpondetur, quòd poſt publicationem atteſtationū, ſuper intentione actoris, & ſic poſtquam didicit teſtificata, poteſt reus producere teſtes ſuper ſua exceptione. Et ita tradit pro ſua doctrina, Ioan. And. de teſti. quod eſt intelligendum, ſecundum Ang. tamen ſi intentio rei non eſt directe contra intentionem, actoris, verbi gratia actor probat. 10. ex cauſa mutui, reus opponit except. pacti. de non petendo, & ſic exceptio ſolutionis, tunc poteris reus producere teſtes ſuper ſua exceptione. vbi autem intentio rei eſſet directè contra intentionem actoris, non poteſt reus producere teſtes ſuper ſua intentione directa contraria. Exēplum. Actor petebat. 10. ex cauſa mutui, reus opponit exceptionem, quod nunquam publicatur atteſtationibus actoris, ſuper articulo mutuauit illa. 10. & publicatis illis non audietur reus, volens producere teſtes ſuper artitulo videlicet ꝙ non mutuauit. Ita concludit Angel. in d §. quia vero. non præmittendo vnum, quòd ſi iudex examinator teſtium aliquòd ex capitulis porrectis, dolo vel negligentia omiſerit, quòd etiam publicatis atteſtationibus poterunt teſtes produci, ſuper capitulo omiſſo, tex. eſt in capit. per tuas de teſtibus. nec mirum quia, ſuper capitulo illo, non dicuntur publicatæ atteſtationes, neque didicita teſtificata.

37 † Præterea eſt aduertendum, q̄d etiam poſt publicatas atteſtationes. & poſtquam didicita ſint teſtificata, poteſt, iudex ex officio ſuo compellere teſtem, vt aliquid addat, vel aliquid aliud deponat. Ad inſtantiam autem partis hoc nō licet, niſi in hoc ſolum, vt reddat cauſam ſui dicti, vt eſt glo. ſing. in d. §. quia vero. Imò plus ſecundum Alb. in l. ſolum C. de teſti. Iudex officio ſuo etiam poſt publicatas atteſtationes, poteſt teſtes non ſufficienter examinatos retro examinare: vt in capi. cum clamor, [d] infrà de teſtibus.

Bene verum eſt, poſtquam teſtis dictum ſuum perfecerit ſponte & de per ſe poteſt iterum incontinenti redire, & deponere antequàm ſit locutus cum parte, ſecundum Ang. in d. §. quia vero. Nota ꝙ vbicunque teſtis redierit ad inſtantiā, partis, vel ſponte de per ſe ex officio iudicis, debet iterato iurare: nec primum iuramentum ſufficit. Ita ſingulariter dicit Innoc. de teſtibus. in c fraternitatis. Hæc omnia vera ſunt in eadem inſtantia.

ADDITIO.

d Clamor.] Et ibidem vide Feli. & adde Fran. Aret. in l. 2. de duob. rei.

39 Quæro, † nunquid atteſtationes factę in vna inſtantia, poterunt produci iterato iu alia inſtantia, ſuper illiſmet capitulis. verbi gratia, compromiſſum eſt factum in arbitros, recepti, ſunt teſtes, partes recedunt à compromiſſo: poſtea litigatur coram iudice. nunquid iteratò poſſint produci teſtes ſuper eiſdem capitulis. ſuper quibus fuerunt recepti corā arbitris? Dicite ꝙ illa pars, per quam fuerūt producti ſi velit, poterit deſiderare adhuc vt teſtis deponat: vt in ea. ſi. de teſti. Si autem non velit, tunc ſi tales fuerint, recepti coram iudice, tunc in qualibet, alia inſtantia faciunt fidem: vt in l. geſta. C. de re iu. Si autem iſti teſtes recepti. fuerint coram arbitro, vel arbitratore, & pars contra quam producti ſunt, vellet eos adhuc examinari. hoc fieri debebit, ſi autem nolit, tunc ſi conuentum eſt inter partes, vt ſtetur illis, atteſtationibus, ſtandum erit. & ſi conuentum eſt vt non ſtetur, tunc non ſtabitur ſi eſt conuentum, & teſtes ſint mortui faciunt fidem alias ſi vixerint, erit in lectione eius, contra quem ſunt producti, vtrum velis iterato, examinari ſi voluerint faciunt fidem. hoc probatur in d. c. ſi de teſti. hoc procedit quando illę inſtantiæ, fuerunt ex eadem cauſa & inter eaſdem perſonas. Si autem ex diuerſa cauſa & inter diuerſas perſonas, tunc non facerent fidem: hæc eſt doctrina Aug. in d. §. quia vero. quæ probatur in d l. ſi.

Item prædicta non procedunt in cauſa appellationis, ſed in cauſa appellationis

 dicite

dicite & ſtatim dicam, cuius occaſione ego quæro, nunquid in cauſa appellationis admittantur probationes ſuper capitulis antiquis [e] cauſæ principalis, in qua fuerunt publicatę atteſtationes.

ADDITIO.

e Antiquis.] Tu vide de hoc Panor. & do cto in cap. per duas. & ibi magiſtraliter Feli ponentem. multas limitationes de teſtibus. & Bart. Soc. in in ſuo tracta. fal lent. re. 43. Celſus.

Communis opinio Legiſtarum tenet, quod in cauſa appellationis ſuper eiſdē capitulis antiquis, vel omnino contrariis, vel ſuper connexis, poſſunt produci atteſtationes, non autem ſuper nouis cō nexis: quia ſunt impertinentia. hoc probatur: quia cauſa appellationis, eſt cauſa principalis; vt not. in l. ita demum. C. de proc. & licet publicatę ſint atteſtationes in cauſa principali, non ſunt publicatæ in cauſa appellationis Secundo mouentur per text. in l. eos. §. 1. C. de tem. appella. Canoniſtæ autem tenent con trariam ſententiam. videlicet quòd in cauſa appellationis non admittantur teſtium productionis ſuper eiſdem capitulis, vel contrariis omnino, vel ſuper nouis connexis; ſed ſolum admittantur ſuper nouis dependentibus ab antiquis cō nexis mouentur ratione inconuincibili, cui non poſſunt Legiſtæ reſpōdere, quia ratio productionis teſtium poſt publicationem atteſtationem, eſt timor ſubornationis. Ita uendicat ſibi locum timor ſubornationis in cauſa appellationis. ſicut in cauſa principali. Sed certum eſt, ſecundum Legiſtas, quòd in omni cauſa principali, poſt publicationem atteſtationum, non admittuntur teſtium productiones, ſuper antiquis capitulis, vel omnino contrariis, vel nouis diuerſis, ſed ſolum ſuper nouis dependentibus ab antiquis, ità volunt Legiſtæ per l. ſupra alleg. & etiam aliquid tetigit Bal. in l. officium. ff. de rei vendi. qui dixit, poſt publicatas atteſtationes, poteſt noua exceptio opponi: & ſic nouum capitulum pertinens: & hoc probatur etiam in capit. fraternitatis. de teſt. Secundo mouentur Canoniſtæ per text. ad literam, in cle. teſtib. de teſt. vbi eſt text. in cauſa appel. cum ſubſit timor ſubornationis, non poſſunt produci teſtes ſuper, eiſdem capitulis vel omnino contrariis: per quam cle. ego teneo opi. Canoniſtarum. Et dico etiam quòd in foro ſeculari, eorum opi. eſt ſeruanda ea ra
39 tione, † quod quotieſcunque ſuper non articulo eſt opin. inter Legiſtas, debemus ſtare deciſioni iuris cano. vt determinat Inno. in ca. j. de oper. no. nun. & Rapha. in l. præſcriptiones. C. ſi contra ius, vel vtili. publ. Sed ſic eſt, quòd inter Legiſtas eſt opinio, & eſt communis ſententia Canoniſtarū in contrarium: vt ſupra dixi ſtabimus ergo deciſioni cle. teſtibus. de teſti. ſupra alleg. quæ determinat, ſecundum opi. Can. [f]

Et ita eſt de iure, nec aliter poteſt dici tamen opinio Legiſtarum ſeruatur in foro ſeculari, & Canoniſtarum in foro eccleſiæ.

ADDITIO.

f Canoni.] Si vis videre in cōtrarium cautelam, vide Ant. Corſ. ſing. ſuis. in verſic. teſtis, incip. cautelam nouam habens. Celſus.

40 Quęro iuxta premiſſa, † nunquid poſt publicationē atteſtationum, poſſunt produci teſtes ſuper nouis articulis, qui includuntur in antiquis? dicite quod aut noui articuli includuntur in antiquis ex vi probationis & facti, aut nec vi facti, nec vi probationis. Si vi facti & probationis: tunc non poſſunt admitti probationes Exemplum. Produci teſtes ſuper 10. ann. præſcriptionis talis, neceſsitate facti & probationis includit titulum non eſſe probatum: ſunt teſtes publicati ſuper præſcriptione: nunc volo facere capitulum de titulo, nunquid poſſum producere teſtes, certè non. ſecundum Angqui ita not. in d. §. quia vero. Si autem vi facti, & tunc bene admittuntur. Exemplum. Produco teſtes ſuper mutuo, mutuum de facti neceſsitate continet locum, ſed de neceſsitate, probatio non requiritur quod in mutuo probetur locus. Si volucro

luero articulum facere de loco, potero, producere teſtes eodem modo ſuper nouis, articulis, licet non includatur ſub antiqu o de neceſsitate facti, nec probationis. Exemplum, quis capitulat de præſcriptione. 30. ann. quæ non requirit titulum volo poſt publicatam atteſtationem articulare de titulo poſſeſsionis iſta eſt doctrina pulcherima Angel. in d. § quia vero.

41 Quæro † vlterius, nunquid poſt publicatas atteſtationes, poſsim redarguere teſtes de falſo? dicant teſtes redarguuntur de falſo propter corruptionem pecuniæ: & tunc poſſum. Ita tenet Ioã. An. in cle. teſtibus. pręal. & Inno. in cap. cauſam ſupra eo. & ſequitur Ant. de Ma. & eſt ratio, quia ſicut ſententia venalis eſt nulla: vt in l. venalis. C. quando prouo. non eſt neceſsita & dictum teſtis corrupti eſt nullius valoris modo nos habemus regulam, ꝙ vbi dictum teſtis eſt nullum, ꝙ etiam publicatis atteſtationibus admittuntur teſtes ſuper eiſdem capitulis: ita dicit Io. An. in d. cle. teſtibus, & gl. in d. c. cauſam. & Bart. in auth. qui ſemel C. de probat. Et idem ſi publicatio teſtiũ fuerit nulla. puta; qua pars non fuit citata ad publicationem ſecundum Bart. in authen. at qui ſemel. & Io. de Imo. in ca. fraternitatis. g

g ADDITIO.

g Fraternitatis]. Et ibidem vide Felin. vbi latè, & nota. B. Vadus.

Tamen licet dicta publicatio fuerit nulla, ſi pars didicerit teſtificata, repellitur a productione teſtium, non ex capite publicationis, ſed ex capite, quia didicerit teſtificata ſecundum Bar. in d. auth. at qui ſemel. tamen vbi facta eſt publicatio teſtium parte inſcia, licet citata vel inuita, proteſtando ius ſuum ſibi ſaluum eſſe producendi teſtes, & ꝙ non vult atteſtationes addiſcere, poterit pars teſtes producere, non obſtante publicatione teſtium, ſecundum Io. And. in d. clem. teſtibus. & Bar. in d. auth. & Io. de Imo. in d. c. fraternitatis. Aut quis vult redarguere teſtes de falſo, quia dixerũt falſum: & tunc aut vult per indirectum, & poteſt: text. eſt in ca. ex tenore. infra de teſt. Aut per directum, & tunc non poteſt. regula eſt, ꝙ publicatis atteſtationibus non admittuntur teſtes. Iſta eſt diſtinctio. Ioan. And. in d. clem. teſtibus. quam ſequitur Ang. in d. §. quia vero. Et dicitur quis redarguere teſtes de falſo hoc modo per indirectum, quando actor dicit ſe mutuaſſe. Titio 10. tali die, & pars aduerſa producit teſtes, qui dicant, & illo die actor erat in loco longinquo; ita ꝙ non poſſet mutuare illo die in illo loco in quo dicit. Dicitur autem per directum, quando actor probauit de virginitate, & reus vult probare de corruptione, vel actor pe ſanitate, & reus de infirmitate, vel actor articulauit de præſentia, reus de abſentia. & iſta ſunt exẽpla Io. And. in d. cle. de teſtibus.

42 Quæro † de ſecundo termino excluſiuo, an ſola publicatio teſtium repellat à productione teſtium. h

h ADDITIO.

h Teſtium.] Vide d. Alexan. de Imol. in conſi. 210. per totum. in 2. parte. & in conſi. 88. in 4. parte. & in conſ. 146. in 2. parte. vbi quid in arte periti. & quid in cauſa criminali, & quid in ciuili, & Firmat in ſuo aureo, repertorio. in verſic. teſtes. poſt publicatum. vbi latiſsimè. B. V.

In hoc fuerunt diuerſæ opi. gloſſ. in c. conſtitutus. el. 2. & in c. fi. infra de teſti. tenet quòd non. ſed requiritur quòd didicerit teſtificata. Bar. autem in d. auth. qui ſemel tenet quòd publicatio ſufficiat. Ang. autem in d. §. quia verò. videtur inclinare cum gloſſ. & cum Io. de Imo. in c. fraternitati. & refert. opi. Io. de Imo. & Ant. de Bu. qui dicit requiri tertiam productionem, ad hoc vt repellatur quis à productione teſtiũ. Io. An. in cle. de teſtibus. & c. conſtitutus. de teſti. dicit quòd vbi eſt facta publicatio parte inſcis, vel inuita, & non conſentiente, & idem ſi abſente. ſed citata, ita quòd non præſumatur didiciſſe teſtificata poſſunt adhuc produci teſtes obſtante publicatione & ita Ioann. Andr. intelligit gloſſ. in d. cap. conſtitutus. Si autem eſt facta vtra-

queparte pręſente & cõſentiente. & tūc ſola publicatio ſufficit,& repellit quem à productione,& iſta eſt tenēda, in quam videtur inclinare Bart. in auth. & Io. de Imol.in c fraternitatis. Et idem ſi pars, eſt præſens publicationi, & proteſtetur, ius ſibi ſaluum eſſe producendi teſtes, & non conſentiat publicationi: imò dicat. ſe nolle didiſcere teſtificata, poteſt adhuc teſtes producere ſecus ſi conſentiret publicationi.& faceret dictam proteſtationem,quia proteſtatio eſt contraria iuri,ideo non releuat:ſecundum Ioã. de Imol.in d.ca. fraternitatis. Si tamen poſt publicationem teſtium, atteſtationes eſſent deperditæ, adhuc admittuntur teſtium productiones;vt eſt tex.in c. ſi.eod titu.

Nunc venio ad tertium terminum ſcilicet ad materiam productionum. † Et
43 quæro primo. quot dilationes poſſint, dari ad productiones teſtium de iſti dilationibus plenè dixi ſupra in materia dilationum.tamen quo ad propoſitum dicite,quod prima ſecunda & tertia dilatio datur, ſine aliqua cauſę cognitione, quarta vero non ſine ſolennitate; de qua in d.§.quia vero.ſupra alleg. & ca.vltra tertiam.infra de teſti. non intelligo tamen de dilatione in præſenti materia, prout verb.ſonant.ſed pro examinatione,licet quòd trina examinatio concedatur ſine aliqua cauſę cognitione &
i quarta. *i*

ADDITIO.

i Quarta.]An.& quando ſit concedēda quarta.vide Felin in c.in cauſis.& in ca. vltra tertiam,infra de teſti.Celſus.

Seruata debita ſolemnitate,quæ eſt talis ſcilicet quòd inrabit producens teſtes non per dolum, vel machinationem vel ſe facere hāc productionem teſtium.Itē quòd non inſpexerit neque percūctatus ſit dicta teſtium per ſe productorum, neque per alium didicit. & poterit venire quòd vna dilatione data 10.dierum fierent:puta,produxi in primis duobus diebus duos teſtes,& feci iurare & examinare.Item in aliis duobus diebus produxi duos alios & feci &c.Elapſis illis ſex diebus, & ſeptimo volo producere duos, alios teſtes durante dilatione data non audior; niſi ſeruata ſolemnitate, de qua ſupra.Et ſi dictos teſtes fecero examinare,& ſic facta fuerit quarta examinatio, ſi in eadem dilatione nondum finita, volo producere alios teſtes.nullatenus poſſum audiri.& hoc totum cauſatur ab examinatione teſtium. & ſic multiplicatas examinationum excludit teſtium productiones:non autem numerus dilationum ex hoc propter præſumptionem legis, quę pręſumitur. quòd propter multiplicitatem examinationum, producens didicerit teſtificata.vnde ſi data dilatione decem dierum,in primo die produxi quatuor teſtes,& eos feci iurare & ſecunda die alios duos produxero,quos ſimiliter fecero iurare.In quarto, alios produxero,quos ſimiliter fecero iurare, non obſtantibus quatuor productionibus,etiam audior, & ſic non numerus productionū ſed examinationum facit repelli. Attende tamen quòd ſi in prima dilatione teſtiū,& examinatione viderit iudex & cognouerit ſufficientem eſſe numerum teſtiū productionem, non debebit aliam concedere,imò refrenare debebit, quia ad iudicis officiū ſpectat, refrenare multitudinem teſtium, vt in c. ſignificaſti infra de teſt.Ita dicit gloſſ.no.in cap.in cauſis.de teſtibus.

44 Sequitur quartus terminus excluſiuus teſtium.ſ.concluſio in cauſa, Quæritur itaque † nunquid poſt concluſionem in
K cauſa,admittatur probatio. K

ADDITIO.

K Probatio.]In quibus caſibus poſt concluſum in cauſa admittuntur probationes, vide Fel.in cap.ad petitionem.de accuſa. B.V.

Pro cuius intelligentia præmitto, quādo dicatur concluſum eſſe in cauſa. & breuiter concluſum eſſe in cauſa dicatur quando renuntiatum eſt allegationibus, facti & iuris.Ita dicit gloſſ. in d. §. quia vero.

vero.in verbo,concluſerunt. Et idem Ang.& Innocen.in ca. paſtoralis. ſupra de cauſa poſſ. & proprie. hoc uiſo, redeo ad quæſitum noſtrum. & per eius reſponſione eſt diſtinguendum. ſecundũ Inno.aut renunciatum eſt in cauſis probationum generaliter ſuper tota cauſa, & tũc non obſtante tali renunciatione adhuc poſſunt produci teſtes. Aut eſt facta renunciatio ſpecialiter ſuper vno articulo.& tunc ſuper illo articulo nõ poſſunt admitti probationes.Ita dicit Inno.in c. cum veniſſet.infra de probation. quem ſequitur Ang.in d.§.quia vero.Plus dicit Inn.in dicto.ca.quòd ſi eſt renuntiatum, probatione in cauſa principale,ſuper uno articulo. dicit etiam eſſe renunciatum, in cauſa appellationi.non probatum pro babo:vt in l.per hanc.ſupra allega Si autem eſt renuntiatio facta generaliter in cauſa principali,bene fieri poſſunt probationes in cauſa appellationis ſecundum eundem.Ex quibus ſequitur à maioritate rationis,quòd ſi in cauſa facto, eſſet renuntiatio generalis, nec ſpecialis: quòd poſſunt recipi teſtes niſi ſit aliqua cauſa prohibitiua, puta, quia dixerit teſtificata,vel publicationem teſtium ſuper illo articulo ,ſecundũ quod ſupra dixi. Ex per hoc infert Ange. in dicto. §. quia vero. ſi quis fecerit fieri quartam examinationem, non ſeruata ſolenniter; de qua ſupra non valebit dictum teſtium: niſi interuenit alia cauſa prohibitiua:puta ,renunciatio probationum & ſimi.

45 Not.tamen quòd † renunciatio facta per alteram partem tantum ,non nocet alteri.gloſſ.eſt ſing.in auth.iubemus. C. de iur.de.

Ex prædictis conſtat, quinque terminos eſſe concluſionis productionis teſtium: ſcilicet publicatio, renuntiatio, probationum concluſio in cauſa, ſufficiens numerus teſtium.hoc fallit in cauſa matrimoniali quando tractatur de matrimonio ſeparando.hi termini probantur in c.de teſti.in fin. de teſti.numerus. examinationum probatur, in ca.in cauſis,& in ca. vltra tertiam de teſti. Quintus terminus eſt didiciſſe teſtificata. & probatur illud,in §.quia vero.in authen. de teſti. Adde ſupra dictis,quòd licet regula ſit, quòd poſt publicatas atteſtationes, non admittatur productio teſtium. hoc fallit in cauſa matrimonii, quando tractatur de matrimonio ſeparando.quo caſu etiam publicatis atteſtationibus, admittuntur teſtes ſuper eiſdem capitulis, vel omnino contrarii,vt eſt tex in ca.feriens. infra de teſti. Et eſt ratio quia ſententia in cauſa matrimonii,nunquam tranſit in rem iud. vt in c.lator.qui filii ſint leg. & in capit. fraternitatis. de frigi. & malefi. vnde ſi poſt ſententiam admittuntur probationes per teſtes, multo magis etiam publicatis atteſtationibus poſſunt produci teſtes in cauſa,vbi fertur ſententia, de conſilio periti in arte ſua. Et per hoc ego dico magis generaliter, quòd in omni caſu, in quo ſententia non tranſit in rem iudicatam, veluti ſententia lata de conſilio peritorum in arte ſua, vt voluit Ant.de Butr. & Ioann.de Imol.in capit.propoſuiſti.de probat. ſemper publi. atteſtationib. poſſunt produci teſtes.

Aliud ſubiungo etiam menti tenendum. quòd etiam poſt publicationem teſtium, poſſunt admitti teſtes ſuper eiſdem capituli. , vel omnino contrariis,quòd ſimul cum eius producitur inſtrumentum coadiuuans illos teſtes. Iſtud eſt dictum ſingulare Ant. de Butr. in capit. feries. præallega. quod multum placit ibidem Ioann.de Imo.& probatur in d.ca.feries.ſecundum vnum intellectum. Exemplum, vt cum eſt quæſtio de matrimonio, quia altera pars probauit coniunctionem ſanguinis eſſe in quarto gradu hoc modo ponendo Petrum & Bertam in gradu prohibito, & ſic fratrem & ſororem,ſi aduerſa pars publicatis atteſtationibus producere teſtes deponentes nullam fore conſanguinitatem in gradu prohibito, & ex altera parte producere inſtrumentum,in quo apparet quod Petrus & Berta in aliquo contracto, nominati ſunt auus & neptis.

Addit

Addit Ioann. de Imol. prædictis alium terminum. & ſic ſextus, ſcilicet quando eſt datus terminus ad producendum teſtes. nam elapſo termino, amplius produci non poſſunt: vt in cap. fraternitatis. infra de teſti. tamen hoc non eſt indiſtinctè verum, quia imò poſt terminum datum ad producendum teſtes, poſſunt adhuc produci, & valet dictum eorum. Ita tenet Cy. & Ia. de Are. in l. ſi ea. C. qui accuſa. poſ. vel non. & ipſe Io. de Imol. hoc tenet in ca. licet ſuper. eo. ſcilicet niſi ius aduerſarij factum ſit deterius. Ita dicunt præſati docto. & bene: nam ſi mortui eſſent teſtes, elapſo termino dato, per quod potuiſſent reprobari teſtes producere volentes: tunc non admitterentur tales teſtes. Imò plus concludunt do. de Rot. concluſione 3. quòd in cauſis beneficialibus, & ſummariis, poſt terminum datum ad probandum, indiſtinctè admittuntur teſtes. & ſic non eſt excluſiuus indiſtinctè: vt ex prædictis patet. Aduertatis tamen ad vnũ notabile verbũ Bar. quòd ponit, in auth. at qui ſemel. C. de probatio. quòd etiam
l publicatis atteſtationibus. [l] poſſunt produci teſtes ſuper contrariis capitulis, quãdo quis ſimul, & ſemel dictum teſtis reprobat, & eius perſonam.

ADDITIO.

l Atteſtationibus.] Adde vltra ea quę dixi in apoſtill: ad iſtum poſt eum ſupra eodem. §. numero 39. in verſicu. ſuper ca. anti. quod no. Roma. ſingu. ſuo. decl. inci. teſtes examinati. Celſus.

Exemplum, dicit teſtis Titium poſſediſſe 13. ann. pars contra quam producitur talis teſtis, dicit quòd iſte teſtis non eſt 14. ann. & ad hoc producit teſtes ecce quòd hic reprobatur dictum teſtis, & eius perſona: nam ſi probatur iſtum teſtem non eſſe ętatis 13. ann. ecce quòd dictum ſuum reprobatur. Nam perſona reprobatur eo ipſo quòd probatur ipſum non eſſe 14. ann. quia maior 14. ann.
m non poteſt eſſe teſtis: [m] vt in l. 3. §. lex, Iu. ff. de teſti.

ADDITIO.

m Teſtis.] Adde d. Alex. de Imo. in conſ. 64. in 1. parte: vbi, an minor 15. ann. poſſit eſſe teſtis in cauſa capitali. & nunquid teſtes infames? vide per eum in conſilio, 24. in 2. parte. in conſi. 25. ea. parte, & in conſi. 20 in 4. parte. vbi not. an ſaltem faciat indicium. B. Vad.

Et eius dictum teſtis reprobatur. quia ſi teſtis non eſt ætatis, 14. ann. eius dictum reprobatur: quia non poteſt ſcire Titium 14. annos poſſediſſe. Commemoro vobis
n vnum dictum ſingulare Bal. [n] quòd dato quòd clementina, teſtibus de teſti. ſeruaretur in foro eccleſiaſtico, tamen tenendum eſt, quod ille qui poteſt producere teſtes poſt didicita teſtificata nomina teſtium, det iudici, & ſe abſentet. Nam tunc iudex in quo non timetur ſubornatio teſtium, recipit teſtes, & iuramenta, & depoſitiones, & valebit eorum teſtimonium. Cum iudex poteſt pro abſente ſupplere, & etiam teſtes poſt didicita teſtificata interrogare ex officio ſuo. Ita ſingulariter inquit Bal. in l. ampliorem. C. de tẽp. app. quod eſt not.

ADDITIO.

n Bal.] Adde ne te fallat Bald. authoritas, licet eius dictum à pleriſque pro euangelio colatur, quòd limitabis illud dictum vt per Ro. plenè. ſingu. ſuo. in verſi. teſtis incip. cautelam nouam. B. Vadus.

In ſuperioribus viſum eſt de reprobatione teſtium, videlicet, reſpectu ſuorum dictorum: nihil ante dictum eſt, de oppoſitionibus, quæ communiter fiunt coram
46 perſonis teſtium. Ideò nunc quæro, † an contra perſonas teſtium aliquid poteſt obiici? Et iſtud eſt breuiſsimè expeditũ ꝗ ſic: cum multa ſint quæ reprobant teſtem à teſtificando. Interdum affectio partis pro qua producitur, facit eum repelli: vt cum teſtes eſt filius familias producentis: vt in l. parentes. C. de teſtibus. Interdum teſtis cupidio ipſum repellit veluti ſi teſtis

teſtis eſt infamis, & ſic de ſimilibus: vt in l. 3. §. lex Iulia. ff. de teſti. Aliæ multæ cauſæ repellunt teſtes, de quibus omnibus, in ſequenti lectione dicendum eſt: Et ſub breuitate, omnes perſonæ quæ repelluntur à teſtificando, reiectis opinionibus.

Tamen pro præſenti articulo tractando videlicet vtrum contra perſonas teſtium. & quæro, nunquid poſt publicatas atteſtationes poſsit opponi contra perſonas teſtium: breuiter reſpondeo, quòd non niſi iu tribus caſibus. Primus ſi ante publicationem teſtium proteſtatus fuerit ille, contra quem producuntur teſtes, ſe velle contra eorum perſonas opponere. Secundò ſi iurauit non malitioſè ſe opponere. Tertiò ſi mõſtrauerit ſe de nouo didiciſſe id quod opponit: & an de nouo didicerit, ſtabitur, iuramento ſuo: ſecundum doct. in cap. præſentium. infra de teſt. vbi iſti tres caſus ponuntur. Eſt ergo o bona cautela, o opponere contra perſonas teſtium, ante publicationem teſtium, videlicet quando iurant, quia non erit poſtea opus iurare, ſi malitioſè non opponent: licet facilitate quis in iudiciis de uolet ad iuramentum.

ADDITIO.

o Cautela.] Adde pro hac cautela omnino Ro. quem in hoc ſequere ſi ſuo. 6090. ſecundum meum nu. in c teſtibus, aduer ſus me producendis. Celſus.

47. † Sed pone, teſtis contra cuius perſonam quis oppoſuerit, vel fecit proteſtationem de opponendo, dicit in dicto ſuo aliquid in fauorem proteſtantis: nunquid poteſt illi, qui eſt proteſtatus. Innoc. in c. præſentium. multas opi. ponit & non videtur aliquam partem eligere. Ang. vero in d §. quia. ponit ſuam, quę non placet mihi, nec eſt bona. Io. autem de Imo. in d. c. præſentium. ex mente doct. & eſt communis ſententia, eleganter dici hoc modo. Aut ille qui proteſtatus eſt, proſecutus eſt reprobando, ita quòd obtinuit, vel ſuccubuit. & tunc dictum illius teſtis, nihil ſibi prodeſt. Aut ſtetit in meris finibus proteſtationis, & tunc aut perſona teſtis eſt integra & honeſtiſsima perſona, ita quod non eſt ueriſimile, quod aliquid dixerit ad beneuolentiam producentis. nec ob timorem, tunc dictum talis teſtiũ p proderit & valebit p

ADDITIO.

p Et valebit.] Adde. Lu. ſingu. verſic. teſtis. ver. no. quod ſit contra. B. Vad.

Aut teſtis non eſt huiuſmodi, & tunc licet non profit: tamen facit qualem qualem præſumptionem, vel indicium: ſed non ſemiplenã probationem. Et ſi vnus teſtis dixerit in fauorem proteſtatis non q prodeſt q nec poteſt proteſtari, iuramentum in ſuplementum probationis deferri.

ADDITIO.

q Non prodeſt.] Adde Lud. Ro. in l. quã uis. de iureiur. & Bal. in marg. in verſi. teſtis. B. Vad.

Item ſi duo alij in fauorem aduerſarij deponent, obtinebit aduerſa pars ſecundum Inn. & Io. An. in d. c. præſentiũ. & intellige, quando teſtes non ſunt integerrimi alias ſecus, vt ex prædictis patet.

48. Attende tamen † quòd quando opponitur contra perſonam teſtium, debet opponi ſpecificè, alias nihil valeret, & ideo, debet ſpecificari crimen, quod ei obiicitur, hoc modo, dico quòd Titius non poteſt eſſe teſtis, quia cõmiſit furtum, ſurripiendo vnum librum Seio, vel quod commiſit adulterium cum Berta. Ita ꝙ crimen debet ſpecificari. vt eſt tex. in ca. præſentium. de teſti. libr. 6 vnde ſi teſtis eſſet criminoſus, vel alias inhabiles ad teſtificandum ſi non eſt oppoſitum contra eum valebit dictum ſuum ſecundum Ang. in d. §. qa vero. in authentica de teſ. ſal uo, ſecundum eundem ibidem. niſi ex confeſsione eiuſdem appareret de ſua inhabilitate, tunc repelleretur, dato quòd non fuiſſet oppoſita exceptio cõtra eum. Exemplum interrogatur teſtis in fine dicti ſui, ſi eſt debitor producentis, amicus, familiaris, inimicus, & ſic de ſingulis, & ſi ipſe fatetur quòd eſt famulus producentis, certè repellitur teſtis, nec fidem facit

facit:licet non fuerit oppoſita exceptio:
& ratio eſt, quia vbi aliquid fuerit noto-
rium ex actis iudici, poteſt ſupplere de fa
cto. Iſtud eſt dictum Inno. in c. ex ſinua-
tione. de appella. & in ca per tuas. infra
de teſtibus. & idem dicit Ang. in l. ſi pars.
ff. de inoff. teſta. & in l. fin. ff. de pe. hæ. ſed
cum iſte teſtis confitetur in dicto ſuo, ſe
eſſe famulũ, ex quo conſtat iudici ex a-
ctis, ergo &c. aliquando debet opponi ex
ceptio contra teſtem non dicitur opponi,
contra teſtem: ſed contra partem. Ita di-
cit Inno. in ca. verum de foro compe. in fi.
& Ang in l. Lucius. ff. de his qui no. infra.
nec per obiectum talis exceptionis. dici-
tur litigari cũ teſte, ſed cum parte. Ita di-
cit Ang. in d. l. Lucius. hic ſi ſtantibus, di-
cat iuris diſpoſitio, quòd iudex non de-
bet ſupplere de facto, in his quæ agitantur
in iudicio ſed pars debet facere exceptio
nes ſuas contra aduerſarium; vt no. gloſſ.
in l. vnica. C. vt quæ deſunt aduoca.

Pro declaratione præmiſſorum quæro.
49 † Nũquid vbi opponitur exceptio cõ
tra teſtẽ, puta quòd eſt infamis, & ſic de-
ſimilibus: probari & examinari debeat di
cta exceptio. antequam recipiatur di-
ctum teſtis, vel debeat reſeruari in diſpu
r tationibus.[r]

ADDITIO.

r Diſputationibus:] Vide Feli. in c. præſen-
tium. & in d. c. ex parte. de teſti. alle. hic
per Lanfran. B. Vad.

Dic quòd regulariter admittitur te-
ſtis: & exceptio oppoſita contra teſtem, &
eius probatio reſeruatur poſt publicatas
atteſtationes, fallit vbi opponitur exce-
ptio excommunicationis cõtra teſtẽ, pro-
pter periculũ communis c pia. de excep.
libr. 6. Nam incontinenti debebit exce-
ptio probari, ſecundum Ioann. An. in d.
c. ex parte. infra. de teſti. Item fallit ſecun
dum Innoc. in d. c. ex parte. ſi opponens
exceptionem contra teſtem, offert ſe in
continenti probaturum: quia tunc admit
titur probatio in primis & ante omnia.
Item facit quando opponitur, quòd eſt
inimicus capitalis, vel quòd eſt ſeruus, &
teſtis dicat ſe eſſe liberum, vt eſt text. in
authent. ſi dicatur. C. de teſt. & licet iſte
tex. loquatur de inimico capitali ratione
litis criminalis motæ; tamen idem eſt ex
qualicunque cauſa ſit inimicus capita-
lis. Ita tenet Albe. in d. authent. ſi dicatur
50 teſti. † Nam inimicus,[ſ] capitalis dici-
ſ tur, qui mouit cauſam criminis, vel cui
mota eſt. Item dicitur inimicus capita-
lis, qui minatus eſt mortem, vt eſt text.
ſing. in liber. ff. de arbitris.

ADDITIO.

ſ Inimicus] Qui autem dicatur inimicus
vide Fel. in c. cum Pe. Mãconella. in prin.
de ac & in c. afferte. in ver. datur aliud.
circa. fi. verſ. præſump. & quòd inimicitia
capitalis inducatur ex minis, de quibus ui
de multum notabiliter Collect. in c. cum
oporreat. num. 6. ver. no. quòd inimici ſi
non ſunt capitalis. de accuſa. & Pan. in ca.
meminimus. n. 8. vbi dixi, in apoſtil. ad
ipſum in verſicu. inimicus, eodem. titul.
Celſus.

Vnum non omitto, quòd eſt neceſſa-
rium in materia reprobationis teſtium,
51 † videlicet, quod ſi aliquis produxerit
teſtes aliquos contra aliquem, ſi poſtea
idem teſtis producatur contra eundem
producentem, ſiue contra eum per quem
fuerunt producti, ſiue per tertiam perſo-
nam in diuerſa cauſa, non poterit oppo-
nere contra perſonas teſtium, quas ſemel
approbauit: contra autem eorum dicta
bene poterit opponere. quia illa non ap-
probauit. ita tenet Cy in l. ſi quis teſtibus.
C. de teſti. Idem tenent docto. iuris cano-
nici in c. præſentium. de teſtib. Adde præ
miſſis in materia iſta reprobationum te-
52 ſtium, † quòd ſi alter ex litigatoribus
tantum producat teſtes probatorios non
conceduntur niſi vna reprobatio ex par-
te alterius. hoc eſt quòd actor non habe-
bit niſi vnam reprobationem ad repro-
bandum teſtes ſolum actoris reprobato-
rios. Exemplum, Actor producit teſtes;
ex quibus ſuam intentionem probat; reus
producit teſtes ad reprobandum teſtes,
actoris: ecce vna reprobatio ex parte rei
Actor poſtmodum producit teſtes: ad re
probandum teſtes rei reprobatoris, ecce
reproba

reprobatio actoris. & ſic duæ reprobationes cōceduntur, vna actori, & vna reo, & vltra non licet egredi: & ſic viceuerſa, ſi reus produceret teſtes probatorios, ad probandum tantum, & actor duæ productiones teſtium conceduntur reo, & vna tantum actori. Exemplum eſt in c. licet dilectus. de teſti. Si autem vtraque pars produceretur teſtes probatorios: tūc vtrique parti conceduntur tres dilationes: vna ad producendum teſte. ſuper principali ad reprobandum teſtes probatorios aduerſarij qui reprobauerunt, vel inducti ſunt ad reprobandum teſtes productos: & vterque habet vnam productionē probatoriam, & duas reprobatorias: quarta autem neu
t tri † parti dabitur. ita notant Doctor. iuris canonici. in cap. licet. ſupra alleg.

ADDITIO.

t Neutri.] Adde Ang. in authen. de teſt. §. ſi dicatur. in fi. vbi dicit etiam quartam reprobationem eſſe permiſſam, & non vltra. per no. in ca. præſentata. de teſtib. & adde Ludo. Roman. in ſingu. verſi. teſtis. ver. reprobatio. quòd in ſummariis, in quibus tractatur id quod in alio iudicio venit plenè examinandum, nunquam admittitur reprobatio. adde quòd do. compoſtillator meus, voluit allegare Roman. ſingula. ſuo 385. quod incipiē. reprobatio perſonarum teſtium. Celſus.

53 Solet in teſtium materia dubitari, † nū quid teſtis deponēs falſum, cuius dictum
u eſt nullum poſſit puniri de falſo. u

ADDITIO.

u Falſo.] Vide no. Fel. in c. j. de præſum. & quod ibi dixi, in apoſt.

Et videtur quòd non; quia illud quod eſt nullum, non poteſt dici falſum, ſed nullum: vt in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. & in l. non putauit. §. non quęuis. ff. de bonorum poſſeſsio. contra tabul. In hac quæſtione Bartol. rectiſsimè concludit, ex dictis Ric. Malum. qui diſputauit hāc quæſtio. quòd aut dictum teſtis eſt nullū, ratione materiæ: puta, quia teſtis aliquid dixi extra articulum: non valebit tanquā teſtis non fuerit iuratus ſuper illo extraneo articulo: & per conſequens, id quod erit contra articulum, non valebit tanquam teſtis non fuerit iuratus, & tunc ſi dixerit falſum, in eo quod dixit extra articulum: teſtis debet puniri de falſo: aut dictum teſtis eſt nullum ratione formæ, & tamen dixit falſum: vt ſi teſtis iurauit delato iuramento per notarium, & non
x per iudicem: vel ſi iurauit die feriato, x & tunc non punitur teſtis de falſo. Iſta ſunt verba Barto. in l. ſi quis legatum. ff. de fal. quem ſequitur de verbo ad verbū Ange. in l. prima. C. de ſepul. viola. Quibus verbis adde vnum not. dictum: ſecundum Bald. in dicta l. prima quòd vbi dictum teſtis eſt nullum ratione perſonæ: puta, quia infamis, vel quia impubes, vel excommunicatus &c. & ſi talis teſtis dixerit falſum, non punietur de falſo. & nimirum, quia dictum teſtis eſt nullum ratione formę, pro forma requiritur quod perſona teſtis ſit idonea ad teſtificandum, vt in l. 3. in prin. ff. de teſti.

ADDITIO.

x Feriato.] Adde ad propoſitum eorum quæ hic dicuntur ſupra. eod. in princ. huius c. nu. 26. verſi. & per hoc infero, vbi poſui in apoſt. ad ipſum. in verſicu tale iuramentum non valet. Celſus.

54 Quæro, † nunquid iſtud ſit verum, quod ſupra proximè dixi, videlicet, quòd ſi teſtis deponat aliquid extra capitulum ſuper quo eſt iuratus, ſit nullum? Dic aut teſtis iurat ſuper tota cauſa, & tunc dato quòd examinaretur ſuper vno articulo, & aliquid deponat extra illum, valet & tenet, quia reperitur teſtis iuratus ſuper eo etiam quod eſt extra articulum, aut teſtis eſt iuratus ſuper articulo; aut ſuper certis tantum; & tunc ſi deponat extra, non valet tanquam teſtis non fuit iuratus. hoc tenet Bar. in l. ſi duo patroni. in §. idem Iulianus. ff. de iureiur. quem ſequitur

quitur Ange.in l.ſi libertatem.in fin.ff.de pe.hære.Idem tenet Ioannes de Imol.in
y cap.de teſti. *y* de teſti.

ADDITIO.

y De teſtibus.] Vbi vide omnino quæ habẽtur ad hoc per Feli. B. Vad.

Sed quid ſi teſtis iurauit ſimpliciter dicere veritatem, nec apparet ipſum iuraſſe ſuper certa cauſa, nec ſuper certo articulo ſed ſimpliciter iurauit, poſteà producũtur duo articuli ſuper quibus examinatur aliquis an valebit? Exemplum, ſi dicimus teſtem iuraſſe ſimpliciter ſuper tota cauſa, & valet. Si autem intelligimus eos iuraſſe ſuper certis articulis tantum, & tunc omne id quod dicunt extra non valet, neque dicatur deponere. Anto.de Butr.dicit ipſum intelligi iuraſſe ſuper tota cauſa, pro eo optimè facit tex.in l.ſi in rem.ff.de rei ven.in prin.& in l.de pupillo. §.qui nunciat.ff.de no.ope.nun.Io.de Imo.in d.ca. de teſti.tenet contrarium, quòd nõ videatur iuraſſe, niſi ſuper capitulis productis cuius ſententia eſt verior. nam vt ſcitis ſolent articuli limitari, & produci antequã examinentur teſtes vnde cum deferatur iuramentum teſti de veritate dicenda, intelligitur delatum de dicendo veritatem ſuper capitulis iam productis maximè: quia in iuramento deferendo, attenditur intentio deferentis: vt in l.nam poſteà. in §.iurari. ff.de iureiuran.ſed iudex defert iuramentum teſti de veritate dicenda ſuper articulis productis coram eo, quos ipſe ſcit porrectos teſti.

His viſis pro materia teſtis, reiectis ambagibus quæ recitantur in præſenti materia teſtium, mera veritate offenſa, quæ tenetur, & eſt tenenda in practica.

Vnum ſolum reſtat videre, videlicet,
55 † quæ perſonę repellantur à teſtimonio, quo viſo perfecta erit iſta materia, & intellecto qui teſtes à teſtimonio repellantur, cognoſcemus quæ admittentur, quia cognitio vno contrarium, cognoſcitur, & reliquum. ff.de his, qui ſunt ſui, vel alie. iur. Sed primò pro euidentia præmitto, quòd edictum de teſtibus eſt prohibitorium, id eſt quòd omnes perſonæ admittantur, niſi quæ à lege ſpecialiter ſunt prohibitæ: vt eſt tex.in l.1.ff.de teſti.
56 † Not.quòd illud dicitur prohibitorũ, cuius regula eſt permiſſa, vt eſt text.in l. mutus.§.1.de procu.& tex.in c.cum apud
57 deſpo. † Et teſtes ex 5.cauſis repelluntur à teſtimonio, vel ratione conſanguinitatis, vel ratione familiaris, vel ratione vilitatis quæ habetur ad cauſam, ratione criminis teſtis, vel ratione inhabilitatis perſonę, de quibus omnibus eſt videndum. Capio itaque primam cauſam prohibitivam teſtimonii, ſcilicet conſanguinitatis.
58 † Et quæro, vtrum affinis poteſt eſſe teſtis pro affine? communis opin.eſt, quòd poteſt patruus, pro ſuo nepote, conſobrinus pro conſobrino, & ſic de ſingulis quã opi. tenet gl.in c.accedens vt lit.non conteſ.& ſequuntur ibi Canoniſtæ, & Legiſtę in l. parentes.c.de teſt.& Bar.in l.qui teſtamẽto.in § per contrarium. ff.de teſta.credũt tamen quòd erat omni exceptione maior talis teſtis, & quòd non poſſet deferri ſibi iuramentum in ſupplemẽtum probationis. Ita vult Iac.But.& Alb.in l.lex Iul. ff.de teſt.& Bart.in l.admonendi. ff.de iureiur. In cauſa autem criminali; affinis non poteſt eſſe teſtis pro affine: vt 3.q.1 c.1.& 3. q.9.c.præſens & ita tenet Bar.in d. §.per contrarium. Et idem eſt in cauſa iniuriarum, & cauſa criminali mota ciuiliter, quia affinis non poteſt eſſe teſtis pro affi-
z ne *z* ſecundum Bar.in l.lex Cornelia.ff. de iniur.& in d.§.per contrarium.

ADDITIO.

z Pro affine.] Vide d. Ale.de Imo.in conſi. 118.in 4.parte.& in conſi.119.ea.parte. & in conſilio 121.in 2.parte.& quod per Franc.Arer.in l.qui teſtamento. §.quicunque.de teſtib.& quod ibi dixi, in apoſt Et an conſanguineus admittatur in teſtem, ſaltem ad probandum innocentiam? vide do.Alex.in conſi.5.in 7.parte.& in conſil. 13.ea.parte.& in conſilio 23.& in conſil. 32.& in conſil.183.in 2.parte.Nec omitto vnum ſingulare dictum Innocen.relatum per Ioan.An.in c.non nulli.de reſcr. quòd

quòd affinitas propter quam quis à teſtimonio repellitur, & ad agendum admittitur debet eſſe per lineam aſcēdentem vel deſcendentem, nec ſufficeret eſſe tranſuerſalem, quod dictum pro valde notabili refert, & ſequitur Ang. conſi. ſuo. 194. incip. viſis proceſsib. & Hyppol. de mar. ſin. ſuo 133. inci. affinitas repellens. Celſus

Et eſt ratio quare in cauſa iniuriarum, & in cauſa criminali, affinis non poteſt eſſe teſtis pro affine, quia dedecus in quod incurrit aliquis de parentela, cōcernit omnes de parentela, & iniuria quæ fit vni de parentela, dicitur fieri omnibus de parentela: vt eſt tex. in l. j. & 2. & 3. ff. de lib. cau. nam affinis efficeretur teſtis in cauſa propria, quod eſt prohibitum à iure. vt in l. idonei. ff. de teſtib. Et intellige affines vſque ad ſeptimum gradum connumeratū de iure ciuili: ſecundum quod intelligunt tex. in l. lex Iulia. ſupra alle. Ita dicit Bar. in d. § per contrarium hoc vendicat locū in perſonis affinibus, quæ non ſunt mater pater, frater, ſoror. filius, & vxor in illis perſonis aliud ſtatuitur propter coniunctiſsimam ſanguinis affectionem: ideo ſeparatim videamus.

59 Et † primo quæro, an parentes poſsint
a eſſe teſtis pro filiis. a

ADDITIO.

a Pro filiis.] Tu vide plenè de hoc Bart. Soz. in ſuo tract. fallen. reg. 427. & Bald. in l. parentes. in princip. quòd ibi dixi in apoſtil. ad ipſum in eodem verſiculo, & ibi nume. j. vbi dixi, in verſi. frater. vbi etiam dixi poſt Barto. nu. j. in ver quæro vtrum parentes. C. de teſti. & de hoc per Fel. in c. literis. in prin. vbi omnino eum vide eod. titu. de teſti. Celſus.

Et intelligo de parentibus aſcendentibus vſque in infinitum, tam in linea paterna, quam materna, vt voluit Specu. in tit. de teſti. §. j. circa princ. & intellige parentes ſiue pater, ſiue mater: quia appellatione parentum, continetur pater, & marer, vt in l. parentes. ff. de verb. ſig. & intellige de filio ſiue ſit in poteſtate patris, ſiue emancipatus, ſiue legitimus, ſiue ſpurius ſecundum Spec. vbi ſupra. & dic quod in omnibus parentes non poſſunt eſſe teſtes pro filiis, nec contra? & hoc ratione affectionis. & hoc inductum eſt in fauorem aduerſarij. In quatuor tamen fallit caſibus, in quibus parentes poſſunt eſſe teſtes pro filiis. Primus cum filius tranſit ad religionem, & dubitatur, an tranſiuerit animo profitendi, vel non. nam pater admittitur in teſtem ſuper hoc. 2. q 3 cap. ſicut. Secundo admittitur ſuper ætatem filiorū, non tamen faciunt nec plenam, nec ſemiplenam, fidem, ſed quandam præſumptionem, & inſtructionem faciunt iudici. Ita tenet glo. ſingula. in l. etiam. ff. de proba. & ſequuntur doct. Tertiò fallit in matrimonio, quando eſt quæſtio, vtrum coniugati ſint in gradu conſanguinitatis prohibito. nam tunc pater, & mater admittuntur in teſtes hoc caſu, & alij affines, quia nullus eſt qui melius poſsit ſcire veritatem ſuper hoc, quàm attinentes text. eſt in capit. videtur qui matri. accuſa. poſſ. Imò illud id ſpeciale in teſtimonio de affinitate, & conſanguinitate, nam admittuntur ibi teſtes de auditu, text. eſt in cap. licet ex quadam. de teſti. Si autem eſſet quæſtio, vtrū eſſet contractum matrimonium, an ne, & ſic eſſet quæſtio ſuper facto, parentes non indiſtinctè admittuntur pro filiis: nam ſi iuuenis qui dicitur contraxiſſe matrimonium cum muliere quadam, & iuuenis ſit potentior, honorabilior, vel amicitia potentior, pater vel mater mulieris, non poſſunt eſſe teſtes aſſerentes matrimonium eſſe contractum, quia parentes propter affectionem quam habent ad filiam, vt ſit bene maritata, in filiæ fauorem teſtificarentur, vt eſt text. in cap ſuper eodem infra de teſtibus. ſi tamen eſſent aliqui ex parte mulieris, quæ proponenda eſſet; quia foret nobilior iuuene, & iuuenis ditior, vel mulier eſſe nobilior, & iuuenis potentior, tunc iudex habebit arbitrari ſecundum qualitatem perſonæ, & cōditionem, an debeat parentibus adhibere fidem, an ne ſecundum Do. in dicto capitu. ſuper eo. poterit etiam iudex arbi-

trari,ſi cognouit virum nobilē fuiſſe philocaptum,de aliqua muliere plebeia ardē tiſsimo amore: ita quòd fauore amoris faciliter deduci poterit ad matrimonium
b contrahendum, b ſecundum Io.de Imo. in d.c.ſuper eo.

ADDITIO.

b Matrimonium contrahendū.] Sed ne tūc poterit diſſolui tale matrimonium. vide not.conſi.Maria.Sozi.in cōſi.28.incip. circa princ in verſi.cum igitur.in j.parte.

Vbi autem eſſet æqualitas inter virum & mulierem:tunc parentes poſſunt teſtificari pro filiis matrimonium eſſe cōtractū. & ideo bona cautela eſt, quòd cum reperiatur vnus iuuenis ſtupraſſe vnam puellam,& ſint eiſdem qualitatis maſculus, & & fœmina ne puella dedecus patiatur parentes teſtificentur matrimonium eſſe cōtractum:quia poterunt teſtificari in iure, & hoc quo ad ius fori; quo autem ad ius poli non euitaret animę periculum,& per iurium. Quarto caſu fallit in teſtimonio filij militis, in militia de caſtrenſi peculio teſtantis:quia pater poteſt eſſe teſtis in tali teſtamento, vt in d. §.per contrarium.

60 † Filius autem in vno caſu poteſt eſſe te-
c ſtis pro patre: c videlicet quādo in illa cauſa qua teſtificetur filius,nullum commodum acquiritur patri,neque ipſi:vt puta, ſi pater eſt procurator in cauſa alicuius, filius eſſe teſtis poterit in cauſa iſta pro clientulo patris: non econtra ſecundum Bar.ſi filius eſt procurator:pater non poteſt eſſe teſtis in illa cauſa,in fauorem cliētuli filij:Ita determinat Bal.in d.§.per cōtrarium.& fuit prior ſententia Iacob.de Are.& ideò pridie dicebam Stephanū de quilonis nō poſſe eſſe teſtem n cauſa quā habebat Antonellus Gabozota,cuius procurator erat dominus Petrus filius d.Stephani.

ADDITIO.

c Patre.] Adde Fel.in c.ſuper eo.el 2.in fin.infra de teſti:& dom.Alex.de Imol.in conſi.18.in j.parte vbi etiam quid de genero pro ſocero.& in conſi.70.in j.parte. & in conſi.78.in prima parte.

61 Clarum † eſt filio contra patres,etiam volentes non poſſe teſtificari:quia hoc eſt introductum ob reuerentiam paternam, cui non poteſt renuntiari:vt in d.l.paren-
d tes.Vir & vxor d non poſſunt eſſe teſtes pro ſe, nec contra ſe: pro ſe ratione affectionis, contra ſe, ratione reuerentiæ, glo.eſt in d.l.parentes.

ADDITIO.

d Vxor.] Vide Felin.in c.in literis.infra de teſti.

Contrarium.dicit.Bald.in patre ſpiri-
e tuali e qui poteſt eſſe teſtis & pro filio ſpirituali.

ADDITIO.

e Spirituali.] Sed quid econtra, an filius ſpiritualis ero parte ſpirituali? vide Fel.in c.cum nuncius.in verſi.& in quantum.infra de teſti.Et nunquid comparer repellatur à teſtimonio? vide d.Alex.de Imol.in conſi.42.in 3. parte.& in conſil. 141.in 2. parte. B.Vad.

Ità dicit ipſe,in d.l.parentes.Baiolinus autem quandiu nutrit,non poteſt eſſe teſtis.poſt autē ſic: vt in d.l.parentes,quàm ſequuntur communiter docto.per Bald. in d.l.parentes.

62 Circa † autem fratrem, an poſsit eſſe teſtis pro fratre, dic poſt multas opiniones,hanc eſſe communem.quòd ſi fratres
f ſint in communione, f ſiue viuente patre, ſiue eo mortuo,non poſſunt eſſe teſtes inter ſe,& hoc ratione domeſticitatis,quę repellit teſtes:vt in l.2.C de teſti.

ADDITIO.

f In communione.] Tu dic breuiter poſt Theorica Bal.in l.parētes.C.de teſtibus. quòd quamuis frater poſsit teſtificari pro fratre ſaltem in ciuilibus, & in aliquibus caſibus in criminali: vt not.in c.literas.de pręſumptio.& in apoſt.ſeq.quòd ſi cohabitat cum fratre, non poterit teſtificari pro eo,quia cohabitatio, aliquid operatur, ita quòd propter maiorem affectum & dilectionem,quam ob id habet, quòd frater ſemper teſtificaretur in commodū fratris.Ità pulchrà dixit Bal.in alleg.l.parentes.per caſum quem in hoc dicit ſing.

idem Bald. in l. ſi vt allegas. C. de c. pecu. libr. 12. & ibidem voluit, in l. j. C. de epiſ. & cler. & in tract. de duo. fra. And. Barba. in cap. repellantur. de accu. & Anto. Cor ſe. ſing. ſuis in ver. teſtis. incip. licet frater. Celſus.

Ità tenet Ant. de Butr. in c. cum oporteat g de accu. & refert Alb. tenere, & ſentit gl. & Bald. in l. parentes.

ADDITIO.

g Cum oporteat.] Et ibidem vide Felin. in ver. vno cum plu. ſeq. & in quibus caſibus poſſit, & quando non, & quando inuitus. vide per eum in c. literas. in verſic. in glo. cum pluribus ſequen. & in uer. vlr. de præſum. & in cap. literas. verſi. fallic. 6. infra de reſtib. vbi etiam per Abb. nu. 3. & do. Alex. de Imo. in conſi. 18. in j. parte. & in conſil. 70. in j. parte. ei quid de ſorore, an poſſit eſſe teſtis pro fratre? vide do. Alex. de Imol. l. conſilio. 24. in 2. parte. Celſus.

Item frater non poteſt eſſe teſtis pro fratre, ſi cauſa ſit magna & ciuilis: vel ſit criminalis, ſaluo vbi frater eſſet accuſatus: quia tunc frater poteſt eſſe teſtis pro fratre, ad innocentiam ſuam excluſandam. Ita tenent docto. in d. l. parentes. & maximè Bal. mihi autem videtur magnũ dictum: quod frater admittatur in cauſa fratris, & alij affines remotiores non tamen non poſſumus recedere ab eorũ ſententia: quoniam frater poteſt eſſe teſtis pro fratre: & maximè ſi frater eſt teſtis inſtrumentarius. Et idem in aliis teſtibus, qui probentur teſtificari eo ipſo quòd ſunt in inſtrumento rogati valet eorum teſtimonium. Ratio eſt: quia intelliguntur approbari per partes, eo ipſo quòd patiũtur eos ſcribi in inſtrumento; ideo bona cautela, quòd cum ſit inſtrumentũ, quis accipiat teſtes de ſuis parentibus, & affinitatis. h

ADDITIO.

h Et affinibus. Et hoc idẽ tenet Fel. in ca. cũ inter. de excep. ibi ad idẽ. vbi ponit cãdẽ cautelã. de quo vide oĩno Corſ. ſingu. ſuis. in ver. teſtis. inci. licet pater. Celſus.

Inn. in c. cum canonici ſupra de off. del. dicit fratrem teſtem eſſe poſſe pro fratre, ſi eſt adeo bonæ vitæ. quia ſi eſt religioſus ſancti Franciſci de obſeruantia, & ſancti Dominici de obſeruãtia, & ſimilib. Eſt tamen vna differentia quoad cõtradictionẽ teſtis, verũ ſit teſtis, inſtrumentarius vel ſine ſcriptis; qa conditio teſtis inſtrumentarii, ad hoc vt poſſit facere fidẽ inſpicitẽ tempus in quo deſcriptus eſt in inſtrumẽto. Si autem eſt teſtis ſine ſcriptis: tũc eius cõditio (vt poſſit, eſſe teſtis) inſpicitur tpe productionis: vt in l. 3 § dux. ff. de carbo. edic. & ità tenet Bar. in d. l. i. C. de teſtamẽtis. Sed melior cautela eſt, ꝙ teſtis ſit inſtrumentarius: quia mortuis teſtibus inſtrumentũ fidẽ facit. glo. eſt in l. 2. in prin. & in §. j. ff. quemadmodum teſta. ape. & eſt text. in c. 1 infra de fide inſtr.

Circa prędicta adde vnũ notabile dictũ Bart. quotieſcunq; quis prohibitus eſt eſſe teſtis pro aliquo inter duas perſonas, pro quibus debet habere eãdẽ affectionẽ tũc poterit eſſe teſtis, & valebit eius teſtimonium: vt eſt text. in l. 4. § de ritu nuptiarum. & ita in l. qui teſtamẽto. in §. per cõtrariũ. ſupra allega. Et ſic in caſu, in quo frater non poteſt eſſe teſtis pro fratre, poterit eſſe teſtis pro uno fratre contra aliũ fratrẽ. Ratio eſt, quia ceſſat cauſa prohibitiua teſtimonii, quę eſt ꝙ frater repellatur à teſtimonio pro fratre, propter affectiones quas habet erga fratrẽ cũ frater præſumatur habere identitatẽ affectionis erga alios duos fratres. Quod autem dictũ eſt de affinitate, venit intelligendum, ſcilicet affinitate durante, ea autem diſſoluta, poteſt eſſe teſtis affinis, & eſt omni exceptione maior. Idem tenet Ange. in l. cui eorum. §. affinitatis ff. de poſtu. & in l. ſed hoc ita. ff. de re iudicata. Item ſtatuta in vxore quo ad teſtimonij requiſitionem, vendicant ſibi locum in concubina: ſecundum doctores. in dicto §. parentes. quia vxor non differt a concubina, niſi quo ad honorem: vt in l. itẽ legato. § parui. ff. de lege communi.

Nunc eſt videndum de ſecunda ſpecie teſtium repellẽdorum, ſcilicet ratione domeſticitatis. i

ADDITIO.

Domeſticita: is.] Vide d. Alex. de Imo. in conſilio 99. & in conſil. 98. in tertia parte. vbi ponit, quid in probãdo matrimonio. & in cõſil. 5. in prima parte. & in conſilio. 13. eadem parte. & in conſil. 88. in eadem parte. & in conſil. 209. in ſecunda parte. & in conſilio. 95. in tertia parte & in conſil 119. eade parte vbi ſi mercenarij ſint idonei teſtes. Et quid de iudæis, an, & quando teſtificentur? vide Fel. in c. iudęi. infra de teſti. & quid de iudæo conuerſo, an ob crimen poſtea cõmiſſum, repellatur à teſtimonio, vide per eum in ca. teſtimonium. ver. 6. concludo. infra de teſti & quid de canonico pro canonico? Vide Fel. in c. cum R. canonicus. in fi. de offi del. Et an ſcholaris, pro ſcholari. vide ibidem per Fel. & dixi in apoſt ad Panor. in allegato c. iudei. nu. 2. in apoſtil. in verſi. contra chriſtianũ, de quo et dixi infra eod. num. 87. verſicu. quęritur. communiter. in verſi. idem ſi ſit ſuſp tio Celſus.

Domeſtici appellantur familiares, coloni, mercenarij, ſerui, liberti, & aſcriptitij. Ita no. gloſſ. in l. præſenti. in §. ſanè. C. de h. s. qui ad ec. cõfug. bene facit tex. in l. aut facta. §. furta. ff. de pęnis. & tex. in l. pridem. ff. de quæſtioni.

63 † Quæro. ergo primò, nunquid fami
K liaris K poteſt eſſe teſtis in cauſa pro domino ſuo.

ADDITIO.

K Familiaris [Vide Fel. in c. literis. infra de teſtibus. in prin. & d. Alex. de Imo. in conſi. 23. in 4 col. n 2 parte: B. Vad.

Diuerſæ fuerunt opin. & quę tenẽda eſt, talis eſt, quòd ſi eſt famulus alicuius magni domini, velut cardinalis, quem famulum non eſt veriſimile deuiare: ita ꝙ habeatur pro honeſta perſona, talis bene admittitur in teſtem. Si autem eſt famulus ulterius perſonę: veluti ſunt famuli, ſcholarum, vel alterius cuius ſunt, quia tales non ſunt perſonæ honeſtæ: imò viliſsimę. talis famulus, in eo. o repellitur à teſtimonio: ita intelligitur text. in l. etiã. C. de teſti. hæc eſt ſentẽtia Inn. in ca. literis. ſuprà de offi. deleg. quem ſequitur. Bal. in l. etiam C. de teſti. Si autem eſt aliquis famulus qui ſtaret etiam cũ aliquo magnare pro ſolis expenſis, ſine ſalario, in domo: talis indiſtinctè repellitur: ſecũdum Car. in c. inſinuante. de off. delega. & ſic famuli iſtorum armigerorum, veniunt repellendi. & eſt veritas, quæ eſt tenenda. prædicta tamen intelliguntur debere, quando tempore reddendi teſtimoniũ eſt famulus; ſecus ſi tempore contractus, celebrati, quis fuiſſet famulus alicuius, & poſtmodum tempore reddendi teſtimoniũ non eſſet famulus: quia tunc talis bene poſſet eſſe teſtis, quõdam domino ſuo, ſecundum. Bar. in l. 1. ff. de quęſtio. in §. itẽ Cornelio. & Ang. in l. ſeruos. C. de teſt. et nimirum, quia conditio teſtis inſpicitur, tempore. reddendi teſtimonium, & cautela eſt, quod ſiqs non habeat teſtes niſi famulos, quòd ipſe repellat à ſe, & poſtmodum producat in teſtes, tamen ſi conſtaret, hanc repulſionem in fraudem, non ad
l mittetur. l

ADDITIO.

l Non admitterentur.] Adde Fel. in d. c. in literis. infra de teſtibus. B. Vadus.

Quod præſumeretur ſi poſt expulſionem incontinenti produceretur in teſtem vel ſi poſt redditionem teſtimonij reuerteretur ad ſtandum cum producente cũ, in teſtem, vt in l. ſi venter. ff. de prin. cred. & iuxta not. per Barto. in l. poſt contractum. ff. de dona.

64 Secundo quæro, † vtrum colonus poſ-
m ſit eſſe teſtis pro domino ſuo? m Alb. in l. etiam. C. de teſti. quem ſequitur Gof. & Baga. tenet eſſe repellendum. hanc opin. tenet gl. in §. in teſtamentis, inſt. de teſta. & ita teneatis, quia eſt cõmunis opinio.

ADDITIO.

m Suo.] Vide do. Alex. de Im. in cõſi. 118. in 4. parte. B. Vadus.

Quid autem de marcenario? dic idem vt ſupra de colono dixit. ita tenet gl. quę approbatur ꝑ doct. in c. in literis. de of. de le. Et idem de liberto aſcriptitio. & ſimili.

Quid

a Quid de berroario, a an poſsit eſſe teſtis
pro poteſtate in ſuo ſyndicatu? tenet Bal.
quod ſic. niſi ſit perſona viliſsima, & non
ſit cum poteſtate tempore teſtimonij. Ita
tenet ipſe in l.etiam.præal.& ſequitur An
ge.in l.ſciendum.de vſur.dicẽs quòd eua
ſit poteſtatem in ſyndicatu propter teſti-
monium berroriarum: tamen non ſunt te
ſtes pleniſsimæ fidei: nam eis multum di-
minuitur de fide, propter eorum vilitatẽ
vt §.ſi vero ignoti.in authen.de teſt.

ADDITIO.

a Berroario.] Tu vide de hoc Bal.in alle
ga.l.etiam.nu. 4.verſi.ſed quid è cõtra.&
quod ibi poſui in addi.ad ipſum in verſi.
beroarij.& ibi Salyc.C.com.de ſucceſ.&
Alex.in l.3.C.de Teſti. Et an poſsit eſſe te
ſtis contra poteſtatem? no. Bald. vbi ſupra
ver.ſed reuoco in dubium. vbi etiam Sal.
Et an contra aliàs perſonas? vide Inno.in
c.inſinuante.in glo.ſua, in verſi.poterat.
de offi.deleg.B. Vadus.

Vnum tamen aduerte: quia licet cleri-
cus ſi domeſticus ratione eccleſia: tamen
admittitur in teſtem pro eccleſia ſua: dũ-
modò ipſe non ſit pars principalis iudicij,
ſed alius agitet cauſam puta, procurator
eius: vel clericus. vt eſt tex.in c.ſuper eod.
& c.nuntius.infrà.de teſti. Attende tamẽ,
quòd in his quæ agitantur in domo, non
poſſunt veriſimiliter ſciri per extraneos,
in quibus tũc familiaris poteſt eſſe teſtis.
Ita tenet Arth.in c.plerique.de offi.ordi.
lib.6. Idem tenet Alber.in l.conſenſu. C.
de repub. hoc ſentit Spec.in ti.de teſti.§.j.
verſi. Item, quia domeſticus. Idem vult
Bar.in l.ſi quando.C.vnde vi.

Sequitur videre de teſtibus repellen-
dis ob commoditatem, in cauſa præten-
ſam. cuius ratione multæ quæſtiones ve-
65 niunt examinandæ. † Quæro primò, nun
quid donator poſsit eſſe teſtis pro donata
rio, in re donata Cy.in l.omnibus. C.de
teſti. ſequens Pet.de Bellaper. tenet dona
torem non poſſe eſſe teſtem, licet non te-
neatur de euictione. & idẽ tenent Guil. &
Bal.in l.heredi.§.nos autem de pact. quia
donator, licet non teneatur de euictione,
prout habet affectionem, & ad contractũ
ſuum, quem cupit valere, & effectum ſor
tiri. Ideò infert Guil. & Angel.in d.§.nos
autem, q illa cautela, qua vtuntur credi-
tores, debitum probare nequeuntes: quia
cedunt ius ſuũ alteri, ẽt ex cauſa donatio-
nis. ita vt poſtmodum ceſsionarius agens
contra debitorem producat teſtem ceden
tem: & illa eſt practica inutilis: quia ce-
o dens o non poteſt eſſe teſtis: & hæc opi.
eſt communis, & tenenda. licet Bar. & alij
fuerint in contrario opinio.

ADDITIO.

o Cedens.] Adde. Feli.in c.ſuper.in ver
ſi.4.queritur. infrà de teſti. & dom. Alex.
de Imol.in conſi.13.in j.parte.& in conſi.
19.in 4.parte. an creditor poſsit eſſe teſtis
in cauſa debitoris? vide per eum, in conſi
lio 69.in j.parte.in conſilio 78.in j.parte,
& in conſi.171.2.parte. de quo vide Bald.
in l.omnibus. poſt Panor.in verſi.ſed hic
dubitatur. C.de teſt.& in l.fin.ver.allega-
batur iſtud princ.C.de iur.dot. Celſus.

66 Tertiò quæro. † nunquid venditor poſ
ſit eſſe teſtis pro emptore, in cauſa contro
uerſię motæ ipſi emptori? communis opi.
eſt, quòd aut tenetur de euictione, & ſic
non poterit eſſe teſtis. hanc opi. tenent gl.
in l.nullus.ff.de teſti. Idem tenet Specul.
in titu.de teſtib.§.j.ver.quid in venditore.
Idem tenet Innocen.in c.ſuper de teſtib.
Idem dicite in cauſa diuiſionis, quæ vicẽ
emptionis obtinebit: vt in l. 2.C.cõmunia
vtri.iudi. quia ſi ſuper portione adiudica-
cata vni ex ſociis mouetur controuerſia,
alter ex ſociis non poterit eſſe teſtis, ſi te-
netur de euictione, ſi autem non tenetur,
tunc poterit eſſe teſtis.

67 Quæro tertiò, † nunquid aduocatus
poterit eſſe teſtis pro clienculo ſuo. con-
tra ipſum poteſt eſſe teſtis, & eſt clarum.
Ita tenet glo.in l.ſi ff.de teſti. quam ſequũ
tur doct. quòd poteſt etiam eſſe teſtis, ſi
adhuc non præſtitit patrocinium. Ità te-
net glo.in d.l.j.& idem tenet Specu.in ti.
de teſt.§.1.ver.quid ſi aduocatus, & com-
muniter doct. tenent, quòd eſt intelligen-
dum quando ſolum conuentum erit de

ſalario, & paratus eſt prǽſtare patrocinium. ſi autem præſtitiſſet patrocinium in cauſa principali: tunc non poſſet eſſe teſtis in cauſa principali, nec appellationis, etiam ſi in ipſe non fuiſset aduocatus: vt eſt tex. in c. mediatores. de teſti. li. 6. & in d. l. fin. In alia autem cauſa non eſt prohibitum aduocatum teſtificari. Et communiter cõcludũt doct. in locis præal. Vbi autem veritas haberi non poſsit, poteſt aduocatus eſſe teſtis pro clientulo ſuo. puta, ſi dicetur, quid actum eſſe in præſentia ipſius aduocati & partium, ità quòd non poſsit ab extraneis ſciri. Ità Io. An. in addi. Spe. de teſtib. §. j. verſi. quid ſi aduocatus. & Bu. in c. cum à nobis infrà de teſti.

Quæro quartò, quid de procuratore, nunquid poſsit eſſe teſtis pro clientulo
p ſuo. *p*

ADDITIO.

p Suo.] Sed nũquid in cauſa appellationis, licet fuerit procurator in cauſa principali? vide do. Alex. in conſil. 133. in j. parte. & in conſil. 78. in j. parte. & quid de procuratore ad negotia? vide per eum, in conſi. 19. in 4. parte. Alex. conſi. 64. vol. 2. Fulg. conſi. 219. & conſi. 174. dixi in apoſt. ad Pa. in c. cum à nobis. in fi. in ver. an ille. de teſt. & poſt Saly. in authen. ſed nouo iure in fi. ver. ex quo no. in apoſtil. in verſic. pro domino. C. ſi cert. pet. Celſus.

Dic ſi nondum præſtiterit patrocinium, quòd poteſt, vt diximus, in aduocato: ſecus ſi cœperit agitare cauſam: tunc non poterit eſſe teſtis. Ità no. Inn. in ca. ſuper. Infrà de teſt. in alia autem cauſa, in qua non eſt procurator ſi nullum ad eum ſpectet commodum, vel incommodum poteſt, ſi autem ſpectaret commodum, non, vt in. l. deferre: §. idem decreuerunt. ff. de iure fiſc. In procuratore autem ad negotia, nemini dubium eſt quòd poſsit: ſi nullum ad eum ſpectet commodum. glo. eſt in c. j. de teſt. li. 6. Et per hoc infert Bar. in d. §. idem decreuerunt. quod ſi ſcholaris mittat librum ſocio ſuo per amicum ſuũ, deinde oriatur quæſtio iuris inter ſcholarem & ſocium de dicto libro, quia dicit
ſocius non eſſe ſibi miſſum, ille nuntius qui portauit librum non poteſt eſſe teſtis in cauſa propria, cum tractatur de exone
68 rando: & ita tene menti, † quòd quotieſcunque quis tractat de exonerando,
q non poteſt eſſe teſtis. *q*

ADDITIO.

q Teſtis.] Quod not. contra comitẽ Ioã. de Carpi. qui volebat quòd literæ & teſtificationes illius talami presbyteri de Piſis valerent contra me. cùm eius teſtimoniũ tractabat de ſe exonerãdo, & cùm alleg. hoc dictum coram quodam Seuero de vrb. ll. equidem dolore & immeritò doct. cũ talis ſit qui doctoratu degradandus & dignitate nudandus meretur. per ea quæ habentur cum nonnullis alijs cauſis, quas nunc omitto per Fran. Are. in l. j. C. de aduo. diuer. iu. dum tunc eſſet poteſtas ciuitatis Fori Semproni j, cum maxima iniquitate, iniuſtitia ac ignorantia cõtrarium ſentiebat: ſe parcat mihi dementia & ignorãtia ſua, ex quo ſyndicatui & receſſui ſuo intereſſe non potui, cum eſſem abſens: ſi tamen Deo placebit: nunquam impunitus tranſibit. limita tamen do. Bar. in d. §. idem decreuerunt. prout per Paul. de Caſt. conſi. 161. inci. ad bene examinandum. & adde quòd quotieſcunque quis nomine proprio ſperat habere commodum, vel incommodum, dicitur cauſa propria. vt cap. biduũ. 2. q. 6. in qua pars teſtis eſſe non poteſt: vt per Pau. de Caſt. in conſi. 371. inci. viſis actis & actitatis &c. Et quomodo & qualiter conſideretur commodum teſtis: vide Felin. in c. inſuper. in fi. infrà de teſti. B. Vadus.

Adde vnum dictum notabile in præſenti materia, quòd vbi procurator reuocatur lite pendente, non poteſt eſſe teſtis pro clientulo. Ita determinant do. de Rot. deci. 120.

69 Quæro quintò, † nunquid iudex *r*
r poſsit eſſe teſtis?

ADDITIO.

r Iudex.] Vide Felin. in c. cum à nobis. verſic. ſecundò conclu. infrà de teſtib. & in c. cum dilecti: de accuſat. verſic. not. quartò quòd. B. Vadus.

Conclu-

Conclude, ſecundum communẽ opi. prout ponit Bal.in l.ne in arbitris. C.de arbit. Aut iudex vult produci in cauſa coram eo,& illud non poteſt fieri, quia idem non poteſt eſſe teſtis, & iudex cum iudex debeat iudicare ſecundum allegata & probata, non ſecundum conſcientiam, quam habet vt perſona priuata, Item quia iudex debet deferre iuramentum teſti. vnde non poſſet ſibiipſi deferre, cum agẽs debeat a paſſo differre. Aut iudex producitur in teſtem in cauſa appellationis ipſius a ſententia iudicij, tunc aut producitur in teſtem, quo ad inſtantiam, & quo ad merita cauſę; vt cognoſcatur de iuſtitia cauſæ; & tunc non poteſt; quia tractatur de honore, & verecundia eius, aut producitur in teſtem ſuper proceſſu: quia litigatur aliquis actus, factus, & tunc poteſt. Aut producitur ſuper declaratione animi ſui, & bene poteſt produci, ſed dictum ſuum non valebit, quia in ore duorum, vel trium ſtat omne teſtimonium: ſed ſi eſſent duo iudices, vel arbitri, vel etiam plures producerentur ſuper declaratione animi ſui, tunc bene valeret dictum ſuum. Interdum iudex producitur in alia cauſa, in qua nunquam fuit iudex, & tunc poteſt eſſe teſtis, & in omnibus, & per omnia dic in arbitrio omnia quæ dicta ſunt a iudice. Sed in arbitratore, ſ in quem eſt factum commpromiſſum de iure. Bar. in l. ſi ſocietatem. in §. arbitratorem. ff. pro ſocio. tenet quòd non, quod limitat ipſe alibi multum ſingulariter valde, niſi in compromiſſo partes dederint arbitratori baliam & poteſtatem procedendi, & terminandi in ſcriptis, & ſine, nam tunc arbitrator poterit eſſe teſtis de geſtis per eum, & coram eo, quia videntur partes approbaſſe perſonam eius, & voluiſſe credere, ei, & verbo eius ſine ſcriptura.

ADDITIO.

ſ Arbitratores.] Adde Bal. in l. ne in arbitris. ver. iuxta prædicta quæro. C. de arbi. Bar. in auth. niſi breuiores. l. ſi. C. de ſent. ex bre. recitan Panor. in ca. j. de lib. obla. Alex. in l. ſciendum, & ibi Rom. ff. de ver. oblig. & do. meus Iaſ. May. in l. admonendi in ſua aurea. repe. d. l. concor. ibi per eum ſignatis. ff. de iureiut. Celſus.

Item dicit ſingulariter Bald. in authẽ, niſi breuiores. C. de ſenten. ex peri. reci. Si autem autẽ plures arbitratores. eis creditur. ſecundum Bar. in d. §. arbitratorẽ.

Conſequenter quæritur, quid de tabellione, nunquid poſsit eſſe teſtis, dic quod non, in cauſa, in qua eſt tabellio. In alia autem cauſa. quòd ſic. ſi producatur in teſtem ſuper proceſſu quia: forte acta, ſunt deperdita. Ita determinat Io. An. in hac decre.

Quęro conſequenter, quid de tutore,
70 † nunquid poſsit eſſe teſtis pro pupillo? dic quòd ſic: & cauſa agitetur per alium ſic, quòd ipſe non ſit pars iudicii, ſi autem iudex conſtituiſſet actorem pro cauſa pupilli, vel eccleſia, non poterit tutor eſſe teſtis, quia eſſet in cauſa propria, cum actor conſtituatur periculo tutoris, vt in §. tutor. inſtitu. de authoritate tutorum. Ita determinat Bar. in l. qui teſtamẽto. in principio. ff. de teſtibus & ibi plenißimè ho. licet Bar. aliter dicat in actore, & malè.

Quæro vlterius, nunquid legatarius, poſsit teſtis in teſtamento. in hoc articulo multæ & diuerſa fuerunt opiniones, plus tamen placet opinio Bart. dicentis, aut legatarij ſunt deſcripti in teſtes, in inſtrumento teſtamenti, & tunc faciũt fidem, & poſſunt eſſe teſtes: quia ipſi non producuntur vt teſtes in iudicium. ſed ſolum inſtrumẽtum. Item ex eo quòd ſunt deſcripti in inſtrumento: videtur fides, eorum approbata, ſi ergo legatarij ſunt teſtes extra inſtrumentum teſtamenti, & tunc quatenus; legatarius deponit pro commodo ſuo, vel ſua vtilitate, non valet dictum ſuum, ita videtur mihi dicendum inter multas opiniones. & ideo legatarius nõ poſſet habere legatum niſi valeret teſtamentum: ſed ſi producitur in teſtem. pro teſtamento, & non poteſt eſſe teſtis, ergo &c. Si autem in vtrunque euẽtũ teſtamenti, legatarius eſſet habiturus, legatũ, ſiue ex teſtõ, ſiue abinteſtato, tũc pro teſtamento, ẽt poterit eſſe teſtis. Bre-

uiter concluſio eſt, quòd ſi comprehendatur depoſitio teſtimonii legatarii, verſari in vtilitatem legatarii non poteſt eſſe teſtis:alias ſic.Ita concludit Bald.in l. diſtantibus. C.de teſtib.vbi dicitur legatarium poſſe eſſe teſtem:Ita probatur in §. legatarius inſtitu.de teſti.

71 Vlterius † dubitatur, quid proxeneta,in eſt, mediator contractus, nunquid poſsit eſſe teſtis,ſi verteretur quæſtio de illo contractu? Circa hoc conclude, aut vtraque pars conſentit,vt teſtificetur,tūc compellitur,& valebit eius teſtimonium Inno.plus dicit,quòd vtraque pars contēta eſt ſtare dicto illius proxenetę,dictū illius facit plenem probationem, dato ꝙ non ſit niſi vnus teſtis; & ille eſt vnus caſus in quo vnus teſtis facit plenam probationem.& hoc generaliter, quotieſcunque vtraque pars producit vnum teſtē, & eſt contenta ſtare dicto illius, tunc ſēper vnus teſtis facit plenam probationē, cum iuramento.vt eſt tex.in leg. Theo-
r pompus.de do.præla. Alius caſus eſt, ꝙ
t creditur verbo vnius t tantum ſine iuramento;& valet eius dictum.vt in legato cardinali, vel alio magno officiali papæ vel principis.tali enim aſſerenti ſibi commiſſum certum officium, vel certam poteſtatem ſibi datam. plene creditur, etiam ſi non oſtenderit literas, Ita dicit Inno.in c.olim.de priuilegiis.& gloſſ. ibi idem Bar.tenet.pro quo facit tex.in capi.Romanorum.nonageſima prima diſtinctione.

ADDITIO.

t Vnius] Adde d.Alex.de Imol.in cōſil. 28.in prima parte.& omnino Fel.in cap. vendens.in ver.in gloſſ.fi. infra de teſti. vbi in quibus caſibus vni teſti credatur. & aliquid in c.licet vniuerſis. eodem titu. & in cap.ſuper.ver.extra glo.eo.ti.vbi,an Imperator poſsit facere, vt vni ſoli credatur. Adde Bart.in l. Carbonianum.§. cauſæ. & quod ibi poſui in additio.ad ipſum poſt Alexan. in ver. probatio. ff. de Carb.edi.Pano.in c cum nobis. num. 4. vbi etiam poſui in additio. ad ipſum, in ver.inquantum cardinalis.de præſcript. Rom.ſing.628.incip.dictum vnius.& ſin. 358. incip. tu ſcis. Sozi. reg. 423. domi. meus.Phi.Decius,cōſil.56.& de hoc pleni dixi poſt Barto.in addi.ad ipſum in L. Theopompus in verſicu. dicto vnius. ff. de dote prælleg.

Aut & ſecundo, altera pars contenta, eſſet,quod proxeneta teſtificatur &altera non:tunc proxeneta non poteſt teſtificari,ſi non vult:ſed non compellitur:neutra autem partem teſtimoniū proxenetæ, deſiderante.teſtimonium eius non admittitur,ita colligitur in §.quoniam vero. in auth.de teſti. & ſequuntur omnes doct.

72 Solet etiam dubitari † de conſocio cri-
u minis u nunquid poſsit eſſe teſtis in propria cauſa,caſus eſt.in c. perſonas. infra. de teſt.

ADDITIO.

u Criminis.] Vide d.Alex.de Imo. conſi. 119.in i.parte.& Fel.in c.cum I.& A.de re iud. in verſi.demum.inquantum. & in ca.cum R.canonicus.de offi. delega. Idē Fel.in c. veniens.de teſti.de quo dixi poſt Colle.in c.quoniam.nu.2.in appo.in ver. ſocius criminis eo.ti. poſt Bar. in l. quoniā liberi.in i.lect.nu. 1.in ver. criminis, & ibi notaui poſt Bal.in apoſtil.in ver.ſocii & participes criminis.nu.2.C. de teſt. not.Alex.conſi.142.ad fi.vol.i.Fulg.conſi.136.& Bal.conſi.383.volu.3.& Barth. Soz.in trac.fall.reg 525.Celſus.

De habente autem ſimilem cauſam an poſsit eſſe teſtis, diuerſæ fuerunt opi. verior videtur ſententia Io.An.in c. perſonas,quem ſequitur ibi Io.de Imol. concludentis quod ſi per deciſionem cauſæ, in qua teſtis teſtificari debet; aliquis fauor inſurgat cauſæ ipſius,vel aliqd emolumenti,non poteſt,alias ſic & hæc relinquuntur arbitri iudicis.

73 Dubitatur,† an vnus de vniuerſitate
x poſsit eſſe teſtis pro vniuerſitate.x

ADDITIO.

x Vniuerſitate.] Vide d.Alex.de Imo.in conſi.44.in 2.parte. & in conſi. 169.in 1. parte.conſi.73.& in conſ.135.eadem parte.& in d.conſi.68.habes qualiter deponentes aliquid eſſe factum ab omnibus vniuerſi-

vniuerſitatis, an debeant dicere de dua-
bus partib. vniuerſitatis vel de maiori par
te vel quo modo: & iſtis adde Bar. in l. tã
tum. nu. 1. & quod ibi poſui in addi. ad ip
ſum. in verſi. in cauſa collegii. ff. de re. di-
ui. Bar. in l. eos. num. 2. vbi etiam poſui in
addi. ad ipſum. in ver. ſubditur vniuerſita
ti. C. de teſtib. dixi poſt Bal. in l. parẽtes.
num. 4. in ver. dicunt doctores, eo. ti. poſt
Collecta in c. inſuper. nu. 1. in ver. admit-
titur prælatus. vbi etiam Feli. in 1. nota.
de teſti. no. Iaſon. & Papienſes. in l. cũctos
populos, & clarius in 2. lec. C. de ſum. Tri.
Gerar. de pe. ſancta. ſin. 24. inci. virum ci
uis. Bart. Soz. in ſuo tract. fall. reg. 580. &
conſil. 391. 480. & 483. vol. 1. & 158.
vol. 2. & Alexand. conſil. 68. incip. viſo
& bene diſcuſſo proceſſu, vol. 2. Cel.

Communis concluſio docto. eſt. Aut
illud ſuper quo eſt quæſtio vniuerſitatis
concernit commodum ſingulorũ de vni-
uerſitate. Verbi gratia, vniuerſitas habet
nemus, vnum, certè illud nemus quod eſt
vniuerſitatis, concernit commodum ſin-
gulorum, quia quilibet poteſt accipere de
lignis, & vti pro vſu ſuo: & tunc vnus de
vniuerſitate non põt eſſe teſtis pro vni-
uerſitate. Si autem illud ſuper quo ver-
titur quęſtio, ſit vniuerſitatis, & tamen
non concernit vtilitatẽ ſingulorum, tunc
poteſt veluti ſi vna ſtatua eẽt vniuerſita-
tis, & verteretur quæſtio ſuper illa, tunc
bene poſsit eſſe teſtis. ita concludunt do.
in d. l. nullus. ff. de teſt. & in l. omnib. C.
de teſt. & in l. ſed ſi hac. §. qui manumitti.
tur. ff de in ius vocan. & ita eſt tenendum
Dubito tamen circa hanc quæſtionem;
quia cum ea quæ fiũt in vniuerſitate, nõ
poſſunt fieri, niſi per eos de vniuerſitate:
ergo quilibet de ea poteſt eſſe teſtis, vt in
d. c. veniens, & in l. conſenſu. C. de repu.
& ſic nõ videtur vera diſtinctio. de qua
ſuprà. & ideò ego puto limitandum diſtin
ctionem doc. ſupra. videlicet quòd ſi cau
ſa vertatur cum vniuerſitate, ſuper tali fa
cto, quòd nõ poteſt fieri, niſi per illos de
vniuerſitate: tunc per illos indiſtinctè ẽt
ſi tale quid cõcerneret commodum ſin-
gulorũ de vniuerſitate. quòd quilibet de
vniuerſitate poteſt eſſe teſtis. per iura ſu
perius alleg. & hoc vt veritas aperiretur,
quia materia probationum eſt ampliãda.
vt in l. quoniam. C. de hæret.

Quarta cauſa teſtiũ repulſiua eſt cri-
minoſitas, id eſt, quod teſtis ratione cri-
minis repellitur a teſtimonio pro cuius
74 declaratione, multa ſunt videnda. † Pri-
y mo nũquid criminoſus y poſsit eſſe teſtis
Breuiter dic ꝙ non, ſi perſeuerat in crimi
ne, vt ꝓbatur in c. teſtimoniũ. inſ. de teſt.

ADDITIO,

y Criminoſus.] Nunquid autem propter
crimen ſemper repellatur, & an de iure ci
uili oporteat reum eſſe cõdemnatum? vi
de Feli. in c. ſuper c. el 1. & in d. c. teſtimo
nium. in prin. Alex. hic per Lanf. ſed nun-
quid teſtis cũ ſibi de crimen opponatur,
contra excipientem, de crimine replicare
poſsit, vide per eum in ca. dilectis. de ex-
cep. in uer. ad tertium. caput. B. Vad.

Ex quo ſequitur, quòd guloſi quotidie
in tabernis perſeuerantes, nec non hi qui
quotidie ad taxillos ludunt, & ſic in cri-
mine perſeuerantes nõ poſſunt eſſe teſtes
qui perſeuerant in crimine. Item damna
tus de crimine famoſo, & de publico iudi
cio nõ poteſt eſſe teſtis. & nimirum quia
teſtes tales ſint infames. vt l. j. de his, qui
notan. inſa. & in l. infamẽ. ff. de publi. iud.
& l. 1. C. de poſtu. & ibi glo. Si tamẽ emẽ
datus eſt de crimine, poteſt eſſe teſtis in
cauſa ciuili. In criminali autem non. Et
idem ſi talis teſtis aliquãdo productus in
teſtem, fuerit repulſus à iudicio. hæc om-
nia probãtur in c. teſtimoniũ ſupra alleg.
z Quæro, nunc q̃d ĩfãis poterit eſſe teſtis z

ADDITIO.

z Sed quid de his infamibus qui reputan
tur ponæ famæ, an poſsint eſſe teſtes, vide
do. Alex. de Imo. in cõſi. 138. in j. parte.
Et de teſte infami infamia facti, vide Fel.
in c. at ſi clerici. uer. no. ꝙ teſtis ſupra de
iud. B Vad,

Dic pro intelligentia huius quæſtio-
nis, ꝙ duplex eſt infamia, quędam eſt in
famia iuris, & quædam infamia facti. In
famis infamia iuris ſit tripliciter, ipſo
iure

iure uel per ſententiam, vel genere pęnę. Ipſe iure efficitur quis infamis ex qualitate facti ignominioſo opere ex quo lex irrogat infamiam, ipſo iure nulla interueniente ſententia. vt in l.fi.ff.de ritu. nup. vt in vſurario qui eſt infamis ipſo iure, vt in l.improbum. C.ex qui.cau. infa.irro. & ibi eſt bona gloſſ. & ſequuntur doct. & licet vſurarius ſit infamis ipſo iure, tamen non eſt excommunicatus, ſed debet excommunicari, vt legitur, & notatur in capitulo pręterea de vſur. Et generaliter infamis, dicitur ipſo iure, vt habetis ſecundum multa exempla: vt in l.j. ff. de poſtu. per totam illam l. Infamis per ſententententiam dicitur, quãdo eſt lata ſententia contra aliquem de aliquo publico iudicio, vt de adulterio, vel de homicidio, vel ſimilibus. vt in d.l. infamem, vel ſi damnatus de furto, vel vi bo.rap. vt in ſti.de pęteme.litigan.§ pe. Quatuor enim ſunt delicta priuata, ex quorum ſententia quis efficitur infamis infamia iuris ris, quæ ponuntur in d.§.pe. Infamis infamia iuris ex genere pęnæ dicitur, cui infligitur aliqua. pęna ignominioſa, vel vituperoſa, veluti ſi iubeatur aliquis fuſtibus cædi vel ſcopari. text. eſt in l.ictus. fuſtium.ff.de his qui no.infa. & in l.fuſtibus C.ex qui cau.infa.irro. quæro, an infamis infamia facti, cuius opinio eſt grauata apud bonos & graues viros, vt in l. honori.ff.de obſeq.a liber.præſt. Exemplum poteſt poni in iſtis boranetis, qui reputantur viliſsimi apud graues & bonos viros. Poteſt etiam exemplum poni in iſtis qui quotidie ſtant in tabernis, poteſt etiam exemplum poni in quocunque alio, qui habet malam famã. His ſic declaratis venio ad poſitionem noſtrã principalem, & dico quòd infamis infamia iuris, non poteſt eſſe teſtis. vt in ca. teſtimonium. & inc. licet ex quadã. infra de teſti. & in l.3.§.l. Iu.ff.de teſt. & eſt ratio, quia infamibus ſunt interdicti actus legitimi, vt in d.c. licet ex qudam. & portę dignitatis non patent infamibus, vt in ca. inter dilectos. de exceſ. præla. & l.2. C.de digni.libr.12. ſed ferre teſtimonium eſt dignitas. vt 13.qõ.2.c.præceptum. & no.gl. in d.c. teſtimonium. & intellige ſecũdum communem opinionem. Etiam non poteſt eſſe teſtis infamis contra infamẽ, nec criminoſus contra criminoſum. ſecundũ, Bar. & communiter docto. in l.cum mulier. ff. ſolu. matrimo. & no. gloſſ. in d.c. teſtimonium. Hæc limitatio eſt vera infam infamia iuris, non poſſe eſſe teſtẽ, niſi veritas rei aliter haberi non poſsit: quia tunc admititur in ſubſidium, ſed cũ tormentis. Ita no. Bar. in l.j. C. de ſumma Trini. & fide catholica. & idem eſt in hoc caſu, in quolibet inhabili ad teſtificandum, quia in ſubſidium admittitur vt ſupra. hoc fallit in inimico capitali, qui etiã non admittitur in ſubſidium in teſtem, ſi veritas aliter haberi non poſsit, ita. nót. Spe. in tit. de accuſa. §. j. circa finem: & ca. per tuas de ſimo. Item fallit in aliquibus caſibus, in quibus admittitur infamis infamia iuris in teſtem, ſcilicet in crimine hæreſis, ſacrilegij. fraudati cenſus fraudatæ, annonæ. ſimonie, lęſe maieſtatis, & perduelionis. hos caſus ponit Specu. in §. proximè alleg. Infamis autem infamia fact. ſecundum communem opinio. in cauſa ciuili poteſt eſſe teſtis, ſed ei multum diminuitur de fide, iſta eſt glo. in l.3. §. duæ cen ff.de Carbo. edicto. Idem not. Bal. & Bart. in l.j. C.de ſumma Trin. & fide cath. & eſt communis opinio. In cauſa autem criminali talis non admittitur, vt in ca. teſtimonium. ſuper alle. Limita omnia prædicta vera eſſe, quòd infamis infamia iuris, vel facti non poteſt eſſe teſtis, in cauſa criminali, quo ad ſententiam ferendam, quo autem ad inſtructionem, & fidem faciendam quo ad torturam, bene admittitur, & facit ſufficientia indicia, Item not. Bald. in l. prę allegat. & dicitur fuiſſe dictum Odofr. Idem not. Bald. in l. j.§. quæſtioni.ff. de quæſtio & eſt menti tenẽdum. hæc tamen ita non intelligas in diſtinctè vera, quòd vnus teſtis infamis, ſit iudicium ſufficiens ad torturam etiam ſi deponeret de ipſo delicto. nam requiritur quòd ſit omni expeptione maior. a

A D D I T I O.

a Maior.] Qui autem dicantur omni exceptione maiores: vide Fel. in cap. cum Ioan.

Ioan. de fide inſtru. in verſ. ꝟ de cla. & doc Alex. de Imo. in conſi. 18. & in conſi. 141. in j. parte. & in conſi. 70. in 2. parte.

Quia ad hoc, vt vnus teſtis ſit ſufficiẽs ad torturam deponens de ipſo delicto, requiritur qđ ſit omni exceptione maior: Ita vult ſingula: Ang. in l. fin. C. de quæſt.

75 † In criminali autem cauſa, vnus teſtis non facit ſemiplenam probationem: licet ſecus ſit in ciuili. Ita determinat Cy. quẽ ſequuntur Ange. in l. i. §. quiſquis. C. ad l. l. Iuliam Maieſt. & glo. tenens ibi contrarium, reprobatur. Intelligendum eſt, ergo dictum Bar. quando ſint plures teſtes infames deponentes ſuper ipſo maleficio; quod eſt tunc ſufficiens indicium ad torturam.

76 Quæro † tertio, an exiſtens in peccato b mortali,[b] poſſit eſſe teſtis? glo. iuris ciuilis, in l. 3 § lex Iul. de teſti. tenet quòd non, quod eſt intelligendum, niſi exiſtentem in peccato mortali, pœnituerit ſe peccaſſe mortaliter, quia tunc poterit eſſe teſtis. Ita tenet Specu. in titu. de teſti. §. 1. verſi quid in crimine hæreſis.

ADDITIO.

b Mortali.] Vide Feli. in c. teſtimonium. ver. 3. no. de teſt. & ibi poſui, in apo. ad Pa nor. poſt eundem nu. 3. in apo. in ver. peccatum mortale. de quo etiam per Feder. de Senis. conſi. ſuo. 120. Celſus.

Quæro quarto nunquid excommunicatus eſſe poſſit teſtis? Concluſio eſt indubitata, quòd non, ſecundum omnes do c cto tex. in c. veniens [c] infra de teſti.

ADDITIO.

c Veniens.] Et ibidem vide Fel. in c. Rodulphus, de reſcript. in verſi. ſed declaratoria. in fi. & quod ibi dixi, in apoſt. & in c. intelleximus, in princ. de tu: Sed quid ſi dicat excõmunicationem nullam, an tunc teſtificari poſſit? vide per eum. in d. c. venera. el 2. in tex. ibi: volumus: de quo omnino vide Alexan. in l. tertia. §. lege Iulia. cum concor. ibi per eum ſignatis. ff. de teſtibus. Celſus.

Et ita tenẽt communiter omnes doct. in d. c. teſtimonium. Sed eſt dubium, poſt quam abſolutus eſt, an poſſit eſſe teſtis? in hoc fuerunt variæ, & contrariæ opi. videtur tamen verior, & communis, quòd poſſit eſſe teſtis vt no. docto. in d. c. teſtimonium. niſi in duobus caſibus, qui colliguntur ex mente Innocẽ. in d. c. videlicet, quando quis eſt excommunicatus propter delictum: nam ſi tunc fuerit abſolutus, non poterit eſſe teſtis. Exemplum, ſi quis eſt excommunicatus: quia commiſit furtum, poſtquam eſt abſolutus, non poteſt eſſe teſtis, ita colligitur ex mente Innocen. in c. teſtimonium.

77. Subſequenter quæritur, † nunquid periurus poſſit eſſe teſtis? Pro præſenti q declarando, primo eſt videndum, nunquid d periurus ſit infamis? glo. [d] in l. Lucius. ff. de his, qui notan. infa. quã ſequitur Bart. & Ange. & eſt communis opinio.

ADDITIO.

d Glo. quam Gloſſam ignorabat illa reputans ſe doctiorem aliis D. Dulcius de Spoleto. ll. doct. cum allegarem in cauſa propria. ex quo pars aduerſa aſſerebat me iuraſſe eſſe maiorem in inſtrumẽto, quod in rei veritate non iuraui: prout per teſtes inſtrumentarioſmet probaui: imo ꝙ inſtrumentum erat falſum: tamen quia D. Dulcis erat aduocatus partis aduerſæ tenebat, & allegebat eum peterem abſolutionem à iure quòd eram infamis. Et ego negando dicebam per illam glo. quod non. & cum referrem diſtinctionem huius gloſſ. prout etiam refert hic do. Lanfranc. ipſe caput ridiculum, do. Dulcius, dicebat ſurridẽdo, & alta voce, vt faciunt ruſtici: vt ipſe eſt, nunquam oſtendens gl. facientem talem diſtinctionem, puta modo cuius doctrinæ ſit. & an periurus ſit infamis? vide Feli. in d. c. teſtimonium. Et an poſſit eſſe teſtis? vide per eum, in cap. ex parte i. de teſtibus. & in cap. per tuas. de ſimo. circa fin. & do. Alex. de Imol. in conſilio 113. in j. parte. & in conſilio 44. in 2. parte: & in conſilio 20. in 4. parte. Adde ad hanc q. quod Felin. in c. ex parte. verſi. ad tertium, de reſcript. dicit ꝙ non eſt d. l. huc deciſum, an periurus ſit infamis. & de hoc

de hoc dubitauit Abb.in allega.c.teſtimo
nium. §.& an ſit infamis infamia iuris ci-
uilis:quia de canonico non eſt dubium:
not.idem Feli.in c.teſtimonium.verſi.ſed
eſt magna difficultas. de quo dixi poſt
Coll.in addit.ad eum.in c.cum dilectus.
nu.4.in verſi.periurus remanet infamis.
de ord.cog.& poſt Bar.in l.Lucius Titius.
nu.3.verſi.oppono quòd eo ipſo quòd eſt
periurus: in apoſtil.in verſi. ff.de his qui
not.infam.Celſus.

Et diſtinguitur, aut eſt iuratum ſuper
eo quod eſt de præſente,vel de præterito,
ſi de præterito, tunc periurus non eſt infa
mis, eo ꝙ non venit contra iuramentum
ſuum talis iuratus,ſed ipſe iurando ſtatim
dicitur peccaſſe, eum in ipſo iuramento,
ſit periurus:aut quis iurat ſuper eo, quod
eſt de furto,etiam tunc cum talis periurus
veniat contra iuramentum ſuum,eſt infa
mis:vt in l.ſi quis maior.C.de tranſactio.
No,tamen vnum dictum ſingulare,quòd
ſi quis promiſit cum iuraměto ſoluere ad
certum terminum,& non ſoluerit,ſi poſt
terminum offerat ſeparatum ſoluere, vt
ſoluat,non eſt periurus:iſta eſt glo. ſingu.
32.q.j.apud miſericordem.ratio, quia eo
ipſo quòd ſoluat extra terminum, non vi
detur habere animum deferendi. Redeũ
do ad primam quæſt.dic quòd periurus
non poteſt eſſe teſtis,quia qui ſemel ma-
lus,ſemper præſumitur malus eſſe,in eo-
dem genere mali:vt in c.qui ſemel malus.
de regu.iur.lib.6.& text.in c.teſtimoniũ.
ſupra allega.Imò plus, & ſi egerit pœni-
tentiam de periurio, non poteſt eſſe te-
ſtis.text.eſt ad literam in dicto capitulo,
teſtimonium.& ita gloſſ.in d. §.lex Iul.
ita tenent doct.vbique.

78 Nunc quæro de alia quæſtio. † Nun-
quid confeſſus de crimine,vel conuictus,
qui non ſit damnatus,poſsit eſſe teſtis? &
dic ꝙ ſic,de iure ciuili.Contrarium eſt ve
rum de iure cano.& dicunt doc.quòd ius
cano.in foro eccleſiaſtico, ius ciuile in fo-
ro ciuili ſeruetur.

79 Vltra prædicta quæro, † nunquid pe-
cunia corruptus, etiam ſi dixerit verum,
repellatur à teſtimonio, vel eius dictum,
nullam facit fidem? gloſſ.in dict.cap.licet
e cauſam. e tenet quod non valet eius te
ſtimonium.

ADDITIO.

e e Cauſam.] Et ibidem.vide Fel.in verſi.
no.nono.vbi an per ſolam corruptionem
vitietur dictum eius, de quo per eum ple
nius in ver.2.concluſ.vbi etiam de ſenten
tia lata teſtibus corruptis. Et an talis teſtis
corruptus probet contra corrumpentem?
vide per eum,in c.j.in prin.de teſt.vbi an
rogatus vt teſtificetur,dicatur corruptus:
& de materia iſta,vide etiã per eũ,in c.ſi-
cut.in verſi.gloſſ.pe.infra de teſt.vbi etiã,
an ſententia in cauſa matrimoniali,retra-
ctetur ſola corruptione.Celſus.

Idem tenet Bar.in l.diuus.ff.de re iud.
Innocẽ.idem tenet in d.c.licet cauſam. Si
autem allegaretur teſtis corruptus ante
ſententiam,nam tunc ſola corruptela,ſine
falſitate reprobat teſtem: & in hoc con-
b cordat glo.& Bar.Si autem allegetur poſt
ſententiam:tunc Innoc.in loco præalleg.
dicit non ſufficere ſolam corruptela: niſi
allegatur etiam falſitas, ſimul mouetur,
quia hoc non reperitur lege cautum. Ioã.
de Imol.in d.c.licet cauſam. ſequitur In-
no.dicens opi.Bar.eſſe tenendam. Et vo-
lentes etiam ꝙ poſt ſententiam ſufficiat
allegare ſolã corruptelã. Sed hoc non pro
batur lege,nec hęc ſententia in iudicio eſt
tenenda tamen mihi videtur verior opin.
Bar.ꝙ idem ſit poſt ſententiam,quod an-
te: & vtroque caſu ſufficiat allegare ſolã
corruptelã.moneor ratione tali,ꝙ poſt ſẽ
tentiam in cauſa appel.pronontiatũ extin
guitur:vt in l.j.§.ſi.ff.ad turp. & eã redu-
citur in eo ſtatu, in quo erat in principali
cauſa poſt lit.conteſta.vt in l.ita demum.
C.de procu.ſed certum eſt,in cauſa prin-
cipali poſt lit.conteſt.ſolum corruptelam
allegare poſſum licet ergo, & poſt ſenten
tiam. Præterea poſt ſententiã Bar.eſt tex.
in l.3.§.lex Iulia. ff.de teſt.vbi tex.repel-
lit pecunia redemptos.nec diſtinguitur an
te ſententiam,vel poſt.Item no.diſtinguit
vtrum allegetur falſitas cum corruptela,
vel non.& hæc mihi verior in diſputando
videtur:ſed tamen opi. Inno.eſt tenenda.

Vnum

Vnũ tamen attende, quod voluit Inno. in c.inquiſitione.de accu.quòd ſi interro getur per iudicē vtrũ ſit corruptus pecu nia, vel ſit infamis, vel in aliquo interro getur de turpitudine ſua, licet reſponde
f re non teneatur *f*, tamen ſi reſpōderit, fa cit fidem, & nocet producenti, ne eius di cto credatur.

ADDITIO

f Teneatur.] Vide Fel. in c.cũ cauſam. in ver. in ea.gloſſ. vbi non tenetur. de teſtib. Adde vltra ea quæ poſui in apo. ad iſtud ſupra e. §. reſpōſiones. n. 10. in ap. in ver. criminosè Bal. in l. 2. §. quod obſeruari. n. 24 ver. quæro. hic nũquid teſtis. & quod vbi poſui, in addi. ad ipſum. in ver. criminoſus. C. de iur. cano. ꝙ dixi poſt Bart. in l. tranſanctione. la. picola. nu. 2. in apoſt. in ver: reſpondere. C. de tranſact. & Bar. Sozi. in ſuo trac. fallen. reg. 4011. vbi plenè. Celſus.

Tamen ſi iudex cognouerit teſtem productũ fore criminoſum, vel alias inhabilē. & hoc ſit notoriũ. poterit etiā ſi non op
g ponatur ex ꝓprio officio repellere *g*, Ita tenet Inn. in c. intimauit. infra de teſti.

ADDITIO.

g Repellere.] Adde Fel. in c. cũ I. & A. col. j. colligi. poſſunt quatuor. infra de te. iu. & in c. nulli. de ac. verſi. not. ex gl. B. Va.

Si autē interrogetur circa propriā perſonā de eo ꝙ non concernit turpitudinē eius tunc bene tenetur reſpondere: ſecundũ Inno. in d. c. inquiſitionis. veluti. ſi interrogetur, vtrum ſi debitor, colonus, ficticalis &c. Ex his habes expeditā quartā partem teſtimoniorum repulſiuam.

Vltima ergo cauſa teſtiũ repudiatoria, eſt ex ratione inhabilitatis perſonæ teſtis? Ideo pro eius declaratione videndũ
80 eſt de pluribus. Et primo q̄ritur. † nũqd mulier poſſit eſſe teſtis; dic ꝙ in teſtamento clarũ eſt ꝙ nō: vt in l. quæ teſtamento. in §. mulier. ff. de teſta. fallit quando teſta-
h mentũ ſit inter liberos. *h* qa in teſtamento inſtituũtur filij teſtatoris, tunc mulier poteſt eſſe teſtis in teſtō. glo. eſt ſingularis quā ſequũtur. doct. in l. ſi. C. de codi. ex cep. autē hoc caſu; mulier nō pōt eſſe teſtis

ADDITIO.

h Inter liberos.] Adde d. Alexan. de Imo. in conſi 70 in 2. parte.] Tu vide de hoc. & in qbus caſibus mulier teſtis eſſe non poteſt. Fel. in ca. quoniā. de teſti. Bal. in repeti. l. habeat. nu. 35. ver. ſuper prima qōne. & ibi poſui in apoſtil. ad ipſum poſt do. Alex. in ver. de muliere. C. de ſacro. ſanc. ec & Bar. Sozi. in ſuo tract. fall. reg. 419. in verſ. teſtis. Celſus.

Idē in delictis *i*. de iure ciuili, in l. ex eo. ff. de teſti. de iure canon co ſi agatur, ciuiliter de delicto poteſt. Si criminaliter nō, niſi procedat ꝑ uiam inquiſitionis, vel denuntiationis. ſecundum Inn. in cap. quoniam de teſti.

ADDITIO.

i In delictis.] An in cauſis capitalibus mulier teſtis eſſe poſſit; vide do. Alex. de Imo. in conſ. 11. in j. parte. & in cōſ. 99. ea. parte. & in conſ. 64. ea. parte. in qbus locis ponit, qa de iure ciuili, & qd de iure canon. & in conſilio vigeſimo quarto in 2. parte. & in conſ. 175, ea. 2. parte. vbi ponit, quid ſi per maſcu. veritas haberi non pōt, an mulier ſaltē iſto caſu admittatur.

Attende tamen ꝙ licet mulier poſſit, eſſe teſtis de iure ciuili cæteris paribus, tamē tāta fides nō adhibetur, quāta, maſculo & ſic debet intelligi illud quod dicitur quod in teſtibus debet conſiderari ſexus, vt in capitul. forus. §. mulier. de. verbo. ſigni.

Quæro ſecundo an minor. 14. annis. poſſis eſſe teſtis; Reſpondeo ꝙ non text. eſt in l. 3. §. lege Iulia. ff. de teſti. Imò. nec minor. 25. annis poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali, in l. teſtamentis. ff. de teſt. Si tamen ſi qs maior tēpore deponat de his quę viderit. in pupillari ætate, bene valere eius teſtimoniũ, ita gloſſ. tenet quam ſententiā ſequũtur doct. in d. § lege Iulia.
81 Quęro † tertio, nunquid ſtipendiarius poſſit eſſe teſtis; dic quod ſic, quia non ſunt infames infamia iuris, tamen eius multũ diminuitur de fide, quia ſũt infames infamia facti. Ità determinat Albe.

Alb.in d.§. lege. Iulia. Ex quo infero, ꝙ
cum ſtipendarij ſint infames infamia fa-
cti, non poterunt eſſe teſtes in cauſa cri-
minali, q̄a infamis infamia facti, non pōt
eſſe teſtis in cauſa criminali, vt dixi in ſua
materia, ut in c. teſtimonium. de teſti. Se-
82 cundò infero † ꝙ nulla dignitas pōt con-
ferri ſtipendiario, nec etiam eſt capax ali
cuius honoris. quia talibus infamibus, nō
patent portę dignitatis: vt in l. 2. C. de di
gni. lib. 12. & c. inter dilectos. de excel. prę
la. Hæc ſupradicta intellige de ſtipen-
diario in bello illicito, videlicet in quo-
libet bello, quod non mouetur per Impe
rat. vel Papam, vel alium ad ſui defenſio-
nem, vel ſuarum rerum gubernationem,
ſecundum doc. hi autem qui dicuntur ca
nalarij de legati, ſunt infames infamia iu
ris & ideo in totum repelluntur, ſecun-
dum doct. in lege 3. C. de except. quia lo-
cant opera ſua ad pugnandū cum beſtijs:
vt in l. j. §. remouet. ff. de poſtul. cum plu-
ribus. §. ſequen.

83 Præmiſsis adde, † quòd ſimiliter incar
ceratus, ſcilicet in carcere publico, non po
teſt eſſe teſtis, ſecundum communē opi.
doct. d. §. lege Iulia. & ibi tex.

84 Quæritur conſequenter, † an inimicus
K poſsit eſſe teſtis? K dic ſecundum doct.
quòd inimicus capitalis repellitur omni-
no, ſi eſt effectus inimicus ꝑpter cauſam
criminalem, vel propter ciuilem magnā
ſecundum Innoc. vt in cap. inquiſitionis.
de accuſ.

ADDITIO.

K Teſtis.] Vide d. Alex. de Imol in con-
ſil. 99. j. parte. & Felin. in d. ca. cum opor-
teat. alle. hic per Lanfr. ver. & circa iſtud.
cum plu. ſeq. & do. Alex. in conſi 18. in 4.
parte. & in conſil. 78. in j. parte. vbi an ha-
bent litem omnium bonorum, vel maio-
ris partis, dicatur idoneus teſtis. Sed q̄d
ſi interrogatus dicat ſe eſſe inimicum, an
probet: Et quid ſi in fraudem dicat? Vi-
de Fel. in d. c. inquiſitionis. § tertię dubita
tionis, poſt princi. verſicu 3 not. Et quid
de amico inimici? Vide d. Alex. de Imol.
in d. conſi 99. in j. parte. Et adde quòd te-
ſtis inimicus, nedum à teſtimonio repelli
tur, ſed etiam ille qui debet, vel habere
pręſumitur cauſam inimicandi: vt per Fe
lin. in cap. cum I. & A. in verſi. 2. nota. in-
frà de re iudica. Sed quid de illo, cum
quo eſt facta pax, an ſit teſtis idoneus? vi-
de per dom. Alexand. de Imol. in d. conſi.
99. præalleg. vbi etiam, an quodlibet odiū
repellat quem à teſtimonio: Sed quod
de eo, qui in fraudem percutit teſtem, ut
eius dictum non valeat, an admittatur?
vide Feli. in c. repellatur. de accuſ. in ver-
bo. fallit, niſi circa princ verſi. Celſus.

l Idem ſi ſit ſuſpicio,[l] quòd, capitalis ſit
inimicus: ſecundum Innoc. in c. cum opor
teat. de accuſa.

ADDITIO.

l Suſpicio.] Ex hoc induco, quòd inimi-
cus ſtatim poſt reconciliationem, non ad
mittitur in teſtem, per ea quæ no. in ſimi-
li. Hippol de Marſi. ſing. 107. in c. priuile-
gium ciuitatis: poſt med. ibi ideo dicit ꝙ
iudæus. no. Panor. in c. dubius. in fin. & ibi
poſui: in addi. ad ipſum. in verſicu. infide-
libus. de hære. dixi poſt Collect. in c. in li-
teris. nu. 7. in apoſt. in eo. verſi, quid in ini-
mico reconciliatio, de teſti. dixi in add. ad
Bar. in l. pręſcriptione in apoſtil. in eodem
ver. C ſi contra ius, vel vtili. publi. & in j.
conſtitu. ff. forum nu. 2. in verſic. iuramen-
to. Celſus.

Idem ſecundū Cyn. ſi teſtis copulauit
amicitiam cum vno capitali inimico: nam
& ipſe pręſumitur inimicus; ſecundū Cy.
in l. ſi quando: de teſt. alias inimicus non
m repellitur à teſtimonio. Amicus m non re
pellitur, quantumcunque ſit magna ami-
citia.

ADDITIO.

m Amicus.] Vide do. Alexan. de Imol. in
conſi. 78. in j. parte, & prælleg. conſi. 19.
4. parte. & Fel. in c, quoties. verſicu. no. vi.
de teſti. & aliquid in c. in literis. verſicu. fal
lit niſi. in fin. eo. titu.

Tamen ſi eſt magnus amicus, multum
de fide diminuitur. glo. eſt ſingul. in § co-
gitandum. in authen. de monachis. col. j.
quam ſequitur doc. Imò eſt tex. expreſſus
in

85 in l.ſciendum.ff.de vſu.ita ibi tenet Ang.
n † Nunquid pauper n poſsit eſſe teſtis.

ADDITIO.

n Pauper.] Vide Alex.de Imo.in cõſilio 15.per totum.in 3.parte vbi ponit etiam quis dicatur pauper, & quis dicatur ſuſpectus, & quid in ciuilibus, & in quibus caſibus poſsit torqueri. Adde de hoc Col lec.in c.in literis.in fi.verſ. nunquid paupertas repellit:& quod ibi poſui,in addi. ad ipſum.in eo.ver.de teſt.Pau.in c.ſi qui teſtium.nu.8.vbi etiam poſui in addi. ad ipſum.in ver.ꝓpter paupertatẽ.& ibi Feli.ver.in gl.fi.ibi alias cum ſeq.eo.ti. dixi in apoſt.ad Bart.poſt.Alex.in l ſpadonũ. §.eſt autem.in verſ.affectaſſe.in lec. Nic. de Neap.ff.de excuſ tut no. Bar. Sozi. in ſuo trat. fall reg. 209. in verſic. pauper. not.Franc.de Are.conſil. 13.inci. viſo diligenter themate. Alex. conſi. 208. inci. viſo proceſſu.& do.meus Phili. Dec. cõſ. 163.vol.2.Celſus.

Et nunquid ruſticus poſsit?verum eſt ꝙ quis neque ratione paupertatis nec ratione ignobilitatis, repellitur à teſtimonio, ſed cęteris paribus, magis creditur diuiti,quàm pauperi:& nobili,quã ignobili,referendo ſingula ſingulis.Ita intelligitur glo.in l.3.ff.de teſti.

86 An ſocius o poſsit eſſe teſtis?dic quòd
o non,ſi eſt ſocius omnium bonorum, vel etiam ſi non eſſet ſocius omnium bonorum,& ſua interſit,adhuc nõ poteſt eſſe teſtis de parte conſocij:de quia etiam dic vt not.Innoc.in cap.in pręſenti. infra de teſti.

ADDITIO.

o Socius.] Vide Felin.in ca.inſuper.verſ. quinto quæritur.infra de teſti.B. Vadus.

87 Vltra prædicta adde,† quod neque clerici,neque monachi poſſunt eſſe teſtes, ſi ne licentia ſuperioris.ſecundum Spec. in titu.de teſte.§.1. ver. ſed ſi monachus. & verſicu. & quid de monacho. & idem tenet Alb. auth.ſi dicatur. C.de teſtib. Clericus autem ſecularis bene poteſt.vt in c. quicunque. 14.q.2 tamen debet examinari per iudicem eccleſiaſticum. ſecundũ Archid.in d.§.quinque. dicit eſſe in electione iudicis ſuperioris,ſi velit examinare clericum,an dare licentiam ſeculari vt eum examinet.Sed tamen debet iuramẽtum de licentia ſui ſuperioris facere, vt in cap.1.de iur.cal.licet admittatur clericus,nõ tamen compellitur, vt ſupradixi.

88 Solet etiam quæri,† nunquid fideiuſſor. poſsit eſſe teſtis pro debitore principali. Spe.in tit.de teſt.ver.ſed quid.de fideiuſſore. dicit quòd ſic, ſi eſt ſoluendo. Ioan. And.in d.verſi.dicit indiſtinctè nõ poſſe: quia eius intereſt, litibus non vexari. vt in l.minoribus.ff.de minor.hanc opin.
p tenet Io. And.in c.inſuper. p de teſt.quæ opin.eſt tenenda.

ADDITIO.

p Inſuper.] Et ibidem vide Fel.in verſic. vi.quæritur.Bene Vadus.

q Sed quęro,nunquid ſolicitator q etiam poſsit teſtis? D. de Rot. deciſio. 362. tenent quod non.Idem dicit eſſe verũ. Anto.de Butr.finita cauſa, in qua ſollicitat. Ità dicit ipſe in c.inſuper.infra.de teſti.

ADDITIO.

q Sollicitator.] Vide do. Alex.de Imo. in conſil.78. in j. parte. & in conſil. 64. in 3.parte. & vide do. de Rot. deciſ. 162. alias. 363. ſollicitator in no.& Ludo. in fin.ver.cum quæritur,an ſollicitator. vbi ponit conſt.do.Theodoſij.& Alexan. de Imo.in conſi.76.2.parte. & Ludo. in conſi.ſuo omnipotentis Dei poſtulato ſuffragio,propoſita quæſt.&c. Feli.in c. cum a nobis.infra de teſti.in fi.& do.Alexan. de Imo.in conſi.56.in 3.parte.

89 Dubitator † finaliter,nunquid denunciator criminis poſsit eſſe teſtes? Concluditur doct.& glo.in c.in omni. de teſt. & tenent quòd ſic, in denunciatione euangelica. In aliis autem denunciationibus, quę ſunt in foro ſeculari, vel eccleſiaſtico,ob delicta non poſſunt eſſe teſtes.

Ex his omnibus nunc habetis plenè expeditum,quę perſonæ repellantur à teſtimonio:quibus exceptis cęterę admittuntur: vt in l.1.§.adhiberi.ff. de teſti. Modo placet mihi pro pleniori ſatisfactione ma-

teriæ

tertiæ teſtium, attingere aliquas quæſtiones ſuper dicta materia, quę ſunt multum
90 vtiles, & opportunæ.

Quæro primò,† nunquid teſtes teneatur deponere de loco, & tempore? verbi gratia, Teſtis interrogatus, an Titius mutuauit 10. Seio, & reſpondet quòd ſic. Poſtea interrogatur, vbi, & quando hoc fuit: nunquid ſi non reſpondeat, vel dicat non recordor, eius teſtimonium vitietur. Pro huiuſmodi quæſtione determinanda dic, quòd vbi locus, & tempus ſunt de ſubſtātia actus, de quo quæritur: tunc oportet
r teſtem deponere de loco, & tempore. r

ADDITIO.

r Tempore.] Adde d. Alexā. de Imol. in conſi. 3. per totum in 4. parte. & omninò Feli. in c. ex tenore. circa princ. verſi. no. 3. vbi terminantes, & plenius in c. cum cauſam. ver. verū autem teſtis. de teſt. B. Vad.

Aliàs dictum ſuum nō valet. iſtud probatur in l. j. in fi. cum ſeq. ff. de incen. ruin. & nauf. iſtud eſt dictum Inno. in c. qualiter, & quando. el 2. de accuſa. Idem tenet Bal. in l. 2. C. de reſcind. ven. Exemplum, vt melius intelligatur: ad hoc vt quis obtineat in interdicto vnde vi, requiritur ꝙ probet poſſeſsionem, & quòd probetur quòd poſsidebat illa die, qua fuit ſpoliatus poſſeſsione, alias ſuccumbit: vt in l. i. §. & interdum. ff. de vi, & vi armata. Certè ſi iſte intentas hoc interdictum probaret poſſeſsionem, & ſpoliationem non poſſe obtineri: quia tempus eſt de ſubſtantia actus. Pone aliud exēplum in pręſcriptione, quia debet probari poſſeſsio. 10. an. inter pręſentes, vel 20. inter abſentes. Potes ponere multa alia exempla: vt ſtatutum dicit, & ſi qs luſerit in 40. puniatur in 10. probatur ꝙ aliquis luſerit, nō tamen fuerit in 40. non debet puniri. quia tēpus eſt de ſubſtātia actus. Exemplum de loco: pone ſtatutum dicit ꝙ ludens in loco publico, puniatur in 10. probatur quem luſiſſe, non tamen in loco publico, non debet puniri, quia locus eſt de ſubſtantia actus. Pone aliud, dicit ſtatutū ꝙ beſtie poſſunt paſculare in certis partis, non in aliis accuſatur quis quod beſtiæ paſculauerunt in alio prato alio, certè ſi non probatur, ꝙ in prato prohibito, nō poterit obtinere, quia certus locus eſt de ſubſtantia actus. Aut tēpus, & locus non ſunt de ſubſtātia actus, s
& tunc ſi teſtis de illo non deponat, ſed dicat ſe non recordari. dictum eius bene valet. Inno. in c. qualiter, & quando. Idem ſi non interrogetur teſtis de loco, & tēpore dictū ſuum valet, qa locus, & tempus non ſunt de neceſsitate probationis. in §. qa vero. & idem ſecundum Ang. in d. auth. de teſtib. Attende tamen ad vnum, ꝙ eſt no. dignum, ꝙ vt quis agat ex mutuo vel alio contractu, requiritur ꝙ probet pecuniam mutuatā vel depoſitam. & ſic de ſingulis contractibus ante libellum, & ante lit. conteſta. alias ſuccumbit actor. & ita dicit ſin. Ang. in d. §. quia vero. & videtur probari in l. eandem. §. actiones. in fi de excep. rei iud. idem Io. And. in c. Abbate ſanè. de re iudi. lib. 6. & in glo. ſua. Declaro actor dicit, quòd mutuauit Titio 10. quare &c. Itē teſtes dicunt, verum eſt quòd mutuauit, & requiritur quòd dicant, ſi non recordatur de tempore, ſed fuit ante præſentem litem incœptam iſtud eſt ſingulare multū. Ratio eſt quę facit pro eis, nam teſtes producuntur poſt lit. conteſta. vt ſupra vidiſtis, quando teſtes dicunt, quòd mutuauit, & non dicunt in certo tempore, illud dictum poteſt verificari ante, & poſt lit. conteſtar. & per conſequens hoc dictum eſt obſcurum, cum neſciatur ante lit. conteſta. & ſic dictum eſt dubium, & quotieſcunque dictum eſt dubium, interpretatur contra producentem vt eſt text in capitu. in pręſentia. de proba. & ibi glo. iſtud eſt dict. Bal. & Ang. in l. veterib. ff. de pact. & Bal. in l. j. §. fina. ff. eodem, ſic ſequitur, quod debet fieri interpretatio, quòd iſtud mutuum fuit factum poſt litem conteſtatam. vnde iſtud tetale mutuum, quia non dicitur deductum in iudicio, quia ea quae procedunt poſt lit. conteſta. non dicuntur venire in iudicio, imò alio libello opus eſt. vt eſt caſus. in l. non poſſunt videri. ff. de iudic. De qualitate autem temporis, nulla eſt teſti facienda interrogatio, videlicet, an eſſet ſerenum: vel nebuloſum, ſecundum Inno. in cap. qualiter, & quando.

do. vbi dicit quòd ſi teſtis deponit de diuerſo tempore, vel loco, quod dictum ſuum non valet.

91 Quæro ſecundò,† an teſtis qui deponit ſuper valore rei, debeat reddere rationem ſui dicti, etiam non interrogatus ad hoc vt valeat dictum ſuum? dic ſ quòd ſic. ſ

ADDITIO.

ſ Sic.] Quomodo, & qualiter deponere habeant teſtes ſuper valore? vide Fel. in c. ad aures. 2. verſi. de expreſsione valoris. ſupra, de reſcrip.

Et ideò teſtes qui quotidie examinantur, dicunt. Talis res valebat 10. & nihil aliud deponunt, nihil valet. & eſt ratio. Nam quotieſcunque aliqua res poteſt ſciri difformibus modis, niſi exprimatur modus quo ſcitur, illud dictum dicitur obſcurum: & per conſequens tanquam obſcurum, non valet. Sed vt valorem rei quis poſsit ſcire, difformibus modis? dic ſecundum quod ſtatim dicam: ideo requiritur quòd exprimat modum, propter quem ſcit valorē: aliàs nihil valet. Hinc eſt, quòd teſtis qui deponit de dominio, debet reddere rationem ſui dicti, etiam non interrogatus: quia ſunt multi modi acquirendi dominium: & ideo requiritur quòd exprimat illum modum, per quem ſcit dominium certæ rei eſſe illius: de modis patet per totum titulum. ff. de acquir. do. & inſti. de re. diui. Vbi autem res non poteſt ſciri niſi per vnum modum, & tunc ſuper tali re valet dictum teſtis, etiam ſi non reddat rationem, etiam ſi eſt interrogatus: vt eſt in colore, quia quis non poteſt ſcire calorem, niſi per vnum modum: vt eſt albedo, quæ per viſum comprehenditur: vox autem per auditum. hæc ſunt verba Bal. in. l. 2. C. de reſcin. vend.

92 Quæro † ergo qualiter probetur valor rei, & qualiter teſtis producitur ſuper valore rei. t

ADDITIO.

t Rei.] Ad probandum valorē rei, quæ probatio admittatur, & quomodo fiat probatio. vide do. Alex. de Imo. in conſil. 85. in 2. parte. Et qualiter valor rei debeat articulari? vide do. Mari. Soz. in conſi. 9. incip. viſis. ver. & ſtant iſta. ibi, quinimo ſingulis. in 4. parte. Adde hic & in præced. apoſti. deductis Bart. in l. pretia rerum. §. nonnulli. nu. 5. & quod ibi poſui in verſi. tu vis probare valorem rei ff. ad leg. Falci. Bal. in l. ſi quos. num. 25. & ſeq. ver. ſed circa hoc. & ibi poſui, in addi. tio. ad ipſum. in apoſtil. in eo. verſi. ibi et am not. in additio. ad Salycetum verſic. ſed pone quòd ipſi dicunt tantum pro communi pretio ipſam appretiare. in apoſti. in eod. ver. C. de reſcind. vend. & dixi poſt Panor. in c. cum cauſam nu. 2. in ver. verus valor rei. infrà de teſti. Celſ.

Dic, interdum teſtis producitur ſuper valore rei immobilis fructus producentis: vt in fundo, interdum ſuper valore rei mobilis: vt eſt videre, in alijs ſpeciebus. Si teſtis deponat ſuper valore rei fructus producentis, tunc debet deponere ſuper valore rei, hoc modo, dicit ꝗ pars fundi in tali loco &c. valet decem florenos: & ſcio quòd tot fructus percipiuntur ſingulis annis, ex illa parte fundi, & quòd ex parte fundi eiuſdem qualitatis tot fructus producti vendi conſueuerunt: & vendunt pro ſingula parte decem florenorum: modo fundum æſtimatur per fructuum perceptionem. hoc probatur in l. ſi fundum per fideicō. in princ. ff. de leg. j. l. pen. ff. de reb. eorum. & in l. ſi quos debitores. ff. de reſcind. vend. ita tradit notab. Bar. in l. pretia rerum ff. ad legem Falc. & idem Bal. in l. 2. C. de reſcin. vendi. & poterit alio modo, & breuius probari de valore rei immobilis. ſecundum præfatos doctores vbi ſupra, hoc modo, quòd pars talis fundi tanti valet. qua pars aliorum fundorū eiuſdem qualitatis ibi vicinorum tantundem venduntur. hoc eſt quod dicitur, quòd res tanti valet, quanti vendi poteſt: vt in dicta. l. pretia rerum. & intellige, quanti vendi poteſt, ſcilicet homini ſcienti qualitatem rei: vt eſt tex. quem ita intelligunt doct. in l. mortis cauſa de dona. cauſa mortis. & ideo ſecundum Bar. vbi ſupra, ſi cautus aduocatus volens probare valorem

rei, quòd capitulet de aliquo morbo, vel vitio latēti rei: vt dicat, quòd tale vitium eſt latens: quòd ſi emptor ſciuiſſet emptor non tantum dediſſet.

Dubitatur de huiuſmodi depoſitione nunquid teſtis deponens de valore, concludat, dicendo hoc modo. Pars talis fundi valet decem, interrogatus quomodo ſcit? reſpondit, quòd ego tantum darem, ſi vellem emere, dic quòd non valet, ſi iſte teſtis comprehenditur habere affectionem ad talem rem, puta; quia eſt vicinus illi fundo, & mea intereſt habere fundum vicinū: & pro minori pretio quàm valeat: vt in l. ſi fundus. ff. de lega. 3. Si autem nullam habet affectionem, bene valet eius dictum. Ita dicit Bal. in d. l. 2. Ad de alium modum probandi; quia iudex ex officio ſuo poteſt etiam poſt publicatas atteſtationes, & poſt didicita teſtificata mittere æſtimationem, ad æſtimādum rem: vt in l. hac edictali. §. illicò. ff. de ſecundis nuptiis. ſecundum Barto. in d. l. 2. Hinc eſt quod dicit Bar. multum notabi. in l. fundo. ff. de rei vendi. quòd etiam poſt ſententiam ante executionem factā, poteſt opponi exceptio expenſarum, & melioramentorum: cum talis exceptio non redarguat ſententiam de iniquitate, ideo opponi poteſt: vt in l. fideiuſſores. ff. de fideiuſſo. & in l. Neſennius Apollinaris. ff. de re iud. & per conſequens nō poteſt fieri executio, niſi prius liquidatis melioramentis expenſarū, cum illas poſſet conſequi per retentionem: vt eſt tex. in l. ſi aream. ff. de conditione indebiti.

Iuxta præmiſſa etiam dubitatur, nunquid poſsit probari valor rei hoc modo. pars talis fundi valet decem & hoc ſcio; quia ſum vicinus. Bal. dicit quòd non, in d. l. 2. Bar. dicit quòd ſic. in l. j. ff. ſi cer. pe. & illam tene. quam etiam tenet Ange. in auth. de hæredi. & falci. Et eſt. gl. in l. 2. C. quando fiſcus, vel priuatus. Quando autem teſtis deponit de valore aliarum rerum mobilium, tūc probat, ſi dicat hoc modo. Summa frumenti valet tanti: & hoc ſcio, quia communiter tanti venditur, vel vendebatur tunc temporis. & notabiliter multum ſingulariter, quòd talis teſtis debet comprehendere tria tempora in ſuo teſtimonio hoc modo, frumentum tanti valuit illa die, vel illo tempore, vel ante & poſt. Alias ſi ſe aſtringeret ad vnum diem tantum, non probaretur valor. Ita dicit tex. in l. pretia rerum. in fi. præallega. & ita etiam tenet Bar. Sed pone, quod quis capitulauit de valore rei, quòd res tanti valuit in toto publico, & quod illa vendebatur tantidem in domibus priuatis: ſi teſtes autem deponunt in foro publico de vno valore, & in domibus de alio, quæritur cui ſtabitur? dic ꝙ ſtabitur valore fori publici: ſecundum Bar. vbi ſupra, qui dicit pro cautela ꝙ ille qui vult probare de valore frumen. debet capitulare, quòd pro tanto venditum eſt in publico. Ita notat ipſe, in l. pretia rerum.

93 Conſequenter † eſt videndum, qualiter probetur dominium. u

ADDITIO.

u Dominium.] Vide do. Alex. de Imo. in conſil. 4. in 2. parte. & in conſil. 71. in j. parte. In quibus locis ponit, an probetur dominium de antiquo per ſolam famā. & in conſil. j. in 4. parte. & conſil. 10. & in conſil. 11. ead. parte. vbi latè ponit de probatione dominij, etiam quando non ſumus in caſu, in quo probetur, vel probari debeat de antiquo, & in conſi. 15. & in conſil. 30. in 4. parte. vbi ponit, an ſola fama probet in factis de antiquo: de quo per Fran. Aret. in l. is ad quem. de acquir. hęred. & per Fel. in c. inter dilectos. de fi. inſtru. latè per Firmian. in ſuo aureo repertorio in ver. dominium probatur. & do. Alexan. de Imo in conſil. 38. in 2. parte. vbi ponit, quando agitur Publiciana, an obſtet titulus & bona fides. de quo etiam vide Bar. in l. cū res nu. 4. & quod ibi poſui, in additio. ad ipſum. in verſi. ad probandum dominium. C. de proba. & in 2. lect. in d. l. nu. 7. verſic. eſt ergo modus in ver. poſſedit annis decem. Dixi etiam poſt Bal. in addi. ad ipſum poſt eundem in l. indicia. nu. 53. in verſi. probatur dominium. C. de rei vendicatio. & in l. proprietatis. nu. 3. verſi. ſecundo dicit gloſſ. quòd dominium. in apoſtil. in verſi. probatur.

batur.de teſtibus.C.de proba. Celſus.

Hæc quæſtio quotidie in iudicis verſatur. Nam producentes teſtes probantes de præſcriptione ex qua requiruntur, ſcilicet titulus bona fides, & continuata poſſeſsio,& quod res non ſit vitioſa, quæ omnia & ſingula veniunt probāda. Ideo qualiter ſingula probentur videamus. Primo nanque titulus faciliter probari poteſt ſcilicet per inſtrumentum: vt notatur per glo.in §.ſunt & aliç. inſtitut. de vſucapionibus.& longi temp.præſcriptio nib.& ſi non apparuerit aliquod inſtrumentum,poterit titulus probari per teſtes dicentes ſe interfuiſſe cōtractui cum iſtud ſit tale, quod obiiciatur ſenſui viſus. Bona fides autem non venit probanda.cum bona fides in dubio præſumatur, vt in l. penulti.C.de euictio.quod intellige verum, ſi quis habere titulum, & diu poſſederit etiam ſine titulo:quia tunc bona fides prçſumitur. Inn.in c.cum veniſſet.de in integ.reſtitu. quem ſequitur Bar.in l.Celſus.ff.de vſucapionib.& Ange.in l.preſcriptione.C.quibus.non obſt. longi temporis præſcriptio. Oporteret, tamen quòd bona fides allegaretur,alias nunquam prçſumeretur.vt in l.ſi adulterium cum inceſtu.in §.idem.ff.de adulteriis.Ita not.ſingulariter Angelus in l.eum qui.§.in publicam.de public.iudic. Pro quo facit id quod in ſimili dicitur, quòd notorium releuat ab onere probandi non autem ab onere proponendi.glo.eſt ſing.in clementina appellanti.de appella.

Tertiò venit probanda poſſeſsio continuata:& in hoc ſunt duo videnda, videlicet qualiter probatur poſſeſsio, ſecundo qualiter probetur continuatio poſſeſsionis:iſta ſunt quotidiana,& ideo mēti tenenda.l.legaui. ff.de liberat. legata. Ad primum dic, quòd multi ſunt modi probandi poſſeſsionem. probatur enim poſſeſsio eo ipſo videlicet quòd teſtes dicuntur terram vidiſſe ſeminari, & arari ad inſtantiam talis,vel coli,vel laborari. Iſtud ſufficit.pro quo eſt glo.ſingula. in l.3.C.finium regun quam ibi ſequitur, Bald. Alius modus probandi traditur, ſi teſtis dicat fructus de tali terra fore pertalem perceptos. vt eſt tex. in l. Titia. ff. de ſolution.& ibi hoc tenet Bal. &c. Idem tenet Bal.in l.3. C.finium.reg. Item probatio poſſeſsio,ſi teſtes dicant penſionem domus vel fundi tali eſſe ſolutam. & ꝙ mercedem receperit nomine locatoris. vt eſt glo. ſingul.in l.qui vniuerſas. § qui

x per colonum. x ff. de acquiren. poſſeſ.

Quam ib. ſequitur Bar. in l.quamuis. §.ſi conductor. eo.titu. eamque. ſecutus eſt An.in l.quædam mulier. ff.de rei.ven di.& hoc verum ſecundum Bar. & Ang. in locis præallega. quòd mercede percepta probata,probari videtur poſſeſsio cōtra ſoluentem.

ADDITIO.

x Colonum.] Et ibidem vide Franciſ.& qđ ibi dixi,in apoſti. Et an probetur ꝑ teſtes ſingulares quorum vnus deponit de perceptione grani,aliter de fabis, vide d. Alex.de Imo.in conſi.3.& in conſi.93.4. parte. Et an probetur ex ſola fructuum perceptione? vide per eum in conſilio 133.1.parte. Et an per ſolutionem collectarum,vide Pau.de Caſt.in l.ſcriniarios.C.de teſta. milit. Et quòd probetur ex perceptione fructuum. vide do. Bart. Sozi. in conſil. 187. incipien.in controuerſia. verſic.2.in 2.parte.& in conſilio. 131. incipien. in præſenti. circa princip. in j.parte.vbi etiam quod per receptionem clauium, probatur poſſeſsio, niſi alius poſsideat,quia duo non poſſunt in ſolidum poſsidere ibidem;vbi etiam qđ poſsidere dicitur ſi quis eſt miſſus in poſſeſsionem per annulum eccleſiæ clauſæ ius claues erant apud cuſtodem:quia non obſtat quod claues,& cuſtodia eſſent penes alium:in quo eum videbis etiam an, & quando.& ex quibus dicatur iure proprio,vel iure familiaritatis poſsidere, de quo etiam per eum in conſi. 61.incipien. in præſenti.verſi ex quibus præmiſſis. & verſi.2.probatur. ea. par. & per Bald. in authen.quas actiones.nu.15.verſicu. quo modo poterit probari. & ibi poſui in apoſt.ad ipſum.in eo.ver.in vlti.q. C. de ſacroſan.eccle. Celſus.

Sed an in preiudicium tertij dubito, quod eſt bene & ſing. notandum. & ideo ſi ago contra aliquem rei vendicatione, dicens talem reum eſſe meam, & probem dominium per teſtes probando præſcriptionem, pro qua præſcriptione probanda, probo poſſeſsionem hoc modo, quia dico quòd Titius mihi ſoluit mercede nomine locationis talis rei, per 10 annos. & plus certè probata eſt poſſeſsio per tale receptionem mercedis in præiudicium cunuenti, & iſtud eſt verum. niſi aduerſarius probaret veram poſſeſsionem ipſius rei: puta, quòd collegit: vel facit arari, &c. tunc bene derogatur poſſeſsioni, quæ probatur per ſolutionem mercedis. Ita tenet Barto. in d. §. ſi conductor. Ang in d. l. quædam mulier. operaretur enim ſecundum præfatos docto. probatio ſolutionis mercedis, vt dicatur probata poſſeſsio, niſi aduerſarius probet contrarium probando verum poſſeſsionem. Attende tamen quòd probando ſolutionem mercedis, probatur poſſeſsio, tamen ſola inueſtitura non probat poſſeſsionem in preiudicium tertii: ſed ſolū inter ipſos. iſtud eſt pulcherrimum dictum Ang. in l. quis. C de donatio. & idem ſi in exemplo propoſito, volēs probare poſſeſsionem contra conuentum in tertiā perſonam, & ad probandum poſſeſsionem produco inſtrumēta locationū factarum Titio de fundo de quo eſt controuerſia &c. nullatenus eſt y probata poſſeſsio y

ADDITIO.

y Poſſeſsio.] Adde domi. Barto. Sozi. in conſi. 89. incip. cauſa agitata. verſicul. 2. ponderandum. in prima part. quod licet per inſtrumentum locationis dominium non probetur tamen quando alia concurrunt inſtrumenta locationis id probat, quod no. quia eſt ſingulares: ſecundum eū ibi. & Adde Paul. de Caſt. in cōſi. 111. alias: 295. incip. viſo puncto & in conſ. 286. incip. videtur dicendum. B. Vadus.

Probatur enim ipſa poſſeſsio per actū fictum videlicet per precarium, vel per conductionem: veluti ſi quis conſtituit ſe nomine poſſeſſoris poſsidere, vel precario nomine: vel ſi venditor conducat ad emptorem. hæc probantur in l. quod in eo. in prin. & in l. interdum in prin. ff. de acq. poſſ. & in l quędam mulier. præal. & in toto tit. ff. de preca. & ideo quotidie videtis, quòd in inſtrumentis ponuntur iſta verba, quæ quidem venditor conſti-z tuit ſe precario nomine z poſsidere.

ADDITIO.

z Nomine.] Vide do. Old. in conſi 114 de quo: & quid operentur prædicta verba: vide quod poſui in trac. claſularum. in clau. contrac. verſi. precario nomine Bart. in l. ab emptione. nu 2. ad fi. ver. vlti. aduerſas. & ibi poſui, in apoſtil. ad cum in eo. ver. ff. de pac. & dixi addi. ad Bart. in l. 1. nu. 2. in ver. precarij. C. de vſucap. pro donato. Cel.

Per talia verba probatur traditio poſſeſsionis & dominij, vt in iuribus præalleg quæ omnia intellige vera, ſi ille qui conſtituit ſe precario nomine poſsidere, vel qui conducit &c. poſsidebat tempore conſtituti, vel tēpore conductionis, Alias per tale conſtitutū, vel per talē condoctionē, nō probatur aliqua poſſeſsio, vt eſt gl. ſing. in quamuis. §. ſi conductor. ff. de acq. poſſeſ. & hoc tenet Bart. & idē Ang. in d. l. quadam mulier. Ideo ſit cautus volens probare poſſeſsionē per conſtitutū vel per ſimiles modos, quod probat quòd ille qui conſtituit tempore conſtituti poſsidebat: alias tale conſtitutum nihil operaretur. & ita dicit Ange. in l. quędam. inter iſtos modos fictos probandi poſſeſsionem.

Eſt & alius modus mirabili ſcilicet ſi quis conſtituat ſe vſufructuarium alicuius, puta, Titij. Nam in Titium per talem vſufructum transfertur poſſeſſio: vt eſt caſus ſing. in l. quiſquis. C de dona. quod intellige ſi ille vſufructum poſſideat illo tēpore, quo ſe fecit vſumfructuarium, alias non probaretur poſſeſſio Et ita dicit Angel. in d. l. quiſquis.

Eſt & alius modus probandi per actū fictitium. puta, ſi conſiteatur ſe nomine, alicuius poſſidere, per talem ſimplicem confeſsionem transferrtur poſſeſsio in eum cuius nomine iſte confitetur. ſe poſi-

ſe poſsidete: vt eſt gloſſ. ſing. in l. ab emptione. in princi. ff. de pac. quam ibi multum commendat Ange. & prædicta tenementi: quia ſunt quotidiana. Scias tamen quod per illa verba, quæ quotidie ponuntur in iſtrumentis, ſcilicet dedit, vẽdedit, tradidit, nulla ꝓbatur poſſeſsio, neque poſſeſsionis trãſlatio, ſed ſolum licentia data apprehendi poſſeſsionem: vt eſt text. in l prædia. ff. de acqu. poſſeſ. quod fallit, niſi res vendita foret in præſentia. nam tunc per talia verba transfertur poſſeſsio, alias non. Ita no. Iaco. de Aret. quem ſequitur Bald. in d. l. prædia. Idem tenet Cyn. quem ſequitur Bald. in l. minus. C. de acquiren. poſſeſſ. Illud tamen no. quod per æſtimum a, quod quis habet in communi non probatur poſſeſſio neque dominium. Illud eſt dictum ſingula Bald. & Bart. in l. ſi poteſt C. de actionibus empti & venditi.

ADDITIO.

a Aeſtimum.] Adde Fran. Areti. in l. in illa. in ſi. de verbo. obliga. & in l. decem e. tit. & quod ibi dixi in apoſti. B. vadus.

Et ideo inferunt quod ſi quis ſoluit tallias pro aliqua re, ꝙ per talem ſolutionem talliarum, non probatur poſſeſsio rei, & ita fuit obtentum de facto in ciuitate Cremonæ. Similiter & Barto. in alia materia dicit, quòd per æſtimum factum in communi de aliqua re, non probatur valor rei inter alias perſonas. vt in l. 2. C. de reſcindenda venditio. Et ideo ſi eſſet quæſtio inter te & me de valore vnius fundi, & ipſius valorem probarem per æſtimum communis nihil eſſet factum, qua tale æſtimum probat ſolum inter æſtimantem & te, non inter alias perſonas. vt ſupra dixi.

Non omitto vnum notabilem verbũ, quòd venit in præſenti materia dicendũ, quòd ſi quis reperiatur in poſſeſsione rei nec ſciatur ex qua cauſa ſit in poſſeſſione, præſumitur eſſe in poſſeſsione, & poſsidere ex præambulo contractus. glo. eſt ſingularis in l. quædam mulier. ſupra allegata quam ibi ſequitur Ang. in l. mutus. C. de acquirenda poſſeſsio. & hoc ſatis, quo ad probandum poſſeſsionem.

94 Et quia nõ ſufficit probare poſſeſsionem probando præſcriptionem, niſi probetur poſſeſsionis continuatio decem annorum &c. in rebus immobilibus inter præſentes. & 20. inter abſentes, ideo videamus qualiter probetur poſſeſsionis continuatio, Et breuiter, ꝙ communis opinio doctorum ſic ſe habet, quod ponendo initium poſſeſsionis & finem, præſumitur medium. & ſic probatis extramitatibus, præſumitur medium. b

ADDITIO

b Medium.] Adde dominum Bart. Soz. in conſi. 177. incip. in controuerſia. verſic. ex qua concluſione circa ſi. & in conſil. 195. incipien. circa primum. circa finem. in ſecunda parte. & Felin in capitu. inter dilectos. de fide inſtrumen. & Paul. de Caſt. in conſi. 292. alias. 281. incipi. videtur dicendum. &c. B. Vadus.

Et ſic probatio quod iam ſunt decem, anni elapſi, quòd poſidebam talem rem &c. & probato quòd tũc poſideo, præſumitur continuata poſſeſsio toto tempore decem annorum. Ità tenent docto. in l. ſuper longa. C. de præſcipt. decem, vel viginti annorum plus dixit Bart. notabiliter quòd ſufficit probatum eſt ſolum initium quòd ſufficit quod quis ad commodum, ſuum alleget poſſeſsionem, & confiteatur etiam ſe poſsidere, modo quid ſi probet intium poſſeſsionis, præſumitur continuata poſſeſsio vſque in hodiernũ diẽ. quod eſt menti tenendum. Ita dicit. ipſe, in l. Celſ. ff. de vſu.

Super iſta continuatione poſſeſsionis, probanda, eſt multum aduertendum ad teſtes. Nam ſi dixerint, Titium poſſediſſe à decem annis & citra: tunc eſt ſenſus, ꝙ poſſederat decem annis. Et iſte eſt tex. in l. 1. § quod authẽ. ff de aqua quotidiana. & æſtiua. Ita etiam dicit. Bar. in d. l. Celſus. & Ant. de But. & Ioã. de Imola, in capit. licet cauſam. de probatio. c

ADDITIO.

c Probatio.] Vbi omnino vide Felin. in verſ. 3. cauſa. vbi etiã qualiter in probanda poſſeſsione articuletur & Adde domi-

niter concluſio eſt, quòd ſi comprehendatur depoſitio teſtimonii legatarii, verſari in vtilitatem legatarii non poteſt eſſe teſtis: alias ſic. Ita concludit Bald. in l. dictantibus. C. de teſtib. vbi dicitur legatarium poſſe eſſe teſtem: Ita probatur in §. legatarius inſtitu. de teſti.

71 Vlterius † dubitatur, quid proxeneta, id eſt, mediator contractus, nunquid
poſsit eſſe teſtis, ſi verteretur quæſtio de
illo contractu? Circa hoc conclude, aut
vtraque pars conſentit, vt teſtificetur, tūc
compellitur, & valebit eius teſtimonium
Inno. plus dicit, quòd vtraque pars contēta eſt ſtare dicto illius proxenetę, dictū
illius facit plenem probationem, dato ꝙ
non ſit niſi vnus teſtis; & ille eſt vnus caſus in quo vnus teſtis facit plenam probationem. & hoc generaliter, quotieſcunque vtraque pars producit vnum teſtē,
& eſt contenta ſtare dicto illius, tunc ſēper vnus teſtis facit plenam probationē,
cum iuramento. vt eſt tex. in leg. Theo-
r pompus. de do. præla. Alius caſus eſt, ꝙ
t creditur verbo vnius t tantum ſine iuramento; & valet eius dictum. vt in legato cardinali, vel alio magno officiali papæ vel principis. tali enim aſſerenti ſibi commiſſum certum officium, vel certam poteſtatem ſibi datam. plene creditur, etiam ſi non oſtenderit literas, Ita dicit Inno. in c. olim. de priuilegiis. & gloſſ. ibi idem Bar. tenet. pro quo facit tex. in capi. Romanorum. nonageſima prima diſtinctione.

ADDITIO.

t Vnius] Adde d. Alex. de Imol. in cōſil. 28. in prima parte. & omnino Fel. in cap. vendens. in ver. in gloſſ. fi. infra de teſti. vbi in quibus caſibus vni teſti credatur. & aliquid in c. licet vniuerſis. eodem titu. & in cap. ſuper. ver. extra glo. eo. ti. vbi, an Imperator poſsit facere, vt vni ſoli credatur. Adde Bart. in l. Carbonianum. §. cauſæ. & quod ibi poſui in additio. ad ipſum poſt Alexan. in ver. probatio. ff. de Carb. edi. Pano. in c. cum nobis. num. 4. vbi etiam poſui in additio. ad ipſum, in ver. inquantum cardinalis. de præſcript. Rom. ſing. 628. incip. dictum vnius. & ſin. 358. incip. tu ſcis. Sozi. reg. 423. domi. meus. Phi. Decius, cōſil. 56. & de hoc pleni dixi poſt Barto. in addi. ad ipſum in l. Theopompus in verſicu. dicto vnius. ff. de dote prælleg.

Aut & ſecundo, altera pars contenta, eſſet, quod proxeneta teſtificatur & altera non: tunc proxeneta non poteſt teſtificari, ſi non vult: ſed non compellitur: neutra autem partem teſtimoniū proxenetæ, deſiderante. teſtimonium eius non admittitur, ita colligitur in §. quoniam vero. in auth. de teſti. & ſequuntur omnes doct.

72 Solet etiam dubitari † de conſocio cri
u minis u nunquid poſsit eſſe teſtis in propria cauſa, caſus eſt. in c. perſonas. infra. de teſt.

ADDITIO.

u Criminis.] Vide d. Alex. de Imo. conſi. 119. in i. parte. & Fel. in c. cum I. & A. de re iud. in verſi. demum. inquantum. & in ca. cum R. canonicus. de offi. delega. Idē Fel. in c. veniens. de teſti. de quo dixi poſt Colle. in c. quoniam. nu. 2. in appo. in ver. ſocius criminis eo. ti. poſt Bar. in l. quoniā liberi. in i. lect. nu. 1. in ver. criminis, & ibi notaui poſt Bal. in apoſtil in ver. ſocii & participes criminis. nu. 2. C. de teſt. not. Alex. conſi. 142. ad fi. vol. i. Fulg. conſi. 136. & Bal. conſi. 383. volu. 3. & Barth. Soz. in trac. fall. reg 525. Celſus.

De habente autem ſimilem cauſam an poſsit eſſe teſtis, diuerſæ fuerunt opi. verior videtur ſententia Io. An. in c. perſonas, quem ſequitur ibi Io. de Imol. concludentis quod ſi per deciſionem cauſæ, in qua teſtis teſtificari debet; aliquis fauor inſurgat cauſæ ipſius, vel aliqđ emolumenti, non poteſt, alias ſic & hæc relinquuntur arbitri iudicis.

73 Dubitatur, † an vnus de vniuerſitate
x poſsit eſſe teſtis pro vniuerſitate. x

ADDITIO.

x Vniuerſitate.] Vide d. Alex. de Imo. in conſi. 44. in 2. parte. & in conſi. 169. in 1. parte. conſi. 73. & in conſ. 135. eadem parte. & in d. conſi. 68. habes qualiter deponentes aliquid eſſe factum ab omnibus vniuerſi-

vniuerſitatis,an debeant dicere de dua-
bus partib.vniuerſitatis vel de maiori par
te vel quo modo:& iſtis adde Bar.in l. tã
tum.nu.1.& quod ibi poſui in addi.ad ip
ſum.in verſi.in cauſa collegii.ff. de re.di-
ui.Bar.in l.eos.num.2.vbi etiam poſui.in
addi.ad ipſum.in ver.ſubditur vniuerſita
ti.C.de teſtib.dixi poſt Bal. in l. parẽtes.
num.4.in ver.dicunt doctores, eo.ti.poſt
Collecta in c.inſuper.nu. 1.in ver.admit-
titur prælatus. vbi etiam Feli.in 1. nota.
de teſti.no. Iaſon.& Papienſes.in l.cũctos
populos,& clarius in 2.lec. C.de ſum.Tri.
Gerar.de pe.ſancta.ſin.24.inci.verum ci
uis.Bart.Soz.in ſuo tract.fall.reg.580. &
conſil. 391. 480. & 483. vol.1. & 158.
vol.2. & Alexand. conſil. 68. incip. viſo
& bene diſcuſſo proceſſu, vol.2. Cel.

Communis concluſio docto.eſt. Aut
illud ſuper quo eſt quæſtio vniuerſitatis
concernit commodum ſingulorũ de vni-
uerſitate. Verbi gratia, vniuerſitas habet
nemus,vnum,certè illud nemus quod eſt
vniuerſitatis,concernit commodum ſin-
gulorum,quia quilibet poteſt accipere de
lignis,& vti pro vſu ſuo: & tunc vnus de
vniuerſitate non põt eſſe teſtis pro vni-
uerſitate.Si autem illud ſuper quo ver-
titur quęſtio , ſit vniuerſitatis, & tamen
non concernit vtilitatẽ ſingulorum,tunc
poteſt veluti ſi vna ſtatua eẽt vniuerſita-
tis, & verteretur quæſtio ſuper illa , tunc
bene poſſit eſſe teſtis.ita concludunt do.
in d.l.nullus. ff.de teſt.& in l.omnib.C.
de teſt.& in l.ſed ſi hac.§.qui manumitti.
tur.ff de in ius vocan.& ita eſt tenendum
Dubito tamen circa hanc quæſtionem;
quia cum ea quæ fiũt in vniuerſitate , nõ
poſſunt fieri, niſi per eos de vniuerſitate:
ergo quilibet de ea poteſt eſſe teſtis ,vt in
d.c. veniens,& in l. conſenſu.C.de repu.
& ſic nõ videtur vera diſtinctio. de qua
ſuprà.& ideò ego puto limitandum diſtin
ctionem doc.ſupra. videlicet quòd ſi cau
ſa vertatur cum vniuerſitate,ſuper tali fa
cto,quòd nõ poteſt fieri, niſi per illos de
vniuerſitate:tunc per illos indiſtinctè ẽt
ſi tale quid cõcerneret commodum ſin-
gulorũ de vniuerſitate.quòd quilibet de
vniuerſitate poteſt eſſe teſtis. per iura ſu
perius alleg. & hoc vt veritas aperiretur,
quia materia probationum eſt ampliãda.
vt in l.quoniam. C.de hæret.

Quarta cauſa teſtiũ repulſiua eſt cri-
minoſitas, id eſt,quod teſtis ratione cri-
minis repellitur a teſtimonio pro cuius,
74 declaratione, multa ſunt videnda. † Pri-
y mo nũquid criminoſus y poſſit eſſe teſtis
Breuiter dic ꝙ non, ſi perſeuerat in crimi
ne,vt ꝓbatur in c. teſtimoniũ.inf.de teſt.

ADDITIO,

y Criminoſus.] Nunquid autem propter
crimen ſemper repellatur,& an de iure ci
uili oporteat reum eſſe codemnatum? vi
de Feli.in c.ſuper e.el 1.& in d.c. teſtimo
nium.in prin. Alex.hic per Lanf.ſed nun-
quid teſtis cũ ſibi de crimen opponatur,
contra excipientem, de crimine replicare
poſſit,vide per eum.in ca.dilectis. de ex-
cep.in uer.ad tertium.caput.B. Vad.

Ex quo ſequitur,quòd guloſi quotidie
in tabernis perſeuerantes , nec non hi qui
quotidie ad taxillos ludunt,& ſic in cri-
mine perſeuerantes nõ poſſunt eſſe teſtes
qui perſeuerant in crimine. Item damna
tus de crimine famoſo,& de publico iudi
cio nõ poteſt eſſe teſtis. & nimirum quia
teſtes tales ſint infames. vt l. j.de his , qui
notan.infa.& in l.infamẽ. ff.de publi.iud.
& l.1.C.de poſtu.& ibi glo.Si tamẽ emẽ
datus eſt de crimine , poteſt eſſe teſtis in
cauſa ciuili. In criminali autem non. Et
idem ſi talis teſtis aliquãdo productus in
teſtem,fuerit repulſus à iudicio.hæc om-
nia probãtur in c. teſtimoniũ ſupra alleg.
z Quæro,nunc q̃d īfãis poterit eſſe teſtis z

ADDITIO.

z Sed quid de his infamibus qui reputan
tur ponæ famæ,an poſſint eſſe teſtes,vide
do. Alex.de Imo.in cõſi.138.in j. parte.
Et de teſte infami infamia facti ,vide Fel.
in c.at ſi clerici.uer. no. ꝙ teſtis ſupra de
iud.B Vad,

Dic pro intelligentia huius quæſtio-
nis,ꝙ duplex eſt infamia, quędam eſt in
famia iuris, & quædam infamia facti. In
famis infamia iuris ſit tripliciter , ipſo,
iure

iure uel per ſententiam, vel genere pœnæ. Ipſe iure efficitur quis infamis ex qualitate facti ignominioſo opere ex quo lex irrogat infamiam, ipſo iure nulla interueniente ſententia. vt in l. ſi. ff. de ritu. nup. vt in vſurario qui eſt infamis ipſo iure, vt in l. improbum. C. ex qui. cau. infa. irro. & ibi eſt bona gloſſ. & ſequuntur doct. & licet vſurarius ſit infamis ipſo iure, tamen non eſt excommunicatus, ſed debet excommunicari, vt legitur, & notatur in capitulo præterea de vſur. Et generaliter infamis, dicitur ipſo iure, vt habetis ſecundum multa exempla: vt in l. j. ff. de poſtu. per totam illam l. Infamis per ſententententiam dicitur, quãdo eſt lata ſententia contra aliquem de aliquo publico iudicio, vt de adulterio, vel de homicidio, vel ſimilibus. vt in d. l. infamem, vel ſi damnatus de furto, vel vi bo. rap. vt in ſti. de pœte me. litigan. § pe. Quatuor enim ſunt delicta priuata, ex quorum ſententia quis efficitur infamis infamia iuris ris, quæ ponuntur in d. §. pe. Infamis infamia iuris ex genere pœnæ dicitur, cui infligitur aliqua pœna ignominioſa, vel vituperoſa, veluti ſi iubeatur aliquis fuſtibus cædi vel ſcopari. text. eſt in l. ictus. fuſtium. ff. de h. s qui no. infa. & in l. fuſtibus C. ex qui cau. infa. irro. quæro, an infamis infamia facti, cuius opinio eſt grauata apud bonos & graues viros, vt in l. honori. ff. de obſeq. a lıber. præſt. Exemplum poteſt poni in iſtis buranetis. qui reputantur viliſsimi apud grauis. & bonos viros. Poteſt etiam exemplum poni in iſtis qui quotidie ſtant in tabernis, poteſt etiam exemplum poni in quocunque alio, qui habet malam famã. His ſic declaratis venio ad poſitionem noſtrã principalem, & dico quòd infamis infamia iuris, non poteſt eſſe teſtis. vt in ca. teſtimonium. & inc. licet ex quadã. infra de teſti. & in l. 3. §. l. lu. ff. de teſt. & eſt ratio, quia infamibus ſunt interdicti actus legitimi, vt in d. c. licet ex qudam. & portę dignitatis non patent infamibus, vt in ca. inter dilectos. de exceſ. præla. & l. 2. C. de digni. libr. 12. ſed ferre teſtimonium eſt dignitas vt 13. qõ. 2. c. præceptum. & no. gl.

in d. c. teſtimonium. & intellige ſecũdum communem opinionem. Etiam non poteſt eſſe teſtis infamis contra infamẽ, nec criminoſus contra criminoſum. ſecundũ, Bar. & communiter docto. in l. cum mulier. ff. ſolu. matrimo. & no. gloſſ. in d. c. teſtimonium. Hæc limitatio eſt vera in infami infamia iuris, non poſſe eſſe teſtẽ, niſi veritas rei aliter haberi non poſsit: quia tunc admititur in ſubſidium, ſed cũ tormentis. Ita no. Bar. in l. j. C. de ſumma Trini. & fide catholica. & idem eſt in hoc caſu, in quolibet inhabili ad teſtificandum, quia in ſubſidium admittitur vt ſupra. hoc fallıt in inimico capitali, qui etiã non admittitur in ſubſidium in teſtem, ſi veritas aliter haberi non poſsit, ita. nōt. Spe. in tit. de accuſa. §. j. circa finem: & ca. per tuas de ſimo. Item fallit in aliquibus caſibus, in quibus admittitur infamis infamia iuris in teſtem, ſcilicet in crimine hæreſis, ſacrilegij. frandati cenſus fraudatæ, annonæ. ſimonie, læſe maieſtatis, & perduelionis. hos caſus ponit Specu. in §. proximè alleg. Infamis autem infamia fact. ſecundum communem opinio. in cauſa ciuili poteſt eſſe teſtis, ſed ei multum diminuitur de fide, ita eſt glo. in l. 3. § duæ cen. ff. de Carbo. edic. Idem not. Bal. & Bart. in l. j. C. de ſumma Trin. & fide cath. & eſt communis opinio. In cauſa autem criminali talis non admittitur, vt in ca. teſtimonium. ſuper alle. Limita omnia prædicta vera eſſe, quòd infamis infamia iuris, vel facti non poteſt eſſe teſtis, in cauſa criminali, quo ad ſententiam ferendam, quo autem ad inſtructionem, & fidem faciendam quo ad torturam, bene admittitur, & facit ſufficientia indicia, Item not. Bald. in l. pręallegat. & dicitur: fuiſſe dictum Odofr. Idem not. Bald. in l. j. §. quæſtioni. ff. de quæſtio & eſt menti tenẽdum. hæc tamen ita non intelligas indiſtinctè vera, quòd vnus teſtis infamis, ſit iudicium ſufficiens ad torturam etiam ſi deponeret de ipſo delicto. nam requiri a tur quòd ſit omni exceptione maior.

ADDITIO

a Maior.] Qui autem dicantur omni exceptione maiores: vide Fel. in cap. cum Ioan.

Ioan. de fide inſtru. in verſ. ſ de ela. & do. Alex. de Imo. in conſi. 18. & in conſi. 141. in j. parte. & in conſi. 70. in 2. parte.

Quia ad hoc, vt vnus teſtis ſit ſufficiẽs ad torturam deponens de ipſo delicto, requiritur q̃d ſit omni exceptione maior: Ita vult ſingula: Ang. in l. fin. C. de quæſt.

75 † In criminali autem cauſa, vnus teſtis non facit ſemiplenam probationem: licet ſecus ſit in ciuili. Ita determinat Cy. quẽ ſequuntur Ange. in l. i. §. quiſquis. C. ad l. Iuliam Maieſt. & glo. tenens ibi contrarium, reprobatur. Intelligendum eſt, ergo dictum Bar. quando ſunt plures teſtes infames deponentes ſuper ipſo maleficio, quod eſt tunc ſufficiens indicium ad torturam.

76 Quæro † tertio, an exiſtens in peccato b mortali,[b] poſſit eſſe teſtis? glo. iuris ciuilis, in l. ſ § lex Iul. de teſti. tenet quòd non, quod eſt intelligendum, niſi exiſtentem in peccato mortali, pœnituerit ſe peccaſſe mortaliter, quia tunc poterit eſſe teſtis. Ita tenet Specu. in titu. de teſti. §. 1. verſi. quid in crimine hæreſis.

ADDITIO.

b Mortali.] Vide Feli. in c. teſtimonium. ver. 3. no. de teſt. & ibi poſui, in apo. ad Panor. poſt eundem nu. 3. in apo. in ver. peccatum mortale. de quo etiam per Feder. de Senis. conſi. ſuo. 120. Celſus.

Quæro quarto nunquid excommunicatus eſſe poſſit teſtis? Concluſio eſt indubitata, quòd non, ſecundum omnes doc ctores. tex. in c. veniens[c] infra de teſti.

ADDITIO.

c Veniens.] Et ibidem vide Fel. in c. Rodulphus, de reſcript. in verſi. ſed declaratoria. in fi. & quod ibi dixi, in apoſt. & in c. intelleximus, in princ. de tu. Sed quid ſi dicat excõmunicationem nullam, an tunc teſtificari poſſit? vide per eum. in d. c. venera. el 2. in tex. ibi: volumus, de quo omnino vide Alexan. in l. tertia. §. lege Iulia. cum concor. ibi per eum ſignatis. ff. de teſtibus. Celſus.

Et ita tenet communiter omnes doct. in d. c. teſtimonium. Sed eſt dubium, poſtquam abſolutus eſt, an poſſit eſſe teſtis? in hoc fuerunt variæ, & contrariæ opi. videtur tamen verior, & communis, quòd poſſit eſſe teſtis vt no. docto. in d. c. teſtimonium. niſi in duobus caſibus, qui colliguntur ex mente Innocẽ. in d. c. videlicet, quando quis eſt excommunicatus propter delictum: nam ſi tunc fuerit abſolutus, non poterit eſſe teſtis. Exemplum, ſi quis eſt excommunicatus: quia commiſit furtum, poſtquam eſt abſolutus, non poteſt eſſe teſtis, ita colligitur ex mente Innocen. in c. teſtimonium.

77 Subſequenter quæritur, † nunquid periurus poſſit eſſe teſtis? Pro præſenti q̃ declarando, primo eſt videndum, nunqu d d periurus ſit infamis? glo.[d] in l. Lucius. ff. de his, qui notan. infa. quã ſequitur Bart. & Ange. & eſt communis opinio.

ADDITIO.

d Glo. quam Gloſſam ignorabat illa reputans ſe doctiorem aliis D. Dulcius de Spoleto. ll. doct. cum allegarem in cauſa propria. ex quo pars aduerſa aſſerebat me iuraſſe eſſe maiorem in inſtrumẽto, quod in rei veritate non iuraui: prout per teſtes inſtrumentarioſmet probaui: imo q̃ inſtrumentum erat falſum: tamen quia D. Dulcis erat aduocatus partis aduerſæ tenebat, & allegebat eum peterem abſolutionem à iure quòd eram infamis. Et ego negando dicebam per illam glo. quod non. & cum referrem diſtinctionem huius gloſſ. prout etiam refert hic do. Lanfranc. ipſe caput ridiculum, do. Dulcius, dicebat ſurridẽdo, & alta voce, vt faciunt ruſtici: vt ipſe eſt, nunquam oſtendens gl. facientem talem diſtinctionem, puta modo cuius doctrinæ ſit. & an periurus ſit infamis? vide Feli. in d. c. teſtimonium. Et an poſſit eſſe teſtis? vide per eum, in cap. ex parte i. de teſtibus. & in cap. per tuas, de ſimo. circa fin. & do. Alex. de Imol. in conſilio 123. in j. parte. & in conſilio 44. in 2. parte: & in conſilio 20. in 4. parte. Adde ad hanc q. quod Felin. in c. ex parte. verſi. ad tertium. de reſcipt. dicit q̃ non eſt d. l. huc deciſum, an periurus ſit infamis. & de hoc

de hoc dubitauit Abb. in allega. c. teſtimonium. §. & an ſit infamis infamia iuris ciuilis: quia de canonico non eſt dubium: not. idem Feli. in c. teſtimonium. verſi. ſed eſt magna difficultas. de quo dixi poſt Coll. in addit. ad eum. in c. cum dilectus. nu. 4. in verſi. periurus remanet infamis. de ord. cog. & poſt Bar. in l. Lucius Titius. nu. 3. verſi. oppono quòd eo ipſo quòd eſt periurus: in apoſtil. in verſi. ff. de his qui not. infam. Celſus.

Et diſtinguitur, aut eſt iuratum ſuper eo quod eſt de præſente, vel de præterito, ſi de præterito, tunc periurus non eſt infamis, eo ꝙ non venit contra iuramentum ſuum talis iuratus, ſed ipſe iurando ſtatim dicitur peccaſſe, cum in ipſo iuramento, ſit periurus: aut quis iurat ſuper eo, quod eſt de furto, etiam tunc cum talis periurus veniat contra iuramentum ſuum, eſt infamis: vt in l. ſi quis maior. C. de tranſactio. No. tamen vnum dictum ſingulare, quòd ſi quis promiſit cum iuramēto ſoluere ad certum terminum, & non ſoluerit, ſi poſt terminum offerat ſeparatum ſoluere, vt ſoluat, non eſt periurus: iſta eſt glo. ſingu. 22. q. j. apud miſericordem. ratio, quia eo ipſo quòd ſoluat extra terminum, non videtur habere animum deferendi. Redeū do ad primam quæſt. dic quòd periurus non poteſt eſſe teſtis, quia qui ſemel malus, ſemper præſumitur malus eſſe, in eodem genere mali: vt in c. qui ſemel malus. de regu. iur. lib. 6. & text. in c. teſtimoniū. ſupra allega. Imò plus, & ſi egerit pœnitentiam de periurio, non poteſt eſſe teſtis. text. eſt ad literam in dicto capitulo, teſtimonium. & ita gloſſ. in d. §. lex Iulia ita tenent doct. vbique.

78 Nunc quæro de alia quæſtio. † Nunquid confeſſus de crimine, vel conuictus, qui non ſit damnatus, poſſit eſſe teſtis? & dic ꝙ ſic, de iure ciuili. Contrarium eſt verum de iure cano. & dicunt doc. quòd ius cano. in foro eccleſiaſtico, ius ciuile in foro ciuili ſeruetur.

79 Vltra prædicta quæro, † nunquid pecunia corruptus, etiam ſi dixerit verum, repellatur à teſtimonio, vel eius dictum, nullam facit fidem? gloſſ. in dict. cap. licet e cauſam. e tenet quod non valet eius teſtimonium.

ADDITIO.

e Cauſam.] Et ibidem. vide Fel. in verſi. no. nono. vbi an per ſolam corruptionem vitietur dictum eius, de quo per eum plenius in ver. 2. concluſ. vbi etiam de ſententia lata teſtibus corruptis. Et an talis teſtis corruptus probet contra corrumpentem? vide per eum, in c. j. in prin. de teſt. vbi an rogatus vt teſtificetur, dicatur corruptus: & de materia iſta, vide etiā per eū, in c. ſicut. in verſi. gloſſ. pe. infra de teſt. vbi etiā, an ſententia in cauſa matrimoniali, retractetur ſola corruptione. Celſus.

Idem tenet Bar. in l. diuus. ff. de re iud. Innocē. idem tenet in d. c. licet cauſam. Si autem allegaretur teſtis corruptus ante ſententiam, nam tunc ſola corruptela, ſine falſitate reprobat teſtem: & in hoc concordat glo. & Bar. Si autem allegetur poſt ſententiam: tunc Innoc. in loco præalleg. dicit non ſufficere ſolam corruptela: niſi allegatur etiam falſitas, ſimul mouetur, quia hoc non reperitur lege cautum. Ioā. de Imol. in d. c. licet cauſam. ſequitur Inno. dicens opi. Bar. eſſe tenendam. Et volentes etiam ꝙ poſt ſententiam ſufficiat allegare ſolā corruptelā. Sed hoc non probatur lege, nec hęc ſententia in iudicio eſt tenenda tamen mihi videtur verior opin. Bar. ꝙ idem ſit poſt ſententiam, quod ante: & vtroque caſu ſufficiat allegare ſolā corruptelā. moneor ratione tali, ꝙ poſt ſē tentiam in cauſa appel. pronontiatū extinguitur: vt in l. 1. §. ſi. ff. ad turp. & cā reducitur in eo ſtatu, in quo erat in principali cauſa poſt lit. conteſta. vt in l. ita demum. C. de procu. ſed certum eſt, in cauſa principali poſt lit. conteſt. ſolum corruptelam allegare poſſum licet ergo, & poſt ſententiam. Præterea poſt ſententiā Bar. eſt tex. in l. 3. §. lex Iulia. ff. de teſt. vbi tex. repellit pecunia redemptos. nec diſtinguitur ante ſententiam, vel poſt. Item no. diſtinguit vtrum allegetur falſitas cum corruptela, vel non. & hæc mihi verior in diſputando videtur: ſed tamen opi. Inno. eſt tenenda.

Vnum

Vnũ tamen attende, quod voluit Inno. in c. inquiſitione. de accu. quòd ſi interrogetur per iudicẽ vtrũ ſit corruptus pecunia, vel ſit infamis, vel in aliquo interrogetur de turpitudine ſua, licet reſpondere non teneatur *f*, tamen ſi reſpõderit, facit fidem, & nocet producenti, ne eius dicto credatur.

ADDITIO

f Teneatur.] Vide Fel. in c. cũ cauſam. in ver. in ea. gloſſ. vbi non tenetur. de teſtib. Adde vltra ea quæ poſui in apo. ad iſtud ſupra c. §. reſpõſiones. n. 10. in ap. in ver. criminosè Bal. in l. 2. §. quod obſeruari. n. 24 ver. quæro. hic nũquid teſtis. & quod vbi poſui, in addi. ad ipſum. in ver. criminoſus. C. de iur. cano. ꝙ dixi poſt Bart. in l. tranſactione. la. picola. nu. 2. in apoſt. in ver: reſpondere. C. de tranſact. & Bar. Sozi. in ſuo trac. fallen. reg. 401. vbi plenè. Celſus.

Tamen ſi iudex cognouerit teſtem pro ductũ fore criminoſum, vel alias inhabilẽ. & hoc ſit notoriũ. poterit et. ã ſi non opponatur ex ꝓprio officio repellere *g*. Ita tenet Inn. in c. intimauit. infra de teſti.

ADDITIO.

g Repellere.] Adde Fel. in c. cũ I. & A. col. j. colligi. poſſunt quatuor. infra de re. iu. & in c. nulli. de ac. verſi. not. ex gl. B. Va.

Si autẽ interrogetur circa propriã perſonã de eo ꝙ non concernit turpitudinẽ eius tunc bene tenetur reſpondere: ſecundũ Inno. in d. c. inquiſitionis. veluti. ſi interrogetur, vtrum ſi debitor, colonus, fiductualis &c. Ex his habes expeditã quartã partem teſtimoniorum repulſiuam.

Vltima ergo cauſa teſtiũ repudiatoria, eſt ex ratione inhabilitatis perſonæ teſtis? Ideo pro eius declaratione videndũ

80 eſt de pluribus. Et primo q̃ritur. † nũquid mulier poſſit eſſe teſtis; dic ꝙ in teſtamento clarũ eſt ꝙ nõ: vt in l. quæ teſtamento. in §. mulier. ff. de teſta. fallit quando teſtamentũ ſit inter liberos. *h* q̃a in teſtamento inſtituũtur filij teſtatoris, tunc mulier poteſt eſſe teſtis in teſtõ. glo. eſt ſingularis quã ſequũtur doct. in l. fi. C. de codi. ex cep. autẽ hoc caſu; mulier nõ põt eſſe teſtis

ADDITIO.

h Inter liberos.] Adde d. Alexan. de Imo. in conſi 70 in 2. parte.] Tu vide de doc. & in q̃bus caſibus mulier teſtis eſſe non poteſt. Fel. in ca. quoniã. de teſti. Bal. in repeti. l. habeat. nu. 35. ver. ſuper prima q̃one. & ibi poſui in apoſtil. ad ipſum poſt do. Alex. in ver. de muliere. C. de ſacro. ſanc. ec & Bar. Sozi. in ſuo tract. fall. reg. 419. in verſ. teſtis. Celſus.

Idẽ in delictis *i*. de iure ciuili, in l. ex eo. ff. de teſti. de iure canon co ſi agarur, ciuiliter de delicto poteſt. Si criminaliter nõ, niſi procedat ꝑ uiam inquiſitionis, vel denuntiationis. ſecundum Inn. in cap. quoniam de teſti.

ADDITIO.

i In delictis.] An in cauſis capitalibus mulier teſtis eſſe poſſit; vide do. Alex. de Imo. in conſ. 11. in j. parte. & in cõſ. 99. ea. parte. & in conſ. 64. ea. parte. in q̃bus locis ponit, q̃a de iure ciuili, & q̃d de iure canon. & in conſilio vigeſimo quarto in 2. parte. & in conſ. 175. ea. 2. parte. vbi ponit, quid ſi per maſcu. veritas haberi non põt, an mulier ſaltẽ iſto caſu admittatur.

Attende tamen ꝙ licet mulier poſſit, eſſe teſtis de iure ciuili cæteris paribus, tamẽ tãta fides nõ adhibetur, quãta, maſculo & ſic debet intelligi illud quod dicitur quod in teſtibus debet conſiderari ſexus, vt in capitul. forus. §. mulier. de. verbo. ſigni.

Quæro ſecundo an minor. 14. annis. poſſis eſſe teſtis; Reſpondeo ꝙ non text. eſt in l. 3. §. lege Iulia. ff. de teſti. Imò. nec minor. 25. annis poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali, in l. teſtamentis. ff. de teſt. Si tamen ſi q̃s maior tẽpore deponat de his quę viderit in pupillari ætate, bene valere eius teſtimoniũ, ita gloſſ. tenet quam ſententiã ſequũtur doct. in d. § lege Iulia.

81 Quęro † tertio, nunquid ſtipendiarius poſſit eſſe teſtis; dic quod ſic, quia non ſunt infames infamia iuris, tamen eius multũ diminuitur de fide, quia sũt infames infamia facti. Ità determinat Albe.

Alb.in d.§.lege. Iulia. Ex quo infero, quod cum ſtipendarij ſint infames infamia facti, non poterunt eſſe teſtes in cauſa criminali, qa infamis infamia facti, non pôt eſſe teſtis in cauſa criminali, vt dixi in ſua materia, ut in c.teſtimonium.de teſti.Se-
82 cundò infero † quod nulla dignitas pôt conferri ſtipendiario, nec etiam eſt capax ali cuius honoris, quia talibus infamibus, nõ patent portę dignitatis: vt in l.2.C. de dig ni.lib.12.& c.inter dilectos.de excel. prę la. Hæc ſupradicta intellige de ſtipendiario in bello illicito, videlicet in quolibet bello, quod non mouetur per Impe rat. vel Papam, vel alium ad ſui defenſionem, vel ſuarum rerum gubernationem, ſecundum doc.hi autem qui dicuntur ca nalarij dale gati, ſunt infames infamia iu ris & ideo in totum repelluntur, ſecundum doct.in lege 3.C.de except.quia locant opera ſua ad pugnandũ cum beſtijs: vt in l.1.§.remouer.ff.de poſtul.cum pluribus.§.ſequen.
83 Præmiſsis adde, † quòd ſimiliter incarceratus, ſcilicet in carcere publico, non po teſt eſſe teſtis, ſecundum communẽ opi. doct.d.§.lege Iulia.& ibi tex.
84 Quæritur conſequenter, † an inimicus
K poſsit eſſe teſtis? K dic ſecundum doct. quòd inimicus capitalis repellitur omnino, ſi eſt effectus inimicus ꝓpter cauſam criminalem, vel propter ciuilem magnã ſecundum Innoc.vt in cap. inquiſitionis. de accuſ.

ADDITIO.

K Teſtis.]Vide d.Alex.de Imol in conſil.99.j.parte.& Felin.in d.ca. cum oporteat.alle.hic per Lanfr.ver.& circa iſtud. cum plu.ſeq.& do.Alex.in conſi 18.in 4. parte .& in conſil.78.in j.parte.vbi an habent litem omnium bonorum, vel maioris partis, dicatur idoneus teſtis. Sed qd ſi interrogatus dicat ſe eſſe inimicum, an probet: Et quid ſi in fraudem dicat? Vide Fel.in d.c.inquiſitionis.§ tertię dubitationis, poſt princi.verſicu 3 not. Et quid de amico inimici? Vide d.Alex.de Imol. in d.conſi 99.in j.parte. Et adde quòd teſtis inimicus, nedum à teſtimonio repelli tur, ſed etiam ille qui debet, vel habere præſumitur cauſam inimicandi: vt per Felin.in cap.cum I.& A.in verſi.2.nota.infrà de re iudica. Sed quid de illo, cum quo eſt facta pax, an ſit teſtis idoneus? vide per dom.Alexand.de Imol.in d.conſi. 99.prædlleg.vbi etiam, an quodlibet odiũ repellat quem à teſtimonio: Sed quod de eo, qui in fraudem percutit teſtem, ut eius dictum non valeat, an admittatur? vide Feli.in c.repellatur.de accuſ. in verbo.fallit, niſi circa princ verſi. Celſus.

l Idem ſi ſit ſuſpicio,[l] quòd, capitalis ſit inimicus: ſecundum Innoc.in c.cum oporteat.de accuſa.

ADDITIO.

l Suſpicio.]Ex hoc induco, quòd inimicus ſtatim poſt reconciliationem, non ad mittitur in teſtem, per ea quæ no.in ſimili.Hippol de Marſi.ſing 107.in c.priuilegium ciuitatis. poſt med.ibi ideo dicit quod iudæus.no.Panor.in c.dubius.in fin.& ibi poſuit in addi.ad ipſum.in verſicu. infidelibus.de hære.dixi poſt Collect.in c.in literis.nu.7.in apoſt.in eo.verſi, quid in inimico reconciliatio, de teſti.dixi in add.ad Bar.in l.preſcriptione in apoſtil.in eodem ver.C ſi contra ius, vel vtili.publi.& in j. conſtitu.ſorum nu.2.in verſic.iuramento.Celſus.

Idem ſecundũ Cyn. ſi teſtis copulauit amicitiam cum vno capitali inimico: nam & ipſe præſumitur inimicus; ſecundũ Cy. in l.ſi quando: de teſt.alias inimicus non
m repellitur à teſtimonio. Amicus m non repellitur, quantumcunque ſit magna amicitia.

ADDITIO.

m Amicus.]Vide do.Alexan.de Imol.in conſi.78.in i.parte, & prædlleg. conſi.19. 4.parte.& Fel.in c.quoties.verſicu.no.vi. de teſti.& aliquid in c.in literis.verſicu.fal lit niſi.in fin.eo.titu.

Tamen ſi eſt magnus amicus, multum de fide diminuitur.glo.eſt ſingul.in § cogitandum.in authen.de monachis. col.j. quam ſequitur doc.Imò eſt tex.expreſſus in

85 in l.ſciendum.ff.de vſu.ita ibi tenet Ang.
n † Nunquid pauper n poſsit eſſe teſtis.

ADDITIO.

n Pauper.] Vide Alex.de Imo.in cõſilio 15.per totum.in 3.parte vbi ponit etiam quis dicatur pauper, & quis dicatur ſuſpectus, & quid in ciuilibus, & in quibus caſibus poſsit torqueri. Adde de hoc Col lec.in c.in literis.in fi.verſ. nunquid paupertas repelliri:& quod ibi poſui,in addi. ad ipſum.in eo.ver.de teſt.Pau.in c.ſi qui .teſtium.nu.8.vbi etiam poſui in addi. ad ipſum.in ver. ꝑpter paupertatẽ.& ibi Feli.ver.in gl.fi.ibi alias cum ſeq.eo.ti. dixi in apoſt.ad Bart.poſt.Alex.in l ſpadonũ. §.eſt autem.in verſ.affectaſſe.in lec. Nic. de Neap.ff.de excuſ.tut no. Bar. Sozi. in ſuo trat. fall reg. 209. in verſic. pauper. not.Franc.de Are.conſil.13.inci. viſo diligenter themate. Alex. conſi. 208. inci. viſo proceſſu.& do.meus Phili. Dec. cõſ. 263.vol.2.Celſus.

Et nunquid ruſticus poſsit?verum eſt ꝙ quis neque ratione paupertatis nec ratione ignobilitatis, repellitur à teſtimonio, ſed cęteris paribus, magis creditur diuiti,quàm pauperi:& nobili,quã ignobili,referendo ſingula ſingulis.Ita intelligitur glo.in l.3.ff.de teſti.

86 An ſocius o poſsit eſſe teſtis?dic quòd
o non,ſi eſt ſocius omnium bonorum, vel etiam ſi non eſſet ſocius omnium bonorum,& ſua interſit,adhuc nõ poteſt eſſe teſtis de parte conſocij:de quia etiam dic vt not.Innoc.in cap.in pręſenti. infra de teſti.

ADDITIO.

o Socius.]Vide Felin.in ca.inſuper.verſ. quinto quæritur.infra de teſti.B. Vadus.

87 Vltra prædicta adde,† quod neque clerici,neque monachi poſſunt eſſe teſtes, ſi ne licentia ſuperioris.ſecundum Spec.in titu.de teſte.§.1. ver.ſed ſi monachus. & verſicu. & quid de monacho. & idem tenet Alb.auth.ſi dicatur.C.de teſtib. Clericus autem ſecularis bene poteſt.vt in c. quicunque.14.q.2 tamen debet examinari per iudicem eccleſiaſticum. ſecundũ Archid.in d.§.quinque. dicit eſſe in electione iudicis ſuperioris,ſi velit examinare clericum,an dare licentiam ſeculari vt eum examinet.Sed tamen debet iuramẽtum de licentia ſui ſuperioris facere, vt in cap.1.de iur.cal.licet admittatur clericus,nõ tamen compellitur, vt ſupradixi.

88 Solet etiam quæri,† nunquid fideiuſſor. poſsit eſſe teſtis pro debitore principali. Spe.in tit.de teſt.ver.ſed quid.de fideiuſſore. dicit quòd ſic, ſi eſt ſoluendo. Ioan. Aud.in d.verſi.dicit indiſtinctè nõ poſſe: quia eius intereſt, litibus non vexari. vt in l.minoribus.ff.de minor.hanc opin.
p tenet Io. And.in c.inſuper. p de teſt.quæ opin.eſt tenenda.

ADDITIO.

p Inſuper.]Et ibidem vide Fel.in verſic. vi.quæritur.Bene Vadus.

q Sed quęro,nunquid ſolicitator q etiam poſsit teſtis? D. de Rot. deciſio. 362. tenent quod non.Idem dicit eſſe verũ. Anto.de Butr.finita cauſa, in qua ſollicitat. Ità dicit ipſe in c.inſuper.infra.de teſti.

ADDITIO.

q Sollicitator.]Vide do.Alex.de Imo.in conſil.78.in 1. parte. & in conſil.64. in 3.parte. & vide do. de Rot. deciſ. 162. alias. 363. ſollicitator in no.& Ludo. in fin.ver.cum quæritur,an ſollicitator. vbi ponit conſt.do.Theodoſij.& Alexan.de Imo.in conſi.76.2.parte. & Ludo. in conſi.ſuo omnipotentis Dei poſtulato ſuffragio,propoſita quæſt.&c. Feli.in c. cum a nobis.infra de teſti.in fi.& do.Alexan. de Imo.in conſi.56.in 3.parte.

89 Dubitator † finaliter,nunquid denunciator criminis poſsit eſſe teſtes? Concluditur doct.& glo.in c.in omni. de teſt. & tenent quòd ſic, in denuntiatione euangelica.In aliis autem denuntiationibus, quę ſunt in foro ſeculari, vel eccleſiaſtico,ob delicta non poſſunt eſſe teſtes.

Ex his omnibus nunc habetis plenè expeditum,quę perſonæ repellantur à teſtimonio:quibus exceptis cetere admittuntur: vt in l.1.§.adhiberi.ff. de teſti. Modo placet mihi pro pleniori ſatisfactione ma-

tertiæ teſtium, attingere aliquas quæſtiones ſuper dicta materia, quę ſunt multum
90 vtiles, & opportunæ.

Quæro primò,† nunquid teſtes teneatur deponere de loco, & tempore? verbi gratia, Teſtis interrogatus, an Titius mutuauit 10. Seio, & reſpondet quòd ſic. Poſtea interrogatur, vbi, & quando hoc fuit: nunquid ſi non reſpondeat, vel dicat non recordor, eius teſtimonium vitietur. Pro huiuſmodi quæſtione determinanda dic, quòd vbi locus, & tempus ſunt de ſubſtātia actus, de quo quæritur: tunc oportet
r teſtem deponere de loco, & tempore. r

ADDITIO.

r Tempore.] Adde d. Alexā. de Imol. in conſi. 3. per totum. in 4. parte. & omninò Feli. in c. ex tenore. circa princ. verſi. no. 3. vbi terminantes, & plenius in c. cum cauſam. ver. vtrū autem teſtis. de teſt. B. Vad.

Aliàs dictum ſuum nō valet. iſtud probatur in l. j. in fi. cum ſeq. ff. de incen. ruin. & nauf. iſtud eſt dictum Inno. in c. qualiter, & quando. el 2. de accuſa. Idem tenet Bal. in l. 2. C. de reſcind. ven. Exemplum, vt melius intelligatur: ad hoc vt quis obtineat in interdicto. vnde vi, requiritur ꝙ probet poſſeſsionem, & quòd probetur quòd poſsidebat illa die, qua fuit ſpoliatus poſſeſsione, alias ſuccumbit: vt in l. i. §. & interdum. ff. de vi, & vi armata. Certè ſi iſte intentas hoc interdictum probaret poſſeſsionem, & ſpoliationem non poſſe obtineri: quia tempus eſt de ſubſtantia actus. Pone aliud exēplum in pręſcriptione, quia debet probari poſſeſsio. 10. an. inter pręſentes, vel 20. inter abſentes. Poteſt ponere multa alia exempla: vt ſtatutum dicit, & ſi qs luſerit in 40. puniatur in 10. probatur ꝙ aliquis luſerit, nō tamen fuerit in 40. non debet puniri. quia tēpus eſt de ſubſtātia actus. Exemplum de loco: pone ſtatutum dicit ꝙ ludens in loco publico, puniatur in 10. probatur quem luſiſſe, non tamen in loco publico, non debet puniri, quia locus eſt de ſubſtantia actus. Pone aliud, dicit ſtatutū ꝙ beſtie poſſunt paſculare in certis partis, non in aliis accuſauit quis quod beſtiæ paſculauerunt in alio prato alio, certè ſi non probatur, ꝙ in prato prohibito, nō poterit obtinere, quia certus locus eſt de ſubſtantia actus. Aut tēpus, & locus non ſunt de ſubſtātia actus, & tunc ſi teſtis de illo non deponat, ſed dicat ſe non recordari. dictum eius bene valet. Inno. in c. qualiter, & quando. Idem ſi non interrogetur teſtis de loco, & tēpore dictū ſuum valet, qa locus, & tempus non ſunt de neceſsitate probationis. in §. qa vero. & idem ſecundum Ang. in d. auth. de teſtib. Attende tamen ad vnum, ꝙ eſt notabile dignum, ꝙ vt quis agat ex mutuo vel alio contractu, requiritur ꝙ probet pecuniam mutuatā vel depoſitam. & ſic de ſingulis contractibus ante libellum, & ante lit. conteſta. alias ſuccumbit actor. & ita dicit ſin. Ang. in d. §. quia vero. & videtur probari in l. eandem. §. actiones. in ſi de excep. rei iud. idem Io. And. in c. Abbate ſanè. de re iudi. lib. 6. & in glo. ſua. Declaro actor dicit, quòd mutuauit Titio 10. quare &c. Itē teſtes dicunt, verum eſt quòd mutuauit, & requiritur quòd dicant, ſi non recordatur de tempore, ſed fuit ante præſentem litem incœptam iſtud eſt ſingulare multū. Ratio eſt quę facit pro eis, nam teſtes producuntur poſt lit conteſta. vt ſupra vidiſtis, quando teſtes dicunt, quòd mutuauit, & non dicunt in certo tempore, illud dictum poteſt verificari ante, & poſt lit. conteſtat. & per conſequens hoc dictum eſt obſcurum, cum neſciatur ante lit. conteſta. & ſic dictum eſt dubium, & quotieſcunque dictum eſt dubium, interpretatur contra producentem vt eſt text in capitu. in pręſentia. de proba. & ibi glo. iſtud eſt dict. Bal. & Ang. in l. veterib. ff. de pact. & Bal. in l. j. §. ſu a. ff. eodem, ſic ſequitur, quod debet fieri interpretatio, quòd iſtud mutuum fuit factum poſt litem conteſtatam. vnde iſtud tectale mutuum, quia non dicitur deductum in iudicio, quia ea quæ procedunt poſt lit. conteſta. non dicuntur venire in iudicio, imò alio libello opus eſt. vt eſt caſus. in l. non poſſunt videri. ff. de iudic. De qualitate autem temporis, nulla eſt teſti facienda interrogatio, videlicet, an eſſet ſerenum: vel nebuloſum, ſecundum Inno. in cap. qualiter, & quando.

do. vbi dicit quòd ſi teſtis deponit de diuerſo tempore, vel loco, quod dictum ſuum non valet.

91 Quæro ſecundò,† an teſtis qui deponit ſuper valore rei, debeat reddere rationem ſui dicti, etiam non interrogatus ad hoc vt valeat dictum ſuum? dic ſ quòd ſic. ſ

ADDITIO.

ſ Sic.] Quomodo, & qualiter deponere habeant teſtes ſuper valore? vide Fel. in c. ad aures. 2. verſi. de expreſsione valoris. ſupra, de reſcrip.

Et ideò teſtes qui quotidie examinantur, dicunt. Talis res valebat 10. & nihil aliud deponunt, nihil valet. & eſt ratio. Nam quotieſcunque aliqua res poteſt ſciri difformibus modis, niſi exprimatur modus quo ſcitur, illud dictum dicitur obſcurum: & per conſequens tanquam obſcurum, non valet. Sed vt valorem rei quis poſsit ſcire, difformibus modis? dic ſecundum quod ſtatim dicam: ideo requiritur quòd exprimat modum, propter quem ſcit valorē: aliàs nihil valet. Hinc eſt, quòd teſtis qui deponit de dominio, debet reddere rationem ſui dicti, etiam non interrogatus: quia ſunt multi modi acquirendi dominium: & ideo requiritur quòd exprimat illum modum, per quem ſcit dominium certæ rei eſſe illius: de modis patet per totum titulum. ff. de acquite. do. & inſti. de re. diui. Vbi autem res non poteſt ſciri niſi per vnum modum, & tunc ſuper tali re valet dictum teſtis, etiam ſi non reddat rationem, etiam ſi eſt interrogatus: vt eſt in colore, quia quis non poteſt ſcire calorem, niſi per vnum modum: vt eſt albedo, quæ per viſum comprehenditur: vox autem per auditum. hæc ſunt verba Bal. in. l. 2. C. de reſcin. vend.

92 Quæro † ergo qualiter probetur valor rei, & qualiter teſtis producitur ſuper valore rei. t

ADDITIO.

t Rei.] Ad probandum valorē rei, quæ probatio admittatur, & quomodo fiat probatio. vide do. Alex. de Imo. in conſil. 85. in 2. parte. Et qualiter valor rei debeat articulari? vide do. Mari. Soz. in conſi. 9. incip. viſis. ver. & ſtant iſta. ibi, quinimo ſingulis. in 4. parte. Adde hic & in præced. apoſti. deductis Bart. in l. pretia rerum. §. nonnulli. nu. 3. & quod ibi poſui in verſi. tu vis probare valorem rei ff. ad leg. Falci. Bal. in l. ſi quos. num. 25. & ſeq. ver. ſed circa hoc. & ibi poſui, in additio. ad ipſum. in apoſtil. in eo. verſi. ibi et am not. in additio. ad Salycetum verſic. ſed pone quòd ipſi dicunt tantum pro communi precio ipſam appretiare. c. in apoſti. in eod. ver. C. de reſcind. vend. & dixi poſt Panor. in c. cum cauſam nu. 2. in ver. verus valor rei. infrà de teſti. Crlſ.

Dic, interdum teſtis producitur ſuper valore rei immobilis fructus producentis: vt in fundo, interdum ſuper valore rei mobilis: vt eſt videre, in alijs ſpeciebus. Si teſtis deponat ſuper valore rei fructus producentis, tunc debet deponere ſuper valore rei, hoc modo, dicit ꝙ pars fundi in tali loco &c. valet decem florenos: & ſcio quòd tot fructus percipiuntur ſingulis annis, ex illa parte fundi, & quòd ex parte fundi eiuſdem qualitatis tot fructus producti vendi conſueuerunt: & vendunt pro ſingula parte decem florenorum: modo fundum æſtimatur per fructuum perceptionem. hoc probatur in l. ſi fundum per fideicō. in princ. ff. de leg. 3. l. pen. ff. de reb. eorum. & in l. ſi quos debitores ff. de reſcind. vend. ita tradit notab. Bar. in l. pretia rerum ff. ad legem Falc. & idem Bal. in l. 2. C. de reſcin. vendi. & poterit alio modo, & breuius probari de valore rei immobilis. ſecundum præfatos doctores vbi ſupra, hoc modo, quòd pars talis fundi tanti valet. qua pars aliorum fundorū eiuſdem qualitatis ibi vicinorum tantundem venduntur. hoc eſt quod dicitur, quòd res tanti valet, quanti vendi poteſt: vt in d. l. pretia rerum. & intellige, quanti vendi poteſt, ſcilicet homini ſcienti qualitatem rei: vt eſt tex. quem ita intelligunt doct. in l. mortis cauſa de dona. cauſa mortis. & ideo ſecundum Bar. vbi ſupra, ſi cautus aduocatus volens probare valorem

rei, quòd capitulet de aliquo morbo, vel vitio lateti rei: vt dicat, quòd tale vitium eſt latens: quòd ſi emptor ſciuiſſet emptor non tantum dediſſet.

Dubitatur de huiuſmodi depoſitione nunquid teſtis deponens de valore, concludar, dicendo hoc modo. Pars talis fundi valet decem, interrogatus quomodo ſcit? reſpondit, quòd ego tantum darem, ſi vellem emere, dic quòd non valet, ſi iſte teſtis comprehenditur habere affectionem ad talem rem, puta; quia eſt vicinus illi fundo, & mea intereſt habere fundum vicinū: & pro minori pretio quàm valeat: vt in l. ſi fundus. ff. de lega. 3. Si autem nullam habet affectionem, bene valet eius dictum. Ita dicit Bal. in d. l. 2. Ad de alium modum probandi; quia iudex ex officio ſuo poteſt etiam poſt publicatas atteſtationes, & poſt didicita teſtificata mittere æſtimationem, ad æſtimādum rem: vt in l. hac edictali. §. illicò. ff. de ſecundis nuptiis. ſecundum Barto. in d. l. 2. Hinc eſt quod dicit Bar. multum notabi. in l. fundo. ff. de rei vendi. quòd etiam poſt ſententiam ante executionem factā, poteſt opponi exceptio expenſarum, & melioramentorum: cum talis exceptio non redarguat ſententiam de iniquitate, ideo opponi poteſt: vt in l. fideiuſſores. ff. de fideiuſſo. & in l. Neſennius Apollinaris. ff. de re iud. & per conſequens nō poteſt fieri executio, niſi prius liquidatis melioramentis expenſarū, cum illas poſſet conſequi per retentionem: vt eſt tex. in l. ſi aream. ff. de conditione indebiti.

Iuxta præmiſſa etiam dubitatur, nunquid poſſit probari valor rei hoc modo. pars talis fundi valet decem & hoc ſcio; quia ſum vicinus. Bal. dicit quòd non, in d. l. 2. Bar. dicit quòd ſic. in l. j. ff. ſi cer. pe. & illam tene. quam etiam tenet Ange. in auth. de hæredi. & falci. Et eſt. gl. in l. 2. C. quando fiſcus, vel priuatus. Quando autem teſtis deponit de valore aliarum rerum mobilium, tūc probat, ſi dicat hoc modo. Summa frumenti valet tanti: & hoc ſcio, quia communiter tanti vendi-tur, vel vendebatur tunc temporis. & notab iliter multum ſingulariter, quòd talis teſtis debet comprehendere tria tempora in ſuo teſtimonio hoc modo, frumentum tanti valuit illa die, vel illo tempore, vel ante & poſt. Alias ſi ſe aſtringeret ad vnum diem tantum, non probaretur valor. Ita dicit tex. in l. pretia rerum. in fi. prælallega. & ita etiam tenet Bar. Sed pone, quod quis capitulauit de valore rei, quòd res tanti valuit in toto publico, & quod illa vendebatur tantidem in domibus priuatis: ſi teſtes autem deponunt in foro publico de vno valore, & in domibus de alio, quæritur cui ſtabitur? dic ꝙ ſtabitur valore fori publici: ſecundum Bar. vbi ſupra, qui dicit pro cautela ꝙ ille qui vult probare de valore frumen. debet capitulare, quòd pro tanto venditum eſt in publico. Ita notat ipſe, in l. pretia rerum.

93 Conſequenter † eſt videndum, qualiter probetur dominium. u

ADDITIO.

u Dominium.] Vide do. Alex. de Imo. in conſil. 4. in 2. parte. & in conſil. 71. in j. parte. In quibus locis ponit, an probetur dominium de antiquo per ſolam famā. & in conſil. j. in 4. parte. & conſil. 10. & in conſil. 11. ead. parte. vbi latè ponit de probatione dominij, etiam quando non ſumus in caſu, in quo probetur, vel probari debeat de antiquo, & in conſi. 15. & in conſil. 30. in 4. parte. vbi ponit, an ſola fama probet in factis de antiquo: de quo per Fran. Aret. in l. is ad quem. de acquir. hæred. & per Fel. in c. inter dilectos. de fi. inſtru. latè per Firmian. in ſuo aureo repertorio in ver. dominium probatur. & do. Alexan. de Imo in conſil. 38. in 2. parte. vbi ponit, quando agitur Publiciana, an obſtet titulus & bona fides. de quo etiam vide Bar. in l. cū res nu. 4. & quod ibi poſui, in additio. ad ipſum. in verſi. ad probandum dominium. C. de proba. & in 2. lect. in d. l. nu. 7. verſic. eſt ergo modus in ver. poſſedit annis decem. Dixi etiam poſt Bal. in addi. ad ipſum poſt eundem in l. indicia. nu. 53. in verſi. probatur dominium. C. de rei vendicatio. & in l. proprietatis. nu. 3. verſi. ſecundo dicit gloſſ. quòd dominium. in apoſtil. in verſi. probatur.

batur. de teſtibus. C. de proba. Celſus.

Hæc quæſtio quotidie in iudicijs verſatur. Nam producentes teſtes probantes de præſcriptione ex qua requiruntur, ſcilicet titulus bona fides, & continuata poſſeſsio, & quod res non ſit vitioſa, quæ omnia & ſingula veniunt probāda. Ideo qualiter ſingula probentur videamus. Primo nanque titulus faciliter probari poteſt ſcilicet per inſtrumentum: vt notatur per glo. in §. ſunt & aliç. inſtitut. de vſucapionibus. & longi temp. præſcriptionib. & ſi non apparuerit aliquod inſtrumentum, poterit titulus probari per teſtes dicentes ſe interfuiſſe cōtractui cum iſtud ſit tale, quod obiiciatur ſenſui viſus. Bona fides autem non venit probanda. cum bona fides in dubio præſumatur, vt in l. penult. C. de euiction. quod intellige verum, ſi quis habere titulum, & diu poſſederit etiam ſine titulo: quia tunc bona fides pręſumitur. Inn. in c. cum veniſſet. de in integ. reſtitu. quem ſequitur Bar. in l. Celſus. ff. de vſucapionib. & Ange. in l. preſcriptione. C. quibus. non obſt. longi temporis præſcriptio. Oporteret, tamen quòd bona fides allegaretur, alias nunquam pręſumeretur. vt in l. ſi adulterium cum inceſtu. in §. idem. ff. de adulteriis. Ita not. ſingulariter Angelus in l. eum qui. §. in publicam. de public. iudic. Pro quo facit id quod in ſimili dicitur, quòd notorium releuat ab onere probandi non autem ab onere proponendi. glo. eſt ſing. in clementina appellanti. de appella.

Tertiò venit probanda poſſeſsio continuata: & in hoc ſunt duo videnda, videlicet qualiter probatur poſſeſsio, ſecundo qualiter probetur continuatio poſſeſsionis: iſta ſunt quotidiana, & ideo mēti tenenda. l. legaui. ff. de liberat. legata. Ad primum dic, quòd multi ſunt modi probandi poſſeſsionem. probatur enim poſſeſsio eo ipſo videlicet quòd teſtes dicuntur terram vidiſſe ſeminari, & arari ad inſtantiam talis, vel coli, vel laborari. Iſtud ſufficit. pro quo eſt glo. ſingula. in l. 3. C. finium regun quam ibi ſequitur, Bald. Alius modus probandi traditur, ſi teſtis dicat fructus de tali terra fore pertalem perceptos. vt eſt tex. in l. Titia. ff. de ſolution. & ibi hoc tenet Bal. &c. Idem tenet Bal. in l. 3. C. finium reg. Item probatio poſſeſsio, ſi teſtes dicant penſionem domus vel fundi tali eſſe ſolutam. & quod mercedem receperit nomine locatoris. vt eſt glo. ſingul. in l. qui vniuerſas. §. qui

x per colonum. x ff. de acquiren. poſſeſ.

Quam ib. ſequitur Bar. in l. quamuis. §. ſi conductor. co. titu. eamque. ſecutus eſt An. in l. quædam mulier. ff. de rei. vendi. & hoc verum ſecundum Bar. & Ange in locis prælallega. quòd mercede percepta probata, probari videtur poſſeſsio cōtra ſoluentem.

ADDITIO.

x Colonum.] Et ibidem vide Franciſ. & quod ibi dixi, in apoſti. Et an probetur per teſtes ſingulares quorum vnus deponit de perceptione grani, aliter de fabis, vide d. Alex. de Imo. in conſi. 3. & in conſi. 93. 4. parte. Et an probetur ex ſola fructuum perceptione? vide per eum in conſilio 133. 1. parte. Et an per ſolutionem collectarum, vide Pau. de Caſt. in l. ſcriniarios. C. de teſta. milit. Et quòd probetur ex perceptione fructuum. vide do. Bart. Sozi. in conſil. 187. incipien. in controuerſia. verſic. 2. in 2. parte. & in conſilio. 131. incipien. in præſenti. circa princip. in j. parte. vbi etiam quod per receptionem clauium, probatur poſſeſsio, niſi alius poſsideat, quia duo non poſſunt in ſolidum poſsidere ibidem; vbi etiam quod poſsidere dicitur ſi quis eſt miſſus in poſſeſsionem per annulum eccleſiæ clauſæ ius claues erant apud cuſtodem: quia non obſtat quod claues, & cuſtodia eſſent penes alium: in quo eum videbis etiam an, & quando. & ex quibus dicatur iure proprio, vel iure familiaritatis poſsidere, de quo etiam per eum in conſi. 61. incipien. in præſenti. verſi ex quibus præmiſſis. & verſi. 2. probatur. ea. par. & per Bald. in authen. quas actiones. nu. 15. verſicu. quo modo poterit probari. & ibi poſui in apoſt. ad ipſum. in eo. ver. in vlti. q. C. de ſacroſan. eccle. Celſus.

Ii 2 Sed

Sed an in prꝗiudicium tertij dubito, quod eſt bene & ſing. notandum. & ideo ſi ago contra aliquem rei vendicatione, dicens talem reum eſſe meam, & probem dominium per teſtes probando præſcriptionem, pro qua prꝗſcriptione probanda, probo poſſeſsionem hoc modo, quia
z dico quòd Titius mihi ſoluit mercede nomine locationis talis rei, per 10 annos. &
plus certè probata eſt poſſeſsio per tale receptionem mercedis in præiudicium conuenti, & iſtud eſt verum. niſi aduerſarius probaret veram poſſeſsionem ipſius rei: puta, quòd collegit: vel facit arari, &c. tunc bene derogatur poſſeſsioni, quæ probatur per ſolutionem mercedis. Ita tenet Barto. in d. §. ſi conductor. Ang in d. l. quædam mulier. operaretur enim ſecundum præfatos. docto. probatio ſolutionis mercedis, vt dicatur probata poſſeſsio, niſi aduerſarius probet contrarium probando verum poſſeſsionem. Attende tamen quòd probando ſolutionem mercedis, probatur poſſeſsio, tamen ſola inueſtitura non probat poſſeſsionem in prꝗiudicium tertii: ſed ſolũ inter ipſos. iſtud eſt polcherrimum dictum Ang. in l. quis. C de donatio. & idem ſi in exemplo propoſito, volẽs probare poſſeſsionem contra conuentum in tertiã perſonam, & ad probandum poſſeſsionem produco inſtrumẽta locationũ factarum Titio de fundo de quo eſt controuerſia &c. nullatenus eſt
y probata poſſeſsio y

ADDITIO.

y Poſſeſsio.] Adde domi. Bario. Sozi. in conſi. 89. incip. cauſa agitata. verſicul. 2. ponderandum. in prima part. quod licet per inſtrumentum locationis dominium non probetur tamen quando alia concurrunt inſtrumenta locationis id probat, quod no. quia eſt ſingulares: ſecundum eũ ibi. & Adde Paul. de Caſt. in cõſi. 111. alias: 295. incip. viſo puncto & in conſ. 286. incip. videtur dicendum. B. Vadus.

Probatur enim ipſa poſſeſsio per actũ fictum videlicet per precarium, vel per conductionem: veluti ſi quis conſtituit ſe nomine poſſeſſoris poſsidere, vel precario nomine: vel ſi venditor conducat ad emptorẽm. hæc probantur in l. quod in eo. in prin. & in l. interdum in prin. ff. de acq. poſſ. & in l quꝗdam mulier. præal. & in toto tit. ff. de preca. & ideo quotidie videtis, quòd in inſtrumentis ponuntur iſta verba, quæ quidem venditor conſti-
z tuit ſe precario nomine z poſsidere.

ADDITIO.

z Nomine.] Vide do. Old. in conſi 114: de quo: & quid operentur prædicta verba: vide quod poſui in trac. claſularum. in clau. contrac. verſi. precario nomine Bart. in l. ab emptione. nu 12. ad fi. ver. vlti. aduertas. & ibi poſui, in apoſtil. ad cum in eo. ver. ff. de pac. & dixi addi. ad Bart. in l. i. nu. 2. in ver. precarij. C. de vſucap. pro donato. Cel.

Per talia verba probatur traditio poſſeſsionis & dominij, vt in iuribus præalleg quæ omnia intellige vera, ſi ille qui conſtituit ſe precario nomine poſsidere, vel qui conducit &c. poſsidebat tempore conſtituti, vel tẽpore conductionis, Alias per tale conſtitutũ, vel per talẽ condoctionẽ, nõ probatur aliqua poſſeſsio, vt eſt gl. ſing. in quamuis. §. ſi conductor. ff. de acq. poſſeſ. & hoc tenet Bart. & idẽ Ang. in d. l. quadam mulier. Ideo ſit cautus volens probare poſſeſsionẽ per conſtitutũ vel ꝑ ſimiles modos, quod ꝓbat quòd ille qui conſtituit tempore conſtituti poſsidebat: alias tale conſtitutum nihil operaretur. & ita dicit Ange. in l. quꝗdam. inter iſtos modos fictos probandi poſſeſsionem.

Eſt & alius modus mirabili ſcilicet ſi quis conſtituat ſe vſufructuarium alicuius, puta, Titij. Nam in Titium per talem vſufructum transfertur poſſeſſio: vt eſt caſus ſing. in l. quiſquis. C de dona. quod intellige ſi ille vſufructum poſſideat illo tẽpore, quo ſe fecit vſumfructuarium, alias non probaretur poſſeſſio Et ita dicit Angel. in d. l. quiſquis.

Eſt & alius modus probandi per actũ fictitium. puta, ſi confiteatur ſe nomine, alicuius poſſidere, per talem ſimplicem confeſsionem transfertur poſſeſsio in eum cuius nomine iſte confitetur.

ſe poſi-

ſe poſsidere: vt eſt gloſſ.ſing.in l.ab emptione.in princi.ff.de pac.quam ibi multum commendat Ange.& prædicta tene menti: quia ſunt quotidiana. Scias tamen quod per illa verba, quæ quotidie ponuntur in iſtrumentis, ſcilicet dedit, vẽdedit,tradidit,nulla ꝓbatur poſſeſsio, neque poſſeſsionis trãslatio,ſed ſolum licentia data apprehendi poſſeſsionem : vt eſt text.in l prædia.ff.de acqu.poſſeſ. quod fallit,niſi res vendita foret in præſentia.nam tunc per talia verba transfertur poſſeſsio,alias non. Ita no. Iaco. de Arct. quem ſequitur Bald.in d.l. prædia. Idem tenet Cyn.quem ſequitur Bald. in l.minus.C.de acquiren. poſſeſſ. Illud ta-
a men no.quod per æſtimum a, quod quis habet in communi non probatur poſſeſſio neque dominium. Illud eſt dictum ſingula Bald.& Bart.in l.ſi poteſt C.de actionibus empti & venditi.

ADDITIO.

a Aeſtimum.] Adde Fran. Areti. in l.in illa.in fi.de verbo.obliga.& in l.decem e. tit.& quod ibi dixi in apoſti.B.vadus.

Et ideo inferunt quod ſi quis ſoluit tallias pro aliqua re,ꝙ per talem ſolutionem talliarum, non probatur poſſeſsio rei,& ita fuit obtentum de facto in ciuitate Cremonæ. Similiter & Barto.in alia materia dicit,quòd per æſtimum factum in communi de aliqua re,non probatur valor rei inter alias perſonas.vt in l.2.C. de reſcindenda venditio. Et ideo ſi eſſet quæſtio inter te & me de valore vnius fundi,& ipſius valorem probarem per æſtimum communis nihil eſſet factum, qua tale æſtimum probat ſolum inter æſtimantem & te,non inter alias perſonas.vt ſupra dixi.

Non omitto vnum notabilem verbũ, quòd venit in præſenti materia dicendũ, quòd ſi quis reperiatur in poſſeſsione rei nec ſciatur ex qua cauſa ſit in poſſeſsione, præſumitur eſſe in poſſeſsione, & poſsidere ex præambulo contractus.glo. eſt ſingularis in l.quædam mulier. ſupra allegata quam ibi ſequitur Ang.in l. mutus.C.de acquirenda poſſeſsio.& hoc ſatis,quo ad probandum poſſeſsionem.

94 † Et quia nõ ſufficit probare poſſeſsionem probando præſcriptionem, niſi probetur poſſeſsionis continuatio decem annorum &c.in rebus immobilibus inter præſentes.& 20.inter abſentes,ideo videamus qualiter probetur poſſeſsionis continuatio,Et breuiter,ꝙ communis opinio doctorum ſic ſe habet,quod ponendo initium poſſeſsionis & finem , præſumitur medium.& ſic probatis extramitatibus,
b præſumitur medium. b

ADDITIO

b Medium.] Adde dominum Bart.Soz. in conſi.177.incip.in controuerſia.verſic. ex qua concluſione circa fi. & in conſil. 195.incipien.circa primum. circa finem. in ſecunda parte.& Felin in capitu. inter dilectos. de fide inſtrumen. & Paul. de Caſt.in conſi.291.alias.281.incipi. videtur dicendum.&c.B. Vadus.

Et ſic probatio quod iam ſunt decem, anni elapſi,quòd poſidebam talem rem &c.& probato quòd tũc poſideo,præſumitur continuata poſſeſsio toto tempore decem annorum. Ità tenent docto.in l.ſuper longa.C.de præſcript.decem, vel viginti annorum plus dixit Bart. notabiliter quòd ſi probatum eſt ſolum initium quòd ſufficit quod quis ad. commodum, ſuum alleget poſſeſsionem, & confiteatur etiam ſe poſsidere, modo quid ſi probet initium poſſeſsionis, præſumitur continuata poſſeſsio vſque in hodiernũ diẽ. quod eſt menti tenendum. Ita dicit. ipſe, in l.Celſ.ff.de vſu.

Super iſta continuatione poſſeſsionis, probanda,eſt multum aduertendum ad teſtes. Nam ſi dixerint,Titium poſſediſſe à decem annis & citra: tunc eſt ſenſus,ꝙ poſſederat decem annis.Et iſte eſt text.in l.1.§ quod authẽ.ff de aqua quotidiana. & æſtiua.Ita etiam dicit.Bar.in d.l. Celſus.& Ant.de But.& Ioã.de Imola,in ca
c pit.licet cauſam.de probatio. c

ADDITIO.

c Probatio.] Vbi omnino vide Felin. in verſ.3. cauſa.vbi etiã qualiter in probanda poſſeſsione articuletur & Adde do-

ſufficit allegare & probare me audiniſſe
à patre meo ſe emiſſe talem fundum à ta
li, & ꝙ de hoc publica vox & fama eſt: &
probare famam eſſe de hoc ſufficiet, pro-
pter titulum puratiuum, & iuſtam credu
litatem, quæ ſufficit ad famam, vt in l. cū
quidam in. §. quod dicitur. ff. de acq. hæ-
re. & nimirum, quia dictum vnius nobilis
d hominis inducit iuſtam credulitatem. d

A D D I T I O.

d Credulitatem.] Adde Pari. de Pu. in
tract. ſynd. in verſic. an poteſtas. & Ioan.
An. in c. vt circa. de elect. in vi. in no. Ad
de Pau. de Ca. ita tenentem in l. admonē
di. ff. de iureiu. & in l. Lucius. ff. de his qui
not. infa. in ſuis recol. florentinis. quem
ad hoc allega. & ſequitur Hippo. de Mar
ſi. ſing ſuo 113 inci. vulgatum. & de hoc
dixi tenendo hanc opi. licet quidam te-
neant contrarium, in c. licet, nu. octauo.
in apoſt. in verſi. not. de ſingularitate de
teſt. Celſus.

Multo magis fama gloſſ eſt ſingu in l.
Titio fundus. ff. de conditio. & demonſtra
tio. hæc verba ſunt menti tenenda. qui-
bus habetis caſum in quo etiam nō pro-
bato vero titulo, ſed probata fama, quòd
talis emit &c. probato etiam ꝙ audiui à
patre meo emiſſe ipſum &c. habetur loco
tituli. quod intelligite probata etiam poſ-
ſeſsione ſufficienter ad præſcriptionem
& reliquis ad præſcriptionem requiſitis
neceſſario incidenter.

95 Nunc quæro, † nunquid ex poſſeſsio-
ne præſumatur dominium. Hæc quæſtio
eſt vtilis, quia ſi ex poſſeſsionem pręſumi
tur dominium, quotieſcunque dominiū
deducitur in iudicium, ſi probetur poſſeſ
ſio præſumitur ꝙ poſsidens ſit dominus,
& non erit neceſſe aliquid probare de do
minio: ſed transfertur onus probandi in
aduerſarium. Circa hunc articulum bre-
uiter dic. Interdū dominiū deducitur in
iudciū per modum cōtradictionis: inter-
dū per modū petitionis. Si per modū cō-
tradictionis; & tūc, aut in iudicio ſumma-
rio, aut in ordinario. Si ī ſummario, & tūc
ex poſſeſsione præſumitur dominiū, vt in
l. à diuo Pio. §. ſi ſuper rebus. ff. de re iu-
di. & ī l. ob meritorum. C. ne vxor pro
marito. Declaro qualiter deducatur do-
minium in iudicium per viam contradi-
ctionis. Ecce, lata eſt ſententia per iudicē
in poſſeſſorio, fit executio in bonis immo
bilibus: venit tertia perſona & comparet,
& ſic dicit, Domine iudex, non poteſtis fa
cere executionē in tali fundo: quia ſpe-
ctat ad me iure dominij. Nam tunc non
auditur illa tertia perſona in illo iudicio
ſummario. Hæc eſt pulchra deciſio Petr.
de Bellapetti. quem ſequitur Cy. in l. ob-
meritorum. ſupra allegar. Interdum do-
minium deducitur per viam contradi-
ctionis in iudicio ordinario, & tunc ex
poſſeſsione non præſumitur dominium,
vt in l. præſes. C ad legem Fauiam de pla
giarijs. Exemplum, quis intentat Publi-
cianam contra Titium pro certo fundo,
dicens illum fundum ad ſe ſpectare iure
communis dominij, vel quaſi: quia ipſe
emit à non domino bona fide &c. Titius
comparet & dicit, iſtum fundum eſſe
ſuum, & ad eum ſpectare ratione veri do
minij. certè debebit iſte Titius probare
verum dominium, nec ſufficit probare
poſſeſsionem. probatio igitur dominio ve
ro, obtinet contra intentantem Publicia
nam: vt in l. prædicta. ff. de publ. Secundo
caſu principaliter quæritur, quando de-
ducitur in iudicium per viam petitionis,
& tunc aut principaliter deducitur, &
tunc ex poſſeſsione non præſumitur do-
minium. Imo opus eſt quod probetur do
minium per veras probationes, ſecundū
quod heri. dixi, vt in l. indicia. C. de rei
vend. Exemplū. Si ago rei vend. dicēs ali-
quā rem eſſe meam. Ecce ꝙ dominiū de-
ducitur in iudiciū per viam petitionis, &
principaliter certè ex poſſeſsione nō pre-
ſumitur dominiū. Aut dominium deduci
tur in iudicium per viam petitionis in cō-
ſequentiam tamen, & tunc ex poſſeſsione
præſumitur dominiū: vt lege prima. ff. fa-
miliæ erciſcun. & in lege ſicut. §. ſi quæra
tur. ff. ſi ſer. vendicet. cū ſua gl. Exemplū,
nā debetis ſcire, ꝙ ille qui dicit ſibi deberi
aliquam ſeruitutē in prædio ſuo oportet
quòd ſit dominus illius rei: cui dicit debe-
ri ſeruitutē: aliàs nullā poteſt prętendere

ſeruitutem vt eſt text. in l. 3. § hæc autem actio. ff ſi ſerui. vendice. Pone ergo intentio confeſſoria quæ cōpetit pro ſeruitute, vt in. §. curare. inſtitu. de actio. & dico, quod tua domus debet ſeruitutem meæ. ſ. vt non altius tollatur, principaliter enim in iudicium deducitur, quòd tua domus debet ſeruitutem meæ in conſequentiam deducitur dominium, videlicet quòd domus cui dico deberi ſeruitutem, eſt mea, certè ſum in quaſi poſſeſſione ſeruitutis. ſi probo, quòd poſsideo domum: dico deberi ſeruitutem, non præſumitur dominium. nec habeo neceſſe aliter probare de dominio. Ita vult gloſſ. in d. §. ſed ſi quæratur aliud exemplum in l. j. ff. famil. erciſ. Ecce, ſi cohæredes, vel duo ſocij alicuius reis communis poſſident ſimul hæreditatem, vel rem communem, vel vnus agat contra alium familiæ erciſcundæ, vel communi diuidundo, & conuentus dicat ſocium agentem, nō eſſe hæredem, vel non habere aliquam partem dominij in re quę dicitur communis: eo ipſo quòd actor probat ſe poſsidere pro parte ſua, pro indiuiſo præſumitur dominus. nec habet neceſſe aliter probare de dominio, vt probatur in d. l. j. Ex his omnibus habetis, qualiter debet intelligi illud quod quotidie dicitur ex poſſeſſione præſumitur dominium, & hac habetis hāc doctrinam perfectam, quam ita tradit Bal. in l. indicia. C. de rei vend. & Bar in l. quidam in ſuo. ff. de condi. inſtit. Ex his etiam habetis, qualiter debet intelligi illa gl. in dicta l. quidam in ſuo, quæ dicit, quòd ex poſſeſſione quis præſumitur dominus. Nam non eſt ita indiſtinctè verum: ſed debet intelligi, vt ſupra concluſum eſt. Attende tamen ad vnum notabile verbū Bal. quòd quotieſcunque ex forma iuris communis, vel ſtatuti dicitur quòd ex poſſeſſione quis præſumatur dominus debet intelligi ex poſſeſſione, ſcilicet de præſenti. Ita dicit ſingulariter. Bald. in l. prima. C. de ſer. fug.

96. Vltra prædicta quarto, † qualiter probetur quis furioſus. e

ADDITIO,

e Furioſus.] Vide d. Alex. de Imo. in cōſil. 63. per totum. in j. parte. & in conſil. 85. in 2. par. vbi ponit de contractu facto cum eo, an præſumatur factus in fauorē. & in conſil. 86. in ea. parte. & Franc. Aret. in l. eo. de teſta. & quod ibi dixi, in apoſtil. De quo per Bart. in l. is. qui. §. diuus. nu. j. & quod ibi poſui in addi. ad ipſum, in ver. ſanæ mentis. poſt Alex. ff. de tuto. & cu. da ab his. & in l. ſeruo. §. ineptas, & in apoſt. in eo. verſ. ff. de lega. j. B. Vad.

Iſta enim affirmatiua, Titius eſt furioſus: habet in ſe implicitam negatiuam: vt videlicet Titius non eſt ſanæ mentis. ſecundum gloſſ. in c. fi. de ſucceſsio. ab inteſta. & breuiter circa hunc paſſum dic, quòd quem eſſe furioſum, vel ſanæ mentis prouenit ex mente & ex interioribus, quæ ſoli Deo notiſsima ſunt, & non homini: vt in l. & quia. ff. de interrogator. actio. licet intrinſeca nequeant ſciri, per ſe, tamen per exteriora demonſtrantur: vt in. §. gallinarum. inſtitu. de re. diui. Et ideo quem eſſe furioſum, probatur ex extrinſecis, vt ex factis, quæ non cōtingunt homini ſanæ mentis, veluti ſi quis proijcerit lapides per plateam, vel quia clamaret per eccleſiam præſente populo, vel ex ſimilibus actibus poteſt deprehēdi quem eſſe furioſum. iſte eſt text. in l. quidam. in ſuo. ff. de condi. Inſti. Item præſumitur quem eſſe ſanæ mentis, vel furioſum ex verbis per ipſum prolatis. vt in l. his qui in ea. §. diuus. ff. de tuto. vel cura. da. ab his, & ideo ſi verba proferantur quæ non proferentur per homines compotes mentis, talis cenſeretur furioſus: vt in d. §. diuus. Nota tamen quòd quem eſſe furioſum, debet probari fuiſſe talis ille tempore contractus, de quo agitur: tamen ſi quis probaſſet aliquem eſſe furioſum vno tempore, etiam ante contractum de quo agitur, ſufficeret adeo quòd oportet aduerſarium probare, quòd tempore contractus erat ſanæ mentis: vt eſt gloſſ. ſing. in c. fi. de ſucceſ. ab inteſta. & eſt ratio vltra illam gloſſ. quia voluntas præſumitur continuata: vt in l. qui cum tacitum. ff. de proba: & in l. Lucius. ff. de legat.

legat. 2. Sed cum iſte probatus ſit furioſus, ante contractum: præſumitur quòd voluntas furore plena & inſpicienda continentur in futurum per iura ſupra alleg. Et ideo allegans ipſum ſanæ mentis, debet probare, quia præſumptio iuris eſt contra ipſum, videlicet quod ſit furioſus. Sed ſi vnus diceret aliquem eſſe furioſum vel fuiſſe, aduerſa pars diceret eum ſanæ mentis, & fuiſſe, ad inuicem contenderent de probando: probatio incumbit allegatiilum eſſe furioſum: caſus eſt in l. nec codicillo. C. de codicil.

97 Quæritur † vltra prædicta qualiter probatur communis vſus vtendi, & communis vſus intelligendi? Circa primum dic pro euidentia, quòd vt dicatur communis vſus loquendi, requiritur quòd talis vſus durauerit per 10. annos. & idem in communi vſu vtendi & ita intelligẽdi, vt eſt gloſſ. ſing. ſecundum Bart. in l. Labeo. ff. de ſupel. lega. quam ibi ſequitur Bar. & Bald. in l. omnes dies feſtos. C. de feriis. Probabitur enim hoc modo. communis vſus loquendi eſt, & fuit à 10. annis & citra, & per ipſum tempus in loco vbi ſunt litigantes, vel in alio loco, de quo agitur, quòd aduocati vocantur & nominantur, & iudices iuriſperiti & non alij teſtes tunc producti ſuper tali capitulo. dicens contenta fore vera. Interrogatur quomodo ſcit prædicta. reſpondet, quia à 10. annis & citra, & per illud tempus audiuit dici communiter ab omnibus dicẽtibus de hac materia, in loco iſto, puta Cremæ, vbi ſunt contrahentes & vbi litigant. Oportet enim quòd teſtis concludat de tempore 10. annorum: quia aliàs non eſſet communis vſus loquendi. Item quòd communis modus loquendi eſt in loco, vbi contrahentes, vt in l. minus ſunt. ff. de lega. 3. & in l. ſi ſeruus plurium. §. ſi. ff. de lega. 1. Si teſtis autem dicere ſcio. quia ita communiter dicitur, tunc nihil probat. ſecundum Bar. veruntamen ſi teſtis in ratione ſui dicti non replicet tempus 10. annorũ, nihilominus dictum eius valebit: quia tempus expreſſum in dicto, intelligitur repetitum in ratione ſui dicti ſecundum Bart. & ideo ſi teſtis dicat contenta in capitulo fore vera interrogatus quomodo ſcit reſpondet: quia cõmuniter audiuit dici ab omnibus loquentibus de hac materia: & licet non dicat quòd audiuit à 10. annis & citra, & per ipſum tẽpus: tamen valet: quia intelligetur repetitum, alias redderetur eius dictũ vanum, quod nõ eſt præſumendũ, maxima enim eſt vis communis vſus loquendi, quia derogat propriæ verborum ſignificationi. f

ADDITIO.

f Significationi.] Adde Pe. de Anch. in conſil. 583. incip. apud me iſta quæſtio. & in conſil. 333. & do. Pet. Phili. Corn. in conſil. 78. inci quia in litera c. in 2. parte. Et adde, quo ad cognoſcendum communem vſum loquendi, attenditur maior pars ciuitatis vel loci. ſecundum Abb. in c. ex parte. de cenſi. propter gloſſ. ibi. in ver. primò caſu. Et adde quòd ille qui allegat communem vſum loquendi, habet ipſum probare, & difficile eſt ſecundum Ioan. de Ana. in c. vno. infra de ſagit. & Pau. de Caſt. in conſil. 294. incipi. ſuppoſito quodam ſtatuto, qualiter autem teſtis deponere debeat, de communi vſu loquendi: vide Fran. Are. in conſil. 22. & Raph. Cu. in conſil. 7. & vide etiam do. Alexan. de Imo. in conſil. 82. in 1. parte. Et adde quod communis vſus loquendi non eſt propria ſignificatio. Et ideo quando ſtatutum diceret quòd verba debeant intelligi ſecundum propriam ſignificationem, non attenditur communis vſus loquendi. vt nota. Ro. in conſi. 437. incipi. communis doctrina, pro qua materia vide quæ habentur ſupra in parte per Fe. & alios de communi vſu loquendi, qualiter probetur. Adde vltra hic deducta dicta per Bar. in l. Labeo. nu. 3. verſic. & hoc eſt vtile ſcire, vbi dixi, apoſtil. ad ipſum in ver. communi vſu loquendi. ff. de ſupel. lega. dixi poſt Bald. in l. omnes. nu. 2. verſic. qualiter autem formari debet articulus. in apo. in verſ. reddere cauſam ſcientiæ. C. de fer. dixi poſt Pan. in c. capellanus nu. 1. in verſi. ſecundum communem vſum. infra de fer. not. Felin. in proe. decre. verſi. 2. not. quòd ad probandum, & Thom. Ferra. in ſuo tract. cautelarum

rum cau.52.inci cum habet quòd communis opinio. Celſus.

Quia magis attẽditur communis vſus loquendi,quam propria verb ſigni. text. eſt in l.liberorum. §. quod tamen.ff. de leg.3.ita not. Bartol. in rub. ff. de nou. ope.nun.Hinc eſt quòd appellatione aduocati continetur procurator. vt in l. j. §.aduocatos.ff.de var.& extraor.cog.Tamẽ quia cõmunis vſus loquendi ita ſe habet quod ſolum iuriſperiti allegantes in iure dicuntur aduocati:alij aut ignari legum proponentes ſimpliciter factum,nominantur procuratores:& ideo ſi terminus,aduocatus,reperiatur in ſtatutis,vel in decretis: non intelligitur procurator, quia communis vſus loquendi ſe habet in oppoſitum. Eodem modo communis vſus loquendi introducitur per ſpacium decem annorum,vt ſupra dixi. & eodem modo,quando probatur communis vſus intelligendi poteſt poni exemplum in quæſtione,quam habui de facto. Cõmunis vſus loquendi in terra Ingeriæ eſt, ꝙ appellatione libre ſimpliciter prolatæ intelligitur de libra terræ Ingillorum, non imperialium. Modo accidit, quòd quidam promiſit alicui viginti libras, creditor.petit.6.libras.ipſe promiſſor dicit ꝙ debet dare viginti libras terræ Ingillorũ, quia communis vſus intellgendi eſt interra Ingerii,quòd intelligitur libra terræ.Ingillorum, vnde capitulatum fuit, hoc modo,in terra Ingerij communis, vſus loquendi fuit & eſt a 10. annis citra per totum illud tempus,quòd quãdo nominatur libra ſimpliciter.quilibet de libra loquens intelligitur de libra terræ Ingillorum.teſtes producti dicunt contẽta in c.fore vera,& ſciunt quia a 10.ann. & citra & per ipſum tempus audiuerĩt à quocunque loquente de libra in terra Ingeriæ,intelligere de libra terræ Ingillorum.& hoc modo probatur & in omnibus & per omnia. Dic de communi vſu vtendi, vt probatum eſt, de communi vſu intelligendi &c. hãc doctrinam tradit Bart.in l.Labeo.ff.de ſuppel leg. & Bal.in
98 l.omnes dies feſtos. C.de fer. Subſequenter
g ter quæritur † qualiter ꝓbetur filiatio,g

ADDITIO.

g Filiatio.]Quomòdo autem,& qualiter probetur?vide Feli.in cap. per tuas.in j. not.ſupra.eo.& do. Alex.de Imola.in cõſil.2. in j. parte. & in conſil. 74. per totum in 2.par. & in conſil.25. in 4. parte. vbi quę probatio ſufficiat,& an fama.ſufficiat,de hoc vide Collec.in allega. capit. per tuas numer.3. & quod ibi poſui in addi.ad ipſum.in verſicul. probatur filiatio,dixi poſt Pano.in cap.intelleximus num 7.in verſic. filium mariti. infra de adulte.dixi poſt gloſſ.in l.Lucius in verſicul.per coniecturas. poſita ſuper gloſſ, in verſic.nullius.ff.de cond. & demõſtr. & ibi dixi in apoſt.ad Bar.in verſicul. filiatio non poteſt plene probari & in l. non nudis. poſt eundem.Bart.in l.j.lect. nu.j.in verſi.eſt cautela. C. de probatio, dixi poſt Bal.in l.neque natales nu. quarto in apoſti.in ver.filiatio,poſt Bar.C.eodem.ti. Celſ.

Dic quòd quem eſſe filium matris directe & neceſſario poteſt probari.videlicet per matronas quæ interfuerunt eius natiuitati.Filiatio autem quo ad patrem non poteſt directè, neque neceſſario vllo modo probari gloſſ.eſt ſing. in l.j. ff.de proba.tex.eſt etiam l. Lucius ff. de conditio.& demonſtrat.Tamen hoc caſu ſufficit præſumptiua probatio, quæ poteſt dupliciter haberi in probatione filiationis probandæ,ſcilicet quaſi poſſeſsionem filiationis, videlicet quod Petr.& Bart. talem ſuum filium nominabant, tractabant & reputabant & ſic tractabitur, nominabitur, & reputabitur per cognoſcẽtes eum.Hoc modo probabitur quaſi poſſeſsio filiationis:Proxenitas filiationis hoc modo,ꝙ talis natus in domo Petri ſcientibus vicinis,& ꝙ Petr.& Bart. ſunt maritus & vxor.Iſti modi probandi filiationẽ ponuntur in glo.in c. Michael. de filiis presbyt.probantur etiam per l. filiũ, ff.de his qui ſunt ſui vel alie.iur. & per l. ſi vicinus.C.de nuptiis. Confeſsio matris aſſerentis talem eſſe filium ſuũ, vel atteſtantis de ętate non probat: niſi quò ad aliquem præſumptionem faciendam iudi

ci gloſſ

ci gloſſ.eſt ſing.in leg.eccleſię.ff.de probatio. Nota quòd vbi quis probatus eſt eſſe filius vnius, probando quaſi poſſeſſionem filiationis, per alium probatur filius alterius, per probationem proximitatis, quòd probatio de proximitate pręferatur, vt in capi.eum dilectus de cauſa poſ.& proprie. Vnum etiam attende ꝙ quaſi poſſeſsio filiationis, reſpectu filij legitimi probatur eod. modo, quo quaſi poſſeſsio legit.glo.eſt ſingula. in ca. Michael.ſupra allega. Et probatur eodem, modo proprietas filiationis illegitimę. videlicet hoc modo, quòd Petrus tenebat Bertam in domo ſua pro concubina, & natus eſt talis in domo ſua, ſcientibus vicinis. Item quod ita tractabatur & reputabatur, vt ſup.dixi de filio legitimo & iſte eſt modus probandi filiationem & ſufficit, tamen poteſt probari contrarium, vt voluit glo.in d c.Michael. Item eſt nota. quod ſicut eſt dare quaſi poſſeſsionem, filiationis, ita eſt dare quaſi poſſeſsionem fraternitatis gloſſ.eſt ſingu.in l. non nudus.C.de probatio.

99 Subſequenter eſt videndum,† qualiter probetur affinitas, & conſanguinitas, dic quòd probatur per duos teſtes ſaltem qui ſunt perſonę graues, & deponentes, de auditu, quod audiuerint ab antiquioribus ſuis tales de quibus agitur eſſe affines in tali gradu & debent ſubiicere, ꝙ etiam ipſi teſtes eredunt hoc. Item debet ſubiicere, quòd videtur ſaltem perſonas aliquas, ex vtroque latere affines eſſe, & eſſe in tali gradu.& ſic ſaltē per ſuā ſcientiam de vſu debet deponere & ſpecificare nominatim perſonas de vtroque latere. De aliis autem gradibus ſufficit deponere de auditu, dummodo perſonę a quibus audiuerūt, ſint perſones graues Hęc omnia probantur. in capitul. licet ex quidam.infra de teſtibus. Declaro. Dicit ſtatutum quod maſculus in ſucceſsione, & agnati infra quartum gradum, præferantur omnibus mulieribus aſcendentibus contingit ꝙ quęſtio eſt inter agnatum & vnam mulierem, de quadam ſucceſsione. quia dicit agnatus ſe debere pferri in ſucceſsione, qa in quarto gradu. mulier autem negat hoc qualiter probabitur conſanguinitas & affinitas? certè,p babitur hoc modo, ponēdo duos fratres in primo gradu: quia de iure canonico. computatio incip.t à fratribus, & conſtituit vnum gradum tantum & primū ita quòd ſtipes, ſ. pater illorum fratrum non connumeretur in gradu.tex.eſt in ca ſeries.infra de teſtib.de iure autem ciuili non connumeratur ſimiliter ſtipes pro primo gradu. Ita not.doct. iuris ciuilis, in l.j.C.de Carbonia.edict.de qua materia plenè dixi in §. affinitatis.inſtituta.de nuptiis.& hoc eſt generaliter verū, quòd quando in connumerationes gradū recurritur ad ſtipitē, nunquā ſtipes cōparatus. in gradu glo.eſt ſing.in l.iuriſconſultus. in principio.ff.de grad.& eſt glo.magiſtr. & hoc iā de iure ciuili, q etiā canonico.vt etiā vult gl. in d.c.ſeries. dicitur poſtea, ponuntur filij filiorū duorū fratrū, vel ēt filiæ in ſecundo gradu.& ſic ſucceſsiue diſcurremus per alios gradus, & teſtes dicāt hoc modo. Petrus, & Martinus fuerūt fratres ecce primus gradus. Itē ex Petro natus eſt Ioā.ſibi filius.ex Martino natus eſt Albertus, ecce ſecūdus.ex Ioanne natus eſt Titius ſibi filius.ex Alberto natus eſt Seius ſibi filius.ecce tertius gradus ex Titio natus eſt Gaius ſibi filius: ex Seio natus ē Sēpronius, ſibi filius.ecce quaternus gradus. vnde ſi mortuus eſt Gaius relictā matre ſuperſtite, dicto Sempronio q eſt in quarto gradu ipſi Gaio, ſtante dicto ſtatuto, Sēpronius ad hæreditatem admittitur, poſtmodū teſtes dicunt. & ita dicti Pe.& Martinus reputabant fratres, & nominabūtur &c.& ſic debet ēt nominatim dicere de aliis perſonis, quæ ſunt in aliis gradib.poſitæ, & poſtmodū ſubiicere debent. Item dicti Ioā. & Albe.erāt in ſecūdo gradu.& ſic conſobrini erant, & ab omnibus reputabantur & tractabantur ſic, & nos eos vidimus. vel deponāt de viſu de vno alio gradu ſpecificando perſonas ex vtroque latere, vt in d.c.licet ex quadā.

100 Et eſt notandū,† ꝙ teſtes q deponunt de auditu ſuper affinitate, debent eſſe graues perſonæ: alias non admittuntur, ad teſtificandum de auditu: vt in d. ea.licet

cet ex quadam. & dicuntur perſonæ gra
ues non ſolum perſonæ poſitæ in dignita
te, ſed quælibet perſonæ antiquiores, &
bonę opinionis & famę vt nota gloſ. in
101 d.c. licet ex quadam. † Quæro vltra
h prædicta, qualiter probetur mors *h* ali-
cuius.

ADDITIO.

h Mors.] Vide Fel. in c. quoniam. §. porro. vt lit. non conteſta. in fi. & in conſil. 4. in 2. & in conſ. 25. in 4. par. & in conſil. 121. ead. par. Adde plenè per Ant. Cor. ſing. ſuis, ſing. 12. in ver. mors. Dixi de his poſt Coll. in c. in pręſentia. nume. 1. ver. ſed qualiter probabitur in apoſt. in eodē. ver. de ſponſal. & ibi dixi in apoſt. ad Pano. in ver. ſola fama. nu. 6. & in c. quoniā: frequenter. §. porrò. nu. 2. in verſi. certitu dinaliter. vt lit. pend. nihil innouetur dixi inſuper poſt Bart. in l. ſi quidem. in fin. in apoſt. in uer. per famā. C. ſol. matr. & poſt Rebuff. in l. quòd ad præſens n. 2. in apo. in verſi. in exercitu. C. de murileg. lib. 11. B. Vad.

Dic ꝙ ſi tractatur de maximo præiudicio, & irrecuperabili, puta eſt quæſtio de homicidio, & quęritur quis occiderit, & tunc debet plenè probari per teſtes, vt in l. inde Neratius. §. fi. cum l. ſeq. ff. ad leg. Aquil. Interdum tractatur de præiudicio famæ, ꝙ ſtatus in probatione mortis. & tūc debet adhiberi alia probatio de quo, in authent. hodie C. de repu. Quandoq; tractatur de modico præiudicio, puta de aliquo damno recuperabili, & tunc ſufficit probare mortem per famam, vel per alia indicia iſtud eſt quod hodie vidimus fieri per ſtatuta, dicentia ſufficere ꝓbare mortem de voce, & fama. Interdū tractatur de leuiſsimo pręiudicio: & tūc ſtatur iuramento. ſecundum doc. & Bar. in l. 2. §. ſi dubitatur. quemadmo. teſta. ape. Idem in l. ſi quidam. C. ſol. ma. & ibi etiam per alios.
102 Quæro † finaliter, qualiter probe-
i tur negligentia *i* alicuius?

ADDITIO.

i Negligentia.] Vide Fel. in c. ſi autem ſuprà de reſcript. B. Vadus.

Dic breuiter ꝙ ſi aliquis tenebatur ad aliquod factum limitatū certo loco & tēpore: probato. quod id non fecerit probata eſt negligentia. iſte eſt tex. in l. 3. §. ſi ad idem. ff. de re. milita. Ecce aliquis colonus conducit aliquam poſſeſsionē per quinque annos. & iſtis quinque annis, debebat alleuare vites, & hoc non fecit ꝓpter ſuam negligentiam & hic probata eſt ſua negligentia. Si autem tenetur ad aliquod factum in genere non limitatum certo loco & tempore, & tunc diuerſi ſunt modi probandi negligentiam: ſicut facta ſunt diuerſa & debet probari tale quid, quo probato negligentia. iudicatur. Ecce, iudęus habet multa pignora in domo ſua: inter quæ ſunt aliqua veſtimēta, quæ ſunt corroſa à tineis, quæ vocantur vulgariter tarme. eo ipſo ꝙ probatur quòd iſte iudæus nunq̄ fecit ſchurlire dicta veſtimenta, neque ponad ſolem vt moris eſt probata eſt negligentia. Sed ad obuiandum negligentiæ ſiue eius probationi debet probari diligentia. & hoc modo ille cui imputatur negligentia, obtinebit. & ideo ſi in caſu prædicto dictus, iudæus probaret dicta ueſtimenta ſe pluries ad ſolem poſuiſſe & ſchurlire feciſſe: ac etiam in loco congruo, probata foret diliggntia: & ſic de ſingulis eſt dicendum prout ſunt diuerſa facta. Sciendum eſt tamē, ꝙ vbi teſtes ꝓducuntur ſuper negligentia, & dicunt talem fuiſſe negligentem, & fuiſſe in negligentia. & non reddunt rationem ſui dicti, eius dictum, nihil probat: ſecūdū Bart. qui ita not. in l. hæredes. palā. in prin. ff de teſtibus. Sed idē tenet in quodā ſuo cōſ. quod incipit. chariſsime domine, iſti. Et eſt ratio ſecūdū eū, quia negligentia eſt quædam priuatio, & quędam negatiua, cum negligentia nihil aliud ſit quam priuatio di-
103 ligentiæ. † Et negatiua non poteſt pro-
K bari, *K* niſi coartata loco vel tempore,
vt not. in c. cum eccleſia Sutrina. de cauſa poſſeſsionis & proprietatis.

ADDITIO.

K Probari.] Tu vide de hoc ſupra e. in princi. huius trac. ſeu repetit. huius c. nu. 3. & ibi poſui in addit. ad ipſum. verſic. corporis

porius in verſi.falſa rius. Celſus.

Item teſtes debent deponere de his, quæ percipiuntur per ſenſum corporis, vt in l.teſtium.C.de teſtibus.Iſtud autē dicere,quòd quis fuit negligens,non cadit in ſenſum teſtis,ita dicit Bar.in d. ſuo conſi.Poteſt etiam diſcurri ad ſingulos modos probandos ſingula facta in litibus quotidie emergentia. Sed eſſet nimis longum enarrare,cum plura ſint negocia,quam vocabula,vt in l. quoties. ff. de præſcrip. verſ.Si quis tamen ſtuduerit diligenter hanc materiam, per ſe traditam faliter, cognoſcet qualiter quodlibet factum venit probandum &c.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS

D. MARIANI SOCINI SENIORIS PER REPETITIONEM CAP. FRATERNITATIS. DE TESTIBVS.

SVMMARIVM.

1 Renūtiatio pductionis teſtiū facta in principali cā,nō extēditur ad cauſam appellationis.

2 *Omnia quæ poſt datum libellum in cauſa ꝑponuntur,dicuntur ad cauſam emergere, & ſic incidentia venire dicuntur.*

3 Cauſa propria differt a cauſa appellationis.

4 *Teſtes in cauſa appellationis,an ſuper nouis capitulis produci poſſint.*

5 *Duplici interrogationi vbi poteſt per vnicā reſponſionem ſatisfieri vnica reſponſio ſufficit.*

6 *Teſtis iterū pductus in cā appellationis,iterū iurare debet,quod verum dicit.*

7 *Iudex appellationis nō debet ſe impedire de nouis quæſtionibus, ſed ſententiare debet bene vel male appellatum.*

8 *Articulus quid ſit.& nu.11*

9 *Poſitio quid ſit.*

10 *Capitulum quandoque pro articulo,& poſitione ſumitur.*

12 *Articulorū ſpēs quæ ſit.& nu.13.14.& 15*

13 *Articulus nonus quis dicatur,& quę dicatur nona exceptio.*

14 *Obligationes plures,& actiones ex eodem facto,contractu,vel delicto oriuntur.*

15 *Articuli antiqui,qui dicantur.*

16 *Articulorum ſpecies tertia,quæ ſit.*

17 *Articulorum ſpecies quarta,quę dicatur.*

18 *Articulorum quanta ſpecies,quę nam ſit.*

19 *Teſtes quare produci nequeant poſt atteſtationes publicatas.& nu.24.*

20 *Probationis facultas non eſt anguſtanda.*

21 *Intellectus ad l.repeti ff.de quęſtis.*
Intellectus ad l.produci ff.de teſti.

22 *Publicatio ſola teſtificatorum,an pręcludat viam productioni teſtium. & n. 25.*

23 *Atteſtationum publicatio,qualiter fiat, & per notarium ſcribi debeat. Et an talis publicatio ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarij,ita qđ eius omiſſio vitiet pceſſum.*

24 *Publicatio teſtium indiſcrete facta an productionem aliorum teſtium impediat.*

26 *Intellectus ad §.qa vero. in auth:en.de teſtib.& n.26.cū ſeq.& n.41.& 42.& n. 54 cū ſeq.& n 92.93.& nu.113.*

27 *Vir quilibet bonus.ac iuſtus iudex conari debet ne veritus occultetur,& cuncta remirari diligenter,vt iuſtitiam faciat.*

28 *Intellectus ad l.officium. ff de re vendi. & l.exceptionem.C.de proba.& l ſi quidem. C.de exceptio.*

Teſtibus

29 *Teſtis non ritè receptis, licet publicatio ſit ritè facta, & parte dedicerint teſtificata ipſi idem teſtes, & ali recipi, & produci poſſunt, etiam ſuper eiſdem articulis & directe contrariis.*

Intellectus ad Cle.2.de teſtibus & nu. 30. cum ſeq. & nu.113.

30 *Teſtes non dicitur receptus, ſi ſine debita forma receptus eſt.*

31 *Teſtis quando dicatur non ritè receptus.*

Verbum ritè, quid importet.

32 *Dictum teſtiium non ritè receptorum, non probant.*

33 *Teſtes licet ſint ritè recepti ſed non ritè publicati, & pars quæ nuls producere teſtes non didicit teſtificata, ad nouam productionem aliorum teſtium admittitur, etiã ſuper eiſdem articulis. & directo contrariis.*

34 *Teſtes ſi ſunt ritè recepti, ſed non ritè publicati, pars licet non didicerit teſtificata non admittitur ad repetitionem eorundem teſtium, ſi omiſſa publicatio, non habet inficere receptionem.*

35 *Publicatio non ritè facta, quando habet inficere teſtium receptionem, & pars non didicit teſtificata, poſſunt etiam iidem teſtes de nouo produci.*

36 *Publicatio teſtium licet non ſit ritè facta, ſi tamen eorum receptione fuit pars quæ teſtificata didicit, non poteſt alios teſtes producere ſuper eiſdem articulis, vel directo contrariis.*

37 *Teſtium facta prima aut, ſecunda productione: & omnium productorum receptione, ſi pars atteſtationes percunctauerit, ad tertiã productionẽ nõ admittitur ſi uerò percũctata fuerit ante omniũ teſtiũ productorũ receptionem, ſaltem iam productorum, fieri poteſt examinatio.*

38 *Iuris idem eſt de parte quo ad partem, quod eſt de toto quo ad totum.*

39 *In toto & quælibet pars continetur.*

40 *Totum a quo remouetur, remouetur quælibet eius pars.*

43 *Facta teſtium receptione ritè & publicatione ritè & ſolenniter, quando, certum eſt parte teſtificata didiciſſe, non poſſunt teſtes produci ſuper eiſdem articulis, vel directo contrariis.*

44 *Teſtium ritè facta receptione, & publicatione quando certum eſt, pars non didiciſſe teſtificata: an poſſint teſtes produci, in cauſa principali, ſuper eiſdem articulis, vel directo contrariis.*

45 *Teſtium facta exceptione, & publicatione ritè quando dubium eſt, utrum pars teſtificata didicerit, poſſunt teſtes produci, ẽt ſuper eiſdem articulis, vel directo contrariis, delato prius iuramento parti volenti producere, quod nec per ſe, nec per alium teſtificata didicerit.*

46 *Scientia ſola teſtificatorum, etiam ante publicationem, an excludat quem poteſtate producendorum teſtium.*

47 *Teſtificata ſe non didiciſſe, qualiter quis poſſit probare.*

48 *Teſtificata qualiter quis didiciſſe dicatur.*

49 *Verbum percunctatus. quid importeat.*

50 *Dictio, per, quid ſignificet.*

51 *Teſtificata ex ſeipſo didiciſſe, quando quis dicatur.*

Intellectus ad Glo. in uerbo præſenti. in ca. in primis.2.q.1.

52 *Limitatio ad tex. in c. conſtitutus. de teſti. & in l. non eſt ferendum ff. de tranſactio*

53 *Intellectus ad l. ſi ff quẽadm. teſtam. ape.*

54 *Teſtes an poſſint de nouo produci ab eo, qui ex his qui depoſuerunt didicit teſtificata.*

55 *Permiſſum videtur quod aliquo iure non prohibetur.*

56 *Intellectus ad l.1. § ſed ſi legi. ff de his qui in teſta. delen & nu.57.*

58 *Teſtificatis a notario didicitis, an poſſint de nuo teſtes produci.*

59 *Teſtificati didicitis ab aduerſario, an poſſint teſtes reproduci.*

60 *Didicitis teſtificatis a iudice, an poſſint teſtes reproduci.*

61 *Teſtificata, qui didicit ab extraneo, an a reproductione teſtium denuo excludatur.*

62 *Practica ad probandum teſtificatorum ſciẽtiam.*

63 *Teſtes an poſſint denuo produci ſuper nouis omnino articulis, in caſibus in quibus publicatio, uel teſtificatorum ſcientia productionem non admitit.*

64 *Teſtes an poſſint ſuper antiquis articulis,*

omnino

omnino de nouo produci, poſt ſcientiam teſtificatorum, vel publicationem, in caſibus in quibus ſcientia, vel publicatio viam præcludit.

65 *Teſtes an poſſint de nouo produci ſuper dependentibus ſeu incluſis.*

Articulatus de præſcriptione, an poſſit articulari de titulo, & qui articuli ſuper hoc noui dicantur, & qui antiqui. & nu. 66. cum ſeq.

66 *Mutuum & venditio, poſſunt abſque tempore probari.*

67 *Articuli ſuper validitate contractus, & ingreſſu religionis, & excommunicatione, qui antiqui, & qui noui dicantur, & qui noui dependentes à veteribus, & qui contrarij, & quando admittendi, & quando non. & nu. 68. cum ſeq.*

76 *Iudex exceptionem in genere admittere nõ debet, niſi qualibet ſpacio incluſa in genere ad intentionẽ excipiẽtis concludat.*

77 *Intellectus ad c. in præſentia. de probatio.*

78 *Teſtibus producti ſupre articulis, deponentibus ſuper ipſis, & ſuper his quę poſſunt ex ipſius articulis pendere, quę tamen in ipſis non ſunt incluſa, an publicatis atteſtationibus alij teſtes produci poſſint ad probandam conditionem adiectam contractus ſuper qua teſtes depoſuerunt & nu. 79. cum ſeq.*

81 *Emergentia de nouo indiget auxilio.*

82 *Producere teſtes ſuper articulis, & totá cauſa, reſpectu producentis, fauorem & odium continent.*

83 *Teſtes an produci poſſint ſuper articulis directè contrarijs, atteſtationibus publicatis. & nu. 84 cum ſeq.*

85 *Dictum teſtis, per corruptionem falſum deponentis, eſt ipſo iurare nullum.*

89 *Falſitas teſtis, an opponi poſſit ſine corruptione.*

91 *Teſtes an poſſint produci ſuper articulis indirectè contrarijs, publicatis atteſtationibus, ſeu didicitis teſtificatis, & quã do probatio indirectè eſſe dicatur.*

92 *Teſtes ſuper eiſdem articulis, variata inſtantia de cauſa principali ad cauſam appellationis an produci poſſint.*

93 *Intellectus ad l. eos. §. 2. C. de appel. & nu. 95. & nu. 104.*

96 *Intellectus ad l. per hanc. C de temp. appella. & nu. 104.*

97 *Cauſa appellationis, in quo differat à cauſa principali.*

98 *Ius ciuile diſcordãs à iure canonico in materia indifferenti, an ſeruari debeat in foro Cęſaris, & canonico.*

99 *Intellectus ad §. illud. in auc. de. teſtibus. & nu. 100.*

Verbum omnino, quid importet.

100 *Verbum ulla, quid operetur.*

101 *Ratio legẽ eſt anima ipſius legis.*

102 *Ratio vbi ſibi locum non vendicat, nec etiã vendicat locum diſpoſitio.*

103 *Extenſio an in exorbitantibus fiat.*

104 *Intellectus ad l. in offerendis. C. de appellationibus.*

105 *Intellectus ad l. fin. C. de appellatio.*

106 *Appellatio reſcindit omnia acta non probatoria vſque ad litis conteſtationem.*

107 *Litis conteſtationis effectus, quo ad perpetuandam actionem, durat etiam perempta inſtantia.*

108 *Publicatio ſi facta non eſt in cauſa principali, vel ſi facta eſt, probatur quod pars non fuit percunctata, vel teſtificata non didicit, an poſſint in inſtantia appellationis teſtes produci ſuper eiſdem articulis vel directè contrarijs.*

109 *Intellectus ad l. i. §. ſed ſi legi. ff. de his qui in teſta. delen.*

110 *Sentẽtia dicatur nulla exigitur quòd vitium patens ſit.*

111 *Iudex non ſemper ad vnam probationum ſpeciem inclinatur, ſed ex varijs cauſis motum animi ſui informare poteſt.*

112 *Teſtes an poſſint produci ſuper antiquis articulis, inſtantia variata de principali cauſa, ad nullitatem.*

Nullitas iudiciarij ordinis, quot modis ſumatur.

114 *Intellectus ad c. conſtitutus in præſentia de teſtib.*

115 *Atteſtationibus receptis in vno iudicio etiam legitime publicatis in alia quacunque inſtantia, & coram quocũque iudice, inter eaſdem perſonas, & ad eundem effectum, ſtandum eſt.*

Teſtes

116 *Teſtes an produci poſsint ſuper iiſdem articulis, inſtantia de cauſa principali ad reſtitutionem in integrum variata.*
117 *Minor aduerſus dolum, vel calumniā præſumptam de futuro, non reſtituitur.*
118 *Per reſcriptum ſeu iuſsionem Principis nō poſſunt amplius teſtes produci, publicatis atteſtationib. vel didicitis teſtificatis.*
119 *Dolus tutoris, non nocet pupillo.*
120 *Coniecturæ in incertis, non certis, locum habent.*
Intellectus ad l. minor 25. anni. omiſſam ff. de mino.
121 *Intellectus ad l. i. § accuſationem. & l. qui deſtitit. ff. ad S C. Turpil.*
122 *Minor & eccleſia, aduerſus quæ reſtituantur.*
123 *Negligentia prælati eccleſię nocere non debet.*
124 *Mulier & ruſticus, an admittatur ad producēdū denuo teſtes, dedicitis teſtificatis.*
125 *Ruſticis vel mulieribus non ſuccuritur in his quę inducta ſunt ad rigorem iuris conſeruandum.*
126 *Minor, an ex legitima cauſa reſtituatur ad producendum denuo teſtes, publicatis atteſtationibus.*
127 *Reſtituto minore vel eccleſię, vel maiore ex cauſa legitima, an intelligatur etiam reſtituta pars aduerſa, vt poſſit teſtes producere, licet teſtificata didicerit.*
128 *Intellectus ad l. penul. C. de tempo. in integr. reſtitutio.*
129 *Maior ſi vna cum minore habet cām cōem contra alium, an reſtituto minore poſt publicatas atteſtationes, ad probandum iterum beneficium ſuum proſit maiori.*
Intellectus ad l. denique. § ſed verum. ff. de mino.
130 *Læſio qualiter probetur.*
131 *Inſtantia variata de vna cauſa ad aliā, ſeu de vna inſtantia ad aliam, an poſſint teſtes produci, atteſtationibus didicitis & publicatis, ſuper eiſdem articulis.*
132 *Teſtes recepti inſtantia de iudice ad arbitrum variata, an fidem faciant.*
133 *Teſtes in quibus caſibus recipi poſſint, atteſtationibus publicatis, vel habita teſtificatorum ſcientia, ſuper eiſdem articulis, vel directe contrarijs. & num. 134. cum ſequen.*
161 *Inſtantia perempta, non pereunt acta probatoria.*
165 *Paria ſunt non eſſe, vel non apparere.*
177 *Intellectus ad c. 2. vt lite penden. lib. 6.*
188 *Teſtes à iudice recepti poſt publicatas atteſtationes, vbi non eſſent recipiendi, an probent.*

FRATERNITATIS.
In cauſa appellationis ſuper nouis capitulis tantum teſtes noui & veteres producti ſunt. h. d. Diuiditur in duas partes. quia primò ponitur bimembris conſultatio. & ſecundū membrum ponitur ibi (Et an teſtibus) Secundò reſponſo ibi (Tibi duximus) & reſponſionis declaratio ibi. (Receptis prius
1 &c.) Nota primò † quòd renuntiatio
productionis teſtium facta in principali cauſa non extenditur ad cauſam appellationis. & ideo & noua capitula & noui teſtes poſſunt produci in cauſa appellationis. de quo effectu renuntiationis dic vt dicam in c. cum veniſſent. infra. eo. Secundo nota: † quòd ſecun-
2 dum latam ſignificationem omnia quæ
poſt datum libellum in cauſa proponuntur: dicuntur emergere ad cauſam. & ſic etiam incidentia dicuntur venire, de quo in c. ſupra. de or. cogni. & in l. quod iuſſit. ff. de re. indi per Io. de Imol. dixi in c. qualiter. el j. infra de accu. poſt gloſſ. pri-
3 mam. Tertio nota. ar. pro & contra † quod
cauſa principalis & appellationis dicuntur diuerſæ. Facit iſte tex. pro in quantū refert iſtas vt diuerſas, & inquantum licet renuntiatio noceat in cauſa principali, non tamen nocet in cauſa appellationis. In contrarium facit: † quia ſicut in
4 principali cauſa inde obſtante publicatione poterunt teſtes produci ſuper nouis capitulis: ita in cauſa appellationis, veritas eſt quòd eſt eadem cauſa, vt in rubro & nigro, ne liceat in vna eademque cauſa. Sed diuerſæ ſunt inſtantiæ: vt
in l.

in l. properandum. C. de iud. in ca. ex ratione, infra de appel. dix. in c. veniens. infra de accuſa. Nota quartò, quòd vni variatur inſtantia de cauſa principali ad cauſam appellationis, poſſunt etiam hi idem teſtes de nouo produci ſuper nouis capitulis vel directo contrarijs: de
5 quo infra. Nota quintò, quòd † vbi duplici interrogationi poteſt ſatis fieri p vnicam reſponſionem, non eſt ſeparatim reſpondendum: ſed ſufficit vnica reſponſio. Ad idem ca. prudentia. de offi. deleg. quod facit pro his qui habent conſulere, vt licet plura ſint propoſito quæſita ſi ad duo vel plura ſufficit vna reſponſio, vna reſponſione vtantur. Nota ſextò, ꝙ idem teſtis poteſt in eadem cauſa contra eundem pluries produci, de quo hic
6 in gl. 2. Nota ſeptimò † quòd licet teſtis productus iurauerit in cauſa principali, ſi tamen iterum producitur in cauſa appellationis debet iterũ iurare, quod dicit verum Io. de Imo. quando iurauit dicere veritatem ſuper articulis, ſecus ſi ſuper articulis & tota cauſa. de quo dicã infra. eo. c. tuis. Nota octauò text. pro illa regula quòd in cauſa appellationis non oppoſitum opponam, & non probatum probabo. Nota vltimò ex fin. ibi prius ab ipſis &c. quòd teſtis debet prius iurare & poſteà deponere. Quid autem ſi primo deponeret: & poſtea iuraret? dic vt dicam in c. tuis. infra. eo. In glo. j. in fi. dic quòd poteſt ponderari renunciatio quo ad hoc vt non poſsint in cauſa principali teſtes amplius produci: ſecus in cauſa appellationis: & de effectu renunciationis, & qualiter per eam excludatur poteſtas producendorum teſtium, dic vt dicam in c. cum veniſſent. infra. eo. Glo. 2. opponit & ſoluit. In fi. dic. hæc ſo. cõmuniter reprobatur: & communiter tenetur quòd productus in teſtem ſemel poteſt repelli ſi propter malum non verum tulit teſtimonium contra eundem, de quo articulo dic latius, vt in iuribus hic in glo. allegatis: & vt dixi in d. c. meminimus. per Barto. in l. poſt. legatum. ff. de his, qui vt indi. & per Spec. eo. tit. §. j. ver. item quòd in alia. Glo. pe. in prin. ſentit contrarium quòd ſuper nouis arti-culis non poſſunt teſtes produci in cauſa
7 appellationis: † quia iudex appellationis non habet ſe impedire de nouis. q. cũ habeat ſententiare bene vel male appellatum 2. q. 6. in fi. Gloſſ. huius timore dicit quòd text. non debet intelligi de nouis omnino, ſed de dependentibus. Dein de gloſ. ſubdit quod etiam ſuper talibus poſſunt produci teſtes in cauſa principali publicatis atteſtationibus. Deinde gl. opponit ad text. de eo quod ſentit à contrario ꝙ ſuper antiquis articulis in cauſa appellationis non poſſunt teſtes produci, & ſoluit. In eadem. ibi, Dependentibus ex veteribus. Sentit ergo gloſſ ꝙ articuli poſſunt eſſe omnino noui. Item & alij noui, ſed non omnino de quibus dicam infra in ſecundo articulo principali, & in quinto, & 7. In ea. ibi. principali cauſa dic de hoc & de ſequenti contrario vt dicam infra in 10. articuli principali. Gloſ. fi. proſequitur formam iuramenti præſtandi à teſte. In fi. dic habes agitur ex glo. quinque principalia capitula ſuper quibus teſtis debet iurare. Ioan. And. addit ſextum videlicet, ꝙ ſecretum tenebit dictum ſuum vſque ad publicationem. ſed tu dic de hoc vt dicam in c. tuis. infra eo. Expeditis glo. quo ad literalem eorum intellectum debes ſcire ꝙ Io. And. quaſi per modum repetitionis huius c. materiam ſolemniter eſt proſecutus, ex eo quòd fuit primum c. quod Paduæ legerit. vnde cum ampla dote voluit eam tranſmittere ad nuptias: vt dicit Cy. in l. j. C. de ſu. Tri. Et quoniam materia iſta eſt quotidiana, & vtiliſsima, & intricatè tradita per Doctores, ideo vt ipſam ordinatam & diſtinctam habeas, prò ſequar infra ſcriptos duodecim principales articulos.

Primus erit, Quid ſit articulus ſeu poſitio.

Secundus quot ſint articulorum ſpecies, & quales?

Tertius quæ ſit ratio quare prohibentur recipi teſtes ſuper eiſdem articulis ſeu directo contrarijs, & quo iure fuerit introducta?

Quartus an ſola publicatio ſufficiat ad impediendum productionem teſtiũ ſuper dictis articulis. An etiam ſufficiat didiciſſe teſtificata. Et qualiter quis dicatur teſtificata didiciſſe?

Quintus an ſuper nouis omnino capitulis poſſunt produci?

Sextus an poſsint produci ſuper omnino antiquis?

Septimus an ſuper dependentibus vel ſimilibus?

Octauus an ſuper directo contrariis?

Nonus an ſuper indirectè contrariis?

Decimus vtrum ea quæ dicta ſunt de cauſa principali ꝙ teſtes nõ poſſunt produci poſt publicationem: vel didicita teſtificata, habeant locum etiam in cauſa appellationis?

Vndecimus verſabitur circa examinationem caſuum in quibus ſpecialiter teſtes poſſunt produci poſt publicationem vbi aliàs regulariter poſt publicationem non poſſent?

Duodecimus quid agere debeant partes ſi iudex admitteret articulos vel teſtes qui non ſint admittendi, ſecundum regulas prædictas.

8 Circa † Primum dicendum eſt ꝙ articulus multipliciter ſumitur, vt traditur per Io. An. in c. pręſentium. eo. tit. li. 6. in nouella, ſed quantum ad propoſitũ attinet dicitur articulus pars intentionis actoris, quam actor probare intendit, de quo vide gloſſ. ſuper ver. articulis. in d. ca. præſentium, & idẽ dicerem de reo ad fundandam intentionem ſuam ſuper exceptionem & vide etiam Io. An. in ca. cũ Chriſtus. infra de hęreticis. Quandoque tamen poteſt comprehendere totã cauſam. vt probatur in c. 1. de reſcrip l. 6.

9 Poſitio † vero dicitur breuis formula verborum continẽs mentem proponentis ad veritatem eliciendam concepta, vt per glo. in c. 1. de confe. lib. 6. Et ideo hæc duo videntur eſſe ſynonyma, videtur tamen poſitio ſe in plus habere, eo ꝙ plures poteſt continere articulos, vt eſt text. in c. præſentium. ibi ſuper quolibet articulo ſuper qualibet poſſeſsione contẽto. & patet etiam ex prædicta deſcreptione.

10 poſitionis. Item † & capitulum quandoque ſynonyme accipitur pro articulo & poſitione: vt eſt tex. hic. & in c. cauſam & c. per tuas, infra eo. & tunc dicitur capitulum eo ꝙ diſtinguit articulum ab articulo. vt dictis iuribus ſicut in ſimili dicimus quando diſtinguit clauſulã ad clauſula, vt in c. olim. infra de verb. ſi. vel materiam à materia, vt in ea. inter alia. & c. quod in dubiis. infra de ſen. ex. & c. & ſic contingit regulariter in allegationibus

11 decretalium. Item † articulo, appellatur quandoque intentio vel aſſertio. vt in c. ex parte. ſupra eo. & 6. q. ſi. c. actor. & per Specu. in tit. de teſte. §. nunc. videndum. in princ.

12 Circa ſecundum articulum principalem, videlicet, quòd † ſint ſpecies articulorum: licet iudicio, meo poſſent dici plures quinque. vt ex infra dicendis apparebit, tamen pro nunc dicamus pro vt dicit Bartol. in l. per hanc. C. de tempo. app. & in authen. atqui ſemel. C. de probat. Qui quinque. Quidam enim dicuntur omnino noui. Quidam omnino antiqui. Quidam dependentes ſeu incluſi. Quidam directè contrarij. Quidã

13 indirectè contrarij. † Nouus articulus dicitur ſecundum Bartol. in d. l. qui nec reſpicit nec coadiuuat propoſitam actionem. & idem de exceptione ex parte. rei, quia omnis exceptio dicitur noua. & ſic articulus ſuper ea qui vel quę non reſpicit aliquo modo actionem propoſitam reſpectu alterius exceptionis, vel nouus dicitur ille qui nec explicitè nec implicitè comprehendebatur in prioribus ad neceſsitatem facti, ſeu probationem actionis. Exemplum. Petebam à te equum, & feci articulum de equo. nunc peto falconem vel decretum: & ſuper hoc articulũ facio. & hoc ponit Specu. eo. titu. §. ſatis. vtiliter. ver. illud autem notandum.

Ego vero arbitror dici poſſe quòd aliquis articulus dicitur nouus omnino tam reſpectu originalis facti cauſæ vel principij vel ſubſtantia ſeu rei peritæ, & etiam quam reſpectu qualitatis ſeu modis agendi, ita quòd nullo modo ex aliqua prædictarum conſiderationum includebatur

vel

vel dependebat ab aliis,vt in dicto exemplo de equo,& falcone. Item dici poteſt nouus articulus, non reſpectu originalis facti, ſed reſpectu diuerſæ qualitatis agendi,& etiam effectus, conſequendi. Nam debes ſcire,quòd omnis cauſa,quæ agitatur(vt dicit Bald.)fundatur in tribus, iure,cauſa,& actione.vnde poteſt eſſe articulus reſpectu nouæ rei quæ deducitur: & ſic erit nouus hoc reſpectu: ſed non reſpectu eiuſdem facti à quo vtrunque traxit originem.Verbi gratia, Agebam condictione furtiua ad rem ſubtractam. & nunc facio articulos ad pœnam dupli: nã reſpectu rei quæ petitur, & qualitatis, ſeu variati modi agendi, eſt nouus articulus,ſed reſpectu eiuſdem principij, ſeu originis ex facto inſurgentis, quod fuit
14 furtum non eſt omnino nouus. † Eſt enim aduertendum, quòd ex contractu facto,vel delicto commiſſo,aut ſimili fonte oritur obligatio, ex obligatione verò oritur actio: vt l.licet.§ ea obligatio.ff.de procura. quare ſicut ex eodem facto,contractu, vel delicto poſſunt oriri plures obligationes, ita ex ipſis diuerſis obligationibus diuerſæ oriuntur actiones. Exemplum. Succidiſti arbores, ego egi contra te de arboribus ſuccisis ex l. 12.tabu.ſiue ex l. Aquilia volo deducere poſtea articulos ad intentionem actionis, quod vi aut clam.quæ etiam ex eodem facto oritur, certè articulus dicitur nouus, reſpectu qualitatis actionis. l. duobus. §. colonus. ff. de iureiurand. ſed non omnino reſpectu ſui principij, & ideo ex tali reſpectu latè quodammodo poteſt appellari dependens. Idem exemplum poteſt figurari, ſi pro ſuccisis arboribus egi prius actione locati,& nunc volo formari articulos ſuper accuſatione arborum fur. ce. l.ſi merces.ff. locat. Vel ſi egi pro rebus per vim ablatis, vt bo.rap. & poſtea volo deducere articulos ad intentionem furti manifeſti,v. inſti.vi bon.rap. in prin.ſl.e. l. j.in prin. 14. quæſt.5.c.pœnali.& hoc vltimum voluit Specul. eod.tit. §. ſatis vtiliter.verſic. illud autem notandum. qui etiam addit, quòd etiam nouus articulus dicitur, quãdo quis ſuper re litigioſa impetrat priuilegium per ca. fi.ſupra, vt lite pend. & ca cauſa.infra eod. & ſecundum iſtos modos non intelligitur text. noſter, dum dicit ſuper nouis. vt dicam infra in quinto principali articulo. Et breuiter concludo, q vbicunque ex varietate rei, vel cauſæ,aut actionis,ſeu perſonæ, vel alterius ſimilis qualitatis ſuper actione porrecta per actore non habet locum exceptio rei iudicatæ ex articulo quem actor de nouo producit, talis articulus dicitur nouus & impertinens,vt etiam latius apparebit per exempla quæ ponam in 5. artic.vbi etiam ponam exempla de reo.

Secunda principalis ſpecies articulo-
15 rum eſt, † quòd quidam articuli dicuntur antiqui. & iſti dicuntur per contrarium ad nouos. vnde ſecundum Bartol. cognitis nouis datur cognitio iſtorum antiquorum per contrarium inſti. de his, q ſunt ſui,vel alien.iur. in princ.vnde dicũtur antiqui ſecundum Bart.& do.meum. qui explicitè, vel implicitè continebantur in primis ad neceſsitatem facti, ſeu probationis. Sed mihi hoc non placet.Si aſſumimus antiquum per contrarium ad nouum eo modo quo dictum fuit in præcedenti ſpecie.

Nam per hũc modũ omninò antiquũ de quo quærimus, dicerẽ illum articulũ qui formaliter idem continet quod primus productus in cauſa principali, vt puta ſi feciſſem articulum, q Titius poſſedit per annos 20. talem fundum,& ſuper hoc eodem articulo ego vellem producere teſtes publicatis atteſtationibus in eadem cauſa, vel in cauſa appellationis. Sed ſi implicitè, vel explicitè non in totum formaliter contineretur, ſed in parte, vel adderetur, vel detraheretur, vel alio modo ſimili mutaretur.tunc non poteſt dici omnino antiquius. ſed iudicio meo poteſt dici mixtus,& dependens qa in eo quòd aliquid additur, vel detrahitur ab alio articulo iam producto, poteſt dici nouus. l. ius ciuile. de iuſtit & iur.& ibi per glo.& hoc. Inquantum verò cõtinet aliquid quod in antiquo cõtinebatur poteſt dici antiquus. Facit text.in cap.pręterea el j.ſupra de tranſact.ibi dum dicit.

Nouam vel maiorem percipiant.& in cle. j.de ſup.ne.præla. ibi. Nouas imponant,aut veteres augeant,& de his dicetur in ſeq.ſpecie.

16 Tertia † principalis ſpecies quòd quidam articuli non dicuntur omninò,noui nec omnino antiqui,ſed ſunt dependentes ab antiquis:vt dicit glo.ſuper ver.nouis, vel qa ſub antiquis incluſi ſunt in totum, vel parte. ſeu quia ex illis oriuntur.vei bi gratia.Ex titulo oritur titularis. traditio.ex traditione oritur poſſeſsio, & ex vtroque oritur bona fides,& ex prædictis oritur præſcriptio.& ex præſcriptione.completa oritur dominium ,vel effectus dominij,& inde naſcitur rei vendicatio ad agendum,& rem petendam:vt nota.in l.vendicatio. C.de pigno.& poſſeſſori oritur exceptio præſcriptionis. Si igitur ad probandam præſcriptionem,feci articulum præſcriptionis.deinde volo facere articulum de titulo, aut continuata poſſeſsione,dicor articulum dependentẽ ſeu mixtum facere.Similiter etiam ſecundum Barto.in d.l.per hanc.ex confectione teſtamenti oritur teſtamentum : vt l. cum antiquitas.C.de teſta.& ex hoc originem trahit confirmatio per mortem teſtatoris.& ex confirmatione poſtea oritur hęreditatis aditio,vt not. in d.l. omniũ.C.de teſta.Vnde ſi prius feci articulum antiquum,quod ſum hæres talis ex tali teſtamento,& publicatis atteſtationibus,volo facere vnum articulum , quod teſtator mortuus eſt dicitur articulus dependens,vel incluſus, tales enim articuli non dicuntur omnino noui:quia non differunt ab antiquis re ſeu cauſa, actione, aut perſona,ſed coadiuuant intentionem propoſitæ actionis,ſeu præductorum articulorum : vel quo ad facti neceſsitatem, vel quo ad iuris probationem. Et quidẽ importent hęc verba dicam infra in 6. principali articulo. Item non dicuntur omnino antiqui,quia vt dixi in pręcedenti:ſpecie aliquid additur , vel detrahitur, ab antiquis ad coadiuuandum intentionem agentis,& ſic quia expreſſe,vel tacitè aſſumit de materia in primo articulo, incluſa,adeò quòd exceptio rei iudicatę referri poteſt ab vtrunque,vt clarius apparebit in dicto 7.articulo.

17 Quarta † ſpecies articulorũ eſt: quia quidam ſunt directè contrarij,& iſti aſſumunt naturam,vt verbum ſonat,quia cõtrarij ſunt ad priores. Exẽplum.feci prius articulũ quod es legitimus, tu vero poſt publicationẽ vis facere articulum quod non es legitimus. Vel feci articulum qđ fuiſti præſens,tu vero vis facere ꝙ fuiſti abſens.Vel feci articulum quòd contractus fuit ſponte celebratus. Vel quod es furioſus, tu vis facere quòd contractus fuit geſtus per metum,vel quòd es ſanæ mentis.

18 Quinta † ſpecies eſt:quia quidem dicuntur indirecte contrarij, & iſti ſunt articuli,qui non directè;aut immediatè repugnant,ſed diſcurrendo per media neceſſaria reducuntur ad contrarietatẽ ſeu repugnantiam. Exemplum.Si feciſti articulum quod tali die Senis exiſtens matrimonium contraxiſti cum B.vel quod Titius interfecit aut vulnerauit.P:ego verò facio articulum quòd ea die,tu Titius fuiſti Mediolani.nam impoſsibile eſt per medium diſcurſum conſiderando diſtantiam quod eadem die tu fueris Senis. & Mediolani, vt hęc probantur in l. optimam.C.de cõtrahend. & commit.ſtipu. & in c.ex tenore.in fra eod. Vel ſecundum aliquos poteſt poni exemplũ. Si dico me dominum , vel poſſeſſorem talis rei in totũ, tu vero articulas ,quod tu es dominus,vel poſſeſſor eiuſdem rei in totũ.nam iſti articuli ſunt indirectè contrarij,quod oſtẽditur per diſcurſum medij ſumpti,.ex regula iuris, quæ vult quod duo nõ poſsint inſolidum poſsidere.l.3. §.ex contrario.ff.de acqui.poſſe.nec etiã eſſent domini inſolidum:vt l.ſi vt certo. §.ſi duobus.ff.commo.Et idem ſi poſuiſſem me poſsidere in totum,vel dominũ in totum & tu poſtea pones te poſsidere,& te dominum eſſe in parte.

19 Circa.3.principalem † articulũ quæ fuerit ratio prohibitionis quare teſtes nõ poſſunt produci poſt publicatas atteſtationes,debes ſcire ꝓut reperi in hac materia dixiſſe quendam notabilem docto

rem,

tem, cuius nomē ignoro, quòd vbi agitur de termino excluſiuo facultatis probandi, ſuper quo diſputatur, quòd prima facie omnis terminus excludens hanc facultatem vt tendens ad recludendam viam veritatis lucidandæ, quæ magis eſt proxima Deo, dicitur odioſus, & odioſus debet eſſe cuilibet homini naturali & iuſto. & quicunq; ſit talis terminis dicitur procedere ex iure poſitiuo ſic diſponēte, propter aliquam qualitatem ad bonum publicum & commune. non autem dicitur procedere à ratione naturali: quia præcludere viam ad aperiendum viam veritati iniquum eſt, vt manifeſte de ſe pa-
20 tet. † & hinc eſt quod quotidie dicimus quòd non eſt anguſtanda probationis facultas, vt.in extrauaganti Bonifacij viij. quæ incipit: Debet. Quare nec iure ff.orum, vel C. reperitur. quod publicatio teſtium, de qua hic loquimur, eſſet adinuenta, & haberet præcludere viam productioni teſtium.

21 Nec † obſtat l.repeti.ff.de quæſtio.& ꝙ ibi nota.per glo & doct. quia illa loquitur de repetitione eorundem teſtium. & ſic etiam vno modo poteſt intelligi l.produci.ff.eod. & vide etiam quod traditur in l. fin.ff.eod. Nec etiam dici poteſt, quòd iure.C. hoc fuerit inductum per l.in offerendis.& l.eos.C.de app.& per l.hāc.& l.ampliorem.C.de temp.app.ex.eo, quòd cum hoc permittant in cauſa appellationis, vt producantur noui articuli, videantur prohibere in cauſa principali, quia non eſt verum, quòd ea de cauſa permittant, ſed illud dicunt vt remoueant obſtaculum ſententię latæ, quæ iuſte videbatur lata quo ad iudicem ex his, quæ didicerat in principali cauſa. Quare concluditur, quòd primum ius de hac materia diſponēs fuit ius authenticorum, vt in auct.eod titul.§. quia vero. vnde ſumpta eſt auct. atqui ſemel.C.de proba.vbi etiam text.non loquitur de publicationibus, vt infra dicam in ſeq.articulo.ſed ſolum ſtatuit, quòd didicitis teſtificatis per ſe, vel per alium non poſſunt teſtes produci, ſuper illis articulis, ſuper quibus teſtes depoſuerant, & ratio huius nouæ diſpoſitionis fuit, quia cogitauit lex, quòd pars videns ſe non probaſſe timens ſuccumbere, ad hoc vt prouideat, ne ſuccumbat, quòd ſubornauit teſtes, vel corrumpet, vt contra veritatem deponant. quę quidem diſpoſitio videtur fuiſſe rigoroſa, vt propter vnam talem præſumptionem homines boni, & iuſti repellantur à lucidanda veritate, & proprio iure priuentur. Sed forte fuit hoc ſtatutum, propter prauam, tunc & communem litigātium peruerſam naturam, qui frequentiſsimè talibus ſubornationibus operam dabant, propter quod non modicum publica lædebatur vtilitas. Et ſic videtur, quòd ſolus timor ſubornationis, & corruptionis fuerit cauſa huius noui iuris. hoc etiam expreſſe dicitur in Clem. ij.eod.titu. Sed dicit hic Ioan. And. quòd ſi hęc ſolum ratio eſſet vera, nullus admitteretur ad probandum, etiam non publicatis atteſtationibus, nec didicitis teſtificatis, cum etiam ante hanc ſcientiam, vel publicationem poſsint teſtes ſubornari in ca. ſicut. ſupra eod.& infra eo.ca.ex tenore.& in c.quibus. veriſimile infra de pſump. Tamen hoc falſiſsimū eſt, quia admittitur quis nedum ad primā, ſed ad ſecundā, tertiā, & quartā productionē, ſm ea quæ dixi ſupra eo.c.in cauſis. Præterea ſi prædicta ratio ſubornationis eſſet ſola, propter didicita teſtificata, vt d.§.quia vero. ſequeretur, ꝙ ſi teſtes producti nihil dixerunt ſuper articulis ſuper quib. depoſuerunt ex eo, ꝙ tunc pars non poteſt inſtrui ex dictis teſtium iam receptorū, & ſic non poſsit alios teſtes ſubornare, deberet poſſe etiā ſuper eiſdem articulis alios teſtes de nouo producere, quod ſimiliter eſt falſum. Vnde dicit Ioan. Andreæ. quòd illa non fuit ſola ratio, ſed etiam alia videlicet, vt detur aliquis terminus ne in infinitum liceat, teſtes producere. Ex qua ratione concludi videtur, quòd licet poſt publicationem non detur percunctatio, aut quod quis teſtificata didicerit tamen non erit ſibi licitum vlterius teſtes producere ſuper articulis antiquis, de quo dicam in ſequent. iiij. principali articulo. & loquitur domi.M.hic & in c.ſeries. infra eod. vbi addit etiam aliam ra-

tionem, videlicet, vt ſit litium finis, & quia conſentiens publicationi tacitè videtur renunciare productioni teſtium, cum ſciat hunc eſſe terminum excluſiuum. Ego vero arbitror, quòd illa fuerit potiſſima ratio ſubornationis, videlicet & corruptionis. vt dicit tex. in d. Cle. 2. & ſubdam in ſeq. articulo.

Nec obſtat primum argumentum Io. And. quia non eſt tantus timor ſubornationis ante publicationem, cum ſit ſpes probationis futuræ, quantus eſt poſt publicationem, & ſciētiam teſtificatorum, facit l. qui cum maior. §. ſi libertus. ff. de bon. lib. Nec obſt. ſecunda ratio, quia finis imponitur, & per inſtantiam cauſæ. & eius peremptionem, per ſententiam, & ēt per refrenationē multiplicatarum productionum ſecundum quod dixi in ca. in cauſis. ſupra eo. Nec obſt. tertia ratio domini mei, quia iſtud eſt de quo quærimus, videlicet vtrum publicatio ſit terminus excluſiuus. & ſic ratio domini M. eſſet eadem cum dicto. & hæc faciunt etiam ad dicenda in quarto ſequenti articulo.

32 Circa † quartum principalem articulum, an ſola publicatio, vel ſola teſtificatorum ſcientia. vel vtrūque procludat viam productioni teſtium? aduertēdum eſt, ꝙ iura canonica in hac materia, vt plurimum ad excludendum hāc teſtium productionem ponderāt publicationem, vt in c. intimauit. in c. cām. in c. de teſtib. in ca. cum ueniſſent. & c. ex tenore. cum ſimi. infra eod. Et iſta eſt cōmunis loquutio glo. & doc. vtriuſque iuris. Sed in contrarium ſunt tex. in auctēn. eo. tit §. quia uero. qui ſolum ponderat videtur, quòd quis didicerit teſtificata, ſeu ꝑcunctatus fuerit per lecturam ſuam aut aliam cognitionem, & ſcientiam per ſe vel alium habitam, facit. c. conſtitutus. el 3. in glo. infra eod. vbi glo. firmat, ꝙ exigatur ſciētia teſtificatorum, & ad idem quod traditur in cap. veniens. & in c. cum in tua, & in cap. vltra tertiam. & in c. conſtitutis. el primo iuncta glo. infra eod. Exigit enim ibi glo. atteſtationes eſſe depoſitas penes eum qui vult teſtes producere, & ſic ex didicit teſtificatis verè, vel præſumptiuè excludatur a noua productione teſtiū ſuper eiuſdem articulis. Sed tu aduerte, vt intelligamus iſtum difficilem articulum, quòd licet publicum, & publicatio ſumatur multis modis: de quo per gloſſ. & Ioan. de Im. in rub. & in l. 1. ff. de publ. iudi. dixi in c. veniens. infra de acc. tamen quantum attinet ad materiam noſtram teſtium poteſt dicere, ſecundum aliquos excludēdo, quòd primus caſus minus eſt dubius, & ꝙ quædam eſt publicatio dictorum, ſeu atteſtationū, q̄ fit a ſolis teſtibus, uidelicet, quia teſtis depoſuit apertè extra iudicium interrogatus aperuit parti, ea quæ in iudicio teſtificatus eſt, & hęc publicatio non impedit aliorum teſtium productiones, ſecundum Doc. in ca. vltra tertiam. infra eo. quia non poteſt pars per uocem volatilem plenè inſtrui, vt dicatur ſubornationi locus. facit c. cum ꝑſonæ. infra eo. de priuil. Item quia poſſibile eſt, & de facili contingit, ꝙ teſtis, vt parti complaceat ei falſum referet. de hoc tamen latius infra in diſtinctione mea ſecundo membro principali quando quis dicatur didiciſſe teſtificata. Quædam eſt publicatio, quæ habetur à parte tempore teſtimonii prolati per teſtes, vt quia erat præſens dum teſtis depoſuit. & idem dicendum eſt per rationem proximè aſſignatam, de quò dic, vt dicam infra in dicto 2. membro principali. Quædam eſt publicatio, quæ fit à notario qui examinauit teſtes, ex eo, quòd pandit parti teſtificata, & idem quod in duobus præcedētibus caſibus ſecundum Doct. in c. ſeries. infra eod. de quo dicam in d. 2. membro. Quædam eſt publicatio, quæ fit a partibus, & hæc poteſt eſſe duplex. Quædam verbalis, vt quia dicunt partes probatum eſſe, vel non eſſe probatum. & idem niſi aliter probetur percunctatio atteſtationum. Quædam eſt publicatio atteſtationum inter partes deliberata, vt quia diſputant inquirendo veritatem ſuper dictis teſtium, & ſic habetur ſcientia atteſtationum per diſputationem. & talis excludit facultatem producendi teſtes, d. §. quia verò. in auctēn. eod. titu. Quædam

eſt

eſt publicatio quã facit iudex inter partes iudicialiter quando citatis partibus iudex dicit quòd vult publicare atteſtatione.& pro publicatis vult haberi vt in c.ex tenore.infra eodem.& hęc publicatio atteſtationum ita deſcribitur. Quod eſt atteſtationum ſecrete depoſitarum ſolennis & deliberata per iudicem partibus facta extẽſio. Nam vt dixi in c.in nomine.ſupra.c.teſtes.debent recipi ſecretè.& quando deuentum eſt quaſi ad finẽ
23 litis ita quòd partes volunt vel non poſſunt alios teſtes producere, † Fit atteſtationũ publicatio ſub hac forma. Tali die ad partium inſtantiam talis iudex in cauſa vertenti inter tales, atteſtationes, ipſarum partiũ publicauit & aperuit, & pro publicatis & apertis haberi voluit & mãdauit.& cõmiſit mihi notario cautæ &c.vt copiam faciam vtrique parti eã petenti.vt dicit. Spec. eo. tit.§. ſatis. vtiliter.in ver.publicatio auctẽ.& prædictã publicationem notarius debet in actibus ſcribere cum teſtium ſubſcriptione. Et an talis publicatio ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarij ita quòd eius omiſsio. vitiet proceſſum vide in ca.1.& A.infra.de
24 re iudi.& per glo.& Doc.in l. prolatam. C.de ſetenren.† Et circa hanc publicationem vtrum excludat poteſtatem producendorum teſtium dic quòd aut iſta publicatio eſt indiſcreta,quia dicunt partes domine iudex non publicetis atteſtationes, quia adhuc volumus alios teſtes producere iudex tamen indiſcretè publicat:& talis publicatio non impedit nouã teſtium productionem,in ca. ſcries.infra eod. ſecundum vnum intellectum. hoc etiam vult Ioan.An.in clem.2.eod.titul. Idem voluit Bar.in auctẽn.atqui ſemel. C.de proba.quando publicatio eſſet facta die feriata.Idem etiam dicit. Bald. in l.iuſiurandi. C. eo, quando talis publicatio non eſſet facta coram teſtibus. Et intellige de aliis teſtibus quam de illis qui depoſuerunt & hanc ſententiam. quod publicatio indiſcretè facta non noceat partibus tenet etiam Pau.in d.Cle.2.& etiã. Ioan.de Imo.ibi & hic.Sed Gui.de monte Landuno dicit in d. Cle.2. quòd licet publicatio non ſit ritè facta ſi tamẽ pars didicit teſtificata, præcluditur ſibi via producendorum teſtium.alias ſi non didicit vera ſit opi.præcedens. Sed Zenze.ibi. dicit quod aut publicatio eſt facta ad inſtantiam producentis.& tunc eſt ſibi præcluſa via propter præſumptionem timoris. periculi ſubornationis, licet non ſit ritè facta. Aliter autem nec ſibi nec alteri parti nocebit.Sed idem Zenze.poſtea: dicit generalius quòd licet publicatio non ſit ritè facta:tamen præcluditur via nouę teſtiũ productioni illi quia didicit teſtificata,etiam ſi ad eius inſtantiam non fuerit facta publicatio per. d. §. quia vero. Sed Ioan.de Ligna.in d.Clem. indiſtinctè tenet quòd talis publicatio non noceat partibus ex eo quòd d.Clem.2. requirit expreſsè quod teſtes ſint ritè publicati. Nec obſtat timor ſubornationis propter didiciſſe teſtificata, quia non præſumitur quòd pars producat animo ſubornatiuo ex quo publicatio non tenuit. Mouetur etiam,quia alias nihil operaretur verbum ritè poſitum in d. Clem.2. Vel ſecundum eum poteſt dici quòd quãdo publicatio non eſt ritè facta poterit iterato fieri productio,nõ vt dicatur iterato fieri examinatio.ſed ad hoc vt ſuppleatur id quod non eſt ritè factum:argumento nota in c.1.& c.fin.ſupra de ſacra. non reiterandis. Bertandus in d. Clemen.2. voluit quòd ſi pars contradicit publicatione admittatur noua productio ſi pars non didicit teſtificata, ſecus ſi tacuit aut publicationi conſenſit Ioann. de Fantu.ibi refert Ioan.de Ligna, quòd dũ legeret c.cõſtituto .infra,eo. ita diſtinxit, quod aliquando fit atteſtationum publicatio per iudicem ſolum verbaliter, vt quia iudex pronuntiat quod habeantur pro publicatis & poſſunt de nouo produci. & ſi opponitur de publicatione. replicabitur, quod non fuerit ritè facta. Aliquando vero. publicatio non fuit ſimpliciter verbalis, ſed facta per recitationem atteſtationum & talis impedit vlteriorem productionem,licet non fuerit ritè facta. & forte potuit moueri illa ratione, quia in primo caſu non debet præſtare impedimen-

 tum

tum quod de iure non ſortitur effectum. regula non præſtat lib.6. Sed in ſecundo caſu non ſolum habet obſtare publicatio, ſed atteſtationum ſcientia. vt in d. §. vero. Quædam eſt publicatio diſcreta ſolemnis. & rite facta partibus præſentibus & conſentientibus, & in hac etiã eſt maximum dubium. niſi clarum eſſet ꝙ partes teſtificata didicerint; in quo caſu omnes cõcordant ꝙ præcludatur via poteſtati producendorum teſtium. Sed quando clarum eſſet quod partes didiciſſent teſtificata. in hoc eſt maior & ardua dubitatio. & variȩ ſunt & gl. & doc. ſententiæ. De variis opi. gloſa totum: dixi ſupra in princ. iſtius quarti articuli. Doc. etiam hic ſunt varij. Inno. & Ho. in ca. vltra tertiam infra: eo. diſtinguunt inter ſolennem publicationem a iudice factam: & hæc repellat & viam præcludat, & non ſolennem. & in hoc cõcludunt, ꝙ neceſſarium ſit ꝙ partes didicerint teſtificata. Et ideo conſulunt quòd quam primum facta eſt talis publicatio debeant partes abſtinere a percũctationẽ atteſtationum. qđ vltimum facit ad id qđ dixi in præcedenti ſpẽ: publicationis. Et ſic concludunt ꝙ ſola publicatio rite facta: ſit terminus excluſiuus nouæ productionis. & hoc ſequitur hic Ioan. An. motus, quia ſola ratio ſubornationis non fuit ſola cauſa excludendi teſtes. quando etiam non didicit is teſtificatis, nec facta publicatione potuerit teſtes quos producit, ſubornare: & ſic nullus deberet admitti ad teſtium productionem propter ſuſpicionem ſubornationis, qđ eſt falſum, ſed de hoc dic vt dixi in præcedenti articulo. Concludit ergo ꝙ ſola publicatio ſit terminus excluſiuus. [& hanc opin. apertius firmat in c. conſtitutus. el. 3. j. e. tit. & & etiam eam ſequitur in cle. 2. e. titul. & ſentit. in addi. Spe. eo. tit. §. ſatis. vtiliter. vet. quid ſi ſint publicatæ, & ſequuntur hanc opi. etiam Bart. Bal. in d. auc. at qui ſemel. & Ioan. de Imo. hic & Bal. Landu. vero, & Zenze. in d. Cle. 2. tenent cõtrarium, dicentes ꝙ licet publicatio ſit ſolenniter facta, tamen ſi adhuc atteſtationes oſtenderetur cauſæ admitteretur ꝓductio noua. & hoc etiam tenet Specu. in d. ver. quid ſi ſint. licet referat. Clemẽ. cõtrariũ pronunciaſſe Sed primã opi. tenet Zaba. in d. Cle 2. quia ex quo publicatio eſt facta volẽtibus partibus vel ſcientibus & nõ cõtradicẽtibus, hæc eſt quædã interlocutoria, quæ quo ad ipſas partes tranſit in rẽ iudicatã in c. ſignificauerũt. infra. e. & tacitè videntur partes renunciaſſe productione per text. noſtrum. & ca. de teſtibus. infra. eo. quòd dicit eſſe verum niſi iudex ipſam interlocutoriã reuocaret per l. ꝙ iuſsit. de re iudi. & c. eum ceſſante. de app. qđ an poſſit facere, & qualiter, dicã infra. in 12. principali. articulo. Dominus Anto. poſt multa hic concludit ꝙ ſi certũ eſt partes nũ didiciſſe teſtificata. & ſic hoc poſſit probari, quòd ex ſola publicatione non impeditur pars alios teſtes producere, per tex. in d § quia vero. Fatetur tamẽ ꝙ præſũptio eſt contra parte ꝙ didicerit teſtificata, ex quo publicatio facta eſt, & ita reſpondet ad iura quæ ponderãt publicationẽ, videlicet, ꝙ eã põderant propter præſumptionẽ quæ inſurgit ꝙ didicerit teſtificata. Dominus meus hic tenet contrariã ſententiã. & ſic tenet opi. communẽ Inn. Hoſt. & Io. An. mouetur: quia ex quo pars acquieuit publicationi videtur tacitè renunciare productionibus fiendis. & ſic licet non ſit timor ſubornationis ex quo certum eſt ꝙ pars didicit teſtificata, tamen ſubeſt alia cauſa excluſiua, videlicet renunciationis tacitè: argu. eorum quæ notat glo. in c. j. de elect. li. 6. de eo qui egerit actum qui ſolet fieri poſt lit. conteſt vt habeatur ꝓ lit. conte. quo ad excludendas dilatorias. de quo in c. ſi duobus. infra de appela. & per Ioan. And. in c. cum M. ſupra de conſtitu. dixi in d. Clemen. 2. de ca. poſſ. & ꝓprie. facit etiam ſecundum eum, quia ſola renunciatio expreſſa ſine ſcientia teſtificatorum inducit hanc prohibitionem: vt in c. de teſtibus. infra eo. ergo. & tacita renunciatio quæ inſurgit ex publicatione debet hoc inducere cum tacitum æquiparetur expreſſo. l. cum quid ſi certo pet. Item mouetur, quia iura canonica communiter ponunt publicationem

pro

pro termino excluſiuuo productionis teſtium. Nec ſolus timor ſubornationis fuit cauſa inductiua iſtius excluſionis, ſed vt eſſet aliquis litium finis, vt dixi ſupra in præcedenti articulo. vnde non debebat pars conſentire publicationi, ſi intendebat alios teſtes producere.

Fatetur tamen quòd vbi ſuperueniſſet cauſa veriſimiliter non cogitata tempore conſenſus præſtiti in publicatione q̃d petendo nouam dilationem poterit admitti. ſicut ex cauſa admitteretur poſt dilationem ſecundum notatata in l. oratione. & l. fi. de feriis. maximè cum non ſit timendum de ſubornatione, ex quo certum eſt teſtificata non fuiſſe didicita. videſ, vero quam variæ ſint doctorum, & glo ſatorum ſententię.

Ego vero in hoc articulo ſic arbitror diſtinguendum: vt ante omnia faciamus duo membra principalia.

Primum quid tenendum ſit de iure, quando ſola fuit facta publicatio.

Secundum quid iuris quando ſine publicatione partes didicerunt teſtificata.

Quo ad primum membrum de publicatione adhuc facio duo membra.

Primum an ſola publicatio excludat de iure ciuili.

Scd̃m q̃d tenẽdũ ſit de iure canonico

25 Quo † ad primum an de iure ciuili. ſola publicatio ſit terminus excluſiuus debes animaduertere: vt intelligas fundamentum quod tenere intendo, quòd de iure ff orum aut C. non reperitur iſtè terminus publicationis teſtium tanquam excluſiuus nouę productionis, ſed potius videbatur concedi poteſtas probandi, & producendi vſque ad ſententiam, vel donec etiam renunciatum eſt expreſſe, vel tacitè per tranſcurſum dilationum conceſſarum ad probandum, aut teſtes producendum. nec diſtinguebatur an eſſet nouum capitulum, vel noua exceptio, vel articulus participans ex antiquo: vt probatur de notatis in l. peremptorias. C. ſenten. reſcin. non poſ. & hoc clarum quando non contingebat repetitio eorundem teſtium, dixi ſupra in præcedenti articulo. & tangam infra in vndecimo principali articulo fal. Et quòd poſsint produci teſtes vſque ad ſententiam de iure ciuili videtur etiam probari. in l. fin. C. eodem. titu. Facit etiam l. per hanc. C. de tempo. appell. vbi videtur hoc eſſe licitum in cauſa appellationis quanto nõ minus in principali intelligendo illã l. cũ ſi. vt dixi in pręcedenti articulo. In hoc tamẽ q̃d † dixi de appellatione venit latior examinatio de qua dicã in x.

26 articulo principali. Vnde † aduertendũ eſt, ꝙ de iure ciuili tex. in d. §. quia vero. videtur ſolũ ponderare ꝙ quis didicerit teſtificata. & hunc rigorem induxit ius ciuile, vt præcluderet viã ſubornationi teſtiũ, quia viſis atteſtationibus partes prouocatæ videntes ſe deficere in eo, q̃d probandum erat, ſubornabant teſtes ne ſuccumberent, & ſic tex. in d. §. quia vero: ponderauit ſolam percunctationem ibi dum dicit. Vt concluſerint, & excepta fuerint teſtimonia. & ibi dum text. dicit. Vtpote ſuſpicione habita. ne forte relictis quidem prioribus, & dudum manifeſtis, &c. Verum doctores interpretantes vſi ſunt his terminus, & verbis publicatis atteſtationibus, vt patet. in gloſſ. in dicta. l. per hanc. & in capitul. ſequenti. cum multis. ſimil. Fuerunt. ergo hæc prius verba magiſtralia. quibus fortè vſi fuerunt Doctor. ex eo. quia publicatio ipſarum atteſtationum videtur eſſe ſignum ſignificans, quòd partes didicerint teſtificata: quoniam ante quam aperiantur cum teſtes ſecrete recipi debeant non eſt præſumptio. ſcientiæ. ſed per aperturam panduntur, & mandantur ad videndum. teſtificata. Non autem fuerunt niſi ex hoc: quia publicatio ſimpliciter debeat excludere ſi teſtificata non ſint didicita. & ſic videtur concludendum, quòd de iure ciuili ſola publicatio non ſufficit ſi conſtat quod teſtificata non ſint didicita, ne præcludatur via ad teſtes producendos, pro hac ſententia faciunt ea quæ dixi ſupra

27 in pręcedenti articulo. † quilibet enim bonus vir ac iuſtus iudex conari detne veritas occultetur, & cũcta rimati dili

diligenter, vt iuſtitiam facit. 30. quæſt. 5. c. iudicantem, cum ipſius iudiciũ debeat regulari ad inſtar diuini iudicij, & ſic adhærere veritati, & naturali rõni, vt in ca. vnico infra, vt eccleſiaſtica bene. & in ca. 1. de re iudic. lib. 6. Nam vt dicit Ariſtotiles primo Ethicorum, Vero omnia conſonant. & ideo dicit text. Rerum veritas latere non poteſt. l. j. C. ſi vt ſe ab hæredi. eſti. Cum ergo non rederiatur aliquis tex. qui de iure ff. orum. aut C. velit quòd publicatio ſit terminus excluſiuus nec §. quia viro. in auꝗen. eo. tit. loquatur in publicatione, ſed ſolum quando datur ſcientia teſtificatorium, meriro text. ille qui ponit ſcientiam teſtificatorum pro termino excluſiuè non debet extendi ad publicationem ſolam, tum quia ille text. eſt correctiuus, tum quia talis extenſio fieret cõtra ius diuinum, & naturale, & contra regulam generalem quæ vult, ꝙ probationum copia non eſt anguſtanda, at dixi ſupra in prin. huius articuli. & not. in l. quoniam. C. de hæreticis. & ſic potius ille tex. eſt reſtringendus maximè cum etiam de iure ff. orum. & C. non reperiatur, quòd publicatio, vel ſcientia teſtificatorum impediret nouam productionem aliorum teſtium, nec etiam reperiatur, quòd infra primam, vel ſecundam aut vlteriorem dilationem conceſſam non poſſent fieri plures ꝓductiones, quàm tres aut quatuor.

28 imo contrarium reperitur. † probatur in l. officiũ. ff de rei ven. & in l. exceptionem. C. de proba. & in l. ſi quidem. C. de except. in quibus dicitur quòd reus probat poſtquã actor probauit. ſed actor ꝓbauerint non poterat videri, niſi viderentur teſtificata. Ergo poſt publicationem atteſtationum productarum per actorem poteſt probari contrarium. Et quamuis gloſſ. magna in d. §. quia vero. det plures ſo. quarum vna eſt quod illa iura loquuntur in probationibus fiendis per inſtrumenta, tamen iſta eſt diuinatio, & contra illos tex. qui loquuntur indiſtinctè. Alia ſo. quod loquuntur quando pars non didicit teſtificata. quæ ſol. licet ſit vera in ſe, vt infra dicam, tamen eſt contra illos text. qui præſupponunt, quòd reus cognouerit probationem actoris. Alia ſo. eſt Ia. de Are. Bartol. & Cyn. quod loquuntur quando fieret productio ſuper nouo articulo. quæ ſo. etiam non placet, quia text. nihil dicunt de hoc. & loquuntur indefinitè, & præterea concludunt quod admittatur reus ad probandum directè contrarium. quod hodie non eſt licitum, de quo dicam in octauo articulo principali. Et ſi probatur directè cõtrarium erat licitum reo poſt publicatas atteſtationes, ergo debebat eſſe licitum actori fortificare probationem ſuam, vt in regula non debet licere. de regul. iur. libro 6. Et ideo melior videtur alia ſolu. quam ponit illa gloſſ. ꝙ dicta iura corrigantur per §. quia vero. & ſic cum ille text. ſit correctiuus. reſtringendus eſt, vt ſolum vendicat ſibi locum quando didicita ſunt teſtificata. maximè, quia ratio motiua illius conſtitutionis eſt timor ſubornationis, quæ ceſſat, quãdo partes non didicerẽt teſtificata. & hanc opinio. ſenſit illa gloſſ. vt ſupra dixi in ſecunda ſol. & Bartol. etiam in d. §. quia vero. videtur inclinare in hanc ſententiam, licet non loquatur multum clarè. pro qua facit cap. veniens. & cap. cum in tua. & c. cõſtitutus. & c. cum veniſſent. & c. pen. infra eo & c. quiras ne quis propter paruum errorẽ excludatur a probatione veritatis. Nec obſtat ratio Io. And. quòd debuit eſſe aliquis finis in producendis teſtibus, vt ſupra tetigi, ideo iura aliis remediis in hoc prouiderunt, videlicet curſu dilationum effrenation multitudinis teſtium, & productioni ſcientia teſtificatorum, renunciatione, & peremptione inſtantiæ. Quare vt hæc materia per concluſiones habeatur ſubiecto iſtas concluſiones. Prima igitur ſit hæc.

29 Teſtibus † non rite receptis, licet publicatio ſit rite facta, & partes didicerint teſtificata ipſi idem teſtes, & alii recipi, & produci poſſunt, etiam ſuper eiſdem articulis, & directo contrariis. & hæc concluſio procedit tam de iure ciuili, quàm canonico. probatur autem hæc concluſio per text. a contrario ſenſu, in Clemẽ. 2. eodem titu. Item probatur in d. §. quia vero. dum dicit. Vt concluſerint, & excepta

pta fuerint teſtimonia. & ſic intelligit ille
30 text. de teſtimoni s rite exceptis, † quia
proprie teſtis non dicitur receptus ſi non
rite. & ſic ſine debita fo ma receptus eſt.
argu c.quia propter. ſupra de electi.in c.
maiores de baptiſmo. i.quæſtio i.ca. re-
trahe.& in l.quoties.ff.qui ſatiſda.cog.cũ
ſi. & ideo non ſolum alij, ſed etiam ipſi
iidem teſtes poſſunt produci, quia cum
non valeat eorum deſpoſitio, nec ſit quid
imputatur parti, non debet pati damnũ
propter errorem, vel culpam alterius:
vt in regula non debet. de regu iur. libro
6. & in regula non debet alteri. ff. eod. tit.
31 cum ſimilibus. Quando † autem di-
catur teſtis non rite receptus ponit gloſ.
in verſicul. rite in d.Clem.2. duo exem-
pla, videlicet: quia à non iudice recepti,
vel lite non conteſta-a, vt potes etiam ad
dere, quando depoſuerunt non iurati,
vel non fuerunt diligenter interrogati,
prout erant interrogandi, ſecundum in-
terrogatoria vtriuſque partis, vel ſi alia
ſolennitate formali omiſſa fuerunt rece-
pti, quia hoc importat verbum ritè; vt l.
non putauit § non quæris. ff. de contra.
tabul. & in l. 2. & ibi Bartol. ff. de inoffic.
teſtament. & per Barto. in l. lecta. ff. ſi cer.
pet. tradit d. Anto. in c. cum ſecundum: ſu
pra de tempo. ordi. Et ratio quare teſtes
poſſunt iterum produci, poteſt etiam aſ-
32 ſignari: quia † dicta teſtium non rite
receptorum non probant, vt in cap. in no
mine ſupra eod. ergo non debent præſta
re impedimentum, &c. regula non præ-
ſtat. libro 6. Quod limitat Zencelinus in
d. Clem. 2. niſi ad partis inſtantiam ſint
publicati, quòd non placet ibi Ioan. An.
ar. ſimpliciter, ſumpto ex illa Clem. à con
trario. facit c. cum cauſa. infra eod. ſequi-
tur etiam Paul. ibi, quia tamen ponit aliã
limitationẽ. vnde quando receptio eſſet
funditus nulla, ſecus, ſi eſſet aliqua, licet
ope exceptionis poſſet repelli, & irritari
imputare debet ſibi pars, quæ non exci-
pit, vt in ca. licet. ſupra de probat. Idem
reperio tenuiſſe Barto. in auten. de teſti.
§. quia vero.
33 Secunda concluſio † ſit, licet teſtes
fuerint, vel ſint ritè recepti, ſi tamen non
ſunt rite publicati, & pars quæ vult pro-
ducere, teſtes non didicit teſtificata ad-
mittitur ad nouam productionem alio-
rum teſtium, etiam ſuper eiſdem articu-
lis, & directo contrarijs. Hæc concluſio
probatur argumento à contrario ſenſu
dictæ Clem. 2. tam in dicto, quàm in ra-
tione ibi aſsignata. Nam dicit ibi text. te
ſtib. rite receptis, ac publicatis. & gloſ. &
Doc. ſubintelligunt etiam rite, l. publica-
tis, ergo à contrario, ſecus, ſi non rite ſint
publicati. Item, quia text. ibi aſſignat rõ-
nem, propter timorẽ ſubornationis, quæ
ratio ceſſat in caſu noſtro, & ſecũdũ iſtas
duas concluſiones poteſt intelligi opin.
Ioan. An. Bar. Pa. & Ioan. de Imo. & alio
rum qui voluerunt, ꝙ publicatio non ri-
te facta non impediat. & procedit hæc
concluſio tam de iure ciuili, q̃ canonico.
ſed maximè de iure ciuili. vt patebit ex
his q̃ dicta ſunt in 7. 8. & 9. concluſione.
quando autem teſtes dicantur non rite
publicati, poſui varias opib. doctorum.
34 Tertia † concluſio ſit. Si teſtes ſint ri
te recepti, licet non ſint rite publicati, &
licet pars non didicerit teſtificata non ad-
mittitur regulariter ad productionem,
ſed repetitionem eorundem teſtium, ſi
omiſſa ſolennitas publicationis non ha-
bet inficere receptionem. Hæc concluſio
probatur, quia ſicut non facta publica-
tione adhuc idem teſtes iam recepti non
poſſent regulariter repeti, ſecundum no-
tata. in l. repeti. ff. de quæſtio. & in l. pro-
duci. ff. e. ita nec hoc caſu eum paria ſint,
non eſſe factam publicationem, vel nulli
ter eſſe factam, & procedit hæc concluſio
tam de iure ciuili, quàm canonico, de iu-
re ciuili, quia §. quia vero ponderat rece-
ptionem, & quod pars didicerit teſtifica-
ta, non autem publicationem, vt ſæpius
dictum eſt. De iure autem canonico at-
tenditur etiam timor ſubornationis. vn-
de licet text. dicat. receptis. & gloſ. Doct.
ſubaudiant, rite tamen attenditur ratio
poſtea ibi poſita de timore ſubornatio-
nis, vt dicam in ſeq concluſione. Et ex
prædicta concluſione infertur correla-
tium.
35 Quod † quando publicatio non ri-
te fa-

te facta haberet inficeret receptionem te-
ſtium,& pars nõ didiciſſet teſtificata poſ-
ſunt etiam idem teſtes de nouo produci.
Hoc corrolarium probatur ex his quæ di
xi ſupra maximè in prima cõcluſione ar-
gumento à fortiori.& ſic patet, quòd pro
cedit vtroque iure.

36 Quarta concluſio ſit. † Licet publica-
tio teſtium, vel atteſtationum non ſit ri-
te facta. ſi tamen receptio fuit rite facta.
pars quæ didicit teſtificata regulariter nõ
poteſt etiam alios teſtes producere ſuper
eiſdem articulis, vel directo contrariis.
ſiue fuerit facta talis publicatio parte vo-
lente, ſiue ea inuita. dummodo publica-
tionis omiſſæ reſtitutio, ſeu ſolennitas te-
ſtium receptionem non habeat inficere.
& ſecundum hanc concluſionem poſſunt
ſaluari opin. *Zenze.* ſupra poſitæ. maxi-
mè ſecunda. Hæc concluſio probatur ex
ratione dictæ. Clem. 2. & etiam dicti. §.
quia verò. in quibus ponderatur timor
ſubornationis, quòd ſit cauſa quare poſt
didicita teſtificata teſtes non admittan-
tur. nec ponderatur ibi ſola publicatio.
Item probatur ratione, quia aut proba-
tur,& certum eſt, quòd prius percuncta-
uerat teſtificata, & clarum eſt, quòd non
poterat alios producere, vt d. §. quia ve-
rò.& d. auct. atqui ſemel.ergo non poteſt
conqueri de publicatione non ritè facta,
aut iſte ante publicationem non percun-
ctauerat, ſed percunctauit poſt. & tunc
aut eo volente facta fuit publicatio, & im
putatur ſibi publicatio, & percunctatio.
aut eo inuito fuit facta, imputari poteſt
ſibi percunctatio cum nouerit, quòd illa
eſſet cauſa, propter quam præcluderetur
poteſtas teſtium producendorum. Nec
obſtat,quòd text. Clem. 2. iuncta glo. ſu-
per verſic. publicatis requirat, quòd pu-
blicatio ſit ritè facta, & ſic à contrario,
ſecus ſi non eſſet ritè facta, quia poteſt
reſponderi, quòd ad verbum publicatis,
nõ debet ſubaudiri, vel repeti verbum ri-
tè,ſed poſito,quòd deberet repeti,tamen
argumentum à contrario ſenſu ſumendũ
eſt ex tota oratione non ex parte hoc mo
do,videlicet teſtibus ritè receptis, ac rite
publicatis, ergo à contrario ſenſu non ri-
te receptis,& publicatis poſſunt produci
alij teſtes præterea ratio. l. quæ eſt anima
ipſius. l.& ductrix ponderat timorem ſub
ornationis propter didiciſſe teſtificata:
ergo cum in caſu noſtro adſit iſte timor,
debet habere locum diſpoſitio, vt in iuri
37 bus vulgatis. † Eſt tamen aduertendum
circa prædicta, ꝙ poſſet probabiliter du-
bitari vtrum dicatur non ritè facta rece-
ptio, ſi aliquis vnam aut duas fecit produ
ctiones teſtium, & cum ad hoc nõ eſſent
oẽs examinati ad iudex publicauit atte-
ſtationes parte contradicente, an hoc ca-
ſu poſſit pars, quæ didicit teſtificata alios
producere?& breuiter dicerem, quòd po-
teſt, ex eo quia tales teſtes non ſunt rite
recepti. & ſic ſumus in terminis primæ
concluſionis. quod etiam probatur hoc
modo. Si receptione, & examinatio, non
ſunt ritè factæ poſſunt teſtes ꝓduci de no
uo, non obſtante, quòd pars didicerit te-
ſtificata, vt dixi in prima concluſione, ſed
talis receptio fuit huiuſmodi, ergo talis
38 ꝓductio fieri poteſt. Minor probatur † qa
idem iuris eſt de parte, quo ad partem,
quod eſt de toto, quo ad totum. l. quæ de
tota. ff. de rei ven.& in ca. prudentiam. §.
j. ſupra de officio delega. cum ſimi. Sed ſi
vnus teſtis non fuiſſet examinatus ſuper
omnibus capitulis, & interrogatus non di
ceretur fuiſſe rite receptus, ergo fortius
quando in nulla parte fuit examinatus.
nam ſi ratione partis omiſſæ quis dicitur
non rite receptus, fortius ſi in toto omit
39 tatur † cum in toto,& quælibet pars con
tineatur. l. ſi quis cum totum. ff. de excep.
re iudi.& in l. in toto. ff. de regu. iur. cum
40 ſi. nam † & à quo remouetur totum, re-
mouetur quælibet eius pars. facit l. ſi cã
cognita. C. de tranſact.& quod no. in l. 1.
in ſi. ff. de ſuis.& legi. per Bal. in l. cos. C.
de accu.& in repet. l. cum mulier. ff. ſolu.
ma. Conſequentia autem de ſe eſt mani-
41 feſta. Nec † obſt. tex. in §. quia vero. ver.
illud in auct. e. tit.& in d. auct. at ꝙ ſemel,
in quibus videtur ſufficere, quòd quis di
dicerit teſtificata poſt primam productio
nem teſtium, & receptionem ad hoc, vt
excludatur à productione aliorum. ergo,
ſi recepti ſunt omnes teſtes primo lo-
co,

eo producti, licet non ſint recepti & examinati ſecundo producti nõ debent amplius alij produci poſito quòd pars didicerit teſtificata, quia reſpondeo quòd ille tex vult quòd quis excludatur propter didiciſſe teſtificata quando omnes teſtes producti in prima productione ſunt examinati ſi vna ſola fuit facta productio. Item requirit examinationem & receptionem omnium teſtium ſecundo loco productorum: ſed ſi omnes adhuc non ſunt recepti & examinati, dico quod ſi ipſe per ſe percunctauerit teſtificata non admittitur ad producendum alios ſed iam producti bene examinantur, nec hoc ibi negatur licet non procedat ſine dubio. Et ſi diceres, quarto & iam producti non debent examinari cum ſit timor ſubornationis. Reſpondeo quòd poſtquam alij quos produxit ſunt adhuc examinandi non eſt tantus timor quãtus eſſet ſi omnes eſſent examinati, quia quando omnes ſunt examinati, pars quæ didicit teſtificata ſi videret ſe non probaſſe induceret alios per corruptelam. Sed ſi omnes examinati, non ſunt poteſt confidere in reliquis, maxime: quia poſtquam produxit præſumptio eſt quòd produxerit tanquam informatos & ſcientiam habentes de eo de quo quæritur: ſed non productis præſumptio eſt per contrarium. Et ſi diceres quare ergo non impeditur ſaltem, productio aliorum ſicut in d. verſicu. illud. & in auten. atqui ſemel. Reſpondeo: quia in illis iuribus ipſe ſolum percunctando atteſtationes, & ſic fuit in culpa, & ideo eſt quid ſibi imputetur. Et præterea ibi omnes teſtes fuit percunctatus. quia omnes depoſuerant. quod patet ex tex. dum dicit. Teſtificationes tractauerit. aut aduerſaria &c. vnde non erat aliqua ſpes in reliquis qui non depoſuerant. & ideo maior præſumptio eſt contra eum. quod maiorem diligentiam ponet in ſubornando alios, Sed quando adhuc non erant examinati omnes erat, ſpes in reliquis & in caſu noſtro cũ iudex publicauerit, & nõ ritè. non fuit pars ſola in culpa ſed etiam iudex.

Et ex prædictis poſſumus inferre aliã quintam concluſionem notabilẽ Quod licet facta prima aut ſecũda teſtium productione & receptione omnium teſtium, productorum, ſi pars atteſtationes percunctauerit; non admittitur ad tertiam productionem, ſi tamen pars percunctata fuerit ante omnium teſtium productorum receptionem ſaltem iam productorum fieri poterit examinatio. Hæc

42 † concluſio probatur ex his quæ dicta ſunt ſupra. Item quia cum text. in d. §. quia vero. & ſimiles correctiui, vt ſupra oſtenſum eſt, & ſic debeant ſtrictè interpretari, ſequitur quod cum loquantur quando pars teſtificationes tractauerit, debet intelligi de omnibus quia indefinita equipollet vniuerſali, quod denotant verba ibi poſita ſi rectè ponderentur maxime: quia cum dicunt vti teſtium alia productione non poſſunt, ſentiunt, quòd teſtibus productis vt poſſunt, vt ſcilicet examinentur & recipiantur, quia nemo ſatis iuridice videtur attentari poſſe, quòd in cauſa prædicta, videlicet, quando ante examinationem omnium teſtium iam productorum quis forte fuerit percũctatus atteſtationes, poſſit etiam alios teſtes producere ratione prædicta. & quia non omnes iam productos percũctatus eſt cum adhuc non ſint examinati: & quia non eſt tantus timor ſubornationis poſtquam alij adhuc reſtant examinandi: & quia dicta iura ſunt correctiua. & ſic ex prædictis poteſt inferre Sextam concluſionem.

43 Septima concluſio ſit † facta teſtium receptione rite & publicatione rite & ſolenniter quando certum eſt partes didiciſſe teſtificata non poſſunt teſtes regulariter produci ſuper eiſdem articulis vel directo contrariis, tam de iure ciuili quã canonico. Hæc concluſio probatur ex dicto. §. quia vero, & in dicta auct. atqui ſemel. & in Cle. 2. eod. tit. Ideo aut dixi regulariter. quia multi ſunt caſus ſpeciales in quibus poſſint teſtes recipi & produci de quibus dicam. in vndecimo. articulo principali.

44 Octaua concluſio ſit † facta teſtium

receptione

receptione & publicatione, quando certum eſt partes non didiciſſe teſtificata, poſſunt teſtes de iure ciuili regulariter, niſi aliud obſiſtat de nouo produci in cauſa principali etiam ſuper eiſdem articulis vel directo contrariis. Hæc concluſio probatur à ceſſante timore ſubornationis:& ex his quæ dicta ſunt ſupra. Nā cum ſupra probatum fuerit quòd ius ciuile ff.orū. & C.non conſiderat publicationem.nec etiam quod pars didicerit teſtificata.nec eam triplicatam aut quadriplicatam productionem iam factam ad excludendas alias productiones cū prædictis non obſtantibus ſi pars eſſet. l. primam dilationem vel aliam iuridice ante ius autenticorum poterant teſtes de nouo produci, & ſolum iudex poterat effrenatam multitudinem: moderare: vt in l. j.ff. eod.titul. ſequitur quòd cum iure autenticorum non ponderetur publicatio, ſed ſolum quando pars didiciſſet teſtificata,aut tres eſſent factæ productiones & receptiones, q alia productio non concederetur: & per conſequēs text.dictæ autenticæ ſic exorbitans &correctiuus non debet extendi ad caſum noſtrum quando non ſumus in quarta dilatione.& pars nō didicit teſtificata vnde poterunt alij teſtes de nouo produci quanuis ijdem teſtes iam examinati non poſſit repeti, niſi ſecundum id quod traditur.in l.produci.ff.eod.& dicetur in ca.com cauſam.el 2.& c. cōſtitutus.el 3. infra eod.& vt traditur in l. repeti. ff. de queſtio. Et hæc concluſio iudicio meo indubitanter procedit de iure ciuili.licet communis opi.ſi in contrarium quo ad cauſam principalem:ſed de iure canonico maius eſt dubium,& talis dubitatio ſolum deſcendit:quia iura canonica videntur ponderare publicationem tanq terminū excluſiuū productionis teſtium ſicut ad eundē finē ponderant renunciationē.vt in c. cauſā q̄ȩ.el 2 & c.intimauit.& in c.de teſtibus.& in c. cum veniſſent.& in c.ex tenore.infra.eo. cum ſi. Et ideo videtur q ſuſte publicatione nō poſſint regulariter de iure canonico alij teſtes produci in cā principali ſicut nec poſſunt poſt renuntiationē,maximè:quia ſecūdū rationes domini mei & Io. And.ſolus timor ſubornationis non conſiderantur ad impediēdo teſtes.Sed & aliȩ ſunt rōnes ſecūdum q ſupra dixi poſt eos. & hęc eſt communis ſententia.Sed his non obſtātibus ergo arbitror in caſu prædicto idē etiā concludendum eſſe de iure canonico.Moueor,quia non data tripl.citate productionum ponderari videtur ſolus timor ſubornationis:vt in d.Cle.2.eo. ti. facit tex.in c.conſtitutus.el j.infra eo tit. in fi.vbi tex.dicit. Atteſtationibus apud eum depoſitis ſit contentus.& gloſſ.dicit ibi,quia eo ipſo q teſtes fuerunt apud eū depoſiti non poſſunt alij produci, quia pręſumitur didiciſſe teſtificata,& ſic ponderat ſolam ſcientiam teſtificatorum.facit infra.eo.c.vltra tertiam.& ca.cum in tua.in fi.infra.eo.Et hanc.opinionem ſequitur gloſſ.fin.in ſi in c.conſtitutus.el.3. infra eodem.

Non obſtant iura ſupra in contrarium allegata.quia reſpondeo quòd illa procedunt in caſu dubij:de quo dicetur in ſequenti concluſione. Sed nos ponimus rem certam.quando ſcilicet certum eſt partes vel partem non didiciſſe teſtificata,quo caſu fortius ex equitate canonica debet admitti quā de rigore iuris ciuili:vt veritas habeatur:& ne probationum facultas depereat vt ſępius ſupra dictum eſt.maximè cum nullum reperiatur tex. loquens de publicatione qui dicat, quòd licet pars non didicerit teſtificata non omittatur. Sed ideo iura canonica ponderauerunt publicationem, quia poſt publicationem præſumptio eſt quòd pars didicerit teſtificata .quam præſumptionem tollit certitudo in contrarium.

Ad quod faciunt argumenta & rationes quas ſupra deduxi in principio ad fundandas iſta concluſiones. & quod ſtatim dicam in rationibus ſequentis decimæ concluſionis per gloſſ. in cap.ſtatutum.in ver.numerandum.de præbē. lib. 6.cum ſi.& hæc opin.eſt iuſtior ęquior, & ſanctior.Intellexi tamen quòd cōmuniter ſeruatur contrarium. Ego tamen

nunquam

nunquam vidi ſeruari contrarium quando pars probaret ſe non didiciſſe teſtificata. quidquid tamen ſit vbi non probaretur talis ſtylus & conſuetudo arbitror quòd tam in foro ſeculari quàm eccleſia ſtico facta probatione quòd pars non didiciſſet teſtificata indubitanter admitterem eam ad alios teſtes producendos.niſi aliud obſtaret quàm publicatio.& ſic ex prædictis poteſt inferri hæc nona concluſio videlicet.

Quamuis Dubium ſit de iure canonico verum ritè receptis & publicatis atteſtationibus,an teſtes poſsint de nouo pro duci ſuper eiſdem articulis vel directo cõ trariis,quando certum eſt eſt parte nõ di diciſſe teſtificata tamen pars affirmatiua et am de iure canonico videtur æquior. & verior.& hanc ſequitur hic do. Anto.

45 Decima † concluſio ſit. Facta teſtium receptione & publicatione ritè, quando dubium eſſet verum pars didicerit teſtificata equũ videtur eſſe vt niſi aliud obſiſtat poſsint de iure ciuili teſtes produci etiam ſuper eiſdem articulis vel directo, contrariis,delato prius iuramento parti volenti producere, ꝙ nec per ſe. nec per alium didicerit teſtificata. & ſecundum formam.c.vltra tertiam. infra eod. Hæc concluſio probatur,quia licet poſt publicationem ſuſpicio ſit & præſumptio qđ pars didicerit teſtificata,tamen poſtquam ſumus in dubio talis ſuſpicio tollitur prædicto iuramento. Et aduerte, quia intelligo quòd ſimus in dubio fortè quia pars quæ vult de nouo producere aliquid probat per quod iudex inducitur in dubitationem an pars didicerit teſtificata,ſed tamẽ hoc non plenè probat. hoc dico, quia præſumptio magna eſt contra ipſam partem poſt publicationem quòd didicerit teſtificata, vt docet experientia. ſed quando nihil probaret in contrarium videtur eſſe maius dubium vnde poterit cogitare,articula tamen & rationes ſatis aſtringunt ad idem. Vnde redeundo ad probationẽ concluſionis dico ꝙ prædicta concluſio probatur ex identitate rationis inductiuæ iuramenti ſuper conceſsione quartæ productionis.de qua in d.§. quia vero.& in auct atqui ſemel.& c.vltra tertiam. infra.eo.ibi enim propter tres iam conceſſas & admiſſas productiones, & quartæ productionis poſtulationem contra ipſum petentem erat præſumptio ſcientiæ teſtificatorum ſicut quarto in dictis iuribus ad purgandum talem ſuſpicionem defertur iuramentum ſub illa forma quo delato propter purgatam ſuſpicionem ad mittitur quis ad quartam productionem vt dixi in ca.in cauſis ſupra eod.ita debet hæc pars delato iuramento ad hanc productionem admitti. Nec obſtat ſi diceres ꝙ eum illa iura ſint correctiua non debent extendi ex indentitate rationis: quia reſpondetur ꝙ tunc non deberem extendi,quando eadem vel maior correctio in duceretur, ſed ſecus eſt in caſu noſtro quãdo ex extenſione, quam facimus redimus ad ius cõmune antiquum,& ad ius naturale & diuinũ.quo caſu latiſſima ſit interpretatio: qa res de facili reuertitur ad naturam ſuam ad quod vide glo. ſingularem in ver.numerandum in ca.ſtatutum.de præben li.6.& quod tradit. Fede de Se.conſi.89.& quod nota.in capit.1. iuncto.c.ſi.de pac.lib 6.& per glo.fin. in Clementi.ſæpe.de verb.ſignificatio. Ad quod etiam vide plura alia iura. & auctoritates quas allegaui in ca.ſignificaſti.ſupra de foro. competen. in 7.quæſtione. 6.principalis articuli verſicu. tertio vero caſu. Et ex prædictis rationibus recte conſideratis videtur etiam concludendum eſſe quòd idem ſit de iure canonico.ad quod faciunt etiam rationes aſsignantæ ad præcedentẽ nouam concluſionem de iure canonico, quanuis propter opiniones videatur eſſe aliqualiter maior dubitatio,& ſic ex prædictis patet an ſola publicatio excludat quem a poteſtate producendorum teſtium tam de iure ciuili quàm canonico.

Circa ſecundum membrum principa
46 le.videlicet † an ſol a ſcientia teſtificatorum etiam ante publicationem excludat quem à poteſtate producendorum teſtium. Io. An.hic tenet ꝙ ſic.& in conſtitutus in præſentia.infra.eo.& Bar.in d.§. quia vero.& in d.auct en. at qui ſemel.& ita

ita communiter hic & vbique tenent do. Ego vero arbitror in hoc dicẽdum vt pa tet ex his quę dixi in pręcedentibus con cluſionibus. Ex quibus parte quod non eſt ſimpliciter verum quòd licet quis di dicerit teſtificata non admittatur ad aliã productionem, pone enim quòd teſtes, non eſſint ritè recepti. vel quòd omnes adhuc non eſſent recepti, vel quòd non didicerit teſtificata omnium. nam his caſi bus concludendum eſt vt ſupra dixi. Sed ſi iam producti in prima vel ſecunda aut tertia productione eſſent ritè recepti, & probaretur quod pars didicerit teſtificata per ſe vel alium ſecundum formam cap. vltra tertiam infra e. & d. §. quia vero. & ſi non eſſet facta niſi vnica productio ad aliam productionem non admitteretur, vt in dictis iuribus. Et eſt aduertendum, circa prędicta quòd in caſibus in quibus dixi quòd quis impeditur de nouo produ cere ſi didicit teſtificata, impeditur quis nõ ſolum ſi didicit teſtificata ſuorum teſtium: ſed etiã ſi didiciſſet atteſtationes partis aduerſæ vt tenent Inno. & Docto. communiter vt in c. pe. infra ea. & proba tur in d. §. quia vero. & tenet gloſſ. in d. autẽ. atqui ſemel licet quidam teneant cõ trariũ. vt refert Innocen. in d. c. pen. Sed plus placet præcedens opin. quam etiam fui ſecutus in Cle. 2. co. ti.

47 Sed † circa prædicta quæro qualiter quis probet quod non didicit teſtificata. So. Doct. hic communiter ponunt vnum modum videlicet, quando atteſtationes, reperiuntur adhuc ſigillatæ etiam ſi repe rirentur penes partem, dummodo ſint ſigillatæ: vt d. c. conſtitutus infra eod. Et idem dicendum ſi probatur ꝙ publica tio ſuit facta per iudicem ſolo verbo nõ realiter, ita ꝙ nõ fuerint datæ realis facul tas partibus vt atteſtationes percunctentur. vt traditur in d. Cle. 2. vel ſi proba tur quod pars quæ nunc vult producere fuit abſens continuo. nec aliquem habe bat procuratorem vel aduocatum. Et idem etiam arbitrare ſi pars aduerſa fa teretur quòd poſt publicationem ſemper atteſtationes fuerunt penes eam.

48 Secundo † quęro qualiter dicat quis didiciſſe teſtificata. So. Barto. in d. autẽ. atqui ſemel, dicit quòd probatur pro bando quod habuit librum atteſtationũ penes ſe. pro quo eſt tex. in d. c. conſtitu tus. in fi. intelligendo tamen ſi ſunt diſſi gillatæ vt dixi etiam ſi penes eum repe rirentur fuiſſe depoſitę iudicis auctorita te. d. c. conſtitutus. Item ſecundum Barto. ſi probaretur eum ſubtraxiſſe vel ꝗd ſimile feciſſe. vel probaretur quod au diuerit legi pro notarium quod intellige in idiomate quod clare poſſit intelligi per ipſam partem. & idem ſi ꝑ procura torẽ, vel aduocatum. Secus ſi tranſcurſo rie legi audiuiſſet, vel eſſet perſona ſim plex rudis aut agreſtis: quia tunc non di ceretur didiciſſe teſtificata, per text. in d.

49 §. quia vero. dum tex. dicit. † Percunctatus fuerit &c. quod verbum etiam re petitur in c. pe. infra e. Et importat dili

50 gentem perſcrutationem, quoniam † di ctio per auget & perfectionem ſignificat l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verb. ſig. in c. ſignificaſti. ſupra de elect. & in ca. ſi cõ ſtiterit. infra. de accu. Ego vero in hoc articulo diſtinguo principaliter ſex mem bra.

Primum eſt quando didicit teſtificata ex ſe ipſo.

Secundum quando didicit à teſtibus.

Tertium quando didicit teſtificata à notario.

Quartũ quando didicit ab aduerſario.

Quintum quando didicit teſtificata à iudice.

Sextum quando didicit teſtificata ab alio extraneo.

51 Circa † primum membrum quando quis dicatur didiciſſe teſtificata ex ſe ip ſo aduerte, quia hoc poreſt contingere tribus modis. vno quando ipſe præſens fuit teſtium examinationi. & hoc caſu vi detur dicendum quod ſatis dicatur didi ciſſe teſtificata vt amplius admitti non debeat ad nouam teſtium productionem ſuper eiſdem articulis etiam ante publi cationem, ita ſingulariter tenet gloſſ. in ver. pręſenti. 2. q. 6. i. ca. in primis. per text. noſtrum. & in d. §. quia vero. & in d. auct. atqui ſemel. & etiam per notata hic. Sed

Vin. in

Vin. in c. ſeries. infra eod. vt refert ibi d. meus. in ſexta lectura videtur tenere contrarium. concludit enim quòd ex eo, ꝙ pars fuerit præſens in ipſa teſtium examinatione, non tamen excluditur à facultate teſtium producendorum. & hoc dictum etiam referunt doct. in c. in noſtræ. ſupra eod. & in c. venerabilis. infra eo. vbi hoc idem ſentit. d. meus. & ita etiam hic reperio quoſdam moderniores ſentire. quia non poteſt pars ſentire modico diſcurſu, & ſolo volatiui verbo percipere, & ſcire teſtificata. Ego arbitror dicẽdum eſſe, quòd ſi pars eſt perſona valde inſtructa, & docta. & ſit negocium quod percipiantur modico diſcurſu. verbi gratia, ſi feci articulũ, quòd mutuaui tibi 10. florenos, vel quid ſimile. & teſtis deponit verum eſſe, quia fuit præſens, vel nihil ſcire. nam cum hoc modico diſcurſu percipiatur, ſatis intelligitur didiciſſe teſtificata, & hoc modo procedat opin gloſſ. in d c. in primis. Sed ſi non eſſet perſona docta, aut res quę modico diſcurſu perciperetur, tunc vera ſit ſecunda opinio. Quid enim, ſi fuerunt examinati teſtes in latino ſermone, & pars erat vulgaris, vel q̃d ſi in alio idiomate incognito ipſi parti fuerunt examinati? certe non intelligitur didiciſſe teſtificata, cum nec in præſentia ipſius dicatur aliud geſtum, per text. in l. coram. ff. de verb. ſi. in l. diem profer. re. §. coram. ff. de arbi. & quod not. in l. 1. in prin. ff. de verb. ob. Vel quid ſi pars eſt rudis, & agreſtis, & negocium eſt tale, qđ non percipiatur modico diſcurſu. vt plerunque contingit in multis in quibus doctor. iterum atque iterum legentes dubitant? non eſt dubium, quòd non dicetur teſtificata didiciſſe. Secundo modo poteſt contingere ſi pars legiſſet teſtificata exiſtẽtia penes notarium, nam diſtingue rem, quòd aut perfunctorie legit aut mature percũctatus eſt, primo caſu, ſi res eſt quę modico diſcurſu percipiatur didiciſſe intelligitur: ſecus, ſi eſſet negociũ quod non perciperetur modico diſcurſu. Si vero præmature percunctatus eſſet legendo, & p̃meditando, & perſona eſſet multum docta. tunc tanquam ſcientiam habens excluditur a tali facultate producẽ-

52 dorum teſtium. Tertio † modo poteſt contingere ex eo, quòd pars ipſa ſubtraxiſſet atteſtationes, vel alias penes ſe diſſigillatæ reperiuntur, & apertę, tunc enim præſumptiuè probatur atteſtationes didiciſſe, per text. in capit. conſtitutus infra eod. & eſt bonus text. in l. non eſt ferendus. ff. de tranſac. quod tamen videtur limitandum, ſecundum ſecularem limita-

53 tionẽ Bal. quã ponit † in l. fi. ff. quemadmodũ teſta. aperi. videlicet. ſi modo ipſi originales atteſtationes reperiantur penes ipſum: vel copia ipſarũ originaliũ data p notariũ q examinauit: ſecus, ſi pars habuiſſet copiã manu alterius notarii, vel perſonæ, qua tunc pp hoc nõ excludetur a facultate producẽdorum teſtium. & ad hoc dicendum mouetur per illũ text. qui vult, ꝙ teſtamentum dicatur apertũ, qñ originale eſt apertũ: ſecus, ſi exẽplatũ, qđ dictum ſequitur etiam Io. de Imo. Sed tu aduerte, quia licet hoc dictum ſit peregrinum. tñ videtur eſſe ſatis dubium, & ſemel vidi illud de facto. & allegabatur, ꝙ illa ſi. non probabat ex eo, quia cum tractaretur ad ſubſtantiam illius tituli apertum, & publicatum eſſe teſtamentum, & aliud ſit teſtamentum, & aliud copia vel exemplatum, vt in c. j. infra de fid. inſtr. & quod no. in auctẽ. ſi quis in aliquo. C. de eden. merito non concludit ad caſum noſtrum. in quo nõ requiritur apertura, vel publicatio. ſed ſufficit teſticatorum ſcientia. Præterea, Bald. ſentit, quòd ſecus eſt, ſi pars habuiſſet copiã à notario qui examinauit. cuius tamen contrarium concludit illa. l. ſi. quo ad terminos publicationis teſtamenti cogitabis. Item aduerte, quia quòd ſupra dixi, quòd ex eo quòd pars ſubtraxerit aut penes ſe habuerit atteſtationes intelligatur ſciuiſſe teſtificata arbitror limitandum, niſi pars ipſa cõtrarium probaret, videlicet ſe non didiciſſe poterit probare probando, ꝙ eo ipſo qđ ſubtraxerit, aut penes ſe ſubtraxerit, immediatè depoſuit penes alium, vel poſuit in caſſa, aut quid ſimile. & probaret per duos teſtes idoneos q ab actu ſubtractionis vel receptionis ſemper fuerũt ſecum:

qui etiam deponunt ꝙ nunquã legit & ꝑ cunctata fuit ipſa pars atteſtationes,& ꝙ non potuiſſet legere aut percũctaſſe quo minus ipſi vidiſſent. Ad quod facit quod ſupradixi de atteſtationibus depoſitis penes partem ſigillatis. & ſatis hoc natura etiam edocet. Ex prædictis patet quid tenendum ſit de viſione exempli dictorũ teſtium.an per ſolam viſionem exempli præcludatur via,in quo Bald in l.fina.C. quemadmo.teſta.aper.videtur ſentire ꝙ non per illum text.non tamen ſe firmat intelligi enim debet & declarari ſecundum prædicta.

54 Circa † ſecundum membrum quando non a ſe,ſed ab ipſis teſtibus qui depoſuerunt didicit teſtificata, an impediatur de nouo producere, gloſſ.in d.§.quia vero. in auctẽ.eo. tit.videtur tenere quòd ſic,per illum text.& idem videtur ſentire ibi.Barto.& etiam in auct. atqui. ſemel. C.de proba.& per tex.dum dicit. Teſtificata tractauerit. & dum vult ꝙ ſiue a ſe ſiue ab alio ſiue ab aduerſario hoc ſciuerit. Inno.tamen in c.pe.infra. e. & doc. etiã hic cõmuniter videntur tenere,ꝙ licet pars hoc ſciueri à teſtibus,non tamen præcludatur via productioni de nouo

55 fiendæ.nam † cum hoc non prohibeatur aliquo iure,ergo videtur permiſſum vt l. i ff.eod.dixi in c.1.ſupra.e.Item nec ratione timoris ſubornationis hoc debet prohiberi: cum ipſius ſubornationis timor: ceſſet quia per viam vocem teſtis non potuit bene inſtrui.facit ca.cum perſonæ.de priuil.lib.6.Pro quo dicto ego etiam adduco:quia non videtur ſufficere quòd pars ſiue lectura mentaliter didicerit,ſed requiri videtur quod oculo corporali. viderit & legerit per præallegatum.§.quia vero.& par pręallegatã auc. vtqui ſemel.qui tex.videntur requirere, partem legiſſe tractaſſe & percunctaſſe. quæ omnia denotant actum naturalem

56 facti non mentalem.† per text. in l.1.§. ſed ſi legi ff.de his, quæ in te. delen. vbi traditur ꝙ licet ex his quę pręcedunt & ſequuntur media poſſunt intelligi mentaliter,tamẽ niſi viſu corporali legi valeant non dicuntur legi.Ad idem facit c. inter dilectos de fi.inſtru.& ꝙ no. Innoc. in c. P.& G.ſupra de off.dele. Itẽ pro hãc deciſione allegat.Hoſt.rationẽ, quia poteſt eſſe ꝙ teſtis refert falſum.in ca.inquiſitionis.§.fin.infra de accuſa.vel quia vult parti cõplacere vel ſe ab ea ſubtrahere, vt quotidie docet experientiam,vel quia nõ bene recordatur. Et ad tex.qui videntur facere in contrariũ,videlicet,ad § quia vero cũ ſi reſpondet Inno.ꝙ loquuntur quãdo pars nõ ſolũ didicit teſtificata, ſed etiã facultati producendorũ teſtiũ renuntiauit hæc reſponſio mihi non placet, quia diuinat,& eſt cõtra illa iura & ipſorũ rationẽ.

Sed aduerte:quia Bar.in d.§.quia vero. licet finaliter videatur tenere contrariam opi.Inno.tamẽ in prin. videtur ſequi prædictã op'n.Inno. Dominus Anto.hic tenet con a Bar.& idẽ Ioan.de Imol. in c. ſeries.i fi.infra eo.Sed forte poſſet cõcordari vtraque opi.iſto.modo, ꝙ ſi teſtes q̃ teſtificare retulerunt parti ſunt docti. & multũ amici & fideles & veridici,& erat negotiũ quod nõ exigebat nouum diſcurſum, vel quid ſimile, ꝙ hoc caſu vera ſit opi.gl.& Bar. Nã veriſimile eſt ꝙ pars inducetur ad nouã productionẽ,& ad ſubornationem. † Nec obſtat quod ſu-

57 pradixi de l.1.§.fi.ff. de his quæ in teſta. delen.quia non eſt verum quòd in caſu noſtro requiratur corporalis lectura. aut percunctatio ipſius partis,quod patet ex ſola diſputatione habita per partem cum aduerſario & per percunctationẽ aduocati,vel procuratoris dicitur ipſa pars didiciſſe teſtificata adeo quòd excludatur a facultate producendorum teſtium. vt d. §. quia vero. Si vero eſſet negocium quod non perciperetur modico diſcurſu & teſtes non eſſent multum docti, tunc procedit opi.Inno.Hoſt.& d.Anto.& intellige quod ſupra dixi quando per ſcientiã talem habitam a teſtibus excludatur quòd tunc excluditur quando ſcientiam habuit ab omnibus teſtibus qui depoſuerunt,& qui iam producti erant, ſecus ſi eam habuiſſet ab aliquibus ſecundum ea quæ latius dixi in articulo publicationis. in quarta concluſione in fi.& in concluſione quinta.

Circa

58 Circa † tertium membrum principale quid tenendum ſit ſi pars didicit a notario qui examinauit teſtes. Docto. in ca. ſeries infra eo. videntur velle quòd hoc non obſtante admittantur ad nouam productionem, & etiam tenent hic quidam

Ego tamen hoc intelligerem procedere quando notarius perfunctoriè, aut verbo volatili retuliſſet atteſtationes, & non eſſet multum doctus vel eſſet talis qualitatis quòd ei nõ deberet fides adhiberi. maxime ſi eſſet res quę modico diſcurſu non perciperetur, ſecus ſi non perfunctorie, ſed mature & præmeditate facta eſſet relatio per notarium. & notarius eſſet fidelis, & talis cui pars debere, fidem adhibere, & maxime ſi pars cum ipſo notario diſputationem aſſumpſiſſet. vel eſſet res quæ modico diſcurſu perciperetur.

59 Circa † quartum membrum principale quando pars didicit ab aduerſario, dicendum eſt ſecundum quòd colligitur ex text. d. §. quia vero, & dictæ auten. atqui ſemel. quòd aut pars verbaliter didicit ab aduerſario, quia aduerſarius dicit, probatum eſſe vel non probatum, & hoc caſu non impeditur in noua productione. aut inter ipſas partes aſſumitur diſputatio deliberata inquirendo meditatiue, & ſubtiliter perſerutando ſuper dictis & atteſtationibus receptis ita quod per ipſam diſputationem habetur ſcientia teſtificatorum. & talis diſputatio exclud't a facultate aliorũ teſtiũ producẽdorũ. d. §. q̃a vero ibi. Aduerſario faciente diſputationẽ. &c.

60 Circa † quintum membrum principale quã do a iudice pars didicit teſtificata an excludatur dicendũ arbitror quaſi in omnibus vt dixi in 3. mẽbro de notario. niſi quòd in iudice præſumptio eſt maioris ſcientię & doctrinæ, & ſic quod melius cognoſcant an teſtes probẽt vel non probent, quare attendendæ ſunt qualitates, an perfunctorie iudex locutus fuerit. & an ſit talis cui pars ratione amicitiæ ſuæ & fidelitatis eiuſdem iudicis. licet in hoc infidelitate vtatur, Credatur. Itẽ conſiderari debet an referat quid teſtes dixerint, & an pars ſit docta. ſi forte eſt negociũ quod n õ percipiatur modico diſcurſu, an vero iudex ſimpliciter aſſeruerit & firmauerit teſtes probare vel non probare tã reſpectu teſtiũ productorũ per ipſam partem, videlicet quod non ꝓbant, vt ipſe alios ꝓducat, quã productorũ ꝑ partem aduerſam vt probent, ad hoc vt pars cui loquitur probet contrariũ. facit quod ſupra dixi in princ. iſtius articuli de ſcientia teſtificatorum & quod ſtatim ſubdã.

61 Circa † ſextum & vltimum membrũ quando pars didicit ab extraneo videtur mihi concludendum quod non excludatur a noua teſtiũ productione, niſi aliud probetur, quia non eſt præſumptio quod extraneus magis ſit informatus de atteſtationibus quam ipſæ partes principales, Cum teſtes ſecrete recipi debeant: vt dixi. in c. 2. ſupra eodem. Sed ſi probaretur quod extraneus qui retulit patri probatum eſſe, vel non probatum legiſſet, atteſtationes, aut eas tractaſſet, tunc cunctatus eſſet, vel ſubtraxiſſet, tunc ponderandum eſſet & aduertendũ qualis eſſet iſte extraneus, an eſſet doctus & talis qualitatis cui pars veriſimiliter credere debeat, vt puta ſi eſt aduocatus vel procurator ſuus. & tunc indubitanter excluderetur à noua productione: vt eſt text. in d. §. quia vero. ibi dum text. dicit. Neque aliquis aduocatorum eius. & in d. auctẽ. atqui ſemel, vb. tex. dicit. Vel aliquis aduocatorum eius, vel alius pro eo agens facit etiam text. in c. pe. infra eo. ibi. Neque per alium &c. ſecus ſi eſſet talis cui non deberet veriſimiliter credere. vel non eſt multũ doctus, vel dicit ſe ſimpliciter legiſſe atteſtationes: non autem percunctaſſe, vel legi audiuiſſe vel ſe fuiſſe pręſentem examinationi', nam tũ non excluderetur quod clare patet quia propter talem pręſentiam & perfunctoriam lecturam ſi non ſit talis res quæ modico diſcurſu percipiatur pars ipſa principalis quæ præſens fuit, vel perfunctorie legis non excluditur: vt dixi ſupra in primo membro. Et in ſumma in omnibus prędictis ſex mẽbris cõcludendum arbitror quod qualitercunque plene probetur, quod pars quæ vult nouã facere teſtiũ ꝓductionẽ vere didicerit teſtificata, vel ꝑ

ſe vel alium, excludetur a noua productione propter timorem ſubornationis, & corruptionis teſtium. intelligendo tamen declarando, & limitando ſecundum ea quæ dixi in articulo publicationis in prima. 2. 3. 4. 5. concluſionibus & ſimilibus. ſecus ſi verè non probaretur quòd pars didicerit teſtificata: quia tunc non excluditur. Et ſic patet quòd in hac materia plurimum verſatur iudicantis arbitrium. ſicuti regulare eſt in materia teſtium quanta, & quibus ſit teſtibus adhibenda fides. l. 3. §. tu magis. ff. eo. Et ideo requirit iudicem prudentem & bonum, non aſinum plumbeum, aut iudicem pānoſum. o vero Bu di panno o mazachane, prout ſunt multi caſtraporcelle qui vadunt quotidie pro aſſeſſoribus nihil ſcientiæ, aut doctrinę, & minus prudentiæ, aut diſcretionis habentes. & quod peius eſt non verentur ad magnificas ciuitates accedere cum potius porcis, aut pecudibus legem dare deberent quam hominibus iura adminiſtrare. † Sit tamen

62 men prudens etiam pars, vel partis aduocatus, vel procurator, vt animaduertat ad ea quæ dicta ſunt ſupra ad probandū ſcientiam teſtificatorum, vt faciat articulos aptos ad probandā qualitatem alterius partis quam aſſerit didiciſſe, & teſtium, & notarij, & iudicis, & extranei à quibus aſſerit didiciſſe. & de eorum fidelitate, & ſcientia, amicitia, & ſimilibus qualitatibus: & qualiter diſputationem aſſumpſerit cum aduerſario, & de qualitate ipſius rei quòd ſit res quæ modico diſcurſu percipiatur, &c. volens autē probare contrarium contrario modo faciat poſitiones, & articulos. Inſuper, arbitror aduertendum circa prædicta quòd in caſibus in quibus ſupradixi, ꝙ ſi pars verè ſciuit teſtificata ab alio excluditur à noua productione. Nam forte non eſſet inconueniēs hoc limitare, ſi modo illud per partem aduerſam doloſè fuiſſet ſuggeſtum ad hoc vt pars aduerſa præcluderet viam nouæ productioni. Nam hoc caſu non videtur quis excludendus a noua productione ne dolus, & fraus aduerſario patrocinantur: vt in capitulo ſedes: de reſcri. cum ſi. Inſuper etiam ad declarationem prędictorum aduerte ad illud quod ſupra dixi, ꝙ teſtificatorū ſcientia excludit a noua productione, non ſolum reſpectu ſuorum teſtium, ſed etiam reſpectu ſciētiæ teſtium aduerſarij quod etiam voluit Bar. in d. §. quia vero, in auctn. eo. ti. Et ex his Deo duce habes expeditum hunc quartum difficilimum, & intricatiſsimum articulum principalem.

63 Circa quintū principalem † articulum an ſuper nouis omnino articulis in caſibus in quibus dixi ſupra publicationem, vel teſtificatorum ſcientiam pręcludere viam poſsit teſtes produci non obſtante tali publicatione, & ſcientia. Et dicendum eſt ꝙ non: quia cum non debeat quis admitti ad probandum quod probatum non releuat: vt in c. cum continuat. de offi. deleg. & in l. ad ad probationem. C. de prob. ſequitur quòd cum tales articuli omnino noui non ſunt ad cauſam pertinentes iudex debet illos reiicere, vt nota. in l. per hanc. C. de temp. app. & eſt bonus text. in c. cum Ioannes. infra de fide inſtru. Excluditur ergo quis ab hac productione non ex ui publicationis aut ſcientię, ſed propter regulam prędictam: quia impertinentia non patrocinantur, neque actori, neque reo. imo non debet pati iudex, vt ponantur in actis: quia non poſſunt tranſire in vigorem iudicij. ff. de iureiur. l. ſi duo patroni. & ff. de pet. hære. l. ſi quis libertatem. §. fi. & hoc tenent hic communiter Doc. & procedit hęc concluſio, non ſolum in omnino nouis reſpectu originalis facti primo. deducti, aut reſpectu diuerſæ rei petitæ, & deductæ nunc, quàm prius. deductum eſſet, ſed etiam reſpectu variari modi agendi. vt ſi primo petebam equum ex cauſa emptionis, nunc peto ex cauſa donationis, vel alia ſimili. vel qualitercunque contingere poſſet quòd exceptio rei iudicatæ ſuper primis articulis non haberet obſtare in caſu nouorum articulorum etiā ſi ſolum mutaretur perſona ſecundum domi. Anto. hic. vt quia quis dicebat ſe emiſſe equum à Titio quem dicebat ad ſe pertinere, & poſtea dicit ſe emiſſe a Sem-

Sempronio.qđ exemplum d.Ant.poteſt procedere quando exceptio rei iudicatæ reſpectu emptionis factæ a Titio non haberet obſtare reſpectu emptionis. poſtea celebratę à Sempronio deductæ poſtea in ſecundis articulis, vt puta quia dictum equum petebam. vt ad me ſpectantem ex hac ſola cauſa: quia emi a Titio, ſecus ſi ſimpliciter petiiſſem tanquam ſimpliciter ad me ſpectantem, quia tunc tales articuli videntur admittendi, vt dicam in ſeptimo articulo principali. Et generaliter in omnibus nouis articulis prout appellaui nouos ſecundum primam ſpeciem articulorum. de quo diximus in primo caſu ſecundi principalis articuli, dicendum ꝙ admittuntur tanquam impertinentes.& hoc ē: tenent Bart. & Bal. in d.l.per hanc. Et ſingulariter dicit Bald. ibi ꝙ actor poſt.lit.conte.non poteſt proſequi qualitatem non intentatam in libello. Nam cum litis.conteſtatio fiat ſuper edicta actione, vt l.edita. C.de edē. & fiat ex voluntate vtriuſque partis. ſ. actoris, & rei. Solus actor non poteſt alterare.lit. conte. Et procedunt prædicta non ſolum reſpectu actoris, vt dictum eſt, ſed etiam reſpectu rei conuenti. Exemplum. Agebatur contra vnum poſſeſſorio recuperandæ ipſe excepit quod ſibi licitum fuit ſpoliare.& ſic fecit articulum, deinde facit nonum art.in quo dicit ſe dominum, & per hoc non teneri reſtituere: nam talis articulus non admittitur, quia non iuuat reū. vt in c.in literis ſupra de reſti. ſpo. Vel ſi primo a reo petebatur equus, & ipſe nunc opponit de nuo pactū de non petendo ſuper libro, vel falcone. Vel ſi reus oppoſuit vnā exceptionem, & nunc opponit vnam nouam exceptionem, quæ ei de nouo ſuperuenit.& eſt talis quæ de ſui natura, licet de nouo ſuperuenerit nō pōt opponi. de quo vide latè ꝑ Bart.in l.i ff.de exce.& per Bald.in d.l. per hanc. C. de tēp.ap.& ſic ex prędictis habes expedi tum quintum principalem articulum.

64 Circa ſextum † an ſuper antiquis, articulis omnino poſſunt teſtes de nouo ꝓduci poſt ſcientiam teſtificatorum. vel publicationem, in caſibus in quibus di xi publicationem, vel ſcientiam pręcludere viam? dicendum eſt quod regulariter teſtes non poſſunt produci ſuper talibus articulis, ſiue loquamur de teſtibus iam productis.& receptis, ſiue de aliis qui de nouo producerentur.& hæc eſt communis concluſio doc. hic, & in d.l. et hanc. & in d.§ quia vero.in auth.eo.ti. & in d. auth.atq; ſemel.C. de proba.& in d. Cle. 2.eo.ti. Ideo autem dixi, regulariter: quia hoc fallit in pluribus caſibus de quibus dicam infra.in 11.articulo principali.

65 Circa † ſeptimum principalem articulum an ſuper dependentibus ſeu incluſis poſsint teſtes de nouo produci, Difficultas eſt maxima, & materia ſubtilis, & difficilis, ideo bene attendenda, ſed in ea difficultate pro clariori doctrina poſt d. Aur.& d.m.& Bar.in d.authen.& Ang. in d §.quia vero.& etiam ex mente. Io. An. hic diſtingue quòd. Quidam ſunt articuli qui continentur in primis non expreſſe, ſeu explicitè, ſed de neceſsitate eorum quę proponebantur: & hoc poteſt dupliciter contingere. Vno modo quantum ad neceſsitatem probationis iuris, & facti. Alio modo quo ad neceſsitatem facti tantum. Quidam vero ſunt articuli qui ſub pręcedentibus non continentur de neceſsitate, ſed ſe habent taliter quod poſſunt comprehendi, & non comprehendi. Quo ad primum quando comprehenduntur ad neceſsitatem probationis iuris, & facti, poteſt figurari, exemplum quando quis prius articulatur in pręſcriptione quę de neceſsitate requirit ad probationem iuris, & facti titulum, & poſſeſsionem.l. ſine poſſeſſ. & l. Celſus. ff de vſucapio. & in l. nullo. ff. de rei vend. Nam ſi articulos quòd pręſcripſi rem quam poſſedi per decem annos. ſeu ꝙ pręſcripſi rem longo tempore licet in articulo explicitè, non fuerit facta mentio de titulo tamen tacitè ſubintelligebatur quo ad factum & neceſsitatem probādi: quia alias præſcriptio longi temporis nō procedit. facit qđ tradit Innoc.in c.dudum. ſupra de elect. & Archidia. 12.qō. 3 ca.quia cognouimus vbi dicit quòd ex ſola allegata præſcriptione

ptione videtur includi titulus & bona fides,& hoc caſu non admitteretur quis ad nouū articulum de titulo, probandū per teſtes poſt publicationem, vel ſcientiam teſtificatorum:quia ſatis poteſt dici antiquus articulus.& hoc etiam tenent hic Innocen.& Io. An.& doc. ſupra allegati. Et per prædicta etiam dicerem, quod ſi primo articulaui de præſcriptione longi temporis,& etiam articulaui de titulo habito à Seio,quòd ſi poſt publicationem vel ſcientiam teſtificatorum facio articulum, quod emi a Mæuio, iſte articulus non debet admitti,ex eo, quia in primo articulo præſcriptionis continebatur titulus à quacunque habitu, eſſet.& ideo iſte articulus, tanquam inclusus ſub antiquo ex neceſsitate probandi iuris & facti,non debet admitti.Et prædicta exempla procedunt tam in actore agente quā in reo excipiente de præſcriptione.

Et idem dicerem ſi articulaui prius de præſcriptione, nunc volo articulare de poſſeſsione:nam ad hoc articulus non dicatur antiquus, ſed potius nouus, ita qđ poſsit de nouo admitti: neceſſe eſt quòd nihil habeat de materia primi quod adponendum ſubſtantiam primi.quo articuli,ſupponeretur neceſsitati probandi,qđ nunc ponitur in aliis articulis.

Nam articulus primus totam ſubſtantiam continens,cū ſit indiuiduus,quaslibet eius partem ſupponit neceſsitati ꝓbandi, vnde per partem quamuis minimam,deficientem ad probationem primi,quæ ſubiiciebatur neceſsitati probandi quo ad integram ſubſtantiam primā, quæ pars eſt minima,poſt publicatas atteſtationes, & ſcientiam teſtificatorum,deducitur de nouo in articulo vel articulis vt illam partem probet, non admitteretur propter ſubornationis timorē Nec obſtat quòd ſuper nouis articulis poſſunt teſtes produci,non obſtante Publicationis vel ſcientia teſtificatorum, & prædicti articuli de titulo & poſſeſsione, videantur eſſe noui,ex eo, quia ſi primo articulatam eſt de præſcriptione longi temporis,& nunc articulor de poſitione, vel de titulo:ſi articulor de poſitione ab eo detrahitur titulus qui includebatur in articu.primo de præſcriptione, & ſi articulor ſolum de titul. detrahitur ab hoc nouo articulo articulus de poſſeſsione, q includebatur ſub primo articulo præſcriptionis. & ſic videtur quod debeat dici nouus articulus,& per conſequens admittendus,per regulam quæ vult ꝙ quotieſcūque aliquid additur ad antiquum, vel detrahitur ab antiquo,dicitur nouum: vt in l.ius ciuile.ff.de iuſti.& iur. Nam hic non accipitur nomen articulum illo modo,ſed accipimus nouum per reſpectum ꝙ nil habeat ex materia primi vel primorum articulorum,ꝙ ſupponatur neceſsitati probādi iuris & facti.ita ꝙ non poſſit pars inſtrui ex illis ad ſubornandos teſtes: alias autem ſi poſſet pars inſtrui propter aliquid quòd includebatur in primis ſub neceſsitate probandi iuris vel facti dicitur potius antiquus quam nouus. Et aduerte,quia cum miniſterio dixi de præſcriptione longi temporis:quia ſi ſimpliciter articulatus eſſem de præſcriptione longiſsimi temporis. deinde poſt publicatas atteſtationes vel ſcientiam teſtificatorum,articulaſſem de titulo,iſte articulus eſſet nouus & impertinens ad priorem articulum:quia non ſupponitur neceſsitati probandi reſpectu primi cum ad præſcriptionem longiſsimi temporis non exigatur titulus:vt in l.malè agitur.C. de præſcriptio.lon. temp. Et hoc intellige quando ſimiliter agebam ad rem mihi reſtituendam tanquam ad me pertinentem ex præſcriptione longiſsimi temporis, ſit per qua petitione ex tali cauſa intentata, prout intentata eſt intelligitur eſſe lis conteſtata: ſecus ſi ſimpliciter egiſſem ad rē tanquam ad me pertinentem iure domini) vel quaſi.nam ſi prius articulatus fuiſſem de præſcriptione longiſsimi temporis:poſſum tamen poſtea articulari de titulo, quia licet iſte articulus ſit impertinens ad articulum priorem propter rationem præallegatam,tamen non eſt impertinens ad cauſam principaliter intentatam.Facit quod dicam infra de articulis diuerſis ad probādum titulum à diuerſis & pluribus habitum. Item aduertes

quia

quia ſi prius ſimpliciter articulatus eſſem de præſcriptione, nec dixiſſem longi temporis, vel longiſsimi. nunc verò volo articulari de titulo. maius eſt dubium, quia vt dictum ad præſcriptionem longi temporis inerat titulus. ſed ad præſcriptionẽ longiſsimi non erat neceſſarius, & ſic non includebatur in primis. Sed videtur dicẽdum, quòd talis articulus de titulo non admittatur: quia aut ipſe agens intelligebat de præſcriptione longi temporis, & tunc excludi debet, quia in tali articulo includebatur titulus, per ea quæ ſupra dixi. aut de præſcriptione longiſsimi temporis, & tunc videtur excludendus ab articulo de titulo: quia videtur impertinẽs, per ea quæ ſupra dixi, cogitabis. Arbitror tamen, quòd in hoc conſiderandum ſit fundamentum petitionis intentatæ: nã ſimpliciter actor egit ad rem, tãquam ad ſe pertinentem prædicti articuli non videntur omnino excludendi adinuicem. Nam ille qui ſic agit re vendica, vel publiciana, videtur omne ius reducere per quod poſsit in dicta cauſa obtinere. & ideo licet prius articulatus eſſet de præſcriptione longiſsimi tẽporis, vel de præſcriptione ſimpliciter, poteſt poſtea articulari de titulo. nam articulus præſcriptionis longiſsimę non habet obſtare, q̃a non includit titulum ad neceſsitatem ꝓbandi ipſius articuli. Item licet articulatus ſit ſimpliciter de præſcriptione, cuius talis arti. poſsit intelligi de præſcriptione longiſsimi temporis, ſequitur quòd iſte nouus articulus de titulo non includebatur in antiquo de neceſsitate. ſecus, ſi fuiſſet articulatus de præſcriptione longi tẽporis, per ea quæ ſupra dixi. Et in omnibus prædictis caſibus qualitercunque ſit factus articulus de præſcriptione, ſiue longi temporis, ſiue longiſsimi, ſiue ſimpliciter non poſſum poſtea articulari de poſſeſsione: quia iſte articulus omnino includebatur ſub quolibet dictorum articulorum præſcriptionis. Similiter etiam & per contrarium arbitror. ſi primum articulum feci de poſſeſsione aut de titulo. ꝙ ſi nunc volo articulari de præſcrip. longi tẽporis, q̃d talis articulus dicatur antiquus, nõ nouus, & ſic non debeat admitti. Nam licet videatur nouus, eo reſpectu; quia ſit additio ad antiquum. Nam vbi prius ſolum articulatus fueram de ſolo titulo, vel de ſola poſſeſsione, nunc articulor de vtroque, & ſic videtur, quòd ratione iſtius adiunctionis ſeu additamenti debeat dici nouus, per d. l. ius ciuile. cũ ſi. quia reſpondeo, vt ſupra dixi, quòd nouus non accipitur hic iſto modo: ſed ſecũdum ea quæ ſupra dixi, vt nihil habeant de primo, ꝙ ſupponatur neceſsitati ꝓbãdi iuris & facti. & ideo cum in prioribus articulis articulatus fuerit de poſſeſsione, aut de ſolo titulo, qui mihi probandus incumbebat ad intentionem meam, quia alias non fuiſſem admiſſus, vt ſupra dixi, & maximè in 5. principali articulo. ſi nunc facio articulum de præſcriptione longi temporis, quæ neceſſario includit poſſeſsionem, & titulum. ſequitur quòd in hoc articulo continetur antiquus, qui ſupponebatur neceſsitati probãdi, & pars potuit inſtrui ad ſubornandos teſtes, vt nunc deponentes ſuper præſcriptione lõgi temporis, deponant ſuper titulo, vel poſſeſsione. titulus vel poſſeſsio in primis minime probati fuerunt. ſecus ſi nũc articularet de præſcriptione longi tẽporis & prius ſolum fuiſſem articulatus de titulo, per ea quæ ſupra dicta ſunt.

Secundo caſu principali primi membri de articulis, qui cõprehenduntur ſub antiquis de neceſsitate facti, quòd non cõprehenduntur de neceſsitate probationis, dicendum eſt, quòd tales articuli dicuntur noui, & admittuntur poſt publicatas atteſtationes, & ſcientiam teſtificatorum. Exemplum, primus articulus continet, quòd mutaui tibi centum, vel vendidi tibi domũ, de neceſsitate facti ineſt tempus, quia mutuum celebratum vel vẽditio facta, præſupponunt aliquod tempus quo celebratæ fuerunt, non tamen in
66 eſt de neceſsitate probationis, † quia mutuum, & venditio poſſunt probari abſque tempore: vt l. teſtium. C. eo. & in auth. de teſtibus. §. & licet dudum. & ideo ſi poſt publicatas atteſtationes, vel ſcientiam teſtificatorum facio articulum de tẽ

pore,talis articulus eſt admittendus,tam in cauſa principali, quàm appellationis, vt probatur in c.ex tenorem. infra eo.ſecundũ vnum intellectum, & ſentiunt hic Hoſt.Inn.Io An.d.Ant. & moderniores, & Bart.in d.l.per hanc not.Io.de Imo.in c.cum cauſam.de teſt.in 4.no. Quod ego arbitror limitandum,ſi modo non intendo probare ſolum qualitatem temporis ex eo, quod contractus deductus in primo articulo fuit probatus, vnde contractus reperitur in ſecundo non animo probandi illum,ſed animo probandi qualitatem temporis vt puta. quia fortè vt aduerſarius produxit,vel approbauit etiam titulum emptionis, vel alium ſimilem. & tu vis nunc articulari de tempore, vt probes temporis anterioritatẽ, ſecus, ſi contractus deductus in primo articulo nõ eſſet probatus:nam nunc adiiciẽdo tempus videtur adiicere ſolum ad hoc,vt videatur feciſſe nouum articulum.& ſic vt per quandam fraudem ipſe probet contractum:qui non fuit probatus in primis articulis.nam iſte articulus non admittetur iudicio meo propter timorem ſubornationis. Et ex prædictis ego facio vnam regulam. quòd quotieſcunque illud quod deductum eſt in primis articulis,& quod ſuperponebatur neceſsitati probandi iuris, & facti plenè probatum eſt,ſi fiat nouus articulus, q includatur in primis,ſub dicta neceſsitate probandi, & aliqua qualitas additur ad iſtum nouum articulum. quòd iſte articulus ſemper eſt admittendus: ſi non ſit impertinens reſpectu additæ qualitatis ratio in promptu, quia cum ſint probati priores articuli, ceſſat omnis

67 ſubornatio. Et † ex prædictis infertur ad deciſionem quæſtio. Pone Titius primo articulatus eſt quod vẽdidit domum Sempronio, demum quia publicatis teſtibus, vel habita ſcientia teſtificatorum,opponitur, quòd ille Titius erat minor tempore venditionis. vnde ipſe Titius nunc de nouo articulatur. quòd tempore contractus celebratæ venditionis erat maior, certe iſte articulus admitteretur. Et idem in ſimili materia, quid ſi ad probãdum in ingreſſum religionis fecit quis articulum quòd Titius ingreſſus eſt tale monaſterium, & probauit,deinde, quia publicatis atteſtationibus excipitur quod erat minor, & ſic inhabilis ad profeſsionem facit articulum, quòd tempore talis ingreſſus Titius erat maior, licet enim tales articuli videantur antiqui, tanquam incluſi ſub antiquis ad neceſsitatem probationis, quia ad concludendum venditionem validam, & ingreſſum validum, & in vendente, & ingrediente requiritur maior ætas. & ſic ſecundus articulus ponens de legitimitate ætatis in aliquo percipiat de materia incluſa in primo articulo,tamen in contrarium eſt veritas, quia licet participet de natura primi. non tamen participat de ea prout præſupponitur neceſsitati probandi, ſed tantum prout ſuppoſita de ſe. Nam quilibet præſumitur habilis ætate ad actum exercendũ ex quo illum exerceret,niſi de cõtrario cõſtet.& ſic dicenti cum inhabilem incumbit onus probandi, vt in l. ab ea parte. ff. de probat.vel ſaltem ab ipſo principio articulanti de ingreſſu, vel venditione non incumbeat onus probandi ætatem niſi excipetetur de ætate in legitima,ſecundum quod hæc traduntur in cap.in præſentia. ſupra de probatio.facit etiam. capi. cum Ioannes. ſupra de fidei inſtrument. Ex

68 † quibus patet, quòd probare validitatem contractus, vel ingreſſus ex ætate legitima non ſubiiciebatur neceſsitati probandi quo ad effectum neceſſarium, & ideo tales articuli de legitima ætate non dicuntur antiqui ſed noui. & hoc voluerunt hic Inn.Ioan.And.& Doc. communiter. & adde etiam quæ dicam infra in aliis exemplis ad declarationem prædictorum. Quidam vero.& tertio ſunt articuli, qui non comprehenduntur de neceſsitate ſua prioribus articulis, poterant tamen comprehendi, & non comprehendi, vt ſunt qualitates, quæ poſſunt adeſſe,& abeſſe circa contractũ, vt l.pacta conuenta.de contrah.emp. & ſuper iſtis poteſt fieri noua productio,vt in c. veniens. infra eo. & latius apparebit exemplis infra ſubiiciendis. Et ex prædictis deciduntur multæ quæſtiones.

Prima

Prima. Pone, habebam rem tuã prius obligatam, quam poſtea obligaſti alteri. deinde tertio loco obligaſti iterum mihi ex debito priori. egi contra te hypothecaria, & articulum feci de obligatione innouata, demum tu probaſti illam rem prius tibi obligatam. quare ego volo facere articulum nouum de prima obligatione, ſecundum quam debeo obtinere. l. creditor. in princip. ff. qui po. in pig. ha. certe talis articulus admittitur, tam in cauſa principali, quàm appellationis. & hoc tenent hic Docto. & Speeu. eod. titu. §. ſatis vtiliter. verſic. illud. Hoc tamen intelligi, quando egiſſem hypothecaria ſimpliciter, non exprimendo aliam cauſam, vel obligationem, ſed vbi cauſa expreſsiſſem, & pro cauſa expreſsiſſem vltimam obligationem propter quam fundo petitionem meam. tunc non poſſum obtinere: nam lite conteſt. ſuper tali petitione ex tali vltima obligatione deducta, nõ poſſum poſtea me fundare ex cauſa, ſecundum not. in c. abbate. de re iudic. lib. 6. & quod ſtatim dicam in tertia ſeq. quæſt.

69 Secunda † quæſtio eſt huiuſmodi. Petebam à te decimas ſuper quibus feci articulos concludentes, & illos probari, ſed tu publicatis atteſtationibus produxiſti priuilegium quod te eximebat a ſolutione illarum decimarum. ego nunc volo facere articulum de præſcriptione contra priuilegium, certe iſte articulus tanquam nouus admittetur. Facit notata in c. accedentibus infra de priuil.

70 Tertia † quæſtio deciditur. Pone vendicabam à Titio fundum, in qua vendicatione etiam forte accumulaui publicianã quod fieri poteſt, vt in c. abbate. de re iudic. lib. 6. & articulum feci de poſſeſsione mea lõgi temporis. Itẽ, ꝙ illã emi à B. deinde atteſtatis publicationib. q a nõ probaui, quod eam emerim a B. volo nunc probare in cã principali, vel appellationis, quòd emi ab M. quæritur an debeã admitti. Inn. & Hoſt. hic dicunt, ꝙ ad hunc nouũ articulũ nõ ſum admittendus, quia vario. & ſicut contrarius repellendus, vt infra. de appel. c. ſolicitudinem. Sed dicit Hoſtien. quòd forte ſecus tenendum ex parte rei, quia non prohibetur vti contrariis remediis, vt in regula, nullus pluribus. de regul. iur. lib. 6. & ſequitur hoc dominus Ant. Sed Ioan. de Imo. dicit, quòd forte dici poteſt, quòd hic procedit, quãdo cauſam iſta, quia emi à B. fuit expreſſa in petitione. vt quia petitur, tanquam empta à B. ſecus vt dixi, ſi ſimpliciter peterem rem mihi reſtitui, tanquam ſpectantem ad me iure dominij, vel cauſæ. Nam licet in proceſſu cauſæ fecerim articulum, quòd emi à B. licet non probauerim, ſi poſtea volo facere articulum, ꝙ emi ab M. poſſum præſertim in cauſa appellationis per l. ſcio. ff. de appell. & probatur in d. cap. abbate. nec ſunt iſta omnino contraria, quia poſſunt ſimul ſtare, quòd quis emerit à duobus. puta ſi prius emi à B. quia credebam ſuã, deinde emi ab M. quia intellexi quòd non erat illius B. ſed ipſius M. ſecundum. notata in l. 3. §. ex plurimis. ff. de acqui. poſſ. Et hæc opinio mihi placet, facit quod dixi ſupra in prima quæſtione. Et aduerte, quia iſtam opinionem ſenſit gloſſ. in l. per hanc præallegata, & ſequitur hic Bald. per notata per Innoc. in c. mulier. infra de iureiurand.

71 Quarta † quæſtio deciditur per Goff. de tutore dato qui ſe excuſat ab iſto onere tutelæ dicens ſe gerere tres tutelas. ſuper quibus articulos feciſſet. & quia non probauit de tribus publicatis atteſtationibus in cauſa principali, vel appellationis dicit ſe gerere vnam ita confuſam, & negocioſam, adeo quòd haberi debet loco trium tutelarum. per l. ſi is qui tres. §. cum qui. ff. de accu. tu. certe talis admittetur ad iſtum articulum per regulas ſupra alleg.

72 Quinta † quæſtio deciditur. Agebas contra me, vt traderem tibi domum quã vendidi: ego excipio, quòd non teneor tibi tradere: quia feci pactum, quòd non tenere eam tradere tibi. & ſuper hoc feci articulum, quam non probaui. vnde publicatis atteſtationibus volo facere articulum, quòd contractus venditionis fuit conditionalis, certe talis articulus admittendus eſt tanquam nouus ſecundum

dum Io. And.& doc.hic. & Spec.eo.titu. § ſatis vtiliter.verſi. illud autem.per cap. cum Ioannes.ſupra de fid.inſtrum . Et idem dicendum in ſimili quæſt. ſi primo feci articulum,quòd die prima mẽſis Decembris. 1443. in quo nunc ſumus vendidi tibi talem librum in hac ciuitate Senarum pro decem, poſtea publicatis atteſtationibus volo facere articulum , quòd liber quem vendidi die dicta fuit venditus conditionaliter, nam talis articulus dicetur nouus,& admittendus, licet quidam dicant, quòd non, moti ea ratione, quia hæc qualitas conditionis inquantũ ab initio interueniſſet, potuit eſſe in ſubſtantia, de per ſe à contractu, ſiue a ſubſtantia contractus, cum qualitas ipſius conditionis in ipſa ſubſtantia fuerit:quare ſi in ſecundo articulo pono ſubſtantiam contractus repeto principalem partem, ſcilicet, ſubiectum.imò repetere videor totum articulum.

Sed in contrarium eſt veritas, ſecundum Docto.quia iſte articulis dicetur nouus, dummodo pars ſubſtantiæ primi contractus repetatur in ſecundo articulo enunciatiue, & declaratiue, non vt ſubiiciatur neceſſitati probandæ ex eo: quia modo non volo probare , niſi qualitatem conditionis. & ſic debet hoc intelligi ſecundum illam regulam generalem : quam ſupra dedi: quando ſubſtantia primi erat probata, ſed non qualitas, ex eo, quòd qualitas non fuerat adiecta.

73 Sexto † ex prædictis poteſt decidi quæſtio. Pone mutuaſti mihi centum: quæ repetis anno finito. ego dico terminum conuentum fuiſſe biennij, & adhuc durare, & ſic dilatoriam ſolutionem:ſi tu producis teſtes ad probandum,quòd fuit cõuentum de anno, vtrum publicatis atteſtationibus poſſim producere teſtes ad probandum , quòd haberem terminum ad ſoluendum ad biennium, quam quæſtionem ponit Ioan. Andr.in additi.Spec. in titul.de exceptio.in princip Et decidit, quòd non ſi vellem probare , quòd tunc fuit conuentum de biennio. Secus ſi vellem probare,quod prorogaſti ante finem anni, vel de nouo conceſſiſti. vide quod dixi infra de excep.c.3.in princip.

74 Septimo † deciditur. Vtrum propoſitis,& examinatis quibuſdam exceptionibus peremptoriis,& examinatis,& publicatis teſtibus poſſit reus proponere, & probare nouam exceptionem peremptoriam. vide infra de except.ca.4.verſic.ſed nunquid atteſtationes.

75 Vltimo † deciditur alia notabilis quæſtio, quam refert hic Ioan. Andræ. quæ contingit de facto in cauſa Boatini de Mantua. Opponebatur enim contra collationem excommunicatio executoris, ſeu collatoris , qui præbendam contulit. ſuccubuit opponens: quia non probauit illam excommunicationem publicam,ſicut requirebatur, vt probatur in cap. ad probandum. infra de re iudica . pars appellauit, & in cauſa appellationis format articulum ſuper publicitate excomunicationis, quæritur an debeat admitti.Boatinus refert fuiſſe ſententiatum,quòd nõ: quia iſte articulus non eſt nouus, ſed eſt idem cum primo,quoad neceſſitatẽ probationis, licet primus fuerit inſufficienter propoſitus, faciunt quæ dixi ſupra de articulo præſcriptionis longi temporis: quæ excludit articulum de titulo . Sed hæc deciſio non placet Ioan.And.ex quo qualitas publicitatis non fuit deducta in primo articulo. Facit quod in ſimili traditur de eo qui poſuit ſe fuiſſe electum . an poſtea admittatur quod canonice fuit electus:nam admittitur in ea.veniens.infra eodem.licet ad illud. c. poſſit reſponderi,quòd ibi in ſecundo iudicio ad aliud agebatur.Item prima probatio fuit ibi facta in iudicio ſummario. & de ipſius intellectu clarius ibi dicetur. Ponit etiam Ioan.And.aliud exemplum,de eo qui articulatus eſt rem valere.20.& vltra.Nam poſt admittitur ad probandum deceptionem vltra dimidiam iuſti pretij, de quo in c.cum cauſam.el 2.infra eodem.

76 Item † ponit exemplum de eo qui articulatus eſt,& probauit ſimpliciter iniuriam illatam, deinde publicatis atteſtationibus,deinde ad concludendam iuriſdictionem conſeruatoris, & facit articulũ quòd illa iniuria eſt notoria, vt nota . in c.j.

c.1.de offi.delega.libr.6. Et ſubdit tandem ſingulariter Ioan.Andreæ. quòd male facit iudex quandocunque recepit articulos vel probationem, vt in terminis prædictarum quæſtionum. Facit etiam c. omnia.de excep.lib.6.vbi patet quòd iudex non debet admittere exceptionem. in genere, niſi quælibet ſpecies incluſa in genere concludat ad intentionem excipiẽtis, nec excipiẽs vagetur cum aliena iactura: vt etiam nota in c.vt qui duas.de elec. lib.6. & in l. ait prætor.ff. de iniuriis. faciunt etiam notata.in l. Titia textores.ff. de deleg.prin.no.& idem in prędicta quęſtione Boatini tenet dominus Anton. hic quia articulus debet intelligi ruditer vt proponitur. Vnde ſi proponitur excommunicatio, non debet intelligi de excommunicatione publica, licet ad concluſionem neceſſariam agentis vel excipientis exigatur qualitas publicatis ratione ſubiectæ materiæ ad inualidandam colla-
77 tionem † & hoc probatur in ca. præſentia ſupra de proba.vbi ille articulus ꝙ ille erat minor annis intelligitur ruditer, & ſimpliciter & ſic non intelligitur ꝙ eſſet minor 14. licet ſubiecta materia ad probandum profeſsionẽ inualidam hoc
78 exigeret. Et † ex prædictis ergo infero vt habeas declarationem prædictorũ, & ne erres per breuiſsimas teminorum mutationes, quòd longa eſt differentia articulum facere de pręſcriptiones longi tẽporis, qui non admittit poſt ſe publicatis atteſtationibus articulum de titulo.& poſſeſsione, & facere articulum de excõmunicatione, qui admittit poſt ſe articulum de publicitate. Nam primo caſu præſcriptio longi temporis eo ipſo quod ponitur ineſſe, pariformiter, & de neceſsitate ponitur titulus & poſſeſsio longi temporis, ſine quibus non conſiſtit pręſcriptio longi temporis, & ideo articulus de titulo vel poſſeſsione, qui poſtea fieret de neceſsitate includebatur in priori, ſed in excommunicatione non ſic eſt: quia ad ipſius poſitionem non includitur de neceſsitate quod ſi publica vel occulta. Item quòd ſit maior vel minor.& ideo talis admittitur ſi poſteà facit articulum de publicitate vel maioritate. Et ideo ex prędictis ego infero quod ſi in hac materia collationis articulus eſſet ita celebratus, valet. Item ponit quòd dicta collatio non tenuit: quia facta ab excommunicato. talis articulus videtur de neceſsitate includere de publicitate vel maioritate.& ideo poſtea non admitteretur ad articulandum de publicitate vel maioritate.& iſto modo ſententia quam refert Boatinus de qua ſupradixi, poteſt ſaluari & circa hanc materiam uide etiam gloſſ.fin.in Clemen.ſi. de appellatio. ex qua poteſt colligere alia exempla ſimilia ad hanc no
79 ſtram materiam. Sed † circa prędicta quæro quid ſi teſtes fuerunt ſolũ producti ſuper articulis productis.& ipſi deponunt non ſolum ſuper ipſius articulis ſed etiam ſuper his quę poſſunt pendere articulis productis, quę tamen non ſunt incluſa in ipſis articulis productis de neceſsitate iuris & facti. Exemplum Articulus dicit de venditione, vel ſimili contracto, & teſtes deponunt de conditione adiecta ad ipſum contractum. vtrum publicatis atteſtationibus poſsint produci alij teſtes ad probandam illam conditionem adiectam contractui, ſuper qua teſtes depoſuerunt, & eam forte non probauerunt.& videtur quod non, propter periculum ſubornationis per textum.in d.§.quia vero.& in Clementi.2. eodem titul. Inno.& Hoſtien.hic tenent contrarium: quia licet aliqui teſtes aliquid dixerint de conditione adiecta, non tamen fuerunt ad hoc inducti, nec poteſt imputari parti quæ illos produxit, quare nõ produxerit alios teſtes: quia probaret adiectam conditionem. Nam cum pars non produxerit eos ad hoc, vel poruerit diuinare, ſequitur ꝙ non debent ſibi ſuper hoc pręiudicare. & hanc opinio. ſequitur hic Ioan. Andreæ.& ſequitur Angel.in l.per hanc.C.de tempo.appella.colum ſi. Et mihi placet.

Ex quo infero idem de ſimilibus quęſtionibus. Puta ſi articulus eſt factus de ſola poſitione, & teſtes depoſuerunt etiã ſuper titulo: nam hoc non obſtante poterit poſtea articulum facere de titulo

&

& idem in ſimilibus.

79 Prædicta † tamen limitat domi. Anto. niſi teſtes iuraſſent dicere veritatem extra articulum: quia tunc non admitteretur. Sed non dicit verum, vt ſtatim ſubiiciam. eſt tamen ſingulariter & diligenter aduertendum circa prędicta, quod in caſibus in quibus dixi ſupra quod articuli noui dependentes à primis: nō tamen incluſi in primis per neceſsitatem probationis iuris & facti priorum articulorum, qui tamen faciant ad cauſam, & ſic non ſit impertinentes, quod tales etiam publicatis atteſtationibus ſunt admittendi eſt enim hoc limitandum, & reſtringendum, quando teſtes ſimpliciter fuerunt producti ad probandam intentionem contentam in articulis productis ſecus ſi teſtes fuiſſent producti ſuper articulis & tota cauſa. hoc enim caſu ſecundum Innocen. & Hoſtien. de cætero recipi nō debet ſuper aliquo capitulo in petitione comprehenſo, quia cum à principio fuerint producti, etiam ſuper tota cauſa: ergo etiam fuerunt producti ſuper iſtis nouis articulis, ſi faciunt ad cauſam. & hoc ſequitur etiā hic Ioann. Andreæ. & etiam ſequuntur Dominus. Anton. Dominus Meus. & Ioann. de Imola. & Bartol. in d. l. per hanc. & Dominus Meus in cap. cum venerit. in fine. infra eodem, & adde quæ ibi dixi in fin. primi princip. membri. quinto princip. articul. & hoc etiam mihi placet. quia aut iſte articulus qui de nouo producitur continebatur in petitione: quia venit ad adiuuandum cauſam &c. contenta in petitione, & nō poteſt dici nouus poſtquam teſtes fuerunt producti ſuper tota cauſa, & ſuper tota cauſa iurauerunt dicere veritatē, aut iſte articulus non venit ad adiuuandum cauſam & contenta in petitione, & tanquam impertinens non eſt admittendus ſecundum ſupradicta. Et aduerte, quia plus voluit hic dominus Ant. videlicet quod ſi pars formauit aliquos articulos & teſtes produxit, quòd ſi teſtes iurauerunt dicere veritatem non ſolum ſuper articulis productis, ſed, etiam ſuper tota cauſa, quòd tunc ſi teſtes deponant extra articulum valet eorum teſtimonium, & ideo ſecundum eum dicit is teſtificatis non poterunt poſteà produci ſuper nouis articulis non incluſis in antiquis articulis: ſed incluſis in petitione & cauſa intentata. quod dicit hic Ioan. de Imol. non eſſe verum: quia ſi illi articuli qui nunc producuntur non comprehenduntur ſub primis de neceſsitate probationis iuris & facti non eſt imputandum parti ſi non diuiſ nauit illud quòd teſtes dixerunt extra articulos productos per eam, ex quo de neceſsitate non includebatur in articulis, ſacit quòd nota. Barto. in auth. atqui ſemel. C. de probat. Et placet mihi hæc reprobatio pro qua faciunt quæ ſtatim dixi in præcedenti quæſtione poſt Innocen. & Ioan. Andreæ. intelligendo quòd pars ſimpliciter & ſolum produxit teſtes ad probandum articulos: ſecus, ſi produxiſſet non ſolum ad probandum articulos, ſed etiam ſuper tota cauſa, prout ſtatim dixi. & ita poſſet procedere opin. domi. Anton. Vnde concludo circa prædicta, quòd ſiue teſtes ſimpliciter fuerint producti ſuper tota cauſa abſque aliqua ſpecialem articulorum expreſsione, & poſitione, ſiue aliqui articuli fuerint ſpecifice producti & petitum per partem quòd teſte producti examinarentur non ſolum ſuper articulis, ſed etiam ſuper tota cauſa. his enim duobus caſibus pari ratione procedit hæc concluſio quòd ſuper nouis articulis non poterunt teſtes produci publicatis atteſtationibus. Et idem tenet Angel. in d. l. per hanc. C. de temp. ap. verſi. adde vnum mirabile. Nec obſtat ſecundum eum ſi dicis quòd conſuetudo mondi ſeruat contrarium in cauſa appellationis, eo quòd d. l. per hanc. voluit non probatum probari: quia dictum Innocen. Hoſtien. & ſequacium debet intelligi ſane, prout loquitur in cauſa appellationis non poſſunt teſtes de nouo produci etiam ſuper nouis capitulis: quando iurauerunt dicere veritatem ſuper tota cauſa. Et idem in cauſa principali quòd publicato proceſſu in cauſa principali nō poſſunt in cauſa principali produci etiā ſuper nouis articulis

quando

quando ſic iurauerunt. Non autem intel ligas, nec ſenſit Innoc. quòd ſi teſtes in prima inſtantia iurauerunt dicere veritatem ſuper toto, φ in cauſa appellationis non poſſent iidem repeti,& alij induci ſuper nouis capitulis in cauſa appellationis: quia ſi ita cenſiſſet male dixiſſet, & contra dictam cõſuetudinem,& dictam l.per hanc,ſecundum Angel.

Quæ limitatio videtur mihi ſatis dubia,quia eadem ratio quæ prohibetur teſtes de nouo produci publicatis atteſtationib.in cā principali,militat etiam in cauſa appellationis. per ea quæ ſupra dixi.

Sed vltra prædictam limitationem,p̄dictam concluſionem ego arbitror dupliciter limitandam.

80 Primo † ſi modo iudex qui examinauit,diligenter interrogauit,& ſpecificè, non ſolum ſuper articulis ſpecifice productis, ſed etiam ſuper tota cauſa: ſecus, ſi ſuum interrogaſſet, & examinaſſes ſuper articulis ſpecifice productis. ita quod apparet ex actis,quòd ſuper reliquis contentis in petitione,& tota cauſa non fuiſſent examinatis: quia tunc tales teſtes nō videntur rite recepti, pront ſunt producti, & ſic eſſemus in materia primę concluſionis traditæ ſupra in quarto articulo principali.

81 Secundo, † ſingulariter limito,quòd prædicta concluſio procedit, reſpectu incluſorem in libello, & principali intentione:ſecus,reſpectu non incluſorum faciētium tamen ad cauſam nō principaliter, ſed emergenter, ſeu incidenter, vt puta reſpecta replicationis ad exceptionē. Exēplum. Petebam decimas, produxi teſtes ſuper tota cauſa, vel ſuper articulis ſpecificatis, & tota cauſa publicatis atteſtationibus. productis priuilegium exemptionis ad eneruandam intentionem meam, contra quod priuilegium replico, quòd eſt præſcripcum, & volo facere articulū ſuper præſcriptione, certè talis articulus admittetur, & teſtes recipientur ipſius. tamen quia iſti articuli non includebantur in petitione reſpectu principalis intentionis, & cauſæ. & ideo teſtes ſuper ipſius non intelliguntur eſſe recepti, licet fuerint producti ſuper articulis, & tota cauſa. neque etiam tales articuli ſunt impertinentes: quia habita conſideratione exceptionis oppoſitæ, ad probatam intentionem petitionis veniunt per viam replicationis, ad ſubleuandam principalem intentionem ab oppoſita exceptione. ideo ſunt admittendi. maximè. quia quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. in cap inſinuante. ſupra de offic.delegat. in l.de ætate. §.ex cauſa.ff.de interroga.actio. Faciunt etiā ad hoc quædam dicta.infra in ſequentibus duob.articulis.

82 Et † ex prædictis infertur, quòd producere teſtes ſuper articulis, & tota cauſa,reſpectu producentis continent, & fauorem,& odium. Fauorem continent in quantum deponentes extra articulos pro producente ad adiuuandum intētionem ipſius producentis probant illud ēt quod deponunt extra articulum,vbi ſi ſolū producti eſſent ſuper articulis deponentes extra articulum non probarent.

Odium aūt continet,quia pars nō poterit amplius teſtes producere ſuper nouis articulis incluſis in petitione,licet non ſint incluſi in articulis ſpecificatis.

Et prædicta notabis, quia noniſſima ſunt ab aliis non tacta. quotidie in practica ſunt. Et ex prædictis habes expeditum hunc ſeptimum principalem, ſubtilem,& difficilem articulum. In quo etiā illud aduertendum eſt, quòd in caſibus in quibus dixi ſuper articulis antiquis,vel incluſis,in antiquis de neceſsitate probationis iuris, & facti teſtes non fore admittēdos publicatis atteſtationibus,quòd ad hoc poſſunt adaptis quaſi omnes fallentiæ.de quibus dicam infra in xj.principali articulo.

83 Circa † octauum principalem articulum in quo examinandum eſt, an publicatis atteſtationibus, vel didic tis teſtificatis,poſsint produci teſtes ſuper articulis directè contrariis, vel contradictoriis: de quibus exempla poſui ſupra in ſecundo principali articulo.& in quarta ſpecie. & adde etiam exemplum, quod ſtatim ſubdā in ſeq. nouo principali articulo. & in hoc

in hoc articulo dicendum eſt ꝙ ſuper talibus articulis non poſſunt teſtes produci,neque in cauſa principali,neq; in cauſa appellationis.& iſta eſt cõmunis opin. doctorum hic & vbique & iſte eſt text. apertus pro ea in d.Cle.2.eo.ti.licet. glo. in d.auct.atqui ſemel.C. de proba.& in corpore vnde ſumitur, tenuerit contrarium,& malè,& ratio quare non admittantur, eſt: quoniam didicere teſtificata aduerſarij eſt impedimento ne teſtes producantur ſuper eiſdem articulis,vt ſupra probatum fuit in quarto ,& in ſeptimo principalibus articulis. Sed ad reprobationem priorum teſtium per articulos directè contrarios de neceſsitate proponitur ſcientia teſtificatorum : igitur &c. Idem etiam tenent Bar.& Bald.in d.auc. atqui ſemel.& in d.l.per hanc.

84 Hæc † tamen communis concluſio limitatur per glo.in d.Cle.2.niſi opponatur falſitas cum corruptione,vel ꝙ dolo ſe corrupti falſa dixerunt:in c. licet. ſupra de probationibus. facit.l.nec exemplum.C.de falſis,& quod not in l.diuus. ff.de re iudi. Licet enim non poſſim ꝓbare ꝙ dixerint falſum niſi directè probẽ contrarium eorum quæ depoſuerunt.vnde eſt præſumptio ſubornationis. tamen cum adiungo illam qulitatem corruptionis, vel doli, tollitur præſumptio ſubornationis.Guil.vero in d. Clemen. 2. aſsignat etiam aliam rationem videlicet:quia ante publicationem non potuit pars diuinare quòd corrupti falſum dixerint.vnde cum nunc apparuerit illa exceptio corruptionis.iuſtum videtur eſſe vt poſsit pars iam obiicere, quia quæ denouo emergunt,&c.vt dixi in fi. præcedentis articuli. Vel tertio poteſt aſsignari ratio ſecundum Nico.de Mata. vt

85 refert Bart. in dicta.auct.atqui ſemel.† ꝙ ſicut ſententia lata per corruptionem eſt ipſo iure nulla.l.venales. C.quando prouo.non eſt ne.ita & dictum teſtis pro corruptionem falſum deponentis.l. 2. poſt prin.ff.de fal.nec poteſt hoc cõſenſu partium remitti cum ſit inductũ propter publicam vtilitatem.de qua materia dic vt plenisſimè dixi.in c.2. infra.de falſis.

Quare cum non obſtet ſententia multo minus debet obſtare publicatio cum terminus ſententiæ ſit potentior in repel

86 lendo partem.† An autem poſſit opponi falſitas ſine corruptione dicta gl in dicta Cle.2 eod.tit.ſentit quòd nõ tu dic vt latius traditur in c.licet ſupra de proba.& per do.Anto.in c. venerabilis.infra de excep.& vide quòd latè dixi in dicto c.2.infra.de falſis.

87 Secundum † limitatur prędicta communis concluſio. Si pars vellet probare directè contrarium, vel per directã contrariam probationem reprobare teſtes, probatorios partis aduerſæ,ſecus quãdo vellet reprobare teſtes reprobatorios partis aduerſæ, & confirmare ſuos teſtes quia tunc licitum eſt producere teſtes ſuper articulis directè contrariis,ſecundum communem opi.Exẽplum. Probaui per teſtes meos rem aliter ſe habere, ſed teſtes mei reprobantur per alios teſtes productos per partem aduerſam,ex eo: quia probant rem per contrarium ſe habere: nã publicatis atteſtationibus ſuper iſtis reprobatoriis potero producere alios teſtes reprobatorios ipſorum qui confirmabunt intentionem meam probatam, & rem taliter ſe habere vt dixi. Et ratio poteſt aſsignari, quia non poteſt parti aliquid imputari, ſi confiſus de prima probatione non produxit teſtes ante publicationem ſecundorum etiam reprobatorium,quia debuit veriſimiliter credere ſuos teſtes verum dixiſſe, donec contrarium appareat.& ideo ex quo contrarium apparet ex publicatione illorum teſtium poteſt alios producere ad confirmationem priorum, & reprobationem reprobatoriorum.& hoc ſentit gloſſ. in c.ex tenore.infra eo.& traditur in ca. ſeries.& in c.cum clamor.infra.eo. & eſt bonus tex.in capit.cum in tua. ſecundum vnum intellectum infra.eod. Et ad prædicta etiam vide quæ dixi ſupra. §. præterea. quæſt.4. Et per prædicta iura videtur probari. ꝙ hoc procedat etiam ſi vltima reprobatio veniat ad confirmationem primæ probationis ſummariè, & ſemiplenè receptæ.& idem ſi veniant ad confir-

confirmationem, & declarationẽ inſtrumenti. & in ca. cum Ioannes. infra de fid.
88 inſtrum. Tertio † limitatur, quando, vel lem probare directè cõtrarium poſt publicatas atteſtationes, ex eo, quòd ante publicationem nihil fuit, quod potuerit mihi imputari, quare non fecerim examinari teſtes. Exemplum in cap. feries. infra eod. ſecundum octauam lecturam quam ibi poſui. videlicet, quando ille qui inſtabat cõtra matrimonium fecit articulum generalem, quòd erant conſanguinei in gradu prohibito. & teſtes poſtea in depoſitionibus expreſſerunt, ꝙ erant fratres, & ſic in primo gradu. vnde publicatis atteſtationibus volens probare directè contrarium debet admitti, ſecundum ea quę ibi dixi. ad quod faciunt ea quę dicam in ſeq. articulo. Et hæc procedunt ſiue articulus, ſi directè contrarius in toto, ſiue in parte. quia eadem ſubeſt ratio, vt puta, ſi feci articulum me eſſe dominum in totum, vel in totum poſſidere. & tu facis poſtea articulum, ꝙ ſis dominus pro parte, vel pro parte poſſides eodem genere poſſidenpi, ſecundum quod dixi ſupra in ſecundo principali articulo in fine.

Et ex his habes expeditũ octauũ prin-
89 cipalem articulum. Sed † q̃ro circa p̃dicta de q̃one quã diſputauit Nic. Mar. & refert Ioan. And. in addit. Specu. eo. tit. §. j. ver. itẽ quæri debet. Pone actor produxit inſtrumentum confectum ſecundum ſcripturam nunc ſunt anni 20. contra illud reus probauit per teſtes iam publicatos notarium mortuum iam ſunt viginti duo anni. actor autem format duo capitula, ſcilicet quòd notarius viuebat, iam ſunt anni 21. & ꝙ teſtes rei erant minores. 22. duobus annis. Reus verò format capitula, quòd notarius erat mortuus iã ſunt 24. anni. & quòd teſtes ſui erant maiores 24. annis. quærebatur, an dictæ probationes, vel ipſarum aliquæ eſſent admittendæ? dubium facit illa publicatio atteſtationum, de qua in quæſtio. Nico. ſoluit, diſtinguendo in capitulo de morte, & vita: quia ſi capitulum rei fuit ſuper eo formatum, & de illo teſtes depoſuerunt poſt publicatas atteſtationes, ſuper directe contrariis non licebit teſtes producere, vt dictum eſt. Si verò capitulum non erat de hoc, ſed illa verba teſtium rei fuerunt ad aliud expreſſe, forſan in redditione cauſæ ſcientię, poterit actor teſtes producere contra quia nec nouit occulta, nec potuit diuinare, per c. ex tenore. & quod ibi tradit Ioan. And. in ca. feries. eo. titu. & quod ſupra dixi. Sed dicit Ioan. Andr. in d. addit. Aduerte, quia licet hoc dictum fatear in ſe verum, non videtur, ꝙ huic caſui adaptetur ſecundum membrum diſtinctionis. Nam reus reprobare volens inſtrumentum hoc caſu, vt falſum, neceſſe habuit dicere, ꝙ mortuus erat tempore quo dicebatur inſtrumentum confectũ Nec fuiſſet recepta probatio ipſius dicentis ſimpliciter eum mortuum, quia impertinens, & non reuelabat. procederet autem ſi ſimpliciter dixiſſet inſtrumentum falſum ſiue ſpecificatione, & fuiſſet admiſſus ad probandum: & teſtes pro cauſa ſcientiæ expreſsiſſent mortẽ notarij, p̃cedere. ſic putat intellexiſſe Nico. Nunc
90 † plus ad propoſitum de ætate teſtiũ tenuit actorem admittendum ad probãdũ illum articulum, cum illud non ſit deponere ſuper articulis principaliter, ſed eſt reprobare perſonas teſtium vt non idoneas, vel dicta ex perſonis in quibus impoſsibile erat cadere ſcientiam rei de qua teſtantur, quod impedimẽtum etiam per conſenſum partium tolli non potuit cum deficiat ſubſtantia teſtimonij ſcilicet ſciẽtia, non quidem ſimpliciter, ſed per impoſsibile. quod apparet ipſius nullitas. ſicut cum in priuato deficit iuriſdictio & in pupillo. C. de iuriſdictio. omn. iudic. l. priuatorum. ff. de iudic. l. cum prætor. propter quem defectũ actus publicatus nullus eſt quæ nullitas opponitur omni tempore C. ſi à non compe. iud. l. j. in fi. ſic & in teſtimonio cuius ſubiectum eſt ſcientia, vt ca. cum cauſam. & hoc eſt verũ, ſecundum Ioan. And. in d. addit.

91 Nono † principali articu. in quo tractandum eſt, an ſuper articul. indirectè contrariis ſeu indirectè contradictoriis publicatis atteſtationibus, ſeu. didicitis teſtificatis poſsint teſtes produci dicendum

dnm eſt, ꝙ ſic, regulariter. & hoc voluit Gloſſ. in verſi. indirectè. in princ. in d. Clement. 2. & facit ille tex. a contrario ſenſu. Nam dum dicit, quòd ſuper directè contrariis non poſſunt produci a contrario, ſentit, quòd ſecus eſt ſuper contrariis indirectè. Et exempla poteſt figurare ſecundum quod dixi ſupra in ſecundo principali articulo in ſexta ſpecie. verbi gratia, Si dixi, quòd contraxi matrimonium Senis cum B. & teſtes qui depoſuerunt ſuper hoc articulo, & ipſum probauerunt. interrogati de tempore dixerunt, quòd tali tempore cum ea contraxi. tu vero publicatis atteſtationibus, & viſa expreſsione diei vis articulari, quòd eo die ego fui Pariſiis: nam hoc caſu licitũ eſt, quia notat. in cap. ex tenore. infra eo. quando ante publicationem pars aduerſa non potuit inſtrui ſuper probatione indirectè contraria: quia articulus fuit generalis ſine tempore, vel ſine loco, ſed teſtes ſpecialiter dixerunt tempore, & loco, marito debet quis admitti ad probandum contrarium indirectè, per notata in dicto ca. ex tenore. & in l. optimam. C. de contrahen. & commitren. ſtipu.

Aduerti tamen, quia Vincent. in dicto c. ex tenore. videtur ſentire, quòd publicatis atteſtationibus ſicut excluditur directa probatio contraria, ita excludatur indirecta cum idem ſit timor subornationis, per glo. not. 4. quæſtio. 3. item ſi quis teſtibus, ſed non placet, ſi non affuit aliquid quod poſsit parti diuerſæ imputari, vt puta, quia in primis articulis fuiſſent ſpecificati tempus, & locus, quo caſu nõ admitteretur quis ad indirectam probationẽ modo præallegato. & ratio in ꝓmptu: quia pars aduerſa videns in primis articulis expreſſum tempus & locum, potuit ſibi immediatè prouidere ante publicationem, faciendo articulos qualiter illa die ego fui Pariſiis, quæ ratio ceſſat, quando tempus non eſſe expreſſus in primis articulis, vel etiam locus, nam hoc caſu nõ eſt quid poſsit ab ipſo principio imputari parti aduerſæ, ſi non diuinauit de loco, & tempore, & ideo ſi publicatis atteſtationibus apparet teſtes depoſuiſſe de loco, & tempore, debet pars aduerſa admitti ad probandum indirectè contrarium. Et vide ad prædicta Ioan. Andr. in addi. Specu. titu. de teſte. § ſępe teſtes. ver. porro. qui dicit, quòd Vincent. dictã opin. multum pertinaciter conatus eſt defendere. & ibi particulariter reſpondet Ioan. And. ad omnia fundamenta ipſius, opin. tamen Vincent. valet ad ea quæ dixi in c. inſtrumenta. infra eod. in primo articulo in quarto membro principali. ver. item aduerte. & infra eod. tit. §. 32. j. articulo. verſi. item aduerte.

Aduerte tamen, quia quod ſtatim dixi ꝙ quando à principio fuerunt expreſsi tempus, & locus, ꝙ publicatis atteſtationibus pars aduerſa regulariter nõ admittitur ad probandum directè contrarium. Nam hoc limitatur ſecundum Hoſtienſ. niſi pars aduerſa fuiſſet proteſtata, ꝙ intẽdebat probare contrarium, quaſi ſentiar, ꝙ tunc admitteretur publicatis atteſtatio nib. quia excluditur præſumptio ſubor tio. quæ limitatio non placet Ioan. And. nec domino meo in d. cap. ex tenore. nec mihi, niſi forte talis proteſtatio fuiſſet cõuentionalis, & ſic veſtita conſenſu vtriuſque partis: nam cum hoc pendeat a iuris poteſtate, vel ab vtriuſque partis voluntate, non ſufficit alterius partis voluntas. Item facit, quia ſi valeret hæc proteſtatio. de facili decluderetur, dicta Clementi. 2. in eo quod ſentit quòd publicatis atteſtationibus ſuper articulis directe contrariis, non admittitur quis ad probandum: nam pars proteſtaretur ſemper ante publicatas atteſtationes de probando contrarium, & hoc ſentit Bald. ibi. Et ad declarationem prædictorum adde q̃d ſingulariter tradit Bald. in d. l. per hanc vbi dicit, quòd quando teſtes contradicentes probãt contrarium per viſum ſeu aſpectum eiuſdem facti, iſti ſunt directe contrarij: ſed quando teſtes vnius partis non potuerunt videre illud quod teſtes alterius partis aſſerunt ſe vidiſſe, talis probatio contraria eſt indirecta. Exemplum. Si ego depono, quòd hodie vidi te Senis. per rerum naturam ſequitur, quòd nõ es Pariſiis, oculus tamen meus non videt te

non

non eſſe Pariſiis: quia ego non ſum Pariſiis. & ideo, ſi alij teſtes dicunt, ꝙ ea die fuiſti Pariſiis, talis probatio eſt indirectè contraria: quia procedit argumentando per rationem intellectus. Sed ſi locus eſſet anguſtus, vel paruus, vt vehiculum, vel alia platea. certè ſi dicerem, quòd Titius fuit captus in illa parte plateæ, quæ eſt ante palatium dominorum, in qua nõ põt quis perſonaliter capi. ſi tu velle probare dicendo, quòd in alia parte plateæ, Titius fuit captus, iſta probatio eſt directè contraria, quia per viſum eiuſdem obiecti iſti teſtes ſibi inuicem deponunt contrarium, & vide ad prædicta quod notabiliter ponit Cyn. poſt Dyn. in l. 2. C. de errore aduoc. & adde ad prædicta exempla quæ colliguntur ex glo. ſuper verſ. feciſſe. & ex his quæ ibi dixi in Cle. j. de ꝓbat. Idem aduerte, quòd ſi producuntur teſtes ad reprobationem priorum teſtiũ contra perſonas, quòd hoc poteſt fieri ad hibita diſtinctione poſita in auten. ſi dicatur. C. eod. Eſt enim nouus articulus quando producuntur teſtes ad reprobationem priorum circa perſonas ſimul, & dicta. verbi gratia, Teſtes teſtificantur, ꝙ Sempronius poſſedit fundum per 3 q. annos, ego ad reprobationem volo probare quòd teſtes non ſunt ætatis 30. annorum, prout volebant arguere Iudæi, dum dixerunt: Nondum quinquaginta annos habes, & Abraham vidiſti. & in Euangelio penultimæ dominicæ quadrageſimæ. Nã etiam per hunc modum teſtium perſonæ redduntur inhabiles. cum non putuerint viderint videre, & ſcire quod factum fuit in 30. anno. per conſequens etiã eorũ dictum redditur falſum. & hoc caſu poſſunt teſtes de nouo produci, ſecundum Nicol. Mata. & hoc etiam ſequitur Bar. in d. auct. atqui ſemel. C. de probat.

Item aduerte, ꝙ quando producũtur, teſtes ad reprobandum atteſtationes priores publicatis atteſtationibus requiritur, quòd reprobatorij accedant numero, dignitate, vel alia ſimili qualitate. ad quod vide quod dixi infra eodem titul. §. 32. in primo articulo, in quarto membro principali. verſicul. item aduerte. Et ex his habes expeditum nouum principalem articulum.

Decimo principali articulo, in quo venit tractandum vtrum publicatis atteſtationibus, vel didicitis teſtificatis in vna inſtantia licitum ſit teſtes producere in alia inſtantia, proſequar quinque principalia membra.

Primum erit, quid iuris ſit variata inſtantia de cauſa principali ad cauſam appellationis.

Secundũ quid iuris, ſi varietur de cauſa principalis ad cauſam nullitatis.

Tertium, quid ſi varietur de cã principali, ad cauſam reſtitutionis in integrum.

Quartũ, quid ſi varietur de vna inſtantia & cauſa, & aliam inſtãtiam, & cauſam, ita quod vtraque ſit principaliter intentata. quod poteſt contingere multis modis, vt ibi videbimus.

Quintum, quid ſi varietur de inſtantia iudicis ad arbitrium, vel econtra?

92 Circa † primũ, vtrum variata inſtantia de cauſa principali ad cãm appellationis poſſint teſtes produci, ſuper eiſdẽ articulis, vel directè contrariis, non obſtante publicatione, vel ſcientia teſtificatorũ, videtur primo dicendũ, quòd ſic per tex. in l. eos. §. 2. & l. in offerendis. C. de app. & per text. in l. per hanc. C. de temp. ap. & maxime per regulam traditam in dictis iuribus. quæ vult, ꝙ in cauſa appellationis non probatum, & non exceptũ ꝓbari, & excidi poſſit. In contrarium fortiter obſtat text. in §. quia vero. in auct. eo. tit. qui ſimpliciter prohibet, ꝙ poſt publicatas atteſtationes, aut didicita teſtificata non poſſint teſtes produci, ergo indiſtinctè procedit tam cauſa principali, ꝗ in cã appellationis, maximè quia idem viget timor ſubornationis in appellatione, qui viget in principali, & fortius: quare propter prædictorum iurium contrarietatẽ, variæ in hoc articulo requiruntur opini. quas refert gl. & doct gl. Docto. in d. l. per hanc. & d. §. quia vero. & gloſ. in Cle. 2. e. tit. & Io. And. hic, & Doct.

Prima fuit opi. Alderici gloſſatoris antiqui. qui voluit, quòd non admitterentur per prææallegatum. §. quia vero. & per

rationem prædictam timoris ſubornationis vigentis etiam in cauſa appellationis. Et ad iura ſupra in contrarium allegata, pro contraria opin. reſpondet ꝙ corrigun tur per iura noua.

Secunda fuit opin. aliorum tenentium, quòd per teſtes non poſsint probari, ſed per inſtrumenta: & ad iura contraria reſpondent quòd procedunt, quando pars in cauſa principali non probaſſet per teſtes, ſed per inſtrumenta.

93 Tertii † dicunt, quòd tam in cauſa principali, quàm appellationis ſuper nouis articulis dependentibus à veteribus poſsint teſtes produci. & ita loquitur l. eos. cum ſi. Sed ſuper articulos omnino veteribus nō poſsint produci in cauſa ap pellationis.

94 Quarta fuit † opin. Accurt. in d. l. per hanc. & §. quia vero. qui ſimpliciter voluit per d. l. eos. & l. per hanc. quòd in cā appellationis poſſent teſtes produci, non obſtante publicatione in cauſa principali, tam ſuper nouis, quàm ſuper veteribus. Sed in cauſa principali non ſit hoc licitū. & ita loquatur. §. quia vero. qui loquitur in eadem inſtantia ſecundum gloſſ. ſed in cauſa appellationis variatur inſtantia, ſecundum gloſſ. in l. ita demum. C. de pro cur. & l. ſcio. ff. de appel. Et quo ad appel lationem quòd poſsint teſtes produci ean dem opin. tenuerunt Ioan. & Azo. quam etiam ſecundum Bart. ſecuti fuerunt Vltramontani, & communiter Legiſtæ. qui mouentur ex eo, quia duplex eſt ratio, ſe cundum eos quare poſt aperturam teſtium non admittantur teſtes, videlicet, timor ſubornationis, & identitas inſtantiæ: quia in alia inſtantia poſſunt recipi. l. fi. ff. eod. Sed cauſa appellationis habet aliam inſtantiam a principali, vt ſupra dixi igitur, &c.

95 Quinta † fuit opin. Lau. Tanc. Vinc. Phi. Goff. & Inno. hic, quibus etiam vide tur conſentire Spec. eod. ti. & ſatis vtiliter. qui volunt, quòd tam in cauſa principali, quàm in cauſa appellationis licitum ſit teſtes producere ſuper nouis articulis, vel dependentibus ab antiquis, & ita loquatur l. eos. cum ſimil. Sed ſuper antiquis hoc non ſit licitum, etiam in cauſa appellationis.

96 Sexta † fuit opi. Hoſti. hic, qui voluit quòd in cauſa appellationis poſſunt probare nouos articulos, & per nouos, & per antiquos teſtes. ſed articulos antiquos, non poſſum probare per eoſdem teſtes: ſed per nouos, & eſt ratio. ne ipſi antiqui teſtes qui iurauerunt plenam dicere veritatem, de periurio notentur. Subdit tamen Hoſtiē. quòd Canoniſtę communiter tenent opiniones: ſed quod ſecundum eorum opini. nihil erit ſpeciale in cā appellationis, in qua tamē lex videtur velle quandam ſpecialitatem. d. l. per hanc. & d. l. eos.

97 Septima † fuit opi. Gloſſ. noſtræ hic, quæ tenet per tex. noſtrum, quòd ſuper antiquis articulis, etiam in cauſa appellationis, ſi facta eſt publicatio in principali, non poſsint produci etiam noui teſtes, & hodie de iure canonico hæc opi. approbata eſt, per text. in Cle. 2. eo. tit. Et per has decretales dicit Barto. in d. l. per hanc ſtā dum eſſe in hoc ipſarum declarationi, & depoſitioni. & concludit, ꝙ in effectu nō eſt differentia poſt publicatas atteſtationes inter cauſam principalem, & cauſam appellationis. & hanc opin. ſequuntur hic etiā Moderniores. & dicit hic Io. de Imo. ꝙ hæc opi. ſeruari debet nedum in foro eccleſiaſtico, ſed etiam in foro Cæſaris, ꝑ ea quæ not. in c. licet ex ſuſcepto. ſupra de foro compe. & in c. per venerabilem. infra qui fil. ſint legi. & in c. Raynutius. in-

98 fra de teſta. Nam licet regulariter † vbi ius ciuile diſcordat à iure canonico in materia indifferenti ius ciuile ſeruari debeat in foro Cæſaris, & canonicum in ſo ro eccleſiaſtico, vel in terris eccleſiæ, vt in c. 2. de arbi. lib. 6. not. in c. j. infra de oper. no. nun. & nota. in ca. ſi duobus. infra de appel. tamen illud eſt verum quando ius ciuile eſt certum, & in eo non ſunt opini. ſecus quando eſſent opin. & poſtea facta eſſet deciſio per ius canonicum. & ad hoc vide alias plures auctoritates quas poſui in d. c. j. & notabilem limitationem quam dedi poſt domi. Ant. & dominum meum in d. c. licet. in ſexto caſu.

Bald.

Bal.verò in l.per hanc.C.de temp. appel.dicit quod de iure ciuili veritas eſt, quòd in cauſa appellationis poſſunt teſtes produci etiam ſuper antiquis articulis mouetur per illam.l. dũ dicit. Pleniorum ſubueniatur veritatis lumine. Nam cum litera illa loquatur comparatiuè. ſequitur quòd ibi eſt participatio poſitioni.& ideo ſiue plenè ſiue ſemiplenè appareat in prima cauſa probatum.adhuc plenius vel verius probari. poteſt. Nec obſtat quòd propter didicita teſtificata præſumptio ſit timoris ſubornandorum teſtium: quia iſta præſumptio ſecundum Bald.non eſt perpetua. & infallibilis. Nã fallit in pluribus caſibus de quibus dicam in vndecimo principali articulo & quia iſta præſumptio eſt imaginaria. & non neceſſaria:quia vt docet experientia teſtes ſolennes non poſſunt ſubornari.vnde cum noua diſpoſitio d.§. quia vero.fundet ſe ſuper fictione, & loquatur de eodem iudice,vel ſimili non debet extẽdi ab iudicem appellationis. Item,quia cauſa appellationis eſt diuerſa a prima non diuerſitate materiæ,quia eadem eſt cauſa & quæſtio& fons,ſed diuerſitate iudicij & materiæ nouiter ſuperuenientis videlicet ,iniquitatis ſententiæ quæ interdum poteſt examinari ſeorſum a principali: vt ff.de pœn. in l. abſentem & l. ff. de arbi.in l.non diſtinguemus.§ cum quidam,facit.l.pe.ff.iud. ſol. Et ideo teſtes debent iterũ iurare in cauſa appellationis ,licet iurauerint in cauſa principali: vt nota.hic Præterea.† quia vero, venit ad correctionem iuris antiqui,ſed diſpoſitio.l.per hanc. quo ad cauſam appellationis non reperitur correcta:ergo &c.& ſic concludit Bald.quòd hæc eſt veritas de iure ciuili,ſed de iure canonico dic vt in d.Cle.2. eod.titu. vnde concludit quòd in foro Cæſaris debet ſtari primæ opin. & deciſioni.l.per hanc.vt in cauſa appellationis poſsint teſtes produci ſuper antiquis capitulis:ſed in foro canonico ſeruabit deciſio.d. Clem. 2. Quidam vero diſtinguunt. An ſi ab interlocutoria appellatio.& ſic in inſtantia appellationis poſsint teſtes produci, & concludunt quòd non tam de iure ciuili, quam canonico. Ad inſtantia appellationis ad diffinitiua,& procedat opin.Bald. Ego vero in hoc articulo arbitror quòd quo ad hanc materiam teſtium producendorum ſuper eiſdem articulis vel directo contrariis, nulla ſit fienda differentia inter inſtantiam principalem & inſtantiam cauſæ.appel.vnde concludo quod in omnibus caſibus in quibus dixi ſupra, quòd in cauſa principali publicatis atteſtationibus vel didicirit teſtificatis teſtes nõ poſſunt produci iidem in cauſa appellationis. Siue ſit appellatum ab interlocutoria:in qua minor eſt dubitatio. & in qua indubitanter concludendum eſt, quòd tam de iure ciuili, quam canonico non poſſunt teſtes produci, per ea quæ dicam in ca.cum veniſſet.infra eo.in ſecundo membro principali.5. principalis articuli. Siue loquamur in appellatione à diffinitiua.in qua in veritate de iure canonico nulla eſt hodie dubitatio per tex. in d.Cle.2.eo.titu. Sed de iure ciuili eſt dubitatio propter tam varias auctoritates,de quibus ſupra. In ea tamen ambiguitate arbitror ꝙ veritas ſit quam ſupra dixi.videlicet:quòd in omnibus caſibus in quibus quis excluditur a poteſtate, producendorum teſtium in inſtantia principali propter publicatas atteſtationes, vel ſcientia teſtificatorum, excludatur etiam in inſtantia appellationis.

99 Moueor † quia text.in §.illud in auct. eod.titu.formaliter dicit. Non habebit omnino licentiam vlla vlterius vti teſtiũ productione.neque ſi diuina iuſsio præceperit. Vnde pondero in primis verbum,omnino , quòd idem importat, qđ aliquo modo. vt nota.Ioan. Andr.in ca.1. infra de hæretic.& ibi dixi ſimile in ca.in petractandis.infra.de iur.cal.& ca. qualiter.ſupra.de iu di.Eſt enim,omnino,dictio præciſa & cum effectu totali intelligenda ſecundum Archi.in c.2.de pac.li. 6.& denotat perpetuitatem prohibitionis:vt notat.gl.in ver.omnino.in d. Cle.
100 j.de vita,& hone. Cle. Item † pondero verbũ, vlla, qđ eſt vniuerſale quãdo iũgitur orationi negatiuæ ,put hic.Sicut di

cimus de dictione, nullus, vt not. glo. in Cle. in pleriſque. de electio. & in Clemen ti. prima in fine, de rebus eccleſiæ nõ alienan. Itẽ facit dum tex. ille vult quòd etiam non debeat quis admitti ſi diuina iuſsio præceperit. Secundo principaliter moueor, quia ille tex. in d. §. illud loquitur ſimpliciter indiſtincte. non autem loquitur vtrum coram iudice principalis cauſæ, vel appellationis. ergo indiſtincte intelligendus. vt in d. l. de pretio. de publica. cum ſi. Tertio moueor, quia eadem ratio prohibitionis quæ habet locum in inſtantia principali, habet etiam locum in inſtantia cauſæ appellationis,
101 vt dicit text. in d. Clem. 2. † vnde cum ratio legis ſit anima ipſius legis, vt nota. Bald. in l. j. C. de interdic. & probatur in ca. ſi quando ſupra de reſcript. & in ca. ex eo. & in c. vbi periculum. de elec. lib. 6. &
102 in Cle. j. de elect. cum ſi. Ideo. † vbi præ dicta ratio vendicat ſibi locum, nec debet etiam vendicare locum diſpoſitio: vt in l. a Titio. ff. de verbo. obli. & in l. illud. ff. ad leg. Aquil. & in l. nam & pedius. ff. de arbitri. cum ſi.
103 Nec † obſtat quòd iura exorbitantia prout eſt. §. quia vero. & §. illud. in auten. eo. titu. & ſecundũ ea quę dixi ſupra in 4. principali articulo ſint reſtringenda: & per conſequens non extendenda ex identitate rationis ad quod auctoritates & remiſsiones quas dedi in c. at ſi clerici. § j. ſupra de iudi. quia reſpondeo quòd illud procedit quando ratio eſſet multum generalis nõ expreſſa, vel plures poſſent reddi. Secus ſi vna ſpecialis, & expreſſa, vt in caſu noſtro, quo caſu etiam in exorbitantibus fit extenſio. Imò potius comprehenſio, vt notat. glo. in c. ſi poſtquam. de elec. lib. 6. & no. in ca. j. de temp. or. lib. 6. & in Clemen. j. de reſcrip. & not. Docto. in c. 1. de mutuis petit. & nota. in l. his ſolis. C. de reuoc. dona. & eſt bonus text. in l. milites agrũ. ff. de re milit. & vide alias auctoritates quas allegaui in d. c. at ſi
104 clerici ſupra de iu. Nec † obſtat. l. eos. & l. in offerendis. C. de ap. & l. per hãc. C. de tẽp. ap. quia poteſt reſpõderi ꝙ illa iura corriguntur ꝑ d. §. illud. nec eſt hoc abſurdũ dicere, quia nõ eſt dubium. d. § quia verò. & §. illud. corrigant iura antiqua ſecundum ea quæ latius dixi ſupra eo. in 4. principali articulo. Vel poteſt reſponderi ꝙ illa iura loquũtur quando quis vult producere teſtes ſuper nouis articulis reſpicientibus actionem intentatam. & ita, loquitur, tex. in d. l. per hanc ſi recte ponderetur ibi dum dicit; Nouis etiam aſſertionibus. & text. in d. l. in offerendis. dũ dicit; Nouas aſſertiones. & d. l. eos. dum dicit; Quod in iudicio omiſſum proſequatur. &c. Nec obſtat quòd text. in d. l. ꝑ hanc. in ſi. dum dicit; Pleniori ſubueniatur veritatis lumine loquatur comparatiuè & ſic intelligitur participatio poſitiui. vnde ſiue plenè ſiue ſemiplenè appareat probatum in prima inſtantia adhuc poterit plenius vel verius probari in inſtantia appellationis: quia reſpondeo ꝙ iſtud debet intelligi dummodo aliud non
105 obſiſtat: vt eſt in caſu noſtro. Nec † obſtat. l. ſi. C. eo. tit. quia vt dicit Bart. in d. l. per hanc fateri poteſt ꝙ in alia inſtantia poſſunt recipi parte volente. & ita loquitur d. l. fina. Non autem ea contradicente, prout loquitur quæſtio noſtra. Nec obſtat ꝙ ad alium finẽ producũtur in prima inſtantia, & ad alium in inſtantia appellationis, ex eo, ꝙ in prima producuntur vt quis condemnetur vel abſoluatur, ſed in appellatione producuntur vt ſententia confirmetur vel infirmetur. facit c. veniens. infra eo. Nam reſpondetur ꝙ iſtud confirmare vel infirmare in appellatione eſt ęquipollens ad condemnare, vel abſoluere in principali. no. in d. l. eos. C. de ap. & non refert quid ex æquipollẽtibus fiat in c. licet ex qua. infra eod. & in c. petitio. ſupra de procur. Nec obſtat ꝙ appellatio reſcindat omnia acta non probatoria vſque ad lit. cõt. vt in l. ita demũ. C. de procu. & ſic videtur reſcindi cõcluſio & publicatio, vt dixi in c. cũ veniſſent. infra. e. in 5. principali articulo in ſecundo membro, quia reſpondeo quòd reſcindit quo ad effectus non conſumatos, quorum ratio & effectus non durat poſt appellationem. ſecus quo ad effectus conſumatos: quorum ratio durat in appellatione

pellatione. prout eſt in caſu noſtro, vide
licet: præſumpta ſcientia teſtificatorum,
107 & timor ſubornationis. Facit † quod in
ſimili dicimus de effectu lit.conteſta.quo
ad perpetuandam actionem: qui durat
etiam perempta inſtantia, vt l.j. C. de p̄-
ſcript.lon.tēp.& hoc etiam patet, quia in
cauſa principali licet non ſit facta publica
tio,tamen ſi pars percunctata eſt,& didi-
cit teſtificata, etiam de iure ciuili non ad
mittitur, vt ſupra dixi in 4.articulo prin-
cipali. Et ſic ex prædictis concluditur, ꝙ
in his caſibus in quib. licitum fuiſſet pro-
ducere teſtes publicatis atteſtationibus in
cauſa drincipali, licitum erit etiam in cā
appellationis: vt puta,vel ſi publicatio nō
ſit ritè facta, vel pars non didicit teſtifica
ta,ſecundum ea quæ dixi in 4. principali
articu. Sed circa prædicta inſurgit nota-
108 bilis dubitatio. † Quid ſi in cauſa prin
cipali non fuit facta publicatio, vel ſi fuit
facta probatur, ꝙ pars non fuit percuncta
ta,vel non didicit teſtificata, vtrum poſſit
in inſtantia appella. teſtes producere ſu-
per eiſdem articulis, vel directo contra-
riis. Pone enim, ꝙ ſi facta fuit publica-
tio,fuit facta ab abſente parte.& ſic ēt ab
ſente parte lata ſententia à qua appella-
uit: & non eſt percunctata atteſtationes:
vt dixi.vel non fuit facta publicatio. Hāc
quæſtionem reperio factam, per quēdam
doctorem, cuius nomen ignoro. in qua
quæſtione quam dicit de facto contigiſſe,
allegat, ꝙ non poſſit teſtes producere,ex
eo:quia ex qualitate ſententiæ cōtra eum
latæ mentaliter pependit, ꝙ teſtes ſui nō
probauerunt, vel poſſumus etiam dicere,
ſi vult contrarios teſtes producere, pepē
dit, ꝙ teſtes aduerſarij probauerūt. Sed in
contrarium idem doctor allegat iura pro
bantia, ac requirentia partem legiſſe, ac
perlegiſſe,& percunctatam eſſe teſtifica-
ta. quæ omnia concludunt ad actum na-
109 turalem non mentalem. † facit l. j. §.
ſed ſi legi.ff.de his qui in te. delen. vbi li-
cet ex his quæ præcedunt, & ſequūtur me
dia poſſint intelligi mentaliter. Si tamen
corporali vſu non poſſint conſpici non di
cuntur poſſe legi:& ad hoc text.in c.inter
110 dilectos.infra de fid.inſtrumēt. † Fa-
cit dictum Innoc.in c.P.& G.& ſupra de
offi.deleg.vbi dicit, ꝙ ad hoc vt ſnia con-
cludatur nulla exigitur, ꝙ vitiū ſit patens.
Sed ideo Doct. decidendo tenet contra-
rium per text. in §. quia vero. in auctent.
eod.tit vbi ex ſola diſputatione inter par-
tes extrinſecus à viſione corporali atte-
ſtationum, & ſic ex viſione intellectuali
& per conſequēs ex ſola intellectuali ſciē
tia repellitur quis à productione, dum ta
men illa intellectualis ſcientia ſit talis,per
quā pars potuerit ipſorū atteſtationes co
gnouiſſe,& ex ipſis inſtrui aut edoceri: ar
gum.l.munerum.§.iuxta.ff.de mu.& ho.
Vnde cōcludit, ꝙ ipſum vere vel prēſum
ptiuè didiciſſe teſtificata eſt cauſa ꝓpter
quam excluditur à facultate teſtium pro-
ducendotum.quæ concluſio licet ſit ſubti
111 lis,tamen mihi non placet. † licet enim
iudex ita ſententiauerit, tamen ipſius ani
mum non ſemper ad vnam probationis
ſpeciem inclinatur in ca.cauſam. infra de
re iudicat. & in capitulo, in noſtra. infra
eod.& in l.ob carmen. §.fina.ff.eod. & ex
variis cauſis poteſt informare motum a-
nimi ſui, vt in d.iuribus. Quare dicerem
quod prædicta opin. procedit, vel quan-
do probaretur expreſsè, quòd pars didi-
cerit atteſtationes, vel quando eſſet facta
publicatio,& ipſe qui vult producere,nō
probaret ſe ignoraſſe teſtificata, ſed ſi nō
eſſet facta publicatio, & aliter non proba
retur didiciſſe teſtificata, licet iudex ſen-
tentiando contra actorem ſuper principa
li, vel contra reum videatur ſententiaſſe,
vel quia actor non probauit, & reus nihil
probauit, ſeu nō plenè probauit exceptiō
nem ſuam. tamen quia vt ſupra dixi iu
dex ex multis aliis poteſt motum animi
ſui informare,& variis modis ad crudeli-
tatem induci. Item: quia poteſt eſſe, quòd
ipſe iniuſte ſententiauit, vel per dolum,
vel per ignorantiam. Ideo non placet
prædicta opinio. Sed poſſet procedere
prædicta opinio, ſolum quando actor ad
probandam intentionem ſuam non pro-
duxiſſet niſi teſtes. Nam tūc propter ſen-
tentia latam contra reum ſuper principa
li negotio, præſumptio eſt, quòd teſtes nō
probant. & eodem modo videtur conclu

dendum in reo. Sed quamnis in hoc caſu non videatur eſſe tanta dubitatio poſtquam non ſunt pruducti niſi teſtes, tamẽ aliæ rationes concludunt, ꝙ etiam hoc caſu prædicti doctoris deciſio non procedat. & ſecundũ quòd intellexi hanc opin. non ſeruat Curia. in qua ſecũdum quod accepi ſeruatur ſtylus, quòd teſtes in cauſa principali non publicantur. qua publicatione non facta indifferenter admittuntur teſtes in inſtantia appellationis. Et hæc opin. plus mihi placet. pro qua faciũt ea quæ dixi ſupra in 4. principali articulo. vbi dixi, quòd olim iure digeſtorum. & C. nouæ productioni nõ obſtabat etiã cauſæ principali publicatio, aut ſcientia teſtificatorum cũ iure nouiſsimo aucten. inductum fuerit, quòd nouæ productioni ſuper eiſdem articulis, &c. obſtet vera ſcientia teſtificatorum, vel publicatio: vt etiam traditur in Cle. teſtib. eod. tit. merito propter talem præſumptionem, quæ inſurgit ex ſententia iudicis nõ debemus iura antiqua corrigere maximè, quia licet ante appellationem, vel poſtquã ſententia tranſiuit in rem iudicata præſumatur pro ſententia iudicis. l. Herennius. § Caia. ff. de euic. tamen ſecus eſt poſt appellationem interpoſitam, quæ reſcindit vel ſuſpendit illam præſumptionem, vt ſupra dixi. Et ſic ex prædictis habes expeditum primum membrum decimi principalis articuli.

12 Circa ſecundum † membrum quo quæritur vtrum variata inſtantia de principali cauſa ad nullitatem poſsint produci teſtes ſuper antiquis articulis, vel directo cõtrarijs, dicit præfatus doctor, quòd ad hoc declarandum oportet præmittere quòd nullitas poteſt ſumi dupliciter. Vno modo propter defectum ordinis iudiciarij non concernentem merita cauſę. Secundo modo ex defectu concernente merita cauſæ. Primo caſu poteſt figurari exemplum ſi cauſa eſſet ordinaria, & omiſſa ſit libelli oblatio lit. conteſtat. & aliæ ſimiles ſolennitates: & ſuper iſtis produci poſſunt teſtes: quia iſte eſſet nouus articulus, & idem ſi vellem probare illũ, qui protulit ſententiam non fuiſſe iudicem niſi in alia principali cauſa ſuper huiuſmodi articulis eſſent producti, & publicatis teſtes. Secundo caſu quando loquimur circa merita cauſæ aduertẽdum: quia cum hoc multipliciter poſsit contingere, dicẽdum eſt ſecundum eum, quòd ſi iudex ex deductis in cauſa principali ſequutus eſt euidentem errorem non procedit hoc caſu dubium noſtrum. quia ad hanc nullitatem concludendam debet error apparere ex tenore, & in pectione ipſius ſententiæ: non autem ex alia extrinſeca probatione. Sed ſi nullitas ſurgeret ex meritis cauſæ: quia iudex eſt ſequutus dicta falſorum, & corruptorum teſtium, vel tantum falſorum. vbi ſententia eſt lata contra abſentem, & tunc ſuper articulis directè contrarijs ad antiquos admittuntur teſtes quia non obſtat ſententia, vel publicatio. per text. in capi. licet cãm. ſupra de probat. de quo articulo, an ſcilicet tunc ſententia reddatur nulla, vel ſit neceſſaria reſtitutió, dic, vt latè dixi in ca. 2. infra de fal. & hoc dictum eſt clarum in ſe: quia hoc caſu nõ obſtaret publicatio, vel ſcientia teſtificatorum, etiam in ipſa cauſa principali. vt dicam in vndecimo articulo principali fal. Si vero opponeretur de nullitate ſententiæ ex eo: quia ſententia eſt talis naturæ; quia non tranſit in rem iudicatam. & hoc caſu dicit aduertẽdum: quia ſi ſit perſecutio per viam nullitatis ſecundum practicam quam dat glo. in c. ex parte. M. ſupra de reſtit. ſpoli. licet aliæ plures ſint etiam practicæ, vt ibi dicitur. & hoc caſu non obſtat publicatio: qa non obſtat etiam ſententia per c. ſeries. & c. cum in tua. & c. ex tenore. infra eo. & c. iurauit ſupra de proba. iuncto c. conſtitutis. el 3. infra eod. quorum iurium latius proſequitur materiã, & multa circa prędicta dicit confuſe, quæ non pertinent ad materiam: quare dic de dicta materia, vt dixi in d. c. ſeries. infra eo. Quare omiſsis his quę dicit idem doctor arbitror aduertendum, quod quæſtio noſtra principaliter poteſt conſiderari duobus modis. Vno modo, quando variatur inſtantia de cauſa nullitatis ad cauſam validam. & ſic præſupponitur, quòd primum iudicium

in quo

in quo atteſtationes fuerunt receptæ fuit nullum vnde,omiſſo tali iudicio pars,de nouo agit. Alio modo poteſt conſiderari:quando finito vno iudicio principaliter intentato pars forte contra qnam lata eſt ſententia proſequitur viam nullitatis duntaxat,dicendo proceſſum vel ſententia nullam. Primo caſu Domini de Rota in antiquis deciſionibus Bertrandi deciſione ſexageſima concludunt, quòd licet teſtes in primo iudicio fuerint publicati,tamen poſſunt in hoc iudicio iterato produci ſuper eiſdem articulis, vel directo contrariis:quia cum primum iudicium dicatur fuiſſe nullũ ſequitur ꝙ nõ præſtat impedimentum: vt regula , non pręſtat.de reg.iu.lib.6.& in l.ea quidem.
113 C.ſi man.ita fue.al ie. Nec † obſtant iura dicentia ꝙ publicatis atteſtationibus ſuper eiſdem articulis, vel directo contrariis, non poſſunt teſtes produci propter timorem ſubornationis:vt d. §. quia vero.& in Clemen.2. eo. titu. cum ſi. quia procedunt, quando actus eſſet validus.ſecus autem quando proceſſus eſt nullus. Dicit tamen ibi Bertrandus ſe audiuiſſe quod quandoque Rota contrarium tenuit,ex eo:quia qualitercunque ſit facta publicatio maxime ſi ſit facta ad petitionem partis:quæ non vult teſtes producere, ſi didicit teſtificata debet excludi.

Sed neutra prędictarum opi.mihi placet. Nam hæc vltima reprobatur expreſſe ex his quæ dixi ſupra in articulo. 4. principali in prima concluſione & tribus ſeq. Nec etiam placet prima opi. per ea quæ ſtatim dicam. Vnde diſtinguere, quòd aut loquimur in nullitate quæ nõ ſolum reſpicit reliquam partem proceſſus ,licet etiam ipſorum teſtium receptionem, vt puta:quia opponitur quòd iudex coram quo fuit agitatus proceſſus funditus carebat iuriſdictione; vel dicitur proceſſus nullus defectu lit.cõteſt. aut ſimilis alterius ſolẽnitatis formaliter requiſitæ quæ non ſolum habet inficere vel annullare acta ordinatoria , ſed etiam probatoria. & hoc caſu indubitanter diceremus quod ſuper eiſdem articulis vel directo contrariis poſſunt teſtes produci : Moueor per regulam,nõ pręſtat.de reg.iur. lib. 6. Itẽ moueor ex his quæ latè dixi ſupra in 4. principali articulo in primis quatuor concluſionibus & primo correlario. Vnde ſit cõcluſio quòd qualitercunque teſtiũ receptio reddatur nulla , vel propter omiſſum ordinẽ in receptione,vel in examinatione,aut in publicatione, aut propter defectum cuiuſcunque alterius ordini iudiciarij quòd hoc caſu publicatio & ſcientia teſtificatorum non obſtant volẽti producere etiam eoſdem teſtes ſuper antiquis articulis vel directe cõtrariis.& iſto modo poteſt producere prima opi. Bertrandi. Aut nullitas primi iudicij non eſt talis quę habeat anullare atteſtationes,vt puta:quia ordo iudiciarius ꝑ omnia fuit ſeruatus vſque ad ſententiã. ſed in ipſa ſententiæ prolatione fuit omiſſus vnde ſententia redditur nulla ſecundum ea,quæ habẽtur in c.ſi.de re iudi.li.6. vnde hoc caſu nullitas ſententiæ non habet inficere ipſas atteſtationes. & hoc caſu maius eſt dubium. Deſcendere autem poteſt dubium iudicio meo ex quadam fal. ſeu caſu ſpeciali,quem ponit hic Io.Andr.& communiter ſequuntur Doc.dicẽtes quod perempta inſtantia ſuper eiſdẽ articulis.vel directo contrariis poſſunt teſtes de nouo produci. & tamen clarũ eſt ꝙ atteſtationes & alia acta probatoria alias de ſe validę, & valida , non pereunt perempta inſtantia ,ſecundum ea quæ late tradit Io.An.& poſt eum latius dominus meus. & Doc. in c. cauſáque ſupra e.per Cy.& Bald.& Doc.in l.properandũ. C.de iud.& ꝑ Bar.in l.in l.cũ lite morrua
114 ff. iudi. ſol. In † contrarium tamen fortiter obſtat c. conſtitus in præſentia infra eo. vbi in ſimili dicimus ſecundum vnũ intellectum illius tex. in ſi. ꝙ ſi quis poteſt vti atteſtationibus iam receptis, non admittitur ad producẽdum eoſdem teſtes,licet proceſſus non ſit publicatus; quia debet eſſe contentus teſtibus iam receptis. Ita.& in ſimili caſu noſtro poſt quam clarum eſt ꝙ atteſtationes receptæ probant.& facta eſt publicatio:& didicita ſunt teſtificata.& eadẽ eſt cauſa licet eadem inſtantia.& inter eaſdem perſonas

cum ſubſit timor ſubornationis, non debet pars admitti ad producendum teſtes ſuper eiſdem articulis vel directo contrariis:ſed debet eſſe contenta teſtibus iã receptis. † Pro iſta opi. facit optime
115 quod tradat Nico.de Mata.& poſt eum Bal.in l.fi.C.eo.tit.vbi dicitquòd ſtandũ eſt atteſtationibus receptis in vno iudicio,ſi legitime ſint publicatæ in alia quacunque inſtantia,& coram quocũque iudice inter eaſdem perſonas; & ad eũdem effectum.ar.notatorum in l. geſta. C. de re iudic. Nec obſtat illa l.fin. C.eod.inquantum videtur requirere conſenſum partium.quia illa loquitur de atteſtationibus receptis coram arbitro, in quibus diuerſa eſt ratio ſecundum ea quæ dicam infra in 5.& vlti.mẽbro .principali iſtius articuli. & iſto modo poteſt intelligi & ſaluari ſecunda opi.quam ſupra retuli ſecundum Bertran. Secundo caſu quando finito vno iudicio in alia inſtantia ꝓſequeretur quis viam nullitatis dicerem quòd ſi teſtes in primo iudicio producti, fuerunt producti ad eundem finem ad quem nunc producuntur. in iudicio nullitatis.vt puta quia fuit oppoſita declinatoria ob defectum iuriſdictione. & ad eã probandam fuerunt producti teſtes qui non probauerunt,vnde pars quæ nũc de nullitate agit fundat ſe ſuper defectu iuriſdictionis.& ad probandum hoc producit teſtes ſu ꝑ eiſdẽ articulis:nã hoc caſu non arbitror admittendos cum ſit timor ſubornationis. Nec obſtat ſi diceres ꝙ ſi iudex ille primus funditus carebat iuriſdictione,corruit proceſſus ex toto, & per conſequens atteſtationes : quia fateor.

Et ſi diceres ꝙ per conſequens tanquã nullæ non præſtant impedimentũ:vt dixi ſupra in principio præcedentis caſus: Reſpondeo quòd in caſu noſtro non procedit argumentum:quia cum tu fueris nixus probare hoc per teſtes in primo iudicio productos:& non probaueris.& publicatæ ſint atteſtationes:& ſentẽtia fuerit lata cõtra te,antequam de hoc cõſter, cum præſumatur pro ſententia & actibus ipſius iudicis:vt l.Herẽnius.§.Caia.ff.de euic.merito non poteſt admitti ad probã dum per teſtes:ſed ſi vis probare nullitatem & iuriſdictionis carentiam oportet probare ꝑ alias probationes:vt hoc oſtẽſo concludatur ꝙ atteſtationes receptæ fuerũt nullæ.Si vero teſtes,nõ fuerũt producti ad eundem finem ad quem nũc ꝓducuntur,non video quomodo ad concludendam hanc nullitatem poſſunt examinari ſuper antiquis articuli ,vel directo cõtrariis :quia aut nullitas allegatur ex defectu omiſsionis ſubſtantialis ordinis iudiciarij,& ita probatur eſt inſpectione actorum:quare atteſtationibus nõ eſt vtendum.Et ſi forte diceretur ꝙ ſententia fuit lata ſine ſcriptis, licet in actis reperiatur ſcripta, & immiſſa, & hoc pars vult probare per teſtes, iſte eſt articulus, nouus. & ideo quæſtio noſtra non procedit. & idem in ſimilibus dicendum eſt.

Si vero diceretur de nullitate reſpectu eorum, quæ concernunt merita cauſæ.& hoc non poteſt contingere niſi altero de duobus modis: vel quia ſententia eſt lata contra ius ſcriptũm:& ad hoc probãdum non eſt neceſſaria poſitio,aut articulus.quia ius ſcriptum eſt probatũ nõ probandum.& ideo de eo non debet fieri nec admitti poſitio,& in c.ſopitæ,infra de cen ſi.& ibi do. Anto.& in l. ornamen totũ.& ibi Bar.ff.de au.& ar.le. ad quod vide quæ latius dixi in c.j. infra de re iu. Aut nullitas dicitur inſurgere ex eo:quia iniuſtitia fuit notoria: vt ex eſtrex.in c. inter cæteras infra de re iudi & ibi dixi ſecundum vnum intellectum:& hoc caſu etiam non eſt neceſſarium quærere de probationibus per teſtes,cum debeat ex ipſis actis patere:vt ibi dixi. Alio modo poteſt contingere ſecundum ea quæ dixi ſupra in prin.ſecundum præfatũ doc. Si eſſet talis ſententia quæ ratione peccati per partes non remiſsibilis non tranſiret in rem iudi.& quia eſſet iniuſta diceretur nulla ſecundum vnum modũ practicãdi.quem quidam dicunt ſeruari poſſe in talibus ſententiis.ſecundum ea quę traduntur in d.c.ex parte.M.ſupra de reſti.ſpo.& hoc caſu ſi ad ad probandũ hãc iniuſtitiam per quam intendo ad nullitatem

cem producere teſtes, ſuper eiſdem articulis vel directo cõtrariis poſſem: qa hic eſt caſus ſpecialis in quo non obſtat publicatio etiam in ipſa cauſa principali. Neque etiam habet obſtare ſententia neque lapſus fatalium ſecundum ea quę dixi in c. ſeries. infra eo. & ſubdam pro ſpeciali fallentia in vndecimo articulo principali fall.

Et per hæc habes expeditum hoc ſecundum membrum principale iſtius principalis articulis.

116 Circa † tertium principale membrum quando variatur inſtantia de cauſa principali ad reſtitutionem in intergum eſt aduertendum quòd quędam eſt reſtitutio quæ competit iure ſpeciali. vt eſt illa quæ datur minori vel eccleſiæ. Quædam vero conceditur iure communi ex clauſula generali. ſi qua iuſta cauſa adeſſe videbitur. l. j. & l. prætor ait. & per totũ. ff. ex qui. cau. ma. Quo ad primam ſpeciem dic, quòd aut petitur reſtitutio quæ concludit ſolum aduerſus ſententiam. & non eſt dubium quòd per hoc non eſt licitum teſtes producere publicatis atteſtationibus: &c. tum quia reſtitutio eſt ſtricti iuris: & ſic non debet extendi ad alium caſum. tum quia cum petatur reſtitutio ſolum aduerſus, ſententiam non concluditur aduerſus omiſſam probationẽ. vnde ex ſeparatis nõ debet fieri illatio, vt in vulgatis. Aut reſtitutio conceditur aduerſus omiſſam probationem: & hoc caſu an pubblicatio vel ſcientia teſtificatorum obſtet nouæ productioni teſtium tangit Innocen. in c. auditis. ſupra de reſti. in integ. & Bartol. in l. j. §. nunciatio. ff. de ope. no. nunc. & aliquid Innocen. in c. penulti. infra eodẽ. Gulicl. & Docto. in Clement. 2. eodem titulo. & Paul. in Cle. fi. de reſtitutio. in integ. & videtur primo dicẽdum quòd minor non reſtituatur, nam talis prohibitio fit propter dolum præſumptũ ne teſtes, ſubornetur: vt ſæpius dictum
117 eſt. † ſed minor aduerſus dolum vel calumniam præſumptum de futuro non reſtituitur. l. auxilium. ff. de mino. ergo
118 &c. Secundo probatur: quia † per reſcriptum ſeu iuſsionem principis non poſsint amplius teſtes produci publicatis atteſtationibus, vel didicitis teſtificatis, vt in aucten. eodẽ. titulo. §. illud ibi. Nec ſi diuina iuſsio præceſſerit: & ad idem tex. in auctenti: at qui ſemel. C. e. ergo multo minus poteſt reſtitui per edictum prętoris de minoribus: qui prætor inferior eſt principe. & hanc opinionem tenuit Dy: in dicta. l. j. § nunciatio. Sed Barto. ibi tenet contrariam & Innocen. in d. c. auditis & Docto. ibi & Bal. poſt glo. in l. minor. 25. annis. omiſſam. ff. de mino. & Gulliel. de Cuneo in l. ſi quis ex argẽrariis. §. fin. ff. de edendo. & dicit Innocen. in dicto. c. auditis. quod ſi in termino peremptorio nulli teſtes, fuerũt producti quòd clarum ea ꝙ poterit reſtitui. Sed ſi producti, ſunt aliqui qui non probant, & velit minor alios producere, concludit Innoc. ꝙ debebit reſtitui adhibita tamen diligenti cognitione & examinatione, ꝙ fuerint læſi ex facilitate minoris ętatis, vel negligentia tutoris vel curatoris. Nec obſtat reſpectu, pupilli ꝙ ſi timor de dolo ſeu ſubornatione tutoris, quia veriſimiliter hic timore debet ceſſare cum tutor non tractet de proprio commo. l. videamus §. fi. ff. de in lit. iuran. & in l. edicto in fin. ff. de
119 iure fi. Item † quia dolus tutoris, non debet nocere pupillo. in l. apud Celſum. §. illa ff. de doli. excep. & per totum titulum. ff. quando ex facto tutol. & ita dicit Guil. in d. l. ſi quis ex argentariis. Nec obſtat quod minor nõ videatur circũſcriptus: quia hoc cõtigiſſet etiã diligẽtiſsimo patri familias. vnde non debet reſtitui: vt in l. fi. C. de reſti. in integ. & l. verũ. §. ſi locupleti. ff. de mino. qa reſpondeo ꝙ imo hoc nõ contigiſſet diligentiſsimo patrifamilias. quia talis veriſimiliter fuiſſet ſolicitus in ꝓducendo teſtes: ꝙ ſciẽtiã & cognitionẽ habuiſſent, & ꝓbare potuiſſent. Item iſta præſumptio ꝙ nõ ꝑſumatur læſus tollitur ex veritate habita in cõtrariũ, propter diligentẽ examinationẽ & cognitionẽ: quę eſt adhibẽda antequã reſtituatur: vnde cũ appbreat oppoſitũ, ſuccũbit præſumptio veritati in c. cũ inter. ſu
120 pra de elec. & † qa in incertis non certis locus eſt coniecturis. l. continuus. §. cũ ita. ff.

ita.ff.de verb.oblig.cum ſi.& hoc idẽ tenet Spec.in titu.de reſti.in inte.§. ſi. ver. quid ſi in cauſa.& eſt tex. ſecundum vnũ intellectum.in d.l. minor. vbi probatur quod licet aduerſus dolum verum minor non reſtituatur,tamen reſtituitur aduerſus dolũ præſumptũ.ſi læſio euidenter ap
121 paret.† & probatur etiã notabiliter in l.i.§.accuſatione coniuncta.l.qui deſtitit. ff.ad Turpil.vbi etiã ꝓbatur quod aduerſus dolũ præſumptũ in futurũ minor reſtituitur adhibita diligẽti cognitione. Nã licet deſiſtẽs ab accuſatione nõ poſsit accuſare propter pſumpã calumniã.tamen ſi eſt minor poteſt reſtitui, vt accuſet ſi cõſtet quòd damnũ patiatur. Nec obſtat qđ dictum fuit de iuſsione,vel reſcripto principis:qa reſpondeo quòd nõ eſt bona cõſequentia.nõ debet ꝑ reſcriptum
122 admitti.ergo nec ꝑ edictũ ꝑtoris† quia minor & eccleſia reſtituuntur aduerſus contractũ,ſententiã,venditionem, tranſactionẽ,& ſimiles actus:vt C.ſi aduerſus. cõtractũ.& in titulis ſeq. & tamen cõtra prædicta ꝑ reſcriptũ principis non poteſt quis cõtrauenire:vt l.i.n. C.ſentent.reſ. non po.& in l.cauſas vel lites. C.de tranſac.Et ſi tu diceres, imo cõtra prædicta poteſt qs venire per reſcriptum principis vt l.quoties.C.de preci. Impe. offe.& in l.ratas.C.de rei vendi.reſponde quod illud procedit quando reſcriptum emanauit ex certa ſcientia, & cum clauſula nõ obſtãte.vt in c.ex parte. ſupra de off.de lega.& in l.2.§.ſi quid a principe. ff.ne qd in loco publico.& in auten.de teſta.imperfectis.Et hoc etiam poteſt contingere in caſu noſtro ſi princeps diceret,conceſsimus tibi,vt licet ſint publicare atteſtationes,& didicita teſtificata,poſsit producere teſtes non obſtante diſpoſitione de teſtibus in contrarium diſponẽte.Facit l. j.ff.de conſtitu.princip.In eccleſia etiam dicendum eſt quod debet reſtitui.tum
123 † quia negligentia prælati non debet nocere eccleſiæ, nec dolus præſumptus, regula,delictum.de regu.iur.lib.6. Item quia non eſt præſumendum perſonas eccleſiaſticas calumniare velle, argument. notarorũ in c.in noſtras ſupra de procura.

& in ca.2.infra. de ope. no. nunc. Sed
124 † quæro iuxta prædicta de muliere. & ruſtico an admittãtur poſt didicita teſtificata.Bartol.in l.j.§.nuntiatio. ff. de nou. oper.nun.concludit quod non, per.l. fin. C.de iur.& fac.igno.& quia ſpeciale eſt in cauſa matrimoniali,vt infra dicam vt vndecimo articulo. fal.28. & tamen verſatur cauſa ipſius mulieris in matri-
125 monio.Item. † quia in his quæ ſunt inducta ad rigorem iuris conſeruandum prout eſt caſus noſter,non ſuccuritur ruſticis vel mulieribus.& hanc opi.ſequun-
126 tur communiter Docto.Secundo † caſu principali cum loquimur de reſtitutio ne quæ conceditur etiam maioribus ex legitima cauſa. Inno. in ca. pe.infra eod. tenet quòd ex iuſta & legitima cã admittantur, non obſtante publicatione aut ſcientia teſtificatorum. Et poteſt con figurari exemplum ſecundum eum, ſi ali qui teſtes qui ſciebant veritatem erant tempore depoſitionem captiuitati. & idẽ ſentit Specu.in titu.de teſti.in integ.§. ſi. verſi.quid ſi in cauſa.& Innocen.in c. ſe. quod procedit maxime præſtito iuramen to appetente hanc examinationem,quod talem examinationem non petit per aliquam calumniam aut dolum: argum. d. §.quia vero.d.c.pe.infra eo. & hoc procedit ſi peteretur reſtitutio a maiore ex iuſta cauſa propter omiſſam probationem. Sed ſi peteretur propter omiſſam probationem,& ſi peteretur propter iniquitatem ſententiæ ex eo quod diceretur ſententia lata per falſos teſtes. dic, quòd licet producere teſtes ſecundum. tamen limitationem & declarationem. de qua latè per Docto.in c.licet cauſam. ſupra de ꝓba. & in l. diuus. ff. de re iudi. ca.& quæ latius dixi in c.2.infra de falſis.
127 Sed † circa prædicta quæro , vtrum reſtitutio minore vel eccleſia vel etiã maiore ex cauſa legitima,intelligatur etiam reſtituta pars aduerſa vt poſsit producere teſtes,licet didicerint teſtificata:& videtur ꝙ ſic,ꝑ ea quæ habẽtur in c. 1. ſupra de reſtit.in integ.& in l.j.& 2.C.ſi adue. tranſ. in quibus probatur quòd conceſſa reſtitutione minori reintegrantur etiã

omnia

omnia iura parti aduerſę. Sol. Bartol. in d. §. nuntiatio, quem ſequuntur Doctoꝛ. in d. cap. auditis. & d. Clem. 2. eod. tit. diſtinguit, quòd aut omiſsio probationis minoris fuit cauſa quare pars aduerſa nõ priuilegiata omiſit producere etiã teſtes, forte ex eo quia minor producebat paucos teſtes, iudex refrenauit numerũ partis aduerſæ; vel etiam quia maior videbat minorem deficere in ſua probatione non curauit producere exceptionem directè contrariam, quę ſibi competebat, & teſtes ad probandum. & tunc audietur volẽs producere de nouo per ea quæ no. in dictis iuribus. & ſentit glo. fi. in d. c. auditis. Si vero minor hanc cauſam non pręſtitit licet poſtea reſtituatur, ex hac reſtitutione maior non audietur per l. etiam. §. ex cauſa. ff. de minori. Ex quibus infero, ꝙ ſi maior ante publicationem didiciſſet teſtificata adeo ꝙ mereretur excludi, ſecundum ea quæ dicta fuerunt ſupra in principio articuli, licet poſt publicationem minor, vel eccleſia reſtitueretur. nõ tamen intelligeretur reſtituta pars aduer-

128 ſa. Nec † obſtat l. penult. C. de tempo. in integr. reſtitution. vbi ſi datur dilatio vni parti, intelligitur data etiam alteri, licet illam petere non potuiſſet: quia reſpondeo quòd hic non datur noua dilatio, ſed auditur perinde ac ſi eſſet inter primam dilationem ante publicationem.

Nec obſtat l. fi. C. de fructibus. & lit. ex pen. & l. dies ſabbati. C. de iudæ. quia non poteſt aliquid imputari aduerſario. hic ſecus. Et ad prædicta vide Specul. in titu. de dilatio. §. videndum. ver. in ſumma.

129 Sed quæro de not. q. † Quid ſi maior vna cum minore habet cauſam communem contra alium, vtrum reſtituto minore poſt publicatas atteſtationes, ad probandum, iterum beneficium ſuũ proſit maiori? & videtur dicẽdum quòd nõ, per l. denique. §. ſed verum. ff. de min. vbi tex. dicit quod prætoris intẽtio eſt ſubuenire minoribus, & non maioribus. Bald. ibi diſtinguit, quòd aut negocium ipſorũ non erat connexum, & non reſtituitur. Aut connexum, & tunc proſit. allegat. l. j. C. de diuer. reſcrip. & l. j. C. ſi vnus ex pluribus appel. & l. ſi communem. ff. quead. mod. ſeruit. amit. ſecundum Franc. Accu. & Cy. in additionibus.

130 Item † quæro iuxta prædicta quæ ſit practica probandę læſionis, quæ eſt neceſſaria: vt dictum eſt ad hoc vt concedatur reſtitutio. Solut. Specul. in tit. de reſtituti. in integrum §. j. verſicu. quid ſi in cauſa. dicit quòd probabitur iſto modo, videlicet: quod iſti noui teſtes producantur, & dicant in dicto ſuo, quòd ſi fuiſſent producti ante publicationem teſtium, hoc idem dixiſſent. & tunc iudex examinatis eorum dictis cognoſcet an fuerit expediens minori, eccleſiæ vel minori eos produxiſſe, quòd ſi viderit expediſſe reſtituet ad producendum. Et ſi dicere. Non ne ſemel teſtificati ſunt in hac cauſa ad ꝓbandam læſionem: ergo nõ debeant amplius repeti. 4. q. 3. §. item in criminali. reſpondeo, quod in hac cauſa teſtificando non dicuntur teſticari in eadem cauſa quę præcedens cauſa fuit reſtitutionis, & incidens, hæc verò principalis.

Secunda practica eſt ſecundum Vbertum de Bobio, qđ electio detur parti contra quam producuntur. vel quòd approbet dicta iſtorum prout fuerunt recepti in cauſa reſtitutionis: vel quòd iterum iurent & deponant. arg. c. pręſentata. infra eodem, & l. fin. C. eodem titul. Vel tertio poteſt dici quòd probatur læſio eo ipſo, quòd producuntur noui teſtes, qui à principio non fuerunt producti facit l. & ſi fine. §. item. ff. de minori. Quod mihi placet: maximè ſi iſti qui nunc producuntur ſunt digniores, nec eſt præſumptio, quòd petatur reſtitutio calumniæ cauſa.

131 Circa quartum † membrum principale qđ iuris variata inſtantia de vna cauſa ad aliam, ſeu de vna inſtantia ad aliam inſtantiam, poteſt tradi regula, quòd vbicunque ſic variatur inſtantia, quod exceptio rei iudicatæ in prima non obſtat in hac cauſa, quæ nunc intentatur, vel quia varietur modus agendi, vel varietur perſonæ aut res. non obſtat publicatio atteſtationum, vel ſcientia teſtificatorum, niſi forte partes approbauerint atteſtationes

iam

de referendi ſunt caſus in quibus non ob ſtante publicatione aut ſcienti teſtificatorum poſſunt teſtes produci ſuper eiſdē articulis vel directo cōtrariis. Et Io. An. recitat.3.Pe.de Anch. & dominus meus addunt quatuor. Aliquos recitat Bartol. in auḋen.atqui ſemel.C.de proba. Speccul.eod.titul.recitat .21. Ego vt arbitror referam quinquaginta quatuor, ſub compendio tamen & maximè eos qui ex ſuperioribus iam examinatis colligūntur.

134 Primus † caſus quando teſtes ſunt ri te recepti:etiam publicatio ſit rite facta. de quo latius ſupra in 4.principali articu lo in prima concluſione.

135 Secundus † caſus huic proximus.& infertur ex præcedenti,eſt quando iudex omiſit interrogare vel non interrogauit ſecundum interrogatorium datum a par tibus.vt probatur in c.per tuas. infra. eo. de quo ibi dicā. Vide d. Dyn. conſil. 28. quod incipit.Viſa.denunt.Bald.in c. j. §. enim domino quid ſit inueſtitura.& Bal. poſt antiquos.in l.veluti.ff.de edēdo.& no ta.Specu.in tit.de teſte.§. nunc videndū. verſicu. vlt. & Bart. in auc. atqui. ſemel. C.de proba. & Paul. de Caſt.in conſil. 367.

136 Tertius.† Si teſtes non ſunt ritè pu blicati, licet ſint ritè recepti dummodo pars non didicerit teſtificata. de quo latius in 4.articulo principali in ſecunda concluſione.

137 Quartus.† Si publicatio nō rite facta haberet inficere teſtiū receptionem, licet pars didicerit teſtificata de quo in dicto 4.articulo in correlario quod infertur ex tertia concluſione.

138 Quinto.† Secundum aliquos, quan do publicatio non eſt rite,facta licet receptio ſit rite facta,& pars didicerit teſtificata.ſed alij cōtra:de quo in dicto quarto articulo in quarta concluſione.

139 Sextus:† Si ſit facta publicatio ante quam omnes teſtes ſint recepti,licet pars didicerit teſtificata.nā teſtes iā producti poſſunt examinari non obſtante publica tione aut ſcientia teſtificatorum. ſed an alij teſtes non producti poſſint produci & examinari.& latius de his vide in 4. articulo quarta & quinta concluſionibus.

140 Septimus.† Si certum eſt quòd pars non didicit teſtificata, licet receptio & publicatio ſint rite facta, & hoc procedit de iure ciuili,licet communis concluſio ſit in contrarium.& idem de iure canonico ſecundum opinionem quem tenui poſt dominum.Anto. licet alij contra.de quibus latius in dicto 3. articulo: in 7.& 9 concluſionibus.

141 Octauus.† Subſiſtente dubitatione an publicatis atteſtationibus pars didicerit teſtificata.& pars probat aliquid, licet non plene.quod inducit iudicem ad præſumendū quòd non dicerit teſtificata & iurat ſe non didiciſſe: Nam admittitur de iure ciuili non obſtante publicatione ex quadam æquitate.quod dixi procedere etiam de iure canonico.de quo latius in dicto 4.articulo in decima cōcluſione.

142 Nonus.† Si produco teſtes de nouo & articulos pariter qui includebantur ſub antiquis de neceſsitate facti non tamen de neceſsitate probationis de quodic vt latius dixi ſupra in 7.articulo principali in ſecundo caſu.& declara,& limita vt ibi.

143 Decimus.† Si produco teſtes ſuper articulis qui poterant comprehendi ſub antiquis,non tamen de neceſsitate. nam admittendi ſunt de quo latius in loco præallegato.

144 Vndecimus.† Quando teſtes depoſuerunt extra articulus, licet depoſuerint ſuper his quę ad cauſam faciebant, nam hoc caſu non obſtante publicatione aut ſcientia teſtificatorum poſſunt teſtes produci ſuper his ſuper quibus iam illi priores depoſuerunt.de quo in 7. articulo in q.finali.

145 Duodecimus. † Quando producunt teſtes ſuper articulis directo contrariis al legando corruptionem & falſitatem priorum teſtium,vt dixi in 8.principali articulo in prima limitatione.

146 Tertiusdecimus. † Quando producerentur ad confirmandum. quod prius probatum erat: & ad probandum. directe

directe contrarium eorum quæ depoſue runt teſtes reprobarorij: ſic ad reprobandum teſtes reprobatorios, de quo in dicto octauo articulo in ſecunda limitatione.

147 Quartuſdecimus. † Quando producuntur ad probandum directe contrarium. & nihil ſit quòd poſsit parti imputari quare prius non produxerit ad probandum cõtrarium, de quo in dicto octauo articulo in tertia limitatione. Facit etiam quod dicam infra in 20. caſu.

148 Quintuſdecimus. † Quando producerentur ad probandum indirecte contrarium de quo ſupra in nono principali articulo.

149 Decimuſſextus. † Quando variata eſſet inſtantia de cauſa principalis ad cauſam appellationis. & hoc de iure ciuili ſecundum aliquos, quod tamen ego reprobaui. de quo dic, vt dixi in decimo, articulo principali in primo membro. & declara. vt ibi.

150 Decimuſſeptimus. † Quando variatur inſtantia de iudicio nullo ad iudicium validum principaliter intentatum, & ad effectum principalis intentionis nõ vt pronuncietur primum iudicium nullum ſecundum Dominos de Rota. nam hoc caſu licet ſint publicatæ atteſtationes, & dicta teſtificata iudicij nulli: poſſunt tamen teſtes produci ſuper eiſdem articulis, vel directo contrariis in iudicio valido nouiter intentato. limitando tamen vt dixi in dicto decimo principali articulo in ſecundo membro.

151 Decimuſoctauus. † Ratione priuilegij perſonæ: vt quia minor, reſpublica, & eccleſia quando reſtituitur aduerſus probationem omiſſam. de quo dixi in dicto decimo articulo in tertio membro principali.

152 Decimuſnonus. † Qui huic eſt proximus in maiore qui admittitur non obſtante publicatione, &c. propter reſtitutionem conceſſam minori aduerſus omiſſam probationem. de quo in dicto tertio membro.

153 Vigeſimus. † Qui etiam in præcedentibus ſimilis, in maiore. qui ſimiliter teſtificaretur ex clauſula generali iuſtæ cauſæ aduerſus probationem omiſſam. de quo in dicto tertio membro. & vide vltra ibi dicta Io. de Imo. in ca. in cauſis. ſuper eodem. qui ponit exemplum quando quis vellet pducere teſtes quos ignorabat ſe poſſe producere, quod etiam ſentit. Bar. in d. auth. arqui ſemel.

154 Vigeſimuſprimus. † Si peteretur reſtitutio ex eo quòd diceretur ſententia lata per falſos teſtes, in caſu in quo locus eſt reſtitutioni. ad quòd vide remiſſiones quas dedi in dicto tertio membro decimi principalis articuli.

155 Vigeſimuſſecundus. † Quando princeps per reſcriptum ſuum concederet, vt etiam publicatis atteſtationibus, vel dicticitis reſtificatis admitteretur cũ clauſula non obſtante. de quo in d. tertio mẽbro. 10. articuli. & idem arbitror ſi emanaret ſecunda iuſsio pernorata. in authẽ. de mandatis principium. §. deinde. col. 3.

156 Vigeſimuſtertius. † Quando variatur inſtantia, vel cauſa adeo quòd exceptio rei iudicatæ in prima cauſa non obſtat in iſta, de quo latius in dicto decimo articulo in quarto membro principali.

157 Vigeſimuſquartus. † Si primæ atteſtationes fuerunt receptæ, & publicatio facta in iudicio ſummario. de quo in dicto. quarto membro.

158 Vigeſimuſquintus. † Si primæ atteſtationes ſunt receptæ coram iudice, & nũc controuerſia deducta eſt ad arbitratorem: de quo in dicto decimo articulo in quinto membro remiſi ad capitul. præſentata.

159 Vigeſimuſſextus. † Si priores atteſtatienes fuerunt receptæ coram arbitro. & teſtes non ſunt mortui. & pars aduerſa non vult illas recipere, de quo in dicto quinto membro remiſi ad dictum c. præſentata. infra. eo.

160 Vigeſimuſſeptimus. † Atteſtationes fuerunt receptæ coram arbitrarore de quo ſimiliter remiſi ad ca. præſentata, vbi etia m dicam quid de atteſtationibus. recepti coram amicabilibus compoſitoribus,

ribus. Nam teſtes tunc etiam ſuper eiſdē capitulis poſſunt poſtea in cauſa appellationis, vel recurſus examinari, vt l.fin.C. de teſt.& ibi Iaco.But.Bart. & Doct.nor. Bart.expreſſe,& Docto. in l.per hanc.C. de tempo.appella.

161 Vigeſimuſoctauus. † Si atteſtationes fuerunt receptę in inſtantia quæ periit.nam perempta inſtantia propter ineptam petitionem, vel per lapſum triennij de iure ciuili,vt in c. examinata. ſupra de iudic.& in l. properandum. §.j.& §.cum auuen.C.de iud.poſſunt nō obſtante publicatione teſtes produci, ſecundum Io. Andr.hic dominum Anto. & dominum meum.& Doct.communiter.Quæ fallentia mihi placet. vbi alias atteſtationes fuiſſent inualidæ. vt puta: qa ipſa ineptitudo libelli haberet inficere, & annullare atteſtationes: ſecus in eo quod volunt Doc.de peremptione inſtantiæ propter lapſum triennij,quia licet pereat inſtantia, non pereunt acta probatoria, ſecundum ea quæ tradit dominus meus in cap. cauſam.ſupra eod. ad quod vide quæ dixi in decimo articulo principali in fin ſecundi principalis membri. vbi vide alias remiſſiones.

162 Vigeſimiſnonus. † In cauſa matrimoniali,vt in c.feries. infra eod. ad quod vide quæ ibi dixi poſt Doctores.

163 Trigeſimus. † Quando procedit de voluntate ambarum partium. nam cum hæc prohibitio fuerit in fauorem earum, poſſunt ipſæ renunciare, arg.c. ad apoſtolicam.infra de regul.& eorum quæ latius dixi in capitul. ſi diligenti. ſupra de foro compet.

164 Trigeſimuſprimus. † Quando eſſet cauſa in qua non obſtaret exceptio rei iudicatæ:quia tunc etiam nō obſtaret publicatio:vt in c.inter dilectos. infra de fide inſtru.& in l.cum quæritur. ff. de excep.rei iud.

165 Trigeſimuſſecundus. † Quando atteſtationes non reperiuntur, quia paria ſunt non eſſe,vel non apparere: vt eſt tex. expreſſus in cap.fin.ſupra de proba. facit l.fin.C.de fid.inſtr.& l.publicati. C.de teſta.tenet Bart.in d.auten.atqui ſemel. & Spec.in d §.ſatis vtiliter. verſ.pe.& Bal.in l.veluti.ff.de eden.

166 Trigeſimuſtertius. † Quando iudex vellet procedere ex officio ſuo: vt in ca. cum clamor. infra eod. & ibi dicam. vbi aſsignabo rationem ad quod vide Federici conſi.255.& Ioan. And. in c.vt officiū de hæreti. lib.6. & Archi.eodem tit.libr. in c.per hoc.Et aduerte: quia ſicut ad innocētiam accuſati poſſunt produci teſtes hoc caſu non obſtante publicatione. l.j.§. fin.& in l.vnius.§ cogniturum. ff.de quæſtio. ita & ad offenſam ne ius reipublicæ lædatur per l..j. C.de abolit. & ita declarat Barto.de Salyceto.in repetitione.l. ea quidem.C.de accuſ.col.44. dom. Hono. de Peruſio, conſi.28. quòd incipit. Viſa denun.

167 Trigeſimuſquartus. † Si repetuntur ad declarationem eorum, quod obſcure depoſuerunt.de quo tamen dic, vt per gl. & Bart.in auct.eod.titu.§.quia vero.glo. magna in auten.eo.tit.§.illud facit.ff.de quæſtion. l.repeti. & tradit Federi. dicto conſi.255. & quod etiam tradit 4. qō.3. §.j.tangit Inn.& ibi dicam in c. cum clamor.ad fi.infra eod. dominus Dyn.conſ. 28.quod incipit.Viſa.vbi etiam idem tenet ſi declaratio eſt ambigua, quòd poteſt cogi ad declarandū. Domini de Rota in antiquis deciſionibus dicunt, quòd ad declarationem ambiguitatis non examinantur ipſi, vel alij teſtes ad inſtantiā partis, ſed ſolum ex officio iudic. per dictum capit.cum clamor. vide quod dixi ſupra eodem titulo. §. 30. verſicu.4. Angel. & Ioan. de Imol. in l. inter ſtipula. §. ſi Stichum. ff.de verbo.obligatio. poſt Bartol.& firmauit gloſſ.in c. in præſentia de probat. & domin. Anton.ibi in verſic, oppono, quod verbum ambiguum. volentes, quòd iudex ad partis petitionem non poteſt repetere teſtem,vt declaret dictum ſuum.licet ex officio poſſit in quacunque parte interrogare. l. vbicunq;. ff. de interroga.actio.de teſti.c.cum clamor. ſed ad petitionem partis non: vt dixit gl. d.c.cum clamor.& ca.per tuas.& ca.cum cauſam.& c.pręſentata.eo.tit. & in c.cum Ioannes.de fid. inſtrum.

Trige-

168 Trigeſimuſquintus. † Si producuntur ſuper articulo directè contrario quã do articulus fuit confuſe formatus, vt p glo.in ca.iurabit.ſupra de probat.Innoc. in c.ex tenore infra eod.& per do.Dominicum.3.q.3.in c.teſtes.verſ.item ſi quis. & vide quod dixi ſupra in octauo principali articulo.

169 Trigeſimuſſextus. † Quando teſtes prius recepti ad perpetuam rei memoriam,vt in cap.ſignificauit.& in c. Albericus.infra eodem. ſed his caſus ſatis videtur comprehendi ſub 31. Nam cum nũc recipiantur ad alium finem non obſtat exceptio rei iudicatæ. tenet Specul. in dicto §.ſatis vtiliter. verſi.decimuſoctauus. & hoc idem tenet Nico. Mata.in auctẽ. ſi quis ab aliquo. C.eod.licet Bal.ibi teneat contrarium.dicam forte in dicto c. Albericus.tenet dominus Ant. hic.& hẽt locũ tam in reo, quàm in actore, vt ſeruetur æqualitas.arg.tex.in l.petendæ. C.de tẽpor.in integ.reſtitu.& l.j. C.de teſti. quæ ſin.in iud.

170 Trigeſimuſſeptimus. † Quando pro duceretur ſuper notario,vt in ca.dudum. ſupra de elect.

171 Trigeſimuſoctauus. † Quando vellem probare contrarium per euidentiam facti coniunctis atteſtationibus ad tale factum. verbi gratia, Titius dixit Sempronium gladio interfectum, & nulla apparet percuſsio.vnde volo facere exhumari cadauer, & oſtendi medicis, vt ſuper hoc perhibeant teſtimonium, certè poſſum: quia nõ timetur aliqua ſubornatio. ita dicit Bald. in l.ſi quis teſtibus. C.eod. in fi.q.& ita dicit cõtigiſſe de facto. ad qđ vide etiam Spec.in titu.de proba.§.vidẽdum.ver.hoc quoque.

172 Trigeſimuſnonus. † Si eſſet tale quid quod variaretur ex tempore. verbi gratia, Fecit Titius articulum, quòd magiſter Socinus Bencius medicus promiſit liberare Sempronium de podagra, & eum liberauit: quare procuratorio nomine petebat mercedem promiſſam medico. Sempronius negabat ſe liberatum ex eo, qa dubitabat de recidiua,vnde factus fuit articul. quòd liberatus erat. & ſic teſtes depoſuerunt, vnde poſt publicationem apparent in me fractiones, in iuncturis: quare Sẽpronius vult de nouo producere teſtes ad probandum, quòd non erat liberatus, certe arbitror quòd poſſit: quia videtur ceſſare timor ſubornationis. facit quod dixi in præcedenti caſu,& quod dicam in ſequenti.

173 Quadrageſimus. † Si plures teſtes non redarguerentur de mendacio per ſecunda contrarias atteſtationes. verbi gratia,In caſu præcedenti,ſi vellet Sempronius producere peritiores medicos,& magnæ dignitatis in teſtes: nam cum primi depoſuerint de pertinentib. ad conſcientiam, & de conſiſtentibus in ingenio, intellectu,& peritia, & iſti ſecundi ſimiliter deponantide prædictis: primi non redarguuntur de mendatio. Facit quod dicimus de iuramento affectionis. quod poteſt ſequi ſententia. ita ſemel conſului in quadam caſa domini Ioannis Theutonici Decretorum doctoris.&idem videntur velle Doct.in c.propoſuiſti.ſupra de probat.in illa quæſtione.An ſententia lata ad dictum peritorum veniat retractanda. ſi producuntur poſtmodum peritiores affirmantes contrarium. & tenẽt quod ſic. licet Domi. meus ibi teneat contrarium. de quo dic vt ibi. Et ex prædictis infertur, quod idem eſt ſi primi fuerunt examinati de veritate. & iſti nunc examinantur de crudelitate. no.domi. Anto.in c.at ſi clerici.de iudi.ſuper glo.j.col.5.vbi omnino vide.

174 Quadrageſimuſprimus. † Quando cum teſtibus produceretur inſtrumentũ publicum.in c.ſeries. & ibi Do.Ant.infra eodem,de quo dic,vt ibi dixi.

175 Quadrageſimuſſecundus. † Quando teſtes concordant cum teſtibus, quos produxi ante publicationem.de quo etiã traditur ibi.

176 Quadrageſimuſtertius. † Si volo pro ducere teſtes ſuper primis articulis ad p bandum, quòd teſtes producti ſuper illis ita depoſuerunt. hoc dicit Bald. in l.velu ti. in fin.ff.de eden. Sed iſtud poteſt dici nouum capitulum & ideo non videtur eſſe propria fallentia.

177 Quadrageſimuſquattus. † In tertio qui comparet pro ſuo intereſſe, qui poteſt publicatis atteſtationibus, per principales producere teſtes ſuper eiſdem articulis, vel directo contrariis: vt notat. in capit. conſtitutus in præſentia eod. contra hoc tamen fortiter facit quod notat. in cap. 2. vt lit. penden. lib. 6. vbi nota. quòd tertius comparens pro ſuo intereſſe, debet admitti in eo caſu, & ſtatu illius cauſæ, in quo tunc eſt cauſa, ſed dic, quòd illud non intelligitur reſpectu huius qualitatis, ſed reſpectu ordinis cauſæ in ſe contrarium, tamen eſt difficile.

178 Quadrageſimuſquintus. † In cā criminali, hoc ſentit Bart. in l. j. in fi. ff. de qō. & Doc. M. in cap. ſuborta. infra de re iud. facit quod dixi ſupra in fall. 33.

179 Quadrageſimuſſextus. † In Papa q. poteſt teſtes repetere etiam publicatis atteſtationibus. 9. q. 3. c. principalem. & ca. cuncta per mundum. hoc tenent Innocē. Hoſt. Ioann. Andr. & d. Anto. in c. ad petitionem. infra de accuſa. & ibi in vltima opinio. Et idem arbitror in principe: quia princeps ſolutus eſt legibus: vt l. princeps. ff. de legib. Nam omnia iura poſitiua degenerant in principe: vt in ca. in noſtra. infra de ſepul. facit quod dicam infra in caſu. l. j. vbi dicam de conſuetudine facit ēt quod ſupra dixi in 22. fallencia. & idem tenendum de quolibet alio principe inferiore non recognoſcēte ſuperiorem, facit, quod notat Bartol. in l. infamem. ff. de accuſa. & quod dixi in c. cum te. infra de re iudic.

180 Quadrageſimuſſeptimus. † In cauſis beneficialib. & maximè curatis, & maximè epiſcopatibus, in quib. quilibet iudex, & maxime Papa poteſt etiam inuitis partibus, & expreſſe contradicentibus nouos teſtes producere, & recipere non obſtāte publicatione, & hoc propter periculum animarum, & ne quis per ſubreptionem aſcendat in c. cum nobis. & in c. cum dilecte, ſupra de electi. & in ca. oblatæ. infra de appel. Si enim hoc licet vbi agitur ſolum de ſalute vnius aut duarum animarum. vt in ca. ſeries. infra eod. & in c. fi. de probatio. fortius vbi imminet periculum tot animarum: vt in c. quoniam. §. porro. ſupra vt lit. non conteſtat. & tenet Ioan. Andr. poſt Hoſtiē. & Do. Anton. in c. ad petitionem. infra de accuſ. & ibi dixi in vltima opin. facit ēt quod no. Ioan Andrę. in c. cum venerabilis. & in c. cum inter. ſupra de conſuetud. facit etiam quod dixi ſupra in fallen. 29.

181 Quadrageſimuſoctauus. † Si pars ante publicationem proteſtata fuit quòd intendebat teſtes producere non obſtante publicatione, hoc tenet gloſſ. fin. in c. cum in tua. infra eod. & gloſſ. 4. q. 3. verſi item teſtib. per c. præſentium. infra eo. Sed mihi non placet, vt dicam poſt Doct. in d. c. cum in tua, quia factum eſt contrarium proteſtationi igitur, &c.

182 Quadrageſimuſnonus. † Si per alteram partem producerentur teſtes ſuper ſuis articulis: nam poſſunt petere, quòd interrogentur ſuper meis, ſuper quibus iam ſunt publicatis teſtes: quia ex quo pars altera illos approbat, non videtur ſubeſſe timor ſubornatiōis. de quo dic, vt dixi in c. de teſtib. infra eo.

183 Quinquageſimus. † Si propter pcē dam in integrum reſtitutionem à minoribus, vel ſimilibus perſonis, de quib. dixi ſupra in fallen. 18. & tribus. ſequentib. nam licet tales ad probandum læſionem facerent examinari teſtes, poſſunt poſt probatam læſionem producere ſuper eiſdem articulis vt obtineant principali. ad quod vide Specul. in titu. de in integr. reſtitution. §. final. verſicu. quid ſi in cauſa. & iſta fallentia eſt valde ſigularis. ꝑ quā habes, quòd non ſolum ſemel, ſed etiam his publicatis atteſtationibus producuntur teſtes non obſtāte publicatione ſuper eiſdem articulis. & ad hoc vide quod dicimo articulo principali in tertio mēbro principali in fin.

184 Quinquageſimuſprimus. † Si cōſuetudo patriæ habeat vt publicatis atteſtationibus poſſint produci. hoc tenet Bald. in l. per hanc. C. de tempo. appella. & dominus Anto. & Ioan. de Imo. in ca. ſeries. infra eodem. qui dicunt, quòd hoc tenet Ioan. Andrę. in addition. Specul. in titulo de exceptio. §. d. cto. verſicu. ſed nunquid publi-

publicatis. Sed dicit Dominus Meus in d.c.ſeries.& bene quòd Ioan. Andrę. hoc non dicit,ſed quęrit an pubbicatis atteſtationibus licitum ſit reo proponere & probare nouam exceptionē. & ſic non loquitur de eiſdem articulis:vel directo contrariis.placet tamen Dominus Me. hoc dictum. pro quo facit quod tradit hic Ioan. Andræ. Nec obſtat ſi diceres quòd iſta conſuetudo tanquam nutriua peccati,p quam induci poſſunt homines ad ſubornandum,non debet valere in c. fi.ſupra de conſuetu.quia reſpondeo vt dicit Bal.in d.l.per hanc quòd iſta præſumptio non eſt perpetua & infallibilis. quod patet ex fallentiis pręcedentibus.in quibus hoc eſt licitum.

Prætcrea ſi hoc eſt licitum partibus prout dixi ſupra in 30.fallen. fortius legi non ſcriptæ & ſic conſuetudini.ar.notatorum per glo.in rubrica.C. de decurionibus. Præterea hanc conſuetudinem redimus ad ius antiquum.C.& ff nā pōt eſſe φ hoies illius regionis ſunt adeo boni φ non timentur de ſubornatione,p ut ēt in hac noſtra ciuitate Senarū in qua creditur priuatis ſcripturis mercatorum etiam in priuatam vtilitatem quæ tamen non eſt res peſsimi exempli vt in l.exemplo C.de proba.& veh.fil:is impuberibus qui poſt parentes remanent.

185 Quinquageſimuſſecundus. † In muliere & ruſtico ſecundum Guil. de Cuneo,vt refert Barto.in l.1.§.nunciatio. ff. de ope.no.nunciatio.ſed non placet, dic vt dixi ſupra eodem capitulo.in 11.articulo in 3.membro principali.

186 Quinquageſimuſtertius. † Fallit ſi pars nominaret teſtes iudici,& ſe abſentaret,q a tunc iudex poteſt recipere teſtes & illos examinare. Ita dicit ſingulariter Bald.in l.ampliorem.in ſi.princ.C. de appellatio. quaſi ſentiat quod per talem abſentiam ceſſet timor ſubornationis.

Sed mihi non placet: quia potuiſſet ſubornare ante diſceſſum. Item quia videns ſe non probauiſſe poſſet ſubornare per interpoſitam perſonam.& via fraudibus eſt amputanda.

187 Quinquageſimuſquartus.† Et vltimo eorum caſum quos hucuſque viderim,& nunc meminerint ſit generalis in omnibus caſibus in quibus ceſſaret timor ſubornationis.verbi gratia. Si cauſa non eſſet multum ardua,& produceretur epiſcopi,archiepiſcopi vel ſimiles in quibus non ſubeſſet timor ſubornationis. Et ex his habes compendioſe expeditū hūc vndecimum articulum. Vnde ſis prudens & cautus quòd quotieſcunque vis celeriter videre hanc materiam præſupponas regulam negatiuam.& deinde lege iſtas fallentias.& aduerte an caſus tuus contineatur in aliquo ex iſtis.pro quo tandem recurrere ad remiſsiones ſupra traditas.

Duodecimo & vltimo articulo princi-
188 pali examinādum ſupereſt † quid ſi iudex admitteret ſeu reciperet teſtes poſt publicatas atteſtationes in caſibus in quibus non eſſent recipiendi:quia non continerentur in aliquibus ex fallentiis traditis in pręcedenti articulo circa quem articulum dic quòd ſi iudex recipit teſtes, tales teſtes,probant,licet recipiat publicatis atteſtationibus ſuper eiſdem articulis vel directo contrariis. Hoc tenet hic Ioan.And.& clarius notat, & tenet dominus meus in c.cum contingat. ſupra de of ſi.dele.in glo.ſuper verſi.nihilominus. facit quòd in ſimili dicimus de iudice qui admittit exceptiones iniuſtitiæ cōtra petitam executionem ſententiæ. Nam probata tali exceptione & ſic iniuſtitia, tenetur pronuntiare ſuper iniuſtitia de qua cognouit:vt voluit Inno.in c. cum dilecta.ſupra de reſcri. & in c.cum Bertholdus.infra de re iudi.Nam de qua recognouit prætor &c.l.de qua re.ff.de iud.& in c.cum ſuper.ſupra de cauſa poſ.& pro. & idem tenet Barto.in l.2.ff.de appel.recipien.Et ideo debet eſſe cautus ille contra quem producuntur quòd opponat & dicat iudicem non debere illos admittere.& ſi iudex admitteret debet appellare,ne tacendo & non appellando generetur,ſibi præiudicium.Ita tenet Barto.in d.l.2.in ſi.Et licet iſta ſit ſententia interlocutoria,tamen poteſt ab ea appellari etiam de iure ciuili:vt dixi in c. ſuper eo. el 2.infra de appella.in 10.q.principali.Et per

per prædicta Deo duce eſt expedita hæc notabili s,difficilis & quotidiana materia huius decretalis fraternitatis. quæ inter condec retales huius tituli pluſquam viri lem & fraternalem habuit portionem.

Finit præfata ſolennis repetitio & tractatus de teſtib. domini præfati. I. V. monarchæ domini Mariani de Sozinis de Senis genitoris Clariſsimi Iureconſulti domini Bartolomæi de Sozinis.

Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei. Et quia auctor allegat ſæpenumero dominum ſuum: fuit Abbas Siculus Panormitanus dominus & præceptor ſuus.

TRACTATVS DE TESTIBVS D. ROBERTO MARANTA VENVSINO I. V. D. AVCTORE, INCIPIT.

SVMMARIVM.

1 *Teſtium examinationes, quo ordine fiant & quid ſeruetur in regno.*
2 *Teſtium depoſitio non ualet parte non citata, nec præſente iuramēto.*
3 *Teſtium rubrica, quid continere debeat.*
4 *Teſtes examinari poſſunt die feriata, dum modo iurent in die iuridica, & nu. 7.*
5 *Teſtes vltra ſeptem examinari non poſſunt ſuper unoquoque articulo.*
6 *Teſtes in loco iudicij examinari debent niſi ſint perſonę egregię, mulieres, infirmi, uel alio modo impediti.*
8 *Teſtes citati infra terminum, iurare poſſūt infra tres dies poſt terminum.*
9 *Teſtis deponens ſine bona cauſa ſcientię, ſi fuit interrogatus, non probat.*
10 *Ratio teſtis ſaluat, & deſtruit eius dictū.*
11 *Ratio teſtis a dicto diuerſa eſſe debet alia non probat.*
Notarij errant dum ſcribunt in cauſa ſcientię teſtis dixit ut ſupra.
12 *Teſtis non adſignans cauſam ſcientię etiā non interrogatus, in cauſis criminalibus non probat.*
13 *Teſtis etiam nō interrogatus, in cauſam ſciētiæ reddere debet in ijs quę iudicio intellectus percipiuntur, alias non probat.*
14 *Iuramentum ſuppletorium non defertur ex uno teſte non adſignante cauſam ſcientię licet non ſit interrogatus.*
15 *Teſtis adſignans cauſam remotam a ſenſu proprio, non probat.*
16 *Teſtis de credulitate, probat contra producentem.*
17 *Teſtis depoſitio per uerbum uidetur, non ualet.*
18 *Teſtis de auditu, nō probat, niſi in factis antiquis.*
19 *Teſtis depoſitio non iurata, non probat.*
20 *Teſtis iurare debet dicere ueritatem pro utraque parte.*
21 *Teſtis deponens falſum, nō iuratus, punitur extraordinaria pęna.*
22 *Teſtes produci poſſunt uſque ad publicationem in cauſa, & non ultra niſi ſuper nouis articulis dependentibus a ueteribus.*

De teſtium productione.

SExtvs actus qui emergit in iudicio ſucceſſiuè, eſt teſtium productio: nam dato termino ad probandum, & pręſentatis articulis, ſiue poſitionibus, & habita reſponſione partis quę negauit poſitiones necesse eſt, probare id, quod in articulis continetur. Et qua potiſsimus probandi modus eſt per teſtes, ideo ſolent produci. Quæ materia

teſtium eſt toties ventilata per quã plu-
res tractatus ſcribentiũ maxime per Bar.
in ſuo tract. teſtium per Alber. de Male-
tis & per Tyndarum in ſuo tract. per Spe
cu. in tit. de teſte. per Lanfrã. in cap. quo-
niam contra. in. ver. teſtium de proba. &
per quam plures alios Moder. maximè p
Card. extra de teſti. per totum. ideo ſu-
peruacuum mihi viſum fuit hanc mate-
riam plenè hic cumulare: cum ſit ita am-
pla materia quæ ſola de per ſe requiret
vnum magnum tract. Solum igitur pro
introductione iuuenum in actu practico
ſuccincte attingam tres quæſtiones, & de
reliquis remitto me ad dictos tractatus.

Prima igitur quæſtio erit, quo ordine
ſint teſtes producendi vel examinandi.
Secunda quæſtio erit, qualiter debent
teſtes deponere ad hoc, vt probent. Ter-
tia, vſque ad quod tempus poſſunt teſtes
produci, † Reuertor ad primam & di-
1 co, quòd talis ordo ſeruandum eſt videli
cet, quia dato termino ad probandũ pars
quæ facit articulos, facit citari teſtes, vt
veniant prima die iuridica coram iudice
ad iurandum & deponendum teſtimoniũ
veritatis ſuper articulis præſentatis, vel
præſentandis necnon facit citari aduer-
ſarium: vt in eodem die compareat viſu-
rus teſtium iuramenta. Et iſta citatio te-
ſtium requiritur, ad hoc, vt appareat, ꝙ
non ſponte ſe ingerunt, ſed rogati: quia
alias ſi vltro ſe ingerent, eſſent ſuſpecti,
de falſo ſecundum Bart. in l. poſt legatum
§. ijs vero. ff. de ijs. quib. vt indig. & Ale.
in conſi. 68. col. 2. & 6. in 2. volum. Re-
quiritur etiam citatio partis, ad videndũ,
iurare teſtes: quia tota ſubſtantia depoſi-
tionis teſtium conſiſtit in iuramento. l. iu
2 riſiurandi. C. de teſti. † adeo quod ſi pars
non eſſet citata, nec aliter ſit præſens iu-
ramento nihil valet eorum depoſitio ca.
2. & ibi Abb. de teſti. & l. ſi quando. & ibi
3 Bal. C. de teſti. † Et pro hoc habemus ri-
tum magnæ curiæ, qui incipit, item ſi in
rubrica &c. quo cauetur, quod actorum
magiſter in rubrica teſtium debet ſcribe-
re, qualiter fuerunt examinati parte præ
ſente & vidente eorum iuramenta, vel
abſente per contumaciam: alias depoſi-
tiones non probant. Et facta dicta citatio
ne in prima die iuridica. datur iuramen-
tum veritate dicenda teſtibus compa-
rẽtibus, parte citata præſente vel in eius
4 contumaciam. Si vero † teſtes non com-
parent, accuſatur eorum contumacia &
interponitur decretum, fore proceden-
dum ad eorum examinationem cõtuma
cia non obſtante: & tunc in antea poſ-
ſunt examinari quandocunque etiã par-
te abſente, & in die feriata ad honorem
Dei, vt no. glo. in cle. 1. de offi. deleg. & di
cam infra. & etiam poſt terminum proba-
torium: quia eorum depoſitio refertur ad
tempus iuramenti, vt tenet Ludo. Rom.
in conſi. 343. col. 2. & Abb. in cap. licet
cauſam. colum. 6. de proba. & dixi ſuprà
in verſi. dilator. circa fi. & prædicta tenet
Bar. in repe. l. 2. col. fi. ff. ſi quis in ius voc.
non iur. † Eſt tamen ſtatutum in regno
5 circa refrenationem teſtium: quia nõ eſt
indiſtincte permiſſum tot teſtes examina
ri, quotcunque quis producere vult: nam
non poteſt quis examinare vltra ſeptẽ te
ſtes, ſup vnoquoque articulo niſi aliter
videatur æquum iudicij: vel niſi eſſemus
in factis antiquis: quia tũc eſt permiſſum
vſque ad decẽ pro quolibet articulo, vt
eſt regia pragma. quæ incipit. ſtatuimus.
6 † Debent autem dicti teſtes producti,
examinari in loco iudicij & non extra, ni
ſi eſſent mulieres vel perſonæ egregiæ, &
vel infirmi, vel alio modo impediti veni-
re ad curiam. tunc enim permiſſum eſt il
los examinare in loco honeſto extra lo-
cum iudicij, vel eſt ritus magnæ curiæ in
nume. 32. incipiens, item, quod non au-
deant &c. & tunc pars citari debet: ad vi-
dendum iuramenta teſtium in illo loco,
vbi ſunt examinandi, vt eſt tex. cum Gl.
in c. 2. de iud. lib. 6. & Alex. in l. ad egre-
gias ff. de iureiu. quod nota contra iſtos
notarios actorum, qui quotidie vadunt,
examinandos teſtes per plateas, & vicos
7 extra locum iudicij, † Et quod teſtes
poſsint examinari in die feriata, dummo
do iurauerint in die iuridica, eſt ritus ma
gnæ curiæ in num. 47. incipiens, item, ꝙ
ſi detur &c. in fin. & alius in ritus in num.
56. incipiens, item quòd ſi teſtes &c. & a-
lius

lius.132.incipiens, itē ſi teſtes &c.& alius 154.incipiens, item, quod ſi teſtes &c.

8 † Si tamen teſtes ſunt citati infra terminum, & nondum iurauerunt in termino poſſunt infra tres dies immediatè ſequētes iurare, & examinari poſt terminum, vt eſt alius ritus, in nume. 149. incipiens, item, quòd in quibuſcunque &c.

9 † Super ſecunda quæſtione principali concludo quòd teſtes, vt probent, debēt adſignare bonam cauſam ſcientiæ per alterū ex quinque ſenſibus, vt not. Bart. in l.1.in 3.colum.& ibi Alexan. & Doct. ff. ſi cert. peta. & Alexan. in conſil.cxxxii. colum.penul.in quinto volu. non tamen tenetur præcisè teſtis reddere cauſam, niſi interrogetur.l.ſolam.& ibi Bal. C.de teſta. vnde ſi deponat ſine cauſa ſcientiæ non interrogatus, bene probat.

Sed interrogatus, ſi non adſignat bonā cauſam, vel nullam, nihil probat, vt per

10 Doct. in d. l. ſolam. † Nam ratio attenditur in teſte, & illa eſt, quæ ſaluat & deſtruit eius dictum, ſecundum Alexan. in conſi.cxx.colum.3.in v.volu. & Abb. in c.cum cauſam.colum.3. verſic. quæro dic tur hic &c.de teſti. & Bald. in d.l.ſolam.& Bald.in l.conuenticulam. colum. 4.verſic. modo venio ad teſtes, &c. C.

11 de epiſco.& cleri. † Et nota, quòd iſta cauſa ſcientię debet eſſe parata ab eius depoſitione teſtis, vt non ſit eadem cum dicto. Exēplum, dicit teſtis, quod Titius mutuauit Seio centum, in cauſa ſcientię debet dicere, quia vidi pecuniam numerari ex cauſa mutui &c. ſecus ſi diceret: quia ſcio. nam non probat: quia tantum eſt, ac ſi diceret, ſcio: & ſic eadem eſt ratio cum dicto: quo caſu non valet talis depoſitio ſecundū Bar.in l.ſi.ff de off.pro cu.Cęſa.& Sozi.in conſi.xcviii.col.fin.in 4.volu.quod nota perpetuo, quia quotidie tabellionem examinantes errant in hoc, & non aduertūt ad id, quod faciūt, & deſtruunt cauſas litigantium. nam vt plurimum recipiunt dictum teſtis: & in cauſa ſcientię ſcribunt, vt ſuprà dixit, & depoſuit, & ſic expediunt ſe vnico verbo, nā ſi in illa depoſitione teſtis non fecit mentionem de aliquo ſenſu corporis, ſed ſolum generaliter dixit ſcire dicta per eum, tunc illa cauſa ſcientię deſtruit totum eius dictum, & melius eſſet, ſi notarius ipſum non interrogaret, & millies mihi occurrerūt varii proceſſus cum talibus depoſitionibus inaduertenter, & (vt loquar cum reuerentia notariorum) beſtialiter ſcriptis & pluries oppoſui in allegationibus iuris & obtinui, quòd tales depoſitiones fidem non faciunt, propter illam cauſam ſcientiæ relatiuam ad ſupradicta, quæ facit, vt ſi eadem cum

12 dicto. † Illud tamen, quod dixi, quod teſtis non interrogatus de cauſa ſcientiæ probat, limita primo non procedere in cauſis criminalibus, in quibus debent teſtes etiam non interrogati adſignare cauſam, aliàs non probant. ita tenet Alex. in

13 conſi.xv.col.v.in 1.volu. † Secundo limita in omnibus factis perceptibilibus ſolo iudicio intellectus, ſicut in probando aliquē furioſum, vel dominum, vel diuitem vel mortuum, vel aliud ſimile, quod non percipitur ſenſu corporis; nam etiam non interrogatus debet teſtis deponere de cauſa ſcientiæ; alias non probat, ſecundum Abb.in d.c.cum cauſam. colu.3. de teſti.& Bar.in l.qui teſtamento. §.ſi.ff.de teſt.& Bal.in d.l.ſolam.col.1. & Alex. in conſi.lxxxv.col.3.& Bal & Iaſ.in l.furio-

14 ſum.C.qui teſt.face.poſ. † Tertio limita, quando per vnum teſtem eſt deferendum iuramētum ſuppletorium; quia eſt neceſſe, quòd ille teſtis etiam non interrogatus reddiderit cauſam; alias non facit ſemiplenam probationem, ſecundum Bal.c.1.§.ſacramentum.col.2.de conſue. rec. feu. & Alexan. in conſil. xxxii. in 1. vol.& Iaſ.in repe. l. admonendi. colum. xciiii.verſ. quarto.ff.de iureiuran. plures alias limitationes, vide per Bal. & Doct. in d.l.ſolam.& per Moder. Cano. in d.c.

15 cum cauſam.de teſti. † Ex prædictis ergo concluditur, ꝙ vbicunque teſtis deponit & adſignat cauſam remotam a ſenſu proprio ipſius teſtius, non probat. Hinc eſt, ꝙ teſtis de credulitate non probat: quia non deponit per ſenſum proprium, vt not. plene Iaſ.in rubr.ff de iure

16 iur. † Quod tamē limita, quando teſtis

deponit aliquid contra producentẽ per verbum, credit, quia tunc plene probat contra eum, ex quo ab eo approbatur. ita pulchrè tenet Ludo. Roma. in conſi. ciiii.

17 in fi. † Similiter, quando deponit per verbum videtur, vel iudicio ſuo, non probat, quia non deponis de vero ſenſu, ſecũdum Bar. in l. quid tamen. §. ſi arbiter. ff. de arbi. & Ale. in conſilio 73. col. 3. in prin. in j. volu. & conſi. x. col. fi. in ij. volu.

18 † Eodem modo quando teſtis deponit de auditu alieno, non probat. puto, ſcio, quia audiui dici a tali &c. quia non deponit de ſenſu proprio, vt eſt Glo. in verſic. præſto. in l. teſtium. C. de teſti. & plene per Fely. & Fran. de Are. in c. tam literis. de teſti niſi in factis antiquis, vt habetur

19 in l. ſi arbiter. ff. de proba. † Requiritur etiam in teſte ad hoc, vt probet, vt deponat cum iuramento; alias non valet eius depoſitio. l. iuriſiurandi. C. de teſti. & l. ſi quando. eo. tit. & debet iurare in iudicio, non extra. l. iii. §. Sabino. cum gloſ. ff. de

20 teſtibus. † & debet iurare, dicere veritatem pro vtraque parte, vt eſt gl. & Bar. in auth ſed iudex. C. de epiſ. & Cle. & Gl. & Bald. & communiter Moderni in l. ii. C.

21 de edẽ. & gl. in c. fraternitatis. de teſt. † & ſi aliquis teſtis deponeret falſum ſine iuramento, non punitur pœna falſi, ſed extraordinaria, ſecundum Bal. in conſ. cvi. in j. vol. & Ang. in conſ. cxc. quarta col. ii. in fin. quod nota pro limitatione conſti.

22 eos, qui ſcienter. † Super tertia q. principali communis concluſio eſt, quòd teſtes poſſunt produci vſque ad publicationem in cauſa, & non vltra, niſi ſuper articulis nouis dependentibus a veteribus, & habet locum, tam in cauſa principali, quam appellationis, propter timorẽ ſubornationis. Tex. eſt in cle. ii. de teſti. & habetur per Bar. in l. per hanc. C. de tempo. appel. & quoniam materia iſta eſt plenè ventilata per Bart & Doct. in authen. at qui ſemel. C. de ꝓba. & per Abb. & Fely. & Cano. in c. fraternitatis. in c. cum clamor. & c. feries, & c. vltra tertiam, de teſt. & eſt conformis conſti. quæ incipit, iuriſderitorum. ideo ſufficiat pro nunc remiſſio ad loca præallegata, reliqua in materia teſtium dicã infra in ver. repulſa. Sequitur ſeptimus actus, de interrogatorijs Rob. Mar. V. I. D.

SVMMARIVM.

1 *Interrogatoria, quomodo, & quando præſententur.*

2 *Interrogatoria teſtium, ad quem effectum fiant.*

3 *Interrogatoriorum copia pari non debet.*

4 *Iudex qui omiſit interrogare teſtes, ſuper interrogatorijs aperte productis, an inualidet examen.*

De interrogatoriorum productione.

SEPTIMVS actus, eſt interrogatoriorum
1 productio. † præſentatis enim articulis, & vocatis teſtibus ſolet altera pars petere copiam articulorum ad effectum præſentandi inter interrogatoria contra teſtes ad veritatem indagandam, c. præſentium. de teſtib. lib. vi. & debet ipſi parti petenti concedi terminus ad producendum interrogatoria, vt Specul. in titu. de
2 teſte. § iam. de interrogatorijs, col. 1. † & fiunt ad effectum faciendi variare teſtes in altero ex illis decem prædicamentis, quæ ponit Bald. in l. teſtium. C. de teſti.
3 † quorum copia non datur parti, ne inſtruantur teſtes ad falſum, vt not. Abb. in c. per tuas. colum. fina. de teſti. & Ale-
4 xand. in l. 2. C. de eden † Quid autem, ſi pars producit interrogatoria, & iudex omitti interrogare teſtes ſuper illis, an per hoc inualidetur examen? Dic quod non, ſed remanet facultas parti faciendi repeti teſtes ſuper interrogatoriis, etiam poſt publicationem proceſſus, ita tenet Alexand. in conſil. xli. in fin. colum. in quarto volu. & conſil. clxxiiii. colum. penul. in ii. volu. Reliqua de hac materia, dic ut dixi ſupra in j. parte iudicii ſcilicet huius vi. partis, in ver. interrogatorio, & habetur per Specu. in d. §. iam de interrogatoriis, in tit. de teſte.

DE TESTIVM REPVLSA Et quæ, quotve ſint ad eius vſum neceſſaria. Et quibus illa contingat.

SVMMARIVM.

1 *Repulſa teſtium qualiter, & quando petatur, & quis terminus detur ad eam, & quid de repulſa repulſę.*
2 *Repulſa teſtium, fit contra perſonas, vel contradicta: & vt concedatur alterum de tribus requiritur maximè proteſtatio.*
3 *Repulſa contra teſtes, debet crimina in ſpecie continere, nec ſufficit probare in genere, quòd quis ſit criminoſus.*
4 *Teſtis deponens in fauorem partis aduerſæ non facit fidem, quando contra eum proteſtata eſt cauſa ipſum repulſandi.*
5 *Repulſam petens, & non probans ſaltem ſemiplene punitur ad 10. tarenos. Idem, ſi producit articulo impertinentes.*
6 *Teſtes debent citari, & etiam examinari infra terminum datum ad repulſam, et eo elapſo non admittuntur.*
7 *Repulſa teſtium dicitur odioſa.*
8 *Repulſa teſtium, an poſſit ſimul fieri in primis capitulis cauſæ principalis.*
9 *Repulſa non fit contra ſcripturas, ſed ſolum contra teſtes.*
10 *Producens teſtem pro ſe, non poteſt illum reprobare: etiam in alia cauſa.*
11 *Producens teſtem, poteſt illum repulſare, ex ſuperuenienti cauſa.*
12 *Producens teſtē, poteſt illum quo ad eius dicta, repulſare.*
13 *Repulſa an & quando admittatur in cauſa appellationis.*
14 *Repulſa an admittatur in cauſa attentatorum.*
15 *Repulſam opponens, & non probans contra teſtes, an teneatur iniuriarum.*
16 *Repulſa non permittitur in teſtibus per producentem approbatis.*
17 *Repulſa non conceditur in crimine læſæ maieſtatis.*
18 *Repulſa nō admittitur in cauſa blaſphemiæ Dei.*
19 *Repulſam cauſis ſommariis, vbi ſemiplene probationes ſufficiunt, non admittitur.*

Tertius decimus actus q. ſucciſsiue emergit i iudicio 1 eſt repulſa teſtium. † Nā facta publicatione proceſſus, ſi aliqua partiū habet teſtes cōtrarios, q valde vrgent contra eam poteſt in iudicio petere, terminum ad repulſam, qui, terminus conceditur per iudicem: & eſt medietas primi termini probatorii, vt deciditur, per regiam pragmaticam curſu dilationum. & petitur iſte terminus immediate poſt lapſos octo dies, conceſſos per dictam pragmaticam ad percunctandū proceſſum: quo termino dato ad repulſam elapſo, ipſo iure cenſetur publicatum in cauſa repulſæ. Sic dicimus ſupra de publicatione in cauſa principali. Et facta dicta publicatione ſi altera pars videt ſe grauari per dictam repulſam, id eſt, quia ſui teſtes fuerūt reprobari, poteſt petere nouum terminum ad repulſam repulſæ, & datur ſibi medietas termini dati ad repulſam, & elapſo hoc termino fit publicatio ſuper iſta repulſa repulſę, & vlterius non datur alia repulſa, ne procedatur in infinitum. ita hæc omnia habentur in dicta pragmatica curſu dilationum.

Pro aliquali tamen introductione iuuenum, ad hāc materiam formo tres quęſtiones. Prima erit, qualiter debeat fieri iſta repulſa teſtium. Secunda, an poſsit, quis reprobare teſtes per eum productos Tertia erit, an teſtes poſsint repulſari in cauſa appellationis, qui non fuerunt re-
2 probati in cauſa principali. † Ad primam quæſtionem eſt ſciendum, quòd repulſa fit altero de duobus modis videlicet vno modo contra perſonas: alio modo contra dicta teſtium. Item præſuppono quod repulſa non conceditur petenti, niſi cōcurrat alterum de tribus requiſitis, qua traduntur in c. præſentium de teſti. Primum eſt quòd ante publicationem ſit proteſtatus velle reprobare teſtes, & ex hoc inoleuit illa practica: quia quotidie vtuntur procuratores. vt tempore quo comparent viſuri iuramenta teſtium proteſtentur contra perſonas teſtium, & dicenda per eos, non tamen nego, quinquandocunque in alio actu ante publica-

tionem poſſit fieri dicta proteſtatio. vt d.c.præſentium,de teſti. vbi vide Franc. de Are.de veritate huius dicti. Hoc tamē intellige quando teſtis haberet aliquem defectum, per quem reprobatur fauore ipſius reprobantis: quia tunc requiritur proteſtatio,alias videtur conſentire, & teſtem approbare:Secus ſi defectus eſſet in odium ipſius teſtis,vt quia eſſet excō municatus vel bannitus;quia tunc etiam ſine proteſtatione, poteſt repulſari. ita declarat Bal.in l.ſi quis teſtibus. col.2. in fi.ver.dubitatur hic &c. C. de teſti. licet ſubdat,quòd cauti aduocati ſemper inter ponunt dictam proteſtationem eo modo,quo ſupra. Secundum requiſitum eſt, quādo probat, quòd poſt publicationem, habuit notitiam de defectibus & exceptionibus contra teſtes, idem ſi forte fuiſſet abſens tempore receptionis teſtium, vſque ad publicationem,ſecundum Bal. in d.l.ſi quis teſtibus. verſicu. dubitatur hic,&c.circa finem.& not.Gloſſa,& Bal. in l.laudabilem.C.de aduo. diuer.iudi. Tertium requiſitum eſt,quando non fuit proteſtatus,iuret ſe non petere repulſum ex malitia:alias ſibi non conceditur,vt in d.c.præſentium.de teſti. vbi iſta traduntur.† Reuertor nunc ad primum modum repulſandi,ſcilicet contra, perſonas

3 teſtium: quo caſu non ſufficit allegare q mina in genere:dicendo qualiter ſunt homines malæ vitæ, fures, adulteri, vel qd ſimile:ſed eſt neceſſe,quòd crimina opponātur in ſpecie,puta quòd fecerūt tale crimen,tale furtum, vel ſimile. ita tenet Bar.in l.teſtium.§ lege Iulia. ff.de teſti. & Bald.in authen.ſi dicatur.in fi.C.de teſti.& Bar.in l.ↄ.in fi.C.de teſta. pro hoc eſt tex.in c.præſentium.§.teſtes.de teſti. lib.6.& ſimiliter,quando vult quis repulſare dicta teſtium debet in ſpecie obiicere,quòd ſunt falſarij,quia falſum depoſuerunt ob talem rationem,& in tali loco examinis.Item quòd ſunt varij in eorū dictis,in tali loco examinis. &c. iuxta l.qui falſa.aut varia.ff.de teſti.& not.per Bar.in l.eos.ff.de fal.Item quia ſunt ſingulares iuxta not.per Bal.plene in l. teſtium. C.de teſti.Item, quia non deponunt de ſenſu proprio: iuxta not. per Alex.& Moder.in l.ↄ.ff.ſi cer.peta.& dixi ſupra de teſtium productione, & ſic de alijs ſimilibus. Pars vero contraria eodem tempore facit articulos comprobatorios, probando quòd ſunt homines bonæ vitæ,& emendatæ, & quòd per triennium perſeuerarunt in eorum bonis moribus & emendatione:quo caſu per tantum tempus præſumuntur boni & mendati.tex.eſt & ibi.Ang. in ſi. in auth. de monachis.§.j. Item, poteſt articulare, quòd non ſunt varij, ſed reducibiles, ad concordiam,iuxta no.per Alex. & Doc. in l.2.§.creditum.ff.ſi certum petatur.& Fely.in cap.cum tut.& capi.in noſtra.& ibi Gloſſ.de teſti.& Bar.in l.Gallus.§.ille caſus.ff.de lib.& poſthu.& ſic patet ex prædicti, quando repulſantur teſtes, quo ad perſonas, & quando quo ad di-

4 cta.† Vnum tamen ſcias, quod illa proteſtatio, quæ fit contra teſtes habet vnum mirabilem effectum:qui eſt talis videlicet, quòd ſi contingat teſtes, deponere aliquid in fauorem alterius, partis proteſtantis,non faciunt fidem in eius fauorem, & ratio eſt, quia per dictam proteſtationem cenſetur declarare, ſi nolle eis fidem adhibere,ita de hoc eſt tex.in d.cap.præſentium. in fin.de teſti. vbi hoc expreſſe tenet Felyn.in vlti.nota.quod eſt menti tenendum, quia quotidie in ſingulis cauſis fiunt iſtæ proteſtationes,& pauci aduertunt, nam ex hoc poſſunt eſſe damnoſę proteſtantibus, vnde caueant procuratores,ne paſsim faciant iſtas proteſtationes, niſi quando omnino ſunt certi.quòd volunt teſtes repulſare. De cuius tamen dicti declaratione & veritate, vide omnino Fran. de Are.in d.ca.præſentium.colum. antepe-

5 nul.& pen.† Ad euitandas tamen malitias petentium repulſas, eſt in regno prodita vna regia prag. quæ incipit, crimina.quæ irrogat pœnam decem tarenorum opponenti crimina contra teſtes, ſi illa non probauerit ſaltem ſemiplenè, vel per famam publicam, & ſimiliter ſi quis ſub colore repulſæ producit nouos articulos impertinentes, qui

qui poſt publicationem produci non po
terant, obſtantibus regulis, traditis in
authen. atqui ſemel. & ibi per Bart. C.
de proba. punitur pro quolibet articu-
lo impertinenti producto in cauſa re-
pulſæ ad quinque tarenos, ſi fuerit prin-
cipalis, ſed procurator punitur dupli-
cata, pœna, vt eſt alia prag. quæ inci-
pit, contingit ſæpe &c. † Super hæc repul
6 ſa eſt ſciendũ, quod teſtes debent citari &
etiam examinare infra terminum datũ,
ad repulſas, alias elapſo termino non ad-
mittuntur, vt eſt ritus magnæ curiæ in
nu. 256. qui incipit, item quòd facta &c.
7 & eſt ratio, † quia repulſa eſt odioſa, &
reſtringenda, & dilationes in ea conce-
duntur cum grandi cauſæ cognitione ſe
cundum Abb. in c. licet dilectus. in fi. de
teſti. licet ſecus ſit in cauſa principali, vbi
nõ viget tale odium: quia teſtes citati, &
iurati infra terminum, poſſunt examina-
ri poſt terminum: vt dixi ſupra in ver. di
latio. circa fi. & in ver. teſtium productio.
8 † Quid autem, ſi quis in primis articu
lis vellet repulſare teſtes, & facere ſuos ꝓ
bationes ſimul cum repulſa, an poſſet?
Dic quòd non, quia ſunt articuli imperti
nentes tunc, vnde non admittunt, niſi
poſt publicatione, niſi vellet quis repul-
ſare ex cauſa inimicitiæ, quia poteſt ante
publicationẽ & non ex alia cauſa. de hoc
eſt alius ritus magnæ curię in num. 235.
qui incipit, item ſeruant ipſa curia, quod
9 in exceptionibus. † Fuit autem introdu-
cta repulſa ſolum contra teſtes, ſed con-
tra ſcripturas non conceditur; ſed be-
ne datur facultas parti accuſandi vten-
tem falſis ſcripturis, vt dixi ſupra in
actu præcedenti: & de hoc eſt ritus ma-
gnæ curiæ. numero. 165. incipiens,
item ſeruat dicta curia non concedere,
10 &c. † Ad ſecundam quæſtionem prin-
palem dico, quòd communis concluſio
eſt quòd producens teſtem pro ſe, nõ po
teſt illum reprobare, quia per productio
nem cenſetur approbatus. vnde non au-
ditur volendo illum repulſare, tanquam
ſibi ipſi contrarius text. eſt ibi, Bald. in
l. ſi quis teſtibus. C. de teſti. & in c. de te-
ſtib. & ibi Abb. & Fely. extra de teſtib. &
Lud. Rom. in conſil. 104. in fi. & Lanfrã.
in c. quoniam contra. in ver. teſtiũ vnũ
non omitto. & C. de proba. & Bar. in cõſi.
92. incip. quæſtione. vertente. inter do.
Simonem colu. pen. verſi. Præterea fuit.
& Iaſo. in l. 1. §. editiones. col. 3. in fi. ver.
adde fortius. &c. ff. de eden. vbi hoc am-
pliat, etiam ſi producatur poſtea contra
eum in alia cauſa, & per aliam perſonam
ita tenet Io. And. in addi. Spec. in ti. de te
ſte. §. ſæpe. ver. quid ſi produxit, &c. Et cẽ
ſetur approbatus teſtis per ſolam produ
ctionem, licet alias producens eo nõ uta-
tur, ſecundum Fely. in d. c. præſentium,
col. 3. & ven. habet locum &c. de teſti. &
hanc opi. tenet Io. And. in d. §. ſæpe. ver.
ſed quid ſi eum, &c. licet Spe. ibi aliter di
11 ſtinguat. † Limita tamen hoc, quando
poſt productionem naſceretur noua cau
ſa, puta, quia ſuperuenirent inimicitiæ,
quæ poteſt repulſari ex noua cauſa, vt eſt
12 text. in l. ſi quis teſtibus. C. de teſti. † Se-
cũdo limita, quo ad repulſam perſonarũ,
ꝓcedere iſtud, ſecus quo ad repulſam di
ctorũ ꝑ teſtes: quia põt producens repro
bare teſtes, quo ad eorum dicta, puta, ꝓ
bando, quòd falſum depoſuerunt. ita te-
net Abb. in d. c. præſentium. col. 3. & 4.
fateor tamen, quòd ſi facta publicatione
producens taceret. & non reprobaret di-
cta teſtium, cenſeretur approbaſſe, & ita
poſſet procedere dictum Lud. Roma. in
conſi. 104. in fi. vbi videtur contrariari,
13 huic dicto Abb. † Ad tertiam quæſtio-
nem principalem reſpondeo, quod iſta
quæſtio deciditur per And. de Iſer. in
conſtitu. iuriſperitorum: vbi tenet, quod
in cauſa appellationis non admittitur re
pulſa, niſi ex ſola cauſa falſitatis, & ita
ſeruatur in regno vnde quilibet litigator
nitatur reprobare teſtes in cauſa princi-
pali, quia poſtea non admittitur in cauſa
appellationis niſi vellet eos redarguere,
de falſo. Verum ego reſtringo iſtud di-
ctum procedere in teſtibus iam exami-
natis cauſa principali, ſecus eſt, ſi quis no
uo teſtes produxit in cauſa appellatio-
nis, quia puto quòd aduerſarius poteſt il
los reprobare ex quo non potuerunt re
pulſari in cauſa principali; quia non fue-
rant

rant producti,arguendo a ratione ceſſan
14 te † Quid autem in caſua atteſtatorum an admittatur repulſa, vide decſiio 351.
15 conſil. Neapolit. †Et quid ſi opponens crimina contra teſtes non probat:an teneatur actione iniuriarum ipſis teſtibus & quid ſi fuerit proteſtatus,quòd nō animo iniuriandi &c.vide vnum pulchrum conſi.Sozi.in conſi. 118. col. 3. & 4.in
16 1.vol.† Vltimo ex 2.q. præcedenti poteſt colligi vna limitatio ad regulam,quę ſe habet,quod repulſa.teſtium eſt regulariter pmiſſa:nam fallit in teſtibus approbatis per producentem:vt ibi fuit di-ctum.& not.Card.in cle.ſi. in fi.de teſt.
17 † Secundo limita in cauſa criminis læſæ maieſtatis:nam in ea non habet locum repulſa teſtium.l. famoſi. & l. in quæſtionibus:& ibi Bar.ff.ad le.Iul.ma-
18 ie. † Tertio limita in cauſa blaſphemiæ.Dei.quia non admittitur repulſa quia hæc æquiparantur crimini læſæ maieſt.ita tenet Paris in trac.ſynd.in ver.cō
19 demnatio.col.4.in fin. † Quarto limita in cauſis ſummariis.vbi ſufficiunt ſemiplenæ probationes quia non admittitur in eis repulſa: vt no. Abba.in cap.veniens.el.2.col.5.in princip.de teſti. & ibi etiam Fely.in 6.col.de cuius dicti veritate vide Franc.de Aret.in d.cap. veniens. col.9.vbi diſtinguit Rober.Maranta Venuſ. V .I. D.

F I N I S.

TRACTATVS DE TESTIBVS DOMINI IOANNIS CROTI DE MONTEFERRATO,

OMNIBVS LEGALIS NORMAE PROFESSORIBVS PER QVAMVTILIS, ET NECESSARIVS.

Cum Apoſtillis plurimis vtiliſsimis quæſtionibus vltimo loco poſitis, Prudentiſsimi. V. I. Profeſſoris Domini Petri de Moncada Hiſpani.

SVMMARIVM.

1 *ORdo eſt principium medijs, & media ſuis finibus iungens.*

Ordo quid operetur.

2 *Tractatus diuiſio.*

3 *Infamis infamia iuris an poſſit eſſe teſtis in teſtamento?*

Excipiens contra teſtem adhibitum in teſtamento quòd erat infamis, an ita probare teneatur, vel quòd infamis erat, & communi opinione ita reputabatur.

Excommunicatio quomodo probari debeat, cum agitur de irritando ſententiam a iudice excommunicato latam.

Excommunicatus a iudicando repellitur.

4 *Qualitas aliqua vbicunque requiritur ad eſſentiam alicuius actus, illa eſt probanda ad hoc vt actus plenè probatur. & nume. 395.*

Præſumitur in dubio pro regula.

Præſumptio quando onus probandi in aduerſarium transferat.

5 *Mulier an poſsit eſſe teſtis in teſtamento, & quid in teſtamento condito a ruſtico.*

6 *Mulier in codicillis teſtis eſſe poteſt.*

Codicilli largo modo veniunt appellatione teſtamenti.

7 *Mulier teſtis eſſe poteſt in teſtamento inter libertos.*

8 *Mulier poteſt eſſe teſtis in teſtamento ad pias cauſas.*

Opinio illa in dubijs eſt amplectenda, per quam teſtamentum ſuſtinetur.

9 *Mulier in teſtamento conditio in terris eccleſiæ, & non ad piam cauſam, an poſsit eſſe teſtis.*

10 *Teſtis idoneus dicitur, qui eſt omni exceptione maior.*

Legatarij an poſsint eſſe teſtes in teſtamento & nu. 15.

11 *Mulier an in teſtamento tempore peſtis poſsit eſſe teſtis.*

Teſtes idonei habitu & actu, quãdo in probatione alicuius actus haberi nõ poſſunt teſtes minus idonei in ſubſidium admittuntur.

Participes criminis admittuntur ad probãdum coniurationem ſecretè factam per alios.

12 *Maior idoneitas requiritur in teſte deponente in cauſa criminali, quam in deponente in teſtamento, vel cauſa ciuili.*

Pubes niſi ſit maior viginti annorũ, non poteſt in cauſa criminali teſtificari.

Mulier ad teſtimonium admittitur in cauſa capitali, ſi veritas aliter probari non poteſt.

Seruus

13 *Seruus non poteſt eſſe teſtis.*
Monachi, et religioſi ſeruis æquiparãtur.
14 *Monachi, & fratres religioſi an poſſint eſſe teſtes in teſtamento.*
Declaratio ad c. nuper. de teſti.
15 *Legatum factum teſti in teſtamento valet.*
16 *Hæres an repellatur a teſtimonio in teſtamento. & nu. 20. in fine.*
17 *Fideicommiſſarius uniuerſalis an ſit ad teſtimonium teſtamenti admittendus. & num. 20.*
Lex loquens de hærede comprehendit fideicommiſſarium.
18 *Subſtitutus an ſit citandus ſi inter hęredẽ ſcriptum, & alium iudicium agitur.*
Intellectus ad §. legatarÿs. Inſtitu. de teſtamen.
19 *Trebellianica an detrahatur de relictis ad pias cauſas.*
20 *Limitatio ad dictum Bart. in l. diem. ff de aqua plu. arcen.*
21 *Impuberes prohibentur eſſe teſtes in teſtamento.*

a TESTIMONIORVM vſus frequens a & neceſſariũ eſt vt inquit Archadius, in l. prima. ff. de teſti. Ideo operæpretium exiſtimaui ad communem vtilitatem in hoc opere ſeu tractatu hanc materiam diſcutere. Exemplo Pauli Iuriſcon. in l. legaui. ff. de liber. lega. admonitus. qui monet vt ea quæ quotidie emergunt diligentius attendantur. Et quia vt inquit Bald. in proe. Digeſtorum referendo diuum Am-
1 broſium. Ordo eſt † principium medijs & media ſuis finibus iungens. & ſcire quid facias ignorare quo ordine facias non eſt perfectæ cognitionis. Ideo vnde eſt priuſquam ad rem veniamus vt ordinem præſentis tractatus præſcribamus, vt ordine intellectæ res magis delectent animos, mẽte magis nutriant: ſenſus magis illuminans, & memoriam reddant clariorem. Hanc ergo in præſenti libello ordinem ſeruabimus: nam ipſum in octo
2 ptes diuidemus. In prima; q̃a prius † de
b habilitate b perſonarum videndum eſt. l. ſi quæramus. ff. de teſtamen. l. quidam referunt. ff. de iure codicil. tractabitur qui prohibeantur eſſe teſtes in teſtamento, & qui poſsint eſſe teſtes. In ſecunda qui poſsint eſſe teſtes in codicillis. In tertia qui poſsint eſſe teſtes in cauſis criminalibus, & qui non. In quarta vero qui poſsint eſſe teſtes in cauſis ciuilibus. In quinta autem qui poſsint cogi ad teſtificandum, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus. In ſexta videbimus quot teſtes requirantur in probatione cuiuſcunque actus. In ſeptima vero tractabitur de modo & forma quæ debet obſeruari in examinatione teſtium, vt eorum dictum valeat. In octaua autem & vltima videbimus quando contra perſonas teſtium opponi poſsit, & quomodo opponi debeat. Quibus expeditis, quod ſupereſt & ad materiã facit tractabitur per quęſtiones.

Circa primum qui nõ poſsit eſſe teſtis in teſtamento. Breuiter dico q̃ quilibet
3 infamis † infamia iuris in teſtamento non poteſt eſſe teſtis: quia cum repellatur a teſtimonio ferendo in iudicio: ergo repellitur a teſtimonio ferendo in actu teſtandi. Ita arguit iuriſcon. in l. qui teſtamento. §. eum qui. ff. de teſta. Sed hic cadit vna not. quæſtio ſcilicet an ſit ſufficiens probatio ſi probetur teſtẽ adhibitũ in teſtamẽto fuiſſe infamem, vel ſit opus probare quòd erat infamis, & communi opinione ita reputabatur. Bar. in l. 1. C. de teſta. & in l. ad teſtium. §. 1. ff. de teſta. & in l. cum lege. eo. tit. concludit q̃ ad hoc vt probatio concludat, eſt neceſſe quòd fiat exceptio quòd teſtes communi opinione reputabatur infamis: alias probatio eſſet inſufficiens. pro qua opi. faciunt quæ no. Io. And. D. Anto. & Abb. in c. fraternitatis. extra de teſti qui dicunt quòd ſi aliquis volens irritare ſententiam iudicis latam contra ſe articuletur, & probat iudicem fuiſſe excommunicatũ. iſta probatio nihil ſibi prodeſt: quia debuit etiã probare quòd ipſe iudex habebatur pro tali, cum non quilibet excommunicatus repellatur a iudicando. c. ad probandum. extra de re iudi. Secundo pro opi. Bar. ſic poteſt argui. ſicut nõ quilibet ſeruus prohibetur

hibetur eſſe teſtis in teſtamento. Sed il-
le qui eſt ſeruus & ita reputatur.l.j.C.de
teſta.ita ille qui eſt infamis non prohibe-
tur eſſe teſtis niſi etiam ſi reputetur. tūc
4 ſic arguatur vbi aliqua † qualitas *c* exi-
c gitur ad eſſentiam alicuius diſpoſitionis,
illa eſt probanda l. Fulcinius.§.1.ff.ex q.
cau.in poſ.ea.l.Titius.ff.de mili.teſt.Bar.
in l.diuus.ff.de re iud. Abb.in c.licet cau
ſam.in 3.co. extra de proba. Sed ita eſt
in caſu propoſito,ergo &c.Tertio pro
iſta opi.ſic poteſt argui.poſsibile eſt qđ
teſtator qui adhibuit aliquem infamem
in teſtamento ſuo ignoraret eius infa-
miam,cum communiter ille teſtis infa-
mis non reputare, vt ergo:illud teſtamē
tum propter hoc non debet vitiari alias
imponeretur pęna illi qui maiorū opin.
& errorem ſecutus eſt:quod eſſe non de-
bet c.inter corporalia de transla. epi. vel
cler.ibi,maiorum ſecuti errorem. iun-
cta l.fi.C.de poſthu.here.inſt.ideo vt ap
pareat teſtatorem fuiſſe in culpa. qui illū
adhibuit in teſtem in teſtamento ſuo: ꝓ
batio debet concludere eo modo quo ſu
d pra fuit edictum. Contrarium *d* tenuit
Bald.in l.1.C.de teſte.Imo.Pau. de Caſ.
Rap.Cu.& Aret.in l.ad teſtium.§.j.ff.de
teſtam.per text.in cap.præſentium.§.te-
ſtes:de teſti.lib.6.vbi traditur modus ꝓ
bādi infamiam.& dicit quòd ſatis eſt ꝓ-
bare aliquē eſſe infamem dummodo ſigil
latim,id eſt.cū expreſsione cauſæ ex qua
oritur illa infamia illud probetur:Secun
do mouetur ibi Rap. Cu. nam regulari-
ter infamis non poteſt eſſe teſtis.l. Caſ-
ſius.ff.de ſenato.l.eandem.§.1.ad l.Iul.re
pe.& eſt tex.loquens de teſtamētis in d.l.
qui teſtō.§.eum qui.ideo ſufficit quòd ex
cipiens habeat præſumptionem pro ſe l.
omnes.§.Lucius.ff.de his quæ infra cre:
Item:quia in dubio præſumitur pro re-
gula ſecundū Bar.in l.quotiens. ff.ſi quis.
cau.facit l. ſuus.quoq; ver.puto.ff.de hæ
re.inſt.& iſta opi.videtur verior.

Non ob.doctri.Io.And. ſuperius alle.
quia vera in terminis quibus loquitur,
ſcilicet quando ageretur de irritanda ſen
tentia:quæ fuit lata iudice excommuni-
cato debet probari excommunicatio eo-
modo quo ſupra quia lex exigit & requi
rit quod iudex ſit publice excommunica
tus,ſed ius ſimpliciter repellit infamem a
teſtificando,nec exigit iſtam qualitatem
quòd ſi habeatur & reputetur.d.cap.præ
ſentium.in §.teſtes.Et per hanc ſolu. tol-
litur & ſecundum fundamentum.

Ad tertium reſpondetur quòd cum ꝓ
betur teſtem fuiſſe infamem præſumitur
quòd ita reputaretur , quæ præſumptio
transfert onus probandi in aduerſarium
l.generaliter.§.petitam.ff.de fideicom.li.
l.ſiue poſſide.C.de proba.& ſic vera eſt
iſta opi.quam tenet Alex.in conſ.152.in
cip.viſo proceſſu.in 5.col.vbi dicit quod
communis.opi. eſt contra Bar. Secun-
5 do mulier † non poteſt eſſe teſtis [e]
e in teſtamento . le. qui teſtamento. §.
mulier.ff.de teſta.§.teſtes.inſti. de teſta.
Glo.in c.forus:in verbo nec fęmina. de
ver.ſig.Iſtud amplia vt procedat etiam
f in teſtamento conditio a ruſtico [f]:quia li-
cet ſit diminuitus numerus teſtium.atta-
men quo ad idoneitatem ipſorum teſtiū
nihil repetitur immutatum. igitur quod
non eſt immutatum attendi debet l. ſan-
cimus.C.de teſta.l.percipimus.in fi.C.de
appel.& ita tenet.D. Alex. in conſi.70.
incip.viſo.conſil.alias per me tradito. in
ver.nec obſtat ſi dicatur.in 2.volu.

Iſta conclu. fallit in nonnullis caſi-
g bus. *g* Et primo† in codicillis,in quibus
6 mulier poteſt eſſe teſtis : quia iſtud pro-
hibitum non reperitur ſecundum Glo.in
l.fi.in verbo quinque.C.de codi.& Gl.&
Barto.in l.qui teſtō.§ mulier.ff. de teſta.
Aduertite tamen.quia cum codicilli. lar
go modo veniant appellatione teſtamen
ti,vt per Gl.vltimam in l.j. ff. de teſt. vt
dixi in rubri.ff.de leg.1.poteſt dici quod
mulier ſicut in teſtamento non poteſt eſ
h ſe teſtis,nec etiam in codillis, *h* iſta ta-
men conclu. ſeu fallen. communiter eſt
approbata.

7 Secundo † fallit in teſtamento con-
i dito a parte inter liberos, *i* in quo mulier
poteſt eſſe teſtis ſecundum Gl.in hac cō-
ſultiſsima.§.ex imperfecto.C.de teſta.a-
lias in auc.quod ſine.Et ratio eſt: quia in
tali teſtamento conſideratur iuſgentiū

&

vt ibi per Bart. quo iure mulier nõ repellitur a teſtimonio, iuxta illud in ore duorum vel trium ſtat omne verbum.

8 Tertio fallit † in teſtamento ad pias cauſas: in quo etiam attenditur iuſgentium: ſeu diuinum, capit. relatum. & c. cum eſſes. extra de teſta. Et ita tenet Bald. in l. j. in fi. ſuæ lecturæ, & in repe. il lius in xiij. col. verſ. ſuper j. q. C. de ſacro ſan. ec Pau. de Ca. in conſi. ccclxii. incip. dubium facit. & iſta opi. eſt tenẽda in pra

K ctica. quia communis k ſecundũ Ludo. Roman. in auc. ſimiliter in xvi. ſpeciali piæ cauſæ verſic. inter vltimas voluntates. C. ad l. Fal. maximè: quia in dubiis illa opi. eſt amplectenda per quam teſtamentum ſuſtinetur. l. ſi pars iudicantiũ. ff. de inoffi. teſta. c. fin. extra de re iudi.

Contrarium tenet Federi. de Senis in conſil. ccxvii. incip. quidam nomine Pe. & tenuit contrarium per generalitatem tex. in d. l. qui teſtamento mulier. Pro cuius opi. adduci poteſt tex. in d. c. relatum, vbi exigũtur duo teſtes legitimi in teſtamento condito ad piam cauſam ſed mulier non eſt legitimus teſtis in teſtamento, vt d. §. mulier, ergo. Prętere a in tali teſtamento derogatur ſolennitati iuris ciuilis reſpectu numeri teſtium d. c. relatum, ſed reſpectu habilitatis teſtium ius ciuile non reperitur corrẽctũ igitur &c. l. ſancimus. C. de teſta. Præterea & tertio ſecundum Lud. Roma. in d. auc. ſimiliter ideo eſt quòd mulier nõ poteſt eſſe teſtis in teſtamento propter ſexus fragilitatem de facili enim poteſt corrumpi mulier etiã in teſtamento ad piam cauſam condito.

Quarto facit: nam ſi mulier in teſtamento in quo. requiruntur ſeptem teſtes non poteſt eſſe teſtis vna cum illis, quo caſu numerus aliorum deberet ſupplere eius imbecillitatem, & fragilitatem. l. ſi quis ex argentariis. §. j. & quod ibi not. Bald. & Cyn. in 8. car. in verſicu. octauo & vltimo fallit. ff. de eden. multo minus in teſtamento prædicto in quo minor numerus teſtium requiritur. Et iſta vltima ratiò multum ſtringit contra communẽ ſententiam.

Nec ob. ſi diceretur fœmina in teſtamento a patre inter liberos condito poteſt eſſe teſtis: ergo & in prædicto teſtamento ad piam cauſam, quia reſpondetur quòd alia eſt ratio in teſtamento condito a patre inter liberos ſcilicet, quia cauſa inteſtati fouet cauſam teſtati, vt ꝑ ſcribẽ. in d. §. ex imperfecto. & eſt bonus tex. in l. 1. de his qui ſibi adſcri. in teſtamento ver. cum ſi teſtamentum ſcriptum non eſſet iuſtus ſucceſſor futurus eſſet.

9 Quarto fallit † in teſtamento condito in terris eccleſię & non ad piam cauſam, in quo mulier poteſt eſſe teſtis ita tenent d. Abb. Pet. de Anch. in 4. no. & Ioan. de Imo. in c. cum eſſe extra de teſta. & hoc eſt. quia in tali teſtamento attenditur iuſgentium non autem ius ciuile.

Contrarium & fortè melius tenuit Albe. de Roſ. in conſi. cxxx. & d. Alex. in cõſil. lxx. In 3. col. volum. 2. & mouetur per text. in d. c. cum eſſes. vbi in teſtamento conditio in terris eccleſiæ requiruntur te

10 ſtes idonei. is autem dicitur † idoneus teſtis qui eſt omni exceptione maior, Gl. eſt ſolennis in §. item verborum. inſtitu. de inuti. ſtipulatio. mulier autem de iure ciuili non eſt talis d. l. qui teſtamento. §. mulier. Nec de iure canonico. c. forus, in fiu. de verbo. ſign. pro quo etiam poſſunt adduci iura, & rationes de quibus infra in proxima limita. Nec eſt verum quòd in tali teſtamento attendatur ſolum ius gentium, patet; quia vltra numerũ duorum teſtium exigitur etiam præſentia presbyteri parochiani, quod non eſt de iure gentium: Tenẽdo tamen aliam opi. quam communiter ſequuntur Cano. amplio illam procedere etiam ſi ſolæ mulieres ſine aliquo maſculo teſtes fuerint adhibitę. ita tenet Abbas in d. c. cum eſſes, extra de teſta. in 1. colum. licet aliqui ſecundum eum conſuluerint contrarium, & malè. in quo tamen d. Alex. tenuit contrarium in conſ. lxxxiii. in ſecundo volu. incipien. viſo themate mihi exhibito, in fi. verbis.

Aduertite: quia tenendo communem opin. videlicet quòd in dicto teſtamento mulier poſsit eſſe teſtis, nihil refert quòd omnes teſtes adhibiti in dicto teſtamẽto ſint

ſint fœmine ex quo habilis fuit facta mulier ad illum actum, iſtud probatur optime alio ſimili. Nam legatarij in teſtamento poſſunt eſſe teſtes. l. ſi quis ita. de reb. dub. l. dictantibus. cum ibi no. C. de teſtam. Iſtud procedit etiam ſi omnes teſtes adhibiti in teſtamento eſſent legatarij ſecundum Io. Fab. in §. legatariis. inſt. de teſt. & d. Abb. in c. inſuper. in pe. col. de teſti. de quo infra latius dicetur. & iſtud verius videtur quidquid dicat d. Alex. in loco præal.

11 Vltimo limita † in cauſa no. *l* in quo
l alias de facto cõſului, ſcilicet mulier quędam facit teſtamentum tempore peſtis adhibitis ſeptem teſtibus, quorum duo erant fœminę, fuit dubitatum, an tale teſtamentum fuerit validum, allegabatur quòd non: quia magis communis eſt opi. Docto. quòd teſtamentum tempore peſtis fieri non poteſt cum minori numero quam ſeptem teſtium, prout habetur late per ſcriben. in l. fi. C. de teſtam. & per d. Baueri. in §. fi. colum. 10. inſtitu. de teſtam. ego tamen conſului contrarium, & mouebar: quia quando in probatione alicuius actus non poſſunt haberi teſtes idonei habitu nec actu, admittuntur teſtes, minus idonei in ſubſidium. Ita vult d. Ant. in ca. tertio loco. de probatio. & in conſi. inci. quia dubia quęſtio. &c. d. Abb. in c. ſi. per illum tex. de teſti. cogen. Nam ibi admittuntur criminis participes ad probandum coniurationem factam ſecrete per alios, qui tamen in aliis caſibus repelluntur. l. quoniam liberi. C. de teſti. & do. Alex. in conſi. 84. incipi. diuini numinis inuocato ſuffragio. Cum ergo tempore peſtis idonei habitu nec actu veriſimiliter potuerunt adhiberi, quia vt docet experientia quilibet timet peſtis periculum mulieres in tali teſtamento potuerunt teſtes adhiberi.

Confirmabam alia multum vrgenti ra
12 tione maior idoneitas, † vel habilitas exigitur in teſte deponente in cauſa criminali, quam in teſte deponente in teſtamento patet. Nam maior 14. annorum in teſtamento eſt idoneus teſtis. l. hac cõſultiſſima. in prin. C. de teſtam. & tamen pubes niſi ſit maior 20. an. non poteſt in cauſa criminali teſtificari l. in teſtimonium. vbi Gloſſ. ff. de teſtib. tunc ſic mulier quę etiam in cauſa criminali non poteſt eſſe teſtis vt probatum fuit. ca. forus. de verbo. ſign. c. mulier. 30. q. 1. attamẽ ſi veritas aliter probari non poteſt admittitur in cauſa capitali in ſubſidium. ſecundum Io. And. in ti. de teſti. in §. j. in addi. quæ incipit ferrur. Iac. de Are. in addi. ad Specul. quem ſequitur d. Alex. in cõſi. 23. incip. animaduertas. in 2. uol. & in 3. col. ergo & in caſu huius teſtamenti. mulieres poterunt eſſe teſtes in ſubſidiũ. & ita cum laude Dei fuit ſententiatum tenet menti, quia nullibi hæc ita excuſſa reperies.

13 Tertio ſeruus † non poteſt eſſe *m* te-
m ſtis. l. qui teſtamento § ſi ſeruus. ff. de teſta. l. 1. vbi no. C. de teſta. ex quo videtur poſſe inferri quòd monachi & religioſi qui ſeruis æquiparantur c. multas. l. 4. di. Bar. in l. 2. de ſtipula. ſeruo. & in l. 1. de vulg. & pup. non poterunt adhiberi teſtes
14 in teſtamento in quo tamen † didicite
n contrarium *n* & ita tenet. Bal. in l. 1. C. ſacroſan. eccl. in 12 col. ver. ſuper 10. quęſtione vbi tenuit quod fratres minores: & alij mendicantes ſunt legitimi teſtes in teſtamento. & ita tenet Are. in conſi. 160. incip. longa eſt iſta conſultatio in ver. venio ad octauum &c. Facit etiam tex. in c. nuper. extra de teſti. vbi probatur quod fratres minores poſſunt eſſe teſtes ad probandum aliquid eſſe factum vel geſtum. ſimil ter monachi poſſunt eſſe teſtes ſecundum Bal. in auc. ingreſſi. C. de ſacroſanc. eccl. per Gl. in §. cogitandum, in verbo teſtes. in auct. de mona. Idem Bal. in l. 1. in verſi. ſuper nouo quęſito. C. de ſacroſan. eccl.

15 Quarto legatarij † in teſtamento non poſſunt eſſe teſtes in omnes dicti teſtes, fuerint legatarij. Ita tenet d. Flori. de San cto Petro in l. nullum. C. de teſt. vbi dicit quod vnus legatarius poteſt eſſe teſtis in teſtamento, quia numerus aliorum qui non ſunt legatarij facit ceſſare ſuſpicionem fraudis. Contrarium tamen tenet
o Io. Fab. *o* in §. legatariis. inſtitu. de teſt.

per

per l.ſi q ſita,de reb.dub.vbi valet legatũ
illis qui ſignauerunt teſtamentum : ergo
omnibus valet legatum factum:quia om-
nes ſignare debent. Idem tenet d. Abb.in
c.inſuper.extra de teſti.in pen.col. & pro
iſta concluſione facit text. in l.dictantib.
C.de teſtam.vbi dicit tex.quod teſtibus
adhibitis legari poteſt,ergo omnibus ar-
gum.l.ſi pluribus. de lega.2.Soci.in d.l.ſi
quis ita.concordat has opi. Feder.cuiuſ-
dam diſtinctionis, aut teſtes ſunt adhibi-
ti ad ſolennitatem teſtamenti.& iſto caſu
procedit Ioan.Fabr.vt quia teſtator teſta
mentum in ſcriptis fecit, & omnibus ſi-
gnantibus teſtamentum legauit.aut fue-
runt adhibiti ad probãdum veritatem te-
ſtamenti, & tunc procedit opin d. Floria.
de Sancto Petro,quam etiam tenet Saly.
in d.l.dictantibus. Et iſta diſtinctio ueri-
tati amicatur : vltra eum probatur ratio-
ne. Nam quando in ſcriptis factum fuit
teſtamentum, & omnibus illud ſignanti-
bus fuit factum legatum, legatarij igno-
rant quid contineatur in teſtamento. &
an ſibi quicquam fuerit legatum,ideo ceſ
ſat in illis ſuſpicio fraudis propter quam
debent repelli. Secus quando ſunt adhi-
biti teſtes in teſtamento nuncupatiuo, qa
tunc ſciunt quod contineatur in teſta-
mento.
16 Quinto loco, † hæres *p* non poteſt
p eſſe teſtis in teſtamento. §. ſed neque, in-
ſtitu.de teſtam.l.qui teſtamento, in prin.
de teſtament. Quod etiam procedit in
17 † fideicommiſſario vniuerſali, cum ha-
beatur loco hęredis.l.ſi necem.§.fin.ff.de
bon.lib.l. ſi filius §.j.ff. quod cum eo. Et
ita tenet Bal.in l. dictantibus. C.de teſta.
Facit quia lex loquẽs de hærede compre
hendit fideicommiſſarium,ſecundũ Bart.
in l.i.§.de illo. ff.ad Treb.iſte eſt pulcher
articulus : & indiget pleniori diſcuſsio-
ne in quo præceptor meus d.Iaſ. in d.l.di
ctantibus, dicit contrarium poſſe atten-
tari. & primo per generalitatẽ illius text.
& ſimilium iuriu[illegible] per §.ſed ne-
que.inſti.de teſtam.in[illegible]one ſui. Item:
quia principaliter non agitur de commo
do fideicommiſſarij, ſed in quandam cõ-
18 ſequentiam. Hinc † eſt quòd ſi ageretur
iudicium inter hæredẽ ſcriptum, & aliũ,
ſubſtitutus non eſt citandus. l.j.§.pen.de
uen.inſpi.Bart.in l. in diem. de aqua plu.
arcen.cum multis quæ allegantur ibi per
eum. quid tenendum? ſequar opi.Bal. cũ
quadam modificatione, pro qua induco
tex. in §.legatariis.inſtit.de teſtamen. ibi
enim dicitur,quòd legatarij,& fideicom-
miſſarij in teſtamento poſſunt eſſe teſtes:
q quia iuris ſucceſſores non ſunt, q & ſic ha
bilitatur fideicommiſſarius ad teſtimo-
nium teſtamenti: quia iuris ſucceſſor nõ
eſt,ſi ergo reperiatur aliquis fideicommiſ
ſarius, qui ſi iuris ſucceſſor ille prohibe-
tur eſſe teſtis : quia vnius incluſio eſt alte
rius excluſio.l. cum prætor. de iudi.l.ma
ritus. de procurat. ſed fideicommiſſarius
vniuerſalis eſt iuris ſucceſſor, quia reſti-
tuta ei hæreditate. in illum transferun-
tur iura hæreditaria actiua, & paſsiua. §.
reſtituta.inſtitut.de fideicommiſ.hæredi.
ergo, &c. Secundo facit in his quæ alteri
ex diſpoſitione hominis acquiruntur in-
ſpicimus perſonam, cui commodum eſt
acquirendum, non illum qui oneratur.
l. 3. §. j. de legat.præſtan.l. cum dare. ff.
ad l.Falci. ſed incommodum hæreditatis
eſt acquirendum fideicommiſſario ex di
ſpoſitione teſtatoris igitur prohibetur eſ-
ſe teſtis, ac ſi directo fuiſſet hæres inſti-
tutus. facit etiam text. in l. is qui.§.final.
de legat. præſtan. in ratione decidendi.I-
deo Bald. multum ſingulariter in l. quia.
§.Titio.ff.de condit.& demon.dicit,quòd
19 cum de fideicommiſsis † relictis ad piã
cauſam Trebellianica non detrahetur,
iſtud procedit, ſiue hęreditas immedia-
tè reſtituenda ſit per hæredem, ſiue me-
diate, videlicet poſt primi fideicommiſ-
ſarij mortem. & hoc dictũ ſequitur Lud.
Rom.in conſi.206.incip. licet de commu
ni concluſione,in fin.
20 Limito hanc † concluſionem nõ ha-
bere locum quando hæreditas eſſet reſti-
tuenda fideicommiſſario ſub conditione
incerta: vt quia fuit hæres grauatus reſti-
tuere Titio hæreditatem, ſi ſine liberis
deceſſerit. Nam hoc caſu fideicommiſſa
rius poterit eſſe teſtis. Ratio eſt, quia du-
bium eſt, an commodum hæreditatis ad
illum

illum ſit peruenturum vel ne:cũ iſto ca-
ſu multa poſſent contingere q̃ perueni-
ret &c.argumen.l.naturaliter. & in l. la-
queum.ff.de acquiren. rerum domi. Pro
qua limitatione adduco quod voluit Ro
ma.in præallega.conſi.ccvi. vbi limitãdo
dictũ Bald.in d.l.auia. §. Titio. dicit illud
procedere quandò certum eſſet hęredita
tem ad eccleſiam peruenturam. Secus ſi
eſſet dubium.vt ibi latius per eum.Et ſe-
cundum prædicta puto limitari poſſe di-
ctum Bar.in l.in diem.de aqua plu. arcẽ.
quia procedit quando datus fuit ſubſtitu
tus ſub conditione,alias ſi pure datus fuiſ
ſet,deberet citari, quoniam principaliter
illius præiudicio tractatur.

Puto etiam poſſe dici quod in caſu in
quo certum eſt hæreditatem alteri eſſe
r reſtituendam,tunc hæres r in tali teſta-
mento poſsit eſſe teſtis:arg. l. cogi.§. qui
inſolidum.ff.ad Trebellia.

21 Sexto,& vltimo † impuberes ſ prohi-
ſ bentur eſſe teſtis in teſtamento.l.hac cõ-
ſultiſsima,in prin.C.de teſtamen.in quo
aliter non eſt inſiſtendum. Et iſta ſuffi-
t ciant t quo ad habilitatem teſtium, quĩ
ſunt neceſſarii in teſtamento.

ADDITIO.

a Frequens & neceſſarius.] Adde Indiui
duæ Trinitatis ac intemeratæ virginis
Mariæ præſidio implorato. quòd adeo
frequens & neceſſarius eſt, vt quaſi non
ſit materia in toto corpore iuris dę qua
tot ſpeciales tractatus editi ſint.vt videre
poteris per Io.And.in add.ad Spec.in tî.
de teſte in princip. & poſt illos antiquos
edidi etiam Bar.Bald.Iac.Aegi. Nel.de
ſan. Ge. Albe. de Roſ. Tindar. de Alfa.
Fran.Cur.Ste.Aufre. & nouiſsime d. Io.
Cro.qui omnes ſtylo & ordine elegantio
ri excelluit. Qua de cauſa dum retroa-
ctis temporibus a quibuſdã rogatus eſ-
ſem,vt ſi quæ huic tractatui addenda fo-
rent,adderem: diu refutaui & manũ ad
calamum porrigere non præſumpſi,imi-
tatus ueſtigia Hieremyę dicẽtis: A, A, A.
Domine neſcio loqui: q̃a puer ego ſum.
vt habetur in ca.ſcripturis. viii.q.i. Verũ
quia generoſos animos labor allicit & in-
uitat, nec eſt viri timere laborem nec eſt
ſtrenuus nuncupandus qui labores fugit
niſi creſcat ei animus ex ipſarum rerum
difficultate teſtante in epiſtolis Seneca
ad Lucillum.quem refert. Io. And. in c.
niſi cum pridem.§.porrò,de renuntiatio:
& d. Catal. de Boncompag. in tractat. de
poteſtate Papæ in j. col. idcirco vt longæ
inquiſitionis cauſidicis & iurium profeſ-
ſoribus teſtium vtilem & neceſſariã ma-
teriam intelligere volentibus laborabſit.
quæ apud alios latius diſperſa ſunt, in v-
num quaſi per modũ cuiuſdam ſummæ
in his additamẽtis deligere conſtitui, nec
mihi per hoc cuncta complectẽdi cupido
inceſsit.nam ſcio his noſtris vigiliis adiici
poſſe non pauca:cum etiam hi qui habiti
ſunt mortalium ſapientiſsimi: vt inquit
veriſsimè Columela: dicantur multa ſciſ
ſe non omnia. ſat nobis erit ſi omnibus
ex parti ſatisfecerimus.

Petrus de Moncada.

b Habilitate perſonarũ.] Adde Gl.not.
& ibi per ſcriben. in l. 2. C. de ędic. diui
Adri.tollen.& no.per Mod.in rub.C.qui
admi.cum concor.de quibus ibi,& latiſsi
me per d.Hipp.de Marſi. pręcepto. meũ
in l.quis ne qò.ff.de quęſt.quam oĩno vi
deas. Petrus de Moncada.

c Qualitas.] Adde Fely.in c.ii.de reſcri.
verſi.reſtringitur.& d. Lu. Gozadi. præ-
cep.meũ in repe.l.2.C.de pact. inter em.
& vend.nu.cxliiii.& quæ ibi poſui in ad-
di.iunctis his quæ infra in fin. trac.dixi in
x.quæſtione.Quid autem ſit qualitas vi-
de quæ dixi in d.l.2.

Petrus de Moncada.

d Contrarium.] Adde Fely in c. cum or
dinem,de reſcri.in antepen.col.& in c.ad
probandum,de re iudi.in iii. colum. Al-
beric. de Roſat. in tracta. de teſtib. foli.
ix.in iiii.colum.Et aduerte communi er
rore tractatus ille de teſti.appellatur. Al-
beric.de Roſa.Fely.tamen in ca. inſuper
in vi.col.& in c.teſtimonium,in v. col.de
teſti.appellat cum Albe. Moder. Soci. in
regu. cccc xix. In iii. fallen. eum appellat
Albe. Malum.d.Io.infra, cum allegando
in ſuo tracta.appel. Alber.Malet.ego ne-
ſcio quomodo appellẽtur verè propter
varietatem prædictorum, vnũ eſt quòd

ille tractatus nõ fuit editus ab Alber. de Roſa. hoc patet manifeſtiſsimè cum ipſe met alleget quolibet paſſu Alberi. de Roſa. quem non eſt veriſimile ꝙ allegaret ſi ipſemet eſſet: nos vero ſub nomine Albe. Moder. allegauimus cum. & dum. d. Ioã. concludit ꝙ infamis non poteſt eſſe teſtis in teſtamento, an habeat locum in teſtamento ad pias cauſas, vide Bald. in repe. l. 1. de ſacroſan. eccl. in xiii. col.

Petrus de Moncada.

e Non poteſt eſſe teſtis.] Sed nunqd mulier poterit eſſe teſtis in teſtamento militis: vide no. per Glo. in auc ꝙ ſine. C. de teſta. & ibi per Doct. & per Ang. de Are. & d. Mar. Anto. Bauer. in §. teſtes, inſti. de teſta. in iii. & v. colum.

Petrus de Moncada.

f A ruſtico.] Adde nó. per Iaſ. in l. fi. C. de teſta. in 1. & 2. col. & aduerte dum d. Io. hic dicit ꝙ licet diſpenſatum ſi in numero &c. quia contrarium tenet Pau. de Caſt. in l. qui teſtamento. §. per contrarium. ff. de teſt. qui expreſsè dicit, & facit iſtam conſequentiam: ꝙ ſi diſpenſatur in numero teſtium, ita & in qualitatibus & non admittuntur illi qui alias repellerentur, & iſtud not. probat ille text. ideo cogitabam pro concordia iſtarum opin: ſic poſſe dici, ꝙ aut diſpenſatur ſuper numero teſtium in actu in quo teſtes requiruntur ſolum ad probationem non ad ſolennitatem eſſentialem, vt puta, in teſtamento patris inter liberos, vel ad pias cauſas, vt in l. hac conſultiſsima. §. ex imperfecto. C. de teſt. & in c. cũ eſſet, de teſt. & tunc cenſeatur etiam diſpenſatum in qualitatibus. & ita procedat opin. Pau. de Caſt. vt probatur in d. iuribus. Aut diſpẽſatur in numero teſtium in quo requiũtur teſtes non ſolum ad probationẽ, ſed etiam ad ſolẽnitatem, prout in teſtamento ruſtici, in quo requiruntur teſtes ad ſolẽnitatem neceſſariam, licet propter hominum penuriam diſpenſatum ſit in numero. & iſto caſu non cenſeatur diſpenſatũ in qualitatibus ſi aliter non ſit expreſſum. & ita procedat opi. d. Io. hic & ratio diuerſitatis erit: qa maioris integritatis debent eſſe teſtes qui adhibentur ad ſolẽnizandum quàm illorum qui adhibẽtur ad probandum. ſecundum glo. in l. 2. §. lege Iulia ff. de teſti. & glo. in l. notionem §. inſtrumentorum. ff. de verbo. ſign. per d. Mar. Anto. Bauer. in §. ſed cum aliqs, inſtit. de teſtamen. in x. & xii. col. qui plura ad hoc allegat.

Petrus de Moncada.

g Non nullis caſibus.] Adde Soc. in trac. fallen. in reg. cccxx. & Fely. in c. quoniã. de teſti. & Ale. & Iaſ. in l. fi. C. de codi. in fi. col. & Deciũ in l. fœminę. ff. de re. iur.

Petrus de Moncada.

h In codicillis.] Confirmatur iſta opin. per tex. in l. 2. ff. de leg. 1. & in l. ſi quis in graui. §. ſi quis codicillis. ff. ad Sillania. & in l. diuus. §. codicillos, el 2. iuncta l. conficiuntur. §. codicilli. ff. de iur. codici. in quibus iuribus probatur ꝙ prohibitio facta in teſtamento videtur etiam habere locum in codicillis: agitur fallen. communiter approbata non videtur vera. ſed reſponde ꝙ prędicta iura habent locum quantum ad habilitatem perſonæ ita ꝙ ille qui non poteſt facere teſtamentum, non poteſt etiam facere codicillos, non ſic eſt reſpectu ſolennitatis: quia ſolennitas quę requiritur in teſtamẽtis, nõ requiritur in codicillis. l. fin. C. de iure cod. ita reſpondet Are. in l. qui teſtamento. §. mulier. ff. de teſta. & d. Philip. Decius in l. fœminæ. in v. col. ff. de reg. iu. Ad rationem d. Io. hic reſponde, vt per Doc. in l. 1. ff. de teſt. & per Bar. & Mode. in l. 2. de leg. 1. & nota ꝙ cum hodie de conſuetudine cõmuniter in teſtamentis apponatur clauſula codicillaris ſi adhibitæ eſſent fœminæ pro teſtibus in teſtamento valeret teſtamentum ſaltim in vim codicillorum ſecundum Io. Fab. Ang. Are. d. Mar. Anto. Bauer. in §. teſtes. inſti. de teſta. & Iaſ. in d. l. fi. de iur. codi. in fi. colum.

Petrus de Moncada.

i Inter libera.] Intellige legitimos & naturales. Quid in naturalibus tãtum aut ſpurijs? vide plenè per Bal. Ang. & Alex. in d. §. ex imperfecto cum concor. de quibus ibi per Mode.

Petrus de Moncada.

k Quia communis.] Adde ꝙ iſtam opinio.

ſio. dixit eſſe communem d. Mar. Anto. Bauer. in §. teſtes. inſtit. de teſtament. in 3. colum. qui nota. & diffuſè tractat. iſtam materiam, & concordat opini.

l Petrus de Moncada.

In caſu no.] Adde Iaſ. in l. fi. C. de teſt. in fi. 2. col. qui proprie ponit iſtam quæſtionem. & vide d. Bau. in loco hic per d. Io. alleg. Et dum dicit quòd magis communis eſt quòd tempore peſtis &c. cogitatu. quia in rei veritate paſſus eſt multū ambiguus. & opin. contraria eſt multum æqua, vt latè per Moder. in l. fi. & per d. Hippol. de Marſi. in l. fi. in pe. col. ff. ad l. Cor. de ficar. Petrus de Moncada.

m Nō poteſt eſſe.] Quid in aſcripticiis. m de Io. An. Fab. inſti. de iur. perſo. in princi. Quis autem ſi aſcripticius, & an iſti ſint proprie ſerui, ibidem & per eundem Io. Fab. in §. teſtes inſti. de teſta. an autem ſeruus qui communi opinione reputabatur liber poſſit eſſe teſtis in teſtamento? vide tex. & ibi no. in §. ſed cum aliquis. inſti. de teſta. Petrus de Moncada.

n Contrarium.] Adde Io. Fa. in § teſtes. proxime alleg. in 2. colu. & Iaſo. in l. hac conſultiſsima. in prin. C. de teſta. & Fely. in c. cum nuntius. in fi. de teſti. dommodo interuenerit licentia ſuperioris. alias ſecundum Ioan. Fab. poſsit teſtamentū impugnari. an autem monachus poſsit eſſe teſtis in teſtamento in quo monaſterium eſt inſtitutū? dic vt patet Bar. in l. j. in tantum. §. vniuerſitatis. ff. de rerū diu. & Io. Fab. Ang. & do. Bauer. in §. licet neque. inſt. de teſt. Et an ſit differentia inter monachos & fratres? vide per Pan. in ca. cauſam quæ. el j. de iudi. & Fely. in c. licet. in fi. de offi. or. Petrus de Moncada.

o Io. Fab.] Adde quòd iſtam opin. videtur etiam tenere. Spec. in tit. de iſtrumentorum edi. in §. inſtrumentum, ergo publicū. in pen. col. & Ioan. And. ibi de quo per Alberi. moder. in ſuo tracta. de teſti. fol. 8. colum 1. & per Doc latè in l. qui teſtamento in princ. ff. de teſta. & in l. dictantibus. & hic allegar. vbi dicit Alex. quòd communis opi. eſt quòd legatarius pro hærede, & pro aliis poteſt eſſe teſtis non obſtante ꝙ omnibus ſit legatū vide etiam Ange. & d. Bauer. in §. legatariis hic alleg. & ratio eſt: quia dato ꝙ vnicuique ſit legatum, tamen commodum principaliter non ſpectat ad legatarium, ſed in conſequentiam. Et propterea dixit ſingulariter Bald. in l. 1. § huius ſtudij. in 2. col. ff. de iuſt. & iur. ꝙ ſi legatarius fuit examinatus ſup inſtitutione hæredis: & interrogatus an commodū ſit perceptū, reſpondet. ꝙ non. non dicitur falſum dixiſſe, quia intelligi debet de commodo principaliter non in conſequentiam. ſequitur Alexan. conſilio. 1. incip. viſo proceſſu inquiſitionis contra Antonium. in pen. col. in 3. volum. & Soz. in d. l. ſi quis ita. in 2. colum. de reb. dub. & Iaſon. in l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cer. pet. in princ. in 2. colum. & in l. dictantibus. hic allega. d. Bauer. in d. § legatariis. Franc. Cur. in tract. ſuo de teſtibus in 4. concluſione. quæ autem ſit ratio ꝙ legatarius poteſt eſſe teſtis in teſtamento. vide per Areti. poſt Bald. in l. qui teſtamēto. in princip. prælleg. Aduerte, quia prædicta videntur habere locum, quando teſtamentum fuit factum ſecundum ius commune corā ſeptem teſtibus: ſecus ſi coram paucioribus. vt quia ex forma ſtatuti teſtamētum, poteſt fieri coram paucioribus, quo caſu conſuluit. Ioan. de Monte. Spec. de Peruſio cum pluribus Doc. ꝙ non habebat locum. §. legatarijs. in titu. de teſta. pro quo vide Soz. d. l. ſi quis ita. in ti. col. & Iaſ. in l. dictantibus. ſupra alleg. in 2. colum.

Petrus de Moncada.

p Hæres.] Sed quid in parte hæredis, vel eius filio? dicas quòd ſicut hæres non poteſt eſſe teſtis, ita, nec eius filius, qui in poteſtate ſua eſt. nec pater, qui eum habet in poteſtate. tex. eſt in l. qui teſtamento. in princ. & ibi Bar. Pau. de Ca. & alij ff. de teſta. & in § ſed neque. hic alleg. iuncto. §. precedenti, vni per Ang. & do. Bauer. & ratio eſt, quia iſti viderentur teſtificari in cauſa propria contra. l. omnibus. C. de teſti. Idem eſt in fratre hæredis ſi ambo exiſtant in patris poteſtate: vt in prædictis iuribus. Et ſupradictis infertur aliud eſſe in emācipatis. Sed iudicas contrarium ſecundum Bar. Areti. & alios in

d.l.qui teſtamẽto.in §.quæcunque.& ita, tenet Glo. in l.parentes C.de teſti. nam; licet ceſſet patria poteſtas,nõ tamẽ ceſſat firma ratio & ſanguinis,& coniunctionis.Item non ceſſat reuerentia:quæ patri debetur,ratione cuius nõ eſt idoneus teſtis.l.liberto ff.de obſeq.patro.pręſtan. & ita tenet Ang.& d.Bauer.in d.§.ſed neque,quamuis Pau.de Caſtro.in d.l.qui teſtamento.in princ. tenuerit contrarium. Prædicta tamen limi.in teſtamento filij, militantis,& econtra.& idem in fratre. &c.text.eſt in d.l.qui teſtamento.§.p cõtrarium.& ibi Bart.& Pau.de Caſt.& p Alb.moder. in tract.ſuo fol.1.col.2.& p Soci.in rer.419.in 5.fallen. quid autem in ſubſtituto?vide per Ang.in cõſ.275. incipi. thema,ſuper quo conſilium petitur.in pen.col.& p Iaſ. in l.dictantibus. C.de teſta.in 3.colum.& per Fran.Cu.in addi.ad Alex.in d.l.dictantibus.& per Iaſon.in l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cer.pet. in 3.col. Quid autem in ſocero hæredis?vide Ang.conſi. 128. incip.in facto proponitur q Bellaflore &c.vbi vide etiã quid ſi mulier ſi inſtituta hæres, an eius vir poſsit eſſe teſtis. Et ad id quod dicit d. Ioan.de fideicommiſſario vniuerſali. vide Ang.Are.& d.Bauer.& omnes. in § legatariis. inſti.de teſta. An autem, fideicom.ſit proprie hæres, vide per Sozi.in rubri.ff.de vulg.& pup.in 2. col.& in conſi.249.incip.materia.in verſic. ſed huic obiectioni.2.vol.

Petrus de Moncada.

q Non ſunt.] Aduerte quia iſtud eſt de directo contra tex. in l. id tempus.§. fin. ff.de vſuca.vbi dicitur quòd legatarius, quaſi hęres, eſt ergo iuris ſucceſſor. Sed reſponde,eſt iuris ſucceſſor reſpectu rei ſibi legatæ,& quantum ad illam dicitur eſſe hæres,vt d.l.id tempus.§.fi. quæ tota die ad hoc alleg. ſecundum Pau. de Caſ.ibi nõ autẽ eſt iuris ſucceſſor vniuerſalis vt ſuccedat in vniuerſũ ius defuncti ſecundum quòd loquitur.d.§.legatariis. vt ibi p Ang.& id Bauer.in 2.col. Facit quod no.Bar.in l.2. § item ſi in facto. ff. de ver.ob in ſi.3.col.

Petrus de Moncada.

r Tũc hæres.] Iſta opi.nullatenus placet, ex duobus.Primo, quia iura indiſtinctè prohibent hæredem eſſe teſtem in teſtamento iuribus vulg. ergo. Secundo,quia tex.hic per d.Io.allegatus non probat, & quòd non probet oſtẽdo,dicitur ibi quod ſi ille qui alias ſolidum capere non poteſt inſtituatur hæres,& cogetur reſtituere hæreditatem,quòd cogitur adire & reſtituere cum nihil honoris, &c. tunc ſic dicit d.Ioan.ſi in caſu illo ille efficitur capax quo ad effectum reſtituendi eo:quia nihil honoris &c.ergo idem erit in caſu noſtro:cum hæres nihil vtilitatis ex hereditate conſequatur,qua de cauſa reputãdus eſt ac ſi non eſſet heres: igitur poterit eſſe teſtis.ita credo quòd voluit dicere d.Io.ni fallor,quę ipſi placet,nec probatur p illo text.quia in caſu.§. hi qui ſolidum,ille qui rogatur reſtituere non eſt omnino incapax: quia poterat capere partem:nimirum ſi ratione pars efficitur capax reſpectu totius, quo ad reſtitutionem non eſt ſic in caſu noſtro:quia hæres totaliter eſt prohibitus vt poſsit eſſe teſtis.ergo cogitabis tamen.

Petrus de Moncada.

ſ Impuberes.] Sed nũquid impubes erit legitimus teſtis in teſtamento militis vide not.per Ange.in 2.colum.& d.Baue. in 1.col.in §.teſtes.inſtitu.de teſta. quid autẽ in teſtis ad pias cauſas?vide per Fely.in c.cum nobis.de præſcrip. in 3.col. poſt Bal.in repet.l.1.C.de ſacroſan.ec.in 13.colum.

Petrus de Moncada.

t Et iſta ſufficiant.] Aduerte quia de aliquibus adhuc dubitatur.& in primis quęritur,nunquid executor vltimæ voluntatis poſsit eſſe teſtis in teſtamento? circa quòd diſtinguendum eſt.Aut eſt merus & nudus executor,ita quod nullum commodum ſentit ex teſtamento,& tunc poteſt eſſe teſtis.Aut eſt aliquid ſibi relictũ & tunc cum ſit legatarius habebunt in eũ locum iura loquẽtia de legatariis. Ita tenet Bal.in l.qui teſtamento:in prin. ff. de teſta.Ang.Are.& d.Bauer.in §.legatariis.inſti.eo.qui pro hoc alleg.etiam Bal. in conſi.421.& confirmatur iſta diſtinctio ex no.per Bar.in l. ſi quis Titio. in prin.

principio. ff. de legat. ii. & in l. alio. ff. de
alimen. & cibar. leg. prędicta tamen intel
lige, niſi ipſe executor eſſet vnus ex hæ-
redibus inſtitutis, quod poteſt fieri ſecun
dum Bar. in d. l. ſi quis. Titio: quia tūc nō
poſſet eſſe teſtis: vt ſupra dictum fuit.
Quis autem ſit proprie executor nudus
& merus, vide per Abb. in conſi. lix. inci.
viſo teſtamento. in fi. in j. vol. ſecūdo quæ
ritur, an hermaphrodita poſsit eſſe teſtis
in teſtamento? & dicas quòd ſi magis in-
caleſcit in ſexu maſculino quòd poteſt
eſſe. ſecus econtra text. eſt in terminis
in l. repetundarum. §. 1. ff. de teſti. benefa-
cit text. in l. quæritur. ff. de ſtatu homi. gl.
eſt no. in §. teſtes. in verbo, neque mulier.
inſti. de teſta. quam commendat ibi An.
& d. Bauer. gl. eſt etiam in §. hermaphro
ditus. 4 q. 3. Sed diceret aliquis quomo
do conſtabit quòd magis incaleſcit in
vno ſexu, quàm in alio. Bal. in d. l. quæri
tur. poſt Guil. dicit quòd in dubio ſtandū
erit eius dicto. & hoc quando aliter con-
ſtat de maiori incaleſcentia. Alleg. Ho-
ſtien. in ſum. in tit. de teſti. §. quis poſsit
eſſe teſtis. Idem tenet Ant. de But. in c. fi.
de confe. in v. col. Dixit etiam idem Bal.
in l. quoties in pen. col. C. de ſuis & legi.
quòd & ſi reſpectu ſexus non appareret
maior incaleſcentia, ſi tamen in aliis ope
ribus virtutis, & in agilitate corporis ap-
pareat maſculus, iudicabitur vt talis.. Idē
econuerſo. pro quo tamen vide Hoſtien.
in dicto loco. & per Ang. in l. de quibus.
ff. de legi. Sed pone ꝙ hermaphrodito da
tur paritas & æqualitas in ſexu, & vtitur
pariter vtroque prout contingit in diœ-
ceſi Taur. ſecundum ꝙ refert Hoſtien. in
d. §. quid iuris illo tunc? reſpondeo quòd
ad ordines recipiendos iſto caſu iudica-
tur ut fœmina: quia eſt via tutior, ſecun-
dum Arch. & Præpoſi. Mediola in d. §.
hermaphroditus. 4. q. 3. quo ad alia vero
collige ſol. ex ſupradictis. & cogita latius.
Tertio quæritur an eunuchus poſsit eſſe
teſtis in teſtamento? & concludendum
eſt quòd ſic. Nam ipſe habet teſtamenti
factionem actiuā & paſsiuam: vt eſt tex.
in l. eunuchis. C qui teſta. fac poſ. Item
non reperitur prohibitus: ergo &c. cum
edictum de teſti. ſit prohibitorium. l. 1. ff.
de teſti. c. 1. eo. ti. & reperio ꝙ ita pro-
prie in terminis tenet d. Mar. Ant. Bauer.
in §. teſtes inſti. de teſt. j. ix. col in princ.
Pro qua opi. vltra eum facit text. in cap.
eunuchus. iuncto c. pe. præcedenti. lv. di-
ſtin. vbi dicitur quòd eunuchus ſiue per
inſidias hominum factus, ſiue ita natus
fuerit dumtamen alias ſit dignus, aſſumi
poteſt ad clerum & effici epiſcopus. igi-
tur multo magis dicendum eſt vt poſsit
eſſe teſtis in teſtamento, ſi alia non repu
gnāt: cum maior habilitas requiratur in
promouēdo ad ordines, vt manifeſte pa-
tet. Quarto poſſet quęri, quid in furioſo,
ſordo, & muto: & in illo cui bonis interdi
ctum eſt de quibus vide tex. in §. teſtis. in
ſti. de teſt. ſupra alleg. & in l. qui teſtamē
to. §. nec furioſus. & in l. is qui. ff. eo. & in
§. idem ſurdus. inſti. qui teſt. face. poſ.. Itē
poſſet quæri quid in hæretico, de quo vi
de tex. in aucten. credentes. C. de hæreti.
& mani. Item quid filio ſeu patre tabel-
lionis ſcribentis teſtamētum? de quo per
Glo. & Io. de Pla. & d. Bauer. in §. legata
riis. inſti. de teſtamen. & per Bar. in con-
ſil. lxi. incip. filiusfa presbyter. Item quid
in vſurario. de quo vide per Bal. in l. 1. in
4. col. C. de teſta. in ver. vii. quęritur. Itē
quid in affine ſeu conſanguineo. de quo
per Alber. Moder. in ſuo trac. fol. 1. in 4.
col. Item quid in iudæo. de quo vide tex.
& ibi no. in l. quoniā. C. de hæreti. & Fe-
ly. in c. iudæi. de teſti. Item quid in tutore
ſcripto in teſtamēto. & de quo vide text.
in alleg. l. qui teſtamento. in princ. & per
Rom. in conſi. ccccxx. Quid autē in vxo
re & ſorore tutoris? vide Panor. in conſi.
lij. incip. Ieſu Chriſti &c. in 1. volu. in 2.
col. Item poſsit quæri quid incarcerato
pro maleficio? de quo dic vt per Bal. in re
pe. l. 1. C. de ſacroſan. eccl. in xiii. col. pro
quo tamen vide Gl. in l. iii. §. l. Iulia. ff. de
teſt. & 4. q. 3. §. lege Iulia. & Steph. Au-
fre. in ſuo trac. de teſti. reprob. in ver. ca
nonicus. in 2. col. cum ibi alleg. & ex ibi.
nota. habes quid iuris tam in teſtamētis,
quàm in cauſis ciuilibus, & criminalibus.
Item poſſet quęri quid in lepra percuſſo,
& habente morbum comitialem an poſ-

ſint eſſe teſtes in teſtamẽto? de quo vide Bal.& alios in l.caſus.C.de teſta. Itẽ poſſet quæri an Theutonicus poſsit eſſe teſtis in teſtamento Hiſpani vel Galli, vel Græcus in teſtamento Latini,& econuerſo.in quo dicendum eſt ꝙ ſic, dummodo ſenſu percipiant quod agitur, licet non intelligant idioma.tex.eſt no.& ibi no. Bal. & Pau.de Caſt.in d.l.qui teſtamento. in §. & veterus.ff.de teſtam. Et ſi diceres quo poterit percipere Theutonicus verba Hiſpani.&c.Reſpondeo ſecundum eoſdem ꝙ hoc percipiet per interpretem. text.eſt & ibi notant doct.in l.1 § fin ff.de verb. obligationibus. An autem ſufficiat vnus, vel requirantur duo,vide ibidem.

Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

22 *Teſtes qui eſſe poſſunt in codicillis.*

SECVNDA PARS.

Circa ſecundam. Qui poſsint eſſe teſtes in codicillis, breuiter puto ꝙ illi qui nõ poſſunt eſſe teſtes in teſtamento non poſſunt eſſe ẽt in codicillis: quia ſolum diminuitur numerus teſtium, circa qualitatem aũt teſtium nihil reperitur immutatum niſi in hoc: quia non oportet illos eſſe rogatos.l.fin.in fi.C.de iur.codi.

Fallit tamen in muliere:quæ in codicillis eſt teſtis idonea ſecundum glo. in d. l. fin.in fi. C.de iure codi. credo etiam ꝙ li-
22 mitari poſſet in legatario: † quilibet in teſtamento poſsit eſſe teſtis, attamen in
a codicillis non a, per §. ſed neque.inſtit. de teſta. vbi hæres in teſtamento non poteſt eſſe teſtis,quia totum negocium agitur inter teſtatorem & hæredem. ſed in codicillis nullus inſtruitur hæres, ſed dũtaxat fiunt legata & fideicommiſſa, totũ ergo negocium agitur inter teſtatorem & legatarium ſeu legatarios.

ADDITIO.

a In codicillis non.] Iſtam opinionẽ ſub dubio forte tenuit Soci. in lege ſi quis ita. in fine.ff.de rebus dubijs. Bald.tamen in lege qui teſtamento in principio. ff.de teſtamen.in codicillis factis ab inteſtato relinquit cogitandum,mihi videtur ꝙ legatarius poſsit eſſe teſtis in codicillis,& pro hoc allego textum quaſi expreſſum in lege dictãtibus.C.de teſtamen. vbi dicitur dictantibus teſtamentum ad aliam quaſi bet vltimam voluntatem legari poteſt, poſtea in fine dicitur.teſtibus ẽt legari poteſt coniungendo,ergo principium & finẽ illius legis.apparet ꝙ teſtibus adhibitis tam in teſtamentis quàm in codicillis, quam in quacunque vltima voluntate legari poteſt:ſed legatarij ſunt idonei teſtes in teſtamentis:ergo & in codicillis,& in qualibet vltima voluntate per d. l. dictantibus.quæ generaliter loquitur cogitabis tamen propter auctoritatem prædictorum. Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

23 *Cauſa quando criminalis dicatur.*
24 *Pauper an ſit repellendus a teſtimonio in cauſa criminali.*
Deportatus in criminali cauſa admittitur in teſtem ſine tortura.
Iuramentũm non defertur in ſupplementũ probationibus in cauſis criminalibus, ſeu alijs cauſis arduis.
Pauper an ab accuſando repellatur.
Iudex ſententiam ſecundum allegata, & probata ferre debet.
25 *Pauper probata vita eſt idoneus teſtis in cauſa criminali.*
26 *Pauper in dignitate, vel honore cõſtitutus ad legitima teſtimonia admittitur.*
27 *Pauperi producto cum alio teſte integerrimo fides adhibetur.*
Dictum mulieris in cauſa criminali ſuppletur ex dicto alterius teſtis integri.
28 *Innocentia accuſati per teſtes pauperes probari poteſt.*
29 *Domeſtici & familiares ſunt idonei teſtes ad probandum innocentiam accuſati.*
30 *Frater pro fratre admittitur ad probandũ fratris innocentiam.*
31 *Infamia quotuplex ſit.*
Infamia facti quæ ſit.

Infamis

31 *Infamis infamia facti nō poteſt eſſe teſtis in cauſis grauioribus: in quibus requirũtur teſtes omni exceptione maiores.*
33 *Infamia canonica quæ ſit.*
34 *Infamia iuris quæ dicatur.*
35 *Infamis de iure ciuili, eſt etiam infamis de iure canonico.*
36 *Infamis infamia iuris an poſſit eſſe teſtis ĩ cauſa criminali.*
Infamis infamia iuris ab accuſando repellitur.
37 *Teſti infami infamia iuris etiam producto cum altero qui ſit vir grauis & magnæ auctoritatis non eſt præſtanda fides.*
38 *Teſtis habilis tempore iuramenti qui antequàm dictũ ſuũ deponat infamiã iuris incurrit in criminalib. non admittitur.*
39 *Inhabilitas ſuperueniens teſti poſt iuramentum & depoſitionem, non irritat dictum ſuum prius legitime depoſitum.*
In actibus qui fiunt ex neceſſitate prout eſt teſtificari fictio quæ retrotrahit non conſideratur.
40 *Iudex teſtem infamẽ ſeu alias criminoſũ ex ſuo officio repellere.*
41 *Iudex ex officio ſuo poteſt inquirere de conditione teſtis, & illum inuentum inhabilem repellere.*
42 *Dictum teſtis infamis an faciat indicium.*
43 *Infamis infamia iuris an in cauſis grauioribus puta in crimine hæreſis, læſæ maieſtatis, & ſimilibus ſit idoneus teſtis.*
44 *Infami infamia iuris in facto proprio deponenti an ſit credendum.*
45 *Crimen quod per alios probari non poteſt, probatur per infames infamia iuris, ſed cum tormentis.*
46 *Infamis infamia facti an in cauſis criminalibus poſſit teſtificari.*
Meretrix in cauſa criminali non poteſt teſtificari.
Infamis infamia facti non poteſt eſſe teſtis quando agitur de crimine ciuiliter.
47 *Nec in cauſa ciuili ardua.*
Cauſa ciuilis ardua an æquiparetur criminali. & nu. 160.
Condemnatus ex cauſa furti, infamiam incurrit.
Infamia morti æquiparatur.
Furti actio pro re minima intentari poteſt.
Actio de dolo pro re excedẽte ſummam duorum aureorum poteſt intentari.
48 *Infamis infamia facti an faciat indicium.*
49 *Et quid ſi veritas per alios aliter ſciri non poteſt.*
50 *Exiſtens in peccato mortali an repellatur a teſtimonio ferendo in cauſa criminali & nu. 52. 53 & 54.*
51 *Criminis appellatione an veniat omne peccatum mortale, & quid ſit crimen.*
Teſtificari contra clericos qui non poſſunt.
Peccatum quodlibet mortale eſt dignum dãnatione æterna, & crimen appellatur.
Teſtis conuinctus de crimine in iudicio teſtimonio repellitur.
52 *Teſtis criminoſo facit aliqualem præſumptionem.*
53 *Criminoſi non repelluntur a teſtificando ſi quando crimẽ per alios vero ſimiliter probari non poteſt.*
54 *Teſtis quando conuincitur in eo quod præſumitur eſſe crimen, tamen aliquo modo poteſt excuſari a delicto, omnino non repelli, ſed eius fides diminuitur.*
55 *Mulier de iure canonico non poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali.*
56 *Fallit quando crimen per maſculos probari non poteſt.*
57 *Mulier de iure ciuili poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali.*
Teſtimonium maſculorum preualet teſtimonio fœminarum, data paritate numerorũ teſtium & nu. 155.
58 *Præſentatus a maſculo præfertur, diſcordãtibus maſculo, & fœmina patronis in præſentando. & nu. 155.*
59 *Laicus contra clericum in cauſa criminali non poteſt eſſe teſtis.*
60 *Laicus teſtificatur cõtra clericũ ĩ criminib. exceptis, vt in crimine hæreſis, vel ſimoniæ.*
61 *Laicus contra clericum admittitur in ſubſidium ad teſtificandum.*
Domeſtici an admittantur ad teſtimonium in ſubſidium in cauſa criminali.
Lex ſic debet interpretari ne ex illa ſurgat iniquitas.
62 *Laicus teſtis examinatus contra clericum facit indicium ad torturam.*

Repulſus a teſtimonio ferēdo cōtra aliquem propter eius reuerentiā, examinatus non facit indicium.

63 Probationes facientes plenam fidem in ciuilibus, in criminalibus facit indicium ſufficiens.

64 Laicus admittitur ad teſtimonium contra clericum quando agitur per viam inquiſitionis, vel denuntiationis.

65 Laicus poteſt teſtificari contra clericum in cauſa criminis ciuiliter tantum mota.

66 Laicus teſtificatur in cauſa criminali in fauorem clerici.

67 Laicus poteſt eſſe teſtis contra clericū, quando delictum clerici diceretur notorium.

68 Laicus ſimul cum clerico admittitur ad teſtificandum contra clericum in cauſa criminali.

Cauſa ſpiritualis poteſt in clericum, & laicū ſimul compromitti.

69 Clericus an poſsit eſſe teſtis contra laicum in cauſa criminali.

70 Minor 20. ann. & maior 14. an. & quando ſit in cauſa criminali ad teſtimonium admittendus. & nu 71.

72 Teſtes inhabiles admittuntur in ſubſidium quādo ex natura negotij veriſimiliter habitu nec actu teſtes habiles interuenire poſſunt.

73 Coniunctus pro coniuncto ſeu affinis pro affine non eſt in cauſa criminali ad teſtimonium audiendus.

Affines ſeu coniuncti vſque ad quem gradū dicantur.

74 Iniuria facta vni de cognatione cenſetur facta toti cognationi.

75 Affinis teſtis in cauſa criminali pro affine contra alterum affinem admittitur.

76 Cōſanguineus nō repellitur a teſtificando, q̄n pars cōtra quā nō fuit pductus opponit.

77 Affinis qui eſſe deſinit poteſt teſtificari pro olim affine in cauſa criminali.

78 Actio iniuriarum non competit pro iniuria facta affini poſt diſſolutam affinitatem.

79 Statum quod de cauſis verſentibus inter affines fiat compromiſſum, non habet locum quando diſſolutionem matrimonij affinitas eſt diſſoluta.

80 Coniunctus productus in teſtem ex parte accuſati ad ſe defendendum non repellitur.

81 Credulitas teſtis probat in criminalibus in quibus agitur de probanda alicuius defenſione. & nu. 112.

82 Innocētia p teſtes domeſticos probari pōt.

83 Probatio ęquiuoca, & ambigua prodeſt in criminalibus, vbi de delicto euitando agitur.

84 Affinis an poſsit eſſe teſtis pro affine in cauſa criminali ad faciendum indicium.

85 Coniunctus integrę uitæ, & magnę ſanctimoniæ poteſt eſſe teſtis pro coniuncto in cauſa criminali.

86 Frater multum noiæ fidei, & integræ vitę poteſt teſtificari in cauſa fratris, vel conſanguinei.

87 Iudex nemo poteſt eſſe in cauſa ſua vel ſuorum niſi ſit vir in quo veriſimiliter non cadat ſuſpicio.

88 Affinis pro affine eſt idoneus teſtis, quando veritas per alios habitu nec actu veriſimiliter probari poteſt.

89 Vaſallus an in cauſa criminali poſsit pro domino teſtificari.

90 Vaſallus magis obligatus eſt domino quam filius patri.

Teſtis idoneus is non eſt cui pręcipi poteſt.

91 Socius criminis non poteſt eſſe teſtis contra ſocium, nec de criminibus aliorum eſt interrogandus.

92 Socius contra ſocium teſtificatur in crimine lęſæ maieſtatis.

93 Socius poteſt interrogari de crimine ſocij, in delictis, quæ principaliter non cōmittuntur propter offenſam ſeu caſum alicuius, ſed propter committentium commodum.

94 Socius teſtificatur contra ſocium in his quæ tendunt ad communem ſalutem.

95 Socius qui non debet examinari, contra tertium examinatus, ſeu de crimine ſocij interrogatus, an probet.

96 Tortura eſt magna pęna.

Intellectus ad dicta Bar. in l. maritus. ff. de quęſtio.

Teſtis quando dicatur non debito modo examinatus.

97 Inimicus an poſsit contra inimicum teſtificari in cauſa criminali.

Teſtes

*Teſtes inhabiles admittuntur ad proban-
dum crimen ſimoniæ.*
*Crimen læſæ maieſtatis per teſtes inimico
non probatur.*
98 *Domeſticus ſeu amicus iinmici repellitur a
teſtimonio.*
*Teſtis ut dicatur inimicus alterius, ſufficit
offenſam inter eos eſſe factam licet alter
ignoret.*
*Habens iuſtam cauſam inimicandi, præſumi
tur inimicus, & a te ſtimonio repelli põt.*
99 *Inimicus reconciliatus cum quo de recenti
pax facta eſt repellitur a teſtificando in
cauſa criminali.*
*Paria ſunt aliquid non eſſe factum, vel eſſe
factum, ſed de recenti.*
Nouitij appellatione venit de recẽti ꝓfeſſus.
*Iudæi nuper ad fidem conuerſi non poſſent
inter Chriſtianos ad officia publica pro-
moueri.*
Inimicus pręſumptus repellitur a teſtimonio
100 *Teſtes ad vniuerſitate non poſſunt teſtifi-
cari ĩ fauorẽ vniuerſitatis in cã criminali*
101 *Compater pro ſuo compatre an poſsit eſſe
teſtis in cauſa criminali; & an filius ſpiri
tualis pro parte ſpirituali, & econtra
poſsint in dicta ca uſa eſſe teſtes.*
Argumẽtũ ciuilibus ad criminalia valet.
Probandi facultas non eſt augmentanda.
102 *Fama cum vno teſte omni exceptione maio
re an probet in criminalibus.*
103 *Accuſatus de crimine an poſsit pendente
accuſatione teſtificari in cauſa criminali*
104 *Domeſtici, & familiares non admittun-
tur in teſtes ad excuſationem accuſati,
ſeu inquiſiti in criminalibus exceptis.*
105 *Familiares ſeu domeſtici an ad teſtimo-
nium admittãtur in cauſa criminali pro
ſuo domino.*
106 *Iuramentum in ſupplementum probationis
an ſit deferendum in cauſa criminali pro
bato crimine per vnum teſtem. & nume.
108. & 109.*
*Iuramentum non defertur in cauſis ciuili-
bus arduis.*
107 *Probationes dilucidę requiruntur ad pro
bandam ingratitudinem, nec deferri po-
teſt iuramentum in ſupplementum ad il
lam probandam.*

TERTIA PARS.

Circa tertiã. Quęro q poſſunt eſ
ſe teſtes ĩ cauſis criminalibus
& qui nõ antequam accedam
ad diſcuſsionẽ ꝑſentis materię,
23 Promitto qđ † cauſa dicitur criminalis.
non ſolum quando agitur de pęna ſan-
guinis imponenda, verum etiam quan-
do agitur de pœna pecuniaria quæ fiſco
a eſt applicanda *a* Glo. eſt in l.3. in prin.
ff. de ſepul. viola. & Gloſſ. in l. aut dam
num, in principio. de pœnis Alex. in ru-
bri. C. de iudiciis. Aret. in rub. inſti. de pu
24 bli. iudi. Quæro igitur an teſtis † re-
pellatur in cauſa criminali propter pau-
b pertatem *b* Io. And. & d. Ant. & Ioã. de
Imo. in c. ſi quis teſtium. de teſt. conclu-
dunt quòd ſic: quia facilius corrumpitur
partes quam locuples. l. 3. in prin. ff. de
teſti. Alexan. in conſi. 15. incip. viſo pro-
ceſſu. in 3. vol. Specul. tamen in titul. de
teſte. in §. primo. verſi. item ſi pauper, di-
cit quòd pauper admittitur, ſed cum tor-
tura. Sed contra iſtam opi. videtur tex. in
l. diuus. §. fi. ff. de quæſti. vbi deportaus.
qui nihil tenet, & eſt vilis perſona admit
titur in teſtem abſque eo quòd torquea
tur. Idem dicit in liberto, cuius conditio
eſt vilis. Ideo Bar. per illum tex. in l. ex li
berto, in prin. de quæſtio ff. dicit quòd ta
les admittuntur in teſtes in criminalibus
abſque tortura niſi in quibuſdam caſib.
quos ibi ipſe excipit. dicit tamen quod
non tantum creditur illis ſicut aliis teſti-
bus qui ſunt idonei. Idem infert Areti. in
c. ſi qui teſtium; de teſti. quòd ſi per duos
huiuſmodi & non per alios nec per plu-
res. aliquid probaretur non diceretur il-
c lud plene probatũ. *c* & agens ſuccũberet
etiam ei non eſſet deferendum iuramen
tum in ſupplementum probationis quòd
non defertur in cauſis criminalibus, ſeu
aliis cauſis arduis ſecundum Glo. in cap.
mulier, extra de iureiur. Bal. in l. bonæ fi-
dei. C. de reb. credi. Pau. de Ca & Alexã.
in l. ait prætor. in princip. de iureiur. Glo.
& ibi Docto. in l. admonendi. eo. tit.

Aduertite tamen, quia poſſet dici ꝙ
pauper qui non poſsidet quinquaginta

pp

in bonis non poſsit in cauſa crimina'i eſſe teſtis:quia tal:s pauper repellitur ab accuſando l. non nulli. ff. de accuſa. ergo multo fortius à teſtificando in cauſa criminali:quia per actum teſtificandi maius præiudicium poteſt inferri, quòd per ipſam accuſationem cum iudex ſit laturus ſententiam ſecundum allegata, & probata:& non ſecúdum accuſationem. l.qui.accuſare. C.de e den.facit Gl.inſti. tu.de ſuſpec.tuto.in verbo,procedunt,facit.tex.in c.de cætero,extra de teſti. vbi latius,qui non admittantur ad teſtificandum in cauſa criminali,contra clericum, admittantur tamen ad illum accuſandũ. & tenendo primam opi.illam.limitate tri
25 plic ter. Primo † niſi dictum : pauper
d eſſet multum legalis d & probatę,vitæ. nam tunc in cauſa etiam criminali poſſet eſſe teſtis:argumento. eius quòd voluit Glo.in l.nonnulli,de accu.& eſt etiã Gl. quæ idem vult in l.nec ei § fi. de adôpt. Glo.in l.3.in princip.de teſtib. conſideratur enim idoneitas alicuius perſonę tam ex fidei legalitate,quã ex facultatibus.l. ſiue oportet.§ cum reliquis,de tuto.& cura.{dat.ab his.l.ſi qs ſtipulatus ſit Stichũ aut Pamphilum. § fin.de verb. obligati.
26 Secundo limi.in teſte † paupere qui tamen conſtitutus eſt in aliqua dignitate vel honore ſecundũ Glo. in § ſancimus. per illum tex.in auctem.de teſti.
27 Tertio † limi.quando producerentur duo teſtes,quorum vnus eſſe integer, alter vero,pauper.nam iſti duo faciunt plenam probationem:quia integra fides vnius ſupplet imperfectam fidem alterius, Ita Bal.in l.1. in 3.col. C.de teſta. Idem in l.ſi quis ex argentariis.§.j per illũ tex: de eden.Sal.in l.bonæ fidei. circa 10. col. C.de req.cred.ex quibus.infert d. Ale.in conſi.34.incip. animaduertis.in 4. col. in 2.volumine quòd dictum mulieris in cauſa criminali ſuppletur ex dicto alterius teſtis integri.
28 Quarto † fall t quando ageretur de probando innocentia alicuius accuſati de crimine aliquo.nam tunc pauperes admittuntur tanquam idonei.& iſtud probatur ex eo quod decidit Specul. in titul. de inquiſitio.§.j.ver.ſed nunquid,vbi vo
29 luit quòd in cauſa prædicto † admittantur domeſtici & familiares,& ipſum ſequitur Io.de Ana.in conſi.lix. incip. viſa in
30 quiſitione formata &c.Quinimo † frater pro fratre admittitur ad probandum fratris innocentiam.Ita voluit Bal.in l.parentes.C.de teſti.in duobus locis adducẽs tex.in c.literas,extra de præſum. de quo vltimo latius ſuo loco dicemus.

Secundo principaliter quæro An infamis in cauſa criminali poſsit eſſe teſtis:& pro euidentia huius quæſtionis præmitto quotuplex ſit infamia.& breuiter dicatis quòd triplex.

e Prima eſt infamia facti. & illa e eſt
32 † quando ex aliquo turpi actu ſeu dicto alicuius opinio apud bonos & graues viros eſt nota.Exemplum poni poteſt in l.j.ff.de obſequiis a liber.præſtan.& in l. ea quæ.C.ex quibus.cau. infami.irrog.& iſta infamia operatur duos mirabiles effectus quos ponit Gloſſ.in l.j.in prin.ff. de his,qui notan.infam.cui addo alium notabilem effectum † nam in cauſis ciuili-
31 bus grauioribus in quibus requiruntur teſtes omni exceptione maiores infamis infamia facti non poteſt eſſe teſtis. Ita Bal.in l.cunctos populos. C.de ſumma Trini.& fide cath.reputat menti tenendum,do.Abb.in c.teſtimonium,in 4.colum.extra de teſti.de quo infra latius dicemus.

Quædam & ſecunda eſt infamia cano
33 nica, † & eſt q̃ cauſatur ex quolibet peccato mortali.c.infames. 6.q.1 .vbi Gloſſ. & an iſta infamia repellat quem piam a teſtimonio infra dicemus.
34 † Quædam & tertia eſt infamia iuris, & illa eſt quæ irrogatur per ſententiam ipſo iure,de qua in l.j.de his quæ not.infa.& in l.athletas.§.calumniator. ff. eod. cum §.ſeq.eſt etiã bona Glo.in §.porro.
35 3.8.† Et omnes qui ſunt infames ſecundum leges ſunt infames ſecundum canones.c.omnes.vero.6.q.1.no.Imo.in c. qualiter,& quando,el 2.extra de accuſa. Abb.in c.teſtimonium,ſuperius alleg.in 5.colum, vbi dicit iſtam regulam eſſe menti tenendam. His ſic declaratis redeo ad

ad propoſitam quæſtionem in qua bre-
36 uiter concludo quòd infamis † infamia
f iuris *f* non poteſt in cauſa criminali eſſe
teſtis. & ita concludunt Bart. & alij in l.
cunctos populos C.de ſumma Trinita.&
in l. Caſsius. ff.de ſena.probat tex. in ca.
pterea, extra de teſt.cogen.& tex.in c.te-
ſtimonium, extra de teſti. Iſta concluſio
probatur optima ratione, facilius quis re-
pellitur a teſtificando quàm ab accuſan-
do c.de cætero, extra de teſti. ſed infamis
infamia iuris repellitur ab accuſando: l.
accuſare. ff.de accuſa.not.in c.1.extra de
accuſa.ergo fortius repellitur a teſtifican
do.iſta cõcluſio extenditur aliquibus mo
37 dis. † Primo extenditur etiam ſi talis te
ſtis infamis infamia iuris fuiſſet produ-
ctus cum altero qui eſſet vir grauis & ma
gnæ auctoritatis, adhuc ipſi fides nulla eſ
ſet adhibẽda: quia cum omnino ſit repel
lendus, integritas alterius eius defectum
nõ ſupplet, cum nihil ſit quod poſsit ſup-
g pleri *g* ſecundum Ang. in l.ſi quis ex ar
gentarijs.§.1. ff.de eden. quem ſequitur
Aret.in d.c.teſtimonium, ver.pro iſta cõ
38 cluſione bene facit. † Secundo exten-
ditur iſta concluſio, vt procedat etiam ſi
teſtis erat habilis tempore iuramenti, &
antequam deponeret dictum ſuum infa-
miam iuris incurrit. Ita concludit Ioan.
And.in c.actus legitimi, de reg. iur.li.vj.
in mercu.d.Anto.Abb.& alij in d.c.teſti
monium, extra de teſti.

39 Notate tamen ꝙ inhabilitas quæ † ſu
peruenit teſti poſt iuramentum & depo
ſitionem non irritat dictum ſuum prius
legitimè depoſitum argu.l.nec enim. de
itine.actuque priua.& in l.ſancimus. C.
de admi.tuto. etiam ſi talis inhabilitas re
trotrahatur ante tempus quo teſtificatus
eſt, cum in actibus qui fiunt ex neceſsita-
te, prout eſt teſtificari fictio quæ retrotra
h hit non conſideratur ſecundum Bart. *h*
& Bald.in l.furti.§.1. de his qui not. infa.
40 † Tertio extenditur iſta cõcluſio vt pro
cedat etiam parte non opponente: quia
iudex ſi ſcit teſtem eſſe infamẽ ſeu aliàs
i criminoſum ex ſuo officio *i* poteſt illum
repellere. l.quos prohibet.de poſtul. no.
per Inno.& ſcriben.in c.cum I.& A. ex-
tra de re iudi. quinimmo dicit Bal. in l.1.
§.ſi curatores ff.de magiſtra.cõue.quòd
41 iudex † poteſt ex officio ſuo inquirere
de conditione teſtis: & illum ſi inhabilem
42 inueniat repellere. † Vltimo extendi-
tur vt procedat quo ad faciendum indi-
cium ſecũdum Bal.in Rub.extra de ſum
ma Trini.& fide catho. Iſta concluſio li-
43 mitatur aliquibus modis. † Primo quã-
do deponeret in cauſis grauioribus vt pu
ta in crimine hæreſis, & læſæ maieſtatis,
& ſimilibus.l.famoſi. ad l. Iuliam maie-
ſta.& per do.Alex.in conſi. xj. in j.volu.
pro hoc tex.in c.per tuas, extra de ſimo.
& not.per Ioan.And.d.Ant.& Abb.in c.
ſi.extra de teſti.& per Spe.in tit de excu
44 ſa.tu.in §.1.in ſi. † Secundo fallit quan
do teſtis deponeret in facto proprio.ideſt
de eo quod ipſemet fecit, ita dicit Paul.
de Caſt.in l.2.§.ſi abſens. ff. ſi ex noxa.
cau.aga. contrarium tamen tenet ibi do.
45 Alexan.& bene. † Tertio fallit in ſubſi-
dium. vt quia crimen per alios non po-
teſt probari, tunc enim admittuntur, ſed
cum tormentis ſecundum Bar.& alios in
l.cunctos populos, in ſi. C.de ſumma Tri
ni.& fide catho.

46 Circa † infamem facta.an is qui labo-
rat tali infamia poſsit cauſis criminali-
bus teſtificari. Et Bart. concludit quòd
K non: *k* quia in cauſis criminalibus exi-
guntur probationes luce meridiana cla-
riores l.ſciant cuncti. C. de probat.& ita
concluditur in d. l. cunctos populos, ex
quo infert do.Alex.in conſi.xj.in 1.volu.
quòd meretrix in cauſa criminali nõ po
terit eſſe teſtis. Iſta concluſio ampliatur
vt procedat quando agitur pro crimine
ciuiliter tantum per text. in c. ex parte,
47 extra de teſti. † Secundo ampliatur vt
l procedat in cauſa ciuili ardua: *l* quia
huiuſmodi cauſa æquiparatur cauſæ cri-
minali.l. propter litem, de excuſa. tuto.
ideo infamis infamia facti non poterit
eſſe teſtis: ita vult do.Abb.in c.teſtimo-
nium, de teſt.& eſt tex.in c.licet quantũ,
in ver.quidam vero, de proba.quem pon
derat ibi Bald.in c.ad noſtram, de proba.
Bal.in l.cunctos populos, in v. opp. C. de
ſumma Tri. licet de hoc dubitet d. Fran.

de

de Are.in d.cap.teſtimoniũ eo: quia quo
ad claritatem probationis cauſæ non re-
peritur ꝙ cauſæ ciuiles arduæ æquiparen
tur cauſis criminalibus, immo contrariũ
vult Bar.in l.ii.§.hoc dicto. ff. vi bo. rap.
vbi vult, ꝙ licet probationes factæ ſuper
crimine ciuiliter initio non faciant fidem
in cauſa, quæ poſtea criminaliter agitur,
& tamen cauſa furti ciuiliter inita poteſt
dici ardua:quia ex ea condemnatus infa
miam incurrit.l.nõ poteſt.ff.de fur.l.fur-
ti in princ.de his qui not.infa.infamia au
tem morti æquiparatur. l.iſti quidem. ff.
quòd metus cauſa. Sed tenendo hanc
ampli. poteſt dici ꝙ in materia iſtæ non
cõſideratur arduitas cauſæ, ex hoc vt qa
aliqui.poſsit currere infamiam.Sed con-
ſideratur reſpectu ſummæ, & quantitatis
quæ petitur. patet: nam pro re minima
poteſt intentari actio furti.§.gallinarum.
inſtit.de rerum diuiſio. pro re excedente
ſummam duorum aut eorum poteſt intẽ
tari actio non dolo.l.ſi oleum.ff.de dolo.
quæ actiones infamant, & tamen nullus
diceret iſtas cauſas eſſe arduas. Iſta ta-
men conclu.duobus modis limitatur.
48 Primò quo ad faciendum indicium:
quia infamis infamia facti probat ſecun-
dum Barto.in l.1.§.quæſtioni. ff.de quæ-
ſtio. Bal.& Saly.& Fulg.in d.l. cũctos po
49 pulos. Secundò † fallit in ſubſidium:vt
quia crimen per alios teſtes veriſimiliter
probari non poteſt ſecundum Bart. in l.
Caſsius.ff.de ſenato.& in d.l.cunctos po
pulos.
Circa tertiam ſpeciem infamiæ, quæ
50 vocatur canonica,aut exiſtẽs † in pecca
m to mortali, m pro quo tamen nõ poteſt
accuſari in foro contentioſo,repellatur a
teſtificando? in iſta quæſtione variæ ſunt
opiniones.

Prima fuit opin. Vincent. & aliorum
in cap.ſuper eo,extra de teſti. quos ibi ſe
quitur Ioan. And. qui dicunt quòd non
illo crimine,quis repellatur a teſtimonio
pro quo repellitur a promotione.& quæ
ſint iſta crimina,quæ impediant aliquem
promoueri ponunt Doct. vbi aliquando
dixi in cap.cum non ab homine,extra de
iud.& iſtam opi. videtur tenere d. Anto.
de But.in cap.teſtimonium, extra de te-
ſti. pro qua opi.adduco tex. in d.ca.teſti-
monium,in ver.crimen. criminis populo
51 † non continet omne peccatum morta-
le: ſed delictũ pro quo poteſt quis accu-
ſari in iudicio,& puniri: vt declarat Glo.
in cap.peccatum,de reg.iur.lib.vi. Gloſ.
in l.1.C.ſi aduer.delic.& tex in ca 1. 81.
diſtin.vbi dicit text.crimen eſt graue pec
catum accuſatione,& damnatione digniſ
ſimum. pro iſta opin.etiam optimè facit
tex.in cap.teſtes,& in cap. ſacerdote, in
ii.q.vii. vbi dicitur quòd illi non poſſunt
teſtificari contra clericos, qui ad illum
gradum aſcendere non poſſunt, vt quia
impediuntur promoueri ad ordines ra-
tione criminis, vel ratione defectus: vt
quia ſunt aliquo corporis vitio inquina-
ti,vel illegitimè nati,caſus eſt cũ ſua Glo.
in c.clericus.ii.q.vii.

Secunda fuit opin.Innoc.in d.ca.teſti-
monium, qui dicit quòd præmiſſa opin.
eſt vera, quando quis producitur in teſtẽ
contra clericum, ſecus ſi producatur in
teſtem contra laicum, etiam in foro ca-
nonico;quia ex illo crimine,repellitur qs
a teſtificando, ex quo ſi eſſet damnatus
incurreret infamiam:vt putà quia cõmi-
ſiſſet furtum,vel rapinam, & alia crimi-
na de quibus in l.1.de his qui no. infa.

Tertia fuit opin.Franc.Card.Flo.in d.
cap.teſtimonium, qui concludit ꝙ cum
de iure ciuili non repellatur teſtis a teſti
ficando niſi pro crimine de quo fuit dam
natus.cap ſuper eo,extra de teſti.nec dã-
natus pro quolibet crimine repellitur,
ſed tantum ille qui eſt damnatus in iudi-
cio publico.l.iii. §.Item lex Iul.ff.de teſt.
& iiii.q.iii.in §.item.l.Iul a. n quo efficitur
infamis.l.athletas. §.calumniatur,de
hic qui not.infa. de iure autem canonico
non eſt neceſſe ꝙ ſit damnatus,ſed ſuffi-
cit quòd crimen probetur.d.ca.ſuper eo.
nec in alio ſit derogatum iuri ciuili in cæ
teris remanebit, incorrectum ius ciuile,
vt non ſufficiat excipere contra teſtem
de quolibet crimine, niſi ſit tale crimen
ꝑ quo poſsit accuſari in iudicio publico,
& ſic ſtamus iuri ciuili, quod per ius ca-
nicum non reperitur immutatum. ca. ſi
in

in adiutorium. 10.diſt. cap.i.cum ibi no. de noui.ope.nun.pro iſta opi.Cardi.Ar. in d.c.teſtimonium.inducit text. in cap. ſuper eo,extra de teſti. vbi Rom.pontifex reſpondendo quæſtioni propoſitæ dicit,ꝙ crimina obiecta teſtem repellunt etiam ſi antea non ſint conuicti,vel confeſſi,quaſi ſentiat ꝙ illa crimina repellũt teſtem de iure canonico ante condemnationem factam:quę repellunt de iure ciuili poſt condemnationem factam.

Quarta & vltima opin.eſt do.Abb. in d.cap.teſtimonium,vbi voluit ꝙ teſtis exiſtens in peccato mortali nõ poteſt ẽẽ teſtis in cauſa criminali. mouetur per tex.in c.forus,in fi.de verb. ſigni. vbi in teſtes requiritur vera integritas. Nam quodlibet peccatum mortale eſt dignum dãnatione æterna,& crimen appellatur. § crim.nis. 25.diſt.& vt dicit prima opi. de qua ſupra teſtis prohibetur teſtificari,quãdo laborat tali crimine pro quo ꝓhibetur promoueri,ad ordines, ſed ille qui vult promoueri ad ordines repellitur propter peccatum,quia oportet illũ, eſſe ſine macula.cap.fi.25. diſtinct. facit tex.in c.infamis,iuncto.c.i.6. qõ. igitur exiſtens in peccato mortali: non poterit in cauſa criminali eſſe teſtis, & dicit in iſta difficultate concludendo quòd teſtis pro ille crimine poteſt repelli a teſtificãdo pro quo criminaliter poteſt accuſari, & criminaliter puniri in iudicio,pro qua concluſione facit tex in c.i.in fi. de excep. vbi dicit quòd ſi teſtis conuincatur de crimine per modum exceptionis non poteſt puniri pęne ordinaria , quia ſatis eſt illum repelli a teſtimonio, ſed ſi contra eum inſtituatur accuſatio poterit puniri.tunc ſi pro peccato mortali repelleretur pro quo in iudicio non poſſit accuſari illa ratio poſita in tex. non eſſet bona, & illum tex.ad hoc ponderat Are. in c.teſtimonium,vbi etiam adducit tex. in c conſtituimus 4.q.5.quem inducit vt ibi per eum.

Iſta tamen cõcluſio quòd criminoſus repellatur , limitatur aliquibus modis.

52 Primo † quo ad faciendum aliqualẽ præſumptionem,licet non faciat plenam fidem.Ita tenet do. Anto.in d.c. teſtimonium,& ita in ſimili no.Bart.de teſte.in fami.in l.maritus.ff.de pęnis. Gloſſ. eſt ordinaria.quam ibi ſequuntur ſcribent. in c.cũ I. & A.extra de ſentẽtia & re iudi.quæ eſt fina.& iſtud probat tex.in l. qui vltimo.ff.de pę.vbi damnati vltimo ſupplicio aliquando ſeruari ſolent per tẽpus vt ex his in alios quęſtio habeatur.

53 Secundo † fallit quando crimen per alios non poſſet probari veriſimiliter,tũc criminoſi non repelluntur , per ea quæ habetur in c.in his,& in c. veniens. el 2. extra de teſti.& per ea quę ſupra dixi in illa quæſtione an minor viginti annis in cauſa criminali poſsit eſſe teſtis,& latius, infra in eadem parte in §.princ. q.

54 Tertio † fallit quando teſtis conuincitur in eo quod prima facie præſumitur eſſe crimen,poteſt tamen aliquo modo excuſeri a delicto ratione ignorãtiæ, vel alia iuſta cauſa.tũc enim iſte teſtis omnino non repellitur,non tamen illi præſtatur plena fides, caſus eſt ſing.quẽ ad hoc
n pōderat ibi Inn.& dom.Anto..de Bu.n in c.2.extra de arbi.

Tertio principaliter quæritur,an mulier.poſsit eſſe teſtis in cauſa criminali, Io.And.in addi.ad Spe.in tit.de teſte in §.1.ver.idem eſt quod mulier.refert Iac. de Are.tenentem quòd non poſsit eſſe de iure ciuili,quia ſi non poteſt eſſe teſtis in teſtamento.l.qui teſtamento.§.mulier.ff. de teſt.multo minus videtur admittẽda in cauſa criminali quæ eſt maioris præiudicij.dicit tamen Io.de Imo.in d.l.qui teſtamento.§.mulier.de teſta.quod Iac.de Are.loquitur de cauſa capitali.& ſic ſentit ſecus eſſe in alia cauſa criminali.quia non eſſe tanti præiudicij.In iſta concluſione tamen facias duas concluſiones.

55 Prima † conclu.mulier.de iure cano-
o nico non poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali Gloſſ.eſt in c.forus,in fi.de verb. ſigni.Glo.in c.ex eo.15.q.3.Archi.in ca. 2.de iudi.lib.6.do Anto. Abb. & cæteri in c.3.extra de teſti.

56 Fallit † tamen iſta concluſio quando
p crimen per teſtes maſculoꝭ non poſſet probari;quia tunc fœminę admitterentur ad

tur ad probandum crimen in ſubſidium.
Ita limitat Ioan.And.in titu. de teſte in
§.j.in ver.item excipitur, quòd eſt mu-
lier,& in ver.item excipitur, q ſit impu-
bes,& do.Alex. in conſi.24. incip. ani-
maduerſio.in ſecundo volumine.

57 Secunda † conclu. mulier in cauſa cri
minali poteſt eſſe teſtis de iure ciuili Glo.
eſt in d.c.forus.Glo.in c.ex eo. 15. qõ.3.
Hanc opi. ſequitur Spec.in ti.de teſte in
§.j.ver.item quòd eſt mulier, do. Abba.
& Fran.Aret.in c.quoniam, extra de te-
ſti.& iſta eſt communis cõcluſio pro qua
eſt tex.in.l.3.§.lege Iulia.de teſtib. vbi
mulier in accuſatione criminis legis Iu-
liæ.de vi repellitur,quæ ſui corporis quę
ſtum facit,ergo mulier quæ non laborat
tali macula admittitur in ſimilibus cau-
ſis,facit etiam text.in l.ex eo.ff.de teſti.ar
gumentum a contrario ſenſu.

Nec obſtat huic concluſioni tex.in l.
qui teſtamento. § mulier, de teſtamen.
nam mulier ideo repellitur a teſtimonio
ferendo in cauſa teſtamenti:quia in teſta
mẽto fraudes fieri poſſunt l.ſi C.de fidei
iuſſo. quas mulier ꝓpter ſexus fragilita
tem præuidere non poteſt.argumento.l.
ſi.in ſi.ff.qui pet. tuto.Sed quando agitur
de probando aliquo crimine an ſit factũ
vel non,verſatur aliqua fraus, & eſt tale
factum quod poteſt cadere in cognitionẽ
mulieris ſicuti maris,igitur in mulier nõ
eſt repellenda a teſtimonio in cauſa licet
criminali.

Non ob.tex.in l. quæſtionibus.ff.ad l.
Iuliã.maieſta.vbi videtur ſpeciale quòd
mulier admittatur ad ꝓbandum crimẽ
læſæ maieſtatis.ergo in contrarium erit
ius commune.l.ius ſingulare. ff.de leg.l.
1.in ſi.ad municipa. Ad hoc reſpondetur
quod ſpecialitas verſatur ibi in hoc:quia
ſicut per teſtes maſculos qui laborant in
famia crimen probari poteſt.l. famoſi,in
princip.ad l.Iulia.maieſta.ita etiam per
mulierem infamem tale crimen poteſt
probari,patet ex illo text.dũ dicit quòd
coniuratio Cathilinæ fuit detecta per Iu
liam mulierem quæ fuit meretrix & im
pudica. Et licet exempla regulam non
reſtringant,illam tamen declarant,vt in
ea diſsimilia expreſsis includantur. cap.
qui ad agendum, de procurato. libro.6.
Clemen.non poteſt, de procurato. data
tamen paritate numerorum teſtium:ma-
ior fides maſculis adhibetur quam fęmi-
q nis. q d.c.forus.in ſi.Iſtud etiã videtur
probari in d.l.in quæſtionibus. Facit no-
ta.dictum Bal.in l.1.de ſena.vbi per illũ
58 tex.dicit †quòd ſi ſint duo patroni ma-
ſculus & fęmina,& iſti diſcordent in prę
r ſentando,præſentatus a maſculo r præ-
fertur præſentato a fęmina. Quæ autẽ po
tuerit eſſe ratio diuerſitatis inter ius ca-
nonicum & ciuile conſiderabitis. Et
quia iſta diuerſitas non reſpicit ſalutem
animæ, ius ciuile nõ eſt ſublatum per ius
cano. ſed vnumquodq; ius ſeruabitur in
foro ſuo.ius canonicum in foro canoni-
co,ius ciuile in foro ciuili iuxta Glo. &
ibi no.in c.2.de arbi.li.6.do.Abbas.in c.
dilecti.extra de iudi.

Quarto principaliter quæritur. An lai
cus contra clericũ in cauſa criminali poſ-
ſit eſſe teſtis?in quo articulo facio vnam
concluſionem cum aliquibus limitatio-
59 nibus. Concluſio eſt laicus. † in cauſa
ſ criminali contra clericum ſ non poteſt
eſſe teſtis.c.de cætero.extra de teſt.& ra
tio poteſt eſſe duplex.prima,quia laici cle
ricis ſunt infecti.c.laici,&c. laicus. 2. qõ.
7. ſecunda ratio eſt ſecundum Franci.
Areti.in d.c.de cętero.quia laicus nõ eſt
par clerico gradu, & conuerſatione, &
iſta ratio reſpicit reuerentiam,qua laicus
clericum proſequi debet, quoniam Dei
legatione fungitur. c.accuſati.in fin.2. q.
7.facit tex.in c.quis dubitat,& in ca.duo
ſunt.96.diſtin.

60 Primo † tamen fallit iſta conclu.in
criminibus exceptis,vt in crimine hære-
ſis,vel ſimonię.c.tanta.extra de ſimo.Gl.
& Doc in d.c.de cætero.de teſtibus.

61 Secundo fallit † in ſubſidium, vt quia
delictum fuit commiſſum a clerico in vil
la:in qua alij clerici morã non trahebant
tunc per laicos huiuſmodi crimen proba
ri poſſet. Ita limitat d.Abb.in d.c.de cæte
ro,contra quam limita tenet ibid. Fran.
Are.per c.ſuper prudentia.14.q.2. vbi di
citur, quòd in criminalibus. domeſtici
teſtes

teſtes non admittuntur, in alijs vero cau
ſis in quibus aliũde veritas haberi nõ po
teſt admittuntur. ſentit ergo ille tex. ꝙ in
cauſa criminali teſtimonium domeſticũ
non recipitur. etiam vbi aliter veritas ha
beri nõ poteſt. & iſtud probat text. in l. 1.
§. ad quæſtionem, quã ibi põderat Bart.
ff. de quæſtionibus. ſecundo adducit tex.
in c. in literis, de teſti. tertio mouetur: q̃a
iura nullum præciſè remouent laicum a
teſtimonium ferendo contra clericũ igi
tur &c. Tenenda eſt tamen iſta limita-
t tio † pro qua eſt bonus tex. in l. 1. in fi. de
quæſtionibus. C. vbi tex. dicit in ciuilibus
vero cauſis: ex inopia probationum ſer
uos contra dominum interrogari poſſe
manifeſtiſsimũ eſt, pondera illã aduerſa
tiuam vero. quæ poſtea poſita ſine copu
la aduerſatur in iure, & in facto pręcedẽ
tibus ſecundum Bart. in l. hoc amplius
ff. de damno infec. & per gl. in l. ſed ſi le
ge, in prin. ff. de peti. here. ergo quando
ageretur cauſa criminalis: ꝑpter inopiã
probationis in ſubſidium ſeruus contra
dominũ poteſt torqueri. Non ob. primũ
& ſecundum fundamentum. d. Frã. Are.
nam ideo domeſtici non admittuntur in
ſubſidium in cauſa criminali: quia in cau
ſa ciuili non admittuntur niſi in ſubſidiũ
l. etiam. C. de teſt. d. c. in literis, ſi ergo di
ceremus ꝙ domeſtici in ſubſidium ad-
mitterentur in cauſa criminali: prout ad-
mittuntur in cauſa ciuili: ſequeretur ma-
gna abſurditas: videlicet quòd probatio
quę eſſet ſufficiens in cauſa ciuili eſſet ſuf
ficiens in cauſa criminali, quod eſſe non
debet. l. ſciant cuncti. C. de prob. patet ex
not. per Bar. in l. fi. de in lit. iur. & in l. 1. §.
editio. ff. vi. bon. rap. in caſu noſtro ſecus
eſt: quia vt infra dicam laicus in cauſa ci-
uili contra clericum poteſt eſſe teſtis: &
eius dictum probat contra clericum: ideo
nullum reſultat inconueniens ꝙ in ſubſi
dium admittatur in cauſa criminali con-
tra clericũ, & iſta eſt vera expoſitio. Nõ
ob. etiam tertium fundamentũ: quia ut
dicit d. Abb. in d. c. de cætero. non eſt ini-
quum regulam fallere vbi æquitas ſugge
rit. l. ſcire oportet. §. aliud. de excuſa. tut.
Gl. in auc. matri, & auiæ. C. quãdo mul.
tut. offic. fug. po. pręterea lex ſic debet
ſemper interpretari ne ex illa inſurgat
iniquitas. l. ex facto. in pr n. ff. de vulg. &
pup. c. ſuggeſtũ, de deci. ſed magna iniqui
tas ſurgeret iſto caſu ſi per laicos crimen
nõ poſſet probari: quia iſto caſu delictum
remaneret impunitum contra c. vt famę,
extra de ſententia excom. Item inuita-
retur clericus ad delinquendũ quod non
eſt admittẽdum. l. cõuenire. ff. de pac. do
tal. l. ſi vnus §. illud de pact.

62 Tertio † fallit quo ad faciendum in-
dicium: quia laici examinari contra cleri
cũ eſt indiciũ ad torturam. ſm Abb. in d.
c. de cætero. allegantem no. per Glo. in l.
capite quinto. ff. de adul. quæ limi. nõ pla
cuit Areti. in d. c. de cætero. quia iſta pro-
hibitio fit non ſolum quia clerici ſunt in-
feſti laicis, ſed propter gradus reueren-
tiam & meritum ſanctioris vitæ. vbi autẽ
quis repellitur a teſtimonio ferendo con
tra aliquem propter eius reuerentiam: ſi
fuerit examinatus non facit indiciũ. l. 1.
§. diuus, el j. de quæſt. Teneo limi. d.
u Abb. u non obſtãte argumento. d. Are.
per quam adduco not. dictum Bar. in l. fi.
63 de in lit. iur. vbi dixit † quòd probatio-
nes quæ faciunt plenam fidem in ciuili-
bus, in criminalibus faciunt indicium ſuf
ficien. ſed laici examinari contra clericũ
in cauſa ciuili plenè probant: ergo ſi in
cauſa criminali fuerint examinati facient
indicium. Non ob. argumentum. do. Are
ti. quia ille text. in d. §. diuus, loquitur in
ſeruo qui etiam in cauſa pecuniaria con
tra dominum teſtificari non poteſt. l. 1. in
fin. C. de quæſtio. & l. ſerui reſponſo. ff.
de teſtibus.

64 Quarto † fallit quando agitur per uiã
inquiſitionis, vel denunciationis. Ita ſen-
tit Federi. de Senis in conſi. xxiiii. d. Abb.
in d. c. de cætero, quæ limi. non probat iu
ra, & multum reſtringit iura: quæ ſimpli
citer laicum teſtificari contra clericũ in
cauſa criminali prohibent.

65 Quinto fallit † quando laicus depo-
neret contra clericum, in cauſa criminis
ciuiliter tantum mota. c. quoniam, extra
de teſti. no. Hoſt. & d. Abb. in d. c. de cęte
ro. vbi dicunt iſtud procedere ſi agatur

etiam

etiam de priuando clericum [a beneficio
per c.literis,extra de teſt.

66 Sexto fallit † in laico qui teſtificauit
in cauſa criminali in fauorem ipſius cleri
x ci Gloſſ.eſt no.in c.clerici. x lxxxi. diſt:
quam ſequitur d. Abbas Panor. in c. cum
P.Manconella.de accuſatio. Areti.in d.c.
de cętero.

67 Septimo † fallit quando delictum cle-
rici diceretur nototium ſecundum Abb.
in d.c.de cętero,allegat no. in c.cum dile
cti.de purgatio.canoni.

68 Octauo † & vltimo fallit quando con
tra clericum duo teſtes producerentur :
quorum vnus eſſe clericus, & alter lai-
cus:nam per iſtos duos teſtes crimen ple
ne poſſet probari : quia habilitas clerici
ſupplet inhabilitatem laici: argumento,
tex.in l.ſi quis ex argentariis. §.1. ff. de
eden.& quod ibi no.Bal.& Ang. pro qua
limitatione adduco optimum text. in ſi-
mili in c. per tuas. de arbit. vbi de cauſa
ſpirituali, in clericum & laicum ſimul cō
promiſſum fieri poteſt, de qua in laicum
ſimpliciter non poteſt compromitti.cap.
contingit,eo.ti.de arbit.faciunt multa ſi-
milia quæ congeſsit d.Fely.in ca.1. extra
de præſc.& per d.Iaſ.in l. ſi emancipati.
C.de collat.

69 An autem clericus † contra laicum in
cauſa criminali poſsit teſtificari Gloſſ.
not.in c.teſtimonium.xi.q.1. tenet quòd
non per c.de cętero,extra de teſti. arguē
do a caſu econuerſo. nam ſicut laicus cō
tra clericum non poteſt teſtificari in cau
ſa criminali: idem debet eſſe in caſu ecō
trario. In iſta quęſtione facio duas con-
cluſiones.

Prima ſit concluſio. clericus contra lai
cum in cauſa criminali in qua ingeritur
pœna ſanguinis:non poteſt teſtificari. ita
concludit d.Abb.& cæteri ſcriben. in d.c.
de cætero,& ſecundum iſtam conclu.in-
telligitur tex.in d.c. teſtimonium : quem
ſic intellexit Glo.in verſic. ſacerdotes, in
c.1.lii.di.

Secunda ſit conclu. in cauſa criminali
vbi nō eſt ingerenda pœna ſanguinis. cle
ricus contra laicum poteſt teſtificari, ſiue
crimen ſit ſeculare, ſiue eccleſiaſticum, c.
quandoque.xiiii. q.ii. ſecundum eundē.
d.Abb.in d.c.de cętero,& ibi Are. quin-
imo ſecūdum Io. Cald.& d. Ant. de Bu.
in c.dilecto,de teſti.cogen. compelli poſ-
ſunt clerici in caſu pręmiſſo teſtificari.ne
bonus vt malus reputetur.

70 Quinto principaliter quærit. An † ma
ior xiiii.annorum & minor xx. poſsit te-
ſtificari in cauſa criminali. & concludo
y quòd non.quia niſi quis maior.xx.an. y
non debet admitti ad probādum in cau-
ſa criminali.l.in teſtimonium, & ibi Glo.
ff.de teſtib. Et quo videtur poſſe inferri
idem eſſe in cauſa ciuili ardua:arg.l.pro-
pter litem. §.1. de excu.tu. & per ea quæ
dicta ſunt ſupra in verſi. circa infamiam
71 facti. Iſta conclu. tamen fallit † quan-
do per alios teſtes idoneos crimen non
poſſet probari. Nam tunc illius teſtimo
nium in ſubſidium admitteretur ſecun-
dum Io.And.in tit.de teſte.§.1. ver.item
excipitur, quòd eſt impubes quem ſequi
tur d. Alex.in conſi.xxiiii.incip. animad-
uerſis.in ij.volu.No.tamen in iſta mate-
ria quando aliquid dicatur poſſe probari
per teſtes minus idoneos in ſubſidiū vnā
z pulchram docti. z quam ponit d. Ant.de
Butr. in c. tertio loco. de proba. vbi dicit
72 quòd † quādo ex natura negocij veri-
ſimiliter habitu nec actū plures teſtes ha
biles interuenire non potuerunt, tunc in
ſubſidium admittitur probatio per teſtes
alias minus habiles & idoneos. Sed ſi ex
accidenti eueniat quòd teſtes idonei nō
interuenerint habitu tantum & potētia,
potuerunt interueniſſe,tunc ſecus erit. &
ita dicit d.Ab.in c.ſi.extra de teſti. cog.d.
Alex.in conſi.lxiiii. inci. viſo themate &
dubiis.in j.volu.Iaſo. l. cunctos populos.
C.de ſumma Trinitate & fide catholica.

Sexto principaliter quæritur. An con-
73 iunctus † pro coniuncto, ſeu affinis pro
affine poſsit eſſe teſtis in cauſa criminali.
In iſta q.cōcludo quòd non per tex.in c.ſimi
liter.iii.q.v.& in c.abſens. el.ii.iii. q.ix. &
per Bart.in l.qui teſtamento §. quicun-
que.in fin. ff.de teſta. Et intellige affines
ſeu coniunctos vſque ad vii.gradum ex-
cluſiuè computando gradum de iure ci.
Ita no.Bar.in d.§.quicunq;.dū alleg. tex.
in

in l.lege Iulia.ff.de teſt. pro quo vide no. per Glo.& Doct.in c.non debent de con ſan.& affi.per Ang. & alios in §. affinita. inſti.de nup. & latius ſuper arbore affinitatis. Iſtud habet locum in cauſa iniuriarum etiam ciuiliter inita ſecundum Bar.
74 in l.ex Cornelia.ff.de iniur. quia † iniuria facta vni de cognatione reſpicit omnes de illa cognatione.l. 1.2.& 3.ff.de liber.cau. Fallit tamen iſta concluſio in aliquibus caſibus.
75 Primò fallit † quando affinis ſeu coniunctus teſtificaretur in cauſa criminali
a a pro affine contra alterum affinem a ſeu coniunctum: nam tunc nō repellitur a teſtificando etiam in cauſa criminali ſecundum Bar.in d.§ quicunque.in fi.quia per affectio aufert omnem ſuſpicionem . l. non ſolum.§.j.de ritu nup. Facit pro iſta limita.Glo.no.in c.poſtremo.de appel.& tex.in l.vnius.§.1.ff.de quæſtio. Iſta limitatio probatur per ca. accuſatores , el 3. 3.q.v.in ver.aduerſus extraneos . a contrario ſenſu.
76 Secundò fallit † in illo confeſſus fuit ſe eſſe conſanguineum & pars contra quā producitur non oppoſuit. Nam tunc non debet repelli a teſtimonio . Ita dicit d. Anton in c.bonæ de poſtu. præla. & in c. cum dilectus. de conſue. In quo tamen Bald.& fortè melius ſentit oppoſitum in auc.ſed & ſi quis.C.de teſti.Areti.in d.§. quicunque. dubitat an ſit verum illud dictum d.Anto. de But.de quo per Fely.in c.cum oporteat.de accuſ. & in ca.literas.
77 de præſum. Tertio fallit † quando diſſolutum fuit matrimonium inter ſororē meam & eius virum morte ipſius meę ſororis. quo caſu diſſoluta eſt affinitas hoc caſu ille quōdam maritus ſororis meę p me in cauſa criminali poterit teſtificari:
bb ar.eius quod dixit Gl. b in l.ſed hoc ita. ff.de ſen.& re iu. in verbo ſuccurrendū. & ita tenet Ang.idē Ang.in l.cui eorum. §.affinitas.ff.de poſtulan. Quod cōfirmo per illud quod dicit Bal.in l. 1.in 2.col.C.
78 qui accu.non poſſunt. vbi dicit † quòd ſi fiat iniuria affini poſt diſſolutam affinitatem non competit amplius actio iniu-
79 riarum. Similiter ſtante ſtatuto † quòd de cauſis inter affines vertentibus fiat cō promiſſum. Iſtud ſtatutum non habebit
c c locum c quādo per diſſolutionem matrimonij affinitas eſſet diſſoluta ſecundum Bal.in l.fi.C.de ver.ſigni.Bar.& Bal.in l. cui eorum.§.affinitatis.de poſtulan. Pau. de Ca.in l.rei iudicatæ.§.fin.ſol.ma.Bal. in l.affinitatis.C.communia.de ſucceſ.
80 Quartò fallit † quando coniunctus produceretur in teſtem ex parte ipſius ac
d d cuſati ad ſe defendendum . d Nā huius teſtimonium non reijcitur . Ita limi. Bal.in l.parentes.C.de teſt. alle.tex.in c. literas.extra de pręſump. Obſtat tamen huic limita.ratio quę ponitur in d.c. accuſatores . videlicet quòd ideo conſanguineus repellitur;quia pręſumitur quòd de facili mentiretur pro conſanguineo , vel domeſtico . Tenendo tamen iſta limitationem illam comprobo aliquibus me
81 dijs.& primo,licet teſti † deponenti per verbū credo non ſit præſtanda fides:quia nihil ponit.l.teſtium.C.de teſti.Gloſſ. & Bar.in l.2.§.idem Labeo. ff de aqua plu. arcē. attamen in criminalibus in quibus agitur de probanda alicuius defenſione probat.Ita decidit multum ſing. Bart. in conſi.xvi.incip.Vannutius.in 2.vol. quē ſequitur d.Alex. in conſi. 78. incip. viſa inquiſitione formata ad fi.& in cōſ. 109. inci.viſis,& vt oportet conſideratis. in 6. col.in 1.volu.
82 Præterea ad probandum † Innocentiam alicuius teſtes domeſtici admittuntur & plenè probant ſecundum Spe.in ti. de inquiſi. §.1.ver.ſed nunquid.quem ſequitur Io.de Ana.in conſi. 59. incip.viſa inquiſitione.
83 Præterea licet probatio † æquiuoca nihil proſit producenti teſtes;quia fit cōtra eum interpretatio. c. in præſentia. de proba.attamen in criminalibus,vt euitetur delictū probat: & in dubio præſumitur aliquid eſſe factum tempore licito,& permiſſo.vt per Bar.in l.non ſolum.§.ſed vt probari . ff. de noui operis nuncia. do. Abb.in c.auditis.in pen.col. de præſcrip. extra.
84 Quinto fallit † quo ad faciendum indiciū: quia ſi fuit examinatus faciet indi-

Pp cium,

cium,iuxta no.per Bar.in l.maritus. ff. de quæſtio. Dicit tamen ſingu. Aret. in d. §. quicunque.ver. vnum autem. quòd licet faciat indicium: illud tamen non eſt ſuffi ciens ad torturam adducit not. per Saly. in l.fi. C.de accuſati.

85 Sextò fallit † quando iſte coniunctus qui admittitur ad teſtificandum in cauſa
ee criminali eſſet vir integræ vitæ [e] & magnæ ſanctimoniæ in quo ceſſaret veriſimiliter præſumptio ꝙ mentiretur pro coniuncto. Nam iſte admitteretur ad ꝓ bandum in cauſa criminali. Pro quo adduco id quod voluit Io. And. & Ioan. de Imo.in c. cum R.canonicus. extra de off.
86 delega. ubi dicunt † ꝙ ſi frater vel conſanguineus producatur in teſtem in cauſa fratris vel conſanguinei, in nihilo eius fides diminuitur ſi ſit multum notæ fidei: & integræ vitæ. facit bonus tex. in c. in litteris.in fine. extra de teſti. & quod voluit Specu.in tit.de iudice delega.in §. ſupereſt.verſi. quod ſi nō eſt conſanguineus. vbi dicit ꝙ licet quis non poſſit eſſe iudex in cauſa ſua: vel ſuorum,l.qui iuriſdictioni.de iuris. omn.iud. Fallit tamē
87 ſi eſſet † vir talis qualitatis in quo veriſimiliter non caderet ſuſpicio.facit l.3. in prin.ff.de teſti.ib ;nā ſi ſuſpicione careant &c. Item quia conſtitutiones tam eccleſiaſticæ quam ſeculares proprias habent cauſas:quibus ceſſantibus ceſſant & ipſæ: vt eſt text.in c.ſtatuimus.61.diſtin.

88 Septimò & vltimo fallit † quando crimen per alios habitu nec actu veriſimiliter probari non poſſet. tunc coniunctus in ſubſidium pro cōiuncto admitteretur in teſtem: arg.eorum quæ ſuperius dicta fuerant in quinto principali quæſito vbi quærebatur an minor xx.an.in cauſa criminali poſſet eſſe teſtis.

Septimo principaliter quæritur,an var
89 ſallus † in cauſa criminali pro domino
ff ſuo [f] poſſit teſtificari.Specu.in tit.de teſte. §.1. verſ.ſed nunquid vaſallus. dicit ꝙ vaſallus teſtificatur pro domino ſuo. Limitat tamen ibi Ioan.Andr.in additio. ad Specu.niſi dominus eſſet talis qui ſolitus eſſet venire contra ſubditos nō dicentes ſibi grata. Et ſic cum hac opinio. ſic modificata tranſit do. Abb.in c.accedens. el j. extra vt lite non conteſta.in pen. col. do.Anto.in c. inſuper. extra de teſti. Et ꝙ vaſallus poſsit teſtificari pro domino ſuo tenuit Iaco. Aluaro. in c.1. per illum text.ſi de inueſt. inter domi. & vaſallum otia. lis in viſibus feu. vbi dicit eſſe text. expreſſum ibi. quod etiam probatur ratione. Nam edictum de teſtibus eſt prohibitorium certarum perſonarum,l.1.ff.de teſti.c.1.eo.tit. extra. Et inter prohibitos non repetitur vaſallus. Contrarium tenuit do. Alber. Maleta Doctor. Papien. in ſuo tracta.de teſte.quia maior eſt obli
90 gatio † vaſalli erga dominū.quam filii erga patrem. Patet, quia vaſallus aſtringitur ad tuendum dominum contra patrē & fratres.ca.domino guerrā. in ſi. tit. hic finitur lex Corra.Glo. eſt in c. de forma. 22 q.v. Sicut ergo filius pro patre non poteſt teſtificari: multo fortius nec vaſallus pro domino. Præterea vaſallus feudum retinet cum lucro quod potius illi conceditur amore & honore domini, quam ꝓ pretio: vt eſt tex.in c.1.de feu. da.inuicem le.commiſ.& ex variis cauſis feudo priuari poteſt vaſallus de quibus in toto titul. quæ fuit prima cauſa beneficii amit. & in ti.quibus modis feu.amit. ergo videtur ꝙ propter prædictas rationes vaſallus non poſſit teſtificari pro domino ſuo propter ſuſpicionem. Nam humani moris eſt illū veteri cuius iudicio & voluntate nunc erigitur,nunc deprimitur; vt eſt tex.in c.viſis. 16.q.2.

Tenendo tamen communem opin. ad illud de maiori obligatione reſpōderi poteſt,videlicet ꝙ maior eſt obligatio vaſalli erga dominum ſimpliciter, non ſecundum quid: quoniam in pluribus filius eſt magis aſtrictus patri, quā vaſallus domino,& ꝓp ius ſanguinis filius plus afficitur patri quam vaſallus dño. Ideo dicit Bal. in c.1.de no.for.ꝙ inter dn̄m & vaſallū ageret de periculo corporis & vitæ, teneretur minus vaſallus euitare dominum quam filius patrem.& ita reſpōdet d.Fel. in c.accedens.el 1.extra vt li.non cont.

Secunda tamen ratio multum ob. huic conclu.contra quam vrget: quia is nō eſt teſtis

teſtis idoneus cui præcipi poteſt.l. idonei
teſtes non ſunt.ff.de teſti.

Octauo principaliter quæritur, an ſo-
cius criminis poſsit teſtificari contra ſo-
cium,aut ſuper eius crimine ſit interro-
gandus in qua q.facio vnam regulam cū
aliquibus limitationibus. Regula eſt
91 ſocius † criminis contra alium non po-
gg teſt teſtificari. g Nec de criminibus alio-
rum eſt interrogandus.l.fi.C.de accuſa-
tio.c.1.extra de confe.

Ampliatur etiam iſta regula in crimi-
ne ſimonię in quo ſocius contra ſocium
non poteſt eſſe teſtis c.veniens. extra de
teſti.Glo.in c.ſi quis Papa.lxxix.diſtinct.
92 Glo.in c.memini. xv.q. 3. † Primo fal-
lit iſta regula in crimine læſę maieſtatis.
93 l.mem ni.xvi.q.3. Secundo fallit † in
delictis quæ principaliter non committū-
tur propter offenſam ſeu odium alicuius:
ſed propter commodum committentur,
prout eſt falſificare monetam.Item latro
cinia committere, latrones enim furan-
tur non propter odium alicuius, ſed quia
diligunt alienam ſubſtantiam. Nam iſto
caſu ſocius poteſt interrogari de crimine
ſocij.l.diuus.de cuſto. reorum.l. prouin-
ciarum.C.de fur.& iſtam doc.tradit Bar.
in l.repeti.§.j.ff.de quæſtio.quē ſequitur
Abb.in c.1.de confe.Alex.in conſi.cxxvi.
in vlt.col.4.vol.

94 Fallit † & tertio in his quæ tendunt
ad communem ſalutem omnium, vt in
caſu.l.fin. C.de malefi. ſecundum Saly.
in d.l.fi.C. de accuſa.& Alex.in apo.ad
Bar.in d.l.repeti.§.j.

95 Quarto fallit † quando ſocius qui nō
debuit examinari contra tertiū,fuit de fa
cto examinatur ſeu de crimine ſocii fuit
interrogatus. Nam tunc facit aliqualem
præſumptionem.Ita ſentit Glo. quam ibi
ſequuntur Doc. in c.cum I.& A.extra de
ſententia & re iudi.facit Gl.no.in cap.in-
terrogatum.2.q.4.iuncto. ca. ſignificaſti
extra de adul.& quod not.Bar.in l.ſi ma-
ritus.ff.de quęſtioni. Iſta vltima fallen-
tia non eſt ſimpliciter intelligenda, ſed vt
procedat quo ad faciendum aliqualem
præſumptionem vel aliquale indicium
mediante quo poſsit inquiri contra ſo-
cium,nō autem ad iſtum effectum vt poſ
hh ſit ſubiici torturæ h per text.in ca.1.in
verbo nulli cenſemus pœnæ ſubdendos.
96 extra de confeſ. Tortura enim † eſt pę-
ii na non modica. i & illum tex.ad hoc pō
derat ibi d.Abb.in 1.no.qui idem tenet in
vlti.col.& illo modo intelliguntur dicta
Bar.in d.l.maritus.ff.de quæſtio.vt teſtis
qui nō debuit examinari ſi fuit examina
tus facit indicium non ad torturam, ſed
ad inquirendum prout ibi declarat d.Ale
xan.in adi.ad Bar.& quem effectum ope
rentur iſta verba,Quale quale indicium,
videre Bar.in l.2.§.fi.ff de ap.reci. Et iſtā
declarationem ponit etiam Areti.in cap.
ſicut.de teſti.vbi dicit quod periurus qui
non debuit examinari ſi fuit examinatus
non facit indicium quo ad affectum pro-
bationis,facit tamen indicium vt tribuat
iuſtam cauſam inquirendi. Item dicitur
non debito modo examinatus teſtis, quā
do iudex reſeruaſſet exceptiones in per-
ſonas & dicta teſtium.Nam talis reſerua
tio operatur ac ſi a principio teſtes fuiſ-
ſent repulſi ſecundum Aret.in c.teſtimo-
nium.in 5.col. de teſti. addentes nota.in
ſimili.per Bar.in l.ſi duo patroni.§. idem
Iulianus.ff.de iureiu. & in l. ille a quo. §.
ſi de teſtamento.ad Treb. Iſtud idem te-
nuit Areti. in c.ex parte.de teſti. vbi dicit
quòd habetur perinde ac ſi a principio
nunquam fuiſſe examinatus. Ideo inter
alios caſus in quibus teſtes non debent
examinari.tene menti iſtum de iudice.

Nono principaliter quęritur, an ini-
97 micus † poſsit teſtificari contra inimi-
cum in cauſa criminali. in quo concludo
KK quod, K vt eſt text.in l. 3. in princ.ff.
de teſti.& in c.cum P.Manconella & cap.
meminimus.de accuſ.& in c.accuſatores.
cum ſeq.& ſeq.3.q.5.per Alex.in conſi.
cxxvii.in 1.vol.

Iſta conclu.extenditur aliquibus mo-
dis.Primo vt procedet etiam de proban-
do crimine ſimoniæ in quo teſtes alias in
habiles admittuntur.c.per tuas,iuncto ca,
tanta.extra de ſimo.

Secundo extenditur vt procedat etiam
ſi agatur de probando crimine læſæ ma-
ieſtatis, in quo teſtes inimici non admit-

tuntur ſecundum Bar.in l.quæſtionibus. ff.ad l.Iul. maieſ. Tertio extenditur & in caſu in quo eſſet producendum in cauſa criminali.nulla iuris ſolennitate ſeruata ſecundum Bar.in l.filiusfa.ff.de dona.

Quarto extenditur etiam ſi inimicitia fuiſſet cauſata culpa ipſius contra quem producitur in teſtem.Ita Bar. in l.Athletæ §.data remiſsione.ff de excu.tu.d.Anto.in c.veniens.de teſti.facit dictum Inno.in c.cum I.& A.de ſen.& re iudi.

In contrarium tamen facit quod voluit Bar.in l.cum in talibus.§.j.de his qui vt indi.de iſto tamen articulo latius diceretur infra in ſeq parte. Quinto pro
98 cedit iſta conclu. in domeſtico. † ſeu
ll amico inimici. *l* Nam iſte repellitur a teſtimonio.ca.repellantur.& ca.cum oporteat,extra de accu.no.in l. liberi. C. de inof.te.Cy.& Bal.in l.ſi quis teſtibus. in vl.col.C.de teſti.pro hoc etiã facit quod voluit Bar.in l.ſciendum.§.j.ff. de legatio.vbi domeſticus vel amicus inimici repellitur ſicut ipſe inimicus. Sexto procedit etiam quando is qui contra aliquẽ producitur in teſtem ignoraret cauſam inimicitiæ: vt quia ipſe teſtis iniuriã paſſus fuit accuſato. & ipſe hoc ignorabat. Nam ob hoc poteſt tanquam ſuſpectus repelli.iſtud probatur ex pulchro di
mm cto Bar. *m* in l. j.de his q. vt indi. vbi dicit q ad hoc vt teſtis dicatur inimicus alterius ſufficit offenſam inter eos eſſe factam, licet alter ignoret. Septimo procedit in eo qui habet iuſtam cauſam inimicandi.nam præſumitur inimicus. ideo repelli poteſt a teſtimonio.Ita tenet Inno.in c.cum I.& A.de re iudi.extra quẽ ſequitur Bal.in l.præſcriptionem. in 10. col.C.ſi contra ius vel vt.pub. Saly. in auth.ſi teſtis in fin.C.de teſti.Ludo. Ro. in repe.rub.ff.de arbi.in 10. col. Alex.in cõſ.cxxix.in j.vol.Octauo extẽditur iſta conclu.in inimico † reconciliatio *n* cũ
99 quo de recenti pax facta eſt, quia poteſt
nn repelli a teſtimonio: ac ſi pax ſubſecuta non eſſet vt eſt tex.in c.accuſatores.3. q. 5.glo.in ca.per tuas.de ſimo.Inno.in c.cũ oporteat.de accuſ.vbi d. Abb.Idem tenet Io.And.in ti.de lega.§ ſequitur videre.

ver.idem quod fuit. Nam paria ſunt aliquid non eſſe factum,vel eſſe factum, ſed de recenti.l.j.ver.cæterum. ff.de his qui deie.vel effu.vbi quo ad pœnam de qua in illo ti.paria ſunt viam non eſſe frequẽtatam,vel de recenti ceptam frequentari.Pro quo etiam adduco Gl.in Cle.ne in agro.§.ſanè. de ſta. mo. vbi dicit Abb. q appel.nouitij venit etiam de recenti profeſſus. Idem probatur in c.conſtituit. 17. q.4 vbi probatur ſecundum intellectum Glo quòd iudæi nuper ad fidem conuerſi non poſſunt promoueri ad officia publica inter chriſtianos,ſicut etiam non poſſunt promoueri ad ordines.c.j.& 2. 48. diſ.Similiter nuper a contagione liberati prohibentur ſana inſtrumẽta accipere vt c.illud. 50.diſt.

Vlti.procedit iſta cõclu.in inimico præſumptio,id eſt,qui non ſalutat aliquem quem erat ſolitus ſalutare.nam præſumitur inimicus; ideo repellitur a teſtificando.Glo.eſt no.in c.cum Adrianus.63.diſtinct.

100 Decimo principaliter quęritur † An illi de vniuerſitate poſsint teſtificari in fauore vniuerſitatis in cauſa criminali?Bal. in rub.ff.de rerum diui.in 5 col.tenuit q
oo non. *o* Idem tenet d.Anto.in c.cum nuncius.extra de teſti.d.Iaſ.in l.ſed ſi hac.§. qui manumittitur. ff.de in ius vocan.

Vndecimo principaliter quęritur An
101 compater † pro ſuo compatre poſsit eſſe teſtis in cauſa criminali. Similiter an filius ſpiritualis pro patre ſpirituali, & econtra,poſsint in dicta cauſa eſſe teſtes, videtur dicendum , q ſic tribus rationibus. Primo , quia dictum de teſtibus eſt prohibitorium in ciuili & criminali cauſa certarũ & perſonarum.l.j.de teſti. omnes ergo illi qui non prohibentur,nec prohibiti reperiuntur expreſſe admittuntur ad teſtificandum.Sed iſti de quibus facta fuit mentio nuſquam prohibentur teſtificari.ergo &c. Secundo ſic arguitur de ciuilibus ad criminalia poteſt argui.l. abſentem.ff. de pœ.Sed compater pro compatre in cauſa ciuili poteſt teſtificari.vt per Bar.in conſil.xcv.incip. in qõ. quæ vertitur inter Simonem &c.& latius

dicam

dicam in ſeq.ergo in cauſa criminali po-
terunt teſtificari. Tertio facit: quia fa-
cultas probandi non eſt augumentanda
vt eſt tex.in l.quoniã.C.de hęre.& ma-
ni. Sed iſtis non ob. contrarium eſt ve-
rius licet nullum inueniam in ſpem iſtũ
articulum diſcutientem.Et moueor:quia
inter huiuſmodi perſonas contrahitur
quædam ſpiritualis cognatio:vt in c.1. &
per totum.xxx.q.1.& de cog.ſpiritua.ex
tra per totum. Ex qua veriſimiliter ori-
tur quædam ſuſpicio ratione affectionis
ortæ.nam prout dicit tex.in c.1.xxx.q.3.
ita diligere debet homo illum qui ſuſce-
pit ipſum de ſacro fonte ſicut patrem er-
go iſta de cauſa repellendi ſunt a teſtimo
nio in cauſa criminali.cum in illa exigan
tur probationes luce meridiana clariores
l.ſciant cuncti.C.de proba.

Non ob.prima ratio adducta in cõtra-
rium:quia licet expreſſe non reperiantur
prohibiti,ex mente tamen l.prohibiti vi-
dentur:arg.l.cum mulier.ſol. ma. facit l.
quæſitum. ff.de teſti. Præterea nonne
coniunctus pro coniunctis prohibetur te
ſtificari in cauſa criminali, propter veriſi
milem affectionem quę verſatur inter ip
ſos.ita & huiuſmodi perſonæ nõ ſunt ad
teſtimonium admittendæ propter illam
cognationem ſpiritualem:cum & huiuſ-
modi ſimiliter cauſet affectionem.d c.1.
xxx.q.3.

Non ob. ſecunda ratio.quia nõ eſt bo
na conſequẽtia aliquis in cauſa ciuili po-
teſt eſſe teſtis:ergo & in cauſa criminali.
Patet in illo qui eſt de vniuerſitate cui
non eſt permiſſum poſſe teſtificari in cau
ſa criminali. & tamen in cauſa ciuili per
miſſa eſt vt ſupra dictum fuit,& latius di
cetur in ſequenti parte.

Non ob.vltima ratio ꝙ facultas probã
di non eſt augumẽtanda: quia hoc proce
dit datu teſtium paritate:& habilitate:&
idoneitate. alias ſecus.

Duodecimo principaliter queritur.Fa
102 ma † eſt aliquem occidiſſe Sempro-
nium iſtud etiam probatur per vnum te
ſtem omni exceptione maiorem quòd il
le occiderit dictum Sempronium. An fa
ma iſto caſu faciet.ſemiplenam probatio
nem:ita ꝙ iuncta cum illo teſte, probet
homicidiũ fuiſſe cõmiſſum. In iſta quæ-
ſtione uarię opiniones referuntur in ca.
veniens. extra de teſti. Communis eſt
pp opi. p ꝙ fama cum vno teſte in cauſa
criminali nõ probet niſi ſint alia admini
cula:ſeu coniecturæ. Ita cõcludit Bald.in
l.ſi quis ex argentariis.§.1.ff.de eden.Io.
And.in titu.de probatio.§.ſi.ver.13.pro
quo Are.in d. c. veniens.allegat bonum
text.in c.pręterea.eod.titu. de teſtib. ta-
men latius dicam in ſequenti parte in x.
principali quæſito.

103 Decimotertio quæritur. † An accu-
ſatus de crimine poſsit pendente accuſa-
tione contra aliquem teſtificari in cauſa
qq criminali in qua concludo quod nõ. q
quia eius opi. eſt grauata ex iſta accuſa-
tione: & de facto ſaltem cenſetur infa-
matus,ideo repellitur a teſtificando text.
eſt in c.fin.extra de teſtib. Limitatur ta
men hoc non procedere in criminalibus
exceptis. prout eſt crimen læſę maieſta-
tis:crimen hæreſis,& ſimoniæ. in quibus
criminibus accuſatus poteſt teſtificari pẽ
dente accuſatione etiam ſi concurrant
aliquæ coniecturę contra ipſum accuſa-
tum de tali crimine. ita cõcludunt Inno.
d.Anto.& alij in d.c.ſi.per tex. in cap. in
fidei fauorem,de hæreti.lib 6.

104 Notate.tamen quod quo † ad ex-
cuſationẽ accuſati, ſeu inquiſiti de crimi-
nibus exceptis: non admittuntur teſtes
niſi ſint idonei. ideo domeſtici & familia
res qui admittuntur ad probandum ea
quæ ſunt in domo l.conſenſu.§.ſuper pla
gis.C.de repud.hoc caſu non admitterẽ
tur caſus eſt no.& vnicus in iure ĩ c. filii,
in ſi.de hęreti. li.6. quem ad hoc ponde-
rat Areti.in d.c.ſi.extra de teſtibus.

Penultimo quæritur. An familiares
105 † ſeu domeſtici poſsint eſſe teſtes in
cauſa criminali pro domino ſuo. Et con-
rr cludo quòd non: r quia prohibentur eſ
ſe teſtes in cauſa ciuili.l.etiã.C.de teſtib.
ca.in literis, extra de teſti. multo fortius
ergo prohibentur eſſe teſtes in cauſa cri-
minali in qua perfectiores probationes
requiruntur.l.ſciãt cuncti. C. de probat.
Et licet in ciuilibus cauſis conſideretur

an dicti teſtes familiares ſunt nobiles aut
ignobiles. vt quia aliquis eſt de familia-
ribus alicuius Cardinalis, aut Principis.
vt per Innoc & alios in c. in literis, extra
de teſti. attamen in cauſa criminali cre-
derem illos indiſtinctè repellendos. quia
non poſſumus inficiari quin iſti habeant
affectionem ad dominum ſeu ſuperiorē
ſuum ratione cuius affectionis eius teſti-
monium videtur ſuſpectum, & per con-
ſequens repellendum.

106 Vltimo quæritur. an ſi † in cauſa cri
minali crimen ſit probatum per vnū te-
ſtem poſsit deferri iuramētum in ſupple
ff mentum probationis * per ea quæ ha-
bentur in l.admonēdi. ff. de iureiuran. &
in l.bonæfidei. C. de reb. credi. Et con-
cludo quòd non. ita vult Glo. in c.mulie
ri, de iureiuran. Glo. Bar. & alii in d.l.ad-
monendi, iuncta. l. 3. eo. titu. vbi Bart. &
Doc. Idem tenent gl. & Bar. in l.maritus.
ff. de quæſtio. glo. in c. cum ſunt partium
iura obſcura, de reg. iur. li. 6. Pro quo fa-
cit nam in cauſis ciuilibus arduis non de
fertur tale iuramentum gl. & doc. in d.l.
admonēdi, & in l.bonæfidei. C. de rebus
credi. ſed cauſæ criminales ſunt huiuſmo
di, vt in l.ſeruorum. ff. de pœn. ergo non
poteſt deferri tale iuramētum. Prǫterea
in cauſis criminalibus requirūtur ad pro
bationes apertiſsimę: & luce meridiana
clariores. ideo iuramentum non poteſt
deferri: quia quando in aliqua cauſa etiā
ciuili requiruntur probationes apertiſsi-
mę, aut liquidę, aut clariores, &c. iura-
mentum non poteſt deferri. de primo eſt
gl. in l.fi. in prin. ff. quod me. cauſa in ver
bo præſumptioni. de ſecundo allego Bal.
Ita dicentem in l.fi. C. ſi mi. ſe maio. dixe.
de tertio adduco eundem Bald. in l.fi. C.
107 de ſecun. nup. vbi dicit † quòd cum
tt ad probandam ingratitudinem * requi-
rantur dilucidę probationes: non poterit
deferri iuramentum ad illam proban-
dam. Et ita tenendum eſt pro firma con
cluſione.

108 Fallit tamen † iſta conclu. vt non pro
cedat in cauſis criminalibus in quib. im
ponenda non eſſet pœna ſanguinis: quia
in illis poſſet deferri dictum iuramentū
ita limi. Rom. in d.l.3. in prin. ponderan-
do illum tex. in verbo pœnā, quem etiā
ad hoc ponderat. d. Anto. in c.fi. de iureiu
ran. contrarium tamen Imol. & ibi, &
d. Alex. in d.l.3. in prin. eo quia genera-
liter diſpoſitum eſt ꝙ in cauſis criminali
bus requirātur probationes apertiſsimæ
d.l.ſciant cuncti. C. de proba. & reſpon-
dent ad tex. in verbo pœna. quem ponde
rarunt do. Anto. & Roma. & idem tenet
glo. 2. in c. tam literis, extra de teſt. Pri-
mam tamen opi. quam tenet Rom. ſequi
tur d. Alex. in conſi. 67. incip. viſo proceſ
ſu cauſæ, in 1. vol. Ange. in l.admonendi,
circa fi de iu. iur. in iſta difficultate puto
diſtinguendum hoc modo valet, Aut pę
na quæ imponitur delinquenti eſt ma-
gna, & iſto caſu non poteſt deferri iura-
mentum prout dicitur in cauſa ciuili
iuxta no. in l.admonendi. Aut pœna iſta
pecuniaria eſt parua continens paruam
quantitatem, & iſto caſu poteſt deferri
iuramentum: quia abſurdum videtur
quòd fiſcus aut res publica, cui iſta pœna
eſt applicanda, ſit deterioris conditionis
quam priuatus cui pro huiuſmodi cauſa
non continente magnam quantitatem iu
ramentum poteſt deferri, vt d.l.admonē
di. Non ob. d.l.ſciant cuncti: quia proce-
dit & eſt intelligenda in cauſis crimina-
libus in quibus ingeritur pęna ſanguinis.
Aut pœna pecuniaria eſt magnæ quanti
tatis. Nam propter illarum arduitatem,
& quia tractatur de magno periculo re-
quiruntur dictæ probationes, quæ ratio
ceſſat ſi modica pœna pecuniaria ſit im
ponēda. Et ex ratione legis expreſsè, aut
tacitè reſtringitur diſpoſitio ipſius l.cum
pater. §. dulciſsimis, de leg. 2. do. Abb. in
c.fi. extra de reſcriptis.

109 Fallit, & ſecundo † quando vltra ſe-
miplenam probationem accuſator ali-
quid plus haberet. Et iſte eſſet perſona
honeſta. nam iudex poſſet accuſatori de-
ferre hoc iuramentum in c. fi. de iureiu
vbi in cauſa famoſa defertur hoc iuramē
tum: & per illum tex. ita tenet Saly. in d.
l.admonendi, in pe. col. vbi etiam Roma:
idem tenet, & d. Alex. in l.3. in princip. in
3. col. ff. de iureiuran. quæ conclu. & limi.

pro-

procedit etiam ſi eſſet imponenda pœna ſanguinis eo, quia defertur in actione ex qua condemnatus efficitur infamis in d.c ſina. ergo, & in caſu in quo eſt imponenda pęna ſanguinis argumento.l. iſti quidem.ff. quod met.cau. & iſta ſufficiãt quo ad iſtam tertiam partem. Conſequenter videndum erit de quarta parte in qua tractatur q in ciuilibus teſtes eſſe poſſint.

ADDITIO.

a Applicanda.] Pro quo vide no. per Anto. de But. Panor. Fely. & Moder. in rubrica. extra de iudi. Petrus de Moncada.

b Paupertatem.] Adde pro intelligentia iſtius quæſtionis no. per Ia. Aegi. in tract. de teſti. in 2. col. in verbo repelluntur pauperes. & Nel. de ſan. Ge. in ſuo tract. de teſti. in verbo pauper, & Panor. & Fel. in ca: ſi qui teſtium. Hic alle. & Sozi. in regula, ccccxiiii. Vnum tamen no. quòd illud qđ dicitur teſtem diuitem præferri pauperi vt l. 3. hic allega. procedit, & habet locum quando diuitiæ fuerunt acquiſitæ honeſto & iuſto modo. nam ſi inhoneſtè & per vſurariã prauitatẽ. diuitias quis acquiſiuit minus ei creditur, quia qua ratione, decepit ſe & animam ſuam. eadem credendum eſt quòd & alios decipiat. Ita no ta. Ang. Areti. poſt Pe. Ia. & Bar. in §. licet auten. inſti. quibus ex cau. manu. non licet. Pro quo facit tex. no. in c. non poteſt 2. q. 7. vbi dicitur quòd nõ poteſt eſſe ho minibus fidelis, qui Deo fuit infidelis, ſed omnibus vſurarius, & q inhoneſtè lucratus fuit diuitias eſt huiuſmodi: ergo &cæ. Idem tenet Panor. & Fel. in cap. teſtimonium. de teſti. in 3. col. quis autẽ ſit pauper, & qualiter probetur paupertas, vide no. per Bar. Alex. & d. Ioan. Cro. ibi in xvi. col. in l. ſi conſtantre. ff. ſol. ma. & per Bal. in l. paupertas. ff. de excu. tu. & in l. in fundo. ff. de rei vẽ. & per Io. An. & alios in c. ſignificantibus. de of. deleg. per Panor. in c. cum cauſam. de teſti. in 7. col. & Fely. in c. 1. de accuſ. in 2. col. & Iaſ. in au &e. pterea. C. vnde vir & vxor. in xii. col. Cui autem incumbat onus probant paupertatem vel diuitias. vide per glo. & ibi Bar. Ang. & Moder. in l. ſi vero. §. ſi. ff. qui ſatiſda. cog. Et tene ſemper menti duo. Primum eſt quòd licet in dubio quis prę ſumatur bonus & idoneus iuribus vulga, iſtud eſt verum quo ad mores. ſecus quo ad facultates: vt d. §. fin. no. Secundum eſt quòd diffamare aliquem de paupertate. cum ſit diues, eſt iniuria, & poteſt agi actione iniurarum. ſecundum Ang. Pau. de Caſtro. & Iaſonem in dicto. §. final.

Petrus de Moncada.

c Plenè probatum.] Aduerte: quia in cõtrarium facit quòd no. ipſemet Areti. in conſi. xiii. incip. viſo diligenter. in 10. col. vbi dicit quòd paupertas diminuit fidem teſtis: quando concurrunt teſtes pauperes cum ditioribus. & in cæteris æqualibus: ſecus vero econtra. & ita dicit ſe intelligere no. per Bar. in d. l. ex liberto. & in l. 3. ff. de teſti. igitur quando per duos, teſtes huiuſmodi aliis non concurrentibus at quid probaretur, diceretur plenè probatum. & iſtud dictum refert d. Hip. de Mar. in d. l. ex liberto. in 2. col. p quo tamen vide eundem d. Io. in l. ſi. conſtante. ſol. ma. in xvii. col. in ver. aduerte.

Petrus de Moncada.

d Legalis.] Adde D. Hipp. de Mar in l. 1. §. ad quæſtionem. 4. col. & i §. ſi. ſimiliter in quarta col. ff. de quæſtio.

Petrus de Moncada.

e Et illa.] Adde Bal. & Fely. latè in c. teſti monium. de teſti. in 2. col. Dy. in regula: infantibus. de reg. iur. lib. lvi. in 2. col. qui ſecundum Pau. de Ca. in l. nullam. C. ex qui. cau. infa. irro. in fin. melius loquitur quam alius. vide etiam Panor. in ca. cum te. ab eo. de re. iudi. in 2. col. in ſi. & tenementi. effectus quos operatur infamia facti. de quibus per gloſſ. hic alle. cui adde coſimilem in d. l. nullam.

Petrus de Moncada.

f Infamia iuri.] Adde Iaco. Aegid. in ſuo tracta. de teſti. in prin. & Nel. de ſan. Gemi. in ſuo tracta. in verbo infamis: & Albe. Moder. ſimiliter in ſuo tracta. fol. 4. in 2. col. Quæ autem requirantur ad hoc vt quis ſit infamis infamia iuris, vide noc. in d. l. 1. C. de ſumma Trini. & p d. Hipp. Mar. præceptor meus in rub. ff. ad l. Corne. de fal. in 6. colum.

Petrus de Moncada.

g Suppleri. No.& tene menti.iſtud dictũ Ang. ꝗ dictũ vnius teſtis inhabilis nõ ſuppletur per aliũ habilẽ. quando totaliter eſt inhabilis. quia nõ entis. nullæ ſunt partes. Idẽ tenet Saly.in l.in bonę fidei.in x. col. C.de reb.credi.& Bal.in l.1. C.de teſt. facit l.ſed ſi manente ff.de præcar. & dixit Ful.in d.l.1.quod iſtud procedit quando alij teſtes ſubſiderent abſque illo inhabili, aliter vero non, de quo vide per Fely. c.teſtimonium, de teſti.in j.col.& Franc. Cur in tract.de teſti.in prima conclu. in fine cum concor.de quibus ibi quem omnino videas: quia plura nota.alle. in quibus vnus teſtis ſupplet alium.

Petrus de Moncada.

h Secundum Bar.& Bal.] Adde Fely. in c.teſtimonium de teſti. in 2.col.& ratio huius dicti eſt: quia teſtificari eſt officium publicum iuxta not.per Fely.poſt alios antiquos ibi in rub.de teſti.cogen. nimirum ergo fit ex neceſsitate qualiter autem ſit publicum ibidem vide.

Petrus de Moncada.

i Ex ſuo officio] Adde Francis. Cur. in ſuo tract.de teſti.in xxiii.conclu.qui plures allegat pro & contra, vide eum omnino.& Alber.Moder.in ſuo tract.fol 9. in 3.col.fi.& Nel. de ſancto. Gemi.in ſuo tract.in verbo.debet iudex.& Alexan. in addi.Bar.in l.3.ff.de teſti.& Fely.in cap. intimauit.de teſti.in 4. colum. Et tenementi dum d.Io.hoc ponit exemplum in infami infamia iuris qui omnino eſt inhabilis: nam in iſtis procedit.d.l.quos ꝓhibet. ſecus in non omnino inhabili qui ex tacito vel expreſſo conſenſu partis poterat habilitari, vt in conſanguineo, proxeneta, domeſtico & in omnibus aliis q. repelluntur non odio ipſorum, ſed fauore partis.quia iſtos iudex aliquo non opponente non debet repellere, cum ius publicum ex admiſsione non lædatur. iſta ſunt verba aurea ſecundum Fely.in d.c. intimauit.Io.An.in addi.ad Spec.in titu. de teſte.§.1.in verſi. ſed quid ſi vidit. no. etiã per Ant.de Bu.in c.bonæ. el j.in 6. col.de electio.& in c.cum dilectus in 10. col.de conſue.& ibi Imo.idem refert, & ſequitur Stepha.Aufre.in tracta. de teſti.repro.in verbo.idonei.in 3.colum.

Petrus de Moncada.

K Quod non.] Adde Soci.in reg. ccxciiii. & in 3.reg.ccclxxiiii.

Petrus de Moncada.

l Ciuili ardua.] Adde d. Hipp.de Marſi. in l.1. § prętere a. ff.de qõ.in 7. col.& in ſig.cix.incip.infamis.& in fin.ccxlv.inci. quando dubitatur.& per Alberi.mod. in ſuo tracta.de teſte.in 4.fol.in 2.col.

Petrus de Moncada.

m Mortali.] Adde pro hoc videndũ. Albe.mod.in ſuo tract.de teſte in 4. fol. in 3.col. Petrus de Moncada.

n Do.] Anto.de Butr. Adde Aret. in c.cũ nobis.de teſti.& Fely.no.in cap.cum dilecti, de accuſatio in 4.colum.

Petrus de Moncada.

o Canonico.] Adde Iaco. Aegid.in tracta de teſti.in 2.col.& Nel. in ſuo tracta: de teſt.in verbo mulier.& eſt tex.in c.mulierẽ.33.qõ.5.& iſta eſt cõmunis opi. ſecundum Panor.Fely.& alios in d.c.3. de teſti.& per Io.de Pla.& An.& alios in §. teſtes. Inſtitu.de teſt.& per do.Philip. Deci.in l.fęminę.ff.de regu.iur.in 6. colum. Aduerte tamẽ, quia iſta communis opin. non videtur iure probari: nam text.in d. c.mulierem, generaliter diſponit quòd mulier non poſsit eſſe teſtis, nec magis loquitur in cauſa criminali quam in ciuili. ſolum videtur ſentire quòd requiratur conſenſus mariti.ergo illo interueniente, poterit teſtificari tam in ciuili quàm in criminali. Non obſtat tex.in c. forus, de ver.ſig.quia illud verbum de cauſis criminalibus immo quod fortius eſt ſentit. tex.quod nec etiam in ciuilibus poteſt eſſe teſtis: & hoc quia natura propter varietatẽ.&c. repugnat. & ideo forſan.glo. in c.2.de iudi.li.6.in verbo iure prohibente.ſentit expreſſe quòd mulier poteſt de iure canonico eſſe teſtis in cauſa criminali criminaliter intentata, cũ non magis ſit prohibita in ciuili quam in criminali. Præterea de iure ciuili poteſt eſſe teſtis in cauſa criminali, vt infra in ſequẽti queſtio.& tamen tex.ex eo.ff.de teſti. ex qua ſumitur argumẽta a contrario eſt canonizata vt patet in c.ex eo.15.q.3.ergo

go non erit differentia inter ius canonicum & ciuile ,igitur communis concluſio de qua ſuper non erit vera , iſtis tamen non ob. tenenda eſt communis opi. Ad contraria reſpondetur non ob.ergo text. in c.mulierem,& in c.forus licet generaliter loquantur: quia vbi ſequeretur abſurdus intellectus ſeu legum contradictio reſtringuntur lege? generaliter loquentes.doctri.eſt Panor.& Fely.in c.in omni negocio.de teſti.ſed ita eſt in caſu noſtro ,ergo quòd ſi probatur per text. in c.quoniam ,& in c.tam literis.de teſti.vbi probatur quòd mulier poteſt eſſe teſtis, in cauſis ciuilibus. item & in criminalibus ciuiliter intentatis. igitur vt euitetur legum contradictio : & vt illa iura aliquid vltra iam ſtatuta diſponant, intelligantur in eauſis eriminalibus criminaliter intentatis.& ita intelligunt Gl.& docto.communiter.Non ob.Gl.in d.cap.2. quia loquitur de iure ciuili ſeeundum ꝙ ibi intelligunt Ioan.And.& domi. Non obſt.quòd lex eo.ſit canonizatus:quia ad hoc non reſpondet vt per Gloſſ. & ibi Domi.in c.1.de reb. eccle: non alienan. lib 6.in verbo tractatus poſt medium.limi.iſtam communem opi.vt per Alexã. in conſilio.11.incip.circa primum in ſecunda columna in primo volumine.

Petrus de Moncada.

p Maſculos] Adde do.Hippo.de Marſi. in l.diuus.ff.de quæſtio. in 2. colum. qui pro hoc allegat.& bene Alexan.in conſi. 64.incip.viſo.themate in princi.in 1. volu.& Iaſ.in l.fin.in ſi.C.de his quib. vt indi.Idem tenet d.Hipp.in practica ſua cauſa cri mi.in 24.char. in 2. col. ſecundum librum meum.hoc ideo dico quia adhuc non eſt impreſſoribus tradita.

Petrus de Moncada.

q Quam fæminis,] Adde Bal.in l.fi.in ſi. ff.de ſide inſtru.& Roma.in rubr.ff.de arbi.in 16. qõ. verſicul.item præferuntur. quem refert.& ſequitur Franciſ. Cur. in ſuo tracta.de teſti. in 28. concludo Iſtud tamen limitat Belenzi.in d.c.forus.quando mulieres ſtarent pro reo:arg.gl. in ca. clerici.81.diſt. quem refert.d. Hipp. de Marſi.in l.vnius.§.in ea cauſa in 2. colu. ff.de quæſtio.Idẽ tenet Fely.de quo mentionem non facit do.Hippo.in c. quoniã. de teſti.in finalibus verbis.

Petrus de Moncada.

r A maſculo.] Adde quòd iſtud dictum perpetuo menti commendat Corſe. in ſuo reperto.in litera f. in verbo, fœmina. & Fely.in c.quoniam.de teſti.in 2. colũ: dummodo æquale ius habeant in præſentando.ſecus ſi inæquale, prout habet maritus in patronatu ſibi iure fructus pertinente ob dotem vxoris alle.d.de Rota in deciſi. 422. in nouiſsimis per id quod nota.Io. An.in c.ex eo.de elec. lib.6. De tutore & pupillo. Adde tu vltra Felyn.ꝙ idem tenet Panor.& Io.de Imo.in ſi. in ſi.de conceſ.præben.quamuis Ant.de Bu ibidem ſenſerit contrarium.Idem quod prædicti tenuit Philip.Fran.in d.c. ex eo. in 2.col.& ſi impreſsio in aliquibus libris ſit corrupta idem tenet domi. Decius in l.fœminæ.ff.de regu.iur.in 8.colum. Sed nunquid erit verũ indiſtincte.pone enim quòd maritus præſentaui idoneiorem , erit ne præferendus minus idoneo præſentato per vxorem?ſolu.collige ex not. per Ioan.An.d.& Philip.Fran. poſt Archi.in d.c.ex eo.in quæſtione de tutore. & pupillo.Et de iſto dicto Bal. meminit. etiam idem.d.Io. Crot.infra in ſc. parte in 11.q.

Petrus de Moncada.

s Contra clericum.[Adde quòd non ſolum iſta conclu.habet locum in presbyteris,diaconibus &c.verum etiam in clericis.ſimpliciter tonſuratis.iſtud probatur per tex.in c.de cætero hic allegat in verbo clericum iuncto.c.clericos.11.diſtinct. & ibi Glo.in verbo.Pſalmiſta. Ita tenent Domi.& Præpoſi.Med.in c.ſicut ſacerdotes.2.q.7.& Fely.in c.de cæteros, in princip.

Petrus de Moncada .

t Iſta limitatio.] Adde quòd iſtum ſequũtur Socin. in regul. 182.in 3. fallentia & d.Hip.de Marſi.in l.de minore. in principi.ff.de quæſtio.in 9. column. vide tamen Fely.in d.c.de cætero. qui dicit ꝙ difficiliter obtinerentur in practica.

Petrus de Moncada.

u D.Abba.] Adde Alexan.in additio.ad Bart.in l.maritus.ff.de quæſtio. & ibi do. Hip.

Hipp.in 3.col. & nota regulam de qua hic ſcilicet quòd probationes quæ faciũt plenam fidem &c.cui Adde.domi. Hippoli.in ſingu.xcviij. incipien. latius contra clericum. Petrus de Moncada.

x Cler'ci.] Pro intellectu iſtius Gl. vide quæ dixi infra in fi.huius tractatus in 3. q.Qualiter autem debeant deponere teſtes in caſu.d.Gl.vide per Card. in cõſi. Petrus de Moncada.

y XX An.] Adde Iaco.Aegi.in ſuo trac. de teſti.2.colum. & Nell.in ſuo tractat. in verbo impubes,& Alb.Mod.in ſuo tracta.in fo.10.in j.col.pro quo & pro limita.hic poſita vide omnino.d. Hipp.in l.dinus.in 2.col.& in l.de minore,in princip. in 9.colum.ff.de quæſtio.vbi refert not. dictum Albe.de Roſa.in l.teſtimonium. ff.de teſti. vbi dicit quòd quando aliter delictum probari non poteſt niſi per minores,quod tunc duo impuberes probat ipſum delictum.quod eſt ſingulare verbum eũdem etiam referat idem d.Hip. in pract.ſua cauſarum crim.fo.24. column. 2.iſtud tamen intellige quando probatur quòd aliter veritas haberi nõ poteſt, vt quia probatur per Caium & Mæuiũ quòd in tali loco & actu interfuerunt ſolum Titius & Mæiuus minores.qui clarè viderunt actum illũ.& quòd nullus alius potuit videre,vt quia dictabant per magnum ſpatium &c.ſi enim præſupponitur quòd ſolum propter deficientiam iſti minores ſunt idonei teſtes,oportet probare prius & ante omnia deficentiam probationem. Ita multum egregie nota. Alexan.in conſilio. lxiiij. incipient. viſo. themate.in penul.colum.in j.volum. vbi ſubdit quòd dicti minores ſoli deponunt quòd nullus alius erat præſens:per hoc non probatur deficientia probationem: quia ad probandum an teſtis ſit idoneus quia alias non poterat admitti tanquam non idoneus,non ſtatur dicto ipſius met teſtis ſecundum Bar. eleganter in l. decem.ff.de verbo.obligatio.in 2. column. cum aliis de quibus ibi per eum .Idem tenet Iaſ.in l.fina.in fin.C.de his, quibus, vt indi. Notabis tamen quod licet minores non plenè probent in criminalibus, niſi prout ſupradictum eſt, tamen faciũt indicium ad torturam ſecundum domi. Hippolit.in locis pręallega.& Franciſc. Cur.in ſuo tractatu.de teſti.in lxij. conclu.poſt no.per Moder. in d.l.fina. C. de his,quibus vt indign. prędicta limita.in in crimine læſæ maieſtatis.vt ex tex.in l. de minore.vbi Bart.& domin. Hippolit. de Marſi.ſupra allega.
Petrus de Moncada.

z Doctri.] Adde d.Hipp.de Marſi.in ſin cl .lxxiij.inci. plura ſunt.& in ſua practica cauſarum crimi.fo.xxv.in 2.colum.
Petrus de Moncada.

aa Alterum affinem.] Adde Glo.in c.conſanguinei.3. q.5. in verbo parentes, & Glo.in c.cum R.canonicus,in verbo. cũ ſint eius ſocij.de offi.deleg.Panor.in ca. accedens. el 1.in 4.col.vt lite non conteſta. Alexã.& Iaſo.in l.iuriſdictione.ff.de iuriſ.omnium iudi.in 5.fal.Panor.& Mariа.Soc.& Fely.in c.cum oporteat. d. accu.Fely.in c.literas de præſum. in 3. col. & in c.inſuper.de teſt.in 1.col.d.Hipp.de Marſi.in l.extraneo.§. 1.in prin.ff.de quæſtio.Et ideo dixit Franciſ.de Cre.in not. ſuo.lviii.inci.nemo cogitur. quòd licet nemo cogatur inuitus ecceptare compromiſſum:vt habetur in l.3.§. tametſi.ff. de arb.iſtud fallit niſi ſit coniunctus vtrique litiganti allegat. Bald.in l.j.ff. vbi pupil edu.deb.Idem per illum tenet Barba. licet de Bald.mentionem non faciat in addi.ad Bald.in l.fi.C.de ver.ſigni. Et nota quòd licet de iure nemo compellatur ſuſcipere arbitrium.tamen in foro conſcientiæ peccat qui illud non recipit. & qui nõ componit partes. maximè ſi non accepiãdo partes veriſimiliter venirent ad rixam Glo.eſt no.in c. ſicut.xi.q.j.in verbo, vsũ. quam adhoc alle.Bar.vbi ſupra. Et dum d.Ioan.hic alle.vnius §.1.hic, quòd voluit alleg.l.exttaneo.§.1.vbi Bar.& alij.
Petrus de Moncada.

bb Quod dixit glo.] Adde Pet.de Ancha. in c.canonum ſtatuta.de conſt.in xiiii.qõ. Ang.Aret.in §.pænales. inſti. de actio. in 5.col.& in §:ſocrum.iuſti.de nup.& Albe.Mode.in ſuo tract.de teſti.in 2.ver. in 1.col.d.Hipp.de Mar.in l.etiam ſi redhibitus,

tus.ff.de queſtio.in 2.colum. Aduerte tamen: quia licet iſta opi. ſit communis ſecundum Alc.in d.l.ſed hoc ita, quam legit cum l. non tantum tamen in terminis q. noſtræ, marito ſororis meæ durante in viduitate non videtur vera. primo per no. per Saly. in l. fi. C. de verb. ſig. vbi dicit ꝙ ſi alter coniugum durat in viduitate, dicitur adhuc durare affinitas, quia cenſetur durare matrimonium. Alle. l. fi. C. de bo. ma. Idem tenet d. Hippo. in repeti. rub. de fid eiuſſo. in xxvi. col. igitur maritus ſororis meæ nõ erit idoneus teſtis pro me. Secundo per text. in §. affinitatis, inſtit. de nup. vbi probatur quòd ſoluto matrimonio durat affinitas. Ad idẽ eſt tex. in c. fraternitatis 35. q. x. vbi dicitur ꝙ vno ex coniugibus defuncto in ſuperſtite non deletur affinitas. Hic tamen non ob. tene prædictam conclu. & ad primum reſponde vt per Alexan. in d.l. non tantum. Ad ſecundum vero dic quòd procedunt illa iura quo ad impediendum matrimonium: ſecus quo ad alia: Ita per Doc. in d. locis & per Pręposi. Mediol. in §. affinitatis. 3. q. 7. Sed iuxta prædicta dubitatur. Tu ſcis quòd de iure canonico per illicitum certum contrahitur affinitas text. eſt in c. de illo & in c. diſcretionem, de eo qui cog. conſan. vxo. vel ſpon. & in c. in eod. xxxii. q. iiii. modo pone quòd aliquis eſt tibi affinis per illicitum coitum. nunquid poſsit eſſe teſtis pro te in cauſa criminali. & videtur dicendum quòd non. quia iſte eſt affinis, ſed affinis non poteſt eſſe teſtis: ergo contrarium credo verius. Nam proprie affinitas eſt illa quæ cauſatur ex iuſtis nuptiis. vt eſt tex. in l. non facile. §. affinis. ff. de gradi dum ergo in teſtibus conſideratur affinitas debet intelligi de propria & iuſta. Sed iſta non eſt huiuſmodi: ergo &c. Iſta opi. proprie tenet d. Matthe. Neru. de ſancto Ge. in tract. arb. affinit. in 1. col. vbi dicit poſt Card. & Prępo. ibi, quòd non ſolum iſta conclu. habet locum in terris Imperatori ſubiectis: ſed etiam in terris eccleſiæ cum non repe-riantur canones leges corrigentes. Ita etiam no. Doct. in d. c. diſcretionem. Non ob. tex. in c. de illo cum ſimi. quia procedunt quo ad impediendum matrimoniũ vt per Pan. & Præpo. Med. in d. c. diſcretione. Petrus de Moncada.

cc Non habebit locum.] No. & tene menti, quòd iſtud ſtatutum non habet etiam locum: quando res ſuper qua litigatur eſſet iam liquida: vt quia lata eſſet iam ſententia. ita multum not. Bal. in l. 1. ff. de trãſac. & latius per Alex. in conſi. 82. incip. l. cauſa vertente. in 2. col. in 1. volu. Item notabis ſecũdum eundem ibidem quòd ad hoc vt poteſtas poſsit compellere affines & agnatos ad compromittendũ, requiritur quod hoc petatur a parte: alias iudex non poſſet ad hoc compellere ſecundum An. de Bu. in c. cum venera. de except. Item requiritur quod talis petitio fiat altera parte præſente: vel ad hoc ſpecialiter citata ſecundum Bald. in l. ſi ea. in ſi. verbis. C. qui acc. nõ poſ. quę omnia refert & ſequitur Iaſ. in l. eleganter 1 in prin. in 2. col. ff. de conditio. indeb. vbi ponit alium intellectum circa prædictũ ſtatutum ſcilicet quãdo contractus eſſet iuratus &c. vide eum omnino & tene mẽti prędicta: quia in pluribus locis extat dictum ſtatutum. Petrus de Moncada.

dd Defendendum.] Adde Fely. in c. cum oporteat. de accu. in 4. col. & hoc maximè procedit quando dictum coniuncti prodeſt coniuncto, & nemini nocet: vt cũ purgat coniunctum de crimine hæreſis & ſimilium. Et infert no. Bal. in d. l. parentes. quod frater poteſt inducere fratrem contra fiſcum. ad probandum quòd homicidium per eum perpetuum fuit ad ſui defenſionem. nec per hoc dicitur nocere fiſco, qui tractat de penali & odioſo lucro, cum alterius iactura: argumento eius quòd nota. in l. ſiquis vxori. §. fi. ff. de fur. & cum Bal. tenet Saly. ibidem. & Panor. & Fely. in d. c. literas, de præſum. & Iaſ. in l. ſed & ſiquis. in princ. ff. ſi quis cautio. & per d. Hipp. in l. vnius. §. cognitorum. in xi. col. ff. de quęſt. Et nota etiã quòd frater eſt idoneus teſtis pro fratre quando fuit productus per iudicem inquirentem de crimine. Ita Bal. in d. l. parentes. & Alb. Mod. in tract. de teſti. fo. 1. col.

col.iiii.& per d.Bauer.in §.pater. inſti.de teſta. in vii. col. An autem prædicta habeant locum in patre pro filio, in domino pro ſeruo, in abbate pro monacho, in epiſcopo pro clerico, in domino pro vaſallo? vide Ang.in trac.maleſi.in verbo & dictus Titius ſe defendendo in iiii.col. & Cœpol.in conſi.lvi.incip. lex ſeruũ quoque.quos alle.d.Hippo.in d.§.cogniturũ.

Petrus de Moncada.

ee Imegræ vitæ.] Adde Fely. in c. ſuper his. & in c.cũ oporteat.de accu.& in c.literas.de præſum.Iaſ.in auc. iubemus.C. de iudi.Doc.tamen in locis de quibus ſupra exemplificant in religioſo Ciſtercienſi, tu vero dicas idem in laico magnæ & ſpectatæ fidei ſecundum Fely.in l.locis.ꝓ quo facit tex.in c. ſtatuimus.lxi.di.& nota quòd propter magnam legalitatem & ſanctitatem perſonarum licitum eſt recedere a regulis communibus. Hinc dixi, ſing. Hoſt.in c.finem litibus, de dolo & contu. quem omnes ſequuntur ibi, quòd ſi ſuccumbens in cauſa eſt perſona religioſa & valde catholica: non condemnatur in expenſis, etiam ſi non appareat iuſta cauſa litigandi quia præſumitur ꝙ bono zelo mouerit litem. quem refert, & ſequitur Alex. in l. properandum. §. ſin autem, el 2.C.de iudi.pro quo facit Glo. no.in c.2.de no.oper.nun. quæ dicit ꝙ ſi monachi moueant litem, ſemper præſumuntur mouere bono zelo & iuſtè. Idem dicit Gloſſ.in c.de pręſentium.xvj. quæſtio.j. & ratio eſt quia ſi bona ſua dimiſerunt propter Chriſtum: nõ eſt pręſumendum ꝙ appetant aliena: argumento text. in ca. expedit. xii.q.j.accedat etiam quod pulchrè dixit Ang.per iſtum tex.in l. ſi a bonæ fidei. in verbo integræ opinionis, ff.de rei vendi. qui refert obtinuiſſe, vt abſolueretur poteſtas qui traditum ſibi nobilem magnæ ſpectatæ fidei non ſic diligenter cuſtodiuit, & aufugit.quem ſequitur Fel.in c.cum contingat: de reſcri. in iii. col. Nam dicto notabilis viri credi debet, & eius dictum inducit iuſtiſsimã credulitatem: vt eſt glo.no. in l.Titio fundus.ff.de condi.& demon.no.Alex.in cõſil.173.incip.viſis, in 3.col.in 2.vol.& doctri. Ange.refert, & ſequitur d. Hippo.de Marſi.in practi. ſua cauſatum criminaliũ in 2.car.col.1.Notabis etiam ꝙ non ſolũ legalitas perſonæ excuſat a condemnatione expenſarum, vl dixi.ſed etiam legalitas teſtiũ. vnde ſi perſonæ, fide dignæ, & honeſtę ꝓmiſerunt teſtificari pro me: ſi poſtea ego litigo, & deficiam: quia teſtes non adimplent promiſsionem excuſor ab expenſis, & a calumnia, & a pœna iuris. & per hoc allego glo. celebrem quæ finalis eſt, & eam ſequuntur ibi Doct. in c.1.de elec.lib.6.Et per illam gl. dixit ibi Bal.poſt Goffr. ſecundum ꝙ refert Peruſinus ibi, ꝙ teſtes qui promiſerunt teſtificari non præſumuntur ſubornari.

Petrus de Moncada.

ff Pro ſuo domino.] Adde no. per Nellũ in tractatu de teſti.in verbo Vaſallus. & Bal.conſi.339.in 3.vol. An autem poſsit teſtificari contra dominum. vide tex.in c.j §.ſimiliter.de conſue.rec.feudi. & not. per Bal.in l.liberorum.in fi. C.de teſti.& per eundem, & Marti.Lauden.in c.1.§.ſi delator.in tit.quę ſit prima cauſa benefi. amit.& ibi etiam Iac. Et ad id quòd dicit de obligatione vaſalli ergo dominũ: magis quam ad filium, vel ad patrẽ. vide per perfecta intelligentia. Bal.in c.imperiale. § fi.de prohi.feu.alie.per Fede. & in l. cũ acutiſsimi. C.de fideicõ. Soci.in l.frater a fratre.ff.de cond.inde.in vj.col. Fely.in c. afferte.de p̄ſump.in 2.col. Hip.de Marſi. in l.inauditum.ff.de ſica.in 2.col.Et dum d.Io.hic alle.tit.hic finitur lex Cor.dic ꝙ voluit allegare ti. hic finitur lex.& incip. conſti.regni.pro quo etiam facit glo. no. & ibi Bal.in c.1.in princ. quibus mo.feu. amit. Petrus de Moncada.

gg Teſtificari.] Adde pro inrellectu huius reg.no.per Alber.Moder, in trac.de teſti. fo.8.col.4. Ia. Aegi. in ſuo trac. in 4.col. & procedit iſta regula, ſiue defendendo, ſiue impugnando. Pone exemplũ. Quatuor commiſerunt delictum, duo vel tres dicunt alium culpabilem, vel innocentẽ certè eis non creditur ſecundum Alber. in d.trac.poſt Bal.in l.quoniam.C.de teſti.Iſta regula fallit in multis aliis caſibus de quibus per Spec.in ti.de teſte.§.1.ver

itemq; eſt ſocius.& in ti.de accuſ.§.j.ver.
item repellitur.& per Saly.in l. quoniam
liberi.& in l.ſi magnum,C.qui accu.non
poſſ.& per Gaudi.in ſuo trac.maleficiorũ
ſub rub.de quæſtio.& tor.in 4.col.

Petrus de Moncada.

hh Torture.] Aduerte iſtud eſt intelligen
dum niſi contra ſocium an ſint alia iudi-
tia,quia tunc bene poſſet ſubiici torturę
ita no.Gui.de Suza.in trac.ſuo de tor-
men in 8.col.& Saly. in l.fi.in fin. C.de
accuſa.quem refert,& ſequitur Alex.in
conſi 89. incip. viſo themate anteſcri-
ptę inquiſitionis in 2.col.in 3.volu.& d.
Hipp.de Mar.in l.j.§.diuus Antonius. in
2.col.ff.de quæſtio.& in ſing. ccix. incip.
ſocius criminis.& in practica cauſarũ cri-
minalium.fo.22. col. 2. Tenebis tamen
circa prędicta vnum cordi ſemper in quo
multi errant: videlicet quod ad hoc vt ſo
cius criminis faciat indicium contra ſo-
cium,requiritur quod deponat præmiſſo
in primis iuramento.deinde in tormen-
tis: alias ſi extra torturam deponeret nil
valet eius dictum. Ita ſing. determinat
Raph.Fulg.in conſi.clxxiii.incipi. in cau
ſa inquiſitionis.in j.col.qui plura alle. &
Sozi. in regu.ccclxxv.in 3. fallen.de quo
dicto valde exclamat d. Hip.de Marſi.in
d.practica quamuis de Sozi. mentionem
nõ faciat.& ratio iſtis dicti eſt:quia quan-
do ſocius interrogatur de ſocio quomo-
do ſcit, & reſpondet ſcio,quia fui ſocius,
cõfitetur delictũ in iudicio,quo caſu effi-
citur infamis ſecundum Pe.de Anc.in cõ
ſi.clxxxix. incip.tribus de cauſis.vbi dicit
quòd ad hoc vt quis ſit infamis requiri-
tur vel ſententia iudicis vel confeſsio in
iudicio.Idem tenet.d.Hip.in rub.ff.ad l.
Cor.de fal.in 6.colum.Sed infamis non
admittitur ſine tortura:vt eſt tex.in c. illi
qui.5.q.5.in c.in primis. 2.q.j. & Alex.
in conſi.xj.incip.circa primum.in j.col.in
volu.j.qui pro hoc alle.Inno.& alios in c.
cum P.de accu.& not. in cap.per tuas.de
ſimo.el primo:ergo.pro quibus omnibus
vide.d.Hippo.in d.ſua practica. in xxiii.
fo.in 1.colum.& ibi quid in mandatario.
contra mandantem,an poſsit eſſe teſtis,
cum ſint ſocij.criminis.& an habeat ali-
quod remedium ſocius ad repellendum
ſocium.vide in d.§.diuus Antonius.

Petrus de Moncada.

ii Non modica.] Propterea dixi Panor.
in c.ſi quando.in fi.col.de offi.deleg.& in
c.ſuper eo.el.2.de app.quòd iudici decer
nenti aliquem iniuſte torqueri poteſt reſi
ſti.de facto: immo quilibet tenetur iu
uare.illum qui patitur violenciam: argu.
l.ſi quis in ſeruitute.ff.de fur.& xxiii.q.3.
per totum.idem tenet Sozi.in reg. xlvi.
in 2.& 3.fallen.& d.Hip.de Mar.in l.j.in
prin.in 6.col. ff. de quæſtio. pro quo fa-
cit text.in §.fi.in auc.vt nulli.iudi.vbi di-
citur quod tortura eſt grauior pœna quã
vtriuſque manus abſciſſo.intellige de il-
la tortura de qua ibi & dixi Bald. in re-
per.l.j.C.vnde vi.in fi.colum.quòd cor-
poris cruciatus ſimilis eſt morti.Qua au-
tẽ pęna puniatur iudex qui indebite ali-
quẽ torſit,vide no.per Bal. in rub.C.de
pę.iudi.qui male iudi.& in l. decuriones.
C.de quæſtio.& Lu.Ro.Alex.& Iaſ.in l.
j.ff.quod quiſque iur.& Ang.in trac.ma-
lefi.in verbo forma publi.in 15.car. & Sa
ly.in l.2.C.de exhi.reis.Io.de Ana.in c.j.
de cle.percuſ.in 2.col.d.Hipp.de Marſ.in
l.1.in prin.q; in l.quęſtionis in fi.& in l.re
peti.in 2.col.ff.de quæſtio.& in l.1.§. prę
terea.ff. ad l.Corn.de ſica.in 2.col.in qui
bus locis dicit quòd magis communis
obi.videtur quòd ſi dolo malo aliquem
torſit puniatur pęna capitis, ſuper quo
cogitabis propter no.per Alex.& Iaſo.in
d.l.1.quod quiſque iuris.Pet.de Mõcada.

KK Quod non intellige illud verum in-
diſtincte in inimico capitali. Ita no. Pan.
Fely.& omnes in c.cum oporteat de ac-
cu.& Bal.in l.athletæ.§.dat remiſsionem:
ff.de excu.tuto.qui dicit iſta verba quòd
vbi agitur de repellendo aliquem pro-
pter inimicitiam,intelligitur de capitali
alle.l.licet.ff de arbi. ſi vero inimicitia
non eſſet capitalis tunc relinquitur arbi-
trio iudicis. Gloſſ. eſt not. ad quã quoti-
die ſic remiſsio in d.ca.cum oporteat. in
verbo.inimicos.& in l.1.§.præterea.ff. de
q.no.Ia.Ae.in ſuo tra.in 4 col.Roſcl. in-
tra de teſte.in verbo inimicus.& Allberi.
moder.in tractat.de teſti.in 2.fo.in 2.col.

&

& Fely.in c.quoties.de teſti.in 3. colum. Bald.in auct.ſi dicatur. C. de teſti. Alexan.in conſi. 99. incip. in cauſa inquiſitionis.in 2.col.in j.vol.d.Hip.de Marſ.in d.§.præterea.in 2.col.& in l.de minore. e.ti.Quæ autem dicantur inimicitiæ capitales vide no.in d.l.licet. & in d.c. cum oporteat. in c.accedens.el j.vt lit.non cõte & in §.ſi vero odioſus.in auct.de teſti. Quibus modis probetur inimicitia vide per Bal.in c.j.in prin.in pe.colum.quibus mod.feu.amitta.Panor.in c. repellantur. de accu.Fely.& D.Hippo.in locis de quibus ſupra.quibus etiam adde no.per Bal. in c.conſtitutus.in fin.de reſcri.& per Iaſo.in l.ſororem.in 2.col.C. de his qui, vt indi.quem omnino videas pro declaratione omnium ſupra dictorum. Quid autem ſi teſtis eſt inimicus vtriuſque partis an repellatur. vide D.Hippo.in l.1.§. cũ quis latrones.in fi.col.ff.de quęſt. Qualiter debeant deponere teſtes ſuper inimicitia producti. vide per Car. conſi. ix. incip. in facto dominæ Gaietæ. Et dixit Bal.in ti. de pa.Conſtan.in verbo vaſalli noſtri.in fi.col.quòd inimico examinato in articulo mortis dato quòd in infirmitate acceperit corpus Chriſti, non eſt credendum:imò poterit reprobari: quia dicit ipſe non omnis qui moritur eſt Ioannes euangeliſta,quòd dictum tene menti,& eum refert Fely.in c.literas, de pręſum.in 4.colum. ex quo nota quòd teſtis poteſt examinari in articulo mortis, dũm tamen non vacillet in memoria. de quo vide per Bal.Fulg.Pau. Alex.& Moder.in l.hac conſultiſsima.C.qui teſta.facere.poſſunt.Sed nunquid prædicta habebunt locum in fœmina ſaltem de iure ciuili?& videtur dicendum quòd non:quia in fœmina non cadit inimicitia,iuxta no. per Gl.in c.1 §.hoc notandum.de his qui feu.da.poſ. & c. 1. an mutus vel aliter imperfe.&c.in vſi.feu. quæ dicunt quòd mulier non poteſt recipere compoſitionem patri occiſi, ſed ſolum maſculus cũ ipſe non reputetur in numero inimicorum. Contrarium tamen videtur verius pro quo eſt text.in l.1.ibi & fiſci & mulieris inimicus.C.de his qui ſe defe.li.x. Vnde infert Ange.ibi quòd ſtante ſtatuto quòd quis debeat habere pacem ab hęredibus occiſi.habet locum tam in maſculo quàm in fęmina,de quo latius per Alex. poſt Pau. de Caſt.in l. 4. §. cato. ff. de verb.obli.Iſtam opi. in propriis terminis ſequitur Io.de Ana.& Fely.in d.cap.cum oporteat, & ad prædicta Gloſſ. reſpondent Ange & prædicti quòd loquuntur de inimicitia concernente actus extrinſecus,prout eſt incedere cum armis, & via dictã & cæteros actus viriles facere, ſecus de inimicitia concernente rancorem animi quę ita cadit in fęminam ſicut in virum.Idem tenet Steph. Aufre. in tracta de teſtib.reproba.in verbo idonei. in 2.col.in fine.Item dicit Alexan.in d.§ cato.quòd dictæ Gloſſ.procedunt in extra iudicialibus:ſecus in iudicialibus de quibus in præſentiarum quęritur. quæ omnia teneas menti.

Petrus de Moncada.

ll Inimici.] Vide not.per d.Philip.Deciũ in l.conſilij.§ ſocii mei.ff.de reg.iu. & nota quòd licet amicus inimici mei poſsit repelli a teſtimonio, tamen ſecus eſt in fratre amici inimici mei: ita not. Anto. Cor.in ſuis.not.in verbo teſtis.in not.in ci.licet domeſticus.

Petrus de Moncada.

mm Dicto Barro.] Adde d.Hippo.de Marſi.in ſingula.clxxviii.inci.inimicus repellitur.&in l.1.§.præterea.ff.de quæſt.in 1. col. & in tantum hoc verum quòd ſi teſtis interrogaretur an ſit inimicus illius contra quem producitur. & reſpondeat quòd non ſi extat cauſa generalis occulta repellitur ſecundum Alex. in conſil. xcix.incip.in cauſa inquiſitionis.in 2.col. inci.fi.& Fely.in c.repellantur. de accuſa.in fi.& Iaſ.in l.ſororem.in 3.col. C. de his quib. vt indig. Sed pone quòd dicat ſe non diligere partem, an per hoc ſit eius inimicus? vide no.per Abba.in c. inquiſitionis.§.tertiæ.de accuſ.in no. Et quid ſi dicat eſſe inimicum.& an teneatur aſsignare cauſam inimicitiæ. vide ibidem quem ſequuntur Ana.Maria.Soci. & Fely.& ſcias quòd ille qui fuit cauſa inimicitiæ poteſt excipere contra teſtem de inimicitia,

micitia, ſecundum Archi. in c. ſtatutum. in princi. de reſcri. lib. 6. & Panor. in d. c. repellantur. Niſi malitioſe dediſſet cauſam inimicitiæ. Exemplum non habens niſi vnum teſtem contra ſe dedit alapam illi, demum productus contra eum excipit de inimicitia, valebit exceptio? certe non. Ita no. Bart. per illum text. in l. 1. §. cū quis ff. de quæſtio. qui dicit vidiſſe de facto hanc malitiā. & eum ſequuntur Bald. Ang. Alex. & Mod. in l. ſed & quis. § illud ſciendum. ff. ſi quis cau. Panor. & Fely. in d. c. repellantur. Fely. in c. cum oporteat. eo. ti. & in cap. fi. de teſti. in 2. col. Philip. Franch. in c. Romana in princ. de teſti. li. vj. pro cuius confirmatione vide plura ſimilia adducta per d. Hipp. in d. §. cū quis.

Petrus de Moncada.

nn Reconciliatio.] Adde Fely. in c. cum te. de reſcri. in verſi. infidelitas. & in c. j. de iudi. in 1. col. Quando autem dicatur recens ſeu antiqua reconciliatio. vide per Archi. & Præpoſi. Medio. in d. c. accuſatores. Et quid ſi tempore redditi teſtimonij erat inimicus & exceptione non oppoſita depoſuit, ante ſententiam tamen fuit recōciliatus an valeat eius teſtimonium? vide per Panor. in d. c. cum oporteat. in 2. colum. Petrus de Moncada.

oo Quod non.] Aduerte: quia iſta doctri. non eſt ita ſimpliciter intelligenda. ſed eſt fienda diſtinctio, an vniuerſitas ſit magna an parua, primo caſu admittuntur illi de vniuerſitate contra extraneum in defectum aliorum, ſi vero agitur inter ipſos de vniuerſitate tunc indiſtinctè admittuntur: quia per affectionis cauſa tollit omnem ſuſpicionem. Secundo vero caſu ſi vniuerſitas eſt ita parua ita quòd illi de ipſius corpore cadunt in nomen domeſticorum vel cohabitantium, & tunc procedit opi. de qua hic quòd non admittantur. iſta diſtinctio probatur ex not. per Specu. in tit. de teſte. §. 1. verſic. ſed nunquid in cauſa vniuerſitatis. & per Ioan. And. in d. c. cum nuncius. & per Panor. & Fely. in c. inſuper. de teſti. & per Alber. Moder. in tractat. de teſtib. in ix. fol. in 2. colum. & per Franciſ. Cur. in tract. de teſti. in 3. concluſ. & per d. Hip. de Marſil. in l. 1. §. ſeruius mancipium. ff. de quæſtio. in 2. col. Petrus de Moncada.

pp Communis eſt opi.] Adde Iaſ. in l. admonendi. in repe. in 88. col. ff. de iureiur. & do. Hippol. de Marſi. in l. de minore §. plurimum. ff. de quæſtio. in 12. col. Quid autem ſit fama, & quotuplex ſit, & quot homines faciant famam, & quo tempore oriri debeat, & quo modo probetur, & qualiter teſtes debeant deponere, & plura alia in materia famę. vide per eundem do. Hipp. ibidem.

Petrus de Moncada.

qq Quod non] Aduerte: quia iſtud non videtur verum. nā datur ex hoc materia delinquendi & malignandi. cum facile ſit accuſato ſeu timenti accuſari ſubtrahere aduerſario teſtes quibus timet conuinci, faciendo eos accuſari, vel accuſando, quod non eſt dicendum: quia tollenda eſt occaſio delinquendi, nedum via directa, ſed indirecta. vt eſt text. in ca. ſedes. de reſcrip. & in c. quanto. de diuor. & in c. t. de vſur. lib. vj. & in l. in fundo. ff. de rei vend. & per do. Hip. de Marſi. in ſingula. 177. incip. malitiis hominum. Sed reſponde ſecundum Io. And. notabiliter in d. c. fin. quòd hęc malitia non eſt præſumenda. tamen ſi de ea eſt præſumptio poteſt prouideri ſecundum formam ca. frequens. de reſti. ſpoli. lib. 6. ſcilicet præfigendo terminum accuſanti intra quem probet intentum ſuum, vel poterit recipi dictum teſtis reſeruata fide ipſius in euentum finitæ accuſationis, & ſi apparuerit de innocentia ſua probabit ſine alio examine. & eum ſequuntur ibi Pan. Fely. & omnes. & dicit Bal. ibi quòd ſi detegeretur malitia accuſantis quòd iſta de cauſa fecit accuſare teſtes, non habet locum illa decretalis. Et vltra prædictos idem tenet Stepha. Aufre. in tracta. de reproba. teſtium. in verbo accuſatione criminali pendente &c. An autem idem ſit in cauſa ciuili. vide ibidem, & do. Ioan. infra in ſequenti parte in 3. quæſtione, ꝙ nota, & tene menti.

Petrus de Moncada.

rr Concludo ꝙ non.] Limita iſtam concluſio. niſi ageretur de probanda innocētia

tia ipſius domini: vt per eundem do. Ioã. ſupra in 1. q. iſtius tertiæ partis in quarta limitatione & per Iaſo poſt Bal. & Ang. in l. ſed & ſi quis. in prin. ff. ſi quis caute. Et per Alex. in conſi. v. inci. in caſu inquiſitionis. in 3. col. in 1. vol. qui multũ not. loquitur. Et per do. Anto. Bauer. in §. pater & filius. inſti. de teſta. in 16. col. & Fely. in c. de cętero. de teſti. in 3. col. & do. Decium in l. & ſi nihil. ff. de regu. iur. & do. Hip de Marſi. in l. 1. ad quæſtionem. in v. col. ff. de quæſtio. & in ſingu. 59. incip. innocentibus iura fauent. vbi dicit ꝙ in tentum hoc eſt verum quòd poteſt iudex ex officio ſuo accuſato non petente recipere probationes innocentiæ. vide per eundem etiam in ſingul. 72. incipien. per totam fere Italiam iſtam limitationem intellige præterquã in criminibus exceptis. vt ſupra in proxima quæſtione per d. Ioan. Petrus de Moncada.

ſſ Probationis.] Adde Soci. in reg. ſecunda in xix. fallen. & latè per d. Hip. in l. de minore. § tormenta. in principio. & in l. maritus. in 3. col. ff. de quæſtio. hic alleg. & hoc an habeat locum tã in reo quàm in actore latè in dictis locis, & latius per eundem do. Hippo. de Marſi. in practi. ſua cauſarum criminalium. fol. ix. in 1. & 2. col. vbi tracta an reo reſpondenti inquiſitioni ſit deferendum iuramentum. Quid autem ſi reus accuſatus diceret volo eſſe condemnatus ſi accuſator iurauerit me iſtud crimen perpetraſſe. An iſto caſu poſsit deferri iuramentum. Bar. poſt Ia. But. in d. l. maritus. in fi. col. concludit quòd ſic rationibus ibi per eum.

Petrus de Moncada.

tt Ingratitudinem.] Adde Barba. in addi. ad Bal. in l. fi. C. de reuoc. dona. Sozi. in reg. 2. in 3. & in 23. fal. eundem. d. Ioan. infra in ſequen. parte in 12. q. prin. Quid autem ſit ingratitudo vide per Panor. in c. fi. de donat. Et nota ꝙ ingratitudo priuata ſucceſsione ab inteſtato. gloſſ. eſt celebris in c. fi. de poſtul. quam ibi dixit ſingulariter Imol. de quo per Corſetum in ſuis nota. in verbo ingratitudo. Et tene menti perpetuo quòd ingratitudo eſt ita a iure reprobata, quòd excuſat patrẽ occidentem filium a pęna. l. Pompeia. de parricidiis, & econuerſo. ita not. Bar. Angel. & dominus Hippo. de Marſil. in l. diuus. ff. ad legem Pomp. de parricidiis, & dominus Hip. de Marſi. in l. ſi quis viduã. ff. de quęſtionibus. in v. colum. Sed nunquid quod dictum eſt de patre occidente filium & econtra habebit locum in filio ſpurio videtur quòd non, quia huiuſmodi filii non ſunt in conſideratione. iuxta no. in l. fina. C. de verborum ſignificatione. & in l. pronuntiatio. ff. eodem titulo. Contrarium tamen eſt verum ſecũdum Bal. in l. cum acutiſsimi. C. de fideicommiſ. 2. col. & in titulo ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum & agnatum. §. naturales. in 3. colum. vbi refert quandam monialem fuiſſe combuſtam pro eo quod filium ſpurium necauerat. pro quo vide Ioannem de Imola in lege ex facto. §. ſi quis rogatus. ff. ad Trebell. in octaua col. quia aliter ſentit, quamuis de Bal. mentionem non faciat.

Petrus de Moncada Hiſpanus.

SVMMARIVM.

110 *Parentes an pro filijs teſtificari poſſunt in cauſa ciuili.*
Parentũ appellatione qui cõprehẽdãtur.
111 *Pater eſt idoneus teſtis ad probandũ ætatem filij.*
112 *Teſtimonium paternum admittitur, in caſu quo agitur de probando an filius ſit ingreſſus monaſterium animo profitendi religionem, vel ne.*
113 *Parentes admittuntur ad teſtimoniũ quãdo agitur de probãdo quod coniuncti matrimonio ſunt conſanguinei.*
114 *Parentes ſunt teſtes legitimi quãdo cauſa inter duos filios agitur.*
115 *Parentes pro filijs an in cauſa matrimoniali ad teſtimonia admittantur.*
116 *Filij an poſsint eſſe teſtes pro parentibus in cauſa ciuili.*
117 *Frater pro fratre in cauſa ciuili poteſt teſtificari, quamuis non ſit omni exceptione maior.*
Actori probanti intentionẽ ſuam per formã, non eſt deferendum iuramentum in ſuppelle-

ſupplementum probationis.

118 Frater multum notæ & ſpectatæ fidei, vel religioſus S. Mariç Oliueti admittitur ad teſtimonium in cauſa fratris.

Iudex quo veriſimiliter nulla cadit ſuſpicio inter conſanguineos ſuos poteſt iudicare ac etiam in cauſa ſua.

119 Frater pro fratre contra alium fratrem teſtificatur.

120 Teſtimonium fratris producti cum teſte extraneo omni exceptione maiore probat.

121 Affinis pro affine an a teſtificãdo repellatur in cauſa ciuili.

Affinis olim, pro affine teſtificari poteſt.

122 Vxor pro marito an a teſtimonio reijciatur & econtra.

123 Concubina an poſſit teſtificari pro ſuo concubinario.

124 Familiares ſeu domeſtici in cauſis ciuilibus per dominis ſuis ad legitima teſtimonia non admittuntur.

125 Familiares quãdo ſunt perſonç honeſtæ admittuntur pro domino ad teſtificandũ.

126 Familiares ad teſtimoniũ admittuntur, quando agitur de probando aliquo de quo familiares habent veriſimiliter notitiam maiorem alijs.

127 Familiaris non debens ſalarium admittitur in teſtem pro domino.

128 Familiaris olim, qui depoſitionis tempore deſinit eſſe familiaris an admittatur ad teſtimonium pro olim domino.

129 Teſtificari an poſſint in cauſa ſuæ vniuerſitatis illi de vniuerſitate. & nu. 130. 131. & 132.

133 Pauper an repellatur a teſtificãdo in cauſa ciuili.

134 Procurator an pro cliẽte poſſit teſtificari, in cauſa in qua exercuit officiũ procuratoris.

135 Solicitator cauſæ an poßit eſſe teſtis pro illo cuius cauſam ſolicitat.

136 Iudæus teſtificari non poteſt contra Chriſtianum.

Neophitus contra Chriſtianum non admittitur ad teſtimonium.

Inimicus reconciliatus a teſtificando repellitur.

137 Iudęus pro Chriſtiano contra alium Chriſtianum teſtificatur.

Par cauſa odij tollit omnem ſuſpicionẽ.

138 Iudęus contra Iudæum qui effectus Chriſtianus ad iudaiſmum redijt ad teſtificandum admittitur.

139 Iudęus teſtificatur cõtra cõſentientẽ quòd contra ipſum in teſtem producatur.

140 Fama ĩ ciuilib. facit ſemiplenã ꝓbationẽ.

141 Fama in leuioribus, & modici præiudicij plene probat.

142 Nobilitas ex virtute pro famâ probatur.

143 Iudicẽ eſſe ſolitum incarcerare, v:l torquere appellãtes, & de eo conquerẽtes probatur per ſolam famam.

144 Principi atteſtanti per verba aſſertiua de fama plenè creditur.

145 Probatio veritatis, & famç ſimul, prçfertur probationi veritatis tantum.

Fama plenè probat in iudicio poſſeſſorio in quo agitur de leui prçiudicio.

146 Fama an inducat ſemiplenam probationẽ quando agitur de crimine ciuiliter.

Teſtes criminoſi non emendati de crimine admittuntur ad probandũ crimen ſimoniæ, quando quæſtio ſuper tali crimine mouetur ciuiliter.

147 Fama in criminalibus an ſit ſufficiens indicium ad torturam, & quid in fama vehementi. nu. 148.

149 Fama inducit ſemiplenam prol·ationem in cauſa matrimoniali in qua agitur de matrimonio diſſoluẽdo. Et quid ſi ageretur de diſſoluẽdis ſpõſalibus de futuro.

Cauſa matrimonialis æquiparaĩ criminali.

150 Fama uno teſte de ueritate an perficiat probationem.

151 Fama plenã probationem inducit, vbicunque probatio ſolet eſſe difficilis.

152 Filium percuſsiſſe patrem aut matrem, per ſolam famam probatur.

153 Excõmunicatus quòd aliquis fuerit an per vnum teſtem cũ fama ſimul probetur.

Sciens ſe excommunicatum per famam, nõ poteſt trobabilem ignorantiã allegare.

Interdictum per famam ſolam probatur.

154. Mulier poteſt eſſe teſtis in cauſa ciuili?

Actori probanti per vnam mulierẽ datur iuramentum ſuppletiuum probationis.

155 Teſtimonium maſculorũ prçualet teſtimonio

nio fœminarũ, data paritate muneri te ſtium.

Præſentatus a maſculo præfertur, diſcordantibus maſculo, & fœmina patronis in præſentando.

156 *Fœmina non poteſt eſſe teſtis in ſcriptura priuata.*

157 *Infamis infamia facti in cauſa ciuilis teſtis eſſe poſsit.*

158 *Infamis infamia facti non admittitur ad teſtimoniũ in cauſis in quo teſtis debet eſſe omni exceptione maior.*

159 *Ingratitudo per teſtem infamem infamia facti probari non poteſt.*

Iuramentum ſuppletorium deferri non poteſt ad probandam ingratitudinem.

160 *Infamis infamia facti a teſtimonio repellitur in cauſa ciuili ardua.*

Et in cauſa ciuili quæ ſuper crimine fuit ciuiliter mota.

161 *Infamis infamia facti non probat contra Cardinalem.*

162 *Infamis infamia facti habens cõteſtẽ multũ notæ et ſpectatæ fidei probat taliter quod res dicitur probata per teſtes integros.*

163 *Pater ſpiritualis an poſsit eſſe teſtis ꝓ illo quẽ a ſacro fonte leuauit, ĩ cauſa ciuili.*

164 *Vẽditor an teſtis eſſe poſsit ĩ cauſa ſui emptoris cui fuit mota lis ſuper re vẽdita.*

Proxeneta niſi ab vtraque producatur a teſtimonio repellitur.

165 *Illegitimè natus an poſsit eſſe teſtis in cauſis, in quibus requiruntur teſtes omni exceptione maiores.*

Illegitima eſt infamis infamia facti.

166 *Probanti per unum teſtem illegitimè natum non eſt deferendum iuramentum in ſupplementum probationis.*

167 *Spurius officiũ tabellionatus exercere non poteſt.*

Spurius qui moribus, & honeſtate prefulget a teſtimonio non repellitur.

168 *Canonicus ꝓ ſuo canonico an poſsit eẽ teſtis.*

169 *Donator pro donatorio an admittatur ad teſtimonium.*

170 *Socius pro Socio an poſſit teſtificari.*

171 *Prelatus eccleſiæ non habentis collegium, quo ſolus habet adminiſtrationẽ non teſtificatur in cauſa ſuæ eccleſiæ.*

172 *Notarius non poteſt aſcribere legatũ, cuius commodum principaliter ad eũ pertinet.*

Canonicus in cauſa ſuę præbendæ non poteſt teſtificari.

173 *Prelatus eſt teſtis idoneus pro ſua eccleſia habente œconomum generalem auctoritate epiſcopi conſtitutum, vel ſi agit epiſcopus tanquam generalis adminiſtrator ipſius eccleſiæ.*

174 *Teſtis idoneus eſt prælatus quãdo cauſa eſt totius eccleſiæ, & canonici ſimul cũ prælato, conſtituerunt procuratorẽ, vel ſyndicum in dicta cauſa.*

175 *Prælatus in cauſa eccleſiæ põt teſtificari, quãdo cauſa eſt totius eccleſiæ, et ſolus prælatus conſtituit procuratorem.*

Tutor qui ſolus conſtituit actorẽ in cauſa pupilli, non poteſt pro illo teſtificari.

176 *Proxeneta an ſit idoneus teſtis in cauſa in qua fuit proxeneta.*

177 *Tutor an repellatur a teſtimonio in cauſa pupilli cuius tutelam adminiſtrat.*

178 *Monachus ſeu clericus an poſsit teſtificari coram iudice ſecnlari ſine licentia ſuperioris.*

179 *Licentia vbicũque in aliquo actu interuenire debet, ſemper debet ꝑcedere actũ.*

Leuis ſolennitas omiſſe non vitiat.

180 *Fœneratur qui amplius vſuras nõ exercet an poſsit eſſe teſtis in cauſa ciuili.*

Infamia per pœnitentiam non aboletur.

Periurus etiam pœnitentia peracta nõ poteſt eſſe teſtis.

181 *Statutũ quòd notarius non poſsit acceptari ad aliquod officium, habet locum ẽt in eo, qui fuit ſemel notarius, licet deſierit eſſe, & de notariorum matricola deletus fuerit.*

Vſurarius pręſtita cautione de reſtituendis malè ablatis teſtificari poteſt.

Delinquens practica pœnitentia habetur ac ſi nunquam deliquiſſet.

Emendatus de crimine prefertur dignitate proſequenda illi, qui ſemper fuit bonus.

182 *Redemptor litium, et quid de facili litigat non poteſt eſſe teſtis nec accuſator.*

Beneficij

183 *Beneficij collator an ſit idoneus. teſtis pro conſenſione de beneficij collatione.*

184 *Subditus ratione iuriſdictionis an poſsit eſſe teſtis pro domino ſuo.*

185 *Creditor an ſit admittendus ad teſtimonium in cauſa ſui debitoris.*

Inanis eſt actio quam inopia debitoris excludit.

186 *Epiſcopo petente decimã a rectore eccleſiæ an poßit ipſe rector probare generalem conſuetudinem illius comitatus de decimis non ſoluendis, per alios rectores aliarum eccleſiarum.*

187 *Fideiuſſor repellitur a teſtimonio pro ſuo debitore.*

188 *Reus debendi an poſſit teſtificare pro ſuo correo.*

189 *Accuſatus de crimine an poſsit pendente accuſatione teſtificari in cauſa ciuili.*

190 *Statutum quòd bannitus poſsit impune occidi, an comprehendat banniiũ per ſentẽtiã condemnatum a qua appellauit. & appellatione pendente fuit occiſus, demum nullo proſequente appellationem ſententia tranſiuit in rem iudicatam.*

191 *Pace facta ſub pœna applicanda Sancto Petronio ſi rumpatur, an deinde rupta, & ſubſecuta reconciliatione, ac facta remiſſione totius iniuriæ, per hoc euitetur pœna.*

192 *Dominus qui rem quam alius ſine eius mãdato alienauit, ipſe ignorans vendidit, an poſsit venditionem illam ratã habere & rathibitio retrotrahitur in præiudiciũ illius cui per ipſum dominum facta fuit venditio*

193 *Amicitia an ſit ſufficiens cauſa ad repellẽdum quam a teſtimonio.*

Numerus eſt tantæ potentiæ, ut faciat teſtes alias inhabiles eſſe habiles.

194 *Impubes factus pubes an teſtificari poſsit de his qui in pupillari ætate vidit.*

195 *Papæ ſoli creditur non ſolum de his quæ tempore pontificatus percepit uerum & de his quæ antea & nume. 217.*

QVARTA PARS.

Irca iſtam quartam partem. In
qua tractandum eſt q in cau-
ſis ciuilib. teſtis eſſe poſs nt, &
q nõ. Quærendum eſt in pri-
110 mis † An parẽtes p filiis *a* poſſunt eſſe
a teſtes. Et concludo quòd non, l. paren-
tes. C. de teſtibus, & parentes intelli-
go omnes aſcendentes tã maſculos, quã
fœminas, vt per Glo. in d. l. parentes. &
idem tenet Specu. in tit. de teſte. §. 1. circa
prin. Iſta conclu. habet locũ etiam in pa-
tre naturali. Item habet locũ in filio emã
cipato pro quo pater adhuc non poterit
teſtificari ſecundum Glo. & doct. in d. l.
parentes. Bar. & Alber. in l. qui teſtamen
to. §. per contrarium. ff. de teſta. quòd p-
batur duplici ratione, & primo. nã ſi ma
ter quæ nunquam habuit filium in pote-
ſtate pro eo non poteſt teſtificari. d. l. pa-
rentes, & l. videmus, de in lit. iurã. in prin.
multo minus ergo pater pro filio eman
cipato quem prius habuit in ſua poteſta
te, argumento eius quòd voluit gl. not. in
§. fi. inſtitu. de tutel. præterea licet ceſſet
patria poteſtas per emancipationem. at-
tamen non extinguitur affectio patris er
ga dictum filium propter quam repelli-
tur a teſtificando. l. iura ſanguinis. ff. de
reg. iur. fallit iſta conclu. in aliquibus caſi
111 bus. Et primo † quando agitur de
b probanda ætate filij: *b* nam dictũ patris
facit aliqualem præſumptionem Glo. eſt
not. in l. etiam. C. de probatio. & ſequun
tur communiter Docto.

112 Secundo † fallit in caſu in quo agi-
tur de probãdo an filius ſit ingreſſus mo
naſterium animo profitendi religionem
vel ne. Nam pater pro filio poteſt eſſe te
ſtis. c. præſens. 20. q. 3.

113 Fallit & tertio, † quando agitur de
probando quòd coniuncti matrimonio
c ſunt nonſanguinei, *c* quia illo caſu pa-
ter & alij conſanguinei admittũtur ad p
bandum conſanguinitatem. quia melius
præſumitur eam ſcire quam alij. cap. vi-
detur extra qui matrimo. accuſ. poſſunt.

114 Fallit & quarto, † quando cauſa agi-
taretur inter duos filios: quia par affe-

ctio tollit ſuſpicionem omnem.l. non ſolum.§.j.ff.de ritu nup.Gl.in c.poſtremo de appel.& ita ſimili no.Bart. in d.l. qui teſtã.§.per contrarium,in fi.ff.de teſti.

115 Fallit & † quinto,quando ageretur de probando matrimoniũ quod dicitur eſſe contractum inter puellam quãdam, & adoleſcentem qui negaret illud eſſe contractum:quia parentes pro filiis poſſunt teſtificari & probare matrimonium fuiſſe contractum. data paritate nobilitatis & potentiæ inter ipſos contrahentes, c.ſuper eo,extra de teſti.& ibi not.communiter Cano.fortius voluit ibi Ioã.de
d Imo. *d* quòd,licet adoleſcens eſſet nobilior & ditior quam mulier: attamen ſi aliqua coniectura præcedat quòd matrimonium veriſimiliter eſſet contractum: tunc parentes pro filiis poſſunt teſtificari.& coniectura erit ſi dictus adoleſcens deperibat amore illius puellæ. & iſtud eſt perpetuo menti tenendum.quia ſæpius de facto poſſet contingere.

116 Econtra quærendum eſt.† An filij properantibus poſſint eſſe teſtes.& concluditur quòd non.vt d.l.parentes. C.de teſti.iuncta.l. idoneus.eo.ti.Eſt tamẽ dif-
e ferentia *e* inter patrẽ & filiũ in iſta materia.quia filius poteſt eſſe teſtis in negotio patris cuius commodũ ad alium ſpectat non ad patrem.vt puta in cauſa alicuius in qua pater eius eſt procurator, tamen pater in ſimili caſu non poteſt teſtificari.pro filio. iſtam differentiam ponit Bar.in d.l.qui teſtamento.§. per contrarium cui opi. contradicit ibi Areti. quia iura dicunt ſimpliciter quòd pater pro filio nec contra poſſint teſtificari. d.l. parentes. ideo licet pater præſumatur filium plus diligere quam filius patrem: iſta tamen de cauſa filius non erit idoneus teſtis in cauſa patris. quia ex patre filij ad eſt maior reuerentia reſpectu patris quã econtra, propter quam debet repelli teſtimonio,quinimmò vltra eum poſſet dici totum contrarium, quia pater ſiue ſit in iudicio nomine ſuo:ſiue nomine alterius, conſideratur tamen ſemper tanquã pater,& ipſi per filium reuerentia eſt adhibenda l.ſed ſi hac.l.ſina.de in ius vocã. Econtra vero filius ſi vt procurator alicuius agat in iudicio non conſideratur tã quam filius,ſed veluti quidam extraneus
f l.quæſitum. *f* ff.de in ius vocã. igitur pater pro filio iſto caſu poterit teſtificari: quia diceretur teſtificari pro extraneo nõ pro filio.

117 Secundo principaliter quæro. † An frater pro fratre poſſit eſſe teſtis in cauſa
g ciuili. Et concluditur quòd ſic: *g* attamen non eſt teſtis omni exceptione maior:quia in aliquo diminuitur eius fides propter veriſimilem affectionẽ quæ cauſatur ex conſanguinitate.ca.non ẽtimemus.13.quæſtio.2. Et ita tenet Gloſſ.in d.l.parentes Bart. in d.l.qui teſtamento. §.per contrarium, ex quo infertur quod actori probanti intentionem ſuam per famam non eſſet deferendum iuramen-
h tum in ſupplementum probationis,*h* qa non diceretur ſemiplenè probaſſe cum dictus teſtis non ſit omni exceptione maior,& ita tenet Bart. in l. admonendi, in 5.colum.verſicu. venio ad tertium.ff. de iureiurand.Iſtud fallit in aliquibus caſibus in quibus frater pro frater poteſt teſtificari,& dicetur teſtis omni exceptione maior.

118 Primo † quando frater eſſe multum notæ ſpectatæ fidei: vel eſſet religioſus ſanctæ Mariæ Oliuiti:quia tunc in nihilo minueretur eius fides. Ita dicit Ioannes de Imola.in c.cum R.canonicus, extra de offi.dele. ar. facit quòd not. dixit Specu.in titu.de iudi. delega. §. ſupereſt verſi.quid ſi non eſt conſanguineus. vbi dicit quòd licet quis non poſſit eſſe iudex in cauſa propria, vel ſuorum l.qui iuriſdictioni.ff.de iuriſ.om.iu.attamen ſi iudex eſſet talis qualitatis q. veriſimiliter in eo nulla caderet ſuſpicio quia eſſet monachus Ciſterciẽſis, poſſe eſſe iudex argumento,l.non omnes.§.a Barbaris.ff. de re.milit. quem refert, & ſequitur Do. Alex.in d.l.qui iuriſdictioni.in 6. fallen.

119 Secundo fallit,† quando teſtificaretur pro fratre contra alium fratrẽ. quia per affectio tollit omnem ſuſpicionẽ ſecundum Bartolum in dicta l.qui teſtamẽto.§.per contrarium de teſtamen.

Tertio

120 Tertio † fallit *i* quando quis produxiſ
i ſet duos teſtes, quorum vnus eſſet frater: alter vero extraneus omni exceptione maior. Nam integritas illius extranei teſtis ſupplet fratris defectum. Ita not. ſingulariter Bart. & Ang. in l. ſi quis ex argentarij. §. 1. ff. de edendo. & iſta quæ dicta ſunt de fratre: habent locum etiam in conſanguineis: ſeu conſobrinis.

Tertio principaliter quæritur. An affi-
121 nis † pro affine poſsit eſſe teſtis in cauſa ciuili. in quo concludo, quòd ſic, eo modo quo dictum eſt de fratre: quia aliquid eius fidei detrahitur propter affectionem Glo. eſt in c. accedens, & ibi not. extra vt lite non conteſtata. Quæ conclu. poteſt limitari eidem modis quibus limitata eſt procedens: quibus limitationibus addo vnam videlicet quando eſſet diſſoluta affinitas: vel quia morte vnus ex côiugibus matrimoniũ eſſet diſſolutũ: quia tunc affinis poteſt teſtificari pro affine, & in nihilum eius fides diminuetur ſecundum Ange. in l. cui eorum. §. affinitatis. ff. de poſtulan. & in l. ſed hac ita. de ſenten. & re iud. pro quo facit Gl. ibi in verbo ſuccurrendum, facit quod dixi ſupra, in proxima parte in 3. fallentia ſextæ quęſtionis principalis.

Fallit & ſecundo quando quis eſſet af-
k finis per lineam collateralem, *k* quia iſto caſu erit omni exceptione maior ſecundum Ange. in conſil. 112. incipien. viſis proceſsibus: vbi ad hoc adducit Innoc. & Ioannem And. in cap. nonnulli. extra de reſcrip.

Quarto principaliter quęritur. An
122 vxor † pro marito poſsit teſtificari & econtra. Speculato. in titu. de teſte. §. 1. in verſicu. quid de viro & vxore, cum quo tranſeunt Domi. Abbas & communiter Canoni. in c. in literis, extra de teſti. ſic diſtinguit. aut mulier eſt teſtis quę timet maritum: & tunc non poteſt teſtificari, alias ſecus, eodem modo ſi vir eſt vilis conditionis, ita quòd timeat vxorem ſuam, nõ poterit teſtificari pro vxore ſua, idem tenet Domi. Alexan. in conſ. 150. in 5. volumi. idem tenet Cyn. in l. 2. C. de teſti. Gloſſ. tamen in d. l. 2. indiſtinctè tenet quod vir pro vxore, nec econtra poſſunt teſtificari, quam ſequuntur ibi Bald. & Salyce.
l quorum opi. videtur verior, *l* quia vxor licet quo ad omnia non ſit viro ſubiecta, attamen quo ad multa eſt illi ſubiecta: & veluti eius famula cenſetur: vt in cap. mulierem. & c. ſiet imago. 32. q. 5. Item cenſentur inter ſe domeſtici. igitur eorum teſtimonium non admittitur vt inferius dicetur.

Et iſtud quod dicitur de vxore: ha-
123 bet † locum etiam in concubina: quæ ſolam differt ab vxore reſpectu honoris. l. ita legato. §. in parui. de lega. 3. & not. in l. etiam. C. de teſti.

124 Quinto quæritur, an familiares † ſeu domeſtici in cauſis ciuilibus, poſſunt teſtificari in cauſa domini ſui? in quo concluditur quòd non. c. in literis, extra de teſtibus l. etiam. C. eo. quo fallit aliquibus modis.

125 Primo, † quando familiaris eſſet per
m ſona honeſta: *m* vt ſunt familiares epiſcoporum, & dominorum Cardinalium. Ita limitat Inno. in d. c. in literis, Bald. & Salyce. in d. l. 2. cuius opi. contradicit Areti. in dicto cap. in literis. quia nobilitas perſonæ non aufert ſuſpicionem quæ veriſimiliter adeſt. l. 1. C. ſi quacunque prædi. poteſta. Item quia adeſt timor quidam reuerentialis qui operatur magnum effectum, Glo. in cap. poſſunt clerici. 2. quæſtione. 3. His tamen rationibus reſpondet domi. Fely. ibi quòd imo propter nobilitatem & integritatem perſonæ ceſſat ſuſpicio: quæ alias non ceſſaret. c. niſi eſſent viri prouidi. de præben. Sed adhuc prædictæ limi. videtur obſtare quòd habetur in c. viſis. 16. q. 2. vbi dicitur humani moris eſt illos veteri: quorum iudicio quis deprimi & erigi poteſt: tenenda tamen eſt hæc limi. quæ communiter approbatur.

126 Secundo fallit † quando ageretur de probando aliquo negocio in quo familiares habent veriſimiliter maiorem noticiam quam alij: vt eſt tex. in c. ſuper prudentia. el 1. 13. quęſtione 2. l. conſenſu, §. ſi in plagis. C. de repud. quinimo hoc caſu domeſtici pręferũtur extraneis. l. quo-

ties. C. de naufrag. li. 10. quem tex. ad hoc not. ibi Barto.

127 Tertio fallit † in illo, qui alicuius eſt familiaris, ſed ab illo non conſequitur ſa-
n larium. *n* quia hoc caſu poteſt pro domi no ſuo reſtificari. Ita Specu. in titu. de teſte. §. 1. in fin. in 4. colum. verſic. ſed quid de mercenario. ſequitur Roma in quodã ſuo conſi. quod incipit omnipotentis Dei poſtulato ſuffragio &c. nu. 410.

128 Quartò fallit † in illo, qui olim erat
o familiaris: *o* ſed tempore teſtificationis non eſt familiaris: quia iſte poterit eſſe teſtis ſecundo Barto. in l. Titius. ff. de mili. teſtamen. & in l. 1. §. idem. Nummio. de quæſtionibus.

129 Sextò principaliter quæritur, an † illi qui ſunt de vniuerſitate poſſunt teſtificari in cauſa ſuæ vniuerſitatis, & concludetur ꝙ ſic. Ita vult Barto. in l. ſi hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius vocan. Bartol. in l. in tãtum. §. vniuerſitaris. ff. de rerum diuiſio. Glo. in l. idonei. ff. de teſti. Docto. in c. cum nuncius. extra de teſti.

130 Fallit tamen iſta conclu. primo † quã do cauſa eſſet ardua: quia tunc nullus de vniuerſitate poſſet teſtificari in cauſa vniuerſitatis, ſecundum Bald. in rubr. de rerum diuiſi. vbi æquiparat cauſam ciuilem arduam, & cauſam criminalem.

131 Secundò fallit † quando cauſa vniuerſitatis reſpiceret commodum ſingulorũ de ipſa vniuerſitate: vt quia lis vertere-
p tur ſuper aliquo nemore *p* in quo ſinguli de vniuerſitate poſſunt incidere ligna pro vſu ſuo. Nam cum agatur hic de commodo ſuo. l. ſingulorum repellentur a temonio ſecundum Ioan. And. & alios in dicto c. cum nuntius. & per Docto. in dicto §. vniuerſitaris.

132 Tertiò fallit † quo ad effectum faciendi plenam probationem: quia dicti teſtes plene non probant ſecundum Archi. in ca. ſuper prudentia 14. quæſtione 2. & in cap. ho●ius porrectum. 10. quæſtione 2. Ideo infert Ioan. And. in addi. Specu. in titu. de teſte. §. 1. quòd niſi cũ teſtibus de ipſa vniuerſitate adducantur alij teſtes extranei, quòd ſoli teſtes de vniuerſitate plene non probabunt. Et iſta limitatio communiter tenetur, licet domi. Abb. in c. inſuper. extra de teſti. tenuerit contrarium, quem ſequitur Alex. in conſil. 68. in 6. colum. in 2. volu.

133 Septimo quæritur an † quis repellatur a teſtificando in cauſa ciuili propter
q paupertatem? in quo Glo. no. *q* in §. ſi vero abſens, in auctẽ. de hære. & falci. in verbo ſubſtantia. tenuit mirabiliter quòd ſic, niſi habeat tantum in bonis quantum valet illa cauſa in qua teſtificatur. Et illã Glo. multum not. Ange. in auc. de hæredi & falci. §. ſunt nobis, illam etiam ſequitur Alexan. in conſi. 15. incip. viſo proceſſu inquiſitionis. in 5. volu. illam tamen reprobat Iaſ. in auct. præterea, in pe. col. C. vnde vir & vxor, mouetur: quia dictum illius Glo. iure non probatur, ideo nõ eſt Glo. videndum ſecundum Bal. in l. rem publicam. C. ex qui. cau. maio.

Ego alijs rationibus dictam Glo. impugno. Primo ſi dicta Glo. eſſet vera ſequẽretur quòd filiusfa. de iure Digeſtorum, non potuiſſet eſſe teſtis in aliqua cauſa, cũ illo iure omnia pleno iure patri acquirerentur exceptis caſtrenſibus vel quaſi l. placet, de acquiren. hæredita. iſtud tamen eſt falſum l. pater. de teſti. igitur &c. Secũdo ſic arguo. repellere quem a teſtimonio eſt quędam pœna, cap. teſtimonium. extra de teſti. l. 3. §. lege Iulia. ff. eod. ſed pęna non eſt imponenda non delinquenti l. paterfami. ff. de hęredi. inſtitu. & eſſe pauperem non eſt delictum. ergo. Praeterea & tertio in teſte conſideratur multum legalitas & vitæ integritas. L. 3. in principio. de teſtibus. c. forus, in fi. de ver bo. ſignifica. ſed ſic eſt quòd ad conſiderandum legalitatem diuitiæ non conſiderantur: ſed morum honeſtas. l. ſcire oportet. § cum quis. ff. de tuto. & curat. dat. ab his l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichum aut Pãphilum. §. fina. de verborum obligationi. l. prouidendum, de poſtul. ibi, quos meritum vitæ nobiliſsimos facit, ergo. &c. Præterea & quarto. ſi illa Gloſſ. eſſet vera multum anguſtaretur facultas probandi contra l. quoniam. C. de hære. & manich. ergo. Ex quibus concludo dictam Glo. non eſſe veram, quę tamen menti tenenda

nenda eſt propter ipſius auctoritatem.
Octauo principaliter quæritur; An p-
134 curator † pro cliente ſuo poſsit teſtifi-
cari in illa cauſa in qua exercuit officiū
r procuratoris concludo quòd non, r pro
pter affectionem quam habet ad cauſam
c.fina.de teſti.lib 6.quod etiam procedit
135 † in ſollicitatore dictæ cauſæ qui fuit
electus a domino præſente ſecundū Do-
mi.ibi & Ludo.Roma. conſil. 420. vbi
idem tenet, limitando tamen vt ibi per
eum.
136 Nono quæritur. An iudęus † con-
tra Chriſtianum poſsit teſtificare. Dicite
ſ quòd non. ſ c.iudęi.extra de teſt.c.ſi hę
retici.2.q 7. ratio, quia iudæi odio ſe-
quuntur Chriſtianos.c.nonne.j.q.1.ideo
ratione huius odij non poſſunt contra
Chriſtianos teſtificari,quod puto habere
locum etiam in iudæo nuper ad fidem cō
uerſo qui neophitus appellatur.c.2.48.di
ſtinctio.probatur hoc in ſimili de inimi-
co reconciliato.qui repellitur a teſtifican
do ſi inimicitia adhuc perſeueraret capi.
accuſatores.3.quę. 10. ſuper quo tamen
cogitabitis.quia videtur quòd illud odiū
ſit purgatum baptiſmate ſponte ab illo
ſuſcepto.ideo ceſſante cauſa odii debet
odium ceſſare,iuxta nota.per Bar.in l.Ti-
tia.§.vſuras de lega.2.Quod tamen fal-
lit in aliquibus caſibus. Et primo, quan-
137 do † iudæus teſtificaretur pro Chri-
ſtiano contra alium Chriſtianum, quia
eius teſtimonium admitteretur. ratio,
quia ſicut par affectio tollit omnē ſuſpi-
cionem.l. qui teſtamento.§.in contrariū.
de teſtamentis.Ita par cauſa odij tollit
omnem ſuſpitionem.l. non ſolum.§.pri-
mo,de ritu nup vt contrariorum eadem
ſit diſciplina.c.hoſpitiolum.32.diſtinctio.
& inſtitu.de tutel.in princi.
138 Secundo fallit † quando iudæus te-
ſtificaretur contra iudæum qui effectus
Chriſtianus ad iudaiſmum redit caſus
eſt in c.contra Chriſtianos.de hære. li.6.
quem ad hoc ponderat ibi Domini.
139 Tertio fallit † quando quis conſen-
tiret quòd iudæus cōtra ipſum in teſtem
produceretur,prout eſt Glo.in l.ſi quan-
do.C.de teſti.1.ita repulſio iudæorum p
mittur fauore ipſius Chriſtiani, ideo po-
teſt huic renunciare. l.penult.C.de pac.
c.ad apoſtolicam, de regulari.extra, pro
quo Areti.in c.præſentium, de teſti. pon-
derat no.text.in c.ſi hæreticus.2 q.7 dum
vult quòd infidelis poſsit produci a Chri
ſtiano. non contra fidelem. ex quo da-
tur intelligi quod illa prohibitio emana-
uit fauore Chriſtiani.contra quem infide
lis in teſtem producitur. Quę omnia te-
neatis menti.
Decimo principaliter quęritur, an in
140 cauſis † ciuilibus fama faciat plenam
probationem: an ſemiplenam tātum: iſtā
quæſtionem tangit Bar.in l.de minore.§.
plurimum quoque, in vlti. colum. ff. de
quæſtio.& Glo.in l in bonæ fidei, in Gl.
fin.C.de reb. credi.communis eſt conclu
t ſio t quod fama inducat ſemiplenā pro-
bationem in cauſis ciuilibus. Ita vult Gl.
in d.l.in bonæ fidei, & in l.3 §. eiuſdē,de
teſti. Io. And.in ti.de noto.crimi.§ fama.
vet.fama,& idē cōcludunt.Canoniſtæ in
in c.veniens,el 1.extra de teſti. Saly.in l.
ea quidem. C.de accuſatio in aliquibus
tamen caſibus fama inducit plenam pro
bationem.
141 Primus † eſt in cauſis leuioribus &
modici præiudicij.Glo.in l.vbi adhuc.C.
de iur.doct.Bar.in l.de minore. §. pluri-
mum.in fin.de quæſtio.d. Anto.in d.c.ve
niens,in vlt.col.de teſtibus.
142 Secundus caſus † eſt quando agitur
de probanda nobilitate ex virtute alicu-
ius. Nam per ſolam famā probatur. Ita
no.Bal.per illum tex.in l.prouidendum.
C. depoſtulan. Item & tertio.per ſolam
143 † famam probatur iudicem eſſe conſue
tum incarcerare,vel torquere appellātes
& conquerentes de eo ſecundum Bar.in
l.de pupillo.§.ſi quis ipſi prętori.in 8. q.
ff.de no.oper.nuncia.
Quartus caſus eſt in princip. Nā prin
144 cipi † atteſtanti per verba aſſertiua
de fama plene creditur ſecundum Ioan.
And.in tit.de inquiſi § nunc tractenus.
verſ.hoc autem notandum eſt.ſequitur.
Abb.in c.cum oporteat, de accuſa.in 3.
145 colum. Notate tamē quòd ſi vnus † p
bat veritatem plenè, alius probat veri-

u tatem & famam u iſte obtinebit, & pro
eo erit ferenda ſententia.quaſi melius di
catur probaſſe altero, ſecundum Bald. in
l.proprietatis.C.de probatio. In iudicio
etiàm poſſeſſorio in quo dicitur agi de le
ui præiudicio fama plenè probat.Ita ſen-
tit Barr. in l.j.C.quorum bono.& in l.5.
C.vbi in rem agi oportet.& Matheſilla.in
noia.ſuo.2.In criminalibus modo fama
non inducit ſemiplenam probationem,
vt dictum eſt in parte præcedenti.in quo
tamen aliquas bona concluſiones.

146 Prima † eſt,ſi agatur de crimine ci-
uiliter fama non inducit ſemiplenam p
bationem.Ita tenet Io.de Ana.in conſil.
lix.incip.viſo inquiſitione, ſed hoc dictũ
non aprobo, quia diſpoſitio legis inha-
bilitas probationem in cauſa criminali:
non trahitur ad cauſam ciuiliter motam
ſuper crimine.ca.per tuas.el.2. extra de
ſimo.per quem tex.dicunt ibi.Inno. Ho
ſtien.& Abb.quòd teſtes criminoſi non
emendati de crimine admittuntur ad p
bandum crimẽ ſimoniæ.ſi ciuiliter mota
fuit quæſtio ſuper tali crimine ergo &c.

147 Secunda † ſit concluſio in crimina-
libus ſola fama non facit ſufficiens indi-
x cium x ad torturam.Ita tenet Io. An.in
ti.de proba.§.videndum,verſic.13.d.An
to.in c.tertio.loco,de proba.Abb.in ca.1.
de depoſi.& in c.1.in fi.de purg.can.Bal.
in l.milites.C.de quæſtio.Bal.& Imol. in
l.fi.ff.de hære.inſti.& iſta eſt communis
ſententia contra quam arguo vno medio.
Nam vt ſupra dictum eſt,in cauſa ciuili
fama ſemiplene probat,& obtinet vicem
vnius teſti. integri. patet quia defertur
iuramentum in ſupplementum probatio
nis probanti per famam ſecundum Gl.in
l.bonæfidei. C. de reb.cre.tunc ſi vnus
teſtis integer qui deponit ſuper maleficio
facit ſufficiens indicium ad torturam ſe-
cundum Bar.in l.fi.de quæſtio.ff. iuncta
l.1.§.item Cornelio.eo.ti.ergo idem erit
in Fama.Et propterea Bal.in c.1.§. homi
cidium,de pace iura.firman.in vſi. feud.
148 dicit quod fama.† vehemens,i eſt,ge
neralis & notoria facit indicium d tortu
ram cogitabitis.

149 Tertia ſit † conclu.In cauſa matri-
moniali in qua agitur de matrimonio diſ
ſoluendo,fama non inducit ſemiplenam
probationem.quia talis cauſa æquipara-
tur cauſæ criminali: vt dicit Alex.in cõſ.
195.in 2.volu.incip. quoniam abundę,
&c.quod tamen fallit ſi ageretur de diſſol
uendis ſponſalibus per verba de futuro,
quia tunc fama æquipollet vni teſti legi-
timo.c.ſuper.eo,de conſanguinei.& affi-
ni.iũcto c.præterea,de ſpon.quæ iura in-
ducũtur vt p do.Abb.in d.c.ſuper eod.&
per Are.in c. veniens, de teſti.in 4. colũ.

150 Quarta conclu.ſit † quòd ſi in cau-
ſa criminali crimen ſit probatũ pluſquam
ſemiplene, vt puta per vnum teſtem de
veritate,& aliquod aliud indicium, tunc
fama perficit probationem & dicetur cri
men plenè probatum.Ita dicit Io. And.
in tit.de probatio.in §.fi.verſi.13.Bald. in
l.ſi quis ex argentariis.§.j.ff.de eden.quę
conclu. ponitur in c.præterea, de teſti.
vbi dicitur quòd ſi teſtes deponãt ſuper
adulterio: vt quia dicunt ſe audiuiſſe adul
teros commiſceri,iſta probatio de audi-
tu coniuncta cum fama & aliis legitimis,
adminiculis plenè probat crimen, & illũ
tex.ponderat Are.in c.veniens.ff.de teſt.
in 3.col.prout dixi etiam ſupra in parte
præceden.in 11.q.prin.

151 Quinta ſit conclu.† vbicunque pro
batio ſolet eſſe difficilis,arguendo a com
muniter accidentibus,fama inducit ple-
nam probationem.Ita vult,do.Ant.in c.
tranſmiſſe,extra qui filij ſint legi.& in d.
c.veniens,Alex.in coſi.66.in 3.volu.in-
cip.viſo teſtamento Simonis.in fi.vbi di-
152 cit † quod per ſolam famam probatur
y filium percuſsiſſe patrem. y aut matrẽ.

Vltima ſit concluſio.ſi alicui agenti
iudicio opponatur excommunicatio, nõ
poterit ille probari per vnum teſtem cũ
fama.ſimul.Ita vult Archi.in c. ſi teſtes.
in ver.item ſi ſæpe,in 4.qõ.3.Specu.in ti.
de noto.crimi.§.fama.Aret..in c. veniẽs.
in vlti.col.de teſti.pro qua opi.facit text.
in c.pia,de excep.li.6.in verſi.euidentiſ-
ſimis,cui opi.contradicit Are.in d.c. ve-
niens.& cõtra illum adducit aliquas ra-
tiones de quibus ibi per eum.Et no.dum
dixi ſi fuerit oppoſita in iudicio,quia ſe-

cus

eus ſi extra iudicium diceretur alicui per vnum tu fuiſti excommunicatus. puta in partibus, & cum hoc concurreret fama, quia tunc probata erit excommunicatio, non ſolum quando adeſt vnus teſtis cum fama, verum quando adeſſe ſola fama, quo ad hoc, vt ipſe debeat abſtinere a cõmunione fidelium & ſanctorum. text. eſt qui quotidie ad hoc ſolet allegari in c. illud de cle. excom. mi. & ibi d. Abb. & in c. j. de poſtu. præla. in Glo. in verbo publice Et dicit d. Abb. in c. apoſtolicæ de cle. excom. mini. in fi. ꝙ ſciens ſe excommunicatum per famam non poteſt, allegare. probabilem ingnorantiam. Idem dicas in probando interdicto: vt per Glo. in d. c. j. de poſtu. pæla. & ratio eſt; quia agitur de modico præiudicio, & in iſti ſpiritualibus, quod tutius eſt &c. vt in prædictis iuribus no. & iſtud eſt no. pro epiſcopis qui excommunicatur in curia & non habẽt notitiam excommunicationis niſi per famam tantum.

Vndecimo principaliter quæritur. An
154 † mulier poſsint eſſe teſtis in cauſa ciuili, ita ꝙ in nihilum eius fidei detrahatur. Et concludo ꝙ ſic per tex. in l. ex eo. ff. de teſti. & in l. qui teſtamento. §. mulier. ff. de teſta. & in tantum hoc procedit & eſt verum ꝙ actori probãdi ſuam intentionẽ per vnam mulierem, poſſet deferri iuramentũ in ſupplementum probationis, cum aliud non obſtaret. Ita ſingulariter dici Abb. in c. ex inſinuatione. in 2. colu. extra de procura. Notate tamen ꝙ da-
155 ta † paritate numeri teſtium hincinde productorum, plus maſculis quàm fęminis crederetur. Ita determinat Areti. in c. quoniam. de teſti. adducens not. per Bal. in l. j. ff. de ſenat. vbi decidit ꝙ ſi patroni eccleſiæ quarum. vnus eſt maſculus alter fęmina diſcordant in præſentando pręferunt præſentatus a maſculo de quo dicto feci mentionem ſupra in parte pręce. in 3. qõ. prin. in fi. 2. fallen. Iſta tamen
156 concluſio fallit in † ſcriptura priuata. ꝛ
2 quia fœmina non poterit eſſe teſtis, text. eſt & ibi hoc ponderat Bal. in l. ſcripturas C. qui po in pigno. ha.
157 Duodecimo quęritur. An † infamis infamia facti poſsit eſſe teſtis in cauſa ciuili. Gloſſ. in l. 3. « §. duæ cauſæ. de Carbo. edi. ff. tenet quòd ſic, licet ei diminuatur de fide. Ita tenet Bar. in l. Caſsius. ff. de ſenato.
158 Fallit † tamen iſta concluſio in caſu in quo teſtis deberet eſſe omni excep. maior ſecundum Cy. & Bal. in l. qui accuſare. C. de edend. Bald. in l. optimam. C. de contrah. & comiſti. vt in caſu c. j. extra de conſan. & affi. quia iſto caſu infamis infamia facti non poſſet eſſe teſtis, nec etiã in caſu d. l. optimam.
159 Secundo fallit† quando ageretur de probanda alicuius ingratitudine, quia tũc infamis infamia facti non admitteretur ad illam probandam. text. eſt no. in ca. 1. in ti. quot teſtes ſunt neceſ. ad probandũ ingrat. in vſi. feudo. & illum ad hoc not. ibi Bal. inquantum ille tex. requirit quod teſtes per quos probanda eſt ingratitudo ſint integræ opinionis. & il lum tex. reputat ad hoc ſing. Lud. Roma. in cõſi. 344. incip. dubitatio eſt magna pro quo facit quod voluit Bald. per illum tex. in l. ſi. C. de ſecund. nup. vbi dicit quod per eum. lex. requirat indubitatam probationem ad probandum ingratitudinem. non poterit deferri iuramentum in ſupplementum probationis. & idem tenet Roma. in l. admonendi. in 24. col. ff. de iureiur.
160 Tertio † fallit in cauſa ciuili ardua, quæ æquipparatur criminali. Nam in illa infamis infamia facti non poſſet eſſe teſtis caſus eſt in c. licet cau ſam, in ver. q̃dam vero, extra de probatio. inquantum ibi dicitur nulla vel modica fides eſt adhibenda, quem tex. ſic declarat Bal. ibi. & dicit ꝙ non reperitur melior tex. in iure, illum etiam tanquam ſingu: ponderat Bal. ad hoc in c. ad vſuram, eo. titu. de proba. & ꝙ infamis infamia facti non poſſet eſſe teſtis in cauſa ciuil ardua tenet Bar. in l. cunctos populos. in 3. oppo. C. de ſum. Trini. pro quo facit tex. in l. propter litem, de excuſ. tu. notatur per Bar. in l. admonendi. in 3. col. ff. de iureiu.

Quarto fallit in cauſa mixta id eſt, quę fuit mota ſuper crimine ciuiliter prout eſt tex. in c. ex parte. de teſti.

Quinto

161 Quinto fallit † quando producere
tur in teſtem contra aliquem cardinaliũ:
quia iſto caſu teſtes debent eſſe ſine ali-
qua infamia.alias non probarent.text.eſt
in ca.præſul. 2. q.4. Not.tamen ꝙ ſi te-
162 ſtis † infamis infamia facti habeat con
teſtem ꝙ ſit multum notæ & ſpectatæ fi-
dei & famæ,tunc in nihilo eius fidei de-
trahitur: quia integritatis conteſtis ſup-
plet eius defectũ.Ita Bal.& Ang.in l.ſi qs
ex argentariis.§.cogeretur.ff.de edẽ.per
illum tex.Bal.in l.j.in 2.colum.C. de te-
ſta.Sal.in l.ĩ bonæ fidei.C.de re cre. Lu.
Ro.in cõſ.290.incip. in caſu propoſitæ cõ
ſultationis.

Decimo tertio principaliter quæri-
163 tur an † pater ſpiritualis poſsit eſſe te-
ſtis pro illo quẽ leuauit a ſacro fonte in
cauſa ciuili,Bal.in l. generaliter ff.de in
ius vocan.tenuit ꝙ non,quia inter iſtas
perſonas contrahitur quædam ſpiritua-
lis cognatio ,quæ eſt per carnali cogna-
tioni;vt eſt tex.in c.ita diligere. 30. qõ.3.
iuncto c.pitatium ea.cauſa & q.facit Gl.
in c.1 de cognati.ſpiritua.ſicut ergo pa-
ter pro filio carnali non poteſt eſſe te-
ſtis,ita nec ipſe pater ſpiritualis poterit
teſtificari.

Contrarium tamen communiter con
bb cludunt Docto *b* & ita tenet Bald.ſibi
cõtrarius.l.parentes. C. de teſti. Bart.in
conſ.92.incip.in cauſa quæ vertitur inter
Simonem,d.Alex in d.l.generaliter. pro
quo facit:quia nuſquam tantum reperi-
tur ꝙ iſte prohibeatur eſſe teſtis. cenſe-
tur ergo permiſſum.l.j.ff.de teſti.c.1.e.ti.
extra crederem tamen ꝙ nõ ſit teſtis om
ni exceptione maior:quia non poſſumus
inficiari ꝙ ex iſta cognatione ſpirituali,
oriatur.quædam magna affectio inter ip
ſum patrem & filium.ratione cuius non
diceretur omni exceptione maior: vt in ſi-
mili.no.Alex.in conſi.196.in verſi.præ-
terea in 5 col.ideo in cauſis in quibus re-
quiruntur teſtes idonei: pater ſpiritualis
non admitteretur in teſtimonium: quia
verum erit dicere ipſum non eſſe omni-
no idoneum.

Decimo quarto principaliter quæri-
164 tur † an venditor poſsit eſſe teſtis in-
cauſa emptoris cui fuit mortalis ſuper re
vendita Gl.in l.nullus.ff.de teſti.& Spec.
in ti.de teſti.in §.j. verſi. quid de vendi-
tore,ſic diſtinguunt.aut emptor habet re
cc greſſum de euictione *c* contra vendito
rẽ,& tunc non poteſt eſſe teſtis:aut nõ ha
bet regreſſum, & tunc poterit teſtificari
ad commodum ipſius emptoris. In iſta
tamen quæſtione facio aliquas concluſio
nes.Prima ſit concluſio , ſi emptor non
ſit habiturus regreſſum de euictione con
tra venditorem , vt quia conuentum fuit
ita,poterit tunc venditor teſtificare pro
emptore, ità tenet Glo.in d.l. nullus. &
ità tenet Spe.in ti.de teſte.§.j.verſi.quid
de vendi.& ita communiter concluditur
in c.inſuper de teſti.extra licet Cy.& Ia.
de Are.in l.omnibus.C. de teſti. teneant
indiſtinctè ꝙ non poſsit eſſe teſtis: quia
præſumitur affectus ipſi emptori vt actus
quem fecit valeat,ideo ſicut hac ratione
proxeneta repelletur niſi ab vtraque par
te producatur.ita videtur ꝙ iſte ſit repel-
lendus.§ ſi verò dicatur.in auc. de teſti.
c.ſi.de teſti.lib.6.huic tamen ratione re-
ſpondet do. Abb.in d. c.inſuper , ꝙ ideo
proxeneta repellitur propter eius perſo-
næ nullitatem:quia communiter ſunt in
fimi ſtatus,& aliqua lucra conſequuntur
ex validitate contractus, nimirum ergo
ſi propter affectionem concurrentem re
pelluntur.Et ita finaliter tenet Areti. in
d.c.inſuper. qui reſpondet aliquibus obie
ctis. Secunda ſit conclu.ſi emptor ſit ha-
biturus regreſſum de euictione contra
venditorem tunc non poterit eſſe teſtis
pro emptore.iuxta Glo.in d.l.nullus, &
Doc.in d.c inſuper. Ludo.Roma. in con
ſi.382.incip.dubitatio iſta. Et ratio eſt.
Nam ratione huiuſmodi regreſſus de
euictione cauſa cenſetur propria ipſius
venditoris l.ab executore.de appella.iun
cta l.2.§ j.ff.quãdo appellan.ſit ideo ve-
luti teſtis in cauſa propria repellitur a te
ſtificando.l.omnibus.C.de teſti.

Decimo quinto quæritur an illegiti-
165 me † natus poſsit eſſe teſtis in cauſa ci-
uili,in qua requiruntur teſtes omni exce
dd ptione maiores?& concluditur ꝙ non.*d*
quia illegitime natus eſt infamis infamia
facti,

factі, dictum eſt no. Azo in ſumma. C. ex
quib. cau. infa. irroge. & idem tenet Bald.
in l. 1. C. de iure aur. anul. & in l. generali
ter. §. cum autem, C. de inſti. & ſubſti. pro
quo facit text. in c. ſi gens Anglorum. 56.
diſtin. & tex. in l. fi. C. de natu. lib. in fine.
ideo non poterit eſſe teſtis in huiuſmodi
cauſa, per ea quæ dicta ſunt ſupra de infa
mi infamia facti. Et pro hoc adduco not.
per Lud. Roma. in l. admonendi, ff. de iu-
166 reiur. vbi dicit † quòd probant per vnũ
teſtem illegitimè natum non eſſet defe-
e rendum iuramentum *e* in ſupplemen-
rum probationis. Et iſtud dictum refert,
& ſequitur Nico. de Vbal. in tract. de ſuc
ceſ. ab inteſta. in j. parte in verſ. ſequitur
quinta ſpecies, vbi dicit ſe ita practicaſ-
ſe coram auditore cameræ in cauſa cuiuſ
dam amici. Idem infert do. Alex. in con-
ſil. 80. incip. examinato proceſſu. in 2. vol.
167 quòd ſpurius † cum ſit infamis infa-
mia facti non poteſt exercere officium ta
ff bellionatus *f* in ſcribendis actis iudicia-
libus, ideo eius ſcripturis nulla fides eſſet
adhibenda per no. per Bar. in l. eadem, ff.
ad l. Iuliam repetun. Aduertire tamen:
quia licet ſpurius ſit infamis infamia facti,
ex quo tamen illa cauſatur ſine culpa ſua
l. ſpurios, in prin. ff. de decurio. non vide-
tur a teſtimonio repellandus ſi moribus,
& honeſtate præfulgent, c. vndecunque,
c. namque, & c. naſci. 56. diſt. facit text. no.
in c. ſicut ſanctius. 32. q. 4. glo. in c. ad de-
corum, de inſtitutio.
168 Decimoſexto quæritur † an canoni-
cus pro ſuo concanonico poſsit eſſe teſtis?
& concludo quòd ſic, licet poſsit recuſari
iudex in cauſa ſui concanonici. Ita voluit
Glo. & ibi Doc. in c. cum R. canonicus. &
in c. inſinuante. de offi. deleg. & ratio eſt:
quia facilius repellitur iudex a iudicando,
quàm teſtis a teſtificando, cum facilius
inueniantur plures iudices, quàm vnus
teſtis.
Decimoſeptimo quæritur, an donator
169 † pro donatario *g* poſsit eſſe teſtis?
gg Bal. in l. omnibus. C. de teſti. tenet quòd
admittatur in teſtes: quando non tene-
tur de euictione. & idem tenet Io. Andr.
in ti. de teſte. §. 1. verſ. ſed pone mutuaui.

Contrarium tamen tenet Cy. & Iaco.
de Are. in d. l. ab omnibus. C. de teſti. eo.
quia donans affectat, vt valeret donatio
quam ipſe celebrauit. quæ ratio repellit
proxenetam a teſtificando: ergo & dona-
torem. Præterea donator ex validitate
donationis conſequitur cõmodum: quia
acquirit obligationem ad antidora aduer
ſus donatarium, l. ſed ſi lege. §. conſuluit.
ff. de peri. hæredita. Et huius obligationis
multi ſunt effectus quos ponunt Mod. in
l. hoc iure. ff. de iuſti. & iure. ratione ergo
commodi huius videtur quòd non poſsit
teſtificari pro donatario. Niſi dicatur ꝙ
hoc commodum veniat ſecundario, non
autem principaliter. ideo ex illo non re-
pellitur teſtis a teſtificando, l. qui teſtamẽ-
to. †. j. ff. de teſtamen §. legatarij, inſtituta
de teſta. Abbas in c. inſuper. de teſti. in vl-
ti. colum. dicit quòd eſt arbitrarium quã-
ta fide ſit ei attribuenda propter qualita-
tem perſonarum: argumento c. & quę-
ſtionis, de ſimo. & eorum quę not. in c. cũ
parati, de appel.
170 Decimooctauo quęritur an ſocius † p
hh ſocio *h* poſsit teſtificari Io. And. & Ab-
bas in c. inſuper. de teſti. præalleg. in fin.
ſic diſtinguit. Aut ſunt ſocij omnium bo-
norum, & vnus pro altero non poteſt teſti
ficari: quia eius intereſt. ideo repellitur,
d. l. omnibus. C. de teſti. Aut eſt ſocius re-
ſpectu partis bonorum, & tunc poſſet te-
ſtificari ſuper parte ſocii: quia ex hoc nul-
lum commodum conſequitur. Hoc fallit
niſi talis ſocietas cauſaſſet inter eos maxi-
mam amicitiam, & familiaritatem: quia
tunc minus crederetur propter hanc ami
citiam maximè ſi eſſet cauſa criminalis,
vel ciuilis ardua.
Decimonono quæritur: An prelatus
171 † vnius eccleſiæ quæ non habet colle-
gium, ſed ſolus habet adminiſtrationem
poſsit eſſe teſtis in cauſa eccleſię ſuę, Ioã.
And. in ti. de teſtes. §. 1. ver. ſed pone admi
niſtrator videtur ſentire quòd non poſsit
eſſe teſtis, per c. relatum. el ſecundo de te-
ſtamen. vbi dicitur quòd vbi eſt congre-
gatio, vel collegium bona ſpectant ad ip-
ſum collegium: ſed vbi vna ſola eſt perſo
na, illa ſola poteſt diſponere de bonis ec-
cleſię,

cleſiæ,& ſic videretur iſte teſtificare in facto proprio, cum bona ſpectent ad ſuam menſam.& idem tenet d. Abba. In d.c.inſuper. de teſti. Nec ob. ſi diceretur aget per procuratorem: quia ipſe cēſetur principalis.c.1.in fi.extra vt lite non contesta ta. ideo non poteſt eſſe in eodem cauſa teſtis,& principalis. Iſta tamen rationes impugnat Are.in d.c.inſuper.qui tamen ſequitur communem opin.pro qua inducit tex.in l.impuberem. §.1. de falſis. ff. vbi
172 † notarius ſicut non poteſt ſibi aſcribere legatum cuius commodum ſibi principaliter agitur,ita non poteſt alteri ſcribere legatum ſi ius vſusfructus ad ipſum pertinere debet. vide etiam l. diuus. eod. titu. in princ. cum ergo prælatus dicatur vſufructuarius in vita. ca. peruenit.de fideiuſſor. Gl.in c.præſenti.de offi. ordina. lib.vi. non potuit teſtificari pro ſua eccleſia. Et ex hoc infertur idem eſſe in canonico qui nō poteſt teſtificari in cauſa ſuæ præbendæ cum illa ſit deputata ſolum pro ſua menſa.
173 Fallit iſta concluſio † quando eccleſia haberet œconomum generalem conſtitutum auctoritate epiſcopi, vel ageret ipſe epiſcopus tanquam generalis adminiſtrator ipſius eccleſiæ, iuxta not.in ca. fi. de ſucceſ. ab inteſta. Nam tunc prælatus poterit teſtificari pro eccleſia ſua:cum bona eccleſiæ non ex toto conuertantur in vtilitatem ipſius prælati, ſed alijs neceſsitatibus deſeruiant.c paſtoralis.de his quæ fi.a præla.ſine conſen.cap.c.fi.16.q.1.Sic limitat Abb.in d.c.inſuper.in 4.col.in ver. ſed circa prædicta. Dubia tamen eſt apud me iſta limitatio eo ipſo ꝙ bona eccleſiæ ſpectant ad menſam prælati ex hoc diceretur teſtificari in cauſa propria: argu tex. in Cle.fina.de rebus eccle. non alie. ideo videtur ꝙ repellitur a teſtimonio. maximè cum prælatus cenſeatur vſufructuarius,vt dictum eſt ſupra.
174 Secundo fallit † quando cauſa eſt totius eccleſiæ, & canonici ſimul cum prælato conſtituerunt procuratorem,vel ſindicum in dicta cauſa: nam tunc indiſtincte prælatus poteſt eſſe teſtis.Ita vult Archi.in c.ſuper prudentia.14. q. 2. Innoc. in c.præſentium.de teſti.lib.6.Abba.in d. c.inſuper.vbi latè Areti. diſcutit hanc difficultatem.
175 Tertio & vltimo fallit quando † cauſa eſt totius eccleſiæ,& prælatus ſolus conſtituit procuratorem:quia hoc caſu prælatus in cauſa eccleſiæ poteſt teſtificari: Ita tenuit Hoſt.in c.præſentium. de teſti. lib.6. Io.And.in d.c.inſuper.Bal. & Ang. in l.qui teſtamento.in prin. ff. de teſtam. Et iſta eſt cōmunis opi. prout atteſtatur Are.in d.c.inſuper.in 2.col. Contrarium tamen tenet Innoc.in d. c. inſuper, quem ſequitur Archid. in cap. ſuper prudentia. 14.q.2.do.Anto.& Abb. in d. c. inſuper. & Bar.in l.qui teſtamento. & ſic vt vides iſta opi.eſt comprobata auctoritate præſtantiſsimorum virorum. Et videtur ꝙ de iure ſit verior. eo quia prælatus dum ſolus procuratorem conſtituit qui agat nomine eccleſiæ declarat animum ſuum quòd eccleſia foueat iuſtitiam: & quòd ad cauſam habet affectionem. ideo videtur repellendus c.fina. de teſti.lib.6. Præterea tutor ſi ſolus conſtituat actorem in cauſa pupilli non poteſt pro illo teſtificari. Ita Bar.in l.qui teſtamenta.in princ. ff.de teſta. multo ergo minus poterit ipſe prælatus:quia tutor nec principaliter nec acceſſoriè conſequitur aliquod commodum pecuniarium ex cauſa pupilli, & tamen prælatus ſic:ergo &c.
176 Vigeſimo quæritur † an mediator ſeu proxeneta poſsit eſſe teſtis cauſa in qua fuit mediator? communiter ſic con-
ii cluditur *i* aut ambo contrahentes ſunt contenti ſtare dicto ipſius mediatoris. & tunc ſolus probat abſque alio teſte:argumento.l.Theopompus. ff. de dote prælega. aut vna pars vult quòd poſsit teſtificari, & tunc eius teſtimonium non recipitur: quia oportet ambas partes conſentire. Ita vult Inno.in c.cum olim,de priuilegi.& Domi.in c.1.de teſti.lib.6. & d. Lanfran.de Oria. in ca. quoniam contra falſam.de probatio.in verſicu.teſtium receptiones.
177 Vigeſimo primo quæritur † an tutor poſsit eſſe teſtis in cauſa pupilli cuius
K K tutelam adminiſtrat.Bar. *k* in l.qui teſtamen-

ſtamento,in princ.de teſta. dicit quòd ſi
cauſa agitetur per actorem quem conſti-
tuit ipſe tutor in cauſa pupilli.quòd non
poteſt eſſe teſtis, cum dictus actor detur
periculo ipſius tutoris, ſecundum quod
not.idem Bar.in l.actor.ff.rem rat. habe.
Idem ſi cauſa agitabatur per ipſum, ſe-
cus vero ſi iudex eo volente, vel contu-
tor dedit actorem: quia tunc poterit eſſe
teſtis:& dicit hoc probari argumento il-
lius legis.Mihi tamen videtur quod indi-
ſtinctè poſsit eſſe teſtis: quia nulla ratio
ſuadet contrarium, & nullibi reperitur
prohibitum,ideo cenſetur permiſſum.l.
j.de teſti.maximè quia facultas proban-
di non eſt anguſtãda d.l. quoniam.C.de
hæreti.& manich.Præterea vt dictũ fuit
ſupra in 19.q.licet ſolus prælatus conſti-
tuat procuratorem in cauſa eccleſiæ quæ
ſpectat ad eum & ad capitulum,tamẽ po
teſt eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ ex qua ali
quod commodum eſt conſecuturus, er-
go multo fortius idem dicendum eſt in
ipſo tutore qui nullum commodum cõ-
ſecuturus eſt ex cauſam pupilli.

178 Vigeſimo ſecundo quæritur, † an
monachus ſeu clericus poſsit teſtificari
coram iudice ſeculari ſine licentia ſuper
ll rioris *l* in monacho poteſt dici quòd
poſsit teſtificari ſine licentia ſuperioris:
quia non habet velle neque nolle, ſed
eius voluntas conſiſtit in arbitrio ſupe-
rioris.ca.ſi religioſus.c.ſi abbatem.de ele
cti.lib.6. c.ſi.de ſepul.eo.li. Licet contra-
rium ſentiat Spec.in ti.de teſte. §.j. ver.
item quòd eſt monachus. Abb. in c. cum
nuncius.de teſti.in fin. vbi dicit quòd ſi-
ue clericus teſtificetur ſiue monachus co
ram iudice eccleſiaſtico ſeu ſeculari va-
let eius teſtimonium ſine licentia ſupe-
rioris. Cui tamen conclu.obſt.tex. in ca-
quãquam.14.q.2.vbi dicit quòd quan-
do clericus teſtificatur requiritur arbi-
trium ſeu licentia ſuperiores:tunc ſi quo
179 ties in aliquo actu † requiritur licen-
tia: tunc ille debet præcedere actum ſecũ
dum Bar.in l.ſi autem.ff.de aqua. plu.ar
cen.ergo &c. Niſi ſaluando diceres quòd
illa eſt quædam ſolẽnitas leuis quę omiſ-
ſa non viciat.l.j.in ſi.de vent. inſpici. glo.
not.in ſumma. 63. diſtin. & ita reſpon-
det Areti.in d.c.cum nuncius.in fine.

Vigeſimo tertio quæritur an fœne-
180 rator † quia amplius non exercet vſu-
ras poſsit eſſe teſtis in cauſa ciuili. Bal. in
l.improbum fœnus. C.de his qui no.infa
mi decidit quod non:quia per pęniten-
tiam non aboletur infamia.l.palam.§. j.
ff.de rit.nupti. & eum ſequitur Pau. de
Ca.ibi ꝓ quo facit tex.in c. teſtimoniũ.
de teſti. extra vbi periurus etiam pęni-
tentia peracta non poteſt eſſe teſtis.

Confirmatur ex eo quod voluit Bart.
in l.prima. C.de primicerio.lib.12.vbi di
181 cit † quod ſi ſtatuto cauetur quod no-
tarius non poſsit acceptari ad aliquod of
ficium,hoc ſtatutum habet locum etiam
in eo qui fuit notarius ſemel. licet diſie-
m m rit eſſe notarius *m* & fuerit delectus
de matricula notarium.Facit etiam l.quã
ad hoc ponderat Pau.de Caſt.in l.j.C.
vbi de ratio,agi opor.vbi voluit & ſi qſ-
piam per artificium quod exercebat erat
conueniendus coram aliquo iudice co-
ram illo etiam conuenietur, licet deſie-
nn rit exercere dictum artificium. *n* Cõ-
trariũ tamen tenet Bald.in fortiorib.ter-
minis in c.paſtoralis.in princip. de offic.
ordina.vbi voluit quòd ſicut vſurarius
pręſtita cautione de reſtituendis male
ablatis poteſt teſtari.c. quanquam de v-
ſur.in 6. ita permittitur illi poſſe teſtifi-
cari:quia reſtituitur ad famam auctori-
tate canonis. Confirmat, quia delin-
quens peracta pœnitentia habetur ac ſi
nunquam delinquiſſet.l.imperiali.§.ſimi
les.C.de nup.& ibi Barto.& alij no.in ca.
ferrum.l.diſtinctio.facit Glo.not.in c.fi-
delior.e. ad diſtinct.& Glo.in c.obeunti
bus.63.diſtinctio.quæ volunt quod emẽ
datus de crimine præfertur in dignitate
conſequenda illi qui ſemper fuit bonus,
& iſta opinio de iure eſt verior:prima ta
men communiter eſt approbata.

187 Vigeſimo quarto quęritur.† An re-
demptor litium & qui de facili litigat re-
pellatur a teſtificando, & accuſando.
dic ꝙ non.text. ad hoc eſt vnicus in iure
in c.ſuſpectus.3.q.5.quem reputat ſingu
la. Ludoui. Roma. in ſing. 318. incip.
nun-

nunquid redemptor.

Vigeſimoquinto quæritur. An is,
183 † qui contulit beneficium o alicui ſit
oo teſtis idoneus: ſi forte ſit contentio de collatione beneficii Vide Rom. in ſingularis ſuis. 733. incip. quidam domino.

184 Vigeſimo ſexto quæritur. † An ſubditus ratione iuriſdictionis poſsit eſſe teſtis pro domino ſuo? Specul. & Ioan. An. in tit. de teſti concludunt quòd ſic. & dicunt quod ita de conſuetudine ſeruatur. Idẽ tenet d. Ant. in c. in literis. de teſti. Cy. in l. eos. C. de teſti. Do. Alex. in conſi. 88. in 5. vol. in verſicu. non ob. Et ſi argueretur d. l. idonei. C. de teſti. reſpondetur quòd loquitur in his qui ſunt ſubditi ratione, dominicæ ſeu patriæ poteſtatis, non autem iuriſdictionis, & iſta concluſio tanto magis procederet: quando domini eſſent tales, qui non ſolerent ſæuire contra illos qui volunt deponere in eorum fauorem: & ratio iſtius conclu. eſt: quia alias ſequeretur maximum abſurdum quòd domini temporales, & alii qui habent ſubiectionem vniuerſalem non inuenirent teſtes: ita not. Baldus in l. eos. C. de teſtibus quæ omnia nota. & tenet menti.

Vigeſimoſeptimo quæritur. An cre-
185 ditor † poſsit teſtificari in cauſa ſui debitoris? & videtur dicendum quòd non: quia intereſt creditoris habere ſuum debitorẽ a quo poſsit conſequi id quòd ſibi debetur, cũ ſit inanis actio, quam inopia debitoris excludit. l nam is. de dolo. ff. c. Odoardus de ſol. extra. c. olium. el. 2 de reſtitutio. ſpoli. extra. ratione ergo talis commodi videtur quòd ſit repellendus
pp a teſtimonio. l. oĩbus. C. de teſtib. Cõtrariũ decidit, p Ia. But. & Ang. in l. nõ ſolũ § quæritur per illum tex. ff. de procur. domi. Alex. in conſi. 78. incip. in cauſa & lite vertente in 1. volumi. Non. ob. ratio in cõtrarium adducta; quia commodum quod peruenit creditori peruenit in quãdam conſequentiam, ideo non conſideretur. l. 1. in princi. ff. de aucto. tuto. facit quod dictum fuit de legatario in prima parte huius tractatus ſupra. Confirmatur iſta concluſio ex eo quod ponit Ioann. And. in c. ſine poſſeſsione, de regu. iur.
186 lib. 6. mercuri. vbi quæritur. † Epiſcopus petit decimam ab aliqua eccleſia, rector illius eccleſiæ opponit quò generalis conſuetudo illius loci eſt quò d decimæ non ſoluantur: poterit ne rector illius eccleſiæ qui fuit conuentus probare dictam conſuetudinem per rectores aliarum eccleſiarum illus loci, hoc eſt illius epiſcopatus, ſeu prouinciæ? certę ſic, & iſtud idem tenet domi. Abb. in c. inſuper. de teſt. extra d. Alex. in conſi. 78. ſuperius alle.

Vigeſimooctauo quæritur. An fideiuſ-
187 ſor † poſsit pro debitore pro quo fideiuſsit teſtificari, Specula. in titul. de teſte in §. 1. verſicu. ſed quid de fideiuſſore, diſtinguit. Aut principaſis eſt ſoluẽdo. Aut non. primo caſu admittitur ſecundo repellitur: quia cauſa videtur ad illum principaliter pertinere alleg. l. itaque fullo, in princi. ff. de fur. Contrarium indiſtin-
qq cte q tenendum eſt quòd non poterit eſſe teſtis, ſiue debitor ſit ſoluendo ſiue non, qui a licet illo tempore ſit ſoluendo, poſſet effici non ſoluendo. ita tenent Bal. Imo. & Alexand. & Areti. in l. ſi cui legetur. §. fin. per illũ text. de lega 1. Io. And. in addi. ad Specula. in titu. de teſte. §. 1. in verſicu. quid de fideiuſſore. Et in ti. de iudic. delega. §. ſequitur, verſicu. ſed nunqd fideiuſſor, alle. in l. ſi C. de teſti. Imo. in l. a ſententia, de appella. Are. in c. inſuper, verſicu. circa quartam. q extra de teſtib. Ange, in conſi. 295. incip. viſis atteſtationibus. Iſta concluſio procedit etiam ſi fideiuſſor renunciaſſe beneficio excuſsionis, de quo in auctentica præſente. C. de fideiuſſori. Ita ſentit Ioan. Andreę: in d. additio. ad Specula. in titu. de teſte. dum dicit maxime ſi fideiuſſor renuntiauit beneficio excuſionis ponderando illam dictionem maximè quæ implicat caſum in quo fideiuſſor dicto beneficio non renunciauit & ita eum ponderat Are. in d. c. inſuper. licet Bald. in hoc tenuerit contrarium, & male in dicta. l. ſi cui legetur. §. finali. Limitatur tamen. vt per Angelum in dicto conſilio ducenteſimo nonageſimo nono.

Vigeſimonono quæritur. An reus debendi

188 † debendi pro ſuo correo poſſit teſtificari. Bar. in l. ſi quis ita. ff. de rebus dub. ſentit quòd ſic, dum ſe remittit ad nota. per Specu. in titu. de teſte. § j. ver. quid in fideiuſſore. & iſtud tenet Bal. in fi. §. 1. C. de vſu. rei iudica. & in l. dictantibus. C. de teſta. Licet contrarium in hoc teneat Ange. Are. in §. legatariis. inſti. de teſta. Cuius opin. in puncto iuris videtur verior: quia reus contra quem agitur poſſet effici non ſoluendo, & ſic contra alterũ reum poſſet haberi regreſſus. auc. hoc ita. C. de duobus reis. & ꝙ tenetur ſimul cum alio altero non exiſtente ſoluendo non liberatur ab obligatione per ſolam petitionẽ factam in iudicio contra illum. Sed ſolutio eſt neceſſaria ad conſequendum liberationem. l. ſi. in prin. ff. ſi cert. peta. § 1. circa medium in auc. de fideiuſſo.

189 Trigeſimo quæritur. Quidam † fuit accuſatus de furto vel alio crimine, ex quo quilibet condemnatus efficitur infamis contra ipſum fuit lata ſentẽtia a qua appellauit, appellatione pendente in cauſa tua ad tui fauorem tulit teſtimonium. demum ipſo non proſequente appellationem ſententia tranſiuit in rem iudicatam, quo caſu retrocenſetur fuiſſe infamis. l. furti in prin. ff. de his qui no. infa. an valeat iſta atteſtatio. Bar. poſt Gui. de Cu. in d. l. furti. in princip. decidit quòd ſic. Idem tenet ibi Bal. in 3. col. eo. quia negligentia iſtius teſtis non proſequentis ſuam appellationem, non debet obeſſe tibi in cuius fauorem teſtificatus fuit. arg. l. ſi vnus. § ante omnia. ff. de pac. l. nam poſtea. in fi. de iureiuran.

Nec ob. ſi diceretur nonne fingitur retro appellationem non interpoſitam quo caſu fingitur infamis. Reſpondet Car. ꝙ iſtud eſt verum niſi de neceſſitate fuerit factum. l. quoties. ff. de pac. doca. Sed teſtificari eſt huiuſmodi: ergo &c. Idem tenet d. Alexan. in conſi. 128. in 4. uolu.

Pro iſta concluſi. adduco id quod decidit Bald. in qui. a latronibus. in princip.
190 de teſta. vbi quærit ſtante † ſtatuto ꝙ bannitus impune poſſit occidi. quidam fuit bannitus per ſententiam a qua appellauit, pendente appellatione, quidam bannitus occidit ipſum bannitum, demũ nullo proſequente appellationem deſerta eſt ipſa appellatio: & ſententia tranſiuit in rem iudicatam. An dictus occiſor euadat pœnam quaſi retro videatur fuiſſe bannitus, poſtquam appellatio eſt deſerta: decidit ibi quòd non: quia deſertio appellationis non obeſt fiſco ad quẽ ſpectat punire delinquentes. facit text. in l. inſulam. §. fin. ſoluto matrimo. per quem
191 text. dicunt ibi Bald. & Imo. quòd † ſi duo faciunt pacem, quam promiſerunt non violare ſub certa pœna applicanda, vt puta eccleſię ſancti Petronii. Si inter ipſos rupta poſtmodum pace ſequatur reconciliatio. remittant ſibi omnem iniuriam. per hoc non euitabit rumpens pœnam quæ eſt applicanda eccleſiæ caſu quo frangeretur pax: quia pactum trahit certam formam quæ non potuit per iſtos immutari præiudicium eccleſiæ. l. vero procuratori. ff. de ſolutio. Adduco etiam no. per Bar. in l. indebitum. §. j. ff. rem ratam ha. vbi quæri. quidam nomine meo
192 † vendidit fundum cum a me mandatum non haberet: demum iſtum fundũ vendidi alteri ignarus dictæ venditionis, deinde ratificaui venditionem per illum factam, an valebit ratificatio in præiudicium illius cui dictus fundus fuit venditus per me, decidit ibi Barto. quòd non: quia in præiudicium illius cui medio tempore fuit ius quæſitum ratificatio non ſortitur effectum; argumento. l. ſi partẽ. §. 1. in fin. ff. quemadmo. ſerui. amitta. l. potior, in fin. qui potio. in pigno. habean.

Trigeſimoprimo quæritur. An quis
193 † propter amicitiam repellatur a teſtificando? & concluditur ꝙ non. vt not. in l. ſciendum. ff. de vſur. Bal. in l. eos. C. de teſtibus. Alexan. in conſi. 78. in 1. volumi. eſt enim amicitia caritatiua virtus præcipiamus diligere proximos ſicut nos metipſos de pœniten. diſtin. 2 §. item proximos. Fallit niſi propter amicitiam vnius inſurgeret odium illius contra quem teſtificatur: vt declarat Bal. in l. ſi quis. in vlti. colum. C. de teſtibus.

Secundo fallit niſi amicitia ſit maxi-
rr ma. r Ita vult Specula. in titu. de teſte in §. j.

§.1.in princip.allegat tex.in l.latè,de verbor.ſignifi.Idem tenent communiter Doctor.in c.quoties,extra de teſtib. vbi dicũt ꝙ amicitia debet eſſe talis quæ non iudicat ſuſpitionem corruptionis. Ideo Bar. in l.admonendi.in 6.colum. ff.de iureiuran. dum quærit an amicus ſit teſtis omni exceptione maior, diſtinguit inter amicum coniunctum leui amicitia: & amicũ magna amicitia coniunctum. iudex ergo arbitrabitur qualis ſit iſta amicitia, & an ſit teſtis admittendus vel ne, & ita no. in c.oportet, de accuſatio. & per Glo. in c.inſinuante,extra de offic.delega. Notate tamen quòd ſi quis produceret teſtes plures quam duos: vt puta tres vel quatuor qui ſunt magna amicitia ſibi cõiuncti,illi teſtes plene probarent;quia numerus teſtium ſupplet defectum insurgentē ex illa grandi amicitia, ſecundum Iaco. Butrig.in l.3.in prin.ff.de teſtibus. & idē tenet do.Alexan. in conſil. 78. in 1. volu. & in conſi. 43. incip: viſis & ponderatis, in vlti.colum. in 4. volumine. eadem diſtinctio traditur in inimico.in quo conſideratur an ſit leuis vel magna inimicitia: vt no in aucten.ſi dicatur.C.de teſtibu..

Trigeſimoſecundo & vltimo quęritur:
194 An † impubes factus pubes poſsit teſtificari de eo quod vidit pupillari ætate? &
ff dicite quòd ſic. [a] & ita tenet Gl.in §. ſed neque,inſtituta.de teſtamen. Gloſſ.in l.3. §.lege Iulia.ff de teſti.Bar.in l.notionem. §.inſtrumentorum.ff.de verbo. ſignifica. & in l.qui Romæ. §. duo fratres, de verborum obliga.Spec.& ibi Ioan.And.in ti. de teſte.§.1.verſi.videtur quòd eſt impubes,pro quo facit:quia in teſte conſideratur qualitas quæ adeſt tempore quo teſtificatur:& non illa quæ fuit prius. l. 3. §. duæ cauſę de Carbo. edict. Accedãt duæ Glo.not.vna in c.1.in verbo, placuit. de renuncia.in 6. altera in c. apoſtolicam,in verbo,promiſiſſet. de ſen.& re iudi.e.lib.
195 quæ volunt quòd ſoli Romano † pontifici creditur non ſolum de his quę vidit & percepit tempore pontificatus, iuxta tex.in c.a nobis, de teſti. ſed etiam de eo & his quæ vidit aut percepit ante pontificatum.Et de illis Glo.meminit Ludo.Roman.in ſuis ſing. 127.incipit ſanctiſsimus. a quo illas didicit. Et iſta ſufficiãt quo ad iſtam quartam partem.

ADDITIO.

a Pro filijs.] Adde per hoc videndum no.per Alberi.Moder.in tracta. de teſtib. in princ.& Iaco.Aegi.in ſuo tracta. de teſti.in ix.col.& Nellus in ſuo tract.in verbo pater & Soci.in reg.319. & 419. iſtam quęſtionem limi. niſi aduerſarius contra quem produxit pater, vt teſtis conſentiret: quia tunc poterit eſſe teſtis. cum iſta prohibitio ſit inducta fauore aduerſarij. ita no.Gui.de Suza.in d.l.parentes ſequuntur Sozi.& Albe. Moder. vbi ſupra idem dicas quando pater eſſet deſcriptus vt teſtis in inſtrumento inter ipſum filiũ & alium confecto ſecundum Bald. in d.l. parentes & Ioan.de Plat. Chriſtoſo. Por. & d. Baue. in §. pater & filius inſtitu. de teſtam.in v.& vj.colum facit ꝙ infra dicetur de fratre in apoſtil. immo cautela eſt ꝙ in inſtrumentis teſtes ſint parentes & affines: prædicta tamen intellige quando pars contraria cognoſcebat teſtes & ſciebat illos eſſe parentes & affines, alias ſecus], cum non cenſeantur approbati. ita no. Ange.in l.1.C.de teſt.de quo per Cępol.in cautel. incipien. licet regulariter & per d.Baue.in d.§.pater. in 7.colum.q.alle.Imol.in l.ad teſtium. §.conditionem. ff. de teſtamen. item limita niſi pater eſſe in collegio:quia tunc poterit dare fabam pro filio.tex.eſt in l.ei qui.§.illud.ff.quòd cuiuſque vniuer. cum l.ſequen.quam pro ſingulari allegat Ludoui.Roman.in ſing. 884. & ſic erit teſtis pro filio ſaltim a probatione. item limita. niſi eſſemus in caſu difficilis probationis de quo per Bartol. in l.quotiens.C.de naufrag.lib.11.ſed iuxta prædicta dubitatur an ſocer ſit idoneus teſtis pro genero cum iſte uicem parentis obtineat vt eſt text.in l.quia parentis.ff.ſolu. matrimonio, & dicendum eſt quod non. Gloſſ. eſt not. in l. teſtis idoneus. ff.de teſti.no.Alexan.in conſil.78. incip.in cauſa & lite in fi.col.in 1.volu. & d.Bauer.in d.§. pater in 8. colum. de quo tamen dic, vt per Specul.in titu. de teſte. §.1.verſi.

§.1. verſicu. nunquid ſocer, & per Alex. in conſi. 198. incipien. viſo proceſſu. §. in fin. colum. in 2. volumi. Item dubitatur an iſta concluſio habeat locum in patre adoptiuo, de quo vide per Alberi. Moder. in d. ſuo tracta. de teſtib. in 1. fo. in 3. colum. item dubitatur quid in nutritore qui etiã pater appellatur, & conclude ſecundum Bald. in d. l. parentes. in 2. colum. quod durante domeſticitate. idem dum durat iſte filius in familia nutrientis repellitur ille pater a teſtimonio idem econuerſo, & eum ſequitur Alberi. Moder. vbi ſupra. Ioã. de Plat. & d. Bauer. in d. §. pater. iſtud tamen committitur arbitrio iudicis iuxta l. 3. verſi. tu magis ſcire. ff. de teſtibus.

Petrus de Moncada.

b Aetate filij:] Adde quod iſto caſu magis probaret ſcriptura patris vel matris quã eorum viua uox. ſecundum Ant. de Bu. in c. ex literis de tranſactio. & Domi. Hipoli. de Marſi. in l. de Minore. §. plurimũ. in 2. col. ff. de quæſtio. & hoc propter habilitatem memoriæ. & nota quod nutrix poteſt eſſe teſtis ſuper ætate alũni ſui ſecũdum Barto. in l. de tutela. C. de in integ. reſtitu. qualiter autem debeat deponere ſuper ætate ad hoc vt probet vide ibi per Barto. & Bald. & per Bart. in l. 1. & ibi per Moder. ff. ſi certum petatur.

Petrus de Moncada.

c Conſanguinei.] Idem dicas ſi dubitaretur de affinitate vt no. in d. c. videtur. & in c. 1. 35. q. 6. & nota quia vidi caſum in facto hic Bononiæ in iſto ꝓpoſito q talis eſt. Gaius volebat contrahere cum Titia Sempronia aſſerta, mater dictæ Titiæ oppoſuit quod non poterant coniungi eo quod ipſa habuerat rẽ cum dicto Gaio. igitur vigore affinitatis non poterant copulari, ex parte Titiæ replicabatur quod ipſa Sempronia non erat eius mater dato quod per annum vel bienniũ ipſa matrem & illa filiam appellaret: quia hoc fit ex cõſuetudine vt vetulæ iuuenes filias: ipſæ vero matres appellent. Dubitabatur in iſta quæſtione de duobus primo an per dictum ſolius matris aliter non probantis marito futuro negante copulam probetur affinitas matrimonij impeditiua ſecũdo dato quod probetur copula an illa nominatio ſola probet filiationem cum tam aſſerta mater quàm filiæ ſit forenſes ita quod aliter ſaltem de præſenti probari non poteſt filiatio, circa quam. q. arguam ad partes relinquendo eam indeciſam cum lis pendeat, & primo quo ad primũ videtur dicendum quod poſito quod mater ſit admittenda in probanda affinitate, tamen cur ſit ſola, & alleget turpitudinem non eſt audienda per textum in c. inter dilectos. de donat. & in l. iuſiurandi. C. de teſtibus. Innocen. c. veniens. el 1. extra eod. titu. in contrarium tamen facit text. in cap. præterea. de ſponſal. & quod ibi nota. Panormita. & alij vbi probatur quod ad dictum vnius deponentis ſe cognouiſſe illam quæ vult contrahere cum ſuo conſanguineo impeditur matrimonium. Non obſtante quod ſit ſolus. item quod eius dictum recipiatur parte non citata nec etiam publicetur. itẽ ꝙ alleget turpitudinem ſuam quia omnia iſta tolerantur vbi agitur de peccato impediendo & de ſalute animarum: eo maximè quod in iſto caſu tractatur de modico præiudicio: nam quod iſti contrahant nec ne non eſt magnum inconueniens. igitur ita dicendum eſt in caſu noſtro. Et hoc procedit quando aſſerta mater aſſeueraret, maritus vero futurus negaret: quia ſi confiteretur, tunc non eſſet dubium niſi ſuper nominatione tantum. circa ſecundum dico quod videtur ꝙ iſta nominatio non arguat filiationem propter prædictã conſuetudinem argumẽto. c. illud de preſumptioni. ibi de more illarum quæ panes vendunt, in contrarium facit qui habita fuit & reputata vt filia per dictam Semproniã & a vicinia quo caſu probatur filiatio, vt in c. per tuas. de probationi. & in c. ex tranſmiſſa. qui filii ſint legiti. & per Alexan. in conſil. incip. viſo & diſcuſſo. in prima & 2. col. volu. 1 cum concordan. de quibus ibi ſuper quibus omnibus cogitabis. iſta pro nunc ſufficiant breuitatis cauſa.

Petrus de Moncada.

d Ioannes de Imola.] Adde quod eũ refert & ſequitur Alberi. Moder. in ſuo tra

ſtatu de teſtibus in j.charta.in 2.col. Ego vero intelligo iſtud dictum Ioan.de Imo. eſſe verum quando pater & mater eſſent valde honeſti.quia tunc ſtante diſparitate inter contrahentes poterunt teſtificari ſecundum Ioan. Andr. poſt antiquos in d.c.ſuper eodem & Alexan.in conſ. 154. incip.viſo themate in 2.col. in v..volumi. nam alias non ſolo quod adoptans deperiebat amore vnius ruſticæ, non propterea parentes dictæ ruſticæ erat idonei teſtes ſtante diſparitate : quia qualitas quæ reddit parentes habiles ad teſtificandum pro filiis, debet eis ineſſe vt patet ex mente docto.in d.c.ſuper eo.

Petrus de Moncada.

e Differentia.] Adde tu pro vera intelligentia huius differentiæ nota.per Angel. & Pau.de Caſtro.in d.l. qui teſtamento. §.quecunque.& ſcias quod Alber. Moder.in ſuo tractatu.de teſti.in 1. charta.in 3.col.indiſtincte quod ſiue pater agat pro curatorio nomine ſiue filius, neuter ipſorũ eſt idoneus teſtis in cauſa per alterum agitata.pro quo vide etiam no.per Ang. Are.Chriſtopho.Por.& dom. Anto. Bauer.in §.pater & filius. inſtitu. de teſtam.

Petrus de Moncada.

f L.quæſitum.] An iſta lex habeat locum in procuratore vel in tutore,tantum vide ibi no.per Bal.Pau.de Caſt. Alex. & Iaſ. poſt Guil.& Ray.

Petrus de Moncada.

g Quod ſic.] Limi.iſtam conclu.niſi frater haberet bona communia cum fratre: quia tunc videretur teſtificari in cauſa propria. ſecundum Specula. in titu.de teſte.§.1.verſic.ſed nunquid frater. & Domi.& Præpoſi.Mediol.in ſumma. & in c. conſanguinei.3.q.v.in fi. col. & Anto. de But.& Io. de Ana.in c. cum oporteat. de præſump.in 2. colum.& in c.in literis, de teſti. in pe.col. d.Hippo.de Marſi.in l. 1.§.ad quæſtionẽ. in 2.col.ff.de quæſtio.do Marc. Ant. Bauer.in § pater & filius.in 8. col. inſtitu.de teſta. Item limit. niſi ambo fratres eſſent in patris poteſtate conſtituti, ſecundum Bal.in l.1.in 2. col. C. de epiſcopis & cle. & Fel.in d.c.cum oporteat.in 3. col. An iſta concluſio habeat locum in fratre naturali vel ſpurio vide not. per Imo.in l.ex facto.§.ſi quis rogatus,in vlti.col.in prin. ff.ad Trebellia.

Petrus de Moncada.

h Probationis.] Adde Soci. in tracta. fallen.in 2.regu.in 6t.fallen.

Petrus de Moncada.

i Tertio fallit.] Adde quòd iſta conclu. fallit etiam quando frater eſſet inſtrumẽtarius rogatus ab vtraque parte : quia tũc eſt teſtis idoneus & omni exceptione maior,ſi alia non obſtant. Ita not. Bald. in l. parentes.C.de teſti.in 1. col. & Anto. de Bur.Panor.& Imo.in c.ex literis. de tranſac. Alberi. Moder. in ſuo tracta. de teſti. in 1.ſo.in 4.colum.& omnes alii. de quibus in 2.ſupra proxi. apoſtil. Idem dicas quando non fuit oppoſitum per patrem contra fratrem adductum in teſtem, ſecũdum Bal.in l.ſi quis teſtibus. in 3.col.C. de teſti. vbi dicit quòd iſtud procedit in exceptionibus inductis in fauorem partis : ſecus in his quæ introductæ ſunt in odium ipſius teſtis, vt in exceptione ex communi. vel banni. idem tenet Iaſo. in l.certi conditio.§.quoniam.ff.ſi cert.peta. & domi.Ioan.infra in 8. parte huius tractatus in 3. conclu. Dicit tamen Bald. vbi ſupra quod cauti aduocati proteſtantur in principio ſaluas fore exceptiones contra perſonas & dicta teſtium:quia per talem proteſtationem reſeruatur ius opponendi & excluditur tacitus conſenſus : argu.l.ſi filius. ff.ad Macedo. & hæc vera quando teſtes producuntur contra præſentem: ſecus ſi cõtra abſentem : quia abſens non intelligitur conſentire ſecundum nota.per Cyn.in auten.ſi dicatur. C. eod. tit.de teſtibus. & ſupra dicta intellige vt ſupra dictum fuit in patre, & nota quòd licet teſtes inſtrumentarij cenſeantur approbari reſpectu ipſorum contrahentiũ, non tamen ſunt approbati reſpectu notarii de inſtrumento rogati, & propterea ſi notarius eſſet accuſatus de falſo,teſtes inſtrumentarii, qui alias non potuerant deponere contra eum : non poterunt deponere nunc tanquam approbati : quia licet ſint a partibus approbati:non tamẽ a notario,

tario cum actus non fiat ad eius petitionem. Item no. Alexan. in conſi. 70. incipien. viſo proceſſu inquiſitionis in 4. col. in 1. uol. & do. Bauer. in §. pater. inſtitu. de teſtamen. in 7. col.

Petrus de Moncada.

K Collateralem.] Adde domi. Hippo. de Marſi. in ſingu. 133. incipien. affinitas. & de iſto ſingu. meminit moderniſsimus Stephan. Aufre. in ſuo tractatu de reprobatio. teſtium, in verbo affinis.

Petrus de Moncada.

l Verior.] Imò iſta videtur communis ſecundum quòd no. Bald. & Ange. & Alex. qui plures allegat in l. ſi cum dotem. §. ſi maritus. ff. ſolu. ma. & in l. ſed & ſi quis, in princi. ff ſi quis cautio. & ibi etiam Iaſ. & per Alberi Moder. in ſuo tracta. de teſti. in 2. fo. in 1. col. & per Fulg. in conſi. 1. & Franciſ. Areti. in conſi. 121. & Ange. Areti. & do. Bauer. in §. pater, inſtitu. de teſtamẽ. & do. Hip. in l 1. § ad quæſtionẽ. in 2. colum. ff. de quæſtio. Et quod dicitur in vxore habet locum in ſponſa, & ecõuerſo, vt no. dictis locis: Sed nunquid erit idem in amaſio & amaſia, quod in vxore & marito. & concubinario & concubina. & videtur quod non. quia iſti nõ reperiuntur prohibiti. Et edictum de teſtibus eſt prohibitorium. l. 1. ff. de teſti. c. 1. eo. ti. extra igitur poterit vnus pro alio teſtificari. contrarium tamen eſt verum. & ita no. Cyn. in l. 2. C. de teſtibus. vbi dicit quòd amaſij & mariti qui nimis ardẽt magis conſueuerunt expaueſcere & timere minas amaſiarum: & vxorum, quam ꝓbatiſsimorum virorum, & in amaſio certũ eſt quod fas atque nephas ꝓ amaſia committeret. iuxta tex. in l. 2. §. & cũ placuiſſet. ff. de ori. iur. ibi, camptumque amore virginis omne fas atque nephas, immiſcuiſſet per quẽ tex. dicit ibi Bald. ꝙ amor puellarum ſubuertit rectum iudicium facit pro hoc tex. in autẽ. quibus. mod. natura. efficiant. legi. in §. illud. qui dicit quòd nihil eſt fauore amoris vehementius, quem retinere philoſophiæ eſt perfectẽ: & dicit ibi Glo. quòd amor appellatur furor. & quemadmodum furioſus non ſentit, ita nec amoroſus. Item dicit quòd ſimilis eſt ebrio. nimirum ergo ſi non admittitur amaſius pro amaſia, & econtra. Nam ratione amoris veritatem peruerterent. & iſtam opi. in propris terminis tenet do. Bau. in d. §. pater in 13. colum. Notabis etiam tu iudex ne amor puellarum ſubuertat iudicium tuum rectum. quia non ſolum manus tuæ a pecuniæ lucro debent eſſe continentes, ſed etiam oculi a libidinoſo aſpectu iuxta no. per Ioan. An. in c. quorundam. de electio. lib. 6. in nouel. quòd tene perpetuo menti. Petrus de Moncada.

m Honeſta.] Adde Alberi. Mode. in tracta. de teſti. in 3. fo. in 1. colum. Ang. Chriſtoſo. Por. & d. Bauer. in §. pater. inſtitu. de teſta. dom. Hipp. de Marſi. in l 1. §. ad quæſtionem. in 5. colum. ff. de quæſtio. & in ſingu. 5. inci. regula eſt. Et dixit Rom. conſi. 69. inci. viſis &c. quòd compromiſſum poteſt fieri in familiarem vnius ex compromittentibus. quando eſt honeſta perſona, ſecus verò quãdo familiaris eſſet vilis conditionis & abiectæ, exemplificant Doct. in famulis ſcholariũ, cerdonum, & ſimilium, vel in biruariis, quæ non poterunt teſtificari pro poteſtate in ſyndicatu ſecundum Bal. in d. l. 2. & Alexan. in addi. ad Barto. in l. 3. ff. de teſtib. & Alber. Moder. vbi ſupra. in 2. fol. in 1. colum. quid dicit quòd hoc procedit durante familiaritate: alias propterea quòd aliqus fuerit biruarius non eſt detrahendũ rius teſtimonio, intellige prædicta prout in dictis locis nota. & vltra vide Stepha. Aufre. in tractatu de teſti. reproba. in verbo biruarius. Tu dic quod an aliquis ſit vilis conditionis necne relinquitur arbitrio iudicis, iuxta no. per Bald. in l. Gracchus C. de adulte. & Alex. in d. l. 3. de teſtib. & in l. 1. §. ſi ſeruus ff. de quæſtio. & Lanfran. de Oria. in cap. quoniam contra falſam. de probationi. in verbo teſtium depoſitiones verſ. quid de biroariis. eo maximè quòd ſecundũ Ioã. And. in addi. ad Specu in titu. de teſte. §. 1. ver. item artifex. per generalem conſuetudinem introductum eſt vt teſtes non repellantur propter artificium, vilitatem. vel ignobilitatem quod ſit forenſis vel igno-

Rr 2 tus

tus &c.dummodo non ſit ſeruus vel familiaris producentis. Et no. quòd ad hoc vt teſtes familiares repellantur, non ſufficit dicere quòd ſunt familiares aduerſarij ſimpliciter, ſed debet exprimi cauſa familiaritatis,& qualis ſit, iuxta not. per Hoſtien.& Ioan.And.poſt Glo. in c.inſinuante.de offi.deleg.& Alexand.in conſi.154.incipien. viſo themate in 2. colū. in 5. volu. Itē debet eſſe familiaritas magna non modica & extranea, iuxta not. per Bald.in l.j.C.de epiſcopis & cleric.& dom.Bauer.in d.§.pater. in 16.colum.Et ſcias quòd in omnibus caſibus in quibus domeſtici admittuntur, intelligitur etiā de conſanguineis & de fratribus, & ſororibus,& vxore;nam appellatione domeſticorum veniunt iſti propriè in materia teſtium,ſecundum quòd no. per Docto. in d.c.in literis.& in l. præſenti. §. pen. in verbo domeſticos.C.de his qui ad eccle. confug not. Alexan. in conſi.166. incip. animaduerſis.in 10.colum.in 2. vol. Sed quid in domino pro ſuo familiari. Saly. in d.l.2.Fely.in d.c.in literis, & do. Bauer.in d.§.pater concludunt quòd ſic, niſi eſſet vilis conditionis: & alias non honeſta perſona.Idem tenet Stephanus Aufre. in tracta. de teſtium reprobatio. in verbo damnatus. in 4. columna in fine. Dicit tamen Felyn. vbi ſupra quòd non erit teſti.omni exceptione maior. & hoc dicit ſententire Bart.in l.idonei.ff.de teſt. dum allegat c.cauſamque.de offi.delega. ego credo quòd hoc pendet ab honeſtate ipſius domini.nam ſi eſt honeſta perſona & legalis:erit teſtis omni exceptione. maior: ſaltim vt eius teſtimonio in nihilum detrahatur,quæ omnia iudicis arbitrio reſeruantur. Petrus de Moncada.

n Salarium.] Adde do.Hip.de Mar. in l. 1.§ ad quæſtionem. in 1.colum. & in §. idē nūmis.in 2.colum.ff.de quæſtio.& in ſingu.5.incip.regula eſt & intellige de ſalario extrinſeco. & ſic de mercede vltra expenſas:quæ communi conſuetudine attenta omnibus dantur.Sed tunc dubitatur.pone quòd extat ſtatutum in ciuitate,prout eſt hic Bononiæ,quòd famulus ſimpliciter abſque ſalarij expreſsione aſſumptus nullum ſalarium poſſit a domino petere, ſed intelligatur ſentire pro expenſis tantum imputetur ſibi qui non petiit ſalarium,& coram teſtibus, vt dominus conuinci poſſet nunquid iſte familiaris poſsit teſtificari pro domino? & videtur opinio. Specularo. attenta quòd ſic: quia iſte nullam mercedem a domino cōſequitur, ergo in contrarium facit.prima mens ſtatuti æquiparat ſeruientem pro expenſis tantum ſicut cum mercede, pater,quia non minus eum reputat domeſticū & familiarem ſicut illum qui mercedem recipit. ſolum interpretatur contra eum vt non poſsit petere ſalarium ſi non probauerit fuiſſe ei promiſſum cum potuerit cautius & apertius negotiari.ſecundo facit docti.Ioan.And. in addi. ad Specu.in § j.verſi.itē excipitur. vbi vult quòd illi qui ſtant in domibus aliquorum pro expenſis tantum,dicuntur domeſtici, & non ſunt idonei teſtes. & illum ſequitur Alber.Moder.in tracta.de teſtibus in 3.fol.in 1.colum.& Fely. in cap.in literis,de teſtib.in 2.not.pro qua opin. facit tex.in c.fi. de verbo. ſignifica.lib. 6.non probatur quòd illi qui tantum expenſas a domino conſequuntur, dicuntur eius domeſtici & familiares,igitur & ſi abſque ſalario ſeruiant non erant idonei teſtes, tu dicas quòd hoc eſt relinquendum arbitrio iudicis:vt no.in prędictis locis, & prædicta procedunt in familiaribus dominorum,nō autem in familiaribus cerdonum,& ſimilium, qui ſolum in apothæcis aſsiſtunt,& mercedem ſecundum operas recipiunt vide in inſtrioribus & fanticellis apothecarum de quibus vide per Alexan.in addi.ad Bart. in l.teſtium. in fine princip. ff.de teſti.An autem ceſſante prædicto ſtatuto famulus ſimpliciter aſſumptus ſine ſalarij expreſsione poſsit agere contra dominum, vt vltra expenſas det ſibi aliquam mercedem,vide Fede.de Senis in conſi. 208. in titulo de locato qđ didici a clariſsimo I.V. Monarcha.d.Carolo Ruino.Regien. pręceptore meo plurimum obſeruando.

Petrus de Moncada.

o Familiaris.] Intellige hoc verum niſi

in

in fraudem fuiſſet expulſus & licentiatus ſecundum Panor & Felyn. in c.in literis, de teſtib.Ioan.de Plat. Ange. Areti. & d. Bauer.in § pater. inſtitu. de teſta. Quid autem econtra, ſi temporis depoſitionis eſt familiaris, tempore vero contractus non erat,qualiter probetur iſta fraus. vide ibidem. Quid autem in mercenario: & in emphyteuta,& in colono, & in liber to,& in aſcriptitio. vide per Alberi. Moder.in ſuo tracta.de teſti.in 3. fo. in 1. colum. Quid autẽ in adminiſtratore bonorum meorum.vide Fulg.in conſi.174.& per Fely.in c.inſuper de teſti.

Petrus de Moncada.

p Nemore.] Adde Bal.in l. parentes. in fi. C.de teſtib.& Alber. Moder. in ſuo tra cta.in 9.fol.in 1.col.& Franciſ. Cur.in tra cta.de teſti.in 3. concluſ. Ioan. de Pla. & Ange.in §.vniuerſitatis,inſtitu. de rerum diuiſio.Stepha.Aufre.in ſuo tracta. de teſti. reproba. in verbo teſtes inhabiles.in 2.colum.vbi plura accumulat circa iſtam quæſtionem. Nota tamen quòd licet homines de vniuerſitate iſto caſu non poſſint eſſe teſtes, tamen familiares ſingulorum bene poſſunt eſſe, ſi alias ſint honeſtæ perſonæ. Ita dicit Roma. in conſil. 7. incipien.viſis,quem refert, & ſequitur do minus Marc.Anto.Bauer.in §.pater.inſti tu.de teſtamen.in 16.col.

Petrus de Moncada.

q Glo.not.] Adde ꝙ iſtam Gloſſ. valde ad hoc extollit Sozi. in regul. 441. in 3. fallen.in fine.allegat Ro. in l. ſi conſtante ſolu. matrim.dicentem illam eſt ſingula. & idem do.Ioan.Crotus ibi in ſua repeti tio.in 16.col.dicit quòd illa Glo. eſt com muniter approbata, quamuis eam impugnet iiſdem rationibus quibus hic. Ego vero alias dicebam ꝙ illam Glo.rectè intellecta, & relata ad text.loquitur in caſu ſpeciali ſcilicet in teſtibus adhibitis in inuentario, in quibus requiruntur duo vel tres qualitates ꝙ ſint fide digni,& ꝙ poſſideant ſubſtantiam,& ꝙ optimę opi.exiſtant, copulatiuè omnia requiruntur in illo caſu: non ſic in aliis cauſis ciuilibus, cum lex vltra non procedat prout facit ibi. Nimirum ergo ſi Gloſſ. dum exponit verba text.quod poſſideant ſubſtantiam dixit,id eſt,quòd tantum habeant quantum eſt illud ſuper quo poteſt eſſe quæſtio. eſt ergo ſpeciale in teſtibus adhibitis in inuentario propter maximum periculum falſitatis quod imminet:qua ratione multa alia requiruntur de quibus per Barto.in d.§.huic nobis. Non poteſt ergo ſumi argumen. ex illa glo. quo ad alias cauſas ciuiles per rationes de quibus hic per domi.Ioan.& per tex.in regu.in argu men.de regu. iur. lib. 6. cogitabis tamen propter auctoritatem tantorum Docto. eam ſequentium.Et dum domi. Ioan dicit filiusfami.de iure Digeſtorũ. &c. Dic ꝙ illo iure inſpecto ſi pater erat diues: filius non poterat dici pauper. nec vt talis repelli. cum etiam illo iure pater & filius reputentur pro vna & eadẽ perſona,text. eſt & ibi expreſsè notat Panormita. & Fely.in c. 1. de magiſtr. vbi probatur quòd diuitiæ patris faciunt filiũ reputari paupe rem: cum pater teneatur alere filium, & alia neceſſaria ei præbere, vt l. ſi quis a liberis.ff.de liberis agnoſcendis.

Petrus de Moncada.

r Concludo quòd non.] Adde tu pro ve ra intelligentia no.per Bal.in l.omnibus. C.de teſti.& in l.dictantibus. C. de teſta. & per Bar.in l.differre. §.idem decreuerunt,ff.de iur. fiſci.& Panor.& alios in ca. inſuper de teſti.Ange.& d. Bauer.in §.pa ter inſti.de teſta.Albe.Moder.in ſuo tra cta.de teſti.in 6.fo.col.3 & 4. Lanfran.in c.quoniã contra falſam. de proba.in ver. teſtiũ depoſitio.eo. Hip.de Marſi. in l. 1. §. idem nummio. ff.de quæſtio. An autẽ iſtud procedat in procuratore ad negocia,& quid ſi procurator erat reuocatus. vide in d.locis. Et quòd dicitur hic de ſolicitatore intellige procedere quando eſſet conſtitutus domino principali cauſæ & ſalariatus,ſecus ſi fuit deputatus a pro curatore cauſæ quia tunc poterit eſſe teſtis.eo. quia ſocius ſocij mei non dicitur ſocius meus.l.ſocius,ff.de regu.iur.l.nam ſocij. ff. pro ſocio. Ita concludunt D. de Ro.in deci. 149. incip. item ꝙ ſolicitator in nouiſsimis.& Anto. de Bu. in c. cum a nobis.de teſt.& etiam Fely.in pe.col. Idẽ

tenet Alex. de quo mentionem non facit Fely. in conſi. 78. incipien. in cauſa, & lite vertente in 2. col. in 1. volu. Quid autẽ ſi eſſet aduocatus cauſæ, vide text. in l. fin. ff. de teſti. quem intellige, & limi. vt in ſupradictis locis, & vide quæ no. per Steph. Aufr. in tracta. ſuo de teſtium reproba. in verbo adhærentes. quem omnino vide. Quid in iudice, & arbi. vide tex. in ca. ſtatutum, 2. q. 6. & in c. dilecto. de teſti. & c. inter dilectos. de exceſ. præla. & in c. fi. de teſti. li. 6. & per Cy. & Bal. in l. ne in arb. C. de arbi. latè per Albe. Mod. in tract. ſuo car. vbi ſupra, & Nellum in tract. de teſti. in verbo iudex. & d. Hippo. de Mar. in ſingu. 197. incip. quo ad hoc. & Steph Aufr. in d. tract. in verbo affinis. in 2. colum. vbi etiam ponit quid in aſſeſſore. & eo. tracta. in verbo idonei in 3. col. An arbitrator poſsit eſſe teſtis in cauſa reductionis, vide Cardi. conſi. 144. inci. in Chriſti nomine. quem allegat Fely. in d. c. cum a nobis. Quid in executore iudicis an poſsit eſſe teſtis coram iudice de geſtis per eum vide Gloſſ. iuncto text. in §. teſtes. 4. q. 3. Quid autem in notario, vide not. per Io. And. in c. quoniam contra falſam. præalleg. & in regu. cum quid. de reg. iur. li. vj. in mercu. & Philip. Franch. in d. c. fin. de teſtib. lib. 6. poſt alios, 2. col. & concluſio eſt quod notarius poteſt eſſe teſtis ſuper eo quòd ipſemet ſcripſit, quod ad probationem facti, id eſt, quòd ipſe ſcripſerit in l. ſi quis decurio. C. de fal. non autem vt talis ſcriptura eius teſtimonio iuuetur. iuxta not. per Glo. ſingu. in l. hac conſultiſſima. §. fin. vbi Bal. C. qui te ſtaměta face. po. pro quo faciunt no. in l. Domitius. ff. de teſta. & in l. ex ſententia. ff. de teſta. tu tel. & per Bald. in l. iuriſiur. C. de teſti.

Petrus de Moncada.

f Dicite quòd non.] An iſta conclu. habeat locum in contractibus, & in maleficijs, & quaſi contractibus, vel ſolū in iudiciis, vide no. per Bar. in l. quoniam. C. de hæreti. & per Alex. in 1. conſtit. Digeſtorum, in verbo in iuramento. Nec ob. ſi diceretur æqualitas eſt ſeruanda in iudiciis. c. 2. de mut. peti. ſed non ſeruatur ſi admittimus Chriſtianos contra Iudæos, & non econtra: quia reſpondetur illa regu. procedit circa perſonam actoris, & rei, non circa perſonas teſtium, & aliorum in iudicio exiſtentium. Gloſſ. eſt in Cle. 1. de teſti. in verbo iuri. Nā ſequeretur ꝙ fide dignus qui non recipit contra ſe criminoſum, vel excommunicatum in teſtem, non poſſet ipſe contra illum recipi. illam Glo. dicit ibi ſingu. Cardi. & Anto. de But. vt ibi refert Io. de Imo. dicit non eſſe alibi, illā etiam ſequitur Ioan. de Imo. in d. ca. Iudæi. & illam Glo. no. pro limita. dictæ regulæ An autem in caſibus in quibus iudæus poteſt eſſe teſtis contra Chriſtianū debet iurare ſuper euangeliis, vel ſuper legem ſuam. vide Imo. in d. clemen. 1. & Bar. Alex. & Moder. in l. ait prætor. §. iurauit. ff. de iureiuran. la prima. Et ad id ꝙ dicit de iudæo nuper ad fidem conuerſo, vide no. per Fel. in c. cautè, de reſcriptis, & d. Hipp. de Marſi. in l. 1. §. ꝑterea. in 2. col. ff. de quæſtio. & in ſingu. 107. inci. priuilegium. & in ſingu. 273. inci. notiſsimū. & in ſing. 41. inci. iudæus.

Petrus de Moncada.

t Communis eſt conclu.] Adde Ia. in rep. l. admonēdi. ff. de iureiu. in 87. col. & no. quod in factis antiquis excedentibus hominum memoriam fama plenè ꝓbat. Ita no. Bal. in auct. quas actiones. in fi. C. de ſacroſan. eccl. & in l. cū ſuper. C. de rei vendi. & Pa. Imo. & Fely. in c. cū cām. de proba. & Pa. in c. cū licet ex quadam. de teſti. Ale. in conſi. 25. inci. viſis & ponderatis. in 4. uol. Soci. in reg. 278. in 7. fallen. & in regu. ſeq. d. Ioan. infra in 7. parte in fi. primi requiſiti. Ideo dixit Bal. in l. conuēticulam. in pe. col. C. de epiſc. & cle. ꝙ Papa poteſt per cōem famam probare ſe eſſe directum dominū ciuitatum eccleſiæ, licet illud non probet per inſtrumenta. ſequitur Roma. in l. 2. § idem Labeo. ff. de aqua plu. arcen. Quod aūt dicatur tēpus antiquum, dic vt infra per d. Io. nu. 241. Item quando agitur de probanda morte, ſecundū Cy. & Bar. in l. ſi quidē. C. ſolu. ma. pro quo tamen vide nota. per Bart. in tracta. de teſte in verbo mortuū hominē. in tractatu, qualiter probetur mors. & Doc. in c. in præſentia. de ſpon. per Bar. in l. 2.

l.2.§.ſi dubitetur.ff.quemad. teſta. aper.
& in l.quoties.C.de naufrag.li.11.& Bal.
in d.l.conuenticulam.Et nota ꝙ iuſta cau
ſa,ſeu iuſta probatio mortis eſt ſi proba-
tur bellum militem intraſſe, qui modo
non reperitur,vt eſt tex.& ibi Bar.in l. fi.
§.fi.ff. de his qui no: infa.Et plures caſus
in quibus fama plenè probat,vide per Fe
ly.in d.c.veniens.& Iaſo.vbi ſupra.Nota
bis tamen duo in iſta quæſtione.primum
eſt ꝙ & ſi fama ſemiplene probet in ciui
libus ſicut vnus teſtis,non tamen proban
ti per famam defertur iuramẽtum in ſup
plementum probationis.Ita no. Bal.in c.
fi.de iureiu.Sozi.in reg.2.in 76. fallen.
& ratio eſt:quia ille cui iuramentum de-
fertur debet habere notitiã illius rei cer-
tam.ſed notitia per famam non eſt certa
vt eſt gl. & ibi Bal. in pe.col.in l.in bonæ
fidei.C.de reb.cred.ergo &c. & ideo dũ
d.Io.infra alle.dictam gl.ad effectum cõ
trarium, dicas ꝙ bene alleg. attenta opi.
quorundam recitata per glo. tamen eam
non tenet glo.nec doc.vt per Bald.ibi ſe-
cundum eſt ꝙ teſtibus deponentibus de
bona fama magis creditur,quàm deponẽ
tibus de mala,etiam ſi ſint numero plu-
res.Ita Cardi.in c.tua deſpon.in fi. Fran.
Cur.in tract de teſti.in 48.conclu.

Petrus de Moncada.

u Et famam.]Sed circa iſtud not. dictũ
dubitatur de pulchro dubio an poſsit ſi-
militer probari per illoſmet teſtes, per
quos fuit probata veritas vel ſit neceſſe
ad hoc vt habeat locũ dictum Bald.quòd
probetur per alios; & videtur prima fa-
cie dicendum ꝙ requirãtur alij ne videã
tur idemmet ſuper vno facto dupliciter
deponere.Contrarium tamen eſt verum
quia ipſimet teſtes qui depoſuerunt ſup
mera veritate poterunt etiam deponere
ſuper fama,nec erit vnum factum,ſed po
tius diuerſa not.tenet, & latius declarat
Soci.& ſequitur etiam Iaſ.in l.Gallus.§.
ille caſus.ff de li.& poſth.in fi.col. & hoc
per no.& doc.Bal.ibi dicẽtis ꝙ ſi per vnũ
teſtem probaui veritatem, & per illum
met cum alio probo famam, ꝙ iſte pro-
bat ones coniunguntur,& ſit efficax ꝓba
tioni in ciuilibus.ſecundum glo.in l.3.§.

idem diuus.ff.de teſti.Iſtud dictum dicit
Alex.ibi eſſe mirabile,& alibi non repe-
riri.ipſe tamen putat illud non eſſe ve-
rum.mouetur tribus fundamentis de q
bus ibi per eum in fi.tamen commendat
illud propter auctoritatem Bald. & dicit
vidiſſe partes ſuper hoc dubitaſſe; Soci.
tamen,& Iaſ.ſequũtur Bal.& ad rationes
Ale reſponderet,vt ibi per eos, ꝙ eſt mẽ
ti tenendum in practica.

Petrus de Moncada.

x Inditium.] Adde Alex.in conſi.5.inc.
in caſu inquiſitionis.ĩ 2.col.in 1.vol.Bal.
in l.1.C.ex quibus cauſis infa irro.Fely.
in c.veniens.el 1.de teſti.in 1.col. & in c.
cum oporteat.de accu.in 7.col. d. Hipp.
de Marſi.cum multis concor.in ſingu 97.
incip.fama ſola vbi etiam dicit iſtam eſſe
communem opi. Eam tamen limitat in
duobus caſibus.primo niſi eſſe vehemens
prout hic per do.Io.alleg.Bart.in conſil.
191.inci.domino Paci.Quando fama di-
catur vehemens,dic quòd relinquitur ar
bitrio iudicis,ſecundum Bart. vbi ſupra,
ſecũdò limitat niſi fama habuiſſet ortum
ſeu riginem ab honeſtis perſonis ſecun-
dum Bal.in c.in §.item ſi vaſſallus.de cõ
tro.inueſti.in vſi. feu. Ad argumentum
d.Io. reſpondeo diſtinguendo. Aut ipſe
intellexit de fama vehementi prout vi-
detur ſentire allegan.Bal.& tunc verum
dici,vt ſupra dictum fuit. Aut intellexit
de fama non vehemẽti.& tunc ſalua pa
ce nõ rectè loquitur:quia negatur quòd
probanti per famam defertur iuramen-
tum dictum fuit in proxima apoſti. dato
tamen quòd eſſet,dico quod argumentũ
de ſemiplena probatione in ciuili ad cri-
minalem non eſt bonum.per regulam de
qua ſuper per eundẽ d. Ioan. in proxima
parte in 4.q.in 3.fall.vbi dicitur ꝙ plena
probatio in ciuilibus.ſolũ facit indicium
in criminalibus.igitur de ſemiplena pro-
batione in ciuilibus ad iudiciũ in crimi-
nalibus non erit bona argumẽtatio,prę-
terea ſcis quare vnus teſtis integer facit
indicium ad torturam: quia depoſuit de
ipſo maleficio,& de re certa. Ita Bart.&
alij in d.l.fi.de q.non ſic eſt infamia,vt di
ctum fuit in prox. apoſt.igitur arg. d.Io.

non habet obſtari communi opi.

Petrus de Moncada.

y Patrem.] Adde hic vnum dictũ Albe. de Ro. in l. cum qui per illum text. C. de epiſcopis & cleri. quem refert Fely. in cã. afferte. de pręſump. in 2. colum. & domi. Hippo. de Marſi. in l. ſi in auditum. ff. ad l. Corne. de ſicar. & in ſing. 160. inci. pater & filius qui dicit quòd ſi filius verberat patrem: vel pater ſtuprat filiam. nec ille pater, nec ille filius pręſumitur. quod eſt ſingulare verbum in propoſito. ergo nimirum ſi tantum ſcelus quòd filius per cuſſerit patrem aut matrem probatur ꝑ ſolam famam. erubeſcit enim lex caſtiga tores filios genitoribus ſtatuere. dicit tex. in auten. de nupti. § ſed quod ſancitum. colla. 4.

Petrus de Moncada.

z Priuata.] Intellige de ſcriptura priuata quãdo cõtenditur do hypotheca cum alio habente inſtrumentum publicum. ſecus videtur in alia ſcriptura priuata ſecundum Alex. in addi. ad Bal. in d. l. ſcripturas. & dicit domi. Philipp. Decius in l. fœminæ. ff. de reg. iur. in 6. col. ꝙ non eſt recedendum ab opi. Bald. quamuis Fely. in c. quoniam. & in c. licet vniuerſis. de teſt: & in c. 2. in 2. col. de fide inſtrumẽ. & Iaſ. in l. j. ff. de legi. & in l. hac conſultiſsima. C. de teſta. tenuerint contrarium. nam cum d. l. ſcripturas. requirat teſtimonium trium virorum, apparet ꝙ cum miniſterio illa verba probata ſint ideo poſtquã lex vltra proceſsit exigendos teſtes maſculos, in illo caſu non eſt recedendũ a ꝓprietate verborum, maxime cum. l. ibi velit fraudibus prouidere. Nõ ob. tex. in d. c. licet. dum dicit virorum &c. qui nõ excludit mulieres: quia illud eſt ſecundum regulas iuris cõmunis hic ſumus in caſu ſpeciali. ergo: & ita etiam reſpondetur ad alia adducta. Iſtam concluſio. limita etiam in feudis in quibus mulier non poteſt eſſe teſtis text. eſt & ibi not. Bald. & Mart. Lauden in c. 1. in fine qui teſtes ſũt neceſſa. ad proban. nota. inueſti. ſequuntur hi de quibus ſupra. Limita etiam vt per Bal. poſt Inn. in c. cauſam, de proba. vbi dicit quòd licet mulieres peritæ admittantur ad probandam virginitatem, tamen iſtud non eſt verum ſi non ſint diſcreræ & honeſtæ. quamuis ſint peritę & etiam nobiles naturali origine ratione de qua per eũ ſequitur Fely. ibi in fi. col.

Petrus de Moncada.

aa Gl. in l. 3.] Adde no. in l. cunctos populos. C. de ſumma Tri. & in l. 3. in prin. ff. de teſti. & in c. teſtimonium. eodẽ tit. extra de infa. ver. infamia iuris. vide text. in l. tertia. § lege Iulia. ff. de teſti. & in c. teſtimonium. eodem titulo extra.

Petrus de Moncada.

bb Docto.] Tu de iſta q. vide per Alb. Moder. in tract. de teſte in 1. fol. in 3. colũ. & Fran. Cur. in ſuo trac. de teſti. in 30. conclu. & Alexan. in conſi. 186. incip. quoniam abunde. in 2. col. in 2. vol. & Felyn: poſt Io. An. & Areti. in c. cum nuncius de teſti. Steph. Auf. in ſuo tract. de teſt. reprob. in verbo partus. in j. colum. Et ex prædictis deciditur quæſtio. no. an ſacerdos qui recepit aliquem ad pęnitentiam poſsit pro eo teſtificari, cum ipſe ſimiliter ſit pater ſpiritualis ſicut ſi ipſum baptizaret vt eſt tex. in c. oẽs quos. 30. q. 1.

Petrus de Moncada.

cc De euictione.] Adde Alb. mod. in trac. de teſtib. in 7. fo. col. 3. Et aduerte dum d. Io. hic in 1. concul. dicit non ſit habiturus regreſſum: vt quia conuentum fuit ita: quia iſtud nõ eſt verum intelligendo ſimpliciter: nam dicto quòd conuentum ſi vt venditur non teneatur de euictione tamen re euicta per hoc non liberatur dominus teneatur ad pręcium reſtituẽdũ: vt eſt text in l. emptorẽ. ff. de action. emp. & ibi not. Bar. & Alex. igitur ratione iſtius intereſſe videtur quòd non ſit idoneus teſtis. vnde dicendum eſt, quòd fuit conuentum, vt non teneretur de euictionẽ: nec ad prætij reſtitutionem: vt not. in d. l. emptorem. & per Alb. in loco: de quo ſupra, & per Sozi. in reg. 60. & 108. quo caſu cum nullum intereſſe poſsit vẽditor pȓtẽdere poterit eſſe teſtis pro emptore. Nota his tamen quòd venditor eſt idoneus teſtis in cauſa terminorum & confinium: quando agitur iudicio finium regũdorum inter emptores tex. eſt iuncta Gl. in l.

in l.eos.ff.finium regundorum. & in l.ſi fines.C.de euictioni.& per Alexan.in ad ditio.ad Bal.in l.omnibus.C.de teſtib.

Petrus de Moncada.

dd Quod nõ.] Limita iſtam concluſi.niſi illegitime natus eſſet effectus religioſus: quia cum ſit effectus legitimus per huiuſ modi ingreſſum: vt nota. Guiliel. de Cun.in l.1.C.de ſacroſan.eccle. quem ibi ſequitur Bald.in 4.colum. & Rom.in au then.ſimiliter.C.ad legem fal.in 7. priui legio. & Alex. in conſil. 35. incip. ſuper contentis. in fi.col.in 3.vol.& Fely.in ca. teſtimonium. de teſti. in 11.col. non debet amplius reputari vt illegitimis: ergo erit teſtis omni exceptione maior. Limi. etiam iſtã cõclu.vt per D.Hip. de Marſi. in ſing.273.inci.notiſsimum.

Petrus de Moncada.

ee Iuramentum.] Adde Sozi.in tract. fal. len.in regu.2.in 62.fallen. & Domi. Hip po. in ſingu. ſupra proxime alleg.qui dicit poſt Ioan.Bap.de Caccialup.in d.l.ad monendi quòd iſtud habere locum etiã quando ſpurius probaſſet per vnum teſtẽ integrum:quia non eſt ſibi deferendum iuramentum.eum in hoc funga vt vice teſtis. Petrus de Moncada.

ff Tabellionatus.] Aduerte bene:qa doc. Bar.in d.l.eadem.procedit in infami infa miæ iuris ſecundum quod no.Panor.in c. cum dilectus. de fi.inſt. in 3.col. ſed hic tractamus de infami infamia facti: ergo non habebit locum in eo cogitabis. & no.dum dicit in ſcribendis actibus iudicialibus quia in extraiudicialibus illegiti mus bene eſt idoneus eo quod inſtrumen ta fiunt ad petitionem partium:quæ poſ ſunt communi conſenſu ſibi prçiudicare ſecundum Abba. & Fely.ibi in pe.col.in d.c.cum dilectus.& dum.d.Io. alle.conſi. Alex.nu.80.dic quòd in aliquibus libris eſt nu.222.vt in libro meo.

Petrus de Moncada.

gg Donatario.] Adde hic concor.de quibus ſupra in quęſtione de venditore. vbi eſſet tractatus de donatore, & vltra ibi adducta vide Steph a. Aufre.in tracta. de teſti.reproba.in verbo dãnatus.in 4. col. in fi.Sed quid in cedente,an poſsit eſſe teſtis pro ceſsionario? vide nota. per Alberi. Moder. in tractatu.de teſti. in 7.fol. col.4. & Nellum in ſuo tractat. verbo fideiuſſor.& Panor.& Fely.in ca.inſuper de teſti.Alexan.in conſi.13. incipi.ex his quæ in themate.in 1.vol.in 5.col.d.Mar. Anto.Bauer.in §.pater & filius.inſti.de te ſta.& communis opi.eſt ſecũdum Steph. Aufre.in ſuo tracta. de reprobatio. teſti: in verbo canonicus.in 2.alle. quòd nõ cũ modificatione tamen de qua ibi. Sed iuxta prædicta dubitatur de no.quæſtione. Pone quòd mutuaui tibi decem. & com probare non poſſem mutuum niſi per duos filios meos ceſsi actionem Caio. ex cauſa donationis. nunquid Caius poſsit probare per illos filios meos, & videtur dicendum:quòd ſic,quia commodum & incommodum huius cauſæ ſpectat ad eũ & non ad me,vel ad filios meos.iuxta. c. biduum verſi.palam enim 2.q.6.& in l.j. §.impropria.ff.quãdo appe.ſit.Item quia edictum de teſtibus eſt prohibitorium. l. 1.ff.de teſtib. In contrarium facit: quia ego non poſſem illos producere: ergo nec Caius:quia iiſdem iuribus debet vti quibus ego forem vſurus:vt in l. Pompo nius.§.cum quis.ff.de acquiren.poſ.ſoluẽ dos dicas.ſi donatio actionis cępit a pactio:vt quia primo promiſit, poſtea donauit.& tunc non poterunt eſſe teſtes: quia pater eſt obligatus tenetur de euictione, ſi vero incepit a traditione, id eſt, quia ſimul promiſit & donauit, & tunc poterunt eſſe teſtes:quia nihil ſpectat ad peccatum,nec tenetur de euictione: vt not.in l. 2. C.de euict. & in l. Ariſto.§.idem Labeo. ff. de donatio.& per Abb.in c.fina.de emptio.& vendi. & hoc quando ceſsio fuit facta bonafidei.vt l.penulti.C.de conditio.ob turpem cauſam, ſecus ſi fraudulenter. Ita in terminis tenet Specula.in titu.de teſte in §. primo. verſiculo.ſed pone quòd mutuai. quem ſequitur Nellus de ſancto Gemi. in loco vbi ſupra.Dubitatur etiam vltra prædicta,an cedens.bonis ſuis poſsit eſſe teſtis? dic ꝙ ſic.tamen non erit teſtis in cauſis grauioribus, vt ſupra numero 32. & 46. Sed erit vt numero 157. cum ſit infamis

famis infamia facti,& hoc ſi ceſsit cũ vituperio tex.eſt & ibi Cy. & Panor.in l. debitus.C.de infami.

Petrus de Moncada.

hh Pro ſocio.] Adde no.per Bal.in l.quoniam.liberi.C.de teſti.in 2. colum.& Ange.in l.ſi duo rei ff.ſi q̃s cau.Nell.in tract. de teſti.in verbo ſocius. Alex.in l. ſerui electione.§.j.de lega.j.D.Bauer.in §. legatariis.in fi.inſti.de teſta. An autem ſocietas cõtracta inrer aliquos de qua nõ eſt factum inſtrumentum probetur per teſtes, vide no.per Iaſo.in l.cũ proponas. la j. C. de pactis prima col. qui tenet ꝙ ſic.nam parem vim hobẽt teſtes & inſtrumenta.l.cum res.C.de proba.l.in exercẽdis.C.de fide iuſtru.etiã ſi ſeruus in obligarionem omnium bonorum vt in l. con trahitur.ff.de pigno. Et propterea dixit Bal.in l.ſolennibus.C.de fide inſtrumen. quòd doctoratus poteſt probari non ſolũ per inſtrumentum priuilegii:ſed etiã per teſtes qui interfuerunt & dicit ipſe quod ſufficit quòd interfuerint in publico examine cum huiuſmodi includat in ſe priuatum ſequitur eum ibi Pau. de Ca & Alex.in l.contrahitur.prea̧llega.in addi. ad Bar.Ioã.de Ana.in rub.de magiſt.Philip.Fran.in c.1 §.poſtquã.de cenſi.libr.6. in j.col. Petrus de Moncada.

ii Concludit.] Tu de hoc vide per Panor.in c.ex literis.ti anſac.& in cap. inſuper.de teſti.& Saly.in l.1. C. de teſti. Ia. Aegi.in trac de teſte in 9 col.Iaſo.in l.ſi q̃s nec cauſam.ff.ſi cer.pe.in 3.col.Ange. & dominus Bauer.in §.pater.inſti.de teſta.Alex.in conſilio.13.incip.ex his quę in themate.in j.vo in 5. col.& in conſil. 18.in 4.vol.incip in his, & in conſil. 270. incip.ponderatis.in 2.vol.Albe. Moder. in trac.de teſti.in 8 foli.col. 4.& Franciſ. Cur.in tract.de teſte.in 43.conclu. Fely. in c.cum a nobis.de teſti.in fine.col. quis autem ſi proxeneta.vide per Glo.in l. 1. ff.de proxene.

Petrus de Moncada.

KK Bart.] Aduerte.Quia Bal.ibi tenet cõtra Bar.in vltimo membro ſuæ diſtin.decens quòd ſiue detur actor a iudice ad petionem tutoris. ſiue per tutorem conſtituatur cum decreto iudicis,iuxtã no.per Bar.& ipſum in l.neque.C.de procu.ſemper datur periculo tutoris alleg.§.fi.inſti. & hoc etiam no. Ang.Are.ibi vnde dicit ipſe quòd ad hoc vt tutor poſsit teſtificari,neceſſe eſt quòd detur curatur liti qui non datur periculo tutoris: vt l. qm habet §.ſi pupillus.ff.de tutelis.& Bal. ſimpliciter ſequitur Albe Moder.in tra.de teſta.in 8.fo.colum.j.Plus dixit Iac. Aegi. in trac.ſuo de teſti.in 3. col. in ver. venditor,quòd tutores,curatores,&c.non poſſunt eſſe teſtes durante eorum officio ꝓpter affectionem.& eum ſequitur Ange. in §.pater & filius. inſt.t.de teſta. quamuis eum non alleg.& hoc ideo quia tutor largo modo dicitur habere pupillum in poteſtate ſua:quia tutela eſt vis & poteſtas in pupillo.l.1.ff.de tute. & haberent loco domini: vt l.qui fundum.§ ſi tutor. ff.de vſuc.pro emp. & iſta opi. quòd non poſsit eſſe teſtis,plus mihi placet.cogitatis tamen propter auctorita.Bar. & Pau. de Ca.ibi,Et dum dicit.d.Ioan.quod nullibi reperitur prohibitum.dic quòd immo reperitur, vt patet in l.fi. iuncta glo. ff.de teſti. Petrus de Moncada.

ll Superiorib.] Tu de hoc vide per Ang. in conſi.222.& Nel.in tract. de teſte.in verbo monachus.& Fran.Cur.cum concor.de quibus ibi in tract. de teſti. in 49. cõclu.Steph.Auf.in tract.de teſt.reprob. in verbo canonicus regularis. & vide ibi etiam quid iuris de clerico.An autẽ frater minor poſsit eſſe teſtis in cauſa ſui ordinis,vide Panor.in c.nuper. de teſti. & quo ad teſtimonium clerici prolatum abſque ſuperioris licentia valeat, eſt Gl. not.quam ibi commendat Panormita.in c.1.de iur.calumniæ.

Petrus de Moncada.

mm Eſſe notarius.] Intellige dictũ Bar. quãdo iſte qui fuit deletus de matricula notariorũ hoc procurauit. Ideo ne iſta procuratorio ſibi proſit ſtatuitur hoc Ita eũ intelligit,& ſequitur Fely.in c.fi. de teſti. in 1.col.doctri. Bart. facit ad no. q. Tu ſcis quòd ſi quis facit inſtrumẽta tanquã tabellio,cum nunquam creatus fuerit tabellio, punitur pœna mortis. ſicut ille- quem

quem aſſerit ſe comitem ſacri palatii, & creat tabelliones: cum nullam habeat poteſtatem. tex. eſt in l. eos. §. qui ſe. ff. de fal. not. Bald. in l. data opera. C. qui accuſa. non poſ. 13. colum. Et hoc ideo eſt: quia deliquit in ipſum principem a quo finxit ſe auctoritatem habere: argu. l. 1. C. de priua. carcer. & c. paratus. 23. q. 1. Modo pone aliquis fuit creatus tabellio, demum fuit priuatus & deletus de matricula notariorum, conficit inſtrumenta, nunquid ſit puniendus pœna mortis. Et videtur dicendum quòd ſic: quia cum fuerit deletus de matricula eſt in illo ſtatu, ac ſi nunquam fuiſſet notarius: ergo in contrarium facit iſta doctrina Bart. recte ponderata: nam ſi quãdo hoc ipſe procurauit: adhuc cenſetur notarius ne commodum ex ſua intentione conſequatur: multo fortius hoc eſt dicendum in caſu noſtro, vt damnum, & ſic mortem euitet, maxime propter veritatem præcedentem, quod iam fuit notarius: quia dato quòd propter delictum eſſet priuatus. Verum eſſet dicere ipſum voluntarie & voluntate ſua priuatum. Glo. eſt no. in l. 1. §. ad beſtias. ff. de poſtula. in verbo onerari, quæ dicit ꝙ delinquentes tacite faciunt pactum cum lege vt puniantur. ſequitur eam Saly. in l. cum quis. C. de iuris & fac. ignoran. Ioã. Fab. in §. item ſi quis in fraudem. inſtitu. de actio. in 3. col. ergo. Et iſtam opi. tenet expreſſe Bald. in d. l. data opera. vbi dicit ꝙ ille iuuatur primordio veritatis: argu. no. in auctẽ. de non alienan. §. quia veriſimile. & eum ſequitur Felyn. in ca. quæ in eccleſiarum. de conſti. in 34. colum. & & in c. ſuper literis. de reſcrip. in 21. col. qui allegat Io. de Am. in c. accedens. in fi. de crimine fal. Idem tenet do. Hippol. de Marſi. præceptor meus in ſingu. 35. incip. ille qui nunquam fuit, & in l. eiuſdẽ. ff. ad legem Corne. de ſicar. in ſecunda colum. quæ oĩa teneas menti, & maxime pœnam comitis & notarii aſſerentium ſe eſſe tales cum falſum ſit. Qua autem pœna puniatur aſſerens ſe doctorem & faciens actus doctori congruentes cum non ſit. Dic quod pęna falſi tenetur. text. eſt & ibi no. Bar. & Ale. in apoſt. in l. eos. §. qui ſe pro milite. ff. de fal. Cogita tamen dũ dixi pœna falſi. nam text. ibi ſolum dicit quòd aſſerens ſe militem cum non ſit eſt grauiſsimæ puniendus, non tamen dicit pœna falſi, & ita ſimpliciter Bartol. ibi inducit contra appellantem ſe doctorẽ. Alexan. tamen ibi in addi. intelligit illum tex. in pœna falſi ſi quando appellat ſe doctorem & facit actus doctori congruentes: ſecus ſi ſimpliciter appellaret ſe doctorẽ: quia tunc eſt puniendus pœna extraordinaria, iuribus de quibus ibi ꝑ eũ. Iſtã opinio. Barto. tenet Bald. & ibi Barba. in additionibus. in l. qui ſub prætextu. in fi. de ſacroſan. eccleſi. Idem tenet Barto. ſi lectura eſt ſua in l. reddatur. C. de profeſſo. & medi. lib. 10. Idem tenet Panor. Ioan. de Ana. Maria Sozi. & Felyn. in c. 1. de magiſtra. & Fely in c. tertio loco. de probat. in 1. colum. cum concordan. de quibus per eos. Non obſtat dum dicebam quòd lex ſolum dicit eſt grauiſsimè puniendus: quæ verba ſonant pœnam extraordinariam rectè intuenti: quia reſpondeo iſtud eſt verum quando ſolum appellat ſeductorem quo caſu eſt extraordinarię puniendus, & grauiſsimè, ſecus quãdo facit actus doctori congruentes: quia tunc cũ falsè faciat puniendus erit pœna falſi vt dicunt omnes hi de quibus ſupra. Plus dico quòd etiam quando ſolum appellat ſe doctorem incidit in falſum, & tenetur pęna falſi. probatur ſic tex. in d. l. eos. §. fin. dicit grauiſsimè puniendum appellantẽ ſe militem, & per conſequens doctorem, & hoc nullus negabit. Item l. illa eſt in titulo de falſis, poſtquam ergo lex aliter non exprimit pœnam, in dubio intelligẽda eſt vt ſeruiat titu. ſi titulo ergo puniantur pœna fal. iuxta Glo. nota. in c. 1. & c. ab arbitris, de officio delegati libro ſexto, igitur non refert quòd lex non exprimat pœnam falſi poſtquam eſt in titulo de falſis. Quid in abradente nomen alterius & ponente ſuum? vide Alexand. vbi ſupra.

Petrus de Moncada.

nn Artificium.] Nota vt ſcholaris ꝙ id quod diſponitur in artificibus habet etiã locum in ſcholaribus ſecundum Paulum

de Caſtro in l. fin. C. de iuriſdictione omnium iudicum. & in l. 1. hic allegata. Idē etiam tenet dominus Ioan. in repe. l. nemo poteſt. ff. de lega. j. in 39. columna. vbi dicit iſtam doctrinam eſſe noto. quia ſæpius contingit in practica.

Petrus de Moncada.

oo Beneficium.] Adde no. per Stephan. Aufr. in tractatu de teſti. reproba. in verbo canonicus. in tertia colum. in princip. Quid autē in inueſtitore feudi. vide not. per Bal. in ca. 1. §. ſi duo de pace tenenda & eius viola in vſibus feudorum.

Petrus de Moncada.

pp Decidunt.] Adde Iaſo. in l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cer. pe. in 3. colum.

Petrus de Moncada.

qq Indiſtinctè.] Adde ꝙ iſtam opin. tenet Albe. Moder. in tractatu ſuo de teſtib. in 8. fol. in 1. col. & Ang. de Are. in §. legatarijs. in fi. inſtitu. de teſtamentis. & dicit Areti. quem ibi refert Iaſo. in d. l. ſi. cui legetur, ꝙ iſta opinio videtur eſſe communis, ſuper qua tamen cogita propter not. per Alexan. in d. l. ſi cui legatur. & Fely. in ca. inſuper. hic allega. adde etiam do. Hipp. de Marſi. in repeti. rubr. de fideiuſſo in fine col. An aūt fideiuſſor poſsit eſſe teſtis pro ſuo confideiuſſore? vide in dictis locis. & per Alex. in conſi. 78. incip. in cauſa & lite. in 1. col in 1. volu. & Stepha. Aufre. in tractatu de teſti. reproba. in verbo falſitatis. in 1. colum.

Petrus de Moncada.

rr Maxima.] Adde Stepha. Aufre. in ſuo tractatu de reproba. teſtium in verbo affinis. propē prin. non mirum hoc videtur nam appellatione ſuorum veniunt huiuſmodi amici: vt eſt Gloſſ. in l. 2. C. in quibus cau. colo. cenſi. lib. 10. no. Bal. in ca. ſi pater. de teſta. lib. 6. Et dixit idem Bal. in l. vt vim. ff. de iuſti. & iure ꝙ licitū eſt defendere amicum magna amicitia coniunctū: quia æquiparatur his qui ſunt de ſanguine ſuo. alleg. cum alienam. C. de lega. Idem tenet Barb. in l. cum acutiſsimi. C. de fideicommiſ. & Sozi. in repe. l. cū auus. ff. de condi. & demon. in 3. colum. qui allegat Ariſtot. dicentem quòd amici maxima amicitia coniuncti ſunt vna anima in duobus corporibus. Nam amicitia ſecundum Tul. eſt idem velle & idem nolle in licitis & honeſtis, & iſta eſt proprie amicitia: vt eſt tex. iuncta Glo. in l. latę culpæ. § amicos. ff. de ver. ſignifica. igitur nimirum ſi huiuſmodi amici repelluntur a teſtimonio. Nam prout expertus ſum amico vero nulla eſt comparatio, & amicitię vinculum adeo potens & prævalidū eſt, vt vlla ex parte ſanguinis viribus ſit inferius. is igitur de quo loquor & in quo veram amicitiā expertus ſum eſt Egregius V. I. interpres & nihil maior plurimū obſeruandus dominus Hieronymus Font. Hiſpanus Barcinocenſis. Cuius ingentes virtutes præclara quæ merita malo ſilentio præterite: quam non perfectæ prædicare. Platonica & Ciceroniana opus eſſet eloquentia. tam fidelem igitur inter nos iunximus amicitiam vt ſi vera fas loqui eſt, Damonem & Pithiam pitagoricos ſuperaremus: quorum cum alterum vadē mortis accepiſſet Dionyſius Siracuſanus. Alter vt vadem ſuū liberaret præſto fuiſſet ad horam morti dedicatam. Admiratus itaque tyrannus, ſupplicium fidei remiſit, vt refert Vale. Maxi. lib. 4. c. de amicitia. Et no. ꝙ alleganti magnam amicitiā incumbit onus probandi ſecundum Roma. conſil. 420. quem refert, & ſequitur Alexan. in addi. ad Bart. in l. teſtim. in fi. prin. ff. de teſti. Quibus modis probetur amicitia. vide per Abbatem in c. repellantur. de accuſa. Et ad id quod infra dicit ꝙ numerus ſupplet &c. vide omnino Fran. Cur. in tracta. de teſti. in j. conclu. qui reſpondet ad no. per Ange. expreſſe contrarium tenentem in conſil. 125.

Petrus de Moncada.

ſſ Quod ſic.] Adde Albe. Moder. in tract. de teſti. in 10. fol. in j. col. & Nel. in tra. de teſti. in verbo impubes. Panor. do. Fel in c. cū nobis. de præſcriptio. Anto. de Butr. in c. ex parte. de corpo. vitia. Panor. in ca. pueris. de ſen. excom. Ang. Ale. & do. Bauer. in § teſtes. inſtitut. de teſta. do. Philip. Dec. in l. fœminæ. § impuberes. ff. de regu. iur. in fin. col. Et hoc intellige ꝓcedere niſi lex requirat ſpecificè maiorem ætatem, prout in teſtamentis. Item ſi mater

ter ſuper qua teſtificatur eſt talis quæ potuit facile cadere in ſenſum impuberis: vt in dictis locis no. Et dum dicit de pontifice pro his quę vidit ante papatum. limita, vt per Areti. in conſi. 23. & Ro. conſil. 350. & Pau. de Caſt. in cõſ. 35. quos omnes allegat dominus Bauer. in d. §. teſtes. Et nota quòd id quod dictũ eſt de impubere, habet locum in cæco qui poteſt teſtificare de his quæ vidit ante cæcitatem ſecundum Specu. in tit. de quo his in nu. j. verſic. ſed nũquid factus pubes. & Fely. in c. præterea de teſti. in fin. col. & d. Hip. de Marſi. in verb. C. de proba. in 68. col.

Idem erit in ſeruo facto libero ſecundum Glo. & ibi Bar. in l. notionem. §. inſtrumentorum. ff. de ver. ſig. & Spe. in præalle. loco.

Sed nunquid cæcus durante cæcitate poterit eſſe teſtis & videtur dicendum ꝙ non: quia teſtis debet deponere per quinque ſenſus corporeos iuxta tex. in c. teſtes & in c. nihilominus. 3. q. 9. Specu. in titul. de teſte. §. 1. ver. ſed nunquid reus. cõcludit ꝙ in contractibus qui verbis perficiũtur, vt in ſtipulatione, & ſimil. in quibus ſenſus auditur proceditur, dum tamen habuerit notas voces contrahentium, poterit eſſe teſtis. in aliis vero nõ. & eum ſequuntur Ange. in l. ſi vero expreſsim. in auct. de hæred. & fal. & Nel. in trac. de teſti. in ver. cæcus. & Alb. mo. in tra. de teſti. in 10. ſol. col. 3. vbi dicit quod an habuerit notas voces contrahentium nec ne remittẽdum eſt iudicis arbitrio. Idem tenet Alexand. in conſilio. 166 inci. animaduerſis. in 3. col. 2. uol. & vide de hoc per eundem remiſsiue in l. ſi. non ſpeciali. C. de teſta. in ſi. & Steph. Aufre. in trac. de teſti. reproba. in ver. canonicus. in 2. col. Videas tamen omnino Bart. in trac. de teſte. in 5. col. in ver. rem aliquam vbi per plura nõ approbat teſtimonium quòd auditu vocis percipitur.

Vltra prædicta dubitatur. an portantes crucem propter hæreticam prauitatẽ poſsint eſſe teſtes de quo uide per Spe. in ti. de teſte. §. j. uer. quid de portantibus crucem.

Quid autem in hęreticis in defectum aliorum? vide tex. in l. quoniam. C. de hęreti. & Glo. in l. inuiti. ff. de teſti.

Quid autem in hiſtrionibus & publice cantãtibus quos vulgus zaratanos appellat. qui prędictam artem cauſa quæſtus exercent. dic vt habetur & no. in l 2. §. ait prætor. ff. de his qui no. infa. vbi Bald. expreſſo poſt Glo. ibi not. & Abb. in c. cum decorum. de vita & ho. cle.

Quid autem in caupone proſtibuli vel in hoſpite habente ſtufas in quibus ſunt mulieres cauſa quæſtus? vide text. & ibi Pau. de Caſt. in l. athletas. §. ait prætor. ff. de his qui no. infa.

Et ex ſupradictis in caupone: patet qd iuris ſit in lenone & ſcias quòd magis delinquit leno quàm meretrix. vt no. doct. in d. l. athletas. §. ait prætor. & eſt text. in auct. de leno. colum. 2.

Quid autem in excommunicato. Dicas quòd regulariter non poteſt eſſe teſtis propter periculum cõmunionis. Sed neceſſe eſt quòd abſoluatur ſaltẽ ad cautelam: & ita obſeruatur in curia. quando dubitatur an fuerit excommunicatus nec ne, vt quia dicat poſt appellationem ſententiam latam fuiſſe &c. tex. eſt. & ibi no. Panor. & Feli. poſt Hoſtien. Ioan. And. & alios in cap. veniens. el ſecundo. de teſti. & in c. decernimus. de ſenten. excommunicationis. lib. 6. & per Specu. in titul. de teſte. § 1. in verſi. item quod vt excõmunicatus. & in titu. de inſtru. edi. §. inſtrumentũ. ver. quid ſi teſtis, & Nellum in tractaru. de teſti. in verſic. excommunicatus & Albe. Mod. in ſuo tract. in 5. ſol. col. prima. & Panor. in c. olim. de accuſatio in ſecunda columna. & Fely. in ca. Rodulphos. de reſcrip. in 31. colum. An autem excommunicatus poſsit eſſe teſtis contra excommunicatum? vide Spec. vbi ſupra & Alex. in addi. ad Bart. in l. 3. §. lege Iulia. ff. de teſti. Prædictam quæſtionem de excommunicato limi aliquib. modis. Primò, in crimine hæreſis quia excommunicatus erit idoneus teſtis. text. eſt in ca. in fidei fauorem. de hæreti. lib. 6. Secundo limita niſi eſſet deſcriptus in inſtrumento quia valebit inſtrumentum, dummodo alias non ſit ſuſpectum: quia ſi eſſe, non

daretur

daretur fides dicto inſtrumento per talē
teſtē, niſi tpe depoſitionis eſſet abſolutus
ſecundum Inn.in c.pia.de excep.lib.6 &
Io.An.& Phil.Fran.in d.c.decernimus.&
Fely.in d.c.veniens.poſt Specul.in tit.de
inſtru.edict.§.iſtrumentum.verſi .quid ſi
teſtis inſcriptus &c.Et not.quòd excom-
municatus non poſſet iſto caſu coadiuua
re inſtrumentum viua voce, ſecundum
Domi in d.c.decernimus. quod intellige
vt per Phili.Franc. ibi ſuper qua limita.
cogita bene.Tertio limita in excommu-
nica excommunicatione maiori: quia il-
la non repellit niſi a participatione ſacra
mentorum:vt eſt tex.in ca. ſi celebrat.de
cle.excom.miniſt.& in c.ſi quē.de ſenten
excōmuni.& in c.a nobis.de excep. & ita
in terminis tenet Gl.in c.decernimus.An
autem excommunicatur poſsit deponere
de actu geſto tempore excommunicatio-
nis? vide Archi. in ſumma. 4. q.1. & per
Inno.& Io.An.Hoſt.& alios in c.teſtimo
nium.de teſti.Et quid ſi teſtis erat excom
municatus tempore quo iurauit, tempo-
re vero depoſitionis eſt abſolutus? vide
per Phili.Fran.in d. ca. decernimus. An
quod dictum eſt in excommunicato ha-
beat locum in ſuſpenſo? vide per Specul.
in ti.de teſte.§.j.ver.quid de ſuſpenſo.&
ibi Io.An.& Panor.& Fely.in d.ca.olim.
de accuſa.Et ſi vis videre plures ſpecies
ſuſpenſionum vide per Gl.in Cle.cupien
tes de pęnis.Poſſet etiam quæri quid in
ſeruo,& quid in ſtatu libero, & in ſeruo
ſub conditione.de quibus omnibus vide
per Albe.Moder.in tractatu. de teſti.in
9 fol.col.2.& ſeq. vbi etiam tractat de fu
rioſe,& de illo cui bonis interdictum eſt.
Poſſet etiam non immerito dubitari. an
alchimiſta poſsit eſſe teſtis,iam in teſta-
mētis,quàm in cauſis criminalibus,quàm
in cauſis ciuilibus. Et videtur dicendum
quòd ſic.ex duobus,primo,quia non repe
ritur prohibitus, & edictum de teſti.eſt
prohibitorium.l.j.ff.de teſti. ergo ſecun-
do:quia eius ars non eſt prohibita, cum
per eos vna ſpecies non mutetur in aliā
diuerſam,eo quòd omnia metalla proce
dunt ex eodem fonte, ſcilicet ex ſulſure
& argēto viuo:quamuis vnum ſit prętio-
ſius alio propter meliorem influentiam
aſtrorum &c.Ita per plura concludit Ol
dra.in conſi. 74. quem refert, & ſequi-
tur Io.An.in addi.ad Specu.in tit. de cri.
fal.in princ.& Bal.in c. j. quæ ſit rega. in
vſi.feudo.in pe.& ſi.col. & Panor.in c. 2.
de ſortileg.in ſi.Contrarium tamē eſt ve
rū:quia iſti alchimiſtæ ſunt reprobati &
infames ipſo iure:vt apparet in extrauag.
Io.22.ti.de cri.fal. incip. vbi non ſolum
ipſi verum vtentes auro alchimiato ſunt
infames.ſed infamis infamia iuris non eſt
idoneus teſtis: vt l.3.§.lege Iulia.ff.de te-
ſti.& ſupra latius dictum eſt: ergo tene
mēti ad repellendum alchimiſtam cōtra
reproductum.hoc ego intelligerem pro-
cedere & habere locum in alchimiſta q
aurum vel argentum alchimiatum vēdit
vti verū:& pro pretio quod valeret ſi eſ-
ſet verum vt pręſupponit extrauagans:
ſecus quando venderet non pro vero,ſed
pro alchimiato, quemadmodum vidi hic
Bononię.iſto caſu forte non haberet locū
diſpoſitio. d. extrauag. arguendo ratio-
ne ceſſante,iuxta c.cum ceſſante.de ap-
pel.cum ſi.& quòd iſto caſu ceſſet ratio-
prohibitionis.d.extraua. patet manifeſtiſ
ſime dum vult vt tantum pauperibus eo,
rogetur, quantum de vero auro habitū
eſt pro illo ſalſo:igitur &c.cogita. An au
tē ille qui ſuit vel eſt aduerſarius meus,
in vna cauſa.poſsit eſſe teſtis contra me
in alia cauſa vide per Anto.de Butr. Pa-
nor.& alios de quibus ibi per Fely.in c.j:
de iudi.in princ.Quid autem in doctore
an poſsit eſſe teſtis in cauſa ſui ſcholaris,
vide tex.& ibi Bal.in l.nemini.C. de ad-
uo.diuer.iudi.& per Glo.in.c.1. 12.q. &
Nel.in tractatu de teſti.in verbo cedens
Quid in teſtibus ſinodalibus qui proprie
denunciatores ſunt, an poſsint eſſe teſtes
in cauſis, per eos denunciatis. & an ipſis
plene credatur.& an compellātur coram
alio iudice deponere vide per Panor. in
c.præterea.de teſti.cogen.& in c.in omni
negocio. de teſti. Quid in fuſtibus cæſo
per crimine.puta pro furto, & ſimilibus:
Et quid in mitriatis.Et quid in bullatis in
facies:vide no.per Bar.Bal.& Pau.de Ca.
in l.ictus fuſtium.ff.de his qui not.infa.&

Bar.

Bart.in l.infamen.in 1.col. ff.de pub. vidi. Quid aũt in illo qui torturam paſſus eſt: vide text.cum ibi no.in l.nulla. C.ex qui. cau.infa.irroge.& ratio dubitandi in iſtis, & in pluribus aliis & infamia,vt ſupra dictum eſt. Quid autem in abnegatore Dei & ſpei ipſius & Virginis Mariæ. & in homine inculpatæ vitæ an repellatur a teſtimonio. dic ꝙ ſic ſecundum Albe. de Roſa.in l. improbum. C. de his qui no.infa. & in l.iuriſiurandi. C. de teſti.& Arch. in c.teſtimonium.3.q.4 quos infert, & ſequitur Fran. Cur.in tracta.de teſti.in 54.cõclu. Qua autem pœna puniatur abnegator Dei qui eum publicè blaſphemat: vide not.in c.2.de maledic. & per Bart.in l. item apud Labeonem. §.ait prætor. cum concord.de quibus ibi per Ale. ff.de iniu. Quid autem homicida. vide Bal.in auct. ſi dicatur.in ſi.C.de teſtib. Nel.in tractatu de teſtibus in verbo homicida.dominum Hippolitum de Marſil.in l.1. ff. de Sicar. in ix.& remiſsiuè per Ale.in l.3. §.lege Iulia.ff.de teſtibus & Steph. Aufr.in ſuo tracta. de teſti.reproba. in verbo germa pro dicus. Et pondera ꝙ homicidium põt ſumi dupliciter ſcilicet verbaliter & actualiter:vt infra per dominũ Ioan.in ſeptima parte in 6.concluſio.14. requiſi. An prædicta habeant locum in homicida licito: collige ex nota.per Bal.& Pau. in l. decuriones. C. ex quibus cauſis infam. Quid in bannito:vide per Fely.poſt Bal.in c.ſuper eo.el 1.de teſtib.in 2. col. & oĩno Bar. & Bald.in l.ictus fuſtium.ff.de his qui notã.infa.& Alex.in addi.ad Bart.in l.infamen. ff.de pub.iu. ſupra alle. in 2. col. & per Bal.in l.1.C.de hæ.inſt.in 6.col.Quid autem in concubinario manifeſto, an repellatur a teſtimonio in cauſa ciuili: vide no. Steph. Aufre.in tract.de teſti.repro.in verbo canonicus in 3.col.poſt Spec. in ti. de teſte.§.1.verſic.item ꝙ eſt concubinarius.Itẽ quid in priuato a dignitate ob turpitudinem,vide tex.in l.2.ff.de ſena.& eũdem Stepha.in d.tracta.in verbo damnatus.in 1.col. Quid autem in falſario contra falſarium,an ſit idoneus teſtis. Dic ꝙ non ſecundum Innocen.in c.1.de confeſ. ſequitur Stepha. Aufre. in loco de quo ſupra in verbo falſitatis. Et ſi vis videre plura quæ enarrare eſſet laborioſum, vide per Bal.in tractatu de teſti. in verbo circa materiam vbi enumerat ſexaginta octo caſus in quibus teſtes reiiciuntur.

Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

196 *Frater an pro ſeu contra fratrem teſtificari compellatur.*

Agnati an compellantur ferre teſtimoniũ contra agnatos.

197 *Vxor an poſsit compelli ad teſtificandũ contra maritum ſuum.*

198 *Gener an compellatur teſtificari contra ſocerum.*

Libertus contra patronum an compellatur ad teſtimonium.

Teſtes qui regulariter poſſunt teſtificari in cauſis ciuilibus,& criminalibus,poſſunt compelli ad teſtificandum ſi tenuerint.

199 *Priuilegiati,vt non teneantur ſubire officiũ teſtificandi aduerſus aliquos an poſſint compelli quando veritas aliter habe ri non poteſt.*

200 *Probatio cui incũbat quòd per alios teſtes ꝓbari nõ poſſit niſi ꝑ teſtes priuilegiatos,*

201 *Probatio quæ ſufficiat iſto caſu.*

202 *Teſtes an poſsint compelli ad teſtificãdum in cauſis ſpiritualibus quemadmodum in profanis.*

203 *Teſtes in caſibus in quibus ſunt cõpellendi ferre teſtimoniũ per quem cõpellantur.*

204 *Delegatus an poſsit compellere teſtes ad teſtificandum?*

205 *Arbiter an teſtes cogere poſsint ad teſtimonium ferendum?*

206 *Viator qui eſt in itinere compelli poteſt ad teſtificandum?*

207 *Forma quæ ſit compellendi teſtes ad teſtificandum.*

QVINTA PARS.

Nunc ſubſequitur Quinta pars in qua poſtquam in ſuperioribus partibus viſum eſt, qui poſsint eſſe teſtes in cauſis criminalib. & qui

qui in ciuilibus, videndum erit, qui poſ-
ſunt cogi ad teſtificandum, & qui non. &
ſcias ꝙ multi ſunt, qui non compellun-
tur teſtificari de quibus in l. lege Iulia. &
in l.inuiti.ff.de teſti. & in §. lege Iulia. 4.
q.3. & illud procedit tam in criminalibus
quam in ciuilibus ſecundum Gloſſ. in d.
lege Iulia. Et in primis quæritur. An
196 frater † compellatur teſtificari contra
fratrem. Item an compellatur teſtifica-
ri pro fratre. Circa primum concluden-
dum eſt quòd non. & hoc procedit tã in
cauſa criminali quàm ciuili, & hoc eſt in
dubitatum ſecundum omnes in d.l.Iulia.
ita tenet Panor.in c.literas, extra de præ-
ſum.in pen.colum. quem ibi ſequitur Fe-
lyn.& ita etiam tenet d. Alber. Male.do-
ctor Papienſis.in ſuo tract.de teſti.in ver-
bo nunc videndum eſt, & hoc non ſolum
habet locum in fratribus, ſed etiã in alijs
agnatis:qu a eadem vel maior ratio eſt, ſe
cundum Glo.in d.l.lege Iulia, ſequuntur
Panor.& alij præallegati.verum eſt quòd
Abb.intelligit iſtud de agnatis ſiue con-
ſanguineis vſque ad tertium gradum &c.

Circa ſecundum dicendum eſt ꝙ fra-
ter in caſibus in quibus poteſt teſtificari
pro fratre poteſt etiam cõpelli: quia priui
legium eſt ei conceſſum vt non compel-
lantur aduerſus fratrem. vt d.l.Iulia. de
teſti. quod ceſſat cum agitur de ipſius fa-
uore:argumento.l.quod fauore. C.de le-
gi.Ita no.Bar.Bald.& Alberi.& commu-
niter Doc.in d.l. Iulia. & do. Abbas in d.
c.litteras, de præſumptio.in penul.colum.
197 Secundum quæritur. an vxor † cõpel-
latur teſtificari contra maritum ſuum? &
concluditur quòd non, ſecundum Cy. in
l.2.C.de teſti.in fi.& Specul. in ti. de te-
ſte.in §.de teſtium compulſione, verſ.ſed
nunquid vxor, & ratio eſt quia non debet
compelli ad teſtificandum contra dome-
ſticum, & eũ cum quo eſt vna caro.ca.de
bitum.de big.argumento.tex.in l.lege Iu
lia.ff.de teſti & § lege Iulia.4.q.3. ita etiã
concludit d.Abb.in c. in litteris, extra de
teſti.in fi. col.
198 Tertiò poſſet quæri quid in gñe † cõ-
tra ſocerum? & quid in liberto contra pa
tronum? & generaliter de omnibus his de
quibus ſupra in partibus præcedentibus
quæſitum eſt, tamen ne reiterentur facias
iſtam concluſionem. Omnes illi qui poſ-
ſunt eſſe teſtes tã in cauſis ciuilibus, quã
a in criminalib. ſi noluerint teſtificari *a* poſ
ſunt compelli tex.eſt in l.ſi quando, & ibi
plenè. C.de teſtib.ad idem text.in c. 1. &
per totum extra de teſtibus cogen.
199 Sed † dubium eſt quia prout dictũ eſt,
multi ſunt priuilegiati qui non coguntur
ferre teſtimonium inuiti, licet volentes ad
mittantur, de quibus in l. lege Iulia, cum
ſequenti.ff.de teſti. nunquid iſti priuile-
giati compellantur aliquo caſu? dicite ſe-
cundum Specula.in titu.de teſte.§.1.verſ.
ſed nunquid, & in §.qualiter verſi.& nota
ꝙ hi qui non compelluntur regulariter
teſtificari ſi veritas aliter haberi non po-
teſt coguntur. Ita etiam tenet Hoſtien.
Ioan.And.& Abb.in c.1.extra de teſti. co
gen.qui dicunt ꝙ inter priuilegiatos & nõ
priuilegiatos iſta eſt differentia, vt non
priuilegiati cogantur: etiam ſi aliter veri-
tas haberi poſſit, ex quo moniti recuſant
teſtificari: priuilegiati verò non cogãtur
niſi quando per alios veritas haberi non
poteſt. videte notiſſimè Fely. in d. c.1.de
teſtib.cogen.in fin.col. & do. Floria.poſt
Gui.de Suzaria in d. l. Iulia. de teſti. do.
Ant.in c.dilectorum. de teſti. cogen.Ro.
in ſing.ſuis.398.incip.tu habes.

Quartò iuxta prædicta poteſt quæri
200 † cui incumbat onus probandi ꝙ veri-
tas aliter haberi non poteſt, niſi per te-
ſtes priuilegiatos vel alios. pone ergo ꝙ
partes dicant rem non poſſet probari niſi
per illos teſtes quod ipſe adducit. ideò pe
tit ipſos compelli, teſte dicũt oppoſitum,
quis habebit hoc probare? Et videtur ꝙ
pars. nam ipſe dicit ergo probet. l. ei qui
dici.ff.de probatio. c. ſuper hoc, extra de
renuncia. nam ſi diceremus quòd teſti in-
cumberet onus probandi, eſſet res in ma-
gno circuitu, ſi quilibet teſtis haberet hoc
probare. incontrarium facit: quia qui di-
cit per alium rem poſſe liquere, prout fa-
cit teſtis, excipit, probet ergo ipſe, iuxta l.
in exceptionibus.& l.1. ff.de except. c. cũ
eccleſia.de cau.poſſ. & proprie Ioã. And.
in c.ſuper eo, extra de teſti. cogen.ſic reſi
det

det prout dictum eſt. do. Anto. ibi dicit quòd in ciuili onus probandi incumbat teſti: quia fundata eſt intentio producentis, niſi teſtis ſit priuilegiatus, in criminalibus verò probet actor, & ſic pars: quia oporteret actorem offendere cauſam cōpellendi. Et iſtam partem ſequitur ibi d. Abb. in fi. col. videte etiā ibi Imo. & Fel.

201 Sed dubitatur quæ probatio † ſufficeret iſto caſu do. Abb. in ca. ſuper eo. in fin. dicit quòd in vtroque caſu prædictorum ſufficeret iuramētum ipſius teſtis an per alios poſsit probari veritas: quia ſicut producens ſe ſubmittit ſuper principali iuramento ipſius teſtis, ita debet ſe ſubmittere, ſuper iſto præambulo allegat not. in ca. dilecto, de teſti. Item dicit ipſe domi. Abb. poſſet capi media via, ſcilicet vt iudex ſummariè ſe informaret ſuper hoc.

202 Quintò quæritur an illud † quòd ſupradictum eſt de teſtibus cogendis in cauſis ciuilibus & criminalibus, habeat locum in cauſis ſpiritualibus, vt ita poſſint cogi ſicut in temporalibus. Et concluditur ꝙ ſic ſecundum Inno. Ioan. An. & do. Abb. in c. ceterum, extra de teſtib. cogen. adhibita tamē diſtinctione de qua ibi Inno. in c. 1. eo. ti.

203 Sextò quæritur per quem † ſint compellendi teſtes ad reſtificandum. Et concluditur ꝙ per iudicem ordinarium ſi teſtes ſint in iuriſdictione ſua. Ita not. Spec. in ti. de teſte. in §. pe. verſ. ſed quis coget. ſi autem teſtes non ſint de iuriſdictione iudicis coram quo vertitur quæſtio, tunc ordinarius debet ſcribere iudici illius territorij vbi habitat teſtis, vt eum compellat ad teſtificandum. l. iudices. C. de fide inſtrumentorum. Et hoc ſi cauſa eſt ciuilis. ſi autem ſit criminalis non ſolet fieri commiſsio teſtium ſi teſtes poſſunt haberi alias ſi vllo pacto poſſunt haberi poteſt etiam committi receptio teſtium. tex. & ibi no. Cy. & Bald. in auc. apud eloquentiſs mum. C. de fide inſtrumentorū.

204 An autem † delegatus poſsit compellere teſtes ad teſtificandum? Et concluditur ſecundum Specu. in prāallegato loco quòd delegatus papę vel principis cui cauſa committitur, cum clauſula teſtes ſi ſe ſubtraxerint compellas, ꝙ poterit compellere. Idem dicit Specul. & ſi prædicta clauſula non eſſe appoſita nihilominus delegatus poſſet cogere quoſcunque teſtes dicere veritatem. Nam ex quo ſibi conceſſa eſt iuriſdictio, videntur ei. omnia conceſſa ſine quibus iuriſdictio explicari non poteſt l. 2. ff. de iuriſdictio. om. iudi. c. præterea. de offi. dele'ga. Ita tenet Vicen & communiter doctores ſecundū. domi. Abbatem ibi in c. primo extra de teſtibus cogen.

205 Septimo quæritur. An arbiter † poſſit cogere teſtes ad teſtificandum. Et concluditur quòd non: ſed ordinarius eos coget, qui compellit arbitrum vel pronunciandum. l. Labeo. ff. de arbit. Ita tenet Alber. de Roſa. in l. ſi quādo. C. de teſti. qui

206 dicit † quòd etiā viator qui eſt in itinere poteſt compelli ad teſtificādum. quod eſt menti tenendum.

207 Octauo & vltimo quæritur. Quæ † ſit forma compellendi teſtes ad teſtificandum? Et concluditur quòd ſi ſunt clerici compelluntur per cenſuram eccleſiaſticā: vt eſt tex in c. peruenit. el j. & in c. dilectorum. de teſti. cogen. ſi vero ſint laici compelluntur mulcta indicta, & pignoribus capitis ſicut in tutoribus & curatoribus nolentibus ſatiſdare quorum officiū publicū eſt, ſicut teſtiū. vt inſtit. de ſatiſd. tuto §. fina. Ita tenet Glo. in l. ſi quando. C. de teſtib. in verb. inuitos: & Specula. in titu. de teſte. §. teſtium compulſione, verſicu. ſed qualiter coguntur. & do. Abb. in c. peruenit, & cap. dilectorum, prāalleg. Et ex iſtis remanet expedita iſta quinta pars.

ADDITIO.

a Teſtificari.] Intellige hoc verum indiſtincte in iure ciuili. de iure verò canonico nō ſi, niſi quādo ſe ſubtrahunt odio vel amore &c. & hoc regulariter ſecundum Soz. in tractatu fallen. in 216. reg la; & Corſe. in ſuo repertorio in litera. t, in verbo teſtis, in penultima colum. ſecus quando alter veritas haberi non poſſet, vt infra per dominum Ioanem. Et

ratio quare compelluntur eſt: quia aliter veritas celaretur: quod eſt peccatum mortale: vt in capit. quiſquis, vndecima quæſtione tertia. Glo. & ibi no. Doct. in capitulo primo, & capitu. peruenit, de teſtibus cogen. per Alber. Moder. in tractatu de teſtibus in xi. fol. in tertia colum. An autem mulier grauida poſsit cõpelli: vide per Bal. eum concordan. in l. inuiti. ff. de teſtibus. Quid in clerico vide not. in capitulo ſuper eo. de teſtibus cogen. & in capitulo quamquam. decimaquarta quæſtione ſecunda. Sed pone quòd aliquis aſtrinxit ſe iuramento ad non dicendum teſtimonium contra aliquem, an poſsit compelli. Dicas ꝙ ſic: quia huiuſmodi iuramentum eſt temerarium ſecundũ Spe. in titu. de teſte §. penul. in verſic. quid ſi quis. Idem tenet Alb. de Roſa. in l. ſi quã do. C. de teſtibus. Panormitanus in capitulo peruenit. ſupra allegato & Alb. Moder. in dicto tractatu in duodecima charta in prima columna. Quare autem ſit temerarium. Dic ꝙ ideo: quia ferre teſtimonium eſt munus publicum ad quod compellitur quis etiam inuitus, & nemo poteſt iuri publico derogare, etiam medio iuramento, capitulo ſi diligenti. de foro competenti. Ita dicit Panormitanus in capitulo intimauit. de teſtibus in princip. Subdit Panormitanus ibi poſt Innocentium in capitulo qualiter, & quando. el primo. de accuſationibus, quòd ſi quis iuramento promiſit alicui non reuelare ſecretum ſibi dictum, ſi producatur in teſtem, tenetur illud reuelare: quia aut cogitauit iſtum caſum quando iurauit, & illicitum fuit iuramentum. Ideò nõ ſeruandum capitulo quanto de iureiurando aut non cogitauit illum caſum, & ad illũ non extenditur. capitulo humanę aures. vigeſima ſecunda quæſtione quinta. Idem tenet Panormitanus in capitulo ſi ſacerdos. de offi. ordinari. in ſecunda colum. & in capitulo nouit. de iudic. in 12. col. ſed nunquid idẽ erit in ſacerdote producto in teſtem contra reum criminis. Dicas ꝙ non quãdo in confeſsione ſalutari, & ſic in pœnitentia fuit ſibi dictum: quia poteſt dicere ſe nihil ſcire ex eo ꝙ illud quod ſcit: ſcit vt Deus, & vt Deus non producitur in teſtem: ſed vt homo, & tanquã homo ignorat illud ſuper quo producitur text. eſt & ibi no. in cap. dilectus. de exceſ. prælа. & in ca. omnis, de pęni. & per Pan. in prælleg. locis. Et hoc procedit etiam ſi reuelatio tenderet ad vtilitatem proximi: ſecus verò ſi non fuiſſet dictum in cõfeſsione ſalutari, dato ꝙ quis diceret ſacerdoti hoc tibi dico in confeſsione, vel per ſimilia verba: quia tunc compelleretur. Illud tamen limita ſecundum Panormi. in d. c. dilectus: niſi ipſe reus confitens produceret ſacerdotem in teſtem. argu. e. ſignificaſti. de adult. vbi Panor. & in c. Matheus. de ſimo. & per Inn. in c. omnis iſta limita. apud me non eſt ſine dubio: quia ſacerdos illud quod ſcit, ſcit vt Deus. conſenſus confitentis ſimplex non poteſt facere vt deponat tanquàm homo, cum vt talis ipſe non habuerit notitiam illius rei nec hoc iure cautum reperitur. Et ad iura alle. reſpõdetur. primò ad cap. Matheus. ꝙ non facit propoſito: quia ibi non apparet ꝙ illi cardinali vel alij eſſet reuelatum in confeſsione, nec eſt tibi dictio infra, per quæ appareret indeciſa. igitur &c. ſimiliter text. l. c. ſignificaſti. quia licet probet ꝙ fuit dictum in confeſsione: non tamen apparet ꝙ eſſet confeſsio ſalutaris. poterat eſſe confeſsio ꝙ iſta verba hoc tibi dico in confeſsione vt dixi. ergo illa iura non probant opi. Panor. & ideo non ſine miniſterio Panor. allegat in argu. d. c. ſignificaſti. ergo non expreſsè probat. iuxta Glo. & ibi no. per Ioan. And. & Panor. in c. cauſam quæ de off. dele. Prǽterea ſacerdos ligatus eſt nõ iure pęnitẽtis, ſed iure diuino & canonico: vt patet in d. c. omnis. cui iuri per conſenſum pęnitentis derogari non poteſt, & ita per hanc rationẽ tenet ſcotus Alexan. de Ales & Bonauẽ. in 4. ſententiarum diſtinctio. 21. quos refert Fel. in d. c. Mathæus. vbi dicit ꝙ poſſes dari caſus in quo poſſet eſſe teſtis. ſ. ꝙ confeſſor iterum recipiat illud dictum, ſed non in confeſsione, & tunc reuelet. Sed iſta cautela non eſt tuta ratione de qua ibi per eum. Tamen communis opi. eſt in contrarium ſecundum no. per Inn.

Anto.

Anto.& Panor.in d.c.omnis. & per alios de quibus ibi per eum, & ratio eſt: quia ꝓhibitio facta ſacerdoti de non reuelando eſt in fauorem confitentis. & ideo ſi ipſe remittit ius non reſiſtit:argu.c. 2. de ſpõſ. Itẽ quia ſequeretur abſurdum ꝙ ſi moriens licẽtiaſſet confeſſorem, vt reuelaret, talis licentia non valeret. cuius contrarium voluit Lap.alle. 94. incip. mulier in confeſsione. vbi vult ꝙ non ſolum confitentes poſsit dare licentiam, verum quòd credatur ſacerdoti:dum tamen fide digno de licentia ſibi data ad reuelando: ex quo aliter licentia probari non põt, quem ſequitur Fely.in c.veniens.el 2. de teſti.in 10.col.& d.Hip.de Marſi. in l.ſi qs ne quæſtio.ff.de quæſtioni.in 32. col. quia vbi aliquid difficiliter probari poteſt lex eſt contenta ea probatione quæ fieri poteſt, ſecundum Barto.& Imo. in l.illa.in fi.ff.de ver.obl.quæ omnia teneas menti, quia quotidiana.

Petrus de Moncada.

SVMMARIVM

208 *Teſtes qnod requirantur in probatione cuiuslibet actus?*

209 *Teſti unico de facto proprio deponenti an ſit præſtanda fides.*

210 *Cardinali vel alio uiro ſummę auctoritatis an credatur de commiſsione a Principe ſibi facta.*

211 *Teſtis vnicus de conuentione partium deponens plenè probat.*

Teſtimonio aduerſarij ſtari poteſt de conſenſu partium.

Vni teſti infami dę voluntate partium credi poteſt.

212 *Matrimonium ad dictum vnius teſtis impeditur.*

Teſtis vnicus probat vbicunque agitur ad impediendum peccatum nec ius alterius diminuitur.

213 *Vnius teſtimonio ſtandum eſt de alicuius baptiſmo vel eccleſiæ conſecratione.*

214 *Clericatus per vnum teſtem probatur.*

215 *Legatarij dicto an ſtetur ſuper quantitate a teſtatore ſibi relicta.*

216 *Iuramentum in ſupplementũ probationis an ſit deferendum probanti per vnum teſtem quando agitur de poſſeſſorio. in quo dicitur agi de leui præiudicio.*

217 *Papæ ſoli creditur, & eius dictum facit plenã fidem etiam de his quę vidit ante pontificatus adoptionem.*

218 *Arbitror ſeu arbitrator habens a partibus poteſtatem procedendi in ſcriptis, & ſine ſcriptis, an ſolus probet de his quę coram eo geruntur, & ſi plene fides adhibeatur.*

219 *Papa an ſtatuere poſsit quod dicto vnius plene credatur in pręiudicium aliorum.*

220 *Papa an poſsit diſpenſare cum vno clerico vt non teneatur ad omnes horas canonicas.*

221 *Statutum quod dicto vnius credatur in pręiudicium alterius, an valeat.*

222 *Conſtitutio epiſcopalis, quòd quis conuincatur de crimine vſurarium per vnum teſtem non valet.*

Dictio negatiua poſtpoſita orationi affirmatiuę ſuo contrario æquipolet.

223 *Teſtimonio ſolius Epiſcopi, vel Marchionis, quod cauſa decidi poſsit, an per ciuitatem ſuperiorem non recognoſcentem ſtatuti valeat.*

224 *Statutum quòd teſti omni exceptione maiori fides non adhibeatur, an valeat.*

225 *Princeps ſine cauſa non põt alicui auferre dominum rerum ſuarum.*

226 *Papa per duos teſtes conuinci poteſt de crimine hæreſis.*

Teſtamentum an probari poſsit minori numero quam ſeptem teſtium.

SEXTA PARS.

SExta ſe offert pars examinãda in qua quærendũ eſt. Quot teſtes reqrãtur in ꝓbatione alicuius actus? in quo dicitur † qđ
208 regulariter reqruntur duos teſtes a l.
a iuſiurãdi. C.de teſtib.c. licet vniuerſis, extra de reſtitutio. vbi dixit ꝙ nulla cauſa eſt q̃ poſsit vnius teſtis teſtimonio finiri. Spec.in ti.de teſte.in §.reſtat, verſic. hoc tamen fallit. enumerat caſus 70 in quibus dictum vnius teſtis facit plenam probationem. ego aliquos ex dictis qui

ſunt magis quotidiani pſequar de aliis
me remittendo adductis aliquibus quos
ipſe non ponit.

229 Primo † ego fallit prædicta regu-
la in teſte deponente de facto proprio:
quia ei ſoli plena fides adhibetur, ſecun
dum Pau.de Caſt.in l.quicunque.i fi.C.
de ſerui.ſug.dum tamen concurrant alia
indicia,pro quo adducit text. in l.quæro.
in § fi.de ædil.edic & tex.in l cum pro-
batio.ff.de probatio.Idem tenet Pau.de
Caſt.in cõſi.33?.incip. viſa petitione. in
j.col & in conſi.370.& iſtud idẽ ante eũ
voluit Saly.in l.ſi quis decimo.in 4.opp.
C.de fal. Iſta limitatio cõfirmatur ex eo
quod decidit idem Pau.de Caſt.in l.2.§.
ſi abſens.ff.ſi ex noxa cauſa aga.vbi dicit
quòd teſti inſami de facto proprio credi
tur,etiam in cauſa criminali. Et ita ſecun
dum iſtam limi. Pau.de Caſtro.fuit con
ſultũ Patauij, vt atteſtatur.d.meus in l.
admonendi, in 23.col.ff.de iureiuran. in
lectura.cui tamen limita. contradicit do.
b Alex. *b* in d.§ abſens: & do.meus in lo
co ſuperius allegat. quatuor rationibus
de quibus ibi per eum ſequor opinio Pau.
de Caſtro per text.in d. l.quæro. §. fina.
Non ob.dum dicitur quòd ideo ibi credi
tur: quia adorant alia indicia fugæ: alias
ſecus:quia dico quòd indicia fugæ exigũ
tur quo ad iſtum affectum,vt ei plena fi-
des adhibeatur ſine tormentis,quæ indi
cia quando deſunt iudici ei ſoli creditur,
attamen de ipſo quæſtio eſt ſumenda. l.
cum probatio.ff.de prob.

210 Secunda fallit in † Cardinali, vel
aliquo viro ſummæ auctoritatis aſſerẽti
ſibi aliquid eſſe cõmiſſum a principe ſeu
Romano Pontifice, quia ei ſoli plena fi-
des adhibetur licet literas ſui mãdati non
oſtẽdat.c.nobiliſsimus.vbi gl.97.di.Spe.
loco præallegato verſi.lix. Bald.in l. iu-
riſiurandi.C.de teſti.Pau.de Ca. & Saly.
in l.j.C.de manda.princ.Ludo.Roma.in
conſi.19. incip. Ad diſcutiendum. in 4.
dubio in quo tamen Bar.contrarium te-
nuit in l.j.C.de ſuperindicto.li.10. & in
d.l.j.de mandat.prin.ideo in iſta limi.fa-
cio aliquas concluſiones.

Prima conclu.ſi dictum cardinalis vel
alicuius viri excelſi tangeret præiudicium
c alicuius *c* non creditur ei niſi literas ſuę
commiſsionis oſtendat Glo.eſt not.in c.
ſic nobis,quæ eſt fina.de ſenten. excom.
quam no.ibi Mod.& præcipue do. Abb.
pro iſta concluſione facit tex.in c. cum a
nobis.de teſti.& tex.in c.licet ex quadã,
eo.tit.ibi,etiam ſi præſidali præfulgeat di
gnitate,& tex.in l.iuriſiurandi. C. de te-
ſti.ibi,etiã ſi præclaræ curiæ honore, &c.

Secunda ſit conclu.cum cardinalis nõ
ſoleat exire curiam quin ſit legatus, cre-
ditur ibi aſſerenti ſe eſſe legatum ſecun-
dũ Specu.in tit.de lega.§.ſupereſt,verſic.
quod ſi legatus, do.Ant.in c.quod ſuper his,
de fide inſtru.creditur etiã ei in his, quæ
exponit ei ad quẽ miſſus eſt c.ad apoſto-
licæ.de re iudi.lib.6.

Tertia ſit conclu.non creditur cardina
li aſſerenti ſe habere commiſsionem de
illis qui tranſeunt naturam legationis,
id eſt eorum quæ ſunt reſeruata ſpeciali
ter Romano Pontifici, de quibus in cap.
quod tranſlationem,de offi lega. Ita di-
cunt Doct.ſupra relati.quod limi. Ange.
in l.quæcunque.in §.fi ff.de publica. quã
do illud de quo dicit ſe habere commiſ-
ſionem non tenderet in præiudicium ali
cuius: vt quia diceret ſe habere poteſtatẽ
diſpenſandi cum illegitime natis: vt poſ-
ſint promoueri ad ordines & dignitates
eccleſiaſticas.& idem tenet Ang.in conſ.
292.Ab iſta tamen opi. diſſentit Pe.de
Ancha.in cle.literis,de probatio. & meri
to vt inquit Aret.in c.cum nobis, extra
de teſti. quia tex.in ca.nobiliſsimus, non
dicit quod credatur illi aſſerenti ſibi ali-
quid eſſe commiſſum quòd ſit de reſerua
tis Romano Pontifici. Item quia obſtat
regu.tradita.in l.j.C.de manda. princip.

211 Tertio fallit † quando eſſet facta
conuentio inter partes quod ſtaretur dicto
d vnius: *d* quia tunc ille ſolus plene pro-
baret, vt per Spec.in tit.de teſte.§.reſtat.
in verſi.24. do.Anto.in cap. veniens, el
j.de teſti.Ludo.Roma.& do.Alex.in l. j.
§.fi. de verbo.obliga. Bal.in l. bonę fidei.
ver.ſed dubitauit de vno pũcto.C.de reb.
cred.facit: quia teſtimonio aduerſarij ſta
ri poteſt de conſenſu partis.l.fin.C.de fi-
deicom.

deicom. Limitatur tamen iſtud, quando conuenirent in perſona & non in dicto tert i. vt quia partes conuenerint ſtare teſtimonio Sempronii, & non dixerunt ſuper mutuo ſeu depoſito, & ſic de ſimilibus, ſic limitat Bal. in d. l. in bonæfidei. Itẽ limitatur in caſu de quo per Doct. in l. 2. C. de pondera. aur. Et in tantum eſt vera prędicta limit. ſeu quod melius eſt fallẽtia quòd dixit Ange. in l. pactũ inter hæredem. ff. de pact. quòd vni teſti infami de voluntate partium poteſt credi. quod eſt menti tenendum.

212 Quartò fallit † quando agitur de probando impedimentum matrimonii contrahendi. Nam vnus ſolus teſtis plenè probat huiuſmodi impedimentũ, text. eſt in c. ſuper eo. de teſti & in c. præterea, de ſponſa. Idem eſt dicendum ſecundũ do. Abba. in d. c. ſuper eo. in vlti. no. ubicunque agitur ad impediendum peccatum. nec ius alterius diminuitur, allegat not. per Gloſſ. in c. nuper. eo. tit. & in c. ſolẽnitas, de conſe. di. 1. & c. multi. 2. q. 1.

213 Quintò fallit † quando nulli principaliter fit vel infertur præiudicium: vt quia dubitatur an aliquis baptizatus, vel eccleſia ſit conſecrata. ca. per nullos, & c. cum itaque de conſe. diſt. 4. Glo. in c. licet vniuerſis. & Glo. fi. in c. nuper, extra de teſti. ideo infert Bal. in d. c. licet vniuer

214 ſis, ꝙ clericatus † per vnum teſtem e

e poteſt probari: quia eſt actus qui ſua natura inſpecta principaliter nemini præiudicat, quod eſt notandum.

215 Item fallit † in caſu not. ſecundum quem iſtis diebus in quæſtione facti conſului: quãdo teſtator legauit ulicui pecuniam ſibi per eum numeratam, de cuius quãtitate voluit ſtare dicto ipſius legatarii, nam valet iſta diſpoſitio teſtatoris, & ipſi legatario datur plena fides: argu. tex. in l. Theopompus ff. de opt. lega. & ita in indiuiduo tenet do. Alex. in conſil. 196. in cip. circa id de quo quæritur, in 2. volum. ſentit Bar. in l. fin. ff. de præto. ſtip.

216 Sextò fallit † quando agitur de poſſeſſorio in quo dicitur agi de leui præiudicio: nam iſto caſu vnus ſolus teſtis plene probat, ita ꝙ non eſt neceſſarium iura mentum in ſupplementum probationis:

f Ita ſentit Bar. in l. 1. f C. quorum bonorum, & clarius in l. 2. C. vbi in rem actio. contrarium tamen & forte melius tenuit idem Bar. in l. admonẽdi, in 12. col. ff. de iureiur. & in extrauagan. ad reprimendũ in verbo ſummarie, & Matth. Matt. in no. ſuis no. iii. Nec eſt verum quod cauſa poſſeſſorii dicatur leuis præiudicij, probatur, vt §. commodũ, inſtitu. de interdic.

217 Septimo fallit † in Romano Pontifi

g ce g aliquid teſtificanti ſeu aſſerenti cui ſoli creditur, & eius dictum facit plenam fidem c. cum a nobis, de teſti. quod procedit etiam ſi teſtificetur de eo quod vidit ante pontificatus adoptionem, ita volunt duæ Glo. no. vna videlicet in c. 1. in verbo ſtatuit, de renũcia. in 6. & alia in c. ad apoſtolicæ, in verbo promiſiſſent, de re iudicata eodem libro. de quibus feci mentionem ſupra in vlti. quæſtione quartæ partis principa.

218 Octauo & vltimo † fallit in caſu quem ponit Bar. in auc. niſi breuiores. C. de ſententiis & Breuicu. reci. vbi vult ꝙ quando in compromiſſo partes dant poteſtatem arbito ſeu arbitratori cognoſcẽdi & procedẽdi in ſcriptis & ſine ſcriptis, per hoc videntur velle partes ꝙ eius ſimplici relationi credatur: & iſto caſu ſolus arbiter probabit de his quæ corã eo geſta ſunt, & ipſi plena fides adhibebitur. Iſtud idem tenuit do. Anto. in ca. cum ad ſedẽ. de reſtitu. ſpolia. & in cap. in pręſentia, de probatio. do. Abb. in c. 1. de libel. oblatio. in 4. adducens pro confirmatione no. per Bartol. in l. iobemus. C. de ſacroſan. eccle. Contrarium tenet in hoc Angel. in dicta auc. niſi breuiore, do. Anto. & Imo. in ca. Quintauallis, de iureiur. domi. Alex. in l. ſciendum, in 6. col. ff. de verbo. obliga. de quo decide, vt ibi per eum.

219 Nunquid autem † poſsit Romanus Pontifex ſtatuere ꝙ credatur dicto vnius teſtis plene in præiudicium alterius? diſtingue quòd aut ſtatuit generaliter ꝙ in omni cauſa dictũ vnius teſtis plene probet, & tunc non valet eius conſtitutio. c. indicas Hermanum. 3. q. 9. quia ius diuinum ſtatuit ꝙ in ore duorum uel trium

Vltimo pro complemento eſt addendum ſupradictis, ꝙ ſemper dictũ vnius teſtis facit fidẽ quo ad plenam ꝓbationem in caſibus in quibus dictum eſt.

Notandum tamen eſt quòd aliquãdo in ꝓbatione alicuius actus plures teſtes requiruntur quam duo vel tres. Nam aliquando ſeptem aliquando 60. aliquando 70. requiruntur. c. præſul. 5. q. 4. q tamen tex. ſecũdum illa tempora procedit & emanauit ad compeſcendam malitiã hæreticorum. qui aliquando accuſabant Cardinales. ſeu clericos ad iſtũ effectum vt illi remouerentur ab officio, & alij eorum loco ſubſtituerentur. Ita dixit Archid. & Domi. in d. c. præſul. do. Abb. in c. per tuas, in fi. de maio. & obẽdien. & in c. licet vniuerſis, de teſti. hunc intellectum tenet etiam Gratianus. 24. q. 3. in §. fi. Roma. in ſingu. 207. inci. Item ad idem quæro. Et ſic ſecundum Docto. ille text. non procedit hodie: quia ceſſat dicta ratio, ideo quilibet clericus, damnari poterit, ex teſtimonio duorum teſtium. ſicut Ro
126 manus † pontifex deponi poteſt propter crimen hæreſis ex duorum teſtimonio, ſecundum Glo. in d. c. præſul. quę eſt no. & de ea do. Abb. meminit in c. 1. in 3. col. de procurato.

Aliquando etiam quinque teſtes requirũtur. vt in caſus. l. teſtium. C. de teſti. ſcilicet quãdo debitum fuit redactum in ſcriptis: vt quia fuit conuentum inter partes quòd de debite fiat publicum inſtrumentum, hoc caſu probato debiti non poteſt fieri per teſtes pauciores numero quinque.

Regulariter etiam teſtamentũm non poteſt probari minori numero quam ſeptem teſtium. l. hac conſultiſsima. C. de ſta. l. fi. C. de fideicõ. Fallit quando agitur de probando aliquo extrinſeco. neceſſario, tamẽ ad validitatem inſtitutionis, & eius ſubſtantiam, quod tamen non dependet a voluntate teſtatoris: nã tunc duo teſtes ſufficerent, exemplum dixi teſtator filium meum Titium, aut fratrem meum hæredem inſtituo: iſta qualitas filiat ionis debet eſſe vera, vt valeat inſtitutio. l. ſi pater. C. de hæredi. inſtituen. & tũc hæc qualitas probari poſſet per duos teſtes. Ita notãter dicit Pau. de Caſt. in l.
a errore: n C. de teſta & in l. cum proponeretur. ff. de lega. 2. Similiter ſi diceretur teſtes adhibitos in teſtamento non fuiſſe rogatos ſufficeret contrarium probare per duos teſtes ſecũdum Bal. & Pau. de Ca. & Ale. in l. 2. C. de bon. po. ſecundum tabu. Bald in l. comparatione. C. de fide inſtru. Imo. in c. cum eſſes in 12. col. de teſta. videte etiã Glo. quæ reputatur, ſingularis in d. l. cum proponeretur, de lega 2. Et ex his remanet expedita iſta ſexta pars.

ADDITIONES.

Duo teſtes.] No. & tene menti quòd licet regulariter duos teſtes plene probẽt, & præferantur teſtimonio vnius tamen iſtud non erit verum quando eſſent duo teſtes qui contradicerent inſtrumento. & vnus deponeret pro inſtrumento: quia hoc caſu inſtrumentum ſuſtinebitur ex dicto illius teſtis, & ex fide tabellionis. adeo quòd teſtimonium illorum duorũ non erit ſufficiẽs ad probandum inſtrumentum, ſed erunt neceſſe tres teſtes. Ita ſing. dixit Ioan. de Imo. in c. cũ Ioannes. de fi. inſtr. in pe. ſi co. quod dictum ꝑ val de ſolẽni refert Alex. in conſi. 93. incip. in cauſa & lite. in pe. colum. in 5. volu. vbi dicite nõ reperiſſe ab alio ſcriptum. Idem tenet d. Hip. de Marſi. in ſingul. 61. incip. dictum ſeu teſtimonium.

Petrus de Moncada.

b D. Alex.] Adde quod eũ ſequitur Fran. Cur. in tractatu. de teſti. in 66. & vlti. cõclu. facit. quod no. do. Hipp. de Marſi. in l. j. §. ſi ſerui. in l. 1. no. ff. de quæſtio. Pro opi. tamen. Pau. de Caſtro. facit tex. in ca. præterea. de ſponſa. pro huius intellectu vide Sozi. in regu. 369. in 2. fallen. & põdera quod Pau. de Ca. loquitur in caſu ſpeciali. Petrus de Moncada.

c Præiudiciũ alicuius.] Adde Fran. Cu. in trac. de teſti. in 70. conclu. & late per Fely. in c. quod ſuper his. de fide inſtru.

Petrus de Moncada.

d Dicto vnius.] Aduerte: quia iſta cõclu. nõ videtur vera. quod ſic probatur. Plus

poteſt lex vel ſtatutum, quam poſsit partium cõuentio. vt no. Bar. in l. alia. §. eleganter. ff. ſolu. ma. ſed per legem fieri non poteſt quòd ſtetur dicto vnius vt eſt text. in c iudicas Hermanũ 3. q. 9. no. per Panor. in c. 2. de probatio. & infra per d. Io. ergo conuentio partium ne ſtetur dicto vnis erit nulla, & ita propriè arguit. idem do. Io. in l. j. §. fi. in 3. colum. de verbo. ob. hic allega. ſed huic argumento. reſpondet quòd quando tractatur de præiudicio partium plus poteſt pactum quã lex vel ſtatutum, patet: quia pars poteſt remittere iuramentum teſti, vt in c. tuis. de teſti. & tamen lex hoc noua poſſet, cũ ſis de iure diuino. igitur &c. An autem valeat conuentio partium vt ſtetur ſcripturæ vnius. & credatur. vide plenè not. per Alex. Sozi. d. Caro. Roy. præcept. meum & d. Ioan. in d. §. fi.

Petrus de Moncada.

e Per vnũ teſtem.] Adde quòd idem tenet Fely. in c. Albericus. de teſti. in fi. col. & in d. c. licet in fi. & d. Hip. de Mar. in l. j. §. idem Cornelio. ff. de quæſtio. in fi. col. Aduerte tamen, quia iſta opi. nõ eſt ſine dubio apud me. Nam videtur quòd ſit contra tex. in c. tuæ, de cleri. peregri. vbi probatur quòd clericatus debet probari: per literas aut per teſtes. ponderandũ dicit per teſtes: ergo non ſufficeret vnus quia, pluralis locutio ad minus requirit numerum duorum: vt in regu. pluralis locutio. de regu. iur. lib. 6. Ad idem eſt Glo. ſingu. ſecundũ Philip. Fran. ibi poſt alios in c. ſi iudex laicus de ſentẽtia excom. li. 6. in ver. fecerit, quæ vult quod clericatus probetur per inſtrumentum aut per teſtes. ſentit ergo quòd plures requiruntur. Idem ſentit Inn. in c. 1. de cle. peregri dum dicit ꝙ in probatione clericatus ſufficiunt duo teſtes, quamuis requiruntur. 5. ſigilla epiſcoporum: ergo non ob. quòd clericatus ſui natura nulli præiudicet, cum non quærat patrimonium alterius. &c. quia reſpondeo, dato quod patrimonium alterius non quærat. tamen hoc non ſit alio reſpectu, niſi ne laicus vt clericus reputetur. Item vt non permittatur celebrare publice propter ſcandalum populi ſi appareret poſtea ipſum non eſſe ordinatum, &c. præterea negatur ꝙ nulli præiudicetur. pone vt quotidie euenit quòd aliquis delinquit & capitur a iudice ſeculari, allegat ſe eſſe clericum, & probat per vnum teſtem. erit valida probatio, certè attenta ratione Bal. non: quia hic tractatur de magno præiudicio, ſcilicet de iuriſdictione abſcribenda. contra c. peruenit. 11. q. j. & Gl. in c. fi. de cõfirma. vti. vel inuti. Ego cogitabam pro concordia ſic poſſe dici. Aut aliquis longo tempore fuit habitus & reputatus vt clericus: & tunc propter argumenta præcedentia vnus teſtis probabit ipſum eſſe clericum: argumento no. per Io. An. in c. inter quatuor. de cleri. peregri. nam poteſt eſſe quòd omnes teſtes qui interfuerunt ſuæ ordinationi ſint mortui excepto vno vel ꝙ amiſerit inſtrumentum ordinationis ſuæ: iſto caſu procedat opi. Bald. & ſequacium Aut nõ fuit habitus vt huiuſmodi, & tunc ſecus, eo maxime ſi erat ignotus: vt per totum de cleri. peregri. cogita tamen propter auctoritatem Bal. & ſequacium iunctis his quæ not. per Io. An. in regu. non licet auctori, de reg. iur. li. 6. in Mercu. in pe. col. Qualiter autem debeant deponere teſtes producti ad probandum clericatum ad hoc vt concludãt vide per Bal. & Fely. in 4. col. in cap. cum cauſam. de teſti.

Petrus de Moncada.

f In l. 1.] Adde quòd cum ſequitur Frã. Cur. in tracta. de teſti. in 60. conclu. tamẽ plus placet opin. contraria per d. §. commodum.

Petrus de Moncada.

g Pontifice.] An hoc habeat locum quãdo. Papa aliquid aſſereret contra laicum non ſibi ſubditum. & in rebus temporalibus, vide omnino Fely. in c. ad audientiã, de præſcrip. & Cel. in addi. ad Bal. in l. iuriſiurandi. C. de teſt. Et nota quod creditur Papæ ſoli etiam in cauſa propria, & ſic ſpeciale eſt in eo vt ſit idoneus teſtis in cauſa propria. tex. eſt in clement. j. de de probationi. not. Felyn. in ca. cum veniſſent, de iudi.

Petrus de Moncada.

Bal.

h Bal.] Aduerte: quia Bal. in l. hic allegata ſaltim in libro meo vnum verbum de hoc dicit, nec fuit vitium ſcriptoris cum habeam originale propria manu do. Ioã. ſcriptum, & quòd fortius eſt idem error eſt in l. j. §. fi. de verbo. obli. in 5. col.

Petrus de Moncada.

i Conſtitutio epiſcopi.] Adde Panor. in c. cũ in tua. de. fur. in fin. de quo dixi in addi. ad do. Ludo. Goza. præcep. meum in repe. l. 2. C. de pact. inter emp. & vẽdi. ſub nu. 169.

Petrus de Moncada.

K Imperator.] Aduerte dũ do. Ioa. æquiparat Imperatorem Romano Pontifici in ſtatuẽdo quòd vni ſoli credatur quia cõtrarium tenet Fely. in c. cum a nobis in 2. col. & in c. nuper. in fi. de teſti. & vide etiam ibi de ciuitate. non recognoſcente ſuperiorem.

Petrus de Moncada.

l Roma.] Adde eundem do. Ioan. in l. j. §. fin. in 5. col. ff. de verb. obli. vbi dicit ꝙ illud dictum poteſt dupliciter intelligi, primo quòd non valeat ſtatutum diſponens quòd teſtis omni exceptione maior productus cum alio non probet. & iſto caſu verum dicit Roma. quia aufertur facultas probandi per duos teſtes, quòd eſſet contra ius diuinum. ideo nullius erit momenti. c. ſunt quidam 25. q. j. ſecundo poteſt intelligi quod ſtatutum ſit nullũ ſi diſponit quòd non poſſit deferri iuramentum in ſupplementum probationis probanti per vnum teſtẽ omni exceptione maiorem: & iſto caſu dicit do. Io. non eſt verum dictum eius. imo valebit huiuſmodi ſtatutum? quia quod probanti ꝑ vnum teſtem iuramentum ſit deferendũ eſt contra regulas iuris. l. vbi numerus. ff. de teſti. c. in omni negotio, &c. licet, de teſti. igitur diſponendo oppoſitum debet valere, cum conformare, videatur cũ iuris diſpoſitione, ꝑ rõne de qua in c. 2. de decimis. lib. 6. in prin. & Glo. in c. ſtatutũ in verbo numerandum. de præbend. eo. lib. præterea dicit ipſe delatio iuramenti deſcendit ex quædam æquitate: & repugnat rigori iuris ſcripti. vt dicit Bald. in rub. de cõtro. inſtit. in vſi. feu. ergo &cæt. & iſta reſidet. Modo aduerte: quia in primo membro abſolute videtur bene loqui. In ſecundo dubio, nam non videtur contra regulam. l. vbi numerus. cum ſin. quòd probandi per vnum teſtem deferatur iuramentum: quia ibi nil circa hoc diſponitur, ſolum intẽtio legis eſt prouidere ambiguitati quæ poſſet oriri ſuper hoc termino teſtium indefinite prolato. Præterea poſito & non conceſſo quòd illa l. faciat in propoſito, dico quòd non eſt contra, ſed pro: quia deferendo iuramentum parti pars gerit officium teſtis: vt eſt tex. in c. ex inſinuatione. de procur. & no. Bal. j. d. rubri quo caſu verum erit dicere rem probatam eſſe per duos teſtes, & ſic non erit contra illam l. vbi numerus. dato quòd id ſe videatur verum hoc dictum d. Io. Vltra prædicta dico quòd dictum Ro. poteſt intelligi in caſibus, in quibus vnus teſtis plene probat, de quibus ſupra.

Petrus de Moncada.

m L. in re mandata.] No. quòd diſpoſitio iſtius. l. habet locum etiam ſi dominus re propria abuteretur. tex. eſt in l ſed ſi lege § conſuluit. ff. de pe. hær. dummodo iſta diſpoſitio: ſeu abuſio non ſit contra bonos mores. Ita not. limitat d. l. re mandata. Alex. in addi. ad Barto. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. ob. Et ad prædicta vide nouam doctri. quam tradi. idem d. Io. in repeti. l. nemo poteſt. de leg. j. in 10. col.

Petrus de Moncada.

n In l. errore.] Adde Bar. in l. inter oẽs C. fa. erci. & Bal. in l. 2. in 2. col. C. de bõ. poſ. ſecundum ta. & in l. fi. C. de fideicõ. in pe. col. Item no. quòd ſi eſt quæſtio an teſtator fuerit habilis ad teſtandum, vel notarius ad recipiendum teſtamentum, poterit probari habilitas per duos teſtes: quia non eſt quæſtio de voluntate, ſed de ſolennitate. Idem ſi pater reliquit filio cẽtum, & dubitatur an iure inſtitutionis, & ſic an valeat teſtamẽtum, poterit probari per duos teſtes. Ita multum no. Pau. de Ca. poſt Bal. in d. l. 2. de bon. po. vbi etiã Alex. qui alle. Io. de Imo. in c. cum eſſes. de teſta. in 13. col. dicentem iſtam eſſe cõmunem opi. cum vt dictum eſt non tracte

tur

tur de voluntate. ſed de ſolennitate, in qua probanda ſufficit probatio præſumptiua: vt not. in l. poſt diuiſionẽ. C. de iu. & fac. igno. & per Bal. in l. heredes palam in prin. in 2. col. ff de teſta. prædictis adde Alex. in conſil. 140. incip. ſuper teſtamento ſer Nicolai. in j. col. in j. volu. Nec ob. quòd facilius probetur voluntas, quàm ſolennitas: vt l. fi. de re. eorum. & in l. in teſtamento. ff. de fideicõ. lib. quia ad hoc reſpondet. Alexan. in d. l. 2. in pe. col. Et ad id quod dixit ſupra. d. Io. videlicet ꝙ multi ſunt caſus in qbus non ſufficiũt duo teſtes &c. vide pro hoc omnino Bal. in trac. de teſti. in cap. de nume. teſtiũ quod incipit dictũ eſt ſupra qb. potius credaĩ &c.

Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

227 Teſtis depoſitio abſq; iuramẽto an valeat.

Cardinalis, vel alio homini magnæ auctoritatis, & iuris religioſis non creditur ſine iuramento.

Teſtificanti non iurato in cauſa in qua proceditur ſummarie, de plano & ſine figura iudicij. fides non adhibetur.

Multitudini teſtium abſque iuramento non creditur.

Sacerdoti deponenti criminoſum emendatũ eſſe ſine iuramentum non adhibetur fides.

Peritis deponentibus in arte ſua abſque iuramento, an ſit credendum.

228 Iudex habens poteſtatem procedendi nulla ſolennitate iuris ſeruata, poteſt teſtes nõ iuratos recipere.

Solennitas iuriſgentium vel diuini, per clauſulam nulla iuris ſolennitate ſeruata, nõ cenſetur remiſſa.

Iuramentum in teſte eſt de iure diuino.

229 Papa an poſſit diſpenſare, ut teſtis non teneatur iurare in ferendo teſtimonio.

Voluntas diſponentis non trahitur ad ea quæ ſunt ei impoſsibilia.

230 Arbiter habens poteſtatem procedendi de facto, & pronuntiandi. de iure, teſtibus non iuratis credere poteſt.

231 Dictum teſtis qui primo depoſuit, & poſt ea incontinenti iurauit, an valeat.

Paria ſunt aliquid fieri ante, vel incontinenti poſt.

Teſtis qui depoſuit falſum etiam non iuratus pœna falſi ponitur.

232 Teſtis in dubio præſumitur iuraſſe prius, & poſtea depoſuiſſe.

Actus duo cum eodem die ſunt celebrati, ſi non apparet prioritate, præſumitur in dubio illum proceſſiſſe qui facit utrumque valere.

233 Teſtibus deponentibus ſuper notorio crediens ſine iuramento.

Teſtibus non iuratis creditur, cum agitur de probanda conſuetudine introducta a populo.

234 Executor ad prouidẽdum alicui de beneficio cum clauſula, ſi reperitur idoneus. teſtibus ſine iuramento poteſt fidem adhibere.

235 Teſtes a partibus producti quando ſunt hinc inde pars, pro illa ſententia eſt ferẽda, qui habet plusquam unum teſtem, licet ſine iuramento depoſuerit.

Frater utrinque coniunctus an in ſucceſſione feudi præferatur fratri conſanguineo.

236 Teſtis non iurato creditur, quando iuramentum ab utraque parte eſt remiſſum.

237 Teſti cuius fides eſt ab utraque parte approbata creditur abſque iuramento.

238 Appellari an poſsit a ſentẽtia illius cuius conſciẽtiæ fuit aliquid commiſſum.

239 Iuramentum in dubio an præſumatur præſtitum a teſte.

240 Citatio interueniſſe præſumitur quamuis ſit ſolennitas extrinſeca, ſi in ſententia multum antiqua dicitur quod pars fuit citata.

Fama in antiquis plene probat.

Scriptura priuata in facto antiquo facit plenam probationem.

Inſtrumenta antiqua inter alios confecta probant confinia.

Inſtrumenta quando dicantur antiqua, & tempus antiquum habere.

241 Tempus antiquum eſt centum annorum.

242 Iurare non cogitur ille, cuius dicto ſtandum. eſt. de eo quod ſibi uidetur.

243 Teſtes deponentibus in cauſa matrimoniali, an per partes poſſit iuramentũ mitti.

Teſtis

244 *Teſtis an poſsit iurare die feriata, vel deponere.*

Iuramentum teſtis an ſit de forma.

245 *Citatio partis eſt neceſſaria ad hoc vt teſti depoſitio valeat. Et vnica citatio ſufficit.*

246 *Paſſus naufragiũ in quo amiſit plures res alterius, an poſsit recepere teſtes in loco naufragij ad probãdum caſum fortuitum etiam parte abſente.*

247 *Iudex procedens per viam inquiſitionis, an teneatur citare delinquentem ad videndum iurare teſtes.*

248 *Teſtes examinari poſſunt ſine citatione aduerſarij quando eſt potens, ita quòd ejus præſentia eſt formidoloſæ.*

249 *Teſtes an ſine iuramento poſſint examinari in cauſa expedienda nulla iuris ſolennitate ſeruata.*

250 *Teſtis quando eſt talis cuius dicto omnino ſtandum eſt, an in eius depoſitione partis citatio requiratur.*

251 *Teſtes recipi poſſunt abſente parte, et nõ citata, quãdo dubitatur de morte, vel receſſu ipſarum partium, ipſorum teſtium.*

Teſtis depoſitio facta parte non citata valet, quando agitur de probanda conſuetudine a populo ciuitatis inducta.

252 *Citatio non requiritur in examinatione teſtium vbi recipiuntur per cognitorem ad cognoſcendum, an quis ſit idoneus ad beneficium ſeu dignitatem.*

253 *Iudex abſque citatione recepit teſtes ſuper fama, aut notorio ad ſuã informationẽ.*

254 *Dictum teſtis deponentis contra partem citatam non comparentem ob impedimentum ineuitabile ſibi vel filijs contingens non valet.*

255 *Depoſitio teſtis neutra parte præſente facta eſt nulla.*

256 *Teſti vltro ſe offerẽti an ſit præſtãda fides.*

Dictum teſtis producti a parte in iudicio, & interrogati a iudice in forma teſtimonij, an valeat.

257 *Teſtium examinatio coram iudice, & non coram notario fieri debet.*

258 *Teſtes regulariter poſt litem conteſtatam examinari debent.*

Senes, & valetudinarij, cum de eorum morte dubitatur, lite non dum conteſtata examinari poſſunt.

259 *Teſtes qui examinantur, lite non cõteſtata, an debeant iurare parte perſonaliter citata, an vero ſufficiat citationem fieri ad dominum.*

260 *Teſtes coram quo iudice ſint examinandi.*

261 *Senes, & valetudinarij qui dicantur.*

Teſtes qui inuiti non coguntur teſtificari, & volentes admittuntur, an examinari poſſint in caſu in quo teſtes recipiuntur lite non conteſtata.

262 *Publicatis atteſtationibus an poſsint noui teſtes produci ſuper eiſdem capitulis, uel directo contrarijs.*

263 *Clauſula annullatiua in lege appoſita reddit actum in contrarium factum ipſo iure nullum.*

264 *Statuto diſponente quòd debitum excedens ſummam uiginti librarum non poſsit probari per teſtes, ſi probatum fuit parte non opponente ualet probatio.*

Sententia, quæ tranſiuit in rem iudicatam, per probationes poſtea admiſſas parte non opponente retractatur.

Geſta per procuratorẽ admiſſum in caſu in quo interuenire non põt uallent, et tenẽt.

Accuſatio facta per procuratorem qui accuſare nõ põt, an ualeat, ſi ei obiectũ nõ fuit.

Articuli ſi producti & admiſſi ſunt poſt concluſionem in cauſa parte non opponente, ualet probatio.

265 *Iudex ex officio ſuo poteſt examinare teſtes poſt aliorum teſtium publicationem.*

Teſtibus publicatis alij teſtes poſſunt admitti in cauſa matrimoniali.

Sententia matrimonialis contrarijs probationibus retractari poteſt.

266 *Sententia lata ſecundũ conſilium ſapientis nunquam tranſit in rem iudicatam.*

267 *Qualitas quæ poteſt comprehendi, & non comprehendi ſub articulo antiquo, an publicatis atteſtationibus publicari poſſit.*

Teſtium nulliter examinatorũ publicatio, an ĩpediat quominus alij teſtes recipi poſſint.

Vir multum legalis, notæ fidei & ſanctimoniæ, in quo non eſt præſumendũ teſtium ſubornatio, publicatis atteſtationibus, poteſt teſtes producere.

268 *Teſtis dictum quando eſt ambiguum, et obſcurum,*

ſcurum, poteſt iudex ex officio repetere, etiam poſt atteſtationum publicationem.

Minor & eccloſia an poſsint poſt publicatas atteſtationes teſtes producere.

Teſtibus publicatis parte inuita & contradicente, an poſsint alij teſtes produci.

Teſtium publicatio facta parte præſente, et expreſſè non conſentiente an noceat, vt alij teſtes produci non poſsint.

Teſtes quando examinantur facta publicatione de voluntate partium, an poſsint teſtes produci.

Item quando inſtantia eſt perempta, vt in caſu l. properandũ, in prin. C. de iudicijs.

Teſtium dicta in cauſa ſua percunctatus, nõ admittitur ad probandum vlterius per alios teſtes, ſuper eiſdem articulis, vel contrarijs.

269 *Teſtes examinati poſt aliorum publicationem, & didicita teſtificata an faciãt præſumptionem.*

270 *Atteſtationes, vt valeãt debẽt deponi ĩtra terminum ſtatutum ad probandum.*

Lapſo termino quando res eſt integra, & ius partis aduerſæ non eſt factum deterius, poſſunt teſtes examinari, & recipi poſt terminum.

Teſtis examinatus poſt terminum aliqualem facit præſumptionem.

Teſtes an incontinenti poſt terminũ ad probandum poſsint produci, & examinari.

Exceptio dilatoria poteſt opponi incontinẽti poſt lit. incontesta.

Auctoritas tutori interpoſita incontinenti poſt contractum celebratum validat ipſum contractum.

271 *Teſtes iurati intra terminum an poſsint vltra terminum deponere, & probent.*

Finis quando habet neceſſariam conſequentiam cum principio, conſideratur principium, non finis.

Fictio tranſlatiua locum non habet, quando actus qui videtur fieri retro non poteſt de præſenti fieri.

Factum nihil eſſe dicitur cum aliquid ſuper eſt ad agendum.

271 *Teſtes an produci poſsint poſt concluſionẽ in cauſa.*

Concluſum in cauſa quando dicatur.

273 *Teſte nõ publicati in vno iudicio an et quãdo faciunt fidem in alio. & nu. 274.*

274 *Teſtes ſemper ſunt publicati iudici qui eos examinauit.*

Teſtes publicati in vno iudicio an & quãdo in alio fidem faciant & nu. 275. cũ ſeq.

275 *Teſtes examinati, & publicati coram arbitro an faciãt fidem in alio iudicio. Et quid ſi coram arbitratore.*

Diſpoſitio correctoria loquens de arbitro nõ trahitur ad arbitratorem.

276 *Cõfeſsio facta per procuratorẽ in vno iudicio, an præiudicet domino in alio iudicio.*

Probationes factæ in iudicio ſummario an & quando faciant fidem in plenario.

277 *Proceſſus qui fit contra abſentem ex contumacia dicitur ſummarius.*

378 *Confeſsio quæ ſponte emanauit in iudicio ſummario an faciat fidem in iudicio ordinario. & nu. 280 cum ſeq.*

Inquiſitus aut accuſatus ſi maleficium ſponte ſua confitetur, & eſt perempta inſtantia condemnari poteſt.

279 *Confeſſus non poteſt opponere de ineptitudine libelli.*

280 *Præſumptio iuris, et de iure tollitur per cõfeſsionem partis.*

281 *Confeſsio quæ non fuit ſortita effectum, vt quia iudex tulit ſententiam contra eam, confitenti non nocet.*

Acta facta in iudicio, inter eaſdem perſonas non probant in alio.

282 *Fundãti ſe ſuper vita alicuius an ſufficiat probare illum vixiſſe, an hoc vt nũc præſumatur viuere.*

Viuere vſq; ad cẽtũ annos quilibet præſumitur.

283 *Teſtium dicta ambigua, contra producentem interpretantur.*

284 *Articulus qualiter formari debeat, cũ probandum eſt damnum ex eo quòd domus deſtructa locari non potuit.*

285 *Teſtes deponente teſtatorẽ ſub vſuris mutuaſſe, an probent illum vſurarium.*

286 *Vſurarius an quis probatur, ex eo quod fecit contractum fæneratitium.*

287 *Probans aliquem abſolutum, an ex hoc probet prius excommunicatum fuiſſe.*

288 *Teſtes deponẽtes ſponſam carnaliter cognitam fuiſſe a ſponſo, an probent matrimonium*

monium præſumptum. & nu. 394.

Articuli quomodo formari, & probari debeant in præſcriptione longi temporis.

289 *Actor qui intentauit rei vendicationem, & cauſam remotam probauit, puta venditionẽ, vel donationẽ, an obtinere debeat.*

290 *Furioſus an quis probetur ex eo quod pijcit lapides.*

291 *Rapina an probetur per teſtes inductos ad eam probandam dicentes quod viderunt rem auferri de manibus accuſantis, vel de domo ſua.*

Teſtes deponentes quod canonici conſenſerunt electioni talis ſyndici non probant quod omnes canonici conſenſerunt.

292 *Indefinita prolata a teſte non ęquipollet vniuerſali.*

293 *Teſtes deponentes aliquem eſſe filium ſacerdotis, an probat ipſum illegitimum*

294 *Teſtator dicens in teſtamento ſe teneri ad reſtitutionẽ vſurarũ a multis extortarũ, an per hoc iudicetur ſeu probatur vſurarius manifeſtus, & eius teſtamẽtũ nullũ.*

Perſona extrinſeca non ſubintelligitur in diſpoſitione.

Loquens de actu in dubio pręſumitur loqui potius de actu a ſe geſto quam ab alio.

295 *Teſtes dicentes quod electus in epiſcopũ fuit & eſt publicus fornicator an probẽt.*

296 *Exceptio contra teſtes quòd non ſunt omni exceptione maiores, an concludat.*

297 *Exceptio de inimicitia oppoſita in genere an concludat.*

Statutum puniens diffamantem aliquem, quomodo ſit intelligendum.

298 *Teſti ſi obiicitur periurium homicidium, vel ſimile non eſt ſufficiens obiectus, niſi deueniatur ad ſpeciem delicti.*

299 *Probatio quando ita interpretetur an nõ ſonet in delictum.*

Accuſatus qualiter probare debeat quòd fecerit ad ſui defenſionem. & n. 300. cũ ſe.

300 *Probatio dubia verificabilis, & cõcluſiua in quolibet intellectu, prodeſt ad intẽtionem probantis.*

Teſtes deponentes Titium occidiſſe Seium cum gladio, vel cum claua an probent.

Probatio quando cõcludere poteſt a communiter accidentibus an proſit.

Probatio quãdo in ſe eſt aliqualiter imperfecta tamẽ offuſcatur ꝑ exceptionẽ ꝓbatã a reo, ſufficit ad victoriam conſequendã.

301 *Vicinus præſumitur ſcire facta vicini, & conſanguineus conſanguinei ſui.*

302 *Excõicatus ſemel an pręſumatur ſemper excommunicatus.*

303 *Furioſus habẽs dilucida interualla an poſſit ſe obligare, & an ſemel furioſus pręſumatur ſemper furioſus.*

305 *Teſtis ad rationem dicti ſui motu proprio reddere teneatur & nu. 306. cum ſeq.*

Infamia non probatur per teſtem non reddẽtem rationem dicti ſui.

Fama a teſte dicti ſui rationem non reddente, non probatur.

Quid in teſtibus productis ad reprobandum aliquod inſtrumentum.

Et quid in teſtib. daponẽtibus ſup intereſſe.

306 *Teſtis deponens in cauſis criminalibus etiã non interrogatus, dicti ſui rationem reddere debet. Et quid in cauſis criminalibus in quibus non ingeritur pœna ſanguinis.*

307 *Iuramentũ in ſupplemẽtũ probationis an defertur in cã criminali, in qua de pœna pecuniaria agitur, et in cã in qua cõtentio eſt de oĩb. bonis, vel de maiori parte eorũ.*

Cauſa criminali dicitur, cum de pœna applicanda fiſco agitur.

308 *Teſtes qui reddiderunt rationem dicti ſui, an ſint præferendi aliis non reddentibus data in omnibus paritate.*

L. ob carmen §. ſi ff. de teſtibus explicatio.

309 *Teſtes interogati de rõne qui nullã reddiderũt, an faciãt iudiciũ aut ꝓſumptionẽ.*

310 *Iudex qui debet procedere de iure, & de facto nulla ſolennitate ſeruata an poſſit credere teſtib. nõ reddentibus rationẽ ſui dicti, vel ſi reddũt, nõ tamen cõcludentẽ.*

Teſti deponens per verba inepta nõ probat.

311 *Teſtis interrogatus ſup veritate alicuius facti reſpondens ſe dubitare, an probet. & nu 342.*

Dubitans & ignorans ęquiparantur.

312 *Teſtis deponens per verbum credo, an probationem faciat. & nu. 313. cum ſeq.*

Quid ſi dicat ſe pro certo credere.

313 *Teſtis deponẽs ꝑ verba iudicio meo, non probat.*

Et quid

314 Et quid ſi par verbum videri meo.

315 Et quid ſi dicat ita eſt ſecundũ conſcientiã meam.

316 Confeſsio facta per verbum credo nõ minus prçiudicat, quam ſi per verbum aſſertiuum facta eſſet.

317 Statum diſponens quòd ſtatur teſtibus deponentibus de credulitate, an probet.

Teſtes ſuper vno, & eodem facto deponere debent. alias non probant.

318 Singularitas teſtiũ ex quib. cõprehendatur, ita vt nõ ꝓbẽt. & n. 319. cũ ſequẽtib.

Teſtes mille ſingulares minus probat, quam vnus ſingularis.

Probanti per teſtes ſingulares, non defertur iuramẽtũ in ſupplementum probationis.

319 Vſurarius ad ꝑ teſtes ſingulares nõ vinci poßit.

Teſtes ſingulares regulariter non probant, qualiter ſit intelligendum, & limitandũ. vide nu 326.

320 Maleficium ſi probari, debet per medium indiciorum. & præſumptionum, an probatum cenſeatur ſi vnus teſtis de vna præſumptione, & alter de alia deponat.

321 Præſumptio quę probata per duos teſtes ꝓbat maleficium, vel eſt ſufficiens indiciũ ad torturam, an probetur per vnum teſtem, iuncta publica voce & fama.

Ampliatio ad c. veniens. el 1. de teſtibus.

322 Teſtes interrogati de ſuis conteſtibus dicentes ſe non recordari an probent.

323 Teſtes in dubio cenſetur deponere ſuper eodem facto, non autem ſuper diuerſo.

324 Tempus vbi eſt de ſubſtantia, neceße eſt, quòd teſtes de illo deponant, alias ſingulares præſumuntur.

325 Teſtiũ ſingularis eſt duplex, obſtatiua, et adminiculatiua, et quæ iſtarũ vitiare hẽat

Crimen læſę maieſtatis, & tractatus contra rẽpublicã per teſtes ſingulares probatur.

326 Nobilitas tantę eſt importanti, quod facit teſtes ſingulares, qui nullo modo ꝓbarẽt ſi ſint nobilitate, & legalitate ꝑditi, vt ꝓbẽt

Perſonę propter excellentiam plerunque a regulis iuris di'ceditur.

Teſtes deponentes in iudicio varij eſſe non non debent, nec ſibi contradicentes.

327 Teſtes vnus, & idẽ varius in ſuo dicto an reducatur ad concordiam, vt falſi pœnam euitet, & probet. & nu. 328. cum ſeq.

Nemo præſumitur ſe incontinenti corrigere

Intellect. ad dicta per Bar. in l. eos. C de fal.

328 Vnum & idem inſtrumentum ad concordiam reducitur, vt probet.

329 Teſtis inductus ad probandũ ętatem Titij, qui ſuper ea interrogatus dicit, ꝙ Titius eſt maior 25. ann. demũ interrogatus qño ſcit, reſpondit ſe neſcire, an ſit contrarius.

330 Intellectus ad dictum Bar. in l. de ętate ff. de minori.

Teſtes qui dixerunt ꝙ Titius, & Caius interfuerunt præſentes contractui, demum interrogati, an aliquis fuerit ibi præſens reſpondent quòd non, an probent.

331 Teſtis vnus ſi alteri contradicit, & reducãtur ad concordiam, an probẽt et nu. 332.

332 Teſtes inducti ad probãdũ percuſsionẽ, quorum vnus deponit percuſsionem fuiſſe factã punctim, alter vero ceſim, an probent.

Teſtis vnus ſi dicat contractũ factum eſſe in domo, et alter dicat extra domum an ꝓbẽt.

333 Teſtes plures quãdo contradicunt plurib. & ſunt reſpectu numeri diſpares, an vt probent, concordari debeant.

334 Teſtes duo dicentes ꝙ tali die Titius erat ſanus, & alij tres deponentes quod eodem die idem Titius erat infirmus, an probent & ſit reducendi ad concordiam.

335 Teſtis vnus pluribus cõtradicens, ad cõcordiam reduci debet, vt ſemiplenè probet.

336 Et quid ſi plures pluribus, & ſunt pares.

337 Teſtes aliqui ſi dicunt homicidium fuiſſe factum die Lunæ, alij vero die Mercurij, an reducantur ad concordiam, vt probent.

Teſtes contrarios, & obſcuros poteſt iudex repetere, vt dictum ſuum declarent.

Iudex motu proprio poteſt repetere teſtes, etiam poſt publicationem.

338 Teſtes varij, & contrarij reducuntur ad concordiam, eiuſdem modis quibus leges.

Caſus in quibus teſtes ad concordiam reducuntur. & nu. 339.

Verba a teſtib ꝓlata vt ꝓbent ĩpropriãtur.

340 Teſtis q in primo iudicio dixit ſe neſcire, deinde interrogatus dixit ſe ſcire, an ꝓbet.

Intellectus ad l produci ff. de teſtibus.

Publicatis atteſtationibus pꝰt iudex ex offi-

cio, ſuper eiſdẽ capitulis teſtes recipere.

341 *Lex cum pluribus rationibus ſuſtinetur, an eius diſpoſitio ceſſet, vna excepta omnibus ceſſantibus.*

342 *Teſti prima vice dicens ſe dubitare, & ſecunda vice affirmatiuè dicẽs, an probet.*

343 *Argumentum de dicto Iuriſconſulti ad dictum teſtis validum eſt.*

344 *Teſtis in diuerſa inſtantia varians an probet, & an puniatur, ibidem habes.*

Intellectus cap. præterea. de teſti. cogen.

Teſti nõ deponenti veriſimilia nõ creditur.

Dubia ꝓbatio probantẽ nõ releuat; quãdo ex obſcuritate ſermonis dubitatio oritur. Ita & quando dubia redditur ex uacillatione, & contrarietate ipſius teſtis.

345 *Teſtis, qui vnum dixit in iudicio, & poſtea contrarium extra iudicium, an primum dictum per ſecundum tollatur.*

Teſtis cõſtitutus in mortis articulo dicẽs cõtrariũ eius qđ prius depoſuit, an probet.

Teſtes niſi viderint actum ſuper quo deponunt, oculi corporeis, non probent.

346 *Teſtamentum non aliter probari poteſt per teſtes, niſi deponant vidiſſe teſtatorem, nec ſufficit, eum audiuiſſe loqui.*

Quid de codicillis, et donatione cã mortis.

Regula l. ſi nõ ſpẽli C de teſt. q̃uo procedat.

Teſtamentũ factũ tẽpore peſtis valet, licet teſtes teſtatorem non uiderint.

347 *Teſtes an neceſſario debeant vidiſſe cõtrahentes, quando agitur de probando aliquem actum inter viuos.*

348 *Matrimonium an probetur ſi teſtes exiſtẽtes extra cameram, uel extra thalam, audiuerunt virum dicere deſponſo te, vel accipio te in vxorem, & mulierem reſpõdentem ego ſum contenta.*

Et an idem ſit quãdo agitur de matrimonio diſiungendo. nu. 349.

Cautela qua uti debet creditor non ualens creditum ſuum probare.

349 *Teſtibus iuramentum poteſt remitti a partibus, ſed non quando de diſiungẽdo matrimonio agitur.*

350 *Confeſſio facta in foro pœnitentiali, nõ probat in foro iudiciali, niſi de matrimonio confirmando agatur.*

Sacerdos pandẽs confeſsionẽ, eſt puniẽdus.

351 *Teſtes deponentes uidiſſe per unam rimulam aliquẽ fabricantẽ falſam monetã, vel committentem adulterium probant, quãuis nõ ſimul, ſed ſucceſsiuè uiderint.*

352 *Teſtes deponentes furtum, uel homicidiũ fuiſſe factum de nocte, an probẽt, propter obſcuritatem, & incertitudinem.*

353 *Teſtes inducti ad reprobandum inſtrumentum, qualiter deponere debeant.*

SEPTIMA PARS.

AGgredior nunc Septimam partem in qua videndum eſt de modo & forma quæ debet obſeruari in examinatione te-
2 ſtium *a* vt dictum eorum valeat.
227 Et primo vt † dictũ teſtis valeat eſt neceſſe quòd deponat iuratus: alias eius dictũ eſt nullũ, l. iuriſiurandi. C. de teſti. c. tuis. extra de teſti. quod procedit etiã in cardinali, cuius dicto non ſtatur niſi iuratus depoſuerit. c. cum olim, in verbo quærendum, de priui leg. Et quo not. ibi do. Abb. idem eſſe in homine magnę auctoritatis & viris religioſi, quibus non creditur ſine iuramento. d. c. tuis.

Secundo extenditur vt procedat etiam quando in cauſa proceditur ſummariè, de plano, & ſine figura iudicij: quia tunc teſti non iurato fides non adhibetur. Ita Bar. ſingulariter in extrauaganti ad reprimẽdum in verbo ſine figura, prope finẽ.

Tertio extenditur, vt procedat etiam ſi ſimul multitudo teſtium fuiſſet producta: quia eis non creditur niſi fuerint iurati. Nec defectus iuramenti ſuppletur ex multitudine teſtium. c. multorum. 44. diſ.

Quarto extendit̃, vt ꝓcedat in ſacerdote deponẽte aliquẽ eſſe emendatũ de crimine: quia ipſi nõ creditur abſq; iuramẽto. Ita voluit Hoſt. Ioan. An. & do. Abb. in c. teſtimonium, de teſti. in pe. col. extẽdi ẽt pốt vt procedat in teſtibus peritis deponentibus in his quæ expectant ad artẽ ſuã: nam ipſis non creditur abſque iuramento. iſta eſt cõis opin. quã ponit Ioan. And. in c. fraternitatis, de frigi. & malefi. do. Abb. & Areti. in c. propoſuiſti, de probatio. Glo. in l. comparationes, in verbo de-

deponentibus.C.de fide inſtrumẽ.Et hoc
quando deponunt ſecũdum ſuam credu-
litatẽ prout poſſunt deponere: ſecus ſi de
ponant ſecundum veritatem , nam tunc
crederetur eis ſine iuramento, & ita pro-
cedat Glo.in l.iuriſiurandi. C.de teſti. &
Glo.in l.1.in princ.ff.de ven.inſpi.

Fallit iſta conclu in aliquibus caſibus.
228 Et primo: quando † iudex deberet in
cauſa procedere nulla iuris ſolennitate
ſeruata : quia tunc teſti non iurato fides
adhibetur. ſecundum Bar.in l filiusfami.
ff.de dona. quem ſequitur Petrus de An-
cha.in cle.ſæpe,de verbo.ſign.& Alexan.
in l.milites.C.de mili.teſta.Roma.in ru-
bri.C.de arbir.in 16. quæſtione. Contra-
rium tamen tenet Bal.& Ange.in d.l.mi-
lites.Bal.in l.presbyteri. C.de epiſ.& cle-
ricis Imo.& Ludo.in d.l.filiusfa. Imol. in
d.cle.ſæpe, & iſta opi.videtur eſſe proba-
bilior,eo:quia per iſtam clauſulam , nul-
la iuris ſolennitate ſeruata , non cenſetur
remiſſa ſolennitas iuriſgentium vel diui-
ni:prout fatetur Bar.in d.l.filiusfa.ſed iu-
ramentum in teſte eſt de iure diuino, vt
habetur Gene.31. c.vbi Iacob voluit te-
ſtimonium ſoceri ſui Labam per inſtru-
mentum confirmari.Ideo infert.d. Augu
ſti de Ancho.in l.de poteſtate eccl. q.55.
229 arti.6.quòd Papa † non poteſt diſpen-
b ſare b vt in ferendo teſtimonium in iudi-
cio non interueniat iuramentum , ex quo
eſt de iure diuino . Et hoc dictum ſequi-
tur do.Fely.in c.conſtitutus, in 6. col. de
reſcrip. cum ergo non poſſit ſupremus
principes diſpenſare in ſpecie quod teſti
non iurato credatur , Nec in genere vide
tur voluiſſe , committendo cauſam quòd
in ea procedatur nulla iuris ſolennitate
ſeruata : quia voluntas diſponentis non
trahitur ad ea quæ ſunt ei impoſſibilia. l.
Lucius.§.pen.ff.ad municip. ca nobis.de
ſententia excom. Bart. in l. ſub conditio-
ne.ff.de condi.inſtitu.Bal.in l.fin.§.in cõ-
putatione. C. de iure delibe. Et hoc quo
ad primam fallentiam ſufficiat .
230 Secundo fallit † quando compro-
miſſum eſſet factum in aliquem cum po
teſtate procedendi de facto: ſed pronun-
ciandi de iure.nam virtute huius poteſta-
tis poterit arbiter vel iudex cui a parti-
bus data fuerit iſta poteſtas credere teſti
bus non iuratis. Ita vult Bald. ſimpliciter
in ca.conſanguinei,de te iudi. per text. in
c.tuis, extra de teſti.
231 Tertiò fallit quando teſtis † primo
depoſuit dictum , & poſtea incontinenti
iurauit,tunc valebit eius dictum non ob-
ſtante quòd iuramentum non præceſſe-
rit dictum , licet ſecus ſit ſi ex interuallo
iuraret.Ita vult Bal. in l. iuriſiurandi. C.
de teſti. Eodem modo diſtinguit Calde.
in c.de teſtibus, extra de teſti. cuius opin.
ſequitur ibi Areti. adducens not. & per
Glo.& Bar.in l.iuriſiurandi,in prin. ff. de
ope liberto.pro quo facit Glo.in l. Pom-
ponius.§ tau. ff. de procura. quæ vult quod
paria ſint aliquid fieri ante ; vel inconti-
nenti poſt . facit quod not. Pau. de Caſt.
ſu l.heredes palam.§.1.ff.de teſti.vbi quæ
rit,pone teſtator fecit teſtamentum: & te
ſtes non rogauit,demum fuit ſibi dictum
quòd teſtamentum erat nullum. ideo an
te quam recederent teſtes illos rogauit,
valebit ne teſtamentum . Et concludit quod
ſic. eo : quia pacta ſunt quòd teſtator ro-
get teſtes ante teſtamentum, vel poſt in-
continenti antequam recederent : quia
ea quæ incontinenti fiunt in eſſe viden-
tur.l.lecta ff.ſi cer.pet. Archi.tamen con-
c trarium tenet c quẽ ſequuntur Cy.& Sa
ly.in d.l.iuriſiurandi.& Bald. ibi contra-
rius in c.fraternitatis, extra de teſt. Arch.
in c.etiam 22.q.2. do. Anto. & Abb. in c.
fraternitatis,de teſti.per text. in c. horta-
mur.3.q.3. Item : quia timore iuramen-
ti teſtis dicit ueritatem . ſed quando prius
depoſuit poſtea iurat nil prodeſt ſibi iu-
ramentum,quo ad hoc, vt poſſit reuoca-
re dictum ſuum timore ne puniretur pœ
na falſi: qui punitur pœna falſi ſi depo-
nat falſum etiam non iuratus ſecundum
Bar.in l. ſi quis legatum , in prin. ff.de fal.
Et iſta opi.videtur probabilior.
232 In dubio tamen præſumitur ipſum te
ſtem prius iuraſſe & poſtea depoſuiſſe ,
eo: quia quando eadem die reperiuntur
duo actus celebrati , nec apparet vter ip-
ſorum prius celebratus fuerit , in dubio
præſumitur illum actum præceſſiſſe, qui
faciat

faciat vtrunq; valere, iſta eſt doctri. Cy. & Bal. per illum text. in l. cum in teſtamẽto. §. hæc verba. ff. de hære. inſtituen.

233 Quarto fallit † quando teſtes examinantur ſuper eo quod eſt notoriũ: qa ipſius creditur nõ iuratis. c. tua nos, & ibi Glo. in verbo teſtimonio, de cohabi. cle. & mulie. per quem tex. ita tenet Roma. in l. admonendi in 27. colum. ff. de iureiu. Pro quo facit dictum d. Ant. in c. fi. in pe. car. de conſue. vbi dicit ꝙ ſi agatur de probanda conſuetudine inducta a populo quòd creditur teſtibus non iuratis allegat not. per Inno. in c. j. de poſtula. prælа. idem do. Anton. in cap. cum in tua. de ſponſ.

234 Quinto † fallit in executore deputato ad prouidendum alicui de beneficio cũ clauſula ſi eum idoneum inuenerit: nam non debet executor recipere informationes via iuris & exigere iuramenta a teſtibus, quinimo illis ſine iuramento poterit fidẽ adhibere: vt per Abb. & do. Ant. in c. 1. de poſtul. præla.

235 Sexto fallit † quando in probatione vtriuſque partis teſtes eſſent hinc inde pars: nam tunc pro illo ſententia eſſet ferenda qui haberet plus vnum teſtẽ, licet ſine iuramento depoſuerit. Ita voluit Bal. in c. 1. per illum tex. §. ſi duo, de pace tenenda & eius viola. quod eſt multũ no. Dubio tamen de veritate huius dicti, eo quia eum dictum teſtis deponenti ſine iuramento ſit nullum nec a iure conſideretur. l. iuriſiurandi. C. de teſti. ca. hortamur. 3. q. 1. non debet augere ius partis pro quo depoſuit per id quod ſingulariter dixit Bal. in c. 1. in fi. de his qui feu. da. pñt. vbi dixi ꝙ i ſucceſſione feudi frater vtrinque coniunctus non præfertur fratri conſanguineo: quia qualitas cognationis quæ non conſideratur in ſucceſsione feudi nõ auget ius fratris vtrinque coniuncti, vt ibi per eum.

236 Septimo fallit † quod iuramentum ab vtraque parte eſſet remiſſum: nã tunc crederet teſti non iurato. c. tuis, extra de teſti. & ibi Io. And. Abb. & alij ita tenent requiritur tamen in tali remiſsione auctoritas iudicis ſecundum Spec. in tit. de teſta §. fi. & eſt de mente Glo. in d. c. tuis, in Gl. fi. & idem tenet Bal. in l. 1. in princ. ff. de feriis. Contrarium tamen tenet Abb. in d. cap. tuis, per regulam traditam in l. ſi conuenerit. ff. de re iudi. & l. 1. §. in operis. ff. de no. oper. nuncia. & iſtud eſt verius, quia tex. in d. c. tuis, non exigit auctoritatem iudicis in tali remiſsione: ergo nec nos illam exigamus: argumento. l. ſi ſeruus. §. non dixit. ff de acquir. hære.

237 Octauo fallit † quando fides teſtis ab vtraque parte eſſet approbata: nam tunc non requiritur iuramentum: vt per Bar. in l. Lucius, in fi ff. de fideiuſſ. Notate & in hac materia aliquas concluſiones quæ ſunt notabiles.

238 Prima ſit concluſio † licet a ſententia illius cuius conſcientiæ fuit aliquid cõmiſſum non poſsit appellari, vt per Glo. in c. ſtatutum. §. per ceſsionem, de reſcri. lib. 6. tamen hoc procedit quando prius d iurauit *d* ꝙ ita eſt vel credit ita. Ita dicũt Ange. & Pau. de Caſt. in l. de pupillo. §. qui opus. ff. de no. oper. nuncia. de quo tamen dicite vt ibi per do. Alex.

Secunda ſit conclu. in dubio iuramen

239 tum † non præſumitur præſtitum a teſte: quia eſt quædam ſolennitas extrinſeca, quæ non præſumitur niſi probetur. l. quæcunque, in §. fi. ff. de publicia. l. ſciendum, cum materia. ff. de verb. obli. & ita tenet Abb. in c. tuis, in fine de teſti.

Fallit tamen quando eſſemus in antiquis: quia iuramentum præſumitur prolatum a teſte, licet aliter non probetur. Ita vult Bar. in l. admonendi, in 8. colum. ff. de iureiur. Bal. in c. 1. §. cum autem, de contr. inueſti. pro quo facit quod voluit Bal. in c. 1. de mil. & vaſ. qui contu. eſt vbi

240 dixit ꝙ ſi apparet † aliqua ſententia multum antiqua in qua fiat mentio ꝙ pars fuit citata, præſumitur citationem interueniſſe. allegat Inn. in c. Albericus, extra de teſti. pro quo facit etiam: quia in antiquis fama plenè probat ſecundũ Inn. in c. veniens, de ver. ſign. Bar. in auc. quas actiones. C. de ſacroſan. eccle. vbi dicit quòd in antiquis per famã plene probatur dominum, & ſic ſaluat Gloſ. in l. at qui natura, in §. cum me abſente. ff.

T t de

de neg. geſt. Similiter ſcriptura priuata
in facto antiquo facit ſemiplenam proba
tionem ſecundum Io. And.in titu. de in-
ſtru.edi. §.nunc dicendum, verſi. quod
ſi producens,in addi.ad Specu.do. Anto.
in cap.2.verſic. tertius caſus. de fide in-
ſtrumentorum. Similiter inſtrumenta an
tiqua inter alios confecta probant confi-
nia ſecundum Bal.Saly. & Doc.in l.cum
aliquis. C. de iure delib. Sed quando di-
centur inſtrumenta antiqua, & habere
tempus antiquum, dicite quòd tempus
241 † antiquum dicitur: quando eſt centũ
annorum ſecundum Innoc.in c.vrniens,
de verb.ſign.quia ſale tempus eſt vita ho
minis longęua,vt l.fi.C.de ſacroſan.eccl.
idem tenent Inno.& Abb. in c.veniens,
el 1.de teſti.& hæc eſt communis doctri-
na,vt dixit Alex.in d.l.cum aliquis.
242 Tertia ſit conclu. † ſi dicto alicuius
ſtandum ſit de eo quod ſibi videtur. iſte
non cogitur iurare:quia non eſt teſtis,ſed
potius quidam arbitrator.ideo valet eius
dictum abſque iuramẽto,argumẽto auc.
decernimus. C.de arbi. & ita tenet Ale-
xand. in conſil. 54. alias 266. incip.circa
id quòd quæritur in 2.volu.
243 Quarta † & penultima ſit conclu. in
hac materia teſtibus deponẽtibus in cau-
ſa matrimoniali ad matrimonium diſtin
guendum iuramentum non poteſt remit
ti, ſecus ſi ad coniungendum. Ita not. do.
Abb.& communiter Doct. poſt Glo.ibi
in c.tuis,de teſti.& ratio eſt: quia primo
caſu negocium non eſt in libera volunta-
te partium,ſicut in ſecundo.
244 Quinta † & vltima conclu. ſit. Te-
e ſtis non poteſt iurare die feriata *e* licet
eadem die poſsit deponere dictum ſuum
Gl.eſt in cle. 1. de offi. deleg. An autem
iuramentum teſtis ſit de forma? commu
niter concluditur quòd ſic per tex.in l.iu
riſiurandi. C.de teſti.& per text.in c.hor
tamur.3.q.9.Ego tamen contrarium te-
nui in repetitione l.nemo poteſt. ff.de le
ga 1.videte ibi per me latè.
245 Secundo requiritur ad hoc † vt va-
leat depoſitio teſtis partis aduerſæ cita-
f tio,alias eius dictum non valet. *f* l.ſi quã
do.C.de teſti.c.2.eo.tit. An autem ſuffi-
ciat vnica citatio. dicite quòd ſic, ita te-
net Bar.in l.conſentaneum.C.quomodo
& quando iudex.Bart in l.ſi finita.§.Iu-
lianus.ff.de damno infec.Aret.in d.ca.2.
vbi ad hoc ſubtiliter ponderat illum tex.
vt ibi per eum.

Fallit tamen hæc conclu. in aliquibus
caſibus in quibus valet depoſitio teſtis
parte non citata. Primo ergo fallit in ca-
g ſu notabili quem ponit Bar. *g* in l. 2. C.
246 de naufrag.li.11.vbi † dicit aliquis paſ-
ſus fuit naufragium vel ruinam,ita ꝙ ca-
ſu fortuito amiſit bona, quæ ad alterum
ſpectabant, quomodo ſuccurretur illi ad-
uerſus illum ad quem bona ſpectabant:
dicit ibi Bart. ꝙ faciat examinari teſtes
in illo loco vbi paſſus eſt naufragium de
caſu fortuito ſibi contingenti, & dicti te-
ſtes facient fidem in partibus ſuis coram
iudice competenti, licet nullus fuerit ci-
tatus, & hoc dictum ſequitur Paul. de
Caſt. in l.creditor. C. de pignora. actio.
Areti.in d.c.2.& do.Fely.in cap.2. extra
vt lite non conteſta. facit pro confirma-
tione id quod dicit Bart.poſt Iac.de Bel-
ui.in §.fi.in auct.liceat matri & auiæ, col
la.8.vbi dicit quòd iſto caſu fieri poterit
inſtrumentum coram teſtibus, per quos
probabitur dictus caſus fortuitus, vt ibi
per eum.
247 Secundo fallit, quando iudex † pro-
h cedit per modum inquiſitionis *h* contra
delinquentem ſecundum do. Anto.in c.
qualiter, & qñ.extra de accuſatio. el 2.
248 Tertio fallit, † quando aduerſarius
eſt potens, ita ꝙ eius præſentia eſt for-
midoloſa, nam iſto caſu eo non citato,
poterunt teſtes examinari.c.præterea,de
ſponſa.& ibi no.c.fin. de hæreti.lib.6.ar-
guendo a ſpeciali.
249 Quarto fallit, † quãdo cauſa eſſet ex
pedienda nulla iuris ſolennitate ſeruata,
ſecundum Bar.in l. ſcire oportet. §. ſuffi-
cit.ff.de excuſa. tuto. in quo tamen idem
Bart. tenet contrarium & melius in l. fi-
liusfa.ff.de dona. eo. quia per dicta ver-
ba non cenſetur remiſſa citatio,& ſic de-
fenſio,quæ eſt de iure naturali, vt eſt tex.
in cle.paſtoralis, de ſenten. & re iudi. ca.
Deus omnipotens.2.q.1.

i Quintò i fallit, † quando teſtis eſt ta
250 lis cuius dicto omnino ſtare debet pars
aduerſa, vt quia partes conuenerũt, quòd
de cauſa inter eos vertente ſtari debeat
dicto Sempronij. nam ſi dictus Sempro-
nius dictũ ſuum depoſuerit, valebit eius
teſtimonium parte non citata. Ita voluit
Bar. in l. Theopompus. ff. de dote præle-
ge. do. Anto. in c. veniens, de teſti. Alexã.
in conſilio. 130 in primo volumine. fa-
cit quòd volunt Domini de Rota deciſio
ne 257. vbi dicunt, quòd vbi defertur
parti iuramentum prout eſt in caſu. l. ſi
quando. C. vnde vi. & in ca. ſi. extra quòd
metus cauſa. non eſt opus citare partem
aduerſam, cum eius iuramento omnino
ſtandum ſit.
251 Sexto fallit † quando dubitatur de
morte, vel receſſu ipſarum partium, vel ip
ſorum teſtium. Nam poſſunt recipi hu-
iuſmodi teſtes abſente parte, & non cita
ta. Ita vult Inn. in c. ſignificauit, in ſi. ex-
tra de teſti. & in c. Albericus. eo. ti. argu-
mento tex. in c. quoniam frequenter, vt li
te non conteſta.
Septimo fallit, quãdo agitur de proban
da conſuetudine inducta a populo ciuita
tis, quia valebit depoſitio teſtium parte
non citata: vt per do. Anto. in c. ſi. de con-
ſue. in pe. car.
252 Octauo fallit † vbi teſtes recipiun-
tur per cognitorem, ſeu executorem da-
tum ad cognoſcundum, an quis ſit ido-
neus ad beneficium ſeu dignitatem ſecũ-
dum Inno. in c. ſi. de transla. epiſcopi vel
electi. & in cap. dudum. de præſump. Lu-
do. Roma. in ſingu. 399. incip. fuit vnus.
253 Nono fallit † quando iudex recipit
teſtes ſuper fama aut notorio ad ſuam in
formationem, ſecundum Inn. in ca. bonę.
de electio. & in c. cum in tua, de ſponſa.
Bal. in l qui teſtamento. §. per contrarium
ff. de teſta. Lud. Roma. in loco ſuperius al
legato, vbi ponit alios caſus, alias fallen-
K tias K videre per Doc. in ca. 2. de teſti.
Duo tamen circa iſtam materiam ſunt
254 ſemper notanda. primum eſt, † quòd ſi
pars citata ad vidẽdũ produci teſtes nõ
comparuerit, & propter impedimentũ in
euitabile fuerit detenta; vt quia erat in-
firmus, vel alia iuſta cauſa detentus,
tunc dictum teſtis producti contra eum
nullam facit fidem. caſus eſt no. in c. 2. ex-
tra de teſtibus. & ſicut impedimentum cõ
tingens in perſona propria eum excuſa-
ret, ita impedimentum contingẽs in per-
ſona filij, vel alicuius ab eo dilecti eum
excuſat Glo. eſt in c. communis filius. 22.
diſtin. de qua meminit Alex. in l. quęſitũ.
ff. de re iudica. pro quo facit not. deciſio.
d. Abb. in c. Gemma, extra de ſponſa. Se-
255 cundo † eſt nota. quòd dictũ teſtis eſt
nullum quando neutra pars eſt præſens
l tempore quo deponit l ipſe teſtis. Gl. eſt
in l. ſi quando. C. de teſti. quam multum
cõmendat Raph. Ful. in l. 1. C. quæſtio, &
quãdo iud. vbi dicit per illam Glo. euer-
tiſſe multos proceſſus in ciuitate Pataui-
na. & idem tenet Lanfrancus in repe. cap.
quoniam contra falſam, de proba. in ver-
bo teſtium receptiones, in 6. q. vbi hoc
multum commeadat.
256 Tertio requiritur † ꝙ teſtis non ſe
m offerat vltro m ad teſtimonium feren-
dum, quia per talem oblationem cauſa-
tur cõtra eũ ſuſpicio. l. quæ omnia ff. de pi
cu. l. ſi vxori. §. primo. ff. de ſal. vbi tutor
ingerens ſe officio tutelæ. ab illa, tanquã
ſuſpectus repellitur, Sciendum tamen eſt,
quod ſi teſtis producatur a parte ad iudi-
cium, & interrogatus a iudice dicat teſti-
monium, valet eius dictum: quia videtur
deponere non vltro ſe offerendo: ſed po-
tius a parte requiſitus. Ita dicunt Domi-
ni de Rota deciſio. 360. Gloſſ. eſt & ibi
Bar. in l. poſt legatum. § is qui. ff. de his,
quib. vt indig. & per do. Abb. in c. cum in
tua. de teſti. quem videatis omnino.
257 Quarto requiritur, ꝙ teſtis † exami
netur coram iudice: quia examinatio
n quæ fit coram notario n actorum nõ fa
cit fidem, nec eſt valida ſecũdum Gl. in l.
iubemus. C. de libe. cau. & Gl. in l. hac cõ
ſultiſſima. §. ſi. C. de teſtamẽ. pro quibus
adduco bonum tex. in l. quinquaginta. ff.
de prob. & tex. in l. ſi. ff. de libe. agno. quæ
iura expreſſe volunt probationem eſſe
ſiendam iudicij, & ſi habenti iuriſdictio-
nem quam non habet ipſe notarius. Et
iſtud eſt menti tenendum ad inualidan-

da dicta ipſorum teſtium qui depoſuerunt coram notario. non autem coram iudice.

Quinto requiritur quod teſtes examinentur
258 † poſt litem conteſtatam: quia examinatio quæ fit ante lit. conteſta. non facit fidē nec probat. probatur in rubro & in nigro in cap. quoniam frequenter, extra vt lite non conteſta. in princ. quod tantum fallit in aliquibus caſibus in quibus poſsūt recipi teſtes lite non cōteſtata.

Primus caſus eſt quando teſtes ſunt ſenes, & valetudinarij. Ita quod dubitatur de eorum morte. nam in iſtis caſibus ne pereat facultas probandi: teſtes poſſunt examinari lite nondum conteſtata. iſtos caſus ponit tex in d. cap. quoniam frequēter, vbi glo. ponit alios caſus quos declarant ibi dom. Abb. & latè Fely. videte ibi per eos. In hoc tamen quinto requiſito de aliquibus quærendum eſt. & primo
259 quæritur. An teſtes † qui examinantur lite non conteſtata debeant iurare parte perſonaliter citata, an verò ſufficiat citationem fieri ad domum? in qua quæſtione diuerſæ ſunt opin. Nam Dy. in l. 4. §. prætor. ff. de dam. infec. tenuit quòd perſonaliter aduerſarius ſit citandus. idem tenuit Innoc. quem ſequitur Ang. in §. fi. in auctē. de teſti. colla. 7. Contrarium tenet Barto. in d. l. 4 §. prætor. vbi dixit ſat eſſe citationem fieri ad domum. Idem tenet do. Anto. in cap. fi. extra qui matri. accuſa. poſſunt. Ioan. And. in cap. quoniā frequenter, vt lite non conteſta. in qua quæſtione puto ſic diſtinguendum. Aut aduerſarius eſt abſens: & tunc ſatis ſit citationem fieri ad domum ne interim pereat facultas probandi, dum requiritur vbi ſit aduerſarius. Et ita procedat opi. Barto. & aliorum quæ bene probatur per tex. in c. 1. qui matri. accuſa. poſ. & in d. capitulo. quoniam frequenter, vbi parte abſente tales teſtes poſſunt recipi ea citata, & nolente comparere, Aut aduerſarius eſt præſens in ciuitate, & tunc cum agatur de eius graui præiudicio perſonaliter eſt citandus, nec ſatis erit citationem fieri ad domum eius & ita procedat opin. Dyn. Innocen. & aliorum.

260 Secundo quæritur coram quo † iudice iſti teſtes ſint examinandi. in qua quæſtione ſic eſt concludendum. vnde licet quòd fieri debeat examinatio corā illo iudice coram quo eſſet agitanda cognitio cauſę principalis, ſuper qua dicti teſtes deponunt. Item concludit Federi. de Senis in conſilio 62. Barto. in l. cum hi. §. tranſactio. ff. de tranſactio. per illum tex. Abba. in cap. ſi clericus laicum, in 2. colum. de foro competen. Alexan. in l. ſi finita. §. eleganter. ff. de damno. infec. ideo ſi clericus ſit habiturus litem contra laicum, quo caſu cum actor ſequatur forum rei, & per conſequens adeundus ſit iudex ſecularis c. cum ſit generale, de foro compet. l. iuris ordine. C. de iur. omnium iudi. ſi voluerit dictus clericus producere teſtes coram iudice ſeculari debet producere coram quo principalis cauſa eſſet agitanda. econtra ſi laicus contra clericum litem eſſet habiturus dictos teſtes producere coram iudice ecclesiaſtico, confirmatur optimo ſimili quòd ponit Bart. in l. ſocieta. §. arbitrorum. ff. pro ſocio. vbi dicit quòd reus petens arbitramentum reduci ad bonam æquitatem poteſt adire iudicem propriū qui cum habeat iuriſdictionem in cauſa principali: quia actor forum rei ſequi debet. habebit iuriſdictionem in illo articulo.

261 Tertio quæritur qui † dicantur ſenes & valetudinarij. in hac materia Inn. Abb. & cæteri in d. c. quoniam frequenter concludunt iſtud eſſe arbitrarium: quia ſecundum naturam arbitrabitur ipſe iudex ſenectutem ſecundum qualitatem perſonæ ipſius teſtis: quia plerunque quis in 60. anno. conſtitutus eſt robuſtus, nec de eius morte dubitatur. & alius erit minor quinquaginta annis qui erit minus robuſtus: ideo de eius morte veriſimilius poterit dubitari propter eius malam complexionem: erit ergo iſta qualitas an teſtis ſit ſenex vel valitudinarius a iudice conſideranda.

Quarto quæritur, dictum fuit ſupra in quinta parte nonnullos eſſe qui inui-

ti non coguntur teſtificari, volentes tamen admittantur. l. Iulia. cum l. ſequen. ff. de teſti. an hoc habebit locum in caſu in quo teſtes recipiuntur lite non conteſtata. Dicite quòd ſic: quia ſolum derogatur iuri communi in hoc quòd teſtes poſſint examinari lite nondum conteſtata, in aliis ergo caſibus iura antiqua remanebunt in correcta. l. ſancimus. C. de teſtamen. l. præcipimus, in fine. C. de appellationibus.

262 Sexto requiritur quòd teſtes † examinentur ante publicationem aliorum teſtium qui prius fuerant examinati, eo: quia publicatis atteſtationibus non poſſunt noui teſtes produci ſuper eiſdem capitulis, vel directo contrariis. cap. fraternitatis, de teſt. cle. 2. eo. ti. & in §. quia vero, in auten. de teſti. colla. 7. Pro perfecta cognitionis præſentis materiæ facio vnã concluſionem cum aliquibus limitationibus, & ampliationibus.

Concluſio ſit talis, publicatis atteſta-

o tionibus non poſſunt teſtes produci o ſuper eiſdem articulis, ſeu contrariis, iuribus ſuperius allega. Iſta concluſio extenditur nonnullis modis.

Primo vt procedat etiam in cauſa appellationis, in qua non poſſunt produci teſtes ſuper eiſdem capitulis d. ca. fraternitatis. & cle. 2. de teſti. licet Bald. in l. per hanc. C. de tempor. appellatio. dicat quod iſtud non habeat locum in foro ciuili, per nonnullas rationes de quibus ibi per eum. tamen Doct. communiter tenent contrarium in d. c. fraternitatis, vbi Areti. eleganter diſcutit hunc articulum, & reſpondet fundamentis adductis per Baldum. Et pro iſta opinioue facit: quia quando aliquid eſt dubium de iure ciuili quod reperitur clare deciſum de iure canonico ſtandum eſt diſpoſitioni iuris canonici in vtroque foro per text. in capit. per venerabilem, extra qui filii ſint legiti. capit. licet ex ſuſcepto. de foro competen. Præterea cauſa appellationis ſubrogatur loco principalis. Sicut ergo in cauſa principali non poſſunt recipi teſtes publicatis atteſtationibus, ita nec in cauſa appellationis, arg. eorum quæ traduntur in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio, & text. in l. ſi donaturus, in § 1. ff. de donatio. inter virum & vxorem. Cum ſubrogatũ ſapiat naturam illius in cuius locum ſubrogatur: vt d. iuribus.

Secundo quæritur iſta conclu. quando iudex admiſit teſtes publicatis atteſtationibus parte non opponente: quia nec iſto caſu valebunt eorum dicta. Ita ſentit Bart. in auctentica qui ſemel. C. de probationiſius, quem ad hoc ponderat Areti. in dicto capitulo fraternitatis, & iſtud clarius voluit Bartol. in l. ſecunda. in fine. ff. de appellatio. recipi. dum æquiparat iſtos duos caſus quod teſtes ſint examinati poſt teſtium publicationem, aut ſint recepti poſt terminũ datum ad probandum parte non opponente, quo caſu tales teſtes ſic examinati non faciunt fidem. Et pro iſta concluſione facit text. in auctentica de teſtibus. in § quia vero, in verbo licẽtiam omnino denegamus, quæ verba habent vim clauſulæ annullatiuæ, vt notat Ioan. de Imola. in capitulo 2. de teſtamen. Ange. & Imo. in l. qua ętate. ff. de teſtamen. allegant Glo. in clemen. ſecunda in verbo concedatur, de ætate & qualitate. vbi autem in lege eſt appoſita

263 † clauſula annullatiua actus eſt ipſo iure nullus, etiam parte non opponente, ſecundum Glo. in capitulo diſpẽdia. in verbo proceſſus. & Glo. in capitulo ſtatutũ. in principio in verbo non committatur. de reſcrip. lib. 6.

Contrarium tamen tenet dom. Anto: in c. in cauſis, in vlt. col. & c. vltra tertiã. & in capitulo fraternitatis, in 24. colum. extra de teſtibus. vbi etiam Imo. & pro hoc eſt Glo. in Cle. 2. in verbo producere, de teſti. & ita videntur tenere communiter Doctores. pro cuius confirmatione adduco aliqua notanda in practica.

Et primo adduco quòd voluit Bald. & Roma. in l. certi conditio. in §. quoniam. ff. ſi certum pet. vbi volunt quòd ſi ſta-

264 tutum † dicat quòd debitum excedens ſummam viginti librarum non poſ

p ſit probari per teſtes p ſed probetur per inſtrumenta, ſi parte non opponente pro

ducantur teſtes ad probandum quantitatem excedentem in dictam ſummam plene probabunt. Secundo facit, poſt ſententiã quæ tranſiuit in rem iudicatam probationes amplius non ſunt admittendæ. l. Imperatores. ff. de re iud. l. ſub ſpecie. C. eo. ſi tamen pars de facto fuerit admiſſa ad probandum, parte non opponente, inſtrumenta vel teſtes producti probabũt, & ſi conſtabit de iniquitate ſententiæ illa retractabitur. Ita dicit Imol. in cap. cum Bertholdus, de re iudi. in Glo. ſua quę incipit nota quod poſt ſententiam diffinitiuam Inno. do. Anto. & alij in c. cum dilecta. de reſcrip. Ioan. And. in c. 1. de lit. cõteſt. lib. 21. Pau. de Caſtro in l. admonendi, in 4. colum. de iureiur. domi. Abb. in cap. cum contingat. de officio delega. Tertio facit qđ voluit Bar. in l. poſt mortem in fi. ff. de adoption. vbi dicit, quòd ea quæ non poſſunt expediri per procuratorem, ſi tamen facta fuerint, & partes expreſsè non oppoſuerint valebunt & tenebunt allegat Gloſ. in §. ſi quis ergo. verſiculo ſic igitur licentia, in auctent. quibus modis natura efficiũtur legitimi: ſed ad idem eſt Gloſſ. in capitulo primo in verbo criminalis, de iudi. lib. 6. quam ad hoc allegat Ro. in l. vulgo. ff. de in lit. iuran. Quarto facit quod tenet Gloſſ. in l. quamuis indubitati. C. de adul. quæ vult ꝙ in caſu, in quo quis non poteſt accuſare per procuratorem: ſi accuſauit per procuratorem, & nihil fuit ſibi obiectũ, procedat accuſatio. Quinto facit. poſtquam in cauſa fuit concluſum non poſſunt articuli produci ad probandum. attamen ſi producti fuerint, & admiſsi parte non opponente, valebit probatio: quia intelligitur reuocata illa concluſio. Ita dicunt Domini de Rota in ſuis deciſio. quam ſequuntur do. Anto. & Imo. in ca. auditis, de procura. domi. Abb. in c. quoniam contra falſam, in 11. colum. de probationi. quædam alia in ſimili propoſito videte per domi. Iaſo. l. admonendi, in 13. col. ff. de iureiuran.

Tertio extenditur vt procedat quando articulus nouus, ſuper quo teſtes ſunt examinandi, continetur ſub articulo anti quo ex vi factæ probationis. Nam nec in illo caſu potuerunt teſtes recipi publicatis atteſtationibus. Exemplum. Aliquis volens probare præſumptionem x. annorum, articulauit ſe fundum præſcripſiſſe ſpacio x. annorum, publicatis atteſtationibus vult probare titulum, qui eſt neceſſarius ad effectam ipſius præſcriptionis, admittetur certè, non ita voluit Bartol. qui in hoc ponit pulchram doctrinam in auctẽ. qui ſemel. in 4. col. C. de probationi. Ange. in §. quia vero, in auctẽ. de teſtibus collatio. ſeptima.

Iſta concluſio fallit in aliquibus caſibus, quos enumerat dominus Abbas in ca. fraternitatis. de teſtibus, quibus addo plures alios no. caſus.

265 † Primo fallit in caſu nota. quẽ ponit
q Bal. in l. ampliorem. q in princip. C. de appellatio. & eſt caſus multum not. in practica, videlicet quando iudex ex officio ſuo examinat teſtes poſt teſtium publicationem: quia hoc eſt ei permiſſum. Ideo cautela eſt: quòd ſi is qui vult producere teſtes poſt atteſtationes publicatas dicta teſtium in ſcriptis det iudici, & procuret ſecretè, quòd iudex ex officio ſuo illos examinet. Ratio huius dicti eſt: quia in iudice ceſſat timor ſubornationis. l. ſecunda. C. de officio ciuilium iudi. Item quia iudex videtur hoc facere, vt magis veritas facti ei innoteſcat, cum oporteat iudicantem cuncta rimari, capitulo iudicantem. 30. quæſtione quinta, lege iudices. C. de iudicijs.

r Secundo fallit in cauſa matrimoniali in qua teſtibus publicatis alij teſtes admitti poſſunt c. ſeries, & ibi no. extra de teſti. & ratio eſt: quia in hac cauſa ſententia nunquam tranſit in rem iudicatam, cum contrarijs probationibus retractari poſſit c. lator. & c. conſanguinei. de ſentẽtia & re iudi. ex quo infero, ꝙ cum ſen-
266 tentia lata † ſecundum conſilium ſapientis iuxta formam ſtatuti, nunquam tranſeat in rem iudicatam, idem erit in caſu iſto, quod in cauſa matrimoniali: quia habito conſilio doctoris eminentioris, poterit retractari, vt concludit dom. Ant. de But. in c. propoſuiſti, de probatio.

in fi.quem ſequitur Lud.Roma.in conſi. 228.incip.pro plena diſcuſsione. in fin.& in l.enim quidam.in § qui dicitur. ff. de acquiren.hæredi. Alexan. in l. ſi ab hoſtibus, in 3. col. ff. ſoluto matrimo. qui reputat iſtud perpetuo menti tenendũ licet domi. Abb in d.c.propoſuiſti, impugnet iſtud dictum d. Anto. cuius opinionem alias defenſaui in publica diſputatione, dictum tamen do. Anto. communiter approbatur.

Tertio fallit, quando agitur de proban-
267 da † aliqua qualitate quæ poterat comprehendi & non comprehendi ſub articulo antiquo, doctrina eſt Ioan. And.in d. cap.fraternitatis. quem ſequitur ibi domi. Abb.in antepe.col.& ibi Areti.in pen.colum.Bar.in auctẽ.qui ſemel.in 4.col. C. de proba.dum dicit ſic eſſe intelligenda not.per Io.And.in d.c.fraternitatis, Ideo inferunt ibi Io.And.& do.Abb. ad quæſtionem quæ fuit d. Boatini de Mantua. Fuit probatum executorem fuiſſe excommunicatũ:publicatis atteſtationibus poterunt recipi teſtes ad probandum illam excommunicationem fuiſſe publicã:iuxta tex.in c.ad probandam de ſententia & re iudi. Iſta limitatio eſt pulchra, & ad multa poteſt conferre, nihilominus dubito de illius veritate: quia quod prohibitum eſt circa hunc factum præſentem, nõ eſt permiſſum circa qualitatem ipſius facti per quam alteratur natura ipſius facti.l.habebat,in prin.ff. de tributo iuncta l.in delictis §. ſi detracta. ff. de noxa. & his quæ no. per ſcriben. in l.edita. C. de edend. circa declarationem illorum iurium, ſed probando excommunicationẽ fuiſſe publicam: probatio prius facta eſt robur.& proderit probanti. quem alias non profuiſſet.d.capitu. ad probandum, de re iud.c.ergo & ex prædicta limita.in fero,quod ſi caſu.c. in præſentia,extra de probatio poſſunt recipi teſtes ad probandum, quod ille ingrediens erat minor 14. annis etiam publicatis atteſtationibus,cogitate.

Quarto fallit,quando examinatio teſtium publicatorum fuit nulla:quia tunc non nocet publicatio quominus alij teſtes poſſunt recipi argumento. l.non putauit.§. non quæuis. ff.de bonorum poſſeſſi.contra tab.& ita tenet Barto. in auc. atqui ſemel.in fi.C.de probatio.& iſtud etiam vult Gloſſ.in ca.cum cauſam. quæ inter archiepiſcopum ,extra de reſtitutio.ſpolia.in Gloſſ. fin.facit tex.in §.quia vero. in auctent.de teſtib. & pro iſta limitatio.facit tex.in cle.2 de teſti. in verbo requiris a contrario ſenſu.Iſtam limitationem magnifacit Zenzelli.& ad Cardinali.in d.clement.2. qui dicunt, quòd quando teſtes non ſunt rite publicati & examinati etiam ſi ad inſtantiam producentis ſint publicati, quod poterunt produci alij, & iſtud nota.tenet ibi Io.de Ligna.Facit quod nota. ibi domi. Anto. & Imo. qui dicũt quòd nedum primi teſtes verum etiam noui teſtes poſſunt produci in ſecunda examinatione prima exiſtente nulla:multum tamen obſtat ratio ſubornationis teſtium:de iſta tamen limita. videte per dominum meum.in l. qui per ſalutem.ff.de iureiuran.vbi poſt Ioan.de Ligna.& Cardina.in d clemen.2 intelligit hanc limitatio.hoc modo videlicet, ꝙ teſtes nulliter recepti,iterum poſſunt examinari vt ſuppleatur prima depoſitio, & non vltra.

Quinto fallit, quando volens producere teſtes eſt vir multum legalis, notæ fidei,& ſanctimonie,in quo non eſſet præſumẽdum teſtium ſubornatio. vt per Bal. in c.præterea,de teſtib.cogen.quæ limita. poteſt comprobari ex optimis ſimilibus de quibus domin.meum in auctẽn. iubemus.C.de iudiciis.

268 Sexto fallit, quando dictum † teſtis eſt ambiguum, vel obſcurum, quia poterit iudex ex officio ſuo dictum teſtem repetere,etiam poſt publicationem atteſtationum, vt declinet dictum ſuum,ſeu addat ſi aliquid ſit addendum, licet hoc facere non teneatur ad partis petitionem iſta omnia probantur in capitulo cũ clamor.extra de teſti.& ibi not.& per domi. Alexan.in conſi.92.in quarta columm. in primo volu.

Secundo fallit, in minore & eccleſia quibus promiſſum eſt beneficio reſtitu-

tionis in integrum, publicatis atteſtationibus alios teſtes producere. de quo per Bar. in l. j. §. nũciatio. ff. de noui oper. nun cia. & ibi latè per ſcrib.

Octauo fallit, quando teſtes fuerunt publicati parte inuita & contradicente: nam tunc non nocet iſta publicatio teſtium quominus poſsit alios teſtes producere ſecundum Io. And. in capitulo conſtitutus. el 2. de teſti. Barto. in auc. at qui ſemel. C. de probatio. do. Anto. & Abba. in c. fraternitatis, de teſti. An autem publicatio facta parte præſente & expreſse non conſentiente uoceat vt alij teſtes nõ poſsint produci? communis eſt conclu. ꝓ ſufficiat partem eſſe præſentem publicationis, nec opus eſt quòd expreſse conſentiat: quam tenet d. Ant. in d. ca. fraternitatis, in ſua diſtinctio. ibi per d. Abb. relata qui expreſsè tenet ꝙ ſufficiat parti, præſentia vt facta publicatione non poſſunt alij teſtes produci. nam ex eo quod pars teſtificata didicerit videtur renuntiaſſe teſtium productioni, vt ibi latius per eum & quia communiter Doct. tenet iſtam opi. illam pro nunc abſque alia diſcuſsio ne tenebo, licet Areti. multum ſubtiliter more ſuo ſolito in dicto. ca. fraternitatis. conetur ſubſtinere opi. Gloſſ. in d. c. conſtitutus, dicite vt ibi per eum.

Nono fallit: quando teſtes examinantur facta publicatione de voluntate partium, vt per prææallegatos Doct. in dicto c. fraternitatis.

Decimo fallit: quãdo inſtantia eſt perempta, vt in caſu legis properandum. in princi. C. de iudi. ita ſimi. Abb. in d. c. fraternitatis, cætera aliter non proſequar ſed me remitto ad nota per Doctor. in d. ca. fraternitatis, vna tantum limitatione excepta.

f Vndecimo ergo, & ultimo fallit quando quis dicta teſtium percunctatus eſt ab ipſimet teſtibus qui depoſuerunt: quia hoc non obſtante poteſt admitti ad probandum per alios teſtes ſecundum Ioã. Andr. & Hoſtien. in c. fina. de teſti. & Ludo. Roma. in ſingu. ſuis 786.

269 Notate † tamen quòd teſtes examinati poſt didicita teſtificata aliorũ teſtiũ faciunt præſumptionem ſecundum Innocen. in ca cum dilecti. de accuſatio. & in c. cum I. & A. de re iudica. & Bald. in l. cunctos populos. C. de ſumma Trinita: in § . oppoſi. & in l. 2. C. de epiſcopali. audien. & per domi. Abb. in c. de cætero, de teſti. & per Ludo. Rom. in ſingula. 754. incip. teſtes examinati.

270 Septimo requiritur † ad validitatẽ atteſtationum quòd teſtis deponat intra terminum ſtatutum a iudice ad probandum: quia ſi deponeret poſt terminum, eius dictum eſſet nullum, vt per Bart. in l. 2. in fi. ff. de appella. recip. Bal. in l. 2. in 13. q. C. de epiſcopali audien. & in l. ſi ea. C. qui accu. non poſſunt, idem tenet Bar. in l. ſi. ff. de feriis. Aret. in c. licet cauſam, extra de probatio. in 7. col. pro quo facit tex. in d. c. licet cauſam, in verbo nullatenus. & tex. in ca. paſtoralis, de exceptio. ſuper eodẽ verbo nullatenus quod idem ſignificat quòd ipſo iure, vt per Glo. in auctẽ. ſi qua mulier. C. ad Velleia. Præterea iſta verba nullatenus, prolata a lege habent vim & effectum clauſulæ annullatiuæ, & ſic annullat actum ipſo iure ita, quòd actus non poteſt approbari tacite nec expreſsè conſenſu partium, nec inferior poteſt diſponere contrarium. Ita tenent d. Ant. & Imo. & ibi d. Card. in 6. q. in cle. 1. de ſequeſtra. poſſe. & fruc. Domini in c. Romana. §. penul. de appel. li. 6. Ioan. de Ana. in c. quia fruſtra, de vſur. limitatur iſta concl. aliquibus modis.

Primo limitatur: quando lapſo termino res eſſet integra t, & ius partis aducrſæ non eſſet factum deterius: nam tunc poterunt teſtes examinari & recipi poteſt terminum ſecundum Bart. in l. fina. ff. de feriis & in l. mancipium. ff. de optio. legat. per illum tex. & Bal. in l. ſi ea C. qui accuſa. non poſſunt ſie intelligens no. per Cyn. in l. 1. C. de ſepul. viola. & iſta concluſio cõmuniter approbatur. cui tamen contradicit Areti. in cap. licet cauſam, de probatio. per tex. in l. ſcire oportet in §. primo. ff. de excuſa. tuto. & per alia iura de quibus ibi per eum: qui reſpondet ad tex. in d. l. mancipium. ff. de optio. lega. & per

per illam & fundamenta idem tenet nul
la facta mẽtione de Aret.dominus meus
in l.fina.verſicul.tertio limitatur doctri.
Barto.ff.de feriis.Tenendo tamen hanc
limitationem pro ea adduco quod vult
Inno.in c.cum in tua, qui matri. accuſa.
poſſeſ.extra vbi vult quòd ſi iudex ſta-
tuat terminum etiam cum comminatio-
ne ꝙ vlterius non audiet, re tamen exi-
ſtente integra poſt terminum debebit au
dire.idem in hoc tenent Bal.Ange.& ſcri
ben.in l.ſi quis inſtituatur.ff.de hæredi-
bus inſtituendis.

Secundo limitatur,quo ad faciendum
aliqualem præſumptionem: quia teſtis
examinatus poſt terminum dictum ope-
ratur effectum ſecundum Barto.in l.ſe-
cũda in fine. ff.de appellatio. recipien.in
quo Bal.tenuit contrarium in l.ſecunda
in 14.quæſtione.C.de epiſcopali audien.
veritas iſtius limi. dependet ab his quæ
ponunt Bar.& alij in l.maritus.ff.de quę
ſtio.

Tertio limitatur,quando incontinen-
ti poſt terminum teſtes produceren-
tur:quia intra paucos dies mora purgari
poſſet,vt per Inno.in ca.cum in tua. qui
matri. accuſa.poſſunt Bal.in l.ſi.ff.de fe-
riis.& in auten.ad hæc.in penu.colu. C.
de vſur.Gloſſ.in cle.ſæpe,de verbo ſigni.
in verbo non obſtante & Gol.in l.Pom
ponius.§.ratihabitionis.ff.de procurato.
quæ vult.quòd exceptio dilatoria poſsit
opponi incontinenti poſt lit. conteſt. &
Gloſ.in § tutor.inſti. de aucto. tut. quæ
vult quòd auctoritas tutoris interpoſita
incontinenti poſt contractum celebra-
tum validabit ipſum contractum.An au-
87 tẽ ſi fuerit † ſtatutus terminus ad pro-
bandũ ſufficiat teſtes iuraſſe intra termi
u num ⁂ ita quod ſi depoſuerit poſt ter
minum prouenit ſufficienter do. Arch.in
c.pia.de exce.lib.6. tenuit quod ſufficiat
iuraſſe intra terminũ.Idem tenet. D.An.
de Bu.in c. licet cauſam. de proba. quia
tempus depoſitionis trahitur ad tempus
iuramenti.l.j.§.fin.ff.de bo.poſſeſ.ex te-
ſta.mili. delata. Et quod dictum teſtis
trahatur ad tempus iuramenti probat
Bart. multum ſubtiliter in l. ſi quando.
C.de teſti.quia niſi traheretur: tunc de-
poſitio facta alio tempore non valeret
cum repireretur facta parte non citata
l.de vnoquoque. ff. de re iudi. Bart.in l:
damni.infecti.§.Sabini.ff.de dam. infec.
quia quando finis habet neceſſariam con
ſequentiam cum principio. conſidera-
tur principium.non autem finis.d.§.Sa-
bini.l.3.§.ſcio.in vltimo reſponſo. ff. de
dona.Cui tamen rationi reſpondet Bart.
in d.§.Sabini.& hanc opin.tenuit Ro-
ma. in d. §. Sabini. per nonnulla fun-
damenta.quibus reſpondet Areti.in cap:
licet cauſam.de probatio. & hanc opin.
tenuit per ſex fundamenta Roma. in
conſilio. 443. incipiente, quo ad pri-
mum.&cęt.Contraria opi. communiter
approbatur, quam tenet Bartol.in d.
§.Sabini.Ioann. And.in capi.pia. de ex-
ceptio.libro.6.& in addi. ad Specula.in
titulo teſte. §. qualiter: iuxta, finem.
Abba.& Areti.in d.cap.licet cauſam.Ale.
in conſilio. xliii. incipien. in cauſa, &
lite. in 3.volumi. Pro qua concluſio-
ne facit. Nam quòd depoſitio teſtis,
videatur facta tempore quo iurauit,
& ſic intra terminum datum ad pro-
bandum,iſtud non poteſt eſſe niſi me-
diante fictione tranſlatiua, quæ non
habet locum, quando actus qui vide-
tur fieri retro non poteſt de præſenti
fieri.l. bonorum. cum ibi not.ff. rem
ratam. habe. Prætetea probatio non
conſiſtit ex ſolo iuramento, nec ex ſo-
la depoſitione, ſed vtrunque perfi-
cit probationem, non ergo ſufficit te-
ſtes iuraſſe intra terminum, niſi etiam
intra terminum depoſuerint, cum ni-
hil dicatur eſſe factum cum aliquid ſu-
pereſt ad agendum. l. ſi is qui quadra
ginta.in §.quędam.ff.ad legem Falcidiã,
lege,penultima.C.ad Velleia.cum vulga
ribus.

Fallit tamen iſta conclu.niſi pars pro-
ducens inſtitiſſet vt ipſi examinarentur
ſecundum Bar.in d.§.Sabini.in fi.& Ale-
xan.in conſilio 42.in fine. Secundo fallit
in termino ſtatuto a lege ad probandum
vt per Bald.in rubri. C.ſi ex fal.inſtru.
fortius enim excludit terminus præ-
fixus

fixus a lege quam ab homine ſecundum Bal.in l.ſi ea. C. qui accu. non poſſ. facit text.in l.ſcire oportet. §.conſequens. ff.de excuſa.tuto.& quod voluit Gloſſ.in l.properandum.in principio. quam Bartol.& Docto.ibi ſequuntur. C.de iudi:quæ voluit quòd ſententia lata poſt tempus trieñij & ſic poſt lapſum inſtantiæ ſit ipſo iure nulla. Tertio fallit:quando iudex ſtatuiſſet terminum ad probandum per verba præteriti temporis: vt quia dixiſſet mando quòd debeas probauiſſe intra decem dies:ſecundum Ioan.And.in ca.pia. de excep.lib.6.huiuſmodi enim verba ſignificant rem perfectam l.1.in fi.ff.quòd quiſque iur. Quarto fallit:quando ſtatutus fuiſſet terminus ad probandum. Item ad probatum habendum per omne genus probationis ſecundum. d. Anto.in d. c.licet cauſam, de proba. & ibidem per Areti.& per Rom.in d.§.Sabini. Quinto fallit, quando ſtatutus fuiſſet terminus: ad oſtendendum de iure. Ita limitat Roma in d.§.Sabini allegat. Iac But.in quadam apoſtil.in l.illa inſtitutio.ff.de hæredi.inſtituen.& tex.in l.matrem tuam.C. de probationibus.

272 Octauo requiritur, † quòd teſtes ꝓducantur antequam concluſum in cauſa:quia poſt concluſionem cauſæ nõ ſunt admittendi x ſecundum Ange.in §. quia vero. in auctén.de teſti. & d. Lanfran.de Oria.in c.quoniam contra falſam.in verbo teſtium receptiones. de proba. Dicitur autem concluſum in cauſa quando partes renunciarunt allegationibus iuris & facti.Gl.eſt in d.§.quia vero.in verbo concluſionem.& not.in ca.cum dilectus.de fi.inſtru. Quod tamen fallit:quando teſtes fuerunt recepti parte non opponente ſecundũ d. Ant. & Imol.in c.audítis.de ꝓcur.& dictũ fuit ſupra in ſexto requiſito vbi plura ſimilia adducta fuere.

Nono requiritur,quòd teſtes ſint publicati, vt probent: alias eis nulla fides in alio iudicio adhiberetur. l. geſta. vbi Gloſſ & docto. C.de re iudica. Bartol. & a in l.3 C.de eden.in quo tamen articulo facio duas concluſiones.

273 Prima ſit concluſio † teſtes non publicati non faciunt fidem in alio iudicio vt dictũ eſt. Ratio eſt, quia cenſetur quædam ſcriptura priuata: cum non habeat iudicis auctoritatem ſecundum Paul.de Caſtro.in d.l.2.C.de eden.iſta concluſio extenditur.etiam ſi alius iudex faceret eos publicare:quia eius non creditur,ſed eſt neceſſe vt de nouo examinentur. niſi eſſent mortui.l.ſi C. de teſti. & ita tenet Glo.Bar.& Bal.in d.l.geſta.Bal.in l.fi.C. de teſti.do.Ant.in c.licet cauſam.de proba. Alex.in conſ. 81. incip. viſo proceſſu cauſę vertentis. in vlti. col. in 3. volu. vbi dicit Docto.ita communiter tenere. licet quidam contradicant.& contrarium tenet Bart. & Cuma.in l.2.in pen.col.ff. iudi ſol.& d.Anto.in c.cauſam. extra de teſti. Fallit iſta concluſio in aliquibus caſibus.

Primo,quando publicatio fieret corã eodem vel ſubrogato iudice illius qui eos examinauit; quia tunc valebit publicatio & fieri poteſt ſecundum Bart. in d.l.geſta.C.de re iudi.qui allegat c. cum dilectus.de teſti. & per d. Aret.in c. cauſam. de teſt.extra.

Secundo fallit,quando publicatio fieret in eadem inſtantia etiam a diuerſo iudice non ſubrogato loco primi. Ita voluit Areti.in d.c. cauſam vbi dicit hanc eſſe communem opinionem.

Tertio fallit in illis caſibus in quibus teſtes poſſunt examinari lite non conteſtata,de quibus ſupra dixi, iſtis enim caſibus teſtes non publicati probant inter eaſdem perſonas in eadem inſtantia & in diuerſa. tex. eſt ſecundum lectu. Bart.in auct.ſed ſi quis.C.de teſti.

Quarto fallit inſtantia appellationis quæ ſubrogatur loco inſtantiæ principalis.l.cum apud Sempronium. ff.iud.ſolui.ita limitat Bald. in l. prolatam. C. de ſententiis,& interlo. omnium iudi. Pau: de Ca. & d.Alex.in d.l.2.C.de eden. domi. Abb.in cap.cauſam, de teſti. Bald. in titu.de pace Conſtan.in verbo cauſis. notate tamen quòd corã iudice coram quo teſtes fuerunt recepti faciunt fidem, & ſi non fuerint publicati, quia ſecũdum Innu.in c.cum clamor, extra de teſti. teſtes

ſemper

274 † ſemper ſunt publicati iudici qui eos examinauit, ita ꝙ non eſt opus alia publicatione. Ita tenent Iaco. Butr. & Bald. in l. prolatam. C. de ſen. & inter omnium iudi. & Bar. in d. l. geſta. C. de re iudi. licet contrarium dicat Bald. in l. iuriſiurandi. C. de teſtib. per Glo. in l. ſolam. eo. titu. & idem tenet Bar. in l. 2. ff. iudi. ſolui. Et propria opi. videte Aret. ſubtiliter loquentē reponentem effectum illius inueſtigatio nis, in d. c. cauſam quæ. in 1. col. de teſti.

Secunda ſit concluſio. Teſtes examinati, & publicati faciunt fidem in alio iudicio: inter eaſdem tamē perſonas, c. cauſam quæ. de teſti. l. iubemus. C. de lib. cauſa. Bar. in l. 2. ff. iudi. ſol. & in l. fi. C. de teſtib. & in l. 2 §. 1. ff. vi bon. rap. fallit iſta conclu. in aliquibus caſibus.

275 Primo, † quando teſtes examinati eſſent coram arbitro, tunc non faciunt fidem, niſi iterum examinentur coram iudice: & hoc niſi pars vellet atteſtationes prius factas recipere. quia poteſt cum ſit in optime ſua illas recipere, vel teſtes de nouo examinare: iuxta text. in l fi. C. de teſtib. & in c. præſentata, de teſtib. nota. ſcriben. in l. 2. C. de eden. An autem idē ſit in teſtibus examinatis coram arbitratore. Bar. in l. fi. C. de teſtib poſt Iac. Butriga. concludit quòd ſi dicti teſtes fuerint examinati ſeruata forma iuris faciēt fidem, aliàs ſecus Bald. tamen & Salyc. in d. l. fi. ſimpliciter referunt Iacob. Butrig. tenere ſine diſtinctione aliqua, quòd teſtes examinati coram arbitratore non faciunt fidem coram iudice, ideo Domi. Abb. & Moder. in d. c. præſentata, tenent coram Bart quòd imo dicti teſtes coram arbitratore examinati non faciunt fidem coram iudice, licet fuerint examinati ſecundum formam iuris. Pro iſta cōcluſio ne facit: quia diſpoſitio correctoria loquens de arbitro, non trahitur ad arbitratorē, vt per Glo. in auct. decernimus. C. de arbi. ergo. Secundo facit quia licet iudex in iudicio ſummario recipiat teſtes vltra naturam ipſius iudicij, attamen nō facient fidem in iudicio plenario ſecundum Bal. in l. 2. C. de eden, in vltimis verbis, & in l. qui tempore. C. de reſtitu. mili.

Præterea licet arbitrator poſsit procedere de facto non ſeruato iuris ordine, ſi tamen proceſſerit iuris ordine ſeruato, & de iure ſententiam tulerit, attamen adhuc dicetur arbitrator, non autem arbiter, vt per Ioan. An. in titu. de arbi. §. fin. ver. ꝙ ſi compromiſſum. in addi ad Specu. & per d. Anto. in c. Quintauallis. in 14. differentia extra de iureiuran. & iſtud idem tenet Aret. in c. præſentata. de teſti. qui mouetur pulchra ratione, de qua ibi per eum quem videatis.

Secundo fallit, quando illa acta publicata non reproducerentur in alio iudicio: quia dato quòd cauſa verſatur inter eaſdem perſonas, & teſtes ſint publicati, oportet ad hoc vt probent quòd actualiter dicta acta producantur, aliàs non faciunt fidem, vt per Bar. in l. naturaliter. §. nihil commune. in 2. q. 7. combinationis. ff. de acqui. poſſ. quem ſequitur dom. Anto. in c. cum dilectus, in pe. col. de cauſa poſ. & proprie. & Matthe ſil. in not. ſuis 191. & Alex. in conſi 82 incip. in cauſa & lite vertente. in primo volu. & per eundē in l. 2. C. de edend. & ibidem præceptor meus in quarta colum. quem vide.

Tertio fallit: quando cauſa non eſſet omnino diuerſas alias ſecus, vt in caſu. l. fina. & l. fundum. ff. de excep. rei iudi. & l. duobus. in §. colonus. ff. de tutel. ſecundū Cyn. Bal. & d. Alex. in l. 2. C. de eden.

Quarto fallit in probatione ficta, quæ non egreditur illud iudicium, quia nedū inter alias perſonas non facit fidem, ſed nec inter eaſdem, l. 2. § 1. ff. de tutel. quē ad hoc nota. Bar. in l. eius qui delatorem, ff. de iu. fiſci. Quod cōfirmatur ex eo qđ ſingulariter vult Spec. in titu. de confe. in §. videndum. verſ. ſed nunquid. vbi dicit, 276 † quòd confeſsio facta in vno iudicio per procuratorem, nunquam præiudicat domino, in alio iudicio in quo agitur ad alium finem, tenet do. Anto. in c. 1. extra vt lite nō conteſta. Ratio eſt. quia procuratore confitente in iudicio dominus dicitur ficte confiteri, non autem verè. l. oſſa. in ii. ff. de relig. & ſum. fun. & tamen certum eſt, quòd vera confeſsio facta in iudicio plenario ſecundum Innocen. in c. cum

c.cum dilectus.in fi. de ordi. cognitio. & Docto.in c.cauſam quæ.de teſti.

Quinto fallit: quando teſtes fuerunt examinati & publicati in cauſa ciuili: quia non faciunt fidem in cauſa criminali, etiam inter eaſdem perſonas: quia in tali iudicio requiruntur probationes perfectiores. l.ſciant cuncti. C. de probatio. ita dicit Bar.in 2. §. hoc edicto. ff. vi bono.rap.licet obſtet tex.in l.3. §.ſed ſi dolo.ff.de tabul.exhiben.quem ad hoc ponderat ibi Bart. Sed poteſt reſponderi ꝙ dictæ probationes faciunt vehementem præſumptionem, non autem plenam probationem. & ita reſpondet Areti. in d.c. cauſam quæ in 7.col.de teſti.

Sexto fallit: quando probationes ſunt factæ in iudicio ſummario? nam illę non faciunt fidem in iudicio plenario etiam inter eaſdem perſonas.vt no. in d.c.cauſam quæ. In quo articulo facio aliquas concluſiones.

Prima ſit concluſio: Probationes factæ in iudicio ſummario non faciunt fidem in plenario. Ita not. in l. ſi iudex.ff. de his qui ſunt ſui vel alie.iur.per do.Anto.in d.c.cauſam quæ. extra de teſti.in fi. Fallit tamē iſta concluſio ſecundum domi. Anto. ibi, niſi probationes plenariæ eſſent receptæ quo ad eſſentiam probationis,& quo ad modum procedendi.iſto enim caſu facient fidem in iudicio plenario.Idem tenuit Bald. in l. ſi iudex. ff. de his qui ſunt ſui vel alien. iur. vbi dicit ꝙ ſi in iudicio executiuo, quod quidem eſt ſummarium, ſit appoſita aliqua exceptio de qua ſit plene cognitum vltra naturam ipſius iudicij, ſententia lata ſuper eo proderit & nocebit ſuper illo iure, quod poſtea deducitur in iudicio ordinario: ſicut ergo nocet ſententia aut prodeſt,ita nocebunt aut proderunt acta probatoria. per ea quæ tradit.Io.And.in ti. de teſte. §.nūc tractemus.in additione magna.vbi refert conſilium Dyn.notat Barto.in l.ſi mater. in §. fina. de exceptio. rei iudica. Contrarium tamen voluit Cyn.& Bald. in l. quod tempore. C. de reſtitu. milit. Bald.in l.2.C.de edendo.Areti. in d.cap. cauſam quæ.de teſtib.in fi.vbi dicit hanc eſſe communem opi. quia non poteſt negari quin ſi actum eſſet in iudicio ordinario & plenario,is contra quem agitur nō fuiſſet diligentior propter maius periculum quod vertitur in tali iudicio plenario quam in ſummario.

Secunda ſit conclu. limitas præcedentes. Si iudicium fit ſummatim non ex ſui natura nec ex commiſsione ſuperioris, ſed ex culpa partis aduerſæ quę ſit contumax. tunc acta facta in tali iudicio ſic ſummario facient fidem in iudicio plenario.Ita dicit Barto.in l.2.in fin. ff.de iudi.ſol. dum vult quòd publicatio teſtiū facta abſente parte per contumaciam faciat fidem inter eaſdem perſonas in alio
277 iudicio. Omnis enim proceſſus † qui
fit contra abſentem ex contumacia dicitur ſummarius: vt per Bar.in l.1.C.quorum appella non recipian. & ita ponderat Bart. Fran. Areti.in d.c. cauſam quæ. in fi. de teſti. Tertia ſit conclu. Confeſ-
278 ſio † quæ ſponte emanauit in iudicio
ſummario facit fidem in iudicio ordinario,dictum eſt no. Innoc. in c.cum dilectus,de ordi.cogni. & arguit.do.Anto. in ca. cauſam quæ de teſti. vt etiā dictum fuit ſupra in fi.4.fallentiæ. quod procedit in confeſsione vera non ficta: facit tex.in c.1.de acc.lib.6.& quod voluit Bal. in l.properandum,in fine principij. C.de iudic.vbi dixit quòd ſi inquiſitus, aut accuſatus maleficium ſpōte ſua confitetur, & eſt perempta inſtantia:nihilominus poteſt condemnari: quia confeſsio non requiritur ſolennitatem iudicialem, allegat Innocen.in c.qualiter,& quando.el 2. de accuſationib. Adduco etiam quòd voluit idem Bald. in l. 2. C. de re iudic.in fine,
279 vbi dixit † quòd confeſſus non po-
teſt opponere de libelli ineptitudine, allegat text.in l.ait prætor. §. permittitur. de min. & multa poſſunt retractari & validari virtute confeſsionis: quę alijs probationibus non poſſunt: vt patet ex not. per Innocen.in c.quia plerique, extra de immuni. eccleſia. & ex his quæ voluit Gloſ.in auctentica. ſed iam neceſſe. C.de donatio. ante nup. & Gloſſ.in l.in contractibus in § primo. C.de nō numerata pecunia.

180 cunia quæ dicuntur † quòd præſumptio iuris de iure tollitur per confeſſionem partis licet contra eam non admittantur aliæ probationes.

Primo fallit iſta cõcluſio in confeſſione expreſſa,ſecus in tacita.l. 2. §. primo. ff.de iure fiſci.in argument.Bart.in l.ei us qui delatorem.ff. eodem titul. ideo dicit Bal.in l.j.in penultima columna.C. de cõfe.quòd confeſsio tacita exigit telam iudiciariam. licet expreſſa illam non exigat.adducit tex in c.2.de confeſ.lib.6.

Secundo fallit niſi confeſsio eſſet facta in iudicio ſummario incidenter, non autem principaliter ad illum finem ad quem agebatur Glo. eſt ſolennis in capi. ex pœnitentibus.50.diſtinctio. quam extollit do. Abbas.in c.at ſi clerici.in principio extra de iudiciis.

Tertio fallit in confeſsione facta per procuratorem vt ſupra dictum eſt.

Quarto & penulti: fallit in confeſsio-
181 ne † quæ non fuit ſortita effectum, y
y vt quia iudex tulit ſententiam contra id quod quis fuit confeſſus. an talis confeſſio non nocebit nec proderit in alio iudicio.c.mulieri.& ibi nota.de iureiuran. facit Glo. & quod ibi ponit Bartol.in auct. item poſſeſſor. C. qui potiores in pigno. habean.& Glo.ſolennis in ca.3.de eo qui mitti.in poſſeſ. cauſa rei ſerua. quę vult quod ex actu per quem alias qui videretur acquieuiſſe ſententia latę contra ſe non inducitur iſta probatio ſi non fuit admiſſus per iudicem. & pro illa Gloſſ. eſt text.quem ibi Bald. ad hoc ponderat in l.nihil. in §.primo.ff. de inoffic. teſtamen.

Quinto & vltimo fallit in his quæ variantur temporis curſu:quia acta facta in iudicio inter eaſdem perſonas non probant.in alio.l.cura.ff.de muneri.& hono. in §.deficientium.& ibi Barto.idem Barto.in l.j.in §.qui excuſatione. ff. de vacatio. mune. Nicola. de Neapo. in l. ſpadonem.in §. qui abſolutus.ff. de excuſatio. tutorum. Barto. tamen in l.2. C.de edendo. & in l.2.in penultim. colum.ff.iudicatum ſolui aliter dicit; quia ſecundum eum idem eſt, licet teſtes deponant ſuper eo quod mutatur temporis curſu dummodo ſuper eodem fiat diſpoſitio,ſecus ſi ſuper alio & ad alium finem. Verbi gratia volens me excuſare a tutela probaui me habere quinque liberos. ſi nunc in alio iudicio quæratur an nunc habeam quinque liberos; qui volo me excuſare ab alia tutela, dicti teſtes non probabunt,quia agitur de alia re:quia in primo iudicio quærebatur an tunc haberem quinque liberos. in hoc autem ſecundo iudicio quæritur an nunc habeam quinque liberos vel ne, & ſic agitur de alio. Et ex iſta doctrina
182 Barto. notandum eſt † quòd ille qui fundat ſe ſuper vita alicuius,non ſufficit probare aliquem ſuperuixiſſe, vt nunc præſumatur viuere, & iſtam opinio. tenuit idem Barto.in l. ſi inter. ff. de rebus dubi. & in l. qui duos, in §. cum in bello.& in l.ex facto.in §. ſi quis rogatus.ff. ad Trebellia. vbi Ange. & Moder.in quo tamen Areti. in d. capit.cauſam quo, in penulti. column. diſſentit ab iſta opin & Barto.& Doct.quia quilibet præſumitur viuere vſque ad centum annos.l.fina.C.de ſacroſant. eccleſi. Gloſſ. & Barto.in l.2.in §.quòd ſi dubitetur.ff. quemadmo. teſtamen. aperian. & ſecus eſt quòd probatio concludat pręſumptiuè vt per Barto.& alios in l.1. ff.ſi certũ petatur. & latius infra dicetur. Adducit etiam text.in l. ſi quis ex argentariis. §. fina. ff. de eden. cum ibi nota. per Bart. vbi poſſeſsio alicuius rei præſumitur eſſe penes illum quem fuit ipſa poſſeſsio in antea. Saluando dicta Bartol.conſidera aliquos caſus: Aliquando actor ad fundandam ſuam intentionem alle.aliquem viuere. & tunc iſtud debet probare: nec ſufficit illa probatio quòd quis præſumatur viuere vſque ad centum annos.l. ſpadonem. §. qui abſolutus. ff. de excuſatione tutorum.& iſtud elicitur ex dictis Barto. in in d.l. ſi inter. ff. de rebus dubi. quem videbitis omnino. Aliquando reus excipit aliquem videre : & tunc habet locum dicta regula,quòd quis pręſumatur

tur videre vſque ad centum annos.d.l.fi nali.C.de ſacroſan. eccle.& ita procedat Glo.in l.1.§ ſi dubitetur.ff.quemadmo. teſtamen. aperian.ſecundum dominum meum Soci.in d.l.ſi inter.ff.de reb.dub. Vel aliter. Aliquando quis ſe fundat ſuper morte, & tunc illam debet probare, ex quo eſt præſumptio quòd quis viuat vſque ad centum annos.d.l.fina. Aliquando quis ſe fundat ſuper vita alicuius:& tunc illam debet probare nec eſt præſumptio,quòd ex quo is cuius vita allegatur aliquando vixerit hodie,& nunc viuat.d. l.ſpadonem.§.qui abſolutus.quem ſic declarat ibi Dy.& Bald.&.iſto modo procedant dicta Bar.in l.2.C.de eden.& in l.1. ff.iudica.ſolui. Ideo dicit ibi Bart.quòd ſi teſtes dicant iam ſunt aliqui anni quibus vidi liberos talis puta Caij viuere,quòd tales teſtes non probāt,quòd nunc viuāt ex quo agitur de probanda vita ipſorū liberorū,& ex hoc verificatur illud quòd decidunt Bar.& Ang.in l.ex facto.§.ſi qs autem.ff.ad Treb. vbi dicunt,quòd quando ſubſtitutus petit hæreditatem: dicens hæredem eſſe mortuum ſine liberis certè qui vult,hoc negare,quòd imo deceſsit relictis liberis cogitur probare, quòd hæres tempore mortis habebat filios ſuperſtites. Idem tenuit in l.qui duos.in §.cum in bello.ff.de reb.dub.per tex.in l.ſpadonem.§. qui abſolutus,ſupra alle.cum iſte fundat ſe ſuper vita filiorum ſuperſtite. Idem tenet Pau.de Caſt.in d.l.ſi inter.& in l.ex facto §.ſi quis autem.ff.ad Treb. & d.Alex.in conſi. 20.in j. volu in vltimis verbis.& in conſi.29.in 2. volu.licet contrarium teneat in d. §.ſi quis autem. ſecutus opi.Inno.& Cuma.ibi tenētium contra Bar.& ex iſtis eſt expedita hęc difficultas.quæ omnia perpetuo notabitis.

283 Decimo requiritur, quòd dicta † teſtium non ſint ambigua quia ſi duplici modo poſſunt intelligi: interpretantur. contra producentem ꝙ caſus eſt nota. in c.in præſentia,de probatio. not. etiam in l.non hoc.C.vnde legiti. pro quo aliqua pulchra notanda in actu prædicto & quotidiano adducemus in medium.

Primo adduco,quòd voluit Bart. in l. in hac ſtipulatione.ff. de damno. infect.

284 vbi dicit † aliquis volens probare dānū, quòd paſſus eſt propter ſuæ domus deſtructionem,facit articulos, quòd domus ſua tanto pretio ſolita erat locari:& tunc non poteſt illo pretio locari.iſte articulus non concludit:quia nō conſtat ꝙ iſtud ſit propter vitium domus. debet ergo articulus continere quòd iſtud cenſetur ex vitio ipſius domus.

285 Secundo adduco † not.dictum Ioā. And.in c.quanquam.de vſur.in 6.in primis verbis vbi dicit aliquis dicit teſtatorem fuiſſe publicum vſurarium. & producit teſtis dicētes illū mutuaſſe ſub vſuris,probabunt teſtatorem fuiſſe vſurarium,concludit,quòd non:quia potuit eſſe,quòd mutuauerit ſub vſuris,illas tamē non recepiſſe, ſed remiſiſſe. debet ergo probari quod ſub vſuris mutuans dedit pecunias, & quòd ipſas vſuras extorſit, vt ibi per eum.Idem tenet do. Fely.in c. ſuper his,de accuſ.in 4.col.

286 Tertio adduco,quòd voluit † Bar.in l. quis ſit fugitiuus. in §.apud Labeonem. ff.de ædil.edic.vbi dicit quòd licet probetur aliquem feciſſe contractum fœneratitium:aut illicitum, ex hoc non conuincitur illum eſſe vſurarium : quia potuit eſſe,quòd ille contractus non reputabatur illicitus,debet ergo probari ꝙ ille contractus erat illicitus, & ſit communis opinione reputabatur.

287 Quarto † facit, quòd voluit domi. Cardi.in c.perpendimus,de ſentētia excō. Alquis volens probare Titium fuiſſe excommunicatū.probat illum fuiſſe abſolutum.eſt ne ſufficiens talis probatio? determinat ibi, quòd talis probatio non releuat nec concludit: quia potuit eſſe quòd fuit abſolutus ad cautelam. iuxta tex.in c.per tuas.de ſenten.excom.

288 Quinto † adduco quòd dixit domi. Abbas in c. veniens,el 2.de ſponſali.probatur quòd ſponſa fuit a ſponſo carnaliter cognita. iſta probatio arguit matrimonium præſumptum,de quo in capi. is qui.eodem titulo. & in capit.de illis, de conditio. oppoſi. in matri. Reſpondet quòd non;quia potuit eſſe,quòd fuit cognita

gnita mulier antequam cum ea ſponſalia fuiſſent contracta, debet ergo probari ad hoc vt probatio concludat, quod copula intereeſſerit inter ſponſos ſponſalibus contractis.

Sexto adduco Gloſſ. in c. 1 de ſtatu re gula. lib. 6. in verbo abſque penuria, quã videaris: quia nota. & tamen facit ad iſtũ propoſitum.

Septimo facit. quod voluit Barto. in l. Celſus in fi. ff. de vſucapio. vbi dicit reus ad ſui defenſionem volens probare præſcriptionem longi temporis, facit articulos, quòd poſſedit per decem annos, iſte articulus non concludit: quia includit ꝙ tẽpus poſt litem cõteſtatam fluxerit quo caſu præſcriptio. 10. annorum quæ nõ eſt perfecta diceretur interrupta. l. more. C. de rei vendica. Bar. in l. fin. in princ. ff. de eo per quem fac. erit, vt ergo articulus & probatio ſuper eo facta concludat ſic debet formari, quòd poſſedit per decem annos continuos finitos tali die & menſe, ita quòd dictum tempus 10. annorum includatur & perfectum ſit ante tempus litis conteſtationis.

289 Octauo facit. Actor † intentando rei vendicationem exprimit cauſam remotam, puta venditionem aut donationem, & illam probat, talis probatio non concludit, ideo reus debebit abſolui: quia potuiſſet eſſe quòd habuit illum titulum poſt litis conteſtationẽ, & non ante, quo caſu ille titulus ſibi non prodeſt. l. nõ poteſt videri. ff. de iudi. debet ergo probare de tempore ante litem cõte. Ita tenet Io. And. in c. Abbate, de ſen. & re iudi. lib. 6. Bar. in l. & an eadem. §. actiones, in fi. ff. de executio. rei iudi.

290 Nono facit. † Teſtis per quem probatur aliquẽ eſſe furioſum *b* interrogatus de cauſa ſcientiæ reſpondit ſcio, quia vidi ipſum proijcere lapides, non probat niſi diceret more inſanorum: quia prudentes aliquando proijciunt lapides, vt puta gratia ſuæ defenſionis, vel gratia virtutem expediendi. Ita decidit Bal. in §. item furioſi, inſti. quib. non eſt permi. face. teſta. quem ſequitur d. Ale. & reputat menti tenendum in l. ſi cum dotem, in §. ſi maritus, in pe. colum. ff. ſolu. matr. dominus meus in l. furioſum. C. qui teſta. face. poſ. tex. in l. quæ ob vitia, in verbo more inſanorum. ff. de ædil. edic.

291 Decimo facit. † Teſtes producti ad probãdum rapinam interrogati quomodo ſciunt rapinam eſſe factam. reſpondent, quia viderunt rem auferri de manibus accuſantis vel de domo, per ipſum accuſatum, ex tali depoſitione non probatur rapina: quia verbum auferre, habet duplicem ſenſum: ſcilicet cum violentia & ſine violẽtia, vt eſt. Gl. in l. poſtquam. in fine. ff. de petitio. hæredita. per quam Angel. ibi ita tenet, & eum ſequitur Areti. in l. filius familias. ff. de teſtamen.

Vndecimo facit quod voluit Barto. in l. 2. ff. de duobus reis. in §. primo. & in l. ſi vxor. §. pen. ff. de adulte. De quo tamen dicatis, vt ibi per Ange. & Areti. tenentes contrarium, & per dominum meum in l. non ob hoc. C. vnde leg.

Duodecimo facit. Pone quòd teſtes deponunt qualiter canonici conſenſerũt in electione talis ſyndici, pars aduerſa dicit eſſe verum quòd duo vel tres ex canonicis conſenſerunt, ſed non maior pars canonicorum, cum in eccleſia forte ſint octo vel decem canonici, certe illa probatio non arguit electionem eſſe factam ab omnibus canonicis, & ſic indefinita

292 † prolata a teſte e non æquipollet vniuerſali, ſecundum domi. Abba. in c. auditis. in 4. colum. de præſcrip. & d. Pet. de Anch. in c. quanto. de his quę fiunt a prælа. ſi. conſen. capitu. Iſtam doctri. ſequitur Alexan. in ſuo conſil. 110. incipien. viſis acutiſsimis dubitationibus, in ſecunda columna in primo volumine, & in pleriſque aliis conſilijs.

293 Decimotertio † facit. Pone probatur aliquem fuiſſe genitũ ex ſacerdote: An ex hoc dicatur probatam eſſe illegitimitatem ipſius. Et dicatis ꝙ non, quia potuit naſci ex ſacerdote qui nunc eſt. attamẽ fuit ipſe genitus antequam promoueretur ad ſacros ordines tempore quo habebat legitimam vxorem, de quo dicto videatis Io. An. in addi. ad Specul. in rubri. de filijs presbyte. & per domi. Abb. in c. in

c. inter cæteras, de reſcrip.
294 Decimoquarto facit † quod voluit Bal. in c. in præſentia. in 4. colum. de proba. vbi dixit. teſtator dixit ſe teneri ad reſtitutionem vſuratum a multis extortarum. Et iſtis verbis non arguitur ipſum eſſe manifeſtum vſurarium: ad effectum vt eius teſtamentum reddatur nullũ. iuxta tex. in c. quanquam, de vſur. li. 6. Et ratio eſt: quia non dixit a ſe extortarum, nam forte tenebatur vt hæres alterius ad illarum reſtitutionem, & iſta dicta Bal. reputat aurea. d. Fely. in cap. auditis, de præſcrip. in verſi: intelligo hanc limita. Sed iſta dicta videntur dubia: quia perſona extrinſeca non ſubintelligitur in diſpoſitione. l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. ff. de verbo. oblig. l. ſi ſeruus legatus in §. qui margaritam. ff. de lega. primo, quem allegat Bal. pro ſingulari in auct. ſi quando. C. de conſti. pecu. præterea vt infra latius dicetur. Satis eſt quòd probatio concludat iuris præſumptione. Sed in dubio quis loquens de actu præſumitur loqui potuit de actu a ſe geſto quam ab alio. l. & magis. ff. de ſolu. ergo &c.
295 Decimoquinto † adduco dictum in conſil. 286. vbi dixit. Aliquis facit articulos ꝙ quidam electus in epiſcopum fuit & eſt publicus fornicator, non obtinebit ex quo non dicit ꝙ tempore electionis fuerat talis: quia poteſt eſſe ꝙ fuerit publicus fornicator ante & poſt electionẽ: ſed non tempore quo fuit electus, & iſta addite his quæ ponunt Moder. in l. non ob hoc. C. vnde legiti.
296 Decimoſexto facit † quod voluit Ange. in conſi. primo quod incipit. porrecta fuit petitio. in 2. colum. vbi voluit ꝙ ſi reus faciat oppoſitiones contra teſtes quod non ſint omni exceptione maiores iſta exceptio eſt inepta, & nihil valet: quia dicendo non ſunt, denotatur tempus præſens, & ſic ſtant iſta ſimul ꝙ non ſunt nũc omni exceptione maiores, & tamen fuerunt tempore depoſitionis. Quinimo tenuit Angel. in conſil. 308. incipien. factum tale eſt, quòd ſi reus excipiens dicat quòd non ſunt: nec fuerunt omni exceptione maiores, ꝙ adhuc nõ obſt. talis exceptio: quia iſtud verbum fuerunt, licet ſit præteriti temporis, poteſt tamen intelligi poſt teſtificatum, & iſtud dictũ reputat perpetuo cordi tenendum dominus meus in l. Titiæ textores, in princip. ff. de legatis primo.
297 Decimoſeptimo † facit quod voluit Bal. in l. ſi quis teſtibus, circa finem. C. de teſtibus, vbi voluit ꝙ ſi reus excipiat contra teſtem de inimicitia iſta exceptio nihil valet: quia non ſufficit probare inimicitiã in genere: ſed in ſpecie d eſt probanda inimicitia & eius qualitas, pro quo facit quod voluit Bal. in l. turpia. ff. de legatis primo, vbi dicit quod ſtatutũ puniens diffamãtem aliquem debet intelligi quãdo deuenitur ad ſpecificationem delicti, non autem in genere.
298 † Decimooctauo & vltimo facit quod dixit Glo. in Clementi. conſtitutionẽ, in verbo circunſtantiarum, de electio. quæ dicit quòd non ſufficit opponere contra aliquem exceptionem periurij, homicidij vel ſimilem: niſi deueniatur ad ſpeciẽ delicti, pro qua eſt tex. in ea. præſentiũ, in §. teſtes. de teſti. li. 6. Bar. & Bald. in l. i. C. de teſtamen. Roma. in conſi. 290. incip. in caſu propoſitæ conſultationis. de quo etiam videas Pau. de Caſtro. in conſi. 27. incipien. viſa appellatione, in 2. columna, & pro nunc iſta ſufficiant.

Iſta concluſio ſic vt ſupra firmata fallit aliquibus modis.
299 † Primo fallit aliquibus: quia probatio ambigua debet interpretari in caſu in quo delictum euitetur: argumento l. merito. ff. pro ſocio. & iſtud colligitur ex dictis Barto. in l. non ſolum. §. ſed vt probari. ff. de no. ope. nuntia. & ibi late per Alexã. & per domi. Abb. in c. auditis, de præſcrip. & in cap. præſentia. in 4. colum. de proba. & in c. per tuas, de condit. appoſi. Ideo infert do. Alexan. in d. §. ſed vt probari, accuſator probat Titium occidiſſe Seium cum armis. Titius probat ꝙ Seius eum inſultauit cum armis & non aliud. erit ne probata iſtius defenſio? certe ſic, & ſit interpretatio iſtius probationis ſcilicet quòd incontinenti ipſum occiderit non ex interuallo. licet iſto ſecundo

do modo poſsit dicta probatio interpre-
tari. Idem tenet Auguſti.de Arimi.in ad
di.ad Ang.de Are.in trac. malefi.in ver-
bo de anno præſenti. in 8. colum. & d.
Fely. in d. c.auditis, in verſicu. reſpondet
Alexan.in præſcrip.& per iſtam limit. ve
rificatur pulchrum dictum Bal. in l.ſolā,
in vlti.colum. C.de teſti. vbi dicit ꝙ ſatis
eſt, vt accuſatus de homicidio probet ſe
ee feciſſe ad ſui defenſionem; e quia defen
ſio in dubio præſumitur neceſſaria, licet
idem Bal.in l.1. C.de confe. in 10.colum.
verſic.item aſſeſſor teneat contrarium, &
male, & ipſum repræhendit per bonas ra
tiones. d. meus in l. vt vim. in prima col.
ff.de iuſti.& iur.

Secundo fallit in probatione dubia
300 † quæ eſt verificabilis & concludit in
quolibet intellectu intentionem proban-
tis. Ita limitat Domini.in c.primo. in vl-
ti.colum.de pac.li.6.poſt Io.And.ibidem
in effectu tenet d. Anto.in c. plerunque,
in fi.de reſcrip.do. Abb.in c. ex parte,co.
ti. per tex.in c.per tuas, qui filij ſint legi.
ſ Ideo infert d.Alex. f in l.inter ſtipulan-
tem.§.1. ff. de verbo.obliga.ad quæſtio-
nem Teſtes. dicunt Titium occidiſſe Se-
ium cum gladio vel cum claua, licet vi-
deantur iſti teſtes alternatiue deponere,
& ſic incerta ſit probatio: attamen, quia
vtroque modo intellecta concludit ho-
micidium, habetur pro perfecte probatio
ne. Pro iſta limita.facit text. in l.hæres in
ſtitutus.ff.de acqui. hæredi. in fi. & quæ
latè dixi in l.Gallus. §. ſi eius.ff.de liber.
& poſthum.

Tertio fallit, quando probatio conclu-
dere poteſt arguēdo a communiter acci-
dentibus, vt per Gloſ.in l.neque natales.
C.de probatio.& per eundem in l. fin.ff.
de hære. inſti. & per Salycet. & alios in l.
non ob hoc. C. vnde legi. & ibi latè per
dominum meum.

Quarto fallit, quando probatio in ſe
eſt perfecta aliqualiter tamen offuſcatur
per exceptionē probatam a reo, nam tūc
iſta probatio per hoc non deſinit eſſe per
fecta, quia ſufficiet ad victoriam conſe-
quendam ſecundum Bart.in l.admonen
di.in 12.col.ff.de iureiuran.d. Abb.in c.in
præſentia:in 4.colum. de proba.& in ca.
per tuas,de cond.appo.

301 Quinto fallit † quando probatio
neceſſario non concludit præſumptiue,
tamen concludit legis præſumptione, vt
quia teſtis interrogatus quomodo ſcit re
ſpondet ſcio quia ſum vicinus vel conſan
guineus. Nā concludit iſta probatio præ-
ſumptiue cū vicinus præſumitur ſcire fa-
cta vicini, & conſanguineus conſangui-
nei ſui facta. l.octaui. ff. vnde cognat. &
ita tenet Bar.& alij.in l. 1.ff.ſi cert.pet. Et
ex hoc verificatur quod deciditur in ca.
propoſuiſti,de cleri. excommuni. mini-
ſtran. vbi dicitur ſi dicam aliquem fuiſſe
excōmunicatum, & probo quòd de tali
anno fuit excommunicatus, iſta proba-
tio concludit, & ex ea probatur illū ho-
die eſſet excommunicatum: quia ſemel
302 excommunicatus † præſumitur ſem-
per duraſſe in illa excōmunicatione, niſi
ipſe ex aduerſo probet ſe fuiſſe abſolutū,
& illum tex.ad hoc no.ibi dominus Ant.
poſt Inno.& Areti.in conſil.51. incip.vi-
detur dicendum,in prima col. Pro confir
303 matione † huius limita. adduco quod
decidit Pet.de Ancha. in Clementi.1. de
homici. vbi ponit quæſtionem de facto.
Quidam erat furioſus.qui tamē verbis &
factis videbatur ſanæ mentis, fecit contra
ctū in quo ſe ad mille obligauit, eo mor-
tuo hæres eius excipiebat contra talem
promiſsionem, quòd promittens erat fu-
rioſus, fuit probatum quòd ille habebat
dilucida interualla, & ſic aliquando erat
furioſus, aliquando ſanæ mentis, non ta-
mē erat probatus furor tempore cōtra-
ctæ obligationis, an iſta probatio conclu-
dat? & decidit ꝙ ſic: quia regula eſt quòd
ille qui ſemel fuit furioſus præſumatur
perſeuerare in illo furore, vt notatur in
d.Clem.1 & in l.furioſum. C.qui teſtam.
face.poſſunt.& in c.cum dilectus, de ſuc
ceſsio. ab inteſt. pro quo videte not. per
Domi.in c.vnico §.ſi vero, de cle.ægrot.
li.6.& latius not. per Alex.in conſil.141.
incip. maturæ quę atteſtationibus &c. in
1. vol. vbi egregie tractat an actus factus
per habentem dilucida interualla præſu-
matur factus tempore ſanæ mentis vel

furoris ex quibus patet dominum Car. male fuiſſe loquutum, dum in iſta quæſtione concludit contrarium in ſuo conſ. 47. eo maxime quòd in d. Clemen. t. in 2. q. dicit conſuluiſſe ſecundum prædictam opinionem.

Sexto & vltimo fallit: quando probatio in ſe eſt dubia & ex facto ſuo: ſecus ſi in ſe ſit perfecta, & aliqualiter offuſcatur per exceptionem factam a reo, nam licet exceptio aliqualiter reddat dubiam primam probationem: illius tamen effectum non talis quin reus ſit condemnandus, vt dictum fuit ſupra in 4. limita. & vltra ibi dicta videte Bar. & ſcriben. in l. admonendi, in 10. colum. ff. de iureiurã. in verſi. quæro quid ſi actore. Bart. in l. 1. in princi. ff. de ventre inſpi. & per ea quę
304 dicta † ſunt ſupra in prima limitatione, dubito de veritate eius quod decidit do. Abb. in c. veniens, de ſponſa. dum dicit quod ſi quis volens probare patrimonio præſumptum, probet ſponſalia, item probet copulam ꝙ non probat concludenter, cum copula potuerit ante ſpõſalia interuenire, ſicut poſt, quo caſu non ſit matrimonium preſumptum per iſtam copulam quæ præceſſit ipſa ſponſalia ſecundum eum: nam iſtud non videtur verum: quia ſit vt euitetur delictum probatio ambigua, & quę alias non valet concludit. vt in l. merito. ff. pro ſocio, ergo vt euitetur fornicatio potius præſumendũ eſt, quòd copula ſecuta fuerit poſt ſponſalia: quam quòd præceſſerit, & maxime fauore matrimonij. c. fina. de ſententia &
gg re iudicata, cogitabitis *g* & omnia ſupra dicta notate.

Vndecimo requiritur quòd teſtes deponentes in aliqua cauſa: reddant ratio-
hh nem *h* ſuæ depoſitionis. ſecundum Bald. in l. conuenticulam. C. de epiſco. & cle. in quo tamen articulo accipite vnam concluſionem cum aliquibus limitationibus.
305 Concluſio ſit iſta. Teſtis † productus in cauſa non tenetur reddere rationem dicti ſui motu proprio, quinimo creditur ei abſque expreſsione alicuius cauſæ, ſi non fuerit interrogatus. Ita not. Gloſſ. in l. ſolam. C. de teſtibus Canoniſę in c. cum cauſam, de teſtib. Roma. in l. 1. in princip. ff. de noui oper. nuncia. Iſta concluſio fallit in pluribus caſibus.

Primo fallit: quando teſtis deponeret aliquem eſſe infamem: quia tenetur reddere rationem dicti ſui etiam non interrogatus. Ita decidit Innocen. in c. cũ oporteat, de accuſatio. & Ange. in l. quid ergo. §. quantum. ff. de his qui not. infa. & ibi Bald. in lectura antiqua. do. Alex. in conſil. 25. incip. in cauſa vertente inter Antonium. in 4. volumi. in verſicu. pręterea: Et ratio huius limitationis eſt: quia iſtud non percipitur ſenſu corporeo, ideo reddenda eſt ratio per teſtem etiam non interrogatum, ut infra latius dicetur.

Secundo fallit, quãdo ageretur de probanda fama: quia non probat teſtis niſi reddat rationem dicti ſui. Ita vult Ange. in l. ea quidem. C. de accuſationi. in 3. colum. domi. Abb. in c. conſuluit, el 1. de appellatio. & in c. cum cauſam quæ de teſti. in 3. col. Ro. in l. 1. in prin. ff. de no. oper. nuncia. & do. Alex. in d. conſi. 25. vbi dicit, idem eſſe in teſtibus deponentibus aliquid eſſe notorium.

Tertio fallit in teſtibus qui producuntur ad reprobandum aliquod inſtrumen-
ii tum, ſecundum Bal. in l. presbyteri. *i* C. de epiſcopis & cleri. quem ſequitur Roma. in d. l. 1. de no. oper. nun.

Quarto fallit in teſtibus deponẽtibus
KK ſuper intereſſe, *k* ſecundum Bald. in l. vni. C. de ſenten. quę pro eo quod inte. proferun. in 10. colum.
306 Quinto fallit † in cauſis criminali-
ll bus, *l* in quibus non valet dictum teſtis niſi reddat rationem dicti ſui ẽt non interrogatus, ſecundum Saly. per illũ text. in l. fi. C. de probatio. quẽ ſequitur Alex. in conſi. 15. incip. viſo proceſſu inquiſitionis in 4. col. & in 1. volu. An autẽ iſta limitatio procedat in cauſis criminalibus in quibus nõ agitur de pœna ſanguinis, ſed agitur de pęna pecuniaria fiſco applicãda? videtur ꝙ ſic ꝑ ea quę no. Imo, i c. fin. de iureiur. Alex. in l. 3. in princ. ff. de
307 iureiuran. vbi dicitur † quod in cauſa criminali ĩ qua agitur de pœna pecunia-

ria:

ria,non poteſt deferri iuramentū in ſupplementum probationis ſit ampliantes, notata per gl.in l.maritus.ff.de quæſt. & per Glo.in c.cum ſunt partium iura obſcura,de reg.iur.li.6. Et ex eo infertur idē eſſe quādo teſtis deponeret in aliqua cauſa:in qua eſſet contentio de omnibus bonis,vel de maiori parte, cum hæc cauſa æquipararetur cauſæ criminali.l.propter litem.§.j.ff.de excuſa.tuto. In contrarium tamen facit,quòd voluit do.Anto.in c.ſi. de iureiu.vbi vult contrarium eius, quod ſupra dictum fuit videlicet,quòd in cauſa criminali in qua venit pœna pecuniaria imponenda iuramentum poſsit deferri in ſupplementum probationis.& iſtud idem tenet Roma.per illum tex.in d.l.3. ff.de iureiu. Ange.in l.admonendi. in fin. ff.eod do. Alexan.in conſil.71.incipi.viſo proceſſu in 1.volu.vbi dicit hanc eſſe cōmunem opin.doc. cogitabitis.ſuper hoc mens tamen Saly.eſt quòd hoc procedat etiam ſi agatur de pœna pecuniaria fiſco applicanda.cum illa cauſa adhuc dicetur criminalis:vt per Glo.in l 3.in prin.ff.de ſepul.viola.& in l.1.C.eod.tit.& in l. aut damnum.in prin.ff.de pœnis. Alex.in rubri.C de iudi.Ange.Areti.in rubri.de publi.iudi.inſtitu.

Sexto fallit,quando vnus teſtis duntaxat producitur. nam ad hoc vt facit ſemiplenam probationem,vt poſsit deferri iuramentum in ſupplementum probationis iuxta tex.in l.in bonæ fidei.C.de reb. credi.& in l.admonendi.ff.de iure.iu.requiritur, ꝙ aſsignet rationem dicti ſui.
mm Ita vult Bald.c.1. m §.ſacramentū. de cōſue.re.ſue.in vſi.feu.quem ſequitur præceptor meus,in l.cū hi.§.vult igitur. ff.de tranſac.Alex.in conſi.36.in pe. col. 2.volum.contra quam limita.ſic arguitur duo teſtes non reddentes rationem dicti ſui regulariter plenè probant:ergo vnus deponens non reddita ratione dicti ſui, ſemiplenè probabit. Ita arguitur Glo.in d.l.in bonæ fidei.C.de reb. credito. & in l.admonendi,de iureiuran.igitur &c.cogitate.

Septimo fallit,quando agitur de probando furore,vel dementia alicuius. Ita vult Bal.in l.furioſum.C.qui teſtamenta facere poſſunt.

Octauo fallit in teſtibus deponentibus ſuper his quæ ſunt iuris,vt quia deponūt
nn aliquem eſſe dominū n alicuius rei iſtæ eſt doctri.Inn in d.c.cum cauſam, de teſti.quem ſequitur Bal.in l ſolam.C.de teſti.& in l.pen.C.de ſenten.quæ ſine cer. quam profe.do.Alex.in conſi.136.incip. viſo,& examinato proceſſu.in 1 volu.in 5.col.quod etiam procedit ſi teſtis diceret vera eſſe contenta in cap. quia vidit, & audiuit:vt per Imo. in l. ſciendum.in 8.col.ff.de verb.obli.& do.Alex.in conſi.148.incip. excellentiſsime doctor in 2.col.in 2.volu.

Nono fallit in teſte deponente aliquē non eſſe culpabilem,nam hoc caſu tenetur reddere rationem dicti ſui non interrogatus ſecundum Bald.in d. capit. cum cauſam.de teſtibus.& pro complemento huius materię not.tres pulchras concluſiones.

308 Prima ſit concluſio.† ſi hincinde producti ſunt plures teſtes pares numero, & teſtes producti ab vna parte reddant rationem ſuæ depoſitionis.illi præferuntur teſtibus productis ab altera parte qui nullam dicti ſui reddiderunt rationem. Ita
oo vult Bal. o ſingulariter in ca.1.§.ſacramentum.de conſue.rec.feu quòd eſt notandum.ad l.ob carmen §.fin. ff.de teſti. dubito tamen de veritate huius concluſionis.eo, quia regulariter teſtes. probant non reddita ratione dicti ſui. vt ſupra fuit concluſum. ſi ergo motu proprio exprimant rationem dicti ſui, & depoſitionis, non interrogati, videtur dicendum quòd ex illa expreſsione non neceſſaria non debeat augeri effectus eorū teſtificationis.per ea quæ voluit Bald.in cap.1.in titu.de gradi.ſucce.in feu.in vſi. feu.vbi dicit, quòd cum in ſucceſsione feudi non conſideretur ius cognationis,frater vtrinque coniunctus non pręfertur fratri coniuncto ſolum ex latere patris in ſucceſsione feudi. pro quo facit tex.in l.j.C.de legi hæredi.

309 Secunda ſit notanda concluſio † teſtis interrogatus de rōne dicti ſui nullam

exprimens rationem, vel exprimens, ſed non concludentem, non facit iudicium, aut præſumptionem. Ita tenet Spe. in ti. de teſti. in §. j. verſi. ſed nūquid ſi ſufficit ad præſumptionem. d. Auto. in c. cum cauſam. de teſti. Roma. in l. j. in prin. ff. de no ope. nun. Ideo dixit Bal. in l. edita. in 25. col. C. de eden. ꝙ teſtis interrogatus de ratione dicti ſui illam non expreſſerit, deponit tanquam vnum pecus.

310 Tertia & vltima ſit concluſio. † ꝙ ſi iudex debeat procedere de iure, & de facto nulla ſeruata ſolennitate: ex commiſsione principis, vel ex forma ſtatuti, non poteſt credere teſtibus non reddentibus rationem dicti ſui, vel ſi reddunt cō cludentem. ita notatur in l. ſolam. C. de teſti. in fin.

Et vltra ſupradictos caſus, in quibus dixi ꝙ teſtes tenentur exprimere rationem dicti ſui, addatis idem eſſe in teſte depo-
pp nente ſuper negatiua, p ſecundum Bar. in conſi. 73. quòd incipit cariſsime domine: quem ſequitur Bald. in d. l. ſolam. in pe. col. Areti. in c. cum cauſam. de teſti. in 6. col. in ver. circa finem. & idem Aret. in conſi. 73. in 3. col. quem videatis.

Idem etiam eſt in teſte qui interrogatur ſuper extimatione rei: quia nō interrogatus tenetur reddere rationem dicti ſui. Ita dicit Bal. in l. ſi. C. de iure do. Pau de Ca in l. pretia rerum ff. ad l. Falci. vbi formaliter dicit ꝙ teſtes deponentes ſuper æſtimatione rerum. debent exprimere rationem dicti ſui etiam non interrogati: alias non probant: quia iſtud non percipitur ſenſu corporis: ſed iudicio intellectus, vel per diſcurſum rationis.

In contrarium tamē allegatur dictum Bar. in tracta. de teſte. ſed eius dictum ſecundum Are. in d. c. cum cauſam. eſt intelligendum: quando teſtis deponeret ſuper æſtimatione rei quæ poſſet percipi diſcurſu rationis, prout eſt æſtimatio frumenti, aut vini, olei, & ſimilium. ſecus ſi deponeret ſuper æſtimatione rei mobilis, aut immobilis, cuius valor non ita de facili ab omnibus diſcerni poſſet. & ita procedat opi. Bal. & Pau. de Ca. ſuperius relata, & iſta eſt æqua diſtinctio. quæ omnia perpetuo cordi tenete: quia nullibi ita tradita reperietis.

Duodecimo requiritur ꝙ verba quæ proferunt teſtes deponētes in aliqua cauſa ſint congrua, & apta: quia ſi deponerēt per verba inepta non probarent. doctri. eſt Inno. in c. tertio. loco. de probati. ideo
311 ſi teſtis † interrogatus de veritate alicuius actus dixerit ſe dubitare: non probabit: quia dubitans, & ignorans æquiparantur. l. ſi. C. de condi. inde. l. ſi. §. ſi autem. C. de fur. ita tenet Specu. in titul. de teſte. §. j. verſicu. item quid ſi dubitat. Similiter ſi teſtis deponeret per verbum
312 credo † non probaret, q vt per Gl. ff.
qq & eod. in l. teſtium. C. de teſti. Gl. & Bar. in l. 2. §. pe. ff. de aqua plu. arcen. & Gl. in §. ſi vero abſint, in auc. de hæredi. & falci. in verbo vidiſſe. colla. j. Glo. & Docto. in c. quoties. ff. de teſti. quod procedit etiam ſi teſtis dicat ſe pro certo credere: vt in c. tertio loco. de præſump. per quem ita dicit Bal. in l. ſiue poſsidetis. C. de probati. Eodem modo ſi teſtis deponat per iſta
313 † verba iudicio meo non probat ſecundum Ange. in l. ſciendum. in 2. car. ff. de verborum obligationibus. quem ſequitur Alex. in conſi. 73. incipien. viſo teſtamento. Ioanis: in 1. volu. verſicul. item teſtis in prima examinatione. Eodem mo
314 do † ſi teſtis dicat videri meo, ſecundum Bald. in l. de quibus. in 20. colum. ff. de legi. & Alexan. in d. conſilio. 73. Eo-
315 dem † modo ſi teſtis deponat dicendo ſecundum conſcientiam meam. Ita Bald. in c. niſi cum pridem. in 4. column. de renuntiatio. iſta limitantur aliquibus modis.

Primo fallit, quando teſtis deponens his modis de quibus ſupra exprimerit rationem concludentem dicti ſui. Ita voluit Bal. in l. qui tamen. in §. ſi arbiter. ff. de arbit. Cy. Bal. & Saly. in teſtium. C. de teſti. Bal. in l. conuenticulam. C. de epiſcopis & cleri. Io. An. in tit. de teſte. §. 1. ſuper verbo. item ꝙ depoſuit de ſua credulitate. d. An. in c. quoties. de teſti. do. Alex. in prealle. conſi. 73.

Secundo fallit, quando agitur de probanda defenſione alicuius accuſati de crimine

crimine pro quo venit imponenda pœna
ſanguinis quia teſti deponenti per verbũ
credo ſtatur & creditur. Ita vult Bar. ſin-
gulariter. in conſil. incip. Vannutius Petri
quem refert, & ſequitur do. Alex. in con-
ſil. 26. incip. viſa inquiſitione formata, in
fi. in 1. volu. Exemplum gratia clarioris
doctrinæ. Accuſatus de homicidio exci-
piendo dicit ꝙ hominem interfecit ad
ſui defenſionem, teſtes producti depo-
nunt quòd credunt illum occidiſſe homi
nem ad ſui defenſionem, tales teſtes pro
babunt, dummodo cauſas ad hoc tenden
tes expreſſerint: vt quia occiſus volebat
occiſorem interficere, qui neceſſario coa-
ctus fuit ſe tueri.

Tertio fallit in his qui deponunt de pé
ritia artis ſuæ ſecundũ Bar. in l. 1. in prin.
ff. de ventre inſpicien.

Quarto fallit in his quę ſunt difficilis
probationis. Ita tenet Bar. in l. 2. in §. idẽ
Labeo. ff. de aqua plu. arcen.

316 Quinto fallit † in confeſsione r quæ
r r non minus præiudicat ſi ſit facta per ver
bum credo quam ſi ſit facta per verbum
aſſertiuum veritatis. Glo. eſt nota. in c. ex
literis. de iureiurando nota Speculator
in titulo de depoſito. §. 6. verſicul. quid ſi
interrogatus.

317 Vltimo notate † quòd non valet ſta
tutum diſponens quòd ſtetur teſtibus de
ponentibus de credulitate. Ita tenẽt Ho-
ſtien. & d. Ant. in c. 1. de appellatio. Lud.
Roma. in ſuis ſingulis. 363.

Decimotertio requiritur quòd teſtes
deponant ſuper vno & eodem facto alias
teſtes propter ſeparationem factorum
non probant: quia cenſentur ſingulares
in dicto ſuo l. 1. & ibi Bald. C. ſi. plu. vna
ſenten. fue. condem. cap. bonę, de electio.
c. licet cauſam. de probatio. Pro intelligẽ
tia tamen huius materiæ quę pulchra eſt
318 & quotidiana, prius videndũ eſt † quã
do teſtis dicatur ſingularis, ita quod non
probet Bal. in l. de quibus, in antepe. car.
ff. de legi. examinans pulchrè hanc mate
riã, dicit ꝙ iſtud deprehendi poteſt quan
do teſtes variant in vno ex decem prædi
camentis, quæ ipſe proſequitur, enume-
rando tamẽ aliqua ex eis exemplum po-
teſt poni ſic. Vnus teſtis dixit Titio fuiſ
ſe mutuata decem tali loco, alter dicit ei-
dẽ Titio decẽ fuiſſe mutuata, ſed in loco
diuerſo, tales teſtes ſunt ſingulares, pro-
pter loci diuerſitatẽ. Eodẽ modo ſi vnus
teſtis dicat Titio fuiſſe mutuata. x. vno tẽ
pore, & alter teſtis deponat de tẽpore di
uerſo, erũt ſingulares, vt ibi latius ꝑ Bal.

Notate tamẽ ꝙ mille teſtes ſingulares
minus probãt quã vnus teſtis nõ ſingula
ris. Ideo probãti per teſtes ſingulares nõ
poſſet deferri iuramentũ in ſupplementũ
probationis, iuxta l. admonendi. ff. de iu-
ff reiur. Ita dicit Bal. f in l. de quibus. ff. de
leg. & idem Bal. in rubri. de contro. inue-
ſti. feu. in vſi feudo. Lanfranch. in repe. c.
quoniã cõtra falſam, de reproba. do. Iaſ.
in d. l. admonendi. in 23. car. in 1. col. In
iſta tamen materia, an & quando teſtes
ſingulares probent pono iſtas concluſio-
nes.

Prima ſit concluſio. Teſtes ſingulares
319 † nullo modo probãt aliquod factum
l. iuriſiurandi. C. de teſt. c. licet cauſam.
de probatio. iſtud procedit etiã ſi agatur
ad conuincendum aliquẽ de vſuraria pra
uitate, ſecundũ Fede. de Senis in ſuo cõſ.
63. incip. quidam vſurarius. in verb. præ
terea vbi ſunt iſta adminicula. Et idẽ te-
nuit dominus Anto. in ca. eum oporteat.
de accuſationi. vbi dicit quòd ſi vnus de
ponat quòd Titius eſt vſurarius: quia mu
tuauit Seiæ decem ſub vſuris, alius depo
nit quòd mutuauit Caio decem. Iſti te-
ſtes cum ſint ſingulares non probant illũ
eſſe vſurarium. Idẽ tenet Alex. in d. conſ.
tt 72. s incip. inſpecto diligenter proceſſu.
in 2. col. in 1. volu. Iſta concluſio proce-
dit etiam quando tractatur de probando
aliquas cauſas ex quibus reſultat multi-
plicatio alicuius rei, vt ſi vellem probare
talem religioſus feciſſe miracula, & per
vnum teſtem probo quòd cæcum illumi
nauit, per alium probo ꝙ ſanauit clau-
dum, certe iſti teſtes non probant. Ita no.
Archi. in c. nec mirũ. 26. q. 5. Innoc. in ca.
venerabili, de teſti. do. Ale. in d. conſ. 72.
& in conſ. 100. incip. ſuper primo. in pen.
col. in 1. vol. quem videatis: quia loquitur
ſingulariter.

Iſta concluſio extenditur etiã vt pro-
cedat non ſolum in teſtibus, qui ſunt ſin
gulares circa principale dictum: ſed etiã
in teſtibus quorum ſingularitas verſatur
circa mediũ, per quod fit probatio ipſius
actus principalis. Ita tenet Bal. in l. ſi quis
ex argentariis. §. 1. ff de eden. vbi dicit ꝙ
320 † ſi maleficium debere probari per me
dium indiciorum & præſumptionũ, non
ſufficiet ſi vnus teſtis deponat de vna præ
ſumptione, & alter de alia, ſed erit neceſ-
ſe quòd quælibet præſumptio probetur
uu per duos teſtes uu & de hoc dicto memi-
nit Areti. in c. licet ex quadã. in 6. col. de
teſt. vbi adducit ſingulare dictũ. Ioã. An.
in c. vt officium, de hæreti. li. 6. in nouel-
321 le vbi dicit † quòd illa præſumptio quę
per duos teſtes probat maleficium illud
non probat ſi probetur per vnum teſtẽ
coniunctum cum publica voce & fama,
quod eſt notandum ad ampliationem
eorum quæ not. in cap. veniens. el primo.
de teſti.

Secunda fit concluſio. Si teſtes depo-
nant ſuper aliquo facto, & non interrogẽ
tur de tempore, non dicũtur ſingulares,
ideo probant: quia præſumuntur depone
re ſuper vno & eodem tempore. Ita vo-
luit Pau. de Caſtro. in conſilio. 93. incip.
viſo, quaſi. in fi.

Tertia fit cõcluſio. Si plures teſtes ſint
quorum vnus deponit de tempore, alius
aũt dicat ſe non recordari de tẽpore: iſti
teſtes probant & non dicant ſingulares,
& hoc quando tẽpus non erat de ſubſtan
tia, vt quia factũ erat tale ex quo nõ inſur
gebat diuerſus effectus ſi fuiſſet celebra-
tũ magis vno tpe quã alio. Ita not. Inno.
in c. qualiter, & quãdo, el 2. de accuſatio.
Specu. in titu. de teſte. in §. iã de interro-
gatorijs. verſ. item de tẽpore Archi. in c.
nihilominus. 3. q. 9. do. An. in c cũ opor-
teat. præallegato. Ale. in conſi. 56. in ver
ſicu. Nõ obſtat ſi diceretur in 5. volumi.

322 Quarta fit concluſio. † ſi teſtes depo
nant ſuper aliquo facto, & interrogen-
tur qui fuerint conteſtes, & dicant ſe nõ
recordari nihilominus alij teſtes depo-
nentes ſuper eodem facto probant, nec
per hoc cenſentur ſingulares. Ita voluit
Bal. poſt Cy. in l. 2. C. de dona. ante nup.
vni dicit facias ad hoc vnam longam ma
num. Idem tenet Bal. in l. 2. C. de bonq.
poſſeſ. ſecundum tabu. & ibi latè domi-
nus meus.

323 Quinta fit concluſio, Teſtes in † du-
bio cenſentur deponere ſuper eodem fa-
cto: non autem ſuper diuerſo, eo quia
pluralitas actuum non præſumitur niſi
probetur. c. in præſentia. de probatio. l. fi.
C. ſi cer. peta. notant Moder. in l. 2. C. de
bon. poſſ. ſecundum tabu.

324 Sexta fit concluſio. † Vbicunque
xx tempus xx eſt de eſſentia probationis, tũc
teſtes deponẽtes de tempore niſi expreſ-
ſe deponãt de eodem tempore, præſumũ
tur ſingulare Gloſſ. eſt no. in l. ob carmẽ.
§. fi. ff. de teſti. & hoc expreſſe voluit Bar.
in l. Celſus. ad finem. ff. de vſucap. vbi di-
cit ꝙ ſi quis allegat præſcriptionem, eo;
quia dicit ſe poſſediſſe fundum cum titu
lo & bona fide & ſpacio 10 annorũ, vt ob
tineat oportet quod teſtes ſint cõcordes
in eodem met tempore, & ſic in eiſdem
annis. Ideo ſecundũ Bal. in l. fi. C. de edic.
diui Adria. tollen. ſi vnus teſtis deponat
de poſſeſsione 10. annorum alius eodem
modo ſimpliciter deponat de poſſeſsio-
ne decem annorum, & non conſtet quòd
deponat de eiſdem decem annis non pro
bant iſti teſtes: quia ſunt ſingulares: quia
poteſt eſſe quòd deponunt de diuerſis de
cem annis, & non eiſdem. Idẽ tenet Bal.
in l. iudicia. C. de rei vendi. do. Anto. in
c. licet cauſam. de probatio. in 16. col. Ale
xand. in d. conſi. 72. Areti. in l. 1. §. ſi ſti-
pulanti. in vlti. colum. ff. de verbo. obli-
gatio.

Septima fit concluſio. Vbicunque agi
tur de probando aliquid in genere, vt pu
ta iuriſdictionem, vel aliquem eſſe furio-
ſum tunc teſtes ſingulares probant, vel ſi
ageretur de probanda fama & commu-
ni opinione, ſecundum Bar. in l. de mino-
re. §. 2. verſi. quid ſi teſtes. ff. de quæſt. In
no. in c. qualiter, & quando, el 2. de accu-
ſatio. Bald. in l. actor. C. de probatio. Ale.
in conſi. 92. incip. viſo, & opportune di-
ſcuſſo proceſſu in 5. vol & in conſi. 51. in
2. colum. in 1. volu. incipien. viſo, & di-
ſcuſſo.

ſcuſſo. & in conſi. 19. incipiē. in cauſa appellaıionis. in 4. volum. Bar. in l. 1. C. de teſta. Contrarium tamen in hoc videtur eſſe verius, prout videtur tenere Inno. in cap. licet ex quadam, de teſti. & ita pro hac vltima opini. ipſum intelligit. do. Abb. in conſ. 13. incip. Ex multis agitatis. in 1. volu. vbi per multa iura conatur oſtendere veritatem iſtius concluſionis. & idem tenet Imol. in l. inter pares. ff. de re iudi. do. Alex. in d conſilio. 72. & in conſi. c. in 1. volu. in pe. col. & idem tenet Bal. in c. licet cauſam. de probatio. per illum tex. in quo agebatur de probanda iuriſdictione. & ſic in aliquo vniuerſali, & tamen teſtes ſingulares non probant. ſed ad illum tex. reſpondet ibi Aret. in x. no. & idem tenet do. Iaſ. in l. admonendi. in 23. car. ff. de iureiuran. & iſta opin. eſt verior. eo: quia conıraria opin. in iure expreſsè non probatur. ideo inherēdum eſt regulæ: argumento. l. ab ea parte. ff. de probatio. & dicit Bal. in l. 1. C. de hære. inſti. verſi. quid de deportato. & in l. creditorem. C. de ſer. pig. da. mà. quòd tenaces ſunt regulæ iuris a quibus in dubio recedendum non eſt.

325 Octauo ſit concluſio. † quando ſingularitas teſtium non eſt obſtatiua, ſed adminiculatiua: & dictum vnius coadiuuat dictum alterius. in his ſingularitas non infringit dicta ipſorum teſtium. Ita dicit Bald. in rubri. de contro. inueſti. in vſi. feudo. in 1. column. Ideo dicit Pau. da Caſt. in conſi. 333. incipi. viſa petitione. & in conſi. 280. incip. viſo proceſſu in 3 cotum. quòd ſi vnus teſtis deponat de confeſsione facta in præſentia parris in vno loco: & alter teſtis deponat de confeſsione eiuſdem reiterata in alio loco: quòd illi duo teſtes coniunguntur & faciunt plenam probationem, quòd eſt ſingulariter menti tenendum.

Nona ſit concluſio. Vbicunque agitur de probando crimine læſæ maieſtatis aut tractatu facto contra rem publicam. teſtes ſingulares probant. Ita dicit Pet. de Ancha. in conſil. 240: inclp. ex prædicta facti narratione. in ſecundo dubio vbi formaliter dicit eſſe aduertendum in materia ſingularitatis teſtinm: quia quandoque deducitur vnum factum quòd perficitur vno loco & tempore. vt puta homicidium adulterium, aut vna obligatio deſcendens ex conſenſu. & hoc caſu ſi teſtes deponant de diuerſis locis & temporibus veluti ſingulares non probant facti idemptitatem. Et ſic intelligatur exemplum de Suſana. Et alia iura loquentia de teſtium ſingularitate. Aliquando deducitur aliquod factum quòd non capit eſſentiam momēto temporis aut in vno loco: prout eſt conſpiratio, coniuratio, & tractatus qui fiunt contra principē & iſto caſu ſingularitas teſtium non infringit probationem: quinimo probant teſtes ſingulares. allegat iura & rationes de quibus ibi per eum.

Decima & vltima ſit concluſio. Te-
326 ſtes † ſingulares probant in quacun-
que materia ſi ſint magna nobilitate, &
yy legalitate y prędicti ita ſingulariter vult
Pau. de Caſtro in l. admonendi. ff. e iureiur. cuius opi. refert, & ſequitur; ibi do. Ioan. Baptiſta de ſancto Seuerino in 29. col. quæ concluſio poteſt confirmari Nā propter excellentiam perſonæ plerunque diſcedimus a regulis iuris communis c. de multa, in fine de præben. & digni. l. ſed & reprobari in princi. ff. de excuſa. tuto. in verſic. valde tamen diſciplinatos &c.

Iſta concluſio eſt multum notabilis, & literis aureis ſcribenda. & per eam limitatur ſingulariter materia ſingularitatis teſtium. ſed credo illam non eſſe veram contra quam ſic arguitur. minus probāt teſtes ſingulares quam vnus teſtis, ſed dictum vnius teſtis quacunque dignitate præfulgeat, non probat: ergo minus probabunt teſtes ſingulares, licet ſint nobiles, & multum legales. Maior probatur ex no. per Bal. in l. de quibus. in pe. car. ff. de legi. & in l. iuſiurandi. C. de teſti. & in cap. licet ex quadam, de teſti. in verbo & ſi dignitate præſidali præfulgeat, quę omnia tene cordi: quia frequentiſsime agitantur.

Decimo quarto requiritur quòd te-
zz ſtes deponētes in iudicio nō ſint varij. z

Nec ſibi contradicant.l.qui falſa.ff.de te-
ſti l.eos. in fine.& ibi no. C. ad l. Corne.
de fal.cum vulgaribus. Nunquid autem
d.cta teſtium qui varia deponunt ſint in-
terpretanda,& ad concordiam reducen-
da,ita quòd probent, & euitent pœnam
falſi.Iſta materia eſt pulchra, & ſubtilis,
& in variis locis tangitur, & nūquam p-
fectè diſcutitur.ideo illam perfectè,& or-
dinatè examinabo.Et veritatem huius no
tabilis articuli aperiendo facio non nul-
las concluſiones.

327 Prima ſit concluſio.† Si varietas de-
prehendatur in vno,& eodem teſte,tunc
debet reduci ad concordiam, ſi fieri po-
teſt,vt euitet pœnam falſi.Ita concludit
Iac.Butr.in l.optimam.C.de contrahen.
emp.& in l.quando de ætate.ff. de mino.
do.Anto.in c.ex literis.de ſponſali.& ibi
do.Abb.Specul.in titul.de noto.crimi.§.
fama.in fi.Imo.& do.Alex.in l. inter ſti-
pulantem.§.ſi Stichum.ff.de verbo. obli-
ga.Tindarus in tracta.de teſti. do. Anto.
in c.cum tu.de teſti.Bart.in l.j. in princi.
ff.de no. oper. nuncia. in illa quæſtione
de illo qui dixit contractum fuiſſe cele-
bratum in hoc palatio.Et pro iſta conclu
ſione facit vltra ſcribentes. Nam ſi ſint
plures teſtes variantes concordantur ne
notentur periurio præſumendo actus
multiplicitatem.cap.cum tu.de teſti.quæ
regulariter non præſumitur.ca.in præſen
tia.de probati.l.fi.C.de reb.cred.no.in l.
2.C.de bono.poſſ.ſecundum tabu. ergo
multo magis in caſu noſtro. fieri debet
iſta concordia,in quo ceſſat iſtud incon-
ueniens.imò pro iſta concordia adeſt iu-
ris præſumptio,quæ eſt, vt non videatur
quis incontinenti ſe corrigere.l. nam ad
ea.in prin.ff.de condi.& demon.cum vul
garibus.

Fallit iſta concluſio: quando eſt mani
feſta contrarietas,quæ non poteſt ſalua-
ri.& ita intelligatur ꝙ voluit Bart.in l.
eos.C.de fal.ſecundum domi.Anto.in d.
cap.cum tu.& do.Alex.in l.inter ſtipulan
tem.in §.ſi Stichum. in 4. col.de verbo.
obli.

328 Secunda ſit concluſio.† Dictum te-
ſtis variantis non debet reduci ad con-
cordiam, vt probet.Ita vult Iac.Butri.in
d.l.de ætate. ff. de mino.& idem ſentit.
Gloſſ.in c.in noſtra,de teſti.quam ponde
tat ibi do.Anto.dum Gloſſ.illa loquitur
de pluribus teſtibus quorum fieri debet
concordia vt probent, ſecus ergo eſt in
vno teſte:argumento l.prætor.ff. de iu-
di.& l.maritus.C.de procurato.& iſta cō
cluſio eſt de mente Imo.& do.Abba. ibi
& idem tenet Roma.in l.2. §. creditum
ff.ſi cer.peta.Tindarus in præallegato tra
ctatu in c.pe.tamen do.Alex.in d.l. inter
ſtipulantem.§.ſi Stichum,dicit poſſe ſu-
ſtineri quòd hoc caſu fiat concordia, vt
probet dictum ipſius teſtis:quia non præ
ſumitur ſe velle corrigere: vt in d.l.nam
ad ea allegat etiam not.per Bart.in l.ſcri-
pturæ.C.de fide inſtru.& iſtam opin.etiā
tenet Aret.in d.c.cum tu. eo: quia vnum
& idem inſtrumentum, ad concordiam
reducitur, vt probet c.inter dilectos.ver-
ſi.cæterum,de fide inſtru.ergo idem di-
cendum eſt in teſte:ſed ad illum tex.poſ-
ſet reſponderi.quòd illud eſt propter præ
ſumptionem quæ oritur ex inſtrumento
l.cum precibus.C.de probatio. Item q
eſt præſumptio pro tabellione:quia iurat
a principio, quòd officium ſuum legali-
ter exercebit.c.ad audientiam, de præ-
ſcriptio.quæ ratio ceſſat in teſte. Pro iſta
tamen opi.do.Alex.& Areti. faciunt no.
per Bar.in d.l ætate, in penul. column.
329 ff. de mino. vbi inquit teſtis † interro-
gatus de ætate dicit quòd Titius erat ma
ior.25.annis.poſtea interrogatus quomo
do ſcit,reſpondet ſe neſcire,per hoc non
erit ſibi contrarius: quia debet ſubau-
diri, ſe neſcire aliter quam ſupra dixe-
330 rit.ideo probat. Similiter dixit † Al-
ber.quem ibi ſequitur do. Alex. in l.non
erit.§.dato. ff.de iureiur, teſtes depoſue-
runt.quòd Titius & Seius fuerunt præſē
tes, contrarium. demum interrogati an
aliquis fuerit ibi præſens reſpondent ꝙ
non,ſaluatur eorum dictum,& intelligi-
tur,quòd nulli fuerunt præſentes exce-
ptis ſupra dictis. Accedat quòd voluit.
Bald.in l.fina. §. idem.ff. de libera. lega.
Prior tamen concluſio communiter ap-
probatur.

Quæ limitatur quando teſtis poteſt reduci ad concordiam per intellectam repetitionem eius quod primo dixerat ipſe teſtis. Elicitur hæc limita. ex dictis Bar to in l. Labeo. ff. de ſuppell. lega. dum dicit quod teſtis productis ad probandum communem vſum loquendi, dixit quòd tali tempore erat talis communis vſus loquendi, & quòd ita audiuit ab omnibus de his loquentibus &c. demum interrogatus quomodo ſcit reſponder: quia ſic communiter audiuit dicere, & non repetit dicto tempore, vel in dicta ciuitate, erit ne contrarius? dicit Bar. ibi quod non cum per intellectam repetitionem eius quòd primo dixerat ſaluari poſsit. Et ita per illud Bart. limitatur Tindar. in d. tracta. c. vlti. & ita intelligatur & procedat dictum Bart. in d. l. de ætate. cum aliis ſupra allegatis contra communem concluſionem.

331 Tertia ſit concluſio. † Si vnus teſtis contradicit alteri, tunc ſi reducantur ad concordiam præſumendo actus multiplicationem non probant: quia quilibet remanet in ſuo dicto ſingularis. Exemplum poni poteſt in c. cum tu. de teſti. & in cap. periculoſe, de pœniten. diſtinct. prima. & ita tenet Tindar. in d. tracta. ca. fin. domi. Alex. in d. l. inter ſtipulantem §. ſi Stichũ in 5. col. de verb. obli. Et idem tenet Federi. de Senis in conſili. 162. incip. Domine Griphole. & in conſilio. 220. incip. veritatis amica ſimplicitas eſt vbi dicit qđ

332 † ſi vnus teſtis dicat percuſſionem fuiſſe factam punctim, id eſt, per punctã. Alter vero dictam percuſsionem dicat eſſe factam ceſsim, id eſt, per taglium. iſti teſtes non probant: quia intelligendo quòd voluerint deponere de diuerſis percuſſionibus: redduntur ſingulares. & ſic non probant, vt dictum fuit ſupra in præcedenti requiſito.

Fallit iſta concluſio: quando iſti teſtes poſſunt reduci ad concordiam non præſumendo multiplicitatem actus: quia dũ modo non remaneant in dictis ſuis ſingulares probant. & ad iſtum effectum reducendi ſunt ad concordiam: & ita procedat quod voluit Bar. in l. Gallus. §. ille caſus. in ſi. ff. de libe. & poſthu. qui dicit ꝙ ſi vnus teſtis dicat contractum eſſe factum in domo: & alter dicat iuxta domum. iſti teſtes probabunt, & exponitur in domo, id eſt, iuxta domum. Idem tenet Bart. in l. inſulam, in §. i. ff. ſolu. matrimonio. Ioã. de Imo. in l. inter ſtipulantem. §. j. ff. de verborum obliga. & Alex. ibidem. d. Ab. in c. cum tu. de teſti. d. Augu. de Arimi. in addi. ad Ange. Aret. id trac. maleficio. ſuper verbo falſario, in addi. incip. tu autem in hac materia &c.

333 Quarta ſit concluſio. Quando † plures teſtes contradicunt pluribus, tunc nõ debet fieri concordia, vt probent, ſed vt euitent periurium. & hoc quando ſunt diſpares numero. Glo. eſt in c. cum contingat. de offi. delega. & idem tenet Bart. in l. Gallus. §. ille caſus. in ſi. ff. de libe. & poſthu. Bal. in l. 1. in 5. col. ff. de rebus credi. Bar. & Fulgo. & Pau. de Ca. in l. 2. §. creditorum. ff. e. ti. Bal. in §. quibus in j. conſti. C. & d. Aug. de Arimi. in præallegata addi. Et pro iſta concluſione præceptor meus in d. §. creditum. mouetur vrgenti ratione. Nam regula eſt quod fruſtra expectatur euentus alicuius rei quę nullũ debet operari effectum. l. aliquando. ff. ad Velleia. & in d. c. cum contingat. Sed reducere teſtes ad concordiam quando ex vna parte ſunt plures numero & digniores, iſtud eſt fruſtratorium, cum ſtetur pluribus & dignoribus. l. ob carmen. §. fi. ff. de teſtibus. c. in noſtra: eodem titulo. ergo &c.

Contrarium tamen tenet Glo. in d. c. in noſtra. quam ſequitur. ibi. d. Anto. & d. Alex. in l. inter ſtipulantem. in §. ſi Stichum. de verbo. ob. & Glo. in §. ſi teſtes. 4. q. 3. d. Anto. & Abb. in d. cap. cum tu. per illum tex. generaliter loquentem, & in c. cum Ioannes eremita. de fide inſtru. hanc etiam opi. tenet Areti. in d. cap. cum tu. vbi ad hoc ponderat tex. in c. licet cauſam, de proba. Mouetur etiam pulchra ratione de qua ibi per eum. Et iſta opi. magno iudicio ſeruetur: quia plurimum præſtantiſsimi Doc. eam ſequuntur. quam etiam tenet Petrus de Ancha. in conſi. 386. incipit. licet pridie. vbi dicit

334 dicit † quòd ſi duo teſtes deponant quòd tali die aliquis fuit ſanus,& tres teſtes producti a parte aduerſa dicant illũ eadem die fuiſſe infirmum, iſti teſtes reducuntur ad concordiam,vt probent, ꝙ in mane fuit ſanus.ſed eadem die ſuper venit infirmitas, quòd ſępius contingit: Non ob fundamentum adductum ꝑ D. meum pro contraria opi.quia negatur,ꝙ fruſtatoria ſit iſta concordia:quia præſumendo actus multiplicationem in iſtis teſtibus qui ſunt diſpares numero,bene ꝓbabunt,vt in exemplo poſito per Anch. in conſi.prælleg.

335 Quinta ſit concluſio.† Si vnus teſtis pluribus contradicat debet reduci ad cõcordiam,non ſolum,vt euitet falſum:ſed etiam,vt probet ſemiplenè.ſi præſumi poteſt multiplicatio actus.Ita ſenſit d. Anto.in d.c.cum tu.quem ſequitur ibi Areti.motus:quia qua ratione quando plures contradicunt pluribus & ſunt pares. hicinde numero ſit concordia inter dictos teſtes,ita,quòd vtrinque probant plene.Ne ergo contradictio partis eneruet aliquid ex fide teſtium : eadem ratione idem erit dicendum in probatione ſemiplena videlicet,vt non diminuatur. ſubdit tamen ibi Areti.iſtud eſſe verum ſine dubio : quando vnus teſtis contradicit vni.ſecus quando plures contradicunt vni, vt ibi latius per eum quem videte.

336 Sexta ſit concluſio.† Quando plures teſtes contradicunt pluribus, & ſunt pares numero,tunc reducuntur ad concordiam non ſolum: vt euitent periuriũ,.ſed etiam,vt probent & ſic euitabunt pęnam falſi.Ita tenet do. Abb.& Areti. in d. ca. cum tu.Imo.& d.Alex.in l.inter ſtipulãtem.in § ſi Stichum.de verbo. obligatio. Albert.in l.ſed & ſi poſſeſſori §.item ſi iurauero ff.de iureiur. & iſtud idem ſentit Bar.in l.Gallus.§.ille caſus.ff.de libe. & poſthu.Et pro iſta concluſione eſt tex. in d.c.cum tu.Probatur etiam iſta concluſio in l.Sempronius Proculo. ff. de lega. 2.vbi duo inſtrumenta contraria reducuntur ad concordiam,vt probent : quia in maiori ſumma ineſt minor. facit etiã Glo.no.in l.optimam.C.de contrahen.& commiten.ſtipulatione.Non ob regula tradita in ca.in præſentia.quia procedit quando verba prolata à teſtibus ſunt dubia & duplici modo poſſunt intelligi.Nã iſto caſu ſit interpretatio contra producentem.ſecus quando verba ſunt certa ſecundum proprium ſignificatum : nam tunc teſtes reducuntur ad cõcordiam, vt probent.Exemplum poteſt poni in ca.cũ tu.de teſti.& ita reſpondet d.Alex.in d.§. ſi Stichũ in 6. col. Et pro iſta cõcluſione

A facit,quod not. decidit Roma. *a* in ſuo

337 ſingu.5 170.vbi dicit teſtes † aliqui deponunt homicidium fuiſſe factum die Lunæ. alij de alio die iſti teſtes reducuntur ad concordiam hoc modo die Lunæ homicidium fuit factum verbaliter mandando homicidium committi. & altera die manualiter adducit tex.in ca.periculoſe.de pœnitent.diſtinctione.prima quæ perpetuo notate.

Septimo ſit concluſio. Quando teſtes ſunt contrarij & obſcuri iudex poteſt illos repetere vt declarent dictum ſuum: vt,per Barto.in l.ſi quis intentione ambigua.ff.de iudiciis.& in l.repeti.ff.de quæſtionibus.& per Gloſſ.in cap.graue. 35. quæſtione.9.Quinimmo voluit Gloſſ.in c.cum Ioannes eremita.de fide inſtrumẽtorum in verbo a partibus. ꝙ iudex poteſt repetere teſtes etiam poſt publicationem Dũmodo hoc faciat motu proprio & ſimilis Gl.eſt in §.quia vero.in auctẽtica de teſti.quam Ange.ibi dicit ſingularem,& forte verum dicit quòd ſit ſingu in iure ciuili.ſed de iure canonico eſt cõſocia in dicto ca.cum Ioannes eremita.de fide inſtrumentorum prællegata.

338 Octauo ſit cõcluſio,Teſtes varij.† & contradicentes reducuntur ad concordiã

B iiſdem modis quibus leges *b* diſcordãtes reducuntur ad concordiam ,ſecundũ do.Anto.in d.c.cum tu & ibi per Areti. d.Alexan.in d.l.inter ſtipulantem.in §.ſi Stichum.de verborum obliga.

In ſpecie tamen notate aliquos caſus per quos teſtes reducuntur ad concordiã

Primo igitur reducuntur ad cõcordiã per verborum impropriationem. impropriantur enim verba prolata a teſtib. vel pro-

probent, iſtud colligitur ex dictis Bart. in l. Gallus. in § ille caſus. ff. de liberis & poſthumis, pro quo etiam facit Gloſſ. in l. ſtipulatio iſta. §. hæc quoque. ff. de verborum oblig at. & quod voluit Bar. in l. 1. C. de his qu. ex publica ratio. libro decimo, vbi dicit ꝙ ſi teſtis interrogatus ſuper cõmodato reſpondeat ſuper mutuo, eius dictum eſt ſaluandum in cõmodato, & ſic mutuum interpretatur pro cõmodato. Ad idem faciunt no. per Bart. in l. 1. de vſufruc. lega. vbi dicit ꝙ teſtes deponẽtes vſumfructum fuiſſe relictũ in re quæ vſu conſumitur ſaluantur per verborum impropriationem, ideo relatiuũ quis vel qui: quod eſt rélatiuum ſubſtãtiæ. l. Iulianus, in princi. ff. de hære. inſti. non refert ſubſtantiam, vt teſtes euitent falſum, iuxta illud mulier damnauit quæ ſaluauit. Ita dicit Bar. in d. l. Iulianus, in principio. Exemplum poteſt poni. Dixit teſtis Sempronius interfecit Titium qui interfecit Caium. iſte teſtis nõ erit falſarius ſi probetur dictum Titium non interfeciſſe Caium. Ad idem faciũt no. per Bar. in l. 1. in princ. ff. de noui operis nunciatione, & in l. eius qui in prouincia. ff. ſi certum petatur dum ponit quæſtionẽ de inſtrumento, in quo dicitur Titius olim Sempronij, & tamen eius pater viuebat. Adduco etiã notata per Bart. in l. ſi finita. §. ante hoc. ff. de damno infecto, vbi dicit ꝙ teſtes ſuſtinentur quorum quidam depoſuerunt filium inſtitutum in maiori parte & filiã in minori. Alij vero dixerunt eos æqualiter inſtitutos, nam reducũtur ad concordiam, & verbum æqualiter exponetur, id eſt, in eodem tempore diuerſis tamẽ portionibus, licet de propria ſignificatione aliud importet. l. interdum, in princ. ff. de hæredi. inſtituen.

Secundo reducuntur ad concordiam teſtes præſumendo actus multiplicationẽ vt in caſu c. cum tu. de teſtib. vbi ponitur exemplum. & per Petr. de Anchar. in d. conſil. 388. de quo ſuperius feci mentionem.

339 Fallit tamen, † quando multiplicatio actus eſſet poſsibilis: ſed non veriſimilis. Exemplum, teſtes deponunt quòd talí die contractus fuit celebratus Mutinæ, alij teſtes dicunt ꝙ eadem die vnus ex contrahentibus erat Bononię. licet enim iſti teſtes neceſſario ſibi ab inuicem non contradicant: quia non eſt tanta diſtantia locorũ quia in eadem die non poſsit quis eſſe in ambobus locis: quia tamẽ hoc nõ eſt veriſimile, & vt plurimum contrariũ contingit, ideo talis probatio redditur ſuſpecta, nec eſt perfecta niſi aliter iuſtificetur. Ita Bald. in ſimili quęſtione in l. ſcripturæ. C. de fide inſtrumentorum, quem ſequitur Areti. in d. c. cum tua, de teſti. in penul. colum.

340 Nona ſit concluſio. Si † teſtis productus in iudicio primo dixerit ſe neſcire, demum interrogatus dixerit ſe ſcire, probat iſte teſtis. Ita not. Ange. per illũ text. in l. quidam tabulas. ff. de fur. Bar. Ange. Imo. Ludo. Roma. & d. Alex. in l. qui bona. §. ſi quis ſtipulatus. ff. de dam. infe. & pro iſta cõcluſione facit text. in 2. ff. quis ordo in bo. poſ. ſerue. ibi, quoniã fieri poteſt, vt qui ab initio interrogauit poſtea ſcire incipiat, & idem probat tex. in ca. 1. §. 1. vbi Bal. no. in ti. quid ſit inueſti.

In contrarium tamẽ allegatur deciſio Dominorũ de Rota num. 23. vbi dicunt ꝙ ſi teſtis iuratus & examinatus ſup cer to articulo depoſuit vna vice, & dixerit ſe nihil ſcire de contentis in articulo, demum rediens poſt triduum deponat contrarium eius quod prius depoſuerat, nõ creditur vltimo eius dicto, tum quia præſumitur ſubornatus, tũ quia varius in ſua depoſitione deponẽdo vnum prius & poſtea contrarium. Pro concordia iſtarum opi. conſiderari poſſunt quinque caſus.

Primus caſus eſt: quando iſte teſtis eſt vir multum legalis & probatę fidei, ita ꝙ veriſimiliter in eo non cadit timor ſubornationis, & iſto caſu indiſtinctè ſtabitur dicto ipſius teſtis, argumento eius ꝙ voluit Bal. in c. præterea, de teſti. cogen. vbi dicit ꝙ publicatis atteſtationibus poſſunt recipi teſtes qui ſint legales, & in quibus veriſimiliter ceſſat timor ſubornationis, pro quo etiam poſſunt adduci multa ſimilia de quibus per do. meum in auct. de iudi.

Se-

Secundus caſus eſt: quando teſtis qui prius dixit ſe nihil ſcire, producitur in iudicio ſuper eodem capitulo ab eadē parte vel eius aduerſario, & hoc caſu ſi dicat ſe ſcire non creditur ei: quia præſumitur ſubornatus, l. produci ſecundum vnū intellectum. ff. de teſti. vbi habetur quòd idem teſtis non poteſt iterum produci ſuper eodem capitulo ab eo qui alias in eadem inſtantia eum produxit, nec etiam ab eius aduerſario etiam ante aperturā atteſtationū, pro quo etiam facit id quod nota Gloſſ. in l. ſi quis teſtibus. C. de teſtibus. & in Glo. in c. cū cauſam. in Glo. vlti. de teſti. & in iſtis terminis poteſt procedere deciſio Dominorum de Rota ſuperius alle.

Tertius caſus eſt: quādo teſtis qui prius dixit ſe neſcire proprio motu volens corrigere dictum ſuum, vult deponere affirmatiue dicens ſe fuiſſe rememoratū eorum quorū prius erat immemor, & tunc eius dicto non ſtabitur ſi illud fecerit ex interuallo, propter ſubornationis timorem, & quia ex interuallo correctio non admittitur. c. præterea. de teſti. cogend. & hoc etiam caſu verum dicant domini de Rota. in præallega. loco.

Quartus caſus eſt: quando teſtis qui depoſuit prima vice ſe nihil ſcire: nō producitur ab aliqua parte: nec reuertitur motu proprio; ſed iudex ex officio ſuo ad eius informationem eum monet vt dicat veritatē ſupra contentis in capitulo; quia forte præſenſit eum eſſe rememoratum, & iſto caſu ſtatur eius dicto; quia ceſſat timor ſubornationis: quādo iudex proprio motu teſtem examinauit, & iſtum caſum conſiderat Tindarus in dicto tractatu. in ca. 8. nihil tamen adducit pro confirmatione iſtius dicti, pro quo poterat adducere no. per Bal. in l. ampliorem, in princi. C. de appella. vbi vult ꝙ publicatis atteſtationibus poteſt iudex ex officio ſuo teſtes recipere ſuper eiſdem capitulis. Sed aduerte: quia licet iſto caſu ceſſet timor ſubornationis, tamen alia ratio ſuadet cōtrarium, ſi ilicet: quia teſtis non poteſt ex interuallo dictum ſuū corrigere d. c. præ-

341 terea cum ibi nota. & ſufficit † vnā rationē ex pluribus adeſſe licet aliæ ceſſent Glo. eſt in §. affinitatis, inſtitu. de nuptijs. & in l. liber. §. notanter. ff. de his qui notātur infamia. l. ſi non lex Aeliaſcenia. ff. de hæredibus inſtituendis.

Quintus & vltimus caſus eſt: quando teſtis primo dixit ſe nihil ſcire: demū incōtinenti antequā cum partibus loqueretur dixit ſe ſcire, tunc ſtatur dicto ipſius teſtis: quia ceſſat timor ſubornationis, & incontinēti poteſt corrigere dictū ſuum. c. præterea de teſtib. cogend. quod tamē eſt intelligendum dummodo teſtis exprimat ſe illud dicere animo corrigendi, vel cauſam nouæ ſcientiæ allegaret: alias tanquam varius & vacillans nō probaret, argumento eorum quæ nota. Bart. in l. eos in tertio contrario. ff. de falſis.

342 Decima fit concluſio. † Si teſtes prima vice dixerit ſe dubitare, demū ſecunda vice dicat affirmatiuè, ſtatur eius ſecūdo dicto, hæc concluſio probatur per textum. in l. ſi quacunque. §. finali. ff. ad legem Aquiliam iuncta l. item quæritur. §. Iulianus. ff. locati nam ſuper caſu dicti §. finalis dubitat Iuriſconſultus, & tamen in §. Iulianus fine aliqua dubitatione decidit illum caſum. nec propter hoc Iuriſconſul. dicitur varius ſecundum Gloſ. in dicta l. ſi quacunque. §. fin. & validum eſt

343 † argumentum de dicto Iuriſconſulti, ad dictum teſtis, vt nota. Bart. in l. prima. ff. ſi certum petatur, & procedit iſta concluſio quando dictus teſtis adducit cauſam nouæ ſcientiæ, alias tanquā vacillans & varius non probaret, per ea quæ ſupra diximus. Iſta concluſio procedit & quando teſtis prima vice depoſuit per verbū credo. demum deponit ſecunda vice per verbum veritatis affertiuum: nam probat eius dictum Gloſſ. eſt ordinaria, & communiter approbata. in l. de tutela. C. de reſtitu. in integ. in ſecunda lectu. dum dicit quòd hodie poſſum vnū credere c & cras aliud facit tex. in l. peregri e. in princ. ff. de acquiren. poſſeſ. & no. per Iacob. de Are. in l. 2. §. quod obſeruari. C. de iure-iur. propter calum. dan. quem ſequitur Bal. in r. t. in §. notandum, de notis feud.

Fallit iſta concluſio in caſibus in quibus

bus ſtatur dicto teſtis deponentis de credulitate: quos ſupra cõmemoraui in duodecimo requiſitio: nam tunc non ſtaretur nec primo nec ſecundo dicto. quia cenſetur varius dictus teſtis. iuxta d. l. eos & ibi Bar. & l. qui falſa. ff. de teſtib cap. item qui falſo. 4. q. 3. Gloſſ. fina. in ca. cum cauſam quæ de teſtib. Specul. in titul. de teſte in §. j. verſi. quid ſi idem teſtis. & in §. poſt quam, verſi. & ſi teſtes. vbi pulchre loquitur in iſta materia, & idem dicendum eſt per omnia in teſte deponent prima vice per verbum videtur, vel per verbũ iudicio meo, ita eſt, & cætera.

344 Vndecima ſi concluſio. Teſtis † varians in diuerſa inſtantia non probat, ita ſentit Bart. in l. eos. in princip. ff. de falſ. vbi dicit talem teſtem de falſo eſt puniẽdum. & ita Barto. intelligit domi. Anton. & alij in c. cum tua, de teſtib. in iſta tamẽ concluſione conſidero aliquos caſus.

Primus caſus eſt: quando cauſa eſt eadem perſonæ quæ eadem ſunt litigantes diuerſæ tamen inſtantiæ, vt in caſu. l. fina. C. de teſtib. &. in c. præſentata. eodem tit. tu, & iſto caſu teſtis varius punitur de falſo. nec primum nec ſecundum dictũ eius valet. Ita tenet dominus Anto. in d. ca. cũ in tua, & hanc ſententiam videtur ſequi Bal. in l. geſta, in 2. columna. C. de re iud. & pro iſta opi. facit tex. in ca. præterea. de teſtib. cogen. dum dicit ibi: quòd teſtimonia teſtium non reprobantur ſi incontinenti ſe correxerunt ſecus ſi correctioni ſuæ ponant interuallum. Et ſic innuitur quòd iſto vltimo caſu in totum ruat teſtimonium ipſorum teſtium. Præterea ſicut per cõtradictionem aliorum teſtium redditur dubia actoris probatio; ita, ꝙ pro eo non eſt ferenda ſententia. c. inter dilectos in fine. de fide inſtrumentorum. c. in noſtra. de teſtib. idem erit ſi alia ratione dubia reddatur dicta probatio. Præterea teſti non deponenti veriſimilia non creditur. l. 3. § fina. ff. de teſtibus. ergo multo minus creditur teſti varianti.

Contrarium tamen tenet Innocen. in c. præterea. de teſtibus cogend. vbi dicit quòd per ſecundum dictum debilitatur primum in totum, tamen non tollitur. & hanc opini. ſequitur Dominus Abbas in dicto capitulo cum in tua. quorum opinio non eſt tenenda.

Secundus caſus eſt: quãdo diuerſæ ſunt cauſæ & diuerſæ ſunt inſtantiæ, & diuerſæ perſonę litigantes ꝙ tunc teſtis varius in ſecundo iudicio punietur pœna falſi, ſed tamen eius primum dictum non enernatur. l. eos. ſecundum vnum intellectũ, ff. de falſ. & ita tenet Tindar. in dicto tracta. in 2. lib. in 3. parte principali vbi late proſequitur iſtam materiam conſiderando aliquos caſus vt ibi per eum.

Tertius caſus eſt: quando teſtis dixit vaũ in iudicio quòd fuit nullum: poſtea iterum examinatus in ſecundo iudicio legitimè depoſuit contrarium: nam ſtabitur ſecundo dicto, nec corruet per primũ contrarium. Gl. eſt no. in c. cum cauſam. in fi. de teſti. quam ſequuntur dominus Abb. & Areti. in c. per tuas. de probatio. ſuper Glo. in verbo infirmar, & idem tenet domi. Anto. in d. c. cum in tua.

Quartus & vltimus caſus eſt: quando teſtis examinatus in iudicio ſũmario iterum productus in iudicio plenario dicit contrarium. & ſic variat a primo dicto: nam tũc iſte teſtis facit fidem quo ad improbandum id quod depoſuit in iudicio ſummario. Ita voluit Innocenti. in c. veniens el ſecũdo, de teſtib. quem ſequitur ibi dominus Antoni. & ratio eſt, quia ex primo dicto notorium eſt ipſos eſſe periuros ideo repelluntur a teſtimonio. c. teſtimonium, de teſtib. in quo multum inſiſtit dominus Antoni. Franciſ. Areti. in d. c. veniens, in penultima columna. vbi ſimiliter inſiſtit & ſubtiliter arguit contra iſtam opinio. quam tamen amplectitur adducens hanc rationem. Nam ex varietate & contradictione redditur fides teſtis dubia, ideo ſicut dubia probatio probantem non releuat. quando oritur dubitatio ex obſcuritate ſermonis. c. in pręſentia de probationibus. ita quando redditur dubia ex vacillatione & contrarietate ipſius teſtis. & pro hoc facit textus in dicta lege eos. ibi cuius fides anceps vacillat. ff. de falſis.

345 Duodecima ſit concluſio. † Si teſtis

vnum

vnum dixit in iudicio:poſtea dicat contrarium extra iudicium. primum dictũ
D non tollitur *d* per ſecundum.c.ſicut.de teſtib.Bartolus in d.l.eos.ff. de falſis. qđ procedit etiam ſi teſtis dicat contrariuui conſtitutus in extremo mortis articulo, quo caſu præſumitur dicere veritatem: argumento.l.i.in ſi.C.ad l.Iu.repetunda rum.& ita tenet Barto.in l. ſi quis in graui. in § ſi quis.ff.ad Silla.Bald.in auctent. & ſi dicatur.C.de teſtib. Paulus de Caſtro in l.Seia mancipia.ff. ad Vellcian.p illum tex.Angel.in d.§ ſi quis. Arct.in c. ſicut. extra de teſtibus.

Decimo quinto requiritur, quòd teſtes viderint actum oculis corporeis de quo deponunt:quia non ſufficeret quòd voces audiuerit & intellexerint illorum de quorum actu ipſi deponunt. Ita notatur per ſcriben.in l.ſi vnus. C.de teſtam. in quo tamen articulo breuiter pono aliquas notabiles concluſiones.

346 Prima ſit concluſio,† quando agitur de probando teſtamento.tunc oportet q
E teſtes viderit *e* teſtatorem diſponentẽ de ſuis bonis;nec ſufficeret quòd ipſum loquentem audiuiſſent.Ita not.per Doc. in d.l.ſi vnus.C.de teſtamen. Ideo quando teſtator conficit teſtamentum debet cortinam remouere de lecto,vt teſtes ipſum videant.alias teſtamentum eſſet nullum. vt no.in d.l.ſi vnus.& ratio eſt quia de facili fraus committi poſſet ponendo aliquem in locum teſtatoris, qui eius vocem poſſet fingere qui teſtaretur de eius bonis cum forte teſtator eſſe mortuus. ideo ad obuiandum fraudibus, & vt teſtimonium ſine labe procedat ſic eſt ſtatutum. Fallit iſta concluſio in alia vltima voluntate,puta in codicillis:in donatione cauſa mortis.ita limitat Matheſilla.in nota. ſuis nota. 124. vbi hoc probat ſimile:quia in teſtamento requiruntur teſtes togati,ſed non in codicillis.l.ſina.C.de iur.codicil & iſtam limita. ſequitur domi.Alexan.in l.ſi non ſpiciali. C. de teſtamen.& eſt notabilis limitatio propter clauſulam cod cillarem quæ communiter conſueuit apponi in teſtamentis: quia ſi teſtes non viderint teſtatorẽ cortina lecti proſpectum impediente:valeret teſtamentum tãquam codicillus. Sed hanc limitatio.approbat dom. Iaſo.in d. l.ſi non ſpeciali.per regulam traditam in l.2. ff.de lega.j.& in l.diui.in §.primo. ff. de iure codicil.ad quod reſponderi poteſt quòd illa regula procedit in illo qui ſimpliciter & omni caſu inhabilis eſt ad teſtamentum:quia nec talis poteſt facere codicillis:ſecus in illo qui poteſt teſtari dummodo teſtetur cum certa ſolennitate: quia licet poſſit teſtari niſi ſeruata illa ſolennitate, poterit tamen facere codicillos.l.conficiuntur. §. primo.ff. de iure codicillo.Ex hac limitatione infero quòd valet teſtamentum factum tempore peſtis & ſi teſtes non viderint teſtatorem:quia cum eodem tempore non audeant ſe lecto appropinquare propter aeris corruptionem.poterit ipſe teſtator facere teſtamentdm quòd valeat iure codicillorum appoſita clauſula codicillari teſtibus ipſum non videntibus vocem tamen ſuam audientibus. licet non poſſit facere teſtamentum, quòd valeat vt teſtamentum,ſi teſtes ipſum teſtatorem nõ videant,vt dictum eſt.

347 Secunda ſit concluſio. † Quando agitur de probando aliquem actum inter viuos.tunc nõn eſſe neceſſe quòd teſtes viderint contrahentes, quinimo ſufficit eorum voce audiuiſſe.& in iſtis terminis bene loquitur Glo.in l.2.§.idem Labeo.ff.de aqua plu.arcen.ſecundum Bar. vbi & idem tenent communiter Canoniſtæ,in c.ex literis.extra de conſue.& in c.prǣterea.de teſti.domi.Alexan. in conſil.34.incip.in caſu pdicto.in j.vol. Hinc
348 † dixit Speculator in tit.de teſte.§ primo.verſicu.quid ergo ſi iuro quod ſi vir & mulier erant in certo thalamo clauſi, & teſtes qui erant extra thalamũ depoſuerũt quòd audierũt,quòd vir dixit deſpõſo te in vxorem meam, & mulier reſpondeat ſum cõtenta,quòd probabunt iſti teſtes matrimoniũ licet partes eſſent in medio & ſic nõ viderũt ipſos contrahentes. Dicit etiam Paul. de Caſt. in d.l.ſi non ſpeciali ponit erat quidam creditor in ſirmus,quia non poterat probare creditum ſuum

ſuū aliquo modo iuſte iuſsit venire duos teſtes, qui poſuerunt ſe in camera vicina, deinde iuſsit debitorem ad ſe accedere, & interrogauit an eſſet ſibi debitor in cētum: qui videns nullos eſſe teſtes in dicta camera confeſſus eſt ſe eſſe debitorem in centum, poterit ne probari debitum per illos teſtes, reſpondet Paulus ꝙ ſic. nam iſti teſtes qui vocem eius cognouerūt & viderunt ipſum egredi thalamum probant, non obſtante quòd ipſum non viderint confitentem, & iſta cautela eſt optima, & perpetuo menti tenenda: quia illa ſæpe poterunt vti creditores contra debitores.

349 Fallit tamen † hoc in teſtibus deponentibus ſuper matrimonio ad eiuſdem ſeparationem, quia paries medius facit, vt non plene probent ſine aliis adminiculis gloſſ. eſt ſingu. in c. præterea. de teſtib. & ibi expreſsius Ioan. And. & Imol. & d. Alexan. in d. l. ſi non ſpeciali. Iſta limitatio confirmatur optimo ſimili. nam teſtibus iuramentum poteſt remitti a partibus c. tuis de teſti. & tamen quādo teſtes producuntur ad matrimoniū diſiungendum, tunc nō poſſunt partes expreſſo cōſenſu eius remittere iuramētum. Ita vult Speculator in tit. de teſte. §. fin. ver ſicu. & nota quòd non valet teſtimonium gloſſ. eſt not. & ibi do. Abb. & cōmuniter doc. in d. c. tuis, dixi etiam ſupra in fine primi requiſiti iſtius ſeptimæ partis facit etiam

350 aliud ſimile. Nam † confeſsio facta ſacerdoti in foro pœnitentiæ nihil probat in foro iudicij, quia cenſetur facta tanquam Deo. Quinimo ſacerdos qui panderet confeſsionem eſſet puniendus c. ſi ſacerdos de offi. ordina. Bal. in l. archigerontes. C. de epiſc. audien. facit optima Glo. in c. ex pœnitentibus. l. diſtinc. & tamen confeſsio facta in foro pœnitentiæ probaret in foro iudiciali, quando ageretur de confirmando matrimonio, non autem de illo diſſoluendo. Ita ſentit gl. in c. tua nos, verſic. qualiter conſtituerit de ſponſa. quam reputat ſingularem Roma. in d. l. ſi non ſpeciali. Sicut ergo in iſtis duobus caſibus illa ꝓbatio quę alias concludebat, & illud quod alias poterat fieri, & ſufficiebat non ſufficit, nec probat quando agitur de matrimonio diſſoluendo. Ita in prædicta limitatione teſtes deponentes de eo quod ſenſerunt pariete medio, non probant. Notate etiam

351 † gloſſ. in cap. nihilominus. 3. q. 9. quæ vult quod ſi duo teſtes viderint per quandam rimulam vnum fabricantem falſam monetam, vel committentem adulteriū,

f dicti teſtes probant *f* licet non potuerint ſimul videre, ſed vnus poſt alterum, quia rimula erat parua, & ſic deponentes de actu ſucceſsiuo probant ꝙ eſt menti tenē

352 dum. Notate etiā † quod teſtes deponētes aliquid factum tempore noctis non probant, vt quia dicant quòd tali nocte Titius occidit Sempronium eo, quia tempus noctis eſt obſcurum, nec perſonæ delinquentium faciliter cognoſci poſſunt, niſi dicerent quòd illa nocte lucebat luna, vel quòd ibi erant lampades & lumina ex quorum ſplendore facile quis cognoſci poterat. Ita dicit Bald. poſt Ol-

g dra. *g* in d. l. ſi non ſpeciali, & in l. Arethuſa. ff. de ſtatu homi. & in c. 1. §. porrò. in ti. quæ fuit prima cauſa benefi. amitten. Ang. in l. 1. in §. interdum. ff. ſi pars hęre. petat. & in conſi. 194. incip. viſis proceſsibus in 4. colum. Ang. de Aretio in tractatu maleficio in verſi. comparent dicti inquiſiti ad finem quem videte. Notate vltimo id quòd decidit d. Cardi. Floren. in

h c. cum Ioannes Heremita. *h* de fide inſtrumento. vbi voluit ꝙ quando agitur

353 † de reprobando aliquo inſtrumento, vt quia teſtes adhibiti in illo dicēt ſe non interfuiſſe huiuſmodi inſtrumento, ꝙ eſt opus quòd ipſi dicant & probent, ꝙ ipſi ſunt illimet, qui ſunt deſcripti in ipſo inſtrumento, alias non probant: quia poſsibile eſt, quod ſint alij qui vocentur eodem nomine, & cognomine eorū qui fuerunt teſtes adhibiti in dicto inſtrumēto, ideo non concluderet eorum depoſitio, & iſtud reputat menti tenendum Dominus Philippus Decius in ca. auditis in 10. colum. extra de præſcriptioni, quę omnia notate, & perpetuo cordi tenete, quia quotidiana, & ex his remanet expedita iſta ſeptima pars.

ADDI-

ADDITIO.

a Teſtium.] Aduerte d.Ioan. ſolum circa examinationem teſtium attendit de examinatore vllum verbum, pro quo quid attendendum ſit circa eum, vide omnino per Spec.in tit.de teſtes. §. nunc tractandum.ver. circa examinatorem. Quid autem circa perſonas teſtium examinandorum attendendum ſit. vide in d.§.ver.viſo quæ circa examinatorem &c. Itē ſcias quod d.Io.omiſit hic vnam particulā valde neceſſariam & vtilem ſcilicet de interrogatorijs quæ ſolent fieri teſtibus examinandis & fiunt ad petitionem partis contra quam teſtes producuntur, vt in cap. præſentium. §. teſtes.de teſti. lib.6. & in c.per tuas.eo.tit.in antiquis,& de his non eſt danda copia parti teſtes producenti propter periculum ſubornationis & ne inſtruat eos,& hoc tam de iure quàm de conſuetudine ſecūdum Glo. ſing. in d.§. teſtes. quam ibi no.Phil.Fran.& Bald. in trac.de teſti.in ver. dic quòd ſi teſtes producuntur in 2.col.imo dicunt Card. Panor.& Fely.in d.c.per tuas,quòd ſi iudex velit dare copiam parti poſſet ab eo appellari quamuis Inno. ibi aliter ſenſerit. interrogatoria autem dantur ſuper articulis formatis:tam de circunſtātijs quàm de cauſis,loco,tempore,auditu,vſu,ſcientia,credulitate,fama, & rectitudine,& de alijs de quibus omnibus breuitatis cauſa ſola remiſsione ero contentus, vide omnino Spe.in ti.de teſte.§.iā de interrogatorijs. vbi ponit etiam formam conſitendi interrogatoria. vide etiam per Glo.in d.§.teſtes.in verbo interrogatoria,& per Alber.Moder.in trac. de teſti. in 16. fol. in 1.colum.& per Bal.in d.ſuo trac.de teſti.in ver.vidimus ſupra de numero teſti. quid autem ſi pars dedit interrogatoria, & apparet teſtes non fuiſſe interrogatos de omnibus interrogationibus factis & approbatis.vide Bal. in d. verſi. dic quòd ſi teſtes &c.ſuperius alleg. in 2. col. & de omnibus prædictis proſequere vt in dictis locis.Et inter alia no. quòd iudex debet diligenter aduerte, vt aſtutiam aduocatorum repellat volentium infringere dicta teſtium qui ſolent poſt omnia facere interrogari generaliter teſtem an credat omnia quæ ſupra dicta ſunt per eum quo caſu ſi reſpondeat q ſic, videri credere de omnibus prædictis, & eo caſu nō valet dictum ſuum cum deponat de credulitate. Nam iudex debet repellere & reſcindere huiuſmodi interrogatorium cum ſit captioſum & non ſit veriſimile q incōtinenti velit ſe corrigere teſtis iuxta l.nam ad ea.ff.de condi.& demon. Itē quia qui ſcit poteſt credere: vt in ea.cum olim. de re iudi. ita nota.Specu. & Ioan. An.in d.§ iam de interrogatorijs. in fin. & idem Ioa.An.& Ant de Bu. & Pan. & Ioā.de Ana.in c.inquiſitionis §.fin.de accuſa.vbi dicit Car.Florē. vidiſſe de facto obtineri q per talem reſponſionē teſti generaliter factam poſt depoſitiones non infringitur teſtimoniū prius debito modo factum ſeu dictum, idem tenet Paul. & alij de quibus ibi per Fely n.in c quotiens.de teſti.in 4.colum.& Albe.Mo.vbi ſupra col. 3. & ſentiunt prædicti q dato quod iudex huiuſmodi interrogatorium non cancellauerit reſponſio facta per teſtē, vt dictū eſt non noceret depoſitioni recte factæ cū illud credere capiatur pro ſcire,eadem ſcientia qua antea dixit quæ omnia ſunt perpetuo cordi tenenda.

Petrus de Moncada.

b Diſpenſare.] Adde eundem d.Ioan. in l.1.§.ſi.in 3.col.ff.de verb.obli. & in l.nemo poteſt de lega.1.in 26. col. & d.Hip. de Marſi.in ſin.214.incipien.ad validitatem facit quòd no.d Phil. Deci.in l. nec ex prætorio.ff.de regu.iur.in fi.poſſet tamen probabiliter dici quòd ſi magna eſſet religio & fides teſtis ſeu teſtium intrare debentium, poſſet eis remitti iuſiurandum ſicut legimus fuiſſe obſeruatum in perſona Xenocratis peripathetici dum coram iudicibus athenienſibus teſtimonium eſſet coactus dicere accedens ad aram,vt ſecundum morem ciuitatis iuraret vniuerſi iudices conſurrexerunt proclamaruntque ne iuſiurandum diceret, eius ergo ſinceritati ac maieſtati concedendum exiſtimarūt quòd ſibimet ipſis poſtmodum dicendę ſententiæ loco re-

miſſuri

miſſuri non erant, vt refert Vale. Max. in 2. lib. c. vlti. in propoſito ergo tanta poſſet eſſe maieſtas ſapientia pariter & ſanctitas alicuius perſonæ quod ei poſſet remitti iuſiurandum, cogitabis tamen, nam iure cautum reperitur quod nulli quantuncũque religioſo viro etiam Cardinali credatur ſine iuramẽto, vt ſupra dictũ eſt per d. Io. qui alle. tex. in c. cum olim. el 1. de priuil. & ibi Panor. tamen ille tex. non probat hoc in Cardinalibus licet dicat in aſſertionibus quorundã fratrũ noſtrorũ, vt ibi alias dixi, & hoc per not. in c. ad falſarium. de cri. fal. teneas tamẽ mẽtẽ dictum Valerij: quãuis iuridicũ non ſit.

Petrus de Moncada.

c Contrarium tenet.] Adde Panor. in c. cæterum. de iur. cal. & iſta eſt communis opi. ſecundum Fely. in c. de teſti. & Alb. Moder. in tract. de teſti. in 14. fol. col. 1. quamuis ipſe teneat contra omnes dicẽs, quod ſine incontinenti, ſiue ex interuallo iuret valet diſpoſitio. Et ad quod dicit quod teſtis punitur de falſo etiam ſi non iurauerit. Adde Bal. in l. iuriſiurandi in ſi. C. de teſti. & Ioã. An. in reg. non eſt ſine culpa de reg. iur. in merc. & Pan. in c. cum tuis. de teſti. & in c. de teſtibus. coxi. l. a ſi in l. qui per ſalutem. in 2. col. ff. de iureiu. Nam dato ꝙ teſtis nulliter deponat, ſi tamẽ deponit falſum, punitur ſecundum Bar. in d. l. ſi quis lega. cuiq. & in l. d. prius. C. de fal. & per Bal. in l. ſi. in fi. C. ſi ex fal. inſti. & per d. Hippol. in l. 1. §. præterea. ff. de ſica. in 4. colu.

Petrus de Moncada.

d Iurauit.] Adde d. Hippo. de Marſi. præceptorem meum in ſing. 13. incip. ad validitatem, & per dominum Marcũ Ant. Bauer. in tracta. de viribus, & virtu. iuramenti in 19. colum. & 16.

Petrus de Moncada.

e Feriata.] Adde Panor. in c. 1. in fi. de feri. quem omnino videas, & Albe. Moder. in trac. de teſti. in 14. fol. in 2. col. Quæ autem debeant interuenire in huiuſmodi iuramento, vide per Glo. & Doc. in c. fraternitatis. de teſti. An autem teſtis cum iurat debeat tangere ſacra euangelia, vide extra in ca. hortamur. 3. q. 3. Gl. in cle. 1. de hæreti. in verbo tracta. & Glo. in c. vt circa. de elect. lib. 6. in verbo corporali. not. per An. de Bu. Imo. & Fely. in c. tuis. de teſti. per Ale. in l. ait prætor. la 1. §. pe. ff. de iud. per Fely. in d. c. fraternitatis, in pe. col. An autem in dubio præſumatur tactura: vide in dictis locis.

Petrus de Moncada.

f Non valet.] Adde ꝙ non ſolum eius dictum non probat plene, verum quod minus eſt non facit indicium ſecundum Bar. in l. maritus. ff. de quæſtioni. & Pan. & Fely. in c. 2. hic alleg. & Fely. in c. cum dilecti. de accuſ. in 9. col. & Alber. Mod. in tra. de teſti. fo. 13. col. 2. Nec ob. quod teſtis qui non erat examinandus examinatus facit indiciũ, vt per Bar. in d. l. maritus, cum concor. de quibus ibi per do. Hipp. quia iſtud procedit quando ordo iuris fuit in examinatione ſeruatus, ſed quando non fuit pars citata, ordo iuris non fuit ſeruatus, quo caſu proceſſus eſt ipſo iure nullus, vt eſt tex. in l. prolatam. C. de ſentẽ. & interlo. & in l. vt debitũ. ff. de hær. actio. & per Mode. latè in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſti. igitur nimirũ ſi non facit indicium. Item notabis ꝙ nõ ſolum pars eſt citanda quãdo teſtes producuntur ad plenam probationem, ſed etiam quando producuntur ad probãda indicia ad torturam ſecundum Angel. de Are. in tract. maleficij in verbo. fama publica. in 2. car. & d. Hippo. de Marſi. in repe. l. de vnoquoque. ff. de re iud. in ix. col. & in l. 1. ff. de quæſtio. in prin. in 2. colum. qui plures allegat concor. Et dum dicit do. Ioan. ꝙ ſufficit vnica citatio. Adde ꝙ idem tenent Ioan. An. Ant. de Bu. & Panor. in c. conſuluit. de offi. de leg. Bal. in l. ſi quando. C. de teſtibus. & eſt cõmunis opi. ſecundum Fely. in d. ca. 2. An autem ſit neceſſaria citatio partis quando iudex mittit ad domum teſtium: vide Pan. in c. ſi qui teſtium. de teſti.

Petrus de Moncada.

g Bar.] Adde Alexan. in l. 3. §. ait prætor 5. col. ff. de dam. infe. & d. Hipp. de Marſi. in ſing. 24. incipien. clarum eſt, vbi ponit alium caſum.

Petrus de Moncada.

Xx Inquiſi-

h Inquiſitionis.] Pro veritate hujus fal-len. vide no. per Panor in c.2. de teſtib. in 3. col. & Ludo. Ro. in ſingula. 366. quem refert d. Hip. in l. de vnoquoque. ff. de re iu. in 15. col.

Petrus de Moncada.

i Quinto.] Adde Soci. in l. ſi quis arbitra tu. de ver. obl. in 15. col. & d. Hip. de Mar. in l. de vnoquoque. ff. de re iu. in 20 col. & in rub. de proba. in 45. col. contrarium tamen tenet Pan. quem videas in c. 2. de teſtib. in v. colum.

Petrus de Moncada.

K Fallentias.] Adde Soci. in regu. 273. & d. Hipp. de Mar. in repetit. l. de vnoquoque. ff. de re iudica.

Petrus de Moncada.

l Deponit.] Intellige, ideſt, tempore quo iurat, quia tunc videtur deponere, vt per Abb. in c. ſignificauit, & in c. tuis, & in c. venerabili. de teſti. & in c. licet cauſam. de proba. & per Bar. in l. ſi poſtulauerit. ff. de adulte. & d. Hippo. in ſing. 113. incip. dictum teſtis. & Fran. Cur. in tra. de teſt. in 23. conclu. & per d. Ioan. infra in 7. requiſito in 3. fallen. nō autem intelligas quòd pars ſeu aduocatus debeat ſeu poſſit eſſe præſens depoſitioni & examinationi teſtium cum fiat ſecretè. vt d. iuribus.

Petrus de Moncada.

m Vltra.] Et ratio eſt, quia teſtis eſt citandus ſicut pars iuxta no. per Panor. in c. 2. de teſti. & Alb. Moden. in tract. de teſti. in 12. ſol. col. 3. pro quo omnino vide Felyn in d. c. 1. in 8. col. notabilia tamen quòd licet teſtis vltro ſe offerens ſit ſuſpectus, imò præſumitur inimicus, vt etiam text. in c. cum P. Manconella. de accuſa. ſecundum intellectum Panor. ibi iſtud fallit in homine legaliſſimo, & perſona fide digna. Ita no. Bal. in addi. ad Spec. in tit. de teſte, in fine col. in ſi. magnæ addi. quē & refert, & ſequitur d. Hipp. de Marſi in l. 1. §. ſi. ff. de quæſtio. in 4. col. & in l. vnius facinoris. §. ſeruo. qui vltro in 1. col. eo. tit. vbi plura allegat. An autem teſtis qui eſt citatus dicatur deponere compulſus, & ſic inuitus, vide Bar. & Bal. in l. libertorū. C. de teſti. & Bal. in l. parentes. eo. tit.

Petrus de Moncada.

n Notario.] Adde quod dixit Bal. in addi. ad Spec. in 1. t. proxi. ſupra alleg. quòd nō reperitur iure cautum quòd notarius poſſit recipere iuramenta teſtiū ſine cōmiſſione iudicis nec etiam inſtrumenta ſeu confeſsiones partium, quia dicit ipſe hic ſpectat ad iudicem, ſcribere vero ad notarium allegar no. in l. 2. & 3. C. de iure fiſ. lib. 10. & hoc maxime procedit in cauſis criminalibus, vt per Glo. in Clem. 1. de offi. delega. not. Bal. in rub. de controuer. inueſti. feu. no. etiam in auc. apud eloquentiſſimum. C. de fide inſtrumentorū. Et in tantum hoc eſt verum quod etiam ſi partes conſentirent non poſſet notarius ſine commiſsione iudicis recipere teſtium iuramenta, & dicta, vt not. tenet Bald. in titu. de pace conſtan. §. hoc quod ad nos. in 5. colum. in verſic. feci. quod eſt not. & ſingulare dictū. Tamen audi, quia ipſum reprobat Iaſ. in l. prima. in ſi. princip. ff. de ferijs, quia dicit ipſe ſi partes ex toto poſſunt remittere iuramentum teſtibus, multo fortius poſſunt cōſenſu ſuo facere vt iuramentum minus ſolenniter præſtitum valeat per regulam l. vnicæ. in princip. C. de rei vxo. actio. ibi multo magis etiam ſi inutilis &c. Item quia ſecundum quòd not. Barto. in d. l. 1. partes poſſunt comprobare atteſtationes minus ſolenniter factas, & eum ſequuntur hi de quibus ibi per Alexand. & Iaſo. His non obſtanteo opin. Bald. quia dico quod aliud eſt quærere an partes poſsint remittere iuramentum, quod eſt introductum principaliter in ſuum fauorem, aliud eſt quærere an partes poſsint prorogare ſeu ſuo conſenſu dare iuriſdictionem non habenti, primo caſu verum eſt quod dicit Iaſ. ſecundo vero nequaquam, & iſte eſt caſus noſter, & eſt mens Bald. in d. §. hoc quod ad nos. Nam prout notat Alex. & Iaſ. poſt Lud. Roma. in d. l. prima. de ferijs illud quod dicitur quòd partes poſſunt comprobare atteſtationes minus ſolennes eſt verum: quando fuerūt receptæ a iudice cōpetente, ſecus ſi nō a iudice cōpetēti prout eſt notarius, qui nullā penitus habet iuriſdictionē ſaltim in actu, & cōtentioſam quāuis habitu, & tunc volūtariam

tariam de quo per gloſſ. Bar. Bal. & Pau. de Caſt. in l. 1. ff. de iudi. & in l. rem non nouam. C. eo. tit & per Bar. Bal. & Alex. in l. iubemus. § ſane. C. de ſacroſan. eccl. & priuatorum conſenſus eum non facit iudicem &c. in dicta lege: prima. ff. de iudiciis lege priuatorum. C. de iuri. omniũ iudi. c. ſignificaſti. de foro compe. & hoc ideo quia iuriſdictio eſt poteſtas de publico introducta quam priuati conferre nõ poſſunt. vnde cum ſit neceſſe quòd habeat iuriſdictionem recipiat iuramenta & dicta teſtium. iurib. de quib. ſupra. dato quòd partes milies cõſentiant. hoc nõ poterit notarius. Ex his remanet op. Bal. defenſata. Iſta concluſio poſſunt limitari. vt per Barto. in l. admonendi in 9. columu. verſicul. quid ſi dictum teſtis. ff. de iur. iuran. cum ibi not. Sed iuxta prædicta quæritur tu ſcis ꝙ dicta teſtium ſunt redigenda in ſcriptis: alias non crederetur iudici nec notario dicentibus teſtes. ita depoſuiſſe: ſecundum Bal. poſt Gloſſ. in l. prolatam. C. de ſen. & interlo. omniũ iud. & Fely. in capitulo. quoniam. contra falſam de proba. in penul. col. Modo pone quòd per id ſcriptura continens dicta teſtium extant alii teſtes deponente, ſe vidiſſe illos examinari ſolenniter, & referunt eorum dictum, nũquid valeat iſtud teſtimo. dicas quòd ſic. Ita Bartol. in tracta. de teſt. in 3. colum. verſicul. teſtis dixit aliqua verba eſſe &c. quem ſequitur Fely. in dicto capitulo quoniam contra falſam. in pe. col. & pondera dũ dixit periit ſcriptura: quia ſi dicta teſtium nõ eſſent redacta in ſcriptis, tunc non valeret teſtimonium iſtorum teſtium referentiũ dicta illorum. Ratio eſt: quia acta ſunt redigenda in ſcriptis de neceſsitate. Et qđ dicitur acta poſſunt probari per teſtes, vt ſenſit. Gloſ. in l. quoties. §. ſi. & ibi Docto. ff. de proba. reſpondeo eſt verum quando teſtes dicunt hoc ita factum fuiſſe & ita etiam ſcriptum. Ita ſpecialiter & proprie ad l. quoties. §. ſi. reſpondet Bart. in l. ne in arbitris. C. de arbi. quũ not. declarat. d. c. quoniam contra. Nec ob. quòd teſtes ſint examinãdi ſecrete præſentibus iudice & notario ſolũ, vt eſt tex. in c. venerabili. de teſti. & in c. quia propter. de electio. & in l. nullũ. C. de teſti. Imo. ſi ſimul plures teſtes examinerentur corã diſpoſitio non valeret ſecundum Specul. in titu. de teſte. §. nunc tractandum, in prin. in 4. col. & Glo. auto. de But. & Panor. in c. cũ cauſam, de teſti. Pau. de Caſt. in l. minime. ff. de legi. quia dico quòd iſto caſo nõ plures examinẽtur inſimul. ſed unuſquiſque de per ſe. quòd vero aliæ perſonę honeſtæ adſint, hoc nõ eſt improbatum a iure imo vtile, maxime in arduis ſecundũ, Bal. in d. l. nullum poſt Inno. & Hoſti. in c. Albericus de teſti. & Panor. in d. c cum cauſam, & in d. c. quia propterea. in x. colum. quia proprie ita reſponder, & Fely. in dicto capitulo. venerabili. in fine. Hinc eſt quòd in cauſa hæreſis de neceſsitate debent intereſſe due perſonæ religioſæ examinationi teſtium ſimul cum iudice & notario. vt eſt text. in capitulo. vt offi. cium de hæreti. li. ſexto in §. 2. verum ergo erit dicere teſtes fuiſſe ſecrete & ſigillatim examinatos aliis aſtantibus, per quos poterit fieri probat. de qua ſupra.

Petrus de Moncada.

o Produci.] An autem valeat conſuetudo diſponens quod atteſtationibus publicatis teſtes poſsint produci, vide per Ioã. An. in addi. ad Spec. in ti. de exce. §. dicti, ver. ſed nunquid. & Imo. in c. ſeries. de teſti. & Albe. mod. in tracta de teſti. in 15. fol. col. 1.

Petrus de Moncada.

p Per teſtes.] Not. quòd ſtatutum prohibens fieri probationem per teſtes nõ habet locum quando teſtes eſſent legaliſsimi: quia iſto caſu admittenda eſt pars ad probandum debitum non ob ſtatuto de equitate canonica, nec contingant alium cum aliena iactura locupletari. Ita tenet An. de Bu. & Fely. in c. 2. de proba. qui dicunt hoc eſſe de mente Spec. in loco de quo ibi. Idem tenet d. Hipp. de Marſi. in rub. C. de probar. in x. col. Item no. quod dictum ſtatutum non ligat clericos, vt in d. locis. & d. Hipp. in repet. rubri. de fideiuſ. in 27. columu. & in ſingu. 29. incip. ſtatuta laicorum. Item not. quòd ſtante prædicto ſtatuto valebit probatio fa-

-cta per teſtes & inſtrumenta ſimul ſecundum Bal. & Mod. in l. certi cõditio. §. quoniam. ff. ſi cer. pet. & Ale. in l. ſi ita ſcriptũ. ff. de li. & poſth. in prin. An autem in terminis d. ſtatuti ſi non habeo inſtrumentum, ſed ſolum teſtes. poſsim illos producere in iudicio, non ad finem, vt debitor condemnetur, ſed vt per teſtes cogatur facere inſtrumentum, quo confecto poſsit condemnari, vide Saly. in l. ſi quis argentum. §. ſi. C. de dona. & Alex. & Iaſ. in d. l. certi conditio. §. quoniam. An autem dictum ſtatutũ habeat locum in cauſis criminalibus. vide Io. de Ana. conſil. 55. & pone exemplum prout ibi. & per do. Hippo. in d. rub. C. de prob. in 13. colum. ſuper quo cogita.

Petrus de Moncada.

q L. ampliorem.] Adde Alexan. in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infec. in 8. col. vbi defendit Bald. ab impugnationibus Roma. & iſtam doctri. Bal. & ſequitur Cæpo. in caute. 166. incip. regulariter, & in caute. 253. incip. dubitari poteſt. & Paulus de Ca. in conſi. 369. incip. in caſu de quo quæritur & plures alij de quibus per d. Hip. in l. 1. §. ſi quis vltro. ff. de quæſt. in 3. col. & in rub. C. de probat. in 13 col. vide eundem. d. Io. infra: in 7. conclu. 14. requiſiti in iſta 7. parte.

Petrus de Moncada.

r Matrimoniali.] Intellige de matrimonio carnali, quia in cauſa matrimonij ſpiritualis bene tranſit in rem iudicata. vt eſt tex. in c. cum dilecti. in ſi. de ele. Gloſſ. in c. 1. de conceſ. præben. no. Panor. in ca. cũ Bertholdus de re iudi. in 8. col. & in cap. cum olim. de do. & contu. in 3. col. & Fely. in d. c. lator. in 7. colũ. quod intellige prout in d. locis, & tene menti vnum ꝙ in cauſa matrimonij carnalis publicatis atteſtationibus poſſunt alii teſtes produci, eſt verum ſi primo producẽs iurat quòd dictos teſtes non ſubornauit: alius nõ admitteretur. Ita multum ſingulariter Bal. in c. iurauit. de prob. quod dictum magni facit ibi Fely. in 2. col. dicens iſtud nunquam exeat mentem tuam. & iſtud dictũ inter ſua ſingu. poſuit do. Hipp. de Marſi. præceptor meus in ſingu. 128. incip. teſtes etiam produci. vbi dicit ꝙ aduenien te caſu forte pauci aduocati, vel procurato. animaduerterent. Et ad id quòd dicit de cõſilio ſapiẽtis &c. Adde Alb. Moder. in trac. de teſti. in 16. fo. in 1. col. & d. Hippo. in l. 1. §. ſi. in 17. co. ff. de quæſtio. & ex prædictis ego infero ꝙ cum ſententiæ Venetorum non tranſeant in rem iudicata eo ꝙ cum multoties iudicent de facto ad bene placitum, volunt etiam poſſe retractare de facto, cognita melius veritate. ſecundum quod dicit Fely. in c. qualiter, & quando. el 1. in x. col. de accuſ. Imò iuſtũ eſt, vt quod factum fuit de facto reuocetur etiam de facto ſecundum Gloſſ. in l. minor. ff. de euic. cum concor. de quibus per d. Hipp. in ſingu. 195. inci. nemo priuandus eſt. in fi. ꝙ etiam publicatis atteſtationibus poſſunt produci alij teſtes. tamen quia ipſi non vtuntur legibus Imperialibus. ſed ſecundum ſua ſtatuta, remitto me ad eorum practicam.

Petrus de Moncada.

ſ Et vltimo.] Tu adde quòd fallit etiam iſta conclu. in cauſis criminalibus tex. eſt & ibi nota. Bar. & d. Hip. in l. 1. §. fin. ff. de quæſtion. & idem d. Hip. in l. vnius. §. cognitarum. eodem tit. no. Felyn. poſt alios in c. cum clamor. de teſtib. in 9. colum. cũ concordan. de quibus ibi, & rationem vide per eundem Felyn. in c. cum veniſſent eod. titu. Iſtud tamen limita. vt per Fely. in d. c. cum clamor. & per d. Hipp. in ſin. conſilio. incip. fauorabiliores, poſt Salyn. in l. ſi. in fine colum. C. de teſt.

Petrus de Moncada.

t Integra.] Adde Alexan. in l. ſi inſiſtan. de verb. oblig. in 11. col. & ibi do. Carol. Primum præceptorem meum. in 10. col. in libro meo late per Fely. in c. licet cauſam, hic allega. in x. col. cum 5. ſequent.

Petrus de Moncada.

u Terminum.] Adde no. per Albe. mod. in trac. de teſti. in 14. fol. in 2. colum. & d. Hip. de Marſi. in ſin. 283. inci. lapſus termini.

Petrus de Moncada.

x Admittendi.] Tu pro vera intelligentia vide no. per Panor. & Fely. in. ca. cum dilectus, de fide inſtr. hic allegato. An autem concluſio habeat locũ in cauſis crimi-

minalibus, & quibus modis concludatur in cauſa ibidem,& inter alios modos concludendi not. quod ſi de conſenſu partiũ cauſa committitur conſilio ſapientis, dicitur eſſe concluſum in cauſa, & eoram eo ſolum poſſunt fieri allegationes ſuper productis ſecundum Cardi.in c.paſtoralis,de cauſa poſ.& proprie. per l.eũ a nobis,& ibi no.per Bar.& Bal.C.de dilatio. & conſultor non poteſt nouas probationes recipere, ſed ſolum ſuper productis conſulere ſecundum Bar. in l. 1.§. 1.ff.de app.& ratio eſt ſecundum Bal. in l.fin.ff. de fer.quia partes cõcludũt in cauſa, quo caſu renuntiant probationibus, merito conſultor non poteſt recipere probationes aliquos. An autem concluſio ſit de ſubſtantia,tam in cauſis plenarijs, quàm ſummarijs, & tam in foro eccleſiaſtico quàm ſeculari,vide Gloſſ. in Clem.ſæpe. de verb.ſing.in verbo concluſione, & ibi Cardi.& Imo. An etiam prædicta habeãt locum coram arbitro,vel arbitratore,vide Roma.in l.1.ff.de arbi.

Petrus de Moncada.

y Effectum.] Adde no.per Alex. Socin. & Iaſ.in l.qui Romæ.§.Seia. ff. de verb. obliga.in prin.& Fely.in c.capitulum ſanctæ Crucis.de reſcrip.in 15.col. & in c.1. de exceptio. in pe. colum. & do. Hippo. de Marſi. in ſingu. 257. incipien. nemo audiendus eſt.

Petrus de Moncada.

z Producentem.] Ad iſtam regulam,& infra dicẽda,vide no.per Fely. in c.ſuper his.de accuſ.in 8.colum. & do. Hippoly. de Marſil. in ſing.267.inci.dubia probat. & in rub.C.de probatio.in 73. col.

Petrus de Moncada.

aa Opinione.] Adde do. Phili. Decium in l.nec ex prætorio.ff.de regu.iur.in 2.col. cum concor.de quibus per Alex. in add. ad Bar. in d. §.apud Labeonem.

Petrus de Moncada.

bb Furioſum qualiter quis probetur furioſus.] Vide no.per Bar.cum concor ibi in addi.in l.mutus.ff.de bo.poſſ.furio.infan. dela. Et nota quòd ſi teſtes producti ad annullandum teſtamentum dicunt teſtatorem inſanum, & non potuiſſe teſtari, non probant, & hoc quando ſimpliciter dicant eum inſanum, & ratio eſt,quia duplex eſt inſania, quædam non regulata ſecundum regulas iuris poſitiui,quædam carens iudicio recto. Ita not. Domin. in c.concilia.17.diſtinct. vbi eſt text.formalis de prima inſania, & eum ſequitur do. Hipp.de Marſi.in rubr.C.de probatio.in 73.colum. Quis autem dicatur demens, & qualiter probetur clementia, vide per Dom.in c.vni.de cle.ægr.lib.6.§.ſi vero, & in c.filii.de hære.in no.

Petrus de Moncada.

cc A teſte.] Adde quæ plene no. Felyn.in d.c.auditis.in 13.colum.& in c. cum omnes.de conſti.in 18.col.& in ca. dilectus. el 2.de ſimon.in 3.col. & per Soci. in l.2. §.creditum.ff.ſi certum pe. & in l. quidã. eo.tit.& d.Philip.Decium in l. cõtractus. in 6.col.ff.de reg.iur.& do. Hipp.de Marſi.in ſingu.171.incipiente audiuiſti. Notabis tamen ꝙ & ſi indefinita prolata a teſte non æquipolleat vniuerſali, tamen indefinita prolata a iudice interrogante teſtem bene æquipollet vniuerſali ſecundum Bald. & Felyn. in c.cum cauſam.de teſti.in 2.col.

Petrus de Moncada.

dd Sed in ſpecie.] Et no.quòd ſi eſſent plures teſtes probantes inimicitiam in genere,& duo probarent eam in ſpecie, magis crederetur duobus deponentibus in ſpecie ita no. Nicola. de Neapo. in l.turpia.hic allega. quem ſequitur Alexan. in add.ad Bar.in l.ob carmen. §.ſi teſtes.ff. de teſti.& Fran. Cur. in tract. de teſt. in 7. conclu. cæteris paribus præferuntur deponentes in ſpecie, deponentibus in genere, notabis tamen circa ſupradicta omnia, quòd & ſi de iure probationes eo modo factæ non probarent, tamen ex cõmuni. vſu loquendi dictę probationes coadiuuarentur multũ, & excuſarentur ſecundum Mat.hę. de Matheſil. in not. ſuis no.102.quem per hoc proprie refert, & ſequitur Fely.in c. ſuper his,de accuſa. in v.colum.

Petrus de Moncada.

ee Defenſionem.] Sed qualiter probabitur feciſſe ad ſui defenſionẽ? dicas quòd

eo ipſo quòd probo aliquem veniſſe contra me gladio euaginato, & ego occidi eū eſt probata mea defenſio. Ita tenet Bart. in l.ſed ſi quecumque,in princi. per illum tex. ff.ad l.Aquiliam.& Io.de Ana.in ca. ſi perfodiens,de homi.Idem dicas ſi percutio re:dū ea in actu percutiendi me: qa tunc dicit feciſſe ad mei defenſionem, vt per Bart. in l. ſi ex plagis §.tabernarius. poſt Glo.ff.ad l.Aquil.& ad prędicta omnia vide d.Hipp.de Marſi.in l.1.in 5.col. ff.ad l.Cor.de ſicar. cum pluribus cōcor. vbi etiā dicit ꝙ aggreſſus ſeu primo percuſſus ſemper præſumitur repercotere ad ſui defenſionem non ad vindictam ſecundum Bal.in l.2.C.de ſicar.

Petrus de Moncada.

ff D.Alexan.] Adde ꝙ eum ſequitur Fely.in c.ex parte.el 1.de reſcrip.in 13.col. & Iaſ.in l.dedi. in prin. in 1.colum. ff.de condi.cau.data vbi eam commendat tanquam fortem in criminalibus, eum etiā ſequitur d.Hipp.de Marſi.in ſing.206.in cip. in certitudo & in rubr. C. de probatio.in 74 colum.

Petrus de Moncada.

gg Cogitabitis.] Aduerte,quia mihi videtur quòd contrarium d.Io.hic non vrgeat in ꝓpoſito ex duobus. Primo,quia ſi ad euitandam fornicationem præſumimus copulam ſubſecutam eſſe poſt ſponſalia concurrunt duæ ſpecialitates circa idem pariter principales, vna quòd per copulam ſubſequentem ſponſalia de futuro inducatur matrimoniū præſumptum, vt in c.is qui.de ſponſa. Alia quòd copulam præceſſerint ſponſalia,quòd eſt contra l.1.C.de do.promi.& nota.per Bar.in l.ſi is qui pro emp.in fin. ff.de vſuca.cum ambæ iſtæ ſpecialitates procedant ex eodem fonte, ſcilicet matrimonii. Secundo,quia l. merito. ff.pro ſocio. procedit quando per præſumptionem iſtam non delinquerit tractatur de eius fauore, & abſolutione,ſecus ſi eſſet in ipſum odium & condemnationem. Ita ſing.limitat d. gloſſ.in l.qui iuraſſe.§.ſi pater.ff.de iureiuran.quam ſequūtur ibi Bar. Bal.Pa.de Caſt.Alex. & Iaſo. Sed ſi in caſu de quo per Pan.in d.c. veniens.euitaremus delictum,& ſic fornicationem, vt do. Ioan. An. induceretur odium iſtius, ſcilicet quod propter euitandam fornicationem eſſet aſtrictus vinculo coniugali, quod non eſſe verum,vt per d.Glo.& omnes. ergo opin.Panor.erit vera, quam teneas menti ſic defenſatam.

Petrus de Moncada.

hh Rationem.] Qualiter autem debeat teſtis reddere rationem ſui dicti, vide per Bart. in tracta.de teſte,in 2.col.ver.teſtis cauſam ſui dicti, & de qua cauſa intelligatur.vide per Fely.in c.cum cauſam.infra alle.poſt Ioan.And.in addi.ad Spe.in ti.de teſte.in §.1.verſ.Item quòd interrogatus non reddit cauſam &c.& Bal. in l. ſolam.in pen.col.C.de teſti.Quid autem ſi teſtis dixit ſcio,quia ſcio,an probet,vide Bar.vbi ſupra in verbo teſti. dixit aliqua.Et quid ſi dixit aliqua vidiſſe interrogatus de cauſa nullam reddit? vide ibidē. Et quid ſi deponit per ſenſum viſus id quod non poterat percipi niſi ſenſu auditus? Et quid ſi habet deponere per duos ſenſus, & non reddit rationem niſi per vnam? vide de his omnibus per Alexan. in l.1.in prin.in fi.colum. ff.de verb.obli. & in conſi.156.incip. animaduerſus. in 4.colum.in 2. volu. Et quid ſi iudex non interrogauit teſtem de ratione & cauſa, an teneatur parti ad intereſſe. vide Iaco. Aegid.in tracta.de teſte. in 4. colum.ſuper quo tamen vide omnino Ioan. And. in addi.ad Spe.in tit. de teſte. §.1.ver.ſed quid ſi cauſam inſeruit,ſed malam, alias in 18.colum. vbi tractat quid in foro iudiciali, & quid in pœnitentiali. Et caue: quia impreſsio mea eſt corrupta ne ſimiliter ſit & tua corrupta. An autem ſtatus diſponens quòd teſti reddenti malam rationem dicti ſui credatur,valeat. vide no. per Bal.in l. ſi non ſpeciali. C. de teſta.in fi.vbi concludit quòd non,& eum ſequitur Felyn.in d.c.cum cauſam.de teſti. in 10.col.& d. Deci. in l. quæ dubitationis. ff.de reg.iur.in fina.colum.

Petrus de Moncada.

ii Presbyteri.] Adde Soci. in regu. 2. fallent.q.66.

Petrus de Moncada.

In-

XX Intereſſe.] Adde Alex. in l. 1. in prin. ff. de no. ope. nunci. in fi. col. & do. Phili. Deci. in l. quatenus. ff. de reg. iu. in 2. col.
Petrus de Moncada.

ll Criminalibus.] Adde do. Hippo. de Marſi. in practica. cauſarũ. crimina. in 20. char. in 2. col. in li. meo, vbi ſubdit quòd non ſolum iſtud eſt verum quando agitur de condemnando aliquem, ſed etiã quando teſtes. deponerent ſuper indiciis per quæ eſſet deueniendum ad torturam arg. l. quæ de tota. ff. de rei. vendi.
Petrus de Moncada.

mm C. i.] Adde Soci. in regu. 2. 65. fall. & do. Hipp. de Mar. in l 1 §. præterea. in 12. col. ff. de quęſtioni. & Fran. Cur. in trac. de teſti. in 19. conclu.
Petrus de Moncada.

nn Dominum.] Adde Bart. in trac. de teſte. in 2. col. ver. teſtis. diceret aliquẽ eſſe &c. vbi dicit idem eſſet ſi teſtis diceret ali eſſe iracundum. vel ebrioſum &cæ. ſequitur Alberi. Moder. in trac. de teſti. in 76. fo. colum. 4 Alex. conſi. 152. incip. viſis. diſpoſitionibus. in 3. col. in ſecundo vol. Fran. Cur. in tracta. de teſti. in 36. concluſio.
Petrus de Moncada.

oo Bal.] Adde Fran. Cur. de trac. de teſti. in 26. concluſ. vbi dicit quòd magis creditur paucis reddentibus rationem dicti ſui, quam multis non reddentibus. Idem tenet Fely. in c. in noſtra. de teſt. in 3. col.
Petrus de Moncada.

pp Negatiua.] Adde Fran. Cur. in tractatu ſuo in 28. & 39. conclu. Qualiter autem debeant deponere teſtes. inducti ad probandam nõ negatiuã coarctatã, vide eundem. in 27. concluſ. Et an teſtis deponens meram negatiuam non coarctatam loco & tempore ſit ſuſpectus de falſitate, vide omnino eundẽ in 24. conclu.
Petrus de Moncada.

qq Non probaret.] Adde Barto. in tract de teſte. in 3. col. in ver. teſtis dixit aliqua &c. & pro his omnibus quæ ſunt in iſto 12. requiſito vide no. per Soci. in regul. 274. & Iaſon in l. 1. ff. de iuſti.. & iure in 5. col. & Fely. in c. quoties de teſti. hic alleg. & Fran. Cur. in trac. ſuo in 2. cõclu. do. Hippo. in ſingu. 19. incip. tu ſcis. & in ſing. 183. incip. diffuſe. & in l. vnius. §. cognituram in 11. col. ff. de quæſtionibus. Quid autem ſi teſtis diceret, Titius mutuauit centum Caio ni fallor. an probet vide, Bal. Ange. Pau. de Ca. & Iaſ. in d. l. 1. de iuſti. & iur. Fely. vbi ſupra.
Petrus de Moncada.

rr In confeſsione.] Adde Panor. in c. literas. de iura cal. in fin. col. qui dicit iſtud ꝓcedere in confeſsione facta de facto proprio: ſecus ſi de alieno. idem tenet Soc. in loco ſupra proxi. alleg.
Petrus de Moncada.

ſſ Bal.] Adde. Soc. in reg. 2. in 74. fallen.
Petrus de Moncada.

tt Lxxii.] In aliquibus libris prout in meo non eſt iſtud conſi. in 1. vol. ſed. in num. 319. Iſtud idem tenet Alexan. in conſili. 100. infra allegato per dominum Io. vbi dicit quòd ſi probo per vnum teſtem ꝙ Titius dixit quòd Chriſtus non venit in virginem & per alium ꝙ ipſe dixit ꝙ ꝑſonæ. Trinitatis nõ ſunt æquales per hoc non erit probatum ipſum Titium eſſe hęreticum. allegat. Anto. de Butr. in c. cum oporteat. de accuſa. & Saly. in l. teſtium. C. de teſti. Adde vltra eũ Panor. In conſi. 9 2. inci. ex multis agitatis. in 1. vol. quãuis contrarium tenuerit Iaſ. But. in l. Arriani. C. de hæreti. vt ipſe refert. pro quo vide omnino Fely. in c. licet. ex quadam. de teſti. in 6. col.
Petrus de Moncada.

uu Duos teſtes.] Adde dominum Hip. de Mar. in l. 1. §. idem Cornelio, & in §. pe. ff. de quæſtio. & in l. de minore. §. plurimũ. in 6 col. & in l. vnius facinoris. §. teſtes. in 1. colum. eo. ti. & in practica ſua cauſarum criminal. fo. 17. in 2. colum. vbi hoc dictum magnificat, & dicit plures in hoc errare.
Petrus de Moncada.

xx Tempus.] Adde Panor. & Felyn. in c. ex tenore. in no. de teſti & in c. cum Ioãnes. de fid. inſtru. Et not. quod vbi tẽpus nõ eſt de ſubſtantia, non ſolũ valet dictũ teſtis dicentis ſe non recordari de die. ſed quod plus eſt etiam ſi non recordaretur de menſe vel anno: vt eſt tex. in d. c. cum

Ioãnes de quo facit textum Bal.ibi.Nam prout dicit Spe.in d §.iam. de interrogatorijs ſupra per do.Ioan.alle.teſtis expreſſius tenetur recordari de loco & perſona,quàm de tempore. Limita hoc ſecundum.Io. An.ibi in addi.niſi omnes teſtes. dicerẽt ſe non recordari de tẽpore: quia præſumeretur contra eos. Idẽ tenet Alb. Moder.in tra.de teſti.in 16.fo. column.2. pro quo tamen.vide omnino not.per Fely.poſt Hoſti.in d.c.ex tenore.in 2.co. An autem quando tempus eſt de ſubſtantia teſtis.debeat deponere de qualitate temporis,puta verum eſſet dies vel nox.ſerenum vel nebuloſum.vide Spec.vbi ſupra & nota.2.q.8.§.libellorum.

Petrus de Moncada.

yy Et legalitate.] Adde do.Hip. de Mar. in ſingu.114.incip. vulgatum & trium, qui allegat Soc.Barba & Fran.Cur.idem tenentes. Petrus de Moncada.

zz Varij.] Qui teſtes dicantur varii, & q contrarij, & quando dicantur vacillare vide per Alberi.Moder.in trac.de teſtim. in 16.cap.in 3.col.& per Ioan.Pe.de Ferra.in ſua pra.in forma libelli opp. contra teſtes,in Glo.in verbo ac etiam varij.Cuius autem effectum ſit varietas in teſte vide per d.Hipp.in ſingu.103.inci.varietas & circa materiam huius 13. requiſiti.& de varietate teſtis in eadem inſtantia.& quin quando cauſa correctionis. & quid quando in diuerſa inſtantia.vide not. per Tinda.de Alfa.in trac.de teſti. quaſi per totum primum librum dicti tractatus.

Petrus de Moncada.

A Roma.] Adde Socin.in l.2.§. creditũ. in 2.colum.ff.ſi cer. pet. Aduerte tamen nam ego intelligo dictum Ro.quando teſtes eſſent inducti ſimpliciter ad probandum homicidium,argu.not.per Alex.in l.quæ extrinſecus ff.de ver.obli.

Petrus de Moncada.

B Leges.] Adde Ang.de Aret.in §.ſi minus.in ſi.inſtit.de actio.& Fely.in c. cum tu hic alleg.in 6.col.& Fran.Cur. in tra. de teſti.in 56.concluſio. Quibus autem modis concordentur leges.vide not. per Spec.in ti.de diſpu. & alle. in §. poſt hoc autem.vbi plures modos ponit.

Petrus de Moncada.

C Vnum credere.] Not.iſtud dictum ad excuſationem Doc.qui contraria conſilia dant.diuerſis temporibus dum tamen per verbum credo.Ita vo.Bald.in d.l. de tutela.in 2.col.tamen iſta varietas erubeſcenda eſt ſecundum ipſum alleg.l eos.in ſi.C.de modo.mu.facit tex.in cle.vni de renuncia.pro quo vide not. per Ange.in l.Labeo.in ſi.ff. de ſer.ruſti.præ.& omnino.d.Phil.Dec.in l.nemo poteſt mutare. ff.de reg.iur. cum concor. de quibus ibi per eum.& inter alia dicit quòd in conſulendo doc. cauere debent. a mutatione. opinionis tanquam ab igne.quia ob malignitatem lignarum talis mutatio acciperetur in malam partem,ſecundum Angel.in d.l.Labeo.Adde etiam do. Hippo. de Mar.in l.ex libero.in princ.ff. de quæſtio. Sed iuxta prædicta dubitatur de no. & quotidiano dubio. ponæ quòd doctor fuit conſultus in aliqua cauſa & conſuluit demum aſſumptus fuit per aduerſarium illius pro quo conſuluit in aduocatum, an poſſit patrocinari contra illum pro quo dedit conſilium.Spe.in titulo.de aduo.§.nunc tractemus.ver.ſed nunquid poſtquã concludit quòd ſic.&dicit quod ita obtentum fuit Ioan. And. ibi in addi. dicit habere in quibuſdam.ſcriptis quòd omnes docto.Bononien.in iſtam ſententiam concordarunt, & propter hoc dicit ipſe forte auctor dixit,& ita obtinuit.tamen dicit quòd nunquam ipſe patrocinaretur contra illum pro quo conſuluiſſet Bal.vero in l.quos prohibet in ſi.ff.de poſtulan.tenet opi.Spe.quæ eſt vera maxime, vt euitetur malitia quorundam qui ab aliquibus petunt conſilia, non vt illa accepterent, ſed vt illi poſtea parati alteri: conſulere erubeſcant. vides ergo quid poſſum eſſe aduocatus contra illum pro quo prius in eadem cauſa:conſului tamẽ quamuis hoc fieri poſſit fieri non debet, quia ſi iuſtè conſului iuſtitiam impugnare non debeo,ſi vero erraui, non debeo ſponte fateri errorẽ meum. & illum iſto pacto corrigere,vt eſt tex.& ibi.no.Doc. in ca.qualiter,& quando el 1. de accuſa.

Petrus de Moncada

Non

D Non tollitur.] Adde Io.Pe.de Ferra.
in ſua practi.Papien.in for. libe. quando
contra teſtes.opponatur in Glo.in verbo
ac etiam varij. Et intellige iſtam q. proce
dere quando ſententia fuit lata. ſi autem
eſſet, ferenda, tunc in tantum detrahere-
tur dicto teſtis. quòd non eſſet ferenda
ſententia ſecundum. An.de Bu.in c. cum
in tua, de teſti.q alle. Inno.in c. preterea,
el 1.de teſti.cog.& dicit Panor. in d.capi.
cum in tua.in fin. verb quòd in tantũ de
trahitur primo dicto non credatur teſti
abſque tormentis per no.in l.capite quin
to.ff.de adul. Iſtam opi.ſequitur Aret. in
conſi.71.inci.diligenter &c. quem refert
Hipp.in ſing.211.incip.communis om-
nium ſcribentium.&. in l. eos. de fal. in
3.col. Imo. tamen ſub dubio forte in d.
ca.cum in tua. dicit quod etiam quo ad
ſententiam ferendam non nocet partis
quia ex quo primum dictum eſt iuratum
& coram iudice preſumendum eſt pro il
lo.& credendum eſt quòd tunc magis di
xerit veritatem. tum propter reueren-
tiam ſacramenti tum propter iudicis au-
ctoritatem & pœnitentiam.& alia de qui
bus ibi per eum. Sed quid ſi teſtis dixit
vnum extra iudicium, demum in iudicio,
dicit contrarium.an probet. Bart. in d.l.
eos.in 1.col.tenet.quòd non imo dicit ꝙ
puniendus eſt de falſo.& ideo tradit ipſe
cautelam, vt qui dubitat de ſtabilitate te
ſtis, faciat ipſum extra iudicum interro-
gare prius teſtibus adhibitis & rogatis:
quo caſu ſi dixerit poſtea contrarium in
iudicio non probabit. imo punietur de
falſo.& eum ſequitur Anto.de Bu.in d.c.
cum in tua, & Pano.in c.inquiſitionis. §.
tertiæ, de accu.& in c. dilectus. de capel.
Mona.& in cõſi.52.inci.Ieſu Chriſti.&c.
in j.volu. contrarium tamen tenuit Glo.
in c.cum cauſam de teſt .quæ eſt ſi.& ibi
Io.de Imo.idem Bald.& Imo.in d. c. cũ
in tua.& Pan.ſibi contrarius in c.per tuas
de proba.& in c.literas, de præſup. Bal.&
Saly.in l.nullum.C.de teſti.& plures alij
de quibus per Fely.in d. ca. cum in tua,
vbi dicit hanc eſſe communem opi. & re
ſpõdet ad cõtraria vt ibi per eum, & etiã
communem atteſtatur d.Hipp. de Mar,
in locis de quibus ſupra: pro quo vide
Tinda.in trac.de teſtib.in 9.c.2.li.qui co-
natur ſaluare opini. Bar.in d.l.eos, ab om
nibus improbatam. Et ex prædicta com-
muni quæſtione notabis quod teſtis qui
coram partibus aſſeruit id quod intendit
teſtificari, non repellitur a teſtimonio
propter hoc. Ita multum no.probat tex.
in præalle.c.dilectus.de capel.mona. Gl.
& ibi Phil.Peruſi.poſt Gofre.& Bal. in c.
1.d.ele.li.6.quæ eſt finalis. Et ad id quòd
dicit d.Ioan.de teſte.conſtituto in articu
lo mortis adde Bal.in l.generaliter in no.
C.de non nu.pe.& Alex. in l. ſciendum.
ff.de ver.obli.in 19.col.& in addi.ad Bar.
in auc.ſed iam neceſſe. C. de dona. ante
nup.& per Fely.in c.literas, de præſum-
pti.in 4.col. An autem huiuſmodi dictũ
ſit totaliter nullum: vel faciat aliquã præ
ſumptionem. vide per d. Hippo.in repe.
rub.de fideiuſſor.in 8 col.in ſi. Et quod
dictum eſt in teſte quãtum ad mortis ar
ticulum habet locũ in iudice & in tabel-
lione, vt in prædictis locis no.quæ omnia
teneas menti, quia quotidiana.

Petrus de Moncada.

E Viderint] Sed nunquid eſt neceſſe ꝙ
cognoſcant eum: & quid in contractibus
inter viuos, an ſit neceſſe ꝙ teſtes cogno
ſcant partes. & quid in notario. vide per
Bart.in §.hinc nobis.in auc.de hæredi.&
fal.in 3.col.Io.An.in addi.ad Spec.in ti-
tu.de teſte.§.1.ver.ſeptimus in probatio
ne.alias in 12.col.Bart.Bal.Alex.& alios
in l.fi.in prin.C.de iure delibe.Panor. &
Moder.poſt Glo.ibi in c.cum cauſam, de
teſti. Nellus de ſancto Gemi.in tractatu.
de teſti.in ſi.ver.quæro an teſtes &cæt. &
Stepha.de Aufre.in trac. de teſti. repro-
ba.in verbo idonei.in 1.col. An autem ſit
neceſſe vt teſtes quos maſſarius capellæ
producit contra aliquem ad probandum
homicidium cognoſcant interficientem
vel interfectum, vide no.per Bald.in l.ſo-
lam. C.de teſtibus in penulti.colũ.& Flo-
ria: in l.ob carmen § ſi.ff.de teſti.& Fely.
in dicto c.cum cauſam.in 12.columna.

Petrus de Moncada.

F Probant.] Adde Cyn.in l.hac conſul-
tiſsima C.de teſta.Bart.in l. quærebatur.
ff.de

ff. de teſta. mi. & in l. ſi plures. ff. de iniu. Bal. in l. ad teſtiũ. C. de teſt. in fi. col. Iaſ. in l. ſi non ſpeciali. in 2. colum. C. de teſt. Fran. Cur. in trac. de teſti. in 65. conclu.

Petrus de Moncada.

G . Poſt Oldr. Adde Nellum de ſan. Ge. in trac. de teſti. in verbo teſtes magis ido nei. & Alexand. in l. aut facta in §. tẽpus ff. de pœn. in addi. ad Bart. & Fely. in c. ſi cut. de re iudi. in 4. colum. & in ca. cum cauſam. de teſtibus in 7. colum.

Petrus de Moncada.

H Eremita.] Tu vide ibi Felyn. in 4. col. qui dicit quòd iſtud dictum Card. proce dit quando conſtaret plures eſſe homines eiuſdem nominis, ſecus econtra & pro hoc alleg. Bal. vide ibi vbi etiam quærit an ſtetur ſimplici aſſertioni ſeu dicto pro ducentis quòd teſtes illis nominibus non minantur prout in inſtrumento.

Petrus de Moncada.

SVMMARIVM.

354 *Publicatis atteſtationibus, an poſſit obyci contra perſonas teſtium.*

355 *Periurus non admittitur amplius ad probandum per iuramentum.*

Intellectus ad cap. paruuli 22 q. 5.

356 *Proteſtans quod vult teſtes contra ipſum productos reprobare, an admittantur ad reprobandum publicatis atteſtationibus.*

357 *Dictum teſtis reprobati, propter eius odiũ reprobatur etiam publicatis atteſtationibus abſque iuramento calumniæ.*

Exceptioni in odium alicuius introductę per partes renuntiari non poteſt.

358 *Iudex poteſt ex officio dictũ teſtis reprobare, nec opus eſt quòd pars cõtra ipſum teſtem excipiat, ſi ex eius dicto appareat il lum poſſe reprobari.*

Acta notorietatem inducunt.

Iudex in notoriis ex officio ſupplet.

359 *Teſtis inhabilitas in ſpecie exprimi debet*

360 *Exceptio, licet a primo tempore quo teſtes producuntur, cõtra eorum perſonas opponatur iudex poteſt illos examinare reſeruata facultate partis exceptionẽ oppoſitã probandi poſt publicatas atteſtationes.*

Exceptiones excommunicationis, infamiæ, & capitalis inimicitiæ, ſtatim cum opponuntur probari debent.

361 *Teſtis examinatus ſi interrogatus an ſit affinis coniunctus, vel amicus partis reſpondit quod non, & ueritas ſit in contrariũ, an pœna falſi puniri debeat.*

362 *Teſtis approbatus a parte qua cum produxit, in alio iudicio reprobare non poteſt.*

363 *Teſtis reſpõdens interrogationi, ſcio, quia ſum vicinus, vel quia ſum coniunctus an concludat. & an oporteat quod conſtet illum eſſe vicinum, & ipſius aſſertioni in hoc ſtetur & nu. 364.*

365 *Puniri quis ſi mitius debet ex præſumpta probatione, uel minor cõdẽnatio fieri debẽt*

OCTAVA PARS.

Expeditis his quæ ſunt neceſſaria ad validitatem depoſitionis teſtium, alia attingenda ſunt in octaua parte.

Et primo, quia multoties contingit ꝙ is contra quem teſtes producuntur opponit contra perſonas ipſorum teſtium, vt quia dicit quòd non poſſunt eſſe teſtes in caſib. de quibus ſupra in 3. & 4. parte huius tractatus. Vnde uidendũ eſt, quãdo contra perſonas teſtium opponi poſſit, & quomodo opponi debeat. in qua materia ponam non nullas concluſiones no. & quotidianas.

Prima ſit igitur concluſio. Publicatis

354 atteſtationibus † regulariter nihil poteſt obiici contra perſonas teſtium. c. præſentium de teſtib. Quod fallit niſi de nouo ad notitiã partis peruenerit cauſa ꝓpter quam teſtes contra ipſum ꝓductos reprobare. velit d. c. præſentium. & quod illa cauſa de nouo ade eius notitiam deuenerit probatur iuramento ipſius partis iuxta ea quæ habentur in c. ſignificaſti. el 2. de homi. & probatur in c. nulli. in fine. de electi. in 6. & in c. tertio. in fine de ſen tentia excommuni. & per Gloſſ. in ca. hu manis. 2. quæſtione. 2. Notate tamẽ vnũ,

355 quòd † is qui ſemel in periuriũ incidit, non admittitur ad probandum hoc per

a iuramentum a caſus eſt ſingularis in paruuli. 22. quæſtio. quinta, quẽ reputæ ſin-

ſingular. Roma. in l. admonendi. in 5. col. ff. de iureiurando, & pro hoc facit text. in c. clericos. de vita & honeſtate clericorũ.

356 Secunda ſit concluſio † ſi pars proteſtatur quòd vult teſtes contra ipſum ꝑductos reprobare, tunc admittitur ad reprobandum etiam publicatis atteſtationibus d. c. præſentium, & iſta proteſtatio cũ ſit declaratoria animi ipſius proteſtantis, valet & parte aduerſa non conſentiẽte, iuxta ea quæ no. Bar. in l. non ſolum. in §. morte. ff. de nou. oper. nuntia. in prima ſpecie proteſtationis, & in l. Neſennius. in princip. ff. de neg. geſt.

Quod tamen fallit niſi pars proteſtetur iſto modo, proteſtator quòd mihi facultas ſit reprobãdi teſtes etiam publicatis atteſtationibus, nam tunc hæc proteſtatio requiret partis conſenſum. Ita modificant do. Anton. & Abb. in d. c. præſentium. de teſti.

357 Tertia ſit concluſio: Publicatis atteſtationibus non poſſunt reprobari dũmodo pars iuret calumniã d. c. præſentiũ. notate tamẽ quòd quando dictum teſtis reprobatur propter odium eius, vt quia eſt hæreticus, vel excommunicatus, vel infamis indiſtincte reprobatur etiam publicatis atteſtationibus abſque iuramento calumniæ. Ita notanter dicit Ioã. And. tit. de teſte. §. ſæpe circa principium in additio. ad Specu. Bal. in l. ſi quis teſtibus. C. de teſti. Ratio eſt, quia quando teſtis repellitur à teſtificando propter eius odiũ, non poteſt habilitari ad ferendum teſtimonium ex tacito partis conſenſu, cõtra quã producitur, quia exceptioni in odiũ alicuius introductæ per partes renunciari non poteſt Glo. eſt in l. tam & ſi. ff. ad Macedonia. & no. in c. ſi diligenti. de foro competent.

358 Quarta ſit concluſio. † Si ex dicto teſtis appareat illum poſſe reprobari, non eſt opus quòd pars excipiat contra ipſum teſtem eo, quia iudex ex officio ſuo dictũ eius poterit reprobare. Verbi gratia, teſtis examinatus contra vnum interrogatur an ſit eius inimicus, reſpondet quòd ſic, hoc caſu iudex poterit ex officio ſuo hunc teſtem repellere & reprobare. Ita tenet Ang. in l. ſi pars iudicantium. ff. de inoffi. teſtamen. & in l. ſi. de peti. hære. huius dicti ratio eſt, nam ex quo ex actis iudicii conſtat illum poſſe reprobari, hæc probatio cenſetur notaria, quia acta inducunt notorietatem, vt per Gloſſ. in ca. ſignificauerunt de teſt. Sed iudex ex officio ſuo ſupplere poteſt circa ea quæ notoria ſunt, vt eſt Gloſſ. in l. 1. C. qui & aduer. quos ergo &c.

359 Quinta ſit concluſio. † Si contra teſtem obijciatur aliqua inhabilitas, illa in ſpecie debet exprimi, nec ſatis eſt illam in genere obijcere, vt ſi dicatur ꝗ teſtis nõ poteſt teſtificari, eo quia eſt infamis, tunc debet exprimi cauſa ipſius infamię. Item ſi obijciatur quòd ſit fur: debet exprimi furtum in ſpecie dicendo: quia librum, vel aliud ſubtraxit, vt probatur in c. præſentium. §. teſtes. de teſtibus libro ſexto.

360 Sexto ſit concluſio. † à principio tẽpore quo teſtes producuntur ſi pars excipiat contra perſonas ipſorum, iudex nihilominus poteſt illos recipere & examinare reſeruata tamen facultate parti probandi exceptionem oppoſitam contra teſtem poſt publicatas atteſtationes. Ita tenet Speculator in titu. de teſte. §. primo. quem ſequitur Bald. in l. ſi quis teſtibus. C. de teſtibus.

Quod tamen fallit: quando obijciatur contra teſtem exceptio excommunicationis: quia propter periculum cõmunionis ſtatim eſt probanda. c. pia de exceptioni. libro 6.

Secundo fallit: quando obijcitur teſti infamia ſecundum Ioan. And. in c. ex parte de teſtibus.

Tertio fallit: quando teſti obiiciatur capitalis inimicitia, vt in auten. ſi dicatur. & ibi Alberi. C. de teſtibus.

361 Septima ſit concluſio † Si teſtis examinatus interrogatur an ſit affinis, coniunctus, vel amicus partis & reſpondeat ꝗ non, veritas ſit in contrarium: propter hoc non poteſt puniri pœna falſi: quia non mentitur circa ea quæ concernunt ſubſtantiam negocii, ſed circa alias qualitates, iſtud fuit not. dictum Iacobi Butrig.

b Butrig. *b* quod multũ commendat Ang. ibi in l. Lucius. ff. de his qui notan. infam. & idem Ange. in conſil. 94. incipien. viſis proceſsibus domi. meus in l. ſi quis nec cauſam, in penul. colum. ff. ſi certum pet.

362 Octaua & vltima ſit concluſio. † Teſtis approbatus a parte quæ produxit eũ: non poteſt reprobari in alio iudicio, ſi producatur contra eum: quia ex quo ſemel producens approbauit eius perſonã in ſuum fauorem, non poteſt illam aſpernere ſi poſtmodum contra eum producatur in alio iudicio. l. ſi quis teſtibus, & ibi no. C. de teſtib. facit text. in l. cum Papinianus. C. de ſen. & interlo. omniũ iudi. iunctis ibi no.

Expeditis his quæ neceſſaria ſunt pro validitate dictorum teſtiũ, nunc id quod ſupereſt de iſta materia tractandum eſt per quæſtiones.

363 Primo igitur quæro teſtis † productus in aliqua cauſa interrogatur quomodo ſcit, reſpondet ipſe ſcio: quia ſum vicinus, vel quia ſum coniunctus, an iſta ratio concludat, & ſic an dictus teſt.s probet, in qua quæſtione aliqui caſus pro veritate poſſunt conſiderari.

Primus caſus eſt. Quando teſtis deponit in his quæ habẽt tractum ſucceſsiuũ, vt puta ꝙ vicinus habet talem domũ, & iſto caſu vicinus præſumitur ſcire facta vicini, & ſic concludit iſta ratio ſcio: quia ſum vicinus, & ita procedat quod voluit Bar. in l. 1. ff. ſi cer. pe. & idem Bart. in l. ſi cui. § iiſdem. ff. de acc. vbi dicit quòd ſi interrogatus teſtis dixit ſe neſcire: ad probandum contrarium, quod imo ſciuerit, optime eſt probatio ſi probetur ꝙ eſt vicinus. facit Glo. in c. 2. de tempo. ordina. & tex. in l. 1. in princ. ff. de flumini. in verbo, æſtimationem circumcolentium, & tex. in l. dominus horreorum. ff. loca. & Gloſſ. in c. paratus. in verbo neſcire. 23. q. 1. ad idem facit quod not. Bald. in l. ſi. §. 1. C. de iur. delibe. vbi dicit ꝙ ſatis eſt ꝙ notarius dicat præſentibus talibus vicinis, neque opus eſt quòd dicat quòd contrahentes ab eis cognoſcãtur, quòd alias requiritur. l. 4. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcen.

Secundus caſus eſt. Quando teſtis deponit ſuper his quæ reſpiciunt ius ſanguinis, & proceſſum naturæ, tunc optima eſt ratio teſtis dicentis ſcio: quia ſum cõiunctus: quia hoc caſu cõiunctus præſumitur ſcire facta coniuncti. l. octaui. ff. vnde cogna. l. de ætate. C. de reſtit. in integ. Bart. in l. his poteſt. in 6. col. & in l. filium emãcipatum. ff. de acquiren. hære. & in l. qui duos. in 3. col. ff. de rebus dubiis.

Tertius caſus eſt. Si cõiunctus vel vicinus deponat ſuper his quæ non habent tractũ ſucceſsiuum, & quę non reſpiciunt ius ſanguinis, vel naturæ proceſſum, tũc ratio prædicta non concludit: quia hoc caſu coniunctus non præſumitur ſcire facta cõiuncti. l. quoniã ſororem. vbi Bald. C. de iur. deliberan. Bar. in d. l. qui duos. in 3. colum. dom. Alex. in l. Titius. § Lucius. ff. de liber & poſthu. & in conſi. l. incip. in cauſa, & litt in verſ. item interrogatis in 5. volu.

Notate tamen quòd in caſibus in quibus ratio iſta concludit, videlicet ſcio, quia ſum vicinus, oportet ꝙ conſtet illum eſſe vicinum. *c* Et an ſtetur † in hoc

c 364 aſſertioni ipſius notatur per Bal. in c. 1. §. ſi inſtrumentum. in tit. de notis feudo, vbi dicit quod ſi teſtes producti i cauſa feudi dicant ſe eſſe pares curiæ, ſtatur aſſertioni eorum, & unus teſtis alteri ſuffragatur ſuper iſta adminiculatiua qualitate probanda.

Notate & ſecundo ꝙ in caſibus in quibus valet teſtium depoſitio dicentiũ ſcimus quia vicini uel coniuncti, iſta nõ eſt vera probatio & propria, ſed eſt probatio præſumpta. Ita ſentit Bart. in d. l. 1. & ibi per Moder. Bald. in l. 1. in 5. colum. C. de ſer. fugiti. & in l. cõuenticulam. C. de epiſcop. & clericis, dixi ſupra in ſeptima parte huius tractatus in 10. requiſito in fine,

d & ex hoc inſurgunt duo effectus. *d*

Primus effectus eſt. Nã ſententia lata per dicta huiuſmodi teſtiũ nunquã tranſit in rem iudicatam quin ſemper poſsit retractari per alius teſtes melius deponẽtes doctri. eſt do. Ant. in c. propoſuiſti. de probatio. quem refert, & ſequitur Ludo. Roma. in conſi. 218. incipien. pro plena diſtin-

diſtinctione.ad finem.& in l.etiam quidã §.quod dicitur.ff. de acquiren. hæredi. Alex.in l.ſi l.ab hoſtibus.§.ſi.ff.ſolu.ma. vbi dixit hoc eſſe ſingulariſsimum.

365 Secundus effectum eſt.Quia † ex pſumpta probatione quis mitius venit puniendus & minor condemnatio fieri debet quam ex vera probatione,ca. afferte mihi gladium.de præſumptio.vbi docto. Ita notant,& eſt doctri.Inn in c. quia veriſimile.eod.titu.iuncto c. quanto. & iſtũ effectum ponit do.meus Iaſon.in l.j.ff. ſi cer.peta.in 5. colum. qui non probatur iuribus per eum allegatis,eo,quia doctrina ſuperius allegata procedit quandoqs venit cõdemnãdus ex præſumptione hominis:ſecus ſi ex præſumptione legis qua his eſt iſta,de qua nos loquimur.:quia tũc mitior pœna non eſt imponenda.l. ſi qui adulte.C.de adul.& in c. cum contumacia. de hære.li.6.& ita declarat do.Abb. in c.accedens de accuſatio.& ex his remanet expedita iſta prima quæſtio.

ADDITIO.

a Iuramentum.] Adde Io.An.in add.ad Specu.in ti.de teſte.§. j. ver.item excipitur q eſt infamis. Ale.& Iaſ.in 2.§.quod diximus.ff.ſi quis caut. Fely.in c.ad repri mendam.de off.or.in 1.colum,& in c paſtoralis.de excep.in pe.col. pro quo vide plures doctri.ſimiles per d Hip.de Marſi. in ſing.74.incip.tu habes regulam.

Petrus de Moncada.

b Iac.But.]Vide quæ dixi infra in fin.tracta.in 8.q. Petrus de Moncada.

c Vicinum.]Qui autem dicantur vicini, an habitantes in domo conducta dicãtur vicini,& qui dicantur proximiores vicini.vide de his omnibus per Bar.in l.ſi tertius.in prin.ff.de aqua.pl.ar.& in l.ſi.,C. de his qui,vt iudi.& ibi per Moder.& p Bar.in c.1.§.hoc autem.in prin.& in l.3. §.ſurdus.ff.ad Syl.per Bal.in l. ſi vicinus. C.de nup.& per Anto. de But.in c.ſuper Specul.de priuil.& per Panor. & Fely in c.quoſdam .de præſump. cum conco. de quibus ibi. & quæ dicantur loca vicina. ibidem.quæ omnia teneas menti,q a ſæpe & ſæpiſsime in ſtatutis ſit mentio de vicinis.Et dum d.Ioan.allegando Bal in tit. de no.feud. ſentit quod ſtatur aſſertioni teſtis dicentis ſe vicinum iuncto dicto ſui conteſtis idem dicentis.intelligerem verum quando cauſa eſſet leuis:ſecus ſi ardua:quia tunc aliter eſſet probanda vicinitas,maxime quando vicinitas eſſet fundamentum ſui dicti & hoc ideo:quia vicinitas iſto caſu non probaretur niſi per vnũ teſtem,cuius teſtimonium in præiudicialibus non facit fidem ſecundum d.Io. ſupra in 6.parte huius tra. in 2 .ſallentia.

Petrus de Moncada.

d Duo effectus.] Adde quod iſtoſmet effectus ponit Fely.in c.literis. de pſump. vbi no.tractat.quæſtionem de qua hic p d.Io.quem omnino videas.

Petrus de Moncada.

TRACTATVS DE TESTIB. D.Io. Croti, addita per dom.Petrum de Moncada Hiſpanum.

SVMMARIVM.

366 *Teſtimonium de auditu,an & quando probet.*

Teſtimonium de auditu eſt contra ſeu præter regula iuris,& formam, nec dicitur proprie teſtimonium.

Teſtis deponere debet de his quæ nouit ,vidit,& interfuit.

Excedentia hominum memoriam,& quæ hominis vita capere non poteſt per teſtimonium de auditu probantur.

Conſanguinitas,vel affinitas probantur per teſtimonium de auditu.

Teſtimonium de auditu facit indicium, & præſumptionem,quia transfert onus probandi in aduerſario.

367 *Teſtis dicens ſe ſcire id quod deponit non per certam ſcientiam,ſed per auditum & famam, probat.*

368 *Teſtimonium de auditu, vt validum ſit, quæ requirantur.*

369 *Iudicibus duobus ordinariis diuerſas ſententias proferentibus ,ſententia pro reo lata tenet,niſi in cauſa fauorabili.*

Intel-

Intellectus ad l. duo ſunt iudices. ff. de re iudica.

Iudex in paritate teſtium, quibus debeat adhærere, & an ſit in illius arbitrio.

Teſtes duo tabelliones pro actore, plus operantur, quam duo non tabelliones p reo.

Teſtium auctoritas, an multitudinem ſuperat.

Teſtis clericus cæteris, partibus præfertur laico.

370 *Teſtis ratione producẽtis efficitur dignior.*

371 *Teſtis virum poſſit iurare p procuratorẽ.*

372 *Præſentandus epiſcopo, uel alteri habenti ius inſtituendi in beneficio, an ſit exhibendus ſenſibus corporeis, & ſic debeat corporaliter præſentari.*

373 *Teſtis, an poſſit deponere per ſcripturam:*

Mutus, an in ciuilib. cauſis poſſit eſſe teſtis.

374 *Confeſſio pœnitentialis, & ſic peccatorum quę ſit pro remedio animę, an in ſcriptis fieri poſſit.*

375 *Teſtis ſi ſemel in una cauſa depoſuit, & iterum in alia cauſa producatur ſuper eodem articulo. & dicit dico prout dixi in alia cauſa, an probet eius dictum.*

376 *Exceptio falſi oppoſita contra teſtes, an impediat, & uitiet proceſſum rite, & recte, factum.*

377 *Teſtes an neceſſarÿ ſint in actibus iudicialibus.*

378 *Teſtes, an in actis qui fiunt in conſiliis publicis ſint neceſſarÿ.*

379 *Teſtis falſum deponens tam in cauſa criminali, quam in ciuili, ſiue clericus ſit, ſiue laicus, qua pœna ſit puniendus. Et quid ſi depoſuit contra fiſcum num 381.*

380 *Teſtis interrogatus, an ſit inimicus partis reſpondens quod non, cum eſſet, an pœna falſi ſit puniendus.*

382 *Argumentum ab abſurdo validum eſt in iure.*

383 *Fiſcus, princeps, & reſpublica pari paſſu ambulãt, & quaſi pro eodẽ reputantur.*

Animus magis, quam factum conſideratur ad incurrendum pœnam legis Cornelię de Sicariis.

384 *Iudex competens ad puniendus teſtes falſi, eſt ordinarius habens merum, & mixtum imperium.*

385 *Quid autem in delegato?*

386 *Inquiſitor hęreticæ prauitatis, an poſſit punire teſtes falſum coram eo deponentes.*

387 *Quid de arbitro?*

Teſtis ſemel repulſus a teſtimonio propter falſitatem, an efficiatur infamis, ita quod in alia cauſa repellatur.

Statuta duo ſi ſint quorum unum dicit, ut teſtis poſſit accuſari de falſo infra menſem tantum, aliud vero quòd de falſitate quis poſſit accuſari infra decem annos, an vigore iſtis ultimi ſtatuti teſtis poſſit accuſari de falſo poſt menſem.

388 *Teſtis qui cum vere miſcuit falſum, an totum eius dictum vitiet, vel partem tantũ.*

389 *Rex recognoſcens ſuperiorem, an poſſit facere quòd capitula in quibus teſtes verũ dixerunt non uitientur propter unam falſitatem. Et quid in Papa.*

Rex Hiſpanię ſuperiorem non recognoſcit & tantum poteſtatem habet in ſuo territorio, quantam imperator in uniuerſo. Et poteſt facere ut capitula in quibus teſtis verum dixit non vicientur propter unam falſitatem Et idem eſt de Rege Franciæ, & Rege Anglię.

390 *Teſtis qui depoſuit verum & aſsignauit cauſam per ſenſum corporis, puta, uiſum, vel auditum, ſi quantum ad cauſum ſuper qua deponit conuincit de falſo, an ſit puniendus ut falſarius.*

391 *Inſtrumentum pro parte verum, & pro parte falſum, an in totum, uel pro parte tantum uitientur remeſsiue.*

392 *Statutum ſi diſponit quòd in certis cauſis, puta minorum, non admittantur teſtes, niſi ſint omni exceptione maiores, an probans ſimpliciter per teſtes, non aliter prodo eos omni exceptione maiores obtinere debeat.*

393 *Accuſans aliquem de homicidio, puta quòd ipſe occidit Caium, an obtinere debeat, ſi probat quod eum per aliũ occidi fecit, & quid ſi accuſaret aliquem de aſſaſsinamẽto in terminis cap. 1. de homici. lib. 6. & non probaret aſſaſsinatum Chriſtianum & qualiter probetur quis Chriſtianus remiſsiue.*

Mandans aliquem occidit, an puniatur eadem-

dem pęna, qua & ipſemet faciens.

394 *Statutum diſponens quòd pro homicidio facto in territorio villę, teneatur villa, non habet locum, quando in territorio homo mortuus reperitur, quia potuit alibi eſſe occiſus, & ibi portatus.*

Teſtes producens iuris præſumptionem pro ſe habet.

395 *Qualitas aliqua vbicunque requiritur ad eſſentiam alicuius actus, illa est probanda ad hoc, vt actus plene probetur.*

396 *Statutum ſemper debet taliter interpretari vt aliquid addat iuri communi.*

397 *Exceptio contra teſtem oppoſita per partē quod eſt infamis, ribaldus, criminoſus, &c. non probata, an faciat eum teneri iniuriarum actione.*

Bonus quilibet pręſumitur niſi contrarium probetur.

Proteſtatio, ſiue præcedens, ſiue ſubſequens contraria actui qui geritur proteſtantem non releuat.

398 *Officium teſtis, an ſit publicum, & neceſſarium, & qualiter hoc procedat.*

399 *Spoliatus a iudice, an poſſit reſtitutionem in integrum petere.*

400 *Verba plura iniurioſa ſimul aduerſus vnū proferens, an teneatur pro vno iniuria tantum, vel pro pluribus.*

401 *Statutum diſponens, ꝙ qui blaſphemauerit Deū puniatur in decem, & qui beatā, & Immaculatam Mariam Virginem in decem, & qui Sanctos in decem an comprehendat quo ad omnes pœnas illum, qui vnico impetu omnes blaſphemauit.*

Denunciatio triplex facta, per creditorem debitori vno contextu verborum dicendo, ſolue, ſolue, ſolue, non habet vim, niſi vnius interpellationis, ſeu denūciationis.

Petens Apoſtolos, & dicens Apoſtolos peto, & iterum peto, & cum inſtantia peto, nō videtur inſtanter petere.

402 *Paſtoris, ſeu capraris, an ſit credendū ſuper morte animalium, & an ſufficiat portare pelles ad ipſius excuſationem.*

403 *Teſtes ſi sūt examinati ſuper percuſsione, vel vulnere facto inter duos rixantes, & dicunt ꝙ non viderunt quando fuit facta percuſſio, ſeu vulnus, ſed viderūt eos inuicem rixantes, et ſtatim ceſſata rixa viderunt vnū eſſe percuſſum, an probent illum vulneratum, & ex tali probatione reſultet iudiciū ſufficiens ad condemnationem.*

404 *Iudex vbicunque mouetur ad condemnandum, ex pręſumptionibus violentis, uel ex iudicijs indubitatis nunquam debet imponere meram pœnam delicti, ſed minorem.*

405 *Notario, an plus credatur, qui vno modo ſcripſit quam teſtibus dicentibus alio modo depoſuiſſe.*

406 *Teſtibus, an ſint expenſæ miniſtrandæ, & per quem.*

Expenſa teſtium arbitrio iudicis ſunt taxandæ.

407 *Vectura equorū, an ſint teſtibus taxandæ.*

408 *Et an in iſtis expenſis habeatur ratio expenſarum, quas domi teſtes facturi eſſent.*

409 *Et an debeantur ſimiliter notario, qui ex mādato iudicis, vadit ad domum teſtium.*

Et quid ſi ipſe iudex vadit, an expenſas habere debeat.

410 *Et quid ſi pars conuenit cum teſte de certa ſumma pro die, & ſoluit pro xx. diebus, et teſtis fuit abſolutus intra x. an reſiduum teneatur parti reſtituere.*

411 *Et quid ſi teſtis in eundo, & redeundo paſſus eſt damnum.*

412 *Iudex ex officio recipeins teſtes, an expenſas de publico illis miniſtrare teneatur.*

Iudex mittens cauſam conſulendam Doctori, motu proprio cuius expenſis hoc faciat, & an hoc in dictis partibus poſſit.

413 *Iudex qui temerè, dolo, & lata culpa contra aliquem proceſſit inquirendo, tenetur in ſyndicatu ad omnes expenſas, & intereſſe illi inquiſito.*

NONA PARS.

SCIAS mi candide lector quòd dom. Ioans Crotus de Monteferrato amplius ſuper iſto tractatu morte præuentus non ſcripſit. & huic tractatui euenit illud quid tractatui Bar. ſimiliter de teſtibus quem morte præuentus

præuentus non perfecit, vt refert Bald.
in l.edita. C.de eden.in penul. col. in re-
peti. Patauina,& in l. de quibus. ff. de le-
gi.& Alex.in addi.ad Bario.in l.qui teſta
méto.§.& veteres.ff.de teſta. in addi.ma
gna,& Fely.in c. cum cauſam,de teſti.in
7.col.tamen ne opus quodammodo re-
maneat imperſectum circa queſtiones,
pro communi omnium ſtudentium vtili
tate, nõnullas hic annectam ſcitu dignas
& neceſſarias in materia, ego Petrus de
Moncada Hiſpanus iuris canonici & ciui
lis diſcipulus,ordinẽ tamen domi. Ioan.
reſpectu numeri ſequendo.

Secundo igitur,quero vidiſti,ſupra vn
decimo quinto requiſito,quòd ad hoc vt
dictum teſtis valeat, requiritur ꝙ ipſe
oculis corporeis viderit actum ſuper quo
deponit,ſed nunc ego quæro,pone quòd
non vidit actum,ſed audiuit, vtrum teſti
366 monium de auditu † ſit validum. Pro
cuius declaratione præſuppono quòd te
ſtimonium de auditu eſt contra,ſeu præ-
ter regulas iuris,& formam, nec dicitur
proprie teſtimonium, ſecundum Glo. in
l.in ſumma.§.idẽ Labeo. ff. de aqua plu.
arcen. debet enim teſtis deponere de his
quæ nouit,vidit,& interfuit, vt in c.teſtes
3.q.9.& l.teſtium. C. de teſti.& intellige
de auditu auditus, ſcilicet de auditu alie-
no:quia vbi res perceptibilis auditu,& te
ſtis audiuiſſet proprio ſenſu:vnde valeret
eius teſtimonium de auditu.vt in c. 2. de
conſue.& in ca.tanquam,de teſti.not.per
Panor.in c.licet ex quadam, de teſti.in 2.
no. Imo dicit Glo. in c. hoc videtur. 22.
q.5.quod quando teſtis proprio ſenſu au
dit contrahentes non eſt teſtimonium de
auditu,quam declara vt per Spec.iuncta
addi.in fin.de teſte.§ 1.verſi.item ꝙ non
prohibet teſtimonium de viſu, ſequitur
eam Panor.in c.quoties. de teſti.in 3.col.
iſtis ſic præſuppoſitis facio regulam quæ
talis eſt. Teſtimonium de auditu regu-
lariter non valet,vt not. in iuri. ſupra al-
leg.& per Spec. in loco, & per Anton. de
But.& Imol.& Arc.cũ concordat.de qui
bus ibi per Fely. in c. tam literis,de teſti.
Iſta regula fallit in aliquibus caſibus.

Et primo fallit in his quæ excedũt ho-
minum memoriam,& quæ hominis vita
capere non poteſt, vt ſi excedat tempus
centum annorum,argumẽto l.ſi. C.de ſa
cro ſan.eccle. Ita no.Ioã.An.Hoſtien.An
to.de Butri.& Panor.in c. licet ex quadã,
de teſti.Bar.in l.ſi arbiter.ff.de proba.Pa
nor.in c.cum cauſam,de probatio. & per
Arc.in d. c. tam literis, & per Alexan. in
conſi.331.incipien.in hac cauſa & lite, in
ſecundo volu.in fina.col.& in conſi. 116.
incip.perſpectis.in v.volu.in fina. col. Et
hoc eſt intelligendum,dummodo vltra te
ſtimonium de auditu cõcurrat fama cum
alijs adminiculis, vt per Ioan. An. Panor.
& Fely.in d.c.licet ex quadam.

Secundo fallit,cum agitur de proban-
da conſanguinitate vel affinitate, vt eſt
tex.in d.c. licet ex quadam, quod quali-
ter procedat, & rationem ſpecialitatis vi-
de ibidem per Docto.& in c. tua.de con-
ſangui. & affini. & per Alexan.in conſil.
82.incipien.in cauſa vertente, in 2.col.in
primo volu. vbi dicit quòd iſto caſu opor
tet quòd perſonæ ſint graues, & habeant
etiam alia requiſita de quibus in d.c. licet
ex quadam.

Tertio fallit quo ad faciendum iudiciũ
& præſumptionem: nam licet plene non
probet, facit tamen talem præſumptionẽ
quòd facit tranſire onus probandi in ad-
uerſarium. Iſtud fuit mirabile dictũ Ar-
chi.in c.hoc videtur 22. q. 5. de quo ex-
clamat Ludo.Roma.in ſingu.350.incip.
teſtimonium de auditu,ſequitur eum Fe
ly.in c.tam literis.de teſti.in fin.colum.&
Fran.Cur.in ſuo trac.de teſti.in 31. con-
clu. Et teſtis de quo auditu faciat conie-
cturam ſeu præſumptionem tenet Paul.
de Caſt.in cõſi.17.incip. in cauſa quę ver
titur Parmæ.in 11.colum.

Quarto fallit,in caſu de quo per Do-
minos de Rota in nouis deciſio. deciſio-
ne 113. vbi dicunt quòd in poſſeſſorio
ſufficit teſtimonium de audita parte: ꝙ
poſsidens rem ſpoliatam, vt puta,ꝙ ip-
ſa pars ſe iactauerit de ſpolio facto, vel
etiam abſque iactatione: argumento no.
in c.licet ex quadam. de teſti. & in c. quã
ſit,de exceſsi.præla.quos refert,& ſequi-
tur Fely.in c.tam literis.de teſti.

Quinto

Quinto fallit, in probando hæredem fraudaſſe hæreditatem, tex. eſt in §. ſi vero abſunt, in auc. de hæredi. & ſalci. quem ad hoc allegat Archi in d. c. hoc videtur. in 1. col. & Fely. in d. c. tam literis.

Sexto & vltimo fallit, quando teſtes interfuerunt examinationi teſtium receptorum ad perpetuam rei memoriam: quia eius creditur ſuper examinatione, & etiā ſuper dicto, licet deponant de auditu. Ita no. Imo. & Anto. de Bu. in c. ſignificauit, de teſti. & dicit Imo. ibi, iſtum caſum eſſe ſingularem & mirabilem in quo admittitur teſtimonium de auditu propter iudicis auctoritatem ibi interuenientem ſequitur Fely. in d. c. tam literis. pro quo vide quæ dixi. in apoſti. ad do. Ioā ſupra in 7 parte. in 4 requiſito.

367 Notabis † tamen ꝙ non vitiatur dictum teſtis ſi dicat ſe ſcire id quod deponit, non per certam ſcientiam: ſed per auditum & famam, tex. eſt & ibi not. Anto. de Butr. Imo. & Fely. in c. præterea, de teſti. & ideo ſi teſtis dicat ſcio pro certo talem eſſe filium Titij, licet vera ſcientia in eo de hoc non ſit, non tamen erit periurus, nec teſtimonium vitiabitur: quia intelligitur ſcio pro certo eo modo quo ſciri poteſt per auditum & famam. Ita not. Bald. in l. filium. ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. & Fely. in ca. per tuas, de probatio. in fi. colum. & in c. 1. in 1. not. poſt Abba. ibi de ſumma Trinita. & fide catho. vbi plura circa hūc propoſitum accumulat, quem videas.

368 Notabis etiam ꝙ omni † caſu in quo teſtimonium de auditu valet, oportet ꝙ teſte audiuerint ante litem motā: quia ſi poſtea non probarent ſecundum Archi. in c. conſanguineus. 35. q. 6. Roma. in ſingu. ſuis fol. 9. & 22.

369 Tertio quæro. † Tu ſcis quòd duobus iudicibus ordinariis diuerſas ſententias proferentibus, tenet ſententia lata ꝓ reo, niſi in cauſa libertatis dotis matrimonij, & teſtamenti, text. eſt in c. fin. de ſen. & re iudi. & in l. inter pares. ff. eo. nūquid erit idem in teſtibus? dicas quòd ſic, quia idem fauor adhibebitur atteſtationibus ſicut rei iudicatæ, & fauorabiliores atteſtationes præferentur. nec ab aliis elidentur tex. eſt valde no. in l. lege Iulia petronia. ff. de manumiſſ. quem ad hoc allegauit Bal. in l. cum magiſtratus. in fi. col. C. quando prouoca. non eſt neceſſe, & in c. primo. § promotiones, in titu. hic finitur lex Corra. & eum ſequitur Alexā. in l. de dic. 1. col. ff. qui ſatiſda. cogan. & Fely. in dicto c. fi. de re iudi. in 2. col. & in c. in noſtra. de teſti. in 1. col & in ca. ex literis, de probatio in not. & Franciſ. Cur. in tractatu de teſti. in 21. concluſio.

Et ſubdit eleganter Bal. in dicta l. cum magiſtratus quòd quando probationes ſunt omnino pares eſt in poteſtate iudicis adhærere alteris, & alteris non dummodo cauſam adhæſionis faciat actis apponere, & ita dicit quòd debet intelligi quod not. in l. duo ſunt iudices. ff. de re iudicata. & ſi cauſa non exprimeretur retractaretur ſententia, quæ in dubio ferenda eſt pro reo? vt dictis iuribus, & in c. ex literis. de probationibus. Idem ſi cauſa adheſionis non eſſet ſufficiens. Dicit tamen Areti. in c. cum tu. de teſtibus. in fi. quòd iſtud de expreſſione cauſæ eſt vtile quando iudex vult proferre ſententiam pro actore, ſecus ſi pro reo. quia abſque expreſſione cauſæ hoc definit facere. Sed quid ſi non appareret, quis eſſet actor vel reus, vt in caſu, ca. literis. de probationibus. iuncto c. licet cauſam. tunc dicit Areti. optima eſt cautela Bal. ne videatur partem grauaſſe, pro quo vide Barto. & Ange. in l. Lucius. ff. de infamibus & Fely. in dicto c in noſtra. de teſtibus, & Frā. Cur. in ſuo tractatu de teſtibus, in vigeſima cōcluſione.

Sed quæ eſſet iuſta cauſa adhæſionis, fortè poſſet dici illam iuſtam, quando diſparitas eſſet in teſtibus reſpectu qualitatis: vt puta ſi duo teſtes tabelliones eſſent pro actore, & duo non tabelliones pro reo: quia præferuntur tabelliones, Gl. eſt in auctenti. de hereti & falci. in §. ſi verò abſunt. in verbo tabulariis. notat Baldus in auctentica; ſed cum teſtator. C. ad legē falcidiam. Fely. in dicto c. in noſtra. Franciſcus Curtius in ſuo tractatu, in decima ſeptima concluſione. Nimirum ſi iſto ca-

ſtu p̃ferret iudex actorem reo: quaſi melius videatur probaſſe, quia tunc reo fauẽdum eſt quando ſumus in dubio, vt in regula cum ſunt partium iura obſcura, de regulis iuris lib. ſexto. ſed quando adeſt qualitas de qua ſupra non ſumus in caſu dubio: ergo idem eſſet dicendum quãdo duo nobiles eſſent pro actore: duo autem ruſtici pro reo, quia præferũtur nobiles. textus eſt in lege tertia. in principio. ff. de teſtibus. notat Franciſcus Curtius in ſuo tractatu de teſtibus. in decima ſexta concluſione.

Idẽ ſi duo Cardinales eſſent pro actore & duo ſimplices clerici pro reo ſecundum Bal. in l. teſtium. C. de teſti. Idem eſſet ſi duo eſſent omni exceptione maiores, alij vero ſuſpecti: quia præcipuũ eſt in teſte morũ grauitas ſuper omnia alia accidentia fidem faciens, ſecundum Bal. in l. in bonæ fidei. C. de reb. credi. Idem eſſet dicendum quando teſtes actoris eſſent ſeniores, quam teſtes rei: quia data paritate nobilitatis, & honeſtatis præferuntur ſeniores Glo. eſt not. in l. cũ quid. ff. ſi cer. peta quam ſequuntur ibi Bart. & communiter Moder. & Fran. Cur. in ſuo tracta. in 8. conclu. Idem eſſet dicendum quando duo teſtes habentes filios ſtarent pro actore, & duo non habentes pro reo: quia primi præferuntur ſecundum Bal. in l. in albo. C. de decurio. lib. 10. & hoc ideo quia videntur habere animũ magis appẽſatum. Iſtud dictũ refert & ſequitur Iaſo. in l. 1. ff. ſolu. matri. in 1. lectu. in 4. col. pro quo facit l. ſpurij. §. fi. ff. de decurio. ſuper quo tamen cogitabis: quia licet in caſu l. in albo præferantur habentes filios non habentibus: tamen illa prælario non eſt niſi reſpectu proponendi, primo non vt vox habẽtis filios ſit, iſta de cauſa magis tenenda, prout eſſet in caſu noſtro in quo tractamus de effectu. Et ſi vis videre plura in materia prælationis teſtiũ vide per Fely. in d. c. in materia teſti. remanet ergo ex prædictis concluſio quòd diſparitas teſtium reſpectu qualitatis eſt iuſta cauſa adhæſionis. Or audi cõtra prædictam conclu. facit Glo. ſingu. & cõmuniter approbata in c. clerici. 81. diſtinct. quæ dicit quòd ſi duo clerici probant me commiſiſſe fornicationem in tali loco, & tali die, & duo laici probant quòd illo die erant ſecum in alio loco. quòd præferuntur laici: quia ſtant pro. ecce ergo ibi eſt diſparitas in qualitate inter teſtes actoris & rei: nam teſtes actoris ſunt clerici qui ſunt in dignitate cõſtituti, vt in ca. denique. 4. diſtin. & cæteris paribus præferuntur ſecundum Ant. de Bur. in c. 2. de electio. & Fran. Cur. in tracta. de teſti. in 10. cõcluſio. imo quod fortius eſt vbi præſentia clericorum deſideratur, & haberi non poteſt ſuppletur per laicos dummodo perſonæ graues exiſtant, vt dicit tex. in d. c. clerici. in fi. & tamen his nõ obſtantibus præferuntur laici ipſis clericis eo ſolo quòd ſtant pro reo: ergo in caſibus de quibus ſupra dictum eſt iudex adhærendo parti actoris iſta de cauſa, non iuſtè videtur adhærere. Ideo dicebat Pan. in cap. ex literis, de probationibus quod quando datur modicus exceſſus in teſtibus, prout eſt in caſu d. cap. clerici, iudex non debet præponere teſtes actoris, ſed debet velle potius errare in abſoluẽdo, quam errare in condemnando, argumẽto. c. alligant. 26. q. 7. His tamen non obſtantibus teneo prædictam conclu. intellectam prout infra apparebit, & ad Gl. in dicto c. clerici, reſpondeo, & dico quòd ſi bene ponderetur dicta Gloſſ. inter teſtes actoris & rei, non erat diſparitas: nam attenta perſona rei quæ erat eccleſiaſtica, teſtes laici qui alias erant diſpares efficiuntur quodammodo pares ſecũdum Hoſtien. in c. in noſtra, de teſti. qui
370 dicit † quòd ratione producenti teſtes dicuntur digniores, cum ergo teſtes laici iſto caſu æquiparentur teſtibus clericis, nimirum ſi ſententia fertur pro reo in dubio. Et hoc non ſolum fit propter teſtimonium laicorum tantum ſtantium pro reo: ſed quia concurrebat præſumptio continentiæ: nam clerici licet non expreſsè, tacitè tamen propter receptionem ſacrorum ordinum nouent continẽtiam, iuxta tex. & ibi no. in ca. cũ olim. de cleri. coniuga. Item concurrebant grauitas iſtorum laicorum, quæ ſola facit eos æquipa-

ęquiparari clericis: vt dicit tex. in d. ca. clerici. in fi. data ergo paritate cũ iſto lai corum dictum ſit magis conſonum iuri communi propter præſumptionem continentiæ præferri debet dicto aliorum clericorum ſecundum Inno. in c. auditis, de præſcriptio. quem refert, & ſequitur Panor. in c. licet. de probatio. in x. not. vnde cum ibi accuſaretur de fornicatione nimirum ſi ad eam purgandam iuncta iuris præſumptionẽ & pro reo præferũtur laici ipſis clericis, quia plura concurrũt, vt vides. Et quòd di Gl. loquatur in clerico patet manifeſte ibi in finalibus verbis & per Gloſſ. in c. decima. 18. queſt. 2. & iſtam reſponſionem ad d. Gloſſ. licet non ita clare reperio tenere Areti. in ca. 3. de proba. quem ibi ſequitur Fely. in vl ti. no. & in dicto. c. in noſtra in 1. column. vera ergo erit concluſio ſupra poſita dũmodo diſparitas vere & realiter detur inter teſtes vt dictum eſt, & paritas ſimiliter detur inter partes. tene menti, quia habet Gloſſ. in dicto c. clerici. plenius quam fortasſis alibi declaratam.

371 Quarto vtrum † teſtis poſſit iurare per procuratorem? & videtur dicendum quòd ſic dummodo, procurator habuerit ſpeciale mã datum, cum ipſe teſtis iſto caſu videatur iurare iuxta not. per Ioã. An. in c. fi. de iura. calum. lib. 6. Præterea is vere facit cuius nomine fit. tex. eſt præcęteris adhoc melior in iure in c. mulieres. de ſententia excommu. ſed iura nil aliud requirunt quàm, vt teſtis vere iuret in cauſa in qua deponit: ergo hoc poterit per ꝓcuratorem.

Contrarium tamen eſt verum: quia vbi requiritur pro formam iuramentum proprium non ſufficit iurare per procuratorem etiam habentem ſpeciale mandatum text. eſt not. in c. licet ex quadam, de teſti. & ita not. ibi Pet. & communiter docto ſecundum Panor. ibi per illam literã proprio iuramento. & c. Idem proprie & in terminis tenet Barto. in l. ſed ſi vnius. § ſeruus meus in 2. colum. ff. de iureiuran. Idem etiam tenet Barto. in l. qui bona. §. ſi alieno in fi. col. & ibi Alexan. ff. de damno infecto. allegat. l. 3. §. idem diuus, iuncta Gloſſ. in verbo teſtimoniis. ff. de teſti. Idem tenet Bald. in rubri. ff. de iure iurãn. in 1. col. & Roma. in ſingu. ſuis ſingu. 8. & Archidia. in ca. licet ex quadam. lib. 6. & Fely. in dicto c. licet ex quadam. & dominus Marchus Antoni. Baueri. in tractatu de viri. & virtu. iuramen. in 18. colum. quamuis alleget in contrariũ Ludo. Roma. in ſing. 9. & nouiſſime domi. Hipp. de Mar. præcep. meus in l. de minore. §. plurimum quoque. ff. de quæſtio. in 1. col. Et ratio eſt: quia lex requirit quòd teſtes per ſe proprio iuramento, & tactis ſacroſanctis euangeliis iurent, & non per alium vt in c. teſtes. 3. q. 9. quo caſu non poteſt per alium iurare, quamuis haberet ſpeciale mandatum, quia hoc fit ad maiorem terrorem, & vt iudex ex trepidatione & vultu teſtis melius comprehendat veritatem, pro quo vide omnino Do. indicto c. vt circa. Et ad allegata in contrariũ facilis eſt ſolo quia procedunt, & habent locum quantum ad periurium & incurrendum peccatum, ſed in caſu noſtro vltra hoc requiritur perſonalis præſentia ꝑ

372 ut in ſimili dicitur de præſentando † ꝑ patronum qui corporaliter debet præſentari epiſcopo ſeu habenti vti ius inſtituẽdi, vt eſt gloſſ. nota in clemen. dudũ, de ſepul, in verbo ꝑſentari quæ dicit quòd ille dicitur præſens. qui probatur ſen ſibus corporis allegat. l. 1. in princi. ff. de verborum obligatio. & illam Gloſſ. ſumme no. Panor. ibi in ſuis recollectis. & in c. ea noſcitur de his quæ fiunt a præla. ſine conſenſu capitu.

Sed nunquid quòd dictum eſt de pro-

373 curatore habebit locum † in ſcriptura, ſcilicet, vt valeat dictum teſtis qui ſuũ teſtimonium in ſcriptis miſit iudici. Panor. & Imo. in c. de teſtibus eo. titu. de teſti. tenent, quod non. per c. relatum. 5. q. 2. ibi nec teſtimonium vllũ per ſcripta poſſe proferre &c. & c. teſtes. 3. quæſtione. 9. idem tenet Bald. in rubri. de teſti. Anto. de Butri. in c. 1. in fin. de teſti. cog. Specu. in tit. de teſte §. nunc tractandum. verſicu. quid de muro. & ibi Io. An. Panor. in c. a nobis qui matrimoni. accuſa. poſſunt; & dixit Bald. in l. in bonæ fidei. C. de rebi

credi.in 3.col. quod talis teſtis nullo modo probat etiam ſi prius iuraſſet in iudicio. ita etiam tenet Fely.in d. c.de teſti.in penul.col. & dominus Hippo.de Marli.in dicta l.de minore. ſupra allega. Et iſta eſt cõmunis concluſio quidquid dixerit Bar. in l.Theopõpus. ff. de dote. præalle.& Anto.de Butri.in dicto c.de teſtibus. iſta conclu. fallit in aliquibus caſibus.

Et primo fallit: quantum ad præſumptionem faciendam, quia illam operatur tale teſtimonium ſecundum Hoſtien. Anto.de Butri.& Imol.in c. cum in eccleſiis. de maio. & obedien facit dictum. c.a nobis.qui matri.accuſ poſſunt.

Secundo fallit in muto & in non valentibus loqui ex accidenti, qui ſciant tamen ſcribere ſecundum Spec. in d. verſi. quid de muto & Anto.de Butr.in c.cum apud. de ſponſa & Stepha.Aufre.in tractatu de teſti.reproba .in verbo malæ vitæ, in 2. col. & hoc in cauſis ciuilibus. quid autem in teſtamentis vide Io.Fab.in §.teſtes.inſtit.de teſta.dixi remiſsiue ſupra in addi. ſub nu.2 t. ſuper qua limitati cogita quia Spe.in dicto loco videtur vltimatum recedere ab illa opi.

Tertio fallit niſi ageretur de probanda fama alicuius extraiudicialiter: quia poterit probari per teſtes deponentes per ſcripturam ſecundum Gloſſ. in d.c.relatum.5.q.2.per c.extraneo. & capit.hortamur.71.diſtin.

Quarto fallit niſi eſſent teſtes qui haberent deponere de peritia artis, quia iſti poſſunt deponere per ſcripturam, ita probat tex.in l.prima.in fin.cum l.ſequen.ff. ſi menſor.fal.modo dixe.& ibi notat Barto.aduerte tamen, quia videtur quòd ille tex.non propriè loquatur in teſtibus. quia illi agrimenſores ſunt electi a partibus, & potius ſunt iudices quàm teſtes. vnde iurare non tenetur ſecundum Ant.de Bu.in capitulo.veniens.el primo de teſtibus. ideo cogita.

Quinto & vltimo fallit, niſi teſtis vellet deponere per ſcripturam ipſam legendo in præſentia iudicis. quia tunc videtur ceſſare ratio.§. tormenta. l. de minore.ff.de quęſtio.ſecundum Baldum. in l. iuſiurandi. C.de teſtibus in 2. column.
Pro quo facit Gloſſ.in c.quem pœnitet.
374 de pœn.diſt.prima.† & in capitulo qua
lis.30.quæſtione quinta. quæ dicit quòd quamuis abſens non poſsit confiteri per ſcripturam peccata ſua, tamen ſi præſens ſit, poteſt offerre, & confiteri peccata in ſcriptis ipſi ſacerdoti. argumento. §. ſed Calixtus.ſecunda quæſtione octaua, vbi dicitur quòd quamuis per ſcripturã nullus poſsit alium accuſare, ſed requiritur ꝙ propria voce eum accuſet, tamen ſi accuſator præſens fuerit, & iudici literas ſuę accuſationis propria voce legat, ſatiſfacit, nec dicitur per ſcripturam accuſare ſecundum Calixtum Papam. igitur ita dicendum erit in propoſito noſtro.

Contrarium tamen tenet Salyce in di l.iuriſiurãdi.& Areti. & Felyn. in dicto capitulo de teſtibus, eodem titulo. Et ratio eſt: quia teſtis taliter deponendo, videtur dicere ſermonem præmeditatum, cõtra not.in capitulo..cum cauſam, de teſtibus.& in l.3.§.idem diuus. ff. eodem.tit. & ibi Barto.& Docto.& eſt iſta de cauſa teſtis ſuſpectus, vt in dictis locis, & per Fran.Cur.in ſuo tractatu de teſtibus in 24.concluſione. Item quia negari non poteſt quin melius diſcerni poſsit color vultus & conſtantia teſtis. Si teſtificaretur propria voce abſque ſcriptura quam ecõtra. Orandi, cogitabã iſtas opiniones concordare ſedere eiuſdem diſtinctionis quæ talis eſt. Aut factum ſuper quo teſtis deponit eſt valde inuolutum & implicitũ adeo quòd potius propter memoriæ fragilitatem & inaduertentiam, quam dolo poſſet teſtis variare.& iſto caſu procedat opinio. Bald.& hoc propter probabilem errorem, iuxta.l.fi.& ibi Barto. ff.de conſeſ.eo maxime ſi teſtis eſt ſimplex perſona.& imperita, vt ſentit Gloſſ.in d.capitulo.qualis, dum vult quòd mulieri ſimplici permittatur pœnitentia per ſcripturam pro cuius Gloſſ. declaratione vide Lancel.Galiau.in l.prima.in principio in 17. column. ff. de verborum obligatio. Et quòd opinio Bald.habeat locum iſto caſu tenet Areti.in dicto capitulo de teſtib. Aut factum ſuper quo teſtis deponit nõ

eſt

eſt inuolutum nec implicitum, & teſtis eſt perſona alias habilis ad omnia, & iſto caſu procedat opin. Salyce. & ſequacium: quia ceſſat ratio de qua ſupra, tene menti.

Et inquantum ſupra dixi quòd teſtis qui deponit ſermonem præmeditatum dicitur ſuſpectus, limita: iſtud non procedere in teſte bonæ famę, & opinionis, ſed in alijs. Ita not. limitat Bald. in titu. de pace conſtan. in §. fina. in principio, allegat nota. per Ioan. And. in capitulo nihil, de verborum ſignifica. pro quo vide Fran. Curt. in ſuo tractatu in 14. concluſione ſupra allega.

375 Quinto quæro. Teſtis † ſemel depoſuit in vna cauſa ſuper vno articulo, demum proceditur iterum in alia cauſa ſuper eodem articulo, vtrum ſufficiat ſibi dicere, dico me tantum ſcire quantum dixi in alia cauſa. Vel dico prout dixi in alia cauſa. an huiuſmodi teſtimoniū valeat iſta quæſtio eſt nota. & quotidiana. Pro cuius deciſione debet ſcire quòd Bartol. in l. eos. ff. de falſ. in penul. columna, dicit iſtum punctum non reperiſſe tactū a Docto. tamen ꝙ ipſe putat eſſe in arbitrio iudicis admittere iſtam teſtificationem, ſi vult, ſicut alias teſtator teſtamentum quod antefecerat inualidum, poteſt confirmare ſine aliqua expreſſione verborum contentorum in primo teſtamento, vt l. prima. §. ſi filiusfamilias. ff. de leg. 3. & lege quidam ex liberis. § teſtamento. ff. de bono poſſeſſio. ſecundum tabu. & l. quærebatur. ff. de teſtam. milita. Sed ſi iudex nollet admittere tale teſtimonium, quod poteſt ſi vult, fortè, vt videat ipſe qua trepidatione, & qua conſtantia teſtis loquatur. l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſtio. tunc dat conſilium quòd teſtis petat illas teſtificationes ſibi prius exhiberi, vt de dicenda veritate melius poſſet informari, argumen. l. ſi cum exhibuiſſent. § ante actorem. ff. de publi. & vectiga. & ibi notatis per eum. Dat etiam per alium conſilium, quòd teſtis ſemper in ſecundo teſtimonio dicat quòd ipſe dicit, prout nunc ſibi videtur, & ſi apparuerit aliter dixiſſe in alia cā ex nūc corrigit hoc ſecundum dictum, & reducit ad primum dictum cum illo tunc melius recordaretur, iſtud vltimum conſilium propriè quadrat, quādo teſtis ſimpliciter deponit, ſeu dixit dico, prout dixi in alia cauſa: quia illo tunc cadit bene illa proteſtatio: ſecus autem quando fecit ſibi exiberi primas atteſtationes: quia tunc fruſtra dicto annectitur, cum poſſit dicere dico, prout hic in iſtis atteſtationibus continetur: ſed quia hoc eſſet deponere per ſcripturam, de quo ſupra in proxima quęſtione. Item: quia hoc dependet a poteſtate, & voluntate iudicis, non eſt incōueniens, imò vtile, cum abundans cautela non noceat. l. teſtamentum. C. de teſtam. & ſic iſtud vltimum conſilium eſt vtile, & ſemper a teſtibus ſecundo loco deponentibus obſeruādum. Iſtam doctri. Bar. ſequuntur Anto. de But. & Panor. in ca. cum in ſua. de teſt. in 2. colum. & Bal. in l. geſta. in 2. col. C. de re iudi. & Salyc. in l. iuriſiurandi. C. de teſti. Paul. de Caſtro. in l. fi. in fin. C. de teſti. Ale. in l. aſſe toto. ff. de hæredi. inſtituen. & idem Alex. cum concor. de quibus ibi per eum in l. legata inutiliter. in fin. princip. ff. de lega primo. & Fely. in d. cap. cum tua in 2. colum. vbi atteſtatur iſtam eſſe communē opi. Contrarium tamen tenet idem Bal. in d. l. iuriſiurandi. in princip. cuius rationibus reſpondit Alex. in d. l. legata inutiliter. & Tindarus in tracta. de teſti. in 11. cap. 3. partis, vbi dicit ꝙ opin. Bart. quo ad exhibitionem primæ depoſitionis eſt vera. quando teſtis cā petens eſt honeſta perſona, ſecus ſi ſuſpecta & malæ famæ: qa tunc nedum non eſt ei oſtendēda ſua depoſitio, ſed imò iudex debet cum eo alloqui, & conari eū capere in verbis, ne ſua malitia ex dilatione data ad videndum primam depoſitionem habeat locū. Ita no. eleganter Azo. in ſumma. C. de teſti. Idem tenet Bal. in l. fi. C. de teſti. in fina. columna. & Alexand. ibi in addi. Remanet ergo concluſio firma, quòd valet dictum teſtis dicentis, dico prout in alia cauſa dixi.

Circa iſtam cōcluſionem oriuntur duo dubia primum eſt, nunquid ſi dictū teſtis

taliter deponentis, non fuit in alio iudicio publicatum poſsit eidem oſtendi, & videtur quòd non, cum vſque ad publicationem dicta teſtium ſint ſecretè tenenda, propter periculum ſubornationis poſt dididicita teſtificata, iuxta tex. & ibi not. in c. conſtitutus, de teſti. & per totum, contrarium tamẽ eſt verum: quia dato quòd dictum iſtius teſtis non ſit alijs publicatum, tamen ſibi met non eſt ſecretũ, imo publicum, & ſemper fuit publicum. Sicut in ſimili dicimus de iudice inquirẽte qui poſt dididicita teſtificata poteſt teſtes de nouo recipere ſecundum Innocen. in capitulo cum clamor. de teſti. & Barto. in l. 2. §. ſi publico. in 5. colum. ff. ad leg. Iuliã. de adulte. & per d. Ioan. ſupra in ſexto requiſito in prima fallen. prima conclu. & in nono requiſito in quarta fallen. primę concluſi. & per Tindar. in dicto ſuo tractatu de teſtibus, in tertia parte. cap. decimo & ratio eſt: quia ceſſat timor ſubornationis, nec iudici nunquã iſti teſtes ſeu dicta eorum fuerunt ſecreta, ſed manifeſta, ita ergo dicendum in teſte. Ita no. tenet Barr. & hi de quibus ſupra in d. l. eos, ff. de fal. Non ob. quod dicebatur de timore ſubornationis &c. quia iſtud eſt verum reſpectu partis, non autem in teſte.

Secundum dubium eſt, ſi primum dictum fuit nullum propter defectum ſolẽnitatis, & ſi teſtis dicat in ſecunda examinatione. Dico per omnia prout dixi in alia cauſa, an valeat huiuſmodi atteſtatio? Bar. in l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. in princ. ſentit quod ſic per illum text. poſtea dicit hoc dico non determinãdo. Angel. ſecundum quòd ibi referunt Moder. dicit quòd iſta quęſtio determinatur per Bar. in d. l. eos. Iaſ. vero ibi dicit quòd not. per Bart. in d. l. eos, differunt à not. in d. l. legata inutiliter, quia Bart. in d. l. eos, loquitur quãdo teſtis in prima cauſa depoſuit ſolenniter & legitimè, deinde in alia cauſa ſuper eodem articulo productus dicit dico prout dixi in alia cauſa, in lege vero legata inutiliter loquitur quando primum dictum fuit nullũ. Et ſic nullitas primi dicti eſt quòd facit dubitare Bart. per conſequens dicendum eſt quòd no. per Bart. in d. l. eos, non determinant hanc quæſtionem, ſubdit ipſe Iaſ. quòd alij in iſto propoſito nihil tãgunt excepto Aret. qui dicit ſecundum eum quòd tale dictum non valet: quia aut teſtis fuit primo examinatus extraiudicialiter, & inutiliter, & tunc non eſt dubium quòd non valet: quia deficit induſtria iudicis, tunc examinantis, & nunc interrogantis, qui debuit facere, vt nũc teſtis extenſè deponeret dictum ſuum, iuxta nota. in lege tertia. §. idem diuus. ff. de teſti. aut fuit teſtis in iudicio examinatus & inutiliter, & adhuc idem, quia nõ poteſt præſumi pro induſtria iudicis, qui omiſit ſolennem & neceſſariam examinationẽ iuxta text. & ibi no. in l. 3. §. quæri poteſt. ff. de ſuſp. tut. pro opi. tamen Bar. in d. l. legata inutiliter, adducit Iaſ. not. per Bal. in l. alia, in 2. col. C. de his qui. vt iudi. vbi quærit Bald. pone ꝙ aliquis confitetur referendo ſuam confeſsionem ad ea quæ continentur in quodam inſtrumento, & illud inſtrumentum non eſt ſolenne, nunquid dicta confeſsio valeat, & præiudicet confitenti, refert Innocen. tenere ꝙ ſic: quia licet inſtrumentum non ſit ſolenne, nec ſufficiens ad probandum, tamen conceſſio rata manet, etiam ſi non fiat abſolutè ſed per relationem ad aliud, & ſic ad inſtrumentum non ſolenne: quia adeſt in confeſsione nunc ſolẽnitas: ergo valebit: arg. l. 1. ff. de conſti. pecu. & eum ſequitur Bal. in loco præalle. & ita reſidet Iaſ.

Audi & aduerte dicam quid ſentio in iſto articulo. Deinde relinquam cogitationi & ſpeculationi tuæ, & in primis dum Iaſo. dicit quòd Bartol. in dicta l. eos, loquitur quando teſtis primo depoſuit ſolenniter, & legitimè: dico quòd in meo libro circa ſolennitatem primi dicti nullum verbum, ſed ſimpliciter loquitur: ergo male dicit Iaſ. in ſaluando velis dicere quòd attento ꝙ in l. legata inutiliter, dubitat quando primũ dictum fuit nullum, an valeat ſecundum referens ſe ad primum, ſequitur neceſſario dicẽdum quòd in l. eos loquitur de ſolẽni, alias nec ibi determinaret, nec alibi dubitaret. Iſta conſequentia tamen non eſt bona: quia

poteſt eſſe quòd tempore quo commentauit.l.legata inutiliter. dubitaret,& tempore quo legeret.l.eos. latius cogitando eiſdem terminis.retentis determinaret, igitur.Secundo circa dubium propoſitũ, dico ſi recte percipio quòd ſolum dubitatur quãdo primum dictum fuit nullum ex defectu ſolennitatis non prouenientis ex facto teſtis,ſed iudicis.quo caſu diſtinguo.

Aut de primo dicto conſtat, & conſtare poteſt ſiue per ſcripturam autenticam ſiue per teſtes,qui interfuerũt examinationi,vt in caſu de quo dixi ſupra in addi.ad d.Ioan.in 7. parte. in 4. requiſito. & tunc nõ video quare non valeat huiuſmodi teſtimonium. Si in iſto ſecundo iudicio omnia ſolenniter proceſſerunt,non obſtante ꝙ in primo dictum fuerit nullũ, dummodo teſtis quo ad ſe recte depoſuerit,quia ſtant iſta ſimul quòd teſtis bene & optime depoſuerit quo ad ſe, & quòd eius dictum ſit nullum, ſicut dicimus ꝙ poteſt eſſe inſtrumentum falſum,& negocium verum,vt in l. 2. C.ſi ex fal. inſtru. & iſto caſu teſtimonium ſumet vires a depoſitione ſecundo loco & ſolenniter facta, & ab illa ad quam refert ſolum ſumit verba, & recte intuenti hoc voluit Bar.ſentire in d.l.eos in exẽplo dato per eum de teſtatore,qui fecit: teſtamentum inualidum.nam ad hoc,vt ſit bona ſimilitudo,& per omnia,oportet dicere quòd Bar.in q.de teſte loquitur quando primum dictum fuit inualidum:alias fruſtra allegantur.ll.de quibus per eum,cũ omnes loquantur in diſpoſitione inualida, quæ abſque verborum expreſsione loquor de verbis diſpoſitiuis,poteſt confirmari,iuxta no.ibi per eum.& Bal.& Pau. de Caſt.& tamen vult Barto. quod ſi in arbitrio iudicis approbare huiuſmodi teſtimonium, quomodo poſsibile eſt ſi refertur ad primum dictum ſolenne eſſet, quod validitas teſtimonij eſſet in arbitrio iudicis,ſaltim quo ad effectum, licet, ſit reſpectu trepidationis, & conſtantiæ,&c.igitur relatio ad primum dictum habebit locum quo ad verba ſit de his cõſtare poteſt,non quo ad ſolennitatem. Et pondera dum dixi,ꝙ Barto.in l. eos. ponendo exemplum de teſtamento inualido ſenſit ſimiliter dicto teſtis inualido:quia credo,ꝙ ita eum intellexit Ang. in d.l.legata inutiliter, dum in quæſtione ibi per Bart. poſita dixit ꝙ dicidebatur per Barto. in d. l. eos. Pro confirmatione iſtius opinio.conſidero conſiliũ vltimum Barto. quem recte ponderando,ſolum verba,& merum factum cõprehendit, vt paret in illis verbis,quod tunc melius recordabarut,& ita intelligendo, benefacit doctri Bal.in d.l.alia. C. de his quibus,vt indig.& hæc verba, quando iudex approbaret teſtimonium teſtis, dicẽtis,dico prout in alia cauſa dixi &c. quia iſto caſu teſtis videtur deponere de nouo,& poſtquam ſolenniter dato ꝙ primũ ſit inualidum valet huiuſmodi dictũ: Iſtud ſentit expreſsè Pau.de Caſt. in l.j. §.ſed ſi filiusfam. ff.de leg.3. in verſicu. aduerte in primo membro.

Aut de primo dicto non conſtat, vel ſi conſtat non autenticè. & tũc non eſt dubium, ꝙ non valebit ſecundum dictum. Ad adducta per Are. Reſpondeo primo dum dicit,quòd quando teſtis fuit extra iudicialiter &c.dico,ꝙ non deficit iudicis induſtria.iſto caſu intelligo de iudice nũc examinãtis, patet quia interrogauit eum quanuis ergo ſit in poteſtate iudicis facere deponere externſe teſtem, non tamen propter hoc erit obligatus præciſè & neceſſario ad hoc,quia non quidquid iudicis poteſtatis communiter iuris neceſſitati ſubijcitur.l.non quidquid. ff. de iudic. Præterea dato quòd parti competeret aliqua actio aduerſus iudicem non extensè interrogantem,non propter hoc dictum teſtis erit inualidum,agat ſi poteſt ad intereſſe contra iudicem. Non ob.etiã dũ dicit ꝙ aut fuit i iudicio examinatus,&c. quia dico iſtud eſſe verum:quando expri mo dicto ſolum velimus indirecte in iſto ſecundo iudicio, quo caſu eſſet neceſſe quod eſſet validum & ſolemne,tamẽ nõ ſumus in iſtis terminis,quia ex primo dicto ſolum verba prout dixi capiũtur propter memoriẽ fragilitatem. ergo. Et ex his,vt puto reſpõſum videtur rationibus

Aretin. ſuper quibus omnibus tu latius cogitabis.

376 † Sexto quæro. Pone quòd plene probaſti in vna cauſa intentionem tuam p̃ teſtes, demum his non contentus produxiſti alios teſtes qui falsè depoſuerunt, an exceptio falſi oppoſita contra iſtos habeat impedire & viciare processum rite & rectè factum, circa iſtam quæſtionem & ſequentem remiſsiuè procedam, vide ergo pro hoc no. per Bal. in l. 1. C. de quæſtio. & per Salyce. in l. ſi docuerit. C. ad leg. Cor. de fal. cum concordan. de quibus ibi.

377 † Septimo quæro. Vtrum in actis qui fiunt in iudicio requirantur teſtes?

Breuiter. Glo. in c. quoniam contra falſam. de probatio. tenet quòd non: ſed creditur ſcripturæ notarij ſimpliciter, allegat. in arg. c. 1. 30. q. 1. & auc. ad hoc C. de fide inſtr. & illam ſequuntur. Anc. de Bu. Bal. Imo. & Panor. per text. in l. in donationibus. C. de dona. Idem tenet Spec. in ti. de inſtr. editi. in §. reſtat videre quibus inſtrumenti. &c. in 6. col. & ibi Io. An. & in d. c. quoniam. Et quia circa iſtam quæſtionem varian. Docto. tu vide per te plenè no. per Doc. in d. cap. quoniam contra falſam, & Bar. poſt Glo. in l. ſi. C. de re iudi. & Bald. in d. l. in donationibus. & Pan. in c. ad audientiam, de præſcri. & in quibus actibus habeat locum no. in d. locis.

378 An autem in conſiliis † ſeu actis celebratis in conſiliis & in inſtrumentis requirantur teſtes? & dicas quòd non quando iſta acta & inſtrumenta fiunt publicè & coram populo. Ita tenet Spec. in præallegato. §. reſtat. allegat. in argu. tex. in l. 1. C. de his qui in eccle. manumi. & in l. omnium. in prin. C. de teſtamen. Idem tenet Fran. Cur. in ſuo tracta. de teſti. in 63. cõclu.

Octauo quæro. Supra. & infra. in pluribus locis facta fuit mentio de teſte falſo, & quòd poteſt puniri &c. nunc quæritur
379 qua † pœna ſit puniendus teſtis falſum deponens, & per quem iſta eſt not. quæſtio. in qua aduertendum eſt. nam p̃ ut ſcis per dicta iſtorum teſtium falsè deponentium ſi unt furta clandeſtine, cum dictis ipſorum debeat iudex acquieſcere ſi aliud non probatur, & hoc ideo, quia habet iudicare ſecundum allegata & probata, iuxta. illicitas. in §. veritas, & ibi nota. ff. de offi. præſi. de quo latius, & not. per Glo. in c. 1. de offi. ordi. & per Glo. & ibi Panor. & Fely. multa ad hoc allegan. in c. paſtoralis. §. quia vero. de off. deleg. ſic quæ ſic quòd miſerii domini reb. ſuis ad dictum iſtorum ſpoliantur, vt verbis Iuſtinia. vtar. in l. vni in prin. C. de vſucap. transfor. Imo quod fortius eſt multi vita priuantur quamuis innocentes ſint, quod quã iniquum ſit vnicuique patet, cum ſanctius ſit nocẽtem impunitum relinquere quam innocentem condemnare: vt eſt tex. in l. abſentem. ff. de pœn. & dixit Iac. Aegi. in proœ. ſui tractatus de teſtibus, quòd teſtes falſi iniqui & peiores ſunt furibus latronibus, abigeis, & quibuſcunque criminoſis ideo contra ipſos ſeuerer agendum eſt iuxta ſententiam diui Hadriani, de qua in l. diuus. Hadrianus. ff. de re iudicate.

Dico ergo circa primum quòd aut teſtis falſus eſt clericus, aut laicus. ſi clericus. & accuſatur directè de falſo criminaliter, tunc diſtinguo, aut teſtimonium dixit in cauſa ciuili & pecuniaria, aut in criminali primo caſu per tres annos ſeparatus a diuino miniſterio detrudendus eſt in monaſterium. ſecundo vero caſu eſt clericatus honore denudandus, & legitimis pœnis ſubiiciendas, tex. eſt in §. preſbyteri. 5. quæſtio. 6. & in c. ſi epiſcopus. l. diſtin. & in l. presbyteri, iuncta auctẽ. ibi poſita. C. de epiſcopis & cleri. & hoc ſecundum illa iura habet locum tantum in epiſcopis presbyteri & diaconibus, in cæteris vero clericis dicit tex. in d. auctent. presbyteri, quòd ſunt iure communi officio eccleſiaſtico depulſi ſine delectu cauſæ, verberibus coercendi. & quamuis ſubdiaconus videatur ſecundum illa iura venire appellatione cæterorum clericorum puto tamen quòd ſi in eo gradu in quo diaconus iuxta tex. in ca. multis de ætate & quali. Quidam tamen intelligunt illa iura dum dicunt legitimis pœnis ſcilicet de quibus in d. c. epiſcopus. & ſic de pœ-

nis

nis canonicis. Alij vero intelligunt de pęnis ciuilibus, vt per Gl. in d. l. presbyteri, & ita dicit etiam tenet Archi. poſt do. Hiſpa. in d. §. presbyteri, ecce ergo pœnam clerici falſum deponentis. notabis tamen quòd non ſolum punietur pœna de qua ſupra, ſed etiam tenebitur ad omne interesse perueniens ex ſua iniqua depoſitione, per regulam qui occaſionem damni dat &c. Ita not. tenet Panor. in c. ſicut. p illum tex. de teſti. erit ergo in poteſtate. partis agere contra teſtem de falſo ciuiliter in quantũ læſus eſt ex ſuo falſo teſtimonio, iuxta l. qui nomine. ff. de fal. vel criminaliter ad pęnam corporalem, & quod clericus ſit, vt dictum eſt puniendus tenet Specu. in titulo. de teſte. §. primo in verſicul. ſed qualiter punitur clericus, & Io. An. in regu. non eſt ſine culpa, de regulis iuris. lib. 6. cum concordan. de quibus ibi per eum. Idem tenet Panor. & Io de Ana. in c. 1. de crimi: fal. & prædicta ſunt vera quando depoſuit falſum ſuper negocio principali ſuper quo productus
380 eſt: ſecus ſi ſuper acceſſoriis. † vt quia interrogatus an eſſet inimicus partis, dixit quòd non, cum eſſet: quia iſto caſu punietur extraordinarie de crimine ſtellionatus ſecundum Iacob. Butrig. in l. Lucius. ff. de his qui no. infam. quem refert, & ſequitur Nellus in ſuo tracta. de teſti. in verbo falſus. & Bar. in l. ſi ex falſis. C. de tranſac. vbi etiam Iaſ. in fi. col. qui valde extollit iſtud dictum, & dicit eum no. in æternum ad practicam, & illum etiam multum commendat Ange. in d. l. Lucius. & Fely. in c. fraternitatis. de hære. in fi. col. & Fran. Cur. in tracta. de teſt. in 5. concl. quos omnino videas quia non limitant iſtud ſingu. dictum de quo meminit d. Io. Cro. ſupra in 7. concl. 8. partis princ. & d. Hipp. de Marſi. in l. 1. §. j. ff. de ſi. car. in 5. col. & in ſing. 76. incip. communis concluſio.

Secundo vero caſu principali, quando teſtis falſus eſt laicus. & tunc ſimiliter diſtinguo. Aut in cauſa ciuili. Aut criminali. Primo caſu punitur pęna deportationis ſi nobilis eſt, & in dignita conſtitutus ſi plebeius damnatur in metallum. & hoc in homine libero. In ſeruo vero eſt vltimũ ſupplicium. tex. eſt in l. 1. in §. fi. ff. de fal. & ibi per Bar. & nouiſsime per d. Hipp. de Marſi. Secundo vero caſu teſtis doloſe falſum contra innocentem depoſuit in cauſa capitali, & publica, tũc eſt puniendus eadem pęna qua puniretur reus accuſatus ſi delictum probatum eſſet, tex. eſt ſingu. in l. 1. §. præterea. ff. ad leg. Corne. de ſicar. & ib. Bar. & Alex. Idem tenet Bal. in l. presbyteri. C. de epiſcopis. & cleri. in 3. col. verſi. extra &c. alleg. Glo. in ſumma. 2. q. 3. tenet Bal. in titu. de pace iura. firman. in §. iniuria. & in l. data opera. C. qui accuſa. non poſſunt in x. col. & in c. ſicut. de teſti. & ibi etiam Felyn. Idẽ tenet Ioan. de Ana. in c. j. de crimine fal. & Nellus de ſancto Gemi. in ſuo trac. de teſti. in verbo falſus. Et audi. q̃a nõ ſolum hoc eſt verum quando ad dictum teſtis falſi reus fuit furca ſuſpenſus, ſed etiã ſi non ſit ſuſpenſus, dummodo potuiſſet ſuſpendi. ſi falſitas probata non eſſet, tex. vt in c. hæc imago. alias eſt c. ſatis. 33. q. 5. quamuis Gloſſ. ibi aliter ſenſerit, contra quam tenet Archi. ibidem motus illa ratione, quòd pœna talis in teſte eſt de iure diuino. item eſt de iure poſitiuo, vt in d. iuribus. Ita etiam tenet Fely. in d. c ſicut.

Contrarium tamen tenet Panor. in c. 1. de crimin. fal. vbi dicit quod tunc tenetur teſtis ſimilitudine ſupplicij: quando executio fuit facta in cauſa criminali, ita quòd non poteſt retractari, & ita dicit ſe intelligere no. 2. q. 3. in ſumma & in d. c. ſatis.

Ego vero teneo primam opi. pro qua eſt tex. iudicio meo clarus in d. c. ſatis. in fi. dum dicit q ſi probaretur ius ſit occidi eadem pœna plecti iubetur qua fuerat ſi verum eſſe ipſe plectendus. pondera illa verba ius ſit occidi, iuncto verbo plectendus. quæ non ſonât executionem factam ſed fiendam; & ſolum ille tex. conſiderat pontentiam non actum. ergo. Ad idem eſt tex. in d. l. de ſica. dum dicit quo quis publico iudicio rei capitallis dãnaretur, põdera ſimiliter illud verbum damnaretur, cuius ſenſus eſt donatare nõ ſolũ executionem

cutionem iam factã, quo caſu nullũ aut
modicum dubium eſſet, ſed etiam poten
tiam, & executionem. confirmatur ratio
ne quare eſt, quòd punitur teſtis falſum
deponens in cauſa capitali pęna.l.Corn.
de ſicar.certe non alia de cauſa, niſi quia
doloſe voluit innocentem damnare, vt
paret in d.l.1. dum æquipparantur ille q
falſum teſtimonium protulit, & qui vene
num necandi cauſa fecit, dato quòd illud
nõ deberit, ſi ergo ſolum puniretur ope
re ſecuto, ſequeretur quòd pęna falſi non
puniretur, quia dato, quòd ſimiliter fur-
ca ſuſpendatur, hoc fit propter homici-
dium iam ſecutum, iuxta illud homicidia
quod fecit ſemper ſpectet, vt l. nemo. C.
de epiſcopa. audien. ad idem eſt tex.in l.
vni.C.de rap.virgi.in princi.ibi. & meri-
to mortis damnantur ſupplicio cum nec
ab homicidij crimine huiuſmodi rapto-
res ſint vacui: igitur attente, quòd plerũ
que, & vt plurimum propter defectũ ꝓ-
bationum, iuxta l.duo ſunt Titij. ff.de te-
ſtam.tutel. innocentes ex falſo teſtimo-
nio damnãtur etiam ſi executio non fue-
rit facta tenebitur teſtis.l.Corneliæ.& ꝙ
in iſtis terminis bona ſit argumentatio.
a ſolitis, tenet Gloſſ. in d.l.vni. in verbo
vacui.

Sed nũquid in iſtis terminis fiet diſtin-
ctio perſonarum reſpectu pęne imponen-
dæ.pone quod teſtes ſunt nobiles & ma-
gnates: accuſatus eſt vilis perſona, itaque
ſi eadem pęna eſſet puniendus iſte nobi-
lis qua ille plebeius & vilis. eſſet decapitã
dus.habebit ne locum iſto caſu pęna ta-
lionis, & ſic pęna.l.Corne.de qua ſupra,
& videtur ꝙ non: quia etiam in pęnis ha
betur diſtinctio perſonarum, vt l. fin. C.
de accuſa.l. Pedius. ff. de incend. rui. &
naufra.c.cum quidam, & ibi not. de iure
iuran.& ita pro prædicta tenuit Iaco. de
Raue.in l.athletas. §. calumniator. ff. de
his qui no.infa.Contrarium tamen tenet
ibi Guil.quem refert, & valde commen-
dat Bal.ibi.3.col. Nam vbi in lege, vel ſta
tuto cauetur quod quis puniatur eadem
pęna, non eſt illo tunc fienda diſtinctio,
ex qualitate perſonarum: quia punien-
dus eſt eadem pœna quamuis non eadẽ
lege.tex.eſt iuncta.Gloſſ.in l.ad cõmen-
tarienſem. C.de cuſto.reorũ.& ibi ẽt Bal.
idẽ tenet Bal.in l.2.in fi.C.de fid.inſt.Sed
in caſu noſtro teſtis deponẽs tenetur ea-
dẽ pœna, vt patet in d.c. ſatis dum dicit,
eadẽ pœna plecti iubetur.ergo &c.cogita
bis nihilominus, quia textus in d.l.j.§.prę
terea, dicit eũ teneri lege Cornelia de ſica
riis, quæ tamẽ aliter puniri nobilem & ali
ter plebeiũ, vt ſupra dictum eſt. & prędi-
cta vera quando teſtis accuſatur directe
de falſo criminaliter: ſecus ſi ciuiliter, vt
dictum eſt in clerico. Item, ſecus ſi iudex
ex officio, vult eum punire, quia tunc ex
traordinarie puniet eum arbitrio. ſuo.
iuxta.l.nullum.C.de teſti.dũmodo cauſa
non ſit finita: quia tunc amplius extraor-
dinarie non poſſet punire, ſed ordinarie,
& ratio eſt, quia cum pęna veniat acceſ-
381 ſorie ad cauſam principalem. † & per
ſentẽtiam ſit finitum iudicis officium, tol
litur etiam hæc poteſtas quæ veniebat ac
ceſſorie.l.4. C.de depoſi.& c.cum appel-
lationibus, de ap.lib.6.& per Abb.in c.1.
de cri.fal.

An autẽ teſtis ſemel punitus extraor-
dinariè poſsit iterum puniri ordinariè. vi
de no.per Doc.in d.l.nullum.C. de teſti.

Sed iuxta prædicta dubitatur de vna
382 quæſtione. Pone † quòd in cauſa capi-
tali de quibus in l.publicorũ iudiciorũ. ff.
de publ.iud.aliquis dixit falſum teſtimo-
niũ contra fiſcum in fauorem rei inqui-
ſiti, an iſto caſu ſit puniendus pœna mor-
tis prout dictum eſt in præcedenti. iſtam
quæſtionem ponit Domi.Hipp.de Mar-
ſi.in d.l.j.§.pręterea, in 2. colum. & ar-
guit breuiter ad parte dicẽdo, ꝙ iuri con
ſonum videtur, ꝙ puniatur pœna mor-
tis, eo quia teſtis punitur propter falſita-
tem, quæ ita committitur ſi dicat teſti-
moniũ contra fiſcum, ſicut contra priua-
tũ, magis deberet iſto caſu puniri, q̃ alij:
quia hic offendit Rempublicam, & facit
vt iuſtitia non miniſtretur. in alio vero
cauſa ſolum priuatum offendit, igitur ma
gis puniendus eſt: argumento auctẽ mul
to magis.C.de ſacroſan. eccle. Contra-
rium tamen ipſe credit verius, ꝙ imo non
puniatur pœna mortis, ſed de periurio tã
tum

tum: Nam dicit ipſe, longa eſt differentia inter iſtos caſus, quia ſi dicit contra fiſcum nihil aufert ſibi realiter, ſed ſi dicit contra priuatum, aufert ſibi vitam: ergo nõ debet puniri pœna legis Cor. & iſtud dicit ipſe probatur in iſta l. ſi recte ponderetur in verſicu. quo quis publico iudicio damnaretur, & ſic extendit ſe ſolum iſte tex. in caſu in quo quis condemnatur, ergo videtur excludere alios caſus, vt l. cũ prætor. ff. de iud. l. marius. C. de procura to. concludit ergo quòd licet talis teſtis poſsit puniri pœna periurij non tamẽ pœna mortis, amplius ſuper hoc non dicit.

Or audi iſta opi. in ſe videtur vera nõ tamen apertè probatur per rationes, per Domi. Hipp. adductas, ideò pro eius confirmatione ego adduco in primis text. in d. l. 1. de ſica. aliter inducendo, vel ſaltim clarius, & efficacius. dicit text. ꝙ qui falſum teſtimonium in capitali cauſa dixerit, quo quis damnaretur, tenetur l. Cor. de ſicar. pondera dum iſte tex. dicit quo quis publico iudicio damnaretur, nã ſentit expreſsè quòd tunc tenetur teſtis pœna illius. l. quando, ex dicto ſuo adeſt perſona quæ poſsit damnari, & quæ innocẽs ſit, & ita intelligunt illum tex. omnes Doctor. de quibus ſupra. actio ergo finalis illius. l. eſt executio. quæ fienda erat in perſonam innocentis, ſiue propter prædictã executionem lex ita prouidet, & ꝙ intentio finalis illius l. ſit propter periculum mortis quod imminere poſſet, probatur per tex. iuncta Glo. in l. lege Cornelia. ff. ad l. Cornel. de ſicar. in princ. vbi dicitur Lege Cornelia, de ſicarijs tenetur, qui cũ in l. magiſtratu. eſſet quid eorũ fecerit cõtra hominis necem quod legibus, permiſſum non ſit. Glo. ibi exemplificat caſum illis. l. vt in l. 1. §. 1. eo. titu. ſentit ergo expreſsè illa Glo. ſimi. tex. in verbo contra hominis necem ꝙ text. in d. l. 1. §. primo eodem titu. tunc habet locum. quando teſtificatum fuit contra illũ, qui poterat dãnari, & cuius vita poterat periclitari. Sed quando fiſcus egit, ſeu inquiſiuit contra aliquem, dato ꝙ teſtis deponat contra eũ ex huiuſmodi dicto innocens non condemnatur, nec aliquis realiter punitur: ergo non debet habere locum diſpoſitio. d. l. 1. quæ ſolum conſiderauit mortem innocentis, iſtud probatur ex duobus. primo, quia illa diſpoſitio eſt odioſa, & per conſequens reſtringenda. c. odia. cũ ſimi. de reg. iur. l. 6. ſecundo: quia cui non conueniunt verba legis, nec legis diſpoſitio conuenire debet. vt l. 3. §. toties. ff. de dãno infecto, & ibi per Bartolum & Paulũ de Caſtro, ſed ſic eſt ꝙ verba legis nõ cõueniunt fiſco, cum ipſe non poſsit damnari, ergo nec pœna l. habebit locum in teſte. Confirmatur & ſecundo iſta opinio. optima ni fallor ratione teſtis, ideo punitur pœna falſi: quia teſtificando, & malè, obligauit ſe ad pœnam talionis, quæ vt dictũ fuit eſt de iure diuino, & politiuo, & ſic debet pati illam pœnam quam paſſurus erat ille, contra quem teſtificauit, ſed fiſcus inquirens, nullam pœnam paſſurus eſt dato ꝙ probetur innocentia inquiſiti, eo ꝙ ipſe non ſe obligat ad pœnã talionis, vti priuatus accuſans, vt eſt text. & ibi not. Bal. in l. qui crimen. C. de accuſa. non poſ. vt in l. ea quidem. C. de accuſa. ergo dicendum eſt ꝙ teſtis falſus deponens contra fiſcum non ſit puniẽdus pœna. l. Corneliæ. de ſicar. quia non militant rationes iſto caſu: quæ militant quando deponit contra priuatum inquiſitum, ſeu accuſatum. Præterea l. 1. de ſicar. tunc habet locum, quãdo reus accuſatur & periclitatur propter teſtimonium falſum, vt clare patet, & ſupra dictum eſt. Sed in caſu iſto reus non ſolum, non periclitatur, imo liberatur: ergo quod diſpoſitum erat in cõdemnante non debet habere locũ in defendente, & quodãmodo abſoluẽte, cum manifeſta diuerſitatis ratio adſit. Et dicit Alexand. in conſil. 70. incip. viſo proceſſu inquiſitionis. in 1. vol. in pe. col. ꝙ nunquam pœna falſi habet locũ: quando illud falſum alteri non potuiſſet nocere, iuribus de quibus ibi per eum; ſed ita eſt in caſu noſtro: igitur &c. Concluditur ergo quòd opi. d. Hipp. confirmata prout ſupra, eſt vera.

Aduerte, mihi videtur ſaltim diſputatiue quòd contrarium ſit verius in quo inquiſitus eſſent capitaliter puniendus: vt

quia

quia conſtaret per aliquos teſtes de crimi
ne,& per alios falſos de innocentia, qui
melius probarenr, vel dato quòd eſſent
partes ſtabant pro reo &c. Et per hoc cõſi
dero aliqua. In primis conſidero ꝙ plu-
res ſunt cauſæ propter quas abhomina-
tur falſitas in teſte, quibus de cauſis mul
tipliciter debet puniri,iuxta tex.ibi no.in
c.cum æterni tribunal.in ſi. de re iudi.li.
6.& per Spec.in ti.de teſte.in §.1.verſ.itẽ
ꝙ corruptus falſum . &c. Prima eſt Dei.
Secunda iudicis. Tertia rei,vt eſt text. in
c.1. de cri. fal. vbi dicitur falſidicus teſtis
tribus perſonis eſt obnoxius, primũ Deo
cuius præſentiam contemnit inde iudici,
quem mentiendo fallit,poſtremo innocẽ
ti,quem falſo teſtimonio lędit, & ꝙ quis
ex vno delicto poſsit plures perſonas of
fendere, & omnibus teneri ad ſatisfactio
nem,eſt text.& ibi no.in c.parrochianos,
de ſenten.excom.& in l.nunquam. ff. de
priua.delict.no.Panor.in d.c.1.in 1.nota.
Item conſidero ꝙ in caſu d. l. 1.de ſicar.
in teſte conſideratur dolus,& ꝙ cauſa ſit
capitalis,tunc ſic licet in cauſa de quo ſu-
pra nihil fiſco auferatur, nec ipſe punia-
tur ex dicto falſi teſtis,& ſic ceſſet pericu
lum mortis,cui lex voluit prouidere : nõ
tamen per hoc debet ceſſare diſpoſitio d.
l.cum ad ſuſtinendam diſpoſitionem ſuf
ficiat vnã ex cauſis finalibus ſubſiſtere,
licet aliæ ceſſent, vt eſt tex. in §. affinita-
tis,inſtitu.de emp. Gloſſ. in l.ſi ventri.§.
in bonis.ff.de priuileg.credi.no. Bar.in l.
liberorum.in princ. ff. de his qui no. in-
fam.& in l.ita ſtipulatus. la grande,in 12.
oppo.ff.de verbo. oblig. & in l.1.vbi latè
per Alex. & Mod.ff.ſolu. matri. in illa q.
an mulier ſterilis habeat priuilegia dotis
&c. cum ergo in caſu noſtro non ſolum
ſubſit vna cauſa, ſed plures, & ſola vna
ceſſet, non eſt dicendum ꝙ teſtis euadat
pœnam.l.Corneliæ.de ſicar.

382 Præterea arguitur ab abſurdo † qđ
validiſsimũ eſt in iure tex.eſt in c.quem
admodum.de iur.iuran.& in c.2. de ho-
mici.li.6.& in l.ſi.C.de temp. in integ.re
ſtituendi. & in l. nam abſurdum. ff. de
bon. liber. Sed ſi teſti falſum deponcoti
contra fiſcum in cauſa capitali non im-
poneretur pœna : quæ alias imponeretur
ſi depoſuiſſet contra priuatum, ſequere-
tur maximum abſurdum, ſcilicet quòd
fiſcus qui repræſentat Rẽpublicam eſſet
minoris auctoritatis quã priuatus, quod
383 non eſt dicendum. Cum † Reſpublica,
fiſcus, & princeps: præſupponantur quaſi
pro eodem,vt not.in l.pe. C.de ſerui.fu-
giti.& per Bald.in cap.1.de feud. march.
in 2.col.& tamẽ nullus diceret ꝙ Reſpu
blica, vel princeps ſit minoris auctorita-
tis quam priuatus,imo maioris, vel ſal-
tim erunt pars, quod licebat priuato li-
cebit fiſco ſi voluerit agere,iuxta no per
Bar.per illum tex.poſt Iaco. Butrig. in l.
non ſolum.§.quanquam. ff.de iniur.cum
iſto caſu fiſcus ſuccedat in locum accuſa-
toris ſecundum Bar.in l.2.§.ſi publico.ff.
de adul.& Alex. cum concor. de quibus
ibi in verſi.64.inci. viſo chemate in 1.co-
lum.in 1.volu.Itẽ nullus diceret ꝙ ſi da-
retur caſus ꝙ priuatus teſtificaretur con
tra ſuum principem,& falſe,quòd euita-
ret pœnam.l.Cornelię de ſicar. arguẽdo
a maioritate rationis, ergo fortius dico
ꝙ non ſolum tenebitur pœna. l.Cor.ſed
etiam.l.Iul.maieſtatis.patet:quia mediã-
te ſuo falſo teſtimonio & iuramento, eri
puit iſtũ reũ a manibus Reipublicæ, quo
caſu incidit in pęnã l.Iu.maieſtatis, vt eſt
tex.in l.cuiuſq;.in princi.& ibi Bart. ff.ad
l.Iul.maieſta. ergo quocũq; ſe vertat te-
ſtis falſus nõ euitabit mortem.Itẽ ſi con-
traria opi.eſſet vera,ſequeretur maximũ
inconueniens ſcilicet,ꝙ regula. l. ita vul-
neratus.ff.ad l. Aquil.& c.vt famæ.de ſen
tentia excom.quę habet ꝙ expedit Rei-
publicæ ne crimina remaneant impuni-
ta. & regula.c.ſicut dignũ de homi.ca.cũ
quidem.de iureiuran.quæ debet ꝙ pœna
debet eſſe cõmicnſurabili delicto,non eſ-
ſent veræ:quia ſi delinquens falsè teſtifi-
cando contra fiſcum nõ punitur.l.Corn.
crimen remanet impunitũ, & delicto nõ
datur cõdigna pœna,igitur &c.nec video
qua de cauſa teſtis iſto caſu debet euitare
pœnam mortis, cum non minus delique
rit quàm ſi depoſuiſſet contra priuatum,
rotum ꝙ in eo fuit fecit, quamuis non ſe
quatur effectus ſuę falſæ depoſitionis: qui

ſeque-

ſequeretur ſi accuſans eſſet priuatus pro pter pœnam talionis, vt dictum eſt. Iſte er go effectus qui non cauſatur aliquo facto ſuo, nec ipſe minus falsè ſeu magis poterat deponere contra priuatum, nõ debet ei præſtare immunitatem, quo ad euitan dam pœnam mortis, quia quo ad periuriũ nulli dubiũ, & hoc ne culpa ordinata ad illud ſit ſibi proficua, cõtra text. & ibi no. per Bar. & Moder. in l. 2 §. ſi. ff. ſi quis cautioni. & in l. ſi fideiuſſor. §. j. & l. ſi vero. ff. qui. ſatiſd. cog. eo maximè, ꝙ ad incurrendum in pœnam. l. Cor. de ſicar. magis cõſideratur animus q̃ conſideretur factum: vt eſt tex. in l. 1 ff. de ſicar. not. Bar. in l. ſi in rixa. eo. ti. in 1. col. Sed in caſu iſto dempta executione reali in perſona fiſci, omnia ex parte teſtis interuenerunt, ergo. & iſta opi. videt iuris rigore attento verior. Solũ reſtat reſpondere rationibus pro contraria opi. adductis: quia prout dicit Bal. in conſi. ſchiſmatis, qd᷑ ponit in ti. ſiquis aliq̃ teſtar. prohi. C. parũ eſt aſſerere niſi reſpondeatur contrariis. Nõ obſtat in primis dum dicitur quòd d. l. 1. ſolum habet locũ qñ adeſt perſona cuius vita periclitetur. Item ꝙ cauſam finalis il lius l. eſt ꝓpter executionem fiendã &c. quia reſpondeo ad primum ꝙ ideo lex il la poſuit exemplum de periculo vitæ, quia frequentius hoc accidit contra priuatum, quam contra fiſcum. & ll. ad ea quę frequentius accidunt adaptantur. l. nam ad ea. ff. de legi. nec credendũ eſt ꝙ ſi de iſto caſu fuiſſet Iurecõſul. interrogatus ꝙ aliter reſpondiſſet, igitur dato ꝙ iſte caſus non ſit deciſus: quia veriſimile eſt, ita ſtatutum fuiſſe ſi interrogatus fuiſſet Iureconſ. perinde ſeruandum eſt ac ſi ſtatutũ foret ſecundum Gloſſ. ſingu. in l. tale pactum. §. fin. in Glo. ſi. ff. de pac. quã dixit ſing. Ang. Are. in §. hæres. inſti. de obliga. quæ ex quaſi contrac. naſcun. & Iaſo. in d. l. tale pactum. cum concor. de quib. ibi per eum. & Faly. in c. ſuper literis. de reſcrip. in 6. col. Non ob. ꝙ ratio finalis illius l. eſt executio. &c. quia dico ꝙ bene eſt vna ex rationibus finalibus illius l. nõ tamen eſt illa ratio ſola, & vnica in illa lege. patet: quia conſideratur dolus. Item ꝙ cauſa ſit capitalis & publica. & dicit Glo. ibi in verbo publico. ꝙ illa duo ſunt neceſſaria adhoc, vt illa l. habeat locũ alias haberet locũ. l. 1. de fal. igitur dato ꝙ ceſſet illa ratio, non debeat ceſſare diſpoſitio illius l. vt ſupra probatum eſt. Non ob. ꝙ illa diſpoſitio ſit odioſa, &c. quia dico ꝙ iſto caſu non extenditur: ſed ſolum quod comprehẽſum erat declaratur. iuxta Gl. not. in c. 1. de temporibus. ordina. li. 6. vel ſecundo & melius dico, ꝙ poſito ꝙ illa l. ſit odioſa, quia tamen cõcernit fauorem publicum vt crimina puniãtur. debet huiuſmodi l. vti fauorabilis extendi. iſta eſt ſingu. doctri. Bar. in l. queadmodum. C. de agricol. & conſi. li. 11. domi. Philipp. Franc. & aliorum in c. odia. de reg. iur. li. 6. quam ſequitur Io. de Imo. in l. ſi vero. §. de viro. ff. ſol. matr. Alex in l. cum quidem. ff. de liber. & poſthu. Lud. Rom. in l. ſi quis in graui. §. unũ. ff. ad Syll. Franc. Cur. in addi. ad Alex. in l. ſi quis id ꝙ. ff. de iuriſ. omnium iu. in 3. col. & ratio eſt ſecundum di. vbi ſupra. quia fauor publicus debet præferri vtilitatibus priuatorũ. l. vti. C. de primipi. & in auct. de teſti. & ea quæ par. 11. men. §. quamobrem. & in c. licet de reg. & pondera ꝙ Barto. in d. l. quemadmodum, proprie loquitur in caſu noſtro. ſcilicet in criminibus puniẽdis. Sed ſic eſt quòd in caſu d. l. tractatur de crimine falſi puniendo. ergo fauorabilis nõ odioſa erit ſi fauorabilis quis dubitat iſto caſu etiam cõprehenſum eſt fiſcum: nullus ergo. Non ob. dum dicitur cui verba. l. &c. quia dico quòd iſtud eſſet verum: quando ſcientia legum conſiſteret, in verbis tantum: prout ſcis ſcire leges nõ eſt ſcire verba earum. l. leges. ff. de leg. vn de dato quòd verba legis de fiſco non faciant mentionem: mens tamen bene cũ comprehendit. & ꝙ comprehendat patet in iuribus ſupra alle. ergo non ob. ꝙ nullam pœnam paſſurus eſt fiſcus. quia ꝓut dixi iſtud non cauſatur aliquo facto teſtis, & ipſe fuit in culpa falsè depoñendo, ergo puniatur. Nõ ob. vltima ratio: quia dico ꝙ attento ꝙ debet dicere veritate ꝓ utraque parte in c. non ſane. 14. q. 5. ſiue pro accuſato ſiue pro accuſante falſum depo-

deponat,poſtquam in cauſa capitali tene-
bitur pęna.l.Corne.Non ob.doctri.Alex.
quia negatur quòd iſtud falſum alteri no
cere non potuiſſet ſaltim quia potentia,
licet actu non noceat fiſco:cogitabis ta-
men.Et hæc diſputationis cauſa dicta ſint.
Nam cum de vita hominis tractatur cau
tius eſt agendum.& ſtrictè ſunt iura inter
pretanda.vt l.adductos.C. de app.& Gl.
in c.veniens.el 1.de teſtib. & melius eſt
iſto caſu errare in abſoluendo,quam in
condemnãdo.arg. c.alliga.26.q.7.& hoc
quo ad pœnam mortis. quo ad aliã ve-
rò.pęnam iudicis arbitrio reſeruatam, nõ
debet errare in abſoluẽdo,ne crimina re
maneant impunita,ſed debet teſtem tali
ter punire,vt eius exemplo alij perterri-
ti ſimilia non committant.

Expedito primo membro quo ad pę-
nam teſtis falſum deponentis,videndum
384 eſt † per quem ſit iſta pœna inferen-
da. & ſic quis iudex competens & vi-
detur dicendum quòd quilibet iudex co
ram quo teſtes falſum deponunt eſt com
petens probatur per tex.in l.nullum. C.
de teſti.ibi data cunctis iudicibus poteſta
te &c.

Breuiter ergo dicas:quòd quilibet iu
dex habens merum & mixtum imperiũ
eſt competens.iuxta no.in d.l.nullum,&
per Glo.in l.ſi his.C.de fal.& ibi Bar.&
Bal.& p Bar.in l.ſi qs obrepſerit.ff.de fal.
in fine.qui allegat Inno.in capit.fina. de
pęn.& per Panor.& Io.de Ana.in c.j.de
crimi.fal.ſi vero eſt iudex habens iuriſdi
ctionem in ciuili tantum,& tunc non pu-
nit ordinariè,imo remittit ad ſuperiorem
ſed extra ordinariè ſic,vt in prædictis lo-
cis no.& per Mod.in l.2.ff.de iuriſd. om.
iudi.& in l.ſi.de in ius vocan.& hæc pro
cedunt in ordinario.

385 † Quid autem in delegato tã a prin
cipe quã ab inferiore?vide no. per Spec.
in ti.de teſte.§.1.in fi.ſed quid de delega
to.& ibi Io.An.& in §.de teſtium. com-
pulſione.ver.ſed quis roget. & per Pan.
& Ioan.de Ana.in d.c.1.de crimi.fal. &
per Pau.de Caſt.& Iaſ.in l.2.§.1.ff.de of
fi.eius cuius manda.eſt iuriſd.& per Ale
xan.& Mod.in d.l2.de iuriſd.om.iud.
p Fely.& d.Decium.in c.prætcrea, de of.
delega.cũ concor. de quibus ibi per eos.

386 † Quid in inquiſitore hæretice pra-
uitatis,an poſsit punire teſtem falſum?vi
de Car.& Io.de Imo.in Cle.1.in ver.du
ro. in.3.q.de hæreti.

Quid in arbitro & arbitratore?Spe.in
387 † tit.de teſte.§.1.ver. quid de arbitro.
tenet quod non , ſed debet eos mittere
ad iudicem competentem.argu.l. nullũ.
C.de teſti.Idem tenet Nellus in ſuo tra-
cta.de teſti.in verbo falſus.Idẽ tenet An
ge.de Are.in tracta.malefi.in verbo fa-
ſario.in ver.quæro teſtis.&c.allegat.l.ſi.
C.de teſti.& Ange.in repe l.ſi vacantia.
C.de bon.vacan.li.x. Idem tenet Hipp.
de Marſi.in l.1.§.prętcrea.in antepe.col.
ff.de ſicar.Iſtud tamen intelligi procede
re & habere locum in arbitris volunta-
rie a partibus electis,ſecus vero in arbitris
propter iuris neceſsitatem additis, quia
illi bene poſſent punire extraordinariè.
Ita tenet Io.An.in addi.Spe.in d.ver. qd
de arbitro. allegat no.per Gofr.& Hoſt.
in c.ſuſpicionis de offi.dele.Idem tenent
Panor.& Fely.ibidem, & ille text. clarè
probat hanc opi.& quòd dictum eſt in
arbitris iuris habet etiam locum in arbi-
tris.ſtatuariis,ideſt,qui ſecundum formã
ſtatutorum ciuitatis incertis cauſis ſunt
eligendi,vt no.in locis de quibus.

Sed dubitatur etiam iuxta prædicta an
teſtis ſemel repulſus à teſtimonio pro-
pter falſitatem efficiatur infamis, ita &
taliter quòd ſi in alia cauſa per aliũ pro-
ducatur poſsit repelli?de iſta quæſtione.
vide no.per Barto.& alios In l.Lucius de
his qui no.Pau.de Ca.in l.2.in fi.C.de fi
de inſtru.per Panor.in c.2.de ordi.cogn.
in no.& in 13.col.& in c.teſtimonium.de
teſti.& in c.1.de excep.& in c.ſuborta.de
de ſententia & re iudi.in Glo.pe.

Dubitatur etiam,pone quod ſunt duo
ſtatuta in ciuitate,vnum quòd teſtis poſ
ſit de falſo teſtimonio accuſari intra men
ſem tãtum,aliud eſt ſtatutum quòd quis
poſsit accuſari de falſitate infra. x.annos.
verum ex vigore illius ſtatuti generalis
& vltimi teſtis qui falſum teſtimonium
dixit poſsit accuſari de falſo poſt mẽſem

iſta

iſta quæſtio.eſt not.pro qua vide Bart.in l.ſanctio. ff.de pœnis. iunctis concor. de quibus vbi in add.in 2.& 3.col.ex his remanet expedita iſta not. & quotidiana quæſtio.

388 † Nono quæro, pone quòd teſtis qui depoſuit in cauſa tua miſcuit falſum cum vero,vt quia in pluribus dixit verum, in aliquibus falſum, nũquid eius dictum vicietur in totum vel pro parte tãtum, iſta quæſtio eſt no. & multa eſſent in ea dicẽda,ideo remitto te ad no. per Bar.Bal. & Doc.in l.ſi ex falſis. C.de trãſa.& p Spe. in tit.de teſtes.§. 1.ver.irẽ quid ſi aliquid, & per Ange. Alex.& Mod.in l.1. §. ſi qui ſimpliciter.ff.de ver. obl. & per Inno. & Io.de Ana.& Felyn. in ca fraternitatis.de hæreti.& per do. Hippo.de Marſi.in ſingu. 76. incip. communis concluſio. cum concor.de quibus in dictis locis,& magis communis conclu.eſt ſecundum Bald. & Alex. in d.l.ſi ex falſis, quòd vicietur dictum teſtis in totum propter falſitatem vnius capituli, & hoc propter iuramentum,quod eſt indiuiſibile: Nã qua fiunt ante perfectum actum, videntur fieri in perfectione actus.l.lecta. & ibi Barto. ff.ſi cer. pet. Iſtam communem conclu.limi. vt per Alex. & Felyn. in locis de quibus ſupra.

Notabis tamen duo circa iſtam quæ-
389 ſtionem. primum eſt, quòd rex † recognoſcens ſuperiorem non poſſet facere ꝙ capitula in quibus teſtis verum dixit, non vicientur propter vnam falſitatem,& hoc ideo: quia non poteſt tollere legem ſuperioris,ſecundum Oldra.in cõſil.36.incip.ad primam quæſtionem, ſecus vero in Papa & Imperatore in terris ſuis, quia non ligantur iure, nec aſtricti ſunt legibus.c.propoſuit. de conceſsi.pręben.l.princeps.ff.de leg.Ita multum not. Io.de Ana.in d.ca.fraternitatis.dicit ipſe ꝙ per hoc non aufertur ius quæſitũ parti: quia talis reprobatio teſtis eſt odium producentis,& ipſius,teſtis non in fauorem partis contra quam producitur, & ſic nullum ius ei aufertur.

Et ex prædictis infertur, quòd rex Hiſpaniæ,qui non recognoſcit ſuperiorem: vt per Glo.in ca.Hadrianus.63.di.& no. in c.per venerabilem.qui filij ſint legi. cũ habeat tamen poteſtatem in ſuo territorio,quãram Imperator in vniuerſo, iuxta not.per Panor. in c.quæ in eccleſiarũ de conſtitu.in 2.colum.quòd poterit facere vt capitula in quibus teſtis verum dixit non vitientur propter vnam falſitate. Et idem eadem ratione dicendum eſt in rege Franciæ,& rege Anglię,cum non recognoſcãt ſuperiorẽ: vt in dictis locis no.

390 Secũdo notabis quòd teſtis † qui depoſuit verum, & aſsignauit cauſam per ſenſum corporis,puta per viſum, vel tactũ, ſi quãtum ad cauſam ſuper qua depoñit conuincatur de falſo, non propterea puniendus eſt de falſo tanquam verè falſarius, ſecundum quòd conſuluit Petr. de Ancha.in conſil.20.incipient. viſa inquiſitione formata, quamuis aliud ſenſerit Bal.in addi.ad Spec.in ti.de execu.ſen.in addi.magna tamen pro dicto conſil.allegatur dictum Bal.in ca.1. §.iniuria.in 10. col.de pace iuramẽto firmanda, vbi dixit teſtem nunquam puniri de falſo,niſi quã do depoſuit contra innocentem. Ita etiã tenet Fely.quòd ſecundum prædicta conſuluit Regij in d.c.fraternitatis. in ſi.

391 An † autem quod dictũ eſt in teſtibus habeat locum in inſtrumẽtis? vide quę latius no.in d.locis: & per Gl.in c.ſi ad ſcripturas ix.diſt.& per Panor.in c.3.in ſi.de ſide inſtru.& in c.ex literis,de pignori.& iſtam quæſtionem cum materia teneas menti,quia dicit Alex. in d. l. ſi ex falſis, quòd eſt valde quotidiana.

392 Decimo quæro, pone extat † ſtatutum ꝙ in certis cauſis, puta minorum, vel in cauſis criminalibus,nõ poſsint produci teſtes ad Intentionem probandam, niſi ſint omni exceptione maiores,modo aliquis in aliqua ex prędictis cauſis produxit teſtes, & probabit intentum ſuum ſimpliciter, nunquid debeat obtinere ſi aliter non probauerit illos teſtes omni exceptione maiores? Angel.in l.1. §.ſi quis neget.ff.queãdmo. teſt. aperi. dicit quòd vbi lex, vel ſtatutum requirit teſtes optimæ opinionis,ad hoc vt probãs obtineat optatum, neceſſe eſt articulare & proba-

re,

te, quòd teſtes erant optimæ opinionis, per ea quæ not. Bart. in d. § ſi quis neget, & per hoc infert Ang. ibi ꝙ ſi ſtatutū Bononiæ diſponit ꝙ ad probationem mortis alicuius, qui extra territorium dicatur deceſsiſſe, debeat interuenire probatio per tres teſtes optimæ opinionis, ꝙ non erit probata mors niſi probetur illos teſtes eſſe optimæ opinionis, & famę, igitur quis in caſu propoſitę quęſtionis ſimpliciter probando non obtinere. Idem tenet Ang. in l. vel necare. eo. tit. quemadmo. teſta. aperi. Idem tenet Alex. in conſ. 82. incip. in cauſa vertente. in 2. colum. in 1. vol. & Ang. Are. in §. item verborum. in fi. col. inſtitu. de inuti. ſtipu. & d. Hipp. de Marſi. in ſingu. 183. incipien. qualitas appoſita &c. quo cuius confirmatione adducit no. dictum Ioā. Monach. in reg. qui
393 per alium, de reg. iur. li. 6. vbi dicit † ꝙ ſi aliquis accuſat aliquem quòd interfecit Titium, deinde probet quod hoc fecit per alium, accuſans ipſe ſuccūbet, & proceſſus erit nullus, & hoc ideo: quia nō probauit illam qualitatem, ſcilicet quòd ipſe præciſe & proprie eum interfecit, & de iſto dicto dicit quòd facit teſtium Bal. in c. 1. §. iniuria. in 6. col. de pace iuramento firman. & Fely. in ca. mulieres. de ſententia excō. in fi. col. vbi dicit iſtud dictū mirabile paucis eſſe notū. Iſtud dictum intellige procedere, & habere locū ſecundum no. per Ioā. An & Panor. in c. ſicut dignū. de homi. in Gloſſ. in verbo conſilium, & iuribus de quibus per Fely. in d. c. mulieres. Nec intelligas quòd mandans occidi alium euitet pœnam quā paſſurus eſt faciens met, vt no. per Bart. in l. ſi vnius. §. ſeruus meus. ff. de iniur. & in d. c. ſicut dignū. & c. mulieres. & per d. Hipp. in ſing. 181. inci. mandans. in caſu Io. Mona. ſolum propter qualitatem non probatam corruit proceſſus. Ad idē facit quod not. Ioā. And. in c. 1. de homi. li. 6. vbi dicit ꝙ accuſans aliquem de aſſaſsinamento ſuccumbet, ſi non probat aſſaſsinatum fuiſſe Chriſtianū, intellige in terminis illius. c. 1. Qualiter autem probatur quis Chriſtianus, vide per Bar. in tracta. de teſte in verbo ſubſtantiæ animatæ. Ad idem facit quòd no. Mar. Silima. in l. per alium. §. docere. ff. ne quis eum, qui in ius voca. ſecundum quod ibi refert Pau. de Caſt.
394 qui dicit quòd ſi ſtatutum † dicat ꝙ homicidium ſeu pro homicidio facto in territorio ſuo teneatur villa, & reperiatur homo mortuus in illo territorio, ex hoc non condemnabitur villa: quia potuiſſet eſſe occiſus alibi, & portatum eſſe corpus ibi, ad hoc ergo vt villa condemnetur neceſſe eſt probare illam qualitatem, ſcilicet ꝙ fuit occiſus in ſuo territorio. Et propterea dicit Barthol. Cępo. in conſil. 58. incipiē. Franciſcus, in vlt. col. quòd ſi ſtatutum imponit pœnā capitis abducēti mulierem honeſtæ vitæ bonæ conditionis, & famæ, quòd ad hoc vt abducēs puniatur pœna in ſtatuto contenta, probandæ ſunt illæ qualitates, ſcilicet honeſtę vitæ &c.

Aduerte tamen: quia contrarium tenuit in proprijs terminis Frā. Cur. in ſuo tracta. de teſti. in 35. concluſio. vbi dicit quod ille qui producit teſtes, habet præſumptionem pro ſe, & cum omnes teſtes præſumatur idonei, & omni exceptione maiores, vt eſt Gloſſ. in c. 1. de teſti. cum iſtud procedat a natura, & ſit quid intrinſecum, arg. no. in c. 1 de ſeruti. & in ca. dudum, de præſum. cum ſi. ergo ſimpliciter probando per teſtes debet obtinere, & nō ſuccumbere. Præterea dicit ipſe ſtandum eſt dictis teſtium ſi nihil in eorum perſonis fuerit obiectum. c. præſentium, de teſti. l. ſi quis teſtibus. iuncta auc. ſi dicatur. C. eo. & hanc partem tenuit Ioan. de Ligna. & Fran. de Rampo. vt refert Imo. in d. §. ſi quis neget, ipſe Fran. Cur. in fi. illius conclu. videtur recedere ab iſta opi. dum pro parte Ange. Allegat Alexan. in d. conſil 82.
395 † Ego vero teneo primam opin. per adducta pro ea. Nā vbi lex requirit actū qualificatum, non ſufficit probare actum ſine qualitate, vt eſt tex. iuncta Gl. & ibi no Bar. in l Fulcinius. §. cum hoc ff. quibus ex cau. in poſ. ea. Idem tenet Pau. de Caſt. in d. l. ſi per alium. ff. docere. & Bar. in l. 1. §. 1. ff. ne quid in loco publi. & in l. diuus. vbi Ale. & Iaſ. ff. de re iudi. & Bal. in l. 1.

l.1.C.de proba.Panor. in c.licet cauſam . in no.de proba.& Iaſ.in d. §. docere. vbi dicit,quòd ſermo qualificatus cenſetur. vnum & quid indiuiduum, ſecundū Bar. in l. Aurelius §.item quæ ſiit.ff.de libe.lega.in fi.col.& vide alia ibi per eum adducta.& per Fely.& d.Decium:in c.ex parte el 2.de offi.dele.cum concor.de quibus ibi,ſed ita eſt in caſu noſtro,nam ſtatutum,vult illud probari per teſtes optimæ opinionis, probando ſimpliciter per teſtes nō erit verum dicere eſſe probatū per teſtes omni exceptione maiores ſeu optimæ opi.nam ſtāt iſta ſimul,quòd aliqui ſint idonei teſtes, nō tamen omni exceptione maiores , vt videre potuiſti exemplum per d.Io.Cro.ſupra in 2. qō. quartæ partis principalis cū multis ſimilibus.Vnde cum ſtatutum vltra proceſſerit diſponendo quòd teſtes ſint omni exceptione maiores, apparet, quòd voluit vt ſimpliciter probando, quis obtineret, alias fruſtra eſſet adiecta clauſula omni exceptione maiores,ſi ſubintelligeretur, vt præſupponit d.Fran.Cur.cum ſtatutū ſit interpretandum,vt aliquid addat iuri
396 communi, † vt no.Bart. in l.4. §. prętor ait. in 3 col.ff.de dam.infec.& in l.2. ff.de vſuca & Inno.& Panor.in c.cauſam quæ. de reſcrip. & Panormi. in ca.in his, de priuile.& per Alex. in l.ita ſtipulatus. la grāde. ff.de ver.ob.in quinta col.& per Sozi. in l.Centurio.de vul & pup.in 18. col.Nō ob.q̄ū dicit Franciſcus Cur.quòd quilibet præſumitur idoneus &c.q̄a dico illud eſſe verū regulariter, tamen in caſu noſtro in quo ſtatutum ſpecialiter prouidet & diſponit,ſi aliter non probatur non ꝓpterea ſatisfactum videtur ſtatuto,cū vt,ſupra dictum eſt,nō omnes ſint omni exceptione maiores vnde dico,quòd quātūcūque præſumatur quis bonus & omni exceptione maiora iure, ſi illud ad minus non allegatur per partem nō ſufficit vt eſt Gloſſ.vul.& no.in Cle. appellanti de appe.& per tex.in l.ſi adulterium cū inceſtu.§.idem Poliom.ff.de adul.& late per Panor.& Fely.cum concor. de quib. ibi.in c.afferte.de præſum. igitur ad hoc vt quis obtineat in caſu d.ſtatuti.ad minus erit neceſſe facere poſitionem, quòd teſtes ſunt omni exceptione maiores cū ſola iuris præſumptio nō allegata nō ſufficiat.& ex his etiam remanet reſponſum ſuo ſecundo argu.

Sed pone quòd lex,vel ſtatutum nō requirit aliquam qualitatem,actor tamē in ſuo libello narrando factum ponit qualitatem nunquid teneatur neceſſe illam ꝓbata.vide no per Pau.de Ca. cum concor.de quibus ibi per eum.& Iaſ.in d l.ſi per alium.§.docere.vbi cōcludunt ꝙ idē erit quòd in ſupradicto caſu.alias ſuccūberet,cum ad eam probandam ſe aſtrinxerit.& ideo cauti aduocati,& procuratores in fine libelli ſemper apponunt illam clauſulam,ſcilicet non aſtringens ſe propterea ad aliquid probandum, niſi quatenus ſit neceſſarium ad victoriam cauſæ.ſecundum Bar.in d.l.diuus.ff.de re iudi. in fi.colum.& in l.circa.iuncta Glo.ff.de ꝓba.& in l.propter litem. ff. excu.tu. per Panor.& Mod.in c.2.de reſcri.& in ca.licet cauſam.de ꝓba. in no. & in c. dilecti. de iudi.& prędicta not. tanquam vtilia.

Vndecimo quæro de alia quæſtione. quotidiana.Tu ſcis,quòd quotidie teſtibus opponuntur crimina & defectu &c.

397 Pone † quod produxiſti contra me teſtes in aliqua cauſa,oppoſui, eis ꝙ ſunt infames,criminoſi,& ribaldi,non tamen probaui,verum teneat actione iniuriarū; & videtur prima facie dicēdum,quòd ſic quia opponendo eis crimina & non probando apparet cōtumelia & animus iniuriandi,cum id non iure fiat: ſecundum quòd habetur.in l.j.& l.iniuriarū.la grāde.ff.de iniur.cū quilibet præſumatur bonus niſi probetur contrarium,vt diximus in quæſtione pręcedenti.ergo.

Contrarium tamen tenent Guil.Bald. Angel.Alex.& Moder.in l.fi.ff quod quiſque iur.Nam dicūt ipſi,quòd non videor facere iniuriam eis, cum allegem prædicta ad mei defenſionem.argumento. l. qui cum maior.§.ſi libertus.el 1.ff.de bo. liber. & libertus.à patrono. ff. de in ius vocan.& l.fiſcus.la 2 §.fin.ff.de iure fiſci. & l.nullo.C.de delato.li. x. Subdunt tamen,quòd tutius eſt quòd fiat cum proteſtatio-

ſtatione, quòd non opponit animo iniu-
riandi. Alexand. tamen ibi dicit ꝙ iſta
proteſtatio ſi alias non liceret opponere
nihil operaretur. per no. per Dy. & Bar.
in l. ſiquis extraneus. per illũ tex. in prin-
cip. ff. de acquiren. hæredita. vbi dicunt
quod ſi dixero tu mentiris ſaluo honore
tuo, hæc proteſtatio non facit quid dicã
tibi iniuriam inferre. Ita etiam Albe. de
Roſa. in 2. parte ſtatu. in q. 43. incip. ſed
quid ſiquis dicat. pondera rationem Bar.
& Dy. dum dicunt ꝙ attenta iniuria præ
cedenti declarat animum iniuriãdi, licet
dicat ſaluo honore tuo, eo: quia dicendo
tu mẽtiris eſt grauis iniuria, & poteſt agi
actione iniuriarum. ſecundum Bart. in l.
item apud Labeonẽ. § 1. ff. de iniu. ex qua
ratione videtur inferri quòd ſi proteſta-
tio præcederet, deinde ſubſequerentur
verba iniurioſa excuſaretur: vt ſi dicerẽ
ſaluo honore tuo mentiris. Ita ponderat
rationem Dy. & Bar. & Iaſ. poſt Ang. &
Bertha. in l. fin. quod quiſque iur. Quam
tamen reprobat & bene duabus rationi-
bus. Primò per regulã quæ habet quòd
in his quæ fiunt vno contextu non eſt da
re nec prius, nec poſterius. l. nec enim. ff.
de ſolu. iuncta doctr. Bart. in ſimili in l. 2.
§. prius. ff. de vulga. & pup. Secũdo & ſor
tius per regulã quæ habet quòd quoties
proteſtatio ſiue præcedẽs, ſiue ſubſequẽs
eſt contraria actui qui geritur, non rele-
uat proteſtantem. c. cum M. Ferrariẽſis.
& ibi Doc. de conſtit. c. ſollicitudinẽ. de
appell. ſed iniuria eſt contraria proteſta-
tioni: ergo ſiue pręcedat ſiue ſubſequatur
nõ releuat, & hoc eſt quod voluit Bart. in
d. l. ſi quis extraneus. quod verbum iniu-
rioſum declarat quod habuit animũ iniu
riandi, non obſtante proteſtatione con-
traria, ſimiliter ſi ego dico, alicui tẽdet,
ꝙ fueris cõdẽnatus de falſo teneor actio-
ne iniuriarum. ſecundum Angel. in l. ve-
ſtem. ff. de iureiur. & iſtã partem ꝙ pro-
teſtatio non releuet ab iniuria, ſiue pręce
dat, ſiue ſequatur, tenet Panor. in c. ea te.
de iur. iurã. in 2. col. & in ca. cum te. de re
iudi. & Alex. in l. turpia. ff. de leg. 1. & ibi
Iaſ. & idẽ Iaſ. in l. vt vim. ff. de iuſt. & iur.
in fin. & iſtam partẽ puto veriorem quã-
uis Specu. in tit. de aduocat. §. Iam tunc
in verſi hic tamen caueat. teneat ꝙ prote
ſtatio præcedens in iſtis terminis multũ
operetur. concluditur ergo in quæſtione
propoſita ꝙ quamuis ergo dicam teſtes
eſſe criminoſos, ribaldos, & infames, non
propterea teneor actione iniuriarũ dũmo
do ſint criminoſi, verè, vel ita reputẽtur.
Ita intelligit deciſionem Guiliel. & alio-
rum Alex. in d. l. fin. argumento. l. eũ qui
nocentem. & ibi no. per Bar. ff. de iniu. &
opportet quòd ſint talia crimina oppoſi-
ta ꝙ expediat Reipublicæ ea ſcire, iuxta
not. per Bart. in d. l. eum qui nocentem.
& per Abb. & Mod. in c. cum te. de re iu.
cum cõcor. de quibus ibi. aliàs dicit Ale.
quia per calumniam allegaui eos crimi-
noſos, teneor iniuriarum. l. iniuriarũ. la
grande. § ſi quis per iniuriam. ff. de iniu.
aliàs eſt. §. ſiquis de honoribus. verſic. er-
go ſi quis per iniuriam.

Aduerte, iſte intellectus Alexan. ad di
ctam deciſionem non multum placet: nã
conſiderando mentẽ iniurium per Guil.
& alios alleg. ideo excuſatur pars: quia vi
detur reſpondere prouocata, & quod ſit
verum patet in d. l. qui cum maior. §. li-
bertus ibi, ignoſcendum eſt ei ſi voluit ſe
vlciſci prouocatus, igitur dato quòd aliàs
non ſint criminoſi verrè, nec reputentur
poſtquam ius ſuum defendendo reſpon
dit, excuſandus eſt nec tenebitur actione
iniuriarum, probatur per tex. & ibi no. ꝑ
Bar. in l. quæ omnia. verſi. ſed ſi aduerſa-
rius. ff. de procur. vbi ſi aliquis dicit mihi
verba iniurioſa, poſſum eis dicere tu mẽ
tiris, nec teneor actione iniuriarum: quia
prouocatus, ſed quando alias ſunt crimi-
noſi licet nõ ſim prouocatus, ſi talia ſunt
crimina ꝙ expediat Reipublicæ &c. tunc
nõ teneor actione iniuriarum, vt dictum
eſt, cogita tamẽ propter auctoritatẽ Ale.

Modo aduerte ſuper intellectu deci-
ſio. Guil. & Aliorum: quia vide mihi
quòd non ſit vera, & contra eam conſide
398 ro quòd officium † teſtis eſt publicum
vt dixi ſupra. in addi. ad d. Io. in 2. q. prin.
tertiæ partis principalis, tunc ſicis qui iu
re publico vtitur non videtur iniuriæ fa-
ciendæ cauſa hoc facere, quoniam iuris
execu-

executio non habet iniuriam tex.eſt in l. iniuriarũ. la grande.§.is qui iure.ff.de in iur.ſupra alleg.ſed teſtis licet ſit ꝓductus contra me iurat dicere veritatem pro me,ſicut contra eum iuret dicere veritatem pro vtraque parte,vt e. nõ ſanè. 14. q.5.& dato quòd contra me deponat hoc facit vigore officij publici quòd habet: ergo non erit verum aſſumptum Guil. & ſequacium,quòd hoc firmat ad ſui defenſionem & prouocatus,quia cum non fueris iniuria.non fuit prouocatio, cum priuatio,præſupponat habitum. l. decem.ff. de verb.oblig.capi.ad diſſoluendum. de deſponſa.im pu.Secus verò eſt in caſu. d. l.qui cum maior.§.ſi libertus. cum ſimi. quia illa iura loquuntur in accuſatione, nimirum ſi iuris conſultus ibi dicit ignoſcendum eſt ei &c.quid dicendum ſi ſaluando deciſio. Guil.dico,quòd maior de quo ſupra,quòd officium teſtis eſt publicum eſt vera ſecundario non principaliter, nec tunc eſt publicum omnino, ſed quaſi publicum. Item teſtis non dicit teſtimoniũ ratione publici officij, quod habear,vt no.Imo.in c.nihil.de ele.in ſi. col. & Gof.& alij de quib.ibi per Fel.in rub. de teſti. cog.nam prout dicunt Doc. ibi, ſi officium teſtis eſſet omnino publicum vt præſupponebatur, ſequeretur, quòd mulier non poſſet eſſe teſtis, vt l. fœminæ.ff.de reg.iur.& tamen poteſt eſſe, vt uidiſti ſupra per d.Io.ergo Non ob.dum dicitur,quòd is qui iure publico &c.quia ille tex.procedit in habente officium publicum principaliter & ſecundario. patet quia loquitur in iudice,vt ibi per Bart. in quo eſt præſumptio iuſtitiæ ratione cuius,l.ſtatuit, vt nemini cenſeatur facere iniuriam,vt c.bonæ.de electio.ca.in pręſentia.de renuncia.c.ſicut.de re iudi cum ſimi.Et ideo dixit Gl.no.in ca.pręſentiũ.

399 7 qõ.1.quod ſpoliatus † à iudice non poteſt petere reſtitutionem in integrum, vt c.notum.2.q.1. Vnde hoc,quia nõ pręſumitur facere violentiam,vt c. 1. 23.qõ. 2.& l.3.ff.quòd met.cauſa, & illam Glo. dixit ſing. ad hoc Panor. in c.cum cauſa. de offi.delega.& in c.dilectus, de reſcrip. & in c.ex inſinuatione.de proc.& in c. cõquerente.vbi bonus tex.ad hoc de reſtitutio.ſpolia.& in c.cum delictus, de his, quę vi metusve cau.fiunt, non eſt ſic in teſte cuius officium eſt publicum quo ad quid. Non ob.quòd dicat veritatem pro vtraque parte,quia prout ſcis conſideratur,quod principaliter agitur, vt l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cer. pet. ſed in caſu iſto principaliter teſtis producabatur contra me.ergo nimirum ſi videor prouocari ab eo,non obſtante,quòd poſſit dicere pro me, & quòd in is attendatur principaliter perſona producentis. videbis infra in q.15.vbi in ſponſis fiendis attenditur perſona perducẽtis dato, quòd pro vtraque parte teſtificetur, igitur vera eſt deciſio Guil.& aſſumptum, ſuper quibus cogita latius.

400 Iuxta prædicta quæro† nunquid opponendo crimina,infamiam, & alios defectus,& ſic ponendo plura verba iniurioſa ſimul aduerſus teſtes caſu quo ipſi poſſint agere contra me actione iniuriarum poſſint agere pro vna iniuria tantũ, vel pro pluribus, cum plura verba iniurioſa prolata fuerint. Albe.de Roſa.in 2. parte ſtatu. q. 39. inci. Octaua quæſtio. vbi plura ad hoc alle.tenet quòd puniatur pro vna iniuria tantum. Idem dicit ipſe Albe.in eadem ſecunda parte in qõ. 31.& 32.vbi concludit,quòd ſi ſtatuto.

401 † caueatur, quòd qui blaſphemauerit Deum puniatur in 10.& qui Beatam & immaculatam Virginem Mariam.in x.& qui Sanctos in x.& aliquis vno impetu omnes maledixerit,quòd punietur in decem tantum nõ in 30.Idem tenet d.Hippo.de Marſi.in l.ſi.ff.ad l. Corne.de ſicar. in 5 col. vbi adducit pro hoc.Gl.no.in l. ſi conuenerit.ff.de pig.acti.la prima.quæ dicit quòd triplex denuntiatio facta per creditorem debitori vno contextu, verborum. dicendo ſolue, ſolue, ſolue, non habet vim niſi vnius interpellationis ſeu denunciationis. Ad idem Gloſſ. in cap. ab eo. de appellatio. libr.6. quæ dicit. quòd petens. Apoſtolos, ſi dicat Apoſtolos peto.& iterum peto, & cum inſtantia peto,quòd non videtur inſtanter petere. Pro nunc amplius in iſta

quæſtione non inſiſtam, ſed pro eius intelligentia vide not. per Bar. in l. ſi gemina. ff de arbor. fur. cæſa. & in l. nũquã. ff. de priua. delinquen. in iſto propoſito allegat Fely. in c. cum te. de re iud. in fi. col. & vltra eum vide Bar. in l. item apud Labeonem. §. ſed quòd adiicit. ff. de iureiu. qui no. iſto propoſito loquitur. Et ad intellectum ſimilium adductorum perd. Hippo. vide no. per Fely. in c. ex literis. de conſti. in 7. col. in fi. & per Domi. & Phili. Fran. in d. c. ab eo.

402 Duodecimo quæro pone † quòd cura carnium habendarum in abundantia eſt commiſſa aliquibus de ciuitate, qui emerunt multa animalia in alieno territorio prout quotidie euenit & conduxerunt ea in territorio ſuo, paſtores quam plura. ex illis animalibus in itineribus & in paſcuis perempta & perdita retulerũt: & ſic in lib. rationis dicti officij ſcriptum eſt, qui ab illis rationes exigebant non adhibebant eis fidem. dubitatur nunquid ſit ſtãdum teſtimonio illorum paſtorum ſuper deperditis animalibus? Bart. in tractatu de teſte in verſic. cura ponit iſtam quæſtionem Peruſij de facto contingentem, & dicit ſe reſpondiſſe: quòd ſi communiter ſic alias contigiſſet, vt ex tanto numero tot animalia alio tempore perdidiſſent, & hoc probaretur: quia veriſimile eſt etiam hoc eius eueniſſe ſtandũ eſt teſtimonio paſtorum. Nam dicit ipſe ſi in hoc genere cauſarum etiam de hominis morte per veriſimilia receptũ eſt probari, at per eundem in tracta. qualiter mors probetur: & in eodem tracta. de teſte. in verſi. mortuum, &c. multo fortius ita dicendum eſt in paſtoribus de interitu animalium deponentibus, quia ſicut duci militum ſuper morte militis creditur, vt per eundem in dictis locis, & per Gloſſ. & ibi Panor. in c. in præſentia, de ſponſ. & ſic & paſtori credẽdũ eſt de morte animalium. Ita reſidet Bar. ibi & dicit quòd iſta ſentẽtia dum in facti contingẽtia ꝓferretur, ita æqua & iuſta viſa eſt, vt l. lata ipſius ciuitatis ſic terminaretur.

Aduerte, iſta quæſtio quotidie euenit non ſolum in habentibus officium publicum, prout in caſu de quo ſupra, ſed in habentibus priuatum. prout ſunt ſimplices paſtores quibus per dominos mercede conſtituta dantur animalia ad cuſtodiendum. Sed dubitatur iuxta prædicta nũquid ad excuſationẽ paſtoris ſufficiat, ſolũ probare intẽtionẽ animalium, vel ſit neceſſe vltra intẽtũ ꝓbare caſũ fortuitũ?

Dicas breuiter quòd vltra intentum opus eſt probare caſum fortuitum quo ad excuſationem paſtoris, vt nota in l. ſi paſcenda C. de pac. & in l. ſi quis domũ. §. Imperator. alias eſt in l. ſi quis fundũ. ff. locati. Et ideo dicit Bal. in l. cum ita. §. ſpecies. ff de lega. 2. quòd ei qui tenetur ad cuſtodiam rei ratione publici, vel priuati officij non ſufficit probare intentũ, niſi etiam probetur caſus fortuitus. Et ex hoc infert quòd paſtori, vel caprario non ſufficit portare pellem animalium, quanquam per hoc conſtet de interitu, niſi probet caſum fortuitum puta mortalitatem, vel ſimile & illud dictum ſequitur Alex. in conſi. 301. incip. in cauſa & lite vertente inter Ludo. in 2 col. in 2. volu. & Iaſ. in d. l. ſi paſcẽda. i 2 col. & iſtud fuit de mente Bar. in d. ver. cura. dum põderat communem contingentiam aliorum temporum, vt ex hoc probetur caſus fortuitus, quia quo ad interitum tantum ſufficerent pelles animalium. Cuius autem periculo pereant animalia an domini an paſtoris? vide not. in d. l. paſcenda. & per Saly. in l. j. in fi. ff. pro ſo. cum cõcor. de quibus ibi.

403 Decimo tertio quæro. Pone † quòd duo adinuicẽ rixam facere, in qua vnus percuſſus euaſit, vulneratus agit contra alium de percuſsione, & ad probandam, intentionem ſuam producit duos teſtes, qui deponunt quòd ipſi non viderũt Caium a Titio percuti, ſed viderũt eos adinuicem rixantes, & quòd ſtatim ceſſata rixa viderunt Caium percuſſum & vulneratum. Dubitatur nunquid dictũ iſtorum teſtium probet contra Titium de percuſsione. Et videtur quòd non, quia prout ſcis dictum teſtis ad hoc, vt valeat debet de neceſsitate concludere. c. in præſentia, de probat. & latius per d. Ioan. ſupra

pta in 15. requiſi. 7. partis princ. Sed dictum iſtorum teſtium non concludit neceſſario: quia non probant Ticium vulneratum a Caio: ergo Item poteſt eſſe ꝙ ipſemet Caius ſeipſum vulneraſſet, vt multotiens accidit, igitur ſi aliter nõ conſtat de percuſsione per Ticium facta, nõ erit ad dictum iſtorum teſtium condemnandus.

Contrarium tenet Saly. in l. fina. C. de proba. vbi dicit quòd ex tali probatione reſultat iudicium ſufficiens ad condemnationem. Nam licet non probent vidiſſe percuſsionem a Titio datam: tamen quia probant quòd incontinenti ceſſata rixa viderunt percuſsionem recentem, neceſſario ſaltem præſumptiuè ſequitur quòd Ticius, qui cum eo rixam faciebat eum percuſsit. Iſtam opin. ſequitur Fran. Brunus in tract. de indi. & tor. in v. car. in 3. col. & Soci. in conſi. 54. incip. viſis teſtibus. in pen. col. in 3. vol. quos omnes refert, & ſequitur d. Hip. de Marſi. in repe. rub. de probatio. in 47. col. & in ſing. 288. incip. dixit tibi ſupra &c.

Aduerte mihi videtur pro concordia iſtarum opi. ſic dicẽdum. Aut quærimus vtrum Titius vulnerans ſeu qui dicitur vulneraſſe ſit puniendus pœna a ſtatuto vel a iure impoſita vulnerãti vigore probationis factæ per illos teſtes, & tunc dico quòd prima opi. eſt vera, ſcilicet quòd non dicitur bene probatum neceſſario, & per conſequens Titius non erit puniẽdus vera & mera pœna delicti, pro qua allego no. dictũ Inno. in c. quia veriſimile nõ
404 eſt. de præſum. vbi dicit † quòd vbi ſumus in caſu in quo ex præſumptionibus violentis, vel ex indicijs indubitatis poteſt deuenire ad ſententiam, tunc iudex nunquam debet imponere reo veram & meram pœnam delicti, ſed minorẽ. Iſta doctrina ſumitur ex tex. in c. afferte. e. ti. quam magnifaciunt ibi Cardina. Ant. de Bur. Panor. Imo. & alij de quibus ibi per Fely. in 3. & 4. col. & per d. Ioã. ſupra in 1. q. huius tracta. in fi. & per d. Hipp. in d. rub. de proba. in 50. col. Aut quærimus verum propter probationem præſumptiue de vulnere factum iudex poſsit punire minori pœna quàm ſtatuta, & tũc procedit & habet locum opi. Saly. & ſequacium, cum iſta præſumptio quòd fuerit percuſſus a Titio non ſit iuris, ſed hominis, quia ſi eſſet iuris, tunc non eſt imponenda minor pœna, vt per do. Ioan. vbi ſupra, quem videas: quia ponit no. intellectum ad dictam doctri. Innoc. tene mẽti iſta concordiam iuncto dicto Inno. nam ſepiſsime occurrit iſta quæſtio, & refert d. Hipp. in d. ſingu. 288. pluries vidiſſe in facti contingentia.

405 † Decimo quarto quæro, pone quòd notarius ſolus examinauit teſtes, deinde ſcripta ſunt aliqua ꝓpter quę iudex vult ex officio teſtes redarguere de falſo, teſtes dicunt aliter dixiſſe quam notarius ſcripſerit, nunquid ſit credendum potius inſtrumento notarij ſine teſtibus, & præſentia iudicis, quàm teſtibus negãtibus ?

Breuiter debes ſcire quod Specu. in titulo de teſte. §. 1. ver. ſed pone ecce iudex &c. & in ti. de inſtr. edi. §. reſtat ver. quid ſi vnus. & in verſ. quid ſi atteſtationes in effectu, ſic videtur concludere ꝙ aut quęritur aut credatur magis teſtibus quã tabellioni quantum ad probandũ in illa cauſa, in qua teſtes fuerunt producti: & tunc magis creditur notario defuncto, licet de iure magis eſſet credendum teſtibus, iuxta no. in auc. de inſtrumentorum caute. & fi. §. ſi vero nominatur, aut quęritur quo ad effectum puniẽdi criminaliter teſtes de falſo, & tunc nõ creditur notario contra teſtes, nec econtra, cum in huiuſmodi cauſis probationes debeãt eſſe luce clariores. l. ſciant cuncti. C. de proba. canonizata. 2. q. 8. ſciant. Iſtam opi. tenuerunt omnes Docto. Bononien. in ſuo priuato examine, ſecundum quod refert ipſe Spec. in dictis locis, & eum ſequitur Io. An. & Panor. in ca. cum cauſam. in fi. de teſti. & Ant. de Bu. & ideo Panor. in c. ad audientiam. de præſcri. & ibi Fely. & Lud. Rom. in l. 1. §. fi. ff. de ver. ob. & Io. de Imo. in c. cum Ioãnes. de fide inſtr. in 10. col. & Io. An. in reg. cũ quid vna via. de reg. iur. lib. 6. in Mercuria. in 4. col. & Car. di Florẽ. in Cle. 1. de hæreti. in §. verum. in 2. col. & in c. ſicut. de teſti. & Ale.

in conſi.70.inci.viſo proceſſu inquiſitionis.in 2.colum.in 1.vol.& in conſil. 107. inci.viſis proceſsibus.in 2.col.in 2.vo. & Franciſ.Cur.in ſuo tracta. de teſti.in 42. conclu.& Nellus in ſuo tracta. de teſti.in fi.ver.quæro.an teſtes &c. Iſtam conclu. intellige eo modo quo dictum eſt,quando notarius ſolus examinauit teſtes:ſecus ſi in examinatione aſtitiſſet iudex: quia tūc ſtabitur ſcripturæ notarij etiam quo ad pœnam falſi,ex quo coadiuuatur teſtimonio alterius,quam ſcribētis, iuxta.l.ſi quis ex argentariis.§.1.ff.de eden.Ita no. Salyc.in l.ſi quis decurio. C.de fal. & Floria.de ſancto Petro in l. cum de ætate. ff. de proba.& Fely.in d. c. ad audientiam ; & Fran. Cur. in d. 42. concluſione.ſuper quibus omnibus videas latius in dictis locis,& tene menti iſtam quæſtionē: quia per eam poterit replere burſam ſecundū Floria.in d.l.cum de ætate.

Quid autē ſi vnus ex teſtibus contradicere ſcripturæ notarij.vide no.per Bar. in l. 1.§.ſi.ff.quēadmo.teſtamē. aperiam.

406 † Decimoquinto quæro,nūquid expenſæ ſint ſiniendæ de teſtibus venientibus de lōginquo pro ferēdo teſtimonio, iſta quæſtio eſt not. & neceſſaria in iſta materia , pro cuius vera reſolutione diſtinguo. Aut teſtes producuntur ab vtra que parte. Aut ab vna tantum. Primo caſu dicendum eſt, quòd vtraque pars teneatur contribuere in ſumptibus,quatenus iudici æquum viſum fuerit.arg. l. 4. §.in iudicio.verſic.ſed & ſi menſor.ff.fin. regundo.vbi dicitur,quòd ſi agitur finiū regundorum,& menſor fuit cōductus ab vna parte tantum,attēto,quòd negociū eſt commune, tenebitur, & non cōducēs in partem mercedis pro rata. Ad idē eſt tex.in l. ex parte.in prin.ff.fa.erciſ.vbi dicitur, ꝙ ſi hæres ex parte inſtitutus cauſam de totis bonis quam hæredes omnes patiebantur ob inultum defuncti mortem ſuſceperit & obtinuerit, poteſt agere cōtra hæredes portione ſumptuū pro rata,cum omnes tangeret negocium, ita ergo dicendum eſt in propoſito noſtro, & ita per prædicta iura tenet Bald. in l. eos.§.1.C.de app.in ſi.& Phyl.Fran.in c. ſtatutum §. pro ferendo teſtimonio. de reſcrip.l.b.6 & dicit Bald.in d.loco quod iſto caſu teſtis debent habere pinguiores expenſas aliquantulum , cum plures ſint contribuentes.argu.l.ſed & ſi lege.§ quid autem.ff.de peti.hære.

Secundo vero caſu dicēdum eſt quòd expenſe ſunt miniſtrandæ a producente tam in veniendo,quam ſtando, quem recedendo.vt eſt text.in §. nectoris.4. q. 3.& in l. quoniam liberi. C.de teſti.& in d.c.ſtaturum.§.pro ferendo teſtimonio . & in c.cum non deceat. de electio. lib.6. iuncto.c.2.de iudi. eo.lib. & per Spec. in ti.de teſte.§.qualiter . ver. teſtes autem . & ibi Io.An.in addi.& per Abba. in c.2. de teſti.cogen.& per Alber. Mod. in ſuo tracta.de teſti.in 14.fol.col.4. Sed audi: quia videtur quòd etiam iſto caſu teneātur omnes contribuere in ſumptibus teſtium : nam attenta ratione de qua in præcedenti membro , quòd negotium ambas partes tangit, idem eſt dicēdum in caſu iſto,cum teſtis effectualiter teſtimoniū tā ꝓ producente,quam pro eo cōtra quem productus eſt dicat, iuxta c. nō ſanè.14 q.5. ſed reſpondeo quòd in iſtis terminis attenditur ꝙ principaliter agitur,iuxta l.ſi quis . nec cauſam.ff.ſi cert. peta.ſed producens principaliter teſtē ꝓ ſe producit,igitur dato ꝙ etiā dicat contra eum teſtimonium,non per hoc tenebitur in impenſis pars quę non produxit eum,cum teſtis hoc faciat vigore ſui officii,non ex intentione producentis, quæ in his ſolum attenditur:vt clarè patet in d.iuribus:ergo. Et dicit Ioā.An.in d.loco quòd expenſæ ſunt teſtibus miniſtrandę antequam iter arripiant pro eundo ,,niſi producens velit per ſe,vel per ſuum miniſtrū illas exhibere. In contrariū tamen facit ad id quòd dicit de miniſtro tex. in ca.cum inſtantia.in ſi.de cenſi. vbi legati & nuncii apoſtolici non coguntur recipere procurationes a miniſtris eccleſiarū: ergo idem dicendum erit in caſu noſtro, tamen huic contrario reſpōdet Io.An.in præalleg.loco quòd ideo ibi legati & nūcii nō coguntur recipere procurationes : quia multi ſingulariter erant obligati, & nimi-

nimirum,cum particularis exactio multa habeat incómoda: vt l.plane.ff.fa.erciſ. & ita reſpondet Gloſ.etiam in d.ca.cum inſtantia.

Et ſcias quòd iſtæ expenſæ ſunt taxandæ iudicis arbitrio, in primis antequam teſtis vocetur ad teſtimonium, vt ex tex. & ibi no. Phil. Fran.in d c.ſtatutum.§. proferendo teſtimonio, non enim taxandæ ſunt arbitrio teſtis, nec etiam eum producentis,ſed boni viri id eſt, iudicis cum boni uiri appellatione veniat iudex, vt eſt tex.in l.continuus. §.cum ita.& ibi no.ff. de ver.obl.& in l.quòd ſi Ehpeſi.ff.de eo quod cer.loco.& in l. vir.bonus. ff. iudic. ſol.no.per Abb.in c.conſultationibus. de offi.dele.& in c. Quintauallis. de iureiu. in 17.col.Sed, quia circa iſtam quæſtioné de aliquibus contingit dubitari, quæ circa eius materiam faciunt per quæſtiones expediam.

407 † Primo igitur quæro,nunquid in iſtis expenſis intelligantur etiã vecturę equorũ? pone quòd aliquis ciuis, vel honeſta perſona eſt neceſſarius in teſtem : quem non decet ire pedeſter.vel eſt aliquis ruſticus,q nó vult venire pedeſter,ſed equeſter,nunquid producens teneatur ſoluere ei vecturũ equi? Ioan. An.in loco præalleg.dicit,quòd attendenda eſt conditio perſonæ.nam ſi nobilis eſt,vel alias honeſta perſona non ſolita ire pedeſter , teneatur ſoluere vecturas equorum,ſecus verò eſt dicendum ſi ſit ruſticus: quia nó cópetit ſuæ conditioni equitare.alleg. Glo. no.iuncta tex.in l.idemque.§. idẽ Labeo. ff.manda.& l.ſi inter fratres.§. ſi quis ex ſociis.ff.pro ſocio.& l. 1.§.ſi pupillus.in fi. ff.de tutel.& ratio diſtra.Idem tenet Bal. in d.§.idem Labeo.& in l.quoniã.in prin. C.de teſti.& in d.l.eos.§. 1.C.de appe.& Bar.in l.ſi ſeruus.la grande. in princ.ff.de leg. 1 .& Gl.in c epiſcopus.x.q.2.& Pano. in d.c.cum inſtantiam.in ſecunda columna & prędicta procedunt ſecundum Ioãnem And.non ſolum quando teſtes conduxerunt equos,ſed etiã ſi proprios equitarunt quos locare ſolebant , vt faciebat Gotardus Bidus Papię quem allegat Albe. Mod.in loco.de quo ſupra alle.in ar.l. ſi vero nó.§.ſi mihi.ff.mãda.imó plus dicit quòd & ſi eos locare nó ſolebant teneatur producés ad ſoluendam vecturam,ex eo quòd ſi teſtes equos proprios non haberẽt teneatur producens ſoluere uecturas aliorum equorum.facit ſecundum cũ ad hoc l.& in contraria.ff.de vſur.

408 † Secundo quæro, nunquid in iſtis expenſis habeatur ratio expẽſarum quas domi feciſſent pro victu ſuo,ac etiã equorum,ad effectum,vt tanto minus per producentem teſtibus detur.Glo.no.in c.ſtatutum.§ inſuper.de reſcrip.lib. 6. in ver. moderatas tenuit, quòd nó licet aliud dicatur in victore litis.vt in l.ſed & ſi.§.j.de ad exhiben. & in l.ſed & ſi §.quod autẽ. el 2.de peti.hære.& l.ſi res.ff.de rei ven. & illam Glo.ſequuntur ibi communiter doc.ſecundum Phili.Francũ. & illi ſequũtur Ang.Imo.Rapha.Ludo.Ro.& Alex. in l.recuſare.§.ſi qs ab alio.ff.ad Treb.& Ang.in d.§.quod autem.& Pau. de Ca. in l.quoniam liberi.C.de teſti. & Alber. Mod.in d.ſuo tracta.de teſti. ſol.14.colu. 3.& hoc ne officium teſtis ſit ſibi damnoſum.contra regu.c.peruenit.de fideiuſ.& l.ſi ſeruus communis.§.quòd vero.ff. de fur.quanuis Cy.Ange.& Saly.in d.l.quoniam liberi. tenuerint contrarium per iura ſupra alleg.quibus reſpondet Alex.in d.§.ſi quis ab alio,& Philip.Franc.in d.§. inſuper.in 1.colum.

409 † Tertio quæro, nunquid in caſib. in quibus teſtes nó producũtur corã iudice, ſed iudex mittit tabellionẽ ad eos, recipiẽdos,vel ipſemet vadit prout exemplificari poteſt in c.ſi qui teſtium. de teſti. & in l.ad egregias.ff.de iureiu.cum ſi teneatur producatis miniſtrare expẽſas iudici,vel tabellioni,quemadmodum tenebatur teſtibus venientibus &c. In qua quæſtione breuiter concludendum eſt,quòd ſic tex. eſt clarus & expẽditus & ibi Gl.in verbo, producentis.in ca.ſecundo de iud.lib. 6.

410 † Quarto quęro, pone quod producẽs conuenit cum teſtes de certe ſumma ꝑ die & ſoluit pro x.diebus.demũ fuit intra quinque dies expeditus dictus teſtis nũquid teneatur reſiduum reſtituere producenti? Io, And.in loco de quo ſupra te-

 net;

net quòd ſic.allega.pro hoc text.in l.creditor.§.ſi inter.2.reſponſo.ff.manda.vbi dicit,quòd ſi inter ſocerum & maritum fuit factum pactum,vt maritus tãquã miniſter ſoceri alat vxorem ex vſuris doctis, ſi aliquid ei ſupereſt alimẽtis deductis,tenetur reſtituere ſocero: ſecus ſi tebatur eã altera,vt maritus,quia iſto caſu nõ tenetur reſtituere reſiduum propter onera matrimonij &c.& ratio diuerſitatis eſt,quia primo caſu agit,vt miniſter q nullum cõmodum ſentire debet. Ad idẽ alleg.tex.in l.antepenulti.§.1.ff.de leg.2. & l.pecuniæ ſortem.ff.de alimen. & cibari legat.ſed ita eſt in caſu noſtro quia teſtis agit,vt miniſter:ergo tenebitur reſtituere reſiduum.Iſtam opi.ſequitur Paulus de Caſtro. in l. quoniam libri. C. de teſti.quę etiam mihi videtur vera.pro cuius cõfirmatione adduco optimum ſimile.tu ſcis quòd pendente dilatione iudicis officium conquieſcit,ſaltim ſuper illo articulo ſuper quo eſt data dilatio text. eſt & ibi nota.Docto.in l.ſiue pars.C. de dilatio.& in c.ſignificante. de appellatio. Modo pone quòd data eſt dilatio partui vnius menſis ad producẽdum teſtes, vel inſtrumenta,intra quindecim dies produxit, nunquid iudicis officium cõquieſcat amplius,puta per totũ menſem.Certe non,quia, finita eſt cauſa dilationis, & nõ impulſiua,ſed finalis.Ita no.Dy.in regu.decet.de regu.iur.li.6.in fi. colum. & Bar.in d.l.ſiue pars.& in l.filia.§.alumno ff.ad Trebelli.& Panor.in d.c. ſignificante.& in c.potuit de loca.& conduc.in no. & Ange. de Are. in §.ſi minus. inſtitu. de actio.in 5.col.dicẽdum, eſt in quęſtione noſtra.nam cum ceſſauerit cauſa finalis propter quam producens dabat teſtis certam ſummam pro quilibet die nimirum ſi reſiduum tenetur reſtituere producẽti,cum illud cedat,& cedere debeat ad eius commodum, queadmodum cedit tempus iudici ad procedendum finita cauſa dilationis:argumento c. cum ceſſante.de appellatio.

141 Quinto quæro pone quòd teſtis † inueniendo ſtundo,vel credendo paſſus eſt aliquod damnum:vt quia amiſit equum, vel veſtem &c.nunquid emendam iſtius damni poſsit petere a producente Specula.in titu.de ſaluat.in princi. ſentit quòd ſic.idẽ tenet Alberi.Moder. in tracta. de teſti.in 14.fo.in 3.colum. cõtrarium tamen ſentit.Io.An.in additio. ad Specul. in d.loco per tex in ca.ſtatutũ: §.inſuper de reſcrip.lib.6.nam cum ibi ſolum de expenſis tractetur,non veniẽt dãna.iuxta tex.& ibi no.in c.in noſtra. de iniu. & per Bar.in l.1.ff.de alie.mutã.iudi.c. fac. & per Archidia.in c.in primis.2.quæſtione.1.& ꝑ Bald.Alexã.& Iaſo.in l.1.§ hec iudicium.in 2.col.ff.ſi quis ius dicen.non obtemp.& per Bal. in l. terminato. ff. de fructi. & lit.expẽ.& ꝑ Salyc.in l.nõ ignoret.eodem tit.& Ludoui.Roma.in ſing. 342.incipient.nunquid appellatione &c & per Philip.Franch.in ca.diſpendia. de reſcrip.lib.6.in fin.princip. Vnde cũ unũ conceſſerit reliquũ prohibuiſſe cenſetur. argumento c.nonne.de præſumptio. Iſtã opinio.tenet.Bald.in l.fi.in fine.C.de fructib.& lit.expen.& Philip.Franc.in d. ca. ſtatutum.§.proferẽdo teſtimonio.vbi dicit hoc eſſe menti tenendum.nam multoties erratur in hoc,imo dicit ꝙ ſi teſtis reciperet aliquid pro damno ſibi contingẽti diceretur corruptus, ex quo reciperet cõtra iuris prohibitionem & eius dictũ non probaret.vt in c.1.de teſtib. & l.1.ff.de falſis.Aduerte,quia Specul. & Io. And.in loco de quo ſupra,non loquũtur ſpecifice in teſte,ſed in iudice, tamen ex ibi dictis poteſt ſumi argu. ad quæſtionẽ de teſte.& eos æquiparat Io.An.in c. ſtatutum.§.inſuper ſupra allegato. Bal. tamen & Philip. Franch. proprie loquuntur in teſte.

Cogitabam pro concordia dictarum opin.ſic poſſe diſtingui:An producẽs voluit teſtes per loca periculoſa dicere, ita ꝙ veriſimiliter ꝑducẽs,& quilibet alius diligentiſiſimus poterat cogitare de caſu & tunc dicendum eſt,quòd teneatur teſtibus ad omnia dãna & ad expenſas iuxta Gloſ.& ibi not.in l.inter.cauſas.§.nõ omnia.ff.manda.& ꝑ Bal. & Philippũ Frãc. in d.§.inſuper.in fin.colum.Aut non duxit teſtes per loca periculoſa,ſed per fre-

quentata

queſtata & communia: & tunc ſi caſu a latronibus fuit derobatus: vel aliud quid teſtibus contingit ſubdiſtinguo. Aut iſti teſtes procurarunt ſe produci in illa cauſa aut non. Primo damnum contingens tam in perſonis teſtium quam in equis, &cæt. non eſt eis emendandum, ex eo quòd ipſi procurarunt, vt producerētur. Sicut dicimus in procuratore qui procurauit ſibi mandatum: vt d.l. inter cauſas. §. non omnia. & in l. tua onera. ff. de excuſatio. tuto. ibi, non affectata, &c.

Secundo vero caſu. Aut damnum eſt datum circa res neceſſarias ipſis teſtibus, ita quòd iſte res perierunt, non alias perituræ niſi propter caſum cōtingentem, & tunc dicendum eſt quòd teneatur producens ad emendandum, per text. in l. cū duobus. §. damna. ff. pro ſocio. Iſta diſtinctio probatur ex no. per Bart. poſt Ioan. Faſioli de Piſis in l. ſi ſeruus communis. §. ꝙ vero. ff. de fur. in q. de ambaſciatore miſſo a ciuitate qui paſſus eſt damnū an ſit ei emendandum. & diſtinguit pro vt ſupra, & eum ſequūtur ibi Alexan. in additio. & Fely. in c. ſi. de teſti. & Corſe. in ſuo reper. in littera A. verſiculo ambaſciatores: Igitur diſtinguendo, pro vt ſupra vera erit opinio Spec. & Ioan. Andr.

Et ſi diceres quid commune habet officium ambaſciatoris cum officio teſtis, adhoc, vt diſpoſita in vno habeant locum in alio? Reſpondeo, & dico, quòd ſunt officia ſimilia. probatur officium legationis eſt neceſſarium ſecundum Bart. in d. l. ſi ſeruus, qui pro hoc allegat tex. in l. 1. §. j. iuncta. l. munerum. §. legati. ff. de mune. & hono. & in c. ſciendum. §. ſi accuſatio. & §. ordine. ff. delegatio. & Gloſſ. in l. ſi quis decurio. C. de decu. li. x. in verbo cogatur. & iſtud officium non debet eſſe legato damnoſum: vt l. poſt legatum §. aduocatum. ff. de his quib. vt indign. & l. cum. poſtulaſſem. ff. de damno. infect. & dixi ſupra. ſed officium teſtis eſt ſimiliter neceſſarium vt not. Bartol. & Bald. in l. furti. §. 1. ff. de his qui no. infa. dixi ſupra in 11. quæſtione, ergo diſpoſita in ambaſciatore habebunt locum in teſte eum in habentibus ſimbolum facilior ſi tranſitus: vt ex tex. in c. quod in dubiis de conſe. eccl. vel alta. & in l. in rem. §. item quęcunque. ff. de rei vendi. no. Pau. in c. præſentata. de teſtib. in 2. colum. & in c. cum homines. de decimis in 1. col. Præterea quæ non differunt ratione, non differūt iuris diſpoſitione. l. Ticio. & ibi Bald. & alij. ff. de verbo. obligatio. ſed ita eſt in caſu noſtro: ergo.

Retenta tamen iſta opin. pro uera notabis, quòd non ſolum tenebitur producens ad damna teſtibus contingentia in rebus, ſed etiam in perſonis. nam ſi infirmarentur in itinere tenebitur eis neceſſario miniſtrare donec redire poſsint in patriam, iſtud probatur ex nota. per Bar. in l. hi qui. §. tādiu. ff. ex quibus cauſis maio. vbi dicit quòd ſi ambaſciatores infirmantur in ambaſciata: ciuitas debet eis neceſſaria miniſtrare quoſque redire poſſunt idem tenet ibi Bald. & Ioan. de Ana. in c. quàm ſit. de iudęis. Iſtud etiam ſenſit Ioan. And. in additio. Speculato. in titu. de ſalar. in principio. ſupra alleg. dum vult, quòd ſi iudex propter infirmitatem ſibi contingentem moratus fuit plus in vno loco: quòd illud eſt ſibi reficiendum intellige de iudice delegato non de ordinario: quia iſte de iure non debet habere expenſas à partibus, ſecundum Gloſſ. quam ſequuntur Docto. in d. capit. ſtatutum. § inſuper. de reſcrip. in verbo mode ratas. Super iſta diſtinctione quāuis ęqua & iuridica cogitabis. propter auctoritatē Bal. & Phili. Franc.

Sexto & vltimo quæro. pone ꝙ iudex
412 † ex officio ſuo vult recipere teſtes, cuius expenſis eos producet, an partiū, vel de publico. iſta q̄ſtio eſt no. pro cuius declaratione & reſolutione breuiter diſtinguo. Aut ſumus ī iudicio in quo ſunt partes: & iudex vltra probationes partium, ꝓ ſua informatione vult recipere alios teſtes, quòd poteſt etiam inuitis partibus iuxta not. in l. 2. & ibi Bald. C. de ſenten. & pericul. recitan. & in c. ſtatutum. §. aſſeſſorem. de reſcrip. lib. 6. & tunc dico quòd iſti teſtes producentur expēſis vtriuſque partis cum negociū ſit commune, & omnes tangat. argu. l. 3. & in iudicio. verſicul.

ſed

ſed & ſi menſo. ff. finium regun. & l. ex
parte:in prin. ff. fa. erciſ. & l. generaliter .
C. de iureiurand. Ita multum not. tenet
Bal. in l. verba. ī 2. col. C. ad l. Iul. de adu.
& Phili. Fran. in d. c. ſtatutum. §. inſuper.
in 2. col. cõfirmatur ex no. per Ricar. Ma
lum. & Bal. in d. l. 4. § in iudicio. & Bart.
& Ale. in l. ſi poſtulauerit. in fi. ff. de adul.
cum concor. de quibus ibi, vbi dicunt ꝙ
ſi iudex committit cauſam conſulendam
doctori proprio motu, prout poteſt, vt in
d. l. 2. de ſen. & breui reci. hoc faciet expẽ
ſis cõmunibus vtriuſque partis, cum ne-
gotium ſit cõmune. Idem eſt ſi teſtes re-
cipere ad petitionem partium . Secus ſi
ad petitionem vnius tantum, quia tunc
expenſis illius tantum debet & teſtis reci
pere, & conſilium doctoris quærere, vt l.
cum ſæpe. C. de eroga. mili. anno. lib. 12.
& dictũ fuit ſupra in princ. huius 15. quæ
ſtionis & ꝑ prædictos in dictis locis. Aut
ſumus in iudicio in quo non ſunt partes
ſed iudex procedit ex officio ſuo contra
aliquem per viam inquiſitionis miſis ꝑ
teſtibus, teſtes dicunt nolle venire, niſi
eis miniſtrentur expenſę, nũquid iſto ca-
ſu iudex poſsit iſta expenſas deputare de
publico. Bald. in d. l. verba. dicit ſe crede-
re quòd ſic: arg. tex. in l. cum nauarcho-
rum. C. de naui ſeu naucle. pub. 11. vbi
dicit quòd ſi aliquid eſt expediendum
per homines certæ regionis, & caſu expe
dire non poſsit: debet per alios expediri
expenſis publicis, & non eorum qui obli
gati erant, ſed in caſu noſtro teſtes. ordi-
ne regali attento erant expenſis partium
producendi: quòd caſu fieri nõ poteſt, er
go ſuccurratur de publico: cum maior ra
tio videatur eſſe in iſto caſu, cum illi qui
obligati erant non adſint, ſicut non ad-
ſunt in caſu d. l. cum nauarchorum, & ta
men ibi ſuccurritur de publico. Confir-
matur iſta opi. auctoritate & ratio. Au-
ctoritate ex no. per Guil. in l. 1. ff. de iu-
ſti. & iure. vbi dicit quòd rector ciuitatis
põt imminente neceſsitate & iuſta cauſa
conſtituere ſalarium be burſa fiſcali cui-
cunque qui cœperit malefactorem, & eũ
ſequitur Bart. in d. l. cũ nauarchorum. &
Bal. &. Pau. de Ca. in d. l. 1. intelligẽdo ta
men in rectore ſeu iudice qui habet ad-
miniſtrationem bonorum communis. vt
per eos ibi. Ratione vero confirmatur:
Nã ſi iudex nõ poſſet miniſtrare expẽſas
teſtibus neceſſarijs in cauſis in quib. ipſe
ꝓcedit ex officio, ſequeretur ꝙ nunquã
ipſe poſſet aliquem cõdẽnare nec punire
per viã inquiſitionis ſaltẽ ꝑ teſtes teſtib.
nolentibus venire , cum nemo cogatur
ſuis ſtipendijs militare. c. cum ex officijs
de preſcriptioni. Sed ſolum quando per
accuſatores rei cõuincerẽtur teſtibus vel
alijs argumentis, ſicque fieret ꝙ crimina
remanerent impunita contra ca. vt famæ
de ſentẽ. excõ. & l. ita vulneratus. ff. ad le
gem Aquil. & daretur materia delinquẽ
di, contra. l. ſi operis. C. de pœ. ibi ne ad
maleficia quanquã temere proſileat, igi-
tur dicendum eſt iudicem poſſe de publi
co adminiſtrare expenſas teſtib. eo ma-
413 xime, ꝙ ſi nõ iuſte † ſed temere, ideſt,
dolo vel lata culpa proceſsit ad inquiſi-
tionem tenebitur in ſyndicatu in expen-
ſis, & intereſſe parti contra quem proceſ
ſit iuxta no. per Bal. in l. ſeueriter. C. de
excuſa. tuto. & in rub. C. de pœna iudi. q
ma. iu. & in l. ſancimus. C. de iudi. in 13.
q & per d. Hipp. de Mar. ĩ l. parte. vel ma
rito. ff. de quæſtio. in 4. col. Eadem ratio-
ne & fortior tenebitur Reipublicæ ad ex
penſas & intereſſe prouenìens ex teſtiũ
receptione inique & dolo facta.

Concludo ergo ꝙ iudex poteſt de pu
blico miniſtrare expenſas teſtibus neceſ-
ſariis in cauſa inquiſitionis. Et hæc ſuffi
ciant quo ad iſtã decimã quintã & no. q.

Multæ alię poſſent hic annecti cũ ma-
teria ſit ampla, tamen amplius proſequi
nõ poſſum ob grauiſsimam corporis va-
litudinem. Coactus itaque operi incepto
nõ finem, ſed quietem impone. Bononiæ
Decimatertia Auguſti. Anno a natiuita-
te Domini. M. D XXII. Apud Sanctũ
Andræã Vulgo de Galeria nuncupatũ.
Ad laudem ſummi Patris ſuęque ſanctiſ
ſimæ Matris. Diuorumque Apoſtolorũ
Petri Pauli atque Andreæ, necnon ſan-
ctorum Laurentij & Antonij meorũ pro
tectorum. totiusque curię triumphantis.

A M E N.

TRA-

TRACTATVS DE TESTIBVS, ET QVOT SVPER VNOQVOQVE FACTO EXAMINARI DEBEANT.

Per D. Petrum Rebuffium. V. I. D.

DES TESMOINGS, ET COMBIEN ſur vn faict peuuent eſtre examinez

ARTICVLVS VNICVS.

ITEM, que lon ne pourra en quelque materie que ce ſoit, ſur vn meſme faict contenu es eſcriptures, & additions deſdictes parties produire, ne faire examiner que dix teſmoings pour le plus, & ne ſera comptée vne turbe, que pour vn teſmoings es cas, qu'on à accuſtumè examiner teſmoings en turbe, & les teſmoings, qui seront examinez outre le dicte nõbre de dix, ſerõt reiectez, & n'aura lõ legard à leurs dictz, & depoſitiõs, & auec ce ſara le commiſſaire, qui aurà examine plus de dix teſmoings ſor vn meſme faict mulctè à l'arbitrage du iuge, en l'auditoire duquel ſera rapportèe ladicte enqueſte: & ſi eſdictes eſcriptures, & additiõs deſdictes parties, y auoit articles faiſans mencions d'un meſme faict, nous ordonnons que les commiſſaries qui feront leſdictes enqueſtes, accolerõt les articles faiſant mention d'un meſme faict.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes ne plus decem recipiantur, ſuper eodem facto ſtatutum eſt.*
2 *Ratio edicti ne vltra decẽ teſtes recipiãtur.*
3 *Conſentiente etiam parte, tollitur poteſtas recipiendi teſtes plus decem. Verbum, ne pourra, quid importet.*
4 *Verbis prohibitorijs non poſſunt partes renunciare, etiam cum iuramento. & nu. 5.*
6 *Laicus iudex indiſtincte prohibetur examinare plus decem.*
7 *Generalia verba omnes comprehendunt.*
8 *Cõſtitutio hæc ĩ curijs eccleſiaſticis nõ ligat.*
9 *Dicte, quelque, quid ſignificet.*
10 *Iudex in criminalib. ad inueniendã innocentiã rei, põt vltra decem teſtes examinare, ẽt poſt repetitos teſtes. & num. 12.*
11 *Accuſatus poteſt alios teſtes producere vltra per iudicem receptes.*
13 *Teſtius veniens de nouo, põt alios teſtes producere, licet principalis decẽ preduxerit.*
14 *Vnius facti appellatione, quid veniat. & nume. 15.*
16 *Mutuum per duos vel tres teſtes ꝓbatur.*
17 *Ratio cur plures teſtes producuntur.*
18 *Vnum factum, quando dicatur.*
19 *Teſtes citati eſſe debent, non vero ſpontanee ſe ingerere.*
20 *Teſtib. ſine citatione ſe ĩgerẽtib. nõ credit̃.*
21 *Teſtis volũtariè deponẽs ꝓſumit̃ inimicus.*
22 *Homicidium proſequens, quando ſua nõ intereſt, illud feciſſe videtur.*
23 *Iudex ſuſpectus dicitur, quãdo operã ſuam ingerit.*
24 *Indefinita licẽtia producẽdi teſtes, cur redacta ad decẽ teſtes ſit & nu. 25 & 26.*
27 *Effrenata multitudo teſtium, quæ dicatur.*
28 *Teſtes decem tantũ examinandi ſuper quolibet articule, & num. 29. 30. & 31.*
32 *Fœminæ repellũt vltra decẽ a teſtimonio t*
33 *Denarius eſt numerus perfectus, & Deo ſacratus.*
34 *Turba vnius tantum vicem teſtis gerit.*
35 *Teſtimonia confuſa, ſecundum Budę at magis tumultuaria dicit poſſunt.*
Turbam, quot homines faciant.
36 *Caſus per turbam qui prebandi.*
37 *Probatio vſque ad tres turbas recipitur. & nume. 38.*
39 *Cœtus, collegium, coadunatio, quid importent.*
40 *Decẽ oues, aut quinque porci, faciũt gregẽ.*

Index

41 *Iudex an poſſit ex officio ampliare numerum decem teſtium.*
Iudex inſtior lege eſſe non debet.
42 *Modus inſtruendi teſtes.*
43 *Inſtruere teſtes, an ſit licitum, vt aptè & apertè deponant. & nu. 44.*
44 *Teſtis dicens ſe inſtructum a parte, de licita inſtructione intelligitur.*
45 *Precibus, an liceat inducere teſtem.*
46 *Subornans teſtes qua pœna puniatur.*
47 *Teſtes qui excedūt numerū decem teſtium reijciuntur. & nu 48. cum ſeq.*
49 *Teſtes meliores, priori loco producendi.*
50 *Teſtes imperfectè factū narrantes, & partium conuentionē nihil probāt et nu. 51.*
52 *Teſtibus viris ſanctis & integri ſtatus multum deferuntur.*
53 *Teſtes ſupernumerarij, nec vi litterarū regiarum recipiuntur.*
54 *Reus quot teſtes producere pōt, quot ſuper numerarios poteſt producere actor ex priuilegio.*
55 *Teſtes ſupernumerarij alios teſtes qui de numero ſunt non adiuuant.*
56 *Teſtibus quod non poteſt probari, poteſt tamen illis iuuari.*
57 *Teſtium numerus interdum ſupplet.*
58 *Commiſſarius recipiens teſtes ſupernumerarios punitur.*
59 *Vtile per inutile non vitiatur indiuiduis.*
Teſtium priorum depoſitio, non vitiatur ob ſupernumerarios.
60 *Inquiſitor cogi poteſt ad audiendum decem teſtes ſuper quolibet facto.*
61 *Factum vnum pluries repetitum non niſi vnius vicem tenet.*
62 *Teſtis iurans nō deponere pro alio cogitur.*
63 *Minans teſtibus, malam cauſam fauore præſumitur, & eam perdere debet.*
64 *Depoſitio per legenda eſt teſtibus.*
65 *Locus examinandi teſtes, qualis eſſe debeat. & nu. 66.*
Teſtes in domo producentis examinari non debent.
67 *Feriatis diebus, an liceat teſtes examinare.*
68 *Secretè debent teſtes examinari.*
Dictum teſtis palam examinati, non valet.
69 *Extenſè dicta cuiuſque teſtis ſunt deſcribenda.*

GLOSSA PRIMA.

1 HVIC articulo † cōuenit articulus 14. & 15. ſupra tit. proxi. videlicet ne vltra decem teſtes ſuper vno facto audiatur, quæ deciſio elicitur fortè ex cap. cùm olim. 1. de priuileg. ibi, presbytero Card diximus in mādatis, vt ſuper amiſſione, ac tenore priuilegiorum teſtes reciperet, quos duceret producendos, qui fideliter redegit in ſcriptis depoſitiones
2 decem teſtium iuratorum &c. † Ratio eſt, vt vitetur effrænata teſtium multitudo, vt inferius dicam, & duo hic ſtatuit: vnum in ſenſu directo, videlicet, vt vltra decem teſtes non audiantur ſuper vno facto. alterum in ſenſu contrario, vt decem teſtes audiri poſſit ſuper quolibet facto, quia his numerus videtur omnino ſufficiens, vt dicam infra in Glo. 5. & vt vitientur litis anfractus, & diſpendia. c. diſpendia. de reſcrip. in 6.
3 † Item per hoc verbum non poterit, *ne pourra*, non erit liberum commiſſario audire vltra decem teſtes, etiam ſi partes conſentiant, quia hoc verbum, *ne pourra*, tollit poteſtatem tam partibus, quàm Inquiſitori. ibi, *produire ne examiner*. Gl. in cap. 1. de regu. iuris. in 6. Bar. in l. Gallus. in princ. ff. de libe. & poſthu. ca. 1. de cau. poſſeſſ. ibi, nec nos contra partem inauditam aliud poſſumus definire, & adeò hęc verba, *non pourra*, reſiſtunt actui, vt contra factum ipſo iure nullum ſit Bald. in l. de his. col. 1. ff. de tranſact. Tiraquel. poſt tracta. de legib. connubial. in Gloſ.
4 † Etiam quando verba ſunt prohibitoria, partes non poſſunt illis verbis renuntiare, vt docet Glo. 1. in fi. in l. 1. C. ne fideiuſſ. dotium dentur; quam probat Ale. in l. ſi conſtante. §. quoties. col. 2. ff. ſolut. matrim. Bald. conſi. 258. pone ſtatutum
5 & Docto. in l. paciſci. ff. de pact. † etiam cum iuramento non poſſunt partes renūtiare, vt docet Iaſ. in procem. Inſtitut. de actio.

actio nume. 22. Barba. conſi. 38. preclarè. col. vlt. in 2. vol.

En qualque matiere que ce ſoit.

GLOSSA II.

6 SIue agatur de re pfana † ſiue eccleſiaſtica, in quib caſib. iudex Regius cognoſcit, ſiue pe titorio corã iudice laico ſup re pfana actũ fuerit, ſiue poſſeſſorio, & hoc ſeruari dicit Barber. inuiator iuris, in pract. legum Regiar. in ver. productis igi tur. & tam in Curiis ſupremis, quam inferioribus, etiam coram iudicibus Baronum, vel aliorum dominorũ hic tex. ſeruatur, cum hic generaliter ſtatutũ ſit,
7 & verba † generalia omnes comprehendant. l. 1. C. de ſacroſanct. eccle. a procu-
8 ratore. C. manda. † In curiis tamen eccleſiaſticis hæc conſtitutio non ligat, vt ſcripſi in proœmi. harumconſti. in primo
9 Tomo. etiam † quia dictio, *quelque*, quæ idem ſignificat quòd quelibet æquipollet vniuerſali. cap. vt circa de electi. in 6. Alexan. conſi. 115. in 2. vol.
10 † In criminibus tamẽ iudex ad inueniendam innocentiam rei ex officio poterit etiam vltra decem recipere, non vero ex parte accuſatoris. l. 1. §. ſiquis vltro. ff. de quæſtio. Hippol. conſi. 29. dominus. facit l. fina. vbi docto. ff. de feriis. etiam poſt repetitos teſtes, quod, *recoller*, di-
11 cunt, poterit † accuſatus producere alios teſtes eum alibi fuiſſe deponentes. vt iudicauit Senatus hoc anno 1551. die 21. Aprilis. licet iſta repetitio, ſeu confrontatio æquippolleat publicationi teſtium, tamen per indirectum poſt publicationem probare, quis poteſt capit. ex teno re. & capit. fraternitatis. vbi Docto. de teſtibus.
12 † Idem quando ego ſemel petijſſem viginti ex centum mihi debitis, quæ obtinui. per l. quidam ff. ſi cer. pet. ideo ſi reſiduum petam, potero probare per alios teſtes licet vltra decem, ſi in primo petitione produxerim decem. & eſt bona cautela, vt dicit Matheſ. not. 116. nota quòd ſi ex centum &c.
13 Tertius † tamen de nouo veniens poterit alios teſtes producere, licet principalis decem produxerit: ut docet Butr. & Imol. in l. ſi per luſorio. §. 1. ff. de appellationib. & Docto. in cap. cum ſuper. de re iudica. non poterit tamen pro ſe hic tertius vltra decem producere, per iſtũ textum, & vide quæ ſcripſi in tractatu, de atteſtis & opponentibus contra ea infra.

Sur vn meſme faict contenu es eſcriptures, & additions deſdictes parties.

GLOSSA III

14 VNum factum † hic non tantũ vocamus factũ principale, ſed & vnũquodque factũ quod pbari debet, ad obtinẽdũ ſuper facto principali, vt pote mutuaui tibi cẽtũ aureos, ecce factum principale, pono in articulo, quòd miſiſti talem nuntium ad rogandum me, vt ego illi mutuarem, ecce aliud factum.
15 Item † illi promiſi, quòd tibi ſoli pecum iam præſtarem, ecce aliud factũ. ad hæc quòd in domo Claudij mutuaui, pſente Claudio, & ſic de aliis: ſuper quolibet articulo, non potero audire vltra decem teſtes. & non dicit, quòd decem teneatur, quis audire, ſed ſufficit probatio
16 duorum, vel † trium. l. vbi. ff. de teſti-
17 bus. †, ſed plures ideo producantur, eo quòd vnus, vel alter poteſt reprobari, & poſtea imperfecta remaneret probatio, ob id vſque ad decem produci, & audiri poterunt. ſuper quolibet facto: vi-
18 de quando dicatur † vnum factum, in l. nunquam plura. ff. de priua. delict. & in l. vulgari. de furt. & in l. ſi familia. de iuriſ. omni. iudi. & in cap. fraternitatis. de teſtibus. Clemen. 2. illo tit.

Produire.

GLOSSA IIII

19 PRoducendi ergo teſtes a parte ſunt l. produci. cum l. ſequen. ff. de teſtibus. alioqui ſi teſtes ſine productio-
20 ne, & eſt actione ſe ingeterẽt † eiſdem nõ credere

crederetur, tanquam ſuſpectis.l.quæ om
nia.§.j.ff.de procur.Bar.in l.poſt legatũ.
21 §.his vero. ff.de his quib.vt indig. † quia
ſic voluntariè deponens pręſumitur ini-
micus.c.cum P. de Monconella. vbi Pa-
nor.de accuſa.Hippo.in l.vnius.§.ſeruo.
no. primo. de quęſtio. ff. vbi idem dicit
22 in eo, † qui proſequitur homicidium,
quãdo ſuo nõ intereſt, vt is videatur feciſ
23 ſe illud, cum ingerat, † Et iudex dicitur.
ſuſpectus, quando ingerit operam ſuam.
Gloſſ.in cap.paſtoralis.in verbo, plures,
de reſcrip.

Ne faire examiner que dix teſmoings pour le plus.

GLOSSA V.

24 DE iure Digeſtorũ † quo teſtes eſ
ſent recipiẽdi, nõ erat expreſſe
ſtatutũ nec prohibitũ, ſed ex
æquo ac bono iudices arbitra-
bãtur, & eũ ſolũ numerum teſtiũ quẽ ne
ceſſarium eſſe ſentiebant, vt patiebantur,
ne ſcilicet æffrenata poteſtate ad vexan-
dos homines ſuperflua caterua teſtium
protraheretur.l.1.in fine. ff. de teſtibus.
25 † Sed conſtitutiones Principium ſta-
tuerunt teſtimoniũ duorum, vel trium in
vno caſu ſufficere. Quid eſt enim quod
non abundè intra præfinitum numerum
ſolers quæſitor inueniat? l. quoties. C.
de naufrag. lib.11. *Maſner*, in titulo de
26 teſtibus in §.item ad refrenandum, † &
vt lites abbreuientur, & vitetur confu-
ſio, & multiplicatio ſcripturarum, &
quare potius decem, quam vndecim, vel
alium numerum ſtatuit, quia hic nume-
rus videtur ſufficiens. etiam quia ſic vo-
lo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas. §.
furtiuę de vſucap.in inſtitu.& l.non om-
nium.ff.de legibus.
27 De iure vero canonico † effrenata tan
tum teſtium multitudo reiiciebatur, vt
quæ numerum quadragenarium excedat
capitul.ſignificauerunt. & ſequen. de te-
ſtib.de hac effrenata multitudine loqui-
tur Ludo.Roma.in repeti.l.ſi vero. §.de
viro.col.42.fallen.45.ff.ſolu.matri.
28 Hodie † vero hac lege Regia decem
tantum teſtes in Curiis ſecularibus ſuper
vnoquoque facto recipiuntur, & exami-
nantur, pro cap.cum olim. de priuileg.vn
de ſi decem teſtes examinentur ſuper om
nibus articulis, alij præter hos examina-
re non poterunt, ſi vero pars velit ſuper
quolibet articulo factum contigere, vt de
cem examinentur, ei liberum erit per
hunc text.
29 Siue † articuli ſint ſpeciales, ſiue ge-
nerales, etiam tunc decem ſufficient, vt
cenſuit Senatus, prout refert Ioan. Gal-
lus in quæſtio.per areſta.quæſtio.163.are
ſto.12.de primo impreſsis.
30 Itaque † partes ſuper vnoquoque ar-
ticulo decem producere non impedien-
tur, & ſi deponant ſuper illo articulo, ſu-
per quo producti ſunt, tamen poterunt
ſuper alio deponere, & valebit teſtimo-
31 nium illorum. & † ſi fortè teſtes qui-
dam ſuper vno articulo deponentes re-
probati fuerint, alij aderunt & coadiuua-
bunt depoſitionem aliorum. Ita habetur
in ſtylo Parla.in titu. ſequitur aduiſamen
tum eorum &c.§.item ſuper.
32 Intellige † ſiue examinentur viri, ſi-
ue mulieres, nam cum ipſe (extra teſta-
mentum.& quóſdam alios caſus,) teſtes
eſſe poſsint.c.3.de teſtib.l.qui teſtamen-
to.§.mulier.ff.de teſt.l.ex eo.ff.de teſtib.
ergo ſufficiet, vt decem examinentur, tũ
ad vitandum effrenatum numerum, tum
etiam quia hic numerus videtur ſufficiẽs
33 quòd † denarius numerus ſit Deo ſa-
cratus, cum ſit perfectus, vt ſcripſi in §.1.
in Gloſſ.decem.de mand. apoſtolicis. in
concor. Franciæ. Nec quidem vndecim
producere poterit ſuper vno, licet non
produxiſſet niſi duos, vel tres ſuper alte-
ro, ne fiat fraus legi, & vt effrenatus vi-
tetur numerus.l.fraus.ff.de legib.

Et ne ſera compte une turbe, que pour un teſmoings es cas, qu'on a accoſtume examiner teſmoings en turbe.

GLOSSA VI.

34 TOllit dubium, † ſi quis probet
vnũ articulum per turbã decẽ
teſtiũ, vel vltra, an poſsit alios
ꝑducere & reſpondet turbã
pro

pro vnico teſte annumerandam, ſcilicet in caſibus, in quibus teſtes in turba recipiuntur.

35 Bude. hæc teſtimonia in turba emiſſa, confuſa vocat, quæ forſan propriè magis tumultuaria, quaſi in tumultu recepta dici poſſent. Turba autem eſt decem ad minus. l. prætor. 2. § turbam. ff. de vi bono. rapto. quamuis Decius in cap 1. de teſtib. dicat minorem numerum ſufficere arbitrio iudicis.

36 Quæro † qui ſint caſus conſueti per turbam probari? Reſpon. conſuetudines, & vſus per turbam probari ſolent, & nõ per teſtes ſigillatim de ſtylo. Franciſc. ac modus vtendi. Ioan. Fab. in l. 2. in ver. circa quintum. C. quæ ſit long. conſuetu. & in §. ſine ſcripto de iure natura. in Inſti. tu. & Boer. in §. 2. de conſu. marr. in conſuet. Biturig. Maſuer. in titu. de proba. §. item conſuetudines, & in ſtylo Bituricen. vltra triginta teſtes pro vna turba nõ ſo-

37 lẽt adduci, † & probatio recipitur vſque ad tres turbas, & non amplius, vt eſt in titu. *des delaiz des product ons des teſmoings.* articu. 4. in dicto ſtylo.

38 Idem † in ſummarijs, & tunc non requiritur alia publicatio, vt docet Bald. in l. prolatam. C. de ſenten & Lanfrã. in ca. quoniam in verbo. teſtium. col. 2. de proba. & in probanda nobilitate quo ad nominationes, & beneficia, ſcripſi in §. cum vero. de colla. in concordant. ſed ibi ſuffi ciunt quatuor teſtes.

39 Cœtus vel rixa duorũ eſt d. l. prætor. §. turbam. collegium tres faciunt. l. Neratius. vbi ſcripſi. ff. de verbo. ſignifi. ca. 1. de electio. vbi duo faciunt congregationem, & quinque coadunationem. Albe.

40 in d. l. prætor. † Decem oues, aut quinque porci faciũt gregem. l. vlt. ff. de abig. ſi tamen ſint mille, & vltra non definit eſſe grex. l. grege. ff. de lega. 1. & 2.

Et les teſmoings qui ſeront examinez entre le dict nombre de dix, ſeront reiectez.

GLOSSA VII.

41 SIVE † ex officio recepti fuerint, ſiue ad partium petitionem: quia hinc omnino ꝓhibet in ciuilibus, alioqui ſemper iudex vltra numerum hic taxatum recipere poſſet, & ſic poſſet hanc legem eludere, quod neuriquam fieri debet. l. ſi prætor. ff. de iudi. quia numerus hic taxatus videtur ſufficiens, ideo non eſt per iudicem ampliandus, nec debet eſſe iuſtior lege, vt dicit Bal. in c. translato. de conſti. Hippol. conſil. 39.

42 Vnde † pars antequam producat teſtes, debet cum eis loqui an, & quid de illa re ſciant, & legere coram illis articulos, ſuper quibus ipſos produceri velit, & poſtea ſcribere ſuper quo articulo deponete poterunt, & dare iudici paruam ſcripturam continentem, interrogetur talis teſtis ſuper 1. 2. 4. 6. 12. item talis ſuper 3. 5. 7. 8. 10. &c. vt ſcribit epiſcopus Vauren. in ſuo tracta. de ritu iud. tit. qualiter actor probabit, & Paulus in l. 2. col. 2. C. de iuran. propter calum. dando. Specu. in tit. de aduoca. § nũc tractemus verſicu. facto autem, & in ſtylo Parlamenti. titu. penul. j. partis. §. item præcaueat.

43 Et nota † quòd licitum eſt inſtruere teſtes, vt apte, & aperte deponant, dummodo non inducantur ad mentiendum, vel vt veritate diſcedant, & licet talis

44 teſtis diceret ſe inſtructum a parte, nõ adirem eo ſolo repelleretur tanquã ſubornatus, quia intelligitur de licita inſtructione. Bald. & Iacob. in vlt. in fin. ff. de fer. & Bal. in l. fin. C. ſi ex fal. inſtru. & in c. licet. col. 6. de proba. melius eſt tamen vt non dicat.

45 Precibus † etiam poteſt rogari teſtis, vt veritatem deponat, nec per hoc dicitur ſe ingerere. Panor. & Deci. in ca. 1. de teſtib. & in c. cùm in tua. de ſponſal. bus.

46 Non † tamen licitum eſt teſtes ſubornare, & eos a veritate deuiare, alioqui eadem pœna punitur ſubornans, qua tenebatur is, qua falſum depoſuit. l. omnes. in prin. vbi Gl. C. de hære. l. culpa. de male ſi. Iaco. de Beluiſ. in practi. rubr. de cauſis cri-

ſis crimina. nu. 45. quod facit ad ordina. regiam. infra ti. *de faux tabelions, notaires, & teſmoings*.

Et naura lon regard a leurs dictz & depoſitions.

GLOSSA VIII.

47 Ergo qui † ſupra numerum decem recipiuntur, omnino eijciuntur, & pars poterit petere, vt reijc antur, & ſi pars non poterat, tamen iudex non debet eorum teſtimonia legere, per iſtum text. nec quidem lecta teſtimonia huiuſ-

48 modi facerent iudicium: † ideo nec ſolent legi in Curijs Franciæ, quæ numerum decimum excedunt, & fruſtra legerentur poſtquam nihil proſunt. facit l. t. ff. de his quæ in teſtamen. delen.

49 Imo † etiam ſi melius probarent quã primi, reijcientur, ideo pars cauta eſſe debet, vt priori loco, meliores teſtes audiri

50 curet, nempe † primi teſtes imperfecte factum narrantes, & partium conuentionem, nihil probant, & tamen hi qui vltra numerum ſunt, repelluntur. Gloſſ. in l. Lucius ff. de his qui not. infa. facit text. in c. cum clamor. de teſtib. Iaſ. in l. elegan ter. ff. de condi. inde. Alex. conſil. 94. viſo proceſſu. in 6. volu.

51 Etiam † ſi de nouo veniſſent ad notitiam producentis, quãuis aliæ exceptiones ſint recipiendæ, non tamen teſtes ca. paſtoralis. de exceptio. quia imputet ſibi, qui tot. teſtes audire fecit, nihil ad rẽ facientes, per iſtum eex. dicentẽ non habendam rationem ad eos, qui auditi fuerint extra numerum.

52 Etiam † ſi viri ſancti eſſent, & integri ſtatus, quanuis alia multum iſtis deferatur. c. niſi de præben. c. pen. de præſump.

53 Nec quidem † reciperentur per literas Regias, nec comprobandæ literæ eſſent, ſi eſſent impetratæ contra hanc legẽ Regiam, alioqui quotidie ſic impetrarentur, & nulla lex Regia firma eſſet, contra l. leges. C. de legib. vide tamen Berber. in uiator, iuris in practi. leg. reg. verſi. ſexto

54 examinatus ibi, aduerte &c. † Si tamen vnus haberet priuilegium cõtra hanc ordinationem, peterit aduerſarius ratione æqualitatis in iudicio ſeruandæ tot producere teſtes, quot alter habens priuilegiũ produxit. arg. ca. 1. de iudi. in 6. & non debet licere actori, quod nõ licet reo per regu. iuris, & ita cenſuit Senatus anno 1508. die 9. Decembris.

55 Imò † etiam iſti, qui ſunt vltra numerum præſtitutum non iuuabunt in aliquo alios teſtes, qui de numero ſunt, ſi forte reprobati, vel alias inhabiles fuerit, cùm his tex. dicat eorum dicta reijciẽda, & eorum non habẽdam rationem, haberetur autem ratio ad eos, ſi iuuarent, vt eſt Gl.

56 in ca. duobus. de reſcrip. in 6. † vbi quod non poteſt teſtibus probari, poteſt tamẽ illis iuuari, ſed non in hoc caſu cùm hic ſit prohibitum, quãuis alias inhabiles iuuentur per habiles l. ſi quis. §. cogentur.

57 ver. ſed ſi omnes. ff. de eden. † & numerus interdum ſuppleat. l. 3. §. eiuſdem in verb. numerus. ff. de teſtibus.

Et auecce ſera le commiſſaire, qui aura examine plus de dix teſmoings ſur un meſme faict, mulcte a l'arbitrage du iuge, en l'auditoire duquel ſera rapportee la dicte enqueſte.

GLOSSA IX.

58 Mulctari † ergo debet is, qui vltra decem teſtes recepit, quia fecit cõtra hanc legem Regiam hoc prohibentem, & omnis qui non fecerit legem Regis, diligẽter iudicium erit de eo. i. Eſdrę. cap. 7. ſcripſi in tracta. nominatio. quæſtio. 19. quomodo puniatur non obediẽs Regi.

69 Et ſic † vtile per inutile non vitiatur in diuiduis, quia numerus decem teſtium valebit, & teſtes vltra iſtũ numerũ inutiles erunt. Gloſſ. in l. pecuniæ. ff. de vſu. & Docto. in l. certi. §. quoniam. ſi certum petа. & in regul. vtile. de regul. iur. in 6. Iacob. in l. 3. §. lege Iulia. col. 2. ff. de teſti. Hippol. in l. ſi. nume. 42. ff. de iuriſ. omn. iudi. vbi multa adducit an ſententia lata

per

per iudicem vltra iuriſdictionem ſuam ſit in totum nulla.

60 Poterit † tamen cogi inquiſitor ad audiendum decem teſtes ſuper quolibet facto, alioqui pars appellare poterit a denegatione, cũ ſit grauata, eo quòd iſte text. hoc permittat, argũm. l. Pomponius. §. ſi quis. ff. de procura. Specul. in titul. de teſte. §. reſtat. in fin.

Et ſi eſdictes eſcritures, & additions deſdictes parties, y auoit articles faiſans mention d'un meſme faict, nous ordonnons que les Commiſſaires qui feront leſdictes en queſtes accolleront les articles faiſans mention d'un meſme faict.

GLOSSA X.

61 ET ſic † per iſtũ tex. ſi partes repetant vnum, & idem factum in pluribus articulis, ſuper quolibet articulo nõ audientur decem teſtes, ſed omnes iſti coniungentur, & ſuper his omnibus idẽ factum habentibus decem tantum recipientur, & examinabuntur teſtes, quia hi plures loco vnius habentur, & idem factum eſt, nimirum ſuper quo non debent niſi decem teſtes recipi, ſed poſſunt cogi vt deponant, vt per totum titu. de teſtib. cogen.

62 Etiam † ſi quis iuraſſet non deponere pro aliquo, poterit inuitus cogi, non obſtante iuramento, quod eſt contra bonos mores tex. in l. 2. §. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis cau. & in ca. peruenit. 1. de teſtib. cogen. & Felyn. in c. ſuper. col. 11. de reſcrip.

63 Notandum † eſt, ꝙ ſi pars minetur teſtibus, ne deponant malã præſumitur habere cauſam, & eam perdere debet, quia ſubtrahit probationem Angel. in l. ſatis aperte. C. de proba. Hippo. in rub. de proba. fol. 24. col. 2. in vltima ſpecie probatio. vide tamen Felyn. in c. cum venerabilis. col. 5. nu. 21. de excep.

64 Aduertere † debet commiſſarius, vt depoſitionem completam legat teſtibus, alioqui non valebit eorũ depoſitio Gloſ. in l. fideicõmiſſa. in prin. ff. de lega. 3. Bal. in l. fin. C. plus va. quod agi. & hoc, vt per relationem dictum eorum complectatur, & error, ſi quis ſit, remoueatur, & vt teſtis addat, ſi quicquam omiſerit, ut dictum fuit arti. vlt. titu. prox.

65 Dicet † quis, vbi nam ſit facienda teſtiũm examinatio? Reſpon. in loco nõ ſuſpecto, ideoque non in domo producentis examinari debent, quia ab illa parte, in cuius vtilitatem examinantur, poſſent ſubornari in ſuo domo, vel depoſitiones, & dicta poſſent clam auſcultari, necnon ipſis teſtibus minari. Bald. in rub. de iudi. col. 2. in 2. lectu.

66 Dicit † tamen Bart. poſſe examinari in quolibet loco honeſto, etiam in eccleſia. in l. 2. C. de ſacroſan. eccle. ꝙ intellige rem, quãdo alius locus honeſtus, aut oppotunus non inueniretur, alias ſecus. arg. cap. de fer. & l. fi. C. illo titu. & cap. decet. de immu. eccle.

67 Etiam † quæro an examinatio poſſit fieri die feriata? Reſpon. ſic. ſed non receptio iuramenti. Glo. ſingu. in cle. 1. de off. delega. quam ſingu. no. Lanfran. in repeti. cap. quoniam. in verb. teſtium, col. 2. de proba. hoc tamen non eſt ſecundũ Lucam teſte Maſuer. in rubr. de teſtibus. §. item teſtes. ſed hoc ſolitum eſt fieri, nec quidem reprehendendum, cum beati dicantur, qui faciunt iuſtitiam omni tempore. in Euangel.

68 Adde † quòd hæc examinatio ſecrete fieri debet. l. nullum. C. de teſtib. vnde ſi iudex teſtem examinaret palam, nõ valeret eius dictum Gloſſ. ſingu. in ca. quia propter. in verb. ſecretè. de elect. in 6. vel coram turba. Spec. in titu. de teſte. §. nũc tractandũ. in prin. & verſi. ſed pone. Guido Papę in ſtatuto, ſi quis. in verbo, teſtes fol. 28. colum. 4. niſi in caſibus a iure permiſsis.

69 Item † extenſe debet commiſſarius deſcribere dictum teſtis, non vero per relationem ad alium, ut talis teſtis depoſuit ſicut primus, vel ſecundus. Bar. & alii in auth. ſi quis in aliquo. C. de eden. Guid. Papæ in ſtatuto, ſi quis. in verb. teſtes. tracta. de reproba teſtium. His nunc contentus, Deo gratias ago immenſas.

TRACTATVS DE REPROBATIONIB. teſtium D. Petri Rebuffi I. V. D.

DES REPROCHES DES TESMOINGS, contrediꝿz, & ſaluations.

CHARLES VII. Article.xcix.

ITEM, & ordonnons qu'apres l'enqueſte deſdictes parties receue pour iuger, leſdictes parties ſeront tenues de bailler leurs reproches dedans huict iours apres ladicte reception, s'aucune en veulent bailler ſans eſperanze d'auoir autre delay, ſi nonque par noſtre dicte Cour pour grande & euidente cauſe y fuſt. autrement poureu.

IDEM, Article. xxxiiii. touchant le ſtyle.

IDEM, ordonnons que quand aucune enqueſte ſera receue par noſtre dicte Cour, les parties ſeront tenues de bailler lettres, & reproches dedans trois iours apres ladicte reception faicte, s'aucunes en veulent bailler, ſans eſperãce d'auoir autre delay, ſi non que: par noſtre dicte Cour, par grand'et meure deliberation, cõme dict eſt, y ſoit autrement poureu.

SVMMARIVM.

1 *Optimus teſtis quis dicatur.*
2 *Edictum de teſtibus prohibitorium eſt.*
3 *Teſtes reprobantur eo ipſo quòd iudex cõtra ipſos iudicat, vel eos repellit.*
4 *Reijcienda quando ſint teſtimonia.*
5 *Proteſtatio in teſtimonijs, quid proſit.*
6 *Proteſtatio quando noceat.*
7 *Proteſtatio, quomodo fiendi.*
8 *Teſtes quouſque reprobare ſit licitũ. et n. 9*
10 *Saluatio teſtium.*
11 *Reiectio teſtis ẽt ex officio Curiæ auditi ſit.*
12 *Reprobatio teſtium, an locum obtineat in ſummarijs.*
13 *Receptionem atteſtationum an, & quãdo pars impedire poſſit.*
14 *Teſtis non citatus ſe ingerens, ſuſpectus eſt.*
15 *Receptio teſtium impeditur ex defectu citationis.*
16 *Apparitor ſi referat verbo ſe citaſſe partem & teſtes relatio non valet.*
17 *Teſtes ſecrete a iudice audiri debent.*
18 *Depoſitio teſtis ſe referens ad dictum alterius teſtis an probet.*
19 *Iuramentũ teſtis non niſi die aſſignata præſtandum.*
20 *Depoſitio teſtis examinati ſine adiuncto & collega licet datus ſit, non probat.*
21 *Locus paris vitium in teſtimonijs.*
22 *Teſtis parte opponente auditus in domo partis aduerſæ, fidem non facit.*
23 *Teſtimoniũ præſtitũ ĩ eccleſia, an vitietur.*
24 *Feriata die, an liceat examinare teſtem.*
25 *Reprobari & impediri poteſt receptio teſtis, ſi iudex non legit, vel legi fecit depoſitionem teſtis.*
26 *Caſus in quibus impeditur atteſtationum receptio remiſſiue.*
27 *Teſtificata a iudice criminali facta in ciuili nulla.*
28 *Obiectus teſtium, poſt concluſionem in cauſa non recipiuntur, niſi fuerit antea per partem proteſtatum, vel de nouo ad notitiam ſuam venerit. & nu. 29.*
30 *Iudex an teſtes nouiter repertos admittere poſſit poſt concluſum in cauſa.*
31 *Inhabilitas teſtis obijcitur etiam poſt cõcluſum in cauſa. & num. 32.*
32 *Teſtes vna cum inſtrumento, etiam poſt publicationem, admittuntur.*
33 *Teſtes nõ fuiſſe ſubornatos, quãdo iuretur.*
34 *Reprobationes in prima inſtantia oppoſitæ, an in cauſa appellationis probentur.*
35 *Reiectio teſtib. reſtitutio datur ad probãdũ.*
36 *Cõſiderãda in probãdis reprobatorijs teſtiũ. Probatio fruſtra ſit, quæ nihil prodeſt.*
37 *Cõcluſio ex factis ꝓbatorijs, reſultare debet: Iudex nõ debet pati fieri ſuperuacuum proceſſum.*

Iudex

38 *Index quæ debet conſiderare antequam admittet probationes ſuper reprobatorijs.*

39 *Teſtes ceſſant cũ eſt alia legitima probatio.*
Probatio quæ non releuat, recipi non debet.
Iudex inducit teſtes ad concordiam, quando alij teſtes ſufficiunt.

40 *Reprobatio ſuperuacua fugienda eſt.*
Actore non probante, reus etiam ſi nihil probauerit, abſolui debet.

41 *Iudex uidere debet an ex proceſſu obiectus teſtium reprobari poſsint, & ſi poſsint, nõ debet permittere, ut alias probentur.*
Rei demõſtratæ, fruſtra adiicitur demonſtratio.

42 *Articuli ſunt ſecernendi ſuper quibus atteſtationes reprobatoria fiant.*

43 *Renunciare licet teſtibus reprobandis.*

44 *Iniuriarum non agunt teſtes male reprobati, & nu. 45.*

46 *Rumor excuſat reprobantem teſtem.*
Fama liberat à doli ſuſpicione, & à pœna.

47 *Pœna lædentis famam alterius.*

48 *Calumnioſè obiectum, quando dicatur. & nu 49 & 50.*

51 *Teſtes an puniantur ratione criminis obiecti, & probati, & nu. 52.*

53 *Infamen an in teſtem vocari poſsit.*

54 *Iudex an ex officio poſsit de conditione teſtis inquirere.*

55 *Contradicendi unica dilatio.*

56 *Inſtrumentum, quomodo impugnetur.*

57 *Aduocatorum breuitas amanda.*
Filomenes, & Anaximenis hiſtoria.

58 *Charilli hiſtoria.*

59 *Iudicis animaduerſio in aduocatos batalogos.*

60 *Curiæ nomine ſimpliciter quæ ueniat.*

61 *Areſta, & ſententiæ per curiam. dicit, an ualeant.*

62 *Contradicenda non ſunt dicta teſtium, ſed ipſæ perſonę reprobandæ.*

63 *Dicta teſtium quando impugnare liceat.*

64 *Opponi quomodo poſſit contra dicta teſtium.*
Veriſimili quod non eſt, eſt falſitatis, imago.

65 *Falſum deponentes perſonaliter citantur.*

66 *Obiectus in teſtes, idoneus eſſe debet, & concludens neceſſario, ſicut probatio.*

67 *Teſtis conditio inſpicitur tempore depoſitionis, & iuramenti.*

GLOSSA VNA.

ESTAM materiam a-
bũde tractaui in alio
meo tract. de repro-
ba. teſtium, & ſalua
ob id tãtum hic pro
ſequar tex. harum or
dinationum, nec re-
petam ea, quæ fu-
1 ſius, ibidem ſcripſi. † Sed quis dicatur
optimus teſtis interrogatus, Demoſthe-
nes ſic ſcribit. Optimus teſtis eſt, qui be-
neficiis non fuerit obſtrictus, ſed abſque
in alios beneuolentia coram iudicibus,
loquitur. Iuriſpiriti autem dicunt opti-
mum teſtem eum, qui aliqua exceptione
repelli non poteſt, & dicitur omni exce-
ptione maior. Glo in verb. maiores in c.
1. de conſangui. Glo. in §. item verborũ.
in verbo, idoneos, de inuti. ſtipu. in Inſti-
tut.
2 Sciendum † eſt quòd regulariter om-
nes teſtimonium admittuntur, niſi ſint
a iure prohibiti. l. 1. ff. de teſtibus. Hoſt.
in ſumma illius titu. in decret. vnde opor
tet, quòd repellantur a teſtimonio, vel
expreſsè quando ſcilicet hoc a parte pe-
titur, vt a teſtimonio repellantur, & tunc
dicuntur reprobati. ca. teſtimonium. ibi,
merito reprobatur. de teſtib. præſentium.
§. teſtes. illo ti. in 6. Lucius. ff. de his qui
not. infa.
3 Tacitè † reprobantur eo ipſo, quod
iudex contra ipſos iudicat, vel eos repel
lit. Gloſſ. in verb. reprobaſſe. ca. ſuborta.
de re iudi.
4 Quando † iſta reprobatio teſtium.
obiicienda ſit? Reſpon. par. in productio-
ne teſtium cõtra ipſum facta debet prote
ſtari, quòd non conſentit, &, quòd ſibi li-
ceat reprobare tẽpore, & loco text. in au
thẽ. ſi quis teſtibus. vbi Doc. C. de teſtib.
5 Et † proderit hęc proteſtatio, quia te-
ſtis auditus poterit reprobari, & poſtea
nullam faciet fidem nec quidem indiciũ
alioqui contra, vt dicit Hipp. ſing. 198.
teſtis quia illa proteſtatio conſeruat ius,
& habetur, ac ſi teſtis non fuiſſet auditus

nec receptus. §.ſi vero dicatur, in auten. de teſtibus. colla. 7. Are. in ca. ex parte A. de reſtibus.

6 Non † poterit tamen pars quæ proteſtata eſt de reprobando illum eo quòd nititur eum impugnare, illius iuuari teſtimonio. reg. ex eo. de reg. iur. in 6. niſi in quinque caſibus, quos ponit Fely. in cap.

7 præſentium. de teſtib. † ideo pars debet proteſtari, quòd ſibi ſit licitum obijcere contra teſtes, ſi bonum ei videatur, & tūc teſtimonium poterit illi prodeſſe. Innoc. in c præſentium. de teſtibus. & Maſue. in ti. de teſti. verſ. item ſi quis teſtetur & Ioan. de Graſsis in tracta. de ſubſtan. pro cur. verſi. in perſonis teſtium.

8 Et † ſic teſtes reprobari, & reijci debēt vſque ad receptionem atteſtationum, ſed poſtea non. c. præſentium. de teſtib. in 6. Maſue. in tit. de proba. verſi. item de ſty-

9 lo. † quod eſt verū, ſi proteſtatio fuerit facta tempore iuramenti teſtium, & reſeruatio fuerit etiam per commiſſarium facta de conſenſu partium ſecundū eum, & ſic coram commiſſarijs oportet trade re teſtium reprobationes, vel debet per ipſos commiſſarios reſeruari, quòd in fine teſtimoniorum dari poſsint, vt fuit dictum pro Do. Pet. Bouchet contra mercatorem equorum, vnde Maſsiliæ non fuit receptus in curia ad reprobationem teſtium, eo quòd eos non reprobauerat coram commiſſariis, vt eſt in quæſt. per are ſta. per Ioan. Gall. q. 116. coram commiſſariis. &c.

10 Et † cum reprobatur a parte aduerſa, licet producenti eos excuſare, ſeu, vt dicunt, ſaluare, teſte Guid. Papę in deci. Delph. q 500. actor. & in ſtatu, ſi quis. in verb. teſtes. col. 2. facit c. licet. 2. de teſtib. & cap. licet Hely. & ca. per tuas. ſeq. de ſimo. & de hoc abunde ſcripſi in tracta. de reproba. & ſalua. teſtium.

11 Præterea † reiectio teſtium fieri poteſt etiam ſi teſtes ex officio curię auditi ſint, & ſuper factis ſecretis extractis ex ordinatione curiæ, ſic fuit concluſum in parua inquiſitionum camera, anno 1533. die 30. Maij.

Idem ſi teſtes auditi ſint ad perpetuā rei memoriam. cap. fin. vt lite non conteſtata.

12 In † ſummariis autem reprobationē non recipiendam ait Fel. in cap. veniens: nu. 13. cum reg. de teſtib. ſed non ſeruatur paſsim in Gallia, in qua vbi præiudicium infertur irreparabile, quamuis ſum matim tractandum, ſit, admittātur tamē reprobationes, vt docet Imber. in Inſtit. Foren. lib. j. §. deinceps, & in §. ſeq. vbi dicit cum in retinendę poſſeſsionis interdicto de ſequeſtratione contenditur, & con tradicta, & contradictorum diſſolutiones procul arcentur, vt pronuntiatum, eſt ſe cūdum eum in iuridicis conuenti. Picta. die. 21. Octobris. 1531.

13 Nota † quòd receptionem teſtificationis pars aliquando impedit, cum primo quòd iurati teſtes non fuerint, vt docet tex. in l. iuriſiurandi. C. de teſtib. c. tuis, il lo tit. & dixi tracta. ſuperiore.

14 Item non † citati c. 2. de teſtib. & ſic ſe ingeſſerunt, & qui ſe ingeſsit, ſuſpectus eſt. l. quæ omnia. §. j ff. de procura.

15 Vel quòd † vocata non fuit pars vidē dum iurare, & recipere teſtes. l. ſi quando. C. de teſtib. & ar. j. 12 ſupra titu. de in

16 quiſitoribus. dictum extitit. † & ſi apparitor referat verbo ſe citaſſe partem, & teſtes non valet relatio, & ex hoc vidi teſtificata impugnari, quia in citatione teſtes requiruntur, de quibus non apparet per nuntij relationem, vt dixi ſupra, tracta. de de cita. articuli. 1.

17 Vel † auditi fuerunt teſtes in publico, nōn vnus poſt alterum, & in ſecreto, vt ſieri debet. l. nullum. C. de teſtib. Glo. in c. quia propter. de electio. in verb. ſecretæ. Guido. Papę in ſtatuto, ſi quis in verb teſtes. dixi in titu. proxi. in Glo. vlt.

18 Seu † quia inquiſitor non ſcripſit niſi depoſitionem primi teſtis. & in aliis ſcripſi, idem depoſuit Ticius ſicut præcedēs, quia teſtis depoſitio cuiuslibet extenſè debet ſcribi, teſte Guido Papę in ſtat. ſi quis. in verb. teſtes. col. 7, & Ioann. Sanſon in ordi. Turonen. fal. 38.

19 Item † quòd die aſsignata nō iurarūt teſtes, ſed alia die, quòd nō valet. l. & poſt peremptorium. ff. de iudi. & cap. conſuluit

luit.de offi.deleg.vbi Docto.

20 Item † quod teſtes fuerunt examinati ſine adiuncto,& collega, licet datus eſſet quod non valet Docto. in ca.præſentium de teſtibus.

21 Item † quod teſtimonia fuerunt alibi facta,quam vbi decretum erat per iudicē facienda eſſe, nam dictum erat quod teſtes Aureliæ reciperentur,& audirentur, & tamen auditi ſunt Bleſis, aut in alio loco.

22 Et † quod parte opponente teſtes fuerunt auditi in domo partis aduerſæ, tunc ratione ſuſpitionis impedietur teſtimoniorum receptio.arg. l.apertiſſimi. C.de iudi.Iaſ.in l.certi condictio.§. quoniam. col.penul. ff.ſi cert.peta.

23 Non † poterit tamen reprobari eo, quod examinatio facta eſt in eccleſia, ſi non ſit alius locus commodus. Bartol. & alij in l.2.C.de ſacroſan.eccl.c.decet.de immu. eccle. in 6. vel in alio loco non ſuſpecto. Bal.in rub.de iudi.col.2.in 2.lectu.in decretalibus.

24 Et poteſt † fieri hæc examinatio etiam die feriata in honorem Dei, ſed non iuramenti receptio Gloſſ. ſingu. in Clemen. vna de offi.delega. Lanfran. in repeti.ca. quoniam contra. in verb.teſtium.colum.

25 ij.de probatio. † Tamen poterit etiam reprobari & impediri receptio, ſi cōmiſſarius non legit, vel legi fecerit depoſitionem teſti.per Gl.in l.fideicommiſſa. §.1. vbi addidi.ff.de lega.3.& inferius dicam.

26 † Alijs in multis caſibus impeditur atteſtationum receptio, qui elici poſſunt ex ſpecul.in titul. de teſte. alia hic non proſequar.

27 Opponi § etiam poteſt,ſi in cauſa ciuili iudex criminalis atteſtationes confecerit, & nullæ fuerunt declaratæ a Senatu anno 1526. die 19. Aprilis, reſeruato intereſſe parti, quamuis confectæ fuiſſent de partium conſenſu,& impetrata commiſſione generali ad inquirendū, & hoc nota.in l.ſolem. §. latrunculator. ff.de iudic.

LOYS XII. Articu. XXXIII. des publices. M. D. XII.

ITem, auons ordonne,& ordonnons, qu'es ſieges de noſtre dict Royaume, eſquelzy a publication d'enqueſtre, auāt ladicte publication les parties bailleront (ſi bon leur ſemble) leurs reproches de teſmoings:apres laquelle publication n'y ſeront aucunement receuz.

GLOSSA VNA.

28 POſt publicationem † & concluſionem in cauſa non recipiuntur obiectus teſtiū, nec reprobari teſtes poſſunt, per iſtum tex.in c.licet cauſam de proba. & in c.præſentium.de teſtibus,quia præſumitur pars ex malitia opponere, poſtquam tandiu diſtulit vt ibi.

29 Niſi fuerit † antea proteſtatus, vel de nouo venerit ad ſuam notitiam, quod iuramento ſuo probari poterit. d.c.præſen

30 tium. facit c.paſtoralis. de excep. † ſi tamen iudex teſtes receperit,ſi pars iurauerit de nouo teſtes veniſſe ad ſuam notitiam, & ſi poſſit probari non de nouo veniſſe, non valebit depoſitio, quia iuramentum intelligitur tacitè, ſi ita ſit. l.fin. ff.qui ſatiſda.cog.c.& ſi CHRISTVS. de iureiuran.Pau. Caſtren.in l. ſi cum patruo. C.communia vtriuſque iud. Hipp. ſing. 297. teſtes vel niſi fuerit impeditus per partem, vel iudicem opponere text. & ibi Glo.in verb.iuramenta. in c.cum I.&

31 A.de re iudi. † vel niſi ille exceptiones omnino redderent teſtem inhabilem, ut pote quòd teſtis eſt hæreticus, Iudæus,& aliæ ſimiles:quia iſtæ a parte remitti non poſſunt exceptiones. Bald. & Saly.in l. ſi

32 quis teſtibus.col.vlt.C.de teſtibus. † vel niſi teſtes fuerint recepti abſente parte, quia tunc pars non videtur cōſentire, vt docet Fely.in d.ca. præſentium. vbi alias videri poteris limitationes, & teſtes cum iuramento poterunt produci poſt publicationē.per tex.in c.ſcries. de teſtib. ſecū dum Roma.ſingu.80. tu habes, quia tūc ceſſat timor ſubornationis.

33 Et in † quibus caſibus quis produce-

re teſtes debet poſt publicationem & didicita teſtificata, iurare debet, quòd teſtes non ſubornauit, alias admitti non debet, vt dicit Bal. in cap. iurauit. de proba. quē refert Hippo. ſingu. 128. teſtes.

34 Si tamen † reprobationes fuerint in prima inſtantia oppoſitæ, in appellationis iudicio probari poterunt idque conſuetudine iuri contraria apud nos receptū eſt, teſte Guid. Papæ in deci. Delphy. q. 500. actor. & in ſtatu. ſi quis. in verb. teſtes. col. 1. verſi. ſed pone.

35 Si vero † poſt didicita teſtificata appareat omnes teſtes propter obiectus repellendos, tunc pars poterit reſtitui in integrum, vt per alios teſtes probet, vt docet Io. And. in c. audit is. de in integrum reſti. refert Gui. Pap. in d. ſtatu. ſi qs. in verb. teſtes. col. 6. verſi. ſed quæro. ꝙ vix reciperetur in hac patria, ſed iſte qui ſuccubuit, poterit appellare a ſententia, & coram iudice appellationis probare, per l. pet hāc. C. de tēpor.. appel. ſed ſi non poſſet appellare, tunc reſtitutio peti poteſt, & ſic conciliandæ ſunt hæ diuerſæ ſententiæ.

LOVS XII. Article. xxxix. des publices. M. D. XII.

ITem, auons inhibe & defendu, inhibons & defendons a tous iuges de noſtre Royaume, d'appoincter les parties a informer, ſur les faicts des reproches ſans veoir leſdictes reproches auecles procez principaux, & de ne receuoir leſdictes parties en preuue deſdicts faicts. ſi non qu'ilz fuſſent concluans, & contre les teſmoings, ſans leſquelz ne ſe pourroient decider leſdicts procez.

GLOSSA VNA.

ADuertendum eſt, † quòd non debet iudex facile recipere partes ad probandum reprobatoria teſtium, niſi conſideret ſequentia. Primo, debet videre proceſſum principalem, & obiectus, ſeu reprobationes teſtium, & videre an poſsit proceſſus decidi ſine probatione obiectuum, & tunc non debet recipere partem ad probandum obiectus, quia fruſtra fieret pobatio, quæ nihil prodeſſet. arg. l. 1. C. de theſau. lib. 9.

37 Secundo, † videat iudex an facta reprobatoria ſint admiſsibilia, vel non, quia non debet recipere facta, quę non concludunt. ibi, *ſi non qu'ilz fuſſent cōcluans*. iudex enim nō debet pati fieri ſuperuacuū proceſſum. l. litigatores. in fi. ff. de arbi. Iaco. in l. non quemadmodū. ff. de iudi. vide Bald. in l. ſi defenſor. ff. de interrog. actio. & ſtylus Aurelian. vt contrarium ſtatuens abuſiuus fuit declaratus a Senatu anno. 1543. die 16. Iulij. quòd ſi iudex dubitet, poteſt eos admittere cum clauſula, & inquantum de iure ſunt admittendi. vt docet Gloſſ. in c. cum contingat. de offi. delega.

38 Tertio † conſiderare iudex debet, ſi teſtes deponant aliquid ſuper principali quod neceſſario concludat, vt debent ca. in præſentia. vbi Deci. 13. notab. de probatio. Vel an inſtrumenta producta deſeruiant propoſito, alioqui ſi non attingant, non eſt neceſſe eos reprobare, vel ſi tangant quidem, ſed non ſit plenè probatum, nec itidem operæpretium eſt ad reprobationes venire. ca. præſentium. vbi Docto. de teſtib. in 6.

39 Quarto, † iudex debet proſpicere ſufficiens ne ſit probatio, & plena ſine teſtibus reprobatis, & tunc nō debet decernere teſtes reprobatorios eſſe audiēdos, quia nihil prodeſſent, & non debet recipi probatio, quæ non releuat. d. c. in præſentia. & l. neque natales. & l. ad probationē. C. de proba. & iudex non inducit teſtes ad concordiam, quando alij teſtes ſufficiunt. Bar. & alij in l. 2. §. fin. ff. ſi cert. peta. & Docto. in c. cum tu. de teſtib. dixi in tract. de reprobationib. teſtium. in verbo. concordia.

40 Quinto, † videat etiam iudex ſi actor plene intentionem ſuam probauerit, ꝙ ſi non fecerit non debent reprobari teſtes rei nec iudex hoc debet decernere, quia fruſtra: nam actore non probāte, reus & ſi nihil probauerit, abſolui debet. l. qui accuſa-

accuſare.C.de eden.Felyn.in c.fin. de ca
lumnia.
41 Sexto,† iudex videre debet an ex pro
ceſſu obiectus teſtium probari poſsint, &
ſi poſsint,non debet permittere , vt alias
probẽtur,vt ſi teſtis interrogatus fuerit,
an ſit conſanguineus.& reſponderit ſe eſ
ſe conſobrinum, & velle,ac affectare, vt
eius conſanguineus vincat, non requiri-
tur alia probatio in iſtum reprobatoria:
non rei demonſtratæ fruſtra adiicitur de
monſtratio.l.j.in final.ff.de dotæ præle-
gat.
42 Septimo,† iudex ſi videat partem eſ-
ſe admittẽdam ad probandum obiectus
cõtra teſtes,debet præcidere,& declara-
re articulos,ſuper quibus atteſtationes re
probatoriæ fient,ne in vanum,& ſuper fa
ctis non recipiendis teſtes audiantur, ne
fortè incertitudo vities depoſitionem ca.
in præſentia.de proba.Docto.in l.ſi quis
intentione.ff.de iudi.
43 Octauo,ſi † pars cuius teſtes reproban-
tur habens forte inſtrumenta,vel alios te
ſtes renuntiet illis,quos pars reprobare,
vult,audietur,vt cenſuit Senatus pro pro
curatore Regio, & Abbate Montis Fri-
gidi contra Conſulet Burg. Nabornen.
anno.25.vt habetur in ſtylo Parlamẽ. in
§.item ſi pars.in titu.de commiſſa.in pri-
ma parte.Ita ſunt notanda iudicibus, ne
poſtea a Senatu condemnẽtur ratione re
probationis fruſtra emiſſæ,vt ſæpius vidi.

FRANCOYS. Article xxxvi.des
publiees.M.D.xxxix.

QVAE pour. chaſcun faict de re-
proche calumnieuſement pro-
poſe,qui ne ſera uurifice par la partie, y
aura condemnation,c'eſt aſcauois en noz
Cours ſouueraines,de uingt liuſes Pari-
ſis d'amende,mortiè a nous, & moytie
alia partie:ou de plus grand'peine, pour
la grandeur de la calumnie deſdicts pro-
poſants a l'arbitration de iuſtice:& en la
moytie moins en noz iuſtices inferieu-
res.

GLOSSA VNA.

44 DE Iure , † non agitur iniuria-
rum,licet opponens contra teſtes
non probauerit ea , quæ oppoſue-
rat , quia pars hoc non fecit animo
iniuriandi,ſed ſe defendendi. Bal.& Iaſ.
in l.ſi.ff.quod quiſque iur.Gloſſ. in verb.
vtilitas.in l.quiſquis:C.de poſtula.Idque
de conſuetudine generali obſeruatur in
Frãcia:vt teſtatur.Boer in conſil.vlt. poſi
to poſt conſuetud.Bitur.& Guido. Papæ
in ſtatuto,ſi quis.in verbo communi æſti-
45 matione.col.15.† maxime ſi quis pro-
teſtatus fuerit ſe non animo iniuriãdi op
ponere,vt fieri ſolet,teſte Maſuer.in ſua
practi.titu.de iniur.ver.item ſi aliquis.&
Iaſ.in l.nõ ſolum.§.morte.nu.47. verſic.
ſucceſsiuo,in iſta.ff. de noui operis:nũtia.
de Ripa.in cũ M.nume. 90. de conſtitu.
46 Vel niſi † probauerit ipſum, cui op-
poſuerat tali infamia notatus, & talem
rumorem de eo increbuiſſe. Bart. & alij
in l.vlti.ff.de hęred.inſtituen. Nam ſicut
fama liberat a doti ſuſpicione , ita a pœ-
na.l.miles.§.mulier.ibi,falſis rumoribus
inducta.ff.de adulte. l.2. ff. quis ordo in
bono.poſſeſs.ſerue.& hãc ſententiam ſe
quutos fuiſſe iudices inſignes habet com
pertiſsimum Imbert.in Inſt.t.Forenſ.lib.
1.§.deinceps.
47 Tamen † quia nemo debet famam al
terius lædere,nec labefactare ,& qui hoc
facit (vt Adagio fertur)Cydi pœnã de-
bet,& in conſcientia tenetur ad famæ re
ſtitutionem. Vnde iuſte hic ſtatutum eſt,
quòd ex quolibet facto iniurioſo calum-
niæ cauſa propoſito in Parlamento oppo
nens,condemnari debet ad viginti libras
Pariſi.cuius pars dimidia fiſco,altera par
ti applicatur. In curiis vero inferioribus
ad decem libras pro media(vt dictũ fuit)
48 diſtribuendas,† & calumniæ cauſa cen-
ſetur obiectum,quando non eſt probatũ,
per illum tex.ibi,*calumnieuſemẽt propoſe*
Barto.in l.1.in fin. prin. ff.ad Senatuſcon.
Turp.vtpote,*q ne ſera uuriſie par la partie.*
49 Malitioſe vero † cenſetur opponere,
aſſerendo quod ignorauit & probare nõ
potuit. l. Iulianus.ff.de actio.emp.niſi fue

rit deceptus, quia teſtes, qui ſuper hoc deponere debebant, mortui ſunt. Gloſſ. vlt. in c. 1. in fine. de electio. in 6. vel fuit deceptus falſo rumore perlato. l. milites. § mulier. ff. de adulte. vt dixi ſupra.

50 Imo † & ſi factum ſit tam iniurioſum, & calumnioſum: poterit iudex ad grauiorem multam condemnare partem opponentem, vt pote ſi opponeret contra teſtem, quòd crimen læſæ maieſtatis commiſiſſet, vel crimen hæreſis, vel aliud graue crimen, per iſtum text.

51 † Licet iudices, coram quibus per reprobationes crimina probantur, vel per confeſsionem teſtium non debeant punire teſtes, ratione illius criminis, pœna ordinaria. c. cum dilectus. in fin. de ordi. cogni. nec efficiuntur infames ex illo crimine obiecto etiam probato, tamen eorum opinio grauatur, ſecundum Innoc. ibi. & Guido Papæ in ſtatu ſi quis. in verb. communi æſtimatione. verſi. ſi obiectus. † ta-

52 men aliquando vidi remiſſos aliquos teſtes ad ſuos iudices pro criminibus obiectis, & probatis, & hoc inſtãte procuratore, vt crimina puniãtur. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil.

53 Imo † non poterit iudex repellere teſtem etiam infamẽ, ſi pars hoc nõ petat, & iſta eſt generalis conſuetudo Curiarũ Franciæ, quia hoc iudicium non datur in Frãcia, niſi poſtulatum fuerit. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infecto.

54 Quamuis † de iure iudex poſsit de cõditione teſtis ex officio inquirere, etiam ſi pars non opponat. Glo. in l. 1. §. ſi præſes. ff. de magiſt. conuen. Gl. in l. 3. in verbo. inimicitiæ. vbi Iaco. ff. de teſti. & Bal. & Ang. in l. quos prohibet. de poſtu. Gl. in c. quærendum. 2. q. 7. Corſet. in ſing. incip. teſtis Felyn. in c. iurauit. in fin. de teſtib. Barb. conſ. 3. col. 1. in 2. volu. ſi tamẽ hoc faceret in Francia, cõſtitueret ſe partem, quod cauere debet.

CHARLES. vij. Article. xxxvj. touchant le ſtyle.

ITem ordonnons, que les parties ſerõt tenues de bailler contredicts a l'encontre des lettres de leurs parties aduerſes, s'aucunes en ueulent bailler, dedans huict iours, pro chaine ment ue nans, apres la production deſdictes lettres, & ſaluations dedans huict iour apres enſuyuans ſans eſperance d'auoir pour, ceſaire aucun autre delay, & ſans ce qu'il ſoit beſoing de bailler doreſnauant, outre leſdicts termes, aucune requeſte, pour bailler contredicts, ou ſaluations, ou les en faire forclorre, & que doreſnauant ne ſeront baillez aucuns contredicts ou ſaluations, ſinon en proces appoincte en droict, ſur le principal, recreance ou prouiſion.

GLOSSA VNA.

55 INſtrumentis † productis pars contradicere, & ea reprobare & oppugnare poteſt, & pars producens ea ſaluare & excuſare, pro quo faciendo conceditur vna tantum dilatio, vt dicit iſte tex. qui tamẽ exactè ſeruatur in Parlamentis.

Et hęc contradictio fit in proceſſo concluſo ad ius ſuper principali, vel ſuper recredentia ſeu prouiſione.

56 Qualiter † impugnari poſsit inſtrumentum, & cõtradici, abunde docet Specul. in titul. de inſtru. edi. in §. poſtremo. & Nepos de Monte Albano. in tracta. de exceptio. in verſicul. exceptio. contra quãlibet ſcripturam, ibi quilibet videre poteſt, ne plura.

CHARLES. vij. Article xxxvii. touchant le ſtyle.

ITem uoulons & ordonnons eſtre enioinct par noſtre dicte Cour, & deſmaintenant enioignons aux aduocats ſur leurſdicts ſermens, que doreſnauant ilz ſoyent briefz en leurs contredicts & ſaluations, ſans reiteret les raiſons contenues en leurs eſcriptures principales, ou plaidoyè, ne poſer aucunes friuoles allegations: car nous uoulons, que ſi noſtre dicte Cour, en iugeant les proces, y trouue doreſnauant la prolixitem, telle qu'ilz ont accoſtume de faire, elle en puniſſe ceux, qui le feront, de telle

punition,

punition, que ce ſoit exemple a totus autres.

GLOSSA VNA

57 PRęcipit † aduocatos (vt Græci dicunt) λακωνικῶς λέγειν, id eſt compendio dicere, & vt breues ſit in ſuis ſcriptis, & nihil repetant: nam legimus apud Philomenem, quendam Anaximen, qui plus æquo prolixam habuiſſet, orationem perpulchrè a Theocrito ſic fuiſſet redargutum, verborum quidẽ flumen eſt, mentis vero gutta, & hos battalogos ſemper vſus forenſis propulit, qui, vt cauſam iudicibus incertam & obſcuram reddant, battalogia, & multiloquio vtuntur, & hi aduocati, qui hac verboſitate nituntur, pręſumuntur mali. nã argumento a contrario hæc inter ſe ſunt cognata, pauca loqui, & probum eſſe vi-
58 rum: vt docet Eraſ. in chiliad. † vnde Charillus roganti, cur Licurgus tam paucas, leges prodidiſſet, ait, pauciloquis non eſſe opus multis legibus: huc pertinet ver ſ. ille veluti prouerbialis apud Athenæum relatus. τὸν συνετὸν ὅταν τι λέγῃς ταχέως λέγειν, hoc eſt, mox perſuadebis cordato, ſi bene dicas, & dicit Iuriſcõ. in l. vna. ff. de offi. præfec. præto. breuiter cõ memorate neceſſe eſt: vnde officium boni aduocati eſt breuiter, & ſummatim loqui, dicit Aretin. conſi. 120. procedendo.
59 † Itaque iudex poteſt indicere ſilentiũ aduocato verboſo, vel eum ſuſpendere ab officio, & quandoque ab officio aduocationis priuare. Glo. in l. ex ea. quam ibi not. ff. de poſtula. & Iaſ. in l. 1. ff. de offi. aſſeſſ. gaudent enim breuitate Moderni. do cet Gloſſ. in l. j. ff. quod met. cau. ſcripſi in terpretatio. l. vnic. in 2. not. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt.
60 Etiã † no. ex hoc text. ibi. *noſtre Cour* quod ſimpliciter appellatione Curiæ, intelligitur ſuprema, quia omne analogum per ſe ſumptum ſtat in ſuo potentiori ſignificatio. §. ſed ius quidem Inſtit. de iur. natu. ſcripſi in Glo. ſummas in proœ. Cõ cor. vbi docui priuilegia curiarum ſupre-
61 marum. † & an valeant areſta, in quibus dicitur, curia dicit, la *Cour nous diſt*, & valere non dubitat Guid. Papæ in deci. Del phi. q. 451. quid contineatur dicens curiæ nomen eſſe indifferens, & comprehendere etiam quemcunque ius reddentem in curia. ar. l. 2. in prin. ff. de orig. iur. ideo valebit etiam ſententia per iudicem, ſi dicat, Curia condemnat talem ad decem &c. & hoc ſeruant præſertim Curiæ ſupremę Regni.

FRANCOYS. Article. xxxvj. des publices. M.D.xxxix.

QV'IL n'y aura plus contredicts contre les dicts des teſmoings & defendons aux iuges de les receuoir & aux parties de les bailler ſurt peine d'amende arbitraire.

GLOSSA VNA.

52 PRohibet ne † obiectus contra dicta teſtium dentur, idem ſupra articul. 2. *des reſpondens per credit*, ſtatutum fuit, quia iudex poteſt per ſe hoc conſiderare, & iſta ſunt iuris, & diſcretioni iudicis relinquitur, vt habetur in ſtylo Bituricen. & hoc etiam ſtatutum eſt, vt citius lites finiantur, & ne partes ſumptibus & expenſis onerentur, cum ex officio index hoc facere poſſit. licet de iure ſecus. c. ſeries. de teſtib. c. præſentium. illo titu. in 6. & Specul. conſulit, quod potius quis opponat contra dicta, quam perſonas, quia hæc oppoſita vix poſſunt excuſari. c. cum tu. de teſtib. in tit. de teſte. §. ſæpe teſtes. &c.
63 Notandum † eſt quòd in caſu quo nõ poſſum reprobare teſtem, vt quia examinatus eſt etiam pro me, vt per Glo. in ca. conſtitutus, de teſtib. tamen potero opponere contra dicta, per tex. & ibi Saly. in l. ſi quis teſtibus. col. 2. C. de teſtib. Dom. in c. 2. §. vlti. de confeſ. lib. 6. Deci. conſil. 8. viſo poncto. nu. 8. quod non procedit in Francia cum non poſſit opponi contra teſtium dicta, tamen hæc ordinatio non ſeruatur in reſſortu Tholoſano.
64 Contra † dicta teſtium opponi poteſt, quòd

quòd ſunt falſa, contraria, vel varia Bart. in l.eos.ff.de fal.l.ſcripturæ.C.de fide inſtru.vel obſcura.l.de ætate. §.nihil. ff. de interroga.actio.uel non ſunt veriſimilia. c.quia veriſimile.de præſum.& quod nō eſt veriſimile, eſt falſitatis imago.Bal. vbi quem refert etiam Felyn.

65 Et ſi † prætendatur teſtes, falſum deſuiſſe, poſſunt citari perſonaliter ſub pœna confeſsi, vel coniuncti, vel poteſt condemnari pars, ad cuius vtilitatem depoſueruntad eos præſentandum intra certum tempus, alias eorum depoſitionibus nulla adhibebitur fides, vt concluſit magna curia Neapo prout refert Anto.Capit.in deciſio. Neapol. q. lx.in cauſa teſtium.

66 Et obiectus † in teſtes debet eſſe idoneus, & concludens neceſſario, ſicut probatio.l.neque natales.& l.ad probationē. C.de proba.c.in præſentia illo tit. Doct. in c.præſentium, de teſtib.in 6.

67 Et † hoc inſpicietur tēpore depoſitionis, & iuramenti.l.3.§. duæ cauſæ. ff. de Carbo.edi.Bal.in l.2.C.de teſtib.l. 3. §. lege Iulia.ff.de teſti.Albe.in tracta.ſtatu. in 4.par.q.lxxi. Barb.conſi. 47. præclarè.col.4.in 2.vol.Hipp.in l.j.§. idem minimo.& §.ſeq.ff.de quæſtio.

Alia dicuntur in tracta.meo de reprobationibus, & ſaluatio. teſtium, his tunc contentus finem faciam, Deo gratias agens.

TRACTATVS DE PVBLICATIONE ATTESTATIONVM.

De publication.d'enqueſter.

FRANCOYS Article. lxxxvi.de publices M.D. xxxix.

QV'EN matieres ciuiles, y aura par tout publication d'enqueſtes, excepe en noſtre Cour de Parlement & requſtes de noſtredict Parlament à Paris, ou il n'y à accouſtume auoir publication d'enqueſtes, & iuſques à qu'autrement en ſoit or donnè.

SVMMARIVM.

1 *Atteſtationes publicari debent.*
2 *Publicatio teſtium nō fit in curiis ſupremis.*
3 *Omiſsio publicationis teſtiū, an uitiet ſnīam.*
4 *Publicatio teſtium, quando fiat in curia Romana.*
5 *Appellatio a publicatione denegata.*
6 *Teſtes poſt publicationem non recipiuntur.*
7 *Teſtes vna cum inſtrumento, poſt publicationem admittuntur.*
8 *Minor reſtituitur, ut, publicationē probet.*
9 *Facta allegata in libello, & non probata poſt publicationem probari non poſſunt.*
10 *Teſtes de nouo reperti, poſſunt poſt publicationem produci.*
Emergentia de nouo indigent auxilio.
11 *Teſtimonia cui parti danda ſunt in publicatione.*
12 *Ordo proceſſus in curiis.*
13 *Articuli concordari debent.*
14 *Articuli afferendi ſunt, & quomodo.*
15 *Clauſula ſcripturarū, ſalue iure, reiicienda.*
16 *Ordo rogandi ſententias.*
17 *Sententia & areſtum, quomodo proferri debeant.*

GLOSSA VNA.

1 STatuit † in omnibus Franciæ curiis editionem ſeu publicationem inquiſitionum eſſe faciendam vt quiſque videre poſſit, quo iure munitus ſit, ne poſteà ſi condemnatus fuerit, appellet. Hæc tam ē publica

publicatio non fit de ſtylo in parlament. Pariſi. nec in Camera ſupplicationũ Pariſi. cuius ſtyli meminit Guid. Papę deciſ.
2 ſio.586.quæritur. Et ita fuit † a curia ſta tutum anno 1276. vt habetur in ſtylo parlament.areſto 288.ex quo areſto ſumpta eſt hæc ordinatio, quæ etiam hoc excipit, ibi, *excepe en noſtre Cour de parlament, & requeſtes*, etiam hic articulus non fuit in parlament. Tholoſano receptus, in quo non fit teſtimoniorũ publicatio, nec in curijs ſupremis propter ſecuritatem teſtium, ne ipſi incurrant odium partium, cõtra quas depoſuerunt, & vt facilius deponant, quod fortè non auderent, ſi partes illuſtres, aut alij magni domini ſcirẽt, aut videre poſſent illorum depoſitiones, teſtes Ioan. Epiſcopo Vauren. in ſumma de ordi.iudic. rubr.qualiter fiat in queſta in curia.
3 De iure † etiam omiſsio publicationis teſtium non vitiat ſententiam maximè ſi a parte non fuerit petita, quia nõ eſt de ſubſtantia iudicij, vt in c. cum I. & A. de re iudi.& Glo.in c.ſi.de hære. in 6. vt docet Bar.& ibi Alex.in addi.in l.prolatam, quidquid ibi Glo. dicat. C.de ſenten.& in teſlo.omni.iudi. quem ſequitur Anchar.
4 conſi.53. omiſsio † publicationis, & in curia Romana non fit publicatio vſque ad tertiam ſententiam, & pars poſsit producere in cauſa appellationis de nouo. l. per hanc. C.de tempo.appell.eo quòd nõ didicit teſtificata, quæ ſi didiciſſet prohiberetur producere ſuper eiſdem articulis, vel directo contrarijs. Clement. 2. de teſtib. Bal.in c. vno.col.2.ſi de inueſti.inter. domi.& vaſal.lis oriatur.
5 Tamen † cum per hanc legem præcipiatur publicatio, ſi iudex eam denegaret, partem grauaret, & ſic appellare poſſet, quia iudex facit contra hanc legem, ideo poſſet per ſuperiorem inſtigãte parte mulctari. Innoc. Bal. & alij in d.c.cum I.& A. plenè ſcribit Georg. Nazthan, in repet.Clemen. ſæpe. §. fin. col.25.in 12. q.de verb.ſigni.
6 Poſt † iſtam publicationem, & didicita teſtificata non recipiuntur teſtes cauſa ſubornationis vitandæ. c.fraternitatis. de teſtib. Clemen. 2. illo ti. niſi in caſibus ibi
7 dem traditis per Docto. † niſi teſtes cum inſtrumento producerentur, tunc ceſſat cauſa ſubornationis propter inſtrumentum, per tex. in c.ſeries. de teſtib. quę ex tollit. Ludo. Roma. ſing 80. tu habes, & Lanfran. in c.quoniam. in verbo, teſtium depoſitiones.col.15.ver. aliud ſubiungo. de proba.
8 Minor † tamen reſtituitur. Bart. in l. 1. §.nuntiatio.ff.de noui oper.nuntia.vt refert Mauri.in tract.de reſti. c. 166.& ſeq.
9 . Item † facta allegata in libello, & non probata, poſt publicationem probari poterunt impetrando literas Regias: vt cenſuit Senatus anno 1513 die 19. Iulij. facit quod ſcribit Capit. q.157.
10 Etiam † poſt publicationẽ poſſunt produci teſtes de nouo reperti. c.paſtoralis. de excep. l. admonendi. ff.de iureiu.nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l.de ętate. §.ex cauſa. ff.de interrog.actio.hoc nominatim docet Hippol. in l. 1. §.ſi quis.vltro.nu. 17.ver.item etiã alio caſu. vbi etiam alios ſcribit caſus. ff. de queſt.ſed in his literis Regiis opus eſt.
11 Tradunt † hæc teſtimonia perlegẽda pimo reo, deinde actori, vt quilibet videat ius ſuum, an ſit probatum, vel non, & an ius aduerſarii ſit eliſum. de quo vide per Lanfran. in repet.c.quoniam contra.in verbo, teſtium. de proba.
12 Notandum † eſt ordo curiarum, quẽ ponit Ioan. Epiſcopus Vauren.in tracta. de ordi.iudi. in rubr. ſequitur epilogatio. vbi dicit ſequentia in proceſſu eſſe. Primò citatio, quam ad ornamentum curiæ ſeculares vocant. de qua ſcripſi in tit. de cit.ſupra. Secundò fit verbalis petitio in breuibus cauſis, ſed in magnis libellus in ſcriptis offertur. au&ent. offeratur. C.de lit.conteſta. Tertiò, deliberandi datur dilatio, an quis velit cedere, vel contendere. d. au&entic.offeratur.& l. 1. ff.de eden. Quartò contra libellum opponitur exceptio, ſeu impugnatio. c. 1. de libe. obla. vbi Doct. Quintò, ſi exceptiones non obſtẽt, tenetur pars reſpondere iudici, corã quo cauſa agitatur. Sextò, libelli fit reſponſio, & ſic litis conteſtatio, per totum titul. de litis

litis conteſta. Septimò, dantur articuli,
ſeu poſitiones contra reum, ſi negauerit
c. 1. de confeſ. in 6. ſi verò confeſſus fuerit
ante litem conteſtatam, fit eidem præce-
ptum de ſoluendo intra terminum arbi-
trio iudicis ſtatuẽdum. l. ſi debitori. ff. de
iudic. vbi ſcripſi. Octauò, producuntur
13 †articuli, quos partes concordant, & con
ſentiunt: vt ſuperius habetur in rub. *des
articles accordes*, & poſtquã articuli apud
grapherium ſunt conuenti, non recipie-
tur quis ad proponendum facta reſponſi
ua eſſet impertinentia, vt cenſuit Senat.
anno 1541. die 6. Februarij.

14 Nonò, † aſſeruntur articuli cum iura
mento per actorem cõtinere veritatem,
& poſtea illi reus de credulitate reſpon-
debit, & hodie de veritate, vt dixi in tra-
15 cta. *Des reſpondes par credit* † & ſolet ad-
di in fine ſcripturarũ hęc clauſula, *ſauf a
reietter les factz, que ſeront trouuez a ſes
eſcritures non faiſants a propos, & nõ corre
ſpondans aux faictz des demãdes & defenſes
d'icelles parties*. & ſic in fi. poteſt vtraque
pars petere, vt reijciãtur capita articulo-
rum ponentium, facta impertinentia. l. ſi
duo patroni. §. idem Iulianus vbi Doct.
. de iureiuran.

Decimo admittitur actor ad proban-
dum dictos articulos. c. præſentium. de
teſtib. in 6.

Vndecimò, nominatur teſtes, & pro-
ducuntur per actorem in iudicio, & ibi
bi recipiuntur: vt ſcripſi in tracta. de inqui
ſi. ſeu commiſſ. ſupra.

Duodecimo, iurant teſtes præſente,
vel vocata parte, demum examinantur
tam ſuper principali, quàm interrogato-
rijs. l. iuriſiurandi. C. de teſtib. ſuperius di
ctum fuit arti. 12. de inquiſi.

Decimotertiò, reportantur atteſtatio
nes, & recipiuntur, niſi a parte impugnẽ
tur, & quomodo impugnari poſsint, dixi
arti. 1. tracta. de reproba. teſti. ſupra.

Decimoquartò, reus dat ſuam defen-
ſionem ad elidendam intentionẽ actoris,
vt per totum titu. de except. & ſcripſi in
tracta. meo except.

Decimoquintò, reprobantur dicta te-
ſtium, & ſaluãtur per partes, ſeu adiuuã-
tur, vt dixi in tracta. de proba. ſuperius.

Decimoſextò publicantur teſtimonia
& teſtium dicta, in hoc titu. habetur.

Decimoſeptimò, producuntur inſtru-
menta, ꝙ aliæ literæ quæ ad cauſam con-
cludunt: vt ſuperius dictum fuit in tit. de
partium product.

Decimooctauò. impugnantur per par
tem illa inſtrumenta, & munimenta pro-
ducta, vt ibidem ſcripſi.

Decimononò, ſaluantur dicta inſtru-
menta per producentem, ac adiuuantur.
vt dictum fuit art icn. j. de part. product.

Vigeſimò, partes renunciant probatio
nibus, & concluditur in cauſa. c. paſtora-
lis. de cau. poſſ. c. cùm dilectus. de fid. inſt.

Vigeſimoprimò, ſacci viſitantur, & fit
inuentarium de productis per ordinem
alphabeti: vt infra de inuentar.

Vigeſimoſecondò, diſtribuitur proceſ-
ſus alicui, qui referat in conſpectu iudi-
cis, ſeu præſidis: & conſiliariorum, qui po
ſteà arguendo ab vtranque partem ſuam
16 dicit ſentẽtiam, ꝙ iudex perit ab aliis,
ſi eiuſdem ſint ſententiæ, vel preſes à con
ſiliariis, & tunc ad plurium ſententias cõ
cluditur: & ſcribitur ſententia, ſeu are-
ſtum, & debent iuniores incipere, & dice-
re ſuam ſententiam, vt libere loquãtur,
non auderent fortè poſt ſententiam ſe-
niorũ, ab eorum ſententiis diſcedere. l. 1.
ff. de albo ſcrib. Gaſpar. Valac. in rep. l. im
perium. col. 3. ff. de iuriſdi. omni. iud. poſt
Specu. in titu. de aduoc. in §. iam nunc vi
dendum eſt. verſic. iuniores tamen.

Vltimò profertur ſententia. ſeu areſtũ
quo prolato ſi pars velit ſententiam ha-
bere oportet quòd ſoluat pro ſpeciebus
quantum erit à iudice, ſeu præſide, & ca-
mera taxatum, alias nunquam obtinebit.
Hæc eſt breuis iudiciorũ ſumma, quã no.

17 In prolatione tamen ſententia eſt dif-
ferentia inter curias ſupremas, & inferio
res, quia in curia ſuprema quando profer
tur areſtũ per pręſidẽ, ipſe, ſolet recita-
re totũ proceſſum, petitionẽ actoris, exce
ptionẽ, replicationẽ, ꝙ duplicationem. in
curiis verò inferioribus iudex ſolã ſñiam
recitat in ciuilibus & idem ſi grapherius
proferat in parlamento, ſed in crimina-

libus

libus iudices inferiores ſolent etiam proceſſum recitare, cui recitationi non debent clerici intereſſe, ne morti illius rei conſentiant. ca. ſententiam ſanguinis. ne cleri. vel monach. Quædam alia in aliis curiis fiũt, nec omnia iſta in omnibus ſeruantur curiis, ſed iſta boni conſule. & adde ad l. prolatã. C. de ſenten. & interloc. omni. iudicũ. Laus Deo optimo maximo Virgini ſacræ, & omnibus cœlicolis. Amẽ.

TRACTATVS DE TESTIBVS

D. AEGIDII BOSSI, PATRITII MEDIOLANENSIS, IVRISCONSVLTI EXCELLENtiſsimi, Cæſarijque Senatoris.

Tit. de Tortura Teſtium.

SVMMARIVM.

1 *Torqueri non debent teſtes, niſi prius p̃cedant indicia cõtra reũ.*
2 *Torqueri nõ põt teſtis liber homo, ẽt ſi uilis ſit, niſi vacillet, vel præſumatur ſcire id quod negat.*
Dicta Bar. in l. ex libero. ff. de quæſtio. quomodo procedat.
Intellectus ad l. Diuus. §. fi. ff. de quæſtioni.
3 *Teſtis liber homo, ſed crimen notatus, vel alias infamis infamia iuris vel facti, admittitur in teſtem cum tormentis tamẽ.*
4 *Teſtis liber homo vacillans etiam ſi indignitate, vel nobilitate, vel officio ſeculari eſſet poſitus torqueri poteſt.*
5 *Clericus torqueri poteſt ſicut quilibet alius.*
6 *Presbyter teſtis & varius torqueri poteſt etiam ſi non præcedat fama.*
Intellectus ad c. 1. de depoſi.
7 *Torqueri non poſſunt in dignitate exiſtentes ſiue uti rei, ſiue uti teſtes examinentur.*
Intellectus ad l. nullum C. de teſtib.
8 *Torqueri quãdo nõ poſsit teſtis liber homo.*
9 *Teſtis vilis q nõ citatus ſe ingerit ad dicẽdũ teſtimoniũ ſuſpectus eſt, & torqueri põt.*
10 *Teſtis cõuictus de mẽdacio ex dicto alterius dignioris licet filius poteſt torqueri.*
11 *Torqueri poſſunt domeſtici negantes feciſſe furtum, vel ſcire quis fecerit.*
12 *Vacillare teſtis, dicitur non ſolum quãdo in iudicio modo unum modo aliud dicit, ſed etiam quãdo in iudicio deuiat ab eo, quod extra iudicio dixerat, & torqueri poteſt.*
13 *Teſtis uacillans non torquetur, niſi etiam dicat ſe facto interfuiſſe.*
14 *Torqueri non poteſt teſtis liber homo vacillans in cauſa ciuili.*
Intellectus ad l. diuus. in fi. ff. de quæſtio.
15 *Serui poſſunt torqueri tã cã ciuili, quã criminali, & quãdo tã cõtra dominũ, quã cõtra extraneum torqueri poſsint.*
16 *Teſtis varius, cõtrarius. vacillãs qui dicatur*
17 *Teſtis vacillans nõ ſolum teſtimoniũ reddit nullum, ſed etiam ipſe punitur.*
18 *Teſtimonia quæ dicatur falſa, diuerſa, aduerſa vel contraria.*
19 *Teſtis varius vel contrarius poteſt torqueri.*
20 *Teſtis varij dictũ vltimũ in tormẽtis p̃ualet*
21 *Tortura repeti poteſt, quãdo quis dicit unũ & poſtea repetitus dicit aliud, & repetitur tortura toties quoties variat.*
22 *Variare quando dicatur quis.*
23 *Teſtis non dicitur varius, ſi incontinenti ſe corrigat, allegando iuſtam cauſam erroris, ita iudici uideatur.*
24 *Teſti debet iterato legi dictum ſuum poſtquam depoſuerit, & per talem lectionem tollitur error.*
25 *Teſtis correctioni incontinenti factæ non ſtatur, ſed iudex debet modum correctionis attendere.*
26 *Teſtis incontinenti dicitur ſe corrigere, quãdo modũ exiuit cõſpectum iudicis, & quãdo exiuit, ſed nondũ eſt partẽ allocutus, niſi aliud qualitas perſonæ ſuadeat.*
27 *Varius teſtis dicitur, quando varietas eſt in facto principali, & non acceſſorijs.*
28 *Teſtis vario ĩ acceſſorijs diminuitur de fide*

Yy

Teſti

29 *Teſtis ſuſpectio ſuper impertinentibus interrogato, quod tunc licet, fides in totum tollitur ſi nariat.*

30 *Teſtis non ſuſpectus interrogatus circa non eſſentiale, licet variat, non tamen poteſt torqueri.*

31 *Teſtis falſitatem admittens in non ſubſtantialibus quomodo puniatur.*

32 *Varius non dicitur teſtis, quando in modico eſt cõtradictio.*

33 *Teſtis falſus deponens ſuper pertinentibus ad cauſam punitur, alias non.*

34 *Teſtis ſemel examinatus, ſi iterum examinari uelit, quid agere debeat, ne in contrarietatem incidat.*

35 *Teſtes ſi huic inde ſint contrarij & pares, nemo punitur de falſo.*

36 *Teſtes inſtrumentarij ſi contradicunt inſtrumẽto et notario, punitur notarius de falſo*

37 *Teſtis varius ſi torquetur, cui dicto ſit ſtandum, & ſi nariatum pluries per eum fuerit remiſſiue.*

38 *Copia indiciorum dari debet teſti, vt diſputetur, an ſit torquendus ſi quæſtio, An ſer unus uel liber ſit.*

39 *Indiciorum copia dari non debet teſti, vbi dubium ſit, an uerius, mendax, vel contrarius ſit, an non.*

40 *Torqueri non poteſt crimine notatus, ſi reficeretur in dubium, an torquendus ſit, ubi qualitas criminis non tangit cauſam ubi uero tangit, tunc abſque diſputatione eſt torquendus.*

41 *Teſtes torqueri non poſſunt, ubi plene probant licet qualitates adſint, quæ alias illos torqueri facerent.*

42 *Teſtes non debent torqueri, ubi aliqua bona ratio naturalis eos excuſat.*

43 *Torqueri quis non debet ubi alias plene cõſtat de delicto.*

MATERIAM teſtium
tractaturus, qa frequens, & vtilis eſt.
Primo eſt ſciendum
1 † non eſt deuenien
dum ad torturam te
ſtium, de qua infrà.
niſi prius præcedant
indicia cõtra reũ, Caſus eſt in l.j.in prin.
ff.de quæſt.quod ibi Barto.expreſſè circa ſi.
notat, & dicit tenendum eſſe menti. & ſe-
quitur Bru.in tract.ſuo tor.char.6.col. 3.
verſic.dixit etiam Bar.quod multũ notat
cõtra eccleſiaſticos iudices in terris eccle
ſiæ, qui etiam ſine indicis cõtra reos im-
mediate torquẽt teſtes. Eſt verum, quod ſi pro
teſtibus examinandi, iã confeſſi eſſent ali
quod delictum. tunc reperientur caſus
quibus poſſent interrogari cõtra alios: de
quibus caſibus dixi ſupra in hac materia
7.q.prin.in verſic.ſequendo capita huius
quæſt. principalis. Secundo eſt ſciẽdum li
2 berum † hominem non torqueri, cũ, vt
teſtis examinantur, niſi vacillet, vel præſu
matur ſcire id quod negat, etiam quod perſo
na ſit vilis. Ita Bar.ĩ l.ex libero. ff. de quæ
3 ſtio. Et circa regulam adde, † quod Bar.dum
loquitur de deportato, & vult, vt non tor
queatur ſentit liberum hominem etiã cri
mine notatum, non torqueri. Cõtrariũ ta
men probat tex.in l.ob carmẽ.§.ſi ea rei
conditio.ff.de teſtib. qui vult, vt perſona
crimine notata, vt admittatur, ad perhi-
bendum teſtimonium, admitti ſolum de
beat cum tortura. Quam concluſionem
pro indubitata poſui ſupra in 7.q.in prin.
verſi. iuxta prædicta tractando materiã
ſocio criminis an faciat interdũ indiciũ.
Prò concordia Aret.in cap.teſtimonium
col.7.extra de teſt.dicit, quod aliquæ perſo-
næ ſunt viles & inhoneſtæ ob qualitatem
criminis, ut ſunt pugnantes ad beſtias, hi
ſtriones ioculatores, & ſimiles, & eis ſiue
tormentis nõ creditur. Et de his loquitur
d.§.ſi ea rei conditio. Aliquę vero ſunt
perſonæ, quæ quãuis ſi, vt turpes propter
aliquod crimen ſunt turpes ratione com
munis ſtatus & eorũ exertij. & tũc vbi
admittuntur ſine tortura admittuntur. &
ita procedũt dicta Bar.in l. ex libero hãc
ſuam opi.fundat in l.diuus §.ſi.ff.de quæ
ſtio.vbi eſt caſus clarus, Deportatum qui
pro teſte producitur, & qui eſt infamis in
famia iuris, & facti, & nõ debere torqueri
iuncta d.l.ob carmen §.ſi ea rei conditio.
qui tex.loquitur in arenario, & ſimilibus.
In contrarium tamen eſt Glo.in l.3.§. le
ge Iulia. in ver.palã.ff.de teſti. quæ. vult
vt turpes non admittantur ſine tormẽtis

&

& loquitur generaliter: ſic etiam Glo. in
ca. per tuas. in verb. adminicula extra de
ſimo. ſic Alex. in cõſ. 11. col. 2. vol. 1. ver.
quinimò. & Cępo. conſ. 61. col. 2. verſic.
præterea. & apertius Ale. ĩ d. l. ex libero:
vbi omnino vide, quia expreſsè loquitur
de infamibus & iuris, & facti infamia &
de crimine notatis. & Fulg. cõſi. 173. col.
1. qui loquitur in ſocio criminis: & hæc
eſt cõmunis opin. quod per te ipſum vi
dere potes ex authoritatibus Doctorũ al
legatis hic, & ſupra in 7. q. de verſ. & aliis
per eos citatis. Et ideo quotidie vide ſub
hoc fundamento poni ad torturã ſocios
criminis & infames, in caſibus, in quibus
ad teſtimonium admittuntur, concurren
tibus tamẽ ijs, quæ faciũt eos idoneos ad
torturã, iuxta latè ſupra tradicta in d. 7.
q. & quæ dicit tex. in c. in fidei. de hæreti.
in 6. & tex & Gl. in d. c. per tuas de ſimo.
ne tortura ineptè inferretur, cõtra l. 1. C.
de iu. cal. & l. §. ſi quis dicatur. ff. de quęſ.
vbi Bar. Et ideo vide pro confirmatione
Flo. in d. l. 3. §. lege Iulia. ſuper dicta Glo.
in verbo, palã. qui expreſsè vult infamẽ
infamia facti, conſtito tamen de facto ad
mitti, ſed cum tormentis: Sic etiã Docto
res, dum volũt infamem infamia iuris in
ſubſidium admitti, dicunt cũ tortura, vt
per Iaſ. in l. 1. in prima lectura. C. de ſum.
Trin. col. pe. & vide omnino Bar. in d. l. 1.
C. de ſum. Trini. col 5. qui clarè tenet in-
famem infamia iuris nullo caſu ſine tor-
mẽtis admitti, & ad hoc adducunt tex. in
d. §. ſi ea rei conditio qui conuenit, quia
loquitur in infami infamia iuris. De infa
mi autẽ infamia facti non vult vt paſsim
torqueatur, ſed ita demum quãdo eſt val
de vilis, & ignotus. Et conſequenter reſul
tat clara concluſio, quòd non ſolum are
narij & ſimile, qui ex illo exercitio ſunt
infames, torquentur, ſed etiã alii infames
ꝓpter cõdẽnationẽ alicuius criminis, iu-
ſta l. 1. ff. de infa. Sic etiam alii crimine no
tati infames infamia facti torquentur.

Non obſtat tex. in l. diuus. §. fi. quia no
luit ille tex. aliud dicere, niſi hoc ſolum,
ꝙ cũ talis deportatus non amiſerit liber-
tatem, ſed ciuitatem tantum, de eo vti de
ſeruo non eſt quæſtio habẽda: quia ſupe-
rius in eadem l. loquutus fuerat de q. ha
benda a ſeruis. In cæteris igitur, id eſt, cir
cunſcripta dubitatione, an vti ſeruus in
quæſtionibus eſſet habẽdus, lex relinquit
eum ſub lege loquẽte de aliis infamibus.
Facit regula l. qui teſtimonio. in princ. ff.
de teſtamen. & tex. in cap. 1. in fi. de æta.
& quali. Et ꝙ ſi verum textum illum ita
loqui apparet: quia ſimul dubitat de ſta-
tu liberis. Aduertendũ tamẽ puto, ꝙ ſępe
imò quaſi ſemper, ſumus extra has diffi
cultates: quia prius negant, poſtea faten-
tur, vel aliter variant, quo caſu poſtea ſu
mus nõ in regula, in qua laboramus, ſed
in fallentiis, de quibus modo dicemus.

Regulam igitur ſic declaratã, liberũ ho
minem pro teſte examinatũ nõ torque-
ri, limita. Primo, per ea quę dicta ſunt, nõ
procedere in eo, qui eſt crimen notatus:
quod ſine dubio procedit in infami ex na
tura delicti: procedit etiam in infami pro
pter condemnationem, vt demonſtraui,
procedit etiã in infami de facto, & crimi-
ne notato ſimpliciter, ſecundum magis
communem opinionem, licet Bar. addat,
ſi tamen ſi vilis admodum. in d. l. 1. C. de
ſum. Trin. & fide cathol. Procedit ẽtiam
nõ ſolum in teſte, ſed etiam in accuſatore
vt dicam in vndecima & vltima parte hu
4 ius tractatus. Secundo limita † vt nõ pro
cedat, vbi teſtis vacillaret. d. l. ex libero. in
prin. Quæ limitatio procedit, etiam ſi ſit
poſitus ĩ dignitate, vel nobilitate, vel alio
officio ſeculari. Ita Bart. in d. l ex libero.
qui dicit, ꝙ presbyter etiam examinatus
vt teſtis, & vacillans torqueri non poteſt.
allegat l. presbyteri. C. de epiſcop. & cle-
ric. vbi eſt caſus. Et loquitur Bart. in preſ-
bytero non in clerico, de quo clerico eſt
5 tex. ĩ d. l. qui † vult ita torqueri, ſicut quæ
libet alium. & d. l. presbyteri eſt canoniza
ta. 6. q. vlti. in cap. presbyteri. *el primo*.
Non ſeruatur tamen hæc lex in eo, quòd
prohibet presbyteros vacillantes torque
ri de iure canonico ſecundum gl. in eo. c.
6 & communis eſt contra Bar. ꝙ † clericus
etiam presbyter torqueri non poteſt, vt
dicit Abb. in ca. cũ in contemplatione. de
reg. iur. & loquitur Abb. non ſolũ in preſ
byteris, qui de ſeipſis interrogãtur, ſed ẽt

de

de ijs,qui vti teſtes contra alios examinā tur,vt patet in ver.quinto iunctis ijs, quæ dicit in verſ.& ex prædictis,& vide Sal.in d.l.presbiteri qui dicit priuilegium preſbyteri eſſe,vt nō de facili torqueatur, & ita loqui illam legem: ſed ſi tamen cōtra eum militent magna iudicia, poteſt torqueri.ca.1.de depoſ.& hæc eſt optima cōcordia, quæ comprobatur ex dicto Abb. in d.c.cum in contemplatione, dum vult tamē nō torqueri,niſi fama pręcedente, quod ſequitur Ale.in l.ſi.ff.de quæſtio.ad Bar.ſuper verbo,veniamus,dicens etiam ta communiter teneri in d.ca.1. prout eſe verum conſtat ex repertorio Hippo.in pen. colum.ſi.ff.de quęſt.etiam ꝙ adeſſnt alia indicia.Et hæc adde ad ea quę dixi ſupra latè de hoc, & aliis in dignitate cōſtitutis.in 6.q.prin. in ver. circa ſecundā,& ad Marian.Soci.in c. qualiter. *el ſecundo*.in 11.arti.quæſt.95.& vide etiā latè Put.in tractatu ſynd.char.60.col.1.vbi tandem dicit clericos & presbyteros in caſibus a iure permiſsis torqueri ſecundum obſeruantiā, addens ſe vidiſſe tales tortos,pro veneno dato cōſanguineis, & quia corpora ſepulta exhumauerāt,& veſtibus,cum quibus fuerant ſepulta,ſpoliauerāt,ac annulis,vt per eum. Et nota omnino ſecundū prædicta, ꝙ presbyter varius torquetur, ita demum ſi etiā præcedat fama contra eū,de quo dubitat: quia quod dicitur de fama,accōmodatur,quādo in ſe ipſum torquetur ſuſpectus alicuius criminis,& ita loquitur tex. in c.1.de depoſ.& Doctores ibi, ſed ſi examinatur vti teſtis,& ſit varius,neſcio quæ fama in hoc caſus debeat præcedere. Arbitror tamen fuiſſe mentem Doctorū loqui generaliter, & ſic ēt ꝙ vti teſtis examinetur, vt patet in dicto Sal.vbi ſupra.Et dictum
7 Ab.quod allegatur,eſt generale,† ꝙ non reperit clericos poſſe torqueri niſi ſint infames. De poſitis vero in dignitate vide latè ſupra in d.6.quæſtio. vbi plene dixi, & ꝑ Modernos in leg.Cēturio. ff.de vul. & pup.& cōcluſio eſt ibi nō poſſe torqueri,ſed tamen Bar.in l.ex libero, ſupra allegat videtur declarare hanc cōcluſionē, vt non poſsint torqueri, quādo examinātur vti rei,ſecus ſi vti teſtes: quia tūc vult vt nulla habita ratione ad dignitatē ſi vacillant,non autem ex alia cauſa, torqueātur per l.nullū.C.de teſtib.& Bar. ſequitur Brun.in ſuo tracta.char.76.col. 2. & Hippo.in ſuo repertorio in d.l.ex libero. reprobato tamen Bar.in officiali, qui nō poteſt cōueniri,vt per eum Abb. nota. in cap.cùm in contemplatione vult, ſi bene vides, ꝙ non torqueantur etiā vti teſtes, in verſ.quinto. iuncto verſ. ex prædictis, maximè ibi,dum dicit, tantum dixi de liberis conſtitutis in militia, vel dignitate. Per quæ verba clarè & apertè vult nō torqueri tales etiam vt teſtis, dato quòd varient.Et idem apertè Io.And. & alii Canoniſtæ.

Nec obſtat tex.allegatus per Bart.in l. nullum. C. de teſtib. qui loquitur quoad pœnam, a qua nulla dignitas eum excuſare habet,& ita Bal.Saly.& communiter Doctores illum tex.ibi intelligunt. Sal.in l.ſi.col.2.C.de quęſt.tenet pręcisè opinionem Bar.vt vacillās,torqueatur,non obſtante dignitate aliqua, nō tamen alia ex cauſa loquendo in teſte,etiā ꝙ conuinceretur de mēdacio, ſicut propriè loquitur Bar. & conſiderate admodum videtur loqui.Alber.not.in rubr.C.eo.tit.de quęſt. ſimpliciter vult,non torqueri,diſtinguendo poſtea in aliis non conſtitutis in dignitate an vacillent,vel nō, ſicut faciūt Canoniſtæ in d.ca. cùm in contemplatione. Idem tenet Azo.in ſumma de quęſtio.in prin.Idē Gand.in titu. de quæſt.& tor.in 1.col.vbi vult,vt teſtis vacillans torqueatur, poſtea excipit inter cæteros poſitos in dignitate, & ideo dicat Bart. quidquid velit,& qui illū inaduertentes ſequuntur maxime. Salyc.in d.l.ſi.Veritas,& cōmuni opinio Doctorum eſt, nullo caſu poſſe torqueri perſonas in dignitate exiſtentes ſiue vti rei,ſiue vti teſtes examinentur,vi ſi in criminibus exceptis,&,vt dixi tex.ꝑ Bar. allegatus in d.l nullū. loquitur quoad pœnam, & ideo in cæteris remanet leges illęſę.Et hęc adde ad ea,quę ſupra dixi in d.6.q.in verſic.circa ſecundū. Et per hęc remanet inſulſa dubitatio Hippo. in d.l.ex libero, qui conatur oſtēdere contra

tra Bar.efficialẽ torqueri nõ poſſe in caſu
variationis: nam propter dignitatem ſuã
indiſtinctè torqueri non poteſt. Nũc poſt
quam explicitũ eſt, quid iuris ſit quo ad
crimine notatos,& conſtitutus in dignita
te, videndum eſt etiam de alijs liberis ho
8 minibus, † an, & quando dũ examinan-
tur vti teſtes, ſint torquẽdi, & Bar.in d.l.
ex libero.concludit admitti ſine tortura,
non ſolum ſi ſint diuites, & bonæ opinio
nis,ſed etiã ſi ſint homines viles, licet vi-
libus non adhibeatur tanta fides. Excipit
tamen tres caſus,in quibus vult poſſe eos
torqueri. Primus eſt, ſi vacillant: Secũdus
ſi cõuincantur de mendacio, & has duas
fallẽtias ponit, quãdo perſonæ ſunt diui-
tes & honeſtæ,addit tertiã, quãdo pſona
eſt vilis videlicet quando ſpontè accedit
ad dicendũ teſtimonium, vt notatur per
eum,& cum Bar.clare tenet Maria. Soci.
in c.qualiter,& quando. *el ſecundo.* in 1 t.
ar. quæſ.95.de accu.vbi vide,& Sal.in d.
l.fi.C.de quæſt.col.2.& alij cõiter,vbi ſu
pra. Et circa tertiã vt ordine retrogrado
9 procedamus,dic quẽlibet, † qui vltro ſe
ingerit non citatus ad dicendum teſtimo
nium,facere ſe ſuſpectũ. vt ponit Iaſ.in l.
prætor ait. *la prima.* in 1.not. ff. de iureiu.
ergo magis vilis perſona:& ita hoc modo
reſultat iudicium quod requiritur etiam
ante torturam teſtis,iuxta dictum Bar.in
l.1.in prin.circa fi.ff.de quæſ. Circa vero
10 ſecundam, quãdo † conuincitur de men
dacio exẽplum eſt in eo,qui negat inter-
fuiſſe facto,& cõuincitur, per tex.in leg.
vnius.§.iudex.ff.de quęſt. Nam præſumi
tur cum hoc ſuo mẽdacio velle occultare
veritatẽ, & ita poteſt torqueri, & ſufficit
ſi conuincatur ab vno ſolo in hoc caſu, ſi
ſit dignus. Ita Bart. in d.§. iudex,de quo
mẽdacio (quod ſupra poſui inter indicia
ad torturã.in 3.q.prin.col.2.) ibi vide:qa
diſtinxi circa modum probandi illud, an
loquamus contra reũ,an contra teſtem &
cum ratione,vt ibi latè. Et adde, ꝙ ſæpe
cõtingit hæc limitatio ĩ illis delictis, quæ
committuntur a viris manu prõptis,quia
ẽt ꝙ cõmittantur in platea ad præſentiã
populi, tamẽ cũ maxima difficultate po-
teſt haberi veritas, non audentibus homi
nibus veritatem deponere ob metũ illo-
rum. Et ideo iudex vbi videt, & ſcit talẽ
teſtem interfuiſſe,qui tamen negat ſe ali
quid vidiſſe, poteſt eum torquere, non
poſſet tamen torquere omnes, qui inter-
fuerunt,ſed duos vel tres, ſecundũ Alex.
poſt Bal.in d.l.ex libero.Bru.& alios com
muniter, vbi ſupra.
11 Hinc eſt etiam, † quòd quãdo ſit fur-
tum vel aliud maleficium in domo,quo-
niam qui in domo habitant, veriſimiliter
fecerunt, uel ſaltem ſciunt a quo factum
fuerit,ipſis negantibus, põt aduerſus eos
iudex deuenire ad tormenta, vt traditur
in l.dominus horreorum.in prin. ff.loca.
vt ibi per Bald.& Bar.Put. in tracta. ſuo,
char.84.col.2.& idẽ quo ad eos,qui dum
frequentabant, Alex.in 1.vol cõſ.51.col.
5.& vide ad hæc Iaſ.in l.ſi quando. C.vn
de vi.6.col.8.circa fi. & intellige quemad
modum declarat Bal.in d.l.dominus hor
reorũ,& in l.1.C.loc.& Iaſ. in l. in actio-
nibus.col.pen.ff.de in lit.iuran.
1 Circa primam, † quando teſtis vacil-
lat pone exemplum, non ſolum quando
in iudicio vacillat, modo vnum, modo
aliud dicendo in eadem iudicio, ſed etiã
quando deuiat in iudicio ab eo, quod di
xerat extra iudicium. Ita Alex.in cõſ.63.
vol.1.vbi eſt videndum.& Cępo.cõſ.61.
col.1.& 2.non dico,prout dicit Bar.quod
hoc caſu puniatur de falſo,in l.eos.ad fi.
ff.de fal. ſed poſſe vti vacillãtem torque-
ri:nam reprobatur Bar.in d.l.eos.quia ta
lis non poteſt de falſo puniri, vt per Do- 5
cto.c.cùm in tua.de teſt. Alex.conſi.154.
col.pe.in 5.volu. & per Tin. vbi omnino
vide in tracta.de teſti.in 4.ca.& per Dec.
in c.per tuas.col.fin.extra de prob. Et ad-
13 uertendum eſt, † quia non videtur ſuffi
cere vacillatio niſi etiam teſtis fateatur in
terfuiſſe. Ita Gloſſ.in leg.vnius.§.teſtes.
ff.de quæſtio.Ioann.Andr.& Abb.in ca.
cum in contemplatione, de regul. iur. &
Ale.in d.conſil.63.de quo dubitari poſſet.
quia Bar.in d.l.ex libero.ſimpliciter dicit
vacillantem torqueri, & item quando cõ
uincitur de mendacio,in hoc ſecundũ ca
ſu intelligens tex.in l.vnius.§.teſtes.ff.de
quæſt.per quẽ Glo.ibi aſſerit.id quod di-

xi. Sic etiam intelligunt multi alij ſecuti
Bar. vbi ſupra propter quæ verba de faci
li vnuſquiſque ita credere poſſet & opina
ri hanc eſſe opin.cõem. Nihilominus ar-
bitror veriorem opinionem eſſe Gloſſ.in
d §.teſtes, vt non ſufficiat ſimplex vacilla
tio, niſi ēt dicat de facto interfuiſſe, mo-
ueor ꝑ tex.in d.§.teſtes. qui factus eſt:ad
hoc, & quia Doct.cõiter in d c.cũ in con-
templatione:ita volunt: ſic etiam Docto.
relati per Ale.in d.cõſ.63.maximè Cyn.
in l.fi.C.de quæſt. qui omnino videndus
eſt, & ipſemet Alex.in eo.conſil. Moueor
quæ ēt quia nõ reperio.Gl.in d.§ teſtes.
eſſe ab aliquo reprobatã, ita vt nec Bart.
ibi quicquam pungat eã, imo reperio Al
ber.ibi clare dicentem, ꝙ dicta duo re-
quiruntur, & reuera nõ videtur quòd ali
qua ex parte debeat haberi in conſidera
tione vacillatio, niſi ille interfuerit facto,
quia eo caſu poteſt exiſtimari, quòd ve-
ritatem velit occultare, nõ aũt quãdo nõ
interfuit vt de ſe patet, & nõ ſine ratione
ego dixi. Et dicunr Doct. ꝙ ipſe hoc de-
beat teſtari:quia vbi alij hoc aſſerant, ip-
ſo negãte, tunc ſine dubio eſt torquẽdus
ratione mẽdacij, ſecundum Bar.& cõmu
niter Doctores ſupra relatos, dantes etiã
hũc ſenſum ad d.§.teſtes.qui & ſi nõ mul
tum conueniat, tamen in ſe verus eſt, vt
maximè patet ex his, quę dixi ſupra in 3.
q.prin.in 2.col.loquẽdo de iudicio, quod
reſultatè mendacio, & alijs paulò ante di
ctis. Item aduertendũ eſt prędicta proce
14 dere in cauſa criminali: † in cauſa vero
ciuili teſtes etiam vacillantes nõ torquẽ-
tur. Ita probat text.in l.diuus. in fin.ff.de
quęſt.iũcto pri.tex.qui aliud vult quo ad
ſeruos, & ita Bar.in d.l.diuus. Si tamen eſ
ſent uiles, & vacillarẽt, poſſent torqueri.
Ita Cyn.in l.fi.C.de quęſt.refert, & ſequi
tur Iaſ.in l.imperiũ.in 13.col. verſic. ſed
aduerte.ff.de iuriſd.omn.iu. & ita de libe
ris teſtibus dixi.

15 De † ſeruis vero, an & quando poſ-
ſint torqueri tam contra extraneũ, quàm
dominum præſentem vel præteritum, vi
de Abb.& alios in d.c.cum in contempla
tione.de reg.iur. & Saly. in l. fin.col.2. &
in l.interrogari.C.de quæſt.Ang.in j.C.
de quæſt.& Albe.in eodem ti.in rubrica,
& alibi ſæpe, nec fit differentia, an ſimus
in criminalibus, vel ciuilibus d. l. diuus.
prin.quia genus eorũ admodum ſordidũ
eſt, vt dicit Ang.in d.l.1.& Doctores vbi
ſupra. Verum quia vt vides liberi vacillã-
tes & in criminalibus, & in ciuilibus tor-
quentur. Vbi tamen in ciuilibus ſint etiã
viles, operæ pretium eſt aliqua dicere ad
veram intelligentiam huius termini va-
cillationis, & an differat variatione, & cõ
trarietate. In quo breuiter dic differre:
16 † quia teſtis dicitur varius, cũ nulla cau-
ſa aſsignata dicit contrariũ eius, quod pri
mo dixerat. cap.dilectus. extra de temp.
ordin. Cõtrarius vero eſt, cum dicit duo
quæ ſimul eſſe non poſſunt: vt ſi primo
dixerat contractũ fuiſſe Romę die tali ce
lebratum, poſtea dicit, ſed illo die fuiſſe
Narbonę. Sed vacillans dicitur, qui timẽ-
do & dubitando variè loquitur. leg.eos.
ff.de fal.& in l.2.cum ſimilib. ff. de teſti.
17 Et † teſtimonium talis non ſolum non
valet, verum etiam ipſe punitur. l.nullũ.
C.de teſtibus. Hanc declarationẽ tradit
Specul.in titu.de teſte.§.1. verſi. item ꝙ
teſtes ſunt varij, vt eſt vltra Spec. de va-
cillante Glo.expreſſa.in cap.ſi teſtes.§.in
verbo, vacillante.4.quæſtio.3.quem alle-
gat & ſequitur Albe.in d.leg.ex libero.&
vltra Specula.etiam expreſsè ita declarat
Inno.in cap.præterea.in fin. de teſt. cog.
qui dum loquitur de vacillante, & dicit il
lum eſſe, qui dubitando loquitur. Subdẽs
etiam itẽ & qui variè loquitur, voluit ſi-
mul vtrunque iungere, ſicut facit Specu.
& ſequitur Specu. Innocentium Bart. in
18 d.l.eos. Et † quæ dicantur diuerſa teſti-
monia, & quę falſa, & quę aduerſa, & cõ-
traria, ponit idem Bar.in d.l.eos.col.pen.
vide etiã in tract.Clau.char.51.& omni
no.vide Tind.tract. ſuo ſolenni de varie-
tate teſtiũ in 13.char.col.1.vbi ponit pri-
mo, quæ dicãtur falſa teſtimonia, & quæ
nõ, & hoc in c.incip.tranſeamus.2.in ca.
ſeq.quod incipit, varia, ponit quæ dican-
tur varia aduerſa vel cõtraria. Et quibus
ſequitur dũ Bar.clarè vult in d. l.ex libe-
ro.& Abb.& Doctores in d. c.cum in cõ
19 templatione. de reg.iur. vt teſtis † etiã
vilis

uilis non torqueatur, ſi ſit liber, niſi vacillet, hoc procedere in ipſa vacillatione: nō autem quando ſimpliciter eſt contrarius, vel varius, & ideo etiam. l. nullū. C. de teſti. quæ vult teſtem poſſet torqueri. & puniri ſi falſitate non caret intelligitur à Doctorib. procedere in vacillante. vide ibi, Cy. & alios, & quòd ſolū ſi vacillat, teſtis, ſit torquendus, etiam ſentit Alexan. cōſil. 63. volu. 1. Nam in primis facit regulam quòd teſtis vacillans poteſt torqueri, poſteà oſtendit eum qui primo vnū dixit extrà iudiciū. poſtea contrariū in iudicio eſſe in caſu vacillationis. & aliter non eſſe torquendum.

Contrarium tamē, ſcilicet, vt teſtes uarij, & contrarij ſint torquendi ſentit Bart. in d. l. eos verſic. & ideo pro declaratione. & in l. j. §. quæſtioni. ff. de quæſtionib. & in l. ſi poſtulauerit. §. ſed ſi negauerit. ff. de adulteriis. Imo, nihil videtur magis,
20 † notum quā ſubiiciatur tormentis teſtis varians, & qui ſibi ipſi ſit contrarius, & tunc ſtatur vltimo dicto in tormentis, ſecundum Barto. in locis proximè allegatis, & Docto. in cap. cum in tua. extra de teſtibus. maxime Felyn. column. penulti.
21 Et ideo † dicimus quando quis in tortura vnum aſſerit. poſteà repetitus dicit aliud poſſe repeti torturam, imo toties quoties. ita variat p dicta Bar. in l. vnius § reus. in ſi. de quæſtionib. & melius, & magis ad rē in l. de minore. §. plurimū. co. j. ff. de quæſtionib. Angel. conſil. 23. & per Angel. Aret. in Glo. in verbo fama. in materia. torturę. in 9. quæſ. & Put. in tracta. ſyndi. in char. 91. col. fina. verſi. viſo dete petitione. vbi omnino vide. Ad confirmationē primæ opinionis quod teſtis debeat vacillare, adduco tex. in d. l. ex libero. & quòd aliter torqueri non poſsit, tenet Soci. in conſi. 235. colum. 2. verſi. præterea. & Bald. in l. presbyteri colum. 2. in prin. C. de epiſco. & cler. Bar. & Doctores. in d. l. ex libero. & Abb & Doctores. in cad. cū in cōtemplatione. d. regul. iur. & puto eſſe veritatem ipſam, vt requiratur vacillatio, q a lex ex libero, & Doctores ibi & in d. ca. cum in contemplatione. non poſſunt euitari & Barto. etiā ita vult in d. §. plurimū ſi bene vides. Tamen Doctores quo ad hunc effectum torturæ habent pro vacillante omnē qui variat, modo vno modo contrarium dicendo. Hoc elicio ex dictis Bar. in d. l. eos. in d. ver. & in d. §. quæſtio. ac in d §. ſed & ſi negauerit. & ex dictis Doct. in d. c. cum in tua. & amplius & hoc elicio ex dicto conſ. Alex. 63. in princip. qu ia cōſuluit quem dicit va cillantē ex eo ſolo quò primo extra iudicium vnum dixit, poſteà in iudicio cōtrarium: qui tamen non dicitur vacillans ſecundum diffinitionem de qua ſupra. Imò licet etiam nō diceretur vacillans, ſed ſolum varius, & contrarius tamen deberet torqueri, vt latè cōſuluit. in terminis Cępol. conſi. 61. col. 1: & 2. vbi omnino eſt videndum. & ita practicatur, & hæc nō ſunt cōſiderata in repertorio Hippoly. in ſin. 203. qui & ſi ita clarę velit, tamē locutus eſt oculis clauſis. Et ad declarationem prę-
22 dictorum ſcias † quòd teſtis non dicitur variare qui repetitus addit dicto ſuo, Deci. cōſi. 100. col. Nec etiā ille qui primo dixit ꝙ omnes. poſteà, quòd maior pars, Dec. ibidē, col. penul. circa princ. Et quid de eo qui primo aſſerit, vnum uti certus, poſtea in alia depoſitione dicat, quòd nō erat bene certus, nec habebat bonam memoriam, vide Felyn. in cap. ſi autē. col. 2. in princ. de reſcrip. & Pau. de Caſt. in leg. dolo. C. de dolo. & ibidem Alex. ac Alex. omnino in l. 2. col. 3. ff. quod quiſque iur. & ecōtra quādo quis primo dixit neſcire poſt ea ſcire. Vide Bar. & Alexan. in l. qui bona. §. ſi quis ſtipulatus. ff. de dam. infe: & ibi in apoſtillis impreſsis, & quid in eo q pimo dixit ſcire, poſtea credere. Aret. cōſi. 44. col. fin. Felyn. & Areti. in cap. quoties. extra, de teſti. & Iaſ. in rubr. ff. de iure iur. & omnino uide Tinda. in d. trac. de varietate teſtiū in dictis verſi. char. 13. vbi latè quando dicantur falſa teſtimonia, uaria, & aduerſa & quando nō, ac etiā char. 2. col. 3. uerſi. narrabam. ubi quærit quid quando proximo dicit, Credo poſtea per uerbum ueritatis. & in uerſi. ſeq. qui incipit ſequentem. vbi quid quando primo dixit mihi uidetur, ſecundo per uerbū affirmatiuum. & uerſic. ſeq. qui incipit poſt

hæc de teſte qui primo dicit dubitãdo poſtea affirmando,& ſequẽ.de teſte qui primo dicit neſcire poſteà ſcire ac ſeq. de eo qui dixit primo non recordor,& ſecunda vice ſc:o,vel recordor, & de aliis, vt ibi eſt factus tractatus ille ad hoc & Doctor qui ſolemnis,vnde ad eũ ſemper recurre in hac materia variationis teſtium.

23 Non tamen eſt admittendum,† teſtẽ non dicit varium ſi incontinenti ſe corrigat allegando iuſtam cauſam, erroris, & correctionis, & ita iudici videatur, vt ꝑ Bart.in d.l.eos.col.2.verſi.item oppono. & refert & ſequitur Are.in c.per tuas.colũ.3.extra de teſti.vbi declarat procedere in variatione nõ in additione, & ſuppletione. Contra hoc dictum Bart.adduco eundem Bar in l.quidquid aſtringendæ.ff.de verb.obliga.circa fi.verſi fateor tamen vbi vult ſimpliciter, quòd in teſte licita ſit variatio antequã primum dictũ, habeatur pro perfecto.& ita Firm.in verbo,teſtium repetitio. verſi. 9. & 10. vbi omnino vide, quòd eſt antequam teſtis fuerit à iudice dimiſſus,vt dicit præfatus Firmian.poſt Bal.per eum allegatum in l.lecta.ff.ſi cer.peta. Ad hoc poſſet allegari notabile dictum Bal.in fi.C. plus va

24 le.quod agi.vbi per illũ text. dicit † q̃d poſtquam teſtes depoſuerunt debet itera to eis legi eorum dictum, vt per lectionẽ depoſitio compleatur, & tollatur error. & ſequitur Fely.in c.per tuas.col. penul. de teſtibus quam practicam obſeruari vidi à maximo Doctore, D. Hieronymo Caſtellionco,vnde Bar.ĩ d.l.eos.eſſet intelligẽdus poſt dimiſsionem antequã cũ parte eſſet locutus. Credo opinionem Barto.in d.l.eos. eſſe veram ſimpliciter quòd & dum examinatur,& poſt ante dimiſsionem non ſit licita variatio,niſi iuxta modum per eum traditum in d.l.eos. Et ideo Inno.in ca.præterea.de teſt.cog.

25 dicit † quòd quando teſtis in continenti ſe corrigit,non ſtatur correctioni ſimpliciter,ſed debet iudex attendere modũ correctionis,& refert, & ſequitur Fel. ibi col.fin.in princi.& ſic loquitur,& in ipſo actu,& poſt antequam fuerit dimiſſus,& vide omnino Abb.in eo.cap.præterea in vlti.notab.in verſic.dicit tamen multum notabiliter hic Innoc.vbi dicit poſt. Innoc.iudicem debere diligenter attendere modum,& cauſam correctionis c. cũ dilecti extra de accuſatio.& niſi cognoſcat cũ poſſe probabiliter ſe corrigere, incidit in ſuſpicionem & vacillationem.ff.de teſti. l.in teſtibus & per d.capir.cum dilecti. & cum hoc dicto conſermi dicto Bar.in d.l. eos.etiam Abb.ibi,& Doctores volũt vt

26 incontinenti dicatur,† & quando nondum exiuit conſpectum iudicis, & antequam allocutus fuerit partem, niſi aliud velit qualitas perſonæ, & nemini dubiũ, eſt,quòd etiam incontinenti dicitur, imò multum magis dum teſtis examinatur atque ita videtur prçcisè loqui tex.in d.ca. præterea,ſi illum bene vides, & omni ea ſu quo dicitur incontinenti volunt Doctores vt procedat dictum Innocentij & Bartoli in dicta leg. eos. etiam latè ſequitur Tinda.in ſuo tractatu. char.2.verſiculo alteram exceptionem, vbi proſequitur poſteà illud per 3.colum.nec Firmian dicit contrarium,ſi bene vides,quã uis de eius authoritate & dictis per modum repertorij parum eſſet curandum.

Nec obſtat practica Bald.in d.l.fin.C. plus valet quòd agitur, quia conuenit cũ declaratione Barto. in d. l. eos. & dicam etiam infra rubr.de oppoſit. contra teſtes.

Non obſtat dictum Bartoli in d.l.quid quid aſtringendæ.quia ſolum dicit,quòd poteſt variare in ipſo actu, ſed an etiam requiratur allegato correctionis nullum verbum,& ideo debet cõuenire cum hoc alio dicto cõmuniter approbato ,& vide omnino Aretin.in d.leg.quidquid aſtringendę,qui colum.2.diſputando an Bartol.ibi bene loquatur inquit communiter ſolet dici admitti correctionem, quouſque non tranſiuit tempus quo potuit loqui cum parte, & tunc ſine dubio ſecũdum communem ſententiam debet allegari cauſa correctionis. alias vti varius ẽ puniendus.l.eos cum ſimilib.ff.de fal.& de prædictis an.& quãdo dicatur varius & poſsit teſtis ſe corrigere, vide quæ dicã in materia falſi circa articulum,quòd fal

ſitas

ſitas debet concludere & eſſe inexcuſabi
lis, & in rubrica de publica proceſſ circa
27 fi.vbi latiſsimè. Item † non eſt varius,
niſi quando eſt varietas in facto principa
li ſecus ſi ſit in quibuſdā acceſſorijs Bar.
in d.l eos.verſ pro huiuſmodi. Abb.poſt
Innoc.in ca. fraternitatis.de hære.Iaſ.in
leg.1.§ 1.in apoſtillis nouis.ff.de ope.no
ui.nunc.& alibi ſæpe, & nō ſolū procedit
in teſte ſibi ipſi contrario ſicut loquitur
Bar. ſed etiam in duobus ſibi contrarijs.
Dec.conſi.100.col.3.circa fi.& ſeq.Dimi
28 nuitur † tamen teſti de fide. Deci.cōſilio
105.col.6.qui allegat Bal.& Soci. & quā
29 do teſtis eſt ſuſpectus † quo caſu licet ſu
per impertinētibus eū interrogare,quin-
imo debet iudex eū inuoluere, ſi poteſt.
vt per Dec.in ca.licet cauſam.col.5.ver.
octauo not.extra de proba.fides penitus
tollitur. Alex.conſ.154.col.2.& in fi.vol.
5.& Soci.conſi.98.circa fin. colum.1.lo-
quitur tamen Bart in d.l.eos.quo ad pu-
niendū de falſo,no. quo ad torquēdum,
imo tales interrogationes fiunt,& admit
tūtur in teſtibus ſuſpectis, vt demum via
torturę veritas aperiatur, vnde vbi non
ſumus in teſte ſuſpecto, ſed tamen in eo
30 † qui interrogatus circa non eſſentialia
variat,credo talem variationē non ſuffi-
cere ad torturā:quia Bar.in ead.l.eos.di-
cit non eſſe varium, & ſic ceſſat iudiciū,
ſine quo torqueri non pōt. Bart.in l.1.ad
finem principii.ff.de quæſtioni.& dixi ſu
pra,& clarius hoc vult Tind.in dicto ſuo
tracta.de varietate teſtium.char.13.ver.
varia, columna 3. in illa charta vbi dicit
talē varietatē minimè nocere debere te-
ſti,vel facere teſtem varium, adeo quòd
iure de teſtibus varijs loquentia non ha-
bent locum hoc caſu, & vide omnino in
31 hac materia teſtis † qui falſitatem admi
ſit in nō ſubſtantialibus. Iaſ.in l.2.col.6.
C.de bono.poſſ.ſecun.tabu. & ibi etiam
habes quomodo puniatur talis,& quādo
dicatur impertinēs, & nihil facere ad cau
ſam id ſuper quo falſitatem interſerit,in
quo vltimo conclud.t ſatis eſſe quòd ali-
quo modo faciat ad cauſam,pro quo eſt
tex.in c.quoniam.& ibi Bal.not.& ſequi-
tur Fel.ibi col.1.extra de teſtib.& ſubdit
32 Iaſ.in d.l.2.adhuc † non dicit variū ſi in
modico eſt contradictio. Videtur tamē ſi
teſtis iurauit dicere veritatē ſuper facto
principali,& appēdicibus, quod tūc aliud
ſit,& dubiū mouet Iaſ.vbi ſupra,qui etiā
ſentit ꝙ ſemper teſtis ita iuret, & plus vl
tra non procedit, ſed adhuc vide Bald.in
rub.de cōtro.inueſt.col.1.& in l.ſi ex fal-
ſis col.fi.C.de tranſact.& Are.in c.in no-
ſtra.de teſtib. col.2.dicā in rub.de oppo-
ſitionibus contra teſtes. In præſentia ta-
men mihi communis videtur cum dictis
33 Bar.in d.l.ꝙ. † aut deponit falſum in his
quæ pertinent ad cauſam,aut non,vt ſu-
pra retuli,& vltra Iaſ.in dictis locis etiam
idem ponit Iaſo.in l.ſi duo patroni.§.idē
Iul colum.fi.ff.de iureiuran.in verſicu.&
circa prædicta.in l.1.in prin. col.10.ff.de
offic.eius.& Felyn.in d.cap.fraternitatis.
de hære.col.fi.in his locis apparebit hanc
eſſe communem opinionem,& ita etiam
obſeruatur. Non tamē eſt omittēda cau
tio Bart. in d.l.eos.per quam teſtis poteſt
34 effugere hos inexplicabiles modos: † nā
cùm iterū examinatur poteſt dicere, di-
co ſicut alias depoſui, & ſi iudex nolit ad
mittere hanc reſponſionem, ſed valit, vt
rē narret,poteſt dicere, Legatis mihi di-
ctū meum,& tunc iudex debet legere, &
ſubdit Bar.ꝙ tametſi iudex ſibi legat di-
ctum ſuum, tamen ad abundantem cau-
telam debet teſtis dicere,ꝙ ſi appareat ſe
prius aliter dixiſſe, ex nunc corrigit di-
ctum ſuum ſecundum,& ſe refert ad pri
mum cum eo tempore melius recordate
tur,& ſatis incontinenti dicitur, & cùm
cauſa ſe corrigere,iuxta dicta ſupra, facit
ꝙ quando me refero ad aliquam ſcriptu
ram,ſi in referēte aliquid reperitur quod
non ſit in relato, nō attēditur, ſed tātum
conſideratur relatum,& illud tantum di
citur dictum,vt per Decii latā conſi. 63.
colum 4.& in teſte eſt conſi. Alexan.56.
col.2.& volumi 2. & alibi,vt in reperto-
rio Hippo.in d.l.eos & de teſte vario vi-
de Alcia.in tractatu præſumptionum re-
gu.2.pręſumptione 29.& præſumptione
31. Erat etiam animus aliqua dicere ad
declarationem vltimi dicti Bartol. in d.l.
eos.dum vult vt illa lex, eos procedat in

eodem teſtes, qui ſibi ipſi contradicit, nõ in diuerſis teſtibus, ſibi inuicem contrariantibus, qui ſunt redigendi ad concordiam: ſentiens clarè teſtem ſibi contrarium non redigi ad cõcordiam, ſed puniri de falſo, ſed ne idem ſępius repetam te reijcio circa dictam materiam teſtium ad rubricam de qua ſupra ſæpe mentionem feci, vide tamen in præſentia Alexandr. & Iaſ. in l. duobus. §. fi. ff. de iureiurã. qui
35 dicunt, † quãdo teſtes hinc inde ſunt cõtrarij neminem puniri de falſo, & infert Iaſ. quòd teſtes inſtrumentarij vbi contradicant notario, & inſtrumento, nec ipſi propter notariũ, nec notarius propter teſtes poterunt puniri de falſo, qui tamẽ loquuntur vbi pares cõtra pares, aliàs in actu non reiterabili plures, & digniores vincunt, & victi remanent falſi: Ita loquitur Bal. in dicto §. fin. & traditur in ca. ex literis. de probatio. & in ca. licet cauſam. eodem titulo de probationibus. & expreſſè Aretin. in conſilio 13. char. 3. columna 2. & ita intellige eundem Aretinum in conſil. 71. colum. penulti. dum audacter videtur velle in duobus ſibi inuicem cõtradicentibus, vt vterque puniatur de falſo, & ita ſe habere communem opinionem loquendo in eodem actu, ita vt concordare non poſsit, quia vel voluit dicere aliud quàm quòd neutri credatur, & detur materia iudici intelligendi an alter vel ambo dicant falſum vel malè loqui-
36 tur. Et dum Iaſ. etiã poſui exemplũ † de teſtibus inſtrumentarijs contra notariũ, & de notario contra teſtes, ſomniauit, quia imò notarius punitur de falſo, iuxta latè dicta in cap. cum Ioannes. de fide inſtrumento. & in leg. 2. §. ſi quis neget. ff. quemadmod. teſta. aperian. & in leg. 9. exercendis. C. de fide inſtrumen. De eodem teſte an poſsit fieri concordia, ponit Felyn. in c. cum tu. in prima concluſione. de teſtibus & dicam de omnibus in dicto titul. de oppoſitionibus contra teſte, & de exemplo ſomniato Iaſo. dicam in tit. de falſ. & ibi amplectar falſi materiã non ſolum notariorum, ſed etiam partis & teſtium inſtrumentariorum & aliorũ quorumcunque. Hic etiam cederet materia
37 † quando teſtis eſt varius & torquetur, cui dicto ſit ſtandum, diſtinguendo tres caſus, quia aut ſumus in eodem iudicio, aut in diuerſi, aut quis in iudicio dicit contrariũ eius quod dixit extra iudicium vt facit Bartol. in d. leg. eos. ſed dicam in materia teſtiũ ſub dicta rubrica de oppoſitionibus contra teſtes, & ibi fortè dicam quid quando variauit quis ſæpius, vt fecit notarius de Biumio in cauſa cuiuſdã falſitatis, qui vno die dixi vnum, alio die contrarium, & ſequenti reuerſus eſt ad primum dictum, alios die affirmauit ſecundum ſit variando etiam in alijs examinibus ſequentibus, & cum tortura, an nulli dicto credatur, ſiue ſtetur, attentis tot variationibus & vacillationibus, an verò illi ſtetur dicto quod videt coadiuuatum aliqua veriſimiliter, iuxta conſil. Socin. 253. & quæ ponit Tinda. in dicto ſuo tracta. de dicto magis veriſimili. In pręſentia tamen vide in hac materia Felyn. in c. cùm in tua. de teſti. vbi facit regulam cum fallentijs. & Aretin. in ca. ſicut nobis. de teſtibus. Deci. in conſil. 189. col. 3. & Tind. in tractatu ſuo, in 3. parte principali. char. 12. & ſequentibus, vbi reaſſumit dicta Bar. in l. eos.

Vltimo quęro quãdo teſtis qui vti vacillans vel varius, vel aliter ſuſpectus tor-
38 queri debet, vt dixi. † An ſi petat copiã indiciorum ſibi ſit decernẽda ante, quàm torqueatur? Dic copiam indiciorum dari, vt diſputetur ſuper ea. l. cuſtodias. vbi Gl. & Doctores. ff. de public. iudi. & ideò ſi quis ſit torquẽdus, vbi ſeruus, & vbi ſit liber ſi non ſit torquendus. iuxta l. ex libero. & l. diuus. ff. de quæſtionib. prius hæc exceptio an ſit liber vel ſeruus examinã da erit. d. leg. cuſtodias. cum ibi notatis. & eſt tex. in d. l. ſi quis. ne quæſt. & in l. 1. §. ſi quis dicatur. ff. de quæſtionibus. Areti. in cap. ex parte. col. 6. extra de teſtib. Sed
39 † ſi eſt torquẽdus ex aliquo indicio ꝙ reſultet ex dictis, quæ cauſam principalem tangant, iuxta dictum Bart. in l. 1. ad finẽ principij. ff. de quæſtionibus, quia ſit mẽdax, iuxta l. vnius. §. teſtes. ff. de quæſtionibus, vel vacillans, iuxta l. ex libero. ff. de quæſt. ſiue varius, vel contrarius, iuxta late

latè dicta ſupra,& tunc licet hoc ſit diſcu
tiendum,tamen ſolum iudici hoc cõmit
titur abſque aduocatis.ita declarat Bar.in
d.l.vnius.§.teſtes.vbi omnino eſt viden-
dũ,& ſequitur Bru.in tractatu.ſuo char.
6.col.3.& nemo quẽ viderim cõtradicit.
non video tamen quomodo bene probe
tur intẽtio Bar. qui ad hoc allegat textũ
in dicto §.teſtes.l.is cui.eod.titu §.ſi uer.
ignoti.in authen.de teſtibus.& l.nullum.
C.de teſtib.quæ leges & aliæ ad idem,&
ſi dicant teſtem in ſuis caſibus eſſe tor-
quẽdum,non tamẽ illud dicunt vbi ſit du
bium ſuper indicio abſque diſputatione
cõmiſſo ſolum negocio iudici,& ideò, vi-
detur,quòd ſimus hoc caſu in teſte ſicuti
in reo,& vtrique ſic danda copia iudicio
rum,iuxta notata.in l.vnius.§.cogniturũ.
ff.de quæſtio.& in d.l.cuſtodias.& quę di
cit Bar.in l.fi.ad finem.ff.de quæſtionib.
Video tamen ſeruari opinionem Barto-
li,quando teſtis eſt varius,vel teſtes ſunt
varij ſiue contrarij,& ſic indicium oritur
ex dicto ſuomet.Non tamẽ ſemper quan
do eſt mendax ex dicto,vel dictis aliorũ,
quia tunc ſi petitur, datur copia, verun-
tamẽ placet indiſtincte opin.Bar.quæ eſt
vt totum onus, an ſi mendax,vel non an
ſit varius,vel non,ſiue vacillet relinqua-
tur iudici,ne detur materia differẽdo, &
diſputãdo palam & cum aduocatis & cau
ſidicis inſtruendi teſtes,& veritati nebu-
las offendendi,& ſatis hoc etiam colligi-
tur ex iuribus per Bart.allegatis, ſi illa di
ligenti oculo vides,& ex mille delictis no
uem centum,vbi admitteretur hæc diſpu
tatio,& daretur copia,ſuſpicionem con-
tra teſtes remanerent impunita,contra l.
ita vulneratus.ff.ad legem Aquiliam.quę
lex,etſi eſt vulgatiſsima, tamẽ ratio eius,
quæ eſt, vt multa pro communi vtilitate
ſint recepta contra ſtrictum ius ſatis,imo
plurimum facit.Ad hoc etiam accommo
dantur aliquæ rationes ad denegandam
copiam indiciorum adducte per Alexã.
conſi.ſexageſimoquinto volumi. primo,
& de copia indiciorum danda reo, vel
nõ ante torturam dixi in quarta quæſtio
ne principali ſupra.& ſecũdum prædicta,
40 vbi quis eſt torquendus,† quia crimine
notatus ſit,aut hæc qualitas vim ad cau-
ſam attinet:vt puta ſi dicatur , quòd eſt
arenarius,vel aliter infamis , & ſuper ea
diſputandum eſt etiam aperto Marte vbi
de hoc dubitetur,aut tangit cauſam,quia
ſit varius,iuxta ea quæ dicit Cępol. in di
cto conſilio ſexageſimoprimo colum.2:
& tunc,ſecus, & ideo ſi fateatur ſe eſſe ſo
cium criminis abſque alia diſputatione
ſuper hoc erit torquendus. vbi alias ſit,
in caſu iuxta dictum Salyc.in l.fina.C.de
accuſationibus. Vltimo tamen eſt ſcien-
dum in hac materia torturæ teſtium,
41 † quòd etiam ſi adſint qualitates, quæ
alias faciant,vt teſtes torqueantur, nihi-
lominus,vbi plenè probantur non ſunt
torquendi,ſed ſequendi,Bal.5. vol.con-
ſilio trecenteſimooctogeſimoquinto.Itẽ
42 † iudex debet a tortura abſtinere vbi ali
qua bona ratio naturalis excuſat, teſtem
Bald. primo volumine conſilio centeſi-
moprimo.colum.1.in fin.& etiam adde
43 † quòd vbi plenè conſtat de delicto non
eſt procedendum ad torturam. Bart. con
ſil.111.col.4.in princip.

Tit.de publicatione proceſsus & teſtium.

SVMMARIVM.

1 *Publicatio proceſſus an ſit neceſsariæ ad hoc vt ſententia valeat.*
2 *Publicatio proceſſus an requiratur ante torturam,& quomodo non publicatur proceſſu detur copia indiciorum.*
3 *Teſtes an poſsint recipi ad defenſionem, uel ad offenſionem poſt publicatum proceſſum.*
4 *Teſtes an poſsint recipi poſt publicatum proceſſum,fingendo,quod iudex illos examinet ex officio ſuo.*
5 *Teſtes an poſsint publicato proceſſu examinari ſuper articulis directe contrariis.*
6 *Teſtes partis aduerſæ an poſsint reprobari de falſo,ſaltem indirecte poſt publicatũ proceſſum quando etiam cum falſitate obiicitur corruptela.*
7 *Teſtium falſitas quomodo poſsit oſtendi pu-*

blicato proceſſu ſi agitur criminaliter ad puniendum,& non adiret actandum ſententia.

8 *Teſtes in cauſa criminali an poſſint examinari poſt concluſionem in cauſa?*

9 *Concluſio in cauſa nõ habeat locum in criminalibus?*

10 *Teſtium perſonas quando liceat poſt publicationẽ reprobare ſi prius fuit proteſtatũ.*

11 *Teſtis an poſſit repelli in cauſa appellationis ſi nõ fuit repulſus in prima cauſa.*

12 *Iudex an poſſit ex officio repellere teſtem inhabilem,& in tit. ſeq. nu 64.*

13 *Teſtis, quem proteſtatus ſumme reprobaturum, non probat, ſi poſtea dicat pro me,& ibi etiam ponitur quomodo tacito videatur approbari perſona teſtis.*

14 *Teſtis productus per me in vna cauſa, an poſſit per me reprobari in alia,*

15 *Teſtis dictum an poſſit pro parte tantum acceptari?*

16 *Teſtium dicta poſſunt reprobari ab ipſo me producente,& quę ſit ratio.*

17 *Teſtibus per me productis an pars aduerſa poſſit uti me non utente?*

18 *Teſtes producti an poſſint interrogari ad inſtantiam partis aduerſæ incontinenti uel ex interuallo?*

19 *Teſtis idem an poſſit ab eadem parte iterum produci ſuper aliis capitulis.*

20 *Teſtibus adhibitis ex conſenſu partium, an poßit aliquid opponi.*

21 *Teſtis qui non debuit examinari nõ facit fidẽ nec indicium dummodo iudex reſeruauerit exceptiones partium.*

22 *Teſtes examinati an iterum poſſint repeti ſuper eiſdẽ capitulis, ſaltẽ ex officio iudicis.*

23 *Iudex non interrogant teſtes vbi poſſet interrogare, an male faciat & an ab eo poſſit appellari.*

24 *Teſtis quomodo dicatur ambiguus ad hoc, ut poſſit repeti.*

25 *Teſtis ſicut poteſt repeti ad declarandum, an etiam poſſit repeti, vt aliquid addat?*

26 *Teſtes poſſunt repeti etiam ad inſtantiã partis,& publicato proceſſu, quãdo nõ fuerunt interrogati ſuper omnibus capitulis, vel interrogatoriis.*

27 *Teſtis an poßit repeti inuitus.*

28 *Teſti ſponte ſua an poſſit reuerti, vt addat, velut ſi corrigat incõuenientẽ, uel ex interuallo?*

29 *Teſtis an licitum ſit uariare antequam recedat a iudice?*

30 *Teſtis uarians ante finitum examen an poſſit torqueri?*

Intellectus ad doctrinam Bar. in l. de minore. §. 1. col. 1. ff. de quæſtio.

31 *Teſtibus examinatis debet legi depoſitio ſua ut eam melius confirment, antequam recedant a iudice.*

32 *Teſtis an licitum ſit incontinenti ſe corrigere, uel uariare.*

33 *Teſtis an poſſit ex interuallo ſe corrigere, & nu. 36.*

34 *Teſtis an poſſit ex interuallo addere.*

35 *Teſtis qui prius depoſuit ſe tãtum ſcire &c. & poſtea deponit abſolute uerũ eſſe,&c. an probet & quid econuerſo, ſi primo dixit ſe ſcire poſtea neſcire?*

36 *Teſtis ex interuallo ſe corrigens an puniatur de falſo?& ſupra nu 33.*

37 *Teſtis non punitur de falſo, ubi fieri poteſt, ut non ſit dolus.*

38 *Teſtibus examinatis & poſtea mortuis, ſi quis eorum depoſitionibus uſus fuerit nõ poteſt argui de falſo, quia falſitas oſtendi non poteſt, cum teſtes non poſſint amplius torqueri.*

DIxi ſupra in vndecima & vltima parte torturæ, quòd ante torturam datur copia indiciorum, & deinde ſub rubr. ſe. de defenſionib. reorum & defenſionum impugnationibus, modum tradidi defenſionis,& offenſionibus, ad cuius pleniorẽ declarationem etiam ſubieci titulos ſingulares omnium ferè delictorum, breuiter eorum materiam pertractando. Aliud igitur non ſupereſt poſt factas defenſiones & offenſiones, & abſoluta vtriuſque
4 omnia teſtium examina, niſi vt † deueniã ad publicationem proceſſus, quę neceſſaria eſt ad hoc, vt ſententia re ipſa valeat licet ſine ea non ſit ipſo iure nulla, hęc eſt

eſt cōmunis opinio, vt per Fely. in c. licet cauſam. de probat. col. 17. verſi. fallit ſecū do. & latius in c. cū I & A. col. j. & 2. de re iu. & Are. in c. cauſam quæ col. j. de teſti.
2 Sed quęro † an & iſta publicatio proceſſus requiratur ante torturā? Bal. in l. mili tes. C. de q. tenet requiri. & ita Bru. char. 9. col. fi. & ſeq in ſuo trac. torturæ. Et tex. ſecundū vnam lecturam. in l. 2. C. de edē do. vt ibi per Bar. in ſecūda lectura. Et pra ctica eſt, ꝙ publicatur proceſſus, & datur copia indiciorū, aliter tolleretur rei defen ſio, vt ibi p Bru. & reus pōt elidere indi cia, & reprobare cōtrariis probationibus, vt p Bru. vbi ſupra, & clarius cha. 8. col. ii verſ. ſed licet. & dū dixi ſupra in 11 parte torturæ, & vltima, quód etiā non publica to proceſſu datur copia indiciorū intelle xi ratione ſolēnitatis, quæ fit in publica tione proceſſus iuxta Gl. & no. in l. geſta. C. de re iudic. quia ſine alia citatione par
3 tis datur ipſa copia. An †. publicato pceſ ſu etiam ſolenniter, vt tandem fit poſt p bationem hinc inde factā, ſuper capitulis vtriuſque partis poſsit examinari te ſtes ad defenſionem, & offenſionem. cō munis eſt ſententia quando parte inſtāte proceditur ad defenſionem non poſſe examinari, vt per Aretin. in cap. cum cla mor. col. 2. de teſtibus. tenetur tamen iu dex ex officio, etiam in caſu quo ad inſtā tiam partis proceditur, quærere defenſio nes etiam per examen teſtium poſt pu blicationem. Areti. conſil. 147. colum. 4. & ideo cōcludendum eſt, vt ad offenſionem non poſsit etiam ex officio, vt dixi, ſi mus in caſu quo proceditur ad inſtantiā partis. Aret. in c. fraternitatis. cap. 9. verſi. item in cauſa criminali. Bal. in l. presbyte ri col. 2. verſi. iuxta primam. C. de epiſ. & cler. & conſi. 276. in 1. volu. col. pen. circa finem. & ſequenti ſecundum impreſsio nem Brixienſem. Fely. in d. cap. cum cla mor. col. pen. verſic. ſecunda concluſio. & Angel. Aret. vbi infra. Et aduerte quód articulum hunc quo ad teſtes examinan dos ad defenſionem latè diſputauit Are. in d. c fraternitatis. & ibi tenuit quód pu blicatio non obſtet parte inſtante, ſed vt dixi Aretinus met in d. c. cum clamor. ali

ter tenet. Dicens quód latè articulum diſputauit. in d. cap. fraternitatis. Sed quód cōmunis eſt in contrarium & bene loqui tur quicquid dicat Fely. in d. c. cū clamor. & Angel. in gl. qui iudex dictum proceſſum publicauit. & in glo. qui iudex ſtatuit terminum ad opponendum cōtra proceſſum. col. 2. in fi. & pri. ſequen. & in Gl. cō parent dicti inquiſiti & negauerunt totū col. fin. & Salycet. per eum non allegatus in l. fin. columu. penult. C. de quæſtionib. Aduerte etiam dum dixi non eſſe teſtes etiam ex officio examinandos ad offenſio nem, vbi parte inſtante proceditur, nam loquuntur Doctores, vbi pars eſt volun taria, ſecus ſi neceſſaria. Item limitā hāc concluſionem, vt non procedat quando iudex videt reū ſuſpectū de concluſione. Cui aliā limitationē addo quando videt partē eſſe negligētem Bar. in quæ. iudex maleficiorū. Bal. in d. l. presbyteri. & in l. 2. C. de abolitionibus. p Fely. & Are. in c. qa Gu. de iudiciis. & procedit hęc limita tio ſiue ad defenſionem, ſiue ad offenſio nē agatur ſecundū Doc. ſupra, & nota ꝙ Hoſt. & Abb. & alij communiter in d. ca. cū clamor, vt volunt etiam ſi iudex ex pu ro officio pcedat, tamen vbi videt reus ꝙ malitioſè procedit, poteſt appellare, ſed tamen limita, vt per Fely. in d. c. cum cla mor. col. fin. verſicul. & in prædictis. & an ſit idem quód pars petat, & nominet, ut illos iudex examinet, an tantum modo ſciat quos voluerit iudex examinare, vi de Paulum de Ca. facientem differentiā
4 in conſil. 246. in 1. vol. vbi dicit † quód licet ſciat, nihilominus iudex ex officio poteſt examinare, vbi alias veritas habe ri non poſſet, videtur tamen hoc pende re a captione. Bald. in l. fi. in fin. principij. C. de appellatio. vbi dicit ſe dare nouum modum per quem ſemper poterunt pro duci teſtes publicatis atteſtationibus, vt ſcilicet qui hoc facere intendit iudici det nomina teſtium, & ſe abſentem faciat, poſtea quę iudex ex officio illos exami net, ſed de hoc reprobat Roman. & poſt eū Fel. qui eum refert in d. cap. fraternita tis. col. 8. nec curo de repertorio Hippo. in quo aliter tenet in l. j. § ſi. col. 2. & ſeq.

ff. de

5 ff.de quæſtio. Vide igitur † non poſſet ad
defenſionem, minusq; ad offenſionem
examinari teſtes poſt publicationem te-
ſtium ſuper capitulis vtriuſque partis.
Sed an poſsint examinari ſuper articulis
directo contrariis, & dic idem per Cle-
mentinam ſecundam, vbi Glo.notabilis,
in verbo, indirecte.de teſtib.& eſt com-
munis Doctorum ſententia ibi, quæ ta-
men nō habet locum quādo articuli eſ-
ſent indirecte cōtrarij, iuxta l.optimū. C.
de contrahen.& commit.ſtipul. Eſt tamē
aduertendum, quòd ſi pars contra quam
producta fuerant capitula ex inſpectione
eorum potuit inſtrui ad contra capitulā-
dum ante publicationem, tunc ceſſa-
ret hæc concluſio. ſed ſi inſtrui non po-
tuit, & teſtes ſuper eis examinatus depo-
ſuit de loco & tempore, quòd nō erat ex
preſſum in capitulis generaliter compoſi
tis, tunc concluſio militaret. Ita commu-
niter Doct.in d. Clemē.2.maxime Bar.q.
de Clem.legit cum rub.illius ti.& ita at-
teſtatur Maria. in cap.fraternitatis. de te-
6 ſtibus. in 9 quæſt.principali. † Et ſumus
in materia vtrum falſitas teſtium diuer-
ſæ partis poſsit oſtendi, & concluſio eſt,
vt directe non poſsit: ſecus autem indi-
rectè, ſicut tamen dixi directè etiam po-
teſt oſtendi quando vltra falſitatem etiā
obiicitur teſtes corruptos fuiſſe, † ex quo
7 cenſetur nouum capitulum Ita Marian.
vbi ſupra, in 8.quęſt.in prima limitatio-
ne. & ponit etiā alias duas limitationes,
& hanc communem cum his & aliis li-
mitationibus ponit Felyn.in c.licet cām,
nu.14.& ſeq.col. 13 extra de probatio.
Sed ſi obiiciat.ſola falſitas, hoc opus hic
labor eſt, & Maria. circa dictam 8.quæſ.
mouet difficultatē & ſe reiicit ad c.cum
cauſam.de probat.& ca.cum venerabilis
de exceptio.eſt materia illorum capitulo
rum in quibus no.quòd etiam ſententia
quæ tranſiuit in rem iudicatam, reuoca-
tur prætextu falſorum teſtium, & ideo Fe
ly.in ca.cum cauſam.tangit difficultatē
in prima concluſione, & oſtendit quòd
ſola falſitas non ſufficit, quando non obii
citur corruptela, allegat Bar.Abba.Imo.
Paul.de Caſt.Ant.de But.& Ioan.An.&
ita dicit eſſe intelligendos. Specu. & Ar-
chid.qui ſimpliciter loquuntur, & ſuper
quibus Dec.ſe fundans.in c.cum cauſam.
tenet eſſe ſpeciale in crimine falſitatis, vt
timor ſubornationis non habeatur incon
ſideratione, vt per eum, ſed dicit contra
communem, vt etiam apparet ex dictis
Alex.in 1.col.& Imol.ibi in l.diuus.ff.de
re iudic. & incipit.verſiculus Alex. item
fallit vbicunque. Fateor quòd ſi ageretur
criminaliter ad puniendum, & non ad re
tractandum ſententiam, iuxta latè dicta p
Alex & Imol. maxime.col.6.verſic.item
aduerte.& dicta per Fely.in d.c.licet cau
ſam.in 15.colum.vbi ponit modo quibus
poteſt agi protextu falſorum teſtium, ſi-
cut etiam fit in d.l. diuus.tunc publicatio
non obſtaret, per ea quę ponit Bart.in d.
Authen.qui ſemel.verſicu.quæro an alia
inſtantia.C.de probat. ſecus ſi ageretur
criminaliter, & incidentes ad reſciſsionē.
ſententiæ, iuxta not.per Imol.in d.col.6.
verſi.item aduerte.quod tamen etiā non
tranſit ſine dubitatione per dicta Bartol.
in d.q.quæro.an in alia inſtantia. Item ſi
ageretur ſolum contra teſtes, vt puniren
tur ceſſaret difficultas, quia res iter alias
acta, & &c.ceſſaret etiam quando ex of-
ficio iudex procederet, iuxta cap. cū cla-
mor.& hoc eadē ratione, & caſus clarus
eſt pro communi, quando agitur ciuili-
ter ad reſciſsionē ſentētiæ, dico clarius ſe
cundum Doctores communiter, tamen
adhuc ego dubito ꝓpter generalia ver-
ba rubricę.& legem.C.ſi ex falſis inſtru
mentis, & capitulorum; cum cauſam. &
cum.venerabilis.& d.l.diuus. dicere aūt,
non loquuntur ſupra dicta quando pu-
blicatus erat proceſſus eſt mœrum ſom-
nium, quòd nunquam fuit in conſidera-
8 tione legum. An † poſt concluſionem in
cauſa in criminalibus poſsint examinari
teſtes, & acta fieri, vide quomodo conclu
datur in cauſa texr.in c.cum dilectus, de
fide inſtrument.& Fel.ibi omnino & in
effectu poſt concluſionem in cauſa nō li-
cet examinare teſtes, imo eſt præcluſa
omnis ꝓbatio etiam per inſtrumenta di.
c.cum dilectus. licet aliud ſit in inſtru-
mentis de nouo repertis, vt per Iaſ. in re
petit.

petit.d.l.admonendi.char. vltima.col.1.
verſic.confirmo.iuncta char.7.col.3, ver.
retenta, & non licet etiam poſt concluſionem in cauſa examinare teſtes contra perſonas teſtium, imo nec poſt ſolam publicationem teſtium, niſi ſecundum formam cap.præſentium.de teſtibus. In Senatu tamen video facile concedi, vt contra perſonas poſsint examinari etiã poſt emanatum peremptorium, cauſa quare etiam contra perſonas de iure non poſſint examinari teſtes, illa eſt: quia vt dixi cõcluſio in cauſa præcludit omne genus probationis, vt late per Fel.in d.ſca. cum dilectus. qui oſtendit adeo præcludi os partibus per concluſionem in cauſa, vt quaſi æquiparetur ſententiæ, & magis hoc impedit ne quid poſtea fiat quã publicatio teſtium, vt patet id ca.cum dilectus, & patet, quia limitationes non dantur per Doctores quando eſt concluſum in cauſa ad iterum examinandum, prout dantur quando eſt publicatus proceſſus, vt in cap. cum veniſſent.per Doctores de teſtibus.& per Alex.in l.iubemus. C.de iud.vbi vide col. 2. vſque ad finem & ibi concludit, ſicut ſupra dixi, quòd quando concluſum eſt in cauſa, præcluditur omnis via vlteriori probationi. Et ne
9 ertes, ſcias † quòd in criminalibus non concluditur in cauſa. vt per Fel. in d.c.cũ dilectus.col.2.Aret. in Glo.qui iudex ſtatuit terminum ad opponendum contra proceſſum.col.2.in fi.& ſeq.quia nõ poteſt reus renũtiare defenſionibus, vt per Doctores in d.ca.& in l.iubemus.allegata, & Mediolani ex conſuetudine non concluditur in cauſa etiam ciuili. Si igitur in criminali, non concluditur in cauſa, nihil impedit quin poſsint teſtes examinari etiam ſuper contrarijs capitulis, niſi obſtet publicatione teſtium quo caſu dicendum eſt, vt ſupra dixi, & minus impedit quominus poſsint examinari teſtes cõtra perſonas teſtium, niſi etiam obſtet publicatio, qua etiam nõ attenta poſſunt examinari, ſecundum formam dictis capituli præſentium, de teſtibus. Et circa
10 dictum capitulũ, pręſentiũ dicit † quod ſi pars proteſtatur contra perſonas teſtiũ ante publicationem, videlicet quo tempore pars citatur ad videndum iurare teſtes, iuxta cap.2.de teſtibus.& l.ſi quãdo. C. eodem.tunc non obſtante publicatione poteſt probare cõtra eorũ perſonas. vide Felyn. ibi, qui ponit ſex fallentias percurrendo & limitando dicta Salyceti in hac materia in l.ſi quis teſtibus. C.de teſtibus.vide etiam Aret.in d.c. præſentium. Signorol. conſil. 79. Et procedit etiam quòd pars cõtra quam fuit productus teſtis, poſtea vellet allegare teſtium corruptum, vt notabiliter per Fel.in cap. licet cauſam.de probationib.col.4. circa finem, & ſeq. in 9. notab. vbi etiam vide colum.14.& ſequenti verſi.tertia cõclu-
11 ſio. Et † an qui non oppoſuit contra teſtem in prima cauſa, poſsit poſtea opponere in cauſa appellationis, vide Aretinum in cap. ex parte.colum. 9.& ſequẽ. de teſtibus. & in capit. ſicut. eodem titu. columna 4.circa principium. Et vbi pars
12 non fuit proteſtata an † iudex ipſe ex officio poſsit repellere teſtem inhabilẽ, vide Salyc.in d.l.ſi quis teſtibus. Fel.in d. cap.pręſentium. col.2. & in cap. intimauit. colum. penul. circa finem.& ſequen. extra de teſtibus, & in cap. teſtimonium. eo.tit.col.2.& ibi Are.col.8. Ale in l.3.in princ.ff.de teſtib.col.3.& 5.vol.cõſ.152. col.5. circa princip. vbi ponit aliquos caſus in quibus poteſt opponi etiam ſine proteſtatione, & omnino Angel.conſilio 295.col.2.& in d.cap.2. per Felyn. extra de teſtibus.colum.8. circa fi. Et adde
13 † quòd facta dicta proteſtatione per me ſi tales teſtes poſtea aliquid pro me deponerent non ſtaretur eis ad mei fauorem, Aretin.in dicto capit.præſentium. in vlt. notab.& ibi Felyn.col.2 & latius per Felyn.in d.ca.præſentium. col.pen. verſi.in Gloſſ.fina. vbi regulam ponit & fallẽtias circa hoc, & ibi per Aretin. in vlti. char. & per Fel. notabiliter in cap.capitulum. de reſcrip.col.14.verſic.demum, in fine.

Item adde quòd ſicut ego cõtra teſtẽ debeo proteſtari, aliter videor illum approbare d.cap.præſentium.ita ſi egomet produco teſtem videor illũ approbare, nec poſſum poſtea improbare.d.l.ſi quis teſtibus.

teſtibus.vbi per Doct. maximè per Saly. Alexan.conſil.66.colum.pen.volu.1.pet Fely.in c.veniens. *el primo*. de teſtib. col. fin.circa princip. Angel.in authen. at qui ſemel.col.2.de proba.

Et quid de iudice quem approbaui in iudicem,an poſsim eum reprobare, ſi cõtra me in ead.cauſa producatur in teſtẽ? vide Are.in c.delicti.de teſtib. col.penul. circa finem.& ſequen.

14 Et † ſi in vna cauſa produxi teſtem, & idem in alia producatur per alterum contra me, an poſsim eum reprobare? vide Salyc. vbi ſupra,colum.3. Areti. in d. cap.præſentium.columna quarta, & Fel. ibi,colum 3.

Et quãdo produco teſtem, an poſsim allegare eius inſtabilitatem, vide omnino.Bald.in ca. cum dilectum.colum.vltima.de conſuetudi. vbi ponit practicam, qualiter quis poſsit dicto teſtis ſe iurare pro parte, & pro parte non acceptare.

15 Et † an ex capite inimicitiæ poſsim reprobari ab ipſomet producente tanquã teſtem reprobare,vltra Salyc. vbi ſupra, & alios vide Bal.5 vol. conſi.41. col.2.& circa finẽ. Et procedũt hæc quoad perſo-

16 nas teſtiũ. Sed † dictũ eorum pôt quidẽ falſum,Saly.in d.l.ſi quis teſtibus. verſic. quarto quæro.ad fin.& Anto. de But. in cap.cum venerabilis.colum.5.verſic.oppono,extra de except. & ratio eſt , quia producens ſibi contra illud non potuit prouideri. Ita Salyc.& D. Anton. vbi ſupra . Nec cenſetur approbans perſonam teſtis approbare eius dicta,ſiue teſtificanda per eum. Ita not.Salyc.in d.l.ſi quis teſtibus.col.2.Ang.vbi vide in Authen. at qui ſemel.col.2. C.de proba. Alex.conſi. 66. colum.peſſul.volum.primo, & Fely. in cap.veniens. *el primo*. de teſtib. col. fi. poſt princip.

17 Quid vero † ſi producens nõ velit vti dicto teſtis,quem produxit, an poſsit altera pars illum producere,vide Felyn.in cap.de teſtibus.col.fin.extra de teſtibus, & per Bal.in l.1.§ beſtias.ff.de poſtul. Panormit.in d.c.præſentium.in princip.columna quarta & ibi Fely.col.3. & Aret. conſi.141.circa medium.

18 Et an † teſte producto per vnam partem,poſsit altera pars petere, vt interrogetur pro ſe ſuper eodem capitulo vel ſuper alio diuerſo,& quid ex interuallo, & quid etiam ſi talis pars contra quam ſit productio , eſſet per lapſum terminũ excluſa a productione teſtium, vide Areti. in dicto cap.de teſtibus.in vlt.char. & Felyn.ibi colum.fina.

19 Et an † idem teſtis poſsit ab eadẽ parte iterum produci ſuper alijs capitulis. Signoro.tenet poſſe cõſilio quinquageſimotertio. colum. ſecunda.

20 Et an † poſsit opponi teſtibus adhibitis in aliquo actu ex conſenſu partiũ,vide Felyn.in c.exhibita.col.3. de iudicijs. Cæpol.plene cautela 294. Alexandrum notabiliter conſi.70. volu. primo,vbi limitat procedere quo ad illos qui eos rogarunt pro teſtibus. Idem Cæpolla conſilio vigeſimoprimo,col.4.

Dixi de proteſtatione quæ iuuat partẽ vt poſsit poſt publicationẽ probare con-

21 tra perſonas. Addo autem † quia multi teſtes non debent examinari, qui tamen examinantur,quòd reſeruatio quam faceret iudex de non præiudicando exceptionibus contra eos militãtibus, operaretur vt perinde eſſet, ac ſi nullũ factum fuiſſet examen. Aretin. in capit. ex parte. colum.6.de teſtibus.Fely. in ca.cum dilecti.de accuſa.col.9.& in d.c. ex parte columna antepenultima.vbi vide in fine,& ſic etiam vbi dicti teſtes alias nõ facerent indicium qualequale, nec hoc caſu examinati illud facerent,& vide etiam Fely. in cap.teſtimonium,colum.5.in fin.de teſtibus , & cadet hæc concluſio magis ſub tit.ſequen.de oppoſitio.contra teſtes. Sicut facta publicatione propter timorem ſubornationis noui teſtes prohibentur produci.d.cap.fraternitatis & Authen.at

22 qui ſemel.C.de probatio.ita teſtes † examinati non repetuntur ſuper eiſdem capitulis . capit. per tuas. extra de teſtibus. cum Glo.1.Fely.ibi in verſi.ſecunda cõcluſio. vbi vide , eſt pulchra materia , & concluſio eſt hęc, ꝙ etiam vbi proceditur inſtãte parte, tamen iudex ex officio poteſt iterum interrogare teſtem: quia forte

fortè obſcurè depoſuit. Ita Fel.ibi, & Gl.
ibidem, quam vide, quia his hoc repetit,
& Glo.in §.illud.in Authent.de teſtibus.
quam ſequitur Bartol.in Authent.at qui
ſemel. C.de proba.in fin.hanc Glo.ſequi
tur Imol.in d.cap.per tuas. ſæpius repe-
tendo. & ita etiam Gl.in capitu cum cla-
mor.de teſtib.& ibi latius Fely.columna
j. qui poſt Docto.per eum allegato.clarè.
loquitur, & in criminalibus & in ciuilib.
quando proceditur inter partes, & ita cla
rè Aret.in d.cap.per tuas. qui nunquam
dubitat, niſi quando eſt repetendus inſtā
te parte. Et aduerte ad Gloſ.in d.ca.cum
clamor.dum dicit, quòd iudex precipue
in illo text.in quo proceditur ex mero
officio poteſt intertogare clarè idem vo-
lens quando inſtante parte, & vide om-
nino illam Gloſſ.ponentem rationem du
bitandi & decidendi. & ita Marian.in ca.
23 fraternitatis.in 24.fallē.de teſtibus. Et ad
uerte; † quia primò eſt quærendum ad
cognitionem prædictorum, an iudex ſi
non faciat, male dicatur facere, & poſsit
appellari vide Fely.in dicto cap.pars tua.
colu.fin.verſi.item inquantum qui vide
tur dicere quòd male facit, & ſi appelle-
tur quo ſupplet iudex ad quē, loquitur
tamē in dubitatione inſurgente ex actis,
& vide Aret. in dicto cap.cum clamor,
columna prima. in 2. notabil.vbi dicit,
quòd iudex poteſt, & non cogitur, & ita
communiter tenent Docto. eſt verum
quòd ſimpliciter loquitur non facta diffi
cultate quomodo procedat ambiguitas.
24 Secundo aduerte † quomodo exem-
plum detur, quòd teſtis ſit ambiguus de
quo vide text. in dicto cap tu. cum cla-
mor.qui loquitur in tali ambiguitate quæ
nullo modo poſsit intelligi. & ita no.Are.
ibi, in d. 2. notabil. & ita videntur plu-
res Doctores tenere qui ſunt reprobati à
Fely. & aliis per eum allegatis in d. ca.cū
clamor.col. fi.verſi.vltimo ſcias. vbi vide
ſufficit enim quælibet ambiguitas, vt ibi
& datur etiā exemplum quo ad aſsignā-
dam rationem dicti ſui, quia hoc etiam p
tinet ad hanc declarationem Gl.in d.§.il
lud.& Bar.in l.repeti.in prin.ff.de quæſt.
& Sal.in Authen.at qui ſemel.C.de pro-
25 ba.column.5. Et c vides † quòd ex of-
ficio.iidē repetuntur ad declarandū. Sed
an vt addant, vide Fely.in d.c.cū clamor.
col.2.poſt Lapum, & D.Ant.& Aret.ibi
dem, col.1.in 2.notab. An vero ad inſtan
tiā partis iudex poſsit repetere loquor sē
per poblicatis atteſtationibus, ſaltem ad
declarandum. Dic communem eſſe, vt.
nō poſsit, & ſic minus ad addendum cor
rigēdum. Are.in d.ca.per tuas. in diuer-
26 ſis locis ita atteſtatur. Vnus eſt caſus † in
quo iidem teſtes poſſunt repeti ad inſtā
tiam partis publicatis teſtibus, quādo nō
fuerunt interrogati, ſuper omnibus capi-
tulis, vel ſuper interrogatoriis, & hoc ēt
quòd ſub vi verborum capitula contine-
rent plura, quia ſuper omnibus eſt inter-
rogandus, etiam quæ in virtute verborū
continerētur, vt in exemplo, eius qui ca-
pitulat præſcriptionem. Abb.in d. ca.per
tuas. Et aduerte, quia ſi fuit interrogatus
atque ita reſponderit, vt etiam fieri de-
buiſſet alia interrogatio, illa nō facta, non
dicitur aliquid omiſsū, q a ſatis eſt, quòd
ſuper omnibus capitulis, & capitulatis
fuerit interrogatus, eſt verum quòd ſi du
bie reſpondit, tūc ſumus in alia materia,
de qua ſupra, an repeti debeat ad decla-
randum dictum ſuum, & minus adhuc
diceretur omiſſum, ſi etiam iudex vlte-
rius interrogaſſet de cauſa ſciētiæ, & ad-
huc apte nō reſpondiſſet, & adde ꝙ Tin-
dar.in hac materia, in ſuo dialogo. lib. 1.
c.9.col.2.verſ.item probatur qui fuit Do
ctor.ſolemnis & ſubtilis. vt per Iaſo. in l.
magiſtratibus.col.2.in fi.ff.& per Dec.in
c.per tuas.colum. vlti.de probatio. dicit
27 † iudicem qui infeſtatis, vt repetas te-
ſtem debere eſſe contentum primo di-
cto, vt no. Glo.in ca.literas, extra de præ
ſumptio.nec debere teſtem repetere eo
nolente, niſi fortè dictum eius ſit obſcu-
rum, vel aliud præſentis nouiter perue-
niſſe ad eius notarium ex meliori for-
ti recordatione, quibus caſibus poteſt iu
dex teſtem repetere ex officio, vt ibi,
quem vide.

Et aduerte, quia ſunt duæ materiæ ſe-
28 paratæ. Prima † an iudex poſsit repetere
dictum teſtis, vt addat, vel declaret, & de
hoc

hoc locuti ſumus. Secunda an poſsit ipſe
teſtis reuerti, vt addat, vel re corrigat, &
hæc ſecunda materia traditur in cap. præ
terea. de teſtib. cog. & dicit Bartol. in d.l.
repeti. qui attingit hunc vltimum articu
lum, quòd ſi teſtis reuertitur ſuo motu
incontinenti, auditur, & poteſt ſe ipſum
corrigere, ſecus ſi ex interuallo. allegat
d.c. prærerea. & not. in d. §. quia vero. in
Authen. de teſtib dic, vt ibi in d.c. prærte-
rea. & vide Bar. in l. eos. ff. de falſis. col. 2.
vbi dicit, quòd teſtis ſe incontinenti po-
teſt corrigere quando iuſtam cauſam er
roris allegat, alias vti varius punitur de
falſo, & Aretin. ſequitur Bar. præcisè, &
clarè in d.c. per tuas: de teſtib. colum. 3.
vbi ponit not. declarationem quam om-
nino vide ſi uis hęc intelligere. vide ta-
men Bart. in l. quidquid aſtringendæ. ff.
de nerb. obliga circa fin. verſic. fateor ta-
men. vbi vult ſimpliciter, quòd in teſte li
29 cita ſit variatio † antequam primum di
ctum habeatur pro perfecto. & idẽ vult
Gl. in d.c. præterea. vbi ait, quòd dicitur
incontinenti, quando quis nondum receſ
ſit a iudice, & tunc admittitur variatio,
nec eſt neceſſe dicere, Reuoco, ſed vide-
tur intelligendus Bar. ſicut dicit nondum
facto examine, & nondum perfecto, ſed
illo facto etiam incontinenti non poteſt,
niſi reuocet, & etiam cauſam allcget, &
ita videtur diſtinguere, & declarare. Fir-
mian. in verſi. teſtium repetitio. in 9. cap.
& duobus ſequentibus, vbi omnino vide
30 Et † vbi nondum eſſet finitum examen,
& uariaret ſimpliciter abſque eo, quod ip
ſe ſe videretur corrigere, adhuc credere
eum debere torqueri, ad perſpiciendum,
in quo dicto valet perſiſtere, & ita intel-
ligere potes Bart. in l. de minore. §. j. in j.
col. ff. de quæſt. Item puniretur vti uarius
per d.l. eos. Et ideo † non ſemel vidi ſo-
31 lennes Iureconſultos ſtatim facto teſtis
examine, ei depoſitionem quam fecerat
legere, & eum interrogare an ita dixiſſet
ꝙ ſi aliquid ſe dixiſſe negaſſet, vel aliud
dicere voluiſſe affirmaſſet, dictum eius
accõmodabant, prout ultimo loco aſſerue
rat, ſed vbi receſsiſſet ab eiſdem licentiam
habuiſſet, & poſtea valet ſe corrigere nõ

admittebant, niſi reuocaret, & allegaret,
cauſam erroris ſui & hanc practicam ac-
ceperunt à Bal. in l. fi. C. plus vale. quod
agi vbi per illum tex. dicit ibi, quod poſt
quam teſtis depoſuit debet iterum ei le-
gi dictum ſuum, vt per lectionem com-
pleatur, & error ſi quis eſt in ſcribendo
remoueatur, & refert, & ſequitur Fely. in
c. per tuas. col. pen. de teſtibus. vide tamẽ
omnino quæ allegat Alexan. in d.l. quid-
quid aſtringendæ. col. vlt. vbi remiſsiue
loquitur in teſte. Item vide Innoc. in d.
c. præterea. de teſtibus cogen. quid dicit
32 quando † teſtis incontinenti ſe corrigit,
non ſtari correctioni ſimpliciter, ſed be-
ne iudicem attendere modum correctio
nis, & refert, ſequitur Fel. ibi colum. vlti-
ma in princip. & hoc dictum confirmat
dictum Bart. in d.l. eos imo videtur gene
ralius loqui, vt licet nondum receſsiſſet à
iudice tamen adhuc reuocatio poſsim nõ
admittatur, ſed attendi debeat quomodo
loquatur, & quomodo reuocet, & hoc
credo verius quidquid ſentit Firmian.
quem ſupra allegaui, & in effectu non cre
do differentiam eſſe, an nondum ſit finiẽ
dum examen, vel eo abſoluto incontinen
ti veniat, id eſt, antequam ſit allocutus
partem ſecundum communem interpre
tationem, vt atteſtatur Imol. in d.c. prę-
terea. & ibi Felyn. Nam omni caſu dicitur
variatio, vbi non reuocet, & procedit lex
eos. Si vero reuocat debet audiri, ſed iu-
dex debet aduerte ad cauſã reuocatio-
nis vtrum ſit conſona, vel ne, & vbi
minimum ſibi probabilis eſſe videatur,
erit varius poterit puniri, & ita etiam la-
tè. & notabiliter & ſubtiliter Tyndar. in
ſuo tractatu de teſtibus. char. 2. cap. 4. in
cip. Alteram exceptionem, vbi vult non
licet teſti ſe corrigere niſi incontinenti,
allegando. d.c. præterea. deinde ſe limi-
tar, vt hoc etiam incontinenti non liceat
niſi iuſta cauſa erroris allegetur, & iudici
etiam iuſta videatur ſecundum Bart. vbi
ſuprà, & quòd iudex ſi, vult repetere po-
teſt quandocunque, iuxta c. cum clamor,
& Docto. ibi & ita etiam ſupra declara-
ui, poſtea in fi. dicit notabiliter, quòd vbi
teſtis licitè ſe corrigit, non puniтur de fal
ſoſ

ſo:.quia non meretur pœnam qui facit le
ge permittente.l.Gracchus.C.de adulte.
vides igitur quòd tantum vult,vt incõti-
nenti ſit licita correctio, & quòd tamen
33 debeat allegari cauſa erroris. Et † ideò ,
dum dicit incontinenti debere fieri cor-
rectionem, loquitur etiam ante perfectũ
examen, niſi dicas quòd tunc nõ dicitur
incontinenti fieri, ſed in ipſo actu, prout
conſiderauit Bart.in d. l. quidquid aſtrin
gendæ.& Firmian.vbi ſupra, tamen plus
placet, vt dixi alia opinio, & videtur me
liori ratione fundata, & prædicta pro-
cedunt, vbi teſtis incontinenti corrigit,
ſed ex interuallo non eſt licita propter
timorem ſubornationis, vide tamen cir
ca hoc plures declarationes, & limitatio-
nes per Tindar. vbi ſupra, & per Felyn.
34 & alios in d.c.præterea. Licita † tamen
eſt additio, ex interuallo vbi vnum dictũ
ſimul cũ altero ſe habere poteſt: vt quia
primo dixit neſcire, poſtea dicit ſcire,
vel primo non recordari, poſtea recor-
dari. Ita Bar.Angel.& Moder.communi
ter in l.qui bona.§.ſi quis ſtipulatus.ff.de
damno infecto. vbi vide omnino Alexã.
& Fel.& Doctores in d.cap.præterea, &
per Hippolytũ in d.l ex libero. ff.de quæ
ſtio. colum. penul. & melius quàm alibi
per Tindar.in d.tracta.in 3.char. ca.8.in
cip.recenſebam.col.prima. & ſequen. Et
35 † ibi etiam quando primo loco dixit ſe
tantum ſcire, vel tantum verum eſſe, an
etiam eo caſu poſtea audiatur, ſi dicat ali
quis aliud verum eſſe, & ſe melius recor-
dari, & Doctores vbi ſupra in §.quis ſti
pulatus.& in d.cap.præterea, loquuntur
quo ad probandum, quo caſu conſidera-
tio debet eſſe, an loquutus fuerit, cum par
te, vel nõ, vt per Doctores, vbi ſupra, ſed
quo ad puniendum de falſo, Dic eũ non
puniri, niſi primo dixiſſet, ſed tantum ſci
re, vel tantum verum eſſe, vt ibi per Tin-
dari. col. vlt.verſ.eſt tractandum, vel niſi
dixiſſet ſe ſcire id quod veriſimiliter ſci-
re debebat, & in quo non erat licita igno
rantia, vt not.per Aretin.in conſi. 71.col.
ſecunda.cuius dictum in dicto conſi.ma-
ximè attenditur in practica. Et verũ eſt
quòd qui addit niſi aliter appareat con-
trarietas non dicitur falſus, vt per Deci.
conſi. 110.col.5.vbi allegat gloſſ.

Et quid econtra, quando primo teſtis
dicit ſcire poſtea neſcire, vide Areti.in ca.
cum cauſa. de teſtib. col. 2. vbi diſputat
præcedentem articulum, quando incipit
a negatiua, poſtea annectit etiam hunc.
& in eo allegat Bar.& Bal.vt per eũ, quos
tamen intellige in dubio, vbi aliquo mo-
do poteſt fieri concordia, ſed vbi eſt not.
contrarietas, tunc teſtis punitur vti fal-
ſus per id quod voluit Bald. in §.quibus.
in prima cõſti.C.& ita propriè loquitur,
Bar.allegatus per Aretin.in d. l. de ętate.
colum.5.& vide etiam de hoc vlti. Iaſ. in
l.ait prætor. *la prima*. §.iurari. colum.pe.
& vltima.ff.de iureiur.& Alex. in l.ſtipu
latio habere licere.§.hęc quoque.colum.
ſecunda.ff.de verb.obliga. & vide omni-
no Bal.in l.1.colum.penul. C.de confeſſ.
vbi tenet, vt non ſit periurus, qui primò
dicit credere, poſtea non credere, de quo
etiam latiſsimè per Tinda.in 2. char.co-
lum.3.cap.5.narrabam. & cap. 9. & ſeq.
vbi ponit ſimilem quæſtionẽ. Quod au-
36 tem ſupra dictum eſt, vt teſtis † ex inter-
uallo non poſsit ſe corrigere intelligas
quo ad hoc, vt ſecundum dictum nõ tol-
lat primum: quia ſtatur primo, ſed tamẽ
illud debilitat, vt per Fel.in d.c. præterea.
qui dicit quòd ex tali dicto, non poteſt
iurari in ſupplementum probationis, ſed
tamen nõ punitur de falſo vti varius. Et
licet prima facie Alexan.videatur velle,
vt imò puniatur in l. qui bona. §. ſi quis
ſtipulatus.ff.de dãno infecto.tamẽ expreſ
sè illud non affirmat, nec etiam Bar.in d.
l.eos.in ſecunda oppoſitione hoc dicit, li-
cet reſpiciendo ad pauca, ita velle videa-
37 tur, eſt verum † quòd præſumitur ſubor
natus.d.c.præterea.& ibi Doc. tamen nõ
ſequitur, ergo falſus, nam fieri poteſt, vt
non doloſè ſe corrigat, igitur non eſt fal-
ſus. Bal.in c.1.§ notandũ.de noc.feu. Ale.
in l.quid tamẽ.§.ſi arbiter. ff.de arbitris.
nec falſitas eſt, niſi cõcludens.gl.& Doc.
in l.iuriſgentium.§.ꝙ fere. ff.de pact.poſ
38 ſet † fortè talis teſtis torqueri, & ideò
his diebus proximè præteritis cum teſtis,
quia ita arguebatur eſſe mortuus, & ve-
xaretur

xaretur producēs ratione vſus, dicebam male vexari: quia non conſtabat teſtem eſſe falſum, nec conſtare poterat, cū torqueri non poſſet, & ſecundū prædicta intelligo Tinda. in 4. c. in fi. qui aliter ſentit.

Titul. de Oppoſitionibus contra teſtes.

SVMMARIVM.

1 *TEſtis in eadem depoſitione contrarius an probet, maximè in tortura, vbi etiam diſtinguitur an teſtis ſolum deponat contra tertium, an verò etiam contra ſeipſum?*

2 *Teſtis varius an puniatur de falſo?*

3 *Teſtis deponens cōtrarium eius quod dixit extra iudicium an probet, & puniatur de falſo, & an poſſit torqueri?*

4. *Teſtis dictum extraiudiciale an probet, ſi deponens ſit conſtitutus in articulo mortis, & quid de illis qui in patibulo morituri reuocant quę dixerunt?*

5 *Teſtis dicens vno modo in iudicio, & aliud in alio quomodo probet, & an puniatur de falſo.*

6 *Teſtis dictum iu vna cauſa facit finem contra eundemmet in alia.*

7 *Teſtis contrarietas non nocet parti ſi ſit talis qui non debuit examinari.*

8 *Teſtis qui ſemel depoſuit pōt petere vt ſibi legatur dictū ſuū, & ad illud ſe referre.*

9 *Teſtes plures ſi ſint contrarij qui ex eis præferuntur & nu. 10 & 13.*

10 *Teſtis vnus ſi contradicat alteri, vel plures pluribus quomodo fiat concordia, vel quomodo præferantur. & nu. 11.*

C. cum tu. de teſti. quomodo procedat.

11 *Teſtes inuicem contrarij an puniātur de falſo, ſi poſſunt aliquo modo concordes eſſe, & an probent ſi ſine maxima difficultate non poteſt fieri concordia?*

12 *Teſtium cōtrarium in criminalibus an fiat concordia, vt probent?*

13 *Teſtes plures ſi contradicāt æque pluribus vel paucioribus quomodo poſſit fieri cōcordia, vt euitetur periurium & falſitas, & quid ſi non poteſt fieri concordia, & num. 9. & 10.*

14 *Teſtes digniores vincunt alios in probatione, non autem vt minus digni puniantur de falſo.*

15 *Teſtes plures pares numero, & cæteris qualitatibus, ſi inuicē contradicāt nō probāt.*

16 *Teſtes eiuſdem qualitatis, ſi inuicem contradicant, an poſſint inquiri, & torqueri.*

17 *Teſtis vnus ſi ſit contrarius alteri an vterque puniatur de falſo veluti teſtes producti contra Suſannam.*

18 *Teſtis qui in tortura perſeuerauit in eius dicto, & poſtea adhuc variat, an ſit etiā audiendus.*

19 *Teſtis infamis, vel ſocius criminis, vel periurus, vel bannitus, vel detentus tempore examinis quomodo repellatur.*

20 *Teſtis an poſſit deponere de his, quæ vidit dum eſſet minor.*

21 *Teſtis qui depoſuit ſpe impunitatis ſibi promiſſæ, an probet.*

22 *Teſtis in vno falſus an reprobatur in omnibus, præſertim cum dixit falſum in non attinentibus.*

23 *Teſtis dictum nihil valet, quādo notarius illud non ſcripſit, ſed retulit, ſe ad dictū alterius teſtis.*

24 *Teſtes deponentes per eandem ſermonē an probent?*

25 *Teſtis qui nimis apertè deponit in fauorem vnius partis, vel præcipitanter, vel nimiū cito, vel nimium tarde, an probet?*

26 *Teſtes an poſſint examinari a notario maximè quando ſunt examinandi extra territorium?*

27 *Notarius an poſſit eſſe rogatus de mandato ſibi facto per iudicem, vt poßit recipere teſtes?*

28 *Teſtes non publicati an probent?*

29 *Teſtes non citati, ſed qui a ſeipſius, vel ad petitionem partis ſe obtulerūt an probēt.*

30 *Teſtis an pręſumatur citatus vel productus a parte?*

31 *Teſtes an poſſint inſtrui a partes & nu. 50.*

32 *Teſtes quomodo & quando poſſit examinari ad ęternam rei memoriam.*

33 *Teſtes deponentes extra terminum an probent, & quid ſi iurauerunt in termino.*

34 *Teſtes examinati parte non citata an ꝓbēt,*

etiam

etiam in cauſis in quibus omittitur ſolēni tas iuris?

35 *Statutum vel conſuetudo vt in examine te ſtium pars non citetur, an valeat?*

36 *Teſtis an poſſit examinari parte non citata vbi proceditur per informationes?*

37 *Teſtis iurare debet etiā præſente parte quæ eos produxit.*

38 *Teſtis non rogatus an probet, ſcilicet in caſibus quibus de iure debet rogari?*

39 *Teſtes ſingulares an probent, & an in dubio præſumantur eſſe conteſtes, & an dicantur ſingulares, ſi viderunt per rimulā vnus poſt alium? & nu. 70. & ſeq.*

40 *Teſtis non deponens de loco & tempore an probet, & quomodo probetur tempus?*

41 *Teſtis deponens ſuper inquiſitione contenta in ea vera eſſe, nō videtur deponere de loco & tempore, & quomodo hoc & ſimilia intelligantur.*

42 *Teſtis de auditu an probet, & quomodo debeat deponere?*

43 *Teſtis de credulitate an probet, & quid ſi deponat per verbum videtur, & per verbum pro certo credere?*

44 *Statutum vt credatur teſti deponenti de credulitate an valeat, & an teſtis de credulitate poſſit puniri pœna falſi vel alia?*

45 *Teſtis non bene concludens non probat.*

46 *Teſtis dicens alium fuiſſe præſentē non probat illius ſcientiam.*

47 *Teſtes an probēt ſi dicāt ſe vidiſſe in ijs quæ conſiſtunt in guſtu vel auditu?*

48 *Teſtis an probet ſi dicat ſe vidiſſe, cùm tamē eſſet de nocte?*

49 *Teſtis an probet ſi deponat ſuper eo quòd iurauerat non reuelare?*

50 *Teſtis inſtructus a parte, an probet maximè ſi pars dedit ei ſchedula? & ſupra nu. 31.*

51 *Teſtis periurus, homicida, et infamis an probet, & an princeps poſſit concedere, vt ei credatur, & an teſti cui obijcitur crimen poſſit aſſumere defenſionem?*

52 *Teſtis inimicus an probet?*

53 *Teſtis ſocius criminis an ꝓbet, maxime quando tale crimē pōt aliquo modo iuſtificari.*

54 *Teſtis qui laborat eodem morbo repellitur. Et ibi fit mentio de ſtatuto Mediolani ſuper dicto ſocij criminis.*

55 *Teſtis agnatus nō reprobat quo ad iniuriā factū agnato. Et ibi remiſſiuè ponitur de aduocato procuratore, & ſolicitatore.*

56 *Iniuria facta vni de agnatione cenſetur facta alijs, & an illi poſſint eſſe teſtes.*

57 *Teſtis qui tractat de ſe exonerādo probat, ſi ſit ex ijs qui ſolēt aliquid portare: puta vinum vel frumentum, & viuunt ea arte.*

58 *Proxeneta an probet maximè contra officialem? & nu. 128.*

59 *Probationes contra officialem debēt eſſe euidentes, niſi fortè aufugiat.*

60 *Teſtis ex vniuerſitate an probet, et an ſtatutum Mediolani ſuper hoc diſponens poſſit allegari in criminalibus?*

61 *Teſtes parentes vel liberi non probant, & quid ſi ſint ſpirituales, vel ſit par cauſa ꝓ pēſæ voluntatis, & quid in filio emācipato, & in ſpurio, & in priuigno, vitrico, cō patre, ſocero, nuru, genero, viro, et vxore. Et de fratre. nu. 65. & nu. 109.*

62 *Affinitas tranſuerſali an repellat teſtē, & an affinis ꝓbet in cauſa criminali, & frater pro fratre, & an qualitas repellens teſtē ſit probata eo ipſo ꝙ teſtis eā fatetur?*

63 *Teſtis nō tenetur reſpōdere interrogationi per quam detegatur ſua turpitudo.*

64 *Teſti dicenti, ſe inimicum an eſſe credatur?*

65 *Teſtis an poſſit repelli parte non opponēte? Et ſupra in titu. præcedenti.*

66 *Teſtimonium dicere multi ſunt qui non poſſunt cogi.*

67 *Teſtis non cogitur cōtra ſeipſum deponere.*

68 *Teſtes an præſumantur inuiti depoſuiſſe?*

69 *Teſtis qui eſt ſubditus an probet? et nu. 99.*

70 *Teſtis vnicus an probet, & an princeps poſſit hoc concedere.*

71 *Teſtis vnicus an probet ſi deponat de eo qđ ipſemet fecit.*

72 *Teſtis vnicus probat homicidiū fuiſſe factū ad ſui defenſionem quando probatio accuſatoris non eſt contraria.*

73 *Teſtis an teneatur reddere rationem dicti ſui, & quomodo dicatur ſufficiens ratio?*

74 *Iuriſdictio quomodo probetur per teſtes.*

75 *Teſtis dicta referenda ſunt ad factum & nō ad ius.*

76 *Teſtis an ꝓbet ſi dicat ſe vidiſſe mutuari pecuniam, ſed non recordari quanta fuerit?*

77 Teſtis quomodo probet tenorem ſententiæ vel inſtrumenti.

78 Teſtis dicens aliquem poſſediſſe, ſciēter aduerſario, debet reddere rationem etiā non interrogatus.

79 Teſtis ratio ſatis eſt ſi concludat a ueriſimili, vel a communiter accidentibus.

80 Teſtis deponens homicidiū fuiſſe factum ad ſui defenſionem, quomodo probet.

81 Teſtis examinatus a iudice incompetenti, vel teſtis non iuratus an probet?

82 Teſtis an debeat iurare in cauſa quæ remittitur omnis ſolemnitas iuris?

83 Teſtis debet iurare ſuper ſcriptura. & an poßit iurare ſuper reliquijs ſanctorum, vel alio modo.

84 Teſtis an præſumatur iuraſſe, ſi in actis dicatur talis teſtis iuratus.

85 Teſtis an poßit ſe referre ad illud quod dixit in alia cauſa?

86 Teſtis qui iterum examinatur an debet iterum iurare?

87 Teſtis an poßit deponere per procuratorē?

88 Teſtes plures debent examinari ſinguli ſeparatim.

89 Teſtis non iuratus ſi deponat falſum quomodo puniatur.

90 Teſtis quomodo probet ſuper negatiua.

91 Teſtis laicus an ſit idoneus contra clericū?

92 Teſtes qui ſunt religioſi, an probent, ſi non habuerunt conſenſum ſui ſuperioris?

93 Teſtes domeſtici quomodo probent, & qui dicantur domeſtici & in tit ſeq. nu. 4.

94 Teſtis deponentes non veriſimilia non probant, quia ſunt ſuſpecti de falſo.

95 Teſtis dicens non recordari id, quod veriſimiliter recordatur punitur de falſo.

96 Veriſimilia quæ non ſint.

97 Teſtes in cauſa matrimoniali debet eſſe omni exceptione maiores.

98 Teſtis qui nō debuit examinari ſi pars vult, vt nihil omnino probet, debet prius cōtra eum proteſtari.

99 Teſtis ſubditus an ſit pro domino idoneus teſtis?

100 Teſtis ꝑ domino an poßit eē uaſallus ſuus.

101 Teſtes an ſint idonei parentes & liberi in cauſa matrimoniali?

102 Teſtis amicus an ſit idoneus teſtis ꝓ amico?

103 Teſtibus an credatur eſt ī arbitrio iudicis?

104 Teſtes qui non ſint idonei.

105 Teſtes an poßit eſſe aſſinis pro aſſine & ſupra nu. 62

106 Teſtis an poſſit eſſe filius pro patre, & econtra & quid in alij deſcendentibus.

107 Teſtis an poßit eſſe vxor pro viro, & an familiaris, & domeſticus?

108 Teſtis an poßit eſſe filius naturalis pro patre?

109 Teſtis an poßit eſſe tranſuerſalis pro alio tranſuerſali, & præſertim frater pro fratre? & ſupra nu. 62.

110 Teſtis conſanguineus vſque ad quem gradum non poßit eſſe teſtis.

111 Teſtis an poßit compelli, ut pro fratre ad defenſionem deponat.

112 Teſtis pōt eſſe frater cōtra fratrem ſi velit.

113 Vſurarius quomodo probetur.

114 Teſtis an poſſit eſſe tutor pro pupillo, vel prælatus pro ſua eccleſia?

115 Teſtis an poſſit eſſe famulus tutoris?

116 Teſtis poteſt eſſe pro monaſterio ſuo famulus abbatis vel antiquus colonus.

117 Teſtis an poßit eſſe procurator vel aduocatus, etiam in cauſa appellationis, & qui deſijs eſſe?

118 Teſtis an poſſit eſſe officialis qui deſijt eſſe officialis?

119 Teſtis an poßit eſſe ſollicitator cauſæ?

120 Teſtis non eſt idoneus quando ei pōt aſcribi laus vel vituperium, & ſupra nu 58.

121 Teſtis an poßit eſſe qui fuit iudex, et arbiter in ea cauſa?

122 Teſtes an poßint eſſe relator & inſtructor?

123 Teſtis an poſſit eſſe creditor?

124 Teſtis an poßit eſſe qui habet commodum in conſequentiam?

125 Teſtis ſi interrogatus reſpondit ſe non habere cōmodum intelligitur principaliter.

126 Teſtis qui in cauſa uniuerſitatis reſpondit ſe non habere commodum, quomodo intelligatur.

127 Teſtis quomodo dicatur habere commodū.

128 Teſtes an ſint idonei ſi ſtabiles deponentes ſe tantum dediſſe tutori.

129 Teſtis an ſit idoneus proxeneta.

130 Proxeneta quis ſit.

131 Teſtes an poßint eſſe negotiorū geſtores, et famu-

famulis?

132 *Teſtibus ſunt ſoluẽdæ impenſę quas fecerũt eundo, & redeundo, & ſtãdo, & quid de operibus quaſi amiſerunt.*

133 *Teſtibus an ſit ſoluendum quod amiſerunt ſi in itineri bus ſpoliarentur?*

134 *Teſtes ubi mittuntur ad examinandum ſolui debet merces notario, & iudici.*

135 *Teſtis producens ſi eſt pauper, an ſibi ꝑ partẽ uel iudicem ſint ſub miniſtranda expenſa?*

136 *Teſtes poteſt interrogari an ſit liber, uel ſeruus uel inimicus.*

137 *Teſtis ſuſpectus poteſt interrogari etiam de his quæ ad rem non pertinet.*

138 *Teſtes de falſo ſuſpecti ſunt interrogandi diligenter de omnibus circunſtantiis.*

139 *Teſtis falſus tenetur de falſo, & etiam de omni delicto inde ſecuto.*

140 *Teſtis cuius depoſitio fecit, ut quis indebito morte affi.eretur uel abſolueretur, tenetur de homicidio.*

141 *Teſtes in factis arduis debent examinari coram honeſtis perſonis.*

142 *Teſtem falſum coram delegato deponentẽ, an delegatus ipſe poſſit punire?*

143 *Teſtem clericum qui ſit falſus, an iudex ſecularis coram quo depoſuit, poßit puniri.*

144 *Teſtis ſuperior ſi deponat corã inferiore falſum, an ab eo poßit puniri.*

145 *Teſtis uacillatio quomodo per notarium, ſit ſcribenda.*

146 *Teſtis ſi nolit dicere ueritatẽ niſi data pecunia an liceat illi dare ad hoc, ut dicat.*

147 *Iudici dãs pecuniam, ut ferat ſententiam an bene & licitè det.*

148 *Pœnam meretur, qui rem facit non malo animo, ſi ſit mali exempli.*

149 *Teſtis qui aſſerit coram amicis ſuis ſe falſum dixiſſe, an poſſit pecunia induci ad illud propalandum.*

150 *Teſtis ſi pecuniam accipit, ut non deponat, qua pœna teneatur.*

151 *Teſtis qui pecuniam accipit, ut uerum dicat an comprehendatur in ſtatuto punien te falſum teſtem, uel producẽtem falſum teſtem?*

152 *Teſtibus duobus fide dignis magis creditur, quam mille ſceleſtis.*

PVBLICATO proceſſu diſcutiendum eſt, an teſtes patiatur, aliquã exceptionẽ & repellantur, vt omnes ſciunt, & ponit Angel Aret. in Gl. qui iudex ſtatuti terminũ ad opponendũ contra proceſſum. vbi poſt materiã publicationis proceſſus. ſubdit de maculis repellẽtibus ipſos teſtes. Et quia principaliter conſideratur varietas teſtium, ideo ſcias ꝙ teſtis,
1 † qui in eadem depoſitione dicit contraria non probat l. qui falſa, vel varia. ff. de teſti. col. pen. & ponit tres fallentias, quarum prima eſt quando ſecundum dictũ in tormentis depoſuiſſet, quia Doct. concludunt, quòd illud attẽditur, ergo ꝓbat. Secunda eſt, quando primum dictum ꝓtuliſſet colore iracũdiæ. Tertio verò quãdo ſecundum, animo corrigendi primũ, iuxta ca præterea. de teſtib. nam dummodo probet, vel in primo dicto vel ſecundo verè dicitur regulam locũ non habere. Et quantum ad tertiam quomodo ſcilicet intelligatur cap. præterea. vide quæ dixi latiſsime in præcedenti rubri. & quæ poſui etiam in materia torturę teſtium. Quo vero ad primam, vt ſtetur ſecundo dicto, quod teſtis depoſuiſſet in tormentis vltra Bart. in l. eos. ff. de falſi. eſt etiam doctrina Bart. in l. ſi poſtulauerit. § ſed & ſi negauerit. ff. de adulter. & vide Ang. in l. fi. C. de quæſt. col. j. & 2. & Socin. plene & conſiderate admodum loquentem in conſi. 253. col. 2. vbi tamen dicit eſſe cõſiderãdum an tempore depoſitionis factæ per teſtem in tormẽtis fuerit citate pars, & an primum fuerit magis veriſimile, vel tortura ſit legitime data, vt ẽt per Ang. in d. l. fi. & circa illud, quod citari pars debeat. Dic nõ ſeruari ex conſuetudine. Eſt etiam conſiderandum an teſtis ſolum deponat vti teſtis contra tertium, an etiam in ſe vti pars, & in aliũ vti teſtis, quia hoc caſu magis creditur primo dicto ſine tormentis Bar in l. 1. § quæſtioni. ff. de quæ. Aret. conſi. 61. col. j. ad fin. & in ca. cum in tua. col. 5. de teſtib. & Deci. conſilio. 189.

Raro tamen obtinere potui,vt hæc decla
ratio à iudicibus admitteretur,quòd ali-
quando euenit;quia ad lucrum attentio
res erant,aliquando etiam propter eorũ
nimiam ignorantiam.

Debet etiam conſiderare iudex an te-
ſtis poſt publicationem,vel ante dicat cõ
trarium eius,quod à principio depoſuiſ-
ſet; quia ſi nondum publicato proceſſu
hoc eueniat, procedit regula ſupradicta.
ſi verò poſt publicationem, tunc magis,
ſta ur primo dicto propter timorem ſub
ornationis.Ita Bar.in d.§.ſed,& ſi nega-
uerit.Tamen ceſſaret iſta ſuſpicio, vbi te
ſtis nullo modo potuiſſet loqui cũ parte,
quod tamen his temporibus difficillimũ
eſſet ſcire propter facilem corruptionem
cuſtodum carcerum.Circa autem ſecun
dam fallentiam quando primum dictum
protuliſſet calore iracundiæ, quoniam
hoc pendet a regula.l.quod calore. ff.de
regu.iur.vide ibi Dec.& Felyn.in c. ſicut
ex literis.in 1.col.& ſeq.de iureiu.& in c.
cum te.col.4.de re iudi.& per Iaſ. in l. ſi
filiam tuam.col.2.& ſeq.C.de inoſ.teſta.

Et aduerte quia loquutus ſum de va-
rietate quo ad credendum, vel non cre-
2 dendum,ſed quo ad falſum, an † teſtis,
varius de falſo puniatur, regula eſt eum
puniri debere. l. eos.ff.de falſis. & d.l.
qui falſa, & varia.& Felyn.in d. c.cum in
tua.in pen.col.in d.verſi. prima conclu-
ſio:& Tindar.in ſuo tract.in 1.char.colu.
3.col.2.incip.omnis.vbi cum nonnullis
ſequentib. ponit plures fallentias, quæ
etiam tendunt ad præcedentem regulã
3 quo ad credulitatem.Teſtis † etiam, qui
deponit contrarium eius quod dixerat,
extra iudicium probet, & attenditur di-
ctum in iudicio.Fely.in d.ca.cum in tua.
in verſi.tertia concluſio.& in verſi.quar-
ta concluſio.vbi dicit ꝙ quamuis primũ
dictum ſit extra iudiciũ,nihilominus cõ-
munis eſt,vt præualeat ſecundum,& ipſi
credatur.Non tamen negari poteſt quin
diminuatur de fide,vt per Docto. in d. c.
Alexand.conſi.81.colum.3. col. antepe.
& Are.in conſi.71.vbi dicit,quòd omnes
Docto.in c.cum cauſam de teſtib. tenent
quòd debilitatur fides,& non punitur de
falſo,ſecundum magis communem opi.
quidquid dicat Bar.in d.l.eos. Vt per Fe-
ly.in d.c.cum in tua.& Dec.in c.per tuas.
de probat.col.penul.in fi.& ſeq. qui po-
nit tamen quatuor caſus in quibus defen
dit Bar.non tamen allegat.Felyn.in c.fra
ternitatis col.7.de teſtibus. Abb. in cap.
cum eccleſia Sutrina.de cau.poſſ.& pro-
prieta.col.2.nec Areti. in d. conſilio. 71.
col.4.verſ.ſed eſt dubium de fratre. nec
Bar.conſil.89.vbi vide,nec Alexan. in d.
conſ.81.volum. 3.col. antepen. licet ta-
men non poſsit puniri de falſo, torqueri,
tamen poteſt,vt per Alex.conſil.63.in 1.
volum,& hoc operatur vacillatio, vt di-
xi ſupra in materia. torturæ teſtium. In
reliquis vide Tindar. in dicto ſuo dialo-
go.char.5.col.3.& l.2.c.1. verſic. varian.
tium.vbi hanc materiam diuidit in plu-
res partes,& plura capitula conſideran-
do omnia,vt etiã facit in materia de qua
proxime diximus:nam per ſeptem char.
loquitur quando dictum extraiudiciale
eſt contrarium dicto in iudicio, & dum
Doctores vbi ſupra volunt, vt quando
dictum extraiudiciale eſt cum iuramen-
to,qui tunc reperitur inter duo iuramen
ta contraria,puniatur de falſo, quæ opi-
nio fuit Anto.de But.& Abb.in d. c. cum
in tua.de teſtib.& Alexan.conſil.154.co-
lu.penul.1.volu.

4 Dic,quòd ita vidi ſeruari.Et† adeo ve
rum eſt,non ſtari dicto extra iudiciũ,vt ſi
ẽt cõſtitutus eſſet in articulo mortis non
ſtaretur,vt per Fel.vbi ſupra de quo dixi
in materia torturæ teſtiũ,vbi etiam poſui
de illis qui in patibulo reuocant, quę di-
xerunt,& ibi feci mentionem de ſtatuto
Mediolani circa hoc diſponente, & poſui
etiam an magis credatur conſtituto in ar
ticulo mortis,quàm ſi eius periculum nõ
immineret,de quo etiam in reperto.Hip
pol.in l.1.§ præterea.col.2.ff.de quæſtio.

5 Teſtis † ſi variat in vno iudicio ab eo
quod in alio dixerat, ſecundum dictum
non valet,ſed primum.Ità latè Fely.in d.
c.cùm in tua.verſi.ſecunda concluſio.vbi
tamen vult,vt quo ad eũ puniatur de fal
ſo, quòd vltimo explicitè dixit Bart. in
d.l.eos.ver.aut profert varia,& hoc eſt,
quod

quod etiam dixit idem Bart.in d.l eos. in
j.oppoſit.dicens,quòd tertium reſpõſum
illius legis loquitur quando variat inter
diuerſas perſonas in diuerſis cauſis,ſeu in
ſtantijs. Quod notabile iudicat: quia li-
6 cet † acta facta in vna cauſa non faciant
fidem in alia inter diuerſas perſonas, vt
not.in l.is.apud quem.C.de eden. tamen
dicta vnius teſtis in vna cauſa faciunt fi-
dem contra eundem met teſtem deponẽ
tem in alia, quod ſecundum eum tenet
Innoc.in ca. veniens. de teſti. & ſequitur
Alexand.in d.l.is.apud quem.col.7.& in
d.l.eos.debilitatur tamẽ quo ad probatio
nem primum dictum, vt per Felyn. in d.
c.cùm in tua.vbi vide,& per Dec.latè cõ
ſil.189.col.3.vbi dicit hanc eſſe commu-
nẽ. In qua materia vide latiſsimè Tind.
char.12.col.1.in 3.parte.verſi.& ſequens
eſt,& vide Bald.1.vol.cõſ.101.col.2.qui
dicit ꝙ quando teſtis deponit contraria
in diuerſis depoſitionibus præſumitur ꝙ
in ſecunda fuerit ſubornatus. vide etiam
c.ſicut nobis. de teſtib.& Aret.ibi. Cæte
ra in hac materia varietatis teſtiũ vide
7 ſupra in titu.de tortura teſtium.Et † quã
do teſtis non debui examinari, hoc caſu
contrarietas nocet parti. Bart. conſil 92.
8 col.penul.& Tind.ubi ſupra.Et † ad effu
giendas difficultate contrarietatis, teſtes
in ſecundo examine dicere debent, Dico
prout aliàs dixi,& ſi iudex velit vt loquã
tur,ſubdant ipſi, Legatis mihi dictũ meũ,
& iudex tenebitur legere. Ita Bar.in d.l.
eos.verſ. quęro pro declaratione,de quo
per Fely.in c.inter cæteras. col.2.de re iu
dic.& in reperto.Hippo.in l.ex libero.ff.
de qnæſt.in prin.col.2.& ſeq:ſubdit Bart.
quòd etiam ſi iudex legat dictum,tamen
ad cautelam teſtis debet addere quòd ſi
apparet ſe aliter hoc loco dixiſſe, ſe redi-
git ad primum dictum quo tempore me
lius recordabatur. vide etiã de hoc Ale.
in d.l.eos.

Non eſt tamẽ omittendum vnũ, quod
9 dicit Bar.in d.l.eos.in fi.videlicet † quòd
procedit. d.l. vbi eſt contrarietas in dicto
vniuſmet teſtis,ſecus ſi inter plures: quia
tunc procedit.l.ob carmen.cum materia.
ff.de teſtib.vt ſi ſint aliqui digniores prę-
ferantur alijs, quibus cõtra dicunt,etiam
ſi pauciores ſint,vbi verò ſint æquales in
dignitate,vel vnus non ſit dignior altero
præferantur plures,& data omniũ pari-
tate:quia omnes ſint æquales quo ad oĩa
præferantur teſtes rei, ita habetur ibi,
& per gl.in c.in noſtra.de teſtib.Et præfe
runtur teſtis rei etiam minus digni data
parti numeri, tantus eſt fauor ipſius rei,
vt per Fel. in ca. cum P. Manconella. in
fin.de accuſ.& ibi Abb.licet Abb. videa-
tur ſentire cõtratiũ in d. c. in noſtra. dixi
ſupra,de defen.reor.& c.vbi vide, ſic de-
clara & ſupple Bar.in d.l.eos.Item decla
10 ra Bartol. hoc modo,quando † vnus cõ
tradicit alteri, vel plures pluribus, vt fiat
concordia ſi fieri poteſt,& ita procedit c.
cùm tu.cũ materia.de teſt.ſed ſi eſt tanta
diſcordia,vt non poſsint ſimul cõuenire,
tunc procedit quod ſupra dictum eſt, vt
ſtetur dignioribus,uel pluribus, & ita Fe
ly.de declara.in d.c.in noſtra.in 1. col.in
prin.in verſ conſiſtit.& Bart. met. in d.l.
eos.in fi. & hæc cõcordia etiam fit in vno
met teſte, vbi fieri poteſt, quidquid dicat
Bar.in d.l.eos.qui pręſupponit nõ ita fie-
ri in vnomet teſte, imò cũ non ſolùm nõ
probare verum etiã puniri de falſo, & ve
ritas eſt contra Bar.ut per Fel.in d.c.cùm
tu.col.1.uerſi.prima concluſio. vbi cõclu
dit quod etiam ut probet, fit concordia in
dicto vniuſmet teſtis uero,tamen Bart.in
d.l.eos.in fin.defendi poteſt,uoluit enim
dicere quòd in pluribus, ſi poteſt fieri cõ
cordia fit,& ſi non poteſt ſtatur digniori-
bus,ſecus autẽ in unomet teſte qui dixe-
rit uaria & cõtraria:quia ſit concordia fie
ri non poſsit, omnino punitur de falſo,
quod in pluribus non euenit,propter ma
teriam d.l.ob carmẽ. & c.in noſtra.aliter
Bart.dixiſſet rem nimis mirabilem, & cõ
tra id quod ipſemet tenet in pluribus lo-
cis,vt in l.1.in princ.ff.de oper.noui nun.
& alibi ſæpe. & licet Alexã. d.l 1.dicat ſe
putare ueriorem opin.ut puniatur de fal
11 ſo,tamen † oſtendit communem eſſe in
contrarium,quia fit concordia,ſi fieri po
teſt quo caſu non punitur de falſo, & hęc
concordia,non tamen fit, ut teſtis probet
ſecundũ cõmunem opi. de qua per Ale.

vbi vide conſi.20.vol.4.col.2.verſic. nec iſtis obſtat,& clarè appareat ēt per Alex. vbi locus eſt optimus in l.inter ſtipulantem.§ 1.col.3. ver. potes ſic concludere. ff.de verbo.obli. quidquid ipſe: colū.ſeq. dicat,& hāc cōem ita declaro, vt quoties ſine maxima difficultate fieri non poſsit iſta concordia,non fiat, niſi vt euitetur, falſum, ſed vbi non fieret ſumma cū difficultate,etiam toleraretur, vt probaret, quia in effectu non dicitur contrarietas, & ita procedunt quæ notabiliter circa hunc articulum dicit Fely.in d.c.cum tu. col.1.verſi. prima cōcluſio. & adducta in cōtrarium per Alex. vbi ſúpra,& ita procedit Alex.conſi.133.col.2.in prin.vol.1. vbi vide.& conſ.105.volumi.2.colum.4. verſicul.nec obſtat.& ita latè,& ſolemniter Aret.vbi vide in d.c.cùm tu. vbi tandem poſt hanc opin.dicit, fatēdum tamē eſt in arbitrio iudicis eſſe quanta fides ſit adhibenda huic teſti, & etiam vtrum omnino ſit adhibenda, qui iudex debebit cōſiderare nō ſolùm qualitatē perſonæ,ſed ēt communem vſum loquendi, & vtrum difficulter an facilè cōtrarietas poſsit ad concordiam redigi, & vtrum teſtis incontinenti ſibi contradicat,an verò poſt plura capitula, quo caſu veriſimilior eſſet cōtradictio ſecundum eum,quę verba ſunt notanda,& in hoc etiam Fely. ibi eum ſe-

12 quitur,& ita tenet. Et † an ea quæ dicta ſunt circa hanc concordiam vt probēt teſtes procedāt etiam in materia noſtra criminali,vide omnino Fel.in d.c.cū tu.col. pen. ver. ſed pulchrè dubita vltra alios, ſic igitur vides, quid iuris ſit quādo vnus teſtis ſibimet eſt contrarius, & quando vnus alteri contradicit, vel plures pluri-

13 bus.Circa quod aduerte, † ꝙ aut plures contradicunt pluribus, ſeu paucioribus, aut æqualibus. primo caſu plures vincūt pauciores,vt dixi, tamen ſi fieri poteſt,cōcordia ea ſit, vt euitetur periurium paucioru,non vt probent: quia vt probēt nō ſit etiā neceſſarium, vt de ſe patet & fuit oſtenderatum.Iaſ.in l.1.§.creditum.ff.ſi cer.pet.& Fely.in d.c.cum tu. col.2.verſ. tertia concluſio.& per Alexand.in d.§.1. ſit tamen hæc concordia, fieri poteſt, & ſi non poteſt ac manifeſta adſit contrarietas inter eos,plures vincunt pauciores de periurio & falſitate, & quotidie video puniri eos de falſo, & qui vellet dicere, cōtrarium ſine iudicio loqueretur, & ita voluit Gl.ſi eam bene vides in c.cum cōtingat.in 1.Glo.ad fin.de offic.delegat.& Bal.in j.conſti.C.in quibus.col.2.vbi vide.& Glo.in c.nihilominus.3.q.9.& Aretin.in conſil.13.col. per Bald.conſ. 101. vol.1.col.1.ſecundum impreſsionē moderniorē. Fateor quidem ſi ſint pares,licet

14 aliqui ſint digniores, ꝙ † digniores vincunt alios,quo ad probādū,non autem vt alij minus digni teneantur de falſo, & ita voluit dicere Bar.in d.l. eos.in fi.& Alex. conſi.176.col.vlt.vol.2. alias nemo puniretur de falſo ſi plures non vincerēt pauciores,& vide omnino Tindar in fi.dialogi ſui char.vlt.verſic.eſt quoque nouiſsime vbi commentaria ſcribit ſuper dictis, Bartol.in d.l.eos,& non diſcrepat ab hac mea opinione, & refert mentem Bar. in d.verſicu.fina.vt loquatur quo ad concordiam faciendam, ſentiens cum vno teſte non fieri,ſecus autē cum nō concordatur pluribus.& ideo ſequitur ,put ſupra dixi vt ſi talis ſit contrarietas, cuius nō poſsit fieri cōcordia puniatur de falſo conuictus & ita ēt intellige Ang.in Gl.in verbo falſario.col.vlt.verſi.quid ſi ſunt plures teſtes.& Cæpol.conſi.61.col.1.& 2.& licet ita res ſe habeat,vt plures vincāt pauciores etiam de de falſo,tamē peſsime ſe gerūt iudices maleficiorū,qui delato ad eos examine teſtū in cauſa ciuili examinatorum inuicem contrariorū,alia diſcuſsione non facta falſitatis pauciorum,faciunt tā partē producētem quam teſtes detineri, nam reſpectu producentis prius debet cōſtare de delicto,& ſic de falſitate ipſorū, teſtiū.iuxta dicta ſupra,in j.rub.de delicto.& vbi obiiceretur vſus falſi inſtrumētis ſatis eſſet,ꝙ alius fuiſſet cōdemnatus, de falſo propter illud inſtrumentum. l.ſi uteris.C.de fide inſt.vbi ſententia lata cōtra vnū quod inſtrumentum ſit falsū,facit,vt illo utēs poſsit accuſari, & deinde ex indiciis,& probationibus conuinci. Et quomodo in hoc caſu ſit deueniendū ad

cogni-

cognitionem falſitatis teſtium dicam in-
fra.reſpectu vero ipſorum teſtium nō eſt
illico iudicandum pauciores eſſe falſos,
ſed indiciis, & aliis probationibus ſunt
conuincenda.& debet iudex dicta eorum
bene rimari, vt ſi fieri poſsit concordia
fiat,quo ad hoc ne dicantur falſi, iuxta
nota.in d.c.cum tu.& vbi ſupra.Et vbi ex
lectura eorum quæ depoſita ſint compre
hendit fieri non poſſe illos, iterum co-
ram ſe habeat,& examinet, & præſenti-
bus contradicentibus interroget.& ſi om
nibus factis ſe tueātur ſiue tueri poſsint,
dic,vt ſupra ſin minus,quia ſint directè,
contrarij ad vlteriora contra eos deueni
at. quo facto contra producentem po-
terit etiam procedere tam de falſo, ſi
ſint examinati ſuper capitulo falſo,& ta-
li,vt neceſſe ſit dicere,quòd ſcienter illos
examinati fecerit,iuxta ea quæ dixi ſu-
pra in tit.de falſis. verſi.tetigi ſupra, vel
de vſu data ſcientia iuxta ea. quæ dixi in
eod.titu.de falſis,verſic.ſcias etiam,& ad
hæc vide omnino nota per Bar. in l. Lu-
cins.ff.de infami.& ſatis cognoſcere po-
tes ex his quæ per me ſupra dicta ſunt,
quàm incaute faciant iudices qui præci-
pitanter ſimul omnes capiunt,& etiam ſe
paratim,ſine conſideratione prædictorū.
15 Secundo vero caſu quando † plures pu-
ta duo contradicunt alijs duobus, & ſic
æqualiter,tunc ſtatur dignioribus,vt di-
ctum eſt,vel habentibus alias qualitates,
de quibus in d.ca.in noſtra.vbi vero quo
ad omnia ſint ęquales,vna probatio vin-
cit aliam, & neutri creditur loquor vbi
concordes eſſe non poſſunt,& idem quan
do vnus contradicit alteri tantum,& non
poteſt fieri concordia, nam tunc etiam
neutri creditur hoc probo per ea quæ di
cit Bar.in d.l.de minore.§. plurimū. col.
6.verſic.quęro quid ſi.ff.de quæſt.& tra-
ditur in c.ex literis.de probatio.& in c. li
cet cauſam.in fin.eod.titu.& per Aret. in
d.conſi.13.col.10.& ita Bal.in l. duobus.
§.fi.vbi vbi vide Alex.& Iaſ.ff.de iureiu.
16 poſſent † tamen forte omnes inquiri, vt
per Iaſ.vbi poſt Bal.Item propter incer-
titudinem,licet plures non poſſent con-
demnari.poſſunt tamen torqueri.Ang.in
verbo fama publico.verſico. quid autem
ſi ſint quinque.Nam certum eſt alterum
eorum commiſiſſe delictum,& ideo om-
nes torquentur,& loquitur etiam in plu
ribus quam ſint duo,& per Saly.in l.fina
in vlt.col.verſi.quæro an ſufficiat. C. de
quæſtio.dixi ſupra in materia torturę.Et
quod dixi dari materiam iudici contra
vtrunque inquirendi,ſequitur Alexand.
conſi.34.col.4. verſi.vt probatur ex his,
volum.3.

Sed aduerte, quia imo videtur, vt
17 quando † vnus teſtis eſt contrarius alte
ri,vterque puniatur de falſo, ſicut fuit
factum quo ad duos ſenes qui teſtificati
ſunt contra Suſannam,quorum alter di-
cebat ſub ficu commiſſum adulterium,
alter ſub alia arbore,& vterque fuit con
demnatus de falſo.Et ita Aretin. videtur
tenere in conſi.71.columna. quinta, qui
ſubdit,& quamuis hoc poſſet eſſe dubita
bile,quia par probatio videtur ſe confun
dere iuxta tradita per Bart.in d.l. de mi-
nore.§.tormenta,tamen communis do-
ctrina omniū videtur eſſe,vt dixi, ſed in-
tellige Aret.vt voluerit dicere, quòd ad
hoc,ne alicui credatur,non autē,vt uter-
que de falſo puniatur,& ita etiam loqui-
tur Alexand.adducens idem exemplū Su
ſannæ in conſi.142.col.1.in fin.colum.2.
vbi vide,& Gl.in l.teſtium.C.de teſtib.&
Bal.3.vol.conſil.25.in fi.& eodē. volum.
conſi.150. circa finem. Et ſi Aret. aliter
intellexit,male loquutus eſt; quia Docto
res tenent contrarium.Bene faciunt quæ
ponit Alex.conſilio.15.in 1.volu.& Feli.
in c.ſignificaſti, colum. 3. de homicid.
Quinimo dum ſupra dixi, quòd omnes
fortè poſſunt inquiri,tutius eſt intellige-
re Doctores,prout in tali caſu video ob-
ſeruari,quòd datur materia iudici ad in
quirendum veritatem,vt deinde deuenia
tur ad iuris rimedia,videlicet capturam,
inquiſitionem,& alia. Dixi ſupra, quòd
18 teſtis varius punitur de falſo, ſed † ſi va
riauit in tortura, requiritur perſeueran-
tia,iuxta dicta Tindar.in charta. prima.
verſic.dicebam.cap.3.& cap. ſequenti, in
fine,quia tunc confeſsio ratificata ſpon-
tanea dicitur,iuxta notata in l.ſi quis ex

alienas.§.Celſ.de acquir.hæred.aliter au tem non punitur de falſo.

Quid modo, ſi poſt perſeuerantiam, iterum variet,& dicat verum non eſſe qđ dixit tormentis,& quod ratificauit,prout fecit quidam notarius de Biumio,de quo ſupra in materia torturæ teſtium,feci mẽ tionem. Hoc caſu,quia plenè dicitur pro batum contra teſtem debet ei dari termi nus ad ſe defendendum,& ſi oſtendat ita eſſe, ſicut nouiſsimè dixit fortè iuuatur: quia falſitas non dicitur quæ iuuatur pri mordio veritatis.l.cũ filius.§.hęres meus, vbi Bar.ff.de legat.2.alias condemnãtur iuxta tradita per Bald.in l. in bonæ fidei. C.de rebus credit.

Obiicitur etiã teſti,quod eſt infamis,
19 † vel ſocius criminis,vel periurus,vel bã nitus,& quòd erat detentus tempore exa minis vel quòd licet ſi inhabilis,& in ca ſu,in quo alias potuerit examinari tamen non fuit tortus,de quibus omnibus vide infra nu.51.& ſupra,in tit.de inquiſitio ne,vbi etiam dixi,quod non creditur te ſti,quando nõ fuit interrogatus ſuper ge neralibus,& de ſocio criminis etiam la tè dixi in titu.de indicij,& conſideratio, &c.verſicu.ſequendo capite rubricæ, vbi etiam in ſpecie poſui, an mandatarius ſit idoneus teſtis contra mandatũ, &, quod vtcunque ſit, tortura requiritur quo ad crimine notatos ibi etiam habes, an cre datur teſti dicenti ſe fuiſſe inſtigatum,vel corruptum ab aliquo & de teſtibus inha bilibus,qui non debuerunt examinari.in xtamateriam.l.maritus.ff.de quęſtionib. vide etiam,ibi in verſic.eſſet hic etiã quæ rendum vbi,& de infamibus, & domeſti cis,& minoribus,mulieribus,& inimicis, & de ſocio itineris ibi etiam vide ante di
20 ctum verſi.eſſet hic etiam quærendum.

An autem maior puſsit teſtificari de his quæ vidit in pupillari ętate. vide Fe lin.in c.cum nobis.col.4.circa fin.de præ ſcrip.& in c.auditis.in 3.col.& ſeq.de prę ſcrip.& eſt materia,vtrum inſpiciatur tẽ pus depoſitonis,an aliud,de qua Bart.& Doctores.in l.j.§.ſi ſeruus.ff.de quæſt.vbi Hippo.colum.4.& in l.j.§.idem Numio. in fine.ff.de quęſtio.vbi in ſpecie de ma iore,&c.

21 Opponi etiã poteſt teſti, quòd † quid quid dixit,ab eo factum eſt promiſſa ſibi impunitate,& eſt caſus quotidianus, qa teſtis debet dicere ſyncere,& non ſpeciali cuius emolumenti.ca.quoties de teſtibus l.ſi quis.in fin.C.de teſtib.& l.j.§.j. & ibi glo.in fortiorbus terminis in verbo, ad uocationem.ff.de falſis.& probat. text.in l.non omnes.§.fin.ff.de re milit. vbi te xtus loquitur in caſu,in quo quis detegẽ do,ſocium criminis conſequitur veniam, & tamen,vult, ut id, quod dicit, probare debeat. Et. vt fructuoſa ſit hæc conclu ſio, dic eam procedere,vbi ſumus in fal lentiis à regula,quòd ſocius criminis non eſt idoneus teſtis. Cæterum ſi ſimus in regula,res nõ habet dubitationem loquor tamen vbi teſtis etiam ſeipſum accuſat, & minus dubitationis habet, ſi ſeipsũ ob tulit,ſicut in d.§.fin.& dicam paulo infrà de eo,qui ſe offert ſponte. Iſte enim, qui teſtificatur facta ſibi promisſione impuni tatis,corruptus dicitur, & non creditur ei, vt dixi, & per Salyc.in l.ſi quis teſtibus col.pen.verſicu.quæro quinto,vbi ponit, quando prece corruptus fuit, & quando poſsit allegari iſta corruptela. vide Saly. vbi ſupra,colum.ſina.& Felyn.in cap. li cet cauſam de probat.colu.4. & ſequen. in nouo notabili,& col.17.& ſeq. verſic. tertita concluſio.

22 Item † opponitur contra teſtem, qđ ex quo dixit falſum in vna re, dicitur fal ſus in omnibus,& ſic nihil ei creditur, iu xta notata per Felyn.in c fraternitatis,de hære.col.vlt.verſ.tertia concluſio. vbi po nit regulam & quatuor fallentias,& vlti ma eſt,quando dixit falſum in nõ attinẽ tibus ad rem, vel ſuper aliquo incidenti, puta,ſuper generalibus,de qua fallentia, late dixi ſupra in tit.de falſ.quando teſtis dixit falſum ſuper generalibus.

23 Etiam opponitur, † quòd dictum te ſtis nihil valet, qa notarius retulit ſe ad dictum alterius dicendo, Deponit ſicut dixi precedẽs Iaſ. in l.1.in fi.C.ſi aduer. lib. Benedictus conſ.114.Iaſ.in l.ſi pœnæ cauſa.§.ſi putem.ff.de cõdict.indeb. & vi de infra num.84.

Item

Item opponitur contra teſtes, quod
24 † loquuntur per vnum eundemq́ue prę
meditatum ſermonem.l.3.§.ideo. ff. de
teſtibus.vbi Bart.dicit,quòd ideo facias,
vt dictũ eorum ſit ſcripium diuerſis ver
bis,ſed ſit idem in effectu,de quo vide ꝑ
Iaſonem.in l.2.C.de ſecũdis tabul. Fely.
in cap.ex tenore.in 2.col.in tertio nota-
bili,de teſtib.& in ca.cum cauſam. in 13.
colum.in verſ.2.limita.eod.tit. & in cap.
cum in tua.in ſecunda col.de teſtib. & vi
de omnino Curtium in tractatu ſuo te-
ſtium,in 14.concluſione,vbi limitat non
procedere in teſtibus bonæ famæ.& ad-
ſunt infinita conſilia Alexan. & aliorum
circa hoc,quæ conſulto a me prætermit-
tuntur.

25 Item opponitur,† quòd teſtis eſt ni-
mium animoſus;quia loquitur audacter
ad omnem ſatisfactionem partis, & qđ
ideo eſt ſuſpectus.Socyn.cõſi.129.col.4.
circa finem Dec.conſi.100. chart. penul.
colum.11.ad finem Barba.conſi.47. pri-
mo vol.colũ.13.Card.conſi.119. colũ. 1.
vbi de teſte percipitantur reſpondente,
& per Felyn.in cap.cum cauſam. colum.
12.in fin.de teſtibus.vbi quando teſtis ni
mium citò reſpondere,vel nimium tardè
& per Alex.in l.2.infra in princ.ff. de fal
ſis.ad finem primæ apoſtillæ in verſicul.
& adde.

29 Item opponitur contra teſtes,† quòd
fuerunt examinati non à iudice, ſed à no
tario,iuxta.l.iudices.& Authẽt.apud elo-
quentiſsimum.C.de fide inſtrum. & in
effectu in criminalibus hæc eſt concluſio,
vt iudex à ſeipſo debeat examinare,non
autem hoc alij committere,dicta authẽt.
apud eloquẽtiſsimum.Hanc regulam po
nit Felyn.in capit.cum cauſam. de teſti-
bus,colum.antepenulti.& limitat variis
modis,& inter cæteros quando teſtes eſ
ſent in alieno territorio, quia tunc ſcribũ
tur literæ ſubſidiales ad hoc iudici illius
territorij, & licet iudex cauſæ nõ exami
net eo caſu,tamen ſatis eſt,vt examẽ fiat
per alium iudicem,qui etiam debet pone
re vacillationes,trepidationes, & vultus
qualitatem. Et circa hoc vltimum vide
Fely.in cap.quoniam contra. de probatio
chart.penulti.col.3.verſicul.5. quæro. &
col.ſequen.ad quem locum te reiicit, &
Bal. in l.presbyteri.C.de epiſco. & cleri.
& Bart.principaliter in l.de minore.§.plu
rimum.col.j.& ſeq.ff.de quæſt.vbi Hip-
pol.ample.in ſuo repertorio de hac mate
ria.& dicit Bald.in dicta authent.quòd cõ
ſuetudo ſic obſeruat, & ita Orian. in d.
cap.quoniam contra .in verbo teſtium,
col.3.non ſit tamen indiſtincte commiſ-
ſio hæc iudici alterius territoriis ,ſed ha-
bẽti mærum & mixtum imperiũ.Bald.in
c.1.de teſtibus cogend.& Fel.ibi in quo
tamen ſtandum eſſet conſuetudini. 3. §.
fi.ff.de teſtibus.& per Bald.& Fely.in di-
cto c.1.Si tamen ipſe iudex eſſem,cona-
rer pro viribus per literas ſubſidiales,vel
ex authoritate Senatus,vbi eſſemus ſub
eodem Principe,vt teſtes ad me venirẽt.
Et ita monet Orian.vbi ſupra,& hæc vbi
teſtes ſunt extra iuriſdictionem. In iuri-
ſdictione vero ipſe iudex debet examina
re; niſi tamen eſſet multum honorabilis
& teſtes.non tenerentur,vel non poſſent
venire,iuxta ca.2.de iud.in 6. Sic eſt ex
mente Docto.vt per Felin.in d.c.cauſam
quæ.& Salic.in d.authen.apud eloquen-
tiſsimum.& Abb.in d.c. cauſam quę. &
Angel.de Aret.in d.Gl.qui iudex.ſtatuit
terminum ad opponendum cõtra proceſ
ſum.col.2.& ſi non ex cauſa ſimpliciter
vt in ciuilibus intra iuriſdictionem ſit cõ
miſſo notario,vt volũt Doctores vbi ſu-
pra,ſed ex cauſa neceſſaria. & vide etiã
de hac materia Iaſon in l.ad egregias.in
ſecunda colum.in ſecunda limitatione.ff.
de iureiurand.Et quid in cauſis matri-
monialib.vide Lap.alleg.46.Et quid quã
do de crimine agitur ciuiliter vide Feli.
& Aret.in c.3.circa princ.de teſtib. Bald.
1.volumi.conſi.196.& 4 volu.conſ.481.
colum.3.& penul in fine.& Gemin .in di
cto.cap.2.

27 Et † an notarius poſsit eſſe rogatus
de mandato,quòd ſibi facit iudex vt re-
cipiat teſtes,vide Felin.in cap. primo de
teſtib.col. antepenul.& ſeq.& vide om-
nino circa principale,an iudex poſsit cõ
mittere examen teſtium Felin. in cap.li-
cet cauſam.colum.3. de probationib. in
quinto

quinto notab. vbi ponit an idem ſit recipere teſtes, & examinare, & an commiſſe receptione intelligatur commiſſum examen, & an commiſſo examine ſuper cauſa principali intelligatur etiam commiſſum ſuper capitulis reprobatoriis teſtium.

. Ex prædictis vide quantum erretur ad officium capitanei iuſtitiæ, apud quod fiunt commiſsiones quotidie notariis ad examinandum teſtes, etiam intra iuriſdictionem ciuitatis Mediolani, quãtuncunque capitaneus habeat iuriſdictionem in toto dominio, imo nec iudicib. deberet facere tales, commiſsiones, intra iuriſdictionem, ſecundum prædicta loquor circunſcripta obſeruantia & conſuetudine.

28 Item † opponitur contra teſtes, quòd non fueruut publicati, & ita quòd nõ probant. l. ſolam. C. de teſtib. Aret. in cap. ꝑ tuas. de teſtibus. colum. fi. vbi etiam quid ſi teſtes ſint mortis. & dixi ſupra in rubrica præcedenti, de publicatione proceſſus.

29 Item † quòd teſtes non fuerunt citari. ſed ſeipſos obtulerunt. Sali. in l. ſi quando. col. vltima. C. de teſtibus, & vbi teſtis non eſt omnino integer, ſi ſe prorſus offert, efficitur omnino non integer. Aret. in l. qui teſtamento. §. quicunque. colum. penul. ff. de teſtamen. & quãdo teſtis ſeipſum obtulit, vide Felin. in capit. 2. de teſtibus. colum. 7. & Aret. in cap. veniens. *il ſecundo*. de teſtib. & ibi Feli. colum. penult.

30 Item quod † pars ipſos obtulit ſine citatione iudicis. Salice. in l. teſtium. colum. fin. C. de teſtib. & in hac materia vide Feli. in c. 2. de teſtib. col. 8. & ſeq. & ibi an præſumatur citatus, vel productus à parte de quo etiam per Are. in cap. 1. de teſtib. & Felin. in cap. tuis ad fin. de teſtib. Et adde, quę dicit Aretin. in capitul. conſtitutus, *il primo*. in tertio notab. de teſtibus.

31 Item † quod pars teſtes introduxit, in quo vide Feli. in cap. præterea de teſtib. cogen. & Bald. in cap. fin. in 3. col. de appel. & dicam latius infra in alia oppoſitione, nume. 50.

32 Item † quòd teſtes ſunt examinati ad æternam rei memoriam ſine iuſta cauſa, propter quam ita examinerentur, Doctores maximè Sali. in l. ſed ſi quis. C. de teſtib. vbi ponit quæ ſint iuſtæ cauſæ. Alexand. 2. volumi. conſi. 201. colum. penul. & fin. Et in quib. caſibus poſsit fieri hoc examen, tam ratione actoris, quàm rei, vt de Felin. in cap. ſignificauit. de teſtibus, ver. prima concluſio. & uerſi. ſecunda cõcluſio. & de hac materia vide etiam per Aretin. ibi, & in c. Albericus. colũ. quarta de teſtibus. in quibus locis habes quomodo debeat fieri citatio. Et an citatio autore fiat præiudicium ſucceſſori ſingulari, ponit Aretin. in d. ca. ſignificaſti. colũ. 6. & 8. Et an quando fuit factum tale examen citato aduerſario, & contumace, poſſit fieri oppoſitio contra perſonas teſtiũ, vide Fel. ibidem colum. 2. vbi etiam ponit, an tales teſtes debuerit publicari. Et an talis publicatio obſit, ſicut in alia materia, vide Aret. in cap. fraternitatis. de teſtibus. col. 11. circa fin. & colum. 7. circa. fin. & ſeq. Et in hoc dominio habemus decretum dans formam quando teſtes examinandi ſunt ad æternam rei memoriam.

33 Item opponitur, quòd † teſtes depoſuerunt extra terminum. c. præſentium. §. teſtes. de teſti. in 6. & per Aret. in c. quoniam contra. de probat. colum. 8. & 10. & in cap. fraternitatis. col. 14. de teſtibus. Feli. in cap. licet cauſam. de probation. in 4. chart. col. 1. & 2. vbi ponit, an ſufficiat teſtes iurare in termino, de quo etiã ibi per Aret. colum. 1. & ſeq. & per Aret. & Fel. in cap. ſignificauit. colum. 4. de teſtib. in 4. notabili.

34 Item, quòd † teſtes ſunt examinati nõ citata parte. l. ſi quando. C. de teſtibus. & cap. 2. de teſtib. quod procedit etiam ſi teſtes examinarentur extraordinariè. Feli. in ca. ſignificauit. col. 2. in vlt. not. & ibi Aren. in tertio notab. de teſtib. vbi citatio remittitur, debet tamen actus poſteà intimari parti. Feli. in cap. c. dilecti. col. 2. circa finem, de iudiciis, & vbi cauſa committitur omni iuris ſolennitate omiſſa, debet tamen citari pars, nec poſſet omitti etiam per principem. Abb. 2. volu. cõſ. 46. &

64. & caſus, in quibus requiritur, & in quibus non, vide per Felin. & Aret. in d.ca.
35 ij. Et uale ſtatutum † vel conſuetudo, vt in examine teſtium non citetur pars Alexander conſil. 65. colum. penult. & fin. volu. 1. & vnum caſum, in quo non requiritur, ponit Alex. conſi. 130. volu. 1. vbi eſt talis teſtis, cuius dicto debet neceſſario ſtari, alium ponit Feli. in cap. quoniam frequenter, vt lite non conteſt. nu. 7. & ſequen vbi actor propter potentiam aduerſarij non auderet eum conuenire, in quo vide etiam Feli. in d. ca. 2. in 6. limit. An tamē tales teſtes faciant indiciū, vide Feli. in cap. 2. Et ad declarationem dicti teſtis non requiritur citatio. Roma. conſil. 482.

Quid ſi mādatur iudici, vt ſe inſtruat, an requiratur in aſſumenda informatione? vide Marian. in tract. de priuileg. rubrica de officiali dominorum, concluſione. 3.

36 Et adde, † quod non ſolum debet citari pars ad videndum iurare teſtes, ſed etiam debet eſſe præſens pars producen. Signo. conſi. 249. col. 2.

37 Et † de citatione ad quoſcunque actus ſingulis diebus & horis, quæ fit per iudices maleficiorū reis facto examine vide Fel. in ca. licet cauſam. col. 15. in fi. de probationibus. & in d. c. 2.

38 Opponitur etiam, † quòd teſtes non ſunt rogati iuxta textum in l. rogati. C. de teſtib. in quo vide Alex. in 3. volu. conſilio 33 colum. 2. & 4. in princip. & 6. & ſeq. Alexan. in l. hac conſultiſsima. in fin. principij. C. de teſtamen.

Et an teſtes ſuper matrimonio deponentes debeant eſſe rogati, vide Aret. notabiliter conſi. 13. colum. 4. & 5.

39 Item † quòd teſtes non ſunt conteſtes, ſed ſingulares, atque ita non probāt l. qui ſententiam. C. de pœ. cū mille vulg. præſumuntur tamen conteſtes in dubio, vt per Iaſ. in l. 2. C. de ſec. tab. col. 5. & de materia teſtium ſingulariū vide Caccialup. Iaſ. & alios in l. admonendi. ff. de iureiuran. & Doctores in c. licet cauſam. de proba.

Et an ſint conteſtes, ſi deponat quòd omnes viderunt per rimulam, vnus poſt aliud, & ſic de ſimilibus quæſtionibus, vide Areti. in ca. præterea. de teſtib. colum. 2. & ſeq. & Bal. in l. teſtium. col. fin. C. de teſtib. & Doctores. in d. l. admonendi. & vide quæ dicam infra de teſtibus ſingularibus. num. 70.

Item opponitur, quòd non deponunt
40 † de loco, & tempore, iuxta notata per Gloſſ. & Doctores in d. l. teſtium. Et non attenditur varietas temporis, vbi tempus non eſt ex ſubſtantia. Imol. conſilio 102. col. 2. Et an, & quando teſtis debeat deponere de loco vel tempore, vide Fel. in c. cū cauſam. *el primo*. extra, de teſtib. & in cap. ex tenore eo. ti. Et probat teſtis de tempore, ſi dicat ſibi ita videri. Alex. 5. volu. conſi. 54. col. pe. & conſi. 149. col. 2. volu. 1. & quid ſi vtatur verbo. forſitā. vide D. Anto. in conſi. 45. col. 2. Ang. conſil. 3. col. 2. & conſi. 25. col. 3.

Qualis probatio requiratur ad probādum tempus, vide Bal. 4. volu. conſ. 181. & ſeq. & dicunt omnes quòd tempus difficile retinetur in memoria, & ponit Saly. in d. l. teſtium. & Fely. in d. c. cum cauſam. col. 13. de teſtibus. vbi ſe limitat, niſi ſit dies inſignis, & ideo Bal. in l. cum te. C. de probationibus dicit, quòd tempus probatur per coniecturas. Et an varietas in tempore reddat teſtimonia minus idonea, vide Alex. conſi. 73. colum. 2. in primo volu.

41 Et † licet in inquiſitione contineatur locus & tempus, & teſtes ſuper ea examinati dicant contenta in inquiſitione eſſe vera, tamen non videntur probare de loco & tempore, niſi expreſsè de eis verba faciant, Bart. in l. 1. ff. de aleatorib. Et hoc in criminalibus, non in ciuilibus, vt per Alexan. conſilio 100. colum. 3. in fin. volumi. 1. & dixi ſupra in materia inquiſitionis. & ponit Fely. in d. c. cum cauſam. col. 2. de teſtib. vbi dicit, quòd ſi teſtis deponendo expreſsit locum & tempus, & interrogatus de cauſa ſcientiæ, illam reddidit ſine loco & tempore, probat: quia repetere ſubintelligitur. ibi etiā habes, quòd magis tenetur deponere de loco, quam de tempore: quia hoc minus retine-

retinetur memoriæ,quam illnd.

42 Item opponitur, quòd † teſtes deponunt de auditu,iuxta Gl.in l.2.§. idē Labeo.ff.de aqua plu.arcen.limita tamē,vt per Alexand conſi.87.in hac cauſa.in 2. volu.Item declara,quòd teſtis de auditu ſaltem facit indicium, quo transfertur onus probandi in aduerſarium. Alexan. conſi.77.in cauſa accuſationis.in 1.volu. Item declara, vt quando admittitur debeat dicere ſe audiuiſſe ante litem motā. Roman. ſingulari 860. eſt bonus text.in c.licet ex quadam.de teſtibus. vbi Areti. in tertio notabi.Alex.in 2.volu. conſ.75. col.fi. Item declara, quòd licet admittatur interdum tamē eſt debilis probatio, & ideo facile proſternitur.Commē.cōſi. 77.vide in hac materia Fely.in ca. tam literis. de teſtibus & Doctores in l.2. ff.ſi cer.pet.vide Soci.cōſ.295. colum.prima. vbi dicit quòd teſtis de auditu & credulitate facit præſumptionē, iuxta id, quod dixi poſt Alex. conſil.77. Et an teneatur deponere à quibus audiuit,vide Aretin. conſi.73. in vltima char. & in dicto cap. licet ex quadam.colum.5 & cōſilio 103. col.2.& Alex.conſ.82.volumi.primo.colum.2. vbi ponit quando teſtes de auditu dicantur conteſtes,& de eo, qui dicit audiuiſſe tenui pariete, aut cortina intermedia,vide Fely.in ca. præterea. colum. fin.de teſtib.Aretin.in cap. cum cauſam. vel prin.de teſtib.colum.penul & fin. Et adde,quòd nunquam probat teſtis de auditu, niſi adijciat ſe ita credere. Bened. conſi.156.col.2.Corn.conſi. 62. volu.1. col. 8. & ſeq. vbi an idem ſit ſi deponunt de fama.

43 Item opponitur, † quòd deponunt de credulitate,in quo vide Alexan. in l.2.§. idem Labeo. ff.de aqua plu.arcen.Socin. not.conſil.146.colum.4. vbi dicit valere talem depoſitionem in materia, quæ ſenſu corporis percipi, & expreſsè cognoſci non poſsit, & vide Cœpol. conſilio 32. col.6.& ſeq.Corn.1.vol. conſil. 162. col. 3.plenè,& not.per Iaſ. in rubr. ff.de iure iur.& per Socin.conſi.143.

Item opponitur, quòd teſtis deponit per verbum videtur, vel iudicio ſuo, in quo vide not.Alexand.conſi.74.col.2.& plenè conſi.109.colum. 2.& ſeq. & pulchrius in vlt.char. d.conſi. in 1.vol.& in 2.conſi.nu.10.col.pen.& conſi.24.col.6. in fi.& ſeq.& conſilio 166. col.5. Aretin. conſi.64.col.3.

Item opponitur, quòd dixerunt teſtes ſe pro certo credere. Alexan.4.volu. conſil.80.Et quòd ſi dicat teſtis ſe illud credere,quod prius affirmauerat, an deſtruatur eius dictum,vide not. Aret.conſi.44. col.fin.

Et ad prædicta omnia videlicet quando teſtis deponit de auditu,de credulitate,de iudicio ſuo, & vt ſupra, vide Aret. & Fely.in cap.quoties.de teſtibus. Corn. 1.volumi.in d.conſi. 162.col.3.& probat teſtis de credulitate, ad defenſionem Alex.conſi.79.circa finem,& conſil. 109. col.antepenul.vol.1.Fely.in d.ca.quoties. col.penul.

44 Et † non valet ſtatutum, vt credatur teſti tantū de credulitate deponenti Ale. in l.ſi non ſpeciali. col.2.in princip. in fi. C.de teſta.

Et an teſtis de credulitate poſſet de falſo puniri, vel alia pœna, vide Felyn. in cap.propoſuiſti.colum.4.in fin.de probation.

45 Item ooponitur, † quòd teſtis non
bene concludit.c.in præſentia. de proba.
46 l.non hoc.C.vnde leg.& † ideo non attē
ditur dictum teſtis deponentis aliam fuiſ
ſe præſentem: quia nō concludit eius ſciē
tiam,vt per Alexan. in primo volu. conſil.5.col.pen.& 2.volu.conſi.178.colum. prima,& alibi ſæpe, & per Felyn. in cap. cum cauſam. *el primo.* de teſti. colum.8. verſi. ſecundo declara.& in prælud. Decretal.colum.6.& ſequen.& in cap. ſuper eo.de teſti.cog. col.2. Aliter eſt, quando teſtis loquitur de ſua præſentia, vt per Doctores vbi ſupra,& per Aretin.conſil. 83.colum.6.& licet nō dicat teſtis ſe fuiſſe præſentem, nec vidiſſe, ſi tamen aliquid aſſerat fuiſſe factum, vel dictum, intelligitur tacite eum fuiſſe præſentem, & oritur probatio per ſenſum corporis ipſius teſtis. Felyn.in ca.tertio loco.colum. 11. de probat. & in d.capit.cum cauſam.

el primo, de teſtib. col. 9. verſicu 2. not. & verſi. 3. not. vbi limitat.

47 Et † an teſtis probet, ſi dicat ſe vidiſſe ea quæ in guſtu, vel anhelitu. conſiſtant? Fel. in d c. cum cauſam. col. 6. & Are. ibi col. 8. & Fel. in cap. pen. in 5. notab. de pro bat.

Et ſi teſtis dicat, quòd talis erat præſens, & ille neget, an. ſint contrarij, vide Alexand. conſi. 70. col. 7. conſi. 73. colũ. 2. in primo volu. & in 3. conſi. 34. col 3.

48 Item opponitur, quòd † teſtes dixerũt ſe vidiſſe, cum tamen eſſet de nocte, in quo vide Fel. no. in c. ſicut. de re iudi. col. 4. circa. fin. & ſeq. verſi. ſecunda declaratio. & in cap. cum cauſam. *el primo*, de teſtib. col. 7. verſ. & propter.

49 Item opponitur, quod † non eſt credendum teſti, quia iurauerat illud non reuelare. Salice. in l. nullum. col. penul. C. de teſti. Fel. in c. intimauit de teſtibus. col. 3. Aretin. in cap. conſtitutis. *el primo*, col. fin. de teſti. & Fel. in ca. fin. de teſtib. cog. col. 3. in princ. & iurat teſtis dictum ſuum non reuelare, donec publicabitur. Fel. in ca. fraternitatis. col. pen. de teſtib. & Florian. in l. qui falſa. ff. de teſtib.

50 Opponitur etiam, † quòd fuit primo inſtructus a parte, de quo vide Fel. in cap. præterea. colũ. fin. de teſtib. cog. & ibi habes, quòd teſtis, qui fuit inſtructus, ad veritatem dicendam, data ſibi ſchedula inſtruẽte ob hoc, alio non cõſtituto ſubornatus non dicitur. Et quid ſi variaret circa ipſam ſchedulam, vide Fel. in c. licet cauſam char. 5. col. ſi. in ſi. de proba. Orian. in cap. quoniam contra de proba. in verbo. teſtium. col. 5. & Bal. in l. ſi. col. penulti. C. ſi ex falſ. inſtrumen. vide ſupra verſicu. item quòd pats. num. 31.

Etiam opponitur, quòd in præſentia partis primò dixit illud, quòd erat dicturus in iudicio, verum hęc oppoſitio non obſtat, vt per Fel. in capi. ſi. colum. 2. de teſtibus. cogen.

51 Item opponitur, quòd † teſtis eſt periurus, homicida, & infamis. cap. teſtimonium. de teſtib. Fel. in c. ex parte. columm. 2. notabili quinto extra, de teſtib. Aret. & Felyn. in cap. ſicut nobis. de teſtib. Bar. in l. teſtium. §. lege. Iulia. & ibi Alexand. de teſtib. cap. quoniam contra. col. 76. de probatio. Fel. c. 2. col. pen. de except. Iaſ. in l. cunctos populos, in prima & ſecunda lectura. C. de ſumma Trinit. & fide catholi. Barba. conſi. 3. col. 1. vol. 2. & dixi ſupra in materia inquiſitionis, & hoc eod. titu. nume. 19.

An Papa vel Imperator poſsit concedere, vt credatur periuro, vel crimine notato, vide Fel. in d. c. teſtimonium. col. 7. & ſequenti. Et an teſtis cui obiicitur nota criminis, poſsit ipſe aſſumere defenſionẽ, & probare ſe falſo inſimulatum fuiſſe. vide ibi, col. fin.

Et adde, quòd cum exceptio contra teſtes ſit odioſa, lapſo termino, excipiens non auditur etiam ex iuxta cauſa, vt per Aret. in cap. pen. de teſtib. col. 11.

52 Opponitur † etiam, quòd eſt inimicus dixi ſupra in materia inquiſitionis, & nõ creditur teſti inimico in aliquo crimine. Barto. in l. in quæſtionibus. ff. ad legẽ Iul. maieſt. tex. eſt in ca. per tuas. de ſimo. vbi Felyn. & Feder. conſi. 252. circa fin. vbi loquitur in crimine hęreſis. Et de hac maria, an, & quando teſtis inimicus repellatur, vide Fel. in cap. quoties. de teſtib. col. 2. & in cap. cum ſuper. de offic. deleg. col. 1. & 2. & in cap. cum oporteat. colum. 4. & ſeq. de accuſa. & in cap. cum I. & A. col 4. de teſti. & alibi ſæpe per Doctores, & in repertorio Hippoly. in l. 1. §. præterea. ff. de quęſtio.

53 Item opponitur, † quòd eſt ſocius criminis, & quòd ideò non probat. l. quoniã liberi. cum ſimilibus. C. de teſtib. de quo etiam dixi in materia inquiſitionis, & torturæ.

Et vbi quis fatetur aliquid, quòd prima fronte crimen eſt, tamen aliquo modo poteſt iure factum demonſtrari talis omnino non repellitur, ſed ei diminuitur de fide Aretin. in c. cum à nobis. de teſtibus col. 6. & ibi Fel. col. pen.

54 Et adde, quòd ſicut repellitur ſocius criminis, ita etiam ille, qui eodem morbo liberat quo is, pro quo dicturus eſſe teſtimonium. cap. perſona. vbi Fel. in prin. de teſtib. Addo etiam, quòd Mediolani habe-

habemus ſtatutum in criminalibus dans modum qualiter poſtea ſuper dicto ſocij criminis poſſint procedi, quod ſtatutum non fuit factum iudicio meo, vt ſeruata illa forma omnis ſocius criminis admitteretur,& propterea ſemper video diſputari,an ſimus in fallentiis, iuxta l.fin. C. de accuſat.ſed tãtummodo,vt nihil penitus operetur dictum ſocij criminis niſi perſeueret modo vbi tradito.

55 Opponitur etiã, quòd † teſtis tractat de cõmodo ſuo,& quaſi in caſu proprio teſtificatur, & ad ſui vtilitatem, iuxta l. omnibus.cum ibi notatis C.de teſtib.vide Iaſ.in l.quoties.col.fin.de iudic.Fel.in cap.inſuper.de teſtibus.col.pen.& fin.Et quid de ipſius cauſæ ſtudioſo, vide Iaſ. in l.ne in arbitris.C.de arbitr.in fine.

Et quid de deponentibus contra vſurarium,affirmantibus ſe accepiſſe ſub vſuris,pręſertim ſi dicant, quòd non intendunt conſequi aliquod commodum, vide Fel.in c.veniens.*el primo*. col.pe. & in c.perſonas.de teſtibus.

Et quid de habente ſimilem cauſam. Areti.diſtinguit conſil.82.col.3. & ponit Fel.c perſonas,de teſtibus.

56 Et quid † quoties iniuria eſt facta vni de agnatiõne,quo caſu cenſetur aliis facta,an illi poſſint eſſe teſtes.Dic non poſſe.vt per Alex.2.vol.conſi.24.col.8.

Et quòd ſocius itineris nõ ſit teſtis idoneus,quando reuocauit ad animum iniuriam factam ſocio, dixi ſupra in materia inquiſitionis, & ponit Cæpol. conſil. 23. col.4.&Sal.& Bal.in l.quoniam liberi.C. de teſtibus.& vide Dec.conſil.10.colum. penultima. verſic.poſtremo.& vide omnino Aret.in dicto cap.inſuper.columna 9.& ſequent. Aretin.in capit. cum a nobis eodem titul.colum.pen.in fin. & ſeq. & in dicta l.in omnibus.& in locis ſupra allegatis reperies quid iuris ſit, quo ad aduocatum,cauſidicũ,ſolicitatorem,iudicem, vel arbitrum, relatores, & inſtructorem quando etiam deſierunt eſſe tales.Item quid de proxeneta,& negotiorũ geſtoribus,& famulis,de quib.omnibus etiam aliquid dicam infra, hoc eodem titul.& quomodo quis dicatur percipere commodum, vide in dictis locis, & ſi vis,vt credatur iis,de quorum commodo tractatur, vide Bartolum in lege deferre.ff.de iure fiſci, & Felyn in capitulo perſonas. extra de teſtibus. Et nota,

57 † quòd quamuis non credatur teſti, qui tractat de ſe exonerando, tamen hoc nõ procedit quo ad illos qui dicerent ſe portaſſe aliquod vinum, vel frumenta ſibi data à me,quando ſoliti eſſet viuere ex hac arte portioris,ſiue baiuli,vt per Prae. Papien.in forma oppoſitionis contra teſtes poſt publicationem,in Gloſſ.in facto eorum. col. vlt. verſi.deinde quæro. & hanc deciſionem Docto. collegij noſtri ſemper in ore habent.

58 Et † an credatur proxenetæ ſiue teſti qui deponat iudicem corrupiſſe, & adeum pecunias detuliſſe videtur nullam eſſe fidem adhibendam,quia proxeneta, vt apparet in locis ſupra allegatis,& quia tractat de ſe exonerando, & quia eſt ſo-

59 cius criminis,& maxime:† quia probationes contra officialem debent eſſe euidentes. Bald.in lege obſeruare.§.proficiſci.colum.5.in 10.quęſt.ff.de offic. proconſulis.& leg.& ratio eſt quia pręſumitur pro iudice, vt per Bald.ibi & ideo nõ mirum ſi requiritur probatio euidens. l. fi.& ibi notatur.ff.quod met.cau. & Bar. in l.ſciendum.col.pen.ff.de verbo.oblig.

Sequitur Paris de Put. in tractatu ſuo char.80.colũ 2.circa fin. Aliud dicerem ſi fugeret officialis,& ita intelligo Angelum in tractatu ſuo paruo ſyndicatus, qa ſic loquitur id quod allegat, & ita per Iaſ.in l.admonendi.char.18.col. 2. ff. de iureiurand.& vide no. Homod.circa hoc in tractatu ſuo,char.12.col.2.verſicu. negata,& colũ.ſeq.ad quem te reiicio. Scis tamen memor hæc delicta, quæ corrumpendo iudicem committuntur, occultè fieri hinc eſt,quòd conceditur venia alicui;quia ea in lucem proferat Bar. not.in l.qui ea mente colom. vlt. verſic.vlt.ff.de furtis.de hoc tamen vide Dec.conſi. 189. & tex.in cap.ſicut nobis.de teſtibus.in fi. & quo ad quæſtionẽ,an credatur illi, qui dixit pecunias ad iudicẽ detuliſſe,non recedas ad opinione Homodei, vbi ſupra.

Item

60 Item opponi poteſt, † quòd teſtis eſt ex vniuerſitate. in hoc vide Fely. in cap. tertio loco. colum. 2. de probat. & in repertorio. Hippol. l. j. §. ſeruus municipũ. ff. de quæſtionibus. & Fel. in cap. inſuper maximè. colum. 4. de teſtib. & Curt. in tract. ſuo teſtium. in tertia concluſione. Iaſ. in l. patrem adoptiuum. col. pen. & vlti. ff. de in ius voc. & quia hoc genus probationis ſæpe diſcutitur in proceſsib. turbatæ poſſeſsionis, quando communitates inuicem litigant ſuper poſſeſsione montium, vel vicanalium: quia dicunt habere in paſculandi, & eſſe in poſſeſsione. Ideo dixi ſupra aliqua notanda de hac probatione in titu. de plur. uiol. loquẽdo de crimine turbatæ poſſeſsionis. Et Mediolani habemus ſtatutum, an credatur teſti de vniuerſitate, quod quamuis ſit poſitum in vol. ſtatutorum ciuilium. tamen poteſt allegari ad cauſas criminales Barto. in l. inter accuſatorem. col. 2. verſi. quæro vtrum. ff. de publ. iudi. & Aretin. conſilio 109.

61 Item opponitur, † quòd teſtes ſunt parentes, vel liberi, iuxta l. parentes. C. de teſtib. & vide quando pater teſtificatur pro filio, vel econtra. Florianus. in l. teſtis idoneus ff. de teſtib.

Et adde, quod qui leuauit aliquem e ſacro fonte, teſtis eſt idoneus pro leuato. Florian. vbi ſupra, Bal. & Saly. c. in d. l. parentes, vbi vide de multis aliis. Et vbi eſt par cauſa ſtudij, & propenſe voluntatis, parentes, & affines ſunt idonei teſtes. Florian. vbi ſupra, & Aretin. in cap. ſuper eo. *el ſecondo*. colum. pen. de teſtibus, & vide Florian. vbi ſupra, an pater poſsit eſſe teſtis pro filio emancipato, & quid in filio ſpurio pro patre, & an priuignus pro vitrico. vide Bal. 5. volum. conſi. 352. in fi. & quidem in compatre, ſocero, & nuru. Fely. in c. in literis. ad finem, de teſtibus. Ang. conſi. 128. vbi etiam quid in viro ꝓ vxore, & de genero, vide Anch. conſilio 63. colum. 3.

62 Et adde, quòd affinitas † tranſuerſales non repellit, ſed diminuit de fide eorum. Ang. conſi. 194. colum. 2. & ſeq. vbi etiam quid ſi interrogatus neget ſe affinem. Et adde quòd affinis non repellitur in cauſa ciuili etiam deſcendente ex crimine dummodo ſit tale, quod non inferat iniuriam teſti producto. Alexan. in 2. vol. conſi. 110. ante fin. An etiam fratre pro fratre poſsit eſſe teſtis, vide Aret. in d. c. ſuper eo. *el ſecondo*. de teſtib. colum. penul. & quando eſt rogatus à partibus, vel à teſtatore. Alex. conſil. 70. col. 2. vol. 1. Cępol. conſi. 21. col. 4. & vide regulam, & fallentias de fratre pro alio fratre deponente, per Fely. in d. c. in literis. de teſtib. colum. vlt.

Et adde, quod vbi conſanguineus, vel alius non integer ſe offert, omnino repellitur. Aret. in ca. veniens. *el ſecondo*. de teſtib. colum. fi.

Et adde, qđ vbi conſanguineus, vel aliud non integer ſe offert oino repellitur Aret. in c. venĩes. *el ſecondo*. de teſtib. col. fi. & in c. cum in tua, col. 2. eod.

Item adde, quo ad qualitatem repellẽtem ipſum teſtem ſatis eſſe, ſi teſtis eam fateatur. Bar. in l. decem. ff. de verb. oblig. & Saly. in auth. ſi dicetur. in fin. C. de teſtib. qui diſputat, & tandem dicit hãc eſſe communem practicam, vt interrogentur teſtes ſi ſint amici, vel inimici, ſi coniuncti, diuites, vel pauperes. & ponit Fel. in c. cum cauſam. circa fi. de teſtib. vbi tamen dicit, † quòd non tenetur reſpondere interrogationi, per quam ſua turpitudo detegatur, puta, an infames ſint, vel excommunicati, de quo per Alexandrũ, & Iaſ. in l. ſi duo patroni. §. idem Iulianus. col. fi. ff. de iureiu. & vide tex. principalem in materia. in c. inquiſitionis. §. tertiæ dubitationis. de accuſ. vbi quærit tex.
63
64 an credatur † teſti dicenti ſe inimicum eius contra quem producitur, dici credendum eſſe, niſi dicat in fraudem, & vltra alios Doctores, vbi vide Marian. qui conſiderat tres caſus. Primus eſt, quãdo ante iuramentum illud dicit, & tunc iudex debet eum repellere, niſi in fraudem id afferat, vbi tamen concludat de capit. inimicitia, in quo vltimo aliter ibi tenet Aretin. Secundus, quando poſt iuramentum, & tunc nũc creditur, ſiue in frandẽ, ſiue non, quia ſi verũ dicit eſt inimicus, ſi fal-

ſi falſum,periurus. Tertius caſus eſt,quã do poſt depoſitionem illud aſſerit, puta ſuper generalibus vel aliter, & tunc aut incontinenti id facit, & creditur, aut ex interuallo,& non creditur,ſed ſtatur primo dicto,quod perpetuo not.

65 Et an requiratur † oppoſitio partis ad hoc,vt repellantur,vide Are.in l. qui teſtamento.§ quæcunque.col.3.verſi.5.de teſtam.& quando non interrogatur, ſed vltro dicit ſe infamem, vel inimicum,vide Iaſ.in d.§.idem Iulianus col.fi.vbi tenet nihil valere.

Et de materia principali, an frater pro fratre poſsit eſſe teſtis.vide regulã & fallentias,quas ponit Iaſ.in repet. l.admonẽdi.ff.de iureiur.char.18.in 3.& 4.col. & vide ad hæc latè & notabiliter Fel. in ca. cum oporteat,de accuſ.col.2. & ſeq. & in c.literis,col.2. & ſequen. de præſumptio. & ſuppletur dictum talis per alium integrum,vt in dictis locis. Ad defenſionem tamẽ admittũtur prædicti etiam fratres. Aret.in c.de cætero.col.pen.verſus fi. de teſtib.& ibi Fel.col.penul. in d. ca. literis. col.4.Alex.conſi.5.vol.3.& conſi.93.col. 3.in volu.1.& cõſi.24.col.14.in 2.& cõſi. 110.ante fin.in 2.& alibi ſæpe per Doctores.vide tamen Cæpol.col.4.in conſi.21. vbi dicit,quòd diminuitur eis de fide, & vide quæ dicam infra hoc eod.titu.num. 109.& ſeq.

66 Et quia ſunt † multæ perſonæ, quæ inuitæ nõ coguntur dicere teſtimonium, iuxta l.lege Iul. ff.de teſtib. De hoc vide Doctores, maximè Sali. in d.l.parentes, in repertorio Hippo. in l. diuus. col.3.ff. de quæſtio.& in l. de minores.§.tormenta.ff.eod.col.fi.& Fel.in ca.1.col.2.de teſti.cogen.& quando dicatur teſtis deponere inuitus,vide Salic.in d.l.parentes,& Fel.in c.delictorum.circa medium,de teſti.cogendis. Et ſi non cogitur inuitus de

67 ponere contra alium, † multo minus co getur contra ſeipſum, Bald. conſil. 227. vol.5. in ſubſidium tamen cogũtur in caſu d.l.lege Iulia.vt per Aret. conſil.143. col.12.Iaſ.in d.l.cunctos populos, in repet.Paduana,col.fi.& per Bald.Nouel.in tract.de dote,in 9. parte, ſpeciali 11. Et

68 † vtrum præſumatur inuiti depoſuiſſe, an volẽtes,vide Bar.in authen. presbyteros.in fi. C.de epiſ. & clerici. contra quẽ tenet Florian. d.lege Iulia. & vide Felin. in c.delictorum. circa mediũ,de teſtibus eog.& in ca.1.& 2. col.3.de teſtibus.

69 Item opponitur teſti, † quòd eſt ſubditus,de quo vide Salic.in l. eos teſtes.C. de teſti.Mart.in tract.de princi. tit.1.conclu.300.vbi dicit, quòd ex conſuetudine poteſt eſſe teſtis pro domino, vide Felin. omnia in c.accedens. *el primo.* vt lite non conte.col. 3.& Aret.col.2.& Fel.col.2.in cap. in litteris. de teſtib.vbi diſtinguunt, & de hoc dicam infra latius.nu.99.

70 Poteſt etiam opponi, † quòd eſt vnicus teſtis:quia vox vnius,vox nullius.l.iuriſiurandi.C.de teſti. vide tamen multas fallentias per Fel.ca.veniens. *el primo.*de teſtib.col.pen.& fi.& in ca.licet vniuerſis in fi.de teſtibus.Et Papa non poſſet concedere,vt unico crederetur. Fel.in c.conſtitutus.colum.8.de reſcrip.Tamen contrarium tenet Fel.in d. ca. veniens. circa fi.& Aret.& Fel.in ca. cũ a nobis.de teſti. & vide omnino Aret. in cap. nuper. col. 2.de teſti.& ibi Fel.& Soc.in cõnſi. 266. col.2.Partes tamen poſſunt cõuenire, vt vni credatur.Aret. in cap. propoſuiſti.de probat.colum.3.& ſeq.& ca.quoniam cõtra,col.5.de proba.& in c.nuper.eo. tit. & Soc.ubi ſupra col.12.

Et quando tractatur de periculo animę,an uni credatur,uide Imol.conſi.91. col.3.Et quãdo nulli fit principaliter prę iudicium,ſed commodũ alicui,vt in probãdo clericatu,vide Iaſon. in l. reſcripta. col.3.in princ. C. de preci. Imp.offer. Et an credatur ſoli pœnitẽtiario in iis, quæ ſpectant officio,vide Claud.in ti.de teſti. conſil. 2. Et adde quòd ſtatutum poteſt diſponere, vt ſtetur extra iudiciali informationi teſtium.Roman.conſ.20.& Fel. in c.2.in 3.col.de prob.

71 Scias tamen quòd † ſi vnicus teſtis deponat de facto proprio non interueniente ſua ipſius vtilitate, facit plenam probationem. Ita Dcci.poſt Pau.de Caſ. conſi.56.col.2.& idem vult etiam Sal. vt per Ale.l.2.§.ſi abſens. col.3. ff.ſi ex noxa.cau.

xa.cau.agat.vbi tamen Alexan.tenet oppoſitum & dicit Iaſ.in lectura l.admonendi.nu.94.& ſeq.de iureiur. quòd Doctores allegati per Alexan. vbi ſupra,contra hanc opinionem Caſtren.non loquuntur in indiuiduo & quòd ſolus Ale.repræhēdit Paul.de Ca. dicit tamen quòd ipſe nūquam voluit conſulere pro opinione Caſtren.contra quam mouetur aliquibus rationibus. Ego pariter teneo contra Caſtren.per Deciſionem Bal.in l.ſeruos.C. de teſti.qui vult allegando iura,ſuper quibus eſt fundata hæc opinio, vt talis teſtis faciat indicium ad torturam, & non efficacem probationē, & quòd nullus eſt teſtis,qui ſufficiat ad condemnationem, & hanc deciſionem refert, & ſequitur Fel. in c.cum dilecti. colum. pen. de accuſ. & Brun.in tracta.torturæ,char.2.col.1.& 2. & ideo Dec.conſi.83. in cauſa accuſationis. col.5. dicit quòd talis teſtis eſt maioris fidei,quam ſi de facto proprio non deponerent, & ita oſtendunt iura Bal. in d. l.ſeruos.vide etiam de hoc articulo Iaſo. in l.cum filius.in 1.colum. pen. & vlt. de verbo.obli.vbi limitat.

72 Non omitto etiam quòd unicus † teſtis probat reum feciſſe ad ſui defenſionem, quando probatio accuſatoris non eſt contraria,ſed ſimul ſe habere poteſt, & ideo ſolus etiam probat vulneratum deceſsiſſe ex malo regimine. Anch. cōſil. 185.col. fin. & dixi ſupra in tit. de defenſio. reorum, & defenſio.in pugna. nu.3. & num. 10.

73 Item opponitur, quòd † teſtes nō reddunt cauſam eorum quæ dixerunt: quia ratio teſtis ē illa,quę ampliat vel reſtringit dictum ſuum. Ale.2.vol.conſi.20.colum.pen.& conſi.24.col. 10.& conſil.84. colum.fin.& quinto vol.conſi.120.col.3. Bal.4.vol.conſi.218.in princ. Soc. conſil. 42.col.fin. Et adde,quòd licet teſtis non teneat reddere rationem dicti ſui,niſi interrogatus, tamen plus creditur teſti rationem reddenti, quàm ſi illam non aſsignet.Bal.in l.presbyteri.col.fi. C.de epiſcop.& cleric.Alexan.in 2.vol. conſi.56. colum.5.circa fi.& cōſi.147. circa primā columnam.Fel.in c.cū cauſam.col.2. extra eodem,& multa ad rem in hac materia vide per Bald.in d.l.presbyteri.

Et quid ſi teſtis interrogatus de cauſa vel de alia recuſat reſpondere,an probet,vide Gemin.in c.2.in princ. de teſtib.in 9. col.penul.

Item quid ſi reſpondet ſe neſcire, puta, interrogatus, quid ſit poſſeſsio vel aſpectus, vide Bar.in l.de ætate. ff.de minorib.col.8.Fel.in c.cum. in col. 2. de teſtib. Alexand.in l.ſtipulatio.§.hoc. quoque.ff.de verbo.oblig. Alex. conſil. 139. col.10.circa fi.conſ.141.col.8. in fi. vol.1. & 2.volu.conſi.45.col.pen.& 4.vol.cōſil. 115.colum.2.Fel.in cap.cum contingat. de reſcript.col.4. verſic. tertia concluſio. Alex.5.volu.conſil. 150. col. 9. & conſil. 159.circa finem.

Item adde, quòd quando iudex procedit ſuper inquiſitione, debet interrogare teſtem de cauſa ſcietiæ,alias dictum eius non probat Bal.3.vol.conſi.77.verſus fi.

Item adde, quòd ad defenſionē valet dictum teſtis, etiam ſi non interrogatus nullam aſsignet rationem,vel aſsignet veriſimilem,Bal.3.vol.conſi.287. poſt principium.& not.Corn.j.vol.conſi. 192. col. 2.& ſeq.Salic.in l.teſtium.lcol.7. in fi.C. de teſtib.& in l.ſolam.col.fi. C.de teſtib. Corn.j.vol.conſi. 204.colum.3.

Et adde etiam, quòd ex regula, teſtis non cenetur red dere rationē dicti ſui,niſi ſit interrogatus,ut per Fel. qui ponit regulā & falletias.ī c.cū cām. extra de teſti. col.1.& 2.ubi etiam declarat,& quādo dicatur teſtis eſſe interrogatus de ratione & quando dicatur eam dediſſe. Et quid iuris ſit,ſi teſtis interrogatus eam nō reddat. Et quid ſi iudex omittat interrogare maximè quando pars dedit ſua interrogatoria,& ibi etiam vide Aretin. col.4.& Fel.in c.per tuas.eodem tit. col. 2. & ſeq. vbi etiam Are.col.5.& vide omnino Iaſ. in l.cum hi. §. vult igitur. ff.de tranſact. vbi plenè,& Oria. in c. quoniam.contra de probat.in verbo,teſtium. col. 3.q.13. Et de teſte, qui interrogatus non reddit rationem dicti ſui,vide Bal.4.vol.conſil. 228.circa princ.& vide Bald. 4.vol.conſi. 181.Quando deponit circa ea,quę in in-

telle&u conſiſtunt, vide etiam Alex.in 2. volum.conſi.147.volu.2.& Fely.in d.c. cum cauſam.& Bal.not.in 4.volu.conſi. 164.circa fi.Soc.conſi.143.col.2.& vide etiam in hac materia Alexādrum conſil. 136.col.6.vbi dicit, quòd teſtis non probat aſſerens rem eſſe feudalem, niſi reddat rationem etiam non interregatus, & vide etiam Alex.in 3.volu.conſil.2.col. 2.& 5.vol.conſi.28.col.6.

Et quando deponit circa ea, quæ ſunt iuris, quo caſu videtur aſſumere officiū iudicis vide Barto.in l.j.C.de vſur.& ibi Saly.col.3.& ſeq.Cœpol.conſi.32.col.6. Cornel.j.volu.conſi.204.col.3.

Et quādo, quid conſiſtit in intellectu, ſed facilè percipi poteſt, valet dictum teſtis etiam ſine ratione vt per Socy.conſi. 143.colum.3.verſus finem.& conſi.172. colum.2.& vide etiam Bal.5.volu.conſi. 20.colum.fina.

Et quando deponit teſtis de iis, quæ in intellectu conſiſtunt, & in iure, vide Are.conſi.38.col.pen.Fel.in d.c.cū cauſam. *el primo.* col.3.Bal.conſi.323 circa fin.& conſi.45.vol.4.Soc.cōſi. 42.col. 2.& conſi.143.col 2.

Et qualiter intelligitur depoſitio teſtis dicentes, quem promiſiſſe, & quid ſi dicat tali præſente, & acceptante an probetur ſtipulatio vide not.Anch.tenentē nō probari conſi. 332.colum.pen.Alexand. in l.ſciendum.ff.de verbo.obli.colum.4. Fely.in cap.ſicut.de re iudi.colum.final. & egregie, Socyn.conſil. 253.col.3.circa ſin & ſequenti.

Et quando teſtis vult probare ſtipulationem, quam rationem debeat aſsignare, vide Alex.2.volumi.conſil 10.colum. antepenultima.Fel.in c.cum contingat. de reſcrip.col.4.Socyn.conſi. 253.col.4.

74 Et † quando teſtis deponit ſuper iuriſdictione, vide Bal.conſi.286 colum.2. circa fin.Corn.1.vol.conſi.222.col. 3.& dicit Bal.in d.con ſi.20.vol 5.quòd teſtis, qui habet ſcientiam iuris, & facti, probat etiam ea, quæ iuris ſunt.

75 Et † adde etiam, quòd in dubio verba teſtis ſunt referēda ad factum, & non ad ius, vt not.Socyn.conſil.146.colum.j.Et quando ratio teſtis eſt eadem cum dicto, quod non valeat, tenet Bart.in ſi.ff.de of fic.Ceſ.Bal.in l.non omnium.C.de legi. & conſi.136.colum.7.& Socyn.d conſil. 42.colum.2.

76 Et † quando teſtis dicit, Vidi mutuari Titio pecuniam, ſi non recordatur quanta fuerit, an probet, vide Bart.in l.admonendi.ff.de iureiuran.char.penult.verſic. quæro, quid ſi teſtis deficiat, & not.Fel.in c.cum clamor.de teſtib.poſt princ.& pendet ab intellectu glo.in l.Lucius.ff.de his qui no.infam.quando teſtis non perfectè ſcit factum, & aliquando dixi ſuprà, & vide repetentes in d l.admonendi.maximè Caccialup.

77 Et † ad probandum tenorem ſententiæ, debet teſtis dicere, quòd audiuit illam legi, publicari. Alexand.in 3.volumi.conſi.70.col.4.Areti.in c.Alberic. de teſtib.col.j.

Et an ſit bona ratio teſtis loquentis de inſtrumento, ſi dicat, Scio, quia illud legi, vide Fely.in prælud.Decret.col.6.& ſeq. & ibi etiam, an ſit bona ratio, Scio, quia præſens eram.

Et ad probandum quem furioſum, an ſit reddenda ratio, vide Alex.2.vol.conſ. 84.col.8.& ſequent.Alex.in l.furioſum. circa ſi.C.qui teſta.fac.non poſſ.Soc.Fely.vbi ſupra, & alios.

78 Et ſi teſtis dicat.quem poſſediſſe ſciente aduerſario, debet reddere rationem etiam non interrogatus.Bald.in rubr.de contra.inueſti.colum.penult.pariter ſi dicat, quē poſſediſſe nomine alterius, Cor. 1.volum.conſilio.62.colum.fin.& eodē modo ſi dicat quid factum ſine licentia alterius, Cor.1.volumine conſilio 89. columna penultima. Et pariter etiam, ſi dicat quē feciſſe aliquid nomine alterius Corn.1.volum.conſil.179.col.2.in ſi. Et in probanda negligentia, & diligentia, neceſſariū eſt, vt reddatur ratio, & Aret. conſil.38.col.ſi.Aret.in d.ca.cum cauſam colum.6.Alexand.in l.pretiæ rerum.ſi.ad leg.Fal.col.pen.Bal.5.vol.cōſi.98.Corn. 1.vol.conſi.286.col.2.Sed aduerte, quòd licet ſimus in caſu in quo teſtis teneatur reddere rationē etiam non interrogatus, tamen hoc non procedet, ſi ita deponat vt

ut veriſimile ſit, quod per eum dicitur fa
cile ſibi cognitum eſſe. Ita no. Fel. in cap.
tertio loco. colum. 2. de prob. & ibi Are-
tin. col. 2 & Feli. in d. c. cum cauſam. col.
4. & ibi Aretin. colum. 6. & not. Corn. 1.
vol. conſi. 162. col. 2. & conſ. 204. colum.
3. Et ſit bona ratio, Scio, quia vicinus. vi-
de late Fely. in c. literis. de præſumpt. A-
lex. in l. 1. in princ. colum. 11. & ſequ. ff. ſi
cert. pet. vbi multa ſcribit de ratione te-
79 ſtium. Et † adde ſatis eſſe, vt ratio teſtis
concludat a veriſimili, vel à communi-
ter accidentibus. Socin. conſi. 86. col. 4. Et
de teſte deponente ſuper dominio, vide
Corn. 1. vol. conſi. 110. colum. 2. & Paul.
de Caſt. in l. ſolum. circa fi. C. de teſti. Et
quid de eo, qui deponit ſuper preſcriptio
ne, vide Ale. in d. conſi. 136. col. 9. & Do-
cto. vbi ſupra. Et quid de teſte, qui vult
deponere de ſimulatione contractus, vel
ꝙ quis fideiuſſerit, vide Alex. 5. vol. con-
ſil. 28. col. 5. in fi. & ſequ. Et quid de teſte
deponente contra inſtrumẽtum, vide Fe
li. in d. c. 3. loco. col. 3. in fi. & ibi Aret. col.
3. & in d. c. cum cauſam. col. 7.

Item adde, ꝙ aliquãdo teſtis tenetur
reddere rationem rationis. Bal. 5. volum.
conſi 69. col. 2. Adde etiam ꝙ ſi teſtis de
ponat de fama ſufficit ratio, qua vicinus.
Aret. conſi. 103. col 8.

Item adde, quòd ſi res poteſt percipi
per duplicem ſenſum, teſtis tenetur red-
dere rationem etiam non interrogatus,
vt ſciat iudex de quo ſenſu deponat. Are
tin. in c. licet ex quadam. extra eo. tit. col.
4. in 10. not.

80 Quid † ſi teſtis deponat aliquem com
miſiſſe homicidium ad ſui defenſionem,
& reddat rõnem, quia vidit, an probet
Bar. dicit probare, conſi. 110. Idem tenet
Cor. 1. vol. conſi. 204. col. 3.

81 Poteſt etiam opponi, quòd teſtis † fuit
examinatus a iudice incompetẽte. Paul.
de Caſt. conſi. 50. colum. 4. & conſil. 74.
columna 4.

Item ꝙ non iurauit l. iuriſiurandi. C.
de teſti. quod limitat, vt per Bartol. in l.
admonendi. ff. de iureiu. in pen. char. ver
ſi. quid ſi reperiuntur. Et caſus in quib.
creditur teſti non iurato, uide per Fely.
in c. tuis extra, eo. tit. de teſtib. colum. 2
& ibi an tacite poſsit remitti. iuramentũ
teſtium, & vide etiam Aret. col. 2. Et an
requiratur conſenſus iudicis, vide ibi, &
per Are. in c. nuper. eo. tit. de teſti. col. 1.
in fi. & ſeq. Item vide an ſit de ſubſtãtia
iuramentum, per Fel. in d. c. tuis. in 3. no.
& Are. in d. c. nuper.

82 Et † an ille, cui eſt remiſſe omnis ſo-
lennitas iuris, poſsit credere teſti non iu-
rato, vide Imo. Roman. & Bar. in l. filius
familias ff. de don. Fel. in c. dilecti. de iud.
colum. fin. Anch. in clemen. ſæpe, de ver-
bor. ſign. colum. pen. Fel. in c. 1. de conſti.
colum. 20. & ſeq. Aret. in c. 2. de teſt. col.
13. poſt medium. Fel. in d. c. & Are. in d.
c. nuper. Roman. conſi. 20. Et vide etiã,
an iuramẽtum poſsit remitti per partes,
Felyn. in c. cum dilecti. de reſcrip. colum.
12. poſt medium. & ibi column. 9. dicit,
quod ſi depoſitio præcedere iuramentũ,
non valeret.

Et an Papa, vel Imperator poſsit con-
cedere, vt credatur teſti non iurato, uide
Fely. qui tenet non poſſet, in c. cõſtitutis.
de reſcrip. col. 8. poſt medium. Et an per-
ſonis ſummę dignitatis credatur ſine iu-
ramento, ut ſunt Cardinales, vide Alex.
in 2. vol. conſi. 178. circa tertiam col. Fel.
in d. c. tuis. in 1. notabili.

83 Et adde, † quòd teſtis debet iurare ſu
per Euangeliis, & tangere manu, non pe
de, nec cubito, & iurare ſeipſum, non
alium, & ſi iuraret nuda voce ſine tactu
dictum eſſe nullum. Felyn. in c. fraterni-
tatis. col. pen. de teſtib. Et an poſsit iurare
ſuper reliquiis ſanctorum, vel ſuper ani-
ma, non tangendo ſcripturas. vide latè
Aret. in d. c. tuis. col. 6. & ſeq. & ibi Fely.
colum. 3. & Aret. in d. c. nuper. col. 2. ubi
ſubdit, ꝙ eſt ſpeciale ĩ epiſcopo, vt nõ te
neatur tangere ſcripturam, quando iu-
rat, & vide Abb. 2. uolum. conſil. 68. cir-
ca princip. quando quis iurat nuda voce
ſine tactu. Et ſi teſtis primò dicit poſtea
iurat, non valet depoſitio, vt per Fely. in
c. fraternitatis. col. 1. & ibi Aret. col. 2. &
in c. de teſtib. extra de teſtib. col. 5. & ibi
Fel. col. 3. Iaſ. in repetitione. l. admonen-
di. char. 24. de iureiuran. Et ſi iudex exa-

minauit teſtem ſine iuramento cum eſſet requiſitus, vt ei iuramento deferret, qualiter ſuccuratur producenti, vide Aretin. in dicto cap. tuis. col. 7. in fine, & ibi Fel. colum. fin.

84 Et ſi in † actis dicatur talis teſtis iuratus, an præſumatur eum ſolenniter iuraſſe, vide Felyn. in dicto cap. fraternitatis. colum. fi. Alexan. in l. ſciendum. ff. de verbor. obliga. col. 17. circa principium. Aretin. late in dicto c. tuis. col. 3. & ſequenr. vbi etiam Felyn. colum. penult. Florian. in l. lege Iulia. ff. de pactis. Aretin. in d. ca. nuper col. 2. de teſtibus extra.

Et an teſtis poſsit iurare per procuratorem. vide Areti. in c. licet ex quadam. columm. 3. in fin. & ſequent in 8. notabili, & ibidem latius Felyn. columm. j. & 2. de teſtibus.

An teſtis poſsit dare depoſitionē ſuam in ſcriptis, vide Aretin. in dicto cap. de teſtibus. extra eodem colum. 6. & ibi Fel. colum. penult. vbi limitat.

85 Et † an teſtis qui in alia cauſa deponit ſuper eodem articulo poſsit dicere, Depono prout alias dixi, vide Areti. in c. cum in tua. extra eo. colum. 3. & ſequ. & ibi Fely. colum. j. & 2. vbi limitat. Alexā. conſi. 133. col. 6. & 2. volumi. conſilio. 56. colū. 133. Paul. conſi. 207. col. j. & 2. Cor. 1. volumi. conſil. 56. colū. 2. & poſt princip. & 3. poſt modum. & colum. fin.

86 An † autem ille, qui iterum examinatur, debeat denuo iurare, vide Areti. in dicto cap. fraternitatis. col. 2. Felyn. in dicto. cap. per tuas circa fin. vbi diſtinguit, Angel. in §. quia vero in Auth. de teſtib. colum. 7. circa medium. Fel. in c. præſentata. col. 2. de teſtib. & in c. præterea. de teſtib. cogend. colum. 1. in fi. & ſeq.

Et an teſtis ſimpliciter iurando intelligatur iurare, quo ad articulos productos tantum, an etiam quo ad vniuerſam cauſam, vide Fely. in d. cap. de teſtib. eo. titu. de teſtib. colum. 3. & fi. Aret. in capi. per tuas. in 2. notab. de teſtib. & vide omnino Hippol. in l. de minore. §. plurimum ff. de quæſtio.

87 An † teſtis poſsit deponere per procuratorem, vel ſcripturam, & an valet dictum teſtis ſe referentis an aliam ſuam depoſitionem, vide Salyce. in d. l. iuſiuran di, ver. ſed iuxta hoc circa fin. Cæpol. cautela. 251. qui allegat Ang. in l. legata. inutiliter. ff. de lega. 1. Facit quòd not. Ale. conſilio. 45. col. 4. circa fi & uide ad hæc Soc. in conſi. 149. col. pen.

Quid ſi teſtis dicat. Depono quo ad omnia, quemadmodum fecit talis, vide Fel. in c. cum tua. colum. 2. extra eod. vbi etiam habes, quid ſi notarius ſcripto extensè dicto vnius teſtis ſubdat poſt ea. Tali. dixit, vt primus, de quo ſupradixi verſicu. etiā opponitur, quòd dictum. n. 23.

Nec valerent depoſitiones plurimū teſtium, qui ſimul, & ſemel examinarētur,
88 ſed † debet quilibet examinari ſeorſum ab aliis Aret. in 3. not. & Fely. circa fin. in ca. venerabili. de teſtibus.

Et † ſi teſtis depoſuit falſum non iu-
89 ratus qualiter puniatur, vide Bal. & Salyc. circa fi. in d. l. iuriſiurandi. Aret. in c. tuis. col. 5. extra eo. Fely. in c. de teſtib. col. pe. Orian. in ca. quoniam contra. de proba. in verbo teſtium col. 16. & Fely. in c. j. de præſump. & Iaſ. in l. qui per ſalutem. colum. 2. ff. de iureiuran. & dixi ſupra in titu. de falſis.

90 Opponitur etiam, † quòd teſtes deponunt ſuper negatiua, & quòd magis creditur duobus affirmantibus quā mille negantibus, per Glo. in l. diem proferre. §. ſi plures. ff. de arbitr. quæ Gloſſ. quo modo intelligatur dixi abunde ſupra de defenſionibus reor. &c. verſicul. vidimus quomodo.

Opponitur quoque, quòd teſtes deponunt meram negatiuam non coarctatam loco, & tempore, & ideo non ſolum non probant quia talis negatiua probari non poteſt verum etiam puniuntur de falſo. In qua materia vide vbi ſupra in dicto verſicul. vidimus quomodo, & ibi latè dixi de materia teſtium deponentium ſuper negatiua. maxi mè in hac materia criminali.

Item opponitur, quòd teſtes non ſufficiunt ad condemnandum: quia in criminalibus probationes ad condemnandum debent eſſe luce meridiana clariores. l.

ſciant

ſciant cuncti.C.de prob. Circa quam materiam vide,quæ latiſsimè dixi ſupra ſub rubr.de cōuincti,& de hære.& de crimine læſæ maieſtat.vide etiam,quæ probationes ſufficiant ad aſſaſsinamentum ſupra tit.de mandato ad homicidium.

Item opponitur, quòd confeſsio quā fecit reus, non eſt efficax, quia metu torturæ illatæ, vel inferendæ, vel errore facta eſt, vt latiſsimè ſupra dixi ſub rub. de confeſsis.

91 Item opponitur, quòd laicus † non eſt idoneus teſtis contra clericum propter generalem inimicitiam, quæ inter eos intercedit, iuxta c. laicus. 2.q.7.Ita Abb.in cap.de cætero.de teſtib.vbi vide. An tamen faciat indicium Alexand.in l. maritus.ff.de quæſt.dicit facere,& ſentit ad torturam, & Abb.in d.ca. hoc expreſsè tenet. & licet Aretin.impugnet nihilominus Felyn. ſuſtinet, ex cuius verbis tñ,dum rationem Aret.deſtruit,ſatis apparet eum non eſſe omni exceptione maiorem,ſi bene vides. Quod etiam patet, quia ſaltem militat illa inimicitia generalis,quam dixi,& hoc oſtendit Alexan.in d.l.maritus.dum dicit, negari tamen nō poteſt,quin faciat aliquod indiciū. & vide etiam Alex.in conſi.94.volu.1.col.penul. Neſcio tamen quomodo ſuſtineretur hoc in practica quo ad me non curarem,vt magis clericus eſſet,quam laicus.

De iure vero, quid econtra in clerico contra laicum deponente, vide in dicto ca.de cætero: Et veritas eſt, quòd in cauſa ſanguinis non admittitur etiam, ꝙ aliter veritas haberi nō poſſet,& fieret pro teſtatio,quam ſolent facere, iuxta ca. 2. de homicid.in 6.

Idemque in criminali iudicio,vbi aliter ageretur ad vindictam,etiam cum dicta proteſtat.one.Ita Fel.colum.2.ibi,& hæc videtur veritas,vt nō ſit differentia, an ad vindictam circa pœnam ſanguinis agatur ad ſanguinem, vt per Doctores, maximè Peruſi.in dicto cap. 2.de homicid.in 6.vbi tamen poſſunt clerici eſſe teſtes,intelligitur ex prouidentia epiſcopi; qui vel eos examinet,vel faciat examinari, & eorum dicta tradat iudici ſeculari. cap.quanquam, & ibi Anchar declarat. 14. q.2.poteſt etiam dare licentiam iudici cauſæ ſecularis,vt illos examinet, vt ꝑ Archidiac.vbi ſupra, qui ſecundum hoc vltimum intelligit text.in ca.teſtimoniū. xj.quæſtio.j.& in cap.nullus ex eccleſiaſtico.22.quæſt.5.ibi eſt Gloſſa expreſſa. Et hanc practicam video quotidie obſeruari,dum eueniente caſu clerico fit præceptum a ſuo iudice eccleſiaſtico, vt deponat coram tali laico, & forma iurandi manu poſita ſupra pectus tollitur in dicto capitulo nullus,& vide omnino Abbat.in hac materia,in cap.1.de iuramen. calum.colum.ante penult.& etiam in ca. cum nuntius.colum. 2.de teſtib.vbi vide Felyn. Aretin.ne arbitreris tamen, vt eccleſiaſticus poſsit dare licentiā iudici laico,vt cogat clericum ad teſtificandum.c. ſi diligenti de foro competent. Felyn.& Aretin.in dicto capi.cum nuntius.& hoc vbi nolit clericus ſponte teſtificari, ſed ſi ſponte velit, dictum eius valet. Abb.& communiter Doctores in dicto cap.cum nuntius. vbi tamen dubitant de religioſo.Et vide etiam ad prædicta Alexan.in conſil. 65.colum. 2.in 2.volu.& de religioſo dicam nume.ſeq.

Et quia ſunt multi, qui non deberent examinari, & tamen examinati faciunt indicium,iuxta materiam d.l.ſi maritus; Adde,quòd hoc non procedit,vbi a principio fuit oppoſitum à parte,vt non deberet fieri examen talium teſtium. Aret. in capitu.ex parte Ade.in 5.charta.de teſtibus. Felyn.in cap.dilecti. in penultima col.de accuſationibus.& Hippol.in l. j.§. diuus. Antonius.colum.2.de quæſtionibus.& dixi ſupra.

92 Itē opponitur, † quòd religioſi ſunt, & depoſuere ſine conſenſu eorum ſuperioris, de quo vide Abbat.& apoſtilla ad eum, & Doctores, vbi ſupra, vltra quos vide etiam in primis Gloſſ.in Authē.de monach.in §.cogitandum.vbi tenet, ꝙ monachus poteſt eſſe teſtis. Sed Abb.in c.cum nuntius tenet religioſos, & clericos ſeculares ſine licentia ſuperioris coram iudice ſeculari non debere teſtificari,tamen eorum dicta tenere,& ibi

vide Aret.& Fel.qui hanc opinionem, ut
valeat ſine licentia, tenent quo ad cleri-
cum ſecularem, non autem quo ad reli-
gioſum, qui non habet velle aut nolle.
Et dicit ibi Aretin.quòd communiter ſer-
uaretur hæc opinio in clerico ſeculari, &
de religioſo allegat in terminis Bald. in
l.quoniam liberi.C.de teſtib.in princ. Et
hanc opinionem, quòd religioſi dictum
ſine licentia ſuperioris non valeat, ponit
latè Socin.& tenet conſilio 17 colum.vl-
tima.in j.volum.vbi allegat Bald.vbi ſu-
pra, & Bartol. & Specul. & reſpondet ad
Gloſſ. in d.§.cogitandum, vt procedat in
teſtibus adhibitis in inſtrumentis. Et ad
confirmationem vide Card. conſilio 97.
vbi ita conſuluit in teſtamento. Et hoc
ego habui in facto in teſtaméto facto vl-
tra montes in quo erant deſcripti ſeptem
teſtes, omnes ordinis minoris, & refert;
& ſequitur Fel.in dicto cap.cum nuntius.
93 Item etiam opponitur, † quòd ſunt
domeſtici,iuxta l.etiam.C.de teſtibus.&
qui dicantur domeſtici, ponit notabili-
ter Aretin.col.1.& 2.Felyn. col.2.in cap.
in literis.de teſti. vbi etiam plenè per eos
habes,quando repellantur,& admittan-
tur,& per Alex.conſi.5.col.5.& conſ.93.
col.4.verſi. fallit quo ad defenſam.vol.j.
Item fallit in ijs, quę nó poſſunt facile ſci
ri,niſi ab eis, quia etiam hoc caſu præfe-
runtur alijs Franc. Arer. conſil. 13. co-
lum. 11 & conſi.61.col.1. vbi omnino vi
de,& ꝙ de ijs,quę fiunt in domo, magis
credatur domeſticis, imo non credatur
alijs,niſi in ſubſidium, tenent Aret. in 3.
notabilis,& Fely. in 2.c. quoties.de teſti.
Aret.in d.c.cum nuntius.eo.tit. col.3. &
Areti.in dicto cap.in literis. eo. titul. col.
4.& ibi Felyn. col.3. & ad prædicta vide
Fely.etiam in ca. inſuper. col.2. circa fin.
de teſtib. Et quid quando proceditur per
inquiſitionem. vide Cuma.conſil.27.de
quo etiam Fulgo.conſil. 188. vide etiam
Aret.ad prędictam materiam.in ca.cũ in
tua.de teſti.col.2.circa fi. & Imol. conſil.
35.col.6.in prin.& omnino Socin.conſil.
17.col.1.& 2. vbi diſtinguit, & vide etiã
qui dicantur domeſtici.Alexan.conſ.32.
& conſi.78.col.3.& in 2. volum.conſilio
24.col.14.& 4.volum.conſil.89. col. fin.
& cóſ.112.col.6 Felyn. in c. inſuper.col.
fi.de teſtib.& in c.inſinuante de offic.de-
leg.col 2.vbi etiam qui dicantur familia-
res.& vide Alex 5.volum.conſi.150.col.
5.poſt prin. Et an ſint idonei teſtes, vide
Bald.conſi.10.col.1.in fi.& ſequen. & de
familiaribus, an poſsint eſſe teſtes, vide
Felyn.in d c.in literis.& Roma.cóſi.420.
circà med.Quid vero ſi tempore depoſi-
tionis non eſt amplius domeſticus, vide
Aret.in d.c.literis.col.penul. & fin. & ibi
Felyn.col.4.verſic.fallit quinto. Alexan.
conſi.5.col.6.& conſil.93.col.5. vol.1. &
attéditur in teſte conditio temporis quo
teſtificatur Mod.in l.1. C.de teſta. Et an
vir & vxor dicantur domeſtici ad hoc vt
repellantur,vide Felyn.in dicto cap.in li-
teris.col.4.ver. fallit quarto. & ibi Areti.
col.antepen.in fi.Alex.5.volu. conſ.156.
col.4.in princip.& Ancha.conſi.247.col.
2.Socin.dicto conſi.17.col.pen.
94. Teſtes † etiam deponentes non veri-
ſimilia,non probant,quin imo ſunt de fal
ſo ſuſpecti. Ita Abb.in ca. quia veriſimi-
le.de præſumptio.Dec.conſil.684. in fin.
conſil.595.num.8.conſi.94.col.1.verſ.2.
in dictis teſtium. & conſil. 315. num.8.
Aretin.in ca. tertio loco, extra de proba-
tio.col.3 & Felyn.in dicto c. quia veriſi-
mile, colum.2. quæ concluſio adeo vera
95 eſt, ut etiam teſtis † dicens non recorda
ri id quod veriſimiliter recordetur de fal
ſo puniatur.Bald.in l.presbyteri.in 4.no
tab.C.de epiſc.& cleri. & Iaſ. in l.pręſcri
ptione.col.3.C.ſi contra ius. vel vti.pub.
quod vltimum multo magis procederet
ſi circa alia quę meminiſſe minus deberet
96 teſtificaretur. Et † non veriſimilia ſunt
ea,quæ deuiant a naturali curſu, ut quòd
puer ſit aptus ad coeundum c. 2. de frig.
& malefi. Itẽ non veriſimilia ſunt ea quæ
deuiant a iure communi, vt per Fely. in
cap.licet cauſam, verſic. nota decimo. de
prob.poſt Inno.in c.auditis. de pręſcript.
vt quádo quis deponit impuberem cum
Berta rem habuiſſe, quia præſumptio im
potentiæ eſt in eo.c.2.& Gemin. in con-
ſil. 24.col.3. Non veriſimile etiam illud
eſt quando deponerent teſtes vidiſſe ali-
quem

quem hoſtio thalami aperto coire cum
muliere, cum ſoleat fieri ita in abſcondi-
to, vt etiam publicæ meretrices, & leno-
nes clauſo hoſtio, & feneſtris non patian
tur ſe videri.

Et quia hæc exempla non veriſimili-
tudinis tangunt cauſas matrimoniales.
Ideo dic multo minus iſtis teſtib. eſſe cre
97 dendum quando † deponerent in cauſa
matrimoniali, in qua teſtes debent care-
re omni ſuſpicione, ſicut in criminalibus,
& ideo etiam debent eſſe omni exceptio
ne maiores. Alexander conſi. 143. quan-
do abunde uolu. 2. & Dec. latiſsime vbi
omnino eſt videndum in conſilio 133.
col. 2. nu. 3. & 4. & in illo conſilio pertra-
ctantur ſingulæ qualitates repellentes te-
ſtes, de quib. ibi, & primo ꝙ affines, & cõ
ſanguinei repellantur. Item domeſtici, &
alii multi. Aduertendo ſemper, prout &
98 ipſe dicit, ꝙ † fiat proteſtatio antequam
examinetur, vt non examinetur ob vitia
quæ patiuntur, quia tunc perinde eſt, ac
ſi non eſſent examinati, ex quo examina
ri non debuerunt, vt etiam dixi ſupra. Et
99 ſi tales teſtes, † qui non veriſimilia depo
nerent: ſubiecti eſſent ratione iuriſdictio
nis, pauperesque, & nihil habẽtes abſque
dubio tolleretur omnis fides, quia licet ſi
communis opinio, vt ſubditus poſsit teſti
ficari pro rege, & principe ſuo in l. eos te
ſtes. C. de teſtib. vt etiam apparet ex di-
ctis, & Fely. & Aret. in c. ex literis. extra,
de teſtib. Alex. conſi. 88 col. 4. volu. 5. &
hoc atteſtatur Flor. in l. idonei. ff. de teſt.
& alibi ſæpe per Doct. Tamen eſt aduer-
tendum, quod cum illa qualitate pauper
tatis omnis tollitur fides ita Rom. conſi.
382. col. 2. & dicit Bal. conſi. 420. circa fi.
vol. 1. quod eſt repetitum in 3. uol. conſ.
468. & 5. volu conſilio 4 5. arbitrarium
eſſe iudici, an ſubditi ſint idonei teſtes,
quia ſi ſint bone famæ, & veriſimilia de-
ponant, maximè, ſi dictum eorum corro
boretur aliis teſtibus tunc creditur. ſi ve-
ro ipſi ſolum deponerent, & malè audi-
rent, vel appareret contra eos alia ſuſpi
cio non crederetur, & dum dicunt Doct.
conſiderari qualitatẽ domini, an ſit eius
naturæ, vt debuerit mecũ inferre ſubdi-
tis, vt per Fel. & Aret. & alios vbi ſupra,
etiam in hoc verſatur arbitrium iudicis
ex mẽte Doctorum, & expreſſe ita tenet
Roma. in d. conſi. 382. Et eſt aduerten-
dum quod quæſtio in d. l. eos teſtes. for-
matur in rege, vel dominio vnius prouin
ciæ concludendo ille potiſsima ratione
teſtes eſſe idoneos, quia alias non poſſent
probare factum de quo agcretur, & ideo
ſi dñs alicuius villæ, vel municipii vellet
probare per ſubditos ſuos factum in alia
iuriſdictione, vt eſt caſus, qui nunc occur
rit in ciuitate ampliſsima Mediolani, &
in domo, vbi complures ſerui habitabãt.
& conuerſabantur infiniti nobiles, atque
aliæ perſonæ, nihil commune habentes
cum dño, ſine dubio talibus ſubiectis nõ
crederetur ex mente omnium, & ſi quiſ-
piam in hoc dubitaret eſſet ſine iudicio.
ad quod etiam adduco ſimile, nam illi de
domo ſunt idonei teſtes in iis, quæ fiunt
in domo, non in iis de quibus alii poſſunt
eſſe magis edocti, ut in locis vulgaribus.
Additur in caſu qui hoc tempore conti-
git matrem domini, quæ eſt ipſius tutrix
& gubernatrix depoſuiſſe etiam pro fi-
lio, quæ qualitas facit, vt ſit veriſimile
eam omni via induxiſſe ſuos ſubditos, vt
cum ea conforme teſtimoniũ ꝓhiberent.
100 † Et an vaſallus ꝓ domino ſit teſtis ido
neus? vide Bal. in conſil. 420. colum. pe-
nult. in fi. & ſeq. 3. volu. conſi. 467. col. 2.
poſt med. Floria in d. l. idonei. Bald. in l.
libertorum, vbi eſt videndum. C. de teſt.
omnino Dec. in c. inſuper. in fi. de teſtib.
§ quia dixi ſubditum eſſe teſtem idoneũ
pro domino, intellige quo ad hoc, ut ta-
men repellatur, non autẽ quin ſit ſuſpe-
ctus, & quin ei diminuatur de fide, quia
non euitat ſuſpicionem timoris, uel amo
ris, vt per Alber. in l. idonei. de teſtibus, &
hanc eandem concluſionem facit Corn.
conſi. 123. col. fi. vol. 1. Parentes & liberi
101 † an in cauſa matrimonii ſint idonei
teſtes, vide Aret. in c. ſuper eo, *il ſecondo*.
de teſtib. col. 5. & conſi. 13. colum. 7. & ſe
quen. & colum. 14. & ſeq. & Felin. in d. c.
ſuper eo. colum. 4.

Opponitur quoque, & ſæpenumero
102 contra teſtem, † ꝙ eſt amicus ꝓducen-

tis,in qua dubitatione Sal. in d. l. eos teſtes.C.de teſtib. dicit hoc eſſe arbitrariũ iudici, qui debet conſiderare qualitates perſonarum,& cauſas amicitiæ, & an iuſtis legibus regatur vel ne, ita limitando l.ſciendum.ff.de uſu.quæ probat eum ad mitti,in quo vide Aret.conſil.71.colum. 5.in fin. vbi dicit amicum non eſſe omni exceptione maiorem. Alex.5.volu. conſilio 88.columna 4.& conſilio 154.colu. penul.poſt prin.conſi.156. col.6. uolu.1. Roman.conſi.420.col.2.Alex.conſi.78. col.3.vol.1.Fel.in c.quoties.col.2. de teſtib.Bal.1.uol.conſi 444.in fi.& communiter dicitur.ſi ſit magna amicitia repelli teſtem, aliàs ſi ſit parua detrahi de fide: Ita Alex.in l.teſtium.col.5.ff.de teſtibus. vbi vide,atque ideò res conſiſtit in arbitrio iudicis,ſicut ſupra dictum eſt.uerum tamen eſt ꝙ Bal.in d.l.eos. dicit quamuis ſit arbitrarium iudici, tamẽ iudicem deberi arbitrari amicitiam non repellere teſtem. quod dictum refert, & ſequitur Alex.in conſilio 88.colum.4 tamen poſtea venit in hanc ſnĩam, ut ſi eſſet talis amicitia quę ueriſimiliter induceret corruptelam non admitteretur,& ideò in eſfectu tenet opin. Salyc. in d.l.eos quæ eſt communis,vt per Alexan.in d.l.teſtium. qui dicit id quod proximè dixi,nolens aliud dicere quam hoc ipſum, de quo etiã vide Fely.in c.cum oporteat. colum.3.in prin.de accuſa.& quæ dicam infrà in ver

103 ſic.affinis. Et iuxta hoc arbitrium† dico regulã eſſe, vt relinquatur arbitrio iudicis,vtrum credatur tali teſti,vel teſtib. d.l.teſtium.§.ideo.& ibi Bart. & Docto. no.circa quod uide omnino Dec.conſil. 94.in caſu ad me tranſmiſſo. colum.1.in fi.Ioan.Bapt.de S.Seuerino.in l.admonẽdi.col.29.ff.de iureiur.& omnino Bar.in l.Lucius.ff.de infam.

104 Et † ſi uis uidere pulchrum locũ, ubi enumerantur complures in quibus contigit dubitari, an ſint idonei teſtes, uide Alex. in d.l.teſtium.ubi ſupra. Et dum quærit de colono, uel mercenario, vide Sal.in l.quoniam liberi.col.pen.& fin. C de teſtib. Aret.conſi.12.col.10.& ſeq.So. ci.conſi.228. col.3. & concluſio videtur. vt ſit idoneus, niſi ex eo ꝙ teſtificatus eſt,ſit percepturus commodum.

105 Affinis poteſt eſſe teſtis † pro affine, quia non reperitur prohibitum, eſt tamẽ ſuſpectus,& ei diminuitur de fide. Alex. conſi.18.col.2.uol.1.ubi loquitur de uxore fratris mei,& Alexã.conſi.13. uolu.1. col.pen.& conſi.122 col.1.uerſi. nec obſtat.uol.2 ubi loquitur de marito ſororis meæ.nam leuis macula facit,vt teſtes nõ ſint omnino integri. Alex.conſ.32.uol.1. Facit glo.in §.cogitandum.in Authẽ. de monachis, quæ uult, ut licet monachus poſsit teſtificari pro monacho, tamen ei diminuatur de fide tanquam amico, innuendo amicitiam etiam non magnã diminuere de fide,licet Bar.in l.admonendi.col.6.in fi.& princ.ſeq. dicat debere eſſe magna amicitia coniunctum. Dixi de amico paulo ſupra, & hanc quæſtionem an affinis poſsit teſtificari, ponit latè Iaſ. in d.l.admonendi.char.18.colum.18. Ad idem ꝙ affinis non afferat plenã probationem,uide Angel. conſil.261. unde ex prædictis apparet Iaſ. in d. l.admonendi. nõ bene dixiſſe affines eſſe ſuſpectos, qñ ſunt aſcendentes,vel deſcendentes, ſecus ſi ſint tranſuerſales,nec Ang.quem allegat Iaſ.in d. conſi.169. colũ.2. dicit id ad quod allegatur a Iaſ.Dicit quidem affinitatem repellere aſcendentes pro deſcendentib.quod admitto,quia ſocer habetur pro patre,& genere pro filio, gl. ĩ l.teſtis. ff.de teſti.ſed alios affines fateor non repelli,tamen diminuitur eis de fide, & ꝙ ſocer pro gener nõ poſsit eſſe teſtis. h. d. Bart.in l.qui teſtamento. §.quæcunque. verſic.quæro an ſocer.de teſta. & prædicta clarè procedunt in ciuili,& ita loquitur Iaſon ubi ſupra.

Sed quid in criminali cauſa, an affinis poſsit eſſe teſtis pro alio affine etiam collaterali,dic non poſſe 3.quæſt.9.cap.abſens. *il ſecundo*. & probatur ibi quemlibet ſuſpectum repelli in cauſa criminali, hoc etiam patet. in c.accuſatores. 3.q. 5. & ita Are.in d.§.q̃cunque.col.3.uerſi.5. ad præmiſſa. Et Specu.in titu.de teſte. §. 1.uerſi.ſed nunquid frater. ubi allegat d. c.abſens.nec dicas hoc procedere tatum

in

In aſcendentibus & deſcendentibus: quia hoc modo non eſſet differentia inter cauſam ciuilem,& criminalem. Itē iura prædicta ſe fundant ſuper ſuſpicione quæ cadit etiā in collaterali, vt vides, & ita Alexan.conſi.24.col.6.verſi. non obſtant ꝙ ipſemet.vol.2. & hæc confirmant multū quæ dicit Alex.in l.lex Cornelia.in prin. ff. de iniur.& Iaſ.in l.de pupillo.§.ſi quis ipſi prætori.ff.de oper.nou.nunt.col.8.& ſeq.maximè illud qđ dicit Bald.in l.1.C. ſi qua præd.pot.quando iniuria facta vni ex familia cenſetur facta omnibus, & ob hoc Alex. in d.l. lex Cornelia.infert ad materiā teſtiū, non ergo mirum ſi affinis etiam collateralis in criminalibus repellitur a teſtificando, & vide etiam Alex. in d.§ quæcūque.in apoſtil. quæ incip. quid in fratre.dum allegat Guliel.de Cun. Et hoc quòd affinis in criminali nihil probet,dicit Alex.conſ.179.col.2. vol.2.verſ. 3.allegat d.c.abſens.& vide tā quo ad ciuile quām criminale iudicium. Orian.in c.quoniam.contra de proba.in verbo,teſtem.char.4.col.2.verſ. capio itaque.

106 Et † an filius poſsit eſſe teſtis pro patre,& econtra, & quid de alijs aſcendentibus & deſcēdētibus,vide Inſti.de grad. in princ.per Doct.Aretin.in d.§. quæcunque.Doct.in d.ca. de literis.de teſtib. vbi Felyn.

107 Et † an vxor pro viro. An † familia-
108 ris ſeu domeſticus, & an filij naturales & ſpurij poſſunt eſſe teſtes pro patre dixi ſupra num.60.verſic.item opponitur ꝙ teſtes ſunt parentes,& ponit Fely. in cap. cum oporteat.de accuſa. Orian.in d.cap. quoniam.contra de probat.in verbo, teſtium. in 4. char. 2.col.in fin.& ſequent. vbi omnino vide, an parentes pro liberis & econtra poſsint eſſe teſtes, & ibi etiam
109 habes † quid de tranſuerſalibus, in quibus tranſuerſalibus, dic quòd frater pro fratre poteſt eſſe teſtis in ciuilibus, Gloſ. eſt ordina.in l.parentes, quam quilibet allegat.C.de teſt.& licet illa gloſſa loquatur an contra fratrem,tamen eſt idē, ac ſi diceret an pro fratre, & Doctores allegantes illam volunt hāc conſequentiam, poſſe eſſe cōtra fratrem, ergo & pro fratre, quę conſequentia patet: quia teſtis iurat dicere veritatem pro vtraque parte.5.quæſt.9.cap. hortamur. & ideo ſi adducitur contra fratrem, poterit etiam deponere pro eo, vnde in criminali cauſa ſicut non poteſt cogi contra fratrem:ergo nec pro fratre, Azo in ſumma de teſtib. col.4.vbi vide hanc regulam, vt frater admittantur,licet ei diminuatur de fide, facit Iaſ.in d.l.admonendi. 18. char. 3.col. & eam limitat vide eū omnino, & Imol. in d.§.quæcunque ad fin.qui dicit eſſe arbitrarium iudici dare, quam fidem velit conſiderata qualitatæ cauſæ & perſonæ, quod idem dicit Abb.in c.literis. colum, 2.de præſumptionib. Si ergo admittitur frater pro fratre,multo magis alij cōſanguinei. Sed an frater cogatur teſtificari contra fratrem in cauſa ciuili,videtur nō poſſe cogi,vt eſt Glo.in l.lege Iulia.ff.de teſtibus, quę illam legem ēt intelligit in ciuili Specul. mouet hanc quæſtionē, in titulo de teſte.§.teſtium.verſic.ſed nunquid. vbi vide, & videtur velle,vt ponit cogi. Abb.tenet contra eum in d.cap. literas cum Abb.tenet Bart.in d.§.quæcunque.idem Alexand.conſi. 18. volumi.primo.columna ſecunda. in fin. & loquitur Bar.in dicto § quęcunque.in ciuilibus,& ſi non cogitur in cauſa ciuili contra fratrem deponere: ergo nec pro eo, conſequentia facit Azo vbi ſupra, ſicuti dixi. Et hoc tenet Porc.& Doctores Inſtitut. de grad. in princip. & ideo datur conſilium,vt per eos.

Sed an omnes illæ perſonæ,de quibus in d l.Iulia.& quas clarius recenſet Azo: vbi ſupra.col.3.& tex.4. quæſtio.3.cap.ſi teſtes. §.ſi lege Iulia. ſi velint poſsint eſſe teſtes pro alijs ibi enumeratis,in hoc dic vt per Bartol.in dicto §.quæcunque. & Alexan.in dicto conſilio 17. vol.1. col.2. dixi quid iuris ſit in ciuilibus.

Modo quęro quid in criminalibus?Et nō eſt dubium perſonas de quibus in d. l.lege Iulia. non poſſe cogi contra illos, de quibus ibi. Nec etiam poſſe ſi velint quia iniuria facta vni &c.ſic.Bartol.in d. §.quęcunque.& in d.l.lex Cornelia. Alexand.conſi.24.col.6.2.vol. conſil. 115. in

prima col. vol. 4. Fel. in dicto cap. literas; de præſumptionib. Barba. conſil. 20. col. 14. volu. 2. Socin. conſil 228 colum. fi. in princ. Aretin. in cap. de cætero. ad finem de teſtibus. Alexand. conſi. 70 colum. 3. uolumi. 1. conſi. 5. volumi. 1. colum. 3 vbi omnino vide, & conſi. 122. uolu. primo conſi. 212. uol. 2.

110 Sed vſque ad † quem gradum non admittitur conſanguineus pro cõſanguineo? Bart. in d §. quęcunque. dicit vſque ad gradum, de quo in d. l. lege Iulia. & ſic vſque ad ſextum gradum. Abb. in d. c. literas. col. 2. dicit attendi qualitatẽ propenſæ voluntatis ſecundum conſuetudinem patriæ, quæ opinio placet, conueniunt tamen inter ſe Barto. & Abb in hoc vt repellantur vſque ad ſecundum gradũ incluſiuè, & hoc tenent omnes in locis ſupra allegatis. Hanc tamen concluſionem negatiuam, vt non poſsint eſſe teſtes in criminalibus, limita, ut latè per Fel. in d. c. cum oporteat. col. 3. verſic. modo aduerte. & col. ſeq. in defectum tamen aliorum duo fratres contra alium accuſatum a fratre, & multo magis duo conſanguinei facerent indicium ad torturam. Abb. in d. c. literas. colum. 4. verſic. in ſecundo caſu, quod ego non obſeruarem niſi maximè mihi probata eſſet qualitas eorũ. Vides repelli quando volentes dicunt teſtimonium, ſunt etiã caſus in quibus non repelluntur, vt quando ad defenſionem fratris teſtificatur, vt per Fely. vbi ſupra.

111 Sed † an iſtis caſibus poſsint compelli? Abb. tenet poſſe in d. c. literas. quia lex Iulia loquitur contra faatrem, ſed errat per cõſequentiã quã ſupra feci. poſt Azo. & pro Azo. eſt opin. Specu. quam allegat Abb. in practica, tamẽ eſſet opinio dura, quia vbi iudex videret eũ eſſe idoneũ teſtẽ, illũ cogeret. Et ex hac ratione infero,

112 † quod frater qui poteſt eſſe teſtis pro fratre ad defenſionem, etiam poteſt eſſe ad offenſionem volens, & ita Abb. in d. c. literas. aut verſi. quæritur nũquid volẽs. Quod tamẽ limitat niſi ſe offeret contra fratrem: quia tũc eſſet ſuſpectus, & circa conſequentiã, quam feci quòd teſtis debet iurare & deponere pro vtraque parte, eſt tex. & ibi Abb. not. in c. 2 de teſtib. col. 2. & gl clara in auth. ſed index. C. de epiſ. & cleri. Bal. in auth. presbyteri. C. de epiſ. & cler. Oria. vbi ſupra. col. 1. & vide de fratre regu. & fallentias, etiam per Fely. in c. in literis. de teſt.

113 Vſurarius † quomodo probetur, vide Alex. conſi. 72. col. 7. volum. 1. conſil. 173. in 2. volu. circa 6 col. Fely. in ca. veniens. de teſtib *el primo*. colum. pen. circa med. & in c. perſonas. eo. tit. Bal. 5. vol. cõſil. 361. circa fi. Ana. in c. cum in diœceſi. col. 2. de vſu. & Fulgoſ. conſi. 134. col. 2. poſt med.

114 An † tutor poſsit eſſe teſtis pro pupil
lo, vel prælatus pro ſua eccleſia, vide Ro-
man. conſil. 420. poſt med. Bar. in l. quite
115 ſtamento. in princ. ff. de teſta. Et † quid
de famulo tutoris. Bald. tenet poſſe teſti-
ficari conſilio 444. circa fin. & de prælato
vide Aret. in c. inſuper. col. 1. & ſeq. de te-
ſtib. & ibi etiam Felyn. qui loquitur etiã
de canonico in cauſa ſuæ pręebendæ Flo-
116 rian. in l. idonei. ff. de teſtib. Addo † fa-
mulum Abbatis, vel antiquum colonum
poſſe eſſe teſtem pro monaſterio. Bal. 1.
volum. conſi. 444. circa fin.

117 An † procurator vel aduocatus poſ-
ſit eſſe teſtis, vide Salyc. in l. omnibus. C.
de teſtib. colum 4. cui adde quòd nec, in
cauſa appellationis poteſt eſſe teſtis. Ale-
xan. 2. volum. conſil. 133 col. 3. poteſt ta-
men eſſe ſi tempore depoſitionis nõ erat
licet factus poſtea fuerit. Roman. conſil.
186. circa fin. Et quid de eo qui deſijt eſ-
ſe. Bald. 3. volum. conſil. 152. circa fin. Et
118 † de eo, qui deſijt eſſe aduocatus. vide
Salyc. in d. l. omnibus, & de eo qui deſijt
eſſe officialis, vide Cuman. conſi. 69. cir-
ca med. & vide ſupra nu. 54.

119 De † ſollicitatore cauſę. vide Alexand. conſilio 78. colum. 5. volumin. 15. conſil. 153. colum. 3. & conſi. ſequen. col. prima conſilio 64. in 3. volum. columna pen. Imol. conſil. 135. colum. fin. Roman. latè. conſil. 420. Ang. conſilio 233. colum. 2. & ſeq.

120 Quando † poteſt aſcribi laus vel vituperium teſti ratione eius de quo deponit, non eſt idoneus Alexan. 2. volu. conſil.

ſil.85.colum penul. & 3 volum. conſil.
70.colum.penul.Et ad prædicta vide Are
tin.in ca.inſuper de teſtib.colum.6 & ſe-
que. Feli.in cap.cum a nobis.colum. pen.
in fin.& ſeq. eod.titu. Et vterque ponit,
121 † an iudex, vel arbiter qui iudicauit,
122 poſsit eſſe teſtis in ea cauſa.Et † an
relator,& inſtructor.Et de iudicibus ui-
de Corne.in conſil.93.primo volum.co-
lum.3.& conſil.67 colum.4.
123 Creditor † licet ſua interſit habere
debitorem diuitem,tamen non prohibe-
tur eſſe teſtis in cauſa debitoris ſui. Ale-
xan.in l.1.C.de procur.colū.1.& conſil.
78.colum.3.vol.1.vbi multos caſus enu-
merat,in quib.teſtis habet commodum
in cōſequentiam,& in eis non prohiben-
tur eſſe teſtes,alium ceſum ponit Alexa.
conſi.170.in 2.volum. colum.3.& conſi-
lio. 173. circa. 6. column. volumi. 1.&
124 † vide not.de his qui habent cōmodum
in conſequentiam Ioan.Fab.in §. legata
riis.col.fi.de teſta.Alexand. 2.volum. cō
ſil.175.colum.4.& in l.ſi quis ita ſcripſe-
rit.ff de reb.dub. Aretin.conſil. 82. co-
colum.4.
125 Et † ſi interrogetur teſtis an ha-
beat commodum,& reſpondeat non ha-
bent,intelligitur principaliter. Ale.in 3.
volu.conſi.1.col.penul.Bart.in repetit.l.
ex quacunque in 6.col.ff.ſi quis ius voc.
non ier. vbi ponit de teſte; quia in cauſa
vniuerſitatis reſpondet ſicut dixi, &
126 † vide Felyn.in cap.inſuper.de teſtibus
col.penul.& vide ap hæc omnia. Iaſ.in l.
quoties.col.fi.C.de iudic.Are. vltra Feli.
in d.c.inſuper.
127 Et † quomodo dicatur quis habere
commodum,ex eo quod teſtificatus eſt,
vide Salyc.in l.omnibus.C.de teſtib.col.
fi.Imo.conſi.58.Abb. omnino conſi. 81.
3.volu.col.2.Roman.cōſi.186.poſt med.
Bart.conſil.150.col.3. Ana conſil.52.co.
2.Bal.3.volu.conſi.293.col.fina. Cuma.
conſi.68.col.2.& conſil.ſeq.Fulgoſ.conſ.
7.col.3.& conſi. 161.in prin. vbi not.lo-
quitur,vide Corne.1.volu.conſi.145.co-
128 lu.2.Et in his locis habes † an ap pro-
bandum quem vſurarium credatur illis,
qui dicunt mutuo accepiſſe pecunias ſub
vſuris,& an credatur fictabilibus,quod ſi
tum dederint tutoris,& vide etiam ſupra
nu.54.
129 De proxeneta † an ſit idoneus teſtis,
vide Salyc.in d. l.omnib. colum. penult.
Fel.in ca.cum a nobis.in fi.de teſtib. Ale
xan.5.colum.conſil. 150 col.2.circa fi.&
conſil.153.colum 3.in fi & ſeq. & conſi.
ſeq.colum.2. vol. Aret. in capit.inſuper.
colum.penu'.de teſtib.Fely.in c. dilecto-
rum.colum 1.de teſtib.cogen.Aret.& Fe
ly.in c.veniens.*el ſecondo*.de teſtib.Bald.
130 2.vol.conſi.469.vbi etiam ponit † quis
dicatur proxeneta.Gemi.in c.1.de teſti-
bus col.1.lib.6.not.Bald. 4. vol. conſilio.
570.vbi ponit,quot modis dicatur pro-
xeneta, de quo etiam Corn. 1.volu. con
ſil.63.colum.3.circa fi.& ſequent. Cum.
conſilio.68.colum.2.
131 Negotiorum geſtores,† vel famuli.
apotecæ,an poſſunt eſſe teſtes,vide Bald.
2.volu.conſi.50.& de aliis famulis, vide
Rom.conſi.420 circa med.
132 Teſti † debent ſolui impenſæ quas
fecit,eundo,ſtando,& redeundo,& vectu
ra equi ſi ſit talis qualitates Salicet.in l.
quoniam liberi.col.1.C.de teſtib.an ve-
ro ſibi ſatisfieri debeat pro operib. quas
133 amittit. Et † quid ſi in itinere ſpo-
liaretur an ſibi debeat ſatisfieri,& quan-
tum,& qualiter,vide Felyn.in ca.1.de te-
ſtibus.ad quæ omnia vide Florian.in l.3.
§ Sabino.ff.de teſtibus vbi etiam dicit, q
134 † debet ſolui merces dierum, & pari-
ter ſolui debet iudici & notario ſi mittun
tur,ad examinandos teſtes. Et ſi produ-
135 cens eſt pauper † an pars, vel iudex
teneantur ſubminiſtrare expenſas, vide
Aretin.in ca.ſi qui teſtium.de teſtib. co-
lu m.3 & ſeq.& ibidem Fel.col.2.
13 Teſtis poteſt interrogari,† an ſit li-
ber, vel ſeruus,& inimicus alterius partiū
ſecundum Salyce.in Authent.ſi dicat ve
in fi.C.de teſtibus.Fely.in c.cum cauſam
137 *il primo* de teſtib.col.10. Et † ſi eſt ſu-
ſpectus poteſt interrogari de qualitate
veſtium,& forma hominum, & ſimilib.
Fel.vbi ſupra.col.11.Et ac poſsit interro
gari de turpitudine ſua.vide Ale.an in.l.
ſi duo.§.Idem Iulian.col.fi.ff.de iureiu.
Floria.

Floria.in l.3.circa fi.princ.ff.de teſti.
138 Et † adde quòd vbi probabiliter po
teſt dubitari de falſitate teſtium debent
teſtes diligenter interrogari de omnibus
circunſtantiis ſecundum Imol.conſi.135
colum.fina.
139 Teſtis qui † falſum depoſuit tenetur
nō ſolū de falſo,ſed etiā de omni delicto
140 exinde ſecuto,& ideo † ſi quis ex falſo
dicto,fuit capite punitus tenetur teſtis de
homicidio,imò tenetur etiam ſi reus fue
rit abſolutus. Aret.& Felyn. in cap. ſicut
in 3 notabi.de teſtibus.
141 Teſtes † in factis arduis debent exa-
minari corā fide dignis perſonis,Salyc.in
l.nullum col.C.de teſtibus.Fel. in c.quó
niam contra.de probar.col.7.in prin.
142 Falſum teſtem † coram delegato de
ponentem.an ipſe delegatus poſsit puni-
re? vide in d.l.nullum.per Salicet.circa fi.
& Anchar.omnino conſi.172. colū. 3. &
fi.vbi limita.
143 Teſtem falſum qui ſit clericus,an † iu
dex ſecularis coram quo depoſuerit puni
re,poſsit,vide Abb.in cap.verum. de fo-
ro compet.colum.6.& ſeq.ibidem Fely.
colum.2.& ſeq. Aret.& Fely.in c. cum li
teris de teſtibus.
144 An † inferior poſsit punire ſuperio-
rem falſum coram eo deponentem vide
Aret.in ca.dilecto.de teſtib.col.pen
145 Si teſtis vacillat,† & iudex commit-
tit notario,vt talem vacillationem ſcri-
bat,quomodo debeat ſcribere,vide Saly.
in d.l.nullum.colum.3.Fel.in c.quoniam
contra de proba.col.25.circa fi.& ſeq.
146 Teſtis † ſi ſit edoctus de veritate, &
nolit eam dicere,niſi detur pecunia, an
ſi dari licitè,& ſine pœna, videtur non
poſſe;quia ipſe eſt falſarius accipiens pe-
cuniam etiam vt verū dicat. Gloſſ. in l. j.
in princip.& ibi Bar.ff. de falſ.& Imol. in
l.diuus.ff.de iudic,& ratio,eſt, quia non
debet deponere præce, ne precio, ſed ſe-
cundum meram veritatem vt dixi ſupra
nu.21.Et ideo pariter videtur accipiens
teneri eo,quia induxerit ad deponendū
falſum per tex.in d.l.j.in prin.verſi.con-
iecerit quod exponitur,id eſt,procuraue
rit,& pro hac opin.videtur caſus in l.2.§.
ſed hic quoque.cum Glo.maxime ff.de
147 condi.ob turp.cau.qui text.vult † quòd
dans pecunia iudici, vt ferat ſententiam
iuſtè ,crimen committit,& ideo ibi Bar.
& Doct.volūt,vt perdat cauſam ſolum eſt
diſputatio,an etiam perdat pecuniam , &
non poſsit repetere,in quo Bar. ibi vult.
vt eam perdat hodie,& alibi etiam ita te
net ſic etiam Salyc.& Pau.de Caſ.ibidē,
tamen veritas videtur eſſe in contrarium
tū imò etiam hodie poſsit condici pecu-
nia, vt per Alexand.& Iaſon.ibidem Cō
cluſio eſt ergo,quòd quia non verſatur
turpitudo ex parte dantis,vt probatur in
l.3.in princip.eodem titul.de condict.ob
turpem cauſam:iuncto dicto verſi.ſed hi
quoque in d.l.2.non dicitur graue crimē
ita, vt etiam pecunia non poſsit repeti,ta-
men crimen dicitur ex quo res eſt mali
exempli, vt declarat Paul.de Ca.in d.l.2.
Eſt verum,quòd ſi palam daretur hæc pe
cunia ad quemadmodum, dixi, vt ve-
rū diceretur,vel iuſtè ferretur ſententia,
nō diceretur commiſſum aliquod crimen
nec diceretur corruptela,ſed cautela , &
redemptio vexationis. Ita Archid. 11. q.
3.c.qui rectè.ſequitur Bald. in c. fi.col. 2.
de appellatio.& ideo dicit quòd ſis cau-
tus,quando iudex nō vult facere tibi iu-
ſtitiā ſine ſimonia, vt ei des pecuniā corā
duob.teſtibus & tabellatione, alioquin ab
ſtineas.& eodē modo eſt licitū iî inſtruere
teſtes nō ſecreto,ſed palam ad verum de
ponendum.ſic Bal.ibidem,& ſi promitto
indemnitatem iudici vbi iudicet,nō lici-
te facit,vt per Iaſ.in d.l.2.§.j. ff. de cōdi.
ob turpem cauſam.& ratio eſt, quia ſapit
corruptelam, vt ibi per Iaſo. Ex prædi-
148 ctis habet † ꝙ licet quia inductus hanc
ſta cauſa, vt. veritati ſit locus, & quod ſuū
eſt conſequatur aliquid faciat, ſi tes ta-
men ſi mali exempli aliquod crimen cō-
mittit & puniendus eſt,ita probat d. l. 2.
§ 1.& ibi, vt dixi, Pau.de Ca. explicat.Et
ad confirmationem, vt hoc ſit leue crimē
& nō puniatur pœna falſi, vide late Dec.
in conſi.189.col.7.nu.11.in verſi.itē di-
citur.in verſic.inſuper, vbi vult in primis
vt quamuis in teſte pecunia corrupto ad
hoc, vt verum teſtificatur,dicatur corru-
ptela

ptela interueniſſe, non tamen interuene-
rit falſitas, & dicit hanc eſſe communem
opin. in c. licet cauſam. de probat. vult ta
men teſtem teneri de falſo ſi pecuniā ac-
cipit, non autē dantem, deinde declaran-
do Bal. in d. c. fi. tenet eum loqui ad hoc,
vt valeat ſententia, vel non valeat, nō au-
tem vt dans puniatur de falſo quando ap
paret factum eſſe vt veritatē deponeret,
& quidquid ſit vult, vt hęc ſuſpicio, quòd
potius dixerit ob pecuniam falſum, ſit ſo
lum ad inquirendam veritatem, vult etiā
Dec. ibi in prin. allegati verſiculi, vt ideò
teneatur de falſo teſtis: quia præſumitur
149 falſitatem dixiſſe. Cæterum † ſi ex qua
litate dicti & perſonæ appareret potius
eum verum dixiſſe, non teneretur, quod
bene not. Et procedit prædicta quęſtio
in eum qui aliquem antequam depoſuiſ
ſet induxerit. Cæterum ſi iā depoſuerat,
& teſtis ipſe falſus fuerit amico ſuo falſita
tem dixiſſe, tamen nolit propalare iudi-
cio, poterit induci pecunia ad illā in iudi-
cio manifeſtandam. text. videtur mihi ad
hoc in l. 4. §. ſi tibi indicium. in fi. ff. de cō
di. ob tur. cau. vbi ait poſſe dari pecuniā,
etiam participi criminis, vt delictum indi
cet: quia licet ipſe turpiter accipiat, ex
quo gratis illud debuerat facere, & con-
ſequenter dixerit Bartol. ibi quòd facto
proclamate, vt ſi quis delegiſſet delictum
quoddam, haberet certum præmium, for
nariam exercens particeps criminis qui il
lud propalauit fuit ſuſpenſus, tamen qui
dedit ſine crimine dedit, & quando orire
tur ſiniſtra opinio primi dicti talis teſtis
ex natura eius, & qualitate dicti ſine du-
bio hanc opinionem ſequerer, vel vbi ali
ter adiuuaretur falſitas primi dicti ſui, &
hoc per dicta ſupra proximè poſt Deci.
Et ſine dubio etiam procedere quando
palam fieret promiſsio iuxta prędicta At
tamen etiam in ſimplici caſus poſitione;
idem cenſeo: quia iam propalauerat fal
ſum dixiſſe, cui creditur, maximè contra
ſeipſum. cap. literas. de præſumpt. Nam
in claris non eſt opus coniecturis, & te-
ſtat falſum veritate habita, iuxta conſide
rata per Deci. in conſil. Dubito tamen
de hac differentia, an quis nondū teſtifi-
catus fuerit, vel iam depoſuerit: quia etiā
primo caſu delinquit, & tenetur crimine
ſtellionatus, qui ſe ſubtrahit a teſtifican-
do, vt dixi in tit. de fal. nu. 163. & ita etiā
eſſemus in d. §. ſi tibi indicium. Niſi dicas
ꝙ qui nondū teſtificatus eſt, & dixi nol-
le teſtificari, poteſt tamen teſtificādo pur
gare quod dixi, ſeſe nolle deponere, ſe-
cus quādo iā commiſit falſum. Item pri-
mo caſu non datur pecunia ad crimē ma
nifeſtandū, ſed ad veritatem dicendam,
ſecūdo caſu ſecus eſt, & vide quæ dixi in
eo. tit. de fal. nu. 168. verſic. teſtis qui ha-
buit pecuniam. & num. 142. in eod. titul.
de falſis. verſicu. teſtis dicens teſtimoniū
pecunia. & vide omnino Dec. in c. 1. de te
ſtib. col. 1. vbi per optima fundamenta cō
cludit, quòd teſtis qui verum depoſuit ēt
data ſibi pecunia non tenetur de falſo, li-
cet incurrat aliquo crimen, & ideò mi-
nus tenetur dans pecuniam, & in caſu de
quo ſupra proximè quādo iam depoſue
rat, & fatetur ſe falſum dixiſſe res eſt ſi-
ne dubio: quia dubium eſt quando non
conſtat, an verum vel falſum dixiſſet, &
in dubio præſumitur falſum dixiſſe pro-
pter pecuniam, vt per Dec. vbi ſupra. Sed
ſi conſtat falſum dixiſſe, atque ita ſecun-
dum dictum eſſe verum, cui dubiū quin-
dans ſit extra omne periculum? & minus
dubij eſſet quādo nō eſſet pars quæ pro-
mitteret, ſed amicus teſtis ad eum iuuan-
dum poſtquam audiuiſſet falſum depo-
150 ſuiſſe. Et quid † accipiat teſtis pecu-
niam, vt non deponat, vide latiſsimè
Dec. in d. ca. 1. conſ. 2. colligēdo prædicta
ſit concluſio, ꝙ ſi datur pecunia teſti, vt
verum dicat, & ſequatur teſtimoniū, te-
ſtis dicitur falſarius, & dans pariter vide-
tur eſſe in eadem pœna per d. l. 1. in prin.
in verbo, cōiecerit. Tamen dixi reſpectu
dantis eſſe leue crimen inferendo clarè
cū non teneri pœna falſi, ꝑ d. l. 2. ff. de cō
ditio. ob turp. cau. qui tamen text. loqui
tur in iudice & non in teſte, & quòd nō
teneatur de falſo habes. Dec. in d. conſil.
Nec obſtat. d. l. 1. in princ. quia loquitur
quando dedi, vt diceret falſum, non vt ve
151 rum deponeret. Et † ſi ſtatutum dicat
producētem falſum teſtimonium teneri

tali

tali pœna, includit talem teſtem. Iaſ. in d. l. poſt Pau. de C. & alibi ſæpe, & hoc qa verum eſt, ꝙ produxit falſum teſtem, ſecus ſi diceret, ꝙ procurans, vt teſtis falſum dicat, iuxta d. l. 1. in prin. Non credo tamen ſtatutum noſtrũ puniens eadẽ pœna falſi producentẽ falſum teſtẽ, voluiſſe loqui, iuxta ius cõe, quia aliter non cõſtito de falſitate teſtis dixit pp pecuniã ſollicitatus, vt verũ diceret, nec vidi vnquã talẽ teſtẽ puniri, nec eũ producentẽ. Ex pdictis ſequitur alia concluſio, ꝙ teſtis, vt ſupra, non dicitur falſus, niſi in dubio, ſed vbi conſtet dixiſſe verũ non eſt falſus, licet crimine non careat in dubio non eſt falſus. Hanc concluſionẽ, limita tamẽ, vt per Hippolytum in d. l. 1. in prin. col. fi.

Colligitur etiam alia concluſio, ꝙ hæc quæſtio eſt extra difficultatem, ſi apparet dixiſſe falſum, & pecunia procuraſſe, vt veritatem diceret, ſiue vt illud diceret

152 in iudicio. Adde † ꝙ magis creditur duobus teſtib fide dignis, quàm centum vilibus ſceleſtis, Iacob. de ſancto Gregorio. in l. maiore. ff. de pact. in prima lectura, in primo numero.

LAVS DEO.

TRACTATVS DE TESTIBVS, D. IODOCI DAMHOVDERII BVRGENSIS. VTRIVSQVE IVRIS DOCTORIS.

SVMMARIVM.

1 LEgiſlatores ad eorũ, quæ ſæpenumero eueniunt, cognitionẽ multo ſunt attentiores, quam ad ea, quæ rarius contingere ſolent.

2 Teſtes minores xiiij. annis reprobantur in criminalibus: Similiter & iuuenes viginti annorum ætate minores.

3 Aduerſarij, inimici, & hoſtes capitales, & quotquot cum capitalibus inimicis, ſiue hoſtibus familiarem, aut domeſticã conuerſationem habent à teſtimonio in criminalibus reijciuntur.

4 Inimicus quis dicatur, aut præſumatur, & quæ dicantur inimicitiæ capitales.

Teſtis qui alias hoſtis capitalis, aut inimicus fuit reprobatur.

5 Domeſtici, familiares, mercenarij, & conuictores, a teſtimonio repelluntur.

6 Famuli famulæq;, mancipia, atque huiuſce generis alij, à teſtimonio, aut lato, aut ferendo repellendi ſunt.

7 Pater, mater, auus, auia, aſcẽdẽtes, et deſcẽdentes in infinitũ à teſtimonio tollũtur.

8 Item amici, cognati, & affines.

9 Vxor pro marito reprobatur à teſtimonio, & econtra.

Vxor vna caro, & voluntas cum marito cenſetur.

10 Frater pro fratre, aut ſorore, vel ſoror pro ſorore teſtatura, repellitur. Et quæuis aliæ pſonæ, quæ pro ullo amicitiæ, aut neceſſitudinis vĩculo iũcto, sũt teſtaturę.

11 Aduocati, pcuratores, & ſolicitatores cauſarum, iiſdem repelluntur.

12 Tutor, curator, et ſimiles, à teſtimonio ſunt reprobandi.

13 Notati infamia à teſtimonio repelluntur: Criminoſi qui olim fuerunt, adhuc criminoſi præſumuntur.

14 Criminũ ſocij, ſiue in eodẽ crimine irretiti, à fideli teſtimonio ferẽdo reijciẽdi ſunt.

15 Furioſi & phrenetici admittendi non ſunt ad teſtimonij fidem.

Furioſi & phrenetici pro abſentib. & ignorantibus habeantur.

16 Excommunicati, & hæretici à teſtimonijs reſpuuntur.

Pan-

17 *Pauperes à teſtando tolluntur.*

18 *Monachi, regulares canonici, conuerſi, & quicunque ſub regulari obedientia conſtituti, à teſtimonio reiectantur.*

19 *Homicidiæ, malefici, ſacrilegi, raptores, adulteri manifeſti, venefici, ſortilegi, periuri, lenones, concubinarij manifeſti, & inceſtuoſi, produci in teſtes nõ poſſunt, nec in teſtimonium admitti debent.*

20 *Conſpiratores, & coniuratores ad teſtimonia non admittuntur.*

21 *Teſtimonij gratia qui pretio corrupti ſunt, non ſunt admittendi.*

22 *Accuſatores à teſtimonio repelluntur. Teſtis & accuſator nemo eſſe poteſt.*

23 *Fœminæ ad teſtimonij fidem non ſunt admittendæ in criminibus.*

24 *Fœminæ in materia feudorum, & in teſtamentis, non ſunt ad teſtimonium admittendæ. & nu: 25.*

26 *Meretrices an condignè teſtes ſint in cauſa criminali.*

27 *Probationes in criminalib. debent eſſe omni ſuſpicione, & exceptione immunes.*

28 *Teſtes oẽs reprobantur, qui non ſunt probatæ vitæ, opinionis, et conuerſationis.*

De reprobatione Teſtium.

CVVM teſtimoniorũ vſus in iure, & praxi admodũ frequens ſit, & neceſſarius, & res pterea ſit periculo plena potiſsimũ in negotiis criminum, ppeà q̄ Iuſtitiarii, & officiarij plerunq; aut ambitione turgidi, aut ignorantia capti, hic ſoleant eſſe negligentiores, & dormitabun-
1 di, † profectò quũ ad eorũ q̄ ſæpe numero eueniunt cognitionẽ multò vigilātiores ſint, & attentiores, quàm q̄ rarò contingere ſolent, vt in Auth. vt ſine prohibitione matr. debit. & credit. §. quia vero, & l. Nam ad ea. ff. de legi. Ideò mei muneris eſſe duxi, nonnihil ſucceſsiui tpis huic rei impendere, & reprobandi mate-
2 riá aggredi. † In re igitur criminali reprobādi ſunt minores quatuordecim annis. l. 3. §. Lege Iulia. ff. de teſt. Similiter & iuuenes viginti annorũ ætate minores l. in teſtimoniũ. ff. de teſti. c. ſi teſtes, uer. item in teſtimonium. 4. q. 3. vel certe ipſorũ teſtimonia non tantũ habent põde-
3 ris, vt ad condẽnationẽ vrgeant. † Reiiciendi quoq; ſunt aduerſarii, inimici, & hoſtes, ſ. capitales, & quotquot cũ capitalib. inimicis, ſiue hoſtib. familiarẽ, aut domeſticã conuerſationẽ habent, c. Repellantur, & c. Quũ oporteat, & ibi Fel. ext. de accuſ. Inn. in c. inquiſitiones. eo. tit. de accuſ. c. licet Hely, ext. de ſimo. l. 3. ĩ exordio, & ibi Bar. ff. de teſti. l. ſi quis. C. eod. de teſti. quã legem ẽt reperimus canoni-
4 zatã in c. ſi quis. 4. q. 3. † Quis aũt dicatur aut præſumatur inimicus, & q̄ dicantur in micitiæ capitales, deſcribit D. Fel. ampliſsimè. in d. c. Repellantur, & in c. affecte, in 4. col. in verſi. datur aliud exemplũ, circa fi. ver. de p̄ſumptionib. Alex. in ſuis conſilijs, conſ. 99. 1. vol. & no. in d. c. repellantur, & in d. l. ſi quis. Itẽ reprobatur is qui aliqñ (ẽt ſi nunc reſarta gratia bene inter ſe conueniant) capitalis hoſtis, aut inimicus fuit, nẽpe q̄ nunquã is vindictæ ſuſpicione careat, p id qđ no. Glo. ĩ verb nam adſit, in Auth. de teſt. §. ſi uero quis dicat odioſum, multa de hoc per D.
5 Fely. in d. c. cũ oporteat, nu. 4. † Rurſum domeſtici, familiares, mercenarii, & cõuictores à teſtimonio repelluntur. l. pen. ff. de teſti. & tritiſsima. l. ẽt, & ibi notãt Cy. & alij ſcribentes. C. eo. tit. c. in literis, ext. eo. Ita not. glo. in verb domeſtica, in l. p̄ſenti. in § ſanè. C. de his, qui ad eccl. con-
6 fug. † Famuli, famulæq;, mancipia, atq; huiuſce gñis, alij à teſtimonio aut lato, aut ferendo repellendi ſunt. l. ſeruos. & l. qm̃. C. de teſti. l. pridẽ. C. de quæſt. c. nullus. 3. q. 5. & c. ſi teſtes. ver. itẽ teſtes quos
7 4. q. 3. † Ad hæc reprobatione tolluntur pater, mater, auus, auia, aſcendente, & deſcendentes in infinitũ. l. parẽtes, & ibi gl. in ver. parentes. C. de teſti. & d c. ſi teſtes.
8 verſ. item teſtes. 4. q. 3. † Itẽ amici, cognati, & affines. cap. abſens. 13. q. 9 Ita tenet Bar. in l. qui teſtamento. in §. per contrarium. ff. de teſta. c. ſimiliter. 3. q. 5 Spec. ti-
9 tu. de teſte. † Reprobatur vxor pro marito,

rito,aut contra. Probare nanque pro ma
rito vetat affectionis ſuſpicio, cōtra vero
maritum teſtari,reuerentiæ diſpendium,
& maritalis odii augmētum,Gl.in verb.
parentes,in d.l.Parentes,Fely.in d. c.In
literis,ext.de teſti. Notatur etiam p ſcri-
ben.in d.l.Etiam.Huic ſeruit dictum Bal.
& Doct.in l.Si eum dotem. § Si maritus.
ff.ſolu.matri.quòd vxor,vna caro,& vo-
luntas cum marito cenſetur,ideo dicitur
merito ſuſpecta in cauſæ mariti,& è con
10 trario.† Frater pro fratre,aut ſorore,vel
ſoror pro ſorore teſtatura repellitur,Gl.
& Doct.in d.l.Parentes,l.Lex Cornelia,
ff.de iniuriis.l.Qui teſtamento.ff.de te-
ſta.D.Lanfr.ab Aria.in ſuo tracta.nota-
bili, Depoſitionis teſtium, ſeu de teſtib.
nu.6.Atque etiam quæuis aliæ perſonæ,
quæ pro nullo amicitiæ aut neceſsitudi-
nis vinculo iuncto (vulgo perſonæ con-
iunctæ)ſunt teſtaturæ,Bar.in l.Aut affini
11 tatæ,ff.de procura.† Aduocati procura-
tores,& ſolicitatores cauſarum itidem re
pelluntur,l.fin.ff.de teſtib.& ibi glo.Glo.
& Docto.in ca.ex literis.ext.de tranſact.
Egregiè D.Cyn.in l.quoniā,nu 5. C.de
teſti.c.Statuendum.2.q.6.& cap.Roma-
12 na,de teſti.lib.6. † Item tutor, curator,
& ſimiles ſunt reprobandi,l. fi.& ibi glo.
in verb In executionibus,ff.de teſtib.iam
13 iam allegata. † Reprobandi ſunt etiam,
tanquam inteſtabiles, hi qui in iudiciis.
vliis notati, & damnati fuerūt alicuius fa
moſi criminis,aut de crimine vllo publi-
ca fama fuerunt,infames,c. Ex parte, &c.
Teſtimonium,ext.de teſti.l.3.§.lege.Iu-
lian.& l.Ob carmen. ff.e.de teſtibus qui
enim olim fuerunt criminoſi,adhuc præ-
ſumūtur criminoſi, l. Quiſquis. C. ad l.
14 Iul.Maieſta,† Item reprobatur criminū
ſocii,ſiue in eodem crimine irretiti,c.Ve
niens,1.extr.de teſt.c.Nullus,3.q.5. & l.
15 Sicuti,C.de quæſti.† Itē furioſi & phre
netici admittendi non ſunt ad teſtimonii
fidem.Tales enim pro abſentibus,& igno
rantibus habentur.l.1.§.Si furioſus.ff.de
16 acqui.poſſeſſ.† Item excommunicati ,&
hæretici à teſtimonio reſpuuntur,ca.Ve-
17 niens,2. ext.de teſtib.& l.Quoniā,C. de
hæreti.† Similiter pauperes à teſtando,
tolluntur, quòd hi minus fidei præſtent
quàm diuites,in auth.de teſti.§.1.& §.Sā
cimus,colla.7. Hoſti.in ſumma,de teſt.§.
2.in verſi.in fortuna. Spe.in tit.de teſte,
§.1.verſi.Item quòd eſt pauper Altera ra
tio,quia facilius corrumpitur pauper.l.3.
vbi bona Gloſſ.ſuper verb.Egenus,ff. de
teſti.Alex.con.15.incipi, Viſo proceſſu.
in 3.vol.Soci.in tract.ſuo fallen.in regu.
18 289. incipi. Pauper. † Reiectantur.
quoque monachi,regulares canonici,vel
conuerſi,aut quiuis alii religioſi , ſubiecti
ordinibus,aut regulis, hoc eſt obedien-
tia conſtituti,etiam cum prælati conſen-
ſu impetrato.Attamē ſi aliter veritas in-
dagari nequeat,Iudex depoſitionum ip-
ſorum rationem,& reſpectum habere ſo
19 let.† Item homicidiæ,malefici , ſacrile-
gi,fures,raptores,adulteri manifeſti, ve-
nefici,ſortilegi,periurii,lenones,cōcubina
rii manifeſti,& inceſtuoſi , atque huiuſ-
modi,produc in teſtes non poſſunt,nec in
teſtimonium admitti debent.c.Ex parte.
& c.Super eo.ext de teſti.l.Nō poteſt, ff.
de fur.c.Conſanguineorum,3.q.4.& ca.
20 Conſtituimus,3.quæſt.5.† Item conſpi-
ratores,vel coniuratores,c. Conſpirato-
res,3.q.4.& d.c.Cum oporteat,ext.de ac
21 cuſa. † ſimiliter qui precium recepe-
runt,vel recepturi ſunt pro, teſtimonio,
vel dicendo, vel tacendo, vel quòd huc
ſubornati,& inſtructi fuerint,l.3.§ Lege
Iulia.ff.de teſti.l.Eos,&c.Si quis,in fi.C.
22 eo.tit.& c.Licet . ext.de proba. † Item
accuſatores à teſtimonio repelluntur.Ne
mo enim poteſt eſſe teſtis, & accuſator,
Forus,§.in omni,ext.de verb.ſigni. & c.
c.Accuſatores 3. q. 5. Hic tamen(quod
acriter inſectandum eſt)videas,pleroſque
officiarios grauiter peccare(ab ipſorū no
menclaturis prudens abſtineo)quos non
pudet contra omnem æquitatem eoſdē
ad teſtimonia cōtra miſellos ferenda pro
ducere quos prius habuerunt delatores,
non alio(metuo)cauſa quam,vt,vel hac
ratione ex innocentium oppreſsione,pe-
cuniariam cōdemnationem aſſecuti,ſuis
23 conſulant marſupiis. † Fœminæ quo-
que repelluntur in criminalibus proceſsi
bus criminaliter inſtitutis,nō vero in pro
ceſsibus

ceſsibus ciuilibus, ciuiliter inſtitutis, ſi iu
ra Pontificia ſectemur, c. Forus, cum ibi
nota. ext. de verb. ſigni. &c. Mulierē, 33.
q. 5. Nam ex ratione iuri, ciuilis nihil ve
tat fœminam, ſuum teſtimonium, tam in
ciuilibus, tum in criminalibus depone
re, l. Ex eo, ff. de teſti. vbi I.C. à contrario
argumētatur, ad hunc modum. Si publico
iudicio damnata à teſtimonio ferēdo ar
cetur, non condemnata ad teſtimonium
ferendum admittetur, c. Ex eo, 15. q. 3. l.
Qui teſtamento, § Mulier, ff. de teſta, A
lex. Imo. in ſuis conſiliis, con. 11 4. col. cō
94. 1. col. & in con. 99. 3. col. in 1. conſilio.
24 vol. † Exceptis duobus duntaxat cauſis
nempe, In materia feudorum, c. 1. q teſt.
ſunt neceſſa. ad nonam inueſtit. proban-
25 dam, in vſib. feudo. & ibi Bald. in fi. † Et
in teſtamentis, l. Qui teſtamento. §. Eum
qui, verſi. Mulier, & ibi Bar. & ſequaces,
ff. de teſta. & §. Teſtes; Inſtit. de taſt. ordi
nan. c. Forus, & ibi Gloſſ. & Doct. ext. de
verb. ſigni. Attamen in depoſitione fœmi
narum Iudicis fuerit diligenter conſide-
rare ipſarum qualitatem, loquendi affe-
ctus, & morte, cum reliquis circūſtantijs
fa. d. c. Forus cū ibi notati, extr. de verb.
26 ſigni. † De meretricibus autem hic du-
bium oriri poſſet, ſint ne condignæ teſtes
in materia criminali, an indigna, Verū du
bium omne pellit D. Alex. Imo. reſpon-
dens plenè negatiuè in ſuis conſiliis.. cō:
27 11. nu. 2. 1. vol. † Nam in criminalibus
(vti ſæpe dictū eſt) oportet probationes
omni ſuſpicione, & exceptione eſt immu
nes, l. Sciant cuncti. C. de probat. l. Abſen
tem, ff. de pœn. l. 3. §. lege Iulia, ff. de te-
ſti. c. Sciant cuncti. 2. q. vlt. & ca. Epipha-
28 nium, 5. q. 6. † Poſtremo (vt ſummatim
dicam) reprobantur omnes, qui nō ſunt
probatæ vitę. opinionis, & honeſtę ac bo
næ, conuerſationis, c. ſuper eo. & c. Teſti-
moniom, ext. de teſti. & c. Licet, ext. de fo
ro compe. Quiſquis autem in hac meteria
plura deſiderat, is conſular D. Specu. lib.
j. in Rub. de teſte, particula 4. necnō poſt
eum, D. And. Alcia. in ſuo iudiciarij pro-
ceſſus compendio, atque iuris vtriuſque
praxi, ſub rubr. Quæ poſsint cōtra teſtes
opponi, D. Stepha. Aufrei. in ſuo inſigni.
tract. de teſtib. & eorū reprobatione, D.
Lanfran. ab Oria. in tracta. ſuo celebri,
de teſtib D. Fran. Cur. in ſuo vtili tracta.
de teſti. D. Alberi. de Maletis. in ſuo ſingu
lari tract. de teſti. D. Tyndarum, I.V. Do-
ctorē introducentē Bar. & Bal. colloquu
tores & ad inuicem diſputantes, & Lud.
Rom. altercationes eorum decidentem,
in ſuo tracta. de teſti. D. And. Barb. ad c.
teſtimonium, de teſti. D. Manſuerium in
ſuo aureo perutili tracta. ſiue iudiciorum
praxi, ſub rubro, de teſt. quos de hac re
comperiet locupletiſsimè, & exactiſsimè
diſſeruiſſe.

S V M M A R I V M.

1 *Saluandi materiā præbet reprobatiò prior.*
2 *Saluatio reprobatione nō minus neceſſaria.*
3 *Saluandi teſtis, non calumniandi.*
4 *Teſtes ſaluantur, negando reprobatos eſſe ini micos, fautores, domeſticos, cōcubinarios, adulteros, infames, &c. & alijs modis. de quibus. nu. 6. 7. & 8.*
5 *Allegantis, non negantis eſt probare.*
9 *Depoſitionum tempus in ſaluatione eſt obſeruandum.*
10 *Saluātur teſtimonia infantium de rebus in fami loco patratis. Et famulorum, ancilcilarum, & domeſticorum, de rebus domi, & priuatim per actis.*

De Saluatione Teſtium.

T Si ſaluationis ma-
teria appoſitè vna
cū ſuperiori capite
tractari potuiſſet, nē
pe, † quod & repra-
1 batio, & ſaluatio ita
ſeſe habeant ad inui
cem, vt ex vno faci-
lè collegeris alterum, & auditis teſtiū re
probationibus, ſtatim ſaluationis formā
ſatis agnoſcas, ne hic tamen proſus mu-
tus hanc materiam præteriſſe iudicare,
hau dialienum ab hac materia, noſtroque
munere eſſe putaui, ſi pauculis aliquot e-
xemplis commōſtratis, ſaluationis vſum
2 & modum imperitis oſtendero: † potiſ-
ſimum

ſimū quum iſthæc ſaluatio ſit in quauis
materia non minus neceſſaria quam ante
dicta reprobatio. Deinde quod non mino
ri ſtudio teſtes,& ipſorū teſtimonia) qua
3 tenus id fieri poteſt ſaluanda ſunt,† quā
prius fuerant ab aduerſario reprobata,eo
quæ neutiquā calumnianda,arg.c. Cum
tu fili, & ibi Gloſſ.ext.de teſt.Quare no
ueris lector hunc primum eſſe vſum ſal-
uationis,vt quoſcūque teſtes tuos,aduer-
ſarius tuus exceptione repulerit, † qua
4 dixit eos eſſe aut amicos,aut inimicos,fra
tres,ſorores,conuictores ,famulos ancil-
la,infames, &c.tu contra(in ſthæc omnia
negando)eoſdem ſalues,& teſtimonio fe
rendo dignos affirmes,oportet,alioqui ni
ſi huiuſcemodi negationibus tuos ſalua-
ris,per tuum tacitum cōſenſum iudici,vt
reprobati habebuntur. Vbi ergo tuos te-
ſtes negando reprobationem aduerſarij,
ſaluaueris,illius tum fuerit allegata pro-
bare iuxta vulgatam & frequenter ab ad
uocatis allegatam l.2.ff.de prob. necnon
5 optimam Glo. ibidem , † Ei incumbit,
probatio,qui dicit:non ei,qui negat.l.A-
ctor,C.eo.tit.de prob.§. Quo autem di-
ximus,iuncta ibi Gloſſ.in verb.Et verius
eſt inſti.de lega.tritiſsima l. Qui accuſa-
re,C.de edend. aurea,& ſingulari.l. Res
C.de rei vend ca.cum ſexcentis ſimilib.
6 iuribus. † vbi is igitur allegata teſtibus
comprobare conabitur,tuum erit, vt vi
ciſsim ipſius teſtes qua potes refellas,at-
que hac tua reprobatione , teſtes tuos
priores ſaluaueris.& ad hunc modum iu
xta ſaluationem,& reprobationem utro
bique procedetur vlterius. Proximus ſal-
uandi vſus eſto,ſi te ſtes tuos ſaluare ne-
queas(vt pote conſcius, teſtes reproba-
tos tales eſſe quales aduerſarius prædica
uit)vt alio,tuos teſtes ſaluaturus,confu-
gias,nempe,ad loci.aut temporis rationē
7 † De locis autem diſpicies,an res conti
gerit locis ſecretis,an publicis , honeſtis,
8 an infamibus; † De temporis vero ra-
tione vide,an tempore.famulatus,an an-
te famulatum tempore amicitiæ,an ini-
micitię,&c.Hinc enim Iudici noſcendi
via aperitur,& partibus litigantibus ſal-
uationum,& reprobationum materia cō

fertur,verbi gratia, ſi aſſerat teſtem abs
te productum,tuum eſſe conuictorem,di
ces: hunc eſſe aut aliquando fuiſſe in con
9 uictu meo non inficiamus: verum tem-
pore depoſitionis ſiue teſtificationis,ſuę
conuictor aut famulus meus non fuerat
haud graue erit ad hęc videre D.Spec.in
tit.de teſte,in §.j.verſ.quid ſi olim, argu.
l.3.§.Affinitate.ff.de poſtul. Io.de Fan-
tu.in c.Conſanguinei,4.q.5.Abb.in ca.in
literis,nu.2.& 6.ext.de teſt.Cyn.Bald.&
alios in l.2.C.de teſti.Bar.in l.j.§. Si ſer-
uos,per illum tex.ff. de quæſti. Bald.in l.
Qui teſtamento.ff.de teſta.& in l. 2. nu.
3.C.de teſti.& Fely.in d.c.In literis.colū.
pen.ergo hic audiendus.& non reproban
dus,Si meretricem affirmet,aut homici-
dam,infamem,aut concubinarium nega
bis eandem perſonam,tunc,cum iſta de-
ponere,fuiſſe meretricem,homicidam,in
famem,aut cōcubinarium,,eoque nō reij
ciendam à teſtimonio, ſed admittendam
audiendam,& credendam,huiuſmodi ne
10 tempore.† De loco autem ſit tuos de-
fendes,vel ſalutem ipſorum teſtimonia
ita ſaluabis,ſi aliter perſonarum tuarum,
qualitatem reprobatam tutari nequeas.
Nam ſi defloratio , ſtuprum, aut homi-
cidium commiſſum ac perpetratum in lu
panari fuerit tuque pro verificatione fa-
cti tui in teſtimonium produxerit mere
trices ,lenas, lenones , aliosque nebulo-
nes,& infames,& ibi ꝑ te repertos quos
ille,iuxta præcedens caput,vt meretrices
& infames,a teſtimonio remouerit,eoſdē
denuo,eorumque teſtimonia ſaluaueris,
ſi aſſerueris,alia ratione veritatem conſta
re nō poſſet,niſi per perſonas ibidē) qua-
les quales ſunt)conuerſantes.Illisque,li-
cet ſint refutabiles dices,eandem neceſſa
tio habendam eſſe fidem in locis illis ſe-
cretis & infamibus,quam habiturus eſſet
Iudex probis teſtibus,in locis publicis &
honeſtis.Itidem tuos ſaluabis , ſi crimen
in xenedochio ſeu hoſpitali patratū fue-
rit quod per ibidem præſentes pauperes
mendicos,viles,humiles,& id genus non
diſsimiles ꝓbaueris, quos ſi alter repro-
barit, dices eos de tali loco patratis non
eſſe teſtimoniis arcendos. Idem quoque
(ſaluo

(ſaluo tamē aliorum rectius ſententium iudicio) alias percenſuimus in noſtro patrocinio pupillorum, tit. de tutorum, & curatorum munere, Tomo 6. nu.60.61. Poſtremo, vt vel hoc exemplo ab vlteriori ſuperſedeam, quum ſcelus domi tuę cōtigerit, negabis tuos domeſticos, aut famulos, & ſi miles a veritate teſtanda, vlla ratione mouendos: quòd de his, quæ ſecretè fiunt in domibus, poſſunt ſerui ancillæ, & alij domeſtici eſſe teſtes, iuxta Gloſſ. notabilem in l.3.C.de adul. Ita habet excellentiſsimi V.I. profeſſoris D. Nicaſij lecturā inſignis ſuper 4. Inſtitu. lib in tit. de hæredib. inſti. ad medium, 3. col. vulgata. l. Conſenſu, in §. Seruus. C. de re pu. quod ea quæ fiunt in domo, poſſunt probari per eos qui habitant in domo, c. Veniens. 2. extra de teſt. Abb. in c. in literis, crebro præallegato, nu. 2. & 6. extra eo. tit. D. Vdal. Zaſi. in ſuis conſilijs, conſil. 3. incip. Caſus talis eſt, nobilis quidam adoleſcens, &c. pagina 83. nu. 53. Ex his nunc facile collegeris reliquas omnes ſaluandi formas. Laus Deo.

FINIS.

REGISTRVM.

† a b c d e f g h.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd.

Omnes ſunt Quaterniones, præter Ddd, qui eſt quinternus.

Venetijs, Apud Iacobum Vitalem. 1575.

Cav. G. DI GIACOMO
[illegible]
[illegible]
1971